Digitized by Google

BIBLIOTECA NA. ROMA VITTORIO EMANUELE
1:40x

Digitized by Google

HOROLOGIUM
PRINCIPUM,

Quod ad normam vitæ

M. AURELII SEVERI, IMPERATORIS

Nobiliſſimi & Philoſophi Prudentiſſimi,

Olim concinnavit

Reverendiſſ. & Illuſtriſſ. Dominus

DN. ANTONIUS GUEVARA,

Epiſcopus Accitanus, D. CAROLI V. IMP. Auguſt.

Conſiliarius & Hiſtoricus;

Poſtmodum verò ob rerum ſingularium quam continet multitudinem,

PER

JOHANNEM WANCKELIUM,

Ex Lingua Caſtellana in Linguam Latinam adhibitis Gallicis & Italicis verſionibus tranſlatum.

Cujus opera & induſtria

Maxima lectiſſimarum Sententiarum, in margine annotatarum, cum Indicibus neceſſariis, acceſſit copia:

Nunc tandem,

Ob omnimodum Exemplarium defectum, ne tot Virorum Doctorum diutiùs hæreret deſiderium, boni publici ſtudio in lucem editum.

Opus in tres diviſum libros: In quorum

Primo præcipitur, ut Princeps ſit bonus Chriſtianus:

In Secundo agitur, qualem ſe gerere Princeps erga uxorem ac liberos conveniat:

In Tertio, quo pacto Seipſum & Rempublicam moderari debeat.

EDITIO SEXTA.

Cum Privilegio Cæſareo.

FRANCOFVRTI AD MOENVM,

Impenſis JOH. BAPTISTÆ SCHÖNWETTERI,

Typis MATTHÆI KEMPFFERI.

ANNO M DC LXIV.

BIBLIOTECA NAZ. ROM. VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

EPIGRAMMA
Ex Gallico translatum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ÆRis hic audis miracula Lector & alti
Ætheris ac terrra, purpureiq; maris,
Multiplices rerumque vices. Quid lentè moraris?
Te ſonus HOROLOGI ſuſcitat. Evigila!

Ex altera verſione ode.

SOL, pulvis, humor, machina tortilis
Metitur horas: Horæ hominum regunt
Actus, & hinc perfectioque
HOROLOGI utilitasque paret.
Monſtrans laboris tempus & otii
Hoc eruditis ac rudibus, regit
Cunctos. Quis inventum ergo dii
Ingenii neget illud eſſe?
Quod cogit omnes ſuaviter, & ſine
Vi impellit. At quot materies pretI
Majoris eſt, hoc ampliore
Dignus honore operis repertor.
Librata certo pondere cætera
De tempore aures aut oculos docent
Virtutis ad normam exigendæ:
Lex datur hîc ratioque vitæ.

TERTULLIANUS APOLOGETICO
CAP. XXX.

COELUM ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubeſcimus; denique ſine monitore, quia de pectore, oramus pro Imperatoribus, precantes vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt.

OLAUS MAGNUS
LIB. XIV.

IN benedictione Catholicorum Regum Metropolitanus inter alia orationem ſuper Regem ad DEUM facit: Sis ei contra acies inimicorum lorica, in adverſis galea, in proſperis ſapientia, in protectione clypeus ſempiternus; & præſta, ut gentes teneant illi fidem, proceres habeant pacem, diligant caritatem, fugiant cupiditatem, loquantur juſtitiam, cuſtodiant veritatem, ut ſemper maneant tripudiantes, & in pace victores.

JOH. CUSPINIANUS in vita
Maximiliani I. Imp.

MAXIMILIANUS I. ubi habilis per ætatem ad diſcendas literas fuit, magiſtro PETRO, qui poſtea novæ civitatis Antiſtes erat, traditus aliquot annis cum nobilium quorundam filiis contubernalibus Latinas didicit literas. Sed cùm ejus præceptor ſolis Dialecticis argutiis doctus, ſophiſmata illi inculcare vellet, at quæ capeſſenda aptus non erat; ſæpiùs atrociter verberatus ab eo, qui magis ipſe verberandus, cùm VERBERA ſervos deceant; non liberos; tandem factum, ut literas Princeps magis odio haberet, quàm diligeret. Audivi ex ore D. Maximiliani hoc verbum, quod jam Rom. Rex factus, in menſa multis aſtantibus dixit: Si hodie Præceptor meus viveret, quanquam multa Præceptoribus debeamus, efficerem, ut ſe inſtituiſſe me pœniteret. Quàm multa enim bonis Præceptoribus, qui rectè inſtituunt pueros, debemus; tàm multis plagis ſunt onerandi indocti pædagogi, qui pretioſiſſimum ætatis tempus perdunt, & ea docent, quæ dediſcere multo labore neceſſe eſt.

ELEN-

Digitized by Google

ELENCHUS CAPITUM
LIBRI I.

1. DE genere & ortu M. AURELII Imp. præmittit autor tria capita, quibus curriculum vitæ ipſius complectitur. fol. 1.
2. Epiſtola M. AURELII ad Pollionem, qua vitæ ſuæ curriculum narrat, facta inter cætera mentione, quid Cenſori Romano cum hoſpite Campano acciderit. 6
3. M. AURELIUS epiſtolam concludens exponit, quas artes, quibus magiſtris didicerit. 12
4. De religionis Chriſtianæ præcellentia, veterumq; ſuperſtitione. 15
5. De Bruxilli vita. 18
6. Ejuſdem morituri ad Senatum Romanum ſermo. 19
7. Ethnicos crediditſſe unum Deum non ſatis eſſe potentem, ut ab eo contra hoſtes defenderentur; & Romanos à Gotthis oppugnatos deos mutuò petiiſſe. 21
8. Epiſtola à Senatu ad ſubditos ſociosq; miſſa. 22
9. De vero DEO, deorumq; commentitiorum vanitate, quantis item in veteri teſtamento miraculis ſuam DEUS potentiam declaravit. 24
10. Unicum eſſe verum DEUM, & beatum regnum, cui præeſt Princeps verè Chriſtianus; deq; Ethnicorum opinione, Principes bonos poſt obitum inter deos, malos inter dæmones referentium. 28
11. De multis ethnicorum diis, & ſpecialiter de XX. ſelectis. 33
12. De diis magis naturalibus, & quanti ſit beneficii non plus quàm unum verum Deum Principes agnoſcere. 37
13. Tiberium Imperii gubernatorem creatum, quòd verè Chriſtianus erat. 41
14. Oratio Sophiæ Auguſtæ, qua Tiberium tanquam in erogandis theſauris nimis profuſum increpat. 43
15. Tiberii reſponſio, qua demonſtrat, Principem non neceſſe eſſe theſauros cumulare: De theſauro item à Tiberio reperto. 47
16. Narſetem celeberrimas retuliſſe victorias, quod eſſet Chriſtianus; de eodem malè ab Auguſta tractato. 51
17. Epiſtola M. AURELII ad Siciliæ Regem, de ærumnis in juventute ſuis. 57
18. Continuans epiſtolam Imperator ſuadet Principibus, ut deorum metuentes ſint; & decretum contra Principem templi everſorem recitat. 63
19. Quàm venerabiles fuerint inter ethnicos religioſi deorum cultores. 65
20. Propter quinque cauſas Principes oportere pietate & virtutibus ſubditos antecellere. 69
21. Biantis conſtantia in omnium fortunarum jactura, & oratio ad eos, qui ipſum conſolabantur, & leges Principibus relictæ. 73

22. Deus

22. Deum ſemper malorum fuiſſe ultorem, in primis Principum Eccleſiam ſuam oppugnantium. 79
23. XII. exemplis probat autor, quàm graviter Principes templorum violatores ſint puniti. 81
24. Valens Imperator malus Chriſtianus vita & Imperio privatus, & in agreſti caſa à Gotthis concrematus. 89
25. De Valentiniano Imperatore, ejuſque filio Gratiano Principibus & potentiſſimis & fortunatis. 95
26. Oratio Gratiani Imperatoris prælio certaturi. 99
27. De comitis Theodoſii obitu verè Chriſtiano; de concilio Hippone celebrato & canonibus ibi ſancitis. 101
28. Optimum eſſe, rempublicam ab uno regi. 105
29. Nihil magis eſſe exitio reipublicæ, quàm ſi crebras in ea Principes mutationes ferant: Item ſervorum ſtatum ſecuriorem eſſe quàm Principum & Summatum. 111
30. Initium tyrannorum potentiæ; Principes in ſubditos dominationem ex mandato pendere divino. 113
31. De ſeculo aureo & de miſeria humana. 117
32. De Alexandri poſt victum in Aſia Darium expeditione Indica. 121
33. Oratio ſapientis Garamantum ad Alexandrum Magnum. 125
34. Sapiens Garamantum ſuum proſecutus inſtitutum, non poſſe vitæ perpetuitatem divitiarum copia parari oſtendit. 127
35. Dandam Principibus operam, ut muneris ſui finem intelligant; De Thalete, & VII. quæſtionibus illi propoſitis. 129
36. Plutarchi verba ad Traianum Imperatorem; & bonũ Principem caput reipublicæ eſſe. 135
37. Principem, qui reipublicæ caput eſt, & audire debere injuria affectos, cognoſcere ſingulos, ad referendam illis pro meritis gratiam. 139
38. De die feſto, quem Jano Romani agebant, & de ſingulari M. Aurelii illo die munificentia. 143
39. Reſponſum M. Aurelii Fulvio datum. 147
40. Epiſtola M. Aurelii ad Pollionem. 155
41. Non oportere Principes & magnates corporis elegantia & pulcritudine ſuperbire. 175
42. Epiſtola M. Aurelii ad ſuum ex ſorore nepotem. 181
43. Principes olim fautores fuiſſe ſapientum, ſummaque illos inveſtigaſſe diligentia. 189
44. Theodoſium Imperatorem moriturum proſpexiſſe, ut Arcadius & Honorius filii inter viros ſapientes educarentur. 195
45. Crœſi epiſtola ad Anacharſin & ejuſdem reſponſio. 201
46. Phalaris tyrannus opificem novi tormenti inventorem occidit. 205
47. De eximia Philippi Macedonis, Alexandri magni, aliorumq; Regum, erga doctos & ſapientes benevolentia. 211

ELENCHUS CAPITUM
LIBRI II

1. DE dignitate conjugii, cujus ſocietas quemadmodnm inter ſubditos voluntaria, ita inter Principes neceſſaria videtur. 217
2. Perſequens inſtitutum autor, matrimoniorum interventu ſæpè amicitiam conciliari inter inimicos aſſerit. 221
3. Auguſti Cæſaris de matrimonio ad Quirites oratio. 225
4. De legibus ritibusque veterum nuptialibus. 231
5. Fœminæ Principes & illuſtres, ſi felicia deſiderant conjugia, maritos ament 235
6. De Camma Galata mortem marito ab eo, qui ipſa potiri cupiebat, illatam ulciſcente 239
7. Fœminas Principes & illuſtres oportere maritis obedire, viroque turpe ac probroſum eſſe uxoris imperium. 243
8. Cavendum fœminis maximè illuſtribus, ne frequẽter in publicum exeuntes, aut ob nimiam ſalutatorum frequentiam vituperentur. 247
9. Quæ damna vel commoda fœminæ vel diſcurſantes, vel domi ſe continentes capiant. 251
10. Imperatorem precibus adductum indulſiſſe, ut Lucilla filia ſpectaculis intereſſet. 253
11. Gravis objurgatio & commonefactio M. AURELII ad Fauſtinam uxorem & Lucillam filiam. 257
12. Perſequitur ſermonem cœptum Imperator, ſuadens Fauſtinæ, ut filiæ peccandi occaſiones adimat. 261
13. M. AURELII de filiarum conjugiis ſolicitudo. 265
14. Fœminis gravidis cavendum, ne quod fœtui creent periculum. 267
15. Recitat alios eventus infelices, qui gravidis acciderunt. 275
16. Fœminas gravidas amanterà maritis & officioſè tractandas eſſe. 277
17. De Piſto philoſopho, ejusque præceptis quibus gravidas inſtruxit. 281
18. De triplici conſilio, quo Neronis domeſticum Seneca inſtruxit, itemque de ordine quo diei horas M. AURELIUS diſpoſuit. 285
19. Fauſtinæ Auguſtæ clavem muſeoli à M. Aurelio marito petentis oratio. 291
20. M. Aurelii ad Fauſtinam clavem muſeoli petentem reſponſio. 295
21. M. Aurelius inſtitutum cum Fauſtina ſermonem proſequitur, XVIII. regulas tradens maritis ut pacificè cum uxoribus vivant. 301
22. M. Aurelius de clave petita preſſius reſpondet. 309
23 Fœminæ Principes & illuſtres filios ſuo lacte nutrire non dedignentur. 315
24. Suadet etiam hoc autor fœminis, ut ipſæ liberos lactent & nutriant, 319
25. Fœminis illuſtribus videndum, cujuſmodi nutrices filiis alendis eligant; itemque conditiones, quæ in nutrice bona requiruntur. 327

Digitized by Google

26. Aliæ tres conditiones in nutricibus infantum ſpectandæ. 333
27. De agitata coram Alexandro quæſtione, quàm diu lactandi ſint infantes, deque variis moribus, quibus veteres in lactandis infantibus uſi ſunt. 337
28. De multiplicibus incantationibus & ſuperſtitionibus, quibus priſci liberos nutriendos daturi uſi ſunt. 339
29 Epiſtola M. Aurelij ad Dædalum amicum, qua reſpondens ad duodecim capita epiſtolæ, ſub finem invehitur in fœminas, qua infantum morbos incantamentis curant. 345
30. Oſtendit, quantum ſit hominis decus benedicendi facultas. 351
31. Epiſtola Athenienſium ad Lacedæmonios. 355
32. Nutrices, quæ Principum filios lactant, eruditas ſi fieri poſſit, eſſe oportere. 357
33. Non minùs fœminas, quàm viros, eruditas eſſe poſſe. 361
34 Epiſtola Pythagoræ ad Themiſtocleam ſororem. 364
35. Proſequitur inſtitutum autor ſuadens fœminis ſummatibus, ut priſcarum exemplo eruditæ eſſe ſtudeant. 365
36. De Cornelia fœmina præſtantiſſima, ejusque ad Grachos filios epiſtola, ne relictis militiæ laboribus domum revertantur. 371
37. De liberorum educatione, quo tempore magiſtris in diſciplinam tradendi ſint, & quantum interſit parentum rectè liberos educari. 379
38. Diligenter cavendum Principibus, ne filii nimis indulgenter educentur. 389
39 Quanta cura Principes eligere debeant filiorum nutritores, & de decem bonorum magiſtrorum virtutibus. 399
40. De filiis M. Aurelii, & de magiſtris Commodo imperii hæredi adjunctis. 409
41. Sermo. M. Aurelii ad quinque magiſtros, quos è Palatio ſuo ſubmovit. 415
42. Epiſtola M. Aurelii ſuper morte Veriſſimi filii, ad Catulum Cenſorium. 419
43. Principes ſubinde inquirant, quo pacto educatores filios erudiant. 425
44 Sermo à MARCO habitus quando filium magiſtris à ſe electis docendum tradidit. 427
45. Moderatoribus Principum enitendum, ne adoleſcentes à teneris annis vitioſi ſint: In primis à quatuor illos vitiis avocandos. 435
46. Subjicit, reliqua duo vitia, à quibus arcere præceptores diſcipulos ſuos debent. 441

ELEN-

Digitized by Google

ELENCHUS CAPITUM
LIBRI III.

1. OPeram dandam Principibus & Monarchis, ut in adminiſtranda cunctis juſtitia æquabiles ſint. 445
2. Proſequens inſtitutum autor, modum Principibus præſcribit eligendi judices 451
3. Sermo pagani ad Senatores Romanos diverſus in tria capita. 457
4. Villanus ſermonem cœptum proſequens Romanos arguit, quod nulla laceſſiti injuria patriam ſuam oppugnatum ierint. 461
5. Villanus in magiſtratus juſtitiam non exercentes acriter invehitur. 465
6. Principes & megiſtanes oportere in eligendis magiſtratibus, qui juſtitiam adminiſtrent, exquiſitam adhibere diligentiam, cum ex ea re ſalus pendeat reipublicæ. 469
7. De prodigio ſtupendo, quod imperante M. Aurelio in Sicilia viſum fuit; & verbis ſanguine ſupra portam ab eo ſcriptis. 477
8. Quid Antigono civi Romano Imperatoris hujus optimi tempore acciderit. 479
9. M. AURELII Imperatoris epiſtola ad Antigonum amicum, qua reſpondens literis ipſius è Sicilia miſſis, judices Romanos nimium aſperos eſſe oſtendit. Dividitur ab autore in quinque capita. 481
10. Continuans epiſtolam contra judices crudeles M. AURELIUS duo commemorat exempla, alterum judicis Romani crudeliſſimi, alterum Regis Cyprii clementis. 483.
11. Proſequitur inſtitutum contra judices crudeles ſermonem M. Aurelius Imp. verba commemorans Neronis Cæſaris laudatiſſima, & præcepta exponit ab Auguſto Cæſare præſidi in Daciam mittendo data. 487
12. M. AURELIUS cœptum contra iudices crudeles ſermonem proſequens, orationem commemorat inſignem legati cujuſdam ad ſenatum Romanum de judicibus, qui patriæ ipſius præerant, conquerentis. 491
13. Concludit epiſtolam contra judices crudeles M. Aurelius, & inter alia verba, quæ avus Bocchi in ſenatu dixit, commemorat. 495
14. Suadet autor principibus & dynaſtis, ut paci ſtudeant, & belli occaſiones fugiant. 499
15. Recitat autor commoda pacis, & quo pacto multi Principes ex cauſis leviſſimis graviſſima bella moverint, oſtendit. 503
16. Initium epiſtolæ M. Aurelii ad Cornelium amicum qua de laboribus belli & vanitate triumphi agit. 507
17. M. Aurelius ordinem exponit, in dilectu militum ſervatum & ſacerdotes militare improbat, militumque & ducum peccata commemorat. 551
18. Querela de vitiis ex Aſia in Italiam invectis, deque incommodis bellorum. 516
19. Principes ingraveſcente ætate à vitiis diſcedant. 523
20. Temperantiam amplectendam Principibus jam ſeneſcentibus 527
21 Epiſtola M. Aurelii ad Claudium & Claudianam ſenes juveniliter laſcivientes, in quatuor capita diſtributa. 533

Digitized by Google

22. Mundo ejusque voluptatibus non credendum. 537
23. Virtutis & honeſtatis ſtudium ſenibus commendatum. 541
24. Præcepta pro ſenibus ſalutaria. 546
25. Avaritiæ turpitudo & damna. 550
26. Quàm multa avarus faciat illiberaliter. 554
27. Epiſtola M. Aurelii ad Cincinnatum, ex equite mercatorem, in tria capita diſtributa. 558
28. Quæ viris nobilibus præſtanda & fugienda. 560
29. Res caducas parvi æſtimandas. 562
30. Fugiendas Summatibus ſordes & munificentiam Regibus digniſſimam eſſe. 567
31. Nobiles emolumenti gratia ad artes ſeſe humiles non demittant. 572
32. Epiſtola Marci Aurelii ad Mercurium, qui mercium jacturam fecerat. 575
33. M. Aurelius Mercurium objurgans, quid fortuna ſit, & quæ avarorum natura oſtendit. 579
34. M. Aurelii ad Pyramonem moerore oppreſſum. 582
35. De miſeriis humani generis, & brutorum privilegiis. 588
36. Miſeriæ humanæ cum prærogativis animantum collatio. 591
37. Epiſtola M. Aurelii ad Domitium conſolatoria. 597
38. Principes patroni ſint viduarum, & orphanorum patres. 603
39. De viduarum ærumnis. 607
40. Epiſtola M. Aurelii ad Laviniam in morte mariti conſolatoria. 611
41. M. Aurelius hortatur viduas ad tolerantiam & caſtitatem. 616
42. Principes contemtores ſint rerum mundanarum. 620
43. Acerrimè autor in fraudes mundi invehitur. 625
44. Epiſtola M. Aurelii ad Torquatum exulem conſolatoria. 629
45. M. Aurelius mundi fraudes cavendas monet. 633
46. Principes non utantur familiaritate joculatorum; Leges item Romanæ de illis latæ. 637
47. De ſcurris punitis & noſtri ævi joculatoribus. 641
48. Epiſtola M. Aurelii ad Lambertum Helleſponti præſidem, de hiſtrionibus relegatis. 645
49. M. Aurelius multos philoſophos in Helleſponto humatos narrat, & cauſas relegatorum morionum explicat. 648
50. Hiſtrionum in Italiam adventus & opes. 652
51. Principes mortales ſe eſſe meminerint. 554
52. De morte M. Aurelii, & quàm pauci ægrotis vera auſint dicere. 660
53. Oratio Panucii Secretarii ad M. Aurelium jam moriturum. 666
54. Ejusdem exhortatio ad mortem æquo animo obeundam. 670
55. Reſponſio M. Aurelii, qua doloris ſui cauſam ob ſucceſſorem Commodum indicat. 674
56. Exempla Principum juvenum, qui vitioſi exitio ſibi pariter & regnis fuêre. 679
57. M. Aurelii ſermo ad Commodum. 683
58. Monita ad eundem ſalutaria. 689
59. Mandata ad eundem extrema. 698
60. Orationis & vitæ Aurelij finis, & tabula monitorum Commodo data. 699

Index autorum ex quibus excerptæ ſententiæ.

A.

Achilles Tatius.
Adagia variarum linguarum.
Ælianus.
Æmilius Probus
Æneas Sylv. qui & Pius II.
Æſchines,
Æſchylus.
Æſopus poëta ſuperioris ſeculi.
Agapetus.
Agatarchides.
Agathias.
Albertus Magnus.
Alcabitii commentator.
Alcimus poëta Chriſtianus.
Alexander ab Alexand.
Alexander magnus.
Alexander poëta ſup. ſ.
Ambroſius.
Ammianus Marcellius.
Anacreon.
Anshelmus.
Anthologion epigram. Græcorum H. Steph.
Antigoni mirabilia.
Apollini mirabilia.
Apollonius Rhodius Ejuſdem Scholiaſt.
Apollonius Tyaneus.
Appianus Alexandrin.
Apulejus.
Arbiter, Petronius.
Aratus.
Araucanæ hiſtoria Hiſpan.
Arioſtus poëta Ital.
Ariſtophanes.
Ariſtoteles,
ejus commentator.
Arnobius.
Arrianus de Alexandri M. Vita.
Arrianus in Epictetum.
Athanaſius
Athenæus.
Aventinus hiſtoricus.
Augenius medicus
Auguſtinus.
Avicenna.
Avienus fabul. Æſop.
Avitus poëta.
Aurelius Imp. de ſua vita.
Aurelius Victor.
Auſonius.

B.

Baldus.
Barbarus, Hermolaus.
Baronii Annales
Baſilius Theologus.
Baſilius Imperator.
Bellajus Martinus Gallicus Hiſtoricus.
Bernhardus.
Bias.
Bion.
Blondus.
Boccacius.
Boëthius de conſolatione.
Bojardus Ital.
Bonaventura.
Bonfinius.
Bonifacius Papa.
Bolerus Ital.
Brodæus in antholog.
Brutus.
Burgenſis Paulus in Biblia.

C.

Cæcilius.
Cæſar commentar.
Callimachus.
Calphurnius poëta.
Camerarius pater.
Canoniſtæ.
Capitolinus.
Cardanus.
Caſſiodorus.

Catonis diſticha.
Cato de re ruſtica.
Catullus.
Cedrenus.
Celeſtina tragicomœd. Hiſp.
Cornelius, Celſus.
Cenſorinus de die Natal.
Chalcondylas Laonicus.
Chempiſius, Thomas.
Chryſologus, Petrus.
Chryſoſtomus.
Cicero.
Claudianus.
Claudius Marius Chorogr. Sicil.
Clemens Alexandrinus.
Cointus Smyrnæus.
Columbanus.
Columella.
Cornel. Gallus, aliis Longinus Maximianus.
Cornelius Nepos.
Cranzius.
Crates.
Crinitus.
Cuſpinianus.
Cyprianus.
Cyrillus.

D.

Dares poëta ſup. ſec.
Demetrius Phalareus.
Demoſthenes.
Difetti donneſchi Ital. di Giuſep. Paſsi.
Dio Caſſius.
Dio Chryſoſtom.
Dionyſius Halicarnaſſeus.
Diodorus Siculus.
Diſcorſi politichi Ital.
Ditmarus.
Domenichi, Ludovic. Ital.
Don. Alonſo de Ercilla de la Auracana.
Dubravius.

E.

Elias comment. Nazianzeni.
Emiſſenus.
Ennius.
Epicharmus.
Epictetus.
Epiphanius.
Evariſtus.
Eumenius panegyr.
Euripides.
Euſebius.
Euſtathius.
Eutropius.

F.

Fabius Quintilianus.
Fabricii Roma.
Facius Bartholomæus hiſtor.
Faſciculus temporum Werneri Weſtphali.
Favorinus.
Ficinus, Marſilius.
Flavienſium panegyr.
Flavius Albertus Italus.
Florus.
Franciſcus Guicciardinus hiſtoric.
Franciſcus Picus.
Frontinus.
Fulgentius.
Fulgoſus.

G.

Gabriel Biel.
Galenus.
Gellius.
Glabrio hiſtoricus Gallic.
Gnomæ Græcæ.
Gloria mundi Caſſanei.
Granatenſis.
Gratarolus.
Gravenbergius German.
Gregorius Magnus.
Gregorius Nyſſenus.
Guazzus Ital.
Guevara Hiſp.
Guicciardinus Ludov. Ital.
Guillarmus Brito poëta & hiſt. Gallic.
Guntheri Ligurinus.

H.

Helgaldus.
Heliodorus.
Heraclides de politiis.
Hermes Triſmegiſtus
Herodianus.
Herodotus
Heſiodus.
Hierocles.
Hieronymus.
Hippocrates.
Homerus.
Horatius.

I.

Jamblichius.
Ignatius.
Imperator & IC. quicquid ex jure utroq; petitum.
Jornandes.

Digitized by Google

Jornandes.
Joſephus.
Iſengrinius Poet. ſ. ſ.
Iſidorus.
Iſocrates.
Julianus de Cæſaribus.
Juſtinianus.
Juſtinus hiſtoricus.
Juſtinus Theologus.
Juvenalis.

L.

Laberius.
Lactantius.
Laertius.
Lætus, Pomponius.
Lampridius.
Languius Medicus.
Leo Imp.
Leo Papa.
Libanius.
Lipſius.
Livius.
Lucanus.
Lucianus.
Lucretia Marinella.
Lucretius.
Lycurgus contra Leocratem.

M.

Macarius.
Macrobius.
Mamertinorum panegyr.
Manilius.
Mantuanus Baptiſta poet.
Manuel Imp.
Martialis.
Martianus Felix.
Marulus Evangeliſtarii autor.
Mauritius de ſtrateg.
Maximinianus poet. ſ. ſ.
Menander.
Metamorf. del. virtuoſo di Lorenzo Selva.
Mimi Publiani.
Minutius.
Modeſtinus JC.
Morus, Thomas
Moſchio.
Muſæus.
Muſonius.

N.

Nazarius panegyr.
Nazianzenus Leonclavii.
Nemeſianus.
Nicephorus Caliſtus.
Nicephorus Gregoras.
Nicetas Choniates.
Nicetas commentator Nazianzeni.

O.

Olaus Magnus.
Onoſander.
Oppianus.
Optatus Milevitanus.
Orationi ſcritte da molti huomini illuſtri.
Oroſius.
Ortelius.
Ovidius.

P.

Pacatus panegyr.
Pachymerius.
Palladius.
Pamphylus poët. ſ. ſ.
Panegyrici.
Panormitanus.
Paræus anatomicus.
Paruta.
Paulinus.
Paulus Diaconus.
Pauper Henricus poet. ſ. ſ.
Pauſanias.
Perſius.
Petrus Chryſologus.
Petrus Lombardus.
Petrarcha.
Phalaridis epiſtolæ.
Phile.
Philelphus.
Philippus Macedo.
Philo.
Philoſtratus.
Phocylides.
Pindarus.
Piſo.
Planudes.
Plato.
Plautus.
Plinius uterque.
Plotinus.
Plutarchus.
Politianus.
Polyænus.
Polybius.
Polydorus Virgilius.
Pontanus Jovianus.

Digitized by Google

Procopius.
Propertius.
Proſper.
Proverbia variorum autorum & populorum.
Proverbiales ſenarii.
Pythagoras.

R.

Rhodiginus.
Rigordus hiſtor. Gallic.
Ritershuſius.
Rhodericus hiſtor. Hiſpan.
Rufinus.

S.

Sabellicus.
Salluſtius.
Salomon Rex.
Salvianus Maſſilienſis.
Sappho.
Sareſberienſis policraticus.
Saxo Grammaticus de hiſtoria Danica.
Scaliger.
Secundus Philoſophus.
Sedulius.
Seminarium Plat. & Ariſtot.
Seneca uterque.
Servius.
Sidonius Apollinaris.
Silius Italicus.
Simplicius in Epictetum.
Socrates hiſtor. Eccleſ.
Sophocles.
Sozomenus.
Spartianus.
Statius.
Stobæus editus anno 1581.
Strabo.
Suetonius.
Sugerius hiſtor. Gallic.
Suidas.
Sulpicius Severus.
Summa angelica.
Symmachus.
Syneſius.

T.

Tacitus.
Theatro morale di Cherub. Giarard.
Terentius.
Teſoro politico Ital.
Tertullianus.
Themiſtius.
Theodoretus hiſtor. Eccleſ.
Theocritus.
Theognis.
Theophraſtus.
Theophylactus.
Tholozanus de rep.
Thomas Aquinas.
Thom. Garzoni piazza univerſale.
Thom. de Kempis.
Thucydides & ejus ſcholiaſtes.
Tibullus.
Tobias p. ſſ.
Trajanus.
Tyrolis Germanus.
Tzetzes.

V.

Valerius Flaccus.
Valerius Maximus.
Valla.
Varro.
Vegetius.
Vellejus.
Victor. Hiſtoricus.
Victorinus poëta.
Vincentius Ordin. Prædicator.
Virgilius.
Vitruvius.
Vives.
Volateranus.
Vopiſcus.
Vinsbec. Germ. Goldaſti.

X.

Xenophon.
Xiphilinus.

Z.

Zonaras.
Zoroaſter.
Zoſimus.

Reveren-

Digitized by Google

1 *Reverendiſſ. & Illuſtriſſ. Viri,*

DN. ANTONII GUEVARÆ,

Epiſcopi † Accitani, Concionatoris, Conſiliarii & *Hiſtorici Cæſarei,

AD

D. CAROLUM V. CÆSAREM AUGUSTUM,

Regem Catholicum, &c.

IN VITAM MARCI AVRELII,

cum Horologio Principum,

PROOEMIUM GENERALE.

APOLLONIUS THYANEUS cum Jarchæ diſcipulis diſputans dixiſſe legitur, NIHIL magis ſecundum naturam eſſe, quàm vitæ conſervandæ, quem omnes habemus, appetitum: quod ita ſe habere, etiam citra Philoſophorum maximorum† diſputationem, quotidiana planum facit experientia. Nam VITÆ gratia laborant homines, volant aves, natant piſces, latibulis ſe abſcondunt beſtiæ; NULLUM denique animal adeò rationis expers eſt, ut ei vivendi deſiderium naturale non inſit.

2 Quòd autem multi ex Ethnicis priſcis contemſiſſe vitam, voluntariæ ſeſe morti offerentes videntur; non vitæ illud contemtu (odioque) fecerunt: ſed quòd crederent, ſi vitam parvi penderent, fore ut magno in pretio nos ipſorum famam haberemus. Animi enim excelſi longam conſequi famam, quàm vitam obtinere brevem malunt. Quàm parum ad mortem prona ſit voluntas hominum, diligentia vitæ tantùm (prorogandæ) gratiâ adhibita teſtatur. NATURALE enim eſt mortalibus omnibus cum dolore vitam dimittere, & cum pavore mortem adire.

Ἀρχομένου δ' ἔργου πρόσωπον χρὴ θέμεν τηλαυγές. Pindar. Olymp. 6.

Nemini præſumendum eſt, quod totum, quod quærit, invenerit, ne deſinat appropinquare, qui ceſſarit accedere. Leo Serm. 11. de paſſione Domini.

† *Acci vulgò Guadix. Ortel.*

* *Authentici Chroniſta.*

Cum privati quidam homines mortem oppetendam cenſeant, ut poſt obitum laudentur: non decet Reges eas actiones fugere, quæ viventibus gloriam pariant. Iſocr. ad Nicocl.

Magnorum argumentorum magna eſſe convenit etiam procœmia.

Philo de congreſſ. quær. erud.

Hieronym. proleg. biblior. Sidon. 8. ep. 5. Vopiſc. Arelian.

Blanda conciliatrix & quaſi ſui lena natura. Cic. nat. deor. 1.

Præcipua mortalibus vitæ cura retinendæ. Boet. 4. conſol. 4.

Δεῖ τὰ τῆς ὑποθέσεως συντελεσθῆναι ἐν ἀρχῇ. Scholiaſt. Sophocl. Ajac. initio.

† *deciſionem.*

Conciliatur ſuæ ſaluti quicque, & quæ juvant, petit, læſura formidat. Sen. ep. 121.

Ut ſe quisque diligat, præcepto non eſt opus. Aug. 1. doctr. Chriſtia. 35.

Hortatrix animoſi gloria lethi. Stat. li. 9.

Affectat unusquisque gloriam ſuam. Caſſ. 1. 19.

Trahimur omnes laudis ſtudio, & optimus quisque maximè gloriâ ducitur. Cic. pro Arch.

Hoc maximum, quod pro incolumitate hominis natura commenta eſt: ut periremus inviti. Fab. declam. 4.

Sana ratio vitam diligere, mortem non timere præcipit. Val. Max. 9. 13.

Digitized by Google

In hoc ſeculo Chriſtianis fidelibus non vita longa prodeſt, ſed bona. Fulgent. epiſt. 2.

Omnia quæ fiunt, noſtris commoditatibus ſtatuentes, opinionibus improbis criminamur evcnta naturæ. Arnob. li. 1.

Virtutes bonos dies viventi faciunt, vitia malos. Hier. Eccleſ. 7.

Omnis actus in qualitate propoſiti eſt. Caſſ. lib. 8. ep. 9.

Divina judicia meritum juſti ex mentis habitu, non ex aliquo factorum exitu metiuntur. Ambr. in Luc. proœm.

Deus principaliter ad intentionem adſpicit. Angel. in oratio. num. 9.

Sortem vitæ eligendi nulli eſt, inquit Plato, Deus cauſa. Arnob. lib. 1.

Nemo natura: ſed quiſquis malus eſt, vitio malus eſt. Aug 14. civ. 6.

Nil ardet in inferno niſi propria voluntas. Bernh. Guevar. epiſt. tom. pag. 182. & tom. 2 p. 120 & 493.

Qui nolunt converti ad Dominum, quàm diu poſſunt peccare, & ad confeſſionem veniunt, cùm ampliùs non poſſunt, non tam facilè, quod cupiunt, obtinebunt. Aug de ver. & falſ. pœnit.

Si nequitia miſeros facit: miſerior eſt diuturnior nequam. Boet. 4. conſol. 4.

Qui voluptatibus dediti quaſi in diem vivunt, vivendi cauſſas quotidie faciunt. Plin. 5. ep. 5.

Vita mala immaturos ſenes demergit in Tartara: bona juvenes maturos perducit ad regnum. Fulgent. epiſt. 2.

Non poſſunt qui ipſi legibus tenentur, leges in judicando religiosè defendere. Cic. Verrin. 3. extrem.

[illegible] Syneſ. epiſt. 44.

Non decet errorem eundem huic ſine fraude, illi exitio haberi. Tac. annal. 6.

Kleine Diebe henckt man ins Feld/ die groſſen ins Geld. Adag.

Verum enim verò, etſi MORS corporis guſtanda eſt omnibus, & FINIS æquè probos, ut improbos manet: tamen inter horum illorumque mortem plurimum intereſt; dum BONI ſi vitæ deſiderio tenentur, ideo fit, ut plus boni agant: MALI verò ſi vitæ amantes ſunt; non aliam ob cauſam fit, quàm ut mundo magis fruantur. Nam QUI ſunt vanitati dediti, tempus nullum bonum dicunt, niſi quo tranquillè ſuaviterque vixerunt. Quamobrem ſcire velim omnes, qui vel jam ſunt, vel poſt nos futuri ſunt; Ad viros autem virtutis amantes, non ad eos, qui præcipites in ſcelera ruunt, mea dirigitur oratio: NON reſpicere DEUM, quales ſumus; ſed quales eſſe cupimus.

Nec verò quiſquam dicat; ſe quidem bonum eſſe cupere, ſed non poſſe. Ut enim ad culpam committendam nobis ineſt audacia; ſic facultas quoque, ſi modo vellemus, inſtituendæ emendationis inerat. Unica INTERITUS noſtri cauſſa in eo poſita eſt, quòd cum omnes virtute 3
præſtare cupiamus; tamen omnes in vitia vires effundimus. Atque hæc fraus illa eſt, qua mundus irretitur univerſus. Nam BONIS operibus cœli, bonis deſideriis inferi pleni ſunt.

Cùm autem nullum ex univerſis hominibus animalibusque mortis cupidum eſſe, ſed omnibus vitæ ſtudium ac deſiderium ineſſe conſtet: quæro jam, quorſum illud prolongandæ vitæ deſiderium ſtudiumque pertineat, ſi vita ipſa infamis & inhoneſta ſit? & cur hominem turbulentum, ſuperbum, lividum, otioſum, aleatorem, blaſphemum, mendacem, helluonem & contumacem diu ſuperſtitem eſſe optemus? Nam ſi furunculum, quòd palliolum unicum ſurripuit, è medio tollimus; non video, cur reipublicæ everſor vivere debeat. Utinam non eſſent in civitate fures alii, quàm qui divitum fortunas raptum eunt; neque paſſim occurrerent nobis, qui divites æquè ac pauperes fama ſpoliare ſatagunt! Sed proh dolor! illi quidem puniuntur, hi verò impunè feriunt: Quod inde manifeſtum, quòd qui tunicam vicino meo furatus eſt, in crucem agitur: at qui famam mihi eripuit, fores quotidiè meas prætereit.

Platonis divini lib. 1. lex eſt: QUICUNQUE nec vitam ſuam rectè moderatur, nec domum habet benè moratam, nec rem familiarem juſtè adminiſtrat, nec familiam 4
coër-

coërcet, nec pacem cum vicinis colit: curatores, à quibus ut fatuus regatur, accipito, vel ex populo tanquam erro exterminator. NULLI enim magis rempublicam turbant, quàm qui vitam agunt incompoſitam. Hujus ſententiæ Plato rationem profectò habuit graviſſimam. Nam QUI & ipſe per ſe proſtigatus ac perditus, & rei domeſticæ incurioſus eſt; qui familiam malè moratam habet, & pacem in civitate haudquaquam colit: is ut è civium numero expellatur, & inſani inſtar vinciatur, juſtiſſimum eſt. Etenim MULTI in amentium ergaſtulo catenati viſuntur, qui ſi in libertatem reſtituerentur, tantum mali non facerent, quantum ex iis nonnulli, qui in publico ſoluti incedunt. NEMO eſt è viris (generoſis &) illuſtribus, vel è matronis ſummatibus, qui non æquiore animo ictum ſaxi in capite, quàm plagam in fama ſuſtineat. Nam CAPITIS vulnus menſis ſpatio ſolidatur; famæ verò macula ne tota quidem vita poteſt elui.

Ὁ ἀσχημονῶν ἐν πολιτικοῖς ἀνάξιος τύχης. Chryſoſtomus.

Cui nec ex natura, nec ex induſtria recte vivendi ſtudium conciliari poteſt, vita pellendus, aut ſapientibus tradendus eſt. Apul. de Philoſoph.

οὐκ ἔστι κακῶς κεχρημένον ἄνδρα τοῖς ἰδίοις, εἶναι πιστὸν ἐν δημοσίοις. Lucian. Epigram. lib. 1.

Niſi privata rectè adminiſtrentur, publica firmitatem non habent. Plat. 7. de ll.

Qui privatim malus, publicè bonus nunquam erit. Æſchin. contra Cteſ.

Al'honor, chi gli manca d'un momento, non può in cento anni ſatisfar, ne in cento. Arioſt 38. 6.

Patrocinium famæ ſuæ deſerere diſſoluti, & in ſemetipſum crudelis eſt. Poliſian. miſcel. extrem.

Ego ſi bonam famam mihi ſervaſſe, ſat ero dives. Plaut. Moſtell. ſc. 3.

Laërtius in vitis Philoſophorum (libr. VI.) inquit Diogenem interrogatum à quodam, quidnam propoſitum ſibi habuiſſent legumlatores, ita reſpondiſſe: Sic tibi perſuadeas amice, antiquorum conſilium & Philoſophorum ſcopum non fuiſſe alium, quàm cives uti ſuos docerent, quo pacto ſe in ſermone, converſatione, victu, ſomno, contractu, veſtitu, labore & quiete gerere ſinguli deberent. IN HOC enim ſummum poſitum humanæ bonum conſiſtit, & ſuam quiſque & 5 domum præclarè moderetur, & vitam rectè inſtituat. Rem ipſam profectò Philoſophus acu tetigit. NON enim aliam ob cauſam lex fertur, quàm propter eum, qui ſine ratione & lege vivit.

Maledicus à malefico non diſtat, niſi occaſione Fab. 12. c. 9.

Miſera innocentia eſt, ad legem bonum eſſe. Sen.

Vſu probatum eſt, leges egregias, exempla honeſta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Tacit. annal. 1.

Facere docet Philoſophia, non dicere. & hoc exigi, ut ad legem ſuam quiſque vivat, ne orationi vita diſſentiat. Sen. ep. 20.

Cùm à licitis abſtinetur, facilius illicitis reſiſtitur. Leo ſerm. 6. de iejun. 7. menſ.

Surrepentibus vitiis, opus cœpit eſſe legib. Sen. ep. 90.

Ὀλίγων οἱ ἀγαθοὶ νόμων δέονται. Theoph. Stob. 450.

Homines qui vitam quietè & tranquillè cupiunt agere, neceſſe eſt, ut certum vitæ genus modumque amplectantur: Quod quidem vitæ genus non ex arbitrio voluntatis eligi; ſed ejuſmodi eſſe debet, in quo DEUS ſingulos ad majorem animæ ſalutem collocârit. HOMINES enim vani ad quod à ſenſibus impelluntur, non quod rationi conſentaneum eſt & convenit, affectant.

De vitæ genere deliberatio eſt omnium difficillima. Cic. off. 1.

Ratio præſit, appetitus obtemperet. Cic. off. 1.

Ἐπιθυμίᾳ μὲν ἐλάχιστα κατορθοῦνται, προνοίᾳ δὲ πλεῖστα. Thucyd. lib. 6.

Si vis sibi omnia ſubjicere, te ſubjice rationi: multos reges, ſi ratio te rexerit. Sen. 37.

Ex quo arbores conditæ ſunt, ſemper origini ſuæ conformes folia & fructus producunt, quod res ipſa teſtatur, dum palma dactylos, ficus ficos, nux nuces, pyrus pyra, caſtanea caſtaneas, quercus glandes gignit; denique OMNES res ori-

Non ex commodo vel incommodo noſtro, ſed per ſe ipſam conſiderata natura dat artifici ſuo gloriam. Aug. 12. civ. 4.

Homo DEO non ſervit, per quem cuncta ſerviunt. Cypr. tract. 2.

Digitized by Google

Si initium peccandi requiritur , nihil aliud niſi ſuperbia invenitur. Fulg. de prædeſt. lib. 1.

Οἱ ἄνϑρωποι γεγόνασιν ἀλλήλων ἕνεκεν. δίδασκε οὖν, ἢ φέρε. Aurel. Imp. li. 8.

Quam eſt tam compoſitæ felicitatis , ut non cum ſtatus ſui qualitate rixetur? Boet. 2. conſol. 4.

Habet hoc vitium omnis ambitio: non reſpicit. Sen. ep. 73.

originem ſuam conſervarunt, præter hominem peccatorem,
in malitiam prolapſum. Planeta, ſtellæ, cœli, aquæ, terra,
ignis , aer , animalia, plantæ, piſces, intra ſuam ſingula, in
qua creata ſunt , conditionem manent ; ut nec queran-
tur , nec ſibi inter ſe invideant : SOLUS homo nec queri
unquam deſinit , nec unquam expletur , & conditionem
mutare ſemper geſtit. Nam opilio (quod res ipſa loquitur)
agricolæ, agricola (civis , civis) nobilis , nobilis equitis tor-
quati , eques torquatus (Principis , Princeps) Regis , Rex
Imperatoris locum expetit. In ſumma, QUI VITAM † e-
mendare ſtudent , pauciſſimi ; qui opes & facultates (au- 6
gere &) amplificare ſatagunt , plurimi ſunt. Non alia hodie
perturbationum in mundo cauſa eſt , quàm , quod quer-
cus aridæ * à montibus in pomaria, ut palmæ ſint (riguæ &)
excultæ, migrare volunt : Hoc eſt, QUI domi ſuæ non habe-
bant heri ſatis ad explendam famem glandium , cibos hodiè
domi alienæ faſtidiunt exquiſitos.

† *meliorare.*

Si ſapis, eris contentus menſura , quàm tibi menſus eſt Deus. Bernh.

* *ſylveſtres.*

Cui aſſecuto ſatis, quod optanti nimium videbatur? Sen. ep. 118.

Qui in ſua re fuit egentiſſimus, inſolens fit in aliena. Cic. pro Roſc. Amerin.

En tu caſa no tienes ſardina, y en la agena pides gallina. Adag.

Etſi autem quod vitæ genus in hoc mundo ſingulis expe-
tendum ſit, ut & † ſecuriorem retineant conſcientiam , &
vitam agant quietam , haud facilè quilibet definire po-
teſt : tamen NULLUM in Eccleſiæ DEI ſtatum, in quo
viventes non poſſint ſalvari , nullum in mundo vitæ genus
eſſe ajo , in quo mali , ſi velint , non poſſint interitum ſi-
bi acceſſere. Plinius in epiſtola quadam , ad Fabatum ſcri-
bens , INTER mortales, inquit, ut nihil uſitatius, ita ni-
hil periculoſius, quàm his locum dare cogitationibus, ut ſta-
tus aliorum aliis meliores eſſe videantur. Atque inde fit ,
quòd MALITIA humana adeò excæcat homines , ut
cum labore potiùs aliena obtinere, quàm propriis tranquillè
frui malint.

Salva fide quiſque poteſt in quolibet vitæ genere vitam ducere. Auguſt. lib. 19. civit. 9.

† *puram. l.*

Beata ſors omnis eſt, æquanimitate tolerantis. Boet. 2. conſol. 4.

Initium malæ voluntatis ſuperbia eſt. Fulg. de prædeſt. lib. 1.

Aliena nobis, noſtra plus aliis placent. Mim.

Avaritiam zelus inflammat. Cypr. ſerm. 2.

Nihil eſt, quod magis caritatem impugnet , quàm venenum invidiæ. Sareſb. lib. 7. 24.

Invidia nos inquietat , dum comparat. Sen. 2. benef. 27.

Principum ſtatus revera bonus eſt , ſi rectè illo utantur :
plebejorum quoq; ſtatus bonus eſt, ſi illo contenti ſint: Re-
ligioſorum item ſtatus bonus eſt , ſi illo proficiant : Bona
item eſt divitum conditio , ſi in ea temperanter ſeſe ge-
rant; Bonus denique eſt pauperum ſtatus, ſi in eo tolerantiam
præſtent. MERITI enim vis non in eo ſita eſt , ut 7
multas toleremus ærumnas (& labores ,) ſed ut (debi-
tam) in iis præſtemus tolerantiam. QUAMDIU vitæ
hujus miſeriæ ſpatium durat , negare non poſſumus omnes
ſtatus periculis moleſtiiſque eſſe obnoxios. Solus quippe
ille ſtatus perfectus dici poteſt , quando animo ſimul &
corpo-

Etſi non poſſunt omnes arbores æquales fructus afferre ; nulla tamen debet in agro Dominico ſterilis permanere. Fulgent. de diſpenſat. Domin.

Habent & boni pauperes divitias ſuas. Caſſ. 6. 19.

Id eſt bonum, quo quis adepto, nihil ulterius deſiderare queat. Boet. 3. 2.

Eterna vita è veder Dio ne più ſi brama, ne bramar più lice. Petrar. ſon. 159.

Deus felices facit, qui eſt vera mentium opulentia. Aug. 5. civit. 18.

Digitized by Google

corpore glorioſi (beatiq;) erimus; ubi ſine formidine mortis vivemus, & abſque omni vitæ periculo lætabimur.

Ut ergò ad propoſitum, ſacratiſſime Cæſar, accedam, etiamſi OMNES parum valemus, habemus, aſſequimur, intelligimus, poſſumus, vivimus; quantumvis id exiguum ſit; aliquid tamen eſſe affirmo Principum ſtatum. HOMINES quippe mundiales ad arcem faſtigatiſſimæ felicitatis evectum putant, qui multis imperandi poteſtatem habet, & ad ſerviendum nemini obligatus eſt. UTINAM intelligerent ſubditi, quanto Principibus ipſum imperare conſtet! UTINAM cognoſcerent Principes; quàm dulce ſit in pace vivere! Jurare auſim fore, ut & maxima tum minores erga majores commiſeratione, tum majores erga minores invidia afficerentur. VOLUPTATES enim, quibus Principes fruuntur, reſpectu moleſtiarum, quas ſuſtinent, pauciſſimæ ſunt. Cùm autem Principum ſtatus omnibus aliis excellentior ſit, plus omnibus poſſit ac valeat, plura præſtet ac poſſideat, ab eo denique regimen univerſum pendeat: ut & DOMUS & perſona & vita Principis reliquis omnibus moderatior & ſanctior ſit, neceſſe eſt. Nam UT ulna eadem omnes merces metitur mercator; ita ad Principis vitam univerſa exigitur civitas.

Cùm autem laborem in educando mater filio magnum ſuſtineat; cum multas devoret magiſter in erudiendo diſcipulo moleſtias, & plurimos ſuſcipiat gubernator in moderando populo labores. Majorem tamen ego laborem ſu-
8 ſcipio, majuſque diſcrimen ſubeo, dum illius, cujus è vita civitatis univerſæ (vita ac) bonum pendet, ſtatum vitamque informare aggredior. NOSTRUM enim eſt Principes & Magnates colere, non offendere; exhortari, non moleſtare; rogare, non contumeliis afficere; corrigere, non traducere. Denique admodum imperitum habendum medicum ajo, qui unguentis iiſdem, quibus calces duras ſanavit, oculos, quibus nihil delicatius (& tenerius;) inungere & curare vult. Quid his colligitur? Scilicet ut oſtendam, propoſitum mihi nequaquam eſſe, oſtendere hoc libro Principibus & dynaſtis, quales ſint; ſed monere, quales eſſe debeant; non commemorare, quæ faciant; ſed docere, quid facere debeant. Nam VIR Nobilis, quem ad vitam corrigendam conſcientiæ

Non è alcun ſe non in Dio, vero contento Arioſt.24.89.

Βασιλεία τῶν θείων ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων μέγιστον, καὶ σεμνότατον. Iſo. Eu.

Qui regnat, ſi ſapit, beatus eſt. Apul. de ſyllogiſ. categ.

Τῇ μοναρχίῃ ἔξεστι ἀνευθύνῳ ποιέειν τὰ βούλεται. Herodot. lib. 3.

Beatiſſimum in principatu non cogi. Plin. paneg.

Fructus honos oneris, fructus honoris onus. Tob.

Onus eſt honos, qui ſuſtinet. Remp. Prov. Scalig. in Varro. pag. 181.

Κοῦφοι γὰρ ἀφαυρότεροι κέλευθοι. Opp. ἁλ. ι. 130.

Humillima quæque tutiſſima. Iuſt. II. 21.

Qui veram gloriam expetunt, aliis otium quærere debent, non ſibi. Cic. pro Sext.

Non debet hominum ducatum ſuſcipere, qui neſcit hominibus bene vivendo præire. Greg.

Componitur orbis Regis ad exemplum. Claudian. 4 coſ. Honor. 297.

Præcipere qualis eſſe debeat Princeps, pulcrum quidem: ſed oneroſum, ac propè ſuperbum eſt. Plin. 3. ep. 18.

ἀνὴρ ἄρχων τῶν πόλεων ἀνθρώπων, θηρίων ἀλόγων ἀλογώτερον βιωσόμενος βίον. Chry. de princ.

Etiam minima vitia illuſtrium virorum calumniis impetuntur. Plut. ad Princip. indoct. extrem.

Non in omnes omnia conveniunt. Cic. pro Roſc. Am.

ὁ πᾶν τρυφῶν τῇ αὐτῇ ἐμπλήσεται θεραπείας. Ignat. Stob. 51.

Plato qualis eſſe deberet: Cicero qualis eſſet Reſp. diſſeruit. Macrob. 1. Somn. 1.

Σοφοκλῆς ἔφη αὐτὸς μὲν οἵους δεῖ ποιεῖν, Εὐριπίδης δ᾽, οἷοί εἰσιν. Ariſt. poet. cap. 25. Stob. 609.

Quem laus allicere ad rectè faciendum non poteſt, ne metus quidem à fœdiſſimis factis poteſt avocare. Cic. Philip. 2. extrem.

Vera magnitudo animi omnia ad conſcientiam refert, rectèque facti mercedem ex ipſo facto petit. Plin. 1. ep. 22.

Digitized by Google

morſus non extimulaverit; nunquam, credo, iis, quæ calamus hîc meus ſcriptitat, ad vitæ emendationem adducetur.

Paulus Diaconus † lib. II. hiſtoriæ ſingulare quiddam ex antiquitate recenſet, ut cognitu digniſſimum, ita lectu jucundiſſimum, etſi illius commemoratio mihi obfutura videtur: SÆPE enim (quod proverbio dicitur) non antè ſcalpurire ungulis gallina in ſterquilinio deſinit, quàm cultrum, quo juguletur, eruat. Res autem ſic ſe habet.

Annibal, Clariſſimus Carthaginenſiumdux, à Scipione illo felici victus, in Aſiam ſeſe ad Regem Antiochum contu- 9
lit, principem illa tempeſtate potentiſſimum, qui Annibalem in regnum ſuum fidemque receptum honorificentiſſimè tractavit: qua in re Antiochus Regis clementis functus eſt officio. NIHIL enim eſt, quo magnificentiam (munificentiamque) ſuam magis declarare Principes poſſint, quàm ſi patrocinium virorum fortium fortunæ invidiâ afflictorum ſuſcipiunt. Habebant autem Principes ambo (inter alia exercitia honeſta, quibus animi cauſâ utebantur) in more, ut modò in montes venatum irent; modo copias in campis militares luſtrarent (& inſtruerent;) frequentiſſimè verò ad Academiam itarent, Philoſophorum diſputationes audituri: Quòd profectò inſtitutum, viris cordatis ac ſapientibus aptiſſimum erat. NULLA quippe diei hora rectiùs, quàm audiendo viro ſuaviter * dicenti impenditur.

Cæterùm illo tempore Epheſi Philoſophus quidam erat celeberrimus, nomine Phormio, qui publicè profitebatur, omneſque regni illius incolas docebat. Cumque (fortè fortunâ) Principes illi ambo quodam die ſcholam philoſophi ingreſſi eſſent; (viſis illis, cùm ea, quæ inpræſentiarum tractabat, profeſſioni ipſorum parum conſentanea eſſe animadverteret) argumentum, quod inſtituerat, omiſit, & ex tempore cœpit de artibus & ſtratagematis, quibus in bello uti Principes oporteret, deque ordine in committendis prælijs ſervando diſſerere, eaſque res tantas ac tam novas, adeò ſublimi & copioſo orationis genere perſecutus eſt, ut non
ſolùm omnibus, à quibus nunquam viſus fuerat; ſed illis 10
etiam, qui ſingulis illum diebus audierant, admirationi fuerit. HOC nimirum is, qui totum ſeſe ſtudiis doctrinarum tradidit, cæteris præſtat, quod nunquam novo dicendi argumento deſtituitur.

Antio-

† *Eutrop. lib. 4. exilij Annibalis meminit.*

Neminis, quorum rudis es, opera vel artem collaudes. Ælian. lib. 2.

Heu! patior telis vulnera facta meis. Ovid. Heroid. 2.

Qui ſponte aſciam cruribus ſuis illidit, neminem niſi ſe poteſt accuſare. Apul. 3. aſin.

Annibal exul ab Antiocho excipitur. Liv. lib 33. extremo.

Sit Princeps) mitis precibus, pietatis abundans, Pœnæ parcus. Claud. 4. coſ. Hon. 3.

Quorum non poſſumus accuſare deſidiam, relevandam æſtimamus fortunam. Caſſ. 1. 16.

Non ſuſcipere confugientem, iniquitas eſt. Ambr. Luc 22.

Pietatis noſtræ remedio ſurgant, qui fortunæ ſuæ acerbitate corruerunt. Caſſ. 1. 16.

A virtu redimitur animus, & mira etiam in adverſis jucunditate reficitur, cum ad ſcribendum, vel legendum utilia mentis intendit acumen. Sares. prolog.

Et quieſcenti agendum, & agenti quieſcendum eſt. Sen. ep. 3.

* *ſapienter & eruditè.*

Vt corporis ferrum, ſic oratio animo non ictu magis, quàm mora imprimitur. Plin. c. ep. 20.

Phormio de bello diſſerens. Cic. 2. de orat.

Ambitioni pudor infrequens, modus nullus. Scalig exerc. 104. 8.

Audientium conſidera perſonas, ne plus intendcaris, quàm audiaris. Ambr. Luc. 9.

Ars intelligi niſi ab artifice non poteſt. Fab. 2. cap. 5.

Intempeſtiva ſapientia pleriſque ludibrio, pluribus tædio. Tacit. hiſt. 1.

Cum res animum occupavere, verba ambiunt. Sen. 7. controv. prœm.

Σημεῖον τοῦ εἰδότος καὶ τὸ δύνασθαι διδάσκειν ἐστί. Ariſt. 1. Metaph. 1.

Facile eſt explicatis conſiliis accommodare verba Liv. lib. 8.

Qui omnes animo virtutes comprehendit, omnia quæ facere vult, facillimè tractat. Cic. pro Cornel. Balb.

Digitized by Google

Antiochus diſſertatione illa magnoperè delectatus: vehementer ſibi placebat, quòd tam præclarè is, audiente hoſpite, diſſeruiſſet; ut cognoſcerent nimirum exteri, regnum ſe habere, quod viris ſapientibus abundaret. NULLA enim re magis, quàm hac, gloriari animoſos & generoſos Principes decet, quòd viros ſtrenuos, finium propugnatores, & viros inſigniter prudentes reipublicæ gubernatores habeant.

Ab Antiocho probatur:

Talium conventus eſt dignitas imperantium. Caſſ. 1. ep. 4.

Etiam ſummi gubernatores in magnis tempeſtatibus à vectoribus admoneri ſolent. Cic. Philipp. 7. extrem.

(Poſtquam autem dicendi finem fecerat Philoſophus) quæſivit ex Annibale Antiochus, quidnam de iis, quæ Philoſophus dixerat, judicaret? Huic interrogationi Annibal tam animosè ac confidenter reſpondit, ac ſi is ipſe dies eſſet, quo victor fuit Pugnâ Cannenſi. PRINCIPES enim generoſi & magnanimi, etiamſi dignitate & regnis planè excidunt; non tamen animos ſuos fatentur fuiſſe ſuperatos. Porrò verba ab Annibale prolata hujus fuêre ſententiæ: Scire te velim, Rex Antioche, multos ſæpè me vidiſſe ſenes deliros, ſed qui magis, quàm Phormio, quem tu
11 Philoſophum eximium vocas, deliraret, vidiſſe neminem. EXTREMÆ enim eſt ſtultitiæ, aliquem vanæ ſcientiolæ ſibi conſcium, non eum, qui ſcientia vana; ſed eum, qui certa experientia præditus eſt, condocefacere conari.

Ab Annibale deridetur.

Ἐρέτην χρὴ πρῶτα γενέσθαι, πρὶν πηδαλίοις ἐπιχειρεῖν. Ariſtoph. equit.

Ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. Ariſtop. Veſp. Cic. 1. Tuſc. 1.

Sententiam judex non eloquentiæ tumore: ſed rerum ipſarum ſoliditate librare debet. Minus.

Efficacius, citius, attentius natura hominum culpat aliqua, quàm laudat. Sidon. 1. 18.

Suæ artis unusquisque & autor & diſputator optimus. Val. Max. 8. 13.

Non facilè de artibus rectè judicat, qui artes ignorat. Cyprian. de operibus Chri. prol.

In ſingulis diſciplinis quædam ſuis opificibus innoteſcunt, quæ non modo vulgo, ſed aliis Philoſ. occultantur. Sat. 7. 7.

οὐκ εἶναί μοι δοκεῖ δεινὸς, γενέσθαι στρατηγὸν, πραγμάτων ἄπειρος ὤν. Ariſtot. Rhet. Alex. 12.

Dic mihi, Antioche, ecquis tam vecors eſt, ut ferre; ecquis tam infans, ut tacere poſſit, viſo homuncione, qualis Philoſophus iſte eſt? qui cùm omnē vitam in exiguo Græciæ angulo, Philoſophiæ ſtudiis deditus, conſumſerit, tantum ſibi audet ſumere, ut de rebus bellicis, audiente Annibale, diſſerat & diſputet: perinde ac ſi ipſe vel dux Pœnorum, vel Imperator Romanorum fuiſſet. Profectò aut parum ille ſapit, aut flocci nos pendere ſeſe oſtendit; quoniam ex verborum ipſius vanitate colligitur, eum ampliorem ſibi rerum militarium ſcientiam, ex ſola librorum lectione, quàm Annibalem ex celeberrimorum præliorum arrogare experientia.

Arrogantiæ & vanitatis arguitur.

Autoritas viro militari pro facundia eſt. Tacit. annal. 15.

Sedere in ſcholis auditioni operatos gratius eſt, quàm ire in militiam. Plin. 26. cap. 2.

Plures bonos præliatores bella, quàm pax, ferunt. Fab. dia.

Magna ars eſt contra artifices loqui. Caſſ. 2. 6.

Qui ſibi ſemitam non ſapiunt, alteri monſtrant viam. Cic nat. deor. 1.

Δεῖ τ' γράφειν τι πειρώμενον μὴ ἀρχαῖον τ' προσώπου, ἀλλ' οἰκεῖον; αὐτὸ τι καὶ τοῖς πράγμασι τοὺς λόγους φῆναι. Callist. apud Athen. Mechan.

Verum enimverò LONGISSIMO, Antioche, inter ſe diſſident intervallo, locum tenere Philoſophi, & munere fungi ducis; ſcitè docendi in ſchola, & aciem aptè inſtruendi rationem noſſe: Scientiâ, qua inſtructi ſunt ſapientes, & experientiâ, quam viri militares habent, præditum eſſe; poſſe temperare calamum, & poſſe vibrare haſtam; libris ſtipatum eſſe, & oculos contra inſtructam

Ut qui prius docere, quàm diſcere voluerit. Cicer. pro dom. ſua extr.

Omnis res propriis & domeſticis exercitiis augetur. Ambr. 1. off. 10.

Θεωρία καὶ πρᾶξις οὐκ ἀξιοῦσι συγγίνεσθαι. Syneſ. 57.

Abſentem vocis interficit hoſtem. Arbit. pag. 19.

hoſtium

hoſtium aciem rectos tenere. Nam qui SUMMA cum elo-
quentia de rebus diſſerunt bellicis, multi;at quibus ſatis ſit ad
vitam, cùm jam res poſcit, in aleam mittendam animi,pauci
ſunt.

Philoſophus iſte Phormio, homo ſimplex,nunquam exer- 12
citus inter ſe concurrere vidit; nunquam terrifico tubarum
clangore pugnę ſignum dari audivit;nunquam alterius partis†
inſidias, alterius pavorem expertus eſt; nunquam denique
PAUCOS eſſe vidit,qui præliantur; plurimos, qui fugiunt.
Poſtremò ut decori eſt Philoſopho & viro literato,bona pacē
comitantia celebrare & extollere; ſic iſti alienum eſſe ajo de
periculis belli*diſſertare. Si nihil eorum, quæ dixit, oculis
Philoſophus iſte vidit ;ſed in libris tantùm legit;illis,qui ne-
que viderunt iſta,neque legerunt,dicat. RERUM enim mi-
litarium cognitio melius in caſtris Punicis, quàm in ſcholis
Græcis paratur.

Non te fugit, Antioche, XXXVI. annorum ſpatio bella
me & diuturna & periculoſa tam in Hiſpania, quàm in Ita-
lia geſſiſſe; FORTUNAM tum ſecundiſſimam expertum,
tum adverſiſſimam,quod omnibus evenire ſolet,qui res ardu-
as (& difficiles) aggrediuntur:cujus rei teſtis adſum ipſe(lo-
cupletiſſimus)qui imberbis etiamnum imperare aliis,at(bar-
ba) jam caneſcens imperantibus parêre cœpi. Ita Martem,
Antioche,habeam propitium, ut nunc interrogatus,qualem
in bello ſe gerere aliquis debeat, non auſim(docendi illius
gratia) verbum ullum proferre! Eſt enim res ejuſmodi, ut
USU potius diſcatur, quàm ſermone doceatur. Nam JU-
STITIA quidem duce bella ſuſcipere Principes, &pruden-
tia comite gerere poſſumus: exitus verò illorum in fortunæ 13
arbitrio,non in viribus, neque in calliditate conſiſtit. Hæc &
id genus alia graviſſima verba fecit ad Antiochum Annibal,
quæ ſi quis curioſior videre cupit,Plutarchi Apophthegmata
legat.

Hoc verò exemplum, Princeps electiſſime, magis ad
damnandum audaciam, quàm ad comprobandum inſtitu-
tum meum facit, ſi æquè mihi negotia reipublicæ, atque
Phormioni pericula bellica, ignota eſſe Majeſtas V. dicat.
Juſtè quippe ab illa mihi poterit objici, me virum religio-
ſum, multis annis in monaſterio educatum, nimis con-
fidenter auſum ſcribere, quo pacto Princeps tam potens
&ſe-

Οἱ περὶ τοὺς λόγους διαλεγόμενοι ἀργότεροι τὰς πράξεις. Iſocr. Archidam.

Lux longè alia eſt Solis & lychnorum. Cic. pro M. Cœl.

Chepiglia i leoni in aſſenza, ſuol temer de te topi in preſenza. Adag.

† *proditiones.*

Cum nunquam in acie ſteterit, nunquam caſtra viderit, nunquam tubarum ſonum, niſi in ſpectaculis, audierit. Plin. 2. ep. 7.

Non probandi, qui nullo diſcrimine virtutis ac doll. proſperos omnes laudari debere bellorum eventus adſerunt. Ammia. lib. 17.

* *blaterare.*

οὐκ ἐθεάσατο οὐδεὶς αὐτὸν δυνάμενον κραδαίνουσαν λόγχην, οὐδ' οὐκ Σαυρομάτας ἐπὶ τὸν ἀμαξίτην. Athen. lib. 5. 11.

Primus in fuga, poſtremus in prælio. Iuſtin. lib. 2.

Græcis cùm facere non poſſent, loqui tamen & ſcribere honeſtè ac magnificè licebat. Cic. pro M. Cœlio.

De ſuis homines laudibus libenter prædicant. Cæſar. bell. civ. 2.

Κυβερνήσει τὰ ἀντίξοα τῶν φρενῶν. Pind. Olymp. 8.

Annibal veri ducis decus ſudore & ſanguine, & factis ſit aſſecutus. Plin. 2. ep. 7.

Non literis ad rei militaris ſcientiam, ſed rebus geſtis ac victoriis eruditus. Cic.

Puer quondam miles, vix dum juvenis imperator. Liv.

ἄνευ εὐψυχίας οὐδεμία τέχνη πρὸς τοὺς κινδύνους ἰσχύει. Thucyd. lib. 2.

La fortuna ſpeſſo la vittoria, oue vole pone. Arioſt. 14. 36.

ἔλεγεν ὁ Θεοδόσιος, τὴν βασιλείαν παρὰ τῆς τύχης, οὐ διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλ' ἐξ εὐχῶν προσφάσεων. Suid. de Valent. junior.

Parta ac ſperata decora unius horæ fortuna evertere poteſt. Liv. lib. 30.

Ἄλλο λεόντων, ἄλλο γεννητῶν ἔργον ὄρνεις τρέχειν. Antip. Epigr. li. 2. c. 16.

αἱ ἄγκυραι αὐτοῖς μὲν τεμεῖν οὐ δυνάμεναι, τὸ δὲ σίδηρον τμητικὸν ποιοῦσιν. Iſocr. vita.

ὧν αἱ παρασκευαὶ διάφοροι, τούτων καὶ τὰ ἔργα, καὶ τὰ τέλη. Arria. 1. Epict. 6.

Solam militiam cura: ſic placebis Imperatori tuo Chriſto, qui ad militiam te ſelegit Theophyl. 2. Tim. 2.

Præſtat candidã aurem ſubmittere, quàm ſtolidam linguam movere. Naz or. 21.

Dimiſſa ſolicitudine ſæculi, in Dei rebus propenſius vigilatur. Ambr. 1. Cor. 7.

& ſe ipſum moderari, & regnum ſuum gubernare debeat: Siquidem ut verum fatear, TANTO quis melior religioſus habendus, quantò minùs turbarum mundi gnarus eſt.

Principum ſtatus magnum comitatum exigit; religioſos verò vita ſolitaria decet. DEI quippe miniſtrum vagis mundi cogitationibus vacuum, & ſanctis intentionibus plenum eſſe oportet. Principum ſtatus prorſus ipſos inquie-
14 tos (huc illud) agit; religioſorum verò ſtatus poſcit, ut incluſi (pacificè & tranquillè) agant: alioquin enim RELIGIOSUS apoſtata habetur ſpiritualis, cujus in cellula corpus, in foro animus eſt. Principes neceſſe eſt colloqui & converſari cum omnibus; at RELIGIOSIS damnoſa eſt nimia in converſatione libertas, & in colloquiis licentia. RELIGIOSORUM quippe bonorum manus* laboribus, corpus jejuniis, linguam precibus, animum contemplatione occupari par eſt. PRINCIPUM ſtatus plerunque rebus bellicis ſpectatur; at religioſorum opus eſt optare & procurare pacem. Nam ſi Princeps in ſanguine hoſtium effundendo occupatur; religioſum probum, fundendo lacrymas pro peccatoribus, occupari convenit.

Utinam, quemadmodum ego omnia, ad quæ officii ratione aſtringor cognoſco; ita eadem divina aſpirante gratia præſtarem! Sed proh dolor! calamum quidem ſcribendo optimè temperatum; at inagendo valde me tepidum ſentio. Hæc ideò dixi, & contra me ipſum attuli, quoniam Majeſtas V. per experientiam Principum officia novit: Ego verò eadem nec dicere nec ſcribere, niſi ex arte valeo. QUORUM munus eſt Principibus conſulere, eorum vitam moderari, eoſque docere; judicium habere oportet exactum, animum incorruptum, orationem emendatam, doctrinam ſanam, vitamque ab omni ſuſpicione (& macula) vacuam. Nam DE REBUS magnis diſſerere eos, qui carent experientia, perinde eſt, ac ſi quis prorſus cæcus alium, qui aliquantulum videt, velit ducere.

Xenophontis ſententia fuit, NIHIL eſſe in vita difficilius, quàm virum in ea ſapientem cognoſcere: Cujus hanc rationem afferebat, quòd NON poſſet vir ſapiens niſi ab alio ſapiente detegi vel cognoſci. Ex hoc Xenophontis axiomate inferre poſſumus, quòd ſicut ſapiens non poteſt niſi ab alio ſapiente cognoſci; ita eum, qui principis vitam ſcri-
15 pturus eſt, Principem fuiſſe oporteret (& conveniret.)

Οἱ κρατοῦντες μὴ ἀνέδην ἐς τὰ τοῦ Θεοῦ ἱερουργεῖν, καὶ κοσμικοῖς προσπαλαίεσθαι πράγμασιν. Nicetas Chron. Alex. Comn. lib. 2.

Quid tam ſacerdotale, quàm vovere Domino conſcientiam puram, & immaculatas pietatis hoſtias offerre? Leo ſerm. 5. anniverſ.

Πολιτικὴν ἀρχὴν ἱερωσύνῃ συνάπτειν, τὸ κλώθειν ἐστὶ τὰ ἀσύγκλωστα. Syneſ. epiſt. 57.

οὐχ ἅπας ἅπαντα δύναται. Ibid.

Dux frugalitatis religio. Val. Max. 6. 9.

Ὁ μὲν βασιλεὺς λοιπάδας χρημάτων ἀφίησιν, ὁ δὲ ἱερεὺς λοιπάδας ἁμαρτημάτων. Chryſ. orat. de principatu.

* *S. Scriptura verſanda. I.*

οὔτε γεωργὸν, οὔτε βάναυσον ἱερέα καταστατέον. Ariſt. 7. polit. 9.

Τετάχθαι κρατεῖ μὲν ἐν τοῖς πράγμασιν, ἱερεῖς δὲ ἐν εὐχαῖς εἶναι, τὸ δὲ καλὸν ἀπαιτεῖ παρ' ἀμφοῖν ὁ Θεός. Syneſ. epiſt. 57.

Clericus debet eſſe non vindicativus, ſed patiens. Sym. ang 35.

Νοῦν ἔχει πολλοῦ οἰκονομεῖν, ἀλλὰ μὴ παραδοκεῖν μηδ' ἀσχημονεῖν. Syneſ. epiſt. 103.

ἐπεί με θεοὶ δῶκαν δοῦλόν σοι, δικαιῶ, εἴ τι ἐνορέω πλέον, σημαίνειν σοι. Herod. lib. 1.

Vſus magiſter egregius. Plin. 1. ep. 20.

Diſce à peritis, ſequere optimos. Tacit. vit. Agric.

Qua pote quiſque, in ea conterat arte diem. Prop 2 1.

Cunctis aut artificibus, aut artibus maximum decus uſu venit. Sidon. 9. 12.

Diu peritiurque perdiſcas, quæ mox præcipere debeas. Plin.

Σοφωτέρους τοὺς τεχνίτας τῶν ἐμπείρων ὑπολαμβάνομεν. οἱ γὰρ ἔμπειροι τὸ ὅτι μὲν ἴσασι, διότι δ' οὐκ ἴσασιν. Ariſt. 1. Metaph. cap. 1.

Τὸν ἱερέα δεῖ πάντων ἀκηλίδωτον εἶναι προσήκει, ὡς ἑτέρους τῶν μιασμάτων ἐκπλυνοῦντα. Syneſ. ep. 105.

Statuere, quis ſit ſapiens, vel maximè videtur eſſe ſapientis. Cic. Acad. q. lib. 4.

RECTIUS enim de periculis narrare, atque etiam monere poſſet, qui annum unum mare navigavit, quàm qui decem annos in portu moratus eſt.

Extat Xenophontis liber de inſtitutione Principum, in quo Cambyſes inducitur Cyrum filium docens & alloquens. Scripſit item Oneſicritus librum de re equeſtri, & Philippum inducit, qui Alexandrum filium pugnandi rationem docet. Nam Philoſophis illis nihil dignitatis habitura ſcripta videbantur, niſi ſub nomine Principum, qui rerum, de quibus agebatur, habebant experientiam, prodirent.

O ſi Princeps ſenior (qui diu regnaſſet) vel literis conſignare, vel oratione ſaltem prodere vellet, quantum ſuſtinuiſſet infortunii, dum ad rerum gubernacula ſediſſet! quàm ii reverenter habitus à vaſallis; quoties ad iracundiam provocatus à miniſtris; quàm ingratos expertus amicos; quoties inſidiis petitus inimicorũ; quibus jactatus periculis; 16
quibus domi ſuæ vexatus contentionibus; quoties culpam ſuorum vitio commeritus; quoties ab alienis deceptus fuiſſet; Breviter quantas interdiu pertuliſſet importunitates; quàm indigeſta noctu edidiſſet ſuſpiria! Certiſſimè mihi perſuadeo, meque minimè falli ſcio, ſi Princeps ille integrè totum vitæ ſuæ curriculum expoſuiſſet, & ſigillatim quæque retuliſſet; ſtupori nobis futurum corpus, quod tanta perferre potuiſſet; miraculo animum, qui tam diu id diſſimulaſſet.

Res eſt profectò laboris, faſtus, inſolentiæ, temeritatis, impudentiæ, atque etiam periculi plena, ſi quis calamo rempubl. ordinare, & principis vitam moderari velit. Siquidem revera NON orationis elegantia, ſed actionis honeſtate homines ad benè vivendum adducuntur. Non temerè dico, HAUD parum, ſed valdè potiùs arrogantem † eſſe, qui Principi conſilium dare audet. Nam CUM Principes cogitationes habeant in multis rebus ſublimes, & in earum nonnullis * imperari ſibi nolint: ubi gratiam ſpiramus, inde indignationem reportamus graviorem. Nam CONSILIUM detrimento potiùs, quàm adjumento eſt, niſi ſingulari, qui dat, prudentia; qui accipit, tolerantia ſit prædıtus.

Equidem, Domine, neque Princeps fui, ut Principum labores intelligam; neque mihi primas in dando Principibus conſilio vendico. Quòd autem componere hunc librum aulus

Vix ſapiens non poteſt perſpicere ſapientem. Plin. 1. ep. 10.

Difficile invenitur, qui diſcernere queat virum ſapientem ab his, qui videntur ſapientes. Hier. Eccl. 7.

Ἐμπείρως περὶ γνῶναι, οἱ ἐκ τῶν κινδύνων μελέτας ποιούμενοι. Thucyd. lib. 1.

Μᾶλλον ἐπιτυγχάνοντας ὁρῶμεν τοὺς ἐμπείρους τῶν ἄνευ ἐμπειρίας λόγον ἐχόντων. 1. Metaph. 1.

I conſiglieri di Rè biſogna che oſian Rè, ò haian animo di Rè. Domeni. 182.

Tanti negotii dignitas parem teſtem requirit. Sym. 10. 1.

Ταῦτ' οὐχὶ χείλει, δάκρυσιν εἰπεῖν, κακὰ ἐξεργασθέντα λέγω. Soph. Trach.

Μηδέποτε χρεῖον αἰδοῖ μὴ ἄνδρας ἰᾶται. Phocyl.

Experiendo diſcitur, quàm arduum, quàm abiectum fortunæ cuncta regendi onus. Tac. annal. 1.

Ærumnoſum & curarum innumerabilium videtur eſſe, alicujus officii principem fieri. Apul. de mundo.

Qualis, dii boni! vita noſtra eſt, qui cogimur eam vel aſinorum commoditati bus adaptare. Philip. apud Plut. an. ſen. ger. reſp.

Ineſt ſingulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Boet. 2. 4.

Laudabilius, quæ dicenda & facienda ſint, diſcere, quàm quæ neſcimus, docere. Nazi. orat. 21.

Cum ſinguli teneantur ad ſingula, Principi onera imminent univerſa. Sareſb. li. 3. cap. 1.

Pars eſt prima prudentiæ, ipſam, cui præcepturus ſis, æſtimare perſonam. Pallad. re ruſt. 1. tit. 1.

Perſonarum contentio non eſt eloquentiæ viribus, ſed geſtorum virtute pendenda. Arnob. lib. 2.

Animum excellentem cœleſtis potentia agitat: non poteſt res tanta ſine adminiculo numinis ſtare. Sen. 41.

† *audacem, temerarium.*

* *affectibus indulgeant. G. fræna laxent voluntati. I.*

Τίς, τίνι παραινεῖν λέγει. Epigram. lib. 3.

auſus ſum, non conſulendi Majeſtati V. præſumtione, ſed * humilitatem V. ſumma cum humilitate monendi animo feci. Ad dandum enim conſilium, autoritate me carere fateor; Ad monendum verò miniſtrum me veſtrum eſſe ſatis eſt.

17 Cæterùm qualis libri hujus contextus † ſit, hoc eſt, quàm cognitu utilis, quàm lectu minimè inſuavis, quàm doctrinâ reconditâ uber, quòd hiſtoriis eximiis refertus, nolo ut calamus exprimat meus; ſed qui opus legerint, judicare ſino. Sæpenumero quippe accidit, ut MULTUM perdant autoritatis libri, non quia non ſint optimi; ſed quoniam autores illorum arrogantes & vani fuêre. Nam QUI ſcriptum ſuum multum deprædicat, non aliud mihi videtur facere, quàm licentiam dare cunctis, & ipſum & ſcriptum criminandi.

Nemo arbitretur, me non ſatis, quæ ſcripſi, perpendiſſe & examinaſſe: Siquidem teſtem appello mundi Redemtorem, tantum me temporis, quærendis iis, quæ ſcribenda erant, impendiſſe & conſumſiſſe, ut annis jam undecim vix diem ullum præterire paſſus ſim, quin aliquid in hoc opere vel ſcripſerim, vel emendarim. Teſtor item magno mihi labore ſcriptionem hanc conſtitiſſe; cùm librum hunc quinquies propriâ, ter alienâ manu deſcriptum verè affirmare poſſim. Præterea & hoc teſtor, undique me varios & diverſarum linguarum libros conquiſiviſſe & legiſſe; idque ut præclara invenirem præcepta. Operam præterea dedi ſedulam, ut hiſtorias indagarem, & ad propoſitum accommodarem. NIHIL enim ineptius, quàm hiſtoriam à propoſito alienam allegare. Denique laboravi ſtudioſè, ne vel adeò brevis in ſcribendo eſſem, ut obſcuri notam ferrem, vel adeò prolixus, ut garrulitatis arguerer. OMNIS enim ſcriptionis excellentia in hoc conſiſtit, ut verba numero pauca, multas graveſque ſententias complectantur.

18 Nero Imperator amore exarſit fœminæ Romanæ, Pompææ † nomine, exuperanti * forma; & tandem partim precibus, partim pretio voti compos evaſit. Nam IN RE amatoria, cùm hinc oppugnandi obſtinatio ſupereſt, inde reſiſtendi cura deeſt, non diu ſalva poteſt eſſe pudicitia. Porrò tam perditè Pompæam Nero amavit, ut, cum ea capillos (flavos) colore ſuccini haberet; Nero verſibus heroicis amicæ capillos celebrâit, eoſque ad citharam decantarit,

* *excelſitatem.*

Nemo ſtolidum conſilium capite lugere debet. Deerunt, qui ſuadeant, ſi ſuaſiſſe periculum eſt Curt. li. 3.

Nihil pernicioſius eſt in quo divitis conſiliario. Saresb. 5. 9.

Medicus honeſtatis ſtudioſus mavult oculum ſanare, qui pro multis videt, multoſque cuſtodit. Plutar. princip. philoſ.

Optimos gubernatores mediocrium etiam remigium manus juvat. Sym. 4. 9.

Temerita e pazzia è por ſi à conſigliar, mai coſa, ò buona ò ria, oue chiamato à conſigliar à non ſia. Arioſt. 41. 42.

† *ordo, tela.*

Omnis jactatio eſt odioſa: ſui verò odioſiſſima Fab. lib. 11.

In magnos animos non cadit affectata jactatio. Sym. 10. 22.

Quod magnificum referente alio fuiſſet, ipſo, qui geſſerat, recenſente vaneſcit. Plin. 1. ep. 8.

Meſtiam ſuperfluo ingerere non poſſum propter verecundiam: ita neceſſitatibus non deero. Ambroſ. in funer. Valent.

Qui benefacta ſua verbis adornant, non ideo prædicare, quia fecerint: ſed ut prædicarent, feciſſe creduntur. Plin. 1. ep. 8.

Nulla res, oteſt eſſe eadem feſtinata ſimul & examinata. Apul. de philoſoph.

Res omnino diſcrepantiſſimæ, maturitas & celeritas. Sidon. 9. 16.

Autores non oportet libros, ſed theſauros co ponere. P. ſo. Plin præfat. hiſt. nar.

Nulli labor facit tædium, qui ſumitur pro delectatione cunctorum. Caſſ. 5. 38.

Non poteſt deficere, quod dicatur, dum nunquam poteſt ſatis eſſe, quod dicitur. Leo de paſſion. ſerm. 18.

Egregia ſententiæ familiariter in animum receptæ formant eum. Sen. ep. 94.

Librum pretium faciunt ſententiæ. Boet. 2. conſol. 5.

Gemma non in corporis tumore, ſed, naturæ pulcritudine pretium habent. Chryſoſt.

† *Plerique Poppæa Sabina eſt.*

* *Matrem hujus omnes fœminas pulcritudine ſupergreſſam, Tacitus ait, annal. 13.*

Poppæam Ioſephus nominat fœminam piam, quæ pro Iudæis deprecata ſit fuerit, lib. 20. c. 7. & in vita ſua circa initium.

Blanditiæ ſi ſunt, ẽ excluſæ noviſſimè recipiuntur Sen. 4 natur. quæſt. pref.

Οἱ ἐρῶντες χαμαὶ [illegible] Syneſ. ep. 140.

 Fuit

Fuit enim Nero linguæ Latinæ (& Poëtices,) Muſicæ item† tam vocalis, quàm inſtrumentalis peritiſſimus.

Plutarchus in * libro de geſtis mulierum hanc refert hiſtoriam, & ad vanitatem levitatemq; Neronis taxandam, Pompæam inquit ſtaturâ fuiſſe commodâ, digitis longis, ore exiguo, ſuperciliis tenuibus, palpebris denſis, naſo aquilino, dentibus parvis, labellis rubicundis, gutture candido, fronte lata, oculis denique magnis & eminulis, pectore alto & exacto. Etſi autem ad ſingula horum oculos adiiceret Nero, quò magis fœminæ amore inardeſceret; ad nullum tamen ita animum, ut ad capillos ſubrutilos appulit, amore illius tantum non contabeſcens. HOMINES enim imprudentes & leves ſæpenumero non id amant, quod ratio dictitat, ſed ad quod voluntate impelluntur.

Cæterùm adeò crevit amor in Nerone, ut ipſe ſigillatim amicæ Pompææ capillos numerarit, & quaſi parum eſſet eos numerare, ſingulis nomina impoſuerit, quibus eos compellaret, canticum deniq; de illa cantandum fecerit. 19
Ita nimirum Princeps ille infamis plus temporis cantanda & celebranda amica Pompæa, quàm audiendis & avertendis civium querelis conſumebat. Neque verò hîc ſubſtitit Neronis inſania; ſed pectinem quoque amicæ aureolum, quo capillos explicaret, fecit; & ſi fortè † capillus de capite caderet, mox eum Nero auro incluſum Junoni conſecrabat. Romani enim, ſive bona eſſent, ſive mala, quæ impenſiùs amabant, diis illa conſecrabant.

Cùm autem & capillos ſuccini colore Pompæa haberet, & illorum amore Nero flagraret, cunctæ fœminæ Romanæ & Italicæ ſtudium huc omne conferebant, tum ut comam ſibi flavam pararent, tum ut veſtibus ejuſdem coloris uterentur; Atque tam viri quàm fœminæ torques, emblemata, annulos & monilia de ſuccino habebant. Semper enim hoc & factum eſt & fiet, ut ea, AD QUÆ Principum animi propenſiores ſunt, cariora & pretioſiora vulgò habeantur. Priuſquam eò levitatis Nero prolaberetur, ſuccinum nullo Romæ erat in pretio. At poſtquam is adeò gratum colorem illum habuit, nulla Romæ gemma tanti æſtimata, neque ullum mercis vel aureæ vel ex ſerico genus æquè lucroſum fuit; neque mercatores è peregrinis regionibus mercimonium ullum pretioſius* importarunt: quam quidem vanitatem minimè

† *Sueton. 12. & 20.*

Cæſares adeo literis culti atque eloquentiâ fuere, ut ni vitiis nimii forent, tantæ artes profectò texiſſent modica flagitia. Aurel. Victor. Cæſ. 8.

* *Poppæa meminit Plutarch. in Galba.*

Poppææ cuncta fuere, præter honeſtum animum. Tac. ann. 13.

Mulier omnibus ſimulacris emendatior. Arbit. apol. 1.

Amantem res amata cœcum facit. Plut. Platonic. q. 1.

Amans, quid cupiat, ſcit: quid ſapiat, non videt. Mim.

Quel che l'huom vede, amor li fa inviſibile; e l'inviſibil fa veder' amore. Arioſt. 1. 56.

Amantes de forma judicare non poſſunt: quia ſenſum oculorum premit amor. Fab. 7. cap. 3.

Ἔρως δάμναται ἐν στήθεσσι νόον, καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Heſiod.

Nero Octaviam Auguſtam propter Sabinam pellicem repudiavit & interfecit. Dio. lib. 62.

Farinus capillos ſuos cum gemmata pyxide & ſpeculo ad Pergamenum Aſclepium mittit. Stat. 3 ſylv. præfat.

† *Barbam conditam in auream pyxidem & pretioſiſſimis margaritis adornatam Iovi conſecravit. Suet. 12.*

Barbæ pilos in ſphæram auream conlectos, Nero Iovi Capitolino conſecravit, & Iuvenalia celebravit. Dio. lib. 61.

Nero quodam carmine Poppææ capillos ſuccina appellavit: Inde hic color cœpit expeti à matronis. Plin. 37. cap. 2. & 3. Scal. exer. 104. 12.

Alexander Imp. muliebre exiſtimabat gemmas poſſidere, quæ neque militi dari poſſint, neque à viris haberi. Lamprid.

Lapidum cauſſâ pecuniæ noſtræ ad externas aut hoſtiles gentes transferuntur. Tacit.

Diu ſuccinum inter cætera ejectamenta maris jacuit, donec luxuria noſtra dedit nomen. Tacit. de moribus. Germ. extr.

Gemma & ſimilia non veritate bona ſunt, ſed raritate. Tertul. de cult. fœmin.

* *Potius.*

Flexibiles quamcunque in partem ducimur à Principe, atque ſequaces ſumus. Plin. paneg.

minimè miror: quoniam TALE eſt ingenium mortalium, magis ut aliorum imitari vanitatem, quàm id agere, quod neceſſarium eſt, gaudeant.

Vulgus ex veritate pauca, ex opinione multa æſtimat. Cic. in Cæcilium.

20 Sed ut propoſitum me reducam, ſereniſſime Princeps, hoc, quod recitavi, exemplo innuere volui, ſi ſcriptionem hanc Majeſtas V. gratam acceptamque habuerit, exploratum me habere, neminem fore, cui ingrata ſit; & ut maximè obliqui illi quiſquam velit; nunquam id quenquam auſurum, cùm eam Serenitati V. dedicatam eſſe cogitârit. QUÆ enim Principum tutelæ ſubjecta ſunt, ea defendere tenemur; traducere verò nobis non licet.

Magna laus & gratia omnibus unum hominem elaborare in ea re, quæ ſit multis profutura. Cic. pro Muræn.

Scribendum, quod ſit aut voluptati legere, aut cultui legiſſe, aut uſui meminiſſe. Gel. 20.10.

Incaſſum odit, cui ſe Principalis clementia objecerit. Caſſ. 2.23.

Sui quiſque operis magiſter utilior. Fab. 2. cap. 1.

Laudare ſe vani, vituperare ſtulti eſt. Val. Max. 7. 2.

Atque auſim dicere, etiamſi neque exquiſitum in iis, quæ tractat, neq; valde eloquens in modo tractandi ſit meum opus; plus utilitatis tamen Majeſtatem V. ex illius lectione percepturam, quàm ex amica Poppæa Nero percepit: Siquidem LIBRORUM bonorum lectioni deditі, ſapientes evadunt homines; improborum verò conſuetudine, & familiaritate utentes improbi redduntur. Non ſum, Domine, adeò vel arrogans vel vanus, ut Majeſtatem V. tanti hæc præcepta facere, atque ita fovere velim, ut eodem in pretio in Hiſpania, quo Romæ ſuccinum, habeantur: Sed hoc oro & obſecro, ut quantum temporis Nero numerandis celebrandiſque amicæ capillis impendebat; tantundem Majeſtas V. audiendis & avertendis reipubl. ſuæ gravaminibus tribuat. PRINCIPIS enim generoſi & providi eſt minimam diei partem ſuis oblectamentis impendere.

In libris multa reperiuntur, quorum amici Reges vererentur admonere. Volater. lib. 12.

Alfonſus Rex librum, & eum quidem apertum pro inſigni geſtavit. Panormit. lib. 2.

Quanto antecellunt belluis homines, tanto anteferuntur ruſticis inſtituti. Sidon. 4. 17.

Quæ ſibi ipſi quiſpiam tribuit, neque laudari ſolent, & riſu excipiuntur. Dio. lib. 52.

Omnis oſtentatio non caret ſuſpicione mendacii. Sym. 1. ep. 1.

Is præcipuè ſuo vivit bono, qui vivit alieno. Sidon. lib. 6. 12.

Nec ipſe Princeps ſuus eſt, ſed ſubditorum. Saresb. 4. 5.

Qui non proficit, deficit, & qui nihil acquirit, non nihil perdit. Leo ſermo 8. de paſſ.

21 Poſt quam conſiliariis ſuis, legatis, dynaſtis, præſulibus, divitibus, pauperibus, civibus & exteris audientiam dederit, ſeque in d ætam ſuam receperit; tum velim Majeſtatem V. aut hunc librum, aut meliorem legere. SÆPE enim in cubiculo Principum multum à familiaribus conſumitur temporis diſſerendo & certando de rebus parum utilibus, quod rectiùs libri alicujus lectioni tribueretur.

Χρὴ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους πανταχόθεν τὰ χρήσιμα συλλέγειν. Iſocr. ad Demonic.

Lectio certa prodeſt, varia delectat. Sen. epiſt. 45.

Victurus genium debet habere liber. Mart. 6. 59.

Ἡ τύχη κρείσσων ἐπὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα. Philoſtr. in Heliod.

OMNIBUS in rebus, quas tractamus, & in libris, quos componimus, permagni refert homini fortunam eſſe propitiam. FORTUNA enim adverſante parum profectò poteſt diligentia. Etſi autem valde dolerem, ſi ita adverſam haberem fortunam, ut opus majeſtati V. non arrideret; longè tamen majori mihi & dolori & pudori foret, ſi lectu quidem ipſi gratum audirem; ſed monitis illius

Nihil fortuna renuente licet homini nato, dexterum provenire. Apul. li. 9. aſin.

Ἐχθίστη δὲ ὀδύνη ἐστὶ τῶν ἐν ἀνθρώποισι αὕτη, πολλὰ φρονέοντα μηδενὸς κρατέειν. Herod. lib. 9.

Κτῆμά ἐς αἰεὶ μᾶλλον, ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν ξύγκειται. Thucyd. lib. 1.

non uti eandem viderem. MEUM namque conſilium, ſereniſſime Princeps, in componendo hoc libro fuit, non ut tempus illius lectione teratur; ſed ut benè collocetur.

A Gellius libr. III. cap. XIII. ſcriptum reliquit, inter alios Platonis auditores fuiſſe Demoſthenem, Philoſophum magnum, & magni apud Græcos nominis, & vehementer à Romanis expetitum. Erat enim vita quidem auſterus; eloquentia verò & doctrina admirandus. Quòd ſi Phalaridis ævo, quando tyrannis Græcia abundabat, non Platonis tempore, quo Philoſophis eadem frequentabatur, Demo- 22
ſthenes vixiſſet; non minus univerſæ Aſiæ Sol, quàm totius Europæ lux Cicero, fuiſſet habitus.

MAGNA felicitatis pars eſt, hoc potiùs tempore, quàm alio virum inſignem naſci. Nam ſi eques ſtrenuus in Principis animoſi fortiſque tempora incidat; tum magno profectò in honore habebitur, tum maximi momenti præficietur negotiis. Sin Principis puſillanimis & avari vivat ævo; ad augenda vectigalia callidus aliquis, equiti ad victoriam prælio parandam (aut Principis dignitatem amplificandam) ſtrenuo præferetur. Idem viris ſapientia, (doctrina) & virtute præſtantibus accidit; qui ſi in Principum virtute doctrinaque excellentium ævum incidant; in pretio atque honore habentur: Sin Principum improborum ac vanorum tempora attingant; nullo loco habentur. Antiquitùs enim HOMINUM vanorum mos eſt, non qui reipublicæ utiliſſimi; ſed qui Principi gratioſiſſimi ſunt, honore afficere.

Hæc ideò dixi, quia cùm utrunque Philoſophum per 23
ſe celeberrimum eodem Græcia tempore tulerit; Platonis autoritas fecit, ut minoris Demoſthenes æſtimaretur. UNIUS enim fama illuſtris multorum in populo nomen obſcurat. Etſi autem erat Demoſthenes, qualem oſtendimus, memoria ſcilicet fœcunda, ingenio divino, vita ſpectata, conſilio ſanus, fama celeberrimus, ætate grandis, & Philoſophiæ peritiſſimus: tamen ventitare in Academiam, & ex * Platone Philoſophiam moralem audire non deſiſtebat. Hæc qui vel audierit, vel legerit, non mirabitur, ſed ad uſum potiùs accommodabit; quòd nimirum Philoſophus alius ab alio Philoſopho diſcere, & ſapiens alius ab alio ſapiente erudiri voluit. Ea quippe ſcientiæ natura eſt, ut

CRESCAT

Non eſt cuiquam tam elatum ſtatim ingenium, ut poſſit emergere, niſi illi materia, occaſio, fautor etiam commendatorque contingat. Plin. 6. ep. 23.

Non rebus tempora, ſed res temporib. inſerviunt. Dion. lib. 11.

Tempus culpam extenuat, actumve commendat. Sareſb. 1. 4.

Ὁ δὲ καιρὸς ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν. Pind. Pyth. od. 2.

Καιρὸς γὰρ ἀνδράσιν μέγιστος ἔργου παντός ἐστ' ἐπιστάτης. Sophocl. Electr.

Virtutes iiſdem temporibus optimè æſtimantur, quibus facillimè gignuntur. Tacit. Vit. Agricol. initio.

Καιρῷ πάντα πρόσεστι καλά. Chilon. Epigr. lib. 1.

Come i luoghi, i fatti ancor ſon fuſchi. Arioſt. 3. 50.

Non virtutibus ex dignitate, ſed ex virtutibus dignitati honor accedit Boet. 2. conſol. 6.

Domini mores Cæſarianus habet. Martial. 9. 31.

Ut ſidera parva & exilia validiorum exortus obſcurat, ſic imperatoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Plin paneg.

In ſeculo virtuti amico niſi opt. quiſque gloriam parat, hominis eſt culpa, non temporis. Sym. 3. 43.

† *Demoſthenes à Platone plurimum ad eloquentiam adiamenti accepit. Plut.*

Plurima diſcenti ſemper ſapientia creſcit. Columban.

Prius diſce, qui doces. Lact. 4. 23

Soli vivunt, qui ſapientiæ vacant. Sen. brevit. vit. 14.

Hinc honor rarus, quod frequens uſus. Sidon. 8. 16.

Faſtidium præſtat omne quod ſatiat. Caſſ. 3. 19.

Facit ſtatim faſtidium copia. Liv. lib. 2. Ariſtot. problem 18. 10.

Ἡ συνηθεία τῆς ἀπολαύσεως κλέπτει τῆς εὐφροσύνης τὴν αἴσθησιν. Syneſ. epiſt. 138.

Damnat quiſque, quod ignorat. Hermol. Barb. epiſt. Politian. lib. 12.

CRESCAT amor ſtudij, quantum ipſa ſcientia creſcit.
OMNES in hac vita res deguſtatæ à nobis & poſſeſſæ, faſtidium, ſatietatem & defatigationem afferunt; exceptâ verâ ſcientiâ, quæ ſatietatis, faſtidii & defatigationis expers eſt, aut ſi quando defatigari videatur, oculi quidem legendo; non autem mens cognoſcendo fruendoq; delaſſatur.

Quoties ab amicis & viris illuſtribus mihi occurritur & objectatur, qui fieri poſſit, ut in tanta ſtudiorum aſſiduitate vita tranſigatur? reſpondere illis ſoleo, qui fieri poſſit, ut in tanto ipſi vivant otio? Si enim tot ſuperventus carnis, pericula mundi, tentationes diaboli, inſidias inimicorum, & importunitates amicorum perpendamus; cujus animus ſuſtinere tantas tamque continuas poſſet moleſtias, ſi abſque lectione & librorum ſolatiis foret? MAGIS nos ignorantis, quàm pauperis oportet miſereri. NULLUM enim paupertatis genus gravius eſt, quàm prudentiâ ſemetipſum gubernandi carere.

Sed ut eò redeat, unde digreſſa eſt, oratio; cùm quodam die Athenis ad Platonis ſcholam pergeret Demoſthenes; magnum in foro populorum concurſum vidit, audientium
24 Philoſophum, qui recens advenerat. Neque verò temerè multus ad eum audiendum populus concurriſſe dicitur, NATURA quippe vulgus novitatis ſemper audiendæ avidum eſt. Cæterùm percontatus Demoſthenes, quis eſſet Philoſophus, ad quem univerſus properabat populus: auditoque Calliſtratum eſſe, virum facundiſſimum; videndi audiendique illius gratia ſubſtitit, ut nimirum, vera an falſa vulgus jactaret, cognoſceret. SÆPE enim fit, ut famam nonnulli celebrem conſequantur, ob ſtudia magis, quæ ſibi conciliarunt, vulgi, quàm ob eruditæ doctrinæ copiam.

Erat autem hoc inter Platonem & Calliſtratum diſcrimen, quòd Plato doctiſſimus, & Calliſtratus eloquentiſſimus erat; atque inde fiebat, ut in vita Platonem (plerique) æmularentur, in doctrina Calliſtratum ſequerentur. Multos enim invenias viros ſatis doctos, qui doctrinâ inſtructi ſingulari; omni tamen in docendo (dexteritate &) gratia carent. Ut autem Demoſthenes ſemel tantùm audivit Calliſtratum, ita motus, & demulctus & captus eſt, ut Academiam cum Platone reliquerit (& † Calliſtratum jam inde ſectari cœperit:) quæ novitas multis Græciæ ſapienti-

Generoſos animos labor nutrit. Sen. epiſt. 31.

Aliis tempora deſunt, aliis temporibus ſuperſunt. Val. Max. 8. 7.

Alit lectio ingenium, & ſtudio defatigatum, non ſine ſtudio reficit. Sen. ep. 84.

Differt multum, qui didicit, ab eo qui non didicit: & exercitatus ab eo, qui minimè exercitatus eſt. Plat. 7. de legib.

Rex illiteratus eſt quaſi aſinus coronatus. Saresb. 4. 6.

Facile) ſubagreſte ingenium, nullis vetuſtatis lectionibus expolitum coacto vultu fallitur. Ammian. 30.

Studia ita occuparis nihil moleſtiæ afferunt, ut ipſas moleſtias plerumque ſolentur. Sym. 1. ep. 12.

Inſitus eſt menti cognitionis amor. Cic. de fin. 5.

Naturale eſt magis nova, quàm magna mirari. Sen. natur. q. 7. 1.

Multa dico, non quia mihi placent: ſed quia audientibus placitura ſunt. Idem.

Qui placendi cauſa ſcribunt, qualia placere viderint, ſcribunt. Plin. 3. ep. 18.

Gravis eſt ſitis bonarum rerum, cui ſola fruendi aſſiduitas remedium facit. Symmach. 3. 48.

Levis turbæ facilitatem trahit, quo vult, perſona popularis. S don. 1. ep. 11.

Ἄπειρος ἀσύνεσις ἐν μέσοις φίλ☉ ὑπερτίθεται. Argentar. Epigr. lib. 7.

Malo indiſertam prudentiam, quàm ſtultam loquacitatem. Gell. 1. 15.

Fieri poteſt, ut rectè quis ſentiat, & id, quod ſentit, politè eloqui non poſſit. Cic. Tuſc. 1.

Novitates rerum actu audituque prurientibus, etiam ipſa vita faſtidio eſt. Oroſ. lib. 3. cap. 2.

† *Gellii verba.*

Τὸ λέγειν ὡς δεῖ, τοῦ φρονεῖν εὖ μέγιστον σημεῖον. Iſocr. Nicocl.

Qui hoc facit, quod nullus, mirantur omnes. Bernh. 12. 7.

Adhuc honos ſtudiis durat. Plin. 4. ep. 16.

ſapientibus admiratione digna viſa eſt, videntibus ſcilicet unius linguam omnium doctrinæ impoſuiſſe ſilentium.

Jam verò etſi exemplo hoc ad inſtitutum meum accommodato, Majeſtatem V. jam intelligere arbitror, quo fuerit à me fine recitatum; tamen Celſitudinem Veſtram in Muſeo ſuo libros habere a jo tam exactos, & in aula ſua
viros adeò doctos, ut eandem haud immeritò autorita- 25
tem obtineant, quam in Academia Plato habebat: qua in re minimè ingratum mihi futurum eſſet, idem Majeſtati V. cum iſto libro, quod Demoſtheni cum Calliſtrato accidit, evenire. Abſit à me, ut hæc dicantur animo perſuadendi Majeſtati V. ut à colloquiis illa virorum prudentum, librorumque aliorum lectione abſtineat: Id enim relicto Platone, viro divino, Calliſtratum, qui humanius (ut ita dicam) potiùs erat, ſectari eſſet: Sed ſubinde lectitare paullum in hoc libro aſſueſcat. Poterit enim fieri, uti monitum aliquod ſalutare in eo, uſui quandoque futurum, inveniat. DECET enim Principes bonos & diligentes res bonas, quas legerint, memoria tenere, & injurias ſibi factas è memoria evellere.

Non ſine cauſa dico fore, ut qui opus hoc legerit, monitum aliquod in eo (prudens) inveniat. Nam quidquid ſcriptum eſt, ſingulari cum attentione ſcriptum, ut eam in ponderanda & expolienda qualibet vocula ſententiaque diligentiam adhibuerim, ac ſi ex illa ſola omnis * hæc lucubratio penderet. MAXIMO quippe viris eruditis in (novorum) operum elaboratione dolori eſt, cùm cogitant, ſi multi fuerint, qui oculos ipſorum monitis legendis intendant; longè plures fore, qui carpendis iiſdem linguas intentent. Et ſi autem mihi in hujus libri concinnatione idem propoſitum fuit, quod illi, qui hortum de integro inſtruit a-
mœnum, quem roſis conſerit, quæ gratum naribus odorem 26
præbeant; ubi vireta ſunt, quibus oculi paſcantur, & poma, quæ manibus decerpantur: Tamen CUM & homo ſim, & hominibus ſcribam; poteſt fieri, ut tanquam homo & errârim, & ad ſcopum collineârim. Neque enim ulla in terris pictura tam abſoluta eſt, quin pictor alius aliquid in ea * corripere præſumat.

Quicunque in hoc opere legendo ſedulò ſeſe occupabunt, conſilia inibi fructuoſiſſima; leges ſanctiſſimas; diſſertationes optimas; dicta memorabilia; ſententias exqui-

Jam à principio videndum, quemadmodum velis venire ad extremum. Cic. Orator.

Exquiſita lectio ſingulorum, doctiſſimum: cauta electio meliorum, optimum facit. Saresb. 7.10.

Pompa meritorum eſt, regale judicium. Caſſ. 1.12.

A ſapientibus propria ſtudia verecundè, aliena callidè æſtimantur. Val. Max. lib. 8. cap. 13.

Maleficij quàm beneficii potiùs immemores ſimus. Liv. lib. 7.

Bona non effluere ſapienti, mala meminiſſe non oportet. Cic. fin. 2.

Nobis, undecunque proveniant, placent incitamenta virtutum. Saresb. 7.8.

Solum conſcientiæ bonæ præmium ſatisfacere poteſt magna præſtantibus. Symmach. 4.7.

Nunquam humano generi ad noctis ſuæ tenebras, cæcitatisque moleſtias depellendas, ſua ſidera fuerunt. Saresb. 3.9.

* *operis gratia.*

Nihil retum omnium, quàm reprehendere proximum, expeditius. Plutarch. de auditione.

Committe me dentibus inſanientium, ſed veritatis beneficio liberandum. Oroſ. lib. 2.2.

Legumlatores ut agrum rempub. colant, extirpando malas herbas, bonas ſerendo. Plato. Volater. lib. 29.

Opus proprium delectat autorem. Caſſ. 6.11.

Autorem commendet opus, non garrula lingua. Proverb.

Qui tranſit derogantes, in hoc ſolùm movetur, ut gaudeat. Sidon. 1. ep. 3.

* *meliorare.*

In credere magis ſolemus, quæ plurium teſtimonio confirmantur. Ariſt. problem. 17. 3.

Noſtrum eſt, quicquid ubique bono Principi naſcitur. Sym. 3.55.

Google

exquiſitiſſimas,facta† inſignia,& hiſtorias antiquiſſimas repe-
rient. Nam ut verum fatear, UT doctrina priſca orationis fi-
lum novum eſſet, operam dedi.

Nec verò, quoniam Majeſtas V. omnibus & Regibus
& regnis præſtat ; Ego verò omnium illius miniſtrorum
minimus ſum ; vel oculos hujus libri lectioni advertere de-
dignetur ; vel quæ recta videbuntur, exequi prætermittat.
Si enim ſcriptum ipſum per ſe bonum & exactum ſit, non
eſt aſpernandum, licèt calamo fuerit deteriore exara-
tum. Dixi, dico, & dicam, PRINCIPES & megiſta-
nes, quò potentiores, opulentiores & animoſiores ſunt,
eò magis neceſſe habere, ut optimos ſecum tum conſilia-
rios, quibuscum colloquantur, tum libros, quos legant, ha-
27 beant: idque non ſolùm rebus ſecundis, ſed (multò magis) et-
iam adverſis faciendum; ut matura in negotiis adhibeantur &
conſilia & remedia. Hoc enim niſi faciant, pœnitendi quidem
tempus; at non medendi (eventis) locus erit.

Plinius, M. Varro, Strabo & Macrobius, hiſtorici non
minùs graves, quàm veraces, controverſiam inter ſe ha-
bent maximam, dum demonſtrare nituntur, quænam
res fuerint in republica antiquiſſimæ, & quo tempore gen-
tium conſenſu fuerint receptæ. Seneca in epiſtola qua-
dam ad Lucilium non poteſt ſatis deprædicare Rhodio-
rum rempublicam, in qua omnes difficillimè ad rei cuju-
ſpiam obſervationem adduci ſeſe patiebantur; eandem
verò ſemel receptam inviolatè obſervabant & cuſtodie-
bant. At Plato divinus libr. VI. de ll. juſſit, ut ſi quis
civis novum aliquod inventum excogitaſſet, quod neque vi-
ſum priùs neque auditum eſſet, illius per decennium domi
ſuæ caperet experimentum, antequam in civitatem introdu-
ceretur; ut ſi bonum fuiſſet, ipſe fructum caperet, ſin damno-
ſum, ipſi noxæ, non aliis fraudi eſſet.

Plutarchus in * apophthegmatis refert, Lycurgum con-
ſtitutâ pœnâ graviſſimâ prohibuiſſe, ne quis civis peregrè
profectus vagari, neve in ædes ſuas advenas recipere au-
deret: ad quam legem ferendam hac ratione fuit addu-
ctus, NE vel peregrini externas in civium domos res im-
portarent, vel ipſi exteras regiones perluſtrantes novos mo-
28 res addiſcerent. TANTA nunc eſt hominum præſum-
tio, tanta judicii in vulgo infirmitas, ut quicquid libuit,
quiſque & loquatur, & inveniat, & ſcribat. Neque
id ſa-

† *exempla:*
† *facinora egregia.*

Satietas varietate vincenda eſt. Sym.

Dulcis miſtura bonorum, & ſemper varium plus micat artis opus. Corn. Gall.

Ita natura comparatum eſt, ut ea, quæ ſcripſimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Plin. 2. ep 19.

Res ardua, vetuſtis novitatem dare novis auctoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtidiis gratiam, dubiis fidem. Plin. præfat. hiſt. natur.

Humilitas amplitudinem venerari debet. Val. Max. 4. 8.

Responsum, quàm auctores ſpectandæ. Liv. lib. 6.

Nunquam deſunt conſulta duobus. Sil. lib. 15.

Omnibus eſt mundi melior ſapientia gazis. Columban.

Unicum doloris levamentum ſtudia. Plin. 8. 19.

Plerumque ſera pro nullis ſunt. Fab. declam. 12.

Es iſt zwar nicht ein weiſer Rath/ der erſt kömpt nach geſchehner That. Adag.

Quid eſt in negotiis hominum, quod non ex aliquo cœperit tempore, & in uſum exierit experientiamque mortalium? Arnob. ll. 3.

Chi laſcia la via vecchia per la nuova, ſpeſſe volte ingannato ſi ritroua. Guicciar. pag 49.

Nihil motum ex antiquo probabile eſt. Liv. lib. 34.

Super omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum: & quæ convertuntur, in deterius mutantur. Tacit. an. 14.

Δεῖ τηρεῖν τὰ ἀρχαῖα νόμιμα, καὶ μὴ καθιέναι τοῖς ἄλλοις ὑπὲρ αὐτῶν ἀπολογί-ζεσθαι. Ath. fol. 297.

Nihil novum introducendum, niſi prius aliquod illius opus veraciter demonſtretur. Polyb. 6.

Lacedæmonij peregrinos expellebant, & cives peregrinari non ſinebant, corruptionem extra leges ex utroque metuentes. Ioſeph. App. 2.

* *Laconicis inſtitutis; & Xenoph. de republ. Lac.*

Heureux celuy le nomma
De prudence pourueu,
Qui les moeurs de maint homme
En mainte terre à veu.
Ronſard. 2. 136.

Eſt genus humanum cupidum nimis auricularum. Lucret. lib. 4.

Quid non miraculo eſt, cum primum in notitiam venit? Plin. 7. c. 1.

Digitized by Google

id ſatis; ſed nemo eſt, qui obviam eat: cum TANTA ſit vulgi hac in re levitas, ut dum ſingulis modò diebus novi aliquid videat, nihil penſi ducat, ſitne reipublicæ emolumento, an detrimento.

Si veniat hodie in populum vir levis & vanus, nunquam antea viſus neque auditus, modo ſit aſtutus & ſagax, quid is, quæſo, volet dicere, quod non dicat? quid fingere quod non fingat? quid proponere, quod non proponat? quid perſuadere, quod non perſuadeat? Res profectò mira, & ſcandali plena eſt, quòd UNUS ad pervertendas omnium mentes ſufficit; & non ſufficiunt ad reprimendam unius vanitatem univerſi. Res novas & inuſitatas neque populus admittere, neque Principes ferre debebant. NON minus enim novitas aliqua, priuſquam in civitatem introducatur, examinanda eſt, quàm ingens conſcientiæ ſcrupulus examinatur.

Ruffinus apologiæ lib. II. valde reprehendit Ægyptios rerum ingenioſarum ſtudioſiſſimos; itemque Græcos arguit, in verbis ornatè collocandis curioſiſſimos. Ex adverſo autem mirificè Romanos prædicat, qui admodum in aſſentiendo iis, quæ Græci dicebant, increduli, & in recipiendo quæ Ægyptii inveniebant, graves fuerunt. Nec verò immeritò hos autor celebrat, illos vituperat: Siquidem 29
à VANITATE judicii, animique levitate proficiſcitur, ſi quis, quicquid audit, credit, & quicquid videt, facit.

Sed ut ad propoſitum redeam, M. Varro quinque res difficillimè in mundo introductas ait, quarum nullam, poſtquam ſemel communi illæ conſenſu receptæ fuerunt, tolli aut oblivioni tradi permiſſum fuit. Vt enim quæ LEVITER admittuntur, facilè etiam negliguntur, ſic quæ difficulter admiſſa ſunt, admodum ſolicitè cuſtodiuntur.

Primum, in quo recipiendo gentium conſenſus conſpiravit, conjunctio fuit inter homines hominum, ut ſcilicet oppida, urbes, & reſpublicæ conſtituerentur. Nam ſecundum Platonem, inter animalia, quæ rempublicam invenerunt, primæ fuêre formicæ, quæ teſte experientia, ſimul vivunt, laborant, ambulant, & hyemis futuræ non ignaræ atque incautæ alimenta ſibi recondunt; & quod mirandum magis eſt, nulla earum quicquam ſibi vendicat; ſed omnia habent in republica ſua communia. Atque formicarum reſpublica admiratione profectò digna eſt, ſi vi-

Sit ſuſpecta, novum quæ pandit ſemita eadem Alumni.

Τὸ φιλόκαινον φύσει πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπάρχει. Lucian.

Non liceat, quæ compoſuerit, ulli privatorum oſtendere, antequam conſtituti judices viderint & approbaverint. Plat. 7. de ll.

Ad nova omnes concurrunt, ad nova conveniunt. Sen. 4. contr. proœm.

Hominum mens videndi & audiendi delectatione ducitur. Cic. off. 1.

Mala naturæ nunquam doctore indigent. Mim.

Tam ſcrupuloſa cura parvula quoque momenta religionis examinantur. Valer. Max. 1. 1.

Quomodo res competenter conſummari poterunt, niſi expendas, unde, quomodo propter quid rem aggrediare? Polyb. lib. 5.

Moribus antiquis res ſtat Romana. Enn.

Δίκαιός ἐστι, τοῦ πόνου χρᾶσθαι νόμοις. Menand. Scalig. Manil. 452.

Moribus vivito antiquis. Plaut. Trinum. Quo illic.

Mutatio omnibus in rebus, præterquam in malis, periculoſiſſima. Plat. Volaterr. lib. 29.

Ἡ συγχεομένη πόλει τὰ ἀκίνητα νόμιμα ἄριστα. Thucyd. lib. 1.

Quinque res receptæ.

Παίδευσε δ' ὕστερον ἐδίδαξε πικρὴ πᾶσα ἀνάγκη. Iſid. Epigr. li. 1.

Solet facile labi, quod ſine difficultate potuit inveniri. Caſſ. 2. ep. 2.

Attentè cuſtoditur, quòd tardè invenitur. Tertul. Adverſ. Valent.

Omnia quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, nova fuere. Tacit. ann. 11.

1. *Societatis humanæ communio.*

Formicis reip. ratio, memoria, cura. Plin. 11. 30.

Fuit tempus, cum rura colerent homines, neque urbem haberent. Varro. 3. inſt. 1. Virg. 4. Æn.

Longa dies acuit mortalia corda, & labor ingenium miſeris dedit. Manil. li. 1.

Vitum ante quæſitis ſapiens formica. Horat. 1. Sat. 1. Aug. in Pſal. 36.

Imitare ſi potes, apis ædificia, formicæ ſtabula, araneæ tela, bombycis ſtamina. Ter. adverſ. Marcion. li. 1.

ſi videas quo pacto cavernoſa penetralia repurgant, quomodo madefacta imbre ſemina (proferunt atque) ſiccant; quomodo labore ſingulæ ſuo victitant; ut nulla aliam offendit; quomodo aliæ aliarum laboribus fruuntur: Et quod pudorem nobis incutere majorem debebat, † ſi res poſtulet, quinquaginta millia formicarum in cavernula minima *victitant, at duobus viris una reſpublica anguſta
30 nimis eſt. UTINAM tanta eſſet hominibus parandæ ſalutis prudentia, quanta ineſt formicis vitæ ſuſtendandæ providentia!

Poſtquam augeri indies hominum numerus, & exacui magis magiſque ingenia cœperunt; tyranni, qui pauperes opprimebant; fures, qui divites ſpoliabant; turbulenti, qui perturbabant quietos; homicidæ, qui pacis (& otii) amantes trucidabant, & otioſi, qui ſudoribus victitabant alienis, exorti ſunt. Quo animadverſo, viri virtute (& conſilio) præſtanti ſtatuerunt, vinculo quodam ſocietatis ſimul vivere, ut & conſervari hac ratione boni, & ii, qui improbi eſſe voluiſſent, reprimi poſſent. His quæ diximus, conſentaneum eſt, quod Macrobius commemorat libr. II. in ſomnium Scipionis, NIMIAM aviditatem & profundam avaritiam cauſam præbuiſſe inveniendæ inter homines reipublicæ. Plinius lib. VII. cap. LVI. oppida Athenienſes, urbes Ægyptios primos condidiſſe refert.

Secundus gentium conſenſus in literis, quas legimus, & quibus in ſcribendo utimur, recipiendis fuit. Ægyptii, quemadmodum M. Varro ait, harum ſeſe inventores jactitant: Contrarium Aſſyrii affirmant, eas apud ſe primùm repertas jurantes. Plinius libr. VII. (cap. LVI.) antiquitùs inquit XVI. duntaxat fuiſſe literas, & Palame-
31 dem bello Trojano quatuor adieciſſe. Ariſtoteles mox ab initio literas XIIX. (priſcas) fuiſſe inventas ait, poſteaque à Palamede duas tantum additas; ut in univerſum XX. eſſent; poſtea Epicharmum Philoſophum duas inveniſſe, ut XXII fierent. Sed utrùm ab Ægyptiis inventæ ſunt literæ, an apud Aſſyrios primitùs extiterint, parum refert. Hoc pro certo affirmo, rem fuiſſe maximè in republica, & ad humani generis incrementum neceſſariam. Nam SI LITERIS careremus & ſcriptura, nihil rerum olim geſtarum ſcire, nihil ſignificare illis, qui futuri poſt nos ſunt, poſſemus.

† *quandoque uſu venit, ut G.*

Quis non ſtupeat, nulla interveniente doctrina hanc artem naſci? Fab. decl. 13.

* *victitent.*

οὐκ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι προαποθέντες τοὺς τῶν μόχθων ἀναπαύσεις, πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μύρμηκος ἀπόλειψας. Baſil. hom. 9. in Hexaem.

Πολλὰ τῶν δεόντων ὁ χρόνος ἐξεδέξατο διορθώσεως. Syneſ. ep. 37.

Ταῖς πόλεσι τὸ σοφὸν ζῷον ἄνθρωπος ἱδρύσατο. Ariſt. de mundo. 3.

Lactant. 6. 10. Polyd. Virg. 1. 9. Cic. pro Sext. & 1. de invent.

Natura ſumus apti ad cœtus, concilia, civitates. Cic. Tuſc. 1.

Dabunt geminata potentes per ſocium effectus: multum comes addit & aufert. Manil. lib. 2.

Amor proprius omnium peccatorum ſemper eſt cauſa. Plato. Volaterr. lib 29.

περὶ τῆς δόξης ἐγένετο ὑπόληψιν ἀρετῆς, ὃ μηδεὶς πρότερον κέκτηται. Iſoc.

Nihil proficitur, ſi qua re vulgo interdicitur; niſi vita quoque ejus quotidiana meliorem ad frugem revocetur. Dio. lib. 60.

2. *Literarum uſus.*

Polyd. Virg. 1. 6. Herodot. lib. 5.

Τὰ γράμματα δῆλα τοῖς ἀνθρώποις δοκεῖ. Syneſ. ep. 138.

Tyrus prima literas aut docuit, aut didicit Curt. lib. 4.

Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi Manſuram rudibus vocem ſignare figuris. Lucan. lib. 3.

Qui abierunt hinc in communem locum, abſentes tamen proſunt præſentibus. Plaut. Caſin. prolog.

Ἐξεῦρον γραμμάτων συνθέσεις Προμηθεύς. Æſchyl. in Prom. vinc.

Literarum uſu memoriæ fulcitur æternitas. Macrob. 2. ſomn. 10.

Plutar-

Digitized by Google

Phœnicero colore libertorum capita deſcribuntur, quia ab ipſis literæ initium habuerunt. Iſidor. Lipſ. ad Tacit. ann. 11.

Literæ una cuſtodia fidelis memoriæ rerum geſtarum. Liv. lib. 6. initio.

Litera poſteritatis cauſſa repertæ ſunt, quæ ſubſidio oblivioni eſſe poſſent. Cic. pro P. Sylla.

Per varios uſus artem experientia fecit, exemplo monſtrante viam. Manil. lib. 1.

Rectius ingenii, quàm virium opibus gloriam quærere. Saluſt. Catil.

Cedat forum caſtris, otium militiæ, ſtylus gladio, umbra Soli. Cic. pro Muræn.

Doctrina etiam ex obſcuro nobilem facit. Caſſ. 8. 9.

Rei militaris virtus præſtat cæteris omnibus. Cic. pro Muræn.

Ab oratore pacis ornamenta retinentur, ab imperatore belli pericula depelluntur. Cic. pro Mur.

Ἀξιώτερον ἐστι προλιμενίζεσθαι τῆς στρατείας τὸ χρήσιμον. Syneſ. ep. 57.

Plutarchus libr. II. de laudibus antiquorum, & Plinius libr. VII. cap. LVI. Pyrodem plurimùm celebrant, quod is rationem ignis è ſilice excutiendi invenerit: Plurimum laudant Prœtum inventorem clypeorum; Pentheſileam Amazonem ſecuris; Scythen arcus & ſagittarum; Phœnices baliſtæ & fundæ; Lacedemonios galeæ, haſtæ & gladii; Theſſalos pugnandi ex equo: Pœnos pugnæ navalis. Ego verò laudo, neque unquam laudare deſinam, non quidem eos, qui arma ad apparandum bellum; ſed qui literas ad comparandas ſcientias, invenêre. Si perpendatur, quantum inter ſe differant, calamum atramento madefacere, & haſtam ſanguine tingere; ſtipatum libris, & accinctum armis eſſe; quomodo vivendum ſingulis ſit diſcere, & occidendi proximi gratia inſidias in bello inſtruere: NEMO eſt tam perverſo judi- 32
cio, qui non exercitia potiùs ſcientiæ, quàm furorem bellicum laudet. Nam QUI artem diſcit militarem, nihil aliud, quàm quomodo occidendi alii ſint, diſcit: Qui verò artes diſcit, nihil aliud, quàm quomodo & ſibi & aliis vivendum ſit, diſcit.

3. *Leges.*

Vetuſtiſſimi mortalium nulla adhuc mala libidine, ſine probro ſcelere, eoque ſine pœna aut coërcitionibus agebant. Tacit. ann. 3.

Nihil ſalutare, agi poteſt, ubi qui parere debebant, imperare volunt. Dio. lib. 41.

Niſi peſſimis moribus viveretur: opus ferendis ll. non fuiſſet. Macro. 3 Sat. 17.

Salus populi ſuprema lex. Cic. de leg. 3.

Multitudo coaleſcere in unius populi corpus nulla re, præterquam legibus poteſt. Liv. lib. 1.

Non corrumpuntur in deterius, quæ aliquando etiam à malis: ſed honeſta manent, quæ ſæpius à bonis fiunt. Plin. 5. ep. 3.

Nihil tam proprium imperii eſt, quàm legibus vivere. IC.

τὸ γὰρ βέλτιον γίνεσθαι κρατεῖν νόμον, ἢ κατὰ τὸ θράπω βέλτιον. οὐ γὰρ ἀσφαλὲς ἐκεῖνοιν. Ariſtot. 2. pol. 10.

Juſtus non terrore pœnæ revocatur à culpa: ſed regula honeſtatis. Ambr. off.

Nulla lex, nullus metus eſt, quæ natura inſunt plus valet. Dio. 55.

Tertius conſenſus omnium in terris gentium fuit in recipiendis legibus. Etſi enim ſocietati vivebant homines; alter tamen alteri nolebant ſubiici; itaque crebræ inter ipſos contentiones & turbæ oriebantur. Nam ſecundùm Platonem, NON eſt certius interiturę reipublicæ ſignum, quàm ubi multa in ea ſurgunt capita. Plinius lib. VII. cap. LVI. reginam quandam, Cererem nomine, primam inquit docuiſſe agros colere, frumenta molere, panem conficere & in furnis coquere: primam item populis leges dediſſe, & ob hæc inventa ab antiquis deam judicatam. Ab eo tempore neque vidimus hactenus, neque audivimus, neque legimus regnum ullum aut populum, quantumvis remotum atque barbarum, cui nullæ fuerint leges, ad bonorum defenſionem, aut pœnæ conſtitutæ ad malorum caſtigationem. Quanquam potiùs ego optârim, atq; SECURIUS etiam duxerim, homines rationem amare, quàm legem formidare.

* *Juſtitiam divinam non effugiunt.*

ἐν τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως. Ariſt. 1. Rhet. 4.

QUI à malefactis ſibi gravium metu ſuppliciorum, quæ legibus ſunt definita (non ſequendæ rationis amore) temperant, (mea quidem ſententia) etſi ab hominibus 33
ea, quæ faciunt, probantur; tamen à * Deo, quæ deſide-

deſiderant, damnantur. Seneca in epiſtola quadam ad Lucilium amicum: Scribis ad me, inquit, Siculos magnam frumenti vim in Hiſpaniam Africamq; exportaſſe; quæ cum lege Romana prohibita ſit exportatio, mulctam eos graviſſimam commiſiſſe. Quemadmodũ tu, cum ſingulari ſis virtute ornatus, me regere; ita ego cùm ſenex ſim, rectè loqui te poſſum docere. Non enim res patitur, ut inter ſapientes dicatur: hoc (jubet,) diſponit, (permittit) lex; ſed ut dicatur: Hoc mandabitis juxta rationis præſcriptum. PROBI enim corona ratio; Improbi carnifex lex eſt.

Legum omnes ſervi ſumus, ut liberi eſſe poſſimus Cic. pro Cluent.

Tantum legibus ſeveritatis addendum, quantum flagitiã creverunt. Sym. 2. 13.

Ἄγραφοι νόμοι ἐν πάσῃ χώρᾳ κατὰ ταὐτὰ νομιζόμενοι. Xenoph. memorab. 4.

Iuſtus non dignatur legem habere inſtitutricem. Theophyl. 1. Tim. 1.

Ratio bonorum ac malorum arbitra. Sen. ep. 66.

Id ſola conſcientia eſt fructus & ratio virtutis. Symm. 9. 105.

Quartus gentium conſenſus fuit in tonſoribus. Neque riſum hoc ulli moveat. Nam qui Plinium cap. LIX. libr. VII. legerit, inveniet profectò annos CCCCLIV. Romanos (intonſos fuiſſe,) ut neque capillum neque barbam tonderent. M. Varro *autor eſt, P. Ticinium Menam primum ex Sicilia Romam adduxiſſe tonſores. Et acris inter Romanos contentio fuit, eſſentne admittendi an ſecus, cùm magna temeritatis eſſe dicerent, vitam hominis *comitati committere.

4. Tonſores.

Ex aliis alias artes profeminat uſus. Manil. lib. 1.

Unum exemplum luxuriæ aut avaritiæ multum mali facit. Sen. ep. 7.

* *De re ruſt. 2. cap. ult.*

Quod vulgi opinione receptum eſt, pervicaciter defenditur. Pauſan. 1.

Caput ſuum fidei adhuc inexpertæ permiſit. Curt. lib. 6.

* *benignitati vel novacula.*

Dionyſius Syracuſanus nunquam barbam tonſori credidit; ſed filiæ dum parvulæ erant, barbam forcipulis illi ton- 3† debant, quibus ipſis tamen poſtquam ætati adultæ appropinquabant, barbam non auſus committere, ipſemet candente carbone ſibi adurebat capillum; & cur nulli tonſori barbam crederet, interrogatus, Certus ſum, inquit, fore nonnullos, qui majus tonſori pretium darent, ut me vita privaret, quàm ego, quòd barbam tonderet. Plinius libr. VII. (cap. LIX.) Scipionem Africanum, & Auguſtum inquit primos omnium radi * quotidie Romæ inſtituiſſe: quod dixiſſe Plinius mihi videtur ad Principes illos extollendos, qui non minore animo opus habuerunt, ut novaculas jugulo admoveri paterentur, quàm ut ille cum Annibale in Africa, hic cum Sexto Pompejo in Sicilia prælio decertarent.

Ὅπως μὴ συναγκασθῇ τῷ κουρέως σιδήρῳ παραβάλλειν τὰ κυριώτατα μέρη τοῦ σώματος.

De Agathocle comam & barbam nutriente. Diodor. lib. 20.

Μόνῳ τυράννῳ οὔτε ἔχειν, οὔτε καταθέσθαι τὸ κράτος λυσιτελεῖ. Xenoph. Hier.

Tyrannus & inviſus eſt, quia timetur, & timeri vult, quia inviſus eſt. Sen. de clem. 12.

In caritate civium nihil ſpei ponendũ, metu regnum tutandum eſt. Liv. lib. 1.

* *Etiam cum reus eſſet. Gell. 3. 4.*

Caritate & benevolentia civium ſeptum oportet eſſe, non armis Cic. Philip. 2.

Talem ſe Princeps ſubjectis exhibeat, ut vitam ejus ex devotione præferant ſuæ, & incolumitatem illius quandam publicam reputent vitam. Saresb. 4. 3.

Quintus conſenſus omnium in recipiendis horologiis conſpiravit, quibus longo tempore Romani caruerunt. Nam ut Plinius (libr. 7. cap. ultim.) & M. Varro (lib. 5. de ling. Lat.) dicunt, Romani abſque horologiis annos † DXCV. fuerunt. Hiſtorici diligentiores tria commemorant horologiorum genera ab antiquis adinven-

5. Horologia.

Ἔστω μηδὲν ἀπείρητον, αὐτόματον γὰρ οὐδέν, ἀλλ' ἀπὸ πείρης πάντα ἀνθρώποισι φιλέει γίνεσθαι. Herod. lib. 7.

† CD LX. Sigon. comment. in faſtos.

Cura horologii inter opera cenſoria non poſtrema erat. Alex. 3. 13.

adinventa, nempe horarum, (vel clepſammidion) Solarium & * clepſydram. Horologium ſolarium (quod appellatur ſcioterictcon) invenit † Anaximenes Mileſius, Anaximandri diſcipulus. Aquæ horologium invenit Scipio Naſica: (* Clepſammidion vel automaton) horologium horarum Thaletis Philoſophi diſcipulus quidam invenit.

Ex omnibus antiquitatibus Romam deportatis nulla gratiùs accepta fuit à Romanis, quàm horologia, quorum adminiculo horis diem metiebantur. Antea quippe non poterant dicere: Hora ſeptima ſurgemus, decima prandebimus, duodecima conveniemus, prima diſcedemus, tertia negotiabimur: ſed tantùm dicebant; hoc Sole exorto, illud ante quam Sol occidat, agemus. 35

Harum quinque antiquitatum in hoc proœmio mentionem feci, ut tantùm rationem redderem, cur librum hunc meum * HOROLOGIUM PRINCIPUM voluerim appellare. Cùm enim nomen libri ſit adeò novum (& inſolens;) doctrinam quoque illius magni æſtimatum iri ſpes erat. Abſit à me, ut dicere auſim, Hiſpaniam tamdiu doctrinæ horologiis caruiſſe, quàm diu Romani ſcioctericis & clepſydris caruerunt: cum ſemper Hiſpania viris abundaverit, doctrina excultis, prudentia ſpectatis, & bello ſtrenuis.

Meritiſſimò juſtaque de cauſa laudandi ſunt Hiſpaniæ Principes, equites populiq;, ejuſdemque ingenia, animi, cœlum, aqua, & fertilitas. Verumtamen multos libros vulgares, qui ſunt in Hiſpania, improbo atq; deteſtor, quos perinde ut horologia fracta in ignem conjici, & de integro conflari par eſſet. Non abſq; cauſa multos libros dignos eſſe dico, ut conſcindantur & exurantur, cum hoc tempore nullo pudoris conſcientiæq; habito reſpectu de mundi amore libri componantur, ac ſi mundi contemtum docerent.

Dolendum profectò eſt, dies noctesque multos lectioni impendere librorum futilium, nimirum * Amadiſi, Primaleontis, Duartis, Lucednæ, Calixti; quorum præceptis legendis audeo dicere illos tempus non terere, ſed potius perdere: Non enim ibi diſcitur, quo pacto à vitiis diſcedendum; ſed qui duces eligendi, ut improbiores reddantur. 36

Horo-

* *hydrologium.*

† *Plin. 2. 67.*

Horarum nomen non minus annos CCC. Romæ ignoratum credibile eſt. Cenſorin. cap. 23.

* *ex arenis tenuiſſimis, vel è metallis, de quo Pol. Vitr. 2. 5.*

Inſitum mortalibus ſtudium magna & inuſitata noſcendi. Plin. 2. 10.

Gratiſſima à Romanis accepta. Plin. 7. 60. Thom. Garzon. diſcorſ. 80. Carda. variet. rer. lib. 9. cap. 74.

Ὁ μὲν ἥλιος φωτεινὸς ὢν τάς τε ὥρας τῆς ἡμέρας ἡμῖν, καὶ τὰ ἄλλα πάντα σαφηνίζει, τὰ δ' ἄστρα ἐν τῇ νυκτὶ ἀνέφηνε, ἃ ἡμῖν τὰς ὥρας τῆς νυκτὸς ἐμφανίζει. Xenoph. memorab. lib. 4.

Temporaq; obſcura noctis deprendere ſignis Iam poterant, cœlumq; ſuas diſtinxerat horas. Manil. 1. pag. 16. v. 23.

Primum officium ſcriptoris, ut titulum ſuum legat. Plin. 5. ep. 6.

* Lib. 2. cap. 40.

Sua quicque inventioni favet. Plin. 6. epiſt. 20.

Hiſpaniæ, quicquid laudatur, aſſurgat. Pacat. paneg.

Hiſpania viris armisq; nobilis, ſeminarium hoſtilis exercitus, Annibalis eruditrix. Flor 2. 6.

Inſignis Bacche, ſtrenuisq; virisq;. Moribus ingeniis hominum. Auſon. de Burdigal

Sapientum Hiſpania meminit. Auguſt. 8. civit. 9.

Ita mens patet in libro, veluti vultus in ſpeculo. Sidon. 7. 18.

Nugæ audiendis pleriſque tempus perdere, quam in ſapientum præceptionib. verſari malunt, Iſocr. ad Nicoc.

Nullus liber tam malus, qui non aliqua parte proſit. Plin. 3. ep 5.

Cum celeritate temporis, utendi velocitate certandum eſt. Sen brevit. vit. 9.

Vti licet parte libri, etiamſi totum librum non approbet. Hieron. ad Titum.

* *Alios hic Italus, alios Gallus nominat.*

Vives lib. 2. de cauſ. corrupt. artium extrem. recenſet, Amadiſium & Floriſandum Hiſpanos. Lancilotum & Menſam rotundam Gallicos, Rolandum Italicum.

Major quotidie peccandi, cupiditas, minor verecundia eſt, Sen. 2. ira. 8.

Du Labeur profitable agreable eſt la peine. Ronſard 4 45.

Digitized by Google

PROOEMIUM GENERALE.

Horologium hoc Principum non arena, ſolis, aquæ, aut horarum, ſed vitæ horologium eſt. Cætera quippe horologia cognoſcendæ horæ noctis aut diei ſerviũt: hoc verò docet, quomodo ſingulas horas collocare, & vitam univerſam ordinare debeamus. Horologia ad ordinandam rempublicam inventa ſunt: Hoc verò Horologium Principum, vitam nos emendare docet. Parum enim prodeſt ritè compoſita & librata eſſe horologia, ſi cives in factiones diſtracti ſunt, aut mutuis inter ſe diſſenſionibus (diſcordiiſq;) conflictantur.

Ἅπασι μὲν προσήκει περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι τὴν φρόνησιν, μάλιστα δὲ τοῖς πλείστων κυρίοις κ.τ.λ. Iſocr. Evagor.

Optimum quemque niti decet, ut poſt ſe quoque Reipublicæ proſit. Plin.

Factiones fuêre, eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames morbive. Liv. li 3.

ϛάσις ἔμφυλος πολέμου ὁμοφρονέοντος τοσούτῳ κάκιόν ἐστι ὅσῳ πόλεμος εἰρήνης. Herodot. lib. 8. initio.

Wie die Vhren gehen in einer Statt / So iſt das Regiment beſtalt. Adag.

❧(o)❧

Sunt quidam, qui ſcire volunt, ut ſciant; & curioſitas eſt:
Sunt quidam, qui ſcire volunt, ut ſciantur; & vanitas eſt:
Sunt quidam, qui ſcire volunt, ut lucrentur; & cupiditas eſt.
Sunt quidam, qui ſcire volunt, ut ædificent; & caritas eſt.
Bernh. Th. Garzon. diſcorſ. 101.

PROOE-

Digitized by Google

PROOEMIUM † SPECIALE.

AD S. C. C. M.

QVO PECVLIARITER AVTOR DE LIBRO, 37
qui MARCVS AVRELIVS dicitur,
à ſe traducto diſſerit.

VANITATUM, QUAS IN VAnitatis amatoribus animadverto, maxima eſt, quod non contenti ſe in vita vanos eſſe, ut* poſt mortem vanitatis ſuæ memoria permaneat, allaborant. Videtur enim hominibus vanis ac levibus, mundo, cui in vita operibus ſervierunt, poſt ſepulturam, quoniam amplius non licet, voluntates ſaltem offerendas. ADEO plerique totos ſeſe mundo immerſerunt, ut cùm ab illo re ipſa deſerantur: appetitu tamen eundem neutiquam deſerant. Nam jurare auſim, ejusmodi homines jurejurando affirmaturos, ſi fieri poſſet, ut vitam ipſis perpetuam mundus daret, ſe votum facturos in ſtultitia ſua ſemper perſeverandi. Quot ſunt in vita hac vani, qui neque DEI rationem habent, ut ei ſerviant; neque gloriæ (ſuæ,) ut ei obediant, neque pauperum, ut illis ſuccurrant; neque vitæ (ſuæ,) ut eam corrigant; neque conſcientiæ, ut eam repurgent, Sed brutorum inſtar cupiditatibus tantummodò pecuniis indulgent.

38 Animal brutum ſi irritetur, furit; delaſſatum quieti ſe tradit; quando libet, dormit; ſi neceſſitas poſtulat, paſcitur; urgente ſiti, potat; non niſi ab alio coactum laborat, nec reipublicæ cura afficitur: quippe quod nec rationem ducem ſequi, nec ſenſuũ illecebris reſiſtere poteſt. At homo, ſi quoties collibuit edere, comedit; ſi læſus, ſe ulciſc tur; tentatus adulterium committit; ſitiens bibit, aut ſomno gravatus dormit: beſtiæ potiùs in montibus enutritæ, quàm hominis in republica nati appellationem meretur. Nam is demum

† *in Gallica verſione altera ſuperiori cohæret.*

Vtiliter nimis in capite libri præfatio ponitur, ubi futuri operis qualitas indicatur. Caſſiod. procem. Tripartir.

Omnes ego, qui magnum aliquid memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude digniſſimos judico, ſi immortalitatem, quam meruere, ſectantur, victurique nominis famam ſupremis etiam titulis prorogare nituntur. Plin. 9. epiſt. 19.

Monumenta Principum, ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur. Tacit. ann. 4.

Ἄνθρωπον ὄντα σαυτὸν ἀναμίμνησκ' ἀεί. Proverb.

* Scalig. Poet. lib. 3. c. 20.

Ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος. Thucyd. lib. 2.

Inſolubilis quæſtio, cur homo ſemper illicitis delectetur. Cypr. de cardin. oper. Chriſti. prolog.

Εἰ μὲν ἐμείναμεν, ὅπερ ἦμεν, καὶ τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν, ἐγενόμεθα ἂν ὅπερ οὐκ ἦμεν. Nazianz. Stob. 451.

Vanitatem generoſior ſpiritus non amat. Arbit.

Pecora natura prona, & ventri ſervientia finxit. Sal. Cat. l. n.

Nullum eſt peccatum, quod fecit homo, quod non poſſit facere alter homo, ſi deſit rector, à quo factus eſt homo. Aug hom. 23.

Homines brutis deteriores.

Sua cuique natura ad vivendum dux eſt. Cic. de fin. 5.

Φιλοτιμία οὔτ' ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐμφύεται, οὔτ' ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις. Xenoph. Hieron.

Animi imperio, corporis ſervitio utendum. Sal. Catil.

Ἡ κατὰ νοῦν ζωὴ τέλος ἀνθρώπου. Syneſ. ep. 137.

Ignari ſunt, qui licet ſint literatiſſimi, ſibi ſuoque neſciunt imperare appetitui. Plat. Volater. lib. 29.

demum hominis vocabulo dignus eſt, qui† in rebus humanis ipſe ſibi imperare nititur, (qui in rebus hominis ſeſe more moderatur, hoc eſt, qui actiones ſuas juxta rationis præſcriptum, non ſecundum cupiditatum deſideria gubernat. G.)

Sed omittamus homines vanos, dum in vita ſunt; & ad rationes eos, poſtquam mortem obierunt, vocemus: quibus quidem, donec in mundo agunt, mundum ſectantur, in mundo vivunt, minimè mirandum auſim dicere, aliquid mundani adhæreſcere. At finita jàm infelice atque inutili vita, cur vanitatem mundialem jam ſepulti volunt* odorari? Si viros honeſtos, & animi generoſi reſpiciamus; turpe profectò & pudendum eſt, quod vitæ quidem noſtræ finem cuncti; ſtultitiæ autem noſtræ finem nemo videat.

39 NIHIL uſitatius videmus, audimus, legimus, quàm quòd viri reipublicæ maximè inutiles vitæque admodum impuræ ac vituperandæ, præ aliis, dum vivunt, honore affici, & defuncti celeberrimam ſui memoriam relinquere affectant. Quid cogitari in mundo vanius poteſt quàm rationem habere velle mundi, qui nullius rationem habet, & DEI, qui rationem habet omnium, rationem habere nolle? Quę major in hominem poteſt inſania cadere, quàm quòd † augendæ rei gratia, deteriorem in dies ſingulos animam facit? Vetus hoc in natura humana malum eſt, quòd multi, vel MAXIMA potiùs hominum pars, vitæ correctionem dignitatis ſtudio poſtponunt.

Suetonius Tranquillus libr. 1. de Cæſaribus (cap. 7.) refert, Julium Cæſarem Quæſtorem in ulteriore Hiſpania, cum Gades, quæ hodie urbs* Cadiz dicitur, veniſſet, animadverſa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, gravem ex imo pectore duxiſſe gemitum, & interrogatum gemitûs cauſam, reſpondiſſe: O rem indignam! Trigeſimo ætatis anno, quem ego nunc ago, Alexander totum orbem terrarum ſubegerat, & Babylone ſeſe in otium collocârat. Ego verò ortu Romanus, nihil etiamnum egi memorabile, quo vivus gloriam merear, mortuus famam relinquam.

40 DIO ſcriptor Græcus libr. 2. de audacia, morem inquit fuiſſe clariſſimo viro Druſo Germanico, ut omnium virorum illuſtrium, qui in Italia ſepulti erant, monumenta viſeret: idque eum feciſſe, quoties educendus in expeditionem exercitus foret, & cur id faceret, interrogatum reſpondiſſe: Ideò ſe

d monu-

† *Operibus homine dignis occupatur. l.*

Animus inquies paſcitur opere. Plin. præf. hiſt. nat.

Diuturnitatis amor & cupido, res homine digniſſima. Plin. 5 ep. 8.

Adventitiorum perfunctoria gratia eſt, nec veram habent laudem. Sareſb 8. 2.

Ex omnibus præmiis virtutis ampliſſimum eſt gloria. Cic. pro Milon.

* *Sentire. G. redolere. l.*

Iactantia poſt mortem etiam contendit ſuam prodere naturam. Chryſ. ſerm. 6. de inan. glor. cup.

Membra ſtatuis effingere vile eſt: Virtutem nil vile decet. Prud. contr. Sym. l. 2.

Non eſt vera virtus, quando gloriæ ſervit humanæ. Aug. 5. civ. 19.

Male agit, qui famæ, non conſcientiæ gratus eſt. Sen. 6. benef. 42.

Quoto cuique eadem honeſtatis cura ſecreto, quæ palam? Plin. 3. ep. 20.

Ante conſcientiæ, quàm famæ conſulendum. Veliej. lib. 2.

Favore populari clarius efferuntur & videntur eſſe præcipua, quæ magis ardua ſunt, vel pluribus proſunt. Sareſb. lib. 8. cap. 2.

† *melioranda.*

Fama plerique magnæ malunt, quàm bonæ eſſe. Liv. lib. 6.

In ſola conſcientia fructus & ratio eſt virtutis. Sym 9. 165.

Dum aſpectui conſulitur, ſpreta conſcientia. Tacit annal. 15.

Quid habet amplum gloria, tam anguſtis limitibus arctata? Boet. 2. conſ. 6.

* *Calis malu. Ortel.*

Licet ipſa vitium ſit ambitio: frequenter tamen cauſa eſt virtutum. Fab. li. 1. c. 3.

Quo natu Alexander Darium vicit, eo ego adhuc nihil egi. Plut. apophth.

Nemo in reipub. periculis cum laude ac virtute verſatur, quin ſpe poſteritatis fructuque ducatur. Cic. pro Rabir.

οὐδεμία ἀνθρωπίνη ἡδονὴ τοῦ θείου ἐγγυτέρω δοκεῖ εἶναι, ἢ ἡ περὶ τὰς τιμὰς εὐφραινομένων. Xenoph. Hier.

Turpe cedere pari, pulcrum ſuperaſſe maiores. Fab. 1. c. 8.

Ἆθλα οἷς κεῖται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἄριστοι πολιτεύουσι. Thucydid. lib. 2.

Themiſtocli ſomnum adimit Miltiadis trophæum. Plut. in Themiſt.

Virtutis uberrimum alimentum eſt honor. Val. Maxim. 2. 1.

Vitæ curſus brevis, gloriæ ſempiternus. Cic. pro P. Seſt.

Ornamenta honorum incitatur imitatio, & virtus æmula aliter exemplo honoris alieni. Sym. 10. 25.

Nulla unquam reſpub. nec major, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. Livius. lib. 1.

Clarorum virorum famam præcedentia pericula extollent; quæ profecto deliteſcit, niſi ubi probetur, invenerit. Sidon 8.10.

Ea eſt vera gloria, quæ tum optimi cujuſque, tum multitudinis teſtimonio comprobatur. Cic. Philip. 1.

Præſtantis viri eſt, vivum placere velle: mortuum etiam laudari Spartian. Peſcen. Nigr.

Omnes viri fortes, qui in exemplum prædicantur ærumnis ſuis inclyti floruerunt. Minut. 192.

Τί κάλλιον ἀνδρὶ ὀλβίῳ, ἢ κλέος ἐσθλὸν ἐν ἀνθρώποισιν ἀρέσθαι. Theocr. Idyll. 17.

Honeſtus ambitus eſt quos ſequimur tempore, velle præconiis anteire. Caſſ. 9. 7.

Vile corpus eſt iis, qui magnam gloriam petunt. Liv. lib. 2.

Gloria ex terrarum brevitate vel caſibus, arcta locis, anguſta temporibus. Macro. 2. ſomn. 12.

Romani huic vitio non ſolùm non reſiſtebant: verum etiam id accendendum cenſebant, putantes hoc reipub. expedire. Sareſb. 85.

Τῆς ἡμετέρας ὀρεγόμενοι οἱ ἄνθρωποι πάντα μὲν πόνον ὑποδύονται, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομένουσι. Xenophon. Hieron.

Nullam mercedem virtus præter hanc laudis gloriæque deſiderat. Cic. philip. 5.

Laudibus haud minus quàm præmio gaudent militum animi. Liv. lib. 1.

Mundi punctus materia gloriæ noſtræ & ſedes. Plin. 2. cap. 68.

Exiguum nobis vitæ curriculum natura circumſcripſit, immenſum gloriæ. Cic. pro Rabir. & Verr. 4.

Ἀνίκητον ἀπέλθωμεν οὐδ' αἴδης. Palmer. Epigr. li. 3.

Ἔξω Νικηφόρος τῆς ζημίας. Arria. 1. Epict. 19.

Virtus durioribus negotiis eniteſcit, & aſpernatur declivem facilitatem, maximo que ſudore arduum laudis annititur. Sym. 9. 81.

Ardua per præceps gloria vadit iter. Ovid. 4. Triſt. 3.

Magni animi magnis honoribus fiunt. Liv. lib. 4.

monumenta viſitare Scipionum aliorumque (heroum) jam defunctorum, ad quorum, dum in vivis erant, conſpectum tota contremiſcebat terra; ut proſperam illorum fortunam conſiderans, fortitudinem audaciamque compararet. Et porrò addidiſſe: VEHEMENTER animum ad cædendos hoſtes incitari, dum quis ſui memoriam futuris ſeculis ſe relicturum cogitat.

Cicero in Rhetoricis autor eſt, cujus & Plinius in epiſtola quadam meminit, equitem quendam Thebis Ægyptiis Romam veniſſe, tantum ut videret, verane eſſent quæ de Romanorum magnificentia fama nunciaret: eumque à Mecœnate interrogatum, quid de Romanis ſentiret, qualis ipſi Roma videretur, reſpondiſſe; Magis ſibi memoriam præteritorũ, quàm præſentium gloriam placere. Alteros enim vivos ſuperandi; alteros æquandi defunctos ſtudio, tam præclara edere in vita facinora, ut immortalia poſt mortem nomina mererentur. Non parum Romani, audito hoc ſermone ex ore hominis peregrini, quo & præteritos, & præſentes extollebat, lætati ſunt.

Ethnici priſci omnes, cum neque inferos timerent, neque 41
Paradiſi gaudia ſperarent, ex imbecillitate robur, ex puſillanimitate audaciam, ex timore fortitudinem, ex periculo confidentiam, ex inimicis amicos, ex inopia tolerantiam, ex (aliorum) aſtutia experientiam comparabant. Propriam deniq; voluntatem abdicantes, aliorum ſequebantur ſententiam, tantùm ut memoriam ſui nonnullam inter mortuos relinquerent, & parumper inter vivos gloriæ conſequerentur. Quàm multi fortunæ procellas ſubeunt, tantùm ut inſignem aliquam ſui memoriam relinquant? Repetamus age memoriâ quædam exempla, ut verum eſſe, quod dico, videamus.

Quid Ninum impulit, ut bella inveniret? Semiramin, ut tanta extrueret ædificia: Ulyſſem Græcum, ut tot maria navigaret? Alexandrum magnum, ut tot regiones peragraret? Herculem Thebanum, ut columnas eo, quo poſuit, loco ſtatueret? C. Cæſarem Romanum, ut juſto quinquagies bis prælio decertaret? Cyrum Perſarum Regem, ut Aſiam utranque occuparet? Annibalem Carthaginenſem, ut bellum tam crudele Romanis inferret? Pyrrhum Epeirotarum Regem, ut in Italiam tranſiret? Attilam Hunnorum Regem, ut totam impugnaret Europam? Profectò non ideò

res

res tam arduas ſuſcepôre, ut à coætaneis tantùm celebrarentur; ſed ut ea, quæ dicimus, qui nunc vivimus, diceremus.

Laborum virtuti periculorumque merces, laus & gloria. Cic. pro Archia.
Vireſcit vulnere virtus. Furi. Gell. 18. 11.

42 Cùm homines ſimus, & ex hominibus nati; non parum profectò mirandum, tantùm inter ſeſe tum homines ipſos tum animos hominum differre. NIHIL enim aliud ſingulis diebus videmus, quàm ſi decem reperiantur viri fortes, qui tantùm inveniendæ mortis occaſionem captant; decies mille contrà vecordes eſſe, qui delitias tantum protogandæ vitæ quæritant. Qui gloriam ambiunt, pro certo habeant, QUI famam ſuam magni æſtimat, ei vitam flocci faciendam eſſe; & ex adverſo, qui vitam magni fecerit, ejus famam non magno æſtimatum iri. Heroës magnanimi, qui inter Syrios, Aſſyrios, Babylonios, Græcos, Macedones, Rhodios, Thebanos, Romanos, Carthaginenſes, Germanos, Hunnos, Hiſpanos (Gallos) claritudinem ſibi pararunt, niſi in periculorum (ut ſic loquar) fornacem vitam conjeciſſent, nunquàm immortalem futuris ſeculis ſui memoriam reliquiſſent.

Μεγάλα πρήγματα μεγάλοισι κινδύνοισι ἐθέλει καταιρέεσθαι. Herodot. li. 7.
ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων καὶ πόλει καὶ ἰδιώτῃ μέγισται τιμαὶ περιγίγνονται. Thucyd. li. 1.
Τὰ μεγάλα ἔργα μεγάλων ἀεὶ κινδύνων γίνεσθαι. Dion. li. 9.
L'honneur giſt en la peine. Ronſar. 6. 64.
τῶν ἀπειράτων ἄγνωστοι σιωπαί. Pindar. Iſthm. oda 4.
Ἀλιγείτοις ἀνδράσιν ἐκ κινδύνων πόλλα θάλλει καὶ ὄλβος. Coint. 9. 104. Liv. l. 23. Plutar. in Marcello.

Sextus Chæronenſis lib. III. de geſtis Romanorum, inquit M. Marcellum Imperatorem clariſſimum, qui primus tergum Annibalis in acie vidit, interrogatum à quodam, cur ita audax in committendo prælio? cur ita in conflictu confidens eſſent? reſpondiſſe: Ego, amice, Romanus ſum, & dux Romanorum: itaque ſingulis me diebus decet caput diſcrimini obiicere. Hæc enim una ad famam perpetuam via eſt. Illo autem porrò quærente, cur, qui in hoſtibus cædentis tam immitis eſſet, mox parta victoria, victos

43 tam humaniter comploraret; dixiſſe: DUCEM Romanum, qui tyrannum ſe perhiberi non vult, & ſanguinem hoſtilẽ manibus, & ex oculis unà ſuis lacrymas effundere decet. MAGIS enim de clementia illum ſibi placere, quàm de victoria gloriari par eſt. Et porrò addidiſſe: Dux Romanus, cùm in acie ſteterit, adverſarios tanquam hoſtes, cum ſpe vincendi illos, intueatur. Ubi verò victi fuerint, & illos homines eſſe, & ſe vinci potuiſſe meminerit. † NUSQUAM enim minùs, quàm in bello, reſpondent eventus. Digna profectò tali viro oratio. Ac liquidò auſim affirmare, quicunq; verba à Romano iſto prolata vel legerint, vel audierint, ea laudaturos: Sed pauciſſimos fore, qui facta illius imitentur. Nam qui bona laudent, multos invenias; qui præſtent, rariſſimos.

Δεῖ μὲν τοὺς ἐναντίους ὅπῃ κακῶς δρᾶν, ὥστε αὐτοὺς τὰ πλεῖω βλάπτεσθαι. Thucyd. li. 4.
Κάλλιστον ἐστὶ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον δόξαν ἀντικαταλλάξασθαι. Iſocrat. Archidam.
Nunquam periclum ſine periclo vincitur. Mim.
Δόξης μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν καὶ μηδέποτ' ἐμπίπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Iſocr. Epiſt. 5.
Et vincere, & conſulere victis ſcire boni ducis eſt. Curt. li. 4.
Qui victor pacis auctores diligis, profectò declaras, ſe maluiſſe non dimicare, quàm vincere. Cic. pro M. Marc.
Victoria ſ[illegible]entia ſine prælii terminanda. Pacat. paneg.
Confuſo virtutum temperamento idem, & in præliis fortiſſimus, & parta ſecuritate mitiſſimus. Paneg. Conſtantin.
† Liv. lib. 30.
Res humanæ fluxæ & mobiles ſæpius in adverſa mutuantur. Saluſt. Jugurth.
Brevibus momentis ſumma verti poſſunt. Tacit. an. 2.
Δίκαια λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποιοῦσι, δίκαια δὲ πράττων οὐδὲ εἷς ἄδικός ἐστι. Xenoph. memor. 4.
Dal detto al fatto vi è un gran tratto. Adag.

Animo inquieto & turbulento viri, ſi antiquorum illuſtres adeptorum triumphos, æmulatione accenduntur; quos iidem labores ac pericula, prius quàm illos adipiſcerentur, exantlârint, perpendant. NULLUS enim unquam dux Romæ triumphavit, niſi millies priùs vitæ diſcrimen adiiſſet. Equidem in eo, quod dicturus ſum, minimè errare me credo, OMNES ſcilicet guſtandi famæ (ut ſic loquar) medullam cupidos eſſe; os verò periculi neminem velle morſu frangere. Sanè ſi ad emendam gloriam ſola ſufficerent deſideria, nihil hæſitans affirmo, majora illa in famulo noſtri ævi viliſſimo eſſe, quàm Romæ in Scipione illo magno fuerunt. NULLUS enim eſt mortalium omnium, qui quantumvis ſit egentiſſimus, non ſit gloriæ cupidiſſimus.

Videas multos ex nobilitate juvenes malè-moratos & vagos, qui cùm narrari audiunt prælium aliquod memorabile, in quo equites e juſdem ætatis & ordinis alia admiranda ediderint facinora; mox æmulatione commoventur, & bile inæſtuante, togam repentè ſago mutare, ac in militiam confeſtim proficiſci geſtiunt, exercitiiſque ſeſe equeſtribus totos tradunt. Denique impetu illo juvenili impulſi, licentiam à Rege, in militiam proficiſcendi, flagitant, & inter agnatos pecunias, quas abſumant, conficiunt.

At ſimul patris finibus exceſſêre, & alieno jam ſolo conſtituti difficiles in caſtris noctes, & moleſtiores experiuntur dies; Jam ad arma coclamatur; jam excubias agere jubentur; annona ſi ſuppetat, deſunt hoſpitia; ubi ſtipendii dies venit, jam præter id alterum devoratum (& expenſum) eſt: Cum his ergò aliiſque id genus ærumnis ubi miſeri adoleſcentuli conflictantur; animum deſpondent, maximè quando cum animo diætas recordantur perflatiles (& refrigerantes,) in quibus ſuaviſſimè æſtivabant, & caminos luculentos, ad quos per hyemem ludebant. Nam PRÆTERITARUM memoria delitiarum plurimum præſentes auget moleſtias? (Itaque) poſthabitis iis, quæ tum agnati initiò dixerunt, tum in præſentiarum monent amici, bello relicto, domum 45
quiſque ſuam reverti ſtatuunt: Utque ſemel (in militiam) proficiſcendi poteſtatem petierunt; ita decies, ut redire ſibi liceat, inſtant; & quod indigniſſimum, CUM onuſti nummis exierint, vitiis onerati revertuntur.

Hoc eo fine dixi, ut viri prudentes ac præſtantes rationem perſpiciant, qua homines vani & leves in acquirenda gloria

Non fit ſine periculo facinus magnum & memorabile. Terent. Heaut. 2. 2.

Nihil gravius audenti, quam ignavo patiendum. Tacit. annal. 14.

Nemo eſt tam ſanctus, qui dulcedine gloriæ non capiatur. *Æn.* Sylv. hiſt. Bohem. 65.

Es wird ſelten ein Hirſch ereylt mit ſchlaffenden Hunden. Grauenb.

Quis non cupiat citra laborem ſalvus eſſe, & abſque periculo felicitate potiri? Dio. lib. 56.

Diverſiſſimas res expetunt, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Saluſt. Iugurt.

Gloriam bonus & ignavus æquo ſibi exoptant. Idem. Catilin.

Τοῦτο διαφέρειν δοκεῖ ἀνὴρ τῶν ἄλλων ζώων, τῷ τιμῆς ὀρέγεσθαι. Xenoph. Hierone.

Generalis ſermo ad nullius contumeliam pertinet. Hieron.

In otio tumultuoſi, in bello ſegnes. Liv. lib. 4.

Ignava, ſed procax ante pericula manus Tacit. hiſt. 4.

Πολὺ λώϊόν ἐστιν ἐκφυγέειν πολέμου δυστυχίος, ἢ ἀπολέσθαι. Coint. 6 30.

Quorum audis inter arma fugas, inter vitia victorias Sidon. 5. ep 7.

Οἴκοι βέλτερον εἶναι, ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι. Homer. hymn.

Ἡ νεότης οὐκ ἀκουσίως, ὑπὸ ἀπειρίας ἥπτετο τοῦ πολέμου. Thucyd. lib. 2.

Militandi inertibus familiare faſtidium. Sidon. 2 4.

Ex longa requie vel parvam obortam ſollicitudinem intolerabilem laborem putant. Orol. 1. 6.

Non faciunt molles ad ſæva bella manus. Ovid Heroid. 14 Sym. 1 2 & 9. 78

Requirit pugna validas manus Caſſiod. 4. 22.

Diverſorium quia minimè æſtuoſum, maximè æſtivum. Sidon 2. 2.

Συνεπιτίθεται δέ μοι τῇ πικρᾷ τῶν παρόντων αἰσθήσει μνήμη τῶν παρελθόντων ἀγαθῶν. Syn ep. 57.

Imperitis tumidi ſi ubi metus abeſt, inflati Iuſtin. lib. 2.

Solvunt ſibi cornua ventrem cum lituis audita Iuven. Sat. 14.

Ὁ πόλεμος οὐχ ὡς ἀλλάξων παραλαβὼν, μετεωτέρους ἡμῖν ἀποδίδωσι. Syneſ. ep. 104

Ubi ſumtibus exhauſtus ſocordia miſer elanguit, inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo in manipulum redit. Tac. hiſt. 1.

gloria utuntur; quæ non oculos in feneſtras conjiciendo, ſed limites tuendo; non alea ludendo, ſed in acie pugnando; non ſerico ſe involvendo, ſed armis onerando: non mulâ nitida (animi gratiâ) circumequitando, ſed exitioſas inſidias detegendo: non in medios dormiendo dies, ſed uſque ad lucem pervigilando; non laudem ſibi elegantiſſimi ſumendo, ſed ſtrenuiſſimi (animoſiſſimiq;) famam laudi ſibi ducendo; non cum amicis comeſſando, verùm hoſtes aggrediendo comparatur.

Hæc verò omnia quanquam vir nobilis faciat; tamen vanitatem ſtultitiamque eſſe non me præterit. Veruntamen quoniam mundus in hujuſmodi rebus gloriā ſtatuit, & hac unica via parari illas vult: juvenum nobilium eſt omnes hîc nervos, res magnas ac memorabiles gerendi ſtudio, contendere. Etenim ſi BELLUM juſtum ſit, & patriæ defendendæ gratia ſuſceptum, invidiam ille magis, qui hoſtili manu occumbit, quàm qui vitiis cumulatus vivit, meretur.

TURPE & probroſum eſt nobilibus, cùm domi deſidentes,
46 laudari eos, qui militiam colunt, audiunt. NON enim EST juvenis nobilis & animoſi aliorum egregia audire vel narrare facinora; ſed talem ſe potiùs gerere, ut ab aliis egregia ipſius facta memorentur. QUOT reperiuntur hodie, qui faſtu turgidi & prudentia non valdè inſtructi, nihil niſi famam crepant, & abſque fama vitam tranſigunt? Non fruſtra dico multos famam ſemper in ore habere, & vitam abſque fama (ſecunda) tranſigere: Nam MAJORES noſtri in campo lanceis pugnabant, noſtri verò adoleſcentes ad menſam nunc linguis præliantur.

Cùm igitur conſtet, quod CUNCTI mortales vani exoptant & affectant, ut vanitatis ſuæ memoriam relinquant; Ea DECET illos in vita agere, unde fama illos glorioſa non probroſa defunctos infamia, proſequatur. Multi enim ex veteribus talem ſui memoriam reliquerunt, ut commiſeratione potius digni, quàm æmulatione videantur. Velim enim ſcire ex iis, quæ hæc vel audierint, vel legerint, an Nembrodo, primo tyranno; aut Semiramidi, quæ † filii concubitum petiit; aut Antenori, qui Trojam (auro) vendidit; aut Medeæ, quæ liberos ſuos occidit; aut Tarquinio, qui Lucretiæ ſtuprum intulit; aut Junio Bruto, qui Cæſarem interemit; aut Syllæ, qui tantum effudit ſanguinis, aut Catilinæ, qui patriam

Πόν⊛ δ' ... ὀφέλλει. Phocyl.

Bonum eſt fugienda aſpicere in alieno malo. Mim.

Siquid in aliis dedeceat, vitemus & ipſi. Cic. off. 1.

Σὺν πόνοις τὰ καλὰ γίγνεσθαι πόνοις. Proverb.

In corpore fortium virorum laus eſt amplior, amplior cicatrix. Sidon carm. 28.

Languet juventus, neque perinde atque debeat, in laudis & gloriæ cupiditate verſatur. Cic in Piſon.

Φιλότιμον κτῆμα σκαιόν. Herodot. lib. 3.

Improbi veræ laudis guſtum non habent. Cic. Philip. 3.

Πᾶσι νόμ⊛ ... τὸ ἐπιόντα πολέμιον, ὅπερ εἶναι ἀμύνεσθαι. Thucyd. lib. 3.

Pulerior eſt miles in prælio amiſſus, quàm in fuga ſalvus. Tert. de fuga.

Πόνῳ δ' ἄρα κῦδ⊛ ὀπηδεῖ. Coint. l. 36.

Immenſum gloria calcar habet. Ovid. 4. Pont. 2.

Qui videt ſe laudari, data opera elaborat, ut vera ſint, quæ dicuntur. Ambr. Rom. c. 15.

οὐδὲν ὅπως ἄκουσμα φορτικὸν, ὡς ὁ καθ' ἑαυτὸν ἔπαιν⊛. Themiſt.

Ἥδιστον ἀκρόαμα ἔπαιν⊛, χαλεπώτατον λοιδορία. Xenoph. Hieron.

Etiam in conviviis ſunt, qui exercitium ducunt Liv. lib. 44

Non committendum prudentibus, ut ſubito motu incitati ſibi periculum accerſant. Niceph. Greg. 10 8

Impigra linguæ animi ignavi. Sal. orat. M. trib. pl.

Ut quisq; animo ignavus, procax ore. Tacit. hiſt. 2.

Θάρσ⊛ μεγάλοισι μέγα κλέ⊛, φύζα δ' ὄνειδ⊛. Coint. 6. 46.

Explorant adverſa viros, perque aſpera duro nititur ad laudem virtus interrita clivo. Sil. lib. 4.

ὁ γὰρ ἐν ἀνδράσιν ἐπ' ἔργοις ὡς πάρ⊛ ἐσθλοῖς αἰνεῖσθαι σπεύδει. Theocr. Idyl. 15.

Minus malorum patebit indignitas, ſi nullis honoribus inclareſcant. Boet. 3. conſol. 4.

† Iuſtin. lib. 1.

In præſenti honor vel gloria frequenter amittitur, quia corruptibilis eſt, qui dat, & quod dat, & qui accipit. Ambr. Rom. 2.

patriam tyrannide voluit opprimere; aut Jugurthæ, qui fratres ſuos jugulavit; aut Caligulæ, qui ſorores conſtupravit; 47
aut Neroni, qui matrem peremit; aut Heliogabalo, qui templa ſpoliavit; aut Domitiano, qui nihil noverat niſi aliena manu homines jugulare, ſuâ † muſcas interficere, invideant! Pauci ſunt, quos nominavi, reſpectu multorum, quos referre poſſem, de quibus dico & affirmo, ſi illorum loco fuiſſem, non me ſcire, quid facturus fuerim; veruntamen illorum loco ſi fuiſſem, acerbius mihi fuiſſet infamiam, quam incurrerunt, incurrere; quàm vitam, quam perdiderunt, perdere.

Parum prodeſt rivum hunc piſcibus, aut montem feris abundare; ſi is, qui illò venit, nec venari, nec piſcari didicit. Hæc eò pertinet ſimilitudo, ut PARUM prodeſſe oſtendam, res magnas alicui committi, ſi ad gloriam ac dignitatem accommodare illas neſcit. MULTA quippe ad gloriam parandam prudentia, ad conſervandam tolerantia opus eſt. ACCURATA cum conſideratione & prudentia oportet viros prudentes res arduas & periculoſas aggredi; illud nimirum ſcient, NUNQUAM gloriam parari, niſi unde infamia ſolet reportari.

Sed ut ad inſtitutum veniam; Jam nunc, Princeps ſereniſſime, juro atque auguror, Majeſtatem V. juraturam, magis ſe famam poſt fata immortalem, quàm ullam ad hanc vitam quietem expetere: Neq; id mihi mirum videtur. Nam 48
de BONORUM Principum rebus præclarè geſtis ſemper eſt, quod commemoretur; at de Principum improborum deliciis nunquam deeſt, quod murmuretur. Etſi autem ampliſſimus ſit Majeſtatis V. Cæſareæ ſtatus, & longè ampliora ut Regis Catholici merita; tamen perſpicere mihi, Domine, videor, tam excelſas eſſe, ad expetendas res excellentes, Majeſtatis V. cogitationes, tamque fortem ad ſuſcipiendas illas animum, ut parvi Majeſtas V. hæreditatem, quam à majoribus accepit ampliſſimam, æſtimet præ illis, quæ parare & hæredibus derelinquere deſtinat.

Ex ducibus Julii Cæſaris quidam, quod in commentariis ipſius narratur, interrogatus, cur hyeme, in tanta nivium (& frigoris) aſperitate, pervigilaret, & æſtivo tempore in tantis caloribus iter faceret! Ego, inquit, quod in mea manu eſt, faciam: Agant fata etiam, quod in ipſorum poteſtate eſt. PLURIS enim æſtimandus eſt animus, quo prælium committitur, quàm victoriæ potiundi fortuna. Illud enim * virtutis opus

Nunquam ævi ſenio delicta moriuntur; nunquam ſcelus oblivione ſepelitur. Cypria. lib. 2. ep. 2.

Exitio alterius ſapiens emendat ſuum Mim.

Virtutem etiam qui non ſequuntur, vident. Senec. 4. benef. 17.

Potentes ſequitur invidia; humiles abjectoſque contemtus: ac nocentes odium. Fab. 4. cap. 1.

† Suet. in Domit. cap. 3.

Αἰρῶ καλῶς τεθνάναι, ἢ ζῆν αἰσχρῶς. Iſocr. Nicocl.

Nihil eſt deteſtabilius dedecore, nihil fœdius ſervitute. Cic. Philip. 3.

Virtutes habenti magna virtus eſt contemnere gloriam. Aug. 4. civ. 19.

Talis eſt quæque dignitas, qualis eſt adminiſtrantium voluntas. Caſſ. 6. 15.

Inanis gloriæ ſtudium ad virtutis adeptionem plurimum obeſt Nazianz. or. 21.

Multi, quos ſubſequi ſatis habebant, dum non deſperant, anteceſſerunt. Plin. lib. 7. ep. 9.

Durior conditio ſpectatæ virtutis, quam incognitæ. Brut. ad Ciceron.

Dedecus malis adiiciunt dignitates. Boet. 3. Conſ. 4.

Εὐκλεῶς μέγ' ὀλέσθαι ἀμυνομένους περὶ πάτρης βέλτερον, ἢ μείναντας ἐλέγχεας ἀπολέσθαι. Coint. li. 10. verſ. 43.

Fama nihil ignorari de conſpicuis viris patitur. Sym. lib. 1. ep. 96.

Improborum probra æquè, ut præconia bonorum immortalia manent Sidon. lib. 5. ep. 8.

Principis fama incertum bona an mala, cæterùm æterna eſt. Plin. paneg.

Qui veram humanarum laudum gloriam concupiſcunt, dant operam, bene judicantibus non diſplicere. Auguſt. 5. civ. 19.

Bonos ut glorioſum, ſic difficile ſuperare Plin. lib. 6. epiſt. 6.

Facciam noi quel che ſi po far per noi, Habia chi regge il ciel cura del reſto. Arioſt 22. 57.

Succeſſum fortuna, experientiam laus ſequitur. Gell 1. 18.

Fac tu, quod tuum eſt; Nam Deus quod ſuum eſt, abſque tua ſollicitudine curabit, ubi ſuum voluerit: tibi nihil deperit. Bern. lib 4.

Ὁ πόλεμος βασιλικὸς ἐστι τῆς περὶ τὴν καρδίαν ἀνδρείας ἀκρόπολις. Syneſ. epiſt. 104.

* Scrins.

Ἐγκρατέην γὰρ ἀμείνονες ἐν δαῒ φῶτες. Coint. li 72.

Acerrimum eſt ſtimulus monendi laudibus incitare Plin. 5 ep. 17.

opus eſt, hoc fortunam ducem habet. Conveniens profectò duci Romano & viro forti oratio.

Symbolum, Domine, quod Majeſtatis V. inſignia exornat, nempe PLUS ULTRA, ulteriùs progrediendum mihi videtur innuere. Animum profectò Majeſtas V. in † vitreo corpore excelſum ſenſerit, neceſſe eſt, cum verbis iſtis, Plus ultra, ſe eò progreſſuram, quò ſuperiorum (Principum) nemo pervenerit, obligavit. Cùm ergo, Domine, non pari cum multis curſu progredi; ſed omnes prætergredi libuerit: par eſt, ut ob oculos Majeſtati V. Principes multos, qui plurima fortiter fecêre, proponamus, quos ipſorum veſtigiis perſequatur. PRINCIPES, qui boni eſſe cupiunt, ſcire decet, quinam fuerint boni Principes: Neque enim quicquid improbi vituperant, aſpernandum; neque quicquid mundani laudant, recipiendum eſt.

Quot legimus Principes, quorum me valde miſeret, cùm cogito, quantas auribus adulationes, dum viverent, hauſerint; & quàm fœdis extincti ſcriptorum convitiis proſcindantur, video? DECET Principes & magnates diligentiſſimè reſpicere non ea, quæ præſentes vident, ſed quæ ipſis abſentibus fiunt; non quæ audiunt, ſed quæ nollent audire; non quæ homines dicunt, ſed quæ vellent dicere; non quæ vivis ipſis ſcribunt, ſed quæ de mortuis ſcripturi ſunt; non eos, qui adulationum ſunt artifices, ſed qui vera, ſi auderent, loquerentur. MULTA quippe quò minùs dicantur, non fidelitatis in ſubdito defectus; ſed animus Domini † ſuſpicax facit. NON † DECET Principem generoſum & circumſpectum, audita ex monitore veritate, commoveri; neque pati, ut aſſentationibus decipiatur: Sed in ſeſe deſcendat, ut ſi cognoſcat, utrùm vera dicentes ipſi proſint, an mendacia loquentes, ipſum decipiant. NULLUS enim eſt evidentior veritatis aut mendacii teſtis, quàm propria conſcientia.

Hæc eò ſpectant, ut intelligat Majeſtas V. non ea me ipſi præſtiturū obſequia, quibus à me coli nec vult, nec debet, videlicet ut adulatorem in hoc opere agam. Iniquiſſimum enim, atque adeo turpiſſimum foret, ſi Principis tam excelſi aures aſſentationes auderent intrare, & ex ore meo, qui † verbi divini ſum præco, prodire deprehenderentur. Etenim fidem teſtor ſacerdotalem, me VERA loquentem contemni, quàm (mendacia &) aſſentationes dicentem honorari malle.

Expatiatio bonis ſemper oneroſa. Nam etſi dignos reſpicit; periculo tamen proxima eſt, dum amplius ſibi pollicetur. Sym. 1. 41.

† *fragili, vitreo.*

Χρὴ τοὺς μείζονος δόξης τῶν ἄλλων ἐπιθυμοῦντας, περιβάλλεσθαι τῇ διανοίᾳ τὰς πράξεις δυνατὰς μὲν, εὐχῇ δ' ὁμοίας. Iſocrat. orat. ad Philip.

Ad primum lo. um certamen omne contendit, ſecundus ſolatium habet, victoriam non habet. Tert. ad uxor. 1.

Non grandis gloria deteriorum collatione clareſcere. Sidon. 1. 8.

Qui agit, ut prior ſit, forſitan etiamſi non tranſierit, æquabit. Fab. 10. 2.

Non omnibus eadem placent, nec conveniunt. Plin. 6. 17.

Paria non ſunt, quæ diſpari arte quæruntur. Symm. 10. 25.

Προσήκει παρὰ τοῖς ἄρχουσι πλέον φέρεσθαι τοὺς τὴν ἀλήθειαν ἀποφαινομένους, τῶν ἁπάντων μὲν πρὸς χάριν, μηδὲν δ' ἄξιον χάριτος λεγόντων. Iſocr. ep. 4.

Adulatoribus omnia Principum, honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt. Tacit. annal. 2.

Vera potiùs, quàm dictu ſpecioſa, dicenda ſunt. Liv. lib. 1.

Adulationis ſuſpicio devenuſtat judicii veritatem. Sym. 8. 30.

Mala conſcientiæ reatum intra me ſuſtinebo, ſi quod bonum mihi videtur, diſſimulavero. Apul. lib. 7. aſin.

Dominationi adeò fidus nemo. Aurel. Vict. Cæſ. 17.

† *aliquantum ſuſpectus.*

Plerique, quos opes regiæ alunt, vaniloqui. Liv. lib. 36.

Nero ut faciendis ſceleribus promptus: ita audiendi, quæ faceret, inſolens erat. Tacit. annal. 15.

Qui falſo prædicantur, ſuis ipſi neceſſe eſt laudibus erubeſcant. Boet. 3. conſol. 6.

Solum conſcientiæ tribunal nullis verborum technis circumſcribitur. Philo de nobilit.

Et ego verum dicere aſſuevi, & to libenter audire. Plin. 7. ep. 20.

Plus nocet lingua adulatoris, quàm gladius perſecutoris. Hier.

Nefas eſt eum, qui veritati ſtudet in aliqua re eſſe fallacem. Lactant. 6. 18.

† *veritatem profiteor.*

Quaſſa fide ſunt, qui jugiter blandiuntur. Symm. 1. 31.

Maluerim veris offendere, quàm placere adulando. Senec. 2. clem. 2.

malle. Nam ut verum fatear, Veſtræ Celſitudini audire illas probroſum; meæ verò parvitati excogitare illas, ſacrilegii inſtar foret.

Sed ut inſtitutum proſequar, magnis efferunt hiſtorici laudibus Lycurgum, quòd leges Lacedæmoniis dedit; Numam Pompilium, quòd templa veneratus eſt; M. Marcellum, quòd à ſe victis illacrymavit; Julium Cæſarem, quòd hoſtibus ignovit; Octavianum, quòd populo charus; Alexandrum Magnum, quod erga omnes beneficus; Hectorem Trojanum, quod bellator animoſus fuit. Herculem Thebanum, quod tam præclarè viribus uſus eſt; Ulyſſem Græcum, quod tanta adiit pericula: Pyrrhum Epeirotarum Regem, quod machinas invenit mirificas; M. Attilium Regulum, quod tam dira ſuſtinuit tormenta; Titum Imp. quod pater fuit pupillorum; Trajanum, quòd tanta extruxit ædificia, & Marc. Aurelium illum optimum, quòd omnes doctrina (ſapientiaq;) ſuperavit.

Non dico, Cæſar inviĉtiſſime, ullum ex præſentibus Principem ad exprimendas omnium, qui fuerunt, Principum virtutes obligatum eſſe. Hoc tamen non vereor dicere; SICUT fieri non poteſt, ut Princeps unus omnes in omnibus imitetur; Ita ſi nulla in re ullum ſequatur, turpe eſſe. NON poſtulamus, ut faciant Principes, quicquid poſſunt: Sed ut aliquid eorum, quæ debent, nitantur facere. Non temerè dico, ut aliquid eorum, quæ debent, faciant. Nam ſi PRINCIPES omnibus iis, ad quæ devincti ſunt, faciendis ſeſe occuparent; nunquam illis vitioſis vacaret eſſe.

Plinius in quadam epiſtola refert, Catonem Cenſorium annulum in digito geſtaſſe, cui inſculpta erant hæc verba: ESTO amicus unius, & inimicus nullius. Quod dictum ſi quis penitius inſpiciat, & plurimas & graviſſimas ſub eo ſententias latêre reperiet. Sed ut ad præſens negotium id accommodem, ajo, PRINCIPEM, qui laudabiliter ſuam gubernare rempublicam, omnibus juſtitiã æquabiliter adminiſtrare, vitam agere quietam, omnium ore celebrari, & perpetuam ſui memoriam relinquere cupit; unius virtutes amplecti, & omnium vitiis carere debere. Animum quidem in Principibus multos æquiparandi ac ſuperandi laudo atque approbo. Veruntamen autor illis ſum, ut OMNES ingenii vires ad unum 52
aliquem imitandũ conferant. NON RARUM enim eſt, ut qui plures, dum vivunt, ſuperare contendunt, ita tandem moriantur, ut nullum adæquarint. Quamtumvis multa quis fecerit, & quid

Inter ſeculares nugæ ſunt: in ore ſacerdotis blaſphemiæ. Bernh. 229.

Ἐμοὶ τλῶ, ἀλληθίλω αἰσκέετ αἰδία σεδ, αἰγὼν μίχεσὺς ἐπ. Herodot. lib. 7.

Defunctos venerabantur antiqui, ut ſic & defunctis præmium, & futuris daretur exemplum. Minut 375.

Vita mortuorum in memoria vivorum eſt poſita. Cic. Philip. 9.

Ποιηλικῆ ἴδωκεν ὁ θεὸς τεμιλίεν τλῶ δ-κλεσεω. Syneſ. ep. 49.

Regum fama perit, pereunt ubi carmina vatum. Galler. proœm.

Iacerent in tenebris omnia, niſi literarum lumen accederet. Cic. pro Archi. poet.

Principes decet ſanctitas domi, in armis fortitudo, ubique prudentia. Vict. in Traian.

Si labor terret, merces invitet. Bern. ſol. 128.

Profeſſio bonarum artium quaſi pulchritudo in alieno etiam corpore locata delectat. Sym 9.50.

Praclaram indolem imitationis ardor, ſemperque melior aliquis accendit. Plin. paneg.

Ego omnium conſiliorum meorum atque factorum exempla ſemper ex ſummorum hominum factis mihi cenſui petenda. Cicer. de provinc. conſ.

Ut felicitatis eſt, quantum velis, eſſe: ſic magnitudinis, velle quantum poſſis. Plin. paneg.

Quis dubitet nomina tanta ſequi. Ovid. triſt. 2.

Ut tranſeundi ſpes non ſit; tamen eſt dignitas ſubſequendi. Fab. 12. extrem.

Νέοι τοῖ παιδ, σχάσοι δ' α σχάσεν θέιου. Naz. Monoſtich.

Guter Freunde hat niemand zu viel. Adag.

Amicos plures habere multis glorioſum reprehenſioni nemini fuit. Plin. 5. ep. 3.

Omnium benevolentiam tibi concilies; amicitiam cum bonis ineas. Plutar. 4. ſymp initio.

Pauci prudentia honeſta ab deterioribus, utilia ab noxiis diſcernunt; plures aliorum eventis docentur. Tacit. annal. 4.

Omnis vitæ ratio ſic conſtat, ut quæ probamus in aliis, facere ipſi velimus. Fab. lib. 10 cap. 2.

Ad rationem vitæ exemplis erudimur. Plin. 8. ep. 28.

In contrarium quotidie res vertuntur, neque ad propoſitum voluntatis actionum reſpondent fines. Arnob. lib. 3.

Non qui maximè imitandus, etiam ſolus imitandus eſt. Fab. 10. 2.

Digitized by Google

& quid facturus ſit, exaggeret: quilibet tamen mortalium non plùs quàm unum (ut ſic loquar) eſſe, unum velle, unum poſſe, unum naſci, unum vivere, unum mori habet; itaque cùm unus tantùm ſit; non plus quàm quod uni convenit, ſibi arroget, oportet.

Ex omnibus autem bonis Principibus, quos in album juſtitiæ ſuprà retuli, extremo loco nominatus eſt M. Aurelius, ut mantenedoris (quem hodie vocant) vice fungatur. Nam etſi multorum legimus res geſtas Principum; lectu quidem cognituque dignas affirmo: at quæcunque M. Aurelius vel dixit vel egit, ea & cognitu digna, & imitatu ſunt neceſſaria. Nec verò Principem hunc in ritibus ethnicis, ſed in actionibus virtutum imitandùm dico; Non aſſentiendum iis, quæ credidit; ſed bonum, quod fecit, amplectendum, Nam SI collatio inſtituatur multorum Chriſtianorum cum ethnicorum nonnullis; quantum hos in negotiis fidei (& religionis) à tergo relinquimus, tantum nos in actionibus virtutum antecedunt.

53. Plerique omnes ævi priſci Principes laudati philoſophi alicujus familiaritate uſi ſunt. Alexander ſecum habuit Ariſtotelem, Darius Plotinum, Auguſtus Piſtum, Pompejus Plautum, Titus Plinium, Adrianus Secundum, Trajanus Plutarchum, Antonius Apollonium, Theodoſius Claudium, Severus Fabatum. In ſumma tanta fuit Philoſophorum in aulis Principum autoritas, ut illos filii patrum loco haberent, patres magiſtrorum inſtar venerarentur. Porrò illi Philoſophi, quando familiares erant Principum, vivebant. At M. Aurelius, cujus ego doctrinam Majeſtati V. offero, non vivus, ſed mortuus eſt. Nec tamen idcirco ſcriptum illius recipere Majeſtas V. dedignetur, quod ipſum præſentem habere nequit. Fieri enim poteſt, ut majori nobis emolumento ſint, quæ manu ille ſcripſit, quàm quæ reliqui, dum viverent, dixerunt.

Plutarchus refert Alexandri M. ætate vixiſſe Ariſtotelem; Homerum verò jam olim mortuum fuiſſe. Quæramus jam, quantum Alexander alteri fidei, alteri honoris exhibuerit? Sanè Homeri librum, cùm iret cubitum, in manu habebat, & cùm evigilaſſet, relegebat ſemper eum in ſinu; imò capite circumferens: At non tam intimus illi Ariſtoteles erat, cui nec audientiam ſemper dabat, nec fidem habebat. Itaque Homerum pro amico, Ariſtotelem pro magiſtro habuit.

Cæteri ſapientes Philoſophi duntaxat fuêre; noſter verò M. Aurelius tum Philoſophus fuit ſapientiſſimus, tum

Quem quis probavit, in eo, quæ maximè excellent, ea diligentiſſime perſequatur. Cic. 2. de oratore.

Ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ῥαπίζονται· οἱ δέ γε ἐγκαταλειπόμενοι, οὐ στεφανοῦνται. Herodot. lib 8.

Ἐργμάτων ἀκτὶς καλῶν ἄσβεστος αἰεί. Pindar. Iſt. 4.

Ei, quem laudare volumus, tribuenda plura bona, quam revera habeat: vituperando autem contraria via inſiſtenda. Iſocr. orat. 6.

Non ſuaſerim, uni ſe alicui propriè, quem per omnia quis ſequatur, addicere. Fab. 10. 2.

Quid noſtra, quales fuerint operarii? dummodo quod operatum eſt, bonum eſſe conſtet. Optat. lib. 2.

In majoribus imitandis illud exceptum ſit, ne vitia imitanda ſint. Cic. off. 1.

Ex comparatione turpius apparet dedecus. Val Max. li. 2. c. 1.

Conferantſe: infra M. laudes jacebunt. Plin. 8. ep. 6.

M. Aurel. frugi erat ſine contumacia, verecundus ſine ignavia, ſine triſtitia gravis. Capitolin.

Ego doctrina antecire mallim, quàm copiis atque opulentiis. Gell. 20. 4.

Potentiſſimi reges poſſunt in purpura Philoſophicè regnare & regiè Philoſophari. N. Rigalt. Onoſ. proœm. Volaterran. lib 28.

M. Ant. ex Romanis Principibus maximè doctus virus fuiſſe memoria proditum eſt.

Nemo illis temporibus magnam potentiam ſine eloquentia conſecutus. Fab. dialog.

Ducum antiquorum dextera ſolebat non minus ſtilum tractare: quàm gladium. Sidon. 4. 17.

Nec parva exempla recenſe: Sed quæ ſola meus dignetur vincere. Creſ. Stat. Sylv lib. 4.

Careret fama magnorum virorum celebritate, ſi etiam minoribus teſtibus contenta non eſſet. Sym. 8. 22.

Adjuvare nos poſſunt, non tantùm qui ſunt, ſed & qui fuerunt. Sen. ep. 53.

Ἡ δ' ἐστὶ τῶν Ὁμηρικῶν φιλαίτερον Strab. 1.

Alexander dicebat, ſe Iliadem & Odyſſeam habuiſſe ſecum expeditionis ſuæ viaticum. Plutarch de virtut. Alex. orat. 1.

Δυνάμεως δεῖται τις περιβλεπτικῆς, ἵνα καὶ τοῖς μετρίοις ἐν δόξῃ, καὶ μηδὲ τοὺς ἀποίκους λάθῃ. Syneſ. ep. 99.

Stultiſſimum credo, ad imitandum non optima quæque proponere. Plin. 1. ep. 5.

Digitized by Google

Princeps potentiſſimus : Unde facilè colligitur, plus ei fidei, quàm alteri, habendum. Nam ut Princeps labores (quos in 54
vitæ hujus curriculo ſuſtinemus) exponet ; ut Philoſophus remedia indicabit. HUNC ergo ſapientem Philoſophum, & Imperatorem nobilem Majeſtas V. ut rectorem juventutis, patrem in gubernatione, præfectum bellorum, ducem itinerum, amicum in laboribus, exemplar virtutum, magiſtrum ſcientiarum, ſcopum appetitionum, & rerum gerendarum æmulum ſuſcipiat.

Equidem vitam, Domine, volui ſcribere Principis hujus, qui fuit Ethnicus, non alterius, qui Chriſtianus fuiſſet ; quòd QUANTA Princeps hic Ethnicus gloria in præſenti ſeculo floruit, quia bonus fuit ; tanta Majeſtati Veſtræ, ſi improba fuerit, in futuro pœna perſolvenda erit. Movit etiam me, ut de Marco Aurelio Imperatore ſcriberem, quod is natione Hiſpanus fuit, quemadmodum primo hujus operis capite exponitur. Cùm enim Principem excellentiſſimum è patria mea oriundum haberem, quem prædicarem & deſcriberem; abſurdum videbatur Principes Græcos laudare. Traianus, Marcus Aurelius, & Theodoſius Imperatores † ortu Hiſpani fuerunt. Ita tres habemus imperatores, mortuos, & quartum Majeſtatē Veſtram viventem. Faxit DEUS Optimus Maximus, ut tã bene & tam diu in religione illa vivat Chriſtiana, quã in errore Principes illi vixêre gentili!

Inſpiciat Majeſtas Veſtra vitam hujus Principis, & videbit, quàm fuerit INGENIO perſpicaci, ſervans recti, vita moderatus, gratus amicis, patiens laborum, diſſimulator adverſus hoſtes, ſeverus contra tyrannos, pacificus erga pacis amantes, fautor ſapientum, oſor imperitorum, felix in bellis, benignus in pace, & quod familiam ducit, in verbis argutus, in ſententiis acutus. 55

Sæpè mihi in mentem venit cogitare, AN Majeſtas illa ſempiterna, quæ temporalem Principibus Majeſtatem dedit, ſicut donis vos ante omnes eximiis ornavit, forſitan imbecillitatis vos humanæ præ nobis expertes eſſe voluerit ; & nentiquam factum agnoſco. Video vos cum ex filiis hujus ſeculi ſitis, non poſſe aliter, quàm ſeculi hujus more vivere. Video vos cum per ſeculum hoc ambuletis, non poſſe alia quàm hujus ſeculi negotia ſapere, cumque in carne vivatis, miſeriis illius neceſſariò eſſe ſubjectos. Video vos quantumvis longiſſimè vitam producatis,

tandem

Is maximè audiendus, cujus dicta facta conveniunt. Plat. Volater. li. 28.

Memoria maximum auxilium, via diſcendi non decedere. Fab. 4. c. 5.

Exempla virtutum tantò efficaciora, quanto perſonæ digniores. Tho. Aq. ex Hieron.

Imagines ingeniorum, quæ vera ſunt, & æterna monimenta, perquire. Hier. ep. 141.

Frequens imitatio tranſit in mores. Fab. 1. 18.

Non prius contingere curſus poteſt, quàm ſciverimus, quò ſit & qua perveniendum, Fab. 10 c. 7

Viventes laudare irriſio eſt, maximè Impp. à quibus ſperatur, qui timentur. Spartia.

Hoc ipſum amantis eſt, non onerare eum laudibus. Plin. 1. ep. 14.

Μὴ φέρειν τῶν καλῶν φαίνεσθαι κρείττων, λυπεῖ δὲ τῶν ἀγαθῶν πλείονος. Nazi. Stob. 67.

Similem raro natura præſtat frequenter imitatio Fab. 10 2.

Per Trajanum afflictæ reip. divina proviſio conſuluit. Oroſ. 7. 11.

Hiſpania Trajanum, & Adrianum miſit imperio Pacat. paneg.

Bonum laudare, non laudato, ſed laudantibus prodeſt. Aug. Ioh. tract. 100.

Deos precor, ut animum iſtum tibi, animo quàm longiſſimum tempus tribuant Plin. 5. ep. 12.

† *Origine, non etiam nativitate. Lipſ. comm paneg.*

Qui de mortuo ſcribit, de eo nulla ſuſpicio eſt, amicitiæ cauſa eſſe mentitum. Cic. in Bruto.

Ἀρετὴ δὲ καὶ ἀλλομένοισιν ὀπηδεῖ, καὶ κρείσσων, οὐδ' ἀχλὺς ἐς κλέος οὐδὲ θανόντος. Oppian. ἁλ. β. 640.

Quorum gloriam miraris, eorum res geſtas imitare Iſocr. ad Nicocl.

Mors & gloria non queunt humari. Sid. 4. ep. 11.

Oportet, ſi fieri poſſit, breves eſſe Regum ſyllabas Laert. lib. 7

Θυμοῦ κράτει ἄναξ. Pythag. car. aur.

Non regni gloriam reges, qua in hoc ſeculo ſublimantur, aſpiciant, ſed opus, quod ſecum aſportent, attendant. Iſidor. de prælat.

Τῇ ἀξίᾳ τῆς ἐπιγείου κράτους ἐστὶ ἀνθρώπῳ ὁ βασιλεύς Agap. 21.

Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ ὀρεοκόμος αὐτοῦ, ἀποθανόντες εἰς τὸ αὐτὸ κατέστησαν. Aur. Imp. 6.

Omnibus eadem ſors naſcendi, conditio una moriendi. Cypr. orat. 1.

Digitized by Google

tandem tamen cogi in ſepulcrum deſcendere ; infinitum eſſe laborem veſtrum ; & nunquam fores veſtras quietem ingredi. Video vos hyeme frigus , æſtate calores pati ; fame fatigari & ſiti torqueri : ab amicis deſeri , & inimicos habere ; mœrore affici , & lætitia deſtitui. Video vos ægrotare, & miniſtros negligenter vobis ſervire, vos multum habere, & multa vobis deſſe: Poſtremò, quid videre ampliùs volumus, quàm quòd Principes videmus mori ?

56 Cùm ergo Principes & Magnates, vermium in morte eſcā fieri neceſſe ſit ; quare in vita ad capienda bona conſilia vos non demittitis ? Si Principes & dynaſtæ fortè delinquitis, vos caſtigare nemini licet. Unde vos monitis conſiliisque maximè indigere efficitur, Nam viator,

** quem non recto via litime ducit ,*

Quantò plus graditur tantò longinquius errat.

POPULUS ſi errat, caſtigandus ; Princeps ſi errat, cōmonendus eſt. Et QUEMADMODUM Princeps vult, ut æquo animo ſubditi caſtigari ſe à Principe patiantur : ita ipſum admonitionem populi patienter ſuſcipere æquiſſimum eſt. CUM enim alterius bonum ex bono alterius pendeat; res ipſa loquitur, ſi in errore Princeps perſeveret, nunquam via recta populum inceſſurum.

Si Majeſtas Veſtra verbis populum ſuum caſtigare vult ; hunc librum legere illum jubeat. Sin ille Celſitudinem veſtram monito aliquo vult juvare ; ſupplex eam roget, ut eundem legat. Nam in præſente opere , quicquid & illum corrigere & Majeſtatem V. facere oporteat , reperietur. Sitne inutilis hic liber, an fructuoſus, meum non eſt prædicare ; Fateantur hoc , qui opus ipſum legerint. Nos enim SCRIPTORES componendi & traducendi operis laborem capimus : Alii verò de nobis jucandi autoritatem uſurpant,

Equidem inde à prima pueritia , tam in ſeculo dum vixi,
57 quàm ad vitæ genus religioſū poſtquam me contuli, maximā annorum meorum partem legendis impendi libris divinis & humanis. Et licet tenuitatem fatear meam, qui nec legi, quantum potuiſſem, nec ſtudui quantum debuiſſem; tamen EX OMNIBUS, quæ legi, nihil me magis quam M. Aurelii doctrina ſtupefecit, cùm tantum (ſapientiæ) theſaurum à Deo pagani ori creditum conſpicerem.

L'Empereur, le Pape & le Roy Marcheront auſſi bien que toy Ronſard. to. 95.

Et qua venerarit, & quæ deſpicit , unus exæquabit cinis. Sen. Marcl. 11.

Mors omnib. natura æqualis , oblivione apud poſteros vel gloria diſtinguitur. Tac. hiſt. 1.

Maximè è natura eſt tolli fortunæ diſcrimen in morte. Cic. de legib. 2.

Non es Imp. ſolùm, ſed etiam homo. Tripart. 9. 32.

Æquali jure & pari lege vel veniuntur in iſtum mundum , vel de iſto mundo poſtmodum receduntur. Cypr. tract. 1.

Ἀξιομάτων λαμπρότητας ἐν ὀλίγοις τίθησιν ἠθικαῖς. Agap. 66.

Reges niſi ſolo Dei timore metuque gehennæ coërceantur , liberè in præceps eunt , & per abruptum licentiæ in omne facinus labuntur. Iſid. de prælat.

* Proſper de ingratis.

περὶ τῆς αὐτοκρατορίας ὁ Θεὸς μόνος κρῖναι δύναται. Xiphilin. in M. Anton. Philoſ.

Splendor Principum facit , ut peccare ſine ſummo reip. detrimento ac periculo non poſſint. Cic. Verr. 1.

Wer auff halben Weg umbkehret / der gehet nicht gar jrre. Adag.

Equus quo velocius aberrat , eo tardius domum, quisquis inſidet, redit. Saresb. 7. 13.

Fideles exiſtima , non qui omnia dicta tua & facta laudarint: ſed qui etiam errata & delicta reprehenderint. Iſoc. ad Nicoel.

Nemo valet ſumma pollentem poteſtate corrigere, niſi propria ratio. Agap. 16.

Τοῖς βασιλεῦσι συνεῖναι δεῖ, ἥτοι ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα. Theophr.

Rara temporum felicitas , ubi ſentire, quæ velis, & quæ ſentias, dicere licet. Tac. annal. hiſt. 1.

Regibus etiam quæ proſunt, ita ſuadenda ſunt, ut delectent. Sen. Suaſor. 1.

Eruditio timorem creat, imperitia confidentiam. Hier. ep. 26.

Autores in operibus edendis pudor potius, quàm conſtantia decet. Sidon. 9. ep. 11.

Is doctiſſimus, qui eorum, quæ in animis aliorum diſperſa jacent , quàm plurima colligere, & elegantiſſimis verbis potuerit explicare. Iſocr. ad Nicoel.

Non de unius racemis vindemiam ſibi fecit: ſed bene in rem ſuam vertit , quicquid ubiq; invenit imitandum. Macrob. 5. Sat. 17.

Αἰδοῦ θεούς, σῶζε ἀνθρώπους, βραχὺς ὁ βίος, εἷς καρπὸς τῆς ἐπιγείου ζωῆς, διάθεσις ὁσία καὶ πράξεις κοινωνικαί. Aur. Imp. l. 6.

Cùm autem pleraque Græcè, nonnulla etiam Latinè
ſcripſerit: Græca amicorum ope adjutus, Latina proprio
Marte in vernaculam linguam tranſtuli. Cogitet jam quiſ-
que, quanti laboris fuerit, Græca in Latinam, & Lati-
na in vulgarem Hiſpanicam linguam, & ex hac rudiùs di-
cta in ſermonem elegantem convertere! NEQUE enim
lautum poteſt dici convivium, niſi & epulæ exquiſitæ, &
grati ſaporis condituraſit. In traducendis ſententiis, in collo-
candis verbis, in examinanda phraſi, in caſtigandis &
ponderandis ſyllabis, quantum in æſtate moleſta ſuda-
verim, quantum hyeme aſpera alſerim; quanta abſti-
nentia, cùm edendum; quantæ vigiliæ, cùm dormien-
dum; quantæ curæ fuerint, cùm abſque curis vivendum
eſſet: judicet, qui hujus rei experimentum, ſi credere mihi no-
luerit, ceperit.

Hujus igitur tam operoſi laboris intentionem divinæ
Majeſtati conſecro: Majeſtati autem V. opus hoc ſup-
plex trado; Deum, Princeps Sereniſſime, orans, ut
tantum hujus libri doctrina vitæ & reipublicæ veſtræ profit,
quantum privatim ſanitati meæ obfuit. Majeſtati V. ut 58
domino meo ſupremo, vigiliarum mearum ſummam
offerre volui. Quæ ſi parvi forſan ſudores hoſce meos æ-
ſtimabit, non idcirco ſervire illi deſinam; cum haud me-
diocris loco præmii ducam, quòd inter miniſtros me ſuos
numerat. Ad laborum remunerationem, & voluntatis
optimæ præmium non aliud à Majeſtate V. ſupplex peto;
niſi ut ingenii mei impolitia, ſtyli humilitas, orationis a-
riditas, inconcinna ſententiarum diſpoſitio, eloquentiæ deni-
que tenuitas minimè cauſam præbeat, minore opus
tam eximium in pretio habendi. Neque enim decet equum
generoſum minoris æſtimari, ſi eques illo in decurrendo
peritè uti neſciat. Ego quod potui, feci; Faciat Maje-
ſtas Veſtra, quod debet, operi huic gravitatem, mihi illius in-
terpreti autoritatem tribuens. Quod reliquum eſt, precor, ut
clementia divina, quæ S. C. C. Majeſtati V. hoc eſſe & poſſe
in terra dedit, eſſentiæ eidem divinæ fruitionem in gloria lar-
giatur. Amen, Amen, Amen.

Cibi arte, non pretio valent; fercula nitore, non pondere. Sidon. 1. 2.

Aſſidua ſcriptionis nullum poteſt eſſe faſtidium. Symm. 9. 60.

Occupata velocitate conſuli debet. Frontin.

Non eſt omninm rectè judicare; ſed eorum, qui ſunt prudentes. Hieron. Thom. Garz. diſcorſ. 146.

Naturale eſt cuique, ut ea quæ quis adeptus eſt ipſe, quàm ampliſſima exiſtimari velit. Plin. 4. ep. 17.

Non poteſt concipere, aut edere partum mens, niſi ingenii flumine literatum inundata. Arbit. 83.

Proferant ſua, ſi qui carpere nituntur aliena. Sedul. præfat. op. Paſch.

Opera extemporanea non temerè diuturna fiunt: accurata ætatem ferunt melius. Philolegat. ad Caj.

Οἱ περὶ τὸ τεῖχος συνειλημμένοι τῶν λόγων ἀργίᾳ οἱ πολεῖ τοίνυν τῶν χαλκῶν καταφρονεῖν. Liban. or. 1.

Maximus ac penè ſolus fructus eſt recta cupientium, ut voluntas eorum ad divinam Principum ſcientiam perferatur. Eumen. paneg.

Fructus laboris eſt, placere melioribus. Sym. 9. 39.

Hæret peccatum non in eo, qui monuit: ſed in eo, qui non obtemperavit. Cic. de vin. 6.

Graviſſimi Principis judicium in minoribus etiam rebus conſequi pulchrum eſt. Plin. 4. ep. 8.

Nihil ita abſque labore manifeſtam facit veritatem, ut brevis & pura narratio. Bernh. a. 7.

Non diſputantis autoritas, ſed diſputationis ipſius requiratur veritas. Minut. 368

Laudare optimum Principem, ac per hoc poſteris velut è ſpecula, lumeo, quod ſequantur, oſtendere; plurimum utilitatis habet, arrogantiæ nihil. Plin. 3. ep. 18.

Quæſo, glorioſè Rex, ut in te conſideres largitatem divini muneris, & poteſtatem non minuas largitoris: ut qui tibi temporale donavit regnum, donet etiam ſempiternum. Fulgent. lib. 5. ad Traſim ext. ein.

Qui in hoc ſeculo bene imperat, ſine fine in perpetuum regnat, & de gloria ſeculi hujus ad æternam tranſmeat gloriam. Iſidor. de prælat.

Excelſo ſtat vita loco: nos lenta ſequenter vergimus ad mortem. Petrar. Epiſt. lib. 5. fol. 115.

Dogma

Dogma Pythagoricum.

Δεῖ φυγαδεύειν πάντα τρόπον, καὶ ἐκκόπτειν τὴν νόσον ἀπὸ τοῦ σώματος. τὴν ἀπαιδευσίαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, τὴν ἀσέλγειαν ἀπὸ γαστρὸς, τὴν στάσιν ἀπὸ πόλεως, τὴν διαφωνίαν ἀπὸ τῆς οἰκίας, καὶ κοινῇ ἀπὸ πάντων τὸ ἀκρατές. Ex D. Hieronymo adducit Eraſm. Roterodam.

Fugare convenit ac modis omnibus reſecare morbum à corpore, inſcitiam ab animo, luxuriem à ventre, ſeditionem à civitate, diſcordiam à familia : in ſumma, ab omni negotio intemperantiam. Neand. Antholog. pag. 381.

Quicquid in Scripturis divinis mirabiliter fulget, quicquid in præceptis moralibus copioſum eſt, totum parvo in corpore adunatum Lector deſiderat paupertatis neceſſitate. Hieron. præfat. in Comitem.

BIBL. NAZ. ROMA

Digitized by Google

ARGUMENTUM LIBRI, 59

DE VITA M. AURELII IMP. CUM HOROLOGIO PRINCIPUM,

Quo & intentionem ſuam, & methodum tractationis Autor oſtendit.

A*RCHIMEDES PHILOSOPHUS* (*excellentiſſimus &*) *celeberrimus*, *cui propter ſcientiam M. Marcellus vitam donavit, quâ deinde, quòd artem* † *Magicam factitaſſet, privari meruit, interrogatus, quid tempus eſſet; Tempus, inquit, eſt inventor omnium rerum novarum, & commentarius antiquarum; & porrò addidit: Tempus eſt, quod initia, progreſſus & finem videt rerum omnium. Denique tempus eſt, quod omnia terminat. Hanc temporis definitionem, à Philoſopho illo traditam, veriſſimam eſſe negare non poſſumus. Nam TEMPUS ſi loqui poſſet, multa nobis, de quibus ambigimus, tanquam teſtis oculatus, declararet.*

Porrò cùm omnia finem habeant, & tandem intereant; SOLA veritas & interitus & finis expers eſt: illud habens præ cunctis rebus privilegium, quòd de tempore ipſa, non de ipſa tempus triumphat. Nam ſecundùm ſententiam divinam, † *FACILIUS eſſet cœlum terramque perire, quàm veritatem unam interire. Etenim NIHIL eſt adeò inviolatum, quod non (vi temporis) imminuatur; nihil tam ſanum, quod non marceſcat; nihil tam ſolidum (firmumque) quod non frangatur; nihil tam benè cuſtoditum, quod non corrumpatur; nihil tam ſincerum, quod non adulteretur. Denique TEMPUS in cætera univerſa dominatur, præterquam in ſolam veritatem, quæ ſuperiorem neminem agnoſcit.*

Poma in vere neque ad nutriendum idonea, neque guſtu 60 *jucunda ſunt. Verùm æſtate exacta, & aëre per autumnum jam refrigerato, quicquid comeditur, alimentum utilius, & quia*

Non debet prologus enormior eſſe quàm fabula. Spartian. Ælio. Vert.

Magnorum argumentorum magna eſſe convenit etiam prooemia. Philo de congreſſu.

Stoſſe nobis curæ ſolet, ut facies noſtra ab optimo quoque artifice exprimatur: nonne debemus optare, ut operibus noſtris (laudatus) ſcriptor prædicatorq; contingat? Plin. 7. ep. 33.

Tempus menſura cujuſdam eſt ſpatiĩ, in cõtinua ſerie perpetuitatis incluſi. Arnob. lib. 4.

† *metricam. C. mechanicam, vellius. Liv. lib. 24. & 25.*

Tempus eſt certa dimenſio, quæ ex cœli converſione intelligitur. Macrob. 1. Saturn. 8.

Tempus eſt mundi motus interſtitium. Philo quod mundus incorruptibilis.

Γηρίσκει ἐ χαλκὸς ὑπὸ χρόνῳ. Antiphil. Epigram. lib. 5. exer.

Ogni coſa mortal tempo interrompe. Petrar.

Fluit Tempus, & avidiſſimos ſui deſerit. Sen. 6. nat. quæſt. extrem.

Veritas ipſa ſibi teſtimonium tribuit ubique. Galen.

Veritati nemo præſcribere poteſt. Tertul. de virgin. veland. initio.

3. Eſdr. 4.

† *Luc. 21.*

Nullum mendacium ſeneſcit. Eurip. Volaterr. lib. 28.

Τὸ κράτιστον ἀγαθὸν ἡ ἀλήθεια. Baſil. Stob. 235.

Τὰ τὸ πάλαι μεγάλα, ἦν τὰ πολλὰ αὐτῶν σμικρὰ γέγονε. Herodot. lib. 1.

Quæ à veritate non veniunt, ſeipſa ſubvertunt Auguſtin. lib. 7. civit. 19.

Χρόνος τὰ πάντα γεννᾷ καὶ κρύπτει. Proverb.

Il tempo porta, & ſe ne porta il tutto. Guicc pag. 49.

Rudis fuit priſcorum vita atque ſine literis; non minus tamen ingenioſa fuit in illis obſervatio quàm nunc eſt ratio. Plin. lib. 18. 29.

Priſcâ ignorantia rerum innocentes erant. Sen. ep. 90.

quicquid delibatur, majorem ſuavitatem (delectationemque) affert. Quorſum iſta? Vt oſtendam initiò, cùm cœpit mundus viros habere ſapientes, QVANTO in pretio habiti ſunt Philoſophi ob morum emendatorum integritatem, tamam illos meruiſſe reprehenſionem ob ingenii hebetudinem.

*Plato lib. II. de repub. dicit, Philoſophos priſcos, tam Græcos, quàm Ægyptios & Chaldæos, qui primi ſyderum cœleſtium contemplationi ſe dederunt, & Olympum montem conſcenderunt, ut planetarum in corpora terrena influxus obſervarent, & primi motus terræ conſiderare cœperunt; ignorantiæ potiùs veniam, quàm ſcientiæ gratiam meritos eſſe. Et porrò addit Plato, Philoſophos, qui nos anteceſſerunt, primos ſeſe tradidiſſe ſtudio inquirendæ veritatis in † montibus cœli, primosque * in rebus terræ naturalibus errorum ſemina ſparſiſſe.*

Homerus in Iliade eadem cum Platone affirmat, cùm inquit; Ad ſuperiores quod attinet Philoſophos, ea quæ ſciverunt, reprehendo & pro iis, quæ ſcire expetiverunt, gratias ago. Profectò & veriſſimè Homerus, & non malè Plato dixit. Si enim inter primos illos & antiquiſſimos Philoſophos non regnaſſet ignorantia; non tot extitiſſent in illorum ſcholis ſectæ. Qui legit, non dico libros qui interciderunt; ſed opiniones vetuſtiſſimorum Philoſophorum, non poterit inficias ire, cùm unica ſit ſcientia; tamen ipſos in diverſas eam ſectas diſtraxiſſe, quales ſunt Cynicorum, Stoicorum, Peripateticorum, Academicorum, Platonicorum & Epicureorum, qui omnes æquè opinionibus à ſe mutuò diſcrepant, atque ingenio & natura fuerunt diverſi.

Nec libet, nec par eſt nimis indulgere calamo in veterum reprehenſione, ut recentioribus ſolis laus univerſa tribuatur;
61 *cum neque hi ſciverint, neque illi ignorarint omnia. Si præmium meretur, qui viam mihi, quâ ſit eundum, monſtrat; non minorem meretur gratiam, qui ubi errare poſſim, oſtendit. NIHIL ſcilicet aliud fuit veterum ignorantia, quam dux, ut nos rectam inſiſteremus viam. Illorum enim error cauſam nobis præbet † tantò cautiùs incedendi. Atqui ad majorem priſcorum gloriam & recentiorum ignominiam non vereor dicere. SI NOS, qui jam vivimus, illorum ævo vixiſſemus; minus ſciviſſemus, quàm ipſi ſciverunt; & ſi ipſi, quo nunc vixêre, noſtro viverent ævo, longè plus, quàm nos, ſcirent. Quod ita ſe habere manifeſtum eſt, quoniam antiqui illi virtute & induſtria*

Πάντ' ἀνακαλύπτων ὁ χρόνος πρὸς φῶς φέρει. Proverb.

Nihil omnium eſt, quod poſſit in primordio ſui perfici. Apul. Flor. 1.

Rerum optimarum cognitionem nobis oculi attulerunt: ex quibus Philoſophiam adepti ſumus. Plato in Timæo.

Apud Thebaos omnium primos Philoſophia & exactior Aſtrologia inventa. Diodor. lib. 1.

† *elementis.*

* *circa naturam elementorum & cœli.*

οὐ δεῖ ἐκ τῶν καθηγησαμένων τὰ παλαιὰ τεκμηριοῦσθαι, εἰς τοὐναντία ἐκτρέπειν μεταπεπτωκότων. Strab. lib 10.

Iuvandi, haud oppugnandi, qui nobis jecêre fundamenta ſapientiæ. Scalig. exer. 344. 2.

Facilius inter Philoſophos, quàm inter horologia conveniet Sen. de morte Claud.

Habenda iis quoque gratia eſt, per quos labor nobis detractus. Fab. 5. c. 10.

Fieri per rerum naturam non poteſt, ut qui opinionibus differunt: veritatis unius habeantur autores. Arnob. lib. 4.

Nulla eſt diſciplina aut ars, quæ ſingulari conſummata ſit ingenio. Columel. lib. 5. cap. 1.

Cum excuſatione veteres audiendi ſunt. Sen. 6. nat. quæſt. 5

Ben' è felice quel ch' eſſer' accorto à l' altrui ſpeſe impare. Arioſt. 10. 6.

† *viam deinceps rectam tenendi. G.*

Parens artium antiquitas. Macrob. 1. Sat. 5.

Contenti ſimus inventis: aliquid veritati & poſteri conferant. Sen. 7. nat. q. 26.

*duſtria ſingulari prædìti per ſemitas & calles viam aperuerunt ;
nobis verò vitiis & ignavia deditis, viæ, quas apertas illi reliquerunt, * in prata converſa ſunt undiq; obſepta.*

*Atq; ut ad propoſitum veniam; Nos qui jam vivimus, non
poſſumus idem, quod de priſcis multi poterant, queri. Nam
VERITAS, quæ ſecundum † A. Gellium temporis filia eſt in
* hac terra & extrema mundi ætate, planiſſimè & errores
omnes, † à quibus caveamus, & doctrinas veras, quas ampleſtamur, demonſtravit. Quid reliquum eſt ad videndum,
quod viſum non ſit? quid reſtat patefaciendum, quod patefactum non ſit? quid legendum, quod non ſit lectum? quid poteſt ſcribi, quod non ſcriptum? quid cognoſci, quod non cognitum?*

*Tam experta hodie eſt nequitia humana, tanta eſt in ſingulis ingenii celeritas & intelligentia ſubtilitas, ut parum omnino ad boni cognitionem deſit, & exitio nobis ſit, quod plus
mali, quàm expedit, novimus. NEMO ignorantiam poteſt
excuſandæ culpæ prætexere: omnes quippe ſciunt, omnes legunt,
omnes diſcunt; quod ex agricola † alicujus & literati contentionibus manifeſtum eſt. Nam ſi ambo apud judicem litigent; non minore facundia agricola neſcio quot, vaframenta
* recitabit, quàm duas aut tres è codice ſuo leges literatus
allegabit.*

*Si huc conferrent homines ea, quæ ſciunt, ut honeſtiores,
ſapientiores, tolerantiores & benigniores eſſent; optimum foret. Sed proh dolor! ſi quid norunt, ad nihil aliud prodeſt, quam
ut callidius lucrum faciant, ut proximum defraudent, ut rapta tueantur, ut pactiones luculenta conditione faciant, ut
novum aliquid fœnus excogitent. Poſtremo, SI QUID ſci-* 6 2
*unt, non emendare vitam; ſed augere opes ſciunt. Si dormire nequam dæmon, quemadmodum homines, poſſet; in utramvis
(quod ajunt) aurem dormire ipſi liceret. Nam ſi ipſe ad nos
decipiendos vigil eſt; nos ad perdendos nos ipſos pervigiles ſimus. Quod cùm ita ſit, ut ſepoſita malitia, de ſcientiis tantum
verba faciamus, TAM exiguum eſt id, quod aſſequimur, tam
multa ſunt, quæ ſcire poteramus & debebamus, ut quicquid ſcimus, eorum, quæ ignoramus, pars minima ſit.*

*Porrò ſicut in rebus naturalibus elementorum operationes
pro diverſitate temporis fiunt: Sic in doctrinis moralibus, prout ætas ætati ſucceſſit, ita ſcientiæ ſunt, patefactæ. Non uno
profectò eodemque tempore fructus omnes proveniunt; ſed uno
finito,*

* *deſerta, inculta, interclaſa frondibus & virgultis ſunt, Cic.*

Frugum affluentia tanto negligentius perit, quanto uberius naſcitur, Oroſ.1.8.

† Lib.12. cap.11.

* *hoc poſtremò mundi triente.*

Non eſt quaſi laſſa & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Plin.6. ep.21.

Veniet tempus, quo poſteri noſtri tam aperta nos neſciiſſe mirentur. Sen. 7. nat. quæſt 25.

Ω̃ πόσση κραδίη, πόσση μερόπεσσι πέλει φρήν! Oppian. κυν. α.329.

* *Quæ* in foro litibusque ætatem terimus, multum malitiæ, quamvis nolentes, addiſcimus. Plin.2. ep.3.

† *mechanici.*

Magis noſtra refert animos fortiores fieri, quàm doctiores. Sen.nat.q.32.

* *mendacia.*

Aliud eſt eloquentia, aliud loquentia: hæc multis atque etiam impudentiſſimo cuique maximè, illa vix paucis contingit. Plin.5.ep.20.

Diſerti adverſus juſtitiam: eruditi pro falſitate: ſapientes, ut faciant malum, eloquentes, ut impugnent verùm. Bernh. 217.

Malitia jam nos tenet, quod diu in poſſeſſione noſtri eſt Sen. ep.50.

Quærendum adverſis auribus ſeculi, in tantum vitia regnare, ut obſcœnis cupiditatibus natura ceſſerit. Fab. declam.13.

Primum ſcientiæ veſtibulum, ſcire quod neſcias. Fulgen. mythol.1.

Cum nihil ſciamus omnino; fallimus nos tamen, & in opinionem ſcientiæ sub inflati pectoris tumore tollimus. Arnob. lib.2.

His vicibus humana variantur, ut defectui ſuccedat ubertas. Sym.1.ep 17.

Ciborum varietates per totum annum digeſtæ. Sen.4 benef.5.

Uſus magiſter eſt optimus. Cic. pro Rabir.

Digitized by Google

finito, matureſcit alius: haud diſſimilem ad modum non omnes Chriſtianorum doctores, nec omnes gentilium Philoſophi eodem extiterunt tempore: ſed mortuis bonis nonnullis alij ſucceſſere meliores. Quippe SAPIENTIA illa ſuprema, quæ pro juſtitia ſua metitur omnia, & pro bonitate diſpertit, non voluit uno mundum tempore à ſapientibus frequentari; alio verò tantùm à rudibus idiotis habitari: Neque enim decebat, aliis poma omnia ſorte contingere, aliis nil niſi folia obvenire.

Nullum eſt adeo virtutum ſterile ſeculum, ut non & bona exempla produxerit. Tacit. hiſtor. 1.

Magiſter ex occulto Deus producit ingenia. Sen. 4. benef. 6.

Multa venientis ævi populus ſciet, ignota nobis. Idem 7. q. 31.

Malis neſcia & adhuc aſtutiæ inexperta ſimplicitas nomen auri in primis ſeculis præſtat. Macr. 2. ſomn. 10.

Antiquiſſimum illud Saturni ſeculum, quod alio nomine aureum dicitur, magni profectò fuit æſtimatum ab iis, qui id viderunt; mirificè deprædicatum ab iis, qui id deſcripſere; & ardentiſſimè deſideratum ab iis, quibus illo frui non licuit. Veruntamen non fuit aureum, quòd viros habuit ſapientes, qui illud velut inaurarent; ſed quod carebat viris improbis, qui id ſublato auro quaſi depreciarent. Nam quod experientia teſte diſcimus, ex VNIVS hominis vel turpitudine vel generoſitate univerſa dependet familiæ vel celebritas vel infamia. Vocatur ætas illa aurea, & noſtra hæc ferrea, quæ nominum diverſitas non inde nata, quòd vel tum inventum ſit aurum,
63 *vel nunc erutum ſit ferrum: aut quod ſapientibus (quibus Saturni ſeculum abundavit) præſens ætas careat: ſed quòd hæc improbis abundat.*

Non negaverim fuiſſe alti ſpiritus viros, & ut ita dicam, à diis recentes. Sen. epiſt. 90.

Innocentiam multitudinis devenuſtant ſcelera paucorum. Sidon. li. 7. ep. 9.

Et cauſa periculorum noſtrorum & inſtrumenta, disjectis terrarum ponderibus eruimus. Sen. ep. 94.

Plures ſunt jam doctores, quam docti: Valla contra Pogg. lib. 4.

Vnum illud fateor, in quo multos album meæ ſententiæ calculum addituros credo, NON fuiſſe unquam plures in terris virtutis doctores, nec fuiſſe unquam pauciores ejuſdem ſectatores. Phavorinus Philoſophus, A. Gellij magiſter & amicus (ſingularis) dicere ſolebat, ideò Philoſophos priſcos ſumma in autoritate fuiſſe, quod pauciſſimi eſſent magiſtri, plurimi diſcipuli. Hodie verò contrarium videmus evenire. Nam QVI magiſtrorum cathedras invadant penè infiniti ſunt: qui verò ad diſcipulorum ſeſe demittere ſubſellia ſuſtineant, rariſſimi. Etenim ex autoritate illa, qua valuerunt priſci Philoſophi, æſtimari poteſt, quàm viles habeantur noſtra ætate ſapientes: quorum multis melius fuiſſet nunquam literas cognoviſſe, ſi fructum, quem ex illis hauriunt, exiguum, & ignominiam, quam inde plurimam percipiunt, ſpectemus.

οὐ χωρεῖ μεγάλην διδαχὴν ἀδίδακτος ἀκούειν. Phocyl.

Donec ſcientiam natura combiberit, non major eſt gloria dixiſſe, quod noveris, quàm ſiluiſſe, quod neſcias. Sidon. 7. 9.

Seynd gut jhr Wort / jhr Werck ſeynd krump / ſo folge du den Worten nach / jhren Wercken nicht / als du biſt tump. Weinsb. Goldaſt. pag. 291.

Πάλαι τὰ καλὰ ἀνθρώποισι ἐξεύρηται, ἐν τοῖσι μανθάνειν δεῖ. Herod. lib. 1.

Quàm pulcrum fuit videre inter Græcos Homerum, Salomonem apud Hebræos, Lycurgum apud Lacedæmonios, apud Argivos Phoroneum, Prometheum inter Ægiptios,

Natura comparatum eſt, ut in omnibus artibus hoc ſit ſcientiæ pretioſior pompa, quo rarior. Sidon. 2. 10.

Omnibus in rebus permagni momenti eſt ratio atque inclinatio temporum. Cic. Verrin. 7.

Livium

Boni ſeculi ſui quiſque, citra obtrectationem alterius utatur. Fab. dialog. extr.

Non ſolent homines mirari, niſi rara. Aug. 21. civ. 14.

*Livium inter Romanos, apud eoſdem Latinos Ciceronem, Apollonium inter Indos, & Secundum inter Aſſyrios! O quàm
felices fuerunt Philoſophi quibus bono fato naſci contigit illis
temporibus, quibus tanta erat idiotarum copia, tanta ſapientum (& literatorum) penuria, ut ex diverſis regnis, ex regionibus remotiſſimis, ex nationibus peregrinis concurrerent homines non ſolum ad audiendam doctrinam Philoſophorum: ſed ad ipſos etiam videndos! D. Hieronym. in prologo
Bibliorum (cap. 1.) dicit, eo tempore, qua Roma florebat
maximè, Livium Decades ſuas ſcripſiſſe: nihilo tamen ſecius
(de ultimis* Hiſpaniæ Galliarumque finibus quoſdam veniſſe
nobiles, &) quos ad contemplationem ſui Roma & Capitolij
magnificentia non traxerat, unius hominis famam colloquiumq;
perduxiſſe.*

* Plin. 2. ep. 3.

Priſcus) ſtudiorum ſumma reverentia, ſummus amor ſtudioſorum. Plin. 4. ep. 28.

Fauci ſtudia nunc honorant. Sidon. 5. 10.

Heu malè nunc artes miſeras hæc ſecula tranctant. Tib. 1. 4.

Ingenio ſtat ſine morte decus. Propertius 3. 2.

*Marci Aurelij ad amicum Pollionem ſcribentis verba
hæc ſunt: Sic habeto amice, Imperatorem me creatum non
ob progenitorum meorum nobilitatem, nec ob gratiam, qua
apud præſentes valui: Erant enim Romæ alij tum genere* 64
*nobiliores, tum copijs locupletiores: ſed oculos mihi adiecit
Dominus meus Adrianus Imp. & Antoninus Imp. ſocer meus generum me ſibi delegit, non aliam ob cauſſam, quàm quòd
ſapientes mihi, illiteratos adeo eſſe cernerent. Felix profectò
tum Roma in eligendo Imperatore tam ſapiente, tum ipſe in
accipiendo Imperio tam amplo fuit; non quòd à majoribus
illius hæreditatem accepit; ſed quòd ſtudijs adeo fuit deditus. At
enim ſi felix ætas illa fuit, quæ præſente illo frui potuit; non
minus felix noſtra ætas erit, cui doctrina ipſius frui
licet.*

Marcus philoſophando dignus regno habitus eſt, & regnando à Philoſophia non deſcivit. Agapet.

Beata reſpublica ſi aut ſapientes eam regant, aut qui regunt, omne ſuum ſtudium in ſapientia collocent. Cic. Q. fr. ep. 1.

*Saluſtius† inquit, GLORIOSVM eſſe res illuſtres
gerere; ſed non minus arduum ita res ab alijs geſtas ſcribere,
ut facta dictis exequentur. Quis Alexandrum Magnum
noſſet, niſi de ipſo ſcripſiſſet Q. Curtius? Quis eſſet Vlyſſes, niſi Homerum præconem habuiſſet? Quis Alcibiades,
niſi Thucydides eum extulſſet? Quis Cyrus, niſi Xenophon
monumentis ſuis res geſtas illius conſervaſſet? Quis Pyrrhus Epirotarum Rex, niſi * Hermiclem habuiſſet hiſtoricum? Quis Scipio Africanus, ſi abſque Decadibus foret
T. Livij? Quis Trajanus, niſi intimus illi amicus fuiſſet
Plutarchus ille nobilis? Quis Nerva & Antoninus Pius,
niſi memoriam utriuſque Dion Græcus poſteris prodidiſſet?
Quid de magnanimis facinoribus Iulij Cæſaris, quid
de re-*

† Procem. con. Catil. Gell. lib. 4. cap. 15.

Res æquare dicendo arduum. Plin. 8 epiſt. 4.

Τοῖς ὑπερβάλλουσι τῶν ἔργων, καὶ τοῖς μεγέθει καὶ τοῖς κάλλει χαλεπὸν ἐξισῶσαι τοὺς ἐπαίνους. Iſocr. Panath.

Ῥῆμα δ' ἐργμάτων χρονιώτερον βιοτεύει. Pindar. Nem. 4.

* *Zenonem. Laert. 7.*

Beatos puto, quibus deorum munere datum eſt aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda: beatiſſimos verò, quibus utrumque. Plin. 6 ep. 16.

Hiſtoria liber viventium, & tuba, qua excitati mortui in medium producuntur. Nicet. initio hiſtor.

Digitized by Google

de rebus geſtis Pompeij Magni ſciremus , niſi Lucanus illa celebraſſet ? Quis duodecim noſſet Cæſares , niſi Suetonius Tranquillus librum de Cæſaribus ſcripſiſſet ? Quid de antiquitatibus haberemus Hebræorum , niſi Ioſephus ſcriptor diligentiſſimus eas conſervaſſet ? Quis adventum noſſet Longobardorum in Italiam , niſi eum Paulus Diaconus ſcripſiſſet ? Quid de adventu , & ſucceſſibus & fine Gothorum in Hiſpania ſciremus , niſi curioſus illa Rodericus illuſtraſſet ?

Il gran tempo à gran nomi è gran veneno. Petrar. 196.

Carmina quàm tribuent, fama perennis erit. Ovid. 1. amor. 10.

ἐκ μοισᾶν ἀγαθὸν κλέος ἔρχεται ἀνθρώποισι. Theocr. Idyl. 15.

Nullius agricolæ cultu ſtirps tam diuturna, quàm poetæ verſu ſeminari poteſt. Cic. pro Arch.

65 *Ex his quæ dicta ſunt, conjicere lectores poſſunt, quantum (ab ipſis) debeatur hiſtoricis, qui mihi nominis ſui memoriam non minùs conſecraſſe terarum monumentis, quam gloriam ſuam Principes illi rerum geſtarum magnitudine videntur. Etſi autem ultrò fateor , ea, quæ vel ſcripſi , vel tranſtuli, vel compoſui, minimè promereri , ut in ſapientum excellentium numero habear ; quippe , ſi ſacras excipiamus literas , nihil unquam adeo curioſè ſcriptum eſt , quin cenſurâ limaque indigeat : tamen hoc ut fateor ; ita alterum etiam dicam ; videlicet , ut ſponte mea omni gloriæ renuncio, quâ me boni propter librum hunc voluerint ornare ; Ita non defuturos , qui contrà ac vellem linguas eidem intentabunt. Etenim SCRIPTORES aſſidui labores, quos in ſcribendo ſuſtinemus , parvi pendimus cùm cogitamus ſexcentos fore invidos, qui nos calumnientur.*

Qui alios ſempiternæ gloriæ commendant, ingenii gloriam conſequuntur. Cic. 5. ep. 12.

Major eſt S. Scripturæ autoritas , quàm omnis humani ingenii capacitas. Auguſt. ſuper Geneſ.

Firmiſſimè credas in divinis libris nullum eſſe mendacium. Leo ſerm. 13. de paſſ.

Qui multa dixerit commodè, potius boni conſulendum, quàm qui aliquid nequiverit, reprehendendum. Varr. ling. Latin. lib. 6.

Quod nequaquam blandum auribus imperitorum , tanto majorem apud doctos habere gratiam debet , quanto minorem apud indoctos habet. Plin. 2. 19.

Multi hoc ævo inveniuntur, adeò perverſo, velut verius dicam, livido ingenio , ut quanquam ipſi interim, dum autor (aut interpres ſtudioſus) labori incubuit , deambulatum abierint ; dum ille vigilavit , ipſi dormierint , dum ille jejunus fuit, ipſi epulati ſint ; dum ille libros volvit, ipſi in flagitiis ſe volutârint : hoc tamen poſthabito , poteſtatem ſibi (blaterones iſti) ſumant alienum opus cenſendi, † approbandi & damnandi , perinde ac ſi autoritate Platonem apud Græcos, aut eloquentiâ Ciceronem inter Romanos æquarent. Si quis fuerit in lingua Latina curioſiſſimus , in Caſtellana politiſſimus , in hiſtoriis diligentiſſimus , lingua Græca peritiſſimus , & in verſandis percurrendiſque libris ſtudioſiſſimus ; ab ejuſmodi viro præſtantiſſimo non modo pariter corrigi librum meum ; verum etiam contendam , ut limam operi meo adhibeat. VIRO enim humilitatis

Mediocribus ſcriptis amicorum benignitas ſcit favere : alienorum invidia neſcit ignoſcere. Sym. 5. 81.

Πᾶσι δ' ἐπ' ἔργῳ μῶμος. Anthol. Epigr. li. 4.

† *depravandi.*

Plerique damnant, quæ non intelligunt. Fab. 10. 1.

Qui admonent, amicè docendi ſunt, qui inimicè inſectantur, refellendi. Cic. nat. deor. 1.

Potius à prudentibus emendari , quàm laudari ab imprudentibus malo. Aug. 5. civit. 27.

Digitized by Google

*& virtutis amanti, à ſapiente emendari minimè probro-
ſum eſt.*

*Sed quænam patientia, quæſo, ad perferendum, quinam
animus ad diſſimulandum ſufficiat? quòd duo, tres aut qua-
tuor (agreſti ingenio homines) una pranſi vel cœnati (ac pro-
bè appoti) librum in manus ſumunt, quorum alius eum
nimis prolixum eſſe, alius à propoſito aberrare dicit; hic
obſcurum, ille ſermonis ſordidi & plebeij, iſte merum figmen-
tum eſſe ait: Hic inutilem, ille nimis curioſum, iſte etiam
malitioſum inquit: adeò ut, cùm optimè cadit, tum doctri-* 66
*na ſuſpecta reddatur, tum autor haud ſine labe maculaque
diſcedat. Verum cùm hujuſmodi & ij ſint, qui dicunt, & locus
ubi dicunt, nimirum ſuper menſa; ignoſci illis poteſt: quippe qui
non ſecundùm libros quos legerunt, ſed ſecundùm epulas, quas ede-
runt, & vinum, quod hauſerunt, loquuntur. Nam QVID IOCVS
ſit, parum intelligit, qui quod ſuper menſa dicitur, joco non
accipit.*

*VESTVSTISSIMA peſtis eſt, quod opera præſtantiſſi-
ma Theonino dente roduntur omnia: idque non tantùm eorum
autoribus; ſed etiam ſcriptoribus metuendum. Nam Socrates,
ut exemplis rem probemus, fuit à Platone reprehenſus; Plato ab
Ariſtotele, Ariſtoteles ab Averroë, Cæcilius à Sulpicio,
Lælius à Varrone, Marinus à Ptolemæo, Ennius ab Horatio,
Seneca ab A. Gellio, Eratoſthenes à Strabone, Theſſalus à Gale-
no, Hermagoras à Cicerone, Cicero à Saluſtio, Origenes ab Hie-
ronymo, Hieronymus à Rufino, Ruffinus à Donato, Donatus
à Proſpero, Proſper à Lupo. Tantorum heroum, qui lumina
mundi fuerunt, monumenta cùm Momos ſuos habuerint, mihi qui
* meæ tenuitatis mihi ſum conſcius, illos non deeſſe minimè
mirandum erit.*

*Sed VANITATIS Levitatiſque nota jure optimo inuren-
da illi eſt, qui viri ſapientis librum, ſingulari cura & exacto
judicio ab illo ſcriptum, ſemel tantùm à ſe lectum parvi æſti-
mat. Sæpenumero reprehenduntur autores & interpretes,
non ab ijs, qui componere libros & interpretari poſſunt; ſed
qui nec intelligere, imò nec legere fortaſſe didicerunt. Nam ut
eruditionis opinionem apud ſimplices fœminas & rude vulgus,
qui adſunt, ſibi concilient; calumniandi criminandique doctri-
nam illam partes ſibi ſumunt, ut aliqua auditoribus ſcientiola
inſtructi eſſe videantur. Equidem DEUM judicem ſumo, qui
judicet,*

Felices forent artes, ſi ſoli artifices de ſitis judicarent. Fab. Eraſ. Chil. 1. c. 6. p. 16.

Pudet corrigi: quod vitium non niſi ſuperborum eſt. Aug. 10. civit. 29.

Inertium delitias deſidiamque, quaſi judicium reſpicere, ridiculum eſt. Plin. lib. 1. ep. 10.

E coſa da ſtolto biaſimare le coſe non inteſe. Thea 270.

Iniqua eſt prætermiſſis bonis malorum enumeratio, vitiorumque ſelectio. Cic. de legib. 3.

Il volgare ignorante, ogn'un reprendre, e parla più di quel che men intende. Arioſt. 28. 1.

Non poteſt de artifice niſi artifex judicare. Plin. 1 ep. 10.

Eſt hujus ſeculi labes quædam & macula virtuti invidere. Cic pro Corn. Balb.

Contentionum ſtudiis obſcurari & conteri contemplatio rerum ſolet. Arnob. li. 1.

Ingenia humana ad arguendum promta Sym. 4. 28

Ipſe etiam quandoque bonus dormitat Homerus. Hor. art.

Eventus aliorum memoria repetentes, nihil accidiſſe nobis novi cogitemus. Cic. pro Corn. Balb.

* *tam panta ſcio.*

Ἄπτεσθαι οὐ τῶν πολλῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρίστων ὁ μῶμος. Nazianzen. Stob. 258.

Noſter mos eſt, propria cuſtodire, non aliena potius accuſare. Ioſep. Appion. 2.

Οὐδεὶς τετυχηκὼς παρρησίας πεὶς λογικῆς δυνάσθαι πᾶσι ἀναγινώσκουσι κατὰ πᾶν ἀρέσκειν. Diodor. excerpt. lib. 26.

Τὴν σοφίην σοφὸς ἰθύνει, τέχνας δ' ὁμότεχνος. Phocyl.

Obſcuritates non aſſignemus culpæ ſcribentium, ſed inſcitiæ non aſſequentium. Gell. lib. 20. 1.

Decet reprehenſorum meminiſſe, ſe quoque peccare poſſe. Aug.

Perfecta & abſoluta cuique excuſatio teſtimonium conſcientiæ ſuæ. Bernhard. fol. 228

Earum quiſque rerum judex eſt idoneus, quarum eſt eruditus. Ariſtot. Ethic. 1.

Digitized by Google

judicet, utrùm animi mei intentio in hoc opere concinnando bona fuerit, an vana; ſimulque ad omnium ſapientum & virtute præſtantium virorum pedes hanc meam doctrinam pono, ut benignè illius patrocinium defenſionemque ſuſcipiant. Spero enim Deo favente futurum, ut ſi qui fortè ſimplicius à me dicta calumniari audeant, non deſint, qui intentionem, quam habui, bonam agnoſcant.

Putant omnes boni alienæ gloriæ defenſionem ad officium ſuum pertinere. Cic. Verr.4.

Non eſt meæ verecundiæ, rapere gratiam laboris alieni. Sym.4. epiſt. 40. V... lib.23.

Sed ut planius inſtituti mei rationem reddam; multi fuerunt, qui de temporibus M. Aurelij ſcripſerunt. Nam Herodianus pauca ſcripſit, pauciora Eutropius, & pauciora iſto Lampridius, paullo plura Julius Capitolinus. Præterea ſciendum præceptoribus Marcum Aurelium uſum eſſe Junio Ruſtico, Cinna Catulo, Sexto * *Charoneo, magni illius Plutarchi nepote; qui tres præcipuè tanquam teſtes oculati, bonam vitæ doctrinæque ipſius partem ſcripſerunt. Multi facta doctrina M. Aurelij mentione mirantur, & quo pacto ad hoc uſque tempus occultata fuerit, quærunt, quaſi ex proprio illam cerebro ipſe confinxerim, & nullus in rerum natura M. Aurel. fuerit.*

Veritas obvia eſt, ſed reqirentibus Minut. 378.

* Bœoto. Dio.lib.71.

Societatem laudis adfectat, qui aliena bene dicta primus enunciat. Sym.1.28.

In rebus perſpicuis & nullam deſiderantibus defenſionem, ſtoliditatis eſt diutius immorari. Arnob.lib.1.

Iniquum eſt de incognitis & inexploratis judicare. Minut. 387.

Non video, quid non audeant dicere, qui de albo Imperatorum optimum illum M. Aurelium audent tollere; cùm ijs, qui vel pauca legerunt, notorium ſit, fuiſſe ipſum maritum Fauſtinæ, patrem Commodi, fratrem Annij Veri, generum Antonini Pij, & decimum ſeptimum Imperatorem Romanum. Quare qui me ſolum hujus doctrinæ inventorem faciunt, ijs gratiam, pro dictis, non tamen pro animo, quo dicunt, habeo. Si enim verum eſſet, ex cerebro meo natas eſſe tot tamque graves ſententias; ſtatua mihi honor à priſcis illis Romanis fuiſſet habitus. (Plin.2.ep.7.)

Legamus autores cum reverentia antiquos, ſine invidia recentes. Sidon.8.11.

M. Aurelius graviſſimus Imperator, Chriſtianorum fautor. Tert. ad Scapul. & apol.5.

Pravum malignumque eſt non admirari hominem admiratione digniſſimum, quia videre, alloqui, audire contigit. Plin. 1. epiſt.16.

Ἄγει πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος. Proverb.

Cùm ævo noſtro videamus, quæ nunquam vidimus; audiamus, quæ non audivimus; orbem denique novum non unum invenerimus: librum novum prodire miramur! Sanè quod ego in Marco Aurelio patefaciendo ſolicitus, aut in traducendo diligens fui; non idcirco me velà ſapientibus notari, vel ab invidis accuſari æquum eſt: cùm SÆPENUMERO accidat, ut inter venandum manu venatoris omnium, qui adſunt, inertiſſimi feræ cadat.

Rerum natura ſacra ſua non ſimul tradit. Sen.7.q.31.

Quàm multa fieri non poſſe, priusquàm ſint facta, judicantur? Plin.li.7.cap.1.

Ultima, quam in Hiſpania Romani ſubegerunt, fuit Cantabria, civitas Navarræ, è regione Lugrunij in edito colle ſita, ubi hodie pagus vineis inſignis. Auguſtus Cæſar, qui eam evertit, decem libros ſcripſit de bello * *Cantabrico, in quibus*

Hiſpania ſub Auguſto demum per domita. Liv.lib.28.

O quantum erudirorum aut modeſtia ipſorum, aut quies operit & ſubtrahit famæ! Plin 7.c. 25.

* Sueton. 20. Dio. 53.

Multa ignoramus, quæ non laterent, ſi veterum lectio nobis eſſet familiaris. Macr. 6. Satur. extrem.

Digitized by Google

multas res memorabiles recitat, & lectu jucundiſſimas, quæ jurante obſidione acciderunt. Jam verò ſicut M. Aurelius Florentiâ fuit ad me allatus; ita liber de bello Cantabrico Coloniâ ad me pervenit. Quid ſi forte laborem interpretandi illius ſuſcepiſſem, quem pauci viderunt; idem de illo, quod de M. Aurelio dicturi eſſent. SVNT enim homines tam largi verborum, & ſtudiorum parci, ut audacter, & impudenter dicere, nullum hodie in terris librum eſſe, quem non viderint aut legerint, audeant.

In hoc ergo ſcripto humano idem feci, quod in divina ſcriptura pleriq; doctores ſolent facere, non verbum verbo reddentes; ſed ſententias ſententiis exprimentes. NON enim neceſſe eſt, ut interpretes verba lectori annumeremus; ſed ſi ſententiam bona fide appendamus, ſatis eſt.

Exorſus autem fueram hoc opus anno ſuprà milleſimum quingenteſimum decimo octavo: & uſque ad annum vigeſimum quartum nemo reſcivit, quid operis inter manus haberem. Anno autem ſequente, cùm liber, quemadmodum ſecretò mecum habebam, divulgatus eſſet: Cæſarea Majeſtas, febri quartana ægrotans, eum à me fallendi temporis, & levandi morbi gratia popoſcit. Exhibui tum Cæſari M. Aurelium, quamvis necdum abſolutum, neque emendatum, & eundem ſupplex rogavi, ut, quod unum laboris mei præmium exoptarem, à nemine librum in cubiculo regio transſcribi pateretur. Si enim interim, dum ego in opere progrederer, neque in animo haberem eâ, quam tum haberet, forma illum in lucem dare; interim (inquam) ſi ſecus fieret; neq; honorificum id Cæſareæ Majeſtati, & magnum operi meo præjudicium futurum. 69

Verùm enimverò merentibus ita peccatis meis, liber furtim ſurreptus in plurium manus pervenit & deſcriptus eſt; dumque alius illum (ut fit) alij ſuffurantur, & famulorum manu deſcribendum curant; atque plura in dies ſingulos irrepunt menda, & ego unicum archetypum, ex quo corrigi illa poſſent, habeo: nonnullos exemplaria ad me emendanda attuliſſe verum eſt; quæ ſi loqui potuiſſent, non mitioribus librarios ſuos, quam ego plagiarios meos querelis incuſaſſent. Sed ut ERROR errorem parit, dum opus meum ad umbilicum jam perduco, & editionem meditor: prodit M. Aurelius Hiſpali † impreſſus.

Hic

Quotus quiſque vel ætati alterius, vel autoritati ut minor cedit? Statim ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia. Plin. lib. 1. ep. 23.

Magis in ſtudiis hominestimor, quàm fiducia decet. Idem. 5. 17.

Perdunt gratiam pleraque, ſi quaſi invita & recuſantia violentius transferantur. Gell. 9. 9.

Magis ſenſus è ſenſu, quàm verbum è verbo trahendum. Hier. in lib. Iudith.

In remedium animi inventum, non in exercitionem ingenii. Sen. 7. benef.

Rarum eſt Regis animum numeroſis regni curis jugiter occupatum, fervente cognoſcendæ ſapientiæ delectatione flammari. Fulgent. ad Traſim. lib. 1.

Et ſæpe & cum multis tactandum, quod placere & ſemper omnibus cupias. Plin, 7. ep. 17.

Nulla res conſummata eſt, cum incipit. Sen. 6. q. 5.

Non poſſunt perinde inchoata placere, ut effecta. Plin. lib. 8. ep. 4.

Nulla eſt diſciplina, in qua non peccando diſcatur. Columel. lib. 1. c. 1.

Oratio publica res libera eſt. Sym. 1. 25.

Facilius eſt ardentes favillas ore comprimere, quàm luculenti operis ſervare ſecretum. idem 1. 25.

Satius eſt, unum aliquid inſigniter facere, quàm plurima mediocriter. Plin. lib. 9. epiſt. 29.

† *Sevilla.*

Omnes qui aliquid in ſtudiis faciunt, venerari mirarique ſoleo: Eſt enim res difficilis, ardua, faſtidioſa, & quæ eos; à quibus contemnitur, dedignatur. Plin.

Hic ego judices inter me & typographos facio lectores, qui pronuncient, an æquum & juſtum fuerit, ut opus Cæſareæ Majeſtati dedicatum, vivente etiamnum autore, neque abſolutum, neque correctum, imprimere & divulgare quiſquam auderet? Sed hîc non ſubſtiterunt; Verùm denuò liber in Luſitania, & mox in regnis Aragoniæ impreſſus fuit. Cumque mendoſiſſima fuiſſet prima editio; nihilo correctiores profectò ſecunda & tertia fuêre. Ita nimirum, QUOD publicæ utilitati ſcribitur, ad privatum quiſque lucellum accommodare nititur.

*Accidit etiam aliud circa M. Aurelium, quod me pudet dicere; cujus tamen magis pudere debuerat illos, qui id auſi ſunt committere; quod ſcilicet nonnulli ſe autores totius operis profeſſi ſunt: alij libris ſuis partem ejus, tanquam à ſe inventam inſeruerunt. Idque manifeſtò apparet in libro quodam typis edito, in quo autor * ſermonem Villani poſuit; & in alio libro item impreſſo, poſuit autor † orationem M. Aurelij ad Fauſtinam, cùm Muſei clavem peteret. Qui fures cùm mihi innotuerunt, credibile eſt illos etiam alia nonnulla è domo mea ſurripuiſſe.*

Hinc ergo patebit, M. Aurelium non fuiſſe emendatum; quandoquidem in lucem illum nunc damus accuratè à mendis repurgatum. Hinc manifeſtum erit, libro non fuiſſe ſupremam manum additam; poſtquam numeris jam omnibus abſolutus prodit. Hinc conſpicuum fiet, plurimum illi defuiſſe, poſtquam additamenta acceſſerunt. Apparebit denique non fuiſſe mihi præcipuè propoſitum interpretari M. Aurelium; ſed HOROLOGIUM PRINCIPUM, quo totus populus Chriſtianus regeretur, veluti fabricare; quæ quidem doctrina ut multorum commodis ſervire debebat; ita multorum ſapientum ſcriptis ac præceptis uti volui.

Operis autem ipſius forma hæc eſt, quod duobus vel tribus capitibus meis, epiſtolam aliquam M. Aurelij, aut aliam ex veteri aliquo autore doctrinam ſubiicio. Neque verò fallatur lector hoc vel illud autoris eſſe cogitans. Etſi enim filum orationis meum eſt; tamen quæcunque dicuntur, aliena eſſe fateor. Cumque hiſtorici & doctores, quibus utebar, multi eſſent: doctrina verò, quam ſcribebam, unica tantùm: inutilia nonnulla & futilia me rejeciſſe, aliaque longè ſuaviora & utiliora ſubſtituiſſe non eo inficias. EST autem judicio exactiſſimo opus,

Quod fecit quiſque tuetur opus. Ovid. 4. Pont. 1.

Avaritia latentium indagatrix lucrorum, manifeſtæ prædæ avidiſſima vorago. Val. Max. 9. 4.

Improbe facit, qui in alieno libro ingenioſus eſt. Martial. lib. 1. præfat.

* Lib 3 cap. 8.

† Lib. 2 cap. 19.

Placidum quoque ingenium tam atrox injuria accendiſſet. Liv. lib. 3.

Qui ſemel malus, ſemper præſumitur malus. IC.

Si aliena quoque laudes parum æquis auribus accipi ſolent: quàm difficile eſt obtinere, ne moleſta videatur oratio de ſe aut ſuis differentiis? Plin. 1. ep. 8.

Animi directa ſimplicitas ſatis ſeipſa commendat. Ambr. 2. off.

Pro defenſione famæ licita eſt laus propria. IC.

Defenſio eſt, non arrogantia. Ambroſ. Pſal. 118.

Quid dicatur, ſperandum eſt, non quali cum amœnitate dicatur. Arnob. lib. 1.

Varietas occurrat ſatietati. Cic. Orat.

Plus capiunt variata. Caſſiod. 2. 21.

Varietate ſolemus, qui ingenio parum confidimus, ſatietatis periculum fugere. Plin. lib 8. ep. 21.

Uniformis narratio parit ex ſatietate faſtidium Macrob. lib. 5. Sat 4.

Μεταβολὴ πάντων γλυκύ. Eurip. Oreſt.

Raccende il guſto il mutare eſca. Arioſt. 13. 80.

Quis eſt, qui alienæ modum ſtatuit induſtriæ? Cic. 2. de fin. circa fin.

Nihil curæ ejus ſatis eſt: qui cogitat, quàm ſit magnum dare aliquid in manus hominum. Plin. 7. ep. 17.

quò

Digitized by Google

quò efficiatur, ut quod in una lingua ſcoria (ut ita loquar) erat, in altera aurum eſſe videatur.

Dividitur autem HOROLOGIUM *hoc* PRINCIPUM *in tres libros:*

In primo præcipitur, ut Princeps ſit bonus Chriſtianus.

In ſecundo agitur, qualem ſe gerere Princeps erga uxorem & liberos debeat.

In tertio, quo pacto ſeipſum & rempublicam moderari debeat.

Inchoaram etiam alterum librum, quo pacto ſe gerere in aula & domo ſua Principem oportet: Sed nimia amicorum, editionem hujus operis flagitantium, importunitas fecit, ut calamum ſuſpenderem.

Cæterùm cùm adeò ſim occupatus in ſcribendis Annalibus Cæſareis, habendiſque diebus feſtis & in quadrageſima, in ſacello regio, concionibus ſacris; quò acceſſit, ut Cæſarea Majeſtati Epiſcopum me creare, & animæ curam mihi commendare placuerit: Vehementer dubito, an quid deinceps otij ſim ad alia ſcribenda habiturus. Unum hoc habeo polliceri, QUAMDIU *vitam mihi Servator prorogârit, me non intermiſſurum ea ſcribere, quæ ſunt Principi meo & univerſæ Hiſpaniæ reipublicæ profutura.*

Partes operis.

Animum regalibus curis feliciter occupatum non lectionis prolixitas oneret, ſed manifeſtatio veritatis informet. Fulgen. ad Traſim. 2. extrem.

Incitantur homines ad agnoſcenda, quæ differuntur. Plin. 9. ep. 27.

Si rationem poſteritatis habeas, quicquid non eſt peractum, pro non inchoato eſt. Plin. 5. ep. 8.

Σχολῆς δεῖ τῷ μέλλοντι φιλοσοφίας ἐπιμελεῖσθαι. Syneſ. ep. 57.

Nulla res bene exerceri poteſt ab homine occupato. Sen. de brevit. vit. 6.

Utrumq; tam magnum eſt, ut abundè ſit alterum efficere. Plin. 5. 8.

Tunc profectus adeſt, ſi quod agendum eſt, cum Dei voluntate agitur. Ambroſ. Rom. 1.

Non longiora mihi dari ſpatia vivendi volo, quàm dum ero ad hanc quoque facultatem ſcribendi commentandique idoneus. Gell. lib. 20. extrem.

DE VITA

Digitized by Google

DE VITA
M. AURELII,
IMPERATORIS
GLORIOSISSIMI,
Cum
HOROLOGIO PRINCIPUM
recens addito,
Libri Primi,
QUO OSTENDITUR, QUANTI
interſit Principem eſſe verè Chriſtianum, & quanta, ſi tyrannus ſit, malorum Ilias ſequatur,

DOMINUS, qui ex iis quæ nihil ſunt, aliquid facit, tales invenit viros, quales requiruntur, cùm perdicum excitare vult principatum. Nic. Greg. lib. 2.

Ἀνθρώπους τῷ μεγέθει τῆς κλύδωνος δίδωσι κυβερνήτας τῶν ὅλων φρίζειν, καὶ προσφέρει τῇ τοῦ καιροῦ δυσκολίᾳ τὰ ἀλεξίκακα φάρμακα. *Theodor.* 430.

Nemo aliquando ad ſummam rerum pervenit, qui non à prima ætate gradibus virtutis aſcenderit. Vopiſc. Aureliano.

Caput I.

De genere & ortu MARCI AURELII IMPERATORIS: Præmittitq; autor initio libri tria capita, quibus curriculum vitæ ipſius complectitur, quoniam ipſius epiſtolis præceptisq; pleraque hujus operis dogmata confirmantur.

ANNO ab urbe condita † ſexcenteſimo, nonageſimo quinto, † Olympiade centeſima, ſexageſima tertia, poſt exceſſum Divi Antonini Pii, † Fulvio Catone & Cn. † Patroclo Coſſ. in Capitolio ad IV. Non. Oct. ſummus totius Monarchiæ Romanæ Imperator, Populi juſſu, & Senatus mandato declaratus fuit M. Aurelius Antoninus. Is vir excellentiſſimus, patria Romanus, VI. Cal. Maias in monte Cælio naſcitur. Avus illi fuit Annius Verus, aſcitus in patricios à Principibus, Veſpaſiano & Tito Cenſoribus. Proavus itidem Annius Verus dictus fuit, ex ſuccubitano municipio in Hiſpania factus Senator, flagrantibus inter Cæſarem & Pompejum bellis civilibus; qua tempeſtate plurimi Hiſpani Romã, & viciſſim Romani plurimi in Hiſpaniam ſeſe habitandi gratia contulerunt. Atque ita Imperator hic proavum Rom. Proaviam Hiſpanam habuit. Pater item,

Nulla virtus latet, & latuiſſe non ipſius damnum eſt. Veniet, qui conditam, & ſeculi ſui malignitate compreſſam dies publicet. Sen. epiſt. 81.

NIHIL eſt illo per ſententiam boni cujuſque generoſius, quiſquis ingenii, corporis, opum junctam in hoc conſtans operam exercet, ut majoribus ſuis anteponatur. Sidon. 8. epiſt. 7.

† 911. *Oroſ. lib. 7. cap. 15.*

† *Chriſti* 161. *Olymp.* 235. *Euſeb.*

Beatè perfectaque ratione victuro ante alia patriam eſſe convenit glorioſam. Amman. lib. 14.

† Duobus Auguſtis Coſſ. Caſſiod.

† Proculeio.

Οὐκ ἔστι τοῦδε μεῖζον ἀνθρώποις γέρας, ἢ πατρὸς ἐσθλοῦ κἀγαθοῦ πεφυκέναι. *Euri. Heraclid.*

βελτίους εἰκὸς τοὺς ἐκ βελτιόνων. *Ariſt.* 3. *Polit.* 13.

Multi Senatores ſunt in aliis terris, qui Romam nec de facie quidem norunt. Auguſtin. 5. *civ.* 17.

Capitolin. in M. Anton. Philoſ.

Effigies Majorum cum titulis idcirco in prima ædium parte poni ſolent, ut eorum Virtutes poſteri non ſolùm legant, ſed etiam imitentur. Val. Max. 5. cap. 8. Strabo de Corduba lib. 3. Plinius 3. 1.

A ut

Digitized by Google

φίλη, φασὶν, ἡ ἀλήθεια, *Athenæus* lib 5.
Μηδὲν τῆς ἀληθείας τιμιώτερον. Epict. Stob. Serm. 60.
τὸ κράτιστον ἀγαθὸν ἡ ἀλήθεια. *Baſilius* ibidem.

ut avus ac proavus, Annius Verus fuit dictus, unde ab hiſtoricis frequenter M. Anton. Verus appellatur. Sanè ab Adriano Imperatore M. Veriſſimus vocatus eſt, quòd nullius unquam mendacii conſors, nunquam veritatis expers fuit deprehenſus.

Æquè virtutis eſt & bona patriæ auxiſſe, & mala in ſe transferre voluiſſe. Valer. Max. 1.5.
Quanta dilectio debetur ſupernæ patriæ propter vitam æternam, ſi tantum à civibus ſuis terrena dilecta eſt propter hominum gloriam? Auguſtin. 5. civit. 16.
Liv. 7. Valer. Max. 5. 6.
Oroſ. 3. 2.

Huius Annii Veri familia (referente Julio Capitolino) in originem recurrens à Numa Pompilio probatur ſanguinem trahere, & à M. Curtio, Romanorum clariſſimo, qui ut præſentiſſimo patriam liberaret periculo, & nomen ſibi immortale compararet, abrupto per medium forum ingenti ſpecu, ſe ſponte in patentes terræ hiatus eques dejecit, à quo lacus Curtius appellatus.

† *Camilla.*
Camillus ſecundus à Romulo conditor urbis Romæ. Liv. 7.
Oblitus injuriæ, memor patriæ Romam à Gallis liberavit. Auguſtin. 4. civit. d. 7. Liv. 5. Plut. Camil.
Pueros puellasq́ nobiles & in veſtes Camillos & Camillas appellabant. Flaminicarum & Flaminum præminiſtros. Macrob. 3. Sat. 8.
καλὰ τὰ παρθενίης κειμήλια· παρθενίη δὲ τὸν βίον ὤλεσεν ἄν, πᾶσι φυλαττομένη. Silentiar.
Virginitas voluntatis res eſt, non neceſſitatis. Opt. lib. 6.

Mater huius Imperatoris fuit Domitia † Clavilla, ut Cinna refert in libris, quos de familiis Romanis edidit. Gens autem Clavilla magno tum in honore erat, quippe quæ ſe originem ducere gloriabatur à Camillo, ducum Romanorum celeberrimo juxta ac feliciſſimo, qui urbem Romam à Gallis captam, obſeſſo ab iiſdem Capitolio, liberavit. Ad huius Camilli memoriam viri gente illa oriundi, Camilli nominabantur; itemque fœminæ ejuſdem familiæ Clavillæ dicebantur, in perpetuam memoriam filiæ Camillæ, cui Clavilla nomen erat. Hæc Clavilla abhorrens à nuptiis, in virginum Veſtalium collegium cooptari voluit, inter quas longo ſanè temporis ſpacio vitam egit, & diuturnam, & ſeveram, tantoque à Romanis fuit honore affecta, ut ad Severi Imperatoris ævum religioſiſſimè coleretur illius † ſepulcrum, cui inſcriptum fuit epitaphium huiuſmodi:

† *vita C. & I.*
Nutriunt præmiorum exempla virtutes. Caſſ. 2. ep. 6.
Tunc vivere caſtè Aſperius, cùm promta Venus. Claud. 4. Coſ. Honor. 264.
Statuas demolitur vetuſtas, obſcurat oblivio, negligit carpitq; poſteritas: animus ipſa vetuſtate floreſcit. Plin. Paneg.
ἐπαινοῦμεν τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθοὺς, οὐ τοὺς ὑπό τινος ἀνάγκης εἰργομένους. Baſil. Stob. fol. 287. Serm. 84.
EST MALA ſed cunctis iſta terenda via eſt. Propert. 3. 18.

Vnica ſub tumulo jacet hoc Clavilla Camilli
Nata, quater denos & ſex quæ maluit annos
Vivere Veſtales inter concluſa ſorores,
Magno Trinacriæ quàm nubere libera Regi.
QVAM miſerum, extincta nunc artus rodere vermes,
Artus, qui vitam puri effulſêre per omnem!

Hoc epitaphium verſu Heroico Græcè elegantiſſimè compoſitum erat.

Collegium Camillus, ad celebrandos ludos Iovi conſtituit ex iis, qui in Capitolio atque in arce habitabant, Liv lib. 5.
Tanta remunerandū benignitate, quod fortiter fecit aliquis, quanta ſolicitaret is, ut faceret. Fab. declam. 4.
Non deficit rei ſtudium, quæ præmium largius habet. Caſſ. 1. Ep. 1.
Conſentaneum naturæ & rationi, lucrum pericula ſequi, IC.

Sed ut hiſtoriam proſequamur, ſciendum, Romanos habuiſſe in duodecim tabulis legem his verbis ſcriptam: CIVES omnes ſingulari in perpetuum privilegio illo in loco gaudēto, quo in loco majores ipſorum inſigni aliquo populū Romanū adfecēre beneficio. JUSTISSIMUM enim, ut ubi vitæ periculū (pro patria) civis adiit, ibi honorem illi civitas exhibeat.

Hujus

Hujus ergo legis virtute cuncti Camilli ſtirpe orti † in Capitolio præſidium ſemper agitabant, quod is virtute & induſtria
3 * ſua Gallorũ illud obſidione exemerat. Conſtat ſanè Camillum ducem fortiſſimum alias quoq; res huic vel ęquales, vel etiam præferendas geſſiſſe: Verùm quoniam intra ipſum urbis pomœrium rem tam egregiam geſſerat, reliquis illius factis illuſtribus fuit antepoſitum: neque id ſanè immeritò Romani fecerunt, cùm EX OMNIBUS virtutibus heroicis præſtantiſſima judicetur ea, quæ beneficium aliquod in Rempublicam complectitur.

† *Hoc fruebantur privilegio, ut in Capitolio ſemper poſſeſſione & præſidio eſſent.*

Propter Manlium lege ſancitum, ne quis patricius in arce, aut in Capitolio habitaret. *Liv. & Val. Max. 6 3.*

Cujus res præmium eſt in civitate, ea maximis ſemper auctibus creſcit. Livius lib. 4.

Nullum faciunt Romani hiſtorici modum querelarum, quòd temporum varietas, tyrannorum multitudo, & bellorum civilium perturbatio cauſſam dederint, ut peſſum iret antiqua illa * Reſpublica Romana, & in locum illius novum vitioſumque vitæ genus introduceretur. Sed nemini hoc mirum videri debet, cùm IN OMNIBUS regnis nationibusque uſu venire ſoleat, ut mutatis dominis, externa mox in ſubditis vitia pullulent. Pollio (tamen) inquit neque per varios caſus, qui in Republ. extiterunt, neque per crebras calamitates, quas Roma ſuſtinuit, à Camilli poſteris ablatam unquam fuiſſe prærogativam illam, ut ſcilicet in Capitolii * præſidiis collocarentur, præterquam Syllæ Conſulis ævo, quo familia illa graviſſimas ſenſit perſecutiones, tantùm quòd Marii Conſulis partes ſequeretur. Mortuo deinde Sylla crudeli, Julius Cæſar Dictator humaniſſimus, rerum potitus, omnibus exulibus Romanis reditum in civitatem confecit.

Subditorum animi unà cum mutatione Principum mutantur, Polyb. lib. 10.

Mobile mutatur ſemper cum Principe vulgus. Claudi. 4. Coſ. Hon. 302.

* *diſciplina.*

Eventus varios res nova ſemper habet. Gall.

Quæcunq; mutatio morum in Principibus exiſtit, eadem in populo ſequitur. Cic. 3. de Ll.

Homines ſe in Regis, velut unici exempli, mores formant. Liv. lib. 1.

Plures ſunt, qui prærogativis potiantur, quàm qui prærogativis rectè utantur. Polyb. lib. 10.

* *poſſeſſione manerent.*

Cæſar revocat ad jus dignitatis proſcriptorum liberos. Velle. lib. 2. & Dio. lib. 44. Suet. Iuli. 5.

Optimè ſervant ſupereminentias, qui eandem voluntatem, mentemq; retinent, qua primùm potentatus ſunt adepti. Polyb. lib. 10.

Sed quod ad parentes (& avum) M. Aurelii Imperatoris attinet, quænam illorum conditio, dignitas; paupertas, opulentia; gratia, odium; proſpera vel adverſa fuerint; nuſquam ſcriptum invenimus, utut nihil ad diligentiam in quærendo fecerimus reliqui; cujus rei cauſſa eſt, quòd hiſtorici Romani vitam parentum Imperatorum ſilentio præteribant, ac tanto quidem magis, quoniam Monarchæ ex merito potiùs filiorum proprio, quàm ex dignitate parentum hæreditaria creabantur. Autor eſt Julius Capitolinus, Annium Verum, Marci patrem, * Rhodi prætorem fuiſſe exercitus, aliorumque limitum præſidem, imperantibus nimirum Trajano Optimo, Adriano Sapiente & Antonino Pio, qui Imperatores exercitus non niſi viris (prudentia &) virtute ſingulari præſtantibus committebant. PRINCIPES enim (generoſi ac) prudentes

Ad humanam pertinet laudem, ut Patrum decus in prole reſplendeat. Leo. Nativ. ſerm. 6.

Οἷς πλεῖςαι μεταβολαὶ ἐπ' ἀμφότερα ξυμβεβήκασι, δίκαιοί εἰσι, καὶ ἀπιςοτάτους εἶναι ταῖς εὐπραγίαις. Thucyd. lib. 4.

Merito boni patris, domus filii ſolidiùs roboratur. Guil. ler Geſt. Phil. Fr. Reg. 482.

Cœpta patris dignitas nobilitatur in filiis. Ambroſ.

Magnum in gloria patris ornamentum. Plin. 6. ep. 6.

Similes parentibus ac majoribus ſuis filii plerunq; creduntur. Fab. lib 5. cap. 19.

* *In prætura deceſſiſſe.*

Nemo præmium percipit ante experimentum. Minut. pag. 198.

Imperatoria virtutes, labor in negotio, fortitudo in periculis: induſtria in agendo, celeritas in conficiendo, conſilium in providendo. Cic. pro l. Manil.

Digitized by Google

prudentes duces legere ſolent eos, qui bella prudenter adminiſtrent, & ubi res poſcit, prælium fortiter ineant.

Romani præter extraordinaria bella, ad quatuor mundi cardines præſidia ſemper alebant firmiſſima, nempe Byzantii, quæ Conſtantinopolis hodie dicitur, ad reprimendos Parthos; Gadibus, quæ nunc urbs Caliz eſt, ad coërcendos Luſitanos; apud ripam Rhodani, qui jam Rhenus dicitur, contra incurſiones Germanorum; & apud* Coloſſenſes, quæ nunc Rhodus vocatur, ad ſubjugandos barbaros.

Jani menſe, qui Latinis Januarius eſt, quando à Senatu Romæ munera publica diſtribuebantur, poſtquam creatus erat Dictator, magiſtratus ſemeſtris, & duo Conſules, annui; mox tertio loco quatuor viri illuſtres deligebantur, qui quatuor illos Imperii limites periculis maximè obnoxios cuſtodirent. Cumq; Romani nec inferorum pœnas timerent, nec gloriam in† cœlo ſperarent; huc ſtudium omne conferebant, ut aliquam ſui memoriam relinquendi occaſionem haberent, iſq; & civis fortiſſimus, & Senatui gratiſſimus habebatur, cui bella difficillima & periculoſiſſima committebantur. NEQUE enim honores ambibant, ut multum pecuniæ lucrarentur; ſed ut finium tutelæ præpoſiti hoſtes delerent. Quanti verò momenti fuerit quatuor illorum limitum cuſtodia, vel hinc colligere poſſumus, quòd Romanorum fortiſſimum quemque aliquam juventutis partem in limitum illorum tutela exegiſſe reperimus; donec ad majoris momenti res inde avocaretur. Nullum quippe illa tempeſtate convicium Romæ dici gravius poterat, quàm ſi civi diceretur: Apage, apage, quia militiæ non educatus es.

Quod ut exemplis doceamus, ſciendum, Pompejum Magnum cum Byzantinis, Scipionem felicē cum* Coloſſenſibus, Julium Cæſarem animoſum cum Gaditanis, Marium glorioſum cum† Rhodani accolis hyemaſſe: Neq; ſolùm quatuor illos viros in juventute quatuor limitibus iſtis præſediſſe; ſed tales quoq; tantaſq; ibi res geſſiſſe, ut eorum memoria multis ibidem duraverit ſeculis. Atque hæc ideò commemoravi, ut cùm acceperimus M. Aurelii patrem, Annium Verum, unum fuiſſe inter quatuor illorum limitum præſides; virum ipſum fuiſſe (inter Romanos) & fortem & illuſtrem oſtenderem. Scitum enim eſt, quod Scipio* ad amicum Manſiniſſam in Africa dixit: Fieri non poſſe, ut Romanus dux prudentia aut fortuna deſtituatur; cùm tali fato Romanorum liberi naſcantur.

Nullis

Parium, quæ in medio ſunt, maxima eſt ſecuritas, ſi ea quæ circùmcirca ſunt, non laborent. Pachymer. lib. 2

Nemo facere audet injuriam ei, quem expeditum & promptum ad reſiſtendum vindicandumq; cognoſcit. Veget. 4. c. 31.

Bello parta non niſi eadem vi poſſidentur. Fab. lib 5. cap. 10.

* *Vide Ortelium.*

Niſi armis non poſſunt armis erepta retineri Fab ibid.

Gloria induſtria alitur. Sal. de rep. ordin.

Negantes pœnam deſpiciunt & diſciplinam. Tertull de reſurrect. carn.

Alexand. Imp. ſola de hoſtibus capta limitaneis ducibus & militibus donabat; dicens attentius militaturos, ſi etiam ſua rura defenderent. Lamprid.

† paradiſo.

Ibi ſunt præmia honoris, ubi ſunt merita virtutis. Sym. 1. ep. 14.

Ingenium honeſtis nimis gloriæ amor. Fab. decl. 6.

Omne quod in curſu eſt, viget. Sym. 7. ep. 60.

Ubi honos publicè non eſt, ibi gloriæ cupiditas eſſe non poteſt. Cic. contra Rullum.

Penes eosdem pericula belli, penes quos præmia, ſint. Liv. lib. 2.

Ab honoribus urbanis excluſi, qui X. ſtipendia non feciſſent. Polyb. lib 1.

Adoleſcentuli ſtatim caſtrenſibus ſtipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere, dum ſequuntur, aſſueſcerent. Plin. lib. 8. ep. 14.

Poſt pubertatem armis exercebantur, & XVII. anno militabant, Serv. Æneid. 7.

* *Colonienſibus. G.*

† *Rhodiis. G. & I.*

Pro tironibus accipiendi, qui pugnare longo tempore deſierunt. Veget. lib. 1. c. 8.

Pompejus pueritia tempus extremum, principium habuit bellorum. Cic. pro L. Corn. Balbo.

Magiſtratus magiſtratu, honor honore petitur. Plin. paneg.

Majora ſibi facit credi, quiſquis efficaciter injuncta peregerit. Caſ. 5 ep. 19.

* *Ad milites in concione.*

Fato donata nobis ſors eſt, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus. Livius lib. 26.

Digitized by Google

Nullis autorum claſſicorum monumentis † proditur, ubi, quando, quomodo, quibus in terris, & cum quibus hominibus hic Imperator adoleſcentiæ annos exegerit: cujus rei cauſa eſt, quòd Romani ſcriptores in more non habebant, res à Principibus geſtas, antequam Principes fierent, literis mandare: Niſi eorum duntaxat juvenum, qui à teneris annis egregium excelſæ indolis ſpecimen dediſſent. Quod quidem rectiſſimè factum mihi videtur. PLUS enim meretur gloriæ, qui ſuapte imperium ſapientia adipiſcitur, quàm qui hæreditate illud accipit, modò tyrannica abfuerit violentia.

† *Capitolinus in Adriani gremio educatum dicit.*

Nemo unquam pervenit ad virtutum ſummam jam maturus, niſi qui puer ſeminario virtutum generoſiore concretus, aliquid inclytum deſignarit. Vopiſcus in Probo.

Maximum eſt ex ſe cœpiſſe. Fab. declam. 3.

Antiquitus non ad Principum liberos, ſed ad benè meritos regna deferebantur. Diodor. Rodigin. 8. cap. 1.

Quoquo nobiliori ſtemmate prodiit, eò clariore indicio in eo animi rectitudinem præfulgere cenſemus. IC.

Suetonius Tranquillus lib. 1. de Cæſaribus, (cap. 49.) fuſiſſimè Julii Cæſaris res geſtas narrans, quanta illius adoleſcentia flagraverit infamiâ, refert, & quàm alieni ab illa opinione fuerint univerſi, fore ut Romano potiretur imperio; quod quidem idcirco etiam ſcribunt (hiſtorici) ut obſervent Principes, Cæſarem tum † rationem inveniſſe occupandi monarchiam; tum prudentia, qua illam retineret, caruiſſe.

Non diu poteſt, quæ multorum malo exercetur, ſtare potentia. Sen. 3. ir. 16.

αἴσχιον ἔχοντας ἀφαιρεθῆναι, ἢ κτωμένους ἀτυχῆσαι. Thucyd. lib. 2.

Majoris operæ eſt imperium partum bene conſtituere, quàm parare. Plutar. apophth.

† *Ingenio & vi polluiſſe ad occupandam. I.*

Philoſopho cuidam, qui Româ literas ad Phalaridem Siciliæ tyrannum miſerat, quærenti, cur inſulæ illius tyrannidem tamdiu teneret? paucis ille verbis ſcripta epiſtola reſpondit: Tyrannum me vocas, quòd hoc regnum occupavi, & trigeſimum ſecundum jam annum poſſideo. Ego verò in occupando illo tyrannum me fuiſſe fateor. NEMO enim aliena occupat, quin meritò tyrannus nominetur. At tyrannum me vocandum nego, quòd trigeſimum ſecundum jam annum regno potior. Si enim vi & injuria illud occupavi; at prudentia (juſtitiaque) idem gubernavi. Ideoque ſic habeto: FACILE eſſe aliena occupare; eadem verò conſervare difficillimum.

Καλὸν ἐστιν ἐντάφιον ἡ τυραννίς. Iſocrat. Archidam.

Occidi inter tyrannos honor, & mori ludicrum putatur. Oroſ. 7. cap. 42.

Pedibus tractum, non inſidentem equo relinquere tyrannidem oportet. Liv. lib. 24.

Δεῖν ἄρχεσθαι ὑπ' ἄλλων, ἐπεὶ ἐξὸν αὐτοῖς ἄρχειν. Herodot. lib. 4.

Habuit in matrimonio M. Aurelius Antonini Pii, decimi ſexti Romanorum Imperatoris filiam, Fauſtinam nomine, quæ, cùm pater filio careret, hæres fuit imperii: acque ita M. Aurelius quaſi dotis & matrimonii nomine dignitatem Imperatoriam adeptus eſt. Fuit ea Fauſtina ut forma elegantiſſima; ſic vita parùm honeſta, ex qua duos ſuſcepit filios, Commodum & Veriſſimum. Bis triumphavit M. Aurelius, ſemel victis Parthis; iterum ſuperatis (piratis &) * Argonautis. Fuit vir doctiſſimus & excellentis ingenii; Græcæ linguæ juxtà ac Latinæ maternæ peritiſſimus; in cibo potuque temperatiſſimus. Multos ſcripſit libros,

Marcus uxoris vitia nec inveſtigabat curioſiùs, nec puniebat. Dio. lib. 71.

Si uxorem dimittimus; reddamus & dotem. Capitolin.

Ferè claros domeſtica deſtruit infamia. Plin. paneg.

M. Aurelii filii & triumphi.

* *Marcomanis.* Capitol.
Vide Aurelium Victorem.

Omne Tonantis Obſequium MARCI

moreſ potuêre mereri. Claudian, 6. Coſ. Honor. 350.

Doctrina, vita, mors.

Immatura mors, Immortale quid parantium. Plin. 5. epiſt. 5.

Formam Principis figuramque non aurum meliùs, quàm favor hominum exprimit tenetque. Plin. paneg.

Statuam Marci equeſtrem Sixtus IV. apud Baſilicam Lateran. Paulus III. in arce Capitolina repoſuit.

Paucis datum eſt, ut ſint non minùs amabiles, quàm venerandi. Plin. 7. epiſt. 19.

plurimis refertos ſententiis graviſſimis (& ſuaviſſimis.) Obiit in Pannonia, ad ſubigendum regnum illud converſus, quod regnum Hungariæ nunc vocatur. Neque minùs deplorata ipſius mors, quàm exoptata & cara civibus vita fuit, adeò quidem, ut ſinguli Romani ad conſervandam perpetuam ipſius memoriam, ſtatuas ipſi domi ſuæ poſuerint, quod nulli unquam Imperatori contigiſſe legimus, ne ipſi quidem Auguſto Cæſari, quo nullus Imperatorum carior Romanis fuit.

Habes climactericum tempus; ſed evades. Plin. 2. epiſt. 20.

Vita hominis in manu Dei poſita eſt, à quo ubi ejus deſtructio permittitur, tunc omnibus periculis patent fores. Niceph. Greg. lib. 11. extr.

Per omnem vitam ſeptimus quiſque annus periculoſus eſt. Cenſorin. cap. 14.

Præfuit Imperio ſumma cum juſtitiæ laude annos duodeviginti; mortuus ætatis anno LXIII. hoc eſt, anno climacterico, quo anno pericula vitæ hominum graviſſima ſolent fieri; quod tum ſepties nonus, & novies ſeptimus annus completur: qua de re peculiari capite tractat. A. Gellius in opere noctium Atticarum, (Lib. 3. capite 10. & lib. 15. cap. 7.)

Veris magna paratur fama bonis, Lucan. lib. 9.

Hoc ſolo patria, quòd genuit, nocuit. Auſon. In tetraſt.

Il buon Marco d'ogni laude degno, pien di filoſofia à lingua e'l petto. Pur Fauſtina il fa qui ſtar à ſegno Petrar. triomf. d'amor. c. 1.

Omnino fuit M. Aurelius unus ex mundi Principibus, ob vitæ ſanctitatem, doctrinæ excellentiam, & fortunæ proſperitatem celeberrimis, ſi conjugem modò Fauſtinam, & Commodum filium excipias. Poſtremò, ut qualis M. Aurelius fuerit ab infantia, appareat; viſum eſt epiſtolam ejus quæ ſequitur, ſubjicere. 6

Caput II.

Epiſtola M. AURELII Imperatoris ad Pollionem amicum; qua vita ſuæ curriculum narrat, factâ inter cætera mentione, quid Cenſori Romano apud hoſpitem Campanum acciderit.

Quanta nobis, quibus æternitas promittitur, ſunt toleranda pro vita: Cum illi tanta potuerint tolerare pro fama? Oroſ. 4. cap. 8.

Optimus eſt principatus, ad quem ſpectata & probata virtute evcharis: quòd is demum populo proſit, quidquid exequendum ſibi putet, cujus gratia conſtitutus ſit. Pachymer. lib. 2.

Petis à me literas longiores: Eſt hoc in nos veri amoris indicium. Sym. epiſt. ad Auſon.

Eſt ſummi amoris, negare veniam brevibus epiſtolis amicorum, quamvis ſcias illis conſtare rationem. Plin. 9. ep. 2.

Qui Rex tenax eſt & adſtrictus ad largiendum; ſimulacrum regni, non regnum tractat. Pachymer. lib. 3.

Princeps magis beneficus ſit, quàm blandus, Helgald. Vit. Roberti fol. 63.

Munificus laudis, ſed non es prodigus auri. Claud. 4. Coſ. Honor.

Ὑγεία [illegible] καὶ [illegible]. Plutar. Stob. fol. 794.

MARCUS AURELIUS Imperator Romanorum unicus, Pollioni amico veteri ſalutem, & Reipub. pacem. In æde virginum Veſtalium redditæ mihi ſunt abs te literæ, longè antè abs te datæ, & multò diutius à me exoptatæ: In quibus hoc bellum, quòd breviter ad me ſcribens reſponſum à me verboſum poſtulas: quod illius, qui ſolus in imperii faſtigio conſtitutus eſt, dignitati, maximè ſi tenacior ille ſit, minimè convenit. NIHIL enim minùs Principem decet, quàm prolixa (adverſum miniſtros) verborum liberalitas, & reſtricta beneficiorum (præmiorumque) parcitas.

Quòd te ex pede laborare, malumque in eo grave erupiſſe

erupiſſe ſcribis: Equidem ex animo illo te carere doleo, quod & ego tibi precor, & tibi neceſſarium eſt, valetudine ſcilicet proſpera. OMNES enim in vita moleſtiæ tolerabiles ſunt, dummodò ſanitas homini ſua conſtet. Quòd autem literis certiorem me facis, Rhodum te veniſſe, & à me certior fieri cupis, quomodo illuc juvenis venerim, quantum temporis ibi ſtudiis impenderim, quod denique vitæ meæ curriculum fuerit, donec ad Imperatoris Romani faſtigium evectus ſum: tum petitionem tuam magnoperè, tum verò magis illud miror, quòd non cogitas, non poſſe me quæſtioni tuæ ſine maximo reſpondere * dedecore. NULLIUS enim unquam in juventute actiones adeò fuerunt honeſtæ, quin emendare illas honeſtius fuerit, quàm enarrare.

Pater meus Annius Verus animum in me paternum declarare cupiens, cùm decimum tertium ætatis annum nondum compleſſem, à vitiis me urbis relegavit. Rhodumq; ſtudiorum liberalium gratiâ, libris magis oneratum, quàm nummis inſtructum miſit. Ibi in artibus tam faciles (feliceſq;) progreſſus feci, ut anno ætatis XXVI. in Academia Phi-
7 loſophiam naturalem & moralem, necnon Rhetoricam publicè profiterer; nec erat quicquam, quod majus ad diligentiam in ſtudiis mihi calcar adderet, quàm nummorum penuria. PAUPERTAS enim multos ingenuos adoleſcentes virtutis amore devincit, ut, quod alii divitiarum obtinent beneficio, id ipſi virtute conſequantur.

Moleſtum ſanè mihi erat, cariſſime Pollio, abeſſe ab urbe, maximè cùm ſolum in inſula derelictum me viderem. Verùm poſtquam decennium Rhodi Philoſophiam profeſſus eram; illius jam terræ indigena mihi videbar; quod quidem nunc quoque factum exiſtimo, quia moribus (in convictu) utebar haud malis. Eſt enim regula certiſſima, VIRTUTE quidem ex peregrino civem; vitio verò ex cive in propria patria peregrinum fieri.

Cùm autem, quod ſcire te arbitror, ab Annio Vero patre meo *, qui quindecim annos limitis illius contra barbaros præſes, Adriani domini, & Antonini Pii ſoceri mei, Principum glorioſæ memoriæ, juſſu fuerat, veteribus ipſius amicis commendatus fuiſſem; magno illud adjumento mihi fuit, ut & delicias urbis obliviſcerer, & inſulæ aſperitati aſſueſcerem: quo quidem magnopere opus habebam. AMOR quippe patriæ naturalis * ſemper homini noxius eſt. Scito autem,

Rhodios

ὑγιείας χωρὶς ἔτις εὐδαίμων. Athenæ. lib. 15.

Nullum ſine conſcientia pectua, nulla vita ſine cauſis tacendi. Fabi. declam. 19.

Suus cuique attributus eſt error. Catull. ad Varum.

Vulgi aures inſectatione aliorum magis, quàm collaudatione delectantur, & injuriæ, quàm rectè facta libentius leguntur. Niceph. Greg lib. 1.

* *Labore ac negotio.*

Multas natura ipſa adoleſcentiæ vias lubricas oſtendit. Cic. pro M. Cælio.

Pleriq; in illo adoleſcentiæ lubrico, ut non cadant, titubant. Pacat. Paneg.

ἀπαιδεύτους ἡ παίδευσις ἡμέρας ποιεῖ. Prov.

Non tam conſiderandum, quid quis in præſentia velit, quàm quid ſemper ſit probaturus. Plin. 1. ep. 3.

πενία ἐστὶ ἡ τρόπων διδάσκαλος. Antiphan. Stob. 771.

ἁ πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. Theocr. Idil. κα.

Omnis ſcientiæ & artis perfectio, tanquam fundamento & baſi, ingenio innititur. Niceph. Greg. lib. 1.

Neſcio quomodo, bonæ mentis ſoror eſt paupertas. Arbit. Sat. pag. 36.

Mirabile paupertatis ingenium. Idem pag. 106.

Licet ad philoſophiam etiam ſine viatico pervenire. Sen. epiſt. 17.

τῷ γὰρ καλῶς πράσσοντι πᾶσα γῆ πατρίς. Proverb.

Interdum expedit patriam negligere, ut ſapientiam quis poſſit acquirere. Caſſiod. 1. ep. 28.

ἀγαθῶν ὄντων τῶν τρόπων τοῦ καὶ πράξεων, πᾶν καὶ τὸ ἀλλότριον οἰκεῖόν ἐστι, πονηρῶν δὲ πᾶν καὶ τὸ συγγενὲς ἀλλότριον. Dio. li. 41.

Iure in gradu cæteros antecedit, quem labor prolixior fecerit anteire. Imp.

Bonis placere laudabile eſt. Symm. 5. 46.

Multi, qui domi ætatem agerent, propterea ſunt improbati. Cic. lib. 7. ep. 6.

ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος, οὐδὲ τοκήων. Homer. Odyſſ. 9.

* *bandyrari.*

Rhodios homines eſſe (admodum gratioſos & pro benefi-
ciis) gratiſſimos, quod raris inſularibus contingit; ſiquidem
INSURALES plerique omnes (verſuti) fallaces (& in-
grati) ſunt. Illud autem dico, quoniam amici paterni & con-
ſilio & pecunia me ſemper juvabant; quæ utraq; tam mihi
neceſſaria erant, ut haud ſciam, an quicquam mihi fuerit ma-
gis neceſſarium. Quippe PECUNIA peregrino contra
paupertatis moleſtias antidotum, conſilium verò ad dulcem
patriæ amorem abolendum †nepenthes eſt.

Cùm autem totidem annos Rhodi philoſophiam docere
cuperem, quot annos parens meus in eadem inſula mili-
taverat: facere illud non licuit, quòd Adriani domini mei
imperio Romam revocarer: Quod quidem mandatum de
reditu in patriam neutiquam mihi moleſtum accidit, quan-
tumvis non aliter, ut dicebam, ac ſi indigena eſſem inſulæ,
tractarer. Verùm enimverò UTUT oculos in regionibus
paſcas externis; animo tamen nunquam ſatisfit. Habes hi-
ſtoriam Rhodienſem. Jam quo pacto priùs in monte Cælio,
qua in regione pater meus habitabat, Romæ fuerim ab in-
fantia educatus (atque edoctus) exponam.

Erat Romanis lex ſanctiſſima, & conſuetudo longo uſu
confirmata, NE quis civis, qui Romana libertate frueretur,
filium, ubi decimum ætatis compleſſet annum, per pla-
teas vagabundum diſcurrere pateretur. Mos quippe erat
Romanis, ut ingenuorum filii usque ad ſecundum ætatis an-
num lactarentur; ad quartum molliuſculè (indulgenterque)
nutrirentur: ad ſextum usque legendi, ad octavum ſcribendi, 8
ad decimum Grammaticæ initiis imbuerentur. Elapſo de-
cennio, adoleſcentes neceſſe erat certum opificium diſcere,
animumq; vel ad ſtudia literarum, vel ad res militares adjun-
gere, ut ne Romæ otioſi vagarentur.

In lege quadam XII. tabularum hæc verba extant:
Quicunque civis Romanus intra (vel extra) urbis pomœ-
rium domicilium habet, filium decem annis majorem ſeverè
habeto. Quòd ſi fortè puer, quoniam vel otioſum vagari
illum pater permiſit, vel nullum opificium docuit, flagitii
quippiam commiſerit: æquè pater ac filius punitor. NIHIL
enim vitia magis auget popularia, quàm nimia & parentum
incuria, & filiorum ferocia (atque audacia.) Præterea lex
è noſtris alia dicebat. Quamprimum elapſis decem ætatis
annis Romæ puer aliquid deliquerit; aut alio pater illum
loco

ξενιτεία βίου αὐτάρκειαν διδάσκει. Democr. Stob. 554.

Nimis expeditum proficiſci, maximum eſt conatibus primis impedimentum. Sidon. 7. ep. 1.

Omnia peregrè emuntur. Plin. 4. ep. 13.

Peregrini hominis ut cenſus, ſic animus anguſtus. Sidon. 6. ep. 10.

Solatiis leniendus eſt animus, quoties protelantur optata. Sym. 6. ep. 6.

ἰσχυρόφρονος πᾶσα γῆ ὁ ξένος. Luci.

† *Panacea. Panchreſtum medicamentum.*

Specimen eſt florentis reip. ut diſciplinarum profeſſoribus præmia opulenta pendantur. Symm. 1. 71.

ὁ χαμαίτυπος ἄπειρος ὕβλικον βλέπων. Proverb.

Daheim gezogen Kind/ iſt bey den Leuten wie ein Rind. Adag.

ἡ πατρὶς φίλτατον βροτοῖς. Eurip. Phœniſſ.

Summas in affecta partes ſibi uſurpat terra, quæ genuit. Sidon. lib. 5. ep. 3.

ἀναγκαίως ἔχει πατρίδος ἐρᾶν ἅπαντας. Eurip. Phœniſſ.

Aſſiduiſſ hominis otium multò eſt hominis inertis atque ignavi occupatione efficacius. Pachym l. 4.

ἔχει τὸ δυσφημεῖν κακῶς, δίδαξιν ἐσθλοῦ. Eurip.

Vires & mentis & corporis ſine laboris exercitatione torpeſcunt. Miout. p. 398.

Si fueris virtus exercita, creſcit. Guiller. lib. 2.

Non ſatis eſt dicere, ſanandum eſt vulnus, niſi oſtendatur quomodo, Pachym. lib. 4.

Licurgi lege pueri primos annos non in luxuria, ſed in opere & in laboribus agebant. Iuſt. lib. 3.

τὸ μὲν ἐργάζεσθαι ἀγαθόν, τὸ δ' ἀργεῖν κακόν. Xenoph. ἀπομν. lib. 1.

φυλακτικὸν σπέρμα ὑγίεια, τῆς ψυχῆς παιδεία. Ariſt. Rhetor. ad Alex. c. 1.

Ea diſcere juvenes oportet, quæ viris uſui futura ſunt. Laert. lib. 2. Ariſtippo.

Ἀδύνατον ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐκ τῆς ἐν ἀρχῇ ἡμαρτημένον, μὴ ἀπολῆξαι εἰς τὸ τέλος κακῶς. Ariſt. 5. polit. 1.

Facientis culpam obtinet, qui quod poteſt corrigere, negligit emendare. IC.

Cogi debet, ut ſit quietus, qui ſuo vitio renuit eſſe pacificus. Caſſiod. lib. 1. ep. 5.

loco educato, aut vadibus (idoneis) pacificum fore filium caveto. INIQUUM enim eſt à filio lætitiæ patri, offenſionis populo anſam præberi. Quoniam SALUS reipublicæ ex eo pendet ut conſerventur pacifici, & ejiciantur turbulenti (ac rebelles.)

Narrabo tibi, mi Pollio, quippiam, quod auditu mirum tibi fore certus ſum. Quo tempore Roma triumphabat, & *orbi ob politiæ præſtantiam imperabat univerſo; cenſa ſunt civium Romanorum ſupra †CC. millia; Cumque conſentaneum ſit inter illos ſupra centum millia fuiſſe puerorum; adeò morum præfectus illos habebat morigeros, adeò vel niminis in rebus condocefactos, ut Catonis Uticenſis filius, quòd puellulæ, aquam petituræ, urnā fictilem fregiſſet; itemq; Cinnæ illius optimi filius ob hoc unum, quòd ad decerpendos fructus hortum quendam intraſſet, relegatus fuerit, quorum neuter decimum quintum ætatis annum impleverat. ACRIUS enim illo ævo in errata joco admiſſa, quàm hodie in flagitia feriò (& ex deſtinato) facta animadvertebatur.

Cicero noſter de legibus ait; NULLAM Romanis curam antiquiorem fuiſſe, quàm uti caverent, ne (pueri) adoleſcentes & ſenes viverent (inertes atque) otioſi; & tamdiu civitatis duraſſe gloriam, quamdiu adoleſcentibus Romæ vagari otioſis non licuerit. Etenim SOLA illa regio felix meritò dicenda eſt, ubi proprio ſinguli labore fruuntur, & nemo de (labore ac) ſudore vivit alieno.

Me quidem puero, mi Pollio, quanquam ne nunc quidem admodum ſenex ſum, nemini in publicum Romæ prodire licebat, (aut fas erat) niſi inſigne ſecum portaret (opificii vel) artis, quam factitabat (& qua victum quæritabat:) quòd ſi quis contrà feciſſe deprehenſus eſſet; non ſolùm puerorum per vias inſequentium clamoribus ut fatuus inceſſebatur; ſed è veſtigio à Cenſore condemnatus cum aliis ergaſtulis
9 operi publico faciundo addicebatur. NON minùs enim (vituperabilis &) infamis Romæ adoleſcens otioſus, quàm in Græcia Philoſophus rudis habebatur. Ac ne fabulam tibi narrare videar, ſic habeto, Imperatori prælatum fuiſſe cereum cubicularium ardentem; Conſuli ſecurim bellicam; *Sacerdotes verò galericulum forma reticuli crinalis; Senatores conchas in brachio; Cenſores †ponduſculum, tribunos clavam, regulos ſceptrum, pontifices coronam plectilem, oratores

ἀνεγκλήτῳ αἰ μηχανώμενα καὶ ἀναγκαία, ὕβρις καὶ ἀδικία, τούτοις δ' ἕπεται ὄλεθρος. Xenoph. Stob. 468.

Romam Ammianus vocat Imperii virtutumque omnium larem. lib. 16.

*Totum orbem terrarum virtutis inſtruebat exemplis.

Roma lux orbis terrarum atque arx omnium gentium. Cic. Pro. P. Sylla.

† *DCC.* vide *Lipſ. admir.* 1. 7.

Quid prodeſt foris eſſe ſtrenuum, ſi domi malè vivitur? Val. Max. 2. 4.

Facta ad conſilium dirigenda, & quid, non in quantum admiſſum ſit, æſtimandum. Vel l. lib. 2.

Sic vigilet tolerantia, ut non dormiat diſciplina. Aug ſerm. 25. de verb. apoſt.

Majores noſtros celebramus laudib. & iis diſſimiles nos eſſe querimur. Senec. 5. nat. quæſt. 15.

Otium atque deſidia quædam rubigo ſapientiæ eſt. Hieron. Ecclef.

ὁ ἄρχων καὶ τῶν νόμων ἐπιμελ[illegible] φροντίς, Thuc. Schol. lib. 1.

Juvenes urbano luxu laſcivientes, meliùs in caſtris habentur. Tacit. Annal. 2.

Nemo de vento vivere præſumitur. Alexand. Imp.

Neminem oportet artem pudere proloqui, quam factitat. Cic. Orator.

Antiqui ejus artis inſtrumenta, quam apud vivos exercuiſſent, mortuorum quoq; tumulis inſculpebant. Breda lib. 3. Epig. Græc.

Qui dormiunt libenter, ſine lucro & cum malo quieſcunt. Plaut. Rudent. Neptuno has.

ὁ ἀργὸς ἐν ἀχρηστὸς βίος κακοῖς ἀνθρώπων ἴδιος. Chærond. Stob. 468.

* *Diales cum apicibus flamines. Arnob.* 4. Attollens apicem generoſo vertice Flamen. Lucan. 1.

† *libellam.*

[illegible] ἥττον τοῖς ἐνεργοῖς ἐμφύεται. Xenoph. in Hierone.

Cùm ergò exacto poſt bella Syllana & Mariano biennio, Cenſor annuus Nolam veniſſet, quod oppidum eſt Campaniæ, regionem illam pro more viſitaturus, & quòd æſtas eſſet, regioq; ipſa æſtuoſiſſima, in publicum nemo prodiret: hoſpiti, apud quem * ex equo deſcenderat, Amice, inquit; ego ſum Cenſor, à Senatu Romano ad regionem hanc viſitandam miſſus. Itaque feſtinus abito, omnesq; è populo bonos huc ad me vocato. Sunt enim nonnulla ſacri Senatus nomine illis dicenda. Hoſpes, ut erat fortè prudentior & minùs opulentus Cenſore Romano, ad ſepulcra abit mortuorum, qui illic erant humati, & clara voce: Heus, inquit, boni viri venite mecum! Vocat enim vos Cenſor Romanus. Cenſor neminem venire videns, iterum jubet hoſpitem illos accerſere: Is ad ſepulcra denuò reverſus, mortuis ait: Adeſte viri boni! Vocat enim vos Cenſor Romanorum. In hunc modum & iisdem verbis tertiùm quoq; fuêre vocati. Cùm autem (iterum ac) tertiùm accerſiti non venirent; (pertæſus &) indignatus Cenſor inquit hoſpiti: Quandoquidem juſſu meo boni viri nolunt venire, illuc ibo: Itaque mecum progreſſus mihi illos monſtra. GRAVEM enim meretur animadverſionem, quicunq; Senatus dicto non eſt audiens.

Hoſpes pauperculus Cenſorem manu prehenſum ad ſepulcra ducit, ad quæ dudum abierat, & mortuos denuò (clara voce) compellans; Ecce, inquit, boni viri, adeſt Cenſor Romanus, vos allocuturus. Cenſor indignatus, (& excandeſcens,) Quid agis, inquit, hoſpes? Ego te vivos accitum miſi, tu verò mortuos vocas! Cui hoſpes: Si prudens es Cenſor Romane, haud mirum tibi videbitur, quod feci. Omnes quippe boni viri hujus regionis jam olim ſunt mortui, & in his monumentis ſepulti. Neque te reſponſo meo commoveri decet; ſed ego petitione tua potiùs offendi poſſum, qui viros requiras bonos, cum in tot nusquam non viros incurras improbos. Scire enim te velim, ſi fortè neſcis, ſi cum viro bono loqui velis, te nusquam terrarum illum inventurum, ut vel in vitam illum ex morte revocari, vel de integro creari à diis neceſſe ſit.

Sylla Conſul, Imperator veſter, quinque menſes in hac Campaniæ civitate, quæ Nola dicitur, ſementem fecit, cujus fructum ex ipſius manibus Romæ collegiſtis; quòd nimirum parentes liberis, nepotes avis, filias matribus, maritos uxoribus, uxores maritis, patruos nepotibus, clientes patronis,

Regiones Italiæ diſtributæ erant proconſulib quem morem imitatus Adrianus Imp. renovavit, non diu poſt obitum ejus duraturum. Appian. lib. 1. civil.

* *Diverterat.* Varro de ling. Lat. lib. 5. de Acceuſo.

κλύειν τὸν ἐσθλὸν ἄνδρα χρὴ τῶν ἐν τέλει. Sophocl. Ajac.

* πολλοῦ δικαίους οὐχ εὑρήσεις χρόνου. Ariſtoph. Pluto.

Admanet jam & mortuos fides odio perfidiæ noſtræ demigravit. Apul. lib. 4. ann. aur.

τεθνηκότων οὐδὲ εἷς λέγεται ἐξικνούμενος. Ariſtoph. Ranis.

Non debet iterari, quod ſemel juſſum eſt fieri. Optat. lib. 1.

Illuſtrem ac præpotentem virum nequaquam exhonorari à quoquam licet. Salvia. lib. 6.

Qui ſub poteſtate conſtitutus eſt, ſi ſapit, obtemperat imperio præſidentis. Sareſber. prolog. lib. 3.

Laus vera & humili ſæpè contingit viro. Sen. Thyeſt. 2.

Solitudinem quærit, qui vult cum innocentibus vivere. Senec. Volater. lib. 23.

Regnavit mors avida ſanguinis, dum ignoratur religio, quæ prohiberet à ſanguine. Oroſ. proœm lib. 1.

In bellis civilibus nobiles in primis pereunt. Dio. lib. 52.

Flures mali, qui jus, & æquum, & ſacros mores negligunt. Auſon. Sapient.

Periculoſum, in tot humanis erroribus ſola innocentia vivere. Livius. li. 2.

Alius terrarum orbis quærendus, è quo ſanctos petamus. Pachym. lib. 12.

Διαιρεῖ ... ξένε· οἱ μὲν γὰρ οὐκ εἰσίν, οἱ δ' ὄντες, κακοί. Ariſtoph. Ran.

Excessit medicinæ modum. Lucan. lib. 1. Plin. li. 7. c. 48.

Sylla neque ad finem victoriæ ſatis laudari, neque poſt victoriam abunde vituperari poteſt. Vellejus li. 2.

 heros

Sylla omnes Italiæ partes civilia ſanguinis fluminibus inundavit. Val. Max. 9. 2.

Sylla trium vitiorum peſtiferorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis magiſter fuit. Cic. 3 de finib.

Sylla tantum ſanguinis effudit, ut nedum viſu, ſed & relatu mortales miſeratione afficerentur. Plutar. in Sylla.

heros miniſtris, deos templis, templa ſacerdotibus, montes gregibus, campos frugibus orbos reliquit: & quod peſſimum, deteſtandus iſte regionem hanc viris bonis privavit, & vitiis 11
vitioſiſque replevit. Etenim nulla unquam (ruina tantam muri ſtragem edidit; nulla) teredo ita lignum corroſit, nulla veſtem tinea ita conſumſit, nullus vermis poma ita corrupit, nulla ſpicas locuſta ſic detondit, ut ſtrages à Sylla Conſule edita Campaniam peſſundedit.

Sylla patriam durioribus remediis, quàm pericula erant, ſanavit. Sen. 5. benef. 16.

In Syllana victoria pax cum bello de crudelitate certavit, & vicit. Auguſtin. lib. 3. c. d. 28.

Sylla nec adoleſcens propter inopiam, nec ſenex propter ætatem à voluptatibus ſe retraxit. Plutar. in Sylla.

* *tempus perdere. G.*

Sed cùm grave ſit damnum hominibus (hîc) allatum; infinities gravius eſt, quod moribus attulit. Nam BONI ab illo interemti cum mortuis jam quieſcunt: at flagitia, quæ nobis reliquit, vivos (nunc) ſepeliunt. In hac regione jam tantùm ſuperbi (& feroces) ſunt, qui imperare volunt; lividi, nihil niſi malè velle docti; malitioſi, nihil ſcientes niſi maledicere; otioſi, qui tantùm * voluptuari norunt; helluones, fruges modò conſumere nati; fures, nihil niſi fur ta meditantes; ſeditioſi, qui aliud agere neſciunt, prætterquam mentiri: Hos ſi tu & Romani tui in bonis numeratis, (& habetis,) expecta paullùm, & omnes huc convocabo. Nam ſi mali mactarentur, & vitulinæ (aut cujuscunq; carnis) inſtar in macello ad pondus venderentur; abunde eſſent carnis omnes (vicini &) Italiæ incolæ ad veſcendum habituri.

Tanta fuêre Syllana mala, ut addi nihil poſſe videretur. Dio. lib. 47.

Nemo me amicus beneficentiâ; nemo inferendâ injuriâ ſuperavit inimicus. Epitaph. Syllæ. Plutar.

Horrida tellus Extulit in lucem nutritas ſanguine fruges. Arbit. Satyr.

En Cenſor, in Campania noſtra non appellantur boni, niſi pacifici, ſobrii, prudentes, tolerantes, honeſti, ſapiẽtes, virtute præſtantes: deniq; NON appellantur boni, niſi qui malè agere nolunt, & benè tantùm agendo (faciendoq;) ſunt occupati.

Homerus non virtutibus appellandis, ſed vitiis detrahendis laudare ampliter ſolet. Macrob. 6. Saturnal. 7.

Laudandi, non qui improbi non ſunt; ſed qui omni genere virtutum præſtant. Iſocrat. Panathen.

Quod dicturus ſum, non absque lacrymis dico; nempe ſi quos hujuſmodi quæramus, nuſquam illos niſi in ſepulcris iſtis inventum iri. JUSTO quippe Dei judicio factum eſt, ut intra terræ ſinum quieſcant illi, quorum commercio non digna erat, ut frueretur reſpublica. Tu viſitatum hanc terram venis, ubi mox tibi nequam homines miniſtrabunt, & ad† tegenda vitia ſua certatim negotium facient. Sed mihi crede, niſi te ipſe vis ire perditum, tutiùs oſſibus iſtis putrefactis, quàm malignis iſtorum animis te credas. Nam PLUS exempla mortuorum, qui boni fuêre, quàm vivorum, qui improbi ſunt, conſilia proſunt.

ὅταν μέλλῃ κακῶς πρᾶξαι πόλιν, ἐξαιρεῖ τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀγαθοὺς πάντας τῆς πόλεως ὁ Θεός. Plato. Stob. 911.

Oremus, ut ceu columna in domo; mens in anima, ſic in humano genere permaneat homo juſtus ad calamitatum remedium. Philo de migrat. Abrah.

Quid faciat, cui natura cum bonis, vita cum malis eſt? Sidon. lib. 5. epiſt. 7.

† *Velandum debilitatem, inopiam ac tenuitatem ſuam. G.*

Ab his, quos appellant vivos, vix quicquam boni unquam aut verbo didiceris, aut exemplo; contra vix à mortuis quicquam mali: bona autem multa. Petrar. Senil. lib. 13. epiſt. 4.

CAPUT III.

M. AURELIUS Imp. epiſtolam concludens fusè exponit, quas artes didicerit, quos audierit magiſtros, annectens Jub

Sicut in domibus veſtibula ſunt ante januam, & urbes habent ſua ſuburbia, per quæ adeuntur: ita & ante virtutem artes liberales ſitæ ſunt. Philo. de congreſſu erudit. gratiâ.

ſub finem quinq; res memorabiles, in quibus ſingulari utebantur Romani cura & ſolicitudine.

12 HÆC tibi, mi Pollio, narrare volui, ut intelligas, quanta ſit malorum in terris copia, & quanta bonorum virorum in Italia penuria & paucitas; cujus MALI unica cauſſa eſt, quòd non eam adhibent patres in educandis liberis curam, quæ majorum ævo fuit adhibita. FIERI enim non poteſt, ut malè moratus evadat puer, ſi diſciplinâ ſeverâ probè educatus fuit. Qua in parte Annius Verus, pater meus, tantam meritus eſt laudem, quantam ego reprehenſionem mereor. Nam à primis annis pueritiæ nunqnam me paſſus eſt in lecto dormire, in ſella aſſidere, ſecum menſæ accumbere: Quin (nec caput ſubrigere aut levare, imò) nec oculos quidem attollere audebam, ut ipſum contuêrer, cùm his ſubinde verbis me compellaret: Ego te, Marce fili, Romanum potiùs honeſtum, quàm Philoſophum malè moratum eſſe malo.

Quòd petis, ut exponam tibi, quot habuerim magiſtros, & quibus à parvulo ſcientiis fuerim imbutus: Scito plures mihi præſtantiſſimosque fuiſſe magiſtros, licèt nequaquam optimus evaſerim diſcipulus; plurimas item artes me didiciſſe, licèt paucas impræſentiarum noverim: non quòd eas oblivioni tradere voluerim; Sed quòd imperii negotia illarum me quaſi poſſeſſione depulerunt. ITA enim naturâ comparatum eſt, ut NISI in animo † curis vacuo non ſit durabilis ſcientia.

Uſus ſum magiſtro in Grammaticis Euphorione, qui natione Hiſpanus dicebatur, VIR & capite (ob ſenium) planè canus, & in loquendo ſedatiſſimus, & in diſciplina ſeveriſſimus, & in vita honeſtiſſimus. Lex enim Romæ erat, ut natu grandes eſſent puerorum magiſtri; ut ſi diſcipulus decimum attigiſſet ætatis annum, magiſter qui..quageſimum (non) excederet. Eloquentiæ quoq; & legibus longo tempore ſtudui, præceptore uſus Alexandro Græco è Lycaonia oriundo, oratore adeò excellente, ut ſi venam in ſcribendo eandem, quam in orando gratiam habuiſſet, non minùs inter Græcos celebris futurus fuerit, quàm inter Romanos Cicero. Hic magiſter meus cùm Neapoli diem ſuum obiiſſet, Rhodum profectus ſum, meque ad audiendum in Rhetoricis Herodem Atticum, Frontonem & Pollionem contuli, viros ad artem oratoriam factos, & inprimis in Comœdiis, Tragœdiis & facetiis ſuaviſſimos juxtà ac feliciſſimos.

In

Non poteſt aliqua in mundo eſſe fortuna, quam non augeat literarum glorioſa notitia. Caſſiod. 10. 3.

Un diſordin che naſce, ne fa cento. Guic. hor. di recr. 12.

οὐ μικρὸν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθὺς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν. Ariſt. 2. Ethic. 1.

Tu modo quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis, Præcipuum jam inde à teneris impende laborem. Virgil. Georg.

Gratum eſt, quòd patriæ civem populoque dediſti, ſi facis, ut patriæ ſit idoneus. Iuvenal. Sat. 14.

Severi patres his, quos diligunt, filiis triſtiores ſunt. Pacat. paneg.

O te beatum, qui eum potiſſimùm imitandum habes, cui natura eſſe te ſimillimum voluit. Plin. lib. 8. ep. 13.

Græci profeſſionem bonarum artium malis corruperunt moribus, Curt. lib. 8.

Non, ſi ex capite ſis meo natus, item ut ajunt Minervam eſſe ex Iove, eâ cauſſâ magis patiar, flagitiis tuis me infamem fieri. Terent. 5. Heaut. 4.

Βραβεῖον ἀρετῆς ἐστιν εὐπαιδευσία. Proverb.

Quotus quiſque tam patiens, ut velit diſcere, quod in uſu non ſit habiturus? Plin. lib. 8. ep. 14.

Quod quiſquis perperam diſcit, in ſenectute confiteri non vult. Arbit. Satyric.

† *libero. G. ab occupationibus alii l.*

Inter Perſas regnare non licebat, niſi eum magis verſato familiariter. Philo de ſpecial. lib. legib.

Præceptor) medio de limite vitæ in ſenium vergat. Strab. lib. 2. Theb.

Neq; juventutis temeritas, neque ſenectutis debilitas in mediocri ætate officit. Dio. lib. 50.

Animi cultus, quaſi quidam humanitatis cibus eſt. Cic. de fin. lib. 5.

Romani maximus autor Tullius eloquii. Lucan. lib. 7.

Qui non intelligunt artes, non mirantur artifices. Sido. 5. ep. 10.

Anima benè nata, à ſeipſa magis adjuvatur, quàm à magiſtris. Philo lib. 1. de vita Moſis.

Libentiùs imitamur eos, quibus favemus. Fab. lib. 2. cap. 1.

Digitized by Google

In Philoſophia naturali **primùm audivi Commodum** Chalcedonium, ſenem grandævum, & magnæ apud Adrianum autoritatis; qui Homerum è Græco Latinum fecit: quo mortuo Sextum Chæronenſem audivi, magni illius Plutarchi, qui Trajani præceptor fuit, è ſorore nepotem. Hunc 15
Sextum Chæronenſem ætatis anno XXXV. cognovi; qui tantum profectò autoritate tum valebat, ut haud ſciam, an ullus unquam Philoſophus tantum in toto imperio Romano valuerit. Is adhuc mecum eſt, & licèt octogenarius ſit; tamen hiſtorias, & mei temporis calamitates ſcribit.

Præterea biennium, mi Pollio, jure operam dedi, cumq; omnium gentium leges inveſtigarem, eâdem opera multas didici antiquitates, magiſtro in hac diſciplina uſus L. Voluſio Metiano, viro in legibus interpretandis experientiſſimo; in iisdem verò violandis longè magis exercitato: Adeò ut cùm quondam joco ad me dixiſſet: Dic mihi Marce, putaſne legem ullam in mundo eſſe, quàm ego neſciam? Ego illi reſponderim; Dic mihi magiſter, eſt ne lex ulla in mundo, quam (præſtes &) obſerves?

Quinto, poſtquam Rhodum veneram, anno, gravis coorta peſtilentia ſcholam noſtram diſſipavit. Cumq; loco degerē exiguo & anguſto, & ibidem pictores aliquot verſarentur, qui magni pretii tabulam regno Palæſtinæ pingebant; ego quoque delineare & pingere ſtudioſè didici, magiſtro uſus Diogneto, pictore illis temporibus celebri. Is Romæ in tabula quadam ſex Imperatores bonos, & in altera totidem Imperatores tyrannos depinxit. Inter malos Nero erat adeo ad vivum expreſſus, ut intuentibus vivus videretur. Ea verò tabula in qua Nero (tanto artificio) depictus erat, Senatus decreto combuſta fuit, quòd TAM flagitioſæ vitæ hominem tam bella pictura indignum dicerent. Alii ipſum vultu adeò ad vivum expreſſo truciq; depictum fuiſſe ajunt, ut horrorem intuentibus incuteret, & ſi ibi (aliquantiſper) relinqueretur, verendum eſſet, ne fari aliquando, ac ſi viveret, inciperet.

Brevi quoque tempore Magiæ omnibusq; divinationum generibus operam dedi, nullo in hac arte peculiari uſus magiſtro; niſi quòd ſæpius Apollonium eam docentem audivi.

Poſt hæc uxorem cùm duxiſſem Fauſtinam, Coſmographiæ ſtudio me tradidi, in urbe † Argyrunto, quæ caput eſt Illyridis, magiſtris uſus Junio Ruſtico, & Cinna Catullo, chronographis & conſiliariis Adriani domini mei, & Antonini ſoceri.

μηδὲν μάθημα παίδευσις παρὰ τῶ μὴ ἀρίστω. Xenoph. ἀπομν. lib.1.

Marcum Philoſophi obteſtati ſunt, ne ſe expeditioni aut pugnæ prius committeret, quàm ſectatum ardua & occulta explanaviſſet. Aurel. Victor. de Cæſar.

Multum doctrinæ conferunt familiaritas, amor, admiratio. Petrar. Variar. ep.19.

οὐκ ἔστι, μισοῦντα καλῶς τι ποιεῖν. Syneſ. epiſt.57.

Chi governa altrui, deue eſſer più preſto, ben pratico, che molto letterato. Teatr. mor. 180.

Ἐν πᾶσι ποιητέον, ὅπως μὴ τὰ πάρεργα τῶν ἔργων πλείω γίγνηται. Ariſtot. 1. Ethic.7.

Honeſta dicta factis. Plautus. Sticho. Mercurius Iovis.

Conſtantiam commonendi propriæ converſationis autoritate dirige, ne dicta factis deficientibus erubeſcant. Tertull. de patient. initio.

Ego odi homines ignava opera & philoſopha ſententia Pacuv. Gell. 13. cap. 8.

Vt in vita, ſic in ſtudiis pulcerrimum & humaniſſimum, ſeveritatem, comitatemque miſcere, ne illa in triſtitiam, hæc in petulantiam procedat. Plin. lib 8. ep 21.

Pulcrum eſt in omni genere artium excellere. Sabell. lib.10. exemp.

Ceſſatio ingenio ſtudioſo, ignavia eſt. Scalig. exerc. 344.2.

Τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ πονεῖν μάτην. Æſchyl. Prometh. vinct.

Turpis hiſtoria depicta ſicut ornat artem, ſic devenuſtat artifie. Sidon. 2. ep. 2.

Δ' ψύχεις εἴκοσι μὴ πολέμει. Gemin. Antholog. lib.3.

Variis me ſtudiorum generibus, nulli ſatis confiſus, experior. Plin. lib. 9 ep. 29.

Tacere præſtat philoſophos, quàm iis, qui ſe audiunt nocere Cic. 3. nat. Deor.

Μαγικῶν βίβλων ἀπέχεσθαι. Phocyl.

Τὸ μὴ μαθεῖν σοι κρεῖσσον, ἢ μαθεῖν τάδε. Æſchyl. Prom. vinct.

Πείρᾳ θὴν πάντα τελεῖται. Theoc. Idyl. 15.

† *Argileta*. *Plin.* 3.21.

Nihil poteſt placere, quod non decet. Fab. 1. cap. 18.

Vt ex ſtudiis gaudium: ſic ſtudia hilaritate proveniunt. Plin. 8. ep. 19.

Digitized by Google

ſoceri. Ac ne quid eorum, quæ aſſequi fragilitas humana poteſt, intentatum relinquerem; cùm in Dacia militarem, ad Muſicen animum appuli, quòd* ingenium mihi eſſet ad exercendam eam † aptum. In ea magiſtrum habui Geminum Comœdum, hominum omnium, quos unquam in Romano vidi imperio, manu ad pulſanda inſtrumenta Muſica agillima, & voce ad canendum ſuaviſſima.

* *vox.*
† *idonea.*
Quid faciendum ſit, à faciente diſcendum eſt. Sen. ep. 99.
Ἃ δεῖ μαθόντας ποιεῖν ταῦτα ποιοῦντες μανθάνομεν. Ariſt. 2. Ethic. 1.
Adeum ædium janua, virtutis cyclopædia. Philo lib. de profug.

14 Hoc fuit vitæ meæ curriculum, & tempus parandis artibus ſcientiisq; à me impenſum. Ac meritò oportebat eum, qui tot artibus occupatus eſſet, virtute plurimum excellere. Verùm enimverò juratus tibi fateor, me non usque adeo ſtudiis fuiſſe deditum, quin ſingulis diebus bonam temporis partem perdiderim. ADEO quippe & libera eſt adoleſcentia, & delicata caro, ut quantumvis laboribus fatigetur extraordinariis; temporis tamen aliquid ad delicias ſuas † compareat.

Cui deeſt aliquid ad bonum, malus eſt. Sen. ep. 92.
Iter ad capeſſendos magiſtratus ſæpè literis promovetur. Symm. 1. epiſt. 14.
Ingenium hominum ab labore proclive ad libidinem. Ter. And. ſcen. 1.
† *ſuffuretur.*

Cæterùm Romani veteres licèt multis in rebus diligentiſſimi eſſent, ſumma tamen vigilantia in quinq; inſtitutis utebantur, in quibus nec Senatus negligens erat, nec preces ullius quicquã valebant, neque lex ulla vel vetus vel recens legibus illis quenquã ſolvebat; quæ quidem diligentia laude digna eſt. PRINCIPUM enim eſt, qui amplis (regnis &) ditionibus præſunt, illuc oculos animosque dirigere, unde majora arbitrantur imminere Reipublicæ (damna &) pericula. Erant ergo quinq; ſtatuta iſta.

Quinq; Romanorum inſtituta.
Facilius eſt excludere perniciosa, quàm regere, & non admittere, quàm admiſſa moderari. Sen. 1. de ira. 7.
Quæ poſſunt noxiè creſcere, celerius amputanda. Caſſiod. 5. ep. 18.
Vitiis Princeps providentia ſua occurrat. Plin. 6. ep. 19.

Primùm Romæ non licebat inhoneſtos eſſe Sacerdotes: UBI enim Sacerdotes inhoneſti ſunt, deos populis illis infenſos eſſe argumento eſt.

1. *Sacerdotes honeſti ſunto.*
Non benè cœleſtes impia dextra colit. Ovid. epiſt. heroid. 7.

Deinde Romæ non licebat virgines Veſtales diſſolutas eſſe. JUSTISSIMUM quippe eſt, ut virgo ſua ſponte bonam ſe fore publicè profeſſa, ad caſtitatem tam publicè, quàm privatim ſervandam in vita adigatur.

2. *Veſtales caſtè vivunto.*
Caſtitas ſine caritate, lampas eſt ſine oleo: ſubtrahe oleum, lampas non lucet, tolle caritatem, caſtitas non placet. Bernhard. ep. 42.
Quiquis promittit, debitor eſt. Sareſb. 3. 11.

Adhæc non licebat Romæ cenſores injuſtos eſſe. NIHIL enim magis rempublicam peſſundat, quàm ſi lance judex non æqua erga cunctos utatur.

3. *Cenſor juſtus eſto.*
Non ſit par honos in diſpari merito. Livius lib. 32.

Præterea non licebat Romæ, ut duces bellici in militiam profecturi, pavidi & ignavi eſſent. NIHIL enim Reipubl. damnoſius, nihil homini turpius, quàm ſi illius fidei credatur exercitus, qui in imperando primas in bello ſibi vendicat; ubi ad manus ventum eſt, poſt principia ſibi cavet loco.

4. *Dux belli fortis eſto.*
Ἀσφαλὴς ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης. Eurip. Stob. fol. 580.
Cunctatio cùm nimia eſt, verendum eſt, ne inertiæ, & deſidiæ, vel etiam timiditatis nomen accipiat. Plin. 2. ep. 10.

Poſtremò non patiebãtur Romani pædagogos eſſe vitioſos. NIHIL enim vel monſtroſius, vel pejoris exempli eſt, quàm pueritiæ magiſtrum diſcipulum eſſe vitiorum. Quid

5. *Pædagogi ſanctè vivunto.*
Mali magiſtri plus moribus nocent, quàm ingeniis proſunt. Val. Max. 6. 4.

Digitized by Google

Imperium ſi in parvo contemnitur, in omni parte violatur. Caſſ. 2. ep. 12.

Poſtquam deſimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Plin. 3. ep. 21.

Idem huic urbi dominandi finis erit, qui parendi fuerit. Sen. 1. de Clem. 4.

Blando veneno Deſidiæ virtus paullatim evicta ſeneſcit. Sil 5.

Quid tibi videtur, mi Pollio? An cùm iſta Romæ obſervarentur, adeò diſſolutis, ut nunc eſt, juventutem fuiſſe moribus arbitraris? Hanccine Romam illam eſſe credis, ubi priſcis 15 temporibus, & in aureo illo ſeculo, ſenes erant honeſtiſſimi, juvenes optimè morati, exercitus diſciplinæ obſervantiſſimi, & Cenſores Senatoreſque juſtiſſimi? Ita me dii ament! ita vir bonus & ſim & habear! ut non eſt hæc Roma, ut nullũ habet Romæ veſtigium, nullum decus, nullam ſimilitudinem. Ac ſi quis hanc Romam veterem illam Romam eſſe affirmaverit, Romam parum omnino novit. Etenim defunctis priſcis illis & virtute conſpicuis Romanis, nos ne ſedibus quidem illorum digni Diis viſi ſumus: Ita vel hæc Roma non eſt, vel nos Romani non ſumus germani. Intuentes enim in res geſtas & virtutes antiquorum; magno illos probro afficeremus, ſi nos illorum poſteros diceremus.

In ſomnum à vigiliis, ab armis ad voluptates, à negotiis in otium converſa civitas. Vell. lib. 2.

Ampliſſimam Romani imperii dilatationem vaſtiſſima ruina conſequitur. Oroſ. 6. 14.

Non ita civitas ægra eſt, ut conſuetis remediis ſiſti poſſit. Liv. lib. 3.

Nil patrium niſi nomen habet Romanus alumnus. Propert. 4. I.

Properante ruina ſumma cadunt. Lucan. lib. 5.

Arbores magnæ diu creſcunt, una hora extirpantur. Curt. lib. 7.

Ad ſummum perducta rurſus ad infimũ, velocius quidem, quàm aſcenderant, relabuntur. Sen. proœm. 1. controv.

Hæc eò, mi Pollio, dicere volui, ut quales fuerimus, quales nunc ſimus, & præſentia cum præteritis nulla ex parte conferenda videas. RES enim magnæ & tempore longo, & vi ſingulari ad capiendum incrementum indigent; puncto verò temporis eædem leviſſimo momento ad ruinam impelluntur.

Ut deſideranti prolixitas grata eſt: ita diſplicere non poterit brevitas occupato. Symmach. 3. ep. 37.

Par erat garrulitatem noſtram ſilentii veſtri talione frenari. Sidon. 5. 3.

Semper illi quod largiatur, occurrit, cui bene velle non deficit. Leo Serm. I. de jejun. X. menſ.

Partem oneris tui mihi vindico & tanquam parens alter puellæ noſtræ confero L. millia nummûm. Plin. 6. ep. 32.

Siquid in abſentes boni conſulas, impenſius majore gaudetur. Sym. 1. ep. 5.

Longior fui, quàm ſtatueram, & propter occupationes, de quibus dixi, ter aut quater ſcriptionem interrupi: quòd ſi quantum in mea redundat, tuæ fuiſſet additum, juſtus foret utrinque epiſtolæ modus. Jam verò cùm ego breviloquentiæ ignoſcam tuæ; meæ viciſſim veniam dabis loquacitati. Et quoniam olim Alexandriæ vidi abs te monocerotis cornu quæri: ejus tibi ſegmen luculentum, & unà equum meo judicio bonum mitto. Si Druſilla filia tua, cum qua frequenter jocari (& ludere) ſolebam, vivit; fac me certiorem, ut in ea marito collocanda tibi adjutor ſim. Dii te, mi Pollio, incolumem una cum uxore, ſocru & filia, quos omnes à me & Fauſtina ſalvere jubebis, conſervent. Vale. E Cælio monte. Marcus Imp. Rom. m. p. ſ.

CAPUT IV.

De Religionis Chriſtianæ præcellentia, quæ veri Dei notitiam tradit, deque veterum ſuperſtitione, qui tot Deos habuerint; item antiquitùs, quando inimici intra lares ſuos reconciliabantur, Deos in fanis ad complexum adductos.

Plato confeſſus eſt, veram de Deo opinionem, propter ignorantiam plebis, proferre, ſecurum non eſſe, Ioſeph. cont. Apion. lib. 2.

Unus Deus, unam fidem tradidit, unam Eccleſiam toto orbe diffudit: Hanc aſpicit, hanc diligit, hanc defendit. Quolibet ſe quiſquis nomine regat, ſi huic non ſociatur, alienus: ſi hanc impugnat, inimicus eſt. Oroſ. 7. c. 33.

SOLUS

16 SOLUS ΛΟΓΟΣ, unigenitus Patris, Monarcha perpetuus hierarchiarum, omnibus ſeculis antiquior, princeps æternitatis, principium, à quo omne principium, primogenitus Dei, & totius rerum univerſitatis conditor; in arcano æternæ ſapientiæ ſuæ conſilio, totum religionis Chriſtianæ ſyſtema, & ſtamen* tàm ſolido ſuperſtrui norum quatefieri, neque tyranturbinibus Pſeudochriſtia fundamento voluit, ut ea neque norum inundatione labefactari, neq; procelloſis hæreſium ventis ſubrui poſſit. FACILIUS enim eſſet cœlum terramque perire, quàm vel unicum diem religonem Chriſtianam à rerum natura tolli.

Deus principio antiquior, fine diuturnior. Auſon. grat. actio.

Philoſophi unum Deum omnium autorem repererunt. Oroſ. 6. 2.

Principii nulla eſt origo. Cic. Tuſcul. 1.

Hac est caritas expetenda, hæc eſt major imperio, ſi fides tuta ſit, quæ ſervat Imperium. Ambr. contra Symmach.

* *Structuram.*

Nihil æquè nequit occaſui ſubjacere, quàm vera religio. Faſcic. tem. fol. 59.

Eccleſia interventu fidelium precum merita, mundi pœnas, juſtumq; judicium Dei, exorata ipſius elementia, temperat. Oroſ. 6. 4.

At dii (contrà gentilium) antiqui, qui tantùm erant hominum inventa, cùm fundamentum ſectarum ſuarum damnatarum eſſet arena inſtabilis, humus ſabuloſa, palus voraginoſa & via invia; infeliciſſimi & miſerrimi partim inſtar navis in latus everſæ vorticibus hauſti ſunt, partim velut ædificia carioſa, fundamentis convulſis, peſſum ierunt. Deniq; deorum illorum, qui nominetenus tantùm dii erant, perpetua oblivione ſepultorum memoria prorſus intercidit. Siquidem ID SOLUM perpetuum erit, quod principium in Deo, per Deum, & à Deo habuerit.

Deorum gentilium vanitas & interitus.

In ſubverſione fidei nullum ab ignorantia remedium eſt. Saresb. 1. 28.

In ruinam prona ſunt, quæ ſine fundamentis creverunt. Sen. 1. de ira 16.

Primus in orbe deos fecit timor. Stat. Theb. 3.

Tunc demum coli dii gentilium debuiſſent, ſi dii fuiſſent. Tertul. apolog. 10.

Maxima & diverſiſſima fuit olim in terris populorum multitudo, quales fuerunt Syrii, Aſſyrii, Perſæ, Medi, Macedones, Græci, Scythæ, Argivi, Corinthii, Chaldæi, Indi, Athenienſes, Lacedæmonii, Pœni, Vandali, Suevi, Alani, Hunni, Germani, Britanni, Hebræi, Palæſtini, Galli, Iberi, Lydi, Mauri, Luſitani, Gotthi, & Hiſpani. Ac ſanè in his omnibus quanta fuit † populorum varietas, tanta fuit ceremoniarum, quibus utebantur, & deorum, quos venerabantur, diverſitas. Hoc enim errore gentiles tenebantur, ut cum tanta eſſet rerum conditarum multitudo, ad creandas illas ſatis potentem fuiſſe unum Deum negarent. Equidem coram ſapientibus univerſis affirmare auſim, neq; id negabũt, quotquot aut fuerunt, aut etiamnum ſunt pagani, infinities majorem fuiſſe deorum, quos leviſſima vanitate invenerunt & coluerunt, quàm regnorum & provinciarum, quas ſubegerunt & tenuerunt, multitudinem. Eo quippe dementiæ progreſſi ſunt (magna ex parte) poetæ antiqui, ut in poematis ſuis aſſeverare auſi ſint, unius terræ deos, alterius provinciæ hoſtes eſſe capitales; adeò ut Trojanorum dii acerbiores Græciæ, quàm ipſi Græcorum Principes Trojæ hoſtes eſſent.

Vnicuiq; provinciæ & civitati ſuus eſt Deus. Idem apolog 23.

Omnes gentes abhorrent ab exteris ritibus tantoq; plus honoris putant ſuis accedere, quanto magis alienos proculcarint. Phil. de vita Moſis. lib. 2.

Gentes diverſis ſacrorum ritibus inſtitutas, etiam religio ſeparat. Oroſ. 5. c. 1.

Omnes quam ipſi colunt religionem, potiorem ac ſanctiorem aliena putant. Facius lib. 10.

† *Vrbium aut oppidorum.*

Nomina alia aliis gentibus & numina in iisdem innumerabilia. Plin. 2. c. 7.

Nihil ita facit ad diſſidium, ut de Deo diſſenſio N. z. orat. 8.

Dei mentem homo, animal cæcum & ipſum ſe neſciens, nullis poteſt rationibus conſequi Arnob. lib. 2.

Majeſtatem Dei ex noſtra imbecillitate metimur. Sen. ep. 92.

Quis non Poeta dedecorator invenitur deorum? Tert. Apol. 14. Cic. 2. de na. Deor. Plato 2. de rep.

Πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί. Ariſt. 1. Met. 2.

Quid Poetæ cum fide? Plin 9. ep. 33.

Vnum eſt, ſed magnum vitium, quod eſt poeta. Martial. 10. 74.

Πᾶς ποιητὴς ψυχαγωγίας ἢ ἀληθ... ἐστὶ στοχαστής. Agatharch. de mari rub.

Quis ſine indignatione videre potuit, tanta veneratione colore Aſſyrios Belum, Ægyptios Apim, Chaldæos Iſidem, Babylonios Draconem voracem, Pharaones ſtatuam auream, Palæſtinos Beelzebub, Romanos Jovem, Pœnos Martẽ, Corinthios Apollinem, Arabes Aſtaroth, Argivos Solem, 17
Achæos Lunam, Sidonios Beelpheger, Ammonitas Baalim, Indos Bacchum, † Lacedæmonios * Oſigem, Macedones Mercurium, Epheſios Dianam, Græcos Junonem, Armenios Liberum, Trojanos Veſtam, Latinos Februum, Tarentinos Cererem, Rhodios Janum, ut autor eſt Appollonius Tyaneus? Sed maximam admirationem illud moretur, quod ſæpè inter ſe contendebant, non tam de poſſeſſione & imperio regnorũ, quàm utrorum dii meliores eſſent & potentiores; cum perſuaſum ſibi haberent, quod ſi dii forent debiliores, populos item oporteret eſſe miſeros (inopes) injuriis obnoxios & infelices.

Autor eſt Pollio, libro ſecundo de deſolatione regnorum Orientalium, primam provinciam, quæ Ælio Adriano Imperatori, qui decimus quintus fuit inter Imperatores Rom. rebellavit, fuiſſe Palæſtinam adverſus quam miſit † Catilium Severum virum magnanimum & bello feliciſſimum. IN DUCIBUS enim bonis non ſolum animorum magnitudo, ſed (inprimis) etiam armorum felicitas requiritur. Illius ergo ductu non modò Judæa debellata; verum tantæ etiam clades ſtrageſque illi regioni illatæ ſunt, ut * quinquaginta arces municiſſimæ dirutæ, vicique (celeberrimi atque nobiliſſimi) nongenti octoginta quinque funditus everſi & igne conſumti ſint: Viri in excurſionibus, præliis, conflictibus, nec non ſuppliciis ſuprà quinquaginta * millia cæſi & interemti fuerint. NON enim gloriam dux ſuperbus & crudelis ſe adeptum exiſtimat, niſi terram ſanguine humano inundet. Præterea in opidis, dum obſidebantur, inopum & ſenum, puerorum fœminarumque peſte fameque infinita interiit multitudo. Nam IN BELLIS diuturnis nonnulli quidem gladio cadunt hoſtili; at peſtis, proditio, fames omnibus internecionem offert.

Confecto bello Judaico, mox bellum longè atrocius inter Alanos & Armenios coortum eſt. Nam LABORUM & calamitatum, quibus regna & provinciæ (in hujuſmodi turbis) affliguntur, initia multi: remedia verò finemque pauci vident. Ejus belli occaſio fuit, quod cum populi utriq; ad ludos conveniſſent Olympicos: nata eſt inter eos contentio, utri

meliores

Haec urq; vera prodi, neque falſa confingi apud religioſiſſimos oportebat. Ter. apol. 14.

Error ſemper pertinax eſt & ad fraudem promtus. Cœca enim eſt malitia, & error ſtolidus, Epiph Hereſ. 19.

Idolum nec ſentit ſuæ nativitatis injuriam, nec poſtea de veneratione culturam. Minuc. p 380.

† *Thebeos Oſirim.*

* *Ogygem.*

Εἰς ἐμπειρίαν καὶ δεῦ' ὑπάρχει, θεῶν ἀμείνονων τυχεῖν. Eurip. Heracl.

Omnibus mortalibus à natura inditus eſt amor patriæ & legum patriarum religio. Philo legat. ad Cajum.

Ægypty deos habent diverſiſſimi cultus, bellis quoque ejus rei cauſa ſe mutuis impetunt. Dio lib. 42.

Solos credit habendos quisq; deos, quos ipſe colit. Iuven. Sat. 15. Joſeph. cont. App. lib. 2. Diodor. lib. 1.

Adrianus bellum omnino nullum, niſi invitus ſuſcepit. Hebræorũ duntaxat, qui ſupra Syros ſunt defectionem ultus eſt. Pauſan. lib. 1.

† *Iulium.*

Felicitas rerum geſtarum exercitus benevolentiam imperatoribus, res adverſæ odia conciliant. Cæſ. bell. civ. 2.

Duo claros duces faciunt, ſumma virtus, ſummaque felicitas. Pacat Panegyr.

Bono imperatori haud magni fortuna momenti eſt, mens ratioque dominatur. Liv. lib. 22.

* *Verba Dionis*, lib. 69.

Arma tenenti omnia dat, qui juſta negat. Lucan. lib. 1.

Initia cædis orto, difficilis modus. Tacitus hiſtor. 1.

Vi captis nulla apud Victorem venia eſt. Liv lib 36.

* *DXXC. millia Dio.*

Victoria natura inſolens & ſuperba eſt. Cicer pro Marcel.

Afferit urbes ſola fames, Lucanus lib. 3.

Urbes munitionibus ac naturali ſitu inexpugnabiles, fame ſitique tempus ipſum vincit atque expugnat. Liv. lib. 5.

Propter deos bellis ſe laceſſere Ægyptiorum civitates ſolent. Apul. Aſclep.

Omnes abhorrent ab externis ritibus, & tanto plus honoris putant ſuis accedere, quanto magis alienos proculcarint. Philo Vit. Moſ. 2.

Νεῖκος κρεόντων ἀποθέσθ' ἄπορον. Pindar. Olymp. 10.

Sæpe conſerit caſus duratura longius à parvis initiis odia. Fab. declam. 9.

Cuiq; ſua, etiamſi non ſint, videntur honeſtiſſima. Philo legat. ad Cai.

Digitized by Google

melioreſhaberent deos! & alteris pertinaciter aſſeverantib. alteris contra obnitentibus, finitis ludis, in patriam verſi tanto implicitifuere bello, ut ſub prætextu propugnandi deorū ſuorum honoris, regnorum illorum tantum non deleretur memoria: Etenim ſi paulò quærimus diligentius, LEVISSIMIS ex cauſis † bella famoſiſſima nata eſſe reperimus.

Cæterum Imperator Ælius Adrianus Julium Severum,
18 de quo ſupra dicebam, miſit, qui pacem inter Alanos & Armenios conciliaret, mandans, ut pacem repudiantes bello perſequeretur. INTERITUM quippe juſtiſſimum ſeditioſi merentur. At Julius Severus tam prudenter ſe geſſit, ut priusquam ad manus pugnamq; veniret, illos inter ſe reconciliaret: quæ res non minùs grata Imperatori fuit, quam regno ſalutaris. NON MINORE enim gloria dignus eſt dux, qui per concordiam provinciam ſubigit, quam qui pugnando illā vincit, inter leges autem pacis & hæc fuit, ut Alani Armeniorum, & Armenii Alanorum deos reciperent, & quando homines reconciliati amice in concilio ſeſe*mutuo complecterentur, itidem in fanis dii inter ſe reconciliati ſeſe mutuo complecterentur. Tanta erat veterum vanitas, tam deplorata martalium cæcitas, adeò ſcilicet ſubjectionibus diabolicis faſcinatorum, ut quam facile verum divina jam ſapientia creat hominem, tam facile tum homo vaniſſimus falſum inveniret numen. Ea quippe fuit Spartanorum opinio, non minus virium adeſſe hominibus ad inveniendos Deos, quam diis ad creandos homines.

Καὶ φαύλη τις αἰτία πολλάκις παραρπεῖσα, πολλῶν πραγμάτων αἰτία μεγάλων, καὶ συμφορὰς ἀπείρους ἐγέννησε. Nicet. Man. Com. 5.

† *certamina immortalia*

Sapientis bellum potius extingui, quam armis & ferro rem in diſcrimen adducere. Cic. Philip. 5.

Non minus eſt imperatoris conſilio ſuperare, quam gladio. Cæſar. bell. civ. 1.

Γνώμῃ γὰρ τὸ κρατεῖν ἢ σθένει χερῶν. Athæ. Stob. orat. 54.

Bonos duces plura conſilio quam vi perficiunt. Tac. Annal. 2.

Pulcrum majora clementiæ benignitatisq;, quam virtutis bellicæ monimenta relinquere. Liv. lib. 37.

Prima eſt egregiorum ducum ſapientia, victoriam ſine periculo comparare. Polyæn. lib. 1. procem.

Omnes mente præditi optant hoſtes ſine armis debellare. Dion lib. 41.

**Vide Valer. Max. de ſacello deæ Viriplacæ. lib. 2. c. 1.*

Quale poteſt eſſe ædificium, quod de ruina conſtruitur? Optat. 3.

Apud vos de humano arbitratu divinitas penſitatur. Homo jam Deo propitius eſſe debebit. Tertul. Apolog. 1.

CAPUT. V.

Bruxilli inter veteres autoritas: ejuſdem vita quam egit, & ſermo, quem moriturus ad Romanos habuit; item CCLXX millia deorum, quos Romanis dedit.

PHARASMANES lib. XX. de libertate Deorum, quorum Cicero de natura Deorum meminit, eo tempore, quo Galli Romam occuparunt, & Capitolium obſederunt, veniſſe cum illis philoſophum refert, Bruxillum nomine, eumq; Gallis Italia expulſis, apud Camillum Romæ manſiſſe: Et quoniam ea tempeſtate Romani philoſophis carebant, magno in honore illum fuiſſe ab univerſis Romanis habitū, adeo ut primus ille exterorū fuerit, cui viventi ſtatua fuit in curia poſita. Solebant enim Romani ſtatuas * civibus etiamnum viventibus, peregrinis nonnulli defunctis ponere.

Sicut lux à nulla re illuſtratur, ſed ſe ipſa oſtenditur, ſic ſolus Deus ſe poteſt oſtendere. Philo de monarchia.

Dei cogitatio ferrumen quoddam eſt vitæ ac rei diſſociabilis glutinum. Arnob. lib. 2.

Ἡ τέχνη ἐστὶ δεινὴ καὶ ... ὥστε τοὺς ἀνθρώπους ἐξομαλίσαι ... ἔστι τοῖς χερσὶν αὐτῶν ... Syneſ. ep. 97.

Statuæ in memoriam poſteritatis & levandi deſiderii cauſſa poſitæ. Alex. Blond.

Plin. 34. 4.

Sacratiſſimum omnium eſt vir bonus, profaniſſimum contra vir malus. Plat. Minoe.

Honor ex conceſſione conſtat tribuentis, & amplificationem æſtimatio [illegible]. Arnob. lib. 6.

** Philoſophus Romanus.*

Non quantum, ſed qualiter quiſque vixerit, intuendum. Fulgent. ep. 2.

Septem in vita Bruxilli memorabilia.

Is Bruxillus cum annos tres & decem ſupra centum vixerit, & ex iis ſexaginta quinque in ipſa urbe Roma domicilium habuerit, præter alia, ſeptem ex vita illius memorabilia referuntur.

1. *Vita ſolitaria.*

Qui latitant & torpent, ſic in domo ſunt, quaſi in conditivo. Sen. ep 60.

λάθε βιώσας. Vide Plutarchi peculiarem de occultè vivendo libellum.

Mirè ſilentio & tenebris animus alitur. Plin. 9. ep 36.

Primùm, quod ſexaginta annis nemo unquam Romanus illum pedem porta efferre viderit. ANTIQUITUS enim parvo ſapientes habebantur in pretio, qui cùm ſapientia excellerent, vitam non amarent ſolitariam.

2. *Taciturnitas.*

Malunt colloqui cum pravis hominibus linguæ potentibus, quàm cum bonis garruli. Plut. de garrulit.

ἄκυε πολλά, λάλει ὀλίγα. Laert. lib 1.

Secundum, quod annis ſexaginta nemo unum ex ipſo verbum audivit otioſum. MULTUM enim authoritatem hominum ſupervacanea minuit garrulitas. 19

3. *Otii fuga.*

Multum intereſt, utrùm vita tua otioſa ſit, an ignava. Sen. ep. 56.

El tiempo es malo de cobrar perdido, Arauc. pag 286.

Tertium, quod toto illo temporis ſpatio nunquam viſus eſt horam ullam perdere. NULLUM enim in ſapiente gravius delictum, quam ſi momentum temporis perdidiſſe videatur.

4. *Innocentia.*

ἀναμάρτητος καὶ σοφοῦ σοφώτερος. Menani Stob. orat. 3.

Piſcem ſine ſpinis non invenias. Ælian. lib. 10.

Quartum, quod toto illo tempore nullo unquam crimine fuerit notatus. Quod quidem non vulgaris eſt excellentiæ, RARI enim ſunt longævi, qui non ſint infamia aliqua notati.

5. *Converſatio laudabilis.*

Improbi hominis eſt alia facienda mandare, Plat. Minoe.

† *Reliqua virtutes.*

Res difficilis humano generi innocentia, Sen. in ſap. non cad. injur. 4.

Quintum, quòd omni illo tempore nemini moleſtiæ vel querelæ cauſſam præbuerit, quod non minoris, quam † ſuperius illud, laudis eſt. Etenim MONSTRUM quaſi quoddam naturæ vir ille poteſt dici, qui ſic vitam egit, ut moleſtia & dolore neminem afficeret.

6. *Religio.*

Serpunt vitia, & in proximum quemque tranſiliunt, & contactu nocent. Sen. de tranq. 6.

Κακοῖς ὁμιλῶν καὶ κακὸς πάντως ἔσῃ. Naz. Stob. ſol. 69.

Sextum, quod tres aut quatuor nonnunquam annos ita exegit, ut nunquam templis excederet, quo facto vitæ ſanctitatem puritatemq; declaravit. NON enim ſatis eſt vitiis carere hominem virtutis amantem, ſed hominum eidem improborum commercia fugienda ſunt.

7. *Pietas.*

Deum ſequere. Cic. de fin. 3.

Ab Iove eruditum eſſe, mira quædam laus exiſtimanda eſt. Plat. in Minoe.

Septimum, quod frequentius cum diis, quàm cum hominibus colloquebatur.

Mors optima tunc eſt, cum peritur, vitæq; piget, cum funus amatur, Ola. epit. lib. 5.

Quid pulcrius eſt, quam vivere optantibus cunctis? Sen. 1 de clem. 19.

Καλὸν ἀποθανεῖν πρὶν θανάτου δρᾶν ἄξιον. Ariſt 3. Rhetor. 11.

Qui doctrina ſuæ gratiam non dividit imperitis, docere cum poſſit, haud mediocris reus eſt culpæ. Ambroſ. Luc 19.

Cum autem ad extum jam vitæ vocaretur, veniſſetq; Senatus, ut ipſum inviſeret univerſus, & gratias ipſi ſingulares egiſſet, quod tantum temporis tam laudabiliter & familiariter ſecum verſatus eſſet, atque oſtendiſſet, quanto dolori toti urbi viri tam excellentis è vita foret migratio: Philoſophus optimus, audientibus cunctis, in hanc ſententiam Senatui reſpondit.

Hunc ſolum patitur errorem, quod putat ſibi tractatuum conſilior[illegible] ſucceſſum

CAPUT VI.

Philoſophi ſupradicti jam ferme morientis ad Senatum Romanum

Digitized by Google

Romanum oratio, (qua oſtendit, ſe CCXXc. millia deorum urbi relinquere.)

CUM ſitis, Patres conſcripti, viri ſapientes, non decet vos, me quidem judice, mea morte, quam ego animo læto accipio, contriſtari. NON enim mors, quam ſubimus: ſed vita potius, quam egimus, improba deploranda eſt. VALDE enim ſtolidus videtur, qui mortem ideo duntaxat timet, quod vitæ hujus privetur voluptatibus: ſiquidem MORS timenda non eſt, quia vita adimitur, ſed quoniam acerba mors nihil aliud eſt, quam vitæ ſceleratæ carnifex.

tribui pro religione legitima, quem potius aſſequitur pro felicitate terrena. Sidon. 7. epiſt. 6.

Sapiens diem mortis ſuæ propitius expectat, quod de animæ immortalitate confidat. Apul. de philoſophia.

La vida paſſada haze le veiez Peſada. Adag.

Ejus eſt, in mundo diu velle manere, quem mundus oblectat. Cypr. Serm. 4. de mortalitate.

Optanda mors eſt, ſine metu mortis mori. Sen. Troad. 4.

Ego vero, P. C. lætus morior primum, quod non ſuccurrit
20 mihi quenquam à me tota vita mea fuiſſe in civitate hac (offenſum) aut læſum, & CERTUS ſum, ei qui in vita nulli hominum malè fecit, in morte Deos neutiquam malè facturos.

Morituri ſolatia.

Chi ben vive, ben muore. Bocac. Guicciard. pag. 50.

1. *Bona conſcientia.*

Innocentia commodis cunctis anteferenda. Apul. lib. 3. aſin. aur.

Deinde lætus morior, cum quanto Romanis dolori ſit diſceſſus meus videam. NIHIL enim illo infelicius, cujus ob vitam omnes plorant, & cujus in morte plurimi rident.

2. *Luctus bonorum.*

Queritur peremptum nemo, quem incolumem timet. Sen. Oedip.

Præterea lætus morior, cum recordor ſexaginta annis, quos Romæ egi, ſemper me dediſſe operam, ut prodeſſem reipublicæ. Dii namq; juſti mihi dixerunt, NULLAM eſſe mortem ærumnoſam, niſi quam vita præceſſit infructuoſa.

3. *Vita utiliter acta.*

Vive bene, ne malè moriaris. Auguſt. tom. 1. fol. 179.

ἡ εὐσέβεια συνθνήσκει βροτοῖς, κἂν ζῶσι κἂν θάνωσιν, οὐκ ἀπόλλυται. Sophoc. Phil.

Poſtremò lætus morior, non tam ob commoda, quæ ſemper in homines à me ſunt profecta, quàm ob cultum, quem diis præſtiti. Cum enim reſpicimus, quàm inutilibus vitam rebus impendamus: dicere poſſumus, ILLO tantum nos vixiſſe tempore, quod cultui divino tribuimus.

4. *Pietas.*

Nec ſic quiſquam debet eſſe otioſus, ut in eodem otio utilitatem non cogitet proximi, nec ſic actuoſus, ut contemplationem non requirat Dei. Aug. 19. civ. 19.

O vie heureuſe, o bien heureuſe mort. Cl. Marot. Cimetier. 544.

Sed omiſſis, quæ ad me pertinent, arcanum quippiam vobis, P. C. quod ad veſtram ſpectat rempublicam, patefaciam. Romulus pater noſter Romam fundavit; Numa Capitolium condidit; Ancus Martius mœnibus urbem cinxit; Brutus à tyrannis eam liberavit; Camillus ille optimus Gallos urbe expulit, & Quintius Cincinnatus regnis illam auxit. Ego vero diis abundantem relinquo: qui melius urbem quam ulli vel muri vel viri, defendent. Omnino enim PLUS unius Dei favor, quam omnium hominum robur valet. Quo tempore Romam veni, magnum erat dedecus videre urbem, adeò à diis inopem. Nam tantum quinque habebat, nempe Jovem, Martem, Janum, Berecynthiam & Veſtam. Jam vero alio loco res ſunt, cum Deum ſinguli tutelarem habeant. INIQUISSIMUM enim eſt, ærarium nummis plenum eſſe; templa vero diis vacua conſpici.

Romani non ideo tanti, quod religioſi, ſed quod impune ſacrilegi. Minut. pag. 585.

Numa religionibus, & divino jure populũ devinxit, Tacit. annal. lib. 3. Flor. lib. 1. c. 7.

Facile eſt omnia poſſe Deo. Ovid. 1. art.

Plurimum valet ad metum delinquendi, etiam præſentia religionis urgeri. Symm. relation.

Felicior Roma cum paucioribus diis vixit. Auguſt. 3. civ. 12.

Maior cœlitum populus, quam hominum Plin. 2. c. 7.

Nos definimus Deum primò natura cognoſcendum: deinde doctrina recognoſcendum; natura ex operibus, doctrina ex prædicationibus. Tertul. adv. Marciona.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Πολλὰ δ' ἄδοι σὺν θεοῖς εὐπραγίας. Pind. Olymp. 8.

† *maxima felicitatis loco. G.*

Καλὸν ἄγαλμα πόλεσιν εὐσεβὴς πόνος. Eurip. Supplic.

Separatim nemo habeſſit deos, neve novos. Cic. 2. de ll.

Ex communi ſi quis ſibi plus apperit, violatius humanæ ſocietatis. Idem. 3 offic.

Jupiter & cum matre Deum regis ipſe Leonem. Manil. 2.

* *Idaam.*

Implet ſuperſtitione animos, & exhaurit domo. Cic. 2 de ll.

Nihil à Deo, quod ſit nocens atque execrabile, proficiſcitur Arnob. lib. 2.

Omnes deos utriusque ſexus, ſi & ſexus habent, non niſi bonos exiſtimare debemus. Auguſt. l. civ. 18.

οὐ κρατοῦσι ῥᾴδιον βροτοῖσιν ἐμφανεῖν φίλα. Eurip. Hecub.

Cum diis ſacrilegi tantum pugnant. Cur. lib. 7.

ἰσχυρὸς οὐκ αἰτίας ἐξελεῖται τὸ κρεῖττον. Heliod. epit. pag. 28.

Χρὴ δὲ πρὸς θεὸν οὐκ ἐρίζειν. Pind. Olymp. 2.

Μηδεὶς τὰ θεῶν ὀνόσαιτο. Theocr. Idyl. λγ.

Cur Deo ſuccenſere oportet, in cujus poteſtate ſunt omnia? Dio. lib 71.

Deorum injuriæ diis curæ. Tacit. lib. 1.

Fortuna, ut fit, obærati, cultum reliquerant deorum Liv. lib. 1.

Merito homo deficit ab illo, qui cum fecit, cum ſibi præficit, ipſe quod fecit. Aug. 8. civ. 23

Cæli myſterium doceat me deus ipſe, qui condidit: non homo, qui ſeipſum ignoravit. Ambr. contr. Symm.

Non ſolum cum lætitia vivendi rationem accepimus: ſed etiam cum ſpe meliore moriendi. Cic. 2. de ll.

Hoc eſt nimirum magis feliciter de vita migrare, quam mori. Vell. lib. 1.

Στέργειν μὴ λέγε τοῖς ἀγαθοῖς. Cal. Ep 4.

Quid iniquius, quam impia ſapere & ſapientiorib. doctioribusque non credere? Leo ep. 10.

A veritate diſcedere nemini expedit, qui meminerit futuri judicii, quo omnes nos neceſſe eſt, apud Chriſti tribunal aſtare, reddentes rationem in primis ipſius fidei. Tert. de præſcr. adv. hær.

Errori renunciaſſe, non vitii, ſed profeſſus eſt Ambr. Pſal. 118. Socrat. 3. hiſtor. Eccl. cap. 13.

† *c. D XII.*

Quemadmodum ducenta & octoginta millia civium ſunt, ita † perſuaſiſſimum habete, deorum vobis ducenta & octoginta millia à me relinqui: Et per illos vos, ô Romani! Deos obteſtor, ut Deo quisque domeſtico contentus ſit, neq; velit publica ſibi civitatis numina vendicare. APUD deos enim reus, apud homines inviſus eſt, qui quod multorum commune eſt, privatim ſibi proprium facit.

Hæc vero vobis ratio ſervanda erit, ſi peccare circa deorum 21 cultum minime vultis. Habebitis ſcil. matrem*Berecynthiam ad placandos deos iratos; Habebitis Veſtam, ad mitiganda fata infeſta; Jovi commendabitis reipub. veſtræ regimen, eumq; deorum in cœlo terraq; omnium Principẽ eſſe ſtatuetis. Niſi enim deorum in cœlo iram & invidiam leniret Jupiter; jam dudum hominum in terris memoria deleta eſſet.

Quod autem ad reliquos deos attinet, quos vobis relinquo peculiares; illis privatim quisque utatur; Hoc tamen fixum animo habete Romani, ſi quando fortunam adverſam experiemini, ne cui fas ſit, ut deum domeſticum contumelia afficiat. Mihi enim dii exierunt, ſatis ſuperq; eſſe, diſſimulari à diis eorum, à quibus non colerentur, injuriam, etiamſi iis, à quib. ultrò etiam offenderentur, non ignoſcerent. Nec vero vos ipſi decipiatis, deos privatos eſſe & inacceptos, dictitantes. Sic enim habetote, NON eſſe deum tam imbecillum, cui non ſatis ſit ad ulciſcendum injuriam virium.

Æquum eſt, ô Romani, ut univerſi deinceps læti vivant, certamq; de ſecuritate ſpem concipiant, fieri non poſſe ſtatuentes, ut ab hoſtibus veſtris vincamini, cum jam non ipſi à vicinis, ſed vicini à vobis deos mutuaturi ſint.

Vos quidem, quia porro me non amplius viſuri eſtis, hodie me moriturum arbitramini: Ego verò quoniam morior, hodie mihi vitam exordiri videor. Siquidem ad deos migro, quos vobis relinquo, & vobis deos relinquo, ad quos migro.

CAPUT VII.

Ethnicos credidiſſe unum Deum non ſatis eſſe potentem, ut ab eo contra hoſtes defenderentur: & Romanos à Gothis oppugnatos toto imperio dimiſſis legatis deos mutuo petiiſſe.

ANno ab urbe condita, milleſimo, centeſimo, ſexageſimo quarto, qui ſecundum noſtram ſupputationem annus erat quadringenteſimus † ſecundus ab incarnato CHRISTO, quemadmodum Paulus Oroſius libro

libro VII. hiſtoriæ ab orbe condito, & Paulus Diaconus libro XII. hiſtoriæ Romanæ inquit, Gotthi, alio nomine Getæ ſecundum Spartianum, ſecundum alios Getuli, aut Maſſagetæ vocati, ſedibus antiquis ab Hunnis expulſi, in Italiam venere novas quæſituri ſedes, ubi habitarent & domicilia collocarent. Erat tum Imperator Romanorum Valens, vir in rebus bellicis minus fortis, & moribus parum probis, quippe Arianus.

22 Gerebant ſe pro Regibus Gothorum duo viri illuſtres, Rhadagayſus & Alaricus, Quorum prior Rhadagayſus paganus, & animo erat immaniſſimo, & in exercitu ſuo multo amplius quàm ducenta millia Gotthorum ducere ferebatur, qui omnes cum ipſo conjurarunt, ſe omnem reliquum Romanorum ſanguinem, quoad vires valerent, effuſuros, diisque ſuis propinaturos. Hic * enim barbaris mos erat, ut finita hoſtium cæde, ſanguine illo deos in fanis poſitos inungerent.

Pervulgato ergo hoc rumore de adventu hoſtis immaniſſimi, qui non ſolum Romam ipſam evertere, ſed ita ſtirpitus Romanum nomen delere deſtinaſſet, ut nunquam ex audiretur in terris ampliùs, ingens omnes Italiæ populos invaſit pavor, (& conſternatio) & quicquid erat equitum, fortium ac ſtrenuorum, unanimes Romam migrare, vitamque effundere pro libertatis defenſione ſtatuerunt. Erat enim conſuetudo Romanis inviolabilis, ut quicunque in ordinem equeſtrem recipiebatur, ſacramento rogatus tria promitteret. Primùm jurabat, ſe omnes vitæ dies nulli rei niſi militiæ impenſurum, deinde ſe neque ob paupertatem, neque ob divitias, neque ullam aliam ob cauſſam ſtipendium à quoquam, præterquam à (patria) Roma accepturum. Poſtremò ſe potiùs optaturum mori liberum, quàm captivum vivere.

Poſtquam ergo† Romani omnes, qui ſparſi per Italiam habitabant, Romam convenerant, legatos non modò ad ſubditos, verumetiam ad confœderatos omnes mittere cum epiſtolis decreverunt, quarum hæc erat ſententia.

Caput VIII.

Epiſtola à Senatu ad omnes imperij ſubditos ſociosq́ miſſa.

SEnatus Populusq; Romanus ſubditis fidelibus & ſociis cariſſimis ſalutẽ, & de hoſtibus à diis immortalibus victoriã.

Eo nos

In rebus anguſtis patria vel opem bonorum, vel ſocietatem requirit. Symm. 7. ep. 38.

Dura inter pavidos alitur fortuna ſedendo & gliſcunt adverſa metu. Sil. lib. 10.

Expromiſſorem maleficii divina majeſtas odit, factorem exterminat. Æn. Syl. hiſt. Boh. c. 18.

Interyt Anno Christi 378.

Rhadagayſus omnium antiquorum præſentiumque hoſtium longè immaniſſimus. Oroſ. lib c. 17.

Vana religio, quæ ſceleri locum facit: vim criminibus Sacramenta non addunt. Æn. Sylv. hiſt. Boh. c. 18.

* *Calvam auro celavere, idq́ ſacram vas iis erat, quo ſolennibus libarent.* Liv. lib. 23.

Deus & tunc occulta juſtitia permiſit, ut (mala) fierent, & nunc aperta miſericordia præſtat, ut non ſint. Oroſ. lib. 2. c. 3.

El tiempo, que es padre del conſejo, en las manor no pone el aparejo. Araucan. p. 31.

Audendum atque agendum non conſultandum in extremis malis. Liv. lib. 22.

Tutius armatos mori, quam miſeros vivere. Oroſ. 4. c. 9.

Iurant milites, omnia ſe ſtrenue facturos, quæ præceperit Imp. nunquam deſerturos militiam nec mortem recuſaturos pro republ. Veget. 2. cap. 5.

Triſtius morte eſt in ſervitute mori. Cur. lib. 8.

Cum dignitate potius cadamus, quam cum ignominia ſerviamus. Cic. Phil. 3.

†*Equites.*

Dat ſtimulos animo vis mœſta timoris. Stab. Theb. 1.

Breve tempus longum eſt imparatis. Cic. Phil. 3.

Augmenta juſtitiæ urunt impietatis autorem. Leo. 3. de collect.

Numa alios deos providendos exiſtimavit, quos prioribus vel tanquam fugitivis cuſtodes adhiberet, vel tanquam invalidis adjutores. Augʋſt. 3. civ. 11.

Cunctatio in ſalute conſervanda in malis non cunctantibus eſt intempeſtiva. Dion. lib. 10.

Pagani præſentia tempora ob hoc ſolum quod creditur Chriſtus & colitur Deus: Idola autem minus coluntur, infamant. Oroſ. 1. proœm.

Digitized by Google

Eò nos varietas temporum, negligentia veſtra & adverſa fatorum noſtrorum ſors redegit, ut Romæ, quæ inde ab exortu extera ſub jugabat & gubernabat regna, jam (oppugnandæ) ſub jugandæ & evertendæ immineant advenæ: adeo ut barbari, quos pro mancipiis habere ſolebamus, de nobis ſub imperium ſuum redigendis conjurent. Etſi autem tota illa gens barbara, quod noſtis, contra communem matrem
noſtram Romam conſpiravit, & ſolenne cum Rege ſuo vo- 23
tum fecit, de univerſo Romanorum ſanguine diis ſuis * propinando: fieri tamen poteſt, ut conſpecta illorum inſolentia & noſtra innocentia, aliter fortuna ſtatuat. Eſt enim regula iſta generalis: FIERI nequit, ut è bello ſceleratè ſuſcepto, & impotenter ſuperbèq; geſto, victoriam Princeps reportet.

Quanquam autem & illorum poſtulata iniqua, & noſtra cauſſa juſtiſſima eſt: tamen ad ſolicitudinem diligentiamque nihil reliqui eſſe faciendum viſum eſt, ut genti iſti barbaræ reſiſtamus. Quippe NON RARO per deſidiam, quod juſte fuerat partum, amittitur. Ut igitur (hoſtium conatibus &) malo futuro obviam eatur: Senatus conſulta de rebus ſequentibus facta ſunt: quæ ut perficiantur, veſtro nobis favore auxilioq; opus eſt.

Principio decretum eſt, reficiendas eſſe ſumma diligentia & celeritate foſſas, portas & muros, machinasque bellicas. Ad hæc vero & alia in bello neceſſaria pecuniis opus eſt: cum minimè vos fugiat, NUNQUAM feliciter bellum geri in hoſtium exuperantia, & nummorum penuria.

Deinde proſpeximus, ut quicunq; militiæ ſacramento ſunt obligati Romam ſe (præſidii gratia) conferant. Itaque ad nos quotquot nondum quinquageſimum ætatis annum excellèrunt, vel vigeſimum jam attigerunt, mittetis. AD BELLUM enim fructuosè gerendum & ſenibus, qui conſultent, & juvenibus ſtrenuis, qui decreta perficiant, opus eſt.

Adhæc conſtituimus, ut commeatus in urbem, qui ad minimum in biennium ſatis ſint, comportentur, Itaq; vos rogamus, ut huc vini partem decimam, carnis quintam, panis tertiam mittatis. Etſi enim pro patriæ nos ſalute devoverimus: non tamen fame (ſitiq;) in obſidione tanquam timidi mori, ſed in campo ceu Romani pugnantes volumus oppetere.

Poſtremo providimus, ut cum oppugnatum nos veniant barbari ignoti, adverſus illos Romam deos externos adduca-

Fortuna amica varietati conſtantiam reſpuit. Cic. Tuſcul. 2.

Vielhiq; reſurgunt, Quoſque neges unquã poſſe jacere, jacent. Ovid. 1. amor. eleg. 9.

Voluerit in publicam proferre notitiam, quod velis correctum: ut eenunciatione futuri periculi ad conſulendum cunctorum cura moveatur. Sym. 4. ep. ult.

* *(Infanis) libando* G.

Σοφίας ἐστὶν ἐμμένειν ἐν τοῖς κριθεῖσι καλῶς χρήσασθαι. Syneſ. ep. 57.

οὐδεὶς στρατεύσας ἄδικα σώζεται πάλιν. Eurip. Troad.

Τὸ πολέμου τὰς ἀρχὰς δεῖ καλῶς κατεσκευασμένον ἰσχυρῶς οὕτως ἐξάγειν τὰς δυνάμεις. Onoſan. 4.

Frangit & attolit vires in milite cauſa. Propert. 4. eleg. 6.

Tardum eſt differre, quod placet. Arbit. pag. 7.

Moras extrema recuſant. Sili. lib. 7.

Res præliorum bene diſponitur, ubi in pace tractatur. Caſſiod. 1. ep. 17.

In rebus aſperis & dubiis fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. Liv. lib. 25.

Apparatus quadruplex.

Nulla eſt negligentiæ venia, ubi de ſalute certatur. Veg. 1. c. 5.

1. *Munitionum.*

Reip. nervi ærarium. Flor. 3. c. 14.

Vectigalia nervi Reip. Cic. pro leg. Manil.

Χρήματα νεῦρα τῶν πραγμάτων. Nicet. Man. Com. lib. 1.

2. *Militum.*

Viris armisque florentes copiæ ſunt murus inexpugnabilis. Philo 1. de Moſe.

Hæc ætas bellum ſuadeat, illa gerat. Ovid. 5. faſtor.

Nel periglio Preſſo à la forza, è buono hauer conſiglio. Arioſt 4. canto. 3.

Ignoſcant ſenio, juvenes ad prælia mittant. Claud Europ. 2. 369.

Iniqui ætate & ſcientia præſtant, animo æquiore reliqui parent. Varr. re. ruſt. 2. 10.

3. *Commeatuum.*

λιμῷ δ' οἴκτιστον θανέειν. Homer. Odyſſ. μ.

Neſcit plebs jejuna timere. Luc. lib. 3.

Diſciplinam non poteſt ſervare jejunus exercitus. Caſſ.

μεγίστη ἐκ γαστρὸς ἐλπὶς ἡ τῶν ἐθνῶν πολεμίων. Nicet. Iſaac. Aug. 17.

ἐν κενῇ γαστρὶ τῶν καλῶν ἔρως οὐκ ἔστι. Athenæ. fol. 270.

4. *Deorum.*

adducamus. Scitis enim inde à Conſtantino Magno tam deſertos & deorum inopes nos eſſe, ut præter Chriſtianorum DEUM nullum habeamus. Itaque (magnopere) vos rogamus, ut ſuppetias nobis in præſentiſſimo hoc periculo cum diis veſtris venire non dedignemini. Neſcimus enim, an ullus deorum adeo ſit potens, ut ſolus univerſum Populum Romanum poſſit defendere.

Ubi ergo probè mœnia firmaverimus, in urbem juventu-
24 tem bello aptam coegerimus, domos commeatibus inſtruxerimus, ærarium pecuniis impleverimus, ſuis tormenta locis ſtatuerimus, & ante omnia diis fana compleverimus; victoriã diis faventibus, de hoſtibus nos reportaturos confidimus. DUM n. cum hominibus, non cum diis, pugnatur, victoriæ ſpes ſemper adeſt: cum nulli ſint homines adeo prævalidi, ut everti ab hominibus nequeant. Valete.

Circumciſis ergo hujuſmodi epiſtolis per omnes imperij Romani fines, reſponſo non expectato, Romani publicè jam nomen CHRISTI probris ingravabant, & idola in fanis reſtituta gentili ritu venerabantur, & quod omnium peſſimum, palam dictitabant, nunquam Romam à tyrannis contumelia fuiſſe affectam, niſi ex quo Chriſtiani eſſe cœpiſſent: quod niſi dij Romam univerſi redirent, nunquam urbem periculi immunem fore. Deos enim per contumeliam urbe expulſos ad ulciſcendam injuriam ſibi illatam barbaros adducere.

Verum enimvero DEI providentia, quæ non patitur, ut vires ſuas ubique malitia humana exerat, priuſquam mœnia inſtaurarentur, & nuncij reſponſum afferrent, Romamque peregrini intrarent dij, Rhadagayſum Gothorum Regem cum 200000. barbarorum, abſq; ſanguinis Chriſtiani effuſione, conterritum in Feſulanos montes coegit, ubi fame, ſiti, ſaxiſq; quæ de cœlo depluebant, exercitum omnem amiſit, ut nec unus evaſerit: & ipſe (cum filiis) captus capitis ſupplicio Romæ fuit affectus. Hoc nimirum ſapientiæ ſempiternæ opus fuit, ut cognoſcerent Romani, Chriſtum verum Chriſtianorum DEUM, ad defendendos ſervos ſuos deorum peregrinorum ope non indigere.

Nulla in hac ſecta honeſtas, in qua lex eſt mendacium, diabolus religio, ſacrificium turpitudo. Leo ſerm. 5. jejun. 10. menſ.

Tenebris aſſuefacti oculi lucem illatam ſpectare non poſſunt. Aug.

Paganis; avari ſe eorum temporib. aſſerunt, quorũ meritis liberantur. Oroſ. 1. c. 8.

Quare nobis ſit invidia, cum aliena ſunt facta Optat. lib. 3.

Deſperabat Roma pauciores deos non ſufficere ad opitulandum granditati ſuæ. Auguſt. 3. civ. 12.

Semper in otio debet fieri, quod neceſſario faciendum videtur in prælio. Veget. 2.

Deus fortiorib. adeſt. Tacit. Hiſt. 4.

Nulla eſt tanta vis, tanta copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangique poſſit. Cic. pro Marcell.

Nulla non virtute ſuperatur humanarum virium modus. Liv. lib. 4.

An tibi aſpernanti infundenda in gremium eſt divinæ benevolentiæ gratia? Arnob. lib 5.

Romani ea mala, quæ pro ſuorum morũ perverſitate merito patiuntur, blaſphemantes Chriſto imputant. Auguſt. 1. civ. 3.

Quid iſti dii pro Romanis poſſunt, qui nihil pro ſuis adverſus eorum arma valuerunt? Min. 384.

Sequendi ſunt nobis parentes, qui feliciter ſecuti ſunt ſuos. Sym. relation.

Nullus pudor eſt ad meliora tranſire: Ambroſ. contra Symm.

Perdido es, quien tras perdido anda. Adag.

Non ſinis Deus rem potentiæ ſuæ virtutem hominum, & maximè hoſtium videri. Oroſ. 7. cap. 37.

Uno die tanta celeritate ſic victus eſt, ut ne uno quidem vulnerato Romanorum, proſterneretur ejus exercitus. Aug. 3. civ. 23.

DEUS in omnia ſufficit. Tertul. apolog. cap. 10.

Ne reputes poſſe deficere, ſi te Deus dignatus fuerit cuſtodire. Fulgent. epiſt. 2.

Qui Deum pro ſe contra hoſtes ſtantem habent, tales animos concipere debent, ac ſi humanis etiam opibus eſſent longè ſuperiores. Ioſeph. 3. ant. 2.

ἀκδηλότεροι τὸ αὐχ[illegible] ἰσχὺς τοῦ κάλλους ὁρώμενοι. Nicet. Iſaac Angel. 3.

CAPUT IX.

De vero Deo, deque Deorum commentitiorum vanitate, & quantis in veteri teſtamento miraculis ſuam Deus potentiam declararit.

Deus univerſa, quæcunque ſunt verbo jubet, ratione diſpenſat, virtute conſummat. Minut. pag. 371.

Habet Deus teſtimonia totum hoc, quod ſumus & in quo ſumus. Tert. lib. 1. adverſ. Marcion.

D O Igno-

O Ignorantiam craſſam ! ô pervicaciam inauditam ! ô judicia Dei inſcrutabilia ! Ethnici illi Deum verum habentes, deos falſos (& commentitios) quærebant ! habentes Deum proprium , mutuatitios petebant ! habentes Deum veracem , fallaces (& mendaces) quærebant ! Et quod malorum extremum , cum Deum, qui res univerſas condidit , ad tuendam ſolummodo Romam Deorum indigere cæterorum auxilio credebant ! Prodeant age in aciem hodie omnes dij ex una parte ; & ego ex altera cum ſolo DEO vero prodibo , & inter ſe omnia falſorum deorum facinora , & minimum veri Dei noſtri opus conferamus ; & evidentiſſimè ipſorum falſitas (imbecillitaſque)& noſtra veritas comparebit. QUÆ enim de Deo loquitur lingua, non poteſt in mendacium ullum impingere: at quæ de idolis loquitur , ne unicam quidem poterit proferre veritatem.

Quid SI magnum cenſetur, quòd mundum Deus ſua con- 25
didit potentia ; non minoris æſtimandum, quòd eundem ſua conſervat & gubernat ſapientia , cùm MULTA in momento & impetu quodam efficiantur , ad quæ conſervanda & longo tempore & labore difficili opus eſt.

Quæro item , quis gentilium Deus faceret , quod DEUS noſter fecit! nimirum ut ſimul intra arcam pacificè verſarentur, leo cum pardo, lupus cum agno , urſus cum vacca , tigris cum crocodilo , equus cum † equa, canis cum fele , vulpes cum gallinis, canes cum leporibus, atque ita cæteræ animantes, quæ acerbiore inter ſe odio , quàm ab hominibus homines diſſident. Nam INTER homines inimicitiæ ex malitia; inter beſtias verò à natura oriuntur.

Porrò quæro, cujuſnam, prætерquam veri DEI, potuerit eſſe tanta potentia, ut uno eodemque die, una hora momentoque viros , mulieres, animanteſque univerſas interimeret, ſubmergeret, ſuffocaret, ut quotquot in terris erant, octo hominibus exceptis, diluvio periſſent! quæ quidem ſtrages juſto judicii divini ordine edita eſt , cùm id graviſſima hominum peccata mererentur. NUNQUAM enim Deus inſolito pœnæ genere utitur , niſi multa & maximè notiora præcedant peccata.

Quod ſi * magni æſtimatur; illud pluris æſtimandum cenſeo, quòd nimirum Deus cùm juſtitiæ rigorem in pœna irroganda declaraſſet ; ſuam mox potentiam clementiamque in adhi-

Dei conſilium occultum eſſe poteſt, iniquum eſſe non poteſt. Aug. 4. c. 17.

Perverſa ſunt omnia quę à Deo non ſunt. Tert. de cultu fœm.

Cui magis de Deo , quam Deo credam? Ambroſ. contra Symmach.

Sola errore caret ſimplex via. Prudent. contra Symm. lib. 2.

Quid præſtare colentibus poſſint, qui ſe de non colentibus vindicare non poſſunt? Cyp. tract. 1.

Sola eſt in miraculis ratio , potentia facientis. Greg. homil. 25.

In veritate non eſt mendacium. Epiph. hæreſ. 66.

Deus veritas eſt; veris tantùm apud eum proficitur. Hier. epiſt. ad Philem.

Si Deo non credimus , cui credemus? Ambroſ. Luc. 5.

Ligno ligna quid obſecras ? Surdis operam dependis exclamans , à mutis reſponſa nihil auditurus expectas. Sedul. 1 oper. paſch. 20.

Dei pignus, opera ejus Deo digna. Tert. cont. Marc. lib. 1.

Deum agnoſcis ex operibus ejus. Cicero Tuſcul. 1.

1. Mundi creatio & conſervatio.

Mundum creatum credere , eſt primum fundamentum fidei. Comment. Alcabitii.

Non minor in conſervandis rebus, quàm in inveniendis adhibenda cautela eſt. Caſſ. 1. epiſt. 25.

2. Animantium conſervatio in diluvio.

† jumenta.

Τῷ θεῷ πάντα δυνατά, καὶ τὰ ἀδύνατα. Syneſ. epiſt. 11.

Μόνος δὲ θεὸς ῥᾳδίως πάντα δύναται. Dionyſ. Afer.

Autori ſuo omnis creatura ſub numero eſt. Caſſiod. 1. epiſt. 10.

Sunt & rabidis jura inſita monſtris faſq; ſuum. Stat. Theb. 1.

3. Diluvij pœna

Salus hominum in Dei tutela eſt. Cic. 3. de ſinit.

Movet & cœleſtia quondam corda dolor, lentoque irrepunt agmine pœnæ. Stat. Theb. 5.

Quò lenius agit, ſ gnius incipit (Deus) eò perſeverantiùs ſævit. Liv. lib. 11.

Deſinat elatis quiſq; am confidere rebus. Claud. Rufin. 440.

* parvi.

4. Hominum poſt cataclyſmum multiplicatio.

Miracula viſibilium naturarum videndi aſſiduitate viluerunt. Auguſt. li. 10. civ. 12.

Digitized by Google

adhibendo remedio exeruit; dum de octo illis hominibus, numero tam paucis, multiplicatum genus humanum crevit, regnaq; & multa & ampliſſima habitatoribus celebrata ſunt, quod admiratione digniſſimum. Nam ſecundùm Ariſtotelem (Topic. VII.) RES magnæ facillimè evertuntur; ſed ſumma cum difficultate reparantur.

Momento fit cinis, diu ſylva. Sen. nat. q. lib. 3. cap. 27.

Quidvis citiùs diſſolvi poſſe videmus, quàm rurſus refici. Lucret. lib. I.

In Dei poteſtate eſt vel vita, vel interitus generis humani. Lactan. lib. 2. cap. 10.

Quæro item, quis Deorum gentilium potuerit facere, quę Deus Hebræorum in † antiquiſſimo illo & opulentiſſimo regno Ægypti fecit, quod † nimirum quomodo voluit, & quando ipſi placuit, aquas convertit in ſanguinem, tabò affecit carnes, aërem condenſavit, excitavit † cyniphes, ſiccavit maria, interfecit primogenita, obſcuravit Solem, & † mirabilia
26 fecit in terra Cham, terribilia in mari rubro; denique præcepit mari æſtuanti, ut Pharaoni & Ægyptiis occurreret, eosq; in mediis involveret fluctibus, & ſiccum Hebræis tranſitum præberet. Quòd ſi falſorum Deorum aliquis vel unum ex his feciſſet, dignum foret admiratione: At cùm verus Deus id faciat, mirum nobis videri non debet. Nam PRO intellectus noſtri imbecillitate illa nobis magna videntur, cùm pro divinæ amplitudine potentiæ * parva ſint. Nam UBI manum DEUS verus admovet; neque hominum potentia, neque beſtiarum ferocia, neque cœlorum altitudo, neque maris profunditas obſtat. Ut enim illis eſſe dedit, ita poſſe adimit.

5. *Plagæ Ægyptiorum.*

† *nobiliſſimo*. G.

† *Pſal.* 105.

Deus ita eſt artifex magnus in magnis, ut nô minor ſit in parvis. Aug. l. 11. c. v. 22.

Deus muſcas & ranas Ægyptiis immiſit, ut rebus viliſſimis ſuperbia domaretur. Auguſt. Ioh. tract. 1.

† *pediculos*.

† *Pſal.* 106.

Ultima plaga ordine poſtrema, gravitate prima. Nicet. in orat. 42. Nazian.

Quid illi poteſt eſſe difficile, qui pro immenſitate eorum omnium poſſibilitate vocatur omnipotens? Sedul. opere Paſchal. 2. 9. Auguſt. 10. civ. 17.

Deus facere poteſt, quod hominis ratio comprehendere non poteſt. Aug.

* *leviora nihilo*.

Creatura debet Deo totum, quod eſt, quod ſcit, quod poteſt. Anſh.

ἐμοὶ δὲ θαυμάσαι, θεῶν τελεσάντων, οὐδέν ποτε φαίνεται ἔμμεν ἄπιστον. Pind. Pith. 10.

Præterea quæro; quiſnam deus gentilium, vel ſi cuncti vires ſuas conjungerent, tantum valeret, ut unicum occideret hominem? cùm verus Deus, regnante Ezechia, una nocte centum octoginta quinque millia in caſtris Aſſyriorum, dormientibus Hebræis, quorum hoſtes capitales erant, occiderit: Principes nimirum atque dynaſtas docens, PARUM ipſis prodeſſe militum numerum, pecuniarum abundantiam, machinarum bellicarum molem, quando ob delicta illorum diverſum Deus decrevit. Nam INITIA bellorum ex ambitione & malitia proficiſcuntur humana; Victoria verò ex voluntate divina pendet.

6. *Strages Aſſyriorum.* 4. Reg. 9.

Omnipotenti Regi nihil difficile, nihil arduum: Quod impoſſibile nobis eſt factu, illi poſſibile atque admodum executioni paratum. Arnob. lib. 1.

Miſerrimi ſunt, qui ſenciunt Deum parum propitium. Philo de fortitud.

Cum te certamini congreſſionique commiſeris: in arbitrio Dei, non in tuo poſita victoria eſt. Lactant. 6. 6.

Quæro rurſus, quis deorum gentilium fecerit, quód verus Deus noſter fecit? qui clariſſimi ducis Joſuæ pedibus XXXII. regna Regesq; ſubjecit; quos non regnis tantùm, ſed vita ipſa exuit, membratim concidens Reges infelices, & tribubus duodecim regna miſera diſtribuens. Quæ quidem regna cùm antiquitus priſcorum Hebræorum fuiſſent, ſupra † bis mille annos per vim poſſeſſa, Joſuæ ductu Deus voluit reſtitui. Quod

7. *Ioſuæ victoria.*

Superbiæ crudelitatique etſi ſeræ, non leves tamen veniunt pœnæ. Liv. lib. 5.

Pœna in malos ſera: ſed aliqua. Vell. libro 2.

† *Ab Abrahamo ad Ioſuam anni circiter* 430.

Θεοῦ παρόντος ἅπαντα ἄπορα πόριμα. Syneſ. epiſt. 39.

Digitized by Google

SI fortè Deus diuturnam illis conceſſit indulgentiam; ideo factum, ut tarditatem ſupplicii gravitate compenſaret; non quòd diuturnitate temporis oblivioni ipſos tradidiſſet. MULTA enim Princeps crudeliter facta ex memoria delent, quæ ultionem coram tribunali juſtitiæ divinæ flagitant.

Porrò quæro, cur cuncti dii antiqui, ſi potuiſſent, Reges
ſuos & regna ab hoſtibus non defenderint & protexerint?
Neque enim credibile eſt profectò voluntatem illis potiùs,
quàm facultatem defuiſſe: ſiquidem non minorem dii, tem-
plis everſis, quàm homines amiſſis regnis, faciebant ja-
cturam; & GRAVIOR videbatur priſcis unici templi ſa-
cri, quàm populi nobilis interitus. Non potuiſſe Trojano-
rum deos ipſos adverſus Græcos tueri: Sed deos cum homi-
nibus, & homines cum diis Carthaginem, inde in Siciliam,
ex Sicilia in Latium, è Latio Laurentum, Laurento Romam
veniſſe, & quaſi extorres ac fugitivos ſolum vertiſſe vide-
mus, non minùs Trojanorum Deos à diis Græcorum, quàm 27
Trojanorum duces, à ducibus Græcorum victos eſſe oſten-
dentes: quod quidem iis, qui pro diis haberi volebant, turpiſ-
ſimum eſt. IN VERUM enim DEUM non cadit timere &
fugere; verùm diligendum etiam timendúmque ſe præbere.
Quod autem de illis dicimus, de cæteris etiam poſſumus af-
firmare; nimirum omnes deos regna & templa habuiſſe, ubi
colebantur & adorabantur: Et tamen alia videmus ab aliis
everſa; quod videre eſt in Hebræis, qui ſubjugati ſunt ab Aſ-
ſyriis, ut Aſſyrij ipſi à Perſis, Perſæ à Macedonibus, Macedo-
nes à Medis, Medi à Græcis, Græci à Pœnis, Pœni à Roma-
nis, Romani à Gotthis, Gotthi à Mauris: adeo ut NULLA
fuerit provincia, nulla in terris gens, quæ non alterius † pro-
vinciæ vel gentis jugum ſubierit.

Non potuerunt negare omnes ſcriptores, qui deos ſuos, eorumque ritus ſcriptis ſuis magnificè illuſtrarunt, & deos cum cultoribus, & cultores cum diis tandem finem ſimul habuiſſe: SOLAM verò religionem Chriſtianam nullum unquam finem habituram, cùm ſuper eo, qui principij & finis expers eſt, fundata ſit. Ac profectò ex iis, quę animum meum in amplectenda religione Chriſtiana vehementer confirmant, illud eſt, quod ex quo fundata eſt Eccleſia, à Regibus regniſq; potentiſſimis illam oppugnatam (ac hoſtiliter infeſtatam) & ab hominibus obſcuris minimiſque imo etiam indoctis illam & propugnatam & defenſam video.

Oglo-

Lento gradu ad vindictam ſui divina procedit ira. Val. Max. lib. 12.

Dum juſtitia ſententia ſuſpenditur, pœnitentiæ medicina quæratur. Leo ſerm. 5 de quadrag.

8. *Regnorum & templorum veterum everſio.*

Non primus Auguſtus deorum ſigna & donaria devictis à ſe gentibus eripuit, ſed fuit hoc ei à priſcis temporibus tralaticium. Pauſan. lib. 4.

Non homines à ſimulacris, ſed ſimulacra ab hominibus ſervantur. Auguſtinus 1. civit. 2.

Qui nihil ſentiunt, tam impunè læduntur, quàm fruſtra coluntur. Tertul. Apolog. 25.

Videatur Plato dial. 2. de Repobl.

Crimina deorum in hoc prodita, ut vitiis hominum autoritas pararetur. Minut. pag. 178.

ὐχ ὁσίως ψευδηγορέουσιν ἀοιδοί. Oppian. κυν. δ verſ. 317.

Poëtis mentiri licet. Plin. 6. ep. 21. Virg. Æneid.

Dij inter ſe, ut gladiatorum paria, congreſſi depugnarunt. Tertul. apolog. cap. 14.

Imbecillitas non cadit in Deum. Lactant. 2. cap. 16.

Indecorum Deo eſt, non ipſum per ſe poſſe, ſed exterorum adminiculis eorum ſanitatem incolumitatemque præſtare. Arnob. lib. 1.

Si quid poteſtatis habuiſſent, ſua ac ſuorum regna ſervaſſent. Cypr. tract. 3.

Medus ademit Aſſyrio, Medóque tulit moderamina Perſes, ſubjecit Perſen Macedo, ceſſurus & ipſe Romanis. Claudian. Stil. lib. 3. v. 163.

Parum contigit in principatu continuè præſidere, & non rurſus aliis, facta mutatione ſervire. Ioſeph. cont. App. lib. 2.

† *regni.*

Eccleſiæ conſervatio.

Inter perſecutiones mundi, & conſolationes DEI peregrinando procurrit Eccleſia August.

Non deſerit Eccleſiam ſuam divina protectio. Leo ep. 31.

Deus non per oratores docuit piſcatores ſed per piſcatores ſubegit oratores. Gregor. moral lib. 33.

In tam contemptibilibus teſtibus multò mirabiliùs divinitas ſeipſa perſuaſit. Aug. 22. civ. 5.

Quo imperitior ſermo, hoc illuſtrior ratio eſt. Minut. pag. 167.

Nunquam nobis amplius contulerunt, quam cum verberari Chriſtianos, atque proſcribi & necari juberent. Ambroſius contra Symmachum.

O glorioſam Eccleſiam militantem! quæ nihil aliud nunc eſt, quàm aurum inter ſcorias, roſa inter ſpinas, granum inter paleas, medulla in oſſibus, margarita inter conchas, anima † ſana inter carnes putridas, phœnix unicus in cavea, navis in altum & impetuoſum mare provecta, quæ quò acriùs oppugnatur, hoc * erectiore velificatur ſupparo. NUNQUAM enim Eccleſiæ conſpicitur potentia, niſi cùm à tyrannis oppugnatur. Neque regnum ullum (Chriſtianum) tam parvum, neque homo ullus adeò cunctorum gratia deſtitutus eſt, cui ab uno itemq; altero afflicto amici, propinqui, patroni non faveant & opitulentur: ITA ut qui alios everſum ibant, ipſi peſſum eant, & quos à ſuis ſtare partibus putabant, hoſtes experiantur infeſtiſſimos, quod quidem non abſque arcano Dei conſilio evenit. ETSI enim DEUS malum tolerat, ut aliquantiſper malus ſit; non tamen patitur, ut malus alios ad malè agendum pelliciat.

Eccleſia magis magiſq; roborata eſt, non reſiſtendo, ſed perferendo. Aug. Serm. de omnib. S.S.

Tyranni Eccleſiam inſectando firmiorem reddiderunt, martyrum triumphis magis magiſque compactam & corroboratam. Nazianz. orat. 8.

† *ſancta.*

* *firmior validiorq; apparet.*

Tolle perſecutiones & martyres deſunt, Ambroſ. Pſal. 118.

Eccleſiam tunc magis ędificari ſcias, cùm cædi videtur. Tertul. apud Scapul.

Triſtibus aucta fides. Stat. Theb. lib. 4.

Augetur religio DEI, quanto magis premitur. Lact. 5. cap. 19.

Non minuitur perſecutionibus Eccleſia, ſed augetur. Leo Sermon. 1. In nat. Pet. & Paul.

Non plus ad dejiciendum poteſt terrena potentia, quàm ad erigendum tutela divina. Cyprian. 2. epiſt. 6.

Palæſtini habuêre hoſtes capitales Chaldæos, Chaldæi I-
28 dumæos, Idumæi Aſſyrios, Aſſyrij Perſas, Perſæ Argivos, Argivi Athenienſes, Athenienſes Lacedæmonios, Lacedæmonij Sidonios, Sidonij Rhodios, Rhodij Scythas, Scytæ Hunnos, Hunni Alanos, Alani Suevos, Suevi Vandalos, Vandali Baleares, Baleares Sardos, Sardi Pœnos, Pœni Romanos, Romani Dacos, Daci Gotthos, Gotthi Gallos, Galli Hiſpanos, Hiſpani Mauros. Ex his regnis omnibus unum ab altero, non ab uno omnia oppugnata ſunt. At ſancta mater Eccleſia omnium horum regnorum perſecutiones ſuſtinuit, & neminem niſi CHRISTUM fautorem, & ut fautorem ita protectorem optimũ habuit. QUORUM enim curam DEUS ſuſcipit, quantumvis univerſi mundi aſſultus excipiant: fieri tamen non poteſt, ut in periculum adducantur.

Veritatem quicunque non credunt, & ob hoc non intelligunt, oppugnare poſſunt, ſed expugnare non poſſunt. Auguſt. 10. civ. cap. ult.

Perſecutores Eccleſiæ patientiam, hæretici ſapientiam exercent. Idem 18. eju. 51.

Nulla vis humana divinis reſiſtit. Sen. 1. controv. 2.

Quantum vult, conſumat edacitas vulturum, tamen maior eſt numerus columbarum. Opt. lib. 2.

De tot Principibus edite aliquem debellatorem Chriſtianorum? At nos edimus protectorem. Tertul. apolog. cap. 6.

Quicunque cum Deo fœdus habent, felicitatis tenent faſtigium. Philo de fortit.

Nolentes ſalvari deſeruntur á Deo. Ambroſ. 2. Theſſal. 2.

Sicut Deo offenſo nihil eſt, quod nobis valeat ſuffragari: ita eodem propitio, nulla nobis nocebit adverſitas. Leo 6. de paſſion.

CAPUT X.

Unicum tantùm eſſe verum DEUM, & beatum eſſe regnum, cui Princeps præeſt verè Chriſtianus; deq; ethnicorum opinione, Principes bonos poſt obitum inter Deos, malos inter dæmones referentium, quod exemplis aliquot antiquis autor probat.

QUANQUAM communis vulgi & imperitorum opinio fuit, plures eſſe Deos: pleræque tamen Philoſophorum Scholæ non plures; ſed unum DEUM eſſe ſtatuerunt, quem alij Jovem Deorum Deum, alij primam

Unus eſt hominis intellectus de DEI natura certiſſimus, ſi ſcias & ſentias, nihil de illo poſſe mortali oratione depromi. Arnob. lib. 3.

Solus hominibus intelligentiam & diſciplinam ſuam divinitas eſt impartiri dignata. Apul. Aſclep.

Nullus barbarorum in dubium vocant ſintne dii, an non ſint, & curentne res humanas, an non. Ælian. lib. 2.

Ipſe eſt Deus, quem Varro doctiſſimus Romanorum Iovem putat. Auguſtin. 4. civit. 11.

intelligentiam vel mentem vocabant, quòd † orbes omnes creaſſet; alij primam cauſſam, quòd principium fuiſſet rerum omnium: Qua in ſententia Ariſtoteles quoque videtur fuiſſe, libro XII. Metaphyſicorum, (cap. ult.) cum dixit: Omnia ſuperiora & inferiora benè ordinari volunt, & unius arbitrio meliùs, quàm plurium opinione ordinantur: Itaque unus eſt tantùm Princeps, à quo ordinantur.

M. Varro in libris * Mythicæ Theologiæ, & M. Tullius in libris de natura Deorum, licèt pagani fuerint, & circa Deorum religiones minimè negligentes; tamen gentiles irrident, qui plures eſſe deos ſtatuerunt & crediderunt, & Martem, Mercurium, Jovem, totamque illam deorum, quam ethnici ponunt, turmam hominis fuiſſe, perinde ac nos mortales, affirmant. Cumque neque angelos vel bonos vel malos agnoſcerent, neque vel Paradiſum ad remunerandos bonos, vel infernum ad puniendos malos crederent; hoc amplexi ſunt commentum, omnes homines bonos (poſt mortem) in deos, omneſque ſceleratos in dæmonas mutari. Et quaſi parum eſſet hæc fallacia, illuc amentiæ perduxit eos Satanas, 29
ut penes Senatum Romanum arbitrarentur eſſe, uti Deus aliquis aut dæmon eſſe poſſet: quòd Imperator Romanus è vita excedens, ſi carus Senatui fuiſſet, mox in deorum numerum; Sin inviſus eidem moreretur, inter dæmonas referretur.

Ac ne fabulam afferre videamur, ſcriptorum illud autoritate confirmabimus. Herodianus Fauſtinam Antonini Pij filiam, Marci Aurelij conjugem fuiſſe ait, quorum hic illi in Imperio ſucceſſit, & profectò ex iis, qui utrumque vel præceſſerunt, vel ſecuti ſunt, pauciſſimi æquè boni fuêre, & nulli, me quidem judice, meliores. Cùm enim IN IMPERATORE, ut immortalem ſui relinquat memoriam, quinque in hac vita requirantur; nempe ut ſit integer vitæ; ſervantiſſimus æqui; in bellis fœlix; eruditus ſcientiis, & ſubditis ſuis amabilis: virtutes illæ omnes in duobus iſtis Principibus eximiæ fuerunt.

Cæterùm Fauſtina Imperatrix pulchritudine fuit excellentiſſima, quæ tantoperè à ſcriptoribus deprædicatur, ut dicant, fieri non potuiſſe, ut tam pulchra eſſet, niſi divinitatis cum ea particulam dij communicaſſent. Quod cùm ita ſit: quæritur tamen & in dubio relinquitur, majorne in illa fuerit formæ excellentia, an vitæ turpitudo! Illa enim ſtupori

† *totum mundum.*

Ipſe mundus ordine geſtatur, vel totus conſtat ex ordine. Apul. Aſclep.

Ordo affert ornatum, quem adimit confuſio. Philo de creatione Primo.

Deum quilibet hominum ad tempus contemnere poteſt; neſcire in totum non poteſt. Oroſ. 6, cap. 1.

* *myſtica.*

Pagani non ſe plures Deos ſequi, ſed ſub uno Deo magno, plures miniſtros venerari fatentur. Oroſ. 6. cap. 1. Auguſt. 4. civ. 31. & 6. 5.

Ii omnes, qui coluntur ut dii; homines fuerunt, & iidem primi ac maximi Reges. Lactant. de ira Dei. 11.

Recepti cœlo multi ex hominibus, quibus adhuc ſui permanent honores. Pauſan. lib. 8.

Citiùs Deus mutaretur in hominem, quam homo in Deum. Philo legat. ad Ca.

Status Dei cujuſque in Senatus æſtimatione pendebat. Tertul. apolog. 12.

Aliquanti in cœleſtium numerum referuntur, ægrè exequiis digni, Aurel. Vict. epit.

Noxam commeritis, cùm demum è vita exceſſerint, feræ deorum judicio pœnæ irrogantur. Pauſan. lib. 8.

Quis tam demens, qui placito ſtultorum aperiri cœlum mortuis arbitretur, aut aliquem, quod ipſe non habeat, alteri dare poſſe? Lactant. 1 cap. 15.

Nemo unquam mortalium ſuffragiis Deus effectus eſt. Dio. lib. 52.

Deûm honor principi non antè habetur, quàm agere inter homines deſierit. Tacit. annal. 15.

Invitis hoc nomen aſcribitur; optant in homine perſeverare, fieri ſe deos metuunt, & etiam ſenes nolunt. Minut. 378.

Is gloria maximè excellit, qui virtute plurimum præſtat. Cic. pro Cn. Plancio.

Decor corporis confert ad felicitatem in hoc mundo. Bald.

Maritum non ſine aliqua reprehenſione patientiæ amor uxoris retardat. Plin. 6. epiſt. 31.

οὐδὲν τὸ εὐμορφίας ὄφελος, ὅταν τις μὴ φρένας ἔχῃ. Eurip. Stob. fol. 564.

Digitized by Google

pori intuentibus; hæc verò offendiculo ipſam cognoſcentibus erat. Cùm autem M Aurelius Imperator, Parthis ſuperatis ac triumphatis, ad inſpiciendas Aſiæ provincias profectus eſſet; in radicibus montis Tauri Fauſtina febri ardenti intra quartum extincta diem, & aromatis conditæ illius exuviæ Romam deportatæ ſunt. Et quonam tam boni Patris filia, tamque gratioſi Imperatoris conjux fuerat; à Senatu Diva appellata eſt, & in numerum deorum relata. Quia verò ob impudicitiæ famam, qua graviter laboraverat nemo putarat futurum, ut tantus ipſi honos à Romanis haberetur: tam gratum eum honorem Imperator habuit, ut nunquam agere grates pro eo Senatui deſineret. Verò enim MAXIMAM meretur gratiarum actionem beneficium, quod non ſperanti obtigit.

Contrarium accidit in morte Tiberij, Imperatoris Romanorum tertij; quem non ſolùm interfecerunt, & uncum Gemoniasque cadaveri minati ſunt: Sed etiam omnium templorum ſacerdotes convenerunt, Deosque publicè orarunt, ne mortuum ad ſe reciperent, & furias rogarunt infernales, ut acerrimè illum excruciarent; ÆQUISSIMUM eſſe dictitantes tyrannum, qui dum viveret, à bonorum conſuetudine abhorruiſſet, nullam niſi cum furiis poſt mortem infernalibus ſedem habere.

Sed relicta agreſtis populi opinione vulgari, qui olim veri DEI notitiam non fuit conſecutus; & approbata Ariſtotelis ſententia, qui unam primam cauſſam ponit; itemque Stoicorum opinione, qui primam intelligentiam vel mentem recipiunt; Ciceronis denique, qui ſub Jovis titulo non alium niſi illum Deum ponit; Ego ſecundum religionis Chriſtianæ fidem dico & confiteor, non niſi UNUM ſolum Deum eſſe, conditorem cœli & terræ, cujus excellentia, potentia, majeſtas & gloria tanta eſt, ut ne minimam quidem illius partem lingua humana poſſit exprimere. RES enim divinas neque ingenium noſtrũ perſpicere, neq; intellectus diſcernere, neq; memoria comprehendere, neque lingua explicare poteſt.

Quod autem Principes & cæteros fideles de DEO credere decet, hoc eſt; quòd nimirùm DEUS eſt bonum ſummum, immortale, incorruptibile, incommutabile, immenſum & omnipotens: quandoquidem POTENTIÆ divinæ reſpectu univerſa hominum potentia ludus jocusque eſt.

DEUM ſolum ſummum bonum eſſe ajo; quia ſi quod creatura

Ætate noſtra, qua gliſcens fraus & audacia omnes prope orbis terræ partes urbesque occupavit, nulli jam homines in Deorum numerum veniunt, niſi forte per inanes titulos. & immodicæ adulationis licentiam. P[illegible]ſan. lib. 8.

Honos [illegible] denique debet eſſe jucundus, quoniam dignitati P. R. teſtimonium, non beneficium ambitioni dedit. Cic. pro Cn. Plancio.

Uxorem vivam amare voluptas eſt, defunctam religio. Stat. 5. Silvat.

Qui ſine moleſtia ambitus adeptus eſt, duplam gratiam præbentibus debet. Apule. flor. 3.

Reges conſecrantur non ad fidem numinis, ſed ad honorem emeritæ poteſtatis. Minut. p. 379.

Καὶ αὐτοὶ νεκρῶν σώματα λέοντος ἐφυβρίζουσι λέγουσι. Epigram. lib. 1.

Utinam plures mortes cepiſſet, ut impurum ſpiritum renaſcens pœna torqueret? Fab. declam. 3. Sueton. cap. penult.

Fama ſemper atrocior erga dominantium exitus. Tacit. annal. lib. 4.

Crimina morte ſolent terminari. Symm. 9. ep. 121.

Stoicique diſponunt divinitatem, ut imperium ſummæ dominationis eſſe penes unum velint. Tertull. apolog. 23.

De DEO ſentiri plus par eſt, quàm humana imbecillitas capit. Ambr. Rom. 4.

Oportet opinionem de DEO, ejuſq; culturam immobili religione ſervare. Joſeph. contr. Appi. lib. 2.

Θεὸς ἀθανατος ἰσχυρότατος, κάλλει εὐπρεπέστατος, ζωῇ ἀΐδιος, ἀρετῇ κράτιστος. Ariſtot. de mundo cap 6.

Plato Deum & invenire difficile, præ nimia & incredibili poteſtate, & cùm inveneris, in publicum dicere impoſſibile præfatur. Minut. 374.

Quid ſit Deus, nec inveniri poteſt, nec enarrari. Lactant. de ira Dei cap. 11.

Quod immenſum eſt, ſoli ſibi notum eſt. Tertul. apol. cap. 17.

Exemplumq; Dei quiſque eſt in imagine parva. Manil. lib 4. extrem.

Deus & bonitate ipſa melior, & unitate antiquior ac ſincerior, non poteſt ſpectari à quoquam alio. Philo de præm. & pœnis.

1. *Deus ſummum bonum.*

creatura bonum habet, non eſt id ſummum bonum. Nam SI, QUOD homo bonum poſſidet, cum calamitatibus ac miſeriis, quibus conflictatur, conferatur; infinities majus malum eſt, quo premitur, quàm bonum, quo potitur.

Deinde ſolus DEUS ab æterno immortalis eſt, qui ſicut principium non habuit; ita nec finem habebit. At in miſero homine contrarium eſt, quem ſicut naſcentem alii viderunt, ita morientem alii videbunt. NIHIL enim aliud eſt infantum nativitas, quàm ſenum ad ſepulturam citatio.

Adhæc ſolus DEUS eſt incorruptibilis, qui nullam eſſentiæ ſuæ patitur vel corruptionem vel imminutionem. At homines mortales univerſi in animis corruptionem patiuntur à viciis, in corporibus à vermibus. NULLUS enim adeò immunis eſt, quin illius & † caro corruptionis, & anima vel ſalutis vel interitus ſit particeps.

Præterea ſolus DEUS eſt immutabilis, firmiterq; credendum, quòd licet opus quandoq; ſuum DEUS mutet; non tamen idcirco æternum mutet conſilium. Contrarium verò in hominibus accidit, qui SÆPE ſingulari cum gravitate opus aliquod inſtituunt; mox verò mutato conſilio, in ipſo temporis articulo illud leviſſimè omittunt.

Dico item ſolum DEUM eſſe incomprehenſibilem, cujus nec majeſtas cognoſci, nec ſapientia apprehendi poteſt. Contrà in humana evenit ſapientia. NULLIUS enim hominis tam perfecta & abſtruſa eſt ſapientia, ut quod is intelligit, non alio tempore intellexerit alius. 31

Solus denique DEUS eſt omnipotens, quippe qui non in vivos tantum, ſed in mortuos etiam; non in bonos ſolùm, ſed in malos quoque poteſtatem habet. Etenim HOMO, qui non propitium ipſum, ad conſequendam gloriam, expertus fuerit, iratum ad luendas pœnas ſentiet.

Itaque juſtum profectò eſt, ô Principes ſæculi, ut clientes vos ac beneficiarios Monarchæ cœli terræque agnoſcatis (& quanto celſiores eſtis, tanto reverentiùs de ipſo ſentiatis.) Quantumvis enim vel valeatis, vel poſſideatis, vel poſſitis; tamen cum ſummo illo Principe collati nihil valetis, nihil poſſidetis, nihil poteſtis. NULLUS enim in terris hodie Princeps eſt, qui non minus poſſit, quàm vult, quique non plus eo, quod poſſidet, expetat. Quod ſi ita eſt, quemadmodum revera eſt: videant Principes & megiſtanes, conſentaneum eſſe

Deus bonum omne eſt, & bono omni ſuperior. Naz. oratio. 21.

Summus Deus Græcis τ' ἀγαθὸν & πρῶτον αἴτιον nuncupatur. Macrob. 1. Somn. cap. 2.

2. *Immortalis*;

Nihil ſine origine, niſi DEVS ſolus. Tert. adverſ Marc. lib. 5.

Nihil ſemper floret; ſuccedit ætas ætati. Cic Phil. 11.

Divinum, id eſt, quod nec ortum habet, nec occaſum. Minut. pag. 379.

3. *Incorruptibilis*;

Quod ineffabile eſt, ratione ſilentii adoretur. Socr. 6. trip. 21.

Quod fieri recipit, recipit quandoq; perire. Prudent. apotheoſ.

Deus eſt, qui non mutatur in ævo. Manil. lib. 1.

† *corpus*.

Deo debet æternitas hoc ipſum, quòd nuncupatur æternitas Arnob. lib. 4.

4. *Immutabilis*.

Deus non habet, ubi proficiat in melius, aut unde in deterius deficiat. Fulgent. Ep. 6. Philo quòd mundus ſit incorruptibilis.

Deus, quod promiſit, ob ſtabilitatem non retractat. Volaterra. lib. 28.

5. *Incomprehenſibilis*;

Multa ſapit, ſed non ſapit omnia noſtræ vis animæ. Prudent. Apotheoſ.

Deus paucis cogitabilis, nemini effabilis. Apul. apolog. 1.

Alius alio plura invenire poteſt, nemo omnia. Auſon. Idyll. 10. ad Symmach.

6. *Omnipotens*.

Summi omnipotentia Dei vix intelligi, nunquã videri poteſt. Macrob. 1 Somn. 14.

Non poſſe quid, Deo non licet. Tert. adv. Marcion. lib. 1.

Incredibiles poſt delicta cogentur credere, non verbis, ſed exemplis; nec minis, ſed ipſa paſſione pœnarum. Apule. Aſclep. dial.

Quando Deus magis creditur, niſi cùm timetur? Tert. de fuga.

Cùm homo non poſſit cogitare, niſi quæ non adſunt Deo, ſaltem eum eſſe credat. Philo de ſomniis.

Ideò humilis ſit homo, quòd in nullo ſe poteſt autori conferre; cujus nec effugere dominium, nec penetrare conſilium, nec vitare judicium poteſt. Cypr. prolog. de operibus Chriſti.

Timor hominis, Dei honor eſt. Tert. de pœnitentia.

Digitized by Google

eſſe rationi, ut CUM omnes creaturæ ab uno tantum ſint conditæ, unum etiam ſolum creaturæ omnes adorent. SICUT enim non patitur Princeps, ut in ſuo regno pro Rege ſe gerat alius: ad eundem modum non vult DEUS, ut alius præter ſe Deus in mundo adoretur.

Qui Deum reſpicere ſuam vitam credũt, delinquere non præſumunt. Ioſeph. cont. Appion. lib. 2.

Honor Deo ſummus illum venerari & imitari. Bernh. Medit. c. 6.

Altitudinem ſuam Principes humilitate ſublimant. Sidon. 2 ep. 3.

Ingens fuit beneficium, quòd Pater nos creavit, non rogatus ab ullo; quòd Filius nos redemit, non adjutus ab ullo; & ſuper omnia, quòd Spiritus nos Sanctus Chriſtianos facit, nemine promerente. Nam QUÆCUNQUE Deo præſtamus obſequia, tanti non ſunt, ut pro minimo ipſius ſatisfaciant beneficio.

Non verecundæ, ſed ingratæ mentis indicium eſt, beneficia tacere divina. Leo ad univerſ. ſerm. 1.

Chriſtianus ni fueris, ſpem ſalutis habere non poteris. Arnob. l. 3.

Impendendus homo eſt, Deus eſſe ut poſſit in ipſo. Manil. lib. 4.

Abſq; Dei notitia, quæ poteſt eſſe ſolida felicitas, cùm ſit ſomnio ſimilis, antequam tenetur, elabitur. Minut. pag. 399.

Magni ſanè æſtimandum Principibus, quòd Deus homines ipſos, non beſtias condidit; at longè pluris, quòd dominos, non ſervos fecit; Sed infinities pluris æſtimandum, quòd ipſos Chriſtianos, non Mauros & paganos fecit. RARUM enim illis profuturum eſſet ſceptra habere & regna ad condemnationem; ſi non cognoſcerent ſanctam Eccleſiam, extra quam nemo poteſt ſalvari.

Nemini ſalus eſſe, niſi in Eccleſia poteſt. Cypr. epiſt. 11.

Eccleſia Catholica eſt templum Dei, quò ſi quis non intraverit, vel à quo ſi quis exiverit, à ſpe vitæ ac ſalutis æternæ alienus eſt. Lactant. 4. ult.

O bonitas divina! Quod pagani, ſi abs te fuiſſent in Eccleſiam tuam electi, meliores forſitan fuiſſent, quàm ego ſum! Et ſi me paganum eſſe voluiſſes; pejor ipſis fuiſſem. Illos reliquiſti, qui tibi ſerviiſſent: & me elegiſti, qui te offendo. Tu Domine, quid illic facias noſti, & ego, quid hic dicam, neſcio. AD LAUDANDA enim opera divina obligati ſumus; eadem verò retractare nobis non licet.

O ſacra & ineffabilis divini judicii diſcretio! Oroſ. 7. c. 39.

DEI plenè judicia nemo comprehendit, juſtè nemo reprehendit. Auguſt. 2. civ. 13.

Ne hoc quidem quod laudabiliter vixi, ſine aliquo reatu eſt, ſi remota pietate judicetur. Bernh.

Væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam! Aug. 2. dulcil. 9.

32 IMPERATORES & Reges gentiles, qui boni fuere, & virtute præſtantes, qui ſanè multi fuerunt, quantò ſtudioſiùs paria cum munere ſuo fecerint, tantò leviore, illo reddendæ rationis tempore, pœna defungentur. At contrà mali Principes Chriſtiani, quanto cumulatiorem accepêre beneficiorum menſuram, tantò acerbiores in æterna flamma pœnas luent. Nam PRO MODO ingratitudinis adverſus accepta in hoc mundo beneficia, pœnarum quoq; in inferno perſolvendarum aſperitas ſtatuetur.

Quantò majora beneficia ſunt hominib. conſtituta, tantò graviora peccantibus judicia. Chryſoſt. diſcip. de temp. pag. 353.

Quò indulgentior liberalitas eò inexcuſabilior pervicacia. Amb Luc. 20.

† *Quo plura exhibebunt erogatoria, vel acceptilationis chirographa, eò minus excutiendi à ſe criminis tempore rationes reliquorum conturbabitur.*

Cum augentur dona, rationes etiam creſcunt donorum. Greg hom. 9. in Evang.

Cùm multa principibus, quia ſunt homines ratione præditi, facienda ſint; longè plura illis præſtanda ſunt, quoniam Chriſtiani ſunt: & rurſus multò plura, quia ſunt potentes, & in tam ſublimi gradu collocati. VERA enim amplitudo non ex * eo pendet, quòd multa Principes habeant; ſed quòd multum valeant. Ab arbuſcula humili (& fragili) præter fructum ſuo tempore reddendum nihil exigitur: Ab alta

In hoc ſerviunt Reges Deo, ſi in regno ſuo bona jubeant, mala prohibeant, non ſolum quæ pertinent ad ſocietatem humanam, ſed quæ ad religionem divinam Aug. lib. 3. ad Chryſ. Epiſt. fol. 241.

Rectum non eſt, ut qui magiſtrum gerit, ſubditis ſuis ſit inferior Dio. lib. 41.

* *potentia Principum, ſed ex virtute pendet.* G.

ἴδιον βασιλέως προνοεῖσθαι τῶν ἀρχομένων. Baſil. Stob. fol. 514.

Digitized by Google

Cui plus dignitatis aſcribitur, plus de illo exigitur ſervitutis. Cypr. de ſimplic. cleric.

Ody Immortales, quam magnum eſt perſonam tueri Principis? Cic. Phil. 9.

alta verò, ſpecioſa & ſpacioſa arbore deſideratur, ut tunc frigentibus ligna, laſſis umbram, poma eſurientibus præbeat, tùm adverſus omnem ventorum impetum ſeſe ipſa tueatur: Sic PRINCIPES virtute præſtantes nihil niſi umbra debent eſſe, qua boni omnes recreenter.

Duo Principibus præſtanda.

Tria principem glorioſum faciunt, potentia, ſapientia & religioſa mens. IC. Summ. Angel.

In hoc animæ obeſt æternitas, quòd ſit immortali ſententia æterno ſupplicio ſubjugata. Ergo ne his implicemur, verendum, timendum, cavendumque cognoſce. Apul. Aſclep.

At multa nos facienda hortatur Eccleſia, & ad multa cavenda nos extimulat conſcientia. At SI DUO tantum mihi Principes promittant ſe facturos, nimirum & fideles ſe legi DEI, quem adorant, futuros; & minimè tyrannicè proximis, quos regunt, imperaturos: jam nunc gloriam illis ac beatitudinem, quam deſiderant, (ſempiternam) promitto. SOLUS enim ille Princeps ſecurus moritur, qui in CHRISTI charitate moritur, & in dilectione † proximi vixit. Cùm autem PRINCIPES ac megiſtanes, qui Chriſtiani ſinceri haberi cupiunt, vigilantes eſſe deceat, ut ad DEI gloriam, quæ fiunt, univerſa referantur, DEO prævio ſuſcipiantur, DEO proſperante progrediantur, ſub ope DEI finiantur: In hoc cùm vigilantes, inquam, illos eſſe oporteat; mihi credant, in rebus ad fidem provehendam pertinentibus ita ſibi excubandum animo, ut ad vitam pro fidei defenſione profundendam promptos paratosque cognoſcant univerſi. Nam SI PRINCEPS in futura vita repoſita eſſe bonis præmia, ſupplicia malis credit; fieri non poteſt, quin & vitam agere ſtudeat inculpatam, & * bene Rempublicam gubernet.

† *Populi.*

Coronat Deus in nobis opera miſericordiæ ſuæ, ſed ſi in ea gratia, quam accepimus, perſeveranter ambulemus. Auguſt. Ioan. tract. 2.

Principes pietate & juſtitia dii fiunt. Sen. de morte Claud.

Felices Principes, qui ſuam poteſtatem ad Dei cultum dilatandum majeſtati eius famulam faciunt! Aug. c. civ. 24.

Pax reipubl. ex univerſalis Eccleſiæ pace pendet. Greg. 4. ep. 76.

Meritorum pretium non æſtimatur ex ducis præſentium. Ambr. cont. Symm.

* *Sapienter.*

CERTO (contrà) certius eſt Principes, qui DEUM non timent, neque ipſos felices eſſe poſſe, neq; ipſorum ſubditos. REGNORUM enim vel felicitas vel miſeria non ex Regum ſubditorumque laboribus; ſed ex Regum regnorumque meritis pendet. (Proinde) PRÆSENTISSIMO in periculo regnum verſatur, cujus Princeps malus eſt Chriſtianus. AT FORTUNATA & ſecura eſt Reſpublica, cujus Princeps vir eſt probatæ conſcientiæ. SINCERÆ quippe 33
conſcientiæ vir nihil in Rep. mali agere poteſt.

Summum hominis bonum in ſola religione eſt. Lactant. 7. cap. 10.

DEUS eſt, qui totus ubiq; eſt. Prudent. Apotheoſ.

Pietas fundamentum eſt omnium virtutum. Cic. pro Cn. Plancio.

Quomodo erit ibi felicitas, ubi vera non eſt pietas? Aug. 4. civ. 23.

Vera religio in unius conſtat veri Dei ſervitio. Fulgent. ad Donat.

Nemo fidem DEI cuſtodiens, infidelis poteſt eſſe hominib. Ambr. Tit. 2.

CAPUT XI.

De multis ethnicorum diis, eorumque officiis, de ultione deorum adverſus eos, qui voluntati ipſorum non parebant; item XX. deos ſelectos, & innumeros communes fuiſſe.

QUanquam iis, qui perſpicaci ſunt ingenio, opera DEI per ſe ipſa, etiam citra comparationem cum aliis.

Haec neq; ſcire compendium, neq; ignorare detrimentum eſt ullum. Arnob. li. 3.

Non ſpero totius majeſtatis effectorem, omniumque rerum patrem vel dominum uno poſſe, quamvis è multis compoſito nomine nuncupari. Apul. Aſclep.

Nihil verum in his, qui Deum neſciunt præſidem & magiſtrum veritatis. Tert. de cult. femin.

Digitized by Google

aliis, ingentia ſunt; Tamen quoniam ALBUM nigro oppoſitum meliùs agnoſcitur; curioſis ut ſatisfaciam, catalogum hîc recitabo deorum commentitiorum, quorum ex imbecillitate manifeſtum fiet, quanti DEUM verum facere (quàm parvi illos pendere) Principes debeant.

Etſi autem varia deorum genera pagani veteres habebant; præcipui tamen erant, quos Selectos, quaſi ſurſum electos, vocabant, ſignificantes cœleſtes, qui (rariùs*, ut illi credebãt) huc in terram deſcendebant. Erant autem illi numero XX. nempe Janus, Saturnus, Jupiter, Genius, Mercurius, Apollo, Mars, Vulcanus, Neptunus, Sol, Orcus, Liber pater, Tellus, Ceres, Juno, Minerva, Luna, Diana, Venus, & Veſta; Ex quibus ultimæ octo fœminæ ſunt; Primi duodecim mares. Hos XX. deos nulli licebat ſibi vindicare, aut eorum quempiam ſuum privatim facere; ſed omnium in univerſum commodis nimirum aut regni integri, aut provinciæ nobilis, aut civitatis illuſtris ſerviebant.

Principiò Deus erat †Cautius nomine, quem votis donisque venerabantur, ut liberos daret ingenioſos & acutos; quod quidem ſi à vero DEO petiiſſent, rectè feciſſent. TANTA enim cùm ſit naturæ humanæ depravatio; maximis obnoxius eſt periculis, quem non ſagaci providentia divina ornavit ingenio.

Deinde deam habebant Lucinam nomine, quam parturientes invocabant, ut bene parerent. Ejus templum erat ampliſſimum extra urbem, via Salaria, ubi omnes matronæ Romanæ gravidæ ſacra Lucinæ faciebant, & novendiales celebrabant ferias. Id templum, ut Fronto inquit lib. de veneratione deorum, à Numa Pompilio conditum, & à Rutilio Conſule everſum fuit. Cùm enim filiam haberet gravidam, eaq; devotionis ergò ferias novendiales celebratura & paritura in ædem Lucinæ ſe contuliſſet; infelici fato accidit, ut non ſolùm mor-
34 tuum illa partum ederet; ſed etiam moreretur. Itaq; graviſſimo victus dolore Rutilius Conſul, clàm ignem templo immitti curavit. Legimus enim ſæpenumero paganos, ſi rebus anguſtis circumventi deorum imploraſſent auxilium, idque non ſtatim in adverſis impetrarent; mox aut deorum ſacrificia ſuſtuliſſe, aut templa deſtruxiſſe, aut deos mutaſſe.

Erat Ethnicis alia Dea, quam Opem vocabant, quæ infanti opem ferebat naſcenti, ſicut Lucina matris parturientis numen erat. More autem receptum erat, ut totis novem

E 2 prægna-

τὰ ἐναντία γνωριμώτατα, καὶ παράλληλα μᾶλλον γνώριμα. Ariſt. 3. Rhet. 9.

Ex contrariis contraria aut placent ampliùs, aut diſplicent. Bernh. ep. 78.

Nulla meglio ſcopre contrari duo, ch'un picciol interſtitio. Petrar. triumph. fam. can. 2.

Dij Selecti. Aug. 7. civ. 1. & 2.

Athenienſes vel verbo præter illorum legem de diis loquentes inevitabiliter puniebant. Ioſeph. Cont. App. 2.

* *Nonnunquam.*

Selecti nobilitate criminum, non dignitate virtutum. Aug. 7. civ. 33.

Pudeat te eos colere, quos ipſe defendis; pudeat tutelam de iis ſperare, quos tu tueris! Cypr. contra Demetr.

Ut animæ naſcentibus, ita populis fatales Genii dividuntur. Symm. relatio.

Iuno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iovis, Neptun⁹. Vulcanus, Apollo, Ennius. vid. Varron. I. ruſt. 1.

Dij ignobiliores.

Scientia veritatis non poteſt eſſe in homine, niſi Deo docente percepta. Lactan. 7. cap. 2.

† 1. *Catius.* Aug. 4. civ. 21.

Nihil homini prudentia dulcius. Cic. Tuſcul. 1.

ἡ φρόνησις [illegible] Eurip. Supplic.

2. *Lucina.* Aug. 4. civ. 21.

Sine lumine lumen nemo videt; vitam ſine vita inquirere mors eſt. Proſper de Ingrat. 5.

Iuno Lucina, quòd juvat, donec menſibus actis produxit lucem. Varro. de lign. L. lib. 4.

Romani cùm in omnibus alys vitæ officiis, tùm in diis immortalibus animadvertendis cautiſſimi, Gell. 2. cap. 28.

Hujus feſti dies Kal. Mart. celebatur à matronis. Alex. 6. 21.

Lucinæ munus eſt moetibus viam dare, quod accelerando partus ſalutare eſt. Macrob. 7. Saturn. ult.

[illegible] Arian. lib. 3. c. 26.

3. *Opis.* Auguſt. 4. civ. 21.

Quicquid magnam utilitatem generi afferret humano, id non ſine divina bonitate erga homines fieri arbitrabantur. Cic. 2. nat. deor.

Digitized by Google

prægnationis menſibus imaguneulam Opis cingulo annexã, aut tunicæ inſutam ſuper ventrem mater dependentem geſtaret, & cùm partus tempus immineret, obſtetrix imagine ne illâ manibus apprehensâ, infantem in partu jam apparentem priùs, quàm ſua tangeret manu. Quòd ſi rectè naſcebatur infans; eo die ſingulari cultu idolum illud pater & agnati afficiebant: Sin in partu ſuffocaretur; ſimulacrum Opis profluente mergebant propinqui.

Habebant alium deum ethnici, quem Vagitanum vocabant. Huic religioſè ſacrificabant,* ne multum plorarent infantes, ideoque infans Vagitani ſimulacrum vel ſigillum ex collo ſuſpenſum geſtabat. Inauſpicatus enim ethnicis crebet infantis ploratus habebatur, cùm dicerent: CREBRUM in infantia ploratum adverſæ puero fortunæ eſſe præſagium.

Præterea deam habebant Cuninam, cui cultum & ſacrificia deferebant, ut patronæ inſtar infantes in cunis tueretur (ac faſcinum ſubmoveret.) Ac tenuiores quidem Cuninæ ſimulacrum ſupra cunas ſuſpendebant; locupletiores verò magni pretii cunas faciendas, in iisq; multas Cuninæ effigies ſculpendas curabant. Herodianus & Pollio in vita Severi referunt, cùm bellum gereret Severus Imperator cum Gallis, uxorem ejus Juliam filiam peperiſſe primogenitam, & Juliæ ſororem Mœſam nomine, Phœniſſam mulierem, ab Emeſa urbe †Perſiæ, ſorori Romam cunabula miſiſſe* è cornu monocerotis & auro puriſſimo, in quorum ambitu ſculpta erant plurima Cuninæ ſimulacra; quæ cunabula ob pretii magnitudinem longo dein tempore in ærario inter κειμήλια rariſſima fuerunt aſſervata: Quanquam RES ejuſmodi Romani ambitione potiùs memoriæ, quam divitiarum cupiditate aſſervabant.

Colebant gentiles etiam Ruminam, quæ parvulis præerat ſugentibus. Huic matronæ Romanæ multa faciebant 35
ſacrificia, ut mammas ipſis tueretur, & nutriendis parvulis boni lactis copiam ſubminiſtraret. Et toto illo, quo lactabant, tempore, deæ ſimulacrum de collo ad pectus usq; demiſſum geſtabant, ſingulisque diebus mane, priùs quàm infanti mammam darent, lactis ſui ſcutellam Ruminæ libandam matres mittebant; cujus ſi templum ibi non eſſet, ubi mater habitabat; ipſa mater lacte (ſuo) ſigillum Ruminæ, quod ad manum erat, abluebat.

Huic ſuccedebat alius deus,* Stellinus nomine, qui præerat

Non poteſt quisquam, niſi qui toto ſe perſpecto ac deſpecto, converſus ad ſapientiam Dei, omnem quærendi ratiocinationem transtulerit ad credendi fidem, intelligentiam Dei apprehendere. Oroſ. 6. cap. 5.

Errorum antiquitas pleniſſima mater. Arnob. lib. 1.

Nimirum ejusmodi diis etiam cultus conſentanei præſtandi erant. Naz. orat. 2.

4. *Vagitanus.*

* *Ut en vagitu os aperiret.* Auguſtin. 4. civ. 11.

Vaticanus deus, penes quem eſſent vocis humanæ initia. Gell. 16. 17.

οἱ τῶν παίδων κλαυθμοὶ συμφέρουσι πρὸς αὔξησιν. Ariſt. 7. Polit. 17.

5 *Cunina.* Lactant. 1. 10.

Talia ſunt idolorum beneficia, ut cùm videntur prodeſſe, plus noceant Ambroſ. Luc. 9.

Herodian. lib. 5.

Plerumq; amor eſt undique gentium pretioſa conquirere. Symm. 9. ep. 2.

Et ſegmentatis dormiſſet parvula cunis. Juvenal. Sat. 6.

Infidelitas omnium eſt mater errorum. Leo ſerm. 18. de paſſion.

Erat Mœſa ditiſſima, qua promittente militibus, legiones abducta a Macrino Capitolin. in Macrino.

† *Phœnicia.*

* *ex ebore.*

Auguſtus prætoria ſua reb. vetuſtate ac raritate notabilibus excoluit. Suet. c. 72.

Ipſa errantium turba mutua ſibi patrocinia præſtat. Minut. 381.

6 *Rumina* Aug. 4. civ. 11 & 21.

Tener hæſit hæres & coluit, quicquid ſibimet venerabile cani monſtrarent atavi. Prudent. cont. Symm. lib. 1.

In ſacris Rumina inferre vinum expiatione dignum fuit. Alex 3. 12.

Prima ſcelerum cauſæ mortalibus ægris naturam neſcire Deûm. Sil. lib. 4.

παῦσαι εἰς ἄπορον καὶ ζῷρι φορίζα δίξαν πολλαῖς καὶ τῶν γυναικῶν, ἐυλογγι πτασκε δίδωσι χλιαίσμῳ. Agatarch. de mar. rub.

7. * *Statilinus.* Auguſtin. 4 civ. 21.

erat pueris primulum ſtare incipientibus, eumque multis matronæ donis honorabant, ne filii nani fierent, ſed recti ingrederentur, ne claudi vel loripedes evaderent. Adeò namq; Romanis contemti claudi & pumiliones erant, ut & muneribus ſenatoriis, & ſacerdotum collegiis arcerentur. Heraclides lib. III. de rep. narrat, Corneliam fœminam præſtantiſſimam, matrem Gracchorum, cùm primos duos filios, alterum nanum, alterum claudum peperiſſet, & Statilinum ſibi iratum crederet; ædem illi in regione XII. vicinam campo † Gadetano, inter hortos * Dethæ extruxiſſe, quæ ad tempora usque Rhadagayſi ſtetit, qui Romam obſidens omnia templa evertit, & hortos, qui in ambitu urbis erant, excidit.

Germani deorum numero eos ſolos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus apertè juvantur. Cæſar. 6. bell. Gall.

Auguſtus pumilios atq; diſtortos, ut ludibria naturæ malíq; ominis abhorrebat. Sueton. 83.

Longa ætas autoritatem religionis facit. Symm. relat.

Debet omne quod geritur, cauſam ſui habere perſpicuam, nec caliginis alicuius obſcuritate conteſtam. Arnob. lib. 7.

† *Vaticano.*

* *ad Mammaam, hoc eſt, Diata Mammea P. Victor region. X. Alex. in palatio fecit diætas nomine Mammaæ. Lamprid.*

Veritati nemo præſcribere poteſt. Tert. de patient.

Aliam præterea deam habebant, nomine Adoneam, cujus munus erat facere, ut ingredi jam ſciens puer matrem adiret & diligeret. Et licèt Cicero lib. 2. de natura deorum hujus inter alios deos mentionem faciat; tamen non memini me legere, hanc deam Romæ ædem habuiſſe, usq; ad tempus Mammææ, matris * Antonini Imperatoris. Hæc fœmina eximia cùm eſſet vidua, duosque haberet filios admodum parvulos, cupiens ut & boni evaderent filii, & ipſam, ubi adoleviſſent, diligerent, templum extruxit Adeonæ auguſtum, in XII. regione in Vaticano, vicinum hortis Domicii, & juxtà extruxit aliud ædificium, † ſacellum Mammææ dictum, ubi diu in ſeceſſu ſolitaria vixit. ERAT enim moris, ut viduæ ſanctè liberos educare cupientes, mox ſecederent, & voluptatibus urbis periculisq; renunciarent.

8. Adeona.

Cum iſta ſuperſtitione in lacte quodammodo matris ebibita, crevit civitas. Aug. lib. 21. civ. ult.

* *Alexandri Severi: Herodian. lib. 5. Lamprid. in Alex. Capitol. in Mac.*

ἡ παίδευσις τῆς βασιλείας κρηπὶς, τῆς βασιλεύοντος δεῖ μόνης ἀποτελεῖ. Baſil. Leon. fil.

Hæc ut autoritatis minus habent, ita aliquid gratæ varietatis afferre poſſunt. Val. Max. 1. c. 6.

† *oratorium.*

Reſpuenda ſunt voluptates: enervant & effœminant. Sen. ep. 104.

Culta fuit ab antiquis etiam dea Mens, huic operi deputata, ut bonum pueris aut malum daret ſenſum; eiq; veteres, & Græci quidem ſtudioſiùs, quàm Romani, ampliſſima faciebant ſacrificia. Unde Seneca non ea ſe mirari inquit, quæ noſſent Græci; ſed quæ non noſſent, quippe qui in gymnaſiis deæ Mentis templum haberent. Erat autem lex apud Athenienſes, ut pueri ſtudiis imbuendi philoſophiæ, priùs triennium in templo illo miniſtrarent. Verùm omiſſis iis, quæ de Græcis Seneca dicit, ego multis, qui nunc vivunt, auſim dicere, ſi mentem ibi loci dari verum eſt; ut hoc ipſo potiùs quàm ſequente anno illuc ad celebrandas novendiales in illo templo ferias proficiſcantur. NIHIL enim in terris infelicius, quàm mentè hominem carere moderata.

9. Mens.

Virtus dea non eſt, ſed donum Dei; ipſa ab illo impetretur, à quo ſolo dari poteſt: & omnis falſorum deorum turba vaneſcit. Auguſt. 4. civ. 20. Cic. 2. de ll. Lactant. 1. 20. Ovid. 6. faſt.

Bona poſſeſſio mens bona. Ambr. 1. off. 3.

Nemo malus eſt, qui bonam habet mentem. Aug. 7. civ. 3.

Rara ſimul hominibus bona fortuna & bona mens datur. Liv. lib. 30.

Rariſſimum eſt amari bonam mentem. Arbit. Satyr.

Nihil in terra magnum præter hominem: nihil in homine præter mentem. Favorin. Morn. ver. rel. cap. 15.

Habebant priſci inter deos etiam Volumnum & Volumnam,

10. Volumnus & Volumna.

manam, quibus * deſponſati cordi erant. Idcirco duo erant, alter ſcilicet pro mare, altera pro fœmina: Et moris erat, ut dum deſponſati eſſent, ſui uterque numinis imagines, quas vel argenteas vel aureas eſſe oportebat, de collo ſuſpenſas geſtarent; ac die ſponſaliũ ſponſo Volumnum ſponſa, & ſponſæ Volumnam ſponſus daret. Quo tempore per Conſules Reſp. regebatur, poſt exactos Reges, & ante Imperatorum dominationem, paullò ante ſeditionem à Corneliis motam, fuit inter alios Conſul Balbus, qui primus ædem Volumno & Volumnæ condidiſſe perhibetur, ſitam in regione IX portæ Corinthiæ vicinam, quæ dicebatur porticus Balbi; alteri contigua ædificio, quod theatrum Balbi nominabatur. Hanc ædem à Balbo conditam, Conſules, Senatores & viri illuſtres ſponſalia celebraturi, ingrediebantur: (* Ad cujus fortè conſuetudinis & ritus imitationem, tum in aliis Galliæ oppidis, tum Lutetiæ & Aureliis in templis ſponſalia celebrantur.) Nec defuit, qui nocte, qua Pompejo Magno Juliii Cæſaris filia deſponſa fuit, hæc verba Romæ diceret: Pompejus in deorum Volumni & Volumnæ æde ſponſalia celebrare noluit. Itaque jam nunc vaticinor, matrimonium hoc non fore diuturnum, quemadmodum refert Publius Victor, lib. 3. de nuptiis antiquorum.

Colebant veteres etiam deum Agreſtem, hoc eſt, agrorum & frugum præſidem, cui non ſemper, ſed bis tantùm quotannis ſacrificabant, tempore ſcilicet ſementis & meſſis, frugibus jam matureſcentibus. Hujus numinis veneratores religioſi fuerunt Phryges, qui & Trojani, & Siculi; idque hanc ob cauſam, quòd utraque regio frumenti erat feraciſſima, adeò ut Phrygia Aſiæ, & Trinacria (quæ & Sicilia) Europæ granarium horreumve eſſet.

Aliam præterea deam colebant, Bellonam nomine, in cujus tutela prælio decertantes erant. Nam ſicut Chriſtiani anceps commiſſuri prælium, DEI ſui implorant auxilium; ita ſimili in diſcrimine conſtituti veteres ad Bellonam ſupplices confugiebant. Livius refert, inter alia, quæ crimini data ſunt equitibus, qui cum Annibale ad Cannas conflixerunt, & hoc fuiſſe, quod nec Bellonæ, imminente prælio, ſe commendaſſent, nec Marti priùs, quàm ad manus veniretur, ſacrificaſſent: Pœnos verò potitos victoriâ, quòd illo die ſolenne diis ſuis ſacrificium feciſſent. Cùm Pyrrhus Rex Epeiri, hoc eſt, Albaniæ, in Italiam tranſiiſſet; Romani 37
illum

* *Sponſalia.* Aug. 4. civ. 21.

Invita nuptiæ ſolent malos proventus habere. Ambr. 1. Cor. 7

οἱ τὰ τοιαῦτα τερατευόμενοι πίστιν τῆς ἀληθείας ἱστάμενοι, οὐκ ἂν ἑτέροις ταύτην ἐπαγγέλλεσθαι κρεῖττον ἂν ἀξιόλογοι. Agathar. de mar. rub.

-- *Qui amat*, cui odio ipſus eſt, bis facere ſtultè duco: Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert. Terent. 5. Hecyr. 2.

Cùm deorum fabulas legis, cum riſu, cum lacrymis dignas, de eodem frutice ſpinas caveto, & roſas decerpito. Naz. ad Seleu.

Χρὴ κατανοεῖν ἦθος γένους ἢ θρησκείας ἐπιτηδευμάτων. Nic. Joan. Comn.

Diis nuptialibus ſupplicabant, ut bene conjugarentur. Aug. 4. civ. 21. Plin. 35. 7. Fabric. Rom. cap. 14.

In gentibus mendacium eſt: in Eccleſia veritas. Ambr. Pſal. 118.

* *E Gallica verſione inſertum.*

Ἄλλος δ' ἀλλοίοισιν ἐπώνυμος ἔπλετο δαίμοσιν ἐξ γενεῆς, οἷσιν ἴκελος ἐπιείκελος ἠδ' ἐχέτω τιμήν. Oppian. ἁλι. 6. 17.

Nunquam remotos ab exactiſſimo cultu ceremoniarum oculos habuit civitas Romana. Val. Max. 1. cap. 1.

Ab ipſo audias, ipſiq; Deo credas, quod verum velis ſcire de Deo. Orol. 6. cap. 1.

Ethnicorum dii μοιχεύοντες, κλέπτοντες, ἀνθρώπων ἀσθενέστεροι, θνητοὺς αὐτοὺς ὄντας καθιστῶντες. Agath. de mar. rub.

11. Agreſtis.

Diis agreſtibus ſacrificabant, ut fructus uberrimos caperent. Aug. 4 civ. 21.

Deos vobis induxiſtis fabros, medicos, venatores, paſtores, ruſticos. Arnob. lib. 3. Cic. Verr. 4. de Cerere Ennenſi.

12. *Bellona.*

Bellonæ ſacerdotes ſuo cruore ſacrificant. Lact. 1. c. 21.

Tutò ſe Martio certamini commiſſurus non videbatur ceremoniis Martis deſertis. Val. Max. 1. c. 1.

Cannæ baſtio inſignes Romani nominis. Plin. 2. 125.

Scientem errare peccatum eſt: Nam ignorantib. nonnunquam ſolet ignoſci. Optat. 2.

Ad Aliam nec auſpicato, nec litato inſtruitur acies. Liv. lib. 25.

Eorum imperiis reſp. amplificata, qui religionibus paruêre. Cic. de nat. 2.

Stultè facit, qui non ſeipſum, ſed aram Deo dicat. Philo de Somn.

Digitized by Google

illum varia tormentorum genera ſecum adducere certiores facti, templum Bellonæ ponendum decreverunt, intra urbem regione IX. prope portam Carmentalem, eaque ædes Bellonæ nominabatur, antequam poſita erat exquiſiti operis columella, † in qua inſtruendæ aciei modus inſculptus erat.

Erat alia quoque ethnicis dea, quam Victoriam vocabant. Hanc religioſiùs Romani, quàm aliæ gentes, colebant, ut victoriam Deus ipſis de hoſtibus daret. Ei multæ & inſignes Romæ ædes ſacratæ erant; ſed maxima & ſumptuoſiſſima prope portam † Næviam in regione XII. in foro, quod vocabant Victoriæ; quod templum forumque conſtitutum fuit anno ab urbe condita † CCCCLXXVII. ob victoriam, qua potiti ſunt Appius Claudius & Q. Fabius in Sicilia, primo bello, quod cum Carthaginenſibus populus Romanus, regnante in Sicilia Hierone, geſſit: A quo bello victoriaque initium immania, diuturna & difficillima bella inter Romanos & Pœnos ceperunt.

Inter alios etiam deum Honorinum priſci coluerunt, cujus munus erat efficere, ut honorarentur ab hoſpitibus peregrinantes, comiterque in regnis ac provinciis, qua tranſirent, acciperentur. (Itaque) moris erat Romæ, ut ſi quis Romanorum iter longinquum inſtitueret, mox illius uxor Honorino ſacrificatum iret. Anno XV. adventus Annibalis in Italiam, invento carmine in libris Sybillinis: Quandocunque hoſtis alienigena terræ Italiæ bellum intuliſſet, eum pelli Italia vinciq; poſſe, ſi Matris Ideæ Peſinunte numen Romam advectum foret: Legatos Romani in Phrygiam, quæ pars eſt Aſiæ, Trojani regni nomine antiquitus celebrata, ad tranſportandam Romam deam Berecynthiam miſerunt. Ei ut legati itinere ex ſententia confecto, ſalvi & incolumes redirent, & euntes redeuntesque honorificè acciperentur; ædem Honorino intra urbem extruxerunt, in regione IV. in foro, quod Tranſitorium dicebatur.

Caput XII.

De aliis diis magis naturalibus & peculiaribus, quos habuerunt priſci; quæ ideo ſcribit autor, ut videat Princeps Chriſtianus, quanti ſit beneficii, non plus, quàm unũ verũ Deum agnoſcere.

38 Verùm quia nimis longum foret omnes, quos Ethnici habuêre, deos deſcribere, & exponere ſimul, quibus tempori-

† *Supra quam haſtam jaciebãt, cùm indicebatur Feſtus in Bellona.*

Hinc ſolet haſta manu belli prænuncia mitti: in regem & gentes cùm placet arma capi. Ovid. 6. Faſt.

Quicquid humus, pelagus, cœlum mirabile gignunt: id duxère deos. Prudent. cont. Symm. lib. 1.

13. Victoria.

Auguſtin. 4. civ. 14. 11.

Deforme ſub armis vana ſuperſtitio: dea ſola in pectore virtus bellantum viget. Sil. lib. 5. Fabr. Rom c. 4.

Victoria munus eſt, non poteſtas: legionum gratia, non religionum potentia. Ambroſ. cont. Symm. loquens de religione Gentilium.

† *489. Olympiade. 129. Polyb lib. 1.*

Nemo colendam neget, quam profitetur optandam Symm relat.

Non in fibris pecudum, ſed in viribus bellatorum trophæa victoriæ ſunt. Ambr. cont. Symm.

14 Honorinus.

Auguſt 4. civ. 11.

Hoc erit in conſuetudine illicitum, quod ratione conſtat eſſe prohibitum. Gregor. diſcip p. 176.

An. ab V C. 546. Marcellus V Coſ. templum Honori conſecravit. Val. Max. 1. cap. 1. Liv. lib 29.

Qui viam profecturi ſunt, Herculi ſupplicant. Alex. 3. 22.

Placet humanitatis expertes habere divinitatis auctores? Cic. de divin. 2.

Εὐήθης τι τὸ ὑς εὐήθως τῶν λόγων λίαν ἐξετάζειν. Ariſt. 3. de part. animal. 3.

Non eſt credendus Deus, quem homo de ſenſibus ſuis componit. Tert. adver. Marcl. lib. 1.

Nemo hominum poteſt dicere, quid veritas eſt, niſi illuminetur ab eo, qui mentiri non poteſt. Aug. ſup. Iohan. tract. 14.

Iurat Deus per ſemetipſum, ut vel juranti Deo credas, alium Deum omnino non eſſe. Tert. adverſ. Marci. lib. 2.

Longiore præfatione vel excuſare, vel commendare ineptias, ineptiſſimum eſt. Plin. 4. 14.

Magna eſt pietas prodere latebras impiorum, & ipſum in eis, cui ſerviunt, diabolum debellare. Leo ſerm. 4. de collect.

Portentibus quisque colebas, quo maximè indigebat; placatos deos trepido metu cupiens Plin. 2. 7.

Singula quædam inventa deorum numero addidère, Plin, 25. 1.

Google

Dij habiti, à quibus magna utilitas ad vitæ humanæ cultum eſt inventa. Cic. 1. de nat. Deor.
Nulla res efficaciùs multitudinem regit, quàm ſuperſtitio. Curt. lib. 4.
Cavendum, ne quid in Deum aut verbo aut opere aliquando peccemus. Deinde ne quid adverſus homines divinos. Plato Minoe.

temporibus, quibusque in regnis religioſiùs, quàm alibi culti; quibus denique occaſionibus templa ipſis poſita fuerint; hanc narrationem concludam, nonnullorum tantùm & nomina referens, & officia, propter quæ fuerunt à gentilibus culti, idque ut qui ſcriptum hoc viderint, perſpiciant, quantum DEO debeant, à quo ſunt ad fidem Chriſtianam converſi.

15. *Æſculanus Auguſt. 4. civit. 17.*
Mali malorum dæmonum & fictores, & ſacerdotes, & cultores. Nazianz. orat. 38.
16. *Pecunia.*
17. *Feſſonia.*
Removere ficta fatu, DEUS iſta præſtat unus. Sidon. 9. ep 15.
18. *Pellonia pellendorum hoſtium dea potens Arnob. lib. 3.*
19. *Æſculapius.*
Σωτὴρ ὄντως ἁπάντων ἐστὶ καὶ γενέτωρ ὁ θεός. Ariſt. de mundo.
20. *Spinienſis.*
21. *Robigus.*
Ovid. 4. Faſt. Plin. 18. 29. Varr. de l. Lat. 5. re ruſt. 1. 1.

Æſculanus fodinarum metallicarum deus erat, eique ſupplicant, ut auri argentique venas ſubinde (aperiret ac) patefaceret. Pecunia metallorum erat dea, quam precabantur, ut pecunioſi eſſent. Feſſonia iter facientium numen erat, eamq; rogabant, ne delaſſari pedibus iter facientes ſineret. Divæ Pelloniæ munus erat hoſtes terra (arcere &) expellere. Æſculapius ægrotorum deus erat: Qui ſi grande eſſet periculum, Apollinem quoq; Æſculapii patrem invocabant, Spinienſis deus erat, quem venerabantur priſci, ut fruges à carduis ſpinisq; repurgaret. Rubigo dea munus hoc gerebat, ut vites à brucho, & fruges à locuſta defenderet.

22. *Fortuna.*
Deus ubique non tantùm nobis proximus, ſed infuſus eſt. Minut. pag. 393.
23. *Muta. Mutio. Alex. 4. 16.*
Angeronæ ſacrificium fit in curia. Varro. de ling. Lat. lib. 5.
24. *Agenoria. Aug. 4. civ c. 16.*
Περὶ τῶν μυθικῶς σοφιζομένων οὐκ ἄξιον μετὰ σπουδῆς σκοπεῖν. Ariſt. 2. Metaph. 4.
25. *Stimula.*
Induſtria deas excogitavit priſca ſedulitas. Rhodigin. 11. cap. 2.
26. *Murtia, à murtete declinatum. Varro. ling. Lat. 4. Segnium præſes.* Arnob. lib. 4.
Corpus amant ſolidum juvenes, ſtantesque papillas Pectore marmoreo. Lucil. 29.

Fortuna felicitatis dea erat, cui templum Romæ matronæ temporibus Syllæ & Marii magnificum poſuerunt. Divam Mutam orabant veteres, ne hoſtes ſuos loqui ſineret; ſed eos mutos redderet, quoties malè de ſe vellent loqui. Agenoriæ deæ munus erat, ne deſides eos, qui ſe ipſi commendabant, eſſe pateretur. Hanc peculiariter Græci, maximè Philoſophi colebant, quando ſcholas adibant aut ingrediebantur. Dea Stimula expergefaciebat & excitabat negotiantes, ne in negotiis ſuis ceſſatores eſſent. Hujus ſimulacrũ Romæ ad fores erat curiæ poſitum; Eadem litigatorum patrona erat. Murtiam viri juxta ac fœminæ invocabant, corpore non macilento tenuiq; eſſe cupientes; eiq; multa matronæ Romanæ dona offerebant, ut habiliores fierent. Difficiliùs enim Romæ maritum macilentæ, quam deformes nanciſcebantur.

27. *Runcina.*
Auguſt. 4. civ. c. 8. Iuſtin. lib. 2.
Apud vos quodvis colere jus eſt, præter verum Deum. Tertul. apol. 23.
28. *Jugatinus.*
Antiquitas ceremoniis atque fanis tantum ſanctitatis tribuere conſuevit, quantum aſtruxerit vetuſtatis. Minut. pag. 357.
29. *Vallonia.*
Οἱ θεοὶ οὐδὲν ἧττόν εἰσι κύριοι τῶν ἐν τῇ γεωργίᾳ ἔργων, ἢ τῶν ἐν τῷ πολέμῳ. Xenoph. in Oecon.

Runcina camporum erat dea, cui ſacra faciebant priſci, ut tutelam ſuſciperet herbarum ruri naſcentium; eamque Scythæ ſanctiſſimè colebant, qui cum neq; oppida, neq; domus haberent; ſed in campis tantùm viverent, ſi armentis ſuis pabuli copia deeſſet, perierant. Jugatino montium juga committebantur, eiq; ſpecus priſci in altis montibus ſubterraneos faciebant, quò ſacra facturi frequentes conveniebant, præcipuè cùm tonaret, aut fulguraret. Vallonia vallibus præficiebatur, ejusque munus erat refrenare æquæ ductus(& torrentes)

Digitized by Google

torrentes) ne aquæ de altis ruentes montibus, dāmnū impetu ſuo aggeribus aut molendinis, quā tranſibant, inferrent.

Dea † Seia religioſè ab omnibus colebātur populis: Erat enim Dea ſationis, illique offerre panem de omnibus, quæ ſpargebant, ſeminibus ſolebant. Hujus cryptæ aut ſacella in
39 campis erant. Sed præter illa Romæ quoque ædem non ita magnam habebat in regione nona, in campo Martio, prope hortos Luculli; & ex hoc templo fons Scipionum (primùm) erupiſſe perhibetur. Dea Segetia curam gerebat ſegetis poſt factam ſementim producendæ. Non memini me legere deam hanc † templum Romæ habuiſſe. Tutilinæ munus erat obſiſtere Jovi, * ne grandine ſegetes (& frumenta, inſtante jam meſſe) proſterneret. Eam antiqui ſic pingebant, ut Jupiter lapidibus pluere, & ipſa colligere eoſdem videretur. Ejus fanum erat Romæ in regione decima, ad circum Apollinarem, prope ædem Romuli; & quoties tonabat, in eo templo Romani (certatim) multas ad placandam illam faces accendebant, ne grando ſegetes verberaret. Flora vinearum dea tutelaris cavebat, ne illæ glaciarentur. Hujus veneratores religioſiſſimi fuerunt † Campani, qui primi ante alios vineas in Italia coluiſſe perhibentur. Maturæ munus erat, uvas perducere ad maturitatem; & in more habebant antiqui, ut quæ primæ maturuiſſent uvæ, huic deæ, quo loco ſedem habebat, offerrentur; & in pleriſque vineis ſacellum (& ara) erat, ubi ſacra illi fiebant. Ruana præſes erat eorum, qui frumenta colligebant, ut ita ea tollerent, ne * fracto culmo grana è ſpica exciderent. Hanc pingebant veteres cum frumenti manipulo in manu dextra, qui ſpicas habebat integras (& illæſas.)

Forculus habebatur (forium) ſerarum, & peſſulorum deus, cui ſacrificabant, ut firmiter januas clauderet, neque ſeras effringi (vel clam aperiri) aut claves adulterari ſineret. Hunc deum priſci ſeram catenatam manu tenentem pingebant; ejuſque ſimulacrum ſupra portam Trigeminam (& januas eorum, qui inimicitias habebant, aut lites) ponebatur.

Limentinus liminibus portarum præerat. Sed nuſquam potui invenire, quæ fuerit hujus numinis excogitandi cauſa. Credo tamen, licet hoc non invenerim ſcriptum, eos hunc deum precatos eſſe, ut (ad oſtium fortè accedentes) hoſtes faceret in limine portæ offenſare & collabi, ſi fortè per incuriā

F illa

Χειμαῤῥοι ποταμῶν ἐπιλαβόντες μόνην εἴσοδον, ὁλόκληρον τὸ ῥεῖθρον εἰσφέρουσι. Chryſoſt. orat. Antioch. 19.

30. *Seia.*

† *Ceres.*

Seia frumenta, quamdiu ſub terra eſſent, præpoſitam habere voluerunt deam Seiam. Aug. 4 civ. 8.

Ἔρχου ἐπ' ἔργον θεοῖσιν ἐπευξάμενος τελέσαι. Pythag.

31. *Segetia, Plinio Segeſta, libr. 18. cap. 2.*

† *In circo max. Fabr. Rom. 10.*

Τοῖς καιροῖς μόνοις ἐν ἀνθρώποις ἐστι θεὰ γεννωμένη. Hermes. Lactant. lib. 2. c. 15.

32. *Tutilina.*

* *Vt frumenta recondita tutò ſervarentur. Aug. 4. civ. 8.*

Οἱ σώφρονες ὑπὲρ ὑγρῶν καὶ ξηρῶν καρπῶν, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν κτημάτων τοὺς θεοὺς θεραπεύουσι. Xenoph. Oecon.

Tunc flagitat iras in populos Aſtræa Jovem. Val. Flac. 2.

33. *Flora.*

Vnius procuratio oliveti, alterius hortorum. Varro. ruſt. 1. 1.

† *Capuani.*

Dijudicatu difficile, utri potius contemnendi, adorantes an adorata. Nazianz. orat. 2.

34. *Matura.*

Non degustabant novas fruges aut vina, antequam ſacerdotes primitias libaſſent. Plin. 18. 2.

35. *Ruana.*

* *Vel culmi frangerentur vel grana.*

Ajunt ſanæ ſentientes, contradicere rebus ſtultis ſtultitiæ eſſe majoris. Arnobius lib. 1.

36. *Forculus. Aug. lib. 4. civ. 8.*

Forculus & Carna à foribus & cardinibus. Tertull. de coron mil.

Rien je ne ſcay, ſi non que je ſcay, que rien je ne ſcay, ſi Dieu je ne ſcay. Adag.

Deo una domus eſt mundus hic totus. Minut. 493.

37. *Limentinus.*

Limen ſervat. Aug. lib. 4. civ. 8.

humana patrocinia diiquærunt, & niſi hominum fuerint aſſertione protecti, idonei non ſunt ipſi, qui defendere ſuas valeant contumelias. Arnob. lib. 1.

Digitized by Google

38. *Portulus.*

Θεοὶ κρατέουσι, καὶ ἰθύνουσιν ἕκαστα πέλας ἐγγὺς ἐόντες. Oppian. ἁλ. β.

Cuncta Deus replet. Deus eſt ſupra, Deus infra. Mantuan. lib. 3. ſil ar.

illa aperta manſiſſet. Portulus deus erat portarum, eumq; geminas manibus portarum valvas tenentem pingebant. Huic deo priſci ſacrificabant, ne hoſtibus portæ, ipſis dormientibus, aperirentur. Huic deo Romani ad omnes urbis portas ſacrificabant, & qui hoſtes habebant, & in oſtio domus eum depingebant.

39. *Carda, vel Carna. Ovid. 5 Faſt.*

Θεὸς συνεργῶν πάντα ποιεῖ ῥᾳδίως. Proverb.

Carda erat dea cardinis, ejusq; colendæ finis, ne hoſtes januam è cardinibus emovere poſſent; & hoc ſi molirentur, ut ex cardinum ſtrepitu, crepituq; dominus ædium hoſtem in foribus eſſe perſentiſceret.

40. *Sylvanus.*

Arvorum pecoriq; Deus. Virg. Æneid. 8.

Sylvis ſua numina tanquam & cælo attributa credimus Plin lib 12. c. 1.

Italia conſita magaa manu, quàm arcoſſarius fructibus. Liv lib. 22.

Mecænas mille voluptatibus mentem anxiam fallebat. Sen. Car. bon. malè. 3.

Δεῖ σοι τοὺς θεοὺς ἄρχεσθαι παντὸς ἔργου, ὡς τῶν θεῶν κυρίων ὄντων, οὐδὲν ἧττον τῶν εἰρηνικῶν, ἢ τῶν πολεμικῶν. Xenoph. Oecon.

Sylvanus unus ex cariſſimis & honoratiſſimis diis apud 40. veteres maximè Romanos, ejusque munus (ac procuratio) fuit à periculis defendere eos, qui hortos captandæ recreationis gratia ingrediebantur; quemadmodum Plinius epiſtola quadam ad Rutilium ſcripta meminit. Primus Sylvano templum ſtatuit Mecœnas, qui imperante Auguſto vixit, & conviviorum (comeſſationumque) in hortis apparandarum, præ cæteris Romanis, ſtudioſiſſimus fuit. Erat illud templum in regione undecima in area Veneris, prope ſacellum Murtiæ, idque Antonini Pii tempore ingenti terræmotu, qui plurima Romæ proſtravit ædificia, corruit.

41. *Iugatinus.*

Auguſt. 4. civ. 11. & 6. 9.

De horum fide antea viderit, ut & ſuperiorum.

Omnium mirabilium vincit admirationem, quòd homo divinam potuit invenire naturam, eamque efficere. Apul. Aſclep. dial.

Quicquid homines ſine DEO ſapiunt, ſtultum eſt. Ambr. 1. Cor. 3.

Iugus ſugurali ponitur à Victore; in regione V. Exquilina. Sed nihil ad hunc locum.

Jugatinus conjugum deus, ejusque munus erat efficere, ut amor, quo ſe conjuges in juventa mutuò complectebantur, ad ſenium uſq; duraret. Spectatu autem mirum erat; quàm religioſè hunc deum fœminæ recens nuptæ colerent, quæq; in templo hujus dei dona offerrent. Quòd hic Deus templum habuerit, ex Suetonio Tranquillo patet: Sed à quonam fuerit poſitum, nusquam reperio, præterquàm quòd Ælius Spartianus author eſt, Heliogabalum Imperatorem in templo Jugatini ingentem inveniſſe pecuniæ vim, quam omnem bello impendit.

42. *Bacchus.*

Bacchanalia ſummâ celebrantur inſaniâ. Aug 6. civ. 9.

Τὰ παράλληλα θεῖναι κατανοῆσαι, οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν τοῦ βελτίονος. Baſil. de legend. Græc.

οὐκ εἰκὸς θεὸν ἐξευρίσκειν τοῦτον, ὅστις μαίνεσθαι ἐνάγει ἀνθρώπους: Herod. li. 4.

† *Nomentana Fabr Rom. 9.*

Quæcunq; pulcerrima animadverterat, eaſdem tanquam Deos præſtituit. Naz anz. Orat. 2.

Bacchus ebrioſorum numen erat, cujus feſtum Romæ celebrari moris fuit ab hominibus omni ſenſu orbatis, qui ſi quem (paullò moderatiorem &) intellectu viderent non planè carentem, è templo mox illum ejiciebant, aliumque vinolentum eidem ſubſtituendum quærebant. Templum Bacchi erat in regione X in pratis, quæ Bacchanalia dicebantur, extra urbem, via † Salaria, propè aras deæ Febris. Hoc templum à Gallis, Romam Camilli tempore obſidentibus, fuit extructum.

43. *Febris.*

Dea Febris procurationem habebat febrium, morisque erat

erat Romæ, ut febre correpti mox ſacrum deæ Febri curarent fieri. Hæc dea templum non habebat; ſed ejus ſimulacrum erat in templo, quod Pantheon quaſi omnium deorum vocabatur, ibi ſacra illi peragebantur.

Aug. 2. civ. 24. & 25 Febri fanum in Palatio dicatum. Plin. 2. 7.

Romani ſub Palatino colle febri templum & aram condiderunt. Ælian. 2.

Pavor timoris deus erat, ejusq; officium timorem ex animis Romanorum eximere, & fortitudinem illis adverſus hoſtes ingentem addere. Hujus templum Romæ erat in regione ſexta, in area Mamuriæ, propè Capitolium vetus. Et quotieſcunque hoſtes habebant, mox Romani illo loco ſacra faciebant, ibique Scipionis Africani ſtatua erat ex ſolido argento, quam Carthagine triumphata dicavit.

44. *Pavor. Liv. lib. 1*

Alios Deos colebant, ut prodeſſent: alios, ne nocerent. Lact. 1. 20. Gell. 5. 12.

Δῦρα δεδίχασι οἱ πολλοὶ τούτοις ὡς μισοῦσι, καὶ τοῦτο ὅπερ μάλιστα φ… καὶ … ὑπ' αὐτοῦ πάθωσι. Xenoph. Tyran.

Meretrix fœminarum libidinoſarum dea fuit, & ut P. Victor refert, XLIV. Romæ vici meretricum, eorumque in medio templum illud deæ Meretricis fuit. Regnante Anco
41 Martio, quarto inter ſeptem primos Romanorum Reges, fuit Romæ meretrix, patria Larentina, quæ cùm ob formæ præſtantiam magnas opes ex arte meretricia quæſiviſſet; Pop. Romanum moritura ſcripſit ex aſſe hæredem. Itaque Romani ad tanti beneficii memoriam conſervandam templum condiderunt, omniumque meretricum Deam ipſam fecerunt.

45. *Flora vel Chlora:*

Larentia publicum ſcortum & proſtitutiſſima Lupa. Tert. apol. 13. & 24

Floralia cum omni laſcivia à meretricibus & perditiſſimis hominibus agebantur. Vide Ovid. 5. Faſt.

Horum mentionem habui, non ut fierent, ſed ut vitarentur. Fab. 5. 7.

Inventor vitii non eſt Deus. Prudent. Hamartigen.

Tantum relligio potuit ſuadere malorum. Lucret. lib. 1.

Cloacina cloacarum, & locorum exonerandæ alvo deſtinatorum dea fuit, cujus opem implorabant, qui colico dolore laborabant, ut purgando ventri opitularetur. Quies delitiarum & recreationis dea fuit, cui magnifica Romani faciebant ſacrificia, ut quietem ipſis animiq; relaxationem daret, maxime illo die, quo Romæ triumphabatur, multaq; in illius æde dona offerebant, ut lætitiam illam gloriamque perpetuam faceret. Huic Numa Pompilius, Rex ſecundus Romanorum, templum extra urbem poſuit, ut HOMINEM, dum in vita hac manet, quiete frui non poſſe demonſtraret.

46. *Cloacina.*

Rebus turpiſſimis & maximè ridiculis colendis ſeipſos ignominia notarunt, cum eis Deo debitam gloriam tribuerent. Nazi. orat. 2. Aug. 4. civ. 16.

47. *Quies.*

Fanum Quietis via Lavicana. Alexand. 2. c. 4.

Requies laborum eſt condimentum. Plut. de lib. educ.

οὐκ ἔστι πόλλοις εἰκοῦσι, ἢ ἀνθρώποις … μὴ λυπεῖσθαι. Socr. Stob. fol. 788.

Veo nunca venis places ſin contra. ia zozobra en eſta triſte vida. Celeſt. 157.

Theatricæ theatrorum procuratio fuit, quando ludos Romani celebrabant. Hujus deæ inveniendæ cauſſa fuit, quod aliquoties, cum agendis comœdiis (aut conficiendis beſtiis) Romani tam ampla extruerent theatra, ut xx. hominum millia orcheſtra, & totidem inferior caperet cavea ludos ſpectantium, accidebat, ut trabibus nimia mole fractis, inferius ſpectantes opprimerentur, atque ita ludus in luctum converteretur, quique ad occidendas venerant beſtias, ipſi extincti in theatris jacerent. Itaque Romani, ut erant in omnibus providi, ſacra deæ Theatricæ facienda decreverunt, ut à periculis ipſos

48. *Theatrica.*

Theatrum privatum conſiſtorium impudicitia. Tert. 7. de ſpe. l.

Ille locus caſti damna pudoris habet. Ovid. 1. art.

Fidenis theatri ruina L. millia hominum perierunt. Tacit. IV. annal.

Nihil eſt nobis dictu, viſu, auditu, cum inſania Circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenæ, cum Xiſti vanitate. Tertul. de pallio.

Noſtra regio tam plena numinib. ut facilius poſſis Deum, quam hominem invenire. Arbit. Satyr.

Literata potius curioſitas, quàm p… delectatio. Sym. lib. 4. c. 30.

Digitized by Google

ipſos theatrorum cuſtodiret, eique templum in regione IX. in vico Corneliorum, prope fornicem Fabianum condiderunt, quod Domitianus XII. Romanorum Imperator evertit, quoniam cùm ludis intereſſet, theatri ruina multi perierant. Quoniam ergo Dea Theatrica non cuſtodierat theatrum, templum illius Imperator juſſit everti. Hæc forſitan iis, qui pauca legerunt, (fabuloſa &) nova videbuntur: Sed legant Ciceronem in libris de Natura deorum, Johannem Bocacium de genealogia deorum, † Pollionem de diis antiquis, & D. Auguſtinum. l. XI. & XIIX. de Civitate Dei, & his plura quoque invenient.

Caput XIII.

Tiberium virum nobilem Imperij gubernatorem creatum, tantum quod verè Chriſtianus erat.

TIBERIUS Conſtantinus quinquageſimus fuit Romanorum Imperator, & * Juſtiniano minori ſucceſſit. Is Juſtinianus Princeps fuit peſſimus, quem Paulus Diaconus (lib. 18.) fuiſſe memorat contemtorem pauperum, ſpoliatorem divitum, cumulandæ pecuniæ ſtudioſiſſimum, ab eadem eroganda alieniſſimum. NON dubitat enim avarus, qua eſt naturæ pravitate, 42.

Ut locuples moriatur, egenti vivere fato.

Fuit huic Imperatori tanta cupiditatis rabies, ut arcas (ciſtasque) juberet ferreas fieri, & in Palatio poni, in quibus ea, quæ rapiebat, auri talenta congregaret: Quod quidem mirum nemini videri debet. Nam ſecundum Senecam, PRINCIPES avari non ſolũ ſuos: ſed etiã ſeipſos ſuſpectos habent. Erat autem illo tempore inquinatiſſima Eccleſia hæreſi Pelagianorum, cujus infelix ille Imper. Juſtinus & patronus & caput erat: ita ut ſibi divitias cumularet, & Satanæ animas lucraretur. Nam QUI ſemel ſunt à Deo derelicti, non tantùm Satanæ ſe mancipant: ſed Orci etiam cenſui augendo operam navant ſtrenuam.

Cum autem multa (& gravia) ſint hominum peccata, & occulta (atq; arcana) DEI judicia, cumq; ſæpenumero ubi miſericordia ſalvare animas vult, etiam juſtitia caſtigare corpora velit, cum appareret, quanto progrederetur ulterius, tanto graviorem damnationem cumulari: improviſo, cum morbi ſignum nullum præceſſiſſet, Juſtinus amiſſo rationis intellectu, amẽs effectus eſt: qui caſus tam ſubitaneus magno Romanis

Simplici mente & anima divinitatem colere, ejusque facta venerari: agere etiam Dei voluntati gratias, quæ eſt bonitatis ſola pleniſſima. Hæc eſt nulla animi importuna curioſitate violata Philoſophia. Apul. Aſclep. dial.

Unus noſtra regat ſervetque palatia Chriſtus. Prudent. cont. Sym. 2.

† *Aut P. Victorem.*

Unus verus magiſter qui ſolus non didicit, quod omnes doceret, Ambr. 1. offic.

Aliorum ſtatus certior futurus, ſi mens principis victa non fuerit. Leo ſerm. anniv. 3.

In mandandis honorib. nobilitas majorum claritudo militiæ, illuſtres domi artes ſpectandæ, Tacit. 4. annal.

In augenda re, non avaritiæ præda, ſed inſtrumentum bonitati quærendum. Cic. pro C. Rabir.

* *Juſtino.*

Diſcant qui regnare cupiunt, non rapere, ſed mereri imperia. Vopiſc. in Tacit.

Juſtiani [illegible] *Imp. animo pecunia miſerabile mancipium. Val. Max. 9. c. 4.*

οὐκ τὸ πλουτεῖν καλὸν, ἀλλὰ τὸ ἐκ καλῶν πλουτεῖν. Stob. ſol. 755.

Juvenal. Sat. 14.

Avarus tam ſtultus eſt, ut ſibi prodeſſe non poſſit. Fulgent. mythol. 12.

Avaritia liberalitate depellitur; & onera divitiarum ſiunt inſtrumenta virtutum. Leo ſerm. c. jejun. 7. menſ.

ἐπιμελεῖσθαι δεῖ ὅπως διὰ βίου τὰ πρὸς τὸν βίον, ὡς ἀποθανούμενοι μετὰ τὸν βίον, Plut. Stob. ſol 758.

Pelagianus.

Qui facit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam. I. C.

Qui errat in minimis, paulatim ad majora prolabitur. Sareſb. 2. 27.

Apoſtoli de mortuis ſuſcitabant; Hæretici de vivis mortuos faciunt. Tert. de præſcript.

Phreneticus.

In judiciis Dei nihil vacat à ſeveritate juſtitiæ, nihil à miſeratione clementiæ. Leo de jejun. 2. menſ. ſerm 1.

Videt hoc, videt ille deum Regnator, & auſit Sera quidem, manet ita tamen. Stat. Theb. 5.

Miſericorditer adhibet Deus temporalẽ ſeveritatem, ne æternam inferat ultionẽ; Greg. diſcip. pag. 184.

ἀσινὴς δ᾽ ἦν τοῦ σώματος νόσοι μεγάλῃ νοσῆσαι, μηδὲ τὰς φρένας ὑγιαίνειν. Herod. lib. 3.

Romanis terrori (ac mœrori) fuit. Nam quia PRINCEPS in mentis alienationem inciderat, mutum erat imperium Romanum. Porro tanta fuit Imperatoris inſania, ut unus idemque dies & vitam & amentiam tandem finierit. Nam MORBOS, quos principibus DEUS immittit, non ex humorum intemperie, ſed ex morum pravitate ortos, nec medicus ullus curare, nec medicamentum ullum tollere poteſt.

Videntes ergo Romani, juſto Dei judicio Imperatorem ob peccata in phreneſin incidiſſe prorſus incurabilem, virum decreverunt eligere ſpectatum, cui gubernacula reipublicæ committerentur. MAJOR enim & tolerantia & prudentia (diligentiaque) opus eſt ad curandas aliorum opes, quam ad regendam domum propriam. Porro virum nobilem, Tiberiũ nomine, ſors deſignavit, † hominem revera caſtum, juſtum, utilem, ſapientem, ſtrenuum, clementem, eleemoſynarium, in judiciis æquum, in victoriis clarum, & quod his omnibus ſupereminet, veriſſimum Chriſtianum. *NEQUE ſanè parvi beneficii loco habendum, ſi Princeps ſit verus Chriſtianus. NULLA enim eſt felicior reſpublica, quàm quæ à ſinceræ
43 conſcientiæ Principe (aut præfecto adminiſtratur &) gubernatur. Ac ne qua virtutum earum, quæ in bono Principe requiruntur, careret, TIMEBATUR à multis, amabatur ab omnibus: quod quidem haud parvi æſtimandum: Cum MAXIMUM ſit Principum decus, tum ob morum ſuavitatem diligi, tum ob æquabilem juſtitiæ tenorem metui.

Fuit autem uxor Juſtini Imper. Sophia Auguſta heroina pulcra & ſapiens, & quod ipſius attinebat perſonam, famæ (quo nihil præſtabilius) ſatis ſecundæ. NIHIL enim in omni vita diligentius cavere fœminæ debent, quam ne ſermonum de ſe ſiniſtrorum cauſſam præbeant. Veruntamen avaritiæ notam non effugit Auguſta, quia nimis & cumulandis fatigabatur, & inſpiciendis oblectabatur, pecuniis: in iis vero erogandis duplici (quod avaris evenire ſolet) cruciatu affligebatur. AVARI enim vitæ diſpendium floccipendunt, dummodo opes creſcant.

Cæterum Tiberius Conſtantinus ubi Imperii adminiſtrationem accepit, Sophiæ Auguſtæ divitias immenſas videns, (eas illi ademit) & prodeſſe potius reipubl. quam acervare ſibi theſauros cupiens, hoc unum agebat, ut monaſteria extrueret, Xenodochia inſtauraret, pupillas dotaret, captivos redi-

Secuta anceps valetudo iram deum affirmavit. Tac. annal 14.

Morbi ad iram Dei antiquitùs relati. Celſ. lib. 1. proœm.

Ira Dei eſt principum pœna, atque ideo non poteſt curari. Oroſ. 7. c. 28.

Curatorem accepit Tiberium. Cic.

Ne diſſolutus quidem quiſpiam ſe, niſi in ejus fidem tradit, cujus ſibi virtutes exiſtimat profuturas. Vopiſcus in Probo.

Difficilis eſt cura rerum alienarum. Cic. 1. offic.

Gregi familiari præeſſe gratius, quam alieno. Naz. Orat. 17.

Sani ægrotant, qui aliena negotia curant. Epictet. altercat.

†*Verba Pauli Diaconi.*

Optemus Principem dulciſſima pace gaudentem, pietate religioſum, benignum mente, ſanum corpore, moribus caſtum, conſcientia ſecurum. Aug. 4. civ. 5.

**Ac ſanè feliciter ceſſit illa Romanorum electio G.*

Oremus) ut ſint imperio digni, quos ad regendi neceſſitatem vis fatalis adduxerit. Lampr. Helcat.

Conſcias mali mentes metus implet: quibus integer eſt animus, his omnia tuta videntur. Æne. Syl. hiſt. Bob. c. 71.

Sine metu ac ſeveritate adminiſtrari civitas non poteſt. Cic. 1. off.

Totum eſt reverentiam, totum charitatem mereri. Plin. Paneg.

Non ſat tuum officium te feciſſe, ſi non id fama approbat. Terent. Phorm. 4. 5.

Avaritia nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miſerrima. Val. Max. 9. cap. 4.

τῶ φιλαργύρων πλῦτος ὅμοια τῷ ζῶντι ἐμφαίνει. Socrat. Stob. fol. 759.

Aurelianus amicos ſuos honeſtè ditavit, & modicè; ut miſerias paupertatis effugerent, & divitiarum invidiam patrimonii moderatione vitarent. Vopiſc.

ὐ μόνον πρὸς τὰ ὑπάρχοντα προστιθέντες πλουσιώτεροι γίγνονται, ἀλλὰ καὶ ἀφαιροῦντες τῶν δαπανημάτων. Ariſt. Rhet. 1. 4.

Ne tua privatis creſcant ærariа damnis. Claudia. 4. Coſ. Honor. 499.

ipſos theatrorum cuſtodiret, eique templum in regione IX. in vico Corneliorum, prope fornicem Fabianum condiderunt, quod Domitianus XII. Romanorum Imperator evertit, quoniam cùm ludis intereſſet, theatri ruina multi perierant. Quoniam ergo Dea Theatrica non cuſtodierat theatrum, templum illius Imperator juſſit everti. Hæc forſitan iis, qui pauca legerunt, (fabuloſa &) nova videbuntur: Sed legant Ciceronem in libris de Natura deorum, Johannem Boccacium de genealogia deorum, † Pollionem de diis antiquis, & D. Auguſtinum. l. XI. & XIIX. de Civitate Dei, & his plura quoque invenient.

Caput XIII.

Tiberium virum nobilem Imperij gubernatorem creatum, tantum quod verè Chriſtianus erat.

TIBERIUS Conſtantinus quinquageſimus fuit Romanorum Imperator, &* Juſtiniano minori ſucceſſit. Is Juſtinianus Princeps fuit peſſimus, quem Paulus Diaconus (lib. 18.) fuiſſe memorat contemtorem pau- 42
perum, ſpoliatorem divitum, cumulandæ pecuniæ ſtudioſiſſimum, ab eadem eroganda alieniſſimum. NON dubitat enim avarus, qua eſt naturæ pravitate,

Ut locuples moriatur, egenti vivere fato.

Fuit huic Imperatori tanta cupiditatis rabies, ut arcas (ciſtasque) juberet ferreas fieri, & in Palatio poni, in quibus ea, quæ rapiebat, auri talenta congregaret: Quod quidem mirum nemini videri debet. Nam ſecundum Senecam, PRINCIPES avari non ſolū ſuos: ſed etiā ſeipſos ſuſpectos habent.

Erat autem illo tempore inquinatiſſima Eccleſia hæreſi Pelagianorum, cujus infelix ille Imper. Juſtinus & patronus & caput erat: ita ut ſibi divitias cumularet, & Satanæ animas lucraretur. Nam QUI ſemel ſunt à Deo derelicti, non tantùm Satanæ ſe mancipant: ſed Orci etiam cenſui augendo operam navant ſtrenuam.

Cum autem multa (& gravia) ſint hominum peccata, & occulta (atq; arcana) DEI judicia, cumq; ſæpenumero ubi miſericordia ſalvare animas vult, etiam juſtitia caſtigare corpora velit, cum appareret, quanto progrederetur ulterius, tanto graviorem damnationem cumulari: improviſo, cum morbi ſignum nullum præceſſiſſet, Juſtinus amiſſo rationis intellectu, amẽs effectus eſt: qui caſus tam ſubitaneus magno Romanis

Simplici mente & anima divinitatem colere, ejusque facta venerari: agere etiam Dei voluntati gratias, quæ eſt bonitatis ſola pleniſſima. Hæc eſt nulla animi importuna curioſitate violata Philoſophia. Apul. Aſclep. dial.

Unus noſtra regat ſervetque palatia Chriſtus. Prudent. cont. Sym. 2.

† *Aut P. Victorem.*

Unus verus magiſter qui ſolus non didicit, quod omnes doceret, Ambr. 1. offic.

Aliorum ſtatus certior futurus, ſi mens principis victa non fuerit, Leo ſerm. anniv. 3.

In mandandis honorib. nobilitas majorum, claritudo militiæ, illuſtres domi artes ſpectandæ, Tacit. 4. annal.

In augenda re, non avaritiæ præda, ſed inſtrumentum bonitati quærendum. Cic. pro C. Rabir.

* *Juſtino.*

Diſcant qui regnare cupiunt, non rapere, ſed mereri imperia. Vopiſc. in Tacit.

Juſtinus hic ſtulto Imp. animo pecuniæ miſerabile mancipium. Val. Max. 9. c. 4.

οὐκ τὸ πλουτεῖν καλὸν, ἀλλὰ τὸ ὀρθῶς καλῶς πλουτεῖν. Stob. fol. 755.

Iuvenal. Sat. 14.

Avarus tam ſtultus eſt, ut ſibi prodeſſe non poſſit. Fulgent. mythol. 12.

Avaritia liberalitate depellitur; & onera divitiarum fiunt inſtrumenta virtutum. Leo ſerm. de jejun. 7. menſ.

ἐπιμελεῖσθαι ἔνιοι διὰ βίου τὰ πρὸς τὸν βίον, ὡς βιωσόμενοι μετὰ τὸν βίον, Plut. Stob. fol 758.

Pelagianus.

Qui facit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam. I. C.

Qui errat in minimis, paulatim ad majora prolabitur. Saresb. 2. 27.

Apoſtoli de mortuis ſuſcitabant; Hæretici de vivis mortuos faciunt. Tert. de præſcript.

Phreneticus.

In judiciis Dei nihil vacat à ſeveritate juſtitiæ, nihil à miſeratione clementiæ. Leo de jejun. 2. menſ. ſerm. 1.

Videt hoc, videt ille deum Regnator, & auſis Sera quidem, manet ira tamen. Stat. Theb. 5.

Miſericorditer adhibet Deus temporalē ſeveritatem, ne æternam inferat ultionē, Greg. diſcip. pag. 584.

ἀνθρώπου δ᾽ ἐόντα οὐκ ὁρᾷ μεγάλην νοσοῦντος, μηδὲ τὰς φρένας ὑγιαίνειν, Herod. lib. 3.

Romanis terrori (ac mœrori) fuit. Nam quia PRINCEPS in mentis alienationem inciderat, mutum erat imperium Romanum. Porro tanta fuit Imperatoris inſania, ut unus idemque dies & vitam & amentiam tandem finierit. Nam MORBOS, quos principibus DEUS immittit, non ex humorum intemperie, ſed ex morum pravitate ortos, nec medicus ullus curare, nec medicamentum ullum tollere poteſt.

Videntes ergo Romani, juſto Dei judicio Imperatorem ob peccata in phreneſin incidiſſe prorſus incurabilem, virum decreverunt eligere ſpectatum, cui gubernacula reipublicæ committerentur. MAJOR enim & tolerantia & prudentia (diligentiaque) opus eſt ad curandas aliorum opes, quam ad regendam domum propriam. Porro virum nobilem, Tiberiũ nomine, ſors deſignavit, † hominem revera caſtum, juſtum, utilem, ſapientem, ſtrenuum, clementem, eleemoſynarium, in judiciis æquum, in victoriis clarum, & quod his omnibus ſupereminet, veriſſimum Chriſtianum. *NEQUE ſanè parvi beneficii loco habendum, ſi Princeps ſit verus Chriſtianus. NULLA enim eſt felicior reſpublica, quàm quæ à ſinceræ
43 conſcientiæ Principe (aut præfecto adminiſtratur &) gubernatur. Ac ne qua virtutum earum, quæ in bono Principe requiruntur, careret, TIMEBATUR à multis, amabatur ab omnibus: quod quidem haud parvi æſtimandum: Cum MAXIMUM ſit Principum decus, tum ob morum ſuavitatem diligi, tum ob æquabilem juſtitiæ tenorem metui.

Fuit autem uxor Juſtini Imper. Sophia Auguſta heroina pulcra & ſapiens, & quod ipſius attinebat perſonam, famæ (quo nihil præſtabilius) ſatis ſecundæ. NIHIL enim in omni vita diligentius cavere fœminæ debent, quam ne ſermonum de ſe ſiniſtrorum cauſſam præbeant. Veruntamen avaritiæ notam non effugit Auguſta, quia nimis & cumulandis fatigabatur, & inſpiciendis oblectabatur, pecuniis: in iis vero erogandis duplici (quod avaris evenire ſolet) cruciatu afficiebatur. AVARI enim vitæ diſpendium floccipendunt, dummodo opes creſcant.

Cæterum Tiberius Conſtantinus ubi Imperii adminiſtrationem accepit, Sophiæ Auguſtæ divitias immenſas videns, (eas illi ademit) & prodeſſe potius reipubl. quam acervare ſibi theſauros cupiens, hoc unum agebat, ut monaſteria extrueret, Xenodochia inſtauraret, pupillas dotaret, captivos redi-

Secuta anceps valetudo iram deum affirmavit. Tac. annal 14.

Morbi ad iram Dei antiquitùs relati. Celſ. lib. 1. procem.

Ira Dei illi principum pœna, atque ideo non poteſt curari. Oroſ. 7. c. 28.

Curatorem accepit Tiberium. Cic.

Ne diſſolutus quidem quiſpiam ſe, niſi in ejus fidem tradit, cujus ſibi virtutes exiſtimat profuturas. Vopiſcus in Probo.

Difficilis eſt cura rerum alienarum. Cic. 1. offic.

Gregi familiari præeſſe gratius, quam alieno. Naz. Orat. 17.

Sani ægrotant, qui aliena negotia curant. Epictet. alterc.

†*Verba Pauli Diaconi.*

Optemus Principem dulciſſima pace gaudentem, pietate religioſum, benignum mente, ſanum corpore, moribus caſtum, conſcientia ſecurum. Aug. 4. civ. 5.

**Ac ſanè feliciter ceſſit illa Romanorum electio G.*

Oremus) ut ſint imperio digni, quos ad regendi neceſſitatem vis fatalis adduxerit. Lampr. Hel. ext.

Conſcias mali mentes metus implet: quibus integer eſt animus, his omnia tuta videntur. Æne. Syl. hiſt. Boh. c. 71.

Sine metu ac ſeveritate adminiſtrari civitas non poteſt. Cic. 1. off.

Tutum eſt reverentiam, tutum charitatem mereri. Plin. Paneg.

Non ſat tuum officium te feciſſe, ſi non id fama approbat. Terent. Phorm. 4. 5.

Avaritia nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miſerrima. Val. Max. 9. cap. 4.

τῶν φιλαργύρων πλοῦτος ὥσπερ τῶν ζώντων ἐμψυχῶν. Socrat. Stob. ſol. 759.

Aurelianus amicos ſuos honeſtè ditavit, & modicè; ut miſerias paupertatis effugerent, & divitiarum invidiam patrimonii moderatione vitarent. Vopiſc.

οἱ μόνον πρὸς τὰ ὑπάρχοντα προστιθέντες πλουσιώτεροι γίγνονται, ἀλλὰ καὶ ἀφαιροῦντες τῶν δαπανημάτων. Ariſt. Rhet. 1. 4.

Ne tua privatis creſcant ærariа damnis. Claudia. 4. Conſ. Honor. 493.

redimeret. Nam ut more Chriſtiano loquar, QUICQUID neceſſitatib. noſtris ſupereſt, piæ benignitati debet impendi. Deniq; Princeps hic piiſſimus ea, quæ Principem Chriſtianū, non tyrannum decent, faciebat (omnia, quod maximam illi gloriam peperit.) TYRANNI enim Principis proprium eſt theſauros aggregare alienos, eosq; poſtea propriis impendere*vitiis, (at cum eos uni collectos, plurib. diſtribueret Tiberius;) Sophia Auguſta, Juſtino inſania laborante, nec ſeſe expilare ſubditos ac ſpoliare divites poſſe, & Tiberiū immiſericorditer theſauros ſuos dilapidare animadvertens: partim animo ægro ſatisfactura, partim tentatura, num quod afferre in poſterum remedium poſſet: quodam die Tiberium ad ſe vocatum in hanc ſententiam, remotis arbitris, allocuta eſt.

Caput XIV.

Oratio Sophiæ Imperatricis ad Tiberium Conſtantinum, adminiſtrandi Imperij ſocium; quæ huc tota refertur, ut Tiberium tanquam in erogandis imperij theſauris nimis profuſum increpet.

RECordari te, Tiberi, credo, dum eſſes Alexandriæ, nunquam te cogitaſſe futurum, ut Juſtini curator, imperiiq; gubernator eſſe mereréris: aut ut maxime id cogitares de conſequendo eo te non cogitaſſe Es enim vir ſapiens. 44
VIR autem SAPIENS, prout magis minusve à fortuna extollitur, ita & ſibi & cogitationibus ſuis habenas vel contrahit, vel laxat: At QUI vano ſunt ingenio, & nihilominus corporis robore volunt efficere, ut fortuna utantur proſpera; vitam agunt perpetuo inſuavem. NIHIL enim vitam magis abbreviat, quam vana ſpe animum paſcere. Cum ergo talis eſſes, qualis eras illis temporibus, & in magna apud Juſtinum (maritum meum) gratia; populus te poſtulavit, Senatus elegit, exercitus comprobavit, totumque imperium electione tua lætatum eſt; quod non in exiguæ loco felicitatis eſt ponendum. RARUS enim eſt voluntatum omnium in unius electione conſenſus.

Mihi quidem non diſplicuiſſe, perſuadeas tibi, velim, Tiberi, ut propter Imperatoris invaletudinem, tibi gubernacula traderentur Imperii; & ſi in alia, atq; fui, ſententia fuiſſem; pro certo habeto me neq; id dicturam, neque refragaturam (electioni tuæ) fuiſſe. TAM parum enim fœminæ authoritatis habemus, ut plus in aliorum ſententiam (qualemcunque) tranſeundo

---

Bona Deus non magis poſſidenda dedit, quam diſpenſanda commiſit. Leo de collect. ſerm. 5.

βασιλεὺς ἐγκεχειρισμένος αἰχίον κα-πήλῳ ὁ μὲν γὰρ ἐνδεῖαν οἰκου ἀφανίζεται τοῦ δὲ ἀπροφάσιστος ἡ αἰσχύνη τῆς γνώμης. Syneſ. orat. de regno.

Μαγείρος ὅτε νικῶν ἐν νῦν ἔχει. Menan.

* *delitiis.*

Peſſima mala, ac diverſa inter ſe luxuria, atque avaritia. Sal. con. jur. catil.

Avaritia & luxuria omnia magna imperia everterunt. Liv. l. 34.

Non expleturas cogit avarus opes. Boet. de conſol. 3. 1.

Ad juſtitiam Principibus reputatur, cum temperant ab injuriis, & facultas delinquendi eſt eis materia meritorum. Sarcib. 4. 10.

Langueſcet induſtria, intendetur ſocordia, ſi ſecuri omnes aliena ſubſidia expectabunt, ſibi ignavi, Principi graves. Tacit. Annal. 2.

τὸ νικηθῆναι χρημάτων πᾶσιν καὶ ῥήτορι καὶ πολίτῃ, καὶ ἰδιώτῃ καὶ ἄρχοντι ἀφανίζει. Thuc. Schol. lib. 2.

Is amplisſimus, qui ſua virtute in altiorem locum pervenit, non qui aſcendit per alterius incommodum & calamitatem. Cic. pro S. Roſc. Amer.

Τῇ ἐλπίδι ἐπαιρόμενοι κινδυνεύουσι. Thucyd. li. 3.

Spes improbiſſimas complectuntur inſperata aſſecuti. Sen. 1. declam. 1.

Plus ratio, quamvis cæca valere ſolet. Corn. Gall.

Nihil gravius, quam deſtitutæ ſpes torquent. Fab. declam. 12.

Spes anxia mentem extrahit, & longo conſumit gaudia voto. Stat. Theb. 1.

L'infinita ſperanza occide altrui: Petra. Canz. 22.

ὁ ἐνδεχόμενος οὐ μικρὰ δύς ἐλομένους αὐτὸν. Onoſand. 1.

Suffragia mundi nullus emit. Sidon. Car. 7. 179.

Facilius conſentit unus, quam multi. I. C.

Πάντων ἐστὶ δυσχερέστατον τὸ πολλοῖς ἀρέσκειν. Demoſth. Stob. fol. 523.

Non oportet in urbe nutrire leonem: ſin autem alitus ſit: obſequi ei convenit. Sarcib. 8. 14. ex Val. Max. 7. 2.

ἐγὼ γυνὴ μὲν εἰμι, νοῦς δ' ἔνεστί μοι αὐτὴ δ' ἐμαυτῆς οὐ κακῶς γνώμης ἔχω. Ariſtoph. Lyſiſtrat.

tranſeundo, quam* optimam dicendo lucremur. Poſtquam autem ad tam ſublime te faſtigium fortuna evexit; tam te atque etiam rogo, admoneo & exhortor, ut in eo moderatè te noris gerere. Nam AD HONOREM conſequendum ſudor corporis ſufficit; ad eundem verò conſervandum ſanguineæ cordis lacrymæ opus ſunt.

Non te fugit, IN AULIS Principum imperandi poteſtatem, authoritatem, exiſtimationem & opulentiam majorem non raro ambitioni potius (& importunitati) humanæ, quam meritis perſonæ concedi; quod quidem SÆPENUMERO permittit DEUS, ut turpiter deſcendere & ruere videamus eos, quos ſuperbè aſcendere & proſperari vidimus. Tu Tiberi vir es; ego fœmina ſum: Tibi prudentiam tribuo; mihi longam ſumo experientiam: Tibi multa contigiſſe fateor, ſed ego quoque plurima in vita vidi. Cujus rei ut tibi fidem faciam, tui ſimiles viros DUPLICI modo in aulis Principum peſſum ire dico; Uno, CUM ſe multum mereri, ſed parum poſſe rentur. SUPERBAS enim cogitationes animi perturbatio perpetua comitatur: Altero, CUM unus aliquis tum Imperatori, tum Imperio vult imperare, quo nihil adeptu difficilius: quod ut maximè contigerit alicui: tamen & cum labore parabitur, & cum periculo conſervabitur, &
45 exiguo durabit tẽpore. Namq; FIERI non poteſt, ut in nimia Principum familiaritate fidem præſtat fortuna diuturnam.

SIS LICET prudens & ſapiens: tamen autor tibi ſum, ut conſilio ſemper utaris alieno; maxime in negotiis gubernationis. MULTUM enim inter hæc intereſt, (rectè) imperare noſſe, aut obedire noſſe. Hoc enim ingenii bonitate contingit: illud autem non niſi longa diſcitur experientia.

HANC (ergo) regulam perpetuam teneto, ne quod rogando obtinere poſſis, imperando tenearis efficere. Nam IMPERANDO formidabilis, rogando amabilis fies.

HOC in aulis Principum verſantes ægerrimè ferunt, parum ſe poſſe, parum habere, & parum valere (ac proficere.) QUI enim minime ſe gratioſum videt, animo abjecto obtorpeſcit. Ex adverſo hoc MAGNIS Principum amicis exitio eſt, multum poſſe, & multum valere, atque inſuper potentia magis quam ſapientia, autoritate quam ratione niti. NEQUE enim diuturna Principis familiaritate frui poteſt, qui ſuo cuncta in republica arbitratu adminiſtrat.

Hæc eò ſpectat oratio, ut me tum prudentiam tuam vehemen-

*Noſtram, licet æquiſſ. & optimam propugnando. G.

Temerarium eſt, fecuodis non eſſe contentum. Plin. 4. ep. 9.

Fortuna, cui tantum licet, reverenter habenda. Flor 2. 12. & Auſon. epigr. 8.

Ornamenta iſta & beneficia P. R. non minore negotio retinentur, quam comparantur. Cic. Verr. 5.

Sæpius gratioſi, quam digni prævalent. Plin. pan. 8.

Quanto quis altius elatus erat, eo fœdius corruit. Liv lib. 30.

Pœna ſuperbiæ dejectio, Fulgent. mythol. 1.

Heu nunquam ſtabilem ſortita ſuperbia ſedem! Auſon. de Capua.

Regum conſuetudo flammarum naturæ ſimilis: quæ ſicut paullulum à ſe remota illuminant, ita ſatis admota ſibi comburunt. Sidon 3. ep 3.

Χρῆσθαι δεῖ τοῖς δυνατοῖς φιλίαις, οὐ κολακεύεσθαι. Syneſ. ep. 63.

Familiares ſuos regia poteſtas ſæpe incolumis, ſæpe lapſa proſternit. Boet. conſol. 3. 5.

Breves & infauſti ſunt Principum amores. Tacit. annal. 2.

Citius, quam aſcendas, decides. Macrob. 2. Saturn. 7.

Difficile eſt ſcire parere: difficilius ſcire hominibus imperare. Nazi. orat. 21.

οὐκ ἔστιν εὖ ἄρξαι μὴ ἀρχθέντα. Ariſt. 3. polit. 4.

Non ſuſtinet dominus eſſe, qui non ſuſtinuit eſſe ſub domino. Sidon. 2. 13.

Πείσας λαβέ, μὴ βιαζόμενος. Laert. Volater. lib. 28.

Multos pavet, quibus ipſe timori eſt. Lucan. lib. 5.

Ut ſit virtus incolumis, à Curialium vita divertendum eſt Sareab. 5. 10.

Qui plus quærit eſſe, quam licet, minus erit, quam eſt. Fulgent. mythol. 2.

οἱ παρὰ τοῖς βασιλεῦσι δυνάμενοι ταῖς τῶν ἀριθμητικῶν ψήφοις ὅμοιοι. Solon. Plut. apoph.

Potentia aulica raro ſempiterna. Tacit. annal. 3.

Qui regias Principum ſequuntur, pro Regis voluntate nunc beati, mox miſeri. Polyb. lib. 3.

vehementer mirari, tum tolerantiam meam ſtupere ſcias, dum video theſauros à Juſtino & plurimo cum labore congeſtos, & magna cura cuſtoditos, tam inconſideratè jam abs te (expendi &) diſſipari, quod te mirari non decet. NEMO enim quamtumvis tolerantiſſimus, videre ſuſtineat, bona à ſe (tanto labore) parta, manu prodigi & diſperdi aliena.

Scito Tiberi fore propediem, ut nec quas aſſervemus, nec quibus alios juvemus, pecuniæ ſuppetant: quo nihil in aulis Principum periculoſius. FAMA quippe abundantiæ pecuniarum hoſtes (timidos &) Principi ſubjectos facit. (Proinde) NECESSE eſt Principes & virtute eminere, & (divitiis atq;) opulentia. Illa enim ſuos gubernant: hac vero exteros (refrenant &) coërcent. Ut autem Principem minimè pauperem, ita ipſius etiam Rempublicam opulentam eſſe neceſſe eſt. Nam EX NIMIA ſubditorum inopia (& egeſtate) multa naſcuntur inter cives ſcandala. Viciſſim vero, SI * QUIBUS firma (& copiis locuples) ſit Reſpublica: non eſt Principi paupertas valde pertimeſcenda. Equidem haud inficias eo, BONUM omnino eſſe pauperib. proſpicere, & inopia preſſis ſuccurrere: Sed ſimul etiam dico, NEMINEM neceſſitate aſtringi ad pecunias privatis dilargiendas, quæ publicæ aſſervantur ſaluti. Quippe NIMIA de ſuo largiendi liberalitas eo Principem ſæpius adigit, ut in capiendo poſtea tyrannus fiat alieno.

Crede mihi Tiberi, PAUCOS invenies Principes, qui non 46
ſint aut ſuperbi, aut ambitioſi, aut vitioſi. Siquidem JUVENTUS, † ſolitudo, libertas & divitiæ acerrimi vitæ honeſtæ hoſtes ſunt. Non omnes quidem Principes malos fuiſſe aio: Veruntamen non multos bonos fuiſſe, & qui boni vel ſint vel fuerint, tanto majore * obſervantia colendos affirmo. NON enim felicia appellari poſſunt tempora, niſi quibus Principes virtute præſtantes rerum potiti ſunt.

Omnino ſic habeto Tiberi. MULTOS Principes natura minimè malos, & bono præditos ingenio, in tyrannos degeneraſſe, non aliam ob cauſam, quàm quod ad paupertatem fuerunt redacti. ANIMUS enim excelſus inopia & egeſtate ſubactus in aleam mittit omnia. Porro hoc etiam, Tiberi, affirmo, SI OB penuriam nimiam Principes in tyrannos degenerant: non minus eoſdem ob nimiam abundantiam in vitia prolabi: Quod ſi fiat: PRINCIPES in ipſis vitiis pœnas inveniunt vitiorum. Siquidem HOC deliciæ nimiæ incommodi habent, quod nullum ex ſui ſuavitate fructum percipi ſinunt.

Quam-

Τὰς οὐσίας αἱ μικραὶ δαπάναι διαπανῶσι πολλάκις γινόμεναι. Ariſtot. 5. polit. 8.

Providendum, ut ratio quæſtuum & erogationum neceſſitas inter ſe congruunt. Tac. annal. 13.

Quam arborem conſeveris, ſub ea legere alium fructum indignum eſt. Liv. lib. 10.

Principis divitiæ ſubditorum ſecuritas ac copia. Dio. lib. 52.

Si exinanitus fuerit Princeps, nihil eſt, quod membris valeat impartiri. Saresb. 16. 24.

Diſſolutio imperii ſequitur, ſi fructus, quibus reſp. ſuſtinetur, diminuantur. Tacit. annal. 13.

Neceſſitas temporis, excuſat onera juſſionis. Caſſiod. 4. 21.

Vectigalia imperii patrimonium. Flor. 3. 31.

Populus contritus erigere vires Principis non poteſt aut non vult. Saresb. 5. 6.

Non ſibi, ſed domino gravis eſt, quæ ſervit egeſtas. Lucan. lib. 3.

* *Cic. Attic.* 8 11.

Si quantum pauperum eſt, venire huc & petere pecunias cœperint: ſinguli nunquā exatiabuntur, reſp. deficiet. Tacit. annal. 2.

Sequuntur largitionē rapinæ. Cic. off. 2.

Non debet diſcooperiri unum altare, ut alterum cooperiatur. I. C.

χαρίζεσθαι πολλάκις πολλοῖς οὐ ῥᾴδιον, μὴ ἄλλον ἀφαιρούμενον. Dio. Pruſ. orat. 6.

In omnibus ſeculis pauciores viri reperti ſunt, qui ſuas cupiditates, quàm qui hoſtium copias vincerent. Cic. 5. ep. 4.

† *Inæqualitas.*

Νεότης μετ᾽ ἐξουσίας αὐτοκρατοῦς, ὁρμαῖς ἀκαθέκτοις χρωμένη, κακὸν δύσμαχον γίνεται. Philo Stob. 520.

* *laude dignos.*

Annus bonus de magnis non tam fructibus, quam poteſtatibus exiſtimandus. Sidon. 3. ep. 6.

Penuria pernicioſæ cupiditatis mater. Nazianz. orat. 23.

ἀδύνατον ἀποροῦντα καλῶς ἄρχειν καὶ σχολάζειν. Ariſt. 2. Polit. 11.

Πολλοὺς ἡ πενία βιάζεται ἀνάξι᾽, αὐτῶν ἔργα παρὰ φύσιν ποιεῖν. Menand. Stob. 775.

Prima & maxima peccantium eſt pœna, peccaſſe. Sen. ep. 97.

Dulcedo mellis ſi aſſiduè ſumatur horreſcit. Caſſ. 7. ep. 16.

Voluptatum appetentia plena anxietatis, ſatietas pœnitentiæ. Boet. 3. conſol. 7.

Digitized by Google

Quamobrem ex te nunc quæro: Vtrum ſit melius, vel ut verius loquamur, utrum malum ſit levius, Principem pauperem ſimul & tyrannum, an divitem & ſimul vitioſum eſſe? Me quidem judice, SATIUS eſt eum divitem & vitioſum, quàm pauperem & tyrannum eſſe. Etenim vitiorum damnũ ſi quod eſt, ad nullum magis quam ad ipſu m: divitiarum verò (& opulentiæ) fructus ad populum univerſum redundabit. Sin autem pauper (& tyrannus) eſt: tyrannide quidem multis nocebit: paupertati verò nulli proderit. PRINCEPS enim pauper nec divitibus ſuppeditare, nec egenis ſuccurrere poteſt. Omnino MULTO & utilius Reipublicæ, & tolerabilibus ſubditis eſt, Principem malum virũ, & bonum Principẽ, quam malum Principem, & virum bonum eſſe. Nam ſecundum Platonem, (ut dicta magis confirmem) Athenienſes rectè fecerunt: qui Principes potius (civitati) utiles: quam virtute præſtantes optarunt: Lacedæmonii verò peccarunt, qui Principes virtute præſtantes utilibus prætulerunt.

Vides ergo Tiberi, AD Securitatem & utilitatem Reipublicæ plus facere, ſi pecuniis (opibusq;) abundent Principes, quas inter officiarios diſtribuant: quam ſi ex paupertate rapiendi & exactionibus ſubditos onerandi occaſionem capiant. Siquidem PRINCIPUM indigentia gravium exactionum & tributorum ſeminarium eſt.

Caput XV.

Tiberij ad Sophiam Auguſtam reſponſio, qua demonſtrat, Principes ut generoſi ſint, non neceſſe eſſe, ut theſauros cumulent:
47 *Subjicitur hiſtoria, quo pacto DEUS Tiberio, quod ſyncerus eſſet Chriſtianus, theſaurum ingentem in palatio defoſſum revelarit.*

HANC Tiberius commonefactionem æquiſſimo accepit animo, & debita cum reverentia Sophiæ Auguſtæ in hanc ſententiam placide modeſteque reſpondit. Audivi, Sereniſſima Princeps Auguſta, quæ attuliſti, & commonefactiones accipio, gratiasque tibi pro communicato conſilio ſingulares ago; ac tanto quidem majores, quanto grandiore & exquiſitiore in eo dando orationis genere uſa es. SÆPE enim à cibis abhorrent ægroti, non tam quod parum boni ſint, quam quod minus ſcitè apparati.

Utinam autem immortali Dei beneficio, quanta tibi dicendi, tanta mihi præſtandi iſta omnia contingat facultas!

Tutius eſt unum, ut omnes defendat, ab omnibus habere, quam non habendo, per unum omnes deperire. Suger. vita Lud. Groſſi.

Parum tuta majeſtas ſine viribus eſt. Liv. lib. 2.

Nemo non prius in ſe, quam in alterum peccat. Aug. Proſp. lib. 1.

[illegible] Syneſ. ep. 22.

Perniciosa res eſt in imperante tenuitas. Caſſiod. 1. 19.

[illegible] Ariſt. 6. polit. 6.

Nulla reſp. ſine ſumtib. conſtare poteſt. Dio, lib. 52.

In re militari major aſpectus habendus peritiæ, quam morum aut virtutis Ariſt. 5. polit. 9.

In eam partem potius peccandum, quæ eſt cautior. Cic. pro S. Roſc. Amer.

In uno annulo boni Principes poſſunt perſcribi atque depingi. Vopiſc. Aurelian.

Indigentiam juſte fugimus, quæ ſuadet exceſſus. Caſſ. 2. ep. 19.

Non ſunt benefici, qui aliis nocent, ut in alios liberales ſint: Cic. off. 1.

Ærarium, ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. Tacit. annal. 2.

Regia diſciplinam ingens pecuniæ inopia magnopere turbat. Niceph. Greg. 4. 12.

Si verus Deus colatur, eique ſacris veracib. & bonis moribus ſerviatur, utile eſt, ut boni longè latèque diu regnent, neque hoc tam ipſis, quam illis utile eſt, quib. regnant. Aug. 4. civ. 3.

[illegible] Epigr. lib. 1.

Tenere in ſua poteſtate motum animi, nõ mediocris eſt ingenii. Cic. ad Q. fr. 1. ep. 1.

Γλῶσσα: [illegible] Prov.

Gratias agit pro commonefactione.

Nunquam ſine querela ægra tanguntur. Sen. 3. ira 10.

Propter faſtidia plurimorum alimenta condienda ſunt. Aug. 4. doct. Chriſt. 17.

Plerumq; dictorum virtus perditur, ſi intempeſtive proferantur. Greg. 30. moral. 11.

[illegible] Apaget.

Ea libertate, quam interrogando Sophia fecerat, uſus. Curt. lib. 8.

quod à me in dubium vocari mirum tibi videri neutiquam debet, cum IN LAUDANDIS actionibus virtutis vehementer fervere: in iisdem facto præſtandis admodum tepere ſoleamus. Veruntamen, ſervata in dicendo ea, quam tali tantæq; heroinæ debeo, obſervantia, ad ſingula orationis tuæ capita unico verbo reſpondebo. ÆQUUM enim eſt, ut cum ipſa, quid de meis tibi videretur actionibus, declaraveris, & ego quid in verbis tuis aſſecutus ſim, oſtendam.

Nunquam me cogitaſſe, inquis, dum Alexandriæ agerem, fore ut Juſtini curator, & imperii gubernator conſtituerer; neque animum mihi unquam id promerendi, ne dum aſſequendi fuiſſe. Ego verò reſpondeo, ſi tum temporis rationis imperio obtemperabam, me non debuiſſe promerendæ tantæ dignitatis, nedum conſequendæ tantæ eminentiæ cogitationem ſuſcipere: cum PAUCI profectò ſint, qui ſummum honoris dignitatisq; faſtigium virtute mereantur, & multò pauciores, qui illud etiam meriti conſequantur. Sin autem ſenſuum judicio hac in re ſtare libet, pro certo tibi, Auguſta confirmo, me non ſolùm de promerendo illo cogitaſſe: ſed ejusdem etiam obtinendi ſpem habuiſſe, quod mirari minime debes. ITA enim comparatum eſt, ut QUANTO minus eſt meritorum, tanto plus adſit præſumtionis.

Quod me virum ais tibi ſapientem viſum eſſe, qui prudentiæ freno pravas cupiditates coërcerem: Prudentiam 48
meam te cognoviſſe reſpondeo, in rebus vel propriis vel alienis: Si in alienis: cum id nullis mihi conſtaret ſumtibus, ſemper amans fui juſtitiæ. NEQUE enim ullus eſt mortalium adeo perverſus, qui ſumtibus alienis liberalis ſibi nomen parare non gaudeat. Sin in propriis me rebus cognoſcebas: vide ne leviter Auguſta fallaris, Sic enim habeto, NON ESSE quenquam adeo vel prudentem, vel veracem, vel judicio rectum, quem non tranſverſum proprii emolumenti impetus auferat.

Viros ais ſublimia cogitantes, & fortuna utentes humili vitam perpetuo laborioſam agere. Eſt quidem ita, ut dicis. Veruntamen QUONIAM corporis membra animi inſtrumenta ſunt: me quidem judice neceſſe eſt, cogitationes eſſe acutas (& altas) ne pigritia obtorpeſcant homines, NUNQUAM enim Alexander, Pyrrhus, Julius Cæſar, Scipio & Annibal, niſi ad ſublimia aſpiraſſent, in tam (celſos ac) potentes evaſiſſent Principes (ac Reges.) Crede mihi Domina,

Par vertu doiue eſtre Honneur acquis. Marot judic. Mino. 22.

Re ſuccumbere non oportet viris glorianteni Cic. Tuſc. 2.

Multa eſſe oportet in eo, qui alterum accuſat. Cic. orat. 4.

Licentiam ſibi quiſque dari vult in alterum, in ſe non vult alteri. Sen. 2. de Ira. 1.

Innocentia eloquentia eſt. Apul. apol. 1.

ὅσοι τὰ χρήματα δεχόμενοι εἰδῶσι [illegible] καὶ τῇ παρεδίῳ. Baſil. de leg. ſcript. Græc.

Quod animo *ſentit, id vultu promtum habet & lingua.* Cic. pro Cn. Plancio.

Tanta eſt mortalibus regnandi cupido: nemo ſe regno indignum putat. Æn. Syl. hiſt. Boh. c. 6.

Locum principem contemnere princeps ſapientia eſt. Nazi. orat. 13.

Nihil conemur, quod mox adepti quoque ſucceſſiſſe miremur. Sen. de ira. 3. c. 7.

Πρῶτον τις ἐπιτυχεῖ, οὕτω ἐλπίζει [illegible] οὕτως ἐπιχειρεῖ, ὕστερον δὲ [illegible]. Thucid. Schol. lib. 2.

Nec abnuendum, ſi dat imperium Deus, nec appetendum. Sen. Thyeſt.

Humanus animus inſatiabilis eo, quod fortuna ſpondet, ad altiora & non conceſſa tendit, Liv. lib. 4.

Imperare maximum imperium eſt. Sen. ep. 113.

Regnum apud eos, qui ſpernunt, non qui cupiunt. Sylv. hiſt. Boh. c. 57.

Facile de alieno largiri. Juſti. lib. 36.

Ea liberalitas eſt probanda, quæ ſine periculo exiſtimationis eſt. Cic. off. 1.

Suum cuiq; incommodum ferendum potius, quam de alterius commodis detrahendum. Idem off. 3.

Nemo debet locupletari cum jactura aliena. I.C.

Laborem non refugit, qui virtutis gloriam concupiſcit. Caſſ. 1. 24.

Fors æqua merentes reſpicit Stat. Theb. 1.

Optimi mortalium altiſſima cupiunt. Tacit annal. 4.

Juvat ire periclis ad decus. Sil lib. 3.

Generoſi eſt animi, optare quod ſummum eſt. Caſſ. 2. ep. 2.

Magnæ indolis ſignum eſt ſperare ſemper. Flor. 4. 18.

Emitur ſola virtute poteſtas, Claudia. 3. Conſ. Honor. 188.

Domina, NEQUE cogitationum ſublimitatem, neque mentis generoſitatem, neque animi vigorem: ſed in ſuſcipiendis rebus ſtultitiam, in peragendis imprudentiam, in perſequendis pertinaciam (cum contentionibus litibusque conjunctam) exitio hominibus eſſe. VIROS enim præſtantes, in rebus arduis ſuſcipiendis, non decere in eo vires ſuas exercere, quod mens generoſa ſubjicit, ſed in eo, quod prudentia ratioque docet.

> *Nullus vir egregius ſine magno animo naſcitur.* Dio. lib. 52.
> *Audentes* facit homines fiducia ſui. Caſſ. 2. ep. 2.
> *Male cuncta* miniſtrat impetus. Stat. Thebaid 10.
> *Sine prudentia* non modo reſp. non procedit: ſed nec minima conſiſtit domus. Saresb. 6. 22.

Quod mirari te dicis, cum pecuniar tanta cura abs te Juſtinoque cumulatas, à me tanta incuria videas expendi: minimè mirandum reſpondeo, unico die pecunias, plurimis annis congeſtas, expendi. Ad THESAUROS enim in terra defoſſos antiqua pertinet execratio, his verbis ab Epimenide pronunciata:

Quas hominis congeſſit opes induſtria avari,
Hæredis ſparget prodiga dextra mali.

> *Sæpè* quod avarus ſumma congeſſit ſolicitudine, præcipiti effuſione dilapidat hæres luxurioſus. Ambr. 1. off. 59.
> *Avaritia* emolumentum ad ſucceſſorum jura non pervenit. Idem. 3. off. 6.
> *Quod* congregavit avaritia, perdit luxuria. Aug. ſerm. 50. de temp.
> *Avarorum* filii intemperantes. Plut. de cupidit. divitiar.
> *Multi ſunt* divites, invitiſſimis, à quibus fiunt. Plin. 8. ep. 18.

Quod, prout ſumtus facio, brevi futurum ais, ut nec quod aliis impertias, nec quod expendas, nec unde vivas reliqui aliquid habeas: ad hoc ita reſpondeo: Si tam ſolicitè ſubvenire egenis Auguſta ſtuduiſſes, quam ſedulo ipſa & Juſtinus ſpoliare divites contendiſtis: juſtam & tu querendi, & ego factum meum improbandi cauſſam haberemus. Sed hactenus nihil aliud vidimus, quam multos divites ad inopiam opera veſtra redactos, & quod pejus eſt, nullum vos de extruendo, quo ſe reciperent, Ptochotropheo ſuſcepiſſe cogitationem.

> *Libenter* tributa conferunt, qui principem frugaliter vivere, & nihil prodigere vident. Dio. lib. 52.
> *Majus eſt*, certèque gratius, prodeſſe omnibus quam opes magnas habere. Cic. 2. de nat. deor.
> *In contemplatione* facile eſt coarguere ignorantem: in vitæ actionib. neq; ſe quiſquam coarguendum exhibet: & eum qui arguit, odimus. Arrian. c. 26.
> *Qui potentiam* affectant, cætera omnia cupiditati ſuæ poſtponunt. Dio. lib. 38.

Multis Principes theſauris indigere inquis, ut hoſtibus reſiſtant. Ego verò Principes, ſi ſuperbi, turbulenti, inquieti, & regnorum alienorum cupidi ſint, multis ſane & numeroſis pecuniis, ut cupiditates expleant indomitas, indigere non nego. UNICUS enim hic ſcopus Principi tyranno propoſi-
49 tus eſt, ut per fas ſeſe nefasque collocupletet. SIN autem quietis virtutiſque amans, ſi tolerans, pacificus, bonorumq; alienorum minimè cupidus Princeps vel eſt vel eſſe cupit: ad quid multis ejusmodi Principi theſauris opus eſt? Nam uti quod res eſt dicam, FREQUENTIUS in aulis Principum peccandi anſam opum abundantia præbet, quàm indigentia.

> Αὐχηρὶς ἢ πλουτοῦντα σωφρονεῖν ἢ μὴ φρονοῦντα πλουτεῖν. Arrian. Epict.
> *Oportet* diligentius muneri ſuo conſulere, quam facultatibus Plin. 7. ep. 18.
> Πλοῦτος πολὺς γενόμενος, ὑπερέχοντας καὶ αὐθάδεις ποιεῖ. Ariſt. 2. magn. moral. 3.
> *Populo* nihil utilius eſt, quam ut Principis neceſſitas expleatur. Saresb. 4. 1.
> Χρὴ τοὺς ἄρχοντας δόξαν καλὴν κλήσασθαι μᾶλλον, ἢ πλοῦτον μέγαν συναγαγεῖν. Iſocr. ep. 7.

Non ero colligendis ad reſpondendum rationibus longior, cùm AGENDO magis, quàm dicendo delecter. Itaque concludo: NULLUS eſt Princeps, qui tantum inſumat in actiones

> *Optimus* quiſque facere, quàm dicere mavult Salluſt. Catilin.
> *Non tam* facilè loquor, quàm quòd locutus ſum, præſto. Liv. 2.

virtutis, ut plus inſumere nequeat: NULLUS enim Princeps eſt, qui ad paupertatem redigatur, ſumptus ſolummodò faciens neceſſarios; ſed profundendo & prodigendo pecuniā in res non neceſſarias. († Sin autem ut pauperes eleemoſynam accipiant, & captivi redimantur, liberalitatem Princeps exerceat;) perſuaſiſſimum ſibi habeat, non ideo ſe pauperiorem, ſed locupletiorem futurum: cùm hanc præſcribat religio Chriſtiana regulam: DEUM miniſtris ſuis plus uno die daturum, quàm ipſi viginti anni (ad gloriam ipſius) poſſint expendere.

Fieri non poteſt, unde in uſus Chriſti impenditur. Cypr. Serm. 1. de Eleemos.

Indigentia naturæ fortunam non timet. Saresb. 8. 15.

† *Paul. Diaconi verba.*

Qui apud Deum dives eſt, pauper eſſe nunquam poteſt Lactant. lib. 6. c. 12.

Quem Deus divitem fecerit, nemo pauperem faciet. Cypr. 2. ep. 2.

Evenit facile, quod Deo cordi eſt. Liv. lib. 1.

Cæterum Juſtinus Imperator (ut eò revertatur, unde digreſſa eſt oratio) cùm regnaſſet annos XI. in amentia, & in hæreſi Pelagiana obſtinatus, omnibus in Imperio Romano cupientibus obiit; quippe cujus non minùs mortem optabant, quàm vitam oderant univerſi. PRINCEPS enim tyrannus, qui vivens multis lacrymarum cauſſam præbet, riſus materiam iiſdem moriens ſuppeditat.

Tyrannorum exitium & judicio vivorum & gaudio comprobatur. Cic. 2. de ll.

Il tiranno toglie ad altri la libertà, & à ſe ſteſſo procaccia la morte. Teatr. 266.

Nullum ſupplicium gravius publico odio Sen. 3. benefic. 17.

A quo nobis vis facta, odio habemus. Dion. lib. 52.

Adhuc nemo extitit, cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. Plinius Paneg.

Mortuo verò Juſtino, Tiberius Conſtantinus ſumpſit imperium, cui tanta cum prudentia juſtitiaque præfuit, ut nullus illi, niſi ævi illius hiſtoriæ nos fallunt, præferendus jure videatur. Nam RARISSIME in Principe ea concurrunt, quæ in ipſo eminuerunt, nimirum, juſtitiæ æquabilitas, vitæ ſanctitas, & conſcientiæ puritas. RARI quippe ſunt principes, qui non ſint aliquibus notati vitiis.

Beatus, qui de innocentia vitæ, conſcientiæ ſuæ teſtimonio gaudet. Saresb. 5. 9.

Vnicuique dedit vitium natura creato. Propert. 2. 23

A chi manca una coſa, à chi un' altra. Lud. Domen facet. lib. 3. 131.

Impoſſibile eſt non peccare. Ambroſ. Roman. 1.

CHRISTVM debitorem habere potius eſt, quàm omnia poſſidere; qui pro fruſto panis regnum largitur. Naz. in tetraſ.

Paulus Diaconus libro XIIX. de geſtis Romanorum, rem narrat, quæ huic Imperatori accidit, ut ſpectatu tum temporis mirabilem, ita nunc memoratu dignam. Erat in urbe Conſtantinopoli Imperatorum Romanorum palatium ſumptuoſiſſimum, & majeſtate atque amplitudine imperii dignum, Conſtantini (Magni) tempore inchoatum. Deinceps verò prout Imperatores vel boni vel vitioſi ſuccedebant, ita vel minuebantur vel augebantur ædificia. Nam LAUDATORUM Principum eſt vitia Rerumpublicarum plurima (extirpare &) abolere, & præclaris patriam ornare ædificiis.

Χρὴ τὸν ἄρχοντα [illegible] *τῶν ἰδίων* [illegible] *εἰς τὸ κοινὸν* [illegible]. Xenoph. in Hieron.

Nulla eſt major victoria, quàm vitia domuiſſe. Sen. 3. nat. quæſt. præf.

Nobiliſſimi civis eſt patriæ ſuæ augmenta cogitare Caſſ. 3. 10

Omnes, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum laus à minoribus etiam profecta delectat. Plin. 4 ep. 12.

Cæterùm Tiberius ingentem (ut ſuprà oſtendimus) pecuniæ vim redimendis captivis, extruendis hoſpitiis publicis, fundandis monaſteriis, dotando pupillas expenderat, nimia hac in parte profuſione eò fermè redactus, ut ſumtus penè menſæ Principali deeſſent. Quæ quidem felix indigentia fuit. ILLUD enim ſolum Principes Catholici benè collocatū debent

Divitiarum pulchritudo eſt non in crumenis: ſed in egenorum auxilio. Philo de Ioſeph.

Quod ceſſat ex reditu, frugalitate ſuppletur. Plin. 2. ep. 4.

Tenuitas eò magis elucet, quò magis occultatur. Cic. pro Roſc. Amer.

Negotiatio eſt aliqua amittere, ut majora lucreris. Tert. ad Martyr.

debent credere, quod pro CHRISTI gloria expenderunt. Verùm tantum aberat, ut egeſtate iſta Imperator erubeſceret, ut eam potius glorioſam ſibi duceret; niſi quòd inſultationem moleſtè ferebat Auguſtæ, inopia ſua exultantis. ANIMIS enim moleſtia affectis non tantæ acerbitati eſt proprius dolor, quantæ hoſtis capitalis ex incommodis ſuis lætitia.

Verùm DEO, QUI propter ſe ad paupertatem redactos nunquam deſerit, ita volente; Tiberius quodam die per palatium deambulans vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua crux CHRISTI (Servatoris &) Redemptoris noſtri ſculpta erat. Itaque vocato ex domeſticis quodam; Dicto citius, inquit, ſaxum hoc, in quo Redemptoris mundi Crux ſculpta eſt, aufer. Nam † CRUCEM, qua frontem noſtram, & pectora, ut ab hoſtibus tuti ſimus, munimus, pedibus conculcari indignum eſt. Levata & erecta tabula, artifices nihil aliud ſub ea latêre exiſtimantes, aliam quoque ſub ea tabulam, idem ſignum affabrè ſculptum habentem inveniunt; Quâ amotâ, tertium ſaxum perinde ut priora, crucis effigie inſigne reperiunt, eaq; è profundò educta, ingentem ibi theſaurum defoſſum inveniunt, habentem ſupra * mille auri centenaria. Itaque Tiberius Conſtantinus Imperator opt. maximus DEO gratias agens, cùm fuiſſet hactenus liberalis, deinceps etiam liberalior fuit. Nam theſauros illos omnes pauperibus & monaſteriis diſtribuit.

In hoc exemplum tanquam in ſpeculum intueantur Principes & megiſtanes, & pro certo habeant MINIME verendum, ne eleemoſynas in pauperes conferendo, in paupertatem incidant. Nam NEC dives vir ſceleratus, nec pauper virtute præſtans quisquam nominari poteſt.

CAPUT XVI.

Narſetem ducem clariſſ. celeberrimas ex bellis retuliſſe victorias, tantùm quòd verus eſſet Chriſtianus; de eodem malè à Sophia Auguſta tractato: ubi damnum obiter oſtenditur, quod Principum erga miniſtros ingratitudinem ſequitur.

ANNO ab incarnatione Domini D. XXVIII. imperante Juſtiniano Magno, Juſtini Imperatoris ante-
51 ceſſoris in imperio ſui, ex ſorore nepote, narrant hiſtorici, inprimis Paulus Diaconus, lib XVIII. de geſtis Romanorum, fuiſſe † Romæ virum nobilem, natione * Græcum, licet à pueritia educatum in Italia, hominem commoda ſtatura,

Invidia eſt inſultare malis, rebusque ægreſcere lætis. Stat. Theba. 2.

Remoto faſtu palatii, contemptibile videtur imperium. Saresb. lib. 2. 21.

Nunquam merito caret etiam in tenui facultate, bonæ voluntatis opulentia. Leo ſerm. 2. de quadrag.

Quicquid Eccleſiis ſpargis, tibi colligis. Sidon. 1. 4.

Neminem unquam erogaſſe quid DEO pœnituit. Nazian. orat. 18.

Gott hat mehr/ dann er je vergab. Proverb.

† *Paul. Diaconi verba.*

Sit tibi IESVS ſemper in corde, & nunquam Imago crucifixi ab animo tuo recedat. Bernh. fol. 268.

Deus non quantitatem contemptæ facultatis, ſed qualitatem voluntatis attendit. Fulgent. ep. 2.

Ex affectibus piorum benignitatis menſura taxatur. Leo ſerm. 4. de quad. ag.

* *circiter millionem coronatorum.*

Quæ ſub viliſſima pauperis forma Chriſto probatur impenſa, detrimentis augetur, ſpargendo ſervatur: perit ut maneat: vitam mortua repræſentat. Sedul. op. Paſch. 4. 1.

Acquirit Princeps nobiles theſauros famæ, neglecta vilitate pecuniæ. Caſſ. 1. ep. 16.

Fidei cenſus nunquam exhauritur. Ambroſ Luc. 14.

Deo donare aliquid, accipere eſt. Nazi. orat. 37.

Ψυχὴν ἔχειν δεῖ πλουσίαν. Alex. Stob. fol. 765.

Ζήτει θεῷ σοι χρήσιμον χρηστὸς ὤν. Nazi. Monoſt.

Relinquendum rumoribus tempus, quo ſeneſcant: plerumque innocentes recenti invidiæ impares. Tac. Annal. 2.

Διαβολὰς οὐ ξυμφέρει οὔτε λέγειν ἡμᾶς ἐς ἀλλήλους, οὔτε τοὺς ἀκούοντας ἀποδέχεσθαι. Thucyd. lib 6.

Iuſtinianus ab avunculo Iuſtino adoptatus. Iuſtinum ex filia nepotem imperij conſortem fecit Cuſpinian.

Gloria fuêre bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter partæ, & modeſtè habitæ. Tacit. annal. 4.

† *Byzantij.*

* *Perſamenium.* Procop. lib. 1. de bello Perſ.

Digitized by Google

ſtatura, facie rufa, & ſatis in religione Chriſtiana conſtantem; quod illo ævo haud parvi momenti erat, cùm & nobilitatis bona pars & Epiſcopi prope univerſi in Italia Ariani eſſent. Is Narſes, hoc enim illi nomen erat, cùm in rebus bellicis & fortiſſimus eſſet & feliciſſimus; univerſis imperii Romani copiis fuit præfectus. Hoc ENIM Romani ſingulare habuerunt, ut ſi quem adjungere ſibi ducem ſtrenuum fortemque poſſent, nulli parcerent ſumptui, vel ſi æquali auri pondere comparandus eſſet.

Multorum magiſtrorum mala doctrina eſt. Naz. orat. 38.

Majus gaudium eſt, ſi potentes mundi convertantur ad Deum: quia quanto inimici graviores ſunt: tãto magis reconcilia. ri, neceſſarii. Ambr. Rom. 1.

Roma omni genere mirificorum exemplorum totum orbem terrarum replevit. Val. Max. 2. c. 2.

Druides credunt non interire animas, ſed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios. Cæſar. lib 6 bell. Gall.

Ζῆλος τῶν ἀγαθῶν ἐσθλὸς, φαύλων δ' ὑπερεχής. Phocyl.

Hujusmodi comparationes cum moderamine accipiendæ, non ſimpliciter. Faſcic. temp.

Πᾶσιν, ἐπὶ κρατοῦσι ἰοῦσι ἐπὶ τὰ ἀλλήλων ἱερὰ τῶν ἐνόντων ἀπέχεσθαι. Thucyd. lib. 4.

Iſthic eſt locus omnibus petendus, omnes quo via ducit ad ſalutem. Sidon. 2. 10.

Tanto ſolers Eccleſiam convenuſtas, ut dubitet inſpectio, meliusque nova opera conſurgant, an vetuſta reparentur. Sidon. lib. 6. ep. ult.

Ultra jus victoriæ in templa, aras & ſepulcra ipſa ſævitur. Flor. lib. 2. c. 7.

Cor hominum de operum oſtenditur qualitate & formas mentium ſpecies detegit actionum. Leo ſerm. 6. de Epiphan.

Porrò tales tantasq; res geſſit, tantas confecit expeditiones, tot Reges vicit, tantasq; de hoſtibus victorias reportavit, ut in uno ipſo robur Herculis, audaciam Hectoris, generoſitatē Alexandri, ingenium Pyrrhi, & fortunam Scipionis eſſe Romani affirmarent. In hac enim è paganis pleriq; opinione erant, quot ſicut corpora in vita facultates diſtribuerent; ita animæ poſt mortem dotes ſuas & munera dilargirentur. Cæterùm Narſes Dux erat clementiſſimus, in fide (Chriſtiana) conſtantiſſimus; in pauperes munificus, in extruendis novis monaſteriis, & inſtaurandis baſilicis ruinoſis diligentiſſimus, quod profectò planè inſolitum erat. Nam in BELLIS duces non admodum magnis de cauſis templa (DEI) ſolent demoliri (& evertere.)

Sed hoc cætera omnia vincebat, quòd in frequentandis ſacris, in viſitandis hoſpitalibus, in precibus cum uberrimis lacrymis devotè recitandis, cùm quidem ſolus noctu in baſilicis pervigilaret, erat aſſiduus; quod † prioribus illis haud quaquam poſtponendum. BELLI enim tempore duces magis in * compitis adverſarios occidendo, quàm peccata ſua (& delicta) in templis deplorando occupantur. In ſumma, adeo ſincerus Chriſtianus orationibusq; deditus erat, ut magis ſupplicationibus ad DEUM devotis, quàm armis bellicis victorias obtinere crederetur. NUNQUAM enim ſanguinem hoſtilem in prælio viſus eſt effundere, niſi (largas) priùs in templo aliquo lacrymas ex oculis effudiſſet.

† *Clariſſimum in iis, quiddam, quod ille mutuum gerunt.*

* *Quadrivii.*

Potentia Dei, non fiducia hominis victor ſemper extitit. Oroſ. de Theodoſ. 7. 35.

Μὴ μόνον διὰ τῆς δεξιῶν ὅπλων τῆς συντάξεως αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἀεροστεγῶν τῆς κραδαινομένων ξίφει τε θύρεοις, τῆς ἀντικαθημένοις πολεμίοις μάχην. Nicet. Iſaac. Angel. lib. 1.

Rerum humanarum maximum momentum eſt, quàm propitiorem quàm adverſo agant Deo. Liv. lib 9.

Aſſiduitas furentis incendii aqua potius luminum, quàm fluminum poteſt reſtingui. Sidon. l. 7. e. 1.

Fortiores adverſus hoſtem preces, quàm ferrum. Flor. mutarum nonnihil 3. c. 1.

Inſomnem noctem precum continuatione tranſegit, & reſtes propemodum lacrymarum lacunas reliquit. Oroſ. 7. 35.

Ut autem videant Principes Chriſtiani, & magnorum duces exercituum, PLUS valere DEUM (uberrimis) lacrymis precibusque (piis) placatum, quàm multis caſtra militibus pecuniisq; referta habere; Ex multis ab illo fortiter geſtis, pauca recitabo.

Totila Italiam vaſtanti.

Cùm Alexandriæ Juſtinianus Imperator ageret; Italiam omnem Totilas Gotthorum Rex multis magniſque 52
afficiebat

Digitized by Google

afficiebat cladibus, ut nec in publicum prodire Romani auderent, nec intra parietes tutò manere poſſent, cùm interdiu Gotthi campos pervolarent, & noctu vexandis, diripiendisque incolis intenti eſſent. (Quo cognito) Juſtinianus Narſetem cum ſummo imperio contra Gotthos miſit. Is in Italiam cùm veniſſet, mox fœdus iniit cum Longobardis, qui ſedes illa tempeſtate in Pannonia habebant, legatosque ad Alboinum Regem illorum miſit, ut ſibi cum Gotthis pugnaturo auxilium miniſtraret; quo facto, viſurum ipſum, quam fidus Narſes amicis amicus, quàm ſævus in hoſtes hoſtis eſſet. Alboinus Longobardorum Rex, auditis Narſetis legatis, plurimùm lætatus fuit, & nulla interjecta mora, mox electa à ſuis manu, claſſem validam armavit, quæ per maris Adriatici ſinum in Italiam venit, atque uno eodemq; die Narſeti & reſponſum, & pollicita, & auxilia ſimul attulit. Itaque ambo exercitus, Longobardorum ſcilicet & Romanorum, ſub unius Ducis Narſetis vexillo & imperio militabant.

Bien peu ſert un cœur ſuperbe d'échaper A l'ennemy, quand la main luy defaut. Ronſard. 8.228.

Stultitia eſt ſedendo aut votis debellari credere poſſe. Liv. lib. 22.

Barbaris eſſe omne jus in viribus conſuevit Ammian. lib. 17.

Deus injuſtas ulciſcitur iras. Cato.

Legitq; precantes auxilio, menſus numerum, qui congruus eſſet. Nec gravis Italiæ, formidandusque regenti. Claud. bell. Ger. 401.

Nec ita externis credas auxiliis, ut non plus tui roboris tuarumque propriè virium in caſtris habeas. Liv. lib 25.

Oppoſitus Narſes Longobardorum auxilio juvatur. Paul. Diac.

Quidem perpeti ſatius, quàm ut ultrò inviteutur, quibus patriam extorres ipſi ad prædam relinquamus. Oroſ. 1. c. 15.

Ἔργον τοῦ ἀπαιδαγώγητον τὸ συμφέρον ἐπιζητεῖν, παρ' ὧν αὐτοὶ χρησίμως προσδοκῶσι, τούτοις ἑαυτοὺς προσνέμειν. Themiſt. ad Valent. de Clem.

(Quo animadverſo) Totilas Gotthorum Rex, qui neque fortunæ Narſetis (ducis fortiſſimi) neque virtutis Longobardorum periculum fecerat, ad pugnam ipſos provocavit: quæ quidem pugna in campis Aquileiæ commiſſa fuit, & multis utrinque cæſis, tandem Totilas victus, ſuis ad internecionem deletis, occubuit. Narſes dux optimus victoria potitus, multis & pretioſis oneravit Longobardos (ut promiſſis ſtaret) muneribus; qui divites victoresq; in Pannoniam ad Regem Alboinum remearunt. Atq; in hoc egregiè Narſes ſuo functus eſt officio. NON enim poteſt operæ pretium amico dignum perſolvi, qui vitam pro amico ſuam in diſcrimen adducit.

Unum fidei vinculum eſt, melioribus parere. Liv. lib. 12.

Στρατηγὸς οἰκείως ἐπιθυμῶν, ἐναγώνιος ἔστω πρὸς πόλεμον. Mauric. ſtratag. 12.

Et Gotthus victus, Procop. de bell. Gotthor. lib. 3.

Ille vincit, qui milites regit. Lampr. de Alex. Sever.

Pertinax alieni cupiditas, quas aliquoties edidit ſtrages. Ammian. 17.

Longobardos cum muneribus dimittit.

Θεὸς σὺν σοί, ἐν πάντι πράξεις εὐθέτως. Prov.

Non quàm citò dicitur aliquem pro alio mori voluiſſe, tam id ex facili etiam fieri poteſt, Val. Max. lib. 6. c. 1.

Digreſſis Longobardis, Narſes omnia hoſtium ſpolia inter milites ſuos juſſit dividi, & quicquid ſibi obvenerat, pauperibus & monaſteriis diſtribuit: quo quidē opere præclariſſimo tria Narſes nomina glorioſiſſima conſecutus eſt; nimirum magnifici, propter ea, quæ Longobardis dedit; benefici, propter ea, quæ pauperibus & monaſteriis donavit; Ducis denique fortiſſimi, propter victos hoſtes tam (feroces ac) potentes.

Pourtant un homme au danger met ſa vie Pour ſon Prince ſervir, ſi ſon Prince l'oublie. Ronſ. 7.77.

Prædā militibus datā.

Τοῖς νικῶσι στρατιώταις τὰ τῶν ἡττημένων εἰς προνομὴν μάλα συμφέρον ἐκδιδόναι. Onoſan. 34.

(Non multò poſt) Theodobertus Francorum in Gallia Tranſalpina Rex, Princeps juvenis, animoſus & gloriæ cupidiſſimus, nominis tantùm celebritatem affectans, ipſe in Italiam tranſire conſtituit, quamvis nullo occupandæ illius jure

Deforme virtutis gloriam magnitudine prædæ minuere. Val. Max 6. c. 5.

Nihil tam contrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Ambr. 1. de offic. 39.

Quemq; ſuæ rapiunt ſceleſata in prælia cauſæ. Lucan. lib 2.

Rubicon olim Galliæ ciſalpinæ Italiæq; veteribus terminus erat. Sidon. 1. ep. 5.

Digitized by Google

jure niteretur. ANIMI enim ſuperbia elati, nullum habent conſcientiæ reſpectum, etiamſi in bello iniqua poſtulent. Cæterum eam fortunam expertus eſt, ut quo die flumen Ru- 53
biconem, † qui *Gallica certus*

Limes ab Auſoniis diſterminat arva Colonis,

tranſiit, nuncium de regni univerſi defectione acceperit: Quod quidem non abſque ſingulari Dei permiſſione factum. JUSTISSIMUM enim eſt, ut ſola juſtitiæ divinæ ultione regnis ſuis exuatur Princeps; quicunque ſtultitiæ tantùm humanæ impulſu regna invadit aliena. (Quo nuncio allato) Theodobertus rex cum Principibus, quos in comitatu ſuo habebat, deliberata, cunctis ſuadentibus in Galliam reverti ſtatuit, & conſervandæ exiſtimationis gratia omnes in Italia copias relinquere, ducibus deſignatis Bucellino & Amingho. PRINCIPEM enim ditiones per juſtitiam ſuas defendere, quàm alienas per vim occupare ſatius eſt.

(Cæterùm) Bucellinus cùm & vires haberet ingentes, & vir eſſet animi excelſi (ac ſuperbi;) Italiam (omnem) direptionibus vaſtabat, & in primis Campaniam, & quod acerbiſſimum erat, neque prædam, quam rapuerat, neque homines, quos ceperat, ulla ratione vel reſtituebat, vel redimi patiebatur: Sed ut quidque ceperat, ita ad Regem confeſtim mittebat: prædandi hoc pacto ſeſe, quàm bellandi avidiorem demonſtrans. Cùm autem in Campania Bucellinus cum exercitu univerſo hyematurus eſſet in loco, cui nomen Tanetum eſt; improviſo Narſetis adventu oppreſſus, acerrimoq; prælio ſuperatus & interemptus eſt. Aminghus verò alter Gallorum dux, Bucellino collega extincto, fœdus iniit cum Avindino Gotthorum duce; atque ita conjunctis viribus in Romanos tendebant. Sed Narſes de his certior factus, cum ipſis prope Cajetam congreſſus, victoria potitus eſt, & duces ambos vivos cepit, & Aminghum ſecuri percuſſit; Avindinum verò captivum Conſtantinopolim ad Juſtinianum Imperatorem miſit.

Aliud præterea certamen habuit Narſes adverſus Sindualdum Brentorum Regem, qui cum magno exercitu in Italiam venerat, regni Neapolitani recuperandi prætextu, quod ad ſe pertinere affirmabat, quia de ſtirpe Herulorum, priſcorum regni illius Regum, remanſiſſet. In hunc Narſes fideliter ſibi primùm adhærentem multa beneficia contulit. Ipſe verò noviſſimè ſuperbè Romanis rebellavit, & ſolus regnare

† *Lucan lib* 1. *Suet. Iul.* 31.

Però ſaggio ſi può dir colui, che perde il ſuo per acquiſtar l'altrui. Arioſt. 38. ſt. 2.

Pulcrius incolumes ſervare, quàm amplificare imperii fines. Dio. lib 70.

Nulli celeriùs homines incidere debent in malam fortunam, quàm qui alienum concupiſcunt. Arbit. Satyr.

Dum aliena affectat, propria amittit. Juſtin. lib. 39.

Sic nova prædari cupiens, & parta repoſuit. Clau bell Get 502.

Dum plus volumus, etiam quod minus eſt, ſolemus amittere. Ambr. Pſal 118.

Melior eſt cauſa ſuum non tradentis, quam poſcentis alienum. Curt. lib. 7.

Natura prius eſt, tua cùm defenderis, aliena ire oppugnatum. Liv. 28.

Ἄγε τὸ ϑεῖον τοὺς κακοὺς πρὸς τὴν δίκην. Prov.

Toto orbe terrarum pulcerrima Campania plaga eſt. Flor lib. 1. c 16.

Πολλαχοῦ τὸ τάχος μᾶλλον τῆς βίας διαπράττεται τὰ δέοντα. Xenoph. rerum Græc. l. 6.

Exercitata paucitas ad victoriam promtior eſt, quàm rudis & indocta multitudo. Veget. l. 1: Agath. lib. 2.

Omnia ſubſidunt meliori pervia cauſæ. Claud. 4. Conſ Hon.

Μέγα βλάπτει καὶ τὸ πλῆϑος τῆς στρατιᾶς καὶ πολυαρχία. Thucyd. lib. 6.

Stultum eſt maximam fiduciam victoriæ in numero reponere. Vell. lib. 2.

Nimium copioſi exercitus magis propria multitudine, quam hoſtium virtute depreſſi. Veget. lib. 1. c. 1.

Sæpe & contemtus hoſtis cruentum certamen edidit, & incly ti populi regesque perlevi momento victi ſunt. Liv lib. 21.

Θεοῦ δὲ πληγὴν οὐχ ὑπερπηδᾷ βροτός. Prov.

Fortuna per omnia humana maximè in res bellicas potens Liv. lib 9.

Ἀνδρὸς πονηροῦ σπλάγχνον οὐ μαλάσσεται. Prov.

Perfidiam nulla beneficia vincunt. Æn. Syl. hiſt Bohem. c. 11.

In bellica negotiatione vix lucrum abſq; damno. Mart. Bellai h. Hor.

Mars communis & victum ſæpè erigit, & affligit victorem. Liv. lib. 28.

Res belli cœcos habet eventus. Nazar. Pan. g.

regnare in Italia concupivit. Unde atrox in Italia diuturnumque bellum inter ipſum & Narſetem exarſit, modò huc, modò illuc inclinante victoria. NULLUS enim dux adeò felix eſt, ut in bello diuturniore fortunam habeat perpetuò propitiam.

54 Tandem Sindualdus & Narſes uno die ſummam rerum fortunæ arbitrio decreverunt permittere; & copiis utriuſque inter Veronam & Tridentum congreſſis, victus & captus fuit Sindualdus, & eadem nocte ſine ulla mora Narſetis juſſu celſa de trabe ſuſpenſus. Cùm autem non conſueviſſet Narſes tanta uti in victos ſævitia, maximè in Reges viroſque nobiles: ſuper trabem, cui fuerat affixus Sindualdus, hujus ſententiæ titulum juſſit apponi: NARSES hunc regem ſuſpendi fecit, non ut hoſtem in bello, ſed ut proditorem in pace. Has & alias multas Narſes dux felix obtinuit in bellis victorias, non ſolùm in limitibus Italiæ; ſed etiam in Aſia, cui multos annos cum imperio præfuit. Cumque Princeps eſſet Chriſtiano pectore; CHRISTI præſentiam in omnibus expertus eſt laboribus.

Confectis autem omnibus iſtis bellis, Juſtinianus minor in imperio Conſtantinopolitano Narſetem generalem omnium illarum provinciarum gubernatorem conſtituit: qui cùm præclarè ſe in rebus bellicis geſſiſſet; multò etiam præclariùs in gubernanda ſeſe republica gerebat. VIRI enim multis (militiæ) laboribus defuncti, prudentiùs (quam imperiti alii,) & moderatiùs ſubditos regunt. Quamobrem Narſes præ omnibus illius ſæculi viris mirificè celebrabatur, tum ob fortitudinem, qua tot præliorum victor evaſerat; tum ob divitiarum, quas ex præda lucratus erat, abundantiam; tum denique ob eam, quam in reipublicæ adminiſtratione habebat, autoritatem & dignitatem.

Verùm enimverò ut gloria ipſius unà cum opibus creſcebat; ita contra ipſum, ut natione Græcum, multorum invidia gliſcebat Romanorum: Siquidem VIRTUS, dignitas & opes in homine tantùm titiones ſunt, ad accendendum in pleriſq; contra ipſum invidentię ignem. Unde factum, ut quodam die multi nobiles Romani Juſtinianum Imperatorem & Sophiam Auguſtam adirent, querelam contra Narſetem ejuſque in gubernando rationes allaturi; qui in hanc ſententiam verba fecerunt: Sic habetote Principes ſereniſſimi, levius nobis malum videri Gotthis ſervire, quàm Græcis: quod propterea dicimus,

Μὴ ἅμα ἀρχῇ πᾶν τέλος καταφαίνεται. Herodot. lib. 7.

Ψευδόρκον στυγέει θεὸς ἄμβροτος, ὅστις ὀμόσῃ. Phocyl.

Χαλεπὸν δὲ λαθεῖν θεὸν ἄνδρ' ἐπίορκον. Anthol. lib. 1.

Ἀθλιώτατοι εἰσὶ περὶ τοὺς πιστεύσαντας ἄπιστοι γεγόνασι. Iſocr. Nicocl.

Perjurij pœna divina, exitium; humana, dedecus. Cic. 2. de ll.

Stant nulla diu deceptis gaudia divis. Sil. lib. 3.

Δίκαιον ἀπόλλυσθαι τοὺς ἐπιορκοῦντας. Xenoph. ἀναβ. 2.

Nulla vis major pietate vera eſt. Sen. Thyeſt.

Τὸ ἐκκλίνειν τῷ θεῷ, μέγιστον αἴσχημα καὶ πλάνης καὶ ἀρχῆς. Philo de Cherubin.

Meritò ejus expectetis protectionem, cujus colitis religionem & veritatem. Leo ep. 44.

Sat vera ſuperque bellandi merces ſit gloria. Sil. lib. 9.

Per bonorem magni nominis merita declarantur ſervientis. Caſſ. lib. 1. ep. 4.

Ἐν δορὶ καὶ σοφίᾳ. Diodor. Anth. Epigram. lib. 1.

Conſilio dux, miles manu. Vellej. lib. 2.

Arduum eſt poſſe eundem & belli & pacis laudibus clarere. Dio. lib. 43.

Excellentibus ingeniis citiùs defuerit ars, qua civem regant, quàm qua hoſtem ſuperent. Liv. lib. 2.

Οὐκ ἔσθ' οὗτος ἀνὴρ, οὔτ' ἔσσεται, οὔτε γένηται, οἷος ἐκεῖνος ἔην βουλευέμεν, ἠδὲ μάχεσθαι. Homer. Odyſſ. ι. & π.

Ὅσῳ πλείονα τις ἔχῃ, τόσῳ πλείονες καὶ φθονοῦσι, καὶ ἐπιβουλεύουσι, καὶ πολέμιοι γίνονται. Xenoph. præd. 7.

Nunquam eminentia invidia carent. Vell. lib. 2.

Res egregiè geſtæ invidiam & calumnias conflare ſolent. Polyb. lib. 1.

Virtus invidiæ noxios non effugit oculos. Apul. lib. 4. Aſin.

Calumnia aulas Principum tanquam propriam quandam ſedem ſibi videtur elegiſſe. Polyb. lib 4. extr.

Poſt gloriam invidia ſequitur. Salluſt. Iugurth.

cimus, quoniam Narſes nobis imperat & eunuchus & Græcus, noſq; ſervitio ſuo potiùs, quàm tuo (Imperator potentiſſime) opprimit; & quod peſſimum, ea facit, te vel ignorante, vel ſi noſti, de remediis non cogitante. Itaque è duobus alterum elige; aut Græcorum nos gubernatione libera, aut patere, ut & civitatem & nos ipſos poteſtati Gotthorum tradamus. Minùs enim turpe eſt, Regi præcellenti Romanos ſubditos eſſe, quàm ademtæ virilitatis Græco & tyranno.

Narſes, ubi querimoniam contra ſe inſtitutam audivit; reſpondiſſe perhibetur: SI malè quicquam feci (Domine) fieri 55
non poteſt, ut benè mihi quiſquam faciat. SIN benè feci, nemo mihi malè facere (& incommodare) poterit.

Sophia Auguſta longo jam tempore Narſetem oderat, ut quidam perhibent, quòd Eunuchus erat; ut alii, quòd dives; ut alii, quòd majorem, quàm ipſa, jubendi in Imperio poteſtatem habebat. Itaque (auditis querimoniis) ſuam adverſus ipſum indignationem declarandi occaſionem tempuſq; nacta, hæc in illum verba per ſummam contumeliam protulit; Narſes cùm Eunuchus ſis, non vir; non es gerendo virili muneri (& honori) idoneus: Itaque te in textrinam, ubi puellæ meæ texunt, abire, ibique lanum faciendo, panos ſubminiſtrando, & penſa dividendo unà cum texentibus operari jubeo. Quæ quidem verba licèt vehementiſſimè dolerent Narſeti, & erant profectò aculeata nimis; animo tamen ſedato Sophiæ Auguſtæ reſpondens: Mallem, inquit, Auguſta, me tanquam domina (& matrona princeps) increpares, non muliebrem verbis (contumelioſis) adfectum proderes. Verùm quoniam, qua tu libertate in imperando uteris, eâdem mihi in obediendo uti licet; EAM telam orditurus diſcedo, quam ipſa (fortè) dum vixeris, detexere non poteris.

Et mox in Italiam ſecedens, Neapolim venit, vetuſtam Campaniæ urbem. Inde mox legatos in Pannoniam miſit, ubi ſedes habebant Longobardi, hortans & perſuadens illis, ut relicta terra illa inculta, aſpera, frigida & anguſta, ad Italiam planam, fertilem, temperatam, amplam & opulentiſſimam poſſidendam venirent: cujus obtinendæ ſi unquam, nunc daretur occaſio luculenta. Neque hoc contentus Narſes, ut magis amicorum ſuorum animos excitaret, & cupiditate inflammaret, multimoda rerum, quarum Italia ferax eſt, genera miſit, nimirum equos veloces, arma affabrè facta, poma ſuaviſſima, metalla puriſſima, omnis generis a-

romata

Hoc novum eſt, regnare caſtratum. Curt. lib. 9.

Nunquam vel in æquore puppim vidimus Eunuchi clavo parere magiſtri. Claud. in Eutrop. 1.

Εἰ μὲν ἀληθεύουσι, δίκαιος εἶ· ἢ λαυθάνουσιν ἀμελεῖς. Syneſ. epiſt. 73.

Virtutem cujuſq; non patriam exiſtimari & ponderari oportet. Dio. lib. 73.

Qui non deliquit, decet audacem eſſe. Plaut. Amphitr. Satin. parva.

Quò quis plura ſtrenuè fecit, eo animus ejus injuriam minùs tolerat. Saluſt. Jugurth.

Odium ex æmulatione avidiſſimum eſt. Plin. lib. 17. c. 1.

Ὀνείδεα κρλεόμενα ἀνθρώπῳ φιλέει ἐπανάγειν τὸν θυμόν. Herodot. lib. 7.

Faveurs de Rois s'en volent comme vent. Ronſard. 8 268.

Καταγυναικοῦσθαι ὅπλον γυναικεῖον. Nicet. Man. Comn. lib. 4.

Bella relinque viris. Ov. 12. met.

Πόλεμος δὲ γυναιξὶ μελήσει. Ariſtoph. Lyſiſtr.

Eunuchi inter fœminas viri, inter viros fœminæ. Nazianz. orat. 10.

Iram accendit ignominia in animo ad contumeliam inexperto. Liv. lib. 6.

Bonum ingenium contumeliâ accenditur. Sal. Iugurth.

Παρὰ δὲ σφι περσησι γυναικὸς κακὸν ἀκοῦσαι, δεινὸς μέγιστός ἐστι. Herodot. lib 9.

Γυναῖς αἰὼν ἀργαλέον τέχνημα καὶ χείρον. Nicet. Iſaac. Ang. & Alex. F.

Non fert magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Plin. 6. ep. 8.

Liberalitas & humanitas erga inferiores, præclarum ducibus viaticum eſt ad victorias & triumphos. Nic. Greg 6. 10.

Civile odium ad inimicorum perniciem præceps eſt, ad utilitatem ſuæ defenſionis incautum. Veget. 2. cap. 10.

Proſperam rei gerendæ facultatem omittere, maxima dementia eſt. Val Max. 7. 2.

Omnia poſthabenda, dum occaſio in manib. eſt. Liv. lib. 7.

Qui deſerit occaſionem, deſeretur ab occaſione. Bonavent.

Spes futuri beneficiis præſentibus pignoratur. Apul. lib. 11. Aſin.

Merces ab eo, qui jubere poteſt, vim neceſſitatis affert. Tacit. annal 14.

Precibus mavult, quàm viribus uti. Ovid. 6. met.

Digitized by Google

aromata & unguenta odorifera, ſericas denique & diverſæ formæ * veſtes.

Legati cùm in Pannoniam, quæ nunc Hungaria eſt, veniſſent; gratanter fuerunt ſuſcepti. At Longobardi (legatorum oratione audita &) opibus Italiæ tot tantisq; conſpectis, Pannonia relicta, ad occupandam & habitandam proficiſci Italiam (regionem tam bonam) decreverunt, licet tum ea Romanorum (imperio ſubjecta) tum ipſi horum eo tempore amici (ac confœderati) eſſent; quorum Lōgobardos rationem nullam habuiſſe minimè mirandum eſt. NUNQUAM enim amicitia perfecta eſt, ubi † preces imperii vim habent.

56 Longobardi cùm in Italiam tranſire decreviſſent; Itali cuncti manifeſtè igneas in cœlo acies acerrimo inter ſe prælio concurrere viderunt: Quod oſtentum magnum univerſis populis pavorem (ac terrorem) incuſſit, qui inde augurabantur, fore ut paullò pòſt multum ſanguinis & ſui & hoſtilis effunderetur. ANTIQUITUS enim obſervatum eſt, gravi clade regnis imminente, ejus ſigna † planetas aut elementa priùs aliqua oſtendere.

Atque ita Juſtiniani adverſus Narſetem ducem ſuum ingratitudo, & contumelioſa in eundem Sophiæ verba cauſſam dederunt, ut Italiam ingrederentur, & totam vaſtarent Longobardi: Unde exemplum Principes præpotentes ſapere decet, uti CAVEANT, ne adverſus officiarios optimè de ſe meritos ingrati ſint. Eſt enim regula generalis, quòd INGRATITUDO pro ingenti beneficio officiarium ex deſperatione ad amentiam adigat, aut ex miniſtro fideli capitalem faciat hoſtem. Neque ſibi perſuadeant Principes, cùm illi & in ditione ſua nati, & in aulis ſuis veterani jam miniſtri ſint, fidemq; ſemper operam navarint; idcircò neque defecturos, neque hoſtes futuros. Hæc enim perſuaſio vana eſt, PRINCEPS enim adverſus ſuos ingratus non diu quenquam (virum bonum) in miniſterio ſuo retinebit.

Cæterùm Juſtinianus Imperator illud in Narſetem commiſit, quod Principibus prudentibus (nominatim) vitandum univerſis: quòd ſcilicet non ſolùm hoſtibus ejus aures præbuit, verùm etiam credidit; neque id tantùm; verùm illis etiam præſentibus eum * pudefecit, quæ res ad extremam illum deſperationem impulit. NULLUS enim vir generoſus contumeliam, præſentibus hoſtibus ſibi factam æquo animo ſuſtinere poteſt.

* *merces.*

Ibi fas, ubi maxima merces. Lucan. li. 10.

Quand oportet vient en la place, il convient que on le tace. Adag.

Poteſtas non ſolùm ſi invitet, ſed etiam ſi ſupplicet, cogit. Macrob. 2. Satur. 7.

Potentiſſimum imperandi genus, cùm rogat, qui jubere poteſt. Auſon. Idyll 13.

† *ſolvendæ illius occaſio luculenta offertur, l. qui rogant cogere poſſunt.* Liv. l. 32.

διώκοντες γὰρ αὐ ἀνάγκης ἐχθροὶ ταῖς. Pythag.

Divinæ miſerationis eſt, quòd ſignorum ſuorum indicio ignorantiam noſtram quandoque præmunit. Saresb. 2. 13.

Prodigia imminentis ruinæ ſigna. Flor. 42.

Nunquam denunciata vaneſcunt. Macrob. 1 Somn. 7.

Solet ira certis numinum oſtendi notis. Sen. Oedip.

Heu vani monitus, fruſtraque morantia Parcas prodigia! Sil. l. 5.

† *Cometas.*

Fideliſſimum præcipiendi genus, exemplis doceri. Plin. 8. epiſt. 14.

Ex parvis ſæpè magnarum momenta rerum pendent. Liv. lib. 27.

Leve onus, beneficii gratia. Cic. pro Cn. Planc.

τὴν εἰς ἀτιμίαν ὀλιγωρίαν οἱ φιλότιμοι καὶ οἱ ἐπιεικεῖς τῶν ἀνθρώπων φέρουσι βαρέως. Ariſt. 5. polit. 11.

Ne le corti regali la caritade è in tutto eſtinta, ne ſi vede amicitia, ſe non finta. Arioſt. 44. 1.

Non habet mundus amicitias veras, & multos facit perverſo amore concordes. Leo ſerm. 6. nativ.

Ut acerbum eſt, pro benefactis cùm mali meſſem metas! Plaut. Epidic. extr.

Facultas crudelitatis vulpecula eſt calidiſſima, cuj9 magnorum neminem comperi ſatis caviſſe verſutias. Bernh. 229.

Principes non audiant invidas mulieres. Faſc. tem. fol. 56.

* *contumeliâ paſſus eſt affici.*

Solet aſpectus ejus, cui invidetur, non parvam invidiæ flammam immittere invidentibus. Theophyl. Ioan. 5.

Non poteſt generoſus animus contumeliam pati. Sen. 9. cont. 2.

Digitized by Google

Sophia quoq; Auguſta jure reprehendenda fuit, quæ verbis tam contumelioſis Narſetem (ducem præſtantiſſ.) penſa dividere, aut panos adminiſtrare ad telam texendam juſſit: Nam GENEROSARUM Principum eſt (non hujuſmodi verba ſpargere; ſed potius) maritorum ad iram commototum indignationem mitigare.

PorròNarſes à Sophia Auguſta territus, regredi ultrà Conſtantinopolim, ubi ipſa morabatur, non eſt auſus: Sed Neapoli Romam progreſſus, proximo ante Longobardorum in Italiam adventum anno, Romæ diem extremum, ut virum Chriſtianum decebat, clauſit, omnibus perceptis Eccleſiæ ſacramentis; ejuſq; corpus poſitum in locello † argenteo, multis gemmis ornato, ad ſepulturam * Alexandriam eſt perlatum. Sed haud facilè dictu eſt, majorne fuerit dolor, quem Aſia tota, ex hac luce ſubtractum videns Narſetem, pertulit; an lætitia, quam Sophia Auguſta, extinctum portari aſpiciens, percepit. Nam ANIMUS iracundia flagrans (maximè in fœminis) non priùs, quàm adverſarium extinctum videat, acquieſcit. 57

Muger de cinco ſuckdos, marido de dos meajas. Adag.

Initium turbandi omnia à fœmina ortum eſt. Liv. lib. 1.

Temperet Lucumonem Tanaqoll. & Germanicum ſuum Agrippina moderetur. Sidon. 5. epiſt. 7.

Fieri nihil poteſt dementius, quàm ſcientem venire in eum locum, obi parēdum alteri & ſerviendum ſit. Cic. pro C. Rabir.

Natura ita comparatum eſt, ut in quo ad bene merendum viget alacritas, ei ad ulciſcendum acerbitas non deſit. Heliodor. lib. 7.

† *plumbeo.*

* *Conſtantinopolim. Paull. Diac.*

Ira impetus recepta ultione ſedatur. Lactant. 7. 10.

Ira ſemper conjuncta ſuperbiæ deſiderat ultionem. Hieron. Eccleſ. 7.

Proprium humani ingenii odiſſe, quem læſeris. Tacit. Agric vit.

La vendetta sfoga l'odio aſſai. Arioſt. 9. 45.

CAPUT XVII.

Epiſtola M. AVRELII ad Regem Siciliæ, qua in memoriam ei revocat ærumnas, quas in juventute ambo exantlarint, eumq; objurgat, tanquam parùm adverſus templa religioſum; inprimis quòd ampliandi palatij gratia fanum quoddam everterit.

MARCUS AURELIUS Imperator Romanorum, in monte Cœlio natus, Tribunus deſignatus, Corvino Regi Trinacriæ S. & ſtatus incrementum.

Cùm Imperatorum Romanorum (ſuperiorum) more, primo imperij mei anno publicas ad totam iſtam inſulam; ſequente ad aulam tuam & familiam literas miſerim: Nunc privatim ad te ipſum ſcribo. PRINCIPES enim licèt multa & ampla regna habeant; veterum tamen amicorum commercio prorſus abſtinere non debent.

Poſtquam calamum ad te ſcripturus cepi, ſatis diu ſuſpenſam tenui manum, nihil ad te ſcribere cogitans; non deſidiæ quidem, verùm pudoris cauſa, quo graviter affectus fui, cùm toti Romæ * offendiculi cauſam te viderem præbuiſſe. Scito Princeps eximie, AMORIS erga te ſinceri argumentum eſſe ſingu-

Non poteſt plenè quis intelligere, quid acceperit, niſi meminerit antè quid fuerit. Ambroſ. Pſal. 118.

Τὰ μεγάλα ἔργα οὐ πρὸς τῷ ἄπαυλ@ αὐδρὸς γίνεται, ἀλλὰ πρὸς ψυχῆς τε ἀγαθῆς, ἐ ῥώμης αὐδρείης. Herodot. lib. 7.

Poſt finem malorum gratia relationis incipit. Macrob. 7. Satur. 2.

Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in Principum plus. Plin. paneg.

ἀρχὴν λαβὼν μὴ ἐπαίρεο. Themiſti. Stob. 529.

Eo tempore, quo perſonam publicam geſtas, gratiæ privatæ memor ſemper eſto. Sidon. 4. 14.

Plerique elati inſperatis honoribus, oderunt eos, quibus humiles antè noti fuerunt. Dio. lib. 65.

Superbia longè diſcedat, vitium rebus commune ſecundis virtutumque ingrata comes. Claudian. Sicilic. 2. 160.

Vt ad urendum & ſecandum medici; ſic ad caſtigandum tari invitique veniamus. Cic 2. offic.

Τοῖς εὐφέρουσι παῤῥησίαν χαρίζου ἵνα ἀεὶ ἀνδραγαθοῦς ἔχῃς μεθ᾽ ἀναξίασι συμβουλεύειν. Baſil. Imp. 48.

* *invisum te animadverterim.*

ſingularem animi mei ex tuis moleſtiis dolorem. Verè enim dixit Euripides: QUOD ex anima diligitur, ex animo quoq; (perditum) defletur.

Sed antè quàm exponam, quid ad ſcribendum me impulerit; in memoriam tibi nonnulla juventutis noſtræ acta revocabo: Ita enim quales & tum fuerimus, & nunc ſimus, perſpiciemus. NEMO enim verè proſperitate præſenti fruitur, niſi qui præteritas memoria adverſitates repetit.

Præclarè te, Princeps eximie, meminiſſe decet, Capuæ nos prima literarum rudimenta didiciſſe, & poſtea Tarenti literis operam aliquãtiſper dediſſe, atq; inde Rhodum profectos eſſe, ubi Rhetoricam ego legebam, tu Philoſophiam (interim) audiebas. Hinc, elapſo decennio, militatum abivimus in Pannoniam, ubi ego Muſicæ ſtudio me dedi. EA QUIPPE eſt voluntatum in juvenibus inconſtantia, ut ſingulis diebus diverſa regna cognoſcere, vitæq; genus mutare geſtiant. In quibus peregrinationibus omnibus, tum robore juventæ, tum
58 dulci ſodalitio, tum colloquiis literatis, tum vana ſpe, paupertatem leniebamus moleſtiſſimam, quę tanta erat, ut ſæpenumero non id, quo multi abundabant; ſed exiguum illud, quod paucis ſupererat, optaremus.

Meminiſti proculdubio, cùm per ſinum Adriaticum in Helleſpõtum tranſituri navigaremus, nos tempeſtate jactatos diuturna, in manus incidiſſe archipiratæ, qui † ut tantò citiùs liberaremur, novem nos menſes in triremi remigandi miniſterio mancipavit; ubi HAUD SCIO, utrùm major fuerit panis (quo carebamus) inopia, an verberum, (quæ excepimus) copia.

Recordaris procul ambiguo, cùm Rhodi XIV. menſes à Pruſida Epeiri Rege potentiſſimo obſideremur, ex illis XIV. decem menſium ſpatio nullam nos ambos, niſi duarum felium carnem comediſſe, quarum alteram pretio, alteram furto adepti ſumus.

Meminiſti item, cùm Tarenti uterq; ageremus, ab hoſpitibus noſtris ad ſolenne Dianę feſtum nos invitatos fuiſſe, cujus ædem ingredi illo die nemini fas erat, niſi veſtimentis novis induto: quo quidem die illuc non accedere conſtituimus, tu, quia veſtem habebas attritam, ego, quia calceos ruptos.

Meminiſti item, cùm bis Capuæ ægrotaremus, nunquã diæta nos curatos fuiſſe; quia non ex cruditate, ſed ex * debilitate morbus ortus erat: & Retropus medicus in Academia per

Dolor teſtimonium eſt boni ademti, & boni relicti. Auguſt. 19. civ. 13.

Fides amico etiam afflicto debetur. Sidon. 1. epiſt. 7.

ἡδύ τι μόχθων κλύειν. Eurip. Helen.

Magna eſt lætitiæ præſentis acceſſio, miſeriæ priſtinæ recordatio. Caſſ.

Bona valetudo jucundior eſt eis, qui è gravi morbo recreati ſunt, quàm qui nunquam ægro corpore fuerunt. Cic. poſt redit. ad Quir.

Frequens ac mobilis tranſitus maximum perfecti operis impedimentum. Vell. lib. 1.

Facilius eſt multa facere, quàm diu. Fab. 1. cap. 19.

ὁ ἀδυνατεῖ τὸ εἰρηνεύειν ἡσυχάζειν. Ariſt. 8. polit. 6.

Diuturnam immobilitatem humanæ vitæ vegetatio perpeti non poteſt. Oroſ. 5. 18.

Sæpè cives magis amicos peregrinatio facit. Sidon. 1. epiſt. 11.

αἱ συμφοραὶ τῶν ἀνθρώπων ἄρχουσι, καὶ οὐχὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν συμφορέων. Herodot. lib. 7.

† *cùm optimè nobiſcum ageretur, recreationis loco. G.*

Vivax recordatio calamitatum. Pacat. paneg.

Eſurienti quivis panis ſuavis. Nic. Greg. 8. 20.

Quid eſt, quod veſci non cogat fames? Auguſt. 15 civ. 27.

Μαγείρη καὶ κρεῶν ἡ λιπόπολις ἡ τῶν ἰδιωτῶν ὑπερπαίσεως. Nicet. Iſaac. Angel. lib. 1.

Rabidi jejunia ventris inſolitis adigunt veſci. Sil. lib 2.

L'acque pares fa ſaporite e buone La fece, e il cibo pel digiuno, e' apprezia. Arioſt. 28. 51.

Queen una ſola toparienc, preſto la enuejece. Celeſtin. 147.

Turpe eſt attonito animo & fronte mæſta lætos adire conventus. Symm. 9. 108.

Ferè fit, ut vitæ rectitudo & integritas hominem ad paupertatem ducat. Nazian. Eccleſ. cap. 6.

Juvat exhauſtos iterare labores. Stat. Theb. 6.

Meminiſſe juvat, ſemperq; viciſſim Gaudia præmiſſi cumulant inopina dolores. Claud. bell. Ger. 207.

* *fame nimia.*

Miſerabilior ex cruditatibus quàm ex fame macies. Sen. ep. 95.

Multis concoquendis per infirmitatem non ſufficit natura. Macrob. 7. Sat. 5.
Semper ad ſanitatem proclivius eſt, quod poteſt detractione curari. Sen. 9. controv. 2.

jocum ſubinde nos compellans: Vos quidem, inquiebat, filii ex oppilatione nequaquam moriemini; nihil ſcilicet à vero alienum locutus. Tanta quippe annonæ ibi caritas, tāta nummorum raritas erat, ut nunquam dum non poſſemus; ſed dum non haberemus ampliùs, ederemus.

Malè cum his agitur, quibus neceſſitas & belli incumbit & morbi. Veget. 3. 2.

† *Terebi* *n*. *oſtia in Hiſpania, & Lotophagitis inſula Africa memorantur à Ptolom.*
Terebinthi inſulæ meminit Nicetas, in Alex. Man. Comn. F.
Inſulam Gerbim Veteres Lotophagitam appellabant. Facius. lib. 4.
Gaudet patientia duris. Lucan. lib 9.
Tragli amici mi guardi Iddio, che da nimici mi guarderò ben' io. Guicc. pag. 25.
Solatium eſt iram potiùs quàm contemtum pati. Fab. de cla. 11.

Recordaberis etiam anni illius, quo Capuam fames graviſſima afflixit, qua de cauſa ad bellum Alexandrinum ambo profecti ſumus; in quo bello, etiamnum toto corpore contremiſco, cùm recordor, quanta in ſinu † Terebinthini pericula, quantas in portubus Heſperiis nives, quantas in vallibus umbroſis paludes, quantas in ſylvis Lotophoris aſperitates, (quātos torrentiū impetus, quàm aſpera &) rigida tota hyeme frigora, quàm moleſtos in æſtate calores, quàm ſævam in caſtris famem, quàm periculoſam in exercitu peſtilentiam, & quod graviſſimum, quantas ab alienis perſecutiones, quantam à noſtris ingratitudinem experti ſimus.

Magorum prædicta ſi fatis conſtant, ignota mortalibus, ſi naturæ debentur, immutabilia. Iuſtin. lib. 12.
Prona humani ingenii voluntas vetita ſcrutandi. Val. Max. 1. 7.
Invida fata piis, & fors ingentibus auſis rara comes. Stat. Th. 10.
Proclivior lædendi quàm commodandi ſemper eſt via. Nazar. paneg.

In memoriam item tibi revocabis, Neapoli Flaviam divi-
natricem, quid eſſet nobis finito ſtudiorum curriculo eventu-
rum, conſultam, me Imperatorem, te Regem (aliquando) fu-
turum reſpondiſſe; quod reſponſum ita à nobis acceptum, ut 59
ludibrium illud, imò contumeliam arbitraremur. Neque eo
tempore utrumque noſtrum obſtupefactum fuiſſe miror.
MAGIS enim vires ſuas fortuna livida in evertendis opulen-
tis, quàm in extollendis egenis exerit.

Tunc recentia iucundiùs bona clareſcunt, cùm fuerint malis comparata prioribus. Bernh. fol 78.
Dulcis in bonis miſeriarum recordatio eſt. Pacat. paneg.
Quàm utile eſt, ad uſum ſecundorum per adverſa veniſſe! Plin. paneg.
Eò majus gaudium, quò propè metum res fuit. Liv. lib. 1.
Sequentis gaudio confert dulcedinem, temporis præmiſſi triſtitia. Caſſ. 8. 20.

Cogita quæſo, Princeps eximie, magnitudinem deorum, volubilitatem fortunæ & temporum varietatem. Cùm ego manus myoparonis remo excoriatas haberem; quis imperii Romani clavum in manus meas venturum cogitaſſet? Cùm cibi penuria (Capuæ) ægrotarem; quis cibi abundantia aliquando me laboraturum putaſſet? Quis unquam futurum credidiſſet, cùm felium caro ad placandam famem mihi non ſuppeteret, ad tantam me rerum copiam perventurum, ut ciborum delicias faſtidirem? Quo tempore templum ingredi nolui, quòd calceos haberem ruptos; quis putaſſet fore tempus illud, quo curru triumphali (urbem) inveherer, & humeris portarer alienis?

Premio al ben ſervire pur viene al fin, ſe ben tarda a venire. Arioſt. 28. 33.

ὅταν σπεύδῃ τις αὐτὸς, χὠ θεὸς συνάπτεται. Æſchyl. Perſ.
Prima dominandi ſpes in arduo; ubi ſis ingreſſus, adſunt ſtudia & miniſtri. Tacit. annal. 4.
Magnis privari omnium eſt; potiri, paucorum. Nazianz. orat. 28.

Quis cogitaſſet oculis me viſurum Romæ, quod auribus ex muliere fatidica in Campania audieram? Quàm multi, cùm in Aſia ambo eſſemus, Romæ Siciliæque imperium & principatum ſibi deſpondebant? qui NON ſolùm dignitate, quam exoptabant, exciderunt; ſed etiam morte, quam non timebant.

Digitized by Google

bant, præventi ſunt. Quoniam AMBITIOSIS ſæpè accidit, ut cùm florent maximè, & honorum telam feliciter exorſi ſunt, puncto temporis & tela ipſa, & vitæ filum abrumpantur.

Hos gloria reddit honores, Arb. Satyr.
Nihil deſperemus, nulli rei fidamus, cùm videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Plin. 4. epiſt. 24.

Si quis illo tempore tyrannum Laodiceum, qui Siciliæ regnum affectabat, itemq; Rufum Calvum Conſulem, qui ad imperium Romanum aſpirabat, quidnam ſperarent, interrogaſſet; juraturos illos fuiſſe jurârim, tam exploratam ſpem ſuam eſſe, quàm erat noſtra ambigua. Ita enim comparatum eſt, ut VENTOSI homines vanis paſcantur cogitationibus. Mirum profectò & memorabile eſt, cùm illi honorem in oculis haberent; nobis verò ne in mentem quidem conſequendi illius cogitatio veniret; fortunam adeò vim hac in parte ſuam declarare voluiſſe, ut effecerit juſſeritq;, ut & deſperati ſperarent, & bona ſpe pleni ad deſperationem adigerentur; quod ſummæ illis acerbitati fuiſſe neceſſe eſt. NEMO enim eſt tam firma tolerantia, qui perferre poſſit, ut alios citra laborem videat conſequi, quod ipſe maximo cum labore non potuerit adipiſci.

Omnibus fermè aotè eſt ſpei rudimentum, quàm rei experimentum. Apul. florid. 1.
ἀεὶ ἐν πλείοσι κρατίστευσι λόγῳ τῆς παρ' ἐλπίδας. Themiſt. Valent. de vict.
Credula eſt ſpes improba. Sen. Thyeſt.
Quicquid gerimus, fortuna vocatur. Lucan. lib. 5.
Efficacior fortuna, quàm virtus. Flor. 4. 17.
Multa poſſunt adferre caſus. Fab. declam. 5.
Fortuna immoderata, in bono æquè atque in malo. Macrob. 2. Satur. 7.
Arioli ſi quid boni promittunt, pro ſpiſſo evenit; id quod mali promittunt, præſentarium eſt. Plaut. Pœnul. Suſpendant omnes.
Nihil graviùs quàm deſtitutæ ſpei torquent. Fab. declam. 12.

Neſcio, an cum vulgo Romanorum loquar, ex arbitrio fati felicis pendere iſta affirmans; an cum Philoſophis ſanioribus omnia Deorum nutu ordinari dicam. NIHIL enim, ut ſummatim dicam, ibi fatum valet, ubi dii manum admo-
60 vent. Laborent, quantum volunt, ſuperbi; fatigentur, quantum valent, ambitioſi: Ego PARUM omnino prodeſſe ſtatuo & affirmo humanæ induſtriæ ad conſequendam dominationem conatus, ſi diis utamur inimicis. Verùm enimverò ſive id fati adverſi decreto, ſive deorum propitiorum permiſſu fiat, VIDEO ſæpenumero humilia cogitantibus ſublimem obtingere fortunam; & viciſſim ſublimia cogitantes humilem (tenuemque) ut plurimum ſortiri fortunam. MULTI enim ſæpiſſimè neſcio quæ ſibi ſomniant imperia; qui expergefacti omnium ſeſe mancipia agnoſcunt.

Omnia quæ ſignificantur, aliis moleſta ſuos, aliis jucunda. Nic. Greg. 5. 13.
Quo fata trahunt, virtus ſecura ſequatur. Lucan. lib. 2.
Non rumpitur fati neceſſitas humanis conſiliis. Liv. lib. 1.
Nemo mirari debet, humana conſilia divina neceſſitate eſſe ſuperata. Cic. pro C. Ligar.
Ubi adjumentum Dei, ibi certum ſalutis auxilium. Ambroſ. Pſal. 118.
Præſente DEI benevolentia, omnes res hominum in meliùs cedunt. Dion lib. 2.
Optimam ad ſublimitatem iter humilitas. Nazianz. orat. 38.
Nil agimus niſi ſponte Dei. Lucan. lib. 9.
[illegible] Nicet. Iſaac. Angel. 3.

Non memini me legere, ulla in re idem, quod in gloria, uſu venire. Quare ſingulari, qui cum ea rem habent, circumſpectione indigent. Hoc enim eſt GLORIÆ ingenium: Eum quærit, à quo non cognoſcitur; cum eo loquitur, à quo non auditur; cum eo rem habet, à quo viſa non eſt; eum inſequitur, qui ipſam fugit; eum honorat, à quo parvi penditur; nolentem vult; non petenti ſe offert; ignoto ſe cre-

Gratia atq; honos opportuniora interdum non cupientibus. Liv. lib. 4.
Gloria fugientes magis ac magis ſequitur. Sen. 5. benefic. 1.
Regum cibus gloria, quam non pecuniis, ſed laboribus Deus vendit. Panorm. 1.
Gloriam qui ſpreverit, veram habebit. Liv. lib. 22.
L'honneur eſt le ſeul loyer du cœur, qui veut aux vertus s'employer. Ronſ. 10. 35.

dit.

Sterilis cumulat ſibi gloriam pœnam. Proſp de ingrat. lib. 1.

Gloria vana floreçe y no grana. Adag.

Quisquis meliora ſperat, nunquam levioribus frangitur Ambroſ. Pſal. 118.

Gloriam non debet ſequi virtus; ſed ipſa virtutem. Auguſt. 5. civ. 12.

La gloire mondaine & la grandeur eſt une choſe vaine. Ronſ. 8. 85.

Gloria umbra eſt virtutis, etiam invitos comitatur. Sen. epiſt. 79.

Mundus domicilium malorum omnium, quæ in orbe homines toto mente noxiâ pariunt, & labem machinantur in mutuam. Arnob. lib. 2.

Plus habent ponderis ad ruinam, quæ ſunt cæteris altiora. Lact. 7. 15.

Mundus) immenſa vorago aut gurges vitiorum turpitudinumque omnium. Cic. Verr. 3.

Quantò quis plus adeptus, tantò magis in lubrico eſt. Tacit. annal. 1.

Ad honoris faſtigium non voluptatum via, ſed virtutis enitendum. Panorm. 1.

ἄνθρωπος τῆς τύχης παίγνιον. Ariſt. Gnom. Græc.

Vt prodeſſe tuis poſſis, non præeſſe, publicos honores expeti oportet. Sabell. 7. exem. 2.

δειλὸς ἀνδρ' ἀγαθὸν γεγαῶτα κατερχθῆναι ἐνὶ ἰκρ. Apollon. Argon. 3.

Grave eſt à deterioribus honore antecelli. Sen. Cur. bonis mal. 3.

* *ſi hallucinetur.*

Χαλεπὸν ἄρχεσθαι ὑπὸ χείρονος. Democrit. Stob. 523.

Hoc bonum habent triſtia præcedentia, quòd in locis ſuis ſecunda ſubſtituunt. Ammian. 15.

† *latus. l. & G.*

* *offenſant.*

† *alij firmitatem ſtandi in ipſo cadendi periculo recipiunt.*

Reſpice, quantum in nos fortunæ regnum ſit, quàm inſtabili humana ſede conſiſtant! Fab. decl. 9.

Vrgere jacentes, aut præcipitantes impellere inhumanum eſt. Cic pro C. Rabir.

Nulla fides unquam miſeros elegit amicos. Lucan. lib. 8.

dit. Denique GLORIÆ hoc eſt peculiare, quòd eum deſerit, à quo magni æſtimatur; & cum eo manet, à quo parvi penditur.

Providi viatores non qualis ſit locus; ſed quænam eò via ducat, quærunt. Ad eundem mòdum VIROS præſtantes & excellentes non decet mox oculos adjicere gloriæ; ſed eos in via tantùm virtutis, quæ ad gloriæ arcem ducit, defigere. Alioquin enim VIDEMUS quotidie infames reddi multos, tantùm quòd gloriam quærunt; multos verò tantò glorioſiores evadere, quantò magis gloriam fugiunt.

Non neſcis munde immunde, ingenium tuum mihi notum eſſe. At quale illud agnoſco? Sepulchrum es mortuorum, carcer vivorum, taberna vitioſorum, tortor virtute præſtantium; oblivio præteritorum, hoſtis præſentium; magnorum præcipitium, parvorum faſtigium; caupona peregrinorum, forum erronum. In ſumma OFFEnſaculum ô munde es bonorum, volutabrum malorum, & commune omnium naufragium. (Proinde) FIERI non poteſt, ne quid mentiar, ut in te, ô munde, vel æquo animo, vel cum dignitate quiſquam vivat. Si enim bonis honorem dare vis, dehoneſtari ſe putant, & honorem tuum pro ludibrio habent. Sin illi fortè ſunt improbi & leves; permittis ut quaſi per luſum honores conſequantur, unde ſeria ipſos ſequatur infamia.

(Itaque) ſæpè mecum ſoleo cogitare, uter majore commiſeratione dignus ſit; vir improbus ſine ullo merito ad honorem evectus, an probus nulla ſua culpa dejectus (& expulſus!) Ac vir quidem benignus commiſeratione dignum utrumque judicabit. IMPROBO enim, ſi vivit, non dubium eſt, quin cadendum ſit: Bonus verò, * niſi moriatur, dubium eſt, an ſit reſurrecturus. Si omnes lapſus ejuſdem eſſent ge- 61
neris, uno omnes remedio corrigerentur. Verùm enim verò alii in genua cadunt, alii in † cubitos evertuntur; alii * ceſpitant quidem, ſed non concidunt; † aliis ad ruinam jam pronis manum aliquis (ut mox reſurgant,) porrigit: Hoc eſt: Alii dignitate decidunt & præter fortunas nihil amittunt: alii ita cadunt, ut mera triſtitia tum bona, tum vitam ipſam amittant; Alii ita prolabuntur, ut cum facultatibus ac vita, exiſtimationem quoque perdant: adeò infeſtam & crudelem experti fortunam, ut ſi plura inveniſſet, plura erepturа fuerit.

Unum eſt, cui nihil remedii deos afferre miror, quòd ſcilicet

Digitized by Google

licet ſimul atque fortuna infeſtare & evertere infolicem aliquem cœpit, eum non ſolùm omnibus, quæ penes ipſum invenit, privat; ſed illis etiam † ſpoliat, quibus opitulandi & voluntas aderat & facultas: adeò ut infelici alienum potius infortunium, quàm proprium ſit deplorandum. At enim ingens diſcrimen eſt inter bonorum infortunia & eventa improborum. Improbus enim non deſcendere tantùm dicendus eſt, ſed ruere; Bonus contra non ruere, ſed deſcendere. Siquidem VERA gloria non in dignitate, quam quis habet; ſed in vita, quam agit, honeſta conſiſtit.

(Quod cùm ita ſit) mirum profectò viſu eſt, quo pacto vani hujus ſæculi homines, cùm rei alicujus parandæ & adipiſcendæ ſpem ſibi fingunt, ſummo manè cubitu ſurgant, quomodo in multam noctem pervigilent, ut aliis inſidientur, ut multis negotium faceſſant, ut omnibus moleſti ſint, & poſtea cum minimè putaſſent, aliquis ex iis, qui minimè putabant, animo quieto & abſque labore gloriam conſequatur; ipſi verò pro magno labore (ac ſudore plurimo) & non mediocribus impenſis infamiam (& dedecus) auferant, MULTA enim negotia per deſidiam; ſed longè plura per *nimiam diligentiam vidi corrumpi.

CAPUT XVIII.

Continuat epiſtolam Imperator ſuadens Principibus, ut deorum ſuorum metuentes ſint; Recitans item decretum Senatus contra Principem templi everſorem.

QUicquid hactenus dixi, Princeps excellentiſſime, eò ſpectat ſcilicet, ut te arguam, lapſusq́, tui fœditatem amplificem. MEDICUS enim providus ad tollendam medicamenti purgantis amaritudinem (& ingratum ſaporem) pomum ægroto dulce guſtandum præbet. Nam ad XIII. Cal. Feb. in Senatu hîc fuit exhibita vitæ tuæ ſatis verboſa expoſitio, miſſa à Conſule, qui Siciliam inſpectum pro-
62 fectus eſt. Moris enim, ut noſti, pervetuſti eſt, ut tertio quoque anno omnes imperio Romano ſubjectæ provinciæ luſtrentur. INIQUISSIMUM enim foret, Principes in colligendis quidem vectigalibus (& tributis) gnavos; in cognoſcendo verò, an ſubditis juſtitia adminiſtretur, ignavos eſſe. Summa autem, ſi rectè memini, eorum, quæ de te vitaque tua relata ſunt (à Conſule) hæc fuit. Quòd cùm in victu ſobrius, in ſumptu moderatus, erga viduas miſericors, pupillo-

Non comincia fortuna mai per poco, quando un mortal ſi piglia à ſcherno e à gioco. Arioſt. 7. 50.

Notiempla cordura, lo que deſtiempla ventura. adag.

† *exitium affert.*

Bonus timeat, ne cadat; malus conetur, ut ſurgat. Fulg. Serm. de S. Stephan.

Steſſet cuiq; pro moribus fortuna, nunquam mala bonos ſequeretur. Sen ad Marciam. cap. 17.

Sanctitas morum non diſtat ordinibus. Plin. 5 ep 4.

Quem proprius attollit honos, vilitas aliena non deprimit. Saresb. lib. 8. 14.

Per quot pericula venitur ad grandius periculum? Auguſtin.

Plena & infeſta variis caſibus vita eſt, à quibus nulli longa pax, vix induciæ ſunt. Sen. ad Marci. cap. 16.

Tels derniers ſouvent ſont les premiers, En cebel aic, ou la gloire eſt commune. Ronſ. 8. 265.

Nonnunquam qui bonus eſt, per eum, qui melior eſt, voto ſuo fraudatur. Polyb. lib 15.

Unius egregiæ virtutis titulo quiſq; magis clareſcit, quàm ſplendidiſſimæ luxuriæ inſtrumento, & omni lenocinio vanitatis. Sareſb. 8. 14.

* *Nimia diligentia ager Siculus perit.* Plin. 18. 6.

Οἷοι τὰς βάσεις εἰς ὀρθὴν, ἡ τῶν πολιτῶν ἐπισκοπή. κρεῖττον ἐργάζεσθαι ἢ χεῖρον. Manuel. Imp. ad F.

Αἰτίαν μὲν φίλων ἀνδρῶν ἐστὶν ἁμαρτανόντων; κατηγορία δὲ ἐχθρῶν ἀδικησάντων. Thucyd. lib. 1.

Nunquam amici negligit famam, fide lubrica eſt. Symm. 3. 52.

Φευκτὸν δ' ἡ τρηχεῖα παραίνεσις. Agath. Epigram. lib. 5.

Plus proficit amica correptio, quàm accuſatio turbulenta. Amb. Luc. 17.

Plerunque amara hauſtu ad ſalutem valent, & ſuccis triſtibus affecta refoventur. Symmachus 7. 16.

Sic reprehendas, ut reprehenſus hilaretur. Macrob. 7. Satur. 1.

Amicis non temerè iraſci decet, ne ſi merentur quidem. Cic. Philip. 8.

Σπούδαζε μάλιστα τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας προβάλλεσθαι ἄρχοντας, ἵνα οἱ καλοὶ αὐτῶν θησαυροὶ σοὶ γένωνται κόσμος. Baſil. Imp. ad F. 33.

Servanda juſtitiæ cauſſa videntur olim benè morati Reges conſtituti. Cicero 2. offic.

rum pater, erga miniſtros gratus, mitis in delinquentes, conſervandæ pacis ſtudioſus, in ſervandis induciis fidelis ſis; hoc unum in te reprehenſionem mereatur, quòd nimium ſis in colendis diis negligens (ac remiſſus.)

Quemadmodum per unicam portulam, ſi aperta (hoſti) relinquatur, urbs munita (& obſeſſa) perit; ſicut quinquaginta ova (recentia &) incorrupta, ſi unum admiſceas putidum & pullaſcens, corrumpuntur; ut * unico ſcelere obſequia priſtina quamvis innumera pereunt: Ad eundem modum, Princeps excellentiſſime, PARUM prodeſt, ſi quis ſummam adhibeat in † vita civili moribusque curam (ac ſolicitudinem;) & virtutes contra heroicas ac divinas obliviſcatur (& derelinquat.) PRIUS enim portas bonus Princeps vitiis claudat oportet, ne ſubditos illa invadant, quàm muros adverſus hoſtes inſtauret ac firmet. Qualeſcunque [ergo] cæteri ſint, quicquid dicant, nihil curo; Ad me verò quod attinet, EJUS, qui deos ſuos non colit, virtutes omnes pro vitiis habendas eſſe certiſſimè ſtatuo. Eſt enim in Philoſophia divina regula hæc generalis: NON agentis reſpectu, ſed ſi diis grata acceptaque ſit, actioni virtutis nomen competere.

An ignoras, Princeps excellentiſſime, NON ESSE quenquam adeo cordatum, quin plus ei deſit, quàm adſit prudentiæ? An ignoras, NEMINEM adeò ſapientem eſſe, quin plura neſciat, quàm ſciat? An te fugit, NEMINEM adeò prudentem eſſe, quin in pluribus per ignorantiam hallucinetur, quàm per ſagacitatem rectè agat? An neſcis NEMINEM eſſe tam juſtum, quin plurimum ad obtinendam veram juſtitiam illi deſit? In ſumma NULLAM virtutem adeo excellentem eſſe dico, quin multò plus, quàm habet, ut ſit omnibus perfecta numeris, deſideret. Quamobrem OMNIS noſtræ juſtitiæ perfectio & abſolutio à divina petenda eſt juſtitia: atque ingens virtutis in nobis defectus perfectionis divinæ exuperantiâ ſupplendus eſt.

Hanc Romani legem habemus, hoc philoſophorum omnium axioma eſt, hic INTER mortales, ex mortalibus, cum mortalibus nihil eſſe perfectum; niſi per deos, & in diis perfectionem aſſequatur. CUM enim homines fragiles ſint; quid aliud poſſunt, quàm delinquere? Quod cùm ita ſit; 63
PRINCIPES cordati ad omnia ſubditorum errata connivere & poſſunt & debent, exceptis iis, quæ ad deorum pertinent

ὁ παιδευόμενος ῥαδίως τὸ θεῖον τὸ ὅλον προσφέρειν, ῥᾶον αὖ καὶ βασιλεία κατορθώσει. Theod. hiſt. Eccl. 5. c. 39.

ὁ περὶ τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν ἀμελὴς καὶ ῥᾴθυμος, περὶ τί αὖ τῶν δεόντων σπουδάσει: Simplic. apud Steuch. de peren. Philoſ.

ἡ εὐσέβεια ἐστὶν ἀρχὴ καὶ τελευτὴ πασῶν τῶν ἀρετῶν. Nazi. Stob. 715.

Gravius eſt offendere æternam, quàm temporalem majeſtatem. I.C.

* *unica proditione omnis labor & cura caſtelli alicujus cuſtodia impenſa.*

† *rebus caducis.*

Præſes debet purgare provinciam malis hominibus. IC.

Deum aut totum honora, aut totum contemne, ut ſaltem tibi ipſi conſtes. Dimidiatam iſtam pietatem improbo. Nazi. orat. 16.

Regibus adſcribitur, quicquid eorum exemplo peccatur. Iſidor. de prælat.

Dominus ſolus eſt, qui infallibiliter exacteque judicat. Theophyl. 1. Cor 4.

Omnis hominum vita non humano judicio examinanda & judicanda eſt, ſed Dei. q. 1. Beatus.

Plato ſapientem dicit eſſe cultorem Dei. Saresb. 7. 8.

Πλεῖστα πλείω πεφύκαμεν ἐξαμαρτάνειν, ἢ κατορθοῦν. Iſocrat. orat. ad Philipp.

Nullus ſcit, mihi crede, quanta neſcit. Sidon. carm. 9.

Nemo eſt, qui doceri non egeat, dum vivit. Ambroſ. offic. 1. cap. 1.

Ogn' un, che vive al mondo, & pecca & erra. Arioſt. 24. 30.

Nemo eſt, qui omnia ad ſummum abſolverit. Nazianz. orat. 30.

Nemo tam prudens, tam circumſpectus, ut non aliquando labatur. Lact. 6. 24.

Nulli fuere tales, in quibus nihil ipſa deſideraret integritas. Arnob. lib. 2.

Perfectorum juſtitia eſt, ut nunquam præſumant ſe eſſe perfectos. Leo ſermon. quadrag. 2.

Hic eſt hominum terminus ad perfectionem ducens, ut quod Deus jubet, hoc faciant. [illegible] 6. tripart. 22

Tunc profectus adeſt, ſi quod agendum eſt, cum Dei voluntate agatur. Ambroſius Rom. 1.

Nemo tam perfect⁹ & ſanctus, ut perfectior eſſe non poſſit. Leo Serm. 1. de quadrag.

Omnis perfectus perfectionis eſt indigus. Fulgent. ad Monim. lib. 1.

Labi hominis, ſervare Dei eſt. Prud. hamart. g

Deo proximus habetur, per quem Dei majeſtas vindicatur. Iuſt. l. 8.

tinent contumeliam, quæ ſi fieri poſſet, punienda priùs quàm cogitanda eſſent. NON enim princeps; ſed tyrannus appellandus eſt, qui in propriis injuriis ulciſcendis * ſollicitus; in perſequendis iis, quæ diis factæ ſunt, † remiſſus eſt.

Quamcunque in partem accipiatur, ſusque deque habeo; Mea ſic eſt ſententia, quod QUICUNQUE Princeps amplificandorum regnorum, & augendarum ditionum gratia cauſſam præbuerit (labefactandi &) imminuendi cultus divini, non Rex à nobis legitimè imperans; ſed tyrannus violenter agens vocãdus eſt. Quòd ſi tyrannum dicimus, qui civitates deſolat, homines occidit, innocentes perſequitur, virgines vitiat, & regna exhaurit: Quid obſtat, quæſo, Princeps excellentiſſime, quin tyrannus ſit Princeps, qui templa violat, qui † ſacerdotes non reveretur, & quod omnium peſſimum, qui deorum cultum floccipendit? NON EST (profectò) major tyrannis, nec in alium tyranni nomen juſtius competit, quàm in Principem aut dynaſtam, qui adverſus deos ſuos * irreligioſus eſt. NULLUM enim flagitium aut facinus tam nefarium eſt, quod non perpetret, cui deorum reverentia perit.

Lycurgus Lacedæmoniorum Rex clariſſimus (quod propoſiti mei confirmandi gratiâ dictum volo) inter cæteras leges antiquas hanc etiam tulit: NEMINI Lacedæmoniorum beneficia de manibus Principis, qui nulla diis ſuis obſequia præſtat, accipere fas eſto. QUICQUID enim ab hominibus † non à diis proficiſcitur, non ſolùm minimè bonum; ſed etiam pernitioſiſſimum eſt. O Regem excellentem! ô ſæculum glorioſum! ô regnum fortunatum! in quo A DEO perfecta in Principibus virtus exigebatur, ut ad diſtribuendas etiam opes ſumma in ipſis integritas poſtularetur. Siquidem MALE collocatum judicabatur, quicquid ex virorum improborum manu obvenerat.

Rem feciſti, Princeps sereniſſime, adeo fœdam (& turpem) ut eam me pudeat exponere; quòd ſcilicet amplificandi palatii cauſa baſilicam evertiſti vetuſtiſſimam; quod neq; unquam facere, imò ne cogitare quidem debueras. Etenim LICET ſaxa templorum parum valeant; dii tamen, quibus dedicata & conſecrata ſunt, plurimum valent. Tale fuiſſe factum ſcito, quod cum bona venia tua, Princeps eximie, dictum velim, ut maximo & mihi ſtupori, & urbi univerſæ offendiculo, & Senatui ſacroſancto dolori acerbitatiq;

I 2 fuerit,

Divinam contumeliam, qui non refutarit, accumulat. Fulgent. ad Thraſim. lib. 2.

* *promptus.*

† *ſegnis.*

Principes Deus ſanctæ fidei, Eccleſiæque protectores eſſe voluit. c. Boni 96. d. ſlin. c. Principes.

Reges quamvis culmine regni ſint præditi, vinculo tamen fidei tenentur adſtricti. Iſid de præl.

Μέλοι μὲν ὑμῖν τῷ θεῷ, μέλοι δ' ὑμῖν τοῦ θεοῦ. Syneſ. ep. 5.

Ἕτεροι ἡγεμόνα ζητητέον, ὅπως μὴ τοὺς σεσυληκότας τοὺς ναοὺς στρατηγοὺς ἔχοντες θεομαχῶμεν. Diodor. 14

Non poteſt homini amicus eſſe, qui Deo fuerit infidus. Ambroſ. 3 off. 16.

† *deos.*

Quis homo eſt tanta confidentia, qui ſacerdotem audeat violare? Plaut. Rudent. Proh. Cyrenenſes.

* *temerarius.*

Nemo poteſt recte terrena regere, niſi noverit divina tractare. Greg. 4. ep. 76.

Ne beneficia quidem à malis hominibus profecta grata habenda. Dio lib. 37.

Dona ſuſcipere à ſceleſto viro, nec bonum virum decet, nec Deum. Plato Seminar.

Κακοῦ παρ' ἀνδρὸς μή ποτε χρηστὸν πάθῃς. Naz. Stob. 717.

† *citra deorum voluntatem.*

Vir nemo bonus ſe ab improbo donari vult. Cic. 2. de ll.

Δεῖ μὴ μόνον ἀπέχεσθαι τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας ἀποστρέφεσθαι. Athanaſ. Stob. 69.

Petentes quoque decet, ut juſta & conſentanea à regibus poſtulent. Panorm. de Alfon. lib. 2.

Nec amori in te meo convenit ſilere, quòd doleam; nec amicitiæ, incuſſi doloris tranſire menſuram. Symm. t. ep. 10.

Vulnera niſi tacta tractataq; ſanari non poſſunt. Liv. lib. 28.

Sic adhibenda eſt correctio, ut ſemper ſalva ſit dilectio. Leo Epiſt. 84.

Lapſis nec cenſura deſit, quæ increpet; nec medicina quæ ſanet. Cypr. 3. ep. 3.

Ὅσῳ τὸ θεῖον μὴ ἐν παρέργῳ τίθεσαι, ὅτι καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους ἄμεμπτος εἶ. Lucian. dialog. pro imag.

Nemo ſine vera pietate veram poteſt habere virtutem. Aug.

fuerit, utq; te virum confidentiſſimum cenſeant, & graviſſimè puniendum fremant univerſi: Quod tibi mirum videri neutiquam debet. Habent enim hoc perſuaſſimum Romani, PRINCIPEM, qui deorum templa auſit evertere, parum de diis religioſè ſentire. 64

Equidem cùm Princeps ſis generoſiſſimus, & antiqua mihi neceſſitudine conjunctus, ſummis viribus, ut cum Senatu in gratiam te reſtituerem, contendi. Verùm cùm excuſatione delicti admiſſi idonea careas; non ante culpam hanc tibi condonare decrevit, quam manifeſta in te emendationis ſigna videat. Neque id ſanè injuria. NULLA enim re † magis exacerbantur tenuiorum animi, quàm ubi ſe plecti, potentiores ne appellari quidem vident.

Quamobrem decrevit Senatus, ut ſine mora ulla templum priore amplius, ſublimius, elegantius & opulentius reſtituas, & tantundem de domo tua templo ampliando adjicias, quantum templo ad amplificandam domum ademiſti. Hoc poſtquam perfeceris, ut nunc omnium ſermonibus & probris es obnoxius; ſic tum felicem * fortunatumque † te cenſebis, quòd non ipſe à diis, ſed dii abs te domus partem ſibi ſumpſerint.

Et quoniam te ſumptui, quem templi inſtauratio poſtulat, ferendo vix eſſe arbitratus ſum: XL. HS. tibi ad ſtructuræ ſubſidium mitto; quod ut tantò ſecretius habeatur, per * P. Anicium ſecretarium meum, cui fidem in omnibus habebis, eam tibi pecuniam mitto. Idem aureum tibi torquem affert, inde uſque à Nilo mihi allatum, qui mihi quidem juſto factus anguſtior, tibi ſatis, opinor, aptus erit. Adductæ ad me (ſuperioribus diebus) ſunt ex Hiſpania mulæ aliquot; de quibus duas tibi mitto. Habet & P. Anitius Secretarius mulam optimam, tanto in pretio, ut eam neque vendere, neque utendam dare cuiquam velit. Itaque per mihi gratum feceris, ſi curâris, ut ſine ea, vel pretio, vel furto abalienata, Romam revertatur. Salutat te Fauſtina mea: Reginam quoque excellentiſſimam conjugem tuam, cui Fauſtina Pſittacos (quos vides) dono mittit, debita cum obſervantia ambo ſalutamus. Vale. Marcus Imperator Roman.m.p.

Quanto gravior offenſa deorum eſt, tanto nullæ ſunt hominum adverſus Deos vires. Iuſtin.2.

Religioſa loca ſubſtenctionibus polluuntur profananturque privatis. Arnob.lib.7.

Ἡ τελευταία χάρις καιρὸν ἔχουσα, κἂν ἐλάσσων ᾖ, δυνάται μεῖζον ἔγκλημα λῦσαι. Thucyd.lib.1.

Quem pœnitet peccaſſe, penè eſt innocens. Senec Agamemn.

† *citius.*
Cic.Offic.2.

ἐπεὶ τὰ μὴ καλὰ πράσσειν ἐτόλμας, τλῆθι καὶ τὰ μὴ φίλα. Eurip.Hecub.

Cujusvis hominis eſt errare; nullius niſi inſipientis, in errore perſeverare. Cic. Philip.2.

Pœnitentia delictum abolet, ſapientia cavet. Ambroſ.Luc.10.

Licet ædes collapſa ſit, religio ejus occupavit locum. Traja. Plin.10.ep.76.

* *honoratumq́.*
† *cenſebo.*

Vnde orta culpa eſt, ibi pœna conſiſtat. Liv.lib.28.

Bonus auxiliator nunquam rogari ſe poſcit, ſpontanea ſemper opitulatione ſubveniens. Arnob.lib.7.

* *Panucium.*

Marcus etſi frugaliſſ. erat; tamen nulla in re deerat ſumptibus neceſſariis. Dio. libro 71.

μᾶλλον ἄχθεται ὁ ἐλευθέριος, εἴ τι δέον μὴ ἀνάλωσεν, ἢ λυπεῖται, εἰ μὴ δέον τι ἀνάλωσεν. Ariſt.4.Ethic.2.

Non quanta quæque ſint, ſed à quali dentur, perſpiciendum. Sen.1.benef.9.

Accedit pretio rei inæſtimabile momentum occaſionis. Val Max.4.cap.8.

Amicitia non poteſt ſentire officioſum ſatietatem. Sym.4.61.

Vbi pecunia melius poni poteſt, quàm ubi fœnus bonitatis extenditur? Fab. declam.9.

Δεῖ τὸν ἄρχοντα τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς φαίνεσθαι ἀεὶ σπουδάζοντα διαφερόντως. Ariſtot.5.polit.11.

Deum non minoris ſceleris eſt ignorare, quàm lædere. Minut.pag.397.

CAPUT XIX.

Quàm venerabiles fuerint inter ethnicos religioſi Deorum cultores. 65

Veteres

VEteres hiſtorici Romani principio Romæ ſeptem Reges per annos CCXLIV. regnaſſe ajunt ; Ex quibus ſecundus fuit Numa Pompilius , qui reliquos è ſeptem gloria præcelluit , tantùm quòd maximus Deorum cultor fuit. ÆQUE enim Principes Romani diligebantur (ac colebantur) quòd deos [ſanctè] venerarentur, quàm quòd hoſtes vincerent. Fuit (autem) is adeo religioſus [& devotus] ut totam diis urbem conſecrârit : Sibi verò extra urbem domum extruxerit. Erat enim LEX veterum, ut domum * inauguratam habitandi cauſſa incolere nemini fas eſſet.

Omnium rerum magnarum à diis immortalibus principia ducuntur. Cicero in Vatin.

Πάντη δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες. Arat. phænomen.

Lactant. 1. 22. Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 4. extrem.

Omnia poſt religionem ponenda ſemper civitas noſtra duxit Val. Max. 1. cap. 1.

εὐσεβεῖν δεῖ τὰ πρὸς θεὸν , ὡς τ' ἄλλα πάντα δεύτερ' ἡγεῖται πατὴρ ζῆν. Suid. fol. 195.

Numa cultum deorum docuit. Flor. 1. capite 2.

Cic pro domo & de aruſp. reſponſ.

* *conſecratam.*

Quintus Rex Romanorum fuit Tarquinius priſcus , tam bonus & populo charus , quàm malus (& inviſus) Tarquinius Superbus. Præter cætera verò laudatur ob deorum metum & venerationem , & in frequentandis templis aſſiduitatem. Idem non contentus iis, quæ condita invenerat, templis, in area Capitolii famoſiſſimum illud Jovis templum condidit. Neque enim fas erat Principem Romanum domum ſibi ædificare, niſi ædem priùs diis civitatis poſuiſſet. Porrò tanta illius templi majeſtas fuit, ut quemadmodum Jovem Romani omnium Deorum Deum credebant, ita templum illud caput omnium templorum judicarent.

Vel infimani Deo obſequelam præſtitiſſe prodeſt. Prud. 2 cont. Symm. extrem.

Dion. lib. 3. & 4 Flor. 1. 1. 5. Liv. lib. 1. Lactant. 1. 10. Alex. lib. 6. cap. 12.

Omnium magnarum rerum & principia Romani exorſi ab diis ſunt , & finem eum ſtatuerunt. Liv. lib 45.

ἀπὸ θεῶν χρὴ πάντα ἀρχόμενον ἀεὶ λέγειν τε καὶ νοεῖν. Plat. epiſt. 8.

Quo tempore bellum Romani cum Faliſcis & Capenatibus gerebant, victi fuerunt duo Romanorum duces; quorum alter Cn. Genutius cùm occubuiſſet , tantus victos invaſit terror , ut multi abjectis armis Romam reverterentur. VICTORES enim hoc privilegii habent , quòd licet numero pauci ſint, victis ſemper ſunt formidabiles. Itaque Romani ut viri prudentes (ac circumſpecti, uti malis mederentur) novos † duces elegerunt , quod prudenter ab illis factum feliciter ceſſit. SÆPE enim mutatis belli ducibus , fortuna vel ſecunda vel adverſa mutatur.

Primis certaminibus adverſam fortunam experti, ad cætera animo ſunt demiſſiore. Dio. lib 50.

Vt quisq; in fuga poſtremus , ita periculo princeps eſt. Cic. Verr. 5.

Victoribus omnia licet agere. Dio, lib. 50.

Omnia prona victoribus atque eadem victis adverſa. Tacit. Vit. Agricol.

Victoribus nihil impeditum , victis nihil tutum. Cæſar. lib. 2 bell Gall.

† *exercitus quàm celerrimè. G.*

Tanti eſt exercitus , quanti imperator. Flor. 2. 18.

Cæterùm dux ei bello præfectus fuit M. Furius Camillus, qui etſi dux erat fortis & ſtrenuus; antè tamen , quàm ad bellum proficiſceretur, ſplendida diis Romæ ſacrificia fecit , & ſi victor reverteretur , ædem ſe * conditurum ampliſſimam vovit. Veteri enim inſtituto duces Romani , ſuſcepta expeditione (celebri) mox aliquid memorabile Romæ ſe facturos ſolebant promittere. Camillus ergo victor reverſus nō modo templum (quod voverat) condidit; ſed omnibus etiam,
66 quæ de præda & triumpho ipſi obtigerant, opibus illud locu-

Ὅσα τὰ ἄνθρωποι φιλοῦσι, τούτων ἰσχὺν μὲν ἐπιθέτειν καὶ προσθεῖναι, λέγουσι δὲ οὐκ ἀπιστοῦσιν, κινδυνεύουσι δὲ συναγωνίζεσθαι. Onoſan. 1.

In hominis unius virtute plurimum momenti eſt. Liv. lib. 28.

* *Matuta matris refectam dedicaturum.* Liv. 5.

Faciliùs in timore benigni , quàm in victoria grati reperimur. Cic. ad Brut. epiſt. 15.

pletavit Cumque nonnulli obniterentur, duces animum diis conſecrare; pecunias verò militibus dividere oportere dictitantes: Ego, inquit, ut homo unicum à diis triumphum petii; ipſi verò, ut dii, multos mihi dederunt. Quamobrem JUSTUM mihi videtur, ut ſi in promittendo parcus fui, in præſtandis promiſſis largus ſim, UT ENIM ego gratias illis immortales pro multis, quæ mihi ſupra votum dederunt, egi: Sic longè ipſis gratiſſimum erit, quicquid ultra promiſſum dedi.

* Ἀγαθοῦ τὸ μὴ εἰκάσθαι, ἢ εἰκάσθαι, ἐπεὶ δὲ προδοῦναι. Nicet. Iſaac. Ang. lib. 2.

Decimam partem prædæ Apollini vovit. Liv.

Deus gratis etiam ingratis dat, Auguſt. 5. civ. 1.

Erubeſcat pigritia humana! plus vult Deus dare, quam nos accipere. Idem. diſcip. 242.

Bona voluntas, quæ ex ingenio venit, non eſt agitanda calcaribus. Sym. 5. 92.

Cùm acerrimum eſſet bellum inter Romanos, & Vejentes; Romani † quinquennium continuum Vejos circumſederunt, & tandem * cuniculo acto urbem ceperunt. FREQUENTER enim in bellis uſu venit, ut quod Marte defenditur, arte capiatur. M. Furius dictator, cujus ductu bellum gerebatur, capta urbe, præcones edicere juſſit, ut ab inermi abſtineretur: quo intellecto arma omnes abjecere, atq; ita vitam conſervarunt: Quod ſanè exemplum obſervatu digniſſimum. DUCES enim quanto ſunt, dum victoriam conſequantur, ferociores, tanto in victos clementiores eſſe decet.

Vejorum utilis magis quàm nobilis victoria. Oroſ. 2. 19.

† *decennium.*

* *Ex typographi errato niuna pro mina, ortus verſionum error.*

Cuniculo & ſubterraneis dolis peractum vobis excidium. Flor. lib. 1. cap. 11.

Pulcrum eſt vitam donare minori. Stat. Theb. 8.

Es mayor la vitoria del clemente, pues los animos vence juntamente. Araucan.

Ejuſdem Dictatoris etiam aliud factum ſuperioribus præclarius celebratur, nempe quod non ſolùm templa ſpoliari, deosque indignè tractari non permiſit: ſed ipſe etiam ſumma cum veneratione deorũ dona deosq; ipſos, in primis verò Junonem reginam accepit, Romamq; deportavit. Quia lex erat antiquis, ut eorum, qui victi eſſent, dii victoribus ducibus prædæ non eſſent; & templum magnificentiſſimum in monte Aventino Camillus condidit, ubi deos cum omni, quod advexerat, inſtrumento ſacro collocavit. Nam Romani, quo illuſtriorem de hoſtibus triumphum habebant, eo melius devictorum deos tractabant.

Peritura Troja perdidit primum deos. Arbit. Satyr.

Romanorum tot de diis ſpolia, quot de gentibus trophæa. Minut. 385.

Nefas exiſtimabant deos habere captivos. Macrob. 3. Sat. 9.

Solent Romani deos omnes urbium ſuperatarum partim privatim per familias ſpargere, partim publicè conſecrare. Arnob lib 3. Auguſt. 1. civit. 2. & 3.

De evocatione deorum vide Plin. lib. 28. cap. 2.

Romani magnam ſibi viſi ſunt adſequi religionem, quia nullam reſpuerant falſitatem, Sateſb. lib 8. cap. 7.

Cæterum Romani multis potiti victoriis decrevêre † coronam auream magni ponderis & pretii facere, quæ donum Apollini Delphos portaretur. Cum autem auri eſſet in ærario penuria; matronæ Romanæ, habito ſeorſum conſilio, mũdum omnem ſuum aureum contulerunt ad donarium faciendum. ROMÆ enim ad deorum cultum, ad reficiendas ædes ſacras, & ad redimendos captivos, nunquam inter cives pecuniæ deerant. Porrò tam grata ea res Senatui fuit, ut honorem ob eam munificentiam matronis triplicem haberet, ut ſcilicet * ſerta in capitibus geſtarent; ut pilento ad publicos ludos uterentur; ut publicè ad deorum feſta irent. Tam

† *Craterum.*

Liv. lib. 5. Plut. in Camil.

Nemo apud Deum ſolvendo non eſt, cum ultra facultatem non petat: nec opulentior debito eſt, cum nihil habeat, quod non acceperit. Burgenſ. in Geneſ.

Matronarum liberalitati triplex honor habitus.

Αὔξει ἅπαν ἀνάγκη τὸ ἡμάρτον. Syneſ. de provident.

* *Coronas.*

Digitized by Google

Tam enim honeſtæ [priuſquam hæc concederentur] erant priſcæ Romanæ ; ut nec aurum in capite geſtarent, & velatæ ad ſpectacula accederent. Nec verò quiſquam hoc veterum Romanorum erga matronas factum miretur. Nam ROMANORUM inſtituto benè meritis multa & inſignia reddebantur præmia(& concedebantur privilegia.)

Aurum nulla norat, præter unico digito quem ſponſus oppignoraſſet pronubo annulo. Tert. Apolog. 6.

Αὐτάρκης κόσμος γυναικὶ ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή. Phil. Stob. 607.

Quo clarius meritum coronati, hoc uberior juſtitia coronantis. Ambroſ. Pſal. 118.

67 Incidit in idem tempus & aliud quiddam memorabile. Dum enim miſiſſent Romani tres legatos L. Valerium, L. Sergium, A. Manlium, qui donum Apollini Delphos ferrent, ut † Livius refert, eumque inviſerent: Quotannis enim Apollini donum Romani; ipſe viciſſim * conſilium Romanis mittebat: Accidit ut legati haud procul freto Siculo à Liparitanis piraticam exercentibus excepti, una cum theſauro, quem portabant, deveherentur Liparas. Sed incolæ legatorum nomen, donumq; & deum, cui mitteretur, & doni cauſſam veriti, non tantum eos reſtitutis omnibus liberarunt; ſed cum præſidio etiam navium Delphos proſecuti Romam inde ſoſpites reſtituerunt: quod tam gratum Romanis fuit, ut decernerent, uti nobiles Liparitani (qui Romæ degerent) patricii Romani; reliqui verò (abſentes) omnes (amici &) confœderati eſſent, utq; in Jovis templo ſemper duo forent ſacerdotes Liparenſes: quod privilegium nullis unquam peregrinis, præterquam his fuit conceſſum. Adeò quippe religioſi adverſus deos ſuos Romani erant, ut nullorum niſi vel civium ſenum, vel virtute præſtantium virorum fidei, * templorum curam committerent.

Legati Romani capti religionis ergò liberantur.

Εὐχαριστίαν ξενίων τὸ κάλλιστον ἀνδρὶ νοῦν ἔχοντι. Heliodor. 2.

† *Lib. 5.*

* *Hiero ad dona conſilium quoque addit. Liv lib 23.*

Plut. Camill. Val. Max. 1. 1.

Legatorum infortunium ſolet imputari his, à quibus miſſi ſunt. Philo de legat. ad Ca.

Qui miniſtrum ſpernit & Principem. Idem de decalogo.

Ius legatorum cum hominum præſidio munitum, tum etiam divino jure eſt vallatum Cic. de aruſp. reſponſ.

Magnam habet vim reip. diſciplina. Idem 4. de finib.

Μεῖζον ἀρετῆς μηδεὶς ἡμᾶς ποτε πείσῃ τῆς εὐσεβείας εἶναι τῷ θνητῷ γένει. Plat. in philoſ.

* *ſacrorum.*

Quo tempore Q. Fabius & P. Decius bellum contra Samnites, Hetruſcos & Umbros parabant; multa Romæ (ſigna &) prodigia conſpecta ſunt horrenda ac formidabilia, quæ pavorem non tantùm intuentibus, ſed etiam audientibus incuſſerunt. Itaq; Romani, viri fœminæq; dies ac noctes plurimis & maximis deos ſacrificiis placabant, diis Romanis ſemel placuit, nullam dictitantes in bellis cladem amplius eſſe metuendam. Forte ita tulit caſus, ut cum matronæ frequenter ſupplicatum irent, in ſacellum Pudicitiæ multæ matronæ Patriciæ ſacra facturæ venerint: Nam florente republica Romana, fœminæ Romanæ in templis deorum ſacrificabant: Ibi Virginiam Auli filiam, patriciam plebejo nuptam Volumnio Conſul: matronæ, quod è patribus enupſiſſet, ſacris arcuerunt. Tanta enim Romæ Patriciarum dignatio erat, ut plebejæ præ ipſis tanquam mancipia contemnerentur.

Ara Pudicitiæ plebeja dedicata à Virginia. Liv lib. 10.

ὁ πρὸς μείζονα πολεμῶν, τύχης πλείστου συνεργοῦ. Thucyd. Schol. lib. 1.

Malus Interpres rerum metue omne trahebat augurium peiore via. Claudian. bell. Get. 262.

Pietas maximum vitæ præſidium. Nazi. orat 33.

ὅταν γὰρ ἄνδρες θεοὺς μὲν σέβωσι, τὰ δὲ πολεμικὰ ἀσκῶσι, πειθαρχῶσι δὲ μελετῶσι, πῶς οὐκ εἰκὸς πάντας μεστοὺς ἐλπίδων ἀγαθῶν εἶναι; Xenoph. lib. 3. rer. Græc.

Locus ex Livio correctus.

Natura omnibus novitatis incrementis adverſa nobilitas. Fab. decl. 3.

Nobilitate generoſus es, parentes tuos laudas. Omnes pari ſorte naſcimur, ſola virtute diſtinguimur. Minut. pag. 400.

Virgi-

Digitized by Google

Virginia fœmina præſtantiſſima tanta ſe contumelia affe-ctam à matronis videns,ex parte ædium , quod ſatis eſſet loci modico ſacello,excluſit,aramque ibi poſuit,& Pudicitiæ ple-bejæ dedicavit,quæ eodem fermè ritu,quo illa antiquior cul-ta eſt,ut nulla niſi ſpectatæ pudicitiæ matrona , & quæ uni vi-ro nupta fuiſſet, jus ſacrificandi haberet. TANTA eſt enim 68
fortunæ varietas , ut ſæpè , quæ ſuperbæ januæ nos ingreſſu prohibuerunt , mox ultro domum noſtram ad ſerviendum nobis humiliter venditent. Cæterum tanto in honore fuit ha-ta Virginia ſacelli illius fundatrix , ut tum inter Romanos, dum viveret,patritiæ dignitatem obtinuerit;tum mortua ſta-tuam in Capitolio meruerit, addito titulo literis Græcis ſcri-pto in hanc ſententiam:

Tecta diis quæ viva dedit,nunc mortua divûm
Tecta colit,vultus aſpice Virginiæ.

Extant, quas expoſui , hiſtoriæ apud Livium lib.IV.& X. fuſius quidem explicatæ : Sed ad inſtitutum meum iſta ſuffi-ciunt. Pauca enim iſta gentilium exempla adducere libuit, ut Principes pudefacerem & redarguerem Chriſtianos , dum ſcilicet , quàm fuerint illi circa falſorum numinum cultum fervidi & diligentes , & quam ſimus nos in (ſummi & unici) veri Dei noſtri cultu tepidi & remiſſi , perſpiciunt. Turpe enim dictu eſt , Romanos veteres diis vanis tam ſeriò ſervi-iſſe , & Chriſtianos maxima ex parte vero Deo * per ludum ſervire, NULLUM enim filii hujus ſæculi laborem , niſi ob delitias ſolummodò corporis volunt ſuſcipere.

Mirantur ſanè multi,quid cauſſæ fuerit, quòd tanta DEUS illorum gratia fecerit , cum illi ne tantillum quidem DEI cauſſa fecerint ! Sed illis reſponderi poteſt. Si verum illi DEUM cognoviſſent , quæcunque ſacrificia multis offere-bant,uni DEO obtuliſſent. Itaq; DEUS cùm ſit juſtus, in re-bus illos temporaneis remunerabatur, non quia ſcopum at-tingebant; ſed quod ad eum collineare cupiebant. SCIMUS autem Chriſtiani, DEUM non quales ſimus ; ſed quales eſſe cupiamus,attendere.

Mirantur Principes Chriſtiani , quam ob cauſſam non perinde ipſi,atque Ethnici olim , à Deo adjuventur & fortu-nentur! Quibus reſpõderi poteſt, ipſos vel bonos eſſe vel ma-los. Si boni ſunt ; magna profectò injuria illos afficeret DE-US,caduca pro obſequiis fidelibus præmia perſolvens.PLU-RIS enim † ſunt dena millia juris perpetui in gloria , quam centena

Vt patritiarum faſtum ulciſceretur.

Proximam virginitati continet palmam, quæ in conjugii fœdere permanet pudica, Sedul.epiſtul.oper.paſchal.

Sæpè qui miſereri potuit , miſericordiam rogat.Sen.9.controv.4.

Fortuna ſempre la ſua rota gira. Ariſton. 45.4.

Quàm ſæpe pedibus ejus advolutus eſt, quem à ſuis repulit?Sen.3.ir.34.

Nemo propter ſucceſſum inſoleſcat ; ſed cuncta , quæ hominibus accidere poſſunt, expectet.Polyb.lib.8.

Quod in divinis rebus ſumas,ſapienti lucro eſt.Plaut.milit.glor.Cohibere intra.

Κηδόμενοι γὰρ ἀθανάτων αὐτοὶ πλεῖον ἔχουσι βροτοί.Epigram.lib.1.

Vn petit tombeau n'eſt par digne d'auoir Celuy , qui l'univers remplit de ſon pouvoir.Ronſard.9.31.

Delectatur Deus honore ſervorum contemplatu laboris.Macrob.1.Sat.10.

Nullum verius ſacrificium,quàm animæ DEO caræ pietas.Phil.3.Vit.Moſ.

Θεῖα οὖν ἀρχὴ, τέλος , μόνον , εἰς δεῖ ἀντιχεῖσθαι τὰς μελλούσας εὐδαιμονίας. Iamblich.de Pythagor.

* *non verè,ſed ſimulatè.*

Quis exercitationem ullam corporis ſuſcipit laborioſam , niſi ut aliquid ex ea commodi conſequatur?Cic.1.de finib.

Miſericordia Dei his,quæ poſſumus,contentatur ; juſtitia omnia quæ valemus, tranſcendit.Burgenſ.in Geneſ.

Aug.5.civ.15.

Ex intentione judicantur opera.IC.

In præmium bonorum deſiderio eorum ſolet DEUS ſua concedere beneficia. Clem. Alex.

Animus ad bonum deditus Deo judice coronatur.Cypr.Serm.de mortalit.

Τῇ προαιρέσει γὰρ παρ' ἡμῶν πρὸς θεὸν κρίνεται.Manuel.Imp.ad Fil.17.

εὐσεβοῦς ἀνθρώπου οὔτε δαίμων , οὔτε εἱμαρμένη κρατεῖ.Triſm.Lactant.2.16.

Deus nec piis auxilium denegat in hoc ſeculo, nec præmium ſubtrahet in futuro. Fulgent.epiſt.2.

† *Oſtanicum præmium perpetuum & glorioſum,quam centies mille caduca & momentanea (i.*

centena millia juris ad vitam, in hac miſeriarum valle. Sin Principes & megiſtanes improbi (& crudeles) ſunt, parum de gubernatione ditionum ſolliciti, in tuendis pupillis ac viduis negligentes; Si neque DEI neque Eccleſiæ ipſius cura tanguntur, & ante omnia ſi Dei colendi (aut quærendi) prorſus immemores ſunt, niſi cum periculum aliquod anceps ingruit: Tales, inquam, ſi ſunt: meritò nec audire ipſos DEUS vult, neque adjuvare. OBSEQUIUM enim (ſine metu &) voluntariè præſtitum, infinities neceſſitate expreſſo gratius acceptiusque (DEO) eſt.

CAPUT XX.

Propter quinque cauſſas Principes oportere pietate, & virtuti-
69 *bus, Chriſtiano dignis, ſubditos ſuos antecellere.*

QUinque mihi videntur eſſe cauſſæ (ut inſtitutum proſequar) præcipuæ, quibus Principes ad virtutis cultum ſtudiumque devinciuntur. Virtutis autem nomine divini numinis (amorem ac) timorem complector, cum VIRTUTE conſpicuus is tantum dicendus ſit, qui in Eccleſiæ fide, & DEI timore (atq; amore) integerrimus eſt. Primum ergo Principes timere, venerari & colere par eſt unum ſolum DEUM, quem adorant; quoniam ſolum illum & præterea neminem, in cœlo terraque ſuperiorem agnoſcunt. NIHIL enim rerum omnium tam potens eſt, quin divinæ ſubiectum ſit potentiæ. Ac ſanè NISI Principis ad rerum gubernacula ſedentis animo Princeps perpetuò ſuperior, cui ratio reddenda eſt, obverſetur: præſentiſſimum ſaluti animæ ipſius imminet periculum, * MULTÆ quippe ſunt Principi, ut vitioſus ſit, occaſiones, cum neminem peccati pœnam à ſe exacturum cogitat.

Multa & diverſa perluſtravi autorum monumenta, neque ullum inveni ex antiquis Principem, cui unum duntaxat DEUM habere ſatis fuerit, quin multos deos habere voluerit. Nam Iulius Cæſar quinq; deos in tabella depictos geſtabat; Scipio ille magnus ſeptem deos in bulla ſculptos portabat. Quid dicam? quòd multos ſe deos habere non contenti, (ex æquò) ſacrificia ſingulis & cultus exhibebant. Et principes Chriſtiani, quibus præter unum ſolum verum (& omnipotentem) DEUM nullus eſt (aut eſſe debet,) non adhibent curam, ut ipſi ſatisfaciant, ac debita præſtent (ſacrificia &) obſequia: Quod ſi (fortè) dixerint Principes; maioris

Amiſſuri huius temporis gloriam, illa agant, quæ poſt finem ſine fine poſſideant. Iſi lor. de prælat.

Ille metuendus, cuius iram nemo poterit evadere Cypr. contra Demetrian.

Niſi velle ſubeſt, gratia tota perit. Arbit. fragment.

Quod neceſſitas extorquet, gratiam minuit. Saresb. 3 11.

ἐθελούσια καὶ οὐκ ἀνάγκης τὸ καλόν. Baſil. Stob. fol. 39.

Quicquid imperio cogitur, exigenti magis, quam præſtanti acceptum refertur. Valer. Max. 2. 1.

Nihil magis proficit ad vitam honeſtam, quàm ut credamus eum judicem futurum, quem & occulta non fallant, & indeco a offendant, & honeſta delectent. Ambr. 1. off. 26.

Tantum expetitur à te, quantum tibi creditum fuerit: Nemo enim exigit à te, quod ipſe non habes. Baſil. parænef. Goldaſt. pag. 197.

Quanto ſempiternus ille Rex Regum, & dominus dominantium timore debet ſuſcipi: qui temporales etiam Reges præcipit honorari Fulgent. 1. ad Thraſimund.

Principes pietate cæteros antecellant.

1 *Fundamentum* omne religionis ac fidei de timore proficiſcitur. Cypr. de habit. Virgin.

1. *Quia DEI vaſalli ſunt.*

ὁ μὲν Θεὸς οὐδενὸς δεῖται. ὁ βασιλεὺς δὲ μόνου Θεοῦ Phil. Stob. 516.

Quantum eſt hoc regnum, quod Regib. imperat ipſis? Manil. 4.

Principes potentiorem, ſublimibus ſoliis inſidentes ſublimiorem timete. Nazi. orat. 43.

Maxima illecebra eſt peccandi impunitatis ſpes. Cic pro Milon.

Malos Principes faciunt nimia licentia, rerum copia, amici improbi, ſatellites deteſtandi, &c. Vopiſc. Aureliano.

* *Vitioſum enim ſe eſſe parvi pendit, ſi impunè abiturum vitium arbitratur. G.*

Nihil peius eſt, quam peccandi libertatem habere. Iſidor. de prælat.

Humana mediocritas facilius deos fingere ſibi novit, quàm verum ſectari. Tertul. adverſ. Marc. lib. 1.

Facilius eſt unum amare, quam multos. Plin Paneg.

Digitis deos geſtant. Plin. l. 7.

Deus non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia & ſanctitate lætatur. Plin. paneg.

Pietas verus imperii ornatus. Sozom. præfat. Tripart.

Deus eo efficacius, quo ſimplicius placatur. Valer. Max. 2. 1.

Digitized by Google

maioris eſſe laboris uni ſoli vero DEO ſervire, quam omnibus diis commentitiis: Laborioſum (ethnicis) reſpondeo fuiſſe † illis ſervire; at noſtro DEO ſervire (levamen &) recreationem afferre; illis ſervire (admodum) ſumptuoſum fuiſſe; at DEO ſervire (ſummè) fructuoſum eſſe. Illi enim deaſtri multa poſcebant & ſumptuoſa ſacrificia: DEUS autem noſter præter mentes puras & ſancta deſideria nihil poſtulat.

Secundò, Principes Chriſtiani dignis virtutibus anteire univerſos debent, quia plura habent, quæ poſſint amittere, quàm univerſi. Iam qui plura, quæ amittat, habet, (quàm omnes;) magis quàm cæterorum quiſquam DEO ſerviat, par eſt. Ut enim SOLUS ipſe bona dare poteſt, ita ſolus ipſe & nemo alius, eadem auferre & reſtituere poteſt (Omnino reſpectu DEI ſunt, quod vaſalli reſpectu Principis.) Si quid clienti petit, aut (per vim) eripitur; reſtitutionem (aut compenſationem) à Principe, cui ſervit, petit. At ſi Princeps ipſe moleſtia afficiatur, aut ab alio Principe vel tyranno (potentiore) opprimatur, non habet, qui imploretur & opituletur, niſi DEUM ſuum piiſſimum. Siquidem INIURIAM præpotenti alicui illatam propulſare, niſi præpotens alius, nemo 70
poteſt. Itaq; conſiderent Principes, quemadmodum qui ſaltu amplum ſuperare ſpatium vult, impetum priùs procul accurrendo colligit: Ad eundem modum PRINCIPI, qui DEUM in neceſſitatibus propitium habere exoptat, dandam operam, ut (animo humili gratiſque) obſequiis DEI ſibi favorem conciliet. IMPRUDENTER enim illius imploratur auxilium, cui nullum unquam præſtitimus (cultum aut) obſequium.

Tertò debent Principes optimi eſſe Chriſtiani, quod in hoc apparebit, ſi pauperibus ſuccurrant, afflictis patrocinentur, ptochotrophia viſitent, templa frequentent, & ſacris audiendis intenti ſint: quoniam actionum iſtarum non tantum præmia recipient, quod eas exercent; ſed gloriam etiam inde conſequentur, quod præclaro ipſorum exemplo invitati eadem alii quoq; facient. Quod SI PRINCIPES DEI mandatorumq; ipſius parùm reverentes ſunt, eò res redit, ut regna ſubditique illorum mali ſint Chriſtiani. FONS enim ſi amarus ſit, dulces eſſe rivi (qui inde manant) non poſſunt. Experientia magiſtra didicimus, freno equum flecti, trochlea molam circumagi, gubernaculo navem regi: Ad eundem

Nullum Deo ſacrificium poteſt eſſe acceptius, quam mens ſana, innocens animus, vita proba. Pontau. 5. de obed. proœm.

† *idoloſuis.*

οὐ χαίρειν τοὺς θεοὺς χαίρειν τοῖς δαπανήμασι τῶν θυομένων, ἀλλὰ τοῖς εὐσεβείαις τῶν θυόντων. Ariſtot. Rhet. ad Alex. 3.

Cultus verus in pectore eſt. Arnob. lib. 5.

Litabilis hoſtia eſt bonus animus, & pura mens & ſincera conſcientia. Minut. 392

2. *Quia multa habent, quæ perdant:*

Tunc benè geritur poteſtatis inſigne, quando ſubiectis prodeſt, quibus terreno præſidet honore. Iſidor. de prælat.

Magni conſilii, magnis nominibus obſtat Gr. Nazi. ep. 72.

Et eſt nolle, cuius eſt velle, & ejus eſt auferre, qui de jure conferre poteſt. Saresb. 4. 3.

Et Deum ſolum qui reſtituat.

Eſt Princeps magni maxima cura DEI. Sidon. carmin. 15.

Eo qui vindicatur, plus is eſt ille, qui vindicat. Cypr. contr. Demetrian.

° *Τοὺς θεοὺς εἰκὸς εὐμενεστέρους εἶναι τοῖς μᾶλλον αὐτοὺς τιμῶσι.* Ariſt. Rhetor. ad Alex. 3.

Deus ille præ cæteris colendus creditur, qui ſubvenit in præſenti. Saresb. 3. 14.

In rebus ſecundis habendus honor Deo, ut in adverſis cum fiducia poſſit invocari. Plut. de tranq. anim.

Non grata timentum Munera. Claud. Eutrop. 2. 31. 9.

Non facilè in adverſitate inveniuntur præſidia, quæ non fuerint in pace quæſita. Proſper. ſentent. 92.

3. *Quia ad Principes ſe formant ſubditi.*

Ut Principum vitiis infici ſolet tota civitas: ſic emendari continentia. Cic. 3. de ll.

Non impar erit ſupplicio, cuius errori quiſque par eſt ac vitio. Iſidor. de prælat.

Multi ut de ſemper fermè regenti eſt ſimilis. Liv. lib. 5.

Plerumq; ſolent ſubditi ad Principum voluntatem ſe accommodare, obſequiis eorum benevolentiam redimi ſcientes. Nic. Gregor. 6. 4.

Humanum paucis vivit genus. Lucan. lib. 5.

Sunt caſtra ſimillima Regi. Stat. Thebaid. 4.

Non tam imperio nobis opus eſt, quàm exem lo. Plin. paneg.

Subditi facilius præfectorum vitia, quàm virtutes imitantur. Nazi. orat. 21.

Digitized by Google

eundem modum à PRINCIPE ſive bono, ſive malo totum regnum velut circumagitur: Si DEVM Principes adorant, cuncti eum adorant; ſi illi DEO (devotè) ſerviunt, omnes ei ſerviunt; ſi illi DEVM celebrant, univerſi eum celebrant; ſi illi DEVM contumelia afficiunt, omnes eum contumelia afficiunt. FIERI enim non poteſt, ut alios vel fructus vel flores arbor producat, quàm qui (naturæ ipſius &) ſucco, radicibus contento, conformes ſint. HANC Principes præ cæteris creaturis prærogativam habent, quod ſi boni ſunt (Chriſtiani) non unius operis; ſed multorum remunerationem accepturi ſunt, quoniam cauſſam multis ea faciendi præbuerunt: Et ex adverſo, non ſolùm pœnas luent mali, quod ipſi fecerunt, ſed etiam malorum, quæ pravis ipſorum exemplis impulſi alii commiſerunt.

Quam vellem, Principes, qui hodie vivitis, vos cum aliquo Principum, qui jam mortui ſunt, maximè ex iis, qui flammis illis æternis ſunt addicti, poſſe colloqui! Eſſetis ſcilicet viſuri & audituri, graviſſimos, quos ſuſtinent, cruciatus eſſe, non ob ea, quæ fecerunt, ſed ob mala, quæ uti fierent, anſam dederunt. Sæpè enim PRINCIPES & antiſtites gravius aliorum peccata (tolerando ac) diſſimulando, quàm ea committendo peccant. O quanta Principes & monarchas uti vigilantia decet, ut in verbis ſint circumſpectiſſimi; quam exactè ponderandum, quicquid faciunt! quoniam NON TANTVM per ſe ipſi; ſed in cunctis etiam, quæ ſubditi præſtant,
71 DEO ſerviunt; Et è contrario, NON SOLVM Principes per ſe ipſi DEVM offendunt; ſed etiam in omnibus offendunt, & peccant, quibus ipſorum regna (ſubditiq.) offendunt & peccant. GRAVISSIME quippe puniendus eſt paſtor, quando gregem ipſius culpâ lupus trucidat (& dilaniat.)

Quartò, Principes Chriſtiani cæteris virtute debent antecellere, quia SOLI DEO rationem de principatu ſuo ſunt reddituri. QVANTO ergo certiores ſumus DEVM juſtum eſſe, qui rationem à nobis poſcet; tanto nos ſtudioſiùs eniti decet, ut ipſum habeamus propitium, ut ſi quam invenerit, aut non invenerit in vita noſtra culpam, *caritate illâ miſericordiaque corrigat. In hac ſane vita homines non niſi cum hominibus rationes putant, quæ ſeu conveniant, ſeu ſecus, æquo inter homines animo ferendũ eſt, quoniam homines ſunt. At quid infelicibus fiet Principibus, qui RATIONES non niſi cum DEO conferent, qui neque verbis decipi,

Facile facit inferior, quod fieri viderit à priore. Ambr Rom. 1.

Prope omnes homines unius moribus vivimus Plin paneg.

Subditi niſi ea item, quæ Reges, faciant, improbare facta illorum videntur. Ioſeph. 8. antiq. 3.

Hoc ipſum grande crimen eſt, quod illorum ſcandalo in aliorum ruinas exempla naſcuntur. Cypr. 1. epiſt 5.

Non è coſa, che più preſto & efficacemente paſſi in eſſempio, che li coſtumi della corte. Diſcorſ. polit. pag 9.

Alieni facti jure judicem ſuſtinet, qui peccatis præſtat exempla. Caſſiod. 10. 13.

Plus exemplo nocent Principes, quàm peccato. Cic. 3. de legib.

Majore eſt malo multandus, qui non ſolum facto ſuo; ſed etiam exemplo remp. vulneravit. Idem.

Vbi quis Dominum irritavit, ludibrio habetur ab his, qui eadem cum ipſo conditione ſerviunt. Cedren. fol. 97.

In maiori gradu ſine dubio maior eſt pœna. Iſidor. de cont mundi.

Non ſolum in propriis erroribus puniendi: ſed eorum, quos exemplo ſuo deperdunt. Ambr 2. Tim. 3.

Non prohibendo, quod oportuerat prohiberi, crimen facit Princeps proprium. Arnob. l. 2.

De profectu gregis gloriatur cura paſtoris. Leo ſe m. 2. anniverſario.

Viri boni ac præſtantes, nihil pluris facere debent, quàm ut nicubi officium prætermittatur. Polyb. 4.

4. Quia DEO ratio reddenda.

Quemadmodum in donis eſt excellentia, ſic & in pœnis Theophyl. in Cor 10.

Cui plus committitur, ab eo plus exigitur. IC.

Tribunal Dei ideo terribilius, quia juſtum. Nazi orat 26.

* *benignè miſericorditerq; ignoſcat & remittat*. G.

Ille à Principibus rationem exiget, qui eorum poteſtati ſuam Eccleſiam tradidit. Iſidor. de prælat.

εἰ δὲ θεὸν ἀνήρ τις ἔλπεταί τι λαθέμεν ἔρδων, ἁμαρτάνει. Pind. Olymp. 2.

Dei ſententiam nemo effugere poteſt nec defenſione, nec gratia. Lact. 6. 18.

neque donis corrumpi, neque minis territari, neque precibus flecti; neque excuſationibus placari poteſt?

Conſtituunt in regnis ſuis Principes rigidos juſtitiæ adminiſtros, qui in errata animadvertunt humana, habent in curiis fiſci advocatos, qui culpas in pſos admiſſas accuſant; alunt in palatiis ſycophantas, qui vitam ipſis aliarum ſuggerunt; habent in aulis ratiocinatores, qui omnium vectigalium rationes conficiunt: Sed inter omnia iſta cur non meminiſſe volunt diei illius tremendi, quo de vita mala rationem reddent exactiſſimam?

Mihi quidem ſic videtur, CVM omnia Principes de manu accipiant DEI; æquum eſſe, ut rebus divinis omnia impendant, omnemq; cum Deo laborem ſuſcipiant, nemini ſcilicet, niſi DEO, vitæ ſuæ rationem redditurı: Cumque deorum inſtar ſint, propter eam, quam in rebus temporaneis habent autoritatem (& eminentiam,) virtutibus Deo magis, quàm cæteri aſſimilentur, (æquiſſimum eſt.) MAGIS enim heroica laude excellit Princeps, qui duo vitia debellat, quàm qui decem regna ſubigit. Sed veniam nunc illis dabimus, imò etiam rogabimus, ne dij ſint terreni; ſed viri in Republica boni. OMNIS enim Principum laus in hoc conſiſtit, ut ſint erga extraneos præpotentes; erga ſuos verò minimè faſtuoſi.

Quintò, Principes decet Chriſtianis virtutibus alios antecellere, quoniam ut gratioſi aut inviſi (felices aut ærumnoſi) ſint, non aliunde, quàm à ſolo Deo expectandum. Non ſemel (enim) vidi PRINCIPES, qui omnem fiduciam in auxilio gratiaque aliorum Principum collocarent, tanto magis à Deo fuiſſe deſertos: & ex adverſo, qui non ex hominibus, ſed 72
ex Deo penderent, Deum juxtaatque homines & fautores & opitulatores habuiſſe. SÆPE cum maximè aſpirante favoris humani aurula, proſperitati videntur velificari ſuæ, arcano Dei judicio, remora nec opinata navem cogit conſiſtere, ut quamvis ſocii & amici Principum opitulari illis & poſſint & velint; DEUS tamen illos auxilio benevolentiaq; juvari nolit; ut ſcilicet NON in ſolicitudine humana; ſed in providentia divina ſita eſſe remedia videant.

NON PATITUR (ut ſimilibus dicta confirmemus) Princeps unius regni dominus, ut in eo quicquam ſe inſcio fiat. Cùm ergo non minor ſit Dei in cœlo, quàm Principum in terra dominatio, vult omnino, cum univerſi dominus ſit, ſui ratio-

Etſi Rex leges in poteſtate habet, ut impunè delinquat: Deo tamen ſubditus eſt, qui nulli debet: Imò plus ipſe debet, cui plus commiſſum eſt Ambroſ. Pſal. 118.

Συντυχίας ἔργον ἴσως τὸν θεὸν ἢ ἀπάντων. Maxim.

Talem erga te judicem Deum experieris, qualem te erga ſubditos geſſeris. Nazi orat. 18.

Regna ſuperſtat, qui regnare jubet. Sidon carm. 2.

Quod præſtabilius Dei munus, quàm Deo ſimillimus Princeps? Plin paneg.

Princeps imago Dei eſt, & imaginem Dei gubernat. Nazi. orat 18.

Iniqua l'egge, mal fa il Re, che può, nè la corregge Ariſt. 3 67.

Optimus civitatis ſtatus ſub Rege juſto eſt, Sen. 2. benef. 20.

Duo reip. firmamenta: fortitudo adverſum hoſtes, & mutua inter ſe concordia. Polyb. li. 6.

5. Quià DEO deſerti, ab omnibus deſeruntur.

ἐστὶ θνητὸς οὐδεὶς, οὐδὲ ἔσονται, τῷ κακὸν ἐξ ἀρχῆς γινομένῳ οὐ συνεμίχθη. τοῖσι δὲ μεγίστοισι αὐτίων μέγιστα. Herod. lib. 17.

A Deo relinquitur juſtè, quem ipſe reliquit iniuſtè Fulgent. Ad Monim lib. 1.

Vſu venit, ut à quibus ſe vel adiutum vel læſum iri quis putat, eos longè alios experiatur. Dio. lib. 39.

Hominum fiducia vana eſt. Pſal. 146.

Multi, cum obeſſe vellent, profuerunt, & cum prodeſſe, obfuerunt. Cic. 3. de nat. deor.

Non poteſt alium in manum ſuam recipere, qui ipſi in aliena manu eſt. Sen. 3. controv. 5.

Rex unicus eſto. Ex Homer.

Cum cœperis Deo ſervire, tunc magis ſenties fructum tuæ libertatis. Apul. lib. 11. aſin. aur.

Digitized by Google

rationem in univerſum haberi; cumq; finis ſit rerum omnium, ad ſe unum omnium rerum principia referri.

O ſi intelligeretis Principes, quàm PARVI referat homines infenſos habere! ô ſi cognoſceretis, quanti veſtra interſit, Deum habere faventem! Futurum, ita me Deus amet! eſſet, ut ne joco quidem unum adverſus homines verbum perderetis, & dies noctesq́ue Deo ſupplicare non deſineretis. MAIOR enim Dei ad nos juvandos promptitudo eſt, quàm noſtra in ipſo invocando ſolicitudo. Poſtremò QVICQVID præſidii vobis ab hominibus ferri poteſt, idem infirmari ab hominibus aliis poteſt: at quod præſidii vobis DEUS attulerit, neque ab hominibus reſiſti, neque ab alio Deo contradici poteſt.

QVI multa adepti ſunt, & multa poſſident; præpotentum ſibi ſtudia concilient oportet. Quod cum ita ſit; ſciant Principes, UNIVERSOS ſimul homines non tantum poſſe, quãtum ſolus poteſt DEUS. MAGIS enim leonis fremitus, quàm lupi ululatus terret. Equidem Principes & megiſtanes multa aliquando lucrari, obtinere & acquirere poſſe fateor: Sed ex ipſis quæro, quænam præſidia conſervandis illis habeant! Sæpe quippe videmus BREVI temporis ſpacio principatus parari ampliſſimos, qui neq; intelligentia humana regi, neq; viribus humanis conſervari poſſunt. Eam enim Romani libertatem, quàm annis ſexcentis paraverant, intra triennium cum Gothis belligerantes perdiderunt. Quotidiana docemur experientia, AD GUBERNANDAM domum amicorum quemvis & vicinorum indigere conſilio: & tanta regna provinciasque ſua tantùm induſtriâ gubernari poſſe Principes & dynaſtæ autumant!

Prudenter Dei muneribus utatur, in quem ſumma Deus contulit. Dio. lib. 43.

Cum ſint Dei omnia, habenti Dominum nihil deerit, ſi Deo ipſe non deſit. Cyprian Sermon. 6.

Præſtare (Deo) quam nobis accipere velocius. Auſon. grat. act.

Nihil tam durum, quod non duriori cedat. Bernh.

Quos ſuperna protegunt, felices adverſarios habere non poſſunt. Caſſ. 8. epiſt. 26.

Omne corporum robur, omnis equitatus armorumque apparatus, Deo non adjuvante, ab agmine formicarum nihil differt. Niceph. Greg. 3. extra.

ἀνδρεία φύσει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀνίσχυρος, ἐγκαταλειφθεῖσα τῆς ἐκ θεοῦ σωτηρίας. Ariſtot. de mund.

Plus valet humanis viribus ira Dei. Ovid. 5. Triſt. 13.

Cuius opes tantæ eſſe poſſint aut unquam fuerint, quæ ſine multorum amicorum officiis ſtare poſſint? Cic. pro Cn. Planc.

Nemo felicitati ſuæ credat: Multis illa & fidis manibus continenda eſt. Senec. 6. benef. 33.

Semper maximas res fortuna pro libidine verſat. Polyb. lib. 2.

Principes, adverſus quem valere non poſſunt, per eum ſe valere cognoſcunt. Tert. Apolog. 30.

Sicut alia ſunt officia pacis, alia belli: ita eadem neceſſe eſt per alios & alios expediri. Saresb. 6. 1.

Caput XXI.

Quis fuerit Bias; eius conſtantia in omnium fortunarum jactura; & oratio qua uſus eſt ad eos qui in calamitate ipſum conſolabantur; leges deniq́, decem, quas Principibus reliquit obſervatu ſanè digniſſimas.

INter omnes nationes & hominum genera, qui de ſapientũ conſortio ſibi placuerunt, Græci fuerunt, qui præ reliquis celeberrimos philoſophos non ſolũ in ſcholis docere, ſed regnorum etiã gubernationi (ac defenſioni) præeſſe voluerunt.

Nam ſecundùm† Platonem illis temporibus, & in illis regnis aut Philoſophi erant, qui imperabant, aut qui imperabant,

Fortitudo infirmitatibus roboratur, & calamitas ſæpius diſciplina virtutis eſt. Minut. pag. 19. 8.

οἱ πόνοι ὄψον τοῖς ἀγαθοῖς. Xenophon 8. pæd.

ἐνίοτε δυσπραξίαι μείζονος εὐπραξίας αἴτιαι γίνονται. Heliod. l. 2.

Plurimum faciunt ad ſtabiliendum imperium, Majeſtas, quæ reverentiam: gravitas, quæ metum: beneficentia, quæ benevolentiam parit. Philo. de præm. & pœn.

ἢ φιλοσοφητέον, ἢ τιμητέον φιλοσοφίαν, εἴπερ μὴ μέλλοιμεν παντελῶς ἔξω τοῦ καλοῦ ἐκπίπτειν. Nazianz. Stob. 703.

† *De Rep. lib. 5. Cic. ad Q. fr. epiſt. 1.*

Διὰ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι ἤρξαντο φιλοσοφεῖν. Ariſt. 1. Metaph. 2.

bant, philoſophabantur, ut Lærtius l.b. II. de antiquitatibus Græcorum ſcribit. Summo ſibi honori ducunt Græci, quòd ex omni hominum genere multas habuêre maximè inſignes perſonas; nimirum ſeptem fœminas ſapientiſſimas, ſeptē reginas honeſtiſſimas, ſeptem Reges virtute præcellentes, ſeptem * duces ſtrenuiſſimos, ſeptē † urbes nobiliſſimas, * ſeptē ædificia ſumptuoſiſſima, ſeptē philoſophos doctiſſimos. Philoſophi autem fuerunt hi: Thales qui primus urſæ minoris inventor fuit, eiuſq́ ſtellas in uſum navigantium notavit. Solon Salaminius, qui primas Athenienſibus leges dedit: Chilō, qui Athenienſium legatus Orientem verſus profectus eſt: Pittacus, qui non ſolùm Philoſophus; verùm etiam Mitylenæorum dux fuit: Cleobulus, ab antiqua Herculis poſteritate oriundus: Periander, qui longo tempore Corinthi rerum potitus eſt: Bias (Prienæus) Prienenſium Princeps.

ἑπτὰ λοχαγοὶ γὰρ ἐφ᾽ ἑπτὰ πύλαις ταχθέντες. Sophocl. Antig.

*VII. Duces ſub Thebarum muris pugnantes ceciderunt. Pauſan. Stat.

†VII Urbes de patria Homeri certant. Gell 3. 11.

* *Mauſoleum ut eſſet inter VII. orbis miracula artifices fecere.* Plin. 36. 5. Gell. 3 10.

Quæ cognita ſunt ab omnibus, verborum ornamenta non quærunt. Cic. pro Cluent.

Diog. Laert. lib. 1.

Græci de ſeptem alta tacent, tum verò è ſuo materibus ſ aiſſe ſapientes. Pauſan. lib. 1. & 10.

Plato in Protagora. Auſonius in 7. ſapientibus.

De hoc Biante, ut ea, quæ ad inſtitutum meum faciunt, afferam, ſciendum, quo tempore Romæ Romulus, & in Iudæa Ezechias regnabat, graviſſimum inter Mantinæos & Prienenſes bellum extitiſſe. Porrò Prienenſium ſimul & Philoſophus, & Princeps & dux Bias erat; qui quòd ſapiens eſſet, in ſchola docebat; quòd fortis (& magnanimus,) belli dux erat; quòd denique prudentiſſimus, Princeps erat civitatis: Quod mirum nemini videri debet: adeo quippe illa tempeſtate ſapientes virtutis erant ſtudio dediti, ut qui uni tantùm rei foret idoneus Philoſophus, in civitate floccipenderetur.

Ozias Rex quo anno mortuus, eodem natus eſt Romulus Saveth. lib. 8. cap. 22.

Biantem Plato in Hippia maiore, Republ. abſtinentiſſ. ait:

Τίμιος αἰεὶ καὶ παντὸς ἄξιος, ὃς καὶ διδάξει καὶ στρατεύει, διὰ τετεχνημένας θελγήσεις μεγάλοις, εἰς ταυτὸν ἤγαγε. Syneſ. epiſt. 142.

Biantis conſilia Crœſo & Ionibus data refert Herodotus lib. 1.

Vita ſocia virtus, mortis comes gloria. Cic. pro M. Fonteio.

Cæterùm poſt varia certamina, acerrimo demum Mantinæi & Prienenſes (cruentoq́) prælio dimicarunt, in quo Imperator fuit, victoriamque obtinuit Bias; idque primum fuit prælium philoſopho duce in Græcia commiſſum: qua victoria plurimum ſe Græcia iactitabat, quod philoſophos ſuos non minùs lanceis felices, quàm linguis ſuaves videret eſſe. Cumque (peracto prælio) forte fortuna multæ ad ipſum 74
adductæ eſſent virgines captivæ, quas (pro more) venderet, pretiumque ad uſum ſuum converteret: (continentiæ ſuæ memor) non modo illas neque violavit, neque vendidit; ſed libertate etiam veſtimentiſque donavit, omniſque immunes iniuriæ in patriam ſingulas ſuam remiſit. Neque vero exiguæ munificentiæ (& caſtitatis) opus æſtimandum eſt liberare captivos, & non violare virgines. Sæpenumero enim victi à victoribus armis ſuperantur; ipſi vero victores de victorum deliciis vitiiſque perierunt.

Biantis ſapientia diuturnior inter homines eſt, quàm patria illius. Hic enim etiam nunc ſpirat; illius extinctæ veſtigia tantummodo extant. Val. Max. 7. 3.

Nulla eſt laus, ibi eſſe integrum, ubi nemo eſt, qui aut poſſit, aut conetur corrumpere. Cic. Verr. 2.

ὁ πάντων κρατεῖν, τούτων καὶ αἱ δυνάμεις φιλοτιμίᾳ ἐπιδείξει ... μὴ πλείους τὸ νικᾶν. Nicet. Man. Comn. lib. 3.

Magna continentia eſt, hoc non contingere, quod prohibitum non eſt. Ambr. 1 Cor.

Non poteſt exercitum is continere Imperator, qui ſeipſum non continet. Cic. pro l. Manil.

Vincendo Romani victi ſunt. Plin. 24. 1.

Plurimum faciunt ad ſtabiliendum imperium Maieſtas, quæ reverentiam: gravitas, quæ metum: beneficentia, quæ benevolentiam parit. Philo. de præm. & pœnis.

Fuit

Digitized by Google

Fuit hoc factum tantopere inter Græcos celebratum, tantique ab hoſtibus etiam æſtimatū, ut extemplò legatos Mantinæi pacem à Prienenſibus petitum miſerint; & pax inter utroſq; perpetua fuerit conſtituta, hac lege, ut ad æternam rei memoriam ſtatua Bianti poneretur, cuius opera vel potius virtute bellum inter ipſos fuiſſet ſublatum: Idque mehercule ſapienter factum. PLUS enim meretur, qui pacem animos ſibi hoſtium conciliando obtinet, quàm qui victoria ſanguinem illorum per campos (crudeliter) effundendo potitur. GENEROSI quippe ſunt (& eſſe debent) fortium virorum animi, & quotidie videmus, NON RARO facilius ab uno multos † bono vinci, quàm unum à multis * malo ſuperari. Unde Severus Imp. ſubinde hæc verba uſurpaſſe perhibetur: BONO me vel capillo alligatum minimus quiſque Romæ puer quolibet adducat: malo verò me ne cuncti quidem valentiſſimi Italiæ poterunt mutare. MEUS enim animus ſervus potius bonorum, quàm dominus malorum eſſe expetit.

Valerius Maximus † refert, urbem Prienen aliquando ab hoſtibus captam direptamq; fuiſſe, ut Biantis conjuge occiſa, liberis in captivitatem abductis, bonis direptis, patria everſa, ipſius denique domo exuſta, Athenas, vita tantùm conſervata, Bias profugeret. Qui in caſu tam acerbo Philoſophus non modo nullum triſtitiæ ſignum dedit; ſed hilariter cantans iter fecit, omnibuſque hilaritate illa mirum in modum obſtupefactis, hæc verba dixit:

Biantis ſermo.

Si qui, quòd patria caream, quòd conjuge, domo, liberis (boniſque omnibus) orbatus ſim, aliquid meorum me perdidiſſe (ideoque contriſtari oportere) dicunt; ij neq; fortuna quid ſit, ſciunt, neq; rectè de philoſophia ſentiunt. FILIORUM enim & facultatum amiſſio jactura dicenda non eſt, dum vita ſana eſt, & nullam fama labem contraxit. Quod ut verum eſſe appareat, rem ipſam penitus introſpiciamus. Si Dij juſti permiſêre, ut in (hoſtium ac) tyrannorum immanium manus hæc urbs veniret; permiſſio fuit juſtiſſima. NIHIL enim magis juſtitiæ conſentaneum, quàm ut aſperam tyrannorum animadverſionem experian-
75 tur, qui præclara ſapientum præcepta non deguſtant. Si conjugem meam hoſtes occiderunt; NON abſq; deorum id nutu factum eſſe certus ſum, qui naſcentibꝰ ſingulis mox vitæ metas de-

Ingenſcentia utilis rebus humanis. Gell. 7. 3.

Habet hoc virtus, ut vires fortes ſpecies eius & pulchritudo etiam in hoſte poſita delectet. Cic. in L. Piſonem.

Benignitate & clementia hoſtem vincere, quàm armis præſtat. Polyb. lib. 4.

Venia ultioni præſtat. Pittac. VVolfi. in ſent. Epictet. 2. 8.

Officium optimi ducis exiſtimandum eſt, poſſe non ſolum vincere, verum etiam cedendi tempora perſpicere. Polyb. lib. 1.

† *lenitate vel benignitate.*
* *faſtu & crudelitate.*

Sermo levis omnem fremitum laxat: aſper remiſſum etiam ad iram concitat. Dio. 55.

Para lo mal de pena, y para lo bueno de cera Adag.

Laudabilius eſt, cum potueris perdere, pepercisse; quam cum parcere potueris, perdidiſſe. Cic. pro Quinctio.

Dei agi frenis atque obtemperare iuſtitiæ, ſumma libertas eſt. Boet. 2. prol. 5.

† *Lib. 1. cap. 2. Cic. parad. 1.*

Seneca Stilponi tribuit in ſap. non cad. in injur. cap. 5.

Πατρὶς ἐστι πᾶσ' ἵν' ἂν πράττῃ τις εὖ. Ariſtoph. Pluto.

Πατρὶς ἐστι τῷ σοφῷ πᾶσα πόλις. Heliodor. lib 3. Æthiop.

Fortuna opes auferre, non animum poteſt. Sen. Medea.

Virtutem injuriæ non frangant, ſed acuant. Val. Max. 7. 5.

In mores fortuna jus non habet. Sen. ep. 3.

Biantis ſolatia. amiſſi.

Cum fortuna nimis contumaciter agit, qui accepto vulnere, ſtatim miſer eſſe diſſimulat. Sym lib. 9. ep. 103.

Non eſt tuum, fortuna quod fecit tuum. Sen. ep. 8.

1 Patria.

Magiſtri injuriæ ſuæ, quid pati poſſent, ipſi prærogatis injuriis docuerunt. Opt. 3.

Patria eſt, ubicunque vir fortis ſedem ſibi elegerit. Curt. lib. 6.

Πατρίδα τὴν ἐλευθερίαν ἡγεῖσθε. Iſocrat. Archidam.

Improbi niſi malo coacti, rectè facere neſciunt. Cic.

Sapiens ſe ornamentis ſuis ita inſtructum ſcit, ut ab iis nulla vi ſegregetur. Apul. de philoſophia.

2. Conjuge.

Quantum cuique reſtet, prima naſcentium hora diſpoſuit. Sen. cur. bon. mal. 5.

tas definiunt. Cur ergo eius mortem lamentarer, ſi hanc illi vitæ periodum dii fixerant? Quòd tanti vitam æſtimamus, efficit, ut mors nobis repentina, & intempeſtivè ac præmaturè à morte circumventa vita videatur. Sed hæc hominum vanorum oratio eſt, cum DIIS volentibus mors nos inviſat, & nolentibus hominibus ultrò nobis vita valedicat. Porrò filii mei philoſophi ſunt, virtute præſtantes, & quamvis in tyrannorum poteſtate ſint; non tamen idcirco eos captivos appellabimus. NON enim qui catenis oneratur: ſed qui vitiis obſidetur, captivus eſt vocandus.

Adhæc quòd domum ignis meam hauſit; ne id quidem mihi lugendum eſt: Siquidem illa jam vetus erat, ventis de tecto deturbantibus tegulas, carie tigna infeſtante, aquis denique parietes (ac fundamenta) labefactantibus, ut verendum eſſet, ne fortè collapſa improviſa me mactaret ruinâ. Nam INVIDIA, improbitas, & domus antiqua non præmonitos ſolent adoriri. Venit ergo elementum ignis, ſuamq; tribus modis declaravit præſtantiam: Primùm quòd reficiendæ illius curam mihi abſtulit: Deinde quòd demoliendæ illius ſumtu me liberavit: Poſtremo quòd lites ſuper illa hæreditarias diremit. SÆPE enim impendiis ob vilis domunculæ hæreditatem factis, domus ſplendida poſſet extrui.

Poſtremò ſi bona mihi erepta dicantur, quoniam fortunæ bonis, quod res loquitur, careo: ratione, qui ita & ſentiunt, & loquuntur, carent. NUNQVAM enim fortuna bona iſta temporanea mancipio cuiquam dat, ſed apud quoslibet, & quàm diu libet, illa deponit. Cùm autem videt fortuna eos, quos pro depoſitariis habebat, pro hæredibus ſe gerere: quo maximè tempore ſtabilem bonorum poſſeſſionem ſibi pollicentur, ipſis erepta ad alium transfert. Quamobrē non habeo juſtam quærendi cauſam, quaſi quicquam perdiderim meorum, quoniam alteri bona caduca fortuna tradidit: Sed PATIENTIAM mecum & Philoſophiam fero, & alieno exoneratus, nullius jam præterquam mei ſolius curam gero.

Laërtius lib. V. de dictis Græcorum refert Biantem ad ludos Olympicos acceſſiſſe, quò certatim omnes totius orbis nationes convolabant, ac tale ibi ingenii ſui ſpecimē dediſſe, ut omnibus, qui aderant, philoſophis præferretur, veriq; philoſophi gloriam reportaret. Cùm autem in ludis Olympicis moraretur, cæteri philoſophi nonnullas ei quæſtiones propo- 76
ſuerunt:

Dulcedo vitæ multa & facere & pati turpiter cogit. Val. Max. l. 2. c. 1.

Natura dedit uſuram vitæ, tanquam pecuniæ, nulla præſtituta die. Cic. Tuſcul. 1.

3. Filiis.

Qui rationi parent, ſoli digni ſunt, qui pro liberis habeantur. Plut. de audition.

Capi virtus neſcit. Val. Max. 3. 2.

Libertatem nemo bonus, niſi cum anima ſimul amittit. Sall. Catil.

4. Domo.

Non putat injuriam, qui diſpendium non dolet. Amb. con. Symm.

Nunquam ruinoſa opera intermittit, amittit. Symm. 1. 4.

Τῇς κρατίστοις φθόνος παρακολουθεῖ. Herodian. 4.

Aliena incrementis inimiciſſima invidia. Sen. tranquil. ani. 2.

Ἀνυπομόνητόν τι ἀμαρτήριον τὸ πῦρ. Nicet. Iſaac. Angel. & Alex. F.

Ab homine homini quotidianum periculum. Sen. epiſt. 103.

Nihil homini pernicioſius homine. nulla vis maior, quam quæ ab homine proficiſcitur. Sab. 6. 5.

Sæpe impenſarum onus opprimit rei controverſiæ utilitatem. Scal. 3. poet. 7.

Man hat leicht mehr verrecht/ deß errecht. Adag.

5. Fortunis.

Nullis fortuna infeſtius iraſcitur, quàm quos indulgentiſſimè fovit. Sabel. 7. 8.

Sapiens bonum ſuum non populari rumore, ſed conſcientiæ veritate metitur. Boet. 3. conſol. 6.

Opulentia uſura eſt, à fortuna ad breve tempus conceſſa. Ep. ad VVol. 19.

Τὰ χρήματα τοῖς πλουσίοις ἡ τύχη οὐ δέδωκεν, ἀλλὰ δεδάνεικε. Bion. Stob. 83. 3.

Virtutis ferè magnitudo calamitatibus approbatur. Flor. 2. 2.

Creſcit in adverſis virtus. Luc. 3.

Bellum inter ſpolia virtutem non abducit. Plut. de lib. educ.

ὁρῶ τὴν ὀλυμπιάδα πανήγυριν ὑπὸ πάντων ἀγαπωμένην καὶ θαυμαζομένην, καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐπιδείξεις ἐν αὐτῇ ποιουμένους πλούτου, καὶ ῥώμης καὶ παιδεύσεως. Iſocrat. Orat. 3. de bigis.

Multa ſanè habet Græcia, quæ vel ſpectantur vel audiantur, ſed omnium accuratiſſimè Olympicis lud. celebrantur. Pauſan. lib. 5. Al. 5. 8. Rhodigin. 13. 17. Laert. 1.

fuerunt; quæ cum multæ & de diverſis rebus fuerint; eas tantùm, quæ maximi momenti fuerunt, referam, quæ ſcilicet ſequuntur.

Τὸ φιλοσοφεῖν, τὸ ζητεῖν, θαυμάζειν, καὶ ἀπορεῖν. Plut de ει in Delph.

Problemata Bianti propoſita.

Laert. lib. 1.

Interrogatus, quis eſſet in mundo hoc ærumnoſo infeliciſſimus? INFELICISSIMUM in mundo Bias reſpondit, qui ferre nequiret infelicitatem. NEQVE enim res adverſæ hominum occidunt; ſed quam in iis habemus, impatientia.

1. Quis infeliciſſimus?

Superanda omnis fortuna ferendo eſt. Virgil. Æn.5.

Lamentante gravius accenditur, quanto impatientius toleratur. Oroſ.6.12.

Percontanti, quid inter homines moleſtiſſimum judicatu eſſet? NIHIL, inquit, judicatu moleſtius, quàm litem inter duos amicos diſcernere: Quippe ex duobus inimicis judicanti alterum amicum futurum; at ex duobus amicis alterum futurum prorſus inimicum.

2. Quid judicatu moleſtum?

Μηδέποτε πέρι δύο φίλοις εἶναι κριτής. Proverb.

Duos diſſentientes utrosque ut amicos habeas, ut inimicos caveas. Panorm. de Alphonſo.

Quærenti, quid difficillimum eſſet menſuratu? NIHIL inquit rerum omnium eſſe, quod tam accuratam deſideret, quàm tempus, in metiendo diligentiam. ADEO quippe exactè metiendum tempus, ut neque rationi quicquam ad benè agendum deſit, neque libidini quicquam ad malè agendum ſuperſit.

3. Quid menſuratu difficillimum?

Vita tempus ita metiendum, quaſi & diu & parum victuri ſimus. Laertius lib. 1. Stob. fol. 807.

Omne tempus nobis in penſum, à nobis exigetur, qualiter ſit expenſum. Bernhard. diſcip. 208.

Sciſcitanti, quid eſſet, in quo præſtando nihil loci foret excuſationi, quo minus præſtaretur? PROMISSVM, inquit: UBI enim & animi ſunt generoſi, & vultus verecundi, quicquid (voluntariè) promiſſum eſt, neceſſariò præſtandum: quod niſi fieret, plus damni faceret, qui fidem in verbis perderet, quàm qui promiſſi jacturam faceret.

4. Quid ſine exceptione præſtandum?

Non ſunt ſervanda promiſſa, quæ ſint iis, quibus promiſeris, inutilia. Cicer. 1. offic.

Ipſo jure cautum eſt, ut nulla promiſſio, quæ turpem aut triſtem habeat exitum, impleatur. Saresb. 3. 11.

Rogatus, quid eſſet, de quo bonos juxta ac malos maximè ſollicitos eſſe oporteret? NVLLA inquit de re æquè ſollicitos eſſe mortales oportere, quàm de quærendis conſiliis & conſultoribus. Nam NEQVE res ſecundas reſervari, neq; (in adverſis) reſiſti inimicis pluribus, niſi cum maturis & viris & conſiliis poſſe.

5. Quid ſumma cura quærendum?

Metire, quod audes. Stat. Theb lib. 11.

Prudentiam ſequitur conſiderata actio. Cic. off. 1 extrem.

Hab Rath vor der That. Adag.

Interrogatus, quid eſſet, in quo cunctatio hominibus laudi daretur? UNA inquit ſolummodò in re licere hominibus tardis eſſe, nempe in electione amicorum: TARDISSIME enim eligendum amicum, & nunquam omnino deſerendum.

6. Quæ in re laudanda tarditas?

Eſt conſuetudinis mea, ut eligam ante, poſt diligam. Sidon. 5. 11.

Poſt amicitiam credendum eſt, ante amicitiam judicandum. Sen. ep. 3.

Poſtremò roganti, quid eſſet, quod maximè expeteret ærumnoſus? Mutationem, ait, fortunæ: & quid eſſet, quod maximè fortunatus horreret? Cogitare ait, de fortunæ mutabilitate. ÆRVMNOSVS enim ſi mutetur ſubinde fortuna,

7. Quid optandum calamitoſo, metuendum felici?

Magnum ſubſidium calamitoſis ſpes mutationis. Nazian. orat 8.

Rara eſt fortuitis manendi fides. Boet. 2. conſol 2.

Digitized by Google

Sperandum miſeris, metuendum felicibus. Petrar. 6. Sen. l. 4.

tuna, aliqua illius p... ...iturum ſperat: FORTUNATUS verò ne um... ...: mutatione (corruet &) ſed.bus mox propriis ejiciatur, veretur.

Prienæ à Biante moriturо leges petunt.

... πταίσματι μεγάλως Φύσει ... αιρεῖσθαι τὸ ὀνομαζόμενον δῆμον. Pauſan. lib. 3.

Lex jubeat, non diſputet. Sen. ep. 94.

Perfecta obedientia non diſputat, ſed ſimpliciter obedit. IC.

Securius intrat, durat, & exit, qui voce populi ſatis providi vocatur ad regnum. Olaus Epitom. lib. 8.

In Principe requiruntur.

De his & interrogatus fuit & reſpondit Bias in ludis Olympiacis, Olympiade LX. Vixit autem Bias annos XCV. qui cùm morti propinquaret, à Prienæis tanti viri jacturam acerbiſſimo ſibi dolori fore oſtendentibus, ut leges nonnullas conderet, magnopere rogatus fuit, ad quarum præſcriptum ducem & Principem ipſi ſucceſſurum eligerent. Qua re intellecta (& comprobata) Bias ſequentes ipſis leges, paucis verbis comprehenſas tulit, quarum, ut & autoris, Plato in lib. de legibus meminit, itemque Ariſtoteles in Oeconomico. 77

Leges à Biante Prienæis datæ.

1\. *Ætas idonea:*

αἱ νεότητες ἄφρονες· αἱ πολιαὶ δ᾽ ἔμπαλιν ἀδρανέες. Poſidip. anthol. lib. 1.

αὐξανομένῳ τῷ σώματι συναυξάνονται καὶ αἱ φρένες. γηράσκοντι δὲ συγγηράσκουσι. Herodot. lib. 3.

ὁ νέος μὲν ἄπιστος, ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀσθενής. Onoſand. 1.

NEMINEM univerſi populi Principem (ac gubernatorem) legi fas eſto, niſi quadraginta ut minimum annos habeat. HAC enim ætate populi gubernatores (ac Principes) eſſe debent, ut neq; ætas & experientia minor peccandi in negotiis cauſſam ipſis præbeat; neque ætas grandior & imbecillitas in ſuſtinendis eos laboribus impediat.

2\. *Vita proba.*

Neceſſe eſt primùm ipſam regulam rectā ac firmam eſſe. Plut. ad Princ. ineruditi.

οὐκ ἔνεστιν ἄρχεσθαι καλῶς, ὅταν κακῶς οἱ ἄρχοντες ἄρχωσιν. Ariſtid. orat. in Romam.

NEMO populi gubernator conſtituitor, niſi cunctis populi totius ſuffragiis tanquam vir bonus fuerit approbatus. NUNQVAM enim rectè illi parebitur, qui improbus ab univerſis habetur.

3\. *Doctrina.*

Quis melius quàm literatus imperat? Vopiſ. in Tacit.

Hac lectione ſemper quærendum eſt, ut homo ſeipſo melior jugiter fiat. Sareſb. 7. 10.

NEMO Prienenſium gubernator legitor, niſi præclarè ſit literis Græcorum eruditus. NULLA enim maior eſt reipublicæ peſtis, quàm ſapientia prudentiaque gubernatorem deſtitui.

4\. *Uſus rei militaris.*

Inexpertis dulcis eſt pugna. Veget. 3. 12.

Mas vale vaca en paz, que pollos con agraz. Adag.

NEMO Prienenſium gubernator eligitor, niſi decem ut minimum annos militiæ egerit. SOLUS enim ille pacem exoptatam conſervare novit, qui propria edoctus experientia, quid ſint labores militares, didicit.

5\. *Humanitas.*

Peſtifera vis eſt valere ad nocendum. Sen 1 clement. 3.

NEMO crudelitatis notoriæ particeps populi gubernator eligitor. FIERI enim aliter non poteſt, quàm ut is, qui crudelitate delectatur, in tyrannum evadat.

6\. *Legum obſervantia.*

In minimis quoque rebus omnia antiquę conſuetudinis momenta ſervanda. Valer. Max 2. 1.

ἀσφαλέστατα οὗτοι οἰκοῦσιν, οἳ ἂν τοῖς παροῦσιν ἤθεσι καὶ νόμοις ἥκιστα διαφόρως πολιτεύωσι. Thucyd. 6.

Prienenſium gubernator tres populi leges antiquas violare auſus, tum magiſtratu abdicator; tum civitate ejicitor. NIHIL enim magis reipublicæ exitio eſt, quàm legum novarum inventio, veterumque conſuetudinum bonarum violatio.

7 *Moderata tributorum diſpenſatio.*

Concuſſio populorum, animorum colliſio, clades hominum, & plaga terribilis, luxuriam ſemper comitatur aut ſequitur. Sareſb. 6. 6.

TRIBUTA Principi ſeu gubernatori Prienenſium ritè ſolvuntor. Quòd SI FORTE domi gubernatoris ſumtus

tributa

Digitized by Google

tributa ſuperet, mox à reipubl. gubernaculis removetor. PRINCEPS enim pauca poſſidens, & multa expendens, aut regnum perdat, aut in tyrannum degeneret neceſſe eſt.

Qui Prienenſium Princeps futurus eſt, religioſus eſto deorum immortalium cultor, & ædium ſacrarum patronus ſummus. Alioqui enim SI DEOS Princeps parum reverenter habet; non eſt quod homines juſtitiam ab illo ſeſe impetraturos ſperent. 78

Princeps Prienenſium ditione à maioribus relicta contentus eſto, neque bellum regna aliena occupaturus moveto: quod ſi fortè conatus fuerit, nemo neq; pecuniis, neq; corpore illum juvare aut comitari tenetor. Apollinis quippe oracula didici, QVICUNQVE aliena raperet, ei propria deos adimere.

Prienenſium gubernator bis ſingulis ſeptimanis ſupplicatum diis ito, & templa viſitato: qui contra fecerit, non ſolùm (magiſtratu) abdicator, ſed etiam vita defunctus ſepultura careto. PRINCIPI enim, qui, dum vivit, deos non honorat, exuvias, ubi ſepultus fuerit, honorari (laudesque cebrari) abſurdum eſt.

CAPUT XXII.

DEVM inde ab exordio mundi ſemper ſceleratorum fuiſſe ultorem, inprimis Principum Eccleſiam ſuam oppugnantium: Omnesq; Chriſtianos improbos nihil aliud eſſe quàm tribules inferorum.

QUANDO opifex ille æternus, qui univerſa omnipotentià ſua metitur, ſapientiaque ponderat, ut reipſa exiſterent, res univerſas tam cœleſtes, quàm terrenas, viſibiles & inviſibiles, corporeas juxta atque incorporeas condidit; non ſolùm bonis ſibi ſervientibus præmia promiſit; ſed ſimul etiam pœnas contumacibus (graviſſimas & rigidiſſimas) minatus eſt. Semper enim JUSTITIA & miſericordia DEI pari paſſu incedunt, & nunquam illa bonos † invitat, quin hæc * malis comminetur. Idque veriſſimum eſſe manifeſtum eſt. Cùm enim unicus eſſet DEUS, isque unicum condidiſſet mundum; & in toto mundo unicus hortus, & in eo fons unicus, & apud hunc unicus vir, & cum viro unica duntaxat fœmina, cum eaque unicus ſerpens, & prope ſerpentem ſola arbor vetita eſſet; mirum profecto dictu eſt, nec minus horrendum viſu fuit, quòd eo ipſo

L 2 die

Divitiæ magnæ non tam multa accipiendo, quàm non multos ſumtus faciendo, colliguntur. Dio. lib. 52.

8. *Cura religionis.*

σοὶ θεῶν πεπεισμένοι εἶναι καὶ τὰς πράξεις πράττειν ἐπὶ τῷ λῷον εἶναι τῇ πόλει. Xenoph. de vectigalib.

Supplicis in primis. Claudian. 4. Coſ. Hon.

9. *Animus ſua ſorte contentus.*

Rex cum juſtitia ſuum tenere malit, quàm per injuriam majora acquirere Iſocr. Nicocl.

Quid conferret creatura illi, quem deſerit Deus? Saresb. 2. 27.

10. *Pietas.*

σοὶ θεοῖς πάντων ἡμῶν ἀγαθῶν Xenoph.

Omnium ornamentorum præſtantiſſimum pietas. Nazian. orat. 43.

Vita animæ Deus eſt; hæc corporis; hac fugiente ſolvitur hoc; perit hæc deſtituente Deo. Saresb. 3. 1.

Mens ratione duce illuſtrata, in medio virtutum, quibus genuino favore, quamvis vitiis inclinetur, adſurgit, ſcientiam Dei quaſi arcem proſpicit. Oroſ. 6. 1.

Eo conſilio tanta immanitas pœnæ denunciata eſt, ne ad eam unquam perveniretur. Gell. 20. 1.

Non ideo credas Deum iſta negligere, quia permittit, quod nemo impune committit. Auguſt. 1. civit. 28.

Deus ſicut ultor culpæ, ita moderator eſt pœnæ. Ambr. Pſal. 118 ſerm. 18.

Et bonis piisque præmia certiſſima, & ſceleſtibus ex deorum ira ſupplicia ſunt propoſita. Pauſan. lib. 8.

Sicut reſpici debet divina clementia, ſic reſpici debet & divina cenſura Cyprian. 2. ep. 7.

Deſtinati pœnis, tanquam ligna arida, gehennæ ignis reſervantur. Optat. lib. 1.

† *commonefacit.*

* *malos redarguat.*

Divina bonitas iraſcitur in hoc ſeculo, ne iraſcatur in futuro. Aug. Sent. Proſper. 5.

Ideo debent atur ſeveritas, ut miſericordia quæratur. Leo. ſerm. 4. de collect.

Adam ſed entis aſtutia depravatus, ſponte divinæ legis prævaricator effectus justo DEI judicio mortis pœna damnatur. Fulgen. de incarnat. cap. 6.

Peccati ſæva ſatelles pœna. Prudent. apotheoſ.

Uſque adeo concomina pœnæ culpa ſua eſt. Victor. Genes.

Digitized by Google

die, quo mundi creatio abſoluta eſt, in Paradiſo DEUS terreno & gabalum & gladium poſuit. Gabalus fuit arbor vetita, de qua comederunt, & propterea † condemnati fuerunt primi parentes. Gladius fuit pœna, qua nos miſeri illorum filii in hodiernum uſque diem plectimur. Revera enim ILLI * uvam immaturam culpæ comederunt, & nos ſtuporem dentium in pœna ſentimus.

Non jam dicam, quo pacto DEVS potentia ſua, quod proſtratum eſt, erigit; ſapientia ſua, quod ſeductum eſt, in viam 79
reducit; pro voluntate ſua peccata multa diſſimulat; pro ſua clementia in ſe delinquentibus ignoſcit; luce ſua, quod obſcurum eſt, illuſtrat; rectitudine ſua, quod fractum eſt, dirigit; pro ſua largitate ſupra meritum remunerat: Sed tantùm hîc dicam & paulò fuſiùs declarabo, quomodo Deus ille ſupremus cunctos, qui in gratia cum ipſo non ſunt, juſtitia ſua puniat. O quàm ſecuros decet eſſe fideles ſervos tuos, Domine, quòd pro paucis obſequiis præmia ſint abs te accepturi & plurima & uberrima! At ô quàm anxios ſemper oportet vivere ſceleratos, quod multorum malefactorum acres tibi & horrendas pœnas ſint perſoluturi!

Cùm autem DEus neque pro bonitate ſua obſequium ullum irremuneratum relinquat, neque pro juſtitia crimen ullum impunitum dimittat: Sciendum tamen, quod SVPER omnia & præter omnia graviter animadvertat in peccatum, quod ad ignominiam pertinet ſanctæ fidei catholicæ. ÆQVE enim Chriſtus injuria ſe affectum ab iis cenſet, qui Eccleſiam ſuam perſequuntur, atque ab iis, qui corpori ſuo manus attulerunt.

Priſcis illis temporibus à Deo Principes præcellentes, viroſq; illuſtres pœnis affectos, & multis & maximè memorabilibus legimus. At NVLLA in re tanto pondere ingravata eſt Dei punientis manus, ut in pœnis eorum qui idola abominanda adorarunt, & ſacra templa violàrunt. GRAVISSIMVM quippe adverſus Deum ſcelus eſt, in vita à ſacroſancta fide catholica deficere, & in morte de miſericordia divina deſperare. UTINAM ita nos, divina aſpirante gratia, peccata noſtra agnoſceremus, quemadmodum Deus pœnam illorum nobis irrogandi cauſſam habet! Ita enim futurum eſſet, ut emendationem in poſterum inſtituremus; & plenam omnium præteritorum Deus veniam (& in futurum gratiam) nobis daret.

Unum

† *ſupplicio affecti.*

Ex hoc nullus eſt hominum, qui non huius peccati vinculo naſcatur aſtrictus. Fulgent. de incarn. cap. 6.

* *Jerem. 31. verſ. 29.*

Adam & Eva primi noſtri ut generis, ita erroris parentes. Ambroſ. Luc. 12.

ὀξὺς θυμὸς ὀφθαλμὸς εἰς τὸ μὴ ὁρᾶν. Proverb.

Deus ſi non blandiretur, nulla eſſet exhortatio: ſi non minaretur, nulla eſſet correctio. Auguſt. Proſp. ſent. 72.

Pondera operum charitatis lance penſantur. Leo ſerm. 4. de collect.

Benè expectat promiſſionem Dei, qui mandatum eius exequitur. Proſp. ſent. 37.

Chriſtianus aut æternæ vitæ requies, in tuto, aut etiam huius in lucro eſt. Oroſ. 7. 1.

Mens dura & ingrata jam ſibi ipſa ſupplicium eſt, & in conſcientia ſua patitur, quicquid Dei bonitate differtur. Leo Serm 5. Epiphan.

Mala mens nunquam gaudia pacis habet. Proſp ſent. 68.

Peccatis multiformes ruinas jam delictorum pœna eſt varia, quàm delinquentium multitudo numeroſa. Cypr. Serm. 5.

Conſolatio ſit nobis, quòd hæc Dei ſit injuria. Theophil. Luc. 10.

Nemo gravior hoſtis omnium, quàm qui omnium lædit autorem. Ambroſ. Pſal. 118. ſerm. 18.

Labi hominis, ſervare Dei eſt. Prudent. Hamartig.

Non niega il cielo tardi o per tempo CHRISTO, à chi gli el chiede. Arioſt. 44. 55.

Damnationi ſit obnoxius, quia ab hoc declinat, quod rectè fecerat. Ambroſ. 1. Timoth. 5.

Magnam injuriam Deo facit, qui de eius miſericordia diffidit. Auguſtin.

Non perit, qui agnoſcit errorem. Ambroſ. Pſal. 118. ſerm. 12.

Nec pœnitentia ſperantem, nec ſpes deſerat pœnitentem. Fulgent. ep. ſt. 7.

Dilatio vindictæ dat locum pœnitentiæ. Leo ſerm. 5. Epiphan.

Digitized by Google

Unum video, in quo *me neutiquam falli arbitror; quòd ſcilicet IN DELICTIS & criminibus committendis pro civibus (ut ita loquar) nos gerimus, (natura nos ad ea perpetranda induci & impelli dictitantes:) at in expiandis corrigendisque iiſdem peregrinos nos dictitamus; culpam ſcilicet admittentes (ac probantes,) & pœnam illi debitam condemnantes (ac deteſtantes.) Arcanis ſanè Dei judiciis permittentibus, ipſorumq; peccatis id merentibus, non nego facultatem poſſe dari improbis, vita hac ad arbitrium libidinemq; ſuam utendi & fruendi. Sed credant futurum, ut cùm minimè cogitarint, contra voluntatem illam amittant. ADEO quippe inſtabilis ſunt vitæ delitiæ, ut vix guſtare illas incipiamus, quando ex oculis noſtris evaneſcunt.

80. Regula eſt minimè fallax, bonorum juxtà & malorum experientia comprobata; OMNES naturæ inſtinctu abundantiam potiùs, quàm penuriam expetere; quicquid autem vehementer expetitur, id diligentiſſimè quæri: quòd vero diligenter quæritur, laborioſè obtineri; & quod laborioſè obtinetur, jucundè poſſideri; quòd jucundè poſſidetur, dolenter amitti; quod dolenter amittitur, indeſinenter deplorari: Siquidem negare nullo modo poſſumus CORDIUM affectorum præcones eſſe oculos lacrymis manantes. Ingeniis † fervidis animisq; pavidis angor eſt ſemper excrucians, ſupplicium nunquam ceſſans, vermis aſſiduò mordens, cogitatio de amittenda aliquando vita jucundiſſima, qua nihil amabilius, & de guſtanda morte horrenda, qua nihil odioſius (& horribilius.)

Sed ut accedam ad id, quod probandum hac in parte ſuſcepi, par eſt, ut diſcant Principes, ſi neſciunt, univerſi, quòd SICUT divina providentia ad ſublimem ipſos locum, nulla in ipſis merita animadvertens extulit; ita rigida ipſos juſtitia, ſi pro beneficiis ingrati fuerint, deturbabit. INGRATITUDO enim pro beneficiis acceptis hominem accipiendis indignum reddit. QVO (verò) quis pluribus fuerit præ cæteris cumulatus beneficiis, eò graviùs, ſi malè illa collocaverit, punietur.

Omnes viri prudentes, ſi in hoc cogitandò mente animoq; inſiſtant, SÆPE DEUM ab iis peccatis pœnarum telam ordiri deprehendent, quorum nos maximè cepit oblivio. Nam AD TRIBUNAL divinæ juſtitiæ ſemper ceu ſanguine manantes arcanæ (& oblivioni jam datæ) culpæ noſtræ, publicè in nos

* *inconſtantiam & levitatem noſtram mirari ſatis non poſſumus.*

Gravius in eum pœna decernitur, cui etiam ipſa correctio denegatur. Auguſt. ſent. Proſ. 80.

Αἱ τιμωρίαι Θεοῦ μέγιστοι ἐνεργεσίαι ... Chryſoſt. Stob. 400.

Differt pœnam Deus, dum expectat pœnitentiam. Amb.

De pœna tua peccatum tuum accuſa, non judicem. Auguſt. ioan. tract. 1.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruentes.
Apiumque par volantum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morſu. Boeth. 3. 7.

Quod deſiderium noſtrum fugit, cupiditatem exercet. Nazianz. Orat. 27.

Non aliud, qui ſe diligit, eſſe vult, quàm beatus. Auguſt. to. c. v. 4.

Nihil æquè amorem incitat & accendit, quàm carendi metus. Plin. 6. ep. 19.

Boni uſum & ſuavitatem deſiderando ſentimus. Cic. 16. ep. 8.

Difficile eſt tacere, cùm doleas. Idem pro P. Sylla.

† *ſagacibus.*

... Sophocl. Antigon.

Maximo pectoribus humanis lux amori, interitus horrori eſt. Pacat. paneg.

Φιλέει ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. Herodot. lib. 7.

... Julian. Antholog. lib. 4.

Ingratus animus affinis eſt ſuperbiæ. Philo. de charitate.

Accipiendis indignus eſt, qui fuerit de acceptis ingratus. Bernh. diſcip. pag. 577.

... Heliodor. lib. 8.

Maioris condemnationis cauſa erit dignitatis magnitudo. Theophil. ut. rz. 48.

Pœnæ maleficiis aliquando ſeræ, nunquam irritæ ſunt. Plin. 2. cap. 7.

Apertis pœnis propter occulta criminum plectimur. Sidon. 3. ep. 4.

Cogita varios caſus, & in ſublimi maximè lubricos. Sen. ep. 94.

Cui plus committitur, plus ab eo exigitur, ... Iſidor. de ... prælat.

nt tum uxores Heroſq; haberent ſacerdotes, tum in functione illis filii ſuccederent, & ſacerdotiorum hæredes eſſent.

Intervenit autem calamitas quædam, quòd cùm ambo juvenes ſtolis candidis amicti corpora, renes balteis cincti, capitibus tiara coopertis, altera manu thuribulum, altera ſuffimina tenentes, quòd accendere novum ignem, quemadmodum lege ſancitum fuerat, pigrarentur, prunas ex igni ſibi interdicto cepiſſent: horrendum viſu, univerſo populo ſpectante, & nemine mali quicquam ſuſpicante, ignis repentè erupit, qui & juvenes exanimes humi proſtravit, & triſtem ſacrificio finem impoſuit. Sententia profectò rigidiſſima, ſed juſtiſſima: quia jure vitam merebantur amittere, qui libare ignem auſi erant alienum. Non enim inficias ambos ſacerdotes illos grave commiſiſſe piaculum, cùm tam ſevera fuerit animadverſio: Veruntamen auſim dicere, GRAVIUS peccare, qui animo peccatis inquinato aut communicant, aut conſectant, quàm qui ignem alienum obtulerunt; quod verum eſſe manifeſtum eſt. Nam juvenes illi, (ſubitanea morte à Deo ſublati,) ſalvata anima, corpore pœnas perſolverunt. At infelicibus iſtis vitæ DEUS ſecuritatem indulget, quia perpetuus illos animæ interitus manet.

ὁ πάλαι χρόνος ἤνεγκε τοὺς αὐτοὺς ἱερέας εἶναι καὶ κριτάς. Syneſ epiſt. 57.

Merito Deus vel ingratos, vel incredulos, vel etiam contumaces, variis correptionibus arguit. Oroſ 6.14.

Negatum eſt ſubtractum eſt pœnitentiæ tempus, quia non talis erat culpa, quæ veniam mereretur Optat.lib.1.

In unius exitio quiſq; imaginem ſui periculi conſiderans, documento recentiſſimi ſiſi formidat. Ammian lib.14.

Non ſit inclementior vindicta, quam culpa. Ambr. contr. Symm.

Convenit ſacris pura ſimplicitas. Philo de vita contemplat.

οὐ μικρόν, ἐπισκοπῆς ἀξιωθέντα θεοῦ, καὶ καθεσθῆναι διὰ δίκης ἐπὶ ἀρχήν ... Seneſ. epiſt. 57.

Magna ira eſt, Deum peccatoribus non iraſci. Hieron. Dux. pecc.

Nihil infelicius malè agendi felicitate. Iſidor de præl.

In impios Deus judicium ſuum deſertione inchoat, cruciatione conſummat. Fulgent. lib. 1. ad Monim.

2. De pœna Azotiorum.

82 Quo tempore regnum Palæſtinæ ſine rege erat, ſenex quidam venerandus regimen tenebat, pater duorum filiorum haud ignobilium, Hophnis & Phineæ. Illis enim temporibus non à Regibus Iſraëlitæ, qui ipſos affligerent; ſed à ſapientibus fortibusq; viris regebantur, qui juſtitiam ipſis adminiſtrabant. Cùm autem bellum Hebræis facerent Azotii, gens, Arabica bellicoſiſſima; Iſraëlitæ vel Hebræi arcam fœderis in medium adduxerunt prælium, quod perinde erat, ac ſi quis hodie venerabilem Euchariſtiam ad dirimendum deportaret conflictum. Sed adeò ceſſit infeliciter, ut non tantùm victi fuerint Hebræi; ſed arcam etiam, reliquiarum illud (ut ſic loquar) pretioſiſſimum, amiſerint. Deſideratis ergo * quatuor millibus Iſraëlitarum, caſtriſque ſpoliatis, arcam Azotii divinam, reliquiis ſacris plenam, in templum urbis Azoti portarunt, & apud ipſum † Dagonem, quod execrandum illorum idolum erat, collocarunt.

At verus DEUS, qui non vult aut ſibi, aut rei ſeſe repræſentanti ullum numen commentitium æquiparari, fecit, ut mox

Placitum Dei neceſſitas ſequitur: voluntatem comitatur effectus Apul. Aſclep.

Germani effigies & ſigna detracta lucis in prælium ferunt. Tacit de morib Germ.

Herculis ſimulacrum agmini præfertur in Pori pugna Curt. lib. 8.

Τῆς θεομήτορος εἰκόνα οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιοῦνται συστράτηγον. Nicet. Marzufl.

Moris erat apud Chriſtianam militiam ſemper crucem præferri in negotiis præliorum. Suger. hiſtor. Gall. fol. 150.

Juſtè à Deo deſeritur, qui deſerit Deum. Fulgent. lib. 1. ad Monim.

* triginta 1. Reg 4.10.

Sic humana conſilia caſtigantur, cùm ſe cœleſtibus præferunt. Val. Max. 1.6.

1. Reg. 5.2.

† Apud Syros Venus piſcis figura colebatur, nomine Dagon & Decreto. Joſ. Scal. ad Manil. lib. 4 pag 98.

Providentia Dei nihil impunitum nocentibus permittit. Apul. lib 3 aſin.

Θεῷ κρατεῖτο ἀσφαλέστερον. Callimach.

mox illa nocte ſtatua Dagonis, nemine eam ſubruente, deturbaretur, & in fruſta, nemine eam tangente, comminueretur. ADEO quippe potens eſt Deus, ut ad juſtitiæ ſuæ executionem humana neutiquam indigeat induſtria. Porrò Deus idolo à ſe deturbato confractoq; non contentus, cultores etiam illius punire voluit. Unde omnes Azotii, Aſcalonitæ, Gethæi, Accaronitæ & Gazæi, quæ erant quinque civitates antiquiſſimæ & nobiliſſimæ, viri ſimul ac mulieres afflicti fuerunt, in * ſecretioribus ani; condylomatis, ut neq; ſedentes cibum capere, neque equitantes iter facere poſſent. Utq; peccati atrocitatem ex pœnæ, quam illius ergò perſolvebant, aſperitate cognoſcerent univerſi; divinæ juſtitiæ decreto mandatoque factum eſt, ut omnes domus, omnes plateæ, omnes horti, omnes ſegetes, omnia † ſepta, omnes denique campi muribus * complerentur.

Peccârant illi idola adorando commentitia, Deumq; verum deſerendo. Quare duplici illos malo ulciſci Deus voluit; ut nimirum & condylomatis hominum corpora excruciarentur, & à muribus opes conſumerentur. QVI enim animam dæmoni ſuam ſponte dicavit, huic Deum opes invito adimere parum eſt.

Quod cùm ita ſit, quæro jam, utrùm ſit gravius peccatum 83
Azotiorum, qui arcam in templo, loco ſcilicèt ipſorum opinione ſanctiſſimo & honoratiſſimo, poſuerunt; an Chriſtianorum, qui DEI timore abjecto, Eccleſiæ opes rapiunt, & ad uſus profanos accommodant? Profectò QVANTUM ſuperſtitio Azotiorum à religione differt Chriſtianorū; tantum peccati illorum atrocitas, ab horum peccati atrocitate diſtat, ILLI enim peccarunt non credentes arcam veri Dei typum eſſe. Nos autem verum Deum eſſe & credentes & confitentes, nullo pudore (tot) ipſum peccatis offendimus. Ex hoc ergo pœnæ genere, tam novo manifeſtum eſt, quod PRINCIPES & megiſtanes non modò Deum tanquam Dominum agnoſcere; ſed etiā cuncta ipſi conſecrata reverenter tractare debeant. LEGES enim humanæ, quæ de reverentia Principi debita loquuntur, non minùs capitis damnant eum, qui domum ipſius (& regiam) oppugnat aut ſpoliat, quàm qui (violentas) corpori manus affert.

3. De Pœna Ozæ.

In libro, quem Elcanæ filius ſcripſit, hoc eſt, II. Reg. VI. dicitur, cùm reliquiarum Iſraëlis, cum ſacris reliquiis, quæ dicitur,

DEUS nec fuga vitari, nec bello ſuſtineri poteſt. Naz. orat. 21.

Quicquid Deus vult, poteſt: quia quantum vult, tantum poteſt. Fulg lib. 1 ad Monim.

Deo facilia ſunt, quæ nos efficere non poſſumus. Phil. de merc. meretric.

Nihil eſt, quod Deus efficere non poſſit, & quidem ſine labore. Cic. nat. deor. 3.

* *Prodidit obſcœnum turgenti podice morbum. Sidon. Carm 16.*

Quantitatem offenſionis qualitas ultionis oſtendit. Oroſ. 7. 3.

† *penetralia*
* *inſ ſtarentur.*

Illos Dominus graviùs damnat, quos hîc diu longanimiter portat. Gregor. Diſcip. de temp.

Noxia pœna par eſto. Cic. 3. de ll.

Animadverſiones, quò notiores ſunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt. Sen. 3. ir. 19.

Peccantes plus ſubjiciendi tormentis, quibus peccantium pœnæ ad hoc relatæ ſunt, ne peccarent. Ambroſ. 1. Cor. 10.

Majoris cuiuſque mandati tranſgreſſio damnabilior. Bernh.

Cujus peccatum quiſq; ſequitur, neceſſe eſt, ut eius pœnam conſequatur. Iſidor. de prel.

ἢ εἰς τὰς ἱερὰς ἡμῶν, εἰς τὸ τῶν ὅλων ἐκ τὴν θεῖαν. Chryſ. Stob. 944.

Res eſt Dei, ubi Deo aliquid à quocunque oblatum eſt. Optat. lib. 6.

Imprudentium pœna providentibus confert ſanitatem. Cypr. ſerm. 2.

Servus ſuos vetant domini, quicquam rei cum alienis hominibus eſſe. Liv. 5.

ἄξιός ἐστι τοῦτος κρινῶ τὸ δασιλῆος αἰκισθῆναι, Herodot lib. 9.

Qui ſtatuam contempſerit Imperatoris, Imperatori feciſſe videtur injuriam. Ambroſ. 1. Cor. 10.

Ad exempla vitæ pertinet, non celari, quicquid inſigniter præeminet, & in benefactis, & in maleficiis. Philo vit. Moſ. 3.

Δίκαιον ἐν σεβαστοῖς μεμνῆσθαι θεῶν. Proverb.

Digitized by Google

erant paullulũ mannæ, virga Aaronis, & duæ tabulæ lapideæ, eſſent in ædibus Abinadabi, civis Gabaenſis; ſtatuiſſe filium Iſai, qui tum unicus erat Rex Iſraëlitarum, reliquias inde ablatas in ſua civitate domoq; collocare: quippe cui videbatur INDIGNISSIMUM, ſibi ut Principi mortali domũ ad delitias uſq; eſſe: at Deum, monarcham illum immortalem, templo ad reliquias illas carere. Præfinito ergò translationis die, quo Gabaa Bethlehemam reliquiæ traducerentur, ex populo XXX. millia Iſraëlitarum, omnesque regni proceres Regi ſe conjunxêre, ut & maior eſſet phylacterii reliquiarũ glória, & numeroſior Regis comitatus. Acceſſerant eòdem prætereà multi etiam alienigenæ. IN hujuſmodi enim ſpectaculis major ſolet eſſe ultroneorum, quàm evocatorum numerus.

Primaria ornamenta Deo debentur cujus virtus ſumma princeps eſt, omniumq; Principum decus & gloria. Sabell. 8.7.

Μεγαλοπρεπέστερον Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις. Nazi. orat. 1.

Licèt multis privilegiis gaudeat Princeps, nec militiæ præt xtu legem Domini permittitur ignorare. Sareſb. 46.

Deum nullus continet locus, Deo nullus caret locus. Fulgent. lib. 3. ad Traſim

Firmius & incorruptius templum eſt pectus humanum. Hoc ornetur, hoc veri numinibus impleatur. Lactant lib 1 cap. 20.

Promtis hominum animi ad nova & mira. Tacit. annal. 5.

Accidit autem, cùm pedibus incederent cuncti ſeniores, populusq; univerſus pſalleret, & Rex ipſe ſaltaret (ac tripudiaret;) ut rota vehiculi nonnihil nutaret, & fortè Oza manu illam tangeret, humerumq; rotæ, ne vehiculum everteretur, admoveret, & ſubitò in conſpectu omnium exanimis concideret: quod ſupplicii genus, maximè profectò horrendum diligenter notetur. SI enim idcirco tantùm, quod manum vehiculo, ne everteretur, admovit, morte illa affectus fuit; NVLLI Princ pi, qui ſacrarum ædium ruinam adiuvat, 84 vitæ prorogatio à DEO ſperanda eſt. Cùm ergo tanta uſus diligentia vitam Oza perdiderit: quid vos, quæſo, Principes & antiſtites ſperatis, qui tanta negligentia Eccleſiam ſinitis collabi? Denuo vos ô Principes & ſummates compello: ſi pœnam Oza tantam meruit, quod ſine reverentia arcam tenuit labantem: quæ vos pœna manet, qui per malitiam potiùs, quàm per ignorantiam, ruinam (conceditis &) adjuvatis Eccleſiæ?

Iuſtè eſt ſubſecuta ſeveritas judicis, ubi præceſſit iniquitas peccatoris. Fulgent. lib. 1 ad Monim.

Tutius apud maieſtatē timiditate, quàm temeritate periclitari. Bern. fol. 216.

Deus in ſingulis rebus exemplorum poſuit formam, ut ſit, quod imputet imitantibus. Optat. lib. 1.

Feliciter is ſapit, qui alieno periculo ſapit. Plaut. Mercat. Eraſm. Adag 1.10.

Maior notitia legis plus facit reum. Ambroſ. 1 Cor. 10.

Levitis non erat eſſumere, niſi per vectes portare arcam. Exod. 25 Munſter.

Nihil diſcrepat fructus operum ubi idem eſt effectus operantium. Leo quadrag ſermon. 2.

Τοῖς λίαν ὑβριστικῶς πρὸς τὰ θεῖα διακειμένοις οὐκ εἰς τοὺς παῖδας ἀποδίδοται ἡ τιμωρία, ἀλλ' αὐτοὺς κακῶς ἀπόλλυσι. Athen. lib. 2.

4. *De pœna Ballaſaris Regis.*

Cùm Darius Perſarum & Medorum Rex Babylonem vetuſtiſſimam Chaldæorum urbem obſideret: habebat ibi ſedem imperii Balſaſar, magni illius Nabuchodonoſoris filius, adeo degener, ut patrem vita defunctum in trecenta fruſtra ſecari, totidemq; * falconibus devorandum objici juſſerit, ne ab ipſo reſuſcitato & in vitam revocato, regno rurſus privaretur. HAUD ſcio, cur adeo demens ſit ullus pater, ut laborem ob delitias filio relinquendas capiat, cùm avium, quibus in venatione filius utebatur, viſcera dira fuerint patris devorati ſepulcra.

Artaxerxes Ochus à Regoa interemtus, frustatim proiectus fuit, & ex eius femoribus manubria gladiorum facta. Ælian. lib. 6.

* *vulturibus: ne de mortuis reſurgeret, qui à beſtia redactus erat in hominem.* Faſcic. temp.

Quotus patri ſuo diem ſupremum optat, expectat, cogitat? Sen 5. benef. 17.

Abſurdum eſt aliorum labores prodeſſe aliis. Philo de charit.

I padri l'opre e le fatiche de i figliuoli fan quaſi ſempre, & raro per ſe ſoli. Arioſt. app 2, 1.

Cùm ergo ita circumſideretur Balſaſar; ſplendidum quadam nocte convivium omnibus ſui regni ſatrapis & regulis, qui ipſi ſubſidio venerant, clarisſimisq; copiarum præfectis parare decrevit: quod ſingularis fuit * calliditatis, ut ſcilicet Perſæ Medique, à quibus circumſidebatur, viderent, quàm parvi arctam illam obſidionem penderet. SOLENT enim viri nobiles & celſi animi multis circumventi moleſtiis occaſiones veſtigare excogitandi oblectamenta, ut & ſuorum animi confirmentur, & hoſtes metu perculſi animum abjiciant.

Diſſoluti eſt pectoris, in rebus ſeriis quærere voluptatem. Arnob lib. 1.

Magnanimus hilaris; Ducis confidentiores copiæ ſunt, quaſi nihil ſit periculi. Onoſand. cap. 13.

* *magnanimitatis.*

Magni duces rebus afflictis hilaritatem de induſtria ſimulant, & adverſas res adumbrata lætitia abſcondunt. Sen Polyb 14.

Ad Imperatoris aſpectum, quaſi ad exemplum, cæterorum animi conformantur. Onoſand. 13.

Pyrrhus magnus ille Epirotarum Rex, cùm Tarenti obſeſſus, & à Curio Dentato Romanorum Duce arctiſſimè incluſus teneretur, tribunis ſuis dixiſſe perhibetur: Nolite animum deſpondere commilitones, quos nunquam puſillanimes vidi. Nam SI corpora noſtra Romani circumſident, nos animos illorum obſidemus. Sic enim habetote, EO ME eſſe ingenio, ut quò maiores in anguſtias ab hominibus redigor, eò liberius latiusq; animus meus evagetur. Imò & hoc addo: SI muros Romani everterunt, animos tamen nobis integros eſſe ſcio: & quamvis muros jam, quos illis opponamus, nullos habeamus; tamen Romanis difficilius eſſe animos Græcorum vincere, quàm ſaxa Tarentinorum diruere (ac disjicere) oſtendemus.

Σεμνοπλάστῳ γένει. τὸ κρείσσων, μὴ ἐν παιδείᾳ λίγῳ. Sophoc. Oedip. Colon.

Triſtiſſima rerum caſtiganda duci, vultuque premenda ſereno. Val. Flacc lib. 3.

Audendo magnus regitur timor. Lucan. lib. 4.

Animos extra mœnia; corpora neceſſitati ſervientes, intra muros habent. Vell. lib. 2.

Quanta Imperatoris inter ſuos eſt autoritas, tanta bene gerendæ rei ubique ſpes adeſt. Sabell. 7. 8.

Ibi Sparta muros habet, ubi muros non habet Sen. Suaſor. 2.

Ab inquieto ſæpè ſimulatur quies. Sen. Oedip.

Cæterùm finita jam cœna, & in multam noctem produ- 85
cta, cùm totum ſe lætitiæ dediſſet Rex Balſaſar, quòd ex animi ſententia apparatum fuiſſet convivium, vinoq; liberalius hauſto non admodum eſſet ſobrius; ſcyphos argenteos, paterasq; aureas, de theſauris ſuis prolatas in menſa juſſit ſtatui, ut in iis tum concubinæ, tum convivæ cæteri potarent. Quòd eo conſilio fecit Balſaſar, ut maiore Satrapæ ducesq; alacritate obſidionem tolerarent, Regemq; defenderent, qui tantos ad remunerandum ipſorum laborem theſauros poſſideret. NIHIL enim, ut verum fatear, plus in laboribus virium addit, quàm præmii ante oculos poſiti aſpectus.

Si vinum avidiùs ſumſeris, quid facias neſcis, quid loquaris, ignores. Am lib. 7.

Aula choris epuliſque vacat, nec perdita curant, Dum ſupereſt aliquid. Claudian. Eutrop. 2. 484.

Felicior parca temperantia quàm profuſa luxuria. Leo ſerm. 1. de jejun. 7. menſ.

Ferrum non remque timere auri neſcit amor Lucan. lib. 3.

ὡς χρυσὸν ἀργύρεον ἐμπορευόμενοι, ὡς τι τῶν ναῶν ἀφῃρημένα καὶ τὸ εἶναι θεῶν ἀπεστερημένα. Nicet. de reb. poſt expugn. urb

Eo impenditur labor ac periculum, unde emolumentum atque honos ſperatur. Liv. lib. 4.

Præmia ad virtutem incitamenta. Onoſand. 34.

Nulla verior miſeria, quàm falſa lætitia. Bernh. de lib. a. bir. fol 226.

Vinum homines, perinde ac aves pinnulæ, incitat ac ſublevat Pauſan. 4.

Vitro ſimilis lætitia fragiliter ſplendida. Auguſtin. 4. civ. 1.

Impietas flagellia quidem excruciata ſentit; ſed à quo flagellatur, obdurata non ſentit. Oroſ. 7. 22.

Cùm ergo ſingulari cum jucunditate convivæ univerſi in vaſis illis, quæ Nabuchodonoſor è templo Hieroſolymitano, Deo permittente, & peccatis populi commerentibus, rapuerat, potarent, repentè manus in pariete, ſine corpore brachioque apparens, hæc verba digito exaravit; MENE, THECEL, PHARES, quorum hæc eſt ſententia: Vitæ tuæ tabulas, ô Rex Balſaſar, Deus inſpexit; & completam eſſe mali-

Digitized by Google

malitiam tuam invenit, teque & univerſum regnum tuum ponderari in trutina juſſit, multumq; vobis ad juſtum pondus deeſſe deprehendit. Itaque ut & vita tibi propter peccata adimatur, & regnum tuum Medis & Perſis hoſtibus tuis tradatur, jubet. Neque verò vanum fuit viſum; ſed illa ipſa nocte, non prorogata ſententiæ executione, captaq; ab hoſtibus urbe, Rex Balſaſar interfectus, regnum amiſſum, theſauri direpti, concubinæ decollatæ, viri (principes &) illuſtres capti, & Chaldæi univerſi ſervitute oppreſſi fuerunt.

Quæro jam: cùm Balſaſar tam aſperè fuerit punitus, quòd (tantùm) concubinas ſuas (& amicos) è vaſis ſacris bibere voluit: qua pœna digni ſunt Principes & antiſtites, qui Eccleſiæ ſpolia ad res profanas accomodant? Ut ut malus fuit Balſaſar; theſauros tamen illos è templo Synagogæ, neque permutavit, neque aliis dono dedit, neque vendidit, neque oppignoravit. At QVID de Flaminibus & magnatibus dicemus, qui abſque ullo pudore Eccleſiæ bona conſumunt, permutant, (vendunt,) alienant? MULTO mihi levius peccatum videtur, calicem ſacrum concubinæ, ut ex eo bibat, propinare, quod Balſaſar fecit, quàm per Simoniam, quòd multi hodie factitant, in Eccleſiam ingredi. Fuit (enim) tyrannus ille ſtultitia potius, quàm avaritia victus: Iſti verò (de quibus loquimur) & ſtultitia, & avaritia & ſimonia ſimul † vincuntur.

86 Quòd ſi dicat aliquis, cùm vaſa ſacra Nabuchodonoſor Hieroſolymis aſportaverit, cur Balſaſar eius filius pœnas luit? Cùm NEC conſentaneum rationi, nec juſtum humana lege videatur, ut patre furtum faciente, ſeptuplũ filius perſolvat; Et reſpondetur, SI BONUS eſſe filius velit, teneri ipſum ad reſtituendum, quicquid ipſi pater malè partum reliquit. NON MINUS enim pœnam meretur, qui fruitur, quàm qui furtum ipſum commiſit. In ſumma fures ambo ſunt, & crucis ſupplicio, * DEO judice & ultore, digni.

§. De pœna Achabi Regis.

In primo libro Malachim, hoc eſt, III. Reg. XVI. narratur, cum Azarias Hieroſolymis Propheta, & Iudææ Rex Aſa eſſet, fuiſſe iiſdem temporibus Regem Iſraëlis Ambrim; cui mortuo ſucceſſit filius Achabus, regnavitq; Samariæ annos (tantùm natus) duos & viginti. Fuit hic ut ætate admodum juvenis, ſic vita nequiſſimus, ut non inter malos; ſed

Τό γε μόρσιμον οὐ παρφυκτόν. Pindar. Pyth. 12.

Chi mal opra, male al fin aſpetta. Arioſt. 37.106.

Vbi non adeſt juſtificandi largitas, non deeſt judicandi ſeveritas. Fulgent. lib. 2. ad Traſim.

Es coſa cierta y prometida, la muerte triſte trar la alegre viola. Auracan. pag. 294.

De pantula lætitia quanta triſtitia. Bernh. Meditat. 5.

Capta urbe nihil reliqui fit victis. Saluſt. Catilin.

Vbi rerum geſtarum exempla ſunt, nemo audet queri, nec aliquam excuſationẽ obtendere. Ambroſ. Rom. 9.

Aliorum mors proficiat ad noſtram ſalutem. Cypr ſerm. 2.

Peſſimus animis cibus eſt, velle quod non licet Leo 9. jejun 7. menſ.

Non erit impunitus, ſi quis munus Deo voluntaria devotione oblatum, illicito crediderit opere temerandum. Fulg. ep. 1.

In utroque genere ſecularem Eccleſiaſticus antecedit. Saresb 8. 23.

Τὰ μὲν ἀκούσια ἁμαρτήματα καὶ νόμος συγχωρεῖ καὶ Θεὸς παρορᾷ. Didym. Stob. fol. 40.

In omni gente & populo manifeſta eſt nequitia tyrannorum & evidens pœna Saresb. 8. 21.

† *excæcantur.*

Acerbum eſt parentum ſcelera filiorum pœnis lui. Cic ad Brut. epiſt. 12.

Nulla parentum delicta liberi ſuo ſupplicio luant. Dio lib. 6.

Non debet particeps eſſe ſupplicii, qui conſors non docetur fuiſſe commiſſi. Leo epiſt 89.

Divina cenſura non ſolùm duces facinoris, ſed etiam participes, pœnis deſtinantur Cyprian. lib 1. ep. 6.

Ἀμφότεροι κλῶπες, καὶ ὁ δεξάμενος, καὶ ὁ κλέψας. Phocyl.

Scienter recipiens rem furtivam, tenetur furti. I.C.

* *in foro juſtitiæ divinæ G.*

Socii putandi ſunt, quos inter res communicata eſt. Cic. Verr. 5.

Μικροῦ ὄντος ἀγαθοῦ τοῦ μὴ ἁμαρτεῖν, δεύτερον ἀγαθὸν τὸ δικαιωθῆναι. Syneſ. ep. 57.

Ἄρχοντος μηδὲν τοὺς ἀρχομένους ὠφελοῦντος, οὐδὲν ἀθλιώτερον. Chryſ. Stob. 948

Ideo differtur ultio, ut tempus poſſit habere correctio. Leo ſerm. 12. de quadrag.

Digitized by Google

ſed inter peſſimos numeretur. Hic enim Scripturæ mos eſt, ut quorum vita extremè fuit ſcelerata, iis nomina attribuat extremæ infamiæ. Porro cùm multa fuerint Achabi ſcelera, pauca hic ſubiiciam.

Primùm in omnibus & per omnia Ieroboami, qui primus Idololatriæ Iſraëlitis autor fuit, veſtigia ſectatus eſt, quod ſummæ illi fuit infamiæ. BONOS enim non imitando Principes erant: at malorum veſtigia ſequendo peccant.

Deinde Achabus uxorem duxit filiam Regis † Idumæorum, Iezabelem, ex ſtirpe gentilium, cùm ipſe Rex foret Hebræorum: quod quidem admodum monſtroſum fuit matrimonium. Nam PRINCIPES ſapientes eiuſdem & religionis & conditionis uxores, ne ipſos deinde pœniteat, decet ducere. Præterea urbem Hierichuntem * inſtauravit, everſam Dei juſſu, graviſſima denunciata pœna, ſi quis inſtaurare illam aggreſſus eſſet. TANTA enim fuerunt illius peccata, ut non ſolùm vita privari incolæ meriti ſint: ſed ut in ipſa etiam urbe nullus lapis ſuper lapide relinqueretur. Denique Achabus in urbe Samaria templum Baali ſumtuoſiſſimum extruxit, & lucum ei fecit, quem habebat amœniſſimum, ſtatuamque illius in templo ex auro puriſſimo factam poſuit: ita execrandi illius Regis ævo tanto in honore profanum Baalis idolum fuit, ut (ſubditis illi ſacrificantibus) palam verus Deus haberetur ludibrio.

Tandem verò cùm quodam die deſcendiſſet Achabus adverſus Syriæ Regem, Ramotha Galaaditidis civitatem ei erepturus, præliumq; iniiſſet: ſagitta inter pulmones & ſtomachum ictus, ex eo vulnere non ſolùm vitam amiſit; ſed cruorem etiam ipſius humi effuſum canes linxerunt. Si meo Principes & megiſtanes conſilio paretis, nulla de re magis vobis placeatis, quàm ſi boni ſitis Chriſtiani; cùm videatis hunc Regem, quia corde deaſtris ſervierat, meruiſſe, uti ſanguis ipſius eanum ſepeliretur viſceribus.

6. De pœna Manaſſis Regis.

Manaſſes filius fuit Ezechiæ, Amonis pater, qui Reges fuêre omnes: ſed moribus adeo inter ſe diſſimilibus, ut difficilè judicatu ſit, utrum maiora fuerint fortia facta & virtutes patris, an inſolentia & flagitia filii. Fuit Manaſſes Princeps planè peſſimus, qui de integro templa Baali ſtatuit, & oppidatim ſacella extruxit idolis, & in montibus omnia dæmoniis dicata refecit altaria; multos idolis lucos (& nemora) conſe-

Multis modis qui reus convincitur, excuſari non poteſt. Ambroſ. Rom. 1.

Achabus.

1. Ieroboamum imitatur.

Ea quæ bene inventa ſunt, utile ſequi. Fab. 10. cap. 2.

Honeſtiſſimum eſt maiorum veſtigia ſequi, ſi modo recto itinere præceſſerint. Plinius 5. ep 8.

2. Gentilem ducit uxorem.

† Sidoniorum.

Nunquam diverſitas morum ad firmam poteſt pervenire concordiam. Leo 6. nativ.

Ab unius Dei religione, ceu fonte indiſſolubilis naſcitur amicitia. Philo de fort. iud.

Ἅπαντες τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγοὺς οἴονται τὰς γυναῖκας. Strab. 7.

3. Hierichuntem inſtaurat.

** Imò Hiel Betheleeſis. 3. Reg cap. 16. Ioſ. 6.*

Provocat pœnam ſuam obliviosa malitia. Oroſ. 7. 42.

4. Baali templum & lucum dicat.

Iam depravati proficiunt in peius. Amb. Rom. 3.

Fœnore quodam nocendi, quàm fuerit amplior ſumma dignitatis, & honorum, tam maiorum exigitur & uſura pœnarum. Cypr. 2. ep 2.

Pœna quæ debebatur Achab, quia pœnitentiam egit, differtur in poſteros. Sareſb. 2. 25.

5. Sagitta ictus perit.

Εἷς ἐμὶ ὡς ὁρέω, εὐσεβὴς ἐών. Herodot lib. 2.

Iuſtitia Dei aliud judicare non poteſt, niſi quod merentur opera noſtra. Bernhard. Meditat. 3.

Nihil eſt, quod tam miſeros faciat, quàm impietas & ſcelus. Cic. fin. 4.

Quanto quiſque ſplendoris honore excelſior, tanto, ſi delinquat, peccator eſt maior. Iſidor de prælat.

Ὁ ὡς χρόνον πολλῷ ἀδικῶν ἀκόλαστος μένων, οὗτος δεῖ νομίζειν τὸν ἀτυχέστατον, ὃ μήτε θεὸς, μήτε ἄνθρωπος κολάζει. Syneſ epiſt 44.

Τῶν ἀξιολόγων ἁμαρτημάτων μεγάλας κολάσεις. Ariſtot. Problem. 19. 13.

4. Reg 21.

Τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τῶν θεῶν. Herodot. lib. 2.

conſecravit: divinum ſtellis, planetis, elementis cultum exhibuit. NULLUM enim eſt perfidiæ & infidelitatis genus, quod à Deo deſertus homo non committat. Cæterùm adeò crevit illius obſtinatio, ut in aula regia ariolos, auruſpices, pythones haberet, ſingulisque diebus filium ſuum † igne ex ara idolorum ſuffumigandum curaret: adeo ut & miniſtri omnes (magi &) venefici eſſent, & ipſe diſcendis artibus magicis unicè delectaretur.

Deum qui contemnit, haud dubiè nihil aliud quoque magnifaciet. Dio lib. 52.

Facile Sathanas omnia flagitia impellit, quos in religione decepit. Leo ſerm. 4. de collect.

† *Per ignem trajicere.*

Reges vitam ſubditorum facilè exemplis ſuis vel ædificant, vel ſubvertunt. Iſidor. de prælat.

Ad omnes metus, ad paucos pœna perveniat. Cic. pro A. Cluent.

Ac ne quod deeſſet flagitium, quoniam omnes durant virtutes: adeo fuit immanis, tantumque fudit * in regno ſanguinis innocentis, ut ſi tantundem aquæ uno in loco, quantum ſanguinis effudit, ſimul fuiſſet, tum mortui omnes illo operiri, tum vivi ſubmergi potuiſſe videantur. Neque his, quæ diximus, contentus, † idolum in templo Domini poſuit antiquum, in luco quodam collapſum. Cuius ſceleris puniēdi gratia permiſit Deus, ut ipſiusmet miniſtri filiū primogenitum per conjurationem interficerent. Porrò cùm pro juſtitia DEUS ſua tanta malitiæ humanæ ſcelera pati diutius nollet: præconiū in urbe Hieroſolyma fieri juſſit huius ſententiæ: Quoniam Manaſſes (me contemnete &) ſolus omnium peccata perpetrare auſus eſt; uni ipſi pœnas, quas irrogare omnibus conſuevi, irrogabo. Unde NOTANDUM Principibus, non latiùs ultionem divinam, quàm culpam noſtram parêre; ut ſi exiguum ſit noſtrum peccatum, moderatiſſima Dei ſit animadverſio. At SI OBSTINATUS in ſceleribus perſeveraverit Princeps; ſeveriſſimam fore animadverſionem perſuaſiſſimum ſibi habeat.

* *Hieroſolymæ.*

Iuſtorum ſanguis ad Deum clamans, in eadem ſeſe terra, ubi fuſus eſt, vindicari rogat. Oroſ. lib. 7. cap 21.

† *Simulacrum luci a ſe facti.*

Illius rei Deus ultor eſt, cuius autor non eſt. Fulgent. ad Monim. lib. 1.

Quale eſt cuiuſque opus, talis eſt quæſtus Leo. 7. jejun. 7. menſ.

Pœna morientis proficit ad ſalutem viventis. Ambroſ. Rom. 9.

Plectuntur interim quidam, quò cæteri diligantur. Cypr. Serm. 5.

* *Quantum* admiſit reus, tantum vindicandum Plin. lib. 2. ep. 11.

Solus habet ſcelerum, quicquid poſſedimus omnes. Claud. Ruf. lib. 1. 111.

Bonum factum Deum, habet debitorem, ſicut & malum. Tertul. de pœnitent.

Timere plus debet, quem ſibi Dei judicis cenſura ſervavit. Cypr. ſerm. 5.

In parvis rebus negligens ultor, gravem ſed ad maiora vindicem ſervat Liv. lib. 1.

De pœnis, 7. *Iulii*, 8. *Pompeii*, 9. *Xerxis*, 10. *Catilinæ*, 11. *Germanici*, & 12. *Brenni*.

Cùm Pompeius Magnus in Orientem cum maximo po-
puli Romani exercitu tranſiiſſet, omnemq; jam Syriam, Me-
ſopotamiam, Damaſcum, & Arabiam ſubjugaſſet: in Palæ-
83 ſtinam progreſſus eſt, quæ alio nomine Iudæa dicebatur: in
quo regno multas Pompeius maximasq; clades, quibus mul-
ti occubuêre Hebræi juxta ac Romani, & intulit, & accepit:
tandemque munitiſſimam urbem Hieroſolymam, quam Pli-
nius longè clariſſimam * totius Aſiæ fuiſſe dicit, vi expugna-
tam cepit. Strabo de ſitu orbis refert, Italiæ caput fuiſſe Ro-
mam, Africæ Carthaginem, Hiſpaniæ Numantiam, Germa-
niæ Argentinam, Chaldææ Babylonem, Ægypti Thebas, A-
thenas Græciæ, Phœniciæ Tyrum, Cappadociæ Cæſaream,

Conſuevit Deus facta cuiuſque remunerari, ut defunctorum caſibus ſuperſtites erudiantur. Nicephor Greg. 6. 5 Ioſeph. 14. antiq. 5. &c. Appian. in Mithrid.

Pompeius cum XXII. Regibus bellum Orientis geſſit. Oroſ. lib. 6. cap. 6.

Religionis ſanctitas gravi ſemper ultione defenſa, aut inſigni hominum clade vindicata. Sabel. 4. exemp. 3.

Hominum intereſt talia cognoſcere, quò magis ea caveant, quibus iratus Deus ad infligendas pœnas commoveri ſolet. Ioſeph. 2. antiq. 5.

* *urbium Orientis, lib. 5. cap. 14.*

Romani tres ſolum urbes in terris omnibus Carth. Corinth. Capuam ſtatuerunt poſſe imperii gravitatem ac nomen ſuſtinere. Cic. contra Rull. Flor. 2. 16.

Digitized by Google

Thraciæ Bizantium, & Palæſtinæ Hieroſolymam. Porrò non contentus Pompeius in eo bello occidere omnes ſenes, captivos abducere omnes juvenes, decollare patres, violare matres, dilaniare filios, evertere † domos, pecuniasq; omnes rapere: ſcelus ſcelere cumulans,* toto populo deleto, Dei templum in † equile convertit: Quod factum adeo Deus abominatus eſt, ut cum fuiſſet eatenus Pompeius victor, & de Regibus XXII. triumphaſſet: deinceps infeliciſſimus, & omnibus præliis victus fuerit.

Catilinam tyrannum famoſiſſimum, nunquam permiſiſſent dii, quemadmodum Salluſtius refert, vinci, niſi templum ipſis conſecratum ſpoliaſſet. M. Marcellus ille nobilis, cujus virtutes vix ullus æquabit Romanorum, eo ipſo die, quo Februæ templum cremavit, in pugna cæſus fuit. Amor hominum Druſus Germanicus, clariſſimus Romanorum Dux, quia bovem, quem pro deo Chaldæi habebant, ſuis comedendum, quòd lege vetabatur, dedit; intra menſis ſpatium vitam ingenti Romanorum luctu perdidit. Iulium Cæſarem Suetonius (cap. LIV.) refert ab eo tempore, quò fana ac templa Deûm donis referta in Gallia expilavit, noctu ſemper à diis perterrefactum. Xerxes Darii filius Græciæ bellum illaturus, ante omnia quatuor equitum, & totidem peditum millia Delphos, ut templum Apollinis, quod ibi erat, everterent, præmiſit. Tanta quippe erat Xerxis inſolentia, non ſolùm ut homines ſub jugum mitteret, ſed deos etiam in poteſtatem ditionemque ſuam redigere ſatageret. Cum autem jam ſubeuntes barbari templum Apollinis, quod everſum ibant, in conſpectu haberent; tam atrox ſubitò tempeſtas illos oppreſſit, ut grandine & fulminibus in campis illis 89
exanimarentur univerſi.

Brennus unus è clariſſimis Gallorum ducibus, cum Græcos viciſſet, omnes templorum theſauros diripere decrevit, locupletes deos largiri hominibus oportere inquiens, nō homines diis: magnoq; diis honori eſſe, ſi ſuorum opibus templorum homines collocupletarent. Eius ergo rei periculum facturi, cùm primum templum ſpoliarent, tantis ſagittarum imbribus fuerunt obruti, ut & Brennus dux occumberet, & ex tanto exercitu nemo vel nuncius ad memoriam tantæ cladis ſupereſſet.

Sex. Pompeius prælio navali ad Siciliam ob Octavio Auguſto victus, ad arces fugit Lacinias, ubi templum erat vetuſtiſſi-

† *templa.* *Ioſeph. 5. antiq. 8.*
* *tota urbe exciſa.* *Dio. lib. 37. & 42.*

Τὰ ἱερὰ καὶ τὸ μέγιστον ἠσεβημένα οὐδὲ ἀκριβῶς εἰσὶν ἐκπαραδεδομένα. Nicet. Alex. Duc. Murz.

Lybico jacet æquore Magnus, Iulius ingratam perfudit ſanguine Romam. Arbit. Satyr.

Longa vita Magnum Pompeium vertenti præbuit fortunæ. Liv 9.

Pompeij interitus argumentum incertorum caſuum humanæ ſortis Dio. lib. 42.

Sacrilegi Catilinæ proximi Salluſt. Catil.

Æquè magnum dolorem ac detrimentum patriæ Marcellus interitu ſuo attulit. Val Max. 1. 6. Liv. lib. 27.

Sic deorum ſpreti monitus excandeſcunt. Val. Max. 1. 6.

Τοὺς σώφρονας θεοὶ φιλοῦσι, καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς. Sophoc Aiac.

Vide Tacit. 2. an.

Quorum mentem Deus à rectis conſiliis avertit, religioni quæſtum anteponunt. Pauſan.

Cæſar ne quidem donariis Herculis Gadibus conſecratis abſtinuit. Dio lib. 43.

Πολλάκις ἐπεφοίτησεν ὄναρ αὐτῇ καὶ ὕπαρ τὸ ἐπόμενον διὰ τὰς προμνημονευθέντας. Zuſim. 3. de Serena.

Scelerati conſcientia obſtrepente condormire non poſſunt. Curt lib 6.

Quàm malè eſt extra legem viventibus! Quicquid meruerunt, ſemper expectant. Arbit. Satyr.

Herodot. lib 8. Iuſtin. lib. 2. Diodor. lib. 11.

Sed caret eventu nimius furor, improba nunquam ſpes læta diu. Claud bell. Get. 72.

Θεοὶ γὰρ εὖ μὲν, ὀψὲ δ' εἰσορῶσ', ὅταν τὰ θεῖ' ἀφείς τις εἰς τὸ μαίνεσθαι τραπῇ. Sophocl. Oedip. Col.

Ἰ' χρυσότερον ἀνθρώπου θεός. Syneſ. ep. 44.

Brennus prædam religioni, aurum offenſæ deorum immortalium præferens punitur. Iuſt. 24. Pauſ. 10.

Dum unus punitur, plurimi corriguntur. Amb Pſal 118.

Dionyſius perquàm ſtultum eſſe dicebat, à quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle ſumere. Val Max. 1. 2.

Male tuta humana vis, quæ irato numini obiicitur Sabel. lib. 2. exempl. c 1.

Nunquam ſequitur vindicta, quin eius antecellerit cauſſa. Opt. lib 3. Appian. 5. civil.

ſtiſſimum Iunoni ſacrum, multis & pretioſiſſimis dotatum donariis. Cum autem ſtipendia quodam die milites flagitarent, nec haberet unde illis ſatisfaceret; juſſit, ut templo Iunonis everſo theſaurisq; diviſis, ipſi ſibi facerent ſatis.

Verùm narrant hiſtorici, non longo poſt tempore, quàm ſacrilegium illud commiſerat; Sex. Pompeium ab equitibus M. Antonii captum, & ad Titium copiarum illius præfectum deductum fuiſſe: qui his illum verbis compellavit: Non te, mihi crede, occidi, Sex. Pompei, jubeo, propter illatas M. Antonio domino meo injurias: ſed quòd templum evertiſti & ſpoliaſti Iunonis: cùm te non fugiat, BONOS duces inimicitias oblivisci adverſariorum (utpote hominum) & injurias primum perſequi Deorum offenſorum debere.

CAPUT XXIV.

Quo pacto Valens Imperator, quòd malus eſſet Chriſtianus, uno eodemque die & vitam & imperium perdiderit, vivusque in agreſti caſa fuerit à Gotthis concrematus.

IULIANUS Apoſtata, Imperator deteſtabilis, dum rerum potiretur, bellum Pannoniæ, quæ nunc Hungaria dicitur, non aliam ob cauſſam moveri voluit, quàm ut regnum illud occupatum in provinciæ formam redigeret. PRINCIPES enim Tyranni omnes vires in occupandis exerunt multis provinciis; an verò juſto illæ titulo occupentur, ſusque deque habent. Cæterum præter ingentes imperii Romani copias Iulianus, ut erat ambitioſus, expeditione illa validum atque numeroſum habuit exercitum, qui maximas longè lateque ſtrages dedit. FRUCTUS enim belli eſt hoſtes vita, & inſontes bonis exuere.

90 Cùm autem caſu quodam die prædatum, more in bellis recepto, exiſſent quinque milites: in juvenem, qui funem portabat venalitium inciderunt, quem cum adimere ipſi ad ligandos mittendosque in paſcua equos vellent, ſummisque cuncti viribus eum extorquere illi contenderent: non fuit vecors in eodem retinendo juvenis, tandemq; ſolus illis prævaluit. Obſtupefacti equites Romani, quod juvenem & ſe & funem contra vim illatam viderent defendiſſe, inſtantiſſimè rogarunt, ne in caſtra ſecum Romanorum proficiſci gravaretur: ibi ſe curaturos, ut ampliſſimum acciperet ſtipendium. EA quippe erat Romanorum munificentia, ut nulli parcerent in parandis rebus eximiis ſumtui.

Nihil eſt tam ſanctum, quod non aliquando violet audacia. Cicer. pro Roſc.

Quot capita, quæ horruêre gentes, funeſti carnifices abſciderunt? Ammian. 15. extrem.

ὑπεῖχε τῇ ἀγχόνῃ τὸν τράχηλον, ὡς τὸν τῆς θεοῦ κόσμον ἐπιχειρήσας περιθέσθαι. Zoſ. 5. de Sere.

Nulla fides pietasque viris, qui caſtra ſequuntur. Luc. 10. Dio. 49.

Armatis nullus divum pudor. Sil. lib. 1.

Deſtruere templa rabioſi hominis eſt, ac plane furentis. Polyb. 5.

Honeſtius eſt alienis injuriis, quàm re ſua commoveri. Cic. Verr. 8.

Sit ſane lentus in ſuo dolore Princeps; reip. injurias ne largiatur. Tacit. Annal. 3.

τὴν βασιλέως φιλίαν μείζω μὲν ἡγοῦμαι μετ᾽ εὐσεβείας, ἄνευ δὲ ταύτης, ὀλεθρίαν ἀποκαλῶ. Theodor. lib. 4. c. 19.

οὐχ ἡ μετάθεσις τοῦ κακοῦ τὸ αἴσχιστον ἔχει, ἀλλ᾽ ἡ τούτου τήρησις τὴν ἀπώλειαν. Nazian. Stob 959.

Ζήλου μὴ τοὺς μεγίστην ἀρχὴν κτησαμένους, ἀλλὰ τοὺς ἄριστα τῇ παρούσῃ χρωμένους. Iſoc. Nicocl.

Principatus, quem ſeditio extorſit, aut ambitus occupavit, etiamſi moribus atq; actibus non offendit, ipſius tamen initii ſui eſt pernicioſus exemplo. Leo Epiſt. 87.

Maximam gloriam in maximo imperio putant (tyranni) Sall. Catil.

A tuerto, à derecho noſtra caſa haſta el techo. Adag.

Tyranni ſine injuria potentiam levem atque inopem eſſe arbitrantur. Cic. pro P. Quintio.

Qui ferro non poſſunt in homine, in ædificia igne graſſantur. Iuſtin. 2.

Δυνατώτερος καλῶς τῷ δύνασθαι χρώμενος. Syn. ep 11.

In pugna uſus amplius poteſt, quàm vires. Veg. 1. 2. 25.

DEO ſalus bonorum virorum ſemper cordi eſt. Philo. de decal.

Vict. in Valentiniano.

Militaris ætatis certiſſima menſura eſt, poſſe fortiter facere. Fabian dec am. 3.

Omnes ſtatu honeſti generoſique, quibus arma ſua ſignaque populus Rom. commiſit. Liv. lib. 23.

Homines cum lædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. Caſſiod. 48. 3.

Magno ubiq; pretio virtus æſtimatur. Val. Max. 5. 4.

Digitized by Google

Nomen erat ei juveni Gratiano, è Pannonia, ut diximus,
Cibalienſi edito, genere neq; inter plebeios infimo, neq; inter cives nobiliſſimo; ſed parentibus, qui de ſudore vultus victitabant, & honeſto in civitate loco erant. Nec ſanè exigui beneficii loco habendum, quòd illum Deus mediocri ſtirpe voluit naſci. ORTUM enim nimis humilem contemtus ſequitur; at natales nimis ſplendidos (faſtus &) ſuperbia comitatur. Deducto ergo in caſtra Romanorum juvene, mox fama percrebuit, ab uno ipſo quinque milites fuiſſe ſuperatos: tantumq; Gratiani promeruit fortitudo, ut non longo poſt tempore ad præfecturæ prætorianæ conſcenderit potentiam, NON enim gratiæ Romani: ſed habilitatis (ac dexteritatis) perſonarum habita ratione, (honores &)munia diſtribuebant militaria.

Cæterùm ut variæ ſunt rerum vices, cùm multi, quemadmodum fieri ſolet, dignitatum ſuarum † Eclipſin (ſi ita loqui fas eſt) paſſi eſſent, & Gratianus ad præfecturæ prætorianæ dignitatem evectus, egregiam in bellis navaſſet operam: FORTUNA, quæ paucis ſæpenumero diebus perficit, quod ne multis quidem annis humana perficeret malitia, huc breviſſimo temporis ſpatio Gratianum provexit, ut imperii Romani gubernaculis adhiberetur. PLUS enim unica faventis fati hora, quàm univerſa mundi valet gratia.

Nec verò Gratianus robore tantum ſingulari excelluit, &
ſtrenuus in præliis, ac proſper in officiis: ſed etiam in filiis
fortunatus fuit. Duos enim cum haberet; uterq; fuit Imperator, Valens ſcilicet & Valentinianus. Cùm autem gloriari filii
poſſint, patrem ſibi fuiſſe fortiſſimum; maiori tamen patri
gloriæ eſt filios habuiſſe tam præſtantes (& fortunatos.)
NULLA enim maior in terris felicitas; quam honoribus o-
pibusque in vita florere, & filios habere bonos (ac pruden- 91
tes,) quibus illa in morte relinquantur.

Porrò † maior è duobus fratribus fuit Valens, qui in Oriente imperavit * quadriennium, inter Imperatores Romanos trigeſimus nonus, cœpta à Iulio Cæſare ſerie, quã tamen ab Octavio ſunt, qui malint inchoare, eum virtute excelluiſſe dictitantes, Iuliumq; Cæſarem excludentes, qui tyranni inſtar imperium uſurpavit. Fuit autem Valens multis inſignitus dotibus: ſed admodum à virtutibus pauper, adeò ut magis forma, quam virtute; fortitudine, quam pietate: divitiis, quàm beneficentia; animi celſitate, quam juſtitiæ a-

amore

Romani ſemper appetentes gloriæ, præter cæteras gentes, atque avidi laudis fuere. Cic. pro l. Manil.

Τὰ μὲν ἄκρα πέφυκε κινδύνους ἐπάγειν, ἴχνος δ' ὕβρις ἔχει. Pallad. Stob. 404.

Deo facile eſt etiam vulgares homines ad ampliſſimam dignitatem perducere. Ioſeph. c. 11.

Nobilitas virtuti potius tribuenda, quam illuſtri generi. Philo. de nobilit.

Romani cives undique fortes viros aſciverunt, & hominum ignobiliũ virtutem, pe ſæpe nobilitatis inertiæ prætulerunt. Cic pro L. Cornel. Balb.

Honeſtas idoneum militem reddit. Veget. 1. 7.

Dum nullum faſtiditur genus, in quo virtus eniteret, crevit imperium Rom. Liv. lib. 4.

M. Aurelius ſuffragatoribus non cito credidit: ſed ſemper diu quaſivit, quod erat verum. Capit.

Gratianus præfectura prætorio ornatur:

† *Sola mori* neſcit Eclipſis neſcia Virtus. Tobia

Sors ſumma in imum vertit, ac verſa erigit. Auſon. Epig. 135.

Fortes fortuna juvat. Liv. lib 8.

Fors æqua merentes reſpicit. Stat. Theb. lib. 2.

Nihil arduum fatis Tacit. hiſtor. lib 2.

Prævalent fata conſiliis Vell. lib 2.

Quid non fata queant? Stat. lib 9.

Felix in Filiis.

Filio comparatus pater inde felicior incipit eſſe, quia vincitur. Sidon 7 epiſt 9.

Nunca del Leon nacio la oveia. Araucan part. 2. pag 123.

Τέκνοις ἀγαθοῖς ἡμῶν καὶ χρηστοῖς, πατρὸς ἔπαινος. Synes. Stob. 687.

οὐκ ἔστι μείζων ἡδονὴ ταύτης πατρὶ, ἢ σωφρονοῦντα καὶ φρονοῦντ' ἰδεῖν τὸν ἐξ αὐτοῦ. Menand. Stob 658.

Πλοῦτος ὁ λαχὼν ποτμὸν ἐπακτὸν ἀλλότριον, θνάσκοντι ... Pind. Olymp. 11.

Quorum † minor Valens, Imp. parum probatus & Arianus.

* *XIV. annos. Oroſ. 7. 33.*

Nec ſumma mala diu multa manent, & ultorem mali ſæpe malum cernere licet. Æn. Syl. hiſtor. Bohem. cap. 41.

ἐν δ' ἐνὶ ἀρχεγόνοιο κάϊνε καὶ Ἀβελ ὑπνώσσει Nazian poëmat.

Magnum periculum eſt quocunque modo à vera ſententia aberrare. Pachym. lib. 5.

more excelluerit. MULTOS enim invenias Principes in conſtituendis reipublicæ (negotijs ac) legibus (gnavos &) induſtrios; at in iiſdem exequendis (lentos,&) ſocordes.

Quidam magis peccari nolunt, quàm ſatis animi ad vindicanda peccata habent. Liv. lib. 29.

Cum autem magna illis temporibus incrementa feciſſet ſecta Arij, hæretici deteſtabilis; Valens Imperator vehementer illa infectus, non ſolùm Arianis patrocinabatur; ſed Chriſtianos etiam orthodoxos (ſummis viribus) perſequebatur, adeo ut multos hanc ob cauſam laicos interficeret, multos clericos carceri manciparet, multos exilio damnaret Epiſcopos, multa everteret templa, multos facultatibus Chriſtianos ſpoliaret. Nam QUI hæreſi ſeſe alligat Princeps, & Eccleſiæ reverentiam exuit, nullum dubitat facinus flagitiumque perpetrare.

Quo major ſpes in juvene eluxit tuendæ pietatis; eo moleſtius in ſene deſiderium fuit neglectæ. Sabell. 8. 8.

Ibi malè credentibus ruinam perfidia generat, ubi recta credulitas fideles exaltat. Fulgent. ad Thraſim. lib. 1.

Hæretici veritatis exules, Optat. lib. 1.

Chriſtiani eſſe deſierunt, qui Chriſti nomine amiſſo, humana & externa vocabula induerunt. Lact. lib. 4. extrem.

Non poteſt hominis amicus eſſe, qui Deo fuerit infidus. Ambr. 3. Offic. 16.

Vaſtas tunc Ægypti ſolitudines, Armeniæ montes, & civitatem Alexandrinam ingens † monialium ac religioſorum multitudo compleverat, inter quos erant viri doctrina illuſtres, vitæ ſanctitate ſpectati, & in Eccleſiæ defenſione (ac propugnatione) conſtantes. Is enim VERE religioſus eſt, qui in pace charitatem ignorantes docendo, & in perſecutione conſtantiam hæreticis reſiſtendo declarat. Porro cum Valens non modo patronus Arianorum, & Chriſtianorum hoſtis; ſed etiam monachorum ac religioſorum perſecutor eſſe; in toto imperio edixit, ut monachi ætate juvenes, corpore validi, animo ſtrenui confeſtim abjecto habitu religioſo, arma caperent, & relicto quiſq; monaſterio ad militiam nomina darent. Non aliam enim ob cauſam inventa monaſteria dictitabat, quàm ut eſſent deformium, cæcorum, claudorum & mutilorum receptacula. Hujus edicti occaſione multa crudeliter facta ſunt, deſolata monaſteria, everſa nobiliſſima cœnobia, martyrio affecti multi eremitæ, fuſtuarium paſſi multi monachi, relegati multi viri illuſtres. VIRI enim egregij monaſterij rigorem & aſperitatem mundi libertati delicijſque anteponunt.

Deſiit eſſe miles ſeculi, qui factus eſt miles Chriſti. IC.

† *monachorum.*

Diabolus ſemper de fratrum pace torquetur. Optat. 2.

Monachi ad unum fidei opus, dimiſſa ſecularium rerum multimoda actione, ſe redigunt. Oroſ lib. 3. cap 33.

Singuli quique cœtus hæreticorum, ſe potiſſimum Chriſtianos, & ſuam eſſe Catholicam Eccleſiam putant. Lactant. 4. extre.

Δεῖ κενὴν εἶναι πάντων τὴν ψυχὴν, τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι δοχεῖον θεοῦ. Syneſ. epiſt. 57.

Nihil animorum meditationi tam aptum, quàm ſolitudo. Sabel. 2. 2.

Πολλὴ ἐν τοῖς ὄχλοις ἡ ταραχή. Juſtin. Stob. fol 54.

Quale poteſt eſſe ædificium, quod de ruina conſtruitur? Optat. lib. 3

Hieron. in Chron.

Neque his contentus (Imperator exectrabilis flagitijs,) cùm
92 *die quodam (Severa) uxor ipſius (fortuito ſermone) Romanæ cujuſdam, cui nomen erat Juſtinæ, formam laudaſſet hac ſola occaſione uxorem illam duxit, non dimiſſa priore conjuge, legemq; mox tulit generalem, † ut impune cuiq; Chriſtiano volenti liceret duas uxores habere legitimas, eaſq; matrimonij ſibi fide ſociare; (ut ſcilicet communi facto crimen legis levaretur,) TYRANNI enim Principes ad tegē-

Monachus vel ſe, vel mundum lugeat, & domini pavidus præſtoletur adventum. Sum ang.

* *Socrates 8. Tripart. 11. & Iornandes lib. 1. hac de Valentiniano binubo referunt.*

Iudices alienis peccatis concedunt, quò facilius ipſos peccare liceat. Cic. Verrin. 5.

Imago eſt innocentiæ inter multos nefas admiſſum. Optat. lib. 1.

† *ut omnes viri qui voluiſſent, impune bina matrimonia ſuſciperent. Iornand.*

Nimis perverſe ſeipſum amat, qui & alios vult errare, ut error ſuus lateat. Auguſt. ad Marcellin. epiſt. 7.

N da vi-

da vitia ſua leges ferunt de vitijs. Magna fuit Valentis, gemi-num, contra Eccleſiæ ſanctionem, contrahentis matrimo-nium impudentia; ſed longè GRAVIUS fuit crimen, quod facto perpetrarat, id pro lege in toto ſancire imperio. VITI-UM enim ſingulare unum tantum inquinat; at lex genera-lis omnes vitiat.

Erant illa tempeſtate in partibus Orientalibus potentiſſi-mi Gotthi, qui in rebus quidem militaribus ſtrenui & in-duſtrij: ut in rebus ad fidem Chriſtianam pertinentibus ma-lè omnino inſtructi erãt, licet omnes aut plerique certè bap-tizati eſſent. Illo enim ævo magna erat in Eccleſia antiſti-tum penuria, quamvis, ſi qui erant, optimi eſſent (& vitæ ſanctiſſimæ.) Cum autem (ut cauſſam pravæ in fide Chriſtia-na inſtitutionis oſtendam) Baptiſmo initiati Gotthi nonni-hil à bellicis quieſcerent tumultibus; miſſis ad Valentem legatis, vehementer rogarunt, ut extemplo epiſcopos ad ſe mitteret catholicos & ſanctos, à quibus fidei Chriſtianæ re-gulam (plenius) diſcerent: NON poſſe rati Imperatores Ro-manos in aulis ſuis epiſcopos (& præſules) niſi virtute (exi-mia) inſignes habere. Verùm Imperator exitiabili pravita-te, cum & hæreſi (Ariana) infectus eſſet, & morem bonos penes ſe habendi epiſcopos pervertiſſet, (no alios enim, quã ſeipſo deteriores præſules circa ſe habebat: Gotthorum po-ſtulatis ſatisfacturus) epiſcopum illis, (à quo erudirentur) miſit Eudoxium nomine, Arianiſmo penitus infectum, qui alios ſecum epiſcopos adduxit (itidem) hæreticos: un-de factum, ut Gotthorum Reges ac Principes ſupra du-centos annos Ariani fuerint. Nimirum (hoc monitos exem-plo) VIGILANTISSIMOS decet eſſe principes catholicos, ne ſuis temporibus hæreticorum contagio regna ſubditique ipſorum contaminentur. SERO quippe peſtis hæreticorum & hæreſeon è terra, ubi ſemel invaluit, exce-dit.

Diximus, quàm exigua fuerit hic Imperator erga CHRI-STUM fide, quantum damni dederit Eccleſiæ (Chriſtia-næ) Videamus (jam) quem habuerit vitæ exitum. RARO enim malæ vitæ homo mortem ſortitur bonam. Cùm eſſent Gotthi ab Hunnis Pannonia expulſi, in Thraciam ſtatim venerunt, Romanorum imperio ſubditam: & Valens Impe-rator ſine ulla fœderis pactione in partes eos ſuas ſuſcepit: quod dementiæ potius, quàm prudentiæ fuit tributum. Eſt e-nim

Pernicioſiſſimus eſt malæ rei maximus quiſque autor Fab. declam. 3.

Privatam ignominiam publico ſcelere obtexit Oroſ. 1. 3

Nequitia facilè imitatores invenit. Phil. de ſpecial.

Gotthi epiſcopos petentes.

Cum de Deo res agitur, non levis reatus eſt, ſi quod ad ſalutem pertinet, taceatur, Fulgent ad Traſim. lib. 1.

Minoris exceſſus eſt veritatem non agno-ſcere, quàm in ea agnita non manere, Gre-gor diſc. p. 280.

Qui ſummum veritatis amiſit, ſemper er-ret, neceſſe eſt Lact. de ira Dei cap. 6.

Ibi vitiorum illecebræ ſunt, ubi regmen putabatur eſſe virtutum. Hieron. Eccle-ſiaſt. 10.

λοιδορῆσαι τοὺς πονηροὺς οὐδέν ἐστ' ἐπίφθο-νον. Ariſtoph. Equit.

Licet potentes, ratione ſui ſtatus ſint præ aliis minoribus honorandi in communi-bus; non tamen in his, per quæ juſtitia læ-deretur. Lyra Levit. 19.

Arianos à Valente accipiunt.

Deum nulla alia re contra homines conci-tatur, quam ab initio recepti cultus muta-tione. Pach. 16.

Hæretici humiliter irrepunt, blandè ca-piunt, molliter ligant, latenter occidunt, Leo de jejun. x. menſ. ſerm. 3.

ἀπατῇ ταῖς πείραις τοὺς ἀθλίους νο-μίσας, ἐ λήψῃ τὴν νίκην ἀπονητί. Theo-dor. 4. 34.

Ea putatur gloria vanitatis, nullis cedere viribus veritatis. Aug 5 civ. 17.

Melius putatis non vinci quàm confeſſæ cedere atque annuere veritati. Arnob. l. 6.

Vive pius, moriere pius. Politian.

Bona malaque poteſtas à Deo ordinatur, ſed bona propitio, mala irato, Iſidor. de prælat.

Ab Hunnis pulſi in Thraciam tranſeunt.

Car volontiers par un commun accord La belle vie engendre belle mort. Ron-ſard. tom. 9 pag. 52.

Oroſ 7. 33. Paul. Diac lib. 11.

Magna ſtultitia tale præſidium inducere, quod viribus aut multitudine cives ſupe-ret. Polyb. Lib. 2.

nim regula generalis, GENTEM bellicoſam & peregrinam
(damno &) exitio ſemper eſſe regno terræque in qua mora-
tur. Manſerunt (autem) Gotthi annos aliquot in Thracia,
93 ut nullæ inter ipſos Romanoſque oriretur turbæ. Deinde
verò propter intolerabilem avaritiam Maximi ducis Roma-
norum, Gotthis annonam denegantis, qui tanti Romano-
rum amici fuerant, tam atrox inter illos bellum fuit coor-
tum, ut cauſſam exitij Romæ Italiæque præbuerit. Veriſſi-
mè enim NULLÆ inimicitiæ (capitaliores vel) pernicioſio-
res ſunt, quàm ubi ex amicis hoſtes fiunt.

Inflammato igitur bello, Gotthi (univerſa populantes) per Thracias ſeſe infudêre, dum nullam relinquerent arcem, quam non everterent: nullam occuparent urbem, quam non diriperent: nullum deprehenderent hominem, quem non occiderent: nullam caperent fœminam, quam non ſtuprarant: nullam intrarent domum, quam non ſpoliarent. In ſumma (brevi ſpatio) ſatis ſuperque factis Gotthi, quàm infeſto eſſent in Romanos animo, declararunt. Neque mirum ulli videatur, tantum damni barbaros intuliſſe, cum propter peccata noſtra PARIA vel graviora etiam inferant hodie Chriſtiani. Eſt enim MILITUM proprium, ut quæ in bello rapiunt, ea in pace reſtituenda neminem obligatum eſſe dictitent.

Agebat interim, dum hæc gerebantur, Valens Antiochiæ; cumque validiſſimum ibi coëgiſſet exercitum, maximeque ab Italia accepiſſet auxilia: ipſe in caſtra Romanorum proficiſci, prælioque cum Gotthis decernere ſtatuit, qua in re animoſiorem ſe, quàm prudentiorem præbuit. PRINCEPS enim in conflictu non plus, quàm unius viri vicem implere pugnando poteſt: at ſi occumbat, ut pereundum ſit omnibus, facit.

Cum ergo validiſſimi utrinque exercitus Gotthorum & Romanorum commiſſi eſſent: longo acerrimoque inter ſe certarunt prælio, ubi primo ſtatim Gotthorum impetu perturbata Romanorũ equitũ turmæ nuda peditum deſeruêre præſidia: qui mox undique equitatu hoſtium cincti, funditùs cæſi gladiis inſequentum contriſque perierunt. Juraverant enim barbari, eo die Gotthos vel morituros univerſos, vel in perpetuum Romanorum nomen deleturos. (In hoc autem conflictu) Imperator lethaliter vulneratus, cum prælio ſe victum cerneret, fugâ ſaluti conſulere ſtatuit. Sed FORTUNA quem

Dum ſibi quiſque contra æmulos ſubſidium vocat; accitus in partem adverſus omnes valeſcit Tacit. annal. 6.

Fame & iniuriis adacti in arma ſurgunt.

Adituq; ſequendos Barbaris o Romana dedit diſcordia bello. Claudian. bell. Get. 287.

Acetum vini filius. Proverb.

καὶ ἐκ φίλων εἰς φίλους χαλεπώτεραι λῦπαι, ἐνθυμεῖσθαι. Liban. Stob. fol. 722.

Ira de hermanos, ira de diablos, Adag.

Strenui ignavique in victoria idem audent. Tacit. Hiſtor. lib. 2.

Omnia ſequuntur armatos. Curt lib 5.

Quod noſtra, quales fuerint operarii? dummodo quod operatum eſt, bonum eſſe conſtet Optat. 3.

Quodcunq; libuit, facere victori licet. Sen. Troad.

ἐγγυῶδες καὶ ... μαλάξασθαι λεπτοῖς, ἐ τύπον ... τὸ βάρβαρον. Nicet. Alex. Duc. Murz.

Victoria ratio non redditur. Tacit. Hiſtor. lib 4.

Sunt quædam belli jura, quæ ut facere, ita pati fas eſt. Liv. lib. 31.

Quæ fortuna coëgit ita fieri, eadem cogit tueri factum. Idem. lib. 31.

Nunquam temeritas cum ſapientia commiſcetur. Cic. pro M. Marcel.

Ce grand Dieu bien ſouvent des Princes l' appareil Tranche au milieu de l' œuvre & leur rompt le conſeil. Ronſard. 7. 71.

ὁ στρατηγὸς αὐτὸς ... στρατιωτῶν. Ariſt. Rhetor. Alex 1.

Ducis unius ſpiritu omnes vivunt. Curt. lib 9.

Μὴ προτιμᾶν τὸν στρατηγὸν αὐτοχειρὶ πολεμεῖν. Onoſ. 35.

Quia fecit, quod non debuit, paſſus eſt, quod meruit. Faſc temp.

Ut in periculis virtutem impigram eſſe convenit & audacem; ita cum res poſtulat, regibilem & conſultam. Ammian. 16.

Non decet, quem manus armavit, ab inermibus pedibus auxilium petere. Saluſt. Jugurth.

Si ſemel hoſtes prævenerint occupatos; metu univerſa turbantur Veget. 3 1.

Hic ſolet eventus facta nefanda ſequi. Ovid Heroid. 14.

Ferme fugiendo in media fata ruitur. Liv. lib. 8.

NA quem ſemel perſequi cœpit, non ante conſiſtere patitur, quàm aut extinctum aut peſſundatum videat. Cùm ergo infelix Imperator in caſulam ſe paſtorum abdidiſſet, ab inſequentib⁹ hoſtibus deprehenſus, igne hinc inde inde injecto, vivus ſauciuſq; concrematus eſt; atque ita uno die (& animam) & vitam, & dignitatem, & imperium perdidit.

Iuſto Dei judicio vivum incenderunt, qui propter eum etiam mortui vitio erroris arſuri ſunt. Oroſ. 7.33.

Meritò malus punitur affectus, etiam cui non ſuccedit effectus August. 16 civ. 4.

Exemplo diſce timere meo. Propert. 3. eleg. 11.

Magna ducum vetare priorum funera. Stat. Theb. 11.

Pene id eſt fidem nolle aſſerere, quod negare Fulgent ad Thraſim. lib. 1.

Chi fa quel che non debbe, Gl' auuien quel che non crede. Guic. pag. 49.

Error viæ termini parit errorem. Petrar. 8. epiſt. 2.

Omnia proſperè eveniunt ſequentibus Deum, adverſa ſpernentibus. Liv. lib. 5.

ÆQUUM ergo eſt, ut oculos aperiant legentes iſta Principes ac megiſtanes, ne offendere Eccleſias, dehoneſtare ſacerdotes, & tolerare (ac fovere) hæreticos (maloſq; Chriſtianos) audeant. Cum enim Valens Imperator pœnas dederit, non 94
eſt quod impunitatem ſperent; cum regula ſit minimè fallax, PRINCIPES, qui mali fuerint Chriſtiani, in hoſtium (ut plurimum) ſuorum manus incidere.

CAPUT XXV.

De Valentiniano Imperatore, ejuſque filio Gratiano, qui D. Ambroſij tempore imperarunt, & quòd ſinceri eſſent Chriſtiani, Principes fuere & potentiſſimi & fortunati. Item, quod ſæpè victorias DEUS Principibus magis propter lacrymas precantium, quam per arma pugnantium largiatur.

Vbi de religione, ibi de vita quoque agitur Philo in Flacc.

Summa ingenuitas eſt, in qua ſervitus Chriſti comprobatur. Vincent.

Nullius injuria eſt, cui Deus omnipotens antefertur. Ambroſ. ad Valentinian.

Generoſiſſimus, non qui claritate naſcendi, ſed qui virtute maximè excellet. Fab. lib. 1. cap. 1.

Reſpuenda eſt utilitas noſtra, ubi divinitatis eſt injuria. Ambroſ. Luc. 18.

Nihil eſt, quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fides in Principe. IC.

* *Tribunum ſcutariorum, P. Diac.*

Ipſi animi, magni refert, quali in corpore locati ſint. Cic. Tuſcul. 1.

Ille verè credit, qui exercet operando, quod credit. Gregor. hom. 26.

Conciliat animos hominum comitas affabilitaſque ſermonis. Cic. offic. 2.

Quanto magis honoris celſitudine clares, tanto temetipſum mente humilies. Iſidor. de prælat.

VALENTINIANUS & Valens fratres fuêre. Sed Valentinianus natu major in munere patri ſucceſſit, ut eſſet ſcilicet * Præfectus prætorij. Erat enim LEX Romanis uſitatiſſima, ut patri, qui ad mortem uſque apud populum Romanum gratioſus fuiſſet, defuncto, jure hæreditario filius (in honore & munere) etiam citra petitionem, ſuccederet. Erat Valentinianus juvenis venuſtiſſimus, facie candida & rubicunda, corpore exacto & valente, & quod caput eſt, Chriſtianus ſincerus, omnibuſque in univerſum propter jucundam converſationem cariſſimus. NULLA enim in viro nobili virtus affabilitate (& comitate) amabilior.

Quo tempore Julianus Chriſtianos acerrimè perſequebatur Valentinianus ſcutariorum tribunus erat: quem cum Chriſtianum eſſe (conſtantem) Julianus ſciret, miſit qui imperarent, ut aut Imperatorum Romanorum dijs immolaret, aut militia diſcederet. Maluiſſet ſanè Valentinianum interficere Julianus; ſed non auſus eſt propter LEGEM Romanorum inviolabilem, qua cautum erat, ne quis civis Romanus, niſi Senatus ſententiâ damnatus, occideretur. Valentinianus ergo mandato Imperatoris cognito, ut ſcilicet

Cenſuit juſtius fieri, ſi inter perfectos CHRISTI, quam ſi inter præfectos (Cæſaris) conſtitueretur. Sidon. 7. 12.

Fidem conſtantia probat. Caſſ. 3. ep. 24.

Non quod Rex juſſit, ſed quod DEUS imperat, audi Victorin. de fratrib. Machab.

Deo timor, honor Regibus exhibendus. Fulgent. ad Traſim. l. 1.

aut tribunatum amitteret, aut à fide Chriſtiana deficeret; non * ſolum honorem, quem gerebat, reliquit; † Verum etiam pecunias ſtipendij nomine ſibi debitas remiſit; utque tantò melius Chriſtianæ vacaret religioni, (urbe relicta) in cœnobium ſe contulit exulatum, duoſq; ibi annos & dimidium incluſus præclarum animi pij ſpecimen dedit, MAGNUM enim hominis verè Chriſtiani argumentum eſt, ſi quis ſponte omnibus rebus mundanis nuncium remittit.

Cæterùm Julianus expeditione in Perſas ſuſcepta, ex improviſo in prælio vulneratus, repente exanimis concidit. ADVERSIS enim fortunæ caſibus æquè Imperator cum univerſa dignitate delicijſque ſuis obnoxius eſt; atq; paupercimus quiſque (bajulus,) cui [frigida] ſingulis noctibus
95 terra pro cubili eſt. Porro Juliani morte Romæ nunciata, unanimi omnium conſenſu Valentinianus Imperator fuit electus; & qui pro nomine CHRISTI exilium paſſus fuerat, ei juſtiſſimè corona data eſt Imperij. PARVI ergo quiſque pendat, quæ poſſidet, perdere; parvi æſtimet pro Chriſti gloria abijci. Etenim MILLE annis non tantum nos poſſunt homines deprimere, quantum una Chriſtus hora nos poteſt extollere.

[Circa idem tempus, nempe] anno ab Urbe condita M.CXIX. apud Atrebates multa & vera lana, eaque puriſſima de nubibus pluviæ mixta defluxit, ut ea tum uteretur, tum locupletaretur tota regio. Grando item eodem anno Conſtantinopoli miræ magnitudinis decidẽs nonnullos homines extinxit,* nulloſq. in agris greges reliquit. Per eadem tempora terræ motus per totam Italiam factus eſt, & in Siciliam uſque ſe extendit, quo multa ædificia, & innumerabiles fermè mortales ruinis oppreſſi, & ſuper omnia mare littora egreſſum multas ſubmerſit urbes maritimas.

(Sed ut ad novum Imperatorem Valentinianum redeamus) narrat Paulus Diaconus libro XI. de geſtis Romanorum, Valentinianum Imperatorem ſolerti fuiſſe ingenio, vultu decentem, animo gravem, ſermone cultiſſimum, quanquam eſſet in loquendo parcus; in puniendis ſceleribus ſeverum & vehementem; in negotijs induſtrium, in adverſitatibus tolerantem, ſceleratis infeſtiſſimum, in cibo * potuque temperantem; virtute præſtantibus & religioſis amiciſſimum, ut omnium judicio moribus Aureliano Imperatori ſimillimus diceretur.

Quia nobilior in fide, quàm in honoribus eſſe cupiebat. Ruffin. 11. cap. 30.

† *Fideliter ſciens & graviora Dei eſſe judicia, & meliora promiſſ.* Oroſ. 7. 32.

L'arbor ch'al tempo rio foglia non perde, moſtra, ch'a prima vera era ancor verde. Arioſt. 41. 2.

Sub CHRISTI nomine probra placent. Paulin.

Nulla regni fortuna eſt tranquillitati exempi præferenda Æn. Sylv Hiſt. Bohem. 11.

Sic miſericors Deus impia conſil a impii morte diſſolvit Oroſ. 2. cap. 18.

Ammian. lib. 25.

Tolle jactantiam, & omnes homines quid ſunt, niſi homines? Auguſtin. 5. civit. 17.

ὁ βασιλεύσας μισθὸν τῆς ὁμολογίας τὴν βασιλείαν ἐδέξατο. Theodoret. lib. 3. cap. 16.

Qui pro CHRISTI nomine amiſerat tribunatum, tribuente CHRISTO, in locum perſecutoris ſui accepit imperium. Oroſ. 7. cap. 32.

Qui apud Deum dives eſt, pauper eſſe nunquam poteſt. Lact. 6. cap. 12.

Lucrum eſt pietatis nomine facere damnum, Tertul. apol. 29.

Paull. Diac. 11.

Dira miſeram urbem terruêre prodigia; miſeram utque, quæ hinc fremitu hoſtium, inde nequitia dæmonum terrebatur. Oroſ. 4. 13.

**mq; gregibus paſc. nubes pepercit.*

Ammian 26. fin. Oroſ. 7. 38.
Zonar. tom. 3. Zoſim lib. 4.

Terræ motus turbarum eccleſiaſticarum indicium. Socrat. hiſt. Eccl. lib. 7.

ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Proverb.

Ita ſit in Principe virtus humilitatis, ne diſſolvatur vita ſubditorum in vitiis. Iſidor. 3. etym. 42.

Nullus bonus ſibi ſoli eſt bonus. Leo ſerm. de Laurent.

Virtus libenter prodeſt publicè omnibus. Philo quod om. prob. liber.

** vinoq; quanto avidiorem G.*

illam probaſſet Senatus; niſi & patrem virtute excellentem, & moderatum (optimeq; educatum) eſſe adoleſcentem perſpexiſſet. Sed tum hoc, tum plura etiam, quàm fecerat Senatus, de populo Romano Valentinianus promeruerat: Eſt enim ÆQUISSIMUM in honoribus aſſignandis, Principes paternorum potius rationem habere meritorum, quàm ætatis teneræ filiorum. Cæterùm adeò per ſe moderatus Gratianus, tantuſq; evaſit Chriſtianæ religionis aſſertor, ut NON MINORI Populo Romano, à quo fuit electus, jucunditati, quam patri, dum vixit, lætitiæ fuerit: qui quidem immortalem in eo ſui memoriam poſt obitum reliquit: IN FILIO namque virtute præſtanti ſemper vivit patris defuncti memoria.

Anno autem ab V. C. M.C.XXXII. cum jam dudum Auguſtus fuiſſet creatus; ex aſſe hæres & unicus Romanorũ Imperator, Gratianus, de quo dicebamus, à toto Populo Romano fuit declaratus, mortuo Valente patruo, & Valentiniano patre: Qui cum jam imperij gubernacula ſuſcepiſſet, & multi Epiſcopi catholici, inde è tempore Valentis patrui exularent; mox gratianus Princeps optimus omnes epiſcopos Arianos in exilium ire; Orthodoxos verò reverti ad Eccleſias quemlibet ſuas juſſit; magnumque in eo veri (ac religio-
97 ſi) Principis ſpecimen dedit. NULLUM enim juſtitiæ convenientius opus, quàm ad retundendam improborum malitiam, dignitati priſtinæ bonos reſtituere.

At primo imperij Gratiani anno, Germani Gallique ab Imperio Romano defecerunt, non ſolùm parere illi detrectantes; ſed ad ſubjugandum etiam illud ingentes formidabileſque cogentes copias, Gratiano tanquam juveni & animum, & vires ad defenſionem illius defore cogitantes. Nam SUB PRINCIPIBUS nimis adoleſcentibus ingentes ſemper calamitates perpeti regna ſolent.

Cæterum defectionis Galliæ Germaniæque fama Romæ cũ increbuiſſet; ad omnes Imperator Epiſcopos orthodoxos ſcripſit, ut hujus periculi gratia devotas in Eccleſijs ſuis inſtituerent precationes, nec non ſolennes tota urbe ſupplicationes fieri curavit, ut à populo ſuo DEUS iram juſtè averteret. PRIUS enim precibus DEUM placare * veri Chriſtiani, quàm hoſtes armis propulſare debent. Neque verò minus in hoc, quam in † cæteris Principis Chriſtiani officio functus eſt Gratianus. SÆPE enim DEUS victorias Principibus pro-

M. Aurelius Commodum, Macrinus Diadumenum filium imperii conſortem habuit. Lampríd.

Natalibus ſervanda reverentia. Sidon. 7. epiſt. 9.

Ad honorem præſentium accedat dignitas antiquorum, & laus patrum filiorum redundet ad gloriam. Pet. Chryſolog. ſerm. 85.

Dantur multa nominibus Auſon. Gratiar. act.

Virtutis eſt, quàm ætatis curſus celerior. Cic Ph l 5.

A criſpito ſuo virgulta non diſcrepant. Caſſiod. 2. 24.

τί πατρὸς θάλλοντος εὐκλείας τέκνοις ἄγαλμα μεῖζον, ἢ τί πρὸς παίδων πατρί. Sophocl. Antigon.

Initia regni ſui rerum omnium Domino dedicat Gratianus. Theodor. lib 5. c 1. & 2.

Sæpè per regnum terrenum cœleſte regnum proficit, Iſidor. de præ'at.

Converſio potentium ſeculi multum militat acquiſitionibus CHRISTI. Fulgent. epiſt. 6.

Æquum eſt, eſſe eos chariſſimos bono Principi, quos invisiſſimos fuerunt. Plin. paneg.

Cum impiorum caſtigatione bonorum reſtitutio inviſta eſt. Nicet. Alex. Duc. Murzuf. extrem.

In omni conflictu, non tam prodeſt multitudo, quàm virtus. Veget. 1. 8. *Ammian. l. 6. 18.*

Curſus ætatis non expectandus in feſtinatione virtutis Plin. pan.

Debet virtutem, qui contulit dignitatem. Leo ſerm. anniv 1.

τὸ δυνατὸν ἐν τῷ μηδὲν ... τὸ φρόνιμον ἐν τῷ μὴ πάντα ... Onoſand. 1.

Θεῶν δ' ἵλεων ὄντων ... Xenoph. 7. expedit. Cyr.

Lacryma, quæ ex compunctione cordis veniunt, & inimicum vincunt, & nobis donum lætitiæ triumphalis acquirunt. Fulgent. epiſt 3.

Contra hoſtes magis orando, quàm feriendo pugnat Theodoſius. Auguſtin. 5. civit. 26

* *Principes.*

† *reducendo præſulibus piis. C.*

Digitized by Google

propter orantium magis lacrymas, quam per arma concedit pugnantium.

Facile eſt momento, quo quis velit, cedere poſſeſſione magnæ fortunæ; facere & parere eam difficile atque arduum eſt. Livius 24.

Parum eſt adipiſci aliquid potuiſſe; plus eſt quod adeptum eſt, poſſe ſervare. Cypr. 1. ep. 22.

Majus dedecus eſt parta amittere, quàm omnino non paraſſe. Saſt. Iugurth.

His autem ita conſtitutis & eventu Deo commendato, Gratianus bello ſe parare, atque ipſemet pugnæ intereſſe ſtatuit: atque ita cùm in priore illo Principis Chriſtiani munus expleverit; in hoc Imperatoris fortiſſimi functus eſt officio. INGENS enim dedecus foret Principibus, ſi quod anteceſſores virtute induſtriaque pepererunt, per ſocordiam ipſi deſidiamque amitterent.

Ἅπαντες νομίζουσιν ἐν τοῖς πολέμοις τὸ πλῆθος ἢ μετρίαν ῥοπὴν ἔχειν πρὸς τὴν νίκην. Ariſt. Rhet ad Alex. 9.

† *Colmariæ vicinam*

Χειρῶν δεῖ τῷ πολέμῳ, καὶ οὐκ ὀνομάτων πολλῶν. Syneſ epiſt 78.

Bellum robore, non numero confici ſolet. Oroſ. 2. 16.

A diſcriminibus ducem abeſſe oportet, ne cum eo univerſa rerum ſumma periclitetur. Polyb lib. 10.

Τὴν κεφαλὴν πεφύλαξε, κἂν ᾖ τὸ σῶμα σπουδαῖον. Herod. lib. [illegible].

Tu, cujus ex vita omnium fata pendent, ad ullum diſcrimen accedas? Pacat. panegyr.

Cùm autem multis partibus numeroſior eſſet hoſtium exercitus, quàm Romanorum, & caſtra jam utrique apud † Argentuariam (Galliarum oppidum) contuliſſent: Romanos utpote numero paucos ingens inceſſit pavor; (nec ſanè injuria.) IN BELLO enim virium exuperantia dubiam exoptatæ ſpem victoriæ reddit. Hoc animadverſo, Imperatorem adierunt Romani, & ne prælio decertaret, (inſtantiſſimè) obſecrarunt, quoniam numero forent hoſtibus impares. Neque omnino malè conſulebant. NEQUE enim Principem cordatum decet vitam dignitatemque in aleam temerè mittere. At Gratianus, vultu nihil mutato, neque in verbis quicquam hæſitans, circumſtante frequentiſſima equitum corona, in hanc ſententiam reſpondit.

Neceſſaria, nec prorſus voluntaria eligentes pericula Deus ſemper adjuvat. Procop.

Por razon o. ultra à vezes veo, que ſa le vencedor el que fue reo. Araucan pag. 319.

Deo vel privatus vel militans ſervit, qui fideliter eum diligit, qui Deo regnat autore. Veget lib. 2 cap. 5.

Nulla cognatio propior, quàm patriæ. Cic. Philipp. 5.

Prudens & cura eorum, quæ ſuperſunt, cuſtodia incerto eventui & periculo præſtat. Niceph. Greg. lib. 5. cap 7.

Præcipuus conſilium periculi præſentia. Apu. lib 9.

Turbula ſunt eorum conſilia, qui ſibi ſuadent. Curt lib. 7.

Non eſt conſiliis juxta metum locus. Dio. lib. 42.

Se ſei contra dodici ſaranno, hor altro ſi può ſperar, che biaſmo e danno? Arioſt. 36. 59

προσιόντες μὲν πάντως δυνάμει καὶ χρήμασι πεποιθότες ἀντέχεσθαι τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐπιτρέψαι τῇ Σωτηρίᾳ. Diod. lib. 19.

Deus virtutem non injuriarum autoribus, ſed eis a eas ſe defendentibus impertit. Polyb lib. 15.

CAPUT XXVI.

Oratio Chriſtianiſſima, Gratiani Imperatoris prælio certaturi. 98

AGnoſco ſingulare veſtrum, equites, & commilitones, in me beneficium, quòd venditis fortunis veſtris, ipſimet ſocij voluiſtis eſſe hujus expeditionis; qua in re veſtro fungimini officio. FORTUNAS enim ſuas poſtponere, vitamque periculo objicere, defendendæ tantummodò patriæ gratiâ decet. Cùm autem vobis gratias agam pro ſocietate ſingulares; longè majores habeo pro conſilio, quod in præſentiarum mihi datis, fideliſſimo. IN MAGNIS enim conflictibus raro ſimul inveniuntur conſilium ſanum, & animus fortis. Sanè ſi humana fretus potentia bellum hoc ſuſcepiſſem; jure pugnam propter hoſtium multitudinem, & noſtrorum paucitatem diſſuaderetis: quoniam, ut dixiſtis, DIGNITATIS arbitrium non temerè fortunæ ſuſpectæ (& infidæ) committendum eſt. Ego verò BELLUM hoc tam formidabile, tam periculoſum ſuſcepi, certiſſimè

Digitized by Google

certiſſimè perſuaſum habens à nobis ſtare juſtitiam: Et QUONIAM Deus ipſamet juſtitia eſt; victorem me illius beneficio fore confido. In BELLIS enim aſperis plus juſtitia Principibus, quam tuentur, quàm multitudo, quam ducunt, armata prodeſt.

Cùm igitur juſtiſſimam me cauſſam tueri ſciam, illiusque judicem ſolum DEUM ſumſerim: SI TIMORE humano perculſus prælium detrectarem; mihi ipſe videor infamiam (maximam) conciliaturus, quaſi Princeps ſim exiguæ fidei; & DEUM inſimulaturus, quaſi judex ſit parùm juſtus. SÆPE enim ibi Deus potentiam maximè exerit ſuam, ubi maximè imbecillitas diffidit humana. Cùm ergo & à me geratur, & propter me ortum ſit bellum, & propter me militiam ſuſceperitis; prælium inire omnino decrevi: In quo SI OCCUBUERO, in defenſione me juſtitiæ mori certus ſum; quod & mihi glorioſum & animæ meæ ſalutare erit. MORI enim pro juſtitia non eſt mori; ſed morte vitam permutare & comparare.

Quòd ſi hæc faciendo vitam perdidero: gloriam tamen non perdo; & ſimul quod Reipubl. debeo, perſolvo: Cùm PRINCIPI bellum, quod ad ipſum propriè pertinet, (plagarum formidine) alieno gerere ſanguine turpiſſimum ſit.
99 Experiar ſcilicet hodierno prælio, ſitne à voluntate divina profecta electio mea: Quòd SI in eo Deus fortè me occidit; ſignum eſt, quòd meliorem me reipublicæ (bono) Imperatorem reſervârit: SIN vitam mihi pro ſua conſervat miſericordia; ſignum eſt, quòd aliis me rebus melioribus reſervet. Omnino enim HOSTILIS gladius nihil aliud eſt, quàm proprii peccati caſtigator.

Equidem non ante tertium diem prælium committendum eſſe cenſeo; ſed omnes hac nocte confitebimur, & cras ad ſacroſanctam Synaxin accedemus, condonantes ſimul inter nos fratri quisque ſuo, ſi qua ſumus affecti injuriâ. SÆPE enim etſi juſtè indictum (& ſuſceptum) bellum ſit; tamen propter peccata illud adminiſtrantium adverſa in eo plurima eveniunt. Triduum ubi præterierit, nosque & confeſſi fuerimus, & Euchariſtiam perceperimus, & alter alteri ignoverimus; FACIAT DEUS, quod ipſius tulerit voluntas. Equidem prælio intereſſe decrevi, de quo vos dubitare commilitones nolo. MIHI enim hodie vel vivendum, vel moriendû: Si vinco; quod volo, aſſequor: ſin morior; quod debeo, præſto.

O Nihil

τῷ θεῷ ἡ νίκη ἕπεται, καὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ στρατηγουμένοις προσγίνεται. Theodor. δ. λγ.

Plus fiducia in belli cauſa, quàm in apparatus robore ponendum. Dio. lib. 50.

γένοιτο μέντ' ἂν πᾶν θεοῦ τεχνωμένου. Sophocl. Ajac.

Hoc eſt proprium Dei, inexorata beneficia præbere feſſis atque invalidis rebus & multiformi ſemper aſperitate vallatis. Arnob. lib. 4.

Quidquid humana ope majus, Deo permitte curandum. Symm. lib. 2. ep. 8.

Re in arcto poſita, non differt Deus beneficium. Cypr. de Cœn.

ὑπὲρ τῶν δικαίων κινδυνεύοντας δεῖ ἐλπίζειν ἄμεινον ἀγωνιεῖσθαι τῶν ἐχθρῶν. Iſocrat. Archidam.

Cum juſtitia ſpes bona de armorum potentia propoſita eſt. Dio. lib. 41.

O fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria eſt potiſſimum reddita! Cicer. Philip. 14.

Prælium ineundum ea mente, ut victoriam ſperes, mortem non recuſes. Curt. lib. 5.

Cui me mallem componere, quàm qui & victus dabit & victor per ſecula nomen? Sil. lib. 10.

Propoſito prælio certam ſibi ſpondere fortunam, non tam eſt fiducia militum, quàm felicitas imperatorum. Mamert. paneg.

Honeſtam mortem fortes viri voto quoque expetunt. Curt. lib 7.

Ben morendo honor s' acquiſta. Petrar. I. Can. 14.

Πιστεύομεν τῇ τύχῃ ἐκ τοῦ θείου μὴ ἐλασσώσεσθαι, ὅτι ὅσιοι πρὸς οὐ δικαίους ἱστάμεθα. Thucyd. lib. 5.

Δεῖ καθαρὰς τὰς δυνάμεις ἐξ ἁμαρτημάτων εἶναι, καὶ οὕτως μετὰ θάρρους ἀποκινῆσαι. Leo διατάξ. κ'.

Μᾶλλον πεφόβημαι τὰς οἰκείας ἡμῶν ἁμαρτίας, ἢ τὰς τῶν ἐναντίων διανοίας. Thucyd. lib. 1.

Noſtris vitiibus, cùm à deterioribus ſuperamur, agnitis, magnorum atq; admirabilium ſucceſſuum cauſas uni Deo acceptas referamus. Nic. Greg. 4. 6.

Si jam adeſt vitæ meæ finis, in quo tandem opere melius extinguar? Curt. lib 7.

Hanc ego vel regno victor, vel morte tenebo Victus humum. Claudian. bell. Getic. 530.

Præclaræ mortes ſunt imperatoriæ. Cic. 2. de fin.

Digitized by Google

Virtus non numerum penſat, ſeu corda virorum. Guill. fol. 288.

Plus in negotiis gerendis res, quam verba proſunt. Cic.

Facta mea, non dicta vos milites ſequi volo. Liv. lib. 7.

Bella manu conſtant: at conſultatio dictis. Homer. Iliad. 5.

Sibi benè conſcio ipſa quodammodo ele . enta famulantur. Sidon. 1. 7.

Nihil addam amplius, niſi ut VIDEAT quiſque & faciat, quod muneris ſui ratio poſtulat, militem ſe eſſe Romanum cogitans, & pro populi ſui libertate pugnare, cùm EO JAM redacti ſimus, ut plus nobis opera pauca, quàm multa verba proſint. PACIS enim conſervandæ lingua interpres eſt; bello verò patrando lancea ſervit.

Ducis præſentia plurimum militibus indit alacritatis. Polyb. lib. 10.

Τόλμη δικαία καὶ θεὸς συλλαμβάνει. Menand.

Hinc ſecula diſcant Indomitum nihil eſſe pio, tutumve nocenti. Claud. 4. Coſ Honor, 99.

His dictis, & triduo elapſo, prælium Gratianus, cui ipſe interfuit, commiſit; quod utrique aſperum & cruentum fuit. Sed ad extremum victoriam Gratianus ex hoſte conſecutus eſt, & ſupra XXX. millia Gallorum & Germanorum ceciderunt, cùm haud plus quàm quinq; millia Romanorum prælio interfuiſſent. SOLUS enim ille exercitus incolumis eſt, qui voluntati divinæ gratus acceptusq; eſt.

* *parvas.*

Dei tam potentia ſunt adjutoria, quàm vera promiſſa. Leo ep. 92.

Φανερῶς (τὸ θεῖον) ἀπεχθάνεται τοῖς τὴν ἀσέβειαν προχειριζομένοις ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν. Diodor. 14.

Capiant ergo exemplum ab hoc Principe omnes Principes, QUANTI ſua interſit cogitantes, ſi boni ſint Chriſtiani, & quàm parvi in aſperis prælis belliſque referat * ingentes habere copias; quanti contrà faciendum ſit Deum habere propitium. MAGIS enim animum peccata operta, quàm hoſtes aperti debilitant.

Quanto magis quis Deo ſervire deſiderat, tanto magis in ſe excitat adverſarior. Ambr. Pſal. 118.

Pro veritate certandum non armata potentia, ſed ſpotentiore patientia. Aug. 18. civ. 54.

Imperium cupientibus nihil medium inter ſumma aut præcipitia. Tacit. hiſtor. 1. Oeoſ. 7. 33 & Ammian. lib. 29.

Natura mortalium avida imperi, & præceps ad explendam animi cupiditatem. Salluſt. Iug.

Regna cum ſcelere omnibus exiliis graviora. Sen. Theba 4.

Inſatiabilis animus humanus eſt, quod fortuna ſpondet, ad altiora & non conceſſa tendit. Liv. lib. 4.

Quid eſt dignitas in indigno, niſi ornamentum in luto? Salvian. lib 4.

Tyrannorum cupiditates ſunt infinitæ. Dion. lib. 2.

Ἐπὶ στρατηγίας μὲν ἔπαινος ἡ τῶν πολεμίων καταστροφή. βασιλείας δὲ ἡ τῶν ὑπηκόων εὐδαιμονία. Themiſt. ad Valent. de pac.

Αἰεὶ δ᾽ ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει. Heſiod.

Facillimum cuilibet rei in ipſo introitu obſiſtere. Polyb. lib. 3.

Qui jus æquum pati non poteſt, in eum vis haud injuſta eſt. Liv. lib. 38.

Caput XXVII.

De Comitis Theodoſii, qui Theodoſii Magni Imp. pater fuit, obitu verè Chriſtiano; De Iſmaro Rege & Sylvano Epiſcopo ſinceris Chriſtianis; de Concilio Hippone celebrato. & Canonibus ibi ſancitis. 100

VALENTINIANO & Valente fratribus imperantibus, in partibus Africæ excitatis Maurorum gentibus, tyrannus quidam, Phirmus nomine, Regem ſe contra dominationem Romanorum conſtituit, vir laborum tolerantiſſimus, & in periculis audaciſſimus. ANIMO quippe nimis confidentes in tyrannos plerunque evadunt nobiles. Phirmus autem cùm per fas nefaſque totum illud regnum occupaſſet; Mauritaniæ dominatu non contentus, maximam Africæ partem ſubjugavit; Imò Annibalis exemplo in Italiam quoq; parabat tranſire, Imperatoris Romani titulum vel vitæ impendio acquirere deſtinans. Is enim TYRANNUS & ſummus & famoſiſſimus eſt, qui nihil aliud, quam aliena invadere & occupare conatur.

Romani (verò) ut omnibus in rebus erant (cauti) & cordati, & tyrannorum violentiæ non ignari, ingentem extemplò

Digitized by Google

templò cogi exercitum juſſerunt, qui in Africam tranſiens regnum illud pacaret, tyrannumq; opprimeret, cum hoc decreto & mandato Senatus, ut nullo neque pacto, neque conditione vita tyranno concederetur, quod mandatum juſtiſſimum profectò fuit. IN REIPUBLICÆ quippe turbatorem leviſſimum eſt ſupplicium vitæ amiſſio.

Erat (autem) illa tempeſtate Romæ vir nobilis, natione Hiſpanus, nomine Theodoſius, magno natu, & rei militaris apprimè peritus; bonis tamen fortunæ non valde cumulatus: Iſque, & verè quidem, ad magnum illum Trajanum Imperatorem generis ſui referebat originem, quam ob cauſſam magno Romæ in honore pretioq; habebatur. Adeò quippe GRATI (& benevoli) erant adverſus Principes ſuos Romani, ut omnes à ſpectatæ virtutis (& probitatis) Imperatoribus orti, ſemper haberentur in civitate honoratiſſimi. Cùm ergo eſſet Theodoſius & ætate provectior, & canitie venerandus, & ſanguine nobilis, & armorum peritiſſimus; ad bellum Africanum ab Imperatore Valentiniano (populoq;) & toto ſenatu unanimiter fuit electus, quam electionē & ipſe gratam, & univerſus populus Romanus ratam habuit: cujus rei juſtæ erant utrinque cauſſæ. Lætabatur enim Theodoſius ſe contra tyrannum mitti; populus verò talem ſe habere copiarum ducem gaudebat.

101 Porrò Theodoſius Roma digreſſus poſt paucos dies † Bonam venit, quæ populoſa urbs erat & portus maris in Africa; cumque in terram milites expoſuiſſet, mox Phirmus copiis eductis obviam proceſſit; cumque caſtra inter ſe, alteri offendendi, alteri offendendi ſimul & defendendi gratia contuliſſent; crebra fuerunt inter exercitus certamina; & multa utrinque damna illata & accepta; dum qui jam victi fuerant, mox eſſent victores, & qui modò vicerant, nunc vincerentur. *Ita* quippe uſu venire ſolet, ut in diuturniore bello variæ ſint fortunæ vices. Erat in Mauritania urbs munitiſſima Obeliſca: cumq; Theodoſius ut viribus ſuperior campo potiretur; Phirmus in urbem * Obeliſcam ſe recepit; quæ cùm à Theodoſio oppugnata acerrimè, & prope jam capta eſſet; Phirmus ne in hoſtium poteſtatem veniret, ipſe manus ſibi intulit. ANIMI enim ſuperbi mori in libertate malunt, quàm in captivitate vivere.

Cùm autem illo tempore Valens Imperator arte magica curioſè, quem eſſet habiturus in imperio ſucceſſorē, ſcrutaretur, & fortè

Non niſi duce interfecto requies belli eſt. Tacit. Annal. 4.

Ipſi flagello paratur incendium, cùm in correctionem filiorum eo fuerit uſus pater. Saresb. 8. 21.

Accenditur juventus, erigitque animos ad æmulandum, quod laudari videt. Plin. paneg.

Ducum Romanorum ſoboles ac nepotes omnium facile ad hæc usque tempora bellica virtute principes. Onoſan proœm.

Τῇ τῶν πολέμων σφοδρότητι ἴδοι τῶν στρατηγῶν ἀντιτάσσεσθαι ... τὸν ὅλον ἀγῶνα. Theodor. 4. 30.

Omnes boni ſemper nobilitati favent, quia utile eſt reipub. nobiles homines eſſe dignos majoribus ſuis. Cic. pro P. Sext.

Belli duces non ſorte & ambitione, ſed virtutis ergo eligantur. Dio. lib. 52.

Οὕστινας φιλοῦσιν ἄνθρωποι, τούτους ταχὺ μὲν ἐπαινοῦντες πείθονται, λέγοντες καὶ τὸ ἀπιστοῦν, κινδυνεύοντες δὲ (συναγωνίζονται). Onoſand. c. 1.

Omnis omnium ſpes à ducibus pendet. Polyb. lib 10.

Nihil ad felicem victoriam æquè opus atque boni duces. Dion. lib. 6.

† *Quæ alio nomine Hippon. Ortel. Theatr.*

Compendium eſt ad vincendorum hoſtium duces ſuſtuliſſe. Mamertin. Paneg.

Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt. Sen. Thebaid.

Plurima errata per Imperatorum ignorantiam & ſocordiam committuntur. Polyb. lib. 8.

Non habent duces belli Deum aliquem ſponſorem victoriæ eorum omnium, qui ſunt pugnaturi. Dion. lib 9.

Ἡ τύχη ἐναλλὰξ τὰ προτερήματα τοῖς ἐλαττώμασιν ἐπισυνάγουσα, τοὺς ὑπερέχοντας ἴσους ἐποίησε τοῖς ἡττημένοις. Diodor. lib 20.

* *Ad Iſaflenſium populum confugiſſe dicit. Ammian lib. 29.*

Firmus vivendi cupiditatem voluntaria morte calcat. ibid.

Pax ſervientibus gravior, quàm liberis bellum. Liv. lib. 10.

Cùm à malo Principe tanquam ſucceſſor timeatur, quisquis eſt dignior: cùm ſit nemo non dignior: omnes timeantur. Plin. paneg.

& fortè divinatrix quædam dœmonis inſtinctu reſpondiſſet, in imperio ipſi ſucceſſurum, quicunque in capite ſui nominis literas T.H.E.O.D. prætuliſſet. Accuratiſſima Valens diligentia juſſit inquiri nomina quorum initia literis illis ſcriberentur; inventisq; Theodotis, Theodoris, & Theodoſiis, quotquot iis erant nominibus appellati, gladio feriri juſſit: cujus cædis cauſa erat; quòd cùm ſceleratus eſſet Valens, ne vivens imperio dejiceretur, verebatur. PRINCEPS enim tyrannicus ſuſpicionibus ſemper indulget.

Cæterùm Theodoſius dux clariſſimus, extincto jam (ut diximus) Phirmo tyranno, & univerſa Africâ Romano reſtituta imperio, clàm Imperatori inſidias ſtruere, & imperium affectare inſimulatus fuit. Quamobrem Valens capitis eum damnavit, ut ſecuri feriretur, non auditus, imò neque accuſatus, (nedum convictus.) Nam PRINCIPES, qui merum habent imperiū, in negotiis juſtitiæ nulla ſe lege teneri putant. Ac Theodoſius cum ſe capitis damnatum reſciviſſet; Epiſcopum Carthagine acceſſivit, & lavacrum ab eo ſancti Baptiſmi petiit, atque ita baptizatus & fide Chriſti imbutus, percuſſori jugulum ultrò præbuit. Quem tam gravem (& indignum) caſum Theodoſio innocenti contigiſſe, & Imperatorem (iniqui) tyranni more judicare, (ſententiamq; ferre) creditum fuit ab univerſis. BONI enim viri innocentia ſtimulus eſt in oculo viri mali.

Cæterùm Baptiſmum ſuſcepturus Theodoſius, quemadmodum in Chronicis dicit Proſper, Epiſcopo Baptiſmum adminiſtranti, Per Creatorem te, inquit, S. Epiſcope Rogeri, qui nos creavit, obteſtor, & per JESUM crucifixum obſecro, ut aquam mihi Baptiſmi impertias. Chriſtianum enim me fore, 102
ſi victoriam mihi CHRISTUS de tyranno hoſte meo concederet, promiſi. Cùm igitur victoriam mihi dederit; promiſſa præſtabo Nam QUÆ NECESSITATE ſola coacti promittimus, ſola adducti voluntate debemus præſtare. Ex animo mihi dolet, ut Chriſtianus ſim, exiguum mihi vitæ ſpatium dari: Sed cùm ita res ferat, propter CHRISTUM vitam profundo, & in manus ipſius miſericordes animam commendo meam.

Filium relinquo † unicum Theodoſium, & niſi amor me patrius fallit, juvenem eum fortem, ac virum cordatum fore confido; & cùm abs te fuerit baptizatus, rogo te, ſancte Epiſcope, ut pro tua prudentia diligenter eum (Chriſtianæ)

capitibus

Alius quisque animatur, & armatur in necem, cujus ambit ſucceſſionem. Saresb. 7. 17.

Sozom. 6. 35.

Succeſſor, etiamſi nolis, habendus eſt. Plin Paneg.

Non porria ne gli huomini il deſtino, ſe de futuro ogn' un fuſſe indovino, Arioſt. 18. 177.

Virtus ſubjectorum ingrata imperantibus. Tacit. vit. Agric.

Τυραννικὸν τὸ μάλιστα ἀπιστεῖν τοῖς φίλοις. Ariſt. 5. Polit. 11.

Semper tyrannis aliena virtus formidoloſa eſt. Sall. Catilin.

Licet quamplurimos occidas, tamen non potes ſucceſſorem tuum tollere. Dio. lib 61.

Tyranni opus, malè faciendo ſuis cum terrore Invitis imperare, & in mutuo ſemper odio cum ſubditis verſari. Polyb. lib 1.

Difficile regibus ſpicas eminentes non decutere. Nicet Alex. Comn. lib. 3. extrem.

Theodoſius, *Theodoſii Imperatoris poſtea pater, multiq; nobilium occiſi ſunt Valentis inſania. Iornand. lib. 1.*

De Theodoſii Imper. baptiſmo vide Socrat. 3. tripart. 6.

Chriſtiani dum mori poſt mortem timent, interim mori non timent. Minut pag. 360.

Nolunt ferè Principes quenquam ipſis præſtantiorem haberi. Dio. lib. 49.

Theodoſius poſt glorioſam ſeculi vitam, etiam de vitæ æternitate ſecurus percuſſori jugulum ultrò præbuit. Oroſ. 7. 33

Qui regenerationis non adepti ſunt ſacramentum, ad beatorum non pertinent conſortium. Ambr. de vocat. gent. 8.

Melius eſt non promittere, quàm promiſſa non facere Hieron. Eccl ſiaſt.

Nemo unquam innocens malè interemtus infamis eſt; nec turpitudinis alicujus commaculatur nota, qui non ſuo merito pœnas graves, ſed cruciatus perpetitur ſævitatem. Arnob. lib 1.

† *mihi cognominem.*

Teſtamenta hominum ſpeculum ſunt morum Pl n. 8 ep. 18.

Theodoſius Eccleſiæ ſe membrum eſſe magis quàm in terris regnare gaudebat. Auguſt. 5 civ. 26.

Digitized by Google

capitibus fidei erudias. Si enim ſincerus Chriſtianus eſt; Deo propitiante, virum in imperio magnum illum fore confido. Hic Theodoſius pater fuit Theodoſii Magni Imperatoris; atq; ut pater Chriſtianus, ita filius Chriſtianiſſimus fuit. Non multis pòſt annis, quàm Valens occidi Theodoſium, patrem Theodoſii Imperatoris, juſſerat, ipſemet Valens à Gotthis fuit interfectus, juſtiſſimo ſanè DEI judicio. JUSTE enim vita privatur, qui injuſtam alteri machinatur mortem.

Ruffinus lib. II. hiſtoriarum refert, poſtquam Theodoſius dux Phirmum tyrannum ad mortem adegit, & Valens Imperator Theodoſium ſuſtulit, & manibus ipſe Gothorum interemtus fuit; Romanos Regem Africæ creaſſe Iſmarum, virum Chriſtianiſſimum. Erat illo tempore, qui fuit annus æræ Chriſtianæ CCCLXXVII. in magna urbe Carthagine Epiſcopus vir ſanctus, nomine Sylvanus, literis divinis juxtà & humanis inſigniter eruditus. Cumque & Rex tam juſtus, & Epiſcopus tam ſanctus eſſet; tum Eccleſia florentiſſima, tum reſpubl. emendatiſſima, tum Africa tota pacatiſſima erat. SÆPIUS enim civilia cooriuntur bella ex ſuperiorum ſuperbia, quàm ex inferiorum inobedientia. Cùmq; & ſanctus Epiſcopus & Rex ille Chriſtianiſſimus tùm ævo ſuo ſubditis laudabili præire exemplo, tum ſalutaria ſeculis futuris relinquere præcepta cuperent: Hippone regio omnium Africæ Epiſcoporum concilium celebrarunt, cui Rex ipſe (cum regni proceribus) interfuit. PRISCIS enim conciliis nonmodò regnorū illorum Reges, ſed omnes etiam reguli proceresq; intererant. Ex multis autem rebus, quas Ruffinus ibi conſtitutas refert optimas, nonnullæ mihi hic videntur exponendæ, & Principes præſentes, Chriſtianiſſimos fuiſſe Principes præteritos, videant.

Decreta Concilij Hipponenſis.

In ſacro concilio Hipponenſi, cui Rex apprimè catholicus Iſmarus interfuit, & Sylvanus Epiſcopus religioſiſſimus præſedit, hæc fuerunt conſtituta: In iis autem quæ conſtituuntur, orationis partem Regi, partem concilio tribui voluimus. Nam in hujusmodi actibus ÆQUISSIMUM eſt, & regalem honorari præeminentiam, & Eccleſiæ non perire authoritatem.
103

Sancimus, ut tertio quoq; anno omnes Epiſcopi, abbates & antiſtites regni noſtri ad celebrandum provinciale concilium conveniant, in eoque NON de damnorum temporalium; ſed

Εὐσεβεῖον παιδεύσει τὰ λοιπὰ, δυσσεβεῖον δ' οὔ. Theoc. λγ.

Deus ultionem ſceleribus, quæ in proximos patrantur, dignam infert. Polyb. 1.

ἐπὶ τὸ ζήτειν τὸ αὐθρώπου σωματώπερον. Nicet. Andron. Comn. lib. 2.

Non perpetuò vindicta divina ſtertit, ſed ſectis gaudens mutationibus & celeriter ingruens tacito pede facinoroſos conſectatur. Nicet. Alex. Comn. lib. 3.

Chi dà morte altrui, debb' eſſer morto. Arioſt. 36. 33.

Οὐ χρὴ τὸν μὲν τῶν ἱερέων ἀπολαβεῖν τιμὴς, τὴν δὲ τῶν ἀληθῶν ἱερέων μὴ ζηλοῦν βιοτήν. Theodor. 5. κβ.

Eccleſiæ gloria præpoſiti gloria eſt. Cypr. 1. epiſt. 5.

Sacerdotum eſt errantes corrigere, & bonos exemplo ſuo ad meliora provocare. Glab. hiſtor. Gall. fol. 71.

Remiſſius imperanti meliùs paretur. Sen. 1. clement. 24.

Αἰδοῖ μᾶλλον δεῖ καὶ εὐνοίᾳ πλέον, ἢ φόβῳ κολάζειν τοὺς ὑπηκόους. Themiſt. ad Theod.

Obedientia mollit imperium. Leo ſerm. 4. de jejun. 7. menſ.

Epiſcopus catholicæ regulam diſciplinæ factis potiùs edoceat, quàm ſermone monſtret. Sedul. præfat.

Regia poteſtas non ſolùm ad mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium Principibus eſt collata. Leo ep. 75.

Optimè conſultant, qui rerum futurarum exempla ex præteritis ſumunt. Dion. lib. 50.

Ἡ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἀρχόντων παρουσία μάλιστα ἐμποιεῖ τὴν ἀληθινὴν αἰδῶ, καὶ τὸν ἐλευθέριον φόβον. Ariſt. 7. Polit. 12.

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ μετὰ πολλῆς δικαιοκρισίας γίνεσθαι ὀφείλει. Theodor. lib. 2. cap. 16.

Non dubitant ſacris imperia ſervire. Val. Max. 1. 1.

Aliter Rex Deo ſervit, quia homo eſt; aliter, quia Rex eſt. Aug. lib. 1. de conſenſ. Evangeliſt.

1. Synodi celebrantor.

Bini conventus per annos ſingulos habeantur. Leo ep. 84. c. 7.

Citò lutum colligit amnis inundans. Ambr. off. 3.

Digitized by Google

de mala Eccleſiarum gubernatione agatur. NON enim pecuniæ; ſed opum abundantia perniciem adfert Eccleſiæ Dei.

Statuimus, & omnes prælatos, qui vel ſunt, vel erunt, rogatos volumus; ut concilium in regno noſtro celebraturi, antequam id cogant, certiores nos faciant; NE SANCTI concilii prætextu ſuſpecta ineatur conſpiratio.

Ordinamus, ut in poſterum Principes ac dynaſtæ obligati ſint, ut ſacris conciliis unà cum ſanctis interſint Epiſcopis. JUSTIUS enim eſt eos extirpantibus hæreticos, quo animas lucrentur, quàm contra hoſtes pugnantibus, ubi vitæ ſit jactura, adeſſe.

Conſtituimus, ut Princeps, qui ad concilium non venerit, & per ignaviam id neglexerit, usque ad futurum concilium communione ſanctæ Euchariſtiæ arceatur. Sin autem venire non per deſidiam, ſed per malitiam neglexerit, contrà illum, ut ſuſpectum circa ſanctam fidem Catholicam, procedi volumus. CHRISTIANUM enim, qui mera peccat malitia, rectè de ſancta fide ſentire veriſimile neutiquam eſt.

Placet, ut priusquam in concilio quicquam aliud fiat, præſules, poſtquam convenerint, primùm conjunctim, deinde ſigillatim pro ſe quisque ſymbolum Nicenum alta voce cantent, quo peracto, flexis genibus Rex idem (clara voce devotè) recitet. SI enim CIRCA ſanctam fidem catholicam Princeps ſuſpectus eſt; fieri non poteſt, ut ſubditi catholici & Chriſtiani ſint.

Ordinamus, ut in concilio libertatem habeant prælati, Regem de ſuo commonendi officio: & libertatem Rex habeat dicendi concilio, quod viſum fuerit: ut & ANTISTITES liberè arguant Regis in extirpandis (ex ditione ſua) hæreſibus incuriam, & REX liberè arguat prælatorum in ovium ſuarum cuſtodia deſidiam. NON enim ALIUS debet eſſe conciliorum finis, quàm delictorum præteritorum caſtigatio, & damnorum futurorum remedium.

Statuimus, ut omnes Africæ Principes primo manè, priusquam aliud aggrediantur negotium publicum, attentè 104
miſſam recitari audiant, cui miſſæ omnes ipſorum familiares & conſiliarios, quos Principalis conſilii decet eſſe participes, intereſſe volumus. NON enim POTEST bonum dare conſilium creatura, quæ non antè imploravit, & in conſilium adhibuit Creatorem.

Sancimus, ut archiepiſcopi, epiſcopi & abbates, tempore durantis

Tenuitas victus, vilitas indumentorum & ſupercilia humum ſpectantia commendant antiſtites. Ammian. 27.

2. Rex certior antè reddatur.

3. Principes interſunto.

Μικρὸν ῥῆγμα γενόμενον, καὶ μὴ ῥαφὲν πολὺ τὸ σχίσμα ποιεῖ. Chryſoſt. Antiochen. 19.

Momento cujus capitis, & cujus corporis ſis membrum. Leo ſerm. 1. de nativ. Dom.

4. Vel excommunicantor.

Eſt homo velut infrenis equus ſine religione: eoquè deterior, quo natura contumacior, & in vitium propenſior. Sabell. 5. 4.

Religio eſſe non poteſt, ubi metus nullus eſt. Lact. de ira. 11.

Rex in ſemetipſo nominis ſui dignitatem cuſtodire debet. Aug. abul. grad 9.

Satis tibi ſit dignitatis, quòd imper. es; Antiſtites Eccleſiæ vexare noli. Cedren. Zonar. 3.

5. Symbolum Nicenum recitator.

Cognoſcant Principes ſeculi, Deo debere ſe rationem reddere propter Eccleſiam, quam à CHRISTO tuendam ſuſcipiunt. Iſidor. de prælat.

Nolle confiteri, negare eſt. Tert. de fuga.

Exempla ex aula promanantia, extremos terrarum fines pervagantur. Nicet. Alex. Comn. lib 3.

6. Libera eſto dicendi poteſtas.

Τοὺς τοῖς ἰσοφαλμαῖσι ἐπιλημμύρντας, ἐνυστέρως τῇ σωφρονεστέρας γνώμῃς τῶν ἄλλων. Baſil. Imp. fil. 48.

Nemo prudens punit ſolum, quia peccatum eſt, ſed ne peccetur. Plat. Lactant. de ira. 18.

Facilius eſt, de alienis iudicare, quàm de ſuis. Lact. 2. 3.

In Synodo corrigenda, quæ contra ſingulos, & de quibus alius alium culpat. Sozom. tripart. lib. 2.

7. Principes & officiales ſacra quotidie adeunto

Invocandus rerum omnium pater, quo prætermiſſo, nullum ritè fundatur exordium. Boet. 3. 9.

A DEO ſunt nobis agendi capienda principia. Cic. 2. de ll.

In minimis quoque rebus divinum præſidium debet implorari. Boet. conſol. 3. 9.

8 Antiſtites munere ſuo funguntor.

Digitized by Google

durantis concilii quotidie confiteantur, & miſſam in publico dicant, eorumque unus verbum divinum populo proponat. SI enim prælatorum quemque bonum dare (populo) exemplum decet, dum ſolus eſt: quanto magis id faciendum, dum unà ſunt univerſi?

Epiſcopos & ornamento oportet eſſe cæteris, & exemplo Cypr. ſerm. 5.

Clerici debent eſſe exemplum omnibus laicis. IC.

Conſtituimus, ut pro virili Principes bono ſubditis exemplo præeant; In primis verò ut ſingulis diebus feſtis confiteantur & communicent, & divina (devotè) audiant officia. MAGNO enim foret ſcandalo, ſi Principem, cujus eſt aliorum reprehendere vitia, nemo vel confiteri unquam, vel (divina) ſacramenta percipere videret.

9. *Principes religioſo ſubditis præeunto exemplo.*

Qualiter alios corrigere poterit, qui proprios mores, ſi iniqui ſint, non corrigit? Aug. abuſ. grad. 9.

Purpura non ſequetur Imperatorem poſt mortem; ſed ſola eum comitabitur pietas ac virtutum habitus. Cedren. Zonar. tom. 3.

Placet, ut in tribus feſtis ſolennioribus Eccleſias metropolitanas adeant Principes, & niſi aliquod obſtiterit impedimentum, miſſam dicat diœceſanus, lectoq; ab illo Evangelio, Princeps alta voce Symbolum Nicenum recitare teneatur. BONORUM enim eſt Principum non ſolùm corde tenere fidem CHRISTI; ſed ore etiam coram ſuis illam ſubditis confiteri.

10. *Feſta ſolennia devotè celebranto.*

Dei qui non memorat magnificentiam, auget injuriam. Fulgent ad Traſim. lib. 1.

Divinas leges timere, maxima eſt ſecuritas, quicunq; terror objiciatur. Pachym. lib. 3.

Conſtituimus, ne Principi plures in aula, quàm duos Epiſcopos habere fas ſit, unum qui confitentem audiat; alterum, qui verbi divini præconium faciat: eosque in concilio deſignari, obligatumq; eſſe concilium volumus, ad deſignandos duos viros è natu majoribus & virtute præſtantioribus, quibus in aula Principis non ultra biennium commoratis alii ſurrogentur. NIHIL enim monſtroſius, quàm Eccleſiam antiſtite longo tempore carere.

11. *Duos in aulis epiſcopos habento.*

Non eſt epiſcopus, qui præeſſe dilexerit, non prodeſſe. Aug. 19. civ. 19.

Gregi familiari gratius præeſſe, quàm peregrino & alieno. Naz. orat. 17.

Gregibus Domini non diu deſit cura paſtorum. Leo ep. 84. cap. 6.

Oportet præfectos ſemper iis, quos regendos habent, adeſſe. Dio. l. 52.

CAPUT XXVIII.

Optimum eſſe rempublicam non à pluribus, quàm uno Principe regi. Non enim capitalior hoſtis eſt reipublicæ, quàm qui multorum in ea dominationis autor eſt.

[illegible] Iſocrat. Nicocl.

Vno diademate duo capita tegere, & imperium pluribus partiri, grave eſt, & perturbatione plenum. Pachym. 3.

SÆpe cum animo inſtitui cogitare meo, cùm divina providentia * omnia in (numero) pondere menſuraque faciat (& ordinet,) ab eaque & non ab alio creaturæ omnes regantur ac gubernentur: cumque ante
105 omnia non ſit apud Deum perſonarum reſpectus; Cur alios divites, alios pauperes; hos ſapientes, illos rudes; hos ſanos, illos ægrotos; hos felices, illos calamitoſos; hos ſervos, illos dominos faciat; quod me mirari nemo miretur; cùm ORDINUM diverſitas diſſenſionum inter homines fons ſit. Mihi quidem humano more judicanti melius videretur, ſi omnes

* *Sapient* cap. 11.

Nec conſilio prudenti, nec remedio ſagaci divinæ providentiæ fatalis diſpoſitio ſubverti vel reformari poteſt. Apul. lib. 9. Aſin.

Nemo altero nobilior: eadem omnibus principia. Sen. 3. benef. c. 28.

Publica omnium mortalium ſub uno parente naturæ cognatio eſt. Fab. Declam. 19.

De iiſdem ſeminibus ſumus. Macrob. 7. Saturn. 3.

[illegible] Hippoc. lib. de flatibus.

[illegible] Ariſt. polit. 5.

Digitized by Google

omnes & veſtitu ſimiles, & poteſtate æquales eſſent; ſi nemo plus altero poſſideret, omneſq; eodem victu contenti forent, imperandi ac parendi verbis omnino ſublatis. E MEDIO quippe ſublata aliorum miſeria, & aliorum proſperitate, nihil invidiæ loci deinceps in mundo relictum iri teſtor.

Sed valere juſſo ARBITRIO humano, quod cum divino (judicio) conferendum non eſt, quæro nunc: Quæ ratio cogitando poteſt aſſequi, cur de duobus fratribus, † Jacobo ſcilicet & Eſavo, ſanctiſſimorum parentum filiis, divina voluerit providentia alterum eligere, alterum odio habere; alterum imperare, alterum obedire; alterum licèt natu majorem abdicari, alterum licèt natu minorem, hæredem eſſe primogenituræ! Quod autem Jacobo & Eſauo contigit, idem in filiis Jacobi cæteris & Joſepho accidit; qui cùm omnes ejuſdem parris filii, omnes & fratres, & patriarchæ, & inter ſe pares & electi eſſent; providit & ordinavit Deus, ut Joſepho, qui minor erat, reliqui undecim fratres ſervirent & obedirent: quod quidem invitis undecim fratribus factum: Sed nihil illis ſuæ profuerunt cogitationes. NEQUE enim fieri poteſt, ut humana evertat malitia, quod divina decrevit providentia. Quid aliud quotidiana docet experientia, quàm QUOD humanum conſtituit arbitrium, puncto temporis divino profligari judicio? Idque revera non malè ſtatutum, ſed optimè potiùs decretum eſt. Omnino enim HOMO, cùm homo ſit, paucis in rebus ad ſcopum collineare poteſt: DEUS verò cùm DEUS ſit, fieri nequit, ut ulla in re aberret.

Omnes ex eodem pulvere ſumus, utut alius alio larva honeſtiore tegatur. Nazianz. orat. 19.

ἐκ λύθι σὺ ἄνθρωποισιν ἐν βίῳ φθόνος, εἰ πάντες ἦμεν ἐξ ἴσου πεφυκότες. Agath. Stob. 409.

Inſitum mortalibus aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere. Tacit Hiſtor. 2.

Κρίνειν οὐκ ἐπέοικε θεοῖς ἔργα βελτίονα πάντων γὰρ ἱερὰ τέλος καὶ ἀδίκα. Bion. Rittershuſ. Oppian. 172.

† *Gen. 25. & 27. Malach. 1. Rom. 9.*

Ubi inveſtigari non poteſt, quare ita judicet: ſufficiet ſcire, quis judicet. Ambroſ. De vocat. gent. 8.

Inferiora ſuperioris ſenſum ſcire non poſſunt. Ambr. Rom. 12.

° *Impervestigabile* Dei judicium, & humanis rationibus inacceſſum. Nicet. Man. Comn. lib. 1.

ὅ,τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπῳ. Herodot. lib. 7.

Quid calumniamur juſtitiæ occultæ, qui gratias debemus miſericordiæ manifeſtæ? Ambr. de vocat. gent. 1. 5.

Ordina l'huo mo, e Dio diſpone, Arioſt. 46. 35.

Lubrica hominum cogitationes; Dei propoſitum nec irritum, nec mutabile. Nicet. Man. Comn. lib. 1.

Non aliud poteſt evenire, quàm novit Deus futurum. Ambr. Rom. 9.

ἀνθρώπων ὁ σοφώτατος πρὸς θεὸν πίθηκος φανεῖται. Plat. Hipp. major.

INGENS creatoris beneficium eſt, velle emendare & corrigere opera creaturarum. SI enim noſtro nos Deus planè relinqueret arbitrio; in univerſum eſſemus ipſius arbitrio contrarii. Non ſine magno ordinavit Deus myſterio, ut in una familia unicus ſit paterfamilias, ut populo nobili unus imperet civis; ut unicum provincia præſidem habeat; ut ab unico Rege regnum gubernetur ampliſſimum; ut validiſſimus exercitus uni pareat duci, & quod omnium eſt maximum, ut unicus Imperator monarcha ſit & dominus mundi.

Μακαρίζειν δὲ χρὴ, ὁκόσοι ἴσασι τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας ἔρυμα ἑωυτῶν, καὶ οὐ τοὺς πύργους, οὐδὲ τὰ τείχεα, ἀλλὰ σοφῶν ἀνδρῶν σοφὰς γνώμας. Hippoc. Rittershuſ. Oppian. 315.

° *DEUS* agit Principis manu uſus. Plut.

Sine magiſtratuum prudentia ac diligentia eſſe civitas non poteſt. Cic. Catil. 2.

Hæc profectò ſunt ejuſmodi, ut in oculos incurrant, neq;
cognoſcantur; ut auribus percipiantur, neque comprehen- 106
dantur; linguis proferantur, neque intelligantur. TANTA
quippe eſt intelligentiæ humanæ parvitas, ut infinitis partibus
plura ſint, quæ neſcit, quàm quæ novit.

Immenſum imperii corpus ſtare ac librari ſine rectore non poteſt. Tacit. hiſtor. 1.

Non me pudet fateri neſcire, quod neſciam. Cic. Tuſcul. 1.

Magna ſcientiæ pars, quod ſciamus nos nihil ſcire. Hieron.

Rem ſatu eſt ſcire, neſciri cauſſa ſinatur. Guiller. fol. 303.

Apollonius Tyaneus cùm maximam partem Aſiæ, Africæ & Euro-

& Europæ peragraſſet, inde ſcilicet à fontibus Nili, ubi Alexander fuit, usque Gades, ubi columnæ erant Herculis; cùm eſſet quodam die Epheſi in templo Dianæ, interrogatus à ſacerdotibus Dianæ fuit, quidnam maximè omnium in terris admiratus eſſet? Ita enim USU venire ſolet, ut qui multa viderunt, aliud alio diligentiùs ſemper notent. Etſi autem Apollonius MAJORI ſibi laudi ducebat agere, quàm dicere; tamen iis, à quibus erat quæſtio propoſita, ſic confeſtim reſpondit: Sic habete ſacerdotes Dianæ, me peragraſſe regna Hallorum, Britannorum, Hiſpanorum, Germanorum, Italorum, Lydorum, Hebræorum, Græcorum, Parthorum, Medorum, Phrygum, Corinthiorum, Perſarum, & ſuper omnia immenſum regnum Indorum, quod regnum omnium regnorum appello: Solum enim illud omnibus ſimul regnis potentius eſt.

Qui proficere ſtudet, ſemper invenit, quo creſcat. Bernh. fol. 265.

Gaudet, quisquis provocatur ad doctrinam ſuam in medium proferendam. Macrob. 7. Saturn. 2.

ἀξιοπιστότερον τοῦ λόγου τὸ ἔργον. Xenoph. Memorab. 4.

Satius eſt moribus antiquorum prudentum vivere, quàm eorum tantùm lingua & arte loqui Auſon. Scal. lib. 2. c. 35.

Nulla eſt ſermonis utilitas, ſi ab hoc diſcrepent opera Philo Vita Moſ. lib. 3.

Diſſimilitudo civitatum varietatem juris habeat neceſſe eſt. Cic. pro Corn. Balb.

Quicquid aptam moderationem ſupergreditur, oneri potiùs, quàm uſui exuberat. Apul. apolog. 1.

Hæc verò regna, mihi credite, plurimis rebus, nempe linguis, hominibus, animalibus, metallis, aquis, carnibus, moribus, legibus, terris, ædificiis, veſtimentis, victu, & ſuper omnia diis templisque differunt. Non enim tantum inter linguas, quantum inter deos ac templa Europæ, Aſiæque diſcrimen eſt.

Sua cuiq; civitati religio eſt, noſtra nobis. Cic. pro Flacc.

βεβαιοτέραν τὸ κοινὸν τοῦ φρονήματος τὴν εἰρήνην ἐργάζεται. Thodor. δ. λζ.

Χαλεπωτάτη ἀδικία ἔχουσα ὅπλα. Ariſtot. 1. polit. 2,

Verumtamen ex omnibus, quas plurimas vidi, rebus, duas tantùm miratus ſum; primùm, quòd in omnibus, quas peragravi, terris vidi pacifico imperari à turbulento, humili à ſuperbo, juſto à tyranno, miti à crudeli, animoſo à vecorde, prudenti ab imperito; Et ſuper omnia A MAJORIBUS furibus minutorum furtorum reos in crucem agi vidi. Deinde miratus ſum, quòd toto illo, quod peragravi, ſpatio NULLUM potui reperire hominem perpetuum; ſed omnes ſunt mortales, & PRIMI juxtà atq; imi (ſummates atq; infimates) finem habent univerſi. MULTI enim in ſepulcro* pernocteſcunt, qui diem illum ſecuriſſimè ſe cogitabant agere. Sed ut nihil de judicio divino dicamus, ſubtiliter profectò ea, quæ locutus eſt, philoſophus dixit. †Ridiculum enim contemplatu eſt,* quo pacto mundum homines gubernent.

Fures privatorum furtorum in nervo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atq; in purpura. Gell 11. 18.

ἀεὶ ζητοῦσι τὸ ἴσον καὶ τὸ δίκαιον οἱ ἥττους. οἱ δὲ κρατοῦντες οὐδὲν φροντίζουσιν. Ariſt. 6. polit. 3.

Sacrilegia minuta puniuntur, magna in triumphis feruntur. Sen. ep. 88.

Tam incerta eſt humanæ vitæ conditio, tam prona in lapſum, ut cum maximè concidat, cùm ſe ſtare putat. Sabell. 88.

* *Ingruente nocte ſunt conditi.*

Dum neſciunt homines, eis aut anguſtiæ veniunt, aut interitus. Hieron. Eccleſ.

† *jucundum.*

* *quàm mirificè.*

Jam verò ut ad rem ipſam accedam, cauſam ſciamus oportet hujus tam antiquæ novationis, quòd VULT Deus
107 unum imperare omnibus, & omnes uni parere. NIHIL eſt enim omnium, quæ DEUS facit, cujus licèt nobis ignota cauſa ſit, rationem tamen æterna ipſius neſciat ſapientia. Equidem hac in parte Chriſtano more loquens ajo, ſi Adamus parens

Prima ſervitutis cauſa peccatum eſt. Aug. 19. civ. 15.

Laudemus & veneremur, quod agitur; quia tutum eſt neſcire, quòd tegitur. Ambroſ. de bono mortis.

Nihil rerum noſtrarum apud ſummam rationem expers rationis eſt, tametſi nobis videatur. Nazianz.

Hominem ſicut piè gubernari egenum opis oportet: ita juſtè corripi immoderatum libertatis neceſſe eſt. Oroſ. 1. 2.

Digitized by Google

Servitutis nomen culpa meruit, non natura Aug. 19. civ. 15.

Δουλεύειν πάθεσι χαλεπώτερον ἢ τυράννοις. Pythagor. Stob. 131.

parens noſter, unico præcepto, quod DEUS illi in paradiſo dedit, obedire voluiſſet; & liberi & domini fuiſſemus mundi. Verùm quoniam uni præcepto obedire noluit; ut multis jam præceptis parendum ſit, facit; & ut uno verbo dicam, PROPTER obedientiam uni domino negatam, tot jam dominorum mancipia ſumus.

Miſera ſervitus, cui vagum jus eſt. Ambroſ. Luc. 19.

Bonus etiamſi ſerviat, liber eſt: malus etiamſi regnet, ſervus eſt tot dominorum, quot vitiorum. Aug. Proſp. ſentent. 52.

Pœna inde cœpit, unde cœpit & crimen. Cypr. ſerm. 5.

O deteſtabile peccatum! cujus ſolius cauſa ſervitus fuit in mundum introducta. Non abſq; lacrimis dico, quod dicturus ſum, quòd DUM ſervi peccati facti ſunt primi parentes; nos dominium (& imperium) amiſimus mundi. DUM enim animus à peccato captivus tenetur, parum omnino prodeſt libertas corporis.

Liber eſt exiſtimandus, qui nulli turpitudini ſervit. Cic. ad Heren. 4.

Servus non natura vilis, ſed fortuna dominum dedit. Fab. declam. 13.

Ubi proprium eſt, ibi commune perit. Plut 2. Sympoſ. 10.

Non eſt ſocietas affectionum, ubi diſſidet diverſitas poteſtatum. Oroſ. 5. 2.

† *Demoſthenes. I.*

1. *Inter* dominum & ſervum nulla eſt amicitia. Curt. lib. 7.

Quibusdam præter naturam videtur eſſe dominatio, ac lege tantum inducta. Ariſt. 1. Polit. 3.

Ingens fuit contentio inter ſcholas Pythagoræ & Socratis. SOCRATICI enim optimum eſſe dicebant, ſi omnia communia, cunctiq; homines æquales eſſent. PYTHAGORICI contrà optimam dicebant eſſe rempublicam, ubi ſuum quisq; haberet, & uni omnes obedirent: Ita alteri nomen ſervorum admittebant; alteri nomen dominorum averſabantur. † Democritus, quemadmodum Laërtius lib. IX. de vita philoſophorum refert, Pythagoræorum imitator fuit. Veruntamen cenſuit, ut benè regerentur populi, tollenda eſſe dominorum & clientum nomina; quoniam illi ſuperbè imperare cupientes, hi tyrannicè ſibi imperari nolentes, ſanguinem effundunt innoxium, vim afferunt tenuioribus, nobilibus exitio ſunt* populis, (philoſophos è medio tollunt) animũ addunt improbis tyrannis (ut omnia rapiant:) quæ omnia vitarentur, ſi neq; (principatus, neq;) dominatio, neq; ſervitus in mundo foret.

* *urbibus.*

Diſparibus non ulla datur concordia. Maml lib. 2.

ὁ τῆς φύσεως νόμος κράτιστος ἐστὶ καὶ δικαιότατος, τὸ κρεῖσσον αἰεὶ περιγίνεσθαι τοῦ χείρονος. Arrian. 1. 29.

Ariſtotelis rationes, de ſervitute naturali.

Τὸ ὑποτάττεσθαι τοῖς κρείττοσιν, ἀσφαλιμώτερον. Nili. Stob. 450.

1. *A mixtis corporibus.*

ἀεὶ τὸ χεῖρον τοῦ βελτίονός ἐστιν ἕνεκεν. Ariſt. 7. Polit. 14.

Sed his non obſtantibus, ſecundùm philoſophum in I. Politicorum, (cap. V.) quatuor rationibus ex natura promtis demonſtrari poteſt, maximè inter homines neceſſarium eſſe imperare & parere. Prima ratio ſumitur ab elementis ſimplicibus & mixtis. Teſtatur enim experientia, ut inter ſeſe elementa coaleſcant, & coagmententur corpora miſta, neceſſarium eſſe, ut penes unum elementum imperium ſit in cætera: atq; ita apparet, teſte experientia, in corporibus gravibus elementa aquæ, ignis & äëris parêre; elementum verò terræ imperare, illaq; contra naturam ſuam deorſum trahere. CUM ergo pareant elementa nobiliora ignobiliori, ad formandum ſolummodò corpus mixtum: multo æquius eſt cunctos viro virtute præſtanti parere, ut benè gubernetur civitas.

Et in expertibus vitæ eſt quoddam imperium inſtar harmoniæ. Idem 1. polit. 3.

Bonus quisque natu: â & induſtriâ in honoribus & officiis præferatur. Apul. de philoſoph.

Φύσει ἀρχικὸν πατὴρ υἱῶν, καὶ πρόγονοι ἐκγόνων, καὶ βασιλεὺς βασιλευομένων. Ariſt. 8. Ethic. 13.

2. *Ab homine.*

Secunda ratio ſumitur ab anima & corpore, dum in horum 108

horum naturali inter ſe competentia dominæ inſtar imperat anima, & corpus ſervi inſtar paret. Corpus enim neque audit, neque ſentit, neque intelligit abſq; anima: ipſa verò ſine corpore audit, ſentit, intelligit. Unde ratiocinatur philoſophus, SAPIENTES natura duce cæteris omnibus debere dominari. NIHIL enim monſtroſius, quàm imperitos in civitate imperare.

In homine, cogitando dominatur animus; operando ſervitium exhibet corpus. Fulgent. ad Monim. lib. 3.

Cic. 1. divinat.

Pernitioſum animum ſervire, quem decueras imperare. Leo de quadrageſ. ſerm. 1.

Quipleben dementem imperare volunt, animum corpori ſubjiciunt. Dion. lib. 5.

Tertia ratio ſumitur ab animantibus. Docet (enim) experientia multas beſtias ſola hominum (ſolertiâ &) intelligentiâ regi. Itaque ÆQUISSIMUM eſt, ut multi homines, qui magis beſtiæ ſunt, quàm ipſæ beſtiæ, à ſapientibus (& gnaris) ſeſe regi patiantur. Siquidem UTILIUS eſt civitati jumentum, quàm homo ſenſus expers.

3. *A beſtiis.*

Greges non poſſunt præeſſe opilionibus. Philo quòd omn. prob. lib.

Φύσει τὸ ἄρχειν οἰκήιον τῷ κρέσσονι. Democr. Ritterh. ad Oppi. 315.

Natura mos eſt ingentium rerum documenta minima agere. Sen. 1. clement. 19.

Quarta ratio ſumitur à fœminis; quæ licèt ad imaginem (& ſimilitudinem) Dei ſint conditæ; tamen juſſu Dei, viris ſubjectæ (& morigeræ) ſunt; quòd nimirum minùs quàm viri ſapiant; (unde æquum, ut viro ſerviant & obediant, & planè viro inferiores ſint) Quod cùm ita ſit; cur non multi viri, qui longè minùs quàm fœminæ ſapiunt, in magna felicitatis parte ponant, imperari ſibi ab uno, dummodò virtute excellat?

4. *A ſexu muliebri.*

Vxores à viris defendi debent, non contra. IC.

Τὸ ἄρρεν φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον. Ariſt. 1. polit. 8.

ἀεὶ καθεστὼς τὸ ἧσσον ὑπὸ τοῦ δυνατωτέρου κατείργεσθαι. Xenoph.

Cùm autem (naturâ) homo animal ſociale ſit, hoc eſt, ad ſocietatem civilem natus; ſocietas verò invidiam generet, invidia diſcordiam gignat, diſcordia bellum pariat, bellum producat tyrannidem, tyrannis rempublicam diſſipet; & perdita republica, omnium periclitetur vita: maximè profectò neceſſarium eſt in omni congregatione ab uno multos regi. NULLA enim omnino reſpublica benè regitur, niſi ab uno tantùm bono (& ſapiente) gubernetur. Multa incommoda (& detrimenta) quæ veteribus olim obtigerunt, eò tandem illos deduxêre, ut uni in republica parêrent univerſi. In exercitu enim uni omnes Imperatori; in * navi omnes uni gubernatori; in monaſterio uni cœnobiarchæ; in Eccleſia uni Epiſcopo omnes; in alveari omnes † apes uni regi obedire videmus. Cum ergo apes non ſint abſque rege in alveari; non æquum eſt homines abſque Rege eſſe in republica: alioquin in apum alveari quidem mellis; in hominum verò republica fellis abunde erit. QUICUNQUE (ergo) Regem in republ. ferre nolunt, nihil à fucis differunt, qui abſque labore mel in alvearibus conſumunt. Quamobrem QUICUNQUE (unius) imperium detrectat,

Invidiam quod habet, non ſolet eſſe diu. Propert. 2. 7.

Ariſt. 3. pol. 4.

Semper erit paribus bellum, quia viribus æquant. Manil. lib. 1.

Privatim nemo poteſt ita lætis rebus uti, ut non idem rep. corruente pereat. Dio. lib. 38.

εἷς βασιλεὺς ἀγέληφι τυραννεύων, ἔχ' ἀρχάς. Oppian. 2. Venat. 46.

Ἀναρχία γὰρ ἐστὶν ἡ πλειαρχία. Nazianz. de vita ſua.

* *Lactant de ira Dei. 11.*

Nunquam vita civilis ſibi rectiùs & elegantius occurret, quàm in apibus Virgilii. Sacerb. 6. 21.

† *Ariſt. hiſt. an. 9. 40.*

Plin. 11. 17. Virgil. 4. Georg.

Apes habent regem & judicem, & ei fidem ſervant. Cypr. 4. ep. 9.

Majeſtas imperii ſalutis eſt tutela. Curt. lib. 8.

Πολυαρχία ἀναρχίας μήτηρ. Nicet. Alex. Man. Comn. fil.

Saluberrimum in adminiſtratione rerum magnarum eſt, ſummam imperii penes unum eſſe. Liv. lib. 4. extrem.

tanquam boni communis hoſtis è cœtu (hominum) mihi (publicè) videtur expellendus. NULLUS enim capitalior hoſtis eſt reipublicæ, quàm qui autor eſt, ut multi in illa imperent.

Omnem poteſtatem ad unum conferri, pacis intereſt. Tacit. hiſtor. 1.

Duorum principum electio civilium bellorum cauſa. Pachymer. lib. 2.

Non capit regnum duos. Sen. Thyeſt. 3.

Neq; mundus duobus Solibus regi, neque orbis ſumma duo regna, ſalvo ſtatu terrarum, habere poteſt. Iuſtin. lib. 12.

Obſequio mitigantur imperia. Curt. lib. 8.

Libertatis extremæ licentia extremæ ſervitutis eſt principium. Plat. 8. de rep.

Imperii vis omnis in conſenſu obedientium eſt. Liv. lib. 2.

Pereunte obſeqnio etiam imperium intercidit. Tacit. hiſtor. 1.

Quid terriſque poloque parendi ſine lege manet? Stat. Syl. 5.

Etenim IN REPUB. uno (bono) curam pro cunctis gerente, cunctiſque unius (boni) obtemperantibus imperio, DEUS colitur, populus incrementa capit, boni in honore 109
(pretioq;) ſunt, improbi coërcentur, & tyranni opprimuntur. NUNQUAM enim multorum cœtus ſociatur, niſi paucorum illi ſeſe vel unius permittant arbitrio. Quot populi & regna, quia juſtis Principum (& ſuperiorum) imperiis parere noluerunt, violenta deinde ſævorum pertulerunt tyrannorum imperia (& injurias atrociſſimas?) ÆQUISSIMUM enim eſt, ut qui mitium ſceptra (potentiamq;) Principum contemsêre, crudelium (& immanium) experiantur flagella tyrannorum.

SEMPER ita fuit, ſemper eſt, ſemperque futurum eſt, ut habeat mundus, qui imperet, & cui imperetur; qui regat, & qui regatur; qui gubernet, & qui gubernetur. Neq; hic immunem ſeſe eſſe quiſquam dicat. Nam IN HODIERNUM diem neq; Princeps, neque nobilis ullus viſus eſt, qui non * huic jugo ſubditus araverit.

* *hanc viam calcaverit. G.*

Ut ſervi volunt eſſe herum, ita ſolet eſſe. Plaut. Moſt. Servi qui cum.

Multum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit Principi effrenata ſubditorum petulantia. Plin. 4. ep. 25.

Regum clementia non in ipſorum modò, ſed in illorum, qui parent, ingeniis ſita. Curt. lib. 8.

Nullum vitium ita contra naturam eſt, ut deleat naturæ etiam extrema veſtigia. Aug. 19. civ. 12.

Quamobrem omnes virtutis amantes homines moneo, rego atque obſecro, ut FIDELES ſervi eſſe non graventur, ut dominos cuncti benignos habere mereamur. Ita enim comparatum eſt, ut REBELLEM malus Princeps vaſallum, & dominum ſervus rebellis tyrannum reddat. (Ac proinde) IN MANU magna ex parte ſubditorum eſt, ut boni malive ſint præſides, NULLUS enim Princeps eſt adeò † remiſſus, ut (ſubditi) malum perpetuò diſſimulet: NULLUS præſes adeò * tyrannus, quin bonum (ſibi præſtandum) aliquando agnoſcat.

† *manſuetus, animo leni natus.*

* *perverſus.*

Malis dominandi poteſtas non datur, niſi ſummi Dei providentiâ, quando res humanas judicat talibus dominis dignas. Aug. 5. civ. 19.

Sæpe ſceptrum gerit ne ovibus quidem paſcendis aptus. Nicet. Andron. Comn. 2.

Deus malos tolerat, ut exerceat bonos. Rigord. fol. 223.

Nomen ſine actu atque officio ſuo nihil eſt. Salvian. lib. 4.

SÆPE DEUS monarchas imperiis, Reges regnis, præſides provinciis, dominos terris, antiſtites Eccleſiis, non quales bona ſubditorum gubernatio poſtulat; ſed quales peccatorum multitudo meretur, concedit. MULTOS enim hodie curam in Eccleſia gerere animarum videmus, qui ne oves quidem in montibus paſcere merebantur; quod ita eſſe res ipſa loquitur. Ejuſmodi enim non gubernant, ſed perturbant; non protegunt, ſed lædunt; non reſiſtunt hoſtibus, ſed innocentes illis produnt; non judices, ſed tyranni;

non

Digitized by Google

non clementes, ſed carnifices; non † amplificatores reipubl. ſed everſores juſtitiæ; non conſervatores legum, ſed inventores tributorum; non excitatores probitatis, ſed omnis machinatores nequitiæ ſunt. In ſumma MALOS Deus præſules & magiſtratus, non ut legum ſuarum adminiſtros; ſed ut ſcelerum noſtrorum (ultores &) carnifices ſtatuit.

† *auctores bonorum morum.*

Sæpè ad principatum ſors evehit, quos vir bonus non ferret in ſubditorum numero. Philo de creatione Princip.

Non poteſtas mala eſt, ſed is, qui malè utitur poteſtate. Ambr. Luc.c.4.

CAPUT XXIX.

Nihil magis eſſe exitio Reipublicæ, quàm ſi crebræ in ea Principes mutationes fiant: Item ſervorum ſtatum ſecuriorem eſſe, quàm Principum & Summatum.

110 LIBRO I. Regum capit. VIII. inquit ſacra Scriptura, Samuelem Prophetam, cùm jam conſenuiſſet, rectores populo filios ſuos, Joëlem & Abiam impoſuiſſe. Naturaliter enim PARENTIBUS in honore (& dignitate) filios relinquere * lætitiæ eſt. Cùm autem domicilium haberent & jus dicerent filii Samuelis Berſabæ, in extremo Judææ angulo, & ſenex Ramatham habitandi gratia ſe contuliſſet: omnes proceres ſenioresque populi Iſraelitici (regiminis illius pertæſi) convenerunt, & legationem ad Samuelē decreverunt, quam Synagogæ ſeniores obirent. Ea quippe tum VETERUM erat circumſpectio, ut nunquam in negotiis publicis juvenum uterentur operâ.

Nihil diu placet homini: Pium juſtumq; principem deſiderant populi magis, quàm ferunt. Æn. Syl. hiſt. Boh. cap. 6.

Ἐατέον ἐνίας ἁμαρτίας καὶ τῶν νομοθετῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, οὐ γὰρ τοσοῦτον ὠφελήσεται κινήσας, ὅσον βλαβήσεται τοῖς ἄρχουσιν ἀπειθεῖν ἐθισθείς. Ariſt. 2. polit. 8.

Patrii affectus potentiſſimi. Valer. Max. 4. 1.

Ptolemæus omni regno pulchrius Regia eſſe patrem dicebat. Iuſtin. lib. 16.

* *exoptabile.*

Nihil magis deſiderant homines, quàm filios ſucceſſores, ut morti obnoxii in propagine carnis ſuæ perpetuent vitam. Saresb. 4. 11.

Ἔργα μὲν νεωτέρων, βουλαὶ δ' ἔχουσι τῶν γεραιτέρων κράτος. Democrit. Stob. 856.

Nemo juvenes eligit duces, quia non conſtat eos eſſe prudentes. Ex Ariſt. Garz. diſcorſ. 1.

Διαφέρει δ' οὐθὲν νέος τὴν ἡλικίαν, ἢ τὸ ἦθος νεαρός. Ariſtot. 1. Ethic. 1.

Seniores autem Ramatham cùm veniſſent; ita Samuelem allocuti ſunt: Cùm ſenueris Samuel, & regere per ætatem (ac debilitatem) populum nequeas; pii patris affectus filiis populi regimen commiſiſti. Sed ſcire te volumus, ad avaritiam omnino declinaſſe filios tuos, & tum munera accipere à litigantibus, tum multa injuſtè in tenniores perpetrare. Itaq; Regem nobis dato, qui nos regat, qui bella noſtra gerat. Non enim judices jam expetimus, qui jus nobis dicant; ſed Reges, qui nos tueantur.

Τὸ παρὸν ἀεὶ βαρὺ τοῖς ὑπηκόοις. Thucyd. lib. 1.

Non eſt in Republ. bene conſtituta plebi concedenda quidvis temerè & impudenter audendi licentia. Zonar. annal. 3.

Munera excæcant oculos, officiunt juſtitiæ, mentem à recta via cogunt diſcedere. Philo de judice.

Omnes antiquæ gentes regibus quondam paruerunt Cic. in Catil. 2.

Βασιλῆες ἀλύμαντα τείχεα γαίης. Oppian. ἁλι. 1. 330.

Samuel audita legatione, ſeniorum Judææ dictis vehementer conturbatus eſt, tum quòd improbi eſſent filii, tum quòd abrogare illis magiſtratum vellent. Ac ſanè juſtam ſuper hoc caſu Samuel pudoris triſtitiæque cauſſam habebat. Nam FILIORUM (juvenum) vitia flagitiaq; gladii ſunt, qui corda parentum ſenum penetrant. Videns autem planè decreviſſe Hebræos univerſos, populi gubernatione filios abdicare (& qui perpetuo hactenus honore floruerant, in perenni

Magis filium pater diligit, quàm filius patrem. Arioſt. Diſcrt. de gl'huom. 297.

Πάντες οἱ γονεῖς εὐνοοῦσι τοῖς ἑαυτῶν παισί. Muſon. Stob. 678.

Ἐντετύλικταί πως ἡμῖν ἡ φύσις καὶ ἐμφύτευται πρὸς τὰ οἰκεῖα συμπάθεια. Nicet. Iſaac. Angel. 3.

Si injuriam depoſueris penes Deum, ultor eſt. Tert. de patient.

Hic eſt peculiaris affectus Deo cari animi, adverſarii propalam nefariis conatibus. Phil. vit. Moſ. 3.

relinquere ignominia;) nihil habuit antiquius, quàm ut de accepta apud Deum quereretur injuria.

At DEUS, audita illius querimonia, hujuſmodi verbis illi reſpondit: Nolito dolere Samuel (de injuria tibi à populo meo illata:) Dum enim Regem petunt, non te aſpernantur; ſed meam contemnunt † providentiam. Neque eos mireris filios tuos derelinquere, quoniam (iniqui &) perverſi ſunt; cùm me Deum ſuum dereliquerint, & idolis ſerviant commentitiis.

Cùm omnino Regem petant; Regem illis dare conſtitui. Sed prius illis jura Regis demonſtrato, hæc ſcilicet: Rex, quem vobis daturus ſum, filios veſtros unà cum curribus &
jumentis auferet, & ſarcinarum ac ſupellectilis bajulos fa- III
ciet; neq, eo contentus, filios veſtros eſſe jubebit curſores in itineribus, tribunos & centuriones in præliis; his aratoribus & hortorum cultoribus, his meſſoribus frumentorum & bellici inſtrumenti fabricatoribus utetur. Filias habebitis bellas [& teneras;] ſed fructum ex iis malè gratum percipietis. Rex enim, quem vobis dabo, faciet eas unguentarias, ad curanda ſauciorum in bellis vulnera, † curamque eis culinæ regiæ & cellæ penariæ delegabit.

Quòd ſi malè Rex, quem vobis dabo, filios filiasq; veſtras tractaverit; multò pejus veſtras (idem) tractabit facultates. Optima enim, quæ habetis, prata greges ipſius depaſcent; optimas in vineis veſtris decerpet uvas; ex olivetis optimum oleum olivasque deliget, & ſi quid præterea fructuum in agris manſerit, non à vobis; ſed à ſtipatoribus (ac ſatellitibus) ſuis volet colligi; (atque ita alieniſſimi fructum laboris veſtri capient.) Præterea Rex, quem vobis dabo, à vobis decimum quemque tritici, quod habetis, modium, decimam quamque armenti veſtri vaccam, decimam quamque gregis veſtri ovem exiget. Omnium denique fructuum decimam partem quantumvis inviti Regi veſtro pendere cogemini.

Servorum [itidem] atque ancillarum veſtrarum miniſterio magis utetur Rex, quàm vos ipſi. Omnes operarios ſtipendio veſtro conductos, omnes boves, qui fundos veſtros arant, & colunt, auferet, iisque ad excolenda nemora & pomaria ſua utetur, vobis mercedem quidem ſolventibus; at opera illorum regi ſerviente. Hæc, quæ dixi, omnia faciet Rex, quem vobis daturus ſum.

Hæc,

Διὰ τοῦς εἰς ἱερέας ἀξιώσεως ὃ παῖς ὁ θεὸς ἀξιοῦται δὲ καὶ πράττει. Syneſ. epiſt. 67.

Vulgo præſentia faſtidio, inſueta deſiderio ſunt. Sulpit. Sever. lib 1.

† *ſapientiam.*

Contemptus ſacerdos de ſuperbo populo divina ultione vindicatur. Cypr. 3. ep. 9.

Sicut rectè faciendo regium nomen obtinetur; ita peccando amittitur. Iſidor. de præl.

Tributum quod priſcis erat debita penſio ſervitutis, nobis eſt libera collatio defenſionis. Oroſ lib. 5. c. 1.

Subjectionis probatio eſt, cùm alicui tributa penduntur. Ambr. Rom. 13.

Subditorum regi tradita non ſervitus ſed tutela. Sen. 1. clem. 18.

Regum crudelitas indemnatos necandi, cupiditas privata rapiendi, libido honeſta fœdandi jus atq; impunitatem requirunt. Pacat. paneg.

Nunquam libertas gratior extat, quàm ſub Rege pio. Claud. Stilic. 3. 114.

† *& coquas ac piſtrices ſuas.*

Reges paſcuntur magis, quàm paſcunt. Philo quòd omn. prob. lib.

Nimia libertas nimiam in ſervitutem converti ſolet & privatim & publicè. Plat. 8. de rep. & epiſt. 8.

Multi odio præſentium & cupidine mutationis ſuis quoq; periculis lætantur. Tacit. annal. 3.

Adonde falta el Rey, ſobran agravios. Arauc. pag 1.

Minus cupiditatibus ſuis plerique imperant inter obſequia fortunæ. Curt. 8.

Tolle jura imperatorum: quis audet dicere: hæc villa eſt mea, meus eſt iſte ſervus? Aug Ioh. tract. 6.

Bonus Princeps) jus ſummum facultate & copia commodandi, non ſecuritate peccandi experitus. Pacat. Paneg.

Ad Reges poteſtas omnium pertinet, ad ſingulos proprietas. Sen. 7. benef 4.

Deus, cùm aliquid male poſcitur, dando iraſcitur, & non dando miſeretur. Proſper. ſen 97.

Poteſtas interdum utenti, aut patienti mala eſt, licet quo ad univerſitatem ſit bona, illo faciente, qui bene utitur malis noſtris. Saresb. 8: 18.

Θεοὶ σκῆπτρα πελωρίζουσι, ἡμεῖς δ' ἀνθρώποισι τοὶ ἕκασι μέτρα φέρωμεν. Oppian. piſc. lib. 1. 93.

Hæc, quam expoſui, hiſtoria non eſt [profectò] fabula Ovidiana, neque Ecloga Virgiliana, neque figmentum Homericum; ſed ſententia & oratio DEI VIVI, & veri, qui neque fallere, neque mentiri poteſt. O abſcondita Dei judicia! ô ignorantiam mortalium! quòd ORAMUS, nec quid, ad quid, à quo, ubi, aut quando petamus, novimus, quæ unica nobis multorum malorum cauſſa eſt. UT enim IN eligendo non errent, & petendo ſcopum [ut ſic loquar] attingant, pauciſſimis contingit mortalium. Petunt Hebræi remedia; & plura illis damna Deus offert: petunt, à quo regantur; & dat illis Deus, à quo deſtruantur: petunt Regem, & offert illis tyrannum: petunt, qui juſtitiam ipſis
112 adminiſtret; & minatur ipſis tyrannidem: petunt, à quo non † expilentur; & dat illis, à quo ſpolientur: petunt, qui filios ſuos liberet; & dat, qui pro mancipiis illos habeat. Denique Hebræis, ſe à judicibus, dona ultrò oblata capiebant, liberos fore cogitantibus, Regem Deus dedit, qui per vim illa auferret. *O quoties* & quàm diligenter rogandus eſt Deus, ut Reipublicæ Principes, & Eccleſiæ antiſtites non ad culpæ noſtræ pondus; ſed ad clementiæ ſuæ menſuram largiatur!

Plato libro I. de legibus, ex Sicyoniorum inſtitutis, quæ in Republica habuerunt præclariſſima, diligentiſſimè, inquit, in civitatibus obſervatum, ne qua fieret in illarum gubernatione mutatio: quod quidem inſtitutum, & prudenter à barbaris illis obſervatum, & ſapienter à Platone fuit commendatum. *Nulla* enim major eſt Reipublicæ peſtis, quàm quotidianæ novationes; Quod veriſſimum eſſe, Hebræorum exemplum docet; qui animo inquieto diverſis uſi ſunt gubernandi formis. Primùm enim gubernati ſunt à Patriarchis, qualis fuit Abraham; deinde à Prophetis, qualis fuit Moſes; mox à Ducibus, qualis fuit Joſua: porro à Judicibus, qualis fuit Gedeon: deinceps à Regibus, qualis fuit David: poſtea à Pontificibus, qualis fuit * Abdias: Poſtremò, cùm omnes illi Hebræis diſplicerent: Dei permiſſu in manus tyrannorum Antiochi, Ptolomæi & Herodis inciderunt: quæ ſatisfactio pro ratione culpæ rectè illi à DEO fuit injuncta. *Æquiſſimum* enim fuit, ut qui Judææ libertate frui neſcierunt, aſperam Babyloniæ guſtarent ſervitutem (& captivitatem.)

Porro quæ fuit inquietorum Hebræorum, eadem fuit ſuperborum Romanorum in gubernatione ratio; qui imperii

Veritas nec fallit, nec fallitur. Fulg. lib. 2 ad Monim.

Dei judicia occulta ſunt multa, injuſta nulla. Aug. 18. civ. 16.

Quid ſervo poteſt gravius obvenire, quã inimicus & infenſus dominus? Philo legat. ad Cai.

Fallimur putantes prodeſſe, quæ poſcimus, cum non ſint. Ambr. Rom. 8.

Deus ſcit, quid unicuique ſit utile: nos pleramque id votis expetimus, quod non impetraſſe melius foret. Val. Max. 7. 2.

Hoc utiq. non iniquum, quia occultum: ſed ideo æquum, quia judicium Dei eſſe non dubium eſt. Ambr. de vocat. gent 5.

† *contrentur.*

Frequenter Deus ideo non concedit oratarus, quòd inutilia judicet, quæ nos profutura credimus. Ambr. Luc. 11.

Divina providentia ſicut bona, ita pia & juſta eſt. Oroſ. 1. c. 1.

Bonos Imperatores voto expetamus, qualeſcunque toleremus. Tacit. hiſtor. 4.

Pro meritis ſubditorum diſponitur à Deo vita rectorum. Euariſt. Toloſ. de rep. pag. 1531.

Νόμοις ἕπεσθαι τοῖς ἐγχωρίοις, καλόν. Eupul. Stob. 410.

Ῥάδιον πόλιν σεῖσαι καὶ φαυροτέροις. Pindar. Olymp. 4.

Terrena omnia mutationes, & converſiones, poſtremò interitus habent. Apul. de mundo.

Δεῖ πατρίους νόμους μὴ λύειν ἔχοντας εὖ ὅ γε ἀμείνω. Herodot. lib. 3.

Mutationem omnibus in rebus præter quàm in malis eſſe perículoſiſſimam in omnibus invenimus temporibus. Plat. 7. de legibus.

Πᾶσαι μεταβολαὶ πολιτειῶν θανατηφόροι. Xenoph. rer. Græc. lib. 2.

Non parcit populis regnum breve. Stat. 2. Theb.

* *Onias.*

Ferenda Regum ingenia, neque uſui crebræ mutationes. Tacit. annal. 12.

Populus qui tyrannidem genuit, ipſum amicosque ejus nutriat. Plato 8. de Republica.

Equus tenax frenis aſperioribus caſtigandus eſt. Liv. lib. 39.

Etiam tyranni gentium miniſtri DEI ſunt, ejusque implent voluntatem. Sareſb. 8. 18.

initio rectores habuerunt primùm Reges, deinde decemviros, poſtea Conſules, hinc Dictatores, porro Cenſores, deinceps Tribunos, demum Senatores: tandem ſub ditionem venêre Imperatorum tyrannorum. Omnes iſtas vices formasq; gubernationis invenit imperium Romanum, non aliam ob cauſam, quàm ut experiretur, an liberari (ſervitute &) dominatu poſſet alieno. Adeo namque *Superbi* hac in parte Romani erant, ut mortem cum libertate conjunctam amarent, odioque vitam cum ſervitute haberent. At poſtquam DEO ſic ſtatuente, fatisq; adverſis id decernentibus, finem Romani fecerant omnes toto orbe Reges & regna evertendi: ſervitutem Romæ tyrannicam deguſtare cœperunt.

Quiquis præſentem civitatis ſtatum commutari non volet, & civis & vir bonus eſt Macrob. 2. Satur. 4.

Servitus ac libertas, ſi modum excedat, utraque mala eſt: ſi modum obſervet, utraque bona. Plat. ep. 8.

Ne vertantur ſapienter reperta & ſemper placita. Tacit. annal 5.

Potior eſſe debet probis dignitas ſine vita, quàm vita ſine dignitate. Valer. Max. 3. 2.

Honeſta mors turpi vita potior, & incolumitas ac decus, eodem loco ſita ſunt. Tacit. vit. Agric.

Servitus malorum poſtremum, non modò bello, ſed morte etiam repellendum. Cic. Philipp. 2.

(Quare) huc & illuc ſe verſent licet filii vanitatis, quantumvis lima ſervi compedes atterant, fidem ſubditi frangant publicam, obedientiam abjiciant vaſalli, bella moveant ſubditi, regna acquirant Reges, imperia ſubigant Imperatores: VELINT nolint, primi & imi, magni parvique ſervos ſe fateantur oportet univerſi. Eſt enim lex immutabilis, DUM vitam agimus mortalem, prorſus nunquam uti ſervitutis jugum valeamus excutere.

ἐλεύθεροι ἐόντες, οὐ πάντα ἐλεύθεροί εἰσι· ἔπεστι γὰρ σφι δεσπότης νόμος. Herodot. lib. 7.

Liber ſub imperio nullus habetur. Aurel. Victor in Nerone.

Nemo alteri volens imperium concedit. Salluſt. de rep. ordin.

Om·*e* ſub regno graviore regnum eſt. Sen. Thyeſt.

Neque verò Principes (& viri illuſtres,) ob principatus amplitudinem, à ſervitute vos immunes arbitremini. Multis enim partibus INTOLERABILIUS eſt animum curis (ac ſolicitudinibus) oneratum, quàm pedes ac colla ferro vincta habere. SERVO, ſi bonus ſit, catenæ* laxantur: At vos PRINCIPES (ac dynaſtæ) quo majores eſtis, eò gravioribus obruimini curis. PRINCIPIS enim, cui verè cordi eſt ſalus Reipublicæ, ne punctum quidem temporis quietus eſt animus. SERVUS dum vivit, ſe manumiſſum iri ſperat: At vobis nulla ad mortem usque libertas ſperanda eſt. SERVO compedes certo pondere impinguntur: at vobis ſine menſura curæ cumulantur. GRAVIOR enim animo triſti eſt una curarum uncia, quàm decem ferri centipondia corpori. 113

Lex divina regulas juris non fortunæ, ſed naturæ accommodat. Philo de ſpecial. leg.

ἐλεύθερον εἶναι ἐγὼ μὲν οἴομαι ἀντάξιον εἶναι τῶν πάντων χρημάτων. Xenophon. rer. Græc. lib. 4.

Quid ſolutu eſt beatius curis? Catull. ad Sirmion.

Quid miſerius, quàm ne ſui quidem eſſe compotem? Philo om. prob. liber.

* *pondus minuitur.*

Regnum nobilis eſt ſervitus. Ælian. lib. 2.

Aſinis comedentibus domini patent: regibus nemo. Panor. de Alfonſ. 1.

Exigit pœnas pariter de potentiore ſublimitas. Cypr. 1. ep. 2.

Vilis ſervus habet regni bona. Arbit. Sat.

SERVUS ſolitudinem nactus catenas frangit aut lima proterit: at in vobis ſolitudo mille animum curis divexat. LOCA quippe ſolitaria † xyſti ſunt mentium afflictarum. SERVUS ubi opera ſua uni ſatisfecit, omnibus ſatisfecit: At vos Principes cunctis ſatisfacere neceſſe eſt. BONI enim Principis eſt ſolum tempus ſuum ducere & ſibi impendere; cætera quæ habet, omnium habere bono. Scitum eſt illud

Turpe ac potius impoſſibile, eum qui ſemel imperii onus ſubiit, inde liberari. Dio. lib. 52.

Corpore ſolutus, vinctus animo, ſervus eſt. Contra, ſolutus animo, vinctus corpore, liber. Epictet. VVolf. 223.

† *viridaria.*

Nunquam magna imperia otioſa ſunt. Sen. Suaſor. 5.

Ex quo te Cæſar orbi terrarum dicavit, ſibi eripuit. Idem ad Polyb. 26.

Platonis,

Platonis, MINIMAM Principis partem ipſius debere eſſe Principis. UT enim Princeps totus ſit ſuus, nullam ſui ipſius partem habeat, oportet. SERVUS ſi interdiu laborat, ſine cura (& ſolicitudine) noctu quieſcit & dormit; At Principes diem interpellationes audiendo, noctem verò indigeſta edendo ſuſpiria tranſigunt. Poſtremò SEU BONUS ſeu malus ſit ſervus, vitâ ipſius finitâ, * pœna finitur, nulla manente illius memoria: Sed quid de miſero fiet Principe, quando moritur? Nam SI PROBUS fuit; brevis manet probitatis ipſius memoria: Sin improbus; nunquam illius occidit infamia. Hæc dixi, ut SUMMI atque infimi, ſervi dominique in eo ſolo dominationem agnoſcant, qui ſolummodò ut nos dominos faceret, ut ſervus eſſet, in hunc mundum venit.

CAPUT XXX.

Quod habuerit initium tyrannorum potentia; quando & quare homines imperare & parere hominibus cœperint, & quod Principis in ſubditos dominatio (ac poteſtas) ex mandato pendeat divino.

UT hiſtorias poëticas, & figmenta vetuſta nunc omittamus; ſi veritatem juxta ſacras referre hiſtorias volumus; primus mundi amator fuit parens
114 noſter Adam, qui malum vetitutum comedit, idque non
tam ut præceptum tranſgrederetur divinum; quam ne Evam conjugem contriſtaret: quem MULTI hodie imitantes, longo tempóre conſcientiam habere ſauciam ſuſtinent, ne unico die triſtem videant uxorem. Primus item in mundo homicida fuit Cain, & primus in mundo interemtus fuit Abel; primus in mundo digamus fuit Lamechus; * prima in mundo urbs fuit Henochia, condita in campis Eden. Primus in mundo muſicus fuit Tubalcain; primus in mundo nauta Noa; primus in mundo Tyrannus Nembrodus; primus in mundo Sacerdos Melchiſedechus; primus in mundo Rex Amraphel; primus dux Moſes; primus in mundo Imperator appellatus eſt Julius Cæſar: nam ad id temporis, qui (rempub.) gubernabant, Conſules, Cenſores, Dictatores dicebantur: à Julio verò Cæſare hucusq; Imperatores nominantur.

Prima pugna, quam in mundo commiſſam legimus, decreta fuit in valle ſylveſtri, quod nunc eſt mare ſalis. Maxima

Q enim

Somnus ſollicitas deficit ante domos. Tibul. 3. eleg. 4.

Non venit ad duros pallida cura toros. Martial. 14. 162.

Non perpetua Principi fama, quæ invitum manet, ſed bona concupiſcenda eſt. Plin. paneg.

* *miſeria.*

Multò acrior improborum interdum memoria eſt, quàm bonorum. Cic.

Satius multo parere quietum, quàm regere imperio res velle & regna tenere. Lucret. lib. 5.

Omnes Reges ex ſervis orti, omnes ſervi ex Regibus. Plat. Æn. Sylv. hiſt. Boh. c. 2.

Qui vera pietate præditi benè vivunt, & ſcientiâ regendi populos conſectati ſunt: nihil eſt felicius rebus humanis, quam ſi Deo miſerante habeant poteſtatem. Aug. 5. civ. 19.

Νόμος τῆς φύσεως ἐστὶ τὸν ἥσσω ὄντα, τῷ κρείσσονι ἀεὶ ἐξηγεῖσθαι τὸν χείρονα, ἐν τῷ κρείσσονι ἐστιν. Arian. 1. 29.

A primo homine peccatum, punitioque peccati cœpit. Oroſ. lib. 1. c. 1.

Merito patitur (anima carnem) famulã rebellantem, quæ non reddit Domino debitam ſervitutem. Leo 8. jejun. 10. menſ.

Fœmina prima præceptum ſolvens, culpa nos perpete vinxit. Sidon. carm. 16.

οὐχ ἀπαιτεῖν πρὸς παράδειγμα γίνεται καὶ τὸν γενόμενον ἕκαστον ἀρχὴν ἔχει, καὶ ἀξιογενέσθαι, μὴ ἔστιν γενόμενος ἦν. Syneſ. ep. 57. extrem.

Corrumpuntur ſæpè pravitatibus uxorum mariti. Tacit. annal. 3.

No es mucho, que pierdas tu derecho no ſabiendo hazer tu hecho. Adag.

* *Primus urbis conditor fuit Enoch, qui urbem condit in G.*

Gen. 4. Pol. Virg. 3. 9.

Magna laus eſt ſuperiores conſilio vincere, poſterioribus exemplum atque autoritatem relinquere. Cic. Verrin 3.

Dominationis & crudelitatis libido, honeſti præcipuique nominis reverentia & armabatur & velabatur. Oroſ. 5. 21.

Libera rep. Impp. dicti, qui rem ſuis auſpiciis bene geſſiſſent, Lipſ. ad Tacit. annal 4.

Regioni bonis malè utenti abundantia rerum cauſſa malorum fuit. Oroſ. 1. 5.

Digitized by Google

enim planicies, quæ tum terra viva erat, nunc eſt mare mortuum. Non poteſt nos fallere SACRA Scriptura, quæ omnis veritatis plena eſt. Ex ea verò mille & octingentos annos inde à mundi principio effluxiſſe manifeſtum eſt, quibus nunquam congreſſi ſunt, ut prælio decertarent, populi. QUAMDIU quippe ambitione & cupiditate mundus caruit, tamdiu, quidnam eſſet bellum, ignoravit. Itaque operæ pretium fuerit, ſi hoc loco cauſſam exponamus, committendi primum in mundo prælium, ut & Principes commonefiant, & curioſis ſatisfiat. Res autem ita geſta eſt:

Cum Bara rex Sodomæ, Berſa rex Gomorrhæ, Saneabus rex Adamæ, Semeber rex Seboimorum, & Bala rex Sigoris, hi quinque Reges, inquam, cum tributarii eſſent Chodorlaomoris, regis Elamitarum; omnes ab eo defecerunt, tributum pendere recuſantes, & juſta facere clientelaria detrectantes, quod mirandum non eſt. REGNA enim tributaria ſemper fuêre ſeditioſa. Incidit ea defectio in decimum tertium annũ regni Chodorlaomoris, & mox ſequente anno Amraphel rex Sennaar, & Ariochus rex Ponti, & Thadal rex gentium, cum Chodorlaomore ſe conjunxerunt, omnesque ſimul & bellum facere, & agrum populari hoſtilem cœpere. VETUS enim belli malum eſt, ut qui hoſtibus nocere ſontibus nequit, populos deſpoliet & divexet innocentes.

Cum ergo alteri offendendi, alteri defendendi gratia caſtra contuliſſent; prælo inter ſe animo hoſtili conflixerunt, pluresque à paucioribus victi ſunt, & pauciores plurium evaſere victores; quod DEO permittente in prima illa in terris pugna evenit, ut EXEMPLO illo docerentur Principes, 115
eventus in bello adverſos non aliunde, quam ex non ſervata in bello (movendo) exiſtere juſtitia. Si enim Chodorlaomor ſuis fuiſſet finibus contentus, * quod majores fecerant, neque † clientum ſuorum regna invaſiſſet, eosq; tributarios ſibi feciſſet: neque illi verecundiam ipſius depoſuiſſent, neq; ipſo prælio cum illis decernere neceſſe habuiſſet. Nam EX ALTERORUM ambitione, & alterorum cupiditate inimicitiæ naſcuntur * in populis.

Cum ergo de iis dixerimus, qui primi de dominatione dimicarunt; videamus nunc, quæ prima fuerit ſervitutis origo, & nomina ipſa ſervorum ac dominorum fuerintne ſeculis priſcis; Utrum fuerit introducta in mundum ſervitus virorum virtute præſtantium decreto, an verò per ambitionem

tyranno-

Abſit, ut falſum ſit, quod veritas dixit! Aug. 1 civ. 12.

Firmiſſimè credendum, in divinis libris nullum eſſe mendacium. Leo ſerm. 13. de paſſion.

Non potentia eſt, cum vult, ſævire in ſubditos: ſed divinæ diſpenſationis, pro beneplacito punire vel exercere ſubjectos. Sarisb. lib. 4. c. 1.

Principio rerum, fines imperii tueri magis, quàm proferre mos erat. Juſtin. lib. 1.

Odit ſuperbia cum ſociis æqualitatem ſub Deo: ſed imponere vult ſociis dominationem ſuam pro illo. Aug. lib. 19. civ. 12.

Πλέονι ξύμπαντα ἰσχεία πολέμων καὶ παραπέμψειν, καὶ οὐκ ἄν ἄλλο τι ὕστερον ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ μέλλον ἀναγεγραμμένον Agathias lib. 1. init.

Ambitio & avaritia comites omnis potentiæ & peſtes. Senec. ad Helu. c. 17.

Metu magis quàm benevolentia ſubjecti, repertis autoribus animos tollunt. Tacit. annal. 6.

Juſtum bellum eſt, quod ex edicto geritur, de rebus repetendis, aut propulſandorum hoſtium cauſſa. Iſidor. Mag. Sentent. lib. 4. diſt. 15 quæſt. 4.

Sæpè à paucis ſtrenuis adverſus multitudinem benè pugnatum. Sal. Jugurt.

Pluribus caſibus ſubjacet amplior multitudo. Veget. 3. c. 1.

οὐκ ἐᾷ φρονέειν ἄλλον μέγα ὁ θεὸς, ἢ ἑωυτόν. Herodot. lib. 2.

Injurias imminentes præcaviſſe juſtum eſt magis, quam expectaviſſe. Gell. 7. c. 3.

Tributa dependimus, ac bella patiamur. Oroſ. 5. c. 1.

* *quos illi antecesſores reliquerant. G.*
† *Vicinos reges.*

Spoliatis arma ſuperſunt. Juven. Sat. 8.

Populos ſibi non moleſtos ſola regnandi cupiditate conterere & ſubdere, grande latrocinium eſt. Aug. 4. civ. 6.

* *inter populares.*

Continuò injuſtam licentiam punitio juſta conſecuta eſt. Oroſ. 3. c. 8.

Nomen & conditionem ſervitutis culpa genuit, non natura: & prima hujus ſubjectionis cauſſa eſt peccatum. Auguſt. de ver. innoc. c. 164.

Nondum quiſquam ſervitio vel libertate diſcriminabatur. Macrob. 1. Saturn. 7.

Digitized by Google

tyrannorum inventa. Nam ut alter imperet, alter pareat, novum quiddam in mundo eſt. Igitur primæ in mundo ſervitutis initium fuit ab eo, qui primus in mundo venator fuit. quemadmodum divina refert Scriptura; quod hoc modo accidit.

Nemo natus liber, nemo ſervus: Hæc poſtea nomina ſingulis impoſuit fortuna. Sen. 7. contr. 6.

Noa Patriarcha tres habuit filios, Semum, Chamum & Japhetum: quorum medius Chamus genuit Chuſum, patrem Nembrodi. Hic Nembrodus (magnus) venator factus eſt ferarum ſylveſtrium, primusq; tyrañicè populis cœpit imperare, & vim afferens corporibus, & violentè rapiens facultates, unde † hominum oppreſſorem illum Scriptura nominat, qui homines exagitat & divexat. MALÆ enim vitæ viri ſemper moleſti & oneroſi ſunt reipublicæ. Idem Chaldæos ignem adorare docuit; idem merum prius invenit dominium, cujus ſe clientes agnoſcerent univerſi. Idem tyrannus execrabilis finem impoſuit ætati aureæ, in qua nihil erat cujusquam privatum. Nam VETERES vitam ſolummodo habebant propriam; voluntates verò & facultates omnes communes.

Patiare potius ipſe, quam facias ſcelus. Sen. Theb.

Cum innocentibus nocentes injuriam faciunt, illi patiuntur injuriam, qui facere ſe credunt. Cyprian. 1. ep. 7.

Plus in ipſa injuria detrimenti eſt, quam in iis rebus emolumenti, quæ injuria pariuntur. Cic lib. 1. de fin.

† *Fortem venatorem coram Domino. Gen.* 10. 9.

Viri probi injuriam facilius accipiunt, quàm alteri inferunt. Gell. 12. 9.

Utinam mortalibus moderatio & abſtinentia alieni foret! Profectò non bellorum tantum per omnia ſecula terris omnibus continuaretur. Juſtin lib. 1.

Ingens MALUM eſt eſſe tyrannum per ſe improbum; Sed GRAVIUS malum eſt eſſe eum ſuæ reipublicæ perturbatorem: & longè ETIAMNUM gravius, eſſe eum bonarum patriæ legum everſorem. Sed omnium INIQUISSIMUM eſt, malam conſuetudinem ſemel introductam in republica relinquere. DIGNISSIMUS enim eſt, qui perpetua notetur infamia, quia non ſolùm malus fuit inter ſuos; verum etiam eniſus eſt, ut venturis ſeculis imitatores haberet.

Nec vulgi cura tyranno, dum ſua ſit modo tuta ſalus. Val. Flac. l. 5.

ὃς ἂν φαίνηται πονηρότατος, ἀθλιώτατος φανήσεται. Plato de rep. 9.

Unum exemplum multum mali facit. Sen. ep. 7.

Malus bonum malum vult eſſe, ut ſui ſit ſimilis. Plaut. Trinum. Quo illic.

Perditi tranſitus ſuos conſolari cupientes, cæteros, ut ſimiliter labantur, invitant. Optat. lib. 6.

Innuere videtur Euſebius Nembrodum, regno ipſius peſtilentia vaſtato, cum octo filiis, viris egregiis, in Italiam
116 veniſſe, & urbem Cameſam condidiſſe, quæ poſtea Saturni ævo Valentia appellata, Romuli demum tempore dicta eſt, & nunc quoque dicitur Roma. Quod ſi ita eſt; minimè mirandum, temporibus præteritis Romam à tyrannis & * obſeſſam & oppugnatam fuiſſe, cum conditores habuerit tyrannos tam famoſos. Ut enim HIEROSOLYMA filia fuit Regum pacificorum in Aſia; ita ROMA Principum in Europa ſuperborum mater fuit.

Janus cum Cameſe Italiam participata potentia poſſedit. Macrob. 1. Satur. 7.

Vide Selin. c. 2. & Sext. Pomp. Feſt.

* *poſſeſſam & concupitam.*

Roma nomen alterum dicere nefas. Plin. 3. 5. In cujus Dei tutela eſſet, occultatum, ne ú evocari ab hoſtibus poſſet. Idem 28. 3.

Sub poteſtate urbis orbis manſit imperium. Oroſ. 1. cap 3.

Populus Rom. Imperium habet animos inimplebiles. Juſt. lib. 36.

(At) hiſtoriæ gentilium, qui ſacris caruere literis, aliam referunt introductæ in mundum dominationis ſervitutisque rationem. † Nam Idololatræ non ſolum mundi creatorem non cognoverunt; ſed multarum etiam in mundo

Quid intereſt, ſub cujus imperio vivat homo moriturus, ſi illi qui imperant, ad impia & iniqua non cogant? Auguſt. 5. civ. 17.

† *Verum enim vero*

Belus Saturno æqualis fuit, & uterque uno tempore adolevit. Lact. 1. 25.

rerum initia ignorarunt. Dicunt ergo Nembrodo tyranno inter cæteros filium fuiſſe nomine Belum, eumque primum in Syria regnaſſe, & bellorum in terris autorem fuiſſe primæq; inter Aſſyrios monarchiæ conditorem,& tandem mortuum, cum LXV. annos in Aſia regnaſſet, magniſque omnem terram bellis intricatam reliquiſſet. Prima ergo in terris monarchia fuit Aſſyriorum, quæ annos* M. CCC. II. duravit, primuſque Rex fuit Belus, & ultimus, in quo finem habuit, Sardanapalus, qui cum interficeretur, inter ſcortorum greges purpuram colo nens (muliebri habitu) deprehenſus eſt, digniſſimus ſanè morte tam ignominioſa. NON enim colo Principem, quæ gladio majores peperere, decet tueri. Nembrodo, quemadmodum dicebamus, genitus fuit Belus, qui conjugem habuit Semiramidem, Nini matrem, qui in tyrannide & imperio patri ſucceſſit. At mater & filius, quaſi parum eſſet tyrannidem exercere, ſtatuas invenerunt deorum novorum. CITIUS enim malum pravitas humana à malis cœptum; quam bonum à bonis inchoatum proſequitur.

Oſtendere voluimus avum, patrem, matrem & nepotem, continuata ſerie, idololatras & † bellicoſos fuiſſe: ut imperia ſua Principes ac megiſtanes non à pacis virtutiſque amantibus; ſed à viris ambitioſis & turbulentis initium habuiſſe intelligant. Age verò, ſit ſane Nembrodus primus tyrannidis conditor; ſit Belus, ejus filius primus bellorum inventor; ſit Chodorloamor primus præliorum autor, ſint alii, quos non commemorant Scripturæ; Sive ſingulos per ſe, ſive omnes ſimul ſumamus: plurimorum illi in mundo ſcandalorum cauſſam præbuerunt. Quod cum ita ſit; magnopere vituperanda eſt noſtra pravitas. Nam QUORUM ad malum valeat autoritas, multi ſunt; at quibus ad bonum potentia adſit, pauci.

CAPUT XXXI.

Agit autor de aureo ſeculo, & de miſeria humana, qua jam conflictantur. 117

IN prima illa ætate, ſeculoque aureo, pacatè omnes vivebant, ſuos quiſque agros colebat, ſua plantabat olivεta, ſuos colligebat fructus, ſuas vindemiabat vineas, ſua metebat frumenta, ſuoſque educabat liberos. Denique cum proprio ſinguli ſudore victum pararent, citra noxam

Omnium malorum initium ſuperbia eſt, inde exarſerunt bella civilia. Oroſ.6.17.

Τὸ μὴ ἀδικεῖν τοὺς ὁμοίους, ἰσχυρωτέρα δύναμις. Thucyd.lib.1.

*1240. *Euſeb* 1160. *Diodor.* 1330. *Iuſtin.*

Indignum tractanti lanam, ferrum & arma portantes parere. Aug.4. civ.6.

Viru vita carere, quàm tam delicato imperio obtemperare ſatius. Val.Max.9.1.

Diutius durant exempla, quam mores. Tacit Hiſtor.4.

Exempla fiunt, quæ jam facinora eſſe deſierunt. Cypr.2. ep.2.

Τῶν ἀδικημάτων ἑκούσιοι τὰ πλεῖστα συμβαίνει χεδὸν διὰ φιλοτιμίαν καὶ διὰ φιλοχρηματίαν τοῖς ἀνθρώποις. Ariſt. 2. polit. 9.

Tyrannidu faſtigium alium non invenit autorem, quam qui non expectavit, ut acciperet à Domino poteſtatem. Sareb. 1.4.

† *tyrannos.*

Vnus eſt arbiter ſeculorum, regnorum locorumque omnium Deus Oroſ.7.c.2.

Sic per populos atque regiones varia ſacra ſuſcepta ſunt, dum grati homines eſſe in ſuos principes cupiunt, & quos alios honores vita carentibus deferant, non inveniunt Lact.1 c.15.

Orta licentia à paucis, in omnes ſe vulgat. Curt.lib 8.

Ὁ πλεῖστα ἐξαπατήσας θαυμάζεται. Hippocrat, lib.1. de diœta.

Etiam qui imperant, ſerviunt eis, quibus videntur imperare. Neq; enim dominandi cupiditate imperant, ſed officio conſulendi: nec principandi ſuperbia, ſed providendi miſericordia. Aug.19. civ.14.

Homo abuſus bonitate creatoris, libertatem indulgentis in contumacem vertit licentiam. Oroſ.7.c.1.

Meliora mundus nendum effœtus edidit. Sen.ep.90.

Aliter tunc orbe novo cœloque recenti vivebant homines. Iuvenal. Sat.6.

Alienum eſt à juſtitia, detrahere quid de alio, quod ſibi aſſumat. Cic.3. de fin.

Maxima cuique fortunæ minimè credendum. Liv.lib.30.

noxam vivebant alienam. O malitiam humanam! O mundum perfidum & execrandum! qui nunquam res in eodem manere loco patitur: quem perfidum à me appellari mirandum non eſt. QUO enim tempore maximè propitiam ſe nobis fortuna præbet, vitæ noſtræ filum immiſericorditer abrumpit. Non abſque lacrymis dico, quod dicturus ſum, quod cum ita bis mille anni elapſi eſſent, ut quid* mundus eſſet, neſciretur; Deo permittente, nequitiaque humana excogitante, ARATRA converſa ſunt in arma, boves in equos, ſtimuli in lanceas, vomeres in ſagittas, tunicæ in loricas, fundæ in baliſtas, ſimplicitas in malitiam, labor in ignaviam, quies in tumultum, pax in bellum, amor in odium, charitas in crudelitatem, juſtitia in violentiam, utilitas in damnum, eleemoſyna in furtum, & ſuper omnia religio in idololatriam. In ſumma PRO SUDORE, qui ad augendas effundebatur opes, perventum eſt ad effundendum in perniciem reipublicæ ſanguinem.

Mors propter incertos caſus quotidie imminet. Cic. Tuſcul. 1.

οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν, καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκοῦντες. Plato in Philebo.

* *bellum.*

Decreſcit innocentia in foro, juſtitia in judicio, in amicitiis concordia, in artibus peritia, in moribus diſciplina. Cypr. tract. 1.

Fugêre pudor verumque fideſque In quorum ſubiere locum fraudeſque dolique. Ovid. Metam. 1.

Mundo ſeneſcente, rerum atque hominum decrementa ſunt. Gell. 3. 10.

ἀσπολέμιοι μάλιστα ταῖς πόλεσι καὶ ἰδίᾳ καὶ δημόσια κακὰ γίγνε), ὅπου γίγνη). Plat. polit. 2.

Avaritia atque luxuria diſſociarunt mortales. Sen. ep 90.

Divitum nemo tam lætus eſt ſuo, quam triſtis alieno. Idem ep. 92.

Perdendi ſimul & pereundi ardebat amore. Sil. lib. 7.

Mundus ſanè hac in parte verè mundus eſt, & antiquum ſemper obtinet improbitas humana, quod ægrotare hunc juvat, ut ille moriatur; ceſpitare hunc delectat, ut ille cadat; pauper hic eſſe gaudet, dum ille non ſit dives; odio ſeſe haberi hic lætatur, ut ille non ſit † inter familiares: triſtem eſſe huic placet, ut ille non ſit lætus; in ſumma, TAM nequiter improbi ſumus, ut bonum è noſtris extrudamus ædibus, tantum ut malum fores intret alienas.

† *gratioſus, honoratus.*

Perire ipſi quam non perdere alios, præoptant. Iuſtin. lib. 8.

Perdere prius, quam perire optant. Liv. lib. 9.

Quando machinam hanc & univerſitatis orbem Creator condidit; ſuum cuique rei locum domiciliumque attribuit. Cœlum enim empyreum intelligentiis dedit, ſtellis firmamentum, planetis orbes, elementis mundum, avibus aërem,* terræ centrum, piſcibus aquas, ſerpentibus cavernas, feris montes; ita ut NULLI non creato locum DEUS, in quo acquieſceret, aſſignarit. Itaque PRINCIPES & dynaſtæ vana haud tumeſcant gloria, quòd terræ domini dicantur: Siquidem OMNIUM rerum conditarum ſolus DEUS Dominus verus eſt, & præter uſumfructum nihil
118 miſero relinquitur homini. Itaque SI JUSTUM nobis videtur, commodis frui creaturæ; multo juſtius eſt DEUM à nobis, ut ſupremum illius dominum agnoſci.

Ad ſuum locum quæque natura duce properant. Apul. de mundo.

Semper pondera in imum natura deducit.

Nihil unquam poteſt ruere ſurſum. Macrob. Som. 1. 21. & 2. 5.

* *terram (quam centrum univerſi fecit) beſtiis G.*

Ubi quidq; ſponte non coactum ſiſtit quieſcitque, ibi habet locum proprium. Philo quod mund. incorrupt.

Sumus ſervi: Dominum enim habemus Deum. Tertull. adverſ. Marc. 4.

ἐλεύθερος γὰρ οὔτις ἐστὶ πλὴν Διός. Æſchyl. Prometh.

Congruum eſt creaturæ credere, & venerari ſuum creatorem. Ambr. Rom. 5.

Quia plus dileximus creaturam, quam Creatorem, facti ſumus ſervi diaboli. Auguſtin.

Tantum quidem abeſt, ut negem, ut ultro fatear OMNIA fuiſſe à Deo condita, ut homini ſervirent, hac lege, ut homo Deo ſerviret. Verum ſimulatque à Deo defecit

Propter hominem omnia: Homo propter Deum. Lact. epit. 7.

Digitized by Google

homo; creaturæ quoque homini rebellarunt. MERITO enim omnis ei negatur obedientia, qui unico noluit obedire præcepto. In quantas, proh dolor! incidit creatura miſerias, unicam ob cauſſam, quod inobediens creatori fuit! Si enim divinum homo ſervaſſet in paradiſo (terreno) præceptum; ipſius in mundo DEUS conſervaſſet principatum. Verùm creaturæ, quas ad ſuum condidit obſequium, majoris ipſi indignationis cauſſa ſunt. NIHIL enim animo prudentis ingratitudine pro accepto beneficio eſt acerbius.

Miſerabile (& acerbum) eſt videre, quis in paradiſo fuerit homo, & qualis in cœlo eſſe potuiſſet: Videre item, quis jam ſit in mundo, & quod omnia ſuperat, quis poſtea ſit in tumulo futurus. Nam in paradiſo terreno fuit innocens; in cœlo fuiſſet beatus; ac in mundo nunc curis obſidetur, & in tumulo denique à vermibus corrodetur [ac devorabitur.] Videmus ergo, quos inobedientiæ adverſus mandatum divinum fructus in mundo percepérimus. NIMIS enim amens eſt, qui vitium aliquod audet committere, nullam inde ſperans corporis oblectationem. Me quidem judice, ex peccato à primis in paradiſo parentibus perpetrato, hæc in nos ipſorum filios in mundo ſervitus propagata eſt, quod FLUMEN ſi ingredior, ſubmergor; ignem ſi tango, uror; ad canem ſi accedo, mordeor; equo ſi minor, calce ferior; ſi vento reluctor, proſternor; ſi ſerpentem perſequor, veneno inficior; urſum ſi irrito, interficior. Poſtremò, QUI homines, dum viveret, vorare immaniter volebat, ejus in tumulo viſcera vermes rodunt.

Quamobrem onerate vos Principes & megiſtanes veſtibus Attalicis, ingentes acervate theſauros, numeroſos cogite exercitus, varia excogitate certaminum ludicrorum genera, exquiſita captate oblectamenta, hoſtes ulciſcimini, clientum utimini obſequiis, in ampliſſima regna nuptum date liberos, formidabiles eſtote omnibus (hoſtibus &) tyrannis, multis corpora explete delitiis, multa hæredibus regna relinquite, ſuperba ad parandam memoriam excitate ædificia: Ego verò, ita ille me amet, qui me judicaturus eſt! TANTUM abeſt, ut vitam vobis invideam delicatam; ut animarum meſtrarum, peccato obnoxiarum, valde miſereat. Nam PAULLO poſt veſtra deſinent oblectamenta, & paullò poſt vermibus trademini famelicis.

Vitiorum omnium humanorum cauſſa ſuperbia eſt. Fulgent. lib. 1. ad Monim.

Initium miſeriæ hominum ab initio peccantis hominis Oroſ. lib. 1. c. 1.

ἀργὴ ζωὴ, ὁ θάνατος ἀπαρχή. Syneſ. ep. 67.

Non eſt mirandum, ſi ſervus ſeditioſus eo domino ſit ſuperior, qui ſuum Dominum repudiat. Zonar. tom. 3.

Pereant jam omnes, qui Paradiſi nullum ſoſpitem norunt. Tertul. Adverſ. Marcion. 1.

ἀχαριστία μεγίστη ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἡγεμών. Xenoph. pæd. 1.

Deus hominem peccantem nec impunitum eſſe permiſit, nec ſine miſericordia dereliquit. Aug. 5. civ. 11.

Qui plus quærit eſſe, quam licet, minus erit, quam eſt. Fulg. Mytholog. lib. 2.

Nemo omnium gratuito malus eſt. Sal. de rep. ordin.

Superbia initium tranſgreſſionis & origo peccati. Leo ep. 53.

O ſtultiſſima fœminarum, quæ te futuram deam per pomulum ſperaſti! Auguſtin.

Ubi ſemel legem natura vicit, nemini ea curæ eſt. Dio. 57.

Avaritia multa concupiſcendo, omnia amiſit. Sen. ep. 90.

Deus prima peccata ad exemplum præſens pœna compreſſit: ſecunda judicio reſervabit. Optat. 1.

Non minus ſe hominem, quam hominibus præeſſe meminerit Princeps. Plin. Paneg.

Quicquid eſt opere & manu factum, labi & conſumi vetuſtate poteſt. Oroſ. 2. c. 6.

Deus approbat, quæ viribus noſtris reſpondentia, ſecundum jus & æquum ſuſcipiuntur. Zoſim. lib. 1.

Nemo à multis metuitur, quin ad eum ex multis formido recidat. Salluſt. de ordin. rep.

Nemo altero fragilior eſt: nemo in craſtinum ſui certior. Sen. ep. 91.

Τοὺς ἐν τιμαῖς ἧσσον ζηλῶ. Eurip. Iphig. Aulid.

Verſatur celeri ſors levis orbe rotæ. Tibul. 1. eleg. 5.

La ſeule heure derniere Parfait noſtre bon heur ou bien noſtre miſere. Ronſard. 8. 212.

Mors propter brevitatem vitæ nunquam longe poteſt abeſſe. Cic. Tuſcul. 1.

Incertum eſt, quo te loco mors expectet: Itaque tu illam omni loco expecta. Sen. ep. 26.

Utinam

219 Utinam cogitent Principes, etiamſi naſcantur Principes, & ampliſſimis innutriantur potentatibus, MOX ab ipſa hora natalitia, maternoq; utero ponè ſubire mortem, vitæq; ipſorum inſidiari, quæ hinc inde modo ſanos, modo ægros carpit, & jam cadentes, jam ſurgentes ne punctum quidem temporis deſerit, donec tumulo ipſos anguſto includat!

Cum ergo, quod in hac vita Principes poſſident, exiguum; quod autem in futura expectant, permultum eſſe vero verius ſit: MIROR profectò, jam indignor, Principes, quos tam anguſta manent ſepulcra, tantam hic faſtus ſui pompam explicare. NON enim DECET homines, quod opulenti, quod honorati, quod potentes ſint, efferri ſuperbia, cum quàm fragilis ſit hominum conditio, perſpiciant.

Omnino enim VITAM tanquam* portorium conductitium; mortem verò tanquam jus perpetuum habemus: MORS patrimonium eſt, quod à majoribus hæredes accipiunt; VITA verò jus quoad quis vivit conceſſum, quod quotidie expirat. ADEO quippe mors pro ſuis nos habet, ut ſæpè non præmonitos inviſat: vita verò adeo nos pro alienis habet, ut ſæpè non data miſſione à nobis diſcedat. Quod ſi verum eſt, quemadmodum profectò eſt; cur adeo Principes & megiſtanes ſunt confidentes, ut perinde domi alienæ, quæ eſt hæc vita; ac domi ſuæ, quæ eſt ſepultura, imperare velint?

Sed omiſſis opinionibus, quas recenſui, PER SOLUM peccatum ſervitutem (quaſi tabernaculum inter nos fixiſſe, &) intraſſe in mundum affirmo. SI enim nulli fuiſſent peccatores, nullos futuros neque dominos, neq; ſervos credibile eſt. Sed quamvis ſervitus generaliter in mundum intraverit per peccatum: dominationem tamen Principum divini mandati eſſe ajo. Sic enim dixit: (Prov. 8. verſ. 15.) *PER me regnat Rex, & per me Princeps juſtitiam adminiſtrat.*

Sit ergo hæc præſentis diſputationis ſumma: Cum ab ipſo DEO Principes ad rerum gubernacula poſitos eſſe conſtet; noſtrum eſſe in omnibus & per omnia illis parere. NULLA enim capitalior reipublicæ peſtis eſt, quàm † obedientiam Principi debitam negare.

CAPUT XXXII.

220 *De Alexandri Magni poſt victum in Aſia Darium expeditione Indica, & quid apud* Garamantas illi contigerit? & quod majorem vim habeat vita integritas quàm ulli apparatus bellici.*

ANNO

Eheu, quàm brevib. pereunt ingentia cauſſis. Claud. Ruf. c. 49.

Ταῦτ' ἐστὶ, ἐπὶ δ' εὐτυχίαις μέγα φρονεῖν, καὶ ἐπὶ ἀλιτηρῆς ἰδεῖν ταπεινοφρονεῖν. Socrat. Stob. 806.

Mors ſola fatetur, quantula ſint hominum corpuſcula. Iuv. Sat. 6.

Licet diverſa ſit dignitas, tamen eadem naſcendi moriendiq; conditio eſt. Anton. apud Athanaſ.

Θνητὸς πεφυκὼς τὰ ὀπίσω πλέον βλέπε. Iſidor. Stob. 806.

Nunquam in ſolido ſtetit ſuperba felicitas. Sen. Suaſor. 2.

Dum mundi Reges ſublimiores ſe cæteris ſentiunt, mortales tamen ſe eſſe agnoſcant. Iſidor. ad prælat.

* *Res incertiſſima venti & tempeſtates.* Cic Verr. 3. extr.

Οὐ ζωῆς μᾶλλον δεσπότης τοῦ βασιλεῦ ἀλλ' ὑπεροχὴν ἀρετῆς. Themiſt. Theodoſ.

In promtu habeamus, quæ in incertum diem data ſunt, & appellati ſine querela reddamus. Sen. ad Marciam. 10.

Δεδομένοισι τοῖς ἀγαθοῖς μόλις παραχεῖσθαι, τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ δεδομένοισιν. Democr. Stob. 813.

Non præbent fiduciam poſſidentibus ſtabilem, quæ poſſeſſionis non habent veritatem. Cypr. 2. ep. 2.

Ἀναρχίας μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν. Sophocl. Antigon.

Dominium à Deo permiſſum ad punitionem malorum, proviſum ad pacem & concordiam bonorum. Alphat. citat. Mag. ſentent.

Natura omnes æquales genuit: inæqualitas, quæ acceſſit ex vitio, eſt ordinata ex Dei judicio, unde nos oportet obedire hominibus. Aug. ſerm. 1. ad Fr. in erem.

Si poteſtates à Deo ſunt, quanto magis regna, à quibus reliquæ poteſtates progrediuntur! Oroſ. 2. 1.

Quemcunq; ſacra corona coronatum videris, etiamſi bos fuerit, adorato. Bonfin. To. 02. rep. 1531.

Hoc ipſum eſt libertas ac regnum rectè dominium agnoſcere. Nazi. orat. 9.

† *per inobedientiam ſuo Principi rebellem eſſe. G*

† *perduellionis adverſus principē ſe ſe alligare.*

Alexander Magnus, magnus verè gurges miſeriarum, atque atrociſſimus turbo totius Orientis. Oroſ. 3. 7.

* *Gymnoſophiſtas.*

Sen. ſuaſor. 1.

Dum abeſt, quod avemus, id exuperare videtur cætera: poſt aliud, cum contigit illud, avemus. Luc. lib. 3. extrem.

Digitized by Google

ANNO † ab orbe condito † quater milleſimo, ætate mundi quinta, ſummo Hieroſolymis Pontifice * Jaddo, & Romæ † Decio & Manlio Coſſ. anno tertio monarchiæ Græcorum, Alexander Magnus, Philippi Macedoniæ Regis filius, ultimo cum Dario Perſarum Rege decertavit prælio, in quo Alexander vulneratus & Darius interfectus fuit, imperiumque Perſarum ad Græcos tranſiit. PRINCIPES enim infelices non ſolum vitam naſcendo acceptam; ſed etiam regna, quorum hæredes fuere, perdunt. Extincto ergo Dario, & Alexandro victoria potito; Perſisq; ac Medis jugo ſervitutis à Græcis impoſito; etſi multi Reges reguliqueacerrimis illis occubuêre præliis: Tamen Alexander Aſiæ regnis minimè contentus, ipſe in expeditionem Indicam educere exercitum decrevit. ANIMI quippe ſuperbi (tumidiq;) quod avidè expetebant, adepti mox parvi illud pendere incipiunt.

Refectis ergò copiis, & conſtitutis in omnibus Aſiæ provinciis (usque ad Perſiæ fines) præſidiis; ad ſubjugandam Alexander profectus eſt Indiam, cumque juraſſet, & Deos teſtes feciſſet, totum terrarum orbem unum duntaxat habiturum imperium, idque ſuum futurum eſſe; neque ſe pedes unquam in aliena ditione poſiturum, quin ſuam in poteſtatem illam redigeret: quotquot terras Alexander tranſibat, cum optimè cadebat, aut vaſtabantur, aut † ſubjugabantur: Siquidem ANIMI tyrannici, dummodo voti reddantur improbi compotes, nullam habent damni alieni rationem.

Proſequenti ergo iter ſuum Alexandro, & regna occupanti, provinciasque populanti forte indicatum fuit, ex altero montium Riphæorum latere, qua Indiam verſus porriguntur, gentem habitare barbaram Garamantum, qui neq; à Perſis, neque à Medis, neque à Romanis, neque à Græcis unquam fuiſſent ſubacti; quoniam NULLA inde triumphi, quod nihil bellicæ armaturæ haberent; neque emolumenti ſpes affulgeret, quod pecunias nullas poſſiderent.

Alexander ut (avidè atque) animosè (Reges &) regna ſuperba aggredi, & cupidè res novas viſere geſtiebat; non ſolum mittere, qui regionem perluſtrarent; ſed ipſemet intereſſe expeditioni, æternumque ibi ſui monimentum relinquere ſtatuit; idque reipſa præſtitit, condita ibi * ara, quemadmodum Hercules Gadibus columnas reliquit. TANTA 121

quippe

† ab V.C. 427. I. † 3681.

Quanto major eſt excellentia, tanto gravior eſt ruina. Innoc. 3. 4 Pſal. pœnit.

* *Ioſeph.* 11 4.

Alexander cœpit regnare primo an. Olymp. 111. obijt primo an. Olymp. 114.

† *Horum Conſulatus refertur ad an. 3. Olymp. 110.*

Opes victi ad victorem transfert fortuna Curt. lib. 5.

Quanto potentiorem quis dejecit, tanto altius ad faſtigium extollitur. Dio. li. 41.

Curt. lib. 4.

Dives hoſtis quamvis pauperis victoris præmium eſt. Liv. lib. 8.

οὐχ ὅμοια διάνοια τῶν κολαζόντων ἀπο-μένειν, καὶ ἀποπλαζομένων ὅταν ἀποθάνω-σιν. Dion. lib. 5.

Proxima quæque victoria inſtrumentum ſequentis. Iuſtin. lib. 1.

Nihil æque gratum eſt adeptis, quam concupiſcentibus. Plin. 3. ep. 15.

Alexander victor Indiam petit.

Ex omnibus quæ in univerſum ſunt homini grata, poſt vitam ipſam nihil eſt illi libertate gratius. Sabell. 8. 9.

Nullam Alexander gentem adiit, quam non calcaverit. Iuſt. l. 12.

Quod vi cogitur, oblata occaſione, ad libertatem redire conſuevit. Naz. Orat. 17.

† *omni clade perdomabantur.* Curt lib 8.

Docebo, nos non auri aut argenti cupidos: ſed orbem terrarum ſubacturos venire. Curt. 8.

Gymnoſophiſtarum fama excitatur.

Garamantes Africa gens indomita, & inter accolas latrociniis fœcunda. Tacit. Hiſtor. 4.

Μικρῶν δεόμενοι, μικρῶν ἐπιδοδοι: τὸ *μὲν ἀρκοῦν κτώμενοι, τὸ δὲ πλεῖον οὐ ζητοῦν-τες.* Agatharch. mar. rub.

Agreſte & horridum genus, quos ſapientes vocant. Curt. lib. 8.

Inops audacia tuta eſt. Arbit.

Herodot. 4.

Quoniam vita ipſa, qua fruimur, brevis eſt, memoriam noſtri quam maximè longam efficere ſtudeamus. Sal. Catil.

Natura homo deſiderat cæteris omnibus in ſuo ordine præſtare. Sabell. 10. 8.

* *aras XII. Curt. 9. Plutarch. in Alexand. Plin. 6. 16. Iuſtin. 12.*

quippe eſt animi humani ſuperbia, ut non ſolum multos æquare annitatur; ſed omnes etiam poſt ſe relinquere contendat.

Ut quisq; animi magnitudine maximè excellit: ita maximè vult princeps omnium eſſe, vel potius ſolus eſſe. Cic. off. 1.

Profecti ergò ſunt legati, qui Garamantibus adventum (magni Regis) Alexandri nunciantes, narrarent eum bella geſſiſſe graviſſima; victorem in prælis acerrimis evaſiſſe; Darium Regem potentiſſimum interfeciſſe; Aſiam univerſam ſub imperium ſuum redegiſſe; totum demum terrarum orbem ei ſe dediſſe, neque † digitum contra ipſum quenquam tollere; (ſed cunctos imperata facere.) Hæc & id genus alia terrendi gratia dixerunt. SÆPE enim magis verba virorum animoſorum, quam haſtæ vecordium territant.

Confeſſio ſervitutis eſt juſſa facere. Sen. ſuaſor 5.

Qui armis prævalet, eius legibus omnes neceſſario obtemperant. Dio. lib. 37.

Nulla minantis autoritas apud liberos eſt. Brut. 11. ep. fam. 3.

† *haſtam, telum.*

πρὸς ἐκεῖνο γὰρ οἶμαι δεῖ τὸν στρατηγὸν ἡρμόσθαι καὶ εἰδέναι πότε δεῖ τὰ τοιαῦτα καὶ λέγειν καὶ χειρίζειν, καὶ πότ' ἂν τὰ δεινὰ καὶ φοβερώτερα. Onoſan. 14.

Τὸ μὴ ποιεῖν τὸ προσταττόμενον, σημεῖον ἐλευθερίας ἐστίν. Iſoc. Archidam.

Autor eſt L. Boſcus, libro III. de antiquitatibus Græcorum, unde hæc hiſtoria deſumta eſt, barbaros, poſtquam hæc renunciarunt legati Alexandri, neque perturbatos nuncio fuiſſe, neque fugæ ſe dediſſe, neque bellum paraſſe, neq; arma arripuiſſe, neque de reſiſtendo cogitaſſe; imò ne ex oppido quidem, ubi habitabant, deceſſiſſe, neque pedem domo quenquam extuliſſe; poſtremo neq; verbum ulli legatorum Alexandri dixiſſe, neque reſponſum dediſſe: Quod profectò prudenter barbari iſti fecerunt. SUPERVACANEUS enim eſt apud eos, qui * operi jam accincti ſunt, perſuadendi labor.

Quo timoris minùs eſt, eò minus ferme periculi eſt. L. v. lib. 22.

Præſtat libera paupertas opibus, quæ in ſervitute poſſidentur. Dio. lib. 62.

Plus valet, quod violentia cogit, quàm quod ſuadet & præcipit verecundia. Val. Max. 3. 8.

* *facere aliquid jam deſtinarunt.*

οὐκ ἔστιν, ὅ τι ἐστὶν ὁ σοφὸς ἐνδεής, ἀλλ' ὑπὲρ ἐξισοῦχει τὴν βούλησιν, τοσοῦτον λαμβάνει παρὰ τῶν κρειττόνων, ὅσον καὶ αἰτεῖν οἶδε καλόν. Heliodor. lib. 5.

Porrò mirifica de Garamantibus referunt hiſtorici: æquales ſcilicet omnium domos fuiſſe; eodem veſtitu viros omnes uſos; neminem plura, quàm cæteros, poſſediſſe, in victu fuiſſe minimè voraces; in bibēdo vino temperantiſſimos; litium & contentionum prorſus expertes; utioſos in cœtu ſuo nullos toleraſſe: arma nulla habuiſſe, quippe qui nullos haberent inimicos: deniq; IN VERBIS parciſſimos, & in iis, quæ loquebantur, veraciſſimos fuiſſe.

Φέρειν ἀλύπως δεῖ ἃ ἂν ἐξ ἀρχῆς ἡ τύχη παραδίδωσιν. Anacharſ. de mar. rubr.

Hoc illis natura dedit, quod Græci Philoſophorum præceptis conſequi nequeunt. Iuſt. lib 2.

Cæterùm Alexander certior de Garamantibus eorumque vita factus, & quòd neque præfectis ſuis reſiſterent, neque alloquio legatos dignarentur: illos acceſſere [& alloqui] ſtatuit; vehementer petens, ut qui inter ipſos eſſent eruditi ac ſapientes, ad ſe venirent, & vel ſcriptis vel viva voce ſecum colloquerentur. Adeo quippe favebat † eruditis Alexander, ut quæcunq; capiebat regna, mox reſtitueret, præter * eruditos, quos excipiebat, & ſibi retinebat. Refert Q. Curtius ſæpe dixiſſe Alexandrum, OPTIME operam collocare Principem, ſi opes

Apulei. Flor. 1.

Γαράμαντες πάντα ἄνθρωπον φεύγουσι, καὶ παντὸς τὴν ὁμιλίην. Herodot. lib. 4.

Alexandri ut infinitam gloriam bellica virtus, ita præcipuum amorem clementia meruit. Val. Max 5. 1.

† *ſapientibus.*

Præcipua prudentia alios prudentiores arbitrari: præcipua eruditio, diſcere velle, Plin. lib. 8. ep. 23.

* *ſapientes.*

Haud facilè libertas & domini miſcentur. Tacit. hiſt. 4.

ſi opes omnes acquirendo regno impenderet, ut unius tantùm ſapientis doctiq; familiaritatem ſibi conciliaret & compararet. Digna profectò Alexandro oratio! SATIUS enim 122
eſt Principes, dum vivunt, ſapientibus ſtipatos eſſe, quàm ingentes, cùm moriuntur, hæredibus theſauros relinquere. Cum ergo veniſſent in conſpectum Alexandri nonnulli Garamantum; unus eorum, natu, ut videbatur, maximus, omniumque reipſa ſapientiſſimus, ſolus cæteris tacentibus locutus, hujusmodi omnium nomine habuit orationem.

Caput XXXIII.

Oratio ſapientis Garamantum ad Alexandrum Magnum; qua probat, plus ſeſe valere, moderatè de ſe ſentientes, & pauca poſſidentes, quàm ipſum multa poſſidentem, & arroganter de ſe ſentientem; ſummamq; eſſe dementiam, longè lateq; imperare velle, qui breve habeat vitæ curriculum.

MORIS eſt, Alexander, inter Garamantas, ut rarò alter cum altero, & propè nunquam cum peregrinis loquantur, inprimis ſi tumultuum illi & vitiorum autores ſint. Hominis enim IMPROBI lingua nihil aliud, quàm cordis malè affecti (& indignantis) præco eſt.

Cùm allatum ad nos eſſet, te in hanc terram venire; mox neque obviam tibi honoris gratia proficiſci, neque defenſionem parare, neque oculos ad te contemplandum tollere, neque os colloquendi gratia aperire, neque manus irritandi tui cauſa movere, neque bellum tui lædendi cauſa ſuſcipere decrevimus. Multò enim MAJOR eſt in nobis honorum & divitiarum, quæ tu amas, contemtus; quàm in te gloriæ & opum, quas nos contemnimus, amor.

Cùm tibi placuerit, ut te videamus, cùm te videre noluerimus; ut tibi ſerviamus, cùm ſervire tibi nolimus; ut te alloquamur, cùm te alloqui nolimus: Non pigebit nos hoc facere; ſed ea lege, ut patienter nos auſcultes. Quod enim tibi dixerimus, magis tibi proderit, ut vitam corrigas tuam, quàm ut † ab oppugnanda patria noſtra deſiſtas. ÆQUISSIMUM enim eſt cognoſcere ſeculis futuris Principes, & parvi nos pendere, quæ noſtra eſſe luce clarius eſt; & te defatigari atque immori occupandis iis, quæ aliena eſſe manifeſtum eſt.

Unum ex te quæro, Alexander, ad quod an reſpondere valeas, haud ſcio, cùm homines SUPERBI ingenio ſoleant eſſe obfuſca-

Melioribus indiget commodis qui veritatem deſiderat noſſe, quàm qui ſubactis gentibus temporalis fines regni cupit latius propagare. Fulg. lib. 1 ad Traſim.

Ταῖς ψυχαῖς τοῖς νοσούσαις καὶ γεμούσαις πονηρῶν ἐπιθυμιῶν, οὐδέν ἐστιν ἄλλο φάρμακον πλὴν λόγος ὁ τολμῶν τοῖς ἁμαρτανομέναις ἐπιπλήττειν. Iſocrat. de pace.

Libertas verba nutrit; metus copiam intercipit. Caſſ. 5. ep. 22.

Metus exercitam quoque eloquentiam debilitat. Tacit. annal. 3.

Anguſtiſſimos ſenectutis ac vitæ ſuæ terminos non aſpicientes, anguſtos eſſe imperio ſuo totius mundi terminos arbitrantur. Oroſ. 3. 21.

Orator non aliter, niſi orando: philoſophus non minus tacendo pro tempore, quàm loquendo probatur. Macrob. 7. Saturn. 1.

Cùm locus ſuperior imperatur, is qui obedit, virtutem obedientiæ ſibi evacuat. ſi ad eum proprio deſiderio anhelat. Aug. ſerm. 5. ad fr. in erem.

Quieta & à negotiis ſemota vitæ ratio actuoſæ vitæ ſplendore præſtantior eſt Nazi. ep. 76.

Loqui ignorabit, qui tacere neſciet. Auſon. ſenten. VII. ſapien. Arrian. initio lib. 7.

Τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα. Ariſt. de interpret.

Facilius utrem inflatum mergere, quàm viſum probum invitum ad aliquid agendum cogere. Philo quòd omn. prob. liber.

Pluris noſtram libertatem, quàm tuam amicitiam æſtimamus. Brut. 11. ep. fam. 3.

Nec ſervire ulli poſſumus, nec imperare deſideramus. Curt. lib. 7.

Aurum & argentum perinde aſpernamur, ac reliqui mortales appetunt. Iuſtin. lib. 2.

Ἢ δεῖ σιωπᾶν, ἢ λέγειν ἀμείνονα. Proverb.

Quidquid jure poſſidetur, injuria aufertur. Fab. declam. 13.

† *à ſubjuganda.*

Nec intereſt inter bonos & malos Principes, quòd boni libertatem amant, ſervitutem improbi. Ambs. ep. 29.

Opulenti populi dux ſtolidè adverſus inopes occupat bellum. Iuſtin. lib. 2.

Cuncta vel bona, vel mala, quæ foris geruntur, internis ſunt radicata, & emiſſa principiis. Oroſ. li. 1. 17.

Ἰλλαθίζειν γὰρ ἀνδρὸς τ' ἀληθῆ λέγειν. Proverb.

Sceptri ſic omnibus una cupido. Val. Flac. lib 5.

obfuſcato. Dic mihi, quæſo, quò pergis: unde venis? quid vis? quid cogitas? quid expetis? quid moliris? ad quænam usq; regna ac provincias indomitæ evagantur animi tui cupiditates? Non fruſtra hoc ex te quæro, quidnam ſit, quod vis; quid ſit, quod poſtulas, quid ſit, quod quæris? Neque enim te, quid quæras, intelligere arbitror. Nam SUPERBUS &
123 ambitioſus animus ne ipſe quidem, quid ſatisfacere ſibi poſſit, intelligit. Quoniam ambitioſus es, gloria te fruſtratur; quia prodigus es, libido habendi te decipit; quoniam juvenis es, falleris ignorantia; quia ſuperbus es, imponit tibi mundus, ut vulgum ſcilicet ſecteris, & non ſequare rationem; opinionem amplectaris propriam, & conſilium repudies alienum; ames aſſentatores & abs te ſegreges ſapientes (ac virtuoſos.) PRINCIPES enim & ſublimes viri potius falsò laudari, quàm verè corripi malunt.

Formica ſane es, rugias licet ut leo. Nazi. orat. 10. comment.

Poſt Darium & Indos pauper eſt Alexander. Sen. ep. 119.

Καὶ γὰρ τὸ πολλῶν ἐπιθυμεῖν. Herodot. lib. 7.

Unus Pellæo juveni non ſufficit orbis. Juvenal. Sat. 10.

Quæ ex errore imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis viris non eſt habendus. Cic. off. 1.

Liberè dicta frequentius aliena venia, quàm ſua providentia tuta. Val. Maxim. 6. 2.

Nullæ magis, quàm audientibus inſidiantur ſuſurri. Plin. paneg.

Equidem veſtri, ò Principes, erroris (& abuſus) cauſam non intelligo, quòd in aulis regalibus, (in regnis provinciisq;) ſcurras & adulatores (ac moriones plures, quàm viros prudentes) alitis. Nam DOMI Principum ſi unus ſit præclarè factorum buccinator; ſexcenti contra ſunt violentiæ vituperatores. Equidem jam nunc proſpicio, Alexander, fore ut CITIUS dii finem tibi vitæ ſtatuant, quàm tu bello finem ſtatuas. VIRO enim turbis (ac contentionibus) innutrito, ipſa pro quiete inquietudo eſt.

Μὴ δὲ παντίζονας κόλακας ποιεῖσθαι ἑταίρους. Phocyl.

Tibi credis impendi famulatum! extremæ & miſerrimæ ſubjiceris ſervituti. Sareſb. 4. 6.

Rari ſunt, qui verum audire ſuſtineant. Arrian. lib. 3. Epict.

Il tempo è breve, e più de l'opra, che del giorno avanza. Petrar. trionf. 1.

Novitates rerum actu auditúq; prurientibus etiam ipſa vita faſtidio eſt. Oroſ. 3. 2.

Video te militibus ſtipari, & tyrannis circumſideri; video templa ſpoliare, & pecunias inutiliter profundere; video mactare innoxios, & inquietare pacificos; video te omnibus eſſe inimicum, & † amicis, quod malorum extremum,* carere. At verò tam immanes labores, quales iſti ſunt, fieri non poteſt, ut ſuſtineas; niſi aut ſtultus es, aut hoc tibi ſupplicii divinitùs eſt impoſitum. SÆPE enim deorum permiſſu homines tranquillo fruentes otio & quiete, moleſtis oneroſiſque implicantur negotiis; non ut ex præſentibus adipiſcantur honorem; ſed ut præteritorum pœnas perſolvant. ADEO quippe juſti ſunt dii, ut ſeu ſeriùs ſeu citiùs nullum malum impunitum relinquant.

εἰ ἀνὴρ ἐὼν δίκαιος, ὅτ' αὖ ἐπεθύμησε χώρης ἄλλης ἢ τῆς ἑωυτοῦ· οὔτ' ἂν ἐς δουλοσύνην ἀνθρώπους ἦγε, ὑπ' ὧν μηδὲν ἠδίκηται. Herodot. li. 3.

† *amicorum filiorum blanditiis.*

* *decipi. G.*

Quid miſerius, quàm exemtum honoribus labore & moleſtia non carere! Plin. 1. ep. 12.

Avaritia gloriæ & inſatiabilis cupido famæ, nihil invium videri ſinit. Curt. lib. 9.

Inanium cupiditatum nec modus ullus, nec finis inveniri poteſt. Cic. de fin. 1.

Dii patientia ſupplicium differt, non aufert. Nicet. Choniat.

Dic mihi, quæſo, an non dementia ſumma eſt, multos reddere pauperes, ut te ſolum collocupletes? nonne extrema ſtultitia eſt, ut tyranni inſtar ipſe imperes, omnes dominii ſui poſſeſſione ſpoliare velle? Nonne veſania maxima eſt, quòd cum vitæ noſtræ jactura monimenta vis in terris multa

Quid erit hujuſmodi ſatis, cui totus non ſufficit orbis? Sareſb. lib. 4. c. 11.

Principis deſiderium nulli exiſtere debet oneroſum. Caſſ. lib. 5. ep. 16.

Quanto benignior tibi fortuna, tanto minus ea abutaris. Dio. lib. 42.

Ita guberna Remp. ut natum eſſe te cives tui gaudeant. Cic. Phil. 1.

 ſtatuere?

eſſe minorem docere, & minoris majori obedire: INTER (pares &) æquales tantùm eſſe amicitiam. Cùm ergo nullum feras in terris (parem &) æqualem; non eſt quod ullum in mundo amicum ſperes. SÆPE enim Principes per ingratitudinem fideliſſimos perdunt amicos, & capitales per ambitionem parant hoſtes.

Nulla vi poſſunt coire, quæ naturali divortio diſſident. Naz. paneg.

Gratitudo) mater virtutum omnium reliquarum. Cic. pro Cn. Plancio.

At quomodo te credemus ultum ire inimicos; cùm acer-
125 biùs te ipſe liber ulciſcaris, quàm te ulciſcerentur hoſtes captivum? Quòd ſi fortè malè olim de patre tuo Philippo meriti, aut tibi nunc ipſius filio inobedientes fuiſſent: An non foret conſultius, illorum conciliare amicitiam, quàm inimicitias confirmare? ANIMO enim miſericordi & generoſo quolibet ſupplicio gravius eſt alios ulciſci.

Generoſa mens aut non commovetur injuriis, aut acceptarum vel inulta obliviſcitur. Politiano B. Scala. ep. lib. 5.

Securitati ante quàm vindictæ conſulendum. Tacit. annal. 11.

Χαλεπωτάτη ἀδικία ἔχουσα ὅπλα. Ariſt. 1. Polit. 2.

Nec verò labores tuos, ad conſequendam ſolidam gloriam, rectè collocari verè poſſumus dicere, cùm converſatione & vita tam perverſa (& à virtute aliena) utaris. VERA enim gloria non in adulatorum ſermone; ſed in Principum actione conſiſtit. NON paratur improborum gloria commercio; ſed bonorum conſuetudine. NIMIA quippe cum improbo familiaritas ſuſpectam admodum reddit probi vitam. NON paratur gloria pecunias † ad mortem comparcendo; ſed eaſdem benè in vita diſpenſando. Eſt enim regula certiſſima, quòd QUI famam ſuam magni æſtimat, ei pecunia parvi æſtimanda ſit; & QUI parvi pecuniam pendit, argumento eſt eum famam ſuam magnifacere. NON paratur gloria innocentes occidendo; ſed tyrannos delendo. TOTA enim harmonia bonæ gubernationis Principum in puniendis malis, & remunerandis bonis ſita eſt. Non paratur gloria aliena (auferendo &) rapiendo; ſed propria dilargiendo. NIHIL enim magis Principis majeſtatem decorat, quàm ſi in tribuendis beneficiis, (& præmiis) ſuam declaret munificentiam, & in recipiendis obſequiis (ac muneribus) nullam præ ſe ferat cupiditatem. Diſce ergo, QUISNAM ſit, qui gloriam in hac vita & comparet, & habeat; nimirum, non qui in bello vitam tranſigit; ſed quem in pace mors aufert.

Pax mentis honeſtæ gloria. Sil. lib. 6.

Ille verò erit magnus, qui fuerit totius ambitionis alienus. Leo ep. 10.

Nullum theatrum virtuti conſcientia majus eſt. Cic. Tuſc. 2.

Adulator vitia cujusque dealbat. Sareſb. 3. 4.

Extrema reliquorum affectuum tunica, gloriæ cupiditas. Simplic. in Epictet. cap. 38.

† *in morte dilargiendo*. G.

Ὁ δὲ πλοῦτος, ὃν φάμεν κατέχοντ' ἀγαθόν. Pind. Olymp. 11.

Bono viro & pecunia leviſſima, & exiſtimatio ſanctiſſima eſt ſemper. Cic. pro Roſ. Comœd.

Quod fit ambitu lucri, cauſa videtur diſpendii. Caſſ. 4. 32.

Non de patientia civium Princeps triumphum, ſed de ſuperbia (tyrannorum) agat. Plin. paneg.

Παρέχομεν ἐφιμείροντε καὶ διαλλάξει ἑαυτοῦ Philo de tumult.

Nihil eſt in vita magnopere expetendum, niſi laus atque honeſtas. Cicer. pro Archia.

Præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Plin paneg.

Qui veram gloriam adipiſci vult, juſtitiæ fungatur officiis. Cic. off. 3.

Τιμώμενοι γὰρ πάντες ἥδονται βροτοί. Proverb.

Juvenem te, Alexander, magnæque gloriæ cupidum eſſe animadverto: Itaque ſcire te velim, NIHIL eſſe, quo magis * periclitèris de gloria, quàm immodicè illam expetendo & affectando. Homines enim AMBITIOSI ſi voto non potiuntur, ignominiam reportant: & ut maximè voti reddantur compo-

Sequi gloria, non appeti debet. Plin. 1. ep. 8.

*. *in gloriæ curriculo impediaris*. G.

Multis optata conſecutis ſæpenumero exitio turpitudinique fuerunt. Sylv. hiſt. Boh. 66.

Gloria frequenter nocuit immoderatius appetita: ſemper autem uſurpata. Ambr. off. 2.

Digitized by Google

compotes, nihilo ſunt honoratiores. Crede mihi Alexander AD VERAM ſolidamq; gloriam bene de multis merendo nitendum, non malis artibus contendendum eſt. GLORIÆ quippe per violentiam partæ finis tandem eſt infamia.

Σκοπίειν χρὴ παντὸς χρήματος τὴν τελευτὴν, κῆ ἀποβήσεται. Herodot. lib. 1.

Vt hominibus Reges, ita Regibus dominandi deſideria dominantur. Sidon. 2. ep. 13.

Quies populi præconium regnantium. Caſſiod. 4. ep. 29.

Exercent rabidam truculenta inſomnia mentem. Sil. lib. 1.

Si quis eſt reip. infelix, felix eſſe non poteſt. Cic Phil. 2.

Qui ſciunt, quæ in vita fieri dicique convenit, eos in vita manere æquum eſt. Ælia. lib. 11.

ὐδείς ἐστι φίλος πόλεως, ὅτις μὴ τὸ δέ- ἐπὶ τοῖς ἀδικοῦσι ἔχει. Demoſth. de falſ. legat.

Me quidem tui miſerat, Alexander, cùm video te carere juſtitia, quia tyrannidem amas; video te carêre pace, quia bello gaudes: video te non eſſe divitem, quoniam mundum reddidiſti pauperem; video te carere quiete, quoniam laborem (turbasque) ſectaris; video te gloriam non habere, quoniam infamiæ viâ ad eam graſſaris; video te amicis deſtitui, quoniam illos tibi reddidiſti hoſtes: Demq; video te non ulciſci hoſtes, quoniam ipſe in te carnificis, quod illi exoptant, occupas miniſterium. Quod cùm ita ſit; UT QUID in vita manes, iis deſtitutus bonis, propter quæ exoptanda vita eſt? Etenim QUI SINE commodo ſuo, & cum detrimento vitam ducit alieno; dignus eſt, qui capitis condemnatus vita prive- 126
tur. NIHIL enim eſt, quod citiùs evertat civitatem, quàm viros in ea (perferri ac) tolerari inutiles.

Regium eſt ita vivere, ut non modo homini nemini, ſed ne cupiditati quidem ulli ſervias. Cic pro P. Syl.

Virtutis fructum ſapiens in conſcientia ponit: minùs perfectus in gloria. Macrob. 2. ſom. 10.

Cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior. Tacit. annal. 15.

Κακὸν, διδάσκειν τὴν ψυχὴν πλέον τι δίζεσθαι αἰεὶ ἔχειν τοῦ παρεόντος. Herodot. lib. 7.

Non eſt brevis vita caducis laboribus fatiganda. Plin. 9. ep. 1.

Τοὺς σώφρονας Θεοὶ φιλοῦσι, καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς. Sophocl. Ajac.

Cupias, quodcunque neceſſe eſt. Lucan. lib. 4.

Nihil eſt, quod credere de ſe non poſſit, cùm laudatur diis æqua poteſtas. Iuvenal. 4.

Mentis quaſi luminibus officit altitudo fortunæ & gloriæ. Cic pro Rabir.

In præſtantibus rebus magna ſunt ea, quæ ſunt optimis proxima. Idem in orator.

Ut igitur vera loquar, à quibus admodum pauperes eſtis Principes (ac dynaſtæ,) ideò terrarum imperium abs te affectari credo, ne quem in mundo dominum agnoſcas; teq; ſimul vita ſpoliare tam multos cupere, ut immortalem illorum morte famam conſequare. Si Principes bellatores & crudeles, qualis ipſe es, eorum, quos occidunt, vitæ hæredes eſſent, ad prorogandum ſcilicet vitæ ſuæ ſpatium, quemadmodum facultatum acceſſione ſuas collocupletant domos; etiamſi juſtum non eſſet, foret tamen bellum tolerabile. Sed QUID prodeſt hodie ſervum vita privari, ſi in craſtinum domino (herove) capitis diem mors dicat? NIMIETATI nimirum amentiæ tribuendum, Alexander, aut prudentiæ defectui, velle aliquem diu imperare, cùm breve (& vix diurnum) habeat videndi ſpatium. Homines arrogantes & ambitioſos, qui opera ſua non dierum, quibus victuri ſunt, paucitate; ſed cogitationum, quas de imperio concipiunt, amplitudine metiuntur, & vita laborioſa manet & mors periculoſa: cujus remedium eſt, ut VIR SAPIENS & cordatus, ſi non conſequitur, quòd vult; eo ſit contentus, quod poteſt.

Hic eſt probatæ conſcientiæ gratiſſimus fructus, ut quamvis ſumma potuerit adipiſci: judicetur tamen ab omnibus plus mereri. Caſſ. 1. ep. 4.

Scire te velim, Alexander, non eſſe homines perfectos, qui multa vident, multa audiunt, multa cognoſcunt, multa poſſident, multum poſſunt, multis imperant; Sed (qui voluntati

voluntati parent nutuique Deorum. Omninò) eum PERFECTUM eſſe affirmo, qui, quod habet, judicio non meretur proprio; & multò ampliùs eo, quod habet, judicio meretur alieno. Nos INDIGNUM cenſemus gloria, qui ſe illa dignum autumat; atque idcirco mereris Alexander, qui mancipium ſis omnium, quòd te dominium mereri in omnes cogitas. Ita me dii ament immortales! ut neſcio, cur tibi diſplicuerit, amicum eſſe & beneficiarum Darii; ut neſcio † quid inde emolumenti capias, quòd dominatum mundi expetis. Longè enim reverà POTIOR eſt ſervitus in pace, quàm dominatio in bello: & ſi quis iis, quæ dixi, contradixerit; eum (veritatis) guſtum perdidiſſe (& malè ſanum eſſe) ajo.

Ea demum vera felicitas, felicitate dignū videri. Plin paneg.

Citò ignominia fit, ſuperbi gloria. Mim.

Contentus conſcientiæ præmio gloriam non requirit. Macrob 2 Somn. 10.

Deſipientiæ eſt, ab his laudem ſperare, quæ veniam rectius merentur, quàm gloriam, ſi tamen moderationis bono fuerint temperata. Sareſb 8. 11.

† *Cur evertendi & occidendi illius voluntatem ſuſceperis, quò mundi totius imperium tibi parares & vendicares.* G.

Ναυσόλιγη, βαιός τε πόρος, ἢ χέρσον ἐλαφρεῖν. Nazian. in poem.

Caput XXXIV.

Sapiens Garamantum ſuum proſecutus inſtitutum, non poſſe vitæ perpetuitatem divitiarum copia parari oſtendit: (Septem ſtem leges barbarorum recitat, & regna, quæ Principes habent vel comparant, finita; curas verò, quas ſibi accerſunt, infinitas eſſe affirmat.)

NON inficias ibis Alexander, rectiùs te valuiſſe, dum Rex eſſes Macedoniæ, quàm nunc, dum terræ univerſæ dominus es. LABORES enim immoderati homines minimè ſibi conſtare patiuntur. Non ne-
127 gabis Alexander, quò plura adipiſceris & habes, eò magis adipiſcendi habendique libidinem augeri: ANIMUS enim cupiditatum flammis (accenſus &) ardens, non (ſarmentis) aut lignis opum obruendus; ſed ſepulcri terra (opprimendus atque) ſuffocandus eſt.

Non negabis Alexander, tuum, quod ſanè multum eſt, parum; alienum verò, quod exiguum eſt, magnum tibi videri. HANC enim dii pœnam animo ambitioſo cupidoq; ſtatuerunt, ut neq; parvo neque magno (quod habet) contentus ſit. Non inficiaberis Alexander, ſi multas paraſti pecunias, multos & fideles te perdidiſſe amicos. Eſt enim quaſi FATALE divitibus, ut ipſorum amemus opes, & oderimus perſonas.

Non negabis Alexander, ſi ſeriò complicatam animi tui cupidi notionem evolvas, deprehenſurum te, quòd citiùs finem habitura ſit vita illa delicata, quàm deteſtanda cupiditas. Nam SI ALTIUS radices in corde agant vitia, non niſi morte evelli poſſunt. Non inficiaberis Alexander, cùm plus habeas, quàm cuncti, minùs te illo, quàm quenquam,

frui-

Otium ſanctum quærit caritas veritatis: negotium juſtum ſuſcipit neceſſitas caritatis. Aug. 19. civ. 19.

Rex es: tam times, quàm timeris: & quamlibet ſit multo comitatu ſtiparus: ad periculum tamen ſolus es. Minut. pag. 399.

L'homme qui touſiours demande, Quand il ſeroit un dieu, eſt malheureux autant, Que tousiors il deſire & n'eſt jamais contant Ronſard. 8 210.

Principatus incommoda.

Arduum & ſubjectum fortunæ cuncta regendi onus. Tacit. annal. 1.

1. *Valetudinis damna*.

Diadema nobili magis, quàm felix pannus. Val. Max. 7. c. 2.

Natura mortalium avida imperii, & præceps ad explendam animi cupiditatem. Sal. Catil.

2. *Habendi plura libido*.

Foco per foco non mai ſi ſpenſe. Petrar. ſ. 40.

Il vaut mieux ſe contenter du ſien, que d'eſtre ambitieux ſur les ſceptres d'autruy. Ronſar. 8. 210.

3. *Animus ſuo non contentus*.

Semper inops, quicunque cupit. Claud. Ruf. 1.

Locupletem facit non multa poſſidere, ſed modica deſiderare. Val. Max. 4. 3.

4. *Amicorum alienatio*.

Quos viceris, amicos tibi eſſe cave credas. Curt. 7.

5. *Cupiditates inſatiabiles*.

Cic. de fin. 3.

Ἐγ' χρονίζον ἦθος, φύσεως κρατησάμενον. Philo Stob. 453.

Difficile eſt Principem regredi ad melius, ſi fuerit vitiis implicatus. Iſid. de prælat.

6. *Cura perpetua*.

Omne quod ſupereminet, plus mœroribus afficitur, quam honoribus gaudet. Greg. moral.

frui. PRINCEPS enim multa habens, ut totus ſit in illis conſervandis occupatus, neceſſe eſt. At QUI pauca habet, multò, quo illis fruatur, abundat tempore. Non ibis inficias Alexander, quidquid ſanè lucrifacias, ex eo, cùm dominus ſis, nihil niſi nomen te auferre: at reliquos, cùm tui ſint (ſubditi &) beneficiarii, fructum omnem percipere. ANIMIS enim cupiditatis veneno infectis lucrari quidem & colligere delectationi, at erogare & frui partis morti eſt.

Poſtremò non negabis Alexander, quod tam diuturnæ acquiſiviſti expeditione, parùm; & quod de tua perdidiſti ſapientia & tranquillitate, multum eſſe. Regna enim quæ (acquiſiviſti &) ſubegiſti, numero pauca; at ſolicitudines, quibus cor tuum obruiſti, innumeræ ſunt. Omnino velim ſic tibi perſuadeas, PAUPERIORES eſſe vos dominos opulentos, quàm clientes tenuiſſimos. NON enim ditior eſt, qui plus habet, quàm meretur; ſed qui illo etiam, quod habet, minus cupit. Itaq; nihil omninò vos Principes habetis: Nam etſi pecuniis referti eſtis; bonis tamen vacui eſtis deſideriis.

Age calculum ponamus, Alexander, & quis ſit expeditionis tuæ finis, videamus. Aut homo es, aut DEUS Si quis es deorum; fac ut ſimus immortales, idque ubi feceris, & nos & noſtra habeto: VITÆ enim perpetuitas nullis poteſt divitiis emi. Sic tibi perſuadeas, Alexander, ideò nos bello tibi faciendo ſuperſedere, quoniam & tibi & nobis propinquum 128
imminere vitæ finem videmus. Quid enim aliud, quàm STULTITIAM ſapit, domi alienæ ſedem ſibi domiciliumq; collocare?

Si numinis alicujus inſtar vitam nobis Alexander dares perpetuam; de ſuæ quiſq; domus defenſione laboraret. Sed CUM propediem nos vivere deſituros ſciamus; parum noſtra refert, tibi an alteri noſtræ relinquantur reculæ. Si enim AMENTIA eſt, domi alienæ (perinde ac domi ſuæ) tabernaculum ſibi vitæ ſtatuêre: longè major eſt veſania, eum, qui vitam amittit, ex fortunarum jactura (moleſtiam ac) dolorem capere.

Quòd ſi hominem te, Alexander, non deum eſſe conſtat: vivas, per deos te quæſo (& obſecro) immortales! ut homo; incedas, ut homo; loquaris, ut homo; pro homine te geras; contentus ſis, ut homo; non plus quàm homo velis, expetas, affectes. Futurum enim tandem eſt, ut tanquam homo moriaris

Magnitudinem potentiæ occupationes multæ & magnas divitias impenſæ ingentes neceſſario ſequuntur. Dio lib. 52.

7. Rarus ex opibus fructus.

Avaritia jeiuna fruendi uſu, ſola viſionis imperare, qui ſibimet dominari neſciret. Panorm. 2.

Cùm multa quæſieris, poteriſne omnibus frui? Sen. 2. contr 0v. 1.

8. Solicitudines innumeræ.

Fedaq; avaritiæ complexæ pectora matris, Inſomnes longo veniunt examine curæ. Claudian. Ruf. 1. 37.

Iuſtitia requiem habet, iniquitas laborem. Hieron. Eccleſiaſ.

Magis deſideres animæ ſpatia dilatare, quàm regni. Fulgent. lib. 1. ad Thraſim.

Nunquam placidam ſceptra quietem, certumve ſui tenuêre diem. Sen. Agamemn.

Licèt privato ſuis poſſeſſionibus paupere, fines usque & usque proterminaveris, habiturus es tamen vicinum aliquem. Apulei. lib. 9.

Æterna æternus tribuit, mortalia confert Mortalis; divina Deus, peritura caducus. Prudent. cont. Symm. lib. 2.

Imperator quod non habet, non dat: non poteſt propagare vitam: poteſt honeſtare militiam. Minut. pag. 398.

Qui præſtare id aliis, quod ipſe es, valeas, cùm alienum id habeas, & maioris potentiæ commodatum? Arnob. lib. 2.

Nemo noſtrum cogitat quandoq; ſibi ex domicilio exeundum. Sen. ep. 70.

Non poteſt munus ab homine dari, quod divinum eſt. Opt. lib. 5.

Immortalitatem homo conſequi nemo poteſt. Dio. lib. 53.

Cùm à figulis munitam intraveris urbem, Sarcophago contentus eris. Iuven. Sat. 10.

Si homo es? Id quod es, ſemper eſſe te cogita. Curt. lib. 7.

En ſum, quod digitis quinque levatur onus. Propert. 4. eleg. 12.

Nihil prodeſt ora concludere, & vitam retinere fugientem. Hieron. Eccleſ. 8.

Unum omnibus finem natura vel ferro ſeptis ſtatuit. Sall. de rep. ordin.

moriaris ac ſepeliaris, & tumulo conditus brevem tui relinquas memoriam.

Dixi ſuprà dolori mihi fuiſſe, quòd te (ſtrenuum) animoſum, venuſtum, & juvenem viderem: nunc me piget, quòd adeò te video à mundo faſcinatum, atq; ita de te ſtatuo, fore ſcilicet, ut tum denique tuum agnoſcas morbum, quando nullum jam morbus (damnumque) admittet remedium. JUVENIS enim ſuperbus antequam ictum ſentiat, jam corde venenum hauſit.

Plerumq; non futura, ſed tranſacta perpendimus. Curt. lib. 8.

Sera pœnitentia redundant. Fab. declam. 12.

Dum quærimus ævum, perdimus. Manil. lib. 4.

Inanis gloriæ vitium ortum habet nobilem, ſuique diſpendii proceſſum neſcit, antequam à faſtigio corruat, quod optavit. Saresb. 8. 1.

Vos Græci nos horum montium incolas Barbaros appellatis. Nos vero, mihi crede, linguis barbaros, & factis Græcos eſſe juvat, veſtri diſſimiles, qui linguas ſanè Græcorum, at opera habetis barbarorum. NON enim barbarus eſt, qui bene agit & malè loquitur; ſed qui lingua quidem argutus; vita verò improbus eſt.

Operum conſuetudine faciliùs ad virtutem, quàm doctrina adducimur. Dion. lib. 2.

No es viliano el dela villa, ſino el que haze villania. Adag.

Μισῶ πονηρὸν, χρηστὸν ὅταν εἴπῃ λόγον. Menan. Stob. fol. 56.

Quoniam autem cœpi dicere, ne quid prætere〈am〉, qualis ſit & lex & vita noſtra exponam. Neque verò magni æſtimes, quòd illa me dicentem audias; ſed quòd eadem ſervari (ac præſtari à nobis) videas, magni pendas. ACTIONES enim virtutis, innumeri ſunt, qui deprædicent; eas verò qui (ſuſcipiant &) præſtent, pauciſſimi. Scito Alexander, vitam nobis eſſe brevem, gentem exiguam, fines anguſtos, tenues fortunulas, cupidinem ſedatam, paucas leges, raras domos, paucos amicos, & ſuper omnia carere nos inimicis. DECET enim virum cordatum eſſe amicum unius, & nullius inimicum. Simul autem & fraternè, & pacificè, & amanter, & tranquillè nos vivere, & ſuper omnia ſuâ ſingulos eſſe ſorte contentos. POTIOR enim eſt quies ſepultorum, quàm animi ſorte ſua non contenti vita.

Ἔργοις φιλόπονος ἴσθι, μὴ λόγοις μόνον. Proverb.

Tanto privatis hominibus reges meliores eſſe par eſt, quanto honoribus & dignitate anteceſſiunt. Panorm. 4.

Res ante verba ſunt. Ambr. 1. Cor. 2.

εἰ νικῴη, τι σφίας ἀπαιρήσονται, τοῖσι ἐστὶ μηδέν. Herodot. lib. 4.

Bonus vir nulli implacabilis ſit: ipſi nemo placandus. Sen. 2. benef. 29.

Δεῖ μήτ' ἄφιλον εἶναι, μήτ' αὖ πολύφιλον. Ariſt. 9. ethic. 10.

In quocunq; hominum cœtu nec inopia nec divitiæ ſunt, huic juſtiſſimi mores aderunt. Plat. 5. de legib.

Morte mori melius, quàm vitam ducere mortis. Guill. hiſt. Gall. fol. 183.

129 Leges noſtræ & paucæ ſunt, & noſtro judicio bonæ, quæ ſex capitibus comprehenduntur:

Gymnoſophiſtarum leges:

ὀλίγων οἱ ἀγαθοὶ νόμων δέονται. Theophi. Stob. 398.

FILII noſtri plures leges, præter eas, quas à parentibus accepimus, non ferunto. LEGES enim novæ laudabiles conſuetudines vetuſtas obliterant.

1. Leges veteres manento.

οὐδὲν κρεῖσσόν ἐστιν ἢ νόμοι πόλει καλῶς τεθέντες. Menan. Stob. 454.

Poſteri noſtri plures deos, quàm duos, quorum alter vitæ, alter mortis curam gerat, ne habento. SATIUS enim eſt unum Deum ſeriò, quàm per ludibrium multos colere.

2. Dij duo coluntor.

Impietas malum eſt infinitum, quod ſemel accenſum, nunquam extingui poteſt. Philo de profug.

Omnes uno veſtiuntor panno, calceos habento uniusmodi, neq; plura quiſquam veſtimenta, quàm cæteri geſtato. Nam EX VESTIMENTORUM varietate ſtultitia naſcitur in populis.

3. Veſtitus idem eſto.

Δολερῶν ἀνθρώπων δολερὰ τὰ εἵματα. Herodot. lib. 3.

Vanie eſt) affectare de veſtium diſcretione ſuperbiam, nitore pompam, ſqualore jactantiam. Sidon. 9. 9.

Nulla mulier plures annos viro maritata eſto, quàm dum tres filios peperit. LIBERORUM enim multitudo avaritiæ in parentibus incentivum eſt: quòd ſi plures ulla filios enixa fuerit; ante ipſius oculos diis immolantor.

Univerſi, viri fœminæque ante omnia veritatem amplectuntor, & ſi quis in mendacio deprehendatur, etiamſi cætera vivat inculpatus, quia mendacium dixit, (extemplò) moritor. UNICUS enim mendax ad perdendendum ſufficit populum.

Mulieri ultra quadrageſimum, viro ultra quinquageſimum annum vivere nefas eſto. Quòd ſi tum non fuerint mortui; diis immolantor. MAGNUM enim vitiorum incentivum, de vita in multos annos proroganda cogitatio.

4. *Liberorum modus tenetor.*

In duobus furor avaritiæ conſiſtit, quòd immoderatiùs appetit aliena, & ſua tenaciùs ſervat. Saresb. 7. 16.

[illegible] Stob. fol. 671.

5. *Mentiri capitale eſto.*

Τὸ [illegible] Xenoph. pædi. 3.

Agnitio veritatis cultusq; virtutis, publica ſingulorum & omnium & rationalis naturæ utilis incolumitas eſt. Saresb. 3. 1.

6. *Expectata mors pro decore habetor.* Curt. lib. 8.

Idem vivendi & honeſtè vivendi finis faciendus. Plut. an ſeniger reſp.

Morte al tempo è non duol, ma refugio: e chi ben può morir, non cerchi indugio. Petrar. Can. 45.

Caput XXXV.

Dandam Principibus operam, ut muneris ſui finem intelligant; Item cujas fuerit Thales, & de XII. quæſtionibus illis propoſitis, & quid ad ſingulas reſponderit.

VULGARE & vetus dictum, & ab ethnico Ariſtotele ſæpè repetitum eſt; OMNIA fieri propter finem aliquem. NULLUM enim opus, ſeu bonum ſeu malum eſt, cujus non finem ſpectet is, à quo ſuſcipitur. Si olitorem interroges, quid ſpectet tam ſedulò plantas rigans, reſpondebit; ut aliquid ex oleribus pecuniæ colligat. Si fluvium interroges, cur ita rapidus & feſtinus currat; finem ſuum eſſe reſpondebit, redire in mare, unde principium habuit. Si arbores interroges, cur flores in verè producant; reſpondebunt, eo fine, ut in autumno poma afferant.

Si viatorem portus in nive, flumina cum periculo, ſylvas 130
cum metu tranſeuntem, & veſperi in æſtate, propter æſtum iter ingredientem, æſtatisque calores & hyemis inundationes iter faciendo ſuſtinentem videremus; isque de itineris fine interrogatus, cujus gratia tam intolerabiles ſubiret moleſtias, ſe finem ejus non magis, quàm nos, intelligere, & cur laborem eum ſuſtineret, ignorare reſponderet: Quid quæſo, vir prudens de viatore illo fatuo pronunciaturus eſſet? An non ex unico illo reſponſo amentiæ eſſet ejuſmodi hominem condemnaturus? Per enim INFELIX eſt, qui nullum ſperat laboris præmium.

Ut igitur ad rem veniamus; Si Princeps, qui cum perinde, ut cæteri homines, & procreatus, & natus, & educatus ſit,

Scire debet quid petat ille, qui ſagittam vult mittere, & tunc dirigere, & moderari manu telum. Sen ep. 71.

Voluntas vel bona vel noxia non ex officio, ſed ex fine rei eſt cujusque penſanda. Fulg. ep. 5.

Opera ſingulorum ex eventu & propoſito colorantur, res quippe decora eſt, ſi honeſta cauſa præceſſerit. Saresb. 1. 4.

[illegible] Ariſt. 2. Phyſ. 2.

Nihil eſt, quod ſit propter ſeipſum factum; Sed quicquid omnino fit, ad uſum aliquem fieri neceſſe eſt. Lact. 7. 4.

Τὸ μὴ [illegible] Ariſt. 1. Eudem. 2.

Nemo artes illarum cauſa ſectatur: ſed omnes ad eas movemur ob id, quod ſequi exinde cernimus jucundum, utile, honeſtum. Polyb. 3.

Eſt aliquid, quò tendis, & in quod dirigis arcum Perſ. Sat. 3.

Omnia ſua quisq; ideò agit, ut conſequatur ea, quæ prima ſunt ſecundùm naturam. Plut. adverſ Stoic.

Nunquam nec opera ſine emolumento, nec emolumentum fermè ſine impenſa opera eſt. Liv lib. 5.

Stulta cura eſt, quæ ſpem non habet. Fab. declam. 6.

Nihil infelicius, quàm in eo, in quo minimùm proficias, laborare: & quærendi inanis eſt diligentia, cùm inveniſſe non proderit. Saresb. 1. 5.

Qui pergit, quò non debet, pervenit, quò non vult. Petr. 8. Senil. 2.

Digitized by Google

ſit, perinde ut cæteri homines & vivat & moriatur; nihilo tamen ſecius omnibus imperat hominibus: Ejusmodi, inquam, ſi interrogatus, cur à Deo dominatum illum accepiſſet, nihil amplius ſe ſcire reſponderet, quàm natalium jure ſe illum habere: an non futurum eſſet, ut ab omnibus regno indignus talis Rex cenſeretur? NULLO enim modo adminiſtrare juſtitiam poteſt, qui quid ſit juſtitia, neſcit.

Audiant hoc verbum Principes & ſummates, imisque reponant ſenſibus; Quòd nimirum opifex ille æternus, quando Reges dominosq; hujus ſeculi conſtituit facere, NON creavit Principes, ut plus, quàm omnes, vel edant, vel bibant, vel dormiant; neq, ut plus, quàm omnes, vel loquantur, vel gaudeant, vel delitiis fruantur; Sed quando ut latiùs, quàm omnes, imperarent, præcepit, ea lege præcepit, ut meliores eſſe omnibus tenerentur. PER enim INIQUUM, & multarũ in republica offenſionum cauſa eſt videre, quanta cum autoritate præpotens aliquis virtute (ſapientiaq;) præſtantibus imperet; & quanto cum dedecore omnium vitiorum ſit* ſervus. NON VIDEO, quanam ratione clientem ob (unicum) delictum multare (aut plectere) patronus audeat: cùm ſingulas actiones ſuas mereri animadverſionem (pœnamq;) conſpiciat. MONSTRI enim ſimile eſt, ſi is, qui planè cœcus eſt, eum, qui uno tantùm oculo captus eſt, curare (& regere) velit.

Cato Cenſorinus interrogatus, qualem oportet eſſe Regem, ut bonus eſſet, ita ut citra contemtionem & amaretur, & metueretur; BONUM, inquit, Principem oportet eſſe ſimilem † theriacario, qui ſi veneno non lædatur, theriacæ emtores facilè invenit; innuens ſcilicet EAM ab omnibus (animadverſionem ac) pœnam approbari, quæ non à viro vitiis obnoxio ſtatuitur. Nunquam theriacario fides habebitur, niſi theriacæ periculum (palàm) in foro fecerit: Unde intelligi datur, NIHIL aliud eſſe (in Principe) vitam laudabilem, quàm theriacam præſtantiſſimam ad curan-
132 dam ſuam rempubl. Et QUID ALIUD eſt, quàm altera manu aconitum, quod vita privat, altera theriacam, quæ morti reſiſtit, præferre; lingua virtutes buccinare, & vitiis vires omnes impendere? UT PRINCIPI perfecta in omnibus præſtetur obedientia; quicquid juſſerit, ipſe exequatur oportet. AB ACTIONIBUS enim virtutis nullus Princeps immunis eſſe vel poteſt, vel debet. Hoc reſponſum à

Cauſa omnibus in reb primæ ſunt principia ultima. Polyb. 5.

Errant conſilia noſtra, quando non habent, quò dirigantur. Sen. ep. 71.

σκέ: το τέλ☉ ἄπαντα δεῖ ἀπανλῶν. Ariſt. 1. polit. 9.

Caput eſt in omni negotio, noſſe quid agendum ſit. Columel. lib. 1. c. 11.

ὁ τ' ἴδιον οἰκονομῶν ἀγαθῶς βίον, πῶς οὗτος αὐτὸς τῶν ἔξω ποιεῖ. Euphron. Stob. 262.

[illegible] ἀλλὰ ἄνθρωπος ἤδη ὅπως αὐ ἀμείνους, ὠφελεῖν ἔμελλον ἀγαθὸν ἐπιδείκνυσθαι. Themiſt. gratul. ad Conſtant.

Non convenit eſſe Principem quàm ſubditos improbiorem. Xenoph. pædi. 7.

Deforme eſt, quos dignitate præſtes, ab iis virtute ſuperari. Val. Max. 3. 5.

Illum honores glorificant, quem commendat & vita. Caſſ. 6. ep. 11.

* *dominus.*

Quomodo alios objurgare poſſunt, ipſi à Lare libertatem loquendi non habentes? Nazi ep 51.

Faciliùs ſubditi opere præſtita imitantur, quàm verbis prohibita vitent. Dio. lib. 52.

Ante quàm mores aliorum corrigas, tuos corrige. Lact. lib. 4. c. 23.

Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit Rex. Auſon. Idyll. 12.

Quomodo peccata puniet poteſtas eisdem ſubjecta criminibus? Sareſb. 4. 5.

† *pharmacopæo.*

Tels que furent les Rois, tels furent les ſubiets: Car les Rois ſont touſiours de peuples les objets. Ronſard 9. 4.

Omnes omnia rectè faciunt, quia Princeps rectè imperat. Dio. lib 76.

Felice colui, che è più inchinato ad operare, che al parlare. Theatro pag. 206.

Quò ad altiorem quisque honorum gradum extenditur, magis in exemplum ſpectantibus patet. Fab. declam. 3.

Ut ſi quis ei, quem urgeat fames, venenum ponat cum cibo: & aut abſtinere eo quod vitale ſit, jubeat, aut moriferum vitali admiſceat. Liv. lib. 6.

Tum cætera paret Turba libens, ſervit propriis cùm legibus autor. Sidon. carm. 5.

Homines malunt exempla, quàm verba: quia loqui facile eſt, præſtare difficile. Lact. 4. 23.

Catone Cenſorino datum, mihi Chriſtiani potiùs, quàm Romani videtur fuiſſe.

DEUS ille incarnatus, CHRISTUS ille verus, quando ad nos in terras venire voluit, XXX. annos operando tantùm conſumſit; duos verò duntaxat annos cum dimidio operando & docendo exegit. Multò enim MAGIS animus humanus opere, quod videt, quàm oratione, quam audit, perſuadetur. Diſcant ergo domini ab eo, qui verus eſt Dominus; diſcant Principes, ut ſciant, quare ſint Principes. NUNQUAM enim bonus erit nauclerus, qui nunquam procelloſum navigavit mare. Equidem ſi ex me ſcire velit Princeps, cur ſit Princeps; ideò dicerem, UT OPTIME gubernet rempubl. juſtitiamque omnibus adminiſtret; idque non verbis terrificis, & mali exempli actionibus, ſed verbis blandis, quæ animos alliciant & actionibus honeſtis, quæ ad imitationem invitent. MENS enim generoſa benignè imperantis juſſa detrectare nullo modo poteſt.

Beſtias domituri ſilveſtres & feroces, cùm centies illis minentur, vix ſemel eas cædunt; & licèt eas alligent; tamen variis contrà demulcent modis, ut beſtiæ ferocitas manſuetudine (leniatur ac) tollatur hominis. Cùm ergo experimento diſcamus, beſtias ſilveſtres (benefactis &) benignitate manſuefieri, multò magis in hominibus ratione prædidtis illa utendum eſt, nimirum ut benignitate ad obedientiam provocentur. NEMO quippe animo eſt adeò indomito, ut leniter habitus beneficentiâ non miteſcat.

Unico vobis verbo, Principes & megiſtanes, dicam, quid ſit bono Principi & magiſtratui in ſua repub. faciendum. QUICUNQUE Princeps os veritatis plenum, manus ad benefaciendum patulas, aures mendaciis clauſas, & cor clementiæ apertum habet; & ipſe beatus, & regnum, cui talis contigit, feliciſſimum dici poteſt. UBI enim eſt in Principe veritas, beneficentia & clementia, nullus injuſtitiæ & tyrannidi in republica locus relinquitur. Ex adverſo QUICUNQUE Princeps tyrannidem cordi penitus infixam, os mendaciis plenum, manus immanitate cruentas, aures aſſentationibus pronas habet; & ipſe infeliciſſimus eſt, & multò magis populus ipſius ſubditus imperio. NIHIL enim loci eſſe poteſt in republica paci & veritati, ſi is, qui eam gubernat, aſſentationibus mendaciisque delectatur.

Anno ante Chriſtum incarnatum CCCCXL. qui erat 132
annus

IESUS cœpit facere & docere Act. cap. 1.

Utinam tam multi benefacerent, quàm multi loquuntur bene! Lact. 4. 23.

οὐ τοσοῦτον ὁ λόγος, ὅσον χρηστὸς τρόπος πείθειν δύναται. Demoſth. Stob. 400.

Non in verbis Philoſophia, ſed in rebus eſt. Sen. ep. 16.

ὁ ἔσχατος τῆς ἀδικίας ὅρος τὸ δοκεῖν δίκαιον εἶναι μὴ ὄντα. Plato apud Baſil. de leg. Græc.

Violentæ actiones ut ſint juſtiſſimæ, irritant: manſuetæ placant. Dio. lib. 55.

Perſona venuſtat ſtudium, dum ſuo inſiſtit officio, & non præripit alienum. Saresb. 1. 4.

Principes Dei adminiſtri, ad tutandam hominum ſalutem. Plut. ad Princip. indoct.

Amari, coli, diligi, majus imperio eſt. Sym. relat.

Inviti terrore compelli: volentes præmio provocari poſſunt. Apul. lib. 7. à fin.

Officia etiam feré ſentiunt. Sen. 1. benef. 3.

Nimmulenta vincla ſunt eſcaria: quo magis intendas, tantò aſtringunt arctiùs. Plaut. Menæch. Iuventus nomen.

Beſtias cura mitigat, & in amorem ſui vertit. Sen. 1 benef. 3.

δυσκαταγωνιστότερον φυλακτήριον εὔνοια φόβου. Themiſt. ad Theodoſ.

Inviſa nunquam imperia retinentur diu. Sen. Theb. extrem.

Iuſti imperii finis eſt utilitas obedientium & ſalus. Ammian. lib. 29.

Πολλῷ κρείττων καὶ βεβαιοτέρα ἀρχὴ ἡ ταῖς εὐεργεσίαις, ἀλλὰ μὴ τιμωρίαις κρατεῖν βούλεσθαι τῶν ὑπηκόων. Dion. lib. 5.

Rex velit honeſta, nemo non eadem volet. Sen. Thyeſt. 2.

Qui in omni re atque in omni tempore omni laude vacat, omnium peſſimus deterrimusque eſt Macrob. 6. Sat. 7.

Non licet delinquere, qui alios creditur ſub æquitatis regulas continere. Caſſ. 1. ep. 18.

Φιλεῖ τι ἀρχόμενον ἐξομοιοῦσθαι τῷ ἄρχοντι. Nicet. Man. Comn. lib. 3.

Thales naſcitur an. 1. Olymp. 35. moritur Olymp. 58.

annus ab urbe condita CCXLIV. regnante Dario, quarto Perſarum Rege, Bruto & L. Tarquinio Coſſ. floruit in Græcia Thales, philoſophus eximius, princeps è ſeptem Græciæ ſapientibus, quorum celebritas univerſa Græciæ regna plurimum illuſtravit. Magis enim (ſeptem) ſapientibus Græcia, (& reliquis) quos habebat, quàm ducibus Roma, quos alebat, gloriabatur. Magna illis temporibus inter Romanos & Græcos erat contentio, Græcis primatum affectantibus, quòd pluribus abundarent ſapientibus; Romanis eundem ſibi vendicantibus, quòd majores haberent exercitus (& copias.) Rurſum objicientibus Græcis, non poſſe leges niſi in Græcia condi; reſpondebant Romani; leges in Græcia quidem condi; ſed non niſi Romæ ſervari. Jactantibus Græcis, ampliſſimas Græciam ſcholas (& academias) habere, ad erudiendos ſapientes; contrà Romani afferebant, auguſta Romæ eſſe templa ad colēdos Deos. LONGE autē pluris eſſe faciendum unicum cultum diis immortalibus exhibitum, quàm omnia, quæ ad homines redeunt, commoda.

Laert. lib 1.
Darius Hyſtaſpis regnat. Olymp. 64. Euſeb.
Armis Italia non poteſt vinci: nec Græcia diſciplinis. Cic. Herenn 4.
Ἕλληνες πάντες ἄσχολοί εἰσι πρὸς πᾶσαν σοφίην, πλὴν Λακεδαιμονίων. Herodot. μελπ.
Leges à Græcis petitæ Olymp. 82. ab V. C. an. 300. Dion. lib. 10.
Græcæ literæ ad virtutem doctoribus nihil proſunt. Sall. Iugurt.
Τὸ δ' ἀληθὲς ἐν θεῷ μέγιστον καύχημα, καὶ οὐ μόνον ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ πλούτου καὶ ἀρχῆς, καὶ πάντων, ὅσα τὸ θνητὸν ἀσπάζεται, τιμιώτερον. Philo de Cain.
Τὰ τοῦ θεοῦ πρεσβύτερα ποιεῖσθαι χρὴ, ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν. Herod. τερψ.
Summum bonum hominis in ſola religione eſt. Lact. 3. 10.

Nobilis quidam Thebanus interrogatus, quid de Roma ſibi Græciaque videretur; Mihi verò, inquit, nec Romani Græcos, nec Græci Romanos videntur antecellere. GRÆCI enim gloriam in linguis, Romani in lanceis collocant; nos verò in omnibus eā virtutibus ſtatuimus. UNICA enim actio honeſta omnibus Romanorum pilis, omnibusq; Græcorum argutiis potior eſt.

Quod præſumimus, hoc probamus. Leo ep. 90.
Si conſcientia erubeſcit, erubeſcit & oratio. Tert.
Parens ſapientiæ [illegible] ore manantis fructus eſt. Nazi. orat. 47.
Sermone pulcro vita ſit pulcrior. Sidon. 8. ep. 10.

Sed ut ad inſtitutum revertar; Thales primus notaſſe perhibetur ſtellas urſæ minoris, quas navigantes obſervant; primus annorum partitionem, & Solis Lunæque magnitudinem reperit; primus animas immortales eſſe, mundumque animatum aſſeruit, & ſuper omnia, uxorem ducere noluit: *Siquidem CONJUGIS alendæ & educandorum liberorum curæ, haud mediocriter aciem ingenii in ſapientibus obtundunt. Fuit item Thales admodum pauper, & nonnullis ipſius paupertatem irridentibus, (ut omnibus illis ſe ditiorem eſſe oſtenderet) omnia in annum ſequentem conduxit olearia, quòd ex aſtris cognoviſſet, magnam olei penuriam (ibi locorum) anno tertio futuram: Unde omnes neceſſe fuit ipſum olei comparandi gratiâ adire, quos pro ſuo tractavit arbitrio: Atq; ita æmulis oſtendit, propria ſe ſponte divitias contemnere, & paupertatem amplecti. †NON enim eſt pauper generoſus ille, qui invitus mundi hujus bonis caret.

Thaletis inventa, & ſolertia: Diogen. Laert. 1.
Thales naturæ rerum certiſſimus explorator, & aſtrorum peritiſſ. contemplator. Apul. Florid. 4.
Τεκνοτροφίη σφαλερόν. Democr. Stob. 671.
**Ne liberorum mortem expectare cogeretur.*
Ῥᾴδιόν ἐστι πλουτεῖν τοῖς φιλοσόφοις, ἂν βούλωνται, ἀλλ' οὐ τοῦτ' ἐστι, περὶ ὃ σπουδάζουσι. Ariſt. 1. polit. 11. Cic. 1. divin.
ἐστὶ πενία χρῆμα τῷ ὄντι ἱερὸν καὶ ἄσυλον, καὶ οὐδεὶς ἀδικεῖ πένητας οὐδέν γε ἧττον, ἢ τοὺς τὰ κηρύκεια ἔχοντας. Dio. Chryſ. orat. 7.
ὅταν τὸ πολλοῦ ἄξιον μικροῦ ἐξῇ πρίασθαι, τότε δὴ εὐωνεῖσθαι. Xenoph. memor. 2. extr.
Plut. Solon.
† *Qui enim ſponte ſua à bonis mundi inops eſt, haudquaquam pauper eſt dicendus. G.*

Fuit hic philoſophus ſpeculi inſtar inter omnes Græciæ ſapientes, & ab omnibus Aſiæ Regibus (cultus &) obſervatus, ejusque nomen etiam Romæ fuit celeberrimum, cùm adeò doctrina excelleret, ut ad omnes quæſtionex non præmeditatus (ex tempore) reſponderet, quod ingenii fuit acer- 133
rimi, & admiratione profectò dignum. PLERIQUE enim mortalium nec diſcere volunt, nec interrogare aut reſpondere didicerunt.

Cùm autem (plures &) variæ Thaleti, quemadmodum Diogenes* Laërtius refert, quæſtiones fuiſſent propoſitæ; reſponſionibus & ſapientiam uberrimam, & memoriam tenaciſſimam & ingenium acutiſſimum declaravit.

Primùm interrogatus, quid eſſet Deus? DEUS, inquit, eſt antiquiſſimum eorum omnium, quæ ſunt. DEI qnippe nec qui fuerunt, principium viderunt, nec qui futuri ſunt, finem videbunt.

Deinde interrogatus, quid eſſet pulcerrimum? Mundus, inquit, OMNIS enim, quantumvis artificioſa pictura ne minimam quidem ejus, quod natura fecit, partem aſſequi poteſt.

Rurſus quærenti, quid eſſet maximum? Locus, ait; Locus enim, qui omnia capit, neceſſariò major eſt omnibus.

Præterea ſciſcitanti, quid eſſet ſapientiſſimum? Nihil inquit, ſapientius tempore. Solum enim TEMPUS & nova invenit, & præterita renovat.

Adhæc percontanti, quid eſſet velociſſimum? Mens, ait. Mens enim neque defatigatur per terram diſcurrendo, (aut circumeundo) neq; periculum ſubit mare tranſeundo.

Porrò interroganti, quid eſſet validiſſimum? Homo, inquit, neceſſitate oppreſſus eſt fortiſſimus. NECESSITAS enim intelligentiam acuit imperiti (& rudis,) & vecordem corroborat in diſcrimine.

Deinde quærenti, quidnam difficillimum, eſſet? Seipſum, inquit, noſcere. NULLA quippe in mundo foret contentio, ſi ſemetipſum homo noſceret.

Mox interrogatus; quid ſuaviſſimum eſſet? Eo, reſpondebat, quod deſideraveris, frui. MAGNAM enim habet præteriti doloris ſecura recordatio delectationem.

Quærenti item, † quo pacto adverſæ fortunæ impetus quiſpiam ferat faciliimè? Si inimicos, inquit, aut extinctos, aut malè affectos videat. Revera enim INIMICI proſperitas dirus eſt cordi afflicto gladius.

Hinc

Exiſtimatio.

Thaletem in caſtris Crœſi fuiſſe ait, Herod. lib. 1.

ἡ σοφία πάντων κάλλιστον, ἡ δὲ ἀμαθία πάντων αἴσχιστον. Plato. Hipp. majo.

εἰ ζῶμεν εἶναι σωφρονοῦντες σοφοί. Charm. Stob. orat. 4.

Quid prodeſt verbis inanib. ventilare in ſcholis virtutis officia, ſi non actib. & vita ſolidentur? Saresb. 8 8.

* *Lib 1 Plut. in conviv.*

Quædam exercendi tantùm ingenii cauſa quæruntur; quædam & dum quæruntur, oblectamento ſunt, & quæſita uſui. Sen. 6. benef. 2.

DEUS Principio extremoq; carens, antiquior ævo, quod fuit, aut veniet. Auſon. Ephemer.

Principii vertex percipi nequit, extra principium nihil reperitur. Eli. com. Nazi. orat. 4.

Nihil Deus indignum ſe fecit. Tertull. adverſ. Marcio. lib 1.

Singulorum initium à natura, progreſſus ab uſu, ab arte perfectio. Saresb. 6. 19.

Omne opus inferius eſt ſuo artifice. Tert. adverſ. Marci. 1.

Cuncta trahit ſecum vertitque volubile tempus. Gall.

Ἀλλ' ἐκδιδάσκει πάνθ' ὁ γηράσκων χρόνος. Æſchyl. Promet.

Quò non poſſum corpore, mente feror. Ovid. Heroid. 174. Macrob. lib. 1. Sat. 10.

Sola ex his, quæ nobis inſunt, mens omnium ocyſſima etiam tempus ipſum, quo iſta fieri videntur, præcurrit. Philo deter. bon. inſidi.

Humanæ imbecillitatis efficaciſſimum duramentum eſt neceſſitas. Valer. Maxim. 2. 2.

Neceſſitas moderamen non diligit. Caſſiod. 4 13.

Difficillimum noſmet ipſos noſcere. Cic. 1. de legib. extr.

Ne te quæſiveris extra. Perſius. Sat. 1.

Cuncta, quæ humanis ſenſibus blandiuntur, nequeunt adferre faſtidium, Symm. 2. ep. 56.

Cic. 5. ep. 12.

Γέλως γὰρ οὗτος εἰς ἐχθροὺς γελᾶν. Sophocl. Aja. flagel.

qua in re acquieſceret is, cui forent inimici.

Felix jacet, quicunque quos odit, premit. Sen. Herc. Oet. 3.

Hinc ſciſcitanti, quomodo optimè ac juſtiſſimè homines viverent? Si* quæ in aliis reprehenderent, ipſi non facerent, ait. In hoc enim mortales PECCANT univerſi, quòd conſiliis abundant, quæ aliis impertiant, & unico bono, quo ipſi utantur, carent.

134 Adhæc roganti, quid boni haberet, qui non eſt avarus? Ejuſmodi, inquit, & liber eſt à cruciatu avaritiæ, & amicos ſibi parat. AVARUM enim & cogitationes torquent, † quia non aſſervat, & homines perſequuntur, * quia non expendit.

Deinde interroganti, Qualem oporteat eſſe Principem cæterorum gubernatorem? Primùm, inquit, ſeipſum, deinde alios regat. FIERI enim non poteſt, ut † recta ſit umbra, ſi gnomon, qui umbram projicit, obliquus ſit.

Poſtremæ hujus reſponſionis gratia libuit omnes referre quæſtiones, ut videant Principes & ſummates, ſingulos ipſorum eſſe quaſi gnomonem juſtitiæ, & nihil aliud eſſe Rempublicam, quàm umbram ab illo gnomone projectam, quem rectiſſimum eſſe oportet, & opus eſt. Mox enim EX UMBRA Reipublicæ deprehenditur, ſi juſtitia aut vita magiſtratus* intorta eſt.

Ut igitur omnia, quæ hactenus dicta ſunt, concludamus, ſi quis me Princeps interroget, cur ſit Princeps? uno illi verbo reſpondeo in hanc ſententiam: IS QUI PRINCEPS verus eſt, Principem te conſtituit hujus mundi, ut ſis extirpator hæreticorum, pater pupillorum, amicus ſapientum, oſor malitioſorum, caſtigator tyrannorum; remunerator bonorum, flagellum malorum, patronus & protector, Eccleſiæ defenſor (& amantiſſimus) Reipublicæ, & ſuper omnia, ut merus ſis executor juſtitiæ, à domo & perſona tua initium faciens.

Nam OMNIBUS in rebus tolerari poteſt, ut potior ſit conditio Principis, præterquam in ſola juſtitia, quam prorſus æqualem eſſe inter Principem & Rempublicam oportet (& opus eſt.)

Facilius aliis, quæ recta ſunt, conſulere, quàm ipſi ea agere poſſumus. Dio. lib. 46.

* eodem quod aliis darent, conſilio ipſi uterentur.

οὐκ ἐθέλω πλουτεῖν, οὐκ εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων, μηδὲν ἔχοντι κακόν. Theogn.

† ut aſſervet. G.

* ut ad expendendum inducatur. G.

Rex eris, ajunt, ſi rectè facies. Horat. 1. ep. 1.

† rectus ſit gnomon, qui umbram obliquam jacit. G.

Tunc omnia jure tenebis, cum poteris rex eſſe tui. Claud. 4. Conſ. Hon. 261.

Princeps exterꝪ ſpecimen eſto. Cic. de leg. 3.

Νομίζω, τοιοῦτοί τινες οἱ προστάται ὦσι, τοιαύτας καὶ τὰς πολιτείας γίγνεσθαι. Xenoph. de vectigalib.

Si prava eſt regula prima, omnia mendoſe fieri atque obſtipa, neceſſum eſt. Lucret. lib. 4.

* à regula vel perpendiculo diſcrepat. Plin. 36. 10.

Ita rectè cuncta gerit Princeps, ſi primùm ſeſe componat. Plutarch. præcept. polit.

Diſciplina imperandi eſt, amare quod multis expedit. Caſſiod. 9. ep. 9.

Omnia quæ vindicaveris in altero, tibi ipſi vehementer fugienda ſunt. Cic. Verrin. 5.

Libentius (Princeps) communi juri cedat, quàm poteſtati ſuæ faveat. Symm. 5. ep. 64.

Qui rectè utitur regni poteſtate, formam juſtitiæ factis magis, quàm verbis inſtituit. Iſidor. ad prælat.

Μήτε ἔλεον, μήτε συγγνώμην, μήτε χάριν μηδεμίαν περὶ πλείονος ποιεῖσθαι τῶν νόμων τῶν κειμένων. Lyſias orat. in Alcibiad.

Saul ab humeris ſupereminebat univerſum populum: quare quæſo? niſi quia quem oportet præeſſe aliis, pectore debet & ore præminere, ut populum valeat protegere, tanquam doctior, ſanctior, circumſpectior. Sares. 5. 6.

Τῇ μὲν οὐσίᾳ τοῦ σώματος ἴσος παντὶ ἀνθρώπῳ ὁ βασιλεύς. Τῇ ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ ἀξιώματος, ὅμοιός ἐστι τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ. Agapet. 21.

Reges regno dantur, non regna Regibus. Sylv. hiſt. Bohem. c. 57.

Non ſic inflectere ſenſus humanos edicta valent, ut vita regentis. Claud. Conſ. 4. Honor.

CAPUT XXXVI.

Quis fuerit Plutarchus, ſummus Philoſophus; quæ verba dixerit ad Trajanum Imperatorem, & quòd bonus Princeps ſit caput Reipublicæ, (quo valente ſana eſt Reſpublica. Leges item quinq; Rhodiorum de pœnis improborum, & quòd ſub Rege juſto longè melius ſit vivere, quàm ſub lege juſta.)

IN

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ. Eurip. Stob. 485.

Plutarchus fidelis in ſententiis, in verbis luculentus, & in ſacrario rerum tantus arbiter, ut facilè præceptorem Trajani poſſis agnoſcere. Sareſb. prolog. lib. 5. & c. 1.

Epiſtolam hanc teſtem appello, non pergere te in perniciem imperij, autore Plutarcho. Præcept. polit.

Αἰσχρὸν τὴν μὲν ζημίαν τὰ βλαβερὰ διωθεῖσθαι, τῶν δὲ μαθημάτων, ἃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν τρέφει, μηδένα λόγον ἔχειν. Baſil. de leg. Græc.

Σοφοῖς ὁμιλῶν κ' αὐτὸς ἐκβήσῃ σοφός. Proverb.

Ὁ τοῖς ἀγαθοῖς συνδιάγων, ἢ μέμνηται τῆς καλῆς διδασκαλίας, ἢ μιμεῖται τὴν καλῶν ἐκπαιδεύσεως. Agapet. 21.

Αἱ καλαὶ τῶν διδασκάλων παραινέσεις καὶ ὑπολείψεις, διατελοῦ ἔχουσι τὸν αἰῶνα. Ariſt. epiſt. ad Alexandr.

Vnum eſt Reip. corpus atque unius animo regendum. Tacit. 1 annal.

Σώματος ἐμμελῶν δῆλον ἀλλήλοις ἐν μέλεσι συνδεδεμένοις. Chryſ. homil. 10. de pœnis.

Neceſſe eſt lætari reliqua, ſi mundi caput gaudeat. Caſſ. 9 epiſt. 17.

Regalis pars animi, ratione pollens, verticem hominis, velut arcem & regiam inſedit. Apulei. Apol 1.

Tandem ſentietis caput imperare, non pedes. Spartian. Sever.

Deus opifex omnes ſenſus in capite, hoc eſt, circa ſedem rationis locavit. Macrob. 7. Sat. 14.

Nunquam imperii corpus coire poteſt, niſi unius præſidis nutu, quaſi anima & mente regatur. Flor. 4 1.

Afflictus populus quaſi Principis podagram arguit & convincit. Sareſb. 6. 20.

Ὀφθαλμοὺς πολλοὺς οἱ μονάρχαι ποιοῦσιν αὐτοῖς, καὶ ὦτα, καὶ χεῖρας, καὶ πόδας. Ariſt. 3. polit. 16.

Bona malaque Principis ad ſubditos pertinent. Tacit. annal. 4.

Τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ ὅπως δέξηται τραῦμα, τὴν κεφαλὴν ἐπικύπτουσαν ὁρῶμεν. Chryſoſt. homil. 10. de pœnit.

IN aula Imperatoris Trajani floruit Plutarchus Philoſophus (celeberrimus,) vir tum vita integerrimus, tum ſcientiis eruditiſſimus, tum magnæ apud Romanos autoritatis. Nam Trajanus laudi ſibi ducebat, multos habere in comitatu ſuo ſapientes & eruditos, & quacunque incederet, magnifica excitare ædificia. Hic eſt autor libri, qui dicitur Plutarchi Parallela, id eſt, illuſtriſſium Græcorum & Romanorum vitæ.

Præter cæteros autem librum (quo pacto ſe Reges gerere debeant) ſcripſit, cui titulum fecit, Doctrinæ Principum, eumque Trajano Imperatori inſcripſit; quo in opere veram animi nobilitatem, ſingularem Reip. amorem, eloquentiæ flumen, ſapientiæque lumen demonſtrat. Fuit enim tum in ſcribendo elegantiſſimus, tum in dicendo ſuaviſſimus. Inter alia verò, quæ notatu (& conſideratu) digniſſima ſcripſit, in eo libro ſententiæ nonnullæ fuerunt conſignatæ, 135
quas aureis deſcriptas literis eſſe oportebat, quando ſic dicit:

Scito Imperator Trajane, Domine, te & imperium tuum nihil eſſe aliud, quàm corpus myſticum, ad corporis vivi verique modum. Ea quippe requiritur utrinque concinnitas, ut & Imperator tales ſe habere ſubditos gaudeat, & imperium de tali ſibi domino placeat. Ut igitur corpus myſticum, quod eſt imperium, ad exemplum hominis vivi pingamus; CAPUT omnium eſt Princeps, penes quem imperii ſumma eſt. OCULI, quibus videmus, viri in republica boni ſunt, quorum ductum ſequimur. AURES, quæ audiunt, quæ dicimus, ſunt ſubditi, qui imperata faciunt. LINGUA, qua loquimur, ſunt eruditione præſtantes viri, ex quibus leges & diſciplinas audimus. CAPILLI è capite penduli ſunt (oppreſſi &) injuria affecti, qui opem Regis implorant. MANUS & BRACHIA ſunt equites & nobiles, qui hoſtem reprimunt. PEDES, qui omnia ſuſtinent membra, ſunt agricolæ, qui victum omnibus ordinibus ſubminiſtrant. Oſſa dura, quæ carnem fulciunt fragilem, ſunt viri ſapientes, qui onus ſuſtinent reipublicæ. CORDA, quæ palàm non videmus, ſunt familiares intimi, qui in arcano conſilium dant Senatu. Denique COLLUM, quo capiti corpus cohæret, eſt amor Regis & regni, ex quibus conſtat Reſpublica.

Hæc Plutarchus ille magnus ad Trajanum dixit. Ac ſanè telæ

Digitized by Google

telæ illius & ſtamen [ut ita loquar] & trama ingenii arguunt acumen. TRIA quippe caput habet propria, quæ Reipublicæ præſidi ad amuſſim quadrant. Primùm, SICUT in corpore caput omnibus reliquis membris celſius eſt; Sic Principis amplior eſt, quàm omnium reliquorum ordinum autoritas. SOLUS enim Princeps imperandi poteſtatem habet; reliqui ad parendum obligati ſunt. Ac licet multi in Republica genere, opibus & virtute præſtent; ſemper tamen dominum ipſum ſuperiorem agnoſcunt. Nam PRINCIPES generoſi ſervitutibus quidem multos quotidie liberant; fidem autem clientelarem nulli unquam remittunt. (Quamobrem) QUI potentia & autoritate in regno pollent, eo loco ſe haberi, quo pinnæ in arce habentur, contenti ſint, quæ antemurali altiores & ſpeculis humiliores ſunt. [Si quam enim habent in plebem autoritatem vel poteſtatem; Principi debent, qui in univerſos eam habet.] VIRUM enim cordatum & honorati ordinis, non Principem ſpeculæ inſtar eminentem, ſed antemurale vallumque, quæ fex eſt plebis, reſpicere decet. Unum dicam, quam illud in partem accipiatur, parvi pendens; NON aliud eſſe, ſi proceres tum Regi, tum Reipublicæ imperare velint, quàm ſi brachia manusque ſupra caput ſemper extollantur.

Cùm multa & audiverim, & legerim, & ſeculo meo
136 ſim expertus; quotquot venturis erunt ſeculis, moneo & obteſtor; ſi frui ſuis cupiunt opibus; ſi vitam agere ſecuram expetunt; ſi immunes eſſe volunt à tyrannide, & pacificè vivere in Republica exoptant; ne patiantur, ut plures, quàm unus Rex, regno & principatui alicui imperent. Eſt enim REGULA generalis, ſi multi in Republica imperent, & huic & illis certum tandem imminere interitum. Experientia magiſtra diſcimus, nos à natura ex multis nervis, oſſibus, carnibus, digitis, dentibus eſſe compoſitos, & ex iis omnibus unum corpus conſtitui, ejusq; corporis unicum duntaxat eſſe caput: Ita & Reſpublica ex multis quidem componitur ordinibus; ſed ab unico tamen regenda eſt Principe. Si in manu eſſet hominum Principes conſtituere; etiam abdicandi illos poteſtatem haberent. Sed cùm vero verius ſit illos à Deo conſtitui; me quidem judice, nemo illos abrogare nec poteſt, nec debet, niſi DEUS. QUÆ enim divini † modus judicii metitur, humani arbitrii nefas eſt * æquari hoſtorio.

Haud ſcio, quanam mediocres ambitione, minores invidia,

T majores

Princeps capiti comparatus. Vide Sareſb lib. 5. c. 2.

Totus homo in capite vultuque eſt. Nam prudentia ſenſusq; omnes non aliàs, quàm in illa parte corporis continentur. Apul. de dogm. Plat.

1. *Quia caput membrorum ſummum.*

Caput eſt membrum corporis diviniſſimum, reliquorum membrorum princeps, cui totum corpus connexum dii ſubeſſe & parere juſſerant. Plat. Timæ.

In ſummo caput eſt collocatum, in quo eſſet regimen totius animantis. Lactant. de opif. 5.

Deus) mentem alta capitis fundavit in arce, Mandatricem operum, proſpecturamque labori. Claud. 4. Coſ. Hon. 235.

Hac eſt partium natura, ut unum corpus diverſa componant. Boet. 3. proſ. 10. conſol.

Malè Imperatur, cùm regit vulgus duces. Sen. Octav. 2.

Nullum habile membrum eſt, ſi corpori par eſt. Sen. 7. controv. procem.

Infantes ſiniſtras capitibus impoſitas habentes nati, ſignificant inferioris gradus homines contra nobiles inſurrecturos. Dio. lib. 31.

Non multum fiduciæ in corona ponendum, cum ſupra caput calceos cernas. Plut. præcept. polit.

2 *Quia ut caput unicum: ita unius dominatio optima.*

Πολυαρχία μητὴρ ἀναρχίας ἐςί. Nicet. Alex. Manuel. Comn. F.

Fruſtra proceres Princept. plebe neglecta, ut defectum corpore caput, nutatumque inſtabili pondere, tuetur. Plin. paneg.

Sine membris aliquibus vivi poteſt: ſine capite nullo modo. Lact. 6. 9.

Deus ſcit, quid faciat, nec retractandum eſt ejus judicium Ambr. Rom. 9.

Eſt primum omnium, ut princeps ſe totum metiatur & in toto corpore Reipubl. cujus vice fungatur, diligenter advertat. Sareſb. 5. 2.

Libertatis genus eſt ſervire rectori. Caſſ. 5. ep 16.

Compages imperii convelli ſine exitio convellentium non poteſt. Tacit. hiſt. 4.

Principis poteſtas, ita à DEO eſt, ut ea utatur per ſuppoſitam manum, in omnibus doctrinam faciens clementiæ aut juſtitiæ ſuæ. Sareſb. 4. 1.

† *radius.*

* *decempeda menſurari G.*

Rebelles manus à corporibus ſuis diſtractæ, cæteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt. Val Max. 2. 2.

Digitized by Google

Rex paleatus ſubditis chalybeis validior. Adag.

Eſt Princeps magni maxima cura dei. Sidon. carm. 13.

Æquum atque iniquum Regis imperium feras Sen. Med. 2.

Omne facinus autores ſolos inſequitur. Caſſiod. 2. ep. 11.

Non facile eſt pacatam degere vitam. Qui violat factis communia fœdera pacis. Lucret. 5.

majores ſuperbia ſtimulentur, ut imperare velint, & parere nolint! cùm conſtet, in hoc (myſtico) Reipublicæ corpore, qui plurimum valet, tantundem valere, ac digitum à manu avulſum, vel unguem aridum à pede reſectum, vel capillum à capite avulſum. VIVAT ergo pacificè quiſque in ſua Republica, debitamq; Principi præſtet obedientiam; quod qui non fecerit, aut contradixerit, futurum ſciat, ut quemadmodum ab ipſo orta culpa eſt, ita in ipſum pœna redundet. Vetus enim dictum eſt: QUI lanceam contra Principem ſuſtulerit, ejus caput ad pedes ipſius ponatur.

3. *Quia caput vitæ principium.*

Quicquid leve, tendit in altum; In medium graviora ruunt. Claud. 1. rapt. 252.

In altitudinem cuncta gignentium natura fere. Sal. Iugurth.

Conſixos eſſe in utero pueros Varro dicit, capite infimo nixos, ſurſum pedibus elatis, non ut hominis natura eſt, ſed ut arboris. Gell. 16. 16.

Præterea Rex capiti (rectè) comparatur, quia CAPUT vitæ humanæ principium (& origo) eſt. Pleraque omnia, QUÆ à natura nutriuntur, ſurſum verſus vim ſuam exerunt. Videmus (enim) terram vapores ſurſum emittere; plantas ſurſum creſcere; maria ſurſum fluctus attollere; arbores ſurſum pullulare; ignis impetum alta petere. At ſolus HOMO ærumnoſus deorſum creſcit. Caro enim humana, quæ nihil niſi terra eſt, & de terra orta in terra vivit; ad terram, tanquam ſedem ſuam, naturaliter vergit. Rectè dixit Ariſtoteles, hominem † eſſe arborem inverſo plantatam ordine, cujus radix eſt caput, truncus corpus, rami brachia, cortex caro, nodi oſſa, medulla cor, caries malitia, gummi amor, flores verba, fructus præclaræ actiones. Ordo quidem, ubi pedes ſunt, ibi caput eſſe, & ubi caput eſt, ibi pedes eſſe poſcebat. Caput enim radix, pedes rami ſunt. Verùm, ita me Deus amet! ut noſtro principio reſpondemus. Si enim PRÆPOSTERE caro plantata eſt; multò magis præpoſterè vita inſtituitur. 137

† *Scalig. exerc.* 140. 2.

Deus ſolam in terris cœleſtem plantam fecit hominem, ut alimenta cœlitus incorruptibilia quærat. Philo det. pei. inſid.

Et ſurſum nitida fruges arbuſtaq; creſcunt. Lucret. 2.

Nullus jam delinquendi vel pudor eſt, & ſic peccatur, quaſi magis pro ipſis peccatis placeatur. Cypr. tractat. 1. contra Demetr.

Sed ne ab inſtituto digrediar longiùs; non minùs, principium ſuum regi regnum, quàm regno Regem debere ajo; quod hinc manifeſtum eſt, quod REX leges & jura dat, non à regno accipit; quod præmia & congiaria à Rege in regnum, non à regno in Regem conferuntur. BELLUM (item) indicere, inducias inire, pacem facere, remunerare bonos, & coërcere tyrannos, ad Regis pertinet arbitrium, non regni. Soli enim PRINCIPIS majeſtati convenit ſtatuere & jubere; reipublicæ eſt, ad illius ſe authoritatem adjungere & obedire. Ut ædificio magnifico plus damni affert unicum fundamenti ſaxum labefactatum, quàm ſi ſexcentæ de tecto cadant tegulæ: Sic MAJOREM meretur vituperationem unum † læſæ majeſtatis crimen, quàm centum in cives commiſſa delicta.

Sublato capite, corpus ſine nomine eſt: Capite cuſtodito, vita integra, ſalus tuta eſt. Ambr. Pſal. 118.

οὐκ ἔχει ὁ βασιλεὺς ἐπὶ γῆς τὸν δυνάμενον ἀναγκάζειν. Agapet. 27.

Omnia membra rectè moventur, dum ſani capitis ſequuntur arbitrium. Sareſb. 4. 1.

Vis magna populi eſt: Principis major tamen Sen. Octav. 2.

Ita ſe induit reip. Cæſar, ut induci alterum non poſſit, ſine utriuſque pernicie. Nam ut illi viribus opus eſt, ita huic capite. Sen. 1. clem. 4.

Gallicæ verſiones hic variant.

† *adverſus publicum magiſtratum.*

Εἶναι τοῖς ὑπηκόοις καὶ φοβερὸς, διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἐξουσίας, καὶ ποθεινὸς, διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς εὐποιΐας. Agapet. 48.

Digitized by Google

delicta. Nam EX minima contumacia plurima vidimus in republica (& pernicioſiſſima) oriri incommoda. O quantum INTEREST Regis à regno plurimum amari ſuo! quantum intereſt regni ab omnibus Regem timeri! NEQUE enim Rex, qui regno ſuo non eſt in amoribus, quietus poteſt vivere; neque regnum, cui timori Rex non eſt, bene poteſt gubernari.

Trinacriæ, quæ hodie Sicilia nominatur, Principes peculiare aliquid ſemper habuerunt. Priſcis enim temporibus vel à Regibus, virtute ac fortitudine præſtantiſſimis, vel à tyrannis immanibus & improbis regebatur: (inter quos) Severi Imperatoris ævo Siciliæ præfuit Lælius Pius, virtute excellens, magnæq; in toto imperio Romano autoritatis. Sed ad noſtrum inſtitutum faciunt leges, quas in eo regno latas (ipſius ævo) legimus.

Si mutuæ extiterint inter æquales injuriæ; partim puniuntor, partim diſſimulantor. UBI enim radices egerunt inimicitiæ, ſatius eſt reconciliari voluntates, quàm puniri homines.

Si ſuperior ab inferiore fuerit offenſus; leviter offenſa illa arguitor, & acriter punitor. SERVI enim contumaciæ & impudentiæ non aliud, quàm ſeveræ animadverſionis malagma convenit.

Si quis mandato Principis palàm contradicere auſus fuerit; abſque mora capite pœnam luito. INIQUUM enim mandatum reverenter deprecandum, non protervè contemnendum eſt.

Conſpirationis contra Principem autorem interficere impune cuivis licitum eſto. JUSTISSIME enim proprio privatur capite, qui multa vult eſſe in aliena republica capita.

138 Quæ diximus hactenus, apud Herianum extant lib. IV. de regibus* Rhodiorum, ubi multas & eximias refert leges & conſuetudines veterum, non ſine magno recentiorum dedecore. Revera enim illi NON actionibus ſolùm præclari; verùm ſententiis etiam gravibus nos antecelluerunt.

Ut autem ad rem redeamus, ſumma hominum cura eſt de tuendo capite, ut manum ſibi citiùs detruncari aliquis patiatur, modò ne caput ſaucietur: Unde intelligi volo, INCOMMODUM reipublicæ illatum vulneris inſtar eſſe, quod mutilat; obedientiam verò adverſus principem plagam eſſe, quæ jugulum petit.

Regna cuſtodit metus. Sen. Oedip. 3.

Malè terrore acquiritur veneratio, Plin. paneg.

Firmiſſimum longè imperium eſt, quo obedientes gaudent. Liv. lib. 8.

Leges Siculorum, de pœnis injuriarum.

Principem decet mitis ſeveritas, non diſſoluta clementia. Plin. paneg.

Diſciplina intereſt injuriam vindicari. Metu enim ultionis omnis iniquitas refrenatur. Tert. adv. Mar. 4.

1. *Inter æquales.*

Ita autoritas aderit poteſtatis, ne per tumorem cordis ſeveritas exiſtat immoderationis. Iſid. 3. etym. 42.

Si injuria non ſint, haud ſæpè auxiliis egeas. Sal. Iugurth.

2. *Inter inæquales.*

Χρὴ βασιλέα πάντων προνοεῖν, ἵνα προ- [illegible] ἐν καλοῖς, καὶ μὴ προσκόπτωσιν ἐν κακοῖς. Agapet. 46.

De exemplo veniunt, quæ cavemus. Sym. relat.

3. *Adverſus Principem.*

In cultu poteſtatis Dominus venerandus, à quo eſt inſtituta. Saresb. 6. 26.

Θεραπεύειν, οὐκ ἐρεθίζειν δεῖ τὰς ἐξουσίας. Chryſ. Stob. 11.

4. *Conſpirationis.*

Circumretit vis atque injuria quemque, atque unde exorta eſt, ad eum plerumque revertit. Lucr. 5.

Qui nunc provocatus ad facta maiorum inertiſſimus: quis ad verba non infantiſſimus? Sidon 8. ep. 6.

* *Siculorum.* G.

Ἐγὼ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Alex. ad Ariſt.

Es impoſſibile que acaezca, que un cuerpo ſin cabeza permanezca. Aravean.

Sine capite membra formam tantum membrorum habent: uſum non habent. Lact. 6. 9.

Κρεῖττον, [illegible] Nicet. Iſaac. Angel. 1.

Si quis ex me quæreret, quonam inter ſe vinculo Principes & reſpublicæ coneƈtantur; ita (breviſſimè) reſponderem: Ego OMNEM regni & regis ſalutem ex hoc pendere ajo, ut Rex bonorum conſuetudine gaudeat, & nullum ſceleratis locum relinquat. FIERI enim nullo modo poteſt, ut † ametur à ſubditis Princeps, ſi quod circa ſe habet, ſodalitium, * ſuſpeƈtum ſit. Præterea REX ſeriò regnum ſuum diligere, regnum verò non ſimulatè Regi ſervire debet. SI enim reſpublica ſe à Principe cognoſcat diligi; nihil erit tam difficile, quod illius cauſa non promtiſſimè faciat.

TRACTET item Rex ſubditos tanquam filios, (proprios) & ſubditi Regi, perinde ac patri (germano) ſerviant (& obtemperent.) NULLO enim paƈto vel ſuſtinere bonus pater, ut in diſcrimine verſantes filios videat, vel patri negare obedientiam boni filii poſſunt. Adhæc JUSTUM in mandatis Regem, ſubditosque erga Regem in obſequiis fideles eſſe oportet. CUM enim bonum ſit ſub lege juſta vivere; multò melius eſt ſub Rege juſto degere. Sed & SUBDITOS Rex ſuos contra hoſtes defendat; hi verò tributa (& ſubſidia) Regi bona fide ſolvant. PRINCEPS enim, qui rempublicam ſuam à tyrannis † repurgat, jure facultatum cunƈtorum dominus eſt.

Ad hæc PACEM (omnibus modis) reipublicæ ſuæ Rex præſtare; regnum verò ſummâ ipſum obſervantiâ colere debet. PRINCIPIS enim contenti (& ſpreti) nunquam bene parebitur imperio. Poſtremò BONI Regis eſt vigilare, ut voluptati regno ſit; regni verò fidelis pervigilare, ut omnem Regi adimat dolorem (ac moleſtiam.) * NON enim infelix vocandus eſt Princeps, cui ſua favet & cupit reſpublica.

Caput XXXVII.

Sicut in capite ſunt ſenſus odorandi & audiendi; Sic Principem qui reipublicæ caput eſt, & audire debere injuriâ affeƈtos, ad puniendum improbos, & cognoſcere ſingulos, ad referendam pro meritis gratiam. (Sapientes item Principes oportere promptè audire cunƈtos, & in ferenda ſententia ſervare gravitatem.) 139

CUM Principem caput eſſe reipublicæ dixerimus; operæ pretium eſt conſiderare, quòd, ſicuti caput ſedes eſt omnium ſenſuum; ſic in Principe inſtar omnium ordinum eſſe debet. VIRTUTES enim in multos

Connexio totius corporis unam ſanitatem, unam pulcritudinem facit. Leo ep. 84.

Τὸν συνιόντα πάντοτε ἀνθρώποις πονηροῖς, ἢ παθεῖν, ἢ μαθεῖν ἀνάγκη τὸ πονηρόν. Agapet. 29.

Subditus de ſuo ſuperiore ſemper debet præſumere meliora. Panor. in ca. ſicut ter. tio. de jureiur.

† *amans reipub. ſit.*

* *vitioſum.*

Si l'Amour fault, la Foy n'eſt plus cherie: Si Foy perit, l'amour s'en va perie. Maro t. 1. 583.

Charitas reciproca eſt, ac dileƈtionis vicem reddit. Apul. de philoſ.

στέργετε τοὺς φιλέοντας, ἵν' ἢν φιλέητε, φιλῆσθε. Moſch. 40.

Princeps cum civibus ſuis quaſi cum liberis parens vivat, hoc tantum cæteris major quo melior. Plin. paneg.

ἴδιον παντὸς ἀγαθοῦ τὸ ὠφελεῖν. Greg. Nyſ. Stob. 400.

Non utendum imperio, ubi legibus agi poteſt. Tacit. annal. 3.

Ὁ ἔρως ἀληθινὸς τεχθεὶς μὲν ἀνίσως ἐ μόνος. αὐξηθεὶς δ' ἂν οὐδαμῶς μόνος. Themiſt. orat. ad Nicomed.

Sicut nullum gravare cupimus, ita debita nobis perdere non debemus. Caſſ. 1 ep. 9.

† *liberam & immunem præſtat.*

Omnia Rex imperio poſſidet, ſinguli dominio. Sen. 7. benef. 3.

ἴδιον βασιλέως προμηθεῖσθαι τῶν ἀρχομένων. Baſil. Stob. 514.

Qui venerari Principes neſcit, in quodlibet facinus procurſurum credas. Val. Max. 8. 9.

* *Quod ſi fiat, nunquam infelix dici poterit: ſed tam Rex, quàm regnum felicium ſibi nomen jure optimo vendicabunt. G.*

Plinius de cerebro. Hoc eſt viſcerum excelſiſſimum: hanc habent ſenſus arcem: hic culmen altiſſimum: hic mentis eſt regimen, lib. 11. c. 37.

ὅσον τῇ τύχῃ διαφέρεις, τοσοῦτον καὶ τοῖς ἀρετοῖς, τοῦ καλῶς πεφυκέναι δεῖ. Ariſt. epiſt. ad Alexand.

In capite eſt animi principale: à cerebro omnes ſunt ſenſus. Cenſorin. de die nat.

A capite initium capiunt ſenſus ac nervi. Laƈt. opif. 5.

Mens ſedes in capite eſt. Macrob. 1. Somn. 14.

Princeps caput eſt reip. uni ſubjeƈtus DEO. Plut.

multos diffuſas, in Principe conjunctas eſſe par eſt. (Ut ergo) non eſt pedum munus videre, ſed ingredi: non eſt manuum officium audire, ſed laborare: non eſt humerorum opus odorari, ſed ſuſtentare: (Sic) omnia iſta officia non membrorum, qui ſunt ſubditi, ſed ſolius Regis eſt obedire. Non aliud ſibi vult, quòd ſolum caput, non autem cæterorum membrorum ullum, oculis præditum eſt; quàm neminis, niſi Principis, tanquam domini univerſorum, eſſe omnes cognoſcere: Sicut Julius Cæſar omnes in ſuis exercitibus noverat, & propriis ſingulos nominibus compellabat. Itaque etiam atque etiam HORTOR Principes, qui hæc vel audierint vel legerint, ut viſitare & viſitari, viſu faciles & dictu affabiles omnibus eſſe gaudeant. QUÆ enim oculis non videmus, diligere ex animo non poſſumus.

Deinde notatu dignum, quòd ſolum caput aures habet; unde intelligi datur, Regis eſſe & non alterius audire omnes, portasque præbere iis, qui negotii quid habent, apertas. NEQUE enim exiguum eſt reipublicæ bonum, facilem habere apud Principem audientiam. Ælius Spartianus magnopere prædicat Trajanum Imperatorem: quòd cùm jam equum conſcendiſſet in bellum iturus, tantùm ad audiendam fœminæ paupercula querelam ex equo deſcenderit, quod magnæ ipſi apud Romanos (ac meritò quidem) laudi fuit. *NISI enim vani eſſent homines, majorem Principi gloriam ob unum juſtitiæ opus, quàm ob victoriam prælio partam tribuerent. (Quippe) NON SOLUM iniquum; verùm ipſi etiam laborioſum, & ad vulgum odioſum eſt, ſi Princeps perpetuò clauſus lateat. UBI enim fores Principes ſubditis claudunt, ibi viſcera ſubditi dominis non aperiunt.

O quot & quantarum in republica offenſionum cauſſa eſt, unicum verbum à Principibus non prolatum (& negata ſubditis audientia!) Erat Julius Cæſar Imperator virtute excellentiſſimus. At enim ad faſtigium jam evectus imperii,
140 adeuntibus † difficiliorem ſe præbuit, unde quòd libellum inſidiarum indicem, ab obvio quodam porrectum, non legiſſet, tribus & viginti plagis in curia confoſſus eſt. Contra (verò) Marcus Aurelius Imperator omnibus adeò ſe familiarem præbuiſſe legitur, ut, cùm Monarcha eſſet, & negotia, quæ jam in multos diſtributa ſunt, ab uno ipſo penderent; nunquam tamen uſus ſit domi ſuæ admiſſionum magiſtro, aut cubiculario, nec quemquã, cui negotii foret aliquid, (ſi quod

A ſalute Principis velut filo pendet ſtatus terrarum orbis. Ammian. lib. 14.

Totum familiæ Domini ordo nutabit, ſi quod requiritur in corpore, nõ inveniatur in capite. Leo ep. 87.

1. *Oculorum munus ad Principem accommodatum.*

Oculi eſt officium, nunciare quæ viderit. Ambr. Pſal. 118.

ὥσπερ ὀφθαλμὸς ἐμπέφυκε σώματι, οὕτω βασιλεὺς τῷ κόσμῳ συνήρμοσται. Agap. 46.

Quòd mens in animo eſt, id oculus in corpore. Philo de mundi opif.

Reges ſtatum regni ſui per officia miniſtrorum diverſa novere. Minut.

Quantum oculis, animo tam procul ibit amor. Propert. 3. 21.

Populus Romanus aures hebetiores, oculos acres atque acutos habet. Cic. pro Cn. Plancio.

2. *Aurium.*

ὑπόκλινον τὸ οὖς σου τῷ δεομένῳ, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικά. Baſil. Imp. ad F. 51.

Gravior ſemper ſervitute putatur contemptus. Pacat. paneg.

Benevoli Regis oculi incitamenta ad dicend: audaciam. Ælian. lib. 8.

Principi multa ferenda, ne in invidiam cadat. Panorm. lib. 2.

Dio. lib 69.

**Si enim ſaperent. G.*

Princeps ſit in alloquio blandus, in negotio juſtus, in imperio moderatus. Iuſtin. 23. extrem.

Τιμιώτατος ὁ βασιλεὺς, τὸ μὲν ἀνάνθρωπος, ὡς θηριώδης ἀποστρεφόμενος· τὸ δὲ φιλάνθρωπος, ὡς θεοείκελος ἐνδεικνύμενος. Agapet. 20.

Ineluctabilis fatorum vis, cujus fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit. Vell lib. 2.

† ἐπιεικής τις ἦν παρὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπιτηδευθεῖσα τρόπον αὐτῷ τῆς βασιλείας. Zoſim. lib. 4.

Sueton. cap. 23, 82 Dio. lib 44.

ἀπρόσιτος ὑπάρχεις διὰ τὴν κάτω δυναστείαν: εὐπρόσιτος γενοῦ διὰ τὴν ἄνω ἐξουσίαν. Baſil. Imp. F. 51.

In omni ſermone Princeps affabilem ſe eſſe velit. Cic. off. 1.

Sic eſt in principibus humilitas glorioſa, quemadmodum in mediocribus odioſa jactantia. Caſſiod. 5. ep. 44.

Neminem à congreſſu meo neque janitor meus neq; ſomnus arcebat. Cic. pro Plancio.

interveniſſet impedimentum) vel unum diem rejecerit. NIMIS profectò illiberalis Princeps ille, ac penè dixerim amore indignus eſt, qui erga eos, qui multis ipſum pleniſq; demerentur obſequiis, verborum etiam commodorum parcus eſt. CORDATOS enim Principes in audiendis omnibus promtos, & in definiendis (decernendiſq;) negotiis graves eſſe decet. Multi in congreſſum colloquiumque Principum venientes, licet futurum ſciant, ut neque conſiliis ſuis pareatur, neq; precibus locus detur; nihilo tamen ſecius audiri optant & inſtant; quos profectò à dominis ſuis decet audiri. ANIMO quippe curis anxio, moleſtiiſque affecto non mediocris contingit, ſi audiatur, levatio.

Jam verò quæro, cur in ſolo capite ſit olfactus ad odorandum, non in manibus, pedibusve, aut alia corporis parte? niſi quia PRINCIPIS eſt, tanquam capitis omnium, omnes noſſe, & de vita ſingulorum certiorem reddi. In magnis denſiſque ſylvis magis odoratu canes ſagaces, quàm viſu feras produnt. Hinc intelligitur FIERI non poſſe, ut Princeps, cum ſolus ſit, omnes cognoſcat, omneſq; audiat; ideoq; neceſſe eſſe, ut de vita omnium doceatur. NON enim rectè præeſſe Princeps reipublicæ poteſt, niſi exactam habeat omnium ejus partium notitiam.

BONOS cognoſcat Princeps neceſſe eſt, ut eos honore afficiat. MAGNO enim reipublicæ dedecori eſt, neque malos cognoſci, neque bonos honorari. MALOS autem à Principe cognoſci neceſſe eſt, ut* corrigantur. MAGNO enim reipublicæ detrimento eſt, abſq; ullo pudore malitiam improborum (clàm &) impunè tolerari. NECESSARIA item eſt Principi ſapientum [& eruditorum] notitia, quorum utatur conſilio. Veteres enim ROMANI neque appellabant, neq; exiſtimabant †ſenatum, niſi ex philoſophis & ſenioribus conſtitutum. Neceſſe eſt Principem cognoſcere, qui ſunt (induſtrii &) docendi aliis periti. Nam in aulis Principum Romanorum ſemper fuere tribuni armorum magiſtri & viri eruditi diſciplinarum (artiumq;) profeſſores.

Opus eſt Principem inopes regni ſui cognoſcere, ut iis (opituletur &) ſuccurrat. ITA enim quaſi *circinare Principes 141
rempub. debent, ut neque ſuperſit divitibus ad vitia, neque ad (quotidianas) neceſſitates deſit pauperibus. Oportet Principem arrogantes ac malitioſos cognoſcere, ut humilientur. INVIDIA quippe inopes & faſtu divites brevi tẽporis ſpatio nobilem

Πολλῶν δακρύων ἔξαλλος εἰς ὑπεράξιος, ἢ μυρίων ἄλλων πραγμάτων ῥῆμα ἐν τοῖς παρὰ ψυχὴν ἰσχυρότερον. Baſil. Imp.

Primum religionis ſuæ judex patientiam debet, quæ pars magna juſtitiæ eſt. Plin. 6. ep. 2.

Nunquam Principi expedit, ut ingratus ſit. Symm. relat.

Παραμυθεῖσθαι τοὺς ἀδικουμένους εἰ καὶ μὴ θησαυροῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς λόγοις. Baſil. Imp.

Breve ſæpè tempus eſt audientiæ: ſed diuturnum injuriæ. Sidon. 4. ep. 6.

οὐ τοσοῦτον χρημάτων δυνάμεις ἀπεργάζεται, ὡς βασιλέως ῥῆμα ἐπιεικὲς παραμυθεῖσθαι ψυχὴν ἀλγοῦσαν. Baſil. Imp.

3. Olfactus.

M. Aurelius famæ ſuæ curioſiſſimus requirebat ad verum: quid quiſque de ſe diceret, emendans quæ benè repræhenſa viderentur. Capitolin.

Auram boni floris naribus ducere, non occipitio capillisve ſolemus haurire. Minut. pag. 400.

Principis eſt virtus maxima, noſſe ſuos. Martial. 8. 14.

Penè ſimilis eſt mortuo, qui à ſuo dominante neſcitur. Caſſ. 5. 26.

Ubi malos præmia ſequuntur, haud facilè quiſquam gratuitò bonus eſt. Sal. orat. Philip. in Senatu.

Omnibus affectibus proſequenda ſunt bona exempla, cum publicè proſint. Stat. Sylv. 5. præfat.

Virtutem non poteſt amare neglectus. Caſſ. 5. 26.

* *caſtigentur. G.*

Major eſt in hominibus audacia facinorum impunitate ſecura. Cypr. contr. Demetrian.

Μόνος οὐδεὶς πρὸς οὐδὲν, οὐδὲ τῶν ἰδίων ἱκανός ἐστι. Chryſ. orat. 3.

† *conſilium, niſi monitum à philoſophis & ſenioribus profectum. G.*

Τὸ τοὺς αὐτοὺς ἀξιοῦσθαι τοὺς μὴ τὰ αὐτὰ πεποιηκότας, ἄγαν ἐστὶν ἀδίκημα. Agap. 39.

Bonus ſegnior fit, ubi negligas: ut malus improbior. Sal. Jugurth.

ἄνακτος ἀρετὴ τὸ ἐλεεῖν τοὺς δεομένους. Agapet. 51.

* *temperare.*

Princeps ſit ſuffragator bonorum, & malorum ſubjugator. Apule. de philoſ.

Impunitas inflat audaciam. Panegyr. Maximian.

nobilem ſolent evertere rempublicam. Neceſſe eſt Principem cognoſcere pacificos, ut pacati & quieti conſerventur. EST enim boni Principis * plumas evellere (ut ita loquar) ſeditioſis arrogantiæ, favoriſq; pacificis alas addere. Neceſſe eſt Principem bene de ſe meritos agnoſcere, ut dignis eos præmiis afficiat. INGENS enim animo generoſo ad fortia facinora calcar eſt, vel minima remuneratio. Neceſſe eſt Principem viros nobiles regni ſui cognoſcere, ut oblata occaſione illorum utatur miniſteriis. VIRUM enim virtute ac nobilitate præſtantem reliquis in republica præferri omnibus, æquum eſt. Poſtremò neceſſarium eſſe affirmo, ut & ſuſurrones Princeps agnoſcat, ut nunquam illis credat; & veritatis amatores, ut hos ſemper diligat. NEMO enim bono Principi æquè (intimus ac) familiaris eſſe debet, atque vir (ſapiens &) verax; nemo æquè (contemtus &) inviſus, (atq; execrabilis,) quàm homo mendax.

O quàm neceſſaria eſt Principi exacta totius regni (rerumque illius) notitia, ne, quod ſubinde uſu venire ſolet, circumſcribatur! Verùm enim verò pleriq; Principum prorſus in fraudem impelluntur, non aliam ob cauſam, quàm quòd à viris prudentibus (peritiſque) moneri & doceri recuſant. MULTI enim cum Principibus loquuntur, & ea dicunt, quæ ex uſu eſſe Principum videntur; cum hoc ſibi contrà habeant propoſitum, ut Principibus deceptis, ad ſuum negotia dirigant emolumentum.

Ælius † Spartianus refert Alexandrum Severum, vigeſimum quintum Romanorum Imperatorem, virum fuiſſe virtute præcellentem; & inter cætera commendat in eo, quòd milites ſuos ſicubique ſcivit, ut in cubiculo haberet breves, & numerum, & tempora militantium, & promovendos annotaret. Hinc ſi quis locus vacaret, hoc unum ipſi renuntiabatur. Optimus enim Imperator non ambientes muneribus præficiebat, quicunq; ſanè eſſent; ſed quos ex commentario promovendos cognoſcebat.

Mihi quidem dubium non eſt, ſanctè affirmaturos Principes, ſi in remunerandis peccent meritis, haudquaquam ex deſtinato ſe peccare. Veruntamen negare neutiquam poterunt, graviter ſe peccare, quòd aut nolint certiores reddi, aut ſi certiores reddantur, nunquam id factum ſatius foret.
142 NUNQUAM enim dabit ſanum Principi conſilium, qui privatum in conſulendo ſpectat emolumentum.

OMNE

ἀρχόμενον τὸ κακὸν κόπτειν. Phocyl.

Καλὸς ἀμύνειν, τοὺς κακοὺς ἀπειργειν. Nazi. Stob. 402.

* *deprimere & delere ſublimes ſeditioſorum & arrogantium cogitationes. G.*

Fit dulcis mercede labor. Ovid. 6. faſt.

De claritate ſervientium creſcit fama dominorum. Caſſ. 4. 3.

Τοῖς βασιλεῦσιν, πλείω τε καὶ μείζω πράττειν ἀνάγκη, πλειόνων δεῖ καὶ τῶν διακονησόντων, καὶ μὴ ἴσως πλειόνων. Chryſ. orat. 3.

αἶνος δὲ χρηστὸς χρηστὸν οὐ μισεῖ ποτε. Proverb.

La ſubita credenza è madre dell'errore, madrigna del conſiglio, & rouina di ogni bonta. Teatr. 305.

Peſſimum genus hominum, qui verba geſtant. Sen Epiſt. 123.

Princeps ore libero loquentes amet, adulatores odio habeat. Dio. lib. 56.

Aliorum vitam inſpiciat, non graviter inquirat. Idem lib. 52.

ἀποσείσθω τῶν κολάκων τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους, ὥσπερ τῶν κοράκων τοὺς ἁρπακτικοὺς τρόπους. Agapet. 12.

Quædam homines ſibi præſtant, aliis imputant. Sen. benef. 12.

Singuli decipere & decipi poſſunt: nemo omnes, neminem omnes, feſellerunt. Plin. paneg.

Per maximam amicitiam maxima copia fallendi. Sal. Iugurth.

† *Lampridius.*

Πολλοὶ ἐντεῦθεν ὑποκρινόμενοι, μεγάλοις περιέπεσον κινδύνοις. Agapet. 56.

Debet de talibus viris eſſe cura præcipua, qui dare poſſunt minoribus evidenter exempla. Caſſ. 1. 23.

Peſſimi cives luce careant dignitatis. Apul. de philoſoph.

L'honore dato all' indegno, ſi cangia in propria rouina. Teatr. 222.

ὀλεθρίοι εἰσὶ τῶν ἀρχόντων αἱ μελέται, ὧν ἐστὶ ἀσύμφανες. Baſil. de leg. Græc.

Optimi, quibus ſui rector animus; proximi, qui admoniti in viam redeunt. Sen. 5. benef. 25.

La dignita non aggiunge ſapienza. Teatr. 261.

ἔστω τὸ τῶν βασιλέως ἀγλαΐζεται περὶ ὅλου, ὅπου ἢ παρ' ἑαυτοῦ τὰ δέοντα συνορᾷ, ἢ παρ' ἄλλων δέχεται μηδαμῶς παρορᾷ. Agapet. 57.

Egregios invitant præmia mores. Claud. Stil. 2.

OMNE bonum Principum in eo conſiſtit, ut ex proſperis optima, & ex adverſis ſecuriſſima eligere; & præmia * bonis tribuere norint: qua in re POTIUS ſpectanda ſunt Principibus benè meritorum officia, quàm crebræ officiariorum ſollicitationes. Alioquin enim beneficii gratia potiùs ad miniſtrum, cujus interventu conceſſum: quàm ad Principem, à quo datum eſt, redundabit.

Quæcunque hactenus diximus, eo ſpectant, ut oſtendamus, cùm Princeps omnium ſit dominus, æquiſſimum eſſe, ut de ſingulorum ſtatu ac conditione doceatur: quod niſi fiat, à millenis ſubinde improbis, qui ſunt in republica, falletur. Ut igitur concludam, denuò dico, NISI de omnium vita Princeps certior reddatur, fore ut cortex in ſubſtantiam, os in medullam, furfur in farinam, ſcoria in aurum, palea in granum, flores in vinum, fel in mel convertatur, hoc eſt, in diſtribuendis præmiis aut congiariis, cum ad ſcopum ſe collineaſſe Princeps cenſebit, toto ab eo cœlo aberrabit.

Caput XXXVIII.

De die feſto, quem Iano Romani Calendis Ianuariis agebant, & de ſingulari, qua M. Aurelius Imperator illo die fuit uſus, munificentia.

INTER feſta celeberrima, à Romanis priſcis excogitata, fuit feſtum Jani, quod primo anni die, calendis ſcilicet Januarii celebrabatur. Nam Hebræi annum à principio Martii inchoabant; Romani verò primo Januarii die eundem auſpicabantur. Porrò Jani apud Romanos biceps erat imago, ut à quo inciperet, & in quem deſineret annus. Eidem in urbe dicatum erat templum ſumptuoſiſſimum, quod templum Pacis appellabatur, ubi religioſiſſimè colebatur, multaq; ipſi ab univerſis civibus offerebantur ſacrificia, ut ab hoſtibus eos defenderet. NULLI enim unquam genti tam felices fuerunt in bello ſucceſſus, quin pax eidem fuerit utilior.

Imperatores Romani in bellum ituri, aut ex bello reverſi, primùm omnium ædem Jovis, deinde Veſtalium, tum Jani adibant. Erat enim lex Romæ, ut in diſceſſu Imperator ædem ultimò Jovis adiret, in reditu verò Jani templum primum omnium inviſeret. Sciant autem hic curioſi & antiquitatis ſtudioſi, Imperatorum in expeditionem proficiſcentium humeris in æde Veſtalium injectum fuiſſe paluda-

Τιμὴ τὰ πράγματα κρείσσονα ποιεῖ. Bion.

* *virtute merentibus.*

Cujus magna merces, ejus magnæ curæ. Ambr.

Neme intet, quod daturus es, gratiam ſuam facere poteſt, ut non tuam minuat. Sen. 2. benef 4.

Τότε ταῖς πόλεσιν ἀπόλλυσθαι συμβαίνει, ὅταν μὴ δύνωνται οἱ κρατοῦντες τοὺς φαύλους ἐκ τῶν σπουδαίων διακρίνειν. Antiſth. Stob. 520.

Qui beneficia rectè conferre intendit, pro ſuo quemque merito ut tractet, provideat. Dio. lib. 52.

Nullos avidius Princeps trahat, quàm nihil deſiderantes. Symm. 3. 8t.

Omnis laborum fructus aufertur, omnis meritorum menſura vacuatur; ſi tantum quis adſequitur dignitatis, quantum adulationis obtinuit. Leo. Pap. ep. 5.

Cui nihil ad augendum faſtigium ſupereſt, hic uno modo creſcere poteſt, ſi ſe ipſe ſubmittat, ſecurus magnitudinis ſuæ. Plin. pan.

Turpiſſimum fuerit, non poſſe paucorum injuriam ferre, qui tot millia hoſtium tulit. Sabell. 9. 1.

Iano introitus & exitus adium conſecrati. Macrob. 1. Sat. 9.

La negligenza de' Prencipi, & la infideltà de' miniſtri, rouinano gl' imperii. Teatr. 281.

Initium anni diverſum.

Plutarch. quæſt Rom. 19.

Numa Ianum indicem pacis bellique fecit. Liv. 1.

Ianum viam rebus pandere deorum ad audientiam creditu. Arnob lib. 2.

Principem in ſacrificando Ianum eſſe voluerunt Cic. de nat. deor.

Chi brama accordo col nemico, non ſi laſci levar giamai le armi di mano. Teatr. 344.

Pacem, etiam qui vincere poſſunt, volunt. Liv. lib 8.

ἄνδρας οὐ χρεὼν τὸν ἀγαθὸν, πράσσειν μεγάλα, τοὺς τρόπους μεθιστάναι. Eurip. Iphig.

Suet. Aug. cap. 29. de æde Martis. Rhodig. lib 4. 3.

οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας τῶν φιλούντων. Arrian. 1. 19.

Non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus prætor in provinciam abijt. Liv. lib. 41.

Digitized by Google

paludamentum; eorundem in æde Jovis pedem Senatores, &
143 in templo Jani manum averſam Conſules oſculatos eſſe. Nam ab eo tempore, quo immaniſſimus Sylla tria civium millia dexteram ipſi manum oſculantium trucidavit, nullius deinceps Imperatoris manus Romani oſculati ſunt.

Quòd ſi Imperatores gentiles (in expeditionem alicujus momenti ituri) non exibant urbe, niſi templa execranda viſitaſſent; neq; reduces urbem ingrediebantur, niſi benedictionem (ut loquimur) priùs à diis illis abominandis acciperent: Multò magis id faciendum eſt Principibus Chriſtianis, qui templa ſua Deo vero conſecrata, diviniſque dicata officiis (certiſſimè) nôrunt. PRINCEPS enim, qui Dei oblitus hominibus ſua cœpta committit, quàm proſperè ſuis negotiis ſub manibus hominum ſucceſſurum ſit, videbit.

Sed ut inſtitutum proſequar, quo die Jani feſtum celebrabatur, vicatim Romani feriabantur. Nam feſtis diebus Martis, Jovis, Jani, Veneris & Berecynthiæ, publica erat tota urbe feſtivitas: At reliquorum deorum: qui multi (admodum) erant, feſta regionatim celebrabantur. Sumebant (autem) Romani illo die veſtes pretioſiores. Erat enim moris; ut civis, qui veſtimento deſtitueretur ad cohoneſtandum feſtum ſolenni; aut urbe illo die abeſſet, aut domi incluſus lateret.

(Ad hæc lætitiæ publicè privatimque declarandæ gratia) ponebant illo die multos ſuper ædes lychnos, crebras accendebant ante fores pyras, multas agebant Pantomimi (ad populũ oblectandum) comœdias, & ludos hiſtriones.* HOMINUM enim vanorum feſta ad refocillanda corpora, quàm ad reformandas mentes aptiora ſunt. Pervigilium (quoq;) indicebatur in templis. Omnes eo die liberabantur, qui æris alieni cauſa in nervo erant, diſſolutis ex ærario publico debitis; cum aliàs moris eſſet Romæ, ut ad inopiã redacti patricii publico ſumtu alerentur. Menſæ item illo die convivis ad januas ponebantur, cum maxima epularum abundantiâ, ut plures eſſent, quæ ſupererant, quàm quæ abſumebantur. VANI† quippe homines in ejusmodi feſtivitatibus magis, quod diſperditur, quàm, quo fruuntur, prædicant.

(Ac ne quid deeſſet, quò minùs omnium rationibus provideretur) omnes illo die pauperes inveſtigabantur, ut in ſumma rerum omnium copia viverent. Erat enim

Spes una ſalutis Oſcula polluta fixiſſe trementia dextra. Lucan. lib. 2.

Plin. 21.45. *Lipſ.* 2. *elect.* 6. *Alex.* ſ. 3. *Aug.* 3. *civ.* 27. *Flor.* 3. 21.

Sans la ſaveur de dieu la force eſt inutile. Ronſard. 9. 31.

Dei nutu & arbitrio regi & gubernari omnia ſcimus & credimus. Cypr. 1. ep. 3.

Θεὸς ἡγείσθω παντὸς ἔργου καὶ λόγου. Syneſ. epiſt. 13.

Na ille miſerabilis, cuius in homine mortali ſpes omnis innititur. Totum enim ejus auxilium cum extincto homine finitur. Minut. pag. 389.

Non in eadem intentione æqualiter retinenda mens eſt: ſed ad jocos revocanda. Sen. tranq. 15.

Vix quemquam invenies, qui poſſit aperto oſtio vivere. Sen. ep. 45.

Lycurgus convivari omnes publicè juſſit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto eſſent. Juſt. lib. 3.

Oculis civium teſtibus factis luxuriæ modus fiebat. Mac. 3. Sat. 17.

Non ſi offeriſce coſa à Dio, che duri piu, quanto la buona volonta. Teat. 331.

Veſtibus intactis Tarpejas itur in arces. Ovid 1. *Faſt.*

Lipſ. 1. *Elect.* 13. *In hominibus vicis ſtatuæ Marij, & ad eos thus & ceres.* Cic. *offic.* 3.

**Homines enim vani plerumq; immoderati potiùs ſunt diebus, quibus Deo ſervire debebant, quàm de emendandis vitiis ſuis ſoliciti. G.*

Inopia illuſtrium virorum publicè ſuccurrebatur. Val. Max. 4. 4.

Antiqui ſolebant inter luſum ac feſta tempora virilem in modum tripudiare, non facturi detrimentum, etiamſi ab hoſtibus ſuis ſpectarentur. Sen. tranq. 15.

† immoderati.

Feſto die ſi quid prodegeris, profeſto egere liceat, niſi peperceris. Plaut. Aulul. Volui animum.

Reſp. ex luxuria conviviorum majora, quam credi poteſt, detrimenta patitur. Macrob. 3. Sat 17.

Fœcundus ager pauperum, citò reddit donantib fructum. Aug.

LEX veterum, ut nemini fas eſſet publicè * feſtum agere, niſi omnibus priùs vici ſui pauperibus proſpexiſſet. Putabant enim Romani, ſi illum diem genialiter agerent, Janum temporalium deum, ab omni ipſos penuria, liberaturum; Janum deum eſſe gratiſſimum diſtitantes, qui * exiguum ſibi impenſum cumulatiſſimè remuneraretur. (Itaq;) frequentes die Jani feſto, non tamen omnium promiſcuæ, indicebantur ſupplicationes: ſed ſeorſim ſenatores, flamines, Cenſores, plebeii, matronæ, virgines, Veſtales; at omnes legati peregrini cum captivis ſupplicatum ibant. Mos 144
autem erat Romæ, ut illo die togam Imperator inſigne Imperii indueret, & quotquot è captivis manu illam poterant tangere, liberabantur, venia facinoroſis etiam data, & exulibus remiſſo exilio. NUNQUAM enim Principes Romani feſtum ullum celebrabant, quin ſingulare aliquod clementiæ aut munificentiæ ſpecimen ederent.

Imperabat illo tempore Romæ M. Aurelius, formoſæ illius Fauſtinæ maritus, qui quodam die Jano ſolenni, relicta ſenatorum pompa, nullo adhibito ſatellitio, captivorum ſeſe adjunxit ſodalitio, qui & veſtem ejus facilè tetigerunt, & optatiſſimam adepti ſunt libertatem: Optatiſſimam, inquam, quandoquidem homo CAPTIVUS parùm omninò habet, in quo animus ipſius acquieſcat. Sed quia NIHIL fermè quiſquam bonorum præclarè agit, cui non mox improbus quiſpiam obtrectet: illud quoque factum non minus à malis improbatum, quàm à bonis (probatum atque) laudatum fuit. NIHIL enim fit tam (præclarè ac) laudabiliter, quin ſpinæ (ut ſic loquar) illud pungant perverſæ alicujus intentionis.

Crebra cujuſdam rei in vita hæc ærumnoſa cepi experimenta, quòd videlicet SICUT inter † bonos optimus aliquis eminet; ita inter improbos peſſimus quiſque excellit: & quo nihil deterius, NON TANTA ex virtute viro honeſto gloria, quanta ex improbitate (nequitiaque) improbo ineſt impudentia. Naturaliter enim VIRTUS modeſtiam, improbitas diſſolutionem ingenerat.

Hæc eò dico, quòd inter Senatores Romanos quidam erat Fulvius nomine, ob caniciem quidem nive candidior; ob nequitiam verò pice nigrior, ut propter ſenectam Romæ à multis honoraretur; at propter malitiam in Imperio ab omnibus odio haberetur. Affectarat ille quondam Adriano in imperio

* *epulum dare.*

Theſaurum ſuum condit in cœlo, qui CHRISTVM paſcit in paupere. Leo ſerm. 1. de collect.

Nihil beneficentia præſtantius. Cic. Divin 2.

* *Honoris ipſius gratia ſumptus largitur facientibus centuplum redderet. G.*

Sic cum inferiore vivas, quemadmodum tecum ſuperiorem velles vivere. Sen. ep. 2.

Captivos victure novos, abſolve vetuſtos. Sidon carm. 2. verſ. ultimo.

Severitatem pari jucunditate condire, ſummæque gravitati tantum comitatis adjungere, non minus difficile, quam magnum eſt. Plin. 4 ep. 3.

El que perdona mas, es mas clemente. Arauc pag 313.

Potior omnibus habenda libertas. Flor. 3. 2.

Omnes liberi libentiùs ſumus, quàm ſervimus Plaut. Capt. Sc. 2.

Quid virtuti dignum unquam retribuit calumnioſa interpretatio malignorum? Ola. lib. 5 epiſt.

ἄπτεσθαι μῶμος καὶ τῶν ἀψύχων, καὶ ἅπας εἰς τὸ κακὸν ὁρᾶν προκλινὴς. Nicet. Man. Com. 2.

Nihil tam ſanctum, quod calumnia tentare non audeat. Nicet. Man Comn. lib. 2.

Sub humani judicii errore ſuperior eſt plerumque iniqui cauſſa, quam juſti. Leo ſerm. 5. quadrag.

† *Variant interpretes.*

Recta ingenia debilitat verecundia: perverſa confirmat audacia. Plin. 4. ep. 7.

Omnis virtus ſuis finib. limitatur, & in modo conſiſtit. Saresb. lib 3. c. 5.

In tantum captum cor obliquat invidia, ut rectum naturæ non videat. Oiof 4. 6.

Contemtor animus & ſuperbia commune nobilitatis malum. Salluſt. Ingurth.

Ægerrime homines tolerant, ſibi à ſuis æqualibus & familiaribus anteiri Dio. lib. 41.

Gli huomini catti mal penſano, & mal parlano. Teatr. 491.

imperio ſuccedere (ſed voto non reſponderat eventus,) eamq; ob cauſſam in æmulatione ſemper M Aurelii perſeveravit, eiq; ut inimico ubiq; locorum oblocutus fuit. EX CORDE enim livido nullum poteſt prodire verbum placidum. Adeò quippe graviter ferebat ſenator ille, M. Aurelium etiamnum juvenem ſibi grandævo imperium præripuiſſe, ut nihil unquam præclari Marcus palàm ageret, quod non ille clàm elevaret & carperet. Ita enim natura comparatum eſt, ut ANIMUS improbus vel leviſſima oblata occaſione ſuam (diverſis locis) prodat malignitatem.

(Itaq;) ſæpè mecum ſoleo cogitare, ſint ne boni ad obſiſtendum malo obligatiores, an verò improbi ad contradicendum bono confidentiores? NULLA enim in terris beſtia æquè audax eſt, atque improbus, ubi ſemel frontem perfricuit. UTINAM tanta eſſet bonorum in rebus bonis honeſtisq; conſenſio & conſtantia, quanta malorum eſt in pravis conſpiratio & impudentia! VIRTUTIS enim gloria præ-
145 ſtans, ad unam virtutis actionem non invenit, cujus in agendo ſtudio juvetur; ea verò defunctus ſexcentos habet, à quibus carpatur. Utinam cuncti hujus libri lectores ſententiam hanc diligenter memoriæ mandaretis! nimirum OMNIUM malorum in improbis extremum eſſe, quòd ſe homines eſſe obliti, ratione conculcata, veritati ac virtutis amantibus obluctantur, laxiſſimasque vitiis (flagitiisq;) habenas indulgent. CUM enim MALUM ſit, eſſe aliquem malum; longè pejus eſt, non pati, ut ſit alius bonus.

Sic ergo PERSUADEANT ſibi Principes & ſummates, NUNQUAM ſibi præclari quippiam agentibus defuturum, qui ſiniſtrè interpretur: Cumque FORTITUDINE ad colendam indigeant virtutem; patientia quoque ſeſe ad perferendam malignorum improbitatem indigere. MOLESTIOR enim eſt animo generoſo (& illuſtri) invidentia aliena, quàm (proprius labor ac) ſudor de carne manans imbecilli. (Quare) NON expaveſcant Principes & megiſtanes, præclaris ſuis actionibus obtrectari audientes. Omnino enim & HOMINES ſunt, & inter homines vivunt, neq; miſerias hominum poſſunt ſubterfugere. Quippe NULLUS unquam fuit in terris Princeps tam eximius, quin linguis improborum fuerit flagellatus.

† DIGNI profectò commiſeratione ſunt Principes, ſive boni ſunt, ſive mali. Si enim MALI ſunt; in bonorum omnium

Chi ha ſiel in bocca, non può ſputar miele. Adag.

In dulcedinem vertere ſe amaritudo non poteſt. Arnob. lib. 6.

Quorum ſimilitudinem deſperant, eorundem affectant ſimultatem. Apul. 1. aſin.

Speculum morum agentis oratio. Caſſ. 5. ep. 22.

ἀνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγου γνωρίζεται. Proverb.

Oratio animi cujusq; imago. Dion. 1.

Quos in ſua poteſtate tenet invidia, ſapere non ſinit. Dion. l. 11.

Doue è il lume, quivi è l'ombra: doue è la felicità, quivi è invidia Teatr. 4. 1.

Minor vis bonis quàm malis ineſt Plin. 4. ep. 7.

Felix contumelia, cui finis gloria. Sido. 1. ep. ult.

Solet ampliſſima gloria obiecta eſſe ſemper invidiæ. Ammi. 17.

Peſſima ars premendis ſuperioribus ſeſe extollere, nimis proſperis multorum ſucceſſus crevit Liv. lib. 22.

Ou raiſon fault, Vertu plus n'y abonde. Marot. judic. Mino. extrem.

Summa flagitioſorum voluptas inquinare honeſta. Fa. dec 5.

Omne vitium in actu voluptatem aucupatur aliquam: ſola invidia perpetuò eſt mœrori dedita. Sabell. 9. 2.

Infamia intactum, invidia, qua poſſunt, urgent. Liv. lib 38.

Quo non livor adit? Ovid. faſt. 3.

Bene ſibi conſcius, falſis non debet moveri, nec æſtimare plus ponderis in alieno eſſe convicio, quàm in ſuo teſtimonio. Ambr. off. 1.

Solet bonis livor obſtrepere. Symm. 9. 92.

Quo plura poſſis, plura patienter feras. Sen. Troad. 2.

Non putanda contumelia quam patientia firmiter toleat. Apul. de Philoſ.

Nulli patientius reprehenduntur, quàm qui maximè laudari merentur. Plin. 7. ep. 20.

Nemo eſt Principum, quem non gravis fama perſtringat. Capitol. M. Aurel.

† *Indigent ergo patientia G.*

In Auguſto magis miramur, quos pertulit iocos, quàm quos protulit. Macrob. 2. Sat. 4.

Digitized by Google

omnium odia; ſin BONI; confeſtim in malorum omnium oculos & voculas incurrunt. Fuit Octavius Imp. & virtute præſtantiſſimus, & æmulorum odiis mirificè obnoxius. Is cùm (à familiaribus) interrogaretur, cur benè de omnibus merendo multorum toleraret calumnias! Ego, inquit, amici, * qui urbem ab hoſtibus liberavi, etiam malevolorum linguæ liberavi, (ut quicquid liberet, loquerentur.) NON enim æquum eſt, ut ſaxis de libertate glorìantibus, vinctas (constrictasque) ſeſe eſſe linguæ conquerantur. Quibus profectò verbis animi generoſitatem (prudentiamque) optimus Imperator ſatis declaravit, quòd ſuperfluas malevolorum obtrectationes floccifaceret, ut revera nihili faciendæ ſunt viro virtute præſtanti; cùm regula ſit generalis: VITIA ſemper patronos parere, & virtutes ſemper æmulos nutrire.

In libro de legibus dicebat Plato, & rectè dicebat, MALOS ſemper dupliciter malos eſſe: quòd ſcilicet arma gerant tum (defenſiva) ad tuenda mala propria, tum (offenſiva, ut loquuntur) ad lædenda bona aliena. (Itaque) MULTUM quidem decet viros virtute conſpicuos in quærendis vigilare bonis; at in cavendis malis, eoſdem pervigilare oportet. BONUS enim uno digitulo quovis flectere cunctos virtute præditos poteſt; Ut autem ab uno duntaxat malo ſibi caveat; & manibus, & pedibus, & amicis indiget.

[Neque injuria] Themiſtocles † Thebanus, NIHIL ſibi 146
ex rebus omnibus majori dolori eſſe affirmabat, quàm exiſtimationem ſuam ex arbitrio pendere alieno. Eſt enim INDIGNISSIMUM viri boni & vitam, & famam improbi cujuſdam lingua tanquam circumſcribi. SICUT neque in fornace carbones ardentes, quin ſcintillent; neque fimus in ſterquilino, quin fœteat, eſſe poſſunt; ſic EX CORDE ſano (integroq;) verba ſcaturiunt amabilia; at ex corde (nequam &) vitioſo verba bulliunt mordacia. Si enim lignis putridis alatur ignis; clarus eſſe fumus nequit. IN AMORIBUS illicitis non diu refrenari amantis amor poteſt: At longè minus cordis perturbati affectiones poſſunt tegi. Nam SUSPIRIA cordis afflicti indices, & verba * viri maligni proditores ſunt.

Autor eſt (Trebellius) † Pollio lib. I. de Cæſaribus, M. Aurelium Imp. fuiſſe ſtrenuum in agendo, ſapientem in cognoſcendo, juſtum in jure dicendo, ‡ ſeverum in animadvertendo; ſed ante omnia prudentiſſimum in diſſimulando; quod ſingularis

Auguſtus ex libertate civium in dicendo maximam cepit voluptatem. Dio. lib. 56.

Principem convenit omni altiorem eſſe injuria. Idem lib. 52.

* *Suet. Tiberius tribuit. c. 28 In civitate libera linguam mentemq; liberas eſſe debere.*

Quid, ſi vox libera non ſit, liberum eſt? Liv. lib 38.

Contumeliarum patientia ingens inſtrumentum ad tutelam regni. Sen. 3. tr. 23.

οὐδὲν μακαριώτερον, ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν. Philem.

Regum eſt, non ſolùm benefacere: ſed mala etiam patienter audire. Panorm. Alfonſ. 1.

Nullum vitium eſt ſine patrocinio. Sin. ep. 116.

Summa petit livor. Ovid 1. rem.

Improbi) pariter & ad ſe tuendos, & ad bonos petendos armati, ex Liv. lib. 31.

Bonos ſemper mali inſectantur: Non diu mali boni ſunt. Sulpit. ſacr. hiſt. li. 1.

Apollonius Tyaneus precabatur, ne bonos cognoſceret, malos vitaret. Alexand. 4. 17.

Eſt nullus juſtis reddere jura labor. Ovid. faſt. 1.

Vigilandum eſt ſemper, multæ inſidiæ ſunt bonis. Cic. pro Plancio.

† *Athenienſis.*

Sapienti majus periculum ab invidia, quàm naviganti à tempeſtate, vel præliantiab hoſtibus. Apollon. Tyan.

Φωρᾶν ἀγνῖσης αἱ πυγαὶ τῶν κακῶν. Proverb.

Ad reprehendenda aliena facta aut dicta, ardet omnibus animus. Sal. de ord. rep.

Curioſum genus ad cognoſcendam vitam alienam: deſidioſum ad corrigendam ſuam. Aug 1 dulcil. 12.

Difficile eſt crimen non prodere vultu. Ovid Met. 2.

Speculum mentis plerumque in verbis refulget. Ambroſ.

Fœtens ſermo putridæ mentis indicium eſt. Rhodigin. 25. 25.

La madre della parola è la lingua, è la parola è noncio dell'animo. Teatr. 424.

* *animi.*

† *Iulius Capitolinus.*

Marcus nulli acerbus aut gravis, cunctis benignus & mitis erat. Dio. lib. 70. Herod. lib. 1.

‡ *moderatum.*

ſingularis erat præſtantiæ. TOLERANTIA enim tutiſſima ſemper eſt ad proſperam eventum via. TOLERANTIA prudentiaque videmus ex perverſis cœptis fieri æquiora, ex æquioribus meliora, ex melioribus optima. Contrarium accidit iis, qui magis ſunt, quàm opus eſt, præfervidi.

QUI enim TOLERANTIÆ eſt expers; is ut in negotiis etiam æquiſſimis benè ſe gerat, non eſt, quod ſperemus. Solebat ſubinde dicere M. Aurelius, Julium Cæſarem imperium adeptum eſſe gladio; Auguſtum jure hæreditario; Caligulam propter patris de Germania victoriam; Neronem per vim id ſibi vendicaſſe; Titum Imperatorem factum ob debellatam Judæam; Trajanum propter * fortitudinem & nobilitatem imperium eſſe conſecutum; Se verò per ſolam patientiam imperio fuiſſe potitum. MAJORIS enim videtur præſtantiæ malignorum ferre injurias, quàm in ſcholis diſputare cum eruditis. Quin & hoc addebat optimus Imperator, IN imperii gubernatione multò plus ſibi patientiam, quàm ſcientiam profuiſſe. Nam SCIENTIA † delectationem ſolummodò perſonæ (parit:) patientia verò & perſonæ & reipublicæ emolumentum complectitur.

Julius (item) Capitolinus Antoninum Pium Imp. inquit principem adeò fuiſſe tolerantem, ut ſæpenumero, licet in Senatu videret* & eos, à quibus amabatur; & eos, qui ſeditionum adverſus ipſum faces erant; ea tamen uteretur moderatione, ut neq; amicis ingratum ſe demonſtrando mœſtitiæ, neq; inimicis animum offenſum teſtando, querelarum cauſam daret.

147 Porrò ut capitis finem cum principio connectam, (& ad inſtitutū poſt longam digreſſionem redeam) cùm M. Aurelius, quemadmodum dicebam, captivis ſe aggregaſſet, idq; factum verè Romanum ab omnibus (probaretur ac) laudaretur; Fulvius Senator, * tolerare illud prudenter neſciens, his Imperatorem verbis, quaſi cavillando, compellavit: Miror, Domine Imperator, cur ita omnibus te dedas! cum AUTORITAS imperatoria non poſſit, niſi familiaritatem nimiam fugiendo, conſervari. At Marcus, audito, quod in omnium (& ſenatorum & civium) præſentia Fulvius, [quem penitus nôrat] dixerat; ſummam retinuit tolerantiam, vultuque hilari [ſubridens,] Actio, inquit, quam hodie mihi intentat Fulvius, in craſtinum differatur. Tum enim & MATURIUS meum reſponſum erit, & ſedatior

Injuriam propulſare fortis viri eſt, quæ etſi depelli poſſit, ferre illatam multo fortioris eſt. Hoc ſapientis animi eſt, illud robuſti corporis. Sabell. 9. t.

ἀρχὴ τ ἀρχῆς καὶ παρρησίας ἢ παραχωρῆσαι τ ἀμαρτανόντων. Plut. in Philop.

Ars prima regni eſt, poſſe te invidiam pati. Sen. Herc. fur. 2.

Si omnes conviciatores ſupplicio adficiat Princeps: quibus imperet non habebit. Arrian. lib. 3 Epict. 4.

Vidua eſt virtus, quam non patientia firmat. Prudent. Pſychom.

Sine patientia aut nullum aut rarum eſt opus virtutis. Sareſb. 3. policr. 14.

Cedendo victor abibis. Ovid 2. artis.

Quis non exacerbeſcat, cum videat ſordidari virtutum ſinceritatem criminatione vitioſorum? Sidon. 7. 9.

* *clementiam & virtutem. G.*

Patience paſſe ſcience, & qui ne l'a, n'a pas ſcience. Adag.

Quo rarior moderatio in Regibus, hoc laudanda magis eſt. Sen. 2. de ira, 23.

† *quietem.*

Imperium facilè his artibus retinetur, quibus initio partum eſt. Sal. Cat. procem.

Major eſt patientiæ, quàm facundiæ laus. Macrob. 2. Sat. 4.

Pius imperatorium faſtigium ad ſummam civitatem deduxit. Capitolin.

* *Quos amorem præſentis præ ſe ferre & abſentis nihilominus famam virtutemq; hoſtiliter petere conſtabat. G.*

De gran corazon el ſufrir, y de gran ſeſo el oyr. Adag.

Ille confitetur repulſam, qui profitetur offenſam. Sidon. 7. ep. 9.

En parte ya parece que conſiente, quien perdona ligera y facilmente. Araucan. pag. 297.

* *Livorem tum quoq; diſſimulare G.*

Malus obtrectat facta immortalia livor. Sil. 11.

Καλὸς φθονεῖ κρατεῖν οἱ σεμνοὶ πρέπει. Proverb.

Metum dominorum apud ſervos ipſa conſuetudine metus exoleſcit. Plin. 1. ep. 4.

Blandi communione vileſcunt. Sidon. 7. ep. 9.

Qui ab ira facilè dimovetur, idem & à juſtitia facilè dimovetur. Apophth. Valent. Imp. Zonar. tom. 1.

Parit converſatio contemtum. Apul. de Deo Socrat.

ipſius bilis. Cùm autem poſtero die conveniſſet in Capitolio Senatus, (& ingens populi circa Imperat. multitudo) quemadmodum refert in vita Marci Pollio; talem in cœtu omnium habuit Imperator optimus orationem.

Caput XXXIX.

Reſponſum à M. Aurelio Imperatore, coram toto Senatu datum Fulvio; qui ſcommate ipſum notaverat, quaſi nimia erga omnes affabilitate gravium autoritatem Imperatorum parum tueretur: (quo oſtenditur plurimum Principibus obeſſe moroſitatem, prodeſſe comitatem; operamque iisdem dandam, ut vivi habeant, qui Deos pro ipſis precentur, mortui à quibus celebrentur.)

NOLUI heſterno die, Patres conſcripti, & Senatus ſacratiſſime, reſpondere Fulvio Senatori, tum quòd ad veſperam usque nos detinuerant ſacrificia; tum quòd hodie verbis ipſius ſatis mihi videbar tempeſtivè reſponſurus.

RARÆ quippe ſapientiæ ſpiſſæque ſtultitiæ ſignum eſt, ſi quis feſtinata dat ad ſingulas quæſtiones reſponſa. (NEQUE enim ad omnes quæſtiones abſurdè propoſitas reſpondere ſapientum eſt) QUAM habent rudiores in quærendo licentiam; ea ſapientes in reſpondendo carent. INTERROGATIONIS enim origo inſcitia eſt; reſponſionis verò fons prudentia eſſe debet.

MALE (profectò) cùm ſapientibus ageretur, ſi in omnibus ſatisfacere & reſpondere cogerentur inſipientibus vel malitioſis, ſæpè vexandi potius (& excogitandi) quàm proficiendi, & tentandi magis, quàm diſcendi gratia interrogantibus; cujusmodi quæſtiones viris cordatis ſilentio prætermittendæ ſunt. SAPIENTUM enim & prudentum eſt aures ad audiendum (cognoſcendumque promtas ac) patulas, & linguas ad loquendum occluſas (vinctasque) habere. Scitote P.C. & ſacratiſſime Senatus, exiguum id, quod habeo, eruditionis me Rhodi, Neapoli, Capuæ, Tarenti (aliisq; in locis) comparaſſe, & ex cunctis audiviſſe præceptoribus; Hoc TANTUM ſine hominibus colenda eſſe ſtudia, ut nôrint, quo pacto inter malitioſos & inciviles eluctari debeant. NON enim alius eſt doctrinæ fructus, niſi ut vitam quis ſinceram, & linguam † occluſam habeat.

Quæcunq; (ergo) in ſacratiſſimo hodie Senatu dixero; ea 148
neq;

Vtilem feceris, ſi te ultrò largiare. Plaut. Mil Hera. eccum.

Maximum remedium eſt iræ mora. Sen. 2. de ira 28.

Μίκρῳ τοι ὀργὴν τοῦ λογίζεσθαι κολάζε. Proverb.

Elucet gravitas faſtu jucunda remoto. Claud Paneg. Mall. 246.

Sapiens dolorem ſuum aut benignitati commendat, aut oblivioni. Fulgent. Mythol. 2.

Proprium eſt potentiæ regalis, benignitatem ſuam negare nulli, nec reputare, quis mereatur, aut minimè. Arnob lib. 1.

Princeps pater ſit & maritus, aut ſi teneriorem noverit affectionem, utatur ea: Amari magis ſtudeat, quàm timeri. Saresb. 4. 3.

Rectè ſcit dicere, qui ordinatè novit tacere. Greg. 10. moral. 11.

Omnia à te dicta patienter audivi: audias & tu humilitatis noſtræ reſponſa. Optat. 1.

ἐνὶ δ' ὅπου σιγὴ λόγου κρείττων γένοιτ' ἄν, ἐνὶ δ' ὅπου σιγῆς λόγος. Eurip. Oreſt.

Apreſſuroſa demanda, alpacioſa reſpueſta. Adag.

Κρείσσων γὰρ μύθων ἡ κτεάνων φυλακή. Lucia. Epigr. lib. 1.

Laß die Leute reden/ Gänſe können es nicht. Adag.

Nunquam tacet, quem morbus tenet loquendi. Gell. 1. 15.

Rarior tacendi virtus, quàm loquendi. Ambr. Luc. 19.

Saviens ira ſpatio temporis mitigatur. Apul. a ſin. 5.

Ogni parola non vuol riſpoſta. Guicc.

Vn pato di orecchie ſeccherebbono cento lingue. Adag.

Σιωπὴ τοῖς σοφοῖς ἀπόκρισις. Eurip. Plut. de vitioſ. verec.

Verumq; didic, & cum dicto opus eſt impigrè dicere, & cùm tacito opus eſt, libenter tacere. Apul 2. aſin.

Σὺ μὲν τοι ἀποδεξάμενος ὑβρίσματα ἐν τῷ λόγῳ, οὐ με πείσεις ἀχάριστα ἐν τῇ ἀμοιβῇ γενέσθαι. Herod. lib. 7.

Auditu lingua debet eſſe obtuſior. Saresb. 3. 14.

Natur nobis aures binas, linguam dedit unicam. Plut. de garrulit. Diog. Laert. lib. 7.

Plus ſcire ſatius eſt, quàm loqui ſervum hominem: hæc ſapientia eſt. Plaut Epid. ſc. 1.

† *refrenatam*. G.

Stude non ut plus aliis ſcias: ſed ut melius. Sen ep. 89.

neq; odio, neq; malevolentia impulſum me teſtor dicere; ſed tantùm ut meam tuear autoritatem. Nam EXISTIMATIO verbis primùm aſſerenda; deinde armis propugnanda eſt.

Ut igitur ad rem ipſam accedam, & ad te Fulvi, vir conſularis, orationem dirigam; quòd ex me quæris, cur me dem omnibus, reſpondeo; IDEO me omnibus do, ut omnes ſe mihi dent. Præclarè noſti Fulvi, quòd ego Conſul, æquè ac tu, fuerim; & quòd ipſe, qui ego ſum, Imperator non fueris. Itaque experto mihi crede, MOROSITATEM & auſteritatem Principis cauſam præbere, ut minus à ſubditis ametur. NEQUE dii volunt, neq; leges permittunt, neque temerè patitur Reſpublica, ut multis dominentur Principes, & nonniſi paucis aditum concedant. Nam QUONIAM affabiles in vita fuerant Principes; eo permoti veteres in numerum illos deorum poſt fata retulerunt.

Piſcator fluviatilis, ut diverſos in flumine piſces capiat, non uno tantùm [quod ipſe vides] cibi genere utitur; & in mari turbulento piſcaturus, (ut præda copioſa potiatur) non uno tantùm reti naviculator inſtruitur. Quorſum hæc? Ut oſtendam VOLUNTATES, quæ variis ſimulationum involucris teguntur, partim largiendo, partim blandè compellando, partim ſpem certam (magnorum commodorum) oſtendendo, conciliandas nobis eſſe. MAGIS enim annitendum bonis [ac ſapientibus] Principibus, ut animos ſibi ſubditorum concilient; quàm ut regna ſubigant aliena ANIMI [quidem] avari & inexplebiles, corda ſibi claudi fuſque deque habent, dum arcæ modò aperiantur: At VIRI generoſi & præpotentes arcas ſibi pecuniarum claudi parvi pendunt, dummodò corda in amicis inveniant aperta. NULLA enim re, niſi amore mutuo, poteſt amor compenſari.

PRINCIPES & Monarchæ cùm dominii ſint multorum; ut multorum utantur opera neceſſe habent: cumq; multorum utantur miniſterio, ut multos remunerentur neceſſitate aſtringuntur, eoq; onere neq; univerſim, neq; ſigillatim erga miniſtros ſublevari poſſunt. NON minùs enim officiario Princeps [juſta] pro obſequio, quàm operario diurnam paterfamilias mercedem, tenetur ſolvere. Quod cùm ita ſit; quid facient infelices Principes, qui & multa regna [ditioneſque,] & pro regnorum multitudine multos officiarios habent, iis verò ut ſatisfaciant, parum ſunt pecunioſi? [quod quidē ſi diligenter cogitant, nòn parvam ſolicitudinis cauſam habent.]

Facere

Θυμῷ κρατῆσαι καὶ ἐπιθυμίας καλόν. Proverb.

Exiſtimatio verbis, donec licet, & armis, ſi neceſſitas cogat, propugnanda. Dion. lib. 6.

Stultus eſt, quiſquis injuria non movetur. Serv. Æneid. 11.

Αἱ χαλεπότητες λυπηραί εἰσι καὶ τοῖς ἔχουσι, καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι. Iſocrat. in Orat. ad Philip.

Etiam inſtanti læſa repugnat ovis. Propert. 2. 5.

Quod parum novit, nemo docere poteſt. Ovid 2. Triſt.

Alfonſus optabat quemque popularium ſuorum regem ſui ſe. Panorm. 1.

Plerumq; facilitas autoritatem, ſeveritas amorem deminuit. Tac. vit. Agricol.

Vetuſtiſſimus referendi benè merentibus gratiam mos, ut tales numinibus aſcribantur. Plin. 2. hiſt. nat. 7.

Nihil amabilius eſt miti, & benigno Principe, nihil ad urbium populorumque tutelam & ſalutem conducibilius. Sabell. 7. 2.

Niſi piſcator eam impoſuerit hamis eſcā, quam ſcierit appetituros eſſe piſciculos: ſine ſpe prædæ moratur in ſcopulo. Arbit.

Summa ſapientia eſt in aucupe, ſcire quo genere ciborum ſingulæ volucres delectentur. Greg. Granat memorial.

Lau & caritas, vitæ ſine metu degendæ præſidia firmiſſima. Cic. 1. fin.

Fidiſſimum in dilectione ſuperari. Sido. 9. ep. 11.

Amor nullo magis, quàm ſeipſo emitur. Politian. ep. 58.

Si vis amari, ama. Sen. ep. 9.

Amantem odiſſe quis poteſt? Fab. declam. 9.

Ἐρῶντας ἀντερᾶν ἔργον φέρει αὐτὸ γελωθέντες. Julian. epigr. lib. 4.

Comitas neceſſaria Principi.

Neceſſarium eſt ad res gerendas, hominū benevolentiam officiis & comitate mereri: auſteritas verò ſolitudinem amicorum parit. Plat. ep. 14.

Non omnibus eadem placent, nec conveniunt. Pli. 1. 6. ep. 27.

Ars artium eſt, ſi placere vis, frequenter daro. Sareſb. 3. 7.

Unus non poteſt omnibus beneficii quid deſiderantibus ſatisfacere. Dio. lib. 52.

Τίς ἂν κορέσαι δύναιτο; Theog.

Tantas vires habet frugalitas Principis, ut tot impendiis, tot erogationibus ſufficiat. Plin. pan.

Digitized by Google

1. Ad referendam bene meritis gratiam.

Non ſufficit homo juſtus unus tot millium cupiditatibus. Sen. 4. benef. 17.

Placidi mores nemini ita grati, ut ei, qui illis eſt præditus. Plut. de ira cohib.

Εἰ τὴν ἐκ πάντων βούλει καρποῦσθαι τιμὴν, γίνου τοῖς ἅπασιν εὐεργέτης κοινός. Agapet. 19.

Benefica voluntate benevolentia movetur, etiamſi res fortè non ſuppetit. Cic. 2. off.

Nihil optabilius, quàm ut ii qui poteſtate & dignitate præſtant, tantùm ſuis prodeſſe velint, quantum opibus & gratia valeant. Sabell. 8. 2.

Aſperitas odium movet. Ovid. 2. Art.

Difficillimum eſt, ut gradus honoris tumorem non pariat in animo imprudentis. Saresb. 4. 7.

Πολλοὶ χρημάτων τὸ χρηστὸν εἶναι ἀντιπλείστεροι εἰσι. Leucip. Stob. 401.

Principes in ſplendore publicæ dignitatis memores ſint propriæ conditionis. Saresb. 4. 7.

Facere ſanè hac in parte quod cuiq; libuerit, conſiliumque quod placuerit, ampleƈti, per me liberum eſto. Ego verò id aliis conſilium dabo, cujus ipſe experimentum cepi, ut ſcilicet PRINCEPS tam benigna erga ſuos converſatione, tantaque erga ſingulos utatur comitate & affabilitate, ut ſola converſationis ſuavitate abundè ſibi ſatisfaƈtum ſinguli cenſeant. SALARIIS enim [ſtipendiiſque] Principes obſequia tantùm 149
miniſtrorum [militumque remunerant ac] compenſant; Benignis autem verbis illorum tum obſequia compenſant, tum animos furtim ſibi conciliant. Experientia pleroſque emtorum pluris in taberna aliqua emere malle docet, quoniam affabilis eſt inſtitor; quàm minor in alia, quia mercator moroſus eſt: Unde intelligi volo, MULTOS eſſe, qui uni Principi gratis, (& amoris tantùm parandi cauſa) quàm alteri accepta mercede ſervire malint. NULLUM enim [beneficium meliùs ponitur, quàm quod in virum honeſtum, bonum gratumque confertur: nullum] obſequium pejus collocatur, quàm quod moroſo [ſordido] & ingrato exhibetur.

2. Ad parandam gratiam.

A paucu accipit, qui nimium quærit. Caſſ. 7. ep. 9.

† *verſipelles.*

* *exquirunt novos ſinus & varia prædandi vocabula. Tacit. Agricol.*

Nunquam deſunt in aulis Principum homines improbi & † turbulenti, qui heris rationes * proponunt [excogitandi &] augendi veƈtigalia, imperandi tributa, atque ære alieno obſtringendi ſubditos, [ſubſidia parandi pecuniaria.] At qui de conciliandis ſubditorum voluntatibus [ſtudiiſq;] moneant, nulli ſunt; cùm quidem MAGIS ipſorum intereſſe nôrint, ut ſint amabiles, quàm ut ſint pecunioſi. PRODITOR eſt Principis ſui, qui multas ipſi accumulat pecunias, & animos interim ab eo ſubditorum alienat. Etiam atque etiam STUDEANT megiſtanes, ut adeò ſe præbeant erga ſubditos ſuos affabiles, ultronea malint ipſis voluntate, quàm ſtipendii [aut mercedis] gratia ſervire. NUMMI enim ſi deſint; mox ceſſant obſequia, & mille ſuccedunt ægrè ferentium indignationes, quod in miniſtris ſpontaneis non evenit. Nam QUI ex animo diligit, is neque in proſperis inſoleſcit, neque in adverſis deſerit, neq; in paupertate queritur, neque gratiæ imminutionem iniquo fert animo, neque in perſecutione † animum deſpondet. In ſumma, AMOR & vita ante extremum halitum non finiuntur.

Amor regge ſuo imperio ſenza ſpada. Petrar. canz 22.

Hujusmodi ego miniſtris non libenter utor, quos ſciam neceſſitate miniſtrare Xenoph. pædi. 3.

Le Prince debonnaire doit eſtre gracieux, amiable & humain. Ronſard. 5. 41.

Dextera præcipuè capit indulgentia mentes. Ovid. 2. art.

Magnum timoris remedium eſt clementia. Sen. Oƈtav.

οὐδὲν οὕτω πρὸς εὔνοιαν ἐφέλκεται, ὡς ἡ τῶν ἐνδεῶν χάρις διδομένη τοῖς χρήζουσιν. Agap. 19.

† *Cunƈtatur aut defatigatur.*

Dove l'amor è perfetto, non ſi vede parola ne ſervitio finto. Theat. 457.

οὐδεὶς ἐραστὴς, ὅστις οὐκ ἀεὶ φίλος. Proverb.

3. Ad devinciendos officiariorum animos.

Modus ille largiendi nobilior, qui ſpem remunerationis excludit. Saresb. 8, 13.

Experientia teſtatur, pauperum in Sicilia agricolarum quæſtum, ſcutariorum Romanorum pecuniis anteponendũ eſſe.

eſſe. Nunquam enim exit in agrum agricola, quin fructum inde capiat: ſcutarius verò nunquam in forum prodit, quin* abſque nummis redeat; qua comparatione innuo, HANC eſſe Principibus dignam negotiationem, ut videri patientes, faciles adiri, manſueti, mites, benigni, generoſi, & ſuper omnia amabiles ſint; intelligentes ſcilicet, his artibus, non pecuniis animos conciliari ſubditorum; (quod qui alio pacto perfici poſſe retur, ratione profectò caret.) Eſt enim PRINCIPI permoleſtum, imò etiam periculoſum, miniſtrorum voluntates pecunia emere velle.

Amor inermis quidem incedit: dormit tamen loricatus. Pontan. de Principe.

* *marſupium exinaniat.*

Toute ame liberale attire à ſoy le peuple, & ſe fait honorer. Ronſard. 5. 40.

Nihil aptius ad opes tuendas, quam diligi. Cic. off. 2.

Obliviſcuntur locupletari. Sidon. 5. ep. 7.

Nunquam imprubæ ſpei, quod datur, ſatis eſt Sen. 2. benef 27.

Sordidum Regi eſt eſſe præbitorem. Cic. off. 2.

Danda item Principibus opera, ut ſint amabiles, ſi quos ſaltem eſſe cupiunt, qui calamitates ipſorum familiariter ferant, quod principibus inviſis, quorum cuncti gaudent calamitatibus, non contingit. ANIMO quippe malè affecto (& ægro) haud mediocri levationi eſt, ſi alios dolore ſuo dolere intelligat.

4. *Ad parandos adverſorum ſocios.*

El amor y la fee, en las obras ſe vee. Adag.

Adverſarum rerum ne quæras ſocios, cum quibus ſpem integram non communicaris. Liv. lib. 4.

Nihil æquè ægrum reficit quàm amicorum affectus. Sen. ep. 78.

150 Decet item elaborare (& anniti) Principes, ut ſint amabiles, ut vita defuncti à ſuis miniſtris ac familiaribus deplorentur. TALES enim debent eſſe Principes, ut ſint, qui & ſuperſtitum vitam piis DEO votis commendent, & defunctorum memoriam grata prædicatione proſequantur. O infelicem Principem! O miſeram rempublicam! in qua ſubditi domino, non niſi ob ſalaria ſerviunt! & à domino non niſi ob ſervitia [& commoda] amantur ac proteguntur! NUNQUAM enim ſtabilis eſt inter homines amor mercenarius.

5. *Ad excitandum ſui deſiderium.*

Placidi atque humani mores nemini ita grati jucundique, ut et ipſi, qui illis eſt præditus. Plut. de ira cohib.

Benefaciendo Princeps ſibi ſtatuas in animis nunquam perituras fecit. Dio. lib. 52.

Principes multa debent, etiam famæ dare. Sen. 1. clement. 15.

Amor nunquam fecit ſtipendium. Pontan. de Princ.

Cum propter pecuniam ames, idem amoris & ſpei finis eſt Fab. Declam. 1.

Salva eſſe ſocietas niſi amore & cuſtodiâ partium non poteſt. Sen. 2. ir. 31.

EX MULTIS ſaxis, & uno cuneo omnibus ſuperiore fornix conſtat: & ex multis ſubditis unoque Principe, omnibus majore, componitur reſpublica. NEQUE enim dici poteſt Princeps, qui nullam habet rempublicam; neque dici poteſt reſpublica, quæ non habet Principem, qui caput ipſius eſt. Niſi architecturæ planè rudis ſum, calcem, qua ſaxa inter ſe devinciuntur, arena miſceri licet: At cuneum, qui ſummam teſtudinem concludit, calce viva fulciri neceſſe eſt. Divulſis enim à ſe invicem ſaxis, rimas quidem agit paries; at cuneo ruente, ædificium corruit.

Non magis ſine te nos eſſe fœlices, quàm tu ſine nobis potes. Plin. paneg.

Societas noſtra lapidum fornicationi ſimillima quæ caſura, niſi invicem obſtarent, hoc ipſo ſuſtinetur. Sen. ep. 95. & 118. & 90.

Vitruv. 7. 3.

Auſonius de ratione libra.

Dixerunt Iovem tigillum, quòd tanquam tigillus mundum contineret ac ſuſtineret. Aug. 7. civ. 11.

Etſi conſentaneum eſt ſapientem, etiamſi nihil addam præterea, quid velim, intelligere: tamen ad inſtitutum ſimilitudinem accommodabo. AMOREM quidem inter cives aquâ velut dilutum eſſe res patitur; At Principis ſubditorumque amor merus ſit oportet & opus eſt, hoc eſt, INTER

Cogi ad metuendum aliquem homo poteſt: ad amandum perſuaſione opus eſt. Dio. lib. 55.

Sic te amet Deus, quemadmodum tu nos. Plin. paneg.

Fruſtra ſe terrore ſuccinxerit, qui ſeptus caritate non fuerit. Plin. paneg.

Ταῖς πόλεσιν ὁμονοούσαις συμφέρει ... Ariſt. Rhet. Alex. 2.

Non poteſt amor cum timore miſceri. Sen. ep. 47.
Nemo fideliter diligit, quem faſtidit. Curt. lib 5.

amicos conſiſtere aliquantiſper poteſt amor, etiamſi paullò ſit tepidior (& languidior:) At inter Regem & ſubditos amor niſi verus (perpetuusq;) ſit, in præſentiſſimo verſatur diſcrimine. AMOR enim perfectus ubi eſt, ibi nullum vel verbum vel obſequium eſt ſimulatum.

Πολλὰ κρατοῦντες χαλεπῶς ὀργὰς μεταβάλλουσι. Eurip. Med.
Libertate diſcordi ſervientibus utilius, unum eſſe, cui ſerviant. Plin. paneg.
Improbitati oppoſita impatientia magnas ſæpè concitat tempeſtates. Lact 6.18.
Nec Deum laudare, nec ab eo exaudiri meretur, qui odium ſervat in corde. Aug. ſerm 9. ad fr. in erem.
In civilibus diſcordiis ab utraque parte reſpubl detrimentum capit. Dio. lib. 41.
Inter ſocias acies cognataque ſigna. Ut vinci miſerum, nunquam viciſſe decorum. Claudian. 6. Coſ. Hon. 401.
Contumacia inferiorum lenitas imperitantis deminuitur. Tac. annal. 16.
Reges hinc meliores æſtimantor, ſi ſoli omnia non præſumant. Caſſiod. 8 9.
Publicus hinc ardeſcit amor, cùm moribus æquis inclinat populo regale modeſtia culmen. Claud. 6. Coſ. Hon. 61.
Μάλιστα ἔνδοξος γίνεται ὁ βασιλεὺς, εἰ μὴ μόνος ἐστὶ φρόνιμος. Anachaiſ. Sentent. Græc.
Quisq; ſibi placet, & boni quid ab eo, qui dare poteſt, adipiſci vult. Dio. lib. 52.
Privilegii principalis gaudentes beneficio, quicquid ambiunt, ſibi competere arbitrantur. Sareſb 7 17.
οὐ γὰρ γένοιτ' ἂν οὐδεὶς γε τοῖς πολλοῖς ἴσος. Soph. Oedip.
Nemo eſt, qui non gaudeat libertate, & qui vires quibus eam tueatur, non optet. Sareſb. 7. 17.

Multis Romæ inter tribules contentionibus uno die finem impoſitum vidi: at unicam inter Principem ac ſubditos coortam, non ante mortem ſedatam conſpexi. PERMAGNI enim laboris eſt unum cum multis, & multos cum uno conciliare. Qua quidem in re, cùm alteri ſuperbi, alteri rebelles ſint; neq; Principes mihi culpa liberare, neq; ſubditos nō condemnare integrum eſt Utercunque enim (cum ejuſmodi turbæ & contentiones extiterunt) juſtiorem cauſam habuerit; juſtam tamen merebitur (& incurret) reprehenſionem.

Quid in cauſa eſſe exiſtimatis, quòd eò progrediuntur hodie veſaniæ tum Principes, ut injuſta imperent, tum ſubditi, ut ne juſtis quidem optemperent imperiis? Ego vobis, ſi audire volueritis, dicam. Princeps potentia magis, quàm jure fretus, ad ſuæ modulum intelligentiæ cunctorum metiri voluntates, cupiens, omnium & judicia & ſtudia ad arbitrii ſui regulam exigit. SUMMATES enim ut potentia, ſic 151
intelligentia ſe univerſis præſtare arbitrantur. Contrarium accidit in ſubditis, qui neſcio qua correpti phreneſi, elevando ſanam Principis ſui mentem volunt, ut Princeps non id velit, quod omnium bono vult; ſed quod ſibi quisque illorum expetit. TAM quippe vani fatuique hodie ſunt plerique, ut ſe ſolos in oculis habendos Principi arbitrentur. MOLESTISSIMUM profectò, ſed uſitatiſſimum etiam eſt, velle quemquam, ut omnium ſibi veſtimenta quadrent; nec minùs immane dictu eſt, velle omnes unius ſibi arma aptare.

Eadem ſunt omnia ſemper. Lucret lib. 3.
Nil natura novat. Sidon. carm. 2.
Ætas parentum pejor avis tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitioſiorem. Hor. 3. od. 6.
Qui præſentes metuunt, in abſentia hoſtes erunt. Curt. lib. 6.
Publice jure ſtatutum eſt, ne pro verbis frivolis quisquam ſeveritate pœnarum inuratur. Sareſb. 5. 14.
Modera ta durant. Sen. Troad 2.
Gallus alter hic confeſſor.
Timor abit, ſi recedas, manet amor; ſic ut ille in odium, hic in reverentiam mutetur. Plin. 2. ep. 14.

Sed quid faciemus, P. C. & Senatus ſacratiſſime? cum hac mundum amentia nobis reliquêre patres noſtri; cum hac eum veſania nos illorum filii obtinemus; cum hac eundem pertinacia noſtris relinquemus poſteris.

Quot è majoribus meis Principes & legi & audivi (corruiſſe ac) periiſſe, tantùm quòd (adverſus ſubditos) difficiles & μισάνθρωποι (rigidiq;) eſſent! At NULLUM neq; legi neq; fando audivi, cui quòd affabilis amabilisquè eſſet, exitio fuerit. Itaque narrabo vobis exempla nonnulla à me lecta, (& ab inſtituto non aliena;) ut videant magnates, quàm fructuoſa

fructuoſa ipſis affabilitas, quàm verò damnoſa ſit torvitas [adverſus ſubditos] tyrannica.

Vnum eſt inexpugnabile munimentum, amor civium. Sen. 1. clem. 9.

Dei indignatio omnibus ſuperbis imminet. Dion. lib. 2.

Apud Sicyonios, quorum regnum fuit armis potentius, quàm Chaldæorum, & minùs vetuſtum, quàm Aſſyriorum, familia quædam fuit, quam vocabant ſtemma regium, quod inter ipſos* CCXXV. duravit annos, quoniam omnes illi Reges laudabilis fuêre converſationis. Alterum verò ſtemma non ultra† XLIII. annos duravit, quoniam illi Principes planè evasêre difficiles & inciviles. Reges* antiquiſſimi cùm & pace uſi ſint, quâ recentiores caremus, & bella ignorarint, quibus nos jam conflictamur; ſemper ſtudioſiores fuerunt quærendi Reges, qui converſationis ſuavitate reipublicæ ſervirent, quàm qui bello fortes eſſent & turbulenti.

* 862.

Altiſſima quæque flumina minimo ſono labuntur. Curt. lib. 7.

† 33 *Euſeb.*

Iis tantùm Latio parient per vulnera regnum, quod luxu & multum mutata mente nepotes. Non tamen evertiſſe queant. Sil. 3.

* *Populi. G.*

Omnes irritati præſertim infimæ conditionis adverſus ſuperbos exaſperantur; & facilè ſe præbent iis, à quibus comitate officiorum foventur. Dion. 6.

Homerus in Iliade autor eſt, Ægyptios vetuſtiſſimos Reges ſuos Epiphanes cognominaſſe, & in more habuiſſe, ut Epiphanes illi deorum templa nudipedes ſemper ingrederentur: quòd ſi quis Epiphanes inſolentior calceatus templum intraſſet; mox regno fuiſſe exutum, ejusque in locum alium ſuffectum. Oſtendit autem ibi Homerus, ſi quis Rex ſuperbus praviq; ingenii fuiſſet, Ægyptios, ut regno illum privarent, cauſam hanc arripuiſſe, quòd non ingreſſus eſſet templum Dei pedibus nudis. Etenim SI PARUM gratioſi (charique) ſint Principes; vel leviſſima occaſione in illos inſurgunt (& rebellant) ſubditi. Dicit idem Homerus Parthos illos in-
152 domitos, Reges ſuos nominâſſe Arſacidas, ſextumque Arſaciden & regno privatum, & exulare juſſum, non aliam ob cauſam, quàm quòd, cùm eſſet arrogantiſſimus, ultrò ad nuptias equitis acceſſit, & quamvis invitatus pauperis plebeii nuptiis intereſſe noluit.

Τὸ βλέπειν ὀλιγοχρόνιον. Philo quòd Deus immutab.

Princeps viſu & auditu juxta venerabilis, cùm magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retineat, invidiam & arrogantiam effugit. Tacit. annal 2.

Vno pede calceato altero nudo ibatur ad bellum Macrob. Sat. 5. 18 Rhodig. 15. 6.

Moderati Principes & vivi ſincero amore diliguntur, & defuncti veris laudibus ornantur. Dio. lib. 43.

Sequitur duce turba reperto. Val. Flac. l. 5.

Quieto regnare volunt, benevolentia non armis ſtipari ſtudeant. Laert. de Periandro. lib. 1.

In ſeditionibus unde plures ſunt, omnes ſunt: Inſito mortalibus naturâ properè ſequi, quæ piget inchoare. Tacit. hiſt. 1.

Quanto ſuperiores ſumus, tanto nos ſubmiſſiùs geramus. Cic. off. 1.

Ἴσ@ μὲν τοῖς πᾶσι, καὶ σεμνὸς τῷ βί@. Proverb.

Cicero in Tuſculanis refert, priſcis illis ſeculis ſuaſiſſe Principibus ſuis ſubditos, ut tenuiorum familiaritate, repudiatis (remotisque) ditioribus, uterentur. Nam INTER inopes Principes miſericordes eſſe diſcunt; at cum divitibus tantùm molliter vivere aſſueſcunt.

Diligere & carum eſſe, tutiorem vitam & voluptatem efficit pleniorem. Cic. fin. 2.

Non ſatis miſeretur, qui nunquam fuit miſer. Sylv. de Alfonſ.

Scitis P.C. terram hanc noſtram primitus magnam Græciam, deinde Latium, poſtea Italiam nuncupatam. Et quo tempore Latini rerum potiebantur, Reges ſuos Murranos vocabant; qui quidem LICET finibus [terminisque] imperarint anguſtis; animos tamen habuerunt (auguſtos &) excelſos. Referunt ævi illius annales, Sylvio Tertio ſucceſſiſſe Murranum quendam adeò ſuperbum, ambitioſum & inſolen-

Superbia crudelitate gravior eſt bonis. Flor. 1. 6

Cum fueris major, cunctis te credo minorem. Alda.

Serv. 12. Æneid. Alex. 1. 2.

Facilitate homini nihil eſt melius, neque clementiâ. Terent. Adel. 5 4.

Inexpugnabile munimentum, munimento non eget. Plin. paneg.

inſolentem, ut civiũ metu ſemper concluſus dormiret; quam ob cauſam regno dejectus (ejectuſque) fuit. Dicebant enim priſci, NULLA hora neq; noctu neq; interdiu Regem oportere portam ſubditis claudere, (vel audientiam negare.)

Tarquinius ultimus inter ſeptem primos Romanorum Reges, ingratiſſimus adverſus ſocerum fuit, inceſtus in ſuum ſanguinem, proditor patriæ, in ſeipſum crudelis, & Lucretiæ violator: Veruntamen non ingratus, inceſtus, crudelis, proditor, adulter; ſed Tarquinius Superbus cognominatus fuit, ob ſolam ſcilicet *moroſitatem. Nunquam medius fidius P. C. Tarquinius infelix, ſi gratioſus Romæ (& carus civibus) fuiſſet, ob adulterium Lucretiæ regno privatus eſſet. SI enim dignas ſingulis delictis (offenſiſque) pœnas juventus lueret, nulla brevi foret reſpubl. Alia quoq; peccata & flagitia tam ante, quàm poſt Tarquinium commiſſa ſunt ab Imperatoribus ſenibus in imperio Romano, tanta ſcilicet, ut cum iis collata juvenis illius (leviſſimi) delicta, levicula videantur. SI enim HINC annorum paucitatem, inde experientiæ diuturnitatem trutinemus; graviſſimum juvenis crimen vix leviſſimo ſenis peccato æquiparandum eſt.

Julius Cæſar ultimus Dictator, & primus Imperator, cùm laudabilis eſſet conſuetudo, ut Imperatorem Senatores genibus nixi ſalutarent, & Imperator ipſis, habita dignitatis cujusq; ratione, aſſurgeret; quoniam per arrogantiam ritum illum ſervare noluit, tribus & viginti vulneribus confoſſus vitam perdidit. Tiberius Imperator temulentiæ notatur; Caligula inceſtæ cum ſororibus conſuetudinis inſimulatur; Nero matrem ac Senecam præceptorem interemit, unde crudelis cognomen perpetuum Romæ accepit, † Sergius Galba luxuriæ fuit deditus, itaut in una cœna (adventitia) duo 155
millia lectiſſimorum piſcium, ſeptem millia avium appoſita dicantur. Domitianus omnibus vitiis flagitiiſque fuit contaminatus: quæ enim flagitia in ſingulos erant diffuſa, in ſolo Domitiano ſimul inveniebantur. Omnes iſti Principes infelices licèt tandem unco tracti, flumine merſi, in crucem acti, aut capite truncati ſint; tamen mihi credite P. C. non propter illa flagitia; ſed ob ſuperbiam & incivilitatem perierunt. UNICUM enim Principis vitium non multum nocere ſubditis poteſt: moroſitas verò & inhumanitas (atque inſolentia nimia) rempublicam evertit.

PERSUASISSIMUM ſibi habeant Principes, ſi crebras odiis

Pax majora decet: peragit tranquilla poteſtas, quod violenta nequit. Claud. paneg. Mall. 218.

Eſt proprium ſuperbiæ, magno æſtimare introitum ac tactum ſui liminis. Sen. 6. benef. 31.

Tarquinium libidine præcipitem, avaritia cæcum, furo e vecordem vocarunt ſuperbum, & putavêre ſufficere convicium. Pacat. paneg.

Tarquinius non crudelis, non impius, ſed ſuperbus habitus eſt & dictus. Cic Philipp. 3.

* *morum aſperitatem.*

Tamdiu ſuperbiam Regis P. R. perpeſſus eſt, donec aberat libido. Flor. l. 6.

Inquinat egregios adjuncta ſuperbia mores Claud 4. Coſ. Hon. 305.

Ineſt adoleſcentibus maxima imbecillitas conſilii. Cic. off. 1.

La poca eſperientia fovente ſcuſa la corpa Teat. 237.

Iam ea ætate ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci æquum. Terent. Hecyr. 5. 1.

σωτηρίας σημεῖον ἤμαρ πρῶτον. Proverb.

Vt peſſimis Impp. ſine fine dominatio, ita quamvis egregiis modus libertatis placet. Tacit. hiſt. 4.

Sueton cap. 78.

Continentia & moderatio in altiſſima quaque fortuna eminentia bona. Curt. lib. 6.

Τὸ δυσμενὲς ὥσπερ ἐπίτηδες τοῖς ὑπερέχουσι διαλογιζομένοις τὸ πλῆθος τῶν κολασθέντων εἰς τιμωρίαν μετέπεσε. Diodor. lib. 20.

Cajus & Nero duæ faces generis humani. Plin. lib. 7 c. 8.

† *Imò Aulus Vitellius. Suet. c* 13.

Omnia protſus ut in quandam cœnoſam latrinã, in ejus animum confluxerant flagitia, nec vel unum illi vitium deerat. Apul. lib. 9.

Singula in ſingulis, omnia in Dom. vitia ſimul execramur. Sid. l. 5. *ep* 9.

ὡς κακοεργίης εὐεργεσίη μέγ' ἀμείνων. Hom. Od. χ.

Multorum odiis nullæ opes poſſunt obſiſtere. Cic. off. 2.

Dedecus & detrimentum pediſſequæ ſuperbiæ. Bellay. hiſt. Gall.

Rariſſimus innocentiæ & popularitati locus in ſumma adminiſtratione relinquitur. Sabell. 8. 2.

odiis in ſe ſubditorum cauſas præbeant; unicam poſtea vel leviſſimam ſubditis ad exerenda illa (cum ipſorum interitu) ſufficere. PRINCEPS enim ſi odium non prodit ſuum, voluntas deeſt: (aut cliens) ſi odium ſuum non explet, facultas abeſt.

Credite mihi P. C. & ſacratiſſime Senatus, ſicut medici paulluló rhabarbaro multos expurgant humores corporis; ſic MINIMA Principes benevolentia plurimas tollunt ex cordibus ſubditorum vomicas. Ut ſalva maneat membrorum cum ſuo capite competentia; mihi videtur POPULI eſſe officium, debitam Principis ſui mandatis obedientiam, ejusque perſonæ reverentiam præſtare: PRINCIPIS verò boni, & æqualem ſervare adverſus omnes juſtitiam, & benignam erga ſingulos affabilitatem. O BEATAM rempublicam, in qua Princeps obedientiam in ſubditis, & in Principe ſubditi amorem inveniunt! EX AMORE enim Principis obedientia naſcitur in ſubditos; & ex obedientia clientis (ſubditique) amor naſcitur in patrono.

Imperator Romæ velut araneus eſt in medio telæ, ubi ſi apice acus filum aliquod telæ vel leviſſimè tangatur, mox illud ſentit araneus; Sic Romæ nihil agere poteſt Imperator, quin mox ubiq; terrarum divulgetur. Siquidem PRINCIPES cùm in obtutu verſentur omnium, difficillimè ſua poſſunt occultare vitia.

Video P. C. hodie cenſuram me incurriſse improbitatis humanæ, quia choro me adjunxi captivorum, ab iisque me tangi permiſi, ut beneficio fruerentur, ne eſſent ampliùs captivi: Qua in parte gratias ago diis immortalibus, quòd Imperatorem me fecerunt miſericordem ad liberandos vinctos; non tyrannum crudelem ad vinciendos liberos. Quod proverbio dicitur, * uno ictu duas occidi aviculas; † id heri uſu venit. Nam BENEFICII quidem fructus ad captivos miſeros pertinuit; gratia verò ad omnia regna extranea. An neſcitis BONUM Principem & virtute præſtantem, quando catenas aufert à pedibus vinctorum, cordibus eas injicere ſubditorum & clientum?

254 Poſtremò ego ſic ſtatuo, & ad SECURITATEM Principum & ad reipublicæ ſalutem aptius eſſe, cum amore ipſos ſuæ domi animorum liberorum, quàm cum timore vaſallorum ferro vinctorum ſervitiis uti.

Quamlibet infirmas adjuvat ira manus. Ovid. 1. amor. 7.

Plus poteſt quamvis mediocrium turbas quàm unius magni violentia. Sen. ep. 85.

Regum animæ non privatorum libidini ſubjectæ ſunt, ſed ſub Dei cura & tutela ſacatæ lataque agunt. Panorm. Alfon. 1.

Principes ſubditos inſtar liberorum diligant: ſubditi Principes veluti patres revereantur. Dio. lib. 53.

Semper firmius eſt Principis imperium, qui amari vult, quàm metui. Ioſeph. 8. antiq. 3.

Πειθαρχία τῆς εὐπραξίας μήτηρ. Æſchyl. in VII. ad Theb.

Nemo ei ſatis fidus, quem metuit. Curt. lib. 10.

Non parva ad perpetuitatem munimenta, beneficentia & ſtudia hominum. Alexand. 2. 32.

Hu qui tutò regnare volunt, ſumma ope nitendum, ut benevolentia non armis ſtipentur. Laert. lib. 8.

Pius in urbe ſedebat, ut undiq; nuncios medius, utpote citiùs poſſet accipere. Capitolin.

Nec rex celatur, nec mons abſconditur. Guillet. Hiſtor. Gall.

Qui magno imperio præditi in excelſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novère. Sal. de rep ordin.

Nec vox miſſa poteſt Principis ore tegi. Ovid. ad Liviam.

Homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus judicatur. Cyprian. 4. ep. 9.

Τῶν ἀγαθῶν ἔργων χάριτες, ἐπὶ τοὺς πράττοντας ἐπαναστρέφουσιν. Agap. 7.

Natura ita comparatum eſt, ut ſubjecti delectentur Regibus de ſuo faſtigio ſe nonnihil demittentibus. Ioſeph. 8. antiq. 3.

* *Uno in ſaltu apros cepi duos.* Plaut. Caſin: *Sine modò.*

† *Una mercede duas res adſecutus ſum.* Cic. *pro Roſc. Amer.*

Beneficio multis commodaſti, exemplo omnibus profuiſti. Apul.

Nihil tam ferax gaudii atque gratiæ. Plut. Philoſopho cum principibus diſput.

Tyranni neque benevolentiam veram, neque ſecuritatem certam inveniunt. Dio. lib. 43.

Non extorquebis amari: Hoc alterna fides, hoc ſimplex gratia donat. Claud. 4. Coſ. Hon. 282.

Digitized by Google

Caput XL.

Epiſtola Marci Aurelij Imperatoris ad Pollionem amicum (continens reprehenſionem Romanorum Imperatores in ſcribendo parcos eſſe cupientium, & eoſdem in rapiendo prolixos eſſe negligentium: Vitam Principis horologium eſſe gubernandæ Reip. Periandri item vitam, epitaphium, leges: Denique fines diverſos, in quibus felicitatem veteres ſtatuerunt.)

MARCUS Imperator Roman. tribunus plebis, Pont. Max. iterum Coſ. pater patriæ, monarcha ſummus, Pollioni amico veteri (valetudinem proſperam &) fata contra lævam fortunam dextra.

Epiſtolam, quàm ad me Capua miſiſti, in Bithynia accepi, & non minùs lætis legi oculis, quàm ipſe hilari ſcripſiſti animo, quo te unicè lætari par eſt. Noſti enim vetus illud Homericum; QUOD benignis oculis aſpicitur, benevolo corde amatur. Deos teſtor immortales, me non tanquam Imperatorem Romanum ad te, hoc eſt, non tanquam herum ad famulum ſcribere, alioquin oportuiſſet me & breviter & ad inſtitutum ſolummodò pertinentia ſcribere, quod in amico ſingulari faciendum non eſt. VIRORUM enim* gravium literas nunquam inchoari; amicorum verò epiſtolas nunquam finiri [aut ceſſare] oportebat.

Scribo ad te, mi Pollio, tanquam ad amicum eximium, tanquam ad ſodalē veterem, tanquam ad eum, qui fidelis eſt arcanorū meorum arbiter; cujus mihi conſuetudo nunquā moleſta fuit, cujus in ore nullū unquam inveni mendaciū; cujus in promiſſis nunquā falſi quicquā deprehendi. Quòd cùm ita ſit; ſcelus cōmitterem in legem amicitiæ, ſi te quicquam de meis celarem arcanis. QUICQUID enim corde premitur afflicto, non debet non cum fideli communicari amico. Tu fortaſſe, Pollio, parvi reris eſſe laboris, Imperat. Romanum in epiſtolis, in ſermone, in inceſſu, in victu, in tota denique vita omnes obire Imperatoris Romani partes, Idq; ego non miror. VITA enim Imperatoris virtute præſtantis nihil eſt aliud, quàm horologium, quod cum ſubditis vel conſentit vel diſcordat.

Illud ego miror, tam inſipientes eſſe Romanos, tam ineptos cives, ut affirment omnes, ad tuendam majeſtatem ſuam opinionemq; vulgi augendam, opus eſſe, ut Princeps lento incedat paſſu, pauca loquatur, breviter ſcribat: in ſcribendis ſcilicet

ἡ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἀρχόντων παρουσία μάλιστα ἐμποιεῖ τὴν ἀληθινὴν αἰδῶ, καὶ τὸν τῶν ἐλευθέρων φόβον. Ariſt. 7. polit. 12.

Tibi vereor obſtrepere, ne multis negotiis tuis onus addat loquacitas otioſi. Sym. 5. 76.

Ego hanc in tantis opibus, tanta fortuna memoriam amicitiæ reliquis virtutibus omnibus antepono. Cic. pro C. Rabirio.

Quo natura ſublimior eſt Princeps, eò humaniorem ſe inferioribus ſi præbuerit, cariſſimus erit populo. Nic. Greg. 6. 7.

Παρόντας μὲν τοὺς φίλους δεῖ εὖ ποιεῖν, ἀπόντας δὲ εὐλογεῖν. Epict. Stob. 421.

Ἐπιθυμοῦντι; χαίρομεν ὁρῶντες. Ariſt. 10. problem. 51.

Imperijs conciſa oratio congruit. Rhodgin. 18. 4.

οἱ κράτιστοι τῶν ἀνθρώπων βραχυλογώτατοι. Apollodor.

Summum argumentum amoris, frequentibus delectari, ceſſantibus obiraſci. Apul. 1. aſin.

Principali facundiæ paucis multa cohibenti, curæ ſit cauſam potius implere, quàm paginam. Sidon. 4. ep. 3.

* *ſapientum. l.*

Rebus non literis longitudinem metior. Nazianz. ep 3.

Multo facilius ſilentium cum amicis eſt, quam breviloquium. Petrarc. de fide uxoria.

ἡ φιλία ὁμόνοια. Plat. Alcib. 1.

Ævo rariſſima noſtro ſimplicitas. Ovid. 1. art.

Amicos devotos & fideles caritas, non fortuna conciliat. Auson. gratiar. act.

Ita novam amicitiam inſtitui par eſt, ne qua vetuſtior violetur. Liv. 7.

Caros falli impoſſibile. Ambr. Rom. 5.

Τεοφρόνων ἡ σιωπή. Heliod.

Μὴ κτῶ φίλον, ᾧ μὴ πιστεύεις. Sext. Stob. 721.

Τοῖς πᾶσι γὰρ βροτοῖς, ἅπασιν ἰθ' ἱστορίας λέγειν. Soph.

Præter æquum cenſent qui inter diſpares par obſequium requirunt. Sym. 1. ep 1.

Principum geſta, virtutum incitamenta ſunt: verba quot ſunt tot inſtitutiones morum Saresb. 4. 6.

Vulgus Principes forma & decore corporis comparat. Tac. hiſt. 1.

Servile feſtinantem currere Plaut. Penul. ita medii.

Tunc laudanda eſt brevitas, cùm moras rumpens intempeſtivas, nihil ſubtrahit cognitioni ſuſtorum. Ammian. 15. init.

ſcilicet literis brevitatem exigentes; immorationem in ſubigendis regnis alienis longiorem non improbantes.

Verùm enimverò optandum viris prudentibus eſt, ut INGENIO Principes ſint manſueto, ne ad tyrannidem declinent; & propoſitum habeant bonum, ut æqualem omnibus adminiſtrent juſtitiam; ut cogitationes habeant bonas, ne regna concupiſcant aliena; cor purum ſervent; ne affectibus (& iracundiæ) indulgeant; animo ſint miti, ut injurias ignoſcant; ament ſubditos, ut illorum uti obſequiis poſſint, bonos nôrint, ut eos honorent; cognoſcant malos, ut eos (reprimant &) coërceant. Cætera enim quod attinet, PARUM noſtra refert, Regem feſtinantiùs incedere, avidiùs comedere, aut breviùs ſcribere. NON enim NÆVI, ſi qui ſunt, perſonæ; ſed negligentia in imperii adminiſtratione noxæ eſt.

Magnæ mihi voluptati tuæ, mi Pollio, literæ fuêre; majori futura fuiſſet præſentia. VETERUM enim epiſtolæ amicorũ memoriam refricant temporum præteritorum. Quàm JUCUNDUM eſt nauclero de periculo in portu fabulari, venatori de frigore, quod ſuſtinuit, ante focum narrare; viatori de via, cùm quiete fruitur, loqui; triumphali die de prælio victorem diſſerere! Sed OMNEM ſuperat lætitiam, cùm in rebus ſecundis, qui diuturna fuêre conjuncti amicitia, de acerrimis (acerbiſſimisque,) quos in juventa pertulêre, colloquuntur laboribus.

Unum mihi crede, neq; de eo dubites, NEMINEM bona divinitus data, neq; prædicare, neq; poſſidere, neq; cognoſcere, neque uſurpare, neque conſervare (ac tueri) poſſe, niſi qui multis ea peperit laboribus. Id enim TOTO corde amamus, in quo adipiſcendo largum profudimus ſudorem.

Unum ex te quæro; Uter vel plus debet diis, vel præſtantior inter homines cenſetur? Trajanus ille juſtus, omnibus Daciæ, Germaniæ & Hiſpaniæ bellis innutritus; an Nero crudelis, inter ſummas urbis delitias & voluptates educatus? An non alter roſa inter ſpinas? alter urtica inter flores fuit? An non optimi illius Trajani vita (quam egit ſanctiſſimè) roſæ inſtar omnibus ſeculis ſuaviſſimum ſpirabit odorem? Neronis verò immanis infamia poſteris puſtulas (ut ſic loquar) urticæ modo faciet? Non omnes dico; magnus enim bonorum numerus eſt; ſed tamen pleriq; Principes molliter educati * admodum fuerunt gubernationis ſocordes. CUM enim proprii laboris nunquam periculum fecerint; parum curant laborem & parvi æſtimant alienum.

Noli

Armat majeſtas æterna Ducem. Sil. lib. 11.

Rectè faciendo regis nomen retinetur, malè agendo amittitur. Iſid.

Ἀνδρα δ' οὐ χρεὼν τὸν ἀγαθὸν πράσσοντα μεγάλα, τοὺς τρόπους μεθιστάναι. Eu. Iph. Aul.

Boni Reges ſunt, qui ſui corporis poſſunt ſe præbere rectores. Ambr. Pſ. 47.

Mala regum toleranda, ne ex aſperati ad pejora delabantur. Greg. 1. reg. 15.

Regula non quàm formoſa: ſed quàm recta ſit, quæritur. Sen. ep. 76.

Beneficio potiùs quàm metu obligandi ſunt homines Liv. lib. 26. extrem.

Melius beneficiis imperium cuſtoditur, quàm armis. Sen ad Polyb. 31.

Sapienti viro inceſſus modeſtatior convenit. Sen. ep. 40.

Μόχθοι οἱ πολὺ φίλοι. Ariſt. Eudem. 7. 12.

Delectat meminiſſe mali poſt gaudia. Sidon. carm. 5.

ὡς ἡδὺ τοῖς σωθεῖσι μεμνῆσθαι πόνων: Eurip.

Iucundi acti labores. Cic. 2. fin.

Diſcrimina dum feliciter cedunt, ſuaviſſimæ memoriæ ſenſum relinquunt. Caſſ. 8. 16.

Gaudent ſecuri narrare pericula nautæ. Iuven. Sat. 12.

Quod acerbum fuit, retuliſſe jucundum eſt. Sen. ep. 78.

Latius eſt, quoties magno ſibi conſtat honeſtum. Lucan. lib. 9.

Minus gaudent, qui timuêre nihil. Martial. 11. 37.

Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt. Sen. Herc. fur. 3.

Ipſa ſolicitudo commendat eventum, & lenocinatur voluptati. Quintil. dialog. de orat.

Nunquam funeſtorum Principum manes à poſterorum execrationibus conquieſcunt. Plin. pan.

Γνώμης γὰρ ἐσθλῆς ἔργα χρηστὰ γίγνεται. Proverb.

Quid homini poteſt dari majus *, quàm gloria, laus & æternitas? Plin. paneg.

Statua malorum Principum injuſtitiæ ipſorum monumenta. Dio. lib. 52.

ἀνδρὸς δικαίου καρπὸς οὐκ ἀπόλλυται. Proverb.

* *cauſam dedêre, ut ob neglectam regnorum cuſtodiam male audierint. G.*

Qui à magna vilitate ad faſtigium quoddam provecti ſunt, prioris non meminêre vilitatis. Theophyl. Epheſ. 2.

Digitized by Google

Noli mi Pollio arbitrari, tui me jam, poſtquam à diis gubernaculis orbis admotus ſum, eſſe oblitum. Ut enim ambo ſalebras ingreſſi ſumus juventutis; ſic volo ut ſimul in plano ſenectutis conquieſcamus. Præclarè memini nos ambos per literarum ſtudia Rhodi quaſi tertiâſſe; deinde Capuæ per militiam veluti ſementem fecisse: Ac diis quidem viſum, ut meæ 156
fortunæ ſeges Romæ matureſceret: Tibi verò & aliis meipſo melioribus, ne unicam quidem dare fortu a ſpicam voluit.

Non poſſum pati tibi me falsò ſuſpectum eſſe, cùm animus tibi meus fidelis (candidiq;) amici laudem tribuat. Cùm enim fortuna inſtabilis ſuæ mihi vineæ vindemiam crediderit; non deerit, mihi crede, luculenta tibi domi meæ racematio. Nunquam hoc permittant dii juſti, nunquam huc fatis progrediar iniquis amentiæ, ut cùm viginti annis tuas ego fores apertas ſemper invenerim, uno ipſo momento occluſum invenias cor meum.

Poſtquam ad imperii me faſtigium fata provexerunt, DUO mihi ſemper ob oculos obverſata ſunt, nimirum neq; ulciſci inimicos, neque eſſe ingratum erga amicos. Deos enim precor, ut oblivione prius ſepeliatur vita mea, quàm nomini meo ingrati nota inuratur. Offerat ſanè diis aliquis victimas, quotquot voluerit; conferat in homines, quanta potuerit, officia; QUICUNQUE in amicum ingratus fuerit, in univerſum ab omnibus meretur vituperari.

Ut ergo videas, mi Pollio, quanti faciendi ſint amici veteres; exemplum tibi philoſophi recitabo, quod non graveris audire. Inter ſeptem Græciæ ſapientes, in vetuſtiſſimis Græcorum hiſtoriis Periander nominatur, qui Principem in Republica locum longo tenuit tempore, tanta præditus hinc ingenii acrimonia, inde bonorum hujus mundi cupiditate, ut dubitent hiſtorici, majorne fuerit in eo philoſophiæ, quam in ſcholis docebat, ſcientia; an tyrannidis, qua Rempublicam expilabat, violentia: Siquidem SCIENTIA veritatis non ſubnixa fundamento, multum homini nocet.

Anno imperii mei ſecundo Corinthi cum eſſem, ſepulcrum vidi, in quo condita ferebantur oſſa Periandri, in cujus ambitu literis Græcis & antiquis ſcriptum erat hujuſmodi epigrama:

Hic tumulo anguſto Periander clauditur, ingens
Cujus † ſævitia non ſatis Hellas erat.
Qui pupillorum fortunas vivus edebat,
Illius extincti vermibus eſca caro eſt.

Mores pleriſque pro rerum ſtatu mutant. Dio. lib. 41.

Quàm veterrimus homini optimus eſt amicus. Pl. Troc. Ad fores.

Cum quo conſenuit, miles honorat equum. Corn. Gall.

Ardua res hæc eſt, opibus non tradere mores. Martial. 11. 6.

Tunc gratius, labores anxios fuiſſe perpeſſum, cùm te fructum eorum intelligis inveniſſe. Caſſ. 1. ep. 12.

Succedentibus proſperis, ſive obliviſcâre, ſive negligas gratiam antiquam: juxta acerbum eſt. Sidon. 4. ep. 14.

Mala ſecundæque res opes, non ingenium mihi mutabunt. Sall. Orat. Cottæ.

In pectore amicus, non in atrio quæritur. Sen. 6. benef. 34.

αἰσχρὸν ἀδικεῖν φίλον. Ariſt. problem. 29. 2.

Nimio præſtat impendioſum te, quàm ingratum dicier. Plaut. Bacch. Multimodis.

Qui ignotos lædit, latro appellatur: qui amicos, paulò minus quàm parricida. Arb. Satyr.

Majores eum, qui ſocium fefelliſſet, in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. Cic. pro Roſc. Amer.

Ὅτῳ δ' ἀποῤῥεῖ μνῆστις εὖ πεπονθότος, οὐκ ἂν γένοιθ' οὗτος ποτ' εὐγενὴς ἀνήρ. Sophocl. Ajac.

Periandri duo. alter ſapientia illuſtris, alter tyrannide. Ælian. 12. Laert. 1.

Enitendum, ne quid à dictis facta diſcrepent, aut à vita oratio. Philo de Moſe li. 2.

Ἡ ἐπιστήμη χωρὶς τῆς ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται. Plato in Menexem.

Sic diſcamus, ut quæ fuerunt verba, ſint opera. Sen. ep. 108.

Eloquentia malè ſine moribus diſcitur. Plin. 3. ep. 3.

Omnes ſcientiæ, ſi abſit ſcientia optimi, obſunt ſæpius, quàm proſunt illas habenti. Plat. Alcib. 2.

Periander initiò mitiùs agebat, quàm pater: Deinde magis illo cruentus evaſit. Herod. 5 Pauſan. lib. 1. & 2.

Duo Periandri Epitaphia vide apud Laert. lib. 1.

Hominum immortalis eſt infamia: & tum vivit, cum credas eſſe mortuam. Plaut. Perſ. Quæ res bonæ.

† *avaritia*.

Quæ linguâ proferuntur convitia, ſtatim aura diſſipat: quæ libris imprimuntur, diutius graviusque premunt. Nic. Greg. 1.

Et

Et qui cum damno multorum vixerat olim,
Cunctorum exanimis nunc jacet ecce bono.
157 *Innumeros vita ſpoliavit munere vivus;*
Liberat haud paucos mortuus ille nece.
Vita cui fuit innocuum ſparſiſſe cruorem,
† Et ſudore frui maxima laus inopum.
Condendis juſtum ſe præbuit ipſe, tyrannum
In non ſervandis legibus indomitum.
Luſtra† bis octo modum ſtatuêre tyrannide; Perpes
Sed ſcelerum teſtis clara Corinthus erit.

Erant & alia in monumento exarata: ſed quoniam in campo ſolùm erat; aquarum ut pleraq; exeſa legentium oculos ſubterfugiebant. Erat enim monumentum pervetuſtum, & magnis ambiguo procul impenſis illo ævo extructum; ſed incuria corruptum fuerat, quod mirum non eſt. TANTA enim temporis diuturni vis eſt, ut & viros celebres oblivione obruat, & ædificia ſplendida humi proſternat.

Si ſcire mi Pollio cupis, quo tempore hic philoſophus tyrannus fuerit, ſcito, quando Catina, clariſſima Siciliæ urbs in radicibus Ætnæ, condita fuit; quando Perdiccas quartus Macedonum, *a* Cardiceas *b* tertius Medorum, *c* Candarolus quintus *d* Lybiæ, *e* Aſaradochus nonus Aſſyriorum, Merodachus duodecimus Chaldæorum, & Numa Pompilius ſecundus Romanorum Rex regnabat: Horum, inquam, bonorum Regum ævo Periandrum Corinthii regnâſſe.

Quin & hoc ſcito, Periandrum, licet non ſolùm opere, ſed etiam fama tyrannus omnibusque in Græcia in ore eſſet; tamen ut vita pravum, ſic egregium oratione, & in præclarè conſtituenda Republica diligentiſſimum fuiſſe. NEMO enim omnium adeo bonus eſt, ut nihil in eo reprehenſione dignũ inveniatur; nemo adeo malus, ut nihil in eo laude dignum appareat.

Equidem, licet neque admodum juvenis, neq; nimis ſenex ſim, viſum à me aliquando Trajanum Imperatorem dominum meum recordor cœnantem Agrippinæ; cumq; fortè fortuna ſermo incidiſſet, de bonis malisq; ævi præteriti Principibus, tam Græcis, quàm Romanis; & quicunq; aderant, mirificè Octavium laudarent, & ex adverſo Neronem illum crudelem vituperarent: VETUS enim conſuetudo eſt, Principibus adulari præſentibus, detrahere præteritis: Trajanus Optimus Imperator, qui ſi ſuper menſam cibum

Non perinde animis imperari poteſt, ac linguis. Curt. lib. 4.

Divites ſunt aliorum jacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. Val. Max. 4. 7.

Quam tuleris, legem patiaris oportet. Guill. Philipp. 2.

Quæ præcipit aliis, ipſi Regi facienda, ſi urbi conſultum velit eſſe. Iuſtin. lib. 18.

† *Exercuit tyrannidem annos XL. Laert. lib. 1.*

Annales veterum delicta loquuntur: Hærebunt maculæ. Claudian. 4 Coſ. Hon. 311.

Mortalia cuncta vetuſtas imminuit. Prudent.

Nihil à vetuſtate tutum. Sen. 6. natural. quæſt. 10.

Quid non longa dies, quid non conſumitis anni? Martial. 9. 50.

Data ſunt ipſis quoque fata ſepulchris. Iuven. Sat. 10.

Eſt nullum, quod non tempore cedat opus. Gall.

Periander claruit circa Olympiadem 38.

Nulla poteſtas eſt, quæ qualitatem famæ ſuæ de ore hominum poſſit auferre. Caſſ. 7. 2.

a *Cyaxares.*
b *quartus.*
c *Candaules.*
d *Lydiæ.*
e *Aſſarhaddon.*

ἀλαζονείας [illegible]. Proverb.

ἐμὲ χρεὼν φεύγειν δάκος ἀδινὸν κακαγοριᾶν. Pindar. Pyth. 2.

El vulgo jamas dize lo bueno, ni en dezir los defetos tiene freno. Araucan. pag. 68.

Neq; boni obtinent recta omnia, neque mali in omnibus labuntur. Apul. de philoſoph.

Laudabilia multa etiam mali faciunt. Plin. paneg.

ἅπαντες ἐσμὲν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί, αὐτοὶ δ' ἁμαρτάνοντες οὐ γινώσκομεν. Proverb.

Zu ſehr gelobt / iſt halb geſcholten. Adag.

Invidia in occulto, adulatio in aperto. Tacit. Hiſtor. 4.

Plus quàm regnare mihi videtur, cui licet cenſuram agere regnantium. Sen. ep. 102.

capiens, & in templo orans verbum unicum proferret, miraculi inſtar erat; eo die, cùm alteros quidem omnes ingenii nervos in laudando Octavio contendere; alteros verò Neronem inſectando modum excedere animadvertiſſet:

ἐσθλὰ λέγειν αἰεὶ πάντας, καλόν. αἰσχρὰ δὲ δεινόν. χαῖρ' ὅσοι τούτων ἄξιοι, ὧν λέγομεν. Epigram.lib.1.

αἰνίζειν μὲν ἄριστον· ὁ δὲ ψόγος ἔχθεος ἀρχή. Pallad.ibid. lib.2.

Ego verò, inquit, Octavium à vobis laudari gaudeo; 158
At me præſente malè de Nerone aut ullo alio dici ægrè fero. TURPE enim eſt Principi vivo pati, ut ſe præſente ulli mortuo Principi maledicatur. FUIT ſanè Octavius Imperator optimus, ſed non negabitis potuiſſe illum eſſe meliorem. FUIT & Nero deterrimus; ſed potuiſſet tamen eſſe deterior: quod ideo dico, quoniam primo imperii quinquennio Nero omnium fuit optimus, & omnium novennio ſequente peſſimus. Si igitur eſt cur vituperetur, eſt etiam cur laudetur.

Κακίας μεγάλας ὥσπερ ἀρετὰς αἱ μεγάλαι φύσεις ἐκφέρουσι. Plut.in Demet.

Veræ laudes ſufficiunt. Philo in Flacc.

Claudantur odia cum ●pultis. Caſſ.2.

Χρὴ καθ' αὑτὸν αἰεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον. Pindar.Pyth.2.

Procul diſtare cunctos Principes à Neronis quinquennio Trajanus dicebat. Victor. in Nerone.

VIROS præſtantes oportet, quando de mortuis lonquuntur Principibus apud Principes ſuperſtites, ſolam laudare virtutem illorum, qua præditi fuerunt: neque ſibi licentiam ſumere in vitia, quibus notati fuerunt, invehendi. BONO enim remuneratio debetur, quoniam † virtuti pro virili ſtudet; malo verò etiam venia danda, quoniam * ex imbecillitate deliquit.

Nihil de præteritis loquamus: mors eſt extrema malorum. Fab. declam. 6.

Sic maximè laudatur incolumis Imperator, ſi priores ſecus meriti reprehendantur. Plin. Pan.

Veneratio priſcis debetur. Sen. ep. 64.

† *arduum virtutis iter. G.*

Τεκμαίρει χρῆμ' ἕκαστον. Pindar. Olymp.6.

* *peccare proclive eſt. G.*

Hæc omnia me præſente dixit Trajanus, tantaque cum gravitate protulit, ut quicunque aderant, erubeſcerent, & linguas deinceps cuncti compeſcerent. Veriſſimè enim NON tanto dolori eſt deſperatæ malitiæ homini immitis caſtigatio, quanto viro verecundo pudori eſt unicum verbum aſperius. Hæc ideo referre, mi Pollio, libuit, quoniam ſi Trajanus Neronis patrocinium ſuſcepit, & in eo quod laudaret, invenit; idem æquè de Periandro ſtatuo, quem ſi propter mala, quæ fecit, opera condemnamus; propter verba, quæ dixit, bona, & propter leges, quas tulit, ſanctiſſimas, defendamus. NIHIL enim improbo facilius, quàm rectè (aliis) præcipere; at nihil eidem difficilius, quàm rectè agere [& ad rectè agendum alios inducere.] Porrò cùm varias Periander leges Corinthiis dederit; ex multis pauciſſimas hìc tantùm referam, nimirùm quæ ſequuntur.

Tam de bonis mala, quàm de malis bona falſorum ora concelebrant. Rigord. prologo.

Eſt hominis ingenui & liberaliter educati, velle bene audire à bonis. Cic. 3. fin.

Ἔρχομαι ἰὸν τὸ πᾶν τε πραχθὲν καὶ ἀκούσαις, φίλοις ἐξαρκέων. Pind. Nem. 1.

Citò laudare temeritatis, reprehendere malevolentiæ eſt. Arria. Epict. li 4. c. 9.

Cùm de malo Principe poſteri tacent: manifeſtum eſt eadem facere præſentem. Plin. paneg.

Boni Principis virtus non ex aliorum flagitiis: ſed ex ipſius factis judicari debet. Dio lib. 59.

Leges Corinthiis à Periandro datæ.

Si quis fortè in rixa alium interfecerit, modò ne fraude fiat; capite neutiquam luito; ſed occiſi fratris aut conſanguinei proximioris perpetuùm ſervus eſto. LEVIOR enim pœna eſt mors brevis, quàm diuturna ſervitus.

1. *Homicidæ ſervitutem ſerviunto.*

Occidi non eſt pœna, ſed exitus. Fab. declam 11.

ἀμείνων δουλοσύνας ἄμμιν πότμος ἐλεύθερος. Antip. epigr. lib. 3.

Si quis latrocinatus fuerit (& deprehenſus,) morte non multator;

2. *Latronibus ſtigmata inuruntur.*

multator; ſed ſtigmate in fronte notator, unde qualis ſit, appareat. MAJUS enim hominibus non planè perfrictæ frontis malum eſt longa infamia, quàm brevis vita.

Quiſquis aut vir aut mulier in detrimentum alterius mendacium dixerit, integri menſis ſpatio lapillum in ore geſtato; NON enim æquum eſt loquendi libertate frui, qui in mentiendo effrenis eſt.

Quicunq; ſeu vir, ſeu fœmina turbarum (ſeditionumq;) in
159 civitate fuerit autor, ignominia notatus ex civitate ejicitor.
Quoniam FIERI non poteſt, ut deorum ſit amicus, qui inimicitias cum (hominibus) vicinis exercet.

Si quis ab alio civis affectus beneficio, & ingratus pro illo fuiſſe convictus fuerit; hujus facinoris morte pœnas luito. VIR enim pro beneficio ingratus, indignus eſt, qui vitæ uſura fruatur.

Conſidera nunc, mi Pollio, quam expoſui, vetuſtatis hiſtoriam, quam ſcilicet Corinthii mites in homicidas, quàm miſericordes in latrocinii reos fuerint; & ex adverſo, quòd nihil præterea commeritos (ſine mora) occidi juſſerit ingratos. Ac mihi ſanè videntur Corinthii rectè feciſſe. NULLA enim re magis perturbatur vir prudens, quàm ſi quem pro beneficiis (præſtitis) ingratum eſſe videat.

Hanc Periandri hiſtoriam narrare volui ſolummodò, ut videas & cognoſcas, cùm adeò deteſter (& vituperem) ingratitudinem pro beneficio; daturum me operam, ne ingrati crimen ſubeam. NON enim virtute pollet, qui acriter inſectatur vitia; ſed qui planè ab illis alienus eſt. Hoc à me tibi dictum puta, nihilque me fingere certiſſimè tibi perſuade, me ſcilicet, etiamſi Imperator Romanus ſim, ſemper fidelem tibi fore amicum, operamq; daturum, ut in te gratus cognoſcar. NON enim minoris mihi videtur gloriæ prudentiâ conſervare amicum, quàm imperium per philoſophiam adeptum eſſe.

Unum literis ad me miſſis rogas, ad quod ut reſpondeam, non parvis me video urgeri anguſtiis. MALLEM enim arcas potiùs reſerare ad ſuſtentandam pecuniis tuam tenuitatem, quàm libros, ut tuis reſpondeam quæſtionibus, aperire. Cæterùm etſi meo fiat † periculo; tamen juſtum eſſe deſiderium tuum fateor, idque in te etiam atque etiam laudo & approbo. Longè enim LAUDABILIUS eſt, ſi quis cognoſcere ſtudeat unicum vetuſtatis præteritæ myſterium, quàm ſi pecunias ad venturas cumulet neceſſitates. PHILOSOPHUS,

Mors ignominia potior. Fab. declam. 5.

Quo quis longius ſontem vitam trahit, eò miſerior. Tac. annal. 14.

3. Mendacium ora obturantor.

Καλὸν ποτὲ καὶ τὸ ψεῦδος, ὅταν ὠφελοῦν τοὺς λέγοντας, μηδὲν καταβλάπτῃ τοὺς ἀκούοντας. Heliodor.

4 Turbulenti ſolum vertunto.

Qui hominibus fidem exhibuerit, multo magis Deo. Ambr. 1. Tim. 3.

Qui non reverentur homines, fallunt deos. Curt. lib. 7.

5. Ingrati morte afficiuntor.

Χρὴ δὲ τὸν εὐεργέταν ἀγαναῖς ἀμοιβαῖς ἐποιχομένους τίνεσθαι. Pindar. Pyth. 2.

Οὐδὲν ἐν τῷ βίῳ τάχιον γηράσκει, ὡς χάρις. Socr. Stob. 278.

Tanto turpius gratiam non referre, quanto honeſtior cauſa referendæ. Plin. 8. ep. 12.

Ἀνδρὶ χρεὼν μνήμην προσεῖναι, τερπνὸν εἴ τί που πάθοι. χάρις χάριν γάρ ἐστιν ἡ τίκτουσ' ἀεί. Sophocl. Ajac.

Athenis adverſus ingratos actio conſtituta eſt. Val. Max. 5. 3. Sen. 3. benef. 6.

Nobis implacabiles ſimus, exorabiles iſtis etiam, qui dare veniam niſi ſibi neſciunt. Plin lib 8. ep. 22.

Qui alterum peccati arguit, ipſe à peccato debet alienus eſſe. Ambr. off 2.

Ἃ μὴ φρονῶ γὰρ, οὐ φιλῶ λέγειν μάτην. Sophocl. Oedip. tyran. extrem.

Amicitia, quæ deſinere potuit, vera nunquam fuit. Sen.

Quando el vil eſta rico, no tiene pariente, ni amigo. Celeſtina tragicom.

Otioſi & ſcrupuloſi paratiores ad interrogandum: quàm capaciores ad intelligendum. Aug 15. civ. 1.

Longiore mora opus eſt, ut ſolvas quæſtionem, quàm ut proponas. Sen. ep. 48.

Σοφία γάρ ἐστι καὶ μαθεῖν τι μὴ εἰδότι. Proverb.

† ſumptu.

Δεινὸν τί δ' ἂν πράξειε τοιούτους λέξας, ὁποίας ἐξαφίξομαι ἐγώ. Sophocl. Oedip. Colon.

Regia delectatio eſt, memoria complecti veterem doctrinam. Plut. adv. Colot.

Neceſſaria non diſcimus, quia ſupervacua didicimus. Sen. ep. 88.

Digitized by Google

ut philoſophus, ſapientiæ theſaurum ad agendam in pace vitam & expectandam (ſubeundamque) cum gloria mortem colligit: AVARUS, ut avarus, opes cumulat, ut vitam in bello [ducat &] tranſigat [perpetuò,] & mortem cum infamia ſuſcipiat. Sed POTIOR, ita me Deus amet, eſt unicus dies in philoſophiæ ſtudia collocatus, quàm decies milleni, qui cumulandis impenduntur pecuniis. VIRORUM enim quietorum vita nihil eſt aliud, quàm [jucunda &] non multùm moleſta peregrinatio; HOMINUM verò turbulentorum (& malignorum) vita, nihil aliud eſt, quàm mors diuturna.

Sapiens humani generis pædagogus. Sen. ep. 89.

Ἐγὼ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Alex. M. Gell. 20. 4.

Μία δ' οὐχ ἅπαντας ἄμμε θρέψει μελέτα. Pind. Olym 9.

Otium ſine literis mors eſt, & vivi hominis ſepultura. Senec. ep. 82.

ὥσπερ ἐν ἰχθύσι φωλεῖν, οὕτω ἐν ἀπαιδεύτοις ἀργὸν διαζῆν. Epicur. Stob. 706.

Proſperitatem alius alio modo & ſuopte ingenio quisque terminat. Plin. 7. hiſt. 40.

Rogas, ut ad te ſcribam, Pollio, quanam in re univerſi ſeculorum tranſactorum homines ſuam poſuerint felicitatem; 160
ſiquidem tam diverſi fuêre fines, aliis vitam contemnentibus, aliis expetentibus; aliis vitæ ſpatium prorogantibus, aliis idem decurtantibus [& abrumpentibus;] illis pro delitiis, quibus fruebantur, labores quærentibus; his pro laboribus, quibus urgebantur, delitias perſequentibus; cujus diverſitatis non alia fuit cauſa, quàm quòd fines habuêre diverſos: GUSTUS enim diverſitas facit, ut (diverſos atq;) inuſitatos homines cibos quærant.

Nihil tam abſurdè dici poteſt, quod non dicatur ab aliquo philoſophorum. Cic. di vin. 2.

Διάφοροι φύσεις βροτῶν, διάτροποι δὲ τρόποι. Eurip. Iphig. Aulid.

Tot ſunt, quot corpora, mores. Manil. lib. 4.

ἄλλος πρὸς ἄλλο τι πέφυκεν. Arrian. 2. 15.

Diverſos diverſa juvant. Gall.

Ita ſim ſalvus! ut ego quæſtionem tuam miror, ad reſpondendum Philoſophiam non ſufficere perſpiciens. Etenim ſi tentandi mei gratia quæris, tanquam arrogantem me irrides: Si joco quæris; ut vanum ſubſannas: ſin ſeriò; tanquam rudem illudis: ſi mei docendi ſtudio rogas; me ad diſcendum paratum eſſe ſtatuas: Sin diſcendi animo percontaris; me non poſſe te hoc docere fateor: Si ſciſcitaris, quoniam ab aliis hæc tibi quæſtio propoſita eſt; nemini meam reſponſionem ſatisfacturam ſcio: Quòd ſi fortè hoc quæris, quoniam id ſecundùm quietem ſomniaſti, jam experrectus ne credas ſomnio; quaſi quicquid noctu animo obverſatur, mox lingua manè propalare debeat.

Ἀναπνέομεν οὐχ ἅπαντες ἐπὶ ἴσα. Pindar. Nem. 7.

Tanto yerro me parece ſabiendo preguntar, como ignorando reſponder. Celeſtin. pag. 106.

Fatuus lapidem facile dejicit in puteum: ſapiens difficilè tollit. Valla in Pog. lib. 4. Scal. exerc. 70.

Interrogo ut diſcipulus, non irrito ut adverſarius. Vall. ibid.

Garrulo non reſpondere, convitium eſt. Sidon. 3. ep. 7.

Ὁ τοῖς ὀνείροις πιστεύων εἰς ἅπαν ἀδόκιμος. Clem. Stob. ſol. 305.

Etſi autem juſtam de te, mi Pollio, quærendi cauſſam habeo, quoniam nec autoritatem meæ perſonæ reſpicis, nec tuæ philoſophiæ dignitatem ſpectas; ideoq; valde vereor, ne tu in quærendo curioſus habearis; ego verò in reſpondendo rudis exiſtimer: tamen tibi omnino reſpondere ſtatui, non ut debeo, ſed ut poſſum; non pro quæſtionis tuæ amplitudine; ſed pro ſcientiæ meæ tenuitate, idque tum ut (tibi gratificer &) tuæ ſatisfaciam petitioni, tum ut meum expleam deſiderium:

Non vult multa legere, cui vix otium eſt pauca dictare Sym. 1. 17.

Non decorum ſapienti viro, unde amico infamiam paret, inde gloriam ſibi recipere. Tacit. Annal. 15.

Malui tibi ſtilo, quàm ſuperbia diſplicere. Sym. 8. 58.

Malo incultus videri ſermone, quam eſſe frigidus caritate. Fulg. ep. 6.

Verecunda principia commendant proceſſum. Ambr. off. 1.

Fiducia ipſa ſolet opinione arrogantiæ laborare. Fab. 4. c. 1.

jam nunc augurans futurum, ut quicunque hanc epiſtolam legerint, aſperi ſint inſcitiæ meæ caſtigatores.

De Epicuro.

Olympiade * CIII. Xerxe apud Perſas regnante, & Lyſandro tyranno Peloponneſiorum copiis imperante, memorabili inter Athenienſes & Lyſandrum prælio ad Ægos flumen commiſſo, victor extitit Lyſander. Ac ſanè ſi hiſtoricis credimus, magno Athenienſibus ea clades dolori fuit, utpote, qui negligentia mag s ducum ſuorum, quàm nimia hoſtium potentia victi eſſent. MULTÆ quippe victoriæ magis alterorum ſocordia, quàm alterorum virtute obveniunt.

Florebat autem illis temporibus Epicurus philoſophus, ſtatura mediocri, ingenio acuto, memoria promptus, philoſophia quidem mediocriter eruditus; eloquentia verò illuſtris; unde ab Athenienſibus ad exercitum miſſus fuit, partim ut confirmaret, partim ut conſilio juvaret duces. VETE-
161 RIBUS enim bellum ſuſcepturis antiquior cura erat eligendi viros, ad conſulendum ſapientes, quàm duces ad pugnandum ſtrenuos.

Cæterùm inter alios captus etiam Epicurus ſummæ fuit Lyſandro voluptati, magnoque in honore ab eodem (præ civibus) habitus, & ex eo, quo captus fuit tempore, nunquam ab illius latere diſceſſit, cùm & philoſophiam ipſi traderet, & hiſtorias referret temporum præteritorum, & fortia facta virtutesque narraret Græcorum & Trojanorum, unde ingentem capiebat Lyſander voluptatem. Nam mirificè GAUDENT tyranni res geſtas virtutesque priſcorum audientes, & vitia deinde flagitiaq; nihilo ſecius imitantur recentiorum. Lyſander autem victoriæ compos, cùm nihilominus & claſſem in mari, & ſtativa ad Ægoſpotamon haberet; tum ipſe, tum præfecti cæteri periculorum obliti bellicorum, (quaſi vires inſtauraturi) frenos laxarunt voluptatibus, ut vitam cum magno reipublicæ detrimento agerent omninò diſſolutam. FINIS enim Principum tyrannorum eſt labores † amovere proprios, & ſudoribus perfrui alienis.

Erat quidem educatus Epicurus in optimè conſtituta Athenienſium ſchola, ubi in tanta philoſophi egeſtate vivebant, ut nudi dormirent humi, ac ne frigidam quidem ad ſatietatem biberet. Nullus eorum domum habebat propriam; pecuniam non ſecus ac peſtem averſabantur; pacis inter diſcordes conciliandæ ſtudioſi, & Reipublicæ amantiſſimi erant;

* 94. Artaxerxe Mnemone. Xenoph. ἑλλην. lib. 2. Plutarch. Lyſandro.

Ἑτέροισιν ἑτέρων ἔρως ἔκνιξε φρένας. Pindar. Pyth. 10.

Nil tutò in hoſte deſpicitur: quem ſpreveris, valentiorem negligentiâ facies. Curt lib. 6.

Amat victoria curam, Catul. carm. nupt.

Victor timere quid poteſt? Quod non timet. Sen. Agamem. 4.

Epicurus naſcitur Olymp. 109. anno 3. vixit annos 72. Laert. lib. 10.

Deos precor, ſi vobis, quod optimum duxero, conſilium dixero, multa mihi ut ex voto eveniant: ſin aliter, adverſa ut mihi ſint omnia. Xenoph. exped. Cypr. lib. 5.

Γνώμαις πλέον κρατοῦσιν, ἢ σθένει χερῶν. Agath.

Virtutem etiam in hoſte miramur. Curt. lib. 4.

E philoſophorum progreſſi ſcholis tyrannides immanius exercuerunt cæteris. Rhodig. 22. 21.

Μηδεμίαν ἑτοιμοτέραν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις διόρθωσιν τῆς τῶν προγεγενημένων πράξεων ἐπιστήμης. Polyb. lib. 1.

Laudamus veteres, ſed noſtris utimur annis. Ovid. faſt. 1.

Ceux du premier age, Plus que ceux d' aujourd' huy avoient le cerveau ſage. Ronſard. 9. 91.

Loca amœna facilè in otio feroces militum animos molliunt. Sall. Catil.

Miſeruque bonis perit horrida virtus. Sil. 11.

Effœminat animos amœnitas nimia, nec dubiè aliquid ad corrumpendum vigorem poteſt regio. Sen. ep. 51.

† *ſubterfugere.*

Ὁ πονῶν δεῖται ἀναπαύσεως. Ariſt. 8. polit. 3.

Iactura virtutis admiſſa, ſummum bonum ſola corporis voluptate determinat. Sidon. 1. ep 6.

Ne ridendi quidem poteſtas in Academia fuit. Ælian. lib. 3.

Μὴ λόγων, ἀλλ' ἔργων πολλῶν ἀσκήσεως ἡ φιλοσοφία. Dion lib. 11.

Philoſophia diſciplina diſciplinarum. Macrob 7. Saturn. 15.

ἡ δ' φιλοσόφου ἐπαγγελία, ἀναμάρτητον … Arrian.4.Epict.8.

nunquam verbum loquebantur otioſum; inſtar erat ſacrilegii inter ipſos dicere mendacium. Deniq; lex inter illos erat ſanctiſſima, ut philoſophus otioſus relegaretur, vitioſus occideretur.

Ab injuria & ignavia inacceſſam ſervabant Academiam. Ælian.lib.3.

Opinionum commenta delet dies: naturæ judicia confirmat. Cic.de nat.deor.2.

Ἐξ ἤθους φύσεως τὸ δυστυχεῖ. Proverb.

Quos ſuis bonis voluptas dignatur, eos multat continuò: quos illis privat, eos adjuvat maximè. Philo de Gigantib.

Voluptati indulgere initium omnium malorum eſt. Sen.ep.110.

Voluptas fit modo utendi vel honeſta vel arguenda. Macrob.7.Satur.5.

Verùm infelix Epicurus doctrinæ magiſtrorum oblitus, & gravitatem, ad quam obligantur ſapientes, floccipendens, totumque ſeſe in ſervitutem vitiis tradens; optimam judicavit vitam illam beſtialem & voluptariam, & tam facto, quàm dicto ſummam in eâ felicitatem collocavit. HOMINES enim, qui naturâ duce ad virtutem non inclinant, vel minima occaſione ad vitia declinant. Hunc ergo finem belluinus ille philoſophus ſibi ſtatuit, ut felicitatem in eo poneret, ſi inertes haberent lectulos molles; ſi delicati neq; æſtu, neque frigore affligerentur; ſi libidinoſi pulchras fœminas, ebrioſi generoſa vina, & lurcones ſuaves epulas haberent.

Quibus æternum ſpes informatur in ævum, omne bonum tenue eſt, quod præſens ingerit ætas. Prudent. cont. Symm. lib. 2.

Facilior virtutis ad luxuriam, quam luxuriæ ad virtutem tranſitus. Val.Max.2.1.

Neceſſe eſt rectum fieri, quicquid applicatur ad ſanam regulam. Philo de Gigant.

… ἔστιν ἀρετῆς κτῆμα τιμιώτερον. Eurip.Stob.1.

Ego verò non tam Epicurum miror, quàm multitudi- 162
nem diſcipulorum, quos & habuit, & habet, & habebit in mundo. RARISSIMOS enim hodie Romæ invenias, qui improbos coërceant appetitus; innumeros verò, qui mundi ſectentur delitias. Atque ut verè tecum loquar, Polliio, ego neque virtutis aliquos eſſe ſtudioſos miror, neque vitioſos eſſe obſtupeſco. VIRTUTIS enim ſtudioſum mirum non eſt eſſe bonum, cùm (ob præclaras actiones & opera laudata) lætitiam ac quietem in futuro cum diis ſperet ſæculo; neque vitioſum vitiis hujus vitæ mirum eſt ſeſe tradere, ut qui nullam cum diis in altera lætitiam ac quietem expectet. Nam QUONIAM non credunt (firmiter) homines aliam poſt hanc reſtare vitam, ubi pœna ſceleratos, bonos præmia manent; inde fit, ut * jam furenter ruant in omnia flagitia ſcelerati.

Ad juſtitiæ affectum pectoribus inoculandum, nihil æquè patrocinatur, quàm ſi fructus ejus non videatur cum vita hominis terminari. Macrob.Som.1.

* *tum vitia, tum vitioſi adeò hoc ævo dominentur. G.*

Non currunt pariter capta & capienda voluptas. Prudent.contr.Symm.2.

De Æſchylo Poëta.

Regnante * Artabano ſexto Perſarum Rege, & Quintio Cincinnato ex agro in urbem ad Dictaturam vocato; in provincia Tarſide fuit philoſophus, nomine Æſchylus, facie deformis, corpore invenuſtus, aſpectu torvus, ingenio admodum rudi; licèt fortunam ad exiſtimationem comparandam habuerit propitiam. Non minùs enim illi Tharſenſes, quàm Homero Græci tribuebant. Etſi autem hic philoſophus ingenio rudis fuiſſe perhibetur; tamen naturali mentis bonitate excelluit, in negotiis arduis ſolers, adverſus eos, à quibus

* *Olymp. 78.*

La bondad del hombre ſe conoſce en lo que haze: mas ſi es ſabio ò ſimple, no ſi en lo que dize. Guevar.2.ep.5.

† *Athenis natus. Plut.*

Come è differente il viſo, è differente ancor l'ingegno è arte. Ariſt.6.53

Mirum eſt aliquid fortiter dici ab homine mollitiem profeſſo. Sen. ep.32.

† *Tragædias primus Æſchylus in lucem protulit, rudis in plerumq; & incompoſitus. Fab. lib. 10.c.1.*

Ea demum magna voluptas eſt, æqualem verbis vitam agere. Cic.

quibus injuria fuerat affectus, tolerans, animique in rebus adverſis & triſtibus excelſi, (& in proſperis moderati) & quo jam eo maximè ſuſpicio, in converſatione jucundiſſimus, & in ſermone ſuaviſſimus (eloquentiſſimusq;) fuit. Nam is demum FELIX eſt dicendus, cujus & vitam laudant univerſi, & linguam nemo reprehendit.

Qui recta, quæ docet, ſequitur, verè philoſophus eſt. Sarrsb. 7. 11.

Porrò primus, ut veteres Græcorum hiſtorici perhibent, Tragœdiarum inventor Æſchylus fuit, iisque repræſentandis victitavit. Cumque inventum eſſet & novum & jucundum; non ſolùm magna ipſum vulgi multitudo, quocunque pergeret, comitabatur; ſed de ſuis etiam bonis illi multa largiebatur. Quod minimè, mi Pollio, mireris, cum EA ſit vulgi vanitas, ut ad ſpectacula ludicra accurrant omnes; ad audiendam verò virtutum excellentiam ne unus quidem accedat.

Tragicam artem in ordinem redigit. Suid.

Æſchylo puero uvas cuſtodienti, ſecundum quietem Bacchus imperat, ut Tragœdiam ſcribat. Pauſan. lib. 1.

Aliter ad has vanitates currit, qui voces Chriſti contemnit: aliter ille, qui non novit, quid fugiat. Aug. homil. 25.

Vulgus indoctum pompis inanibus gaudet, animisque puerilibus ſpectat omnia & oblectatur, frivolis. Lact. 2. 1.

Πολλοὶ παλαιοῖς ὑμετέροπλων. Antipat. Epigram. lib. 3.

Poſtquam autem multos Æſchylus ſcripſerat libros, in primis in arte, quàm profitebatur, tragica; & multas luſtraverat diverſasque regiones; conſedit & reliquum vitæ habitavit circa * inſulas paludi Mæotidi proximas. Nam, ut Plato dicit, PHILOSOPHI priſci in juventute ſtudiis operam dabant, ætate virili peregrinabantur, & in ſenecta quieti ſe dabant; quod quidem ſapientiſſimè illi mihi videntur feciſſe, nec minùs ſapienter facerent, ſiqui illos hodie imi-
163 tarentur. PARENTES enim prudentiæ ſunt doctrina & experientia: & IN HOC vera conſiſtit experientia, ut ab hujus vitæ (mutationibus &) turbis aliquando ſeſe aliquis ſubducat. Quid enim, obſecro, mi Pollio, multa didiciſſe, audiviſſe, vidiſſe, cognoviſſe, perluſtràſſe, obſervaſſe, pertuliſſe, expertum eſſe, (habuiſſe) prodeſt; niſi quis, exantlatis his omnibus, in portum ſeſe aliquantiſper recipit tranquillitatis? Profectò NON SAPIENS, ſed amens dicendus eſt, qui ſponte ſe laboribus ingerit, & parandæ quietis ſolertia deſtituitur. NIHIL enim aliud eſt, me judice, vita inquieta, quàm mors diuturna.

Senex quieti ſe tradit.

Noble cœur ne cherche que ſoulas. Marot, Ballades 291.

* *Ad Hieronem in Siciliam exulatum abit.* Plut. de exil.

Uſus efficaciſſimus omnium rerum magiſter. Plin. 26. hiſt. 2.

Exercitatio mediocritas eſt, non perfectio. Philo de rer. pot. inſid.

Prima vitæ tempora & media patriæ, extrema nobis impertire debemus. Plin. 4. ep. 23.

ἐκ πόνων, οἱ σὺν νεότατι γένονται σὺν δίκᾳ, τελέθει πρὸς γῆρας αἰὼν ἁμέρα. Pindar. Nem. 9.

Cum ſis ſenex, in otium te colloces. Plaut. Merc. Tandem impetr.

Abſit ut eorum ſim meditator, quæ mox ſervare non liceat. Philo deter. pot. inſid.

Quare adoleſcens, utere ſenex. Sen. 2. controv. 6.

Fortiſſimus quisque vir maximos labores ſuſcipiendos putat, ut aliquando in otio poſſit eſſe. Cic. contr. Rull. 2.

Porrò jam grandis natu, cùm fortè fortuna ad paludem dormiret Mæotidem; venator leporem cavea geſtans incluſum fictili, ad venandum alios lepores intervenit. Eum leporem aquila ſe demittens in altum unà cum cavea extulit; ſed cum veſci illo non poſſet, è ſublimi dejectum fronti philoſophi illiſit, eumq; occidit.

Morte non vulgari vitam claudit.

ἀναπαύεται τὴν ἐσχάτην ὥραν. M. Aurel. lib. 7.

Nihil tam exiguum, quod non in perniciem generis humani ſatis valeat. Sen. nat. quæſt. 6. 2.

Valer. Max 9. 12. *Plin.* 10. 3.

Hic ergo Æſchylus, quanam in re vitæ hujus felicitas conſiſteret

In ſomno felicitatem ponit?

In otium ſe recipere, vulgò ſolent optare mortales uti porrectis pedibus dormiant. Lucian. ad Timoclem.

Digitized by Google

CAPUT XL.

Epiſtola Marci Aurelij Imperatoris ad Pollionem amicum (continens reprehenſionem Romanorum Imperatores in ſcribendo parcos eſſe cupientium, & eosdem in rapiendo prolixos eſſe negligentium: Vitam Principis horologium eſſe gubernandæ Reſp. Periandri item vitam, epitaphium, leges: Denique fines diverſos, in quibus felicitatem veteres ſtatuerunt.)

MARCUS Imperator Roman. tribunus plebis, Pont. Max. iterum Coſ. pater patriæ, monarcha ſummus, Pollioni amico veteri (valetudinem proſperam & fata contra lævam fortunam dextra.

Epiſtolam, quàm ad me Capua miſiſti, in Bithynia accepi, & non minùs lætis legi oculis, quàm ipſe hilari ſcripſiſti animo, quo te unicè lætari par eſt. Noſti enim vetus illud Homericum; QUOD benignis oculis aſpicitur, benevolo corde amatur. Deos teſtor immortales, me non tanquam Imperatorem Romanum ad te, hoc eſt, non tanquam herum ad famulum ſcribere, alioquin oportuiſſet me & breviter & ad inſtitutum ſolummodò pertinentia ſcribere, quod in amico ſingulari faciendum non eſt. VIRORUM enim* gravium literas nunquam inchoari; amicorum verò epiſtolas nunquam finiri [aut ceſſare] oportebat.

Scribo ad te, mi Pollio, tanquam ad amicum eximium, tanquam ad ſodalē veterem, tanquam ad eum, qui fidelis eſt ai canorū meorum arbiter; cujus mihi conſuetudo nunquā moleſta fuit, cujus in ore nullū unquam inveni mendaciū; cujus in promiſſis nunquā falſi quicquā deprehendi. Quòd cùm ita ſit; ſcelus cōmitterem in legem amicitiæ, ſi te quicquam de meis celarem arcanis. QUICQUID enim corde premitur afflicto, non debet non cum fideli communicari amico. Tu fortaſſe, Pollio, parvi reris eſſe laboris. Imperat. Romanum in epiſtolis, in ſermone, in inceſſu, in victu, in tota denique vita omnes obire Imperatoris Romani partes, Idq; ego non miror. VITA enim Imperatoris virtute præſtantis nihil eſt aliud, quàm horologium, quod cum ſubditis vel conſentit vel diſcordat.

Illud ego miror, tam inſipientes eſſe Romanos, tam ineptos cives, ut affirment omnes, ad tuendam majeſtatem ſuam opinionemq; vulgi augendam, opus eſſe, ut Princeps lento incedat paſſu, pauca loquatur, breviter ſcribat: in ſcribendis ſcilicet

ἡ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἀρχόντων παρουσία μάλιστα ἐμποιεῖ τὴν ἀληθινὴν αἰδῶ, καὶ τῶν ἐλευθέρων φόβον. Ariſt. 7. polit. 12.

Tibi vereor obſtrepere, ne multis negotiis tuis onus addat loquacitas otioſi. Sym. 5. 76.

Ego hanc in tantis opibus, tanta fortuna memoriam amicitiæ reliquis virtutibus omnibus antepono. Cic. pro C. Rabirio.

Quonamtò ſublimior eſt Princeps, eò humaniorem ſe inferioribus ſi præbuerit, cariſſimus erit populo. Nic. Greg. 6. 7.

Παρόντας μὲν τοὺς φίλους δεῖ εὖ ποιεῖν ἀπόντας δὲ εὐλογεῖν. Epict. Stob. 421.

Ἐπιθυμοῦντες χαίρομεν ὁρῶντες. Ariſt. 10. problem. 51.

Imperijs conciſa oratio congruit. Rhodigin. 18. 4.

οἱ κρατιστοι τῶν ἀνθρώπων βραχυλογώτατοι. Apollodor.

Summum argumentum amoris, frequentibus delectari, ceſſantibus obiraſci. Apul. 1. aſin.

Principali facundiæ paucis multa cohibenti, curæ ſit cauſam potius implere, quàm paginam. Sidon. 4. ep. 3.

* *ſapientum. l.*

Rebus non literis longitudinem metior. Nazianz. ep. 3.

Multo facilius ſilentium cum amicis eſt, quam breviloquium. Petrar. de fide uxoria.

ἡ φιλία ὁμόνοια. Plat. Alcib. 1.

Æ votariſſima noſtro ſimplicitas. Ovid. 1. art.

Amicos devotos & fideles caritas, non fortuna conciliat. Auſon. gratiar. act.

Ita novam amicitiam inſtitui par eſt, ne qua vetuſtior violetur. Liv. 7.

Caros falli impoſſibile. Ambr. Rom. 5.

Τρέφεται ἡ σιωπή. Heliod.

Μηκέτι φίλον, ᾧ μὴ πιστεύεις. Sext. Stob. 721.

Τοῖς πλείστοι γὰρ βροτῶν, ἄπιστις ἐσθ' ἐπαιρίαν λιπεῖν. Soph.

Præter æquum cenſent qui inter diſpares par obſequium requirunt. Sym. 1. ep. 1.

Principum geſta, virtutum incitamenta ſunt: verba quot ſunt tot inſtitutiones morum. Saresb. 4. 6.

Vulgus Principes forma & decore corporis comparat. Tac. hiſt. 1.

Servile feſtinantem currere Plaut. Penul. acta medii.

Tunc laudanda eſt brevitas, cùm moras rumpens intempeſtivas, nihil ſubtrahit cognitioni ſtudiorum. Ammian. 15. init.

Digitized by Google

ſcilicet literis brevitatem exigentes; immorationem in ſubigendis regnis alienis longiorem non improbantes.

Verùm enimverò optandum viris prudentibus eſt, ut INGENIO Principes ſint manſueto, ne ad tyrannidem declinent; & propoſitum habeant bonum, ut æqualem omnibus adminiſtrent juſtitiam; ut cogitationes habeant bonas, ne regna concupiſcant aliena; cor purum ſervent, ne affectibus (& iracundiæ) indulgeant; animo ſint miti, ut injurias ignoſcant; ament ſubditos, ut illorum uti obſequiis poſſint, bonos nôrint, ut eos honorent; cognoſcant malos, ut eos (reprimant &) coërceant. Cætera enim quod attinet, PARUM noſtra refert, Regem feſtinantiùs incedere, avidiùs comedere, aut breviùs ſcribere. NON enim NÆVI, ſi qui ſunt, perſonæ; ſed negligentia in imperii adminiſtratione noxæ eſt.

Magnæ mihi voluptati tuæ, mi Pollio, literæ fuêre; majori futura fuiſſet præſentia. VETERUM enim epiſtolæ amicorũ memoriam refricant temporum præteritorum. Quàm JUCUNDUM eſt nauclero de periculo in portu fabulari, venatori de frigore, quod ſuſtinuit, ante focum narrare; viatori de via, cùm quiete fruitur, loqui; triumphali die de prælio victorem diſſerere! Sed OMNEM ſuperat lætitiam, cùm in rebus ſecundis, qui diuturna fuêre conjuncti amicitia, de acerrimis (acerbiſſimisque,) quos in juventa pertulêre, colloquuntur laboribus.

Unum mihi crede, neq; de eo dubites, NEMINEM bona divinitus data, neq; prædicare, neq; poſſidere, neq; cognoſcere, neque uſurpare, neque conſervare (ac tueri) poſſe, niſi qui multis ea peperit laboribus. Id enim TOTO corde amamus, in quo adipiſcendo largum profudimus ſudorem.

Unum ex te quæro; Uter vel plus debet diis, vel præſtantior inter homines cenſetur? Trajanus ille juſtus, omnibus Daciæ, Germaniæ & Hiſpaniæ bellis innutritus; an Nero crudelis, inter ſummas urbis delitias & voluptates educatus? An non alter roſa inter ſpinas? alter urtica inter flores fuit? An non optimi illius Trajani vita (quam egit ſanctiſſimè) roſæ inſtar omnibus ſeculis ſuaviſſimum ſpirabit odorem? Neronis verò immanis infamia poſteris puſtulas (ut ſic loquar) urticæ modo faciet? Non omnes dico; magnus enim bonorum numerus eſt; ſed tamen pleriq; Principes molliter educati *admodum fuerunt gubernationis ſocordes. CUM enim proprii laboris nunquam periculum fecerint; parum curant laborem & parvi æſtimant alienum.

Armat majeſtas æterna Ducem. Sil. lib. 11.

Rectè faciendo regis nomen retinetur, malè agendo amittitur. Ibid.

Ἀνδρὶ δ' οὐ χρεὼν τὸν ἀγαθὸν, πράσσοντα μεγάλα, τοὺς προπετεῖς μισθώσασθαι. Eu. Iph. Aul.

Boni Reges ſunt, qui ſui corporis poſſunt ſe præbere rectores. Ambr. Pſ. 47.

Mala regum toleranda, ne ex aſperatĩ ad pejora delabantur. Greg. 1. reg. 15.

Regula non quàm formoſa: ſed quàm recta ſit, quæritur. Sen. ep. 76.

Beneficio potiùs quàm metu obligandi ſunt homines. Liv. lib. 26. extrem.

Melius beneficiis imperium cuſtoditur, quàm armis. Sen ad Polyb. 31.

Sapienti viro inceſſus moderatior convenit. Sen. ep. 40.

Μόχθος οἱ πολλοῦ φίλοι. Ariſt. Eudem. 7. 12.

Delectat meminiſſe mali poſt gaudia. Sidon. carm. 5.

ὡς ἡδὺ τοῖς σωθεῖσι μεμνῆσθαι πόνων: Eurip.

Iucundi acti labores. Cic. 2. fin.

Diſcrimina dum feliciter cedunt, ſuaviſſimæ memoriæ ſenſum relinquunt. Caſſ. 8. 16.

Gaudent ſecuri narrare pericula nautæ. Iuven. Sat. 12.

Quod acerbum fuit, retuliſſe jucundum eſt. Sen. ep. 78.

Lætius eſt, quoties magno ſibi conſtat honeſtum. Lucan. lib. 9.

Minus gaudent, qui timuêre nihil. Martial. 11. 37.

Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt. Sen. Herc. fur. 3.

Ipſa ſolicitudo commendat eventum, & lenocinatur voluptati. Quintil. dialog. de orat.

Nunquam funeſtorum Principum manes à poſterorum execrationibus conquieſcunt. Plin. pan.

Γνώμης γὰρ ἐσθλῆς ἔργα χρηστὰ γίγνεται. Proverb.

Quid homini poteſt dari majus, quàm gloria, laus & æternitas? Plin. paneg.

Statua malorum Principum injuſtitiæ ipſorum monumenta. Dio. lib. 52.

ἀνδρὸς ὄνησιν κερδῶν οὐκ ἀπόλλυται. Proverb.

**causam dedêre, ut ob neglectam regnorum cuſtodiam male audierint. G.*

Qui à magna vilitate ad faſtigium quoddam provecti ſunt, prioris non meminêre ſtatus. Theophyl. Epheſ. 4.

Noli

Digitized by Google

Noli mi Pollio arbitrari, tui me jam, poſtquam à diis gu-
bernaculis orbis admotus ſum, eſſe oblitum. Ut enim ambo
ſalebras ingreſſi ſumus juventutis; ſic volo ut ſimul in plano
ſenectutis conquieſcamus. Præclarè memini nos ambos per
literarum ſtudia Rhodi quaſi tertiâſſe; deinde Capuæ per mi- 156
litiam veluti ſementem feciſſe: Ac diis quidem viſum, ut meæ
fortunæ ſeges Romæ matureſceret: Tibi verò & aliis meipſo
melioribus, ne unicam quidem dare fortu[n]a ſpicam voluit.

Non poſſum pati tibi me falsò ſuſpectum eſſe, cùm animus tibi meus fidelis (candidiq;) amici laudem tribuat. Cùm enim fortuna inſtabilis ſuæ mihi vineæ vindemiam crediderit; non deerit, mihi crede, luculenta tibi domi meæ racematio. Nunquam hoc permittant dii juſti, nunquam huc fatis progrediar iniquis amentiæ, ut cùm viginti annis tuas ego fores apertas ſemper invenerim, uno ipſo momento occluſum invenias cor meum.

Poſtquam ad imperii me faſtigium fata provexerunt, DUO mihi ſemper ob oculos obverſata ſunt, nimirum neq; ulciſci inimicos, neque eſſe ingratum erga amicos. Deos enim precor, ut oblivione prius ſepeliatur vita mea, quàm nomini meo ingrati nota inuratur. Offerat ſanè diis aliquis victimas, quotquot voluerit; conferat in homines, quanta potuerit, officia; QUICUNQUE in amicum ingratus fuerit, in univerſum ab omnibus meretur vituperari.

Ut ergo videas, mi Pollio, quanti faciendi ſint amici veteres; exemplum tibi philoſophi recitabo, quod non graveris audire. Inter ſeptem Græciæ ſapientes, in vetuſtiſſimis Græcorum hiſtoriis Periander nominatur, qui Principem in Republica locum longo tenuit tempore, tanta præditus hinc ingenii acrimonia, inde bonorum hujus mundi cupiditate, ut dubitent hiſtorici, majorne fuerit in eo philoſophiæ, quam in ſcholis docebat, ſcientia; an tyrannidis, qua Rempublicam expilabat, violentia: Siquidem SCIENTIA veritatis non ſubnixa fundamento, multum homini nocet.

Anno imperii mei ſecundo Corinthi cum eſſem, ſepulcrum vidi, in quo condita ferebantur oſſa Periandri, in cujus ambitu literis Græcis & antiquis ſcriptum erat hujuſmodi epigrama:

Hic tumulo anguſto Periander clauditur, ingens
Cujus † ſævitia non ſatis Hellas erat.
Qui pupillorum fortunas vivus edebat,
Illius extincti vermibus eſca caro eſt.

Et

Mores pleriq; pro rerum ſtatu mutant. Dio. lib. 41.

Quàm veterrimus homini optimus eſt amicus. Pl. Truc. Ad fores.

Cum quo conſenuit, miles honorat equum. Corn. Gall.

Ardua res hæc eſt, opibus non tradere mores. Martial. 11. 6.

Tunc gratius, labores anxios fuiſſe perpeſſum, cùm te fructum eorum intelligis inveniſſe. Caſſ. 2. ep. 12.

Succedentibus proſperis, ſive obliviſcâre, ſive negligas gratiam antiquam: juxta acerbum eſt. Sidon. 4. ep. 14.

Malæ ſecundæque res opes, non ingenium mihi mutabunt. Sall. Orat. Cottæ.

In pectore amicus, non in atrio quæritur. Sen. 6. benef. 34.

Αἰσχρὸν ἀδικεῖν φίλον. Ariſt. problem. 29. 2.

Nimio præſtat impendioſum te, quàm ingratum dicier. Plaut. Bacch. Multimodis.

Qui ignotos lædit, latro appellatur: qui amicos, paulò minus quàm parricida. Arb. Satyr.

Majores eum, qui ſocium fefelliſſet, in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. Cic. pro Roſc. Amer.

Ὅτῳ ἀποῤῥεῖ μνῆστις εὖ πεπονθότος, οὐκ ἂν γένοιθ' οὗτος εὐγενὴς ἀνήρ. Sophocl. Ajac.

Periandri duo, alter ſapientia illuſtris, alter tyrannide. Ælian. 12. Laert. 1.

Enitendum, ne quid à dictis facta diſcrepent, aut à vita oratio. Philo de Moſe li. 2.

Ἡ ἐπιστήμη χωρὶς τῆς ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται. Plato in Menexem.

Sic diſcamus, ut quæ fuerunt verba, ſint opera. Sen. ep. 108.

Eloquentia malè ſine moribus diſcitur. Plin. 3. ep. 3.

Omnes ſcientiæ, ſi abſit ſcientia optimi, obſunt ſæpius, quàm proſunt illas habenti. Plat. Alcib. 2.

Periander initiò mitiùs agebat, quàm pater: Deinde magis illo cruentus evaſit. Herod. 5 Pauſan. lib. 1. & 2.

Duo Periandri Epitaphia vide apud Laert. lib. 1.

Hominum immortalis eſt infamia, & tum vivit, cum credas eſſe mortuam. Plaut. Perſ. Quæ res bonæ.

† *avaritia*.

Quæ lingua proferuntur convitia, ſtatim aura diſſipat: quæ libris imprimuntur, diutius graviusque premunt. Nic. Greg. 1.

Digitized by Google

Et qui cum damno multorum vixerat olim,
Cunctorum exanimis nunc jacet ecce bono.
157 *Innumeros vita ſpoliavit munere vivus;*
Liberat haud paucos mortuus ille nece.
Vita cui fuit innocuum ſparſiſſe cruorem,
Et ſudore frui maxima laus inopum.
Condendis juſtum ſe prabuit ipſe, tyrannum
In non ſervandis legibus indomitum.
Luſtra† bis octo modum ſtatuere tyrannide; Perpes
Sed ſcelerum teſtis clara Corinthus erit.

Erant & alia in monumento exarata: ſed quoniam in campo ſolùm erat; aquarum ut pleraq; exeſa legentium oculos ſubterfugiebant. Erat enim monumentum pervetuſtum, & magnis ambiguo procul impenſis illo ævo extructum; ſed incuria corruptum fuerat, quod mirum non eſt. TANTA enim temporis diuturni vis eſt, ut & viros celebres oblivione obruat, & ædificia ſplendida humi proſternat.

Si ſcire mi Pollio cupis, quo tempore hic philoſophus tyrannus fuerit, ſcito, quando Catina, clariſſima Siciliæ urbs in radicibus Ætnæ, condita fuit; quando Perdiccas quartus Macedonum, *a* Cardiceas *b* tertius Medorum, *c* Candarolus quintus *d* Lybiæ, *e* Aſaradochus nonus Aſſyriorum, Merodachus duodecimus Chaldæorum, & Numa Pompilius ſecundus Romanorum Rex regnabat: Horum, inquam, bonorum Regum ævo Periandrum Corinthii regnâſſe.

Quin & hoc ſcito, Periandrum, licet non ſolùm opere, ſed etiam fama tyrannus omnibusque in Græcia in ore eſſet; tamen ut vita pravum, ſic egregium oratione, & in præclarè conſtituenda Republica diligentiſſimum fuiſſe. NEMO enim omnium adeo bonus eſt, ut nihil in eo reprehenſione dignũ inveniatur; nemo adeo malus, ut nihil in eo laude dignum appareat.

Equidem, licet neque admodum juvenis, neq; nimis ſenex ſim, viſum à me aliquando Trajanum Imperatorem dominum meum recordor cœnantem Agrippinæ; cumq; fortè fortuna ſermo incidiſſet, de bonis malisq; ævi præteriti Principibus, tam Græcis, quàm Romanis; & quicunq; aderant, mirificè Octavium laudarent, & ex adverſo Neronem illum crudelem vituperarent: VETUS enim conſuetudo eſt, Principibus adulari præſentibus, detrahere præteritis: Trajanus Optimus Imperator, qui ſi ſuper menſam cibum

Non perinde animis imperari poteſt, ac linguis. Curt. lib. 4.

Divites ſunt aliorum jacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus. Val. Max. 4. 7.

Quam tuleris, legem patiaris oportet. Guill. Philipp. 2.

Quæ præcipit aliis, ipſi Regi facienda, ſi urbi conſultum velit eſſe. Iuſtin. lib. 18.

† *Exercuit tyrannidem annos XL. Laert. lib. 1.*

Annales veterum delicta loquuntur: Hærebunt maculæ. Claudian. 4 Coſ. Hon. 311.

Mortalia cuncta vetuſtas imminuit. Prudent.

Nihil à vetuſtate tutum. Sen. 6. natural. quæſt. 10.

Quid non longa dies, quid non conſumit tis anni? Martial. 9. 50.

Data ſunt ipſis quoque fata ſepulchris. Iuven. Sat. 10.

Eſt nullum, quod non tempore cedat opus. Gall.

Periander claruit circa Olympiadem 38.

Nulla poteſtas eſt, quæ qualitatem famæ ſuæ decore hominum poſſit auferre. Caſſ. 7. 2.

a *Cyaxares.*
b *quartus.*
c *Candaules.*
d *Lydiæ.*
e *Aſſarhaddon.*

ἀλαζονίας ὅπις ἐκφύγῃ δίκην. Proverb.

ἐμὲ χρεὼν φεύγειν δάκ⊛ ἀδινὸν κακαγορίαν. Pindar. Pyth. 2.

El vulgo jamas dize lo bueno, ni en dezir los defetos tiene freno. Araucan. pag. 68.

Neq; boni obtinent recta omnia, neque mali in omnibus labuntur. Apul. de philoſoph.

Laudabilia multa etiam mali faciunt. Plin paneg.

ἄπαντες ἐσμὲν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί, αὐτοὶ δ' ἁμαρτάνοντες οὐ γινώσκομεν. Proverb.

Zu ſehr gelobt / iſt halb geſcholten. Adag.

Invidia in occulto, adulatio in aperto. Tacit. Hiſtor 4.

Plus quàm regnare mihi videtur, cui licet cenſuram agere regnantium. Sen. ep. 10.

> ἐθλὰ λέγειν αἰεὶ πάντας, καλόν. αἰσχρὸν δ᾽ ἀνιαρὸν ἀπεῖναι τούτων ἄξιοι, ὧν λέγομεν. Epigram. lib. 1.
>
> αἰνίζειν μὲν ἄριστον· ὁ δὲ ψόγος ἔχθεος ἀρχή. Pallad. ibid. lib. 2.

capiens, & in templo orans verbum unicum proferret, miraculi inſtar erat; eo dic, cùm alteros quidem omnes ingenii nervos in laudando Octavio contendere; alteros verò Neronem inſectando modum excedere animadvertiſſet:

> Κακίας μεγάλας ὥσπερ ἀρετὰς αἱ μεγάλαι φύσεις ἐκφέρουσι. Plut. in Demet.
>
> *Veræ* laudes ſufficiunt. Philo in Flacc.
>
> *Claudantur* odia cum ſepultis. Caſſ. 8.
>
> Χρὴ κατ᾽ αὐτὸν αἰεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον. Pindar. Pyth. 2.
>
> *Procul* diſtare cunctos Principes à Neronis quinquennio Trajanus dicebat. Victor. in Nerone.

Ego verò, inquit, Octavium à vobis laudari gaudeo; 158
At me præſente malè de Nerone aut ullo alio dici ægrè fero. TURPE enim eſt Principi vivo pati, ut ſe præſente ulli mortuo Principi maledicatur. FUIT ſanè Octavius Imperator optimus, ſed non negabitis potuiſſe illum eſſe meliorem. FUIT & Nero deterrimus; ſed potuiſſet tamen eſſe deterior: quod ideo dico, quoniam primo imperii quinquennio Nero omnium fuit optimus, & omnium novennio ſequente peſſimus. Si igitur eſt cur vituperetur, eſt etiam cur laudetur.

> *Nihil* de præteritis loquamur: mors eſt extrema malorum. Fab. declam. 6.
>
> *Sic* maximè laudatur incolumis Imperator, ſi priores ſecus meriti reprehendantur. Plin. Pan.
>
> *Veneratio* priſcis debetur. Sen. ep. 64.
>
> † *arduum virtutis iter. G.*
>
> Τιχμαίρει χεῖρες ἑκάστων. Pindar. Olymp. 6.
>
> * *peccare proclive eſt. G.*

VIROS præſtantes oportet, quando de mortuis lonquuntur Principibus apud Principes ſuperſtites, ſolam laudare virtutem illorum, qua præditi fuerunt: neque ſibi licentiam ſumere in vitia, quibus notati fuerunt, invehendi. BONO enim remuneratio debetur, quoniam † virtuti pro virili ſtudet; malo verò etiam venia danda, quoniam* ex imbecillitate deliquit.

> *Tam* de bonis mala, quàm de malis bona falſorum ora concelebrant. Rigord. prologo.
>
> *Eſt hominis* ingenui & liberaliter educati, velle bene audire à bonis. Cic. 3. fin.
>
> Ἔρχομαι ἱστάμενος, εὖ τε παθεῖν καὶ ἀκοῦσαι, φίλοις ἐξαρκέων. Pind. Nem. 1.
>
> Citò laudare temeritatis, reprehendere malevolentiæ eſt. Arria. Epict. li 4. c. 9.
>
> *Cum* de malo Principe poſteri tacent: manifeſtum eſt eadem facere præſentem. Plin. paneg.
>
> *Boni* Principis virtus non ex aliorum flagitiis. ſed ex ipſius factis judicari debet. Dio. lib. 59.
>
> *Leges Corinthiis à Periandro datæ.*

Hæc omnia me præſente dixit Trajanus, tantaque cum gravitate protulit, ut quicunque aderant, erubeſcerent, & linguas deinceps cuncti compeſcerent. Veriſſimè enim NON tanto dolori eſt deſperatæ malitiæ homini immitis caſtigatio, quanto viro verecundo pudori eſt unicum verbum aſperius. Hæc ideo referre, mi Pollio, libuit, quoniam ſi Trajanus Neronis patrocinium ſuſcepit, & in eo quod laudaret, invenit; idem æquè de Periandro ſtatuo, quem ſi propter mala, quæ fecit, opera condemnamus; propter verba, quæ dixit, bona, & propter leges, quas tulit, ſanctiſſimas, defendamus. NIHIL enim improbo facilius, quàm rectè (aliis) præcipere; at nihil eidem difficilius, quàm rectè agere [& ad rectè agendum alios inducere.] Porrò cùm varias Periander leges Corinthiis dederit; ex multis pauciſſimas hîc tantùm referam, nimirùm quæ ſequuntur.

> 1. *Homicidæ ſervitutem ſerviunto.*
>
> *Occidi* non eſt pœna, ſed exitus. Fab. declam. 11.
>
> ἀμείβεται δουλοσύνας ἦμαρ πότμος ἐλευθέριον. Antip. epigr. lib. 3.

Si quis fortè in rixa alium interfecerit, modò ne fraude fiat; capite neutiquam luito; ſed occiſi fratris aut conſanguinei proximioris perpetuùm ſervus eſto. LEVIOR enim pœna eſt mors brevis, quàm diuturna ſervitus.

> 2. *Latronibus ſtigmata inurantor.*

Si quis latrocinatus fuerit (& deprehenſus.) morte non multator;

Digitized by Google

mulctator; ſed ſtigmate in fronte notator, unde qualis ſit, appareat. MAJUS enim hominibus non planè perfrictæ frontis malum eſt longa infamia, quàm brevis vita.

Mors ignominia potior. Fab. declam. 5.
Quo quis longius ſontem vitam trahit, eò miſerior. Tac. annal. 14.

Quiſquis aut vir aut mulier in detrimentum alterius mendacium dixerit, integri menſis ſpatio lapillum in ore geſtato; NON enim æquum eſt loquendi libertate frui, qui in mentiendo effrenis eſt.

3. Mendacium ora obturantor.
Καλὸν ποτε καὶ τὸ ψεῦδος, ὅταν ὠφελοῦν τοὺς λέγοντας, μηδὲν καταβλάπτῃ τοὺς ἀκούοντας. Heliodor.

Quicunq; ſeu vir, ſeu fœmina turbarum (ſeditionumq;) in
159 civitate fuerit autor, ignominia notatus ex civitate ejicitor. Quoniam FIERI non poteſt, ut deorum ſit amicus, qui inimicitias cum (hominibus) vicinis exercet.

4 Turbulenti ſolum vertunto.
Qui hominibus fidem exhibuerit, multo magis Deo. Ambr. 1. Tim. 3.
Qui non reverentur homines, fallunt deos. Curt. lib 7.

Si quis ab alio civis affectus beneficio, & ingratus pro illo fuiſſe convictus fuerit; hujus facinoris morte pœnas luito. VIR enim pro beneficio ingratus, indignus eſt, qui vitæ uſura fruatur.

5. Ingrati morte afficiuntor.
χρὴ δ' εὐεργέταις ἀγαναῖς ἀμοιβαῖς ἐποιχομένους τίνεσθαι. Pindar. Pyth. 2.
οὐδὲν ἐν τῷ βίῳ τάχιον γηράσκει, ὡς χάρις. Socr. Stob. 278.

Conſidera nunc, mi Pollio, quam expoſui, vetuſtatis hiſtoriam, quam ſcilicet Corinthii mites in homicidas, quàm miſericordes in latrocinii reos fuerint; & ex adverſo, quòd nihil præterea commeritos (ſine mora) occidi juſſerit ingratos. Ac mihi ſanè videntur Corinthii rectè feciſſe. NULLA enim re magis perturbatur vir prudens, quàm ſi quem pro beneficiis (præſtitis) ingratum eſſe videat.

Tanto turpius gratiam non referre, quanto honeſtior cauſa referendæ. Plin. 8. ep. 12.
Ἀνδρί τοι χρεὼν μνήμην προσεῖναι, τερπνὸν εἴ τί που πάθοι. χάρις χάριν γάρ ἐστιν ἡ τίκτουσ' ἀεί. Sophocl. Ajac.
Athenis adverſus ingratos actio conſtituta eſt. Val. Max. 5. 3. Sen. 3. benef. 6.

Hanc Periandri hiſtoriam narrare volui ſolummodò, ut videas & cognoſcas, cùm adeò deteſter (& vituperem) ingratitudinem pro beneficio; daturum me operam, ne ingrati crimen ſubeam. NON enim virtute pollet, qui acriter inſectatur vitia; ſed qui planè ab illis alienus eſt. Hoc à me tibi dictum puta, nihilque me fingere certiſſimè tibi perſuade, me ſcilicet, etiamſi Imperator Romanus ſim, ſemper fidelem tibi fore amicum, operamq; daturum, ut in te gratus cognoſcar. NON enim minoris mihi videtur gloriæ prudentiâ conſervare amicum, quàm imperium per philoſophiam adeptum eſſe.

Nobis implacabiles ſimus, exorabiles iſtis etiam, qui dare veniam niſi ſibi neſciunt. Plin lib 8. ep. 22.
Qui alterum peccati arguit, ipſe à peccato debet alienus eſſe. Ambr. off. 2.
Ἃ μὴ φρονῶ γάρ, οὐ φιλῶ λέγειν μάτην. Sophocl. Oedip. tyran. extrem.
Amicitia, quæ deſinere potuit, vera nunquam fuit. Sen.
Quando el vil eſta rico, no tiene pariente, ni amigo. Celeſtina tragicom.
Otioſi & ſcrupuloſi paratiores ad interrogandum: quàm capaciores ad intelligendum. Aug 15. civ. 1.

Unum literis ad me miſſis rogas, ad quod ut reſpondeam, non parvis me video urgeri anguſtiis. MALLEM enim arcas potiùs reſerare ad ſuſtentandam pecuniis tuam tenuitatem, quàm libros, ut tuis reſpondeam quæſtionibus, aperire. Cæterùm etſi meo fiat † periculo; tamen juſtum eſſe deſiderium tuum fateor, idque in te etiam atque etiam laudo & approbo. Longè enim LAUDABILIUS eſt, ſi quis cognoſcere ſtudeat unicum vetuſtatis præteritæ myſterium, quàm ſi pecunias ad venturas cumulet neceſſitates. PHILOSOPHUS,

Longiore mora opus eſt, ut ſolvas quæſtionem, quàm ut proponas. Sen. ep. 48.
Σοφία γάρ ἐστι καὶ μαθεῖν τι μὴ σοφόν. Proverb.
† ſumptu.
Δεινὸν τί δ' ἂν πρᾶξιν τήνδε λέξειας, ὁποίας ἐξεφοβήθην ἐγώ. Sophocl. Oedip. Colon.
Regia delectatio eſt, memoria complecti veterem doctrinam. Plut. adv. Color.
Neceſſaria non diſcimus, quia ſupervacua didicimus. Sen. ep. 88.

Digitized by Google

Sapiens humani generis pædagogus. Sen. ep. 89.

Ἐγὼ βουλοίμην ἂν τοῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Alex. M. Gell. 20.4.

Μία δ' οὐχ ἅπαντας ἀμμὲ θρέψει μελέτα. Pind. Olym 9.

Otium ſine literis mors eſt, & vivi hominis ſepultura. Senec. ep. 82.

Οὔτε ἐν ἰχθύσι φωλεῖν, οὔτε ἐν ἀπαιδεύτοις ἀργῶς διαζῆν. Epicur. Stob. 706.

Proſperitatem alius alio modo & ſuæpte ingenio quisque terminat. Plin. 7. hiſt. 40.

ut philoſophus, ſapientiæ theſaurum ad agendam in pace vitam & expectandam (ſubeundamque) cum gloria mortem colligit: AVARUS, ut avarus, opes cumulat, ut vitam in bello [ducat &] tranſigat [perpetuò,] & mortem cum infamia ſuſcipiat. Sed POTIOR, ita me Deus amet! eſt unicus dies in philoſophiæ ſtudia collocatus, quàm decies milleni, qui cumulandis impenduntur pecuniis. VIRORUM enim quietorum vita nihil eſt aliud, quàm [jucunda &] non multùm moleſta peregrinatio; HOMINUM verò turbulentorum (& malignorum) vita, nihil aliud eſt, quàm mors diuturna.

Nihil tam abſurdè dici poteſt, quod non dicatur ab aliquo philoſophorum. Cic. di vin. 2.

Διάφοροι φύσεις βροτῶν, διάφοροι δὲ τρόποι. Eurip. Iphig. Aulid.

Tot ſunt, quot corpora, mores. Manil. lib. 4.

Ἄλλος πρὸς ἄλλο τι πέφυκεν. Arrian. 2. 15.

Diverſos diverſa juvant. Gall.

Rogas, ut ad te ſcribam, Pollio, quanam in re univerſi ſe- 160
culorum tranſactorum homines ſuam poſuerint felicitatem; ſiquidem tam diverſi fuêre fines, aliis vitam contemnentibus, aliis expetentibus; aliis vitæ ſpatium prorogantibus, aliis idem decurtantibus [& abrumpentibus;] illis pro delitiis, quibus fruebantur, labores quærentibus; his pro laboribus, quibus urgebantur, delitias perſequentibus; cujus diverſitatis non alia fuit cauſa, quàm quòd fines habuêre diverſos: GUSTUS enim diverſitas facit, ut (diverſos atq;) inuſitatos homines cibos quærant.

Ἀπαντιόμεν οὐχ ἅπαντες ἐπὶ ἴσα. Pindar. Nem. 7.

Tanto yerro me parece ſabiendo preguntar, como ignorando reſponder. Celeſtin. pag. 206.

Fatuus lapidem facile dejicit in puteum: ſapiens difficile tollit. Valla in Pog. lib. 4. Scal. exerc. 70.

Interrogo ut diſcipulus, non irrito ut adverſarius Vall. ibid.

Garrulo non reſpondere, convitium eſt. Sidon. 3. ep. 7.

Ὁ τοῖς ἰδίοις πιστεύων εἰς ἅπαν ἀδύναμος. Clem. Stob. fol. 305.

Ita ſim ſalvus! ut ego quæſtionem tuam miror, ad reſpondendum Philoſophiam non ſufficere perſpiciens. Etenim ſi tentandi mei gratia quæris, tanquam arrogantem me irrides: Si joco quæris, ut vanum ſubſannas: ſin ſeriò, tanquam rudem illudis: ſi mei docendi ſtudio rogas, me ad diſcendum paratum eſſe ſtatuas: Sin diſcendi animo percontaris, me non poſſe te hoc docere fateor: Si ſciſcitaris, quoniam ab aliis hæc tibi quæſtio propoſita eſt; nemini meam reſponſionem ſatisfacturam ſcio: Quòd ſi fortè hoc quæris, quoniam id ſecundùm quietem ſomniaſti, jam expergefactus ne credas ſomnio; quaſi quicquid noctu animo obverſatur, mox lingua manè propalare debeat.

Non vult multa legere, cui vix otium eſt pauca dictare Sym. 1. 17.

Non decorum ſapienti viro, unde amico infamiam parat, inde gloriam ſibi recipere. Tacit. Annal. 15.

Malui tibi ſtilo, quàm ſuperbia diſplicere. Sym. 8. 58.

Malo incultus videri ſermone, quam eſſe frigidus caritate. Fulg. ep. 6.

Verecunda principia commendant profeſſum. Ambr. off 1.

Fiducia ipſa ſolet opinione arrogantiæ laborare. Fab. 4. c. 1.

Etſi autem juſtam de te, mi Pollio, quærendi cauſſam habeo, quoniam nec autoritatem meæ perſonæ reſpicis, nec tuæ philoſophiæ dignitatem ſpectas; ideoq; valde vereor, ne tu in quærendo curioſus habearis; ego verò in reſpondendo rudis exiſtimer: tamen tibi omnino reſpondere ſtatui, non ut debeo, ſed ut poſſum; non pro quæſtionis tuæ amplitudine; ſed pro ſcientiæ meæ tenuitate, idque tum ut (tibi gratificer &) tuæ ſatisfaciam petitioni, tum ut meum expleam deſiderium:

jam

jam nunc augurans futurum, ut quicunque hanc epiſtolam legerint, aſperi ſint inſcitiæ meæ caſtigatores.

De Epicuro.

Olympiade *CIII. Xerxe apud Perſas regnante, & Lyſandro tyranno Peloponneſiorum copiis imperante, memorabili inter Athenienſes & Lyſandrum prælio ad Ægos flumen commiſſo, victor extitit Lyſander. Ac ſanè ſi hiſtoricis credimus, magno Athenienſibus ea clades dolori fuit, utpote, qui negligentia magis ducum ſuorum, quàm nimia hoſtium potentia victi eſſent. MULTÆ quippe victoriæ magis alterorum ſocordia, quàm alterorum virtute obveniunt.

Florebat autem illis temporibus Epicurus philoſophus, ſtatura mediocri, ingenio acuto, memoria promptus, philoſophia quidem mediocriter eruditus; eloquentia verò illuſtris; unde ab Athenienſibus ad exercitum miſſus fuit, partim ut confirmaret, partim ut conſilio juvaret duces. VETE-
161 RIBUS enim bellum ſuſcepturis antiquior cura erat eligendi viros, ad conſulendum ſapientes, quàm duces ad pugnandum ſtrenuos.

Cæterùm inter alios captus etiam Epicurus ſummæ fuit Lyſandro voluptati, magnoque in honore ab eodem (præ civibus) habitus, & ex eo, quo captus fuit tempore, nunquam ab illius latere diſceſſit, cùm & philoſophiam ipſi traderet, & hiſtorias referret temporum præteritorum, & fortia facta virtuteſque narraret Græcorum & Trojanorum, unde ingentem capiebat Lyſander voluptatem. Nam mirificè GAUDENT tyranni res geſtas virtuteſque priſcorum audientes, & vitia deinde flagitiaq; nihilo ſecius imitantur recentiorum. Lyſander autem victoriæ compos, cùm nihilominus & claſſem in mari, & ſtativa ad Ægoſpotamon haberet; tum ipſe, tum præfecti cæteri periculorum obliti bellicorum, (quaſi vires inſtauraturi) frenos laxarunt voluptatibus, ut vitam cum magno reipublicæ detrimento agerent omninò diſſolutam. FINIS enim Principum tyrannorum eſt labores † amovere proprios, & ſudoribus perfrui alienis.

Erat quidem educatus Epicurus in optimè conſtituta Athenienſium ſchola, ubi in tanta philoſophi egeſtate vivebant, ut nudi dormirent humi, ac ne frigidam quidem ad ſatietatem biberet. Nullus eorum domum habebat propriam; pecuniam non ſecus ac peſtem averſabantur; pacis inter diſcordes conciliandæ ſtudioſi, & Reipublicæ amantiſſimi erant; nun-

* 94. Artaxerxe Mnemone. Xenoph. ἑλλην. lib. 2. Plutarch. Lyſandro.

Ἐπίρροισιν ἑτέρων ἔρως ἔκνιξε φρένας. Pindar. Pyth. 10.

Nil tutò in hoſte deſpicitur: quem ſpreveris, valentiorem negligentiâ facies. Curt. lib. 6.

Amat victoria curam. Catul. carm. nupt.

Victor timere quid poteſt? Quod non timet. Sen. Agamem. 4.

Epicurus naſcitur Olymp. 109. *anno* 3. *vixit annos* 72. *Laert. lib.* 10.

Deos precor, ſi vobis, quod optimum duxero, conſilium dixero, multa mihi ut ex voto eveniant: ſin aliter, adverſa ut mihi ſint omnia. Xenoph. exped. Cypr. lib. 5.

Γνῶμαι πλέον κρατοῦσιν, ἢ σθένος χερῶν. Agath.

Virtutem etiam in hoſte miramur. Curt. lib. 4.

E philoſophorum progreſſi ſcholis tyrannides immanius exercuerunt cæteris. Rhodig. 22. 21.

Μηδεμίαν ἐντιμοτέραν εἶναι τοῖς ἀνθρώποις διόρθωσιν τῆς τῶν προγεγενημένων πράξεων ἐπιστήμης. Polyb. lib. 1.

Laudamus veteres, ſed noſtris utimur annis. Ovid. faſt. 1.

Ceux du premier age, Plus que ceux d'aujourd'huy avoient le cerveau ſage. Ronſard. 9. 91.

Loca amœna facilè in otio feroces militum animos molliunt. Sall. Catil.

Miſeruque bonis perit horrida virtus. Sil. 11.

Effœminat animos amœnitas nimia, nec dubiè aliquid ad corrumpendum vigorem poteſt regio. Sen. ep. 51.

† *ſubterfugere.*

Ὁ πόνων δεῖται ἀναπαύσεως. Ariſt. 8. polit. 3.

Iactura virtutis admiſſa, ſummum bonum ſola corporis voluptate determinat. Sidon. 1. ep. 6.

Ne ridendi quidem poteſtas in Academia fuit. Ælian. lib. 3.

Μὴ λόγων, ἀλλ' ἔργων πολλῶν δεῖται ἡ φιλοσοφία. Dion lib. 11.

Philoſophia diſciplina diſciplinarum. Macrob. 7. Saturn. 15.

Digitized by Google

quibus injuria fuerat affectus, tolerans, animique in rebus adverſis & triſtibus excelſi, (& in proſperis moderati) & quo ſi eo maximè ſuſpicio, in converſatione jucundiſſimus, & in ſermone ſuaviſſimus (eloquentiſſimusq;) fuit. Nam is demum FELIX eſt dicendus, cujus & vitam laudant univerſi, & linguam nemo reprehendit.

Porrò primus, ut veteres Græcorum hiſtorici perhibent, Tragœdiarum inventor Æſchylus fuit, iisque repræſentandis victitavit. Cumque inventum eſſet & novum & jucundum; non ſolùm magna ipſum vulgi multitudo, quocunque pergeret, comitabatur; ſed de ſuis etiam bonis illi multa largiebatur. Quod minimè, mi Pollio, mireris, cum EA ſit vulgi vanitas, ut ad ſpectacula ludicra accurrant omnes; ad audiendam verò virtutum excellentiam ne unus quidem accedat.

Poſtquam autem multos Æſchylus ſcripſerat libros, in primis in arte, quàm profitebatur, tragica; & multas luſtraverat diverſasque regiones; conſedit & reliquum vitæ habitavit circa * inſulas paludi Mæotidi proximas. Nam, ut Plato dicit, PHILOSOPHI priſci in juventute ſtudiis operam dabant, ætate virili peregrinabantur, & in ſenecta quieti ſe dabant; quod quidem ſapientiſſimè illi mihi videntur feciſſe, nec minùs ſapienter facerent, ſiqui illos hodie imi-
163 tarentur. PARENTES enim prudentiæ ſunt doctrina & experientia: & IN HOC vera conſiſtit experientia, ut ab hujus vitæ (mutationibus &) turbis aliquando ſeſe aliquis ſubducat. Quid enim, obſecro, mi Pollio, multa didiciſſe, audiviſſe, vidiſſe, cognoviſſe, perluſtraſſe, obſervaſſe, pertuliſſe, expertum eſſe, (habuiſſe) prodeſt; niſi quis, exantlatis his omnibus, in portum ſeſe aliquantiſper recipit tranquillitatis? Profectò NON SAPIENS, ſed amens dicendus eſt, qui ſponte ſe laboribus ingerit, & parandæ quietis ſolertia deſtituitur. NIHIL enim aliud eſt, me judice, vita inquieta, quàm mors diuturna.

Porrò jam grandis natu, cùm fortè fortuna ad paludem dormiret Mæotidem; venator leporem cavea geſtans incluſum fictili, ad venandum alios lepores intervenit. Eum leporem aquila ſe demittens in altum unà cum cavea extulit: ſed cum veſci illo non poſſet, è ſublimi dejectum fronti philoſophi illiſit, eumq; occidit.

Hic ergo Æſchylus, quanam in re vitæ hujus felicitas conſiſteret

Qui recta, quæ docet, ſequitur, verè philoſophus eſt. Saresb. 7.11.

Tragicam artem in ordinem redigit. Suid.

Æſchylo puero uvas cuſtodienti, ſecundum quietem Bacchus imperat, ut Tragœdiam ſcribat. Pauſan. lib. 1.

Aliter ad has vanitates currit, qui voces Chriſti contemnit: aliter ille, qui non novit, quid fugiat. Aug. homil. 21.

Vulgus indoctum pompis inanibus gaudet, animisque puerilibus ſpectat omnia & oblectatur, frivolis. Lact. 2.3.

Πολλοὶ παλεῦδις ὑμνοπόλων. Antipat. Epigram. lib. 3.

Senex quieti ſe tradit.

Noble cœur ne cherche que ſoulas. Marot. Ballade 291.

**Ad Hieronem in Siciliam exulatum abit.* Plut. de exil.

Viſus efficaciſſimus omnium rerum magiſter. Plin. 26. hiſt. 2.

Exercitatio mediocritas eſt, non perfectio. Philo de rer. pot. inſid.

Prima vitæ tempora & media patriæ, extrema nobis impertire debemus. Plin. 4. ep. 23.

ἐκ πόνων, οἱ σὺν νεότατι γένονται σύντε δίκᾳ, τελέθει πρὸς γῆρας αἰὼν ἡμέρα. Pindar. Nem. 9.

Cum ſis ſenex, in otium te colloces. Plaut. Merc. Tandem impetr.

Abſit ut eorum ſim meditator, quæ mox ſervare non liceat. Philo deter. pot. inſid.

Quare adoleſcens, utere ſenex. Sen. 2. controv. 6.

Fortiſſimus quisque vir maximos labores ſuſcipiendos putat, ut aliquando in otio poſſit eſſe. Cic. contr. Rull. 2.

Morte non vulgari vitam claudit.

ἐκτεταμένην τὴν ἰσχίην ἄγειν. M. Aurel. lib. 7.

Nihil tam exiguum, quod non in perniciem generis humani ſatis valeat. Sen. nat. quæſt. 6.2.

Valer. Max 9.12. *Plin.* 10.3.

In ſomno felicitatem ponit?

In otium ſe recipere, vulgò ſolent optare mortales ubi porrectis pedibus dormiant. Lucian. ad Timoclem.

conſiſteret, interrogatus; videri ſibi in dormiendo illam poſitam eſſe, reſpondit. Cujus reſponſi hanc reddebat rationem, quòd nos dormientes nec motus carnis ſtimulant, nec hoſtes perſequuntur, nec amici interpellant, nec hyems fatigat rigida, nec æſtas adfligit torrida, nec invidia torquent ea, quæ videmus; nec dolore excruciant ea, quæ non adipiſcimur; nec adverſa affligunt & inquietant; poſtremò quando dormimus, neq; corporis dolores, neq; animæ perturbationes ſentimus. Hunc autem finem ut conſequerentur, nimirum ut affecti moleſtia aut defatigati facilè obdormiſcerent, potionis quoddam genus terræ ſuæ docebat incolas, quam ſimulatq; aliquis ebibiſſet, è veſtigio obdormiret. In ſumma, quantum ſtudii Epicurei in fruendis perquirendisq; cibis; tantundem * hi in ſomno, mollibusq; lectulis parandis ponebant.

De Pindaro Poëta.

Anno ab V. C. CCLXII. † regnante apud Perſas Dario ſecundo, qui Hyſtaſpis filius, & quartus Perſarum Rex fuit, Junio Bruto & L. Collatino Coſſ.* qui primi Conſules fuerunt. Thebis, quæ fuit † Ægypti urbs ampliſſima, vixit Pindarus* philoſophus, totius illius regni Princeps. Hunc Pindarum in philoſophia coætaneos univerſos; at in Muſica vocali juxta atque inſtrumentali, quotquot ante ipſum fuerant, antecelluiſſe ferunt. Affirmant enim Thebani neminem unquam tam agilem habuiſſe in loquendo linguam, quam celerem ille habuit in pulſando manum.

Idem Pindarus in ethicis excelluit; phyſices verò † contemtor fuit. Erat idem taciturnus, ſolitarius & virtute præſtantiſſimus, ut qui AGENDI, quàm dicendi eſſet peritior; quod contra fit in noſtratibus ſapientibus, qui ſapientiæ parum, & abundè loquentiæ habent, & quod peſſimum, 164
VERBA proferunt ſcitè compoſita, & quod boni agunt, ſimulatè agunt. Ejusdem Plato de legibus mentionem facit, & Junius Ruſticus in Thebaide ſingulare quiddam refert, legatum ſcilicet Lydorum cum Thebis eſſet, & Pindarum vita honeſtiſſimum, ſermone injucundum eſſe vidiſſet; ita ipſum compellâſſe: Si tua, Pindare, oratio agreſtis tam eſſet polita (& ſuavis) coram hominibus, quam puræ ſunt coram diis actiones; eosdem Deos teſtor immortales, futurum ut tanti vivus, quanti Prometheus, æſtimareris, tantamq; tui memoriam mortuus relinqueres, quantam magnus ille Homerus in tota reliquit Græcia.

Cæterum

Morti deus utilis ægræ ſomnus. Tibul. 3. 4.

ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον ἐπίκουρον νόσου. Eurip. Oreſt.

Καθεύδων οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μὴ ζῶντος. Plat. 7. de legib.

Somni & defatigationes diſciplinarum ſunt hoſtes. Plut. de educ. lib.

Habes ſomnum imaginem mortis, eamq; quotidie induis. Cic. Tuſcul. 1.

Ὁ ὕπνος ὥσπερ τελώνης τὸ ἥμισυ ἡμῖν τοῦ βίου συνδιαιρεῖται χρόνον. Cle. Stob. 304.

Somnus refectioni neceſſarius eſt: Hunc tamen ſi per diem noctemque continues, mors erit. Sen. tranquill. vit

* *Æſchylusq; ejusq; ſequaces.*

ὕπνος τὰ μικρὰ τοῦ θανάτου μυστήρια. Plut. de conſolat.

Τὸ δ' αἰεὶ παράμερον ἐσλὸν, ὕπατον ἔρχεται παντὶ βροτῶν. Pindar. Olymp. 1.

† *Olymp. 76 Euſeb.*

* *Olymp. 68.*

† *Baotia.*

* *Poëta.*

Πίνδαρος ἀσφάλιον ἀείδων πρόπολος. Leo Epig. lib. 3.

De Thebis Ægyptiis videatur. Strabo li. 17. Tacit. annal. 2.

† *non admodum gnarus fuit habitus. G.*

Pindarus quod Athenienſes carmine laudavit, & ſtatuam & alia meruit præmia. Pauſan. lib. 1.

Factis magni, ad verborum linguæque certamina rudes. Liv. lib. 9.

Finis philoſophiæ eſt non oratio, ſed actio. Simp Epict cap 66.

Nulla eſt capitalior injuſtitia, quàm eorum, qui tum, cum maxime fallunt, id agunt, ut viri boni eſſe videantur C c Catil 4.

Philoſophi nulli non vitio, quod inſequuntur, obnoxii. Sen.

Pindarus propter beatiſſimam rerum verborumq; copiam, nemini imitabilis. Fab lib. 10. c. 1.

Homeri ingenium ſine exemplo maximum Velle. 1.

Pindaro benignitate deorum tantum præ ti. a facundia attributum. V. Max 9. 12.

Cæterum interrogatus Pindarus, quanam in re felicitas conſiſteret, in hanc reſpondit ſententiam: Cum animam interiorem maxima ex parte multis in rebus corpori obtemperare exteriori certum ſit; eum ajo felicem (dicendum & cenſendum,) qui nullos habet in corpore dolores. Etenim CARNE afflicta (& corpore læſo) non poteſt in corde regnare lætitia. Hoc (ergo) Pindari conſilium ſequentes Thebani, præter omnes nationes enſi ſunt, ut doloribus vacarēt corporis. Anius Severus eos ſingulis menſibus venæ ſectione ad evacuandum ſanguinem ſuperfluum; ſingulis hebdomadis vomitu propter repletiones; frequentibus item balneis ad vitandas oppilationes uſos fuiſſe, variaque odoramenta, ne quam perciperent ex locis immundis (& infectis) moleſtiam, ſecum geſtaſſe affirmat: In ſumma, nulli rei * ſtuduiſſe Thebanos, præterquam (in omni genere delitiarum) conſervando & molliter curando corpori.

ἡ ἀρίστη κρᾶσις ἐν τῇ διανοίᾳ συμφέρει. Ariſtot. probl. 13. 1.

Δύο ζωᾶς ἄωτον ποιμαίνοντι, εἴ τις εὖ πάσχων, λόγον ἐσλὸν ἀκούει. Pind. Iſthm. 6.

Non valet unus idemque animus pariter exercere læta, & triſtia ſuſtinere. Sido. 7. 7.

Qui fieri poteſt ut os unum contrariis affectionibus induatur? Sym. 1 95.

Ἀεὶ μόνοις εἰσι κακῶν ἄγευστος αἰών. Soph. Stob. 821.

Hac eſt omni in re animorum conditio, ut à neceſſariis orſa primo, cuncta pervenerint ad nimium. Plin. 26. hiſtor. 41.

Quicquid facies, cito redi à corpore ad animum; illum diebus ac noctibus exerce. Sen. epiſt. 15.

* *curam ſtudiumq; impendiſſe.*

Τερπωλὴ κακὰ παίζειν σὺν ἀφροσύνῃ. Theogn.

De Zenone philoſopho.

Olympiade CXXXIII. C. Servilius & L. Cæcilius Coſſ. mox Januario menſe, poſtquam deſignati fuerant, contra Athenienſes miſſi ſunt, anno XXIX. regni Ptolomæi Philadelphi. Hic Ptolomæus ſumtu Alexandrinorum turrim condidit, quam Pharon, de amicæ nomine, quæ Pharos Delovina dicebatur, nuncupavit. Inædificata erat ea turris quatuor † machinis vitreis, ipſa per ſe & lata & alta, forma quadrata, ſaxis in turri tota * vitrorum inſtar pellucidis, ut cum turris latitudo viginti pedum eſſet, ſi candela intus arderet, qui foris eſſent, lumen viderent. Sic autem habeto mi Pollio, tanto in pretio veteres hiſtoricos ædificium illud habuiſſe, ut inter † ſeptem illud orbis miracula retulerint.

165 Illis autem temporibus, quibus hæc gerebantur, philoſophus in Ægypto fuit, nomine * Zeno, cujus & arte & induſtria Ptolomæus † in condenda turri tam famoſa, & conſilio, in adminiſtrando regno, utebatur. ANTIQUITUS enim Principes, qui ſapientum non parebant conſiliis ſuperſtites, in numerum referebantur deſipientum defuncti. Cæterum cum & munitiſſima foret turris illa & amœniſſima; maximam temporis partem Ptolomæus ſuam ibi amicam aſſervabat cariſſimam, tum ut melius cuſtodiretur, tum ut amœnitate frueretur. Etſi enim uxores ſuas Alexandriæ habebat; plurimum tamen temporis cum Pharo tranſigebat Delovina. Nam olim Perſæ, Sicyonii & Chal-

De Ptolemai uſque ad inſaniam intemperante in mulieres amore, vide Pauſan. lib. 1.

Olymp. 124 regnare cœpit Ptol. Philad. tertius ab Alexandro Ægypti Rex. Philo de vita Moſ. 2.

De turri Pharo. Strabo lib. 7.

Plin. 36. 12. Cæſar. civil. 3. Ammian. 22. Solin. 25.

Pharus inſula ſeceſſum habet quietiſſimum. Philo 2 de Vit. Moſ.

† *pila marmorea.*

Vitreas columnas mira magnitudinis in æde quadam. Caſaub. Vopiſc. 548. ſibi lectas meminit

* *Scenam è vitro habet. Plin. 36. 15.*

Si honeſta ſunt, quæ facis, omnes ſciant; ſi turpia, quid refert neminem ſcire, cum tu ſcias? Sen. ep. 43.

† *Rhodig. 23. cap. 6.*

* *Soſtratus Gnidius Phari Architectus. Plin 36 12.*

† *Sumptuoſa opera ab illo Philadelphea denominata. Philo lib. 2 de Moſ.*

Tantum inter Ptolemaeos Philadelphus, quantum caput in corpore, præminuit. Idem ibid.

Ea loci conditio erat, ut neq; munitius quicquam eſſe, neque amœnius poſſet. Juſtin. lib. 41.

Animus multitudine diſtractus nullam pro ſocia, pariter omnes viliter habet. Sylv. hiſt. Boh. 56.

Perſæ non cum uxoribus, ſed pellicibus ſuis inebriantur & ſaltant. Plut. Symp. 1 quæſt. 1.

Quomodo ſervari poteſt caritas, ubi nihil eſt certum, quod ametur? Lactant. 3. 20.

Creſcit audacia experimento. Plin. 9. ep. 31.

Continuatio experientiæ vires ſuas renovat. Symm. 8. ep. 60.

Chaldæi uxores ducebant, tantum ut liberos procrearent bonorum hæredes, cæterùm libidini & voluptati cum pellicibus indulgebant.

Non promtum eſt unum eundemq; probè facere aliquid, & raro. Sidon. 9. ep 13.

Gloriabantur Ægyptii, vera ſcilicet deſtituti ſapientia, egregios ſe eſſe luctatores, & multa ſuper hac re cum peregrinis inſtituebant certamina; cumque luctandi exercitium eſſet apud ipſos perpetuum, eximios illius habebant magiſtros. QUOD enim frequenter quis tractat, ejus tandem magiſter evadat neceſſe eſt.

* *terra regione.*

οὐ τῷ φιλογυμναστεῖν τὸ σῶμα, ἀλλὰ νικᾶν. Ariſt. Rhetor. ad Alex. 4.

Non ſemper viator à latrone; nonnunquam etiam latro à viatore occiditur. Cic. pro Millon.

ἐν ταῖς μάχαις οἱ ἀγύμναστοι περιφερόμενοι τύπτουσι πολλάκις καλὰς πληγάς. Ariſtot. 1. Metaph. 4.

Nihil eſt victoria dulcius. Cic. Verrin. 5.

Pantas victoria dexteras exigit. Lucan. lib. 7.

In victoria magnam laudis partem commilitones ſibi vendicant. Polyb. lib. 3.

Victoria per paucos fieri conſuevit. Veget. 3. 20.

Etiam in multis legionibus pauci ſunt, qui bellum profligent. Tacit. annal. 14.

Niſi careret doloribus morbisque vita ipſa pœna ſit. Plin procem. lib. 18.

Quod ex virtute percipimus, felicitas eſt, ut non fruſtra eam poſſideamus. Philo det. potior. inſid.

Cùm autem in ea * turri multi eſſent Ægyptii palæſtritæ; inter alios quidam excellebat, quem nemo poterat humi proſternere. Cum eo luctari quodam die cùm Zenoni libuiſſet, congreſſus humi proſtravit magnum illum luctatorem, qui à nemine potuerat hactenus dejici: quæ victoria tam jucunda accidit Zenoni, ut & dixerit & ſcripſerit, non alia in re felicitatem conſiſtere, quàm ſi quis & robore & dexteritate polleret, ut proſternere pedibusque ſubjicere alium valeret. Nitebatur autem hac ratione philoſophus, quod humi antagoniſtam proſternere majus ſit victoriæ genus, quàm multos prælio vincere. Nam IN BELLO immeritò victoriam ſibi unius vendicat, cujus pariendæ multi fuêre participes. At IN LUCTA quemadmodum unius certamen eſt, ſic unius tantùm eſt victoria: quapropter in ea ſita eſt felicitas, maximè cùm in ea magis, quàm alia in re, acquieſcat animus. Nam EA DEMUM in hoc mundo dicenda felicitas eſt, quæ & animo delectationem, & nullam corpori moleſtiam affert.

† *Artis.*

Philoſophia ſtemma non inſpicit. Sen. epiſt. 44.

Reiner. par. 2. fol. 4. Laert. lib. 1.

Τὸ ἀδικεῖν ἐστὶ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἔθος. Ariſto: . Rhetor. ad Alex. 5.

Improbi vel tacitis juſtorum motibus arguuntur. Ambroſ. Pſal. 118.

Deus quos probat, quos amat, indurat, recognoſcit, exercet. Sen. cur. bon. mal. 4.

Qui apud bonos laudatus, gravis eſt iniquis. Tacit. annal. 4.

Si illi vitioſi ſunt, qui virtutem ſequuntur; quid erunt, quib. ipſum nomen virtutis odio eſt? Sen. Vit. beat. 19.

De Anacharſide Philoſopho.

Quo tempore † Erithacus, ſeptimus Medorum, & Tarquinius Priſcus, quintus Romanorum Rex, rerum potiebantur; erat in partibus Scythiæ philoſophus nomine Anachar-
fis, ex urbe Epimenide oriundus. Cicero noſter [Tuſcul. 5.] 16
hujus Philoſophi doctrinam miris efferens laudibus, neſcire ſe dicit, majorne in eo fuerit doctrinæ à diis datæ copia; an malitiæ, qua perſequebantur illum æmuli, crudelitas. Revera enim ſecundùm Pythagoræ ſententiam, QUO QUIS familiarior & acceptior diis eſt, eò magis eſt injuriis & odiis hominum obnoxius.

* *Græcos.* † *Atticus.*

Profert mores plerumque oratio, & animi ſecreta detegit. Fab. lib. 11.

Cùm eſſet ergo, ut dixi, Anacharſis natione Scytha, quæ gens apud * Romanos maximè barbara habebatur, † Romanus quidam improbus laceſſere verbis philoſophum cupiēs, idque

idq; opere aggreſſus, improbitate ſcilicet potiùs, quàm ignorantia impulſus: ORATIO quippe improba malæ mentis præco eſt: Tum ergo Romanus ille philoſophum aggreſſus: Fieri non poteſt, inquit, Anacharſi, ut ſis natione Scythes. Neque enim virum tam eloquentem terra tam barbara poteſt gignere. Qui reſpondens Anacharſis; Rectè, inquit, loqueris, & verbis hac in parte tuis aſſentior, quanquam ſententiam non approbo.† Tu enim me & ob patriam malam vituperare, & ob vitam bonam laudare juſtè potes: Ego verò te ob vitam malam (turpemque) accuſare, & ob patriam bonam prædicare longè juſtius poſſum. Qua in re teipſum judicem pati poſſum, uter ſcilicet noſtrum plus ſit habiturus ſeculis venturis gloriæ: tune qui Romæ natus tanquam barbarus vivis; An ego, qui natus barbarus, tanquam Romanus vivo. Siquidem IN HUJUS vitæ quaſi pomario malus viridis & pomifera, quàm * libanotis arida & humi ſparſa eſſe malo.

Sermo vanus vanæ conſcientiæ judex eſt. Auguſtin. ſerm. 3. ad fr. in erem.

Exprobranti, quod Scytha eſſet: at mihi, ait, dedecori eſt patria, patriæ tu. Laert. 1.

Injuriam perpeti, quàm i. rogare eſt præſtantius. Arnob 1.

Μίαν ξεῖνε πατρίδα κόσμον ναίομεν, ἓν θνατοὺς πάντας ἔτικτε χάος. Melcag. epigr. lib. 3.

Non ubi prognatus, ſed ut moratus quiſque ſit, ſpectandum. Apul Apolog. 1.

Virtute oportet, non genere certari. Cic. Verrin. 5.

Qui ſis, non unde natus ſis, reputa. Liv. lib. 1.

Studiorum ſalutarium, etiam circa effectum, laudanda tractatio eſt. Sen. Vit. beat. 20.

* *platanus. L.*

† *Athenis.*

Cum autem plurimos Anacharſis annos † Romæ & in Græcia verſatus, & ætate jam provectior eſſet; amore impulſus patriæ, reverti in Scythiam ſtatuit, in qua tum frater ipſius nomine Calvidas, titulo quidem Rex, at reipſa tyrannus, imperabat: Quem cum philoſophus in tyrannum degeneraſſe, regnumque peſſimè moratum videret; ſanis fratrem conſiliis corrigere, & præclaris (populum) legibus inſtruere conatus eſt: Quo animadverſo, ut qui novos vivendi induceret ritus, publico barbarorum decreto fuit interfectus. NULLUM enim certius ſignum (& argumentum) eſſe ſtatuas, Pollio, reipublicæ vitiis refertæ, quàm bonorum (& virtuoſorum) vel cædes vel exilia.

Fruſtraniti, neque aliud ſe fatigando niſi odium quærere, extrema dementia eſt. Sal. Catil.

ἀεὶ μὲν αἰχμητῆρσι νέος ἀνδρῶν ἐνὶ μεγάρῳ, οἱ δ' ἐθέλουσι καὶ ἀτεχνέστεροι πείθεσθαι. Oppian. ἁλι. α.

Arduum eſt eodem loci & potentiam & concordiam eſſe. Tacit. annal. 4.

Conſuetudinis amor magnus eſt. Symmach. relat.

Vitia virtutem ſemper impugnant. Lact. 7. 10.

Eſſe inter nocentes innoxium, crimen eſt. Cypr. 2. ep. 2.

Cum autem ad ſupplicium raperetur philoſophus; acerbiſſimam ſibi mortem eſſe oſtendit, neque ſine magno ſe animi cruciatu vitam relinquere dixit, quibus commotus quidam: Cum & virtute præſtes, inquit, Anacharſi, & ſapientia, & natu præterea ſis grandior: non mihi videris debere dolorem capere, quòd tibi ex vita hac ærumnoſa migrandum
167 eſt. Nam & VIRTUTE excellentem virtute præſtantium, quibus hic mundus caret, ſocietatem expetere, & ſapientem aliorum commercium ſapientum, qui in hoc mundò nulli ſunt, * optare; & ſenem parvi decet vitæ jacturam pendere, cum quantis in laboribus agatur vita (uſu edoctus) noverit. STULTITIÆ quippe genus videtur, ſi is, qui iter & longum

Luctuoſiſſ. genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Plin. 1. ep 12.

Probi viri mens cuſtos ac promaconda eſt virtutis dogmatum. Philo deter. poti. inſid.

In venatu à fratre ſagitta percuſſum interiiſſe Laert. l. 1.

Non poteſt turpis mors forti viro accidere, neque miſera ſapienti. Cic. in Saluſt.

οἱ ἀγαθοὶ τοῖς ἀγαθοῖς φίλοι. Plato in Lyſid.

Tota Philoſophorum vita commentatio mortis eſt. Cic. Tuſc. 1.

* *omni voto expetere.*

Omnes philoſophi dicebant, non quemadmodum ipſi viverent, ſed quemadmodum vivendum eſſet. Sen. Vit. beat. 18.

gum & periculoſum peregit, finem ſe videre illius & ploret & doleat.

Ei reſpondens Anacharſis; Bona verba, inquit, amice loqueris; atque utinam monitis tua vita reſpondeat! Sed hoc mihi dolet, quod in hoc conflictu & intelligentia ad illa aſſequenda, (& ſenſu ad illa deguſtanda,) & tempore, ut gratiam tibi referam, deſtituor. Scito enim NULLA eloquentia humana morituri cogitationes explicari poſſe. Ego morior, & quemadmodum vides, ob ſolum virtutis ſtudium interficior: Sed nihil majori mihi dolori eſt, quam quod fratrem Calvidam ulciſci non poſſum. IN HOC enim mihi videtur conſiſtere omnis felicitas, ſi injuriam immerenti illatam ulciſci homini, antequam vita privetur, liceat. LAUDABILE quidem eſt philoſophum injurias ignoſcere, quòd facere veri & virtute excellentes philoſophi ſolent. Veruntamen INJURIARUM, quas homines injuria affecti condonamus, ultores deos juſtos eſſe æquum erat. Eſt enim INDIGNISSIMUM, vitam bono viro à tyranno eripi, ejusq; amicos nunquam pœnas tyranni videre. Hic mihi Philoſophus, Pollio, in ulciſcenda injuria ſummam hujus mundi felicitatem videtur collocaſſe.

* De Sarmatis.

Aſiam majorem † Caucaſus, ut Coſmographi dicunt, mediam dividit, ab India incipiens, & in Scythia deſinens, & pro diverſitate accolarum diverſa ſortitur nomina; Inprimis verò latera Indiæ obverſa, à diverſis habitantur gentibus. QUANTO magis enim * montoſæ ſunt regiones, tantò magis barbaras gentes alunt. Inter alios autem populos, montis illius accolas, Sarmatæ ſunt; terramq; Sarmatiam Tanais fluvius (alluit &) rigat, & provincia propter frigoris aſperitatem vini minimè ferax eſt, licèt nulla toto Oriente gens ſit illius avidior. REI quippe alicujus privatio vehementioris incentivum eſt deſiderii. Eſt autem gens Sarmatarum bellicoſiſſima, licet armis neutiquam inſtructa, neque cibis delicatis; multò minus verò veſtimentis delectatur pretioſis. Totam quippe hujus vitæ felicitatem in eo ponit, ut vino (impleatur &) exaturetur.

Anno ab V. C. CCCXIIX. majores noſtri contra Sarmatas aliasque nationes barbaras L. Pium conſulem miſerunt; cumque variæ fuiſſent inter illos fortunæ vices, poſtquam inflammatum fuerat bellum; ad inducias tandem deventum 168
eſt,

Naturale eſt mali ſui ſine gaudere. Sen. epiſt. 78.

Alia ſententia domeſtica, alia forenſis: In fronte oſtentatio eſt; intus veritas occultatur. Cic fin. 2.

Acceſſus mortis maximam perturbationem affert. Sen. Epiſt. 30.

Acerbius omni ſupplicio eſt, ſi noxio impunitas differatur. Apul. de philoſ.

Lenta vindictæ dilatione oritur animi, prope dixerim, furor. declam. 12.

Vindictam quantumvis tardam, ſi ſemel moveatur contra noxios, nemo poteſt effugere Philo Vit. Moſ. 1.

Quoties homicida punitur, non eſt remedium, ſed ſolatium vindicati. Sidon. 8. 11.

Laſo doloris remedium inimici dolor. Mim.

Dilatio vindictæ afflictorum animos enervat: improborum auget audaciam. Plut. de ſero punitis.

Non ſit exactor vindictæ, qui petitor eſt veniæ. Leo Serm. quad. 5.

Vltio doloris confeſſio. Sen. 2. de iras.

* *Herodot. de Scythis lib. 1.*

ὅλας δὲ πολεμίους δρᾶσαι κακῶς θέλῃς, οὐδεὶς ἐμποδὼν κεῖται νόμος. Eurip. Ion.

† *Taurus, ubi ſe quoq; exuperat, Caucaſus dicitur. Plin. 5. 27.*

Conſtat in omnibus locis & ignavos & ſtrenuos naſci. Veg. c. 2.

* *monſtroſa.*

Locorum aſperitas hominum quoque ingenia durat. Curt. lib. 7.

οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους τοὺς πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν καὶ πιεῖν. Ariſtoph. Acharn.

Prius Scythæ ebrietate, quàm bello vincuntur. Iuſtin. 1.

Non minoris periculi eſt carere deſideratis, quam abundare conceſſis. Leo Serm. quadr. 11.

Magna pars non aliud vitæ præmium intelligit. Plin. 2. cap. 62.

Aſtus pollentior armis. Sil. l. 14.

Scytharum eſt immoderate bibere. Ælia. lib. 2.

Ebrietas publica acerrimas gentes & bellicoſas hoſti tradidit. Sen. ep. 84.

οἶνος καὶ Κένταυρον ἀπώλεσεν. Nicarch. epigr. lib. 2.

Simius & Elephas ſi vinum biberint, hic ſui roboris obliviſcitur, ille verſutiæ. Ælian. lib. 2.

eſt, omneſq; Sarmatarum reguli & ſeſe & ditiones ſuas imperio ſubjecere Romano, tantùm quod vino fuerant in convivio à L. Pio Conſule expleti. Finito autem bello, totaque Sarmatia Romanis ſubjecta, Conſul Romam reverſus, laboris præmium, uſitatum ſcilicet petiit triumphum. Sed non tantum repulſam paſſus eſt; verùm etiam criminis pœnas publicè ſecuri percuſſus perſolvit, & in tumuli ambitu hujuſmodi epitaphium, decreto juſſuq; Senatus, fuit poſitum.

Sarmatiæ domitor jacet hic Pius; urbis ut anno
Huic ter centeno victoria buq; noveno
Contigit, Auſonio non Marte, ſed arte Pelaſga;
Aſtu non haſta; menſa, non militis enſe;
Bellica non inter ſudando pericla; ſed inter
Lauta quieſcendo bellaria, pocula Bacchi,
Non Martis jacula exerto vibrando lacerto.
Ergo triumphalis lauri pro munere, vitam
Truncatus caput infelici funere clauſit.
Hoc voluère patres Romani extare ſepulcrum,
Ut Ducibus foret exemplum ſpeculumq; futuris.
Nam juſtis hoſtes precibus placare, vel armis
Vincere, non vitiis his delitiiſq; decorum eſt,
Una quibus cordi eſt Romana gloria gentis.

Cùm ergo ingenti Romanis dolori (& indignationi) eſſet temerarium Conſulis factum; infelicis ſupplicio, poſitaq; in tumulo ipſius infami illa ſcriptura non fuère contenti; ſed tota urbe præconio facto, quicquid L. Pius egerat, irritum Senatus declaravit (& antiquavit.) Erat enim lex antiquiſſima, ut qui ſecuri publicè condemnatus feriebatur, ejus etiam autoritas, quam Romæ habuerat, auferretur. Præterea Senatus literis ad Sarmatas datis, fide illos abſolvit publica, qua ſubjectos ſe fore Romanis promiſerant, priſtinamq; illis reſtituit libertatem; quod factum, quia non conſueverant Romani generoſi imperia vino (dulci) hoſtes inebriando; ſed proprium in campo ſanguinem effundẽdo, parare. Hæc dixi, quòd meo judicio L. Pius Coſ. Sarmatas omnem in eo felicitatem collocare vidit, ſi vino ſeſe ingurgitarent (& implerent.)

De Chilone

169 Decima quinta Lacedæmoniorum dynaſtia *, cùm eſſet Medorum Rex Dejoces, Lydorum Giges Chaldæorum Merodachus, Macedonum Argeus, Romanorum Tullus Hoſtilius, olympiade † CXXVII. fuit * Athenis Philoſophus natione

Fraus fructum non habet. Iſid. 12. orig. 7.

Es vitoria ſin gloria y alabanza La que por baxo termino ſe alcanza. Araucan. 2. pag. 292.

Urbs a filio Martis condita, armis bella (non poculis) gerere debet. Val. Max. 6. 5.

Bellandum eſt aſtu, levior laus in duce dextræ. Sil. lib. 5.

Facilis victoria de madidis & blæſis, atq; mero titubantibus. Iuvenal. Sat. 15.

Non fraude neque occultis; ſed palàm & armatus P.R. hoſtes ulciſcitur. Tacit. annal. 2.

Nil refert, armis contingat palma dolisve. Prudent. hamartig.

Χαὶ δὲ ποι· ... ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν. Pindar. Iſt. 3.

Præſtat honeſtè vinci, quam nefariè vincere. Nazi. orat. 21.

Romani neque timeri, neque decipi hoſtem voluere. Val Max. 3. 4.

Optimus ille militiæ, cui poſtremum eſt primumque tueri inter bella fidem. Sil. lib. 14.

Vera victoria, quæ ſalva fide, & integra dignitate paratur. Flor. 1. cap. 12.

Illud nunquam apud nos acceptum fuit, nullo diſcrimine virtutis ac doli, proſperos omnes laudari debere bellorum eventus Ammian.

Nobis non placet pretio, aut præmio, aut dolis pugnare. Gell. lib. 1 cap. 8.

Malo me fortunæ pœniteat, quàm victoriæ pudeat. Curtius lib. 4.

Apud Pœnos & Græcos fallere hoſtem, quàm vi ſuperare glorioſius Livius lib. 42.

Summa fœderum Romanis religio eſt. Hor. 2. 6.

Παῦρ ... φόνου παρποδίου νεφέλαν τρέψαι ποτὶ δυσμενέων ἀνδρῶν στίχας χερσὶ καὶ ψυχᾷ δυνατοί. Pindarus Nem. 9.

Hac prudentia illa imprudentia decori publico fuit convenientior. Vell. lib. 1.

In republ. maximè conſervanda ſunt jura belli. Cic. off. 1.

Non aſtu magis, quàm vera virtute majores bella gerere Liv lib. 42.

El peligro en la guerra es el que honra: y el que vence ſin el, vence ſin honra. Araucan. 1. pag 292.

Πᾶς εἰρωνικὸς ... ἔργοις ... Clem. Stob 302.

Dulcedine vini mitigatos adgreditur Marius Flor. 3. 2.

Vino inebriatorum conſilia expiſcatur Craſſus Diodor lib. 51.

† *Chilon ephorus 55. Olymp. Laert. lib. 4.*

* *Sparta.*

tione Græcus, nomine Chilon, unus è ſeptem ſapientibus, quibus Græci maximè gloriãtur. Illis autem temporibus bella inter Athenienſes & † Corinthios erant acerrima, quod hiſtorias Græcas legentibus manifeſtum eſt. Nam poſt * excidium Trojæ nunquam pax inter Græcos conſtitit, neque tantum fuit bellum, quod Trojanis Græci intulerunt, quanta fuere, quæ inter ſe ipſi poſtea geſſerunt. Porro Græci, qua erant prudentia, publica munia pro cujusque diſtribuebant ingenio; viris nimirum fortibus bella committentes, pacificis gubernationem, ſapientibus legationes ad exteros injungentes. Quamobrem Athenienſes Chilonem ad Corinthios pacis internuncium miſerunt.

Συνάγει καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος. Ariſt. 5. polit. 5.

Exterum timor maximum concordiæ vinculum. Liv. lib. 1.

Aliàs inter ſe bellare ſolitos, periculi ſocietas junxit. Curt. 9.

† *Spartanos.*

* *Xerxem Græcia pulſum.*

Miteſcunt diſcordiæ inteſtinæ metu communi Liv. lib. 5.

Alienigenam d[illegible] pati nemo vult. Curt. lib. 8.

Cùm autem Corinthum Philoſophus veniſſet, & fortè fortuna dies ibi feſtus ageretur; omnes ludo offendit deditos, cùm juniores haltere per campos, ſeniores taxillis per plateas, fœminæ † calculo in hortis, ſacerdotes arcubaliſta juxta templa, ſenatores fritillo in conſiſtoriis, gladiatores pancratio in theatris, pueri per vias talis luderent. In ſumma, omnes Corinthios ludis (diverſis) invenit occupatos. Quo animadverſo, Philoſophus vir graviſſimus, ne verbum quidem locutus, ac ne equo quidem deſcendens, in patriam, legatione non expoſita, rediit.

A proximis quiſque minimè anteiri vult. Liv. lib. 6.

Idonei rebus gerendis præficiendi, non qui magiſtratus ambiunt. Dio. lib. 36.

Qualia ſunt publica civitatum ſtudia, talis eſt vita privatorum. Dio. lib. 5. Alexan. 4. 21.

† *latrunculorum ludo.*

Τυφλὸν ἔχει ἦτορ ὅμιλος ἀνδρῶν ὁ πλεῖστος. Pindar. Nem. 7.

Il giuoco ſcelerato inventor di tutti i mali. Nato da l'otio & d'avaritia humana. Sol per furare altrui la roba e l' tempo. Fia. Alb.

Cùm autem (certiores ea de re facti &) eum perſecuti Corinthii rogaſſent, cur adventus cauſſam non exponeret! Ego, inquit, amici, Athenis Corinthum non parvo cum labore veni; & nunc Corintho Athenas non levi cum offenſione redeo; quod inde poteſtis colligere, quia neminem veſtrûm, quotquot Corinthi eratis, alloquio dignatus ſum. Neq; enim cum luſoribus mihi † perditis, ſed cum gubernatoribus ſapientibus (ac prudentibus) pacem faciendi poteſtas data eſt; nec me juſſerunt Athenienſes fœdus inire cum iis, quorum manus taxillis occupatæ; ſed cum iis, quorum corpora * bello fracta, oculiq; libris (præclaris) legendis hebetati ſunt. QUI enim taxillis præliantur, pacem cum vicinis colere nullo modo poſſunt. Hæc & id genus alia cum dixiſſet Chilon, (iter ſuum proſecutus) Athenas rediit.

Qualeſcunque ſummi civitatis viri ſunt, talis civitas eſt. Cic. de leg. 3.

Facilius eſt errare naturam, quàm diſſimilem ſui Princeps poſſit Remp. formare. Caſſ. 3. 12.

Luſus perdere rem charam, tempora noſtra, ſolent. Ovid. 2. triſt. Vide Lucr. Marin. lib. 2. cap. 25.

† *nullius judicij. l.*

Opus non ex ſe, ſed ex cauſa fit crimen. Sarcsb. 1. 4.

In natura ſua bona ſunt, quæ vitio malè utentium nocent. Sen. 5. nat. quæſt. 18.

* *laboribus bellicis.*

ἡ παιδιὰ ἄνεσις τῆς ψυχῆς, καὶ ἀνάπαυσις τῶν φροντίδων. Iulian. Cæſar.

Non ad ludum & jocum; ſed ad ſeveritatem potius facti ſumus. Cic. off. 1.

Supervacua de utilibus oratio eſt, quando omnium auditorum conſpirat ad deteriora conſenſus. Ioſeph. 2. bell. 16.

Scito (ergo) mi Pollio, pro ſumma felicitate Corinthios habuiſſe, dies noctesq; ludẽdo cõſumere, quod non ceu joco dictum accipias. Mihi n. Græcus quidam, cùm eſſem Antiochiæ, dixit majori Corinthum felicitati tribuere ludendo vincere, quàm ducem Romanum triumphum adipiſci. Nam omnibus

Corinthiorum felicitas in ludendo ſita.

Abeunt ſtudia in mores. Ovid. epiſt. Sapph.

Αἱ πόλεις ἐπαινοῦσιν οὐ τὰ βέλτιστα, ἀλλὰ τὰ αὐτοῖς βέλτιστα. Ariſt. probl. 27. 5.

Digitized by Google

mnibus Corinthii in rebus cordati tẽperanteſq; fuiſſe perhibetur, præterquã in ludis, † in quibus aliquãto fuêre leviores.

† quibus ad vitium uſque fuêre deditè.

Σκῶν πᾶς ὁ βίος, καὶ παίγνιον. Epigram.lib.1.

170 Fuſius mihi reſpondere videor, quàm vel tua, mi Pollio, poſtulabat quæſtio, vel etiam mea patiebatur valetudo, qua ſum omnino tenuiſſima: ut tibi iſtic faſtidium allatura videatur lectio, cùm hic moleſta mihi fuerit ſcriptio. Itaq; ſummatim referam cæteros, qui mihi in mentem venient, qui variis diverſiſq; in rebus ſuam poſuêre felicitatem.

Nullus Philoſophorum fuit tam Inanis, qui non videret aliquid ex vero. Lact. 7. 7.

Plurimis occupatus recuſat literas longiores. Sym. 1. 17.

Dum tibi roganti volui obſequi verecundia negandi, ſcribendi impudentiam ſuſcepi. Cic. orat. extrem.

Laert. Anacharſidi tribuit.

Τὸ πλωτὸν ζωὴ τύχας πότμου σοφίας, ἀέλπτων. Pindar. Pyth. 3.

CratesPhiloſophus felicitatem in proſpera poſuit navigatione; FIERI non poſſe inquiens, ut qui navigat, plena fruatur lætitia, cogitans ſcilicet ſecum * inter mortem & vitam præter tabulam nihil intereſſe. Quam ob cauſſam nunquam feliciorem ſe animus ſtatuit, quàm ubi mare permenſus tempeſtuoſum (& periculis defunctus) ex portu fluctus conſpicit.

Felicitas poſita à Crate in proſpera navigatione

Et prope tam lethum, quàm prope cernit aquam. Ovid. 2. am. 11.

Nulla voluptas navitis major, quàm quando ex alto procul terram conſpiciunt. Plaut. Menæch. nu la volupt.

Stilpo Philoſophus felicitatem in amplitudine potentiæ poſuit, VIRO, inquiens, qui parum poteſt, parum valet, parum habet, in juſtè vitam à diis longævam concedi. Eum enim ſolum FELICEM, cui ad reprimendos hoſtes, & ſublevandos ac remunerandos amicos, potentia adſit.

A Stilpone in potentia. Laert. 6.

Genus eſt mortis malè vivere. Ovid. 3. Pont. 4.

Quæ poteſt eſſe jucunditas vitæ ſublatis amicitiis? Cic. pro Planc.

Simonides Philoſophus felicitatem in eo poſuit, ſi quis gratia apud cives valeat: VIRIS moroſis & pravi ingenii in ſylvas migrandum, inquiens, ut inter beſtias habitent. NULLA enim in hac vita felicitas cum hac conferenda eſt, ſi quis omnibus ſe civibus carum eſſe videat.

A Simonide in gratia.

Libram publici favoris nil niſi grande momentum ſolet inclinare.

Βούλου δ' ἀρέσκειν πᾶσι, μὴ σαυτῷ μόνον. Proverb.

Nullius boni ſine ſocio jucunda poſſeſſio eſt. Sen. ep. 6.

Archita Philoſophus in eo felicitatem poſuit, ſi quis prælio victor evaderet; HOMINEM, inquiens, naturaliter adeò ſui eſſe amantem, & voti potiundi cupidum, ut ne in minimis quidem rebus & ludicris vinci velit. ANIMUS quippe humanus ſponte omnes hujus vitæ labores perfert, tantùm cogitans fore aliquando diem, quo victoria potiatur.

Ab Archita in victoria.

Victoria dulcis fortibus. Prudent. contr. Symm. 2.

Ὁ νικῶν δὲ λοιπὸν ἀμφὶ βίοτον ἔχει μελιτόεσσαν εὐδίαν, ἀέθλων γ' ἕνεκεν. Pindar. Olymp. 1.

Quod quiſque præ cæteris petit, id ſummum eſſe judicat bonum. Boet. 3. conſol. 2.

Gorgias Philoſophus in audiendis rebus jucundis felicitatem poſuit; NON TANTO, inquiens, dolori eſſe corpori plagam gravem, quanto dolori animæ eſt verbum aſperum. NEQUE enim ullus adeò concentus aures titillat, ut animum jucunda permulcet oratio.

A Gorgia in oratione jucunda.

Themiſtocles ejus vocem libentiſſime audire ſe dicebat, à quo ſua virtus optimè prædicaretur. Cic. pro Archi.

Chryſippus Philoſophus felicitatem in extruendis ſplendidis ædificiis poſuit; HOMINUM, affirmans, nullum relinquentium ſui monimentum, vitam mortemq; nihil à beſtiarum vita aut morte differre. Clara verò & ſplendida ÆDIFICIA nihil eſſe, quàm immortales animorum nobilium præcones.

A Chryſippo in ædificiis ſplendidis.

Fama petitor vires ſuas excedit, & non quid poſſit, ſed quid aliis placeat, attendit, & illud feſtinat implere. Saresb. 8. 2.

Quatenus nobis denegatum diu vivere, relinquamus al quid, quo nos vixiſſe teſtemur. Plin. 3. ep. 7.

Anti-

Ab Antiſthene in fama glorioſa.

Fama ac fidei damna majora ſunt, quàm quæ æſtimari poſſint. Liv. lib. 3.

Σῆπε σεαυτῷ δόξαν ἐγκαταλιπεῖν. Proverb.

Antiſthenes Philoſophus in fama poſt mortem ſuperſtite felicitatem ſtatuit; NON POSSE, inquiens, ullam verè dici jacturam, niſi ubi fama perit. PARVI enim viro cordato æſtimanda mors eſt, ſi ſuperſtitem relinquat virtutum ac rerum geſtarum famam.

Ab Euripide in Conjuge venuſta.

Sunt iſta bona, ſed conſequentia ſummum bonum, non conſummantia. Sen. vit. beat. 15.

Cuncta divitiæ in concordia conjugis & mutuo amore ponendæ. Apul. apol. 2.

Euripides in eo felicitatem conſtituit, ſi quis uxorem habeat formoſam; ANTE tempus, quàm verba inquiens defutura illi, qui moleſtias ex conjugis deformitate perceptas velit exponere. Veriſſimè enim QUI CONJUGEM & virtute & forma præſtantem nactus eſt, nihil habet amplius, quod in vita deſideret.

A Sophocle in prole generoſa.

Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno cenſum nutrit hæredi. Boet. 2. conſol. 4.

Δι᾽ ὑπερβολὰς μὲν οὖν εὐτεκνία, πολυτεκνία, εὐγηρία. Ariſtot. Rhetor. 1. 5.

Sophocles felicitatem in eo poſuit, ſi quis liberos habeat, qui Patri ſuccedant; MISERIAM ejus, qui liberis caret, omnes ærumnas longè ſuperare affirmans. SUMMA enim felicitas eſt honore & opibus in hac vita affluere, & poſtquam ſatis illis uſus ſis, filios hæredes relinquere.

A Palæmone in eloquentia.

Magna eſt admiratio copiosè ſapienterque dicentis. Cic. off. 2.

Cui tam cumulatus eſt honor, quàm palma dicendi? Sym. 1. 90.

Palæmon felicitatem in eloquentia collocavit, ſanctè affirmans, eum QUI LOQUI omnibus de rebus neſciat, beſtiis potiùs, quàm hominibus cognatum eſſe. Nam ex multorum ſententia NULLA in hac miſera vita felicitas orationis ſuavitati vitæq; honeſtati æquiparanda eſt.

A Themiſtocle in natalium ſplendore.

Impoſita nobilibus neceſſitudo, ne à majorum virtute degenerent. Boet. 3. conſol. 6.

Virtute decet, non ſanguine niti, Claud. 4. Coſ. Hon. 220.

Themiſtocles felicitatem in eo ſtatuit, ſi quis genere ortus ſit nobili; VIRUM inquiens ignobili ſtirpe ortum non videri eſſe obligatum, ut (virtute &) fama clarus nitatur evadere. Etenim VIRTUTES & res geſtæ majorum, ſtimuli ſunt, 172
quibus ad res magnas excitantur poſteri.

Ab Ariſtide in opum abundantia.

Μακάριος, ὅς τις οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει. Menand. Stob. 821.

Suave eſt è magno tollere acervo. Horat. 1. Sat. 1.

Ariſtides felicitatem in abundantia conſtituit bonorum temporalium; OPTIMUM factu eſſe inquiens, ut cui ad victum cultumque corporis neceſſaria deſunt, è vita migret, (& tumulo ſe ſponte condat.) Is enim SOLUS dicendus eſt in mundo felix, quem nulla cogit neceſſitas fores adire vicini.

Ab Heraclito in pecuniis.

Χρήματ᾽ ἀνήρ. πτωχὸς δ᾽ οὐδεὶς πέλετ᾽ ἐσθλὸς, οὐδὲ τίμιος. Scholiaſt. ind.

Εὐδαιμονίαν νομίζω τὸ πολλὰ ἔχειν καὶ δαπανᾶν. Xenoph. Stob 821.

Largitio fundum non habet. Cic. off. 2.

Qui indocto negotium prolixitatis injungit, ægrè ferre non debet, ſi non tam eloquentes epiſtolas recipit, quàm loquaces. Sidon. 7. 2.

Vt incipiendi ratio fuit, ſic ſit deſinendi modus. Cic. off. 1. extrem.

Non minus magna virtus eſt, ſcire deſinere, quàm ſcire dicere. Sen. 9. controv. 5.

Perexigua ſunt, quæ fortunatiſſimis ſummam beatitudinis detrahunt. Boet. 2. conſol. 4.

Heraclitus felicitatem in poſſidendis ſtatuit theſauris; PRODIGUM inquiens & nepotem, quantumvis locuples ſit, omnibus ſemper eſſe importunum. IS demum enim PRUDENS videtur, qui ad neceſſitates futuras abditum aſſervat theſaurum.

Jam pridem ad te, mi Pollio, credo allatum eſſe, ſeptimum jam menſem me laborare quartana, & ita me dii immortales ament! ut hoc ipſo momento, dum hæc ſcribo, manus tremit, quod febris accedentis ſignum eſt: quæ me res finem tuæ quidem petitioni; non autem meo coget imponere deſiderio.

INTER

INTER veros enim amicos, etiamſi mutua ceſſent obſequia; non tamen idcirco refrigeſcere amorem decet mutuum.

Quòd ſi quæris, mi Pollio, de his, quæ dixi, quid ſentiam, & ad quam expoſitarum opinionum magis inclinem; Ego in hoc mundo quenquam felicem eſſe poſſe nego: ſin autem aliquis eſt; ævum jam cum diis agit. Propoſitâ enim hinc via plana, ſicca & illimi; illinc confragoſa, lutoſa & lapidoſa; PRÆCIPITIUM potius malorum, quàm ſecuritatem bonorum vitam hanc appellabimus. Unum tantum modò dicam, quod quorſum ſpectet, diligenter velim perpendas. SI QUAM inter fortunæ turbines eſſe in hoc mundo felicitatem audemus dicere; SOLUM illum felicem dicemus, quem ſua de barathro adverſitatem extulit prudentia, & in culmine poſtea felicitatis conſervavit ſolertia.

Non libet, & ut maximè libeat, non licet plura addere, niſi quòd Deos precor immortales, ut & te cuſtodiant, & malam ab utroque noſtrûm abigant fortunam. Cùm tam procul abſis in Bythinia; optare te ſcio, ut ſi quid hîc novi eſt, ad te perſcribam. Sed nihil nunc quidem novi habemus, niſi quòd Carpetani & Luſitani in Hiſpania vehementer tumultuantur. Ex Illyrico nunciatur planè quietos eſſe barbaros, quam-
173 vis militem, qui militibus præſidet, formido nõnulla inceſſit, quòd totam illam oram peſtilentia pervagata eſt. Veniam, mi Pollio, dabis † inſcitiæ meæ, quoniam vix animi compos ſum. Adeo quippe SÆVUM malum eſt quartana, ut cum ea qui conflictatur, (omni deſtitutus voluptate) nulla in re poſſit acquieſcere.

Mitto tibi duos equos lectiſſimæ nobilitatis, qui ex ulteriore adducti ſunt Hiſpania. Præterea duos tibi mitto crateras aureos magni pretii, Alexandria allatos; Cuperem medius fidius etiam mittere tibi duas vel tres horas, quibus quartana me excruciat, de XII. illis, quibus paroxyſmus durat.

Salve à Fauſtina mea, & hujus meiſque verbis ſalvere jube Caſſiam matrem tuam, viduam grandævam & præſtantiſſimam. Marcus Imp. Rom. m. p. ſcr. & denuò plurima ſalute Pollionem amicum veterem impertit.

CAPUT XLI.

Non oportere Principes & magnates corporis elegantia & pulchritudine ſuperbire: (Thebanos eximiæ pulchritudinis mares, & extremæ deformitatis fœminas o-

Tanto brevius omne, quanto felicius tempus. Plin. 8. ep. 17.

οὐδεὶς πάντ' ἐστὶ πανόλβιος. Theogn.

Nihil tam magnum, quod perire non poſſit. Sen. 6. benef. 31.

Niſi ſtabili bono beatus eſſe nemo poteſt. Cic. Tuſcul. 5.

ῥοαὶ δ' ἄλλοτ' ἄλλαι εὐθυμιᾶν τε μέτα καὶ πόνων ἐς ἄνδρας ἔβαν. Pindar. Olymp. 2.

Ipſa magnæ felicitatis tutela ſolicita eſt. Sen. Polyb. 18.

Θεῶν μὲν ἐκτὸς οὔτις εὐτυχεῖ βροτῶν. Lucian. Stob. 821.

Vita beata conſiſtit in altitudine ſapientiæ, ſuavitate conſcientiæ, virtutis ſublimitate. Ambroſ. 2. off. 5.

Sunt homines natura curioſi, & qualibet nuda rerum cognitione capiuntur. Plinius 5. ep. 8.

Vaga mens hominis, & quietis impatiens, & novitate rerum lætiſſima. Sen. ad Helv. 6.

Robur valentiam, pulchritudo celebritatem, ſalubritas voluptatem præſtat. Boet. 3. conſol. 2.

† *valetudini.*

Quorundam flagellis quartana diſcuſſa eſt. Sen. 6. benef. 8.

Nullam jucunditatem triſtis morbi ſenſus admittit. Symm. 8. 18.

Ὡς μέγα τὸ μικρὸν ἐν καιρῷ δοθέν. Proverb.

Suarum rerum munifici moram non ferunt largiendi. Sym. 1. 3.

Principum beneficia ut majeſtate præcellunt, ita mutuum non requirunt. Auſon. Gratiar. act.

Qui amanti nugas ſuas & deliramenta committit, non debet formidare judicium. Sym. 1. 41.

ἡ χάρις, ὥσπερ ἡ σελήνη, ὅταν πλεία γένηται, καλὴ φαίνεται. Phil. Stob. 277.

Illis, qui prometuerunt, juſtum eſt, & eis, qui indigent, ſubvenire plum. Sareſb. 8. 4.

Φειδὼ βασιλικόν ἐστι καὶ ἄλλο, ἄλλο τε ἐὼ μετ' αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κάλλος αὐτῷ. Xenoph. Sympoſ.

οἱ δ' ἔχει κάλλος ἔχων μορφὰ παραμεύσεται ἄλλων, ἐν ἀέθλοισι ἀριστεύων ἐπέδειξεν βίαν, θνατὰ μεμνάσθω περιστέλλων μέλη, καὶ τελευτὰν ἁπάντων γᾶν ἐπιεσσόμενος. Pindar. Nem. 11.

 dio

Digitized by Google

dio habuiſſe ; Principes immortale ſibi nomen, non forma præſtantia , ſed rerum geſtarum celebritate peperiſſe.)

De his ut libitum cuique fuerit , opinetur. Plin. 18 2.

Euſeb. Chron vide.

Græci de modico negotio magna prædicant. Auguſtin. faſcic. temp.

Vetuſtiſſimum oppidum Bœotia Thebæ quod rex Ogyges ædificavit. Varro 3. de re ruſt.

† [illegible] fol. 9.

† Thebæ Ægyptiæ [illegible] Bœotiæ [illegible] Epigram. lib. 3. Apul. aſin. aur. 4.

Nullum figmenti genus veri poſſeſſoribus convenit. Macrob. 1. Somn. 2.

QUo tempore apud Hebræos Joſua triumphabat ; Dardanus ex magna Græcia in Samothracen commigraverat ; Agenoris filii ad quærendam Europam ſororem profecti erant ; in Trinacria Siculus regnabat , de cujus nomine Sicilia deinde appellata fuit : Tum ergo in Ægypto , Aſiæ majoris regno , Thebæ urbs ampliſſima à Buſiride rege, de quo multa Diodorus Siculus † lib. 1. Bibliothecæ narrat, conditæ ſunt. Plinius lib. 36. hiſtoriæ naturalis, (cap. 14.) & Hom. Iliad. α. & Statius tota Thebaide mira de urbe † Thebarum referunt, quod non parvi, ſed magni æſtimandum eſt. AUTHORES enim tam graves non veriſimile eſt, cùm ſeria tractarent, figmenta ſcripturos fuiſſe.

Thebarum admiranda.

† *ad XL. milliaria.*

* *paſſus. Babylone altitudo muri L. cubitorum eminet ſpatio. Curt lib 5.*

Pauſan. lib. 9. Diodor. libr. 1. & Strabo lib. 17. ex Iliad. 9.

Vetus Thebe centum jacet obruta portis. Iuvenal. 15.

Sic dividua fluenta partitur , ut præbeant mœnibus circumfuſa præſidium, Infuſa commercium. Sidon. 1. ep. 5. de Ravenna.

Thebarum ambitum † CXL. ſtadia complexum, muros XXX. * ſtadia altos, VI. latos fuiſſe tradunt : Urbem item centum portas ferunt & munitiſſimas & magnificentiſſimas, & quamlibet earum ducentos ſublimes in equis & curribus viros cuſtodiæ gratia habuiſſe; flumine mediam urbem interfluente magno , quod molendinorum & piſcium copia plurimum urbi commodabat. Cùm eſſent Thebæ florentiſſimæ, ad CC. millia domorum habuiſſe dicuntur , & quod maximum, ſepulti ibi fuerunt omnes Reges Ægypti, & ut Strabo dicit de ſitu orbis , Thebis jampridem ab hoſtis everſis , inventæ ibi ſunt circiter † LXXVII. ſepulturæ Regum priſcorum. Eſtq; memorabile, quòd omnia illa monumenta Regum erant virtute præſtantium. Erat enim MOS Ægyptiorum ſanctiſſimus, ut Regi, qui dum viveret malus erat , ſepulturæ honos defuncto negaretur.

† *XL.*

Amplificatrix veri vetuſtas. Pacat. paneg.

Tyrannos malè de rep. meritos condi ſepulchro non decebat , ideoque inſepulti abjiciebantur. Alex. 6. 14.

Numantia ſummum , ſi viros æſtimes, Hiſpaniæ decus Flor. 2. 18.

Senectus in homine venerabilis , in urbibus ſacra eſt. Plin. 8. ep. 14.

Celebritas.

† *Hieroſolymam ſacroſanctam. G.*

Agrigentini ædificant quaſi ſemper victuri, & comedunt quaſi ſemper morituri. Ælian. lib. 12.

Ornat regnum , quod fuerit ſingulariter toto orbe nominatum. Caſſ. 2. 39.

Conſuetudines quæque

Suus cuique mos , ſuus cuique ritus eſt. Symm. relat.

Ante conditam potentiſſimam urbem Numantiam in Eu- 174
ropa , opulentam Carthaginem in Africa, felicem Romam in Italia , pulchram Capuam in Campania , magnam Argentinam in Germania , & à multis occupatum † Æliam in Palæſtina , ſolæ Thebæ toto terrarum orbe erant celeberrimæ. Fuerunt enim Thebani apud omnes nationes clariſſimi, tum propter opulentiam, tum propter ædificiorum ſplendorem, tum denique, quòd in ſuis legibus ritibusque multa habuerunt ſingularia. VIROS enim ſingulares, etiam nolentes, paſſim notos ſua reddit ſingularitas.

Home-

Digitized by Google

Homerus Thebanos quinque habuiſſe conſuetudines refert, ab omnibus cæteris populis diverſiſſimas.

Fidem autor vendicet. Val. Max. lib. cap. 8.

Prima erat, quòd cùm impleſſent quintum annum, omnibus pueris ferro candente ſignum in frontibus inurebant figura literæ T. Volebant enim, ut ubicunq; eſſet, Thebanus ex ſigno T. apud omnes cognoſceretur.

1. Stigmate notandi pueros.

Aliorum dicta recenſeo, plura ſcribo, quàm credo. Sylv. 71.

Non recipio ad me veri iſtius periculum. hiſt. Boh. 6.

Ambroſ. 3 de virginit.

Secunda, quòd Thebis omnibus pueris poſt bimatum † vertebras eximebant * genuum, ut pedes haberent ad inceſſum leviores; cujus rei cauſa erat, quòd Ægyptii pro diis habebant beſtias; unde quoties Ægyptius aliquis iter faciebat, nunquam equo vehebatur, ne deo ſuo inſidere videretur.

2. Pedibus ambulandi, vel poplitibus nudis incedendi. Arnob. Philo de vita contemplat.

† *faſcias:*

* *genuum tenus tunicas decurtabant.*

Hoc verè dictum ſit an falsò, ſuo imputetur autori. Hieron. Eccleſ. lib. 3.

Tertia, quò cives Thebani non ſolùm peregrinorum conjugia vitabant; ſed etiam agnati agnatas ducebant, ut inter conſanguineos firmiora matrimonia, & arctioris eſſent amicitiæ vincula.

3. Conſanguineas ducendi. Alexan. l. 84.

Non omnes nobis uxores ducere licet: nam à quarundam nuptiis abſtinendum eſt. 1. inſtit.

Quarta, quòd nulli Thebano fas erat ædificare domum, quam habitaret, niſi priùs conditorium conſtrueret, in quo ſepeliretur. Qua in re non tam ſingulares (& nimii) quàm viri prudentes (& cordati) mihi videntur fuiſſe, & longè medius fidius nobis prudentiores. SI enim ſinguli binas in dies horas fabricandi ſepulchri cogitationi tribueremus, fieri non poſſet, quin aliquo ſaltem die vitam corrigeremus.

4 Sepulchra extruendi.

Ægyptii magnificè ſepulchra conſtruebant, in domorum ædificatione incurioſi. Rhodig. 17. 20. Diodor. Sicul. lib. 1. fol 47.

Tam rara in amicitiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipſi nobis debeamus conditoria extruere. Plin. 6. ep. 10.

Sepultura honos contemnendus in nobis, non negligendus in noſtris. Cic. Tuſcul. 1.

Quinta, quòd omnes maſculos eximiæ, (& inuſitatæ) pulchritudinis in cunis præfocabant (& extinguebant,) omnesq; puellas nimis deformes occidebant, & deabus immolabant; quando curam rerum humanarum abjicerent dii, mares formoſos & fœminas deformes generari dictitantes. Virum enim nimis formoſum nihil aliud eſſe, quàm * gynandrum, & fœminam deformem nihil à fera ſylveſtri differre.

5. Infantes occidendi.

Μορφὰ θηλυτέρῃσι πέλει καλὸν, ἀνέρι δ' ἀλκή. Bion. 61.

* *umbram fœminæ l.*

* *fœminam imperfectam G.*

Γίνονται γυναῖκες ἀρρενωποί, & ἄνδρες θηλυκοί, Ariſt. 2. de gen. anim. 7.

Sanctiſſimum Thebanorum numen erat † Iſis, qui erat taurus * rufus ad Nilum nutritus; & lex erat, ut viri (fœminæque) rufi (aut caſtaneo colore) omnes mactarentur, &
275 in templo Iſidis immolarentur. Contrarium in animantibus obſervatur. Cùm enim numen ipſorum eſſet taurus rufus; nemini fas erat ullum occidere animal rufum. Ita ſcilicet (apud Thebanos) homines occidere licitum; animalia (bruta) mactare nefas erat. Non ego tanquam rectè factum laudo, quòd infantes Thebani occiderunt; neque ut rectè factum approbo, quòd homines * rufos immolarunt, neque honorem (cultumque) animalibus rufis habitum probo: Sed fœminas ipſis deformes, viroſq; pulchros (tũtæ) abominatio-

Numen peculiare.

† *Apis.*

* *niger.*

Videatur Diodor. Sicul. lib. 1. fol. 79.

Pauci Ægyptiorum rufi inveniuntur, peregrinorum complures. Strabo lib. 17. Plin. 8. 47. Rhodig. 30. 21.

Quod apud alios laudabile, apud alios ſupplicio dignum judicatur. Boet. 2. conſol. 7.

τὴν δ' ὁμιλίαν πάντων βροτοῖσι γίγνεται διδάσκαλος. Eurip. Androm.

* *mares fœminaq; rufa cute inſigniter.*

Laconum lex fuit: μηδένα ἀνδρόπρεπον ἐρᾶσθαι τὴν χροίαν. Quoniam id non virum oſtendere videbatur. Ælian. lib. 14 Scalig. ad Manil. pag. 353.

Rara eſt concordia formæ atque pudicitiæ. Juven. Sat. 6.

Difficile eſt; eundem & corpore eſſe validiſſimo, & animo prudentiſſimo. Dio. lib. 44.

Ce n'eſt qu' inconſtance & que pure menſonge de noſtre pauvre vie aincois de noſtre ſonge. Ronſard. 6. 91.

Externa corporis pulchritudo plena multæ ſuperbiæ & arrogantiæ Chryſoſ.

κάλλος δὲ μόνον ταύτην ἔσχε μοῖραν, ὥστ' ἐκφανέστατον εἶναι καὶ ἐρασμιώτατον. Plato in Phædro.

Τὸ πολὺ κάλλος καὶ φύσει πολλῶν γέμει. Stob. 567.

Forma alienæ libidinis irritamentum. Val. Max. 4. 5.

οὐδὲν ἐπ' ὀφθαλμῶν οὕτως ἀφροδισιακόν, ὡς γυναικὸς κάλλος. Athenæ. lib. 13.

Raram facit mixturam cum ſapientia forma Arbit. pag. 47.

κάλλος καὶ τῆς ῥώμης αὐτῆς ἀρχὴν πέφυκεν. Iſocr. Encom. Helen.

Quatiunt alias ſæpè procellæ atque evertit fortuna domos. Sen. Octav. extrem.

Violentius propulſantur ventis & turbinibus quæcunque ſunt altiora. Cypr. de ſingul. cleric.

Homines brevis & caducæ res naſcimur. Sen. 6. nat. quæſt. 1.

Δύσμορφος αἰὼν μᾶλλον, ἢ καλὸς κακός. Proverb.

L'un meurt, l'autre revit, & tuſiours la naiſſance Par la corruption engendre une autre eſſence. Ronſard. 6. 92.

Ne forma quidem & vires beatum te facere poſſunt: nihil horum non patitur vetuſtatem. Sen. ep. 31

Forma nitor vernalium florum mutabilitate fugacior. Boet. 3 conſol. 8.

ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πλὴν εἴδωλ', ὅσοιπερ ζῶμεν, ἢ κούφην σκιάν. Soph. Ajac.

Supra mortalem felicitatem eſt eundem & valentiſſ. eſſe & ſapientiſſ. Valer. Max. 9. 12.

Πάντες ἴσοι νεκροί. Phocil.

Βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται. Proverb.

ni fuiſſe miror, cùm magna ſemper pulchrorum juxtà ac deformium & fuerit, & ſit omnibus ſæculis præteritis præſentibusq́; copia.

Cùm autem barbari illi ſuperſtitioni dediti fallaci (mendaciq́;) marem, cui Dei beneficio pulchritudo cōtigerat, mox vita orbarint: quanto æquius eſt nos Chriſtianos corporis pulchritudinem parvi æſtimare, quippe quam animæ deformitas plerunque comitatur? Sub cryſtallina (ſæpè) glacie cœnum latet voraginoſum; in muro polito coluber naſcitur horrendus; interiora dentis candidi moleſta terebrat ſcabricies; quò pretioſior pannus, hoc majorem edit tinea ſtragem; (quò ſubtilius linteum, hoc magis à blattis corroditur & terebratur,) quò feracior arbor, eò magis à verme infeſtatur: hoc eſt, SUB CORPORE nitido, facieque præpulchra multa latent & horrenda vitia. IN JUVENIBUS ſanè non ſatis cordatis, imò aliquantò levioribus (ac fragilioribus,) nihil aliud venuſtas & pulchritudo eſt, quàm multorum mater vitiorum, omniumque noverca virtutum. Unum mihi Principes & magnates credant, illi, inquam, qui venuſtate & pulchritudine ſuperbiunt: UBI magna eſt donorum (bonorumque) corporis copia, ad ea conſervanda magno opus eſſe velut agmine virtutum. Nam QUO ſunt altiores arbores, eo magis ventorum oppugnantur impetu: INTUMESCERE aliquo hujus mundo bono, quantumvis eximio & perfecto, vanitatum vanitatem eſſe ajo: CORPORIS verò inſoleſcere pulchritudine, levitatem eſſe dico levitatum.

INTER omnia, quæ natura mortalibus dedit amabilia, nihil eſt magis in homine ſupervacaneum, minusq́; neceſſarium, quàm venuſtas & pulchritudo. Etenim SEU PULCHRI ſeu deformes ſimus, nihilo ſumus creatori acceptiores, nihilo magis deſinimus eſſe creaturæ inviſi.

O cæcitatem mundanam! ô vitam nunquam viventem [nunquam victuram!] ô mortem finis expertem! Non video, cur ob adventitium pulchritudinis bonum quiſquam audeat (intumeſcere &) ſuperbire: cùm omnem carnis nobilitatem (& præcellentiam) ad ſepulturam miſeram ſequeſtratam, omneſq́; membrorum delitias famelicis vermibus confiſcandam noverit. Derideant ſanè & ſubſannent parvi magnos, pulchri deformes, ſani (& integri) nævo aliquo (& deformitate) conſpicuos, candidi nigros, recti diſtortos, Gigantes Pygmæos; UNUS tamen ad extremū finis cunctos manet.

Me

Me ſanè judice, licet cupreſſi rectiſſimæ, lauri altiſſimæ, pla-
176 tani umbroſiſſimæ, cedri pulcherrimæ, juniperi fragrantiſſimæ, alvi celſiſſimæ & ampliſſimæ ſint; non tamen idcircò arbores illæ fœcundiores ſunt. Quorſum hoc? ut oſtendam, ETIAMSI VIR (generoſus ac) nobilis corpore ſit rectiſſimus, ſtemmate celſiſſimus, gratia umbroſiſſimus, facie pulcherrimus, fama fragrantiſſimus, in republ. altiſſimus & potentiſſimus; tamen vitæ nihilo propterea eſſe melioris. NON enim ad ſeditionem ſubditi à ruſticis imperitis, qui agrum colunt; ſed à viris delicatis, luxurioſis erraticiſq; conciſantur.

Sub aridis, ni fallor, * quercubus (apri & aliæ) animantes ſtabulantur (& ſaginantur) pingues: Arbor humillima primum producit pomum: Inter ſpinas aculeatas roſæ naſcuntur odoratæ: Caſtanea echinata grati ſaporis caſteneas gignit; hoc eſt, viri DEFORMES & puſilli nonnunquam ſunt reipublicæ utiliſſimi. FACIES enim parvæ & fuſcæ ſigna ſunt animorum fortium (& ſtrenuorum.)

Sed miſſos faciamus homines vanos, qui carne conſtant (putrida &) fragili, & de ædificiis loquamur ſplendidis & magnificis, quæ conſtant è ſaxis, quæ cùm ingredimur contemplatum, qualia fuerint, veſtigia ſanè magnitudinis (& altitudinis) poſſumus aſſequi; pulchritudinis verò priſtinæ ideam nullam concipiemus. Ea quippe TEMPORIS vis eſt, ut vel pulcherrimis ſuam protinus adimat pulchritudinem, & ejus quod videbatur perpetuum, breviſſimo ſpatio memoriam aboleat univerſam. Sed omiſſis etiam ædificiis antiquis, ad noſtri ſæculi veniamus ædificia, & à nemine videbimus domum extrui tam firmam, tum pulchram, cujus nitorem, quantumvis brevi ſuperſtes ſit ſpatio, non videat evanuiſſe. Multi enim GRANDÆVI ex fundamentis viderunt extrui magnam pulchramque domum, quam eandem poſtea viderunt collapſam & deſolatam; cujus rei veritatem experientia confirmat, dum aut labaſcunt fundamenta, aut dehiſcunt parietes, aut curvantur trabes, aut diſcedunt juncturæ, aut vias novas aperiunt ſtillicidia, aut convelluntur pavimenta, aut computreſcunt feneſtræ, aut fores frangnntur; quorum eventuum vel minimo corrumpuntur ædificia. Quid de conclavibus † illuſtratis, de aulis pictis, de ambulacris dealbatis dicemus? quæ omnia breviſſimo tempore vel carbonibus puerorum, vel funalibus miniſtrorum, vel cæreis aſſeclarum, vel clavis inſtratorum, vel fumo caminorum,

Robora præalta porcis afferunt cibum; vites humi repentes uvarum afferunt fructum. Chryſoſt. Diſſer. Don. 194.

Graviſſ. peccata ab indole præclara, vitioſa educatione depravata proficiſcuntur. Plat. apud Pauſan. lib. 7.

Πολλάκι παρ' δόξαν τε καὶ ἐλπίδα γίγνεται εὖ ῥεῖν ἔργ' ἀνδρῶν. Theogn.

* *fagu.*

Cypreſſi alti, ma ſenza frutto. Adag.

ἀλκὴ δ' αὐ ἰμαλιος ἄφρων. Oppian. ἁλιευτ. 1. 95.

Gra iles non ſunt ſine viribus artus. Ovid. 2. amor. 10.

Μικροκέφαλοι μᾶλλον τῶν μεγαλοκεφάλων φρονιμώτεροι. Ariſtot. de phyſiognom. cap. 6.

Vetuſtas non opera ſolùm manu facta; ſed ipſam etiam naturam paulatim exedendo perimit. Curt. lib. 5.

ψύχει καὶ πίτυν ὁ πολὺς χρόνος. Epigram. lib. 3.

Nihil non longa demolitur vetuſtas. Sen. de brevit. vit. 15.

ὁ χρόνος τῶν πραγμάτων κριτὴς ὀρθός. Dio. Pruſ. orat. XI.

χρόνος δ' ἀμαυροῖ πάντα, καὶ λήθην ἄγει. Proverb.

Καινοτόμος ὁ χρόνος καὶ προσβολαῖς τῶν ἀνωμαλιῶν ἄληκτος. Nicet. Alex. Comn. 3.

Omnia migrant, omnia commutat natura, & vertere cogit. Lucret. lib. 5.

ὡς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν ἅπαντα τἀνθρώπεια. Sophocl. Ajac.

Et ſaxo longa ſenecta nocet. Ovid. faſt. 5.

Miremur periiſſe homines? monumenta fatiſcunt. Mors etiam ſaxis nominibusq; venit. Auſon. epigram. 34.

Πάνθ' ὁ μέγας χρόνος μαραίνει τε καὶ φλέγει. Sophocl. Ajac.

Manu facta vetuſtas conficit, vis ſubruit, ignis exurit. Amb. Luc. 21.

ἅπανθ' ὁ μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος φύει τ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται. Sophocl. Ajac.

† *ſumma colorum varietate diſtincta.*

Muro bianco carta de' matti. Adag.

 rum,

Digitized by Google

Lapides quoque vinci cernis ab ævo. Lucret.lib.5.

rum, vel telis aranearum ita deformantur [ac devenuſtantur,] ut major jam ſit parietum deformitas, quàm dudum pulchritudo erat.

Rei eſt forma fugax. Sen. Hippolyt.2.

Τῆς ὥρας ἀπόλαυε, παρακμάζει ταχὺ πάντα. Epigram.lib.1.

Τὸ κάλλος ἢ χρόνος ἀνάλωσεν, ἢ νόσος ἐμάρανε. Iſocr.ad Demonic.

Forma dignitas aut morbo deflorescit, aut vetuſtate extinguitur. Cic. Herenn.4.

Pulchritudo, temporis & morbi ludibrium. Nazi.orat.36.

Nec gratius quicquam decore, nec brevius. Sueton. Domitian.18.

Hoc quodcunq; miramini, triduanæ febris igniculo poteſt diſſolvi. Boet.3 conſol.8.

Quod cùm ita ſit, quæro nunc, unde ſperare poſſit homo firmam corporis pulchritudinem (elegantiamque,) cùm tale videamus excidium ejus pulchritudinis, quæ ſaxo, ligno, calce, latere conſtat! O Principes ſocordes! ô filii vanitatis confidentes! an non in mentem vobis venit omnem veſtram ELE- 177
GANTIAM oppilationi lienis, calori epatis, dolori ventriculi, tumori pedum, diſcraſiæ humorum, motibus cœlorum, conjunctionibus Lunæ, defectibus Solis, moleſtæ æſtati, & importunæ hyemi eſſe obnoxiam? Neſcio, ita me Deus amet! cur inter tantos aſſultus adeò inſoleſcatis vos homines pulchri, cùm UNICA febricula non ſolùm pulchritudinem adimat (& in nihilum redigat;) ſed luridam etiam relinquat faciem, (quantumvis nitida priùs fuerit.)

οὔτ' ἰδρείης, οὔτ' εἶδος ἔπλετ' ὄνειαρ τόσσον, ὅσον σπαρτίδων. Oppian. ἁλιευτ.1.94.

Quid ſumus homines, niſi animæ corporibus clauſæ? Arnob.l.2.

Gratia corporis morum honeſta mentis ornanda. Apul.apol.1.

Quem in hoc mundo locum Deus obtinet, hunc in homine animus Sen.ep.65.

Unum mihi admirationem, ac penè dixerim, ſtomachum movet, quòd ſcilicet, cùm omnia ad corpus pertinentia velint homines [nitida ac] pura eſſe, ut veſtem, pallium, lectum, mēſam; ſolam animulam miſeram ſordidam eſſe (fœdamq;) patiuntur. Auſim dicere & per fidem Chriſtiani affirmare, quòd DOMUM velle puram habere, quam homo fecit, & pati animam ſordidam, quam inſpiravit DEUS, aut ex deficientia fiat intelligentiæ, aut ex abundantia ſtultitiæ.

Pulchri procurent, ne dignitatem corporis malis moribus dedecorent. Apul.apol.1.

Μὴ κρῖν' ὁρῶν τὸ κάλλος, ἀλλὰ τὸν τρόπον. Proverb.

Omnibus barbaris in corporum majeſtate veneratio eſt. Curt.l.6.

Poteſt ingenium fortiſſimum ac beatiſſimum ſub qualibet cute latere. Sen.ep.66.

Velim ſcire, quanam re, qui pulchritudine ſunt dotati, præ illis excellant, quibus eandem natura negavit! An duas habet animas homo pulcher, & unam duntaxat deformis? An pulchri ſunt ſani, & deformes infirmi? An formoſi ſunt ſapientes, & deformes imperiti? An in pulchris fortitudo, in deformibus vecordia eſt? An ſoli pulchri felices, deformes afflicti ſunt? An ſoli formoſi à vitiis liberi, deformes virtutibus vaçui ſunt? An ſoli pulchri jure perpetuo vitam poſſident, & deformes habitandis tantùm ſepulchris deſtinati ſunt? Nihil verò minùs.

Καί τε μεγαβρεμέοντα κατίσχουσι, ἠδ' ἰσχάνει βαιὸς ἐὼν ἐχενηΐς. Oppian. ἁλιευτ.1.96.

Deformes virtutis laude turpitudinem tegant Apul.apolog.1.

Nec bonum nec malum vagina gladium facit. Sen.ep.92.

Melius inceſſu Regem, quàm imperio regnum claudicare. Iuſt.lib.1.

Quod cùm ita ſit, CUR DERIDENT Gigantes nanos, candidi nigros, recti gibboſos, pulchri deformes, cùm vel hodie vel cras pulchritudinis, qua ſe jactitant, finem fore ſciant? QUI formæ elegantia & dignitate præſtat, nihilo eſt propterea virtute præſtantior; & qui forma infelici fœdaque eſt, nihilo propterea vitioſior; uſque adeò neque virtus ex dignitate pendet corporis, neque vitium ex oris fœditate

(ac

Digitized by Google

(ac deformitate) naſcitur. SINGULIS enim diebus deformitatem virtutibus exornatam, & pulchritudinem vitiis conſpurcatam videmus. NON quisquis ſcapulis planis eſt, in actionibus rectus & æquus eſt. At enim longè DETERIUS eſt unam in moribus (verrucam &) pravitatem, quàm quatuor in tergo gibbos habere. Adde quod NEQUE ad fortitudinem quicquam ſtaturæ proceritas, neque ad puſillanimitatem ejuſdem parvitas facit. NEQUE enim regula generalis eſt, corpus procerum animi excelſi; aut humilem ſtaturam animi puſilli argumentum eſſe. Nam EXPERIENTIA multos, quò ſunt proceriores, eò vecordiores; & alios, quò ſunt ſtatura humiliores, hoc animo celſiores (præſtantioresque) eſſe teſtatur.

178 Davidem quidem ſacra * Scriptura facie rubicundum & corpore haud magnum; ſed commodâ ſtaturâ fuiſſe adfirmat. Veruntamen cum Goliado Gigante vaſtiſſimo (robuſtiſſimoque) monomachiâ congreſſus, funda proſtrato illi ſuo ſibi gladio caput amputavit. Nec verò mirum ulli videatur, à paſtorculo vili Gigantem robuſtiſſimum fuiſſe occiſum; quoniam SÆPE ex ſilice munitiſſimo ſcintilla emicat acerrima; at è ſcopulo immani ne unica quidem ſcintilla proſilit. Sed majus quid præſtabat David: quippe cùm & ſtatura eſſet puſillus, & ætate admodum adoleſcẽs; malas dilaniabat leonum, agnos è faucibus eripiebat urſorum, & quod omnia ſuperat, uno die propria manu lanceaq; octingentos uno prælio viros cecidit. Et licet illo nõ vixerimus ævo; tamen facilè poſſumus conjicere, ex octingẽtis illis, quos occidit, viris, ut minimum plures trecentis fuiſſe, qui & generis nobilitate, & divitiarum copia, & oris pulchritudine, & corporis proceritate illum anteirent: Sed nullus ipſum (animo atque) fortitudine æquavit, cum ipſe incolumis evaſerit; illi in campo occubuerint.

Julius Cæſar etſi non fuit ſtatura puſillus; fuit tamen forma parum felici. Nam calvam prorſus glabram, naſum aquilinum, manum alteram breviorem, faciem etiamnum juvenis rugoſam habuit & † ſuppallidam. Incedebat prætereа ſemper diſcinctus, vel cinctura certè fluxiore utebatur. INGENII quippe ſagacis viri rarò curæ illud corporis impendunt. Fuit Julius Cæſar corpore adeò incultus, ut poſt pugnam Pharſalicam civis quidam Romanus, magnum illum oratorem Tullium compellans, dixerit; Cur tu Marce Tulli, cùm adeò ſis ſapiens, Pompeij partes ſecutus es; neque

oὐκ εἰς τὴν ὄψιν, ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν ἀποβλέπειν χρή. Planud. Æſop.

Neq; omnes, qui corpore non ſunt vitiati, integri ſunt moribus. Cardan. Grataeol. 175.

Ὅσῳ ψυχὴ τοῖς πᾶσι τιμιωτέρα σώματος, τοσούτῳ καὶ τῶν βίων ἑκατέρων ἐστὶ τὸ διάφορον. Baſil. de legend. Græc.

Poteſt etiam ex deformi humilique corpuſculo formoſus animus ac magnus exire. Sen. ep. 66.

Totosq; infuſa per artus major in exiguo regnabat corpore virtus. Theb. Stat. lib. 1.

Nimio robore membrorum mentis vigor hebeſcit. Val. Max. lib. 9 c 12.

Χαλεπὸν δ' ἀμήχανον μετὰ σώματος ἔχειν μεγάλου, οὔτι δὲ μικρόν. Diodor. lib. 17.

* *1. Reg.* 16 & 17.

Utilius eſt, fortes milites eſſe quàm grandes. Veget. 1. 6.

Si forma quæratur: corpore eſt exacto, longiſſimis brevior, proceritor eminentiorque mediocribus. Sidon. c. 2.

Vividus exiguis membris vigor. Sil. lib. 6. Homer. Iliad. 5.

Magnorum operum non alios capaces putant barbari, quàm quos eximia ſpecie donare natura dignata eſt Curt. lib. 6.

ὀλίγοι ἄλκιμοι δ' εἰσὶ κρείσσονες στρατηγοῦ κενοῦ στρατεύματος. Eurip. Stob. 580.

2. Reg. 23.

Ingentes animi, membra haud procera. Sil. 6.

ἄνδρα χρὴ, κἂν σῶμα γεννήσῃ μέγα, δοκεῖν πεσεῖν ἄν, κἂν ἀπὸ σμικροῦ κακοῦ, Sophocl. Ajac.

Μόλις ἂν ἐν τῇ θνητῇ φύσει συνέλθοιεν ἰσχύς τε καὶ φρόνησις. Syneſ. epiſt. 103.

Alexandro Imp. ſtatura fuit militaris, robur militis: valetudo ejus, qui vim ſui corporis ſciret ac ſemper curaret. Lamprid.

Iulius Cæſar forma omnium civium excellentiſſimus. Vellejus lib. 2. Suet. c. 45.

† *luridam.*

Domitianus pulcher ac decens & quidem toto corpore, fortiani̇mo dicebat ſe ferre comam in adoleſcentia ſeneſcentem. Sueton. 18.

Honeſtum ei vile eſt, cui corpus nimis carum eſt. Sen. ep. 14.

Ἰούλιος Καῖσαρ μέγας καὶ καλός. Iulian. in Cæſarib.

Imperatoria maieſtas virtute, non corporis cultu conſtat. Lamprid.

rum, vel telis aranearum ita deformantur [ac devenuſtantur,] ut major jam ſit parietum deformitas, quàm dudum pulchritudo erat.

Quod cùm ita ſit, quæro nunc, unde ſperare poſſit homo firmam corporis pulchritudinem (elegantiamque,) cùm tale videamus excidium ejus pulchritudinis, quæ ſaxo, ligno, calce, latere conſtat! O Principes ſocordes! ô filii vanitatis confidentes! an non in mentem vobis venit omnem veſtram ELEGANTIAM oppilationi lienis, calori epatis, dolori ventriculi, tumori pedum, diſcraſiæ humorum, motibus cœlorum, conjunctionibus Lunæ, defectibus Solis, moleſtæ æſtati, & importunæ hyemi eſſe obnoxiam? Neſcio, ita me Deus amet! cur inter tantos aſſultus adeò inſoleſcatis vos homines pulchri, cùm UNICA febricula non ſolùm pulchritudinem adimat (& in nihilum redigat;) ſed luridam etiam relinquat faciem, (quantumvis nitida priùs fuerit.) 177

Unum mihi admirationem, ac penè dixerim, ſtomachum movet, quòd ſcilicet, cùm omnia ad corpus pertinentia velint homines [nitida ac] pura eſſe, ut veſtem, pallium, lectum, mēſam; ſolam animulam miſeram ſordidam eſſe (fœdamq;) patiuntur. Auſim dicere & per fidem Chriſtiani affirmare, quòd DOMUM velle puram habere, quam homo fecit, & pati animam ſordidam, quam inſpiravit DEUS, aut ex deficientia fiat intelligentiæ, aut ex abundantia ſtultitiæ.

Velim ſcire, quanam re, qui pulchritudine ſunt dotati, præ illis excellant, quibus eandem natura negavit! An duas habet animas homo pulcher, & unam duntaxat deformis? An pulchri ſunt ſani, & deformes infirmi? An formoſi ſunt ſapientes, & deformes imperiti? An in pulchris fortitudo, in deformibus vecordia eſt? An ſoli pulchri felices, deformes afflicti ſunt? An ſoli formoſi à vitiis liberi, deformes virtutibus vacui ſunt? An ſoli pulchri jure perpetuo vitam poſſident, & deformes habitandis tantùm ſepulchris deſtinati ſunt? Nihil verò minùs.

Quod cùm ita ſit, CUR DERIDENT Gigantes nanos, candidi nigros, recti gibboſos, pulchri deformes, cùm vel hodie vel cras pulchritudinis, qua ſe jactitant, finem fore ſciant? QUI formæ elegantia & dignitate præſtat, nihilo eſt propterea virtute præſtantior; & qui forma infelici fœdaque eſt, nihilo propterea vitioſior; uſque adeò neque virtus ex dignitate pendet corporis, neque vitium ex oris fœditate

(ac

Lapides quoque vinci cernis ab ævo. Lucret. lib. 5.

Res eſt forma fugax. Sen. Hippolyt. 2.

Τῆς ὥρας αἱ πόλλων, παρακμάζει τάχο πνόθε. Epigram. lib. 1.

Τὸ κάλλ❧ ἢ χρόνος ἀνάλωσεν, ἢ νόσος ἐμάρανε. Iſocr. ad Demonic.

Forma dignitas aut morbo defloreſcit, aut vetuſtate extinguitur. Cic. Herenn. 4.

Pulchritudo, temporis & morbi ludibrium. Nazi. orat. 36.

Nec gratius quicquam decore, nec brevius. Sueton. Domitian. 18.

Hoc quodcunq; miramini, triduanæ febris igniculo poteſt diſſolvi. Boet. 3 conſol. 8.

οὔτ᾽ ἰδόεις, οὔτ᾽ εἶδ❧ ἔπλετ᾽ ὄνειαρ πᾶσιν, ὅσοι σπαπίδων. Oppian. ἁλιευτ. 1. 94.

Quid ſumus homines, niſi animæ corporibus clauſæ? Arnob. l. 2.

Gratia corporis morum honeſta mentis ornanda. Apul. apol. 1.

Quem in hoc mundo locum Deus obtinet, hunc in homine animus. Sen. ep. 65.

Pulchri procurent, ne dignitatem corporis malis moribus dedecorent. Apul. apol. 1.

Μὴ κρῖν᾽ ὁρῶν τὸ κάλλ❧, ἀλλὰ τὸν τρόπον. Proverb.

Omnibus barbaris in corporum majeſtate veneratio eſt. Curt. l. 6.

Poteſt ingenium fortiſſimum ac beatiſſimum ſub qualibet cute latere. Sen. ep. 66.

Καί τε μέγα βρεκέεσσι κατίσχουσι, ἠδ᾽ ἰσχύει βαιὸς χεὶρ εὐηνής. Oppian. ἁλιευτ. 1. 96.

Deformes virtutis laude turpitudinem tegant. Apul. apolog. 1.

Nec bonum nec malum vagina gladium facit. Sen. ep. 92.

Melius inceſſu Regem, quàm imperio regnum claudicare. Iuſt. lib. 1.

Digitized by Google

(ac deformitate) naſcitur. SINGULIS enim diebus deformitatem virtutibus exornatam, & pulchritudinem vitiis conſpurcatam videmus. NON quisquis ſcapulis planis eſt, in actionibus rectus & æquus eſt. At enim longè DETERIUS eſt unam in moribus (verrucam &) pravitatem, quàm quatuor in tergo gibbos habere. Adde quod NEQUE ad fortitudinem quicquam ſtaturæ proceritas, neque ad puſillanimitatem ejuſdem parvitas facit. NEQUE enim regula generalis eſt, corpus procerum animi excelſi; aut humilem ſtaturam animi puſilli argumentum eſſe. Nam EXPERIENTIA multos, quò ſunt proceriores, eò vecordiores; & alios, quò ſunt ſtatura humiliores, hoc animo celſiores (præſtantioresque) eſſe teſtatur.

178 Davidem quidem ſacra * Scriptura facie rubicundum & corpore haud magnum, ſed commodâ ſtaturâ fuiſſe adfirmat. Veruntamen cum Goliado Gigante vaſtiſſimo (robuſtiſſimoque) monomachiâ congreſſus, funda proſtrato illi ſuo ſibi gladio caput amputavit. Nec verò mirum ulli videatur, à paſtorculo vili Gigantem robuſtiſſimum fuiſſe occiſum; quoniam SÆPE ex ſilice munitiſſimo ſcintilla emicat acerrima; at è ſcopulo immani ne unica quidem ſcintilla proſilit. Sed majus quid præſtabat David: quippe cùm & ſtatura eſſet puſillus, & ætate admodum adoleſcẽs; malas dilaniabat leonum, agnos è faucibus eripiebat urſorum, & quod omnia ſuperat, uno die propria manu lanceaq; octingentos uno prælio viros cecidit. Et licet illo nõ vixerimus ævo; tamen facilè poſſumus conjicere, ex octingẽtis illis, quos occidit, viris, ut minimum plures trecentis fuiſſe, qui & generis nobilitate, & divitiarum copia, & oris pulchritudine, & corporis proceritate illum anteirent. Sed nullus ipſum (animo atque) fortitudine æquavit, cum ipſe incolumis evaſerit, illi in campo occubuerint.

Julius Cæſar etſi non fuit ſtatura puſillus; fuit tamen forma parum felici. Nam calvam prorſus glabram, naſum aquilinum, manum alteram breviorem, faciem etiamnum juvenis rugoſam habuit & † ſuppallidam. Incedebat præterea ſemper diſcinctus, vel cinctura certè fluxiore utebatur. INGENII quippe ſagacis viri rarò curæ illud corporis impendunt. Fuit Julius Cæſar corpore adeò incultus, ut poſt pugnam Pharſalicam civis quidam Romanus, magnum illum oratorem Tullium compellans, dixerit; Cur tu Marce Tulli, cùm adeò ſis ſapiens, Pompeij partes ſecutus es; neque pravi-

οὐκ εἰς τὴν ὄψιν, ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν ἀποβλέπειν χρή. Planud. Æſop.

Non omnes, qui corpore non ſunt vitiati, integri ſunt moribus. Cardan. Gratarol. 175.

ὅσῳ ψυχὴ τοῖς πᾶσι τιμιωτέρα σώματος, τοσοῦτο καὶ τῶν βίων ἑκατέρων ἐστὶ τὸ διάφορον. Baſil. de legend. Græc.

Poteſt etiam ex deformi humilique corpuſculo formoſus animus ac magnus exire. Sen. ep. 66.

Totoq; infuſa per artus major in exiguo regnabat corpore virtus. Theb. Stat. lib. 1.

Nimio robore membrorum mentis vigor hebeſcit. Val. Max. lib. 9 c. 12.

Χαλεπὸν δ' ἀνώχμιν μετὰ σώματος ἔχειν μεγάλην, οὐδὲ μικρόν. Diodor. lib. 17.

* 1. *Reg.* 16 & 17.

Vtilius eſt, fortes milites eſſe quàm grandes. Veget. 1. 6.

Si forma quæratur: corpore eſt exacto, longiſſimis brevior, procerior eminentiorque mediocribus. Sidon. 1. 2.

Vividus exiguis membris vigor. Sil. lib. 6. Homer. Iliad. 5.

Magnorum operum non alios capaces putant barbari, quàm quos eximia ſpecie donare natura dignata eſt. Curt. lib. 6.

ὀλίγοι ἄλκιμοι δόρυ κρείσσονες στρατηγοῦ κυρίου στρατεύματος. Eurip. Stob. 580.

2. *Reg.* 23.

Ingentes animi, membra haud procera. Sil. 6.

ἀνδρὸς χρὴ, κἂν σῶμα γεννήσῃ μέγα, δοκεῖν πεσεῖν ἂν, κἂν ἀπὸ σμικροῦ κακοῦ. Sophocl. Ajac.

Μόλις ἂν ἐν τῇ θνητῇ φύσει συνέλθοιεν ἰσχύς τε καὶ φρόνησις. Syneſ. epiſt. 103.

Alexandro Imp. ſtatura fuit militaris, robur militis: valetudo ejus, qui vim ſui corporis ſciret ac ſemper curaret. Lamprid.

Iulius Cæſar forma omnium civium excellentiſſimus. Vellejus lib. 2. Suet. c. 45.

† *lividam.*

Domitianus pulcher ac decens & quidem toto corpore, forti animo dicebat ſe ferre comam in adoleſcentia ſeneſcentem. Sueton. 18.

Honeſtum ei vile eſt, cui corpus nimis carum eſt. Sen. ep. 14.

Ἰούλιος Καῖσαρ μέγας καὶ καλός. Iulian. in Cæſarib.

Imperatoria majeſtas virtute, non corporis cultu conſtat. Lamprid.

prævidiſti Julium Cæſarem dominum fore & monarcham mundi? Cui reſpondens Cicero. Crede mihi, inquit, amice, cùm vidiſſem Julium Cæſarem in pueritia tam malè præcinctum, (ut non magnopere curandum) parvi illum æſtimavi. At melius eum Sylla ſenex cognovit, qui cùm vidiſſet Julium Cæſarem etiam tum puerum incedere malè præcinctum, & negligentius ornatum; optimates ſæpius admonebat, ut malè præcinctum puerum caverent. Niſi enim illius progreſſionibus maturè obviam iretur, fore ut occideret & conculcaret populum Romanum.

Cæſar licèt maior jam natu formæ ſtudebat, laxiore veſte delicatè utens, & cinctura fluxiore. Dio.lib.43.

Diſcincti inhabiles militiæ; nam omnes qui militant, cincti ſunt. Servi.

Accingi ſolet, cui gerenda imminent: & cui vacatio datur, licet eſſe diſcinctum. Sareſb.6.18.

Plutar. in Cæſare.

Ἀρχόμενον τὸ κακὸν κώλυεν. Phocyl.

Solent, primò quæ ſunt neglecta, nocere. Cato.

Cæterùm etſi Julius Cæſar, quemadmodũ libro 1. de Cæſaribus Suetonius Tranquillus refert, forma erat parum felici; adeò tamen formidabile vel ſolum nomen illius ubiq; erat, ut ſi fortè Reges & Principes de Julio Cæſare ſuper cœnam loquerentur; præ timore noctem uſque ad multam lucem inſomnem agerent. Cùm in Gallia Belgica Julius Cæſar * dimicaret, & ab hoſte raptus, equo ejus portaretur armatus, occurrit de hoſtibus, qui eum noſſet, & inſultans ait; Cecos Cæſar; quod Gallorum lingua, dimitte, ſignificat; Ibi ſolo Cæſaris nomine audito, Gallus adeò pavore cõſternatus fuit, ut dimiſſo captivo, hanc unam ob cauſſam equo delaberetur. Videant nunc Principes (& ſublimes viri) quàm parum ad parandam potentiam deformitas aut pulchritudo valeat; cùm Julii Cæſaris, quanquam deformis, appellato tantùm nomine, omnes (etiam feroces audaceſque) expalluerint. Longè enim magis illius ævi Principes animi vecordia dehoneſtabat, quàm Julii Cæſaris faciem natura devenuſtârat. 179

Plus Cæſar magnitudine ſui nominis fecit, quàm armis alius Imperator facere potuiſſet. Iuſtin.lib.42.extrem.

Συγγνώμη βροτοῖς λευκῶς φυγεῖν. Epigram.lib.4.

ἥκιστα πόλεμος ἐπὶ ῥητοῖς χωρεῖ. Thucyd.1.

* *Verba Servij in XI. Æneid.*

Diſcorſi ſopr. il Ceſar pag.448.

Senza valor ignudi, il cor non s'armeria con mille ſcudi. Arioſt.15.7.

ἐν δαιμονίοισι φόβοις φεύγοντι καὶ παῖδες θεῶν. Pindar.Nem.9.

Cæſar hoſtibus pariter terrori & venerationi eſt. Velle lib.2.

Plus nominis horror, quàm tuus enſis aget. Claudian. bell Getic.384.

Natura è de la lepre, hauer ſempre paura. Arioſt.20 91.

οὐ τοῖς ἀθύμοις ἡ τύχη ξυλλαμβάνει. Sophocl.Stob.179.

Annibal feliciſſimus dux & Princeps Carthaginenſium, monſtrum, non modo ob rerum geſtarum magnitudinem; ſed etiam propter inſignem corporis deformitatem, nominatur. Nam oculo dextero carebat, pede ſiniſtro varus, ſimul autem & ſuperciliosus, & ſtatura puſillus, & vultu torvus erat. Hujus tamen res geſtas & clades Populo Romano illatas cùm fuſiſſimè T. Livius referat; unum ſolummodò exponam, quod hiſtoricus, rebus Romanis non diſſimulanter favens, narrat, quod ita ſe habet. Fronto libro de magnitudine Pœnorum ait, XVII. illis annis, quibus Annibal in Italia bellum geſſit, tot ab eo Romanos occiſos, ut ſi viri extincti in boves, & ſanguis effuſus in vinum converſus eſſet, ſatis habiturus fuerit, unde cibum potumq; XXC. millibus peditum, quos in caſtris habebat, & XVII. millibus equitum, qui in exercitu

Pigra extulit aſtris haud unquam ſeſe virtus; tu magna gerendi præcipita tempus. Mors atra impendet agenti. Sil.13.

Πολλάκις τῇ φαύλῃ μορφῇ χρηστὸς νοῦς ἡ φύσις συνῆψεν. Æſop.

Forma quantumvis excellens abſque robore in bellis nil prodeſt. Ariſtot.Rhet.5.

Si el grande faeiſſe valiente, y el pequeno paciente, y el bermejo leal, todo el Mundo ſeria ygual. Adag.

Non tam naturæ rationem convenit habere, quàm virium. Veget.1.5.

Annibal cùm eſſet crudeliſſimus, tamen ad Cannas tanta inimicorum atrociſſimorum cæde ſatiatus, parci juſſiſſe perhibetur. Auguſ.3.civ.div.19.

Tres modios annulorum Carthaginem miſit. Idem.

Sylla omnes Italiæ partes civilis ſanguinis fluminibus inundavit. Val. Max.

exercitu erant, ſuppeditaret. Quæro nunc, quot fuerint illis temporibus viri corpore elegantes, & ore venuſti, quorum æquè hodie ſepulta oblivione pulchritudo eſt, quàm immortalis & eſt, & futura eſt ducum illorum memoria! NULLUS enim Princeps nominis immortalitatem conſecutus eſt, quòd formâ tantùm viſendâ fuit; ſed quòd res manu armatâ maximas geſſit.

Alexander Magnus neq; elegantior, neq; venuſtior cæteris fuit. Memorāt enim ævi illius ſcriptores eum collo fuiſſe exili, capite grandi, facie lurida, oculis ſubturbidis, corpore puſillo, & membris parū concinnis; quæ tamen deformitas non obſtitit, quo minùs Darium Perſarum Medorumque Regem everteret, omneſque ſub jugum tyrannos mitteret, omnibus potiretur arcibus, multos caperet Reges, & vita ac fortunis exueret dynaſtas præpotentes, opulentiſſimos deprædaretur populos, omnia ſpoliaret æraria, tota deniq; ad nomē ipſiꝰ tremeret terra, ut ne hiſcere quidem contra quiſquam auderet.

CAPUT XLII.

180 *Epiſtola Marci Aurelij Imp. ad ſuum ex ſorore nepotem, (quã refert enim à ſe educatum ſtudiiſque literarum innutritum, tamen formæ fiducia degeneraſſe; & levitatis ſignum eſſe formæ jactationem demonſtrat; miſerias deniq; hominum commemorat.*

SEXTUS Chæronenſis lib. 11. de vita Aurelii refert, M. Aurelium Imperatorem ſororem habuiſſe nomine Anniam Milenam, ex qua natus eſt Epeſippus, qui adoleſcens non tantùm nepos, ſed etiam diſcipulus fuit Marci; qui Imperator factus in Græciam nepotem miſit, ut & linguam Græcam diſceret, & à vitiis urbis removeretur. Cùm autem Epeſippus ingenio acerrimo, corpore elegante, & ore venuſtiſſimo eſſet; & in ætatis flore conſtitutus adoleſcentis potiùs formoſi, quàm philoſophi eloquentis gloria ſuperbiret: Avunculus, re cognita, literas ad eum Roma * in Græciam miſit hujus ſententiæ:

Marcus [Aurelius] Imp. Rom. Conſul primus, trib. pleb. Pont. Max. Epeſippo ex ſorore nepoti & diſcipulo S. & diſciplinam.

III. CAL. Decembr. venit ad me Annius Verus, totus ſobrinus, cujus adventus omnibus propinquis maximæ voluptati fuit, inprimis quòd ex Græcia nova nobis afferret. ANI-

Virtus & vitæ integritas propagandæ memoriæ ſufficit. Rhodig.

In Tito decor oris erat, cum quadam majeſtate. Tacit. hiſtor. 2.

Malo moribus & autoritate meos excellere, quàm diademate & purpura. Panorm. de Alfonſ.

Alexander magnitudine corporis animum æſtimantibus n odicus, haudquaquam famæ par videbatur. Curt. lib. 7.

Alexander ſine curatione formæ ſpecioſus. Ælian lib. 12.

Alexander πυῤῥώδης & φοβερὸς minitantibus & igneis oculis, torvo & truculento vultu intuebatur. Brodæ. Epigram. Græc. lib. 4. fol. 454.

ἦν δ' ὁ συμφιλόχαλος, ὥστε δοκεῖν. πρὸς ὀργὴν συμπαίζειν. Tzetz. ibid.

Rhodigin. 9. 24.

Il faut que le papier icy vous repreſente Le plaiſant deſplaiſir, qui le cœur me tourmente. Ronſard. 6. 49.

ἐὰν καλὸν ἔχῃς σῶμα καὶ ψυχὴν κακήν, καλὴν ἔχεις ναῦν, καὶ κακὸν κυβερνήτην. Iſocrat.

Veniet jam triſtior ætas; Exerce formam & fugientibus utere donis. Stat. Silv. 1.

Vivere, dum licet. Sen. Hippol. 2.

Quod in conſpectu dulciſſimum eſt, id amici manus epiſtolæ impreſſa præſtat; agnoſcere. Sen. ep. 40.

M. Aurelium habuiſſe ſororem natu minorem Anniam Cornificiam, uxorem Anniam Fauſtinam conſobrinam. Capitolin.

Affectus erga ſororis filium etiam materna indulgentia mollior. Plin. 8. ep. 11.

Magna hominum multitudo philoſophari ſimulavit, ut à M. Aurelio locupletarentur. Xiphilin. 373. 32.

Indoles caſta & modeſta in ætate florente, & venuſtate formæ eluceſcit. Plut. erotic.

Ἐπανορθοῦν ἡδὺ τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ τὸ πλησίον. Ariſtot. 1. Rhetor. 11.

* *Græco ſermone ſcriptas.*

Semper inhumanos habet officioſus amicos. Martial. 5. 23.

Res eſt ſoliciti plena timoris amor. Ovid. heroid. 1.

Cara eſt uxor, dulces liberi, jucundi amici; ſed poſtea cognitis nulla benevolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat. Val. Max. 5. 5.

Maximo amori maximus timor junctus eſt. Mamertin. paneg.

Amantes non longè à caro corpore abeſſe volunt. Catul. de com. Beren.

MUS enim, abſente eo, cujus amore ardet, nec horam, nec momentum ullum ſuſpicione vacat. Poſtquam autem Annius Verus, ſobrinus tuus, in genere omnes allocutus eſt, ſingulisque de amicis & filiis nova renunciavit, & ambo ſeceſſimus, literas abs te mihi reddidit, ab iis, quæ ad me ex Græcia perſcribuntur, plurimum diverſas. Tu enim, ut (argentum &) pecunias tibi ad ſumtus ſtudiorum mittam, ſcribis; alii verò, te indies magis magisq; levitati adoleſcentiæ delitiisque mundi indulgere, ad me perſcribunt.

Es caro mea, ſanguis meus, meus ex ſorore nepos; meæ fuiſti diſciplinæ alumnus; & meus fores, ſi bonus eſſes, filius. Sed abſit à me, ut te pro nepote habeam, aut filium appellem, quàm diu levitas (petulantiaque) in te puerilis duraverit. HOMINIS enim vitioſi aſpernanda bonis omnibus propinquitas eſt. Non poſſum inficiari, & meo te fuiſſe animo chariſſimum, & ex animo tuam mihi perniciem dolere: & mihi literas de tuis legenti ineptiis lachrymas ſcito erupiſſe ex oculis. Sed cur me excrucio? VIRIS enim ſapientibus & cordatis etſi talia auditu injucunda ſunt, tamen audire ea libet, uti damnis remedia parent.

Non quidem meminiſſe, ſed ex aliis intellexiſſe te ſcio, matrem tuam Anniam Milenam, ſororem meam, cum mortua eſt infelix, è vita exceſſiſſe admodum juvenem, cùm ipſa non plures, quàm duodeviginti annos, tuque nondum quatuor vitæ horas haberes. Te enim manè nato, ipſa circa meridiem expiravit; ita dum inciperet vivere filius, mortem obiit
mater. Crede mihi, & tu matrem perdidiſti, & ego ſororem a- 18c
miſi, qua haud ſcio, num fuerit altera Romæ melior. Erat enim ſapiens, cordata, prudens, honeſta & pulchra; & FATIS invidentibus non temerè nunc prudentia, honeſtas & pulchritudo in matrona reperiuntur Romana. Præterquam autem quòd mater tua mea ſoror eſſet; etiam ideò, quòd à me educata & viro collocata fuerat, longè mihi erat chariſſima. Cumq; illa Romæ moreretur, commodum ego Rhetoricam Rhodi profitebar. Is enim tum eram difficultatibus circumventus rei numariæ, ut præter id quod Rhetoricæ profeſſione lucrabar, nihil omnino aliunde accederet.

Porrò renunciata mihi Anniæ (matris tuæ, meæque) ſororis morte, adeò me omnia deſtituêre humana ſolatia, totumque me triſtitia ſuperavit, ut membra tremerent, artus diſſolverentur, ſine intermiſſione lachrymis oculi manarent, incre-

Facit pronos ad ſuſpiciones nimia charitas Fab. declam. 18.

Bonu familiare eſt, ſtudia bona cumulare, quorem gratiam ſentiunt non perire. Symm. 4. 72.

Genere conjuncti amici alienant ſe ſceleribus: Arctiùs conſenſu virtutum, quàm cognatione ſanguinis aſtringimur. Philo de ſpec. ll.

Πατρὸς ἐπιτίμημα τέκνοις φάρμακον. Socrat. Stob. 688.

οἱ παῖδ᾽ ἐχθροῦ φυτεῦσι ἀνωφελῆ τρέφων τέκνα... Sophocl Antigon.

ὁ πονηρὸς τῷ τε πονηρῷ οὐ φίλος, ... Muſon. Stob. 648.

Nequam hominis ego parvi pendo gratiam. Plan. Bacc. Reddidi par.

Vir bonus agnatum ampliùs rectis oculis intueri nequit, qui majoribus indignum ſe præſtat. Dion. l. 2.

Vitium contempens exaggeras. Sym. l. 1. 94.

Dov' è l'amore, quivi è l' cuore. Adag.

κατθανεῖν ὀφείλεται καὶ τῷ κατ' οἴκους ... Eurip. Stob. 879.

Morte non fit beatior vita. Sen. 5. benef. 17.

Quod defles, illud amaſti. Lucanus libro 8.

Σπάνιον ἢ ... Eurip. Iphig. Aul.

Sanguinis conjunctio & benevolentia devincit charitate homines. Cic. off. 1.

Mollis eſt animus diligentis, & ad omnem ſenſum doloris argutus. Symmach. 1. 28

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obſtat Res anguſta domi. Iuven. Sat. 3.

Nihil eſt viatico levi gravius Sidon. 7. epiſt. 2.

Sine pennis volare haud facile eſt. Plaut. Pœnul. Satis ſpectatum.

Odit ſolatia luctus. Sil. lib. 12.

... δυσπάλαιστος ... Sophocl. Oedip. Col.

Charitas dum dolet, quod accidit illi, quē amat, frequentius recordando magis ipſa ſuſtinet. Fulgent. ad Monim. lib. 2.

increbreſcerent ſingultus, animi ſingulis momentis vererer deliquium, ex intimis præcordiis ederem ſuſpiria, (matremque tuam, meam ſororem, fœminam præſtantiſſimam lamentarer ac deſiderarem;) poſtremò cùm totum me luctus ſibi vendicaſſet, morti mihi lætum ſodalitium; ſola verò ſolitudo oblectamento erat. Non poſſum verbis exprimere, quàm acerba mihi fuerit mors meæ ſororis Milenæ (matris tuæ.) Nam dormiens ipſam ſomniabam, vigilans ipſam contuebar, recordabar viventis, excruciabar recordatione defunctæ; adeoque injucunda mihi vita erat, ut eidem cum ipſa tumulo inferri exoptarem. Nam IS DEMUM ſeriò morte dolet aliena, qui vitam in perpetuo mœrore exigit propriam.

Cùm ergo & benevolentiam, qua me, dum viveret, complexa ſoror fuerat, & quanam re, poſtquam eſſet mortua, penſare illam poſſem, cogitarem; nulla in re æquè gratum erga illam me fore putavi, quàm ſi te & filium ipſius, & tam parvulum ab ea relictum educarem. EX OMNIBUS enim moleſtiis nulla eſt laborioſior, quàm ubi mortua fœmina educandos ab aliis relinquit liberos. Itaque mortua ſorore, nihil antiquius habui, quàm ut Romam profectus, educandum te Capuam mitterem, ubi biennium es meorum impenſa oculorum lactatus. Quod enim, quemadmodum noſti, Rhodi Rhetoricã docendo lucrabar, vix ſatis erat ad victum quotidianum. Sed cum de nocte extraordinariè horas aliquot docerem; inde lactis, quod ſugebas, pretium perſolvebam: Ita vitam educationi tuæ impendi meam.

Cùm autem † ablactatus jam eſſes; Vetriolum ad amicum te & propinquum meum L. Valerium miſi, apud quem, dum quinquennium impleres, fuiſti, me & tibi & illi alimenta
182 ſubminiſtrante. Erat enim ut egentiſſimus, ita loquaciſſimus, ut omnibus odioſus & mihi oneroſus foret. Non minus enim promptè pecuniæ blateroni, ut taceat; quàm ſapienti, ut loquatur, dandæ ſunt. Exacto quinquennio Thurinum te, quod oppidum eſt Campaniæ, miſi, ad pædagogum Æmylium Torquatum, qui ut legendi & ſcribendi rudimenta triennium te doceret, filium mihi ſuum dedit quadriennium literis Græcis erudiendum: Ita nuſquam mihi tuum licebat ſperare commodum, quin major ad me redundaret [labor ac] moleſtia.

Cùm autem jam octennis eſſes, & expeditè legere ac ſcribere

Amicorum mœror ad doloris levationem plurimum momenti habet. Nazianz. ad Olympiadem.

Secretos augent ſecreta furores. Ovid. 2. remed.

Nulla jucundior doloris medicina, quàm amicorum condolentia. Scholia Nazianz. fol. 977.

Nulla tam familiaris infelicibus patria, quàm ſolitudo. Curt. lib. 5.

Omnes vincit opes ſecuram ducere vitam. Cato.

Deſiderio tibi eſſe vult; tormento eſſe non vult. Sen. ad Polyb. 24.

τὸ φέρον ἐκ θεῶν καλῶς φέρειν χρεών. Oedip. Sophocl. Col.

Nulla acerbitate fortunæ, nullis ſordibus pretium caræ pietatis evileſcit. Valer. Max. 5 4.

M. Aurelius patrimonium paternum ſorori totum conceſſit. Capitolin.

Maxima à parentibus accipimus beneficia, dum neſcimus, aut nolumus. Sen. 6. benef. 24.

Oneroſum, educationis tædium laboremque ſuſcipere. Plin. 1. ep. 8. 8.

Eſt aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas. Ovid. heroid. 12.

Tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro. Apul. lib. 2. aſin.

Paupertas omnes artes perdocet, ubi quem attigit. Plaut. Stich. Famem fuiſſe.

Prior ac potior ejus officii ratio eſt, quod humano generi, quam quod uni debetur. Sen. 7. benef. 19.

† *egreſſus eſſes annos, qui nutricum foventur auxilio Capitolin. in M. Aurel.*

Ubicunq; homo deſideratur, ibi exigi officium noſtrum putemus. Lactant. 6. 12.

Φθησόμενος δ᾽ ἀδαὴς εἶναι πατρὶ μέλλεις. Theog.

Φιλήκοον εἶναι δεῖ μᾶλλον, ἢ φιλόλαλον, Cleob. Laert. 1.

παρὰ τοῦ τὸ ἐπιτηδεύειν τροφίμους εἰς τὰ παιδία δεῖ πορίζειν. Marc. Aurel. lib. 1.

Quod facilius & magis neceſſarium, id ſemper ante cognoſcitur. Cic.

Veteres plerunque apud patruos educari liberos curabant, ne nimia parentum indulgentia laſcivirent. Alex. 2. 25.

Τῶν ἡμερῶν ἠπημένων ἀκμή ἐστι, προσφε-

Digitized by Google

bere didiciſſes;in urbem te clariſſimam Tarentum ſtudiorum gratia miſi,atque ibi quadriennium ſuſtentavi, ſatis pecuniarum magiſtris perſolvens. NEMO quippe malo noſtro fato reperitur hodie, qui docere quenquam, niſi perſoluta mercede, velit. Non poſſum temperare à lacrimis, quoties cogito, ſeculis priſcis, quæ fuerunt à Quintio Concinnato uſque ad Cinnam & Catulum, nunquam Romæ philoſophiæ magiſtros pecuniam tradendæ illius gratia (ab ullo diſcendi cupido) accepiſſe: Sed omnibus magiſtris (ac philoſophis) à Senatu perſoluta fuiſſe ſalaria, neq; penuria ſtudia quenquam deſeruiſſe. Illis enim temporibus, quicunque virtutis erant doctrinarumque ſtudioſi, ſumtu alebantur publico.

Majores noſtri, ut honeſtatis, ita ordinis omnibus in rebus erant ſervantiſſimi. Nam non ſolùm ordine diſtribuebant officia; ſed ordine etiam pecunias perſolvebant, ex ærario illas publico numerantes, primum † ſacerdotibus templorum; deinde magiſtris (ſcholarum &) ſtudiorum ; tum viduis & orphanis pauperibus ; tum equitibus peregrinis, qui ſponte cives Romani facti erant ; poſtremò omnibus veteranis, qui annos XXVI. continuos in bello ſtipendia meruerant ; qui poſtquam domum ſe receperant, honeſtiſſimè domi alebantur à republica.

Tranſactis annis duodecim, ipſemet Tarentum profectus, Romam te adduxi, ubi Rhetoricam, (logicam,) philoſophiam, mathemata & aſtrologiam te docui, in ædibus meis, in meo contubernio, in mea menſa, in meo cubiculo, & ſuper omnia in meo te corde & medullis habens; quod pluris æſtimare te decet, quàm ſi domum opesq; tibi meas dediſſem. Nam ILLUD demum eſt verum beneficium, quod ſine ullius reſpectu emolumenti (& lucri proprii) tribuitur. In hunc modum Laurenti, Rhodi, Neapoli & Capuæ te mecum retinui, donec Imperatorem Romanum me dii fecêre.

Tum in Græciam te mittere, quod & feci, conſtitui, ut & linguam Græcam excoleres, & quod vera poſcit philoſophia, id facto præſtare allueſceres. VEROS enim & excellentes philoſophos, quod verbis prædicant, id opere confirmare decet. NEQUE turpius quicquam eſt, quàm ſi is, qui ſapientem ſe jactitat, & virtutis ſtudioſus haberi vult, multum loquatur, & parum agat. VIR enim lingua ſuavis, & vita im- 183
probus, labes ac peſtis eſt reipubl. Cùm autem in Græciam te mitterem, & Roma amandarem ; non ideo faciebam, ut à meo

---

ἐγὼ δ' οὐκ εἰς' in Sophocl. Oed. Colon.

Artium opera fiunt magnificentius, qui im docentur. Cic. Orat.

Scire volunt omnes, mercedem ſolvere nemo. Juvenal. Sat. 7.

Α ἀνέμαξιν ... Suid. exc.

Tam medico, quam præceptori pretium operæ ſolvitur, animi debetur. Sen. 6. benef. 17.

Propius, quam ſi generaſſet, amavit defuncti ſobolem fratris. Claudian. Laud. Seren. 106.

Specimen eſt florentis reip. ut diſciplinarum profeſſoribus præmia opulenta pendantur. Symm. 1. 37.

Cum mercede labor gratior eſſe ſolet. Pamphil.

Virtutum omnium quondam Roma domicilium. Ammian. lib. 14.

Penſatur fructus utilitate labor. Maximus.

Fama citat laudem, laus præmia, præmia mentem, mens ſtudium, ſtudium dogmata, dogma decus. Tobias.

† *ſacerdotum collegiis.*

Romanæ juventutis magiſtris ſubſidia detracta ſunt ſolennis alimoniæ. Symm. 5. 33.

Romani priſci non ſolum armis plus, quam cæteræ nationes, verum etiam conſilio ſapientiaque potuere. Cic. pro Roſc. Amer.

Dignitatem docere non habet. Cic. Orator.

Una re conſummatur animus ſcientia bonorum ac malorum immutabili, quæ ſoli Philoſophiæ competit. Sen. epiſt. 88.

Generoſi animi & magnifici eſt juvare & prodeſſe. Sen. 3. ben. 15.

Θεῷ ὅμοιον ἔχει ὁ ἄνθρωπος τὸ εὖ ποιεῖν, ὅπως τὸ εὖ ποιεῖν μὴ καταλύηται. Democr. Stob. fol. 277.

Id juſtè, id piè, id humanè fit, quod ſine ſpe recipiendi feceris. Lactant. 6. 11.

Qui imperat, quæ non implet, in ſe quotidie cogitur dictate ſententiam. Sidō. 6. 1.

Benè loqui & pravè vivere, ſua ſe voce damnare eſt. Aug. Proſp. ſent. 6.

Res plus valent, quàm verba. Salſ. epiſt. Pompeii ad Senat.

Μόνος βασιλέων φιλοσοφίαν οὐ λόγοις, οὐδὲ δογμάτων γνώσεσι, σεμνῷ δ' ἤθει καὶ βίῳ σώφρονι ἐπιστώσατο. Herodian. 1. de M. Aurel.

Οἱ τῶν συμφορῶν κεκοινωνηκότες, οὗτοι καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσονται. Iſocr. paneg.

meo te contubernio removerem, ne qui paupertatis meæ particeps fueras, rebus mecum ſecundis fruereris; ſed quoniam videbam te eſſe adoleſcentem, venuſtum, liberum; veritus ſum, ne in aula corrumpereris, noſtra maximè fretus neceſſitudine, & nepotem te meum eſſe cogitans. Etenim PRINCIPES, qui (pueros & admodum) adoleſcentulos inter familiares & intimos habere gaudent; ut & ipſi non admodum cordati habeantur, & adoleſcentes judicentur leviſſimi, efficiunt.

De lo poco poco, de lo mucho no hada. Celeſtin. Comœd.

Prima adoleſcentiæ rudimenta in urbe ſeveritatis antiquæ deponenda. Iuſtin. lib. 1.

Οἱ τὴν ἡλικίαν πρεσβύτεροι, τῇ ἐμπειρίᾳ τῶν πραγμάτων ἐπιμελέστεροι ἦρξαν. Herodian. lib. 1.

La giventu di giudicio vacua, di conſcienza provera, di senno deſtituta. Piaz. univerſal. diſc. 1.

Expoſui, quid tibi & tua cauſa præſtiterim ego in Italia. Jam verò oſtendam, omnibus eſſe notiſſima, quæ tu feciſti & facis in Græcia; nimirum quòd juvenili fretus [tumensque] venuſtate, ſtudia reliquiſti, & ſalutaria contemnens monita, leviſſimis te (vaniſſimiſque) adjunxiſti adoleſcentibus; & quòd pecunias ad parandos miſſas libros vitiis ludiſque impendis; quæ omnia cùm tibi damno ſint, non minùs mihi (probro &) dedecori ſunt. Ita enim uſu venire ſolet, ut QUOTIES adoleſcens ſtultus evadit, (& degenerat,) in eum, in cujus contubernio fuit eductus (& edoctus,) culpa conferatur.

Οἱ νέοι ῥᾳθυμότεροι βιώσαντες πολλὰ ἐκακοτόμησαν. Herodian. ibid.

Facit tenerior affectio, ut ſit querela proclivior. Sym. 1. ep. 28.

Multò deformius amittere, quàm non aſſequi laudem. Plin. 8. ep. 24.

Si quid perperam fit minus, indulgent plus amici. Sid. 9. ep. 11.

Nulla miſeratio contingit his, qui patiuntur injurias quas poſſe fieri, faciendo docuerunt. Senec. epiſt. 81.

Probrum magiſtri diſcipulus malus. Nicet. orat. 26. Nazianz.

Non me pœnitet, quòd te nutriendum dedi; non me piget, quòd curavi, ut legendi elementa diſceres; non mihi dolet, quòd ad ſtudia te colenda adhibui; non dolet, quòd domi te meæ habui, menſæque & cubiculi participem eſſe volui; non denique me pœnitet, quòd tantos in te ſumptus feci: Sed hoc mihi ex animo ſerioque dolet, quòd cauſam mihi præbuiſti, nullo porro te beneficio afficiendi. NIHIL enim Principum generoſorum animis (acerbius &) moleſtius, quàm deeſſe idoneos (& aptos) in quos beneficia conferant.

Sermo publicus delicta diſcipulorum refundere ſolet in præceptores. Saresb. 5. 1. Thol. rep. 18. 2. 1.

Τὸ εἰς ἀχάριστον ἀναλῶσαι, ἐπιζήμιον. Moſ. Stob. 277.

Mei voti caput eſt, ut bene valeas, & ſupra annos tuos literarum dote diteſcas. Symm. 7. 9.

Ingratitudo Concordiam, qua imbecillitas noſtra fulcitur, ſcindit ac diſſipat. Sen. benef. 7. 27.

Quamvis aliquis per ſe floreat, erubeſcit tamen in ſuis. Ambroſ. Rom. 2.

Allatum ad me eſt, corpore te exacto, facie venuſta eſſe, ideoq; inſoleſcere, & ut tua fruaris [ætatula &] elegantia, Philoſophiæ nuncium remiſiſſe; quod magno mihi dolori eſt. Omnino enim CORPORIS pulchritudo vel ſerius, vel citius in ſepulchro perit; VIRTUS verò & doctrina æternam homini memoriam pariunt. Nunquam hoc dii velint, nunquam hoc ſcholæ Italicæ Græcæq; ſinant, ut ſit philoſophia refertus animus, ubi facies pinguis (ac turgida) & nitidum (inflatumque) corpus eſt! VERUS enim Philoſophus inter poſtrema habet curam corporis.

Nihil mihi tam parvi eſt, quin id me pigeat perdere. Plaut. Perſa. Probati hîc.

Βραχεῖαν ὁδὸν ἐς ἀπώμεθα. φθόνος γὰρ ἡ πόσεια τὴν γνώμην. Sophocl. Antigon.

Μὴ καυχῶ· τάχα γάρ σε παρέρχεται ὡς ὄναρ ἥβη. Theocrit. Idyl. 36.

Divitiarum, & formæ gloria fluxa, & fragilis; virtus clara æternaque habetur. Sall. Catilin.

Longum forma percurrens iter: Deperdit aliquid ſemper & fulget minus. Sen. Herc. Œte. 2.

Παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. Stob. 298.

VERUS [perfectuſque] Philoſophus, ùt & ſit & videatur philoſophus, oculos habeat turbidos oportet, ſupercilia præuſta,

Animi bona, mala ſunt corporis: Corporis bona, mala ſunt animi. Lactant. 7. 5.

Philoſophus) duritiam & alia, quæ exte-

ſta, caput glabrum, malas depreſſas, faciem pallidam, corpus tenue (& macilentum,) carnem ſiccam, pedes diſcalceatos, veſtimenta vilia, cibum exiguum, vigilias multas: denique vivat oportet, ut Lacedæmonius, & loquatur ut Græcus. INSIGNIA laudati (ſtrenuique) ducis ſunt (vulnera &) cicatrices; & philoſophi diligentis nota eſt aſperitas. 184
ÆQUE enim erubeſcere ſapiens debet, ſi obeſus & elegans audiat, quàm dux, ſi timidus & ignavus appelletur. Equidem in philoſopho ſtudium probo cognoſcendi antiquitatem, ut præterita noverit; diligentiam ſcribendi res ſubtiles uſui poſterorum; induſtriam tradendi præcepta ſaluberrima iis, qui nunc vivunt; aſſiduitatem in veſtigandis ſiderum motibus; inquiſitionem cauſarum, ex quibus mutationes in elementis exiſtunt: Sed, mihi crede Epeſippe, NEMO unquam ſapientum vel Romanorum vel Græcorum hæc aſſecutus eſt, niſi recreationem quærendo animi, & voluptates corporis conculcando.

Ego brutis quidem ſimilis ſum ratione corporis; diis verò cognatus ratione animæ. Itaque ſi ad brutos carnis impetus inclino, me ipſo vilior fio; ſin res animi appeto æquor, ſupra meipſum aſcendo. Etenim SENSUUM appetitio infra beſtias nos abjicit; ratio verò ſupra homines nos evehit. MALITIA & arrogantia humana naturaliter evehi potius, quàm deprimi cupit; augeri potius, quàm minui gaudet; imperare potius, quàm parere vult. Quod cum ita ſit, CUR infra beſtias nos per vitia abjicimus, cùm ſupra homines evehi per virtutes & aſcendere valeamus?

INTER omnia dona, quibus inſoleſcere poſſunt homines, nihil eſt fragilius, nihil corruptioni magis obnoxium, quàm formæ venuſtas & elegantia, qua ſuperbire libet. Nam me quidem judice, PERINDE eſt ſi de formæ elegantia & pulchritudine nobis placeamus, ac ſi faſtu efferamur ob ſomnium de maximis divitiis & opibus, cùm expergefacti pauperes afflictique appareamus; quod verum eſſe ex iis, quæ dicturus ſum, manifeſtum eſt.

Quàm amabilis aſpectu eſt adoleſcens in flore ætatis, capite parvo, capillis flavis, fronte lata, oculis nigris, genis candidis, naſo aquilino, labris rubicundis, barba bifida, ore hilari, collo tereti, corpore recto & gracili, brachiis mediocribus, digitis longis (& enodibus,) membris denique omnibus adeò concinnis & elegantibus, ut illum intuẽtes & oculos paſcant,

...ni miſerias vocant, voluptati habet. Sall. Jugurth.

Κάλλος ἀμήχανον ἐν μάκρῳ, ἐν ᾧ παρεῖχεν ἑαυτὸν ἀκόσμητον καὶ ἀκαλλώπιστον. Iulian. Cæſ.

Philoſophia in opere diſcenda. Sen. epiſt. 98.

Sertorius dehoneſtamento corporis maximè lætabatur. Gell. 2. 27. Plutar. in ipſ. vita.

Vulnera licet ad præſens periculum ingerant: reliquum tamen vitæ tempus exornant. Caſſiod.

Quid putas veteres illos oluiſſe? Militiam, laborem, virum. Sen. ep. 86.

Vulnera quæ quiſque excepit, indicia virtutis ſunt. Curt. lib. 4.

Quot cicatrices, totidem corporis decora. Idem lib. 4.

Τοσούτου ἄξιος ἕκαστός ἐστιν, ὅσου ἄξιά ἐστι ταῦτα, περὶ ἃ ἐσπούδακεν. Aurel. Imp. lib. 7.

Ignavià nemo immortalis factus eſt. Sal. Iugurth.

Futilis caro & fluida & receptandis tantum cibis habilis. Sen. ep. 92.

Τὸ σῶμα κοινὸν πρὸς τὰ ζῶα, ὁ λόγος καὶ ἡ γνώμη κοινὸν πρὸς τοὺς θεούς. Arrian. 1. 3.

Magna & generoſa res eſt humanus animus. Sen. ep. 102.

Corpore beſtiis, animo Deo ſimiles ſumus. Arrian. 1. Epict. 3.

Αἱ σάρκες αἱ κεναὶ φρενῶν ἀγάλματ᾽ ἀγορᾶς εἰσιν. Eurip. Elect.

Maximum cupiditas imperii malum inter mortales eſt. Liv. 28.

Natura mortalium avida imperii, & præceps ad explendam animi cupiditatem. Sall. Iugurth.

Ἄνθος γὰρ καὶ κάλλος ἴσον χρόνον ἐστὶ λαχόντε, ταῦτα δ᾽ ὁμοῦ φθονέων ἐξεμάρανε χρόνος. Meleag. Epigr. lib. 1.

Anceps forma bonum mortalibus. Exigui donum breve temporis. Sen. Hippol. 2.

Ὁ σώματος εὐπρεπὴς τὴν μορφὴν, ἀγαλλόμενος, ἢ τῷ χρόνῳ μαρανθεὶς, ἢ νόσῳ ἀναλωθείς. Baſil. Stob. 566.

Gratior eſt pulcro veniens è corpore virtus. Sen. ep. 66.

[illegible]. Corint. lib. 2. 324.

Forma Dei munus. Ovid. 3. art.

Miremur (potius) quos munera mentis adornant, Quam qui corporeis enituere bonis. Avien. fabul. 40.

ſcant, & amorem animo concipiant. Hujuſmodi adoleſcens ita formoſus & venuſtus ſi ſtabilem in multos annos pulchritudinem obtineret, illam & concupiſcere, & affectare, & cuſtodire, & prædicare, & conſervare (ac diligere) bonum eſſet. Si enim in beſtiis pulchritudinem, & in ædificiis amamus; quanto æquius eſt, ut eam in nobis ipſis expetamus!

Quis ſapiens bono confidat fragili? Sen. Hippol. 2.

Ingenij dotes corporis adde bonis. Ovid. 2. art.

Omne pulchrum eſt pretioſum. Max. Tyr.

Eſt illi facies liberalis, multo ſanguine, multo rubore ſuffuſa: eſt ingenua totius corporis pulchritudo, & quidem ſenatorius decor. Plin. 1. ep. 14.

185 Sed quid dicemus? Cum minimè putamus, floſculum illum, qui heri in arbore ſanus, integer vegetuſque abſque ullo interitus metu ſtabat, unius febriculæ gelu adurit [& in nihilum redigit;] importunus unicæ afflictionis ventus decutit, gladius * hoſtilis amputat, inopinatorum veſpæ caſuum exugunt, aqua calamitatum diſſipat, & æſtus perſecutionum conſumit; denique vermis eum brevis vitæ corrodit marcidumque reddit, & tandem mortis eum † calculus humi ſternit.

Qualis eſt iſta pulchritudo, quam levis febricula perdit, & rugoſa ſenectus ita diſſolvit, ut nec fuiſſe putetur? Bernh.

Nulla non dies formoſi ſpolium corporis abſtulit. Sen. Hippol. 2.

* *moleſtiarum.*

Prætervolantia corporis decoramenta currentis ævi profectu defectuque labaſcunt. Sidon. 5. epiſt 10.

† *grando, marcor. G. putredo. I.*

O vita humana perpetuis obnoxia miſeriis! Fata quidem crudelia, te verò infelicem dico; quoniam illis volentibus, teque non obluctante, VOLUPTATES tibi ſomnianti, dolores vigilanti offeruntur: moleſtiæ in manus deguſtandæ porriguntur, quies tantum auribus haurienda conceditur; adverſa experienda, proſpera non niſi aſpicienda præbentur; denique VITA unciatim; mors verò ſine menſura datur.

Licet felicitas aſpirare videatur; tamen ad ultimum temeritati non ſufficit. Curt. lib. 4.

ἰδὼν εἰς ἀλλάξειν πρόποσιν λύπας ἐςὶ ...ειν. Athen. lib. 12.

Fragilitatis humanæ nimia in proſperis oblivio eſt. Curt. lib 4.

L' homme n'eſt que fumée, qu' un petit trait de feu tient un jour allumée. Ronſard. 9. 42.

At enim jucundiſſimum eſſe in voluptatibus delitiiſq; vivere, mali & luxurioſi ajunt. Ego verò ſanctè affirmo, NEMINEM unquam mortalium tantam percepiſſe ex vitiis ſuavitatem & voluptatem, quin ab iiſdem deſtitutus majorem ſenſerit acerbitatem ac moleſtiam. Nam IN CORDE, ubi diuturnum habuit malitia domicilium, * neſcio quem relinquit quaſi fomitem, à quo reverſa excipiatur. Utinam oculos aperirent univerſi, & viderent, quantopere decipiamur! OMNES enim, quibus corpus titillatur, voluptates (ac delitiæ) fidem nobis faciunt, quaſi (perpetuò) commorandi [nobiſcum] gratia veniant; & tamen [ſubitò] procul per aliam viam diffugiunt: ex adverſo MORBI & ærumnæ, quæ ceu ſtigmate animum inurunt, tanquam hoſpites ſe venire fingunt, & velut incolæ & habitatores ſe nobis obtrudunt.

Præterit jucunditas non reditura; & manet anxietas non relictura. Bernh.

Voluptatibus maximis faſtidium finitimum. Cic. Tuſc. 4.

Voluptas & ſatietatem affert, & nimia nocet, & proceſſu minuitur ætatis. Lactan. 3. 10.

Malorum blandientium virus occultum eſt Cypr. epiſt. 2.

* *ſemper ſaper aliquis illius ibi manet, ubi ſe implicuerat. I.*

* *perpetuò ſit quadam perverſa delectatio. G.*

Bona malis paria non ſunt, etiam pari numero; nec lætitia ulla minimo dolore penſanda. Plin. 7. cap. 40.

Voluptas pene ante, quam veniat, aufertur. Sen. Polyb. 29.

Mirari ſatis non poſſum, Epeſippe, cur non verearis, idem tuæ paullò pòſt eventurum pulchritudini, quod in ſepulchris jam vides eorum, qui olim vixerunt. Arborum quidem

Iubent nos vivere Mauſoléa. Martial. 5. 65.

In mortuis vita diſcitur. Ambr. Roma. 7.

In conditionis humanæ memoriam ſepulchra ſtrui cæpta. Modeſtin. Rhodigi. 17. 18.

quidem in pomariis ex varietate fructuum cognoſcitur diverſitas, nimirum ex glandibus ilex, palma ex dactylis, ex frondibus platanus, vites ex racemis: Sed poſtquam areſacta radice, cæſo trunco, collectis fructibus, delapſis foliis, in ignẽ conjiciuntur, in cineremq́ue dilabuntur; quis obſecro † ex cineribus arborum internoſcit inter ſe diſcrimina? Hæc eo tendit comparatio, ut oſtendam, interim dum vita hujus mortis, & mors hujus vitæ venit, omnes nos arborum inſtar in horto virêre, dum alii ex radicibus cognoſcuntur majorum, alii ex foliis verborum; hi ex ramis gratiæ, illi ex fructibus divitiarum; horum ex cortice deformitas, illorum ex floribus pulchritudo; horum tanquam nanorum humilitas, illorum 186
ut Gigantum proceritas; aliorum ut ſenum ariditas; aliorum ut juvenum viriditas; horum tanquam divitum fœcunditas, illorum tanquam pauperum ſterilitas deprehenditur. Tandem verò IN UNO ſimiles cuncti videmur, quòd omnes, nullo excepto, ad tumulum vadimus.

Jam quæro, quando mors univerſos iſtos in exitu vitæ commiſcuerit; ecquod erit inter pulchros deformesq́; in tumulo anguſto diſcrimen? Ne minima quidem profectò erit differentia; aut ſi qua eſſe videbitur, in monumentorum, quæ vani homines excogitarunt, diverſitate conſiſtet: nec me pœnitet, quòd vanos dicam. NIHIL enim vanius, quàm quòd non contenti homines, ſe vanos in vita eſſe, vanitatis ſuę memoriam ſepultura conantur propagare ſumptuoſa. Me quidem judice, licet cedrus alta & pulchra ſit, nihilo propterea candidior eſt illius carbo; & licet ilex humilis deformisq́; ſit, nihilo propterea nigrior eſt illius cinis: Hinc volo intelligi, quod SÆPE deorum permiſſu honoratiora ſint oſſa pauperis Philoſophi, qui vitam duriter egit, quàm Principum, qui delicatiſſimè vixêre.

Non ampliùs mortis metu te territabo; quoniam prout nunc vitæ hujus vitiis immerſus es, ne verbo quidem ejus mentionem fieri malles: Sed unum quantumvis auditu ingratum dicam, nimirum, te creatum à diis, ut moriaris; te generatum ab hominibus, ut moriaris; te natum ex muliere, ut moriaris; te vivere in hoc mũdo, ut moriaris; denique EA LEGE quoſdam hodie naſci ajo, ut cras moriantur, & locum dent aliis. In magnis & fructiferis arboribus † ſtolonum fruticatio, ſignum eſt, amputandos eſſe ramos aridos: Ita INFAN-

Νεκρῶν ἀχρειότερος ὁ λαμπρὰ τῶν χρυσῶν βίος. Chryſ. Stob. 806.

† *cujus arboris cinis ſit, internoſcit, aut diſcrimen ullum ex cinere perſpicit?* G.

Ipſum te jacentis corpus admonere debet, ut vivas. Arbit. Satyr.

Arbor infœcunda tanti eſt in pretio, quanti lignum eius in trunco. Apul. Apolog. 1.

Σίγα, καὶ μελέτα ζῶν ἔτι τὸν θάνατον. Pallad. epigr. lib. 2.

Omnia mors æquat. Claudian. 2. de rapt. 302.

καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει. Theocr. Idyl. XII.

Eadem naſcendi conditio, ſors una moriendi. Hieron. in Eccleſ.

πάντας ὁμῶς θνητοὺς εἰς ἀΐδης δέχεται. Epigram. lib. 1.

Sepulchra ideo ſecundum viam, quo prætereuntes admoneant, & ſe fuiſſe; & illos eſſe mortales. Varro de ling. lat. 5.

ἐς τοῦτον ὁρέων πῖνέ τε καὶ τέρπευ· ἔσεαι γὰρ ἀποθανὼν τοιοῦτος. Herodot. lib. 2.

Hæc non, ut ſepulturam tollam, dico; abſit! Sed luxuriam & ſuperfluam ambitionem. Chryſoſt. tom. 2. hom. 84. Ioan. 20.

Carbones de lignis pulcherrimis terri. fragiles de duris. Auguſt. 21. civit. 7.

ἀνθρώπων μάταιοι φρένες, δαπάνας ὅταν θανοῦσι πέμπωσι κενάς. Eurip. Stob. 894.

In vero honores nihil flammis, nihil ſenectuti, nihil ſucceſſoribus licet. Plin. paneg.

Ut mori nemo ſolet, qui non vixerit; ita nec vivere aliquis poteſt, qui non ſit moriturus. Val. Max. lib. 6. extrem.

Ut mortem citius venire credas, Scito jam capitis periiſſe partem. Arbit. Sat. r.

Καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπαναλίσκεται ὁ βίος, καὶ μέρος ἔλαττον αὐτοῦ καταλείπεται. Aurel. lib. 3.

Quos videras, non vides; incipis videre, quos non videras. Hieron. Eccleſiaſt.

Arbor alenda recens, vetus excidenda. Ola. Epit. lib. 5.

† *Plin.* 17. 1.

ἢν ἐγγὺς ἔλθῃ θάνατος, οὐδεὶς βούλεται θνήσκειν, τὸ γῆρας δ' οὐκέτ' ἔστ' αὐτοῖς βαρύ. Eurip. Alceſt.

Digitized by Google

INFANTUM in familia nativitas parentum avorumque ad ſepulturam citatio eſt.

Si quis ex me quærat, quid ſit MORS, † voraginem eſſe dixerim, in quam omnes in hac ærumnoſa vita præcipitantur: Siquidem UBI quis ſecuriſſimum ſe retur incedere, ibi * ſemper ſupplantatur. Hoc & ſemper de (ſenibus) præteritis legi, & ſæpe in (juvenibus) præſentibus vidi, idemque futuris, credo, ſæculis eveniet, quod CUI DULCISSIMA vita eſt, ejus fores repentè mors ingreditur, & contrà qui † maximè mortem averſatur, ab eo ne præmonito quidem vita aufugit.

† *decipulam.*

Nullum ſæva caput Proſerpina fugit. Horat. 1. od. 28.

Dum differtur vita, tranſcurrit. Sen. ep. 1.

* *irretitur.*

Aliud homo ſperat, aliud evenit. Hiero. Eccleſiaſt.

Felices ſequitur mors, miſeros fugit. Sen. Herc. OEt. 1.

Πάντα νῦν, οἷα ἐπ' ἐκείνων, ὡς κατατεθάψαμεν. Aurel. Imp. lib. 9.

† *minimè de morte cogitat.*

Equidem, ô dii immortales, crudeles an miſericordes ſitis vocandi, neſcio: quia carnem, oſſa, honores, opes, amicos, delitias nobis datis, in ſumma hominum omnia poteſtati ſubjicitis; at VITÆ * æſtimationem veſtro reſervaſtis arbitrio.

Sive dum humano vel mœrori parcitur, vel timori, ſeu quod utile eſt hoc maximè latere, pronius cætera oraculis, quam vitæ finis exprimitur. Macrob. 1. ſomn. 7.

* *terminum. I.*

* *calicem vel poculum. G.*

187 QUONIAM non poſſum quod volo, neceſſariò cogor velle, quod poſſum. Veruntamen mihi ſi daretur optio, VITÆ in unum diem ſecuritatem, omnibus totius † orbis opibus anteferrem. QUID enim prodeſt de augendo honore divitiiſque laborare, cùm ſinguli diebus ſingulis vitæ decedant dies?

Πολλῶν φέρεται ἀνδρὶ τερπνὸς αἰών. Pindar. fragm.

ἡμέρας μιᾶς ἀλυπία μέγα κέρδος. Stob. orat. 98.

† *orbis. G.*

Non appetamus, quæ, dum tenentur, intereunt. Hieron. Eccl.

Sed ut ad inſtitutum revertar, quod ſcilicet de pulchritudine & venuſtate tibi (blandiris &) places; vellem ſcire ex te & aliis, qui & juvenes eſtis & formoſi, an nunquam in mentem vobis veniat cogitare, fore vos aliquando ſenes putidos? SI enim exiguo victuri eſtis ſpatio; ſtultiſſimum eſt vos pulchritudinem magni æſtimare. Alieniſſimum quippe ab omni ratione eſt, vita nos in genua abjiciente, humi nos (ut ſic loquar) raptari à ſtultitia.

Φοβοῦ τὸ γῆρας, οὐ γὰρ ἔρχεται μόνον. Prov.

Equum ementi ornamenta ipſa ſuſpecta ſunt. Sen. epiſt. 8.

Προφαίνων οὐκ ἀπορεῖ θάνατος. Tryphon. Epigr. lib. 1.

Tertium ſæculum non videt eum hominem, quem vidit primum. Varro. Ling. lat. 4.

Τὰ ἀξεστὰ κατέχω σώματα πίπτει βαρείαις πρὸς θεῶν δυσπραξίαις. Sophoc. Ajac.

Si ad ſenectam vos perventuros cogitatis juvenes; meminiſſe debetis & nunquam obliviſci, gladium, qui aſſiduè uſurpatur, cum minimè putaſſes, chalybe exarmari. Sanè juvenis nihil à gladio novo differt, qui progreſſu temporis uno die acie ſenſuum hebetatur, altero intelligentiæ mucrone orbatur; qui hodie chalybem amittit virium, cras ærugine carpitur morborum; modò adverſis diſtorquetur, modò proſperis obtunditur; jam nimis acutus eſt ob divitias, jam planè corruptus, non ſecat ob paupertatem. Denique ſæpenumero fit, ut QUANTO magis delitiis exacuitur acies, tantò certius immineat vitæ periculum.

Non in genua, quod dicitur, procidens, ſed in os proſtratus. Ælian. l. 2.

Ferrum ſi exerceas, conteritur, ſi non exerceas, tamen rubigo inficit. Cato. Gell. 11. 2.

(*Flore* juventæ) velut mucrone teli ablato. (corporis) vires hebetantur ex Iuſtin. lib. 6.

Quod hodie non eſt, cras erit; ſic vita truditur. Arbit. Satyr.

Θανάτῳ πάντες ὀφειλόμεθα. Pallad. Epigr. lib. 1.

Humana infirmitas delitias diu ferre non poteſt Faſc. tem. fol. 65.

Ut ad vanitates aliquis juventutis aſcendat, manibus pedi-

Bona caduca migrant quotidie, & multo velocius exeunt, quàm intraverant. Lact. lib. 7. extrem.

Digitized by Google

Δεῖ μεγίστων σίμαιεν, ἐ λάβει τὴν σω-φεον. Chryſoſt.

Ad mortem dies extremus pervenit, accedit omnis. Sen ep.120.

Quem puerum vidiſti formoſum, nunc vides deformem in ſenecta. Varro. ling. lat.4.

† *in ipſa pulchritudinis & ætatis viriditate vidi conſiſtere.* G.

* *Monogrammos.* Rhodig.3 19.

Non tantùm præſentis, ſed vigilantis eſt occaſionem obſervare properantem. Sen. ep 22.

Formoſus es? Expecta pauliſper, & non eris Apul. de Deo Socr.

ἀνθρώπων φύσις βλαστοῦσα ἀνθρώπων φρένας. Sophocl. Ajac.

Corpora lente augentur, cito extinguuntur Tac. de mor. Germ.

In præſenti quod vivimus, breve eſt, & umbra, & imago. Hieron. Eccleſ.1

Singula de nobis anni prædantur euntes. Hor.2.ep.2.

Hunc ipſum, quem agimus diem, cum morte dividimus. Senec. ep 25.

† *deſciſcere.*

Pulchritudo ſine ſobrietate & caſtitate, præcipitium patens. Chryſoſtom.

Cito labitur dies, & proclivis in pronum fertur ætas. Fab. declam. 13.

De aliquo, quem vidiſti heri meritò dici poteſt; h.c quis eſt? tanta mutatio eſt. Sen. epiſt. 20.

Decor naturaliter libidinis invitator. Ter. de cultu fœminar.

Κάλλος ὀξύτερον τιτρώσκει βέλους, καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τὴν ψυχὴν καταρρεῖ. Leucipp. Stob. 566.

† *reto.*

* *tortor.*

Τῶν μὲν σωμάτων ὁ κόσμος, κάλλος, καὶ ῥώμη, καὶ εὐεξία. τῶν δὲ ψυχῶν λόγος, τρόπος, καὶ τῶν ἀρετῶν ἡ τελείωσις. Baſil. Imp. fil. 58.

Ὠκεῖαι χάριτες γλυκερώτεραι. Epigr. lib 1.

Properet licet, ſerò beneficium dedit, qui roganti dedit. Sen. 2. ben. 2.

Vera beneficia non precibus efflagitata, ſed ex voluntaria benignitate proveniunt. Plav paneg.

Queſto deſir à tutti ſta nel core, de' fatti altrui ſempre cercar novella. Arioſt. 2. 36.

Ὅττι μέγα καὶ ἄξιον ἀγάσθαι ὁ γάμος ἐστί, ἐ ταύτη δῆλον. θεοὶ γὰρ ἐπιτροπεύουσιν αὐτοῖς. Muſon. Brodæ. epigr. lib.3.

pedibusque nitendum ; mox verò pede leviter impacto in miſerias nos (præcipitari ac) deſcendere ſenectutis certum eſt. Nam quod res loquitur, QUEM heri juvenem pulchrumque noveramus, eum, cùm minimè putamus, dum reſpicimus, ſenem videmus (& miramur) marcidum. Quoties apud animum cogito, & intueor multos tam amicos, quàm inimicos, quos ante annos non ita multos † ſucci plenos pulchrosq; cognovi, eosq; jam ſenes macie * prætenues, infirmos, deformes video; aut me tum ſomniaſſe, aut illos jam non eſſe eoſdem arbitror.

Illud ſanè mirificum, & in uno ſi eveniret, quemadmodum in multis accidit, penè foret incredibile, in homine miſero, idq; parvi ſpatio temporis, mutari ſpeciem faciei, perire oris nitorem, barbam flavam albeſcere, caput nigrum calveſcere, genas [frontemq;] rugis ſulcari, oculos nubibus ceu velo obductis excæcari, dentes eboris inſtar (olim) candidos ſcabricie nigreſcere, pedibus velocibus compedes injicere podagram, brachiis robuſtis ſtuporem afferre paralyſin, guttur leve rugis complicari, corpusque, quod erectum erat, [curvari &] à ſeipſo † quaſi abſorberi.

Sed præter ea, quæ dixi, hoc etiam tibi, Epeſippe, qui pulchritudine ſuperbis, dico, eum qui propter elegantiam ſpe- 188
culum erat omniũ, dum juvenis eſſet, talẽ ſibi pòſt in ſenecta videri, ut utrumne ipſe, an alius ſit, dubitet, (adeò ipſe ſibi ignotus redditus. Facias ſanè, quod libuerit, & de pulchritudine tibi placeas (ac glorieris) quantum volueris; NIHIL tamen ALIUD in juvenibus pulchritudo eſt, quàm velamen oculorum, pedicæ pedum, manicæ manuum, † viſcum alarum, * tormentum quietis, fur temporis, occaſio periculorum, ſcopus invidiæ, culmen luxuriæ, [omnisque mali barathrum:] in ſumma turbarum ſeges, & zelotyporum carnificina.

Poſtquam ſtudia deſeruiſti; non ſum jam ad mittendas pecunias obligatus, in primis cùm in res, quod facis, pueriles illas profundas. Veruntamen cum Aulo Vegeno bis mille HS. tibi ad parandas veſtes mitto. Ac profectò fores ingratiſſimus, ſi pro tanto mihi gratiam non haberes beneficio: Siquidem GRATIUS eſſe debet, quod ſponte, quàm quòd neceſſariò præſtatur.

Novi, quod ad te ſcribam, nihil eſt, niſi quòd Annia Salaria ſoror tua nupſit, ſeque maritum ex animi ſententia nactam affirmat, quod perpetuum dii faxint! Nam AD MA-

TRIMO-

Digitized by Google

TRIMONIA concilianda pecunias ſubminiſtrare homines poſſunt;ut autem ex voto contrahantur, præſtare præter Deos nemo poteſt. Si, Toringa ſobrina tua quid agat, ſcire cupis; nave conſcenſa cum claſſe in Hiſpaniam cito illam navigaſſe; ac profectò nunquam aliter de illa cog tavi, ex quo triduum via Salaria latuit. SI enim puella præmaturè vindemiam (ut ſic loquar) faciat: in militum manus illam deventuram magnum ſignum eſt. Annium Rufum amicum & ſodalem tuum ſcito in † Pontum profectum, decreto & juſſu Senatus eò miſſum, ut inſulæ præſit; qui licet juvenis ſit, ſimul tamen prudens eſt, ideoque eum munere injuncto laudabiliter functurum confido. Si enim MIHI daretur optio inter ſenes jam decl nantes, & juvenes † ſapientes; ego prudentiam potius juvenum, quam canos ſenum eligerem.

Salutat te Fauſtina, (uxor mea) quam tuis rebus apud me vehementer patrocinari perſuaſum habeas, ſingulisque diebus urgere, ne tibi iraſcar, cum dicat VIRIS prudentibus non habendam eſſe rationem levitatum juvenilium; NEQUE ullum ſenem eſſe ſapientem, qui non egregiè juvenis perſonam egerit.

Nihil addam amplius, præterquam ſi fueris bonus, nunquam me negaturum te meum eſſe nepotem, & veterem alumnum ac diſcipulum; ut ſi ad meliorem te frugem redire vi-
189 de ro, miſſam faciam iracundiam. INTER eos enim, qui mutuò ſe amant, nihil eſt quod meritam evellat è corde indignationem, niſi perverſæ & improbæ vitæ emendatio. Hoc ut ad te ſcriberem, Fauſtinæ precibus adductus ſum. Reliquum eſt, ut illius & meis verbis plurimam dicas patribus Academicis ſalutem. Dii te cuſtodiant, & emendationem tibi vitæ concedant! Marcus Imp. R. Annio Epeſippo m. p.

Divertunt mores virgini longe ac lupæ. Plaut. Epidic. Non orſe cauſſa.

Αἱ σπουδαὶ πλεῖον διαιροῦσι τῶν σωμάτων. Syneſ. epiſt. 87.

† *Helleſpontum.*

Κρίνεσθαι, τὸν νέον καὶ πρὸ ὥρας σωφρονεῖν. Nazianz Stob. 875.

οὐ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν πρὸς τὸ φρονεῖν διαφέρομεν ἀλλήλων, ἀλλὰ τῇ φύσει καὶ ταῖς ἐπιμελείαις. Iſocr. Archidam.

† *aſcendentes progredientes.*

Honores non tam ætatis maturitate, quam vitæ merentur. Plin. lib. 5 epiſt. 15.

Rara eſt hoc poſſe facultas placatumq; Jovem dextra Junone mereri. Stat. Theba. 6.

Vitia erunt donec homines. Tacit. hiſt. 4.

Multorum cum adoleſcentiæ cupiditates deferbuiſſent, eximiæ virtutes, firmata jam ætate, extiterunt. Cic. pro Cœlio.

Quamvis aliquis per ſe floreat, erubeſcit tamen in ſuis. Ambroſ. Rom. 2.

Intelligis quam conſtanter te diligam, qui tam inconſtanter iraſcor. Sym. 8. 26.

Amicitia cito ſanatur officio. Id. 1. 85.

Erranti facilè poteſt, cum reſipiſcit, ignoſci. Ambr. 2. Tim. 5.

Vincit malos pertinax bonitas. Sen. 7. benef. 31.

Emendes facta priora novis. Ovid. 4. faſt.

Vincatur innocentiæ feſtinata correctio. Sidon 6. epiſt. 9.

Deus beneficia ignorantibus dare incipit, ingratis perſeverat. Sen. 7. benef. 31.

CAPUT XLIII.

Principes & magnates olim fautores fuiſſe ſapientum, ſummaque illos inveſtigaſſe diligentia. Caput eſt notatu dignum.

INter ea, quæ gloriam ſæculis antiquis, & nominis immortalitatem illorum attulerunt rectoribus, Principum in ſapientibus inveſtigandis, & ſibi adjungendis diligentia, & ſubditorum in iis, quæ illi monebant, præſtandis obedientia fuit. PARUM quippe prodeſt, ſi examen ſapien-

Publica res eſſet tum fortunata ſatis, ſi aut ſaperent Reges, aut regnarent ſapientes. Prudent. lib. 1. cont. Sym.

Ælian lib. 12. Volaterran. lib. 28. initio.

Non p. teſt reſp. conſiſtere, niſi is, qui imperitat, habeat ſapientiæ ſtudium. Apul. de philoſoph.

Τῶν τῆς ψυχῆς ἀρρωστημάτων καὶ παθῶν ἡ φιλοσοφία μόνον φάρμακόν ἐστι. Plutarch. de εἰ in Delph.

Ab aliis doceri non debet, qui alios docere debet. JC.

Neminem magis decet vel meliora ſcire, vel plura, quam Principem, cujus doctrina omnibus poteſt prodeſſe ſubjectis. Vegec. præfat. lib. 1.

Princeps de doctrina vivendi regulam mutuetur, & ſtatum publicum virtutibus fulciat. Macrob. 2. Somn. extrem.

tum ſecum Rex ad gubernandum (ſeipſum regnumque) ducat, ſi malitia ſint armati ad non parendum ſubditi. PRINCIPES, qui ſapientum non magni æſtimant conſilia, certò ſibi perſuadent, fore ut ſua contemnantur mandata. LEGI enim, cujus fundamentum vis potiùs, quàm jus eſt, nulla debetur obedientia.

Romanus idem in præliis ferociſſimus, & pacis ſecuritate mitiſſimus. Pacat. paneg.

Semper in armis Horribilem, gentes placidum ſenſere ſubactæ. Claudian. bell. Gildon. 97.

Rebus ſecundis etiam egregii duces inſoleſcunt. Tacit. hiſtor. 2.

His in caſtris utilior, ille in toga melior. Vell. lib. 2.

Qui veterum hiſtorias (volvimus &) revolvimus, Romanos quidem fuiſſe natura ſuperbos negare non poſſumus: Veruntamen ut in rebus bellicis feroces; ita manſuetos moderatosque illos in negotiis reipublicæ fuiſſe, inficias ire non poſſumus. Qua quidem in re ſuam & prudentiam, & potentiam Roma declaravit. UT enim à ducibus ſtrenuis (& fortibus) hoſtes delentur; ſic à viris prudentibus ac ſapientibus in pace gubernantur ſubditi.

Concordia vinculum patientia intercedente cuſtoditur. Cyprian. Serm. 3.

Potentium inimicitiæ obſequendo potius, quam reſiſtendo franguntur. Donat. Æneid. 8.

Quomodo peſſimis Imp. ſine fine dominatio; ita quamvis egregiis modus libertatis placet. Tacit. hiſtor. 4.

Ubi reverentia exceſſit animis, & ſumma imis conſundimus, vi opus eſt, ut vim repellamus Curt. lib. 8.

Plerumq; dura vulnera, per lenia fomenta molleſcunt. Eucher. 1 Reg. 17.

Omnia regna uſque eo proſperum imperium habuêre ordinanda, dum vera conſilia valuere. Sal. de repub. ord.

ἡ βασιλεία σώζεται διὰ τῶν φίλων. Ariſt. 5. polit. 11.

Si un Monarque faut tant ſoit peu la provinc: Se perd: car volontiers le peuple ſuit le Prince. Ronſard 9. 29.

Sæpè mecum cogitare ſoleo, unde tanta exiſtat inter ſubditos & magiſtratus, interq; Principes & beneficiarios diſſenſio. Et poſitis utrinq; calculis, tum hos, tum illos ratione niti invenio. SUBDITI enim de parva, quam in dominis reperiunt, conqueruntur benignitate. DOMINI verò de multiplici queruntur, quam in ſubditis inveniunt, inobedientia. Siquidem INOBEDIENTIA comitem habet malitiam, & mandatum ducem ſequitur avaritiam. ADEO verò crevit parendi dedignatio, adeò effrenis (& impetuoſa) evaſit jubendi impotentia, ut ſubditis jugum plumbeum, & viciſſim Principibus ac regulis contra culicem volantem gladius ſtrictus opus eſſe videatur. Cujus mali (& detrimenti) publici fons unicus eſt, quòd non habent Principes penes ſe viros ſapientes, quos ſecretò conſulant. NUNQUAM enim fuit Princeps bonus conſiliariis utendo malis; nunquam fuit Princeps malus conſiliariis utendo (& parendo) bonis.

† *præſulibus, qui animarum curam gerunt.*

Manſueſcit Princeps ab innocentia populi, & populares motus reprimit innocent a principaiis Sare b. 9. 29.

Principis error tantis obeſt, quantis ipſe præeſt. Bern.

Quomodo cætera naturæ mala, ita luxum vel avaritiam dominantium toleremus. Tac. hiſt. 4.

διῆκεν διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἀρξάμενον τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ ἱδρυθὲν κακόν. Thucyd. lib. 2.

Ut in corporibus, ſic in imperio, graviſſimus eſt morbus, qui à capite diffunditur. Plin. 4. ep. 22.

Vitia infundunt in civitatem Principes. Cic. 3. de ll.

DUO ſunt in Principibus & † magnatibus qui ad gubernacula rerum ſedent; officii dignitas, & perſonæ ingenium. 190
Jam verò FIERI poteſt, ut bonus ſit aliquis, quoad perſonam, & malus in regimine; & contrà, ut bonus ſit aliquis in regimine, & malus, quoad perſonam: Ideoque dicebat Tullius, neminem unquam fuiſſe aut futurum eſſe vel parem Julio Cæſari, quod ad perſonam, vel æquè malum gubernatorem, atque is fuiſſet, quod ad rempublicam attineret. INGENS ſanè bonum eſt eſſe virum bonum Principem. Ex adverſo ingens malum eſt, eſſe malum virum; ſed multò deterius eſt, eſſe malum Principem. VIR enim MALUS ſibi tantùm

tantùm malus eſt: Princeps verò malus & ſibi & cæteris malus
eſt. Quo latiùs venenum per corpus diffunditur, eò præſen-
tius affert vitæ diſcrimen: & QUO QUIS potentior eſt in re-
publica, eò plus damni vitæ improbitate affert.

Neſcio, cur Principes & magnates, cùm adeò ſollici ſint
in quærendis medicis optimis ad curam corporis, adeò negli-
gentes ſint in quærendis viris ſapientibus ad gubernationem
regnorum (ditionumque:) cùm infinitis modis GRAVIUS
profectò ſit damnum malæ in rep. gubernationis, quàm Prin-
cipis ipſius (aut gubernatoris) morbus. Hactenus ſanè neque
legimus, neque vidimus medicorum penuriâ vel Regem vel
regnum ipſius periiſſe: At SAPIENTUM penuriâ conſiliari-
orum innumeros Reges & regna plurima vidimus deſolari
(corruere & everti.) MEDICI penuria unus homo periclita-
ri poteſt. At viri ſapientis penuria magna invehi in populum
poteſt diſcordia. Etenim GLISCENTE aliquo inter cives tu-
multu, plus unicum prodeſt conſilium maturum, quàm cen-
tum de rhabarbaro purgationes.

Iſidorus lib. IV. Originum ſive etymologiarum ſpatio †
CCCC. annorum abſque medicis vixiſſe Romanos affirmat.
Æſculapius enim Apollinis filius ultimus fuit in Græcia me-
dicus, & Archagato medico excellentiſſimo poſita fuit in æde
Æſculapii ſtatua. Erant enim tam grati (erga bene meri-
tos) Romani, ut ei, qui re aliqua inſigni excelleret, aut pecuniç
pretium perſolverent, aut ſtatuam (memoriæ cauſa) pone-
rent, aut jus Quiritium darent. Poſtquam verò ſenuerat Ar-
chagatus, opesq; ingentes coëgerat, cùm propter ulcera pla-
gasque inſanabiles brachia & crura abſcidiſſet, idque nimiæ
Romanis crudelitatis eſſe videretur; domo violenter extra-
ctum lapidibus in campo Martio obruerunt, quod mirum
nemini videatur. Nonnunquam enim LEVIUS malum eſt,
dolores in morbo tolerare, quàm crudelia, quibus chirur-
291 giuntur, medicamenta experiri (& ſuſtinere.) At enim
dicat aliquis, quo tempore medicis Roma caruit, Roma-
ni profligati perditiq; fuerunt! Ego verò nulla unquam fuiſ-
ſe illis tempora æquè proſpera affirmo, quàm quadringentos
illos annos, quibus abſque medicis fuerunt. Tum enim Ro-
ma periit, quando admiſſis medicis philoſophi exterminati
ſunt.

Non dico hæc, quòd medicos vituperem, aut à Principi-
bus removendos cenſeam; quia CARNIS noſtræ imbecilli-

Quando caput nutat, turbari membra neceſſe eſt. Alex.

Principes ne aſpernentur conſiliarios, quaſi ipſi poſſint diſplicere omnia. Philo de creat. Princip.

Πολλῶν ἀντάξιος δεῖ εἶναι ἰητρόν. Hippoc. lib. de artic.

Melius audire Socratem de moribus, quàm Hippocratem de corporibus diſputantem. Sidon. 9. epiſt. 14.

Πολλοὶ ἰατροὶ βασιλέα ἀπώλεσαν. Dio, lib. 69.

Μανικὸν ἐν τῷ νῷ ἔχεις τὸ ἐπιχείρημα, ἐπιχειρεῖν διδάσκειν ἃ οὐκ οἶδας ἀμελήσας μανθάνειν. Plat. Alcibi. 1.

Non alibi magis deſunt amici, quam ubi creduntur abundare. Sen. 6. benef. 34.

Medicina apud ægros uſus, etiam apud ſanos honor eſt. Idem.

Vide Scalig. 3. Poet. 16. medicus an orator magis ſit neceſſarius.

† *D.XXXV.*

P. R. ultra ſexcenteſimum annum ſine medicis vixit. Plin. 29. 1.

οὐ τοσοῦτον βλάπτει ἡ ἁμαρτία τῶν ἰατρῶν, ὅσον ἐθίζεσθαι ἀπειθεῖν τῷ ἄρχοντι. Ariſt. 2. Rhetor. 15.

Archagatus vulnerarius, Chironica magis inſtitutus arte, quàm Machaonica. Sidon. 2. epiſt. 12.

Gloria medici eſt, ſi multos curet. Ambr. Epheſ. 1.

Apage ejuſmodi ſalutem, cum cruciatu quæ venit. Plaut. Mercat. Ex ſummis opibus.

οὐκ ἔστι τῆς ἰατρικῆς τὸ ὑγιᾶ ποιῆσαι, ἀλλὰ μέχρις οὗ ἐνδέχεται τούτου προαγαγεῖν. Ariſtot. 1. Rhetor. 15.

Non exitio, ſed ſaluti hominum medicina quæſita eſt. Apul. aſin. aur. lib. 10.

Φάρμακον τελειότατον καὶ ἄριστον φαρμάκων ἐπιστήμη. Plat. Atlantic.

Una artium medicina Imperatoribus quoque imperat. Plin. 24. 1.

 tatem

Digitized by Google

Sit medicus ſcientia doctus, experientia agilis, diligentia intentus, & caritate ac fide inſignis. Petrar. 3. Senil. ep. 7.

περὶ ὑγιείας τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι πείθονται, ἢ τοῖς γονεῦσι. Xenoph. Apol. Socr.

Sanitatis auctor Deus: Dei inſtrumentum natura; utriuſque miniſter medicus. Rhodig. 29. 11.

ὅσῳ κρείττων ψυχὴ τοῦ σώματος, τοσούτῳ τιμιώτερος τοῦ τὸ σῶμα θεραπεύοντος ὁ τὰς ψυχὰς ἐξιώμενος. Gregor. Nyſſ. Stob. 804.

Τοῖσι μὲν χρηστοῖσι τῶν ἀνθρώπων χρηστοὺς ἄλλους φιλίους γίνεσθαι, τοῖσι δὲ κακοῖσι κακούς. Herodot. lib. 8.

ἀρέσκειν ἀνδρῶν εἰκὸς ἄρχειν βουλόμενον γίνεσθαι. Idem. lib. 2.

Qui narrant, quæ non decent, non eloquentiam oſtentant, ſed ſilentii impotentiam Philo det. pot. inſid.

† *decidere, conſtituere.*

Nemo vult ſervum ſeipſo præſtantiorem. Philo omnib. prob. liber.

Licet inter abruptam contumaciam, & deforme obſequium pergere iter ambitione ac periculis vacuum. Tacit. annal. 4.

Παῤῥησία μέγιστον σημεῖον τῆς εὐνοίας πρὸς τοὺς φίλους. Iſocr. epiſt. 4.

Non celare ſuam ſententiam indicium eſt generoſi animi. Philo legat. ad Cajum.

† *errorem ſuum. G.*

* *Lampridius.*

De eo, quod deſtinaveris, non conſulendi, quibus conſultis obſequi debeas Plin. 8. epiſt. 13.

ὅσῳ μᾶλλον ἀπλοῦντας τοῦ λόγου, μᾶλλον τὸ οἴημα καὶ τὸν τῦφον καταξήμενοι τυγχάνουσι, Plutarch. profect. in virt.

Libertas non in pertinacia, ſed in quadam moderatione poſita eſt. Cic. pro Cn. Planci.

Αὐθαδία τοι σκαιότητ' ὀφλισκάνει. Sophocl. Antigon.

Nel Principe hà da eſſere tanto ſpirto, che habbia il conſiglio d'intorno, perche l'ajuti à governare, & non perche gl' inſegni à regnare. Teſor. polit. pag. 3.

Reges cum philoſophos in honore habent, & ſe, & eos ornant. Plut. de ſanit. tuenda.

tatem quotidianis opus eſt fulciri auxiliis: Ac revera NIHIL aliud ſunt medici cordati & ſapientes, quàm boni conſiliarii. Nihil enim aliud nobis ſuadent, quam ut cibo potuq; in ſomno, in inceſſu actionibusq; ſobrii ſimus, modumq; teneamus.

Hæc eo fine dicuntur, ut his perſuaſi rationibus Principes & præſules ſummatesq; partem aliquam diligentiæ, quam in quærendis adhibent medicis maximam, & pecuniarum, quas in illorum ſalaria & congiaria expendunt plurimas, ad inveſtigandos conferant viros ſapientes, quos & ipſi conſulant, & aulico adjungant ſenatui. Nam SI INTELLIGERENT homines, quanti interſit habere ſapientem domus tectorem; vel unicum ſapientem omnibus redimerent opibus. Commiſeratione (magnoperè) digni videntur Principes & magnates, qui multos in menſe dies, multasque in die horas perdunt ſermocinantes de bellis, de ædificiis, de armis, de epulis, de beſtiis, de venationibus, de medicina, de vita item nonnunquam aliorum, idq; cum viris nec virtute nec ſapientia præſtantibus, qui nec ſubtiliter de rebus diſſerere, nec † definire ſapienter norunt.

SÆPE numero accidit, ut Princeps in medium aliquid afferat apud eos, qui rem illam neq; lectione neq; auditione perceperunt: qui tamen non minorem ſibi ſumunt in definiendo confidentiam, vel ut verius dicam, pertinaciam, quàm ſi omnem illi ſtudio vitam impendiſſent; cujus rei cauſſa eſt impudentia & inurbanitas. Nam INTIMIS familiaribus apud Principes data venia loqui licet; at quantumvis familiares ſint, ſeu data, ſeu non data venia, pertinaciter † opinionem ſuam tueri illis non licet. Ælius * Spartianus in vita Alexandri Severi ait, Severum Imp. aliquando legato Græco interroganti, quid ægerrimè Romæ ferret, reſpondiſſe: NIHIL eſt, quod magis bilem mihi moveat, quàm ubi ſententiæ meæ obſtinatè contradicunt mei miniſtri; neque indignor, quòd moleſtè feram rem (ventilari &) diſputando clariores reddi; ſed quòd adeò aliquis eſt pertinax, licet nullo nitantur ea, quę dicit, fundamento. QUI enim dictorum rationem reddit, obſtinatus dici non poteſt.

Interrogatus quondam Theodoſius Magnus Imp. quid faciendum Principi, ut eſſet bonus; PRINCIPEM, inquit, virtute (ſapientiaque) conſpicuum cum iter facit, comitari debent ſapientes, cum illo colloquentes (& diſſerentes;) cum cibum 193

Digitized by Google

bum capit, menſæ aſtare debent ſapientes diſputantes; Secretum ſibi ſumenti ſapientes adſint, cum quibus aliquid legat. In ſumma, QUICQUID fuerit temporis vacui, cum ſapientibus conſultando tranſigatur. MINUS enim temerarium eſt militem ſine armis prælium ingredi, quam Principem, non adhibitis in cõſilium ſapientibus, regere velle rempublicam.

Lampridius * lib. de geſtis Romanorum ait, M. Aurelium Imperatorem ſive cibum caperet, ſive cubitum iret, vel cubitu ſurgeret, ſive iter faceret, tam publicè, quàm privatim nunquam moriones; ſed ſapientes ſemper (& ſpectatæ virtutis viros) circa ſe habere voluiſſe: quod profectò prudenter factum. NIHIL enim vel ſeriò vel joco poteſt in hoc mundo exoptari (aut tractari,) quòd non melius ſapiens, quàm fatuus præſtet. IN ADVERSIS, an non meliùs poterit conſolari Principem ſapiens dictis ſacræ Scripturæ, quàm fatuus dicteriis ſcurrilibus? IN PROSPERIS, an non ad conſervandam ſecundam fortunam utilius erit conſuetudine uti viri prudentis, quam ſcurræ ſe malitioſo credere? IN REI pecuniariæ anguſtiis, an non expediendæ illius rationes melius oſtendet ſapiens, quàm ſtultus petendæ ſemper illi inhians? SI RECREAtionem aliquam expetat Princeps; annon MELIùs triſtitiam omnem diſcutiet ſapientis oratio, jucundiſſimas ex antiquitate repetentis hiſtorias, quã morionis obſcœna, aut etiam dicteria temporum præſentium malitioſa inculcantis loquacitas?

Quod de medicis dixi, idem de paraſitis & ſcurris dico. Non enim eos fallendi temporis gratia adhiberi prohibeo; quanquam rectius illos perdendo, quàm fallẽdo tempori ſervire dicemus. MERITO n. perire tempus dicitur; quod neq; cultui Dei, neq; uſui proximi impenditur. Equidem miror vel INDIGNOR potius, non tam quod tantum poſſunt apud illuſtres viros ſanniones & fatui; quàm quòd tam parum poſſunt, & tam parvi æſtimantur viri prudentes & ſapientes. INDIGNISSIMUM enim eſt in aulis Principum fatuos vel in cubiculum uſq;, ſapientem verò vix in atrium admitti; ut alteris nulla claudatur, alteri nulla aperiatur janua.

193 Qui nunc vivimus, merito eos, qui ante nos fuère, prædicamus, non aliam ob cauſam, quàm quòd ſæculis tranſactis, cùm maxima ſapientum penuria, & barbarorum ubique locorum copia foret, illi ipſi barbari (maximo in pretio habuère &) ſumma obſervantia coluère ſapientes. Multo

Qui nudus atque inermis hoſtem manet, ei aut mors, aut ſervitus patienda. Liv. lib. 10.

Εἰς ἔρ@ ὄκ χ' ἔρπ{ς, μὴ αἰάλεπ@ ἔρχει. Theocr. Id. 4.

* *Iul. Capitolin.*

Quicquid humani generis floris eſt, habere curiam decet. Caſſ. 1. epiſt. 23.

Omnium ſuppliciorum graviſſimum in artium ignorantia vitam tranſigere. Ælian. lib. 7.

Non riſum movere, ſed lachrymas elicere admirabilitatem habet. Plut. de ſui laude.

Τῶν πονηρῶν ὁμιλία τῆς ἀρετῆς κατάλυσι Xenophon 1 memorabil.

Μωρὰ μωρὸς λέγ{. Eurip. Rhodigin. 11 cap. 5.

Quàm ad probos propinquitate proximè te adiunxeris, tam optimum eſt. Plaut. Aulul. Præſagibat mihi.

ὁ Σειληνὸς τὸν Διόνυσον, φιλοπαίγμονα, καὶ φιλογέλωτα καὶ χαριδότην ἀφρονέστερον ἐχόντων ἔπὶ πολλὰ, καὶ γελοιάζ{. Iulian. in Cæſarib.

Qui ſecum loqui poterit, ſermonem alterius non requiret. Cic. Tuſcul. 5. extr.

Nulli agenti dies longus eſt. Sen. epiſt. 122.

Satius fuerit otiari, quam turpiter occupari. Sareſb. 1. 8.

Αἰδεῖ μωρῶν, τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ἀξιοῦν ἀπελαύνειν, καὶ μὴ δεύτερους εἶναι τῶν κολακευόντων τοὺς θύρας εἰδότων, Syn. ep. 99.

Ludo & joco uti licet, cum gravibus ſeriisque rebus ſatis fecerimus. Cic. off. 1.

Peſſimum inimicorum genus laudantes. Tac. Vit. Agric.

Neceſſitates voluptatibus, ſeria jucundis anteferenda. Plin. 8. ep. 21.

Gli adulatori ſono il quinto elemento delle corti. Domen. faceт

Pernitioſa adulatio perpetuum malum regum, quorum opes ſæpius aſſentatio, quàm hoſtis evertit. Curt. lib. 8.

Φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. Proverb. 1 Cor. 5.

Errare me, ſed cum illis ſinaot, quorum non ſeria modò, verumetiam luſus exprimere laudabile eſt. Plin. 5. ep. 3.

Pauci ſtudia nunc honorant. Sidon. 5. ep. 10.

Copiam vilitas ſequitur. Tac. an.

enim tempore duravit hic mos in Græcia, ut philoſopho prætereunti Græcus aſſurgeret, & cum eo loquens nequaquam ſederet. Contra quotquot poſt futuri ſunt, nos, qui nunc ſumus, vituperabunt, quòd cum tanta ſit hodie ſapientum copia, neque inter barbaros, ſed inter Chriſtianos vita agatur; tum viſu grave, tum relatu turpe eſt, quàm parvi illi æſtimentur. Nam HODIE propter peccata noſtra, non qui doctrinarum ſcientia; ſed qui opibus pollent maximè, regnant potiſſimum in republ. Atq; haud ſcio, utrumne illos jam depravarit ſapientia, an omnem hujus guſtum jam mūdus amiſerit; quoniam VIX hodie ſapientem invenias, cui ſola ad vitam honeſtè agendam ſufficiat ſapientia, quo minus ad parandum victum factioſus eſſe cogatur. O munde, ô munde! Non video, quomodo elabi è tuis manibus, aut pericula ſubterfugere poſſit homo rudis & idiota, cùm viris ſapientibus & prudentibus vix ſatis ſit in univerſa ſapientia præſidii, ut portum intrent ſecurum. QUICQUID enim hujus vitæ ſapientes didicerunt, illo, ut à tua malitia tuti ſint, indigent.

Quoties quæ priſcis temporibus geſta ſunt, lego, & quæ temporibus aguntur præſentibus, video; vehementer dubito, majorne fuerit Principum eximiorum in quærendis ſapientibus, quorum conſiliis uterentur, ſolicitudo; an alterorum in aperiendis cuniculis veniſq; metallicis, ad cumulandas pecunias, avaritia? Sed ut dicam hac in parte, quod ſentio, CREDANT mihi, quicunque ad rerum gubernacula ſedent, ſive Princeps ſit, ſive antiſtes, ſive principis intimus, fore aliquando tempus, quo ſapientem, qui vere ſit ſapiēs, circa ſe habere malent, quàm omnes, quos cumularunt, theſauros. Bonum enim conſilium nunquam non utilitatem (commodumque) parit; theſaurus verò ingens nunquam periculi metu vacat.

Antiquitùs morituri Principes illuſtres, ſi filios relinquerent regnorum hęredes, quos per ætatem parum idoneos tractandis regni negotiis videbant; magis erant ſolliciti, quos adjungerent illis magiſtros, à quibus honeſtis præceptis (actionibusque) imbuerentur, quàm quos illis darent præfectos, à quibus augerentur (opes &) vectigalia. UTUT enim pecuniis reſpublica defendatur; non tamen niſi bonis gubernatur conſiliis. MULTA ſolent eſſe Principum juvenum vitia, quæ partim ætas ſuadet, partim honeſtas prohibet; in quibus vitia ſunt periculoſiſſima, maximè ſi viris deſtituantur ſapientibus, quorum monitis ſalutaribus illa caveant. PER ætatis e-

Vetera inſtituta jampridem corruptis moribus ludibrio ſunt. Sal. de rep. ordin.

Τιμιώτατον τὸ πρεσβύτατον. Ariſtot. Metaph. 1.

Vetuſtas nobis ſemper, ſi ſapimus, adoranda eſt. Macr. 5. Sat. 14.

Innocentia plus periculi, quàm honoris eſt. Sal. Iugurth.

Δικαίοις οὐκ ἔνι ἄλφιτα. Ariſtoph. Pluto.

Sæculi improbitas quotidie inſurgit. Tert. de cultu fœmin.

Sapientibus propoſitum peſſimis maximè diſplicere. Boet. 5. conſ. 6.

Σφόδρ' ἐστὶ συμφέρον τὸ μηδὲν ἀσκεῖν ὑγιὲς ἐν τῷ νῦν χρόνῳ. Ariſtoph. Plut.

Qui vitia odit, homines odit. Plin. hiſt. nat.

Parum tuta per ſe ipſa probitas eſt. Sall. Iogurth.

Semper homo bonus tiro eſt. Martial. 12. 51.

Ἅπαντες οἱ χαρίεντες τοὺς τοῖς σπουδαίοις τῶν ἀνθρώπων καλῶς ὁμιλοῦντας ὁμοίως ἐπαινοῦσι καὶ τιμῶσιν, ὥσπερ αὐτοὶ τῶν ὠφελειῶν ἀπολαύοντες. Iſ. ep. 4.

Δόξα καὶ πλοῦτος ἄνευ ξυνέσιος, οὐκ ἀσφαλέα κτήματα. Democr. Stob. 101.

Plus in anguſtia conſtituto ſapientia præſtat, quàm quælibet maximæ poteſtatis. Hieron. Eccl. 5.

Βουλῆς γὰρ οὐδὲν ἐστιν ἔχθιον κακῆς. Sophocl. Elect.

Divitiæ poſſidentibus perſæpè nocuerunt. Boet. 2. conſol. 5.

Divitiæ aut periculum poſſidentium, aut onus. Sen. epiſt. 84.

Ἀλλότριον ἐσθ' ὁ πλοῦτος ἀνθρώποις τύχης, σοφία δ' ἴδιον κτῆμα. Athenæ. f. 104.

Non contemnitur, qui imperium habet, niſi qui ſe primus ipſe contempſit. Plin. 4. ep. 24.

Τὸ αἴτιον τῶν ἁμαρτανόντων ἡ ἄγνοια. Arrian. 1. 27.

Qui Regem erudit & virtute imbuit, ſubditos quoq; ad probitatem inſtruit. Laert. lib. 7.

Non ey mejor eſpejo, que amigo viejo. Adag.

Difficilis accuſatio in Principem: Si peccārit, non creditur: Si convictus fuerit, non punitur. Hieron. Eccleſ.

Νέα φροντὶς οὐκ ἀλγεῖν φιλεῖ. Eurip. Med.

nim

nim teneritatem diſciplinæ, & propter nimiam libertatem caſtigationis impatientes ſunt.

194 INFINITIES magis neceſſarium eſt, ut penes ſe habeant Principes viros ſapientes, quorum utantur conſiliis, quàm quiſquam ſubditorum omnium. CUM enim in luce ac conſpectu verſentur univerſorum; minorem habent, quàm ullus ſubditorum, peccandi (errandíque) licentiam. Si enim ipſi intuentur cunctos, & poteſtatem habent judicandi omnes; ſine licentia ipſi conſpiciuntur, imò etiam judicantur ab univerſis. Cùm ATTENDERE Principes diligentiſſimè deceat, quibus regnorum adminiſtrationem credant, quibus exercitus committant, quos legatos mittant ad exteros; quibus exactionem & cuſtodiam concedant vectigalium: tamen multò ACCURATIUS ſpectent & examinent oportet, quos ſibi familiares & conſiliarios eligant. QUALE enim fuerit in aula & ſenatu Principis ſodalitium; talis erit illius inter exteros ſubditosq; exiſtimatio.

Cùm etiam inviti quotidie Principes omnium ditioni ſuæ ſubditorum vitam audiant & cognoſcant; cur non ſponte aulam examinent & corrigant ſuam? Diſcant Principes, ſi neſciunt, EX INTEGRITATE miniſtrorum, ex circumſpectione conſiliariorum, ex prudentia ipſorum propria, ex ordine ac diſpoſitione aulæ, univerſum pendêre bonum Reipublicæ. NEQUE enim poteſt fieri, ſi radices arboris aridæ ſint, ut viridia videamus in ramis folia.

CAPUT XLIV.

Theodoſium Imp. moriturum proſpexiſſe, ut Arcadius & Honorius filij inter viros ſapientes educarentur (& erudirentur; tutoris & Philoſophi cujuſdam colloquium; X. genera vitioſorum, qui ſint ab aulis Principum arcendi & exterminandi.)

EGNATIUS hiſtoricus in lib. quem de duobus Theodoſiis, tribus Arcadiis, & quatuor Honoriis ſcripſit, primum & magnum Theodoſium narrat, ætatis an. L. imperii undecimo, morti vicinum, qua etiam mox obiit, Arcadio & Honorio filiis ad ſe advocatis Stiliconē & Rufinū inſtitutores, & provinciarum, ditionumq; moderatores dediſſe. Etſi enim priuſquam moreretur, pater jam pridem filios Cæſares deſignarat, adoleſcentes ſanè, & quorum † neuter XVII. annum excederet; tamen cùm ſeni parum viderentur

Dd pet

Βόσκουσι ... Nic. Andron. Comn. lib. 1.

Minimum decet libêre, cui multum licet. Sen. Troad. 2.

Αἱ ἀρεταὶ ... παιδείας δέονται. Xenoph. memorab. 4. initi.

Tanquam in clariſſ. luce obſervetur, ita nullum obſcurum poteſt, nec dictum Principis eſſe, nec factum. Cic. off. 2.

Et periculoſiſſimè & libentiſſimè homines faciunt, quòd de Rege ſuo malè exiſtimant. Sen. 3. ira 22.

Nihil perniciosius eſt iniquo divitis conſiliario. Saresb. 5. 9.

Non melioris fidei habendus, qui prudentius ſuaſerit. Curt. 4.

Vitanda converſatio vitia Principis aſſentatione alentium. Vell. 2.

Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών. Eurip. Phœniſſ. Plin. 4. epiſt. 26.

Tam bonorum, quàm malorum longa converſatio amorē inducit. Sen. de tranquil. 1.

Ἔλεγχος ἀνδρὸς ἤθους ... Chryſoſt. Stob. 48.

Majora populus ſemper à ſummo exigit. Sen. Octav 2.

Quod in radice celatur, in ramis declaratur; & quod latet in foliis, eniteſcit in pomo. Aug homil 48.

Nullius reip. eſt diutina felicitas, niſi univerſitati proſpiciat caput incolume. Saresb. 6. 22.

Eorum conſilio in negotiis, judicio in ſtudiis utere, qui plurimum fide, veritate, intelligentia præſtant. Plin. 5. ep. 2.

Tria in conſiliario neceſſaria, rerum experientia, amor, & libertas oris. Nazianz. carm. Cygn. lib. de animi ſummiſſ.

Ὡς ἔργον ἐν ζωῇ ... Proverb.

Prima parit natura, quod ingenium fovet, auget vis exercitiis, promovet uſus, opus. Tobias.

... Antiph. Stob. 688.

... Zoſim. lib. 3.

Fidelis contractus eſt, cùm ſolicitudo prudentiæ ſociatur. Saresb. 6. 22.

† *Arcadius vigeſimum, Honorius decimum ætatis annum agebat. Baron. tom. 9. 2.*

... Ῥουφῖνον. Zoſim. lib. 4.

Digitized by Google

per ætatem gubernationi tot & tantarum provinciarum Idonei;tales illis tutores & educatores adjunxit.

NON eſt hoc perpetuum, ut qui XXV. annos implevit, prudentior ſit & gubernandis regnis aptior altero, tantùm XVII.annos habente: Quippe quotidiana docet experien- 195
tia,laudari atque approbari in nonnullis X. annos, & improbari ac vituperari in aliis annos XL. MULTOS invenias Principes,in quibus contendit flos ætatis,& maturitas mentis; Ex adverſo ſunt nonnulli Principes, ætate quidem ſenes; mente verò admodum pueri. Mortuo Veſpaſiano Imp. optimo Principe,imperium ambibant Titus filius, & alius Senator ſenex. Et in Tito quidem nihil deſiderabatur, niſi quòd erat admodum juvenis: Cumque ad ferenda conventum eſſet ſuffragia. Senator quidam Rogerius Patroclus in Senatu, Equidem, inquit, PRINCIPEM malo adoleſcentem ac prudentem, quàm ſenem & fatuum. Sed ut ad filios Theodoſij redeam, Stilico Arcadii curator quodam die cum philoſopho Græco, viro ſapientiſſ. cui nomen erat Epimundus, colloquens, noſti, inquit, Epimunde, neq; recentem hanc inter nos eſſe notitiam,& in palatio Theodoſii Imp. domini mei nos ambos miniſterio fungi,ipſoq; mortuo etiam num vivere. At quantò fuiſſet melius illum vivere,& nos mortuos eſſe! Nam QUI miniſtri ſint Principum, multi ſunt; qui verò ſint Principes boni, pauciſſ. MIHI ſanè nihil in vita poteſt contingere acerbius, quàm crebræ Principum mutationes. Nam QUI multos vidit in vita Principes,multas vidit in repub.novationes & miſerias. Noſti Theodoſium dominum meum jam fermè morientem hæc ad me verba dixiſſe,verba, inquam, crebris interrupta ſuſpiriis, & uberrimis perfuſa lachrymis. Mori me jam Stilico vides, & accinctum eſſe, ut in alterum mundum tranſeam,ubi exacta mihi ratio de omnibus,quibus præfui,regnis reddenda erit. Quare CUM mea conſidero peccata, magno percellor metu: Sed cum Dei miſericordiam cogito, longè majore ſpe erigor. CUM autem juſtum ſit,ut in ipſius miſericordia ſpem collocemus;decet tamen, ut rigidam ipſius metuamus juſtitiam. Siquidem MINIME patitur religio Chriſtiana,ut vivamus, quod facimus, nos Principes in hoc mundo in tantis delitiis, & poſtea ſine graviore alia ſatisfactione in Paradiſum nos rectà tranſituros ſperemus.

Quando plurima perpendo, quæ à Deo accepi, beneficia; cum plurima conſidero, quę admiſi peccata; cum annos, quos

vixi

Ingenium cœleſte ſuis velociùs annis ſurgit. Ovid. 1 art.

Non de annis quiſque ſuis, ſed de meritis æſtimandus. Cypr. 2. ep. 5.

In juventam natura contemptus cadere ſolet. Theophyl. 1. Tim. 4.

Cæſarium virtus contigit ante diem. Rigord. 159.

Sic ætas animo ceſſit, quererentur ut omnes imperium ſibi ſerò datum. Claud. 3. Coſ. Honor. 86.

Si in adoleſcente mirabilis videatur & gravis diſciplina, actus ejus excuſant ætatem. Ambroſ. 1. Timoth. 4.

Acta ſenem faciunt, hæc memoranda tibi Ovid. ad Liviam.

Autoritatem habemus ſenum, vitia puerorum. Sen. ep. 4.

Generoſioris arboris ſtatim planta cum fructu eſt. Fab. lib. 8. c. 4.

'Ευγένιος κυβερνᾶν Ἀρκαδίῳ κηδεμὼν βασιλευόμενος. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν εἰκάζειν ὃ ἀκαιρότερον ἐσχάτως ἀνόητος ὤν. Zoſim. lib. 5.

Perrarum eſt, ut probis honores deferantur. Boet. 2. conſol. 6.

Eſt adhuc curæ hominibus fides & officium: ſunt qui defunctorum quoque amicos agant. Plin. 1. 17.

Ex comparatione Regis novi deſiderium excitatur amiſſi. Curt. lib. 10.

'Εκλεὶς τοὶ δεσποτᾶν θνήσκειν ὑπέρ. Eurip. Iphig. Aulid.

Non omnes, qui habent citharam, ſunt citharœdi. Varro. 2. ruſt. 1.

Non parvis populis regnum breve. Stat. Theb. 2.

Mutati domini novitas metuenda. Apu. Aſin. aur. 8.

In eo ſibi quiſq; maximè credat eſſe conſulium, in quo aliis utiliùs noverit eſſe proſpectum. Sareſb. 6 20.

Unuſquiſq; præpoſitus rationem actus ſui Domino reddet Cypr. 2. ep 1.

Proprio è à noi peccar ſovente, A Dio perdonar ſempre, à chi ſi pente. Arioſt 33. 114.

Superbum eſt de non peccandi facilitate præſumere; cùm hoc ipſum præſumpſiſſe peccatum ſit. Leo quadrag. 3.

Nec in corpore eſt aliquid integritate melius, nec in anima eſt aliquid fideli humilitate ſublimius. Fulgent. ep. 3.

Niſi per Chriſtum non itur ad Chriſtum. Leo paſſion. 16.

De juſtitia ſua nemo præſumat; de Dei miſericordia nemo diffidat. Leo ſermon. 1. anniverſ.

vixi plurimos, cogito; cum, quàm parum profuerim, animadverto; cùm, quàm inutiliter tempus conſumpſerim, reſpicio, partim nollem mori, quia timeo (comparerere ad tribunal CHRISTI;) partim nollem vivere diutius, quia jam nihil proſum. CUR enim improbæ vitæ homo diutius vult vivere? Jam & finita eſt vita mea, & ad ſuſcipiendam illius emendationem tempus ſupereſt breviſſimum. Sed quoniam NI-
169 HIL poſtulat Deus, niſi cor contritum; toto pectore pœnitentiam ago, & à juſtitia ad miſericordiam ipſius provoco: Nam PRO culpæ noſtræ magnitudine, ut æternam gloriam ſuam nobis tribuat, de ſuo neceſſe eſt ut plurimum DEUS conferat.

Deus, quantum patris pietate indulgens ſemper & bonus eſt, tantum judicis majeſtate metuendus. Cyprian. ſerm. 5.

Nec metuit mortem bene conſcia vita, nec optat. Auſon. ephem.

Ille ſibi remitti non ſinit, qui deſperando contra ſe indulgentiæ oſtium clauſerit. Fulgent. ep. 7.

Qui de venia peccatorum ſuorum deſperat, negat Deum eſſe miſericordem. Auguſt. manual cap. 23.

Quantum ad Deum fidei capacis ferimus, tantum gratiæ inundantis hauriмus. Cyprian. 2. ep. 2.

Apud Deum nullas patitur veniæ moras vera converſio. Leo epiſt. 91.

Ego in ſancta fide Catholica mori me teſtor, Deoque animam meam, corpus terræ, tibi Stilico, & tibi Rufine, vobis, inquam, fidis miniſtris, filios meos commendo chariſſimos. MAGNUM enim amoris erga filios ardentiſſimi argumentum eſt, quòd inter mortis dolores non poteſt illorum pater oblivisci. Cæterum unicum tantum vos moneo, unicum à vobis peto, unicum oro, unicum vobis mando, NE ſcilicet cogitationem ſuſcipiatis de ampliandis filiorum meorum regnis (& ditionibus;) ſed huc ſtudium omne conferatis, ut bonos eis miniſtros adjungatis. Ego enim NON alia ratione, quàm quòd viros (ſemper) circa me virtute ſapientiaque inſignes habui, tot tantaque regna & adeptus ſum & conſervavi. INGENS bonum eſt, habere Principem duces in bello ſtrenuos; ſed longè majus bonum eſt in aula ſua viros habere ſapientes. Nam in PRÆLIO victoria in robore conſiſtit multorum; at Reipub. moderatio nonnunquam unius committitur (prudentiæ &) arbitrio.

ὦ παῖδες, οἷον φίλτρον ἀνθρώποις φρενός. Menan. Stob. 668.

Amor plus deſcendit, quàm aſcendat. IC.

Apud Perſas nemo conſiliorum eſt conſcius præter optimates taciturnos & fidos, apud quos ſilentii quoque colitur numen. Ammian. 21.

Summis imperii moderatoribus pia & decora ſuadentes inſtrumenta ſunt boni ſæculi. Sym. ep. 6.

Les Princes ſans amis ſont touſiours malheureux. Ronſ. 9. 30.

Σύμβουλος ἀγαθὸς χρησιμώτατον καὶ βασιλικώτατον ἁπάντων κτημάτων ἐστί. Iſ. Nic.

A capite bona valetudo. Sen. 2. clemen. 2.

Hæc tam gravi (& affectuum plena) oratione ad me Theodoſius dominus meus uſus eſt. Jam verò quid mihi faciendum cenſes Epimunde, ut ipſius exequar mandatum? Nulla enim animo ipſius magis obverſabatur cogitatio, quàm utrùm filii everſuri, an amplificaturi eſſent rempublicam. Tu Epimunde & Græcus es, & Philoſophus, & cordatus, & aulicus veteranus, & amicus mihi fidelis. Harum ergo te cauſarum una quælibet obſtringit; ut conſilio me (bono ac ſalutari) juves. Sæpe enim ex Theodoſio domino meo audivi NON dicendum ſapientem, qui multos vel haberet vel evolveret libros; ſed qui ſana conſilia & ſciret & (opportunè) impertiret.

Εἷς ἀνὴρ εὖ φρονήσας ἅπαντες ἂν ἀπολαύσειαν, οἱ βουλόμενοι κοινωνεῖν τῆς ἐκείνου διανοίας. Iſocr. paneg.

Una eſt legis intentio, ut quæ diſpoſita ſunt à morientibus, impleantur. Authent. novell. conſt. 1. cap. 1.

Honorat defunctum, qui voluntatem ejus adimplet IC.

Mihi defuncti voluntas antiquior jure eſt, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire. Plin. 5. ep. 4.

ἱερὸν ἀληθῶς ἐστὶν ἡ συμβουλία. Prov.

Non eſt beatus, qui ſcit illa, ſed qui facit. Sen. ep. 75.

Facit in conſiliario juſtitia, ut nullus ſit fraudis metus; prudentia, ut nulla ſit erroris ſuſpicio. Ambroſ. 2. off. 8.

Philoſophia non verborum, ſed præclarorum facinorum exercitatio. Dio. lib. 10.

Mallem tu à me ſtrenuè facere, quàm ego abs te ſcitè loqui didiciſſem. Liv.lib.10.

Sine virtute argutum civem mihi habeam pro præfica. Plaut. Truc. Ne expectetis.

**privilegium*. G.

Per obedientiam nunquam debet fieri malum. Auguſt.ſerm.5. ad fr.in Erem.

Ibi imperium, ubi ſervitus aut obedientia. Scal.exerc.254.

Τὸ κλέος τῆς ἐν ζωῇ πολιτείας ἀθανάτοις αἰῶσι συμπαρεκτείνεται. Agap.15.

Extra dilationes poſitus, conſultis facta conjungit. Vell.lib.2.

Mendacia non diu fallunt: nox tam diu eſt, quàm diu illuceſcat dies. Cypr.1 ep.3.

Ficta omnia celeriter tanquam floſculi decidunt. Cic.offic.2.

† *juſtitiarium*.

Τοὺς σώφρονας θεοὶ φιλοῦσι, καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς. Sophoc.Ajac.

Τ' αὐτίκ' ἀγαθὸν ἡμῶν κάλλιον βελτίονος. Proverb.

Incommoda quoque ad bonos eventus vertit fortuna. Curt.lib.8.

Felicitas generationis unius rarò parit felicitatem ſubſequentis. Faſc.tem.

* *Plin.4.epiſt.24.*

Nihil tam contrarium rationi & conſtantiæ, quàm fortuna. Cic.divinat.2.

Πολλοὶ προγόνων ἐνδόξων τυχόντες, ἀνάξιοι γεγόνασιν. Ariſt. Rhet.ad Alex 36.

Naturale ſtirpis bonum degenerat vitio depravatæ voluntatis. Cic.in Bruto.

Claris parentibus genitos vitia malæ converſationis obſcurant, & ipſo majorum lumine ſoboles indigna confunditur. Leo ſerm.6. in nativ.

Majoribus ſimilis filius adoleſcet, ſi imbutus honeſtis artibus fuerit, quas plurimum refert, à quo potiſſimum accipiat. Plin.3 ep.5.

Non differendum eſt tirocinium in ſenectutem Fab.12 cap.6.

Matura ſatio ſæpe decipere ſolet; ſera nunquam, quin mala ſit. Colum.lib.11.

Tùm ita reſpondit Epimundus: Non te fugit, Stilico, veteres magnosq; philoſophos, hoc mihi præceptum reliquiſſe, DECERE veros philoſophos, ut verborum parci, & operum largi ſint. Alioquin enim MULTA loqui, & pauca agere, tyranni potiùs eſt, quàm Philoſophi Græci. Theodoſius Imp. tuus fuit dominus, & meus amicus: amicum dico, quoniam * LIBERtas eſt philoſophi Græci, ut nullius agnoſcat dominiũ ſuperioris. NON enim poteſt veram habere ſcientiam, cujus os ad arguenda vitia occluſum (atq; obſeratum) eſt.

Unum mihi placuit in Theodoſio ſuper omnes, quos habuit imperium Romanum, Principes, quòd nimirum DE 197
OMnibus (rebus &) negotiis optimè & ſentiebat, & loquebatur, & in exequendis illis erat promtiſſimus. Hoc enim MAXIME culpandum in Principibus, quòd in exaggerandis vitiis & virtutibus admodum fervidi; in iiſdem verò vel puniẽdis vel præſtandis admodum tepidi ſunt. Hujuſmodi enim Principes neq; perſeverare in virtute, quam laudarunt, neq; reſiſtere vitiis, quæ vituperavêre, poſſunt. Equidem Theodoſium † æqui ſervantiſſimum, miſericordem, magnanimum, ſobrium, fortem, veracem, ſeverum, gratum, (virtuoſum) omnibus deniq; in rebus & temporibus feliciſſimum fuiſſe fateor. MULTA enim Principibus virtute præſtantibus & fortunatis ex animi ſententia, imò nonnunquam etiam ſupra ſpem fortuna indulget.

Sed cùm verum ſit, quod res ipſa loquitur, ſemper proſpera fuiſſe Theodoſio tempora; tamen valdè dubito, an continuata ſerie proſperitas eadem in ſobolem tranſitura ſit. TAM * volubili quippe orbe circumagitur humana proſperitas, ut in unius veluti contubernio mille in ſingula momenta vices mutet: Et quis illam ſecundo hæredi ſtabilem perpetuamque ſpondebit? Ex equis mitibus (& manſuetis) equulei indomiti & calcitroſi ſolent procreari: Sic DE PARENTIBUS virtute præſtantibus ſolent naſci filii malè morati (& refractarii.) FILII enim degeneres ejus, quod vilius eſt, opum nempe, hæreditatem à parentibus accipiunt; ejus verò, quod potiſſimum eſt, nempe generoſitatis exhæredes ſunt.

Equidem tum de patre mortuo, tum de filiis ſuperſtitibus ſtatuo: & Theodoſium virtute inſigniter excelluiſſe, & filios tam boni, quàm mali capaces, ideoq; neceſſe eſſe, ut jam nunc in viam illos (quò boni evadant) deducas. MAXIMO enim Princeps adoleſcens in diſcrimine verſatur; quando inde

adole-

adoleſcentia viam inſiſtit errore implicatam. Non eſt, quòd diſtinctiùs de Arcadio & Honorio me dicturum, Stilico, aut diutius hic immoraturum cogites: quoniam ADMODUM eſt de Principibus dicere lubricum, quorum UT PRÆclarè facta prædicare nobis liberum, ſic delicta diſſimulare neceſſarium eſt.

Theodoſius quidem ut pater ſapiens te rogavit, ut probum filiis (præclarâ inſtitutis doctrinâ) adjungeres ſodalitium: Ego verò ut amicus te moneo, ut ab improbo illos cuſtodias. Etſi enim UTRUNQUE malum eſt, & improbis ſe adjungere, & bonos abs ſe ſegregare; PLUS tamē incommodi ex malorum præſentia, quàm ex bonorum oritur abſentia. AC
198 POTEST fieri, ut vivat ſolus aliquis ſine bonorum commercio, & tamen bonus ſit: An verò aliquis cum improbis converſetur, & tamen bonus ſit, vehementer dubito. QUO enim die ſibi improbos aliquis adjungit, eodem die vitiis obnoxium ſeſe obſtringit futurum.

Cum ergo Theodoſii heri tui mandata exequi, Stilico, tantopere cupias; ſi fortè præſtare non potueris, ut Arcadius & Honorius, Principes adoleſcentes, cum bonis (vivant &) converſentur; ſaltem improborum ab illis arceas conſortium. Nam IN AULIS Principum nihil aliud ſunt homines improbi, quam procuratores, quos ibi mundus habet, ut inſtitoriam vitiis navent operam. Quot diverſarum nationum vidimus ambo Romæ pragmaticos (ut vocant) qui dominorum ſuorum obliti negotia, in vitiis tantùm ac voluptatibus ſuis erant aſſidui? Quales fuerint olim miniſtri Principum, non dicam: quales enim † eſſe debuerint, cuivis proclive eſt exponere: Tantùm dicam, non quinam cum Principibus debeant familiariter converſari; ſed quinam in (domibus &) aulis Regum ne ferendi quidem ſint. Miniſtros enim & familiares Principum adeò numeris omnibus abſolutos eſſe oportebat, ut * nec forfice (ut ſic loquar) quicquam ex ipſorum vita reſecari poſſet, neque digitali & acu ad ſarciendum ipſorum famam opus eſſet. Cùm ergo audieris, quæ dixi, Stilico; porrò quæ dicturus ſum, audi, memoriæq; manda aliquando forſan tibi profutura.

In aulis Principum non debent verſari, nedum amicitiæ Principalis palmam tenere homines SUPERBI & arrogantes. ABSURdiſſimum enim eſt, familiares intimos eſſe Prin-

 cipum,

Ἃ γὰρ παιδεύουσιν οἱ κρατοῦντες οὐχ ὁρῶ. Eurip.

Quorundam contumacia non facit ad aulam. Sen. tranquil. 4.

Bonorum virorum converſatio vim præceptorum obtinet. Senec. ep. 94.

Τὸ ἔξω τῶν κακῶν γενέσθαι, ἐν τοῖς ἐστι τῶν ἀγαθῶν κεφαλαίων. Chryſ. Stob. 33.

ἐὰν ὁ ἑταῖρος ᾖ μεμολυσμένος, καὶ τὸν συναναστρεφόμενον αὐτῷ μολύνεσθαι ἀνάγκη. Epictet. cap. 41.

Magnum eſt bonum ad maligna non ſapere. Leo ſerm. 7. Epiph.

Inter malos ſi quis exiſtat non malus, is egregiè bonus eſt. Plat. Rhodigin. 16. 4.

Plurimum prodeſt ubicunque, non eſſe quod noceas. Plin. 17. 2.

Popularis exiſtimatio ſolet dominorum mores ſervorum moribus æſtimare. Cypr. de dupl. mart.

Non tam enitendum, ut bona quæ nobis data non ſunt, ſequamur, quam ut vitia fugiamus. Cic. off. 1.

ἡ τῶν φαύλων ἀνθρώπων προσαγωγή, τῶν προσαγαγόντων ἐστὶν ἔλεγχος ἀκριβής. Leon Imp. Phil. 33.

Malos quiſquis non imitatur, offendit. Cypr. 2 ep. 2.

Le corti ſenza huomini virtuoſi ſono come notti ſenza ſtelle. Teatr. 270.

† *vel fuerint, vel ſint. G.*

Vix artibus honeſtis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum quicquam probi moris reſervaretur. Tacit. annal. 14.

Juſta conjectura eſt, quæ de amicorum pondere & æſtimatione colligitur. Sym. 2. 16.

* *Ut ne à Momo quidem poſſent reprehendi.*

Eſt eorum circumciſa illa proferre, quibus nihil liceat demi vel apponi. Saresb. 5. 6.

Cum probis potius, quàm cum improbis vivendum vanidicis. Plaut. Trinum. Multas res.

Aulis Principum arceantur.

Μηδενὶ χρῶ τῶν πονηρῶν πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων διοικήσεις. Agap. 30.

1. Superbi:

Sumuntur à converſantibus mores. Sen. 3. de ira 7.

Ogni ſingularita porta ſeco ſuperbia. Theatr.370.

1. Lividi:

Non intrat unquam regium limen fides. Sen. Agamemn. 2.

Nulla inter curiales habitat fides. Æn. Sylv. Curial. miſer.

3. Iracundi:

Fugiunt & fugant gratiam, qui omnia ad pretium, & gratis faciunt nihil. Saresb. 5.10.

† *impatientes.*

4. Avari

Omnia nummus agit; veritas cæca eſt, pietas manca. Saresb. 7.10.

Avaritia quaſi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effœminat. Sall. Catilin.

5. Libidinoſi

Libido invictam poteſt ſuperare virtutem Fulg. Mithol. 2. Meum fecerat uſu. Ovid metam. 2.

Animus imbutus malis artibus haud facilè libidinibus caret. Salluſt. Catilin.

6. Gulones.

Potus ſatietate acies mentis obtunditur & ciborum nimietate vigor cordis hebetatur. Leo ſer. 8. de jejun. x m.

Quis in cœno fontem requirat? quis è turbida aqua potum petat? Ambroſ. offic. 2.

Fornicationem fugere & gulæ ſervire, aut omnino impoſſibile aut difficillimum eſt. Saresb. 8. cap 6.

7. Blaſphemi

Vix paret ſuis, qui contemtu religionis graſſatus etiam contra deos fuerit. Iuſtin. lib. 1.

Deum qui contemnit, haud dubiè nihil aliud quoque magni faciet. Dio lib. 52.

8 Deſides & Voluptarij.

Vigilando, agendo, bene conſulendo proſperè omnia cedunt. Salluſt. Catilin.

Otioſitas inimica animæ, de domicilio eius omnia ſtudia virtutis eliminat. Saresb. 1.8.

9. Infames.

Talis eſt rector, quales illi, qui ſequuntur. Cypr. 1. epiſt. 1.

κακοῖς συνεχῶς ὁμιλῶν γενήσει καὐτὸς ἐκείνοις ὅμοιος. Demad. Stob. 705.

cipum, quibus ne ſuavia ad (benè) imperandum verba, nec animi ad accipienda imperia mites ſunt.

In aulis Principum non debent vivere, nedum ex intima ſodalitate eſſe homines LIVIDI. Nam SI INTER miniſtros Principis regnat invidentia; perpetua tum in aula, tum in republica erunt diſſidia.

In aulis Principum non debent tolerari, nedum in primis amicis haberi homines IRACUNDI. SÆPE enim fit, ut quia miniſtri intimi ſunt intolerabiles, Princeps ſubditis fiat inacceptus.

Non ferendi, nedum inter intimos amicorum tenendi ſunt in aulis Principum homines AVARI & inexplebiles. MAGNA enim cauſſa eſt, ut minùs amentur à ſubditis Principes, ſi illorum miniſtros ſemper apertas ad capienda beneficia manus habere videant.

In aula neq; ferri, neq; primum apud Principem gratiæ locum occupare debent homines LIBIDINI (luxuriæq;) dediti. TANTUM enim abeſt, ut libidinis ſperanda ſit emendatio, ut officiarius, qui cum infamia totum ſeſe illi dedidit, Principi ſemper (ſit aut certè) debeat eſſe ſuſpectus.

Non ferendi ſunt inter aulicos, nedum in propiorem Principalis amicitiæ locum admovendi GULÆ crapulæq; dediti. Cùm enim EORUM, qui circa principes ſunt, munus ſit præcipuum, bonis illos juvare conſiliis: profectò me quidem judice, AB HOMINE nimis ſaturo (ac repleto) citiùs ructus (honos ſit habitus auribus) indigeſtus, quam maturum (& utile) expectabitur conſilium.

In aulis Principum nec vivere, nec amicorum proximi eſſe debent homines in Deum BLASPHEMI. MINISTER enim, qui creatoris ſui nomen ignominia propalàm audet afficere, multò faciliùs Principem ſuum clanculum criminabitur.

In aula Principum nec inter miniſtros, nec in primam cohortem amicorum recipiantur IGNAVI (nimis) & voluptuarii. Nam SECUNDUM providentiam divinam ad amplificandam Principum potentiam nihil magis facit quàm miniſtrorum intimorumq; fidelitas & induſtria.

In aula Principum nec ferendi, nec inter primores mini- 199
ſtros admittendi ſunt INFAMES. Non enim POTEST omni culpa (& reprehenſione) liberari Princeps, quando in regia inter familiares retinet aliquem publica notatum infamia.

Princi-

Digitized by Google

Principum nec miniſtri, nec amici ſint IDIOTÆ & imperiti. NON enim peſſum eunt regna, quoniam Principes ſunt vel adoleſcentes vel † effrenes, vel vitioſi; ſed quoniam imperiti, malitioſi, vitioſique (in omnibus & dictis & factis) ſunt illorum conſiliarii. VÆ *, VÆ, VÆ terræ, ubi dominus vitioſus, ſubditus ſeditioſus, officiarius avarus, & conſiliarius imperitus ac malitioſus eſt! TUNC enim actum eſt de repub. cùm regnat in (Principe &) gubernatore illius ignorantia & malitia.

Hæc inter Stiliconem virum nobiliſſimum & Epimundum philoſophum, ſuper educatione (& inſtitutione) Principum, Arcadii & Honorii, agitata & diſputata ſunt: Utque videant præſides & præſules ad rerum jam gubernacula conſtituti, quanti æſtimaverint priſci ſapientum commercia, præter hæc, quæ dixi, exempla nonnulla & inſignia & antiqua adducam.

CAPUT XLV.

Crœſum Lydorum Regem magnopere delectatum fuiſſe ſapientibus; Epiſtola item illius ad Anacharſin, Philoſophum, & ejusdem Philoſophi ad epiſtolam illam reſponſio: (VII. item genera vitioſorum in aulis, quorum conſuetudo ſapientibus indecora & fugienda.)

ANNO ab O. C. in tertia mundi ætate, regnante apud Aſſyrios Sardanapalo, apud Hebræos † Ozia, Pontifice maximo Hieroſolymis Helcia, vivente Rhea matre Romuli, anno ſecundo primæ Olympiadis, magnum & clariſſimum Lydorum regnum cœpit. Quemadmodum Plinius dicit, natur. hiſtoriæ lib. V. (cap. XXIX.) Lydia regio eſt Aſiæ minoris, quæ antiquitus Mæonia, poſtea Lydia dicta fuit, hodie Morea *a* nominatur. Fuerunt ejus regni urbes valde inſignes *b* Epheſus, Colophon, Clazomenæ & *c* Phocæa. Primus Lydorum Rex fuit Ardiſus vir ingentis animi, natione Græcus, & regnavit annos XXXVI. Secundus Alyactes, annos XIV. Tertius Meles, annos XII. Quartus Candaules, annos IV. Quintus Giges, an. V. Sextus Ardys, ann. VI. Septimus Sadyattes, an. XV. Octavus Halyattes, ann LVII. Nonus fuit Crœſus, qui ann. XIV. regno præfuit.

Hunc Crœſum Xenophon (pæd. Cyr. li. VII) in rebus bellicis ſtrenuiorem, quàm corpore venuſtiorem fuiſſe refert.

Etſi

---

10. *Inerudití.*

Vſitata vulgo ſententia eſt, juxta mores domini familiam conſtitutam. Arno. Fab. 110.

Facit in conſiliario juſtitia, ut nullus ſit fraudis metus; prudentia, ut nulla erroris ſuſpicio. Ambr. 2. offic. 8.

† *O infelicem terram.*

Ipſa, ſi cupiat, ſalus ſervare prorſus non poteſt hanc familiam. Terent. Adelph.

Valiera mas ſolo, que mal acompannado. Celeſtin. 67.

Gravi ſemetipſum afficit damno, qui ad ſuæ dignitatis collegium ſublimat indignum. Leo epiſtol. 87.

In alio ſua quemq; natura delectat. Plin. paneg.

* *Quantopere ad amplectendam ſapientum ſocietatem devincti ſint.* G.

Eſt cupidus ſtudiorum quisque ſuorum. Ovid. 1. Pont. 6.

Mutuis operibus & præmiis juvari ornarique debent, Muſarum quies defenſione Herculis, & virtus Herculis voce Muſarum. Eumen. paneg.

Vno de maggiori fundamenti della riputatione del Principe è la fama d'hauer congiunto al giuditio & all'intelligenza propria un fedele & un prudente conſiglio. Teſor. polit. part. 1. pag. 2.

Melius homines exemplis docentur, quæ in primis hoc in ſe boni habent, quòd approbant, quæ præcipiunt, fieri poſſe. Plin. paneg.

Spes alitur exemplis. Symm. 3. ep. 7.

† 4. *Reg* 22.

Tres coſas hazen al hombre medrar: ſciencia, y mar, y caſa real. Adag.

Nihil rectè ſine exemplo docetur aut diſcitur. Colum. 11. c. 1.

οὐδεὶς τῶν φιλοσόφων ἀδύνατος [illegible] τῶν βασιλείαν, Arrian. 1. 29.

a *Ea Peloponneſus eſt.*

b *Ioniæ urbes, Vellej. lib. 1.*

c *Sardes.*

Herod. lib. 1. Kesner. tom 1. fol. 207.

Vires interdum fortuna, ſæpè invidia fatigat: Ubi anima naturæ ceſſit, demtis obtrectatoribus, ipſa ſe virtus magis magisq; extollit. Salluſt. de rep. ordin.

Principis eſt, non ex ſermone, ſed ex iis, quæ ſentire eos ſit veriſimile, de animo aliorum conjecturam facere. Dio. lib. 52.

προνοίας, οὐδὲν ἀνθρώποις ἔφυ κέρδος λαβεῖν ἄμεινον, οὐδὲ νοῦ σοφοῦ. Sophoc. Electr.

Tradunt Phyſiognomicos, qui habent oculos maculoſos, ad nequitiam proniores. Sareſb. 5. 15.
Vn corps difforme une ame laide cache. Ronſard. 5. 150.
Nullum corporis aut fortunæ vitium animi vitiis gravius. Cic. off. 2.
Curá ſapientia creſcit. Caton.
Mirus Crœſi amor apud omnes urbes erat. Iuſtin. lib. 1.
πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον. ὅθεν αὐ μέλλη πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλεια ἐκεῖθεν ἔσεσθαι Baſil. de legend. Græc.

Etſi autem altero pede claudus, oculo altero ſtrabus, capite calvo, ſtatura adeò parva erat, ut à nano parum abeſſet: Nihilo tamen ſecius Crœſus vir admodum juſtus, verax, magnanimus, mitis, ſtrenuus, & ſuper omnia imperitis inimicus, amantiſſimusque ſapientum fuit. Eundem Crœſum Seneca de Clementia ſic faviſſe ſapientib. ait, ut Græci, penes quos fons eloquentiæ fuit, non amicum, ſed amatorem eum appellarint ſapientum. Nullus enim unquam amator tantum fecit, ut amica potiretur; quantum ille faciebat, ut unicum ad ſe pertraheret ſapientem.

Nulli ſunt tam feri & ſui juris affectus, ut non disciplina perdomentur. Sen. 2. de ira 12.
Nemo poteſt jure dici homo, niſi qui ſapiens eſt Lact. 4. 1.
Anacharſis regno Scythia Philoſophiam prævertit. Tertull. de pallio.
Bonus magiſter, quæ verbis docet, vera eſſe probat factis. Ambroſ. Tit. 2.
Si bonus eſſe volueris, primùm credito te malum eſſe. Epict. p. 219.
Ἰατρεῖόν ἐστι τὸ τοῦ φιλοσόφου σχολεῖον. Arrian. 3. Epict. 23.
Χρυσὸς κρείσσων μυρίων λόγων βροτοῖς. Leucip.
Magna prærogativa eſt, placuiſſe ſapienti Symm. 7. 115.
Donum nobilitat dator. Paup. Henric.

Cùm autem multis imperaret nationibus barbaris, quas ſanguinem potiùs juvabat haurire innocentum, quàm præceptis imbui prudentum; Crœſus ut princeps excellens, tum ſui oblectandi, tum regni corrigendi gratia, viros decrevit in Græcia conquirere ſapientiſſimos. Florebat autem illo tempore Anacharſis, philoſophus (famoſus &) clariſſimus, qui inter Scythas natus (& educatus) Athenis habitabat. Nam à ſchola Attica, non qui barbari, ſed qui vitioſi erant, arcebantur. Itaque ad Anacharſin Crœſus legatum ampliſſimis cum mandatis & muneribus miſit, qui illum invitaret, rogaret, doniſque oblatis hortaretur, ut ad ſe viſendum venire, modumque præſcribere reformandæ reipublicæ non gravaretur. Neque ſatis viſum eſt Regi, dona illi mittere plurima, & per 201
legatum ampliora offerre: ſed (ut hujus facti rationem illi redderet) propria quoque manu hanc ad eum epiſtolam ſcribere placuit.

Vide epiſtolas Antigoni & Zenonis apud Laertium lib. 7.
Conſenſus hebet, quia viſus ademptus. Manil. lib. 1.
Sapientes ſapientibus etiam ignotis ſunt amici. Cic. 2. de nat. deor.
ὀφθαλμὸς φιλίας ἀρχηγός. Leucip.
Quod non videris, non amabis, Ambroſ.
Lontan dall' occhio, lontan dal cuore. Adag.
Animus eſt, qui commendat omnia. Sen. ep. 56.
Πρῶτον γὰρ ἐρᾷ, εἶτα ἐλπίζει, εἶτα ἐγχειρεῖ. Schol. Thucyd. lib. 3.
Pars magna bonitatis eſt, velle fieri bonum. Senec. ep. 34.
Artes ſerviunt vitæ, ſapientia imperat. Idem. ep. 85.
Sapientia cultus artibus moneri non indiget. Sym. 2. 25.

Epiſtola Crœſi ad Anacharſin.

Crœſus Rex Lydorum Anacharſidi magno Philoſopho, Athenis agenti, ſalutem & virtutis incrementum.

Amoris erga te mei magnitudinem vides, quòd ad te nec viſum ante, nec cognitum ſcribo. Nam QUÆ oculis nunquam viſa ſunt, rarò ex animo ſerioque diliguntur. Si parvi, quod ſanè merentur, dona tibi miſſa æſtimaveris; ut magni mentem ac voluntatem, qua mittuntur, æſtimes, rogo. Quippe ANIMI generoſi, non quod datum eſt; ſed quod dare quis vellet, ſpectant. Ego & gentis barbaræ mores corrigere cupio, & rempublicam videre emendatam exopto; exercitium item, quo ipſe utar, honeſtum expeto, aliamque aulæ meæ Oeconomiam deſidero; quædam denique ad vitam meam pertinentia communicare cum viro ſapiente cupio: quorum nihil, niſi te præſente, poteſt confieri. NUN-

QUAM

QUAM enim laudabile quicquam, niſi interventu perficitur ſapientiæ.

202 Ego ſtrabo, claudus, calvus, diſtortus, nanus, niger, gibboſus, monſtrū deniq; inter homines ſum. Sed omnes illi NÆVI exteriores non ſunt cū interna conferendi deformitate, quòd nimirum adeò ſum infelix, ut nullum mecum habeam Philoſophum. NIHIL enim in mundo fœdius aut turpius, quàm nullam habere ullius viri ſapientis ſocietatem aut familiaritatem. Equidem mortuus mihi videor, etiamſi imperitis vivere videar, cujus mortis cauſa eſt, quòd nullius utor conſuetudine ſapientis. Nam IS DEMUM vitam vivit vitalem, qui ſapientibus ſtipatus eſt.

Etiam te atq; etiam rogo, ut ad me venias: per deos immortales obſecro, ne recuſes venire! Quod ſi precib. meis tribuere nolueris; at tuæ tribuas obligationi. SÆPE enim ad id faciendum, quod auditu quoq; ingratum erat, non recuſant deſcendere homines; non tam ut votis ſatisfaciant alienis, quàm ut animi generoſi præſtent officium. Quæ meo juſſu legatus meus vel dederit, vel dixerit; tum accipies, tum credes: Ego verò, ſi huc veneris, his ſpondeo literis, fore te meorum diſpenſatorem theſaurorum, unicum in meis (rebus &) negotiis cōſiliarium, arcanorum ſecretarium, patrem filiorum, reformatorem regnorum, meum præceptorem, meæ caput (& ducē) reipubl. Deniq; Anacharſis erit Crœſus, ut Crœſus fiat Anacharſis. Quod reliquum eſt, deos precor, ut & te cuſtodiant, & adventum tuum fortunent. Vale.

Ita profectus eſt legatus Athenas, & epiſtolam ſecum & magnam vim auri ac gemmarum ferens: Cumq; docentem in ſchola Anacharſin commodùm offendiſſet; publicè legationem renunciavit, munera exhibuit, & epiſtolā reddidit, quod miraculo fuit toto auditorio. BARBARI quippe Principes philoſophos non, ut regimini præeſſent; ſed ut vita privarentur (& è medio tollerentur,) quærebant.

Cæterùm Anacharſis audita legatione, viſiſque muneribus, & accepta epiſtola; neq; vultum mutans, neq; animo elatus, neq; lingua hæſitans, neq; opum cupiditate acceſus, extemplò coram omnib. philoſophis reſponſum dedit, & in eādem ſententiam hujuſmodi manu propria ſcripſit epiſtolam.

† *Epiſtola Anacharſidis ad Crœſum.*

Anacharſidis philoſophorū minimus, Crœſo Lydorū Regi maximo & potentiſſimo Salutem & Virtutis augmentum.

εἰκόνα τῆς εἶδος σοὶ φύσις αὐτὸς ἔχει. Agathi. Epigram. lib. 2.

Pupillæ fatuorum oberrant, quorum ne oculi quidem poſſunt quieſcere præ ſtultitia Philo de ſpecial. ll.

Corporum ſigna animorum pandunt interna. Ammian. 15.

Orgueilleuſe ſemblance monſtre folle cuidance. Adag.

Ego turbam quamlibet magnam, literariæ artis expertem, maximam ſolitudinem appello. Sidon. 7. ep. 14.

οὐ ζῶσιν οἱ δὲ μὴ συνόντες σοφοῖς. Chæremon. Stob. 97.

Invidiæ maculam de ſeſe non abluit, qui alteri conferre denegat, quod eum dederit, non amittit. Sedul. prœm. oper. paſchal.

Non eſt beneficium, facere quod debeat, ſed officium. Sen. 2. contr. 5.

Tunc ſtilo indulgendum eſt, cùm perficiendis mandatis proficiſcentium perſona non ſufficit. Symm. 6 ep. 15.

Sublatis ſtudiorum pretiis etiam ſtudia pereunt, ut minùs decora. Tacit. annal. 11.

Satis juſta cauſa amicitiæ, velle eum nobis amicum eſſe, qui nos appetit. Liv. lib. 8.

Noli, ſi, quod omnibus votis petendum erat, ultrò offertur, faſtidire. Idem lib. 32.

Nullæ majores inimicitiæ, quàm contrariæ hominum ſententiæ, ac diſſimilitudines ſtudiorum & voluntatum. Cicer. Ver. 5. circa init.

Poteſtne in tam diverſis mentibus pax aut amicitia eſſe? Sall. Iugurth.

Φιλοσοφεῖ σε ὁ φύλαξ τὰ δόγματα; ἰδοὺ σύρε εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἰδοὺ μέλλεις τραχηλοκοπεῖσθαι. Arrian. 1. 29.

Præter ſapientem nemo unum hominem agit Sen. ep. 120.

Non oris color vultusve mutatus eſt, non vox ulla excidit ei. Curt. lib 4.

Orationi facta ſimilia; factis vita Cic. Tuſcul 5.

† *Laert. lib. 1. brevem epiſtolam recenſet.*

Beatus honor eſt ſine honore. Val. Max. 2. 5.

Qui omnium ore celebrantur, & probitatis laude conſpicui ſunt, incognitos quoſque ad amorem propriæ familiaritatis invitant. Sym. 5. ep. 4.

Ee Multa

Digitized by Google

πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει. Ariſt. 1. metaph. 1.

Omnes trahimur & ducimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem Cic. off. 1.

πρὸς τὴν νομοθεσίαν ἡ τῆς γῆς περίοδος χρήσιμος. Ariſt. 1. Rhet. 4.

† *defendendi & celandi illorum vitia.*

Proprium virtutis conciliare ſibi animos hominum, & ad uſus ſuos adjungere. Cic. off. 2.

Nullis meritis perfidia mitigari poteſt. Curt. lib. 7.

Majora creduntur de abſentibus. Tacit. hiſtor. 2.

Fama ne tunc quidem, cùm aliquid veri affert, mendacii vitio caret. Tert. apolog. cap. 8.

Longum iter magno mendacio eſt amicum. Petrar. 5. Senil. 4.

Quidam incredibilium relatu commendationem parant. Sen 7. nat. quæſt. 16.

Sapientiæ & officium & indicium, ut verbis opera concordent. Sen. ep. 20.

Aliud habet animus, aliud ſonat ſermo. Optat. lib. 1.

Contrarium inter ſe naturale odium. Petrar. de ignorant ſui ipſ. extrem.

Similibus ſimilia gaudent. Macrob. 7. Sat. 7.

φίλους κτῶ μὴ πάντας τοὺς βουλομένους, ἀλλὰ τοὺς τῆς σῆς φύσεως ἀξίους ὄντας. Iſocr. ad Nicocl.

Verba virtutem non addunt. Salluſt. Catilin.

Nulli nimia eſt indulgenda potentia. Dio. lib. 52.

Cæterum negligentia quaſi indicitur, ſi uni omnia committuntur. Xenoph. pæd. 8.

Nulla ſervitus turpior, quam voluntaria. Sen. ep. 47.

Οἷς ἔργοις μου κατηγορεῖς, οἷς λόγοις με ἐγκωμιάζεις. Phal. epiſt 35.

Facta tua orationi non conveniunt. Liv. lib. 32.

πλοῦτος ἀργὸς ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν πενία. Clem. Stob. 762.

Aliud clauſum in pectore, aliud in lingua promtum habes Sal. Catilin.

Is maximè divitiis fruitur, qui minimè divitiis indiget. Sen. ep. 14.

Multa hîc tam de tuo regno, quàm de te renunciantur, & multa iſtuc tam de noſtra ſchola, quàm de me perferuntur. MIRIFICE enim humanum paſcit animum ingenij vitæque omnium in terris cognitio. CUPERE & anniti, ut omnem improborum vitam, noſtræ corrigendę gratia, cognoſcamus, præclarum eſt. CUPERE item & anniti, ut bonorum vitam imitandi gratia cognoſcamus, laudabile eſt. Sed quid faciemus? IMPROBI non cupiunt hodie improborum vitam cognoſcere, niſi † convelandi (& tacendi) cauſa; neque bonorum vitam noſſe, niſi affligendi illos gratia deſiderant. Sic tibi perſuadeas Crœſe, non tantum philoſophos Græcos laborem capere, ut virtute præſtent, quantum perferunt, ut ab improbis tuti ſint. VIRTUS enim, ſi oculum modò illi adjicias, mox prehēdi ſe ſinit; improbus verò nullis, quibus cumulatur, beneficiis emollitur. Equidem facilè adducor, ut credā, nō adeo tyrannicè te imperare, ut hîc narratur; Proinde nec ipſe ita me virtutibus copioſum eſſe credes, ut ad te perfertur. Mihi enim QUI nova de regnis afferunt longinquis, ſimiles videntur mendicis, qui centones geſtant multipliciter conſarcinatos, ubi plures ſunt particulæ panni aſſuti, quàm ex quo veſtis initiò cōfecta eſt. Cave Principes Crœſe, imiteris barbaros, quorum verba quidem bona, opera verò mala ſunt; quoniam ORATIONIS ſuavitate actionum turpitudinem celare ſatagunt. Non miteris nos Philoſophos conſuetudinem fugere Principum, qui regnis præſident. MALI enim Principes non alio fine ſapientes circa ſe eſſe volunt, quàm ut habeānt, quòd delictis prætendāt ſuis. Cùm enim præter fas & æquum multa faciatis; videri vultis ea de conſilio feciſſe ſapientum. Tu 205 verò ſic habeto, Rex, NON ſatis eſſe, ut qui laudabiliter regere ſubditos cupit Princeps, unum duntaxat domi ſuæ foveat ſapientem. NIHIL enim injuſtius, quàm multorum gubernationem unius tantùm credi arbitrio (& conſilio.)

Quod verbis legatus tuus expoſuit, idem epiſtola continet; intellexiſſe te ſcilicet, in univerſa Græcia laudem mihi tribui ſapientis. Quod cùm ita ſit, rogare te, ut ad gubernandam rempublicam tuam non abnuam proficiſci. Verùm enim verò tua à verbis facta diſſident, quæ me valde imperitum abs te haberi docent. Quòd enim me aurum tuum putabas accepturum; quid aliud erat, quàm meæ ſubſannatio inſcitiæ (& ſtoliditatis?) Hic nimirùm LAPIS LYDIUS eſt, quo verus exploratur philoſophus, ſi videlicet ſeriò

res.

Digitized by Google

res contemnit caducas. NUNQUAM enim conveniunt (nec in una ſede morantur) libertas animi, & de vitæ hujus bonis ſolicitudo. NON DICENDUS eſt, mihi crede Crœſe, ſapiẽs qui optimè motus novit cœleſtes; ſed qui minimè res novit terrenas. VERUS enim Philoſophus plus commodi ex ignoratione mali, quàm ex cognitione boni percipit. Annos jam LXVII. natum me ſcito, & nunquam indignatione commotum, præterquam ubi tua renunciata legatione, ad pedes vidi poſitas tantas opes. Id enim factum aut defectum in te prudentiæ, aut abundantiam in me avaritiæ arguebat. Itaq; tuum ad te aurum, quod mihi miſiſti, remitto. Tuus verò legatus tanquam teſtis oculatus referet, quantæ tuum aurum offenſioni fuerit univerſæ Græciæ. NUNQUAM n. vel auditum vel viſum fuit in ſcholam (vel Academiam) Atticam ingredi aurum. Nam PHILOSOPHIS Græcis non ſolùm habere divitias vitio daretur: ſed etiam deſiderium præ ſe illarum ferre probro duceretur. Si neſcis Crœſe, diſcas oportet, ASSUESCERE nos in ſcholis Græciæ non imperare, ſed parere; non loqui, ſed tacere; non reſiſtere, ſed † obedire; non * cupere multa, ſed exiguum boni conſulere; non ulciſci offenſas, ſed ignoſcere injurias; non rapere alienum, ſed dare proprium; non affectare gloriam, ſed ſectari virtutem. Deniq; DISCERE nos odiſſe, quæ cæteri amant, divitias ſcilicet, & amare, quod cæteri odêre, nempe paupertatem.

Tu quidem aurum illud à me vel acceptum, vel repudiatum iri arbitrabaris. Si me accepturum illud cogitaſti; juſtum fuiſſet me poſtea in palatium non admitti tuum. SUMMUM enim dedecus eſt virum avarum Principi acceptum eſſe. Sin me illud non accepturum cogitaſti; imprudenter feciſti, qui (curam ac) laborem illud huc mittendi ſuſceperis. NUN-
204 QUAM enim Principes ea decet ſuſcipere, quæ minuendæ (erga ſe) ſubditorum rentut eſſe verecundiæ. Cogita Crœſe, PARUM prodeſſe quærendi medicum diligentiam, ſi præceptis ejus morigerandi deſit alacritas: Sic nihil proderit, ſed potius oberit tuæ meus adventus reipubl. ſi meis inſtitutis nemo obtemperaverit VALDE enim pernicioſum, ſi humorib. per potiones commotis, nulla porro medicamenta adhibeantur purgantia, quibus illi evehantur.

Equidem ut regno conſulam barbaro, tuæq; voluntati honeſtiſſimæ ſatisfaciam, precibus tuis locum dare, & mandatis obſequi paratus ſum, hac lege, ſi de rebus ſequẽtibus mihi

Merces autoramentum ſervitutis. Cic. off. 1.

Plus in illis proficit vitiorum ignoratio, quàm in his cognitio virtutis. Iuſtin. lib. 2.

Non eſt ſummum malum rerum omnium imperitia; ſed multo pernicioſius eſt malè comparata multarum rerum notitia. Plat. 7. lib. de legib.

Τὸ φιλοσοφῆσαι ἐστὶ παρασκευάσασθαι πρὸς τὰ συμβαίνοντα. Arrian. 3. Epict. 10.

Nulli magis quam libertati quiſq; favet ſuæ. Liv. lib. 6.

Antiqua ſapientia nihil aliud quàm facienda & fugienda præcepit. Senec. ep. 91.

Virtus nec lucro invitatur, nec abſterretur damno. Sen. 4. benef. 1.

Facilius eſt, ut divitiæ philoſophantem impediant, quàm ut philoſophiæ quidpiam conferant. Saresber. 61. 15.

Libero pretium ſervitutis ingratum eſt. Curt. lib. 6.

Provocant lucris, qui diffidunt virtutibus. Ambroſ. cont. Symm.

Philoſophi adhuc in corpore poſiti, corpus alienam ſarcinam (in quãtum patitur natura) deſpiciunt. Macrob. 1. Somn. 17.

† *humiliter nos ſubmittere.*

* *acquirere.*

Is minimè eget mortalis, qui minimum cupit. Sen. ep. 107.

Philoſophi ea, de quibus pleriſque inter ſe digladiari ſolent, contemnunt. Cic. off. 1.

Munera regia reſpuit, cùm auro dominum timet accipere. Sen. 2. contro. 1.

Nunquam tibi fideles putes fore, quos pretio corrupiſti. Cic. off. 2.

Turpis ac ſordida & danti & magis accipienti merces eſt. Liv. lib. 44.

οὐκ ἔλαττον ἔργον τὸ ἐπανορθῶσαι πολιτείαν, ἢ κατασκευάζειν ἐξ ἀρχῆς. Ariſt. 4. polit. 1.

Medici plus interdum quiete quàm movendo atque agendo proficiunt. Liv. lib. 22.

Omittenda potiùs prævalida & adulta vitia, quàm hoc aſſequamur, ut palam fiat, quib. flagitiis impares ſimus. Tacit. annal. 3.

Quid tu hîc agas, ubi ſi quid benè præcipias, nemo obtemperet? Terent. 3. Adel. 4.

Malè ſubactus ager, qui ſatis frugib. occandus eſt. Columel. lib. 2. c. 4.

Quien ſiembra en el camino, canſa los bueyes, y pierde el trigo. Adag.

Digitized by Google

caveris: NON enim debet agricola facere ſementem, niſi agro prius iterato & tertiato.

Primùm tollas oportet (& deponas) malam conſuetudinem, qua ſoletis Reges barbari cumulare, non erogare (atque impendere) pecunias. ANIMUS enim Principis nimia pecuniæ cupiditate devinctus fieri non poteſt, ut bonorum ſit monitorum capax.

Deinde non ſolùm habitatione tua, ſed etiam aula ejicias oportet omnes adulatores. AMICUS enim adulationum Princeps, non poteſt non eſſe veritatis inimicus.

Adhæc deſiſtas oportet bello injuſto, quod (jam) cum Corinthiis geris. QUICUNQUE enim Princeps bellis gaudet externis, pacem oderit oportet ſuæ reipublicæ.

Præterea & domicilio tuo & familiaritate arceas hiſtriones (mimos) & aretalogos. PRINCEPS enim qui frequenter rebus ludicris (frivoliſque audiendis) occupatur, malè ſeſe cùm opus erit, rebus accommodabit ſeriis, (utilibus & bonis.) Porrò curabis, ut otioſis & erroneis tuo interdicatur commercio, & domus tua claudatur. INERTIA quippe & deſidia capitales ſunt hoſtes ſapientiæ.

Removebis item, & ex aula domoque tua relegabis omnes ſeditioſos & mendaces. QUANDO enim in domo Principis mendacia tolerantur, & Regem & regnum peſſum iturum (& everſum iri) præſagium eſt.

Poſtremò promittes, quàm diu vixeris, nunquam te mihi moleſtum fore, ut aliquid abs te accipiam. Nam QUO die me donis corrumperes, neceſſe foret, ut ego te malis corrumperem conſiliis, NON enim eſt, quod ſanum (ac ſapiens) conſilium, niſi ab inavaro, expectes.

His legibus ſi Anacharſin Crœſus expetit; ſocietatem Crœſi admittit Anacharſis. Sin minùs; DISCIPULUS eſſe malo (ſapictum) philoſophorum, quàm rex (rudium &) barbarorum. Vale felix Rex.

Quanta fuerit humanitas bonitasq; Crœſi, tanti Principis, 104
ad philoſophum humilem ſcribere nõ dedignati, quantus itẽ fuerit animus philoſophi, tum aurum cõtemnentis, tũ ea, quæ expoſui, ſuper eo negotio dicẽtis; nihil attinet me ſcribere, cũ id epiſtola ſatis loquatur. Notent ergo hîc Principes, quales oporteat eſſe ſapientes, quos velint eligere, & notent hîc ſapiẽtes, quibus legibus domos Principum debeant ingredi. EA quippe eſt hujus negotiationis ratio, ut rarò fiat, quin alter contrahentium decipiatur.

CA-

Ex aula Principis removeantur:

1. *Avaritia.*

1. *Nihil eſt* tam anguſti animi, quàm amare divitias. Cic. off. 1.

Ingratiſſimum & odioſiſſimum vitium, quod nec effectu prodeſt aliis, nec adfectu. Saresber. 8. 11.

2. *Adulatio.*

Qui delatores non caſtigat, irritat. Suet. Domin. 9.

3. *Belli amor.*

Ad membrorum utilitatem pertinet vel requiem, ſi caput inquietum non fuerit. Ambroſ. Rom. 1.

4. *Scurra.*

Qui ſerij in ridiculis, in ſeriis ſunt ridiculi. Cato. Plut. Apopht.

λοιμοὺς ἄνδρας τῆς πολιτείας ἐξέρξει, ἵνα μὴ τοῖς φαύλοις πεπραγμένα πονηρὰ τοῖς προσεχεδιαζομένοις αὐτοὺς ἀπαύγας ἐπιγράφωσι. Leo Imp. fil. 33.

5. *Otioſi errones.*

σχολὴ περιττὸν κακόν. Eurip. Med.

Βασιλικώτατον τὸ ποιεῖν. Plut. in Alexandr.

6. *Mendaces.*

Mentiri ſervile eſt, omniumq; odio dignum. idem de educa. lib.

Τοῖς ἐλευθέροις καὶ γενναίοις οὐκ ἄξιον τὸ ζῆν ψευδομένοις. Chryſoſt. orat. 1. de reg.

6. *Munerum corruptela.*

Iniquus eſt, quiſquis in judiciis ſequitur non cauſam, ſed prædam Saresb. 5. 6.

Ne fideles tibi fuiſſe eos exiſtimes, quos pecunia ad amorem tui compuliſti. Val Max. 7. 2.

Nihil majus deorum immortalium munere hominibus datum eſt philoſophia. Simplic. Epict. 29.

ὅπου τις ἄκων ἐστὶν, ἐκεῖνο φυλακὴ αὐτοῦ ἐστιν. Arrian. 1. Epict. 12.

Iis qui apud potentem potentes ſunt, applicari expediet, non implicari, ne pluris remedium quàm periculum conſtet. Sen. ep. 105.

Rex Philoſophi amicitiam emere voluit. Philoſophus regi ſuam vendere noluit Val. Max. 4. 3.

Sicut arx decus eſt urbium, ita curia ornamentum eſt ordinum exterorum. Caſſ. 1. ep. 13.

A teneriſſe mores formantur Saresb. 5. 10.

Stultus qui ſine propoſito, ad quem tendit, deteriorem deligit & periculoſiorem. Sylv. Curial. miſer.

CAPUT XLVI.

De Phalaride, tyranno, viro ſapientiſſimo, qui opificem novi tormenti inventorem occidit: [ejuſdem ſententia, ex epiſtolis excerpta; amor item ſapientum eximius, & ad philoſophum, à quo tyrannidis fuerat inſimulatus, epiſtola.]

ULtimo anno regni Latinorum, & primo regni Romanorum, cum regnaret apud Hebræos Ezechias, & ſummus Sacerdos eſſet Azarias, & propheta in Judæa Habacuchus, & Babylone imperaret Merodachus, quando conditum à Lacedæmoniis fuit Byzantium (quæ jam Conſtantinopolis;) Phalaris tyrannus famoſiſſimus vixit. Hunc Phalaridem refert Ovidius, fuiſſe ore admodum fœdo, oculis ſtrabonem, & pecunias cogendi avidiſſimum. Erat idem in promiſſis perfidus, adverſus amicos ingratus, inimico crudeliſſimus; denique talis, ut quæ ſingula in ſingulis tyrannis erant vitia, omnia in uno invenirentur. Sed cùm plurima nefariè excogitarit, plurima crudeliter fecerit; una tyrannus iſte virtute excelluit, quòd videlicet ut ſingulari inter omnes tyrannos immanitate, ita ſingulari Philoſophorum & ſapientum amore cultuque nobilitatus fuit.

Totis XXXVI. annis, quibus rerum potitus eſt, nemini barbam radendam credidiſſe, neminem vel menſæ adhibuiſſe, vel ad colloquium privatum admiſiſſe; nedum cubiculo ſuo recepiſſe; imò ne vultu quidem hilari quenquam reſpexiſſe legitur, præterquam philoſophos aut viros doctrina præſtantes, quorum fidei tum fortunas, tum vitam audacter credebat. Ac ſæpe dixiſſe fertur Phalaris, PRINCIPEM, qui à ſe abigat ſapientes, & conſuetudine ac familiaritate gaudeat † imperitorum, erga cives Principem, adverſus ſeipſum tyrannum eſſe immanem; cùm ONEROSIUS ſit inter rudes vivere, quàm mori inter ſapientes.

Publius * lib. VI. de geſtis Romanorum dicit, pictorem quendam celeberrimum (& præſtantiſſ.) exhibuiſſe Octavio Cæſari tabulam, in qua depicti erant omnes Principes excellentes, & principe loco ipſe Octavius: In baſi verò tabulæ expreſſi erant omnes tyranni, & inter eos primus Phalaris. Viſa Octavius tabula, artificium picturæ quidem laudavit, inventionem verò non probavit; Non mihi, inquiens,

ὁ τύραννος ὡς ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων κατακεκριμένος δι᾽ ἀδικίαν ἀποθνήσκειν, καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν διάγει. Xenoph. Hieron.

Voluntas regentis de lege Dei pendet, & non præjudicat libertati; Tyranni voluntas concupiſcentiæ ſervit, & legi reluctans, quæ libertatem fovet, conſervis jugum ſervitutis conatur imponere. Sareſber. 8. 22.

σοφῶν θύρας ἔκτριβε, πλουσίων δὲ μή. Naz. ſentent. Monoſt.

Oroſ. 1. 13.

Pulcher quidem locus tyrannis; ſed exitum non habet. Plat. vit. Solonis.

Fides certiſſimum humanæ ſalutis pignus. Val. Max. 6. 6.

Phalaris crudelis mente, commentis crudelior. Oroſ. 1. 20.

Quoties idem hoſtis & dominus imminet, quis ſuſtinere queat? cui poteſtas præbet lædendi licentiam, nec voluntas deeſt, propter inveteratum odium. Philo de excecrat.

Phalaridis præter cæteros nobilitata crudelitas. Cic. off. 2.

Nemo in ſummam nequitiam incidit, qui unquam hæſit ſapientiæ. Sen. 7. benef. 19.

Φάλαρις ὤν, ὃ ποιῶ τις, οὔτε χρηστὸς ἐνόμισεν. Phalar. epiſt. 46.

κακὸν γὰρ ἀνδρὸς δῶρ᾽ ὄνησιν οὐκ ἔχει. Eurip. Medea.

ἀκλείστους θύρας παρέχω σοφοῖς αὐθαιρέτοις, ἐμοῦ δὲ καὶ τὰ στέρνα αὐτοῖς ἀνεῷχθαι δοκεῖ γυμνά. Veſpaſ. apud Philoſtr. 5 cap. 2.

Nemo tam afflictis eſt moribus, quin faciat aut dicat aliquid, quod laudari queat. Macrob. 6. Sat. 7.

† *ſtolidorum.*

Principem decet ſtudioſos ſapientiæ viros in amicitiæ poſſeſſionem vocare. Sym. 9. 2.

* *Pollio.*

Χαλεπὸν οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως ποιήσαντας, μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν. Xenoph. memorab. 2.

Viverum ut magna admiratio, ita cenſura difficilis. Vel. lib. 2.

æquùm videtur, ut dum in vivis ſum, caput conſtituat Principum virtute præſtantium jam mortuorum. DURANTE enim vitæ hujus ærumnoſæ curriculo, carnis ſemper fragilis obnoxii ſumus vitiis. Præterea iniquum mihi videtur, 206 Phalarin principem (& caput) ſtatui tyrannorum omnium, cùm caſtigator (& hoſtis) fuerit (rudium atque) imperitorum, & tantus (ſapientum ac) philoſophorum amator (& fautor.)

Cùm autem totam Græciam pervagaretur fama de immanitate Phalaridis; Perillus civis Athenienſis, ingenioſiſſimus (celandi fundendique) æris artifex, Phalarin adiens, ſe ipſi elaboraturum ait tormenti genus, & voluptati ultionis, & pœnæ noxiorum aptiſſimum. Fecit ergo taurum artifex ille æneum; cujus in latere affabrè januam compoſuit, qua ſontes includerentur, & igne ſubdito mugitus ederent viventis tauri: ut non ſolùm longo & abdito cruciatu torquerentur noxii; ſed ipſa etiam ſævitia perterrefierent ſpectatores: quorum neutrum miremur. ANIMUS enim miſericors, neque prorſus immanitate efferatus, non minus conſpectu doloris alieni, quàm cruciatus & tormentorum propriorum ſenſu afficitur.

Conſpecto ergo Phalaris tormenti invento, unde præmium (& encomium) inventor ſperabat ampliſſimum; ipſum inventi autorem tauro includi juſſit, ut teterrimum artis ſuæ opus primus auſpicaretur: quod quidem non crudelis tyranni, ſed Principis clementiſſimi & philoſophi ſapiêtis opus fuit. Quæ enim juſtior ſævitia, quàm ut inventum immane primus experiretur autor? Pervulgata autem fama benevolentiæ, qua ſapientes Phalaris complectebatur; ſubinde venêrunt eum viſuri Philoſophi Græci, humaniſſimè ab illo excepti: quamvis majorem illi fructum ex ipſius opibus, quàm ipſe ex illorum doctrina, perciperent.

Cæterum Phalaris non tantùm ſapientum (& eruditorum) fautor ſingularis; ſed ipſe etiam inſigniter doctus, inprimis verò diſciplina Philoſophiæ moralis eruditiſſimus fuit; quod ex epiſtolis ipſius manu ſcriptis, non autem ex vita, quam tyranni more egit (prorſus contrariam,) apparet: Ut haud ſciam, majorne fuerit ſententiis ſcientiiſque calamo exaratis, an immanitate cædibusque gladio patratis. O quàm multos habuit hac in parte Phalaris temporibus præteritis ſodales, atq; utinam nullos haberet tempore præſenti! qui verbis

Ut vera laus ornat, ita falſa caſtigat. Sidon. 8. 10.

Ἀκαιότεροι τοῖς τετελευτηκόσιν, ἢ τοῖς ζῶσιν ἐπαινοῦμεν. Ariſtot. probl. 29. 9.

Suum cuique decus poſteritas rependit. Tacit. annal. 4.

Parcamus quæſo memoriæ, revereamur ſuprema cineris! Fab. declam. 5.

Ubi torreret ſubjectu corpora flammis, mutabat gemitus mugitibus. Sil. lib. 14.

Phalar. ep. 66. 122. 3. Ovid. Triſt. 11.

Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publica rependitur. Tacit. annal. 14.

Illorum quoque, quod inter ſupplicia pereuntes avido ſpectamus aſſenſu, quodam innocentiæ favore miſeremur. Fab. declam. 8.

Sæpè in magiſtrum ſcelera redierunt ſua. Sen. Thyeſt. 2.

Dira conditor artu ipſe ſuo moriens immugit flebile tauro Sil. lib. 14.

Val. Max 9. 2.

Invenit aliquando quem juſtè puniret injuſtus. Oroſ. 1. 20.

Plin. 34. 8.

Laudatum ob artem, ob mores ſupplicio affeci. Phal. ep. 1. 22.

Ineruditi Principes ab inſcitia ſua ſubvertuntur. Plut. de inerud. Princip.

ὁ φιλόσοφοι πᾶσι κοινοὶ καὶ φίλοι τυχὰς ἀνθρώπων ὕπε λιμῶσιν ὕπε ἀπημάζουσι. Xenoph.

Prodeſſe debet principatus populis, non nocere, nec dominando premere, ſed condeſcendendo conſulere. Iſidor. de prælat.

Παρ' ἐμοῦ τὸ γενναῖον δίκαια οὐδεὶς ἐπιζητεῖ. Phal. ep 122.

Quid verba audiam, cum facta videam? Cic. Tuſcul. 2.

Potentiam qui conſecutus fuerit, nemo tam facilè deponit, quam damnat. Sylv. hiſt. Boh. 63.

Res ſpectatur, non verba penduntur. Cic. de orat. 1.

Qui recta, quæ docet, ſequitur, verè philoſophus eſt. Sareſb. 7. 18.

Dove è manco cor, quivi è piu lingua. Adag.

Multi ſe ductores & doctores pollicentur officii, quod nunquam didicerunt. Sareſb 6. 16.

Sententia ex Phalaridis epiſtolis, quas Luciano tribuit Politianus. præfat. Epiſtol.

bis

bis mellitis Neronem videntur æmulari. Nihil aliud vel de præteritis legi, vel inter præſentes vidi, quàm MULTOS virtutum eſſe buccinatores, & innumeros vitiorum ſectatores. LINGUA enim promtiſſimi; at carne admodum infirmi ſumus.

Νόμιζε ἔργων ἐν πολλῷ μᾶλλον πλεῖστον σώζουσιν, ἢ λόγων δὲ ὀλίγων καλῶς ῥηθέντων παρέχουσιν. Thucyd. 5.

Etſi verò Epiſtolæ Phalaridis omnibus, Græcæ Latinæque linguæ peritis, notiſſimæ ſunt: tamen eorum, qui linguas illas neſciunt, gratiâ viſum fuit ſententias ex illis excerptas lingua vernacula exponere, duplici fine: Primū ut videant Principes, quam BONUM ſit ſapientiæ (& doctrina) excellere, cùm tyranni quoque laudi ſibi duxerint, quòd & ſapientes eſſent, & præclaris alios præceptis poſſent inſtituere. Deinde ut videāt plebeji, quàm PROCLIVE ſit bene loqui, quàm arduū bene agere. NIHIL enim in mundo † minoris paratūr quàm conſilium. Igitur ſententias ex epiſtolis Phalaridis ſubjiciemus, ut ſcilicet breviſſimè belliſſimèque potuêre colligi.

207

ὀνόματι μὲν οὐ παιδεύονται, γνώμαις δὲ εἰ καλῶς ἔχειν. Xenoph.

Eſt lapor & in paucis. Tert. lib. 5. adv. Marcion.

Ingenia Principum, magis in dictis eorum, quàm actionibus elucent. Plut. apoph. præfat.

2. *Sunt* verba rebus faciliora. Symm. 4. ep. 7.

Sunt facta verbis difficiliora. Cic. ad Q. fr. lib. 1. extrem.

† *plura eſt.*

ῥᾴδιον παραινέσαι, ποιῆσαι δ' οὐχὶ ῥᾴδιον Philem.

BENEVOLENTIA, qua præ cæteris nonnullos Principes peculiariter proſequuntur, magnorum ſæpè in regnis motuum cauſſa eſt. Ex unius enim amore; & alterius averſatione (ac deſpectione) odium naſcitur, ex odio ſiniſtræ pullulant cogitationes, ex cogitationibus ſiniſtris oritur invidia, ab invidia ad mala verba tranſitur, à verbis malis ad pejora pervenitur opera. In ſumma, PRINCEPS æquales inæqualiter tractans, nihil aliud facit, quàm quòd ignem injicit reipublicæ.

Lubricus apud regem primus eſt locus, Sylv.

Induſtria virtutem, virtus gloriam, gloria æmulos comparas. Cic. Herenn. 4.

Neminem multos timere habet, qui multum poteſt. Sylv. de miſer. curialium.

Potentiam apud unum, odium apud omnes, perniciem aliis, ac poſtremum ſibi invenit. Tacit. annal. lib. 2.

Δεινὸν οἱ πολλοί, κακούργους ὅταν ἔχωσι προστάτας. Eurip. Oreſt.

Et prohibere Principes, & viros prudentes minimè pati decet, ut homines ſeditioſi ſubditos (perturbent &) concitent pacificos. Tumultuante enim populo, mox evigilat cupiditas, creſcit avaritia, ſponte ſua ruit juſtitia, dominatur vis (& violentia,) regnant rapinæ, liberè graſſatur luxuria, prævalent improbi, opprimuntur boni: deniq; damno quiſq; gaudet alieno, dum privato proſpiciat commodò.

Nova cupientibus auferatur dux & autor. Tacit. annal. 16.

Populo impetus periculi rationem ſui non habet. Cic. 3. de ll.

Merces ſeditionis propoſita confeſtim ſeditionem excitat. Liv. lib. 6.

Conſilia callida & audacia prima ſpecie læta, tractatu dura, eventu triſtia. Idem lib. 35.

Non omnia gladius conficit. Dio. lib 55.

MULTI homines vani ſeditiones (turbasq;) movent inter ſubditos, rebus ſemel commotis incrementa fortunarum & dignitatis ſperantes; qui brevi ſpatio non tantùm ejus, quod quærebant, ſpe decidunt; ſed ejus etiam, quod jam tenebant, poſſeſſione excidunt. JUSTUM enim, imò juſtiſſimum eſt, ut experimento credant tales, quod ipſos cœca non ſinit diſcere improbitas.

Τὸ γὰρ εἰς λεύσσειν ... ἄλλοι παρεσπάξαντος, μεγάλας ὀδύνας ὑπομένει. Sophocl. Ajac.

Quo ſe fortuna, eodem favor hominum inclinat. Iuſtin. lib. 4.

MAXIME ſubditis ſalutare eſt habere gubernatores non infelices, ſed fortuna, naturæ dono, utentes propitia. FORTUNÆ

Diligitur nemo, niſi cui fortuna ſecunda eſt. Ovid. 3. Pont. 3.

Multa quæ provideri non poſſint, fortuito melius cadunt. Tacit. annal. 2.

TUNÆ enim indulgentiâ multa Principibus fortunatis ex animi ſententia ſuccedunt; pleraq; etiam melius quàm cogitabant, cadunt.

Purpura Principem conſpicuum facit, & præſtat humano generi, ne de aſpectu Principis poſſit errari. Caſſiod. 1. epiſt. 2.

Splendidum te, ſi tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Boet. 3. conſol. 5.

Eſt inſitum bonis, ut virtutes ſuas in aliis ament. Ambroſ. Pſal. 118.

Nihil homo divinius habet, quam beneficentiam. Nazi. orat. 18.

Impediri bonam rem melius, quam concedi malam. Cic. 3. de ll.

Principes magnanimi & præpotentes in congreſſu cum aliis Principibus, aut celebri procerum conventu, animi libertatem, regni amplitudinem, perſonæ ſuæ dignitatem, amorem reipublicæ, & aulæ ſuper omnia diſciplinam, ſuique conſilii & familiæ autoritatem gravitatemq; oſtentent. VIROS enim ſapientes & ſagaces non veſtimenta, quibus Princeps indutus incedit, ſpectare; ſed viros, quorum utitur conſiliis, intueri decet.

Pana eſt, partis incumbere rebus. Cornel. Gall.

Apparet virtus arguiturq; malis. Ovid. 4. triſt. 3.

Viri cordati & alieni ab avaritia, ubi pro virili pecunias
parare ſtuduerint, ad (bene) erogandas (collocandaſque) il-
las cogitationem omnem convertant. NEMO enim infeli- 208
cior, quàm qui in (benè) eroganda pecunia ipſe ſibi imperare
nequit.

Laus eſt ardua, dura ſuſtinere. Sidon. carm. 13.

Fortuna plurimum hominibus, non conſilia dominantur. ep. 10. & 32.

Τὰ κοινὰ κοινῶς δεῖ φέρειν συμπλέομεν. Menand. Gnom. Græc.

Cùm FORTUNA omnium rerum ſit domina, omneſque ad eam actiones bonæ malæque referantur: SOLUS ille herois titulum meretur, qui, quæcunque ſint fortunæ vices, invictum ſe gerit. Veriſſimè enim EXCELLENTISSIMI animi vir eſt, cujus animi vim fortunæ vis neutiquam frangit.

Tum dignum operæ pretium venit, cum inter ſe congruunt præcepta & experimenta Fab. lib. 12. cap. 6.

Ad legem quiſque ſuam vivat, ne orationi vita diſſentiat. Sen. Epiſt. 20.

Si quem laudamus vibrandæ haſtæ peritum, non ideò laudabimus eundem, quòd ſtilum habeat elegantem: & cui ſtilus eſt elegans, non idcircò linguam habet facundam; & qui lingua facundus eſt, non mox doctrinam habet ſanam; & cui doctrina ſana eſt, non ideò fama utitur ſecunda; & fama ſi celebratur ſecunda, non propterea vitam agit inculpatam. MULTORUM enim, quæ ſcribunt, præcepta amplectenda; non vita, quam egerunt, imitanda eſt.

Plenius eſt opere docere, quàm voce. Leo ſerm. de Laurent.

Melius probas honeſta, quàm ſequeris. Sen. Epiſt. 21.

Qui alios increpare affectat, omni ſcelere vacuus ſit oportet. Phal. ep. 9.

Onus eſt grave & incommodum judicare. Cic.

INTER omnia officia nulla eſt durior provincia, quàm munus gerere animadvertendi in aliorum peccata. Itaq; non ſecus ac peſtem fugere illud omnes viros prudentes decet. Animadverſionis enim certior comes eſt odium in caſtigantem, quàm caſtigati emendatio.

Θησαυρὸς μέγας ἐστ' ἀγαθὸς φίλος. Epigram. lib. 1

Iucundius amicum facere, quàm habere. Sen. Epiſt. 9.

Non eſt certa fides, quam non injuria verſat. Propert. 3. 8.

Fortuna [illegible] juſta tibi cauſſa eſt memorare [illegible] Boet. 2. conſ. 2.

Inter [illegible] minus liceat fortuiti [illegible] 6. Ep. 6.

MULTUM boni habet, qui bonos amicos hàbet. Multi enim amicis, quando potuêre, opitulati ſunt, amplius etiam opitulaturi, ſi poſſent. AMOR quippe vetus nec diligere deſinit, nec juvando defatigatur.

VIRI prudentes etiam ſi multum perdiderint, tamen illius aliquando recuperandi ſpem non deponant. Nam NEQUE

tempora

tempora viciſſitudines, quas ſolent, afferre deſinunt; nec amici officium facere intermittunt.

SUPERBORUM & elatorum triſtes plerunq; ſunt exitus: cujus rei præſentiſſimum eſt remedium, ſi adverſis interdum caſibus jactentur: CALAMITATES enim ſecuritatem augent viro prudenti, & pericula minuunt.

Quos ſæpè vexat infœlicitas, noviſſimè indurat. Sen. ad Helv. 2.
Τὰ παθήματα μαθήματα. Herodot. lib. 1.

Quantumvis excuſemus culpæ conſortem, tamen neque criminis manifeſtus, neq; crimen ullum eſt, quin pœnam mereatur. QUI enim ira præventus ſubita culpam commiſit, malè fecit; qui verò ex deſtinato & deliberato illam commiſit, multò pejùs eg t.

ἐν μὲν τέχνῃ ὁ ἑκὼν ἁμαρτάνων αἱρετώτερος, περὶ δὲ φρόνησιν, ἧττον, ὥσπερ καὶ περὶ τὰς ἀρετάς. Ariſtot. 5. Epidem. 5.
Intereſt, utrum perturbatione animi, an conſulto fiat injuria. Cic. offic. 1.

OMNIA ratione velle agere bonum eſt; ſed & peragere eadem ordine bonum quidem, attamen difficillimum eſt, HOMINES enim circumſpecti adeò ſcrupulosè negotia ſuis ponderant momentis, tantasque in iis difficultates, tot impedimenta inveniunt, ut nunquam ad decretorium accedant ſtilum.

Plus voluiſſe peccare nocuit, quàm non peccaſſe profuit. Val. Max. 6. cap. 1.
Omnia breviora reddit ordo, & ratio & modus Fab. lib. 12. cap. 10.
Cunctando ſeneſcunt conſilia. Liv. lib. 35.
Juſſis mora ſegnis abeſto, Ovid. 3. Metam.

290 NIMIA in negotiis feſtinatio & cunctatio, duo ſunt ſcopuli fugiendi illi, qui regimen tenet reipublicæ: Sed ex illis pejor eſt nimia præcipitatio. SI enim tardè deliberando, quod parari poterat, amittitur; feſtinanter decernendo, quod jam partum eſt, perit.

Non ſunt inutili contatione agendi tempora conſultando conſumenda. Tac. hiſt. 3.
αἰεὶ δ' ἀμβολιεργὸς ἀνὴρ ἄτῃσι παλαίει. Heſiod.
In manifeſto negotio tempus non terendum. Val. Max. 2. 1.

NIMIAM præcipitantiam multa quotidie damna comitantur. ANIMI enim morarum impatientis, faſtuque elati comites individui ſunt perturbationes, moleſtiæ, commotiones, varietates & vanitates, cum quibus & opum jactura & perſonæ periculum conjungitur.

Res magni diſcriminis conſiliis nulla eſt tam inimica, quam celeritas. Liv. lib. 3. 1.
Φρονεῖν οἱ ταχεῖς οὐκ ἀσφαλεῖς. Sophoc. Oedip. tyr.

Cùm omnes felices eſſe naturaliter cupiant: SOLUS ille fœlix inter omnes fœlices dici poteſt, quem verè poſſumus affirmare, & bene vivendi præcepta tradidiſſe, & bene moriendi exempla reliquiſſe.

Non eſt res magna vivere; magnum eſt honeſtè mori. Sen. ep. 77.
Ἄλλο χαίρειν, ὡς εἰς ζημίωσιν ἀποθνῄσκειν ἄξιον ἐστιν. ἄλλο ἐν φυγῇ. Arrian. 2. Epict. 9.

Has & id genus plures ſententias ac præcepta epiſtolis ſuis Phalaris inſeruit, quas ad uſum ſuum Cicero in plerisque ſcriptis ſuis, itemq; Seneca in epiſtolis, aliique multi in operibus ſuis tranſtulêre. Fuit enim hic tyrannus in verbis brevis, & in ſententiis argutus. Cùm ageret autem Phalaris Agrigenti; literas ad eum philoſophus quidam Græcus ſcripſit, tyrannidem facetè illi exprobrans: Cui Phalaris epiſtolę in hunc modum reſpondit.

Non multa verba prudentis animi indicium ſunt. Laert. lib. 1.
Tullio mos eſt profundam ſententiam ſub brevitate tegere verborum. Macrob. 2. Somn. 12.
Libera reprehenſionis medelam ſana mens minimè aſpernatur. Sareſb. 7. 24.

Epiſtola Phalaridis ad † Popharcum Philoſophum.

† *Epicharmum.*

Phalaris Agrigentinus, Popharco philoſopho & ſolatia à diis

Libertas de ſingulis pro arbitrio judicare, & quæ ſanis videt moribus obviare, reprehendere non veretur. Sareſb. 7. 25.

diis conſolatorib. Agrigenti tuas accepi, quæ licet quiddā Satyricum præ ſe ferrent, minimè tamen mihi moleſtæ fuerunt. PHILOSOPHORUM enim & ſapientum, qualis tu es, non ægrè ferenda ſunt verba aſpera, quæ dicunt; ſed animus conſiderandus, quo dicunt. HOMINES iracundi & malitioſi ad pondus & menſuram verba exigunt; at virtutis paciſque amantes præter mentis propoſitum nihil ſpectant. Si enim ſingula, quæ nobis dicuntur, verba examinare conaremur; & nobis ipſis moleſtiam (ac dolorem) crearemus, & perpetuas in republica diſſenſiones aleremus.

Ego & tyrannus ſum, & tyrannidem gero Sed ita ſalvus ſim! ut nullum me unquam verbum malum, bonúmve commovit. Nam SI vir bonus dicit; mei caſtigandi gratia dici ſcio: Sin fatuus id profert; oblectandi mei gratia dictum accipio. Quòd totam Græciam ſermonibus, qui de me iſtic ſparguntur, offendi ſcribis: viciſſim tibi ſignifico, totam civitatem Agrigentinam ſermonibus, qui de te hîc habentur, mirificè † delectari: cujus quidem gloriæ famæque non parvam mihi partem debes. NISI enim tam inviſi tyranni eſſent: non forent tam chari philoſophi. Tu bonus & diceris & es; Ego malus & habeor & ſum. Sed ut mihi videtur; nec te propterea inſoleſcere, nec me animum decet deſpondere. LONGUM enim eſt vitæ curriculum, variæq; in eo ſunt etiam brevi ſpatio fortunæ viciſſitudines, & facilè poteſt fieri, ut ego ex tyranno philoſophus, tu ex philoſopho tyrannus fias.

Cogita amice, temporis diuturnitate terram in argentum 210
verti, & argentum aurumque * in ſcoriam mutari: hoc eſt, nunquam in Sicilia vel Agrigenti fuit tyrannus, qui non fuerit primùm in Græciæ ſcholis (& academiis) educatus, OMNES famoſos in Sicilia enutritos non negarim: Sed neque ipſe inficias ibis, eos in Græcia natos. Jam vide, utra magis in culpa ſit; mater, quæ eos peperit; an nutrix, quæ eos aluit? Non dico futurum, ſed tamen fieri poſſe ajo, ſi ego forem in Græcia, ut melior te philoſophus eſſem; & ſi tu rerum Agrigenti potireris, pejor me tyrannus eſſes. Etiam atque etiam velim cogites, in Græcia te verſari, ubi melior eſſe poteras, meq; Agrigenti agere, ubi deterior eſſe poſſum: nam neq; tu tantum boni facis, quantum debes; neque ego tantum mali, quantum poſſum.

Venit huc Perillus artifex ſingularis, & taurum ex ære fudit, in eoq; genus tormenti excogitavit, omnium, quæ Sol vidit,

Hujus argumenti ſunt epiſt. 38 & 61.

μὴ ἔλαττον ἐγὼ τὸ ἐπαινεῖσθαι τὸ ὑβρίζεσθαι. Chryſoſt. Stob. 253

Libera reſponſa reges contumelioſa vocans. Sen. 3. ira, 20.

Ea demum laus grata eſſe poteſtati debet excelſæ, cùm interdum & vituperationi geſtorum pateat locus. Ammian. lib. 15.

Μὴ ἀ ψευδῶς τὰ πάντα ἡ φήμη μυθολογεῖ, ὁ πάντα ἐπαλλάξαι πέφυκε φιλεῖ. Nicet. Iſaac. Angel. lib. 1.

Fama non ſemper varitatem perſpicis & audit. Ælian. lib. 1.

Bona conſcius vitæ nihil in ſe maledicis licere ſermonibus debet æſtimare. Sym. 7. 128.

Vna ſibi modò conſtiteris mens conſcia recti, neglige, quid de te rumor divulges i. nanie. Alcim.

Fama ſoles ſupra fidem de abſentibus loqui. Symm. 6. ep. 17.

Fama infirmiſſimum adverſus forses viros telum. Curt. 4.

† *adjuvari.*

Fama juſta narranti ſtatim creditur. Idem 1. 12.

οὐδεὶς φροντίζων δόξης ἀγαθῆς, γένοιτ' ἂν αὐτὸς φαῦλος. Plut. Stob. 569.

Literis in aqua ſcriptis citius creditur, quàm fœlicitati humanæ. Naz. Orat. 18.

Sicilia ab initio patria Cyclopum, & poſt eos ſemper nutrix tyrannorum fuit. Oroſ. 1. cap. 14.

* *rem nullius pretij.*

Tulit Sicilia quondam multos crudeles tyrannos. Cic. Verrin. 5.

Tyrannorum nulla terra feracior, quàm Sicilia. Iuſtin. lib. 1.

Qui orationem bonorum imitatur, facta quoque imitetur. Cic Pro P. Quint.

Inviſa tyrannorum etiam ſine opibus nomina Iuſtin. lib 21.

Phalaris non quidem in innocentes, ſed ſupra humanum modum ſævit. Sen.

Quàm bene depoſitum terris, ut dignus iniquè Fructus conſilii primis authoribus inſtet. Claudian. Eutrop. 1. 157.

Mentre a altrui ordiſce inganno, il ſuo morir procura Arioſt. 3. 5.

Pœna reverſura eſt in caput iſta tuum. Ovid. 1. art.

Ideo difficulter ad ſanitatem pervenimus, quia nos ægrotare neſcimus. Sen. ep. 50.

dit, deterrimum: atque ego ſanè juſſi, ut inventor ipſe ſuæ nequitiæ caperet experimentum. NULLA enim juſtior lex eſt, quàm ut artifices, qui novam occidendi alios artem excogitarunt, ipſos ſuæ jubeamus artis auſpicari opera.

Vehementer rogo, ut me viſum venias, tibiq; perſuadeas, magnam quidem eſſe vim tyrannidis, ut malus ſim: Veruntamen majorem tuæ philoſophiæ vim eſſe, ut bonum me reddat. BONUM enim ſignum habendum eſt medico, ſi morbum ægrotus detegat. Faciam finem, ubi denuò te diligẽter rogavero, ne me negligas inviſere. Omnino enim ſi nihil mihi ipſe profuturus es, me tibi profuturum eſſe certus ſis. Tuum verò emolumentum mihi detrimento nunquam erit. Vale felix.

Τὸ κρύπτειν ἁμαρτίαν συγγινώσκειν ... ζει ἐπὶ τὸ σωτήριον τῆς θεραπείας. Baſil. Stob. 960.

Initium eſt Salutis notitia peccati. Sen. ep. 28.

Qui ad tyrannum proficiſcitur, illius eſt ſervus, quamvis liber fuerit. Laert. lib. 2.

CAPUT XLVII.

De eximia Philippi Regis Macedoniæ, Alexandri Magni, Ptolemæi, Antigoni, Archelai, & Pyrrhi Epeirotarum Regis erga viros doctos & ſapientes (quorum conſuetudine & conſiliis uſi ſunt) benevolentia: (Quinque deflenda Principibus: pro tribus Pyrrhum Deo gratias egiſſe.)

SI Q. Curtio credimus, Alexander Magnus, Philippi, Macedonum Regis filius, Magni cognomentum non tam quòd multa in exercitu militum millia, quàm quòd plures, quàm alii Principes, in ſenatu habuit philoſophos, promeruit. Nunquam Princeps ille magnus bellum ſuſcepit, quin prius à viris ſapientibus & philoſophis, ipſo præſente, illius gerendi ordo, modusque examinaretur, quod profectò ſapienter factum. Nam ILLIS tantùm in rebus proſperum licet ſperare eventum, quas longa præceſſit & matura conſultatio.

211 Ac ſanè qui de Alexandro M. ſcripſerunt, hiſtorici Græci juxta atq; Latini, non definiunt, majorne fuerit ipſius in profligandis hoſtibus ferocitas, an in capiendis conſiliis † humilitas. Verùm licet in comitatu Alexandri ſapientes ac Philoſophi numero multi fuerint: tamen præter cæteros ei familiariſſimi fuêre Ariſtoteles, † Anaxarchus & Oneſicritus; qua quidem in re ſummam Alexander demonſtravit prudentiam. DECET enim Principes prudentes conſilia quidem audire multorum; in conſtituendo verò (& concludendo) paucorum ſtare ſententiis. Neque verò ſatis Alexandro erat,

Si ex diſpenſatione ob egregiæ virtutis meritum, Principem contingat eſſe illiteratum, eundem agi literatorum conſiliis, uti res rectè procedat, neceſſe eſt. Sareſb. 46.

Nulla fortuna, nulla res actus ſapientis excludit. Sen. ep. 85.

Perſarum Reges ante ſacrificia de pietate diſſerunt; antequam bibant, de temperantia; pugnaturi de fortitudine. Stob. 473.

Pauſan. lib. 1. recenſet poetas, qui cum regibus vixerunt.

Βουλῆς γὰρ ὀρθῆς οὐδὲν ἀσφαλέστερον. Proverb.

Ex quo in Principibus virtus languit literarum, armatæ quoque militiæ infirmata eſt manus, & ipſius principatus quaſi præciſa radix. Sareſb. 4 6.

Illa ſunt robuſta, illa diuturna, quæ prudentia incipit, cura cuſtodit. Caſſ. 1. 25.

Prius eſt parare bella quàm gerere. Fab. 12. c. 3.

Τὸ φιλοσοφῆσαι ἐστι παρασκευάσασθαι πρὸς τὰ συμβαίνοντα. Arrian. 5. 10.

Parva ſunt foris arma, niſi eſt conſilium domi. Cic. off. 1.

Τῷ εὖ βουλεύεσθαι πράγματα πολλοὶ ... ἐπιτυγχάνειν. Xenoph. 7. rer. Græc.

† *humanitas G. & I.*

Conſilium ipſe ſuum eſt, ut Principe dignum eſt. Manil. 2.

Ducum antiquorum dextera ſolebat non minùs ſtilum tractare quàm gladium. Sido. 4. 17.

† *Laert. lib. 9. & 6.*

Quid fieri debeat, tractato cum multis: quid facturus ſis, cum paucis ac fideliſſimis, vel potiùs ipſe tecum. Veget. 3. 25.

Regis conſilium ſoloſcire decet graviſſimo. Caſſ. 6. 17.

Digitized by Google

Τῶν χρηστῶν ὁμιλία ἄσκησις τῆς ἀρετῆς. Xen.1.memor.

Qui non antè ſervivêre, dominari rectè non poſſunt. Plut. præcept. polit.

circa ſe multos habere ſapientes,& ad eos, qui ſui non erant, viſitatum mittere; ſed ipſe frequentiſſimè videndi, viſitandi & conſulendi gratia illos adibat; PRINCIPES dictitans, dum ſervi eſſent ſapientum, (magiſtros &)dominos evadere univerſorum.

Alexander Diogenem fruſtra invitatum inviſit.

οὐ μόνον οὐκ ὤκνησεν ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν ἠξίωσεν ἀπαλλάξασθαι, βασιλείαν πρὸς τὴν ἐφεστῶτα βίον ἐνόντων ἀπόχρηστον ἡγεῖσθαι. Agatharchid. de mar. rub.

Pallio peraq; invictum ſe præſtabat Diogenes, ut equis Alexander & faſiſſis. Plut. ad princ. indo.

Ἡ ἐλευθερία πρᾶγμα ἐστὶν ἀδιάλειπτον. Heliodor. lib. 8.

Habet mens noſtra natura ſublime quiddam & erectum, & impatiens ſuperioris. Fab. 11. 1.

Ἐλεύθερος αὐτοῦ ἕνεκα, καὶ μὴ ἄλλου. Ariſt. 1. Metaph. 2.

Ἐλευθερία μόνη ἰδία ποιεῖ τῶν κτησαμένων τ' ἀγαθά. τὰ δ' ἐν δουλείᾳ τῶν ἀρχόντων, οὐκ ἀρχομένων ἐστί. Stob. 10.

Οὐδ' ἀντιζήλος ἐλευθερίας. Antiph. Epigram. lib. 1.

Inæſtimabile bonum eſt ſuum fieri. Sen. ep. 75.

Nihil amabilius libertate, nihil favorabilius ei, qui virtutis aliquam reverentiam habet. Sal. 7. 23.

Ejuſdem Magni Alexandri ævo Diogenes vixit, qui neque precibus, neque promiſſis adduci unquam potuit, ut viſere modò Alexandrum, nedum vivere cum illo vellet. Quamobrem Alexander ad videndum illum profectus eſt; cumque majorem in modum eum rogaſſet, ut in ſuam aſſcribi cohortem vellet; reſpondens ei Diogenes: Cùm in tuam, inquit, ſocietatem me accipiendo gloriam affectes Alexander; non par eſt illam me, ſcholam meam (ſtudiaque) deſerendo, perdere. Dum enim te ſequor, me ſequi deſinam oportet; & dum tuus ſum, meus eſſe deſinam neceſſe eſt. Tu mundum ſubigendo Magni cognomentum peperiſti; ego verò mūdum fugiendo boni adeptus ſum nomen philoſophi. Quòd ſi ſcopum te attigiſſe (& voto potitum) reris; ego quoque me non aberraſſe (aut voto fruſtratum) cenſeo. Et quoniam tu minor eſſe Alexandro recuſas, ne me cogites philoſophi autoritatem velle amittere. NULLA enim in mundo jactura libertatis amiſſione gravior eſt.

Et admiratur: Plut. ad Princ. inerud. & de exilio. Laert. lib. 6.

** ita me machæra & clypeus bene juvent pugnantem. Plaut. Curcul. (ut homines*

Omnes homines natura libertati ſtudent & ſervitutem oderunt. Cæſ. lib. 3. bell. Gall.

† quod

His auditis Alexander ad circumſtantes converſus claræ voce inquit: Ita me dii ament, * ita manum in præliis meam magnus regat Mauros! ut niſi Alexander eſſem, Diogenes eſſe vellem. Et porro inquit: Mea opinione nihil in terris jam cogitari felicius poteſt, quàm ut ſit aliquis vel Alexander, qui omnibus imperet, vel Diogenes, qui Alexandro imperet, † ut omnibus imperet.

Iliada ſub pulvillo habet.

Iliade fortitudinis corporis; Odyſſea animi excellentia proponitur contemplanda. Plut. de Homer.

Ut autem ex Philoſophis; ſic è libris Alexander alios aliis familiariores habuit. In primis verò aſſiduus fertur fuiſſe in legenda Homeri Iliade, quo opere Trojanum continetur excidium, quem librum unà cum haſta gladioque, quoties dormiebat, ſub pulvinari habebat.

Philippi nato filio lætitia;

Quo altiora ſunt ingenia, eò magis laude efferuntur, acriusq; nituntur in arduum laudis cupiditate. Sabell. 10. 8.

Ἀνδρί ἐχοντι ἔδωκα μᾶλλον τι κτῆμα καὶ λόγον, ἢ φίλος ἤθος ἀκραιπνῆ λόγου παρεχόμενος. Syneſ. epiſt. 49.

Ad Ariſtotelem epiſtola

Cura diligentiaq; in liberorum diſciplinas hortamentum. Gellius lib. 9. cap. 3.

Philippus Macedoniæ Rex, nato filio Alexandro, duo fecit valde mirabilia: Unum, quòd multa & pretioſiſſ. Delphos, ubi Apollinis erat oraculum, miſit donaria, quæ fano inferrentur, ut filii ſalutem Apollo tueretur: Alterum, quòd literas ad 212
Ariſtotelem extemplo dedit, hujus ſententiæ.

Philippus Macedoniæ Rex, Ariſtoteli philoſopho in celeberrima Græciæ ſchola docenti, S. & pacem.

Filium

Digitized by Google

Filium mihi ex Olympiade uxore natum ſcito, cujus ortus & illi, & mihi, & toti Macedoniæ incredibilem attulit lætitiam. MAGNAM enim voluptatem & Reges & ſubditi capiunt, quando Principes hæredes naſcuntur. Equidem immortales diis ago gratias, & donaria in fanis juſſi offerri ampliſſima, non proinde quia filius natus eſt, quàm quòd eum naſci contigit temporibus vitæ tuæ, (qui philoſophus es tam ſapiens & excellens.) Spero enim fore, ut eductus eruditusq; abs te & Macedoniam, tanquam hæreditatem paternam, accipiat, & totius Aſiæ Monarcha eſſe mereatur: Ita & ipſe filius meus dicetur, & tu pater ipſius nominaberis. Vale felix, iterumque vale.

Più fedele herede è quel che ci naſce, che non è quello, che dal notario vien ſcritto. Teat. 272.

Firmum imperii munimentum liberi. Tacit. hiſt. 4.

Lipſ. 2 polit 4.

Gignuntur, non ſcribuntur hæredes. 1. 9.

ἐπιμελητέον πεδίαις χρὴ παιδείας, ἧς τυχόντες τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν ἕξομεν. Gal. de bon. art. diſc.

Ut terra cultu, ſic animus diſciplinis melior uberiorque fit. Fab. lib. 12. c. 6.

Ptolemæus Soter VIII Rex Ægyptiorum, amantiſſimus fuit tam Chaldæorum ſapientum, quàm philoſophorũ Græcorum, idque ſingulari ipſi gloriæ fuit. Perinde enim capitales erant inter philoſophos Græcos & ſapientes Ægyptios, ut inter duces Roman. & Carthaginenſes inimicitiæ. Fuit autem Ptolemæus & doctiſſ. &, quo maximè gloriabatur, magno ſemper philoſophorum ſtipatus ſodalitio; qua ratione literas Græcas, Latinas, Chaldæas, atq; etiam Hebræas didicit. Unde cùm XI. fuerint Ptolemæi, viri omnes bellicoſiſſimi, hic tamen omnibus præfertur, non propter victorias bello partas, ſed propter ſcientias ſtudio comparatas.

Ptolemæus Soter literarum & literatorum amantiſſimus.

Ægyptiis Regibus idem nomen Ptolemai eſt, diſcrimen faciente cognomine. Pauſan. li. 1.

παιδεύσεως ἐν ψυχῇ μὴ παρούσης, περιφρονεῖται τὰ πάντα καὶ ἀδιάκριτα. Baſil. Imp. ad fil.

Ptolemæorum domus cæteris regiis pranituit: Inter Ptolemæos verò unus Philadelphus. Philo 2. de vit Moſ.

In re tota re militari nihil utilius, nihil clarius duce erudito. Sareſb. 6. 15.

Idem familiariſſimum habuit philoſophum, Stilponem Megarenſem, qui adeò fuit in amoribus illi Principi, ut, ne cætera cõmemorem amoris benevolentiæq; argumenta, non ſolùm aſſiduus eſſet Regi cõvictor, ſed ſæpenumerò, quod in ſcypho regio reliquũ erat, juſſu Regis exhauriret. Cæterùm, ut INDULGENTIA Principum erga miniſtros, nihil aliud eſt, quàm ſtimulus ad excitandos malevolos; Ita cum Rex ſuper cœnam, quod in patera ſupererat, exhauriendum philoſopho dediſſet; Ægyptius quidam nobilis indignè ferens, ad Regem converſus: Ego, inquit, Domine, neq; te unquam, ut Stilponi aliquid (in patera tua) relinquas, ad ſatietatem bibere, neque ipſum unquam ſitim reſtinguere, dum quod ipſi daturus es, expectat, animadverto. Cui reſpondens Ptolemæus: Rectè, inquit, dicis, Stilponem eò non ſatiari, quod ipſi do: quia non tantum illi prodeſt bibere, quod de meo ſupereſt calice, quantum tibi profuturum eſſet, ſi, quod illi in philoſophia ſupereſt, ipſe haurires.

Inprimis Stilponis Megarenſis. Laert lib 1.

Si vix in laicis tolerabilis videtur inſcitia; quanto magis in eis, qui præſunt, nec excuſatione eſt digna, nec venia? Leo ep. 23.

Quædam ſcintilla ſapientiæ eſt, virtutum luminibus applicari. Symmach. 9. 9.

Μὴ φθονεῖτε τοῖς παρὰ βασιλέως προτιμωμένοις, ἀλλ' ἁμιλλᾶσθε, καὶ πειρᾶσθε, χρηστοὺς ὑμᾶς αὐτοὺς παρέχοντες, ἐξισοῦσθαι τοῖς προέχουσιν. Iſ. Nic.

Illum omnes oppugnant, qui principi gratior exiſtimatur. Æn. Syl. de Curial. miſer.

Vide Plut. apoph. de Archelao, poculum Euripidi jubente dari.

Ein gnädiger Herr/ ein ungnädiger Hoff. Adag.

πλείω χαλὰ τῆς Σιμωνίδου συνουσίας Ἱέρων ἀπέλαυσεν, ἢ Σιμωνίδης Ἱέρωνος. Sym. ep. 49.

Non pereunt officia delata ſapientibus. Sym 3. 64.

Antigonus unus ex clariſſimis Alexandri Magni amicis

Digitized by Google

fuit, magnam illo extincto imperii illius partem adeptus. Quàm n. fœlix in vita Alexander M. tamen in morte infœlix 213
fuit, quoniam filiis caruit, regnorum hæredibus, & præfectos habuit, qui ipſius † profligârunt famam. Etſi autem Antigonus homo perditus, omnibusq; vitiis contaminatiſſimus; tamen (ſimul etiam) philoſophorum amantiſſimus fuit, quod ex diſciplina Alexandri M. reliquum erat, cujus domus (in qua educatus erat) velut gymnaſium fuerat omnium in terris philoſophorum (inſignium) ex quo exemplo poteſt colligi, quàm SAPIENTER faciant Principes, qui curant, ut * miniſtros habeant (à puero) doctrina & eruditione excultos. NEMO enim adeò malus eſt, ingenioq; tam pravo, quin adhæreſcat ei boni aliquid ex eis, quæ puer didicit.

Porrò familiariſſimè duobus Antigonus Philoſophis uſus eſt, qui illo florebant ævo, nempe Menedemo & Bione, quorum hic ut doctiſſimus, ita pauperrimus fuit. Priſcis enim ſæculis nulli Philoſopho publicè docere Philoſophiam licebat, ſi unicum haberet in peculio † argenteum. Laërtius autor eſt, idemque fuſius tradit Publius lib. V. de dogmatis Græcorum, adeò tum ſanctas fuiſſe ſcholas Atticas; ut quanto doctior Philoſophus eſſet, tanto minus haberet, & quanto minus haberet, tanto majore in pretio haberetur, nullaque re magis, quàm opum penuria, ſcientiæque copia gloriaretur.

Cùm autem graviſſimo Bion morbo decumberet; (quo adeò fuerat attenuatus & enectus, ut totus pellis & oſſa videretur;) Antigonus filium, qui illum viſeret, & cum eo magnam (qua ſublevaretur) pecuniæ vim miſit. Erat enim VITA doctrinæ conſentanea. Nam in ſumma vivebat egeſtate, quod Philoſophiam profeſſos decebat. Etſi autem Bion & * grandævus, & tenuiſſima valetudine, & ob morbi gravitatem morti jam propinquus erat: tamen cum ſevum (ut ita loquar) imbecillæ carnis deficeret; † lychnus tamen honeſtæ vitæ ardebat, hoc eſt, non minus in contemnendis donis magnanimum, quàm Antigonus in iiſdem mittendis munificum ſe præſtitit. Nec verò tantum omnia ſprevit Philoſophus; ſed filium etiam Antigoni pecunias afferentem ita allocutus eſt.

Renuncia Antigono, me immortales ipſi (& habere) gratias (&) agere, tum pro humanitate viventi mihi (ſemper) præſtita, tum pro donis nunc morienti miſſis. NIHIL

enim

Amici Alexandri ejus virtutis erant ac venerationis, ut ſingulos Reges putares Iuſtin. lib. 13.

Nunquam in tantum virtus extinguitur, ut non certiores animo notas imprimat, quàm ut illas eradat ulla mutatio. Sen. 4. ben. 19.

† *deſtruxerunt.*

Antigonus Alexandri in colendis doctis imitator.

Ille in nos dominatur affectus, qui animum primus intravit. Sen. 1. Contro. 8.

* *familiares.*

Qui in unguentaria taberna paullo diutius commorati ſunt, odorem loci ſecum ferunt. Sen. ep. 108.

Lanarum colores, quibus ſimplex ille candor mutatus eſt, elui non poſſunt. Fab. 1. c. 1.

Duobus Philoſophis familiariter utitur.

Qui apud Philoſophum fuerunt, traxerint aliquid neceſſe eſt, quod prodeſſet etiam negligentibus, non repugnantibus. Sen. ep. 108.

† *nummum.*

Exemplis præmiorum ad ſtudium æmulationis exteri provocantur. Plin. 8. ep. 6.

Paupertatis tolerabilis eſt tranquillitas & otium; ſed intolerabilis egeſtas. Simplic. epict. 61.

Culmus liberos texit, ſub auro atq; marmore ſervitus habitat. Sen. ep. 90.

Bioni munera mittit.

Sera eſt liberalitas, quæ ſtatis temporibus admonetur. Sym. 10. epiſt. 20.

* *decrepita ætate.*

οὐκ ἀγωνιῶ τί φρονεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ καῖσαρ. οὐδένα κολακεύω τῶν ἐκεῖ. ταῦτα ἔχω αὐτὶ τῶν ἀργυρωμάτων καὶ χρυσωμάτων, Arrian. 3. 9.

Philoſophum decet rerum humanarum deſpicientia. Cic. off. 1.

† *ellychnion.*

Magna res eſt, unum hominem agere. Sen. epiſt. 120.

ἕνα σε δεῖ ἄνθρωπον εἶναι, ἢ ἀγαθὸν, ἢ κακόν. Arr. 2. epict. 15.

Πενία σὺν ἄλλοις ἀγαθοῖς ... καὶ ἀληθεύειν, καὶ σωφρονεῖν, ... ἰσχυρότεροι γίγνονται. Xenoph. de venat. 10.

Quæ allata ſperavit, Regi ſua renunciari jubet.

enim amplius amicus amico præſtare * debet, quàm familiaritatem benevolam, & opum communicationem liberalem Deinde hoc etiam Regi patri tuo dicito, cùm LXXV. annos hujus vitæ iter nudus peregerim; quare nunc me veſtimentis auroque onerare velit, quando tranſeundum eſt fre-
214 tum illud anguſtum, & ex hoc mundo emigrandum! Ægypti Arabiæ deſerta tranſituri minuere camelis ſarcinas, non duplicare ſolent: Ita SOLUM eum citra moleſtiam vitæ periculis defungi cenſeo, qui curas (& ſolicitudines) opum abjicit. Præterea Regi patri dicito, ut in poſterum hominem moriturum non argento auróve (& divitiis,) ſed maturo ac ſalutari juvet conſilio. AURUM enim, ut ægrè (ac dolenter) vitam relinquat; bonum verò conſilium, ut mortem patienter ſuſcipiat, faciet.

Quintus † Rex Macedonum Archelaus, avus, ut perhibēt, Philippi, & proavus Alexandri M. Menelai, Priſci illius Regis Græciæ, qui bello & excidio Trojano præfuit, ſtirpe ortū ſeſe gloriabatur. Hic quoq; Rex amator fuit ſapientum, & inter alios ſecum habuit Euripidem tragicum, qui illo ævo non minore in ſuo genere gloria tanquam poëta excelluit, quàm Archelaus, ut Rex Macedoniæ. Nam hodieq; MAJOREM habent venerationem multi ſapientes, propter libros, quos ſcripſēre, quàm magni Principes vel propter regna, quę poſſederunt, vel propter victorias, quas bello pepererunt.

Porrò adeò erat in intimis Archelao Euripides, tantumque tribuebat Euripidi Archelaus, ut nullum in Macedonia negotium abſq; conſilio & opera * poëtæ conficeretur. Cùm autem IMPERITI naturaliter ſapientum detrectent imperia; ſortè ita tulit caſus, ut quadam nocte Euripides multa cū Rege de hiſtoriis Priſcis collocutus, moraretur diutiùs. Cumq; infœlix poëta domum rediret; † æmuli, qui id exploraverant, canes in eum famelicos immiſerunt, à quibus tum dilaceratus, tum devoratus eſt, ut canibus intra viſcera canum ſepultis, nihil præter oſſa nuda tumulo inferretur. Quem caſum triſtiſſimum cùm Archelaus, ſuis renunciantibus, cognoviſſet; dolore (ac furore) conſternatus ſubito, vix animi compos videbatur: quod mirum nemini videri debet. INFAUSTIS enim & repentinis caſibus mentes humanæ (& benignæ) mirificè perturbantur, Ut autem magnus fuerat amor, quo Rex Euripidem vivum complexus erat; ſic incredibilis fuit ſuper extincto (dolor &) luctus. Uberrimas enim ex oculis lachry-

* poteſt.

Φίλον ἡγητέον τὸν βοηθεῖν ἐν αὐτῷ φιλοῦντι ἐθέλοντα, κἂν μὴ δύνηται. Philo Stob. 718.

Paupertas acceptum Philoſopho crimen, & ultro profitendum. Apul. apolog. 1.

Abducuntur homines nonnunquam etiam ab inſtitutis ſuis magnitudine pecuniæ. Cic. Verr. 4.

Mortuo qui mittit munus, nil dat illi, adimit ſibi. Mim.

Ζῶντί μοι εἴ τι θέλεις, χάρισαι. Epigr. lib. 2.

Divitias & opes facilius invenias, qui vituperet, quàm faſtidiat Fab. Dial. de orat.

Τοῦ τὴν ἀλήθειαν ἐξετάζειν καὶ φιλοσοφεῖν, εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐξενήνοχεν χάριν ἀποδοτέον. Arrian. l. 4.

† *XII. Reinerus tom. 3. fol* 19.

Maximam vim habet ad conjungendas amicitias ſtudiorum ac naturæ ſimilitudo. Cic. pro Cluent.

Utile eſt Principum benignitatem promtiſſimam ad laudem præmiaq; merentium illuſtrari ubique. Plin. lib. 8. ep. 6.

Multos clariſſ. ſuis temporibus viros ſcriptorum inops delevit oblivio. Boet. 2. conſol. 7.

Studium literarum ut paucos in lucem famamque provexit; ita multos è tenebris ſilentio protulit. Plin. ep. 14.

Ἀνύουσι διὰ τὴν αὐτῶν κακίαν ἀπόλλυσθαι μᾶλλον, ἢ ἐπὶ ζῶσι περισώζεσθαι. Xenoph. de Venation.

* Philoſophi.

Habeo amoris tui pignus, quod ea quoq; novi, quæ noſſe neminem velles, Plin. 8. epiſt. 4.

Quid inter tam diſſimiles amicum eſſe poteſt? Vell. lib. 2.

Multum quotidie (Principi) vigiliarum, multum laboris adjicit (ſubditorum) iners, ſed tamen effrenata petulantia Plin. 4. epiſt. 25.

† *Aridaeus & Crateas, Suid. Gell* 15. 20.

Varus ſermonibus veſpera extenditur, & quoniam longiſſimus dies, citò conditur. Plin. 9. ep. 36.

Graviter dolet injuria, quæ acciderit inſperata. Catl. 3. 43.

Senſum hominis nulla exuit virtus. Sen. ep. 85.

Omnes ſic habent, illa ingenia, niſi publico latrocinio, ac per dementiam, opprimi non potuiſſe. Aurel. Vict. Cæſar. 20.

Omnia repentina ſunt graviora, Cic. Tuſc. 3.

Quæ multo ante prævisa ſunt, languidiora incurrunt. Sen. Marc. 9.

Fides hominis neſcit cum morte deficere. Caſſiod. 5. 8.

lachrymas profudit, crinem totōdit, barbam raſit, veſtes, Regum Macedonum geſtamina mutavit, & ſuper omnia non minùs ſplendidè Euripidem funeravit, quàm ſi Ulyſſes ille Græcus ſepeliretur. Neque his contentus, non priùs ad hilaritatem rediit priſtinam, quàm interfectores graviſſimis (omnes) affecit ſuppliciis. Siquidem INJURIA vel mors ei, cui favemus, facta vel allata, nihil eſt niſi fornax, in qua ſinceritas amoris exploratur.

Sumto ergo de interfectoribus ſupplicio & humatis oſſibus (poëtæ) ambeſis; nobilis quidam Græcus Archelaum cōpellans, Scito, inquit, Rex præſtantiſſime, univerſam ægrè ferre Macedoniam, quòd præ te nimiam in † re tam levi tuliſti mœſtitiam. Cui Rex, Scitum eſt, inquit, illud ſapientum, NON debere animos generoſos ne infeliciſſimis quidem (& quantumlibet inſperatis) caſibus frangi. Nam REGE lugente, non poſſunt, aut ſi poſſunt, non debent lætari ſubditi. Verùm ego ex patre quondàm audivi meo, NUNquam decere Principes illacrymari, niſi in harum quinque rerum aliqua. 215

Primùm deploranda eſt bono Principi jactura & damnum reipublicæ. BONUM enim Principem injurias ſibiipſi illatas ignoſcere; ulciſcendæ verò vel minimæ, quæ reipublicæ facta eſt, vel vitam par eſt impendere.

Deinde decet plorare Principem bonum, ſi ſua violetur exiſtimatio. PRINCEPS enim, qui non ſanguineis honoris jacturam proſequitur lachrymis, dignus eſt, qui vivus ſepeliatur.

Adhæc deplorandi ſunt bono Principi, qui parum poſſunt, & cum multis conflictantur ærumnis. PRINCEPS enim, qui miſerorum calamitates non deplorat, fruſtra & inutiliter in terris vivit.

Præterea deploranda eſt bono Principi proſperitas & gloria tyrannorum. PRINCEPS enim, cui malorum tyrannis non diſplicet, bonorum indignus eſt amore & obſequiis.

Poſtremò deploranda eſt bono Principi mors ſapientum & prudentum virorum. NULLA enim poteſt in vita contingere Principi major jactura, quàm ſi vir ſapiens, cujus opera utebatur in gubernanda republica, moriatur. Hæc Archelaus (equiti) Græco, à quo reprehenſus fuerat, quòd Euripidem deploraſſet, reſpondit.

Quan-

Ἡ τῆς εὐεργεσίας φύσις ἴδιον τι φίλτρον ἔχουσα πρὸς τοὺς εὐπεπονθότας, ἀμετάθετον διαφυλάττει τὴν εἰς αὐτοὺς εὔνοιαν. Dio. lib 18. Solin. cap. 14.

Diſcas non eſſe potentum tentandas medilis quamvis in luctibus iras. Claudia. bell. Get. 398.

Nunquam dii ipſi admovent nocentibus manus; ſatis eſt, ſi occaſione ulciſcendi lætos armant. Liv. lib. 1.

Habet quidem grande ſolatium, qui tam cum bonum tam diu tenuit: ſed hoc magis exacerbatur, quod amiſit. Plin. 8. ep. 1.

† *jactura.*

Ἀγαθὸς ἄμετρα εἶναι τὰ πένθη: πολλῶς ἐκκινδυνεύουσιν ἀπεῖπον. ἀδύνατον γὰρ τὸ ἀπαθὲς ἐπὶ ἀνθρώπων. Plutarch. vit. Homer.

Lachrymæ omnes pereunt, quas quiſque profundit, niſi quoties Deo ſupplicat. Sidon. 7. 14.

Inferius majeſtate Principis palam lamentari. Tacit. annal. 3.

Cicatricem nihil æquè ac neceſſitas ipſa, & dies longa, & ſatietas doloris inducit. Plin. 8. ep 5.

Κακὸς γὰρ ὅστις μὴ σέβει τὰ τῶν δεσποτῶν, καὶ ξυγγέγηθε, καὶ ξυνωδίνει κακοῖς. Eurip. Hel.

Principi lachrymandum.

1. In jactura reipub.

Princeps longè ſit in ſuis, quàm in alienis exorabilior injuriis. Sen. 1. clem. 20.

2. In læſa exiſtimatione:

Sua exiſtimatione (Princeps) nihil habeat carius. Nepos vit. Attic.

3 In ærumnis afflictorum:

Χρεὼν τὰ θεῖα θνητὸς ὄντας εὐγενῶς φέρειν. Sopho. Stob. 840.

Princeps erigat humiles, eripiat opprimendos. Caſſ. 1. 15.

4. In tyrannorum fœlicitate:

Ejuſdem hominis eſt, qui improbos probet, probos improbare. Cic. Orator.

Digitized by Google

Quanquam autem, quanto in honore pretioque philoſophi & viri ſapientes, tum apud Romanos, tum apud Græcos fuerint habiti; paſſim commemorant ſcriptores antiqui; tamen unum ſolummodò notatu digniſſimum referam. Nemo eſt omnium, qui ignoret, quis fuerit Scipio Africanus; quantæq; Romanis gloriæ fuerit autor; quòd & ſibi & urbi memoriam nullis delendam ſæculis comparârit, non tantùm quoniam Africam devicit: ſed etiam quoniam vir fuit præſtantiſſimus. NEC ſanè parvi æſtimandum, ſi in uno utraque iſta concurrant, ut & virtute & felicitate excellat. Multi enim veterum ingentem ſibi armis gloriam peperêre, quam vitæ poſtea turpitudine perdiderunt. Referunt ſcriptores Romani primum carminis Heroici in lingua Latina ſcriptorem fuiſſe Ennium poëtam, cujus opera tanti fecit Scipio † Major,
216 ut moriturus Romanorum ille feliciſſimus Q. Ennii ſtatuam ſepulcro ſuo imponi teſtamento facto juſſerit. Ex quo Scipionis illius morituri facto colligere poſſumus, quàm caros in vita ſapientes [& eruditos] habuerit, utpotè qui † majori ſibi gloriæ futuram poëtæ pauperis ſtatuam, quàm ſubjugatæ trophæum [& vexilla] Africæ judicârit.

ſ. In morte ſapientum.

ὅταν βύληται Θεὸς εὖ πρᾶξαι πόλιν, ἄνδρας ἀγαθὺς ἐποίησε. Plato Stob. 911.

Civitatum certiſſimum munimentum viri fortes ſunt. Philo de ſacrif. Abel.

Non minorem utilitatem afferunt, qui togati reip. præſunt, quàm qui bellum gerunt. Cic.

Pulcrum inprimis eſt, non pati occidere, quibus æternitas debetur, aliorumque famam cum ſua extendere. Plin. 5. ep. 8.

Eandem laudem fortitudo foro atque caſtris edita meretur. Valer. Max. 32.

Quantum bello optimus, tantum pace peſſimus. Vell. lib. 2.

Difficillimum eſt aliquem & prælio ſtrenuum, & bonum conſilio eſſe. Sal. Iugurth.

Multi ſunt pace peſſimi, bello non ſpernendi. Tacit. hiſtor. 2.

Par ingenium caſtriſque togæque. Sil. lib. 6.

† *Africanus. 2. Cic. pro Arch. Val. Max. 8. 14. Solin. c. 7.*

† *Clarum illud nomen, imò verè ſpolium ex tertia orbis parte captum in cinere ſupremo cum poeta titulo legi juſſit. Plin. 738.*

Sub Pyrrho Epeirotarum Rege, magno Romanorum hoſte, floruit in Græcia Cineas, natione Theſſalus, auditor, ut ferunt, Demoſthenis. Sanè hiſtorici veteres tantum Cineæ tribuunt, ut eum normam fuiſſe & amuſſim eloquentiæ humanæ affirment. Fuit enim in verbis ſuaviſſimus, & in ſententiis graviſſimus. Is Cineas triplex habuit in aula Pyrrhi officium. Primum ſuper Cœna facetiis ipſum oblectabat. Erat enim in rebus jocoſis mirè feſtivus. Deinde res geſtas ipſius literis mandabat. Erat enim & grandiloquus, & ad ſcribendam veritatem teſtis oculatus. Poſtremò legationes in magni momenti negotiis obibat. Erat enim acutiſſimo ingenio, & in conficiendis [componendiſq;] negotiis feliciſſimus. Nam adeò ſoletter varias proponebat conditiones, tam ad perſuadendum aptè dicebat, ut nunquam oratoris munere in rebus bellicis fungeretur, quin aut maximè diuturnas faceret inducias, aut pacem impetraret perpetuam.

Cineas Pyrrho cariſſimus, Plutarch. in Pyrrho.

Magis juvat homines fama lata, quàm magna. Plin. 4. ep. 12.

οὐ δεῖ ἐπιτάττεσθαι τὸν σοφὸν ἀλλ' ἐπιτάττειν, καὶ οὐ τοῦτον ἑτέρῳ πείθεσθαι, ἀλλὰ τούτῳ τὸν ἧττον σοφόν. Ariſt. Metaphyſ.

Per legatum Cineam Pyrrhus non virorum ſolum, ſed etiam mulierum animos tentavit. Liv. lib. 32.

Bonorum ingeniorum inſignis eſt indoles, in verbis verum amare, non verba. Auguſtin. 4. doctrin. Chriſt. 11.

Triplici fungitur officio.

Erat autoritate ſervata, cùm ſe communioni dediſſet, joci plenus. Sidon. 1. epiſt. 11

Si meruerit perſona gratiam, conſequetur cauſſa victoriam. Sidon. 5. ep. 1.

Hunc Cineam ita aliquando Pyrrhus allocutus eſt: Tria ſunt, Cinea, pro quibus ingentes diis immortalibus gratias ago. Primùm, quòd me Regem, non ſervum crearunt. MAXIMUM enim mortalium bonum eſt, libertatem habere multis imperandi, neque ad parendum ulli devinctum eſſe.

Fucati ſermonis opem mens conſcia laudis abnuit. Claudia. 6. Coſ. Honor. 593.

Ex bonis humanis regnum & virtus diviniſſima. Plut.

Quid ſimile rependat Deo, qui regno potitur? Caſſ. 1. 24.

Deinde gratias diis ago, quod animum mihi dedêre naturâ generoſum. Nam QUI in ſingulis laboribus animo deficit, eum ſatiùs foret maturè vita excedere. Poſtremo diis ago gratias, quod * tum in gubernanda republica, tum in gerendis bellis te mihi ſocium adjunxêre. † Plures enim urbes te dicendo, quàm me armis cepiſſe fateor. Hæc Pyrrhus Cineæ poëtæ amico ſuo dixit. Videant ergo Principes [ac dynaſtæ] recentes, quàm propenſi [eruditorum ac] ſapientum fautores fuerint Principes antiqui: Cujus rei pauca exempla recitavi, cùm addere multo plura potuiſſem.

Regnum res inter Deos hominesq; pulcherrima. Liv. lib. 1.

Miſerunt Athenienſes legatos, qui cogerent nos facere, quod ipſis collibitum eſſet. Ælian. lib. 3.

* *In maximis regni mei negotiis, tam bellicis quàm aliis in rebus. G.*

† *Plurimas enim urbes lingua tua dulcedine ſubegi, quas capere & acquirere haſta cruenta nunquam potuiſſem. H.*

Non expers omninò lectionis eſt, qui etſi ipſe non legit, quæ leguntur ab aliis fideliter audit. Satesb. 4. 6.

Sicut gratus eſt qui cognoſcenda enubilat: ſic oneroſus eſt, qui cognita inculcat. Auguſtin. 4. de doctrin. Chriſt. 10.

Finis libri primi de glorioſiſſimo Imperatore M. AVRELIO, cum Horologio Principum, in quo dictum fuit, quàm neceſſarium ſit, Principes eſſe verè Chriſtianos, & ſapientum amicos.

DE VITA M. AURELII, IMPERATORIS GLORIOSISSIMI, CVM HOROLOGIO PRINCIPUM recèns addito, 217

LIBRI SECVNDI,

Quo oſtenditur, quo pacto Principes & Magnates erga uxores ſe gerere liberosque educare (& inſtituere) debeant.

Τὸν ἄρχοντα τρία δεῖ μεμνῆσθαι· ὅτι ἀνθρώπων ἄρχει· ὅτι κατὰ νόμους ἄρχει· ὅτι οὐκ ἀεὶ ἄρχει. Agathon. Stob. 527.

Γάμοι δ᾽ ὅσοις μὲν εὖ καθεστᾶσι βροτῶν, μακάριος αἰών· οἷς δὲ μὴ πίπτουσιν εὖ, τά τ᾽ ἔνδον εἰσὶ τά τε θύραζε δυστυχεῖς. Eurip. Oreſt.

Providit ille maximus mundi parens, cùm tam rapaces cerneret fati minas, ut damna ſemper ſobole repararet nova. Sen. Hippol.

Sanguine miſto texitur alternis ex gentibus una propago. Prudent. contra Symm. lib. 2.

Μηδεὶς τολμάτω μηδενὸς ἅπτεσθαι τῶν γενναίων καὶ ἐλευθέρων, πλὴν γαμετῆς αὐτοῦ γυναικός. Plat. de ll. 8.

Θαῦμα δὲ μερμήριξα ἄρσενα φῦλα ... ἱμερτοῖς, καὶ ὁμόγνια φίλτρα ... Oppian. κυνηγ. 6 397.

Νομίζω γυναῖκα κοινωνὸν ἀγαθὴν οἴκου οὖσαν πάνυ ἀντίρροπον εἶναι τῷ ἀνδρὶ ἐπὶ τὸ ἀγαθόν. Xenoph. Oeconom.

Sine thalamis vita hominum non eſt, ſed ferarum. Fab. 9.

Nulla eſt aut fuit unquam ſanctior, quàm viri cum muliere conjunctio. Plut. Erotic.

Τίς δὲ βίος, τί δὲ τερπνὸν ἄτερ χρυσῆς Ἀφροδίτης; τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι. Mimnerm. Stob. Orat. 63.

CAPUT I.

De dignitate conjugii, cujus ſocietas quemadmodum inter ſubditos voluntaria, ita inter Principes neceſſaria videtur.

INTER omnes vitæ hujus amicitias ac ſocietates maximè ſecundùm naturam eſt mariti & uxoris, in una domo viventium, conjunctio. Nam cæterarum quidem ſocietatum cauſa voluntas: hujus vero voluntas & neceſſitas eſt. VBI enim invenias hodie in terris leonem adeo ſævum,

Digitized by Google

vum, ſerpentem adeo venenatum, viperam adeo ditam, pantheram ita truculentam, beſtiam denique tam ſolitariam, quin ſemel ſaltem quotannis inter ſe mas & fœmina congrediantur? BRUTIS enim etſi ad vivendum ratio deeſt: tamen à natura tributus eſt conjunctionis generisque per procreationem conſervandi appetitus. Ac ſanè hac ipſa in re non minorem homines vituperationem, quàm laudem animantes merentur: quarum fœminæ ſimul ac ſe concepiſſe ſentiunt, marium non admittunt ampliùs congreſſum.

Cæterùm cùm pro nationum diverſitate maxima ſit inter homines, quâ alii differunt ab aliis, varietas: quod ſcilicet oris lineamentis, linguis, legibus, ritibusq; diſtant; In uno tamen conſentiunt omnes, quod matrimonium conjugalis gratia ſocietatis ineunt univerſi.

218 Ac ſacræ quidem literæ docent, NIHIL eſſe ab orbe condito matrimonii ſacramento antiquius. Quo enim die vir creatus eſt, eodem die nuptias in paradiſo [terreſtri] cum uxore celebravit. Veteres autem ſcriptores, Græci juxta ac Latini, multis & eximiis conjugium ornarunt encomiis. [Sed nunquam tantum vel dicere vel ſcribere potuerunt, quin plus quotidiana nobis experientia demonſtret.] Nos vero, ut relictis ſuperfluis, maximè neceſſaria colligamus, quinque bona viro ſapienti, ſuſcepto matrimonii jugo, expectanda poſſumus affirmare.

Primum conjugii beneficium eſt memoria in filiis, qui mortuis ſuccedunt parentibus, ſuperſtes. Nam ſecundùm Pythagoram, quando pater ex hac vita diſcedens filium hæredem in domo ſua relinquit, non poteſt dici ſenex mori: ſed in filio repueraſcere, cùm & carnis, & opum, & memoriæ filius paternæ hæreditatem adeat. Scitum eſt & veterum ſermone tritum proverbium: ODOREM odorum panem, ſaporem ſaporum ſalem, & amorem amorum filios eſſe. Nam ut verum fateamur, NULLUS eſt amor magis ſecundùm naturam, quàm caritas inter parentes ac liberos. Quod ſi quam interdum parentes in filios auſteritatem præ ſe ferunt: non ex odio quidem illa proficiſcitur: ſed quoniam DILECtionis, qua filium pater proſequitur, ardor nihil in eo vituperabile ferre poteſt. Non ſolùm homines rationis participes & bruta: ſed plantas etiam virides, arboresq; ſylveſtres ac hortẽſes individuorum ſuorum perpetuitatem, quantũ poſſunt, tueri ex eo manifeſtum eſt, quod antequam ad veſcendum

Rhodigi 28.13.

Animantibus ſtati per tempora anni concubitus. Plin. 10. 63.

Vita noſtra per conjugia continetur. Theophyl. Epheſ. 5.

Δίζηαι τῶν ἀλόγων φῦλον, ἐ γὰρ ὀπωπας φύσις ἀπηρίζειν μιᾶς συζυγίης. Agathl. Epigram lib. 1.

Quadrupedum prægnantes Venerem arcent Plin. 10. 63.

Beſtiæ nunquam marem deſiderant, niſi cùm prægnantes volunt fieri. Macrob. 7. 5.

Prima ſocietas eſt in conjugio: proxima in liberis: id eſt, principium urbis. Cic. off. 1.

δὸς δὲ φύσει κανόνας, τίνας δ' ἐμπαλιν, εἰς ἰλοχεύθης. Phocylid.

Matrimonii antiquitas, & quinque beneficia.

ἐν οἰκίᾳ πρῶτον ἀρχαὶ ἐ πηγαὶ φιλίας καὶ πολιτείας, ἐ δικαίου. Ariſt. 7. Eudem 9.

Unde ſufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Eccleſia conciliat? Tert. ad uxor. lib. 2.

Le pommier, qui porte bon fruitage, vault meux, que cil qui ne porte que fleures. Marot. chants diverſ. pag. 116.

1. Liberorum ſucceſſio.

Deo decandam conjugalis exhibet fœcunditas prolem. Fulgen ep. 1.

Non mediocre munus eſt Dei, dare liberos propagatores generis, ſucceſſionis hæredes. Ambr. Luc. 1.

Quid dulcius hominum generi à natura datum, quàm ſui cuique liberi? Cic. poſt redit.

Conciliat animos conjugum partus ferè. Senec. Herc. Oete. 2.

Liberos cuique ſuos natura chatiſſimos eſſe voluit. Tacit. in Agric.

Increpatio parentum non eſt odii, ſed amoris. Fulg ſerm. de S. Steph.

Precor, ut luculentam prolem in lucem edas, ut Deus, cui & naſcimur, & è vita migramus, à pluribus celebretur. Nazianz. ad Olymp.

Cui parentum, nothorum inſtitutio curæ eſt? Theophyl. Hebr. 12.

In animalibus & plantis naturale eſt deſiderium, quale quodque eſt, tale alterum relinquendi. Ariſt. 1. polit. 2.

Longius, quam quantum vitæ humanæ ſpacium eſt, cupiditas gloriæ extenditur. Liv. lib. 28.

ἐ γὰρ αὐτάρκη σπέρμα γε μεῖζον αὐθρώπου οὐδεὶς ἀφεῖ. Corint 6. 4 11

Nulla eſt tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur. Val. Max. 8. 15.

Digitized by Google

fructus matureſcant, ſemina primùm & nuclei ad ſpeciem perpetuandam formantur. Cùm autem natura duce homines gloriam in vita, & memoriam poſt mortem expetant; gloriam quidem factis heroicis [& eximiis] parandam: memoriam verò in filiis virtute præſtantibus legitimisque relinquendam ajo. FILII enim ex adulterio nati, ut cum peccato generantur, ſic cum moleſtia educantur.

Secundum matrimonii beneficium eſt, quod ad evitandam ſcortationem prodeſt: cujus criminis fuga neutiquam parvipendatur. ADULTERI enim & ſcortatores non tantùm ex Religionis Chriſtianæ præſcripto inter peccatores numerantur: verùm etiam apud multos gentilium infames ſunt habiti. Solon quidem Salaminius in iis, quas Athenienſibus dedit, legibus ſeveriſſimè præcepit, ut omnes eſſent maritati, & ſcortationes vitarent, hac conſtituta pœna, ut filius illegitimo toro natus mancipium eſſet civitatis publicum. Romani verò, ut omnibus in rebus erant circumſpecti, XII. tabularum legibus ſtatuerunt & ſanxerunt, ne bonorum paternorum hæredes eſſent ſpurii.

Æſchines orator Athenis relegatus, cùm Rhodum veniſ- 219
ſet, nulla in re magis elaboravit, omnesque ingenii nervos contendit, quàm ut perſuaderet Rhodiis, ut uxoribus ductis concubinarum conſuetudinem fugerent. Quippè barbari illi non in univerſum: ſed ii ſolummodo, qui publica gerebant munera, juſtas habebant uxores. Cicero in epiſtola quadam familiari autor eſt, M. Porcium Catonem, cùm Princeps eſſet Senatus, non permiſiſſe, ut magiſter equitum crearetur Rufus, ipſius avunculus, licet honorem illum Senatus ei decreviſſet; cùm gratiam fortitudine collectam, concubinatu illum effundere dictitaret: neque ſuo ſe ſuffragio præfecturam militarem ulli unquam daturum, niſi qui legitimam haberet uxorem.

Cùm ergo gentiles ſive pagani illi tanto in honore matrimonia, tanto in odio ſcortationes habuerint: multo magis [me quidem judice] Chriſtianos hac in parte cautos & circumſpectos eſſe oportet: quoniam GENTILIBUS præter infamiam nihil metuendum erat; cùm Chriſtianis præter decus pœna quoque timenda ſit. Enimverò cùm & neceſſaria ſit humani generis propagatio, & homines à libidine ſuperari ipſa clamet veritas: SATIUS profectò eſt eos ductæ in matrimonium uxoris familiæque curam gerere, quàm & facul-

Nothi nec in bello fortes, nec in fide ſtabiles, nec honorabiles hominibus, nec Deo amabiles. Boni. Tholoſ. 14. reip. 1. 7.

2. *Nuptiarum* bonum aliquando fuit legis obſequium: nunc eſt infirmitatis remedium. Aug. in 1. Cor. 7. c.]

Matrimonium tutiſſimum juventutis vinculum. Plut. de fort. Ro.

Ὅταν δ' ἡ κρηπὶς μὴ καταβληθῇ γένους ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους. Eurip. Herc. fur.

Athenis V. mina nothis relinquebantur, Suid.

Ex vulgato corpore geniti nullam certi patris notam habent. Liv. lib. 31.

Sordes non computantur inter præcipuos. IC.

Μοιχεία λέκτρα κάκιστα, καὶ ἔκτοθέν εἰσιν ἐρώτων. Agath. Epigr. lib. 7.

Qui liberos odit & improbus pater eſt, nunquam reipub. benè conſulet. Æſchin. cont. Demoſt.

Ancillam à toro abjicere & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, ſed profectus eſt honeſtatis. Leo ep. 70. c. 6.

Plurimum differt ille honeſtiſſimus uxorius amor, à figmentis illecebrisque concubinalibus. Sidon. 9. 6.

Caritas liberorum amiciores parentes reip. reddit. Cic. ad Brut. ep. 12.

Cretenſes adulteris ad turpiſſimam infamiam redactis omnes in rep. ad dignitates vias intercludebant. Ælian. lib. 12.

Ideò conjugii datum eſt tibi jus, ne in laqueum incidas, & cum muliere aliena delinquas. Ambr. 32. quæſt. 4. Can. Nemo.

Benè utitur malo, concupiſcentiam reſtringens connubio. Auguſt. de baptiſ. pueror.

Communis utilitas ſocietatis maximum vinculum. Liv. lib. 1.

Invenit artem Fœmina, quâ cupidi carpat amantis opes. Ovid. art. 1.

Nunquam quiſquam probus erit amator, niſi qui rei inimicus eſt ſuæ. Plaut. Truc. ſc. 2.

Digitized by Google

cultates profundere, & conſcientiam concubinæ conſuetudine labefactare. SÆPE enim uſu venit, ut tantum in vagos amores nobilis quiſpiam inſumat & impendat, quantum uxori liberisq; honeſtè alendis ſufficeret.

Tertium conjugii beneficium eſt, laudabilis & jucunda, quæ inter conjuges intercedit, [aut intercedere certè debet] ſocietas. Priſci philoſophi hominem definientes, animal eſſe dicebant ſua natura communicabile, ſociabile & riſibile: Unde hominem ſeceſſu ac ſolitudine gaudentem, moroſo ingenio eſſe efficitur. NATURAM mitem & ingenium manſuetum in hominibus exoptamus, in animantibus commendamus. JUMENTO enim calcitroſo [refractarioq;] & homini intractabili [ac turbulento] quicquid pabuli datur, malè collocatur [& perit.] HOMO auſterus, ſolivagus, omnis congreſſus & ſocietatis oſor, quid populo prodeſſe poſſit, non video. SI enim ſinguli domi ſuæ incluſi lateant: brevi intereat respublica neceſſe eſt.

Hæc adverſus cœlibes & erraticos dirigitur oratio, qui nullum amplexi certum vitæ genus, quadrageſimum aut quinquageſimum exceſſerunt annum, abhorrentes ſcilicet à conjugiis, ut tota vita in vitiis volutentur. Turpe ac probroſum, imo conſcientiæ noxium eſt, quod multi nullum
220 deliberationi, de eligendo vitæ genere, finem imponunt, ſintne mariti an continentes, Sæculares an Eccleſiaſtici futuri: ſed ut ſuber fluminis, ſic ipſi libidinis impetum quolibet ſequuntur.

INTER laudatiſſimas & ſanctiſſimas in hac vita ſocietates eſt viri cum uxore conjunctio, in primis, ſi uxorem ille nactus ſit virtute præſtantem. GENEROSA enim & fida uxor moleſtias marito, quibus affligitur, abſtergit: & obſequia, quibus refocilletur, præſtat. QUANDO uxor virtute ornata, & maritus cordatus eſt: vera ambos caritate devinciri conſentaneum eſt. Cùm enim omnem à ſe utrique ſuſpicionem ſegregent, & pignora habeant communia: fieri non poteſt, quin inter ſe concordiſſimè vivant. Equidem quantum vel legi, vel vidi, dicere auſim, VBI pulchrè inter maritum & uxorem convenit, non tantùm bonos conjuges dici: ſed etiam ſanctos homines appellari poſſe. Etenim TANTA ſunt conjugii oneri, ut ſuſtineri [ac tolerati] citra grande meritum non poſſint.

Contrarium vero de iis affirmari & poteſt & debet, qui infeli-

Pecunias, quas unciatim amator comperſit, ſæpè ſemel univerſas in ſcorti marſupium effundit. AElian. lib. 4.

εἰς ἔντιμον πέρνης πολλάκις μεθαρμόζεται τῷ χρόνῳ καὶ πόνῳ συλλεγέντα μακρῷ Nicet. Alex. Man. Comn. F.

3. Suavitas ſocietatis conjugalis.

Quomodo ſolitudo in odio eſt, ſic in dulcedine appetitio ſocietatis. Sen. ep. 9.

οὐκ ἔστι χείμων, εἰκὸς ὀρσοφοιῖον. Julian. Epigram. lib. 1.

ὄλβιοι οἱ φιλέοντες, ἐπὰν ἴσον ἀντιφιλῶνται. Bion. Epigr. lib. 1.

Marito in mœrorem aliquem prolapſo commodiſſimus portus eſt uxor. Nazianz. ad Olympiad.

Genus hominum ſociale eſt, ipſius autem ſocietatis principium eſt conjugium. Ath. Volaterran. lib. 29.

Non ii ſimus, quorum vagetur animus errore, neque habeat unquam, quid ſequatur. Cic. 1. off.

Chi non dà fine al penſare, non da principio al fare. Prov. Teſor. polit. 1. 212.

Dum quis ſis, dubitas, jam potes eſſe nihil. Mart. 1. 64.

Optima vivendi ratio eſt eligenda, eam jucundam conſuetudo reddit. Cic. Heren. 4.

Ideò peccamus, quia de partibus vitę omnes deliberamus, de tota nemo deliberat. Sen. ep. 71.

Servata invicem fides, individuam facit caritatem. Lactant. 1. 10.

οὐκ ἐδίδου οὐκ ἄλλος ἔχει γάμος, ἀλλὰ χερείων. Theocr. Idyll. λε.

Ἄριστον ἀνδρὶ κτῆμα συμπαθὴς γυνή. Eurip. Strob. 63.

Marito in mœrorem prolapſo commodiſſimus portus eſt uxor. Nazianzen. ad Olymp.

Maritus & uxor niſi liberis initientur, non firmiſſimis corporum vinculis inhærent. Fab. declam. 1.

Qui uxoris tulerit improbitatem, mercedem magnam à Deo expectet. Chryſoſt. Volaterr. lib. 29.

Licet honeſta ſit & utilis copula maritalis, anguſtiæ quàm lætitiæ fœcundior eſt. Sareſb. 8. 11.

infeliciter conjugati ſunt, quod non Sanctorum conſortium ſed dæmonum contubernium appellabimus. UXOR enim viro improbo nupta dæmonem ſe domi habere exiſtimet: & MARITUS, cui malè morata uxor obtigit, ipſum ſe Orcum intra lares ſuos habere ducat. Equidem FURIIS Tartariis pejores eſſe ajo fœminas malas: cùm apud inferos illæ malos tantùm torqueant; mulieres vero indomitæ bonos juxta ac malos excrucient.

Sed ut quod inſtitui pertexam, INTER virum & uxorem feliciter conjugatos, verum [ſtabilemq;] eſſe amorem ſtatuo atque affirmo, neque præter illos alios perfectos perpetuosque amicos dicendos. Cæteri enim AMICI & propinqui ſi nos jam amant, paullo poſt oderunt, ſi præſentes diligunt, contemnunt abſentes: ſi benedictis nos demulcent, malefactis lædunt: denique in ſecundis nos rebus deperaunt, in adverſis [ſpernunt &] deſerunt: quod inter fidos & generoſos conjuges minimè fit. Illi enim inter ſeſe domi foriſque, in proſperis & adverſis, in divitiis & egeſtate, abſentes præſentesque, lætitia exultantes & mœrore affecti, amant: quod ſi non faciunt, facere certè debent. ITA enim VIRUM erga uxorem, & hanc erga virum animatam eſſe decet, ut ſi calces † alter rigidas dolet, id in teneerimis * alter viſceribus [ut ita loquar] ſentiat.

Quartum conjugii beneficium eſt, quod major eſt mulierum virorumq; connubio junctorum, quàm cœlibum dignitas & autoritas. Multæ priſco ævo & diverſæ in honorem 121
conjugii latæ ſunt leges. Nam Phoroneus in legibus, quas Ægyptiis dedit, gravi conſtituta pœna ſancivit & juſſit, NE QVIS cœlebs ulli præficeretur in rep. muneri, quod EUM, qui domum ſuam regere non didiciſſet, malè gubernaturum remp. diceret. Solon Salaminius in legibus Athenienſium civibus ſuaſit, ut uxores ſponte ducerent: duces vero [& præfectos,] qui bello præerant, etiam invitos uxores adegit ducere: VIRIS effœminatis † raras concedi affirmans à Diis victorias Lycurgus Lacedæmoniorum princeps & legislator clariſſimus, exercituum duces templorumque ſacerdotes uxores juſſit ducere. MARITORVM enim ſacrificia diis acceptiora eſſe, quàm cœlibum aſſeverabat.

Plinius epiſtola, qua Falconem amicum reprehendit, quod cœlebs viveret, veterem ait fuiſſe Romanorum legem, ut Dictator, Prætor, Cenſor, Quæſtor & Magiſter equitum nemo

Conjux aut perpetuale refugium, aut perenne tormentum. Fulgent. Mythol. Alceſt.

Ἄλλως δὲ πάντων δυσμαχώτατον γυνή. Eurip Stob ſerm. 73.

Male nuptæ domi & foris ægrè quod ſit, ſatis ſupereſt. Plaut. Caſin. ſequimini.

Vxor in eo ſe exiſtimat dominam, ſi adverſus viri fecerit voluntatem. Sareſb. 8.11.

Maritalis amor omnes omnium amores & amicitias ſuperare debet. Artemidor.

Ἀλλήλοισι χάριες τε ἐν ὕδατι καὶ πόθος ἱερὸν συζυγίῃ. Nazian. Rittersh ad Oppian. 317.

Quod honeſtius levamen, quàm aſſumere conjugem proſperis dubiiſq; ſociam? Tacit. Annal. 12.

Παρὰ τῶν θεῶν τὸ τὴν γυναῖκα εἶναι ὑπακουὸν μὲν πείθεσθαι, οὕτω δὲ φιλόστοργον, οὕτω δὲ ἀφελῆ. M. Anton. de Fauſtina lib. 1. vit. ſuæ.

Nubendo non proſperæ tantùm, ſed omnis fortunæ ſocietas initur. Juſtin. lib. 23.

Ποία ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ τερπνὴ αὐτῶν πιστοί ὁμιλία. Xenoph. Hieron.

† *maritus.* * *uxor.*

Ἐν ταῖς ἀγκάλαις, οὐκ ἔστιν οὐδὲν κρεῖσσον φίλου φίλω. Eurip. Andromach.

4. *Maritorum dignitas ſancita à legulatoribus.*

Phroneo.

Qui ſuis rationibus inimicus fuerit ſemper, eum quomodo alienis rebus amicum fore ſperes? Cic. Herenn. 4.

Non poſſum adduci, ut credam ubi utilem, quem domi ſceleſtum cerno. Valer. Max. 2. 1.

Solone.

Bonum maritum agere, quàm in republica magnum virum eſſe, pluris veteres cenſuerunt. Alexand. 4. cap. 8.

† *concubinarius.*

Rhodigin 28. 24.

Lycurgo.

Spartana lex mulctã ſtatuit ei, qui uxorem non ducebat, qui ſerò, qui non benè. Volat. lib. 29.

Romanis.

Cenſores equitum peditumq; prolem deſcribunto, cœlibes eſſe prohibento. Cic. 3. de L.

Digitized by Google

nemo eſſet, niſi maritus. Docebant enim MAGISTRATVS, ex quorum adminiſtratione ſalus populi pendet, non oportere juvenum cœlibum poteſtati permitti. VIR enim qui neq; uxorem, neque liberos [legitimos] domi habet, nullam poteſt habere autoritatem in republica.

Plutarchus in libro, quem de conjugii laudibus edidit, autor eſt, ſacerdotes Romanos [maritos] non permiſiſſe, ut juvenes nondum mariti in templis ſederent: ſed puellas innuptas ante portas oraſſe: juvenes autem ac viduos genibus nixos precatos eſſe: Solis vero maritis licuiſſe, ut acclinati aut ſedentes orarent. Plinius in epiſtola ad Fabatum proſocerum commemorat, Auguſtum Imperatorem in more habuiſſe, ut neque juveni cœlibi ſellam poni juberet, neque maritum ſtantem dicere pateretur.

Plutarchus in libro de laudibus mulierum dicit, cùm plures eſſent Corinthi concubinarii, quàm mariti, latam fuiſſe legem, ut viri & fœminæ, qui matrimonii expertes, liberos familiamque non aluiſſent, ſepultura poſt mortem carerent.

ἐν τοῖς οἰκείοις ὅστις ἔστ' ἀνὴρ χρηστός, φανεῖται κἀν πόλει δίκαιος ὤν. Sophoc. Antigon.

Τὰς πόλεις καὶ τοὺς φίλους εὖ ποιοῦντες, πάντες τῶν οἰκείων ἐπιμελέστεροί εἰσι. Xenoph. de venat.

Honor maritis habitus.

εἰκοφθόρον γὰρ ἀνδρὸς κηλεῖ γυνὴ ἐσθλὴ ἐσθλῷ ζυγεῖσα, καὶ σώζει δόμους. Eurip. Stob. 631.

In ſpectaculis Auguſtus maritis è plebe proprios ordines aſſignavit. Sueton. cap. 44.

ὁ μὲν πρῶτος ἰσχυρὸς γαμετῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων ἄγει τοὺς ἐπὶ τῇ ἀληθινωτάτης καὶ γνησίας εὐνοίας. Hierocl. Stob. 637.

Vxor proba magnum momentum ad viri felicitatem. Xenoph. Oecon.

ὅτε μὲν οἶμαι ἰδιοίων καὶ ἐπιγαμίαις, τὰς ἀλλοτριότητας εἰς οἰκειότητα μετάγουσι. Philo Stob. 289.

CAPUT II.

Perſequens inſtitutum autor, matrimoniorum interventu ſæpè amicitiam conciliari inter inimicos aſſerit.

HÆC ergo, quæ recitavi, aliaque plurima exempla, quorum commemoratione ſuperſedeo, ſatis oſtendunt, quanta ſit conjugii, non ſolùm in iis, quæ ad conſcientiam ſpectant; verùm etiam iis, quæ ad exiſtimationem pertinent, excellentia. Nam ſi verum fateri volumus, VIRI in civitate maritati raras indulgendi luxuriæ cauſas & luculentas conſequendæ dignitatis occaſiones habent. Negare ſanè non
221 poſſumus & SVMTVOSA & moleſta maritis eſſe conjugia, tum in educandis liberis, tum in perferendis matrum importunitatibus. Verumtamen inficiari non poſſumus, VXOREM virtute & fide præſtantem & domum collocupletare, & † in decus marito in civitate cedere. IN NEGOTIIS enim publicis plus fidei datur ei, qui filiis ſtipatus, quàm alteri, qui annis oneratus eſt.

Quintum beneficium, quod ex matrimonio naſcitur, eſt pax & reconciliatio cum inimicis, interventu connubiorum

Proximum virginitati continet palmam, in conjugii fœdere permanens pudica. Sedul. pag. 221.

Quanto ſanctior res connubium eſt, tantò religioſius coli debet. Hieron. epitaph. Fabiol.

Licet contrahet carnalis infirmitas culpam: impetrat tamen nuptialis integritas veniam. Fulgent. epiſt. 1.

οὐκ αὐτὸ φοβεῖ ὅτις φοβεῖται μὴ διεξελθεῖν λόγῳ. Eurip. Troad.

Vxor domus, & omnium, quæ intra domum ſunt, fideliſſima cuſtos. Democrat. Volaterr. lib. 19.

οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ' ἄμεινον τῆς ἀγαθῆς. Heſiod.

† *mariti in civitate dignitatē conſervare. Te[illegible] & amicitia conciliatio.*

Connubia cum exteris novas conjunctiones faciunt, conſanguinitate nihilo deteriores. Philo de ſpec. al. legib.

Fieri non poteſt quin homines aliquando delinquamus, & alii alios offendamus. Simplic. Epict. cap. 35.

biorum facta. TANTA eſt hominum in præſenti vita πλεο-νεξία & avaritia, tanta importunitas & malitia, ut pauciſſimi ævum expertes ſimultatum & inimicitiarum agant. Ea quippè eſt PRAVITAS noſtra, ut cùm mille incurramus inimicitiarum occaſiones, vix unam reconciliandæ gratiæ inveniamus. Cùm igitur ea ſit hominum aviditas, ii conatus, ea deſideria & ſuſpitia: non quidem tam paucos habere amicos, ſed non plures habere miror inimicos. VBI enim lucelli ſpes affulget, neq; amicitiæ, neq; conſanguinitatis, neque propinquitatis, neque religionis habita ratione: ſed poſthabita conſcientia, perfrictaque fronte, ſuis quiſque incrementis inſervit, etiamſi commodis officiat proximi.

Quid loci eſt amicitiæ inter duos ſuperbos, quorum alter eminere contendit, alter ſubmittere ſeſe abnuit? Quæ poteſt eſſe amicitia inter duos invidos, quorum alter iis, quæ alter poſſidet, inhiat? Quæ poteſt eſſe amicitia inter duos avaros, quorum alter nihil audet impendere: alter congerendo [cumulando, acervando] nunquam expletur? QVANTVMVIS multa legamus, utut multa videamus, licèt multa perluſtremus [& pro virili tentemus:] neque videbimus ullos, neque audiemus, qui nullos omnino inimicos habuerint. Sunt enim homines aut improbi, aut virtutis ſtudioſi. Si mali ſunt [& vitioſi:] bonorum ſemper odio: ſin boni [& virtuoſi,] malorum ſemper [ac vitioſorum] perſecutioni ſunt obnoxii.

Multi veterum philoſophorum bonam temporis partem conſumſerunt, [multum impenderunt pecuniæ] imo ſomno quoque ſe ipſi defraudarunt, dum rationes quærunt, quibus inimici [& inter ſe diſſentientes] reconciliandi, & in gratiam reducendi ſint: quorum nonnulli dixerunt AD OBLITERANDAS ſimultates multum facere temporis diuturnitatem. MVLTA enim, quibus ratio mederi nequit, temporis longinquitate mitigantur. Alii ad placandos inimicos non parum prodeſſe largitiones dixerunt. PECVNIIS enim non modo corda mollia [& muliebria] franguntur: ſed duriſſimæ etiam cautes [rupesque] rumpuntur. Quidam optimum dixerunt eſſe remedium, ut internuntiis amicis, in primis ſi viri eſſent ſapientes & cordati, ORIS enim verecundi, animique generoſi homines oblatis ſibi pecuniis erubeſcunt: precibus vero bonorum remolleſcunt.

Verùm expenſis omnibus mediis, cunctisque remediis ad reconciliandos inter ſe inimicos ponderatis: nihil expeditius,

Æmulatio naſcitur ex conjunctione, alitur neceſſitate, exardeſcit invidia, cujus finis eſt odium. Plin. paneg.

Avaritia latentium indagatrix lucrorum, manifeſtæ prædæ aviſſima vorago. Val. Max. 9. 4.

Societatem hominum avaritia diſtraxit. Sen.

Sobre dinero no ay amiſtad. Cel.

Inimicitiarum varia cauſa.

Superbia radix omnium malorum eſt, mortisque fomentum. Saresb. 3. 1.

Inter diſpares mores non poteſt eſſe amicitia. Ambr. 3. offic. 16.

Nihil eſt, quòd caritatem magis impugnet, quam venenum invidiæ. Saresb. 7. 14.

Nulla adminiſtratio reip. non fert inimicitias & diſſenſiones. Plut. præcept. polit.

Πῶς αὖ ὁμονοήσειαν ἄνθρωποι πονηροὶ ὄντες ἀλλήλοις; ἢ πῶς ἀγαθὸς πονηρῷ ὁμονοήσειεν: Muſon.

Multi inveniuntur, qui meliores obtrectare malint, quàm imitari. Apol. flor. 1.

Placandi inimicos rationes variæ.

Mortales eſſe inimicitiæ debent. Sen. 5. controv. 2.

Malis omnibus finis de tempore venit. Symm. l. 3. ep. 6.

Dies vulnerat, dies medetur. Petrar. 5. Senil. 6.

Pecuniæ cunctæ difficultates ſunt perviæ, auroque ſolent adamantinæ etiam fores perfringi. Apul. lib. 9. Aſin. aur.

Speciosius injuriæ beneficiis vincuntur, quàm mutui odii pertinacia penſantur. Valer. Max. 42.

ἄτομος τὸ χρυσὸς εἰς συζυγίαν Nazian. Stob. 317.

Optima per nuptias.

οὐ ... ἀνάγκαιης ἰσχυρῆς συμβάντες ἰσχυρὰ οὐκ ἐθέλουσι συμμένειν. Herodot. lib. 1.

tius, nihil efficacius eſt matrimoniis. TANTA quippe eſt conjugalis Sacramenti excellentia, ut in aliis amicitias pariat novas, in aliis inimicitias extinguat veteres. Quàm diu Julii Cæſaris ut ſoceri, & Pompeii Magni ut generi duravit affinitas, nulla inter utrumque extitit ſimultas aut odium. Poſtquam vero [Juliæ abortu] divortium Pompejus cum domo Julii fecit: tam capitales inter illos extiterunt inimicitiæ, ut in bella poſtea teterrima eruperint, ac tales tantæque fuerint, ut Pompejus caput invitus amitteret, & Julius Cæſar immaturo vitam finiret exitu.

Niſi cives Romani raptis ex agro Sabino virginibus † plurimis, mutato conſilio, mariti quàm raptores eſſe maluiſſent: (aut Sabinis interitum, aut) internecionem nomini Romano facinus illud attuliſſet. Juraverunt enim Sabini, ſe filiarum injuriam vel cum fortunarum capitisque periculo ulturos. (Verùm conjugii interventu amore ambo populi ſunt maximo confœderati. Romani quippe Sabinorum filias, quas rapuerant, matrimonio ſibi junxerunt.)

Quod poterat eſſe capitalius diſſidium, quàm Dei cum homine, per peccatum (Adami) à ſe abalienato? Er tamen nulla deinceps neque fuit, neque futura eſt arctior, quàm inter ipſos amicitia, non aliam ob cauſam, quàm interventu admirandæ copulationis, qua Deus homo, & homo Deus factus eſt: & ordinandi confirmandique gratia conjugii Filius Dei matrem ſuam deſponſatam eſſe voluit, idemque poſtea nuptiis interfuit, ubi aquam in vinum convertit; quemadmodum hodie INFELICITER conjugati vinum in aquam vertunt.

Non loquimur hîc de religioſis aut eccleſiaſticis, nec de iis, qui devotionis ergò vitam agunt ſolitariam. Illi enim mundi illecebras fugientes, vitamque eligentes periculo minùs obnoxiam, animas Deo ſuas devoverunt, & corpora ſua tanquam hoſtias illi acceptas obtulerunt. Neque enim quod in Synagoga fiebat (Judaica) idem in religione accidit Chriſtiana. Illi enim hircos & vitulos immolabant: hi verò nihil niſi ſuſpiria lachrymasque offerunt.

Sepoſitis ergo illis, tanquam viris Deo ſequeſtratis; conſilium eſſe ajo atque affirmo ſanctum ac laudabile, matrimonii Sacramento uti, quod licèt voluntario cuncti ſuſcipiant: Principibus tamen & magnatibus etiam neceſſario ſuſcipiendum eſt. PRINCIPIS enim, qui tori genialis expers liberis

Amicitia per conubia contrahenda mos priſcis firmiſſimus habebatur. Dion. lib. 2.

Multi novis affinitatibus adducti, veteres inimicitias ſæpè deponunt. Cic. pro Cluent.

Connubia familiis externis ſunt pro vinculo, quo ſoluto, ſolvitur & affinitas. Philo. legat. ad Cai.

Appian. Civ. 2 Val. Max. 4 6. Flor. 4. 2.

Generos ſoceris mediæ junxère Sabinæ. Lucan. lib. 1.

† 683. *Dion. lib. 1.*

Quibus ſors corpora dedit, dent animos. Liv. lib. 1.

Sæpè malo ex principio magna familiaritas. Terenc. Eunuch. 5. 2.

Plut. in Romul.

Sæpe ex injuria poſtmodum gratia orta. Liv. lib. 1.

Perierat orbis, niſi iram finiret miſericordia. Sen. 1. Contr. 1.

Deus in ipſis ſponſalibus gaudiis relaxat quicquid eum offenderat mundus. Aug. de temp. 22.

Si rationem Deus exigere voluiſſet, omninò periiſſent homines. Theophyl. 2. Cor. 5.

VERBUM dignatum eſt caro fieri, ut caro poſſet verbi, hoc eſt, Dei nomine nuncupari. Fulg. de incarn. 10.

Niſi verbum dignaretur caro fieri, nulla poſſet caro ſalvari. Leo epiſt. 97.

O Conjunctio ſine ſordibus facta; ubi maritus ſermo eſt, & uxor auricula. Fulg. de laudib. Mariæ.

Conſidero conceptum virginis, & expaveſco: intueor partum & contremiſco: adoro filium, & reviviſco. Aug. de temp. ſerm. 18.

ἄλυπον ἔχεις τὸν βίον χωρὶς γάμου. P. ov.

Pœnas cœlibatus ſuſtulit Conſtantinus propter Chriſtianos *παρθενίαν καὶ ἀπαιδίαν διὰ θεὸν ἀσπαζομένους.* Euſeb. Lipſ. ad Tacit. 3. Annal.

Virginitas gratia conſtat, continentia virtute. Tert. de virg. velan.

Deſideria pati & non vinci, illuſtris viri eſt & perfecti. Ambr. 1. Cor. 7.

Κακὸν δ' ἄπαιδα ἰδέσθαι οἶκον. Leonid. epigram. lib. 3.

Væ populis, quibus regnandi ſpes in ſubſecutura dominorum prole non relinquitur. Diima. lib 2.

Magis hæres fidus naſcitur, quàm ſcribitur. Mim.

Non legiones, non claſſes, perinde firma imperii munimenta, quàm numerus liberorum. Tacit. Hiſt. 4.

Lydorum Reges ad conjugia adacti

Maxima eſt perditio, alienigenas regnare: hinc depreſſio & libertatis venit magna periclitatio. Ditmar. lib. 1.

Apud Spartanos a morte Regis juſtitium ſiebat per dies X. Herod. lib. 6.

Uxore mortua Flamen Dialis flaminio decedebat Plut. quæſt. Ro.

* *Regnumq. & reſp. regimine carebat, quam diu Rex ad ſecundas tranſire nuptias morabatur: atq. ita nonnunquam ſine Rege & regimine erant. G.*

In Principem omnium oculi conjiciuntur. Cic. Offic. 2.

Dari regalibus uſquam ſecretum vitiis nequit. Claudian. 4. Coſ. Hon. 272.

Integritas præſidentium ſalus eſt ſubditorum. IC.

Nunquam turpior & deterior libidinis amor, quàm cùm ſe honorato miſcuit. Fulgent. Mythol. 2.

Inſanum eſt & malum in hoſpitium diverti ad cupidinem. Plaut. Trinum. Stalico.

Genetu div[i]ſi ſexus inſtituti, ut per coitus & connubia corporum res caduca & labilis ſucceſſionis perpetua innovatione duraret. Arnob. lib. 3.

Auguſtus pronum in omnia mala & in luxuriam fluens ſæculum gravibus legibus ſeveriſque [co]ercuit. Flor. lib. 4. extremo.

* *Hoc caput ex Dione lib. 56. translatum, Italicum ſolummodò exemplar habet.*

Βίῳ κὴ γενέσεως πολλῶν κοινωνία, κεφάλαιον ἐστὶ γάμος Themiſt. Stob. 644.

Ex quibus rebus reſp. maximè laborat, iis maximè mederi convenit. Cic.

In creatura rationali obedientia mater quodam modo eſt omnium cuſtoſq; virtutum. Auguſt. 14 civ. 12.

Obedientia maximum bonum in repub. & militiæ & domi. Xenoph. de repub. Lacedæm.

Metelli rationem Auguſtus, cùm de maritandis ordinibus ageret, velut eo tempore ſcriptam in Senatu recitavit. Liv. epit. 59.

Χρὴ γεννῶντάς τε καὶ ἐκτρέφοντας παῖδας καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων θεραπεύοντας ἀεὶ θεοὺς κατὰ νόμους. Plat. 6. de ll.

Ipſa natura hoc circuitu complet perpetuitatem vitæ, ſpecie nimirum, cum nequeat numero. Ariſtot. Oecon. 1.

Amor conjugalis naturam noſtram per ſum euntem generando reſuſcitat. Plut. Erot.

beris caret, ſubditos ingens manet ſolicitudo ac triſtitia.

Plutarchus in præceptis connubialibus dicit, legem fuiſſe 224
apud Lydos ſanctiſſimam, ut Reges (ac magiſtratus neceſſariò mariti eſſent, quæ lex tam ſtrictè ſervabatur, ut ſi Princeps moreretur relicto filio, per ætatem gubernationi jam idoneo, non prius ad regni gubernationem is admitteretur, quàm uxorem duxiſſet: & quod majus erat, quo die conjux moriebatur, ſimul cum ejus morte & gubernatio & autoritas regia vacabat, † ut ſi Rex longo tempore viduus maneret: longo etiam tempore abſque regno eſſet.

Cùm PRINCIPES in illuſtri loco poſiti & videant omnes, & ab omnibus videantur: ad vitæ honeſtatem continentiamque obligantur, quam præſtare neutiquam poterunt, niſi connubio ſint devincti. Ad extremum enim à libidine ſuperati, neceſſe eſt (aut civium domos perterrent, aut) in luſtris volutentur inhoneſtis, (idque cum probro & ignominia tum propria, tum proximi, interdum etiam maximo cum vitæ diſcrimine & detrimento.)

CAPUT III.

Quemadmodum ad eos, quibus liberi eſſent, ac deinde ad eos, quibus liberi conjugesq; non eſſent, Auguſtus verba fecerit, quæque de iis conſtituerit.

QUoniam Equites magno ſtudio legem, quæ de conjugii liberorumq; expertibus lata erat, antiquari cupiebant, eorum cœlibes ſeorſum maritos, aut quibus eſſet proles, in concionem Auguſtus convocavit: Ac ubi hos numero illis longè inferiores vidit: dolore commotus, hos in hæc eſt ferè verba allocutus:

Etſi reſpectu tantæ hujus urbis molis perpauci, longèque aliis, qui officium ſuum detrectant, pauciores eſtis: tamen propter hoc ipſum ego vos eo magis laudo, ac gratias majores habeo, quòd & audientes dicto fuiſtis, & patriam civibus impletis. Qui enim veſtro more vivunt, multos poſteritati Romanos relinquent. Ita ab initio cùm Romanorum eſſet perquam exiguus numerus, nuptiis ſtudentes, liberosque procreantes, non virtute modò, ſed etiam multitudine hominum omnes mortales ſuperavimus. Quorum memores Nos MORTALITATEM naturæ convenit perpetua ſtirpis ſucceſſione, quaſi faciem aliis ſubinde aliis porrigentibus, compenſare: Ut qua ſola re à divina felicitate abſumus, eam perennitatem mutuo nobis invicem tradamus.

Quam

225 Quam potiſſimùm ob cauſam primus iſte ac maximus, quinos condidit, DEUS humanum genus in duas partes cùm ſecuiſſet, ac maſculam unam, alteram muliebrem feciſſet: amorem eis ac neceſſitatem coitus inter ſe indidit, † eamque fœcundam eſſe voluit: ut ex his, qui ex aliis alii naſcerentur, humanum quoque aliquo modo ſempiternum exiſteret genus. Quin ipſorum quoque deûm viri quidam, aliæ mulieres eſſe, genuiſſeque alii alios traduntur. Adeo etiam iis, nihil harum rerum indigis, nuptiæ & procreatio liberûm pulcra viſa ſunt.

Proinde rectè vos Deos imitati, ac parentum veſtrorum exempla ſecuti eſtis: ut quomodo vos ii progenerârunt, ita vos aliam ſobolem ſufficiatis: ut iſtos majores veſtros dicitis ac vocatis, ita vobis idem alii nomen tribuant: Ut quas res illi vobis cum gloria præclarè tradiderunt, eas aliis vos tranſmittatis: quæ bona ii parta vobis reliquerunt, eadem vos aliis ex vobis ortis relinquatis.

Quid enim cauſæ eſt, cur non optima res ſit uxor pudica, cuſtos adminiſtratrixque domus, liberorum nutrix, quæ & ſanum exhilarare, & ægrum curare, lætis utenti rebus ſocia eſſe, adverſas conſolari poſſit: juventutis nimiam animi naturam coërcere, effœtam ſenectæ auſteritatem temperare? Non ſit ſuave, ex utriſque natum infantem alere ac educare, imaginem corporis animique ſui, ut in eo adoleſcente alter tute naſcaris? Non beatiſſimum, vita abeuntem proprium atque ex te ipſo editum relinquere, qui in facultates ac ſtirpem tuam ſuccedat, ac naturæ humanæ ratione diſſolutum, ejus ſucceſſione vivere: neque quod in bello fit, inter alienos verſari, ac protinùs ſemel perire?

Hæc commoda privatim eos ſequuntur, qui nuptiis & liberis ſtudent. At vero reipublicæ, cujus cauſa etiam contra animi noſtri ſententiam multa nobis ſunt facienda, quis non ſcit & utile & neceſſarium (ſiquidem urbes & populi durabunt, ac vos aliis imperabitis †) multitudinem eſſe hominum, quæ pacis tempore terram colat, quæ navigationes exerceat, quæ artes & opera tractet, quæ in bello promptior generis ſui cauſa ſit ad res tuendas, & ex qua in amiſſorum locum alii poſſint ſubſtitui? Vos itaque ego, ô viri (ſoli enim vos hoc nomen meremini) atque ô patres (hæc enim vobis merito communis eſt mecum appellatio) hac de cauſa & amo & laudo, præmiiſque, quæ conſtitui, vos orno; ac aliis

Conjugium genus humanum immortale reddit.

Plato in Sympoſ. & 4. de L.

† *ac fœcundam eorum conſuetudinem eſſe voluit.*

[illegible] Eurip. Herc. fur.

Etiam feras inter ſeſe partus atque educatio, & natura ipſa conciliat. Cic. pro Roſc. Amer.

Locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia & pares pœnæ cohortantur. Plin. paneg.

Conjugium inſtitutum, ne animantium genera deficerent, & ut eſſent, à quibus noſtra ſenectus aleretur. Xenoph. Oecon.

[illegible] Plato Stob. 639.

Revertentibus poſt laborem, quid honeſtius, quàm uxorium levamentum? Tacit. annal. 3.

[illegible] Eurip. Stob. 643.

Filius ſpes parentis, memoria nominis, ſubſidium generis, hæres familiæ, reip. civis. Cic. poſt redit.

Quis talis affectus inveniatur, ut vincat paternum? Juſtinian in l. ult. C. de curat. furioſ.

[illegible] Muſon Stob. 644.

Civitas, quæ ex multis familiis conſtat, tunc floret, cùm res privatorum florent, & contra. Dion. lib. 2.

Publica commoda privatis utilitatibus anteponenda. Idem lib. 11.

† *aliis ſubditi vobis erunt.*

[illegible] Menan. Stob. 668.

[illegible] Xenoph. memorab. 3.

[illegible] Bion. Stob. 410.

Digitized by Google

præterea honoribus etiam magiſtratibusque decorabo: Ut & vos magnos inde fructus percipiatis, & non minora veſtris liberis bona relinquatis.

Nunc vero ad reliquos deſcendam, qui ut omnia veſtris factis diſſimilia egêre: ita diverſa quoque omnia habebunt: ut non verbis modo, ſed ex re ipſa magis adhuc intelligatis, quanto iis vos præſtetis. Hæc locutus, ac nonnullis eorum certa præmia confeſtim largitus, reliqua pollicitus, digreſſus ad alteros, in hanc ſententiam eos appellavit.

Miro modo veſtrûm cauſa affectus ſum, ô vos, quos neſcio, quo nomine compellem: Virorumne? at virile nihil exhibetis: civium? at quantum in vobis ejus ſitum eſt, civitas perit: Romanorum? atqui hoc nomen deſtruere intenditis. Quicunque vero tandem eſtis, aut quocunque nomine vos fertis, inuſitata, inquam, res mihi accidit. Solitus enim nihil non ſemper agere, quo magnam veſtrûm efficerem multitudinem: nunc ad vos verba facturus, ægrè fero, tantam eſſe veſtrûm copiam: maluiſſemque tot illi potiùs eſſent alii, quos jam ſum allocutus †: vos autem aut cum iſtis fuiſſe, aut omnino mihi non viſos: qui nulla neque Deûm providentiæ, neque majorum curæ veſtrorum habita ratione, omne veſtrum genus abolere, ac verè morti obnoxium efficere, omne nomen Romanorum perdere, ac finem ei imponere in animos veſtros induxiſtis. Quod enim generis humani ſemen relinquetur, ſi factum veſtrum omnes alii (populi) imitentur? cujus cùm initium apud vos ſit, jure univerſalis interitus culpam ſuſtinebitis.

Quod ſi nemo exemplum veſtrum ſequetur: optimo jure hanc ipſam ob cauſam odio omnibus eritis, cùm negligatis, quæ nemo alius (neglexerit:) & eas leges feratis, ea ſtudia introducatis, quæ ſi imitari velint univerſi, perniciem incidant: ſin odio habeant, vos damnent. Neque enim, quia non omnes homines latrocinia aut ſacrilegia (aliáve flagitia) perpetrant, ideo in his deprehenſis parcitur: quinimo pœnam luere coguntur ob hoc ipſum, quod ſoli, aut cum paucis ea egerint, quæ nemo alius.

Quanquam ſi quis omnia maxima flagitia enumeret, nec ſingula quidem, ſed univerſa cum eo, quod nunc * tractatis, componat: tamen ea omnia magnitudinem veſtri non adæquent. Nam & homicidium eſt, quod facitis, qui eos ne gignitis quidem, quos naſci ex vobis conveniebat: Impietatis vos

---

Pudore, modeſtia ac juſtitia omnis civilis ſocietas conſervatur. Dion. lib. 6.

Virtutis uberrimum alimentum eſt honos. Val. Max. 2. 1.

Tranſit ad inobedientes.

ὑπακοὴ μετ' εὐπειθείας ὑπομένει καὶ θεία. Stob. 450.

Præmio & pœna continetur reſp. Cic. ad Brut. ep. 15.

Potius ſerò, quàm nunquam obviam eundum audaciæ temeritatique. Liv. lib. 4

Eosq; graviter objurgat.

Pauperes ſatis ſtipendii pendunt, ſi liberos educent. Liv. lib. 2.

Civitas ſalva eſſe ſine matrimoniorum frequentia non poteſt. Gell. 1. 6.

Non honoratur Imperator per legum contemtum. Philo legat. ad Cai.

φύσει πρόχειρος ἡ κακία, καὶ πολὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ δρόμος. Nazianz. Stob. 935.

† *quàm quot veſtrûm hic conſpiciuntur.*

Nihil ſapienti ei ſit, quod ſi ab omnibus ſcriptis certiora ſunt. Sen. 1. controv. 1.

οὐ μόνον τοῦ εἶναι, ἀλλὰ καὶ τοῦ εὖ εἶναι συνεργὰ ἀλλήλοις τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν ἐστί. Ariſtot. Oecon. 1.

Tanquam interitus reip. autores.

Romulus uxorem participem cum marito omnium & bonorum & ſacrificiorum eſſe voluit. Dion. lib. 2.

Res unius ætatis populus virorum. Flor. 1. c. 1.

ὁ ἐξετασθεὶς ἀδικῶν ἀπολογίαν οὐκ ἔχει. Philo Stob. 938.

Qui liberos odit, & improbus pater eſt, nunquam reipubl. benè conſulet. Æſchin. contr. Cteſiph.

Et multiplicium ſcelerum reos.

ἐλεεινός ἐστιν, εὐτυχῶν τῷ βίῳ ἔχων ἔρημον διαδόχου τὴν οἰκίαν. Menand. Stob. 658.

* *admittitis.*

Natura ingenerat præcipuum quendam amorem in eos, qui procreati ſunt. Cic. off. 1.

Πάντα ἀνθρώπων ἴσα φιλοῦσι παῖδας οἵ τ' ἀμείνονες βροτῶν, οἵ τ' οὐδὲν ὄντες. Eurip. Hercul. Fur.

ἡ φύσις φιλότεκνος. Syneſ. epiſt. 1.

Digitized by Google

vos obligatis: qui nomina ac honores majorum ceſſare cogitis: Sacrilegium committitis, qui genera veſtra à diis immortalibus monſtrata † aboletis: maximumque donariorum iis ſacrorum, humanam naturam peſſundatis, eoque templa eorum arasque evertitis: quin etiam civitatem diſſolvitis, legi-
227 bus non obtemperantes: proditis patriam veſtram, ſterilem atque infœcundam reddentes: imo vero funditùs eam demolimini, dum habitatoribus eam orbatis. NEQUE enim civitas domibus, porticibus aut foris hominum manibus, ſed viris conſtat.

Conſiderate verò, an non ſummam iram jure Romulus autor noſter concepturus ſit, ſi ſuos natales cum veſtro inſtituto conferat, qui ne ex legitimis quidem nuptiis prolem generare vultis? Quid eos, qui cum eo fuerunt, Romanos? Si expendant, ſe alienas virgines rapuiſſe: vos ne veſtras quidem amare: † Se bello prolem quæſiſſe: vos ne ex civibus quidem velle? Quid Curtium, qui mortem pertulit, ne nuptiis ſui ſpoliarentur? Quid Herſiliam, quæ filiam ſuam ſecuta, nuptiales vobis ritus oſtendit? Enimverò patres noſtri bellum contra Sabinos pro nuptiis geſſerunt; & pacem compoſuerunt, ipſis eos mulieribus ac natis in gratiam invicem reponentibus, jureque jurando & fœderibus eas ſtabiliverunt: Vos hæc omnia confunditis. Quamobrem? Ut ſcilicet cœlibes ſitis exemplo Veſtalium virginum! Ergò, ſi pudicitiam non ſervaveritis, itidem ut illæ, ſupplicio afficiendi.

Atque ſatis compertum habeo, acerbum vobis meum aſperumque ſermonem videri: Sed primùm cogitandum vobis eſt, à MEDICIS quoque permultos, quando aliter nequeant, urendo ſanari. Deinde, me non libenter hanc ad vos orationem habere, qui id ipſum quoque crimen vobis objiciam, quòd ad hanc orationem me adegeritis. Quòd ſi verba mea moleſta ſunt vobis; nolite ea agere, ob quæ neceſſario malè ſit vobis audiendum. Si enim vos mea dicta mordent: quanto magis me & reliquos Romanos facta veſtra? Ergo ſi verò ea vos lædunt, † pœnitentiam agite: ut laudandos vos, & * gratias agendas habeam: quem natura haudquaquam difficili præditum, omnia, quæ bonum legumlatorem decebant, conſtituiſſe, ipſi quoque noſtis.

228 Et quidem neque ante me cuiquam permiſſum erat, conjugium ac ſobolem negligere; cùm initio ſub primam reipublicæ inſtitutionem de ea re diligenter ſit legibus cautum,

 multa-

† *Orta.*

ἀπαιδίας δ' οὐ μεῖζον οὐκ ἔστι κακόν. Sophocl. Stob 411.

Civium numerus oppidis firmiſſimum ornamentum Plin 8. ep 32.

αἱ γὰρ πόλεις εἰσ', ἄνδρες, οὐκ ἐρημίαι. Eurip. Stob. 410.

Exempla majorum contraria.

Ζήτει γυναῖκα σύμμαχον τοῖς πραγμάτων. Provet.

Liv. lib. 1.

Raptas Sabinas Romulus improbis nuptiis conſœderatas, maritorum & parentum cruore dotavit. Oroſ 2. 4.

Matrimonia quia non impetrabantur, manu rapta. Flor. 1. cap. 1.

† *Si prolem ex fœminis hoſtibus ſuſcepiſſe, vos è civibus liberos non procreare.*

Magnam vim, magnam neceſſitatem, magnam poſſidet religionem paternus maternusq; ſanguis Cic. pro Roſc. Amer.

Μητροφθόρον δ' ὁ πρᾶγμα καὶ κακόξενον ... Φύτ. Eurip Bach.

Καὶ τὸ γῆμαι καὶ τὸ μὴ γῆμαι κακόν. Sonnari. Epigr. lib. 1. Brodæ.

Arguere licitum eſt, quod æquum eſt eſſe correctum. Sareſb. 7. extrem.

Ἰατροὶ πικρὰν πικροῖς κλύζουσι φαρμάκοις χολήν. Plut. ex Sophocl. de circu. in Lum.

Ἀνόμου δ' ἀφροσύνας τὸ τέλος δυστυχία. Eurip. Bacch.

Medici quoque graviores morbos aſperis remediis curant Curt. lib. 6.

Quærendum rerum turpitudo etiam ad vindicantem redit. Sen. 6. benef. 32.

Non ſolùm quid vos audire, verùm etiam quid me deceat dicere, conſiderabo. Cic. Verr. 1.

† *mutate propoſitum veſtrum.*

* *præmiis compenſandos.*

Ἀξιώτερόν ἐστι προθυμηθῆναι τὴν ... θεῖναι τὸ χρῆμα, ἵνα εἰς ἀρχὴν δῶρον ... βελτίονι Syneſ. epiſt. 57.

Auguſtus legem de maritandis ordinibus ex integro ſanxit. Sueton. 34.

... Ariſtid. de Rhetor.

multaque inde de eadem Senatus populusque ſtatuerit, quæ recenſere ſupervacaneum eſſet. Ego autem multam non obedientibus adauxi, ut ejus metu in officio continerentur; præmia autem obtemperantibus tot ac tanta, quanta nulli virtuti præterea eſſent propoſita, conſtitui; ut ſi nihil aliud, ea ſaltem ad conjugia & liberorum procreationem vos excitarent.

Vos autem neq; præmia appetentes, neq; pœnam timentes, omnibus his ſpretis, ac quaſi in nulla viveretis civitate, conculcatis, expeditam iſtam ac liberam vitam extra matrimonium, & ſine ſobole prætuliſſe vos dicitis, cùm interim latronibus ac immaniſſimis belluis nihilo præſteus. Neque enim adeo ſolitudo vos vivendi capit, ut abſque mulieribus degatis, ac non quilibet veſtrûm menſæ ac lecti ſociam habeat: Sed licentiam libidini ac laſciviæ veſtræ exercendæ quæritis. At ego teneras adhuc puellas, & viris immaturas, ut ambiretis vobis permiſi; ut cùm ſponſorum, propediem nuptias celebraturorum, nomen ferretis, eo magis rem familiarem curaretis. Libertinarum quoque matrimonia iis, qui † patritii non eſſent, conceſſi: ut ſi quem eo amor aut conſuetudo impelleret, lege id facere poſſet. Neque feſtinare vos quicquam coëgi, primo triennio, deinde biennio ad apparatum rei dato.

Atqui neque minando, neque hortando, neque differendo, neque orando quicquam profeci. Ipſi videtis, quàm multo plures mariti vos ſitis: cùm debueritis totidem, imo vero † multiplices veſtrûm jam liberos nobis dediſſe. Qua enim alia ratione genera conſtabunt? qua res publica conſervabitur, neq; uxores ducentibus vobis, neq; prolem creantibus? Niſi fortè expectatis, dum, quod in fabulis fertur, ex terra aliqui exiſtant, qui res veſtras publicamq; excipiant.

Nefas vero ſit (vos) noſtro genere, ac nomine Romano extincto, alienigenis hominibus, Græcis barbariſve urbem * tradere. An in hoc potiſſimùm mancipia libertate donabimus, ut quamplurimi ex iis cives fiant: ſociis civitatem communicabimus, ut ea frequentior ſit? Vos autem ipſi à prima origine Romani, Quintos, Valerios, Julios enumerantes, cùm vobis ſimul & gentes & nomina abolere in animo habetis. † Verecundia profecto moveor, quod hæc mihi dicenda ſunt, quæ vos facitis.

Ea propter inſaniæ modum ponite, ac jam nunc reputate denuum, FIERI nullo modo poſſe, ut cùm multi identidem morbis

Quos metus non tenet, beneficio & gratia deviuciendi ſunt. Liv. lib. 22.

Εἰ θέτμιος ἄλοχον λάβοι καί τινα κόσμον δὲ βροτὸν αὐτὸ στῆσεν. Silentiar. Epigr. lib. 1.

Admiratione dignus Auguſtus, ſub quo tantum licuit. Sen. 2. contr. 4.

Si prohibita impunè tranſcenderis, neque metus ultrà neque pudor eſt. Tacit. annal. 3.

Cùm immaturitate ſponſarum vi legis eluderetur, tempus habendi ſponſas coarctavit. Suet. 34.

Quæ eſt ſubditorum major felicitas, quàm habere propitium Principem? Philo legat. ad Caij.

† *Senatoria dignitatis.*

Ἐκ τῶν φαυλοτέρων γίνεσθαι πάνυ ἄτιμός τι, καὶ ἄρχειν νομίζεται. Xenoph. Hieron.

Ad liberos ſuſcipiendos legibus compelluntur homines: quia ſapiens quiſq; nunquam libens filios deſideraſſet. Tert. exhor. ad Caſtit.

† *multò vobis plures.*

Natura vobis quemadmodum naſcendi, ita gignendi legem ſcribit. Val. Max. 2. 4.

Πᾶσα φύσις γεννητική ἐστιν οὐσίας τοιαύτης οἵα ἐστίν. Ariſt. 1. magn. moral. 10.

* *tradi.*

Satius eſt inviſæ rei favorabili, quàm inviſæ rei vacare. Valer. Max. 5. 5.

Βεβαιότατη φιλία γονεῦσι πρὸς παῖδας, γυναιξὶ πρὸς ἄνδρας. Xenophon. Hieron.

Quicquid vetuſtate commendatur, id venerabile eſſe neceſſe eſt. Niceph. Gall. 1. c. 1.

† *Pudet eò me provectum, ut tale quid dicerem, pudet hæc a vobis fieri.*

Τὸ καινοτομεῖν καὶ μὴ τοῖς ἤθεσι λίαν τοῖς ἀρχαίοις ἐνδιατρίβειν, τοῦτ' ἴσθ' ὅ μάλιστα δέδοικα. Ariſtoph. Ἐκκλησ.

Parentes liberos alendo nepotum nutriendorum debito alligant. Val. Max. 2. 4.

morbis ac bellis abſumantur, ſalva urbs eſſe queat, niſi multitudo ejus ſubinde aliis natis expleatur.

229 Ac ne quis putet ignorare me, eſſe quædam etiam in matrimonio, & liberorum procreatione, difficilia ac moleſta: Sed hoc cogitate, cùm BONUM nullum habeamus, cui non aliquid acerbi admixtum ſit: tum PLURIMIS & * optimis bonis adnata eſſe plurima etiam ac maximè triſtia: quæ ſi declinare velitis, ne bona quidem appetenda vobis erunt, quando AD VIRTUTEM ac voluptatem nullam ſinceram perveniri poteſt, niſi in ea paranda, obtinenda ac ſervanda labor impendatur. Quæ ſingula prolixè referre quorſum attinet? Quin ſi etiam in conjugio & ſuſcipienda prole, quædam ſunt moleſta: meliora cum iis conferte potiùs, eaq; plura & magis neceſſaria invenietis. Quippe præter ea commoda, quæ res ipſa ſecum fert, IPSA etiam legibus propoſita præmia, quorum vel exigua pars ad mortem ſubeundam aliquos pellicit, utiq; ad parēdum mihi omnes adducere debent. Turpe enim profectò ſit, eorum cauſa, propter quæ alii vitam ſuā † concedunt, vos nolle uxores ducere, ac liberos * alere.

De his ego vobiscum, ô cives (jam enim vos perſuaſos velle civium nomen retinere, ac virorum patrumque cognomen accipere confido) ita expoſtulandum duxi illibenter quidem, ſed neceſſario: neq; ut inimicus, nec qui odio vos: ſed qui amore proſequerer, cuperemq. veſtrûm ſimiles multos acquirere, ut penates legitimos habitantes, domosque plenas progeniei habentes, cum conjugibus liberisq; ad deos accedamus; æquatisq; inter nos iis, quæ in publicum conferuntur, ac qui inde fructus percipiuntur, converſemur. Quomodo enim ego præeſſe vobis rectè poſſim, ſi ſemper diminutionem de vobis aliquam fieri patiar? Quomodo Pater ampliùs veſter jure dicar; ſi vos nullam prolem educetis? Quare ſi verè me diligitis, ac nomen mihi Patris non adulationis, ſed honoris gratiâ dediſtis; date operam, ut mariti patresque fiatis, quo & ipſi participes ejus reddamini, & ego meritò id geram.

Poſtquam ad hunc modum cum utrisq; fuiſſet locutus: liberos deinde habentibus præmia adauxit, & mulctâ maritos à cœlibibus ſecrevit, annuo ſpatio præſtituto, intra quod, qui ejus juſſis parere cœpiſſent, culpa vacarent. Cumq; lege Voconia mulieribus prohiberetur, ne qua majorem centum millibus nummûm hęreditatem poſſet adire; ea quoque lege quasdam ſolvit iis, quæ perpetuam virginitatem ſervarent,

eadem

Γάμοι πλήθουσιν ἀστυ. Theocrit. Idyll. λγ.

Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum eſt ferre. Terent. Hecyr. 3.

Ἡ ἀρετὴ μετὰ ταλαιπωρίας γίγνεται. Thuc. Schol. lib. 1.

Vitæ incommoda ſapientes commodorum compenſatione leniunt. Cicer. nat. deor. 1.

* *maximis.*

Πρόσεστι πᾶσιν ἐπιμέλεια καὶ πόνος. Athenæ. 258.

Nihil tam innoxium, quin poſſit aliquid aliqua obeſſe. Apul. Apol. 1.

Enervare animos odiſſe virtus ſolet. Val. Max. 2. c. 1.

Nihil eſt tam manifeſtæ utilitatis, quod non in contrarium transferat culpa. Sen. 5. nat. quæſt. c. 18.

Nihil non aggrediuntur homines, ſi magna co[illegible] magna præmia proponuntur. Liv. lib. 5.

† *projiciunt.*
* *educatis.*

Ἀφοβία μεγίστη, τὸ φοβεῖσθαι τοὺς νόμους. Syneſ. epiſt. 2.

Non opus eſt eo cive reip. qui parere neſcit. Val. Max. 6. 3.

Quid boni uſquam eſt, quod quisquam uti poſſit ſine malo omni, aut ne laborem capias, cùm illo uti voles? Plaut. Mercat. ſc. 1.

Quid ferè undique placet? Fab. 1. c. 3.

Patris patriæ cognomen univerſi Auguſto maximo conſenſu detulerunt. Suet. 58.

Σὺν τῇ πόλει καὶ σώζεται καὶ ἀπόλλυται τὰ οἰκεῖα. Xenoph. Oecon.

Optimus quisque maximè poſteritati ſervit. Cic. pro Arch.

τὸ γὰρ πλῆθος δεῖ ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους μάλιστα πάντων. Ariſtoph. ἐκκλησ.

Non pœnis malorum, ſed bonorum præmiis bonos Principes faciat. Plin. paneg.

Delicta iterata plus puniuntur. JC.

πᾶσι γὰρ κοινὸς νόμος, ἰδίᾳ θ' ἑκάστῳ καὶ πόλει, τὸν μὲν κακὸν κακόν τι πάσχειν, τὸν δὲ χρηστὸν εὐτυχεῖν. Eurip. Hecub.

Anno urbis 761. ſene iam Auguſto, lata lex Papia Poppæa. Lipſ. ad 3. annal. Tacit.

† *Sabino.*

Filios ſuſcipimus, ut ex prole diuturnitatis memoriam in ævum relinquamus, I C. Toloſan. rep. 7. 10. 14.

eadem quæ matribus præmia largitus eſt. Inde lex quoque Papia Poppæa, à M. Poppio Mutilo, & Q. Poppæo † Secundo lata eſt: qui parte ejus anni Conſules, uterque neque uxorem neque liberos habebant; quo ipſo deprehendi potuit, quàm ea lex neceſſaria fuiſſet.

A nuptiis oportet legislatorem initium ducere, ut ipſa natura inde vitam noſtram conciliare cœpit. Dion. lib. 2.

Caput IV.

De multis variiſque legibus & conſuetudinibus, quas veteres matrimonia contrahentes, tum in conjugum electione, tum in nuptiarum celebratione ſervabant.

Νενόμισται ἄγειν συμπόσια περὶ τοὺς γάμους, τῶν τε γαμηλίων θεῶν ἕνεκα, καὶ τῆς οἱονεὶ μαρτυρίας. Athenæ. lib. 5.

Omnium conſenſus naturæ vox eſt. Cic. Tuſcul. 1.

Αἱ γυναῖκες φύσει κοιναί, ὅπου δ' ἐνομοθέτησεν ἄλλη αὐτὰς, οὐ φίλους καὶ αὐτοὺς ἰδίου μέρος ζητεῖν: Arrian. 2. Epiſt. 4.

Vide Rhodig. 28. 15. *Alexand.* 1. 14.

Quis ambigat Dei inventum [illegible]bare, & quod nunquam alicui obfuit, niſi adverſatio veritatis? Auguſt quæſt. 127. V. & N. T.

Τὰ καλὰ καλῶς γενέσθω. Syneſ. epiſt. 5.

* *noſtri ævi homines in ferculis convivii nuptialibus* G.

ABomnibus, qui unquam fuêre, populis, & in omnibus mundi regnis ſemper & approbatum & receptum fuit conjugium, cùm abſque eo neque hominum frequentiâ mundus celebrari, neque gens humana propagari poſſit. Ac ſanè circa approbationem, commendationem & acceptationem conjugii nulla fuit ullius ſæculi cum altero diſcrepantia: In ceremoniis vero formaque (& ritibus) contrahendi matrimonii magna fuit inter priſci ævi homines (diſcrepantia ac) diverſitas. Non minore enim illi in contrahendis conjugiis varietate, quàm * in liguriendis hodie edulius lurcones utebantur. 230

Nulla contrahitur, ſi ea non feceris, culpa: nulla, ſi feceris, gratia. Arnob. lib. 6.

ὅπου σὺ τὸ ἐμὸν, καὶ τὸ ἐμὸν ἐκεῖ ἀνάγκη ῥέπειν τὸ ζῷον. Arrian. 2. 22.

οὐδεὶς οὐδ' συγγενείας φείσεται, πάντες γὰρ ἔσονται ἅπαντες. Ariſtoph. ἐκκλησ.

Felix urbs, in qua meum, non meum rato auditur Plut præc. connub.

Rerum communitas vitiorum licentiam continet. Lact. 3. 21.

Hæc æqualitas æquitas non eſt. Caſſ. 1. 36.

εἰ καταστήσεσθε τοῦτον τὸν νόμον, τὴν γῆν ἅπασαν οἰκεῖν πόλιν ἐμποιήσετε. Ariſt. ἐκκλησ.

Cum amiſſis fœtibus avium & ferarum amor torus extinguitur. Sen. ep. 99.

πῶς ἂν οὕτω ξυνόντων τοὺς αὑτοῦ παῖδας ἕκαστος ἔσται δυνατὸς διαγινώσκειν. Ariſt. ἐκκλησ.

Quis honorem tanquam patri deferet, cùm unde ſit natus, neſciat? Lactant. 3. 20.

Γυναῖκα τὴν κατὰ τοὺς νόμους ἕκαστος στεργέτω, ἐκ ταύτης τεκνοποιείσθω. Char. Stob. 4[illegible]9.

ἡ φύσις τεκνοποιίας ἕνεκεν οὐκ ἀκολασίας ἐποίησε τὴν συνουσίαν. Idem.

Plato divinus in libris de republ. omnia in commune poſſidenda, docebat ac ſuadebat, ut non tantùm animantes, (utenſilia) ac poſſeſſiones, ſed etiam mulieres eſſent communes. DUOBUS enim his verbis, hoc eſt meum, hoc eſt tuum, è medio ſublatis, nullas fore in mundo contentiones affirmabat. Plato ob ea, quæ præclarè dixit plurima, divinus autor dicitur; Sed humanus optimo jure dicendus eſt, qui præceptum tam profanum dedit. Quid enim abſurdius dici, quid à ratione alienius cogitari poteſt, quàm veſtes quidem proprias, uxores vero communes eſſe? Bruta non diutiùs fœtus ſuos agnoſcunt, quàm donec uberibus illos nutriunt. Idem vel etiam pejus aliquid inter homines eventurum eſſet, ſi mulieres eſſent in civitate communes. Utut enim matrem, ex qua natus eſſet aliquis, agnoſceret; patrem certè, à quo procreatus eſſet, ignoraret.

Tarentum urbs apud veteres clariſſima, & non vulgaris Romanorum terror fuit. Ejus incolæ in more habebant, ut juſtam quærendorum liberorum gratia ducerent uxorem: ſed præter eam duas voluptatis gratia pellices eligere licitum erat.

Spar-

Digitized by Google

Spartianus Ælium Verum Imperatorem in re uxoria maxima libertate vel potiùs licentia fuiſſe uſum refert, eumque uxori, quæ & ætate & forma pollebat, de extraneis conquerenti voluptatibus dixiſſe narrat; Non eſt quod de me queraris uxor. Tua quippe utor conſuetudine, quod ex me concipias: reliquo tempore per alias exercere cupiditates ſuas viris licet. UXOR enim dignitatis nomen eſt, (non voluptatis,) alioqui ſarcina eſt moleſtiæ tædiique plena. Quod huic Imperatori Romano, idem Ptolemæo Regi Ægyptiorum accidit, qui ut uberem Reginæ conjugi querimoniarum materiam præbebat: ita pellici abundè ſatisfaciebat.

231 Cùm autem Græci omnes ſapientes ſint habiti, tum præter cæteros Athenienſes ſapientiæ laude excelluerunt. Erant enim Athenæ tum ſapientum, qui rempublicam gubernabant, tum philoſophorum, qui ſcientias profitebantur, domicilium. Illi ergò ſapientes Athenienſium decretum fecerunt, ut ſingulis vicibus duas habere juſtas uxores jus eſſet, gravi conſtituta pœna, ſi quis concubinam haberet. Si enim viri uxores ſectarentur alienas, malè vivendi anſam uxoribus præberi dicebant: Qua in lege ferenda illud, quemadmodum in politicis Plutarchus ait, ſpectârunt Græci, quod abſque uxoris conſuetudine vivere vir nec poſſit nec debeat: ideoque duas voluêre duci, ut ſi morbo vel puerperio detineretur altera, domi eſſet, quæ lectum occuparet, menſamque curaret (& alteri neceſſaria ſimul atque utilia ſubminiſtraret.) Sed hoc etiam ſpectârunt Athenienſes legem illam ferentes, ut ſi altera ſterilis aut effœta eſſet, urbi cives altera pareret: quod ſi uſu veniret, ea quæ pariebat, pro domina: quæ non pariebat, ancillæ inſtar habebatur.

Ea lex cùm ferretur, jam Socrates in matrimonio Xanthippen habebat, qui ut legi pareret, alteram quoque ducere coactus fuit, nomine Myrto, Ariſtidis filiam: quæ cùm ſubinde zelotypia quadam in contentionem ambæ venirent, ita ut moleſta vicinis ipſarum eſſent jurgia: Socrates, Cùm me, inquit, & oculis ſtrabonem, & repandis cruribus, & capillis † criſpis, & ſtatura puſillum, & recalva fronte, & piloſis manibus, & barba cana, (& ſimis naribus) eſſe videatis: cur vos, quæ pulcræ eſtis, propter me, quem adeo deformem natura finxit, jurgia contentionesque exercetis? Quæ verba à Socrate joco dicta tantum effecêre, ut feriæ deſinerent rixæ ac querimoniæ.

Ælius Verus extraneis indulget voluptatibus.

Dionyſium altera ſequebatur uxor in bellis, altera reverſum excipiebat. Ælia 13.

ἱμποιεῖ ὁ καλῶς ἄγων τὸ καλῶς ἐπιθυμεῖν. Plut. Lycurg.

ἄποτε φήσω γάμον εὐφραίνειν πλέον ἢ λυπεῖν. Eur. Stob. 640.

Uxor nullum producit fructum, quem non amaritudo præcedat, aut ſequatur. Saresb. 8. 11.

Itemq; Ptolemæus.

ὡς οὐδὲν ζήλοιο κακώτερον αὐδήσειεν ἄλγος ἐνστρέφεται. Oppian. ἁλι. δ. v. 2. 11.

Quod in oculo pupilla, in animo ratio, hoc Athenæ in Græcia. Philo quod omn. prob. lib. Plut. de Athenienſ. gloria.

οὐ καλὸν, δυοῖν γυναικοῖν ἄνδρ' ἕν' ἡνίας ἔχειν. Eur. Andr.

Attica lex de digamia, ob civitatem bellis ac luctibus exhauſtam.

Laert. lib. 2. Gell. 15. 20. Polyd. Virg. 5. c. 5.

Vix præſenti cuſtodia manent illæſa conjugia, quid futurum, ſi per plures annos in modum diſſidii obliterentur? Tacit. annal. 3.

Affectus coniugalis in plures dividi non debet. IC.

Per libidines varias caritas diſperſa torpeſcit. Ammian. 14.

Maxima ornamenta matronis liberi. Val. Max. 4. 4.

Mulieres duæ pejores, quàm una. Plaut. Corcul. Antiq. poëtam.

Ζῆλος γυναικὸς πάντα πυρπολεῖ δόμον. Proverb.

Sufficienda prolis cauſſa erat uxorum plurium ſimul viro habendarum inculpabilis conſuetudo. Auguſtin. de doctr. Chriſt. 3. 12.

Athen. 13. initio.

τὸ ἔρωτι Πολλάκις τὰ μὴ καλὰ πέφανται. Theocr. Idyll 6.

Amor poſt documenta flagrantior. Ammian. lib. 17. init.

† *albis. G.*

Zelotypia graves calamitates ſecum afferre ſolet. Philo de ſpecial. legib.

ἀπαιτεῖται ἥτις αὐτὸς ἐστὶ γυναικός, ὅτι ζῆν ἡμῖν ἄνευ ἀμφοῖν. Coint. lib. 9. 346.

Zelotypia mutuarum cædium cauſſa. Dion. lib. 2.

E meglio aver il marito ſenza amore, che con geloſia Adag.

Si uxor concumbat cum pluribus, quia nulla hinc multiplicatio prolis, ſed frequentatio libidinis: conjux non eſt, ſed meretrix. Auguſtin. 3. de doct. Chriſt. 13.

ἐπὶ ξυνοικήσεσθαι χρεῖτον ἢ ἀνδρῶν κρηνῶν. Ariſtoph. ἐκκλησ.

Xenoph. de rep. Laced.

Juſtin. lib. 2.

Jus eſt apud Perſas miſceri cum matribus; Ægyptiis & Athenis cum ſororibus legitima connubia. Minut. Pauſan. 1.

Non turpe fuit Cimoni ſororem habere in matrimonio; cum cives ejus eo uterentur inſtituto. Æmil. Prob. Toloſ. rep. 7. 11. 78. Pauſan. lib. 1.

Quorſum attinet intra domeſticorum anguſtias; arietum rem honeſtiſſimam includere? Philo de ſpecial. ll.

Antiquitùs ſanguine junctas Romani non copulabant ſibi matrimonio. Plut. quæſt. Rom.

Res potiùs, quàm autores ſpectandæ. Liv. lib. 38.

Suſpectum omne quod exorbitat à regula. Tert. Contr. Marci. 3.

Lacedæmonii, qui in pacis belliq; negotiis contrarii ſemper Athenienſibus fuêre, pro lege habebant, non ut duas vir uxores duceret: ſed ut duobus fœmina viris nuberet, hanc prætexentes cauſſam, ut altero in militiam profecto, domi alter maneret. NULLA enim ratione ferendum in civitate dicebant, ut fœmina ſola domi viveret.

Plinius ad Quadratum, & D. Hieronymus ad Ruſticum monachum ſcribens, autor eſt Athenienſibus legitimum fuiſſe, ut fratri ſoror nuberet: ut autem patruus neptem duceret, non licuiſſe, quòd dicerent, ſi fratri ſoror nuberet, inter æquales matrimonium contrahi: ſin patruus nepti commiſceretur, perinde eſſe, ac ſi patri filia nuberet. Miltiadæ, viri inter Græcos clariſſimi, filius Cimon in matrimonio habuit ſororem germanam ſuam Elpinicen: qui interrogatus, cur
ſororem duceret? Mea, inquit, ſoror & pulchra, & prudens, 232
& dives, & genere mihi æqualis, & à communi patre meæ fidei concredita eſt. Cùm ergo PARENTUM preces pro mandatis eſſe filiis debeant: optimum factu putavi, ſi quam natura mihi pro ſorore dederat, ultrò uxorem ducerem.

In matrimonium Ægyptiorum ſacerdotes unam: alii, quot quis velit, ducunt. Diodo. lib. 1.

Τοῖς ὅτω γεγονόσι ἀπεδίδοντο μὲν ἡ μήτηρ οὐδὲ λοιπὸς τῆς γονέων ἀμφισβητήσιμος. Syneſ. Ep. 3.

αἴτιος ὁ πατὴρ τοῦ εἶναι καὶ τροφῆς, καὶ παιδείας. Ariſtot. 8. Ethic. 13.

Partum ſequuntur liberi. Liv. lib. 4.

ἀνόθος τοῖς γνησίοις ἴσον σθένει. Sophoc. Stob. 672.

† τροφὴν ἐ χώραν.

Paternos honores invidere filiis non oportet. IC. Toloſ. rep. 7. 97.

Ægyptios Diodorus Siculus ait, antequam leges accepiſſent, ſingulos plures pro voluntate, & facultatum modo duxiſſe, ſervata utrinque libertate, ut à viro uxor, ubi viſum eſſet, diſcederet, & vir uxorem, cujus matrimonii pertæderet, repudiaret. FIERI enim non poſſe dicebant, ut multos ſimul annos vir & uxor citra crebras graviſſimasque viverent offenſiones (ac moleſtias.) Addit autem ibidem Diodorus Siculus peculiare quiddam, quod neque in libris unquam aliis legi, neque de veteribus audivi, nullum ſcilicet apud Ægyptios diſcrimen fuiſſe liberorum; ſed promiſcuè pro legitimis habitos, etiam qui è ſerva emta eſſent ſuſcepti. Solum enim patrem exiſtimabant generis autorem: matrem † & nutrimentum & locum infanti (velut ſubſtratum) præbere: ideoque filios, qui naſcerentur, carnem ſolummodò matribus debere: honorem verò & dignitatem hæreditate paterna adipiſci.

† uxores habebant deni duodenique inter ſe communes Cæſar lib. 5. bell. Gall.

Connubia mille: Non illis generis nexus, non pignora curæ: Sed numero languet pietas. Claud. bell. Get. 441.

Dio, l. 76.

Julius Cæſar in commentariis (lib. V.) Britanniæ, quæ nunc Anglia dicitur, incolas in more habuiſſe refert, ut † una fœmina quinque viris nuberet, cujusmodi fœditas de nulla gente in hiſtoriis priſcis legitur. Si enim uni viro plures uxo-

res

res eſſe turpe eſt: an non uni fœminæ multos viros eſſe, flagitioſum ac probroſum eſſet?

Animus multitudine diſtrahitur, nullam pro ſocio obtinet, pariter omnes viles ſunt. Salluſt. Jugurth.

Fœminas nobiles & virtute præſtantes propter duas cauſſas nubere decet: primùm, ut liberos ex benedictione divina nanciſcantur, facultatum & nominis hæredes: deinde ut cum maritis (benè) conſociatæ honorat æque in ſua ſingulæ domo vivant, (quod aliter neque erunt, neque eſſe poterunt.) Alioqui jam nunc dico & affirmo, FOEMINAM uno viro non contentam, nec univerſis ejusdem viri contentam fore.

Quæ uno contentę matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur. Valer. Max. 2. 1.

Impudica citiùs uno oculo contenta, quàm uno viro. Mim.

Meretricia turpitudo eſt, vel quæſtum vel liberos, vulgo quærere. Auguſtin. 3. doct. Chriſt. 12.

Plutarchus in apophthegmatis Cimbros ſolitos ait filias ex ſe genitas ducere, quam conſuetudinem Marius Conſul, poſtquam de illis in Germania victis triumphum Romæ egerat, ſuſtulit. Filius enim tali conjugio natus ejusdem patris & filius & nepos, ejusdem matris & filius & frater, ejusdem fratris amitinus, & nepos & frater erat: quæ conſuetudo feris potiùs ſylveſtribus, quàm hominibus ratione præditis congruebat. Multæ enim aut pleræque beſtiarum, quos ſuperiore anno pro filiis habuerunt, hoc anno pro viris admittunt.

τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος, πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται, κόρη τ' ἀδελφῷ. Eurip. Andromach.

Apud Scythas parentibus ſtupro coire cum liberis fas eſt. Curt. lib 8.

Feræ quoque ipſæ Veneris evitant nefas. Sen. Hippol. & Oedip. Rittersh. ad Oppian. pag. 27.

Oppian. 1. Cyneg. 219.
Pontan. de immanit. c. 17.
Juſtin. lib. 18. de Cypriis.

Strabo de ſitu orbis (lib. 11.) & Seneca in epiſtolis dicunt, Lydis & Armeniis *a* morem fuiſſe, ut filias in portus & ad littora maris mitterent, ut *b* corporis injuriâ dotes à peregrinis contraherent, honeſta nimirum tam inhoneſto vinculo conjugia junctur æ!

a *Fano.*
b *Val. Max.* 2. 6.

τοῦ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι συλλέγουσαι σφίσι φερνάς. Herodot. lib. 1.

233 Romani ut in cæteris ſapientes & moderati fuerunt, ſic in matrimoniis jungendis cæteras gentes præcelluerunt. Habuerunt enim & legem antiquiſſimam & conſuetudinem uſitatiſſimam, ut civium quisque unicam duceret uxorem; Unde quemadmodum inter Chriſtianos peccatum mortale eſt digamia, ſic apud Romanos eadem probrum & infamia.

Chriſtianus uxori ſuæ ſoli maſculus naſcitur. Tertul. apolog. 46.

Germani ſingulis uxoribus contenti. Tacit. de mor. Germ.

Ducens plures uxores fit infamis, & pœna ſtupri afficitur. IC.

Inter † diſertos ac graves Romanorum oratores fuit Metellus Numidicus, qui cùm in Senatu ſententiam quodam die diceret, ita locutus fertur: Diu multumque cogitavi P. C. quidnam conſilii vobis in negotio matrimoniorum darem. Nam CONSILII ſubiti & repentini non ſemper felix eſt exitus. Neque ut uxores ducatis ſuadeo: neque ut nullas ducatis, vobis autor ſum. Nam ſi ſine uxore poſſemus eſſe, omnes ea moleſtia careremus. Sed quid faciemus, Quirites? Quoniam TALES natura nos fecit, ut

† *Priſcos.*

Περιττὰ πολλοῖς ἐστὶν αἴτια κακῶν. Proverb.

Μὴ βασιλικὸν τὸ αὐτόματον καὶ ἀνάκριτον ἐν ταῖς πράξεσι, τὸ δὲ προβεβουλευμένον καὶ χρήσιμον. Nicet. Alex. Duc. Marz.

Omnia ſumma ratione conſilioque acta fortuna etiam ſequitur. Liv. lib. 5.

Ubi præcedit cogitatio, maturitas operationis adhibetur. Ambroſ. pſal. 118.

Μήτε πάντα φοβέο, μήτε πᾶν ὁμοίως ἐπιλέγεο. Herodot. lib. 7.

 & ha-

& habere conjuges periculoſiſſimum, & vivere ſine iis laborioſiſſimum ſit: Auſim ego dicere, ſi meo locus eſſet conſilio, non malè conſultum iri, ut voluptati, quippe momentaneæ, reſiſtatur, neque uxor, ut onus perpetuum, capiatur. Hæc Metelli Numidici verba non admodum grata Patribus fuerunt, qui maluiſſent, quæ de incommodis rei uxoriæ dixit, ſilentio fuiſſe ab illo prætерita, cùm verum ſit NULLUM omninò vitæ genus eligi poſſe, in quo ſuas fortuna vices non exerceat.

Jam verò cùm magna veteres in conjugiis jungendis diverſitate uſi ſint: non minorem illis varietatem, vanitatemque in iisdem auſpicandis uſurpaſſe obſervandum eſt. Bocatius Florentinus libro, quem de nuptiis antiquorum ſcripſit, multos exponit diverſosque ritus, quibus in contrahendis priſci nuptiis utebantur, quorum nonnullos non approbandi, vel admittendi, ſed condemnandi & deridendi gratia referam. Non aliam enim ob cauſam ſcriptores peccata ab aliis commiſſa literis mandarunt, quàm ut tanto pulchriùs veritas, quam ali i amplexi ſunt, eluceſcat.

Cimbri in more habebant, ut ipſo nuptiarum die, poſtquam inter propinquos de matrimonio jam convenerant, ſponſus ungues ſibi demeret, ſponſæque præſegmina mitteret, ſponſo & viciſſim ſponſa unguium ſibi demptorum præſegmina mitteret: quæ ſi invicem accepiſſent, mox pro juſtis conjugibus habebantur, & vitam porro ſimul agebant conjugalem.

Teutonum ritu ſponſus ſponſæ, & ſponſa ſponſi caput radebat, quod ſimul atque mutuo uterque conſenſu feciſſent: nuptias celebrabant.

Armeniis lex fuit, ut dextram ſponſus aurem ſponſæ, ipſa 234
verò ſponſi aurem ſiniſtram rumperet, quo facto & ipſa illius ſe conjugem, & ille hujus ſe maritum teſtabatur.

Elamitis ſolenne fuit, ut ſponſæ digitum annularem ſponſus pungeret, & ſanguinem inde manantem ſugeret: & ipſa itidem digitum ſponſi annularem pungeret: & ſimul atque ſanguinem è digitis alter alterius libaſſent, vitam agebant conjugalem.

Numidæ pro more habuerunt, ut ſponſus in terram expueret, idemque ſponſa faceret, lutoque ex amborum ſputis temperato, mox ſponſus ſponſæ, & ipſa ſponſi frontem collineret: ita contracti jam conjugii ſignum erat lutum alterutrinque illitum.

Daci

Sive uxorem duxeris, ſive te matrimonio abſtinueris, pœnitentiam ages. Val. Max. 7. 2.

Gell. 1. 6 aliter hoc refert.

Nihil quicquam homini tam proſperum divinitùs datum, quin ei tamen admixtum ſit aliquid difficultatis. Apul. flor. 1.

Omnibus caſſitis neceſſe eſt criſtam inaſci. Plut. præcept. polit.

Ubicunque dulce eſt, ibi & acidum invenies. Arbit. Satyr.

ἔχεις γάμον; οὐκ ἀμέριμνος ἔσσεαι. οὐ γαμέεις; ζῇς ἔτ' ἐρημότερος. Poſid. Epigr. lib. 1.

In tota Græcia & barbaria nulla civitas habet leges communes cum alia. Philo lib. 2. de vit. Moſ.

Hæc memoria prodita, non ut imitemur: ſed ut declinare poſſimus. Ælian. lib. 10.

Inſtitutum eſt, ut jam pactæ ſponſæ non ſtatim tradantur, ne vilem habeat datam maritus, quam non ſuſpiraverit dilatam ſponſus. Auguſt. in 2. dulciloq. 11.

Corrigit ſequentem lapſus prioris. Sym. relat.

Vide Scalig. poet. 3. c. 101.

Variarum gentium ritus: Cimbrorum.

ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαί γε μὴν οὐ παντάπασιν ὀφείλω. Herod. lib. 7.

Non plus apud nos valeat nullam habens conſuetudo rationem, quàm rerum natura, veritatis examinatione ponderata. Arnob. lib. 6.

Teutonum.

Tanta gentium in rebus frivolis plerunque religio. Plin, 16. ult.

Armeniorum.

Nihil in uno judicabis notabile aut fœdum, quod genti ſuæ publicum eſt. Sen. 3. ira 26.

Landtlich / ſittlich.

Elamitarum.

Apud Macedonas ſanctiſſimum coeuntium pignus, ut panem gladio diviſum uterque libaret. Curt. lib. 8.

Frivola hæc fortaſſis cuipiam & nimis levia eſſe videantur, ſed curioſitas nihil recuſat. Vopiſc. Aurelian.

Numidarum.

Diligentiam in ſupervacuis affectare non noſtrum eſt. Plin. 17. 1.

Captiva caput ſuum tondeto, ungues ſecato atque ita uxor tua eſto. Deut. 21. 12.

Digitized by Google

Daci nuptias celebraturi certum in locum ſponſum ſponſamque devehebant; quo cùm conveniſſent, ſponſus novum ſponſæ, quod libuerat, itemque ſponſa ſponſo nomen imponebat: quæ nominum impoſitio cùm ab utroque rata habebatur, ſignum erat contracti conjugii.

Apud Pannonas nuptiarum initio deum ſponſus familiarem ſponſæ ex argento factum, quos Lares vocabant, qui erant Dii domeſtici, itemque ſponſo Deum ſponſa argenteum mittebat, & poſtquam alterius Deum alter acceperat, jam conjuges erant.

Thraces in conjunctione nuptiali more utebantur planè barbaro: Nova nupta enim ferramento ſubtiliſſimo candente quendam fronti novi mariti characterem inurebat, & ſponſus viciſſim in fronte ſponſæ ferro cādente characterem imprimebat: quibus cauteriis notati conjuges habebantur.

Sicyoniorum lex nuptialis erat, ut ſponſus ſponſæ, & viciſſim ſponſa ſponſo calceum mitteret: quod ſi alter alterius accepiſſet calceum: ſignum erat contracti matrimonii.

Tarentini in more habebant, ut nupturi menſæ accumberent, & ſponſus ſponſæ, & ſponſa viciſſim ſponſi tantùm manu ingeſta comederet. Quod ſi per incuriam alter eorum propria manu cibum in os ingereret; nec firmum, nec ratum erat conjugium.

Scythis lex erat, ut quemadmodum noſtro ævo matrimonium udituri manus dant & accipiunt, ita pedibus ſponſus ſponſæ pedes, genua genibus, manus manibus, cubitis cubitos, capite caput tangeret: & tandem, poſtquam inter ſe complexi erant, ſatis confirmatum habebatur matrimonium. († Poſſent hujus generis plura memorari: ſed ut prolixitatem vitemus, argumentum inſtitutum perſequemur.)

(*Sacarum ſi quis puellam uxorem ducere cupit: pugnam cum ea ſuſcipit: & ſi illa ſuperior ſit, captivum abducit, atque imperium in eum tenet: ſin inferior, ab ipſo regitur. Certant autem non de vita, ſed de victoria.)

Dacorum.
Romani ſponſam introducentes dicere jubent: Ubi tu Cajus, ego Caja. Plut. Var. de re ruſt. 2.
Καὶ ὄνομα πάλαι τίθεται. Theoc. Idyll. λς.

Pannonum.
Romani nuptarum comam diu criminant haſta cuſpide. Plutarch quaſt. Rom.
Nubentium crimen cælibari haſta mulcebant Romani. Arnob. lib. 2.

Thracum.
Longum eſt frivola quæque connectere & odioſum. Vopiſc. in Saturnino.
Thraces in hanc diem compungunt uxores ulciſcendi Orphei cauſa. Plutar. de ſerò punit. Cic. 2. offic.

Sicyoniorum.
Minima quoque jucunda ſunt & habent aliquid gratiæ, cùm leguntur. Vopiſc. in Proculo.

Tarentinorum.
Apud Coos ſponſi ſponſas amplectuntur muliebrem induti amictum Plutar. quaſt. Græ 58
In Bœotia in nuptiis axem plauſtri ante fores cremant Plut. qu. Rom. 29. & ſeqq.

Scytharum.
Lappones per ignem & ſilicem fœderant conjugia. Septentrionales populi faculas ſponſis praferunt. Olaus epi. tom. lib. 4.
In Hetruria nuptiarum initio nova nupta & novus maritus primùm porcum immolant. Varro de re ruſt. lib. 2.

† Ex verſione Gallica adjectum.

** Ælian. lib. 12. Scalig. 3 poët. 101.*
Evariſtus primus decrevit infeſtum haberi connubium, cui ſacerdos non adfuiſſet. Polydor. Virg. c. 5.

Caput V.

235 *Fœminæ Principes & illuſtres, ſi felicia deſiderent conjugia, maritos ament: qui quidem amor virtute (honeſtate prudentiaque) non veneficiis, aut lenociniis conciliandus eſt.*

Quicunque in vita arduum quippiam conſequi cupiunt, varias adipiſcendi illius rationes inveſtigant atq; excogitant.

Laudandus animus, quem non fortunæ indulgentiæ molliant: non copiæ Principales ad ſegnitiem luxumq; detorqueant. Plin. paneg.
Quærens uxorem, videat, an nuptias ſuas amet, an nihil pluris faciat marito: an poſſit, ſi quid viro inciderit, mali unà tolerare. Si his bonis fuerit inſtructa, dotata eſt. Sen. 1. controv. 6.
Βλάπτε ἀλλήλοισιν ἔρως στεφθεὶς ἐπὶ μόνης Phocyl.
Multa, quæ impedita natura ſunt, conſilio expediuntur. Liv. lib. 25.

gitant. MULTA enim ſolertia obtinentur, in quibus violentia fruſtra ſit. Cùm ergo religio Chriſtiana matrimonium inter viros fœminasque ſanguine conjunctos non ferat, &, ne de ſexuum diverſitate dicam: quorum alter validus, alter imbecillis eſt, ſæpè eveniat, ut maritus & uxor non minus ingenio naturaque inter ſe diſſideant, quam genere & ſanguine differunt: Conſilium neceſſarium juxta ac ſalutare fœminis Principibus & illuſtribus, imò cæteris etiam plebeis dederim, ut QUONIAM maritos & ipſas unà eſſe, dormire, converſari, negotiari, loqui, vivere denique & mori neceſſe eſt: in hoc curas cogitationesque omnes conferant, ut mores illorum ferre aſſueſcant. Nam ut verum dicam, UXORIS eſt mariti ingenium in univerſum ſequi: mariti vero uxoris ingenium in nonnullis tolerare. Ita modo hac moroſitatem illius patienter ferente, modo illo hujus importunitatem prudenter diſſimulante, futurum eſt, ut tam concinnum & concordem ſervent vitæ concentum (& conſenſum) ut ipſorum vita & proſperitate in republica gaudeant univerſi. CONJUGUM enim tumultuoſorum, inquietorum & rixoſorum mortem tantum abeſt, ut vicini defleant, ut ea nunciata evangelia mutuo petant.

QUANTUMVIS ſit maritus in ſumtu tenax, geſtu inurbanus, ingenio durus (rudiſque) genere obſcurus, ſermone præceps (& inconſideratus,) in adverſis timidus, in proſperis incautus: tamen cùm maritus ſit, quo minus domi ſuæ ſolus imperet (ac dominetur,) prohibere non poſſumus. Quamobrem ſalutari jam conſilio ſunt inſtruendæ uxores, quo commodiùs grave & diuturnum onus ſuſtinere poſſint. Nullum enim invenias hodie virum tanta morum nobilitate & amabilitate conſpicuum, ut nullum uxor in ipſo nævum reperiat.

Primùm OPERA danda uxoribus, ut seriò maritos ament, atque ita ſe gerant, ne ſimulatè ab illis amentur. Teſte enim experientiâ, RARISSIME matrimonii vinculum vel ob paupertatem infirmum, vel ob divitias ratum (perpetuumque) eſt: Sed malè conjugatos hebdomadis ſpatio 236
diſtrahit odium: alios amor ad tumulum usque conglutinat. CARNIBUS ſiccis & inſipidis ut veſcare, embammate opus eſt: VT ONERA conjugii, quæ & multa, & moleſta, & diuturna ſunt, tolerabilia reddantur, ſolus amor præſtare poteſt. Vt enim Plato divinus (in ſympoſio) dicebat. NON decet

Viribus amplis conſilium eſt majus. Manil. lib. 2.

Πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον πρᾶγμ' ἀνιαρὸν ἔφυ. Ariſt. 1. Rhet 11.

Αἱ ἀνωμαλότητες τῶν ἠθῶν. ἄπιστον φιλικόν. Idem.

Vxor exiſtimet mores mariti eſſe legem vitæ ſuæ impoſitam, quam ſequatur. Ariſtot. Oeconom. 2.

Μεγίστη γίνετ' σωτηρία, ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ. Eurip. Stob 66. 1.

ἀρεστὸν ἐστι τὴν γυναῖκα πειθαρχεῖν εἰς ἅπαντα τῷ ἀνδρί. Scholiaſt. Sophocl. Ajac.

Vxori ſufficit obſequii gloria. Plin. paneg.

Aſſueſcant invicem mores duorum, ut jugum paribus animis ferant. Lact. 6. 23.

Eſt in utroq; ſexu alterius regentis, alterius obſequentis, amicabilis quædam & germana conjunctio. Aug de bon. conjug. cap. 1.

Maritis in manu & tutela, non in ſervitio debent habere uxores. Liv. lib. 32.

Γυναῖκα θήλειαν κρατεῖν, ἢ γαμεῖν. Proverb.

Nec æquitas ipſa patitur habere plus autoritatis uxorem, quàm maritum. Apul. lib. 9. aſin.

Con mal eſta la caſa, donde la rueca manda a la eſpada Adag.

Non patitur conditio fragilitatis humanæ eſſe quenquam ſine macula. Lactant. epitom. 6.

Σύμφυτον τὸ ἁμαρτάνειν ἀνθρώποις. Sopat. Stob. orat. 46.

Τὸ μηδὲν ἀδικεῖν ἴσως ἐστὶν ὑπὲρ ἄνθρωπον. Ariſtot. epiſt. ad Theoph.

Det ille veniam facilè, cui venia eſt opus. Sen. Agamem. 2.

Caritas in eo, qui eam erogat, creſcit; ab eo, qui ſibi tantum habere vult, ſine dilatione diſcedit. Fulgent ep. 5.

ἐντίθησιν γὰρ ἀνάγκην, ὁ πρὸς τὸν ἄνδρα ἔρως. Dion. Stob. 663.

Amor vices exigit. Plin. paneg.

Fel, quod amarum eſt, amor mel faciet. Plaut. Caſin. omnib. reb.

Neq; ſalſum, neq; ſuave eſſe poteſt quicquam, ubi amor non admiſcetur. Plut.

Iner quod amatur, aut non laboratur, aut labor amatur. Aug. de S. viduit.

decet quicquam altero laborioſius dici ratione contentionis adhibitæ: ſed ratione amoris, quo id conficimus, vel fervidi, vel tepidi. QVANTVMVIS enim aſperum & difficile ſit negotium aliquod grave, ſi amore duce inchoetur; & progreſſum facilem & exitum felicem habet. JVCVNDISSIMVS enim eſt labor, in quo amor (proxeneta eſt vel) conciliaturam exercet.

Agnoſco ſanè & ſponte fateor, CONSILIVM eſſe inſuave, quo uxores inſtruo, ut nimirum uxor virtute præſtans maritum vitiis deditum, honeſta diſſolutum, prudens rudem, ſapiens ſtolidum amet. Quotidiana enim experientia docet, NONNVLLOS viros tam abjecto ingenio, & nonnullas fœminas tam laudatæ eſſe converſationis, ut optimo jure ipſas imperare potiùs viris, quàm illorum imperium ferre deceat. Sed hoc licet in caſibus quibuſdam certis verum eſſe demus: IN univerſum tamen uxores ad amandos maritos devinctas eſſe ajo atque affirmo: quippe quibus ſpontaneæ, non coactæ nupſerunt. In hujuſmodi enim calamitate, SI nimirum VXORI conjugium parum ex ſententia cedat, non tam de marito, à quo petita eſt, quàm de ſeipſa, quæ petitioni locum dedit, conquerendi cauſam habet. INFORTVNIA quippe, quæ noſtrâ nobis eveniunt incuriâ, ſi jure deploranda, non minus jure diſſimulanda ſunt.

QVANTVMVIS truculento & implacabili vir ſit ingenio, fieri non poteſt, quin uxorem, ſi ab illa ametur, amet: qui ſi fortè ingenii pravitate, ut ipſam amet, inducere in animum nequeat: at cauſam ſaltem, ipſam odio perſequendi, non habebit: quod quidem haud parvi, ſed magni potiùs æſtimandum eſt. MVLTAS enim invenias tum ex plebeiis, tum ex nobilibus fœminas, quæ æquo animo delitiis, in quibus habendæ, & amore, quo proſequendæ maritis erant, carerent; dummodo verbis illi contumelioſis abſtinerent, & manus interdum violentas continerent.

Plurima fœminarum nobilium exempla, notatu digniſſima hiſtoriæ ſuppeditant, Græcarum juxta ac Romanarum, quæ inito ſemel matrimonio, tantam viris fidem conſtantiamq; præſtiterunt, ut non ſolùm laborum comites fuerint, ſed ex præſentiſſimis etiam periculis illos liberaverint (& vicariâ maritorum ſalutem animâ redemerint.)

237 Plutarchus libro de fœminis illuſtribus refert, cùm Lacedæmonii Minyas, illuſtris ſanguinis viros, hoſtes ſuos acerrimos,

Delectabilior eſt labor cum amore, quàm quævis alia res per ſe delectabilis ſine amore. Baſil.

Tota mente operatur, qui de amore aliquid operatur. Ambroſ. Coloſſ. 3.

Omnia vincit amor. Virgil. Eclog. 10.

Nihil difficile amanti. Cic. Orator.

Χρὴ γυναῖκα κἂν κακῷ πόσει δοθῇ στέργειν, ἅμιλλάν τ' οὐκ ἔχειν φρονήματος. Eurip. Andromach.

In conjuge amare, quàm amari, majus eſt bonum. Plut. erot.

Duriſſimus eſt, quem redamare piget prius amantem. Auguſt. de catechum.

In mores te verte viri. Propert. lib. 4. c. 5.

Ὀφείλεις ἐμοὶ [illegible] Herodot. 1.

Mala quæ invitis accidunt, dimidio leviora ſunt, cùm non graventur à ſincera conſcientia. Philo de temulentia.

Leniter, ex merito quicquid patiare, ferendum eſt. Ovid. Heroid. ep. 5.

Dum uxor marito inſervit; redditur ei manſuetus. Theophylact. Coloſſ. 3.

Maritos decet patres ſe aut viros malle, quàm dominos dici. Liv. lib. 23.

Τὸν φιλέοντα φιλεῖν. Heſiod.

Patientia quæri debet, quod gratia impetrari nequit. Valer. Max. lib. 7. c. 2.

Vitia linguæ tuæ, ſic ego mearum aurium dominus ſum. Ariſtipp. Saresb. 3. 14.

Amoris conjugalis exempla.

Maritum amare caſtitatis indicium eſt. Plin. 4. ep. 19.

Caſtitas ſumma & regia fœminei ſexus virtus. Heliodor.

[illegible] ἀρετῆς ἐστι χρηστὴ γυνή. Menand. Stob. 631.

Caſtum haud ſuperat labor ullus amorem. Sil. lib. 3.

Digitized by Google

mos, capite damnaſſent : conjuges eorum publicam cuſtodiam, ubi incluſi capitali ſervabantur ſupplicio, intrare decreviſſe, tandemque impetraſſe à cuſtodibus aditum, velut allocuturas perituros viros, cùm & LACRYMAS effudiſſent plurimas, & dona cuſtodibus non pauciora obtuliſſent. Ingreſſas autem carcerem mulieres, cum maritis ſingulas ſuis, non modò veſtimenta, verum etiam libertatem permutaſſe, ut illi quidem veſtitu velati muliebri abirent, ipſæ verò veſtes indutæ viriles in carcere manerent. Cùm autem innoxiæ ducerentur ad ſupplicium mulieres ab iis, qui viros ſe damnatos rebantur ducere, non ſolùm ignoviſſe illis Spartanos: ſed præmia quoque & honores decreviſſe, non aliam ob cauſam, quàm quod exemplum reliquiſſent laudabile probisq; imitandum conjugibus.

Vetuſtiſſima & nobiliſſima Panthea, renunciatâ mariti in prælio occiſi morte, ipſamet quæſitum eum abiit, eum nondum expiraſſe ſperans: quem cùm inveniſſet mortuum: illius ſanguine corpus faciemque ſuam lavit, & acinace pectus feriens, virumque amplexa animam exhalavit, atque ita eidem ambo tumulo fuerunt illati.

Porcia M. Porcii (Uricenſis) filia, cùm virum Brutum victum & interemtum (apud Philippos) cognoviſſet : tantum præ ſe tulit dolorem, ut domeſtici omnia, quibus mortem afferre ſibi poterat, ferramenta removerent, omneſque interitus vias intercludere conarentur. Adeò quippè cùm inter Romanas matronas excellebat, tum reipublicæ neceſſaria erat, ut cùm mariti ipſius mors lacrymas oculis profuſas meruiſſet, ipſius interitus guttas cordis cruentas poſcere videretur. Cùm ergo incredibilem animo dolorem ex mariti unicè chari morte Porcia caperet, ut ſerium, non ſimulatum illum eſſe oſtenderet, non ut vulgo ſe probaret : ſed ut ſatis amori tam impotenti faceret: quia neque ferrum, quo ſe trajiceret, neque laqueum, quo collum implicaret, (neq; puteum, quo ſe mergeret) reperiebat: ad focum ſe proripuit, atque inde ardentes ore carbones non minore hauſit facilitate ac promtitudine, quàm ſanus quiſpiam uvas de racemo edit. Novum ſanè & inopinatum mortis genus, ad teſtificandam amoris (ineffabilis) vehementiam à Romana illa inventum: Sed ad comparandam futuris ſæculis memoriam immortalem accommodatiſſimum. Voluit enim generoſæ matronæ more carbonibus ardentibus viſcera amoris æſtu flagrantia exurere.

Dio-

1. *Lacana Minyarum, præcipuum uxoriæ fidei ſpecimen. Val. Max. 4. 6.*

Quædam ardentibus rogis totum miſcuerunt : quædam vicaria maritorum ſalutem anima redemerunt. Sen. 2. controverſ. 2.

Lacedæmonii ſontes noctu plectunt, interdiu neminem Herodot. lib. 4.

Δῶρα γὰρ ἀνθρώπων νόον ἤπαφεν ἠδὲ ἔργα. Clem. 6 Strom.

Πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος. Eurip. Med.

Dadivas quebrantan pennas Adag.

Excellentiſſimæ animadvertenti, mediocria quidem præſtare, rubori oportet eſſe. Val. Max 4. 6.

Difficilium facilis eſt venia: Culpabilius, eſt, non obſervare quod poſſis. Tert. lib. 1. ad uxor.

2. *Panthea Abradata.*

La boca le beſaua y la herida : por ver, ſi le podia infundir la vida. Araue. 196.

Pulcherrimum finem habet. qui diem obiit victor. Xeno. pæd. 7.

Mori volenti deeſſe nunquam mors poteſt. Sen. Hippolyt 3.

3. *Porcia: Plut. in Bruto. Val. Max. 4. 6. Polit. 8. Dio. 44.*

Iamais Foy de le amour ne varie. Marot. Rondeaux. 181.

Verus amor nullum novit habere modum. Propert. 2. 15.

Humilis & inertis eſt tuta ſectari: Peralta virtus it. Sen. cur bonis malè. 5.

Per medios amantes nullus unquam penetravit hoſtis. Plut. Erot.

Cupiditas pereundi hoc ipſo quo vetamur accreſcit. Fab. Declam. 4.

Occidere eſt, vetare cupientem mori. Malo imperari, quàm eripi mortem mihi. Sen. Theba. 1.

Non longè eſt quærentibus mors. Petron.

Calpurnia vivo igni devorato, prematuram mortem immortali nominis ſui penſavit memoria. Vell. lib. 2.

Tam violenta morte teſtata, quantum maritalis flammæ pectore clauſum habuiſſet. Val. Max 4. 6.

Ardua virtutem profert via. Sil. lib. 2.

Una breve fatiga y muerte honrada aſſegura la vida y la eterniza. Araucan. 307.

Digitized by Google

238 Diodorus † Siculus autor eſt, Indorum fœminas, cùm more patrio complures ſingulis nuptæ eſſent, mortuo marito, in certamen judiciumque venire ſolitas, quam ex iis plurimùm ille dilexiſſet: & victricem (gaudio exultantem) unà cum viro in rogum impoſitam fuiſſe: (ſuperatas cum triſtitia in vita remanſiſſe.) Ita nimirum tunc mulieres illæ de morte, ut de vita hodie viri, certabant.

Caput VI.

De fœmina Græca mortem marito ab eo, qui ipſâ potiri cupiebat, illatam ulciſcente.

PLUTARCHUS, libro de illuſtribus fœminis, (& in Erotico) hiſtoriam tum ſcitu tum memoratu dignam recitat in hunc modum: Erant inter Galatas duo reguli ampliſſimarum familiarum, Synatus & Synorix, propinqua ambo cognatione & familiaritate juncti, & amatores acerrimi puellæ cujusdam Græcæ, virtute juxta ac forma clariſſimæ, cujus nuptias uterque ambibant, utque voto potirentur, ambo illi ſerviebant: ambo paſſim occurrebant: ambo amore illam impotente deperibant. AMORIS enim plaga glebæ inſtar (in turbam conjectæ) hunc oblædit, illum obcæcat.

Cæterùm cùm & fortuna hoc ita fieri vellet, & in fatis eſſet utrique evenire: Synatus tam ſedula virgini illi, cui Camma nomen erat, obſervantia ſerviit, ut uxorem tandem illam acciperet; quo viſo Synorix ejus rivalis non minore affectus pudore, quàm dolore fuit, quippe qui non ſolùm operam atque impenſam perdiderat: ſed etiam voto potiundi ſpem omnem amiſerat.

Cùm autem Synatus Cammæ maritus uxorem ſuam magnanimam, comem, placidam, omnibus charam, & ſuper omnia forma florentem videret: Dianæ illam conſecrare ſtatuit, ut hujus præſidio & ipſe à periculo, & uxor ab infamia cuſtodiretur. Quod quidem viri nobilis factum, tanquam inconſideratum, aut præcipitis conſilii, reprehendere non poſſumus, cùm ſcilicet conjugem ſuam ob eximiam pulchritudinem à tam multis videret expeti. Difficillima enim eſt ejus rei, quam multi expetunt, cuſtodia.

Sed neque Cammæ conjugium, neque Dianæ patrocinium Synorigem deterrebant, quo minùs illam deperiret, omnibusque modis ac rationibus demereretur, ſollicitaret,

4. Indorum fœmina.

† *Bibliot. lib. 19. Cic. Tuſc. ul. 5. Solin. c. 5. Val. Max. 2. 6.*

Quis eum non miretur, qui iis artibus mortem quæſierit, quibus ab ignavis vita quæri ſolet?

ἐνίας τῶν ἡλικιῶν ἐπιτίμων τῆς τελευτῆς, ὡς ἀγεννεῖς ὄντας καὶ χαλεποῦς. Diodor. 19.

Nihil ex ſemet natura creavit pectore amicitiæ majus, nec rarius unquam. Manil. lib. 2.

Flamma ſævi amoris parva quidem primo vapore delectat; ſed fomento conſuetudinis exæſtuans, immodici ardoris vi totos comburit homines. Apul 1.

Φεῦ, φεῦ· βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα. Eurip. Mede.

5. Camma Galata.

Certamen præmia magna movent. Ovid Heroid. 15.

Α'πρόσικτων ἐρώτων ὀξύτεραι μανίαι. Pindar. Nem. extr.

Aſſidas, ſequeris, hæres, præſtas comitatum, favorem, laudas, ubique miraris. Fab. declam. 15.

Cupiditas atque amor maximè efficaces ad muliebre ingenium preces. Liv. lib. 1.

Ah miſeri, quos hic graviter Deus urget! Tibul. 1. eleg. 1.

Nulla vehementior diſcordiarum cauſſa eſt, quàm unius fœminæ à multis maribus appetitio. Lactant. 3. 10.

Quantum amori in hominem liceat, illi magis ſciunt, qui amantur. Fab. declam. 15.

ὃ τὸ μὴ τυγχάνειν λυπηρὸν, τὸ τυγχάνειν ἡδύ. Ariſt. 1. Rhetor. 11.

Dianæ ſacerdotio fungitur:

Securum probitas, forma timere facit. Ovid. Heroid. 16.

Faciliùs adamari, quàm adamare fœminæ poſſunt. Tert. de Virgin. veland. extr.

Difficilè cuſtoditur, quod plures amant. Hieron.

Was jederman gefelt / darnach man ſtelt / Adag.

Quis ſecurus amavit? Ovid. Heroid. 18.

ἡ γυναικῶν εὐμορφία ἀφορμὴ τῆς πόθου, καὶ τοῖς ἐπιθυμίαις. Plutarch.

A Synate perditè amatur.

Nemo eſt in amore fidelis. Propert. 2. 16.

Uni mea gaudia ſervo. Ovid. lib. 7. Metam.

Tentationes nonnunquam inſtando perficiunt. Tertull de cultu fœmin.

Illicita amantur, excidit quicquid licet. Sen. Herc. Oete. 2.

Quæ expoſita ſunt omnibus, facilè faſtidiuntur, & ferè negliguntur. Nic. Greg. 5.13.

Vitium habent permiſſa faſtidium. Pacat. paneg.

Caſtitatem tuetur.

Mulier ingenua amplexus urſarum priùs, quàm alieni viri ſuſtinebit. Plut. erot.

Vnum amatori remedium eſt amari Fab. declamat. 4

Formam pudor honeſtat. Curt. lib. 6.

ἐγὼ τεθνάναι ἂν ἑλοίμην ἢ ἄλλῳ βροτῶν λέχος ἰδεῖν, ἢ ἄφθορα φῶτα πρώτως, καὶ ... Coint. 1. 734.

Non unquam ſpem ponit amor. Sil. lib. 8.

Quæ, quia non liceat, non facit, illa facit. Ovid. 3. amor. 4.

Amor quod cupit, vel vita, vel pecunia, vel fama redimit. Plut. Erotic.

Auget prohibitio deſiderium illicitis operis. Auguſt. 13. civ. 5.

Quicquid ſervatur, cupimus magis. Ovid. 3. amor. 4.

ὁ ἔρως ἀψάμενος τῆς ψυχῆς παραμένει πολλῷ χρόνῳ. Plutarch.

Heret amor, creſcitque dolore repulſæ.

Quid non amor impius auſit? Alcim.

Polluit ille Deus cognatos, ſolvit amicos. Propert. 2. 35.

Maritum amittit:

Et ſpe creſcit amor. Ovid Heroid. 19.

De connubio Camma appellata ultionem parat:

Omnia facinora cauſſas vel de cupiditate, vel de ſimultatibus trahunt. Fab. declam. 15.

Simula il viſo pace, ma vendetta chiama il cour dentro, e ad altro non attende. Arioſt. 37. 60.

Celuy, qui tend le piege de devant, en Vouland prendre autruy, ſe prend le plus ſouvent. Ronſar. 9. 19.

Aſtu miro perſonata, ad limam conſilii deſiderium petitoris differt. Apul. lib. 8.

Vn bon cœur ne vend point l'amour pour l'avarice Ronſ. 6. 140.

Quella, ch' dal' oro è dal argento
Difende il cor di pudicitia armato,
Tra mille ſpade via più facilmente
Difendera ſe, è in mezo al foco ardente.
Arioſt. 43. 68.

ſectaretur, captaret. Certiſſimè perſuaſum habens fore; ut obſequiorum pertinacia animum tandem Cammæ expugnaret, ut quemadmodum Synatum maritum publicum elegiſſet: ita ipſum, ut amicum ſecretum foveret. Nam pleræq; mulieres iis ſimiles, quibus (morbo) guſtatus corruptus eſt, potiùs vetitis, quàm ſalubribus & utilibus veſcuntur. 239

Etſi autem merito inter Grajas omnes celeberrima erat ob pulchritudinem Camma: longè tamen juſtius inter omnes virtute claras, ut virtute clariſſima ſummo erat in honore: quod inde manifeſtum, quoniam ex quo nupta fuit, nunquam adduci à Synorige potuit, ut ullum acciperet ab eo donum (aut munuſculum,) vel unicum illius verbum audiret, vel ad feneſtram ipſius gratia accederet, vel ſaltem aſpectu ipſum (alióſve) dignaretur. Nam GENERE & virtute claræ matronæ officio ſuo, ſi bonæ tantùm ſint, neutiquam ſatisfaciunt: niſi omnem abs ſe nequitiæ, ſi liceret, admittendæ ſuſpicionem ſegregent.

Verùm enimvero, ut ANIMVS amore captus, quo cupiditates expleat ſuas, nullum ſubterfugit periculum: ita Synorix, cùm neque precibus Cammam, quam deperibat, pellici, neque donis expugnari poſſe videret; ad occidendum Synatum animum adjicit, Cammæ jam viduæ nuptias ſe facilè adeptum confidens. Sic enim cogitabat, quod à peccato Camma ſe contineret, non tam fieri, quod ab eo voluntas abhorreret, quàm quod patrandi illius facultas deeſſet. (Vt rem in pauca conferam, Synorix inceptum nefarium & execrabile peracturus, paullo poſt Synatum ſodalem vetuſtum per dolum ſceleratè interimit.)

Interemto verò marito, Camma continuò tum à Synorige ambitur, tum à propinquis ſollicitatur, ut æquo animo Synorigi matrimonio jungatur, & cædem mariti condonet. Illa verò tanquam heroina, ut conjugii prætextu opportunitatem habeat optata patrandi, propinquorum ſibi conſilium probari, ſeque maritum Synorigem optare reſpondet, ſecurum potiùs illum reddendi ſtudio, quàm ignoſcendi animo iſta præ ſe ferens. Cumque mos eſſet inter Galatas, ſponſum ſponſamque ex eodem diſco cibum capere, & ex eodem poculo bibere: die nuptiali Camma & poculum venenatum & lyram capit, quam manibus pulſans, hujus ſententiæ carmen ad Dianam orditur:

DIVA,

DIVA, tuum numen teſtor, Diana, Dearum
Quæ non eſt animo carior ulla meo:
Vivere me voluiſſe: mei dum fata valerem
Ulciſci ah nimium ſanguinolenta! viri.
Leniit ingrata ſpes hæc mihi tædia vitæ,
Quæ niſi certa foret: dudum ego nulla forem.
240 *Poſtquam obiit, quo mens mea ſe oblectabat in uno:*
Ut cecidit, fuerat qui meus unus amor:
Pro quo dulce mihi caram profundere vitam,
Quo veniente, mihi vivere dulce fuit:
Quo moriente, nihil reliquum, niſi terra, precari,
Ut tegeret cineres una eademque meos.
Poſtquam illum extinctum, me ſolam: pulveris illum,
Me vidi luctus mole gravante premi:
Teſtis es in miſera nil delectabile vita:
Imò odio memet, Diva, fuiſſe mihi.
Quippe videbatur lacrymabile vivere corpus:
Mens erat unanimi contumulata viro.
Quem tumulo ut vidi inferri, Cur parcitis inquam,
Hoc etiam gelida condere corpus humo?
O quoties laqueo vitam finire, vel enſem
Abdere viſceribus magnus adegit amor!
Non vita, ſed quam ſcio me debere marito,
Vindicta dextram nempe repreſſit amor.
Nam cùm poſſe dii dederint, ſi velle recuſem
Ulciſci cari fata cruenta viri:
Illi majori vecordia noſtro dolori,
Quàm percuſſoris vis truculenta foret.
Ergò Diana volens, & tu pater alme Deorum,
Accipias famulæ ſacra hodierna tuæ.
Me ſolam cunctas elegit Achaidas inter
Vir meus, unam animo charam habuitque ſuo.
Obſequiis impendit opes floremque juventæ:
Poſthabuit votis cuncta pericla meis.
Plura quidem meritis: neque enim nego, debeo tantis,
Quàm valeo. Sed ſi quod queo, preſto: ſat eſt.
Ille caret vita me propter: & illius ergo
Ipſe negem dura jura ſubire necis?
241 *Vixit uterque parens: abiit amor: obruta fama eſt:*
Cor jacet in tumulo: poſſidet alter opes:
Quæ mihi ſola ſuper, vitam, cariſſime, honori
Conſecrat devota mente, marite, tuo.

Et percuſſorem punire & ærumnabili vita ſeſe ſubtrahere tacita decernit. Apul.

Amoris cæca conſilia ſæpè veniam merentur. Æn. Sylv. hiſt. Boh. 18.

τὰ μὲν ἄλλα δεῦτερα πᾶσι γυνή, ἀνδρὸς δ' ἁμαρτάνουσ' ἁμαρτάνει βίου. Eurip. Stob. 660.

Σύ μοι ἱερὸν ἦμαρ, καὶ φάος ἠέλιοιο πέλεις, καὶ μείλιχος αἰών. Coint. 3. 561.

L'amour n'eſt rien qu'ardente freneſie,
Qui de fumee empliſt la fantaiſie,
D'erreur, de vent & d'un ſonge importun:
Car le ſonger & l'amour ce n'eſt qu'un.
Ronſard. 2. lib des amours.

Muliebris dolor quò eſt mœſtior imbecillo animo, eò miſerabilia magis quærentibus ſubjicit. Liv. lib. 3.

Perennis fides & in amore conſtantia finiri niſi morte non poteſt. Plin. 9. epiſt. 9.

Mulier tranſiens ad ſecunda vota tria optima negligit: Deum, defuncti memoriam, & filiorum caritatem. IC.

Se la voglia ha in uno oggetto intenſa, che ſol di quello, & mai d'altro non penſa. Arioſt. 37. 65.

Si la odioſa vida dilatamos, es por hazer mayor nueſtra venganza, Araucan. 246. 2.

Sanctum & ſolenne fœminis fuit, priore viro mortuo, ſecundis nuptiis abſtinere. Pauſan. lib. 2.

Minuit vindicta dolorem. Ovid. 1. amor. 7.

Trajicit & fati littora magnus amor. Propert. 1. 19

Soli amori Pluto eſt dicto audiens. Plut. Erot.

Dove meglio può morir, e quando, che 'l ſuo caro marito vendicando? Arioſt. 37. 60.

Hujus ero vivus, mortuus hujus ero. Propert 2. 16.

Nunquam eſſe ſatis potero, præſtem licet omnia, gratus. Ovid. lib. 11. Met.

Ubi honeſtus amor eſt, aliquando præſtat morte jungi, quàm vita diſtrahi. Val. Max. 5. 6.

Pudiendo ſe caſar y no que matarſe, antes que marſe quiſo, que caſarſe. Arauc. n. 307.

ἥδιον ἡμῖν ξυνὸν ἀεὶ μεθέπειν ἢ βίον ἢ θάνατον. Silentiar. Epigr. lib. 7.

Noſtros non rumpit funus amores. Lucan lib. 5.

Κρύβδα δ' ἀνάλκιδι· αὐτὰρ ἀγαυροτέρης λεχέων. Coint. lib. 3.

Non potendo, come haurei voluto, lo t'ho fatto morir, come ho potuto. Arioſt. 72.

At

Digitized by Google

Me vindicantem ſponſam in libertatem, vita citiùs deſeret, quàm fides. Liv. lib. 3.
La muger cruel es lo de veras. A.auc. 2.91.
Verſa ſunt in exequias nuptiæ; Genialis lectus mutatus eſt in funebrem. Sen. 6. controv. 6.
Οἱ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων. Heſiod.

At tibi, qui nomen jam ſperas dulce mariti,
Atq; inhias ſocii gaudia prima tori:
Pro thalamo tumulum Nemeſis paret, & tibi pullam
Pro nivea Synorix, det Libitina togam.
Fumida luctiſicus ferali carmine bubo
Perſonet: at tacitus limina vitet Hymen.

Vendetta ſe ben tarda à venir, compenſa l'indugio con punitione immenſa. Arioſt. 35.105.
Sequar hoſtem lætus ad umbras. Sil. lib. 5.
Laus in amore mori. Propert. lib. 2. cap. 1.
Sunt & fœminis ad ſcelera vires, cùm habent cauſſas virorum. Fab declam. 2.
Ne turpes nuptias celebraret, acerbas exequias duxit. Val. Max. lib. 6. c. 1.
Virus lenitate vultus & blanda diſſimulatione porrigentis protectum viſceribus infudit. Fab declam. 14.
Felix jacet, quicunque quos odit, premit. Sen Herc Oete.

Pro Sponſæ excipiat te ſponda Orcina lacertis,
Et ſis pro feſta Vermibus eſca dape.
Præfica te comitet, non pronuba: Denique vitam
Non genialem, animam ſed furioſus agas.
Ecquis enim ſuperos non incuſabit iniquos,
Aſtrigero Aſtream dejicietque polo?
Ni dulci optata ſpoliatus munere vita,
Quo minimè Synorix tempore vellet, erit?
Chare marite, tibi celeri qui funere mortis,
Quo minimè velles tempore, cauſſa fuit.
Excipe Diva libens animam, qua læta mariti
Amplexum & cœli lucida regna petit.
Quòd ſi grata parum fuerit mihi turba ſilentûm:
Fama inter vivos noſtra ſuperſtes erit.

Promiſſionis fallaciosa mulieris oppreſſus ſuccumbit (Synorix) unoque potiundi ſtudio poſtponens omnia. Apul. lib 8.
Credula res amor eſt. Ovid 6. Metam.
Magnum iter aſcendo: Sed dat mihi gloria vires: non juvat ex facili lecta corona jugo. Propert. lib. 4 cap. 11.
Gratia non debet occumbere cum dilectis. Caſſiod. 8. 1.
Plerique non niſi viventes reverentur. Plin. 6. epiſt. 6.
Fas eſt præteritos ſemper amare viros. Prop 2. 14.

Hac ad Dianam finita oratione, Camma (pulcherrima & præſtantiſſima) poculi venenati partem ipſa bibit, reliquum Synorigi, nihil aliud niſi vinum vel aquam ſe haurire opinanti, porrigit: quo facto, ille quidem meridie, ipſa verò nocte intempeſta expiravit, neque minùs ex animo mortem ipſius Græci univerſi luxerunt, quàm charam ex animo vitam ipſius habuerant.

Ex his igitur, quæ recitavi, exemplis facilè colligere fœminæ Principes & nobiles poſſunt, quàm honeſtum & honorificum ſit, ſi viros uxores ament, utque ab illis amentur, operam dent, idque non ſolùm dum ſuperſtites habent; ſed etiam poſtquam vita defunctos vident. UXORIS enim erga virum ſuperſtitem reverentia ex timore videtur naſci: defuncti vero dilectio & veneratio non aliunde, quàm ex amore proficiſcitur (perfecto.)

Vxorem virum amare voluptas eſt, defunctum religio. Stat. Silvar 5.
Bona durare norunt poſt hominem Caſſ. 2. 1.
Menſa honor, thorumque decus ſunt vincula ſancti conjugii. Vict.
Male quæritur herbis, moribus & forma conciliandus amor. Ovid Heroid. 6.
Imbecilla & faſtidioſa eſt Veneris gratia, amore non aſpirante. Plut. Eiotic.
Images & paroles en Amor ſont ſtiveles, Ronſard. 6. 145.

Non faciant fœminæ Principes & illuſtres, quod plebeiæ 242
nonnullæ audent, ut nimirum philtra quærant, aut veneficia exquiſita excogitent, quibus ad amorem maritos alliciant. Nam præterquam quod ejusmodi ſuperſtitiones ſine lethali conſcientiæ vulnere, magnaque pudoris jactura uſurpari nequeunt, & injuſtum & peſſimi exempli foret, ſi

ideo

ideò tantum, ut maritis curæ eſſent, in odium (indignationemque) ipſas DEI juvaret incurrere. DEI dilectio, cultus & veneratio tantum abeſt, ut ſit cuiquam impedimento, quo minùs in amoribus viro delitiisque ſit uxor honorata: ut potiùs SÆPE numero DEI permiſſu conjuges nonnullę, quamvis debiles, deformes, valetudinariæ, magis à maritis, quàm induſtriæ (divites) & formoſæ (amatæ ſint &) amentur: non quidem propter obſequia mariti præſtita; ſed propter animum cultui divino deditum. NVNQVAM enim fiet, ut quæ Deum iratum (infenſumque) habet uxor, marito utatur commodo.

Quare ſi conſilio conjuges hac in parte meo voluerint uti, philtron illas memorabile (ad conciliandum maritorum amorem) docebo, nempe ut TACITVRNÆ, pacificæ, tolerantes, ſolitariæ & pudicæ ſint. Ex his quinque aromatis condituram poſſunt conficere, qua viſa, nedum guſtata, à maritis amabuntur, ac (tantùm non) adorabuntur. Omnino perſuaſiſſimum ſibi mulieres habeant, PROPTER formæ elegantiam fore ut expetantur, propter virtutis præſtantiam fore ut amentur.

CAPUT VII.

Fœminas Principes & illuſtres oportere maritis obedire, viroq́ turpe ac probroſum eſſe uxoris imperium.

PLVRIMVM & ſudarunt, & temporis impenderunt, imò libros etiam multos ſcripsêre oratores antiqui nonnulli, ut viro dominium in uxorem convenire, uxoremque viro ſervitutem debere demonſtrarent; dumque alteri dignitatem viri amplificant, alteri infirmitatem fœminæ tuentur; eò progreſſi ſunt ineptiarum, ut longo honeſtius ſuperſedere (diſputandis &) ſcribendis illis potuerint. FIERI enim non poteſt, quin errent ſcriptores, ea ſcribere animo deſtinantes, non quæ ratio dictitat, ſed quæ opinioni præconceptæ congruunt.

Qui mulierum partes tutabantur, cùm fœmina corpore & anima, perinde ac vir, conſtaret; cùm ratione æquè ac vir uteretur; cùm vitam mortemque cum viro communem haberet; cùm generationi non minùs atque vir apta nata eſſet: videri ſibi dicebant nullum viro dominium in ipſam (non
243 magis, quàm ipſi in virum) deberi. NEQVE enim æquum eſſe, ut quos natura (ingenuos &) liberos fecit, lex ulla ſervos faciat (& ſubditos.)

Philtra nocent animis, *vimque furoris habent*. Ovid. 2. artis.

Φίλτρον εὐγνώμων τρόπος. Menan. Rhodigin. 28. 28.

Amor abolet delicta, quæ conjugium corrumpunt & diſſipant. Plut erot.

Moroſitas inſuavem reddit modeſtiam, itemque ſordes ſimplicitatem. Plutarch. præcept. conjug.

Divinitùs interdum Venerisque ſagittis deteriore fit, ut forma muliercula ametur. Lucret. lib. 4. extrem.

Caligula ab uxore amatorio potionatus incidit in inſaniam, atque ita una venefica toti Rom. urbi maximas attulit calamitates. Joſeph. 19. anti. 2.

Amatorium ſine medicamento, ſine herba, ſine ullius veneficæ carmine. Sen. ep. 8.

οὐ τὸ κάλλος, ἀλλ' αἱ ἀρεταὶ τέρπουσι τοὺς ξυνευνέτας. Eurip. Androm.

Vbi amor condimentum inierit, cuivis placiturum credo. Plaut. Caſin. Omnib. reb.

Honeſtus amor pendet ex animo, non ex lucro. IC.

Γυνὴ χείρων ἀνδρὸς εἰς τὰ πάντα, καὶ ἡ πονηρία αὐτοῦ ἰσχὺς ἀγαθοποιοῦ γυναικός. Joſeph. contr. Apion. 2.

Longè præſtat in arte, & ſolertius eſt multò genus omne virile. Lucret. lib. 5.

Romuli lege uxor pudica, & marito ſ moriger a erat familia domina æquè ut vir. Dio. lib. 2.

Plato omnibus partibus, quæ propria virorum putantur, fœminas vult conjungendas eſſe. Apul. de Philoſoph.

τὸ χεῖρον ἀναγκαῖον ὑποτάσσεσθαι ὑπὸ τοῦ κρείττονος ὄντος χείρους ἐστὶ. Arrian. 3. 22.

Non poteſt ædificari mendacium ſine demolitione veritatis. Tertull. cont Marcio. 2.

Multos invenimus qui mentiri veline, qui autem falli neminem. Auguſt. 1. doctr. Chriſt. 36.

1. *Fœminæ habent eandem cum viris naturam.*

Libertas eſt naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, niſi quod vi, aut jure prohibetur. IC.

Bodin. lib. 1. c. 3 Alexan. 4. 8. Theben. 7. 11. Ariſt. 1. polit. 5.

Quæ eandem naturam accepêre, cæterorum quoque communitatem habere, æquiſſimum eſt. Dio. lib 52.

Æquitas paribus in cauſſis paria jura deſiderat. Cic. Topic.

Dicebant item argumentum illud tractantes, cùm generis humani augendi gratia dii res omnes condiderint; potiores hîc fœminæ, quàm viri partes eſſe. Virum enim generandi tantùm vi præditum eſſe, idque ſine periculo & citra laborem; fœminam verò cum periculo fœtum eniti & cum labore (moleſtiaque) educare. Itaque extremæ INHUMANITATIS vel potiùs crudelitatis eſſe, fœminas, quarum è viſceribus (cum periculo) orti, quarum uberibus (maxima cum moleſtia curaque) nutriti eſſemus, ſervarum à nobis loco haberi.

Præterea viros dicebant factiones inſtituere, ſeditiones movere, bella gerere, inimicitias exercere, arma ferre, ſanguinem (humanum) effundere, & omnis generis turbas excitare: quorum omnium fœminæ ſunt immunes. Nam neque factiones fovent, nec cædes faciunt, nec vias obſident, nec arma geſtant, nec ſanguinem effundunt: ſed qua feſtinatione ad cædem viros ferri videmus, eadem ad pariendum (educandùmque) fœminæ properant. Quod cùm ita ſit; parêre viros, à quibus minuitur civitas, æquius eſt, quàm fœminas, quibus incrementa civitatis debentur. NULLA enim neque divina, neq; humana lex virum ſtultum liberum, mulierem prudentem ſervam (ſubjectamque) eſſe jubet.

Hanc opinionem amplexi, & hac ratione nixi Achæi in more habebant, ut viri parerent, & fœminæ imperarent, idq; hoc pacto, quemadmodum Plutarchus de conſolatione dicit, fiebat, ut maritus domum verreret (ac purgaret) lectum ſterneret, veſtem lavaret, menſam inſtrueret, cibum appareret, aquam præberet: Contra vero uxor rem familiarem adminiſtraret, negotia expediret, pecunias tractaret, & ad iram commota non ſolùm verba illi contumelioſa: ſed (nonnunquam caſtigandi gratia) manus etiam violentas afferret. Unde vetus proverbium, à multis lectum, à paucis intellectum manavit, videlicet, Vita Achaica. Si quis enim vir uxoris arbitrio (nutuque) ſe regi Romæ pateretur; per contumeliam à vicinis audiebat; Vita ACHAICA, quod perinde erat, ac ſi dicerent: In malam rem abi! quoniam Achaico more vivis, ubi viri tam nauci ſunt, ut (ab uxoribus ſe regi ſeu benè ſeu malè patiantur, &) ſuo quælibet uxor marito imperet.

Plinius Epiſtola quadam graviſſimè Fabatum amicum objurgat, quod uxorem habeat, quæ in omnibus ipſi, & per omnia

Par in parem non habet imperium. IC.

2. *In generatione plurimùm conferunt.*

Τρὶς ἂν παρ' ἀσπίδα στῆναι θέλοιμ' ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ. Eurip. Med.

Ter ſub armis malim vitam cernere, quàm ſemel modo parere. Varr. 5. lin. Lat.

Inhumana nativitate maternum eſt pariendi diſpendium, & infantium naſcendi periculum. Fulgent. Mythol. 3.

3. *A factionibus aliena ſunt.*

Mulier minùs audet, quàm maſculus IC.

γυνὴ μὲν φόβου πλέα, κακή δ' ἐς ἀλκὴν καὶ σίδηρον εἰσορᾶν. Eurip. Med.

Mulieres multæ multis viris ad multa præſtantiores. Plat. 5. de rep.

Galen. 8. de ret. Plat. 3.

Χρήματα περίζωσαι σὺ ποριστὴν γυνή, ἄρχουσα τ' οὐκ ἂν ἐξαπατηθείη ποτέ. Ariſtophan. ἐκκλησ.

Quid mali habet res, ſi cordata mulier mariti juvenis gubernat vitam. Plut. Erotic.

Apud Seras viri domi deſident, unguentis delibuti, uxoribus parati: mulieres in agro omnia opera perficiunt. Epiphan. hæreſ. 80.

Exempla imperii muliebris apud Achæos. Alex. 4. 8.

Diodor. lib. 2. de Scythis.

Τὶν ἐπέρμεσι γυναῖκες. Theocr. Idyll. λε.

Lycii mulieres magis quàm viros honoribus afficiunt. Stob. 471.

Pacta quæ turpem cauſam continent, non ſunt ſervanda IC.

γυνὴ δ' ἡγεμὼν αὐτὴ κακὸν ἐστι μέγα. Philem. Stob. 659.

Fœmina dominatur: in tantum non modò à libertate, ſed etiam à ſervitute degenerant. Tac. mor. Ger.

Lycii iam olim mulierum imperio parent. Heraclid. de politiis.

ὑπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι ὕβρις ἀνδρὶ ἐσχάτη. Democr. Stob. 661

Diodor. lib. 1. de Ægyptiis.

αἰδὼς ἱμερόεις ἀπρεπὴς ἐν αἰεὶ ἀλκιδάς ἐστι γυναῖκας, πειθόμενοι γὰρ μᾶλλον, ἢ ἀπειλούμενοι καλλίστοι εἰσίν. Coint. 9. 281.

Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. Iliad. 8.

οὐ μικρὸν ἦθος ἐν γυναικὸς ὕστερον. Sophocl.

omnia imperet, & quòd præter ipſius nutum ac præſcriptum nihil omnino faciat: cujus rei indignitatem fœditatemque ut tanto magis amplificet, & ab oculos ponat, ſub finem epiſtolæ dicit: Valde me pœnitet, quòd tu ſolus Romæ polles vita Achaiæ.

Julius Capitolinus dicit Antonium Caracallam, cùm
244 virginem Perſicam formæ eximiæ deperiret, neque potiri illa poſſet; promiſiſſe lege Achaica ſe uxorem illam ducturum. Verùm majorem illa in reſpondendo, quàm ipſe (petendo &c) promittendo, pręſe tulit prudētiam. Se enim nubere nec poſſe, nec velle, utpote quæ Veſtæ templo (devota &) dicata eſſet: & deorum malle famulam quàm hominum dominam eſſe dixit.

Huic planè contrarium morem Parthi & Thraces habuerunt, apud quos adeo viles erant uxores, ut eas non aliter, quàm ſervas mariti tractarent ac haberent, tam immoderata hac in parte utentes licentia, vel ut verius dicam, levitate, ut uxorem vel duodenos enixam liberos, retentis (domi) liberis, in foro venundarent, nonnunquam etiam (matris ſuæ venditionem vel permutationem approbantibus liberis) cum alia juniore permutarent, cujus conſuetudine maritus quaſi repubeſceret. Fœminas enim barbari iſti jam anus & effœtas vel vivas ſepeliendas, vel mancipiorum inſtar laboribus onerandas dicebant.

Dionyſius Halicarnaſſæus legem fuiſſe Lydis ac Numidis refert, ut domi fœminæ, viri foris imperarent. Ego verò, qua ſum ingenii tenuitate; quomodo lex ea (valere ac) ſervari potuerit, non video. Neque enim vel uxorem foras extra domum prodire, ut imperari ipſi (à marito) poſſit, vel maritum domum alienam imperandi (uxori) gratia ingredi conſentaneum ratione eſt.

Lycurgus Lacedæmoniorum legiſlator à maritis res foris extra domum curari; ab uxoribus verò diſpenſari & diſponi (cuſtodirique) juſſit: qua ratione vir ſapientiſſimus laborem quidem inter virum fœminamque diſpertivit; imperium verò marito illibatum reliquit. Nam ſi verum fateri volumus, MONSTRI ſimile eſt plus domi uxorem, quàm maritum imperare.

In ſacroſancta Chriſtianorum religione, neque divina, neque humana lex ulla obſtat, quò minus mulieri vir in omnibus præferatur. Quod autem contrarium tum Philoſophi

ἡ φύσις παραγγέλλεται γυναικοκρατούμενον. Plut erotic.

In familia recte instituta viri vel imperiū vel conſilium eluceat. Idem, præcept. conjug.

Spartianus in Caracalla hujus rei non meminit.

Ἐπαινοῦμεν τὰς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθὰς, οὐ τὰς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐξειργασμένας. Baſil. Stob. 287.

De Artabani Parthi filia dolo petita, videatur Herodian. lib. 4.

Ταῖς γυναιξὶ χρὴ τὴν πόλιν παραδοῦναι. καὶ γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις ταύταις ἐπιτρόποις καὶ ταμίαισι χρώμεθα. Ariſtoph ἐκκλησ.

Fœminæ imperium adfectantes plura contra decorum agunt, quam ipſi viri, qui imperium hoc ſuſtinent. Plut. præcept. conjug.

Galli in uxores & liberos æquè ac in ſervos vitæ jus ac necis habent. Cæſar. lib 6.

Non eſt ſpectandum, quid Romæ factum ſit, ſed quid fieri debeat. IC.

Heraclides de politijs.

Plat. 7. de ll. Alex. 2. 14.

ταῖς γυναιξὶ δεῖ τῇ πόλει ξυμβουλεύειν τὰς σὺ φρονούσας. Ariſtoph. ἐκκλησ.

Apud barbaros fœmina & ſervus eodem gradu habentur. Ariſt. 1. Pol. 2.

Plus roboris maribus attributum eſt, quo facilius ad patientiam jugi maritalis fœminæ cogerentur Lactant. opific. 12.

Ne te hagas mandador, donde non fueres ſeñor. Adag.

Τὰς μὲν κόρας ἄνδρας σώζειν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζει τοὺς ἔχοντας. Carila. Rhodigin 13. 6.

Mulieri conjugatæ non licet dicere; facio quod volo de meo: cùm & ipſa non ſit ſua, ſed capitis ſui. Auguſt ep 109.

Ἀνδρὸς μὲν κτᾶσθαι, γυναικὸς δὲ φυλάττειν ἔργον ἐστίν. Ariſt. 3. polit. 4.

Xeno. mem. 5. & de rep. Laceda.

Triſte quelle caſe, oue cantan le galline, & gallo tace. Adag.

Natura eſt, potioribus deteriora ſubmittere. Sen. ep. 90.

Digitized by Google

ſophi nonnulli aſſerere, tum gentes quædam inſtituere voluerunt: id verò mihi quidem neque probandum, neque recipiendum videtur. NIHIL enim abſurdius, aut vanius eſſe poteſt, quàm imperium mulieribus à natura negatum, lege aliqua humana ad illas deferre velle. FOEMINAS natura imbecilles, (fragiles,) meticuloſas, ſolitarias, incircumſpectas, delicatas, teneras, & ut (præ viris domi) imperent, non ſatis ſapientes (idoneasque) eſſe experientia teſtatur. Cùm ergo (dominatûs, regiminis) GUBERNATIONIS & imperii negotia non tantùm ſcientiam experientiamque, ſed fortitudinem etiam (animumque) ad aggrediendum res arduas, prudentiam ad cognoſcendum, robur 245
ad exequendum, ſollicitudinem ad continuandum, tolerantiam ad perferendum, adminicula ad ſuſtentandum varia, & ante omnia ſingularem animi præſentiam (fiduciamque) ad perficiendum eadem exigant: Quare principatu virum, in quo omnia illa concurrunt, orbare, eumque ad fœminas, quas his omnibus deſtitutas videmus, transferre volunt?

Cæterum quæ diximus hactenùs, eò ſpectant omnia, ut rogando, conſulendo, monendo & perſuadendo adducamus fœminas Principes & illuſtres, ut maritis, ſi modo felici frui conjugio cupiunt, obtemperent. Nam ut verè ac liberè quod ſentio, dicam: QVACVNQVE in domo uxor magis, quàm vir imperat, illam quidem (androgynen &) fœminam maſculam; hunc vero (gynandrum &) virum muliebrem appellabimus. Vehementer errant fœminæ, ſi maritis imperent, majori id ſibi honori (ac dignitati) futurum ſperantes: quod tantum abeſt, ut aſſequantur, ut quicunque id vident, conjugem quidem vanam, virum vero inertem, (ſtolidum fatuumq;) exiſtiment.

Non me fugit eſſe viros nonnullos adeo in ſumptibus profuſos, adeoque in moribus diſſolutos, ut non ſolùm minimè † bonum foret, illorum mandatis uxores obedire; ſed illos etiam ab his coërceri ſalutare eſſet. Sed utut ſit, tum SATIUS, tum tolerabilius eſt fortunas omnes perire, quàm † plaga mentis irremediabili exulcerari. Si filiis uxor orbetur, alii poſſunt naſci; ſi patrimonium amittat, alia poteſt obvenire hæreditas: ſi ſervi aufugiant, alii poſſunt parari; triſtitiâ ſi obruatur, Deus conſolari: morbis ſi affligatur, Deus mederi poteſt: at cum marito ſi diſcordet, quid agendum ſit, neſcio.

Lege naturæ ſuperiores inferioribus imperant. Dion. lib. 1.

I. donneſchi diſfetti diſcorſ. 2.

Quid pejus domo, ubi fœmina habet imperium ſuper virum? Aug. Johan. tract. 2.

οἰκίας δ' ἐν ᾗ πάντα πρωτεύει γυνὴ οὐκ ἔστιν ἥτις πώποτ' ἐκ ἀπώλετο. Eurip. Androm. Stob 657.

Mulier inferior eſt viro per omnia. Obediet ergò non ad injuriam, ſed ut ſub regimine conſtituta. Deus enim viro poteſtatem dedit. Joſeph cont. Apion. 2.

Major dignitas eſt in ſexu virili. IC.

Χεῖρόν ἐστι ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' αἱρετώτερον, καὶ μετέχειν ἐστὶ τοῦ μᾶλλον. Ariſt. magnor. moral 1.34.

αἰεὶ δεδμήσθων, ὅτε πόσις αὐτὰς ἀγάγῃ. Oppian. Halicut. 4.

Recta domus, ubi vir imperat, fœmina obtemperat. Aug. Joh. tract. 2.

Si amet uxor maritum, quia dives eſt, non eſt caſta: non enim maritum amat, ſed aurum mariti Aug. ſerm. 49.

Θηλυτέρη δ' ἴσασιν δ' ὁμοσπόρους ἡγεμονεύει. Opp. κυν. γ. 193.

Nulla conſtare ſibi ſocietas poteſt, ubi deſit obedientia. Pontan. 4. de obed. præfat.

Illud, quod medium eſt atque inter utrunque, probamus. Martial. 1. 25.

Si ſummittant ſe viris, celebrantur: Si imperare iis volunt: turpiores ſe, quàm qui parent viri, præbent. Plut. præcept. conjug.

Mulieres non abſtinentes ſtudiis virilibus viraginum ſubibunt infamiam: at viri androgynorum, ſi muliebria tractent exercitia. Philo de ſacrif. Abel & Cain.

Quæ verè maritum amat, etiam pauperem plus amat, quia cum miſericordia amat Auguſt. ſerm. 49.

οὐκ εὐκλεεῖς αἱ πολλαχοῦ γυναιξὶν, οὐδ' οὐδὲν τ' ἀδικηθεῖσα πόσιν, Eurip. Medea.

† *aquum.*

Γάμου ἄριστα ξυμφοριῶν, ἀμφοτέρων: σωφρονούντων ἀεί. Socrat. Stob. 661.

Herodot. lib. 3.

† *diſſenſione rixaque. G.*

Stultenos, multò magis uxorios debet tolerare & emendare errores. Ambroſ. Luc. 16.

In queſta caſa è poco pace, ove gallina canta, è gallo tace. Adag.

Γυνὴ γὰρ ἐκ φύσεως καὶ συντυχία. Proverb.

Ζεῦ πάτερ ἔσοιο ἔφυ ζήλοιο παλάχειον ὕπε. Opp. κυν. 3. 237.

neſcio. Nam Uxor maritum deſerens, anſam dat, ut vulgi fabula fiat.

Cùm FOEMINÆ natura ad zelotypiam pronæ, atque idcirco neceſſario ſuſpicaces ſint; ſi nihil hac in parte peccari à maritis volunt, ne illos offendant (& irritent,) caveant. CUJUS enim animum uxor ſibi devinxit, is corpus ſuum alteri non tradet. PUDORE enim repreſſus ab eo temperabit, à quo ſua vix illum revocaret conſcientia. Sæpè viri extra penates ſuos commoti, perturbati, exacerbati, irati & offenſi domum redeunt: quod ſi uſu veniat, etiam atque etiam cavendum uxoribus, ne quo illis verbo adverſentur: alioquin enim vix poterit fieri, quin aut lingua vapulent, aut manibus (fuſtibusque) pulſentur.

Enimvero tum turpe, tum prorſus inutile eſt, fœminas Principes & illuſtres cum maritis altercari. Ac mihi quidem videtur, NULLA de re uxorem cum marito oportere concertare. Facilè enim poteſt evenire, imo QUOTIDIE evenit, ut altercatio ludicra in rixam erumpat ſeriam. Vxorem
246 prudentia & virtute præſtantem cogitare ſecum decet, maritum jurgandi cauſſam aut juſtam, aut fortaſſe nullam habere: Si juſtam, ferendum dixerim: ſin nullam, diſſimulandum. Alioquin enim facilè poſſet fieri, ut ita contentionis æſtu ipſa abriperetur (verbisque virum oneraret contumelioſis,) ut vir, qui rixæ (querimoniæque) autor fuiſſet, culpa tandem liberaretur: ipſa vero, quæ extra culpam initio fuiſſet, culpam tandem omnem ſuſtineret.

NIHIL eſt, quo magis prudentiam declaret uxor, quàm maritum tolerando imprudentem: nihil quo magis æquanimitatem oſtendat, quàm diſſimulando mariti ſtultitiam; nihil quo magis honeſtatem teſtetur, quàm maritum perferendo diſſolutum: nihil quo magis ſuam demonſtret ſolertiam, quàm mariti muſſitando ſocordiam: ut ſcilicet SI VIRUM parum habere, parum ſcire, parum valere † audierit, eum quantivis pretii & frugi eſſe, ac ſatis ſapere, fidem omnibus faciat. Ita enim QVOCVNQVE honore ipſa virum impertiverit, eodem ab omnibus ipſa (viciſſim) afficietur.

Omnino PESSIME in ſe conſulere uxores cenſeo, quæ convitiis viros proſcindunt. Neque enim convitiari illis poſſunt, quin ſeipſas † conſaucient, dum videlicet, quæ maritum temulentum vocat, vinoſi uxor audit; quæ fatuum nomi-

Vult ſibi quisque credi, & habita fides ipſam plerunque obligat fidem. Liv. lib. 22

ὅν τι κακώτερον ἄλλο χέλειο γίγνεται, ὅς τι βεβῶν κακὸν ἐπὶ δίεν ἀέξει. Coint. 5. 573.

Modeſtia faciliùs, quàm pertinacia, quodvis impetrabis. Liv. 31.

Parcere ſolet ira cedenti. Fa. decl. 17.

Linguæ procacitas innocentibus etiam hominibus noxam ſæpè invexit. Nazi. ad Olymp.

Cordatæ fœminæ ſtomachantibus viris conticeſcunt. Plut. præ. conjug.

La riſpoſta delle ſaggie donne è ſilentio. Guaz lib. 3.

Es iſt kein Kleid das einer Frawē beſſer anſtehet/dann ſchweigen. Adag.

Sciſſura domeſtica turbat rem populi, titubatque foris, quod diſſidet intus. Prudent Pſychom.

Facilius eſt ſe à certamine abſtinere, quàm abducere. Sen 3. ira. 8.

Etiam ex jocis ſeria facit violentia loquendi. Macrob. Satur. 7. 16.

Conjugum diſſenſio totius domus eſt perturbatio. Auguſt.

Rex ſi nocentem punit, cede juſtitiæ & innocentem, cede fortunæ. Sen. 2. ira. 30.

κακοδαίμων ἀνὴρ καὶ δυστυχὴς ὅστις τοιούτοις θηρίοις συνοικεῖ. Ariſtoph. ἐκκλησ.

Turpe conjuges coram aliis rixari. Plut. præcept. conjug.

Caſtigare iraſcentem, & ultrò obviam ire ei, incitare eſt. Sen. 3. ira 40.

Nulla nec quietæ nec felices ſatis nuptiæ eſſe poſſunt, niſi vir ſurdus ſit, uxor verò cæca Pontan. 1. de obedient 6.

Vxor conans convitiis maritum à luxu revocare, magis irritat. Plutarch. præcep. conjug

ὑπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι, ὕβρις ἀνδρὶ ἐσχάτη. Democrit. Stob. 661.

† *intellexerit.*

Mulieres coruſcant radiis maritorum. I. C.

Tanto uxor honoratior, quanto amplius virum honorat. Hieron. Sirac. 26. verſ 26.

Ne voce pericula quærat. Ovid. Metam. 2.

Πρὸ πάντων τὴν γλῶτταν, ἐπιτήδευε ἀκριβῶς ἀγωνιστεύειν τὴν χεῖρα. Syneſ. epiſt. 67.

Plus animi debet ineſſe viro. Ovid. 3. amor. 3.

Concitatos animos flecti quàm frangi, cùm tutius, tum facilius eſt. Liv. lib. 8.

nomi-

Κυφοτάτη πράγματος λόγῳ βασι-λείαν τὴν πρεσβείαν ἐξίασι. Syneſ. Epiſt.67.

† *in uxore dedecus hæreat infamia.* G.

Non eſt ludus, ex quo crimen oritur. I.C.

Scutis vobis magis, quam gladio opus eſt. Liv. lib.3.

A dilectione, qua uxor diligitur, & ipſa fit amabilis, ac dum ipſa marito inſervit, redditur ei manſuetus. Theophyl. Coloſ.3.

χαλεπὸν ἄνδρας δυσκρίτως τεθηκτοῦν. Ariſtoph. ἐκκλησ.

Vxor vade foras, aut moribus utere noſtris. Mart. l.11.103.

Cui dulces palabras vengadas eſtan muchas injurias vengadas. Celeſt.

Mulieres coruſcant radiis maritorum. IC.

Patienda meliorum imperia. Tacit. annal.15.

Δεῖ ἰκανοὺς τὸ καθ᾽ αὑτοὺς ἔργον τοῦ ποιεῖν. Ariſt. 3 Pol.4.

Noli, cum habeas id quod malueris, deſiderare id quod minoris putatis. Cic. pro Cn. Planc.

Dubitari non poteſt, naturali ordine viros potius fœminis, quàm viris fœminas principari. Auguſt. de nuptiis ad Valerium. cap.9.

Σώφρων γυναικὸς ἀρετὴ τὸν συνόντα μὴ ἀδικεῖν ἄνδρα. Epichar. Stob.661.

Si præſtantior pars in deterioris imperio ſit, ſumma injuſtitia eſt. Naz. orat. 21.

Cum fœmina dominatur in virum, perverſa & miſera domus eſt. Auguſt.

Licet conſuetudo ſit magnæ autoritatis, nunquam tamen præjudicat veritati aut legi. IC.

Periniquum, ſi ut virum eximat contumeliis uxor, ipſa ſibi probrum conciliet ineluibile. Phil. ſpec.ll.

τί διαφέρει, γυναῖκας ἄρχειν, ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι; Ariſt.

Sexus uterque potens, ſed prævalet imperio mas: Auſon. Idyl.12.

Anni 46 finis militia, Liv.43.

Lipſius 1. milit. Rom. dial.2.

Lex à quinquageſimo anno militem non cogit. Sen.

Cavendum, ne uxoris imperio vir agatur: Nam illum famoſum deſpectumque paullo momento præcipitem ageret. Alex.48.

nominat, fatui conjux appellatur, & quod omnium graviſſimum, poterit quandoque fieri, ut viro ad frugem ſe meliorem recipiente, † uxor vita privetur. FOEMINA enim dicti inurbanioris præmium colaphum aufert: ſin verbis exiſtimationem viri violet, capite nonnunquam luit.

Quòd ſi fortè maritus injuſtum uxori quippiam imperet: obediendum illi, non contradicendum cenſeam, & poſtquam iræ relanguiſſet impetus, biliſque æſtus refrixiſſet, tum illi exponi & oſtendi poſſe, & ipſius de jubendo temeritatem, & uxoris in obtemperando prudentiam. Alioquin enim SI SINGVLIS viri verbis uxor reſponſitet, ne diem quidem (pacifici &) concordes agent: Equidem pro eo, quod vel legi, vel audivi, vel etiam vidi, AVTOR fuerim uxoribus, ne imperare maritis conentur; maritos vero monuerim, ne ſibi imperari ab uxoribus ſinant. Contra enim facere quid aliud eſt, quàm pedibus cibum capere, & manibus ingredi?

Nec vero inſtituti mei eſt, hîc loqui contra fœminas Principes & illuſtres, quæ oppida & caſtella in patrimonio ſuo (plura) poſſident. Illis enim à beneficiariis (ſubditiſque) jure debita non adimo ſervitia: ſed eis, ut obedientiam præſtent matrimonii ratione maritis debitam, perſuadere cupio. FOEMINAS humiles & plebejas cum maritis nonnun- 247
quam diſcordare mirum non eſt. Fortunas enim quas perdant, tenues, & honorem, quem in diſcrimen committant, exiguum habent. At fœminæ Principes ac illuſtres, quæ multis imperare audent, cur uni ut pareant, dimittere ſe abnuant? Nam, quod citra cujuſquam injuriam dictum velim, ABVNDE ſtultitiæ, parum intelligentiæ ineſt fœminæ, quæ gubernandi regni peritiam ſibi vendicat, & æquo animo maritum ferendi ſcientia caret (ac patientia.)

Seneca in tragœdia quadam refert, belli Mithridatici tempore Conſules Romanos miſiſſe, qui equitibus veteranis denunciarent, ut omnes in militiam cum Sylla Conſule proficiſcerentur; Cujus edicti nuncius cùm in domum quandam, abſente viro, ad uxorem allatus eſſet, reſpondiſſe illam, virum ſuum in militiam ire nec debere, nec poſſe; & ut maximè vellet, ſe id neutiquam permiſſuram. Eſſe enim illum emeritum ac veteranum, & per ætatem à militia immunem. Hoc reſponſo tum nuntios obſtupefactos, tum Senatum univerſum vehementer offenſum juſſiſſe, ut in exilium vir iret,

Digitized by Google

iret,uxor in cuſtodiam † Mamertinam duceretur,non ob detrectatam militiam:ſed quod viro uxor imperaret, isque imperati ſibi ab uxore pateretur ; ſimul etiam ut deinceps nulla ſibi laudi ducere uxor auderet,quod in ordinem maritum redigeret:neve vir ullus id tentandi anſam uxori daret.

Caput IIX.

Diligenter cavendum fœminis , maximè Principibus & illuſtribus , ne frequenter in publicum exeuntes in reprehenſionem incurrant , néve ob nimiam ſalutatorum frequentiam in ſermonem hominum veniant.

INter præcepta , quæ dari fœminis Principibus & illuſtribus vel poſſunt vel debent,non poſtremum eſt , ut DOMI ſe quietæ contineant,neque per domos(errabundæ) vagentur alienas.Id enim,SI fœminæ illæ probæ ſint, ad augendam exiſtimationem,ſin malæ,ad vitandas † peccandi occaſiones utiliſſimum eſt. SIVE enim præſens, ſive abſens ſit maritus; & n ceſſarium & honeſtum eſt,uxorem (maximam temporis partem)domi manere. Ita enim ET RES familiaris optimè adminiſtrabitur , & mariti animus multis vacabit ſuſpicionibus. Cùm mariti ſit augere opes (& divitias,) uxoris
248 eaſdem(conſervare &)cuſtodire , quotieſcunq; domo prodit uxor, futurum cogitet,ut (filiæ vel) famulæ forâs ſe proruant:filii(ludant ac)laſciviant;famuli(miniſtrique) hinc inde errent ; vicinis ſermonum anſa detur , & quod graviſſimum,manus alii fortunis (domeſticis) afferant, ignem alii famæ(uxoris) injiciant.

O felicem,qui talem tamque probam Dei beneficio ſortitus eſt uxorem,ut ſua ſponte domi ſe continere gaudeat! Is ſcilicet TUM plurimas ſubterfugit moleſtias, tum multas † acervat pecunias. Nam NEQUE veſtium illa ſumtu rem familiarem minuit, neque ſiniſtris hominum judiciis cauſſam præbet.Pleraque (incommoda domeſtica,pleraque) inter virum & uxorem jurgia inde oriuntur, quòd ille pecunias ad victum (cultumque corporis) liberorumque educationem conferri:hæc contra in ornamenta ac veſtimenta ſua expendi (& profundi) omnia cuperet. ADEO quippe hac in parte curioſæ & cultus ſtudioſæ ſunt fœminæ , ut parandæ

† *Sub monte Tarpeio. Fabric. in Roma.*

Vxores à viris, non viri defenduntur ab uxoribus.l.2.ff.de ſpon.

Γυναικὸς ὢν δούλευμα, μὴ κώτιλλέ με. Sophocl.Antig.

εἰ χρή τις κακῆς γυναικὸς ἄνδρα γίγνεσθαι κακόν Eur Oreſt.

Subdivalis vita , quæ rebus in bello & pace gerendis peragitur , viris convenit, fœminis cura rei familiaris & domus cuſtodia. Philo de ſpecial. ll.

Παρὰ Συρακουσίοις νόμος ἦν τὴν ἐλευθέραν μὴ ἐκπορεύεσθαι ἡλίου δεδυκότος· ἐκπάλιν δὲ καὶ ἡμέρας μὴ ἐξεῖναι ἄνευ τῶν γυναικονόμων, ἀκολουθούσης αὐτῇ μιᾶς θεραπαινίδος. Athen.lib.12.

Pudica mulier, viro abſente , domi ſe continere debet Plut.præcep conjug.

Abſit , ut aliquid mulier extra familiæ curam ſatagat. Philo de ſpecial. ll.

Ægyptiæ calceis non utebantur, ut domi manerent. Plut Rhodig.10.3.

† *ſiniſtra opinionis. G.*

Γυναικὶ σιγή τε, καὶ τὸ σωφρονεῖν κάλλιστον, εἴσω θ' ἥσυχον μένειν δόμων. Eurip. Heracl.

Manda y deſcuyda,non ſe hara coſa ninguna Adag

ἵζη ὑπὸ πολλῆς ἐπιμελείας , ὅπως ὡς ἐλάχιστα ὄψοιτο, ἀκούσοιτο, ἔροιτο. Xenoph. Oeconom.

Ein Weib und ein Eſſig Krug gehören hinter den Ofen. Adag.

Longa Dominorum diſtantia ſervi corrumpuntur Columel.1 cap.1.

Quando la patrona folleggia , la fante danneggia. Guaz lib.2.

οὐδέν, Κύρν' ἀγαθῆς γλυκερώτερόν ἐστι γυναικός Theogn.

Non eſt in iis,quæ ad uſum parantur,nimium aliquid,aut modicum,niſi ex fortunæ poſſidentis. Tacit. Annal. 2.

† *comparcit.*

Non poteſt quæſtus conſiſtere , ſi eum ſumtus ſuperat Plaut. Pœnul.Negotii ſibi.

Studioſum amansque ornatus genus fœmineum eſt Hieron.de educat. Pacatulæ.

οὐ τῷ ἀγάλματι τὰ πολλὰ κέκτηται, ὅτι τὰ ἱκανά, ἀλλὰ πρὸς τοὺς χρήστας. Xen. Hieron.

Veſtium vocabula auctiones ſubigunt, ut faciant viri. Plaut Epidi.Sc'cacere.

Digitized by Google

modò ad feſtivitatem aliquam veſtis novæ gratia, ventre fraudato, nummos comparcere non recuſent. NATVRA quidem fœminæ attentiores ad rem ſunt, & à profuſione alieniores, præterquam ad cultum corporis quod attinet. Cùm enim viginti quatuor nox & dies horis conſtent; novam ſingulis horis veſtem induere optarent.

Non eſt inſtituti mei de veſtibus dicere: ſed tantùm docere, ſi domi intra ſuos parietes matronæ continere ſe velint, ſumtus ipſas vitaturas ſupervacuos. FOEMINA enim vicinam elegantiùs ſe veſtitam videns leænæ inſtar contra virum inſurgit. Sæpè fit, quod utinam nunquam evenire videremus, ut ſi quod inſolitum paretur ſpectaculum, aut feſtiva inſtet celebritas, non ante maritum uxor (benignè reſpiciat aut) fatigare deſinat, quàm veſtem illi novam ad eum diem extorqueat. Cùm autem non habeat miſer, unde præſenti eam pecunia emat, mutuò ſumere cogitur. Elapſa verò ſpectaculorum vanitate, ubi ſolutionis dies adeſt, ſummâ, ablatis pignoribus, afficitur ignominia; atque ita annum integrum unius diei ſumtus & riſus farciendus eſt & deplorandus.

Dotata mactant & malo & damno viros. Plaut. Aul. Narr. amic.

Prodiga non ſentit pereuntem fœmina cenſum Juvenal. Sat. 6.

Saltus & inſulas tenera cervix circumfert. Tertull de hab. muli.

Cultus muliebris & luxurioſus non corpus ornat: ſed mentem detegit. Fab. lib. 8.

Nihil tam pronum ad ſimultates, quàm æmulatio, in fœminis præſert.m. Plin. paneg.

Oy commadres, mannans putas. Adag.

Nihil moror, quæ in ſervitutem ſumtibus redigunt viros. Plaut. Aulular. Velim te.

Virgo, quæ ornatum corporis veſte adfectat, animam ſuam virtutum ſplendore deſpoliat. Fulgent. epiſt 1.

Vera ornamenta matronarum, pudicitia, non veſtes. Juſt. lib. 20.

Vt ſpectet ludos, conducit Ogulnia veſtem. Juvenal. Sat. 6.

Peſſimus pudor eſt vel parcimoniæ vel paupertatis. Liv. lib. 32.

Veſtite vos ſerico probitatis, byſſino ſanctitatis, purpura pudicitiæ. Tert. de habitu mulieb.

Mulier primùm induat temperantiam: deinde quæ ſuppetunt Ælian. lib. 7.

Quod alii liceat, tibi non licere, aliquid naturalis aut pudoris aut indignationis habet. Livius lib. 32.

Rariſſimæ inter fœminas æmulationes ex forma, nobilitate, potentia, nuptiarum inæqualitate; minimè verò omnium ex virtutis præſtantia; ſed pleræque omnes ex veſtitus, quo alia aliam anteit, ſplendore naſcuntur. Nam AD veſtitum quod attinet, nulla eſt fœmina, quæ vel inferiorem ſibi exæquari, vel ab æquali ſe ſuperari æqua mente patiatur.

Lycurgus quidem, gravi conſtituta pœna, fœminas Spartanas foràs prodire vetuit, niſi inſignibus per annum feſtivitatibus. FOEMINAS enim aut in fanis deos venerari, aut domi liberos educare oportere dicebat. Nam FOEMINAS 149
per campos deambulatum ire, aut per plateas ſpatiari neque ipſis decorum, neque rei familiari utile eſt. Ego vero fœminas Principes & illuſtres magis etiam, quàm humiles & plebeias, aut domi ſuæ morentur & maneant, devinciri affirmarim; cujus obligationis ratio eſt, quod & majorem ita comparant autoritatem, & neceſſitate minus coguntur. Neque vero temerè ad autoritatem confirmandam id facere dixi. NULLA enim virtus majorem fœminæ exiſtimationem in civitate parit, quàm ſi domi ipſam ſeſe continere videant univerſi.

Lycurgi lex.

Dum ornati cultiùs, dum liberiùs evagari virgines volunt, virgines eſſe deſinunt. Cyprian de habitu virgin.

Domus tibi inſtar urbis ac nemorum ſit, Nazian. ad Olymp.

Fœminæ Principibus ſervanda.

1. Ad augendam dignitatem:

Aſſiduè in oculis hominum eſſe minus verendos magnos homines ipſa ſatietate facit. Liv. lib. 35.

Dignitatis contemtio ex converſatione æquali naſcitur. IC.

Quicquid in excelſo faſtigio poſitum eſt, humili & trita conſuetudine, quo ſit venerabilius, vacuum eſſe convenit. Val. Max. 1.

Deinde ideò quoque matronis generoſis (& opulentis) domi manendum affirmo, quia minus, quàm aliæ, neceſſitate conſtringuntur. Fœmina quippe egena & plebeia ſi prodit, quærendi victus gratia prodit: at matrona dives & nobilis ſi egreditur, tantùm animi & voluptatis gratia egreditur. Non mirentur fœminæ Principes, non mirentur matronæ nobiles ſibi hinc inde liberiùs vagantibus, oculisque venaturam facientibus, mox malevolos & vicinos animis infeſtis obtrectare, & linguis venenatis maculam aſpergere. OPERA enim fœminarum laſciva, judicia pariunt inter cives temeraria. Quod uxores mariti ſuas amant, oblectant, in delitiis habent, earumque fidei plurimum credunt; laudo atque approbo. At quod refragari uxoribus per alienas oberrantibus domos mariti vel non audent, vel non volunt; id verò vitupero ac damno. Nam utut per ſe bonæ fortaſſis ſint, tamen ut vanæ habeantur, anſam præbent.

2. *Quia minus neceſſe habent prodire.*

Conjuges domi abditas tueri decet rectum pudorem. Macrob. 7. Satur. 1.

Außgangen war nie ſo gut / Innen bleiben war beſſer. Adag.

Plurimum proficit ad tuitionem caſtitatis cuſtodia oculorum Bernh.

Der müſt zwar frü auffſtahn / der nur ſein Nachbarn wolt recht thun. Adag.

Sit uxor modica cultu: parca comitatu: civilis inceſſu. Plinius panegyr.

Quis caſtam, multis quæ placet, eſſe putet? Ovid. 2. eleg. 1.

Infinita bellezza è poca fede. Petr. 1. 171.

Bonas accurare addecet, ſuſpicionem & culpam ut ab ſe ſegregent. Plaut. Trinum. ſc. 1.

Magnus fructus pudicitiæ eſt pudicam credi. 2. Sen. contr. 7.

Seneca in Epiſtola quadam refert, Catonem Cenſorinum, Romanorum præſtantiſſimum, legem tuliſſe, ne qua matrona Romana domo ſola exiret: noctu verò neque ſola, neque comitata pedem limine efferret: nec quibus comitibus uteretur, ipſa eligeret; ſed mariti illud aut conſanguinei proximi permitteret arbitrio. Adeo QUIBUS nunc oculis abjecti pudoris intuemur fœminam, iisdem tunc ambulatricem ſpectabant.

Mulieres manifeſtata ſeſe omnibus naturalis pudor prohibet. Imp.

Ad hoc eſt liberali domui janua, ut laſcivos, criminoſos & infames excludat. Saresb. 8. 9.

Magna pars peccatorum tollitur, ſi peccaturis teſtis adſiſtat. Sen. ep. 11.

Non habet caſtitatem veram, quæ incuentibus paret illecebram. Fulgent. ep. 3.

Maieſtati major è longinquo reverentia. Tacit. annal. 1.

Matronæ generoſæ, & quibus exiſtimatio ſua cordi eſt, etiam atque etiam reſpiciant & conſiderent incommoda, quæ officioſæ illæ diſcurſationes importare poſſunt; quod nimirum ejusmodi fœminæ magnis ad ornatum ſumtibus indigent; quod dum comuntur, multum perdunt temporis: quod numeroſa, quo comitatior egreſſus ſit, alenda eſt familia: quod prodeambulandi poteſtas magna à maritis contentione impetranda: quod malè per ipſarum abſentiam adminiſtratur res familiaris: quod omnibus amicis juxta atque inimicis ſermonum (fabularumque) materiam præbent. In ſumma JACTURA mihi potiùs honoris, quam fœmina 150 multum foris diſcurſitans facit, dolori, quàm delectatio, quam capit, invidiæ eſt. Etſi autem ſervare gravitatem in ſcribendo ſtatueram, ideoque horum me ſuppudet: non poſſum tamen quin exponam, quid lucri capiant matronæ ex viſitationum, quibus inter ſe utuntur, familiarium commerciis: quod videlicet ex contentionibus ſuper honore inter ipſas

ὅτι ἔξω, ὅτι ἔσω δεῖ δεῖ γυναῖκα, καὶ ταύτην [illegible]. Theophr. Stob. 66.

La muger y la cereza, por ſu mal ſe afeyta. Adag.

Pauperes ne contemnantur, ſupra vires ſe extendunt. Liv. lib. 32.

Anda hazienda de mano in mano, y nombre de lengua en lengua. Cel. pag. 253.

Muger placera dize de todos, y todos della. Adag.

Pomparum finis aut ut luxuria negotietur, aut gloria inſoleſcat. Tert. ad uxor. lib. 1.

Τὸ πάλαι ἡ γλῶσσα τοῦ βασιλέως [illegible] Herodot. lib. 8.

Verecunda matrona penetralibus ſola contineatur. Macrob. 7. Saturn. 1.

Τοὺς μὲν ἄνδρας δεῖ τοὺς τῆς πόλεως νόμους, τὰς δὲ γυναῖκας τοὺς τῶν συνοικούντων ἀνδρῶν ἤθη. Socr. Stob. 603.

ſrivolis,

Digitized by Google

frivolis, capitales inter viros oriuntur inimicitiæ; & quod plerunque in memoria magis habent ſalutationes, quibus tempus conſumtum, quàm peccata, quæ confeſſa ſint.

Caput IX.

Quæ damna vel commoda fœminæ Principes & nobiles vel viſitationum gratia diſcurſantes, vel domi ſe continentes capiant.

LUCRETIA illa inclyta, † omnium matronarum Romanarum excellentiſſima concordi Romanorum conſenſu fuit declarata, non quòd forma, ſapientia, genere, aut nobilitate cunctas antecelleret; ſed quòd domi eſſet aſſidua. Talis enim erat, ut ex heroinæ virtutibus nulla in ipſa deſideraretur; à vitiis verò muliebribus ita immunis, ut nihil in ipſa poſſet culpari. Notiſſima eſt ex T. Livio (lib. 1.) caſtæ Lucretiæ hiſtoria, quod cùm multarum Romanarum viri ex ſtativis Romam citatis equis advolaſſent: uxores ſuas alii de feneſtris proſpectantes, alii ad fores confabulantes, alii per campos ambulantes, alii in hortis comeſſantes, alii in foro mercantes, alii viſitationibus æqualium tempus terentes; Lucretiam verò præſtantiſſimam nocte ſera deditam lanæ inter lucubrantes ancillas in medio ædium ſedentem invenerint. Ita ſcilicet DUM celebritatem fugit, toto orbe notiſſima & celeberrima evaſit.

Aliud fœminis Principibus & illuſtribus conſilium dabo, quod ut à me ultrò communicatum, ita ipſis acceptu neceſſarium eſt: ut ſcilicet, SI HONESTÆ volunt haberi (& credi) à commerciis ſuſpectis abſtineant. IMMUNDITIÆ enim & ſordes etiamſi palato, quia non comeduntur, nihil obſunt: fœtore tamen ſuo, dum tanguntur modò, nares offendunt. Adeo quippe fama & exiſtimatio fœminarum tenera, injuriæque obnoxia eſt, ut cùm licentia extra ædes ad viſendas æquales prodeundi illis non permittatur, multò minus danda ſit, uti ab aliis viſitentur. Nam matronarum ipſarum inter ſe ſalutationes officioſæ pietati tribui poſſunt: at verò à VIRIS viſitari fœminas ſummum dedecus eſt. Præſentibus maritis, aut agnatis proximis, adiri & viſitari fœminas tolerabile eſt, quod de perſonis honeſtis caſtiſque intelligi volo. At ſi MARITUS domo abſit, ſacrilegum eſſe dixerim, 251
quiſquis portæ limen tranſire (viſitandi gratia) auſit.

Plu-

Μηδὲ μὴν ἀκηλητόμυθοι ἐπαυρέσωσαν γυναῖκες. Κεδνὰ κακοὶ φθείρουσι γυναικῶν ἤθεα μῦθοι. Naumach. Stob. 658.

Uxor debet ſecundum conditiones mariti, veſte, comitatu augeri: quibus non quidem augetur dignitas: ornatur tamen & inſtruitur. Plin. 6. ep. 32.

† *Dux Romana pudicitiæ. Val. Max. lib. 6. c. 1.*

οὐκ ἔστι τῶν ἀναισχυντότερον φύσει γυναικῶν οὐδὲν χεῖρον εἰς ἅπαντα, πλὴν ἄρ' ἡ γυναῖκες. Ariſtoph. ἐκ Λυσ.

Pandaræ filiæ ſunt omnes procaces mulierculæ. Nazianz. adverſ. mulier.

Mulier amet ſolitudinem, nec tanquam proſtituta in publico in conſpectu virorum operetur, Philo de ſpecial. ll.

Περιττὸν εἶναι, γυναικὶ φθόγγον, ἀλλ' ἡ ἐπικρατεῖν ἐν αὐθαίρετῳ. Heliodor. lib. 1.

Gravitas pudicitiæ adjutrix & ſocia. Tert. de cult. fœmin.

Qualis es, talem te ab omnibus intelligas judicari. Symm. 7. 126

Matresfamilias veſtræ in atriis operantur domorum, induſtrias teſtificantes ſuas. Arnob. lib. 2.

Vt corpus, ita famam bonæ mulieris domi incluſam eſſe decet. Plut. de mulier. virtut.

Diem ſermone terere, ſegnities mera eſt. Plut. Trinum. Ut mihi rem.

Nulla virtus latet. Sen. ep. 81.

Spreta in tempore gloria, interdum cumulatior redit. Liv.

Malus ferè fit, qui malis convixerit. Mim.

Fit familiaritas è more conſuetudo in natura n verſa. Arnob. 2.

Ehr/Glaub vnd Aug leiden keinen Schertz. Adag.

Congreſſus cum diſſimilibus bonis moribus officit. Philo de vit. contempl.

Κακῶν γυναικῶν εἴσοδοι μ' ἀπώλεσαν. Eurip. Andromach.

ἐκ καχεταυρείης κακὰ γίνεται. Theog.

Ferrum à magnete tractum multa alia deinde ducit. Nazian. adverſ. mulier.

Non matronarum eſt officium, ſed meretricum, viris alienis ſubblandirier. Plaut. Caſin. Stultitia magna.

Κεδνὰ κακοὶ φθείρουσι γυναικῶν ἤθεα μῦθοι. Naumach. Stob. 658.

Per loquacitatem irrepunt verba pudoris inimica. Tert. ad uxor. lib. 2.

Digitized by Google

Plutarchus libro de laudibus mulierum, uxores Numidarum, maritis abſentibus, clauſas ſemper domos habuiſſe, (& fores conclavium, in quibus agerent, obſeratas) & lege uſas ſanctiſſima affirmat, ut quicunque vir portam pulſaſſet clauſam, ei dextra amputaretur.

Ad hoc oſtiarium habet domus, ne quis inſulſus intrat: & ut ſit qui dignos & admittendos excipiat Saresb. 8. 9.

Fœminæ ne prius in jus ambulare cogantur, quàm familiarem ſem domi compoſuerint. Avent. 5.

Cicero libro de legibus (antiquiſſimam &) uſitatiſſimam apud Romanos legem fuiſſe refert: ſi quis civis alteri pecuniam deberet, ut abſente patrefamilias, fas non eſſet creditori matremfamilias petendi debiti gratia convenire, ne rei familiaris curandæ prætextu labeculam exiſtimationi illius aſpergeret. Quod ſi creditori Romæ non licuit rem ſuam familiarem, abſente patrefamilias, curare: multo minùs veniam me tibi daturum ajo, ut alienam uxorem inviſas ſolam. Magis enim conſentaneum foret ingredi creditorem negotii ſui gratia, quàm te otii tantùm terendi cauſa admitti.

Mulieres omnes propter infirmitatem conſilii majores in tutorum poteſtate eſſe voluerunt. Cic. pro Muren.

Matronam in jus vocandi, corpus ejus tangere non permiſerunt. Val. Max. 2. 1.

Fœminas non militaris, non forenſis ratio deducit Fab. decl. 6.

Nunquam intra unam caveam habitans cum lupo tutus eſt agnus. Cyprian. 3 ep. 4.

Wenn Fewer und Stroh beyſammen ligt/ brennets gern. Adag.

Ni eſtopa con tizones, ni muger con varones. Adag.

Plato divinus in libris de republica rationibus ad perſuadendum aptiſſimis adducere nititur fœminas Græcas, ne peculiares colant ſeorſim amicitias; ſed perſuaſiſſimum ſibi habeant ſingulæ, non admittendum ulli amicum, præter eum, quem maritus habet, ſingularem. NEQVE enim permittendum uxoribus, ut amicos ſibi adjungant, neque ita vivendum, ut inimicos capiant.

πάντα δι' ἀρσένων γυναιξὶ πράσσειν εἰκὸς, αἵτινες σοφαί. Eurip. Supplic.

Mulier amicos peculiares habere non debet, ſed viri amicis uti. Plut. præcept. conjug.

οὐδέποτ' δ' εὐφρανθήσεται ἀνήρ, ἐὰν μὴ τῇ γυναικὶ συμφέρῃ. Ariſtoph. Lyſiſtrat.

Cogitent ſecum fœminæ Principes & ſummates, ſingulas maritis ſuis & corpus, & fortunas, & libertatem ſuam tradidiſſe. Quod cùm ita ſit, unà cum libertate etiam voluntatem dandam dixerim. PARVM enim prodeſt, fortunas quidem maritum uxoremque communes: voluntates vero (menteſque) inter ſe diviſas habere. Vt & Deum colant, & ſubditis exemplo proſint: una in domo habitent, una menſa victitent, in eodem dormiant toro, unum idemque ſimul ament neceſſe eſt. AMORVM enim inter maritum & uxorem diſſimilitudo, nullam patitur vitæ (pacem &) convenientiam.

Oportet conjugum corpora, opes, amicos invicem confundi. Plut. præcept. conjug.

Γυναῖκας δεῖ χρημάτων ὑπερβολῇ πόσιν πρίασθαι, δεσπότην τε σώματος λαβεῖν. Eurip. Med.

Εἰ πόσις ἢ πινυτός, σὺ μακαρτάτη· εἰ δ' ἐνὶ ἄλλως αὐτὸς μοχθήσειε, φέρειν καὶ τοῦτο ἀνάγκη. Naumach. Stob. 658.

Quis aut vir mulierem, aut mulier virum diligit, niſi habitaverint ſemper una? Lact. 3. 20.

Honeſtiſſimum certamen eſt mutuæ caritatis Plin. 7 ep. 7.

Itaque moneo, rogo & obteſtor fœminas, quæ felicia optant conjugia, univerſas, ut æquo animo idem quod mariti velint, idem quod illi laudent, idem quod illi approbent, idem quod illi gratum habeant, & ante omnia nihil ament, quod illi non amaverint. Alioquin enim facilè poterit fieri, ut VXORE oculos in alium adjiciente, maritus animum habeat apud aliam pignoratum.

Μεγίστη γίγνεται σωτηρία ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ. Eurip. Med.

ὁ μὴ δυσμενὴς ἔστι φίλοις, φίλους νομίζειν, ὡς ἐχθροὺς αὖ πάντας εἶναι. Eurip. Med.

Ὁ θεῖος φιλότητος ἀνάγκη. Naumach, Stob. 658.

Plutar-

Aſſidua multis odium peperêre querelæ. Propert. 2.19.

Σώφρων γυναικὸς ἀρετὴ, τὸν συνόντα μὴ ἀδικεῖν ἄνδρα. Epichar. Stob. 661.

Cùm mulier viro in manum convenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine. Cic. Topic.

Cujus animus mulieris eſt, corpus caſtum eſſe quis putet? Idem Heren 4.

Es legt kein Kramer von eins Kauffmans wegen aus. Adag.

Οἱ μοιχοὶ λυμαντῆρες τῆς τῶν γυναικῶν φιλίας πρὸς τοὺς ἄνδρας εἰσί. Xenoph. Hieron.

Mulieris nullus eſt uſus, vitam viro ſimilem moresq; conſonos non gerentis. Plut. præcept. conjug.

Ἐς αὐλὰς πλέκῃ γυνὴ στέφανον, ἐρᾶν δοκεῖ. Ariſtoph ἐκκλησ.

Si illud, quod volumus, eveniet, gaudebimus: ſin ſecùs, patiemur animis æquis. Plaut. Caſin. Face Chaline.

καὶ ἠδικημένοι σιγησόμεσθα, κρεισσόνων νικώμενοι. Eurip. Med.

Et meglio una cativa parola del marito, che una buona del fratello. Adag.

Omnis maritus caſtitatis exactor eſt Tert. de cult. fœm.

οὔποτε χρὴ τοὺς νοῦν ἔχοντας, οἷς ἐστὶν γυνὴ, πρὸς τὴν ἐν οἴκοις ἄλοχον εἰσφοιτᾷν γυναῖκας, αὗται γὰρ διδάσκαλοι κακῶν. Eurip. Andromach.

Quæ caſta eſt, domi deſiderat. Plut. erot.

Manus lanis occupate, pedes domi figite & plus quam in auro placebunt. Tert. de cult. fœm. ext.

ὅτι ἐρᾶν ὅτι ὁρᾶσθαι γυναῖκα, καὶ πάντα ἐξεσκημένην πρὸς κόσμον. ἐπίσταται γὰρ ἀμφότερα, πρὸς ἃ μὴ δεῖ. Theophr. Sto. 661.

Exibunt verba, ſubſequetur ſermo, non alligabitur lingua. Fab. declam. 12.

Ἡδονή τις γυναιξὶ, μηδὲν ὑγιὲς ἀλλήλας λέγειν. Eurip. Phœniſſ.

Corpora ſi nequeunt, quæ poſſunt, nomina tangunt. Ovid. art. 2.

Donna ocioſa non può eſſer virtuoſa. Guicciard.

† *telas à ſe elaboratas.*

Πολλῶν χρῆσις ἴασθαι ἐν ἄλλῃ δάμαρτι φώτων. Naum. Stob. 658.

Plutarchus in politicis dicit: FOEMINAM, poſtquam nupſerit, nihil habere proprium. Quo enim die matrimonio juncta eſt, & corpus, & patrimonium, & libertatem, & voluntatem, ſeque ſuaque omnia mariti unius imperio ac poteſtati ſubjicit. Quamobrem ſi uxor aliud quàm maritus velle, aut aliud, quàm ille, amare audeat: non curioſam (aut) amatricem, ſed furem manifeſtariam appellabimus. NON enim tantum damni viris fures dant, pecunias auferentes, quantum uxores, animos ab illis abalienantes.

Quamobrem SI PACIFICE uxor cum viro cupit vivere: diligenter, quonam animus illius inclinet, obſervet, ut ſi hilaris eſt, ipſa lætetur; ſi auſterior, ipſa frugi (ac moderata) ſit; ſi tenacior, ipſa comparcat; ſi prodigus, eroget; ſi moroſior, diſſimulet: ſi ſuſpicax, occaſiones amputet. VXOREM enim prudentem & cordatam, ſi non poteſt, quod vult, velle decet, quod poteſt. SIVE moroſo mariti ſint ingenio, ſive miti natura præditi, jam nunc juro, pejorem in partem accepturos, ſi peculiares ſint uxoribus amici. QVANTVMVIS enim infimæ conditionis vir ſit: ſe tamen unum, non omnes ſimul, quotquot in populo ſunt, ab uxore vult amari.

Illud ſilentio præterire nequeo, quandoquidem Deum eo video offendi, quod ſcilicet multæ matronæ nobiles valetudinem excuſant, cùm ne ſemel quidem ſingulis ſeptimanis Miſſæ interſunt: quas tamen ad viſitandas quotidie æquales ſatis firmas valenteſque cernimus, & quod omnium peſſimum, mane propter frigus templa adire gravari: poſtea tamen in maximo æſtu ſalutationis gratia oſtiatim circumvolare, (& ad noctem uſque commorari.) Ego vero matronas nobiles cogitare ſecum vellem, antequam viſitandi gratia pedem domo efferrent, quis eſſet viſitationis inſtitutæ finis. Quod ſi ſpectatum exeunt, ut & ipſæ ſpectentur: futurum certiſſimè ſibi perſuadeant, ut à paucis (ſpectatoribus) ob formam laudentur: à pleriſque ut ambulatrices (& diſcurſatrices) vituperentur.

Jam vero, quod in domo aliqua multæ matronæ conveniunt, res ſcilicet arduas neceſſe eſt inter ipſas agitari! quippe quæ ideo conventicula celebrant, ut vel pomis unà veſcantur, vel natales ſuos deprædicent, vel de maritis confabulentur, vel † opera inter ſe commutent, vel veſtes nume-

numerent, vel malè veſtitas vituperent, vel pulcras carpant, vel deformes rideant, vel de viciniis querantur. Ubi notatu hoc digniſſimum, quod ILLÆ ipſæ, quæ maledicta in abſen-
253 tes congerunt, per invidiam alia aliam mordent. Rarò conventum matronæ nonnullæ celebrant, quin poſteaquam comitia dimiſſa ſunt, adverſus maritos alia de aliis murmurandi materiam habeant, dum hæc illam ut malè veſtitam carpit, ipſa ab altera ut linguâ procacior vituperatur; alia ſtultitiæ notatur, alia inſcitiæ inſimulatur; ut non interviſendi (ſuique exhilarandi cauſa,) ſed explorandi incuſandique gratia conveniſſe videantur.

Alieniſſimam decet eſſe fœminam cordatam ab hac cogitatione, quaſi extra domum ſuam quærendæ ſint delectationes, cui maritus domi eſt, cum quo colloquatur; filii, quos doceat; filiæ, quas erudiat; familia, cum qua converſetur; res familiaris, quam adminiſtret; domus, quam cuſtodiat; parentes denique, quibus obſecundet. Cùm ergò domi ſuæ tantas habeant terendi temporis commoditates, cur ſalutatores admittunt viros alienos?

Omnino ex eo, ſi peculiares habeant fœminæ maritatæ amicitias, & viſitare viſitarique gaudeant, hi naſcuntur fructꝰ, quòd DEUS ad iram provocatur; maritus injuria adficitur; populo ſermonis anſa datur; fœmina nupta parum inde capit utilitatis; innupta non bonum ſortitur matrimonium. Ejuſmodi enim ſi à multis propter opes expetitur; à pluribus propter famam ſiniſtram repudiatur.

*

Proxima quatuor capita in exemplari Hiſpanico libri tertii caput L X. ſequuntur: in verſionibus Gallicis prorſus deſiderantur: Nos ordinem tranſlationis Italicæ, ut in cæteris, etiam hic retinuimus.

CAPUT X.

Imperatorem multorum, ab Auguſta ſubornatorum, precibus adductum indulſiſſe, ut Lucilla filia ſpectaculis publicis intereſſet.

CUm in more haberent Romani, ut eximias menſe Januario Imperatoribus pompas pararent; accidit ut in ipſo pompæ apparatu per crebros Fauſtina Auguſta internuncios Imperatorem rogaret, uti filiam gubernatricum cuſtodia liberatam in palatium ad ſpectacula veni- repa-

Mala malæ malè monſtrant. Plaut. Caſin. Senſim ſuperat.

Ἀσπὶς παρ' ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται. Diogen. Stob. 609. Tertul. adverſ. Marcion 3.

πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὡς Ζεὺς ἀγάγεθ' Ἥραν. Theoc. id 15.

Tres mulieres nundinas faciunt. Adag.

Dove ſono fem ne e oche, non vi ſon parole poche. Prov.

Χαλεπὴ γυναικῶν ἔξοδος. Ariſtoph. Lyſiſtrat.

Aſpice, quid faciant commercia? Iuvenal. Sat 2.

Vxoria virtus eſt domum rectè gubernare. Glot. mund.

Κἂν μὲν [illegible] αἱ ἀγαθαὶ μεμιγμέναι μισούμεθα, οὕτω δυστυχεῖς πεφύκαμεν. Eurip Jone.

Domus tibi inſtar urbis ac nemorum ſit. Nazianz. parænet ad Olymp.

[illegible] ἀλλὰ πολλὰ [illegible]. Eurip. Androm.

Mirentur omnes, te tacente, tuam verecundiam; te loquente, tuam prudentiam. Hieron.

Membrorum elegantiam domi occultare præſtat, quàm commenticiam & adulterinam pulchritudinem nefariè proferre Nazianz adverſ. mulier comptas.

Nemo linguæ libertatem coërcebit. Nazianz ep. 31.

Semper loquax populus ac malignus. Fab. declam. 19.

Difficile eſt in maxima licentia moderari ſibi, & cupiditatibus quaſi frænos imponere Herodian. lib. 1.

Affection d'enfans de nature eſt ſi grande Qu'elle obtient des parens tout ce qu'elle demande. Ronſard. 4. 40.

Iulia magnitudinem fortunæ ſuæ peccandi licentiâ metiebatur, quicquid liberet, pro licito judicans. Vell. lib 2.

Regina de penetralibus reverentiæ matronalis educta per urbem mediam facit diſcurſus. Macrob. Sat 5. 17.

Calendas anni auſpices, quibus menſium curſus aperitur, impertiendis ſtrenis dicavit antiquitas. Symm. 1. 20.

Herodian. lib 1.

Licentia plerumque tentatio eſt diſciplinæ. Tert. exhort. ad caſt.

Digitized by Google

re pateretur. Ea filia, Lucilla nomine, natu maior erat quàm Commodus, geſtibus decora, corpore elegans, & matri, quam pulchritudine vitaq; referebat, unicè chara. Porrò licet tum æqua petitio, tum internuntii familiarium primi, tū qui rogabatur, pater; quæ rogabat mater; pro qua rogabatur, filia foret: tamen vix adduci potuit pater, ut petitioni annueret. Itaque Fauſtina lætiſſima, impetrata venia, mox filiam 254
domum ſuam adduci juſſit.

Cùm ergo feſtus ſpectaculorum dies veniſſet, ipſo pompæ ſolennis & verè triumphalis die Lucilla, velut è cuſtodia emiſſa, & inſperatam adepta licentiam, ſuaq freta innocentia, neque ab aliena ſibi cavens malitia, ridentibus arridere, alloquentibus reſpondere; intuentes contrà intueri, de aliorum judiciis ſecura, cùm ipſa neminem judicaret. ERAT autem illis temporibus æquè probroſum virgini Romanæ ridere cum viris, ac ſi Græcæ ſtuprum eſſet à ſacerdotibus oblatum. TANTI quippe æſtimabatur matronarum Romanarum pudor, & tam probroſa erat virginum laſcivia, ut duplo praviùs petulentia publica, quàm crimen puniretur occultum.

Ac præter cætera SEPTEM præcipuè res fugiebant matronæ Romanæ, ne ſcilicet inter ſpectacula multa fabularentur; ne cibo in conviviis ſeſe ingurgitarent; ne vinum, dum rectè valebant, biberent; ne ſecreto cum viris colloquerentur; ne oculos in fanis attollerent; ne de feneſtris multum proſpectarent, ne denique domo ſine maritis exirent. Quod ſi qua fœmina contrà feciſſe deprehenderetur; perpetuo infamis habebatur.

Multa in perſonis infimi ordinis tolerantur, quorum nihil in perſonis in ſummo dignitatis gradu poſitis tolerabile eſt. MATRONÆ enim generoſæ ordinis ſui tueri dignitatem non poſſunt, niſi modeſtiſſimè ſe gerant. QVÆCUNQVE à naturæ ſuæ conditione recedunt, meritò vituperantur. Quare FOEMINAM inhoneſtam perpetua ſequitur infamia MATRONÆ generoſæ, ſi reipſa tales eſſe cupiunt, quanto magis cæteras divitiis vincunt, tanto minorem ſibi ſumant diſcurſitationis licentiam. Etenim OPUM abundantiam, perſonarumque libertatem non evagandi calcar, ſed frenum, ut intra ſua ſe contineant penetralia, eſſe decet.

Hæc ideo diximus, qui peractis ſpectaculis, Lucilla virguncula tenerrima, & Fauſtina mater non admodum natu grandis

Pulcra gaudet Latona Diana. Juvenal. Sat. 10.

Quid precibus aut honeſtius pijs, aut efficientius amantis? Plin. 6 ep. 18.

Multa propter importunitatem petentium conceduntur, quæ alias non concederentur IC.

Nata in vn mar di latte; ne per letitia ſa quel che ſi facia. Arioſt. 44. 13.

Νέμ☉ γυναῖκας ἀνδρῶν μὴ βλέπεσθαι ὄνειδον. Eur. Hecub.

Nemo ſatis credit tantum delinquere, quantum permittas, Juvenal. Sat. 14.

Vultus liberior eſt, ubi eſt caſtitatis conſcientia Ambroſ. Pſal. 115.

O bona conſcientiæ incauta ſimplicitas, Fab. declam. 19.

Crudelitas capitis facilis. Plut. præcept. politic.

Fiducia de ſimplici actione ſurgens, genus eſt virtutis. Sym 3. 29.

Præcipua ſemper cura Romanis moribus pudicitiæ fuit. Fab. decl. 3.

VII. Fugienda fœminis Romanis.

Theatra ſo mo ſis inſidioſa Ovid. Art. 1.

El hombre es el fuego, la mugei la eſtopa; viene el diablo y ſopla Adag.

Τὸ μὲν πῦρ ὁ ἄνθρωπος, τὸ δὲ γυνὴ στυππεῖον ἀπεκαλεῖ. Socr.

Ejusdem libidinis eſt videri & videre. Tert. de virgin. velan.

Quicquid dimittis in aula, Effluit, & ſubitis rumoribus oppida pulſat. Arbit. Satyr.

Cui omnia licent, propter hoc ipſum multa non licent Sen. Polyb cap. 10.

Non eadem omnibus pecora. Tacit. Annal 6.

Multum intereſt, quid à quoque fiat. Plin. 7. epiſt. 24.

Vt adverſas res, ſic ſecundas immoderatè ferre levitatis eſt. Cic. offic. 1.

In maxima fortuna minima licentia eſt, Sal. Catilin.

εἰς ὄχλον ἔρχεσθαι παρθένοισιν οὐ καλόν, Eurip.

Id facere laus eſt, quod decet, non quod licet. Sen. Octav. 2.

Modeſtia ſolvitur, dum urbanitas affectatur. Ambroſ de Virgin.

Per, licitos uſus ad immoderatos tranſitur exceſſus. Leo Serm. 12. quadrag.

† *Lucullianis vel Salluſtianis.*

Natura ſequitur ſemina quiſque ſuæ, Propert 3. 9.

Ingens malorum initium, nimia bonarum rerum copia. Philo de Abrahamo.

grandis modo pedibus, modo equis; modo detectæ (palam) modo perſonatæ (ſecretò;) jam ſolæ, jam comitatæ: jam de die, jam de nocte, per vicos urbis oberrabant; per campos ſpaciabantur Vulcanios; ad ripas deambulabant Tiberis; poma in hortis † Saturnini colligebant, in aquæ ductibus comeſſabantur Neronianis, aliiſque id genus voluptatibus, ad
255 quas & ætatis commoditate, & verni temporis amœnitate invitabantur, licèt fœminas illas Principes parum decerent, tempus terebant.

Illud commonefaciendi multas fœminas illuſtres gratia ſilentio prætetire nequeo, quod ſcilicet haud ſcio, utrum major fuerit vel Fauſtinæ & Lucillæ per vicos & plateas urbis diſcurſantium laſcivia: an improborum ejuſ modi perſonis obtrectantium audacia. Ut SOLITUDINIS in fœminis amor frenum eſt, ad coërcendas vulgi linguas: Ita FOEMINÆ, quæ domi ſe non continet, fama periclitatur. MALÆ autem famæ fœminam nunquam profectò natam eſſe oportebat.

Apud Romanos gens Cornelia ſemper felix habita fuit. Nam neq; inter Cornelios ullus unquam vecors, neq; inter Cornelias infames ullæ fuerunt. Ac hiſtorici quandam huius gentis fœminam, tantùm quòd profana eſſet, parentum manibus ſtrangulatam narrant. NEQVE enim unius fœminæ infamiam toti genti dedecori eſſe par eſt. QVIBUS nobilitas & pudor cordi eſt, in rebus ad exiſtimationem pertinentibus, magiſtratus animadverſionem non expectent; ſed virum fœmina-nve, cuius culpa omnes fama bona orbantur, ab omnibus vita orbari fas eſt. NON ſatis eſt, ut bonus ſit aliquis, ſed omnes etiam, unde malus haberi poſſit, occaſiones fugiat oportet. OMNIA, quæ in bonis fortunæ quiſquam poteſt facere damna, ne minimæ quidē famæ jacturæ æquari poſſunt. SI QVIS vulgi ſermon bus famam ſuam, veluti ſcopum ſagittariis objicit, è centū ſagittis vix una aberrabit. Rurſum vero, CUI pudor periit, quiq; nulla exiſtimationis cura afficiatur, ab eo non eſt quod opus ullum laudabile expectemus.

Cæterum Imperator, tanquam providus & peritus naucleius; qui in maxima cœli ſerenitate tempeſtatem metuens adverſam ſuſpicat, in ſumma pompæ illius gloria vehementer animo angebatur, veritus ſcilicet, ne quā fœminæ Principes conciperent maculā; nec ſanè immeiito. Hic enim FORTUNÆ lividę mos eſt perpetuus, quod præſentem nobis felicita-

Τῶν κακῶν μητέρων φεύγειν τρόπους χρὴ τέκνα, αἷς ἴσαι τρόποις. Eurip. Androm.

Mater venalis docet, ut ſit filia talis. Vincent. Serm. de nativ Mari.

Mulieres (pudicæ) per urbem cum ambulant; omnibus os obdurent, ne quis merito malè dicat ſibi. Plaut. Stich. Qui manet.

ἐλθὼν ἐν φάει κατέχοντ' ἀγοραῖς. Pindar. Olymp. 7.

χρὴ μὴ καταφρονεῖν τοῦ πλήθους, μηδὲ παρὰ μικρὸν ἡγεῖσθαι τὸ παρὰ πᾶσιν εὐδοκιμεῖν. Iocr. ad Philip.

Corneliam) genus fœcundum bonorum civium Tacit. annal 6.

Ni rio ſin vado, ni linage ſin malo. Adag.

Romani in cognatas intra domos animadverterunt. Val. Max. 6. 3.

Τιμῶντες ἀρετὰς ἐς φανερὰν ὁδὸν ἔρχονται Pindar. Olymp. 6.

Parentum gloriæ dedecori eſſe nefas judicandum eſt. Cic. offic. 1.

In evidenti ſcelere non putabant longum publicæ quæſtionis tempus expectandum. Val Max. 6. 3.

Fama optimo cuique pretioſa eſt. Sym. 3. 69.

ὁ περὶ πλείονος τὴν ἀγαθὴν δόξαν, ἢ τὴν συμμαχίαν ποιούμενος, ... ὑπολαμβάνει τοὺς πρὸς ... τοῦ ... ὄντας, ... ἐπιχειροῦντος. Themiſt. ad Theodoſi

Negligere qui de te quiſque ſentiat, arrogantis & diſſoluti eſt. Cic. offic. 1.

In lubrico iſtius vitæ diverſi caſus lapſuſque non deſunt. Leo Serm 5 de reſurr. Domini

Exempla præſentia nos cavere præmonent in futurum. IC.

ἡ τύχη ἐναλλὰξ τοῖς ... τοῖς ἐλαττωμένοις ... τοὺς ὑπερέχοντας ... τοῖς ἀτυχοῦσιν. Diod. lib. 20.

Los que gozan proſpera bonanza. Eſtan aun mas ſuietos à mundanza. Araucan. 210.

Inſtar nautis fera tempeſtas, cum ſine vento tranquilla timent. Sen. Thyeſt. 5.

Digitized by Google

licitatem, velut repentinæ calamitatis augurium dat. Ita rerum natura fieri, ut RARISSIMA ſit in mari malacia, quam non ſubitò gravis excipiat tempeſtas: Itemque MIRA per diem ſerenitas cœli, futuri circa veſperam tonitrûs ſignum eſt. Quorſum iſta? Ut oſtendam, QUANDO fortuna deliciis nos præſentibus oblectat, ſignum eſſe, quo minimè putaremus loco, (quibus implicemur) laqueos ab ea nobis poſitum iri. Molitor in ſumma ſecuritate † retinacula parat; & villicus, dum non pluit, tectum reficit, futurum aliquando diem cogitans, quo nubibus denſatis pluat. Ad eundem mo- 265
dum VIRO prudenti cogitandum, quàm diu in vita moratur, proſpera ut commodata, adverſa ceu patrimonium ſe habere hæreditarium.

Si quis unquam fuit, qui proſperis uti, adverſa tolerari didicit; is M. Aurelius Imperator fuit, qui NEQUE plurimis fortunæ blandimentis, ut illi fideret, adduci potuit; neque adverſis, quæ in vita ſuſtinuit plurima, fractus animum unquam deſpondit.

Serenitas facilè in tempeſtatem tranſit. Caſſiod.

βέβαιον οὐδὲν ἐν βίῳ θνητῷ μένει. Proverb.

Fortuna futuræ calamitatis indicium. Boet. 2. Conſol. 1.

† *aggeres reficit.*

Per imbrem in villa quærito, quid fieri poſſit. Cato re ruſt. 39.

Habet has vices conditio mortalium, ut adverſa ex ſecundis, ex adverſis ſecunda naſcantur. Plin. paneg.

M. *Aurelius* ſuos mores ſemper tenebat, neque alicujus inſuſurratione mutabatur. Capitolin.

Errant, qui in proſperis rebus omnes impetus fortunæ ſe putant fugiſſe. Sapienter cogitantes, qui temporibus ſecundis caſus adverſos reformidant. Cic. Heren. 4.

ἄλλοτε δεῖ σμικρῷ ἐν πελέσθαι, ἐπ' ἄλλοτ' εἶναι. Coint. 9. verſ. 520.

γυναικί τοι αἰσχρὸν μετ' ἀνδρῶν ἑστάναι νεανιῶν. Eur. Electr.

CAPUT XI.

Gravis objurgatio & commonefactio M. Aurelij ad Fauſtinam uxorem & Lucillam filiam.

FINITA ludorum, de quibus dicebamus, celebritate, optimus Imperator animo ſuo morem gerere, Fauſtinam commonefacere, filiamque ſimplicem de cavenda fraude docere, nemine conſcio, cupiens, ad ſe accerſitas, remotis arbitris, ſic allocutus eſt: Non probantur mihi, Fauſtina, quæ vel tua filia vel tu mater illius facitis. FILIÆ ut probæ ſint, promtè obediendi matribus; matres verò ut bonæ ſint, rectè educandi filias gnaræ ſint oportet. PRÆCIPIENDI labore facilè ſuperſedere pater poteſt, ubi virtute præſtans mater, & verecunda filia eſt. TURPE eſt patri, cum vir ſit, committere, ut ab uxore, quæ fœmina eſt, filius caſtigetur. Viciſſim UXORI turpiſſimum eſt, cum ipſa mater ſit, à marito filiam caſtigari. Rhodii quidem legem habuêre, ut neque pater filiæ, tanquam mulieris, neque mater filii tanquam maſculi curã gereret; ſed à viris mares, à fœminis fœmellas educari neceſſe erat; quæ lex tam ſanctè ſervabatur, ut cùm una in domo viverent, neque patres filias, neque matres filios habere viderentur.

Non ego, ô Roma, viarum ſtrata everſa, tecta pluviis pervia,

Inter cœtus viriles mulierem conſpici, contra muliebre decus, & publicam honeſtatem jura reputant. IC.

Tanto velocius adhibeamus remedia, quantò recentiora ſunt vulnera. Leo Serm. 1. de reſur.

Rerum initium ac majorem partem mali mores afferunt, & depravata à teneris annis educatio. Polyb. l. b.

Venienti occurrite morbo. Perſ. ſat. 4.

Cum correptio verborum auſteritate fervet, caritas tamen in corde non frigeſcit. Fulgent. Serm. de S. Stephan.

Filios matres magis amant, filias patres. Plut. præcept. conjug.

Matris eſt educatio, patris inſtitutio. Ariſtot. Oecon. cap. 1.

Galli ſuos liberos niſi cum adoleverint, palàm ad ſe adire non patiuntur. Cæſar lib. 6. *Perſæ ante exactum quinquennium.* Herod. 1.

Eurydice ut filios doceret, jam ſenior diſciplinas didicit. Plut. de lib. educ.

Filium impuberi ætate in publico in conſpectu patris aſſiſtere turpe ducunt Galli. Caſ. lib. 6.

Omnibus modis procurent parentes, ut quàm optimi liberi evadant. Xenoph. memorab. 1.

Omnia tempus alit, tempus rapit; uſus in arcto eſt. Nemeſian. Eclog. 4. *Mores mali* quaſi herba irrigua ſucceverunt uberrimè. Pla. Trin. ſc. 1.

Seculi improbitas quotidie inſurgit. Tertul. de cult. fœmin.

Pœnæ leves non poſſunt refrænare juventutis inſaniam. Dion. l. 2.

Digitized by Google

via. pinnas dejectas; nemora cæſa, civiumque numerum imminutum deploro. Iſta enim tibi TEMPUS & dedit & auferi: Sed illud defleo, neque unquam deflere deſinam, quòd tantam bonorum parentum penuriam, & funditùs everſam diſciplinam domeſticam video. TUM patriæ interitus conſummatus eſt, cùm filiorum filiarumque educatio luxari cœpit. Adeò nunc tum filij petulantes, tum filiæ impudentes, tum etiam matres inhoneſtæ ſunt, ut cùm olim XX. filiis unus pater, & XXX. filiabus una mater ſatis fuerit; jam XX. patres unum filium, unamque XXX. matres filiam rectè educare nequeant.

Filij plerunq; apud patruos educabantur, ne nimia parentum indulgentia laſcivirent. Alexand 2.25.

M. Aurelius mores matronarum compoſuit diffluentes. Capitol.

[illegible] Muſæ. Natal. Comes mythol pag. 412.

Caritas pro his quos diligit, etiam illa, quæ tuta ſunt, metuit. Fulgent. 1. ad Monim. præfat.

257 Hæc dico, quoniam & tu Fauſtina, matrem te eſſe oblita, majorem, quam par eſt, filiæ libertatem indulges; & tu Lucilla, filiam te eſſe non cogitans, majorem, quàm puellam Principem decet, præ te fers laſciviam. MAXIMUM donum, quod matronis dii Romanis dederunt, illud eſt, ut tum fœminas ſe cogitantes, modeſtæ; tum Romanas, verecundæ eſſent. QVO DIE timor deorum fœminis in ſecreto, & verecundia erga viros in publico perierit; futurum mihi credant univerſæ, ut aut ipſæ mundo, aut mundus ipſis exitio ſit. Non minùs intereſt civitatis, fœminas, quę in illa manent, honeſtas, quàm qui ex ea prodeunt, duces fortes eſſe. Hi enim exeuntes ipſam defendunt, illæ manentes eam conſervāt.

Sine verecundia nihil rectum eſſe poteſt, nihil honeſtum. Cic offic. 1.

[illegible] Herodot 1 extrem.

Verecundia magiſtra eſt innocentiæ, cara proximis, accepta alienis. Val. Max. 4.5.

ἐν ὅσαις πολιτείαις φαύλως ἔχει τὸ περὶ τὰς γυναῖκας τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἀνομοθέτητον. Ariſt 2. Polit. 7.

Redire, cùm perit, neſcit pudor. Sen. Agam. 2.

Optima prima ferè manibus rapiuntur avaris, Implentur numeris deteriora ſuis. Ovid. 2. eleg. 6.

Pudoris jactura flagitiorum omnium certiſſima eſt parens Nazian. ad Olymp.

mulierum, quæ ſine præfatione honeſtè nominari non poſſunt. Sen. 2. controv. 4.

Quartus nunc annus agitur, ex quo poſt peſtilentiæ, quam vidiſtis, abitum numerari populum juſſi, & de CXL. millib⁹ fœminarum integræ vitæ, ad XXC. millia periiſſe; ex X. verò millibus † meretricum fermè omnes evaſiſſe inveni. Equidē utrum priùs deplorem neſcio; penuriam, qua premitur civitas, bonarum; an ſtragem, quam edunt in juventute Romana impudicæ! NON tantùm damni dant Ætnæ incendia Siciliæ habitatoribus; quantum unica fœmina improba regionibus urbis affert. FOEMINA inhoneſta, beſtia truculenta hoſtiſque pernitioſus in civitate eſt. Ad malum enim invehendum ſatis ingenioſa; ad bonum inducendum planè iners eſt. Quot regna regeſque unius fœminæ pravitate periiſſe legimus? quorum ſaluti ut conſuleretur, multorum opus fuit virorum prudentia, periculis, opibus ac fortitudine. OMNIA in fœmina vitia virgæ viridis inſtar ſunt, quæ flecti poteſt: At laſcivia & impudentia inſtar eſt pali aridi, qui frangitur; ut ejuſmodi (fœminæ) magis magiſque indurari valeant, dirigi nunquam poſſint.

Evulgatus pudor non ſatietatem, ſed incitamentum affert. Tacit.

[illegible] γυνὴ πονηρά. Nazianz. Stob. 608.

In mulierum inſolentia etiam mariti notantur. Ambroſ. 1. Cor. 1.

Sicut nihil benigna ſuperius conjuge, ita nihil infeſta crudelius muliere. Fulgent. mythol 1.

[illegible] τὰς ἀρχὰς τῆς νόσου [illegible] τὴν ὑγίειαν. Diodor lib 1.

Bona facilè mutantur in pejus: Quando in bonum verteris vitia? Fabi. lib. 1 cap. 4.

[illegible] Chryſoſt.

Digitized by Google

NIHIL eſt, Fauſtina, quod honoris ſit avidius, & ad parandum eum minus inſtructum, quàm fœmina, quod verum eſſe, quæſo, mecum conſiderato. VIR orando, ſcribendo, iter faciendo, res gerendo famam ſibi parat; at fœmina quomodo clara evadere, niſi loquendo aut operando, poſſit, non video. Nam in veterum hactenus monumentis vel nullam vel certe pauciſſimas ſcribendo, legendo, operando, nendo, coquēdo, texendo, pinſendo, celebrem ſibi famam peperiſſe legimus. Sed hoc cum dico, ne illud quidem diſſimulabo, de multis ſanè nos legere, QVÆ quòd DOMI ſe continerent, ſui muneris partes obirent, in verbis moderatæ, adverſus maritos fideles, pro ſe bene moratæ, cum vicinis pacificæ inter ſu- 258
os denique honeſtæ, inter alienos verecundæ eſſent, tum famam ſuperſtites celebrem conſecutæ ſunt, tum æternam ſui memoriam defunctæ reliquerunt.

Hiſtoriam vobis narrabo, noſtris jam vitiis amputandis non minus utilem, quàm tum augendis virtutibus fuit. Regnum Lacedæmoniorum, ut autor eſt Plato, tum corruptiſſimum per fœminarum luxuriam, tum infame, per virorum crudelitatem fuit, ita ut ab omnibus populis barbari dicerentur, cùm genitrix illorum Græcia philoſophorum Gymnaſiū appellaretur. AT Lycurgus philoſophus ob doctrinam ſapientiſſimus, idem REX ob gubernandi ſcientiam juſtiſſimus, laudem illam partim doctrinæ ſinceritate, partim vitæ ſanctitate adeptus, leges ei regno dedit, quibus tum vitia extirpavit omnia, tum virtutes inſeruit univerſas; Ut haud ſciam; fueritne felicior Rex, qui populum habuit jam obedientem; an regnum, cui Rex æqui ſervantiſſimus obtigit.

Inter alias de fœminis legem hanc celeberrimam tulit: NULLUS pater dotem filiæ neq, moriens relinquito, neque dum vivit, dato. Nimirum NON divitiis, ſed probitate; non pulchritudine, ſed virtute connubia conciliari volebat: Itaq; ut multas jam innuptas propter paupertatem videmus, ſic tum innuptæ propter infamiam & vitia manebant. O ſęculū exoptabile, quo FOEMINÆ non divitiis parentum labore partis; ſed virtutibus propria comparatis induſtria confidebant! Fuit illud ſeculum, ut idem denuo repetam, verè aureum quando NEC filiæ, ne à patre vivo exhæredaretur, metuendum; nec patri morienti, quod indotatam relinqueret, dolendum erat.

O deteſtabilem, qui primus aurum in tuas, ô Roma, domos intulit!

Sit ſermo virginis modeſtus & rarus, nec tam eloquentia precioſus, quam pudore. Hieron.

Die ſich der Ehr wehren / wollen ſich der Ehr nehr n. Adag.

ἀλλ' εἰς οἶκον ἰοῦσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε ἱστόν τ' ἠλακάτην τε. Hom. Odyſ. α. verſ. 358.

τῆς ὑπεροχῆς πάντες ἔχουσιν ἐπιθυμίαν. Ariſtot.

Verecundia omni loco, omni tempore favorabilem præ ſe fert vultum. Val. Max. 4.5.

Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον καὶ πῦρ καλή τις οὖσα. Anacr.

Σκοπεῖν δεῖ ζῶς παρ' ἡμῖν παρθένους, μέλισσας ἀνδρὸς ... ἀποσμήχειν εἰς ... αἰσχρῶς ἐλκύσαι. Philo. hiſtor. animal. cap 56.

Bona merx facilè emtorem reperit, tametſi in abſtruſo ſita eſt. Plaut. Pœnul.

Lacedæmoniorum mores Lycurgus corrigit.

νομίζουσι πολλὸν καλλίστους τοὺς ἑωυτῶν νόμους ἕκαστοι εἶναι. Herodot. lib. 3.

Civitas potius malis moribus, quam infectis corporibus repurganda. Plut. in Lycurg.

ἰσχυρὸν ὁ νόμος ἐστὶ, ἂν ἄρχοντ' ἔχῃ. Proverb.

Armipotens Lacedæmon deſpexit muros rigidè munita Lycurgo. Claudin.

Virgines ſine dote nubere ſtatuit. Juſtin. lib 3.

ὅς ἂν ᾖ πλοῦτον ἢ εὐγένειαν εἰσιδὼν γαμεῖ πονηρὰν, μωρός ἐστι. Eurip. Stob. 650.

Sæpè in conjugiis fit noxia, ſi nimia eſt dos. Auſon monoſyll.

ἡ μεγίστη προὶξ ταῖς σωφρονούσαις ἐστὶν ... χρυσοῖ καὶ εἰς αἰσθητὰ πίστεις καὶ ... εἰς χρυσοῦν κόσμον: πλὴν ... Strabo lib. 4.

Nemini aut dare dotes, aut accipere liceat. Plat. de ll. 5. & 6.

Quilibet, nubant; dum dos ne fiat comes. Plaut. Aulul Narravi.

Quid faciant leges, ubi ſola pecunia regnat? Arbit.

Severius matrimonia viri coërcent, cùm nullis dotis frenis tenentur. Juſtin. lib 3.

Pauperior caveat ſe ſe ſociare potentis; Namque fides illi cum parili melior. Avien. fab. 11.

intulit! ô deteſtabilem, qui primus in ærario pecunias accumulavit! Quid Romam tam opulentam divitiis, tam pauperem virtutibus reddidit? Quid fecit, ut ruſticorum filiæ facilè nubant, ſenatorum innuptæ maneant? Quid fecit, ut divitis iam filia vel invita ambiatur, pauperis filiam ne rogati quidem ducant? Quid fecit, ut prius aliqua cum DE ſeſtertiis, quam alia cum myriade virtutum nubat? Non utique carnem hic dicemus à carne victam, ſed à malitia vanitatem eſſe ſuperatam. AVARUS enim conjugem hodie divitem & deformem, pauperi bellæ anteponit.

O infelices fœminas, quę pariunt; infeliciores, filias, quæ na-
259 ſcuntur! quibus ad connubia nihil maiorum nobilitas, nihil parentum gratia, nihil operum ſolertia, nihil perſonæ venuſtas, nihil deniq; vitæ integritas prodeſt! O ſeculum execrandum! in quo VIRI boni filia nihil exploratius habet, quàm niſi probè nummata ſit, nunquam ſe maritum inventuram. At enim olim non ita vivebatur. PRISCIS enim temporibus in coniugiis contrahendis prima de perſonis, ultima de facultatibus erat quæſtio: At hoc ſeculo infelici prima de divitiis, ultima de perſonis quæſtio eſt. Illa itidem ætate aurea primus de virtute perſonæ ſermo erat; poſtea verò, peractis iam nuptiis, quaſi ioco de opibus quærebatur.

Camillus cùm de Gallis triumphaſſet, unicum habebat filium; at talem, ut tum ob ingenuam totius corporis pulchritudinem, tum ob patris gloriam multi illum Reges in filium adoptare, multi illum Senatores generum eligere cuperent. Is ergo cùm XXX jam annorum, & pater ſexagenario major eſſet, tum in patria à parentibus, tum à Regibus exteris, ut uxorem duceret, plurimum ſollicitabatur. Ipſe verò & amicorum monita, & exterorum ſollicitationes conſtanter rejiciebat. Interrogatus ergo Camillus, cur filio conjugem non eligeret, unde & illi in juventute vita tranquilla, & ipſi in ſenio quies ſperanda eſſet: Ego, inquit, uxorem filio meo neque do, neque daturus ſum; quia FILIAS alii mihi divites, alii nobiles, alii juvenculas, alii pulchras obtulerunt: At qui filiam virtute præſtantem ſe daturum diceret, nullus fuit. Sanè Camillus, ſicut triumphum rebus fortiſſimè geſtis meritus eſt; ita memoriam verbis, quæ protulit, ſempiternam meretur.

Hæc ideo, mea Fauſtina, dixi, quoniam filiam in theatra adducis, illam in Capitolium comitaris, inter gladiatores verſari,

Divina humanaque pulcris diviſiis parent. Horat. 2. Sat. 3.

Quætiora tempora Romani pauperes habuerunt Sen. 2. contr. 1.

Por codicia de floxin no te caſes con ruyn. Adag.

γῆμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει ἐσθλὸς ἀνήρ, ἤν οἱ χρήματα πολλὰ διδῷ. Theog.

Πολλὰς δὲ πλοῦτος καὶ γένος γαυρουμένων γυνὴ κατῄσχυν᾽ ἐν δόμοισι νηπία. Eurip. Stob. 650.

Virgo formoſa etſi ſit oppidò pauper, tamen abundè dotata eſt. Apul. apol. 2.

Biſt Hur oder Dieb, haſt Gelt/ ſo biſtu lieb. Adag.

Μηδεὶς ἐραστὴς λιμόθεν Πατρίων, ἀργύρεον παρέχων. Silentiar. Epigr. lib 7.

ὅστις δὲ πλοῦτον, ἢ εὐγένειαν εἰσιδὼν γαμεῖ πονηρὸν, μωρός ἐστι. Eurip: Stob. 650.

Probitas cum paupertate jacebit. Ovid. ad Piſon.

Fortunata, quæ nummos modio metitur. Arbit.

Corrupti depravatique mores ſunt admiratione divitiarum. Cic. offic. 2.

Dummodo virgo morata rectè veniat, dotata eſt ſatis. Plaut. aul. Præſagibat mihi.

De moribus ultima fiet quæſtio. Juvenal. Sat. 3.

Παῦροις ἀνθρώποις ἀρετὴ καὶ κάλλος ὀπηδεῖ. ὄλβιος, ὃς τούτων ἀμφοτέρων ἔλαχεν. Theog.

Quod vis, non duces, niſi illud, quod non vis, feres. Plaut. Trinum. Neque fuit.

Præſtat compedibus ligari, quàm divitiis uxoriis. Plut. erotic.

Intolerabilius nihil eſt quàm fœmina dives. Juvenal. 6.

Γένος οὐδὲν εἰς ἔρωτα· Σοφίη, τρόπος πατεῖται· μόνον ἄργυρον βλέπουσιν. Anacreon.

Omnes uxores divites ſervitutem exigunt Sen. 1. controv. 6.

Donna ſenza honeſtà non fui mai bella. Diſtet.

Cujuſmodi hic cum fama facilè nubitur, dum dos ſit, nullum vitium vitio vertitur. Plaut. Perſ. Quæ res bene.

An dives, omnes quærimus; nemo, an bonus. Mim.

Sit omnis judicium, non quàm locuples, ſed qualis quiſque ſit. Cic. offic. 2.

Occaſiones ſolent aditus aperire peccatis. Ambr. 1. Tim. 4.

Turpia ſpectandi conſuetudo etiam imitandi licentiam ſumit. Val. Max. 2. 1.

verſari, & pantomimis ſpectandis intereſſe permittis; & quod indigniſſimum, ipſam ætate admodum teneram, te non valdè provectam minimè cogitando, per vicos ambæ urbis ripaſque fluminis diſcurſitatis. Equidem id non vitupero, quod filiam tuam improbam eſſe cenſeam, ſed quòd anſam illi, ut minimè proba ſit, abs te dari video. Crede mihi Fauſtina, AD titillationem carnis quod attinet, neq; juvenibus nimis fidendum, neque de ſenibus benè ſperandum: Sed TUTISSIMUM in utriſque, ut peccandi occaſiones cuncti fugiant. Ideò ſcilicet virgines Veſtales intra parietes incluſæ 260
continentur, ut occaſiones, quæ in plateis offeruntur, vitent. Non ut ſtolidiores ſeceſſum amant: ſed ut prudentiores congreſſum fugiunt.

Non dicat juvenis, ſe juvenem & virtutis amantem eſſe: non dicat ſenex, ſe ſenem & laſſum eſſe: quoniam STIPULAS aridas in prunis conflagrare, palum viridem inter flammas fumigare neceſſe eſt: hoc eſt, SIT licet adamante aliquis durior, dum inter viros verſatur: ad mulierum ignem ubi acceſſerit, ceræ inſtar remolleſcet. Negare non poſſumus, licèt igni ligna ſubducantur, carbones extinguantur, ſaxa tamen ſemper ardere: Ad eundem modum caro hæc corrupta, etiamſi affligatur morbis, multis exiccetur laboribus, longis denique annis conſumatur: ſemper tamen concupiſcentiæ ignis ſopitus in oſſibus vivit.

Quid virtutem jactare, & naturam negare prodeſt? QUIS equus adeò elumbis & mutilus, qui viſis equabus non ſemel atque iterum adhinniat? QUIS ſenex adeò effœtus, quis juvenis adeò caſtus, qui viſis puellis non ſemel atque iterum ſuſpiret? IN rebus voluntariis virtute præſtare aliquem poſſe non nego: IN naturalibus vero ſuam quiſque imbecillitatem fateatur oportet. IGNI ſi ligna ſubtrahas, ardere deſinet. Adventante æſtate, hyemis deſinet aſperitas. Ubi in mari malacia (& tranquillitas) extiterit, fluctus intumeſcere deſinent: Vbi Sol occiderit, terras non ampliùs colluſtrabit. Hæc eò pertinent, ut TYM demum carnem ab exhibenda nobis moleſtia ceſſaturam appareat, cùm in tumulo compoſitam videbimus. DE CARNE naſcimur, in carne vivimus, in carne morimur. Vnde citiùs vitam bonam, quàm carnem malam finem habituram efficitur. SÆPE cibi optimi in fœtidis corrumpuntur clibanis; & VINA optima ingratum de impuris contrahunt ſaporem doliis; hoc eſt,

Incitamentum improbæ præſumptionis eſt neglecta cuſtodia. Caſſ. 4. 47.

Per publicum notabiliter incedens, oculos in ſe juventutis illicit. Cyp de habit. virginis.

Κίνδυνος μέγας περιθλίψαι μοιχικοῦ γυναικός. Arrian. 3. 21.

Latere debet mulier, nec multis eſſe nota. Plut.

Mulier ingenio eſt bono, cui malè faciundi eſt poteſtas, quæ ne faciat, id temperat. Plut. Stich. Qui manet.

Τὸ μονάζειν ἐν τῇ συνηθείᾳ τῶν πρώτων μᾶλλον, ἢ τῇ τῶν συνοικούντων ἀναχωρεῖν ἐγκαρτερίζονται. Naz. Stob. 33.

Periculoſa eſt ſexuum commiſtio. IC.

Viejo el pajar mala de encender y peor de apagar Adag.

Flamma fumo eſt proxima: fumo comburi nihil poteſt, flamma poteſt. Plaut. Curcul. ſc. 1.

Τοῦτο δ' οἶδα, ὡς τῷ γέροντι μᾶλλον πρέπει τερπνὰ παίζειν, ὅσῳ πέλας τὰ μοίρης Anacre.

Fervida vicino flamma vapore nocet. Ovid. 1. Eleg. 2.

Lycurgus videtur poſſe hic ad nequitiam adduci. Plaut. Bacch. ſc. 2.

Nihil ex omnibus iis, quæ mulieres cum juvenibus joco dicunt, aculeo caret. Marianus advers. mulier. comptas.

Quid amor non improbus audet? Ovid. Faſtor. 2.

Nemo vult in amore ſanari. Fab. decl. 15.

Nullus equus tam vetulus, quin Majo hinnitum edat. Proverb.

Μόνος ἴσ' ὁ πρεσβύτερος ἀνθρώποις ἔρως. Menand. St. 623.

Cupiditas ex homine cupido, ex ſtulto nunquam tollitur. Lucill.

Infirmos culpa puſilla nocet. Ovid. 2. remed.

Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis, acceſcit. Hor. 1 ep. 2.

Cibum olla corrump t. Plut. de lib. educ.

A ceſpite ſuo virgulta non diſcrepant. Caſſ. 2. 14.

Æquum eſt ſementi ſpicam adſcribi. Nazianz.

Quamvis cara ſit, heu carie non caritura caro. Tobias.

eſt, quantumvis † puræ & heroicæ ſint vitæ noſtræ actiones; ſemper tamen imbecillæ pedorem carnis reſipiunt. Hæc eò dico, Fauſtina, quia ſi carnis torrentem vallum (ut ita loquar) argillâ ſenum conſtructum coërcere non potuit; quomodo illi ſeptum molli textum vimine reſiſtet? JUGUM, quod vacca non portavit, multò minus vitula portabit. Si tu, quæ mater es, carnem in officio contines, nec iſta, cum filia tua ſit, idem præſtabit.

Si filias rectè educare volunt matronæ Romanæ, has diligenter obſervent regulas: Si filias vagari vident, crura illis frangant; ſi venaturam oculis facere, oculos eruant; ſi auribus prurire, illas obſtruant; ſi quid dare volunt vel accipere, manus amputent; ſi garrire audent, os conſuant; ſi petulan-
261 ter agere, vivas ſepeliant. FILIÆ quippe improbæ pro dote mors, pro utenſilibus vermes, pro domo tumulus debetur. Itaq; meo Fauſtina utere conſilio, & SI Filiâ tuâ lætari cupis, occaſiones illi, quibus corrumpi poteſt, adime. AD fulciendã domum multis opus eſt tibicinibus; cui ſi unam ſubducas columnam, tota corruit: hoc eſt, ADEO ſunt imbecilles fœminæ, ut à mille cuſtodibus vix poſſint cuſtodiri; at unica minutula occaſione corrumpantur. Quàm multæ fuerunt improbæ, non quidem quòd eſſe ejuſmodi vellent, ſed quoniam ipſæ occaſionẽ aperuerunt, ut aliter facere non poſſent! IN MEA poteſtate eſt prælium inire; at in mea poteſtate non eſt potiri victoria. In mea poteſtate eſt ingredi mare; at in mea poteſtate non eſt evadere periculum. IN poteſtate mulieris eſt occaſioni ſe offerre; at poſtquam illi ſeſe obtulit, in eius poteſtate non eſt culpam evitare.

† *defæcata.*

Ad ſemen nata reſpondent. Sen. ep. 87.

Tolle mere, tolle fille. Proverb

Scilicet expectas, ut tradat mater honeſtos, aut alios mores, quàm quos habet. Juvenal. Sat. 6.

Mores effingunt à parentibus liberi. Cic. divin. 2.

Ἴσε μὲν ὄμμα, γλῶσσαν δὲ σιγὴν ἔχει. Κλεὶς σοὶ κείσθω, μηδὲ, περισσοὶ γέλως. Nazianz. Sentent. monoſt.

Caſus ab exemplo vitare debemus. Sidon. 3. ep. 22.

Timor fundamentum ſalutis eſt. Tert. de cult. fœm.

Ludendo ſæpè peteiur amor Ovid. art. 3.

Nemo diu tutus eſt proximus periculo. Cypr. 1 ep. 11.

Pudor veluti veſtis, quanto obſoletior eſt, tantò incurioſiùs habetur. Apul. apolog. 1.

Galeatum ſerò duelli pœnitet, Juvenal. Sat. 1.

Qui ſe præcipitavit, ſuſtinere ſe cùm velit, non poteſt. Cic. Tuſcul. 4.

In preceps datis corporibus nullum ſui arbitrium eſt. Sen. 1. ira. 7.

Vitare, plagas in amoris ne jaciamur, non ita difficile eſt, quàm captum retibus ipſis exire. Lucret. lib. 4.

Amor animi arbitrio ſumitur, non ponitur Mim.

Ὦ ἔρως ὡς πόνος ἐσσὶ, πόσον ἄπληστος ἀλάτη. Oppian. κυν. 6. 410.

εἶδον ἐμποδὼν ψυχαῖς ἐφιεμέναις ἀλλήλαις ἀῤῥήτους συνόδους ὁμόσε χωρεῖν καὶ συμπλέκεσθαι. Syneſ. ep. 140.

CAPUT XII.

Perſequitur ſermonem cœptum Imperator, ſuadens Fauſtinæ, ut filiæ (peccandi) occaſiones adimat.

AT enim, Fauſtina, neminem dices filiam tuam alloqui, quin audias, aut videre, quin videas: neque illam ſe abſcondere, quin abs te inveniatur, aut pactiones cum ullo facere poſſe, quin animadvertas. Quid? An tu MALEVOLENTIA ſuffuſos contumeliis inter ſe certare; amore verò mutuo flagrantes mentibus inter ſe colloqui ignoras? AMOR novus, qui in ætatis vere ex recenti pullulat ſanguine, venenũ eſt, quod ſubito per venas manat; aconitum, quod viſcera

Qui ipſe haud amavit, ægrè amantis ingenium inſpicit. Plaut. mil. cohibere iners.

Ogni occhio per nimico d' amore ch' ei ſia, à vn piaceuole & legiadro aſpetto diviene humile è manſu to. Heliod.

Ideò ſummè cuſtodiendus eſt oculus, quia janua cordis eſt & unicus. Aug. ad fra in erem. ſerm. 31.

Amor primus apud homines carnificinam commentus. Plaut Ciſtell credo ego.

Nihil aliud in fœmina, niſi quod ſervat proximam teneri. Cypr. de ſingul. Cleric.

Libido cognata & conjuncta luxuriæ eſt, cujus ſequela immunditia, finis indubitatus confuſio. Sareſb. 8. 6.

Digitized by Google

viſcera confeſtim penetrat; ſpaſmus, quo membra ſubitò torpeſcunt; angina, quæ cor ſtat in ſtrangulat, bonæ denique mentis peſtis eſt & interitus.

Quid dicam, neſcio, etiamſi, quod dicere volo, ſentiam. NUNQUAM enim amorem in lingua habui, quin dolorem intus in pectore graviſſimum perceperim. Ovidius libro de arte amandi dicit: Eſt amor, neſcio quid? venit, neſcio unde? immittitur, neſcio à quo? naſcitur, neſcio quomodo? capitur, neſcio quibus? ſentitur, neſcio quando? interimit, neſcio quamobrem? Denique AMOR virulentus carne foris illæſa ſanguinem è viſceribus intimum nobis exhaurit. Quid ſibi his verbis Ovidius velit, non intelligo: At cùm verba illa proferret, mentis eum non magis, atque ego nunc ſum, compotem fuiſſe ſcio. QUI inter ſe amant, Fauſtina, è cordium veluti ſpecula fumant, in ſomno ſermocinantur, ſignis colloquuntur. MULTA enim foris verba, exigui intus amoris indicium; AMORIS interni magnitudo ſilentium foris imperat. Inflammata intus amore præcordia, mutam foris linguam reddunt. QUI vitam in amoribus agit, os habeat obſeratum oportet.

Ac ne fabellam tibi narrari putes, hiſtoriis id vetuſtiſſimis planum faciã. In monimentis priſcis anno ab V.C.CCLXX. Hetruſcum juvenem Romanum mutum, itemque Veronam, 262 virginem Latinarum pulcerrimam, mutam fuiſſe reperimus: qui cùm in ludis in monte Cœlio ſe invicem vidiſſent; amore inter ſe non ficto exarſerunt, cùm mentes illorum tam ad amorem liberæ, quàm linguæ ad ſermonem vinctæ eſſent: quæ res ut tum viſu mira, ſic narratu nunc incredibilis eſt. Nam puella Salonã Romam, juvenis Romã Salonã ſubinde XXX. annorum ſpatio ultro citroque commeabant, ut nec animadverteret quiſquam, nec unquam ipſi colloquerentur, donec mortuis Latinæ marito, & Hetruſci conjuge, re patefacta, ambo matrimonium contraxerunt. Ex his mutis filius natus eſt, autor feliciſſimæ gentis Scipionum noſtrorum, qui longe armis, quàm majores linguis, expeditiores fuēre. Conſidera ergo rem ſingularem, † quàm parum ad reprimendos mutorum illorum amores linguæ vincula, niſi ipſa eximerentur corda, profuerint.

Quid de Maſiniſſa Numidarum regulo, & Sophonisba, fœmina Carthaginenſi nobili dicam, qui cùm in limine inter ſe obviam facti eſſent, & ille cupiditatem ſuam prodidiſſet.

Δεινὸς ἔρως ἐκ οἶδε βραχύς... Silent. epigr. lib. 7.

Quo magis regitur, tantò magis æſtuat ignis Ovid. met. 4

Amor manſueto fanciullo e fiero veglio Petrar. triump. 1.

Nec noram, quid amans eſſet; ut illud eram. Ovid. Heroid. 11.

Τί μοι μέλλω ἐν χροὸς αἷμα ἐρυθρὸν, αἱ λιμνᾶ ... The ocr. Idyll.

Τὸ ἐρᾶν ἐπισκοτεῖ ἅπασιν, ὡς ἔοικε, καὶ τοῖς εὐλόγως, καὶ τοῖς κακῶς ἔχουσιν, Menand Stob 624.

Tantum licentiæ pravis ingenijs adjicit illa fiducia; Quis enim ſciet? Plin. 4. ep 25.

Solus amor morbi non amat artificem. Propert. 2. 1.

Caritate acceſa lega la lingua altrui, gli ſpirti inuola; Chi può dir com' egli arde e 'n picciol foco. Petrar. ſonet. 138.

Malus clandeſtinus eſt amor; damnum eſt merum. Plaut. Curcul 1.

Flius eſt mente, quàm corpore copulatri. Ambr. contr. Symm.

Aperte la via per gli occhi al core. Petrar. 2.

Oculos cor neſariè ſequi ſolet. Nazianz. advers. mulier. comptas.

O quantum eſt ſubitis caſibus ingenium! Martial. 1. 14.

Ingeny eſt experientis amor. Ovid. 1. eleg 9

Nil tranſit amantes Stat. Thebaid. 2.

Diducere amantes non queat inuitos Jupiter ipſe duo. Prop. 1. 7.

Venus ſine Mercur; præſentia nihil unquam fecit Apul. l. 6 Aſin.

Μόνοι οἴδασιν οἱ ἐρῶντες τὰ τῆς ὁμοίας ... Achil. Tac 5.

La diſtantia de las moradas no deſpega el amor de los corazones. Celeſtin.

† *Mutis uſu lingua carentibus non defuiſſe ingenium, cujus ſedes cor eſt, quoſdam proſpicerentes ...*

Ὁ θυμαγὸς φιλίας ... Stob. 565.

Amores.

. 1. *Maſiniſſa & Sophonisbas* Liv. lib. 30.

. Nec latet hauſtus amor, ſed fax vibrata medullis in vultus atque ora redit. Stat. 1. Achil.

diſſet, eamque hæc intellexiſſet, fracto formidinis remigio, ſublatis verecundiæ ancoris; confeſtim cordium vela demiſerunt, navibuſque inter ſe corporum concurrerunt? Unde & primum oculorum intuitum, & notitiam utriuſque, & animorum nexum, & corporum complexum; & dignitatis jacturam, & famæ labem, uno die, una hora, uno momento, in ipſo liminis tranſitu peracta eſſe manifeſtum eſt.

Quid amplius in hanc ſententiam vis afferri? An neſcis Helenam Græcam & Paridem Trojanum, natione tam diſſimiles, terris tam diſſitos, ex unico in fano quodam conſpectu, voluntatibus ita conglutinatos fuiſſe, ut quamvis Paris ad capiendam ipſam parum videretur animoſus & validus; ipſa tamen, quò minus caperetur, non valde reluctante, & victoriam illo urgente, hac non morante, Paris patri interitus, Helena marito probri; uterque verò ſibi mortis; regnis exitii, ſeculis omnibus ſermonis, ex unico tantùm intuitu, cauſſam præbuerint.

Ad Alexandrum M. Amazonibus bellum inferentem, Regina & dux illarum, forma juxtà ac virtute præſtans, adeundi cognoſcendique illius avida, in ripa fluvii cujuſdam venit: ubi ad horæ ſpatium alter alterum ſummo cum ſilentio intuentes, in caſtra redierunt, ducum ferocia in amantium delicias commutata.

Pyrrhus conſtans Tarentinorum protector, & Epeirotarum Rex inclytus, bella in Italia gerens, Neapolim venit, ubi nec
263 antea, nec poſtea plus uno die fuiſſe illum conſtat. Imperabat tum civitati illi Gemellitia, generis nobilitate, formæq; præſtantia præcellens; cui miſeræ & prægnationem & famam in Italia ſiniſtram, & exilium, & poſt partum etiam mortem, quæ fratris manu effecta fuit, dies ille attulit.

M. Antonium amatorem ſuum Cleopatra in Bythinia in nemore † Sethim convivio excepit famoſo; quæ licèt ipſa non admodum bonæ famæ eſſet; gynæceum tamen habebat modeſtiſſimum. Verùm enimverò cùm multam in noctem producta eſſet comeſſatio, nemuſque denſiſſimum foret; ea fuit puellarum in quærendis latebris, & juventutis Romanæ in detegendis illis ſolertia, ut cùm LX. eſſent ſenatorum filiæ, LV. inter ſpineta illa gravidæ fierent; quæ res & peſſimi ad ſubditos exempli fuit, & infamiam auxit Cleopatræ, & autoritatem imminuit M. Antonii. Quod de paucis iſtis dico, idem de aliis poſſem dicere. Nec viri omnes viri,

 nec

τῶν ἐρώντων ἐν τῷ βλέμματι πάντα ἐστὶ γνωρίζει ὁ ἐρώμενος. Aurel. Imp. lib. 11.

Diabolus hanc primo exhibet lenitatem, ut duas naves oblectet ad invicem convenire. Cypri. de ſingul. Cler.

Virgo in animum per oculos via eſt. Fab. declam. 1.

Dos que ſe conocen, de lexos ſe ſaludan. Adag.

Diriguit fac'e, quem non ſtupefecerat hoſtis. Manil. lib. 6.

2. *Paridis & Helenæ.*

Quien lexos va à ſe caſar, o ve enganado, o va à engannar. Ad.

ἐξ ὄψεως ἐρᾶν ἰδεῖν τὸ πάθημα. Heliod.

Οἱ ὀφθαλμοὶ ξυμβάλλουσι τοῦ ἔρωτος, Philoſtr. epiſt ad Athenod.

Ignarus ſuorum, domus alienæ recenſet infortunium. Apul. 9 aſ.

Non caret effectu, quod voluêre duo. Ovid. 2 eleg. 3.

L' amor dolcemente ne i princi, ij applande, è tesle di naſcoſto inganno e fraude. Arioſt. 13. 4.

3. *Alexandri & Thaleſtris; Curt. lib 6.*

Amoris vulnus idem, qui ſanat, facit. Mim.

Αἰσχρὸν τοὺς ἄνδρας ἰδεῖν γυναικῶν ἡττωμένους. Baſil. de leg Græc.

L' accord & le diſcord luy ſervent de paſture: ſ'le tel arbre tel fruit: c'eſt d'Amour la natu a. Ronſard. 6 64.

4. *Pyrrhi:*

Pyrrhus Tarentina petulantia animoſus magis, quàm efficax defenſor. Valer. Max. 4 3.

Par trop grand apperie Vient ſouvent la pance pleine. Marott. chanſ. 26.

Amor poſt perfectionem, vulnus dat pœnitentiæ, venenumque peccati. Fulg. Mythol. 3.

5. *Antonij & Cleopatra:*

ὅσοι ἔλαθον πάντες τ' ἔρωτ, ἀρχὴν οὐδ' ὄναρ οὐδὲ φόνος. Philodem. epigr. lib. 7.

† *Sete Stephano Bithynia urbs.*

Quæ non faciet, quod Principis uxor? Juvenal. Sat 6.

Refractis pudoris & reverentiæ clauſtris, omnia patent omnibus, nec inducuntur, ſed irrumpunt. Plin 2 epiſt 14.

Quid ſalvi mulieri eſt, amiſſa pudicitia? Liv. lib. 1.

ἡ Κύπρις πέφυκε τῷ σκότῳ φίλη. Archil. Stob. 611.

Celari vult ſua furta Venus. Tibul. 1. eleg 2.

Digitized by Google

nec fœminæ omnes fœminæ ſunt:quod propterea, quæ dicturus ſum,dico:quæ mordeant ſanè eas, quas tetigerint: & intelligantur ab iis,à quibus potuerint. Sunt naves quædam adeò leves, ut leviſſima impellantur aura: ſunt molendino quædam tam agilia, ut minima circumagantur aqua: Ita fœminæ quædam ſunt adeò fragiles, ut vitri inſtar digituli talitro frangantur, & tentatæ in tenuiſſimo cœno adhæreſcant.

At enim filiam cum patruelibus tantùm colloqui; vel cum conſobrinis verſari permiſſu tuo Fauſtina reſpondebis! Ego verò hac in parte & matrem decipi, & filiam præſentiſſimo in periculo verſari aio. An te fugit à prunæ candentis ardore non ſolùm lignum vel viride, vel aridum minimè tutum eſſe, verùm petras etiam duriſſimas conſumi? An beſtias neſcis repentina fame ſtimulatas dentibus, quos edidêre, fœtus laniare? An Deos legum autores omnibus rebus ignoras, præterquam amoribus, leges dediſſe: NULLAM enim amantes legem ferunt. Ac juſtum profectò eſt, ut cùm fatuis, tanquam mente captis, leges Romanæ parcant; amantibus etiam, tanquam ſenſu à ſe orbatis, nullas dii pœnas infetant.

An tu oblita es, cùm in Cenſura mea ex patre filia, ex filio mater, & ex patruo neptis peperiſſet, condemnatos ſententia mea parentes, ut beſtiis obiicerentur, liberos, ut vivi ſepelirentur; infantes, ut in Campo Martio comburerentur. Quæ res adeò fuit horrenda auditu, ut nec oculis aſpicere abominandos illos homines ſuſtinuerim, & edicto ampliùs illorum mentionem fieri vetuerim. Quæ ſeveritas quęadmodum pavorem viris attulit; ita fœminis Romanis caſtigationis loco eſſe debet. Quòd ſi pater igne, & filia uſtulata, & 264
& propinqui infamati, & ipſemet combuſtus eſt; putáſne flammas libidinis tam acres ſibi temperaturas, quò minùs amitinam aut conſobrinam, conſanguinitatis verecundia reſtincta, attingant? Si caro nimis contumax rationi parêret; filiæ tuæ cum conſanguineis familiaritas tolerari poſſet. Verùm cùm in hoc negotio libidini ratio ſuccumbat; filiam ne fratrum quidem fidei committendam cenſeo. Sanè carie † in lignis generata ligna abſumi, & à tineis in veſtimento natis ipſum veſtimentum abrodi, experientia magiſtra diſcis: Ad eundem modum SÆPE intra parietes aliquis eum nutrit, cujus ſcelere deinde & vita & dignitate ſpoliatur.

Quic-

Παρθένος ἔχει βίοτον, γυνὴ δ' εἰς οἶκον ἀφεγγέα. Theocr. Idyll ult.

Qui ſolicitus eſt, is verè poterit eſſe ſecurus. Tert. de cult fœm.

Oculi nos in omnia quotidie vitia præcipitant. Fab. decl 1.

Confringi vas citò Samium ſolet. Plaut. Bacchid. ſc. 4.

Utile finitimis abſtinuiſſe locis. Ovid. remed. 2.

La ſommerſa honeſta non torna ariva, ò poich' è eſtinta, più non ſi rauuiua Differ. diſcord 14.

Citius illic delinquitur, ubi ſine ſuſpicione ſecurum poteſt eſſe delictum. Cypr. de ſingul. Cleric

Si te vel modicè meus igniculus afflaverit, ureris intimè. Apul lib. 2 aſin. aur.

ἕως τυχεῖν μὲν ἔχει τὴν πρόσοδον, βραδεῖαν δὲ τὴν ἀπόλυσιν Theophr. Gnom Græc.

Leges contemptæ nocent contemtoribus, quamvis ſeductis ad aliquod tempus & inescatis illecebra. Philo de ſacerdot. ptæm.

Quis legem det amantibus? Major lex amor eſt ſibi Boet 4. conſol. met. 12.

Plectuntur interim quidam, quò cæteri dirigantur: exempla ſunt omnium, tormenta paucorum. Cyprian. ſerm. 5. de lapſis

Pœna unica eſt multorum metus. IC.

Factum] perſonæ claritate famoſum, ſeveritate exempli ſalubre, rei magnitudine æternum, Plin. 2 epiſt. 11.

Utilius eſt unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coërcere, quam propter multos improbos uni parcere. Cic Verrin 3.

Fuge contagia vites. Ovid. remed. 2.

Senior eſt tanto, quanto eſt occultior hoſtis Victor.

Olla cabe tizones ha meneſter coberte-ra, y la moca, do ay varones, la madre ſobre ella. Adag.

Facilior cautio eſt, ubi manifeſta formido eſt. Cypr. tract. 3.

Si volumus non decipi, vigilandum eſt, Leo Serm 1. quadrag.

Mavelis lupos apud oves relinquere, quàm hos domi cuſtodes, Plaut. pſeudol. Exite.

† *Siracid.* 42.

Adverſus congreſſus etiam, & ſuſpiciones inſidicas providendum omni modo. Tert. de cult. fœ.

Quicquid hactenus, Fauſtina, dixi, commonefaciendi gratiâ dixi; cui verba hæc poſtrema conſilii loco addo: SI & te Fauſtinæ curis, & filiam tuam periculis liberare cupis; ut ſemper aliquid agat, proſpice. MANIBUS enim exercitio laudabili occupatis, vacui ſunt à vagabundis cogitationibus animi. SINGULA juventutis delicta ſingulas de vitæ noſtræ arce (ut ita loquar) pinnas dejiciunt. At OCIUM iners quacunque intrat, hoſtis inſtar portas vitiis aperit univerſis. Scire cupis, Fauſtina, unde iſta naſcatur hodie in puellis Romanis corruptela; quæ vix in lucem editæ, de amoribus jam cogitant? Ego, ſi audire voles, dicam. PATRUM negligentia, matrumque indulgentia facit, ut laborem miſellæ honeſtum fugiant, & inhoneſta amplectantur oblectamenta. PER OTIUM deſes, & ſupervacaneas cogitationes oculi aberrare, mens perturbari, voluntas depravari ſolet. Poſtremò, dum ſe punctum rentur eſſe, ad quod ſolum amantes collineant; communis manent omnium vitioſorum ſcopus. Sed ut finiam. NIHIL eſt, quod in hoc ludo cogitationis (ut ſic loquar) palam fortius repulſet, quàm manus operi admota.

CAPUT XIII.

MARCI AURELII Imperatoris de filiarum conjugiis ſollicitudo.

MARCUS AURELIUS Imperator, ut ingenio acerrimus, & appetitu moderatiſſimus; ita & præteritorum obſervantiſſimus, & in præſentibus prudentiſſimus, & de futuris circumſpectiſſimus erat. Itaque IMMINERE exitium Principibus perſpiciens, ſi vel de alienis tantùm ſollicitii, propriorum curam abjicerent, vel pro-
265 priis tantùm intenti, alienorum prorſus obliviſcerentur; Sic animo ad omnia parato excubabat, ut neq; graviſſima illum Imperii negotia ab obſervandis vel minimis domus ſuæ rebus averterent, neq; omnes domus ſuæ res impedimento eſſent; quò minus unicū Imperii negotium curaret. Quamobrē cùm quatuor haberet M. Aurelius filias, Lucillam, Porſenā, Mactinam & Domitiam; matrem illæ potius pulchritudinis excellentiâ, quàm patrem vitæ honeſtate prudentiaq; referebant: quæ licèt foris, à conſpectu patris remotæ, educarentur; ex memoria tamen illius nunquā excidebant: Sed QUANTUM

Magna ſolertia eſt domeſtici hoſtis inſidias evitare. Ambroſ. Rom. 8.

In vacuo pectore regnat amor. Eleg. 1.

Donna ocioſa non puo eſſer virtuoſa. Bocac.

Retrage, tutus eris. Ovid Remed. 1.

La moca con ocs ciada, la eſt opa como es hilada. Adag.

Delitiæ janua ſunt peccati. Ambroſ.

Variam ſemper dant otia mentem. Lucan. lib. 4.

Amor otioſus eſt, & occupat pigros. Plut. Erotic.

ἔρως πάθος ἐστὶ ψυχῆς σχολαζούσης. Theophr. Stob. 626

Aſſuit in cautis inſidioſus amor. Ovid. remed. 1.

ἀργία κακουργίας ἀρχή. Baſil. Stob. 381.

Amor otioſo cauſſa ſolicitudinis. Mim.

Sibi quæque videtur amanda. Ovid. art. 1.

Otii vitia negotio diſcutiuntur. Curt. l. 7.

Aliquo ſemper opere inſidiantis otii tergenda Rubigo eſt. racat. panegyr.

Δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα, μιμνήσκεσθαι μὲν τῶν γεγενημένων, πράττειν δὲ τὰ ἐνεστῶτα. περὶ δὲ τῶν μελλόντων ἀσφαλῶς φυλάττεσθαι. Bias. Stob. 94.

Difficile in majoribus prudens, in minoribus non ſapit. Ambroſ. Rom. 1.

Moderationis beneficio medius ſemper inter ſecundas & adverſas res animi firmitate verſatus eſt. Val Max 4. 1.

Fortuna interdum optimos decolarat. Symm 1. 34.

Præteritorum memor, præſentium diligens, prudens futuri. Sym 1. ep 32.

Bonus gubernator numquam fecit naufragium Fab. 5. cap 10.

Magnarum rerum curam non diſſimulabunt, qui animum etiam leviſſimis advertunt. Tacit. Annal. 13.

Hac in publicis cura uſus, privata non neglexit Dio. lib 50.

Obſerva ſermones, ſecreta cuſtodi. omnium dierum noctiumque momentis ſagax ſcrutator inſiſtit Fab. declam. 18.

Non nimis poteſt pudicitiam quiſquam ſervare ſuæ filiæ, Plaut. Epidic. Non otis.

οὐκ ἔστι θυγατρὸς μεῖζον βάρος. Lucil. epigr. lib. 2.

Κάλλος ἀφρουρήτῳ ἴσθι παιδὸς ... Phocyl.

Digitized by Google

TUM anni filiæ; tantum in animo patris curæ creſcebant: & ſimul atque ætatem puellæ nubilem attingebant, jam remedium pater invenerat.

Erat autem non lex quidem, ſed conſuetudo laudabilis, ut qui munera gerebant Senatoria, non niſi data ab Imperatore licentia uxores ducerent, utque Imperatoris filiæ arbitrio nuberent Senatus. Cùm ergo filiarum una & ætate & voluntate à nuptiis non aliena eſſet; M. Aurelius quod animo jam dudum deſtinaverat, perficiendi occaſionem nactus, quoniam valetudine erat tenui, Fauſtinam rem cum Senatu communicare juſſit. Illa verò ſummis contra viribus nitebatur, quippe de alio clam agens matrimonio, & hac utebatur in ſpeciem excuſatione; & teneræ puellam ætatis eſſe, & patre deorum beneficio ſuperſtite, nunquam defuturam rationibus filiæ proſpiciendi occaſionem. Quo animadverſo, Imperator uxorem in cubiculum, in quo æger decumbebat, accerſitam ſic allocutus eſt.

Multa in hominibus privatis ferimus, quorum ne minimum quidem in iis, qui velut in ſpecula conſtituti pro omnium excubant ſalute, toleramus: NEC unquam promtè paretur Principi, qui autoritate parum apud ſubditos valet. Hæc eò dico, Fauſtina; quòd ipſa aliud clam agens, aliud palam præ te fers, quòd & fidem minuit tantæ Principis, & tanti autoritatem Imperatoris elevat. Si vota mea piiſſima parum apud te valent ad tuorum ſalutem liberorum, quid abs te boni ad ſalutem liberorum alienorum expectabitur? Rectumne tibi videtur iis filiam, qui à matre illam petunt, dari; & quos pater elegit, negari? Ut fœmina quidem veniam mereris; ut mater verò culpam auges. An iſtarum nuptiarum ducem fortunam, harum prudentiam eſſe neſcis? QUI filias à parentibus petunt, oculos, mihi crede, magis in utilitate propria, quàm animos in bono defigunt alieno.

Quondam te audivi dicentem, te quidem filias eniti; Deos verò illas maritare, qui pro dote incredibili illas ornarent 266
pulcritudine. Ante fugit PULCRITUDINEM fœminis alienorum cupiditatem, vicinorum ſuſpiciones, potentiorū vim, inferiorum invidiam, parentum infamiam, & vitæ periculum attrahere? DIFFICILIS eſt ejus rei, quam multi expetunt, cuſtodia. PULCRITUDO certè, ut idem repetam, fœminarum nihil aliud eſt, quàm vagabundorum illecebra, leviumque irritamentum, Unde à cupiditatibus alienis fama pendet

Caſa el hijo, quando quiſieres, y la hija, quando pudieres. Adag.

Κύδιον βροτοῖς κινδυνεύειν ... ἢ ... πλούσιοι γαμβροὶ ... ἢ φίλοι. Eurip. Andromach.

Nuptias cum Pompejano; & Fauſtina, & filia quæ dabatur, invitæ habuerunt. Capitolin.

Inter epulas Senatus rogatu Graccho filiam Africanus deſpondet. Liv. lib. 38.

Lex alia ſolio eſt, alia privato toro. Sen. Agamemno. 2.

Non eadem, vulgiſque decent & lumina rerum. Ovid ad Liviam.

Sic, qui volunt differre nuptias, excuſare conſueverunt, ut prætendant immaturæ ætatis infirmitatem. Ambroſ. pſal 118.

Matres quàm ſplendidiſſimis nuptiis jungi filias volunt. Liv. lib. 9.

Qui vident aliud Principem præ ſe ferre, aliud agere; non minas eius metuunt, ſed facta ... antur. Dion lib. 6.

Quod Principes decat, aliis non concelleris Pap lib. 11. c. 1.

Celſiores fortunas idem loqui decet atque ſentire. Ammian lib. 27.

Non eſt viri boni, alia in ore, alia in pectore gerere. Dio lib. 52.

Quid expectent extraneorum jura, ſi ſic mererent affinitas? Caſſ. 5. epiſt. 41.

Νυμφοκομεῖτε ... ἡμῶν πατὴρ ἡμῖν μέριμναν ἔχει. Eurip. Androm.

... ἐν τῇ φύσει ... ἀλλ' ἐν τῇ ... ψυχῆς ... Chryſoſt. orat. Antioch 21

Si forma placet venientibus annis cedet amor: Sola eſt ſenium, quæ neſcit, honeſtas Victor.

Infida cuſtos caſtitatis eſt neceſſitas Proverb.

Majus decus adfert deformi amor moribus conciliatus probis, quàm ſi ob pulcritudinem diligeretur. Plut. præc conjug.

Nimis eſt miſeria pulcrum eſſe hominem nimis Plaut. milit. glor. ſc 1

Aliquo modo expugnatur quod undique inceſſitur. Hieron

Pudicitia fruſtra intrinſecus laborioſo agone cuſtoditur, quod forinſecus efficit infamiati. Cypr.

Libido aſpectu maximè concitatur, Lact. ...

Τὸ ... ἀκολούθως φαίνεται ... εἰς ὀφθαλμοὺς, ἀκολούθως ... Maxim. Tyr. diſſert. 9.

pendet propria. Equidem HOMINES leves in optanda conjuge formę excellentiam vitę integritati anteponere non nego. Veruntamen FOEMINÆ, quæ propter formam ſolam ducitur, nihil aliud quàm vitam in ſenectute inſuavem, expectandum affirmo. ITA enim comparatum eſt, ut cui amorem pulcritudo eximium, eidem odium deformitas acerbiſſimum conciliet.

Perditiſſima ratio eſt diligere formam, negligere famam. Cic Heren 4.
Facies, non uxor amatur. Juven. Sat. 6.
Amor à forma corporis incenſus, durabilis non eſt. Plut. præcept. conjug.
E un mal fundamento d' amore, à fermarlo à un bel color di volto. Orati Ital.
Alſio on que codicia mucha gente, ninguno lo poſſee ſeguramente. Araucan. 296.
[illegible] Antipat. Stob. 648.
Forma animo corrupta ſuperbo plus aloes, quàm mellis habet. Juven. Sat 6.
[illegible] Anaxa. Stob. 639.

Quantas, dii boni! ſuſcipit moleſtias, cui pulcra nubit! Ferenda eſt ipſius ſuperbia: PULCRITUDINIS enim comes individuus eſt ſtultitia. Toleranda profuſio: Nam STULTITIA in cerebro, & in facie pulcritudo duo vermes ſunt, qui & vitam arrodunt, & fortunas vorant. Suſtinenda jurgia: OMNIS enim fœmina pulcra ſola domi imperare vult. Diſſimulandæ deliciæ: OMNIS enim fœmina pulcra vitam in deliciis cupit agere. Patiendi faſtus. NULLA enim fœmina pulcra priorem quenquam patitur. Patienda eſt arrogantia: OMNIS enim fœmina pulcra cunctis anteponi vult. In ſumma, QUIsquis pulcram ducit, variis ſe præparet infortuniis oportet.

Faſtus ineſt pulcris, ſequiturque ſuperbia formam. Ovid faſt. 1.
Subſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuendi. Valer Max. 2. 1.

Quæris quamobrem? NON tam arctè me hercule Carthago à Scipionibus obſeſſa fuit, quàm domus pulcræ fœminæ ab hominibus levibus. ô Virum infelicem! cujus dum quieſcit animus, & dormit corpus, adſunt, qui domum circumambulant, qui viæ inſidiantur, qui per feneſtras inſpectant, qui parietes tranſcendunt, qui dicteria ſcribunt, qui cytharas pulſant, qui ad fores excubant, qui per lenas ſolicitant, qui tegulas dejiciunt, qui angulos obſident: quæ omnia in pulcritudinem quidem uxoris, tanquam ſcopum, diriguntur; ad mariti verò infelicis redundant opprobrium: Cujus rei teſtis locupletiſſimus & ego ſum, cui cum tua nupſiſti pulcritudine; & fama, qualis urbem pervaſit, mea.

[illegible] Opt Hod. Stob. 188.
Nihil tutum, in quo populi vota ſuſpirant. Hieron.
Ῥίζα μοιχείας [illegible] Chryſoſt. Stob. 293
Nihil invitæ triſtis cuſtodia prodeſt. Propert. 2. 6.
La muger y el vidro ſiempre eſtan en peligro. Adag.
Κρεῖττον [illegible] Diod. Stob. 649.

Multa quidem dico; ſed plura, mihi crede, ſentio. Nemo de diis queratur, quòd fatis ita volentibus uxorem nactus ſit de-
267 formem. Argentum nitidiſſimum in pice elaboratur atra; arbor tenerrima cortice conſervatur ſcabro; DEFORMIS conjugis maritus de fama eſt ſecurus. Equidem ut liberam cuilibet optionem relinquo; ita VIRUM aio, qui pulcram ducit, & famam haſtæ & vitam periculo ſubjicere.

Pulcritudinem formæ non libidinis habeas invitamentum, ſed gloriæ. Curt. lib. 4.
Moleſtum cuſtodire, quod omnes cupiunt; moleſtiſſimum poſſidere, quod nemo habere dignetur. Hieron.
Ut lux noctu effulgens, ſic pulcritudo omnium oculos ad ſe rapit. Athen.
Uxor nulla deformis eſt marito ſuo. Tert de cultu fœm.

Apud majores adoleſcentia armis exercebatur. Hodie juventus Romana puellis deſerviendo tempus terit. Simulatque pulcritudinis alicujus fama increbuit, certatim ab omnibus

[illegible] Helidor. lib. 4.
Ninna y viuna, y pe. al y barar malos ſon de guardar. Adag.

TUM anni filiæ; tantum in animo patris curæ creſcebant: & ſimul atque ætatem puellæ nubilem attingebant, jam remedium pater invenerat.

Erat autem non lex quidem, ſed conſuetudo laudabilis, ut qui munera gerebant Senatoria, non niſi data ab Imperatore licentia uxores ducerent, utque Imperatoris filiæ arbitrio nuberent Senatus. Cùm ergo filiarum una & ætate & voluntate à nuptiis non aliena eſſet, M. Aurelius quod animo jam dudum deſtinaverat, perficiendi occaſionem nactus, quoniam valetudine erat tenui, Fauſtinam rem cum Senatu communicare juſſit. Illa verò ſummis contra viribus nitebatur, quippe de alio clam agens matrimonio, & hac utebatur in ſpeciem excuſatione; & teneræ puellam ætatis eſſe, & patre deorum beneficio ſuperſtite, nunquam defuturam rationibus filiæ proſpiciendi occaſionem. Quo animadverſo, Imperator uxorem in cubiculum, in quo æger decumbebat, accerſitam ſic allocutus eſt.

Multa in hominibus privatis ferimus, quorum ne minimum quidem in iis, qui velut in ſpecula conſtituti pro omnium excubant ſalute, toleramus: NEC unquam promtè paretur Principi, qui autoritate parum apud ſubditos valet. Hæc eò dico, Fauſt na; quòd ipſa aliud clam agens, aliud palam præ te fers, quòd & fidem minuit tantæ Principis, & tanti autoritatem Imperatoris elevat. Si vota mea piiſſima parum apud te valent ad tuorum ſalutem liberorum, quid abs te boni ad ſalutem liberorum alienorum expectabitur? Rectumne tibi videtur iis filiam, qui à matre illam petunt, dari; & quos pater elegit, negari? Ut fœmina quidem veniam mereris; ut mater verò culpam auges. An iſtarum nuptiarum ducem fortunam, harum prudentiam eſſe neſcis? QUI filias à parentibus petunt, oculos, mihi crede, magis in utilitate propria, quàm animos in bono defigunt alieno.

Quondam te audivi dicentem, te quidem filias eniti; Deos verò illas maritare, qui pro dote incredibili illas ornarent 266
pulcritudine. Ante fugit PULCRITUDINEM fœminis alienorum cupiditatem, vicinorum ſuſpiciones, potentiorũ vim, inferiorum invidiam, parentum infamiam, & vitæ periculum attrahere? DIFFICILIS eſt ejus rei, quam multi expetunt, cuſtodia. PULCRITUDO certè, ut idem repetam, fœminarum nihil aliud eſt, quàm vagabundorum illecebra, leviumque irritamentum. Unde à cupiditatibus alienis fama pendet

Caſa el hijo, quando quiſieres, y la hija, quando pudieres. Adag.

Κῦδος βροτοῖς πολλοῖς χρυσόν, ἢ τροφὴν ἢ πλοῦτον, γαμβρὸν πεπᾶσθαι ἢ φίλον. Eurip. Andromach.

Nuptias cum Pompejano; & Fauſtina, & filia quæ dabatur, invitæ habuerunt. Capitolin.

Inter epulas Senatus rogatu Gracchi filiam Africanus deſpondet. Liv. lib. 38.

Lex alia ſolio eſt, alia privato toro. Sen. Agamemn. 2.

Non eadem, vulgiſque decent & lumina rerum. Ovid ad Liviam.

Sic, qui volunt differre nuptias, excuſare conſueverunt, ut prætendant immaturæ ætatis infirmitatem. Ambroſ. pſal 118.

Matres quàm ſplendidiſſimis nuptiis jungi filias volunt. Liv. lib 9.

Qui vident aliud Principem præ ſe ferre, aliud agere; non minas ejus metuunt, ſed facta ... antur. Dion lib. 6.

Quod Principes decet, aliis non concederis. Pap lib 11. c. 1.

Celſiores fortunas idem loqui decet atque ſentire. Ammian lib. 17.

Non eſt viri boni, alia in ore, alia in pectore gerere. Dio lib. 52.

Quid expectent extraneorum jura, ſi ſic merentur affinitates? Caſſ. epiſt. 43.

Νυμφεύματα τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἕξει. Eurip. Androm.

οὐ ἐν τῇ φύσει τῶν δεομένων, ἀλλ᾽ ἐν τῇ διαθέσει τῶν ἐρώντων καὶ ψῆφος ... Chryſoſt. orat. Antioch 21

Si forma placet venientibus annis cedet amor: Sola eſt ſenium, quæ neſcit, honeſtas. Victor.

Inſida cuſtos caſtitatis eſt neceſſitas. Prov. ib.

Majus decus adfert deformi amor moribus conciliatus probis, quàm ſi ob pulcritudinem diligeretur. Plut. præc conjug.

Nimis eſt miſeria pulcrum eſſe hominem nimis. Plaut. milit. glor. ſc 1

Aliquo modo expugnatur quod undique inceſſitur. Hieron

Pudicitia fruſtra intrinſecus laborioſo agone cuſtodit, quod foris inſecus efficit inflamatio. Cypr.

Libido aſpectu maximè concitatur, Lact. 5. 1.

Τὸ ... τι ... ἀλλοιότερον φαίνεται μοχθηροῖς ὀφθαλμοῖς, ... Maxim. Tyr. diſſert. 9.

pendet propria. Equidem HOMINES leves in optanda conjuge formę excellentiam vitę integritati anteponere non nego. Veruntamen FOEMINÆ, quæ propter formam ſolam ducitur, nihil aliud quàm vitam in ſenectute inſuavem, expectandum affirmo. ITA enim comparatum eſt, ut cui amorem pulcritudo eximium, eidem odium deformitas acerbiſſimum conciliet.

Perditiſſima ratio eſt diligere formam, negligere famam. Cic Heren 4.
Facies, non uxor amatur, Juven Sat. 6.
Amor à forma corporis incenſus, durabilis non eſt. Plut. pręcept conjug

E un mal fundamento d' amore, à fermarlo à un bel color di volto. Orati Ital.
Alſin con que codicia mucha gente, ninguno lo poſſee ſeguramente. Araucan. 296.
τὸ κάλλος ὡς ἐπὶ πολὺ ὄγκον τε καὶ ἀλαζονείαν ἐμποιεῖ. Antipat. Stob. 648.
Forma animo corrupta ſuperbo plus aloes, quàm mellis habet. Juven. Sat 6.
ἔλαβεν ὡραίαν τις, οὐδὲν γίνεται μᾶλλον τῆς γήμαντος, ἢ τῶν γειτόνων. Anaxa. Stob. 639.

Quantas, dii boni! ſuſcipit moleſtias, cui pulcra nubit! Ferenda eſt ipſius ſuperbia: PULCRITUDINIS enim comes individuus eſt ſtultitia. Toleranda profuſio: Nam STULTITIA in cerebro, & in facie pulcritudo duo vermes ſunt, qui & vitam arrodunt, & fortunas vorant. Suſtinenda jurgia: OMNIS enim fœmina pulcra ſola domi imperare vult. Diſſimulandæ deliciæ: OMNIS enim fœmina pulcra vitam in deliciis cupit agere. Patiendi faſtus, NULLA enim fœmina pulcra priorem quenquam patitur. Patienda eſt arrogantia: OMNIS enim fœmina pulcra cunctis anteponi vult. In ſumma, QUISquis pulcram ducit, variis ſe præparet infortuniis oportet.

Faſtus ineſt pulcris, ſequiturque ſuperbia formam. Ovid faſt. 1.
Subſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuendi. Valer Max. 2. 1.

Quæris quamobrem? NON tam arctè me hercule Carthago à Scipionibus obſeſſa fuit, quàm domus pulcræ fœminæ ab hominibus levibus. ô Virum infelicem! cujus dum quieſcit animus, & dormit corpus, adſunt, qui domum circumambulant, qui viæ inſidiantur, qui per feneſtras inſpectant, qui parietes tranſcendunt, qui dicteria ſcribunt, qui cytharas pulſant, qui ad fores excubant, qui per lenas ſolicitant, qui tegulas dejiciunt, qui angulos obſident: quæ omnia in pulcritudinem quidem uxoris, tanquam ſcopum, diriguntur; ad mariti verò infelicis redundant opprobrium: Cujus rei teſtis locupletiſſimus & ego ſum, cui cum tua nupſiſti pulcritudine, & fama, qualis urbem pervaſit, mea.

πόλις πάντων ὀχυρωτάτη ὅπως ἐστὶν ... ἀνὴρ ... λαλεῖ ... μοιχὸς οὐκ εἰσέρχεται. Oppiod. Stob. 188.
Nihil tutum, in quo populi vota ſuſpirant Hieron.
Ρίζα μοιχείας ἡ ... διὰ τῆς ὄψεως Chryſoſt. Stob. 293
Nihil invitæ triſtis cuſtodia prodeſt. Propert. 2. 6.
La muger y el vidro ſiempre eſtan en peligro. Adag
Κρεῖττον ... λαβεῖν γυναῖκ' ἄκοσμον, ἢ καλὴν μετὰ χρημάτων. Diod. Stob. 649.

Multa quidem dico; ſed plura, mihi crede, ſentio. Nemo de diis queratur, quòd fatis ita volentibus uxorem nactus ſit de-
267 formem. Argentum nitidiſſimum in pice elaboratur atra; arbor tenerrima cortice conſervatur ſcabro; DEFORMIS conjugis maritus de fama eſt ſecurus. Equidem ut liberam cuilibet optionem relinquo; ita VIRUM aio, qui pulcram ducit, & famam haſtæ & vitam periculo ſubjicere.

Pulcritudinem formæ non libidinis habeas invitamentum, ſed gloriæ. Curt. lib. 4.
Moleſtum cuſtodire, quod omnes cupiunt: moleſtiſſimum poſſidere, quod nemo habere dignetur Hieron
Vt lux noctu effulgens, ſic pulcritudo omnium oculos ad ſe rapit. Athen
Vxor nulla deformis eſt marito ſuo. Tert de cultu fœm.

Apud majores adoleſcentia armis exercebatur. Hodie juventus Romana puellis deſerviendo tempus terit. Simulatque pulcritudinis alicujus fama increbuit, certatim ab omnibus

ἐπακτικὸν ... πρὸς τὸ ... τὸ κάλλος ... Helidor lib. 4.
Nonna y viuna, y pe. al y harar malos ſon de guardar. Adag.

omnibus extemplò expetitur, dum & puellas demereri juvenes ſatagunt, & ipſæ ſpectandas ſe præbere non recuſant. NULLAM unquam, Fauſtina, puellam vidi Romanam forma celebrem, quin probri aut particeps, aut ſaltem ſuſpecta fuerit.

Non multa quidem legi; ſed hoc tamen animadverti, quoties fœminarum forma excellentium, Græcarum, Latinarum, Spartanarum, Ægyptiarum, Romanarum mentio fit, non ab pulcritudinem earum memoriam literarum monimentis eſſe conſecratam: ſed propter pericula ipſorum graviſſima, & caſus, quos ob pulchritudinem ipſarum illo ævo alij perpeſſi ſunt, miſerabiles: cum & pulchritudine ſpectatores allexerint plurimos, & ubique terrarum in ſumma fuerint infamia.

Qua tempeſtate Carthaginenſium civitas, ut opibus potentiſſima, ita armis infeliciſſima, philoſoporum ſapientum conſiliis regebatur, & mercatorum impigrorum locupletatur induſtria: non minus autoritate apud Pœnos Arminius philoſophus, quàm apud Græcos Homerus, inter Romanos Cicero, valebat. Ab illo autem tempore, quo lucis uſura ipſum frui dii voluerunt, uſque ad eum diem, qua vitam cum morte commutavit, anni intercellerunt CXXI I. de quibus XXC. annos viri illius moderatiſſimi arbitrio gubernata fuit ætas illa fortunata.

Cùm autem perinde à mulieribus abhorreret, ac librorum erat ſtudioſiſſimus: Senatus eum & negotiorum publicorum cura frangi, & oblectamentis naturæ convenientibus deſtitui videns, ut uxorem ducerent, inſtanter rogavit, ut ſcilicet viri tam inſigniter ſapientis memoria ad poſteros propagaretur. Verùm cùm aſſiduis Senatus flagitationibus conſtantiſſimè refragaretur: Nolo, inquit, uxorem ducere. † Si enim deformem duxero, odium: ſi divitem, ſervitus: ſi pauperem, impenſæ: ſi pulcram, cuſtodiendæ illius labor me manet: quarum peſtium quælibet ad perimendos mille viros ſatis eſt. Hac ſapiens ille excuſat one uſus eſt; qui tamen nimia
in ſtudiis diligentia, oculorum in ſenecta ac hebetata, dulci- 268
que librorum ſodalitio erepto, moleſtam coactus eſt amplecti mulieris ſocietatem, quæ filiam peperit, à qua orti ſunt Amilcares Carthaginenſes, Scipionum Romanorum æmuli, non minus in defendenda Carthagine ſtrenui, quàm noſtri in augenda Roma fortunati.

Dices

**Magno* cum periclo cuſtoditur, quod multis placet. Mim.

Semper formoſis fabula pœna fuit. Propert. 2.32.

Quanto caſtitas major, tanto in eam vigilantior libido. Pet. ar. remed fort.

Due gran nemiche, bellezza & honeſta. Idem

Tenera eſt virginis verecundia, & lubrica pudoris fama. Ambr. Luc. 1

Formoſam raro non ſibi quiſque petit. Propert. 2. 25.

τὰ καλὰ παῖδες ὄμματα πέρι τὰς καρδίας εἶδος ἐπιχαρίσιον. Rufin. Epigram. lib. 7.

πολλὰς δὲ πλοῦτος καὶ γένος χρυσούμενος γυνὴ κατῆχεν ἐν δόμοισιν νυμφία. Eurip. Stob. 650.

Arganthonius Gaditanus XXC annis regnat. Plin. 6. cap. 48.

Quid tam circumciſum, tam breve, quàm hominis vita longiſſima? Plin. 5. c. 7.

Epicurus raro dicit ſapienti iocunda conjugia, quia multa incommoda admixta ſunt nuptiis Sareſb 8 tt.

Σκοπεῖτέ μοι μητρὸς γε, ἐσθλῆς θυγατέρ' ἐκ μητρὸς λαβεῖν Eurip. Androm.

Caſar, caſar ſuena bien, y ſabe mal. Adag.

Qui poteſt mulieres vitare, vitet. Plaut. Stich. Qui manet.

Τί δῆτα κακὸν γυναικός, εἰ μὴ τὰς φρένας χρηστὰς ἔχει Menand. Stob. 650.

† Ennius tribuitur apud Gellium. 5. 11.

ἐλκύσει τις αἰσχρά, ἢ βιωτόν ἐστ' ἔτι. Anax. Stob. 639

Vbi uxor, ibi vacua pulcritudo. Tert. de cult fœm.

Splendida conjugia ut aliquando illuſtrant, nonnunquam funditus domos everterunt. Val Max 7. 1.

Beat eritores mores diſcutiunt, non decorem; nec aſpectus offenſione revocantur, cum virtute animi provocantur. Ambroſ Luc. 18.

Choſe defendue eſt la plus deſideree. Adag.

Minore miſeria deformis habetur, quàm formoſa ſervatur. Hier.

Permiſſum fit vile nefas. Coro. Gal.

Rara amantur, excidit, quicquid licet. Sen. Herc. Oet. 2.

Dices fortè Fauſtina, in filias tuas non cadere ejusmodi ſuſpicionem, quas & virtus ſua periculo liberatura, & vitæ honeſtas ſit ſecuras reddititura. Ego verò arcanum tibi quiddam patefaciam. NIHIL eſt, quod pluribus oppugnetur artibus, quàm mulier tum caſta cuſtodia, tum fœmineo pudore cinctæ: at TEPIDE expetitur, & ſegniter quæritur, quod adeptu facile eſt. NIHIL exploratius, quàm commodum aliorum proprii mali cauſam eſſe. An neſcis Fauſtina honeſtiſſimam quamque à noſtra potiſſimùm tentari improbitate ? Certè ipſarum pudor & continentia tela ſunt ad expugnandam integritatem noſtram. Neque natalium ſplendorem, neque divitias, neque pulchritudinem incentiva fuiſſe legimus, quæ ad Lucretiam illam infelicem quenquam invitarent; ſed potiùs ſerenitate vultus, motum gravitate, vitæ ſanctimonia, ſevera familiæ diſciplina, exercitiorum honeſtate, exiſtimatione inter cives & fama, inter exteros illuſtri ſtimulatum Tarquinium illum ſtultum, vim illi intuliſſe. Unde hoc oriri credis? Ego tibi explanabo. EA eſt improborum pravitas, ut bono malè utamur bonorum; idque non vitio virginum Romanarum. Nam veneranda vitæ ipſarum ſanctitas ream apud deos peraget ſceleratam noſtram pravitatem.

Per ætatem nondum tempeſtivam conjugio filiam eſſe Fauſtina ais. AN boni patris eſſe neſcis, inde à pueris filios erudire, & filiarum rationibus ab incunabulis proſpicere? Etenim ſi patres juxta ac matres ſuo fungerentur officio; ſimulatque in lucem edita foret filia, † arcanum in corde nodum (ut ajunt) nectere illos decebat, non ante ſolvendum, quàm maritum filiæ conciliaſſent. DUM enim patres avari dotare filias recuſant, & matres ambitioſæ opulentiores expetunt nuptias, & alter hoc, altera illud cauſantur; † tempus elabitur, & interim filiæ ſeneſcunt: atque ita ut nubant natu grandiuſculæ: ut ſolæ habitent, nimis puellæ; ut ſerviant, * non ita aſſuefactæ ſunt: Unde vitam & ipſæ inſuavem, & parentes anxiam, & propinqui, ne fortè aliquam concipiant maculam verentes, ſolicitam agunt. Quot virgines, clariſſimorum Senatorum filias, non quòd ob rei familiaris anguſtias dote carerent, aut parum virtute præſtarent; ſed ob ſolam negligentiam & procraſtinationem, repentina morte parentibus orbatas, eò vidi redactas eſſe, ut nihil ipſis eſſet deſertius: dum illi quidem extincti terra: hæ verò oblivione fuerunt ſepultæ!

269 Mentiar, ſi me in legibus Rhodiorum, ubi de maritandis

Quod licet, ingratum eſt, quod non licet, acrius urit. Ovid. 2. eleg. 19.

Vile eſt, quod licet. Arb. ſatyr.

Quod facilè potiri poſſumus, ſegniùs appetimus. Naz. orat. 15.

Hinc difficilis gratia, quia facilis inventio. S don. 8. ep. 16

Placet ... voluptas. Ovid. 3. eleg. 4.

Avidiùs periculoſa, quibusque prohibentur, mortales petunt. Aurel. Victor. de Cæſar.

Vetat optari faciem Lucretia. Juvenal. Satyr. 12.

Animi bonum, etiam oppreſſo corpore non amittitur. Aug. 1. civit. 18.

Quam peccare pudet, tuta ſat eſt. Propert. 2. 6.

Mens peccat, non corpus: & unde conſilium abfuit culpa abeſt. Liv. lib. 1.

Mirabile dictu. duo fuerunt, & adulterium admiſit unus. Aug. 1. civ. 19.

Θυγάτηρ κτῆμ' ἐστὶν ἐργῶδες πατρί. Menand. Stob. 672.

Immaturam maritali conſuetudini tradere, nihil eſt aliud, quàm injuriam naturæ facere. Zoſim. lib. 5.

αἰσχρὸν, ... Iſocr. paneg.

Proclivis res eſt malitia, vel nullo impellente. Nazian. orat. 10.

* *Herum anceum.*

Quando a tu hija le viniere ſu hado, no aguardes, que venga ſu padre del mercado. Adag.

Qui non facit, cùm poteſt: non facit, quando vult. Guil. g... Philip. 496.

Semper nocuit differre paratis. Lucan. lib. 1.

† *præterita ætatis vigor.*

Semper & nocet, & nocuit dilatio longa paratis. Guil. Philip. lib. 3.

* *Iam nimis adulta.*

Α'... Ariſt. Lyſiſt.

Filia peccatum eſt tuum infortunium. Plut. de tranquil.

Quien tiempo tiene, y mejor le eſpera, tiempo viene, que ſe arrepiente. Celeſtin.

La caſtita virginale con niu ... meglio eſſa cuſtodi, che con accelerato matrimonio. Teatr. 186.

liberis agitur, hæc verba legiſſe negem: De maritandis decem filiis pater ne unum quidem diem: at de collocanda in matrimonium unica ſpectata virtutis filia, vel decennium laborato: vel ſi aquis oretenùs immergi, guttas ſudare ſanguineas, humi reptare pectore, filios exhæredare, opes amittere, ſalutis deniq; diſcrimen adire ipſum neceſſe ſit. Hujus legis verba ut in filias mitiſſima, ita adverſus filios minimè aſpera ſunt. DECEM enim filios ipſa virorum conditio ad luſtrandum terrarum orbem devincit: at filiam unicam ipſa honeſtatis lex, ne unâ quidem domo exire patitur.

Quid dicam, quod cùm omnia caduca, & ad ruinam prona ſint, id peculiariter teneræ ætatis virginibus accidit, quibus omne tempus uſq; ad nuptiarum diem tanquam ſupervacaneum & inutile perit? Homerus Heroinas Græcas ait ſolitas numerare annos vitæ, non ab eo quo natæ eſſent, ſed ab eo, quo nupſiſſent, die. Itaque interrogata fœmina Græca, quot annos haberet, viginti reſpondebat, ſi tot anni poſt nuptias exierant, non XL. ſi tot anni, poſtquam nata erat, elapſi eſſent; confirmans ſcilicet, ex quo domui regendæ & adminiſtrandæ præeſſe cœpiſſet, ex eo vitam ſe exorſam eſſe. Pepon poſtquam in cucumerario maturuit, aut decerpitur, aut furto ſurripitur: SIC VIRGO † quæ diu vivit innupta, aut raptûs, aut infamiæ periculum vix effugit. Finem faciam, ubi hoc addidero, quod ſicut vineæ, ſimul atq; uvæ mature ſcunt, mox cuſtos & tuguriolum additur: ſic virgo

Jam matura viro, jam plenis nubilis annis (Virg. 7. Æn.) marito & cuſtode indiget: quem illi qui conciliat pater, & domum periculo liberat, & animum ſuum cura levat, & rem facit filiæ gratiſſimam.

Caput XIV.

Fœminis gravidis, maximè principibus & ſummatibus, diligenter cavendum, ne quod fœtui creent periculum. quòd olim gravidæ, cupiditates indomitas explendi poteſtate permiſſa, miſerabiles habuerint exitus.

QUI iter per regiones longinquas & montoſas facturus eſt, priusquam id ingrediatur, vias omnes diligentiſſimè exploret, neceſſe eſt. Nam & TÆDIOSUM & periculoſum eſt, itineris labore, cùm jam quietem quis ſperat, denuo defatigari. UNIVERSAM hominis vitam nihil aliud eſſe, quàm pere-

Chi ha tempo, non aſpetti tempo. Adag.

Χρὴ κακῶν λέκτρων μὴ ἐπιθυμίαν ἔχειν, μηδ' εἰ ζαπλούτους οἴσεται φερνὰς δόμοις. Eurip. Andromach.

Quanto magis creſcit puella, tantò magis eſt impendendum in ea. IC.

Θυγάτριον ἔχεις, ὅρα μὴ διαλάξηταί σε τὴν βλάβην. Chryſoſt. Col. 4. homil. 10.

Lubricæ ætati fides facilè haberi non debet. Ambr. 1. Timot. 5.

Ἀνὴρ ὅταν τοῖς ἔνδον ἄχθηται ξυνών, ἔξω μολὼν ἔπαυσε καρδίας χόλον. Eurip. Med.

Δεῖ συνοικίζειν τὰς θυγατέρας, τὴν μὲν ἡλικίαν παρθένους, τὸ δὲ φρονεῖν, γυναῖκας. Clecbul.

Peor es la moça de caſar, que de criar. Adag.

Θηλείας ἥβη θᾶσσον ἐκλείπει δέμας. Eurip. Stob. 648.

Diu deſiderata dulcius obtinentur: citò data viteſcunt. Aug. ſerm. 5. in Matth.

Φιλότητος ἔρωτι ἑλκόμεναι σπεύδουσι μετ' ἄρσενας ἀχίτωνες. Oppian. ἁλ. α. 491.

Nihil minoris difficultatis, quàm vel ſine duce malum fieri. Nazian. orat. 21.

† *præmatura viro.*

Naſcitur ad fructum mulier, prolemque futuram. Claudia. Eutrop. 1.

Θυγάτηρ ἐπίγαμος καὶ ὅλως μηδὲν λαλῇ, διὰ τὴν σιωπὴν πλεῖστα περὶ αὐτῆς λέγει. Menand. Stob. 672.

Quando en caſa es gordo la moza, y al cuerpo el baco, y al Rey la bolſa, con mal anda la coſa. Adag.

Οὐκ ἔστιν οὔτε τεῖχος, οὔτε χρήματα, οὐδ' ἄλλο δυσφύλακτον οὐδὲν, ὡς γυνή. Alexid. Stob 653.

Contingit abortus vel ſaltantibus, vel magnoperè vociferantibus, vel ira excandeſcentibus, vel nimio repentè pavore correptis. Gal. 1. 21. fol. 42.

Σωφρον: σοφὸν οἶμαι τὸ μὴ τὸ παθεῖν ἐγκαλεῖν, τὸ πρὶν παθεῖν φυλάξασθαι τὸ μὴ παθεῖν. Gal Stob. 94.

Σοφοὶ μέλλοντα τριταῖον ἄνεμον ἔμαθον, οὐδ' ὑπὸ κέρδει βάλον. Pindar. Nem. 7.

Tutiſſimum iter, quod ſuſpectiſſimum. Sen ep. 59.

Niſi explorentur adverſa, citò occupant. Ambr. offic. 1.

Auſcultandum utile conſilium proponenti. Nazian. orat. 40.

peregrinationem longinquam, nemo eſt, qui neget, cujus initium dies natalis, finis dies emortualis eſt. VITAM enim
270 vel longam vel brevem habere, nihil eſt aliud, quàm ad ſepulturam ſeriùs aut citiùs pervenire.

ME quidem judice, HÆC omnem delirationem ſuperat ſtultitia, cùm quis conſilio, quo alios juvet, abundare: aliis vero omnibus conſilio, quo ipſe utatur, deſtitui videtur. Meritò quippè inſipiens eſt dicendus, qui cæteros omnes deſipere: ſe vero ſolum ſapere putat. Æquiſſimum quidem erat, ſervari ab unoquoque præceptum:

Eſto quod es: quod ſunt alii, ſine quemlibet eſſe:

& ſi quis omnino ſibi ſapere videretur, ne deſipere amicum crederet: cùm PRUDENTIA tanta nemo ſit præditus, quin majore indigeat: NEMO adeo ſapientia polleat, quin omni ſua indigeat ſapientia. NEMINEM enim unquam vidimus adeo vel ætate vel uſu peritum, ut nihil omnino ſapientiæ & fidelitatis plenum ei prodeſſet conſilium. Quod ſi in ſenibus uſuvenit grandævis: quid illis fiet adoleſcentulis, quorum caro non arida, ſed ſucci plena (ac viridis:) ſanguis non frigidus, ſed fervidus: calor non extinctus, ſed vivus: appetitiones brutæ non ſopitæ, ſed concitatiſſimæ ſunt? Unde fit, ut Juvenes judicii proprii miratores, alieni contemtores ſint.

Arbores dum teneræ ſunt, ut rectæ ſurgant, palis alligantur: equi ut frenum pati aſſueſcant, dum pulli ſunt, frenantur; aves ut tanto citiùs cicures evadant, nido detrahuntur: animantes item, dum teneræ ſunt, capiuntur, ut ſervire uſibus hominum diſcant: Ad eundem modum INDE ab incunabulis pueri benè vivendi artem docendi ſunt. Itaque & patres, quibus filii, & matres, quibus filiæ ſunt, monitos velim, CURANDÆ pravæ filiorum inclinationi aptiſſimum eſſe remedium, ſi à teneris ſevera educentur diſciplina. PRÆSENTISSIMUM enim ſaucio periculum imminet, niſi in tempore † ſanguis ſubducatur (vel ſiſtatur.)

Vt igitur ad inſtitutum veniam, cùm omnibus in rebus ordinem modumque ſervari deceat: quo pacto educando ſit infans, dicemus, & ante omnia oſtendemus, maximam adhibendam à fœmina cautionem; poſtquam infans & conceptus eſt, & vivere ac moveri in utero materno incipit. DECET enim fœminas Principes & illuſtres accurata ſemper, poſtquam fœtum in utero moveri ſentiunt, circumſpectione uti.

πᾶσι ἀνθρώποισιν ὧδε πρὸς θεῶν ψῆφος κέκρανται, κατθανεῖν τ' ὀφείλεται. Eurip. Andromach. extrem.

ὅτι γὰρ ἄνδρες ζώομεν ἤματα πάντα. πότμος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται. Coint. 6 433.

Che più d'un giorno è la vita mortale? Petrat. 196.

El primer eſcalon de locura es crear ſerſciente. Celeſtin. 66.

Omnis prudens conſilium quærit. Caſſ.

ἐὰν μυριάκις ᾖς σοφὸς, ἄνθρωπος ἐσσὶ, καὶ χρείαν ἔχεις συμβούλου. Chryſt. Stob. 95.

Præcipua prudentia, alios prudentiores arbitrari. Plin. 8, ep. 23.

Fa che dei: che ſia. che può. Adag.

Λάμβανε καὶ βουλὴν παρ' ἐκείνου τοῦ φρονίμου. Phocyl.

Agnoſcens ſuam ignorantiam, finis eſt ſcientiæ. Philo de migrat. Abrah.

σοφία γάρ ἐστι καὶ μαθεῖν ὃ μὴ νοεῖς. Menand. Stob. 93.

Troppo s'arriſchia, chi del proprio giudicio s'aſſicura. Adag.

οὐδεὶς ἀνθρώπων αὐτὸς ἅπαντα σοφός. Theogn.

Miſerè colui, che di preſumendo il conſiglio laſcia di chi ſa più di lui. Metamor. del virt. 242.

οἱ νέοι φιλότιμοι καὶ φιλόνικοι. Ariſt. 2. rhet. 12.

Iuventus ad amorem liberior, ad lapſum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior eſt. Ambr. Pſal. 118.

A teneris conſueſcere multum eſt. Virg. Georg 2.

Ad cuncta, ad quæ poſſibile eſt, ſtatim ab initio melius eſt aſſueſcere. Ariſtot. 7. polit. 17.

Malum cùm perſeverat, augetur. Caſſ. 3. 14. Ariſt. 2. eth. 1.

Fons virtutis & honeſtatis vitæ eſt inſtitutio proba. Plut. lib. educ

Exiguum interdum malum neglectum, ingens periculum parit. Nic. Greg. 1. 6.

† *Plaga medicina adhibeatur.*

οὐδὲν οὕτως εὔχρηστον οὔτε καλὸν ἀνθρώποις, ὡς ἡ τάξις. Xenoph. Oeconom.

αἱ ἀρχαὶ μεγέθει μὲν μικραί, τῇ δυνάμει δὲ μεγάλαι εἰσίν. Ariſtot. general. animal. 5. 7.

Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci. Tert. apolog 9.

Latens in utero fœtus non minoris æſtimatur, quàm editus Philo de caritat.

Digitized by Google

Equidem his tractandis, quia & religioſus ſum & cœlebs, ſuperſedere poteram. Verùm cùm & legerim nonnulla, & audiverim; licere mihi arbitror, ut audaciùs meam exponam ſententiam. SÆPE enim meliùs de re, quam legit eruditus quiſpiam, quàm indoctus aliquis, licèt ejusdem ceperit experimentum, diſſerit; quod medici & ægroti exemplo probari poteſt, quorum hic quidem morbi dolores ſentit; & ex 271
illo tamen, quid morbi ſit, quo nomine dicatur: quod ſit ejusdem remedium, ſciſcitatur: Unde plus medicum ex arte, quàm ægrotum per experientiam noſſe manifeſtum eſt. Sic fœminas Principes & illuſtres prægnationis moleſtias partusque pericula per experientiam ſcire nemo inficias ierit: cùm mali (fontem &) originem, ac remedia illi convenientia ignorent. MULTI enim ſunt, qui de furtis queruntur, neque fures tamen norunt.

Primùm ergò me judice curandum gravidis, ut pedetentim placideque incedant, omnique ambulatione & curſu contentiore abſtineant. Quod ſi qua proprio parum movetur periculo, fœtus ſaltem ſui debet ſalutem reſpicere. Quo pretioſior eſt liquor, & vas, quo continetur, (fragilius ac) tenerius, eò major eſt periculi metus. Cùm ergò gravidarum natura nihil fragilius, & infantuli animula nihil pretioſius ſit, accuratiſſima cuſtodia opus eſſe quis non videt? Nam OMNES Indiarum theſauri, illi, quem alvo prægnans bajulat, æquiparabiles neutiquam ſunt.

Qui vites plantat, mox (foſſa aut) ſepimento illas vallat, ne vel à beſtiis, dum teneræ ſunt, depaſcantur, vel à viatoribus uvæ matureſcentes decerpantur. Hoc cùm agricola vindemiolæ cauſſa faciat, cùm quidem vinum nec animæ nec corpori ſemper profit: quantò majore (in ſe cuſtodienda) uti par eſt fœminam gravidam diligentiâ, quæ & Creatori de ſua creatura, & Eccleſiæ de Chriſtiano, & marito de filio rationem cogetur reddere? Mea quidem opinione, QUANTO exactior in morte reddenda ratio, tanto ſolicitior in vita adhibenda cautio eſt. TAM exactè enim res vitæ noſtræ DEUS novit, ut nemo futurus ſit, qui illo die in ratione reddenda ipſum fallat.

Quis tanta eſt patientia, ut perferat, quis ea duritie, ut diſſimulet, ſi voti compos uxorem quidem gravidam, ſed poſtea (cùm jam partus appropinquaret) abſurdi appetitus gratia, cui ſatisfieri parum omninò referebat, & matrem

Medicus, licet arte ſciuntur, omnes fere morbos corporis novit: ſicut autem corpore ſentiuntur, plurimos neſcit, quos ipſe non paſſus eſt. Aug Civ. DEI cap. ult.

Majore cum autoritate ſuadet peritus ulu Columel. l. 4.

πάντας ἀνθρώπους πλείους ἐμπειρίας ἔχειν διὰ τῆς ἀκοῆς ἢ τῆς ὄψεως. Iſocr. Panathen.

Difficillimum, ut qui opera ipſa non tractat periti valeat judicare. Ariſtot. 8. Polit. 6.

Ab his negotium optius explicari poteſt, qui quotidiano ejus uſu callent. Val. Max. 8. 13.

Τὸν λύχνον ἀπώλεσε, ὅτι ἐν τῷ ἄχρι πλεῖν μακρότερον ἢ ὁ κλέπτης. Arrian. l. 29.

Fur facilè quem obſervet, videt: cuſtos qui fur ſit, neſcit. Plaut Rudent. intelligo.

Inter abortionis cauſſas eſt labor improbus ex curſu, ſaltu, choreis, lapſu ab alto, geſtatione ex equo ſuccuſſatorio. Par. 23. 30.

οἱ γονεῖς στέργουσι τὰ τέκνα, ὡς αὐτῶν τι ὄντα, τὰ δὲ τέκνα τοὺς γονεῖς, ὡς ἀπ' ἐκείνων τι ὄντα. Ariſtot. 8. ethic. 14.

Alioquo inceſſus, atque omne, quicquid dici poteſt, in gravida refert. Plin. 7. cap. 6.

Totus mundus iſte pretium unius animæ æſtimari non poteſt. Bernh.

τίμιον ζῶον ὁ ἄνθρωπος, τιμιώτερος δέ, οὗ δι' αὐτὸν ἐσταυρώθη Χριστός. Syneſ epiſt. 57.

Quæ ſtudioſius diligimus, majori gratia cuſtodimus. Caſſ. 1. ep. 44.

Ubi majus periculum, cautius eſt providendum. IC.

In ipſis proſperis, dum neſcimus, adverſa conſurgunt. Hieron. Eccleſiaſt. 11.

Quantum valeat ſalus hominis, ex morte Chriſti cognoſcitur. Ambroſ. Rom. 14.

Præſes dominusque mundi Deus, de ſingulorum factis cogitationibusque judicabit. Lact. 7. ult.

Orandum eſt manè, ut futura benè fiant; ſerò, ut præter ea mala facta remittantur. Hieron. diſcip. de temp.

Plerumque abortus cauſſa fit odor à lucernarum extinctu. Tam i perire potuiſti. Plin. 7. 7.

Nidor enim penetrat, qua ſuccus non it in artus. Lucret. 4.

trem miſeram mori cogi, & prolem inſontem naſci non poſſe videat? Quando fœmina ſana eſt, & in geſtando utero nihil adverſi ſentit, in reprehenſionem incurrit juſtiſſimam: (& culpam contrahit maximam,) ſi curſitando, ſaltando, ſubſiliendo calamitatis alicujus cauſſam præbeat. Nec minus juſtam marito caſus infelix dolendi & conquerendi cauſſam affert. Graviſſimo enim dolore (ac mœrore) hortulanus afficitur, quando ex arbore floribus in vere onuſta, ſed gelu poſtea (vel pruina) obuſta fructus nullos percipit.

272 Neque verò fœminis prægnationis tempore curſitare & ſaltare noxium ſolummodo: ſed etiam (indecorum &) probroſum eſt, maximè illuſtribus, NAM FOEMINÆ ſaltatriculæ (& laſcivæ) malè ſemper audiunt, FOEMINAS cùm omnes, tum inprimis Principes & ſummates ſedatè ingredi, & quietas (minimeque motorias) eſſe decet. CORPORIS enim motus placidi mentem indicant (moderatam ac) honeſtam. INSITA fœminis omnibus à natura eſt honoris & dignitatis cupiditas. Meminerint ergò, NIHIL eſſe ad conciliandam fœminæ inter viros autoritatem aptiùs, quàm ſi in loquendo circumſpecta (ac lenis) & inceſſu placida (ac ſedata) ſit. FIERI enim aliter non poteſt, quàm ut fœmina inceſſu levis, & lingua procax inhonorata & contemtibilis eſt.

Anno ab V.C † CCCCLXVI. Curius Dentatus adverſus Pyrrhum, qui Tarentum tenebat, plurimaque inde Romanis damna inferebat, miſſus eſt. Romanis enim ut alienas provincias occupare animoſum: ſic ditiones ſuas ab exteris invadi intolerabile videbatur. Is Curius Dentatus & Pyrrhum tandem vicit, & primus elephantos in triumpho Romæ duxit, quorum ferocitas magno Romanis (miraculo &) terrori fuit. Nam ſe Reges catenis onuſtos videre flocci pendebant: elephantos verò ligatos aſpicere magni æſtimabant.

Porrò ſororem Curius Dentatus unicam, & unicè caram habebat. Cùm enim ſeptem fuiſſent eorundem parentum liberi: duobus bello cæſis, & tribus peſtilentia extinctis, ſola reſtabat ſoror, quæ idcirco tenerrimè ab illo amabatur. LIBERORUM enim in delitiis habitorum mors, amoris erga liberos priùs ſpretos incentivum eſt. Cùm autem Curii ſoror Conſuli Romano matrimonio juncta, & ſeptimum jam menſem gravida eſſet: die, quo frater triumphavit, tranſacto, forte fortuna adeo tripudiis, choreis, ſaltationibusque nocte

Prius acerbitatem mortis, quàm dulcedinem aliquam percipiunt luminis. Arnob. lib. 6.

In præcipiti eſt voluptas ad dolorem vergit, niſi modum teneat Sen. epiſt. 22.

Chi più conoſce il valor de una coſa, più è tenuto à dourala tener caſa. Metam. 289.

Quo propius acceſſeris ad ſpem fruendi, hoc impatientius careas. Plin. 6. ep. 1.

Eſt omne deſiderium poſt ſpem impatientius Pacat. paneg.

Poſt Zephyros plus læſit hyems, Dares.

Non pudendo, ſed non faciendo, quod non decet, impudentiæ nomen effugere debemus. Cic. Orat. 1.

Inordinati rapidioresque motus uteri ligamenta diſſolvunt. Paræ. 23. 30.

Index cuſtoſq; dignitatis habitus. Tert. de pallio.

δῶρον θεοῦ κάλλος ... Nazian. in Jambis.

Vox quædam eſt animi, corporis motus. Ambroſ. offic. 1.

Vide, ne deteriorem faciat confidentia cauſſam Petroni.

Liberos hominem modico par eſt gradu ire, præſertim in re populi placida. Plaut. Pœnul. Comedy.

Nequaquam tam lætum vincere, quàm triſte vinci. Liv. lib. 26.

† *Plut. in Pyrrho.*

Q. Fabio V. Q. Decio Mure. IV. coſſ. Pyrrhus regnare cœpit. Vell. 1. Anno Urbis 472. Plin. 8. 6 Pauſ. lib. 1.

Admirationem, quæ terrori primùm fuerant, conſumta novitate meruerunt. Fab. declam. 1.

Nihil libentius P. R. aſpexit quàm illas, quas timuerat, cum turribus ſuis belluas. Flor. 1 18. Ammian lib. 19.

Fœtus poſt conceptum, & ubi jam maturuit, ſi agitetur vehementius animo vel corpore mulier, faciliimè revellitur: tempore intermedio firmior eſt coalitus. Rhodig. 15. 22.

Ad id quod ne timeant, fortuna facit, nimia tuti ſunt homines. Liv. lib. 25.

Abortuum exempla.

Inſidia autor nullum ferè humanæ vitæ gaudium ſolidum ac perpetuum eſſe patitur. Nic Greg. 44.

Difficilis eſt patientia gaudiorum. Symm. 5. 33.

1. Ex ſaltatione.

Plus mali illicò adeſt, boni ſi obtigit quid. Plaut. Amphitr. Satin parva.

... Zoſim. lib. 4.

triumphum ſecuta, fratris amore victa indulſit, ut è veſtigio abortum faceret: tam infelici caſu, ut & mater extingueretur, & filius minimè vitalis eſſet, & triumphi lætitia finem haberet, & infantis pater doloris magnitudine obmuteſceret. SUBITA enim mœroris plaga omnem cordi ſenſum adimit. Hanc hiſtoriam Tibullus Græcus lib. III. de caſibus triumphorum fuſiùs narrat.

Pone modum lætis, Stat. Theb. 2.

Nium bene ſenza. Pen. Adag.

Nihil eſt improviſorum dolore torrentius, & tactæ malorum contentione mentes, ad inexpectata caligant. Fab. decl. 17.

Nono anno poſt Reges, ſtuprum à Tarquinio Lucretiæ
oblatum, urbe ejectos, novum Romani magiſtratum creatunt, quam Dictaturam vocârunt, & qui munus hoc gerebat, Dictatorem, penes † quem ſummam totius reipublicæ ditionem habebant. Viderunt enim Romani NON poſſe rempublicam niſi unius arbitrio (nutuque) regi. Et quoniam eandem Dictatores, durante magiſtratu, poteſtatem, quam nunc Imperator, habebant: ne tyranni evaderent, non ultra ſex menſes magiſtratum illum retinere ipſis licuit, quibus exactis alius creabatur; quæ ſpatii ſemeſtris definitio ſapien-
tiſſimi profecto fuit conſilii. SÆPE enim dignitatis perpe- 237
tuitas remiſſiores in exercenda juſtitia Principes facit. Primus autem Dictator Romæ fuit T. Largius Mamilius contra † Volſcos, acerrimos illa tempeſtate Romanorum hoſtes, creatus. TALI quippe fato Roma condita fuit, ut paucis amori, multis odio ſemper fuerit. T. Livius autor eſt * Largium Mamilium Volſcos viciſſe, & de illis triumphaſſe, ejusque belli fine Coriolos urbem potentiſſimam, aliasque arces & oppida illius regionis evertiſſe. ANIMI enim crudeles non tantùm homines trucidant: ſed in ipſa etiam ſaxa iram ſuam effundunt.

Dictatoris eſt ſummum imperium, ſub quo cæteri magiſtratus ceſſant. Polyb. lib. 1.

† *Feneſtel. cap. 8.*

Dictator moderator ac magiſter Conſulibus appoſitus. Liv. lib. 2.

Plurimum imperium bello inutile eſt. Idem lib. 6.

Proceſſu temporis vir juſtus poteſt injuſtus evadere. Volaterran. lib. 36.

Nihil tam civile, tam utile, quàm brevem eſſe poteſtatem, quæ magna eſt. Sen. 7. contr. 8.

Appian. civil. 1.

Dictatura erat cujusvis inſanabilis mali unicum remedium, & extrema ſpes ſalutis. Dion. lib. 5. extr. vid. Oroſ. 5. 21.

† *Sabinos.*

Romani imperii divitiarumque avidi ac jejuni. Iuſtin. lib. 38.

Falſi in amore odia non fingunt. Tacit. annal. 6.

* *Imò poſthum. Cominium.* Liv. lib. 3.

Iniquum eſt bellum ſuſceptum adverſus homines ſævire in res innoxias. Philo de charitat.

Todo lo es juſto y licito, al que vince. Araucan. 290.

Cùm autem cladem Largius Volſcis ingentem intuliſſet, viros innumeros deleviſſet, maximam pecuniarum vim rapuiſſet, & captivos in triumpho plurimos duxiſſet: inter cæteros captivos virginem genere & forma præſtantem, quam domi in deliciis haberet, adduxit. PRISCI enim Romani opes bello partas populo in belli uſum dabant: vitiorum verò & voluptatem inſtrumenta in domos ſuas inferebant. Cùm autem puellam gravidam Largius animi cauſſa in hortos, ubi præcoces fructus jam matureſcebant, deduxiſſet; tum appetitu prægnantium, tum fructuum præcocium copia decepta, adeo ſeſe illis ingurgitavit, ut abortum è veſtigio hinc fœtu, inde vomitu erumpente, faceret. Accidit hoc in hortis Vulcani, tertia poſt triumphum Largii Mamilii die.

τῆς ἡδονῆς τε ἄμετρον ἐπιτασεῖς λύπη πολλάκις ἐγέννησεν. Heliodor. lib. 2.

Fugitiva ſucceſſuum repentinorum voluptas, ut occupat, ſic relinquit. Pacat. paneg.

Victoria gloria Romano nomini vendicanda, opum luxuria ſociis relinquenda. Juſtin 31. extr.

Abortum facit violenta exercitatio potiſſimùm primis ultimisve menſibus. Aug. gen. 6. 7.

Quam citò illa omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lacrymas reciderunt? Cic pro Arch.

2. *Ex pemerum eſt.*

Orem

Ortem d ctu miſerabilem. Et filius partu editus, & mater ex qua natus, & pater à quo procreatus erat, uno eodemque die communi fuerunt ſepulcro, non ſine uberrimis utique totius urbis lacrymis, conditi. Nam ſi lacrymarum vi redimi vita poſſet; è tribus illis nullus in ſepulcro manſiſſet.

Primus è civibus bellum matri ſuæ Romæ intulit Tarquinius Superbus: Secundus Cn. Martius, qui inde è Lucanis contra illam arma movit: Tertius Sylla crudelis, è Campania progreſſus ipſam oppugnavit: qui tres cives tot tantiſque genetricem ſuam Romam affecêre cladibus, ut levia cum iis comparata trium bellorum Punicorum damna videantur. Hoſtibus enim ne mœnia quidem urbis videre licuit: at cives illi nullum penè lapidem ſuper lapide reliquerunt. Quod ſi acerbiſſimum fuit à tyrannis iſtis tot domos deſolatas, tot ædes everſas, tot viros interfectos, tot fœminas conſtupratas, tot pupillos parentibus orbatos: Longè fuit,
274 tot ſcelera & facinoroſos in urbem introduci, acerbius. NON enim ædificiorum ſplendidorum & ſumtuoſorum raritas, ſed ſceleratorum multitudo & virtute præſtantium paucitas rempublicam peſſundant.

Porrò ex tribus iſtis Romanis Martius ter Conſul, ſemel Dictator, & quater Cenſor fuerat; cumque ad extremum in exilium miſſus ſumma cum ignominia fuiſſet, injuriam ulturus agmine infeſto urbem petiit. ANIMUS enim malè affectus & ſuperbus, non ante, quàm hoſtem (vel deleverit vel) ultus ſit, acquieſcit. Cùm ergo ad portas penè urbis acceſſiſſet, nullis legatorum, ut urbi parceret, obſecrantium precibus flecti potuit: donec mater & neptis, quam tenerè amabat, in caſtra profectæ precibus lacrymiſque evicerunt, ut ita depoſita obſidionem urbis ſolveret. MULTORUM enim animi comploratione citiùs miſerabili, quàm deprecatione, juſtiſque franguntur rationibus.

Porrò magnam venuſtatis partem in eo ponebant Romanæ, ſi comam prolixam flavamque alerent, & demiſſis humeris vinctoque pectore eſſent. Cùm ergo Marcii neptis gravida foret, quo die pax inter avum & Romanos facta eſt, cingulo, venuſtatis conciliandæ gratia, nimis arctè ſuccincta abortus cauſſam præbuit: quo caſu miſerando & infelici tum infans in ipſo vitæ ingreſſu extinctus eſt, tum mater animam exhalavit, tum matris morte conſpecta, ipſa etiam avia mox exanimis concidit: Unde omnis voluptas & hilaritas in luctum

Abortionis cauſſa vomitus effrenis. Paræ.

βαρυτέρα ἐστὶν ἡ ἔκτρωσις πολὺ τῆς κυήσεως. Ariſtot. probl 22.1.

Voluptas, quæ immodicè carpitur, turpis atque improba eſt Macrob. 2. Saturn 8.

Fletus humanarum neceſſitatum verecunda execratio eſt. Sen 10. contr. 1.

Molles in calamitate mortalium animi. Tacit. annal. 4.

Succenſere neſas patriæ Sil. lib. 7.

Martius Coriolanus Volſcorum contra patriam dux Liv. lib. 2. Val. Max. 5. 4.

Non altera coſa le minaccie ſono, che arme del minacciato. Boccat. 8. 7.

Serò & poſt ſcelera pœnitentiam pius: Sen. 1. benef. 16.

Summa laceratione & domeſtica inteſtinaque pernicie Roma uſque ad medullas penè eviſcerata & exeſa eſt. Oroſ

Scipio planè infelicem judicabat temp. ſtantibus mœnibus, ru. ntibus moribus. Plut. Apopth.

Ταῖς μὲν πόλεσι τὰ τείχη, ταῖς δὲ ψυχαῖς ὁ ἐκ παιδείας νοῦς κόσμον καὶ ἀσφάλειαν παρέχεται. Democr. Stob. 704.

A publico parricidio privata pietate revocatur. Liv lib. 2.

Chi attende à vindicare ogni ſua onta, o cade de alto ſtato, o non vi monta. Adag.

Vindicta bonum vita jucundius ipſa. Juven. Sat. 13.

[illegible] Coim. 6. 310.

Altius injuriæ, quàm merita deſcendunt. Sen 1. benef. 1.

Matris & neptis lacrymis exarmatur. Flor. 1. 22.

Unius parentis aſpectus bellum atrox ſalutari pace mutavit. Val. Max. 5. 4.

[illegible] Coint. 9 518.

Abortum faciunt, quæ maternam alvum uterumque comprimunt, quò junceæ appareant. Paræ.

Un poco dolce molto amaro appaga. Petrar. 185.

13. *Excinctura nimis ſtricta.*

[illegible] Coint. 7. 9.

ctum (deſiit &) converſa eſt, Ita enim antiquitùs comparatum eſt. CUM maximè lætitia exultant homines, ut inopinantes (nihilque tale cogitantes) fortuna opprimat. Extat hæc narratio apud Tibullum & Porphyrionem autores Græcos.

Caput XV.

Recitat alios eventus infelices, qui gravidis acciderunt.

BELLI Tarentini finem inſecutum eſt bellorum Punicorum initium: quorum bellorum & diuturnorum & graviſſimorum cauſſa fuit de † Balearium inſularum poſſeſſione contentio: quas dum alteri invadunt, alteri defendunt: in quadrageſimum uſque annum certatum eſt. SÆPISSIME enim in bellis impenſæ & jacturæ emolumentum, ſuper quo contenditur, infinitis ſuperant partibus.

In iis autem bellis primus dux Romanorum fuit C. Duellius: Carthaginenſium autem Hanno, qui claſſibus in Siculo dimicarunt mari, tantoque fuit atrocius prælium, quoniam in mari commiſſum fuit, ubi non minus fluctuum furor, quàm haſtarum impetus timendus, quorum utrumlibet ad vitæ periculum ſatis eſt. In ea pugna victor Romanus, XVI. 275
naves merſit, XXX. cepit, tria millia occidit, † totidem Carthaginenſium millia captivos abduxit: Eaque prima victoria, qua Pop. Roman. in mari potitus eſt, tanto gratior Romanis fuit, quod cùm terra Romani invicti haberentur: tam etiam mari plurimum poſſent.

C. Duellius victor è Sicilia Romam reverſus eſt, ubi ſororem non minus virtute, quàm divitiis formaque præcellentem habebat, in cujus domum divertit, epulumque Senatoribus, quotquot Romæ erant, itemque tribunis, quos è bello reduxerat, ſolenne dedit. VIRI enim luxui deditinihil habent, quo ſuam ergo amicos benevolentiam magis declarent, quàm ſi ad geniales illos epulas invitent. Cæterùm ſoror C. Duellii tum reditu fratris, tum convivii apparatu læta, largiùs quàm & ſolebat, & gravidæ conveniebat, cœnavit: unde vomitu inter convivas concitato, tum dapes, quas ventriculo ingeſſerat: tum ſanguinem, quem in venis habebat: tum fœtum, quem utero geſtabat: tum denique (moriens) animam è corpore ejecit: Qui ſanè caſus non minus cæteris flebilis fuit, dum ſcilicet Cajus ſororem: maritus (uxorem

Fugiunt voluptates, & bonæ cujuſque rei tam brevis uſus, quam levis ſenſus eſt. Symm. l. 42.

Fortuna ſuam ſervat in mutabilitate cōſtantiam. Boet. 1.

Ite nunc mortales & magnis cogitationibus pectora implete. 1. Arbit.

Fortuna, quæ fecit magna gaudia, niſi ex malis? aut quæ mala immenſa, niſi ex ingentibus gaudiis! Plin. 7. c. 42.

Abortum fecit, dum ſe prægnantem eſſe puellariter neſcit, ac per hoc quædam cuſtodienda prægnantibus omittit, facit omittenda. Plin. 8 epiſt. 10.

Bellorum Punicorum occaſio, cum de Panormi impotentia, fœderata Siciliæ civitas Meſſana quereretur. Flor. 2.

† *Sicilia, Sardinia, Corſica.*

Exercitus voracibus impenſis oneroſi. Val. Max 7. 1.

κερδίων χρὴ μέτρον θηρευέμεν. Pind. Neme. extr.

τὰ πολλὰ τῶν πλειόνων ἢ ἀμεινόνων παρεσκευασμένων τὸ κράτος ἐστί. Thucyd. lib. 2.

Qui ſecundos optat eventus, dimicet arte, non caſu. Veg 3. præf.

Liv. 17. Plin. 34. 5.

Oſtendit Romanus, nihil intereſſe virtutis, equis an navibus, terra an mari dimicaretur. Flor. 2.

† *VII. millia. Eutrop. lib. 2.*

Scientia rei bellicæ dimicandi nutrit audaciam. Veget. 1. 1.

τὸ δ' ἐκ Διὸς ἀνθρώποις σαφὲς οὐχ ἕπεται τέκμαρ. Pind. Nem. extrem.

O nulla longi temporis felicitas! Sen. Agamemn. 5.

ἑορτὴ γαστριμαργίας ἀφορμή. Antiſth. Stob. 299.

Convivia mera oſtentatio magnæ opulentiæ. Phil. de vita contempl.

Nihil homini tutum atque exploratum eſt. Sym. l. 42.

4 Ex cibi ingurgitatione.

Plethora ex ciborum ingeſtorum copia majore, abortum ſæpè facit. Par.

Prægnantem neque implere cibo, neque eſurire oportet. Varro re ruſtic. 2.

πολλῷ τοι πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν. Theog.

Non idem vigor cordis eſt ſub onere cibi, qui ſub levitate jejunii. Leo ſerm. 4. jejun. Pent.

rem &) filium, ipſa vitam, urbs denique fœminam tam præſtantem (& generoſam) amiſit, & quod graviſſimum, in ipſo tantæ lætitiæ ac feſtivitatis tempore illud accidit. NIHIL enim inauſpicatius, quàm lætitiæ feſtivæ caſum aliquem infelicem intervenire. Meminit hujus caſus Blondus de inclinatione Imperii.

Secundo bello Punico, quod inter Romanos & Carthaginenſes geſtum eſt, anno ab V. C. DXL. L. Paulus Æmilius & C. Varro Coſſ. nobiliſſimam illam ad Cannas pugnam ambo in Apulia commiſerunt. Nobiliſſimam dico, quia nunquam tantum nobilitatis ac juventutis numerum Roma, quantum illo die perdidit. Nam Conſulum alter, Æmilius Paullus cæſus eſt: alter ſalutem ſibi fuga comparavit, inſignique Annibal potitus eſt victoria, cùm cæſi eſſent † XXI. Tribuni militum ; LXXX. Senatores, aut qui eos magiſtratus geſſiſſent, unde in Senatum legi deberent : XL. millia peditum, duo millia ſeptingenti equites. In ſumma, ultimus ille Populo Romano dies fuiſſet : ſi Annibal, quemadmodum vicerat, uti victoriâ ſciviſſet.

Cæterùm non multò ante, quàm urbe ſigna moverentur, uxorem Varro duxerat civem Romanam, ætate & forma florentem, Soſiam nomine, quæ ſeptimum jam menſem gravida Romæ manſit. Cùm ergò Æmilium Paullum occiſum, maritumque ſuum victum reſciviſſet: ſubito conſterna-
276 ta pavore expiravit, infante in utero etiamnum vivo. Ac ne quid ad ſummam deeſſet calamitatem, C. Terentius Varro, poſtquam & victus ab hoſte, & interitus Conſulis collegæ, & tantæ cladis populi Romani ſpectator fuerat, fortuna velut coronidem malis imponere ſatagente, eo ipſo tempore (Romam reverſus) intervenit, quo & uterum (uxoris) ad eximendum filium, & terram ad humandam matrem ſuis ipſe oculis vidit aperiri. T. Livius ait, tantum dolorem C. Varronem percepiſſe, quod & victus fuerat, & uxorem tam (inopinato ac) miſerabili caſu amiſerat, ut reliquo vitæ tempore, neque barbam tondere, neque in lecto dormire, neque menſæ cibi capiendi gratia accumbere voluerit ; quod non miremur. SÆPE enim unica hora tantum affert dolorem, ut tota inde vita nunquam deſit fletûs materia.

Si fidem habemus T. Livio (lib. VIII. & IV.) diuturna Romani & difficilia cum Samnitibus, † LXIII. annorum ſpatio bella geſſerunt, donec Ancus * Rutilius Conſul, ingenio miti

ὑπερβολὴ τῆς ἡδονῆς καὶ θρῆνον ποτὲ ἀποτίκτειν φιλεῖ. Heliodor. lib. 9.

οὔποτε φῦλ' ἀνθρώπων ἴσφι χρὴ ζώειν, καὶ ἄποτε χάρματα φέρονται. Coint. 7. 35.

Homines capiunt voluptates, capiunt rurſus miſerias. Plaut. Amphit. Durare nequeo.

Fortuna plerumque proſperis rebus triſte aliquid agglutinat. Nazar. paneg.

Pene ultimum imperii vulnus Cannæ. Flor. 2. 6. Plut. Annibal.

Stultitia eſt, propter incerta bona involvi malis certiſſimis. Philo de Abrah.

Nil turpius, quàm ſine certamine ceſſiſſe regno: nil præclarius, quàm pro dignitate ac majeſtate omnem fortunam experiri. Liv. lib. 42.

Varronis Coſ. deteſtanda anima, atque exitioſum patriæ imperium fuit. Polyb. 3.

† Locus ex Liv. lib. 22. correctus.

No conſiſte en vencer ſola la gloria. Sino en ſaber uſar de la vitoria. Arauc. 290. Flor. 20. 6.

Sapientis eſt ducis fractis rebus cunctando conſulere: ſecundis non deeſſe fortunæ. Paçat. paneg.

Altera jam fato functa parit, alter ante elatus, quàm natus eſt. Val. Max. 1. 8.

5. Ex ſubita animi conſternatione.

Vehementes & continuæ animi perturbationes, ex ira metuve, inter abortus cauſas cenſentur. Paræ.

αὔτως εἰς ἀΐδηλα, καὶ ἔφθιτο. Coint. 7. 44.

Iamas proſpero tiempo fue durable, ni dexo de durar el miſerable. Aurac. 276.

Prius quàm unum eſt injectum telum, inſtat alterum. Plaut. Pœnul. Satis ſpectarum.

Miſeros fortuna tenaciter urget. Ovid. Heroid 3.

Fortuna plerunque eos, quos plurimis beneficiis ornavit, ad duriorem caſum reſervat. Cæſar. 4. bel. civil.

συμφορᾶς τὸ ἀπροσδόκητον ἀφόρητον. Heliodor. lib. 2.

Sic mortalium negotia fortuna verſat. Val. Max. 5. 1.

Ne culpam malis addas. Liv. lib. 8.

† Samnites Lucanis ita ſubacti ac domiti, ut hodie Samnium in ipſo Samnio requiratur. Flor. 1. c. 16.

** 39. Eutrop. lib. 1.*

& ſpectatæ virtutis, pacem illis honeſtis dedit conditionibus. VIRORUM enim nobilium & fortium eſt, ad pacem hoſtes ſemper invitare. Verùm ardente maximè bello T. Veturius & Sp. Poſthumius Romanorum duces à Pontio Samnitum Imperatore fortiſſimo victi ſunt, qui potitus victoria rem fecit nunquam ante auditam, nunquam viſam, Romanorum ſcilicet, quotquot ceperat, cervicibus † jugum imponens, cum hoc titulo: Roma velit nolit, ſub jugo erit Samnitum. Romani, cùm exulceratos ignominia animos ad ultionem ira ſtimularet; ANIMI enim faſtu turgidi ne cogitationes quidem in aliis arrogantiores pati poſſunt; L. Papyrium feliciorem, quàm pulcriorem; erat enim luſcus: ducem adverſus Samnites crearunt, qui rem adeò tum ſtrenuè, tum feliciter geſſit, ut non tantùm Samnites vicerit, fugaverit, deleverit; ſed illatam etiam Romanis à Samnitibus contumeliam pari ignominia penſârit. EA quippe eſt fortunæ inconſtantia, ut quos heri in culmine vidimus felicitatis humanæ, eos hodie in rudetum aliquod quisquiliarum inſtar abjici videamus.

Idem L. Papyrius Samnites demum victos captivos habere non contentus, tum jugum cervicibus illorum impoſuit, tum loris vinctos arare binos, ſtimulis eos pungentibus & urgentibus Romanis, coëgit. Quod ſi æqua Samnites in Romanos victos ſtatuiſſent: Romani idem adverſus ipſos victoria potiti feciſſent. Quamobrem NON minus bono proſpera conſilio, quàm ſalutari res ægræ indigent remedio. QUI enim in proſperis miſericors non fuerit, nullum in adverſis amicum ſe invenire non miretur.

Cæterùm L. Papyrius unicam habebat filiam, Torquato Senatori Romano collocatam, Hippolytam nomine, quæ 277
cùm eſſet gravida & partui vicina, (honoris ergò & amoris) obviam patri, quod non oportuerat, profecta eſt: Cumque obviam euntium turba ingens, & ipſa utero gravis eſſet: in portæ ingreſſu conferta multitudine ipſam undique premente, animi deliquium paſſa eſt, quod & ipſi vitam, & patri lætitiam ademit. Cæterùm adeò dolenter filiæ mortem ſubitaneam Papyrius luxit, ut mœroris magnitudine offenderetur omnis civitas, cui vir ille & fortiſſimus & prudentiſſimus ita ſuccumberet, ut nihil juvari prudentia videretur: quod tamen mirari neminem decet. MULTOS enim invenias ad effundendum ſanguinem † hoſtilem ſatis animoſos; ad reprimendas verò oculorum lacrymas imbecilles. Annius Severus

† *L. Papyrius Dictator.*

Tota ſunt ſemper conſilia fortunæ. Pacat. panegyr.

Felicitatis pediſſequa ſuperbia. Philelph. Apul. lib. 7. Aſin.

* *Tribus haſtis jugum fit, humi fixis duabus, ſuperque eas transverſa una deligata.* Liv. 3.

Hoſtilis qua forma jugi eſt, hanc efficeret. Il. Auſon. Idyll. 12.

Victoris quemadmodum acres, ita juſti aculei. Val. Max. 9. 10.

Α᾽γαθὸν τὸ πρὸς τὸ μὴ ἀπαυθραίνειν ἐν ἄλλοτε πρὸς ἄλλα φερόμενον. Heliodor. lib. 5.

ἐκ τ᾽ ὀλολύξιος πίλει ... , ἐκ τῆς μοῦ ... Coint. 9. 109.

Πινοσθεὶς οἱ ἔρξας ... δίκη. Grinagor. epigr. lib. 4.

Non priùs ſub ædibus datus, quàm jugum & hoſtibus & duci capto repoſuerunt. Flor. 1. 16

Exploratæ legis eſt invidia, cùm quis quod patitur, & fecit. Fab. declam. 11.

Non facias alteri, quicquid ipſe ab altero pati nolis. Lact. 6. 23.

Τὸ χαρᾶς ὑπερβάλλον εἰς ἄλγεινὸν περιΐστη πολλάκις. Heliodor. lib. 2.

... ὑπεράγαθ᾽ ἥδιστον βλέπω. Sophocl.

Pro paullula via magna merces ſolvenda eſt. Liv. lib. 8.

6. Ex turba compreſſione.

Infans donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Macrob. 1. Saturn. 8.

Vt ſapientia eſt fortuitos caſus magno animo ſuſtinere, ita dementis eſt ipſum ſibi malam facere fortunam. Columel. 1. 3.

Inhumanitas eſt ſuorum funera iiſdem, quibus ipſos, oculis videre. Sen. ep. 99.

† *humanum.*

Inſperata accidunt magis ſæpè, quàm quæ ſperes. Plaut. Moſtel. ſc. 3.

Nulli præſtat velox fortuna fidem. Sen. Hippol. 4.

rus lib III. de infelice fortuna dicit, quo die calamitas illa Papyrio contigit, ſublatis eum in cœlum oculis cum fletu hæc verba protuliſſe: Tu quidem fortuna omnium mortalium deceptrix, prælio victorem, ut me deciperes, feciſti: Jam verò ut affligar, me vis in pace ſuperari.

Hæc ergò, quæ de veterum hiſtoriis depromſi, exempla moneant ſingulas, quàm FRAGILES ſint fœminæ gravidæ, & quàm anxia virorum cura & circumſpicientia indigeant: nihil enim æquè tenerè molliterque tractandum, nihil æquè vitreum ac fragile eſt. Quippe VITRUM (quantumvis ſit res fragilis) invenias, quod humi cadens non frangatur; at gravidam contorto paullùm ſandalio videas * abortire.

[illegible] ... ἐν ἀγαθοῖς ἐπιχείρειν, ... Diphil. Stob 828.

Ad rationem vitæ exemplis erudimur. Plin. 9 ep. 18.

Conſilium futuri ex præterito venit. Sen. ep. 83.

El contento es principio de triſteza Araucan. 10.

Oſcitatio in enixu lethalis eſt. Plin. 7. 6.

* *vel ipſam periclitari, vel aliquod fœtui damnum afferre. G.*

CAPUT XVI.

Fœminas gravidas, inprimis principes & ſummates, amanter à maritis & officiosè tractandas eſſe: (amovendo omnes moleſtiarum dolorumque cauſas: cavendum item fœminis, uterum gerentibus, à voracitate & abſurdo appetitu.)

SI quæ ſuperioribus capitibus diximus, probè intelleximus: gravidis periculum creatum intelligemus aliis ex ſaltatione, aliis ex cupediis, aliis ex ciborum ingurgitatione, aliis ex ſpectaculorum frequentatione, aliis ex nimio elegantiarum ſtudio: quorum omnium finis, ut homicidii in ſeſe admiſſi culpam ipſæ ſuſtineant.

Graviſſimam ſanè mereri reprehenſionem fœminas Principes & ſummates, ſi propria culpa infeliciter pariant, tum hominum ratione perditorum, tum brutorum etiam exemplis evinci poteſt. NULLA enim in ſylvis montibusque beſtia tam ab omni ratione aliena eſt, quæ non omnia vitæ diſcrimina declinet. Urſæ, leænæ, lupæ concepto fœtu, ſpelæis latibulisque rariſſimè prodeunt, tantùm ut à paſtorum venatorumque impetu (inſidiisque) tutæ ſint. Quod ſi beſtiæ
278 faciunt, quarum partus hominibus pernicioſi ſunt; quippe quarum catuli famelici innoxios devorant greges; quantò magis id fœminæ gravidæ faciendum, cujus partu felici populus augetur Chriſtianus? Si fœminæ non parerent, ſi infantes non naſcerentur; etiamſi terra eſſet, nemo tamen foret, à quo frequentaretur. OMNIA enim condidit DEUS, ut homini ſerviant; ipſum verò hominem, ut Creatori ſerviat.

Cautior in bonis ambulas, ſi te mala non lateant. Bernh.

Elementario mundo dignior eſt rationabilis homo. Cypria. ſerm de nat. Chriſti.

Plerumq; animantibus tam ſobria partus cura, ſervandi, ut ubi conceptionis munus agnoverint, coitum non putent eſſe repetendum, ne receptorum ſeminum fiat adulterina permixtio. Ambr. Pſ. 118.

Equas gravidas dentibus ac calcitratione pedum defendunt ab urſis validi caballi: Pulli curſu elapſi pavorem ſemper retinent. Ola. ep. lib. 11.

Non refert, natam quis eripiat animam, an naſcentem diſturbet. Tert. apolog. 9.

[illegible] ψυχὴν [illegible] Nicet Andron. Com lib. 1.

Filio Dei pro nobis in adſumta carne nato atque paſſo, quanti Deus hominem pendat, noſcimus. Aug 7. civ. 31.

Πᾶν ζῶον [illegible] Arrian. 2. Epictet. 22.

Omne animal ſeipſum diligit, & ſimul ac ortum eſt, id agit, ut ſe conſervet. Cic. fin 5.

[illegible] Oppian. κυν. β. 208.

[illegible] idem κυν. β. 202.

[illegible] Idem. ἁλιευ. 5. 10.

In terra præcipuum animal homines ſumus. Apul. de Deo Socr.

Ut Deus cuncta viventia ſubjecit homini, ſic ipſum hominem ſibi. Lactant. 3. 9.

Quid tam regium, quàm ſubditum DEO animum corporis ſui eſſe rectorem. Leo Serm. anni. 1.

In caſtaneas, juglandes, avellanas, tanquam in ſpeculum intueantur fœminæ gravidæ, quanta cura & ſolertia fœtus illarum, è flore veluti conceptos, natura occultet, muniat, protegat; caſtaneæ quidem echinati calicis: juglandis verò lignei putaminis operimento (& non abſimili avellanæ quoque:) ut neque aquis madefiant, neque ventis excutiantur. Cùm arbores, quæ altricem tantùm vitam habent, & beſtiæ, quæ anima ſolummodò ſenſitiva prædıtæ ſunt, tanta cura gravidatæ muniantur, (inſtante tempore) ut in lucem fœtus ſuos producant: quanto magis fœminas, anima rationali præditas, advigilare par eſt, ne incuria ſua † abortum faciant? Judicet quisque, quàm parvi ſit homini æſtimanda juglandium aut caſtanearum jactura: quanti ex adverſo interſit Eccleſiæ fœminas prægnantes partu feliciter defungi! Sancta enim mater Eccleſia non vineas gelu aduſtas; ſed animatum luget & deplorat interitum.

Vt (ergo) maritus exoptatum benedictionis divinæ fructum videat, & uxor gravida fœliciter pariat: tum maritus, ne nimio conjugem labore oneret, caveat: tum immoderatis uxor voluptatibus abſtineat. Eſt enim regula minimè fallax: GRAVIDAS ob nimios labores abortire, ob immoderatas voluptates periclitari. IMMANIS & hominis vocabulo indignus eſt, qui parem ab uxore in prægnatione, atque ante eam laborem exigit. Non enim æquè expeditè veſtitus, quàm nudus aliquis currit.

Ariſtoteles lib. VII. de animalibus autor eſt, leæna uterum ferente, non modo in venationem profectum leonem & ſibi & ipſi victum parare: verùm diuturnis etiam nocturnisque illam cuſtodiis defendere. Vnde fœminas Principes & ſummates, uteri ferendi tempore, amanter & officiosè tractari à maritis æquiſſimum eſt. NON enim tanta poteſt uxor ante partum à marito voluptate cumulari, quanta ipſum enixa filium (filiámve) perfundit. Si inter ſe periculum, quod inter partum uxor adit, & moleſtia, quam operæ illi navandæ gratia vir ſuſcipit, conferantur: infinities id, quo illa perfungitur, eo quod hic perpetitur, gravius eſt. Etenim uxor in patiendo plus miſella, quàm poteſt, præſtat: maritus vero quantumvis obſequiosè illi ſerviat, minùs quàm debet, facit.

Vir generoſus, virtute præſtans ac benignus, (amoris item miſericordiæque particeps) ſimul atque uxorem gravidam factam ſentit: ne punctum quidem temporis ab ea diſcedere debe-

Nulla ars imitari ſolertiam naturæ poteſt. Cic. 1. de nat. deor.

Πάντα φύσις ἐξιώσατο. Epigram. Græc. lib. 3.

Plin. 15. 22. & 25.

In hirſutis caſtanearum operculis abſconditus fructus inquiritur. Hieron. in Eccleſiaſt.

Libentiùs ergò de miraculis hominum, quàm naturæ diſſeruerim. Apul. Florid. 1.

Si una anima perierit, innumerabilium mors corporum huic damno non poteſt comparari. 24. q. 3. c. Si habes.

† *& ipſa, & fœtus partu infelici intereant.* Ge.

Anima Dei domus, Chriſti ſponſa, Spiritus S. templum. Auguſt. Rhodig. 3. 3.

Magna res anima, quæ Chriſti ſanguine redempta eſt. Bernhard. ep. 54.

1. *Gravidæ labore nimio non onerentur.*

Homini non prodigè utendum eſt homine. Sen. ep. 88.

Videndum, ne gravidæ laborent pluſculum, aut ne frigidis locis ſint. Varro de re ruſt. 2.

Nunquam pernicioſa ſervant modum. Sen. ep. 84.

Omni miraculo, quod fit per hominem, majus miraculum eſt homo. Auguſt. 10. civit. 12.

2. *Amanter à maritis tractentur.*

Μηδὲν διαφέρετ᾽ ... Nicet. Iſa. Ang. lib. 1.

Latum eſſe debet & officioſum mariti imperium. Plut. præc. conjug.

Blanditiis ſolent obtineri, quæ autoritate non poſſunt. Ambr. 1. Tim 5.

Quis mulierum non miſereatur, propter periculum & ipſam liberorum procreationem? Juſtinian. in l. 12. aſſiduis. C. qui pot. in pig. hab.

Partus omnem ſuperat naturæ admirationem. Galen. 15 de uſu part. 3.

3. *Indulgenter habeantur.*

... γυναῖκας ... ψυχῆς. Dionyſ. lib. 4.

Digitized by Google

debebat:cùm MARITI probi oculi proſpiciendo,manus deſerviendo,opes indulgendo,animus cumulatè ſatisfaciendo, uxori operam navare (ex officio) debeant. Non graventur viri uxoribus gravidis ſervire & indulgere,cùm ipſorum quidem in viribus: harum verò in ipſis conſiſtat viſceribus labor:& quod miſerius,quando infelices onus ſuum depoſituras ſe ſperant,unà cum illo tumulo inferantur.

Amor officiorum modum non tenet. Symm.2.83.

Trans ſtudii certius indicium eſt ſupra vires niti,quàm viribus ex facili uti: Alter enim quod poteſt, præſtat: alter etiam plus,quam poteſt. Val.Max.4.8.

Mater per mœrorem in partu ad hoc venit,ut ſit mater.Theophyl Joan.16.

4.Plebeia tamen deſidiæ ſe minimè dedant.

Nec vero fœminis plebeis (& infimi ordinis) patrocinamur,quæ gravidæ ab omnibus laboribus domeſticis immunes eſſe volunt:quod neque illas facere,neque maritos ferre decet. OCIUM enim iners tantum abeſt, ut ad cœlum promerendum faciat, ut abortus etiam (partusque difficilis) mulieribus cauſſam præbeat.Si hinc matronam,quæ uterum ferens omnibus (ex voto) luxuriat delitiis:inde opificis cujuſpiam (aut humilis viri) uxorem,quæ mediocri exercetur labore,ſtatuamus; MAJORI, me quidem judice, periculo fœminarum in molli viventium (citra omnem laborem) otio,quàm labori aſſuetarum partus obnoxii ſunt. Caro prævpinguis faſtidium affert:nimis macra inſipida eſt:Subpinguis, ſaporis eſt grati ſſimi. Curet ergo,pro eo ac debet maritus,ut labore conjux immodico abſtineat: uxor vero pro eo ac decet,delitias fugiat nimias. MEDIOCRIA quippe exercitia felix(& ſalutaris)partus ſequitur.

δουλικώτατον τὸ τρυφᾶν ἐστί. Plutarch: in Alex.

τίκτουσι ῥᾳδίως πονοῦσαι αἱ εἰωθυῖαι πονεῖν. Ariſtot.4.generat.6

Mediocritatis regula optima eſt. Cic. offic.1.

τὸ μετρίως σιτοῦνται οὐκ ἂν ἁμαρτάνοις. Xenoph.Hippare.Parch.

μήτηρ τῆς ἐνδείας ἡ ἀργία. Ignat.ad Tarſenſ.

In multo contriſtatur natura, mediocri gaudet. Iſidor.

τὸ πολὺ, κἂν ᾖ γλυκὺ, μοχθηρόν. Ariſtoph.Suid fol.378.

τοῦ ἐπιμελεῖν τὸ μὲν μέλλον οὐκ ἔστι τὸ δὲ μεταμέλειν ἐστίν. Syneſ.ep.4.

Non vigilia: non ſomnus ſine menſura quadam ſalubria Sen.6.queſt.nat.2.

5.Crapulæ ne indulgeant.

Fugienda item fœminis gravidis, maximè nobilibus, voracitas & crapula; cùm MULIERES etiam non gravidas ſobrietatis amor in primis deceat. MULTI enim cibi fœmina vix ſatis caſta erit.Solent immoderatiùs cupediis ſeſe effarcire gravidæ, & ſibi fœtuiq; alimentis opus eſſe prætexentes, licitum ſibi putare, ut in capiendo cibo modum nonnihil excedant.Sed hoc tum injuſtum,tum matri indecorum,tum fœtui damnoſum eſt.MATRIS enim in prægnatione intemperantia multos filio in omni vita morbos parit.

Voluptates abeuntes conſideremus. Val. Max.7.2.

τῶν ἰσχυροτέρων τῶν περιφερομένων πλεῖον φαίνεται πολλάκις τὸ τρυφᾶν. Ariſt. 6.hiſtor.anim.4.

Multi, quæ à matribus acta ſunt, dum geſtabantur,vitæ totius moribus retulère. Vives.

Se'l mal tuo c'hai ſi vicin,non vedi, peggio d'altrui, c'ha da venir, prævedi. Arioſt.3.35.

6.Ad iram non provocentur.

Cavendum item diligenter viris, ne ira uxores, quas gravidas eſſe ſentiunt,incendantur(aut moleſtia aliqua afficiantur.) SÆPIUS enim fœminis iracundia aliis irritantibus exardeſcere,quàm cibis ſe ingurgitare abortivum eſt. Quod SI FORTE prægnationis tempore ab uxore maritus ad iram provocetur; prudenter id diſſimulandum eſt,habita potiùs fœtus,quem utero gerit,quàm injuriæ vel incuriæ,quæ peccat,ratione. NUNQUAM enim tanta poteſt eſſe matris culpa,quin major ſit filii innocentia.

Animum vincere, iracundiam cohibere,fortiſſimi eſt. Lactant 1.9.

Cum ira nihil rectè fieri, nihil conſiderare poteſt. Cic.offic.1.

Ita ira indulgere oportet, ut potior iis ſalus atque utilitas habeatur. Liv.lib.23.

Preſto naſce, & preſto muore, quaſi un foco di paglia,ogni appetito. Arioſt.10.6.

Ambo nobis invicem rem tramus, quia ambo deliquimus. Symm.4.54.

7.Venere abſtineant.

Plutarch. de amore prolis.

Φαινομένων γὰρ περιττὸν ἐπὶ μακρολογίᾳ. Chryſoſt. Stob. 379.

Iure aperta piget eſſe prolixum. Symm. 7.ep.11 & 10.63.

Vel pecudem imitare, vel Deum verere. Ambroſ. Luc. 1

Præter mulierem pauca animalia coitum novêre gravida. Plin. 7. Ariſtot. 7. hiſtor. animal. 4.

Quid deceat magis, quàm quid libeat, expende. Symm. 2.28.

Polygamia ex virorum paucitate & mulierum copia.

Fæminarum quàm virorum duplo ferè major eſt numerus. Pauſan. lib. 7.

Regum uxoris pietas in modum genialis tori, propinqua morti ſecura conſcendit. Val. Max. 2.1.

Nihil opus eſt, ut in libris legamus, quod oculis intueri licet, omnes ſcilicet, aut pleraſque certè animantes à conceptu Venerem vel non expetere, vel etiam arcere. Ad eundem modum viros nobilitate & dignitate præſtantes ab uxorum prægnantium (uteroque turgentium) conſuetudine ipſa avocare honeſtas debebat: quod quantò quiſque maturius fecerit, tantò continentior habebitur: non quod planè illud neceſſarium, & qui ſecùs fecerit, peccati ſe aſtringere ſtatuam: ſed ut conſilium virtutis amantibus impertiam. ALIA quippe facere neceſſitas jubet: alia honeſtas ſuadet.

Mauritaniam Diodorus Siculus refert adeò fuiſſe à viris inopem, à fœminis divitem, ut quinq; pro ſingulis viris fœminæ invenirentur. Itaque lege cautum fuiſſe, uti tres maritus quiſque ut minimum uxores duceret. Porrò alia quoq; lex erat durior, quod ſi mortuo marito aliqua uxorum ſuperſtes erat: eundem cum illo tumulum (viva) ſubire cogebatur; quod niſi † intra menſem faceret, aut non moreretur: publico afficiebatur ſupplicio. PERICULOSUM enim viduam domi ſolam vivere: at eidem cum viro inferri tumulo honeſtum eſſe dictitabant.

† *i veſtigio G.*

L'honore è di più pregio, che la vita, che à tutti altri piaceri è preſerita. Arioſt. 38.4.

Ex mulierum contra raritate, & virorum frequentia.

Fœminas tanti æſtimant, ut cùm à piratis captæ advehuntur, tribus aut 4. viris unam redimant. Diodor. lib. 5 fol. 206.

αἰχμαλώτων ἔχει πρὸς γυναῖκας ἰσόρροπα χρυσοῖς καὶ λίθος. Heliodor. lib. 4.

Eſſæos non conſuevisse cum uxoribus gravidis, Ioſephus refert lib. 2. de bell. Iud.

Contrarium in inſulis Balearibus accidit, ubi tot naſcebantur mares, & tam paucæ fœminæ, ut ſepteni pro ſingulis fœminis eſſent viri. Itaque moris erat, inprimis inter tenuiores, ut quinque viris unica nuberet mulier. Ditiores enim è peregrinis ſibi regnis fœminas adduci curabant, cùm ita naves mulieribus onerarent mercatores venalibus, ſicut aliis hodie mercibus onerantur. Itaque moris in iis Inſulis erat, ut fœminæ gravidæ, cùm adeò paucæ eſſent, ſeptimo accedente prægnationis menſe, à viris ſegregatæ templis includerentur, & ex ærario hic alerentur publico. Adeò quippe religioſè priſci deos ſuos venerabantur, ut neminem eſculenti quippiam templo privatim inferre paterentur: ſed iis, quæ numini iſti conſecrata erant, veſci illos neceſſe eſſet. Porrò conjuges barbari ſuas eo tempore includebant, partim ut deos, quorum incluſæ templis erant, in partu magis haberent propitios; partim ut omnem tali tempore tollerent periculi metum: partim etiam, quod tum maritorum uti conſuetudine turpiſſimum judicarent.

οὐ γάρ τι θήρεσσι νόμος, γαστὴρ ὅτε πλησθῇ, ἐς λέχος ἰσχυρόεις τελέειν φιλοτήσιον ἔργον. Oppian. κυν. γ. 151.

Gravida templo incluſa triplici fine.

χρὴ τὰς ἐγκύους καθ' ἡμέραν τινὰ ποιεῖσθαι πορείαν πρὸς θεῶν ἀποθεραπείαν, τῶν εἰληχότων τὴν περὶ τῆς γενέσεως τιμήν. Ariſtot. 7. polit 16.

Minimis etiam rebus religio inſerit deos. Liv. lib. 27.

Publius † philoſophus clariſſimus libro V. de moribus antiquorum refert in Pannonia, quæ nunc Hungaria eſt, tanto in honore habitas fuiſſe fœminas gravidas, ut ſi qua domo

† *Pollio.*

Honor gravidis habitus in Pannonia.

Malè tantùm patris intereſt, ut matri minus liceat. Fab. decl. 8.

mo

Digitized by Google

mo exiret, quicunque illi occurrerent, conſiſtere & deducere illam cogerentur. Quæ enim ſacramento nunc euchariſtiæ præſtatur reverentia: eandem fœminæ tum gravidæ barbari
281 præſtabant. Non minora Carthagine, dum florebat urbs illa, prægnantes habebant privilegia. Nam ut homicidæ hodie intra † eccleſiæ ſepta refugientes, præſcriptam legibus ultionem declinant: ſic illi ad gravidam aliquam confugientes, eamque prehenſantes, jus aſyliæ conſequebantur.

Galli Transalpini, autore Frontone libro de veneratione deorum, non modò reverendiſſimè prægnantes colebant: ſed partum etiam (facilem ac) felicem incredibili procurabant vigilantia. PARUM enim navi prodeſt, ſi poſtquam incolumis omnia tranſierit maria, portu demum in ipſo impingat. Cùm autem antiquitùs gentiles univerſi deos in fanis majores: domi verò quisque ſuæ minores, quos lares & penates indigitabant, haberent; quoties fœmina aliqua parturiret, vicini deos ſinguli domeſticos in conſpectum illius adducebant, quanto major fuiſſet deorum turba, tanto potentiores illos, ad ipſam partûs periculo liberandam, futuros perſuaſum habentes. Verùm enimvero ſi tanquam Chriſtiani loqui volumus, imbecilles profectò deaſtri illi erant, quorum nullus absque cæterorum ope parturienti poterat opitulari.

CAPUT XVII.

De Piſto philoſopho, ejusque ſententiis ac præceptis, quibus gravidas inſtruxit.

IMPERANTE Octavio, Piſtus Philoſophus Pythagoricus Romæ floruit, & tum Octavio Cæſari (intimus ac) familiariſſimus, tum populo cariſſimus fuit; quod non exiguæ laudis eſt. PLERUNQUE enim qui Principi ſummus atque intimus, idem ſubditis odioſus eſt. † Tanta erat Octavius humanitate (ac comitate,) ut prandens cum ducibus ſemper de rebus bellicis, cœnans cum philoſophis de ſcientiis diſciplinisque loqueretur, † nullumque ſe præſente verbum turpe aut futile proferri pateretur. Cùm eſſet autem Piſtus in ſeriis graviſſimus, in jocis & facetiis ſuaviſſimus; diverſis temporibus diverſis de rebus ab Imperatore interrogatus fuit, quarum tum quæſtionum, tum reſponſionum hîc paucas ſubjiciam.

Primùm interroganti, quemnam eorum, qui in terris vivunt, ſtultiſſimum cenſeret? Me, inquit, judice, STUL-

TIS-

Perſarum Reges ſingulis mulieribus ſingulos aureos, prægnantibus duplices dabant. Alex. 48.

Carthagine.

† *Caſſiod.* 3. 47.

Senatus ſanxit, ut fœminis ſemita viri cederent: conſiſus, plus ſalutis reip. in ſtola, quàm in armis fuiſſe. Val. Max. 5. 2.

In Gallia.

Mulier gravida excuſatur, ſi non veniat ad judicium, licet non ſit valetudine impedita. 1 C.

Cum ex alto puteo aſcenderis, maximum periculum inde eſt, à ſummo ne cadas. Plaut. Mil. ſequimini

Periculoſior eſt tempeſtas, quæ navim appellere, quàm quæ exire non ſinit. Plut. affectiones utræ pejores.

Non ante laudari gubernator poteſt, quā in portum perduxerit navem. Ambr. de bono mortis.

Sacrilegii vel maximi inſtar eſt, humi quærere, quod in ſublimi debeas invenire, Minut. pag. 369.

Cum mulieres, prius quàm maturos partus ederent, gravidæ morerentur: Æſculapius ſe, credo, excuſabat, quod ἀρχιατρὸς ſe, non obſtetricem profitebatur. Auguſt. 3. civ. 17.

Res anima pretioſa eſt, nec ipſo ſe homini quicquam poteſt carius inveniri. Arnob lib. 1.

ἄνθρωπος φυτὸν οὐκ ἔγγειον, ἀλλ' οὐράνιον. Plat. Timæ.

Non eſt noſtrum æſtimare, quem ſupra cæteros, & quibus de cauſſis Princeps extollat. Tacit. annal. 6.

Spharus Octavii pædagogus & libertus. Dio. lib. 48.

αἱ ἀπὸ τῶν δυνατωτάτων θεραπεῖαι καὶ χάριες ἐμποιοῦσι μεγίστην. Xenoph. Hieron.

† *Tanto flagrabat amore rerum eximiarum cunctarum.*

ποιεῖ τὰ αἰσχρὰ καὶ λέγειν ὁμοίως ἀπρεπής. Heliodor lib. 7.

" *& ſi quis coram ipſo dure inhoneſta loqueretur, eum pro inimico habebat, & qui futile quid afferret, eum acriter objurgabat & averſabatur.* 13.

Problemata Piſto propoſita.

1. *Quis ſtultiſſimus?*

TISSIMVS eſt, cujus ex oratione nihil commodi percipi poteſt. Etenim NON tam ſtultus eſt, qui ſaxa, quàm qui verba jactitat otioſa.

Quærenti, quisnam merito rogandus, ut loquatur: cuinam merito imperandum, ut taceat? TVM loqui bonum eſt, inquit, cùm ex ſermone ſeparatur utilitas; tum bonum tacere, cùm ex ſermone damnum metuitur. DVM enim alteri 282
bonum propugnare, alteri malum tueri ſatagunt, bellum in toto orbe commovetur.

Sciſcitanti quanam à re maximè liberos avocare parentes debeant? NVLLA, inquit, in re magis advigilandum, mea opinione, parentibus, quàm ne liberi evadant vitioſi. BONI enim patris eſt potiùs optare, ut benè filius moriatur, quàm ut vivat, & vivat malè.

Percontanti, ſi alterutrum factu neceſſarium ſit, ut aut veritatem dicens aliquis ſibi noceat, aut mendacium loquens incolumis evadat, utrum ſit eligendum? VIR, ait, virtutis amans potiùs optabit cum veritate vinci, quàm cum mendacio vincere. NEQVE enim fieri poteſt, ut diuturna ſit hominis mendaci proſperitatis poſſeſſio.

Quærenti, quid faciendum viro prudenti, ut quietem conſequatur? Mihi, inquit, NEMO quietis compos futurus videtur, niſi turbarum & negotiationum fugitans. MVLTIS enim implicitos negotiis multæ comitantur curæ. MVLTARVM vero curarum pediſequæ ſunt ingentes moleſtiæ.

Sciſcitanti, quanam re ſapientis opinionem ſibi conciliare aliquis facillimè poſſet? NIHIL, inquit, rerum omnium magis ſapientem demonſtrat, quàm in perferendo ſtolido tolerantia: NAM ad tolerandam injuriam plus animo prudentia, quàm ſcientia prodeſt.

Interroganti, quidnam homini virtutis ſpectatæ liceret expetere? Etſi, inquit, QVICQVID bonum & nemini detrimentoſum eſt, expeti honeſtè poteſt: me tamen judice, SOLVM id expetendum, quod ſine dedecore & palàm peti fas eſt.

Percontanti, quomodo tractandæ à viris gravidæ conjuges, ne † abortum faciant? NVLLA, inquit, durior provincia, quàm curare fœminam prægnantem. Nam SI maritus uxori ſerviat, ipſi laborioſum ac tædioſum; ſi minùs fortè illi ſatisfaciat, uxori periculoſum eſt.

Itaque hac in parte, (porro inquiebat) ſumma fœminas

Roma-

λόγος ἀδελφὸς διανοίας ἐστί. Philo. deter. inſid. potior.

αἱρετώτερόν σοι ἔστω λίθον εἰκῇ βάλλειν ἢ λόγον ἀργόν. Pythag. Stob. 389.

2. Quando loqui vel tacere bonum?

σφράγιζε τοὺς μὲν λόγους σιγῇ, τὴν δὲ σιγὴν καιρῷ. Sol.

Quod tacitum eſt, aliquando dici poteſt tamen: non item quod dictum eſt, taceri. Plut. de garrulit. & educand. liber.

3. Quid parentibus maximè curandum.

Τροφαὶ δ' αἱ πεπαιδευμέναι μέγα φέρουσ' ἐς ἀρετήν. Eurip. Iphig. Aulid.

Morte amitti melius, quàm contumelia liberos. Liv. lib. 3.

4. An mentiendum.

Qui ut mentiretur, induci potuit, ut pejeret, exorari facilè poterit. Cic.

τὸ κράτιστον ἀγαθὸν ἡ ἀλήθεια. Baſil. Stob. 235.

οὐδεὶς ἂν ἐπιορκεῖν βούλοιτο, φοβούμενος τήν τε παρὰ θεῶν τιμωρίαν, καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις αἰσχύνην. Ariſtot. Rhet. Alex. 18.

5. Quies ut paranda.

Cui minimum eſt negotiorum, is maximè tutus. Dio lib. 38.

Iners quidem, jucundum tamen, nihil agere, nihil eſſe. Plin. 8. ep. 9.

μήτε πολυρρήμονα, μήτε πολυπράγμονα εἶν. Aurel. Imp. lib. 3.

Quis ſapiens.

Difficile eſt habere adverſus lividos quotidie bonum ſtomachum. Martial. lib. 12.

οὐδὲν οὐδενὶ συμβαίνει ὃ οὐχὶ ἐκεῖνο πέφυκε φέρειν αὐτό. Aur. Imp. lib. 5.

7 Quid expetendum.

Quam pauca ſunt vota, quæ facere coram teſte poſſumus? Sen. 6. benef. 38.

Nihil à Deo petamus, quod velle nos indecorum ſit hominibus confiteri. Macr. 1. Satur. 7.

8. Quomodo tractanda gravida?

† *ante tempus juſtum pariant, aut fœtum mortuum enitantur. G.*

Parvis mobilis rebus eſt animus mulieris. Liv. lib. 6.

Satis exemplorum nobis alienæ calamitates præbent, ne quæramus quomodo cæteris exemplo ſimus. Liv. lib. 3.

Leges ei, qui abortui cauſſa fuiſſet, pœnam ſtatuerunt. Calen. tom. 1. fol. 328.

Romanas earumque maritos cura, & in ſervandis iis, quæ dicturus ſum, ſolicitudo decebat, quæ quidem conſulendi potiùs, quàm præcipiendi gratia dico: quanquam NON minùs in virtutis amante conſilium ſalubre, quàm in improbo (vitioſoque) præceptum ſeverum valere par eſt. Cùm ſis, Octavi, clementiſſimus, (ac mitiſſimus,) & Coſſuciam ſobrinam prægnantem habeas: & prægnationem & partum illi feliciter evenire (& doloribus partionis liberatam proſpera uti valetudine) optares; cujus optati compos eris, ſi quæ dicam, obſervaris.

Felix, quicunque dolore alterius diſcet poſſe carere ſuo. Tib. 3. eleg. 6.

Præcipua eruditio eſt, diſcere velle. Plin. 8. 23.

Nobilis equus umbra quoque virgæ regitur ignavus ne calcari quidem poteſt concitari. Curt. lib. 7

Imponit finem ſapiens & rebus honeſtis. Juvenal. Sat. 6.

283 Primùm à prægnante choreæ, ſaltationes & curſus in feſtorum celebritate fugiantur. Sæpè enim ob ſaltandum loquelam viri, & vitam prægnantes amittunt. NEQUE juſtum eſt, ut ob matris ſtultitiam in dubiam vitæ neciſque aleam filius eat.

Vitentur gravidis.

1. Choreæ & ſaltationes.

Saltibus concitari abortivum. Macrob. 1. Saturn. 6.

Ad plures exemplum, quàm calamitas pertinet. Liv. lib. 26.

Deinde caveat prægnans ne hortum multis abundantem pomis ingrediatur, ne nimia pomorum ingurgitatio abortûs cauſam præbeat. NEQUE enim æquum eſt, ut liguritionis maternæ pœnam inſons luat filius.

2. Pomorum eſus.

Difficile eſt temperare voluptati, quam te non putes diu uſurum. Tacit. hiſtor. 2.

Quæ acciderunt, accidere poſſunt. Liv. lib. 28.

Præterea caveat prægnans, ne cingulo nimis arcto vinciatur (& conſtringatur) Multæ enim matronæ Romanæ, ut (pulchriores ac) venuſtiores videantur, veſtibus utuntur adeo compreſſis, ut fœtus interimant ſuos: cùm INJUSTISSIMUM ſit vita privari ſobolem, ut mater ſolummodo (magis, quàm natura ipſius fert) pulchra videatur.

3. Cinctura nimis ſtricta.

Γυνὴ τῷ προσώπῳ κοσμουμένη τὴν τῆς ψυχῆς ἀμορφίαν ἐμφαίνει. Ariſtip. Stob. 609.

Pudica & incompta pulchritudine nihil minus laborioſum. Nazianz. adverſus mulieres ornat. ſtudioſ.

Adhæc cavendum, ne qua prægnans epulo intereſſe ſolenni audeat. SÆPE enim ſola cibi ingurgitatio immo ſica repentini abortûs cauſa fit. Eſt autem iniquiſſimum, ut propter cœnæ brevem voluptatem, & mater, & filius vitam perpetuùm amittant.

4. Ciborum ingurgitatio.

Poco guadagno & infinito danno. Arioſ. 13. 10.

Prægnantium deſideriis ſæpè in utero geſtatorum commaculatur caro, inuriturque tenellis expetitæ rei nota. Rhodig. 20. 11.

Porrò cavendum, ne qua prægnans nuncio repentè triſtiore percellatur. PLUS enim diſcriminis ex auditione rei ingratæ, quàm ex morbo diuturniore metuendum: NEQUE juſtum eſt, ut ob rei cognitu parum neceſſariæ notitiam, & mater paritura, & filius in lucem proditurus, non ſine maximo totius familiæ dolore, præſentiſſimum adeant uno momento periculum.

5. Pavor repentinus.

Etiam fortes viri ſubitis terrentur. Tacit. annal. 15.

Adeò pavor etiam auxilia formidat. Curt. lib. 4.

Quæ præter induſtriam negliguntur, ignoſcenda ducuntur. Symm. 1. 19.

Cavendum item prægnanti, ne (ſpectacula adeat, néve) confertæ ſeſe hominum frequentiæ miſceat. Sæpè enim fit, ut prægnans (compreſſa &) colliſa, priuſquam voce periculum prodat, vitam amittat. Quid autem indignius, imo IN-

6. Turba conferta.

Feſtinatio improvida eſt & cæca. Liv. 22.

Homicidii feſtinatio eſt, prohibere naſci. Tert. apolog. 9.

Digitized by Google

JUSTIUS, quàm fœminam, videndi filios alienos cupiditate, orbos relinquere proprios filios?

Poſtremò caveat maritus, qui conjugem habuerit prægnantem, (ne illi verbis obluctetur, aut) ne quid illi rem honeſtam petenti neget. Fieri enim poteſt, ut conceſſum illud parvi momenti, negatum irreparabilis damni cauſa ſit. Nec verò æquum eſſet, cùm partus ad urbis ornamentum & incrementum faciat, pati civitatem, ut ulla mulier gravida afficiatur ignominia.

Hæc & reſpondit Piſtus ad quæſtiones propoſitas, & Octavio Imperatori, ut prægnantibus præciperentur, ſuaſit: quæ ſi fuerint obſervata, futurum promitto ac recipio, ut multis & fœminæ generoſæ liberentur periculis, & mariti ſubleventur moleſtiis.

Ut autem iis, quæ diximus, Colophonem addam; fœminas PRINCIPES & ſummates aio uteri ferendi tempore oportere longè majorem, quàm infimates & plebejas, adhibere circumſpectionem. UBI enim major eſt ſpes emolumenti, ibi major adhibenda cura eſt. Eorum, quæ diximus, 284
autor eſt Pollio lib. III. de moribus antiquorum, & Sextus Chæronenſis lib. V. de legibus œconomicis. De Piſto verò multa Plutarchus ſcribit.

CAPUT XVIII.

De triplici conſilio, quo Secretarium quendam, amicum ſuum, & Neronis Cæſaris domeſticum, Seneca inſtruxit: itemque de ordine, quo dies horas M. Aurelius diſpoſuit [ipſemet clavem Muſei, in quo Bibliotheca erat, aſſervans, quam moriturus ſeni cuidam Romano tradidit, verbis ad eum uſus memorabilibus, inprimis, quàm parum juvet Principem res armis gerere maximas, ſi à nemine memoriæ mandentur & exornentur.]

ÆMylius Varro, præcipuus cui Neronis Imperatoris ſecreta innitebantur, cùm Romæ prope portam Salariam habitaret: domum extruxit magnificam (& ſplendidiſſimam,) eamque dedicaturus L. Senecam ad prandium invitavit, ut felix & fortunata domus eſſet. Romani enim ex ejus, qui primus domum novam ingrediebatur, in eaque cœnabat & dormiebat, fortuna, omina de illorum, qui deinceps eam incolerent, vel adverſitate vel proſperitate capiebant.

Cùm

Brevi alle gezze re lunghi ſcutti. Arioſt. 33.10.

Voluptatis finis pœnitentia eſt. Sareſb. 6. 23.

7. Nihil gravidæ negandum.

Si quid negotio juſtitiæ deeſt, remitte pietati Symm. 2. 14.

Exstimulant ſæpè viros, multo verò ſæpiùs fœminas acriores cupiditatum aculei. Pauſan. lib. 8.

Μὴ χρὴ ἀρκεῖσθαι μόνῳ τῷ μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ μελέτην προςλαμβάνειν, εἶτα ἄσκησιν. Arrian. 2. Epictet. 9.

Quotidie pridie caveas, ne facias, quod pigeat poſtridie. Plaut. Stich. qui manet.

Labor præmium, amor fidem, uteri tumor honorem poſtulant. I. C.

Τὸ ἀνθρώπων εἰσήγαγεν θεὸν θεατὴν αὐτοῦ τε, καὶ τῶν ἔργων τῶν αὐτοῦ. καὶ οὐ μόνον θεατὴν, ἀλλὰ καὶ ἐξηγητὴν αὐτῶν. Arrian. 1. Epict. 6. Sen. 6. benef. 23.

ὦ ἄνθρωπε, τολμηροτάτης τῆς φύσεως ἄγαλμα. Zoroaſt.

Quò præſtantior cauſa, eò debet eſſe cura attentior. Amb. 1. offic. 44.

Καὶ γυναικῶν εἴ τις τέκοι τῇ πόλει ἄνδρα χρηστὸν, ταξίαρχον ἢ στρατηγὸν, λαμβάνειν τιμήν τινα. Ariſtop. Θεσμοφ.

Ut certus ſiderum curſus, ita vita hominum diſpoſita delectat, ſenum præſertim. Plin. 3. ep. 1.

Sicut non peribit capillus de capite: ſic non peribit momentum de tempore, de quo non oporteat nos reddere rationem. Gregor. Diſcip. de temp. 108.

Cœnæ tempus ut pluſimum tribuebatur eruditis fabulis, ut non ſolùm corpus, verùm & anima ſuis reficeretur delitiis. Philo legat. ad Cajum.

Συμβάν πολλοὶ τρίφειν, ἐν δ' ἄμα πάντα πάλιν αὖ ἐγείρειν, ἄγεται τὶς εἰς ποικίλην ἐπὶ ἐπιμονήν. Epigram. lib. 1.

Omnium obſervatio non fortuito motu, ſed divina providentia conſtare creditur. Val. Max. 1. 5.

Illa ſola non reſpuenda, quæ ex fide proveniunt & referuntur ad gloriam Dei. Sareſb. 2. 1.

Principiis omina ineſſe ſolent. Ovid. faſt. 1.

Romani in magnis minimiſq; rebus auſpicia atque omina ſolebant obſervare. Alex. 1. 26.

Cùm ergò Æmylii Varronis amici ſui precibus annuiſſet
L. Seneca,&opiparè ambo epulati eſſent: ſpectatum ędes no-
vas & luculentas abierunt: monſtrante & explanante minu-
tatim Senecæ ſingula Secretario & dicente: Hi andrones ho-
ſpitibus,hæc atria negotiantibus,iſta triclinia gynæceo , iſta
cubicula miniſtris , illa meniana proſpectui , † illa hypætra
apricationi , ſtabulum illud equili,camera iſta cellæ vinariæ
deſtinata ſunt. Quid multis? domum ei monſtravit adeo nu-
meris omnibus abſolutam,ut ne Momus quidem in eà quic-
quam deſideraturus videretur.

Cùm ergo totas perambulaſſent ædes, & futurum Æmy-
lius Varro ſperaret,ut hoſpes Seneca illas , quemadmodum
ſanè merebantur, deprædicaret : is, quaſi nunquam eas ſpe-
ctaſſet, & nunc primùm foribus propinquaret : Cujus,in-
quit,hæc domus eſt? Ibi Varro; facetum vero hoſpitem? ait.
Equidem extruendis(ornandiſque)ædibus hiſce omnes im-
pendi fortunas;haſce ædes ut inſpiceres,te circumduxi; con-
vivium in hiſce ædibus tibi paravi ; ædes totas tibi monſtra-
vi;ædes ipſas meas eſſe tibi dixi: Tu vero nunc demum,cujus
eæ ſint,interrogas? Cui Seneca:Hoſpitum quidem,inquit,di-
verſorium,ſervorum cubiculum,mulierum cameram, equo-
rum ſtabulum mihi monſtraſti: At in tota domo ne pedem
quidem latum mihi oſtendiſti , quem ſolus cum nullo com-
munem obtineas:Ita proprietas ad te domus,ad illos poſſeſ-
ſio, quæ potior eſt,pertinet. Ego te & virum prudentem ac
285 ſapientem arbitror,& mihi ex animo favere ſcio Quare cùm
hodie comiter abs te fuerim acceptus:ut aliquo te remune-
rer beneficio par eſt , conſilium ſcilicet ſalutare tecum com-
municans.GRATIAM enim convivatori pecuniis peregri-
ni, narrandis mendaciis homines vani , falsè dictis nugato-
res,adulationibus homines perditi,conſiliis vero ſalutaribus
viri boni & integri ſolent perſolvere.Cùm ergo multis & la-
boribus & moleſtiis & impenſis domus hæc tibi conſtiterit;
lætitiam ex illa ut capias,æquiſſimum eſt. Itaq; triplex à me
conſilium habeto, majorem fortaſſis inde utilitatem , quàm
ex peregrinorum nummis percepturus. MULTI enim pe-
cuniis ad conſtruendas ædes affluunt : fruendi vero illis (&
adminiſtrandi) ſcientia deſtituuntur. Primum ergo moni-
tum eſto,ut neq; uxori(licèt unicè dilectæ, omnem volunta-
tem tuam) neque amico, quantumlibet caro, omnia animi
tui arcana patefacias , ſed peculiare aliquod arcanum tibi

Bona domus in ipſo veſtibulo debet ag-noſci Aug.4 doct.Chriſt.21.

In magnis domibus interiorem ornatum veſtibula declarant. Naz.panegyr.

Difficile diſcernitur , domini plus ne ſit cultum rus an ingenium. Sidon.8 ep 4.

Tanquam migraturus habita. Sen.ep.70.

† *illa inambulationes ſubdiales.*

Vide Plin.2.ep 17.& 5.ep 6. item Sidon.lib.2.ep.2.

In atrio,qui dominum ſalutatum venerant, priusquàm admitterentur,conſiſtebant. Macrob.7. Saturn.8.

Non domo dominus : ſed domino domus honeſtanda eſt. Cic.offic 1.

Cùm multa ædificaveritis, cùm ingentia: tamen & ſingula corpora eſtis & parvula. Sen.ep.89.

Villam dominus habet communem cum aſino Var.3.ruſt.2.

Cùm in domum alienam veneris , & ſurdus & mutus eſto. Capitol.in M. Antonin.

Domus non tam varietate ædificiorum ornatuque illuſtratur , quàm ſupellectile utili ac neceſſaria. Xenoph.Oeconom.

Quisquis famæ petitor eſt, vires ſuas excedit , & non quid poſſit : ſed quid aliis placeat,attendit,& illud feſtinat implere. Saresb.1. 2.

Initium loquendi,edundi finis. Gell 6.13

Convivarum dignitas ornat eum,qui excipit convivio. Philo de victimis.

Τροφὴ ψυχῆς λόγοι καλοί. Athen. fol.270.

Cœna ſapientum in utilitatem animæ, non in ſatietatem ventris vertûtur.]Theophyl.Luc.14.

Non ſemper veracia ſunt ora laudantium. Leo ſerm.5.quadrag.

Triplex Seneca monitum ad Varronem.

Bonum conſilium , qui conſulit & qui conſulitur , bonum habendum. Varr.3.ruſt.2.

Ornanda eſt dignitas domo : non ex domo tota quærenda.Cic.offic.1.

I. Arcana tibi re'ineto.

Servo d'altrui ſi fa, chi dice' l ſecreto à chi non lo ſa.Prov.

Mit ſchweigen verredt man ſich nicht Proverb.

Das zweien iſt recht/das jenge drin. Tyrol,

Digitized by Google

ſemper ſoli reſerves. Nam ſecundùm Platonem, CUI ſecretum, eidem libertas committitur. Alterum, ut neque privatis, neq; publicis te negotiis adeò totum tradas, ut agendo, loquendoque omne conſumas tempus: ſed ternas ut minimum in ſingulos dies horas, tuæ tum recreationi, tum quieti tribuas. Poſtremùm, ut conclave in ædibus quoddam ſecretum ſit, cujus clavem ſolus habeas; ubi & libros aſſervabis, & 282
de negotiis tuis cogitabis, & cum amicis ſermocinaberis; in ſumma ſecretarium eo loco tuatum cogitationum, & laborum delinimentum erit. His ad Æmylium Varronem, amicum ſuum verbis uſus eſt L. Seneca, tali tantoque viro profectò digniſſimis: cumque lautiſſimæ fuerint dapes, infinities tamen lautius fuit ſymbolum à L. Seneca collatum. MAGIS enim prudentibus conſiliis animus, quàm epulis exquiſitis corpus afficitur. Libuit autem hanc Senecæ hiſtoriam referre, ut aditum facerem narrandæ cuidam M. Aurelii & Fauſtinæ, conjugis ipſius hiſtoriæ, quam ne ordine præpoſtero commemoremus, prius hic, quàm accuratè omnes vitæ partes Imperator ordinaverit, explanabimus. NUNQUAM enim rectè & ex ordine regetur reſpublica: niſi rectè & ex ordine regatur vita Principis. EUM autem neceſſe eſt Principes ſervare vitæ ordinem, ut & negotiorum Imperii varietati privata domus ſuæ negotia; & his recreationes ipſorum reſpondeant; ita quidem, ut ad libellam brevitatis temporis exigantur omnia. BONUM enim Principem nec deſtitui tempore ad negotia, nec abundare otio ad vitia decet. Vulgus hominum tempus bonum, quod proſperum; malum, quod adverſum illis fuit, appellant: quam ſententiam nunquam meo probabo ſuffragio. Sed BONUM eſt tempus, quod virtutibus impenditur; malum, quod in vitia collocatur. Nam TEMPORA ſemper eadem ſunt; homines vero jam ex improbis boni, jam ex bonis improbi fiunt.

His ergo momentis tempora M. Aurelius Imp. opt. partiebatur, ut & ſuis rebus, & negotiis publicis curandis ſatis haberet temporis. VIR enim à curis (ac ſolicitudine) ſolutus (& non iners) multa vel brevi: † ſolicitudine diſtractus pauca vix longo expedit tempore. Ita autem tempus ordinabat, ut ſeptenas de nocte horas dormiret; unam meridiaretur: duas prandio cœnæque tribueret, non quod tam diu pranderet aut cœnaret: ſed quod philoſophorum diſputationibus convivium produceretur. NUNQUAM enim totis ſeptendecim annis

2. Aliquando tuus eſto.

Aliquid temporis tui ſume etiam tibi. Sen. brevit. vit. 18.

Requies eſt laborum condimentum Plut. lib. educ.

3. Secretarium tibi reſervato.

Auguſtus ſi quando quid ſecretò, aut ſine interpellatione agere propoſuiſſet, erat illi locus in edito ſingularis. Sueton. 72.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος φειδωλῆς. πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης. Heſiod.

Spirituales epulæ non obeſſe ſolent, ſed prodeſſe ſatiatis. Ambr. Pſal. 118.

ὁ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι διὰ τοῦτον εὖ πράττωσιν. Xenoph. memorabil. 3.

οὐδὲν ἄτακτον τῶν φύσει καὶ κατὰ φύσιν. Ariſtot. 2. Phyſ. 1.

Egregii Principis eſt, ut non modò ipſe omnia ex officio agat, ſed quomodo reliqui omnes optimi fiant, proſpiciat. Dion. lib. 52.

Quicquid *præcipiti via certum deſerit ordinem: Lætos non habet exitus. Boet. 1. conſol. met. 6.*

Quæ ordine carent, vel malè ordinata ſunt, etiam ea, quæ benè ſunt ordinata, diſſipant. Plato 7 de leg.

Offendunt plerunque præpoſtera. Ambr. Pſal. 118.

Temporis præcipua nos decet parſimonia. Philo de vit. contempl.

οὐδεὶς τῶν χρόνων ἐστὶν ἀπονενεμημένος οὔτε κακὸς, οὔτ' ἀγαθός: ἀλλ' ὅπως ἂν χρήσηται τούτοις. Iſocrat. Archidam.

Tempus malum non per naturam, ſed propter ea, quæ in illo fiunt. Theophyl. Epheſ. 5.

Non dies mali, ſed nobis acceſſu dierum malitiæ incrementa cumulantur. Ambr. de bono mortis.

M. Aurelius quot horas tribuerit.

Non humana duas admittunt pectora curas. Juvenal. Sat. 7.

† *Deſes & ſui negligens. G. plurimis occupatus negotiis.*

Ipſa dies pulcro diſtinguitur ordine rerum. Juvenal.

3. Somno.

Vita vigilia eſt. Plin. præfat.

Digitized by Google

annis cibum viſus eſt capere, quin vel anagnoſten vel philoſophum audiret.

Cumque multis imperaret regnis ac provinciis: ſingulas Aſiæ, Africæ & Europæ negotiis horas dabat; binas vero ſingulis diebus horas cum liberis, uxore, amicis familiariter verſabatur. Vnam item negotiis tribuebat extraordinariis, utpote audiendis querimoniis vexatorum, querelis inopum, gravaminibus viduarum, ſpoliationibus pupillorum. ÆQVE enim audiendi ſunt Principibus clementiæ laudem amantibus inopes, qui parum poſſunt, quàm divites, qui plurimum habent.

Quicquid vel diurni vel nocturni relinquebatur temporis, librorum lectioni, operum ſcriptioni, carminum compoſitioni, antiquitatum inveſtigationi, eruditorum ſermonibus, philoſophorum diſputationibus impertiebatur: quippe cùm NIHIL ipſi literatis colloquiis eſſet jucundius.

Niſi bellis impediretur difficilibus, aut negotiis arduis avocaretur; ordinariè hyberno tempore hora nona cubitum ſemper ibat, quarta cubitu ſurgebat: ac ne otioſus eſſet, librum ſemper cervicali ſubjectum habebat, cujus lectione tempus, dum luceſceret, tranſigebat. Solenne enim erat Imperatoribus Romanis ignem præferri, prunas (interdiu) ſcilicet ardentes; noctu verò lampades in cubiculis accendi; ut ipſis vigilantibus cerei, dormientibus lucernæ arderent. Inſtitutum autem à Romanis fuit, ut OLEUM ex olea natum, & cera apum induſtria parata, ante Principes urerentur, ut æquè ſe placidos ac mites, quàm oleum ex olea natum, æquè utiles Reipublicæ, atque in alveari apem, eſſe oportere meminiſſent.

287 Circiter ſextam cùm ſurrexiſſet, publicè non vulgari, ſed maxima potius cum jucunditate veſtiebatur, circumſtantes percontando, quo pacto noctem totam tranſegiſſent; aut quid ſomniaſſet, quid meditatus eſſet, quid legiſſet, exponendo. Veſtitus jam os manusque aquis lavabat odoratis; quippe qui gratis odoribus imprimis delectaretur, tam acri præditus odorandi ſenſu, ut nonnunquam loca tranſiens ſordida (ac fœtida) non parum offenderetur. Primo manè bolum unum atque alterum manducabat † electuarii diaſtœchados, & bibebat (tres cyathos vini Cretici vel) paullum liquoris ſtillaticii: quod nimirum ſtomacho (& pectore) propter nimiam in ſtudiis contentionem, eſſet imbecillior.

2. Cibo capiendo.
Comœdia cœna diſtinguitur, ut voluptates quoque ſtudiis condiantur. Plin. 3 ep. 1

3 Negotiis provinciarum.
Nequaquam ſatis in re una conſumere curam. Horat. 2. Sat. 4.

4. Domeſticis.
Ha poco tempo, c'l poco c'ha, diſpenſa con gran miſura, e in vanno, l laſcia gire. Arioſt. 43. 50.

5. Extraordinariis
Miſeratio debetur infelicibus. Philo de judice.

6. Lectioni & exercitiis literatis.
Nobilitatis indicium literas noſſe. Sidon. 8, ep. 2.

Σχολὴ μέγιστον ἀγαθὸν, ὥσπερ τις αὖ ὥσπερ χώραν πάμφορον ἅπαντα καλὰ φέρουσα τῇ τοῦ φιλοσόφου ψυχῇ. Syneſ. ep. 100.

Quando cubitum ire ſolitus.
χαλεπὸς γὰρ ἐπεγρόμενος μάχεσθαι οἶνος ἀπείριτος, ἐν αὐτοῖσιν ἀλεγεινή. Coin. 2. 153.

Credas abſcedere vitæ, quod ſopor eripuit tempus. Sil. lib. 12.

Qui dort juſques au ſolei levant, il meurt pouure finablement. Proverb.

Πᾶσι διαμαχητέον πρὸς τὸν ὕπνον, ὡς πλείονα χρόνον τοῦ ζῆν διὰ τοῦ ἐγρηγορέναι μεταλαμβάνειν. Clement. Strob. 303.

Ignis inter honores Auguſtales. Rhod. 8. 15. Alexand. 1, 28.

Oleo etraque ſignificata.
El abeja todas las coſas por ella tocadas conv erte en meior de lo que ſon. Celeſt.

Dei totius acta. Galen. parte 1, fol. 90.
Nihil in vita niſi laudandum aut fecit aut dixit, aut ſenſit. Vell. lib. 1.

Periit omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impenderetur. Plin. 3. ep. 5.

Redeunt cum luce labores. Sil. 12.

ὀσμὴ πᾶσα βαρύνει κεφαλήν. Ariſt. 3. problem. 13.

Ambitioſam menſam fortuna, parcam virtus apponit. Ammian. lib. 16.

† *Capiebat interdum medicamentum, quod theriacum appellant, quod erat infirmo ſtomacho & pectore. Dio, lib 71.*

Vacuis committere venis nil niſi lene decet. Horat. 2. Sat. 4.

Nihil reportavit, niſi bonam conſcientiam & malam valetudinem. Symm. 9. 89.

Digitized by Google

QUI enim ſtudiis ſunt deditі, variis, quod experientia docet, morbis ſunt obnoxii: quippe qui ſtudiorum deliniti dulcedine vitæ detrimentum non ſentiunt.

Tempore æſtivo primo manè ad ripam Tiberis circiter duas horas pedes ſpatiabatur, & compellantes ſtans audiebat; idque profectò ſapienter: SEDENS enim Princeps breviloquentem ſemper eum, qui dicit, facit. Procedente paullatim die, & calore invaleſcente, in Capitolium aſcendebat, ubi à Senatu expectabatur: † quo dimiſſo, in Titi amphitheatrum, ubi legati & procuratores provinciarum conveniebant, ſe conferebat, bonamque diei partem ibi morabatur. Ubi pranſus erat & paullùm ſeceſſerat: Veſtalium ædem adibat, ſingulasque nationes ordine ipſis à ſe aſſignato audiebat. Semel tantùm de die, idque aliquantò ſeriùs: ſed ſuaviter & affatim comedebat, ferculis gaudens † paucis, ſed optimis: Cùm EPULÆ peregrinæ (& variæ) morbos ſemper peregrinos (& infirmitates) pariant.

Non temerè plus, quàm ſemel ſingulis ſeptimanis per urbem deambulatum prodibat, ſine ullo vel ſuorum vel alienorum comitatu (X. aut XII. duntaxat ſtipatus miniſtris.) ut libera eſſet omnibus egenis & orphanis alloquendi, & de officiariis ſuis, ſi qui vellent, querendi poteſtas. FIERI enim nullo modo poteſt, ut reipublicæ medeatur, niſi is, cujus id munus eſt, morbos illius penitùs cognoſcat.

Adeò verò in converſatione affabilem, in verbis ſuavem, erga majores gravem, erga minores æquabilem, in petendo moderatum, in agendo integrum, in ferendis injuriis tolerantem, pro benefactis (memorem ac) gratum, erga bonos benignum, adverſus malos ſeverum ſe præbebat: ut BONITAS amabilem, juſtitia formidabilem cunctis faceret.

Neque verò parvi æſtimandus populi univerſi erga Imperatorem (magnanimum & Principem) optimum amor. Cùm enim pro ſtatus ſui felicitate Romani magnifica in cæteris regnis (ac provinciis) omnibus offerrent ſacrificia; longè magnificentiora, quemadmodum Sextus Chæronenſis ait, 288
Romæ ſacra, ut vitam dii Imperatori prorogarent, quàm pro reipublicæ ſtatu (& propria) proſperitate faciebant. Nec ſanè immeritò: VITÆ enim laudatæ Princeps anima & cor eſt reipublicæ.

Neque verò miror tam charum Populo Romano Imperatorem optimum fuiſſe, quippe qui nullum cubiculo janitorem,

---

Vicibus otii omne negotium diſtinguitur. Idem 3.18.

Qui ſedentes agunt, hoc quod ſedent, quaſi debilitantur & deprimuntur. Plin. 2. epiſt. 19.

† *ubi expeditis negotiis, quæ fuerant*. I.

Modum ſervat, qui ſui potens eſt, & in menſa Sicula. Macrob. 7. Satur 5.

Veniebat ad cœnam, ut animo quieto ſatiaret deſideria. Cic. fi. 2.

Jejunus rarò ſtomachus vulgaria temnit. Horat. 2 Sat. 2.

Valentinianus lætus erat non profuſis epulis, ſed excultis. Ammian. lib. 30.

† *non pluribus & variis ſed paucis & bonis*. G.

Apponitur cœna non nimis nitida, quàm frugi Plin. 3. ep. 1.

Multos morbos multa fercula fecerunt. Sen ep 95.

Interpone tuis interdum gaudia curis. Cato.

Ambulat, nec minus animum quàm corpus exercet. Plin. 3. ep 1.

Ante morbos neceſſe eſt eſſe cognitos, quàm remedia eorum. Liv. lib. 44.

I. *Non ſemper* aquila ſupra nubes elevata pervolitat, ſed etiam remiſſioribus aliquando pennis deſcendit ad terram. Sedulius Fabric. Poet. Chriſt. 523.

ita probanda eſt manſuetudo, ut adhibeatur reip. cauſſa ſeveritas Cic. offic. 1.

αὐδρεῖοι γὰρ πάνυ τίσι πόλει νόσ[illegible] ἤπιοι εἰ. Coint. 4 379.

Τοσοῦτον ἀγαθὸν τὸ φιλεῖσθαι, ὥστε νομίζω τοῦ ἐν τῷ αὐτομάτῳ ἀγαθοῦ τοῦ φιλουμένου γίγνεσθαι, καὶ παρὰ θεῶν, καὶ παρὰ ἀνθρώπων. Xenoph. de vectigal.

Benevolentiæ vis magna, metus imbecilla Cic. offic. 2.

Det tibi Cæſar, ætatem DEUS, quam mereris, ſervetque animum, quem dedit! Plin. panegyr.

Principes regnorum pulcherrimum decus, orbis ſalutare præſidium. Caſſ. 1. ep. 1.

Otium tuum molibus aulicis motibusque furare. Sidon 8 ep 3.

Exue curis pectus, & aſſiduo temet furare labori. Stat. 4. Sylv.

Intervalla negotiorum otio diſjunxit: Semper aut belli, aut pacis ſervīit artibus. Vellei. lib. 2.

Digitized by Google

tem, præterquam binis illis, quibus cùm Fauſtina (ut diximus) ſecedebat, horis addidit.

Porrò peractis iis, quæ commemoravimus, Imperator domum revertebatur ſuam, cujus in penetrali ſecretiore, juxta L. Senecæ monitum, conclave habebat obſeratum, cujus clavem ſolus retinebat, nullius eam fidei credens, uſque ad ſummum vitæ diem, quo Pompejano ſeni grandævo, his uſus verbis, eam tradidit:

Equidem te, quod meminiſti Pompejane, humilem adhuc dignitate ornavi: pauperem divitiis auxi: injuriis obnoxium in domum meam recepi: abſens honorem tibi meum credidi: viduo filiam uxorem dedi: Nunc verò clavem hanc accipe, qua data cor tibi vitamque meam tradi exiſtima. Non enim, mihi crede, tam acerbam è terris migrationem illud facit, quòd uxorem liberosque Romæ relinquo; quàm quòd libros mecum inferre tumulo nequeo. SI optio mihi à diis daretur: mallem libris ſtipatus in ſepulcro agere, quàm vitam inter rudes vivere. Si enim defuncti legant, vivos illos judicarim; at vivi ſi non legant, mortuos æſtimo. Sub hujus, quam tibi trado, clavis cuſtodia ſunt libri Græci, Hebræi, Latini, Romani, & quod maximum, mei ſudores, meæ vigiliæ, mei labores: libri nimirum ſatis multi à me ſcripti, ut CORPORE à vermibus abſumto, cor ſaltem meum in libris inventum iri integrum confidam.

Itaque ut clavis hujus cuſtodiam magni æſtimes, denuo te moneo. VIRI enim (eruditi) & ſapientes quod vivi unicè amarunt, ei, quem unicè carum habent, morituri commendant. Multa, fateor, in muſeo reperies meo & benè ſcripta manu mea & præclarè conſtituta: ſed ex iis pauciſſima à me † præſtita te inventurum itidem fateor: quæ tu, licet ſcribere nequieris, præſtiturus; atque ita præmium operis à diis, ut ego ſcriptionis inter homines gloriam, conſecuturus mihi videris. Cùm ergò & dominus, Pompejane, tuus, & ſocer, & pater, & patronus, & ante omnia amicus, quod cæteris omnibus pluris eſt, fuerim: PLUS enim amicus unicus quàm omnes in terris parentes, valet: Per hanc te amicitiam obteſtor, ut memoria perpetuò teneas, aliis me uxorem, aliis opes, aliis domum: tibi verò exiſtimationem (peculiariter)
289 commendaſſe meam. NULLAM enim ſui Principes memoriam exiguam vel magnam, præter eam, quam monumenta tribuunt literarum, relinquunt.

Ego

† *In theſauro, quaſi in ſecretario quodam & penetrali interiore. Auguſt. Ioh. tract. 23.*

Sua cuique res eſt cariſſima. Arbit.

t. *M. Aurelius filiam ſuam Cl. Pompejano dedit, genere Antiochenſi, nec ſatis nobili, quem poſtea bis Conſulem fecit Capitolin.*

Facultates fortuna præſtat: caritas judicio fœderatur. Symm. 5. e2.

Adminiculum eſt doctrinæ, non poſſeſſio librorum, ſed uſurpatio. Plut. lib. educ.

τὴν τῶν βιβλίων δίψαν ῥίψον, ἵνα μὴ γογγύζων ἀποθάνῃς, ἀλλὰ ἵλεως, ἀληθῶς καὶ ἀπὸ καρδίας εὐχάριστος τοῖς θεοῖς. Aurel Imp. lib. 1.

Multo ſatius eſt paucis te auctoribus tradere, quàm errare per multos. Sen. Tranquill. anim. 9.

Noſtra poſt mortem non opuſcula, ſed opera penſanda meminerimus. Sidon. 8. epiſt. 4.

Ingenii acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat. Pet. Lomb. 2. 12.

Dum ſuppetit vita, enitamur, ut mors quàm pauciſſima, quæ abolere poſſit, inveniat. Plin 5. epiſt. 8.

ἄλλος μέν ἵππων, ἄλλος ὀρνέων, ἄλλος θηρίων ἐρᾷ, ἐμοὶ δὲ βιβλίων κτήσεως ἐκ παιδαρίου δεινὸς ἐντέτηκε πόθος. Julian. ep. ad Edici.

μᾶλλον τίμα τοὺς τῶν λόγων, ἢ τοὺς τῶν χρημάτων παραγενομένους. Iſocrat. Stob. 706.

Libri liberis carioresque ſunt parentibus quantò mentis filii ſunt præſtantiores, quàm corporis. Plat. ep.

Bona doctrina mala opera habere non poteſt. Ambr. 1. Tim. 4.

abſoluta. G.

Hominis officium eſt, perennem potius vitam quàm perennem memoriam quærere. Sulpit. prolog. dialog. 2.

Non omnis moriar. Hor. 3. car. 30r.

Volumina theſauros eſſe oportet, non libros. Plin. præfat.

Fieri non poteſt, ut rectè quis remp. gubernet absque amicis ſociis ac fidelibus. Plat. ep. ſt. 7.

Πάντων κτημάτων κράτιστον φίλος σαφὴς καὶ ἀγαθός. Xenoph. memorab. 2.

Quem referent Muſæ, vivet. Tibul. 1. eleg. 4.

Digitized by Google

Ego annos undeviginti Romanorum Imperator fui: LXIII, in vita morior † ærumnoſa: quibus annis multorum victor præliorum evaſi, multos piratas extinxi, multa extruxi ædificia, multos evexi viros bonos, multos punivi improbos, multa ſubegi regna, & multos delevi tyrannos. Sed quid faciam infelix, cùm cives & ſodales, qui operum meorum teſtes oculati fuêre, ſocii mei in ſepulcro futuri ſint univerſi? Elapſis mille annis, ubi, qui nunc vivunt, mortui fuerint, quiſnam dicet: Ego M. Aurelium de Parthis triumphare, ædes in Aventino condere, amari à ſubditis, patrem orphanorum, caſtigatorem tyrannorum eſſe vidi? Quæ omnia niſi libri (mei vel amicorum) explanarint, an mortuos ad illa (prodenda ac) prædicanda in vitam reverſuros credam?

Carmine fit vivax virtus. Ovid. 4. Pont. 8.

† *moror. L. & G.*

Τὰ πρὸς θεὸν εὐσεβὴς, τὰ πρὸς πολιτευομένους δίκαιος, τὰ πρὸς δεομένους φιλάνθρωπος. Syneſ. epiſt. 58.

Ingeniorum creſcit dignatio: nec ipſis tantùm habetur, ſed quicquid illorum memoriæ adhæſit, excipitur. Sen. ep. 21.

Non poteſt quicquam abjectum & humile cogitare, qui ſcit de ſe ſemper loquendum. Mamert. in panegyr.

Quæ mors triſtiſſima habet, oblivio ſunt, ignoratio & tenebræ. Plut. contr. Epicur.

Jacerent in tenebris omnia, niſi literarum lumen accederet. Cic. pro Archia.

Literæ omnis induſtriæ atque omnis laudis nutrices. Eum. paneg.

Δόξαν δ' ἄνευ μήτε πλούτου, μήτ' ἄγαν. Naz. ſent. tetraſt.

Quàm grave viſu eſt Principem, inde à primo uſque ad ſupremum vitæ diem, tanta conflictari paupertate, tot adire pericula, (tot ſuſtinere incommoda) tot diſſimulare contumelias, tot amicitias † ſimulare, vim tantam fundere lacrymarum, tot emittere ſuſpiria, tot promiſſa facere; neque aliam ob cauſſam tam miſeram (atque ærumnoſam) ducere vitam, quàm ut aliquam ſui relinquat memoriam! Nemo eſt in mundo Principum, cui non ad habitandum magnificè, ad epulandum ſplendidè, ad veſtiendum ſumtuoſè, ad remuneranda aulæ ſuæ miniſteria, ſuppetant copiæ: qui tamen † inſauſti honoris ergò laborum tenus undis non mergatur, & tantùm non humi † raptetur.

† *contrahere G.*

Ex hiſtoria viri fortes, qui fatum ſuum implevêre, immortalem adipiſcuntur gloriam, & à poſteris laudantur. Dio. lib. 1.

Vix eſt, qui vanæ gloriæ non inſiſtat. Saresb. 8. 2.

† *falſi G.*

Petit omnibus auſis, quod nequeat ſentire decus. Sil. lib. 1.

Principibus præcipua rerum ad famam dirigenda. Tacit. annal. 4.

† *reptare reg. Aur.*

Non ingenua quod dicitur, procedens, ſed in os proſtratus. Ælian.

Sanè experto mihi meritò hac in parte creditur, quod ſcilicet NON ALIUM ſibi finem proponant Principes, regna ſubigentes aliena, totque ſuos objicientes miſeriis, quàm ut quibus Principes præteritos ipſi præſentes ornari audiunt præconiis: iiſdem abſentes futuris ornentur ſeculis.

Decet poſteros hiſtoriam intuentes, non facillimum, ſed generoſiſſimum vitæ genus ſequi. Dion. lib. 1.

Cum dignis fructus tribuitur: eandem vitam capeſſentibus ſpes paratur. Sym. 2. 37.

Ut igitur dicendi finem faciam, & rem in pauca conferam; PRINCIPI generoſo & famæ immortalis cupido videndum ajo, quodnam hiſtoriæ ſuæ ſcriptoribus relinquat argumentum. PARUM enim prodeſt, res eum maximas gerere ſi ſcriptore, cujus illæ calamo (etiam poſtquam ore celebratæ ſunt,) illuſtrentur, careat.

Annalium munus, ut pravis dictis factisque ex poſteritate & infamia metus ſit. Tacit. annal. 3.

Primus commendationis gradus eſt, qui ab animi dote provenit. Saresb. 8. 2.

Boni Principes, quæ faciunt, recognoſcunt; mali, quæ facere debeant. Plin. panegyr.

Hæc ubi dixerat Imperator opt. clavem muſei Pompejano ſeni venerando tradidit, qui monumenta inde omnia in Capitolium tranſtulit, ubi æquè in honore à Romanis, atque Sanctorum à Chriſtianis reliquiæ, habebantur. Sed ea monimenta,

Quæcunque (M.) ſcripſit, omnia cum ipſo ſine fructu poſteritatis abierunt. Plin. 5. epiſt. 9.

De perpetua potius vita, quàm memoria cogitandum. Sidon. 8. ep. 4.

290 menta, unà cum aliis innumeris, Româ à barbaris vaſtatâ, perierunt. Gothi enim ut in perpetuum Romanorum delerent memoriam, muros quidem intactos reliquerunt, libros verò exuſſerunt: quo quidem facto immaniores adverſus Romanos Gothi fuerunt, quàm ſi liberos illorum trucidaſſent, aut muros everriſſent. Siquidem MAJOR famæ teſtis eſt vivens & ſemper loquens litera: quàm ſaxa, calx aut arena (quibus arces conſtant.)

Τὰ μεγάλα τῶν ἔργων, οὐ μὴ τύχῃ λόγων κηρύκων, ἀπορρεῖ τῆς μνήμης καὶ λύθην ἀμπίσχεται, παρ' αὐτὸν μόνον τὸν τοῦ πράττεσθαι καιρὸν ἐν τοῖς ὁρῶσιν αἰδόμενα. Syneſ. ep. 99.

Studia præſtant, ut etiam præteritis ſæculis vixiſſe videamur. Fab. 12. c. 4.

Nihil doctrina præſtantius eſſe putet, quæ ſola illotum eſt, qui eam poſſident. Naz. ſentent. tetraſt.

Par le couſteau de la langue emplumée On fait plus en un iour, qu'en cent ans une armée. Ronſard. 7. 142.

CAPUT XIX.

Fauſtinæ Auguſtæ clavem muſeoli à M. Aurelio marito petentis oratio (continens moleſtiarum, quas à viris fœminæ accipiunt, commemorationem: & infelicis conjugii culpam ab uxoribus in maritos transferens.)

Μὴ αἴτει μεγάλα, ἵνα μὴ δυοῖν θάτερον ἢ τυγχάνων λυπῇς, ἢ μὴ τυγχάνων λυπῇ. Syneſ. ep. 64.

Γυνὴ γὰρ οὐδὲν οἶδε, πλὴν ὃ βούλεται. Proverb.

Siempre en lo que mucho ſe deſſea no ay brevedad, que dilacion no ſea. Atau. an. pag. 288.

CUM ergo muſeum, quemadmodum dicebamus, M. Aurelius Imp. in ſecretiore palatii receſſu haberet, ejusque clavem ſibi retineret, neque conjugem illuc unquam, neque liberos, neque familiariſſimos intromittebat: quippe qui ſubinde dictitaret, ÆQUIORE animo ſe laturum, theſauros ſibi auferri, quàm libros revolvi.

Magna interim ingenii pars eſt dolor. Sen. 4 contr. proœm.

Libri liberis ſunt cariores, quantò mentis filii ſunt præſtantiores, quam corporis. Plato epiſt.

Libri ſtudiorum inſtrumenta, non cœnationum ornamenta ſint. Sen. tranquil. anim. 9.

Porrò Fauſtina Auguſta uterum gerens, omnibus quodam die perſuadendi artibus adhibitis, ut clavem ſibi muſei tradere dignaretur, obſecravit. Quod minimè ſanè mirandum: cùm ITA natura comparatum ſit ingenium mulierum, ut ultro data aſpernant: negata afflictim expetant. Vrgebat autem petitionem ſuam Fauſtina, non joco, ſed ſerio: non ſemel, ſed ſæpiùs: non verbis ſolummodo: ſed verbis ſimul & lacrymis: his ad illum uſa rationibus.

De bien, peu nous ſort le Grec & le Latin. Quand le faim nous aſſaut l'eſtomac au matin Ronſard. 7. 205.

Omnium rerum cupido langueſcit, cùm facilis occaſio eſt Plin. 8. ep. 20.

L'attente d'un bien augmente le deſir. Ronſard. 5. 65.

Diligunter immodicè ſola, quæ non licent. Fab. declam. 14.

Diu deſiderata dulciùs obtinentur, citiùs data vileſcunt. Auguſt. ſerm. 5. in Matt.

Efficaciſſimè rogat, qui reddit cauſſam rogandi. Plin. 2. ep. 14.

Cùm ſæpè clavem abs te muſei tui petierim: joco ſemper me rejeciſti: quod facere Domine non debebas, gravidam me eſſe cogitans. SÆPE enim viri quod hodie per jocum rejiciunt (& aſpernantur,) ſeriis cras lachrymis deplorant. Meminiſſe debebas me Fauſtinam eſſe toto orbe celeberrimam, qua nihil eſt in oculis tuis pulchrius: cujus laudes in ore ſemper tuo verſantur, quam in deliciis, quam ex animo unicè charam habes. Si ergo verè cordi infixam me geris, cur tuas mihi lucubrationes oſtendere dubitas? Imperii mecum arcana communicas, & tui me libros Muſei celas! Cor mihi tuum, quo nihil tenerius, tradidiſti: & clavem jam ferream, qua nihil durius, negas? Jam nunc ſtatuere cogor, amorem tuum

Κάτομβροι γὰρ ὄμματ' ἐρώντων. Aſclepiad. Epigr. lib. 7.

Oculis uxorius inſtat imber. Stat. 5. Sylv.

Il n'eſt rien ſi cruel, que le cœur fœminin. Ne rien, de par douceur gracieux & benin. Ronſard. 7. 196.

Ingenium acuit dolor. Nazian.

Amor fiduciam nutrit. Sym. 2. ep. 31.

Dolor verba aſpera dictat. Sil. lib. 10.

Grande doloris ingenium eſt. Ovid. metam. 6.

Amicis noſtris juſta cupientibus uſui eſſe debemus. Symm. 5. 37.

Libentiùs pudor annuit, quod cum fiducia poſtulatur. Symm. ep. 23.

Quod vult, benè vult mulier. Prov.

Con tale modo ſa teſſer gl'inganni, che

Digitized by Google

tuum ſimulatum, verba duplicia, cogitationes à me alienas, delitias ludificationes fuiſſe: alioquin enim fieri non potuiſſet, ut clavem, quam petebam, mihi negares. UBI enim amor perfectus, non ſimulatus eſt, quod joco petitur, † ſeriò conceditur.

In more habetis viri, ut fœminas decepturi magnis illas 292
oppugnetis donis, verbis permulceatis ſuaviſſimis, promiſſis oneretis ampliſſimis, montes auri pollicentes: Easdem fraude circumventas omnium acerbiſſimè perſequimini. Si ſolicitatæ à viris fœminæ (recuſandi) conſtantiam præſtaremus: brevi jugum vobis & tomices imponeremus. Jam verò ut vinci nos patimur: ita vobis decretum eſt nos deſerere & contemnere.

Patere, quæſo, Domine, ut muſeum inſpiciam tuum, prægnantem me eſſe, ejusque videndi deſiderio contabeſcere cogitans? Quod ſi oblectandæ mei gratia nolles facere: at tui dolore liberandi gratia facito. Cùm enim mihi appetitus hic vitæ duntaxat periculum creare poſſit: geminam tibi jacturam, & filii ſcilicet in lucem prodituri, & matris parituræ minatur: Quam fortunæ aleam cur animus iſte generoſus ſubire ſuſtineat, non video: ut uno ſcilicet ictu uterque pereamus: ego tam juvenis moriens, tu conjugem amittens tam charam. Per deos immortales obſecro, per matrem te Berecynthiam obteſtor, aut clavem mihi des, aut in muſeolum me tuum intromittas, neque in conſilio hoc inconſulto obſtinatus perſeveres: ſed decretum inconſideratam in deliberationem de integro revoces. QUICQUID enim temerè decretum eſt, irritum, ſi ita res ferat, & tempus poſtulet, fieri poteſt.

Qui librorum lectioni dediti, & liberorum amantes ſint, paſſim quotidie videre eſt. Ut autem librorum amore liberi odio habeantur: id verò nunquam in cogitationem cujusquam cadere poſſe cogitavi: cùm libri ex verbis compoſiti alienis, liberi verò noſtris è viſceribus orti ſint (& noſtro nutriti ſanguine.)

ANTEQUAM aggrediantur aliquid viri cordati: reſpicere priùs ſolent, quæ inde naſci poſſint incommoda. Si igitur clavem mihi dare nolueris, & in ſententia obſtinatus perſeveraveris: & Fauſtinam tuam amittes: & conjuge cariſſima orbaberis: & filium, quem utero gero, perdes: & domus tuæ autoritatem peſſundabis: & urbi univerſæ ſermonis (ſiniſtri) materiam præbebis, & nunquam ex animo dolorem illum evelles.

men verace par Luca è Giovanni. Arioſt. 36.23.

Plerunque officiis ſimulatur affectio. Symm. 9.87

Quod tibi non nocet & alteri prodeſt, id præſtandum eſt. I.C.

† *ſponte promteq; animo.*

Extimulant ſæpè viros, at multò ſæpiùs fœminas acriores cupiditatum aculei. Pauſan. lib. 8.

Κακαὶ φρένες, ἁδὺ λάλημα. Moſch. Idyll. 1.

E lingua dulcia dicta datis corde amarè facitis. Plaut. Trucul. 2.

Fucata tergiverſatio magis accendit cupidinem. Philo 1. vit. Moſ.

Vincuntur molli pectora dura prece. Tib. 3. eleg. 4.

In melius mutare propoſitum, non levitas, ſed virtus: neque culpa, ſed gratia eſt. Ambr. Pſal. 118.

In cujus manu eſt quid, ne fiat, ejus jam deputatur, cùm jam fit. Tert. Adverſ. Marcion. 1.

Amantes negare, non conſtans, ſed durum videtur. Plin. 6. ep. 34.

Quid tam malignum, quàm nolle prodeſſe, cùm poſſis? Tertul. adverſ. Marcion. lib. 1.

Minimis in rebus pertinacia reprehenditur. Cic. Academ. quæſt. 4.

Quem quis amat, ſciens non lædit. Fab. 9.10.

Non eſt levitas, à cognito & damnato errore diſcedere. Sen. 4. benef. 38

Nemo doctus unquam mutationem conſilii inconſtantiam dixit eſſe. Cic. At. 16.7.

El propoſito muda el ſabio, el necio perſevera. Cel. pag. 107.

Neceſſitudinis & liberorum amor naturæ congruus. Apul. de philoſ.

Nulla ſtudia tanti ſunt, ut amicitiæ officium deſeratur. Plin. 8. ep. 9.

ἀδεὶ ἀπὸ ἰατρίδων, φιλῶ ποιῶν σ' ἐγώ-ως, Arrian. 2.22.

Tu quod cavere poſſis, ſtultum admittere eſt. Terent. Eun. 4.6.

Nihil ſtultius, quàm offerre ſe periculis ſine cauſa. Cic. offic. 2.

Haud quicquam honeſtè fieri, quod voluit, poteſt. Sen. Hip. 4.

evelles. NVLLAM enim animus æger (lætitiam aut) conſolationem admittit, cùm dolorem, quem patitur, ſua ſibi culpa acceſſivit.

Si & deorum arcano permittitur judicio, & fata id mihi † minantur infeſta, & tua, Domine, voluntas ita fert, ut ob negatam clavem iſtam mihi, dummodò quod animo deſtinaſti, fiat, moriendum ſit: mori non recuſo. Veruntamen jam nunc auguror futurum, ut te facti pœniteat. Non raró enim cordatis quoq; viris accidit, ut remedio jam olim amiſſo, ſubitam agere cogantur pœnitentiam (& fiat, quod proverbio
292 dicitur: Nil juvat amiſſo claudere ſepta grege.) Mirari tuam, Domine, hac in parte obſtinationem ſatis nequeo, cùm omni illo, quo conjuncti viximus, tempore, animis nos ſenſibusq; vixiſſe concordiſſimos noveris.

Si clavem mihi dare abnuis, quia tua ſum Fauſtina: ſi dare non vis, quia conjux tua ſum cariſſima; ſi dare non vis, quia prægnans ſum: legis vetuſtæ virtute mihi illam, ut tradas, poſtulo. LEGEM enim Romanis antiquiſſimam eſſe noſti, ne quid fœminarum gravidarum cupiditati negetur. Non ſemel his ego oculis maritos ab uxoribus hanc ob cauſam in judicium vidi vocari, teq; edixiſſe, Domine, ne quis prægnantium violaret immunitates. Quod cùm ita ſit, cur leges in alienorum liberis ſervari, in tuis violare vis?

Quod ut maximè ipſe vis, ego tamen, quod debita cum obſervantia dictum volo, ut idem velim, non teneor: ut maximè ipſe id facias, meum tamen non eſt aſſentiri, ut maximè tu imperes, meum non eſt obtemperare. MARITO enim juſtas uxoris preces non admittente: ad injuſtum mariti imperium exequendum uxor non aſtringitur. Vos mariti uxores obſequentes habere vultis, easque vobis in univerſum obedire cupitis, & ne minimis quidem illarum precibus locum datis.

Vos viri fœminas omnis amoris (ſtabilis certique) expertes eſſe dicitis, cùm vos ab omni amore vacuos eſſe res ipſa loquatur. Hinc enim amores veſtros ſimulatos eſſe perſpicietis, quòd ſatiatis cupiditatibus veſtris, mox amor omnis evaneſcit.

Suſpicionibus fœminas indulgere viri dicitis, cùm in vos potiùs, quàm in nos crimen iſtud competere veriſſimum ſit. Quam enim aliam ob cauſam tot jam Romæ fœminæ nobiles infeliciter nubunt, quàm quòd infinitis maritorum

Cùm noxiæ malorum cauſæ exiſtant, moderate dolendum, nullius delicti conſcientia animum flagellante. Nic. Gre. 6. 10.

Quæ venit (ex merito) pœna dolenda venit. Ovid. Herpid. 5.

Omnia actionis ſua vela quodam velut vento miſtrationis implet. Plin. 2. ep. 11.

† *minentur.* I. & G.

Plurimum in pertinacia mali eſt. Plut. præcept. gerend. reip.

Providentia præſtantior, quàm pœnitentia. Dion. lib. 11.

Vor gethan vnd nach betracht /
Hat manchē in groß Leid gebracht.
Adag.

Moleſtia mortuorum ſera eſt. Fab.

Accepto claudenda eſt janua damno, Juvenal. Sat. 13.

Optimè libertati venia obſequio præparatur. Plin. 5. ep. 4.

Miſerum ab illo lædi, de quo non poſſis queri. Mim.

Omnium eſt communis inimicus, qui fuit hoſtis ſuorum. Cic. Verrin. 1.

Vxori mala tractationis contra virum actio datur. Alexan. 4. 8.

[illegible], qua ſublata vitæ ſocietas tollitur. Cic. Attic. 7. 1.

Plus habet ponderis tecta veneratio. Symm. 4. 42.

Quid aliis facere credatur, qui non parcit ſuis? Ambr. 1. Cor. 6.

A quel que niega lo que es juſto, lo malo aprueva ya, y ſe haze injuſto. Azeue. 188.

Imperare vir mulieri debet, ut animus corpori. Plut. præcept. conjug.

Major obſequii gloria in eo, quod quis minus velit. Plin. paneg.

Vincendi ſtudium parit litem. Ambroſ. Rom. 14.

Quamlibet ſæpè obligati, ſi quid unum neges, hoc ſolùm meminerunt, quod negatum eſt. Plin. 3. ep. 4.

[illegible] Plat. Stob. 630.

Credat fœmina nullo viro. Ovid. faſt. 4.

Pejor odio amoris ſimulatio. Plin. paneg.

ſuſpicionibus ſunt obnoxiæ? Ingens inter uxoris ſuſpicionem, & mariti zelotypiam diſcrimen eſt. NON enim aliam ob cauſam, ſi modo intelligere id velint, uxores ſuſpectos maritos habent, quam ut amoris erga illos vehementiam declarent. Fœminæ ſimplices cùm præter maritos ſuos neque noverint aut quærant alios; neque cum aliis negotii quicquam habeant: nec ament, aut exoptent alios; à maritis item præter uxores ſuas nec agnoſci, nec quæri, nec amari, nec exoptari aliàs vellent. COR enim, quod in unius tantùm amore totum acquieſcit, ſedem illam præter ſe patere nemini vellet.

Verùm enimvero tam verſipelles, tam fraudulenti adver- 295
ſus uxores eſtis, ut cùm placere vobis ob ſervitia & obſequia illis præſtita debeatis: offenſione & deceptione illarum gloriemini: cùm veriſſimum ſit, NULLA in re animi generoſitatem nobilitatemque magis quam in favore erga illam etiam, quæ nominari honeſtè vix poteſt, declarari. Blandiuntur uxoribus viri, mellitis ſubinde verbis eas demulcentes: at digreſſi quibus & corpora & fortunas dent, ipſi norunt ſcilicet. Crede mihi Domine, ſi tantam fœminæ in viros, quantam in fœminas viri, poteſtatem & autoritatem haberent, ut quod in vicinia iſti, in toto illæ populo inquirerent: plus illæ (fraudium, deceptionum,) erratorum ab iſtis uno die; quam iſti ab illis tota vita commiſſorum invenirent.

Maledicas eſſe fœminas viri dicitis, cùm meras ſerpentum caudas eſſe linguas veſtras conſtet: quippe qui & viros bonos damnatis, & matronas infamia Romanas afficitis. Nec eſt, quod cogitetis, dum malè aliis dicitis, veſtris vos parcere; Cùm LEVIUS malum ſit alienam lingua lædere, quàm uxorem propriam ſuſpicione infamem reddere. VIR enim, qui uxorem ſuſpectam habet, licentiam omnibus dat malè de illa ſentiendi.

Nos fœminæ cùm rarò in publicum exeamus, paucas peragremus terras, pauca videamus: ut maximè velimus, non poſſumus eſſe improbæ. At vos viri cùm multas peragretis oras, multa audiatis, videatis, ſciatis: nunquam non multa murmuratis. Quicquid fœmina mali poteſt † dicere, in hoc conſiſtit, ut vel aures amicæ præbeat animo perturbatæ, vel famulas increpet ignavas, vel vicinas carpat pulchriores, vel iis, à quibus injuriam accepit, convitia ingerat. In ſumma QUANTUMVIS maledica ſit fœmina,

Cio che una donna fa ad un marito geloſo à torto, per certo non condennare, ma commendare ſi doverebbe. Boccat. 7. 5.

Mulieres magis iracundæ, quàm viri. Plut. de ira cohib.

Magnus dolor iratus amor eſt. Sen. Herc. Oet. 2.

Rivalem poſſum non ego ferre Jovem: Propert. 2. ult.

Verdahter valſch lat ſich wol ſpehen. Tyrol.

Zelotypia moleſtiſſimus affectus, graves calamitates ſecum afferre ſolet. Philo de ſpecial. ll.

Nec regna ſocium ferre, nec tædæ ſciunt. Sen. Agamem. 2.

Nulla viro juranti fœmina credat. Catul. de nupt. Pelei.

Fœdum certamen inquinandi famam alterius, cum ſuæ famæ damno. Liv. lib. 29. extrem.

Conjuges invicem, quæ volunt, impetrare debent perſuadendo, non pugnando aut rixando. Plut. præcept. conjug.

Fidelem haud fermè mulieri invenias virum. Terent. Andr. 31.

Multi viri ſunt, non tamen omnes laudandi. Fulgent. mythol. 3.

οὐ κρύπτει πλάνην ἔρωτος χείρ. Meleag. Epigr. lib. 7.

Uxor te, ſi adulterares, digito non auderet attingere. Cato. Gell. 10. 23.

Quando os pedimos, duenna os dezimos: quando os tenemos, como queremos. Adag.

Improbus, qui ab uxore pudicitiam exigit, ipſe alienarum corruptor uxorum. Senec. ep. 94.

Parum providum ſperare ex aliis, quod tibi ipſe non præſtes. Plin. 2. ep. 10.

Aliena innocentiæ interpretationem de ſuis quiſque moribus trahit. Fab. declam. 18.

In amoris præcepto contemptus nunquam admittitur. Fulgent. mythol. 3.

Indignius læditur, quem religio non permittit offendi. Sym. 3. ep. 18.

Τρὶ *γυναικῶν ἔργα κ' οὐκ ἐκκλησίαι*. Proverb.

ἡμῖν δ' οὐδὲ φίλοις λεύσσειν θέμις, ἀλλὰ μελάθροις κρυπτόμεθα ζοφεραῖς φροντίσι τηκόμεναι. Agath. Epigr. lib. 7.

Ingenia humana ad ſuam cuique levandam culpam nimio plus facunda ſunt. Liv. lib. 28.

na, niſi iis, quæ in eodem habitant vico, obtrectare non poteſt. Vos autem viri & uxores veſtras ſuſpicionibus infamatis, & vicinas verbis oneratis, & in alienas linguæ tela crudeliter torquetis, & erga amicas minimè (ſinceri ac fideles, omni inimicas, quantum poteſtis, infortunio mactatis; apud præſentes de (abſentibus &) præteritis conquerimini; præteritas ut deſereretis, mille uſi eſtis fallaciis: adeò denique tum bilingues, tum ingrati eſtis, ut quas nondum adepti eſtis, iis multa promittatis; & quas adepti eſtis, eas flocci faciatis.

Equidem haud negârim, ut ſit uxor, quam eſſe convenit, neceſſe eſſe, ut domi ſe contineat: & ſi domi ſe contineat, fore ut vitam agat inculpatam; & vitam ſi egerit inculpatam, famam colligat bonam: & hanc adepta, in amore ſit omnibus: Veruntamen ſi horum quippiam defuerit: non mox à viro idcircò repudianda eſt. QUOS enim in uxore maritus nævos invenit, † pauci ſunt: at quas in marito uxor * convelat nequitias, plurimæ ſunt.

293 Longiùs dicendo, quàm ſtatueram, atque etiam audaciùs, quàm debebam, provecta ſum: Sed veniã mihi, Domine, dabis, quoniam in animo non habui te irritare (vel offendere;) ſed perſuadere. Omninò autem QUICQUID inter maritum ac conjugem agitur, ineptus eſt, uter ex illis pro injuria habet. Nihilo tamen ſeciùs, quod initio dixi, in eo perſevero, & ſi † opus eſt, denuo te rogo, ut clavem mihi muſeoli tui dare digneris: quod ſi aliter, quod in tua manu eſt, feceris: virum te quidem, qui es: non autem prudentem, qui cenſeris, præſtabis. Non tam factum mihi tuum dolet, quàm cauſa, quam mihi præbes, tum infeliciter edendi, quem utero geſto, partum; tum ſuſpicandi pellicem abs te aliquam in muſeo celari. VIRI enim, qui in juventa nequiter egerunt, etiamſi veſtis, quam geſtant, lacerata nondum (aut detrita) ſit: novam tamen ſemper geſtiunt induere. Ut igitur & abortûs periculis me eripias, & ejuſmodi ſuſpicionibus liberatum animum meum exhilares; quantillum eſt, ut muſeum me tuum intrare patiaris?

CAPUT XX.

M. Aurelii Imper. ad Fauſtinam clavem muſei petentem reſponſio, (qua VII. virtutibus Principi bono neceſſariis carere ſe fatetur: moleſtias item ex conjuge natas exponit, & uxores

ἡμῖν αἰ ἀνάγκη πρὸς μίαν ψυχὴν βλέπειν. Eurip. Andromach.

Fidelem ſi putaveris, facies. Sen. ep. 3.

Ingenioſior ad excogitandum ſimulatio veritate. Plin. paneg.

Semper aut minus quàm canem, aut plusquam ſeniorem fœmina jacit. Scalig. 3. poetr. 14.

La donna ſempre corre à gli eſtremi, ò loda troppo, ò biaſima troppo. Metamor.

Oſcula & complexus arctiores non augent amorem, ſed exercent. Sen. 7. beneſ. 13.

Nulla viri ſperet ſermones eſſe fideles. Catul. Nupt. Pel.

Obſequio plurima vincit amor. Tibul. 1. 4.

Iniquum eſt, ut id ex[illegible]as, quod ipſe præſtare non poſſis. Lact. 6. 23.

In altero arguere non potes, quod à te admiſſum meminiſti. Symm 5. 31.

Qui nullius boni ſibi conſcius eſt, omnes alios criminatur. Theophyl. 2. Tim. 2.

† *exigui. G.*

* *invenit G.*

Un clavo con otro ſe expele. Cel.

Cupiditas blandum facit. Fab. 6. declam.

Negotiis plerunque appoſita eſt expoſtulatio, ſine labe concordiæ. Symm. 1. 31.

Un ſolo golpe no derriba un roble. Cel.

Conjuges invicem quæ volunt imperare debent perſuadendo, non pugnando aut rixando. Plut. præcept. conjug.

† *Pateris.*

Negare non conſtans, ſed durum videtur. Plin. 6. ep. 34.

Verecundiam erant inefficaciter poſtulata. Sym. 5. 54.

Quem quis amat, ſciens non lædit. Fab. 5. cap. 10.

Quien de præſto ſe determina, de eſpacio ſe arrepiente. Adag.

Marito turgidi ſui ventris lenocinio commovet miſerationem. Apul. aſin. aur. 6.

Metus interpres ſemper in deteriora inclinatus. Liv. lib. 28.

Libenter omnibus modis præbemus aſſenſum, quoties vox ſe juſta poſcentium. Caſſ. 1. 14.

Primis petitionibus noſtris multum ponderis addit iteratio Symm. 5. ep. 57.

Videmur imbecilla oratione precari dum illi denegatur effectus Ambr. Rom. 8.

In nullo fit minor, qui cunctis eſt potior, nec ideò melior, quia major, ſed ideò major, quia melior. Chryſoſt.

Si reticeam, aut ſuperbus aut obnoxius videar: quorum alterum eſt hominis alienæ libertatis obliti, alterum ſuæ. Liv. lib. 23

à maritis ſegregatas inter barbaros fuiſſe narrat.] *Caput eſt notatu dignum.*

MARCUS Aurelius Imp. Fauſtinam tam accuratè perorantem, & ſingula, quæ proferebat, verba lacrymis, quod maximum erat, quaſi perfundentem cùm audiſſet; reſponſum ſeriò agenti ſerium in hanc ſententiam dare ſtatuit: Cùm & dixerit Fauſtina, quicquid voluiſti: & meam in audiendo tolerantiam videris:ut &tolerantiam, quam tibi præſtiti,mihi præſtes:& eadem,qua te auſcultavi, attentione me audias, rogo. In hujusmodi enim colloquiis SIMUL atque lingua ad proferendum verbum aliquod vehementius ſolvitur, aures confeſtim ad accipiendum reſponſum oportet aperiri. NONDUM enim natus eſt, qui dicere, quæ non debebat, audeat, & ab audiendis iis, quæ nollet, immunis ſit.

Priusquam autem quænam ipſa ſis,& qualis eſſe deberes,
explanem:quis ego ſim,& qualis eſſe deberem,indicabo.Sic
enim habeto Fauſtina, adeò malum me eſſe, ut quæ de me
inimici dicunt, vix minima pars ſunt eorum, quæ illi,qui me
amant,ſi me penitùs noſſent,dicturi eſſent. Etenim PRIN- 295
CIPEM, ut probus ſit, neque in tributis avarum, neque in
mandatis ſuperbum, neque adverſus benè meritos ingratum, neque adverſus templa irreligioſum, neque adverſus afflictorum querelas ſurdum,neque adverſus orphanos crudelem,neque in negotiis ſegnem, (lentum,aut oſcitantem) eſſe decet: His vitiis qui caruerit Princeps, & hominibus amabilis & diis carus erit.

Jam verò ad primum quod attinet,ego avarum me(& fuiſſe &)eſſe fateor: quippe ILLI demum ſunt Principum miniſtri gratiſſimi,qui minimis illos moleſtiis afficiunt, & pecuniis juvant plurimis. Deinde ſuperbum me eſſe fateor. NULLUS enim Princeps uſq; adeò abjectus eſt,qui tantò altiores ſpiritus gerat, quantò humiliore fortuna utitur. Adhæc ingratum me eſſe fateor. Nam QUÆ obſequia Principes accipimus,multa;quæ verò prœmia perſolvimus,pauca ſunt.Præterea negligentiſſimum me templorum cultorē eſſe fateor. RARO enim Principes ſacrificia diis,niſi ab hoſtibus(cincti ac)circumſeſſi,offerimus. In audiendis item (afflictorum) querimoniis negligentem me eſſe fateor. FACILIUS enim dant audientiam Principes adulatoribus, ad aſſentatio-

nes

Λεπτὸν ἀμφαδίην μελεδήματα. Silentiar. Epigr. lib. 7.

Cupiditati ſociatur ſtultitia comes, ſuadens id amari & quæri, quod tenere non poteſt. Sareſb. 7.17.

Lacryma ad oſtentationem doloris paratæ. Arbit. pag. 12.

Tu contumeliam alteri facias: tibi non dicatur? Plaut. Aſin. Quid hoc eſt.

Et refellere ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia parati ſimus. Cic Tuſc. 2.

ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις. Homer. Epigr. lib. 1.

Proximo ne maledicas, auditurus alioquin, quæ tibi doleant. Chilon. Laert. lib. 1.

Βούλει λέγειν τι, καὶ λέγων μηδὲν κλύειν. Sophocl. Antigon.

Contumeliam ſi dices, audies. Plaut. Pſeudol. Malus & nequam.

Nulla ſum tibi verecundia obſtrictus. Liv. lib 10.

οὐ γὰρ ἐμῆς φωνῆς ἐρεῖς, δεινὸν πολλά, οὐ ψευδῆ γ' ἐμοῦ. Eurip. Alceſt.

Facilior cura, ubi plaga perſpicua. Cypr. ſerm. de zelo.

Magna vitii medicina eſt confeſſio & peccati fuga Nazianz. orat. 16.

Peccata præterita in memoriam revocaſti, providentiorem reddit in futurum. Plat. Seminar.

Princeps ſit dandi avidus, accipiendi faſtidioſus, deteſtator criminis, amator æquitatis. Caſſiod. 1, ep. 4.

Egregium eſt, ut foris, ita domi: ut in magnis, ita in parvis: ut in alienis, ita in ſuis agitare juſtitiam. Plin. 8. ep. 2.

Prince qui revere Dieu, Juſtice & la Loy, vit touſiours fleuriſſant & touſiours voit ſous luy le peuple obeyſſant. Ronſard. 7. 116.

Sapiens ſibi eſt reus prius quam cæteris, nec tam pudenda apud eum publicatio flagitii, quam conſcientia eſt. Ambroſ. 1. offic. 5.

A nullo periculo fortuna Principum longius abeſt, quàm ab humilitate. Plin. paneg.

Initium bonorum operum confeſſio eſt operum malorum. Auguſt. Johan. tract. 12.

Vitia ſua confiteri, ſanitatis indicium eſt. Sen. ep. 54.

Μετὰ ἴασις ἁμαρτίας ὁμολογεῖν τε ἁμαρτάνοντα, καὶ δῆλον εἶναι ἐπ' αὐτῷ μεταγινώσκοντα. Arrian. expedit. Alex. 7.

Magna eſt medicina fateri, quod nocet abſcondi. Sedul. oper. paſch. lib. 5.

Magis Deum miſeri, quàm beati colunt. Sen. 8. contrOv. 1.

nes dicendas, quàm litigantibus miſeris ad querelas ſuas exponendas. Porro pupillos etiam à me negligi fateor. Nam IN AVLIS (curiisque) Principum ditiores & potentiores in intimis habentur: orphani vero miſeri ne audiuntur quidem. Poſtremo in abſolvendis iis, quibus negotii aliquid in aula eſt, ſegnem me eſſe fateor. SÆPE enim Principibus cauſſarum expeditioni non maturè proſpicientibus, multa exiſtunt & magna in regnis incommoda.

Ecce tibi Fauſtina, qualem me eſſe, quemadmodum dicebam, ratio jubebat, & qualem me eſſe ſenſus doceat. Neque verò erroris confeſſionem parvi pendas. MAGNA enim emendationis in eo ſpes eſt, qui culpam ſpontè agnoſcit.

Jam ut de te quoque, Fauſtina, dicamus, ex iis, quæ de meipſo dixi, quid de te poſſimus afferre, conjectura facillimè capies. EA quippe eſt hominum perverſitas, ut ſcrupuloſiſſimè vitia examinemus aliena: propria verò ne audire quidem velimus. Certo certius eſt, Fauſtina, QUIBVS ex ſententia ſuccedunt omnia, plus ſemper lingua proferre, quam pectore cuſtodire. HOMINES enim lingua procaces multa in cœtu dicunt, quæ ſoli deplorant. Planè contrarium in mœrore affectis evenit, qui miſeriarum ne dimidiam quidem partem proferunt. CORDA enim magno dolore preſſa oculis lacrymas, linguæ ſilentium imperant.

896 HOMINES vani verborum vanitate ac levitate voluptatum ſuarum vanitatem levitatemque publicant: at prudentes acerbas animi affectiones orationis prudentia tegunt. HVJVS enim vitæ miſeriis hominum more affici humanum eſt: eaſdem verò prudenter diſſimulare, prudentum eſt. SAPIENTVM ſapientiſſimus eſt, qui ſe minimum ſcire arbitratur: & rudium rudiſſimus, qui ſe plurimum ſcire autumat. SI QVIS enim eſt, qui multa nôrit; ſemper invenias alium, qui plura nôrit. HOC prudens ab ignorante præcipuè diſtat, quod prudens etiam interrogatus in reſpondendo (tardus &) gravis; vanus vero (& rudis) etiam nondum interrogatus in reſpondendo levis eſt. Nam VBI ſedem ac domicilium generoſitas ac prudentia habent; ibi divitiæ abſque menſura, verba vix unciatim dantur.

Hæc eò dixi, Fauſtina, quòd tanto mihi tædio verba tua moleſtiſſima, tantæ miſerationi lacrymæ uberrimæ, tantæ acer-

Quando el coſſario promete miſſas y cera con mal anda la galera. Adag.

Rara ſumant felicib. aera. Sil. lib. 7.

Non impetrant adulatores, quod petunt, niſi quaſdam inſidias auribus fecerint. Arb. pag. 3.

Se ogn' un trova in principe ben grata udienza, non vi trova però facil credenza. Arioſt. 18. 1.

Æquiore animo feras præcidi ſpem, quam trahi. 8 n. 2. Sen benef. 5.

Expedit reip. ut ſit finis litium. I. C.

Sua vulnera nutrit, Qui tegit & plagam trepidat nudare medenti. Sedul. oper Paſchal. 3.

Hoc eſt propria delicta corrigere, quod non facere. Caſſ. 9. 12.

Wol gebeicht / iſt halb gebüſſet. Adag.

Eſt proprium ſtultitiæ aliorum vitia cernere, oblivisci ſuorum. Cic. Tuſc. l. 3.

Semper potius ducas tua peccata tegere, quàm aliena indagare. Apul. apolog. 1.

Lætitia loquax res eſt & oſtentatrix ſui. Symm. 1. 31.

Qui ſapit, in tacito gaudeat ille ſinu. Tibul. lib. 4. extrem.

Iuſto deſunt ſua verba dolori. Ovid. Heroid. 12.

Difficile eſt, triſti fingere mente jocum. Tib. 3. 6.

Μοῖραν τερπνῶν ἐς μέσον χρὴ παντὶ λαῷ δεικνύναι, ἀβληχρὰ γ' ἤν τι πρὸς τύχας αἰτε... ἐγκρύπτειν. Pind. Stob. 848.

Quod boni eſt, id tacitus taceas tute tecum, & gaudeas. Plaut. Epidico. ſcen. penult.

Primum ſcientiæ veſtibulum puto, ſcire quod neſcias Fulg. mythol. 1.

Maxima pars eorum, quæ ſcimus, eſt minima eorum, quæ neſcimus. Themiſti. Thom. Garz. diſcorſ. 101.

Vt æra tinnitu: ſic hominum ingenia verborum forma cognoſcuntur. Sabell. lib. 1.

Speculum cordis hominum verba ſunt. Caſſiodor. lib. 11. præfat.

Qualis eſt homo in mente, talem verboſitas depingit in ore. Auguſt. ſerm. 3. ad fra. in eremo.

Qui plus balbutiunt, plus loquuntur; affectant enim copiam, pudore defectus. Symm. 1. 70.

Non oculis aut digitis contrahendum matrimonium. Plut. præcept. conjug.

Ζευχθεὶς γάμῳ ... ἐλεύθερος. Philem. Stob. 641.

acerbitati judicia vana fuerunt: ut nec quod volo poſſim dicere: nec te, quod dicam, intelligere poſſe judicem. MULTA ſapienter monuerunt, qui de conjugio ſcripſerunt: Sed omnibus libris moleſtias, quas unica mulier unico viro unico die affert, haudquaquam ſunt complexi. Præclarè locuti ſunt veteres, de conjugiis loquentes: dum quoties de conjugio vel dicerent, vel ſcriberent, ſemper addidêre: *Onus matrimonii:* NISI enim in adipiſcenda conjuge proba felix ſit aliquis; vel unico die maritum eſſe onus & opus eſt omnium oneroſiſſimum (atque operoſiſſimum.)

An exiguus tibi, Fauſtina, labor videtur, ferre maritum uxoris jurgia, tolerare dicta, pati facta: dare, quæ petit: quærere, quæ cupit: diſſimulare, quæ non vult? Ego vero tantum laborem hunc eſſe judico, ut PEJUS nihil imprecari inimico poſſim, quàm uxoris pervicacis conjugium. Si vir ſuperbus eſt, vos illum humiliatis. NON enim vir ullus eſt, quantumvis ſuperbus, quem pedibus mulier effera non ſubjiciat. Si ſtolidus eſt, veſtra opera cordatus evadit, OMNES enim vincit ſapientia, qui uxorem ferre moroſam novit. Si rixoſus eſt, vos illum manſuetum redditis. Tantum enim temporis oblatrando vos conſumitis, ut ne ad loquendum quidem illi ſpatium relinquatur. Si ignavior eſt: vos † illi calcar additis. In hac enim, ut vobis ſatisfiat, cogitatione ita defixus eſt, ut nec quietus cibum capere, nec ſecurus dormire miſer audeat.

Si loquaciſſimus eſt: vos illum intra paucos dies mutum efficitis. Tot enim ad ſingula verba interpretatiunculas & re- 297
ſponſiones in promtu habetis, ut tutiſſimum illi ſit, digito labellum compeſcere. Si ſuſpicax eſt: vos illum ſtilum vertere cogitis. Tot enim in ſingulas horas de amoribus alienis illi lites intentatis, ut quod domi ſuæ videt, dicere non audeat. Si evagatur liberiùs, vos citò efficitis, ut domi ſemper deliteſcat. Adeo quippè negligenter rem familiarem tractatis, ut nulla res alia, quàm præſentia ipſius mederi illi poſſit. Si libidinoſior eſt: viam illi cito obſepitis. Tantis enim animum illius curis oneratis, ut * vitiorum illum facilè capiat oblivio. Poſtremo, ſi pacis amans eſt, brevi litigioſum illum facitis. Tantæ enim & tam aſſiduæ ſunt querimoniæ veſtræ, ut nullius eas animus diſſimulare, nullius lingua ſilentio præterire poſſit.

Ineſt fœminis à natura cunctis in rebus SPIRITUS contradi-

L'homme g oſſier les femmes aimera, L'homme gaillard ne les eſtimera. Ronſard. 5.147.

χαλεπὸν φορτίον γυνή. Lyſias Stob. 614.

χαλεπὸν γυνή, καὶ τὸ τῆς συνδιαιτήσεως φίλτρον βλάψει μᾶλλον ἢ ὠφελήσεις. Nice. Iſaac. Angel. & Alex.

In bona uxore tantò major laus, quantò in mala plus culpæ eſt. Tacit. Vit. Agricol

L'homme vrayment eſt digne de grand blâme, qui perd ſon age à ſervir une femme. Ronſ. 8.88.

οὐδὲν γυναικὸς βαρύτερον. Epichar. Stob. 640.

τὰ τοι τὰς γυναῖκας ἐκδιδόναι μάλιστα δεῖ, ὅταν περιπλάττωσι τοῖς χρηστοῖς λόγοις. Menand. Stob. ſerm. 73.

Conjux quantum jure conjunctior, tantum aut morum dulcedine mellea, aut felle malitiæ toxica. Fulg. mythol. 1.

Quando fueres yunque, ſufre como yunque quando fueres martillo. Adag.

Nulla ferè cauſſa eſt, in qua non fœmina litem moverit. Juv. Sat. 6.

Povre eſt la maiſon, ou les gelines chantent, & le coc ſe taiſt. Adag.

† *aſellus.* * *illum Pegaſum facitis.*

Magna amaritudo in domo eſt uxor triſtis. Ambr. 1. Cor. 7.

La nuict leur ſoit longue, & le lict plus poignant, que s'ils eſtoient couchez au milieu des orties. Ronſard, 6.142.

Mulierum verbalibus undis & cauſidici cedunt & pragmatici mutiunt: rhetor tacet, & clamorem præco compeſcit. Fulg. myth. 1.

Etiam illud, quod ſcies, neſcieris: ne videris, quod videris. Plaut. Milit. Satin. abiit.

Quien no tuviere que hazer, arme navio, ò tome muger. Adag

Ove femine ſon, ſon liti è riſſe. Arioſt. 43.120.

Si amatori fœmina dicat per hyemem, in lucerna diligo te: eligit tremere, quàm diſplicere. Auguſt. de verb. Apoſt. ſerm. 18.

* *ægrè vitiis aditus ad corpus pateat. G.*

Dos eſt uxoria lites. Ovid. art. 2.

Non eſt virtus, non poſſe peccare: ſed nolle. Ambr. Luc. 18.

ὅστις βούλεται ζῆν ἡδέως, ἑτέρους γαμείτω, αὐτὸς ἀπεχέσθω γάμου. Men. Stob. 641.

ἐχθρὰν γυναῖκα φεῦγε, μή σ' ἕλῃ πόθος· αἱ γὰρ ἐμμανεῖς ἀνδρῶν, ἐξαιρεῖ πόλεις,

tradictionis;ut ſi loqui velis,taceant; ſi ambulare,ſubſiſtant; ſi ridere,plorent ; ſi lætari,mœreant ; ſi mœrere,lætentur; ſi pacem optes,bellum; ſi bellum , pacem velint ; ſi cibum capere velis,jejunent ; ſi jejunare, cibum capiant; ſi dormire,vigilent;ſi vigilare, dormiant. Quid multis ? ADEO natura perverſæ ſunt, ut quicquid odimus, ament : quicquid amamus,oderint.Itaque me judice viri cordati,quibus negotii cum mulieribus aliquid eſt , ſi voti compotes geri cupiant,quidvis potiùs,quàm id quod exoptant,petant. TUM enim venæ ſectio ægroto prodeſt , cùm in latere fit adverſo. Et venam in adverſo latere mittere idem eſt , ac diverſum ab eo,quod animo exoptes,ore à muliere petere : aliter ſi facias , nec precum aſſiduitate , nec lachrymarum copia voti compos evades.

Puerilibus quidem infantum deliciis nihil jucundius eſſe, inficias ire,Fauſtina,nequeo : Sed neque tu negabis,nihil eſſe,quàm matrum importunitatem, toleratu acerbius. Faciunt ſubinde infantes,ut voluptate afficiamur : at vos illorum matres nihil facitis , unde moleſtiam non capiamus. Magnæ viro voluptati eſt , cùm peregrè rediens domum converſam (mundamque) menſam ſtratam, cibum paratum invenit ; ſi modo † nihil hîc fraudis occultetur. Sed quid dicemus , ſi cùm minimè putabat, liberos ejulantes, vicinos offenſos, miniſtros altercantes, & ante omnia conjugem (clamitantem ac) vociferantem inveniat : ut longè ſatiùs miſero ſit jejunum foras ſe proripere , quàm domi manere & inter jurgia cibum capere ? Ego vero maritis autor fuerim univerſis , ut æquo animo voluptatibus ex liberis careant : dummodo matres illorum nullas ſeſe ampliùs ipſis moleſtias recipiant exhibituras. Nam QUICQUID voluptatum ex liberis percipitur , cum riſu ſimul finitur;à matribus vero ortæ moleſtiæ per vitam durant univerſam.

298 Unum Romæ vidi,in quo nunquam deceptus ſum, quod ſcilicet MALORUM,quæ viri admittunt , pœnas dii maximam partem in futuram rejiciunt vitam. At ſi fœminæ gratia aliquid committimus ; ejuſdem fœminæ opera,diis ita volentibus,in præſenti, non in futuro punimur ſæculo. NON EST truculentior aut capitalior viri hoſtis,quàm uxor,quam vir habet,ſi viri more vivere cum illa neſcit. Nimis enim indulgenter habita, mox malè morata evadit. Sectentur ergo

πικρότατον δ' εἶναι. οὐ δ' ἔχει κηλήματα. Eurip. Troad.

La donne ſempre inchina à quel che men far deve. Ar. Oſt. 27. st. 8.

Malitia certare (cum improbis) miſeria eſt. Plaut Perſa Satin. hæc.

Γυναῖκες πρᾶγμα δυσμεταχείριστον. Syneſ. ep. 66

Quàm longiſſimè ſanguis inde , ubi læſit, mittendus. Celſus 2. 9.

Medici ajunt ictus ſiniſtrorum in dextris partibus ſentiri. Plut. præcept. conjug.

Omnibus mulieribus hæc ars uſitata eſt, ut cum aliquid ejuſmodi velle cœperunt, malint coactæ videri. Apul. apolog. 2.

Μέγα κακὸν πέφυκε φορτίον γυνή. Proverb.

Τὸ θῆλυ φιλολοίδορον, καὶ μεμψίμοιρον. Ariſt. Sc. 3. pol. 14.

εἰς ἀγαθὸν ἐστι πρᾶγμα τὸ λοιδορεῖν πρὸς πάντας. Menand. Stob. 668.

Bonum, malum quo accedit , mihi dari haud deſidero. Plaut. Mercat ſcen. 1.

Γαμοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, ὅπως εὐδαίμονες ὦσι. Arrian. 1. II.

† *fieri ita poſſit. G.*

Ἐ γὰρ τὸ γῆμαι, ἐ τὸ μὴ γῆμαι κακόν. Soncati. Biodæ. Epigr. lib. 1.

Vereor, ne nos alterius fuga, utrique deſtituet. Symm 6. 65.

Vt viſum fuerit naturæ , ita vivendum. Dio lib 38

Facilè hic plus mali eſt, quàm illic boni. Terent. Andr. 4. 1.

Conjux aut perpetuale refugium , aut perenne tormentum. Fulgent. myth. l. 1.

Τὸ γυναῖκ' ἔχειν, εἶναί τε παίδων πατέρα, μερίμνας τῷ βίῳ πολλὰς φέρει. Men. Stob. 641.

τὸ ἔχειν γυναῖκα πονηρὰν , ἤδη τῆς μισθοῦς τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν ἀπολαύοντο. Chryſoſt. Stob. 605.

Inde punimur, unde delectamur. Bernh. Meditat. 15.

Mille combats au monde ſont venus Par le moyen de la folle Venus. Ronſard. 5. 146.

γυνὴ λέγουσα χρήσθ' ὑπερβάλλει φόβον. Menand. Stob. ſerm. 73.

Nulla beſtia comparabilis malæ mulieri. Chryſoſt.

χρὴ δ' ἐν δόμοισιν ἄνδρα σοφὸν τρέφειν γυναῖκα χρηστὴν κἀγαθήν, ἢ μὴ τρέφειν. Eurip. Iphig.

Digitized by Google

puellas Capuanas juvenes Rom. (& tanti pœnitere emant) NUNQUAM enim vir levis amoribus aliquandiu fœminæ illicitis indulſit, quin vel capite, vel fama pœnas, ejuſdem fœminæ opera, luerit. IMMENSUM enim ad virtutem calcat deorum habet juſtitia, cùm ipſorum ut in ferendis improborum ſceleribus tolerantiam: ita in puniendis iiſdem ſeveritatem videmus.

Vnum illud exploratiſſimum habeo, quod non audivi; ſed tecum, Fauſtina, expertus ſum: FOEMINAM ſcilicet, cujus deſideriis univerſis maritus annuerit, nihil unquam eorum, quæ maritus imperat, facturam. NVLLA enim re faciliùs in officio continere uxorem maritus poteſt, quàm ſi quandoque aliquid ipſi deneget, aut verbis etiam adverſus illam utatur aſperioribus. Ingens mea opinione crudelitas eſt, quòd pro mancipiis à barbaris uxores habentur; Sed longè major levitas (vanitasque) eſt, quòd dominarum easdem Romani, quod faciunt, loco habent. Neque adeò macram carnem eſſe convenit, ut faſtidium afferat, neque adeò præpinguem, ut nauſeam moveat: ſed pinguedine quaſi vit gulatam, ut ſaporem gratum habeat (& benè nutriat:) NEQVE tam arctè habenda viro prudenti uxor eſt, ut ſerva videatur: neque tam laxè, ut heræ ſibi partes ſumat. Si enim VIRI nimiam imperandi poteſtatem uxoribus concedant, facilè fit, ut ab illis flocci fiant.

Vſque adeò MEDIOCRITATIS omnis hoſtes, Fauſtina, mulieres eſtis, ut vel leviſſima favoris aurula ad ſuperbiam intolerabilem efferamini: & minima contra odii procella ad capitales abripiamini inimicitias. NVLLA eſt fœmina, quæ ſuperiorem ſponte ferat: nulla quæ æqualem æqua mente patiatur: Vnde colligo, à vobis neque ſuperiores amari, neque inferiorum imperia patienter accipi. IN AMANTIVM verò inæqualitate frigidi ſemper amores ſunt. Etſi me abs te, Fauſtina, non intelligi ſcio: tamen vel plura, quàm intelligis, dicentem: vel plura, quam velles, dicturum audi. Quot ego Romæ vidi, quæ ſi bis mille H.S. in cenſu domi habebant, plùs quam ter mille ſtultitias in capite circumferebant; in quibus illud omnium peſſimum, quod mortuo nonnunquam marito, cenſus omnis perit: at de ſtultitia ne tantillum quidem decedit.

Auſculta porro Fauſtina, quæ dicturus ſum, MVLIERES cunctæ loqui, & univerſos tacere volunt: omnes liberæ, at 299

cæteros

Facilius eſt vitare diſcordem, quam declinare fallacem. Leo ſerm. 5. quadrag.

Malis uxoris pœna nulla acerbior Mim.

Hazes mel, e ſpera ozro tal. Adag.

Triſtes voluptatum exitus Boet. conſol. 3. 7.

Si per viri indulgentiam peccet uxor, non tam ipſa, quam vir accuſandus. Xenoph. Oeconom.

Viri in eo culpa eſt, ſi fœmina modum excedat. Tacit. annal. 3.

Tentatur patientia & tentata contemnitur. Liv. lib. 1.

Velut acceptas referunt ſpecula optima formas, ſic exempla virûm uxores accepta ſequuntur. Victor.

αἱ γυναῖκες δὲ ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. Epictet. cap. 62.

τῆς μὲν κακίας ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ ἔλλειψις, τῆς δ' ἀρετῆς ἡ μεσότης. Ariſt. 2. ethic.

Donna, danno. Gall.

HauſEhr ſtat am Weib/vnd nicht am Mann. Adag.

προσέχειν ἄξιον, ἵνα αἴσθωνται διότι ἐπ' οὐδενὶ ἄλλῳ τιμῶνται, ἢ τῷ κόσμιαι φαίνεσθαι καὶ αἰδήμονες καὶ σώφρονες. Epict. c. 62.

Mulier quod dicit amanti, in vento & rapida ſcribere oportet aqua. Catul.

Sibi imputet, qui talem elegit. I. C.

Non ſolent ſibi adverſa ſociari. Boet. conſolat. 2. 6.

οὐ γάρ τι ζύλλεκτρον πέλει συγγενέστερον ἄλλο. Corint. 6. 37.

Mulierculas etiam parva movent. Liv. lib. 34.

Simul pares eſſe cœperint mulieres, ſuperiores erunt. Idem ibid.

Firmiſſima eſt inter pares amicitia. Curt. lib. 7.

Firmiſſima eſt inter pares amicitia. Curt. lib. 7.

Cenſen' te poſſe reperire ullam mulierem, quæ careat culpa? Ter. Hecyr. 4. 4.

Nil non permittit mulier ſibi. Juvenal. Sat. 6.

ὀργὴ Διὸς ἡ γυνή, Pallad. Epigram. lib. 1.

Ah crudele genus, nec fidum fœmina nomen! Tib. 3. el. 4.

cæteros captivos eſſe volunt ; omnes regere, nullæ regi volunt. Denique UNUM omnes cupiunt,&in eo conſentiunt, frui ſcilicet iis,quos amant,& ulciſci,quos oderunt (& averſantur.) Ex quibus omnibus planum fit, JUVENES leves, quibus ipſarum vanitates cordi ſunt, mancipiorum inſtar ab ipſis conculcari : prudentes vero,qui appetitus ſuos ſapienter coërcent,inſtar hoſtium odio haberi. QVANTVMVIS enim acriter nos ament ; amor tamen illarum pondere & menſura conſtat;& quantumvis leviter nos oderint ac (contemnant:)odium tamen illarum (& contemptus) numero modoque caret.

In annalibus Pompejanis quiddam memoratu digniſſimum me legere & notare memini, hoc ſcilicet. Cùm Pompejus Magnus in prima expeditione Aſiatica forte ad montes Riphæos acceſſiſſet; in barbaros incidit, qui beſtiarum more agreſtium in montium illorum aſpretis victitabant: neque beſtias à me appellari montium Riphæorum accolas Fauſtina mireris. Vt enim oves molliore veſcentes gramine, lanam geſtant delicatam:ſic HOMINES in regionibus educati aſperis(horridisque,)& corpore,& animo ſunt agreſtes.

Illi ergo barbari legem habebant & conſuetudinem, ut binos ſinguli in montibus illis patresfamilias ſpecus, quoniam domos ſoli aſperitas non ferebat, haberent: quorum in altero maritus,filii & famuli : in altero uxor,filiæ &famulæ habitabant : Cumque bis ſingulis hebdomadis & cibum & ſomnum unà caperent: toto reliquo tempore congreſſu omni abſtinebant : Interrogante ergo Pompejo, cur ita viverent,cùm ſimile nihil in toto terrarum orbe vel inveniretur, vel audiretur,vel legeretur:ſenem quendam in hunc modum reſpondiſſe hiſtoria narrat:

Cùm exiguum nobis, Pompei, vitæ ſpatium, reſpectu longi illius ævi, quod olim homines vivebant, dii dederint: & LX ſolummodò, vel LXX.ad ſummum annos vivamus: quicquid nobis vitæ conceditur, pacificè cuperemus tranſigere. ADEO quippè brevis vita eſt, ut vix ſatis ſit temporis, quo pace fruamur; quanto magis erga nos bello volunt abſtinere ? Vos quidem Romàni delitiis divitiisq; vitam vobis brevem efficitis:nobis verò licet in labore & egeſtate viventibus longa tamen vita eſt. Toto enim anno nullum celebramus feſtum ſolennius, quàm cùm è vita hac ærumnoſa moriens noſtrûm aliquis diſcedit.

Malheureux eſt & digne de miſere, qui fait appuy de choſe ſi legere. Ronſard. ſ. 147.

Mulieri genuinum eſt ratenter benè facere. Rhodig. 14. 15.

[illegible] Chryſ. Stob. 609.

Infatuæ ac ambitioſæ mulieri (Præciæ) nõ parva videbatur merces, ſi tantus eam Vir (Lucullus) publicè coluiſſet. Plutar. in Lucul. 6.

[illegible] So- crat. Stob. 609.

Quanto ſapiens pro viri ſui ſalute ſuam opponit animam pignori ; tanto maligna ad mariti mentem etiam ſuam vitam reputat nihili. Fulgent. Mythol. 1.

[illegible] Homer. odyſſ. 1. v. 111.

[illegible] Ariſt. hiſt. anim 8. 29.

[illegible] Agathar. de mar. rub.

Quanto cœlum aſperius, tanto & corpora & ingenia duriora. Juſtin. lib. 2. Gell. 12. 1.

[illegible] Palla. Epigram. lib. 1.

[illegible] Pythag. Stob. 505.

O ſexe ingrat & remply de malice, indigne helas qu'on luy face ſervice! Ronſard. ſ. 118.

Cauſarum ignoratio in re nova, mirationem facit. Cic. divin. 2.

Quicquid inſolitum, etiam in turba notabile eſt. Sen 4 contr. procem.

[illegible] Eur. Supplic.

Quid eſt longum, quod aliquando finitur? Aug. Joan. tract. 31.

[illegible] Plut.

Deceny milli ns qui vivent en ce temps. Un à peine doit vivre ou trente ou quarante ans. Ronſard. 8. 204.

Quomodo fabula, ſic vita, non quàm diu, ſed quàm benè acta ſit, refert. Sen. ep. 77.

[illegible] Epict. Stob. 820.

[illegible] Athenæ. fol. 336.

Digitized by Google

Thracis natales hominum flebiliter, exequias cum hilaritate celebrat. Val. Max. 2. 2. Strabo l. 11.

Quien ſe caſa por amores, tiene malos dia, y buenas noches. Adag.

Non ut diu vivamus, curandum eſt, ſed ut ſatis. Sen. ep. 93.

οὐ δεῖ τὸ ζῆν λύπαις αὐθαιρέτοις καταγνῶν. Thales Stob. 641.

Humo y goteta, y muger parlera echan al hombre de ſu caſa fuera. Adag.

Semper habet lites alternaque jurgia lectus, in quo nupta jacet. Juven. Sat 6.

Nata ſoboles primo parentes die hilarant: mox pii metus brevem gratiam fugant. Symm. 4. 35.

οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον οὐδὲ τῆς καλῆς. Proverb.

Uxor viri naufragium, domûs tempeſtas, quietis impedimentum. Secund.

Quien prende el anguilla por la cola, y la muger por la palabra, bien puede dezir, que no tiene nada. Adag.

Amour qui rechatou ville en nout les appetits, Domte auſſi bien les grands, comme il fait les petits. Ronſard. fol. 101.

Injuria amantem cogit amare magis, ſed benè velle minùs. Cat.

Verum eſt nequire hominem cuncta voto amica ſortiri. Symm. 6. 68.

Natura mulieri ad benevolentiam viri parandam multum contulit adjumenti. Plut. erot.

Vita breve tempus ſortita, non debet malis rebus longa reddi. Plut. Conviv.

Τὸ γαμεῖν κακὸν μέν ἐστιν, ἀλλ' ἀναγκαῖον κακόν. Menand Stob. 633.

οὐ γάρ τις αὐαίνεται ἔρωτος ὅδ' ὄλβιος ὅστις ἔχων ἀκηράτου τε, καὶ στέργοιτο φυλάσσῃ. Oppian. ἁλι. γ. vet. 30.

ὁ πτερόεις οὕτως εἰς βαρὺς ἄλλος, ἔρως. Gemin. Epigr. l. 4.

Quæ nocuêre, ſequor: fugio, quæ profore credam. Horat. 1. ep. 8.

οὐδὲν γυναικῶν ἀσφαλέστερον νέοις, ὅταν προσεχῶσιν εἰς ὕβριν φρένα. Eur. Hippol.

Plus in me valet deterius inolitum, quàm melius inſolitum. Aug. dulciloq. 2. cap. 6.

Si multos, Pompei, annos viverent homines: ſatis haberent temporis, ut riderent & plorarent: ut animo vel æquo vel ægro viverent: ut divites vel pauperes, læti vel triſtes eſſent: bellum vel pacem amplecterentur. Verùm in hac vitæ brevitate, quid attinet tot ſibi attrahere viciſſitudines? Dum nobiſcum uxores habebamus, vivendo moriebamur. NOCTES enim audiendis illarum querelis exigebamus: dies tolerandis earundem jurgiis conſumebamus. At poſtquam eas à nobis ſejunximus: nec ora illarum triſtia conſpicimus, nec filiorum ploratu cruciamur, nec graves illarum querimonias audimus, nec verbis oneramur moleſtis, nec ſolicitationibus obtundimur aſſiduis. Quid multis? & liberi in pace educantur, & parentes à bello immunes ſunt: ita & cum ipſis benè, & nobiſcum optimè agitur. 300

Hoc reſponſum barbarus ille quærenti Pompejo dedit. Ac ſanè, Fauſtina, quamvis barbaros vocemus Maſſagetas, Latinis hac in parte ſapientiores illos eſſe ajo. NON exigua namque peſte liberatur, qui à conjuge diſcedit rixoſa. Quòd ſi barbari iſti in montibus illis aſperis conjuges ſuas nec perferre, nec edomare potuerunt: quomodo nos quæſo in deliciis (voluptatibusq;) urbis id in vobis præſtabimus? Unum dicam, Fauſtina, quod utinam deorum dono intelligas? quòd ſcilicet, ſi absq; bruto foret carnis appetitu, quo virorum voluntas ad expetendas, ſeu velint, ſeu nolint, fœminas cogitur: vehementer dubito, an tolerari fœminæ, nedum amari poſſet. Cùm enim NATURÆ munere habeant, cur amentur: à ſeipſis, cur odio habeantur, ſumunt.

Profectò SI AMOREM (iſtum) dii voluntarium feciſſent, quemadmodum naturalem fecerunt, ut ſi modò vellemus, poſſemus: non quemadmodum nunc, velimus quidem, ſed non poſſimus: omni ſupplicio digniſſimus foret, qui ob fœminæ amores ipſe perditum ſe iret. Ingens hoc myſterium eſt, quod ſibi dii reſervarunt: at ingens eſt virorum (qua ſunt à diis affecti) miſeria, quod cum adeo ſit imbecillis caro; eam tamen animo libero vim affert, ut quicquid nobis nocet, procuremus, & illud ipſum, quod odimus, ſectemur. Ac prodigio ſimile eſt, quod cum maximè id ſentiant homines, neminem tamen video, qui mederi noverit. Siquidem de carne conqueruntur univerſi: & carni tamen deditos video cunctos: & quanto minus aliquid prodeſt, tanto avidius expetitur.

Nihil

Nihil eſt, quod diis vivis, vel hominibus defunctis invideam, præter duo: Diis quidem, quod vitam agunt à timore improborum ſecuram: mortuis vero, quod mulierum nihil indigentes gaudent: quæ auræ duæ ſunt adeo noxiæ, ut omnia inficiant: duæ ſunt peſtes adeo exitiales, ut animis corpo-
301 ribusque exitium afferant. Tam altas, Fauſtina, carnis amor in carne radices egit, ut cum joco à vobis caro aufugit, animum vobis prædæ ſerio relinquamus: & ſi ratio ſua functa officio fugæ ſe tradit, caro antiquum obtinens confeſtim ſeſe captivam vobis tradat.

CAPUT XXI.

M. Aurelius Imperator inſtitutum cum Fauſtina ſermonem proſequitur, (pericula demonſtrans, quæ nimiam cum fœminis familiaritatem conſuetudinemque comitantur, & XVIII. regulas tradens maritis, ut pacificè cum uxoribus vivant. Caput eſt memorabile.)

SÆPE & cum animo recordor meo, in juventute cùm carni eſſem obnoxius, carnis me vitio offendiſſe, ita ut ad eundem lapidem me denuo non offenſurum ſtatutum haberem: & fateor, licet caſtæ honeſtæque cogitationes animo ſæpè inciderent, momento inde horæ (malis omnibus deditum ac) pronum in vitia fuiſſe. ITA enim natura comparatum eſt, ut commiſſo peccato è veſtigio pœnitentia ſubſequatur: & pœnitudine tranſacta ad idem peccatum denuo redeatur. DUM enim in carnis imbecillæ (fragiliſque) tabernaculo ævum agimus, ſenſuum appetitio dominium ſibi vendicat, ratione ne primis quidem foribus admiſſa.

Nemo omnium Romæ eſt, qui in congreſſibus quotidianis non mirificum præ ſe ferat, cùm virtutum cæterarum, tum inprimis caſtitatis, veracitatis, pacis & taciturnitatis ſtudium. At ſi illos, quibuscum verſatur (ac rem habet,) & vicinio proximos interroges: fallacem, mendacem, blaſphemum, bilinguem, perjurum eſſe deprehendes: Ita nimirum ORATIONIS ſuavitate homines decipiuntur: operum improbitate dii offenduntur. PARUM prodeſt lingua virtutes buccinare, ſi ad opera manus ignava ſit. NEQVE enim juſtus dicitur, qui bonus eſſe cupit; ſed qui ad virtutem ſummo ſtudio & labore contendit.

NIHIL eſt, quo magis homines mundi amantes mundus nequam infatuat, quàm vanis illos ſpebus lactando,

Tenera amoris eſt ſitillatio, quæ ex improviſo adfectum excitat. Ambroſ. de fide reſur.

Οἱ ζῶντι ἀεὶ πάντες οἷα περῶσιν ἐς κακόν, τοὶ δὲ κακῶν διέρονται ἄχ@ φθίμενοι. Archi. Epigr. lib. 1.

Χρὴ ὤλεσθ' ἤδη πόθεν βροτοὺς. παῖδας ποκτήσασθαι θῆλυ δ' οὐκ εἶναι γένος. οὕτω δ' ἂν οὐκ ἦν οὐδὲν ἀνθρώποις κακόν. Eurip. Hed.

Continuus timor non ſinit eſſe felicem. Boet. conſol. 2. 4.

Fragilitas humanæ conditionis facilè in delicta prolabitur. Leo ſerm. 6. Epiphan.

Πολλὴ πρὸς τὴν κακίαν ἐστὶν ἐκκαλία, καὶ ὀξύῤῥοπον ἐπὶ τὸ χεῖρον ἡ φύσις. Gregor. Nyſſ. Stob. 39.

Quæ per inſuavitatem medentur, & emolumento curationis offenſam ſui excuſant, & præſentem injuriam ſuperventuræ utilitatis gratia commendant. Tert. de pœnitent.

Septi che crini haueſſe occhi il marito. Non potria far, che non foſſe prodito. Arioſt. 27. 72.

Τὸ ἀναμάρτητον θείας αὐτηκρίς ἐστι καὶ μοίρας τῆς φύσεως· τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς οὐκ εὖ γενομένοις ἐρύθημα σωφροσύνης τις ἂν ἀπόθεσις. Syneſ. ep. 67.

Sentit amans ſua damna ferè, tamen hæret in illis. Ovid. 4. Triſt. 1.

Cogitationes bonæ ſimiles conatibus expergiſci volentium, qui ſuperati ſoporis altitudine emerguntur. Aug. 2. dulcil. a.

Mali ſumus, fuimus, erimus. Sen. 1. benef. 10.

El amor a ninguno da honor, y a todos dolor. Adag.

Terrena ſecuti plus carnis, quàm mentis habent. Victor.

Nemo noſtrum non peccat, homines ſumus, non dii. Arbit. pag. 54.

Non ſunt in rebus duo tam contraria, quàm voluptas caſualis & ſcientia. Philo. quòd Deus immutab.

Facile eſt cuivis comminiſci ſermones bonos in ſpeciem: ſed pro malis moribus bonos aſciſcere difficile. Philo allegoriar. lib. 2.

In defectu rerum nihil operæ indulgere verbis. Symm. 1. ep. 9.

Λέγομεν τὰ καλά, ποιοῦμεν δὲ αἰσχρά. Arrian. 3. 7.

Quod ſentimus, loquamur: quod loquimur, ſentiamus: concordet ſermo cum vita. Sen. ep. 75.

Niſi doctrina jungatur vita fidelis, majores faciet conjuncta ſcientia pœnas. Alcim.

Digitized by Google

quaſi ſatis ſuperſit ad amplectendam virtutem temporis. Interim enim DUM infelices & miſeri vitiorum voragine merſi diem emendationis exoriturum ſperant, ſepulturæ prius nocte obruuntur. Quot vidimus, qui & hominibus promiſerant, & diis voverant, & apud animum ſeriò ſtatuerant, 302
antequam † multi abirent * menſes, virtutis ſtudium ſeſe amplexuros: quos paucos intra dies vermium famelicorum eſcam factos conſpeximus?

DII virtutis, mundus contra & caro vitiorum nobis amorem ſuadent. SATIUS autem eſt, me judice, deorum mandato obedire, quàm mundi carniſque voluntati morigerari. PRÆMIUM enim virtutis gloria: pœna vitii infamia eſt. Si animum Fauſtina advertis: HINC à diis ad virtutes, inde à mundo & carne ad vitia nos invitari (atque impelli) videbis. (Qua in re) ego ſuaſerim, ut virtutem nos amplexuros diis oſtendamus: mundo verò & carni, ſi temporis aliquid ſuperfuerit, vitiis nos operam navaturos ſpem faciamus. ITA enim opere diis ſatisfacere, ita verbis mundum carnemque differre debemus, ut tantum vitæ honeſtati impendamus temporis, uti ne proferendo quidem verbo improbo ſpatium ſuperſit.

Quicquid hactenus dixi, Fauſtina, contra me dixi, qui cùm inde à pueritia propoſitum ſemper habuerim, honeſtiſſimum; in vitiis tamen conſenui. O quoties in juventa mulieres cognovi, earumque convictu, colloquiis & conſuetudine uſus ſum! quoties ipſis credidi! quoties ab eis deceptus, & injuriis ignominiaque affectus ſum? At licet cùm penitùs eas cognoviſſem, ab iis diſceſſerim & refugerim: tamen ſi decem dies ratione duce illarum commercio abſtinui: vel decem hebdomadas, appetitu me revocante, cum illis exegiſſe me fateor. O deos crudeles! ô mundum malum! ô carnem fragilem! Quid hoc quæſo mali eſt, quod AD VIRTUTES me ratio volentem ducit; libido verò etiam invitum ad vitia rapit? Non me videre Fauſtina cenſes, quàm bonum ſit, bonum eſſe: quàm malum, malum? Sed quid agam miſer, qui nullum dignitatis & exiſtimationis meæ hoſtem capitaliorem habeo, quàm ipſam carnem meam, quæ bellum invito perpetuum facit? Quapropter DEOS ſemper oro, ut cùm † egomet mihi hoſtis ſim, contra meipſum me tueantur.

Magnam quidem culpæ partem in hoc aſpero bello caro, ſed

Inter ſpemque metumque & curas inter & iras omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum. Horat. 1. ep. 4.

Deus converſioni tuæ indulgentiam promiſit, dilationi tuæ diem craſtinum non promiſit. Aug.

Ira Dei eſt non intelligere delicta, ne ſequatur pœnitentia. Cypr. 1. ep. 3.

Ne te venturas differ in horas. Ovid. remed. 1.

† *pauci. l.* * *dier. G.*

Iterare promiſſa fallaciæ meditatio eſt. Symm. 3. 13.

Nullis nos vitio natura conciliat. Sen. ep. 94.

Nulla tuta datur requies in carne caduca. Alcim.

γελοῖον τὸ κακὸν ἄνθρωπος ὅτι κακῶς ἐπ᾽ ἐμαῖς πράττει αὐτὰ, ἐξὸν μὴ πράττειν. Plat. Protagor.

Bonos laus, malos querela comitatur. Caſſiod. 5. 27.

Fallere inſidiantes fas eſt, & decipere gloria. Idem. 7. 7.

Omnis cupiditas quantum diligitur, tantum ardeſcit, & peccatricem ſuæ carni configit maculam. Fulgent. mythol. 3.

Τὸ ἐπ᾽ ἐμοὶ ἐπιμελούμενον, τὸ ἐπ᾽ ἐμοὶ ἀμελοῦσι πάντα ἀνάγκη. Epictet. c. 8.

Per ſeculum ſine contagione ſeculi tranſeamus. Cypr. tract. 2.

Quisquis alteri culpæ ducit officii negligentiam, pollicetur de ſe operam promtiorem. Symm. 3. 10.

Si operam medicantis expectas, oportet, ut vulnus detegas tuum. Boët. conſol. 1. 4.

Haud ſine aliquo morſu reſilitur à malis, quæ voluptate tenuerunt. Fab. decl. 15.

Omnis inconveniens ſodalitas mulierum, gluten eſt delictorum. Cypr. de ſingul. cler.

ἡ σὰρξ κρατείσθω καὶ δαμαζέσθω καλῶς. Nazian. Mono.

Utile propoſitum eſt ſævas extinguere flammas. Ovid remed. 1.

ἐπαινοῦσι πάντες τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα, μιμεῖσθαι δὲ αὐτὰ οὐδεὶς ἐθέλει. Xenoph. polit. Lacedæm.

Animus pravitate impeditus, delectum boni non habet. Nazar. paneg.

Quod vereor, amplector: quod amo, perhorreſco. Nazian. orat. 27.

Per actum carnis abſorbetur intellectus. Aug. Rittersh. ad Op. 71.

Sæpe boni peccant, vitiis perit obruta virtus. Alcim.

† *ego rebello adverſus ipſos.*

ſed longè majorem fœmina fatua & levis ſuſtinet. Si enim exploratum viri haberent, caſtas, verecundas, modeſtas, ac temperantes fore fœminas: in animum inducerent eas non expetere, nec tempus in ſectandis eis conſumerent, nec fortunas illarum obſequiis impenderent, nec tantas, dum illis potirentur, perferrent contumelias. CUJUS enim conſequendi ſpes nulla affulget, ejus perſequendi cupiditas ani-
303 mum non invadit. Sed quid faciemus, quæſo, Fauſtina, cùm adeò nunc, quod melius ipſa, quàm ego, noſti, fœminis Romanis perierit pudor, adeoque diſſolutè fœminæ Italicæ vivant, ut viros ipſarum incurioſos exſuſcitent, fugientes vocent, diſcedentibus appropinquent, ſeveriores exhilarent: tacentes ad loquendum adigant? In ſumma, SÆPE viris joco amare incipientibus, ita ſe totas dedunt, ut mox illi ament ſeriò.

Ingentem eſſe, Fauſtina, ſcito immoderationem carnis à natura viris inſitam: ſed longè major eſt verecundia, quam dii fœminarum indidêre faciei. Cùm ergò, quod res ipſa loquitur, immoderationem illam carnis viri non amittant, & vultus verecundiam fœminæ perdant: fieri non poſſe credo, ut ulla Romæ ſit fœmina virtutis amans & caſta. NIHIL autem ea civitate perditius, in qua verecundiam fœminæ perdiderunt. Quàm juſtas, ô fœminæ, cauſſas habent fugiendi, qui vos fugiunt: latendi, qui latent: deſerendi, qui vos deſerunt: diſcedendi, qui diſcedunt: obliviſcendi, qui vos obliviſcuntur: peregrinandi, qui peregrinantur: avolandi, qui avolant: moriendi, qui moriuntur: tumulum ſubeundi, qui ſepeliuntur, (potius, quàm ut veſtris ſe dedant vanitatibus!) NIHIL enim in tumulo vermes præter carnem rodunt fragilem: at vobis & fortunæ, & dignitas & vita noſtra prædæ ſunt. VTINAM intelligerent animi generoſi, quantam malorum Iliada mulierum familiaritas (nimia) ſecum traheret! Futurum jurarim, ut non modò demereri illas, quemadmodum nunc faciunt, deſinerent: ſed ne reſpiciendi quidem illas cogitationem ſuſciperent.

Quid ampliùs, Fauſtina, vis dicam? quàm quòd è manibus veſtris evadunt alii infames, tanquam effœminati; alii linguis veſtris ſauciati; alii factis veſtris afflicti; alii fraudibus veſtris decepti; alii † inſatiabili animo à vobis contemti: alii ob inconſtantiam veſtram deſperantes, alii cupi-

ditatum

Malum ſummum & acutiſſimum telum diaboli, mala mulier. Chryſt.

Studium cum ſpe ſeneſcit: quod quis aſſequi non poteſt, ſequi deſinit. Vell. lib. 2.

Quàm diu vivimus, pugnamus, quàm diu pugnamus, periclitamur. Auguſt. in Evang. ſecundùm Joh. ſerm. 42.

Inutiliter aliquid concupiſcere, & in eo perſeverantes morari, extimo vicina dulcedo eſt. Val. Max. 7. 3.

Labori oportet incumbere, ubi effectus promittitur. Fab. decl. 6.

[illegible] Ariſtoph. Lyſiſtrat.

Non eſt ratio conandi, ubi non eſt ſpes ulla complendi. Paneg. Flav.

Appetendi omnis conatus perit conſequendi deſperatione. Hiero.

Toujours l' humilité gaigne le cœur de tous; au contraire l' orgueil attize le courrous. Ronſard. 4. 10.

Facilè irati verbo mutantur amantes. Propert. 2. eleg. 5.

Læſi ſervit tamen ira mariti. Stat. Theb. 3.

Ampla ſatis forma pudicitia. Propert. 1. eleg. 2.

Quis flos tam pulcher, quàm vultus virginis ad verecundiam inſtitutus? Æl. an. 13.

Virginem) pudorem gerere magis decet quàm purpuram. Plaut. Pœnul. Negotii ſibi.

Fœmina, amiſſa pudicitia, alia non abnuit. Tacit. annal. 4.

[illegible] Eurip. Med.

[illegible] Planud. Adag.

[illegible] Silentiar. Epigr. lib. 7.

Manifeſtato periculo, excitatur diligentia cautionis. Leo ſerm. 5. de jejun. X. m.

Demens eſt, qui perſtat in errore. Sen. 4. benef. 36.

Fœmina virum, quem ſerpens tentare non auſus eſt, cibo oris & vi amoris inflexum, molli quadam & conciliatricula uxoriæ ſedulitatis adfectione traduxit. Ambr. Pſal. 118.

Eventus ſtultorum magiſter. Liv. lib. 22.

Muta animalia cùm fraude capiuntur, fiunt poſtmodum cautiora. Lact. 6. 24.

† *in humano.*

Εἰ τις δ' ἀλόξ ταῖς γυναιξὶ χῶν σπαργῶν λαβὼν ἔδοξ' ἐλλείψειν αὐτοῖς λιπαρᾶς χειρουργίας. Ariſtoph Lyſiſtrat.

Sicut muta animalia cibo ineſcantur: ſic homines non caperentur, niſi aliquid morderent. Arbit. pag 114.

Bruta ubi vel ſe, vel alia periclitari viderunt, locum ſuſpectum habent. Polyb. lib. 15.

Il cat ſcottato dall' aqua calda, ha paura anco della fredd. Adag.

De linna viene la tinna. Adag.

Fœmina mala naturalis tentatio, domeſticum periculum. Chryſoſt.

† *timidum, inertem.*

Φίλαυτοι γυνή, κὴ ζηλότυπος ὑμετρίως, κὴ δειὸς περιλύεσαι ἤθη ἀνδρός. Phil. Stob. 609.

γυναικὸς ἀγαθῆς ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον. Diphil. Stob. 641.

τό τε τὰς γυναῖκας δεδιέναι μάλιστα δεῖ ὅπως περιπλέκωσι τοῖς χρηστοῖς λόγοις. Menand. Stob. 693.

Viſus metus (mulierum) eſt blanditia. Plaut. Bacchid. 1.

Mulierum illecebra major eſt mundo. Fulgent. Mythol. 2.

Multivola eſt mulier. Catul.

Le petit amour veut eſtre touſiours des plus grands le maiſtre, & iamais il' na eſté compagnon de majeſté. Ronſard. 2. 149.

Γυνὴ πονηρὰ οὐδέποτε ὠφελεῖται, ἀλλ' ὑβριζομένη μαίνεται, καὶ κολακευομένη ἐπαίρεται. Chryſoſt. Stob. 608.

Cum malè tractas, uxor fit pejor, peſſima quando benè Morus. Epigr.

Qui touſiours prend & rien ne ſoult, l'amour de ſon amy ſe toult. Adag.

Sero clypeum poſt vulnera tumo. Ovid. remed. 1.

Temporibus medicina valet, data tempore proſunt. Ovid. remed. 1.

Inſolens malum eſt beata uxor. Sen. 1. controv. 6.

ὁμαλὸς ὁ γάμος ἄφοβος. Æſchyl. Prometh. vinct.

οὐδεὶς μὲν ἔπει σὲν χερσὶ μέγα σθένος, γυναικὶ δ' ἐν γονεῦσι καὶ φίλοις τὰ πράγματα. Eurip. Androm.

Malam ſortitus conjugem, pœnas extremas tori lariſque ſuſtinet. Apul. lib. 9. aſin. aur.

Quia matrimonium tentat, quod dotalia duo regna ſequantur. Sylv. Hiſt. Bom. 53.

ditatum veſtrarum vanitate exhauſti, alii ob malè collocata beneficia indignantes: in ſumma cùm optimè cadit, omnes animo veſtro ſpreti (illuſique) & vanitate divexati diſcedunt. Hæc igitur cùm ſibi perferenda vir noverit (univerſa:) an non ſtultiſſimus eſt, qui vos vel amare, vel demereri vult? JUMENTUM ſanè, quod ſemel in cœno adhæſit, ne verberibus quidem, ut eâdem denuò transeat, cogi poſſit.

Proh, quantis ſe periculis offert, cui cum fœminis res eſt! Si enim ipſas non amat, pro ſtolido: ſin amat, pro levi, habent: ſi ipſas negligit, † tepidum: ſi ſectatur, nequam cenſent: ſi ipſis ſervit, floccipendunt: ſi non ſervit, oderunt: ſi ipſas vult, averſantur: ſi non vult, ſectantur: ſi inſtat, importunum: ſi fugit, vecordem appellant: ſi loquitur, frigidum: ſi tacet, rudem vocant: ſi ridet, fatuum: ſi non ridet, truncum appellant: ſi dat, parvi æſtimant, ſi nihil dat, triparcum dicunt: Poſtremò qui ipſas frequentat, infamis: qui non frequentat, 504
viri nomine indignus cenſetur. Hæc ergo videns, audiens, ſciens quid faciet vir infelix, maximè ſi ſit paullo cordatior? ABSTINERE enim ſe à fœminis non ſinit caro: ſectari eaſdem non patitur ratio.

Omnino quidem perſuadent ſibi viri, delitiis & obſequiis ſeſe mulieribus ſatisfacturos. Sed mihi credant NUNQUAM cupiditati mulieris ſatisfieri. Quin etiamſi vir, quicquid vel tanquam vir poteſt, vel tanquam maritus debet, faciat, & ſupra vires etiam nervos omnes contendat, proprioque inopiæ ſudore medeatur, & illius gratia diſcrimini ſeſe in horas ſingulas offerat; tamen ad extremum ingrata uxori erunt omnia, aliam ipſi cariorem, & quicquid faciat, dicis tantum cauſſa ab eo præſtari dictitanti.

Hæc cum jam pridem tibi, Fauſtina, dicere cupierim, hactenus diſtuli, futurum expectans, ut aliquam mihi dicendi iſta cauſſam præberes, cum iſta ſentiendi plurimas dederis. EA quippe ſapientibus maximè probatur oratio, quæ ad rem facit maximè. Sextus hic annus eſt, ex quo pater tuus Antoninus Pius me ſibi generum, tu me tibi maritum, ego te mihi uxorem legi, fatis ſcilicet mihi iratis ita volentibus, & Adriano domino meo ſic imperante. Antoninus Pius ſocer meus te, Fauſtina, unicam filiam ſuam uxorem mihi dedit, adjecto dotis nomine Imperio ampliſſimo; idemque de theſauris ſuis bonam mecum partem communi-

cavit;

Digitized by Google

cavit , & Vulcani hortos animi recreandi gratia mihi aſſignavit. Verùm utrunque noſtrum deceptum credo : illum quidem, quod me ſibi filium optavit : me vero, quod te uxorem duxi.

Pater, Fauſtina, tuus, idemque ſocer meus Antonini Pii nomen meruit , quod erga omnes pius (& miſericors) fuit, me excepto , in quem crudeliſſimus fuit : quippe qui EXIGUÆ carnis portioni os ingenti pondere addidit : cui quidem nec rodendo dentes firmos , nec concoquendo ventriculum ſatis calidum me habere fateor : imo quod omnium peſſimum, non ſemel, ne illo ſtrangularer, veritus ſum. Non poſſum, quin aliquid dicam, licet acerbum tibi auditu futurum ſciam : ob formæ ſcilicet præſtantiam eximiam multis te amabilem: ob morum pravitatem omnibus inviſam (ingratamque) eſſe. NIHIL enim aliud ſunt fœminæ pulchræ: quàm catapotia deaurata , quæ aſpectu oculis grata , guſtu tentata inſuavia ſunt.

305 Præclarè juxta mecum noſti Fauſtina , otto quodam die inter Druſum ejusque conjugem Bruſillam, vicinos noſtros, jurgio, cùm ad manus ventum eſſet, & ingens utrinque clamor exaudiretur: his me verbis Druſum compellaſſe : Quid hoc rei eſt, Druſe? Cùm & feſtum hodie ſit matris Berecynthiæ, & prope illius ædem ſimus, & tam honoratus adſit cœtus, & quod caput , adeò formoſam habeas conjugem: qui fieri poteſt, ut ullæ ſint inter vos rixæ (& querimoniæ?) QVI uxores habent deformes , ut tantò citiùs illæ moriantur, nihil aliud quàm cum ipſis rixari : AT QUI uxores pulchras habent , ut diutiùs illæ vivant , indulgenter illas ſemper tractare debent. FOEMINÆ quippe formoſæ, vel centum annos natæ præmaturè: deformes verò etiam decimo anno ſerò moriuntur.

Druſus, ut vir afflictiſſimus, ſublatis in cœlum oculis ductoque ex intimis præcordiis gemitu : Ignoſcat, inquit, mihi mater Berecynthia: ignoſcat ſanctiſſima illius ædes: ignoſcat honeſtiſſimum hoc ſodalitium ! Ego enim, ita me dii ament! me † Chaldæam nigerrimam , quàm Romanam pulchram uxorem duxiſſe mallem. Quò enim illa (candidior &) pulchrior, hoc atrior & miſerior mihi vita eſt. Meminiſti profecto Fauſtina , verba hæc tam acerba proferenti Druſo lachrymas de facie me abſterſiſſe , cubitoque latus pupugiſſe, & in aurem , ne ulteriùs in ſermone progrederetur, rogaſſe.

Caſar y compadrar cada qual conſu ygual. Adag.

κακοδαίμων ἐγὼ, εἰς ἐμαυτὸν εἰσεκύλησα πράγματα. Ariſtoph. Θεσμοφ.

Calceus novus & pulcher ubi me premat, nemo veſtrum novit. Plut Stob. 661.

M. *Aurelio crimini datum, quod adulteros uxoris promoverit.* Capitolin.

Τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα. Callim. Epigram. lib. 3.

Magnum eſt periculum ab aſinis ad boves tranſcendere. Plaut. Aul. Præſagiebat mihi.

Τὸ πρὸς ὀργῶν φασὶ κρέας εἶναι γλυκύ. Athen.

In malo aureo eſt, quod videas : non eſt, quod comedas. Fulgent. Mythol. 3.

Si la pildora bien ſupiere , no la dorras de fuera. Adag.

πῦρ μὲν δὴ τεχνῶς ἐσβέννυται , ἡ δὲ γυνὴ, πῦρ ἄσβεστον φλογερὸν πάντοτ' ἀναπτόμενον. Pallad. Epigr. lib. 1.

Nulla ſunt inimicitiæ niſi amoris acerbæ. Propert. 2. 9.

κἀν γυναιξὶν ὡς Ἄρης ἔνεστι. Sophocl. Electr.

Quaſi venator tu quidem es: dieratque noctes cum cane ætatem exigis. Plaut. Caſin. Vna edepol.

οὐδεὶς κάμνει ὠφελούμενος. Aur. Imp. lib. 7.

κόρος οὐδεὶς τῶν καλῶν. Plat. Epigr. lib. 3. Obſop.

Τῶν ἀγαθῶν οὐ δεχόμεσθα κόρον. Leonti. Epigram. lib. 3.

Ἀρκεσίλαος ἐρωτηθεὶς διὰ τί τῶν καλῶν ὄψεις, τυφλοῦ, εἶπεν, ἡ ἐρώτησις. Plutar. Stob 563.

Ψυχρὸν παραγκάλισμα γυνὴ κακὴ ξύνευνος ἐν δόμοις. Sophocl. Antigon.

Omne in amore malum, ſi patiare, leve eſt. Propert. 2. 5.

Nihil eorum , quæ damnoſa ſunt, pulchrum eſt. Plut. de vitioſo pudor.

† *Æthiopiſſam Indicam.*

Quod ſtudeas ponere ferre grave eſt. Ovid. 2. amor. 4.

Digitized by Google

Siquidem PROBOS maritos decet, ſi minùs ejuſmodi uxores fuerint, acriter illas in ſecreto caſtigare, & in publico deinde plurimum honorare.

O quàm infeſtis uteris Fauſtina fatis! quàm iniquè tecum dii partiti ſunt! qui formam tibi & opes, quibus interires, dedêre: optimum verò quod erat, nimirum ut prudens eſſes & benè morata ad illa conſervanda, tibi negarunt. Proh QUANTA intrat illo die domum viri calamitas, quo filia naſcitur pulchra, niſi deorum indulgentia ſimul contingat, ut cordata & honeſta ſit! FOEMINA enim & juvenis, & ſtulta & pulchra, cùm civitati damno, tum univerſæ familiæ dedecori eſt. Crudeliter tecum, Fauſtina, deos egiſſe denuò dico, quod in eos te provexerunt ſinus, ubi improbæ omnes † periclitantur, & vela tibi ac remos, quibus probæ omnes evadunt, ademerunt. XXXVIII. anni, quibus cœlebs vixi, totidem mihi dies viſi ſunt: at ſexennio ſolo conjugii, ſexcentos vitæ annos mihi peregiſſe videor. NULLUS enim cruciatus appellandus eſt, præter eum, quem malè maritatus ſuſtinet.

Hoc mihi crede, Fauſtina, ſi quod nunc ſcio, priùs ſciviſ- 309
ſem, & quod nunc ſentio, priùs ſenſiſſem: nec deorum juſſu, nec Adriani domini mei precibus adduci potuiſſem, ut meam cum opulentia tua pauperiem, cum Imperio tuo quietem commutarem. Verùm poſtquam tuo bono, meo malo ſors iſta me contingit, MULTA taceo, plura fero. Etſi autem multa in te, Fauſtina, diſſimulanter tuli: adeo quidem ut ampliùs jam nequeam: Hoc tamen fateor, NULLUM virum tanta uti erga uxorem tolerantia, quin majorem eidem debeat, ſi ſcilicet & ipſe virum ſe, & ipſam mulierem eſſe cogitet. QVI enim (ultro) inter urticas ſeſe abjecit, quid aliud inde, quàm puſtulas auferat?

Cùm magna ſit mulieris, quæ jurgio cum marito contendit, confidentia: STVLTISSIMVS vir eſt, qui judicio conjugem palàm arceſſit. Si enim bona eſt, favore proſequenda eſt, ut melior fiat: Sin mala, toleranda, ne deterior evadat.

MAGNUM uxori ad improbitatem calcar eſt, ſi à marito minimè probam ſe judicari cogitet. EA quippe eſt fœminarum ambitio, ut quas improbas eſſe luce meridianæ clarius

Maritale ſecretum non divulgandum. Apul. Apolog. 2.

Bien ſouvent l' amitie par un joyeux combat, renforce de moitié. Ronſ. 5. 93.

τὸ ἀγάλλεσθαι ἐν γυναιξὶ εἰ μὴ καθ' ὑμέρην ἐπικρύπτοιτο αἱ τὰς ἄνδρας καθυλοπαρεῖ. Hippocr. Stob. 661.

La muger polida, la caſa fuzia, la puerta barrida. Adag.

Formoſis levitas ſemper amica fuit. Propert. 2. 17.

Beaté avec chaſteté ſageſſe accompagné, de richeſſe jeuneſſe avec continence, & vieilleſſe ſans maladie, ſont rarement en compagnie. Adag.

Κάλλος ἐξυπνίζον παραίσκει βίλας, καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τὴν ψυχὴν κατάρρεῖ. Plut. Stob. 566.

Bonam ego, quàm beatam me eſſe nimiũ, dici mavolo. Plaut. Pœnul. 2.

εἰς χρήματα μὴ πίπλουσιν, τί, τ' ἴσδει οἰσί, τὰ πρᾶγματα δυστυχεῖς. Eurip. Stob. 643.

Principes omnia faciliùs, quàm ſua cognoſcunt. Dio. lib. 55.

Poſt tempus prædæ præſidium paras. Plaut. Aſinar. Hercle vero.

M. Aurelius divina omnia domi militiæque facta conſultaq; imprudentia regendæ conjugis atraminavit. Aurel. Vict.

Notiſſimum quodque malum maximè tolerabile. Liv. lib. 21.

Multa diu tulimus: vitiis patientia victa eſt. Ovid. 2. amor. 10.

Nihil eſt, quo poſſit offendi, cui ignoſcendi eſt conſuetudo. Ambr. Luc. 16.

En caſa de muger rica, ella manda ſiempre y el nunca Adag.

Παλαιὸν ἐκαστος ἐν τύχῃ λέγει. Sophocl. Stob. 643.

Vxoris vitia aut tollenda aut ferenda. Gell. 1. 7.

Temeritas ſtulta & infelix. Liv. lib. 22.

Æquum eſt peccatis veniam poſcentem reddere ruſſum. Horat. 1. Sat. 3.

Vxor ſervari impudica non poteſt, pudica non debet. Hieron.

Cuſtode & curâ natura potentior omni. Juvenal. Sat. 10.

Stro in Schuen / Spindel im Sack / ein Hur im Hauß / gucken allweg herauß. Adag.

clarius eſt,ſe probitate omnes vincere credi à nobis velint. SI deorum timor,infamia propria,ſermones vulgi ab improbitate fœminam non revocant:ne omnibus quidem, mihi crede,Fauſtina,quæ poſſunt excogitari,caſtigationibus inde abducetur.OMNIA quippe delicta humana caſtigari ſe patiuntur:ſola mulier,cùm deliquit,etiam ultrò ſupplicari ſibi vult. VIRI quidem animus generoſus:at mulieris ita delicatus eſt, ut exigui benefacti amplum præmium:magni delicti nullam pœnam velit.

Antequam uxorem ducat vir prudens, quid agat etiam atq; etiam cogitet. At poſteaquam ſocietatem cum fœmina inire jam decrevit, eodem, quo in militiam profecturus aliquis,animo ſit,obfirmato ſcilicet ad omnia,quæcunque evenerint. Non temerè bellum voco vitam,quam conjuges infelices domi agunt. ACRIUS enim bellum nobis fœminæ linguis,quàm hoſtes lanceis faciunt. Magna eſt in viro cordato inſcitia,cuncta conjugis delicta ſcrupuloſè ad rationes revocare. SI enim OMNIUM quæcunque fœminæ vel dicunt,vel faciunt,voluerint viri inire rationem; neque finem neque rationem ullam inventuros ſeſe ſciant.

Si unam rem ſemper cuperetis fœminæ Romanæ,ſi unam affectaretis, ſi in una perſeveraretis: vel propriis impenſis gratificari in ea vobis, Fauſtina, viros juvaret. Sed quid dicam?Quod nunc vobis placet,paulò poſt diſplicet:quod manè petitis,meridie aſpernamini:quo meridie delectabamini, eo veſperi offendimini:quod veſperi amabitis, id manè odio
307 habetis:quod heri magni æſtimabatis,id hodie floccipenditis:cujus videndi deſiderio ſuperiore anno tantùm non moriebamini, id hoc anno ne audire quidem ſuſtinetis: quod lætitiam vobis modò afferebat, id nunc mœrorem vobis ſummum affert: quod fletu proſequi vel debebatis vel ſolebatis, id nunc riſum vobis movere videmus. In ſumma PUERIS ſimiles eſtis fœminæ, qui malo placati, aurum humi abjiciunt(nulla habita pretii ratione.)

Sæpè quidem apud animum cogitavi meum, an leges poſſem tradere,aut literis mandare, quibus obſervatis, pace frui domi ſuæ viri poſſent.Sed tum ratione, tum experientia tecum,Fauſtina,propria edoctus, intelligo, FIERI non poſſe, ut ulla conjugibus lex feratur, (& ut maximè feratur,

Tt 2 parum

Cui mens tam illiberalis,ut objurgatione non corrigatur, is etiam ad plagas durabitur. Fab lib.1 c.4.

Quid delicti ſibi ſunt conſcii, tamen cùm male audiuêre, obiraſcuntur. Apul apolog.1.

ὅπως ἀχθεσθῇς ἐπὶ τινι [illegible] ἁμαρτίᾳ, ἐνθὺς μεταβαὶς ἐπιλογίζου, τί παραπλήσιον ἁμαρτάνεις. Aurel.Imp.lib 10.

Repentina mentem frangunt, præviſa aſſuefaciendo affligunt minus. Heliodor. lib.1.

Nemo miles ad bellum cum delitiis venit Tertull. ad martyres.

αἱ δὲ αἰνότεροι καὶ κύντεροι ἄλλαι γυναῖκες. Homer. Odyſ.λ.

Ein blind Mann ein arm Mann/ viel ein armer Mann/ der ſein Weib nicht zwingen kan. Adag.

Luctando accendimus ignem. Ovid. 1. amor.2.

Quò plus poteſt vir, eò moderatiùs uti imperio debet. Liv.lib.34.

Sapiens non tam pugnam, quam victoriam quærit. Satesber.3.14.

Varium & mutabile ſemper fœmina. Virg.Æn.4.

Nulla diu fœmina pondus habet. Propert.2 26.

Mulieres ſibi nimis placent: minusque operam dant,ut placeant viris. Plaut. Pœnul.Fuit hodie.

Animum ne crede puellis: Namque eſt fœminea tutior unda fide. Q. Cic. Auſon. Scalig pag.145.

Hodie veniet,ſi qua negavit heri. Proper. 2.15.

Immoderatum ingenium, in quæcunque proruerit,modum non habet. Apul. de philoſ.

Cabello luengo,y corto el ſeſe.Adag.

Puero omne ludicrum in pretio eſt.Sen. ep 95.

ὅστις δὲ πάσας συλλαβὼν ψέγει λόγῳ γυναῖκας, ἑξῆς σκαιός ἐστι, κοὐ σοφός. Eurip. id.Obſop. Epigram.lib.1.

ἄρχου ἀπὸ σαυτοῦ, καὶ σεαυτὸν πρῶτον ἐξέταζε. Aurel.Imp.l.10.

parum tamen ipſis illam profuturam;) cùm SINE lege fœminæ vivant. Nihilo tamen feciùs præcepta nonnulla tradam, de mutua inter conjuges tolerantia, deque vitandis, ſi voluerint,(rixis &)contentionibus. VIRIS enim & uxoribus inter ſe belligerantibus, pacem habere civitas nullo pacto poteſt. Quæ opera ſi mihi infelici (& infortunato) marito, parum profuerit; aliis, quibus bonę(forſitan)ſunt uxores, ſerviet, SÆPE enim quod oculis non prodeſt collyrium, † calcaneo prodeſt.

Non ſum neſcius, fore, ut ob ea, quæ vel dixi, vel dicturus ſum, & tuas, Fauſtina, & tui ſimilium in me inimicitias capiam, quod ſcilicet verba, non animum dicentis ſpectatis: Sed deos teſtor immortales, nihil me ſpectare aliud, niſi ut bonas, quæ multæ ſanè ſunt, commonefaciam, & malas, quæ non pauciores, caſtigem. Quod ſi neque his, neque illis fidem fecero, hæc animo dici, quæcunque dicuntur, optimo: non idcirco probas ab improbis, & improbas à probis deſinam ſecernere(& internoſcere.) Mihi enim BONA uxor phaſiani inſtar videtur eſſe, cujus parvi plumas, magni carnes æſtimamus: MALA vero inſtar * vulpis, cujus in precio pellem habemus: carnem ſpernimus & abjicimus. Feram ergo leges, quibus obſervatis pacificè mariti cum ſuis vivent uxoribus.

Sit igitur hæc prima lex: Vxorem ſtomachantem (& iracundam) placidè maritus & æqua mente tolerato. NVLLVS enim in terris ſerpens adeo venenatus eſt, ut fœmina ad iram commota.

II. Operam maritus dato, ut quantum omnino fieri poteſt, de omnibus uxori proſpiciat, quæ tum ipſius, tum domus neceſſitas poſtulat. SÆPE enim accidit, ut res neceſſarias inveſtigaturæ fœminæ, in ſupervacaneas & parum honeſtas impingant.

III. Vt cum hominibus bonis uxor familiariter converſetur, maritus curato. SÆPE enim indignantur & vociferantur fœminæ, non tam à viris provocatæ, quàm vicinorum improborum calumniis & injuriis irritatæ.

IV. Vt nulla in re modum excedat uxor; mariti cautio 308
eſto, ut videlicet neque perpetuo domi clauſa ſedeat, neque leviſſima quaq; occaſione domo abeſſe ſinatur. Nam VXOR ambulatrix & famam ſuam periculo, & rem familiarem (mariti,) damno exponit.

Demum ſuam coercere pleriſque haud minus arduum, quam provinciam regere. Tacit. Vit. Agric.

Φίλαυτος γυνὴ, καὶ ζηλότυπος ὑπὲρ μετρίους, καὶ δεινὸς παραλῦσαι ἤθη ἀνδρός. Stob. 609.

Domi victa libertas virorum impotentia muliebri, in foro quoque obteritur & calcatur Liv. lib 34.

Nulla lex ſatis commoda omnibus eſt. Idem ibid.

Sine legibus reſpublica, non eſt reſpubl. Oroſ. 7. 43.

† *talo.*

ἐν θεοῖς κἂν τὸν βίον τὸν ἐξ ἐλέγξαντες μισοῦμεν. Arrian. 1. 26.

Inter conjuges pullulent quotidie honos gratia, amor mutuus atq; fides. Plut. præcept. conjug.

Optima nulla eligi poteſt: alia alia pejor. Plaut. Aulul. 1.

Wenn eine zur Bübin wird/ ſo erſchrecks ihr Mann am letzten. Adag.

Δολιχὸς κίνος, αἰόλον ἦτορ. Oppian. κυν. γ. 145.

Γυναῖκές εἰσιν ἐξ ἁπάντων εἰδότες. Ariſtoph. ἐκκλησ.

* *martu.*

Leges conjugales ex antedictis concinnata.

Neceſſe eſt rectum fieri, quicquid ad ſanam applicatur regulam. Philo de Gigantibus.

1. *Maritus multa diſſimulato.*

Caſtigare iraſcentem & ultrò obviam ire, incitare eſt. Sen. 3 irâ. 40.

Frangitur in tacito fœmina ſæpe viro. Propert. 2. 19.

2. *Neceſſaria procurato.*

Miſerum illum virum, qui quod ipſe non dedit, datum ab alio videt. Liv. lib. 34.

Δεινὸν ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἀκοίτην ἀμφαδὸν εἰσοράασθαι ἐπ' αἴσχεσι θηλυτεράων. Coint. 14. 54.

3. *Prava ſodalitia arceto.*

Κακοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς κακὸς πάντως ἔσῃ. Nazian. Stob 69.

Con mala perſona el remedio, mucha tierra en medio. Adag.

4. *Modum ubique teneto.*

Zu wenig und zu viel verderbt alle Spiel. Adag.

Nihil decorum eſt ſine modo. Sareſber. 8. 12.

Meretrix præſumitur; quæ alienas domos frequenter inviſit. IC.

V. Ne

Digitized by Google

V. Ne in certamen cùm uxor deſcendat, maritus caveto, ne ſcilicet verecundiam (erga ipſum) illa abjiciat. QUÆ enim ſemel verecundiæ erga maritum fines tranſiit uxor, benè & naviter impudens eſſe conſueſcit.

5. Cum uxore ne contendito.
ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδώς. Plat. Stob. 382.
αἰδὼς οἰχομένη πάντων φιλτέρα χαλέπον. Nazi. ad Olympiad.

VI. Talem ſeſe maritus præbeto, ut uxori fidem apud ſe eſſe oſtendat. Tali quippe eſt ingenio fœmina, ut quod neutiquam facturam crediſſes, tanto faciat promptius: (ut quod fieri ab ea nolles, faciat citiùs: quod fieri velles, omittat.)

6. Uxori fidito.
Dove è amore, quivi è fede. Adag.
Vult ſibi quisque credi, & habita fides ipſam plerumq; obligat fidem. Liv. lib. 22.

VII Maritus proſpicito, ut rei familiaris curam neque totam fidei credat, neque poteſtati penitùs adimat uxoris. Si enim RES familiaris omnis uxoris curæ committitur: parum augetur: ſin ab ea penitùs excluditur, & ſuſpecta habetur (uxor) multa furtim ſubducit.

7. In partem curarum eam admittito.
Ad labores non minùs quàm ad voluptates uxor ducta eſt. Pontan 1. obed. 3.
Uxor familiæ domina æquè atque ipſe vir. Dion, lib. 1.

VIII. Vultum uxori maritus modo hilarem, modo triſtem oſtendito. EO quippe SUNT ingenio fœminæ, ut viros hilaritatem vultu præ ſe ferentes ament; triſtitiam oſtendentes metuant.

8. Tempori ſervito.
Wer das Fewer wil han/ muß den Rauch leiden. Adag.
Sint pari libra gravitas comitasque. Plin. 9. ep. 9.

IX. Diligentiſſimè caveto maritus, ſi prudens eſt, ne cum vicinis aut alienis jurgia liteſq; moveat uxor. Sæpè enim Romæ evenire vidimus, ut ob unicam uxoris cum vicina contentionem, & vitam maritus, & fortunas uxor amiſerit, & ingens in civitate perturbatio fuerit orta.

9. Iurgia cum vicinis avertito.
ὀργῆς ματαίας εἰσὶν αἴτιοι λόγοι. Aeſchyl.
Buon cavallo & mal cavallo veole ſprone, & buvonua femina & mala femina uuol buſtone. Boccat 99.

X. Eam præſtato maritus tolerantiam, ut ſi quid uxorem videat delinquere, non alibi quàm privatim illam corripiat. NIHIL enim aliud uxorem coram arbitris caſtigans maritus facit, quàm quod in cœlum expuens, oculis ſputa rurſus excipit.

10. Delinquentem privatim corripito.
Πολλάκις δεσπότης ὀργιζόμενος μείζω κακὰ ἔπαθεν ἢ ἐποίησεν. Xenoph. 5. rer. Græc.
Cum uxore præſentibus extraneis non jurgandum. Cleobul. Laert. lib. 1.

XI. Sibi temperato maritus, ne caſtigandi gratia manus uxori afferat. QUÆ enim verbis aſperis & amaris non emendatur uxor, ne fuſtibus quidem aut pugionibus cæſa corrigetur.

11. Manus ab illa abſtineto.
οἱ λόγοι καταπαλαίουσι λόγους. Eurip. Iphig. Aulul.
Turpe, vir & mulier juncti modò protinùs hoſtes. Ovid. remed. 2.

XII. Qui pacificè cum uxore cupit vivere maritus, plurimùm apud vicinos & alienos eam laudato (& prædicato.) Præter cætera enim HOC BONI mulieres omnes habent, ut ab omnibus laudari velint, & à nemine culpari ſe (corrigique) patiantur.

12. Coram vicinis ipſam laudato.
Ne ta valgues en portoini tu mugerala bes à otro. Adag.
Omnis in fœminas venit maritorum prædicatione reverentia. Fab. declam, 18.

309 XIII. Caveto maritus, ne audiente uxore ſua fœminam laudet alienam. Ita enim comparatum eſt fœminarum ingenium, ut QUO DIE fœminam vir in ore alienam habet, eo de corde illum ſuo conjux, aliam ab illo amari, ſe vero contemni judicans, evellat.

13. Alienas ne prædicato.
Excitatur laude æmulatio. Fab. 1. c. 3.
Ni amor, ne ſignoria non voglion compagnia. Adag.

XIV. Ante omnia monitus eſto maritus, ut quamvis deformis ſit uxor, formoſiſſimam illam eſſe & dicat & ipſi perſuadeat: NIHIL enim majores inter conjuges turbas ciet, quàm ſi ob deformitatem uxor à viro ſe cogitet repudiari.

XV. In memoriam ſubinde maritus uxori revocato infamiam & ſiniſtros de improbis in civitate ſermones, FOEMINÆ enim, ut ſunt avidæ gloriæ, ne de ſe dicatur, quod de aliis dicitur, fortè non facient, quod aliæ faciunt.

XVI. Ne plurium colat (uxor) amicitias, (maritus) proſpicito: SÆPE enim uxoribus amicitias contrahentibus veritas, graviſſimæ inter conjuges oriuntur contentiones.

XVII. Cuicunque uxor malè vult, eidem malè ſe velle maritus ſimulato, & fidem illi facito. ITA enim ingenium eſt mulierum, ut ſi, quod ipſæ oderunt, maritus amet, quicquid ille amat, mox oderint (& averſentur.)

XVIII. In rebus parvi momenti uxori maritus vehementiùs contendenti cedito & annuito. MAGIS enim victoriam vel in mendacio adepta mulier, quàm decies mille ſeſtertiûm cenſu aucta lætatur.

Nihil addam hîc ampliùs, Fauſtina, niſi ut te à me reſpici reſpicias, te à me videri videas, te à me obſervari obſerves: & ante omnia meam conniventiam ad vitæ tuæ emendationem ſatis eſſe debere arbitreris,* (Sic enim habeto, ſi quis mihi inimicus eſt, ubi ita nos viderit inter nos animatos, plenam illam inimicitiarum futuram eſſe ultionem.)

Caput XXII.

M. Aurelius Imp. ſermonem cœptum perſequens de clave petita preſſius reſpondet.

POSTQUAM è corde virus expreſſi inveteratum; petitioni jam tuæ, Fauſtina, reſpondebo. EA quippe petitionum & reſponſionum inter ſapientes lex eſt, ne quod lingua verbum, niſi data à corde venia, proferat. Medicorum illud eſt, NON prodeſſe ægroto remedia, niſi ſtomachi priùs oppilationes removeantur. Ad eundem modum CUM amico 310
nullus, quemadmodum par eſt, loqui poteſt, niſi quânam ab illo re ſit offenſus, priùs aperiat. ANTE enim fundamenta, ſi labefactata ſint, inſtaures oportet, quàm novam ſuperſtruas molem.

Clavem

---

14. *Deformitatem ne exprobrato.*

Majus decus adſert deformi amor moribus conciliatus probis, quàm ſi ob pulchritudinem amaretur. Plut. præcept. conjug.

Delectant etiam caſtas præconia formæ. Ovid. art. 1.

15. *Malarum infamiam ipſi proponito.*

De reprehenſione antecedentis exempli naſcitur emendatio. Symm. relat.

Conjuges per mutuam caritatem ſeſe invicem anteponant. Tacit Agricol.

16. *Amicitiis implicari illam ne ſinito plu-ribus.*

Multum in amore fides, multum conſtantia prodeſt. Propert. 2. 17.

Mulier viri amicis utatur. Plut. præcept. conjug.

17. *Eoſdem quos ipſa, odio habeto.*

Maximum amoris mutui ſignum, eoſdem amare. Plin paneg.

οὐ χρὴ σ᾽ ὁμιλεῖσθαι γυναιξίν, ὡς δ᾽ αὐτὴ ... νεῖν τοῖς αὐτῇ ... Eurip. Med.

18. *In parvis cedito.*

Conſanguinea caritatis invincibilis ardor mar tale obumbret imperium. Fulg. Mythol. 3.

Et vincere & vinci ſcire pulchrum, ubi perniciosum vincere. Plut. de liber. educ.

Ταῦτ᾽ οὖν φρονῶν σ᾽ ἐπῆλθον οὐκ ὀργῆς χάριν. σὺ δ᾽ ὀξυθυμῇς, τοῖς μὲν ἡ γλωσσαλγία μεῖζον, ἐμοὶ δὲ κέρδος ἡ προμηθία. Eurip Androm.

* *Ex verſione Gallica addita.*

ἐξ εὐτυχοῦς, ἥδιστον, ἐχθρὸν ἄνδρα δυστυχοῦνθ᾽ ὁρᾶν. Eurip. Heraclid.

Τὸ γυναιξὶν αἰσχρὸν ἐν γυναικὶ χρὴ σιγᾶν. Soph. Stob 659.

Θνατοῖς ἐν γλώσσῃ δολία νόσος. ἀχάλινον ἀφροσύνα τέλος πολλάκις δυστυχίαν. Theocr. Epigr. lib. 4.

Τοῦτο ἐστιν ἀρετή, ἔκκλισις ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησις ἀγαθοῦ. Baſil. Stob. 32.

Mucho vale y poco cueſta à mal hablar buena reſpueſta Adag

Prima pars diſciplinæ culpam avertere: ſecunda virtutem inducere. Ambroſ. de vidu.

Si inimicus inſultat, ferendus eſt: Amicus ſi errat, docendus: ſi doceat, audiendus. Saresb. 3. 14.

Ejus, quod malum eſt, ut quod bonum eſt, percipere potiſs Auguſt. manual. c. 26.

Non intellecti nulla eſt curatio morbi. Gal.

Precibusq; minas regaliter addit. Ovid. Met. 2.

Digitized by Google

Clavem tibi muſeoli, Fauſtina, mei vis dari, additis minis, illa negata, de abortu mox facto (partu ſcilicet appropinquante) perituram. Ego verò nec verba, nec petitionem tuam mirer, nec quod feceris, mirabor. Vos enim FOEMINÆ in concupiſcendo immoderatæ, in petendo feſtinæ, in agendo pervicaces, in tolerando impatientes eſtis.

Non ſine cauſa fœminas in concupiſcendo immoderatas eſſe ajo. SUNT enim res nonnullæ, quas fœminæ deſiderant, ita abſurdæ, ut neque mortuis viſæ, neque vivis auditæ unquam fuerint.

Præproperas in petendo fœminas non fruſtra dixi: Eo quippe ſunt ingenio fœminæ Romanæ, ut ſimul atque in mentem illis venit aliquid concupiſcere, extemplò id linguam petere, pedes veſtigare, oculos ſpectare, manus (capere &) ſervare, imò cor ipſum amare jubeant.

Non temerè in agendo pervicaces fœminas eſſe dixi. Nam ſi cujus fœmina Romana imminet exitio; neque ab accuſando illo verecundia, neque à perſequendo egeſtate, neque ab occidendo animadverſionis timore revocatur.

Impatientes denique in tolerando fœminas non fruſtra dixi. Nam hoc mulieres quædam, non omnes dico, ſunt ingenio, ut niſi illarum cuipiam è veſtigio, quod volebat, aut petebat, datum ſit: vultum mutet, lingua convicietur, clamoribus domum repleat, totam offendat viciniam: ſpumas denique ore emittat, ut nemo illo die compellare ipſam audeat.

Luculentam habetis gravidæ occaſionem, quòd abortionis prætextu omnes cupiditates veſtras à nobis expleri vultis. At quando Senatus, Camilli illius fortunati ævo, legem in honorem Romanarum prægnantium tulit; non adeò libidinoſæ erant fœminæ. Jam verò neſcio, quo pacto OMNIS boni faſtidio, & abſurdo omnis mali appetitu laboratis univerſæ. Itaque cauſam tibi, Fauſtina, latæ legis illius explanabo; Ita, an illius frui beneficio debeas, videbis. LEGES enim tum juga ſunt, ſub quibus mali arant: tum alæ, quibus boni volitant & libero cœlo fruuntur.

Cùm Camillus Romanorum dux in bellum proficiſceretur, matri Berecynthiæ votum fecit, ſi diis faventibus victor reverteretur, ſtatuam ſe illi argenteam poſiturum. Cùm ergò, parta de hoſtibus victoria, votum matri Berecynthiæ vellet ſolvere: neque ipſe dives, neque ulla argenti

ſelibra

Amicorum ineptæ & abſurdæ petitiones, non acerbè ſed manſuetè ſunt rejiciendæ. Plut. præcept polit.

Verba & componere fraudes, hoc unum didicit fœmina ſemper opus. Propert. 2. 10.

Ein from Weib iſt deß Lebens Heil/
Man findets aber ſelten feil. Adag.

Quatuor fœminarum vitia.

1. Cupiditates immoderatæ.

Φιλεῖ τῇ δυστρόπῳ γυναικῶν ἁρμονίᾳ δύστανος ἀμηχανία συνοικεῖν. Eurip. Hippol.

Majorem famem habent, quàm ventrem. Sen ep. 89.

2. Præpropera feſtinatio.

Tardum eſt differre, quod placet. Arbit. pag. 7.

Eſt omne deſiderium poſt ſpem impatientius. Pacat. paneg.

3. Pervicacia obſtinata.

Ne contumaciam cum pernicie, quàm obſequium cum ſecuritate malis. Tacit. hiſt. 5.

Nulla in re domeſtica major eſt peſtis, quàm uxoris inſolentia. Pontan. 3. obed. 7. extrem.

4. Impatientia moroſa.

No es coſa mas propria del que ama, que la impatientia. Cel.

Ὅταν γυνὴ ἐς εὐνὴν ἠδικημένη κυρῇ, οὐκ ἔστιν ἄλλη φρὴν μιαιφονωτέρα. Eurip. Med.

Nunquam temerè tinniit tintinnabulum; niſi qui illud tractat aut movet, mutum eſt. Plaut. Trinum. Huic ego diel. extrem.

Lex non debet fieri propter bonas fœminas, quia raræ ſunt, ſed propter malas, quia multæ. IC.

Manns Liſt iſt behende/
Frawen Liſt hat kein Ende/ Adag.

Γυναῖκες ἐς μὲν ἐσθλ' ἀμηχανώταται, κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται. Eurip. Med.

Qui nihil contra morem cupiunt, nihil per metum vetantur. Tacit. annal. 3.

Νόμους τίθεσθαι ἀνθρώποις ἀναγκαῖον, καὶ ζῆν κατὰ νόμους. Plat. de ll. 9.

Eſt quædam proxima innocentiæ verecundia, præbere ſe legib. Sen. 7. contr. 8.

Quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis erat. Liv. lib. 1.

ἵνεσι κἂν θεῶν ζῆν ἔτι τόδε, πῶς ὄμβροι χαίρειν αὐτὰ πάντα ὑπό. Eurip. Hippol.

πλοῦτος ἄγει ἢ τῶν ἐπιθυμιῶν πενία. Clem. Stob. 781.

ſelibra Romæ erat. Illa enim tempeſtate ROMA virtute præſtantium dives, & pecuniarum inops erat. Nec ignoras
Fauſtina, priſcos illos majores noſtros, & religioſos Deo- 311
rum cultores, & devotos templorum (à ſe munificè extructorum) veneratores, (cultuique divino prorſus deditos) nulla neque inopia, neque deſidia fuiſſe impeditos, quò minùs vota (diis facta) exolverent: quod adeò ſanctè Romani obſervabant, ut triumphum nulli duci darent, niſi & juratus, num quod votum feciſſet, aperiret, & quomodo id ſolviſſet, doceret. Florebat autem illo ævo Roma & civium præſtantiſſimorum, & Philoſophorum Græcorum, & ducum fortiſſimorum, & ædificiorum ſplendidiſſimorum copia: & quod caput eſt, à nequitia quidem (inaniſſima &) vacuiſſima: excellentibus verò matronis refertiſſima erat. Nec ſanè perfunctoriè, ſed pleno potiùs ore deprædicant hiſtorici priſci pręſtantiſſimas illas fœminas antiquas. NON minùs enim bonis ad rempublicam fœminis, quàm fortibus ad bellum ducibus opus eſt.

Cùm ergò adeo virtute & generoſitate præſtarent matronæ illæ Romanæ: à nemine vel compellatæ vel admonitæ, in Capitolium ſtatuerunt univerſæ aſcendere, ubi in frequentiſſimo Senatu & monilia ex auribus pendentia, & annulos digitorum, & brachiorum armillas, & vittarum uniones, & collorum torques, & pectorum bullas, & corporum cingula, & cingulorum fibulas, & veſtium claves (& quicquid auri, argenti gemmarumque habebant) obtulerunt ac dono dederunt.

Cùm autem ad pedes Senatus tantam opum vim matronæ Romanæ poſuiſſent: omnium nomine, quod annales illius temporis referunt, ita Licinia locuta eſt: Non monilia, P. C. quæ ad faciendam matri Berecynthiæ ſtatuam damus: ſed hoc magni æſtimetis, quod vitam filii maritiq; noſtri victoriæ conſequendæ impenderunt. Quod ſi omnino aliquo in numero hoc qualecunque meritum noſtrum habere libet: non exiguum id, quod offerimus: ſed quod eramus, ſi facultas adeſſet, daturæ, reſpicite.

Ac ſanè Romani, licèt multum fuerit, quod matronæ dederunt: PLURIS tamen voluntatem, qua dabant, quàm id, quod dabant, æſtimarunt: cùm quidem tantas donarint opes, ut non ſolùm ad exolvendum votum ponendamque ſtatuam ſufficerent: ſed ad bellum etiam proſequendum

ſumtus

Maximum ſtudium antiquis non ſolùm obſervandæ, ſed etiam amplificandæ religionis fuit. Val. Max. 1. c. 1.

Res Deo devotas nemo ſibi adſciſcere poteſt. Alex. 3. 22.

Damnata voti civitas nullius rei potiorem curam, quam religione ſe exolvendi habeat. Liv. 5.

Quod in divinis rebus ſumas, ſapienti lucro eſt. Plaut Milit. cohibete ira.

L'honneur eſt le ſeul prix que demandent les Dieux. Auſſi l'homme mortel ne leur peut donner miex. Ronſard. 7. 62.

εὔχομαι καὶ εἶναι ἐπὶ τῶν κοινῶν ἱερῶν ὑπερέχειν τῆς ἀδικίας τὴν δίκην, καὶ πονηρίας ἀνταγωνίσασθαι τὴν πόλιν. Syneſ. epiſt. 121.

Cretenſium acerbiſſima erat interpretatio, ut ii, quos devovebant, mala delectarentur conſuetudine. Alexand. 3. 22.

Quid prodeſt foris eſſe ſtrenuum, ſi domi malè vivitur: Valer Max. 2 4.

Eadem eſt viri ac mulieris virtus. Plutar. de virt. mulier.

Matronæ communi decreto aurum & omnia ornamenta ſua in ærarium detulêre. Liv. lib. 5.

Donantis liberalitas, non accipientis voluntas donationem efficit. IC.

Nihil parvum, in quo magnæ gloriæ locus eſt. Curt. lib. 9.

Donum animo ac voluntate eorum, qui libenter darent, quam re majus ampliusque acciperent Liv lib. 22.

Exemplorum hæc eſt natura, ut perſuadendo ſimul oblectent. Plutar. de virtut. mulier.

En tiempo y lugar, el perder e ganar. Adag.

Vice miraculi habetur, cùm mulier donat. Bald.

Non pretium rei æſtimatum, ſed occaſio liberalitatis eſt honorata. Valer. Max. 5. 2.

Mihi videntur beneficia plus conferre [illegible] ſtanti. Symm. 7. 46.

P[illegible] *Magis* ex quanto quis agat, quam quantum [illegible]uis faciat, penſandum. Chempiſ.

Sola vo[illegible]luntatis forma munerat opus. Tobias.

Pro benef[illegible]ctis ſola boni animi exoptanda merces. Sy[illegible]mm. 7. 52.

Quotuplex honor [illegible] ab Senatu matronarum munificentia habitus.

ſumtus ſupereſſent. Cæterùm quo die monilia matronæ in Capitolio ſua præſentarunt; mox quinque illis privilegiá ſunt à Senatu conceſſa. Nam, quo tempore Roma florebat, NULLUM accipiebat Reſpubl. beneficium, quin ſummam declararet in referendæ gratia magnificentiam.

312 Primùm matronis Romanis Senatus conceſſit, ut funebri die publica oratione laudarentur, earumque virtutes prædicarentur. Antiquitus enim non licebat oratoribus niſi viros defunctos pro concione laudare; cùm mulierum funera ne quidem comitari viris licitum eſſet.

II. Conceſſum illis fuit, ut in templis ſederent. Antiquitus enim quoties rem divinã Romani faciebant, ſenes ſedebant, ſacerdotes † humi ſe proſternebant, mariti ſe acclinabant; fœminis verò, licet nobilibus (& claris natalibus,) neque loqui, neque ſedere, neque ſe acclinare fas erat.

III. Conceſſum illis fuit, ut binas ſingulæ veſtes pretioſas haberent, uſq; non petita à Senatu venia uterentur. Antiquitus enim ſi qua civis Romana abſque Senatus permiſſu veſtem aliquam vel geſtaret, vel compararet (novam;) illa mox privabatur; maritus verò, quòd id permiſiſſet, in exilium ire jubebatur.

IV. Conceſſum illis fuit, ut in morbis gravioribus vino uterentur; cùm conſuetudinem fœminæ Romanæ haberent inviolabilem, ut vel in præſentiſſimo vitæ diſcrimine non vinum, ſed aquam biberent. Quo enim tempore diſciplinæ ſeveritas Romæ vigebat, majori infamiæ fœminæ erat vinum bibere, quàm adulterium committere.

V. Conceſſum illis fuit, ne matronæ Romanæ utero gravi quicquam negaretur. Maiores enim noſtri, neſcio quo fine, magis gravidarum, quàm puerperarum habuere rationem.

Hæc quinque privilegia, quæ matronis Romanis data ſunt, juſtiſſima profectò fuere, & promtiſſimâ, mihi crede Fauſtina, Senatus voluntate conceſſa. QVID enim rationi magis conſentaneum, quàm ſummæ fœminarum probitati ſummos ab omnibus honores haberi? Cæterum quintæ illius legis, quæ negari quicquam prægnanti vetat, ferendæ quam habuerit cauſſam Senatus ſingularem, tibi, Fauſtina, explanabo.

Nunquam priſci tam Latini, quàm Græci ſine graviſſima

ὁ τὸ ἔργον, ἀλλὰ τὴν βούλησιν κρίνει ὁ νόμος. Baſ. de virg.

Pondus ab ſingulis auri acceptum, æſtimatumq; ut pecunia ſolverentur. Liv. lib. 5.

Officiorum diligentia fructu viciſſitudinis incaleſcit. Sym. 3. 71.

Gloria cuique ſua eſt. T. b. 1. 4.

Seculo bono laudem perennem pia facta conciliant. Sym. 4. 58.

1. *Laudatio funebris.* Liv. lib. 5. Plut. de virtut. mulier.

Laudentur incogniti, ut eorum merita in occulto ſita teſtimonii ſplendor irradiet. Symmach. 1. epiſt. 88.

2. *Seſſio in templis.*

Poteſtas pilento ad ſacra ludoſque utendi. Liv. 5.

† *genibus nitebantur.*

Populus in Eccleſia non habet ſedendi poteſtatem, Optat. lib. 4.

Honor eſt præferendus omni commodo pecuniario. IC.

3. *Veſtes pretioſæ.*

Simul lex modum ſumtibus uxoris tuæ facere deſierit, tu nunquam facies. Liv. lib. 34.

Malitiis hominum eſt obviandum. IC.

Faſtus & odium fortunæ grandioris vitia ſunt. Sym. 4. 56.

4. *Vſus vini.*

Proximus à libero patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam Venerem. Valer. Max. 2. 1.

Plin. 14. 13.

Saturitatis abundantia libidinem creat. Fulg. mytholog. 2.

5. *Gravidarum privilegium.*

Non quæ contingunt, ſed quæ contingere poſſunt, evitanda docet ſapiens incommoda Guillerm. Philip. lib. 6.

Filii non tantum parentib. ſed etiam reip. naſcuntur. IC.

Nutriunt præmiorum exempla virtutes. Caſſ. 2. 26.

Bonæ artes honore nutriuntur. Symm. 1. ep. 37.

Studia virtutum ſine remuneratione torpeſcunt. Ambroſ. Luc. 6.

Mater ante partum oneroſa, in partu doloroſa poſt partum laborioſa. IC.

Leges multiplicare non debet optimus legum conditor. Plat.

Nam mala dum creſcunt, creſcit cautela malorum, munimenque novum contra nova tela repertum eſt. Guillerm. Philip. lib. 11.

Digitized by Google

cauſſa leges ſubditis aut mandata dabant. MULTA enim mandata partim malè cuſtodiuntur, partim multorum cauſſam præbent malorum (& turbarum.) Itaque optime feciſſe priſcos legum multitudinem fugientes, nemo eſt, qui neget. SATIUS enim eſt hominem rationis in vita ductum, quàm legis præſcriptum ſequi.

Anno ergo ab urbe condita CCCLXIII. Fulvio Torquato bellum cum Volſcis gerente, Romam equites Mauritani virum unoculum, in deſertis Ægypti in veneratione captum adduxerunt, iis ipſis diebus, quibus Torquati uxor, (Macrina nomine) quam prægnantem reliquerat, partui propinquabat. Cum autem non minor illa tempeſtate matronarum honeſtarum, quàm nunc petulantium Romæ eſſet copia; Torquati tamen Conſulis uxor omnes (moribus probas) antecellebat; quippe cuius virtutibus prædicandis non minus temporis, quàm mariti victoriis & rebus geſtis narrandis urbs tota impenderet. 573

Narrant illorum temporum annales, Torquatum Conſulem in prima expeditione Aſiatica, XI. annos domo abfuiſſe, quo toto tempore pro certiſſimo habetur, nunquam ad feneſtram ab ullo viſam ipſius conjugem: quod fœminæ præſtantiſſimæ factum tantò maiorem meretur laudem, quòd, cum illo ævo neque viri tam audaces, & tam honeſtæ fœminæ Romanæ eſſent; modò fores clauderent, illis de feneſtra cum prætereuntibus colloqui mulieribus licitum erat. Illa verò hoc non contenta, adeò (incluſa ac) ſolitaria vixit, ut totis illis annis XI. neque per urbem ambulare, neque fores unquã aperire viſa, neque matrem octenni majorem domum ſuam ingredi paſſa ſit: imo quod pluris eſt, toto illo tempore nec vir, nec fœmina faciem illius detectam viderit.

Sed & aliud fecit Romana illa, partim ut celebrem ſui memoriam relinqueret, partim ut virtutis exemplo urbi præiret univerſæ. Cùm enim tres haberet filiolos, quorum natu maximus quintum non excedebat annum, ſimul atque octavum ætatis annum aliquis eorum compleverat, mox ad avos extra domum illos ſuam amandabat, ne filiorum ſalutandorum prætextu alii domum ſuam ingrederentur juvenes.

Quàm multi multæque hodie ſunt, Fauſtina, qui præſtantiſſimam illam matronam acerbiſſimè deplorant (& deſide-

Corruptiſſima republica plurimæ leges. Tacit. Annal. 3.

Τρόπος ἐπὶ χρηστοῖς ἀσφαλέστερος νόμου. P ov.

Arimaſpi uno oculo in fronte media inſignes. Plin. 7. 2.

Herodotus ſe credere negat, viros naſci unoculos lib. 3. & 4.

Diſtortis & quocunque modo prodigioſis corporibus, apud quoſdam majus eſt precium, quam iis, quæ nihil ex communis habitus bonis perdiderunt. Fab. 2 cap. 5.

Libera captiva tamen ſint lumina. Pon. amor. conjug. 1.

Quo minus gloriam appetis, eo magis aſſequeris. Sal. Catilin.

Mens & gloria non quærunt humari. Sidon. 4. epiſt. 11.

Μεγίστη γίγνεται σωτηρία, ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ. Eurip. Med.

Ἀναχωρεῖν ζητεῖν ἰδιωτικώτερον ἐξὸν, ἧς ἂν ὥρας ἐθελήσῃς εἰς ἑαυτὸν ἀναχωρεῖν. Aurel. Imp lib. 4.

Adeò pudica, ut extra gynæconitin nunquam ſit egreſſa, nec virum unquam viderit, vel à viro viſa ſit. Macrob. 1. Sat. 12.

Cupiditates prius natæ ſunt, quam leges, quæ iis modum facerent Liv. lib. 34.

Carendum non ſolum crimine turpitudinis, verum etiam ſuſpicione. Fab. 2. cap. 2.

Marito formam ſuam uxor approbet & placere deſideret. Valer. Max. 6. 3.

Αἰδοῦ σαυτὸν, καὶ ἄλλον οὐκ αἰσχυνθήσῃ. Theophr. Gn. Græc.

In ætatem infirmam & injuriæ obnoxiam nemini debet nimium licere. Fab. 1. c. 4.

Maxima debetur puero reverentia. Iuvenal. Sat. 14.

Qui inter vicia nutriuntur, non magis ſapere poſſunt, quàm benè olere, qui in culina habitant. Arbit. pag 2.

Nace en el huerta lo que no ſiembra el hortelanno. Adag.

Fœminarum ævo Aurelii petulantia.

[illegible] Coint. 7. 54.

Præſentia invidia; præterita veneratione proſequimur. Vell. lib. 2.

deſiderant:) at quàm paucula, quæ vitam illius imitantur! Quis ab ulla jam matrona Romana impetraret, ut annos XI. ſe contineret, ne ad feneſtram accederet? cùm eo nunc perventum ſit impudentiæ, ut non ſolùm proſpiciendi gratia ad feneſtras accedant, ſed etiam (garriendis &) confabulandi gratia † pulvinis feneſtras inſternant. Quis à fœmina jam Romana obtineret, ut fores totis XI. annis non aperiret? cùm res ipſa loquatur, ſi unum maritus diem fores claudi jubeat, totum illum diem uxoris clamoribus ædes (fremituque) reboare. Quis efficere: hodie, ut fœmina Romana ita XI. annis domi ſe contineret, ut nunquam per urbem ſpaciaretur? cùm revera nullus baſiliſcus, nulla vipera tantum ore veneni, quantum fœmina effundat, niſi ſemel urbem ſingulis pervolet hebdomadis. Quis hodie impetrabit à fœmina Romana, ut continuos XI. annos ita peragat, ut faciem nemini conſpiciendam præbeat? cùm maximam diei partem repurganda veſte & facunda facie conſumant. Quis à matrona jam Romana obtineret, ut nullos XI. annis ſalutandi gratia amicos & neceſſarios admitteret? cùm adverſus eos, à quibus rarius viſitantur, maximas fœminæ ſuſcipiant inimicitias.

Sed ut ad inſtitutum redeam, cùm unoculus ille præter fo-
314 res duceretur ædium uxoris Torquati; quæ pulcrâ plena marito in bello abſente erat: fortè fortuna famula quædam unoculum præterire renunciat; cuius videndi deſiderio tantopere exarſit, ut appetitu illo abſurdo ſubitò exanimaretur. Sæpiſſimè procul dubio regionem, in qua ipſa habitabat, unoculus ille, Fauſtina, tranſierat; nec tamen aut de feneſtra proſpicere; aut ad fores accedere unquam illa voluerat. Cæterum acerbiſſimum omnibus matronæ illius, cuius ſimilem multis jam annis Roma non viderat, interitus luctum planctumq; attulit; eiusque in tumulo populi rogatu, & Senatus decreto hoc ſcriptum fuit Epigramma:

Hic Macrina jacet, Torquati nobilis uxor,
Quæ voluit famâ morte parare decus.*

Cùm ergo, me judice, lex illa lata ſit, Fauſtina, non ut matronæ illius morti obviam iretur, quippe quæ jam erat mortua; ſed ut tum vobis exemplum vitæ illius, tum urbi univerſæ monumentum mortis perpetuum relinqueretur: juſtiſſimum certè eſt, ut lex prægnantium honeſtarum gratia conſtituta, non niſi erga ſpectatæ virtutis prægnantes ſervetur.

Fœminæ:
1. *Bubones in feneſtra.*

Ad culpæ aditum laxa feneſtra facit. Pontan. amor. conjug. 1.

† *per plateas bonam diei partem vagantur.* G.

2. *Pica in porta.*

Quæ caſta eſt, thalamo gaudet laribusq; paternis, Turba nocet. turbæ crimina ubique placent. Pontan. ibid.

ἱερᾷ γὰρ ὄψεις τῆς θύρας ἔξω. Menand. Stob. 660.

3. *Dæmones in domo.*

Muger alvendera ſos di ſantos hilandera. Adag.

Baccha bacchanti ſi velis adverſarier, ex inſana inſaniorem facies. Plaut. Amphitr. Satin. parva.

Sulpitius uxorem dimiſit, quòd eam capite aperto foris verſatam cognoverat. Val. Max. lib. 6. c. 3.

Antiſtius, quod in publico cum quadam libertina vulgari loquentem viderat. Idem.

La muger quanto mas mira la cara, tanto mas deſtruye la caſa. Adag.

Pedes temere gradientes morbum arguunt, ut morbo moventur. Nazian. orat. 36.

Γυνὴ ὀξύθυμος ῥᾷον φυλάσσειν, ἢ σιωπηλὸς σοφός. Eurip. Med.

ὦ γυναικεῖον λέχος πολύπονον, ὅσα δὴ βροτοῖς ἔρεξας ἤδη κακά. Eurip. Med.

Omnia nova placent. IC.

Novitas omnium oculos convertit. Arbit. 27.

Gaudium ſemper imperat, nec poteſt moras ferre lætitia. Cyprian. 2. epiſt. 6.

Novitas conſuevit ad repentinas viſiones animos hominum pellere. Apul. lib. 4. aſin. aur.

Nihil eſt crudelius calamitate, quam gaudia reducunt. Fab. declam. 11.

Fertur quædam viſo contra ſpem filio expiraſſe. Sen. 8. controv. t. Gell. 3. 15.

Doleo maximam fœminam eripi oculis civitatis, neſcio, an aliquid ſimile viſuris. Plin. 7. epiſt. 19.

* *Cui potior vita fama ſecunda fuit.*

Præterita magis reprehendi poſſunt, quàm corrigi. Val. Max. 3. 3.

Νόμος βούλεται μὲν εὐεργετεῖν βίον ἀνθρώπων, οὐ δύναται δὲ, ὅταν αὐτοὶ βούλωνται πάσχειν. Epict. Stob. 412.

Le Prince qui ne peut gouverner ſa maiſon, ſa femme, les enfans, & ſon bien domeſtique, Ne ſçauroit gouverner une grand' republique, Roſard. 9. 10.

Itaque

Digitized by Google

Itaque fœminas, quæ gravidarum in ſe legem ſervari petunt, ex ea ipſa lege, ſintne honeſtæ, interrogari fas eſt. Scito autem Fauſtina, in ſeptima noſtrarum legum tabula hæc verba extare: Qui moribus corruptis fuerint, eis immunitates ne ſervantur.

LIB. II. CAP. XXIII.

Fœminæ Principes & illuſtres filios, Dei dono datos, ſuo lacte nutrire non deſignentur: (quod ut perſuadeat autor, tum argumentis aliquot utitur, tum hiſtorias ex antiquitate plures adducit.)

OMNES VIRI NOBILES, ET (INGENIO illuſtri judicioque limato ac polito præditi; tum ut optatis potiantur, animo ſemper excubant; tum ut parta tueantur, nervos omnes contendunt; gnari ſcilicet. FORTITUDINE gloriam quidem parari; prudentia verò & ſolertia gloriam vitamque conſervari. Poſtquam ergo fœmina, quæ fœtum IX. menſes in utero tanto cum labore geſtavit, & extremo pene cum diſcrimine poſtea in lucem edidit, partu Dei dono feliciter defuncta eſt, non rectè mihi videtur agere, ſi in eo, quod magis refert, in educanda ſcilicet ſobole, negligens ſit. NON enim ſtultitia caret, quod ſummo cum ardore partum eſt, ſumma poſtea cum levitate ſpernere.

Cùm autem innumera ſint, quæ à fœminis naturaliter expetuntur; præ cæteris quatuor aut quinq; in votis habent ma- 315
ximè. Primùm forma optant excellere mulieres. MALUNT enim pauperes & pulcræ, quàm divites & deformes eſſe. Deinde maritatæ cupiunt. ANTEQVAM enim maritum nanciſcatur fœmina, (abſque intermiſſione) ab imo ſuſpirat pectore. Tertium votum eſt, ut (fœtum concipiant ac) gravidæ fiant, idque non injuria. DUM n. pepererit uxor, pro amico potius habere virum, quàm pro marito videtur. Quarto loco partum felicem optant, quod omnium rectiſſimè faciunt. MISERABILE enim eſt arborem in primo vere floribus oneratam, & mox primo illos diluculo gelu aduſtos videre.

Poſtquam ergo Dei beneficio & formoſæ natæ, & maritos ex ſententia nactæ, & gravidæ factæ, & partu feliciter defunctæ ſunt; cur adeo ſunt ingratæ mulieres, ut infantes portu editos domo ejiciant, & rus inter agreſtes educandos ablegent? Me quidem autore, mulier eminentium nobilis ſublimitate nata-

Nemo ſine culpa privandus eſt jure. Guil. de geſt. Ludov. f. 440.

Dignus eſt privilegium perdere qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate. Satesb. 6. 13.

Filius caſta matre natus, non in cella emtæ nutricis, ſed in gremio ac ſinu matris ducetur. Fab. de orator. dialog.

Tolerabilius non acquirere, quam amittere. Sen. tranquill. anim. 8.

χαλεπὸν τὸ κληρονομεῖν, καὶ ῥᾴδιον τὸ ἀποβάλλειν Ariſtot. 2. Rhetor. 13.

Non grave eſt non adipiſci, ad cum adeptus ſis, rurſum amittere, Id moleſtum eſt. Ælian. lib. 14. initio.

Quæ parare & quærere arduum fuit, neſcio ad tueri difficilius ſit. Liv. lib 37.

Plerique nova opera fortius auſpicantur, quam tuentur perfecta. Columel. lib. 5.

Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri. Ovid. art. 2.

Gell. 12. 1. *Macrob.* 5. 11.

Enel major panno ay mayor inganno. Adag.

Difficilia omnia cariora iis, quæ nullo vel exiguo conſtant labore. Ariſto. 9. ethic. 7. Rhetor. 2.

Matres gratias agant, quia conjugii præmiis honorantur: Stipendium enim militiæ ſuæ filii ſunt. Ambroſ.

Fœminarum vota quatuor.

1. Forma.

A donna non ſi fa maggior diſpetto, che quando ò vecchia, ò brutta le vien detto. Arioſt. 20. 120.

2. Conjugium.

Φιλότητος ἱερῆς ἐλλελάβηται σπεύδουσι μετ᾽ ἀρσενας ἀρχῆς ὁμῆ. Opp. ἁλ. α. v. 491.

3. Soboles.

Pudor eſt fœminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc ſola cauſa eſt nubendi. Ambroſ Luc. 1.

4. Partus facilis.

ἐν τῷ γενητῷ καὶ προσεύχης, καὶ ἡ βασιλεῖ ὧς αὐτοῖς ὠδῖνας ἴχνον. Macar. homil. 42.

Tutius, expectare ſuos in littore ventos, quàm rate jam fracta nautas extraſſe fateri. Guillerm. Philipp. lib. 6.

Gravida in abſolutione plus periculi, in dilatione plus tædii eſt. Ambroſ.

Steriles tranſmiſimus annos; Hæc ævi mihi prima dies, hæc limina vitæ. Stat. Sylv. 40.

natalium, & moribus proba, ſimulatque infantem in lucem edidit, ſublatis in cœlum oculis (manibusq;) toto pectore gratias illi, qui partum felicem dedit, agere debet. Quæ enim partus (laborem ac) periculum evadit fæmina, illo ſe die in lucem veniſſe (ac vivere cœpiſſe) debet cogitare. † PROLEM item, cùm nata fuerit, diluendam celerius ſpirituali generatione non negligat. Adeo quippe tener naſcitur infans, ut nemine vidente, nemine ſentiente vita nonnunquam orbetur. Præterea mulier partu liberata, Creatori creaturam animo devoto in ipſo cubili ſuo offerat, ſuppliciter DEUM orans, ut cùm ipſam matrem voluerit eſſe infantis, ut naſceretur; eiuſdem pater eſſe dignetur, ut ſalvus & incolumis conſervetur. Deniq; omnibus, quæ partus requirit, peractis, proprio ſobolem lacte mulier nutriat; cùm MONSTRI ſimile ſit, infantem ex intimis natum matris viſceribus, mulieribus peregrinis lactandum atque educandum dari.

Ut apertiùs dicam, nullo habito vel nobilitatis vel humilitatis reſpectu, ſingulas MULIERES decere ajo atque affirmo, ut partu Dei beneficio perfunctæ ſuis ipſæ uberibus infantes nutriant. NON ſolùm enim ad patiendum idoneas natura fœminas fecit; ſed ad alendum lactis etiam illis copiam ſubminiſtrat. Nullum hactenus animal vel ex feris, vel ex manſuetis legimus aut vidimus, quod fœtus naturæ dono datas aliis animantibus educandos committeret. Sed quod dicturus ſum, eo quod dixi, notabilius eſt, quòd multæ animantes, ſimulatque de matre ceciderunt, antequam oculos ad patres agnoſcendos aperiant, jam (nutrimenti, incrementi augmentiq; gratiâ) matrum ſuxerunt ubera; imò quod plus eſt, animantes nonnullas videre eſt, quæ denos enituntur fœtus, quod in lupis & ſuibus fit, quos tamen omnes absq; aliorum adjumento ſuis uberibus nutriunt: Et non turpiſſimum eſt
316 fœminæ, quæ non plus uno parit, nutriendi illius animum deeſſe! Veriſſimum, quicunq; librum hunc legerint, eſſe deprehendent, & ſi ſolverint, perinde atque ego, experientia teſte cognoſcent, ſimiam catulos ſuos, ab ea, quæ peperit hora, donec ablactentur, nunquam è brachiis dimittere; imò tam acriter nonnunquam inter ſe ſimium ſimiamque contendere (ac certare,) uter ipſorum catulos ulnis bajulare debeat, ut fuſtibus aut contis eos dirimi neceſſe ſit. Sed omiſſis animantibus, quæ in agris victitant, & catulos pariunt; de avibus dicamus, quæ in nidis vivunt, & ova tantum, unde pulli excluduntur,

† *Verba Fulgentii epiſt. 4.*

In oſculo infantis ipſas adhuc recentes DEI manus cogitemus, quas in homine modo formato & recens nato exoſculamur, quando id quod Deus fecit, amplectimur. Cyprian. 3. ep. 8.

Redemtoris ope homo jam natus reformetur baptiſmatis Sacramento, cuius opere priùs formatus in utero. Fulgent. ep. 5.

Ubiq; maius gaudium, majore moleſtia præcedente. Aug. 2. dulciloq. 11.

Naturæ opus alimentum genito præbere. Ariſtot. 1. Polit. 10.

Alienæ educationis beneficium quid aliud eſt, quam parentum ipſorum condemnatio? Philo de ſpecial. ll.

Πρόβατον οὐκ ἀπολείπει τὸ αὐτοῦ ἔκγονον, οὐδὲ λύκος, ἄνθρωπος δὲ ἀπολείπει. Arrian. 1. Epictet. 23.

Eaſdem ferè & nutrices & matres eſſe melius. Varr. re ruſt. 2. 10.

Fæmina ubera admoveat infanti, matremque ſe gerat. Flor. 1. c. 1.

ὡς αἰγῶν κοῦροι φίλους νομέων σφετέρας γηραλέας, ἐπὶ δ' ἐσμοὶ πολύσπορα γύπιδήσι. Oppian. κυν 6. 350.

Beſtiæ ſpecula naturæ. Cic. fin 2.

Καὶ θηρσὶν ἀμήχανος αὐτοδίδακτος ἐντρέφεται τεκέων πόθος. Oppian. ἁλι. α. 705.

Oportet, quæ ſunt inhoneſta, non quaſi illicita, ſed quaſi pudenda vitare. Plin. 5. ep. 18.

Naturaliter à matre cunctis nutrimentum ſuppeditatur. Aris. X. con. 2. Varro 2. ruſt. 4.

Quæ tigris non filiis ſuis mitis immurmurat, & peccata feritate blanditur? Aug. 19. civ. 12.

A natura ipſa impellimur, ut eos, quos genuimus, diligamus. Cic. fin. 3.

Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Plin. 8. 54.

Τὰ τέκνα τίς τῆς τεκούσης μᾶλλον ἐπιστήμων. Ariſtophan. ἐκκλησ.

Simia catulos magna ex parte complectendo necant. Ritterſh. Oppian. Cyneg. 2. v. 605.

Natura nulla nos magis quàm eorum, qui è nobis eſſent procreati, caritate devinxit. Macrob. 1. Satur. proœm.

Beſtiarum in educatione laborem cum cernimus; natu ræ ipſius vocem videmur audire. Cic. fin. 3.

1

Digitized by Google

dantur, pariunt, lacte verò, quo alantur (atq; educentur,) carent. An non prodigii inſtar eſt, aviculam (parvulam) V. vel VI. pullos ſub alis foventem intueri? qui cum naſcuntur, nec parentes vel lac habent, quod ſugendũ præbeant, vel frumenti (aut alterius ſeminis) granulum, aut micam panis, quæ manducanda dent; nec pulli ipſi vel plumas, quibus tegantur, vel alas habent, quib. evolent. Et tamen in ſum̃a iſta debilitate (& inopia) pullos ſuos aviculæ nemini alteri alendos tradentes, tum ipſos nutriunt (& educant,) tum ſeipſas ſuſtentant. An non mirabile, quod in cygnis natura proſpexit, maximè quando in aquis (pullos) alunt; quod toto educationis tẽpore matres interdiu cum pullis in nido manent; noctu verò patres ſuis illos alis in flumine natantes (reficiendi gratia) vehunt? Cũ ergo pullos ſuis cygni humeris geſtent; credibile utiq, eſt longè com̃odius ulnis eosdem, ſi viri eſſent, geſtaturos, & uberibus, ſi fœminæ eſſent, (pro cuiusque conditione) nutrituros. Leones, urſi, lupi, aquilę gryphi, feræ deniq; omnes, quemadmodũ Ariſtoteles dicit lib. VI. (c. XVIII.) de hiſt. animal. non alio tempore ferociores & ſæviores (inter ſe mutuò) ſunt, quã quo tempore fœtus teneros educant; quod ſanè experientia confirmat. Multæ quippe animantes cum effugere venatores poſſi it, tantùm ut natos conſervent, redeunt, & vel diſcerpi ſe patiuntur (atq; in mille partes dilaniari, quàm illos relinquere aut deſerere malunt.) Plato lib. III. de legib. nunquã cariores, nunquam amabiliores eſſe liberos, ait, quàm dum matris uberib. aluntur, & ulnis patris geſtantur; ac profectò verè dicit. ONNIB. enim in rebus primus amor veriſſimus eſt.

Hæc de brutorum educatione attuli, ad illa (tanquam ad 317
tribunal) fœminas citans (gravidas ac) puerperas, ut nimirum videant, maternam quidem ab illis pietatem in ſobolem declarari, dum & uberibus ſuis eam nutriunt, & (vigilantia ac ſolicitudine incredibili cuſtodiunt, & quoad vires valent) ſub alis in nidis protegunt (& propugnant:) contra vero fœminas matres eſſe crudeles, dum & domo liberos eiiciunt, & alienis (ignotisq;) nutriendos committunt. Mirificum quidẽ amorem matres erga liberos verbis teſtantur, ſed odium erga illos reipſa ſingulare declarant; ut haud ſciam, numos an liberos magis ament? NUMMUM enim Indicum ut in domum inferant, & filium propriis è viſceribus natum, ut domo (eiiciant atq;) expellant, tantum non mori illas video.

Cæterùm rationes, quibus moveri matres ad liberos (quos ſuis

Φύσις κρατιστεύουσα ἄλλων. Oppian. κυνηγ. γ 112.

ἡ φύσις ἐστὶ φύσις. Iulian. Epigr. lib. 4.

Ἂν ἅπαξ γένηται παιδίον, οὐκ ἔτι ἐφ' ἡμῖν ἐστι μὴ στέργειν, μηδὲ φροντίζειν ἐπ' αὐτῷ. Arrian. 1. Epict. 23.

Omne genus animantium, natis præſentibus ardentius pugnat. Plato. 5 de rep.

Εἰσὶ τινὲς δὲ καὶ γλυκεῖς φιλοστοργότεροι, ὃ καὶ συνουσιῶν ταῖς θηλυτέραις. Philo de perdi.

Αἰσχυνέσθω ἄξιον τῶν ἀλόγων ὀρνίθων ὑστερεῖν κατ' ἀρετήν Baſil. Stob. 691.

Τόσσον ἀριζήλοιο γενέθλης φίλτρον, ἐνὶ κραδίῃ στῆξε θεός. Oppian κυν γ 107.

Αἰδὼς οὐ πέλεται, πόθος ὅπλον ἐστὶ τοκήων. Oppian. κυν. δ. 375.

O nimium potens quanto parentes ſanguinis vinclo tenes natura. Sen. Hippol.

Dulcia vitæ pignora proprio ſpiritu cariora ſunt. Val. Max. 7. 6.

Pro catulis acriùs quàm pro ſeipſis pugnant beſtiæ. Xenoph. de venation.

Beſtiæ pro ſuo partu ita propugnant, ut nulla vulnera, nullos ictus reformident. Lactant. Ritteish. Oppian. κυν. γ. v. 84

Quantulum intereſt inter eum, qui cùm maximè vitam accipit, & illum, qui maternorum viſcerum latens onus eſt. Sen. epiſt. 124.

Omnia prima majore ſtudio amplectimur. Ariſt. 7. polit. 17.

Αἱ τροφεῖαι αἱ ἀλλότριαι οὐκ εἰσὶν αὔξιμοι· τὸ δὲ τῶν μητέρων τὸ γάλα ἀγαθόν, καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ αἱ περιβολαὶ φίλαι. Xenoph. de venat.

Φυσικὴ ἐστι πρὸς τὰ ἔκγονα φιλοστοργία. Arrian. 1. Epict. 23.

Non multo minor amandati ad nutricem aliam filii, quàm morte amiſſi oblivio eſt. Gell. 12. 1.

Moſtra in fatti, quel che in nome ſuona. Arioſt. 104. 45.

Infans dum in naturæ officina clauditur, pars matris cenſetur. Philo de ſpecial. LL.

Matres liberos alant.

Vtiliſſimum cuique lac maternum. Plin. 28. 9.

1. *Quia imbecilliſſimi ſunt.*

Abſit ut afflictis per nos afflictio creſcat. Guilielm. Phil. lib. 7.

ſuis geſtarunt viſceribus,ſuis etiam uberibus) nutriendos decet, multæ ſunt. Prima hæc eſt, quia reſpicere mater debet, quod infans ſolus, parvulus, inops, delicatus, nudus, tener, nullius rei gnarus naſcitur: quibus cum incommodis cùm utero emittatur materno; tempore tam neceſſario aliarum illum fidei committi iniquum eſt. Bona venia fœminæ,ſeu nobiles,ſeu plebeiæ, me audiant; QVÆCVNQVE mulier tali tempore ſobolem ſuam deſerit, non mater miſericors; ſed noverca & hoſtis crudelis dicenda eſt.

Vt quisq; maximè opis indiget, ita ei potiſſimum opitulemus. Cic offic.1.

Inprimis ſtatim nativitatis ſuæ ortu infantes plorantes ac flentes, nil aliud faciunt, quàm deprecantur. Cyprian.3.ep.8.

Nihil tam inops & nudum, ut homo à partu ſtatim conſpectus. Plutar. de amore prol.

Quid infelix iſte peccavit aliud, quàm quòd natus eſt? Sen 10. controv.4.

Precum loco ſit, precari non poſſe. Fab. declam.5.

Si nudum non veſtire crudele eſt, quis infante recens nato nudior? Si triſtem non conſolari crudele eſt; quid infante, qui cum fletu naſcitur, triſtius aut flebilius? Si neceſſitatibus pauperis non ſuccurrere inhumanum; quid infante recens nato, qui nec matris officia implorare poteſt, miſerius? Si damnum ærumnoſo cuipiam, qui loqui neſcit, dare crudele eſt; quid infante ærumnoſius, qui nec queri, imo nec loqui poteſt? Qui domo liberos ejicit proprios (ne illos nutriat,) eum alienos nutriturum ſpetabimus? Quando filius jam grandior & robuſtior eſt, & loqui, laborare, ſibi proſpicere, & victum parare poteſt; parvam matri gratiam debet, ſi ab illius latere nunquam dimittatur, & in delitiis habeatur. MAGIS enim tum filii opera & obſequiis mater, quàm matris educatione filius indiget.

Αἴδημμά τι καὶ νηπίοις γε τ' ἀγαθοῖς ἐγγίνεται. Eurip Iphig. Aul.

Genus eſt rogandi, rogare non poſſe. Sen.10.controv.4.

Tacet ſtrepitu, clamat affectu. Aug 3. dulcil.12.

Lacrymæ pondera vocis habent. Ovid. Heroid.3.

Infans ob id ipſum miſerabilis, quia nondum ſentit calamitatem ad ipſum redundantem. Curt.lib.4.

Hoſpitalem remuneratum eſſe, affectus avaritiæ eſt. Ambr. Luc 14.

Ἡ τροφὴ ἀρχή, ἐάν γε ζῆν γε αὐτῷ μὴ τρέφοι. Xenoph. memorab. 2.

Si ex unguibus,cubitis, digitis, pugnis (pedibusve) naſcerentur liberi: minus mirum eſſet alienis illos nutriendos dari nutricibus. Sed quænam illa cordis durities eſt, quod mulier ſuis è viſceribus natum filium manibus audet concredere alienis? An ulla hodie matrona illuſtris eſt, quæ tanta ullius vel amici,vel propinqui, vel vicini familiaritate utatur,ut clavem illi arcæ, qua pecuniæ (& monilia) aſſervantur, credat? Nihil vero minus. O matres crudeles! parum abfuit, quin novercas crudeliſſimas appellarem: Aurũ execrabile,è terra natum,intra veſtra reconditis præcordia, & filium inſontem, veſtram progeniem, domo ejicitis!

Vilet enim, qui ſe nullo conamine præſtat, Diligiturq; magis res acquiſita labore. Guillelm. Philipp. lib. 1.

Non eſt homini ferreum pectus, nec cor ſilice conſertum. Fab. de clam. 6.

Non eſt homo è ſaxo ſculptus, aut robore dolatus. Cic. Acad q. 4.

Ea magis ſolemus amare, quæ cum duriore acquirimus labore. IC.

O bien heureux metal, par qui heureux nous ſommes: le ſang, les nerfs, la force & la vie des hommes. Ronſard.7.201.

Muliebrium vitiorum fundamentum avaritia eſt. Sen.1.controv 7.

Pleriq; mariti tenellis uxoribus parcendum eſſe volunt. Paræ.

Quod ſi fœminæ ſe & fragiles ac delicatas eſſe, & bonas fi-
318 liis nutrices conquiſiviſſe dixerint: Parum omnino diligi à nutrice, à qua alitur, infantem poſſe reſpondeo, quæ tantum matris, ex qua natus eſt, odium (rigoremque) videat. Si quidem, QVÆ cum dolore filium peperit mater, ſola cum amore illum nutrit, (aut nutrire debet.)

Parcendum matri, ne ad nixus laborioſos nutricationis munus grave accedat. Gell. 12.1.

Matrum amor naturalis nutricum mercenarius. Plutarch. de lib. educ.

Deinde JUSTISSIMUM (rationiq; conſentaneum) eſt à ma-

2. *Quia* ad ingenii ſimilitudinem lactis magna vis eſt. Gell.12.1.

Digitized by Google

Semper & lac, & ſpiritus maternus longè magis ingenij atque incrementa corporis auget. Columel. lib. 7. c. 12.

In moribus inoleſcendis magnam ferè partem nutricis ingenium & natura lactis tenet Macrob. 5. Satur. 11.

Cavendum, ne pignorum noſtrorum indoles in profectu deſeratur. Symm. 6. 35.

Μεγάλη ἐςὶ διαφορὰ πρὸς τὴν τῶν σωμάτων δύναμιν ἡ τροφὴ, ὁποία τις ἂν ᾖ. Ariſtot. 7. polit. 17.

Il faut bien commencer: celuy qui bien commence, ſon ouurage entrepris de beau coup il avance. Ronſard. 4. 20.

Non natura tantum, ſed etiam diſciplina mores facit. Colum. 7. 12.

Die Jungen ſol man lehren / die Alten ehren / die Weiſen fragen / die Närriſchen vertragen. Adag.

3. *Ne imperfectæ & dimidiatæ matres ſint.*

Non ſat eſt cura generandi, niſi ſuppetat efficacia nutriendi. Ambroſ. Luc. 21.

Alumni ex nutricibus imitantur mores. Sylv. Hiſtor. Bohem. c. 14.

ἡ μήτηρ σου τὸ κυῆσαι, καὶ γεννῆσαι, καὶ τιθηνῆσαι μυρίους ἄλλους ὑπέστη πόνους. Phalar. Epiſt 9.

Non in nutrices, nec in miniſteria ſepoſuit: ſuis aluit uberibus, ſuo fovit amplexu. Fab. declam 18.

Eſt ita comparatum, ut antiquiora beneficia ſubvertas, niſi illa poſterioribus cumules. Plin. 3. ep. 3.

Apud Germanos ſua quemque mater uberibus alit: nec ancillis aut nutricibus delegantur. Tacit. de mor. b. Germ.

Φύσεως ἐστὶν ἔργον, τροφὴν τῷ γεννηθέντι παρέχειν· παντὶ γὰρ ἐξ οὗ γίνεται, τροφὴ τὸ λειπόμενόν ἐστι. Ariſtot. 1. polit. 10.

Legatur Pareus lib. 23. cap. 26. & 21.

Antiochinum, Syriacum ſive Aſiaticum bellum cœptum anno V. C. 561. Aurel. Victor. de viris illuſtrib. Sigon. in faſt. Liv. lib. 37.

Philippo & Antiocho, poſt Carthaginem ſubactam, devictis ſumma imperii ad P. R. pervenit. Vell. lib. 1.

à matribus nutriri filios, ut ingenio fiant illis ſimiles, alioquin hoſtes non filii futuri. FIERI enim nō poteſt, ut qui matrem, ex qua natus eſt, non (reveretur &) honorat filius, vita (diu) fruatur felici & proſpera. Cùm hunc ſibi finem proponant in alenda ſobole parentes, ut parentibus ſeneſcentibus filii ſerviant; hunc affectum erga parentes ut induant, plurimum intereſſe ſciant, quo lacte nutriantur. FIERI enim nullo modo poteſt, ut indolem matris infans conſervet propriæ, nutricis uberibus educatus alienæ. Si ovis lacte hœdus alatur; & capillum habebit teneriorem, & indolem manſuetiorem, quam ſi capram ſuxiſſet: ſin capræ lacte agnus alatur, & lanam duriorem & indolem inquietiorem habebit, quàm ſi ovem ſuxiſſet: Unde verum eſſe efficitur, quod proverbio dicitur: NON ubi naſcaris; ſed ubi paſcaris refert. INGENS bonum eſt hominem indole natura bona eſſe; ſed longè magis refert, bene ab incunabulis educari. Siquidem PLUS nobis mores, quibus vivimus, quàm naturæ, qua naſcimur, proſunt.

Tertiò liberos ſuos matres (lactent &) alant, ut perfectæ non dimidiatæ matres ſint. Cùm enim ex altera parte mulier pariendo, ex altera nutriendo mater fiat; perfecta mater vocanda eſt, quæ filium & parit, & (uberum ſuorum lacte) alit. Poſt venerationem, quam Deo Patri, quòd nos condidit, & Deo filio, quod nos redemit, debemus, proxima mihi videtur veneratio, quàm matri ſinguli, quòd nos peperit, debemus; longè illi plus debituri, ſi nos etiam aluiſſet. Nam QVOTIES matrem filius probus aſpexerit, amorem potius, quo nutritus, quàm dolorem, quo in lucem editus fuit, magni æſtimabit (& prædicabit.)

CAPUT XXIV.

Suadet etiam hic autor fœminis, ut ipſæ liberis nutricatus officium præſtent, (& in fœminas invehitur, quæ honorificum ſibi catellas ſinu fovere; infantes verò ſuos domi nutrire indecorum exiſtimant.)

ANNO ab V. C. DII. finito bello internecino inter Carthaginenſes & Romanos, cuius duces celeberrimi fuerunt, Carthaginenſium quidem Annibal, Romanorum verò Scipio: mox cœptum fuit bellum Macedonicum contra Philippum, quo finito, ſecutum fuit Siriacum

contra

Digitized by Google

319 contra Antiochum Syriæ Regem. Annis enim DC. XXX. continua Romani bella in Aſia, Africa, Europa geſſerunt. Cæterum ad hoc bellum gerendum miſſus fuit à Romanis L. Cornelius Scipio Conſul, Magni illius Scipionis Africani frater; & poſtquam † vario ſæpe utrinque eventu pugnatum fuerat; ad Sipylum Aſiæ majoris urbem victus fuit. Antiochus ejuſque regnum everſum, AMPUTATIS enim arboris radicibus, brevi areſcunt & pereunt poma.

Superato autem Antiocho, ejuſque regno ſpoliato, Romã reverſus L. Cornelius Scipio triumphavit de Aſia, unde factum, ut frater ipſius ab Africa victa Africanus; ab Aſia verò victa ipſe Aſiaticus fuerit cognominatus. Adeò quippe gloriæ cupidi Romani duces erant, ut nullum aliud laboris præmiũ, quàm à provincia ſubacta cognomen expeterent. Neq; id ſanè immeritò, ANIMOS enim generoſos, & viros præpotẽtes parvi incrementa opum; magni vero famæ immortalitatem decet æſtimare. Cæterùm penes Cornelium Scipionem, quẽadmodum Sextus Chæronenſis lib. III. de ambigua juſtitia refert, longo tempore ſumma imperii fuit; cùm & Conſulatũ & Cenſuram & Dictaturam geſſerit. Erat enim tum fortiſſimus, tum prudentiſſimus; quod in viro magni æſtimandum eſt, cum Ariſtoteles in dubio relinquat, ſitne majoris præſtantiæ, in gubernanda republica prudentem, an in rebus militaribus fortem eſſe (ac ſtrenuum.)

Cùm eſſet ergo Dictator Cornelius Scipio, quod perinde erat, ac ſi Imperator nunc eſſet; X. tribuni, qui cùm ipſo bello Aſiatico interfuerant, ad virgines Veſtales quodam die ingredi tentarunt; qui licèt tum res in bello maximas geſſiſſent, tum cognatione Romæ erant ampliſſima: tamen capitis à Dictatore damnati ſunt, ut ſecuri percuterentur. SEVERIUS enim Romani eos, qui virgines honeſtas tantùm ſollicitabant, quàm qui violabant maritatas, puniebant. Cùm autem Cornelius Scipio tum à plurimis rogaretur civibus, ut ſententiam tam crudelem mitigare (ac mutare) dignaretur: tum præter cæteros inſtantiſſimè à fratre Scipione Africano urgeretur; nihil (neque illorum, neque hujus) preces valuerunt. Tandem vero fœminæ cujuſdam collectaneæ ſuæ precibus Scipio tribunos illos condonavit: Quod cùm ægrè Scipio Africanus ferret, plus illum nutricis filiæ, quàm matris ſuæ filio detuliſſe cauſſando: Scito, inquit ille, frater, magis mihi matris loco eſſe, qui me aluit & non peperit; quã

Nunquam poſt mortem Numæ à bellorum cladibus fuiſſe ceſſatum, Iani patentes ſemper portæ indicant. Oroſ. 3. 8.

Tyrannorum mox qui fuit ultor, ſucceſſor effectus eſt. Oroſ. 2. 14.

† *Poſt Carthaginem vinci neminem puduit.* Flor. 2. 7.

* *Fortuna ſeſe faventem illi præbuerat.* G. L.

Radice ſublata, ſtirps facile perit. Sulpic. Sever. hiſt. ſacr. lib. 2.

Sine radice inutiles rami ſunt; & ipſæ radices his, quæ genuere, adjuvantur. Sen. epiſt. 95.

† *& regno prorſus exuto* G.

Vide Appianum in Syriacis. Iuſtin. lib. 31.

Honoris augmentum non ambitione, ſed labore unicuique contingit. IC.

μάλιστα τούτους πειρῶ ἅπαντας καὶ θαυμάζουσιν, ὅσοις ἀμφότερα αὖ δυνάμενοι, καὶ πολιτεύεσθαι καὶ στρατηγεῖν. Iſocr. orat. ad Philip.

ὁ πόνοισι δὲ κρέττων ὁπόδε καὶ πόνος ἐκ καμάτου πολυγηθέα καρπὸν ἀμᾶται. Coint. 14. 197.

Durus & arduus limes, qui tendit ad gloriam. Cypr. tract. 2.

πρὸς αὐτὸ δεῖ τὸ δέον πραχθῆναι, οὐ πρὸς τὴν ἐπὶ τοῖς πραχθεῖσι εὐδοξίαν. Aurel. Imper. lib. 1.

Non plus apud me divitiæ valent, quam fama. Symm. 2. 30.

Multæ res extiterunt urbanæ majores clarioreſque, quàm bellicæ. Cic. offic. 1.

βασιλεὺς χερσὶ καὶ βουλαῖς ἄριστος, Pindar. Nem. 8.

Pompejus dux bello peritiſſimus, civis in toga modeſtiſſimus. Vell. l. 2.

Dictatoris edictum pro nomine obſervatum. Liv. lib 8.

Hunc torquem donavi tibi, ornamentum in proſperitate, vinculum in adverſitate. Philo. de Joſeph.

Maxima cura priſci cavebant, ne qua Deo dicatis virginibus vis fieret. Alex. 5. 12.

Vbicunq; juris clementia eſt, habet locum deprecatio. Fab. 7. c. 5.

Cordis virginitas carnis virginitati præponderat. Fulg. epiſt. 3.

Nemo tanti debet eſſe, ut in parcendo uni malum publ cum fiat. Liv lib 4.

Qui confeſſum defendit, non abſolutionem ſceleris petit; ſed licentiam. Fab. declam. 13.

Victus conjunctio intentio quædam eſt benevolentiæ. Plut. lib.

quæ me quidem peperit, ſed ubi peperit, deſeruit. Illam igitur cùm matrem veram judicarim: hanc (illius filiam) ut ſororis cariſſimæ loco habeam, æquiſſimum eſt. Hæc ſuper venia X. tribunis data inter Scipionem utrumque geſta ſint.

Cùm ſcrupuloſè inquiſiverim: in librorum ſacrorum juxtà ac profanorum lectione animadverti, eo ſævitiæ progreſſos multos tyrannos, ut matres, ex quibus nati fuerant, interfecerint, cùm in nutrices, à quibus aliti fuerant, ne minimam quidem irreverentiam (aut inobedientiam) oſtenderint. Sanguinem enim alienum tyranni immanes ſitiunt: lac vero proprium (quo aliti & nutriti ſunt) reformidant.

QUARTO liberos ſuos nutrire matres debent, ut tantò magis ad præſtanda illos obſequia devinciant. DIU quippe vivendo in liberorũ manus parentes veniant neceſſe eſt. Nec eſt quod dicant parentes ſenes, dum penes ipſos domus imperium ſit, nunquam detrectaturos obedientiam liberos. (Fieri enim poteſt, ut rationes falsò conficiant.) Nam per juventutem vitæ moleſtiam juvenes nondum ſentiunt, neque intelligere poſſunt, quàm DULCE ſit, domi habere, quod edas. Nam CRUDO † ſtomacho omnes cibi faſtidium (nauſeamque) movent. Ac poteſt fieri, cùm liberi domi non ſint enutriti, ut nec miniſtros agnoſcant, nec parentes diligant, nec amore fratres aut benevolentia ſorores proſequantur; adverſus patres ingrati, & adverſus matres inobedientes ſint: Unde † ferociæ abundantiâ, & diſciplinæ penuria prolapſi, tam infame quandoque flagitium admittant, ut & ipſi juvenes vitæ, & parentes fortunarum, & cuncti ſimul honoris jacturam (turpiſſimè) faciant.

Ut (ergo) morigeros ſemper liberos parentes habeant: nihil eſt commodius, quàm ut (domi illi doceantur, educentur, nutriantur, &) materno lacte alantur. Matrem enim, quæ à filio quippiam petit, non uterum illi monſtrare decet, ex quo natus eſt: ſed ubera, quæ ſuxit. Cujus enim cor adeo ſit ferreũ, ut per ubera quæ ſuxit, petenti quippiam negare poſſit? Ex Græcis Antipatrum, ex Romanis Neronem tyrannos famoſiſſimos fuiſſe hiſtorici narrant: quos duos Principes infelices non eorum, quæ tyrannicè fecerunt, multitudo; ſed unius facinoris atrocitas famoſos reddidit. NON enim guloſum helluonem vocamus, qui ſingulis horis ſubinde aliquid edit: ſed qui uno accubitu plus, quàm toto cæteri die, vorat.

Cæterùm in Græcia Antipater, Romæ Nero matres ſuas

Toute rigueur ſ'amollit par priere. Tout gentil cœur ſ'eſchauffe d'amitie. Ronſard. 9. 118.

Permagnum eſt, alieno debere idem, quod parenti. Cic. pro Planc.

Infantia amor in ea ſola, unde alitur, occupatur. Gell. 12. 1.

Iudex laudem potius humanitatis, quam voluptatem ultionis concupiſcat. Fab. 5. cap. 13.

συνεχῶς χρὴ ὑπομιμνήσκεσθαι τῶν παλαιῶν τινος, τῶν ἀρετῇ κεχρημένων. Aurel. Imp. lib. 11.

Καλλιγύλας καὶ Σαρπηδὼν ... ἐπιβουλεύσας ... Suid. excerpt.

De Alexandri in nutricem amore. Curt. lib. 8. Iuſtin 12.

Lo que ſe uſa, non ſe ſcuſa. Adag.

4. *Ut à liberis in ſenecta viciſſim nutriantur.*

εἶχον ἐλπίδας ἐν ὑμῖν, γηροβοσκήσειν τ' ἐμὲ καὶ κατθανοῦσαν χερσὶν εὖ περιστελεῖν, ζηλωτὸν ἀνθρώποις, Eurip. Med.

† *Saturo.*

Μητὴρ ὡς παῖδας κομέει, γέρας δ' ἐπὶ μητρὸς παῖδες. Oppian. κυν. β 144.

Quem laborem valentiores infirmioribus impendunt, ejus fructum recipiunt effœti à valentioribus in ſenectute. Ariſt. Oecon. 3.

† *timorum deficientia.*

Kleine Kinder/kleine Sorge/groſſe Kinder/groſſe Sorge. Adag. Rittersh. Oppian. κυν β. 349.

Propter faſtidia plurimorum etiam ipſa, ſine quib. vivi non poteſt, alimenta condienda ſunt. Auguſt. 4 doctr. Chriſt 11.

Obliterantur & abolentur nativæ pietatis elementa. Gell. 12. 1.

Quæcunq; parentibus præſtiteris, à filiis expecta. Laert. lib. 1.

Sapientium plures caruiſſe liberis utilius dixere. Aurel. Vict. Cæſ. 3.

Hijos y criados no los has de regalar, ſi los quieres gozar. Adag.

Ab animo ingrato vix ullum magnum facinus accrevit. Sen. 1.

Τέκνον ἐμὸν τάδε τ' αἴδεο καί μ' ἐλέησον αὐτὴν, εἴ ποτέ τοι λαθικηδέα μαζὸν ἐπέσχον. Homer. Iliad χ

Iuſtin. lib. 16. de Antipatri matre.

Per cunas alimentaque prima precatur. Ovid. metam. 10.

Veni cum *ferro, exclamans. Agrippina. Tacit. annal. 14 & Dio lib. 61.*

Quæcunq; ne xpe acceperere naturæ, & quæ ſanguine viſceribusque conſtricta ſunt,

321 ſuas occidere decrevêre. Et ad Neronem, qui matrem occidi juſſerat, nuncium à matre miſſum hiſtorici narrant, qui percontaretur, cur ipſam occideret: eumque reſpondiſſe: ſe ſaturum videndi † brachia, quibus nutritus eſſet, ideo ipſam occidere, quod uterū, è quo produſſet, videre cuperet. Quod facinus adeò fuit deteſtabile, ut multi cenſeant ſatius fuiſſe illud ſilentio præteriri. Sed ut concludam, quemadmodum immeritò matres infauſtas vitam amiſiſſe mortalem; ſic meritò infamiam ſibi filios peperiſſe immortalē ajo. NULLUM poteſt ſcelus majus eſſe, quàm à filiis matres, quæ ipſos (cum dolore) pepererunt, (& cum amore nutrierunt) interfici. Attamen nutrices ab alumnis ſuis vel occiſas, vel etiam irreverenter tractatas nuſquam legimus.

Junius Ruſticus lib. V. de educandis pueris autor eſt, Gracchos Romanorum nobiliſſimos, fratrem habuiſſe tertiū † nothum, virum non minus in bellis Aſiaticis ſtrenuum, quàm in Africanis ipſi erant. Is cùm aliquando, ſuos ut inviſeret, Romam veniſſet, & matrem, ex qua natus, & nutricem à qua alitus fuerat, domi offendiſſet: Illi quidem cingulum argenteum; huic vero monile dedit aureum. Matre vero diſtributionem iniquam ægrē ferente, & ſibi, quæ mater eſſet, ſolummodo argentum; alteri vero, quæ nutrix tantùm fuiſſet, aurum dari expoſtulante; Non mireris, inquit filius, factum mea mater. Tu enim novem menſes utero me geſtaſti; iſta vero triennium me ſuis aluit uberibus; & quando me infantem à tuis reieceſti oculis: iſta me excepit, & in ſuo gremio ac ſinu educavit.

QUINTO annitendum eſt mulieribus, ut liberos ſuos lactent, quo ſint de illorum ſecuriores cuſtodia, nève in cunis lectulíſvé, ſuppoſitis aliis, permutentur. Ariſtoteles autor eſt, † genus quoddam avium eſſe, quæ ubi ova in nidis poſuerunt, illorum aliquandiu curam abiiciunt: tum alias ſupervenire aves, fractiſque ovis illis, ſua reponere: ita priores aves reverſas poſteriorū avium ovis incubare, ſeque alienos pullos excluſiſſe agnoſcentes illos occidere: inde tam diuturno parentes certamine confligere, ut omnes vita orbentur: quorum nihil metuendum eſſet, ſi ſuos quælibet avis pullos educaret.

Philippo Alexandri M. patre in Macedonia regnante, Epirotarum Rex erat Artabanus: cui cùm jam ſeni (& decrepito) filius natus eſſet: is unicus regni hæres furtim è cunis ablatus, aliuſque pro illo infans ſuppoſitus fuit, nutrice, à qua

non lavantur diducta, ſed pereunt. Fab. decl. 17.

† *Vbera.*

Non decet eam rem commemorando renovare, cujus omnino rei memoriam omnem tolli funditùs ac deleri oportebat. Cic pro P. Quinctio.

ἃ οὐκ ἔδει παρέχειν, ταῦτα καλῶς ἔχει διδόναι λήθῃ. Syneſ. epiſt. 67.

Sueton. cap. 34. Dio. lib. 61.

Tacit. ann. 14.

Γῆ μήτηρ πάντων μητροφόνον οὐ δέχεθ' ἄνδρα. Epig. lib. 1.

Oblivione digna ſilentio tegamus. Nazi. Orat. 28.

Satius erat iſta in oblivionem ire, ne quis poſtea potens diſceret. Sen. brevit. vit. 13.

† *uterinum.*

Hac in populi audientiam vel rarò, ſi aliquid urget, vel nunquam omnino mittenda ſunt. Auguſt. 4. doctr. Chriſt 9.

Iniquiſſima magnorum conditio meritorum eſt, ſi quid non fuerit adjectum, de prioribus perit Fab. declam.

εἰ πάντες ποιοῦσι καὶ λέγει, ἐμὲ δεῖ ἀγαθὸν εἶναι. Aurel. Imp. lib. 7. Val. Max. 9. 7. de Equitio.

Τοῖς τεκοῦσι δύσλυτος, ὃς ἂν μὴ ἐκδουλεύσῃ τέκνα Euripid. Supplic.

Quien bien ama, tarde olvida. Adag.

ſ. Ut ſoboles videtur permutatio.

* *Cuculi hiſtoriam habet. Ariſtot lib. 6. hiſt. anim 7. & ulyſſ. Aldrov. lib. 5. Philo cap. 22. Antigon. mirab. 50.*

Incuria ſequens prioris providentiæ beneficia corrumpit Apul. lib 5. aſin aur.

Primum & Maximum amoris vinculum, plurima & maxima beneficia accepiſſe. Val. Max. 5. 5.

Κόκκυγες νεοττοὺς οὐδεὶς ἐώρακεν. Antigon. mirab. 109.

Matres longe vigilantiores ſunt in liberis ſuis educandis, quàm ſtipendiariæ nutrices. Fav. 23. 20.

Erit vobis laudabilius, mihi gratius, quòd ſpontaneus adfectus elegerit. Symm. 6. 39.

Χάλκεα νικᾷ ἅπαντα καὶ δεσμοὺς χρυσὸς ὁ πανδαμάτωρ. Silentiar. epigram. lib. 7.

Nullum eſt in illo corde juſtitiæ veſtigium, in quo ſibi avaritia fecit habitaculum. Leo. Serm. 9. de paſſione

Sæpe ſolent auro multo ſubeſſe mala, Tibul. 1. eleg. 9.

nutriebatur, conſcia, & pecuniæ ingentis cupiditate ſuperata. CUJUS enim in animo regnat avaritia, nullum eſt facinus & flagitium, quod non committere audeat. Longo poſt tempore mortuus Artabanus, ſucceſſorem habuit filium ſubditicium, quòd verus filius furto periiſſet. Sed non multum 322
abiit temporis, quando eadē, quæ plagii fuerat conſcia, ſecretum nutrix (totumq; ſceleris ordinem) aperuit; verū ſe regni hæredem (& legitimū Artabani filiū) monſtraturam profeſſa: Qui enim jam regaliter nutriretur, nobilis cujuſdā eſſe filiū.

Verùm enimverò cùm per incuriam peccatum jam fuiſſet; ſatius regni infelicis incolis fuiſſet, ſecretum illud à fœmina nunquam fuiſſe detectum. SÆPE enim fit, * ut intempeſtiva cura equus mutilus & inutilis reddatur. Sed quid fœminis faciemus plebeiis & infimi ordinis; (de nobilibus & virtutis amantibus, quæ multæ ſunt, non loquor:) quæ nonnunquam non ante jejunium ſolvunt, quàm id, quod oratione ſeria ânimoque ſincero ipſis creditum eſt, detegant? Cæterùm patefacto plagio, tam atrox inter Principes ambos bellū exarſit, ut tandem in prælio uterque uno die occumberent, altero dum alienum tueri, altero dum proprium recuperare nititur, vitam profundente.

Erat tum Olympiadi, forma & virtute præſtanti fœminæ, Philippi conjugi, & Alexandri matri, frater nomine Alexander, vir in acquirendo ſtrenuus, & in rapiendo callidus; qui cùm & Epeirotas in factiones diviſos, & Reges ambos in prælio cæſos accepiſſet; regnum illud vi potius, quàm jure nixus invaſit. Nec verò mirum ulli, regnum illud à Rege non laceſſito occupatum fuiſſe, videatur. Nam antiquitus Principes TYRANNI cuicunq; ad reſiſtendum vires deeſſent, jure optimo adſe pertinere cenſebant. Hic Alexander ille eſt, qui propter Tarentinos, cùm à Romanis defeciſſent, in Italiam tranſiit, & in prælio † prope Capuam cecidit, negata corpori etiam ſepultura. Juſtiſſimum enim eſt, ut tyrannus, qui dum viveret, vita multos exuit, turpi (& infami) morte pereat & ſepulturæ honore careat.

Hanc hiſtoriam recitare placuit, ut videant fœminæ principes & illuſtres, ſi filium ſuum Artabani uxor ipſa nutriiſſet, futurum fuiſſe, ut neque è cunis ille furtim auferretur, neque ambo principes in prælio occūberent, neq; reſpublica illa interiret, neq; regnum Alexander alienum invaderet, neq; Italiam oppugnatum iret, neq; ſepultura infelix careret. SÆPE enim

Δεινὸς ἕρπειν ὁ πλοῦτος πρός τε τὰ βατὰ, καὶ πρὸς τ' ἄβατα. Sophoc. apud Plut. de aud. Poet.

Non oportet clariſſimis familiis ignotas ſordes inſeri. Val. Max. 9. 7.

En la boca del diſcreto el publico es ſecreto. Adag.

Unum in malis bonum: mala ſua ignorare. Sen. Thyeſt. 4.

Cura nocet, ceſſare juvat Manil lib. 4.

Sæpe cruentis veritas patuit malo. Sen. Oepid.

Δεινὸν τὸ πάλαι κείμενον ἤδη κακὸν ἐπεγείρειν. Sophoc. Oepid. Colon.

Non expedit in omnia curioſe inquirere, ne id noſtra ſtet pernicie. Dio. lib. 44.

Gallica verſio hic variat.

Ignoratio futurorum malorum utilior eſt, quam ſcientia. Cic. div. 2.

Muliebris garrulitas id ſolum poteſt tacere, quod neſcit. Sen 2 controv. 3.

Δυσκολώτατον ἐν τῷ βίῳ τὸ σιωπᾶν, ἃ μὴ δεῖ λαλεῖν. Ariſt gnom. Græc.

Alienam ſtultitiam opperiri loco ſapientiæ eſt. Tacit hiſtor. 1.

Vera nec hæc; adfirmare non auſim. Intereſt exempli, ut vera videantur. Plin. 9. epiſt. 13.

αἴτιον ἐγεγένητο καὶ ἀσθενείας καὶ τοῖς ἡγεμόσι τοῖς ἀλληλοφθορία. Dion. lib. 4.

Multa quæ libera fuerant, tranſeunt in jus occupantium. Fab. declam. 13.

Quæſita ferro perbrevis poſſeſſio eſt, Adag.

Poſſeſſione vacua, fortuitis dominorum mortibus ſicuti caduca occupant. Juſtin. lib. 19.

Tyranni ad ſe pertinere ditionem autumant, quam haſta aſſequi poſſunt Plut.

† in Lucania Oroſ. 3. 18. Prope Pandoſiam. Juſtin lib. 12. ejus initium ad Olymp. 109. refert. Diodor. lib 16.

Paullatim otiens Romanorum, diſcordia conſanguineorum Regum factus eſt. Juſtin l. b. 40.

Id in ſumma fortuna æquius, quod validius. Tacit. annal. 15.

πολλὰν τ' ὄρει πῦρ ἐξ ἑνὸς σπέρματος ἐνθορὸν ἀΐστωσεν ὕλαν. Pindar. Pyth 3.

σπινθὴρ ἀνάπτει καὶ βραχὺς πολλὴν φλόγα. Nazian. tetraſtich.

enim ob non extinctam exiguam ſcintillam, nemus amœnum(& ingens domus) funditùs conflagravit.

Plato divinus apud Græcos, & Lycurgus ad Lacedæmonios, legibus conſtituerunt & juſſerunt, ut omnes fœminæ (mediocres &) plebeiæ liberos ſuos; Principes verò & delicatiores ſaltem primogenitos lactarent. Plutarchus de regimine Principum dicit, ſextum Lacedæmoniorum Regem Othomiſten, cùm moreretur, duos reliquiſſe filios, & ex his na-
323 tu minorem patri in regno ſucceſſiſſe, quòd à matre lactatus eſſet; non majorem, qui à nutrice alitus fuerat; unde in plerisque Aſiæ regnis conſuetudo invaluit, ut qui matris lacte alitus non fuiſſet, paternarum opum hæres non eſſet.

Nulla unquam fuit aut futura mater eſt, quæ talem habeat filium, qualis fuit virgo Θεοτόκος, quæ CHRISTUM filium habuit; neque fuit unquam aut erit filius, qui talem in terris matrem habeat: Attamen neque lacte alio Filius ali voluit, ne alia mater vocanda eſſet; neque alii mater illum nutriendum dedit, ne filius ab ea dici poſſet.

Fœminas Principes & ſummates nutricibus alendos dare filios non miror; ſed illud mihi offendiculo eſt, quòd quæ filium concepit & peperit, alere eundem turpe & ignominioſum reatur. Equidem fœminas primates meriti loco filios concipere; eoſdem verò †ulnis bajulare, pro peccato habere arbitror. Quibus verbis vel dicam, vel ſcribam, quod dicturus ſum, neſcio; quòd ſcilicet eò jam proceſſerunt dementiæ fœminæ ſummates & aliæ, ut CATELLOS complecti magnificum; filiis mammam dare turpe exiſtiment. Equidem cogitare non valeo, unde iſta vobis, matres crudeliſſimæ inſit durities, ut cùm in caveis aviculas, in feneſtris ſimias, in ſinu catellos videatis & teneatis; filios veſtros in villis pauperculis velut exulare patiamini? NEQUE honeſtus permittit, neque pudor patitur, neque conſcientia ſinit, neque lex ulla vel divina vel humana concedit, ut quas matres Deus filiorum fecit, ipſæ canum ſe nutrices faciant.

M. Porcium Catonem, cujus vita & doctrina ſpeculum & exemplar toti populo Romano fuit, Junius Ruſticus lib. III. de dictis antiquorum, autor eſt, velut offenſum hæc in Senatu verba quædam die protuliſſe: O. P. C. ô urbs infelix! quid (porro) viſurus ſim neſcio, cùm tanta in urbe mõſtra videam: viros ſcilicet manib⁹ pſittacos geſtare, fœminas canes uberibus alere (propriis,) Cumq; reſponſum à Senatu eſſet: Dic ergo M.

Ex rebus primo aſpectu levibus magnarum ſæpe rerum motus oriuntur. Tacit. annal 4.

Parva ſæpè ſcintilla contemta magnum excitavit incendium. Curt. lib 6.

Scoti veteres degenerare putabant; ſi ad aliena filij admoverentur ubera. H. Boeth. Zvving theat fol. 3667.

Νομιζόμενόν ἐστι πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸν πρεσβύτατον τῶν παίδων τὴν ἀρχὴν ἔχειν. Herodot. lib. 7.

Bonum exemplum ad facientem circuitu revertitur. Sen ep. 81.

Sicut uterus matris eſt camera filii; ita ubera ſunt cellarium. Vincent. ſerm. 2. de nativ. Mar.

Maria donum incorruptæ fœcunditatis & fœcundæ integritatis accepit. Fulg. de incarnat c. 6.

Nupta peperit, ſed virgo concepit, nupta concepit, ſed virgo generavit. Ambr. Luc. 2.

Lactans virginitas Mariæ per ſtellam de cœlo eſt indicata, & magorum muneribus honorata. Aug. de temp. ſerm. 19.

οὐδὲν κακὸν κατὰ φύσιν. Aurel. Imp lib. 2. extrem.

† uberibus nutrire.

Τὸ μὲν τεκεῖν ἀνάγκης ἔργον ἐστὶ, τὸ δὲ ἐκτρέφειν φιλοστοργίας. Dio. Stob. 589.

Scal exercit. 282.

Μείζονος ἐγκλήματος ἔχεται) τὸ δὲ μηθ' ἡδονῇ ἀναγκαζόμενον, ὑπὸ τὸ μεταλύπης. M. Aurel. lib. 2.

Ad nutrimenta naſcentis fontibus lactis fœcundum pectus exuberat. Nec enim decebat aliud, quàm ut ſapiens animal à corde alimoniam duceret. Lact. de opifici. 2.

Αἰσχρὸν εἰπεῖν, καὶ σιωπῆσαι βαρύ. Ariſtoph. Lyſiſtr.

Infantia blandimenta ſinu & oſculis fovenda. Val. Max. 2. 2.

Μητὴρ καλεῖται, μητρὶ δ' οὐδὲν ἐξισοῖ. Sophoc Elect.

Durat adhuc perverſa recti verecundia. Sen. ep. 81.

Omnes omnium virtutes tantæ ſunt, quantas videri eas voluerint, eorum ingenia, qui uniuſcujuſque facta deſcribunt. Vopiſ. in Probo.

Catoni id ſolum viſum rationem habere, quod haberet juſtitiam. Velle. lib 2.

Digitized by Google

go M. Porci, quales nos, qui jam vivimus, vis eſſe, ut majoribus jam defunctis ſimiles ſimus? FOEMINAM, ait M. Porcius, quæ matronæ ſibi Romanæ nomen vendicat, domi inter texentes texentem, foris in templis orantem inveniri; itemq; VIRUM Romanum & generoſum, domi inter libros legentem, foris in campis (pro ſuo ſuorumque honore) pugnantem conſpici decet. Digna tali viro oratio.

* Annius Minutius civis nobiliſſimus, & Pompeii Magni præfectus poſt pugnam Pharſalicam Julio Cæſari familiariſſimus fuit, quòd & ſenex eſſet, & in conſiliis egregius, unde nullus abiit annus quin vel Senator, vel Conſul, vel Cenſor eſ-
ſet. Tanta quippe fuit Julij Cæſaris clementia erga eos, qui- 324
bus veniam dabat, ut quos in bello hoſtes habuerat acerrimos, eos in pace tractaret humaniſſimè. Is ergo Annius Minutius eùm Cenſor eſſet, quod munus Romæ erat, quale eſt juſtitiæ præfecti; cùm amici cujuſdam ſui conjugem paullo ante enixam viſum iiſſet, & ob lactis copiam illam catellæ mammam dare inveniſſet; hæc in Senatu verba dixiſſe perhibetur: Quod hodie in urbe prodigium vidi, P.C. ingens brevi malum urbi eventurum denunciat. Fœminam enim Romanam filiis lac negare, & canibus mammam dare vidi. Nec ſanè immeritò Annius Verus Cenſor factum illud inter prodigia monſtroſiſſima retulit. Cùm enim NULLUS ſit amor ſuavior & ardentior, quàm inter parentes & liberos; quid aliud poſſumus dicere, quàm matrem, quæ filio, quem peperit, abjecto, brutum amplectitur, aut prudentia carere, aut ſtultitia abundare? STULTUS enim quod odiſſe debet, amat, & quod amandum eſt, odit.

Quòd ſi matres, quia matres ſunt, mammam dare ſoboli ſuæ nollent; vel valetudinis, quod imminet, periculo moveri ipſas oportebat. Ut enim ſaniores vivunt fœminæ, quæ pariunt, quàm quæ non pariunt; vita rectius valent, quæ lactant, quàm quæ non lactant. Nam FOEMINIS filiorum nutritio laborioſa quidem, ſed ad ſanitatem utiliſſima eſt. Turpe quidem mihi dictu; ſed matronis ſummatibus turpius factu eſt, quòd eas cataplaſmata & ſuccos ſcapulis, † avertendi lactis gratiâ, videmus imponere; atque inde juſtiſſimo Dei judicio, non raro, quod lactis abigendi gratia faciunt, id ipſis vitam adimit.

Quæro item; Si matres voluptatem ex liberis non capiunt, dum parvuli ſunt; quando percepturas ſe ſperant? Quàm dulce

Puderem rei tollit multitudo peccantium, & deſinit eſſe probro commune maledictum Sen. 3. benef. 16.

Tale quid Cæſar tribuit. Plut. in Pericle.

Si permutatio detur, Morte viri cupiant animam ſervare catellæ Juvenal. Sat 6.

Γυναικὸς ἀρετή, ὅτι δεῖ αὐτὴν τὴν οἰκίαν εὖ οἰκεῖν, σώζουσάν τε τὰ ἔνδον, καὶ κατήκοον οὖσαν τοῦ ἀνδρός. Plato Menon.

Fœminæ ſemper ſunt intra domum, uno plurimum loco, levib. officiis affixæ. Fab.

Ἀνδρὸς μὲν ἀρετὴ πόλιν εὖ διοικεῖν, γυναικὸς δὲ οἰκίαν Plato Menon.

O virum gravitatis antiquæ. Fab. declam. 4.

* *Munatius Plancus Octavio Auguſti cognomen tribuit. Sueton. 7.*

Planci & Lepidi cenſura neq; ipſis honori, neq; reip. uſui fuit. Vell. lib 2.

Cæſar dum clementiam, quàm præſtiterat, expectat, incautus ab ingratis occupatus eſt. Vell lib 2.

Ἐγὼ μετὰ τὸ κρατῆσαι τοῖς πολεμίοις συνέγνων, ὅτ' ἀπέθανον ὑπ' αὐτῶν ὅσα ἐμέλησε τῇ Δίκῃ. Julian. de Cæſarib.

Pariendi & alendi finis eſt non neceſſitas, ſed amor. Plut. de amor. prol.

Δεινὸν τὸ τίκτειν φίλτρον ἔθηκε θεὸς ἀνθρώποις. Eurip. Stob. 688.

Ἀδικεῖ πολλάκις ὁ μὴ ποιῶν τι, οὐ μόνον ὁ ποιῶν τι. Aurel. imp. lib 3.

Homine imperito nunquam quicquam injuſtius. Terent. Adelph. 1. 2.

6. Ratio ſumta à valetudine.

οὐκ ἔστιν ἀνθρώπῳ ὡς ἀνθρώπῳ παρὰ φύσιν ὁ πόνος, μέχρις ἂν ποιῇ τὰ τοῦ ἀνθρώπου Aurel. Imp. lib. 6.

Vitandum averſi corruptique ſanguinis periculum. Gell. 12. 1.

Natura non vult intercipi ſua beneficia, multo antè præparata ad conſervationem generis Phil. de charitate.

† *mammæ exiccandæ.*

De his gloriam capimus, de quibus ſalutem ſperamus. Tertull. de cultu fœmin.

7. A deliciis ex infantum liberis.

Quoties puellum aſpicio ludentem & balbutientem, feſtivum & liberale mihi videtur, puerilemque decere ætatem. Plat. in Gorgia

Nihil eſt in liberis dulcius annis innocentibus Minut. circa initium.

† *Verba nonnulla geminat. G.*

dulce eſt infantem videre, cùm riſurus ocellos claudit; ploraturus labella comprimit; locuturus digitulis indicat, ambulaturus manibus pedibuſque nititur, & ante omnia cum fari incipit, † in verbis aliis hæſitat, in nonnullis ſuaviſſimè † titubat? Quid patri aſpectu, matri permiſſu gratius, quàm cùm lactantes parvuli altera manu papillas detegunt, altera capillos trahunt, & ſuper omnia pedibus calcitrant, & ocellis † argutantur? Quale eſt videre iracundulos, quando à patre † ſe prehendi nolunt, & pugnorum ictibus matrem repellunt, aureola quoque proiicientes crepundia, & mox vel piro (vel malo) vel virgula mitigantur? Quid jucundius, quàm ſimplices audire ad interrogata reſponſiunculas, in loquendo
325 ſenilitates (& ineptias;) videre, ut cum catellis luſitent; ut catos perſequantur; ut arena cribranda occupentur; ut caſulas ex argilla in viis publicis ædificent; ut aviculas fletu inſectentur præter volantes? quæ omnia nihil aliud in parentum oculis, quàm luſciniæ ad canendum, & favi (ac bellaria) ad edendum ſunt.

At enim matres ideo ſe liberos non lactare dicent, quòd in infantia moleſti (oneroſique) ſint: poſtquã ætas aliquid prudentiæ collegerit, oblectamento illos ſibi futuros. Ego verò reſpondeo, non inficias ire matres poſſe, qui in liberis, poſtquam enutriti jam ſunt, nonnulla horum concurrant; ut aut ſuperbi, aut invidi, aut avari, aut pigri, aut luxurioſi, aut furaces, aut blaſphemi, aut helluones, (aut lurcones) aut turbulenti, aut aleatores (aut fatui) ſint; atque utinam non evadant in vitiis inemendabiles, & adverſus parentes planè contumaces!

Facilè adducor, uti credam, plurimas hodie & matres eſſe, quæ à filiis jam educatis (& adultis) honorem & obſequia debita ſperabant; quę quidem delitiis ſperatis ęquiſſimo animo carerent, modo nullæ in earum locum ſuccederent moleſtiæ. Quo enim tempore gaudere maximè & frui liberis debebant, id ipſum tempus deplorandis & corrigendis, quæ per ætatem admiſerunt, erratis impendendum eſt.

Itaq; monitas, rogatas, orataſque velim fœminas Principes & ſummates, ut filios nutriant, iiſque perfruantur, dum teneri ſunt, futurum ſcientes, ut quò magis adoleſcũt, eo crebriores in ſingulos dies accipiant nuncios, filium aut captum, aut lethaliter ſauciatum, aut abreptum, aut ludendo veſtem perdidiſſe, aut vitam cum meretrice infamem agere, aut † aliena furari,

† *balbutit.*

Et tenera meditans verba illuctantia labro. Stat. Theb 4.

Τὰ παιδία ἀγνοοῦντα τοὺς πατέρας πό-
πλειον ἢ ἐν τούτοις ἄγνοια φυσική ἐστι, ὃ
ποιεῖ διὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην τὰ παιδία
λέγεσθαι ἄδικα. Ariſt 1. magn. moral. 34.

In liberis adhuc dimidiata verba tentantibus loquela ipſo offenſantis linguæ fragmine dulcior. Minor.

† *Connivent.* † *Visu excipi. I.*

Κοῦρος ἑὸν τροφὸν ἀμφαγαπάζει, ἀμφὶ δ' οἱ πλέκεται. Oppian. ἁλ. Δ. 284.

Τὰ παιδία τὰ πιθανὰ καὶ ἀφελῆ, τίνα οὐκ ἐκκαλεῖται πρὸς τὸ συμπαίζειν αὐτοῖς, καὶ συνέρπειν, καὶ συμψελλίζειν. Arrian. 2. Epiſt. 24.

Τίς οὐχὶ χαίρει νηπίοις ἀθύρμασιν. Eurip.

Fructuoſior eſt adoleſcentia liberorum; ſed infantia dulcior. Sen ep. 9.

Illud jucundius, ubi fructus uberior. Symmach. 7. 17.

Secundum naturam eſt, ut commoda cujuſq; rei ſequantur eum, quem ſequuntur & incommoda. IC. l. 10. ff. de reg. jur.

Parentes liberos onere ſentiunt. Sen. 5. benef. 5.

Actum eſt de reb. humanis, ſi ſola ſervatur utilitatum fides. Fab. decl. 16.

Cohibenda cupidini, ingenium ni juvet, eruditio imbecillis eſt. Aurel. Victor. Cæſar. 19.

Liberorum amariſſima voluptas. Tert. ad uxor. lib. 1.

Filii ſe diligi ſentientes quoddam patiuntur de parentum ſedulitate faſtidium. Sido. 5. ep. 4.

ἴσως, ἴσως βουλήσεται κάκιστον εἶναι. Ariſtoph nubib.

Conſervandum veteris officii meritum novo videtur. Plin. 3. ep. 4.

Pauces uſque ad verum fructum à liberis percipiendum perduxit ætas. Sen. 5. benef. 5.

Filii tortores. Boët. 3. conſ. 8.

τὸ τρέψαι δ' ἐν δεσποτῶν πολλάκις πλείω πορίζει φίλτρα τοῦ φῦσαι τέκνα. Eurip. Stob. 673.

† *rem familiarem.*

Digitized by Google

furari, aut hoſtium peti inſidiis, aut cum improbis inire conſortium. Denique ADEO (tum mali, tum) à bono alieni ſunt filii, ut ſæpiſſimè parentes potius bene mortuos liberos, quàm malè vivere debeant gaudere.

Tam arcto mihi videntur amoris vinculo colligari mater & filius, ut non ſolùm extra domum illum ſuam non educare; ſed ne unum quidem diem præſentia illius carere mater debeat. Quippe illum cùm videt, eum videt, qui ex ipſius ortus eſt viſceribus, quem tantis enixa eſt cum doloribus; quem hæredem eſt habitura bonorum; in quo majorum victura eſt memoria; qui denique, poſtquam debitum naturæ ipſa perſolvit, ſucceſſurus eſt muneri ipſius vicarius. Itaq; ut rem in pauca conferam, cum Plutarcho illo magno, à quo maximam hujus capitis partem mutuatus ſum, MATRIS eſſe dico, ſi ſuo velit officio fungi, filium ulnis, educandi gratia; & poſtquam adoleverit, corde, juvandi gratia, geſtare. * FILIUM 326
enim materno lacte non alitum (certiſſimum & inevitabile) damnum; alieno lacte nutritum commodum rariſſimè videmus capere.

Caput XXV.

Fœminis Principibus & illuſtribus etiam atque etiam videndum, cujuſmodi nutrices filiis alendis eligant; itemq́; VII. conditiones, quæ in nutrice bona requiruntur: quas rationibus & hiſtoriis autor memorabilibus, ſcituq́; & lectu jucundis confirmat.

QUI LEGES † vivendi dederunt, præcipui fuerunt † Prometheus Ægyptiarum, (Solon) Salaminius Græcarum, Moſes Hebræarum, Lycurgus Lacedæmoniarum, Numa Pompilius Romanarum legum conditores. Nam antequam Principes illi extiterunt, non legibus ſcriptis; ſed laudatis conſuetudinibus antiquis populi fuerunt gubernati. Porro viris illis non fuit propoſitum leges majoribus, qui jam è vivis exceſſerant, dare. Neque verò ſui tantùm ævi hominibus, qui improbi erant; ſed poſteris etiam, quos minimè bonos futuros rebantur, illas dederunt. QUANTO enim magis annis mundus creſcit, tantò magis & vitiis & vitioſis repletur.

Hæc dixi, ut oſtendam, ſi fœminæ Principes & ſummates ſuos ſingulæ filios nutrire vellent, facilè me labore impertiendi illis conſilij ſuperſedere potuiſſe. Sed cùm fœminas, quæ poſt

Liberis nutrientibus fructus ipſa educatio eſt. Sen. ad Marciam. 12.

Ex impatientia diligendi deſcendit, ut facilè credas, quod timeas. Fab. declam. 18.

Carens liberis infortunio felix eſt. Boet. 3. conſol. 8.

Filiorum delicta ſæpe videre patribus contingit: Virtutes raro. Plut. de amor. prol.

Γυνὴ τρέφει οὔτε προαπολαύουσα οὐδὲν ἀγαθὸν, οὔτε γιγνώσκον τὸ βρέφος ὑφ' ὅτου εὖ πάσχει, οὐδὲ σημαῖνον δυνάμενον, ὅτου δεῖται. Xenoph. memorabil. 2.

Quis non magis filiorum ſalutem, quam ſuam curet? Tert. adverſ. Marc. 2.

Nulla caritas ita plene eſt, ut augmentum non capiat. Sym. 7. ep. 63.

Non eſt filius jam genitus proprij, atque conſueti, atque cognati ſanguinis alimonia privandus. Gell. 12. 1.

* *Plurimum enim plerunq; mali & matre & filio videmus accidere, quod ipſa illum non aluit: ſimul ex eo, quod alieno lacte nutritus fuit, non adeò multum plerunq; commodi, & minus interdum bonorum evenire. G.*

L' ufficio delle balie è d' allevar bene i fanciulli, in legnargli ottime creanze, diſciplinargli come ſi deue, tenergli in obedienza & a freno, e farſi temer da loro & riſpettare à guiſa delle madri. Tho. Garzoni. diſcorſ. 130.

Lac eſt omnium rerum, quas cibi cauſa capimus, liquentium maximè alibile. Varr. ruſt. 2. 11.

† *gubernandi populos.* † *Mercurius.*

† *Phoroneus urbis condendæ autor. Pauſan. lib. 2.*

Ante Lycurgos & Solonas omnes Moyſes & DEUS. Tert. adverſ. Marcion 1.

Conantur ſinguli legiſlatorum geſta ad antiquitatem referre, ut non imitatores aliorum, ſed ipſi alijs legitime vivendi duces fuiſſe videantur. Joſeph. 2. contr. Apion. Polyd. Virg. 2. 1.

Legem ferre in primis deorum eſt Galen. tom 1. fol 328.

Non ſecundum legem, ſed regum præceptionibus populus regebatur. Joſeph. cont. Apion. 2.

Arbitria Principum pro legibus erant. Juſtin. lib. 1.

Τοὺς πολλοὺς τοῖς ἤθεσιν ἀποβαίνειν ὁμοίους ἀνάγκη, ἐν οἷς ἂν ἕκαστοι παιδευθῶσιν. Iſocr. areopag.

Vitiorum emendatricem legem eſſe oportet, commendatricemque virtutum. Cic de leg. 1.

noſtrum parituræ ſunt ſeculum, non minus arrogantes, quã noſtri ævi † voluptariæ ſunt, futuras cogito: non poſſum facere, quin leges nonnullas & commonefactiones tradam, qualem ſe mater erga nutricem, & qualem ſeſe nutrix erga alumnum gerere debeat. Eſt enim JUSTISSIMUM, ut cùm in deſerenda ſobole ſua mater immiſericors & temeraria fuerit; in eligenda ſaltem nutrice benignam & prudentem ſe præſtet. Si quis theſaurum inveniſſet ingentem, eumq; cuſtodire penes ſe non auderet; ſed apud ambiguæ fidei hominem illum (aſſervandum) deponeret; eum profectò fatuum vocaremus. QVÆ enim ſtudioſius diligimus, majori cura cuſtodimus. Etenim merito pluris æſtimare matrem decet uteri ſui theſaurum, quàm † Indicas opes; & quæcunq; mater cõtra facit, filiumq; ſuum poteſtati permittit nutricis (exteræ,) non quã optimam exquiſivit, ſed quam paratu facillimam invenit; non quidem inſanam, quod aliquanto turpius; ſed totidem literis deliram, quod nonnihil honeſtius eſt, dicemus.

327 Ex iis, quæ mundi finem appropinquare argumento ſunt, non poſtremum eſt, quod videmus, quàm exiguo filium mater amore in infantia, & quanto matrem in ſenecta odio filius proſequatur. Sed FILII erga patrẽ matremq; ἀστοργία pœna talionis eſt, ut quemadmodũ pater filiũ infantẽ domi ſuæ nutrire noluit; ita patrẽ ſenio confectũ, domo nõ recipiat filius.

Ut igitur ad rem accedamus; poſtquam omnino decrevit fœmina, fontem illum ſanctiſſimum corporis (generis humani educatorem) areſacere & exiccare; ſumma diligentia INVESTIGARE nutricem debet, quã non ſolùm lacte ſano; ſed vita etiam honeſta præditam eſſe oportet; quod niſi fiat, non tantùm filio lactis candore proderit, quantum matri improbitate vitæ nocebit. Etiam atq; etiam vigilantes velim eſſe fœminas Principes & ſummates, in cognoſcendo nutricum ingenio, priùs quàm ſuos illis filios committant. NUTRICES enim illæ ſi vitæ famæq; parum integræ ſunt, inſtar ſerpentum ore matrem mordent, cauda filium pungunt. Mea quidem opinione LEVIUS matri malum foret, in ipſo partu extingui filiũ, quam pro nutrice in domum admitti fœminã improbam. DOLOREM enim ex morte filii tempus (mitigat ac) ſanat: dedecus domeſticũ, quàm diu vita manet, durat.

Autor eſt Sextus Chæronæus M. Aurelium Imperatorem nutrici cuidam, quæ pulcrior eſſet, quam probior, filium alendum dediſſe; quâ re animadverſâ Imperatorem optimum

 non

Vnrecht und Klage mehret ſich alle Tage. Adag.

Multiplex eſt vitioſitas, variaque audet. Plut. 8. Sympoſ. 9.

Secundum legem debet vivere omne, qui in politicæ rei univerſitate verſantur. Saresber. 42.

Leges bonæ ex malis moribus procreantur. Macrob. 2. Sat. 17.

† *levos ac vana gloria cupida*. G.

Ταῦτα ἐστὶ τὰ τοῦ κόσμου ἐγκύκλια ἄνω κάτω, ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα. Aurel. Imp. lib. 9.

Quædam jura non lege, ſed natura nobis attributa. Sen. 9. contr. 5.

Cautela prodit affectum. Caſſiodor. lib. 1. ep. 44.

Natura comparatum eſt, ut quibus impendimus ſtudium, præſtemus adfectum. Sidon. 7. ep. 2.

Nulli propria res à diſcedente committitur: niſi de cujus bene conſcientia judicatur. Caſſiod. 1. ep. 3.

† *totius orbis, ſi illas haberet*. G.

Diſce homo, ubi grandis & pretioſus ſis. Vilem te terra demonſtrat; ſed glorioſum virtus facit, fides ratum, imago pretioſum. Ambr. Pſ. 118.

Homo eſt digniſſima creaturarum. IC.

Affectio boni animi capax eſt augmenti, quoties meritis provocatur. Symm. 3. 32.

Quæ iſta eſt acerbitas, ſi idem fiat in te, quod tute in alio feceris? Gell. 20. 1.

Non eſt injuria pati, quod prior feceris. Sen. 2. Ira. 30.

Mala exempla in eos redundant, qui faciunt. Sen. ep. 7.

Nihil amarius, quàm id ipſum pati, quod feceris aliis. Tert. adverſ. Marcion. 7.

Nutrices eligantur honeſta & probæ.

Αἰσχρὸν) τὴν πηγὴν ἀφέντας τὴν καθαρὰν, ἐπὶ τοῦ βορβόρου τὸν ὀχετὸν τρέχειν. Chryſoſt. Rom. 13. homil. 24.

Nutrices, quantum res patitur, optimæ eligendæ. Fab. l. 1 cap. 1.

Nutricum & pædagogorum pueri referunt in adoleſcentia mores. Sen. 2. ir. 22.

Pudoris jactura flagitiorum omnium certiſſima eſt parens. Nazian. ad Olympiad.

ἐξ ἀρχῆς γὰρ τῶν τέκνων ἤθη ῥυθμίζειν προσήκει. Plut. de lib. educ.

Puerorum infantia primo errorem cum lacte bibit. Prudent. 1. contr. Symm.

Pedetentim progrediens extenuatur dolor. Cic. Tuſcul. 3.

Animi labes nec diuturnitate vaneſcere, nec amnibus ullis elui poteſt. Idem de leg. 2.

Malè nati & malè educati parvam honeſtatis rationem habent. *Dion*. l. 9.

Digitized by Google

non ſolùm domo illam expuliſſe; ſed ex urbe etiam relegaſſe, ſanctiſſimè jurantem, niſi filio mammam dediſſet, ſe juſſurum, ut fruſtillatim concideretur. MALÆ enim famæ fœmina capitali ſupplicio affici jure optimo poteſt.

In eligendis autem nutricibus non decet magnopere reſpicere fœminas Principes & ſummates; ſintne deformes nutrices, an pulcræ. Si enim LAC dulce & album eſt; facie ſit nutrix alba an nigra, parum refert. Et Sextus Chæronenſis in libro de nutriendis infantib⁹ ait; Ut terra nigra fertilior eſt, quã alba; ita fuſcæ mulieres lac † ſalubrius habent, quã candidæ.

Paulus Diaconus in hiſtoria majore narrat, Odoacrum Imperatorem anteceſſoris ſui Zenonis Imperatoris filiam uxorem duxiſſe, cui nomen erat *Arielnæ; quæ cum filium peperiſſet, nutricem adduci ex Pannonia, forma præſtantiſſimã juſſit. Accidit autem, ut ex nutrice illa, quod forma excelleret, tres Imperator filios ordine ſuſciperet, uxore infelice nullum amplius poſt primogenitum pariente. Itaq; credibile eſt, Arielnam Auguſtam non ſolum pœnituiſſe, quod nutri- 328
cem pulcram in domum introduxiſſet; verum etiam optaſſe, ut filius nunquam fuiſſet natus, quòd pellex dominæ locum occupavit; domina in perpetuum repudiata.

Nec verò hæc eò ſpectant, quaſi non multæ ſint fœminæ deformes improbæ, aut non formoſæ multæ inveniantur virtute conſpicuæ: ſed ut fœminæ Principes & illuſtres in legendis filiorum nutricibus (commodis & idoneis,) ingenium ſpectent maritorum. ADEO quippe viri nonnulli hac in parte cupiditatibus ſuis imperare nequeunt, ut ſi aquulam † paulo limpidiorem videant, bibendæ illius deſiderio mox contabeſcant. Quamobrem in eligendis nutricibus HOC primum obſervent fœminæ ſummates, ut prius quàm domum intret nutrix, vitæ ipſius honeſtas & integritas exploretur. Nam utrum deformis vel pulcra ſit, parum omnino; an verò vitæ ſit integerrimæ, plurimum refert.

Secundò, NECESSE eſt nutricem, quæ infantem alit, non ſolùm vitæ conſuetudine inculpatam eſſe; ſed etiam corporis valetudine proſpera uti: cum regula minimè fallax ſit, EX LACTE, quod infantes ſugimus, omnẽ vitæ noſtræ pendere ſanitatem. Perinde eſt infantem alendum dare, atq; arborem ex uno loco in alium tranſponere. Quod cum ita ſit, omnino par eſt, ut ſi forte non ſit melius ſolum, in quod tranſponitur, ſaltem non ſit deterius illo, in quo nata eſt. CRUDELI-

τί κακὸν ἢ ξένον γέγονεν, εἰ ὁ ἀπαίδευτος ὑπὸ τῆς ἀπαιδεύτου σχίζεται. Aur. Imp. lib. 9. extrem.

Tre coſe mettono fuoco in caſa, un figliuol prodigo, una moglie adultera, & una balia ruffiana. Thom. Garzon. diſc. 110.

Fuſca candidis ſunt calidiores, alimentum in ſanguinem perfectius concoquunt & excrementa digerunt meli⁹. *Parę* 23.21.

αἱ μέλαιναι γάλα τῶν λευκῶν ὑγιεινότερον ἔχουσι. Arioſt. hiſt. ani. 3.21.

† *magis alibile, pinguius.*

Auguſta torum nutrix formoſa occupat.

* *Ariadne Zenonis Imp. vidua nubit Anaſtaſio Imp. Zonar. tom. 3. & Iornan. lib. 1.*

Vmb des Kindes willen küſſet man die Amme. Adag.

De Odoacro uxorem repudiante. Sylv. hiſt. Boem. 27.

ὁρῶ ἥβην τὴν μὲν ἕρπουσαν πρόσω, τὴν δὲ φθίνουσαν. Sophocl. Trachin.

Novam nuptam nihil minus quam pulcrior pronuba decet. Sidon. 11. epiſt. 10.

φοβοῦμαι, μὴ πόσις μὲν ἐμὸς καλῆται, τῆς νεωτέρας δ᾽ ἀνήρ. Sophocl. Trachin.

Deligenda nutrix, quæ jam ſecundo aut tertio peperit; nam mammæ impleri conſuetæ, copioſioris lactis capaciores ſunt. Parę. 23.21.

Γλυκεῖ, ὀπώρας φύλακος, εὐλαλήτος. Plut. Erot.

Inter omnia Chriſtianorum certamina, ſola duriora ſunt prælia caſtitatis, ubi quotidiana eſt pugna, & rara victoria. Auguſt. de temp. 250.

† *Prov. 9. verſ. 9. Syr. 26. verſ. 15.*

γλυκύνει τὸ κλεπτόμενον μέλημα κηρίδες, Clem. Alex. lib. 3. pædag. cap. 11.

Omnium rerum cupido langueſcit, cum facilis occaſio eſt. Plin. 8. ep. 20.

Citius nos corrumpunt vitiorum exempla domeſtica. Juvenal. Sat. 14.

Ein krummes Holtz gibt ja ſo wol gute Kolen/als ein gerades.

2. *Recti valentes.*

Propter lactis & educationis vitia ſæpè infantes degeneraſſe compertum eſt. Alexand. 2. 25.

Generoſius in ſua quodque ſede gignitur; inſitum alienæ terræ in id quo alitur, natura vertente ſe, degenerat. Liv. lib. 38.

De arborum mutatione Scalig. exer. 169.

Lac melius eſt à valentibus, & ab iis, quæ nondum veteres ſunt. Varro 2. ruſt. 11.

Lectiſſimarum nutricum alumnos animo fero multos agnovimus, eoſq; parentibus partim bonis, partim malis.

DELITATIS enim ſummæ eſſet, à matre ſucci plena & ſana nutrici filium debili & valetudinariæ alendum dari. Sæpe fœminæ Principes & nobiles alendis filiis fœminas eligunt (exuccas,) imbecilles & morbidas: Cuius erroris cauſſa, nõ illarum voluntas; ſed harum vanitas eſt, quod videlicet, dum fœminarum ſummatum nutrices audire affectant, partim operæ pretium exiguum poſtulant, partim peccatores innumeros allegant.

Cùm partitudo appetit fœminæ Principi aut illuſtri; mulierum videas certamina, inter ſe contendentium, quænam ſit futura nutrix, dum quæ nunquam proprios lactarunt filios, alendis alienis ſe parant & lac colligunt. Ut autem affectare illud à ſtultitiæ exceſſu: ſic precibus ejuſmodi annuere, à prudentiæ defectu mihi videtur proficiſci. Ingens enim calamitas eſt, quando nutriendo infanti fœmina eligitur, non quòd ei muneri maximè ſit idonea; ſed quòd in ambiendo illo cæteras gratia & induſtria vicit.

Nec eſt, quod arbitrentur fœminæ Principes & ſummates, ſi minus proba fuerit nutrix prima, ſecundam capi poſſe (meliorem) quæ ſi voto parum reſpondeat, tertiam eligendam, atque ita progrediendum, donec bona inveniatur. Mihi enim credant, PERNICIOSIORES infantibus eſſe crebras lactis mutationes, quàm ſenibus varietatem ciborum.
329 rum. Longe plures mori fœminarum ſummatum, quàm plebejarum liberos, quotidiana teſtatur experientia; cuius rei cauſſam dicemus, non quod hæ liberos indulgentius (molliuſque) educant, aut quod epulis † mechanicorum uxores exquiſitioribus veſcantur: ſed quod ſæpè uſu venit, ut fœminæ paupeculæ filius uno eodemque lacte totum biennium nutriatur; fœminæ vero illuſtris filius nutrices bimeſtri ſpatio tres habeat. Si illud ſpectarent fœminæ Principes & ſummates, ut ſatis ſanæ & idoneæ forent nutrices, quibus filios alendos credunt, non ut hominum importunorum precibus annuerent: futurum eſſet, ut & moleſtiis matres plurimis carerent, & longe rectius liberi alerentur.

Inter ævi priſci Principes glorioſos Titus memoratur, Veſpaſiani filius, Domitiani frater. Eum Imperatorem optimũ Lampridius † refert maximam vitæ partem gravibus obnoxiã morbis egiſſe, cuius rei cauſſa fuit, quod alendus à matre in infantia datus eſſet nutrici morbis obnoxiæ. Ita Imperatoriop-

Scalig. exer. 212.

Ab editu in lucem maſculo nutrix præferenda eſt. Paræ. 23. 21.

Sæpe videas arborem lætam & nitentem, ſi in locum alium transferatur, ſucco terræ deterioris elanguiſſe. Macro. 4 Satur. 11.

Laterales & familiares Principum ſollicitant, & magnarum domorum, non modò officiales, ſed ciniflones rogant, ut meminerint ſui. Saresb. 7. 19.

Por no gaſtar lo que baſta, lo que era eſcuſado ſe gaſta. Adag.

Plerunque ſine diſcrimine, quaid temporis lactans eſt, adhiberi ſolet. Gell. 12. 1.

Non eſt major habenda ratio gratiæ petentium, quam liberorum ſalutis. Plut. de lib. educ.

Dem ärgſten Zimmerman gibet man das beſte Beyhel. Adag.

Nutrices ſtipendiariæ non tam fœtum, quam fructum amare ſolent. Paræ.

Lac uſurpandum pro potu non eſt, ſed ut cibus, vim validam & ad nutriendum copioſam habens. Plut. de ſanit. tuend.

αἱ μεταβολαὶ νοσώδεις. Ariſtot. Probl. c. 2. 7.

Simplici cibo utentibus familiaris ſanitas. Macrob. 7. Satur. 4.

Μικρῶν μεταπιπτόντων μεγάλων αἴτια γίνονται, οὐ δι' αὑτά, ἀλλ' ὅτι συμβαίνει ἀρχὴν συμμεταβάλλειν. Ariſtot. generat. animal. 5. 7.

† *opificum. G.*

Ipſius cibi qualitas gignit horrorem, corrumpit valetudinem corporum graviorq; eſt hominibus talis alimonia quàm pœna jejunii. Sym. 6. 15.

Multiformis alimonia morborum cauſſa. Macr. 7. Sat. 4.

Non coaleſcit planta, quæ ſæpè transfertur. Sen. ep. 2.

In frugibus pecudibusq; non tantùm ſemina ad ſervandum indolem valent, quantum terræ proprietas cælique ſub quo aluntur, mutat. Liv. lib. 38.

τὸ κατὰ ὀλίγον ἀσφαλὲς, καὶ ἄλλως, ἤν τις ἐξ ἑτέρου ἐφ' ἕτερον μεταβαίνῃ. Hippoc. ſect. 2. aphor. 51.

Titus Imp. valetudinarius.

Nutricis morbi in alumnum tranſeunt. Paræ.

† *Venenum Britannico propinatum guſtaſſe ait Suet. cap. 2.*

ri optimo, quod paullum ſuxerat lactis putridi, in perpetuo vita fuit exigenda cruciatu.

Tertio, prolis ſuæ temperamentum cognoſcere, & ſcire fœminas Principes ac ſummates oportet, ut ad illud nutricum (bonarum & utilium) electionem accommodent, prout ſcilicet infans vel bilioſus, vel pituitoſus, vel ſanguineus vel melancholicus fuerit; ut nimirum qualis humor fuerit, quo † peccat infans, tale ipſi lac à matre procuretur (& eligatur) Si in curando ſene effœto, humorũ in adhibendis medicamentis habetur ratio: cur nutriendo infanti (tenero &) innoxio non quæratur lac ipſius reſpondens temperamento?

Quòd ſi æquum omnino eſſe dicas, ſenum carnes putridas ſuſtentari (& ali;) quoniam conſilio juvare alios poſſunt: ego quoq; æquiſſimum eſſe dico, imò neceſſarium maximè, ut rectè (ſollicitèq;) nutriantur infantes, à quibus inſtaurandum eſt genus hominum. Non enim dicimus, TEMPUS eſt, ut puer iſte panem ſenibus relinquat, Sed contrà, Senes pueris panem relinquere jam tempus eſt.

Ariſtoteles libro de Secretis ſecretorum, & Junius Ruſticus libro X. de geſtis Perſarum dicunt, Darium Regem infeliciſſimum, qui ab Alexandro M. victus eſt, filiam habuiſſe forma præcellentem; ejuſq; nutricem toto lactationis tempore nihil, niſi venena comediſſe (aut bibiſſe) & finito triennio puellam ablactatam nihil, niſi colubros & id genus venenata, manducaſſe. Sæpe audivi Imperatores priſcos in more habuiſſe, ut filios regnorum hæredes futuros venenis nutriendos curarent, ne veneno poſtea (infici vel) tolli poſſent; 330 qui error ab iis oritur, qui multa ſibi tribuunt, & pauca intelligunt: Ideoq; me audiviſſe, non autem legiſſe dico. IN NARRANDIS enim hiſtoriis multi potius ab aliis audita, quàm à ſeipſis lecta inculcant.

Illud tamen conſtat, Reges & viros præpotentes ævi priſci, quemadmodum nunc Chriſtiani in locello reliquiarum ſanctarum aliquid de pectore ſuſpendunt; ita gentiles illos annulum in digitis, aut bullam in pectore veneno plenam geſtaſſe; quo more utebantur Principes pagani, qui neque inferni pœnas metuebant, neque paradiſi præmia ſperabant; ut ſi quando in prælio periculum ipſis vitæ immineret, veneno potiùs hauſto mortem ſibi conſciſceret, quàm in hoſtium manus ignominia afficiendi pervenirent.

Quòd ſi Principes illi veneno nutriebantur; non utiq; conſciſcendæ

Caſus dementis, correptio ſit ſapientis. IC.

ἡ ἀρχὴ ἰσχυρά. Ariſt. problem. 1. 35.

3. *Temperamento alumni convenientes.*

In carne ſolida calor vegetior eſt, & magis coactus. Paræ.

Animos temperamentis corporum affici ac mutari, naturæ doctrina demonſtrat. Pachym. 5.

† *abundat.* G.

Similibus ſervator unumquodque contrariis ad intemperaturam recidit. Rhodig 9. 12.

Eſt opera redundantis nota replicare. Symm. 6. 32.

Similibus ſimilia nutriuntur. Macrob. 7. Satur. 5.

ἰσίους, ἀπλῶς ... ἐκβῆθι. Aurel. Imp. lib. 3.

Admitte poſteros, cede venientibus. Fab. declam 2.

Τὸ γῆρας ... Ariſtot. probl. 30.

Quien antes naſce, antes paſce. Adag.

Non ſit ab aſſuetis paſſio. Petrar. Senil. lib. 15. epiſt. 1.

Rhedig. 11. 13. Scalig extr. 175. Larg. lib. 1. ep. 12.

Diſſidet nutrimentum à medicamento venenoſo. Hoc enim vim corporis vincit, illud ab hoc vincitur. Galen. tom. 1. fol. 304.

Τὰ ... Ariſt. probl. 1. 46.

Mithridates quotidie venenum bibebat. Plin. 24. 2.

... Ariſt. Problem. 1.

Vani eſt illud narrare, ſtulti credere. Val. Max. 4. 7.

Aliter viſa, aliter audita narrantur. Hieron. præfat. pentat.

Ritterſhuſ. Oppian. ... 45.

Veteres ſub gemmis venena claudebant, annuloſq; mortis gratia habebant. Plin. 33. 5.

Ego evenire poſſe non arbitror, ut cujuſcunque difficultatis articulo, liceat propria autoritate homini mortem ſibi inferre, nec ubi caſtitas periclitatur. Saresber. 2. 2.

Judicii ſui ſententiam antevertit, qui ſeſe ipſe morte condemnat. Hierocl. Mora de verit. pag. 265.

Priſci aliud eſſe inferos negaverunt, quàm ipſa corpora Macrob. 1. Somn. 10.

Cum omnia ubique ſint, non tamen omnia omnibus gratioſa: quia eligit quiſque quod magis apud illum habet gratiam. Auguſt. quæſt. V. & N. T. 115.

ſciſcendæ mortis gratia venenum ſecum geſtaturi fuiſſent. Itaque ut quod ſentio dicam, in more habuiſſe ajo Principes Perſarum, ut nato filio vel filia, quali illi temperamento eſſent, tali & lacte nutrirentur. Cùm ergo humore melancholico Darii filia illa peccaret; toxico & veneno nutriendam cenſuerunt. QUICUNQUE enim puri melancholici ſunt, iis ingrata vitam, jucunda mortem afferunt.

Egnatius Venetus † in vita quinq; Palæologorum, Imperatorum Conſtantinopolitanorum, Principum fortiſſimorum, refert ſecundum ex illis, Palæologum Audacem quadrageſimo ætatis anno tantis oppreſſum fuiſſe morbis, ut de XII. anni menſibus IX. in lecto ægrotus ageret; unde illo ægrotante, peſſimè curata fuerint Imperij negotia. NON enim poteſt quartana Princeps laborare ſimplici, quin gemina laboret reſpublica.

Cùm autem uxorem Palæologus haberet Huldovinã Auguſtam, eaque adductis ad maritum univerſis Aſiæ medicis, tantiſq; omnibus remediis, nihil ſe efficere videret: anus Græcula, botanomantiæ gnara, ita illam compellavit: Si imperatorem maritum tuũ diu ſuperſtitem cupis, Auguſta domina; vide ut ſingulis hebdomadis ut minimum bis ad iram vehementiſſimè commoveatur. Abundat enim humore puro melancholico; & qui delitias illi facit, ac recreationi illius ſervit, mortem illi accelerare cupit. Paruit an* Græculæ conſilio Huldovina, & effecit, ut viveret adeò ſanus Imperator, ut cùm antè IX. menſibus quotannis morbo conflictaretur; deinceps XX. annis ne tribus quidẽ menſibus ægrotaret. Cùm enim ſuaſiſſet anus, ut bis tantùm ſingulis hebdomadis ſtomachum ei commoveret, illa has ſibi partes ſumſit, ut quater ſingulis diebus bilem illi moveret.

331 Quarto, proſpiciendum matri probæ, ut in victu temperantiſſima ſit filii nutrix, ita ut DE multis cibis parum, de paucis non multum edat. Quod ut melius intelligatur, ſciendum lac album eſſe ſanguinem concoctum. † Ut autem ſanguis vel bonus, vel vitioſus ſit; non alia plerunque cauſſa eſt, quàm perſonæ in comedendo vel temperantia, vel ingluvies: ideoque & SALUBRE & neceſſarium admodum eſt, ut uno tantùm cibi genere eoque bono fœmina, quę lactat, veſcatur. Eſt enim regula tam in viris, quàm in fœminis generalis; IN CIBI parcitate nihil periculi, in ejuſdem abundantia nihil commodi eſſe.

Sub ejus cuſtodia regio more ad incerta fortuna venenum erat. Liv. lib. 30.

Atra bilis delirantes homines concinnat cito, Plaut. Amphitr. Satin. parva.

Τοῖς μελαγχολικοῖς ἐστι τὸ πικρὸν ὠφέλιμον, τὰ δὲ γλυκεῖα βλαβερά, Pythag. Stob. 252.

† *De Roman. prin lib 2.*

Palæologorum familia Græcorum imperium prope CC. annos tenuit. Cuſp. Caſar. fol. 625.

A capite bona valetudo; inde omnia vegeta ſunt atque erecta, aut languore demiſſa, prout animus eorum viget aut marcet. Sen. 2. Clem. 2.

Adflictus populus quaſi Principis podagram arguit & convincit. Satcib. 6. 20.

Non graviora ſunt carnificum tormenta, quàm interdum cruciamenta morborum. Cic. Philipp. 10.

Le medicine vogliono eſſer compleſſionare. Domenic. pag. 368.

Morbi omnimode inter ſe implicati & commixti ſemper aliquid novi faciunt. Plutar. 8 Symp. 9.

Morbus, quos amara excitavit bilis, mel inimicum Galen. lib 3. de potent. nat.

Melancholia viſu effuſo diſcuſſa exemplum apud Zuing. fol. 1716 theatr.

De melancholicis vide Ariſtot. Probl. ſect 30. quæ. 1.

Alterius caſu tecum te doceat perpendere, quanta ſit attentione bonæ valetudinis conſervationi ſtudendum. Plut. de tuend. ſanit.

Nunquam ex ſimilibus duplicatis contrarietas emergit. Marco. 2. Som. 15.

4. *In victu temperantes.*

Saturitatis germana proles eſt petulantia. Philo de agricultur.

** at non corruptum. Ariſt. de gen. ani. 4. 8.*

Quod exquiſitè album eſt, optimum lac eſt. Nihil enim aliud eſt lac, quàm ſanguis dealbatus. Pata.

Sola lactis confectio diſpenſatioque ad demonſtrandam naturæ providentiam ſufficit. Plut. de amor. Prol.

Saturitatem libido ſolet ſequi, & tum demum agere ſuum negotium. Philo de agricultura.

Digitized by Google

Lupum animal eſſe omnium voraciſſimum, atque paſtoribus maximè formidabile, inter omnes conſtat phyſicos. At Ariſtoteles hiſtoriæ animalium lib. VI. † dicit, lupam, ubi ſe concepiſſe ſemel animadvertit, lupum tota reliqua vita non admittere. Alioquin enim ſi ſeptenos aut octenos ſingulis annis lupa catulos (quod fieri ſolet) pareret, ove unum modò agnum (pro more) pariente; infinities plures futuri eſſent lupi, quàm vaccæ aut arietes. Sed aliud lupa peculiare habet, quòd nimirum cum beſtia ſit adeò vorax, edito fœtu, mirum in modum in edendo (præter naturam ſuam) temperans eſt, ut ſcilicet lac alendis catulis commodum habeat; & quod maximum, non plus quàm ſemel de die paſcitur, idq; ex venatione lupi utriſq; victum parantis. An non viſu monſtroſum, auditu mirandum, relatu pene turpe eſt, lupā, quæ octo lupos (lactat &) alit, uno (& ſimplici) cibo (pabuloq;) veſci; fœminam, quæ unicum (lactat &) nutrit infantem, octo poſcere fercula? quod quidem inde fit, quia beſtia illa tantùm ut alatur; fœmina verò lactans, tantùm ut delicatè vivat, comedit.

Omnino ſumma decet uti vigilantia fœminas Principes & ſummates, ut ſciant, quid, (quando) & quantum liberorum ſuorum nutrices edant. Adeo quippe & teneri infantes, & delicatum lac eſt, ut tum hoc varia comedendo vitietur, multumque comedendo ſpiſſetur; tum illi lacte quidem ſpiſſo (craſſoque) nutriti in morbos incidant; vitioſum verò ſugentes ſæpenumero ſani cubitum ponantur, mortui cubitu leventur.

Thraciæ quidem incolas adeo fuiſſe immanes Iſidorus † in etymologiis refert, ut humana carne veſcerentur, & quo ferociores apparerent, recentem virorum ſanguinem in oſſibus capitum defunctorum potarent. Verum licet adeo crudeles viri fuerint, ut carnem humanam vorarint, & ſanguinem è venis biberint tamen fœminæ, quæ pueros lactabant, ita in capiendo cibo fuere moderatæ, ut præter urticas in lacte caprino coctas nihil ederent; qua temperantiæ fœminarum Thracenſium fama commotus Solon Salaminius, Philoſophus maximus, Athenas earū nonnullas adduxit. NON minore enim cura veteres bonas domi fœminas, quàm ſtrenuos militiæ duces quærebant.

CAP.

Φασὶ τοὺς λύκους ἅπαντας ιϐ. ȣ̃ ἐνιαυτȣ̃ τίκτειν. Antigon mirabil. mem. 61.

† *Cap. 35. Fertur vulgò ſed verum non videtur, lupas ſemel in vita parere.*

ὀχευθὲν τὸ τῆς τροφῆς μὲν ὑποστέλλεσθαι, ποιεῖν δὲ πλείω. Ariſtot. probl. 1 46.

Lupa edito partu temperantia. De leana videatur Phile. c. 32.

Immoderata ciborum congeſtio lethiſera naturaliter & venefica, concoctionem non admittentibus, quæ alia ſuper alia ingeruntur. Philo de mund. opificio.

De urſa. Ariſtot. hiſt. ani. 8. 17. Phile. c. 32.

Saluberrima ſunt alimenti citra ſatietatem uſus, alacritas impigra ad labores, naturæ ſeminis conſervatio. Plut. de tuend. ſanit.

Multiplici victu ſimplex & paratu & concoctu facilior. Plut. 4. ſympoſ.

Ἡ ποικίλη τροφὴ τοιαύδης ταραχώδης, ὅτι οὐ μία πέψις. Ariſtot. probl. 1. 15

Inconſtans variusque ex diſcordi cibo morbus eſt. Sen. ep. 95.

Saturitas caſtitatem prodit, nutrit illecebram. Aug. de temp. ſerm. 77.

Varia mixtura damnoſa eſt, & alienas generat qualitates. Plut. 8. Symp. 9.

Neceſſe eſt inter ſe tam diverſa diſſideant, aliis aliò nitentibus. Senec. ep. 95.

Ex iis morbi nobis contingunt, quibus vivimus. Plut. 8. Symp. 9.

† *Lib. 9. cap. 2.*

Atalanta vultum habebat virilem ac trucem ex ferino victu quod urſam habuerat nutricem. Ælian. lib 13. initio.

Litant diis ſanguinem humanum: bibunt in oſſibus capitum. Flor 3. 4.

Dum lac totum non conſumitur à puero, coagulatur corrumpiturq; in mammis. Para. 23. 21.

Chi più mangia, manco mangia. Adag.

Laconicas nutrices nonnulli exteri liberis mercabantur. Plut. in Lycurg.

Natura providentia admiranda ſanguinem, quo pueri nutriremur, in lac dealbari voluit. Paræ. 23. 21.

Χρόνον δ' ἔμ' ἐχρῆν ἐν ἀγκάλαις μητρὸς τρυφῆσαι, καί τι τερφθῆναι βίου, ἀπεστερήθην φιλτάτης μητρὸς τροφῆς. Eurip. Jon.

Μάλιστα οἰκεία τοῖς σώμασιν ἀοινοτέρα τροφὴ διὰ τὰ νοσήματα. Ariſt. 7. polit. 17

Quisquis exit in lucem, juſſus eſt lacte & panno eſſe contentus. Sen. excerpt. & epiſt. 20.

Digitized by Google

CAPUT XXVI.

33. *Alias tres conditiones ponit autor, in nutricibus infantum ſpectandas, ut ſint abſtemiæ, pudicæ, bene moratæ.*

EX HOC IGITUR EXEMPLO FOEMINÆ Principes & generoſæ diſcant, quanti ipſarum interſit; cum fœminæ Thraciæ nihil niſi lac & urticas comedentes, viros enutrierint tam robuſtos; noſtri vero ævi fœminæ variis veſcentes eduliis, viros educant infirmos (& debiles.)

Quinto, opera danda fœminis nobilibus, ut filiorum nutrices non ſolùm in comedendo moderatæ; ſed in bibendo quoque vino, quod venenum, non vinum antiqui vocabant, temperatiſſimæ ſint: Cuius rei ratio manifeſtiſſima eſt. Si enim cibos vetamus, qui ob craſſitiem in ventriculo ſidunt; multo æquius eſt, ut vinum prohibeamus, quod cum adeo liquidum ſit, dum bibitur, mox univerſas corporis venas penetrat. Addo & hoc, quod cum infans non aliud nutrimentum habeat niſi lac; id vero ex ſanguine generetur: ſi id vino veluti tingatur, quod natura calidum eſt, conſequentiâ certiſſima efficitur, ſi multum vini fœmina lactans bibat, perinde eſſe, ac ſi ut parum lactis coquas, magnum aheno ignem addas; unde & ahenum comburitur, & lac crematur.

Fieri quandoq; poſſe non nego, ut infans temperamenti robuſtioris à nutrice alatur temperamenti imbecillioris, & lac ille aliquanto ad alendum validus poſcat, nutrix nimis tenue præbeat: Quod ſi uſu veniat, etſi alia ſpiſſando lacti idonea poſſint adhiberi; concedendum fœminæ, ut paullum vini bibat; veruntamen tam parum, & tam dilutum, ut eo potius aquæ cruditas corrigatur, quàm ut ſaporem ejus lingua percipiat. Non fruſtra hoc dico Sæpe enim fragilitatem & imbecillitatem nutricis, lactisque tenuitatem prætexentes, ut & plus juſto comedat, & vinum aliquanto fortius bibat, faciunt; atque ita theriacam nutrici dare ſe rati, aconitum dant, quo pereat alumnus.

Si meo tempore Romanæ illæ præſtantiſſimæ & antiquæ viverent, aut ſi illarum ævo vivere mihi contigiſſet; etſi quòd Chriſtianus ſum, hoc illi præferendum eſt: facilè illarum in- edendo

E nutrimento conſentus quisq; fit quod ſuæ congruere naturæ compertum habeat. Plut. 8. ſymp. 9.

Delicatus victus & otium, multum pravumque gignunt nutrimentum. Ibidem.

Danda opera, ut ciborum qualitate copiam minùs moleſtam reddamus. Plut. de ſanit. tuend.

5. *Abſtemia & invinia.*

οἶνος μὲν πυρὶ ἴσον ἔχει μένος. Callim. Epigram. 4.

Vinum tertæ ſanguis. Plin. 14. 5.

Vinum homines, perinde ac aves pinnulæ, incitat & ſublevat. Pauſan. 3.

οὐ χρὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν. Plat. 2. de ll.

Sen. 2. de ira, cap. 10.

ὁ οἶνος τῇ θερμότητι τῇ αὐτοῦ μαραίνει τὴν φυσικὴν θερμότητα. Ariſt. probl. 3. 16.

Μὴ πυρὶ πῦρ ἔπαγε. Oenoma. Epigr. lib. 4.

Pabuli ſapor apparet in lacte. Sen. nat. quæſt. 3. 21.

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas. Propert. 2. 34.

Vivere caſtè cum mala ſatietate, & pleno ventre, majus miraculum quàm ſuſcitare mortuos. Bernh. Vincent. de S. Luca.

Μέτρον ἄριστον τῆς οἴνου χρήσεως, ἡ χρεία τοῦ σώματος. Baſil. Stob. 301.

Sio haurè mai un figliuolo, s'egli non vorra male al vino io vorrò male à lui. Frid. III. Imp. Domenich. 246.

Lac vini expers ſit, propter morbos. Ariſt. 7. pol. ult. Corn. Cel. 1. 4.

La leche con el vino, torna ſe venino. Adag.

Patiemur infantem pernicioſo contagio inſici? Gell. 12. 1.

Cum temperantia diligitur, velociter profutura ſuccedunt. Caſſ. 2. 26.

Omnis qualitas geminata creſcit. Macrob. 2 ſomn. 15.

Virgine fanciulla à virtu avezza, Bacco come nimico odia & diſprezza. Guicc. pag. 45.

Venter mero affluens facilè deſpumat in libidinem. IC.

Digitized by Google

edendo temperantia, & in bibendo vino ſobrietas hoc me labore ſublevaret: quippe quibus non tantùm bibere; ſed etiam olere vinum nefas erat: cum maiori infamiæ eſſet matronæ Romanæ vinum bibiſſe, quàm in adulterio deprehendi (aut maritum deſerere.)

Dionyſius Halicarnaſſæus (libro II.) de legibus Romanorum, Romulum urbis conditorem, magis quidem ſtruendis ædificiis ad ampliandam urbem, quàm ferendis legibus ad gubernandâm civitatem occupatum fuiſſe narrat. 355 Sed cùm XV. duntaxat leges tulerit; ſeptima fuit, ne mulieri Romanæ vinum in urbe fas eſſet bibere, capitis conſtitutâ pœnâ delinquenti. Ex hac lege conſuetudinem Romæ invaluiſſe idem hiſtoricus memorat, ut ſi qua nobilis Romana vinum bibere, & convivium inſtituere ſolenne vellet, extra urbem in villas ſe conferret. Nam INTRA urbis mœnia vinũ ne olere quidem matronas Romanas licitum erat. Si Plinio credimus, hiſtóriæ naturalis libro XIV. (cap. XIII.) mos erat Romæ antiquiſſimus, ut propinquus agnatæ occurrens, oſculum daret, ideo tantùm more invento, ut ſcirent, an temetum mulier oleret; Quòd ſi qua vinum oluiſſet; Cenſor relegare illam poterat: agnatus verò ſi extra urbem deprehenſam occidiſſet, fraudi non erat. Intra urbis enim pomœria neminem ſupplicio affici fas erat.

Ut autem Romulus in temulentas, quemadmodum dicebamus; ita in adulteras pœnam Rutilius ſanxit, & à Romulo ad Rutilium anni fuerunt CCCXXV. Tot ante ſeculis in ebrioſas, quàm in adulteras pœna conſtituta fuit. Cùm autem vitium ſit maximum, vel adulteram, vel temulentam eſſe fœminam; utrum levius ſit, haud facilè dixerim. ADULTERIO namque fœmina famam; temulentiâ verò ipſa famam, maritus rem familiarem perdit.

Jam verò ſi honeſtas ipſa ad moderationem in cibo, potuque fœminas devincit; quantò magis à fœmina lactante (moderatio, ſobrietaſque) illa exigitur; in qua non ſolùm de ipſius dignitate, ſed etiam de alumni ſalute, vitaque agitur? Eſt ergo ÆQUISSIMUM vinum prorſus interdici fœminis, cùm in illius uſu & honor & vita periclitentur.

Sextò videant fœminæ principes & ſummates, & ſingulari diligentia proſpiciant, ne nutrices, quibus alendos dedêre filios,

Πάσῃ γυναικὶ ἀπείρηται γυναικὶ πίνειν οἶνον. Athenæ. lib. 10.

De vintra bevet, ſale ſaber. Adag. *Gell.* 10. 23. *Alex.* 3. 11.

Οἰνοπότιδες, πρὸς δὲ ταῖς ἄλλοις δὶν οἰκίας, μέγ' ἀνδράσι κακόν Ariſtoph. Θεσμοφ.

Omne vitium ebrietas & incendit & detegit. Sen. epiſt. 83.

Stuprum & ebrietatem, ut mulîebrium delictorum graviſſima puniri Romulus juſſit Gell. 10. 23.

Veterum memoria pueri puellæque, donec ad conjugium accederent, aquam bibebant apud Coos, He a lid. de politiis.

Ebrietas unius horæ hilarem inſaniam longi temporis tædio penſat. Sen. ep. 83.

Vini uſus Romanis fœminis ignotus. Val. Max. 2. 1. & Aug. quæſt. V. & N. T. 115.

Πάντων δεινῶν μητρόπολις ὁ οἶνος. Athen. fol 219.

Romanæ fœminæ cognatos oſculo ſalutant. Plut. de virt. mul.

Ἀ(ε)κνον ἰχάνει ... Ariſtoph Θεσμοφ.

Pleraq; vino & epulis graves, quos ſibi & papillis inter dormiendum admoverant, infantulos ſuffocarunt. Para.

Diſciplina facta conſuetudine confirmavit ſenſum ſuum, ut retineret quod prodeſſe didicerat. Auguſt. quæſt. V. & N. T. 115.

Quæcunq; vini uſum immoderatè appetit, & virtutibus omnibus januam claudit, & delictis aperit. Val Max. 6. 3.

Ardeſcit vitio vitium, vireſque miniſtrat Bacchus. Manil. lib. 5.

Non eſt animus in ſua poteſtate ebrietate devictus. Sen. ep 84.

Veneris hortator & armiger Liber. Apul. lib. 2 Aſin.

ἐν πλησμονῇ τοι κύπρις, ἐν πεινῶσι δ' οὔ. Sotip. Ath. f. 270.

Stuprum dementiæ, ebrietas ſtupri origo. Dion. lib. 2.

ὦ θερμόταται γυναῖκες ὦ πολυποταί. ὦ μέγα ...λοις ἀγαθὸν, ἡμῖν δ' αὖ κακόν. Ariſtoph. Θεσμοφ.

Ebrietas naufragium caſtitatis Auguſtin. diſſert. 47.

Menſura bibendi, officium ut præſtent menſque pedesque ſuum. Ovid 1. art.

Vino ſæpe ſuum neſcit amica virum. Propert. 2. 34.

6. *Pudicæ & continentes.*

Menſes viri conſuetudine provocantur, & iac odoris gratiam in deterius mutat. Gal. 1. de tuen. ſan.

Digitized by Google

re filios, gravidæ reddantur, cuius moniti ratio manifeſta eſt. Cùm enim prægnationis tempore uſitatæ ceſſent purgationes, ſanguis menſtruus retentus puro ſanguini, ex quo lac nutriendo alumno gignitur, permiſcetur: Unde fit, ut lacte infantem ſe nutrire autumantes, veneno illum interimant. QVID autem iniquius, quàm infantis etiamnum naſcituri gratia jam natum periculo objicere? Si quis curioſius obſervet, mirum viſu eſt inter bruta, dum lactant, neque à fœmina marem admitti, neque à mare fœminam
334 expeti. Illud verò inter aves magis mirandum, quòd non ſolùm fœmellæ maſculorum conſuetudinem refugiunt; ſed ova non ante generare conſpiciuntur, quàm pulli priores adulti volent.

Plutarchus libro VII. de Principum regimine dicit, Cn. Fulvium, Pompeii fratrem patruelem, cùm Conſulatum gereret, Capuæ, quo peſtilentiam fugiens ſeceſſerat, puellæ cujuſdam orbæ, nomine Sabinæ, amore captum ex ea filiam ſuſcepiſſe, quæ poſtea Druſia Pulcra cognominata fuit, forma ſcilicet, quàm pudicitia celebrior. SÆPE enim uſu venit, ut fœminæ formoſæ & inhoneſtæ ſic inſtitutos relinquant filios, ut dedecoris † potius materni, quàm magnarum opum hæredes ſint. Cùm autem Sabina peperiſſet, & more in urbe recepto filium infantem lactaret; ab equite quodam Conſulis miniſtro, cuſtodiæ illius præpoſito, compreſſa concepit: Quod cùm factum, & nihilo ſecius infantem ab ea lactari reſciviſſet; illum quidem ſecuri percuti; ipſam verò puteo mergi juſſit.

Cùm ergo dies, quo de utroque ſupplicium erat ſumendum, adeſſet: Sabina infelix per internuncios Conſulem rogavit, ut priusquam vita privaretur, unum audire verbum dignaretur; quo in conſpectum omnium prodeunte, ſic locuta eſt: Non ut vitam mihi concederes, vocari te, Cn. Fulvi, volui; ſed ne dolorem non viſi vultûs tui, mecum moriens auferrem. Quanquam meminiſſe te oportebat, & fœminam me, & fragilem eſſe, & ut Capuæ tecum peccavi, ita cum alio Romæ, quod factum eſt, delinquere me potuiſſe. ADEO quippe huic imbecillitati ſumus obnoxiæ mulieres, ut dum vitam hanc vivimus ærumnoſam, certam ſibi nulla ſecuritatem polliceri poſſit. Tibi quidem mors mea lætitiæ; mihi verò vita tua neutiquam dolori eſt. Futurum enim certa

Concipere nutrices exitioſum. Plin. 28. 9.

Nocentius puello adhuc lactenti nihil eſt, quam nutricem in utero concipere. Galen ut ſup.

Lactantes ſi concipiunt, lac extinguitur. Ariſt. de gen anim. 4. 8. & hiſt. anim. 7. 11.

Duos meatus repleri uno fonte difficile eſt. Symm. 8. 23.

Quicquid ſanguinis eſt optimum, in fœtum abſumitur. Non minor modò, ſed deterior redditur gravidæ ſanguis; & lac tum pejus, tum exiguum colligitur. Gal. ut ſup.

Ἀμφότεροι δ' γάμον παιδοτροφίῃσι μεμήλασι. Oppian. de urſa κυν. γ. 161.

Animantes ſuſcepto fœtu maribus repugnant. Lact. 6. 23.

Sic quærí debet ex nuptijs fructus, ut cohibendus ſit lubricæ voluptatis exceſſus. Fulg ep. 1.

Omnes homines aliquo errore ducuntur; hic in illo, in hoc alius ſibi indulget. Plin. 9. ep. 12.

Peſtilentia ſæpè curis gravioribus atque animi deſperatione oritur. Aurel. Victor. Cæſar. 13.

Schame ʒieret reinu Wib/und wirdet edelen Mann. Marner. parænet. 445

ὁππότε θῆλυς ἀκμὴ λήξῃ το μοχλεύειν, πλεῖον δ' ὅτι θυμὸς ἀνώγει. Oppian. κυν. γ. extr.

† *plurimum, parum divitiarum accipiant.*

Nimium faciles aurem præbere puellæ. Propert. 2. 22.

Trahunt promiſſa puellas. Ovid. 1. art.

Quis cuſtodiet ipſos cuſtodes? Juv. Sat. 6.

Ea delictorum, quæ graſſari immodicè cœperint, plus penè quàm ſeverè excidenda. Aurel. Vict Cæſar. 20.

Facinus ubi admiſſum eſt, debet expiari. Symm. 9. 119.

Hæc amplexibus tuis nota cervix, ad ſupremos nudatur ictus. Fab. declam. 15.

Facit plerunque ratio aut fortuna cauſarum, ut in controverſijs alter æquitate, alter jure nitatur. Symm. 10. 52.

Præbenda eſt gladio pulcra hæc & candida cervix. Juven. Sat. 10.

Deprecari & favorabilius, & tutius, quàm defendi. Plin. 5. ep. 14.

Quanto infirmius vaſculum, tantò majus fit naufragium. Chryſoſt. difett. 51.

Nulla unquàm de morte hominis cunctatio longa eſt. Juvenal. Sat. 6.

Eſt ſupplicio ſe liberare, tam facilè ſupplicium perpeti. Val. Max. lib 3. c 2.

Dignitas ejus, in quem eſt peccatum, tuenda eſt; ne prætermiſſa animadverſio contemptum ejus pariat. Gell. 6. 14.

 ſum,

ſum, ut cum ultimæ neceſſitatis hora adfuerit, quòd vita me privâris, te pœniteat.

Cui in hanc ſententiam Cn. Fulvius reſpondit: Deos teſtor immortales, Sabina, nihil animo meo poſſe accidere acerbius, quàm quod occulti criminis tui præco eſt ſupplicium publicum. HONESTIUS enim eſt, à viris veſtram tegi (& occultari) fragilitatem, quàm crimina puniri. Sed quidvis faciam, cùm quod feciſti, feceris? Ita Deos habeam propitios, ita me magnus ſervet Jupiter! ut ego morte me clandeſtina extinctum opera tua mallem, quàm tantum domui meæ dedecus illatum. Noſti enim illud Romanorum ſermone tritum verbum, SATIUS eſſe honeſtum mori, quàm infamem (& probroſum) vivere.

Nec verò ideo te interfici juſſam arbitreris, quòd oblita fidei mihi debitæ, cum eo rem habuiſti, cuius cura cuſtodiæq; commiſſa eras. Cùm enim uxor mea non eſſes; quam habueras libertatem Capuâ mecum Romam proficiſcendi, eandem cum alio Româ Capuam redeundi habebas. 135

TURPISSIMUM enim viris improbis, eorum criminum pœnas ab aliis exigere, quibus ipſi ſunt obnoxii (imò flagitioſè immerſi) Sed ſupplicii in te conſtituti cauſſa fuit, quòd legis priſcæ recordatus ſum, quæ capitis pœna denunciata, vetat, ne fœmina (vel nutrix,) quæ lactat, gravidam ſe reddi patiatur: quæ lex profectò fuit æquiſſima. NEQUE enim patiatur honeſtas matronarum, ut filium uberibus nutrientes, alium viſceribus occultent. Hæc inter Cn. Fulvium Coſ. & Sabinam eius amiculam geſta ſunt: Addit autem ibi Plutarchus, Conſulem miſericordia commotum, venia data, illam hac lege relegaſſe, ne Romam unquam reverteretur.

C. Fabricius, referente Cinna Catulo, libro de XX. COSS. unus ex maximè inſignibus, quos Roma habuit, Conſulibus fuit. Is cum gravibus aliquoties morbis conflictatus eſt, non aliam ob cauſſam, quàm quod IV. menſes † matris gravidæ lacte nutritus erat, Itaq; ſuo comonitus periculo, ſimul atque ſobolem nutrici alendâ dabat, in æde illam virginum Veſtalium includebat, in quo receſſu triennium (abditæ atq; incluſæ) manebant. Interrogatus autem Conſul, cur non domi liberos educaret? Si domi, inquit, enutriantur liberi; facilè poteſt fieri, ut illorum nutrix gravida fiat; Quod ſi eveniret, & lacte

La desbonrra eternamente dura. Aranc. 238.

Prima che mai laſciarti l' honor torre, Dei mille vite perdere, non ch' una. Arioſt. appett. 2. 42.

Ædes noſtras nequitiam non patimur introire. Caſſiod. 8. 19.

Dolor ex contumelia graviſſimus ſentitur. Val. Max 2. 1.

Non tam jucundum vindicari, quàm decipi miſerum. Plin. lib. 6. ep. 12.

Τοῖς ἐν γένει τ' ἀγχιστα μάλισθ' ὁρᾶν μόνοις τ' ἀκούειν εὐσεβῶς ἔχει κακά. Sophoc. OEdip. Tyrann.

Iniquus, qui eorem, quæ adverſarijs obijcit, ipſe coargui poteſt. Dio lib. 43.

Suos actus nullus damnat in altero. Caſſiod 5 21.

ἀλλ' ἃ πικρῶς ἐξετάζοιτε, τί πέπρακται τοῖς ἄλλοις, οὐ μὴ παρ' ὑμῶν πρᾶξιν ὑπάρξῃ τὰ δίκαια. Demoſth. Olynth. 2.

Tam omnibus ignoſcere crudelitas eſt, quam nulli. Sen. 1. cle. 2.

Principes decet acrimoniam ſeveri juris inflectere. Symm. 10. 30.

Quatenus exemplo non nocetur, ignoſcendum. Vell. lib 2.

In ambiguis rebus humaniorem ſententiam ſequi oportet Fab. 5. declam. 11.

Iudex per juſtitiam reddit peccatis ſententiam, per miſericordiam peccati temperat pœnam. Greg. Theodor. Garzoni diſcurſ. 146.

M. Aurel. omnia crimina minore ſupplicio, quam legibus plecti ſolent, puniebat. Capitolin.

Ha quæ malè ſunt facta, correctis malimus reintegrare diſciplinam, quam augere vindictam. Leo. epiſt. 5.

Laudare viros claros, & vituperare improbos, non ſimplicis utilitatis opus eſt. Fab. 2. cap. 5.

Was man mit Schaden lernet/behelt man lang Adag.

† *nutricis G.*

Chica es la punta de la eſpina, mas à quien duelo, non la olnida. Adag.

Caligula filiam Minervæ alendam & inſtituendam commendat. Suet. 25.

A Venere omnino abſtinendum, quæcunque lac præbet. Galen. 1. de tuend. ſan.

Potius cauenda injuria, quam vindicanda. Val. Max. 6. 3.

& lacte infantes corrupto perimerentur, & ego in illas animadvertere cogerer. Cùm ergo illas includimus; & amittendæ vitæ occaſiones illis adimimus, & cavemus; ne periculo filios exponamus.

Diodorus Siculus* in Bibliotheca, & fuſius etiam Sextus Chæronenſis in vita Marci dicunt, morem fuiſſe in inſulis Balearibus, ut fœminæ, quæ liberos ſive proprios, ſive alienos lactarent, biennium à viris ſegregarentur; & ſi qua mulier intra illud tempus, ex marito etiam proprio concepiſſet, quamvis non adulteræ more puniretur; omnibus tamen in ore erat. Dum autem biennium illud abiret, ne aliam maritus uxorem duceret; ſtatuebat lex, ut aliam acciperet puellam, aut ſervam emeret, qua perinde atque uxore uteretur propria. Inter barbaros enim illos honoratiſſimus habebatur, qui uxores duas, alteram † puerperam, alteram gravidam habebat.

Ex his igitur, quæ retuli exemplis, cognoſcent fœminæ Principes & ſummates, quanta ſit adhibenda cura & vigilantia, ut pudicè vivant nutrices, cum ex illis tum filiorum cariſſimorum ſalus, tum domorum nobiliſſimarum exiſtimatio pendeat.

Septimò, opera danda fœminis Principibus & illuſtribus,
336 ut mulieres, quarum opera ad alendos filios uſuræ ſunt, ingenio bono ſint, ne videlicet lividæ, ſuperbæ, lingua procaces, (mendaces,) verſipelles & malitioſæ ſint. MINUS enim virulenta vipera eſt, quàm pravi ingenii fœmina. A VINO fœminam arceri; ut parum comedat, rogari, à marito ſejungi; parum prodeſt, ſi naturâ trux & male morata eſt. NON enim adeò pernitioſum infanti eſt, ſi nutricem bibacem & voracem; quàm ſi lividam & malitioſam habeat. FOEMINA, quæ infantem lactat, ſi forte pravæ naturæ ſit; meta tum ſibi, tum domus, in qua habitat, crux eſt. Hero enim importuna, heræ moleſta, alumno damnoſa, familiæ, cum qua verſatur, odioſa, & ante omnia animo nunquam quieto eſt: * in ſumma, PARENTES ſæpe ſobolis mortem æquiore animo ferunt, dummodo à nutrice liberentur.

Inter omnes, quos legi, Principes, Romanos dico antiquos, nunquã tam boni patris, quàm fuit † Druſus Germanicus, tam malus fuit filius, quã fuit Caligula, quartus Romanorum

Πῦρ ἐγγὺς καλάμης οὐκ ἀσφαλές. Naz. in diſtich. v. 105.

* *Lib. 5. ubi tamen hujus moris nulla mentio.*

Innocui vivite numen adeſt. Ovid. 1. art.

Ἔχρην τὸν εὐτυχοῦνθ' ὃς πλείστας ἔχειν γυναῖκας, εἰ τὴν κακὴν ἐξέβαλλε, τὴν δ' ἐσθλὴν ἡδέως ἐσώζετο. Eurip. Stob. 640.

Alex. lib. cap. 14.

Non ſeminandum, unde nihil naſci velis, aut ſi quis exiſtat fructus, ejus pudeat, & occultetur. Plut. præcept. conjug.

† *partu defunctam.*

A conceptu depravatæ nutritionis alumno, paupertatis alimenti fœtui incommodum timendum. Patr.

Homicidij crimen eſt in hominis ſalute peccare. Caſſiod. 6. 19.

Natura bonitatem ſocordia corrumpit, vitium doctrina corrigit. Plut. lib. educ.

7 *Bene morata.*

Quid prodeſt homini filium habere, nutrire, amare, ſi æternis eum nutriat tormentis? Auguſtin. de caſtitat. ſerm. 1.

Non mammoſa, non atmoſa, non biboſa, non procax. Gell. 3. cap. 11.

Eas, quorum animæ vitiis imbutæ ſunt, nec curari queunt medicina ſapientiæ, emori præſtat. Apul. de Philoſoph.

Μισῶ οὐκ ἂν οἴκοις τὴν ἐμὴν γυναικῶν πλοκὴν, φειδωλὰς ἀπαξαπάσας. Ariſtoph. θεσμοφ.

ὅ τι ἀγέρως ... χῶν. οὗτος τῶν φαύλων κακῶν ἔμπορος. Demoſthen. περὶ τῆς φαυ.

* *Denique licentiam nimiam indulgendo nutricibus parentes, deliciorum ipſis cauſam dant; unde interitum tandem, qui inde ſequitur, infantum dolent. G.*

† *Cæſar. Druſi filius. Caligula Druſi nepos.*

Pudica eſt, non modò ut ne quid peccet, ſed ne ſuſpicionem quidem ullam turpem de ſe præbeat. Dio. lib. 57.

rum Imperator. Nam ut amplificandis patris laudibus nunquam ſatiari hiſtorici poſſunt: ita nullum faciunt finem exaggerandi probra filii, non à matre illa, qua natus eſt, ſed à nutrice, à qua alitus fuit, profecta affirmantes. SÆPE enim fit, ut arbor in nativo ſolo viridis & bona, alio tranſpoſita arefiat & pereat.

Dio Græcus lib.†II. de Cæſaribus, infelicem illum à Priſcilla Campana, fœmina deteſtanda, lactatum ait, quæ præter naturam pectore non minus, quàm viri barba, *hirſuto erat, Eandem equitandi præterea, jaculandi, ſagittandi peritiâ pauci ex Romana juventute æquabant. Cùm autem aliquando mammam Caligulæ datura iracundiâ commota eſſet; puellulæ divulſæ dilaniatæq; ſanguinem papillis illevit, & lac ſimul ſanguinemq; ſugendum alumno dedit. Idem Dio in Caligulæ vita refert, in more habuiſſe, fœminas Campanas, unde oriunda erat Priſcilla, ut infantibus mammam daturæ papillas prius erinacei ſanguine inungerent, ut tanto ferociores evaderent filii; Unde talis & Caligula evaſit; qui aliquem vita privare non contentus, de † pugione aut gladio (quos is occiſus erat) ſanguinem lambebat.

Homerus poëtarum Princeps, Pyrrhi immanitatem exaggeraturus, ſic de illo in * Odyſſea cecinit:

Græcia te genuit, primas tibi tradidit artes
Arcadia, Hyrcanaq́; admorunt ubera tigres,

beſtiæ ſcilicet truculentæ? quaſi diceret, Pyrrhum, quòd 537
natione Græcus, doctum; quòd in Arcadia educatus, fortem (atque animoſum,) quòd belluino lacte nutritus eſſet, præfractum & crudeliſſimum fuiſſe. Unde Pyrrhum Græcorum præſtantiſſimum, ob lactis mali alimentum, moderato caruiſſe ingenio colligitur.

Narrat idem hiſtoricus (lib. 57. & 58.) in vita Tiberii, fuiſſe illum potatorem maximum, quod nutrix, à qua alitus fuerat, non ſolùm vinum bibiſſet; ſed etiam ablactatum puerum offulis vinoſis nutriiſſet; quæ procul ambiguo mulier execrabilis minus peccaſſet, ſi pro lacte virus infanti dediſſet, quàm quod potando illum vino aſſuefecit, unde illi labes infamiæ illata eſt. Quippe levem omnino jacturam imperium Romanum, mortuo in infantia Tiberio, feciſſet; at è re † Tiberii fuiſſet maximè, ſi nunquam vinum potare didiciſſet.

Hæc eo dicta ſunt, ut commonefaceremus fœminas Principes

Καὶ τὰς αἰτίας ἐπιφέρειν οὐ τοῖς κακῶς ἐπὶ τῇ πλάνῃ γιγνομένοις, ἀλλὰ τοῖς σφῶν τῆς ἁμαρτίας αἰτίοις. Iſocr. περὶ εἰρήν.

† lib. 59 de Caio agit.

Omnes Germanico corporis animiq́; virtutes, & quantas nemini unquam contigiſſe ſatis conſtat. Sueton. Calig. 1.

* Suet. cap. 50. de Caligula.

Τοὺς ἐξ ἀγαθῶν γενομένους οἴεσθαι, τοῖς προγόνοις ὁμοιοῦσθαι. Ariſtot. Rhet. Alexand. 36.

Hombre roxo y nembra barbuda de lexos los ſaluda. Adag.

Natura crebrò tanquam ex induſtria malos è bonis, agreſtes è doctoribus ſeu contra gignit. Aurel. Vict. Cæſar. 3.

Hombre ſennalado o muy bueno, o muy malo. Adag.

Tiberij facinora, quamvis atrociſſima viſa, Cajus tantum ſuperavit, quantum Tiberius Auguſti. Suid excerpt. Eutrop lib. 7.

† *Caligula ſummam ex cædibus voluptatem cepit, ſanguinis effuſi ſpectaculo citra ſatietatem inhians.* Dio. 59.

* Iliad. ω. Virg. Æneid. 4.

Caligula filia infans infeſtis digitis ora & oculos ſimul ludentium infantium involabat. Suet. 25.

Ubera præbuerat parvo lupa. Silv. lib. 15. Marc. 5. 11. Gell. 12. 1.

Difficile eſt mutare animum, & ſi quid eſt penitus inſitum moribus, id ſubito evellere. Cic. Q. fr. ep. 1.

Tiberius Nero vini avidus, Biberius Mero dictus. Suet. 42.

Nullum vitium in hominem cadere potuit, quod non ipſe de ſe prædicaret Tiberius, Dio. lib. 57.

Ferè vinolentiam crudelitas ſequitur. Sen. epiſt. 83.

* *illius.*

Tiberius bonis initiis perniciosus. Aurel. Vict. Cæſ. 2.

Non ingenerantur hominibus mores tam à ſtirpe generis ac ſeminis, quàm ex iis rebus, quibus alimur & vivimus. Cic. pro lege Agrar.

cipes & ſummates, ſi filios ſuos nutrire recuſantes, immites (crudeleſque) ſe præbuerunt; ut bonas ſaltem nutrices illis quærentes, mites (piasq;) ſe præſtent. SÆPE enim liberi magis naturam lactis, quod ſuxerunt, quàm ingenium matris, ex qua nati, vel patrum, à quibus procreati ſunt, referunt. (Proinde hac in re ſummam adhibeant vigilantiam, cùm ex ea tum ipſarum ac maritorum exiſtimatio, tum liberorum proſperitas pendeat.)

CAPUT XXVII.

De agitata coram Alexandro Magno quæſtione, quàm diu lactandi ſint infantes.

ALEXANDRUM MAGNUM, ULTIMUM Macedonum Regem, primumque Græcorum Monarcham, autor eſt *Q. Curtius, cùm victo Dario, Aſiæ univerſæ imperio potitus eſſet, colligendi ſui gratia Babylonem ſe contuliſſe. EST enim hoc ſolenne bellatoribus, finito bello diuturniore ſuam quemque domum recreationis gratia petere. Philippus M. Alexandri pater, ſemper filio ſuaſit, ut ad ſubigendum terrarum orbem viros in caſtris fortiſſimos haberet, & ad gubernandum imperium è regnis ſapientiſſimos eligeret: quo nihil ſapientius ſuadere pater filio potuit. QVOD enim virorum fortium virtute partum eſt, id
338 ſapientum conſilio conſervatur.

Cùm ergo Babylone ageret Alexander, terrarum orbe ſubacto; quòd & provincia illa corruptiſſima, & tam diuturna militia defuncti milites eſſent, horum occupationes erant, rapere aliena; ſua ludendo perdere; ſtuprare fœminas; agitare convivia; ebrietati ſe dedere; (inter ſe rixati) turbas movere; ut vix ſciam, fueritne major in armis rubigo, an in moribus corruptio. HABET enim hoc malitia humana proprium, ubicunque otio porta aperitur, ut ibi turmatim irrumpant vitia.

Alexander, ne deſides otio demitterent animos, & clade imperium ampliſſimum afficerent; certamina Babylone celeberrima edicto ſeveriſſimo imperavit, ut vires illis ſuas viri militares exercerent. Ac ſanè tam acriter, quod Ariſtoteles libro de quæſtionib. Babylonicis refert, certabatur, ut plures interdum mortui vel ſaucii ex certaminibus ludicris, quàm ex cruento cum hoſtibus conflictu, diſcederent. Si gentilium

Pronitatem ad certos mores cum lacte ſugimus. Vives.

Quid juvat errores merſa jam puppe fateri? Claud. Eutrop. 2. 7.

ἡ ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον. Ariſtot. Problem. 10. 15.

Chryſippus nutricum, quæ adhibentur infantibus, oblectationi ſuum quoddam carmen adſignat. Fab. l. 17.

Ablactationis certus non eſt terminus Parœ. 23. 24.

Homines quamvis in turbidis rebus ſint; tamen ſi modò homines ſunt, interdum animis relaxantur, Cic. Philip. 2.

Quieſcendum, ubi inertiæ crimen effugeris, Plin. 3. ep. 1.

* *Lib. 5. & 10.*

Otiari interdum ſapienti familiare eſt, non ut virtutis exercitium evaneſcat; ſed quo magis vigeat & recreetur. Sareſb. 8. 12.

Τέλος εἰρήνη μὲν πολέμου, σχολὴ δ' ἀσχολίας, Ariſtot. 7. polit. 15.

Poſt multa virtus opera laxari ſolet. Sen. Hercul. furent. 2.

Nulla res eſt, quæ perferre poſſit continuum laborem. Fab. lib. 1. cap. 4.

Demus alienis oblectationibus veniam, ut noſtris impetremus. Plin. 9. ep. 18.

Ἔργον συναγαγεῖν συχνὸν πολλῷ χρόνῳ, ἐν ἡμέρᾳ δὲ μιᾷ διαφορήσαι ῥᾴδιον. Diaphil. Stob. 262.

Boni, maliq́ue in rep. nihil eſt, quod in diverſum traduci nequeat moribus præſidentium. Aurel. Vict. Cæſ. 13.

Victoria promtiſſimè licentiam ſubminiſtrat. Val. Max. 6. 5.

Otia qui neſcit uti, plus habet negotii. Ennius. Gell. 19. 10.

Ex copia otioq; laſciviunt animi. Liv. lib. 2.

Mens fruſtra vacans, nihil bonorum parit. Imp.

Præporrecta imperia nimia quiete in deſidiam reſolvuntur. Val. Max 7. 2.

Virtus quiete langueſcit. Pacat. Paneg.

οὐκ ἔστιν ἐμπεπληγμένως ἀποθέσθαι ... ἔστιν ἄνθρωποι ἄλλοι ... Xenoph. Hieron.

Licentia ex diutino otio colligitur. Liv. 28. Curt. 5.

Eſt familiare virtuti delinimentum exercitii ſenſibus adhibere. Symm. 3. epiſt. 74.

Vires militum luxu corrumpuntur. Tacit hiſt. 2.

Exercitus labore proficit, otio conſeneſcit. Veget. 3. 25.

Τολμητέον δὲ ... Plat. Gorgi.

Digitized by Google

nobis more loqui licet, qui nec gloriam ex virtutibus (cœleſtem) ſperabant, nec inferorum in ſpectaculis illis extincta tormenta metuebant; juſtiſſimum Alexandri edictum fuit. Illo enim facto, & MILITEM vitiis pernitioſiſſimis liberavit, & æternam ſibi memoriam peperit, & ſecuritatem imperio certiorem comparavit.

Cæterum non contentus Princeps optimus, ſi exercitia militibus neceſſaria præſcriberet; ſingulis diebus Philoſophos diſputare apud ſe voluit, ipſe diſputationum argumenta proponens; Unde fieret, ut & certior ipſe, ſi qua de re dubitabat, redderetur, & ſuo Philoſophi ſinguli fungerentur officio. NON minus enim pulvere libri, quos non aperias, obruuntur, quàm ærugine arma, quibus non utare, conſumuntur. Eſt inter cæteros Ariſtotelis libros quidam titulo quæſtionum Babylonicarum, ubi Alexander propoſuiſſe, philoſophi diſputaſſe, Principes Perſiæ adſtitiſſe, & Ariſtoteles ſententiam tuliſſe, & quàm diu menſæ Alexander accumbebat, diſputationes duraſſe dicuntur. Ad menſam enim Alexandri M. uno die duces de rebus militaribus diſſerebant; altero Philoſophi de Philoſophia diſputabant.

Blondus de Italia illuſtrata autor eſt, in more habuiſſe Principes Perſarum, ut nulli diſcumbere ad menſam ipſorum liceret, niſi Regi, qui alium in pugna Regem viciſſet; & nemini ad menſam ipſorum loqui fas eſſet, niſi Philoſopho; qui mos profectò (præclariſſimus &) laudatiſſimus fuit. NIHIL enim abſurdius, quàm multis aliquem & inſignibus à Principis munificentia beneficiis velle cumulari, quamvis multis & inſignibus eam non ſit prometitus obſequiis.

Cùm autem ſemel tantum ſingulis diebus cibum caperet Alexander; primam quæſtionem hanc propoſuit: Quænam 339
ei, qui ſemel tantùm uno die cibum caperet, hora capiendo cibo ad valetudinem eſſet commodiſſima; matutina, veſpertina, an meridiana! Quæ tum inter Philoſophos acriter fuit agitata quæſtio, dum ſuam quisque opinionem plurimis tueri argumentis contendit. Quippe NON minus ingenia docti fatigant ſua, ut diſputando ſuperiores diſcedãt, quàm duces ſtrenui, ut prælio victores evadãt, nervos omnes contendunt. Definitum autem fuit, quemadmodum Ariſtoteles ibi refert, & in problematis (ſectione 1.) etiam meminit, ei qui ſemel tantùm de die cibum capit, paullò ante noctem, cùm jam veſperaſcit, cibum eſſe capiendum. AD SANITA-

TEM

Quem in ipſa re trepidare nolueris, ante rem exerceas. Sen. epiſt. 18.

Periculoſa ſunt otia ſecura virtuti. Ambr. Pſal. 18.

Vigilanter cavenda ſunt illa diſcrimina, quæ de otio ipſius pacis oriuntur. Leo Ephih. ſerm. 6.

Solet cibus, cum ſumitur, tacitos efficere, potius loquaces. Macrob. 7. Satur. 1.

Alexander inter pocula diſſerendo cum amicis multum extraxit temporis. Plut. 1. Symp. 6. & in vita Alexand.

οὐκ ἔστιν ὅλον τῶ πινεῖν φιλοπότεροι Athenæ. fol. 102.

Diſputantes in dicendo eruditionem, in audiendo patientiam experiuntur. Politian. lib. 5. epiſt. pag. 143.

Nunquam ſine aliqua lectione cœnatum eſt, ut non minus animo quam ventre convivæ delectarentur. Corn. Nep. vit. Attic.

Non minus quam dulcedo vini hilarant verba convivium. Macr. lib. 7. Sat. 1.

Perſarum Reges omnes, quorum utebantur opera, ſuæ menſæ faciebant participes. Plut. 7. Symp. 4.

Qui in periculo, & in convivio comites ſint. Paul. Diacon. 4. 23.

ἐν Σκύθαις οὐκ ἐξῆν πίνειν ἐν ἑορτῇ τοῖς σκύφον περιφερόμενον, τῷ μηθένα ἀπεκτονότι πολέμιον. Ariſt. 7. polit. 2.

Benignitas ſuperioris niſi cultu teneatur, amittitur. Sym. 1 ep 40.

Prandet Ariſtoteles, quando Philippo placet, Diogenes, quando Diogeni. Plut. de exil.

Ex tempore ſatis idoneè reſpondere, haud facile eſt, poſt conſiderationem verò non difficile. Galen. 8 decret. Platon. 3.

Πάντης ἄπυξ τρώγουσιν. Macedon. Epigr. lib. 1.

Bis in die ſaturum fieri. Plato improbat. ep 7. Cic. Tuſc. 5.

Diſputatio non ſolum ſchiſmata non unit, ſed etiam hæreſes ad contentiones majores adducit. Socrat. 9 tripar. 19.

Sine adverſatio nulla luctatio eſt. Cicer. de fato.

Satius eſt ſupervacua dici, quàm non dici neceſſaria. Plin 6. ep. 2.

Differentium inter ſe reprehenſiones non ſunt vituperandæ. Cic. fin. 1.

In omni quæſtione ad propoſitum interrogationis pertinere debet ſenſus reſponſionis. Tertull. adu. Marc.

Antiquitus prandium vitio vertebatur, ad cœnam negotijs jam defunctos ſe conferebant. Plut. 8. Sympoſ. 6.

Digitized by Google

TEM enim plurimum facit, ut digeſtione in ventriculo inchoata, primum ſomnum aliquis capiat.

Secunda quæſtio ad diſputandum ab Alexandro propoſita hæc fuit; Quænam eſſet ætas aptiſſima, qua puer aut puella à lacte removeretur? Cuius quæſtionis hæc fuit occaſio, quòd Alexandro filiola eſſet lactens, quàm ex Amazonum Regina ſuſceperat, & à jam ablactandi illius tempus eſſet vel ſecus, acerrimè inter medicos diſceptatum fuerat. Ut enim lactaretur, ætas; ut ablactaretur imbecillitas filiæ non permittebat.

Hanc narrare hiſtoriam viſum eſt, tantùm ut oſtenderem, coram Alexandro Babylone agitatam fuiſſe hanc quæſtionem, quot ſcilicet annos lactare infantem conveniat; cùm ea ſit infantum in illa ætatula ſimplicitas, ut neque petere bonum, neque de malo conqueri noverint. Sciendum autem circa hanc quæſtionem; ſicut varia ſunt tempora, & diverſæ regiones ac provinciæ: ita varios fuiſſe modos ac rationes diverſas infantes educandi, lactandi, & ablactandi. Quæ enim in morte & ſepultura defunctorum in diverſis populis fuit varietas; eadem in educandis & lactandis infantibus ſervata fuit.

Ante prorupto dentes ſi ablectantur pueri, & ſolidiore cibo nutriuntur, multis à cruditate morbis obnoxij fiunt. Auicen. citante Parz.

Æquè peccat, quod excedit, quàm quod deficit. Sen. 2 ben. c. 16.

Thaleſtris ad communicandos cum Alexandro liberos venit fœminei ſexus retentura, marem redditura patri. Curt. lib. 6.

Sine ſolidiorum ciborum appetentia, & in tenui variaque valetudine pueri ablactati non debent. Parz.

Chryſippus nutricibus triennium dedit. Fab. 1. cap. 2.

Puellam, quod primores dentes emiſerit, ſolo lacte alendum docet. Galen. 1. de tuend. ſanit.

Poſt quinquies ſeptem menſes infans incipit lac nutricis horreſcere, niſi forte ad patientiam longioris uſus continua conſuetudine protrahatur. Macrob. 1. Somn. 6.

Δοτέον δὲ καὶ τῇ ὥρῃ. ἐν τῇ χώρῃ καὶ τῇ ἡλικίῃ καὶ τοῖσιν ἔθεσι. Hipp lib. 1. aph 17.

Quicunq; fecerit hoc malum, perdit Baptiſmi ſacramentum. Auguſt. Serm. 215. de temp.

Latrocinium facilius in viro, veneficium in fœmina credas. Fab. 5. c. 9.

Qui nec felicem in futuro vitam, nec modò habere vult piam, talibus ſacris mortem quærat æternam. Auguſt. 7. civ. diu. 35.

Gratiam Dei & hujus malitiæ exercitium nullus aſſequitur. Saresber. 2. 28.

Quarundam gentium, quæ ex adventitia ſtirpe non ſunt, principes terrigenas fuiſſe, non difficile rudis antiquorum credulitas recepit. Cenſorin.

Neq; Athenarum urbe neq; Argivorum regnum nomen acceperat, ſolis Sicyoniis in Græcia florentibus. Euſeb. præfatio. Chron. Herod. lib. 5. Diodor. l. 20.

Arcades primæ originis terram perpetuò incoluêre. Pauſan. lib. 5.

Ἀρκάδες, οἳ καὶ πρόσθε σεληναίης ὑδέονται ζώειν φηγὸν ἔδοντες ἐν οὔρεσιν. Apollon. lib. 4. 22.

Armati ſaltabant. Athena. lib. 1.

CAPUT XXVIII.

De multiplicibus incantationibus & ſuperſtitionibus, quibus priſci liberos nutriendos daturi uſi ſunt, quas fugere verè Chriſtianos ſummo ſtudio oportet: (de variis item & diverſis moribus, quibus veteres, maximè Sicyonii, Ægyptii, Chaldæi, Mauritani, Allobroges & Indi, in lactandis, nutriendisq; infantibus uſi ſunt.)

340 NON MULTA QVIDEM, SED AD INſtitutum aptiſſima exempla referam, tum antiquiſſima, tum ſingularia. Strabo de ſitu orbis dicit, poſt Aſſyrios, qui primi in mundo regnarunt, & principatum conſtituerunt, Sicyonios fuiſſe, qui longe poſt tempore Arcades fuerunt appellati, inter quos maximi & clariſſimi fuerunt athletæ & pugiles, ex iiſque oriundi erant optimi gladiatores, quibus in ludis utebantur Romani. Experientia namque magiſtra, quemadmodum Trogus Pompejus ait, Romani didicerunt, ad res ſerias aptiſſimos eſſe † Hiſpanos ad ludicras Arcadas.

† *Gallor. G.*

Sicyonij Lunam venerantur.

Luna corporum [illegible]ful. Macrob. 1. Satur. 19.

Porrò

Porro Sicyonii,ut antiquiſſimi fuerunt, ita multas habuerunt in ritibus ineptias, & præter cæteras, quòd pro numine Lunam coluerunt, & quando in cœlo Luna fulgebat, infantibus mammam dabant, perſuaſum ſibi habentes, * ſi radios Luna in ubera materna ſpargeret, longè ſalubrius infanti lac futurum: Cuius rei autor eſt Cinna Catulus libro de educandis pueris.

Idem hiſtoricus refert,Sicyoniorum hoſtes capitales fuiſſe Ægyptios,adeo quidem,ne quicquid alteris placuiſſet, contrarium eligerent alteri, quod ex eo manifeſtum eſt, quia Sicyonii olim oleis, glandibus, veſtitu lineo & veneratione, cultuq; Lunæ, quam pro dea habebant,delectabantur: Ægyptii contra nec olivas ſerebant,nec quercus ferebant,nec lino veſtiebantur, & Solem pro deo venerabantur, & ante omnia quemadmodum ad Lunam Sicyonii; ita ad Solem Ægyptii mammam infantibus dabant.

Inter alias Chaldæorum ineptias & hæc fuit, quòd ignem pro deo coluerunt,idq; adeo religiosè, ut nemini cœlibi ignẽ domi ſuæ accendere fas eſſet, deorum curam non niſi viris jam ſenibus (maritisq;) credendam dictitantes. In matrimoniis hoc utebantur ritu: Die nuptiali Chaldæi alicuius domũ veniebant ſacerdotes,novum ignẽm accenſuri, quem ante emortualem viri diem extingui nefas erat. Quod ſi fortè utroque conjugum ſuperſtite, ignis nuptiarum die illis datus, extinctus inveniretur, diſſolutum erat inter utrunque conjugium, etiamſi XL. annos ſimul vixiſſent.

Ex hoc Chaldæorum more natum eſt proverbium vetus, multis lectum,ſed paucis intellectum: Cave,ne me irrites,ut aquam igni infundam, quibus verbis Chaldæi matrimonia diſtracturi utebantur: Si enim uxori minus placeret maritus; paullum aquæ igni infundens, alteri nubendi conſequebatur licentiam, ad eundem modum marito ignem extinguenti, mox alteram ſibi matrimonio jungere licebat. Equidem uxorem nunquam habui: Sed jam nunc auguror multos eſſe è Chriſtianis, qui libertate, hac in parte, Chaldæorum frui cuperent, nec dubito quin multi futuri eſſent viri, qui aquam igni affunderent, ut ab uxoribus liberarentur, nec non plurimas futuras mulieres juro, quæ non ſolùm ignem extinguerent, ſed ipſas etiam favillas, (titiones & carbones) defoderent, ut ſuum cuilibet maritum, maximè Zelotypum & * infelicem, dimittendi poteſtas eſſet. 341

Sed

Nutrices cavent admodum infantulos Lunæ oſtentare Plut. 3. Sympoſ. 10. Macro. 7. Saturn. 16.

* *Cum lactu cœpiam Luna uberibus maternis ſufficeret: eandem effecturam, ut lac infanti tenero ſalubre eſſet.* G.

Αἰτία τῆς ἰδιότητος τῆς χώρας ἡ περὶ ἥλιον δυνάμεις, θερμασίᾳ πλέξαντα, ξηρὸν τῶν πλείστων, φύλλοις λαμπρότατον. Diodor. lib 2.135.

Sol auter ſpiritus, caloris ac luminis humanæ vitæ genitor & cuſtos eſt. Macrob. 1. Satur. 19.

Humor à Luna diffuſus aggravat corpora. Plut. 3. Sympoſ. 10.

Si ſolennitates Ægyptiorum omnes ſequerentur, mundus deſertus ab hominibus ferociſſimis beſtiis impleretur. Joſeph. cont. Appion. 2.

Chaldæi ignem.

Sentiendi natura de Sole, creſcendi de Luna ad nos pervenit. Macro. 1. Somn. 19. Vide Diodor Sicul. lib 1 fol. 7.

Perſæ deum eſſe ignem arbitrantur. Herodot. lib. 3.

Γῆ· θάνατος ὕδωρ, ὕδατος ἀὴρ ἀὴρ πῦρ εἰς ἀμοιβήν. Autel. Imp. lib. 4.

οὐδὲν ἀξιόλογον οὐδὲ πυρὸς ἄνθρωποι, τὰ πρὸς τὸν βίον χρησίμων κατασκευάζονται. Xenoph. memorab. 4.

Apud Romanos ſponſi ignem & aquam in limine appoſitam tangebant. Alexan. 2. 5.

Antiqui ob cognationem cum ſacro & perenni igne omnem ignis interitum abominabantur. Plutar 7. ſymp. 4.

Proverbium Chaldæorum.

Gell lib. 14. cap 1.

Omnes antiquæ ſuperſtitiones à Chaldæis manarunt. Zuing. theat. fol. 107.

Apud Perſas ſupplicandi genus repulſa ſecurum erat, ſi ſupplex ignem ſeſe in profluentem minaretur abjecturum. Plut. de primo frigido.

Gezwungene Liebe und gemachte Farbe wäret nicht lang. Adag.

Meliores Romani in Viriplaca ſacellum veniebant, & Chariſtia celebrabant. Val. 2. 6.

Bonum & juſtum eſt, ut qui mulierem accipit, ex qua liberos gignat, morem gerat ejus affectibus. Joſeph. 4. arch. 8.

* *moroſum ac difficilem*

Mala uxoris pœna nulla acerbior. Mim.

Digitized by Google

Sed ut eò redeat, unde digreſſa eſt oratio, omnes majoris momenti res Chaldæi ad † lumen peragebant, perinde ac ſi in conſpectu DEI agerent. Ad ignem enim cibum ſomnumque capiebant; ad ignem negotia contrahebant & tranſigebant; nunquam matres infantibus niſi ad ignem mammam dabant. Tum enim lac infanti ſalubre eſſe autumabant, ſi coram igne, numine ſuo, illud ſugeret. Autor eſt horum Cinna Catulus.

Mauritani, quod hodie * Marrucorum regnum eſt, olim bellicoſiſſimi fuerunt, & graviſſima cum Romanis bella geſſerunt; & quantò viri bello ſtrenuiores, tantò fœminæ illorum magicis artibus, (incantationibus, veneficiis) & idololatria magis erant deditæ. NEQUE mirandum marito, ſi, ipſo diu abſente malis artibus animum uxor adjiciat. Cicero de natura deorum memorat, idemq; fuſius narrat Bocatius, ſingulos, quotquot in regno illo erant, viros fœminasq; peculiares ſibi deos habuiſſe, cùm alio nullo communes, idq; diebus duntaxat non feriatis: Feſtis enim deos habebant ordinatios, quos ſimul omnes colebant.

In eligendis autem diis hac utebantur conſuetudine. Si qua mulier utero gravis eſſet, ad idoli accedebat ſacerdotem, ſeque gravidam eſſe indicabat, ut infanti in lucem edendo deum daret rogans; acceptum verò à ſacerdote ſigillum vel lapideum, vel argenteum, vel aureum, vel ligneum, mater amuleti inſtar de (infantis) collo ſuſpendebat, & quoties infanti mammam dabat, ſuper faciem illius ſimulacrum collocabat; alioqui ne ſtillam quidem lactis illi datura, niſi & lac & mammam deo prius ſuo conſecraſſet. Parum hoc eſt reſpectu illius, quod dicturus ſum, quòd videlicet vel infante ante tempus fortè mortuo, vel adoleſcentulo aliquo caſu infeliciore extincto, vel viro ante ſenectã è vivis ſublato; defuncti parentes & propinqui conveniebant, & idolum correptum vel lapidabant, vel in crucem agebant, vel humi raptabant, vel cremabant, vel † aquis mergebant; juſtum eſſe dictitantes, deos à quibus contra fas homines occiderentur, ab hominibus merito affici ſupplicio.

Idem Bocatius lib. II. de natura deorum narrat, Allo-
342 broges, qui nunc Delphinatus eſt, in more habuiſſe, ut qui ſacerdotes deorum futuri eſſent inde ab utero materno eligerentur; ita ut dum in lucem prodiret infans, priusquàm mammam attingeret, à ſacerdote domum aſpor-

Hæc omnia plena ſunt peſtiferæ curioſitatis, cruciantis ſollicitudinis, mortiferæ ſervitutis. Aug. 2. doctr. Chriſtian. 24.

† *ignem.*

Τοῖς ϑρέμμασιν ἄρχεσθαι ἐπὶ τὸ πῦρ. Plut. præcept. Sanit. Rhodig. lib. 15. c. 14. & 15. Polyd. Virg. 5. 7.

Μία φυλακὴ εὐσέβεια. Hermes. Lact. 2. 15.

Cultus & cuſtodia ſacri ignis teſſera fuit obſervantiæ adverſus omnes ignes. Plut. 7 ſympoſ. 4.

* *Marocchorum. Vide Ortelium.*

Mulierculis & viris ſimplicioribus & infirmioribus in fide dæmonum malitia magis illudit Sareſb. 2. 17.

Incantatorum genus impium, improbum, fraudulentiſſimum. Polyd. Virg. de prodig. lib. 1.

Ἅπαντες τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγοὺς οἴονται τὰς γυναῖκας· σπάνιον εἴ τις ἀνὴρ καθ' αὑτὸν ζῶν εὑρίσκεται τοιοῦτος. Strab. lib. 7.

Binigenii in domibus quæ eſſent maritatæ, colebantur. Cenſorin. c. 3.

Dæmones ſpiritus nocendi cupidiſſimi, ſuperbia tumidi, invidentia lividi, fallacia callidi. Aug. 8. civit. 21.

Qui errat in minimis paullatim ad majora prolabitur. Sareſb. 2. 27.

Genios binos cuique in lucem edito deorum munere datos Empedocles putavit. Alexan. 6. 4.

Veteres ex omnibus aliquid diis ſacrabant, magis adeò ut ſe gratos approbarent, quàm quòd deos iis arbitrarentur indigere. Cenſorin. cap. 1.

Superſtitio mentes depravat, & nonnunquam ſapientum animos tranſverſos agit. Alex. 6. 26.

Εὐσεβοῦς ἀνθρώπου οὐ δαίμων κακὸς, οὔτε εἱμαρμένη κρατεῖ. Hermes. Lact. 2. 15.

Multa mala de mediocrib. exitialia reddidit ſuperſtitio. Plut. de ſuperſtitio.

† *puteo profundo.*

Nimirum ejusmodi diis etiam cultus conſentanei præſtandi erant. Naz. Orat. 3.

* *genealogia.*

Non tollitur ſuperſtitione tollenda religio. Cic. d v. 2.

Conſuetudo malè inventa quantò diuturnior, tantò perículoſior. I C.

Nimii in hoc genere ant qui, non ut propenſos ad ſuperſtitionem facerent, ſed

Digitized by Google

aſportaretur. Ritibus enim illorum continebatur, ut quicunque res profanas guſtaſſet, indignus haberetur, qui in deorum fanis miniſterio fungeretur. * Inter alias eorundem ſacerdotum leges erat, ut non ſolùm nefas illis eſſet per vim ſanguinem humanum effundere; ſed etiam eundem vel videre, vel tangere; ut ſimul atq; ſacerdos fortuitò ſanguinem tangeret humanum, ſacerdotio extemplò privaretur. Adeo verò rigidè ſervata lex illa fuit, ut Allobrogum ſacerdotes non ſolùm ad virilem ætatem cùm veniſſent, à profundendo, bibendo, tangendove ſanguine humano abſtinerent; ſed ne in infantia quidem matrum lac ſugere permitterentur: hanc nimirum ob cauſam, quòd lac ſugere perinde eſſe dictitarent, ac ſanguinem bibere. Nihil aliud enim lac album, quàm ſanguinem concoctum; ſanguinem verò rubicundum, nihil aliud quàm lac crudum eſſe.

Pollio lib. II. de educandis pueris autor eſt, antiquos genus quoddam cannæ habuiſſe, ex qua diſſecta lac egrediebatur album, eoq; ſuam mulieres aluiſſe ſobolem.

Sed quicquid ſit, lex illa, quaſi infantes ad ſacerdotum in fanis munus obeundum à lacte arcebat, magorum mihi potius ſuperſtitioſorum, quàm ſacerdotum religioſorum videtur. NULLA enim vel divina, vel humana lex aut vult, aut jubet id prohiberi, ſine quo vita hominum agi nequit.

His ergo moribus & ritibus veteres in educandis & lactandis liberis utebantur; quorum ego facta non miror. Æquè enim divino honore à gentilibus idolum aliquod execrandum (ac deteſtabile) afficiebatur, atq; à nobis (Chriſtianis omnipotens &) verus DEUS afficitur. Hæc autem ex gentilium antiquitatibus commemorare placuit, ut eorum quidem lectione, & cognitione fœminæ Principes, & ſummates oblectarentur; non autem quòd ulla ex parte (comprobanda aut) imitanda cenſeam. Quàm enim ex religionis Chriſtianæ doctrina certi ſumus, DEUM ſuperſtitionibus illis offenſum fuiſſe; tam exploratum habemus, ab illis abhorrentes rem DEO facere gratiſſimam.

Quàm diu lactandi ſint à matribus infantes, quod ſit à lacte removendi illos tempus aptiſſimum; neq; ea quæ legi, neque ea quæ percontando cognovi, mihi ſatisfaciunt; niſi quod Ariſtoteles libro ſupra citato definit, infantem ut largiſſimè biennium, ut breviſſimè ſeſquiannum lactandum eſſe. Si enim citiùs à lacte removeatur, infirmæ valetudinis periculum

ut ad ſtudium referendæ gratiæ præſtandæque operæ nos adſueſacerent. Plut. 7. Sympoſ. 4.

Flamines non licebat videre ſceleſ opus fieri. Macrob. 2. Saturn. 16.

Fabri niſi materia accedat, ars ceſſat. Oroſ. 7. 1.

Flamini diali feralia attrectare fas non erat. Alex. 6. 12.

Opiniones fictæ atque vanæ diuturnitate extabuerunt. Cic. 2. nat. deor.

ἔλαιε τὸ ἐμβρυον ἀπὸ τ̃ αἵματ◦ τὸ γλυκύτατον. Hippocr.

Gothi pueros ad aram verberabant, ut vulnus exiret ſanguis, ut vitæ ſeveritatem cum lacte materno imbiberent. Olaus epitom. lib. 8. pag. 262.

Cùm à ſpiritu multo & calore exalbuit, idem ſanguis eſt in uberibus, qui in utero fuit. Gell. 12. 1.

Indi arundines olim comederunt. Ælian. lib. 3. *Scalig. exerc.* 164. *Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos.* Lucan lib. 3.

Non habemus neceſſe omnia credere, quæ hiſtoria continet gentilium. Aug. 21 ci vit. 6.

Quod naturalis juris eſt, nulla ratione civili tolli poteſt. IC.

Amœnitas interTexta faſtidio narrationum medetur. Macrob. 5. Saturn. 16.

Conſuetudo autoritati cedat, parvum uſum lex & ratio vincat. Iſidor.

Nihil in ſpeciem fallacius eſt, quam prava religio. Liv. lib. 30

Non commendandum, ſi quid pietas ipſa ſuaſit ſuperſtitioſius, ſed ratione corrigendum eſt. in Ægidio dial.

De exemplo veniunt, quæ cavemus. Symmach. 10. 27.

De incantamentis. Plin. 28. 2.

Parva quæſtio, ſed tamen quæſtio. Plin. 6. ep. 17.

Nihil tam neceſſarium, quàm cognoſcere, quid ſibi ſit neceſſarium. Ambr.

Ludovicus Rex Hung. plurimum arguere ſolitus nutritores, quod delicatiſſimè nutritus eſſet. Olaus epitom. lib. 8.

Digitized by Google

periculum eſſe: ſin diutius lactetur; verendum, ne delicatus nimium evadat.

Non poſſum, quin referam, quod Sextus Chæronenſis libr. IV. de republica narrat, cujus Bocatius etiam libr. III. de genealogia deorum meminit. Quo tempore Magnus Alexander Indiam peragravit; præter cæteros philoſophos illuſtres, in comitatu ſuo Aretam habuit. Cùm autem fortè Nyſſæ, quæ urbs eſt Indiæ vetuſtiſſima, moraretur, eique urbem omnem, quod peregrini ſolent, luſtranti Indus ſingula monſtraret; philoſophus ille in eadem ſpectanda viri cordati & ſapientis fungebatur officio. HOMO enim imperitus effectus tantùm, quales eveniunt, ſpectat? Vir doctus verò etiam cauſſas inquirit & examinat, quomodo & unde veniant.

Inter alia monſtrata fuit Aretæ domus ingens in extrema urbe, in qua erant multæ fœminæ, quarum ſingulæ ſingula habebant cubicula. & in ſingulis cubiculis binos lectos, quorum juxta alterum herbæ erant urticis ſimiles; juxta alterum frondes arboris roſmarinum referentes; in medio denique domus viſebantur infantum conditoria.

Interroganti ergo Aretæ, quis eſſet domus tam amplæ uſus? Indus reſpondit: Domus hæc infantum orphanorum, per mortem aut alia de cauſſa à parentibus deſertorum, educationi deſtinata eſt. Motis enim in hac† terra eſt, ut infantem patre orbatum mox pro filio recipiat civitas, unde filium deinceps civitatis à qua educatus; non patris, à quo procreatus eſt, vocari illum oportet.

Quærenti rurſus philoſopho, cur tot in ea domo fœminæ forent, ne uno quidem inter illas viro comparente? Indus reſpondens, in hac, inquit, regione mos eſt, ut toto illo tempore fœminæ, quo nutriendis occupantur infantibus, à virorũ removeantur commercio. Nolunt enim dii noſtri fœminam utero gravem mariti porrò uti conſuetudine; idq; non ſolùm dum fœtum enitatur; ſed etiam, quoad infans ablactatus ſit.

Tertiò quærenti philoſopho, cùm unica domus eſſet, cur ſingulæ ſingularum cellulæ forent? Indus ille, Jam noſti, inquit, tanquam philoſophus, eam A NATURA pravitatem mulieribus inſitam, ut alienæ ſemper felicitati invideant. Quòd ſi unâ ſimul cunctæ verſarentur; futurum eſſet, ut iracundia ſubinde commotis illis, lac, quo alendi infantes eſſent, corrumperetur.

Plato 7. de R. triennium videtur deſiniro. Ariſt. 7. polit. c. 17.

Admirationem ſtupor prodit. Macrob. 1. Saturn. 14.

Πέφυκε τὸ παράδοξον ἕλκειν ἀπλῶς ἐπὶ ... [illegible] Theodor. [illegible]

[illegible] ψυχῆς ... ἀγαθῆς πατρὶς ὁ ξύμπας κόσμος. Democ. Stob. 554.

Strab. lib. 15. Diodor. lib. 3.

La ſciocca turba non mira più lungi, ne comprende, di quei, ch' innanzi agli occhi ſi ritroua Arioſt 30. 27.

Innumera ſunt, quorum cum ſubſtantia in aperto ſit, cauſſæ latent. Plut. 5 Symp. 6.

Admiratio, quæ maxima eſt, non parit verba ſed ſilentium. Gell. 5. 1.

Aretas Nyſſæ [illegible] ſpectans varia quærit.

Ea quæ notabiliter ſunt, niſi ſpecialiter notentur, videntur quaſi neglecta. IC.

[illegible] Ariſtot. 5. Eudem. 9.

Curioſus ſpectator excotit ſingola & quærit. Sen. 1. nat. quæſt præf.

Quod vidimus nunquam, neſcire haud eſſe ducimus turpe. Arnob. lib. 3.

In Indica jubentur eſſe tutela, qui à parentibus deſeruntur. Sym. 9. 45.

1. *Cur domus tam ampla?*

† *urbe.*

Bello cæſorum filios civitas Attica uſque ad tempus pubertatis alit. Thucyd. 2.

Autor eſt bonorum ſequentium qui relinquit exemplum. Sym 10. 70.

2. *Cur nulli in ea viri?*

Plato in trivio nutrices cum pueris convenire jubet, liberiori aura, & caſtiori vita gratia. Rhodig. 28. 11.

[illegible] τὸ γάλα. Ariſt.

Τὰς [illegible] Apollon. mirabil. 41.

3. *Cur ſingulæ fœminæ ſeorſim habi ent?*

Τὸ φθονεῖν [illegible] Ariſt. Rhetor. Alex. 37.

Fœmineum genus præ judicii tenuitate prolabitur in iram. Dio fragment.

[illegible] Ariſtoph. Lyſiſtr.

Quartò percontanti philoſopho, cur in ſingulis cubicu- 344
lis bini eſſent lecti, major unus, alter minor; cum una tantùm fœmina & infans unus eſſet? reſpondens Indus ille; Non licet, inquit, apud Indos in eodem infantes teneros lecto cum nutricibus dormire. SÆPE enim fœminæ ſomno arctiore correptæ per incuriam infantem, in eodem lecto jacentem, ſuffocant.

Quintò interroganti, quid ſibi urticæ lecto additæ vellent, herba * tam inſipida guſtu, tam ingrata attactu? Indus reſpondit: Nullum in India infantem ſcito contra communem naturæ curſum plorare, quamdiu lacte alitur: Hoc fine urticas propè lectum habent, ut ad fletum infantes provocent. Philoſophi enim noſtri docent, SI binas ſingulis diebus horas ploret infans, tum ad ipſius incrementum, tum ad vitæ prorogationem plurimum conducere.

Poſtremò, ſciſcitanti philoſopho, cur juxta lectum frondes haberent, quæ roſmarinum referrent? reſpondit Indus: Malum ſcito in India pervetuſtum eſſe, ut à fœminis veneficis & incantatricibus tuti eſſe nequeamus, quæ veneficiis ſuis & intuitu oculorum multos interimunt infantes. Quicunque autem infans herba iſta ſuffumigatus fuerit, ei fœminæ malefica oculos noxæ non eſſe perhibent.

CAPUT XXIX.

Epiſtola M. Aurelij Imperat. ad Dædalum amicum, quæ reſpondens ad XII. capita epiſtolæ ad Imperatorem ſcripta, ſub finem in primis invehitur in fœminas, quæ infantum, quos lactant, morbos incantamentis curant.

UTRUMQUE diligenter caveant fœminæ Principes & ſummates, ne vel liberorum nutrices veneficæ ſint, vel liberos inde ab infantia medicamentis (in cibo potuve propinandis) aſſueſcere ſinant. Medicamenta quidem vitæ infantis periculum creant; incantatio verò non ſolùm corpori alumni, ſed animæ quoque altricis (ac nutricis) nocet. Ad majorem veterum gloriam, & majus præſentium dedecus velim ii, qui hæc lecturi ſunt, epiſtolam legant à M. Aurelio Imperatore ad amicum miſſam, ex cujus fine apparet, quantoperè abhorruerint veteres à filiis per incantamenta (ac veneficia) educandis. Nam, ut verum fatear; majorne fuerit illorum, ut gentilium, temperantia; an noſtra,

4. Cur bini in cellis lecti?

Animus vereri quiſcit, ſcit tutò aggredi. Mim.

Exemplum ex aliis capias, quid tibi vitandum ſit, ne in idem incidas malum. Plut. de ſanit. tuend.

Καὶ οἱ ἔμπειροι πολλάκις ἐξαμαρτάνουσιν. Ariſt. Rhetor. Alex. 15.

5. Cur urtica juxta lectum.

* *neque aſpectu, neq; odoratu grata.*

Plus tacito fletu quam ulla vox movet. Liv. lib. 3.

Ploratus infantibus utilis. Ariſt. Pol. 7. 16. Contra Plato ſentit. 7. de ll.

Vagitu puer omnia complet, cui tantum in vita reſtat tranſire malorum. Lucr. lib. 5.

6. Cur frondes roſmarino ſimiles.

Βάσκανος ὁ τῶν γειτόνων ὀφθαλμός. Plat. Epiſt. Alcipp.

Homines in tuendo infantibus potiſſimum nocent. Plut. 5. ſymp. 7.

οὐδ' αὐδὶ φάρμακ' ἀνοίδις ἐστ' οὐ γυναικός. Ariſtoph. Lyſiſtrat.

Pueris turpicula res in collo quædam ſuſpenditur, (ne quid obſit) bonæ ſcævæ cauſſa. Varro. ling. Lat. 6.

Utile eſt in publicum proferre notitiam, quod velis correctum, ut denunciatione futuri periculi ad conſulendum conſtorum cura moveatur. Sym. 5. ep. ult.

ἡ διαπονημένη γεωργία ἀγαθή ἐστιν, ἀρετῆς προσωπεῖον ἀφῃρημένον, ἣν φιλοσοφία τὸ τρίβων ... ἢ φωνή οὐδὲν ἐφθέγγετο. Syneſ. ep. 67.

Ars omnis habet à natura originem, ab uſu & ratione proceſſum. Saresb. 2. 17.

Infantibus cordis figuram in bulla ante pectus annectebant Romani, quam inſpicientes, ita demum ſe homines cogitarent, ſi corde præſtarent. Macrob. 1. Sat. 6.

Morte digni ſunt, quià morte conantur ſcientiam mutuare. Saresb. 2. 27.

Morbi niſi periculoſiſſimi ſunt, pharmacis non irritandi. Plat. Timæ.

Ubi perfidia, ibi cæcitas eſt. Ambroſ. orat. funeb. Theodoſ.

Quo plus ſcit, qui peccat, tanto graviorẽ pœnam ſibi acceſſit. Theophyl. Luc. 12.

Qui verſatur in ſordibus, ſordeſcit amplius, & quem gratia deſerit, fiunt ſemper noviſſima illius deteriora prioribus. Saresb. 2. c. 26.

οὐ τοῖς χωρίοις ... εὐτυχίας, ... μαρτυρίαν τινὰ δίδωσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ... καὶ ... ἀεὶ καὶ ... ποιεῖ. Dio. lib. 38.

noſtra, qui Chriſtiani ſumus, temeritas, neſcio. Sequitur ergò epiſtola, in cujus fine in fœminas veneficas invehitur.

EPISTOLA M. AURELII IMPER.

345 ad Dædalum.

MARCUS Imperator Romanorum Annii Veri fratris in imperio collega, Dædalo amico ſingulari ſalutem & fortunam in adverſis proſperam.

CUM ab eo die, quo è portu Oſtienſi ſolviſti, nec literas abs te in hanc horam ullas legiſſem, nec de tuis quenquam vidiſſem, nec, quod graviſſimum, ulli certò conſtaret, viveres, an mortuus eſſes: ideoque nos amici tui te vel adverſa tempeſtate naufragium feciſſe, vel quod terra illa non placeret, de reditu jam cogitare arbitraremur: QUI enim maria, perinde ac tu, navigant, ii ne tempeſtatibus mergantur, metuunt; aut ſi minus mergantur, propter ipſam regionum exterarum ſolitudinem † animum deſpondent: Viſo Frontone miniſtro tuo mirificè delectatus ſum, & longè quidem magis, poſtquam te ſuperato itinere tam periculoſo, vivere cognovi; nec minori mihi voluptati fuit, poſtquam te regione illa delectari ex literis tuis perſpexi. Mihi enim PLANE novum videtur, hominem in delitiis urbanis educatum peregrina regione (& gente) delectari.

Cùm Roma floreret, & Italia magna Græcia diceretur; ex omnibus populis eò concurrebant, partim ut virtutem & morum honeſtatem compararent, partim ut vitia & voluptates exercerent. Si enim Livio* credimus, OMNES opes ſuas Roma Aſiæ impendit, & omnia vitia & voluptates ſuas Aſia Romam invexit.

Tot res literis complecteris, tot nova Fronto miniſter tuus ex illa terra affert, ut neſciam, ita ſalvus ſim! quid vel tibi ſcribam, vel miniſtro tuo reſpondeam. NOVARUM enim rerum nuncii mirifici ut lætitiam auribus afferunt; ita ipſa incredibilitate fidem ſibi derogant. VIRI honeſti (ac generoſi,) qui veraces haberi ab aliis exoptant, etiam ſi res mirabiles ſuis ipſi oculis viderint, in referendis illis lingua ſint moderatiſſimi oportet. HOMINI enim verecundo magno pudori eſt verbum ullum proferre, de quo dubitari poſſit, verum eſſet an ſecus. Equidem breviſſimè ad ſingula Epiſtolæ tuæ capita reſpondebo: quæ reſponſio ſi ad ſtomachum tuũ non faciet; meum certè de te & mundo judicium declarabit.

Dum perſonam publicam portas, gratis te privatæ memorem ſemper eſſe oportet. Sidon 4.14.

Ideò literas adfabra rerum vel natura vel induſtria peperit, ut nunquam muta eſſet adfectio, & ſi quando abſumus, ut linguæ opera fungerentur ſigna verborum. Symm. 5.17.

Nel porto ſicuro tanti beni gode colui, quante procelle nel mare ha ſuperato. Teatr. mor. 245.

Δύστηνος ὅστις ζῇ θαλάττιον βίον. Antiphon.

Avec le florin, roncin & latin: par tout l'univers on trouve le chemin. Adag.

† *animi ægritudine conficiuntur.*

Circumnavigare multas urbes, pulcrum: habitare in præclariſſima, utile. Plut. lib. educ.

Καλὸν ζώειν βίον, ὦ δύμοι ἄνωθεν. Moſch.

Amicorum relevat ſoſpitas nunciata. Caſſ. 8.2.

Μέγα τι τὸ ἦθος ἀεὶ ἐπιφέρει φύσις τῷ ἤδη γίνεσθαι. Ariſt. problem. 28.1.

Flagitia divitiarum alumni. Apul. apolog. 1.

Homini felicitatem nullus locus adimit, ut neque virtutem, neque prudentiam. Plutar. de exil.

* *Lib.* 38. & 40.

Τὸ τῆς χώρας εὐτύχημα τοῖς κατοικοῦσιν ἀτυχίας αἴτιον γίνεται, διὰ τὸ πλείω φθόνον ἐπιφέρειν τοῖς ἀνθρώποις μετὰ τῶν ἀγαθῶν διδόναι τὰ βλάπτοντα. Diodor. 3.

ἀφθαρσία γλώσσης ἀξιοπιστοτέρα. Marci Epigr. lib. 7.

Ignoratis cauſſæ fidem hiſtoriæ derogat. Plut. 5. ſympoſ. 7.

Aliter audita, aliter viſa narrantur. Hieron. præfat. pentat.

Quæ ea dicunt, quibus fides non habenda videatur: ſcurræ indicantur. Diod. lib. 5.

De longas vias longas mentidas. Adag.

Vir bonus præſtare debet, ne mentiatur prudens, ne mendacium dicat. Gell. 11. c. 11.

Qui peregrinati ſunt, ſe interrogari gaudent, & viſa libenter narrant. Plut. de Sym. 8.

Audi, ſed crede, quæ vera ſunt. Apul. lib. 11. aſin.

Digitized by Google

Antè autem, quàm ad rem accedam, ignoſcat quæſo tua prudentia ſingularis, meæ in ſcribendo libertati. PER annorum enim paucitatem mundum cognoſcere tibi nondum licet: Mei verò mihi CANI poteſtatem dant, & te commonefaciendi, & de illo ſententiam ferendi.

Ingens in mari te periculum adiiſſe refers, & ad exonerandam navem bonam fortunarum partem in profundum 346
abjeciſſe. Tu verò magnas, mea opinione, mari inſano gratias debes, quòd cùm vitam auferre tibi poſſet, ſolis contentum fortunis fuit. QUI enim maria navigant, poſtquam ſe periculum evaſiſſe vident, non opum, quas perdiderunt, jacturam; ſed vitæ, quam conſervarunt, incolumitatem ſpectare debent.

Quòd in itinere maritimo comitatum te habuiſſe alienigenarum, & plures quàm vel cogitâres, vel optâras, dies retardatum eſſe ſcribis: ſic habeto mi Dædale, licèt multos moratus ſis dies; plures tamen numero moleſtias te accepiſſe. QUI enim diu navigat, fieri non poteſt, quin à nautis moleſtia alliciatur, & ventorum ſemper metu torqueatur. Ad comitatum autem, quem tibi magnum affuiſſe dicis, quod attinet, reſpondeo, quòd QUO pluribus oneratus comitibus proficiſcebaris, tantò minore pecuniarum pondere premebaris. Noſti enim regulam generalem. UBI iter longinquum, & comitatus numeroſus eſt; marſupium laxius reddi neceſſe eſt.

Quòd ex humore marino, ſimul atque terram attigiſti, articulari te morbo correptum dicis; ad hoc ita reſpondeo; aut podagra te, aut chiragra laborare. Si illa laboras; occaſionem habebis domum ſervandi, atq; ita nemo opes tibi rapere audebit: Sin hac; cauſſam habebis, ne aleæ luſui, quemadmodum ſolebas, indulgeas; atque ita nec tuas pecunias, nec alienas, quod ſolebas, perdes: & ſi ingenium, quod habebas non mutaſti, vel ideò bonam in partem te morbum articularem accepturum certus ſum: quòd ad incrementum rei familiaris faciat.

Quòd in regione iſta ad curandos morbos tuos inveniſſe te dicis multos claroſque medicos, & doctrina & uſu præſtantes: cùm Platone reſpondeo, UBI multi medici ſunt, ibi multa vitia, multoſque eſſe vitioſos. Nam NIMIÆ delitiæ morbos homini, moderati labores ſanitatem afferunt. Quàm diu majores illi noſtri antiqui medicis Romæ caruerunt, quod annos

---

Quanto ſabes ne diras, quanto vees, no juzgaras, ſi quieres vivir in paz. Adag.

Van di par l'eſperientia è gli anni. Arioſt. appen. 2. 107.

Senectutu prolixæ beneficio multis experimentis inſtruimur. Apul. lib. 5. aſin.

M. Aurelius reſpondet Dædalo.

Οἱ πολλὰ ... τῶ παλαιτέρων βροτῶν. Stob. 743.

1. *De jactura fortunarum.*

ὅσσοι ... ἐπὶ ... Antipat. Epigr. lib. 1.

... κλύδων. Cyllen. ibid.

Quien bien eſta, y mal buſca, ſi bien le viene, Dios le ayuda. Adag.

2. *Comitatu oneroſo & mora longiore.*

Viriculas patrimonii peregrinationis attriverunt impenſæ. Apul. lib. 11. aſin.

Tanto maturius deſit annona, quanto pluribus erogatur. Veget. lib. 3. cap. 2.

En longue voye paille poiſe. Adag.

Nihil viatico levi gravius. Sidon. 7. 2.

Auff eine ſchwere Reiſe mag man wol ein X vor ein V ſchreiben. Adag.

Quo plures ſumus, pluribus rebus egebimus. Liv. lib. 34.

Sicut ad belli munera pauci ſumus: ſic nimis multi pro inopia commeatuum. Idem lib. 36.

3. *Articulari morbo.*

Major pecunia fauces avaritiæ non claudit, ſed extendit: non irrigat, ſed accendit. Aug. hom. 30.

Moleſtum otium podagrici pedes. Macrob. 2. Saturn. 7.

Παρὰ ... ποδαγρῶντες. Ariſtoph. Plut.

Λυσιμελοῦς Βάκχου καὶ λυσιμελοῦς Ἀφροδίτης γεννᾶται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα. Epigr. lib. 2.

Pauper locupletem optare podagram non dubitat Ladas. Iuvenal Sat. 13.

Quis non erubeſcat, ſi fortis ſuæ gratiam, non virtuti debeat, ſed taxillis? Sareſb. 1. 5.

4. *Medicorum multitudine.*

Supervacuus inter ſanos medicus. Tacit.

Los yerros del medico la tierra los cubre. Adag.

Mala diſciplinæ ſignum, judicibus ac medicis indigere. Plato de rep. 3.

Ποιοῦ ... ἡγεμόνας. Xenoph. pæd. 1.

Digitized by Google

annos CCCC. factum; tam diu (& non ultra) in cibo potuq; ſobrii fuerunt. UT enim ſanitatem temperantia; ſic medicinam ingluvies præcedit.

Edacitas cibos terit, ſed oculos vorat. Sareſb 8.6.

Bona valetudinis mater frugalitas inimica luxurioſis epulis. Val. Max. 2.1.

Quòd terram iſtam rebus omnibus, & in primis lignis, quorum magna hîc caritas eſt, abundare dicis; ſic habeto: SI multa ligna habeas, parum te panis habiturum. Vetus enim illud adagium eſt: *UBI magni furni, ibi parva granaria.* Quòd ſi iſtius terræ lignis delectari te ais; Italiæ panem mihi non diſplicere ſcito. Quicquid enim fiat, SEMPER faciliora inventu ligna ſunt, quibus furnum calefacias; quàm frumenta, quæ in molendinum feras. BONUM ſanè eſt lignis ad hyemem inſtructum eſſe; ſed planè ad hyemem & æſtatem inſtructum eſſe longè melius eſt. NON enim annonæ caritas dicitur, cùm ligna ſenibus; ſed cùm panis pueris deeſt.

5. Abundantia lignorum.

Pulcrum fœnificia videre arida in tabulato, vindemiam in cella, in granario meſſem. Varr. ruſt. 52.

Cenſoria caſtigatio erat, minus arare, quàm verrere. Plin. 18.6.

Dove ſouo i fouchi grandi, i granari ſono piccioli. Teatr. moral. 245.

Nec ſanitati, nec expeditioni idoneus eſt miles, qui algere compellitur. Veget. 4.2.

Neceſſitatis inventa antiquiora ſunt, quàm voluptatis. Cic. orat.

Parvo nutrimentis quamquam à morte defendimur, nihil tamen ad robuſtam valetudinem promovemur. Sym. 1. 17.

Quòd regionem iſtam ais aqua abundare, & quidem
347 limpidiſſima & gelidiſſima, cujus tanta ſit copia, ut ſingulæ domus ſingulos habeant † fontes: ſic reſpondeo; phyſicorum axioma eſſe: UBI aqua abundat, ibi plerumque ſanitas abeſt; quod quidem minimè miror. LOCA enim valde gelida (& humida) ſemper habentur (intemperata &) inſalubria. Si ætas jam eſſet aurea; quando quid vinum eſſet, homines ignorabant, & aquam cuncti bibebant; terra iſta noſtra hac longè melior eſſet. QUAM enim fœdum eſt vino madere; tam ſuave & utile eſt aqua inebriari. Noſti † fontem, quem in hortis via Salaria habebã, in cauſa fuiſſe, ut una æſtate ſeptem è domo mea efferrentur funera. Quòd niſi quaſi vena aperta aquam ſubduxiſſem reſidem, & mihi, & univerſæ familiæ lethalem futuram fuiſſe arbitror.

6. Aquarum copia.

† *puteos.*

Magna urbis utilitas eſt, cum perennes fontes murus includit. Vegrt. 4.10.

Non pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt. Gregor. Polyd. Virg. lib. 5. c. 11.

Νοσώδης ἡ τῶ ὕδατος μεταβολή. Ariſt. probl. 1. 15.

E flumine ſemper antelucanas auras Homerus inſalubres veriſſimè tradidit. Plin. 18. 6.

ὕδωρ ψυχρὸν πέφυκε ... ἔχει. Nazian. Stob. 298.

† *puteum.*

In potu fontium ideò major eſt ſitis, quia ſapor dulcior. Symm. 8. 61.

Mala aqua potus veneno ſimilis, peſtilentiam bibentibus generat. Veget. 3.2.

Quare de conſervanda potius valetudine cogites, quàm terra iſta frigidula te oblectes, rogo. Ad me enim quod attinet, ego ILLUM tantùm fortunatum cenſeo, qui corpore ſano, & animo tranquillo eſt. Itaque terram quantum libuerit laudato: ejus algore quantum volueris utitor; aqua illius gelida te exſaturato, & ad amicos denique oppilationibus illam mederi ſcribito: Ego verò, mi Dædale, plus pecuniæ ad comparandum vinum Creticum ex urbe exportatum, quàm aquæ frigidæ dolia ex iſta inſula in urbem importatum iri juro.

Ii teſori della vita, ſono la ſanità, & la mente buona. Teat.

Non eſt felix, qui hoc frequentius potius eſſe, quàm ſemper judicatur S don. 1.7.

Τὸ εὖ ζῆν ἐστιν ἐν τῷ ποιεῖν, ἃ ἐπιζητεῖ ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις. Aurel. Imp. lib. 8.

Auguſtus, querente de caritate vini populo, proviſum ait ab Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines ſitirent. Sueton. 42.

Tot ac talia naſci in terra iſta pomorum genera ais, ut nunquam iis ſatiari poſſe videaris. Ego verò etſi nulla re

7. Pomorum varietate.

Poſtea ex incongruo humore æſtatis, & autumni diviſis indigeſta illecebra. Oxtaf. 1. 4.

jucundius,

jucundius, quàm pomis hybernis veſcor; tamen licet eorum nec videndorum, nec edendorum copia detur, animo æquo fero. REGIO enim quæ pomis ad hyemē abundat, (febribus &) caloribus ſemper æſtivis obnoxia eſt. Octavius Imp. felicis memoriæ, urbem per æſtatem morbis infeſtari animadvertens, gravi conſtituta pœna vetuit, ne Salonâ poma in urbem vendenda importarentur; quæ res, mirabile dictu, effecit, ut tum urbs rectè valeret, tum medici ſponte ex urbe diſcederent. MAGNUM enim populi rectè valentis ſignum eſt medicus pauper.

Multos in terra iſta hiſtriones, aretalogos & geſticulatores, quòd eſſe dicis, ſic reſpondeo; non tantam fore oblectationem (ac voluptatem,) quam ex illorum jocis ludisq; capies, quin major ſit ex perdita pecunia dolor & mœſtitia. SCURRÆ enim & ludiones per jocum ludos exhibent, & mercedem ſeriò exigunt.

Vineis item abundare terram iſtam dicis, vinumque & odoratu fragrantiſſimum, & guſtatu ſuaviſſimum (dulciſſimumque) eſſe. Ego verò vix tantam eſſe credo vinearum in campo copiam, quin major ſit temulentorum in populo numerus. Quo enim die ſobrinam meam Topinam Getulico avunculo meo deſpondimus; licet unica tantùm Salonæ vinea eſſet; ejus tamen proventu tum ipſum, tum familiam univerſam, tum convivas nuptiales omnes inebriatos fuiſſe noſti. 348

Non ſine lacrymis, quod dicturus ſum, dico, antiquitùs ſcilicet Romæ Martem belli præſidem religioſiſſimè cultum fuiſſe; jam verò Bacchum vini numen ſanctiſſimè coli & honorari. Quod enim temporis exercitiis in campo Martio militaribus ſolebat impendi, id nunc ludendo & potando in tabernis conſumitur. Titus Livius (lib. V.) in annalibus dicit, Galliæ tranſalpinæ incolas, audito Italos vineta plantaſſe, expeditionem Italicam ſuſcepiſſe. Quòd ſi nullas tum Italia vineas habuiſſet; nec regio (tam amœna) à Gallis fuiſſet vaſtata. Romani priſci, quā erant in rebus omnibus providentia, cùm vinum exitio ſibi eſſe animadverterent, Senatus-Conſulto vites toto imperio (tolli &) extirpari juſſerunt. Accidit autem mirum quiddam, quòd finito bello, nullus in tota Italia Gallus manſit; cùm vineas in ea jam nullas eſſe innotuiſſet.

Multos item in terra iſta viros ſpectabiles, multos quoque præſtabili

Ἡ ὀπώρα ἔχει πολὺ ὕδωρ καὶ ὑγρότητα. Ariſt.p.obl.m. 22.

ἐν ταῖς θέρους ἀρχαῖς νόσους ἀνάγκη πλείους γίνεσθαι, καὶ γὰρ οἱ νέοι καρποὶ τότε εἰσίν. Idem problem. 1. 25.

οὐκ ἐθέλω φθινόπωρον, ἐπεὶ νόσον ἄμμι τίκτει. Bion.

Morbi ex repugnantium ſibi humorum diſcordia naſcuntur. Macrob. 7. Satur. 4.

Κακὸν ἔχει ἄκρας ἰατρός, ἂν κακῶς μηδεὶς ἔχῃ. Philem. Stob. 805.

8. Hiſtrionum frequentia.

Pecuniarum flumina in ignavos ventres profunduntur. Nice. Man. Comn. lib. 1.

Mimos & profeſſiones obſcœnas fovere beneficiis, illicitum eſt & infame. Sareſb. 8. 2.

9. Vini copia & præſtantia.

Non eſt natura, ſed uſus in culpa. Ambr. Pſal. 118. ſerm. 18.

Οἴνου κατιόντος εἰς τὸ σῶμα ἐπαναπλέει ἔπεα κακά. Herodot. lib. 1.

Nullum eſt in luxuria crimen locorum. Symm. 8. 21.

Violentiam inſitam ingenio intemperantia vini accendit. Liv. lib. 44.

Οἶνος ἀναισιμοῦται πλεῖον ἐν τῇ ὁρτῇ, ἢ ἐν τῷ ἅπαντι ἐνιαυτῷ ἐπιλοίπῳ. Herod. lib. 2.

Comes ebrietatis oblivio. Macro. 1. Somn. 12.

Martia Romanis urbis pater induit ora. Manil. lib. 4.

Qui patitur fieri, quod poteſt prohibere, ipſe facere videtur. IC.

Res diſciplinæ inimiciſſima otium corrumpit militem. Vell. 2.

Κρατὴρ γὰρ ἀμαλδυνόντων ὅπου ταὶ καὶ νῦν αἰζηῶν, ὅτ' εἰς φρένας χαλεπὸν ἵεται. Cornt. 13.

Negotiam P. R. meliùs commiſſum, quàm otium. Val. Max. 7. 2.

Appetitus privationis ſoboles. Scalig. exerc. 317. 2.

Galli vitem vel oleæ cultum, Roma jam adoleſcente, didicerant. Macro. 1. Som. 16.

Natura regionum ſuis meritis, non noſtris qualitatibus æſtimanda eſt. Symm. 7. 7.

10. Procerum & nobilium frequentia.

Digitized by Google

præſtabili dignitate patritios eſſe, eorumque te colloquiis & familiaritate tempus fallere refers. Quod ſi ita eſt, multos in terra iſta viros otioſos eſſe neceſſe eſt, & veritatis parum amantes. Emeriti † enim & ſcutiferi, QUI juventam militia triverunt, ubi conſenuerunt, audiendis novis, & dicendis mendaciis tempus conſumunt.

Multas in terra iſta fœminas ais eſſe (forma conſpicuas) geſtu venuſtas, & corpore elegantes. Ego verò ſi multæ ſint formoſæ, multas (inhoneſtas ac) malè nuptas eſſe reſpondeo. NISI enim formæ conjunctam habeat fœmina prudentiam (ac pudicitiam;) & ſibi periculum & marito curas acceſſit.

Fœminas item (magas) ſagas & maleficas in terra iſta invenire memoras, quæ ſanandi & ablactandi infantes artem (præ cæteris) ſibi vendicant. Ego verò ſatius duxerim, infantes nunquam convaleſcere aut ſanari, quàm talium arte mulierculárum curari. NON enim tantum pharmacis palam proſunt, quantum periculi infantibus attrahunt, & quantum (ſuis) clam veneficiis nocent. Erat Torquato Laërtio agnato meo filia, cariſſima juxta ac formiſſima, unica totius patrimonii hæres futura; quæ cùm infans die quodam multum ploràſſet; nutrix à qua alebatur, infantem placatura, dum veneficio ſomnum illi conciliaturam ſeſeretur, mortem conciliat; ut filiæ miſellæ fletu ſedato, matris infelicis ejulatus inciperent.

349 Caligula, Germanici optimi filius, licet inter Cæſares quartus, inter tyrannos primus fuerit; tamen cùm Romæ ſchedulæ contra quartanam, & ad curandos infantes venderentur, edicto cavit publico, ſi quis vir aut mulier eas faceret, ut capite pœnam lueret; ſi quis autem illas vel emeret, vel venales Romæ circumferret, (aliisve daret:) virgis cæſus perpetuùm exularet.

Idem Fronto miniſter tuus nuncium mihi attulit, quo mirificè ſum delectatus, natum ſcilicet filium tibi bellulum (& ſcitulum:) ſimul autem illum à fœmina Samia nutriri, quæ, vini auſteri inſtar, veneficæ nota inſignita ſit, dixit. Per deos te obteſtor immortales, perq; eum, quo te proſequor, amorem obſecro, confeſtim domo illam ejicias, & fœminam tam malam ne diem quidem unum domi tuæ vivere ſinas? QUICUNQUE enim cum veneficiis (& incantamentis) educatur infans; aut vitam habebit brevem, aut fortunam adverſam.

Duces & milites fortiter à ſe facta ſemper diſtturinnt. Macrob. 7. Saturn. 2.

† *in libertate perpetua enutriti.*

Ad id quiſque, quod audit, adjicit aliqui l. Liv. lib. 28.

No hables ſi ſer preguntado, y ſeras æſtimado. Adag.

11. Fœminarum pulcrarum multitudine.

Bellezza le follia ſouiente in compagnia. Adag.

Vna donna bella rare volte manca d' infamia. Teat.

Schön und fromm ſeyn/ſtehen ſelten in einem Stall. Adag.

12. Sagæ & veneficis.

Hac eſt fraudulentia malignorum ſpirituum, ut quod ultro faciunt, facere videantur inviti Sa eib. 2. 27.

Illa vera ſunt remedia, quæ fugatis morbis cauſiſque languoris, poſtea non ſentiuntur. Fab. decl. 14.

Reſpuunt medicinam morbi contracti è veneficiis. Philo de ſpec. ll.

Malefici dœmones habent exactores in pœna, quos habuerunt ſuaſores in culpa. Ola. Epir lib. 5.

Melius eſt omnia pati, quàm malo conſentire. IC.

Inceſti ac vagi ſpiritus, ut turbent omnia, & errores humanis pectoribus offundant, ferunt ac miſcent falſa cum veris. Lactant. lib. 2 c. 16.

Cajus & diſciplinis liberalibus pulcrè excultus & gratioſus apud populum erat propter paternarum virtutum memoriam Ioſeph. lib 18. arch. 8.

D'neue bianco, ſpeſſo pulcin nero. Adag.

Damnati, qui amuleta collo geſtarent. Spartian. in Caracal. Rhodig 9. 23. Ammian. lib. 16. de Conſtantino.

13. De filie nato.

οὐδὲν ἐστι θηρίον γυναικὸς ἀμαχώτερον, οὐδὲ πῦρ, οὐδ᾽ ὧδ᾽ ἀναιδὴς οὐδεμία πάρδαλις. Ariſtoph. Lyſiſtrat.

Valetudini, cujus curationem cura noſtra non invenit, potentia ſuperna medeatur. Sidon. 2. 12.

Non debet via aperiri maleficiis. IC.

Ineluctabilia nulla arte, nullo avertuntur ingenio. Macrob 1. ſomn. 7.

Magni intereſt quos quiſque audiat domi, quibuſcum loquatur puer. Alexand. 2, 25.

Non parum mirari mi Dædale me ſcito Romanos pluri-mos, qui veneficiis liberos ſuos curari tum permittunt, tum ſtudent; quod ideo dico, quia perſuaſiſſimum habeo, QUICUNQUE deorum voluntate ægrotant, hominum diligentia, quantacunque ea ſit, neutiquam ſanatum iri. Infantes vel ob temperamenti pravitatem, vel quia vitam illis adimere dii volunt, ægrotant. Si ergo ex temperamento pravo morbus naſcitur; naturalia à medico petantur medicamenta: Sin mali cauſa deorum offenſa eſt; ſacrificiis illos parentes placanto. FIERI enim nulla omninò ratione poteſt, ut animorum morbi ullis corporum medicamentis ſanentur.

Diutius in hoc capite, quàm in cæteris, immoratum me non mireris, Dædale, dum ſcilicet perſuadere tibi conor, ut à veneficiis liberos tuos cuſtodias. Alioqui Plus veneficium malum infanti oberit, quàm lac bonum proderit. Quod ut ad te ſcriberem, partim amore erga te meo ſum impulſus; partim quòd ex te in Senatu non ſemel audivi, quanto filii deſiderio tenereris; quem cum & votis ipſe impetraris, & lacrymis uxor tua Pertuſa obtinuerit; nollem veneficiis abs te deos ad iram provocari. Nam QUANDO deos parentes propitios habent; filii me hercule veneficiis non indigent.

Erant præterea multa, quæ ad te ſcriberem, quorum nonnulla cum Frontone miniſtro tuo communicare, quàm literis mandare malui: quod te mirari nolim. TOT enim EPISTOLÆ ſunt periculis obnoxiæ; ut virum prudentem deceat non plura epiſtolæ credere obſignatæ, quàm palam in foro Romæ auderet loqui. Ignoſce mihi Dædale, ſi neq; cupiditati tuæ, neq; deſiderio meo ſcribendo ſatisfacio. Multa enim 350
tibi ſcitu neceſſaria ſunt, quæ chartæ credere non audeo. De me quod ſcribam nihil eſt, niſi quòd articulari morbo aſſiduè vexor, & quod omnium peſſimum, quantò magis ætate proficio, tanto valetudo magis deficit. VETUS enim hoc frag ilitatis humanæ malum eſt, quòd UBI ſecuriſſimos nos remur incedere, ibi maxima reperimus offenſacula.

Quem mihi miſiſti Pſittacum, Fauſtina, continuò ſibi vendicavit. Ac ſanè admiratu dignum eſt, quòd ita expeditè loquitur. Verùm enimverò TANTA eſt fœminarum potentia, ut cùm libitum eſt, & ſilentium vivis imponant, & mortuos in tumulis loqui faciant. Pro eo, ac tibi cupio, debeoq;

Sic deſinunt, quæ incipere non debent. Fab. declam. 18.

Wer ſich in der Schalckheit befleiſſet / kan leichtlich in der Bůberey Meiſter werden. Adag.

Θεὸς ῥύεται τ̃ εὐσεβῆ ἐκ παντὸς κακοῦ. Herm. Lact. 2. 15.

Adjecti Ezechiæ XV. anni per miſericordiam ejus, qui futurorum eventus in ſua poſuit poteſtate. Saresb. 2. 25.

Certa ſi decreta ſors eſt, quid cavere proderit, Cuncta incerta ſi feruntur, quid timere convenit? Mim.

Utcunq; fata decrevêre, ita cuncta mortalibus proveniunt. Apul lib. 1. aſin.

Fati beneficium per medici manus ad nos venit. Sen. 1. nat. q. 18.

Corporis vires animi redintegrant vigorem Symm. 1. 39.

Servare animas aliter, niſi Deus omnipotens non poteſt. Arnob. lib. 2.

Quæ in poteſtate poſita ſunt, ſic, & non ſic eſſe poſſunt, quæ in neceſſitate, ſic eſſe neceſſe eſt. Saresb. 2. 24.

Ea tantum medicamenta innocenter dabuntur, quæ potentiæ ſuæ qualitate conſumta, deſinunt, cùm profuerunt. Fab. declam. 14.

Non minùs peccat, qui illicita docet, quàm qui addiſcit. IC.

Non rumpitur humanis conſiliis fati neceſſitas. Liv. lib. 1.

Cùm ſanitas videatur eſſe de fato, debetur & medico. Sen. 2 nat. q. 38.

Τὸ τ̃ ἐπιστολῆς πρᾶγμα οὐκ ἐχέμυθον ἀλλὰ φωνὴν ἔχει τῷ ἐντυχόντι προσδεῖσθαι λέγεσθαι. Syneſ. ep. 137.

Aptum eſt negotiis intimandis vivæ vocis indicium Symm. 3. 50.

E più ſicuro à bocca, che per ſcritto trattar. Arioſt. 1. appen. 68.

Verba meliùs ex oris fontibus fluunt, quàm mandantur textis papyri. Sym. 3. 11.

Plena & infeſta variis caſibus vita eſt, à quibus nulli longa pax, vix induciæ ſunt. Sen. ad Mar. 15.

Teſtatur inſomnes curas imbecillitas corporis. Symm. 9. 39.

Κρατερῶν δ' ἐχθρῶν ἀμαθύνεται ἄστυ. Coint. 2. 335.

Puerilibus conſentanea crepundiis ſunt iſta, quæ vires atque opes humanæ vocantur. Val. Max. 6. extrem.

Pleriq; iis potiſſimum donant, qui donare maximè poſſunt. Plin. 9 ep. 30.

Εὐάγωγος εἰς τὸ ῥᾳδίως τι τολμῆσαι θυμὸς γυναικός. Democr. Stob. 657.

Ne quid ex gratia beneficii pretio defringat, uſque quaq; ſit gratuitum. Apul. flor. 3.

debeoq;, imò etiam ſoleo, exiguum admodum eſt, quod tibi mitto. Quod ideo dico, quia nihil in præſentiarum tibi mitto, præter duos equos Mauritanos, & decem gladios Alexandrinos, & Frontoni miniſtro tuo jucundi nuntii præmium in Sicilia præfecturam dedi, ex qua ad XX. millia H.S. quotannis percipiat.

Fauſtina mihi dixit, ſe Pertuſæ uxori tuæ arcam mittere, plenam aromatis è Palæſtina allatis, itemque alteram plenam veſtimentis, quibus utatur, quod quidem munus non contemnendum mihi videtur. NATURA enim fœminæ propriarum opum parcæ, in alienis profundendis liberaliſſimæ ſunt. Dii te præpotentes ſervent, & ſiniſtram à me fortunam avertant! Eosdem deos precor, ut & ego te, & Fauſtina mea Pertuſam uxorem tuam ſalvos incolumesq; propediem Romæ videamus. NULLA enim majore animus afficitur lætitia, quàm cùm amicum diu multumq; exoptatum videt. Marcus de monte Cælio m.p.

CAPUT XXX.

Oſtendit in genere, ingens eſſe hominis decus, bene dicendi, (& animi ſenſa eleganter exprimendi) facultatem; (eſſe item nonnullos adeo in loquendo tædioſos, ut cùm alij vel X. annos citra offenſam audiantur; ipſi ne parvo quidem ſpatio audiri poſſint; indecorum deniq; Principibus & dynaſtis facere quid, cujus rationem nequeant reddere.

EX PRÆSTANTISSIMIS DONIS, QUIBUS Conditor homines ornavit, eſt loquendi vis & facultas. Alioquin enim, ſi animam excipias, parum (admodum) à brutis homines muti differunt. Ariſtoteles in œconomicis politiam Pythagoricam Stoicæ longiſſimè anteponit, illam rationi magis, quàm hanc conſentaneam eſſe
351 affirmans. Nam Pythagoras quicunque muti eſſent, absque ulla contradictione, civitate ejici juſſit; hac nimirum adductus ratione, quod linguam dicebat per mentis conceptus moveri; qui ergo linguam non habet, eum mente carere; qui mente caret, nihil niſi beſtiam eſſe; qui verò beſtia eſt, eum beſtiæ inſtar ſervire, aut cum beſtiis in ſylvas (tanquam beſtiam extrudi oportere.)

Magnum donum eſt, non eſſe hominem mutum, ut cæteræ animantes ſunt; ſed majus donum eſt loqui, ut homines rationis participes loquuntur: At infinities majus eſt bene loqui,

Chi ben dona, caro vende, ſe villan non è chi prende. Adag.

Parvum munuſculum, ſi æſtimetur pretioſum; religioſum, ſi amore pendatur. Sym. 9. 88.

Initium novæ liberalitatis, conſummatio eſt prioris. Plin. 5. ep. 12.

Omnis gratia ſimplex it, duplex redit. Fulg. Mythol. 2.

Lætitia eſt eum munere muneris autor. Ovid. metam. 8.

Omnis benignitas properat: Proprium eſt libēter facientis citò facere. Sen. 2. benef. 5.

παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων ὁ ἄλλως καὶ ἀντιλήψεις αἱ ἐρωτικαί, καὶ ἀπροσπόρους. Xenoph. Hierone.

Wer was liebes hat / der ſihet es gerne. Adag.

Amicus eum, quem diligit, pariter ac ſe cupit proſperis rebus potiri. Plut.

ἐστὶ ὁ τοιοῦτος φίλος, ὅς τις ἃ οἴεται ἀγαθὰ εἶναι ἐκείνῳ, πρακτικός ἐστιν αὐτῷ δι᾽ ἐκεῖνον. Ariſt. 1. Rhet. 5.

Nihil præſtabilius, quam poſſe dicendo tenere hominum cœtus, mentes allicere, voluntates impellere, quò velis, unde velis, deducere. Cic. 1 de orator.

ὑπέρτερος ἄλλων μύθοισι, ... τ᾽ ἀνθρώποις κρείττων ἄρξει. Coint. 5 241.

Ἄτοπόν ἐστι, τὸ τοῖς ἔργοις πρωτεύοντας, φαίνεσθαι τῶν τυχόντων τοῖς λόγοις ὑστερίζοντας. Ariſt. Rhetor. ad Alex. 1.

Ut corpori ferrum, ſic oratio animo nō iſtu magis quā morā imprimitur. Plin. 1. ep. 20.

Μέγα κράτος ἀνθρώποις μῦθος γίγνεται εὐφροσύνῃ μεμιγμένος, εὐεργέτης τε ἀπείρητος πέλει. Coint. 5. 262.

Omnem hominis actum ſermo præit. Apul. apol. 1.

Tacere præſtat, cùm loqui utile eſt: quàm loqui, cùm tempus indecoro ſermoni ſilentium inducit. Naz. ad Olymp.

Loqui nobis communiter datum eſt, ſolus ornatus eſt, qui diſcernit indoctos. Caſſiod. præfat.

Τὸ τῷ λόγῳ βοηθεῖν ἑαυτῷ μᾶλλον ἰδιόν ἐστιν ἀνθρώπου τὸ ἐν σώματι χρείας. Ariſt. 1. Rhet. 1.

Mutos naſci, & egere omni ratione ſatius fuiſſet, quàm providentiæ munera in mutuam perniciem convertere. Fab. 4. c. 1.

λόγος μετὰ παιδείας ἡγεμών ἐστι βίου. Ariſt. Rhet. Alex. 1.

Utinā muti omnes homines eſſemus! minus improbitas inſtrumenti haberet. Gell. 13.

Alit æmulatio ingenia. Vell. lib. 1.

Nulla ſui parte magis homo, qualis ſit, facilius deprehēditur, quā ſermone. Sabel. 9. en.

Digitized by Google

loqui, ut Philoſophi eloquentes loquuntur. Alioquin enim SI-IS qui* audit, non ſententias potiùs, quàm verba ponderat; ſæpè major ex pſittacorum in caveis garrulitate, quàm ex virorum in Academiis facundiâ voluptas capietur.

Joſephus libro de bello† Judaico refert, Herodem cunctis regni opibus juviſſe, & univerſa cum factione ac gente ſua ſecutum eſſe M. Antonium & Cleopatram hujus amicam, bellũ cum Octavio, ſecundo imperatore Rom. gerentes; tandemq; M. Antonio victo & Cleopatra capta, victoria potitum Octavium; cujus mali univerſi culpa penes Antonium fuit. QUI enim ob fœminæ amores bellum movet, fieri non poteſt, quin aut vitam amittat, aut infamis vivat. Cæterum Herodes Antonii patroni ſui viſo interitu, ad Octavium Imp. proficiſci decrevit; in cujus conſpectum admiſſus, diademate ad pedes Imperatoris abjecto, orationem habuit verbis adeò dulcem, ſententiisq; exquiſitam: ut non ſolùm veniam Octavius Herodi, qui hoſtis fuerat acerrimus, dederit; ſed regnum etiam illi de integro confirmarit, & inter intimos eum amicos receperit. Nam INTER animi generoſi viros multis malefactis pauca medentur benedicta.

Si Blondo de Roma triumphante credimus; Pyrrhus magnus Epeirotarum Rex, cùm animo fortiſſimus, rei bellicæ peritiſſimus, in beneficiis tribuendis liberaliſſimus, in adverſis tolerantiſſimus fuerit; hoc nomine inprimis celebratur, quòd in verbis ſuaviſſimus, in reſponſis ſapientiſſimus fuerit. Imò tantùm eloquentia Pyrrhum valuiſſe perhibent, ut quemcunque ſemel allocutus eſſet, eum ita in partes ſuas traduceret, ut & abſentis deinceps defenſor, & præſentis vel cum vitæ dignitatisque periculo propugnator eſſet acerrimus. Idem Blondus memorat, quod Livius reticuit, Romanos, qua erant in omnibus rebus providentia, perſpecta Pyrrhi facundia, ſenatusconſultum feciſſe, ne quis legatus Romanus cum Pyrrho aliter, quàm per interpretem loqueretur. Alioquin enim oratione ejus capti, cùm legati abiiſſent Populi Romani; Pyrrhi procuratores Romam revertebantur.

Fuit quidem M. Tullius in curia Senator, in imperio 352
Conſul, inter divites ditiſſimus, & inter viros militares fortiſſimus: Sed enim nihil horum immortalem ipſi memoriam, quam uni debet eloquentiæ, attulit. (Solum) quippe eloquentiæ flumen tantam illi exiſtimationem conciliavit,

tut

---

* Loquitur.

Ipſa orandi majeſtate nihil dii immortales melius homini dederunt. Fab. lib. 11.

Omnia bona cumulat lingua diſerta. Caſſ. 8. 13.

† *Rer. ant. lib. 15. c. 16.*

Qui eloquenter dicunt, ſuaviter, qui ſapienter, ſalubriter audiuntur. Auguſt. 4. doctr. Chriſt.

ἄσπερ βίος ἄλυπος, αἱρετὸς, οὕτω λόγος ἡδὺς, ἀγαπητός. Ariſtot. Rhetor. Alex. 1.

Eloquentia Principalis exempla.

ἐν μὲν πολέμῳ πρὸς αὐτοὺς ἀνθρώπους ἰσχὺς κρατεῖ, ἐν τῷ ζῆν δὲ ὁ λόγος πλεῖστου. Iſocrat. Evagor.

1. *Herodes magnum animum nihil ſuppliciter orando praſtat. Appian. civ. lib. 5.*

L'Amour porte en ſes mains cloſes plus de chardons, que de lis, ny de roſes. Ronſard. 7. 15.

Cleopatra & Antonij amor tum ipſis perniciem, tum Ægypto univerſa attulit mala plurima. Appi. civil. lib. 4. Ioſeph. 15. 4.

Auguſtus Herodi diadema imponit, & maximos honores habet. Ioſeph. 15. 10.

Cum abunde foret iram remittere, adjecit etiam caritatem. Val. Max. 6. 8

Irritabiles animi ſunt optimorum ſæpè hominum, & iidem placabiles. Cic. 1. Att. 14.

Adverſantibus aſper, ſi cedas, placabilis. Liv. lib 36.

2 *Pyrrhus* artem conciliandi ſibi homines eam habuit, ut Itali Regis externi, quam P. R. imperium mallent. Liv. li 38.

Raro quitquam vitæ ſanctioris, aut juſtitiæ probatioris viſus, Iuſtin. lib. 25.

Erat Pyrrhus comis ac perbenignus & ad referendam gratiam apprime liberalis. Plut. Vita. Pyrrh.

Nondum domum ingreſſus es, & jam vis corrumpere dominum? Sacesb. 5. 15.

Cyneas Romam cum ingentibus à Pyrrho donis miſſus, neminem, cujus domus muneribus pateret, invenit. Iuſtin. lib 18.

Qualis fueris in factis, talis comprobaberis in verbis. Auguſt. ſerm. 3. ad fr. in erem.

Flor. 1. 18 Oroſ 41.

3. *Cicero.*

Amicitiarum plerumq; reſpectu cauſarum celeritas adjuvatur. Symm 2 10.

Eloquentia univerſa ſub principe operis ſui erupit. Tullio. Vell 1 extr.

Cicero in omnibus quæ in quoq; laudantur, eminentiſſimus. Fab. lib. 12. 10.

ut tres continuas horas ſæpè in curia orans, nemine verbum ullum proferente, auditus fuerit; quod profectò non exiguæ laudis, aut leviter tranſeundum eſt. Ita enim comparatum eſt ingenium hominum, ut QUATUOR aliquis horas facilius loquatur, quàm unam horam patienter alium auſcultet.

Antonius Sabellicus narrat, Amilcarum Pœnorum temporibus, Carthagine Philoſophum quendam, Afranium nomine floruiſſe, qui XXCI. natus annos in primo bello Punico mortuus eſt. Is quid ſciret? interrogatus aliquando; nil niſi bene loqui ſe ſcire reſpondit. Iterum interrogatus, quid didiciſſet? nil niſi bene loqui ſe didiciſſe inquit. Rurſum interrogatus, quid doceret? nil niſi bene loqui ſe docere ait: hoc ſcilicet innuens, nihil aliud (uno &) XXC. annis ſe & didiciſſe, & cognoviſſe, & docuiſſe, quàm benè loqui: nec ſanè immeritò. Ex PRÆCIPUIS enim vitæ humanæ ornamentis eſt linguæ (in dicendo) ſuavitate & dulcedine præcellere.

Quanta cum admiratione duos in eodem concilio diſſerentes, alterum in proponendo torpidum, alterum in dicendo elegantiſſimum audimus? Invenias nonnullos quos ſi tres horas auſcultes, non defatigeris; cùm ex adverſo alii ſint ita in loquendo tædioſi (ac rudes,) ut ſi labia ſolummodò (ad loquendum) moventes videamus, foras nos extemplò proripiamus. NIHIL enim me judice moleſtius, quàm hominē tædioſum tanto temporis ſpatio, quanto Symbolum Apoſtolicum vel Nicenum ter recitari queat, audire, & contrà nihil jucundius, quàm prudentem (ac diſertum) vel ſexcentos annos audire. Plato ille divinus libro de legibus dicit, NULLA ex re magis hominem, quàm ex verbis, quæ loquitur, cognoſci. EX VERBIS enim, quæ audimus, interius illud, quod non videmus, vel bonum vel malum judicamus.

Laërtius (lib. 11.) in vita philoſophorum refert, ad Socratem philoſophorum principem, Athenis degentem, adductum aliquando adoleſcentem patria Thebanum, ut in ſuorum illum gregem reciperet, & in ſchola doceret, atq; informaret. Cùm autem adoleſcens, tanquam peregrinus & verecundus, loqui apud magiſtrum vereretur; Loquere, inquit Socrates, amice, ut te cognoſcam. Hæc Socratis ſententia cùm ſenſu tincta ſit; hujus operis lectorem rogatum velim, ut in ea ponderanda parumper ſubſiſtat. NON enim ex geſtibus, quos præ ſe fert; ſed

ὁ ὤν λέγων οὐκ ἐπὶ μακρὸς, μὴ δ' ἄγαν σφόδρ' εἴπῃ πολλὰ καὶ πολλῷ χρόνῳ. Phile. Sentent. Græc.

Doctiora ſunt omnia Ciceronis errata, quàm noſtra omnia benè dicta. Viv. Cic. div 22. 11.

Ut vera oratio optima, quæ maxima. Plin. 1. ep 20.

Inſanus qui ea ſcribis, quæ mirentur potius homines, quàm intelligant. Sueton. Aug. 86.

Facile eſt orationem apud faventes æquis auribus accipi. Liv. lib. 35.

Voluptati aurium morigerari debet oratio. Gell. 2. 17.

Ut hominis decus ingenium; ſic ingenii ipſius lumen eſt eloquentia. Cic. in Bruto.

Καὶ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς διανοίας ... ὁ λόγος, Iſoc. Nicocl.

In omnibus, quæ ſimpliciter expetibilia ſunt, quo intenſiora ſunt qualitate boni, eo expetibiliora ſunt. Saresb. 8. 12.

ὁ λέγων τῶν δεόντων μηδὲ ἓν μακρός ἐστι, ... Philem. Sent. Græc.

In quibuſdam virtutes non habent gratiam, in quibuſdam vitia ipſa delectant. Fab 11. c. 2.

Pleruſmq; pro diſſerentium viribus & eloquentiæ poteſtate etiam perſpicuæ veritatis conditio mutatur. Minut. pag 365.

Cum dico, ſilentio non minus quàm clamore delector, ſit modo ſilentium acre, intentum, & cupidum ulterora audiendi. Plin. 2. ep. 10.

Cum cœpit dicere, ſecundum principium ſtatim fuga fit. Sen. 3. contr. proœm.

Τῶ λόγω μέτρον ἐστὶν οὐχ ὁ λέγων, ἀλλ' ὁ ἀκούων. Plato Stob. fol. 396.

Quale quiſque ingenium habeat, indicio eſt oratio. Terent. 1. Heaut 3.

Iucundiſſima in oratore humanitas, facilitas, moderatio, benevolentia. Fab. 11. 1.

No ay coſa mas dificile (bien mirado) que conocer un necio ſi es callado. Araue. 160.

Profert mores plurumque oratio & animi ſecreta detegit. Fab. 11. c. 1.

Ut te videam, aliquid eloquere. Apul. flor. 1.

... ἀπαίδευτος, φθεγξάμενος ... Pallad. epigr. lib. 1.

Aſſai ſa chi non ſa, ſe tacer ſa. Bocca.

Non maius poteſt eſſe mentis teſtimonium, quàm qualitas inſpecta verborum. Caſſ 5. 22.

Quales, tales ſermones loquens, talis & mens comprobatur. Aug. ſerm. 5. ad fr. in erem.

Digitized by Google

ſed ex oratione vel bona vel mala, quam profert, hominem Socrates vult cognoſci.

Cæterum cum eloquentia ac facundia & ad augendam dignitatem, & non minuendas opes plurimum in ſingulis valeat; infinities tamen ſplendidius emicat, magisque neceſſaria eſt in Principum & megiſtanum aulis. QUI enim munera gerunt publica, & cives audiant, & cum peregrinis loquantur neceſſe eſt. Ut idem apertius dicam, NON ſolùm exiſtimationis tuendæ gratia; ſed etiam quod ex uſu eſt reipubl. Principi neceſſaria eſt eloquentia. Cùm enim unus ſit Princeps, eiq; ſerviatur ab omnibus; fieri non poteſt, ut tantum habeat, unde præmia perſolvat (& gratiam referat) omnibus. Itaq; aliis pecunia ſatisfaciat, alios verbis benignis ſuſtentet, neceſſe eſt. GRATIUS enim animo generoſo eſt verbum benevolum, quàm † beneficium illibenter datum.

Non poſſunt Plato, Livius, Herodotus, Sulpitius, Eutropius, Diodorus, Plinius, aliique innumeri hiſtorici priſci extollenda celebrandaque Principum Græcorum ac Latinorum eloquentia, ſeculorumq; illorum, quæ ſapientes habuêre Principes, felicitate ſatiari. Nec ſanè immeritò. MULTI enim Regum diademata, Imperatorumque ſceptra adepti ſunt (& obtinuerunt) non tam victoriis bello partis, aut ſanguinis, quo orti erant, claritate; quàm ſapientia & eloquentia, quâ fuerunt ornati.

M. Aurelius civis Romanus; etſi in monte Cœlio natus, patrimonio pauper, † ſanguine obſcurus, gratia humilis, & à propinquis honoratis inops fuit: tamen ob ſolam virtutis præſtantiam, doctrinæ copiam, eloquentiæ excellentiam in matrimonium accepit Fauſtinam, Antonini Pii Imperatoris filiam: qui cùm à multis, quòd filiam Philoſopho inopi uxorem daret, reprehenderetur; Ego, inquit, generum malo Philoſophum inopem, quàm † Principem fatuum.

Pollio libro VII. de legibus Romanorum refert, legem fuiſſe ſanctiſſiam, & inde à Conſulum initio pro conſuetudine in urbe introductam, ut Dictatores, Cenſores & Imperatores ſemel, ut minimum, ſingulis hebdomadis curiam ingreſſi, de reipublicæ ſtatu rationem redderent. Quæ lex utinam noſtro ſervaretur ævo! NEMO enim æquabilem omnibus juſtitiam adminiſtrare magis nititur, quàm qui futurum cogitat, ut à ſe ratio muneris repoſcatur.

Caligula

Οἷος ὁ λόγος, τοῖος ὁ βίος. Clem. Alex. 3. Strom.

Eloquentia Principibus maximè ornamento eſt. Cic. fin. 4.

Extorquet arma è manibus iratorũ civium boni civis autoritas & oratio. Idem de clar. orator.

Non modò domi, verum militiæ quoque dicendi copia præſtat, qua vel ardua proclivius conficiuntur. Aurel. Vict. Cæſ. 42.

Memoria minimum tribuit, qui ſpel plurimum. Sen. 3. benef. 4.

Certum habeo, vos non tam liberalitatem voluiſſe meam, quàm voluntatem. Curt. lib. 7.

Copia parvæ ſingulorum ſunt, eorum, qui his egeant, infinita eſt multitudo. Cic. offic. 1.

Pleriq; ſunt qui beneficia aſperitate verborum & ſupercilio in odium adducunt, eo ſermone uſi, ea ſuperbia, ut impetraſſe pœniteat. Sen. 2. ben. 4.

Remuneratio cum oratione odioſa conjuncta. G.

Τέσσαρας δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἔχειν ἄνδρα. νοῆσαι τὰ δέοντα, φράζειν δυνάμενον τὰ νοηθέντα καλῶς, φιλόπολιν εἶναι, καὶ κρείσσονα χρημάτων. Thucyd. Schol. lib. 2.

Multum utilitatis habet moribus armata facundia. Caſſ. 7. 12.

Μέγεθος δ' εἰς οὐδὲν ἄξιον ἀνήρ, εἰ μὴ οἱ ... ἐπὶ μόνης ἵππης. Coint. 5. 264.

Qui eloquentiæ veræ dat operam, dat prudentiæ. Cic. de clar. orator.

Βαιῷ δὲ πόνῳ μέγα κέρδος ὀπηδεῖ. Oppian. ἁλ. γ. 87.

† *Pater Annius Verus in Prætura deceſſit. Capitolin.*

Non minus ad providentiam Principis pertinet benedicendi, quàm rectè faciendi diſciplina. Eumen. paneg.

Ad id virtutum omnium faſtigium aſcendit, ut cuncta iſta, quæ ſapienter monentur, facundè prædicantur, vita ſuperaverit. Cenſor. de die natal.

† *divitem.*

Nihil aliud eſt eloquentia, niſi copiosè loquens ſapientia. Cic. partit. orator.

Quid turpius cuiquam nedum ſumma reip. permittitur, ſi ratio non ſit reddenda? Cic.

Negligentior eſt, qui ſe non putat ſolùm debere rationem. Fab. declam. 10

Magiſtratus meritis datus, ſpem ſui debet æquare. Sym 18, 18.

Digitized by Google

Caligula * quartus Romanorum Imperator, non ſolùm 554 (turpis) flagitioſus & immanis in vita; ſed eloquentiæ planè expers, & in dicendo jejunus fuiſſe perhibetur, † ut primus ex iis, qui rerum potiti ſunt, alienæ facundiæ eguerit: unde tantum infelix incurrit odium, ut crudeli & infami morte extinčto, perque urbem raptato, hoc titulo monimentum fuerit poſitum:

Dedecus Imperij, Caligæ cognomine, Cæſar
Hic ſitus eſt, vita peſſimus, arte rudis.

HAUD ſcio, cur ſibi placeant Principes, quod animoſi, elegantes, equitandi & decurſionis haſtatæ periti ſint; eloquentia verò non glorientur! cum dotes illas, quam diu vita modo durat, ipſis prodeſſe conſtet: ELOQUENTIA verò non ſolùm ad gloriam in vita comparandam; ſed ad famam etiam defunctorum augendam proſit. Multos enim Principes graviſſimas in imperio ſeditiones ſola ſedaſſe eloquentia, & memoriam ſimul immortalem ſibi peperiſſe legimus.

Suetonius Tranquillus li. I. de Cæſaribus memorat, Julium Cæſarem illum feliciſſimum, cùm annum ageret XVI. *a* defunctã Romæ amitam *b* Corneliam, è more pro Roſtris *c* laudaſſe; qua in ætate tam tenera eloquentiæ vim mirificam demonſtravit, & tantopere illo die Populo placuit, ut virum in imperio Romano illuſtrem futurum augurarentur univerſi: Quo die Sylla, quemadmodum Appianus refert, hæc protuliſſe verba perhibetur; Mea de Cajo Cæſare ſententia hæc eſt, quòd LINGUÆ audacia futuræ hominis potentiæ præſagium ſit. Videant ergo Principes & Dynaſtæ, quanti ſua interſit, ut facundi & eloquentes ſint, Quid enim aliud QUOTIDIANA teſtatur experientia, quàm alium ex humili ad ſummum locum eloquentiæ beneficio evehi; alium nobilium primum, (ſed infacundiorem & lingua in promtum cadere &) infra omnes infimos abjici?

Hæc dicere libuit ad monendos, perſuadendos rogandosque Principes ac megiſtanes, ut inde à primis incunabulis filiis ſuis viros adjungant eruditos & ſapientes, à quibus non ſolùm vivendi; ſed etiam loquendi rationem diſcant, IN SUMMO enim gradu conſtitutis viris nihil turpius, quàm aliquid vel agere, vel moliri, cujus reddere rationem nequeant.

555 Polydorus libr. III. commentariorum dicit, Lacedæmonios

pugna

* *Nero Sextus.*

Caligula omnes arte dicendi præſtare cupit. Dio. lib. 59. Ioſeph 18. 11. Suet. 53.

† *Verba Taciti de Nerone, annal.* 1.

Inſuperabilis fati neceſſitas, etiamſi præſciatur, caveri non poteſt: ſed tam d'iis homines ſibi vana ſpe blandiuntur, donec in illius caſſes incidant. Ioſ. 8. antiq. extrem.

Caligula turbata mens vim dicendi non corrupit. Tacit. 13 *annal.*

Χρὴ μὴ καταφρονεῖν τοῦ πλήθους, μηδὲ παρὰ μικρὸν ἡγεῖσθαι τὸ παρὰ πᾶσιν εὐδοκιμεῖν. Iſocrat. orat. ad Philip.

Il n'eſt rien qui tant l'homme ameine à la raiſon, que l'art perſuaſif d'une douce oraiſon. Ronſard. 4. 39.

Eloquentia alumnis ſuis venerandam quandam majeſtatem apud homines conciliat. Naz. ad Vitalia.

Futuræ poſt mortem famæ conſulendum eſt. Cic. fin. 3.

Verbis facundis ira, conſternatio, arma cedunt. Val. Max. 8. 9.

τέρ δ' τε πάντες πλῆσαι. Coint. 5. 250.

Conſtantius Imp. quod ferè vix, aut multo ſanguine obtinendum erat, eloquentia patravit. Aurel. Vict. Cæſ. 24.

Erudita eloquentia & Reges, quò vult ducit, & populos trahit. Naz. ad Vitalia.

Dictator Cæſar ſummis oratoribus æmulus. Tacit. annal. 13.

a tum patrem amiſit. b *Iuliam.* c *in quæſtura. Suet. c.* 1 & 6.

Stultus valde eſt, qui non prius verbum ducit ad linguam rationis, quàm educat ad linguam oris. Auguſt. Serm. 3. ad fr. in eremo.

Cæſar honores tribuere, & largiri pecuniam poteſt: oratorem facere non poteſt. Dio. lib. 69.

Famam benignitatis conciliat ſermo bonis & lingua gratioſa. Saresb. 4. 8.

Levis eſt animi juſtam gloriam, qui eſt fructus veræ virtutis honeſtiſſimus, repudiare. Cic. in Piſon.

Omnes artes omniaque opera quotidiano uſu & jugi exercitatione proficiunt. Veget. 3. 10.

Magnus modica quoque eloquentia parit fructus. Fab. lib. 12. extrem.

Perficiendum eſt, ſi quid agere vis ut homines te non ſolùm audiant, verùm etiam libenter ſtudioſeque audiant. Cic.

Nomen legati ejuſmodi eſſe debet, quod non modo inter ſociorum jura, ſed etiam inter hoſtium tela incolume verſetur. Cic. Ver. 3.

Digitized by Google

pugna † Milina, ſic dicta, quòd ad ripas Milini fluminis commiſſa fuit, ab Athenienſibus fuſos, Euxinum philoſophum; qui de pace cum Athenienſibus ageret,miſiſſe. Eum verò eloquentia inſignem,e juſmodi in Senatu Athenienſium habuiſſe orationem, ut non ſolum pacem patriæ exoptatam reportaret; ſed æternam etiam ſibi gloriam compararet. Eidem in patriam reverſuro, hujus ſententiæ epiſtolam Athenienſes dederunt.

CAPUT XXXI.

Epiſtola Athenienſium ad Lacedamonios. 355

SENATUS, Populus & Sapientes Athenienſium, Senatui, Populo & Sapientibus Lacedæmoniorum S. & pacem.

DEOS teſtamur immortales, in prælio proximo non minus dolori nobis fuiſſe, quòd victi fuiſtis; quàm lætitiæ, quòd victores diſceſſimus. TANTA enim bellorum infelicium damna ſunt, ut victi detrimentum certum, victores emolumentum incertum auferant. Maluiſſemus quidem hac voluntate vos antehac fuiſſe, & quod nunc petitis, ante petiiſſe. Sed quid facimus? Si ita fata malè utriſque propitia voluerunt, ut & vos in hoc bello ſuccumberetis, & nos ex clade veſtra nihil emolumenti caperemus. Eſt enim regula minimè fallax: QUICQUID à diis conſtitutum (decretumque) eſt, nec ingenio humano corrigi, nec potentia impediri poſſe.

Quòd bellum deponi, & trium menſium, quibus de concordia agatur, inducias miri petitis; ſic habetote, non eſſe hunc amorem Athenienſium, ut inducias ad bellum redituri faciant. LEGEM enim habemus Athenienſes antiquiſſimam, ut alacriter & bellum accipiamus aſperum, & pacem concedamus perpetuam. Nos operam damus, ut in ſcholis (gymnaſiiſque) VIROS pacis tempore ſapientes habeamus, quorum belli tempore conſiliis utamur. Illi autem nobis ſuadent, ne quas inducias ſuſpectas admittamus; quòd conſilium profectò ſalutare eſt. PAX enim ficta (& fraudulenta) bello aperto periculoſior eſt.

Euxinus Philoſophus legatus veſter, tam ornatè & facundè in ſenatu locutus eſt; ut negare illi quicquam eorum, quæ petit, nefas arbitremur. HONESTIUS enim eſt pacem

† *Spartanorum clades celebris eſt ad Pylum.* Thucyd. lib. 4.

αἱ συμβάσεις τρόπαιον εἰσὶ πολὺ κάλλιον τῶν ἐν τοῖς πολέμοις γινομένων. Ariſtot. Rhetor. 3. 10.

Ea demum victoria minimum invidiæ habet, quæ plurimum humanitatis habet. Val. Max. 5. 1.

Egregiorum virorum virtus hoſtib. quoque admirationem excitat, cum ſedata iracundia, facinus in ſe ipſo conſideratur. Nazian. orat. 32.

Prœliorum delicta emendationem non recipiunt, cùm ſtatim pœna ſequatur errorem. Veget. 1. 13.

Viri fortes, etiamſi ferro inter ſe cominus decertarint, tamen illud contentionis odium ſimul cum ipſa pugna armiſque ponant. Cic. pro Mil.

Inemendabilis eſt error, qui violentia Martis committitur. Val. Max. 7. 2.

Νίκαι ἀνθρώποις πολλαὶ δὴ καδμεῖαι γεγονασί τε καὶ ἔσονται. Plato.

Præterita mutare non poſſumus. Cic. in Piſon.

Fati vim effugere nulla poſſunt homines ratione Pauſan. lib. 1.

οὐ γὰρ ἐπὶ φθιμένοισι πέλει κότος, ἀλλ' ἐλεεινοὶ δήιοι εἰσ' ἐπιόντες, ἐπὴν ἀπὸ θυμὸς ὄληται. Coint. 1. 706.

Certum eſt & inevitabile fatum. Manil. lib. 2.

Nulla vis humana vel virtus meruiſſe unquam potuit, ut quod præſcripſit fatalis ordo, non fiat. Ammian. 23.

Μοίρησιν ἀναλθέα φάρμακα πάντα. Bion.

Nulla providentia fatum imminens moveri poteſt. Liv. lib. 25.

Nullo fata loco poſſis excludere. Martial. 1. 40.

Si egregium eſt hoſtem abjicere, non minùs tamen laudabile eſt ſcire infelicis miſereri. Val. Max. 5. 1.

Pœna genus eſt, vidiſſe precantem. Claudian. bell. Getic. 92.

Cum victor arma poſuit, & victum decet deponere odia. Sen. Herc. fur. 2.

In pace ſuſpecta tutius bellum. Tacit. Hiſtor. 4. Cic. Philipp. 12.

Frequentiùs conventionum paciſque ſimulatio crudelis, quàm arma nocuerunt. Veget. 3. 5.

Liberale & fructuoſum eſt paululum nonnunquam de ſuo jure decedere. Cic. offic. 2.

Confeſſa hoſtium obſequia omnibus triumphis pulchriora. Plin. paneg.

Digitized by Google

pacem verbis (amicis) petenti, quàm haſta (infeſta) poſcenti offerre.

Scitote ergo Senatum, ſapientes & populum Athenienſium animo lubentiſſimo Senatum, ſapientes populumq; Lacedæmoniorum (omni diſſenſſione & diſcordia funditùs ſublata) bello liberare, pacemq; eis perpetuam concedere, idq; ideo, ut univerſo terrarum orbi innoteſcat, TANTUM Athenienſibus tum adverſus audaces animi, tum erga ſapientes benevolentiæ ineſſe, ut & duces ſtultos caſtigare, & Philoſophorum cordatorum imperia pati (ac perferre) noverint.

Cùm autem unicam belli cauſam fuiſſe ſciatis contentionem de poſſeſſione oppidorum ad ripas Milini fluminis ſitorum; His literis deos teſtes invocantes teſtamur, nos omni
356 vobis jure cedere; modò ut Euxinum Oratorem & Philoſophum veſtrum nobis concedatis. Fortunata enim Athenarum urbs potius Philoſophum ad ſcholæ decus, quàm integram provinciam ad reipubl. commodum expetit. Nec verò factum hoc Athenienſium levitati (aut ſtoliditati) tribuatis Lacedæmonii; quòd multis imperandi dominium cum uno viro, qui nobis imperet, permutamus. Hic enim philoſophus bene vivendi nos rationem docebit, cùm terra illa malè nobis moriendi cauſam præbuerit.

Atque ut ex inimicis tam vetuſtis, veros jam amicos nos factos comprobemus; non ſolùm bello vos liberare, pacemq; vobis perpetuam impertire; ſed ad hanc etiam conſervandam conſilio vos ſalutari inſtruere placet. Longè enim PRÆSTABILIOR medicatio eſt, quæ valetudinem conſervat, quàm evacuatio, quæ morbum tollit. Sit igitur hoc conſiliũ, ut QUEMADMODUM exercitiis armorum juventutem ſolerter aſſuefacitis; ita operam detis ſedulam, ut pueritia maturè literis imbuatur. UT enim haſtis rigidis bellum geritur; ita verbis ſuavibus pax obtinetur. Non fruſtra nos ſuadere vobis exiſtimetis Lacedæmonii, ut à pueritia literis liberos veſtros diſcendis aſſuefaciatis, neq; adoleſcere prius illos, vitiisq; implicari patiamini. DUM enim partim viri, quorum conſiliis pareatur, eruditi deſunt; partim (vani &) otioſi inter cives abundant; bella in mutuam utrorumque perniciem commoventur.

Nolumus etiam vos arbitrari, Lacedæmonii, nos verboſis & garrulis favere. Socrates † enim, quem patris loco veneramur, inſtituit,

Πολλοὶ καὶ δεινοὶ πόλεμοι γεγόνασιν, ὧν οἱ διαλυσάμενοι μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιοι ἀλλήλοις κατέστησαν. Iſocrat. Orat. ad Philipp.

Sapientes pacis cauſa bellum gerunt, laborem ſpe otii ſuſtentant, niſi illam firmã efficis, vinci an viciſſe quid retulit? Salluſt. de rep. ordin.

Paci, quæ nihil habitura ſit injuriarum, ſemper eſt conſulendum. Cic. off. 1.

Κτῆμα πλῆθος εἰρήνη, ἀλλ᾽ ἡ τύχη. Pachymer. lib. 7.

Maturo vel læta vel aſpera rerum conſilio momenta reges, nec triſtib. impar, nec pro ſucceſſu tumidus. Claudian. bell. Get. 116. 16.

Lo que emendar ſe puede concordura, nolo emiendes con ſangre de innocentes. Araucan 101.

Aut maximo beneficio gratia hoſtium emenda, aut graviſſima jactura vires confringendæ. Val. Max 7. 2.

Semper odiorum honeſtus occaſus eſt, & ſpecioſa in melius animi mutatio. Fab. declam. 9.

Ἄριστος τρόπος τοῦ ἀμύνεσθαι τὸ μὴ ἐξομοιοῦσθαι. Aurel. Imp. lib. 6.

Cœlum ex nubilo ſerenum hilari aſpectu ſentitur, bellum pace mutatum plurimum gaudii affert. Val. Max 4. 2.

διὰ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ ἐν αὐλῇ σοι ἀνεκτὰ φαίνεται, καὶ σὺ ἐν αὐτοῖς ἀνεκτός. Aurel. Imp. lib. 6.

Χρὴ ἐν τῷ κρατεῖν πειρᾶσθαι τὴν εἰρήνην. Ariſt. Rhet. Alex. 3.

Es mas dar la vida, que quitalla. Arauc. 20. 1.

Nihil ita plagas coercet, ut patientia, & violatorum quies violantibus injicit pudorem. Ioſeph. 2. bell. Iud. 16.

ἡ εἰρήνη τοὺς μὲν ἀτυχοῦντας σώζει, τοὺς δὲ νικῶντας ἂν ἴσως ἐπολέμησαν, παρέχει ἀπολαύειν. Ariſt. Rhet. Alex. 3.

Ipſa literarum poſſeſſio plenſſimam ſtudii gratiam refert. Fab.

Quam mox imitere legas, nec deſinat unquam Tecum Graia loqui, tecum Romana vetuſtas. Claud. 4 Coſ. Honor. 397.

Σοφὸν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ· σὺν ὄχλῳ δ᾽ ἀμαθία πλεῖον κακόν. Eur. Stob. 508.

† *Pythagoras potius*. Gell. 1. 9.

Amentia vulgus maximè eſt obnoxium. Dion. lib. 6.

Sic totum cor noſtrum obtineat caritatis dulcedo, ut in nobis locum habere non poſſit odii amaritudo. Aug. de tem. Serm. 61.

inſtituit, ut qui ſe ad diſcendum offerunt, recepti in diſciplinam, biennium ut minimum nihil loqui auſi taceant. FIERI enim nequit, ut in loquendo prudens ſit, qui (res omnium difficillimas,) tacere (atque audire) non didicit.

Si vobis idem videatur, Euxinum philoſophum in Senatu noſtro retinendum cenſemus. Ita enim exiſtimate & perſuaſum vobis habete, ſi quod nos ex illius præſentia ſperamus commodum; conſilia, quæ nobis daturus eſt, minimè vobis damnoſa fore. Eſt enim lex Athenis pervetus; Senatui BELLUM ſuſcipere fas neutiquam eſto, niſi juſtum in juſtumve ſit, prius à philoſophis ponderetur. Quod reliquum deos noſtros veſtroſque precamur, ut utroſque nos tueantur, & pacem hanc nobis perpetuam conſervare dignentur. ID SOLUM enim perpetuum erit, quod deorum fuerit voluntate confirmatum. Valete iterumque valete.

CAPUT XXXII.

Nutrices, quæ Principum & megiſtanum filios lactant, eruditas, ſi fieri poſſit, eſſe oportere: (Romæ omnium linguarum ſcholas fuiſſe; Legati Græci cenſura de fœminarum Græcarum doctrina, & ducum Romanor. fortitudine; Viginti Romanarum cum totidem Græcis fœminis concertatio.) 357

VIATORES, qui per Regiones longinquas, & montes ignotos iter faciunt, rectam tenere viam cupientes, & ne fortè aberrent formidantes, non ſolùm, qua via ſit eundum, percontantur; ſed donec intento quoque digito ſibi illa commonſtretur, inſtant: CUM moleſtiſſimum ſit viam ingredi ſuſpectam. Cùm igitur tantopere parentibus ſuaſerim, ut ad bene loquendum liberos (erudiant acq;) aſſuefaciant: oſtendere hac comparatione volui, æquum eſſe, ut ad eum finem † media quærantur idonea. NULLA enim conſilio ineſt autoritas, niſi qui illud dedit, modum quoque perficiendi illius oſtendat.

Etſi autem MULTUM refert, ſitne aliquis natura bona an mala, ingenio hebeti an acuto; idque tum ad ea, quæ facienda, tum ad ea, quæ dicenda homini ſunt: NON leve enim, imò ſummum beneficium eſt, (præclara natura &) acri hominem præditum eſſe ingenio: Tamen non omnes acutos eloquentes, nec eloquentes omnes acutos eſſe ajo. Multos enim videas † materia dicendi inſtructos, dicendi tamen facultate deſtitui, & contra alios videas dicendi facultate præditos, dicendi

πολυλογία πολλὰ σφάλματα ἔχει, τὸ δὲ σιγᾶν ἀσφαλές. Appollon. Stob. 396.

...ſtrare, quàm linguâ minus eſt periculi. Auguſt.

δύο ποιοῦ καιροὺς τοῦ λόγου, ἢ περὶ ὧν οἶσθα σαφῶς, ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Iſocrat. Dem.

Οἱ φρονοῦντες εὖ κρεῖττον σιωπᾶν λέγειν. Sophocl. Stob. 75.

Eſt & hæc Philoſophiæ, & quidem pulcerrima pars, agere negotium publicum, quæq; Philoſophi docent, in uſu habere. Plin. 1. ep. 10.

Τὸ πράττειν μὴ βεβουλευμένον, σημεῖον ἐστιν ἀνοίας. Ariſt. Rhetor. Alex. 1.

Impoſſibile eſt deeſſe commodum aliquod, ubi DEUS præſidet ſolitus plena perfectaque bona largiri rebus omnibus. Phil. de agricultura.

In Dei poteſtate eſt vel vita vel interitus generis humani. Lact. lib. 2. c. 1.

Refert à quibus, & quo quiſque modo inſtitutus ſit. Fab. 5. c. 9.

Impenſiùs cætero corpore os colendum, quod eſt animi veſtibulum, orationis janua, cogitationum comitium. Apul. apolog. 1.

Potentia magnæ magna eloquentia eſt. Adag.

Ea laudis via rectiſſima, quàm majores cuique tritam reliquerunt. Cic. de clar. Orator.

Turpiter deſperatur, quicquid fieri poteſt. Fab. 1. c. 16.

Fortuna totius rei principia ſequitur. Liv. lib. 5.

Habet hoc ſollicitudo, quòd omnia neceſſaria putat. Plin. 6. ep. 9.

Cavete, aliam diſciplinam temerè contemnas. Cato re ruſt. 1.

Nemo fideliùs conſilium dat, quàm qui id alteri ſuadet, quod ipſe, ſi in eodem loco eſſet, faceret. Liv. lib. 37.

Non eſt conſilium, ubi eſt neceſſitas. Omnis deliberatio de dubiis eſt. Fab. 3. 10.

† *magiſtri.*

περὶ τῶν ἀδυνάτων οὐδεὶς βουλεύεται. Ariſt. 1. Rhet. 2.

Irritus labor eſt, obſtante natura. Curt. lib. 6.

Nihil præcepta atque artes valent, niſi adjuvante natura. Fab. 1. præfat.

Stultum eſt venatum ducere invitos canes. Plaut. Stich. qui manet.

Non attinet repugnare naturæ, nec quicquã ſequi, quod aſſequi nequeas. Cic. off. 1.

† *facileſ non excogitando.*

Non reperitur, qui ſic ſtudio nihil conſecutus. Fab. lib. 1. c. 4.

dicendi materia deſtitui, qui nimirum ingenium naturæ dono ſublime nacti, per inertiam in humili dicendi genere ſubſtiterunt.

Soleo ſæpè mirari, cùm video hinc quidem non minoris excellentiæ eſſe parvuli in lucem prodeuntis, atque ſenis è vita migrantis animam: Inde verò, tam teneris infantem membris, quibus in perficiendis actionibus anima ſuis utitur, præditum, ut exiguam rationis particulam infantes habere videantur. UBI enim vim ſuam ratio non exerit, parum omninò homo diſtat à beſtia. Mirificum præbent ſpectaculum infantes jam bimuli, dum pedes attollunt, ingredi meditantes, parietes prenſant, † ut ſe ſuſtentent; oculos aperiunt, cognoſcere aliquid volentes; voces effingunt incönditas, fari jam conantes: ut in ætatula illa infans arborem tempore verno referre videatur. Ut enim illa duobus anni menſibus elapſis folia emittit; ita infans duobus infantiæ peractis annis verba effingit. Hæc ideo dicuntur, ne parentibus cordatis præmaturum videatur, ſi benè loquendi ſtudium in tam tenera filii ordiantur ætatula. Hoc enim tempore & ſurculi inſeruntur arboribus, & pulli domantur, ut ſellorem recipiant, equini. TANTA quippe
358 ſunt hujus vitæ pericula, ut ſi fieri poſſet, nondum in lucem editum infantem docere parentes debere videantur, qua ratione eſſet ipſi in mundo vivendum.

Mea quidem opinione, quemadmodum per longas ambages aqua, defluxus & inclinationis dandæ gratia, ad molendinum circumducitur: ad eundem mo um inde à primis unguiculis in viam deducendus eſt infans eloquentiæ & facundiæ. Nam ut verum dicam, GENUS dicendi ſublime aut ex utero ſecum materno homo affert, aut cum lacte ſugit nutricis. Præmaturum nimis eſſe non negârim, in bimatu aut trimatu rectores infanti & magiſtros dare. Illa enim ætate magis nutrice indiget, à qua repurgetur; quàm magiſtro, à quo flagelletur. Verùm CUM & teneriores ſint infantes, quàm ut bene loqui diſcant; & magnopere tamen neceſſarium, ut ab ipſis illud in cunabulis diſcant; autor fuerim fœminis Principibus & illuſtribus, ut hujuſmodi liberis ſuis caperent nutrices, quæ & ſanæ ad præbendam lactis alimoniam, & ſapientes eſſent, ad formandam linguam. Non enim aliter in tam tenella ætatula poteſt fieri, quàm ut quæ prima mammam dedit, eadem prima infantem verba doceat.

Malè reſpondent coacta ingenia: reluctante natura irritus labor eſt. Sen. tranq. l. 6.

Cum corpore mentem creſcere ſentimus, pariter que ſeneſcere. Lucret. lib. 3.

ὡ παῖς. συναέξεται νόημα. Oppian. ἁλ. 5. 198.

Memoria non modò jam eſt in parvis, ſed tum etiam tenaciſſima eſt. Fab. 1. 2.

Animus in ægris æger, in infantibus ſolidus, in ſenectute defeſſus. Arnob. li. 1.

Qui mente carent, hos nemo poſſit excolere, cùm non ſint ingenio capaci præditi. Philo de Ioſeph.

† *ne cadant*. G. Sen. ep. 121.

Menobil æquè ac naturæ opera delectant. Plin. 8. ep. 20.

Pueros garrulos planè nudos, ſed auro gemmisq; ornatos, Romani & in primis fœmina luxui dedita in delitiis habebant. Herodian. lib. 1. Xiphil. in Aug. & Domitian.

Poſt ter ſeptem menſes ſonus infantis in verba prorumpit. Macrob. 1. ſomn. 6.

L'odor non ſe ne va ſi in fretta, che in nouvo vaſo, ò buono ò rio ſi metta. Arioſt. c. 71.

Quod cuiq; diſcendum eſt, ne ſerò diſcere incipiat. Fab. lib. 1.

Si unam rem ſerò feceris, omnia opera ſerò facies. Cato de re ruſt. lib. 5.

Vernacula vitia natos ſtatim excipiunt, & per ſingulos gradus ætatis cumulantur. Fab. dial.

Vegeta & ſtrenua ingenia: quo plus receſſus ſumunt, hoc vehementiores impetus edunt. Val. Max. 3. 61.

Emiſſa cum procurſu tela plurimum concitantur. Liv. lib. 38.

Ipſa quiete impetum ad ſævlendum affectus colligit. Sen. ad Helvian. 16.

Plenum ingenio pectus naſcitur. Sym. 1. 9.

Facile eſt teneros adhuc animos componere. Sen. ira. 2. 18.

Nutrices primùm audiet puer; harum verba effingere imitādo conabitur. Fab. 1. 1.

Ὅ πάνυ εἰς τὴν ἑπταετίαν ἀφίκηται τὸ νήπιον, πολλοὺς πόνους διαντλῆσαν καὶ γραμματισταὶ καὶ παιδοτρίβαι τυραννοῦντες. Plat. Axioch.

Nihil provincialibus incommodius, quàm ſui Regis linguam non intelligere. Sylv. Hiſt. Boh. 55.

Magni intereſt, quos quiſq; audiat quotidie domi: quibuscum loquatur à puero. Cic. Brut.

Studeamus, nec deſidiæ noſtræ prætendamus aliam. Plin. 4. ep. 16.

Digitized by Google

Sextus Chæroneus libro de diverſitate linguarum primo ait. Hetruſcos linguam patriæ vernaculam appellaſſe maternam, quaſi diceres matris noſtræ linguam, quoniam nimirum eam à matre, ex qua nati ſumus, vel à nutrice, à qua aliti ſumus, accepimus: matris enim hac in parte nomen ex æquo utrique debetur. INFANTES enim antequam matrem, ex qua nati ſunt, agnoſcunt, matrem vocant eam à qua nutriuntur.

Plutarchus libro II. de regimine Principum dicit, inter cætera, quæ in republ. ſua Romani habuerunt eximia, fuiſſe & hoc, quòd omnium linguarum, & idiomatum toto terrarum orbe uſitatorum in urbe collegia, academias & ſcholas habuerint; ut quantumvis barbarus aliquis urbem ingreſſus, mox qui linguam ſuam intelligerent, inveniret: Qua ſagacitate & ſollicitudine Romani utebantur, ut quoties lagati Roma ad exteros mitterentur, aut ab exteris Romam venirent; ſuæ gentis, non linguæ aut nationis peregrinæ interpretes, & explanatores haberent; quod quidem ſapienter à Romanis factum. MAGNI enim momenti negotia peſſimè lingua tractantur aliena.

Mirabuntur forſitan multi, ubi quod dico legerint vel audierint, oportere ſcilicet fœminas, quæ Principum liberos nutriunt, eloquentes eſſe. Verùm enimverò hoc qui miratur, pauca viderit, & pauciora legerit neceſſe eſt. Equidem haud 359
ſcio, majorne ſit gloria veterum, tam excellentibus gaudentium fœminis; an præſentium infamia, tam inhoneſtas tolerantium mulieres.

Animo me fuiſſe, cùm hucusque perveniſſem, admodum perplexo non nego, cùm ambigerē, utrum priùs in hoc opere literis deberem mandare, inſcitiam ſcilicet & diſſolutionem fœminarum, quas vidi; an egregia facta & virtutes earum, quas legi. Tandē verò de frumento puro utiliq; paleis ſordidis humi relictis, agere conſtitui. LINGUAM enim generoſam bonarum prædicare bonitatem, ut ab omnibus cognoſcantur; improbarum contrà nævos, ne† faſtu efferantur, ſilentio ſepelire par eſt. VIROS cordatos, non fatuos; generoſos, non viles; eruditos, non rudes; quoties cum fœminis converſantur, illas demereri, viſitare, conſolari, defendere, & confirmare ex officio decet; infamia verò ullo pacto afficere non oportet. VIR enim qui lingua fœminam imbellem verberare conatur, quid aliud, quàm contra muſcam gladium ſtringit?

Ut

Nutrix diſtinctè & articulatè loquatur: hanc enim ſolam habet puer loquendi magiſtram. Paræ.

Ante omnia ne ſit vitioſus ſermo nutricibus Fab. 1. 1.

Linguarum diverſitas hominem alienat ab homine. Aug. 19. civ. 7.

Μικρὰ μὲν κωλύματα ἁμαρτάνειν, φύσει τε καὶ ἐπιδίδωσι πρὸς μέγεθος συναυξάνοντα. Philo Stob. 453.

Marcus Imp. Athenis doctores omnis doctrinæ annua mercede conductos conſtituit, ad omnium gentium utilitatem. Dio lib 71.

Πᾶς ὁ τῶν μειρακίων χρόνος ἐστὶν ὑπὸ σωφρονισταῖς, καὶ τὴν ἐπὶ τοὺς νέους αἵρεσιν τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς. Plat. Axio.

Vulgo cum Romani pueri, ſicut nunc Græcis, ita Hetruſcis literis erudire ſolebant. Liv. lib. 9.

Nihil admirabilius hac liberalitate, quàm fovendis honorandisve literarum ſtudiis Principes impertiunt. Eumen. paneg.

Propter ſolam linguarum diverſitatem libentius homo eſt cum cane ſuo, quàm cum homine alieno. Aug 19. civ. 7.

Pleriq; deſperatione debilitati, experiri id nolunt, quod ſe aſſequi poſſe diffidunt. Cic Bruto.

Morum in nutrice haud dubiè prior ratio eſt, rectè tamen & loquantur Fab. 1. 1.

In tantis vitiis hominum plura culpanda ſunt, quàm laudanda, ſi laudaveris, parcus, ſi culpaveris, nimius fuiſſe diceris. Plin. 5. ep. 8.

Pudor ultimus, alto ſanguine productum ſuperari à plebis alumno. Guiller.

Non minorem laudem magnarum rerum æmuli, quam ipſi merentur autores. Mamertin. paneg.

ὅς τις δὲ πάντας συντιθεὶς ψέγει λόγῳ γυναῖκας, ἑξῆς σκαιός ἐστι, κοὐ σοφός. Eurip. Sent. Græc.

† gemino illas rodere videamur.

Si in eo tempore hominem minus probum nomines, in quo punire non poſſis: majore honore quàm contumelia afficias. Gell. lib 6. c. 11.

οὐ τεχνικὸν τὸ ἰσχυρίζεσθαι πρὸς τὸ πολὺ ἧττον. Ariſt. problem 29 11.

Der Weiber/Prieſter vnd das Alter nicht in Ehren hat / der ſchendet Gott. Adag.

Non eodem modo de pulice ac de fera vindicta expetenda. Dio. lib. 60. Xiphil. Claud.

Digitized by Google

Ut igitur ad inſtitutum me reducam, non intermittant fœminæ Principes & illuſtres docere, quicquid (boni) poſſunt, filias ſuas; neque ipſæ ſe fruſtrentur, mulieres diſciplinarum minimè capaces eſſe dictitantes. Neque enim univerſale hoc eſt, ingenio maſculos omnes ſagaci, omnesque fœmellas inerti eſſe. Quin ſi ex æquo utrique erudirentur, futurum crediderim, ut tot haberemus fœminas eruditas, quot habemus viros rudes.

Cæterùm cùm multæ fuerint excellentiſſimæ ſeculis antiquis fœminæ; nulla tamen gens hac in parte cum Græcis conferenda eſt. Ut enim ROMANIS arma gloriam: ita immortalem Græcis literæ peperêre memoriam. In republ. quidem Romana fœminas multis ſcientiis nobiles eductas (atque edoctas) fuiſſe non nego; ſed hoc tamen inter utrasque intereſt, quòd fœminæ Græcanicæ omni Philoſophica doctrina politiſſimæ: Romanæ Rhetorices & poëſios fuêre peritiſſimæ: atque inde factum, quòd Athenienſes bene docendi, Romani bene dicendi ſcientia gloriati ſint.

Euphorion libr. IV. de geſtis Rhodiorum dicit, L. (Cornelio) Sylla tertiùm Conſule, cùm orta fuiſſet in curia Rhodiorum inter Oratores Romanum & Græcum contentio; Oratorem Græcum hæc ad Romanum verba dixiſſe: Vos quidem Romani armis felices; ſimul tamen in ſcientiis admodum rudes eſtis: ſiquidem plura (de literis) fœminæ Græcæ.
360 quàm (de armis) viri Romani ſciunt. Quæ verba cùm Romam enunciata eſſent; tanto Patribus dolori fuerunt, ut parum abeſſet, quin tantum ſuper iis bellum inter Romanos & Græcos conflaretur, quantum inter Charthaginenſes & Romanos ſuper Siciliæ poſſeſſione coortum fuerat: quod quidem nemini mirum videatur. PLURA enim bella (oriri &) commoveri videmus, ad ulciſcenda verba contumelioſa, quàm ob recuperanda bona amiſſa.

Cùm ergo ad bellum ſpectarent Græci & Romani; Rhodii ſeſe interponentes itæ utrosq; conciliarunt; ut cùm armis contumelia illa ulciſcenda eſſet, diſputatione muliebri vindicaretur; quòd ſanè conſilium Romanis honorificum fuit. MAJORI enim Græcis dedecori erat fœminarum linguis, quàm virorum † lanceis vinci. Cùm ergo ita inter utrosq; conveniſſet; XX. fœminæ Romanæ, totidemq; Græcanicæ in Curia Rhodiorum convenerunt, inſigniter omnes eruditæ; quæ cum & docendo

Omne opus difficile videtur, antequam tentes. Veget. 2. 18.

Nihil eſt quod non aſſidua meditatio facillimum reddat. Idem, 1. 9.

Fœmineum genus ſtudiorum ſocietatem cum viris habere debet. Plato. Dialet. 38.

ἐν ὅσαις πολιτείαις φαύλως ἔχει τὸ περὶ τὰς γυναῖκας, τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἀνομοθέτητον. Ariſt. 2. polit. 9.

Πολλά γ' ἐστὶ κἀπὸ θηλειῶν σοφά. Eurip. Supplic.

Multas ad animorum corporumq; cultum nobis artes eruditiſſima omnium gens invexit. Liv lib. 19.

Τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα μηκέτι τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοίας τεκμήριον. Iſocrat. paneg.

ἐν μὲν πολέμῳ πρὸς ἀσφάλειαν σίδηρος χρυσοῦ κρείττων. ἐν δὲ τῷ ζῆν, ὁ λόγος τοῦ πλούτου. Socrat. Gnom. Græc.

ἐγὼ γὰρ ἀνδρὶ συνθέμεν ἔχω κλύειν φλαῦρα, συμβαλεῖν ἔπη κακά. Sophocl. Ajac.

Ingenia noſtra ambitioſi nec ſcelestimatores proxima divinis credimus. Fab. decl. 13.

Σμικρᾶς ἀπ' ἀρχῆς νεῖκος ἀνθρώποις μέγας γλῶσσ' ἐκπορίζει. Eurip. Andromach.

Vitanda inſanabiles contumeliæ. Cic. Orator.

Scomma non minùs amatum, quam accuſatio, ſi importunè proferatur. Macrob. 7. Satur 2.

Græci, gens lingua magis ſtrenua, quàm factis. Liv lib. 8.

Patior facilè injuriam, ſi eſt vacua à contumelia. Pacuv.

Πολλάκις μικραὶ προφάσεις μεγάλων κακῶν αἴτιαι γεγόνασι. Iſocr. contra Lochit.

Scommata ſæpè non ſolùm in dolores, ſed etiam in mortem conjiciunt. Ælian. lib. 4.

Vide Liv. lib. 44. de Rhodiis Perſeo faventibus.

Principalibus armis ii ſe debent interponere, qui non parentem coërcere poſſunt, Vell. 2.

Obtrectatio quædam ſordens eſt, ſuas eminere tantummodo fortunas velle, aliorum res premi. Arnob. lib. 1.

Terra Saliorum à † lancea non tranſit in celum. Thol. rep 7. 12. 97.

docendo publicè ſpecimen eruditionis ſingulæ dediſſent, & de pluribus diverſiſq; rebus inter ſe diſputaſſent; in hoc ad extremum diſtare viſæ ſunt, quòd Græcanicæ res ſublimes dicendi genere humiliore; Romanæ, non admodum ſubtiles orationis genere grandi protulerunt. Hoc verò cùm in viris quotidie eveniat; fœminis illis excellentibus accidiſſe minimè miremur. RARO enim in uno homine profunda ſcientia & alta eloquentia concurrunt.

Cæterùm & Græcis Romanas, & Romanis Græcas audientibus fœminas egregiè ſatisfactum eſt; & hanc ſuper iſto certamine Rhodii tulère ſententiam, ut vicenæ illæ fœminæ lauro omnes tanquam victrices coronarentur, & Græcæ gravitatis in ſententiis, Romanæ eloquentiæ in verbis laudem obtinerent. Finita ergo diſputatione, ut idem refert Euphorion, mulieres aliæ Romam, aliæ in Græciam reverſæ ſunt, non minore cum triumpho gloriaque à ſuis exceptæ; quàm ſi victoriam è prælio retuliſſent. Senatus autem Rhodiorum in memoriam vicenarum illarum fœminarum, eo ipſo loco, ubi diſputatum fuerat, vicenas eximias columnas, nominibus ſingularum inſcriptas poſuit, quod ædificium tam ſumptuoſum fuit, ut poſt * Coloſſum ingentem nullum cum eo Rhodi conferri poſſet. Durarunt autem eæ columnæ uſque ad Imperatoris Heliogabali tempora, qui inſigni pravitate flagitia nova excogitabat, & vetuſta evertebat ædificia (ac trophæa.)

Hujus hiſtoriæ ſcriptores alia quoque memorant, quæ in fœminis illis diverſæ fuerint, quòd nimirum Græcæ Romanas forma; Romanæ verò Græcas ornatu & cultu corporis antecelluerint; itemq; quòd Græcæ Romanis † animoſiores; Romanæ verò Græcis modeſtiores fuerint. Quod ſi verum eſt, ego fœminis Principibus & ſummatibus ſuadeo, ut potius modeſtiæ matronarum Romanarum, quàm confidentiæ (audaciæq;) fœminarum Græcarum æmulentur. NON enim nata eſt mulier ut prælietur, & in bello viros interimat; ſed ut lani-&-panificii curam gerat, & bene domi ſuæ vivat. (Hæc ergo quæcunque fecerint, optimè & rei familiari, & dignitati conſulent.)

CAPUT XXXIII.

Non minus fœminas, quàm viros ſapientes (& eruditas) eſſe poſſe; quod ſi minus fiat, pigritia potius, quàm natura, eſſe tribuen-

Vicenarum fœminarum diſputatio.

Græcis pleriſque pro copia volubilitas eſt, tam longas tamque rigidas periodos uno ſpiritu quaſi torrente contorquent. Plin. 5. ep. 6.

Tota Aſiæ regio inaniora parit ingenia. Liv. lib. 45.

Et ſimiles univerſi videmur, & diſſimiles inter ſe ſinguli invenimur. Minut.

De utrag. cenſura.

Reſpondit plurimis verbis, pauciſſimis rebus. Plin. 5. ep. 20.

Oratoris proprium eſt rem augere poſſe laudando, vituperandoque rurſum affligere. Cic. Brut.

Rhodiorum ſententia.

Tam civitatum, quam ſingulorum hominum mores ſunt. Liv. 45.

Ineſt & in incredibili verum & inveriſimili mendacium. Minut.

Honor iisdem habitus.

Habet venerationem juſtam, quicquid excellit. Cic. nat. deor. 1.

Sol quidem terras illuſtrat radiis ſuis & cœlum: honor verò hominum actiones præclariſſimaque facinora. Pontan. 1. de magnani. 1.

Omnes ſibi delatum decus judicant, quod dignus acceperit. Symm. 9. 102.

Egregios invitant præmia mores. Claud. 2 Stil. 125.

καὶ περὶ ἡδίους, καὶ περὶ τῶν μέγα φρονούντων, ἢ περὶ τῶν ἀμελούντων. Iſocr. Laud. Helen.

* *De Coloſſo Solis Rhodio, vid. Strab. lib. 14 Plin. 34. 7. Epig. lib. 4. c. 6.*

Nec mutari poteſt probitas, & bonæ artes ſtimulo præmiorum felicius incitantur. Symm. 8. 30.

Agendum, ut ſint Imperio digni, quos ad regendi neceſſitatem vis fatalis adduxerit. Lamprid in Heliogab. extrem.

De iisdem aliorum cenſura.

Artibus ingenuis forma juvanda bonis eſt. Ponta. amor. conj. 1.

Ogni paeſe hà i ſuoi coſtumi. Adag.

Coſtume van den Lande en is geen Schande. Adag.

† *audaciores.*

Armis Italia non poteſt vinci, nec Græcia diſciplinis. Cic. Heren. 4.

Tacita bona eſt mulier ſemper, quàm loquens. Plaut. Rud. Serio edcp.

Matronarum præcipua laus tueri domum, & inſervire liberis. Fab dial.

Les femmes de nature ont le ſexe plus doux, enclin à paix, ennemy de courroux. Ronſard. 4. 78.

Matronas domi abditas tueri decet tectum pudorem. Macrob. 7. 1.

Allor la donna de' parlare, quando la galbina va à piſciare. Adag.

368

tribuendum: (fœminas ſummates hujus avi à vetere gloria deſeviſſe, quòd delitiis vanitatibusq; id temporis perdunt, quod antiqua legendo ſcribendoq; conſumebant; quæ pluribus hiſtoriis lectu dignis, maximè matronarum nobilium, autor confirmat.)

SED omiſſis generalibus iſtis, aliquantò preſſius agamus oportet, & ex hiſtoriis antiquis in medium fœminas ſapientes (& eruditas) tam Romanas quàm Græcas adducamus, ut nimirum quales illæ temporibus præteritis fuerint, perſpicientes, quid ſui ſit officii, videant hujus temporis heroinæ. Me quidem judice, quemadmodum virorum munus exigit, ut veterem in præliando imitentur fortitudinem; ita ad officium fœminarum pertinet, priſcarum in bene vivendo generoſitatem imitari. NIHIL enim hodie eſt in mundo tam eximium (& ſingulare,) cujus non exemplum tempus præteritum ſubminiſtret.

Cùm inſolitum & inopinatum quiddam evenit; nunquam ſimile quid in mundo eveniſſe (qui tale quid nunquam viderunt) ſolent plerique dicere; revera minimè verè loquentes. Nam quòd res ipſis nova videtur, inde fit, quia tanquam idiotæ eam neque inquiſiverunt, neque legerunt; non autem quòd nunquam evenerit, aut quaſi eruditorum aliquis non aliud ſimile literis mandatum monſtrare mox poſſit. HOC enim multæ lectionis vir peculiare habet, quòd nullam rem, quam vel videt, vel audit, admiratur. Cùm ergo tanta hodie ſit fœminarum ignorantia, ut vix pauciſſimæ ipſa literarum elementa nôrint: mirabitur ſcilicet, quicunq; hæc legerit, me autorem ipſis eſſe aliquid diſcendi: ſed cognita veritate, quales fuerint, & quantum ſciverint fœminæ priſcæ: jam nunc futurum auguror, ut improbentur & reprehendantur fœminæ præſentis ævi. QUOD enim tempus illæ ſtudiis artium tribuebant (& exigebant,) id hodiernæ voluptatibus impendunt.

Bocatius libro de claris mulieribus refert, L. Cornelium Syllam acerrimum æmulum tum Marii Conſulis, 362 inde à bello Jugurthino; tum Caii Cæſaris, poſt primum bellum civile, fuiſſe. Sed ut in commemoranda Syllæ vita ſim prolixior, nihil attinet; cùm hiſtorici omnes non ſolùm quàm in hoſtes crudelis; ſed etiam quàm parum fidei fidelibus amicis ſervandæ memor fuerit, ſumma cum ipſius infamia commemorent. Cùm autem tres haberet Sylla Conſul filias;

Bonis ſeculi ſui quiſque citra obtrectationem alterius, utatur. Fab. dial. extr.

In omnium noſtrûm moribus non amplius habitant priſci animi: ſed quæ apud priſcos odioſa erant, ea nunc extolluntur. Dio. lib. 78.

Nulla ætas felicior, quàm noſtra, cui docendæ priores elaboraverunt. Fab. lib. 12. extr.

Ita natura comparatum eſt, ut proximorum incurioſi longinqua ſectemur. Plin. 8. ep. 20.

Exaſperat homines imperata correctio: blandiſſime jubentur exempla. Pacat. pan.

Sola virtutum incorrupta teſtis vetuſtas. Fab. declam. 3.

Servanda ſingulis temporum ſuorum meritorumq; prærogativa. Sidon. 1. ep. 1.

Parens artium antiquitas. Macrob. 1. Sat 5.

Exempla vetera pluriſmum ſolent & autoritatis habere ad probandum, & jucunditatis ad audiendum. Cic. Verrin. 4.

Nil eſt, quod non exactè vetuſtas ediderit, longique labor commiſerit ævi. Claud. Eutrop 1. verſ. 287.

Iis maximè rerum miraculis fidem non habent, quibus non contigit quicquam intueri, quod eſſet communi hominum opinione majus. Pauſa. lib. 10.

Faciendi vel non faciendi aliquid ratio, cum hominum ipſorum, cum rerum etiam ac temporum conditione mutatur. Plin. 6 ep. 27.

Tempus nihil novi efficit, & primum quidque replicat. Cic. div. 1.

Initium dicendi dedit natura, initium artis obſervatio Fab. ll. 5. c. 2.

Omnes artes in meditatione conſiſtunt. Heget. 2. 24.

Neſcire quid antequam natus ſis, acciderit, id eſt, ſemper eſſe puerum. Cic. orator.

Nunc quis provocatus ad facta majorum non inertiſſimus? quis ad verba non infantiſſimus? Sido. 8. ep. 6.

Οἱ μὲν ξένοι ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἱ δὲ ἀπαίδευτοι ἐν τοῖς πράγμασι διαπλανῶνται. Socrat. Stob. 706.

Omnino ſupervacua doctrina foret, ſi natura ſufficeret. Fab. 2 c. 9.

αἱ γυναῖκες ζῶσιν ἀκολάστως πρὸς ἅπασαν ἀκολασίαν καὶ τρυφερῶς. Ariſt. 2. polit. 9.

Duæ eminentiæ cum ſimul junctæ in arduum nituntur, ſimulacrum quoddam contentionis æmulæ pariunt. Gell. 14 3.

Æmulatio primum bene incipiens, in inſidias latentes evadit. Macr. 2. Somn. 10.

Sylla neq; ad finem victoriæ ſatis laudari, neque poſt victoriam abunde vituperari poteſt. Vell. lib. 2.

Digitized by Google

Improbas ſpes hominum decipere. pro moribus temporum prudentia eſt. Plin. 8. ep. 18.

Sylla pulcerrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo homine unquam fuit, inquinavit Liv. ep. 88.

Sylla Legiones duas, quod crudele eſt: poſt victoriam, quod nefas, poſt fidem contrucidavit. Sen. 5. benef. 16. Appian. civ. 1.

Philippo Regi ob Demetrium filium ignoſcunt Romani. Liv. lib. 39.

Vita bonum commune quidem: bene vivere ſolus Novit, qui ingenii dona beata colit. Pontan. amor. lib. 2.

Præſenti potentia non extinguitur ævi ſequentis memoria. Tacit. annal. 4.

filias; una illarum Lælia Sabina nomine, ſororibus quidem forma plurimum cedebat; inter cunctas verò Romanas doctiſſima erat, quippe quæ Romæ Græcè ſimul & Latinè publicè profitebatur.

Poſt bellum Mithridaticum Romam rediens Sylla, tria civium Romanorum millia, qui manus illi exoſculaturi obviam proceſſerant, & verbis ipſius freti metum omnem abjecerant, ſecuri percuſſit: quod ſanè facinus certiſſimum juxtà ac juſtiſſimum L. Syllæ attuliſſet interitum; niſi orationem filia in Senatu habuiſſet elegantiſſimam. SÆPE enim uſu venit, ut parentum (improborum ac) ſtultorum amentiæ filiorum proborum medeatur prudentia.

† *Lælij filia reddidiſſe in loquendo paternam eloquentiam elegantiorem dicitur. Fab. 1. 1.*

Memoria nihil perdit, niſi ad quod non ſæpè reſpexit. Sen. 3. benef. 2.

Quidam recitatum à poeta carmen ſuum eſſe dixit, & protinus memoria recitavit, cum id autor facere non poſſet. Sen. 1 cont. proœm.

Syllam Cæſar admirari ſolebat Principem reip. ſine literis extitiſſe. Volater. lib. 30. fol. 317.

Omnium honeſtarum rerum ſemina animi gerunt, quæ admonitione excitantur, ut ſcintilla levi flatu adjuta ignem ſuum explicat Sen. ep 95.

Sylla felicis nomen uſurpaſſet juſtiſſimè, ſi eundem & vincendi & vivendi finem habuiſſet. Vell. lib. 2.

Narrant hiſtorici, Læliam Sabinam non ſolùm in docendo ſuaviſſimam; ſed in ſcribendo (graviſſimam atq;) elegantiſſimam † fuiſſe. Multas enim epiſtolas & orationes ſua manu ſcripſit, quas Sylla pater memoriæ mandatas, ut erat ingenioſus, ad inſtitutum ſuum accommodatas in Senatu recitabat. Neq; hoc quiſquam miretur. SUNT enim nonnulli memoria tam infirma, ut quod multa cura ſtudioque elucubrarunt, proferre non poſſint; ſunt alii ingenio tam ſubacto, ut quæ ſemel audivêre, referentes cum admiratione audiantur. Porrò Sylla, quòd filiam domi haberet tam excellenter doctam, habitus fuit Romæ in dando conſilio ſapiens, in agendo dexter, in urgendis cœptis conſtans, in loquendo elegantiſſimus. In ſumma natum inde Romæ eſt proverbium iſtud Syllanum vetus: L. Sylla civibus lingua imperat: peregrinis lanceâ dominatur.

Plato mihi unus inſtar eſt omnium. Cic. Bruto.

Platonem Labeo inter ſemideos commemorandum putavit Aug. 2. civ. 14.

Lacones quoties aliquem laudant bonum virum, ϑεῖον nominant. Broda epigr. l. 3. c. 9.

Tria Platoni orbem conciliarunt univerſum: integritas vitæ ſanctitas præceptorum & eloquentia. Vives 22. civit. divin. 28. vide Laert. lib. 3. & 4 Rhodigin. 14. 1.

Nemo deſperet fieri poſſe, quæ facta ſunt. Veget. 3. 10.

Hodie fieri poteſt, quicquid unquam poteſt. Sen. ep. 63.

Cave, ne cùm fœminam te natura produxerit, in vitiſſem tumorem faſtumque prorumpas. Naz. ad Olympiad.

Bonus præceptor non malignè, quæ ſcit, diſpenſat, quò ductu ſit neceſſarius: ſed cupit ſi poſſit univerſa transfundere. Sen. benef. 6. 16.

Quis Plato ille magnus fuerit, quantum autoritate inter ſuos juxta atq; exteros valuerit, luce meridiana clarius eſt; cùm philoſophorum illum Græci omnes principem fateantur, & Latini omnes Platonem ipſum divinum cognominent: qua quidem in re nullam feciſſe ulli philoſophorum injuriam videntur. Etſi enim, quod ad vitam attinet, gentilis Plato fuerit: ea tamen, quæ ſcripſit, captum excedunt humanum. Porrò hiſtoricus quidam Græcus, Dicæarchus nomine, Laſtheniam & Axiotheam narrat fœminas Græcas doctiſſimas, & inter auditores Platonis celeberrimas fuiſſe: alteram memoria tam capaci, alteram intelligentia tam ſagaci, ut ſæpè in auditorio Plato (cùm ambæ illæ nondum acceſſiſſent) lectionem ordiri noluerit, & interrogatus à philoſophis ſummis,

363 cur non legeret? ita reſpondiſſe perhibeatur: Non legam, cùm & intelligentia abſit, quæ intelligat, Laſtheniam abeſſe innuens; & memoria, quæ conſervet, Axiotheam abeſſe oſtendens. Singularis fuerit neceſſe eſt fœminæ utriuſq; doctrina, cùm Plato vir graviſſimus, vel utrâq; vel altera abſente, legere quicquam recuſarit; pluris ſcilicet iſtarum ingenium ac memoriam, quàm omnium ſimul philoſophorum eruditionem æſtimans.

Ariſtippus Socratis diſcipulus, & ex celeberrimis Athenienſium philoſophis fuit. Is filiam habuit Aretam, literis Græcis juxta atque Latinis ita eruditam, ut totâ Græciâ animam Socratis in illam migraſſe fama eſſet; quippe quæ ita doctrinam Socratis & traderet, & explicaret, ut eam inveniſſe, non didiciſſe videretur. Bocatius libro II. de laudibus mulierum dicit, Aretam fœminam præſtantiſſimam non ſolum ad ſuam utilitatem didiciſſe, ſed alios etiam (erudiiſſe ac) docuiſſe; neque id tantum, ſed libros etiam ſcripſiſſe multos, in primis unum de laudibus Socratis, alterum de ratione educandi liberos; alium item de pugnis Athenienſium, de violentia tyrannica, de republica Socratis, de infœlicitate fœminarum, de agricultura veterum, de miraculis Olympi montis, de vana ſepulturæ cura, de formicarum providentia, de apum artificio: unum denique de vanitatibus juventutis, & alterum de ſenectæ calamitatibus.

Publicè philoſophiam naturalem & moralem in ſcholis (Academiisque) Atticis docuit hæc fœmina annis XXXV. libros compoſuit XL. diſcipulos habuit philoſophos CX. obiit anno ætatis LXXVII. cui tale Athenienſes ſtatuêre epitaphium:

Nobilis hic Arete dormit, lux Hellados, ore
Tyndaris, at tibi par, Icarioti, fide.
Patris Ariſtippi calamumq́, animamq́, dederunt
Socratis huic, linguam Mæonideq́, Dÿ.

Secundum Varronem ſectæ philoſophorum veterum ſupra LXX. fuerunt; quæ tamen ad VII. reduci poſſunt, quarum tres ſunt præcipuæ, nempe Stoicorum, Peripateticorum & Pythagoricorum; & horum princeps fuit Pythagoras, Dicæarchus, Annius Ruſticus, Laërtius, Euſebius & Bocatius quidam dicunt, quod vix crederem, niſi tantos haberes autores; Pythagoræ ſcilicet ſororem fuiſſe non ſolùm doctam, ſed ſi fas eſt dicere, doctiſſimam: neque hoc ſatis eſt; ſed Pythago-

Virtutes artium ſæculis potius priſcis ſæculorum rector ingenuit; quæ per ætatem mundi ſeneſcentis emedullatæ parum aliquid & in paucis mirandum oſtendunt. Sidon. 8. 6.

Plurima diſcenti ſemper ſapientia creſcit. Columban.

Græca leguntur in omnibus ferè gentibus, Latina ſuis finib. exiguis ſanè continentur. Cic. pro Archia.

Pythagoras ſeparatam matronarum à viris doctrinam, & puerorum à parentibus habuit. Iuſt. lib. 20.

Græci omnia ſua in immenſum tollunt. Macrob. 1. Satur. 24.

ὥσπερ αὐτὸς σὺ πολιτικοῦ συστήματος συμπληρωτικὸς εἶ, οὕτως καὶ πᾶσα πρᾶξίς σου συμπληρωτικὴ ἔστω ζωῆς πολιτικῆς. Aurel. Imp. lib. 9.

Ariſtippus Aretam filiam præclaris monitis inſtituebat, exercens eam, ut id quod nimium eſſet, contemneret. Laert. lib. 2.

Eſt cupidus ſtudiorum quiſque ſuorum, tempus & aſſueta ponere in arte juvat. Ovid. 1. Pont. 6.

Non qui plurima, ſed quæ utilia legerunt, ſtudioſi habendi ſunt & eruditi. Laert. lib 2.

Areta auditor Ariſtippus metrodidactus fuit cognominatus Idem ibid.

Ingenio ſtimulos ſubdere fama ſolet. Ovid. 5. Triſt. 1.

Mortuo patre ſcholam illius rexit, & viva voce auditores magna frequentia docuit. Zuing. 3768

Guter Weiber Segen / der iſt ein ſo genemer Hort / jhn möchte ein Land nicht wider wegen. Winſ.

Studium famæ mihi creſcit honore. Ovid 1. remed. extrem.

Merentem laudare juſtitia eſt. Sen. ep. 102.

Prodiga laudis vetuſtas. Sym. 2. ep 1.

Sermo datur multis, animi ſapientia paucis. Columban.

Ἡ γυναικεία φύσις, οὐδὲν χείρων τῆς τοῦ ἀνδρὸς οὖσα τυγχάνει, γνώμης δὲ ἰσχύος δεῖται. Xenoph. memorab. lib. 2.

Pythagoras à Themiſtoclea moralia dogmata accepit. Laert 8.

Fœminas cooperta virtus inter magnos viros poſuit Sen. Helv. 16.

Nullas unquam mulieres philoſophari docuerunt, præter unam ex omni memoria Themiſten. Lactan. 3. 24.

Diſcendi voluptas eſt potiùs quàm labor. Cic. off 1.

Impigerrimus eſt amor ſcientiæ; inimicus ſomno, amicus vigiliis. Philo de temulent.

Digitized by Google

Non ſentitur ſedulitate labor. Ovid.faſt. 4.

† *Samo patria à Polycrate oppreſſa Crotonem venit, Italiq; leges dedit. Laert. lib. 8.*

Optime præditus ingenio ſi exercitationem negligas, nunquam natura inferioribus, qui tamen ſtudio ſuperant, melior evadet Galen decret. Plat. 9. 2.

Vnius ætatis ſunt res, quæ fortiter fiunt, quæ verò pro utilitate reipubl. ſcribuntur, æterna ſunt. Veget. 2. præfat.

Non eſt opus, affingas aliquid, ſufficit, ne ea quæ ſunt vera, minuantur. Plin. 9. ep. 31.

Πολλοὶ γὰρ μέμνανται, καλὸν εἴ τι ποναθῇ. Pind. Olymp. 6.

Pythagoras matronas pudicitiam & obſequia in viros; pueros modeſtiam & literarum ſtudium docebat. Iuſtin. lib. 20.

Præterita tanto graviora habentur in verbis, quanto graviora referuntur in geſtis. Oroſ. 4. 1.

Citò ſcribendo non fit, ut benè ſcribatur, benè ſcribendo fit, ut citò. Fab. lib. 10. 3.

Bono probari malo, quàm multis malis. Auſon. ſent. ſapient.

Iudicio non obſtat caritas hominis, quæ ex judicio profecta eſt. Plin. 3. ep. 3.

† *Parmenides.*

Eſt aliqua & laudandi licentia. Sen. ep. 33.

Ἰσοκράτης συγγραφικὸς μᾶλλον εἰκότως ἐστὶν, ἢ ῥήτωρ. Dion. Vita Iſocr.

Lætor ad puncta cenſoris omnium voce comprobari. Sidon. 8. ep. 6.

Γυναῖκες ἐς μὲν ἐσθλ' ἀμηχανώταται, κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται. Eurip. Med.

Lange Kleyder/kurtze Sinn. Adag.

Aliæ ſunt in hiſtoria leges obſervandæ, aliæ in poemate. Cic. de leg. 1.

Veritatis & æquitatis ſtudium hiſtoriæ ſcopus. Dio. li. 2.

ὁ τοιοῦτος φιλόδημος αὐτοῦ, καὶ οὐδένα ἀδικεῖ. Aurel. Imp. lib. 9.

† *calamo cautè moderere. G.*

Pium eſt patriæ facta referre labor. Ovid. Triſt. 2.

In geſtorum confectione mentiri nefas credimus. Guillelm. de geſt. Ludov. Reg. fol. 476.

Nec hiſtoria debet egredi veritatem, & honeſtè factis veritas ſufficit. Plin. lib. 7. ep. ult.

Scriptionis hiſtoricæ inchoatio invidia, continuatio labor, finis odium. Sidon. 4. 22.

thagoram ab illa, non à Pythagora illam philoſophiam didiciſſe affirmant, quod adeo mihi mirum (ac ſtupendum) videtur, ut neſciam, quemnam hæc mulier magiſtratum habere potuerit cùm diſcipulum habuerit Pythagoram. Fuit autem 364
illi nomen Themiſtocleæ, ad quam in Samothracia tum degentem hanc Pythagoras, † Rhodi philoſophiam docens, ſcripſit epiſtolam.

CAPUT XXXIV.

Epiſtola Pythagoræ ad (Themiſtocleam) ſororem (ſcripta, cùm is Rhodi, ipſa in Thracia philoſophiam doceret.)

Pythagoras frater, & diſcipulus Themiſtocleæ ſorori & magiſtræ & incrementum ſapientiæ.

LIBRUM DE FORTUNA ET INFORTUNIO, quem ad me miſiſti Soror, à principio ad finem legi, teque non minus in ſcribendo gravem, quàm in docendo ſuavem, quod rariſſimum in viris, nedum in fœminis, eſſe cognoſco. Nam Ariſtippus in docendo aridus, in ſcribendo argutus; Epimenides † in ſcribendo brevis, in dicendo copioſus fuit. Tam fœlices in legendo, ſcribendoque progreſſus feciſti, ut in ſententiis, quas uſurpas, omnes te philoſophos legiſſe, & in iis, quas memoras, antiquitatibus, omnia ſæcula ſuperiora inſpexiſſe videaris: qua in re, mulier cùm ſis, muliebrem captum te ſuperare planum facis. MULIERUM enim proprium eſt, oculis in præſentia tantum defixis, præteritorum omnium obliviſci.

Allatum ad me eſt, ſcribendis patriæ noſtræ bellis te jam occupari; de quo nihil aliud poſſum dicere, quàm uberrimum te ſcribendi argumentum habere. Tanta enim fuerunt tamque difficilia noſtri ævi bella, ut in libris ea legere, quàm oculis intueri malim. Quod ſi ita eſt, quod facilè credo, magnopere te rogo, & per deos obteſtor immortales, ut IN ſcribendis patriæ rebus † veritatem ames, ne videlicet adulatione aut mendacio opus ipſum contamines. SÆPE enim hiſtorici patriæ res geſtas ineptè vel laudantes vel excuſantes, meritò ſuſpectam (& dubiam) reddunt ſcripturam ſuam. Cùm ergo prælio proximo Rhodios victos, noſtros victores fuiſſe noris; nolim te vel in extollendis noſtris nimiam eſſe, quippe qui ulciſcendæ injuriæ gratia pugnarunt; vel in deprimendis Rhodiis modum excedere, quippe qui Romanis tãtùm propugna-

Digitized by Google

pugnarunt. Hæc eò dico, ſoror, quia PRO defendendis alienis viri † gallinis timidiores ſunt. At enim FORTIS dicendus eſt, non qui domum propugnat propriam; ſed qui petitioni vitam impendit alienæ.

Neque amore me patriæ naturali duci, neq; iis favere negabo, qui præclarè de illa & ſcribunt, & loquuntur: Sed HOC non probo, quò à bona exterorum & multa & eximia tacent, & bona patriæ ſuæ neque multa, neque eximia deprædicant.
365 NULLUM enim hodie regnum in terris adeo ſterile eſt, ut nihil habeat laude dignum; nulla gens aut natio eſt tam perfecta, ut nihil habeat reprehenſione dignum. Negare nequis de tribus, qui vivimus, † germanis me natu maximum; neque ego de tuis diſcipulis minimum me eſſe inficiari poſſum. Ut igitur me, quia tuus ſum diſcipulus, tibi (aſſurgere ac) morem gerere: ita cùm ego frater tuus ſim natu maximus (tuiq; amātiſſimus,) te mihi fidem habere par eſt. Hac igitur fretus fide moneo te, ſoror mea, des operam ſedulam, ut IN VERBIS prudentiam (& circumſpectionem;) in vita modeſtiam (ac gravitatem;) in actionibus honeſtatem; in ſcriptis (deniq;) veritatem amplectaris. Cùm enim CORPUS hominis anima remota nullius ſit pretii; multò medius fidius minus os hominis veritate vacuum valet. Vale fœlix.

CAPUT XXXV.

Proſequitur inſtitutum autor, ſuadens fœminis Principibus & ſummatibus, ut priſcarum exemplo ſapientes atque eruditæ eſſe ſtudeant, (& hiſtorias ad fidem faciendam adducens memorabiles & antiquas.)

EX HAC IGITUR PYTHAGORÆ AD SORORem Themiſtocleam epiſtola, tum humilitas illius (ut ita loquar) profunda, tum ſublimis hujus eloquentia cognoſcitur. Dicæarchus Græcus, ut & Plutarchus, libro de regimine Principum, Pythagoram non ſolùm ſororem Themiſtocleam, cujus ope tantos in philoſophia progreſſus fecit; ſed filiam quoque habuiſſe dicunt, quæ doctrina amitam ſuperavit, patrem æquavit. De hac quæ narrantur, etſi non minus fidem, quàm quæ de amita leguntur, excedunt; magis ſcilicet Athenienſes illam domi ſuæ diſſerentem audientes, quàm Pythagoram in ſchola docētem auſcultantes delectatos fuiſſe: tamen & propter autorum graviſſimorum aſſeverationem, & propter experiētiæ quotidianæ te-

Primus impetus eis major quàm virorum eſt, ſequens minor quàm fœminarum. Flor. 2. 4.

Degenerem trepidatio prodit. Prudent. Pſychomach.

† *leporibus.*

Honeſtius eſt alienis injuriis, quàm re ſuâ commoveri. Cic. Ver. 5.

Incorruptam fidem profeſſis nec amore quiſquam, & ſine odio dicendus eſt. Tacit. Hiſtor. 1.

Per claritas temerariò noſtra, jactanter aliena, præterita infructuosè præſentia ſemiplenè, turpiter falſa, periculosè vera dicuntur. Sidon. 4. ep. 22.

Dempta ex hiſtoria veritate, narratio omnis inutilis eſt Polyb. lib. 1.

οὐ καλῶς φρονεῖ ὅς ἂν πατρίδας γῆς ἀπαρέσκων ξένας ἄλλην ἐπαινεῖ. Eur. Stob. 550.

* *Fratribus.*

τὸ πιστὸν ὃ ἐμοὶ ἔχεις φίλοις τούτῳ παραινῶ. Aurel. Imp. lib. 4.

Veritas hiſtoriæ anima & ſacrarium, cui qui mendacium præfert, planè ſacrilegus eſt Pachym. li. 1.

Hiſtoria non oſtentationi, ſed fidei veritatique componitur. Plin. 7. ep. 17.

πᾶσα ψυχὴ ἄκουσα στερεῖται τῆς ἀληθείας. Arrian. 1. Epict. 28. & 2. 22.

Nihil humanæ aures libentius audiunt veritate. Sabell. 9. 11.

Nihil menti humanæ veritatis luce dulcius Cic. Acad. q. 4.

ἀθάνατόν χρῆμα ἡ ἀλήθεια καὶ ἀΐδιον. Epict. Stob. 235.

ζητῶ τὴν ἀλήθειαν, ὑφ᾽ ἧς οὐδεὶς πώποτε ἐβλάβη. Aurel. Imp. lib. 6.

Unus viri & mulieris creator, pulvis unus utrque, imago una. Naz. orat. 36.

Non quia difficilia ſunt, non audemus, ſed quia non audemus, difficilia ſunt. Sen. ep. 104.

Quò difficilius, hoc præclarius. Cic. off. 1.

Literarum amor, multaque eruditio, mitis humanitas, minimeque ſævus animus ingentem fœminæ gratiam conciliat. Macrob. Satur. 2. 5.

Omnem mulieribus detrahere virtutem cationi repugnat. Plut. De virt. mul.

[illegible] Philon. Stob. 390.

Ingenium ſi fuerit ſanum, magnum adfert adjumentum, ſin infirmum, doctrinæ fundamentum labaſcit. Niceph. Greg. lib 1.

Omnia mihi tanto laudabiliora viſa, quanto jucundiora, & tanto jucundiora, quanto laudabiliora. Plin. 9. ep. 31

Aurium judicium ſuperbiſſimum. Cic. Orator.

næ teſtimonium fidem merentur. Nam QUI jocoſa tractans,
in jocoſis gratioſus eſt; ei qui ſeria tractans, in ſeriis tædioſus
eſt, meritò præponitur.

Cum autem multos legerim authores, qui Pythagoræ fi-
liæque ipſius meminerunt; tamen hujus nomen † apud nul-
lum inveni, præterquam in epiſtola quadam Phalaridis, in
qua hæc leguntur verba; Polycrata Pythagoræ filia, puella
fuit & eruditiſſima; formoſior quàm opulentior, adeò pro-
pter vitæ puritatem (integritatemque) venerabilis, tantoque
propter eloquentiæ flumen in honore habita, ut plus ipſius
apud colum verbum, quàm patris in ſchola docentis philoſo-
phia valeret. Et porro addit: Tum viſu acerbum, tum auditu
moleſtum eſt, adeò nunc eſſe fœminas in vita inhoneſtas, in
ſermone malitioſas, ut famæ potius unius fœminæ antiquæ,
quam omnium præſentium vitæ invideam: UNICA enim fœ- 366
mina proba cum colu & lana centum reginis improbis ſce-
ptra gerentibus potior eſt. Ex his igitur epiſtolę Phalaridis
verbis Pythagoræ filiæ † Polycratæ nomen videtur fuiſſe.

Cùm autem commentarios Pythagoras plurimos ſuos jux-
ta atq; alienos compoſuiſſet, & bibliothecam haberet inſtru-
ctiſſimam, Metaponti, ubi tãdem mortuus eſt, ſupremis jam
appropinquans, accerſitam ad ſe Polycratam filiam ita com-
pellavit; Inſtare jam, Polycrata filia, vides horã, quæ vitæ meæ
finem faciet. DII, qui eſſe mihi dederant, id nunc adimunt;
natura, quæ naſci me voluit, nunc mori me jubet; terra, quæ
corpus dedit, in cinerem nunc illud rediget. PAUCA bona,
eaq; multis mixta laboribus, fata mihi infœlicia dederunt; Ita
nihil eorum, mea filia, quæ in hoc mundo habui, mihi relin-
quitur. Cùm enim utenda omnia acceperim, ſua nunc ſinguli,
me moriente repetunt.

Ego vero lætus morior, quia te relinquo non quidem divi-
tem, ſed optimè eruditam; & ut unicè charam te mihi eſſe vi-
deas, omnes tibi † libros meos lego, in quib. laborum meorũ
theſaurum invenies; de quib. hoc affirmare habeo, quicquid
tibi lego, ſudore meo partum, non alterius cum detrimento
acquiſitum eſſe. Per eum, quo te complector, amorem rogo,
per deos te immortales obteſtor, filia, talem tamq; probam te
geras, ut me fatorum lege vita orbato, per te ſaltem mea con-
ſervetur memoria! Noſti enim, quid Homerus de Achille &
Neoptolemo loquens dicat; Laudatam ſcilicet filii ſuperſtitis
vitã, famam conſervare patris defuncti. Hæc fuit philoſophi

ѐ vita

Τῶν περὶ σῶμα σπουδαζόντων ἀσχημόνως, καθάπερ ἐν ... τῆς ψυχῆς πολλὰ βλάπτουσιν, ὥσπερ ἀ-γέλασμα. So. tat. Stob. 4.

Οἱ γὰρ τύχας ἑαυτῶν φιλοῦντες συγχωροῦσι ... ἀεὶ τοῖς ἔργοις ἀληθῶς ἄθλοις. Aurel. Imp. lib. 5.

* *Damo vocatur à Laert. lib. 8. ab aliis Dama.*

Nulli præcluſa virtus eſt; omnib. patet, omnes admittit, omnes invitat. Sen. 3. benef. 18.

Spernimus in commune omnes præſentia. Auſon. Idyll. 15.

Poſtquam deſiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Plin. 3. ep. 21.

Certe jam ſuper ſtudiis nulla laus curæ, ſed ne poſthuma quidem. Sidon. 4. 22.

Quæ dos matronæ pulcherrima? Vita pudica. Auſon. ſent. ſapient.

Perniciosa etiam bonis deteriorum imitatio. Sen. Hel 16.

† *Polycratam Naxiam repentino gaudio expirasse animam, refert Ariſtoteles, Gell. 3. 15.*

Quicquid eſt, cui dominus inſcriberis, apud te eſt, tuum non eſt Sen. ep. 98.

Vive memor mortis, uti ſis memor & ſalutis. Auſ. ſent. ſapient.

Τέκνα ... λείπε, ὦ τὰ γηροβοσκήσοντά σε ..., τὴν δὲ ψυχὴν ... Pythag. Stob. 3.

Nihil gravius, quàm audire, redde. Baſil.

Τὰ ἐξ ἡμῶν ἀεὶ τοῖς προσγινομένοις οἰκεῖα ... Aurel. Imp. lib. 4.

Quicquid circa te jacet rerum, tanquam hoſpitalis loci ſarcinas ſpecta. Tranſeundum eſt. Sen. ep. 102.

Τὰς ψυχὰς ἐν παιδείᾳ ... μᾶλλον ἢ πλούτους καταλιπεῖν. Epictet. Stob. 682.

† *Lyſis eum Damoni filiæ commentaria ſua commendaſſe ait Laert. lib. 8.*

Πλοῦτος ... ἀκροασάμενος ... Socr. Stob. 757.

Hac gradiare via, qua nos praceſſimus. Auſon. Idyll. 5.

Παῖδες ... Eurip. Stob. 678.

Πάντη δ' ... Oppian. ἁλ. 1. 89.

Dignitas filii laus & gloria patris. IC.

è vita exceſſuri ad filiam oratio; qui ſi non his ipſis uſus eſt verbis, aliis certè verbis has ipſas voluit exprimere ſententias.

Vates (ille) Mantuanus Evandrum Regem, Pallantis patrem, & Æneæ amicum ſummum fuiſſe, generisque ſui originem ad Trojanos retuliſſe canit; Qua de cauſſa cum Æneas & Turnus ſuper conjugio Laviniæ, quæ totius Italiæ hæres futura erat, bello certarent duriſſimo: Æneam Evander non ſolùm opibus; ſed filium etiam expeditionis comitem illi adjungendo, juvit. PRO VERIS enim amicis ſponte amicos ſanguinem effundere, & non rogatos fortunas decet impendere.

Is Evander † uxorem habuit adeò doctam, ut quæ de illius eloquentia ſapientiaq; Græci memorant, fabuloſa videantur. Non enim dubitat autor quidam dicere, niſi ea, quæ mulier iſta de bello ſcripſit Trojano, per invidiam conjecta in ignem
367 fuiſſent, obſcurum Homeri nomen futurum fuiſſe, idq; adeò, quoniam mulier iſta tempore excidij Trojani vixit, & quicquid ſcripſit, tanquam teſtis oculata ſcripſit. Homerus verò, poſt excidium Trojæ in Achillem pronior, & ut Græcorum amicus, Trojanorum hoſtis ſcripſit. At enim CUM ſcriptor de aliquo ſcripturus affectibus indulget; fieri † non poteſt, quin † maculam operi adſpergat.

Erat autem Evandri matri nomen Nicoſtratæ, licèt ab aliis Carmenta dicatur, idq; ob eloquentiam in carminibus verſibusque ſingularem. Eâdem quippe facilitate in oratione ligata, qua alii in ſolutâ, præcelluiſſe perhibetur. Ac hiſtorici gentiles vatem illam fuiſſe affirmant, quæ Trojæ excidium XV. antè annis, itemque Æneæ in Italiam adventum, & bella ſuper nuptiis Laviniæ prædixerit. Eadem Aſcanium Æneæ filium Albam Longam conditurum, & à Regibus Latinis Romanos orituros, & duriorem fore ultionem Romanorum de Græcis, quàm Græcorum de Trojanis fuiſſet; omniumque maxima bella Romanos cum Africæ Principibus geſturos; poſtremò Romam de omnibus ubique terrarum regnis; de ipſa verò Roma denique in perpetuum gentem quandam incognitam triumphaturam vaticinata eſt. Euſebius Cæſarienſis ſcripta iſta tam religioſè à Romanis in Capitolio, quàm Sacramentum venerabile in religione Chriſtiana, aſſervata affirmat.

Darius Rex primo prælio victus ab Alexandro, prius quàm ſecundo prælio funditùs everteretur, varias ſummo ſtudio rationes

Quaq; in omnib. fugias notam, indicens actioni rectitudinem, ne ſit reprehenſibilis, ſermoni cautelam, ne ſit contemptibilis, habitui modeſtiam, ne ſit notabilis. Sarisb. 8. 12.

Amico fido nihil eſſe par exiſtimes, quem non poculum, ſed tempeſtas exploratum. Naz. d. ſtich.

Ad humanam pertinet laudem, ut patrum decus in prole reſplendeat. Leo nativ. Domin. 6.

Virg. Æn. 8. Dion. lib. 1.

Ita vivendum in bello, ut vitam noſtram virtute comparemus; aliorum, ſi opus ſit, noſtra morte tueamur. Scal. poet. 3. 122.

ἤδιστο θνήσκοντι συνθνήσκειν θανοῦσι φίλοις. Eurip. Supplic.

† *matrem.*

Omnibus bonis in rebus conatus in laude, effectus in caſu eſt. Apul. Flor. 4.

Græcis hiſtoriis plerumq; poetica ſimilis eſt licentia. Fab. l. 2. c. 4.

Pluris eſt oculatus teſtis unus, quam auriti decem: Qui audiunt, audita dicunt, qui vident, planè ſciunt. Plaut. Trucul. Ne expectetis.

Quicquid ex invidia dicitur, veritas non putatur. Catil. 1. 9.

Semper dignitatis iniquus judex eſt, qui aut invidet, aut favet. Cic. pro Cn. Plancio.

† *Vix.*

† *mendacium. G.*

A Latinis dicta eſt Carmenta, voce à carmine deducta; vel quaſi carens mente, ob inſtinctum divinos. Plut. quaſt. Roman. 56.

κακὸν ἀγαθὸν δ᾽ οὐχὶ δυσμαχητέον. Sophoc. Antigon.

Non ſunt immenſis opibus venalia fata. Manil. lib. 4.

Omnes fœminæ vates Sibyllæ ſunt à veteribus nuncupatæ. Lactant. 1. 6.

La paix eſt meilleure que le diſcord, qui ſans amis demeure. Ronſard. 4. 78.

Carmentam fatiloquam ante Sybillæ in Italiam adventum miratæ fuerant hæ gentes. Liv. lib. 1.

ἐς καλὸν ἄλετο πότνια ... ἐν ὅπλοις ... κόμη πάντις ... πόλις. Baſſ. epigram. lib. 2. cap. 60.

Ea quæ ſingulatim ac diu collecta ſunt, uno tempore univerſa perdemus. Cic. Verrin. l. in extr.

Gittato in terra Chriſto in ſacramento per torgli un tabernacolo d' argento. Arioſt. 14. 8.

 tiones

Digitized by Google

tiones conciliandæ Alexandri amicitiæ excogitavit: qua quidem in re tentanda ut Darius prudens; ita in eadem non alloquenda infœlix fuit. GRATIOR enim Principibus eſſe debet pax honeſta, quàm victoria cruenta. Cùm autem induciæ factæ eſſent trimeſtres inter monarchas illos potentiſſimos; ſacerdotes Chaldæi pacis interpretes hanc tulerunt conditionem, ut Alexander Magnus alteram ex Darii filiis uxorem duceret, cui Darius dotis nomine ingentem auri argentique vim daret, adjecta inſuper † tertia imperii parte; quæ profectò conditio luculenta fuit. INTER Principes enim ad (ſopienda &) delenda odia vetera, nihil affinitatibus novis eſt accommodatius. Verùm Alexander nuptias illas, ſe vix annum XXIII. exceſſiſſe, & per ætatem nondum conjugio aptum eſſe prætendens, recuſavit. Erat enim Lex Macedonum, ne ante XXV. fœminæ ante XXX. annum viri matrimonium inirent.

Erat quidem Darii filia pulcherrima, dives, generoſa; ſed quod optimum erat, eo carebat. Non enim (erudita &) ſapiens erat; unde uxorem illam Alexander noluit ducere. Illa enim tempeſtate Sapientia (& doctrina) non divitiæ in ducenda conjuge ſpectabantur, & ut quæque erat doctiſſima, ita ſplendidiſſimas ſortiebatur nuptias. Annius Ruſticus & Q. Severus authores ſunt; Alexandrum poſthabita Darii filia, uxorem poſtea duxiſſe Barſinam, pauperem quidem & forma non eximiam; ſed literis Græcis Latiniſque inſigniter eruditam; cumque à Principibus Macedonum reprehenderetur, quòd contemta divite, pauperem duxiſſet; Sic habetote, inquit, amici; IN Conjugiis ſatis eſt maritum eſſe divitem, & fœminam, quam duxerit, eſſe ſapientem (atque eruditam.) MARITI enim munus eſt amiſſa recuperare; uxoris verò acquiſita conſervare. 368

Strabo de ſitu urbis dicit, quintam Lydorum Reginam fuiſſe Myrtin, corpore adeò humilem, ut nana videretur; animo ſapientiâque tam excelſam, ut Gigantea diceretur. HOMO enim animo grandis, corpore puſillus Gigantis; animo puſillus, & corpore procerus pumilionis cognomine digniſſimus eſt. Hanc reginam nobiliſſ. Myrtin, quòd & in conjugio prudens, & in viduitate caſtiſſima, & quòd familiam ducit, philoſophiæ doctiſſima fuit; Lydi inter 7. Reges, quos ſe glorioſiſſimos habuiſſe jactant, connumerant. Eodem enim priſci fœminas literis eruditas, quo viros bello ſtrenuos (forteſque) honore dignabantur.

Διὰ τῆς πρᾳότητος αὐτὴ ἐχέσθαι τῆς εἰρήνης, οὐδὲν πώποτε κρεῖσσον ἐπιδόμεν. Iſoc. de pace.

καὶ συνθήκας πρῶτον πολὺ κάλλιον τὰς ἐν τοῖς πολέμοις γενομένας. Ariſtot. 3. rhetor. 10.

Modum imponere ſecundis reb. nec nimis credere ſerenitati, prudentis hominis & meritò felicis eſt. Liv. lib. 42.

La vittoria ſanguinoſa ſpeſſo far ſuole il capitan men digno. *Ari.* 11 I.

Legati X. millia talentorum, totamq; Meſopotamiam, ac filia matrimonium obtulerunt: Plut. Vit. Alex.

Sacro conjugii fœdere omne diſcrimen victi & victoris excinditur. Curt. lib. 10.

† *Majore parte regni uſq; ad flumen Euphratem. Juſtin. lib. 11.*

Puellas circiter ætatem 18. maſculos 37. annorum nuptui tradere congruit. Ariſt. 7. polit. 16.

Wenn der Mann geht ins Mad/ſol das Weib ligen im Bad. ex Aventin. citat. Neand. anthologiæ, pag. 207.

Ipſe vidi ancillas duplici gratia fretas, ſermonum & pulchritudinis, plurimum pollere in expugnandis dominis. Philo omnis prob. liber.

Minus jam cupiditatibus ſuis imperabat Alexander inter obſequia fortunæ, contra quam non ſatis cauta mortalitas. Curt lib. 8.

Duxit etiam Statyram Darij filiam. Curt. 10 Juſtin. 12.

Sapientia mulieris eſt matrimonii legibus obtemperare. Nazianz. ad Olympiad.

Alexander & amici X. quinque dies continuos nuptiales epulas celebrarunt. Ælian lib. 2.

Mulieri conjugatæ non licet dicere, facio, quod volo de meo, cum & ipſa non ſit ſua, ſed capitis ſui. Auguſt. epiſt. 199.

οὐ γὰρ οἱ πλατεῖς, οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι, ἀλλ' οἱ φρονοῦντες εὖ, κρατοῦσι πανταχοῦ. Sophocl. Ajac.

ἐσθλὰ σοφίης δῶρα, βίης δ' ἔργα οὐδέν. Herodot. lib 3.

Le caſe grandi dal mezo in sù non ſi habitano Guice.

οὐδὲ γὰρ καὶ συνοίσεως οὐδ' αἱ πράξεις ὄντως φέρουσι, οὐδ' αἱ δυνάμεις αἱ φιλοσοφίας κρατοῦσι. Philip. Maced. ad Olymp.

Corni-

Digitized by Google

Cornificius poëta, quemadmodum † Laertius meminit, ſororem habuit Cornificiam, quæ non ſolum literis Græcis & Latinis eleganter docta; ſed in ſcribendis etiam verſibus & epigrammatis cultiſſima fuit. De hac fœmina, quod paucis contingit viris, narratur, quòd videlicet meliora ex tẽpore carmina & epigrammata, quàm frater præmeditatus, compoſuerit; quod non uſque adeò incredibile eſt, ut de eo dubitandum videatur. VELOCIOR enim eſt ingenii vegeti ſtilus, quàm inertis intellectus lingua. Cùm autem Cornificius poëta diutiſſimè Romæ vixerit; ſemper tamen & pauper & † inacceptus fuit; licèt eruditione omnes, qui in ſumma erant gratia, anteiret, quo quidem in aulis Principum nihil eſt uſitatius. Ibi enim UT INTER intimos admittantur aliqui, non in doctrina aut inſcitia; ſed in fortuna, ut Principi accepti ſint, plurimum ſitum eſt. Ariſtoteles dicebat: UBI multum de intellectu, ibi parum de fortuna; quo ſignificabat, UT QUISQUE memoria & intelligentia eſſet ditiſſimus; ita bonorum mundi eſſe pauperrimum.

369 Cùm autem Cornificius per urbem pauperrimus & contemtiſſimus incederet: fortè irridendi illius gratia civis quidã, Calphurnius nomine, Dic mihi, inquit, Cornifici, an ullum, ex quo natus es, diem vidiſti fortunatum? Ego enim XXV. quibus te novi, annis nunquam te gratioſum vidi, & niſi fallor, XV jam annum † togam iſtam geſtas.

Cui reſpondens Cornificius; Ego, inquit, amice, vehementer dubito, majorne ſit infœlicitas tua, an mea proſperitas? Cumq; Calphurnius exciperet; Quomodo fœlicem, quæſo, Cornifici te potes dicere, cui nec panis eſt, quẽ edas, nec toga, quã induas? & quomodo infœlicẽ me eſſe inquis, cùm quæ † domi meæ ſuperſunt, ad te totamq; familiam exaturandã ſufficiant? Reſpondens Cornificius, Velim ſic perſuadeas tibi, inquit, amice & popularis Calphurni, NON IN EO ſitàm eſſe fœlicitatem meã, quòd parum habeo; ſed, quòd minus, quã habeo, cupio. Tuam verò infœlicitatẽ non in eo poſitã, quòd multum habes; ſed quòd (plura expetis, &) ea quæ habes, parva tibi videntur; & ſi dives ipſe es, inde eſt, quòd nunquam veritatem dixiſti; ſi ego pauper, inde eſt, quia nunquam dixi mendacium. Etenim DOMUM divitiis refertam ſemper veritatis vacuam videmus. Sed & felicis nomen ideò mihi ſumo, quòd ſororem habeo tota Italia honoratiſſimam; tu verò uxorem habes in tota urbe inhoneſtiſſimam. Cùm ergo hæc

Virtuti addit forma ſuffragium. Pacat. paneg.

Cavene cum fœminam te natura produxerit, ſapientiæ nomine glorieris. Nazian. ad Oly. np.

† *Petr. Crin. de poet. lat. lib. 2. c. 29* Fulg. 8. 5.

Faire des vers ou jouer de la Lyre, Ce ſont pouvres meſtiers, dont on ne fait que rire Ronſard. 6. 123.

Quorum unq; ſtilus eſt velox, tardior eſt memoria. Sen. 1. controv. procœm.

Πολλοὶ μὲν πλουτοῦσι κακοί, ἀγαθοὶ δὲ πένονται. Solon.

† *Parum gratioſus.*

Fatalis eſt Principum Inclinatio in hos, offenſio in illos. Tacit. an 4.

Μηκέτι σου μηδεὶς ἀκούσῃ καταμεμφομένου τὸν ἐν αὐλῇ βίον. Aurel. lib. Imp. 8.

Non ſervitia in curiis Principum, ſed perſonæ ponderantur. Æn. Sylv. hiſtor. Bohem. 3.

Il ſervire, & eſſer favorito, è dono della fortuna. Teatr. pag. 81.

La vertu ne peu pour vertu ſe monſtrer, ſi l' impudence forte a l' huis des grands ſeigneurs ſur ſon dot ne la porte. Ronſar. 8. 162.

Superbiam verborum iracundi oderunt, prudentes irrident. Liv. lib. 45.

La fame ſuffoca la fama. Adag.

Quæſtionum abſurditatem abſurdiorib. interrogationibus licet abſolvere. Nazian. orat. 30.

Non malè reſpondit, malè enim prior ille rogarat. Fab. 5. cap. 13.

† *Lacernam.*

Λιμώδης ὅλος ἡ μελῳδία. Athenæ. fol. 270.

Quis dives? qui nil cupiat, quis pauper? avarus. Auſon. ſent. ſapi.

Se cælo proximos arbitrentur, ſi de fortunæ ſuæ reliquiis pars eis minima contingat. Boet. 2. conſ. 4.

† *menſa. G.*

Beatus, non qui habet, quæ cupit; ſed qui non cupit, quæ non habet. Auſ. Scal. 2. 13.

ἴση χάρις μεγάλοισι χαίρειν, σμικρὰ δ' ἡδέως ἔχειν. Eurip.

Nunquam parum, quod ſatis; nunquam multum, quod ſatis non eſt. Sen. epiſt. 119.

Omnia habet, qui nihil concupiſcit. Valer. Max. 4. 4.

Τὸ πένεσθαι οὐχ ὁμολογεῖν τινι αἰσχρόν, ἀλλὰ μὴ διαφεύγειν ἔργῳ αἴσχιον. Thucyd. lib. 2.

Fieri non poteſt, ut divitiis aliquis ſimul præſtet & probitate. Plat. de legib.

Fortuna indignorum fautrix. Plin. 2. 7.

hæc ſit utriusq; noſtrûm conditio ; non alium quàm teipſum judicem ſumo, utrùm SATIUS ſit, eſſe pauperem, quod ego ſum, cùm gloria; an eſſe divitem, & vivere, quemadmodum ipſe vivis, cum infamia ! Hæc inter Calphurnium & Cornificium poëtam geſta ſunt.

Cæterùm pauca iſta excellentiæ in fœminis tum Græcis, tum Romanis exempla narrare volui, tantùm ut intelligant fœminæ Principes & illuſtres, quàm ſtudioſæ antiquitus artium optimarum fœminæ, quantoque à veteribus in honore, eruditionis potius, quàm pulchritudinis gratia, fuerint habitæ. Meminiſſe (ergo) matronas Principes & illuſtres decebat, ſi ipſæ mulieres, ſi fragiles, ſi conjugatæ, ſi delicatæ, ſi teneræ ſint: tales & illas omnes fuiſſe. In ſumma, nihil valere excuſationem illam ajo, quòd fœminas ad cognoſcendas artes liberales inhabiles eſſe dicunt. Omnino enim MAJOR ineſt fœminæ ad conſequendam artium ſcientiam, quàm aviculæ in cavea ad loquendum habilitas.

Non decorum mihi videtur, ut fœminæ Principes & illuſtres de comarum pulchritudine, de veſtium ſplẽdore, de pecuniarum abundantia; quibus cæteras antecellunt, ſibi placeant; Sed de hoc gloriẽtur, non quòd plus valeãt, ſed quòd plus calleant: Siquidem, ut verum fateamur, COMÆ flavæ, veſtimenta pretioſa, pecuniarum cumuli, palatia magnifica ; & id genus delitiæ, non ad virtutem duces; ſed vitiorum (ſpeculatores &) exploratores ſunt. Quàm pulchrum foret, fœminas illuſtres non de potentia ſibi; ſed de ſcientia placere! MAJORIS enim eſt excellentiæ philoſophos ipſos docere, quàm 370
centum (vel mille) equitibus imperaſſe poſſe.

Me quidem ſcribere pudet ; ſed videre magis piget, quòd ſcilicet de matronarum veterum eruditione & excellentia tã multa legimus, & dominarum noſtratium inertiam videmus. Illæ enim, quænam ipſarum plures haberet diſcipulos (literarum ſtudiis & cognitione claros) certabant: hæ verò, quænam à pluribus colatur, (non modò rudibus; ſed etiam improbis & fraudulentis) contendunt. (Quod mihi viſu minimè mirum;) quia (hoc ævo) INTER dominas (nobiles) illa ſe abjectiſſimam reтur, cui pauciores (quàm æquali) comitatum & favorem præſtant equites.

Quid dicam? quòd illæ antiquitùs contendebant, quænam meliores ſcriberet & componeret libros; hæ verò cõtendunt, quænam pretioſiora vel habeat, vel paret veſtimenta (& ornamen-

ὁ γὰρ πλοῦτος μοῦ σὰ χρηστήρια. Apolſonid. epigram. lib. 1.

Non ego omnino lucrum omne eſſe utile homini exiſtimo. Plaut. Cap. Iam ego revertar.

Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: ſi ad opinionẽ, nunquã dives. Sẽ. ep 16.

Κρείσσων πένης μὲν δικαίως κτήσεως, καὶ ὁ νόος γε τῆς κακῆς δόξης. Gnom. Græc.

Nihil tam cognatum ſapientiæ, quàm locis & temporibus aptare ſermones. Macrob. 7. Sat 8.

Non aurum gemmis immixtum, ſed mores & præclara fama optimum mulieribus ornamentum adferunt. Nazi. ad Olympiã.

Par eſt omnes omnia experiri, qui res magnas & magnopere expetendas concupiverunt. Cic. orat.

Turpiter deſperatur, quicquid fieri poteſt. Fab. lib. 1.

Canis ſi in ludum iret, potuiſſet jam fieri, ut probe literas ſciret. Plaut. Perſa ſatis fuit.

Qui parum ſtudet, parum proficit. I. C.

Multum eſt non corrumpi divitiarum contubernio Sen. ep. 20.

Res ſecundæ laſciviam atque ſuperbiam amant. Sal. Iugurth.

Morum ſimplicitas maximè mulieres decet. Nazianz. ad Olymp.

Miſeriæ tolerantur: fœlicitate corrumpimur. Tacit. hiſtor. 1.

Toute beauté n'eſt que choſe fardée. haye autant comme elle eſt demandée. Ronſ. 5. 146.

Πόνος εὐκλείας πατήρ. Eurip. Stob. ſerm. 29.

Rectius ingenii, quàm virium opibus gloriam quærere. Sal. Catil.

Conſtat ſanctos prudentesque ſenſu mali promtius fieri, contraque expertes ærumnarum, dum op bilis cunctos æſtimant, minus conſulere. Aurel. Vict 19.

Tam facilis res nulla eſt, quia ea primum difficilis magis ad credendum conſtet. Lucret. lib. 2.

Ars hominem format, nec ſinit eſſe malum. Scholiaſt. Boet. conſ.

Simul pudere, quod non oportet, cœperit, quod oportet, non pudebit Liv. l. 34.

Ingenium placida mollitur ab arte, & ſtudio mores convenienter eunt. Ovid. art. 3.

Reluctante natura, irritus labor eſt. Sen. tranquil. anim. 6.

Die Katz iſſt die Fiſche gern/ſie wil aber nicht ins Waſſer. Adag.

Nihil pigrius delicatis, aut curioſius otioſis. Plin. 9. 31.

Γυνὴ τὸ σωφρονεῖν ἐν ἀκοσμίᾳ φορεῖ. Proverb.

namenta.) NON MINORI n. hodie dominæ laudi ſibi ducunt, novum aliquod excogitaſſe veſtimenti genus, quam priſcæ illæ philoſophiæ myſteria explicaſſe. Priſcæ illæ de eruditione (vitæq; honeſtate;) noſtrates de pulchritudine contendunt. Nunc n. nobilis matrona faciem, ſi daretur optio, candore & rubore ſuffuſam, univerſæ Græcorum facundiæ anteponeret. Priſcæ illæ, quænam † doceret ſubtilius; noſtrates, quænam elegantiùs veſtiatur, contendunt. HODIE enim inter matronas nobiles plus honoris curioſius veſtitæ (& exornatæ,) quàm honeſtiori exhibetur.

Summa ſummarum hæc eſt, quam diligenter ab hujus operis lectore notari velim: Tales erant olim fœminæ, ut † cũctis una imperaret; TALES ſunt hodie, ut de una cũcti (malè) loquendi materiam habeant. Nec tamen hujus verbi gratia quenquam velim eò progredi audaciæ, ut omnes traducere fœminas (& lingua carpere lividâ) tentet. DEUM enim immortalem, à quo conditus ſum, teſtor, tot eſſe hodie in mũdo heroinas bonas, imò optimas, ut harum, quam ſecretò agunt, vitam; quàm ſcientias, quas antiquæ illæ publicè profitebantur, univerſas æmulatione digniores judicem. CALAMUS enim meus tantùm in eas ſtringitur, quibus in veſtiendo & (vana) fabulando totus abit dies, quæque ne unam quidem horam legendo libro alicui impendunt.

Etſi autem ad probandum inſtitutum meum ſufficere, quæ ſupra dixi, debebant; tamen ut videant fœminæ Principes &
371 illuſtres, quantò ipſis ſcientia, etiã modica, plus, quàm potẽtia, quantumvis magna, proſit: in memoriam ipſis revocabo, quæ matrona quædam Romana ad filios ſcripſit; ut in una videant fœmina, quàm & in dicendo facunda, & in conſulendo vera mater fuerit: Epiſtolæ enim ſcopus hic eſt, ut belli labores filiis ſuadeat, tantùm ut à voluptatibus illos (delitiisq;) urbanis arceat (& ſubmoveat.)

CAPUT XXXVI.

Quænam fuerit Cornelia, fœmina præſtantiſſima, ejusque ad Tiberium, & Cajum Gracchos filios epiſtola, qua ſuadet, ne relictis militiæ laboribus domum delitiis urbis fruituri revertantur. Epiſtola magnam habet inter matrem & filios utilitatem.

ANNIUS Ruſticus ❡ libro de antiquitatibus Romanorum, quinque ait fuiſſe familias Romæ nobiliſſimas, nempe,

Eee

Diligentia maximum etiam mediocris ingenii ſubſidium. Sen. 3. Cõtrov. procem.

Plurimu omnit commendatio ex forma petitur. Idem. ad Helv. 16.

ὑπερήφανον πρᾶγμ' ἐστὶν ἀργία γυνή. Proverb.

† *elegantius loqueretur.*

Splendida veſtes his demum conveniunt, quibus nullus vitæ ſplendor, nullum virtutis decus ſuppetit. Nazianz. ad Olym.

Munditiæ, & ornatus, & cultus, hæc fœminarum inſigna ſunt. Liv. lib. 34.

ἐπεὶ ἀμείνω, σώματος δ' εἶδος ἐστί. Ariſtot. 1. Rhet. 11.

Elaborandum tibi eſt, ut rarò loquendo, ſermonis tui deſiderium ſemper hominum animis infixum relinquas. Nazianz. ad Olymp.

" *Unica plurimis ſilentium, audienda ipſius gratia afferret.* G.

Non prorſus omnia bona ex hominibus exterminata: Sunt adhuc antiquæ virtutis reliquiæ. Dio. lib. 71.

Quæ corona non dimicanti, aut quæ ſine conflictu victoria? Auguſtin. tom. 9. de arb. ſcient.

Inge pace ac longo otio abſoluta ingenia non corrumpuntur. Aurel. Vict. 15.

Quantulum ſtudiis tempus impertimur? Datur fabulis otium & inſanæ corporis curæ. Fab. lib. 12.

Multa experiendo fiunt, quæ ſegnibus ardua videntur. Tacit. annal. 15.

Vitanda eſt improba Seiren Deſidia. Horat. 2. Sat. 3.

Tardè magna proveniunt, utique ſi labor ceſſat. Sen. nat quæſt. 7. 31.

Omne quod excellens opus eximiumque futurum eſt, difficiles ortus habet incrementaque tarda. Mantuan.

Si eſſet hæc cognitio magna & difficilis: tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad ſuſcipiendum diſcendi laborem impellere. Cic. orator.

Promptius de actionibus longinquis ambigendisque ſinitit a quæque metus augurat. Sidon. 8. 6.

Degenerant nati patribus, vincuntque parentes, ingeniumque ſuum retinent. Manil. 4.

Non ſemper patribus ſimiles naſcuntur filii: ſed interdum ex malis boni, interdum ex bonis mali procreantur. Joſeph. archæ 6. 3.

Nihil eſt illo generoſius, quiſquis ingenii, corporis, opum junctam in hoc conſiliar operam exercet, ut majoribus ſuis anteponatur. Sidon. 8. 7.

Digitized by Google

nempe, Fabricios, Torquatos, Fabios, Brutos, & Cornelios. Etſi enim Romæ aliæ quoque familiæ novæ erant, viris clariſſimis conſpicuæ; tamen ex his quinque familiis orti ſemper tum obſervati, tum muneribus publicis ante alios præpoſiti fuêre. ITA quippe Roma præſentes honorabat, ut citra præteritorum id fieret injuriam.

Cæterùm ex quinque his familiis fœliciſſimam ducebant Romani gentem Corneliorum, qui adeo tum in re bellica ſtrenui, tum in vita civili moderati fuerunt, ut nemo unquam fuerit in ipſorum familia vel vir ignavus (& timidus,) vel fœmina infamis. In hac autem Corneliorum gente, præter alias multas, dicuntur quatuor fuiſſe fœminæ maximè inſignes, & inter eas princeps mater Gracchorum, Cornelia, tota urbe celeberrima; Cui lõgè majorem attulêre gloriam, quas Romæ docebat, ſcientiæ, quàm quas ex Africa filii reportarunt, victoriæ.

Antequam ejus filii contra rempubl. conſpirarent; nihil erat toto orbe illorum fortitudine celebrius. Quamobrem interrogata aliquando à Romano quodam Cornelia, magisne gloriaretur, quòd tantorum magiſtra diſcipulorum; an quòd talium (tamque fortium & præſtantium) mater eſſet filiorum? Egò verò, inquit, majori mihi laudi duco, quam paravi ſcientiam, quàm filios, quos peperi. Nam FILII quidem ſuperſtitis honorem incolumẽ; diſcipuli verò extinctæ memoriam immortalem præſtabunt. Et porro dixit: Equidem diſcipulos in dies ſingulos è bonis meliores futuros certa ſum: At filii mei, fieri poteſt, ut in dies ſingulos è malis evadant deteriores, cùm TAM variæ ſint juvenum cupiditates, ut men- 372
tem quotidie mutent. Uno omnium ſcriptorum ore celebratur Cornelia, in primis ut erudita & caſta, & quòd † publicè in ſchola Romę philoſophiam docuerit. Quare defuncta poſita eſt Romæ ſtatua ſupra portam viâ Salariâ, cum hujuſmodi inſcriptione:

Diſcipulis fœlix, Gracchûm Cornelia mater,
Quos docuit; Natis, quos peperit, miſera.

Inter Latinos Cicero princeps fuit eloquẽtiæ Romanæ, qui in ſcribendis epiſtolis ſtilum habuit elegãtiſſimum. Is Corneliæ ſcripta non modò vidiſſe, ſed etiam legiſſe; neq; legiſſe tãtùm, verùm ſententias etiam illius uſurpaſſe perhibetur; quod nequaquam illi vitio vertendum. NEMO enim omnium tam ſapiens eſt, quin proficere aliorũ doctrinâ poſſit. Cicero ſanè adeo

Novam nobilitatem peperiſſe melius, quã acceptam corrupiſſe. Sal. Iugurth.

Utile eſt reip. nobiles homines eſſe dignos majoribus ſuis. Cic. pro Cn. Plancio.

Qui genus jactatis, indolem quoque ac more, nobilitate. Nazianz orat. 12.

Si glorioſum eſt poſteris avitas augere facultates, quanto præſtantius hæreditarias excellẽre virtutes. Caſſiod. 9. 22.

Fromb/ redlich/ weiß vnd mild/ gehöret in des Adels Schildt Adag.

Las obras hazen linaje. Celeſtin.

Celtiberos Gracchorum pater CL. urbium everſione multavit. Flor. 2. 17.

Ex una tibi familia Cornelias duas dabo. Sen. ad Helv. 16.

Εὖ ἐρδ', ἐυπρεπὲς ἔσ' ἀν ἄγγελον ἀθανάτοιοι λαοῖς. Theog.

Cornelia oſtenſis liberis. Hæc, inquit, ornamenta mea ſunt. Val Max. 4. 4.

Gracchi optimis ingeniis malè uſi. Vell. lib. 2.

Dieu ne ſe voit jamais par la faute aſſaillir, Le natural de l'homme eſt ſouvent de faillir. Ronſard. 4. 7.

Ad deteriora faciles ſumus. Sen. ep. 97.

Ἄνθρωποι τοῖς νεοφίλοις ἐοίκασι, πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων μεταβολὰς ἄλλοτε καὶ ἄλλο μέρος ἑαυτῶν ἐμφερόμενοι. Baſil. Stob. 958.

Studia te tua clarum & nobilem efficiant. Sen. ep. 21.

Honeſta profeſſio ornat potiùs, quàm deſtruit dignitatem. Eumen. paneg.

Quid honeſtius, quàm docere, quod optimè ſcias? Fab. lib. 12. extr.

† *ejus domum philoſophiæ ſtudioſi frequentarint Fab lib 12. ult.*

In hos ſunt maximi fructus præmiorum, ut digni, quibus tribuantur, habeamur. Eumen. paneg.

Perſolliſſimi ſapientiſſimique animi eſt privatæ utilitatis cum publicis commodis conjunctam habere rationem. Nazianz. orat 33.

Cicero effecit, ne Romani, quorum arma vicerant, eorum ingenio vincerentur. Vell. lib. 2.

Cic in Bruto. Legimus epiſtolas Corneliæ matris Gracchorum, &c. Gracchi non tam in gremio, quàm in ſermone matris educati. Idem.

Noſtre vie mondaine eſt caduque & mortelle, & la belle louange eſt touſiours eternelle. Ronſard. 4 112.

adeo ſcripta illa laudibus extollit, ut in Rhetoricis hujus (fermè) ſententiæ verba proferat: Niſi fœminæ nomen Corneliæ obſtitiſſet, inter omnes emineret philoſophos. Nunquam n. à carne debili tam graves vidi proficiſci ſententias. Quæ cùm de Cornelia pronunciârit Cicero; fieri non poteſt, quin ipſius ævo hujus mulieris † extiterint monimenta, & nōdum interciderint: quorum tamen nulla jam ſupereſt memoria, niſi quòd autor, neſcio quis, ad ſuum inſtitutum refert epiſtolam quandam; & Sextus item Chæroneus, libro de laudibus mulierum, ſequentem ponit epiſtolam, quam ad filios illa in Africa † agentes Româ miſit.

EPISTOLA CORNELIÆ AD Gracchos filios.

Cornelia Romana, paterno genere ex Corneliis, materno ex Fabiis oriunda, Gracchis filiis in Africa militantibus S. animo materno precatur.

AUdiviſſe vos arbitror, Filii, † patrem meum obiiſſe, cùm ætatis ego tertium exceſſiſſem annum: & annus hic eſt XXII. ex qua vidua ſum; XX. ex quo Rhetoricen Romæ doceo; ſeptimus, ex quo veſtro careo conſpectu; XII. poſtquā ingens peſtilētiæ vis fratres † veſtros, filios meos extinxit; octavus denique, poſtquam in Siciliam vos viſura abii, ne vos me videndi deſiderio à bello diſcederetis; cùm gravius mihi nihil poſſet accidere, quàm ſi vos à ſervitio reipubl. abſtractos viderē. Has vobis, filii, narrare volui vitæ meæ ærumnas, ne vitam vos acturos quietam in animum inducatis. Nam ſi mihi Romæ agenti labores minimè deſunt; nunquam vobis in bello
373 lo Africano defore pericula perſuaſiſſimum habeatis. NUNQUAM enim militi fama, niſi vitæ æquipondio aut permutatione comparatur.

Fabius juvenis, materteræ meæ, Fabiæ ſenioris, filius, III. Cal. Martias epiſtolam mihi reddidit, quæ quidem voto meo brevior erat, & maluiſſem non ita à vobis factum. Non enim inter filios tam charos, & matrem natu tam grandem, lōgum videndi vos intervallum, & breves, quas inter nos ſcribimus, epiſtolas eſſe decet. Ego omnibus hinc abeuntib. do cōmendationes, & omnes iſtinc advenientes de reb. novis interrogo; quorum cùm alii ſe vos vidiſſe, alii vobiſcū ſe locutos eſſe referunt; animus nonnihil meus acquieſcit. TOLERABILIS enim iis, qui multum inter ſe amant, videtur rarior congreſſus, dummodo de † valetudine conſtet. Ego & ſola ſum, &

Virtus omnibus æqualiter expoſita, quid cupiditatis potiùs, quàm quid dignitatis attuleris, æſtimat. Val Max. 5. 3.

† *celeberrima fuerint, maximiq; pretij & emolumenti. G.*

Toute choſe humaine en ce bas monde paſſe. Ronſa d. 4. 120.

Plus eſt ingenii Romani terminos in tantum promoviſſe, quàm imperii. Plin. 7. c. 30.

† *militantes. G.*

Per veſtigia paternæ virtutis decurrentes filii ſicuti generi, ita & magnitudini patris ſuccedere ſtudeant. Iuſtin. lib. 19.

Gracchorum eloquentiæ multum contuliſſe accepimus Corneliam matrem, cujus doctiſſimus ſermo in poſteros quoq; epiſtolis eſt traditus. Fab. 1. c. 1.

Πάντες καλῶς ζῆν θέλομεν, ἀλλ᾽ οὐ δυνάμεθα. Proverb.

† *Scipionem Africanum.*

Unumquemque luctui ſuo credit accedere quandam dignitatem, ſi miſerrimus eſſe videatur. Fab. declam. 10.

Corneliam ex XII. liberis ad duos fortuna redegit. Sen. ad Helv. 16.

† *XII. ex Graccho liberos ſuſcepit, vidua cæteros amiſit Plut.*

Patria & ipſa vita, ſi res exigat, debetur. Iuſtin lib. 18.

Incongruum, militem qui veſte & annona publica paſcitur, utilitatib. vacare privatis. Veget. 2. 18.

Τὸν ζῶντ᾽ ἀνάγκη πόλλ᾽ ἔχειν ἐστὶν κακά. Philem.

Πάτριον ἡμῖν ἐκ τῶν πόνων τὰς ἀρετὰς κτᾶσθαι. Thucyd. lib. 1.

Nam non certanti non eſt ſperanda corona. Proſp. in ſent.

Ex tuo metiri animo potes, quid levaminis abſentibus tribuat aſſiduitas ſcriptionis. Symm. 7. 5.

Semper apud ſolicitos in deterius prona perſuaſio eſt. Fab. decl. 12.

Dignum eſt compenſari prolixo gaudio ſeram ſolutionem. Symm. 5. 10.

Charitatem ipſa pericula augent. Plin. 5. ep. 19.

Amicos incolumes cogitare melle ac placenta frui eſt. Sen. ep. 63.

Affectio omnis impatiens etiam juſtæ ac legitimæ tarditatis. Sym. 5. 28.

† *proſperitate.*

[illegible] Eurip. Helen.

Digitized by Google

vidua,& jam natu grandis. Mortui jam ſunt omnes mei propinqui, multos Romæ ſuſtinui labores, & praviſſimum omnium eſt, quòd veſtrâ, filii, careo præſentia. MAGIS enim bellum (ut ſic loquar) homini amicorum penuria, quam furioſus inimicorum impetus facit.

Vos cùm juvenes ſitis, non admodum divites; feroces & aſperè in Africa enutriti; non dubito, quin Romam venire cupiatis, ut in pueritia olim viſa rurſus videatis & recognoſcatis. NON tam enim homines patriam, quod bona ſit, quā quòd in lucem ibi editi ſunt, diligunt. Verū enimverò nemo eſt, cui viſa aut fando audita Roma ſit, temporibus præteritis, quin Romam nunc videns dolore (ac mœrore) afficiatur. EA quippe EST animorum pietas, & oculorū teneritudo, ut ſpectare ſine maximo dolore non poſſint, quod maxima quondam viderunt cum gloria. O ſi videritis filii mei, quantum mutata ſit hæc Roma ab illa, quæ eſſe antehac ſolebat! Cùm enim, quæ de illa legimus, & quæ nunc videmus, inter ſe conferimus: aut ludibrium, quod veteres ſcripſerūt, aut ſomnium, quod aſpicimus, eſſe cenſemus. NIHIL aliud nunc ſpectandum Romæ obverſatur, quàm ut videas juſtitiam opprimi, rempubl. impotenter vexari; mendacio licentiam (palmamq;) dari, veritatem (expelli &) abſtrudi; ſatyricos tacere, aſſentatores loqui; ſeditioſos dominari, pacificos ſervire, & quod ſuper omnia peſſimumque omnium, benè cum malis, malè cum bonis agi. Execramini ergo filii mei terram, ubi boni plorandi cauſam, mali ridendi licentiam habent.

Equidem cùm multa habeam dicere; quomodo dicam, nō
reperio. Eſt enim mediusfidius tam miſera reipubl. facies, ut 374
ſapientiſſimus quisq; bellum potius Africę, quàm pacem Ro-
mæ invideat. IN bello enim legitimo videt quisque, à quibus
cavere ſibi debeat: in pace vero mala, cui ſe credere debeat, i-
gnorat. Cùm ſitis autē filii cives Romani; qualis jam Roma ſit,
vobis exponam. Virgines, mihi credite, Veſtales vivūt, diſſo-
lutè; oblivione jam ſepulta eſt Deorum religio; de bono reip.
nemo eſt, qui cogitet; nulla exercitiorum militariū memoria;
nemo eſt, qui pupillis & viduis patrocinetur; adminiſtrandæ
juſtitiæ curam nemo ſuſcipit; nullus eſt diſſolutionis juvenū
(finis aut) modus; poſtremò ROMA bonorum quondam o-
mnium domicilium, ſpelunca nunc (facinoroſorum &) latro-
num eſt. Itaque ne Romæ genitrici noſtræ præſentiſſimum
impendeat graviſſimæ ruinæ periculum, vehementer metuo.

Neque

Longa omnia credunt, qui ſimul eſſe volunt. Auſon.

Suſpenſum & anxium, de eo, quem ardentiſſimè diligas, interdum nihil ſcire. Plin.6.ep.4.

Du pays naturel la douceur nous attire, Et chacun de ſon feu la lumiere deſire. Ronſard 6.69.

Παιδὶς ἀνδραπόδων, ὦ πάτρης αὐδρὸς [illegible] Epigram.lib.3.

Nemo patriam, quia magna eſt, amat ſed quia ſua. Sen.ep.66.

Omne ſolum forti patria eſt Ovid.faſt.li.1.

Ea urbe cares, in qua nihil eſt, quod videre poſſis ſine dolore Cic.7 ep.3.

Vetus diſciplina deſerta, nova inducta. Vell lib.2.

Miſera civitas, verè miſera mater; vix uno tempore à timore luctuum conquievit. Oroſ.4.12.

Everſi mores; regnat nequitia; in deterius res humanæ, & in omne nefas labuntur. Sen.1.benef.10.

Quis tam duro ingenio natus eſt, ut multorum curis doloris vacuus interſit. Symm.5 18.

Potentiſſimi viliſſimo quoque quaſi piaculari dato alienis pœnis elabuntur. Plin. 1.ep.6.

Animus, quod perdidit, optat, atque in præterita ſe totus imagine verſat. Petron. pag.97.

Olim virtutis modeſtiæque; tum procacitatis & petulantiæ certamen erat. Tacit. Hiſtor.3.

Fortuna cum his potiſſimùm diverſatur, quos procul, ſi videret, fugere deberet. Apul.lib.7.aſin.

Plerumq; improbi & numero & conſpiratione ſunt potentiores quàm boni; ut ad eos ſuperandos non tam virtus ſit, quàm fœlicitas neceſſaria. Lactan.6.6.

Fraus & dolus obſcura, eoque inevitabilia. Tacit.hiſtor.4.

Magis quid vitaret, quàm cui fideret, certus. Idem hiſt 3.

Incitantur à paucis, qui vitiorum ſcelerumque impunitate ſperant peccare cum plurimis. Veget.3.4.

Non minus nobis pugna cum moribus, quàm cum hoſtibus. Fab.declam.3.

Ὅπου ὁ χείρων ἀγαθοῦ μεῖζον σθένει, κἀποφθίνει τὰ χρηστά, χ' ὁ δειλὸς κρατεῖ, τούτους ἐγὼ τοὺς ἄνδρας οὐ στέρξω ποτέ. Sophocl.Philoct.

Quam quiſq; peſſimè facit, tam maximè tutus eſt Sal. Iugurth.

Non ibi conſiſtunt exempla, unde cœperunt. Vel.lib.2.

Neque temerè ruinam fore dico graviſſimam. HOMINES enim & urbes de faſtigio deturbati fœlicitatis, multò majus † tranſmittunt ad poſteros dedecus, quàm ipſi acceperunt à majoribus gloriam.

At cupido forſan vos inceſſit, filii, viſendi muros & ædificia Romæ! Nam QUÆ primùm pueri in tenera vident ætate, ea tum ardentius amant, tum memoriâ firmius retinent. Sed cùm & ruinis perierint ædificia antiqua, & à paucis nova excitata ſint: viſendi ea deſiderium vos velim deponere. Etenim ANIMI nobiles & mites erubeſcunt ſpectatum venire ea, quibus mederi non poſſunt.

Nolite arbitrari, filii, Romam, etiamſi in moribus detrimentum acceperit, ædificiis ſaltem acceſſionem adjunxiſſe. Scire enim vos, ſi fortè neſcitis, volo, neminem eſſe, qui labẽtes muros renovet; neminem, qui ædes ruinoſas erigat; neminem, qui vias cœnoſas detergeat; neminẽ, qui pontes fluminis impetu ruptos, reficiat; neminem, qui vitiata antiquitatis monumẽta inſtauret; neminem, qui fontes oppreſſos inveſtiget; neminem, qui nemora cæſa cuſtodiat; neminem, qui ſeneſcẽtibus arboribus plantaria ſubſtituat; neminem, qui vias interruptas ſternendas curet; fundi publici ſi alienentur, neminem eſſe, qui aſſerat. Omnino NIHIL hodie pejore loco Romæ eſt, quàm ea quæ Reip. nomine continentur. Quæ omnia etſi ego, filii, † magni (ut par eſt) æſtimo; vos tamen parvi * poteſtis pendere. Hoc enim duntaxat MAGNI æſtimandum, & guttis perpetuò cruentis deplorandum eſt, nempe quòd ædes quidem Romæ fruſtillatim corruunt; vitia verò catervatim irrumpunt. O miſeram matrem noſtram Romam! quæ quanto longius progreditur, tanto minus habet murorum veterum, tantoque magis novis cumulatur vitiis.

375 Fortaſſis, filii, cùm ad Africæ limites in præſidio ſitis collocati, libido vos (& cupiditas) invaſit videndi cognatos, quos Romæ habetis; quod quidem minimè miror. AMOR enim (natalis ſoli) à natura nobis inſitus, nullo regionum exterarũ intervallo adimitur. Quotquot iſtinc veniunt, nullum ad nos afferunt nuntium certiorem, quàm de multitudine eorum, qui iſtic vel moriuntur, vel occiduntur in Africa: Quem nuntium cùm iſtinc ad nos mittatis: non eſt quod diſſimilem à nobis hic mittendum expectetis. EA quippe MORTIS eſt licentia, ut armatos in bello trucidet, & † imparatos (inopinantesque) in pace perimat.

O miſeri quibus gloria ſumma dedecori eſt. Sil. lib 12.

Αἱ πόλεις διὰ τὴν ἀταξίαν ... Iſociat. de pace.

† promeren... apud. G.

Non murorum, ſed morum munimenta atque ornamenta ceciderunt. Aug. 2. civ. 2.

Inanes flatus quo undam vile eſſe, quicquid extra urbis pomœrium neſcitur, putant. Ammian. 14.

Privatarum cupiditatum cauſſa commodum Reip. prod tur. Dio. lib 44.

Quàm turpe, ſi ordinario everſione, libertas ſervitute mutetur? Plin. 8. epiſt. 24.

Dum ſua quiſque privatæ rei conſulet, communem univerſorum perdet. Dion. lib. 6.

Roma ut in capite mundi morborū acerbitates celſius dominantur. Ammian. 14.

Vrbu ruina penates omnes ſecum trahat, neceſſe eſt. Val. Max. 5. 5.

Le deſir, l'avarice, & l'erreur inſensé Ont ſans deſſus deſſous le Monde renversé. Ronſard. 9. p. 8.

Obra de commun, obra de ningun. Adag.

† *Vehementer amplifico*. G.

* *debetis*.

Vrbium ſtatus non tam murorum ambitu, quàm civium claritate taxandus eſt. Sidon. 7. ep. 9.

Tantum ex publicis malis ſentimus, quantum ad privatas res pertinet. Liv. lib. 30.

Mala animi, mala vitæ, mala morum tam magna ſunt, ut his doctiſſimi viri, etiam ſtantib. urbib. reſp. perire confirment. Aug. 2. civ. 16.

Boni cives gravius adverſa ferunt, quæ non vident. Symm. 2 7.

Nimis dulcis eſt recordatio patriæ, quæ in hoſtili terra probatur exiſtere. Caſſiod. Pſal. 137.

De loco peregrinationis proprii domicilii creſcit affectus. Idem. ibid.

Ἀνδρὶ ... Eurip. Stob. 550.

Cuncta ex longinquo in deterius aucta afferuntur. Tacit. annal. 2.

Natura accipiendi ſpiritus & reddendi eodem momento temporis legem dedit. Val. Max. 5. 10.

† *inermes*.

Mortua eſt, quod ſcire vos velim, Lucia ſoror veſtra; exceſſit è vivis Druſus avunculus veſter; diem ſuum obiit Sylvanus veſter conſobrinus; naturæ conceſſit Torquatus vicinus noſter: hujus uxor, conſobrina noſtra, & tres filiæ, ſobrinæ noſtræ vivere deſierunt: Fabius neceſſarius veſter mortalitatem explevit; Evander cum duobus filiis naturæ debitum perſolverunt; Bibulus, qui ſuperiore anno publicè meo loco docuit, vitam cum morte commutavit: Tot denique & tam boni viri defuncti ſunt, ut † vivere nos ſuperſtites pigeat pudeatque. Sic habetote filii omnes iſtos, & multos præterea, quos vivos Romæ reliquiſtis, nunc terra conditos à vermibus devorari, & mihi jam diem à morte dictam, ut ſepeliar. Hoc audito, ſi cogitaretis fil.i, idem vobis eventurum, quod illis accidit; ſatius duceretis mille annos cum mortuis plorare, quàm horam unam cum vivis ridere.

Quoties vos magno cum dolore à me in lucem editos, multo cum labore educatos, & ex ipſis viſceribus meis natos eſſe recordor; tanquam mater (conſolandis ac ſublevandis) angoribus vos meis (tanquam filios) adeſſe & intereſſe vellē. Verùm enimverò, cùm fortia majorum facta intueor animo, quæ ad eandem poſteros fortitudinem devinciunt; æquiore tam diuturnam abſentiam animo fero, dummodò equitum iſtic nobilium ſatisfaciatis officio. Malo enim, filii, audire vos equitum more in Africa vivere; quàm videre vos perditè Romæ ævum agere.

Cùm autem labores, filii, in Africa continuos ſuſtineatis; non dubito, quin delitiarum urbis deſiderio flagretis. NEMO enim omnium tam fœlix eſt, qui vicini fœlicitati non invideat. Sed neq; invidere vos improbis velim, neq; ut in vitiis verſemini optare. Nam EA VITIORUM natura eſt, ut nunquam tantam in acceſſu voluptatem afferant, quin majorem relinquant in diſceſſu dolorem. VERA autem voluptas non in delectatione, quæ citò præterit; ſed in veritate, quæ diu durat, conſiſtit.

Magnas, diis immortalibus ago gratias pro his omnibus; 376
Primùm ſcilicet, quòd me ſapientem fecerunt, non inſipientem. SATIS enim ſuperque fœminæ (oneroſa) eſt ſua fragilitas, etiam citra ignorantiæ notam. Deinde gratias ago diis, quòd in omnibus mihi ærumnis robur animi ſemper ad perferendas illas ſubminiſtrarunt. ILLÆ enim duntaxat

οἵηπερ φύλλων γενεὴ, τοίηδε καὶ ἀνδρῶν. Homer. Iliad. ζ.

Homo toties moritur, quoties amittit ſuos. Mim.

Inter populum frequenti ſtrage morientem nemo conſiderat ſe eſſe mortalem. Cypr. tract. 1.

Et quæ non cauſſas mille doloris habet? Ovid. 2. remed.

Quid ad rem pertinet, quam diu vites, quod evitare non poſſis? Sen. ep. 93. extr.

† videre ſuperſtites tot improbos nos.

Τὸ φῶς τόδ' ἀνθρώποισιν ἥδιστον βλέπειν. τὰ νέρθε δ' οὐδὲν. μαίνεται δ' ὃς εὔχεται θανεῖν. Eurip. Iphig. Aul.

Pejores morimur, quam naſcimur. Sen. epiſt. 21.

Rerum ſumma novatur ſemper, & inter ſe mortales mutuo vivunt. Lucret. lib. 1.

Et pace & bello cunctis ſtat terminus ævi. Extremumque diem primus tulit, Sil. lib. 3.

Cum adeſt, quod diligitur, etiam delectationem ſecum neceſſe eſt gerat. Auguſt. 1. doctrin. Chriſt. 33.

Si abeſt, quod ames, præſto ſimulacra tamen ſunt illius, & nomen dulce obverſatur ad aures. Lucret. lib. 4.

Nihil eſt deſiderio ſuorum gravius. Fab. declam. 6.

Docet quemque meminiſſe, ex qualibus qualis ortus ſit. Dio. lib. 42.

Non eſt glorioſa victoria, niſi ubi fuerint laborioſa certamina. Ambr. offic. 1.

Mors ſatius, vitæ quam ferre pudorem. Claud. bell. Get. 4. 1.

Fortior creditur, quàm adverſa non ſuſtinuit. Veger. 3. 25.

πάντα γίνεται τὰ καλὰ καὶ παρ' ἀνθρώποις θαυμαζόμενα διὰ πόνων καὶ κινδύνων. Diodor. lib. 19.

Μὴ φθόνει τοῖς εὐτυχοῦσι, μὴ δοκῇς εἶναι κακός. Charet. Stob. 402.

Eſſe ſolent magno damna minora bono. Ovid. 2. remed.

Improbarum voluptatum etiam poſt ipſas pœnitentia eſt. Sen. Epiſt. 27.

ἡδονὴν οὐ πᾶσαν, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῷ καλῷ αἱρεῖσθαι χρεών. Democ. Stob. 119.

Quì quid verà ratio commendat, ſolidum & æternum eſt. Sen. ep. 66.

Pro quinq; donandis gratias agit.

ἀεὶ τῆς σοφίας ἔλαττον ἐστι πᾶν ἄπορον. Menand.

1. Pro eruditione.

οὐ ζῶμεν οἱ τι μὴ ἐπιστάμενοι σοφόν. Menand. Stob. 97.

taxat ærumnæ merentur appellari, quibus ſuſtinendis patientia deeſt. SOLUS ille infœlix in hac calamitoſa vita dici poteſt, cui tolerantiam dii in miſeriis denegarunt. Adhæc gratias ago diis, quòd LXV. vitæ, quos mihi dederunt, annis ne unam quidem horam cum infamia exegi, NON enim queri de fortuna jure poteſt fœmina, quæ in omnibus ærumnis honore nunquam deſtituitur. Præterea diis ago gratias, quòd totis XL. annis, quos in conjugio & viduitate Romæ vixi, nullus unquam vir, nulla fœmina de me quærendi cauſſam habuit. Cùm enim tenuis redeat à fœminis ad rempub. utilitas, MALE moratam fœminam vita privari optimo jure oportet.

Poſtremò gratias ago diis, quòd filios mihi dederunt, & tales quidem, quibus iucundius eſt militares in Africa labores ferre, quàm Romæ delitiis (ac voluptatibus) frui. Non me exiſtimetis, filii, adeò omnis materni affectus expertem, ut ſemper habere vos ante oculos nolim. Sed cùm cogito, quot OPTIMORUM parentum filii, duntaxat quòd indulgenter apud matres (in urbe) fuerunt educati, perierint: fortiter abſentiam veſtram fero, ne vos Romæ depravari videam. VIR enim famæ immortalis cupidus, etiamſi ex patria non relegetur, exilium ſibi ſpontaneum ipſe debet imperare.

Etiam vos atque etiam rogo, filii (dulciſſ. chariſſimique) ut BONORUM ſemper ſocietatem amplectamini, & inter bonos ſeniorum, & inter ſeniores conſultiſſimorum & experientiſſimorum, & inter experientes tolerantiſſimorum, & inter tolerantes eorum, qui mundi maximè gnari ſunt. Neque verò mundi maximè gnaros intelligatis eos, qui plurima regna viderunt. NON enim conſilii maturitas ab eo proficiſcitur, qui regiones luſtravit plurimas; ſed qui graviſſimis jactatus eſt fortunæ fluctibus. Cùm ita comparatum ſit, ut

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducat, & immemores non ſinat eſſe ſui:

venit mihi in mentem ſuſpicari, filii, fore ut neceſſarios fortè & amicos viſendi deſiderio animi ſemper pendeatis, animo-
377 que ita fluctuante, neque ulla tranquillitate fruamini, & equitum Romanorum deſeratis officium: Si equitum ſtrenuorũ minùs fungamini officio, fore ut ſuperiores vobis evadant hoſtes; & hoſtibus bello prævalentibus, peſſum veſtræ res eãt.

† Nam

2. Pro tolerantia.

Μὴ εἰ αὐτὸς σοὶ δυσκαταπόνητον, τοῦτο ἀνθρώπῳ ἀδύνατον ὑπολαμβάνειν, ἀλλ' εἴ τι ἀνθρώπῳ δυνατὸν καὶ οἰκεῖον, τοῦτο καὶ σεαυτῷ ἐφικτὸν νόμιζε. Aurel. Imp. lib. 6.

Non habemus ullum, niſi ab impatientia dolorem. Fab decl. 18.

3. Pro dignitate.

Dum exiſtimatio eſt integra, facilè conſolatur honeſtas egeſtatem. Cic. pro Quinctio.

4. Pro converſatione laudata.

θηλειῶν ἀρετὴ σώματος μὲν κάλλος καὶ μέγεθος, ψυχῆς δὲ σωφροσύνη καὶ φιλεργία ἄνευ ἀνελευθερίας. Ariſtot. 1. Rhet. 5.

Ζῆν αἰσχρὸν αἰσχρῶς τοῖς καλῶς πεφυκόσι. Sophocl. Electr.

5. Pro filiis bene moratis.

Mutter Trew iſt jmmer new. Proverb.

τοῖς γενναίοις τό, τ' αἰσχρὸν ἐστι τὸ χρηστὸν εὐκλεές. Sophocl. Philoct.

Inimica virtutum voluptas. Fab. declam. 13.

Turpe eſt majorum virtutes dedecorare. Dion. lib. 11.

οἱ φιλόπονοι καὶ συνετοί, κἂν ὅποι ποτ' ἔλθωσιν, εὐποροῦσι, καὶ διάγουσιν ἀνενδεῶς. Muſon. Stob. 559.

Φιλοπόνηρον οὐ χρὴ εἶναι, οὐδ' ὁμοιοῦσθαι φαύλῳ. Ariſtot. 9. eth. c 3.

Ad virtutem aut vitium permagni refert, cum quibus conſueſcas. Naz. orat. 24.

ξένος κόσμου ὁ μὴ γνωρίζων τὰ ἐν αὐτῷ ὄντα, καὶ τὰ γινόμενα. Aurel. Imp. lib. 4.

Cum his verſare, qui te meliorem facturi ſunt. Sen. epiſt. 7.

ἀνὴρ πέπειρος, τέλειος, ἀκολάκευτος, προεστάναι δυνάμενος καὶ τῶν ἑαυτοῦ καὶ ἄλλων. Aurel. Imp. lib. 1.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt. Hor. 1 epiſt. 11.

Parentibus & patriæ nos primum natura conciliat. Cic. de aruſp. reſp.

Ovid. 1. Pont. 4.

Animus ejus non poteſt eſſe in audaciam pronus, qui diverſa fuerit cura ſolicitus. Caſſ. 1. 17.

Quod invitus, ac neceſſariò quis facit, neque diu neque diligenter facere poteſt. Cic. pro Roſc. Amer.

Nemo accipit remunerationem ejus rei, quam invitus agit. Ambſ. 1. Cor. 3.

Digitized by Google

† Nam AB hominibus inquietis (& ſollicitis) odioſa proficiſcuntur ſervitia. Quare magnopere vos rogo, & literis præſentibus hortor, ne Romam veniendi deſiderio teneamini; quoniam pauciſſimos, quemadmodum dicebam, invenietis ex iis, quos noveratis, qui non jam ſint vel mortui, vel relegati, vel paupertate oppreſſi, vel morbo affecti, vel ſenio confecti, vel everſi, vel afflicti, vel ſorte ſua parum contenti; quorum cùm mederi incommodis minimè poſſitis; quid viſum eos venire attinet? Neque enim Romam nunc quiſquam venit, niſi ut cum vivis lamentetur, vel ob defunctos ingemiſcat.

Equidem haud ſcio, filii, quid delitiarum Roma habeat, quarum gratia relinquenda ſit ulli bonorum Africa. Nam ſi hoſtes iſtic habetis; hîc nobis amici deſunt, quod gravius eſt. Si delitiis iſtic caretis; nos hîc abundamus moleſtiis, quod deterius eſt: Si iſtic gladius eſt, qui corpus perimit: hîc lingua eſt, quæ famam jugulat, quod pejus eſt: Si vos latrones iſtic Africam infeſtant; hîc Italici nos adulatores affligunt, quod triſtius eſt. Poſtremò cùm video, quæ hîc oculis obverſantur, & quæ iſtinc afferuntur audio; bellum veſtrum laudare me dico, & pacem noſtram deteſtari. Quòd ſi magni æſtimatis, quæ dixi; pluris æſtimate, quæ dictura ſum, nempe, quod de vobis ſemper audimus, victores vos eſſe Afrorum, & de nobis ſemper audietis, nos à vitiis eſſe conculcatos. Quare ſi verè mater ſum, MALIM vos videre memoria illuſtres immortali inter exteros, quàm infamiâ inter cives publica notari.

At fortaſſis ſpes luculentam cernendi hæreditatem, incentivum vobis eſt deſiderii Romam veniendi! Quòd ſi in mentem vobis venerit; recordamini filii, patri veſtro parum ſuperfuiſſe, dum in vivis ageret; & matri veſtræ deeſſe multum, dum vidua ſum; & quemadmodum nullam ab illo niſi armorum hæreditatem accepiſtis; ita nullam à me, præterquam librorum, hæreditatem vobis expectandam mementote, MALO enim præclara liberis vitæ agendæ documenta, quàm interitus inſtrumenta, divitias relinquere. Non ſum dives, neque ut divitiis affluerem, laboravi, hac impulſa ratione, quòd MULTOS vidi civium nobilium filios flagitioſam Romæ vitam agere, hanc unam ob cauſſam, quòd cùm defixos tantùm haberent oculos in hæreditatem à majoribus obventuram; immiſſis habenis ad vitia præcipites

---

† *qua res triſtitiam vobis afferre poterit & efficere, ut tadioſa ſint veſtra ſervitia.* G.

Utor temporarie omni terra quaſi patria, quia quæ vera eſt in terra, penitus non eſt. Oroſ.5.2.

Μίγεται εἰς τὸ κατορθοῦν ἡ φίλιον, ἡ φιλία τῶ πράγματος. Syneſ.epiſt.57.

Neceſſe eſt mentem illo tendere, quo deſiderio trahitur. Philo de fortitud.

Quien en diverſos lugares el penſamiento pone, en ninguno lo tiene junto. Cel. pag.36.

Non tam fugiſſe cavendo adverſa egregium, quam perdomuiſſe ferendo. Sil.li.6.

Plus togæ læſerunt rempublicam, quam loricæ. Tertul. de pallio.

Chi va alla guerra, mangia male, è dorme in terra. Adag.

Quid neceſſe eſt vitam efficere deplorando miſeriorem? Cic. Tuſ.1.

Miſera pax vel bello bene mutatur. Tacit. annal.3.

Quaſi ventis undique ſævientib. parvis maxima, ima ſummis orbe toto miſcentur. Aurel. Vict.33.

Graſſandum ad clara periclis. Sil.lib.1.

εἰ γὰρ ἔτειχεν ζυγέμεναι κοίνεισιν, ὅσον μέγα κῦδος, ὥστε δὲς ἀμφιγαίη. Coint. 13. 287.

Victores gentium luxuria vicit. Macrob. 3. Satur.13.

Gloria inter domeſticos frigida. Tert. de habit. mulieb.

Non tam parvos terminos poſuit natura famæ, quam patriæ Sid.7.ep 9.concion.

εἰ τὸ πείθεσθαι καλὸν φύσει αἰσχρὸν, ἀλλὰ τὸ δὴ αἰσχρὸν αἴτιον πείθεσθαι, ἀνεῖδος. Apollo. Stob.771.

Nemo poteſt ex eo, quod non habet, procedere alteri. Aug. lib. de doctrin. Chriſt.3.10.

Antiquior poſſeſſionibus gloria. Cic. divin.1.

Iucunda dilatio eſt, quæ ſimul plurima bona reſtituit. Sym.4.24.

Satis habeo, ſi tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri ſint. Tacit. anna.2.

Magnus eſt ille, qui in divitiis pauper eſt: ſed ſecurior, qui caret divitiis Sen ep 20.

Majorum gloria poſteris quaſi lumen eſt, neque bona, neque mala eorum in occulto patitur Sal. Iugurt.

Σκαιὸν τὶ πλουτεῖν, κἄλλο μηδὲν εἰδέναι. Eurip. Stob.765.

Dies dividenda hæreditatis aut diſcordiæ implacabilis, aut concordiæ perpetuæ eſt principium. Plut. de frater. amor.

res ferebantur. RARISSIMè enim præclara ſolent patrare facinora, quibus à pueris luculenta obvenêre patrimonia.
378 Quod cùm ita ſit, ut revera eſt, non me invigilaturam, ſicut alii pervigilant, cogendis pecuniis (theſaurisque) dico: Sed ſi quas haberem pecunias, † in ignem potiùs illas conjicerem, quàm vobis darem. MALO enim filios meos pauperes & virtute præſtantes in Africa, quàm divites & vitiis coopertos Romæ agere.

Non vos fugit, filii, legem Tarentinis uſitatiſſimam fuiſſe, ut nullam acciperent filii à parentibus hæreditatem, præter arma, quibus pugnarent; & filiæ ſolæ omnium facultatum ex aſſe hæredes eſſent, ut maritos nanciſcerentur; quæ lex profectò fuit æquiſſima (& præclariſſima.) DE FILIO quippe, qui ſpe jam patrimonium devoravit, non eſt quod ſpem parentes bonam habeant. IS enim demum BONUS dici poteſt eques Romanus, qui vita gloriam peperit, & opes lancea comparavit.

Cùm autem in regnis verſemini exteris; etiam vos atq; etiam obteſtor, ut fraterno inter vos animo vivatis, memores ſemper filios vos meos eſſe, meis utrumq; veſtrum uberibus nutritum, & quo die veſtram audirem diſcordiam, illum diem extremum vitæ meæ futurum. MAJORI enim civitati detrimento ſunt inteſtinæ duorum conſanguineorum inimicitiæ, quàm hoſtium copiæ. Cùm autem vos concordiam inter vos alere bonum ſit; omnibus vos reliquis equitibus Romanis concordiâ conjunctiſſimos eſſe neceſſarium eſt. NISI n. mutuus inter vos amor in bello conſervetur, nunquam de hoſtibus victoriam reportabitis. PERNICIOSIORES enim magnis exercitib. ſunt diſſenſiones inteſtinæ, quàm ipſi, cum quibus bellum gerunt, hoſtes.

Credo ſanè, filii, anxiè vos cupere, quid agam cognoſcere, nimirum, rectè an ſecus valeam; dives ſim, an egena; æquo animo, an iniquo ſortem meam feram? Quod quidem haud video, quid veſtra magnopere interſit ſcire; cùm conjecturam capere facilè poſſitis ex laborib9, quos cepi, & ærumnis, quas oculis meis vidi, mundi me hujus ſaturam eſſe. Veriſſimè enim HOMINES cordatos, poſt quinquageſimum vitæ annum, potiùs cogitationibus de excipienda morte, quàm quærendis ad prorogandum vitæ ſpatium delitiis voluptatibusq; fatigari decet.

Quæ eſt NATURÆ humanæ fragilitas, delicatè tractari

Fff ſemper

In mare gemmas, aurum & inutile, ſummi materiam mali mittamus! Hor. 3. od. 24.

καλῶς πένεσθαι κρεῖττον ἢ πλουτεῖν κακῶς. Antiph. St. 775.

† *in mare cum philoſopho. G.*

Non eſt corona, niſi ubi fuerit difficilioris lucta certaminis. Amb. Pſal. 118.

Viris ignobile lethum belligeris in pace mori. Sil. lib. 2.

Lex Tarentinorum.

Lycij hæreditates filiabus, non filiis relinquunt. Stob. fol. 471.

De bonis paternis maximum atque honoratiſſimum amicitia fratris & fides. Plut. de frat. amor.

Divitiæ militis avaro potius hoſti prædа optabiles, quam ulla ad vincendum ſtrenuo mora. Val. Max. 9. 1.

Πολὺ λώϊόν ἐστι μαχομένους ἀπολέσθαι ἀνὰ κλόνον, ἢ φυγόντας ζώειν ἀλλοδαποῖσι παρ' ἀνθρώποισιν αἴσχε' ἔχοντας. Coint. 2. 39.

ἄριστον ἡ ὁμόνοια, καὶ τὸ συμφρονεῖν ἀλλήλοις. Nazi. Stob. 267.

Diſcordia invidiam ingenerat & obtrectationem, morbos turpiſſimos & familiarum; imò urbium peſtes. Plut. de frater. amor.

Quem alienum fidum invenies, ſi tuis hoſtis fueris? Sal. Iugurt.

Τὸ τῇ φύσει οἰκεῖον οὐδεὶς καιρὸς ἀλλότριον ποιεῖ. Stob. fol. 694.

Nefas nocere vel malo fratri puta. Sen. Thyeſt. 2.

Vbi pertinax intercedit odium, alter alteri quam uterq; contrariis caſtris certior hoſtis proficiſcitur. Val. Max. 7. 8.

Nil diſſociabile firmum eſt. Prudent. pſychom.

Si exercitum ex amicis ſcribere liceret; multò pauciores facilè plures hoſtes profligarent. Simplic. Epict. 17.

In diſſenſione nulla ſalus. Cæſar. lib. 5.

αἱ συμφοραὶ προσπίπτουσαι, καὶ αἱ νοῦσοι συνταράσσουσαι, καὶ βραχὺν ἐόντα, μακρὸν δοκέειν εἶναι ποιεῦσι τὸν βίον. Herodot. lib. 7.

Κρεῖσσον εἰσάπαξ θανεῖν, ἢ τὰς ἁπάσας ἡμέρας πάσχειν κακῶς. Æſchyl.

Omnes homines oportet aut immortalitatem ſuam, aut mortalitatem cogitare. Plin. 8 epiſt 3.

Speculum intuens indecora carnis depone, & de morte aliquid cogita. Sen. 1. nat. quæſt. 17.

Digitized by Google

ſemper uſque ad tumulum deſiderat. Et ego cùm carne & oſſibus conſtem, labores, perinde atque cæteri mortales, ſentio. Veruntamen NOLITE arbitrari in valetudine adverſa aut paupertate ſummum eſſe ſupplicium; NOLITE item cogitare in valetudine proſpera aut divitiis ſummam eſſe gloriam. NON enim alia eſt ſenum parentum gloria, quàm filios videre virtute excellentes. Me quidem judice MAXIMA in 379
ſocietate civili gloria eſt, ſi parentes ejuſmodi filios habeant, qui rectis parentum (monitis parere &) conſiliis uti nor int; & viciſſim ſi cordatos filii parentes habeant, qui conſiliis (præceptisq;) ipſos inſtruere rectè poſſint. NIHIL enim fœlicius filio, qui patrem habet ſapientem; nihil fœlicius patre, qui filio caret fatuo.

Crebriores quidem, filii, ad vos ſcribo literas; ſed lege cautum Romæ eſt; ne quis ad viros ſtipendia merentes literas mittat, niſi in diarium illæ prius Senatus referantur. Et licèt ego crebriores, quàm illi vellent, epiſtolas ſcribam; pauciores tamen illi, quàm ego optarem, mittunt. Quæ lex etſi matribus, quarum filii peregrè militant, moleſta eſt; bonam tamen* illam eſſe negare non poſſum. Si enim ſtipendia in bello merenti res domi arctas aut perditas ſignificetur; cupiet is relicta militia ad opitulandum advolare. Sin ſalvas & amplas; cupiditas invadet revertendi, ut iiſdem fruatur. Quare non ægrè feratis filii, ſi non omnes meæ in manus veſtras veniunt. Neque enim ego propterea ceſſo pro ſalute veſtra templa viſitare, multaque (pro honore veſtro) diis offerre ſacrificia. SI enim DEOS habeatis propitios, non eſt quos hoſtes in bello formidetis.

Quod reliquum eſt, filii, Deos immortales precor, ut ſi vita veſtra emolumento reipubl. futura eſt; de diebus meis adimant, & veſtris addant: Sin vita veſtra detrimento futura eſt reipublicæ; eoſdem deos immortales rogo, ut prius vitæ veſtræ finem audiam, quàm mea vermes ſibi vendicent viſcera. Nam majorum noſtrorum ſi periclitaretur gloria, damnum ingens foret: at vitam ſi amitteretis, jactura eſſet leviſſima. Ad extremum deorum vobis immortalium favorem, famam inter homines † ſempiternam, indulgentiam fatorum perpetuam, fortunam Romanorum, ſapientiam Græcorum, proſperitatem Scipionum omniumque avorum & proavorum precor.

CAPUT

ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ πολλὰ μὲν ἐστιν ἰδεῖν τὰ μὴ τίς ἐθέλει, πολλὰ δὲ καὶ παθεῖν. Herod. l. 1.

Durior eſt conditio ſpectatæ virtutis, quàm incognitæ. Benefacta pro debitis exigimus. Brut. ep. 16.

τῆς εὐδαιμονίας μέρη εὐτεκνία, πολυτεκνία, εὐγηρία. Ariſtot. Rhetor. 1. 5.

Lætum patri, quod comparatus filio ſuo vincitur. Plin. paneg.

οὐκ ἔστι παισὶ τοῦτο κάλλιον γέρας, ἢ πατρὸς ἐσθλοῦ κἀγαθοῦ πεφυκέναι. Eur. Sto. 692.

Vides, quem ſequi, cujus debeas ſimplices veſtigia. Plin. paneg.

εὐγνώμονες παῖδες μεγάλα τιμῶσι τὰ τῶν πατέρων ἐγκώμια. Stob. 691.

Tutiſſimum in expeditionibus creditur, facienda noſſe ſolos. Veg. 3. 6.

Arcanum plurib. aurib. quam uni commiſſum multifariam erumpit, amiſſoque arcani nomine fama celebris dici debet. Nic. Greg. 4. cap. 16.

Nihil eſt tam capax malignitatis ſermonum, quequam bellum. Fab. declam. 2.

Inter caſtrenſes curas locum officia otioſa non habeant. Sym. 3. 70.

στρατὸς ἄφρων, ἀρχὸς ἂν τῆς οἰκοθεν λάχῃ πονηρὸς καὶ κακόσημος φιλεῖ. Eurip. Iphig. Aul.

In quo exercitu milites & Imperator rumoribus vulgi circumaguntur, ibi nihil ſalutare eſt. Liv. lib. 44.

Mens devota præliis non debet aliis cogitationibus occupari. Caſſiod. 1. 17.

Non eſt in carendo difficultas, niſi cùm eſt in habendo cupiditas. Auguſt. 3. doctr. Chriſt. 18.

Deorum benevolentia humanis viribus eſt præſtantior. Dion. l. 8.

Juſto magis exaudita parentis vota preceſque malæ. Stat. Theb. 11.

Deme meis annis, & demptos adde parenti. Ovid. metam. 7.

Nunquam non felicem me dicam quæ Gracchos peperi. Sen. Helv. c. 16.

Plus terrentur natura parentes in liberorum contumelia, quàm in propria. IC.

* *bonam.*

Inſania eſt filiorum gratia in multis aliis occupatum eſſe, illorum autem educationem negligere. Plato Euthydem. extrem.

In ſolo fœcundo plus cultor, quàm ipſa per ſe bonitas ſoli efficiet. Fab. 2. c. 10.

Digitized by Google

CAPUT XXXVII.

Agit in genere de liberorum educatione, quo tempore magiſtris in diſciplinam tradendi ſint, & quantum interſit parentum rectè liberos educari: (quod ut oſtendat autor, plures refert hiſtorias inſignes, in primis patris & filij apud Philoſophum litigantium; illorum querelas, hujus ſententiam commemorans.) Caput eſt cordatis parentibus & ſtultis liberis diligenter notandum.

380 QUICUNQUE MORTALES ET LABORARE, & præclarum ſui laboris fructum percipere expetunt; in ſuo labore æternum illum in adornando mundo architectum imitari debent. HOMO enim, qui DEUM actionum ſuarum directorem ſtatuit, fieri non poteſt, ut (falli aut) errare in illis poſſit. Hoc & fide certa perſuaſum habemus, & ſacris docemur literis, quòd opifex ille æternus ſpatio mundum breviſſimo ſua potentia condidit; ſed longiſſimis eundem temporibus ſua ſapientia conſervat. Unde BREVEM aliquid faciendi laborem; at diuturnam conſervandi illud curam (cogitationemque) eſſe colligitur. Uſu crebrò venit, ut dux ſtrenuus (urbe potiatur vel) prælio dimicet, & victoriam tandem, Deo juvante, conſequatur. Jam ſi quæramus ex victore illo, utrum fuerit laborioſius, aut periculoſius, reportare ſcilicet de hoſtibus victoriam, an partam illam inter invidos ac malevolos conſervare? Jurare auſim juraturum bellatorem ejuſmodi, non eſſe laborem alterum cum altero conferendum. UNA quippe horâ gladio victoria cruento paratur; at eadem ut illibata conſervetur, tota illi vita ſudandum eſt.

Laërtius in libro de vita philoſophorum refert, cujus & Plato ille divinus in libro de republ. meminit, Thebanos audito Lacedæmonios leges habere optimas, quarum beneficio & apud deos gratioſi, & inter homines honoratiſſimi erant; (cõmunibus ſuffragiis) decreviſſe Philoſophum illuc mittere, magni inter ipſos nominis, Phædonem ſcilicet; cum his mandatis, ut & leges à Lacedæmoniis peteret, & diligentiſſimè obſervaret, quales illorum eſſent conſuetudines & ritus. Erant illis Thebani temporibus viri generoſi & fortiſſimi, hunc ſibi PRÆCIPUUM finem proponentes, ut & ædificiorum magnificentia (nominis celebritatem ac) famam conſequerentur,

Ζηλωτὸς, ὅστις ηὐτύχησεν εἰς τέκνα, καὶ μὴ ἐπισήμους συμφορὰς ἐκτήσατο. Eurip. Oreſt.

Pleriq; ſe incuriâ diſciplinæ ita omnibus erroribus depravarunt, ut poſſit videri nullum animal in terris homine poſtremius. Apul. de Deo Socr.

Non videbit autumnus rami fructum, cujus flores ver non vidit. Petrach. Senil. 11. ep. 7.

Nihil dignius, quàm ut homo ſit ſui autoris imitator. Leo ſerm. 5 quadrag.

Quicquid homo extra (ſcripturam) didicerit, ſi noxium eſt, ibi damnatur; ſi utile eſt, ibi invenitur. Aug. 2. doctr. Chriſt. 42.

Satis Deum coluit, quiſquis imitatus eſt. Sen ep. 95.

Sapiens pedi ſequus & imitator Dei. Apul. de philoſoph.

Difficilius eſt conſervare res, quàm parare. Dio. lib. 44.

Temporale quid plus diligitur, antequam habeatur; viileſcit autem cum advenerit: æternum ardentius diligitur adeptum, quàm deſideratum. Aug. 1. doctr. Chriſt. 38.

Facilius eſt quædam vincere, quàm tueri. Curt. lib. 4.

Difficilius præſentia boni tueri, quàm abſentia adipiſci. Nazi orat. 44.

Facilius parta tueri, quàm adipiſci quicquam: ad hoc enim labores & pericula requiruntur: illud curam tantùm mediocrem deſiderat. Dio lib. 52.

Quidvis citiùs diſſolvi poſſe videmus, quàm rurſus refici. Lucret. lib. 2.

Parari ſingula acquirendo faciliùs, quàm univerſa teneri poſſunt. Liv. lib. 17.

Δεῖ φιλεῖν ἐκεῖνον, ὃν θεὸς φιλεῖ. Pallad. Stob. 404.

ἐν πελάγει δ' ἄριστα διακρίνεται ἀνήρ. Arat. Coint. 6. 55.

Imperfecta dicitur lex, in qua nulla deviantib. pœna ſancitur. Macrob. 2. Somn. exir.

Δύο παιδεύουσι τοὺς νέους, ἥ τε τῶν ἀδικούντων τιμωρία, καὶ ἡ τοῖς ἀγαθοῖς διδομένη δωρεά. Lycurg. contr. Leocr.

Habet ut in ætatibus autoritatem ſenectus, ſic in exemplis antiquitas. Cic. orato.

Legati & oculi & aures regnorum ſunt. Guicc. pag. 430.

τῆς ἀρετῆς οὐδὲν κτῆμα σεμνότερον, οὐδὲ βεβαιότερόν ἐστι Iſocr. ad Demonic.

Civitas non in ædificiis, ſed in civibus poſita. Iuſtin.

Ædificatio non ad libidines in domitas; ſed ad fructum facienda ratione. Varr. 1. re ruſt. 13.

Χαλεπὴ δ' ἴσχυσε κύδ@ ἰχί. Theog.

El que a los malos publicos perdona, la republ. eſtraga y inficiona. Arauc. 320.

Exigua ratis denſis compacta clavis gravius onus geſtat, quàm navis ampliſſima revulſas habens compages. Naz. de beatit.

Quæ incurioſè tranſmittuntur à legentium plebe, non carens profunditate. Macrob. 3. ſat. 7.

Cunctarum novitas gratiſſima rerum. Ovid. 3. Pon. 4.

Imperitorum oculi omnia ſubita, quia cauſſas non novêre, mirantur. Sen. ep. 88.

Eadem facta modò diligentiæ, modò vanitatis, modò libertatis, modò furoris nomen accipiunt. Plin. 5. ep. 21.

Quien la maldad no evita, la conſiente. Arauc 320.

Sperienza, madre de ſcienza. Adag.

Multò plura reperiuntur apud veteres, quæ nobis probanda ſint, quàm quæ repudianda. Colum. 1. c. 1.

Indicij medicinam expetunt, qui negotium criminale parturiunt. Sidon 6. 4.

Maligna mens non poteſt niſi timore à vitiis facilè revocari. Ambr. Rom. 4.

Non illud modò bonum, ut ſint leges: ſed etiam ut irrogatæ ſint earum contemtoribus pœnæ. Imp. Novell. 161.

Χείροσι νόμοις ἀκινήτοις χρωμένη πόλις κρείσσων ἐστὶν, ἢ καλῶς ἔχουσιν ἀκύροις. Thuc. lib. 3.

Parum eſt in civitate eſſe, niſi ſint, qui jura tueantur. IC.

Εὐμαρέστερον τὸ τὴν ἀρχὴν συνιστάμενον πάντας κανόνας, ἢ κρατυνθῆναι ἀπαλεῖν. Nicet. de reb. poſt. capt. urb. init.

Quid leges ſine moribus vanæ proficiunt? Horat. 3 od. 24.

Parta cenſentur vel non eſſe, vel eſſe inutiliter. IC.

Tam diu lex manet, quàm diu cauſa ſcribendæ legis manet. Liv. lib. 34.

Cùm leges inſtitutæ ſunt, non eſt liberum judicare de ipſis, ſed oportet judicare ſecundùm ipſas. Iſidor. Etymol. 2.

Supervacuus foret in ſtudiis longior labor, ſi nihil liceret melius invenire præteritis. Fab. 3. c. 8.

Inſtituere vel reducere (præclarum exemplum) non niſi ſeveri; inſtitutum reductúmve exercere etiam leviſſimi poſſunt. Plin. 4. ep. 29.

Leges egregiæ, exempla honeſta apud bonos ex delictis aliorum gignuntur. Tacit. annal. 15.

tur, & nominis ſui memoriam virtutis excellentiâ conſecrarent. Erant enim in ædificando curioſi, & ad virtutes egregiis inſtructi magiſtris.

Phædon Thebis profectus, Lacedæmone ultra annum cōmoratus eſt, ſcrupuloſiſſimè omnia in illo regno introſpiciēs. HOMINES enim rudes ſpectant res, tantùm ut oculos paſcant; ſapiens verò eas, ut myſteria illarum penetret, contemplatur. Poſtquam ergo ex ſententia Philoſophus omnia Lacedæmone perluſtraverat diligētiſſimè, Thebas reverti ſtatuit: quò cùm veniſſet, univerſus ad eum videndum & audiendum populus accurrit. Ea quippe eſt VULGI vanitas, ut nova ſequatur inventa & vetera ſpernat. Cùm ergo omnis conveniſſet populus; Phædō in medio foro poſuit crucem, forcipem, gladium, flagellum, compedes, manicas: Quo facto, cùm univerſi Thebani non minus offenderentur, quàm obſtupeſcerent; in hanc ſententiam verba fecit.

Miſiſtis me, Thebani, ad Lacedæmonios, ut eorum leges ritusque cognoſcerem. Ac ſanè ultra annum ibi moratus ſum ſcrupuloſè introſpiciens ſingula. PHILOSOPHORUM 38
quippe eſt non ſolum ſpectare, quid fiat; verùm etiam ſcire, cur fiat. Scitote ergo Thebani, hoc me reſponſum ex legatione referre, quòd ſcilicet Lacedæmonii huic cruci affigunt fures; hoc gladio proditores feriunt; hac forcipe torquent (blaſphemos & mendaces) blaterones; hoc flagro cædunt errones vagos; his compedibus vinciunt ſeditioſos; his manicis ligant aleatores. Poſtremò non me ſcriptas leges vobis afferre; ſed legum conſervandarum inſtrumenta apportare dico. Cumq́ue Thebani hoc ſpectaculo attoniti, cogitare illū juberent, quòd Lacedæmonem non ad afferenda vitæ tollendę inſtrumenta; ſed ob bonas regendæ reip. leges miſſus foret: Reſpondens Phædon; Vos quidē Thebani, inquit, ſi tantundem, quantum nos philoſophi, ſciretis; quàm longè à vero veſtræ exorbitent rationes, videretis. Non enim tam virtute excellunt Lacedæmonii propter leges, quas mortui tulerunt, quàm ob conſervandi illas, quam vivi invenêre, rationem. LEGUM n. autoritas in exequendis potius & conſervandis illis, quàm in condendis & conſtituendis conſiſtit. Nam LEGES dare proclive eſt; eaſdem verò exequi arduum. Et qui illas ferant, mille invenias, qui exequatur, ne unum quidem.

Etſi autem exiguum eſt, quod ſcimus, qui nunc vivimus, ſi cum iis, quæ ſcivêre veteres, conferatur: tamen pro intelli-

gentiæ

Digitized by Google

gentiæ meæ tenuitate non minus præclaras me vobis Thebanis leges, quàm Spartani habent, profiteor daturum. QUID n. facilius, quàm bonum ſtatuêre? quid vulgò receptius, quàm malum ſequi? Verùm QUID prodeſt, ſi ſit, qui leges ſanciat; nec ſit, qui intelligat? ſi ſit, qui intelligat; nec ſit, qui exequatur? ſi ſit, qui exequatur; nec ſit qui conſervet? Si ſit, qui cõſervet; nec ſit, qui cuſtodiat? ſi ſit unus, qui eas cuſtodiat, & mille, qui eas (vituperent &) contemnent? INFINITIES enim plures ſunt, qui bono obmurmurent, quàm qui malo detrahant & contradicant.

Offendimini Thebani iſtis, quæ attuli, inſtrumentis. Sed mihi credite, SI CRUCEM gladiumq; ad conſervandum id, quod ordinatum fuerit, recuſaveritis: tabulas quidem legibus plenas; at rempubl. vitiis refertam habebitis. Plures enim, ita me Deus amet! Thebani ſunt, qui Dionyſii ſectentur voluptates; quàm viri virtute præſtantes, qui Lycurgi legibus obtem-
382 perent. Si omnino Thebani ſcire vultis, quibus Lacedæmonii legibus ſuam conſervent remp. omnes eas vobis recitabo. Sin legere eaſdē mavultis; deſcriptas exhibebo; ſed ea lege, ut publico univerſi & ſinguli jurejurando firmetis, fore ut ſemel tantùm oculos legendis iis † paſcatis, & quotidie cuſtodiēdis pro ſe quisq; illis invigiletis. MAJORI enim Principi gloriæ eſt unicæ legis ſervatæ cuſtodia, quàm millenarum ſcriptarū promulgatio. Non eſt quod magni æſtimetis Thebani, quòd animo eſtis virtutis ſtudioſi; quòd ore virtutem quæritis; quòd pedibus ad eam ferimini: Sed hoc magni æſtimetis, ſi quæ ſit lex virtutis, cognoſcatis, ſi cognitam mox præſtetis; ſi præſtitam conſervare nitamini. NON enim conſiſtit perfecta virtus in actione una, cum virtute conjuncta; ſed in perpetuo conſervandæ illius * ſtudio.

Hanc ergo habuit ad Thebanos orationem Phædon, qui, ut Plato dicit, pluris verba ab ipſo audita, quàm leges ab ipſo allatas fecerunt: Qua quidem in parte cùm Thebani, me judice, laudandi, (ac prædicandi) ſunt; tum laudem etiam (& celebrationem) Philoſophus ejuſq; verba promerentur. Illorum enim ſcopus erat bonas vivēdi leges quærere; hujus verò propoſitum erat rationes invenire, ad ipſos in virtutis ſtudio cõſervandos accommodatas: Unde optimum illi viſum eſt crucem ipſis & gladium, cum reliquo ſuppliciorum apparatu ob oculos ponere: cùm MALI ſæpenumero à ſcelere potius formidine pœnæ, quàm virtutis amore revocentur. Quæ hacte-

Qui de re nefaria deliberat, id ſolum quærit, quomodo quàm minimum peccare videatur. Fab. 3. c. 8.

Δεῖ τοὺς ὀρθῶς πολιτευομένους οὐ τὰς στοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. Iſocr. Areopag.

Mala multi probant, nemo improbat bona. Fab lib. 12. c. penult.

Τὸ δημόσιον ξίφος ὑφ' ἥλιον, ἢ μὴ ἐν ταῖς προσηκούσαις χερσὶ, πόλεως καθαρτήριον. Syneſ. epiſt. 121.

Leges ad parietem ſunt fixæ clavis ferreis, ubi malos mores affigi nimio fuerat æquius. Plaut. Trinum. Statim. fac.

El premio y el caſtigo à tiempo uſados ſuſtentan las republicas y eſtados. Araucan. 321.

οὐδὲν ὄφελος κατηχήσεως ὅταν ἡ διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξις μὴ συμφωνῇ τοῖς λεγομένοις. Chryſoſt. Stob. 932.

Singulos integra re diſſenſiſſe fas eſt: peracta, quod pluribus placuit, cunctis tuendum. Plin. 6. ep. 13

† *occupetis. G.*

Nihil in fructum pervenit, quod non à primo uſque ad extremum æqualis cura proſequitur. Sen. 2. benef 11.

Τοῦ βίου καθάπερ ἀγάλματος πάντα τὰ μέρη καλὰ εἶναι δεῖ. Socrat. Stob 4.

Πᾶσα ἕξις καὶ δύναμις ὑπὸ τῶν καταλλήλων ἔργων συνέχεται καὶ αὔξεται. Arrian. 2. 18.

Minus eſt laudanda inſipere, quàm bonum propoſitum cuſtodire. Caſſiod. 8. 22.

* *ſudore ac labore. G.*

Οὔποτ' ἂν ἐν πόλει νόμοι καλῶς φέροιντ', ἔνθα μὴ καθεστήκοι δέος. Sophoc. Ajac.

Qua ratione traduci ad meliora non poſſunt, ſolo metu continentur. Fab. 12. c. 7.

Principis providentia virtutes benignè foveantur, vitia ſeverè vindicentur. Val. Max. proœm.

Plures pudore peccandi, quàm bona voluntate prohibitis abſtinent. Sen. ep. 23.

Leviſſimus cujuſque animus facillimè terretur. Fab. 3. c 10.

Digitized by Google

nus dicta ſunt, non aliam ob cauſam huc referre libuit, quàm ut videant & intelligant omnes ſtudioſi & virtutis amantes, quàm PARVI veteres initia, progreſſum & finem actionum honeſtarum, reſpectu perſeverantiæ & conſervationis illarum duxerint.

Ut autem ad rem ipſam, de qua ſcribere in præſentiarum inſtitui, accedam; quæro nunc, quid proſit, Principes ac megiſtanes ampliſſimos à Deo principatus accipere; in matrimoniis fortunatiſſimos eſſe; ſumma ab omnibus obſervantia coli; maximos hæredibus cumulare theſauros; & ſuper omnia uxores gravidas, & partûs poſtea laboribus fœliciter defunctas videre; ali matrum uberibus infantes, aut nutrices ex animi ſententia bonas (ſanas honeſtasque) nanciſci? Hæc, inquam, omnia quid proſunt, niſi filii jam creſcentes bonis tradantur magiſtris, à quibus (rectè gubernentur &) literis imbuantur; & bonis committantur educatoribus, à quibus (vitam agere ſuo loco dignam &) veræ nobilitatis leges ſervare doceantur?

PARENTES, qui ſuſpiriis tantùm non cœlos rumpunt, & divos impetrandæ tantùm ſobolis gratia precibus fatigant, perpendere prius debebant, cur liberos expeterent. OPTIMO quippe jure denegatur, quod malo fine flagitatur. Mihi quidem OPTANDUS patri filius videtur, ut habeat, qui ſuam ſenectute vitam cum dignitate tueatur; quique defuncti famam immortalem præſtet. Sin minus hoc fine filium pater expetit, ſaltem optare illum debet, ut ſuos in ſenectute canos honoret, ſuarumq; poſt obitum hæres ſit divitiarum.

Verùm teſte experientia quotidiana, RARO id filios 383
parentibus videmus in ſenecta præſtare, niſi honeſtè ſint à parentibus in pueritia (edocti &) educati. NUNQUAM enim boni in autumno fructus colliguntur, niſi pulchris in vere foliis arbor frondeſcat. Sæpè graves parentum de filiis querelas audio, inobedientiæ illos inſolentiæque accuſantium, neque cum animis ſuis cogitantium, illis malis ſemetipſos cauſſam præbuiſſe. NIMIA quippe in pueritia indulgentia, certiſſimum eſt inobedientiæ in ſenectute præſagium. Equidem haud ſcio, cur Principes ac dynaſtæ cum vitæ etiam jactura laborent, ut amplas relinquant filiis divitiones; cum ex adverſo in erudiendis atque informandis filiis illos negligentiſſimos eſſe videamus: Cùm quidem perſuaſiſſi-

Duo quaſi elementa virtutis, ſpes honoris, & metus pœnæ. Plut. de lib. educ.

Salus incipientibus p. omittitur, & præmium perſeverantibus datur. Iſidor. de ſcip. 181.

Non laudantur in Chriſtianis initia, ſed fines. Hieron. tom. 1. pag. 152.

Vt aliquis libenter educationis tædium laboremque ſuſcipiat, exquiſitis exhortationibus impetrandum eſt. Plin. 1. ep. 8.

Τροφαὶ δ' αἱ παιδευόμεναι μέγα φέρουσ' εἰς ἀρετήν. Eurip. Iphig.

Altiùs præcepta deſcendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus. Senec. Helv. 16.

Puerorum animis teneris diſciplinæ facilè inſtillentur. Plut. de lib. educ.

Eam familiam quique cives alant, quam cohibere à ſcelere & maleficio poſſint. IC.

πρὸς τέλος ἄπαντα δεῖ ἀποβλέπειν. Ariſtot. 3. polit. 9.

Exorari in perniciem rogantium, ſæva bonitas eſt. Sen. 2. benef. 14.

Sapiens non ſolùm quid habere: ſed quid debeat eſſe, conſideret. Sidon. 8. 8.

Suſcipiuntur liberi non ſolùm patri, ſed etiam patriæ; qui non modò patri voluptati, ſed etiam quandoque uſui reipub. eſſe poſſint. Cic. Verrin. 3.

Τοῖς τέκνοισιν οὐδ' εἰ πατρί τις, δεῖ τοῦτο μηνιμ' ἔχειν. Sophoc. Oedip. Col.

Quis non erubeſcat gratiam bene de ſe merentibus non referre, cum videat etiam beſtias refugere crimen ingrati? Ambr. 5. hexam. 16.

Et diſcere & dediſcere ætati confirmatæ difficile eſt. Cic. pro Quinctio.

Il faut battre le fer, quand il eſt chauld. Adag.

Vtinam noſtrorum liberorum mores ipſi perderemus! Fab. 1. c. 3.

Pueris bene educatis, omnia nobis recta navigatione procedunt. Plat. 6. de leg. b.

Maximam vitiorum partem affert prava a teneris educatio. Polyb. lib. 1.

Quid aliud agimus docendo diſcipulos, quàm ne ſemper docendi ſint? Fab. 2. cap. 5.

Præſtabat non naſci, quàm fieri malum inopia curatoris & cuſtodis. Plut. Erotic.

ſuaſiſſimum habere debeant Principes & meg. ſtanes; QUICQUID in manu relinquitur hæredis improbi, pro perdito ducendum.

Virorum cordatorum, & quibus conſcientia & exiſtimatio cordi eſt, potiſſima cura eſſe debet rectè educandi filios, & ſimul ſcrupuloſè explorandi filiorum ingenia, ſintne idonei principatuum ſuorum hæredes futuri. Quòd ſi fortè viderent parentes filios ſuos ad ſtultitiam, quàm ad nobilitatem ac honeſtatem (prudentiamque) procliviores; nihil mihi videretur abſurdius (& indignius,) quàm ſi patrem viderem honoratum optare vitam cum moleſtiæ tranſigere, tantùm ut ampliſſimas filio ſtulto (& inerti) fortunas relinqueret. Pudendum profectò dictu, neque minus aſpectu monſtroſum eſt videre, quanta ſit parentum in congregandis opibus cura; quanta filiorum in iiſdem (expendendis, effundendis,) diſperdendis ſolicitudo & feſtinatio! Atque hac in parte affirmare auſim vel potiùs affirmo, filium hæreditatem accipiendo fortunatum; patrem verò relinquendo illi, quæ relinquit, ſtultum eſſe.

Mihi quidem videntur obligati eſſe parentes ad rectè educandum filios, tum quia filii ſunt; tum quia ipſorum proximi; tum denique quia hæredes futuri. Neceſſe enim eſt, CUM MAGNA mortem ut obeat moleſtia, (& mœſtitia,) qui malè collocatum vitæ ſuæ ſudorem (ac laborem) relinquit.

Dicæarchus hiſtoricus Græcus in libro antiquitatum, & Sabellicus in generali hiſtoria, dicunt, ad clariſſ. & antiquiſſimum Philoſophum Solonem Salaminium veniſſe queſtum patrem de filio, & filium de patre, prioremque filium accuſationem in hanc ſententiam apud Philoſophum inſtituiſſe: E-
384 go de patre meo queror, quòd cùm ipſe dives ſit, ego verò pauper; ipſe meus ſit pater, ego unicus ipſius filius, vivens me abdicarit, & filium adoptivum hæredem fecerit; quod pater meus nec debuit, nec potuit facere. Cùm enim ipſi acceptum referam, quòd naturâ ſum tam fragilis; æquum eſt, ut opes mihi ad ſuſtentandam (fulciendamq;) naturæ imbecillitatem ſubminiſtret.

Ad hæc pater, Ego, inquit, de filio meo queror, quòd mihi non filii, ſed hoſtis capitalis loco fuerit. Omnibus enim in rebus inde ab ipſis incunabulis ſemper mihi adverſatus eſt; idcòque illum vivens exhæredavi; & nihil mihi foret jucundius.

Non tantum celerius, ſed etiam perfectius imbibuntur, quæ diſcuntur à patribus. Veget. l. 4.

Doctorum intelligentiæ eſt videre, quo ferat natura ſua quemq;. Cic. de ꝗ orator.

Intempeſtiva eſt iſta benevolentia, nec poteſt probari, quicquid fit alieno tempore. Philo de ſpecial. ll.

Ex Sole ortu ſtatum cœli notare gubernatores ſolent. Liv. lib. 37.

Alius, pro ætatis, filii filiæve delictis mœſtus illacrymat. Boet. 2. conſol. 4.

Arctiſſimum inter homines procreationis vinculum. Valer. Max. lib. 7. cap. 7.

Maximum vitiorum omnium ſignum eſt, quod ingratus beneficia patris filius non æſtimat. Fab declam. 9.

Ingenti ferrum igneſcit ab auro: Par eſt vita ſuis. Sidon. carm. 5.

Quamvis efferа proles officiis debet molliri victa parentum. Lucret. lib. 1.

ἤδη πολλοὺς ἐγὼ οἶδα ... οἷς τὸ λίαν φιλεῖν τὸ μὴ φιλεῖν αἴτιον κατέστη. Plut. lib. educ.

Suus cuique cura dignus eſt. Fab. 1. cap. 2.

Mores tuos debes patri approbare, non patris exigere. Sen. 1. controv. 8.

Impium eſt, filium patri diem dicere. Plato Euthyphron.

Eis, quos amare debebas, iraſci nefas ducito. Corn Nep. vita Att.

Δεῖ τοῖς γονεῦσι τὸν ὡρισμένον ἐξ ἀμφοτέρων ἔχοντα τῇ φύσει καὶ παρὰ τὸ μὴ δικαίως φέρειν, καὶ ἐνδόξως ὑποτελεῖν. Demoſt Philip. 3.

Patri adverſari ſine dedecore & ſcelere ſummo haud poſſumus. Plaut. Stich. Qui manet.

Scelus eſt odiſſe parentem. Ovid. Metam. 10.

Pater cedendo mitigandus. Sen. 2. controv. 1.

Δεινή τις ὀργὴ καὶ δυσίατος πέλει, ὅταν φίλοι φίλοισι συμβάλωσ' ἔριν. Eurip. Mede.

Pertinaciſſimum accuſatorum genus victi parentes Fab decl. 17.

Ut amorem penitus inſitum pater ejiceret, ſine magnis filii peccatis fieri non potuit. Cicer. pro Roſc. Amer.

Digitized by Google

dius, quàm ſi quemadmodum ego hæreditate; ita dii vita i-
pſum privarent. GRUDELISSIMA enim eſt terra, quæ non
vivum abſorbet filium execrabilem, cujus nulla eſt erga pa-
trem reverentia (& obedientia) Quod me dicit alium de in-
tegro filium adoptaſſe; id verum eſſe fateor. At quòd dicit
ſe à me hæreditate privatum, cùm ſit meo procreatus ſangui-
ne; ad hoc reſpondeo: Non me filium meum abdicare; ſed i-
pſius de meo labore luxuriam exhæredare. NIHIL enim ini-
quius, quàm ſudore de ſenis patris corpore guttatim fluen-
te, quaſi balneis foveri & recreari filium adoleſcentem & fla-
gitioſum.

Huic patris orationi ita reſpondit filius; Neque me patri
moleſtum fuiſſe inficior; & luxurioſè etiam (flagitioſeque)
me vixiſſe fateor. Sed ſi verum dicendum eſt, quòd luxurio-
ſus malusque evaſi, patris mei culpa factum, quòd me, dum
puer eſſem, non informavit: & ſi propterea me abdicat, ſum-
ma me afficit injuria. PATER enim, qui filium juvenis non
bene educat (& erudit) injuſtè eum ſenex abdicat. Reſpon-
dens denuò pater, Verum eſt, fili, inquit, te à me indulgentiſ-
ſimè, quando parvulus eras, habitum. Sed illud quoque te
non fugit, te frequenter à me & eruditum & caſtigatum, cum
eſſes jam grandior: & quòd in infantia te doctrina non imbui,
ideò factum eſt, quoniam in tenera illa ætatula diſciplinæ ca-
pax non eras. At cùm ego te & doctrina & diſciplina bona e-
rudiebam; tum & capax ad præcepta ingenium, & ætas ad a-
gendum idonea, & vires ad exercendum firmæ aderant. Nam
CUI & habilitas & vires deſunt, ei fruſtra docendi labor im-
penditur.

Hic rurſum filius: Quia tu ſenex es, inquit, & ego juve-
nis; tu pater es meus, ego tuus filius; tu (barba & capi-
te) canus, ego imberbis; (tu plus habes experientiæ, ut qui
plura vidiſti; ego pauciora expertus fui, ut qui ætate adole-
ſcens ſum:) æquiſſimum tibi fidem haberi, me condemnari
videtur. SÆPE enim in vita communi uſu venit, ut qui 385
autoritate minus valet, idcircò in cauſſa juſtiſſima inferior
diſcedat. Fateor, mi pater, cùm puer eſſem, te curaſſe, ut li-
teris imbuerer: Sed non ibis inficias, ſi quam noxam admi-
ſiſſem, te non ſuſtinuiſſe, ut caſtigarer (& plecterer;) at-
que inde factum, ut quia paſſus es me facere, quod mihi lu-
bebat, dum puer eram; tibi evaſerim inobediens, poſtquam
factus ſum grandior. Quare jure hoc addo; ſi (offenſæ &)
culpæ

Pater tantum profuit, ut illius jam injuria jus ſit. Sen. 2. ira 10.

Ferme acerrima proximorum odia ſunt. Tacit. hiſtor. 4.

Non habent proximorum odia regreſſum. Fab. declam. 17.

In eundem circulum res recurrit, ut alter labore alterius perfruatur, ſudor mortui deliciæ ſint viventis. Hieron. Eccleſ. 2.

Abſurdum eſt alium ſentire commoda, quorum onera alius ſolus ſuſtinuit. IC.

Longe fortiſſima tuendi ſe ratio eſt, ſi quod obiicitur, negari poteſt. Fab. 3. c. 9.

Pater iraſcendo pertinax, filius incendendo contumax. Fab. dec. 9.

Qui peccarunt, omnia dicere & facere experiuntur, quo pœnam effugiant. Plat. Euthyphr.

Parentes ſuos non amare impietas eſt. non agnoſcere inſania. Sen. benef. 3. 1.

Sapor, quo nova imbuas, durat. Fab. 1. cap. 1.

Guarda ti dall' aceto di vin doulce. Adag.

Nemo poteſt iraſci non habenti rem, quæ data non eſt. Optat. lib. 5. extrem.

Prima infantia intellectum diſciplinarum capere & laborem pati non poteſt. Fab. 1. cap. 2.

Faciant aliquid pueri neceſſe eſt. Idem. 1. cap 2.

Non inſtandum teneris protinus acerbè & exigendo plena opera. Idem. 1. cap. 1.

Nemo inde cœpit; quo incredibile eſt perveniſſe. Idem declam. 1.

Seru venit uſus ab annis. Ovid. metam. 6.

Facilè pater reconciliatur, quando impenſe rogatur. Ambr. Luc. 15.

Λόγος ἐκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν, κἀκ τῶν δοκούντων, αὑτὸς οὐ ταυτὸν σθένει. Eurip. Gell. 11. 5.

Facilitas veniæ, incentivum tribuit delinquenti. Ambr. Pſal. 118.

Extrema primo nemo tentavit loco Sen. Agamem. 2.

Vitiis quo plus indulgetur, corruptior animus eſt. Sen. 2. ira. 25.

Non poteſt quiſquam noſtrum ſubito fingi, neque cujuſquam repente vita mutari, aut natura converti. Cic. pro Sylla.

Nemo repente fuit turpiſſimus. Iuvenal. Sat. 2.

Solon ſanxit, ſi ad nullas artes pater filium elicere poſſet; & ab illo non haberet vitæ neceſſaria. Plut. in Solone. Rhodigin. 11. 17. & 18.

culpæ hac in parte arguor; culpæ profectò meæ culpâ tu non prorſus cares. NON enim eſt parentum, ut in teneris annis doceant diſputare filios, quid ſint virtutes; ſed ut ad virtutis ſtudium eos aſſuefaciant & præmiis invitent. INGENS enim bonum eſt, ſi nos adoleſcentes ad id profecti ætatis, qua cognoſcere malum poſſimus, ad bene (deinceps) agendum ſimus aſſuefacti (& inſtructi.)

Docemur diſputare, non vivere. Sen. epiſt 95.

Potior honeſte vivendi, quam vel optime dicendi ratio. Fab. l. 1.

Cum manifeſtò tenetur, anguilla eſt, elabitur. Plaut. Pſeudol. Dulcia atque amara.

Philoſophorum præceptis ad vitam agendam, non ad oſtentationem utendum. Corn. Nep. vit. At.

Auditis ergo (& accuratè ponderatis) partis utriusque rationibus, Solon Salaminius: Ego, inquit, hanc fero ſententiam, ut adoleſcentis hujus pater, quoniam eum etiam tum puerum non caſtigavit, ſepultura, poſtquam mortuus fuerit, careat; & jubeo, ut hujus patris filius, quoniam patri non credidit atque obedivit, dum erat adoleſcens, hæreditate, dum is vivit, careat, ea lege, ut illo defuncto, hæreditatem adeat ipſius filius. INJUSTISSIMUM enim foret, filii innocentiam paternæ pœnas luere malitiæ. Jubeo item, ut omnia iſta bona apud virum bonæ fidei deponantur, qui inde det alimenta patri, quàm diu vixerit, & ſepulchrum faciat filio, poſtquam mortuus fuerit. Hanc ſententiam, quæ & vitam & mortem complectitur, non ſine cauſſa tuli. NON enim volunt dii duplicem eſſe unius criminis pœnam; ſed alteros in vita, honore aut opibus ereptis; alteros in morte, memoriâ & ſepultura ademtâ, puniri (& caſtigari.)

Τίς ἂν δίκην κρίνειεν, ἢ γνοίη λόγον, πρὶν ἂν παρ' ἀμφοῖν μῦθον ἐκμάθῃ σαφῶς. Eurip Heraclid.

Ante cognitam cauſſam nemo eſt damnandus Optat. lib. 7.

Iudicia feſtinata pœnitentiam patiunt. Sareſb. 5. 12.

Inter patrem & filium paucis tranſigi verbis poteſt, ni pareat, habiturum infortunium. Livius l. b. 1.

Breviſſima eſt juſtitia vindictæ, cum facinus menſura pœnæ eſt. Fab. declam. 11.

Bis ob idem delictum puniri noxium, æquitas non ſinit. Plut. de ſerò punit.

Noxia pœna par eſto. Cic. leg. 3. extr.

Noſtrere dios con dos manos, que à la mar hizo puertos y à los rios vados. Adag.

Graviſſima profectò fuit ſententia, quam Philoſophus ille tulit; atque utinam judicem illum ſæculi noſtri haberemus! Quàm multos, obſecro, inveniret hodie filios, quos exhæredaret! quàm multos, quos caſtigaret, patres! Etenim HAUD facile dixerim, majorne ſit filiorum in non obediendo parentibus impudentia; an parentum in docendis & caſtigandis filiis incuria.

Lex natura ſemper in ditione parentum eſſe liberos juſſit, nec uti inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & imperium valentioribus dedit. Plin. paneg.

Refert ad rectam reip. inſtitutionem pueros eſſe bene inſtitutos. Ariſtot. 1. polit. ult.

Non modo reticere homines parentum injurias, ſed etiam animo æquo ferre oportet. Cic. pro Cluent.

Narrat Sextus Chæroneus libro II. de dictis Philoſophorum, civem quendam Atticum Diogeni hujuſmodi propoſuiſſe quæſtionem. Dic mihi Diogenes, quid faciam, ut & deos propitios & homines non infenſos habeam? Sæpè enim à vobis Philoſophis audio dici, MULTUM differre ea, quæ dii volunt, ab iis, quæ homines amant. Cui Diogenes; plus, inquit, dicis, quàm † intelligis, dum aliud deos velle affirmas, aliud homines * amare. Quoniam DII nihil aliud ſunt, niſi † centrum clementiæ, & nihil aliud homines, niſi abyſſus malitiæ.

Ad parandum Dei hominumq; favorem:

Deo niſi optima placere non poſſunt. Sen. nat. quæſt. 1. præfat.

Quibus non eſt datum intelligere civilia, multo magis denegatum eſt diſſerere divina. Minut. pag. 164.

† *cogitas. G. exiſtimas. l.*

* *expetere.*

Deus centrum omnium. Rhodig. exped. lib. 1.

Tria tibi facienda ſunt, ſi vitæ tranquillitate frui vis, tutamque adverſus ſingulos conſervare innocentiam. Primùm deos tuos religioſè colito. QUISQUIS enim proprios non coluerit deos, omnibus in rebus infœlix erit. Deinde maximam adhibeto in rectè educandis liberis tuis diligentiam. NON enim capitalior ulli poteſt hoſtis contingere, quàm proprius filius malè educatus. Poſtremò gratus eſto erga benè meritos & amicos. Oraculum enim Apollinis dixit, QUISQUIS ingratus fuerit, execrabilis erit omnibus. Cæterum tibi dico, amice ex tribus illis, UT HUIC vitæ utiliſſimam, ſic moleſtiſſimam viro eſſe honeſtam liberorum educationem. Hoc Diogenes reſponſum civi Attico ad quæſtionem propoſitam dedit. 586

Quàm triſte (ingratumque) viſu eſt, adoleſcentes ſanguine æſtuante effervèſcere; à carne meſcari; à cupiditatibus allici; mundi inſidiis, dæmonis tentationibus, vitiorum illecebris capi! patre tamen interim, ceu nullum omnino haberet filium, ævum incurioſè agente; cùm verum ſit, VIRUM virtute & annis gravem ex paucis, quas in adoleſcentia quondam habuit, virtutibus conjicere facilè poſſe, quàm innumeris filius circumſideatur vitiis. Si periti nunquam rudes; ſi patres nunquam filii; ſi fortes nunquam infirmi; ſi cauti nunquam decepti fuiſſent: minùs mirum eſſet, patres aliquando in educandis filiis apparere negligentiores EXPERIENTIÆ quippe defectus haud mediocriter humano patrocinatur errori.

Verùm enimverò, cum tu, qui jam pater es, filius priùs fueris; qui ſenex es, priùs fueris adoleſcens; & tamen te præcipitem egerit ſuperbia, oblimarit luxuria, ſauciarit iracundia, conſopiverit pigritia, everterit avaritia, vicerit gula: Dic mihi pater crudeliſſimè, cùm tantis laboraveris vitiis; cur non in cuſtodiam recipis filium ex te procreatum? Quod ſi nolles facere, quia filius tuus eſt; debebas id facere, quia tuus eſt proximus. FIERI enim non poteſt, quin à multis adoleſcens oppugnatus vitiis, & auxilio deſtitutus, ad extremum de gradu dejiciatur, atque etiam cum ſumma patris infamia (ignominiaque) vincatur. IMPOSSIBILE eſt carnes, niſi ſaliantur, conſervari, (& bonum retinere ſaporem;) impoſſibile eſt piſcem extra aquam vivere; impoſſibile eſt roſam à ſpina (dudum) avulſam non areſcere: IMPOSSIBILE itidem eſt parentes diuturnam ex filiis capere lætitiam,

Tria neceſſaria;

1. DEI cultus.

Malè vivitur, ſi de Deo non benè creditur. Auguſt.

2. Educatio liberorum.

ὅτι τῶν παίδων ἐπιμελητέον γίνονται τῆς πολιτείας. Ariſt. 1. polit. ult.

3. Gratitudo.

Ἃ χαρίεσσι δίκην δίδωσι, φίλων μὲν ἀγαθῶν ἐρημοὶ γιγνόμενοι. τοὺς δὲ μισοῦντας ἑαυτοὺς ἀναγκαζόμενοι διώκειν. Xenoph. memor. 4.

Nullum officium referenda gratia magis neceſſarium, Cic offic. 1.

Educatio maximam diligentiam plurimumque profuturam deſiderat. Sen 2. ira. 18.

Cogita & illum puerum eſſe, & te fuiſſe, atque ita hoc, quod es, utere, ut memineris, & te hominem eſſe, & hominis patrem. Plin. 9. epiſt. 12.

Qui præſumit minus veretur, minus præcavet, plus periclitatur. Tert. de cultu fœm.

Hijo eres, padre ſeras, qual hizieres, tal auras. Adag

Nocet indulgentia (natis). Ovid. 2. amor. 19.

Imperitis venia debetur. Sidon. 9. epiſt. 14.

Præterita veniam dabit ignorantia culpæ. Ovid. Heroid. 19

Nunquam ne feciſti, quod à patre corripi poſſit? Plin. 9. ep 12.

Conſiderare debent patres, quoniam & ipſi filii fuerunt. IC.

Malorum acceptorum recordatio ad cavenda ſimilia incommoda nos hortetur. Dio. lib. 44.

In quos amplius diligimus, plus timemus. Sidon. 8. epiſt. 6.

Pejora Juvenes facilè præcepta audiunt. Sen. Thyeſt. 2.

Con viento limpian el trigo, y los vicios con el caſtigo. Adag.

Prætermiſſa fruſtra revocantur. Plin. 18.

Flagellum ſibi præparat, qui filium non caſtigat. Faſc. temp.

Buena tela hina, quien ſu hijo entra. Adag.

Secondo il ſeme, che tu getterai, ricorrai il frutto. Guicc. 25.

Verba movent animos; oris laſcivia pectus pulſat, & in venas ſemina mortis agit. Manu. contr. impud. ſcribent.

tiam, niſi benè illi fuerint educati. Et ut magis rei dignitatem amplificem, ajo; in ſacra Chriſtianorum religione, UBICUNQUE bona eſt educatio; ibi ſemper bona præſumitur eſſe conſcientia.

387 Notiſſimum eſt ex ſcriptorum monumentis, Æſchinem Philoſophum Athenis relegatum; cum familia liberisque Rhodum habitandi gratia commigraſſe; cui rei cauſſam præbuerunt acerrima inter ipſum & Demoſthenem in republ. certamina; Unde Athenienſes, uno remoto, alterum retinere decreverunt, & quidem ſapienter. Etenim ex Philoſophorum diſſenſionibus bella in populis oriri ſolent. Cùm ergò exul Æſchines Rhodi ageret; inter alias habuit orationem elegantiſſimam, qua acriter objurgavit Rhodios, quòd in educatione (& inſtitutione) liberorum eſſent negligentiſſimi, his eos verbis compellans:

Scire vos, Rhodii, volo, majores veſtros gloriatos eſſe, & laudi ſibi duxiſſe, quòd originem haberent à Lydis, qui Lydi præter reliquas nationes erant maximè de educandis (docendisque) filiis ſoliciti; cujus rei cauſa erat lex, quam habebant, hujus ſententiæ: SI pater multos habuerit filios, bonorum hæredes tantum ii ſunto, qui virtute præſtant: Quòd ſi unus ſolummodò fuerit virtutis ſtudioſus; ex aſſe hæres eſto. Sin omnes fortè filii fuerint vitioſi; omnes paternorum bonorum exhæredes ſunto. NON enim æquum eſt, bonorum cum labore partorum hæredes eſſe filios nequam. Hæc dixit Æſchines in ſenatu Rhodiorum, & licet alia præterea multa dixerit, in ea, quam tum habuit, oratione; ea tamen ut aliena ab inſtituto noſtro prætermitto. Nam INTER graves ſcriptores multum decedit autoritatis operi, quando extra propoſitum, de quo agit, autor evagatur.

Ut autem verum fatear, non miror filios Principum & megiſtanum eſſe ſuperbos; non miror eſſe adulteros; non miror eſſe luxuriæ deditos; primùm quia JUVENTUS mater eſt otii; deinde quia EXPERIENTIÆ parvitas magnum eſt pravitatis ipſorum patrocinium: poſtremò quia mortuis parentibus non minus hæreditatem vitiis (onerati atque) inquinati, quàm virtutibus ornati adeunt. Si certò ſcirent adoleſcentes ſe vos utendum ſibi eſſe lege Lydorum, ita ut niſi virtute præſtarent, hæreditatem nefas eſſet accipere; fieri non poſſet, quin ad meliorem aliquando frugem ſeſe reciperent, neque tam laxas cupiditatibus habenas permitterent.

Vitia niſi primis eximantur annis, inemendabili in poſterum pravitate durantur. Fab. 1 cap. 2.

Lallaga que al principio no ſe cura, requiere aſſi mas aſpera la cura. Arauc. 34.

Talem (quisque) diſcedit ad terminum, qualem cœpit habere principium. Sidon. 6. epiſt. 4.

Æſchines qui Rhodum exilio delegerat, intulit eo ſtudia Athenarum. Fab. lib. 12. extr.

Sublata malitiæ ſemine, nequitiæ fructus areſcunt. Ambroſ.

Πεφύκαμεν μᾶλλον ἀκόλαστοι ἢ κόσμιοι εἶναι. Ariſtot 1. Ethic. 9.

Fons & radix virtutis ac honeſtatis vitæ eſt inſtitutio proba. Plut. de liber. educ.

Clemente es piadoſo, el que ſin miedo por eſca par el brazo, corta el dedo. Araucan. 34.

Eſt opus ardentem frenis arcere juventam. Nec ſinere in mores luxuriare malos. Mantuan. cont. impud ſcrib.

Filii ſi erunt οὐ λόγοι, exhæredes ſunto. Varro. Gell. 3. 16.

Guarda mozo y hallaras viejo. Adag.

Lydorum lex.

Omnis res anterior poſteriori normam præminiſtravit. Tertul. 1 adverſ. Marcion.

De malis operibus filiorum erit in illa terribili examinatione parentum negligentia judicanda. Fulgent. ep. 1.

Quis rem ullam ſeriò ſibi ſumit gerendam, cujus perfectæ gloria alii ſit ceſſura? Dio lib. 36.

Iniquum eſt, ut otioſus fruatur alienis laboribus. Philo de fortit.

Δεῖ δὲ γνώμας οἰκείας φέρειν τῶν πραγμάτων, ἵνα μὴ σκαιὸν ᾖ ἀπεμφαῖνον φαίνηται τὸ λεγόμενον. Ariſtot. Rhetor. Alex. 12.

Juventus ad lapſum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior eſt. Ambroſ. Pſal. 118.

Νέος ἔμπειρος οὐκ ἔστι. πλῆθος γὰρ χρόνου ποιεῖ τὴν ἐμπειρίαν. Ariſt. 5. Eudem. 8.

Adoleſcenti in lubrico ætatis non præceptor modò, ſed cuſtos etiam rectorque quærendus eſt. Plin. 3 ep. 3.

Ætas jam dura & intractabilis non poteſt reformari; tenera finguntur. Sen. ep. 25.

Minus cupiditatibus ſuis plerique imperant, inter obſequia fortunæ. Curt. lib. 8.

rent.

rent. MULTO quippe magis à malè agendo timore amittendi, quod habent; quàm amore faciendi, quod debent, avocantur.

Non nego magnam eſſe, pro diverſitate parentum, inclinationum in liberis diverſitatem, dum alii naturæ ductum ſequentes boni; alii appetitionibus non reſiſtentes, mali ſunt: Nihil tamen ſecus multum hac in parte ad rem facere dico, ſi bonus pater à teneris unguiculis rectè inſtituat filium, ita ut malum à natura inſitum bona inſtitutione emendet. SÆPE enim bonæ aſſuetudini prava cedit inclinatio.

Principes & dynaſtæ, ne ſuo deſint in educandis liberis officio, ex magiſtris & moderatoribus cognoſcere debent, ad 388
quæ vitia, ut ad quas virtutes propendeant filii; quòd factu neceſſarium, ut in bono foveantur, utque tantò vigilantiùs in malo refrænentur (& coerceantur.) Non enim pereunt jam adulti, niſi quòd eis licuit in pueritia facere, quod lubebat.

Sextus Cheroneus libro II. de dictis veterum narrat, civem quendam Thebanum multa quodam die in foro Athenis coëmiſſe, pro conditione perſonæ ipſius maximam partẽ ſuperflua, & minimè neceſſaria: Qua in re non minus delinquunt egeni quàm divites, & divites quàm egeni. TAM paucis enim natura contenta eſt ad vitam ſuſtentandam, ut nullus omnino ſit, qui tam parum habeat, quin bene põderatis omnibus, aliquod habeat ſuperfluum. Cùm autem illo ævo & urbs & politia Attica lumen eſſet totius Græciæ; lex erat Athenis uſitatiſſima juxta & vetuſtiſſima, ut nemini liceret quicquam publicæ mercis vel emere vel vendere, niſi pretio prius à philoſopho quopiam præfinito. Quæ lex profectò optima, utinam noſtro quoq; ſervaretur ſæculo! NIHIL enim reipublicæ damnoſius, quàm permitti his, ut vendant tanquam tyranni; illis, ut emant tanquam ſtulti.

Cùm ergo omnia illa Thebanus coëmeret; intervenit philoſophus, & his Thebanũ verbis compellavit: Dic mihi, quæſo, vir Thebane, cur expendis in ea pecunias, quæ nec domui tuæ neceſſaria, & multò minus tibi ipſi utilia ſunt? Cumq; ei reſpõdiſſet Thebanus: Hæc omnia mercatum me ſcito, donanda filio meo, XX. jam annorum, qui nihil unquam fecit, quod improbârim; nihil unquam à me petiit, quod negârim; O te felicem, inquit philoſophus, ſi, quemadmodũ pater es, filius

Qui ratione traduci ad meliora non poſſunt, ſolo metu continentur. Fab. 12. 7.

Παῖδες ἅπαν τὸ μὲν ἐξ ἴσως γενώμενον ἀνόητον. τὸ δὲ χρόνῳ παραπεμπόμενον, ἰσχὺς αἰσθητόν. Heliod. lib. 4.

Homo ab ſtirpe ipſa neque abſolutè bonus, nec malus naſcitur; ſed ad utrunque proclive ingenium eſt. Apul. de philoſoph.

Omnes res cura & ſufficiente opera, & indefeſſo labore, contra naturam etiam meliores effici poſſunt. Ælian. lib. 2.

Quidvis efficit ſolertia, ſi competentes non denegentur expenſæ. Veget. 2. 18.

Facillimè tenera concitantur ingenia ad honeſti rectique amorem. Sen. ep. 108.

Non amo (filium) niſi offendo. Idem. ep. 25.

Quien no adoba gotera, adoba caſa entera. Adag.

Fidelis ſervatorum cuſtodia, & erogatio moderata conſuevit ſufficere pro copia. Veget. 3. 2.

Emas, non quod opus eſt, ſed quod neceſſe eſt. Quod non opus eſt, aſſe carum eſt Cato. Sen. ep. 95.

Nemo pauper, qui ſupervacanea non vult, poteſt neceſſaria. Apul. Apol. 1.

Natura divitias, quibus contenta eſt, & parabiles, & terminatas habet. Cic. fin. 1.

Mala emtio ſemper ingrata eſt: quòd exprobrare ſtultitiam domino videtur. Plin. 18. 5 & 1. ep. 24.

Quien compra lo que no puede, vende lo que duele. Adag.

Patrem familias vendacem, non emacem eſſe oportet. Cat. de re ruſt. 2.

Der alles wil haben/ das die Augen ſehen/ er heiſt Seltenreich. Adag.

Quod malè emtum eſt, ſemper pœnitet. Plin. 18 c. 5.

Intereſt reip. ne ſua re quis malè utatur. IC.

Parentes ſeveri juvenum filiorum non tam cogitent vota, quàm commoda. Sido. 7. 9.

οὐ μόνον πρὸς τὸ ὑπερέχειν προσθέντες πλουσιώτεροι γίγνοιντο, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλέστερος τῶν ἐπιπονωτάτων. Ariſt. 2 Rhetor. 4.

Inepta lenitas patris, & facilitas prava. Terent. Adelph. 3. 4.

Nimius amor multis parentibus, ut ne verè ament cauſa eſt. Plut. de lib educ.

Nimia illæc licentia profectò evadet in aliquod magnum malum. Teren. Adelph 3. 4.

Non judicio diſcipulorum dicere debet magiſter, ſed diſcipuli magiſtri. Fab. 2. c. 2.

lius eſſes,& quod de filio pater dicit, id de patre affirmaret filius! At enim vehementer tuis offendor dictis. Nam USQUE ad annum ætatis XXV. neq; filio licet conſiliis patris contradicere, nec bonum patrem cupiditatibus filii oportet annuere. Itaq; nunc te patrem infœlicem appello, quoniam tu voluntati filii obſecundas, non filius voluntati & arbitrio tuo obtemperat: atq; ita ordinem naturæ pervertis, dum pater filii ſui filius,& filius patris ſui pater eſt. Itaque deos teſtor immortales, fore ut cùm ſenueris, ſol⁹ deplores, quòd cum filio,
389 quando erat juvenis, riſiſti. Hæc verba Philoſophi etſi pauca fuerunt; nemo tamen eſt paullò ſanior, qui ſententiis ea graviſſimis referta non agnoſcat.

Summa hæc eſt, ut Principes ac megiſtanes accuratiſſimè filiorum ſuorum moderatorib. injungant, ut eos aſſuefaciãt, ut ſuis indulgere appetitionibus deſueſcant, itaque eos à ſententia propria avertant,& ad ſententiam convertant alienam. PRÆSTANTIUM enim virorum filii, quibus faciendi quicquid collibuit poteſtas permittitur, fieri non poteſt, ut laudabiliter educentur.

CAPUT XXXVIII.

Diligenter cavendum Principibus & magnatibus, ne filij nimis indulgenter & delicatè educentur; (cùm ſæpe ita pravi evadant filij, ut parentes non ſolùm aſperè à ſe caſtigatos illos; ſed etiam cum lachrymis ſepultos uberrimis fuiſſe optent: Principes item multos ex antiquis fortiſſimos evaſiſſe, tantùm ob educationem duriorem; quæ memorabilibus autor hiſtoriis oſtendit.) Caput accuratè notandum patri, cujus filius nimis delicatè educatus, contumax evadit.

EXPERIENTIA DOCET, IN EXERCITIBUS pro hoſtium conditione (& multitudine) inſtitui munitiones (& propugnacula;) nautas (pericula ſubeuntes maritima) pro maris natura firmas naves eligere; OMNES denique viros prudentes pro natura periculi (imminentis) remedia parare. Sæpè mihi in mentem venit cogitare, an inveniri poſſit ullus ſtatus, ætas, regio, populus, regnum aut ſæculum, in quo quiſquam homo natus vitam hanc, nunquam expertus, quid adverſa eſſet fortuna, tranſegerit. Nam ſi hujuſmodi ullus inveniretur; monſtri, credo, inſtar in univerſo orbe haberetur,

Ut riſum moveres aliis, ipſe longum tempus ploravit.

Riſus petulans etiam lachrymas parit. Nazian. diſtich. 20.

οὐ μικρὸν τὸ ὄφελος, οἰκειότητά τινα καὶ συνήθειαν, ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς τῆς ἀρετῆς ἐγγίνεσθαι. Baſil. de legend. Græc.

Se l' male nel ſuo principio non ſuperi, come fatto ſi grande, lo ſupererai? Metam. pag. 241.

Parentes, neque ſi ex ſententia cedat educatio, tantum ulla alia ex re voluptatis neque ſi contrà eveniat, tantum mœroris capere poſſunt. Macrob. 1. Satur. prœm.

Filij inde à pueritia in poteſtatis paternæ dilectione & prærogativis educati, ad varia vitia degenerant. Polyb. li. 6.

Non mirum ſi delicatus adoleſcens præſertim ſplendidis opib. vel ex ætate mores, vel ex fortuna trahit. Fab. declam. 9.

Doctores puerorum curent, ut regere & regi diſcant magiſtra juſtitia. Apul. de Philoſoph.

Ἀδικήματος ἀπὸ τοῦ πρώτου, καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἁμαρτήματος, μὴ ἀπολαῦσαι εἰς τὸ πλῆθος προχωρῆσαι. Ariſt. polit. 5. 1.

Privata publicis, parva magnis cauſam præbent, ſi negligantur. Plut. præcept. politic. extrem.

Hunc) tu ſi placida formas, ſi mente ſevera, ut neque deſidiæ tradas, neo contrà niſus ovantem confringas animum. Claudian. Stil. 2. 96.

οὐδὲν οὐδὲ τῷ σφόδρα δοκοῦντι ἐρρῶσθαι βέβαιον τὴν ἰσχὺν ἔχει, ἀλλὰ καὶ οἱ πάνυ δὲ πράττοντες ἐξίσου τοῖς λοιποῖς αἰωροῦνται. Xiphilin. in Macrino.

Neceſſe eſt, tanto operoſiora eſſe munimenta, quanto valentiora ſunt quibus petuntur. Sen. ep. 95.

In ſerenitate; quæ ad tempeſtatem uſui futura ſunt, convenit præparare. Plut. de lib. educ.

Ἀρχὴν ἰᾶσθαι πολὺ λώϊον ἢ τελευτήν. Camer. Fabul. 346.

Homines domicilia morborum. Arnob. lib. 6.

Felicitatis noverca fortuna amarum quiddam humanis interſerit ſemper negotiis. Fulg. mytholog. 1.

L' homme en naiſſant n'a du ciel aſſeurante, De voir ſa vie en egale balance. Il faut ſentir de Fortune la main. Tel eſt le ſorte de noſtre gente humain. Ronſ. 10. 49.

ὁ ἄνθρωπος ζῶον ἀσταθὲς καὶ ἀβέβαιον, καὶ ἄλλοτε ἀλλοῖα πάσχον. Heſiod. lib. 4.

Digitized by Google

neque immeritò cunctis eſſet, vivis juxta atq; mortuis, invidioſus.

Verùm enimverò ſubducto calculo, eum QUI pridie dives erat, poſtridie pauperem video ; qui dudum ſanus erat, eam nunc cerno ægrotum; heri qui ridebat, eum offendo hodie plorantem; qui præclarè ſecum agi putabat; eum ſuæ jam fortunæ pœnitet: quem modò florentem, nunc adflictum videmus ; poſtremò quem vivum noveramus, nunc ſepultum aſpicimus; neq; ſepultum eſſe ſatis eſt, niſi prorſus ſit oblivioni traditus. Adeo quippe INCERTA eſt humana amicitia, ut defunctum ſimulatque humavimus, è memoria penitus ejiciamus.

Unum mihi videtur miſerrimum, quodque juſtiſſimum viris cordatis dolorem affert, nempe quòd in mundo hoc perverſo, NON æquis ærumnæ partibus dividuntur ; ſed ſæpè cumulus calamitatum in unius caput exoneratur. EA quippe noſtra eſt infœlicitas, ut mundus delitias nobis & voluptates guſtu det; labores & dolores ad ſatietatem uſque oggerat. Vocetur hodie vir prudens in mediocri vitæ genere 390
verſatus, & jubeatur exponere, quicquid expertus ſit inde ab ætate trium annorum, qua fari primùm cœpit, uſque ad annum quinquageſimum, quod ſenectæ eſt initium: Quas ille adverſitates narrabit, quæ ſibi obvenerint? hæc nimirum quæ ſequuntur omnia; MOLESTIÆ ex filiis inſidiæ inimicorum; importunitates uxorum ; malè † cautæ filiæ; morbi proprii; graves fortunarum jacturæ; fames toti regioni infeſta ; patria peſte exhauſta; aſperrima in hyeme frigora; moleſti in æſtate calores; triſtes amicorum obitus; invidioſa inimicorum proſperitas: TOT denique & tanta acciſſe palam fiet, ut ſæpenumero vitam deplorârit ærumnoſam, placidamque mortem exoptârit.

Hæc & id genus alia cùm foris exantlârit miſer homo: quid de iis diceret, quæ intus pertulit? quid de iis, quę ſecretò ſuſtinuit: quæ viri moderati licet ſenſu percipiant, pleraque (cuiquam) dicere nec poſſunt, nec audet. Veriſſimè enim LABORES, quòs corpus annis L. perfert, uno die poſſunt enarrari; quos verò (cor &) animus uno die tolerat (& experitur,) vix C. annis recenſeri poſſent. Nemo pro temerario negabit habendum, qui arrepta arundine lanceam geſtanti occurreret; & pro ſtulto habendum, qui ſpinetum aut ſenticetum ingreſſurus, calceos exueret; Sed infinities ſtultior magisq; temerarius

Una ſæpe dies alium affligit, alium extollit. Philo. lib. 1. de vit. Moſ.

Tanta homines rerum inconſtantia verſat. Ovid. metam. 13.

Infima ſummis, ſumma infimis mutare fortuna gaudet. Boet. conſ.

Vivis annexus amor meminiſſe ſepultos deſinit. Claud. 2. Stilic. 50.

Dum vivit, hominem noveris, ubi mortuus eſt, quieſcas. Plaut. Trucul. ad fores.

Mutantur proſpera vitæ. Lucan. lib. 1.

ὡς μέγας καὶ πολλὸς ἐγένετο ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, οὕτω καὶ ταχέως ἀπώλετο ... Herodot. lib. 7.

Abunde atque indulgenter fortuna decepit eum eo, qui jure dici non infœlix poteſt. Plin. 7. c. 40.

Urget eadem fortuna, quæ cœpit: non patitur hominem calamitoſum uno modo afflictum, uno in luctu perire. Cic. pro P. Sylla extrem.

οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο. Homer. Odyſſ. 6. 1. 29

Nulla dies mœrore caret, ſed nova fletus cauſa miniſtrat. Sen. Troad. 1.

† *morata*.

Homo natus de muliere, & ob hoc cum reatu, brevi vivens tempore, ideoque cum metu; repletus multis miſeriis, & propterea cum fletu Bernh.

Fælix qui patitur, quæ numerare poteſt. Ovid. 5. Triſt 2.

ἐν οὕτω βραχεῖ βίῳ οὐδεὶς οὕτω ἄνθρωπος ἐὼν εὐδαίμων πέφυκε, τῷ οὐ παραστήσεται πολλάκις, τεθνάναι βούλεσθαι, ἢ ζῆν. Herodot. lib. 7.

Σοφοὶ δὲ συγκρύπτουσιν οἰκείας βλάβας. Eurip. Stob. 848.

Ne ſtudio quidem operis pulcherrimi vacare mens, niſi omnibus vitiis libera, poteſt. Fab. 12. 1.

οὐκ ἔστι λύπης ἄλγημα μεῖζον τῆς ἐν ἀνθρώποις φύσεως. Menand. Gnom. Græc.

Melius, mala ferre ſilendo. Ovid. 5. Triſt. 1.

Animi, non corporis dolore pœnæ modus æſtimandus. Val. Max 9. 10.

Εἷς ὁ ἔρως ... ἐστὶ κόλλιστος ἔργων. Theoc. Idy. 1. 4.

Armato nudum congredi dementia eſt, non incœptus. Curt. lib 9.

Miſerum te judico, qui nunquam fuiſti miſer. Sen. cur bonis malè. 4.

rius

rius habendus eſt, qui delicata carne tantas tempeſtates ſuperari poſſe autumat. Veriſſimum enim eſt, HOMINEM nimis delicatum inter magnas vitam moleſtias ducere. O fœlicem, qui nunquam, quid eſſent delitiæ, guſtavit! ADOLESCENTES enim, qui inde ab incunabulis tantùm in delitiis fuerunt enutriti; & prudentia carent ad eligendum bonum, & viribus deſtituuntur, ad reſiſtendum malo: Unde fit, ut MAGNATUM filii in maximum plerumque turpitudinis crimen incurrant. Eſt enim regula certiſſima, QUO QUIS magis ſe dat voluptatibus, eò magis eum mundi vitiis in fraudem impelli.

Et notatu digniſſimum, & ſpectatu moleſtiſſimum eſt videre, quàm ingenioſè noſtri homines res ad dignitatem pertinentes inveniant; quàm animoſè eas aggrediantur; quàm fortiter ad eas contendant, quàm fœliciter eas conſequatur, quã prudenter eas (conſtanterque) tueantur; & quàm miſerè demum eas (tamdiu quæſitas, poſſeſſas, propugnatas) amittant: Qua in parte dolendum maximè, quòd NON amittantur dignitas & fortunæ laboris in patre penuria; ſed voluptatum in filio (delitiarumque) abundantia. In ſumma PERSUASISSIMUM ſibi habeat vir dives, fore ut quod vigilando ipſe parat, dormiendo filius perdat.

391 Inter vanitates, quæ in hujus ſæculi hominibus hodie ſpectantur, non poſtrema eſt, quòd AMORIS erga filium paterni argumentum certiſſimum creditur indulgentia & mollis educatio; cùm veriſſimè ejuſmodi vir non pulcherrimum patris pii nomen; ſed vitrici ſævi titulum mereatur. Quis enim inficias eat, UBI adoleſcentia, libertas, voluptas & pecunia morantur, ibi ſedem (ac domicilium) cuncta mundi vitia collocare: Lycurgus philoſophus, magnus Spartanorum Rex & legiſlator, inſtituit, ut omnes pueri in urbibus (oppidiſq;) nati, educandi † uſque ad XXV. ætatis annum rus aſportarentur. Cujus legis ferendæ finis fuit, ut PRIùs adoleſcentum corpora ferendis laboribus, quàm oculi ſpectandis voluptatibus aſſueſierent. Ac profectò ſapienter hoc à Lycurgo fuit inſtitutum. PROCLIVIUS enim eſt operarium vitia diſcere urbana, quam patricium laboribus inſueſcere ruſticanis.

Ligurum gens, ut Livius ait, olim amica Capuæ, & infeſtiſſima Romæ fuit. Apud eos LEX erat, ut nemini ſtipendia merere in bello fas eſſet, niſi vel militiæ educatus, vel in

monu-

Οἱς συγκεκλήρωσαι πράγμασι, τούτοις συνάρμοζε σεαυτόν· οἷς συνείληχας ἀνθρώποις, τούτους φίλει, ἀλλ' ἀληθινῶς. Aurel. Imp. lib. 6.

Delicata educatio maxima pernicies eſt. Plato 7. de ll.

Cujus concupiſcendi ignoraveris fructũ, facile non concupiſces adverſarium non habens, concupiſcentiam fructur. Tertul. de Virgin. veland.

Utinam liberorum noſtrorum mores non ipſi perderemus. Fab. 1. c. 3.

Per licentiam inſoleſcit animus humanus. Sal. Catilin.

Οὐκ πατρὸς καὶ μητρὸς ὅστις ἐκπονεῖ σκληρὰς διαίτας, οἱ γόνοι βελτίονες. Eur. Stob. 645.

Parentes liberi prodeſſe, quam placere malunt. Sidon. 7. ep. 9.

Utilia anteponenda jucundis. Sym. 2. 19.

Nunquam hoc continget malis motibus regnum, ut ſi qua pretioſa facit, fecerit & bona. Fab. 5. c. 12.

Αἱ συμφοραὶ τῶν ἀνθρώπων ἄρχουσι καὶ οὐχὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν συμφορῶν. Herod. lib. 7.

Diu quæſita turpis helluo, præſentium cœcus, futuri improvidus, quadam abſorbet voragine. Ambroſ. off. 2.

Avarorum filii dignam diſciplinæ mercedem parentibus perſolvunt. Plut. de cupid. divit.

Motio confirmat, ignavia labefacit. Hippocr. Simplic. Epiſt. 14.

Indulgentia nervos & mentis & corporis frangit. Fab. 1. 3.

Nonnunquam, dum vis prodeſſe, video. Ovid. 1. Triſt. 1.

Plura ſæpè peccantur, dum demeremur, quam dum offendimus. Tacit. annal. 15.

[illegible] Haz. Stob. 858.

Perſæ liberos ſuos non prius aſpiciebant, quàm ſeptimum impleſſent annum. Val. Max. 2. 1.

† *donec viri facti eſſent. Iuſtin. lib. 3.*

Qui aliquid tractaſſe videntur ad gynæces pertinens, longè pellendi à caſtris. Veget. 1. 7.

Primi anni non in luxuria, ſed in opere & in laboribus agendi. in Lycurg.

Libentius ſuſcipitur labor pro deſiderio voluptatis, quam pro amore virtutis. Leo ſerm. 11. de quad.

Imbelles plerunque in ubere agro incolæ. Liv. lib. 29.

Emollit gentes clementia cœli. Lucan. lib. 8.

Digitized by Google

montibus paſtor fuiſſet, nimirum ut alterutro modo DURATUM adverſus frigora atque imbres corpus facilius labores ſuſtineret militares. † Porrò anno ab u.c. CCCCXL. graviſſimum Romani bellum contra Ligures moverunt, miſſo contra eos cum imperio Cn. Fabricio, qui de ipſis tandem triumphavit, & poſtridie quàm triumphatat, hæc in Senatu verba dixit:

Bellum P.C. cum Liguribus quinquennale geſſi, atque ita me dii ament! ut nulla toto hoc tempore præteriit hebdomas, quâ non aut juſta acie, aut acri certamine cum hoſte dimicaverimus: & quod magis mirandum, nullum unquam barbari dederunt animi timidi aut debilitati ſignum, ut neceſſitate coacti pacem à Romanis peterent. Tanta Ligures bellum ferocitate geſſerunt, ut ſæpiſſime nobis ſpem conſequendæ de ipſis victoriæ ademerint. Nam INTER validos exercitus, præpollens alterius virtus magnum ſemper alteri timorem incutit.

At unum vobis, P.C. dicam, ut exemplum inde juventus
Romana capiat. Cùm Ligures à pueris ſint paſtores, &
corpora ruri laboribus aſſuefaciant; adeò ſui juris ſunt, ut
cùm maximè ſit illa regio gelu horrida, æſtuque torrida; toto
tamen me hercule quinquennio ne unum quidem illorum ad
focum in hyeme accedere, nedum ſub umbra in æſtate re-
quieſcere viderimus. Nec verò arbitremini P.C. hæc me in 392
Senatu voluiſſe referre, ut majorem meæ victoriæ concilia-
rem autoritatem: Sed hoc potiùs fine, ut MAJOREM ad-
hibeatis in milite veſtro vigilantiam, ut ſemper ſit occupa-
tus, neque eum ſinatis otio marceſcere: GRAVIUS enim
exercitibus Romanis impendet periculum, ſi victi à vitiis,
quàm ſi oppugnati ab hoſtibus fuerint. Atq; ut altiùs repetã,
mihi videtur proſpiciendum ac mandandum, ne divitibus fas
ſit liberos vitioſos aut delicatos educare. Nam, ut uno verbo
dicam, FIERI non poteſt, ut nimis delicata corpuſcula multas
ſuis manibus conſequantur victorias.

Hæc ut dicerem, P.C. adductus ſum, ut Ligures non tam virtute Romanorum, quàm fortunæ inclementiâ victos intelligatis, cùm NIHIL ſit, in quo magis ſuam declaret fortuna inconſtantiam, quàm in rebus bellicis. Quare etſi in præſentiarum profligati Ligures victique videantur: tamen (clementer tractandos &) in fœdus benignè recipiendos cenſeo, NON EST enim ſapientis ſæpe fortunæ arbitrio permittere,

Ingenia hominum locorum quoq; ſitus format. Curt. lib. 8.

* *Ligures Apuanos domat Flaminius, Liv. lib. 30. & Fulvius lib. 40.*

Quanto pecunia dites & voluptatibus oppleti, tanto magis imbelles. Tacit. annal 3.

Fortior miles ex confragoſo venit. Sen. epiſt. 51.

In audaces non eſt audacia tuta. Ovid. Metam 10.

Ligures major aliquanto labor erat invenire, quàm vincere. Flor. 2. 3.

τὰ πολλὰ τῶν πλεόνων καὶ ἀμεινόνων στρατοπέδων τι κράτος ἐστί. Thucyd. lib. 2.

Ferè penes eos ſolet eſſe victoria, qui inſtructiores ſunt. Dio. lib. 50.

περιγίνονται πάντες ἢ διὰ τὴν τῶν θεῶν ἐὔνοιαν, ἢ διὰ σωμάτων πλῆθος καὶ ῥώμην. Ariſt. Rhetor. Alex. 3.

ἐν τῇ αὐτῇ γῇ ἐστὶ καρπόν τε θαυμαστὸν φύειν, καὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς τὰ πολέμια. Herodot. lib. 9.

Χρὴ ποιεῖν τοὺς στρατιώτας πολεμικοὺς, καὶ ὥσπερ συντρέφεις τῶν πόνων διὰ τῆς ἀσκήσεως. Leo Imp. conſt. 6. §. 2.

Nemo provocare, nemo audet offendere, quem intelligit ſuperiorem eſſe ſi pugnet. Veget. 3. 1.

Ligures montani, duri atque agreſtes: Docuit ager ipſe nihil ferendo, niſi multa cultura & magno labore quæſitum. Cic. pro L. Agrar. Liv. lib. 2. & 39

Plaga cœli non ad robur corporum tantum, ſed etiam animorum plurimum valet. Veget. 1. 2.

Σῶμα ἀργία τήκει, ψυχὴν δὲ ἀμελετησία. Euſeb. Stob. 379.

Sæpe quos labor roboraverat, deſidia conſumit. Sen. 2. controv. 8.

Vulnera ac mortem minus ille timet, qui minus deliciarum novit in vita. Veget. 1. 3.

ἀνδρῶν ἀγαθῶν μὲν ἐστὶ τῇ καὶ πολέμου ἀτυχίᾳ ἐπιφέρεσθαι. Thucy. lib. 1.

Memores rerum humanarum ſuæ fortunæ moderentur, & alienam ne urgeant. Liv. lib. 37.

Cum omnia humana, tum maximè imperia ſub multis caſibus ſunt. Id. in lib. 42.

Legeret Imp. [illegible] eſſe fortunæ caſus [illegible] ſucceſſiſſe. Ono. [illegible] cap. 45.

tere,quod per concordiam poteſt confieri. Eorum, quæ dixi, autor eſt Junius Pratus lib.III. de concordia regnorum, ubi Cn.Fabricium non minùs prudentem &ſapientem ob ea,quę dixit;quàm ſtrenuum(fortemque,)ob ea quæ geſſit,habitum fuiſſe affirmat.

Iis,quos deviceris, conſulendum eſt.Cic. offic.1.

Χαλεπαὶ αἱ πρὸς τοὺς ἀπεγνωσμένους πεῖραι μάχης. Onoſand.38.

Supervacua pugna,ſi ulciſci hoſtem ſine periculo poſſis.Iuſtin.3.

Nihil firmius,fœlicius, laudabilius repub. in qua abundant milites eruditi. Veget.1.13

Antiquitus incolæ inſularum Balearium , quæ hodie Majorica & Minorica ſunt, licèt non ſapientes , ſed barbari barbarorum haberentur ; in educandis tamen liberis minimè inertes erant. Adeò quippe illos à pueritia laboribus aſſiduis fatigabant , & in exercitiis militaribus ſolertes dabant, ut quinque captivos Romanos unico ex Majorica mancipio Carthaginenſes permutarent. Diodorus Siculus autor eſt, (lib.5.) in illis inſulis matres non tradidiſſe manibus ſuis panem parvis filiis,ſed † ſupra tectum, aut rupem eum poſuiſſe; ut oculis panem quidem aſpicerent filii ; manibus verò contingere non poſſent : Quòd ſi veſci illo filii vellent, ex funda deſtinato lapide illum percuterent , neceſſe erat. Fuit hoc ſanè opus & exercitium puerile ; at inventum ipſum ingenii virilis , ex quo factum , ut Baleares habiti ſint viri præſtantiſſimi , tum viribus ad luctandum , tum fundis ad jaculandum. Perinde enim tum temporis fundæ jactu viri, ut nunc ſagittis luſoriis ſcopum petentes, certabant atque ludebant.

Qui nihil habet afferre , cur prandeat, impranſus ad opus foras extruditur.Apul. flor.1.

Vilius conſtat erudire armis, ſuos,quam alienos mercede conducere.Veget.1.ult.

† *lignum erectum.*

Strab.14.Veget.1.16.

Cibum puer à matre non accipit, niſi quem ipſa monſtrante percuſſit.Flor.3.8.

Labor militiæ aſſidua frugalitatis conſuetudine fit facilior Iuſt.3.

Adeò certo ictu deſtinata feriebat , ut aves quoq; exciperet.Curt.lib.7.

Non molles deliciis, ſed labore exercitatos ornat victoria.Ambr.Pſal.118.

ἄπαυστ᾽ ἐρῶν, καὶ παῖδ᾽ ἀκόντων παῖδ᾽ ἀπαλύνειν χερὶ. Sophoc.Gell.12.11.

Plin.22.2.Cæſar.lib.5.

Britanniæ magnæ , quæ nunc Anglia dicitur , incolas non poſſumus negare fuiſſe inter barbaros plusquàm barbaros: ſed tamen fateamur oportet, ſequenti ævo regnum illud inter celeberrima numeratum fuiſſe , cùm quidem Romani
393 ſæpè fuerint à Britannis victi. TANTAS enim rebus omnibus mutationes (vicesque) tempus affert,ut quos olim latiſſimè imperantes noveramus , paullò poſt ſervire videamus. Refert Herodianus in vita Severi Imperatoris , cùm legatus Britannicus quodam die nihil æqui boni in Senatu Romæ impetraſſet, hæc illum verba non ſine ſumma protuliſſe confidentia:Equidem quòd & pacem repudiatis,& inducias paciſci recuſatis, ægrè fero : ſed hæc utraq; juſtiorem nobis belli cauſſam præbebunt. SEMEL enim ſuſcepto bello, non aliam quisq; ſortem, quàm à fortuna aſſignatam , poterit nanciſci. Jam enim delicata Romanorum corpora gladiorum Britannicorum aciem experta ſunt.

Quamvis toto orbe diviſa,tamen qui vinceret,habuit Britannia.Flor.3.10.

Maxima cuique fortunæ minimè credendum eſt.Liv.lib.30.

Rerum vices variæ eveniunt. Apul. apolog.2.

Neceſſitas quædam virtutis eſt deſperatio. Veget.4.25.

οὐδεὶς οὕτως ἀνόητός ἐστι, ὅς τις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρέεται. Herod.Stob.751.

Mars communis eſt,& eventus incertus belli.Liv.lib.30.

Nunquam ſpes in iis prælocanda,quæ evenire aliter poſſunt Polyb.lib.2.

οὐ παρέχει αἴτιον τῶν πολέμων. οἷον Διαπιδὴς ἦτταν ἀπαγγεῖλαι. Dion.Chryſoſt. Troic.

Porrò hiſtoria Britannica refert , (idque revera ita eſt) frigidiſſimam eſſe regionem illam,& ſæpè in ea † congelaſce-

Excipit hic natos glacies , & matris ab alvo Artus infantum molles nix eivica durat.Sidon. de Thrac Carm.2.

† *Remiſſiora quàm in Gallia frigora Cæſar ait lib.5.*

re flumina; & habuiſſe in more fœminas, ut filios ad flumina conglaciata portarent, ſaxoque comminuta glacie infantum corpora confricarent. Finis autem, cur barbari illi glacie filiorum corpora fricarent, hic erat, ut hac ratione ad ferendos ea labores durarentur; quod profectò prudenter fecerunt. Quæ enim gravior hominibus nimis delicatis injungi poteſt ſatisfactio, quàm ut hyberno tempore ante caminos proſtrati & æſtivo in umbra abjecti procumbant? Quòd ſi verum eſt, ut profectò eſt, quod de Britannis dicimus; non immeritò credimus Julio Cæſari in commentariis (lib. 5.) referenti, maxima ſeſe in domandis Britannis adiiſſe pericula, cùm tam facilè illi ſe dimitterent & abderent in paludes conglaciatas, quàm facilè laſſus quiſpiam in umbra procumbit amœniſſima.

Lucanus † & Appianus * Alexandrinus inter alios populos, qui auxilium Pompejo Magno in pugna Pharſalica tulerunt, Maſſagetas commemorant, qui infantibus camelorum lac ſugendum, & panem de glandibus confectum comedendum dediſſe perhibentur, idque hanc ob cauſſam, ut & corpore eſſent ad laborandum ſolidiore, & cruribus ad currendum levioribus; qua in re cordati potiùs, quàm barbari cenſendi videntur. CIBO enim nimio ſe infercire aſſuetus, pernix eſſe neutiquam poteſt.

Viriatus natione Hiſpanus Princeps Luſitanorum, magnus Romanorum adverſarius & hoſtis, tam in bello fœlix, tamq; ſtrenuus fuit, ut Romani ſpatio † XIII. annorum bello invictum experti, veneno illum tollere ſtatuerint; allatoque Romam de morte Viriati nuncio, ingens extiterit in toto imperio Romano (perinde ac ſi tota Luſitania potiti forent) lætitia: nec ſanè immeritò. Etenim niſi vitam Viriatus amiſiſſet, nunquam Romani potiti eſſent Hiſpania.

Junius Ruſticus in epitome Viriatum in pueritia paſtorem fuiſſe, boveſque ad ripam Anæ fluvii paviſſe ſcribit. 394
Poſtea cùm paullum adoleviſſet, latrocinari & vias obſidere cœpit, cumque eſſet annorum circiter XL. dux atque Imperator factus eſt Luſitanorum, non quidem per vim; ſed per * electionem. MULTITUDO enim ab hoſtibus circumſeſſa, viros fortitudine (animi & robore corporis) præſtantes, † non habita ratione vitiorum, duces eligit. Quòd ſi fides habenda eſt priſcis hiſtoricis, dum latro Viriatus erat, latrones ut minimum centum circa ſe habebat, qui calceos geſtabant plum-

Φιλέει ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς γίνεσθαι. Herod.lib.9.

Interrumpi tenorem rerum, in quibus continuatio ipſa efficaciſſima eſt, minimè convenit. Liv.lib.41.

Frigora prima ætate perferre & ſanitati & rei militari conducit. Ariſt.7.polit.17.

In urbanas tribus transferri ignominiæ erat, deſidiæ probro. Plin.lib.18.3.

Quotidianus uſus non laborat, etiamſi onerola geſtaverit. Veget.1.21.

Gothi noviter natos ad flammam primam deſovebant, & gelu durabant & nudo. Ola. epit.l.8.

Teneram liberorum infantiam parentes ad ſalubrium rerum tolerantiam cogunt. Sen.6.bene 24.

† *Lib.7.*

* *Civil lib.2.*

Σιτέονται οὐκ ὅσα ἐθέλουσι, ἀλλ' ὅσα ἔχουσι, χώρην ἔχοντες τρηχέην Herod.lib.1.

Τοσοῦτον σῖτον δὲ ποιεῖν προσφέρεσθαι δεῖ ὁπόσον τις οἴεται μάλιστα σύμφορον εἶναι πρὸς τὸ μήτε ὕπνου μήτε ἀφροσύνης ἐμπίπλασθαι. Xenoph.pæd.4.

Ad ſalubritatem & agilitatem apriora corpora gracilia, quàm præpinguia. Xenoph.de rep Lac.

Languent per inertiam ſaginata. Sen.cur.bon.mal.c.2.

Viriatus Hiſpaniæ Romulus. Flor.2.17.

† *X. Juſtin.lib.44.*

XIV Liv.epit.54. Flor.2.17. & Eutrop.4.

IIX. Appian. Hiſpan.

Vincere tardè vinci penè fuit. Claud. Stil.1.extrem.

Viriatus dolo interfectus, victoriam (Romanis) ſine gloria dedit. Oroſ.5.23.

Viriatus fraude magis, quam virtute interemptus Vell l.2.

Hoſtem muniri robore mavis, quàm peccare fide. Clau.2.Stil.96.

Qui in oppido ſedent, quàm qui rura colunt, ſeditioſiores putantur. Varr.re uſt.2.præf.

* *Non judicio electum, ſed ut cavendo ſcientem ſecuti ſunt. Juſtin, lib.44.*

* *Potius quam ſapientiores & minus fortes atq; audaces. G.*

Lycurgus cenſebat celerius diſcalceatum, ſi pedes exercuiſſet, quam calceatum currere. Xenoph.de rep.Laced.

plumbeos, & cum fugiendum eſſet, eos exuebant: Qua ratione cum pedes interdiu plumbo oneraret, de nocte cervorum inſtar pernices erant. Ita enim natura comparatum eſt, ut quantò magis * enodatæ ſunt membrorum juncturæ, tantò evadant ad currendum leviora crura.

Athletæ ponderibus plumbeis aſſuefaciunt manus, quibus vacuis & nudis in certamine utendum eſt. Fab. 11. cap. 2.

*enodata, *luxata denudata.*

Antiqui in exercitiis duplo pondere uſi: ut cum vera ac leviora arma ſumſiſſent, alacriores pugnarent. Veget. 1. 1.

Libro IV. de rebus geſtis Longobardorum Paullus Diaconus refert, olim Campanos habuiſſe legem inviolabilem, ut patres filiis, antequam matrimonium inirent, neque lectum darent, in quo dormirent, neque accubitu illos in communibus epulis dignarentur: Sed eos cibum † manibus cepiſſe, & humi aut in pavimento dormiviſſe: Quæ lex profectò fuit ſanctiſſima. Nam QUIES & recreatio non pro adoleſcente etiamnum imberbi, ſed pro ſene canis obſito, inventa eſt.

Apud Perſas nefas filio, in conſpectu matris conſidere, niſi cum illa permiſit. Curt. lib. 4.

Lycurgus nihil pueros ſomni cauſſa juſſit ſubſternere. Juſtin. lib. 3.

Alexand. 2. 15.

† *ſtantes.*

La gola, è l' ſomno, è l' otioſe piume Hanno del mondo ogni virtus bandita. Petrar 7.

Juveni parandum, ſeni utendum. Sen. epiſt. 35

Quintius Cincinnatus ſecundus Romæ Dictator fuit, digniſſimus profectò, ſi merita ſpectes, totius orbis imperio. Hic vir excellentiſſ. tam aſperè fuit (nutritus &) educatus, ut manus callo duratas, brachia aratro onuſta, faciem ſudore perfuſam habuerit, cùm, ut Dictator Romæ eſſet, quæreretur. Priſci enim MELIùs ſecum agi cenſebant, ſi illorum parerent imperio, qui nihil niſi arare ruri: quàm eorum, qui nihil niſi feriari (& luxuriari) in urbe didicerant. Caligula IV. Rom. Imp. tam ſumtuosè & delicatè fuit à teneris annis educatus, ut dubitarent Romani, utrùm plus pater, Caſar Germanicus, in bello in exercitus, an Caligula filius in cunis in delitias expendiſſet. Jam verò ſcire ex Principibus & dynaſtis velim, an in Quintii Cincinnati partes magis propendeant, qui tot ſua virtute ſubegit provincias; an Caligulæ, qui inceſta libidine ne propriis quidem abſtinuit ſororibus (& viſendi gratia adeuntibus fidem non ſervavit!) Me quidem judice, pro reſponſione expeditiſſima eſt illius bonitas, & hujus pravitas. Quintius enim Cincinnatus nunquam prælio dimicavit, quin victor fuerit; at Caligula deteſtabilis nullum prætermiſit flagitii genus, quod non exquiſiverit.

Flentemq; parentem A raſtris ad roſtra roga. Sidon. Carm. 2.

Ipſorum tunc manibus Impp. colebantur agri, gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore. Plin. 18. c. 3.

Cic. 2. de fin. Liv. lib. 3.

Quos pericula reipub. Impp. acceerſebant, anguſtæ rei familiaris bubulcos fieri cogebant. Val. Max. 4. 4.

Mortuæ villico relinquere victorias, & reverti in ſua rura poſtulabant. Plin. 18. cap. 6.

Caligula infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus. Tacit. annal. 1.

Sororum ſtupro ac matrimoniis illudens nobilibus deorum habitu inceſſebat. Aurel. Vict. Cæſar. 3.

Tam cogitanda ſunt exempla, quæ vites, quàm quæ ſequaris. Sen. ira. 3. 22.

Caligulam rerum natura exitium opprobriumq; humani generis edidit. Idem ad Polyb. 36.

Unus Caius graviora patravit, quam anteceſſores, quorum poſterior quisq; præcedentem ſtuduit flagitiis vincere. Ioſeph. 19. ant. 2.

395 Suetonius Tranquillus lib. II (cap. LVI.) de Cæſaribus refert, Octavium Cæſarem Auguſtum, ſi fortè in Capitolium, ubi Senatus cogebatur, ingredientibus filiis ſuis, prætextatis adhuc, ſenatores aſſurrexiſſent, aut adoleſcentibus honorem aliquem habuiſſent; ægerrimè id tuliſſe, & graviſſimè queſtum eſſe: Eumque in Senatu aliquando in-

Mobiles adoleſcentium animi præmaturis honoribus ad ſuperbiam non ſunt extollendi. Tacit. annal 4.

Marcus Imp. ad proconſulem ſcripſit, ne quis filio ſuo iter facienti aſſurreret. Capitolin.

Vana laudis appetitus nunquam veritatem inquirit, ſed falſa in ſe adulanter ingeſta velut propria reputat. Fulgent. mythol. 1.

Digitized by Google

terrogatum, cur in filios eſſet inhumanior, his verbis reſpondiſſe ferunt: Si boni fuerint filii mei; ubi nunc ſedeo, & ipſi ſedebunt: Si mali; illorum improbitatem Senatus autoritate confirmari nolo. NON enim decet, ut bonorum autoritas & gravitas amplificandæ quaſi ancilletur improborum autoritati.

XXVI. Imp. Rom. fuit Alexander, qui licet adoleſcens, ob virtutes tamen pari in pretio fuit apud Romanos, atque Alexander M. apud Græcos. Cæterùm nòn dicimus optimum hunc Imperatorem longæ experientię beneficio gubernandę Reipublicę ſcientiam conſecutum, cùm quemadmodum Herodianus autor eſt, lib. VI. quo die ad imperium fuit ab exercitibus evectus, adeo † parvulus fuerit, ut ſuorum geſtaretur ulnis. Habuit autem fortunatus hic Imperator matrem Mammæam, à qua tam ſanctè fuit educatus, ut undique aulam clauderet, neque adiri à quoquam adoleſcentem pateretur, civis vita moreſque improbarentur: quæ matronæ præſtantiſſimæ cura nequaquam contemnenda eſt. SÆPE enim bona per ſe Principum indoles, improborum conſuetudine corrumpitur. Cæterùm cùm eam, quam diximus, adhiberet fœmina præſtantiſſima cuſtodiam, ne quis ſcurris adulationum magiſtris, aut paraſitis mendaciorum artificibus pateret aditus; fortè quidam Romanus ſic eam compellaſſe perhibetur.

Non mihi juſtum omnino videtur, Princeps excellentiſſime, quòd tam ſolicita filium tenes cuſtodia; & ex adverſo adeo es cuſtodiendi imperii incurioſa. NON enim decet Principes ita ſe omnium conſpectui ſubducere, ut facilius ſperanda ſit apud deos audientia, quàm unicum loquendi cum illis verbum licentia. Cui Mammæa Auguſta; QUI MUNERE, inquit, imperandi imperantibus funguntur, longè magis vitia Regis, quàm regni hoſtes timeant neceſſe eſt. HOSTES enim uno prælio confici poſſunt; vitia verò per omnem durant vitam. Denique HOSTES poſſeſſiones tantùm terræ vaſtant; at Princeps improbus bonos Reipublicæ mores evertit. Hoc fuit generoſiſſimæ illius Heroinæ reſponſum.

Ex his, quas retuli, hiſtoriis aliiſq; præterea, quas omitto, 396
pluribus agnoſcere poterunt omnes viri præſtantes, quanti ſua interſit, duriter filii, an molliter (nutriantur &) educentur. Sed jam nunc auguror fore, ut qui hæc legerint, tanquam

Longo tempore, multis magniſq; meritis paritur autoritas. Liv. li. 42.

Οἷς ἡ δόξα προϋπάρχει δόξα προγόνων, οὗτοι φιλοκινδυνότεροι ἐπὶ τὰς πράξεις ἁμιλλῶνται. Onoſand. c. 1.

Tempeſtivus eſt honori, qui jam virtuti maturus eſt. Val. Max. 3. 1.

Numerat ſavor anxius annos. Sil. lib. 15.

Ævum virtuti impedimento non eſt. Aur. Vict. Cæſar. 5.

Nihil, quod ad ultimum ſui perventurum eſt finem, non & maturè & celeriter incepit. Val. Max. 8. 7.

† *Adoptatus fuit ab Heliogabalo, cùm annum XII attigiſſet. Herodian. li. 5.*

Qui cum malis verſantur, affricant ſibi eorum vitia. Philo. de Ioſeph.

Maximum lucrum eſt quærere familiaritates bonorum. Sym. 5. 62.

Stolidorum ingenia proinde agunt, uti monitores ſunt. Aurel. Vict. Cæſ. 4.

Λύκῳ μὲν κύων, φίλῳ δὲ κόλαξ φύσει πολέμιον ἡγητέον. Plut. Stob. 247.

Reges ſuos execrantur taciti adulatores, quantumvis fauſta ominando propalam. Phil. de migrat. Abrah.

Nihil tam deforme, quàm ad ſummum imperium etiam acerbitatem naturæ adjungere. Cic. ad Q. fr. ep. 1.

ἀρετὴν μὲν ἔχειν παῖδα ἴδῃς, χαῖρε δή, εἰ δ' ἐναντίον. Clitar. Stob. 35.

Nihil in fructum pervenit, quod non à primo uſque ad extremum æqualis cultura proſequitur. Sen. 2. benef. 11.

Tantum debes in ratione vivendi excellere, quanto eminentiorem te fortuna conſtituit. Philo. legat. ad Caj.

Quando il ſignor e buono, i ſudditi anco ſa buoni, ch'ognun' imita chi regge. Arioſt. append. 4.

Pelagi rudis accepit miſeræ ſi jura carinæ, ventorum tenet ipſe vicem. Sil. li. 4.

Lacedæmonii ita liberos alunt, ut nunquam impleantur, quò eſurire poſſe conſueſcant. Heraclid. de polit.

Diſciplina fomes ac nutrimentum bonæ indolis, magiſtra virtutis. Cyprian. tract. 1.

Probitas laudatur & alget. Iuvenal. Sat. 1.

quam rectè ſcripta prædicent, & delicatè nihilo ſecius filios habere pergant. Verum enimverò QUI MULTA LEGUNT, & pauca præſtant, nolarum inſtar ſunt, quæ ut alii in ædes ſacras veniant, pulſantur; ipſæ verò nunquam ſacro interſunt.

Sed ut ea taceam, quæ præcipua ſunt, nempe cultum Deo debitum, honorem patris, & filii emolumentum; vel ideo, ne infirmi evaderent, filios à delitiis avocare (& ſubmovere) parentes debebant. Etenim FILII nimis voluptarii plerique omnes evadunt ſemper valetudinarii (& morbis obnoxii.)

Quid enim? An non agricolæ filium videmus, in tunica ſine aſtrigmentis, interula ſciſſa (& lacera,) pedibus nudis, capite aperto, corpore diſcincto, in æſtate ſine petaſo, in hyeme ſine pallio; interdiu arantem, noctu armenta paſcentem, pane veſcentem hordeaceo (vel avenaceo,) & humi (aut in culcitra paleis farta) dormientem: Et tamen inter omnes iſtos labores ea puerum eſſe & valetudine & habitudine corporis, ut talem nemo non exoptet filium?

Contrarium in magnatum filiis uſu venit. Quid enim? An non videmus divitis filium duplici involvi linteo, telæ Hollandicæ; cunabula novo exemplo fieri; lactis gratia ſexcentis nutricem blandimentis deliniri; Si fortè minus bellè valeat alumnus, mutari nutricem, aut diætâ curari; patrem juxta ac matrem noctes dieſque inſomnes agere, & ad vigilias totam adigere familiam; nihil ei cibi permitti, præter juſcula gallinarum; ne de ſcalarum gradibus cadat, frequenti eum ſtipari cuſtodia; non petere quicquam infantem, quod non dicto citius exhibeatur: Poſtremò nulli rei tempus impendi, niſi ut illi ſerviatur; in nihil effundi pecunias, niſi ut delicatè tractetur; nulla in re, niſi in ipſo ſpectando defigi oculos; nulla denique alia re niſi ipſius amore occupari animos? Verùm enimverò mihi credant fore aliquando tempus, ut QUI delicatè tractandis liberis pecunias profundunt, lachrymas deplorandis illis effundant.

Videre ſæpè licet, quàm exquiſitè & prodigè vir vanus enutriat filium, præſertim ſi paullò ſeniori, & deſideranti natus ſit filius, dum tantas nonnunquam educatione illius opes diſperdit, ut matrimonium tandem initurus egere cogatur; & quod omnium eſt peſſimum, ſuperfluum illud, quod ibi prodigitur, pro bene collocato; fruſtulum verò pa-

Ἅπαντες ἐσμὲν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοὶ, αὐτοὶ δ' ὅταν ποιῶμεν οὐ γινώσκομεν. Eurip. Stob. 254.

Animus ut luxu ſolvitur, ita frugalitate firmatur. Miour. 197.

Bona ſenectutis fundamentum in pueris bona corporum habitudo. Plut. de lib. educand.

ἐκ πόνων ὑγεία, καὶ ἐξ ἱδρώτων σωτηρία. Baſil. Stob. 955.

A puero exercentes, quæ adultis agenda, magis idonei ad quodvis opus evadunt. Dio lib. 52.

Schmids Sohn iſt der Funcken gewohnt. Adag.

Fortiſſimi viri, & milites ſtrenuiſſimi ex agricolis gignuntur. P. in. 18. c. 5.

Αὐτίκα γὰρ τὰ τῶν νέων μαθήματα, διὰ τὸ ἁπαλότητα τῶν ψυχῶν, εἰς βάθος ἐνσημαινόμενα. Baſil. de legend. Græc.

ἔνδεια ὑγείας μήτηρ. Syneſ. epiſt. 115.

Educatio delicata & luxurioſa ingenia depravat. Plat. 6. de leg.

Es muß ſich zu guter Zeit krümmen/ darauß ein Hake werden ſol. Adag.

Ὁ ἴσως ἡδοναῖς ὡς ἀγαθοῖς διώκων, τοὺς δὲ πόνους ὡς κακὰ φεύγων, ἀσεβεῖ. Aurel. Imp. lib. 9.

In lectica creſcunt, ſi terram tetigerint, è manibus utrinque ſuſtinentium pendent. Fab. 1. c. 3.

Divitias parentum puer in conſpectu habeat, non in uſu. Sen. ira. 2. 21.

In eo, quem diligimus, totis oculis occupamur, nec quicquam aliud videre delectat. Ambroſ. Pſal. 118.

Μήτηρ ἄχθος ἐν ἀγκάλῃ παιδὶ καὶ ἣν ἐπιδαῖτ' ἀφίκηται. Comt. 7. 389.

Qui liberorum prodidère diſciplinam, ipſi eorum flagitiis ſe excruciant. Plut. de lib. educ.

Οἱ ἀσωτευόμενοι καὶ λαμπρυνόμενοι γίνονται πένητες. Ariſt. 5 polit. extr.

Vil pianta s'è malculta, mal frutto produce. Petrar. 193.

Ἡ αὐτάρκεια, καὶ τροφή ἐστι καὶ ἡδονή, καὶ ὑγεία· τὸ δὲ πλεῖον, λύπη καὶ ἀηδία, καὶ νόσος. Chryſoſt. Stob. 298.

nis, egenti datum, pro perdito habetur. At enim magnæ pa- 597
trum impenſæ, intentiſſimæ matrum curæ, exquiſitæ nutricum delitiæ, anxia miniſtrorum ſolicitudo (& diligentia) præſtat tamen, ut rectius valeant pueri! Nihil verò minus. Imo quò ſtudioſius curantur, eò plus ægrotant; quò plus cibi capiunt, eò magis marceſcunt; quò delicatius tractantur, eò pejus habent; quantò plus impenditur, tantò minus proficitur: quod quidem non abſque ſingulari providentiæ divinæ permiſſione evenit. NON enim placet DEO, carius linteola infantum, quàm veſtimenta pauperum conſtare. Nec ſanè myſterio caret ſingulari, quòd pauperum filios alit & cuſtodit DEUS; at divitum filii, ut educentur, non permittit. PAUPER enim filium ſuum citra divitis detrimentum, & ad reipublicæ emolumentum educat: dives verò filium ſuum pauperis ſudore & in detrimentum reipublicæ alit. Quod cum ita ſit, quemadmodum reipſa eſt; JUSTISSIMUM eſt mori lupum, à quo devoramur, & vivere ovem, à qua veſtimur & nutrimur.

Sæpenumerò parentes aſperitate quadam uti in rectè educandis filiis nolunt, illos etiamnum teneros, & ſatis ſupereſſe ad erudiendos ipſos temporis dictitãtes; utq; magis errorem ſuum excuſent, magnum inquiunt imminere puěruli valetudini periculum, ſi in tenella illa ætatula caſtigetur: Qua parentum circa filios incuria offenſus DEUS permittit, ut tot civitati offenſarum, tot familiæ probrorum autores; adeo parentibus inobedientes, ingenii maligni, moribus (rudes &) intractabiles, doctrinæ inepti, diſciplinæ impatientes, amantes mendacii & veritatis inimici evadant; ut non modo illos ſeveriſſimè à ſe caſtigatos fuiſſe parentes optent, ſed etiam acerbiſſimis eos cum lachrymis olim humatos læ-tarentur.

Accedit aliud notatu digniſſimum; at deploratu longè dignius, quod ſcilicet patres matresq; comitatem prætexentes puerilem, blaterones & locutuleios (ſcurrasq; & nugatores) educant; quę res poſtea temporis progreſſu ad ſummum patris dedecus (probrumq;) & præſentiſſimum filii periculum redundat. JUVENIS enim inde à pueritia ſcurram agere aſſuetus, quid aliud ſperare poteſt, quàm ut morionem ſenex agat? Cùm autem quod dixi malum ſit; longè deterius eſt, quod dicturus ſum, quòd videlicet parẽtes imo etiam educatores ac nutrices pueros obſcœnitates, & parum pudica verba

docent

Iuvenes ab initio pubertatis in ſilvis habebantur, ut à primis annis duritiæ parſimoniæq; ſine ullo uſu urbis adſueſcerent. Sic ad labores bellicos indurabantur. Juſtin. 23.

Severitate tenerum non infirmatur, ſed informatur ingenium. Sidon. 5. ep. 16.

Βλάπτεται ὁ ἐπιμένων ἐπὶ τ̃ ἑαυτ̃ ἀπάτης κ̀ ἀγνοίας. Aurel. Imp. lib. 6.

Quid non adultus concupiſcet, qui in purpuris repit? Fab. 1. c. 3.

Corpus ad omnem virtutis patientiam durandum. Iuſtin. li. 36.

De ſumtibus egenorum ſervitur oculis divitum. Bernh.

Nihil uniuscujusq; tam proprium, quàm quod impendit in proximum. Leo, jejun. X. menſ. ſerm. 5.

Potentia ubi pravitas acceſſit, dementia motibus animi additur. Plut. ad Princ. in doct.

Πονηρᾷ φύσει ἐξουσίας ἐπιλαβομένη, δημοσίας ἀνάγκη γίνεσθαι συμφοράς. Dem. Stob. 520.

Κακοὶ γὰρ οἱ πράσσοντες οὐκ ἀναγκαῖοι. Eurip. Stob. 521.

Magnorum delictorum magnas oportet eſſe pœnas. Pachymer. l. 3.

Non in principiis perfecta quærunturſed a principiis ad ea, quæ perfecta ſunt, pervenitur. Ambroſ. Luc. 9.

Quidam literis inſtituendos, qui minores ſeptem annis eſſent, non putaverunt. Fab. 1 c. 1.

Conſuetudine labor fit levior. Liv. li. 35.

Malorum ſeminum mala ſeges. Nazi. orat. 18.

Omne durum difficulter mollitur. Plut. de lib. educ.

Natura tenaciſſimi ſumus eorum, quæ rudibus annis didicimus. Fab. 1 1.

Dominatur hominum conſuetudo. Ambr. Rom. 8.

ἐν τῇ χρόνῳ, ὅ τ' οὐδὲ ὄφελός ἐστι, αἰσθάνονται, ὅτι κακῶς ἐπαιδεύθησαν. Dion. Nicæ. lib. 44.

Λόγος ἔργου σκιά. Plut de lib. educ.

Gaudemus, ſi quid licentius dixerint. Fab. 1. c 3.

ἐκ τοῦ εὐχερῶς λέγειν ὁτιοῦν τῶν αἰσχρῶν γίνεται κ̀ τὸ ποιεῖν σύνεγγυς. Ariſtot 7. polit. ult.

Impudicitia vocatur urbanitas Minut. 3. 18.

Verba obſcœna riſu & oſculis excipimus Fab. 1 c. 3

Non minor pudicitiæ reverentia deferenda integritate verborum, quàm corporis caſtitate. Ambr. Iun. Satyr.

Digitized by Google

docent proferre, quæ neq; ætati puerili dictu licita, neq; gravitati ſenili auditu tolerabilia debent eſſe. NULLI enim unquam viri forent impudentes, (ingenio levi & infamiæ contemtores,) niſi pueris, ut nugatores (& didaces) eſſent, permiſſum fuiſſet.

398 Omnino qui illuſtrium virorum liberis educandis præficiuntur; eniti pro virili debent, ut habeant eos in timore, quàm obedientiſſimos & obſequentiſſimos; neque contenti ſint, ſi parentes ſatisfactum ſibi dicant. PARENTES enim per amorem, quo liberos proſequuntur, nimium, ſive nugatores, ſive malè morati evadant, ſiuſque deque habent. Quod ſi fortè contingat, quemadmodum fieri (ſæpè) ſolet, ut pater magiſtro obſtet, ne filium caſtiget; id, inquam, ſi fiat, magiſter ſi eſt vir prudens, non minus patrem debet increpare & reprehendere, quàm caſtigare & in officio continere filium: quod ſi parum proſit; ſuaſerim illi, ut officio renunciet. Nam QUIBUS exiſtimatio ſua cordi eſt, ſi quid ſemel ſuſceperint, vitam potius amittant, quàm officio non ſatisfaciant, oportet.

Non inficias ierim æquum eſſe, ut Principum & magnatum filii in educatione & pueritia lenius tractentur, & reverentius habeantur, quàm plebejorum & ruſticorum filii. Tenerius enim educatur palma, quæ dactylos præbet, quibus homines veſcantur; quàm quercus, quæ glandes producit, quas porci vorent. CAVEANT tamen Principes & magnates, ne indulgentia erga filios adeo vel immoderatâ, vel diuturnâ utantur, ut quando obviam illis ſe ituros rentur, jam † fiſtuloſo mundi cancro correptos inveniant. FILII enim nimis molliter (aliti &) educati, aut ſunt inobedientes parentibus, aut corporibus infirmi, aut (quod peſſimum) moribus vitioſi; ut rectius facerent parentes, ſi vivos ſepelirent, quàm vitioſos (& nequam) educarent.

CAPUT XXXIX.

Quanta cura Principes & megiſtanes eligere debeant filiorum nutritores, & de decem bonorum magiſtrorum virtutibus, quæ in iis, qui docendi magnatum filios munus ſuſcepturi ſunt, requiruntur. Caput in primis notandum patri, qui & filium habet unicè carum, & bonum illi magiſtrum (præficere) exoptat.

QUANDO FINIS ILLE FINIS EXPERS PRINcipium

Perſica lex: Quæ facere, eadem dicere nefas eſto. Herodot. li. 1.

Dociles imitandis turpibus ac pravis omnes ſumus. Iuv. Sat. 14.

Inter ſermonem, auditionem & actionem parvum eſt intervallum. Nazi diſtich.

Φυλάττου δὲ καὶ τὰς αἰσχρὰς πράξεις μὴ αἰσχροῖς ὀνόμασι λέγειν, ἵνα μὴ διαβάλλῃς τὸ ἦθος. Ariſt. Rhet. Alex. 36.

Ubi non eſt timor, ibi ſalus non erit. Iſid.

Magiſtri timore ſapientia creſcit & dum quis famam timuerit, ſapiens erit. Fulgent. proœm. 3. mythol.

Debent parentes immaturis liberorum deſiderium modificari. Apul. lib. 11. aſin.

Αἰσχύνην φέρει πρᾶγμ' ἐς χέρας λαβοῦσ' ἀποστῆναι τόδε. Eurip. Hecub. ext.

Indecorum affectare, quod non obtineas. Tacit. annal. 3.

Turpe ſequi, quod aſſequi nequeas. Gell. 2. 21.

Aut nunquam tentes, aut perfice. Ovid. art. 1.

Eſt difficile, quod cum ſpe magna ſis ingreſſus, id non exequi uſque ad extremum. Cic. pro Rabir. poſthum.

Modus rerum omnium utiliſſimus. Plin. 8. c. 5.

Quanquam in adverſa valetudine nihil ſervi ac liberi differant; mollius tamen à medicis liberi clementiusque tractantur. Plin. 8. ep. 24.

Artis eſt mediam viam in omnibus tenere accuratiſſimè. Plut. de lib. educ.

Omne malum naſcens facilè opprimitur: inveteratum fit plerunq; robuſtius. Cicer. Philip. 5.

ἡ πρὸς τοὺς φαύλους τῶν λόγων συνήθεια, ὁδός τις ἐστὶν ἐπὶ τὰ πράγματα. Baſil. de legend. Græc.

† *laqueo mundi irretitos.*

Pietatis genus eſt, coërcere infantiâ criminis, ne juveneſcat augmentis. Caſſ. 3. 39.

Puerilis ætas infirma eſt viribus, invalida ingenio, immatura conſilio. Ambr. Luc. 18.

[illegible] eſt laboris natura pueris, quàm juvenibus. Fab. 1. c. 20.

Τὸν ζητοῦντα σοφὸν, αὐτὸν πρότερον εἶναι δεῖ σοφόν. Emp. Stob. 705.

Tanto judicio eligendus, qui inſtituat, quàm ſi ipſe princeps deligendus fuiſſet. Æn. Sylv.

προσῆκεν παρὰ [illegible] τοῖς μο[illegible]χοις πλεῖον φροντίζειν τῆς ἀληθείας ἢ τῆς φαινομένης, [illegible] ἄξιοι χάριτος λέγονται. Iſocr. epiſt. 4.

Majus eſt, quàm erratic omnia diſſidentia & ad non ſe abeuntia continere, fovere, conſervare. Theophyl. ad Hebr. 4.

cipium dare mundo voluit, hunc in eo creando ordinem ſervavit. † Die dominico cœlum terramque condidit; die Lunæ firmamentum; die Martis planetas; die Mercurii Solem & Lunam; die Jovis aves in aëre, & piſces in mari, die Veneris Adam & Evam ejus conjugem. Ac veriſſimè tum in creatione, tum in modo creationis divinitatem ſuam DEUS declaravit, quòd abſoluta domo, mox † inquilinos in ea collocavit.

Sed ut omiſſo creatore de creaturis loquamur; experien- 399
tia docet, patremfamilias vinea plantata, mox (foſſa aut) ſepe (aut qualicunque clauſtro) eam cingere, ne beſtiæ vites depaſcant; cumque uvæ jam matureſcunt, mox vinitorem (& cuſtodem) addere, ne à viatoribus uvæ (& racemi) decerpantur; Ita QUANTUMLIBET parvæ vites novellæ aut ſepe clauduntur, aut à vinitore cuſtodiuntur. Dives aliquis, qui mari negotiatur, poſtquam navim fabricavit validam, cui circiter ſex (ſeptem) millia coronatorum impendit; is inquam, ſi vir eſt cordatus (& prudens,) priùs nauclerum quærit, à quo repatur, quàm mercimonia, quibus oneretur. IN SÆVIS quippe tempeſtatibus validam eſſe navim parum juvat, niſi gubernator ſit (cautus &) peritiſſimus.

Paterfamilias (aut agricola dives) qui & bobus & ovibus abundat, & montes campoſque habet paſcendis illis idoneos, non modò paſtores quærit, à quibus cuſtodiantur; ſed etiam canes parat, quorum latratu defendantur, & ſtabula facit, ubi pernoctent. SOMNUS enim paſtorum, & luporum fames nihil aliud ſunt, quàm pecorum laniena. Potentes & magni Principes, qui in limitibus ditionum hoſtibus propugnacula opponunt, † præſidiariis ſemper fortibus & fidelibus ea committunt: alioquin enim MINUS malum eſt propugnaculum ſolo æquari, quàm in hoſtium poteſtatem venire.

Quis eſt tam rudis, qui non intelligat, quorſum hæ ſpectent, quas adduxi, comparationes? Nimirum ut planum fiat & perſpicuum, QUIBUS liberi unicè cari ſunt, iis neceſſitatem ſimul imponi, ut bonos illis (magiſtros ac) moderatores, à quibus educentur, præficiant. PALMA enim dum tenera eſt, gelu facillimè uritur (& perit;) hoc eſt, PUER qui magiſtrum à teneris non habet, facillimè à mundo decipitur. Si cordatus eſt dominus aliquis (& prudens;) neque maximi

momenti

Vt in hominibus memoria creationis conſervaretur, ſeptenarius eſt hebdomadæ dierum. Iuſtin. cōtr. gent.

Hominem DEVS ultimum fecit, cumque induxit in hunc mundum, tāquam in domum diligenter inſtructam. Lactant. 7. 14.

** rebus eam neceſſariis pro ſua ſapientia potentiaq; inſtruxit. G.*

1. Vinea ab incurſu hominum pecudumq; munienda. Colum. 11. c. 3.

Viva ſepes prætereuntem laſcivi non metuet facem ardentem. Varr. de re ruſt. 1. 14.

La paura guarda la vigna. Proverb.

2. Navi nauclerus quærendus.

Omnis vector nihil prius quærit, quàm cujus ſe diligentiæ credat. Arbit. 64.

Maximum in illis diſcrimen, qui aliis duces ſunt. Nazian. orat. 7.

Medicus in deſperatione, gubernator in tempeſtate cognoſcitur. Sidon. 8. 10.

3. Gregi paſtor & canes addendi.

Canis ita pecoris cuſtos, ut ejus, quod eo comite indiget ad ſe defendendum. Varr. 2. de re ruſt. 9.

Canes interdiu clauſos eſſe oportet, ut noctu acriores & vigilantiores ſint. Cato. re ruſt. 124.

4. Arci præſidiarii imponendi.

ὃν ἐπιχειρῶσιν ἐπιτηδείως τοῖς δὲ παρεσκευασμένοις, Ariſtot. 7. polit. 11.

† *præfectus. G.*

Deprehenſa ſubſellia plus periculi ſuſtinet quàm parabat inferre. Veget. 3. 7.

5. Pueritiæ magiſtri præficiendi.

Vnum eſt primum, idemque & medium & ultimum caput, educatio recta. Plut. de lib. educ.

Inde curationis fiat initium, ubi magis noſcitur eſſe periculum. Caſſ. 5. 39.

τὰς παιδείας εἶναι δεῖ τὰς πολλὰς μιμήσεις τῶν ὕστερον σπουδαζομένων. Ariſtot. 7. polit. 17.

In cunctis rebus curandum, ut rectè ordiamur. Polyb. 5.

οὐχ οὕτω τὸ κόσμου πάλιν πρῶτα, ὁ τῆς ἀρετῆς πλοῦτος τῆς βασιλείας κόσμος. Baſil. paræn. ad fil. in. 8.

Neſcias, utrum ſit efficacius ad rectè vivendum, bene inſtitui, aut feliciter naſci. Plin. paneg.

momenti arcem, neque navem validiſſimam, neque gregem fructuoſiſſimum, (neq; vineam fœcundiſſimam) tanti faciat, ut non pluris ęſtimet habere filium bonum, quàm iſta omnia, imò etiam cætera, quæ mundus habet pretioſiſſima. BONI enim patris eſt amare liberos tanquam rem propriam; cætera verò omnia tanquam bona fortunæ. Quod ſi ita eſt, quemadmodum reipſa eſt, cùm ad tuendum gregem bonus quæratur paſtor; ad cuſtodiendam vineam bonus optetur vinitor, ad gubernandam navem bonus eligatur nauclerus; ad defendendam arcem bonus inveſtigetur præfectus: Cur ad educandos (docendosq;) filios (proprios) non quæruntur viri ſapientes & cordati?

Quod ſapienter ſperavimus, perſeveranter conſectemur. Columel. procem.

Ad agendum hortari eum, qui quid ſit agendum neſciat, ludibrii ſuſpicione non caret. Pathym. lib. 4.

Pro illis quiſque maximam habere curam, in quibus ſuam videt poſitam eſſe ſubſtantiam. Veget. 1. 20.

Non è al mondo la più bella coſa, che imparare de chi lo ſa. Meta morf pag. 117.

Tales patres perinde agunt, ac ſi quis de calceo ſit ſollicitus, pedem nihil curet. Plut. de educ. lib.

Duplex compellatio admonitionem facit inſtantiorem. Gell. 13. 23.

400 Quod jam dixi vobis, Principes & megiſtanes, idem denuò repeto; Si annum unum laboraretis, ut filios relinqueretis locupletes; L. annos ſudandum eſſe, ut rectè educatos, (inſtitutos moratosque) relinqueretis. PARUM enim omnino prodeſt, multum portare in molendinum frumenti, ſi mola corrupta aut fracta ſit: hoc eſt, FRUSTRA cumulantur & relinquuntur pecuniæ ingentes, ſi filius hæres diſpenſandi illas judicio careat (& intelligentia.)

Quo tenditis homines, qui rei faciundæ omne impenditis ſtudium, filiis, quibus opes veſtras relinquetis, curam perparvam? Plut. i. educ.

ὅτι ὀρθῶς μὴ παιδευόμενοι χαλεπὸν ἄγριοι γίγνονται. Plat. de legib.

Magna culpa eſt parentum malitia filiorum. Vincent. de S. Nicol.

NEQUE mediocris cenſeatur ingenii, nutritorem eligere laudatum. Nam PRUDENTISSIMUS eſt Princeps, qui talem quærit; at qui invenit, (filius) feliciſſimus. Etenim meo judicio non vulgare opus aggreditur, qui provinciam rectè inſtituendi (erudiendique) Principem hæredem ſuſcipit. Vir ſapiens, quemadmodum Seneca (epiſt. 3.) monet, † OMNIA debet cum vero amico communicare: Sed primùm ſciat oportet, quisnam amicus ipſe ſit. Quorſum iſtud? Ut oſtendam. BONI patris eſſe bonum quærere filiis univerſis inſtitutorem (ac moderatorem,) ejusque illos fidei commendare: Sed priùs nôrit oportet; qualis ſit, & quisnam is magiſter. EST enim hominis ſtolidè inepti, pretio perſoluto comparare jumentum aliquod, neq; viſum priùs, neq; exploratum, an aliquid habeat vitii.

Praeceptorem eligere ſanctiſſimum quemque præcipua prudentibus cura eſt. Fab. 1. cap. 3.

Quærendi liberis magiſtri, quorum & inculpata ſit vita, & mores juſtæ reprehenſioni non obnoxii, & peritia minimè vulgaris. Plutarch. lib. educ.

† *Omnia cum amico delibera: Sed de ipſo prius.*

ἐν τῷ χαίρειν καὶ ἀναγινώσκειν οὐ πρότερον ἄρξεις, πρὶν ἀρχθῇς. τοῦτο πολλῷ μᾶλλον ἐν τῷ βίῳ. Aurel. Imp. lib. 11.

Malè agitur cum domino, quem villicus docet. Cato. Colum. 11. 1.

Facilius columbas galloſque gallinaceos emere, quam aſturconem. Arbiter. 36.

Bono viro ad conſcientiam, ſatis eſt non adfectaſſe publicam curam. Symm. 10. 16.

Studiorum initia à perfectiſſimo quoque optimè tractantur. Fab. 1. 2.

Cæterùm multæ maximi momenti conditiones & virtutes requiruntur in eo, cui Principum & magnatum filii erudiendi traduntur. Alia quippe ratione coluntur arbores in pomariis ſativæ; alio item pacto curantur (& adoleſcunt) ſilveſtres in montibus. Itaque non ab re fuerit exponere hîc conditiones aliquot, ſpectandas in magiſtris, qui illuſtrium virorum filiis præficiuntur, quæ efficient, ut &

Medicus malit oculum ſanare qui pro multis videat: philoſophus promptius curet animum, qui multis debet ſapere. Plutarch. cum princ. Philoſoph.

Nihil aliis præcipi debet, niſi quod prius quiſque ſibi imperavit. Val. Max. 1. 6.

honor illis major habeatur, & præclarè morati ipſorum diſcipuli evadant. † *CORONA enim diſcipulorum magiſtri eſt gloria.*

† *Ambroſ.2.Theſſal.1.*

Tirocinium eſt rectè vivendi rectè audire. Plut. de audi. poet.

In magiſtro requiruntur.

1 *Ætas idonea.*

Ita oportet ætate præſtare, ut ne propter ſenectutem minus ſuſtinere poſſit labores. Var. re ruſt. 2. 10.

Ita ætate vigeat, ut neq; juventus temerarium, neque tardum ſenectus efficiat. Dio. lib. 68.

Habeat efficaciam de juventute, de ſenectute conſilium. Sidon. 7. 9.

I. NECESSE eſt eum, qui magiſter futurus eſt filii viri excellentis, ætate neque ultra neque circa modum juſtum eſſe provectum, hoc eſt, neque ſexagenario majorem, neque quadragenario minorem. Ætas enim inferior parum habet ad imperandum autoritatis: grandior parum ad caſtigandum roboris.

2. *Vitæ integritas.*

Doctores eligamus, qui vita docent. Sen. epiſt. 53.

Non perſona hominum, ſed vitæ merita cogitanda. Sym. 9. 54.

II. Magnopere neceſſarium eſt, ut educatores & inſtitutores literarii ſint quàm honeſtiſſimi, idque non tantùm quoad conſcientiæ puritatem; ſed etiam quoad exteriorem vitæ ſinceritatem. FIERI enim non poteſt, ut magiſtri diſſoluti moderatus ſit diſcipulus.

3. *Amor veritatis.*

Nihil homini accipere grandius, nihil largiri Deo veritate auguſtius. Plut. de Iſid. & Oſir.

ἓν δὲ πολλοῦ ἄξιον τὸ μετ' ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ὁμοίως τοῖς ψεύσταις καὶ ἀδίκοις διαβιοῦν. Aurel. Im. lib. 6.

III. Neceſſe eſt, ut gubernatores & magiſtri Principum
ac megiſtanum ſint veritatis amantiſſimi, non ſolùm in ver-
bis quæ loquuntur; verùm etiam in iis, quæ tractant, nego-
tiis. Nam ut verum fatear, INIQUISSIMUM profectò eſt, 401
linguam mendaciis ſemper ſcatentem veritatis conſtitui ma-
giſtram.

4. *Liberalitas.*

Docendi ſunt pueri habendi aviditati non ſtudere. Xenoph. pædi. 1.

Beneficentia cum imperio natura eſt conjuncta. Pachymer. lib. 3.

IV. Neceſſe eſt nutritores ac præceptores Principum & magnatum natura largos & munificos eſſe. SÆPE enim magiſtorum avaritia & tenacitas Principum animos inficit, ut & ipſi ſint avari ac tenaces.

5. *Gravitas in loquendo.*

Nihil eſt tam præclarum aut tam magnificum, quod non moderatione temperari deſideret. Val. Max. 4. 1. extrem.

Tempeſtivum ſilentium res ſapiens ac quavis oratione potior. Plut. puer. educ.

V. Oportet educatores & inſtitutores Principum & magnatum eſſe in verbis parciſſimos, & in decernendo gravitatis ac moderationis ſummæ; ut PUEROS pauca loqui & multa audire aſſuefaciant. SUMMUM enim in Principe decus eſt, auſcultare patienter & prudenter reſpondere.

6. *Æquanimitas & conſtantia.*

Qualem inſtituiſti præſtare te, talem uſque ad exitum ſerves. Sen. epiſt. 120.

χρὴ τὴν βασιλείαν γνώμην ἀμετακινήτως ἔχειν περὶ τῶν δικαίων. Iſoc. ad Nicocl.

VI. Neceſſe eſt educatores & præceptores Principum magnatumque eſſe viros cordatos & ſedatos, ita ut MAGISTRI maturitate & æquanimitate diſcipuli refrenetur temeritas & levitas. NULLA enim major regnorum peſtis eſt, quàm Principes adoleſcentes, & magiſtros leves eſſe (& inconſtantes.)

7. *Doctrinæ copia.*

Diſcere prius oportet; deinde docere. Plut. Seminat.

Pædagogi aut ſint eruditi planè, aut ſe non eſſe ſciant. Fab. 1. c. 1.

Διαφέρει παμπολὺ μαθὼν μὴ μαθόντος. Plato.

VII. Neceſſe eſt nutricios Principum & magnatum in librorum divinorum juxtà ac profanorum lectione diligenter verſatos eſſe, ut quæ magiſter verbo Principem docuerit, in literarum monumentis eidem monſtrentur ab aliis Principibus facto præſtita. MAGIS enim defunctorum exem-

exemplis; quàm viventium oratione mentes humanæ moventur.

VIII. Neceſſe eſt magiſtros Principum omni laſciviæ nota vacare. ADOLESCENTES enim cùm & ætatis imbecillitate & naturæ pravitate ſint ad libidinem proclives; nec virtute valent, ut ſint caſti; nec prudentia, ut ſint cauti, (neq; ſe falli patiantur.) Ideoq; magiſtros ipſorum ſanctiſſimos eſſe neceſſe eſt. NUNQUAM enim erit diſcipulus caſtus; magiſtrum videns eſſe vitioſum.

IX. Oportet gubernatoribus & præceptoribus Principum & magnatum quandam ineſſe dexteritatem (ſive comitatem:) quia ſæpè MAGNATUM filii indulgenter educati ſiniſteritatis atque etiam malignitatis labem aliquam contrahunt, quæ ab educatoribus converſationis potiùs facilitate, quàm diſciplinæ aſperitate eluenda eſt. SÆPE enim fit, ut quia moribus nutritor eſt horridus, parum ſit gratioſus Princeps.

X. Educatores Principum & magnatum non ſolùm multa vidiſſe & legiſſe; ſed varias etiam expertos eſſe fortunę vices neceſſe eſt; idq; ideò, quòd cùm megiſtanū filios ampliſſimis auctos divinitus imperiis, multos alloqui, multis reſpondere, & cum multis agere oporteat, & opus ſit; utiliſſima illis eſt vi-
402 torum peritorum conſuetudo (ut familiaritas) FORTUNÆ quippe experiens omnibus promptæ ac paratæ in conſulendo celeritatis palmam præripit.

Has X. regulas viſum fuit huic libro inſerere, ut eas memoria teneant parentes, quæſituri magiſtros, à quibus filii, quemadmodum par eſt, educentur: cùm meo judicio MAGIS in culpa ſit pater magiſtrum eligens improbum, quàm magiſter improbum educans diſcipulum. Nam ſi imperitum ego ſartorem elegi; mea culpa eſt, ſi veſtis corrumpitur.

Cæterùm cùm providentiſſimi fuerint omnibus in rebus Romani, æmulatione digniſſima videtur diſciplina, qua in nobilium civium filiis educandis utebantur accuratiſſima. Siquidem IMPOSSIBILE eſt ulla in urbe remp. eſſe bonam, niſi debita in erudiendis & caſtigandis pueris adhibeatur diligentia.

Sabellicus in rhapſodiis dicit anno ab V. C. CCCCXV. Q. Servilio & L. Genutio † Coſſ. cùm bellum contra Volſcos gereret fœliciſſimus dux Camillus; ortam eſſe Romę graviſſi-

8. *Caſtitas.*

Juveniles impetus accuratis rationibus compeſci oportet. Plut. l. educ.

Ἅπερ ἢ μὴ ἔχει, ἢ μὴ οἶδεν, οὔτ' ἂν ἑτέρῳ δοίη, οὔτ' ἂν ἄλλον διδάξειε. Plat. in cõviv.

Dedocenda ſunt ingenia, prius quam obducuerunt. Fab. l. 2. c.

Virorum pariter ac fœminarum præcipuum firmamentū pudicitia. Val. Max. 6. 1.

Nemo libidinum morſus evaſit illæſus. Cypri. de jejun Chriſti.

9 *Comitas ſive dexteritas.*

Magiſter minimè ſit iracundus: nec tamen eorum, quæ emendanda erunt, diſſimulator. Fab 2. 2.

Pertinebit ad rem præceptores pueris placidos dari. Sen. ira 2. 22.

Non frons triſte rigens, nimiuſq; in moribus horror. Stat. ſylv. 5.

Libentius imitamur eos, quibus favemus. Fab 2. cap. 2

Læta viro gravitas & mentis amabile pondus, & ſine triſtitia virtus. Sil. lib. 8. extra.

10 *Experientia.*

Κυβερνᾷ ... φρένες. Pindar. Olymp. 8.

Nemo facere metuit, quod ſe bene didiciſſe confidit. Veget. l. 1.

Gubernator ſine vectorum periculo non tentatur Petrar. 16. Senil. 8.

Non in foro diſcas; ſed doctus in forum venias. Cic. Bruto.

οὐκ ἂν λάθοις παρὰ τῷ μὴ εἰδότι. Lucian.

Qui negligenti amico rem cuſtodiendam tradit, ſuæ facilitati imputare debet. IC.

Malorum conſuetudine prohibendi pueri. Nam adfricatur illis aliquid inde vitii. Plut. educ l. 1.

Quem invenias, qui docere poſſit, quod ipſe non didicit? Veget. lib. 1. cap. 1.

ὄφελος οὐδὲν τῶν ὠφελιμωτάτων νόμων, εἰ μὴ ἔσονται εἰθισμένοι καὶ πεπαιδευμένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ariſt. 5. polit. 9.

Magnum ad virtutem momentum adferre educatio, doctrina, & adſuefactio. Plut educ. lib.

† *Hu Coſſ moritur Camillus, anno ab V. C.* 390.

Iis, qui pro paribus præmiis certant, ſtudium ad gerendas res ſolet innaſci. Dion. lib. 2.

Qui eadem ſunt condicione nati, æqualitatem appetunt eaque potiti gaudent, deſtituti dolent. Dion. lib. 52.

Digitized by Google

mam inter plebem & patricios, de magiſtratibus creandis, contentionem. VETUS enim in magnis rebusp. malum eſt nimia imperandi in nobilitate inſolentia, & parendi in plebe dedignatio. Volebant autem patricii tribunum in Senatu militarem creari, qui omnium equitum, tàm abſentium, quàm præſentium cauſſam ageret. Nam cùm ſemper ipſi militiæ agerent; penes plebem regimen omne civitatis eſſe dictitabant.

Inſtabant ex altera parte & flagitabant plebei, novum creari magiſtratum, cujus provincia eſſet circumſpicere & explorare, quo pacto filii civium educarentur. Plebeii enim de nobilibus querebantur, quòd dum ipſi maximam temporis partem in bello abeſſent, filii interim ipſorum Romæ corrumperentur. Decretum ergo fuit, ut crearetur Tribunus militaris poteſtate & autoritate Conſulari, qui univerſum repræſentaret ordinem (equitum) militantium. Verùm hic magiſtratus non ultra quadriennium Romæ duravit, donec ſcilicet reverteretur, peracto bello, Camillus. QUÆ enim ratione non nituntur, ſponte ſua corruunt (& evaneſcunt.)

Cùm autem nobilitas Romana acerrimè pro ſua propugnaret potentia; neque ſegnius plebs illi univerſa reſiſteret: Tandem Camillus dux præſtantiſſ. convocatis patriciis (& equitibus) omnibus, hanc habuit orationem: Ingenti mihi pudori eſt, eò Romanorum equitum delapſum eſſe ſplēdorem, 403
ut in certamen cum plebe infima deſcendant. Etenim NON tantæ ſuperiori gloriæ eſt de inferiore victoria, quantæ inferiori ipſa cum ſuperiore contentio. Denuo dico, vehementer mihi dolere iſta inter ordines certamina. Nam ut dignitatem veſtram equites aſſeratis, illos aut vincatis oportet, aut occidatis. Vincere non poteſtis; quia multi ſunt: occidere non debetis: quia veſtri omnino ſunt. Itaque NULLUM eſt præſentius hujus mali remedium, quàm diſſimulatio IN REBUS enim quæ nec vim patiuntur, nec æquitatem admittunt, tutiſſimum eſt arte ſeſe expedire.

Non crearunt equites Romanos dii immortales, ut populos regant; ſed ut regna ſubigant. Atq; ut dicta repetam, non crearunt nos, ut noſtros leges doceremus; ſed ut exteris leges daremus; & ſi germani eſſemus parentum noſtrorum filii, & Romanorum priſcorum imitatores; non contenti foremus nos imperare Romæ; ſed imperare iis vellemus, qui Romæ domi-

nari

Ἀμφότερα λῦπαι, τότε τῶν πημάτων μὴ μετέχειν, καὶ τῶν κερδῶν. Ariſt.

Alte Feindſchafft iſt bald wider erwecket. Adag.

Inter naturaliter diſſimillimos ac diverſa volentes creſcit odium. Vell. lib. 2.

Diſcordia ordinum venenum eſt urbis. Liv. lib. 3. extr.

Nihil tam incertum, nec tam inæſtimabile, quàm animi multitudinis. Idem. lib. 31.

Δεῖ ἐμποιεῖν ἀρχὴν ἥκιστα τὴν ὑποψοῦσαν τοῖς ζῶσι, τὰ συμφέροντα πρὸς τὴν πολιτείαν. Ariſt. 5. Polit. 8.

Multitudo concitata ferme autorib. ſimilis eſt. Liv. lib. 7.

Nihil poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubeſt ratio. Curt. lib. 4.

Quæ in pace latæ ſunt leges, pleruuque bellum abrogat. Liv. lib. 34.

Οἱ τὰς πόλεις ἔχοντες καὶ ξυνάρμοντες, τοῖς ἀνθρωπίνοις εἰσὶ πολεμιώτατοι. Eurip. Ion.

οὐ πρέπει τοῖς μείζον τῶν ἄλλων φρονοῦσιν, οὔτ' αὐτοῖς ἐρίζειν πρὸς τοὺς συμπολιτευομένους ὑπὸ τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέπειν πρὸς αὐτοὺς ἀντιλέγειν. Iſoc epiſt. 5.

Non oportet eos privatis odiis diſſidere, qui publicè ſumma conjuncti ſunt poteſtate. Val. Max. 4. 2.

Niuna gloria è ad una aquila, lo hauer vinct una columba. Boccac 8. 7.

Demit honorem æmulus impar. Ovid. Metam. 13.

Favet ſe adverſarium, qui contendit; & ut vincat, par fuit. Sen. in ſap. non cad. injur. 16.

Sæpe ſatius eſt diſſimulare, quàm ulciſci. Sen. ira. 2. 32.

χρὴ τὸν ἄρχοντα καὶ παραδεῖν, ἐν παραμένοντα τῶν ἁμαρτανομένων. Plut. in Philopœm.

Princeps qui vult omnia ſcire, neceſſe habet multa ignoſcere. Fab. 8 cap. 5.

Contra un debol, quanto è piu gagliardo chi le forze uſa, è magior fallo. Arioſt. 4. 57.

Sapientis eſt, è duobus objectis malis minus ſemper eligere Pontan. 4 obed 21.

Principatus armis quæſitus, armis tenendus. Vell. lib. 2.

Nihil cujuſquam eſt, niſi ejus qui belliciæ ſtudes rei. Pachym. l. 5. 5.

Omnes habere in alios imperium cupiunt. Dio. li. 52.

nari nituntur. ANIMUS enim verè Romanus parvi debet pendere orbis terrarum imperium à ſe partum, ſi orbem etiamnum alium nôrit reſtare ſubigendum.

Vos tribunum creaſtis militarem, nobis bellum gerentibus; quo non amplius nunc opus eſt, poſtquã in pace agimus: ideo magiſtratum illum ulterius in republica non feram, idq; hanc ob cauſam, qui NULLAS opes, nullas dignitates Romæ eſſe video, quibus juſta pro meritis nobilitatis Romanæ merces perſolvi poſſit. Quod ſi tribunum militarem eſſe honorificum ducitis: cùm eum magiſtratum omnes gerere non poſſitis; omnes carere illo debere cenſeo. INTER viros enim nobiles, imò etiam plebeios, rarò æquo animo fertur, ut quod acquiſiverunt & merentur multi, eo tantùm unus potiatur ac fruatur. Hanc hiſtoriam Sabellicus, ut dicebam, refert, autorem citans Pollionem libro V. de magiſtratibus Romanis, & ob præclarum hoc opus, quod Romæ Camillus fecit, pacem videlicet inter primos imosq; componẽdo, tam carum illum Romanis fuiſſe ait, quàm fuerat hoſtibus formidabilis. idque non ſine juſtiſſima cauſa. MAJOR enim me judice gloria eſt, pacem inter ſuos conciliare, quàm exteros expilare atque occidere.

Pro maximis præmiis maxima certamina ſubire convenit. Dio. l. 50.

Arma magis, quàm jura miles ſcire debet. IC.

Tempora multas res innovant. Dio. l. 5.

Quodcunq; poſtremum populus juſſit, id jus ratumque eſto. Liv. li. 7.

Leges tam diu manent, quàm diu cauſæ ſcribendarum legum manent. Liv. li. 34.

Libera vel contra receptas perſuaſiones rationem ſequenti ſententia eſt. Fab. 2. c. 9.

Solo quædam ſpecioſa nominibus, uſu & experiundo plurimum nocent. Sym. 3. 9.

Amiſſa moderatione, nequit concordia retineri. Dio lib. 44.

Ordinum conjunctio ad ſalutem reſp. pertinet. Cic offic. 3.

Otio diſcordiæ nutriuntur, at ubi neceſſitas incubuit, poſtpoſitis privatis cauſis odiisq; in commune conſulitur. Oroſ. 2. 16.

Concordia eſt infirmis potentiæ cauſa. Dio. li. 4.

Neq; concordia ſine viribus, neque vires ſine concordia ſufficiunt civitatibus. Sylv. hiſt. Boh. 51.

Camilli ingenium utrùm bellicis magis operibus, an civilibus ſuffecerit, in incerto eſt. Vell. 2.

Cæterùm ad hunc quod attinet tribuni militaris magiſtratum, ſuper quo tanta Romæ extitit contentio: haud ſcio, majorne fuerit nobilium in conſtituendo illo temeritas, an Camilli in abrogando illo prudentia. Nam ſi verum fateri volumus, AD DEFENDENDAM potius rempublicam inventus eſt ordo equeſtris, quàm ut domi agat, & juri dicundo præſit.
404 GLORIOSIUS enim videtur equiti forti armis eſſe onuſtum ad reprimendos hoſtes, quàm libris ſtipatum ad dijudicandas controverſias.

Cum hoſte de jure dimicandum, cum cive ex æquo & benignè diſceptandum. Dion. lib. 10.

Solæ leges, quæ in bonum commune procedunt, nunquam patiuntur occaſum. Sym. 10. 25.

Ferarum ſe invicem perdere natura eſt. Dio. li. 44.

Τὸ μὴ ἐξίστασθαι ἐκ τῆς φύσεως ἐπὶ τὸ πολὺ, οὐ συμβαίνει τοῖς διγενέσιν, ἀλλ᾽ εἰσὶν οἱ πολλοὶ εὐτελεῖς. Ariſt. Rhetor. 2. 15.

Sed ut ad inſtitutum revertar, ſuper eo, quod plebei de viris querebantur militaribus, unanimi omnium conſenſu decretum fuit, ut crearetur Romæ magiſtratus, cujus munus eſſet perambulare totam urbem obſervandi, ac cognoſcendi gratia, ſi qui eſſent in educandis (erudiendisq;) filiis negligentes. Quòd ſi quis fortè inveniretur civis filius malè moratus; filius quidem caſtigabatur; pater verò relegabatur; quæ profectò animadverſio erat juſtiſſima. GRAVIOREM enim pœnam pater permittendo, quàm filius committendo delicta commeretur. Qua tempeſtate Roma florebat maximè, totoque orbe reſpubl illa celebrabatur;

Clarus ſanguis elationem parit, potentiam affectat, conculcat inferiores, pares contemnit, ſuperiores habere dedignatur. Saresb. 8. 15.

Eo ſtandum, quod plures cenſent. Liv. lib. 34.

Ariſtot polit. 4. cap. ult.

Τοὺς παῖδας οὐχ οὕτω γε αὐτοὺς, ὡς διὰ τοὺς ἐφεστῶτας οἴονται κοσμίους εἶναι καὶ σώφρονας. Ariſt. Rhet. Alex. 36.

Delicta ſingulorum totam civitatem urbis implent. Pachym. l. 4.

Quo ſæpius monuerit magiſter, hoc rarius caſtigabit. Fab. 2. 2.

Quem nimia patris indulgentia hæredem reliquerat, publica ſeveritas exhæredavit. Val Max. 3. 5.

natu maximi & virtute præſtantiſſimi civis provincia erat, pueriliſ diſciplinæ & vitæ obſervatio. Quod ex eo manifeſtum, quoniam qui munus illud annum geſſerat, ſequente anno ad Conſulatum, Dictaturam, aut Cenſuram aſcendendi ſpem habebat, quod in M. Porcio, qui ex inſpectore & caſtigatore adoleſcentum, Cenſor aut juſtitiæ præfectus † in Pop. Rom factus eſt, videre licet. Romani enim juris dicundi munus ei tantùm committebant, qui in omnibus officiis exercitatus erat.

Patricius Senenſis in libris * de Republica dicit, Carthaginem, antequam bellis implicaretur Romanis, & virtute excelluiſſe, & Rempubl. habuiſſe optimè conſtitutam. Sed BELLI jam olim propriũ eſt, jugulare homines, abſumere fortunas, & ſuper omnia novas inducere affectiones, & veteres ac præclaros mores abolere. Habebant autẽ in more Carthaginenſes, ut pueri, in primis verò virorum honoratorum filii, in templis inde à tertio anno, uſque ad XII. educarentur: à XII. ad XX. uſque (artes &) opificia diſcerent; à XX uſque ad XXV. artes in gymnaſio militares docerentur. Completis jam XXX. annis de conjugio cogitabant. Erat enim lex apud illos inviolabilis, ne ante trigeſimum, ut minimum, ætatis annum juveni, ante XXV. virgini matrimonium inire fas eſſet. Contracto jam matrimonio intra ſpatium menſtruum neceſſe erat eos in Senatu ſe ſiſtere, atque eligere ibi, in quo opificii vitæque genere vellent vivere; vellentne ſacris initiari, aut militiam ſequi, aut mari negotiari, aut victum terra parare, aut artem, quam didicerant, factitare: & quod vitæ vel opificii genus illo die amplectebantur, in eo tota vita (manendum ac) perſeverandum erat; quæ lex fuit profectò bona. Nam OPIFICII & vitæ genus ſubinde 405
mutatum facit, ut plurimi in mundo mortales nullius pretii ſint.

Omnes excellentes & magni Principes antiqui ſummos philoſophos pro magiſtris habuerunt; Quod inde manifeſtum eſt, quia Darius magiſtrum habuit *a* Heraclitum Philoſophum; *b* Alexander M. Ariſtotelem; Artaxerxes Menandrum; Polemon Athenienſium *c* dux fœliciſſimus magiſtrum & doctorem habuit Xenocratem Philoſophum; Xeniades unicus Corinthiorum Rex, & ipſe magiſtrum habuit, & pædagogum filiis dedit *d* Chilonem. Epaminondas Thebanorum princeps magiſtro & conſiliario uſus eſſe dicitur

Cæſar Dictator moribus præfectus in triennium: Imperatores ex cenſura vitas & mores civium inquirebant. Sign. in faſt. & triumph. Rom.

Lycurgus pueris virum præeſſe ex illis voluit, è quibus maximi magiſtratus conſtant. Xenoph. de rep. Lacedæm.

† *inter cives.*

Præſes æqui & iniqui debet habere notitiam, & facultatem & animum ejus, quod juſtum eſt, exequendi. Sareſb. 5. 11.

* *De regno* 8. 14.

Rebus omnibus conſtitutis, nihil diſtributio proderit, niſi ſæpius dominus animadvertat, ut ordinatio inſtituta conſervetur. Columel. 12. 3.

Notum, quid cæde calentib. armis, quantum iræ liceat, motusve quid audeat enſis. Sil. li. 2. init.

"Ἄνδρας μὲν κτείνουσι, πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει, τέκνα δέ τ' ἄλλοι ἄγουσι. Homer. Stob. 572.

Τοιαῦθ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται. Eurip. Supplic.

Plurimum proderit pueros ſtatim ſalubriter inſtitui. Sen. 2. ir. 21.

τῆς ὕστερον χαλεποῖς ἐφάνη τὰ πρῶτα παιδικὰ καὶ νήπια ὡς ἀληθῶς φοβήτρα. Plat. Axioch.

Militaris ætatis certiſſima menſura eſt, poſſe fortiter facere. Fab. decl. 3.

Ἐπειδὰν ἀπολυθῇ τούτων, φροντιστὰς αὖ ... καὶ διαλεγόμενοί τινα τὴν τοῦ βίου ὁδὸν ... Plat. Axioch.

τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἔκγονα, ... τῶν νεωτέρων ἀτελῆ γίνεται καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς διανοίαις. Ariſtot. 7. polit. 16

Apud Sardos qui otioſè viveret, eum unde viveret, oportebat rationem reddere. Ælian. lib. 4. init.

Nulli fortuna tam dedita eſt, ut multa tentanti ubique reſpondeat. Sen. 3. ira. 6.

Ἀδύνατον πολλὰ τεχνώμενον ἄνθρωπον πάντα καλῶς ποιεῖν. Xenoph. pæd. 1. 8.

Philoſophandum eſt paucis; nam omnino haud placet En. Gell. 5. 15.

a *Heraclitum*. Laert. 9 initio.

b *Alex. exacta pueritia per quinquennium ſub Ariſtotele doctore crevit. Iuſtin lib.* 12.

c *Viri primarii filius. Laert.* 4.

Deguſtandum ex philoſophia non in eam ingurgitandum. Gell. 5. 16.

d *Diogenem. Laert.* 6. *Gell.* 2. 18.

tur *e* Lyſide. Achilles, quemadmodum Homerus *f* dicit, magiſtrum atq; comitem laborum habuit *g* Phœnicem: Pyrrhus Epyrotarum Rex & magnus Tarentinorum patronus, magiſtro & hiſtorico uſus eſt Artemone, cui Cicero ad Atticum acutiorem ad prœliandum haſtam, quàm breviorem in ſcribendo ſtilum tribuit.

Ptolomæus Philadelphus Rex magnus, non modò auditor fuit nobiliſſimorum Græciæ Philoſophorum; ſed etiam Rex factus LXXII. Philoſophos, miſſis legatis, ab Hebræis petiit. Cyrus Perſarum Rex, qui Babylonem illam magnam evertit, in magiſtrum habuit Pytarchum. Octavius Auguſtus II. Romanorum Imperator inter alios magiſtrum habuit Palæmonem, philoſophum & poëtam celeberrimum. Trajanus Imperator magiſtro uſus eſt Plutarcho, qui non ſolùm in pueritia ipſum erudiit; ſed librum etiam ad eum ſcripſit de ſui ipſius & reipublicæ regimine. Ex paucis his, quæ retuli, exemplis, & aliis multis, quæ recitare ſuperſedeo, videre potuerunt noſtri ævi Principes, quanta fuerit Principum priſcis ſæculis ſolicitudo, ut bonos filiis nutritores & (doctos) præceptores præficerent.

Atque utinam vos Principes & megiſtanes, qui nunc eſtis, quemadmodum non minus vobis, quàm qui olim fuerunt, arrogatis; ita reſpiceretis, quid ad tantam illos amplitudinem evexerit, & quid famam illis ſempiternam pepererit! ſiquidem VIRI excellentes famæ celebritatem non per voluptatem, quam ex vitiis perceperunt; ſed per laborem, quem ob virtutes pertulerunt, adepti ſunt. NON DEBENT, ut idem denuò repetam, Principes priſci famæ perpetuitatem virium præſtantiæ, neque corporis elegantiæ, neque natalium ſplendori, neque regnorum, quæ poſſidebant, amplitudini, neque pecuniarum, quas cumularant, copiæ; Sed huic uni acceptum referunt, quòd parentes egregios ipſis, dum pueri eſſent, magiſtros præfecerunt; & quòd eximios penes ſe, cùm eſſent adultiores, conſiliarios habuerunt.

406 Laërtius de vita & moribus Philoſophorum, & Bocatius libro de genealogia deorum, morem fuiſſe Philoſophis Athenienſibus referunt, ut nulli Philoſopho peregrino docere in Academia liceret, niſi profectus prius in phyſicis & ethicis ſui ſpecimen dediſſet. Erat enim vetus apud Græcos dicterium; Nefas eſſe in Academiam Atticam ingredi

e *Æmil. Prob. Lyſiam vocat.*
f *Iliad 9. Ælian. lib. 3.*
g *Chironem. Ælian lib. 12.*

Pyrrhus Tarentina petulantiæ animoſus magis, quàm efficax defenſor. Valer. Max. 4. 3.

Ptolemæus captus noſtræ legis deſiderio, in Græcam linguam transferendam curavit. Philo de v. t. Moſ. lib. 2. *Athena. lib. 1. Ioſeph. antiq. 12. 2.*

Philoſophiam adjuvant diſciplinę, & ipſa Philoſophia ad tractandum de veritate. Clemen. ſtrom 6.

Non dedignatus eſt Cæſar Ariſtonis januam, Pompeius Cratippi frequentare. Non enim imperare, ſed rectè imperare cupiebant. Ælian. 7. extrem.

Magiſter nec habeat vitia nec ferat: non auſteritas ejus triſtis, non diſſoluta ſit comitas; ne inde odium, hinc contemtus oriatur. Fab. 2. 2.

Inter præcipua negotiorum ſæpè curarum eſt, ut erudiendis nobilibus philoſophi præceptores ex Attica poſcerentur. Symm. 10. 18.

Facta animoſa viros & recti ſacra cupido attollunt. Sil. lib. 1.

Nunquam virtutis molle documentum eſt. Sen. cur. bon. mal. 4.

Nemo eodem tempore aſſequi poteſt magnam famam & magnam quietem. Fab. dial.

οἱ μελετῶντες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμεῖν, δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν ἐμὴ δεῖ πω ἐμπιπλασθῆ προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Iſocrat. epiſt. 3.

Εὔκλεια μάλιστα ἕπεται τῇ ἀρετῇ. Xenoph. de rep. Laced.

Major cura adhibenda eſt, ut & teneriores animos ab injuria ſanctitas docentis cuſtodiat, & ferociores à licentia gravitas deterreat. Fab. 2. c. 2.

Non quod in præſentia jucundum eſt, ſed quod in perpetuum prodeſt, utile judicetur. Dio. lib. 41.

Difficile eſt tenere, quæ acceperis, niſi exerceas. Plin. 8. ep. 14.

Ἡμῖν ἐστι σχολὴ μὲν φιλοσοφεῖν, ἀσχολία δὲ γεωργεῖν. Syneſ. epiſt. 148.

Athenarum urbs domus eſt ſemper habita doctrina. Cic Bru. extr.

Literæ & civilis ordo diſciplinæ veluti templum Athenas habent. Juſtin. 2.

Ἀθηναίων πόλις τῆς Ἑλλάδος μουσεῖον. Athenæus ſol. 94.

Ingenia ſolis Athenienſium muris clauſa. Vell. li. 1.

Quicquid ſincera fide gereretur, id Romani Atticâ fieri prædicabant. Idem. li. 2.

† *Pythagoras ad Olympicum certamen deſcendit Val. Max.* 8. 7.

L'honneur ſans le bien laiſſe l'homme en arriere. Et le bien ſans l'honneur ne profite de guiere. Ronſard. 8. 221.

gredi hominem vitioſum; neque licere ibi proferri verbum otioſum, neque permitti philoſopho imperito ibi docere. Cùm autem fortè fortuna convenilſent multi † ex Olympo Philoſophi; inter alios ſpectatum Philoſophos Atticos venit quidam patriâ Thebanus, vir, quod poſtea apparuit, philoſophia naturali juxta ac morali eruditiſſimus; qui cum morari Athenis vellet: examinatus fuit, & de multis diverſiſque rebus interrogatus, eique præter cætera hæ quæſtiones fuerunt propoſitæ.

Quæſtiones Philoſophicæ.

1. Unde fœmina improba.

Mulieres ſitæ in bonorum malorumve confinio. Sareib. 8. 11.

Creſcit licentiâ ſpiritus. Sen. de ira. 2. 21.

I. Interrogatus, quæ cauſa ſit improbitatis in fœmina, cùm pudorem illi naturę beneficio datum eſſe conſtet? Nunquam, inquit, fœmina improba eſt, niſi in licentiæ exceſſu, & (eam comitante) verecundiæ defectu.

2. Unde juvenes nequam.

Probi magiſtri accuratis præceptis adoleſcentes ſuffulciunt, ut mores recti inde germinent. Plut lib educ.

Morborum ferax eſt otium Symm. 10. 5.

II. Interrogatus, quanam re juvenes depravarentur? CORRUPTELÆ, inquit, in adoleſcentibus cauſa eſt otii ad malè agendum abundantia, & magiſtrorum, à quibus ad rectè agendum adigantur, penuria.

3. Cur prudentes errent.

Belle parole e triſti fatti ingannano i ſavie' matti Adag.

Nequaquam rectè facit, qui citò credit. Arbit.

Credulitas eſt error magis, quàm culpa. & quidem in optimi cujusque mentem facillimè irrepit. Planc. ad Cic. 10 ep. 23.

III. Interrogatus, qui fiat, quòd viri prudentes decipiantur, perinde ac imperiti falluntur? NUNQUAM, ait, decipitur ſapiens, niſi ab homine, cujus verba quidem bona; conſilia verò (& facta) mala ſunt.

4. A quo maximè cavendum.

Quàm magnus mirantium, tam magnus invidentium populus eſt. Sen. de vit. beat. 2.

IV. Interrogatus, à quonam maximè cavere ſibi homo debeat? NON EST inter homines, inquit, hoſtis capitalior illo, qui penes te ea videt, quæ ſeſe habiturum ſperabat.

5. Cur initio Principum finis nō reſpondeat.

Difficilis in perfecto mora eſt. Vell. lib. 1.

Semper initia laxantur, fines contrahuntur. Tert. exhort. ad caſt.

V. Interrogatus, cur multi Principes optimè incipiant, & peſſimè deſinant? IDEO benè incipiunt, inquit, PRINCIPES, quoniam indoles bona eſt; malè verò deſinunt, quia nemo eſt, qui illos in officio contineat.

6. Unde Principum immoderatio.

Fidelium amicorum inopia laborant magna faſtigia. Sen. 6. ben. c. 30.

VI. Interrogatus, cur tanta ſit Principum intemperies? OB eorum, inquit, qui adulando nocent, multitudinem; & eorum, qui vera dicendo proſunt, paucitatem.

7 Cur recentes priſcis diſſimiles.

Creſcunt vitia cum tempore. Sym. 3. 13.

VII. Interrogatus; cur antiqui tam ſapientes fuerint, & hujus ævi homines adeo ſint ſtolidi? QUONIAM PRISCORUM, inquit; unica cura erat ſapere, at præſentium contra unicus labor eſt † habere.

† *capere vel rapere.*

8 Cur in aulis vitioſi.

Nunquam liquidum ſincerumq; ex turbido venit. Sen. clem. 2. 5.

VIII. Interrogatus, cur in aulis Principum & megiſtanum tot evadant vitioſi? QUONIAM, inquit, REGNAT ibi voluptas, exulat conſilium.

9. Cur plerique inquieti.

ὀλίγα πρῆσσε, εἰ μέλλεις εὐθυμήσειν. Aurel. Imp. lib. 4.

IX. Interrogatus, cur maximam partem homines, vivant inquieti, & pauciſſimi vitam agant tranquillam? NE- 407
MO,

MO, inquit, inquietus eſt, niſi qui alienis inhiat, & ſua parvipendit.

X. Interrogatus, quibus indiciis cognoſcatur imminens civitati interitus? NUNQUAM, inquit, metuendus eſt civitati interitus, niſi ubi adoleſcentes ſunt leves, & ſenes vitioſi.

XI. Interrogatus, quanam re conſervetur civitas? NON poteſt, inquit, perire civitas, in qua juſtitia pauperibus adminiſtratur, tyranni puniuntur, & pondus ac menſura in † cibariis ſervatur; & ſuper omnia, ubi ſevera eſt diſciplina adoleſcentum, & exigua avaritia ſenum.

Hæc pluribus verbis exponit Afer hiſtoriographus lib. X. de rebus Athenienſium: Ac mihi ſane verba philoſophi pauca videntur; ſententiæ verò plurimæ; neque aliam ob cauſam huc transferre hiſtoriam illam libuit; niſi ut ad inſtitutum meum accommodarem extremum reſponſum, ubi dicit, OMNEM reipublicæ ſalutem in eo conſiſtere, ſi ſint & Principes, qui ſenum avaritiam amputent, & magiſtri puerilis inſtitutionis. Experientia docet, NISI (jumenta aut) beſtiæ alligentur, aut ſepto ſegetes claudantur, nunquam frumenta matura colligi. Quorſum hoc? Ut oſtendam SEMPER inter cives fore tumultus (& rixas) ſi pueris boni deſint parentes, à quibus in officio contineantur (& coërceantur.) & ſapientes magiſtri, à quibus caſtigentur. Nemo ibit inficias gladium, quantumvis ex chalybe optimo fabricatum, ſubinde neceſſe eſſe exacui: Ad eundem modum puerum, donec ex ephebis excedat, ſubinde etiam non commeritum caſtigari oportet.

Equidem haud ſcio, Principes & magnates, quemnam adhibeatis in conſilium, cùm filius vobis naſcitur, eiq; moderatorem aut inſtitutorem adjungitis. Non enim virtute præſtantiſſimum, ſed locupletiſſimum; non ſapientiſſimum, ſed inertiſſimum; non ſedatiſſimum, ſed omnibus ſe negotiis immiſcentem à vobis eligi; filium deniq; non maximè merenti, ſed ambitioſiſſimè petenti cõmitti video. Ego verò iterũ vos iterumq; moneo, Principes & magnates, NE FILIOS eorum committatis fidei, qui oculos magis in lucellum ſuum, quàm mentes in veſtrum ſervitium defixerunt. Ejuſmodi enim DUM modò ſe collocupletent, Principes vitioſos evadere ſuſque deque habent.

Nec verò cogitent Principes, parum ſua referre, ſive in

Rape, congere, aufer, poſſide, relinquendum eſt. Martial. 8. 44.

10. *Quod interitûs ſignum.*

Ignoſci adoleſcentibus poteſt, ſenibus non poteſt. Liv. li. 2.

11 *Unde civitatis ſalus.*

Ut anima corpus vivificat, quàm diu in eo eſt, ſic juſtitia remp. Plato de regn. dial. 16.

† *annona vendenda. I.*

Voluptuoſiſſimum reputabat, ſi forte oborta quæſtionum inſolubilitate labyrinthica, ſcientiæ ſuæ theſauri eventilarentur. Sidon. 4. ep. 11.

Τοῖς υἱοῖς τρία παρήγγελλεν, ἐπὶ μὲν τῆς χειρὸς, σωφρονεῖν, ἐπὶ δὲ τῆς γλώσσης, σιγᾶν· ἐπὶ δὲ τ͂ προσώπου αἰδῶ. Plut. Sto. 857.

Κέρδ☉ [illegible] φυτὸν εἰς [illegible]. Nazianz. tetraſt. 39.

Sic inter utrunque regendus eſt puer, ut modò frenis utamur, modo ſtimulis. Sen. Ira. 2. 21.

ὡς οὐ ἔχουσιν αἱ ἀρχαὶ, οὕτως καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν ἔχει. Ariſtot. 1. Magn. moral. 10.

Nemo eſt tam afflictus, qui ſi nihil aliud ſtudeat, niſi id quod agit, non poſſit navare aliquid & efficere. Cic. 5. epiſt. 1.

Nihil eſt, quod non arte curaque ſi non poteſt vinci mitigetur. Plin. 8. epiſt. 2.

εἰ μὴ διδάσκεις, ἢ διδάσκεις τὸν τρόπον, μὴ τῇ μὲν ἕλκειν, τῇ δ' ἀπωθεῖσθαι χερσί. Nazianz. tetraſt. 4.

Προτρέπετε τοὺς υἱοὺς ἐπ' ἀρετὴν, μὴ μόνον παραινοῦντες, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πράξεων ὑποδεικνύντες αὐτοῖς ὁποίους εἶναι χρὴ τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀγαθούς. Iſoc. Nicocl.

Quid refert, animo noceat aliquis, an membris? Fab decl. 14.

Quis non deſpuat in patres, qui hominibus obſcuris, & nulla præclara fama notatis in manum dant liberos? Plut. de lib. educ.

Diogenes malebat Megarenſis alicujus aries eſſe, quam filius. Ælian. lib. 12.

Sæpe temeritas aliquid in ſe recipientis præpropera in rebus agendis damnum adfert. Dio. lib. 36.

Magnum quid docere eſt, verum diſcere periculo caret. Naz. or. 7.

Ne ab eo, quod quis optime facit, in aliud, cui minus eſt idoneus, transferas. Fab. 2. 9.

Aliis medens, ipſe ulceribus ſcatens, factis

Google

eligendo educatore fœlices ſint, ſive ſecus. QUISQUIS enim magnatum hac in parte negligens eſt, graviſſimam meretur reprehenſionem. Ac ne ignorantiam prætexant, AB eo ſibi caveant, cujus vita ſuſpecta, & cupiditates immoderatæ ſunt. In aulis Principum, me judice, præceptorum munus non ita ut cætera officia, deferendum eſt, quæ ſcilicet aut precibus, aut pecuniis, aut flagitationibus, aut familiaritati conceduntur; neque etiam munus id tanquam præmium obſequiorum dandum eſt. Neque enim ſi quis legatus in regnis exteris, aut dux magnorum exercituum fuerit, aut ampliſſimis in aula regia muneribus perfunctus ſit; idoneus idcircò habendus eſt, qui magnatum filios erudiat & inſtituat. Nam UT DUX aliquis egregius ſit, virum fortem & fortunatum eum eſſe ſatis eſt: Ut autem educator ſit (& magiſter) Principum, † virtute præſtet, & animo ſedato ſit, oportet.

40

CAPUT XL.

De filiis M. Aurelii Imp. quorum alter illi carior mortuus eſt; & de magiſtris alteri filio Commodo, imperii heredi, adjunctis: (itemque de feſto Genii ab Impp. Romanis celebrato. Meminit item autor jurisjurandi priſcorum, inprimis, quòd nemini fas fuerit, abſque venia Senatus jurare.

MARCUS AURELIUS XVII. Imp. Rom. ex Fauſtina conjuge, unica Antonini Pii Imp. filia, duos tantùm ſuſcepit filios, majorem natu Commodum; minorem autem Veriſſimum: Quorum alter, qui hæres fuit Imperii, Commodus, tam malus fuit XIII illis, quibus imperium tenuit, annis, ut Neronis potius immanis diſcipulus, quàm Antonini Pii (ex filia) nepos, & M. Aurelii filius optimi filius videretur. Fuit hic incommodus Commodus adeò lingua procax, adeò vita impudicus, adeò in remp. crudelis, ut dum vivebat, pignus darent plurimi, ſi vel unica in illo virtus inveniretur, vel flagitium excogitari ullum poſſet cujus expers eſſet.

Contra verò alter filius Veriſſimus, geſtu venuſtiſſimus, corpore elegantiſſimus, animoq; ſedatiſſimus, & quod familiā ducit, ob ſuavem converſationem omnib. cariſſimus erat. PRINCIPES enim & forma & virtute præſtātes, formæ quidem elegantia ſpectantium in ſe oculos convertunt; at cōverſationis

nervos orationis ſuæ incidit. Plut. de fraterno amore.

Virtutis præmia occupat ambitio. Veget. 2.3.

Extremè abſurdum eſt in eligendo magiſtro adulationibus blandientium vinci, vel rogantibus eam amicis gratiam dare. Plut. lib. educ.

Coronat etiam ad imperitos deſ ertegratia ſolet. Arbit.

Virtus ſua luce conſpicua averſatur auxilium commendationis alienæ. Sym 2.57.

Moribus potius, quàm inſignibus æſtimemur. Symm. 10.17.

Suiquoq; operis magiſter utilior. Fab. 2.1.

Pater aliquis vocatus, pluris petentium faciat gratiam, quam liberorum inſtitutionem! Plut. de lib. educ.

In quo ætate & ſcientia præſtant, animo æquiore reliqui parent. Varro. de re ruſt. 2. 10.

† *ſapiens & virtuoſus ſit. G.*

Filii eminens ingenium ſollicitam quoq; parentis diligentiam meretur. Fab. 6. proœm.

Σπανιώτατον ἐστι χαλεπώτατον ἀπαιδίας τυχεῖν καὶ πολυπαιδίας. Iſocr. Evagor.

Deſine velle, cui nequeas victor ſupereſſe. Sil. lib. 11.

Commodius eſt non ſubire id muneris, quod implere non queas, quàm ſubeûtem neque ipſum ſtrenuè ſuſcepto fungi munere, & eripere locum alteri, qui naviter eum poſſit tueri. Ambroſ Pſal. 118.

Γονεῖς προέχειν, καὶ εἶναι ἢ λυπεῖν γονεῦσιν εἰς καλὸν εἶναι, ἢ καλῶς πεφυκέναι. Nazianz. tetraſt. 36.

Graviori animadverſioni fit obnoxius, qui ex optimis prognatus majores ſuos vitiis dedecorat. Phil. in d. creat Princip.

οἱ λόγοι τῶν ἠθῶν καὶ τῶν τρόπων εἰσὶν εἰκόνες Ariſt Rhetor. Alex. 36.

Tiberius omnia Syllæ vitia, nullam ejus virtutem habuit. Tacit. Annal. 6.

Les arbres qui ſont tardifs.
Demeurent plus long temps viſs:
Les fleurs tot eſpanouyes.
Toſt s'en vont eſvanouyes. Ronſard. 2. 318.

Generoſa in ortus ſemina exurgunt ſuos Sen. Troad 3.

Magnorum fluminum navigabiles fontes ſunt Fab. 8.

Magna non ſeneſcunt. Stat. 3 ſilv.

Quo creſcunt celerius ut ſint, eo magis feſtinant ut non ſint. August. 1. dulcil to

Immodicis brevis eſt ætas & rara ſenectus Martial. 6. 29.

ſationis ſuavitate animos furantur eorum, quibuscum vivunt. Erat hic Veriſſimus ſpes populi, & patris ſenis gloria, ſic quidem ut omnium judicio hæres Imperii, Commodo abdi-
409 cato, deſtinaretur: quod mirum nemini videri debet. Æquiſſimum enim, ut filio ad bonam frugem non redeunte, hæreditatem avertere patri liceat.

Sed quemadmodum VOTA optima & delicata filiorum educatio ſæpe fatis adverſantibus, aliorſum ſolent cadere: Sic anno ætatis M. Aurelii LII. Veriſſimus, urbis Romæ gloria & patris ſpes unica, repentino correptus morbo in portu Oſtienſi expiravit; cujus mors non minùs fuit ab omnibus deplorata, quàm vita fuerat ab omnibus exoptata. Miſerabile erat videre acerbiſſimum patris ſuper obitu filii luctum; nec minus miſerandum aſpicere, quàm ex animo Senatus mortem Principis hæredis deploraret. Nam pater ſenior luctu tabeſcens curia abſtinebat; Senatus verò aliquot dies in Capitolio ſe continebat.

Nec verò Principis pueri mortem tanto omnibus dolori fuiſſe mirum ulli videatur. Nam SI intelligerent mortales, quantam paterentur jacturam, Principem virtute præſtantem amittentes; nullum unquam deplorandi illum (lugendique) finem facerent. Quando vel eques torquatus, vel nobilis ſcutatus, vel officiarius, vel plebejus aliquis obit; unus tantùm moritur; & quia unus moritur, non plus quàm unicus eſt deplorandus. At QUANDO Princeps moritur, qui & bonum erat publicum, & in ſalutem vivebat omnium; perinde habendum, ac ſi moriantur omnes, dolendumque univerſi, & ab univerſis ipſe deplorandus eſt. FIT enim plerunque, ut duos aut tres Principes laudatos è veſtigio turma ſubſequatur tyrannorum.

Cæterùm Marcus Imp. heroici & excelſi animi vir, etiamſi non poterat funditùs evellere omnes doloris interni radices; foris ſaltem ramos triſtitiæ (celare aut) amputare ſtatuit. Nam ſi verum dicere volumus, NEMO ob ullam rem præ ſe ferre immoderatam triſtitiam debet, præterquam in exiſtimationis jactura, aut in periculo conſcientiæ. Itaq; opt. Imperator, veluti paterfamilias, cui vineæ, in quarum proventu ſpem omnem collocaverat, grandine verberatæ ſunt, quoniam aliter non poteſt, tacematione contentus eſt, mortuo Veriſſimo filio longè chariſſimo, adduci in palatium Commodum unicum hæredem juſſit.

Immaturi magnum ingenium non eſt vitale. Sen. contr ov. 1.

Illud ingeniorum velut præcox genus non temerè unquam pervenit ad frugem. Fab 1 3.

ἠίθ.ον δυσκευτὶς ἄπας μόρ☉. Alcz. Epigram lib 3.

Fortuna audet etiam laureatis foribus atram inducere veſtem Sen. Polyb. 35.

Triſtes quærimus, quod nos amiſiſſe dolemus. Caſſiod. 5. 3.

οὐ γὰρ δὴ μεγέθει χαλεπώτερον ἄλγ☉ ἄλλο ἐστιν ἢ ὅτι παῖδας ὁλωλότας εἰσιδεῖν πατρὸς οἰκογενέος. Coint. 2. 262.

Quod defles, illud amaſti. Lucan. lib. 8.

Nullum non acerbum funus eſt, quod parens ſequitur. Sen. Marci. cap. 17.

Heu durus fati tenor! eſtne, quod illi non liceat. Stat. Silvar. 5.

Omnium domos Principis vigilia defendit, omnium otium illius labor. Sen. Polyb. 26.

Sparta Rege mortuo, per triduum nihil venditur, & forum paleis conſpergitur. Heraclid. de polit.

οἰόμενοι ἀγαθὸν τὸ γένος, ἐγγύτατα διὰ τοῦτο χρηστοὺς αὐτοὺς περιεῖναι, κἀκεῖνοις πάλιν ἀναδιδόναι. Ariſtot.

Væ populo, quibus regnandi ſpes in ſubſecutura Dominorum ſobole non relinquitur! Ditmarus lib. 1.

Σπανιώτερον εὑρεῖν ἄνδρας τῇ τῶν βασιλικῶν ἐπὶ δύο ἢ γενεὰς διαμείναντας. Iſoc. Panathen.

Major defunctis liberis præſtanda reverentia eſt. Fab declam. 19.

Optimum inter pietatem & rationem temperamentum eſt, ſentire deſiderium & opprimere. Sen. Hel. 15.

Quæ amentia eſt pœnas à ſe infœlicitatis exigere, & mala ſua augere. Sen. Marci. 5.

Ἀνδρὸς γὰρ πινυτοῖο, περὶ φρεσὶ τλήμονας ἄλγ☉ δυσφορέως κῆμα τι κεν ὄφελον ἀνέχεσθαι. Coint. lib. 3. &.

Gemmulas & pubeſcentes herbas adurit atque interficit uſque enteſſimum frigus. Arnob. 4.

Vitam beatam efficiunt tranquillitas conſcientiæ, & ſecuritas innocentiæ. Ambroſ offic. 2. 1.

Innocentia commodis cunctis anteferenda. Apul. Aſin. 3.

Digitized by Google

Julius Capitolinus unus ex iis, qui de temporibus Marci ſcripſerunt, hoc loco dicit, cùm vidiſſet pater nimiam ferocitatem (levitatemq; ue) & exiguam verecundiam, quam præ ſe ferebat Commodus, lachrymas ex oculis optimi ſenis manaſſe, quod in mentem ipſi veniret verecundiæ & modeſtiæ, quæ in Veriſſimo fuerant. ANIMI enim afflicti oculis proſperitatem deflent præteritam; at cordibus calamitatem deplorant præſentem.

Etſi autem Marcus Imp. filii mortem graviſſimè (ægerrimeq;) ferebat; non tamen propterea curam abjecit educationis Commodi, priusquam & ætate & corpore magis corroboraretur. Quis enim omnium negare poteſt, Tales eſſe in ætate virili Principes, quales fuerunt educati in pueritia? Proſpiciens ergo optimus pater, pravas filii inclinationes multum illi ad gubernationem imperii obfuturas; quæri in tota Italia juſſit, qui eſſent MAGISTRI Commodi, viros doctrina præſtantiſſimos, fama celeberrimos, vita integerrimos, ſenes deniq; gravitatis ac moderationis ſummæ. SICUT enim pulvis ex panno delicato non niſi bacillo ficeo excutitur; Sic NULLUM eſt præſentius levitatis adoleſcentulorum ſtolidorum remedium, quàm ſevera ſenum diſciplina. 410

Edicto ergo Romæ promulgato, & famâ per totam Italiam pervagatâ; accurrerunt ad mandatum Imperatoris multi, variiq; generis viri ſapientes, quos omnes explorari juſſit, habita quæſtione de genere majorum, de ætate ſingulorum, de regimine domeſticorum, de adminiſtratione fortunarum, de exiſtimatione inter cives, de ſcientiis, quibus erant exculti. Præter hæc omnia verò non minus accuratè quæſitum fuit de vitæ ſinceritate, quàm de perſonæ gravitate. MULTOS enim reperias in verbis quidem publicis graves; in actionibus autem ſecretis leviſſimos.

Ut preſſiùs loquar; juſſit, ut explorarentur, in aſtrologia aſtrologi, philoſophi in philoſophia, in Muſicis muſici, in Rhetoricis oratores, & ſic in cæteris ordine diſciplinis, quarū ſinguli ſcientiam profitebantur. Neq; ſatis optimo Imperatori fuit ſemel id fieri, niſi ſæpiꝰ fieret; neq; uno die, ſed pluribꝰ; neque aliorum opera, ſed labore etiam proprio. Poſtremò ita fuerunt explorati omnes, ac ſi unus eſſent univerſi, isque ſolus magiſter eſſet futurus (Commodi.) Nam AD PERFECTAM rerum cognitionem, ne in illarum electione hallucinemur (aut fallamur, non ſolùm, me judice, neceſſaria eſt experien-

Neminem tam altè fecunda poſuerunt, ut non illicò magis amicus deſit, quia nihil abſit. Senec. 6. benef. 20.

Quis cupiat degenerem, & numerum tantum nomenque filii explet urum habere? Sen. Marci. 12.

Bona caduca inflictorum malorum amaritudinem deſiderio ſui duplicant. Val. Max. 7. 1.

Et poſt malam ſegetem ſerendum. Sen. epiſt. 81.

Non eſt periculum, ne ſit nimium, quod eſſe maximum debet. Plin. 8. epiſt. ult.

Quod in juventute non diſcitur, in matura ætate neſcitur. Caſſiod. t. 24.

Imberbis juvenis Cæreus in vitium flecti. Horat. art.

Animos ad pleraq; duriores robur ipſum facit. Fab. 1. cap 1.

εὐφυὴς ἡ τῶν παίδων ἕξις διὰ θερμότητα πρὸς τὴν τῶν ψυχῶν ἄσκησιν. Ariſt. 7. polit. 17.

Ineuntis ætatis inſcitia, ſenum inſtituenda & regenda prudentia eſt. Cic. offic. 1.

Omnia vitia penitus inſidunt, niſi dum ſurgunt, oppreſſa ſint. Sen. Marci. 1.

Commodius eſt non ſubire id muneris, quod implere non queas, quàm ſubeuntem neque ipſum ſtrenuè ſuſcepto fungi munere, & eripere locum alteri, qui naviter eum poſſet tueri. Ambroſ. Pſal. 118.

Accurata conſideratio ab initio adhibita, in actionibus ſui ſimilis manet, & omnibus emolumento cedit. Dio. lib. 56.

Habet, ut obedienter audiatur, quantacunq; granditate dicti omne majus pondus vita dicentis. Auguſt. 4. doctr. Chriſt 28.

Πολλοὶ βίῳ μὲν εἰσι χρηστοί, λόγῳ δὲ πιθανοί. Diog. St. 64.

Omnia deliberata ſunt robuſta. Caſſiod. 8. 13.

Doctores vel à Principe, vel ejus juſſu judicio ordinis probari debent. Iulian. Cæſ. Tholoſ. rep. 18. 2. 13.

Primum diſce, quod doceas. Leo de paſſio. Dom. ſ. 11.

Præcipitata raptim conſilia neque revocari, neque in integrum reſtitui poſſunt. Liv. lib. 38.

εἷς ἀνὴρ πάνθ' ὁρᾷ Eurip. Phœniſſ.

Tunc ſaluteriora conſilia credimus, ſi propenſiore meditatione examinata videantur Ambr. Pſal. 118.

Πλεόνων δέ τοι ἔργον ἄμεινον. Homer. Iliad. M.

Digitized by Google

perientia propria (& intelligentiæ ac) judicii acrimonia; ſed aliorum quoque ſententiæ ſunt audiendæ. Nam CONFUSA internoſcere facile eſt; at optima quæq; eligere, hoc opus, hic labor eſt.

Quæ ideò dicuntur, quia bonus Imperator juſſit eligi educatores filii è multis paucos, è paucis ſapientiſſimos; ex ſapiētiſſimis experientiſſimos, inter experientiſſimos cordatiſſimos; ex cordatiſſimis ſedatiſſimos; ex ſedatiſſimis natu maximos, & ex natu maximis generoſiſſimos; quæ profectò electio eſt laude digniſſima. VIRI enim Principum educatores (præceptoreſque) illi demum ſunt, qui ſunt ortu generoſi, ætate ſenes, vita honeſti, ſcientia inſtructi, ſtultitiæ quàm maximè expertes, & plurimo rerum uſu inſignes. Cùm autem VII. ſint artes liberales; bini ſingularum magiſtri ſunt electi, ut in univerſum Principis unius gubernatores ac inſti-
411 tutores eſſent XIV. Cæterùm tantum abfuit, ut (magiſtrorum præceptis, &) patris optimi votis filii reſponderet educatio, ut cùm patris finis eſſet docere filium omnes ſcientias; filii ſtudium fuerit omnibus ſeſe dedere (& mancipare) vitiis.

Ad famam autem tantæ rei, quòd ſcilicet præficiendi eſſent præceptores Commodo, unico Imperii hæredi; & quòd munus illud ſuſcepturi eſſent, non qui gratioſiſſimi forent; ſed qui ſapientiſſimi cognoſcerentur; tot philoſophi breviſſimo temporis ſpatio Romam convolarunt, ac ſi reverſus in vitam Plato ille divinus in Græcia fuiſſet; quod mirum nobis videri non debet, philoſophos hanc (optimi) Imper. conſuetudinem (ac familiaritatem) expetiviſſe. QUIS enim omnium adeo vel doctrina vel virtute præſtat, qui non favorem aliquando mundi captet?

Cùm autem multi eſſent philoſophi, & XIV. duntaxat ex omnibus fuiſſent electi, ut cæteros dimitti (& honeſte prudēterq; ablegari) neceſſe foret; adeò ſe prudēter hac in re M. Aurelius geſſit, ut aliis vultus hilaritate, aliis orationis ſuavitate ſatisfaceret; alios ſpe certa, aliis muneribus doniſq; oneraret; atque ita dimitteret multitudinem illam philoſophorum, ut nullus neq; viſus neq; auditus fuerit, qui ſibi non ſatisfactum eſſe quereretur. NON enim convenit Principis majeſtati, ut eum, qui peregrè tantùm demerendi ipſius gratiâ advenit, à conſpectu ſuo triſtem (indonatumve) abire patiatur. Sic ergo optimus Imp. ſuam declaravit & ſapientiam, tot cogendo ſa-

Quæ probanda ſunt, non quæ utique probantur, ſequenda ſunt. Vellej. 2.

Facilis inventio, non facilis electio. Plin. 6. ep. 17.

Præceptor imperitus ſimiles ſui pueros efficit. Ælian. lib. 13.

Non poteſt eſſe delectus, ubi numero laboratur. Fab. 8. cap. 5.

Eſt primus diſcendi ardor nobilitas magiſtri. Ambroſ. 2. de Virgin.

Bonus præceptor non malignè, quæ ſcit, diſpenſat: ſed cupit, ſi poſſit, univerſa transfundere. Sen. 6. benef.

Utilia ſpecioſis præferenda. Vell. 2.

τὰς τέχνας πηγὰς φασὶ τῶν καλῶν εἶναι. Xenoph. prædi. 7.

Non omnes, qui habent citharam, ſunt citharœdi. Varr. ruſt. 2. 1.

Plerique, dum oſtentare diſcipulos circa ſpecioſiora malunt, compendio morantur. Fab. 1. cap. 8.

Prælatio alterius, ſine alterius contumelia non poteſt procedere, quia nec electio ſine reprobatione. Tert. apolog. 12.

Dubia eſt optio, cum de ſimilibus judicatur. Sym. 18. 27.

Facile inveſtigata plerumque vileſcunt, cum aliqua difficultate quæſita multò gratius inveniũtur. Auguſt. 2. doctrin. Chriſt. 6.

Dignitas eſt ſervum eſſe potentis. Ambr. 2. Tim. 1.

Plures allicit avaritia, quàm peritia. Aug. 7. civit. 3.

Dignitas eſt ſubjecti affatus meruiſſe dominantis. Caſſiod. 8. 4.

In aula poſitos ambiendi ita crebra eſt affectatio, ut diligentis exiſtimationis viri pro alienis vitiis erubeſcant. Sym. 9. 83.

In eligendo plus offenſionum, quàm gratiæ. Liv. li. 44.

Difficilem electionem æqualitas facit. Juſti. li. 1.

Sibi difficilem & præteritis gravem electionem futuram videt. Curt. li. 7.

Nil tam exiguum eſt, quod non honeſtè Regis humanitas tribuat. Sen. 2. benef. 17.

Qui rex tenax eſt, & adſtrictus ad largiendum: ſimulacrum regni non regnum tractat. Pachym. li. 3.

In odium eorum, qui quod petebant nacti nō ſunt, faciliùs incurras, quàm eorum favorem conſequare, quorum voto ſatisfactum. Dio. li. 52.

pientes; & prudentiam, alteros eligendo; & ſolertiam, ſine querela alteros dimittendo. Hoc enim quotidiana docet experientia. QUANTUMVIS bonæ ſint electiones; magnas tamen inde oriri animorum alienationes (& offenſiones.) Nam IN ELECTIONE præteritis, tum id ipſum dolori eſt; tum alios electos videre pudori. Itaque non parvipendatur hujuſmodi negotia ſcitè expediendi dexteritas. Sæpè enim majus aurifaber operæ, quam præſtitit, quàm argenti, quod dedit, pretium poſcit: Hoc eſt. MAJORI nonnunquam gloriæ ſunt Principibus media, quæ in negotiis adhibuerunt, commoda, quàm exitus, quos in iiſdem aſſecuti ſunt, utiles. Alterum enim fortuna moderatur; alterum prudentia dirigit. Cæterùm eo non cõtentus M. Aurelius proſpexit, ut XIV. illi philoſophi in palatio ſuo habitarẽt, menſæ ſuæ ſocii & convictores eſſent, & à latere ſuo nunquam diſcederent, idq; ut cognoſceret, an ipſorum vita doctrinæ conformis foret, & an verbis reſponderent actiones. MULTOS enim lingua dulces, vita infames invenias.

Julius Capitolinus & Cinna Catulus, hujus rei ſcriptores 412
dicunt, mirificam fuiſſe opt. Imperatoris vigilantiam, diligentiſſimè ſpectantis, AN eſſent in victu ſobrii, in potu temperantes, in inceſſu ſedati, in ſtudiis aſſidui, & ſuper omnia, an eſſent in ſermone cordati, & in vita honeſti Utinam noſtri ævi Principes (itidem) eſſent in hoc curioſi & ſoliciti, neque in committendis negotiis nihil ſua referre arbitrarentur, quantum ſingulis habeant fidei! Nam quod cum debita dictum volo reverentia, NON admodum ſapienter agit Princeps, magni momenti negotium committens homini, an conficiendo illi idoneus ſit, ignorans. Multi offenduntur, & queruntur, cùm Principes & magnates in tantis rebus errant. Ego verò, cùm nulla fœliciter cedit, miror. Nam ſi ardua negotia viris mandarent (prudentibus ac) peritis, & in uno fortè fallerentur; centena contra ad optatum perducerent exitum. Jam verò CUM Principes fidei ſe credant hominum inexpertorum, imò quandoq; prorſus incognitorum; ſi in uno collimant, in centenis aberrant.

Quamobrem NIHIL ajo eſſe pernicioſius Principib. † novis, quàm ſi (in rebus ſuis) veteribus & fidelibus miniſtris nõ credant. Etenim non oritur amor verus, niſi ex convictu aſſiduo (& diuturno.) Itaque par eſt, ut ab hoc Principe exemplum capiãt Principes univerſi, bonos filiis magiſtros quæſi-
turi,

Vehemens eſt, quiſquis injuriâ vel affectus eſt, vel affectum ſe putat. Idem. li. 44.

Invidus alterius rebus macreſcit opimis. Horat. 1. ep. 2.

Poſtpoſiti contumelia incenduntur. Tacit. annal. 1.

Prælatum ſequitur invidia. Appian. civil. 1.

Fieri non poteſt, ut unus omnibus placeat. Dio. li. 53.

Nihil tam periculoſum, quàm ſi profeſſioni geſta repugnent. Ambr. 1 Tim. 5

Philoſophi diligentiùs ſciunt loqui, quàm vivere Sen ep. 88.

Pondus eſt pudoris graviſſimi propria voce convinci. Caſſiod. 5. 21.

Parentibus nihil ſatis eſt. Symm. 2. 42.

Fari recte miſerum eſt, & vivere pravè. Proſper. Sent. 6.

Unum eſt, quod doctrinæ anteferre debes, morum ſapientiam ac probitatem. Nazi. Nicobul. ad fil.

Difficile eſt eundem & verbis & factis pollere. Dio. lib. 44.

Bene agere, fructus bonitatis ſeminarium eſt. Fulgent. Mythol 1.

Regia juſſa tepefacta lenteſcunt, dum res utilis delegatur infirmis. Caſſiod. 5 9.

Marcus Aur. multis decidenda negotia delegavit, quò magis eorum cum exercitio juris autoritas creſceret Capitolin.

Frons, oculi, vultus perſæpe mentiuntur: oratio vero ſæpiſſimè Cic. Q. frat. ep. 1.

Vulgus hominum pudorem ferè non niſi in oculis habet Nazianz. ad Nemeſi.

Frontis nulla fides. Juven Sat. 1.

Non alibi magis deſunt amici, quàm ubi creduntur abundare. Sen. 6. benef. 33.

Vbi malum principium, malus ſequitur finis. IC.

† *Iuvenibus. Q.*

Amicitia parentum rectè in liberos transferuntur, ut caritas ſemel inita ſucceſſoribus eorum hæreditario jure proficiat. Sym. 7. 87.

Præſentia frequens prodit dominantis affectum. Caſſ. 6. 5.

Serò pœnitet neglectæ liberorum inſtitutionis, mœrorem ex eorum ſceleribus per-

turi. Quod ſi magiſtri boni ſint, & diſcipuli evadant improbi; culpa ſcilicet vacabunt patres. JUSTAM enim excuſationem Principes magnateſque habent, ſi filios ipſorum non inſtitutionis defectu; ſed malitiæ abundantia corrumpi manifeſtum ſit univerſis.

Porro habebant in more Principes Rom. ut celebrarent feſtum Genii, qui deus erat nativitatis; quod feſtum quotannis die natali Imperatoris tanta per totam urbem hilaritate celebrabatur, ut illo die captivi omnes ex cuſtodia Mamertina dimitterentur. Veruntamen, ſi quis in populo ſeditionis, aut in exercitu proditionis autor fuiſſet, aut ſacrilegio vel alio pacto templa violaſſet; horum trium facinorum reo nulla Romæ ſpes erat veniæ.

Sicut autem in religione Chriſtiana ſanctiſſimum jusjurãdum eſt, jurare ſuper altari conſecrato, aut ſuper ſacroſanctis Evangeliis; ſic apud Romanos nõ erat aliud jusjurandum religioſius, quàm per genium (& ſalutem Principis.) Cumq; eſſet jusjurandum maximum; nemini illud niſi permiſſu Senatus, idq; non niſi præſentibus ſacerdotibus Genii, jurare fas erat. Quòd ſi fortè jusjurandum id pro re levi interponeretur; ei, qui jurabat, capitale erat LEGE enim ſanctiſſima Romæ cavebatur, ne cui ſolenne juramentum fas eſſet facere, non
413 petita prius à Senatu venia Non permittebãt Romani, ut hominibus mendacibus & fallacibus quanquam juratis crederetur; nedum ut jusjurandi illis poteſtatem facerent. AB HOMINIBUS enim perjuris & deos contumelia affici, & homines decipi dictitabant.

Cùm autem Imp. M. Aurelius, de quo ſupra dicebam, Aprilis die XXVI natus, ipſoque Romæ in monte Cœlio in lucem edito, feſtum Genii celebratum eſſet; natali die Marci Imp. ad celebranda ſpectacula, gladiatores, hiſtriones, comœdi ac pantomimi venerunt; quod perinde eſt, ac ſi hodie pyrrhichiatios, tympaniſtas, & geſticulatores dicas. Romani enim in feſtis ſolennioribus, tota nocte occupati erant offerendis Deo ſacrificiis, totumque poſtea diem ludorum & hiſtrionum ſpectaculis impendebant. Cæterùm adeo faceti feſtivique erant hiſtriones illi, ut ſpectatoribus univerſis riſum moverent. Eam enim Romani in rebus tum ludicris tũ ſeriis conſtantiam ſervabant, ut diebus feſtivis non liceret ulli mœſtitiam præ ſe ferre; & contra die funeſto non liceret lætitiam (percipere aut) oſtendere: Uſq; adeo IN ACTIBUS publicis cunctos

cipienter, quem nulla ſubſequitur triſtitia. Plut. lib. educ.

Quando præſtitimus, quod debuimus, moderate, quod evenit, feramus. Cic. 6. ep. 4.

Genius deus, cujus in tutela, ut quiſque natus eſt, vivit. Bini genii in domib. quæ eſſent maritæ, colebantur. Cenſ. ... c. 3.

Lætitiam publicam in feſtis ethnici augebant ſolutione vinctorum. Atheneæ. 1. 17. Tholozan. 11. 20. 4.

Impium eſt nos illis eſſe remiſſos, quos cœleſtis pietas non patitur impunitos. Caſſiod 9. 18.

Si qua proditione exercitum, aut plebem ſeditionibus, denique Majeſtatem P. R. minuiſſet, lege Majeſtatis in judicium veniebat. Tacit. annal. 1.

Iuramus, ſicut non per genios Cæſarum, ita per ſalutem eorum, quæ eſt auguſtior omnibus geniis. Tert. apolog. 35.

Tutius per Iovis genium pejerare, quàm Cæſaris Minut. 389.

Ἀρνεῖσθαι ἐν θεῷ φιλοδοξία. Nazianz. tetraſt. 45.

Iurare, niſi ubi neceſſe eſt, gravi viro parum convenit. Fab. 9. c. 2.

Τὸν αὐτὸν ... [illegible] Ariſt. Rhet. Alex 18.

Nullum vinculum ad aſtringendam fidem jurejurando majores arctius eſſe voluerunt Cic. offic. 3.

Ἐκ πολυορκίας ... [illegible] Philo. de decalog.

Μάρτυρα καλεῖν ... [illegible] Idem. Stob. 360.

Quid eſt jurare, niſi ejus, quem teſtare fidei tuæ præſulem, potentiam confiteri? Ambroſ.

Secundæ res lætitiâ tranſverſum trudere ſolent à rectè conſulendo atq; intelligendo Gell. 7. 3.

Habent ſua verba miſeri, habent fœlices. Plin. paneg.

In die lætitiæ malorum eſſe debet oblivio. Nazi. orat. 20.

Romani homines tempora voluptatis laboriſque diſpertiunt. Cic. pro Muræna

Intempeſtiva jocorum recordatio tempore dolendi. Sidon. 8. 11.

Ἡ χεὶρ ... [illegible] Proverb.

Religioni habent Romani quicquam die ſolenni injucundum audire aut videre. Dio. 10 extremo.

Feſtos dies Gentilis juxta corpus agite: Chriſtianis ſpiritualiter feriandum eſſe. Nazi. orat. 44.

cunctos aut plorare, aut ridere oportebat. Refert Cinna Catulus ea fuiſſe Imperatorem optimum morum facilitate, ut in publica omnium hilaritate hilareſceret, & cunctis ferias agentibus & ipſe feriaretur, & quoties Pop. Rom. feſtos ludorũ dies celebraret, ſua illos præſentia cohoneſtaret, non minorẽ præ ſe ferens lætitiã, quàm ſi ſolus ipſe, & præterea nemo, illa feſtivitate frueretur. Alioquin enim PRINCIPE mœſtitiam vultu oſtendente, lætitiam nemo declarare vel debet vel audet. Narrant præterea illius ævi hiſtorici, NUNQUAM opt. Imperatorem in ludis & feſtis ſolennib. minus ſe lætum præbuiſſe, quàm feſti celebritati conveniret; nunquam ita effuſa exultaſſe lætitia, ut perſonæ dignitatem exceſſiſſe videretur. INGENS enim Principi virtuoſo & magnanimo dedecus eſt, ſi in rebus ſeriis gravitatis obliviſcatur, & in ludicris levitatis notetur. Ut autem hodie Principes armato incedunt ſtipati ſatellitio; Sic optimus Imp. doctiſſimis philoſophis cinctus ingrediebatur; & quòd majus eſt pluriſque faciendum, cùm diebus feſtis & in ſpectaculis celebrioribus Principes incedant onerati paraſitis famelicis; in M. Aurelii comitatu viri prudentes erant; quod profectò factum fuit viri ſapientiſſimi. Nam SI BONORUM Princeps commercio gaudeat; fieri non poteſt, ut ullam de ipſo querelam habeant cives. Au- 414
tor eſt Sext. Chæroneus, ſenatorem quendam Fabium Proculeium; cùm M. Aurelium curiam & theatra, ſtipatum, ſemper viris ſapientibus, videret intrare; joco illi dixiſſe: Dic quæſo Domine, cur non is in theatrum, tanquam in theatrum, & in curiam, tanquam in curiam? Nam IN CURIAM ire decet ſapientes, ut conſilium nobis impertiant: in theatrum verò ire decet ſanniones, ut fallendi temporis gratia nos oblectent. Cui M. Aurelius: Toto, inquit, cœlo erras, amice. Nam IN CURIAM, ubi tot ſunt viri ſapientes, mallem ego adducere omnes inſipientes, ut ibi evaderẽt cordati, & in theatrum, ubi agunt omnes ſtolidi, mallẽ ego adducere omnes ſapientes ne ſtultum me fieri ſinerent. Digna profectò tali viro ſententia. Etiam atque etiam HORTOR Principes & megiſtanes, ut quoties cum ſcurris & fatuis agunt, nonnullos circa ſe habeant viros prudentes; in primis verò ſi fatui ſint malitioſi. GRAVIUS enim animi generoſi verbo malitioſo, quàm telo venenato ſauciantur.

Sed ut ad rem veniam; Cùm opt. Imperator ludos Genio celebraret, & XIV. præceptores Cõmodo adjuncti intereſſẽt; ſcur-

Μὴ μιμεύμεθα κακῶν χρηστὰ ἤθεα περιγενέσθαι χρεῖαν. Herodot. lib. 7.

Marcus adoptatus in aulicam domum, omnib. parentib. ſuis tãtam reverentiam, quantam privatus exhibuit. Capitolin.

Humanitas in Principe tam clara, quàm rara eſt. Pacat. paneg.

In alto non altum ſapere, Deo cariſſimũ, apud homines rariſſimum. Bernh.

Φιλόφρονος παντὸς ἀπλότης καὶ αἰδώς, καὶ τῇ πρὸς τὸ ἀνάμεσον ἀρετῇ καὶ ηρεμίας ἀδιαφορία. Aurel. Imp. lib. 7.

Cavendum, ut elati voluptati in aliquam turpitudinem delabamur. Cic. off. 1.

Nihil populo Romano ſatuto lætius. Vopiſc. Aurelian.

Dubia prudenter tractes, adverſa fortiter, læta moderatè. Sen. 6. benef. 34.

Omnis Principi dies ſumma cum utilitate ſubditorum, cum ſua laude condatur. Plin. panegyr.

Principes philoſophi cum iis verſantes juſtiores faciunt. Plut. Philoſophand. cum Princip.

Τοιοῦτός ἐστιν ἔκαστος, οἷσπερ ἥδεται ξυνών. Eurip. Plin. 4. epiſt. 27.

Τὸ συνδιατρίβειν τοῖς φαύλοις ὑποβολαῖς ἐστὶ ψόγου. Cyril. Stob. 169.

Si Principem philoſophia ſtudio virtutis impleat: multis per unum prodeſt. Plut. ut ſupr.

Ἡ δ' ὁμιλία πάντων βραχεῖα γίγνεται διδάσκαλος. Eurip. Andromach.

Marcus moderatè etiam cavillationes nonnullorum ferebat. Capit.

Adhibenda abrupta defenſio adverſus abruptam provocationem. Tert. adverſ. Marcion. 4.

Theatra incuſanda, non tempora. Oroſ. 4. 21.

Ἐπὶ ἀξιώσει δυναμένους, ὁμιλοῦντα τοῖς χείροσι, μεταποιῆσαι τῆς φύσεως, καὶ μηδὲν αὐτὸν χεῖρον γενέσθαι. Syneſ. epiſt. 57.

Cùm theatrum ingreditur Princeps, tanquam exemplum ingreditur, quo pacto cæteri ſpectare debeant. Arrian. 3. epiſt. 4.

πολὺ κρεῖττον εἰς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ εἰς κόλακας. Athenæ. lib. 6.

Pertinatius hærent, quæ deteriora ſunt. Fab. 1. c. 1.

Themiſtocles dixit, Magiſtratus à ludis & quibuſcunque levioribus eſſe arcendos. Sareſb. 1. 4.

ſcurra quidam cæteris gratioſior fecit, quod id genus hominũ tali loco ſolet facere. Nam IN LUDIS illis nugatoriis, ut quisq; facetiſſimè ſcurratur, ita omnibus eſt plerunq; gratioſiſſimus. At M. Aurelius, qua erat prudentia, cum magis oculos XIV. magiſtris contemplandis intenderet, quàm hiſtrionum nugis ſpectãdis oblectaret; fortè vidit quinq; ex illis magiſtris præ nimia, quam ex nugis capiebant, voluptate, pedes ſupplodere, in ſubſelliis exilire, vociferari, & cachinnos tollere; quæ omnia viris tantæ dignitatis indecôra profectò fuerunt. CORPORIS enim honeſta compoſitio magnum eſt animi ſedati argumentum.

Animadverſa ergo quinque illorum ſapientum levitate (& inconſtantia,) qua univerſos graves cives offendi perſpexerat; juſtiſſimum animo dolorem concepit Imperator, tum quod illuc eos adduxiſſet; tũ quòd in electione erraſſet. Sed tãta ibi uſus fuit ſapientia, ut nõ modò nullum doloris ſignum daret: verum etiam illa ſe animadvertiſſe diſſimularet. Principum enim ſapientum eſt, dolorem ex rebus more quidem hominũ capere; ſed eundem more prudentum diſſimulare. Noluit autem Imperator illos ibi è veſtigio commonefacere; multò minus coram aliis increpare: ſed & diem feſtum, & aliquot inſuper dies præterire paſſus eſt; quibus exactis, privatim illos allocutus eſt, nihil omnino dicens publicè; qua in re Principem
415 ſe præſtitit clementiſſimum. Etenim INIQUA admodum eſt objurgatio publica, quam nulla præceſſit commonefactio ſecreta. Ea verò quæ M Aurelius quinque illis magiſtris dixit, quando illos à ſocietate ſua dimiſit, ipſemet ſcribit lib. III. cap. V. ſub titulo, Ad ſtultos pædagogos, ſeq; in hanc ſententiam illos allocutum dicit.

CAPUT XLI.

Sermo M. AVRELII Imperatoris ad quinque magiſtros, de XIV. illis, quos filio pædagogos adjunxerat, quos è palatio ſuo propter ineptias die feſto Genij commiſſas ſubmovit.

UTINAM, AMICI, ET CONSTITUendi, quod ſubterfugere nequeo, & vobis mandandi, quod mandaturus ſum, neceſſitate non conſtringerer! Utinam dii & mihi adſint propitii, & vos proſequantur juſti! Utinam à me & à vobis omnia dii mala averruncent! VIRO enim fata adverſa habenti ſatius eſt ad mortuos commigrare, quàm inter vivos morari. Equidem

Mimi ſimulatis erudiunt ad vera. Lact. 6.20.

Miror tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos cernere. Capio aliquam voluptatem, quòd hac voluptate non capiar. Plin. 9. ep. 6.

Laſciviens multitudo incompoſitos corporum diſſolvitur in motus, ſaltitat & cantat. Arnob. 2.

Nimiæ lætitiæ decoris ſunt & gravitatis immemores. Mamertin. paneg.

Spectator ſpectaculum factus. Plin. paneg.

Plus ſpectaculi exhibent, qui ſpectandi gratia veniunt, cùm exclamare & efferri, & exilire cœperint. Lact. 6.20.

Βοῆς καὶ τοῦ ἐπιγελᾶν τινι, ἢ ἐπὶ πολὺ ἐκκινεῖσθαι παντελῶς ἀπέχου. Epict. 49.

Habitus mentis in corporis ſtatu cernitur. Bern.

Ex iis, quæ in oculis cernuntur, ingenium arguitur Ælian. lib. 7. extrem.

Emendatiſſimi viri eſt pœnitenda non facere. Auſon. Gratiar. action.

Animi moderatio reprehenſionis morſu vacua, & laudis ſuæ quæſtu opulentiſſima eſt. Val. Max. 41.

M. Aurelius quamvis eſſet conſtans, erat etiam verecundus. Capitolin.

Minimè convenit apud diſcipulos magiſtrum objurgare. Plut. de diſcrim. adul. & amic.

οὐχὶ τὸ θυμοῦσθαι ἀνδρικὸν, ἀλλὰ τὸ πρᾶον καὶ ἥμερον. Aurel. Imp. lib. 11.

Caſtiga amicum clanculum, lauda palam Mim.

Nec verum, qui fidem nobis habuerunt, ſpes fallenda, nec ſuperior vita noſtra dedecoranda eſt. Nazi. ep. 15.

Clàm coarguas propinquum, quem palam laudaveris. Auſon. Senten. 7. Sapi.

Ipſa obmuteſcit facundia, ſi ægra ſit conſcientia. Ambroſ. Pſ. 118. 20.

Errores Princeps diſſimulare novit, aptum expectans tempus, quando vitia emendare valeat, vel punire. Iſidor. de prælat.

Quod acerbitatis habet objurgatio, ſignificandum eſt, ipſius cauſa, qui objurgatur, ſuſceptum eſſe. Cic. offic. 1.

Initia in noſtra poteſtate ſunt, de eventu fortuna judicat. Sen. ep. 14.

Reverentia magiſtratuum aut contemtus redundat in honorem aut contumeliam ſubditorum Sareſb. c. 4.

Οὐ μετανοεῖν, ἀλλὰ προνοεῖν χρὴ τὸν σοφὸν ἄνδρα. Epichar. Stob. 957.

dem cùm vos ſuſceperim ſumma diligentia quæſitos, hoc animo,uti præceptores eſſetis filii mei Commodi; Teſtes facio Deos immortales,ex animo me dolere;veſtrumq; dedecus dedecori mihi ducere, ac pœnæ veſtræ partem maximam ad me redundare. Sed fieri aliter non poteſt. Non enim decet tam arctam eſſe inter homines amicitiam, ut ſit illius gratia exiſtimationis diſcrimen adeundum. Cùm autem,quos quæro ſapientes, non tantùm ad erudiendum Commodum; verùm ad corrigendos etiam eos, qui malè vivunt in meo palatio,expetam;contrà ac volebam,evenire video; quòd cùm ex fatuis fieri ſapientes debeant, ex ſapientibus fatuos fieri animadverto.

An neſcitis, AURUM purum putum prunarum violentiſſimarum de igni bonitate (pretioque)nihil deperdere; & viri (conſtantis atque) cordati prudentiam inter hoc genus ineptias elucere? Etenim IN FORNACE auri exploratur puritas;& in ſtulti (nugis atque) ineptiis prudentia probatur cordati(& providi.) An vos fugit;nec ſapientem inter ſapientes,nec fatuum inter fatuos cognoſci; ſed inter cordatos obſcurari fatuos, & inter fatuos emicare ſapientes? IBI enim ſuam ſapiens monſtrat ſapientiam, ubi ſtultitia redundant cuncti,ſolusq; ipſe prudentiâ non deſtituitur. An ignoratis in 416
vulneribus lethalib. peritiæ ſuæ ſpecimen edere chirurgum; in morbis deſperatis artem ſuam oſtendere medicum;in prælìis dubiis virtutem ſuam (animique præſtantiam) declarare ducem; & in atrocibus tempeſtatibus experientiam ſuam probare nauclerum? Ad eundem ergo modum IN MAXIMA vulgi lætitia(ac hilaritate)ſuam oportet gravitatem exerat ſapiens.

An neſcitis, AB ANIMO ſedato proficiſci in homine intelligentiæ perſpicaciam,memoriæ promtitudinem,gravitatem geſtuum,perſonæ tranquillitatem, famæ puritatem, & ſuper omnia linguæ moderationem? Nam IS DEMUM nomen meretur ſapientis, qui maximè tum in actionibus circumſpectus,tum in verbis moderatus eſt. An ignoratis,quàm PARUM proſit linguam habere volubilem, memoriam vivacem,intelligentiam perſpicacem, ſcientiâ locupletem,eloquentiam uberem,ſtilum ſuavem, experientiam diuturnam; ſi his omnibus inſtructi, cùm magiſtri eſſe debeatis, viri eſtis in actionibus (pravi &) improbi? TURPISSIMUM profectò eſt virtutis ſpectatæ Imperatori magiſtros ipſum præficere

Morum pœnitentia inutilis. Philo de Ioſeph.

Auſenza dol villan matto, dopo l' danno fa l' patto. Adag.

Offenſa comes fruſtratæ voluntatis. Tert. adverſ. Marc. 1.

M. Aurelius fuit per omnia moderatiſſ. in hominibus deterrendis à malo, invitandis ad bona: remunerandis copia, indulgentia liberandis, fecitq; ex malis bonos, ex bonis optimos. Capitolin.

ϰαθεύδοντες ῥᾶϊον, ὡς τὸ γελᾶσθαι χρηστό. Stob. 63.

Je höher Berg/ je tieffer Thal / je gröſſer Mann/ je ſchwerer Fall. Adag.

Indubitatæ approbationis artis eſt rerum ſemper effectus. Veg. 2. præf.

M. Aurelius tantæ erat tranquillitatis, ut vultum nunquam mutaverit mœrore vel gaudio, philoſophiæ deditus Stoicæ. Capitolin.

ὁ μὴ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐστιν ἀεὶ τὸν βίον σκοπὸς ὄντες εἷς καὶ αὐτὸς δι' ὅλου τὸν βίον εἶναι οὐ δύναται. Aurel. Imp. lib. 11.

Quod non es, ne videare, cave. Ovid. 5. Triſt. 14.

Θαυμαστὸν ἄνθρωπος μέτριος, ὅτι ἐν πολλοῖς ὑπ' ἀρχῶν μοχθηροῖς, οὐ διέστραπται. Ariſtipp. Stob. 398.

Τὰ μεγάλα τῶν τραυμάτων ἰσομέτρων δεῖται φαρμάκων. Theodor. Stob 957.

Majoribus vulneribus diligentior eſt adhibenda medicina. Leo ep. 51.

Facile eſt, ventis dare vela ſecundis. Manil. lib. 3.

Tranquillo quilibet gubernator eſt. Sen. ep. 85.

Nequaquam par gubernatoris eſt virtus, cum placido & cum turbato mari vehitur. Plin. 9. ep. 26.

ἐπισκιαζόντων ὑπὸ τῆς ἀγανακτήσεως καὶ οἱ συναπτόντες τῷ ἀνδρί. Heliod. extrem.

ἡ σιγὴ κρείσσων, ἢ λόγον ὠφέλιμον ἔχει. Pytha. Stob. 389.

Nihil prodeſt verbis proferre virtutem, & factis deſtruere veritatem. Cypr. Serm. de mortalit.

ἐπιτήδευσις ἀπολέμητος σκληρά ἐστι. Aurel. Imp. lib. 11.

Gratiam præteritis auferunt ceſſantia. Fab. declam. 5.

ὁρῶ τινας οὐκ εὐκαίρως ταῖς ἐπιστήμαις χρωμένους, ὥστε τοῖς πραγματικοῖς ἀφρονεστέρους εἶναι τῶν μαθητῶν. Iſoc. panath.

Digitized by Google

cere filiis eos,qui diſcipuli ſunt(ſtolidorum)ſcurrarum mendaciumq; nugatorum. An vos fugit, CUM mortales in terris univerſi ad vitæ honeſtatem devincti ſint ; multò magis ad eam obligari,qui majorem ſibi ſcientiam arrogant , quique ſua mundum eloquentia ſe territuros autumant? Eſt enim regula veriſſima , SEMPER actiones malas fidem detrahere verbis bonis.

Ac ne quid fingere videar, in memoriam vobis revocabo antiquiſſimam Romanorum legem, Cinnæ ævo latam, hujus ſententiæ : GRAVIOREM pœnam delicti(vel errati) palàm admiſſi eruditus , quàm † homicidii clam perpetrati idiota luito. O legem juſtam!imò verò juſtiſſimā! O juſtos fœlicesq; cives Romanos, quotquot legis hujus ferēdæ autores fuiſtis! IDIOTA enim non plus quàm unum gladio per iram jugulat:Sapiens verò multos malo vitæ exemplo perimit. Nam ut dicebat Plato divinus: PLUS exemplo peccant Principes & † ſapientes,quod præbent (vitioſo,) quàm (culpa &) peccato, quod committunt. Diligenter hoc contemplatus ſum, neque diverſum ab eo,quod dico, ſcriptores affirmant ; TUNC ad ruinā inclinare cœpiſſe Romani infœlicem, quando relegata ex curia columbina ſimplicitate, calliditas cœpit ſerpentina dominari. NIHIL enim omnino eſt, quod magis Principum acceleret interitum,quàm ſi viris ſe ſtipatos ſapientibus,quorum conſiliis utantur, exiſtimantes , viros ſeſe improbos , à quibus decipiantur,habere deprehendunt.

417 Quàm juvit antiquitùs cernere politiam Romanam,antequam Syllæ Mariique ſeditionibus diſtraheretur ; à Catilina Lentuloq; perturbaretur;à Julio & Pōpejo convelleretur; ab Auguſto & Antonio everteretur ; à Tiberio & Caligula cōtaminaretur; à Nerone & Domitiano corrumperetur ! Nam plerique horum Principum etiamſi viri fuerunt præſtantes, multaq; imperio regna adjecerunt;PLURA tamen nobis vitia attulerunt, quàm regna ſubegerunt , & quod omnium eſt peſſimum,regnis jam amiſſis,vitia retinuimus.

Si Livio & aliis autoribus fides habenda eſt : videre in Senatu olim licuit cives natu adeò grandes , (barba & capillo) canos tam venerandos , viros tam experientes , ſenes tam moderatos (ac ſedatos,) ut nihil eorum conſpectu venerabilius,nihil oratione admirabilius poſſet cogitari. At quis temperet à lacrimis , videns in locum ſenum priſcorum juvenes ſucceſſiſſe loculutulejos (& arrogantes ,) adeò perverſos

In artibus licet tibi neſcire, nec pudeat: Non pudet me neſcire bene vivere , nunquam dicere audebis. Apul. de Deo. Socrat.

Non omnes, quæ pectore latent, ore proferunt: ſed facta animi receſſus declarant. Nicet Alex Com lib.3.

Qui aliter facit , quam prædicat, verbis ſuis ipſe ſe accuſat. Ambroſ. Pſal. 118.

In artibus excuſatius eſt voluntate peccare,quàm caſu:in vita , maxima culpa eſt ſponte delinquere. Sen. epiſt. 99.

† criminis.

Turpe eſt artem vitæ profeſſum delinquere in vita. Cic. Tuſc. 2.

Hac conditio ſuperiorum eſt,ut quicquid faciunt,præcipere videantur. Fab. decl. 1.

Scire debent prælati , quod cum ipſi delinquunt, tot mortibus digni ſunt , quot ſubditos ad perditionis exempla tranſmittunt. Sareſb. 8. 17.

† eruditi.

Studiosè plerique facta Principum imitantur. Cic. off. 1.

οὐδὲν ἐστὶν αἴσχιον λυκοφιλίας. Aurel. Imp. lib. 11.

Non ut aſtu magis , quàm vera virtute gloriarentur, majores bella geſſerunt. Liv. lib. 42.

Columba ſine felle ſævit. Auguſt. Ioan. tract. 6.

Ἀνδρῶν πονηρία [illegible] βλαβερωτέρα. Baſil. Stob. 65.

Mores,ac vitia Regis imitari , genus obſequii putatur. Lact. 6.

Bello inſignior ille : Sed pacem fœdat vitiis. Hic publica fœlix , ſed privata minus. Claudian. Stilic. 1. 26.

O quam difficile eſt bonum manere? Pacat. paneg.

Quos vulgus imitari , præterquam proceres poteſt? Arrian. 3. Epict. 4.

Vitia accuſare aliquanto facilius quam vitare. Val. Max 9. 1.

Prævalida corpora ab externis cauſis tuta ſuis ipſa viribus onerantur. Liv. lib. 30.

Non ſine quodam munere deum feſtinatis ſenectutis inſignibus ad augendam majeſtatem ornatur cæſaries. Plin. paneg.

Cyneas interrogatus à Pyrrho, qualis Roma eſſet; reſpondit Regum urbem ſibi viſam. Juſtin. lib. 18.

Patres conſcripti appellati , qui alios ſapientia , ætate & affectu paterno præcedebant. Sareſb. 5. 9.

Temeritas eſt florentis ætatis , prudentia ſenectutis. Cic. de ſenect.

verſos & improbos, ut & reip. exitio, & civitati offendiculo ſint? INFOELICISSIMAM enim terram, & in extremas anguſtias adductam eſſe neceſſe eſt, quæ tam impotenti tenetur juvenum dominatu, ut omnium ſuſpiriis ſenum in vitam reditus requiratur. Si fidem iis habemus, quæ veteres dicunt; non poſſumus negare Romam matrem fuiſſe actionum laudabilium, quemadmodum Græcia antiqua fons fuit omnium ſcientiarum, ita ut GRÆCORUM opus eſſet loqui, & Romanorum gloria agere. Sed contrà jam malo noſtro fato fit. Nam Græcia blaterones omnes Romam relegavit; & Roma ſapientes omnes exulatum miſit in Græciam. Quod cùm ita ſit, exulare cum univerſis ſapientibus in Græcia malo, quàm Romana cum ſtultis civitate frui.

Ita me dii amentſamici, ut ego puer oratorem Romæ vidi, domini mei Adriani miniſtrum aulicum, nomine Ariſtonicum, ſtatura mediocri, & facilè macilenta, cujus etiam patria ignorabatur. Veruntamen eloquentia erat tam conſummata, ut ſi tres in curia horas oraret, nemo eſſet, qui ſtrepitum excitaret. Olim enim ſi is, qui orabat in Senatu, gratioſus erat, non aliter atque Apollo ipſe audiebatur. Cæterùm Ariſtonicus ille adeò tum ſuavis in dicendo, tum diſſolutus in vivendi modo fuit, ut nullum unquam in Senatu verbum dixerit, quod non æterna eſſet memoria dignum; atque inde digreſſus nihil unquam viſus ſit facere, quod non graviſſimam mereretur animadverſionem. Etſi autem admodum eram, 418
ut dicebam, tum adoleſcens; tamen conſpectum tamnequam philoſophi univerſo populo ingratiſſimum fuiſſe recordor, cùm, quod omnium erat deterrimum, nulla eſſet ſpes emendationis, & in dies magis illius magiſque minueretur authoritas. NEMO quippe eſt, qui tantam adipiſcatur eloquentiæ famam, quin majorem vitæ impuritate ſibi conciliet infamiam.

Quæro nunc ex vobis, amici, cùm ſapientes habeamini, utrum melius, aut ut clariùs dicam, utrum minus malum fuiſſet, philoſophum illum idiotam, & probatæ vitæ, an inſigniter, quod fuit, eloquentem & (vitæ pravæ ac) famæ ſiniſtræ eſſe? Fieri ſanè non poteſt, quin ſi ſemel tantùm ille de me dici audiiſſet, quod ego de ipſo dici ſæpiſſimè audivi, author mihi futurus fuerit, idq; ut facerē, me impulſurᵒ, ut ſepeliri potiùs, quàm ita infamis, quemadmodum ipſe vixit, Romæ vivere optarem.

ἀεὶ δ' ἐν βουλῇσι γέρων πολυϊδρεῖ ἀμείνων ἐπλετο, ἡ νέος ἀνὴρ, ἐπεὶ μάλα πολλὰ οἶδεν. Coint. lib. 5. 155.

Flures conſilium ſenis, quam animum adoleſcentis feroeem laudant. Liv. lib. 28.

Roma arx Regum ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium Imperii. Cic. pro P. Syll.

Efficaciſsimum diſcipulatus genus agendo potius inſtrui, quam legendo. Caſſiod. 5. 40.

Ex omnibus incommodis nihil tolerabilius exilio, præſertim innocenti: Cum ea urbe careas, in qua nihil ſit, quod videre poſſis ſine dolore. Cic. 7. epiſt. 3.

Ingenioſior eſt ad excogitandum ſimulatio veritate, ſervitus libertate, metus amore. Plin. paneg.

ὁ μὲν διδάσκων, ὁ διδάσκει τοῖς τρόποις. Nazi. Stob. 932.

Danda opera, ut intelligenter, ut libenter, ut obedienter audiat. Auguſt. 4. doctr. Chriſt c. 5.

Incaſſum perſonam fictæ ſeveritatis induit, cum legibus parendum cenſet injuſtus. Caſſio. l. 4.

Quis tulerit Gracchos de ſeditione querentes? Iuvenal. Sat. 2.

Can vecchio mal s'avezza à portar cavezza. Adag.

Frangas citius quàm corrigas, quæ in pravum induruerunt. Fab. 1. cap. 3.

Δίκαιον παλαιὸν μεταφυτεύειν δένδρον. Antiſth. Stob. 64.

Sehet wol zu / Schaum iſt kein Bier. Adag.

Μισῶ τὸν ἄνδρα τὸν ἀπλοῦς πεφυκότα, χρηστοὺς λόγοισι, πολέμιον δὲ τοῖς τρόποις. Epigram. lib. 1.

Quomodo vis innoteſcere, ſic vive. Auguſt. de verb. domin. in Iohan. ſerm 43.

Ante vita, quam doctrina quærenda eſt. Vita enim bona & ſine doctrina habet gratiam, doctrina ſine vita integritatem non habet. Ambroſ. Pſal. 118.

Pueri non modò quæ diſerta; ſed vel magis quæ honeſta ſint, diſcant. Fab. 1. 14.

Non vitæ ſed ſcholæ diſcimus. Sen. epiſt. 106.

Benè loqui & pravè vivere, nihil eſt aliud, quam ſua ſe voce damnare. Proſper. Sent. Auguſtin 6.

Philoſophus in ratione vitæ peccans hoc turpior eſt, quod in officio, cujus magiſter eſſe vult, labitur. Cic. Tuſcul. 3.

optatem. INDIGNUS enim eſt, qui inter homines agat, cujus nonnulli quidem verba probant; actiones autem cuncti damnant (& improbant.)

Primus Romæ Dictator fuit T. Largius primusq; equitum Magiſter Sp. Caſſius, & inde ab illorum † ævo, qui primi dictaturam geſſerunt, ad Syllam uſq; & Julium, qui primi tyrãnidem invaſerunt, anni interceſſerunt * CCCCXV. quo (toto) tempore neq; verbum futile ab ullo Philoſopho prolatũ, & multò minùs quicquam dignum reprehenſione factum fuiſſe legimus; ac ſi aliud Roma permiſiſſet; indigna illa, qua tum floruit, celebritate (ac gloria) fuiſſet. NEQUE enim poteſt fieri ut benè ſubditi regantur, ſi ſapientes, à quibus reguntur, diſſolutè vivant.

Ita deos experiar propitios! ita etiam vir bonus habear! ut quoties cum animo meo conſidero, tum quæ de Roma legi, tum ea quæ nunc oculis video, nil aliud poſſum, quàm gemere propter præterita, & deplorare præſentia. Video enim, quomodo tum pugnarint exercitus; imperârint tantùm ſenes; anniſi ſint, ut frugi eſſent, juvenes; video, quàm benè imperarint Principes; quàm promtè obtemperarint ſubditi. Video deniq;, quod omnium maximè mirandum, quanta libertate gratiaque uſi ſint ſapientes (& eruditi;) quanta in humilitate & deſpectu vixerint idiotæ. Jam verò fatis prorſum nobis adverſantibus, contrarium videmus ærumnoſis hiſce temporibus; ut planè NESCIAM, utrùm priùs deplorem virtutes & fortia facta defunctorum, an vitia inertiamque ſuperſtitum. NULLUS enim modus eſſe debebat bonorum prædicandi præſtantiam, nullum debebamus finem facere vituperandi, (& exagitandi) malorum improbitatem.

O quàm dulce erat videre, ſæcula illa glorioſa tam glorio-
419 ſis frui (in republ.) ſenibus & philoſophis! Ex adverſo verò quàm dolendum pudendumque nunc eſt, videre tot philoſophos diſſolutos, & tot juvenes (effrenes) contumaces! qui Romæ, ut dixi, univerſæ exitio, totiq; Italiæ offendiculo ſunt (& dedecori!) HOMINES enim improbi malitiæ abundantia rempubl. affligunt, & virtutis penuria patriam peſſundant. Ut idem denuò repetam, amici, CCCCXV. annos nobis duravit proſperitas, & TAM diu Roma floruit, quàm diu majeſtatem in actionibus, & in verbis ſimplicitatem retinuit, ſummumq; illius bonum fuit, quòd à bonis (ac virtuoſis) dives, à malis (vitioſiſque) inops erat. In ſumma, FORTUNA-

Dominationis & crudelitatis libido honeſti nominis reverentia & armabatur, & velabatur. Oroſ. 5.21.

Priſcis temporibus, cum adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuæ. Arbit.

† *Ab V.C. 253.*

* *Sylla dominatur circa V.C. annum 670.*

Decet te honorem, quem geris nomine, morib. exhibere. Caſſ. 1.11.

Mali magiſtri malè doceant neceſſe eſt. Tertull de habit. mulieb.

Καλῶν μαθητῶν κακίους οἱ διδάσκαλοι. Rhodig. lib 11. c. 12.

Es ſind nicht alle Jäger/die Hörner führen. Adag.

Συνανεγλωθεὶ τοῖς πλούτοις & τοῖς ὀνειδεσιν αὐτῶν, & μετὰ ταύτης ἀσελγεία. Iſocr. Areopag.

Cunctis ſua diſplicet ætas. Auſon. Idyl. 15.

Nil erit ulterius, quod noſtris moribus addat poſteritas. Iuv. Sat. 1.

Omnis vitæ ratio ſic conſtat, ut quæ probamus in aliis facere ipſi velim⁹. Fab. 10.2.

Maximum gloriæ certamen inter majores erat; Laudis avidi, pecuniæ liberales erant. Sall. Catil.

Bonus Nerva Trajanus: Antoninus Pius innocens. Marcus plenus officii: temporibus adjuti ſunt, quæ tuos mores alios neſciebant. Symm. 1.7.

ἡ τῶν Ἀθηναίων πόλις τῆς Ἑλλάδος παίδευσις. παράδειγμα μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τινί, ἢ μιμούμενοι ἑτέρους. Thucyd. 2.

Sic omnia fatis in pejus ruere: Virg. Georg. 1.

Omne in præcipiti vitium ſtetit. Iuvenal. Sat. 1.

In his præſertim moribus (plerique) etiam iraſcuntur admonitioni, & taciti repugnant. Fab. 2. cap. 2.

Nulla eſt civitas, quæ non & improbos cives aliquando, & imperitam multitudinem ſemper habeat Liv. lib. 45.

Cavendum ne (malus) præficiatur negotio: aut jam prępoſitus ut removeatur curandum. Colum. 1.7.

Intra unam domum boni & mali continemur. Cypr tract. 1.

Locupletiſſimum mortalium genus, in quo pauperem invenire non poſſes. Sen. epiſt. 90.

Alla fine la ſimulatione ſi ſcuopre, & ſe l'imitatione fa ſembianza, non fa identità. Teſor. pol. 2.

TA non poteſt dici civitas,quæ multos cives; ſed quæ paucos habet vitioſos.

Sed ut ad rem ipſam propiùs accedam ; Ideò vos dimittendos cenſui,quòd me vidente,die feſto Genii non admodũ vos ſedatos(conſtanteſq;,)præſente Senatu,oſtendiſtis,ut omniũ oculi magis converſi eſſent in geſticulationes veſtras,quàm in ea,quæ vel agebant, vel dicebant Pantomimi (hiſtriones & comœdi.) Quas ineptias ſi vobis licitas arbitramini, quia regiæ vos domus † miniſtros eſſe noveratis ; non minùs mihi credite,talia cogitantes,quàm facientes peccaſtis. PRINCIPUM enim familiaritate neminem adeò niti decet, ut ſive ſerio,ſive joco(honoris ac) reverentiæ Principi exhibendæ rationem nullam habeat.

Cùm autem à me dimittamini , pro viatico multas potiùs pecunias; quàm multa præcepta à vobis optari novi. Verùm utriuſq; vos,& pecuniis ſcilicet,quibus in itinere faciendo,& monitis,quibus in vita agenda utamini,inſtruam Neque miremini conſilium me illis dare,quorum (mos) eſt aliis conſulere:quoniam SÆPISSIME uſu venit, ut medicus morbos curet alienos,& non cognoſcat proprios. Sit ergo ultimum verbum,& poſtremum cõſilium hoc, ut QUANDO acceſſeritis ad ſerviendum Principibus & magnatibus , elaboretis , ut in claſſe potiùs cenſeamini virorum honeſtorum , quàm eruditorum;moderatorum,quàm ardelionum; taciturnorũ , quàm loquacium. Nam IN AULIS Principum ſi eruditus præter eruditionem nihil habet;† proſperitas magna eſt,ſi placet. At VIR honeſtus nunquam diſplicet.

CAPUT XLII.

Epiſtola M. Aurelij ſcripta Imperatoris in acerbiſſimo luctu ſuper morte Veriſſimi , filij unicè dilecti, ad Catulum Cenſorium.

MARCUS Cenſor novus & juvenis,Catulo Cenſorio 420
ſeni S.& obſervantiam.

Cùm binas ad te dederim literas , ne unis quidem mihi reſpondiſti : quod ſi factum , quia non poteras ; æquo animo fero : Sin, quia nolebas ; eſt quod doleam ; ſin oblivione id factum ; te reprehendo :ſin quia me parvipendis;provoco : ſin ſomnio es prohibitus; non eſt habenda ſomniis fides Quòd ſi non vis,ut valeat jure teſtamenti, ſi poſſim de tuis tanquam amici gloriari literis ; valeat ſaltem

In vultu & in voce cognoſcimus ſcivientium mores.Caſſ.6.9.

Si verba facta non congruant , deformant iniquitatis opera magiſterium diſciplinæ.Ambroſ.Pſal.118.

† *inquietiner.*

Si da l'uficlo,è non la diſcretione.Adag.

Principe præſente , vel ſubridere periculoſum aliis, præterquam admodum familiaribus.Philo.legat.ad Ca.

Habet magnum dolorem, unde cum honore deceſſeris, eodem cum ignominia reverti.Cic.pro Muræn.exte.

ἴδιον ἀνθρώπου φιλεῖν καὶ τοὺς πταίοντας, ὅτι δι' ἄγνοιαν καὶ ἄκοντες ἁμαρτάνουσι, καὶ μετ' ὀλίγον ἀμφότεροι τεθνήξετε. Aurel. Imp.lib.7.

Θέλω τύχης σταλαγμὸν ἢ φρενῶν πίθον. Ῥανὶς φρενῶν μοὶ μᾶλλον ἢ βαθὺς τύχης. Adag.

ὁ μὴ εἰδὼς σιωπᾶν, οὐκ οἶδε διαλέγεσθαι. Plut.Stob.387.

Si altiorem , quam meliorem eſſe delectat: non præmium , ſed præcipitium expectamus.Bernh.ep.27.

† *Fieri poteſt, ut interdum placeat.*

Noli imitari malum prædicatorem ; ſed imitare bonum,quod tibi prædicatur.Auguſt.Ioh tract.66.

† *In Hiſpanico eſt caput 66. lib. 1. Abeſt à verſionibus Gallicis.*

Non ſolum in amiſſione,ſed etiam in diſceſſu cariſſimorum neceſſaria ut motus eſt, & firmiſſimorum quoque animorum contractio.Sen.Marcij.

Longè diverſa conditio eſt fortuiti,quàm affectati ſilentii.Sym 1 89.

Si pectoris ultrà reticendo, ego protinus ulciſcar ſcribendo: ut iam puniaris ſcripto meo , quàm punior egometet ſilentio tuo. Sidon.4.2.

Probatio dilectionis,exhibitio eſt operis. Gregor.

ὁ τοῖς ὀνείροις πιστεύων εἰς ἄπαν ἀδόκιμος.Stobæus 305.

Nemo flagrantiùs amicitiam colit,quàm qui iraſcitur negligentiæ Sym.4.11.

Tempus cætera omnia auferens , ſenio adjicit ſcientiam.Plut.de exilio.

tem

tem jure codicillorum, ſi me tanquam filium pater monueris & objurgaris.

EST quidem juvenum virtute præſtantium honorare ſenes prudentes; EST item ſenum, qualis tu es, erudire & docere valde juvenes, qualis ego ſum. JUSTUM enim eſt, ut & novo juventutis robore ſenum (infracta) fulciatur & foveatur imbecillitas; & longa ſimiliter ſenum experientia caveat, ne per ætatem teneram, & ignorantiam natura inſitam in fraudem incidamus. MALE cum juventute agitur, quæ corporis robore pollet: animi verò virtutibus deſtituitur: at SENECTUS illa honorata eſt, quæ quantò magis viribus extra nervisque deficit, tantò magis virtute intus repullulat & reviveſcit.

In arbore quidem fructibus collectis, foliis delapſis, florib. arefactis, viridiores & vegetiores radices eſſe experientia docet. Ad eundem modũ, exacto adoleſcentiæ vere, & juvẽtutis æſtate, poſtquã hyeme ſenectutis accedente, foris putruerunt poma (ut ita loquar) carnis, deciderunt folia favoris, marcuerunt flores voluptatum, & exaruerunt vanæ ſpei cortices; æquum eſt, ut tum optimæ ſint intus actionum radices. SENES, quibus verè nomen hoc convenit, honeſtis potius actionibus gloriari, quàm canis decet: HONOR enim non capitis canitie, ſed vitæ integritate comparatur. EA DEMUM reſp. glorioſa, fœlixq; Princeps illius dominus; ubi & juventus eſt, quæ laboret, & ſenectus, quæ conſulat.

Qua ratione naturalis vita conſervatur; eâdem habere ſe debet politica gubernatio, ut videlicet, quemadmodum fructus nec uno tempore proveniunt univerſi, nec uno omnes deſinunt; Sed deſinentibus aliis, alii incipiunt: Ita vos quidem docentes; nos verò obedientes, parentum inſtar ſeniorum & pullorum novorum, in nido veluti curiæ, plumis alii nudabimur, alii armabimur; laſſique ita parentes & volandi impotentes filiorum opera tenerorum nutrien:ur. Ita vir bonus habeat! ita animo quieto mihi, Catule, videre te contingat! ut ne verſum quidem ad te hoc anno ſcribere decreverã! Stilum enim meum tua † hebetârat negligentia. Verùm ingenii mei inertia, & ingens officii mei periculum, conſilia tua ſemper flagitant. Hoc enim habet PRIVILEGIUM ſapientia, ubicunq; ſedem fixit; quòd ſapientes inſipientium dominos, & inſipientes ſapientum mancipia facit.

421 Equidem te mei oblitum arbitror; dum temporis diuturnitate

Quid jucundius ſenectute ſtipata ſtudiis juventutis? Cic. de ſenect.

Celerius decidit feſtinata maturitas. Fab. 6. prœm.

Senectus infirmitas corporis, ſobrietas mentis. Ambr. Hexam 1.

Senectus non minuit virtutem, ſed auget, ſi tamen juvenilis ætas virtute decurſa eſt. Lactant.

Ἀλλοὶ πολὺ γῆρας ἀκμάζων τῷ δὶς παῖδες οἱ γέροντες γίγνονται. Plat. Axioch.

Tardam ne ſperne ſenectam. Sil lib. 1.

Multa ferunt anni venientes commoda ſecum, multa recedentes adimunt. Horat. art.

Senectus flos animi. Sen. ep. 56.

Quod in radice celatur, in ramis declaratur, & quod latet in foliis, eniteſcit in pomo. Aug. homil. 48.

Senum vires in ſolo conſilio ſunt poſitæ. Dion. lib. 6.

Conſule, queis ætas longa magiſtra fuit. Ovid. Heroid. 5.

Maximè illis congruit verecundia, quorum in delictis damnatur mens inverecunda. Cypr. lib. 2 ep. 7.

Maximè ſalva eſt civitas, ubi conſilia ſenum & juvenum arma vigent. Plaut. An ſeni gerund. reſp.

Potentia in junioribus, in ſenioribus ſapientia. Ariſt 7. polit. 9.

Cunctis rebus ineſt quidam velut orbis, ut temporum vices, ita morum vertuntur. Tacit. annal. 4.

Ἀρχὴ πρὸς ἐπιστήμην ψυχῇ, ὁπότε αἱ τῶν σώματος ἀκμαὶ χρόνῳ μικρὰ μαραίνονται. Evag. Stob. 855.

Eam deo legem literis amicorum, ut aſſiduitate illorum animos probent, meum bonitate delectent. Symm 8. 15.

† irritârat. G.

Minus grave eſt debitorem, quàm ingratum videri. Symm. 9. 187.

Eum qui de ſua unius ſententia omnia gerit, ſuperbum judico magis, quàm ſapientem. Liv. li. 44.

Ἀπολαῦσαι δεῖ τῶν φρονεῖν ἐπισταμένων. Menand.

Sapientia omnibus præeſt, ejuſque imago pro foribus omnium templorum pingi ſolita. Sar. ſb. 4. 6.

Calamitatum mollimentum conſuetudo. Sen. Tranquil. 10.

Verum Caſarem ex ſello ſub auro tubere ſapientem amiſit, quem non plus V. diebus luxit. Capitolin.

Leneſcunt tempore curæ. Ovid. art. 2.

Τί φθιμένοις στοναχεῦμεν ἐφ' ἡμῖν, αὐλὰ ἀλλαχοῦ τῶν παίδων ἀΐδην εἶδε θεοῖς δυνάμεις. Antip. epigr. 3. 25.

Carior eſt ex liberis ille, qui moritur. Fab. declam. 5.

Altius vulnus eſt, amittere filium. Macrob 4 Satur. 4.

Quid dolorem noſtrum moderaturi cauſis potiùs fomenta ſufficimus? Sidon. 4. 11.

Miſera res eſt pater filio hæres. Plin. paneg.

Τί γὰρ ἂν μεῖζον τοῦδ' ἔτι θνατοῖς πάθος ἐξεύροις, ἢ τέκνα θανόντ' ἐσιδέσθαι. Eurip. Supplic.

Hominis eſt affici dolore, reſiſtere tamen, & ſolatia admittere, non ſolatiis non egere. Plin. 8. ep. 16.

Non ſentire mala ſua, non eſt hominis, & non ferre, non eſt viri. Sen. Polyb 36.

Affectus, qui premuntur, ne per verba expirent, graviores redduntur. Philo. de Ioſeph.

Magis exurunt, quos ſecretæ lacerant curæ. Sen. Agamem. 3.

Majores æſtus febreſque animarum ſunt, quàm corporum. Ambr. Pſal. 118.

Νόσου πολὺ κρεῖττόν ἐστιν, ἢ λύπην φέρειν. Philem Stob. 787.

Poteſt non dolere cor humanum, defuncto cariſſimo, meliùs tamen dolet & ſanatur cor humanum, quàm non dolendo fit inhumanum. Aug. de verb. Apoſt. ſerm. 32.

O parentum miſera conditio! quam novis inuſitatiſque patemus inſidiis! Fab. declam. 7.

Λύπη μανίας συγγένειαν ἔχει τινά. Alex. Stob. 787.

Πᾶν πρᾶγμα δύο ἔχει λαβάς, τὴν μὲν φορητήν, τὴν δὲ ἀφόρητον. Epictet. 65.

Dolore nihil eſt apud miſeros potentius. Sen. ad Helv. 2.

Ne mala malis ſanes. Dion. li. 1.

† *Ariſtoteles patriam ſuam non in genua procidentem, ſed in os proſtratam erexit atque reſtituit. Ælian. 3. Solum mente radit & pectore. Arnob. lib 7.*

Τὸ ζῆν μὴ καλῶς, μέγας πόνος. Eurip. Stob. 888.

Tanti vulneris dolor nulla temporis diuturnitate poteſt aboleri. Symm. 9. 10.

Nemo niſi ſua culpa diu dolet. Fab. pro œm. 6.

Tacere multis diſcitur vitæ malis. Sen. Thyeſt 2.

Degeneri qui ſunt ingenio, innoxium corpus affligentes, quæ ægrota non ſunt,

nitate mortem Veriſſimi, filii mihi unicè chari, oblivioni me traditam credis: Nec ſanè injuria. SÆPE enim tempus plagam ſanat, quæ ratione ſanari non potuit. Verùm hac in parte haud ſcio, major ne ſit error tuus, an meus dolor! Deos enim teſtor immortales, minus crudeliter infœlicia filii mei viſcera à vermib. famelicis, quàm ærumnoſi patris animum doloribus acerbis lancinari; ita quidem, ut nulla appareat proportio. Filius enim ſemel tantùm mortuus eſt; pater verò miſerrimus ſingulis moritur momentis. Quid vis amplius dicam? niſi invidiâ quidem ipſius mortem, at commiſeratione vitam meam eſſe proſequendam. Ille enim moriendo vivit, at ego vivendo morior.

MIHI quidem efficaciſſimum videtur in calamitoſis vitæ caſibus turbulentiſque fortunæ procellis eſſe remedium, ubi parum induſtria, & (longè) minus vis prodeſt, ut doleamus tanquam homines, & diſſimulemus tanquam prudentes. Si lingua palam exprimerent ſinguli, quæcunque clam in corde ſentiunt; cœlum, credo, ſuſpiriis rumperent, humumque lachrymis inundarent. Quòd SI COR ſeriò afflictum oculis liceret intueri corporeis; appareret me Hercule, quantum unica ſanguinis gutta, quam intus ſudat, omnibus præponderet lachrymis, quas plorando foris effundit. Nam MAXIMI dolores corporis, nulla ex parte cum minimo animi cruciatu comparandi ſunt. OMNIBUS quidem, quæ corpori poſſunt contingere, malis remedia excogitarunt homines. At ſi ærumnoſum cor loquatur, nemo audit; ſi lachrymetur, nemo videt; ſi quæratur, nemo credit. Quid igitur tali faciendum, niſi ut vitam, qua moritur, odio habeat; & mortem, qua vivat, amet?

HEROICÆ virorum excellentium virtutes non in tolerandis corporis; verùm in diſſimulandis animi affectionibus conſiſtunt. Hæ enim humores perturbant, ſine ullo geſtuum externorum indicio; febrem accendunt, ſine pulſûs variatione; † humi nos proſternunt, in genua dejiciunt, undis oretenus mergi, mori deniq; vitâ non amiſsâ, cogunt: In ſumma vitam prolongant, ut magis affligamur, tumulumq; negant, ne in illo requieſcamus.

Quare cùm conſidero, non modò calamitatibus me divexari; ſed ex ipſis etiam conſolationib. tædium capere, ſemperq; inde fame, hinc faſtidio cruciari; hoc utor remedio, ut partim ſilentio diſſimulando, partim largiter deplorando, partim

corde

corde dolorem premendo, VITAM, ejus, quod habeo, amittendi metu ſuſpenſus, & quod amiſi recuperādi ſpe deſtitutus,
422 tranſigam. Atq; hæc dico, ut ſi nunc fortè neq; lacrymari, neq; lamentari me ita, ut defuncto modò filio, vides; ne minus ardere pectus meum arbitreris: Sed ingenti æſtu interno omnem foris oculorum abſumi humorem, viſceraque infelicia veluti accenſis carbonibus deflagrare ſtatuas.

An te fugit, mi Catule, quanto dolori ſit patri honorato mors filii boni? OMNIBUS in rebus munifici in nos dii ſunt, præterquam in concedendis filiis virtute præſtantibus. Equidem diligentiſſimè obſervavi, QUO SUBLIMIOR eſt cujusque ſtatus, eò major eſt hæredum bonorum penuria. MOLESTISSIMUM ſanè auditu, at longè acerbius viſu eſt, quòd parentes divitiis proficiunt, filii vitiis deficiunt; quòd parentes filiis honori, filii parentibus dedecori ſunt; quòd parentes quietem filiis parant, filii ſenectutem parentibus injucundam reddunt; quòd parentibus morti eſt præmaturus filiorum obitus, at mortis paternæ tarditatem deplorant filii. Quid dicam? quòd PER INCURIAM dignitatem opesque filii perdunt, quas ſumma parentes cura compararunt. Hoc enim perſuaſiſſimum habeas, DIVITIAS parentum labore & induſtria parari poſſe; easdem ſolis filiorum virtutibus conſervandas eſſe. NUNQUAM permittunt dii, ut perpetuum ſit, quod à mala profectum intentione, detrimento fundatur alieno, & ab improbo poſſidetur hærede; Cumq; malo parentum fato fit, ut opes filiis relictæ vitiis ſerviant voluptatiq; eorum, qui ſunt vitioſi: & merentibus ipſis & diis jubentibus, hæres ſimul peſſum it atq; hæreditas. Diligenter velim conſideres, quod dicturus ſum. Erāt mihi duo filii, Commodus & Veriſſimus. Horum ætate minor, & virtute major mortuus eſt. Semper arbitratus ſum, vivente bono, me fore pauperem; at nunc improbo ſuperſtite, divitem me fore cogito, hac adductus ratione, quia TAM benigni ſunt Dii, ut patri pauperi non dent filium improbum, & vix unquam bonum patri diviti tribuant filium. Cumq; PROSPERITAS nulla ſincera ſit, quam non contaminet fortuna adverſa; ſerius aut maturius ibi nos ſupplantans, ubi lapſu nos videt graviore ruituros: Ideo permittunt, ut parentes avari, cumulatis magno cum labore pecuniis plurimis, cum hac moriantur moleſtia, quòd eas filiis relinquunt improbis peſſimè collocatas. Nō minus, mihi crede,

Mmm deploratur

una dolere cogunt. Plut. conſolat. ad Apoll.

Strangulat incluſus dolor, atque cor æſtuat intus Ovid 5. Triſt. 1.

Principum proſperis & alii fruuntur, adverſa ad conjunctiſſimos pertinent. Tacit. hiſtor. 4.

οὐκ ἐν πολλοῖς δ᾽ ὅροις ἂν, ὅς τις ἔστι μὴ χρηστοῦ πατρὸς. Eurip. Heraclid.

Natura quidem vult ex bonis bonum generari: atqui pleramque non poteſt. Ariſt. 1. polit. 6.

Τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ὥσπερ εἱμαρμένον ἐστι, φαύλους ἀποβαίνει τοὺς υἱούς. Demoſt. Cimon.

Filiorum cariores, qui ſimiles videntur. Apul apol. 1.

οὐδ᾽ ἓν ποιητοῦ καὶ ἄφρονος ἀνδρὶ νόημα, οὔποτ᾽ ἀρεῖξ ἀγαθοῦ πατρὸς ἔχουσι κακοί. Theogn.

Sæpè fit, ut pariat pravos bona mater alumnos. Et mala ſæpè parens ſanctos alit ubere natos. Guillelm. Philipp. lib. 11.

Τέκνοις αἰδήμων καὶ χρηστὸς, πατρὸς ἕκαστος. Syneſ. St. 687.

Iisdem artibus & quæruntur bona, & retinentur. Dio. li. 35.

Hominem hominis incommodo ſuum augere commodum contra naturam eſt. Cic. off. 3.

Nos miſeri facultates patrimonii noſtri aliis præparamus, aliis relinquemus. Fab. prooemi 6.

Liberos doctiores, quàm ditiores relinquere ſtudeto. Plat. St. 686.

Τὸ τὰ ἀδύνατα διώκειν, μανικόν· ἀδύνατον δὲ τὸ τοὺς φαύλους μὴ τοιαῦτά τινα ποιεῖν. Aurel. Imp. lib. 5.

ὁ μέγας ὄλβος οὐ μόνιμος ἐν βροτοῖς. Eurip. Oreſt.

Hæc eſt natura bonarum rerum, ut illis frui prolixiùs velis. Sym. 5. ep. 48.

Iniquiores ſumus adverſus relicta ereptorum deſiderio. Sen. Mar. 16.

Ex improbo patre filium probum naſci difficile Cic. pro Roſ. Com.

Dum vivimus, inter laqueos currimus. Bernh.

Πολλάκι δ᾽ ἐξ ἀγαθοῖο πέλει κακὸς, ἐκ δὲ κακοῖο ἐσθλὸς, ἀμειβομένης πολυτλάντε βιότοιο. Coint. 14. 476.

Ruituros moles ipſa trahit. Boet. conſol. 3. 4.

ὄλβιος οὗτος, ὃς ἐν νεότητι μαρανθεὶς τὸν φυγάδην βιότου θᾶσσον ἀλευάμενος. Agathi. Epigr. lib. 3.

Præſens malum auget boni perditi memoriam. Aug. Medit. c. 26.

Digitized by Google

deploratur à me filius à diis mihi relictus, quàm alter fato ereptus. SUPERSTITIS enim† inertia immortalem fecit defuncti memoriam. PRAVA quippe indoles & converſatio ſuperſtitum, deſiderabilem efficit mortuorum ſocietatem. SEMPER improbi nequitia vitâ illum privari flagitat: SEMPER boni mors deplorari meretur.

Parum, mihi crede, abfuit, quin ad inſaniam conſpectâ filii morte adigerer. Verumtamen, illa me conſolatur cogitatio, quòd ALTERUTRUM neceſſe erat, ut ſcilicet aut ego illius mortem viderem, aut ille meam, quòd illum mihi dii tantùm mutuò, non dono dederunt; quòd ipſi proprietarii ſunt, ego (tantùm) uſufructuarius; quòd OMNIUM regula eſſe debet juſta illorum voluntas, non appetitus noſter inordinatus. Quando filium occiderunt, alienum me reſtituiſſe, non de meo quicquam amiſiſſe, arbitror. Poſtquam autem placuit diis quietem filio dare, quia bonus; & affligere patrem, quia malus erat; gratias illis ago pro uſura temporis, quo me frui vita illius permiſerunt, patientiamq; illis offero, quam in filii morte præſtiti, eosq; precor, ut iram hac pœna contenti ſuam mitigent; rogo item, ut cùm vitam filio minori ademerint, majorem (Commodum) in virum bonum laudatumque faxint evadere.

Ego hic Romæ tuam intellexi mœſtitiam, quàm iſthic Sami ex mœrore meo percepiſti. Itaq; dii, precor, faxint propitii, ut & lætitiam ipſe ex tuis capias filiis, & ego luctum meo nomine ſuſceptum lætitia compenſare poſſim.

Salutat te Fauſtina, cujus te vehementer commiſereſceret, ſi ipſam videres. Nam oculis lacrymas, corde ſuſpiria effundit, manibus ſe verberat, & lingua ſeipſam execratur: Neq; cibum interdiu, neque ſomnum noctu capit: tenebras amat, lucem averſatur: Neq; ego quod ſub intimis natum eſt præcordiis, in intimis dolere præcordiis miror. ADEO quippe immoderatus eſt amor maternus, ut licet extinctus in tumulo jaceat filius, nihilominus vivum in corde mater circumferat; cùm ita natura comparatum ſit, ut QUI fuit in vita cariſſimus, ingentem ſemper relinquat in morte moleſtiam.

Me ſcito vitam agere afflictiſſimam, quia vultu lætitiam præ me fero, animo interim omnis lætitiæ experte. INTER viros autem ſapientes ſi quis doloribus angatur aſſiduis, & lætitiam tamen vultu ſimulet; quid aliud eſt, quàm ſi vivus ſepeliatur, etiamſi tumulo non inferatur? Magnum tibi

Nec recta ingenia, qualem in adoleſcentia ſpem ſui fecerant, usque in ſenectutem pertulerunt: ſed interverſa plerumque ſunt. Sen. Marc. 22.

† *pravitas*.

Nihil magis placet, quàm quod amiſſum eſt. Sen. Marc. 16.

Morte fura prima i migliori, laſcia ſtari rei. Petrar. ſonet. 281.

Non licet obductam ſenio ſopire dolorem. Semper crudeſcit nam mihi pœna recens. Auſon. parent. 10.

Cicatricem nihil æquè ac neceſſitas ipſa, & dies longa, & ſatietas doloris inducit. Plin. 8. ep. 5.

ὡς ἤδη δυνάμενος ἐξιέναι τοῦ βίου, ὅπως ἔχεις τῆς ψυχῆς ποιοῦ διανοούμενος. Aurel. Imp. lib. 2.

Flagrantior æquo non debet dolor eſſe viri, nec vulnere major. Iuven. Sat. 13.

Oblitus es te hac conditione accepiſſe, ut redderes. Plut. Conſol. ad Apoll.

Magna rei, quam unumcunq; poſſederis, fuiſſe participem, non minima gloria eſt. Columel. 1. 8.

Dolor ſublimitatem & magnificentiam ingenium: ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Plin. 4. ep. 20.

Si penatur electio, melius eſt diſceſſura nobis bona, quàm nulla contingere. Sen. Marci. 12.

Id agamus, ut jucunda fiat nobis amiſſorum recordatio. Sen. ep. 63.

Conſolationis officium ita ſolvas quæſo, ne unquam tibi redhibeatur. Sidon. 1. 8.

Ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκουσι μὴ λυποῦ ἄγαν· οὐ γὰρ ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῖς αἰσχρῶς πλουτοῦσι. Poly. Stob. orat. 127.

Τὸ θανόντων τέκνων ἐπίπονον ἢ κατὰ γυναῖκας εἰς γῆν ἔφυσε πάθος. Eurip. Supplic.

Admittunt alii ſolatia temporis ægri: Hæc graviora facit vulnera longa dies. Auſon. parental. 10.

Ἡ λύπη ἔχει ὥσπερ τὸ δένδρον τὸν καρπόν, τὸ δάκρυον. Philem. Stob. 893.

Animum natura deſidioſiſſimum dolor fletu gravidus accendit. Sidon. 3. 11.

Dolor ipſe diſertum fecerat. Ovid. 4. metam.

Oblivisci ſuorum, ac memoriam cum corporibus efferre, & effuſiſſimè flere, meminiſſe parciſſimè, inhumani animi eſt. Sen. ep. 99.

Parentum amor magis in ea, quorum miſeretur, inclinat. Sen. ep. 66.

οὐκ ἔστι λύπης μεῖζον ἀνθρώποις κακόν. Menand.

tibi videbitur, quod dixi; Sed majus, ita me dii ament! eſt quod ſentio. Sæpè mihi videor crepaturus, quia non audeo id oculis deplorare, quod animo ſemper obverſatur meo.
424 Quoniam autem neceſſe habeo, ut nonnulla tecum communicem; celeriter q.artio advola, ut de iis confabulemur. Nam quia diis viſum eſt filium mihi eripere tam exoptatum; abs te ſolatia petam, qui mihi amicorum es cariſſimus. Paucis ab hinc diebus venerunt huc legati Rhodiorum, quibus bonam equorum dedi meorum partem. Adducti etiam ad me ſunt ex Hiſpania ulteriore equi octo, (de quibus) tibi quatuor mitto, qui tales, opto, evadant, ut tibi probentur. Dii te ſervent, & mihi meæque Fauſtinæ lætitiam aliquam concedant! Vale. Marcus aſſl. ɑ. ſſimus. m. p. ſ.

CAPUT XLIII.

Principes & Megiſtanes ſubinde inquirant, quo pacto educatores & præceptores filios erudiant & doceant, & num vitia illorum occulta diſſimulent: nonnunquam enim magis opus eſt objurgari præceptorem, quàm diſcipulum caſtigari.

DIximus ſuprà, (cap. XXXIX.) quæ conditiones, quæ ætas, quæ gravitas requirantur in educatoribus, quos filiorum (nutritioni) educationi (& inſtitutioni) Principes adhibituri ſunt. Reliquum eſt, ut nunc dicamus, cujusmodi conſiliis inſtrui deceat à Principibus magiſtros, priusquam horum fidei filii committantur. Deinde res poſcit, ut oſtendamus, quibus magiſter diſcipulum, quem docendum ſuſcepit, præceptis informare debeat. Impoſſibile enim eſt infeliciter ſuccedere, quæ maturo adminiſtrantur conſilio.

Qui diligentiùs rem perpendent, iis ſupervacanea fortè videbitur argumenti hujus tractatio. Nam aut bonos eligunt Principes magiſtros, aut malos. Si malos eligunt, operam & oleum perdit, qui conſilia illis bona dat: Minus enim conſilii capax eſt magiſter demẽs, quàm diſcipulus diſſolutus. Sin autẽ bonos Principes elegêre magiſtros: ſatis inſtructi erunt ejusmodi magiſtri bonis cõſiliis, quibus pro ſe & pro aliis utantur. DARE autẽ præcepta ſapienti aut ſupervacuum aut arrogans eſt. Sit ſanè arrogantis audaciæ ſapienti dare conſilium: tamen dico adamantem auro illigatum non ſolùm de virtute ſua nihil deperdere: ſed etiam pretio creſcere; hoc eſt: QUO cordatior quis (& prudentior) eſt, eo magis aliorum cognoſcere

Mmm 2 ſententias

Ardenter amati impatienter requiruntur. Plin. 2 ep 4.

Triſtitiam, ſi potes, non admiſeris: ſed nec omnibus oſtenderis. Sen. de morib.

Parentibus circa liberos unus affectus eſt, favere vitæ, timere mortem. Fab. declam 4.

Amicorum ſermo ſolicitudinem lenit, ſententia conſilium expedit, hilaritas triſtitiam diſſipat, conſpectus ipſe delectat. Sen. tranq. anim. 7.

Omnis affectio modo, non munere cenſetur. Sym 4. 22.

In domo magis dantis, quam accipientis conſideratur ſublimitas. Ambr.

Beneficiis tueri nullo modo melius, quàm ut augeam, potſum. Plin. 2. ep. 13.

Cum quod datur, ſpectabis, & dantem aſpice. Sen. Thyeſt. 3.

ἐκδόντος τὸ παιδίον ... ἀγαθοῖς καὶ ἀξιόχρεω καὶ κρατεῖς ... καὶ ὑποθήκας καὶ ... Nicet. Alex. Comn. 2.

Studium omnium laboremq; & tanquam exactor incendit, & tanquam particeps ſociôſque relevat. Plin paneg.

Nihil mali eſt, canes ibi quam plurimos eſſe, ubi permulti obſervandi, multaque ſervanda ſunt. Cic. pro Roſc. Amerin.

Frequens recognitio nec impunitatis ſpem, nec peccandi locũ præbet. Colm. 11 1.

Oculis magis quam auribus credendum. Liv. lib. 6.

... δὲ ἡ προμηθείη. Herod. 3.

Πάσης πράξεως βουλὴ ... ἡγεῖσθαι. Stob. 95.

Curat maximè unusquisq; id, quod amat. Plat. Seminas.

συμβουλος ἀγαθὸς χρησιμώτατον καὶ ... ἁπάντων κτημάτων ἐστι. Iſoc. ad Nicocl. extrem.

Non præcipitandum in iis judicium, quæ rectè vel ſecus adminiſtrata, plurimis felicitatem aut calamitatem afferunt. Philo de charitat.

Al ben s'appiglia, chi ben ſi conſiglia. Adag.

La induſtria ſolicita y fortuna tienen conformidad, y andan a una. Aranc. 107.

Si quis furioſo præcepta det, erit ipſo, quam monebit, inſanior. Sen. ep. 94.

Dubitari de illo creditur, qui pluribus admonetur. Caſſ. 8. 18.

Tutto 'l cervello non è in una teſta.

Prudentia eſt imprudentem ac inſufficientem ſe æſtimare. Faſc. temp.

In univerſa vita pretioſiſſimum intelligere quenq; neſcire ſe quod neſciat, ſemperque cupere, quod ignorat, addiſcere. Columell. 11. 1.

Πολλῶν δ' ἔτι μῆτις ἀμείνων. Apoll. li. 4.

Plus pollent multorum ingenia conſiliaque. Liv. lib. 3.

Digitized by Google

ſententias laborat ; quod qui facit, profectò non peccat (aut fallitur.) NEMINI enim tantum ſupereſt conſilii proprii, ut nihil omninò ſententia illi (opus ſit aut) proſit aliena.

(Quare) etſi res ipſa loquatur , Principes & ſummates 425
in eligendis filiorum (magiſtris ac) præceptoribus felices fuiſſe; cura tamen idcircò non abjicienda eſt; præclaris magiſtros ipſos præceptis (monitiſque) inſtruendi. Poteſt enim fieri, ut magiſtri illi ſint viri (generoſi,) nobiles, ſenes, ſapiẽtes, moderati: & tamen poteſt fieri, ut educandi filios illuſtrium virorum uſu careant. Magiſtris autem (rectoribusq;) Principum non tantæ laudi eſt ſcientiæ copia, quanto dedecori experientiæ penuria. Dives aliquis fundum villico locans, non ſolũ de penſione cum eo paciſcitur annua; verùm etiam multis illum verbis accuratè inſtituit, quomodo is colendus ſit; neq; contentus † adminiſtrorum interventu fructum ex vineâ capere, ter aut quater eam ſpectatum quotannis proficiſcitur, neq; ſanè immeritò. Alter enim fundum colit, tanquam mercenarius; alter eundem inſpicit & curat tanquam dominus proprietarius. Cum ergò paterfamilias tanta diligentia arbores commendet ſuas (& arva) villico: quanto majore diligentia par eſt Principes imperare & monere, quomodo filio tractare (& moderari) educatores debeant! QUID enim aliud facit pater conſilio magiſtrum inſtruens , quàm quòd ſcientiæ theſaurum in uſum filii deponit?

Non poſſunt culpa liberari Principes & ſummates, ſi poſtquam virum elegerunt nobilem, qui ſit educator, & doctum (ac peritum,) qui ſit inſtitutor literarius; adeò vivunt incurioſi, ac ſi nullos jam haberent filios, neque hæredes (deniq;) ſuos fore filios meminiſſent; quod profectò non ita oportebat fieri: Sed NON MINUS virum ſapientem, & cui (tum exiſtimatio ſua, tum) filii (commodum &) educatio (tum denique totius familiæ dignitas) cordi eſt, occupatum eſſe decet in obſervando magiſtro, quàm in obſervando (regendoque) magiſter occupatur (& elaborat) puero. PATRIS enim boni eſt ſcire, an magiſter, quem cepit, imperare noverit, & an filius, quem illi dedit, obtemperare ipſi velit.

Ex antiquis Principibus præter cæteros inſignis eſt Seleucus † Aſſyriæ Rex, maritus Stratonices, filiæ Demetrii (Poliorcetæ) Regis Macedonũ, matronæ in tota ſanè Græcia ob formæ excellentiã celeberrimæ, quanquam per pulcritudinẽ illam non admodum felicis. Eſt enim vetus malum in fœminis pulcris, quòd

ἄνδρα κἄν τις ᾖ σοφὸς τὸ μανθάνειν πόλλ᾽ αἰσχρὸν οὐδέν. Sophocl. Antigon.

τοῖς πλείστοις τῶν νενουθετημένων ἔμφυτόν ἐστι, μὴ πρὸς τὰς ὠφελείας ἀποβλέπειν, ἀλλὰ χαλεπώτερον ἀκούειν τῶν λεγομένων. Iſoc. laud. Buſir.

Vel optima nomina non appellando mala fiunt. Columel. 1. 7.

Parentes diſciplinæ & doctrinæ inſpectores ſint atque exploratores. Plut. de lib. educ.

οἱ δὲ τοὺς πολιτικοὺς λόγους ὑπισχνούμενοι τῆς ἀληθείας οὐδὲν φροντίζουσιν. &c. Iſocr. contra Sophiſt.

γήτης ἄρουραν ἔκτοπον λαβὼν ὅπως σπείρων μόνον προσεῖδε, κἀξαμῶν ἅπαξ. Sophoc. Trachin.

Ager peſſimè mulctatur, cujus dominus quod in eo faciendum ſit, non docet, ſed audit villicum. Colum. 1. 2.

† *reditu tertiarum.*

Beat. Rhenanus, Germ. lib. 2 fol 90. Divites interdum colonis agros locabant ſub reditu tertiarum.

Paterfamilias libentiùs ad ſpectaculum rei ſuæ, quanto ea eſt luculentior deſcendit. Colum. lib. 3. c. 21.

Non nocet admiſſo ſubdere calcar equo. Ovid. 1. Pont. 6.

Ex diſcipulis magiſter agnoſcitur. Naz. adv. Marcion. 5.

Nil debet dominus abſentia ſua familiæ ceſſandi aut delinquendi ſpatium dare. Colum. 11. 1.

Educantium felicior laus eſt de filiorum probitate laudari. Caſſ. 8. 21.

Spes & fiducia rerum, quas efficere quis poſſit, haud unquam in alio, ſed in ſemet ipſo habenda. Gell. 2. 29.

Etiam tuta metuere ſapientis eſt. Marul. Evangeliſtar. 6. 17.

Majorem habebunt curam puerorum magiſtri, ſi identidem reddituri ſint rationem. Plut de lib. educ.

Oculi & veſtigia domini, res agro ſaluberrima. Columel. 4. 18.

Epaſſo eſpreſſo, ohi piu ſi fida in altrui, che in ſe ſteſſo. Arioſt 40. 41.

† *Nicator Syriæ Rex, dicere ſolitus ſi plerique hoc ſaltem ſcirent , quam moleſtum tot ſcribere & legere epiſtolas , diadema non eſſe accepturos. Plut. ax ſeniger. reſp.*

Seleucus conjuge filio cedit. Appi. Syriac. Iuliãn. M. ſpogone à morte Seleuci domum Antioche nupſiſſe ait.

Decor invitator libidinis. Tert. de cult. fœmin.

quòd multi ſunt, à quibus expetuntur, & longè plures, à quibus infamantur. Is Seleucus aliam prius habuit uxorem Apameam,) ex qua Antiochũ ſuſcepit, qui amore captus novercæ Stratonices, in vitæ periculũ ob illius ſolummodò amores incidit; qua re pater animadverſa illam filio dedit uxorem, ut ex noverca fieret uxor, ex conjuge nurus, ex filio gener, ex patre ſocer. Autor eſt Plutarchus in parallelis (& Demetrio.)

426 (At) Sextus Chæroneus lib. III. de dictis Græcorum refert, plurimum laboráſſe Seleucum, ut rectè filius Antiochus educaretur, ideoque duos illi quæſiviſſe præceptores maximè celebres, Græcum ſcilicet & Latinum. Neque eo contentum, miniſtro ſecretorum conſcio, Parthenio hanc in palatio delegáſſe provinciã, ut obſervaret, quid præceptores Antiochi agerent & loquerentur, idque veſperi clàm ad ſe referret. Cùm autẽ Parthenius diligentior eſſet, quàm cautior; utrique magiſtrorum illum ſibi anuſtitem (à Rege) additum innotuit. NIHIL enim eſt, quod ſæpè frequentatum non aliquando pateſiat.

Cùm ergo ambo philoſphi ſecretum intellexiſſent; in hunc modum Seleucum allocuti ſunt: Cùm fidei noſtræ, Seleuce, Princeps potentiſſime, filium Antiochum commiſeris; cur vitæ noſtræ inſpectorem & accuſatorem Parthenium feciſti? Si nos pro malis, illum pro bono habes; magni loco beneficii habebimus, ſi nobis hoc faſce ſublevatis, Antiochi filii educationẽ Parthenio mandaveris. Sic enim tibi perſuadeas, VIRIS honoratis malum eſſe intolerabile contumelia affici; dimitti vero minimè illis probroſum haberi. Juſſiſti, ut veſtigiis noſtris inſiſtens Parthenius, & ſermones & actiones noſtras nil tale verentium obſervet, omniaq; poſtea clàm ad te deferat, & quod peſſimum eſt, pro eo atq; idiota illa retulerit, ita nos, qui ſapientes cenſemur, vel abſolvimur, vel condemnamur. At enim NULLA theriaca veneno vehementius adverſatur, quàm ſapientiæ ignorantia. Ac ſanè Acerbiſſimum eſt, Princeps ſereniſſime, quotidiè in aliquem inquiri. NUNQUAM enim barba† tam ſtrictim attondetur, ut nihil in ea radendum alius inveniat. NEMO eſt omnium vitæ adeò emendatæ, ut ſi in illum inquiratur, nihil inveniatur reprehenſione dignum.

Quibus reſpondens Seleucus, Exploratum, inquit, amici, habeo, NEMINEM hodie in terris reperiri amicum, qui dignitatem & exiſtimationem ſuam amici cauſſa in aleam mittat.

ἡ γυναικῶν εὐμορφία ἀφορμὴ τοῖς πάθεσι, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Plut. Stob. 564.

Chi ha caval bianco è bella moglie, non iſta mai ſenza doglie. Adag.

Sauciatur animi ſenex, Rex amans, jam patebit, quàm multa paterni affectus indulgentia ſuperarit. Val. Max. 5.7. Pontan. lib. 5 de prudent.

Taciturnitas optimum ac tutiſſimum adminiſtrandarum rerum vinculum. Val. Max 2.1

Difficulter res magnæ ſilentur. Sylv. hiſt. Boh. 64.

Ab inobſervato citiùs homo diſcitur. Sido. 8. ep. 9.

Prodit ſe, quamlibet cuſtodiatur, ſimulatio. Fab 12. c. 2.

Quoquaq; accuratius curantur, eò faciliusq; tacitate, regnorum miniſtrorum emanant. Liv. lib. 44.

Veraeo ipſo, quo celantur, ſua ſponte magis emanant. Idem. l. 25.

Qui fideliter docet, non poteſt malam habere conſcientiam. Ambr. 1. Tim. 1.

Contumax eſt innocentia. Sen. 2. contrav. 3.

Ingenuitas non recipit contumeliam. M m.

Excuſatio non petita, accuſatio manifeſta. Adag.

Qui conſcientia ſuæ luce clareſcunt, alienis rumoribus ſordidantur. Cypr. 4. ep 2.

Fides mea cuſtodem repudiat, diligentia ſpeculatorem reformidat. Cic. Orat. 4.

Aſpettare, & non venire, ſtare in letto & non dormire, ſervire & non gradire, ſon tre coſe da morire. Adag.

Nemo innocens hucusque felix eſt, ut diligentiæ fingentium par ſit. Fab. decl. 11.

Mortalium nulli perfecta virtus contigit. Sen ſuaſor. penult.

Ame dio & non fallire, fa pur bene è laſcia dire. Adag.

Quisquis ſe inculpatum dixerit, aut ſuperbus, aut ſtultus eſt. Cypr. Serm. 1.

†*Barba intra rugarum latebras merſis ad cutem ſecta forcipib.* Sidon. 4. 13.

Bona conſcientia cum examinatur, probatur. Ambr. Pſal. 118.

Religio & fides anteponatur amicitiæ. Cic. off 3.

οὐδεὶς φροντίζων δόξης ἀγαθῆς γίνοιτ' ἂν ἀνὴρ φαῦλος. Plut. Stob. 569.

Vbi nulla eſt cura conſcientiæ, amatur falſitas famæ. Leo ſerm. 7 de jejun. 7. m.

Digitized by Google

verſos & improbos, ut & reip. exitio, & civitati offendiculo ſint? INFOELICISSIMAM enim terram, & in extremas anguſtias adductam eſſe neceſſe eſt, quæ tam impotenti tenetur juvenum dominatu, ut omnium ſuſpiriis ſenum in vitam reditus requiratur. Si fidem iis habemus, quæ veteres dicunt; non poſſumus negare Romam matrem fuiſſe actionum laudabilium, quemadmodum Græcia antiqua fons fuit omnium ſcientiarum, ita ut GRÆCORUM opus eſſet loqui, & Romanorum gloria agere. Sed contrà jam malo noſtro fato fit. Nam Græcia blaterones omnes Romam relegavit; & Roma ſapientes omnes exulatum miſit in Græciam. Quod cùm ita ſit, exulare cum univerſis ſapientibus in Græcia malo, quàm Romana cum ſtultis civitate frui.

Ita me dii ament! amici, ut ego puer oratorem Romæ vidi, domini mei Adriani miniſtrum aulicum, nomine Ariſtonicum, ſtatura mediocri, & facilè macilenta, cujus etiam patria ignorabatur. Veruntamen eloquentia erat tam conſummata, ut ſi tres in curia horas oraret, nemo eſſet, qui ſtrepitum excitaret. Olim enim ſi is, qui orabat in Senatu, gratioſus erat, non aliter atque Apollo ipſe audiebatur. Cæterùm Ariſtonicus ille adeò tum ſuavis in dicendo, tum diſſolutus in vivendi modo fuit, ut nullum unquam in Senatu verbum dixerit, quod non æterna eſſet memoria dignum; atque inde digreſſus nihil unquam viſus ſit facere, quod non graviſſimam mereretur animadverſionem. Etſi autem admodum eram, 418 ut dicebam, tum adoleſcens; tamen conſpectum tam nequam philoſophi univerſo populo ingratiſſimum fuiſſe recordor, cùm, quod omnium erat deterrimum, nulla eſſet ſpes emendationis, & in dies magis illius magiſque minueretur authoritas. NEMO quippe eſt, qui tantam adipiſcatur eloquentiæ famam, quin majorem vitæ impuritate ſibi conciliet infamiam.

Quæro nunc ex vobis, amici, cùm ſapientes habeamini, utrum melius, aut ut clariùs dicam, utrum minus malum fuiſſet, philoſophum illum idiotam, & probatæ vitæ, an inſigniter, quod fuit, eloquentem & (vitæ pravæ ac) famæ ſiniſtræ eſſe? Fieri ſanè non poteſt, quin ſi ſemel tantùm ille de me dici audiiſſet, quod ego de ipſo dici ſæpiſſimè audivi, author mihi futurus fuerit, idq; ut facerē, me impulſurᵒ, ut ſepeliri potiùs, quàm ita infamis, quemadmodum ipſe vixit, Romæ vivere optarem.

ἀεὶ δ' ἐν βουλῇσι γέρων πολυΐδρεις ἀμείνων ὁπλοτέρου πέλει ἀνδρὸς, ἐπεὶ μάλα μυρία οἶδεν. Coint. lib. 5. 155.

Flures conſilium ſenis, quam animum adoleſcentis feroce laudant. Liv. lib. 28.

Roma arx Regum ac nationum exterarum, lumen gentium, domicilium Imperii. Cic. pro P. Syll.

Efficaciſſimum diſcipulatus genus agendo potius inſtrui, quam legendo. Caſſiod. 5. 40.

Ex omnibus incommodis nihil toleratilios exilio, præſertim innocenti: Cum ea urbe careas, in qua nihil ſit, quod videre poſſis ſine dolore. Cic. 7. epiſt. 3.

Ingenioſior eſt ad excogitandum ſimulatio veritate, ſervitus libertate, metus amore. Plin. paneg.

ἢ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ. Nazi. Stob. 932.

Danda opera, ut intelligenter, ut libenter, ut obedienter audiatis. Auguſt. 4. doctr. Chriſt 15.

Incaſſum perſonam fictæ ſeveritatis induit, cum legibus parendum cenſet injuſtus. Caſſio. 1. 4.

Quis tulerit Gracchos de ſeditione querentes? Iuvenal. Sat. 2.

Can vecchio mal s'avezza à portar cavezza. Adag.

Frangas citius quàm corrigas, quæ in pravum induruerunt. Fab. 1. cap. 4.

Δένδροι πολλάκις μεταφυτευόμεναι δυσκαρπολόγιοι. Antiſth. Stob. 64.

Sehet wol zu / Schaum iſt kein Bier. Adag.

Μισῶ τὸν ἄνθρωπον τὸν διπλοῦν πεφυκότα, χρηστὸν λόγοισι, πολέμιον δὲ τοῖς τρόποις. Epigram. lib. 1.

Quomodo vis innoteſcere, ſic vive. Auguſt. de verb. domin. in Iohan. ſerm. 43.

Ante vita, quam doctrina quærenda eſt. Vita enim bona & ſine doctrina habet gratiam, doctrina ſine vita integritatem non habet. Ambroſ. Pſal. 118.

Pueri non modò quæ diſerta; ſed vel magis quæ honeſta ſint, diſcant. Fab. 1. 14.

Non vitæ ſed ſcholæ diſcimus. Sen. epiſt. 106.

Benè loqui & pravè vivere, nihil eſt aliud, quam ſua ſe voce damnare. Proſper. Sent. Auguſtin. 6.

Philoſophus in ratione vitæ peccans hoc turpior eſt, quod in officio, cujus magiſter eſſe vult, labitur. Cic. Tuſcul. 2.

optarem. INDIGNUS enim eſt, qui inter homines agat, cujus nonnulli quidem verba probant; actiones autem cuncti damnant (& improbant.)

Primus Romæ Dictator fuit T. Largius primusq; equitum Magiſter Sp. Caſſius, & inde ab illorum † ævo, qui primi dictaturam geſſerunt, ad Syllam uſq; & Julium, qui primi tyrãnidem invaſerunt, anni interceſſerunt * CCCCXV. quo (toto) tempore neq; verbum futile ab ullo Philoſopho prolatũ, & multò minùs quicquam dignum reprehenſione factum fuiſſe legimus; ac ſi aliud Roma permiſiſſet; indigna illa, qua tum floruit, celebritate (ac gloria) fuiſſet. NEQUE enim poteſt fieri ut benè ſubditi regantur, ſi ſapientes, à quibus reguntur, diſſolutè vivant.

Ita deos experiar propitios! ita etiam vir bonus habear! ut quoties cum animo meo conſidero, tum quæ de Roma legi, tum ea quæ nunc oculis video, nil aliud poſſum, quàm gemere propter præterita, & deplorare præſentia. Video enim, quomodo tum pugnarint exercitus; imperârint tantùm ſenes; anniſi ſint, ut frugi eſſent, juvenes; video, quàm benè imperarint Principes; quàm promtè obtemperarint ſubditi. Video deniq;, quod omnium maximè mirandum, quanta libertate gratiaque uſi ſint ſapientes (& eruditi;) quanta in humilitate & deſpectu vixerint idiotæ. Jam verò fatis prorſum nobis adverſantibus, contrarium videmus ærumnoſis hiſce temporibus; ut planè NESCIAM, utrùm priùs deplorem virtutes & fortia facta defunctorum, an vitia inertiamque ſuperſtitum. NULLUS enim modus eſſe debebat bonorum prædicandi præſtantiam, nullum debebamus finem facere vituperandi, (& exagitandi) malorum improbitatem.

419 O quàm dulce erat videre, ſæcula illa glorioſa tam glorioſis frui (in republ.) ſenibus & philoſophis! Ex adverſo verò quàm dolendum pudendumque nunc eſt, videre tot philoſophos diſſolutos, & tot juvenes (effrenes) contumaces! qui Romæ, ut dixi, univerſæ exitio, totiq; Italiæ offendiculo ſunt (& dedecori!) HOMINES enim improbi malitiæ abundantia rempubl. affligunt, & virtutis penuria patriam peſſundant. Ut idem denuò repetam, amici, CCCCXV. annos nobis duravit proſperitas, & TAM diu Roma floruit, quàm diu majeſtatem in actionibus, & in verbis ſimplicitatem retinuit, ſummumq; illius bonum fuit, quòd à bonis (ac virtuoſis) dives, à malis (vitioſi:que) inops erat. In ſumma, FORTUNA-

Dominationis & crudelitatis libido honeſti nominis reverentia & armabatur, & velabatur. Oroſ. 5. 21.

Priſcis temporibus, cum adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuæ, Arbit.

† *Ab V.C. 253.*

* *Sylla dominatur circa V.C. annum 670.*

Decet te honorem, quem geris nomine, morib. exhibere. Caſſ. 1. 11.

Mali magiſtri malè doceant neceſſe eſt. Tertull de habit. mulieb.

Καλῶν μαθητῶν χαρίεντες οἱ διδάσκαλοι. Rhodig. lib 11. c. 12.

Es ſind nicht alle Jäger/die Hörner führen. Adag.

Συναγανακτεῖ τοῖς πλουτοῦσι καὶ τοῖς δυστυχοῦσι αὐτοῖς, καὶ μετὰ ζώντης ἀσχολίας. Iſocr. Areopag.

*Cunctis*ſua diſplicet ætas. Auſon. Idyl. 15.

Nil erit ulterius, quod noſtris moribus addat poſteritas. Iuv. Sat. 1.

Omnis vitæ ratio ſic conſtat, ut quæ probamus in aliis facere ipſi velim*. Fab. 10. 3.

Maximum gloriæ certamen inter majores erat; Laudis avidi, pecuniæ liberales erant. Sall. Catil.

Bonus Nerva Trajanus: Antoninus Pius innocens. Marcus plenus officii: temporibus adjuti ſunt, quæ tunc mores alios neſciebant. Symm. 1. 7.

ἡ τῶν Ἀθηναίων πόλις τῆς Ἑλλάδος παίδευσις. παράδειγμα μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τισὶ, ἢ μιμούμενοι ἑτέρους. Thucyd. 2.

Sic omnia fatis in pejus ruere! Virg. Georg. 1.

Omne in præcipiti vitium ſtetit. Iovenal. Sat. 1.

In his præſertim moribus (pleríque) etiam iraſcuntur admonitioni, & taciti repugnant. Fab. 2. cap. 2.

Nulla eſt civitas, quæ non & improbos cives aliquando, & imperitam multitudinem ſemper habeat Liv. lib. 45.

Cavendum ne (malus) præficiatur negotio: aut jam præpoſitus ut removeatur quamodum. Colom. 1. 7.

Intra unam domum boni & mali continentur. Cypr tract. 1.

Locupletiſſimum mortalium genus, in quo pauperem invenire non poſſes. Sen. epiſt. 90.

Alla fine la ſimulatione ſi ſcuopre, & ſe l'imitatione fa ſembianza, non fa identita. Teſor. pol. 2.

Digitized by Google

In vultu & in voce cognoſcimus ſervientium mores. Caſſ. 6.9.

Si verbis facta non congruant, deformant iniquitatis opera magiſterium diſciplinæ. Ambroſ. Pſal. 118.

TA non poteſt dici civitas, quæ multos cives; ſed quæ paucos habet vitioſos.

Sed ut ad rem ipſam propiùs accedam; Ideò vos dimittendos cenſui, quòd me vidente, die feſto Genii non admodū vos ſedatos (conſtanteſq;) præſente Senatu, oſtendiſtis, ut omniā oculi magis converſi eſſent in geſticulationes veſtras, quàm in ea, quæ vel agebant, vel dicebant Pantomimi (hiſtriones & comœdi.) Quas ineptias ſi vobis licitas arbitramini, quia regiæ vos domus † miniſtros eſſe noveratis; non minùs mihi credite, talia cogitantes, quàm facientes peccaſtis. PRINCIPUM enim familiaritate neminem adeò niti decet, ut ſive ſerio, ſive joco (honoris ac) reverentiæ Principi exhibendæ rationem nullam habeat.

† *inquilinos.*

Si da l'ufielo, è non la diſcretione. Adag.

Principe præſente, vel ſubridere periculoſum aliis, præterquam admodum familiaribus. Philo. legat. ad Ca.

Habet magnum dolorem, unde cum honore deceſſeris, eodem cum ignominia reverti. Cic. pro Muræn. extr.

ἴδιον ἀνθρώπου φιλεῖν καὶ τοὺς πταίοντας, ὅτι δι' ἄγνοιαν καὶ ἄκοντες ἁμαρτάνουσι, καὶ μετ' ὀλίγον ἀμφότεροι τεθνήξεσθε. Aurel. Imp. lib. 7.

Cùm autem à me dimittamini, pro viatico multas potiùs pecunias; quàm multa præcepta à vobis optari novi. Verùm utriuſq; vos, & pecuniis ſcilicet, quibus in itinere faciendo, & monitis, quibus in vita agenda utamini, inſtruam. Neque miremini conſilium me illis dare, quorum (mos) eſt aliis conſulere: quoniam SÆPISSIME uſu venit, ut medicꝰ morbos curet alienos, & non cognoſcat proprios. Sit ergo ultimum verbum, & poſtremum cōſilium hoc, ut QUANDO acceſſeritis ad ſerviendum Principibus & magnatibus, elaboretis, ut in claſſe potiùs cenſeamini virorum honeſtorum, quàm eruditorum; moderatorum, quàm ardelionum; taciturnorū, quàm loquacium. Nam IN AULIS Principum ſi eruditus præter eruditionem nihil habet; † proſperitas magna eſt, ſi placet. At VIR honeſtus nunquam diſplicet.

Θέλω τύχης σταλαγμὸν ἢ φρενῶν πίθον. Pατὶς φρενῶν μοὶ μᾶλλον ἢ βυθὸς τύχης. Adag.

ὁ μὴ εἰδὼς σιωπᾶν, οὐκ οἶδε διαλέγεσθαι. Plut. Stob. 387.

Si altiorem, quam meliorem eſſe delectat: non præmium, ſed præcipitium expectamus. Bernh. ep. 27.

† *Fieri poteſt, ut interdum placeat.*

Noli imitari malum prædicatorem; ſed imitare bonum, quod tibi prædicatur. Auguſt. Ioh tract. 66.

† *In Hiſpanico eſt caput 66. lib. 3. Abeſt à verſionibus Gallicis.*

CAPUT XLII.

Epiſtola M. Aurelij ſcripta Imperatoris in acerbiſſimo luctu ſuper morte Veriſſimi, filij unicè dilecti, ad Catulum Cenſorium.

MARCUS Cenſor novus & juvenis, Catulo Cenſorio ſeni S. & obſervantiam. 420

Cùm binas ad te dederim literas, ne unis quidem mihi reſpondiſti: quod ſi factum, quia non poteras; æquo animo fero: Sin, quia nolebas; eſt quod doleam; ſin oblivione id factum; te reprehendo: ſin quia me parvipendis; provoco: ſin ſomnio es prohibitus; non eſt habenda ſomniis fides. Quòd ſi non vis, ut valeat jure teſtamenti, ſi poſſim de tuis tanquam amici gloriari literis; valeat ſal-

tem

Non ſolùm in amiſſione, ſed etiam in diſceſſu cariſſimorum neceſſaria morſus eſt, & firmiſſimorum quoque animorum contractio. Sen. Marci 5.

Longè diverſa conditio eſt fortuiti, quàm affectati ſilentii. Sym. 1. 89.

Si pectaris ultrà reticendo, ego protinus ulciſcar ſcribendo: ut tam puniaris ſcripto meo, quàm punior ego mare ſilentio tuo. Sidon. 4. 2.

Probatio dilectionis, exhibitio eſt operis. Gregor.

ὁ ζῶν ὀνείροις πεσεῖται εἰς ἄπαν ἀδίκημα. Stobæus 305.

Nemo flagrantiùs amicitiam colit, quàm qui iraſcitur negligentiæ. Sym. 4. 28.

Tempus cætera omnia auferens, ſenio adjicit ſcientiam. Plut. de exilio.

Digitized by Google

tam jure codicillorum, ſi me tanquam filium pater monueris & ob jurgaris.

EST quidem juvenum virtute præſtantium honorare ſenes prudentes; EST item ſenum, qualis tu es, erudire & docere valde juvenes, qualis ego ſum. JUSTUM enim eſt, ut & novo juventutis robore ſenum (infracta) fulciatur & foveatur imbecillitas; & longa ſimiliter ſenum experientia caveat, ne per ætatem teneram, & ignorantiam natura inſitam in fraudem incidamus. MALE cum juventute agitur, quæ corporis robore pollet: animi verò virtutibus deſtituitur: at SENECTUS illa honorata eſt, quæ quantò magis viribus extra nervisque deficit, tantò magis virtute intus repullulat & reviteſcit.

In arbore quidem fructibus collectis, foliis delapſis, florib. arefactis, viridiores & vegetiores radices eſſe experientia docet. Ad eundem modũ, exacto adoleſcentiæ vere, & juvẽtutis æſtate, poſtquã hyeme ſenectutis accedente, foris putruerunt poma (ut ita loquar) carnis, deciderunt folia favoris, marcuerunt flores voluptatum, & exaruerunt vanæ ſpei cortices; æquum eſt, ut tum optimæ ſint intus actionum radices. SENES, quibus verè nomen hoc convenit, honeſtis potius actionibus gloriari, quàm canis decet: HONOR enim non capitis canitie, ſed vitæ integritate comparatur. EA DEMUM reſp. glorioſa, fœlixq; Princeps illius dominus; ubi & juventus eſt, quæ laboret, & ſenectus, quæ conſulat.

Qua ratione naturalis vita conſervatur; eâdem habere ſe debet politica gubernatio, ut videlicet, quemadmodum fructus nec uno tempore proveniunt univerſi, nec uno omnes deſinunt; Sed deſinentibus aliis, alii incipiunt: Ita vos quidem docentes; nos verò obedientes, parentum inſtar ſeniorum & pullorum novorum, in nido veluti curiæ, plumis alii nudabimur, alii armabimur; laſſique ita parentes & volandi impotentes filiorum opera tenerorum nutrientur. Ita vir bonus habeat! ita animo quieto mihi, Catule, videre te contingat! ut ne verſum quidem ad te hoc anno ſcribere decreverã! Stilum enim meum tua † hebetârat negligentia. Verùm ingenii mei inertia, & ingens officii mei periculum, conſilia tua ſemper flagitant. Hoc enim habet PRIVILEGIUM ſapientia, ubicunq; ſedem fixit; quòd ſapientes inſipientium dominos, & inſipientes ſapientum mancipia facit.

421 Equidem te mei oblitum arbitror; dum temporis diuturnitate

Quid jucundius ſenectute ſtipata ſtudiis juventutis? Cic. de ſenect.

Celerius decidit feſtinata maturitas. Fab. 6. proœm.

Senectus infirmitas corporis, ſobrietas mentis. Ambr. Hexam. 1.

Senectus non minuit virtutem, ſed auget, ſi tamen juvenilis ætas virtute decurſa eſt. Lactant.

Ἀλλ᾽ εἰ πολὺ γῆρας ἀκμάζων ἢ τὸ δὶς παῖδες οἱ γέροντες γίγνονται. Plat. Axioch.

Tardam ne ſperne ſenectam. Sil. lib. 1.

Multa ferunt anni venientes commoda ſecum, multa recedentes adimunt. Horat. art.

Senectus flos animi. Sen. ep. 26.

Quod in radice celatur, in ramis declaratur, & quod latet in foliis, eniteſcit in pomo. Aug. homil. 48.

Senum vires in ſolo conſilio ſunt poſitæ. Dion. lib. 6.

Conſule, queis ætas longa magiſtra fuit. Ovid. Heroid. 5.

Maxime illis congruit verecundia, quorum in delictis damnatur mens inverecunda. Cypr. lib. 2 ep. 7.

Maximè ſalva eſt civitas, ubi conſilia ſenum & juvenum arma vigent. Plaut. An ſeni gerund. reſp.

Potentia in junioribus, in ſenioribus ſapientia. Ariſt. 7. polit. 9.

Cunctis rebus ineſt quidam velut orbis, ut temporum vices, ita morum vertuntur. Tacit. annal. 4.

Αὐθι πρὸς ἐπιτήδειον ψυχὴ, ὁπότε οἱ τῶν σώματος ἀκμαὶ χρόνον μικρὸν μαραίνονται. Evag. Stob. 855.

Eam dico legem literis amicorum, ut aſſiduitate illorum animos probent, meum bonitate delectent. Symm. 8. 35.

† *irritârat*. G.

Minus grave eſt debitorem, quàm ingratum videri. Symm. 9. 107.

Eum qui de ſua unius ſententia omnia gerit, ſuperbum judico magis, quàm ſapientem. Liv. li. 44.

Ἄπολλα δοῦλα τῶν φρονεῖν κατὰ θυμόν. Menand.

Sapientia omnibus præeſt, ejuſque imago proſoribus omnium templorum pingi ſolita. Sarcib. 4. 6.

Calamitatum molimentum conſuetudo. Sen. Tranquil. 10.

Verum Cæſarem ex ſello ſub aure tubere ſapientem amiſit, quem non plus V. diebus laxit. Capitolin.

Lenteſcunt tempore curæ. Ovid. art. 2.

nitate

nitate mortem Veriſſimi, filii mihi unicè chari, oblivioni me traditam credis: Nec ſanè injuria. SÆPE enim tempus plagam ſanat, quæ ratione ſanari non potuit. Verùm hac in parte haud ſcio, majorne ſit error tuus, an meus dolor! Deos enim teſtor immortales, minus crudeliter infœlicia filii mei viſcera à vermib. famelicis, quàm ærumnoſi patris animum doloribus acerbis lancinari; ita quidem, ut nulla appareat proportio. Filius enim ſemel tantùm mortuus eſt; pater verò miſerrimus ſingulis moritur momentis. Quid vis amplius dicam? niſi invidiâ quidem ipſius mortem, at commiſeratione vitam meam eſſe proſequendam. Ille enim moriendo vivit, at ego vivendo morior.

MIHI quidem efficaciſſimum videtur in calamitoſis vitæ caſibus, turbulentiſque fortunæ procellis eſſe remedium, ubi parum induſtria, & (longè) minus vis prodeſt, ut doleamus tanquam homines, & diſſimulemus tanquam prudentes. Si lingua palam exprimerent ſinguli, quæcunque clam in corde ſentiunt; cœlum, credo, ſuſpiriis rumperent, humumque lachrymis inundarent. Quòd SI COR ſeriò afflictum oculis liceret intueri corporeis; appareret me Hercule, quantum unica ſanguinis gutta, quam intus ſudat, omnibus præponderet lachrymis, quas plorando foris effundit. Nam MAXIMI dolores corporis, nulla ex parte cum minimo animi cruciatu comparandi ſunt. OMNIBUS quidem, quæ corpori poſſunt contingere, malis remedia excogitarunt homines. At ſi ærumnoſum cor loquatur, nemo audit; ſi lachrymetur, nemo videt; ſi quæratur, nemo credit. Quid igitur tali faciendum, niſi ut vitam, qua moritur, odio habeat; & mortem, qua vivat, amet?

HEROICÆ virorum excellentium virtutes non in tolerandis corporis; verùm in diſſimulandis animi affectionibus conſiſtunt. Hæ enim humores perturbant, ſine ullo geſtuum externorum indicio; febrem accendunt, ſine pulſiis variatione; † humi nos proſternunt, in genua dejiciunt, undis oretenus mergi, mori deniq; vitâ non amiſsâ, cogunt: In ſumma vitam prolongant, ut magis affligamur, tumulumq; negant, ne in illo requieſcamus.

Quare cùm conſidero, non modò calamitatibus me divexari; ſed ex ipſis etiam conſolationib. tædium capere, ſemperq; inde fame, hinc faſtidio cruciari; hoc utor remedio, ut partim ſilentio diſſimulando, partim largiter deplorando, partim corde

Τί φθιμένοις σπαχεῦμεν ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἀλλαχοῦ τῶν παίδων αἴδην οὐδὲ θεοῖς δυνάμεις. Antip. epigr. 3. 25.

Carior eſt ex liberis ille, qui moritur. Fab. declam. 5.

Altius vulnus eſt, amittere filium. Macrob 4 Satur. 4.

Quid dolorem noſtrum moderaturi cauſis potiùs fomenta ſufficimus? Sidon. 4. 11.

Miſera res eſt pater filio hæres. Plin. paneg.

Τί γὰρ ἂν μεῖζον τῶνδ' ἂν θνατοῖς πάθος ἐξεύροις, ἢ τέκνα θανόντ' ἐσιδέσθαι. Eurip. Supplic.

Hominis eſt affici dolore, reſiſtere tamen, & ſolatia admittere, non ſolatiis non egere. Plin. 8. ep. 16.

Non ſentire mala ſua, non eſt hominis, & non ferre, non eſt viri. Sen. Polyb 36.

Affectus, qui premuntur, ne per verba expirent, graviores redduntur. Philo. de Ioſeph.

Magis exurunt, quos ſecretæ lacerant curæ. Sen. Agamem. 3.

Majores æſtus febreſque animarum ſunt, quàm corporum. Ambr. Pſal. 118.

Νόσον πολὺ κρεῖττόν ἐστιν, ἢ λύπην φέρειν. Philem Stob. 787.

Poteſt non dolere cor humanum, defuncto cariſſimo, meliùs tamen dolet & ſanatur cor humanum, quàm non dolendo fit inhumanum. Aug. de verb. Apoſt. ſerm. 35.

O parentum miſera conditio! quam novis inuſitatiſque patemur inſidiis! Fab. declam. 7.

Λύπη μανίας συγγένειαν ἔχει τινά. Alex. Stob. 787.

Πᾶν πρᾶγμα δύο ἔχει λαβάς, τὴν μὲν φορητήν, τὴν δὲ ἀφόρητον. Epictet. 65.

Dolore nihil eſt apud miſeros potentius. Sen. ad Helv. 2.

Ne mala malis ſanes. Dion. li. 5.

† *Ariſtoteles patriam ſuam non in genua procidentem, ſed in os proſtratam erexit atque reſtituit. Ælian. 3. Solum mento radit & pectore. Arnob. lib 7.*

Τὸ ζῆν μὴ καλῶς, μέγας πόνος. Eurip. Stob. 888.

Tanti vulneris dolor nulla temporis diuturnitate poteſt aboleri. Symm. 9. 10.

Nemo niſi ſua culpa diu dolet. Fab. proœm. 6.

Tacere multis diſcitur vitæ malis. Sen. Thyeſt. 2.

Degeneri qui ſunt ingenio, innoxium corpus affectantes, quæ ægrota non ſunt,

corde dolorem premendo, VITAM, ejus, quod habeo, amittendi metu ſuſpenſus, & quod amiſi recuperãdi ſpe deſtitutus,
422 tranſigam. Atq; hæc dico, ut ſi nunc fortè neq; lacrymari, neq; lamentari me ita, ut defuncto modò filio, vides; ne minus ardere pectus meum arbitreris: Sed ingenti æſtu interno omnem foris oculorum abſumi humorem, viſceraque infelicia veluti accenſis carbonibus deflagrare ſtatuas.

An te fugit, mi Catule, quanto dolori ſit patri honorato mors filii boni? OMNIBUS in rebus munifici in nos dii ſunt, præterquam in concedendis filiis virtute præſtantibus. Equidem diligentiſſimè obſervavi, QUO SUBLIMIOR eſt cujusque ſtatus, eò major eſt hæredum bonorum penuria. MOLESTISSIMUM ſanè auditu, at longè acerbius viſu eſt, quòd parentes divitiis proficiunt, filii vitiis deficiunt; quòd parentes filiis honori, filii parentibus dedecori ſunt; quòd parentes quietem filiis parant, filii ſenectutem parentibus injucundam reddunt; quòd parentibus morti eſt præmaturus filiorum obitus, at mortis paternæ tarditatem deplorant filii. Quid dicam? quòd PER INCURIAM dignitatem opesque filii perdunt, quas ſumma parentes cura compararunt. Hoc enim perſuaſiſſimum habeas, DIVITIAS parentum labore & induſtria parari poſſe; easdem ſolis filiorum virtutibus conſervandas eſſe. NUNQUAM permittunt dii, ut perpetuum ſit, quod à mala profectum intentione, detrimento fundatur alieno, & ab improbo poſſidetur hærede; Cumq; malo parentum fato fit, ut opes filiis relictæ vitiis ſerviant voluptatiq; eorum, qui ſunt vitioſi: & merentibus ipſis & diis jubentibus, hæres ſimul peſſum it atq; hæreditas. Diligenter velim conſideres, quod dicturus ſum. Erãt mihi duo filii, Commodus & Veriſſimus. Horum ætate minor, & virtute major mortuus eſt. Semper arbitratus ſum, vivente bono, me fore pauperem; at nunc improbo ſuperſtite, divitem me fore cogito, hac adductus ratione, quia TAM benigni ſunt Dii, ut patri pauperi non dent filium improbum, & vix unquam bonum patri diviti tribuant filium. Cumq; PROSPERITAS nulla ſincera ſit, quam non contaminet fortuna adverſa; ſerius aut maturius ibi nos ſupplantans, ubi lapſu nos videt graviore ruituros: Ideo permittunt, ut parentes avari, cumulatis magno cum labore pecuniis plurimis, cum hac moriantur moleſtia, quòd eas filiis relinquunt improbis peſſimè collocatas. Nõ minus, mihi crede,

Mmm deploratur

---

una dolere cogunt. Plut. conſolat. ad Apoll.

Strangulat incluſus dolor, atque cor æſtuat intus. Ovid 5. Triſt. 1.

Principum proſperis & alii fruuntur, adverſa ad conjunctiſſimos pertinent. Tacit. hiſtor. 4.

ἵνα σὺ πολλοῖς δακρύοις ἦς, ὅς τις ἔστι μὴ χαίρων πατρός. Eurip. Heraclid.

Natura quidem vult ex bonis bonum generari: atqui pleruMque non poteſt. Ariſt. 1. polit 6.

Τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ὥσπερ εἱμαρμένον ἦν, φαῦλοι ἀποβαίνουσι τοὺς υἱούς. Demoſt. Cimon.

Filiorum cariores, qui ſimiles videntur. Apul apol. 1.

οὐδ' ἐκ ποιητοῦ καὶ ἄφρονα ἀνδρὶ νόημα, ὅστ' ἂν ἐξ ἀγαθοῦ πατρὸς ἐγένετο κακός. Theogn.

Sæpè fit, ut pariat pravos bona mater alumnos. Et mala ſæpè parens ſanctos alit ubere natos. Guillelm. Philipp. lib. 11.

Τέκνοις αἰδέσιμος καύχημα, πατρὸς ἔπαινος. Syneſ. St. 687.

Iisdem artibus & quæruntur bona, & retinentur. Dio li. 35.

Hominem hominis incommodo ſuum augere commodum contra naturam eſt. Cic. off 3.

Nos miſeri facultates patrimonii noſtri aliis præparamus, aliis relinquemus. Fab. procem 6.

Liberos doctiores, quàm ditiores relinquere ſtudeto. Plat. St. 686.

Τὸ μὴ ἀδικεῖν ... Aurel. Imp. lib. 5.

ὁ μέγας ὄλβος οὐ μόνιμος ἐν βροτοῖς. Eurip. Oreſt.

Hæc eſt natura bonarum rerum, ut illis frui prolixius velis. Sym. 5. ep. 48.

Iniquiores ſumus adverſus relicta ereptorum deſiderio. Sen. Mar. 16.

Ex improbo patre filium probum naſci difficile Cic. pro Roſ Com.

Dum vivimus, inter laqueos currimus. Bernh.

Πολλάκι δ' ἐξ ἀγαθοῖο πέλει κακὸς ἐκ δὲ κακοῖο ἐσθλός, ἀμειβομένοιο πολυτλήτου βιότοιο. Coint. 14. 476.

Ruituros moles ipſa trahit. Boet. conſol. 3. 4.

ὄλβιος οὗτος, ὃς ἐν νεότητι μαραινόμενος ἐξέφυγε βιότου θλίψεις ἀλεγεινάς. Agathi. Epigr. lib. 3.

Præſens malum auget boni perditi memoriam. Aug. Medit. c. 26.

Digitized by Google

deploratur à me filius à diis mihi relictus, quàm alter fato ereptus. SUPERSTITIS enim† inertia immortalem fecit defuncti memoriam. PRAVA quippe indoles & converſatio ſuperſtitum, deſiderabilem efficit mortuorum ſocietatem. SEMPER improbi nequitia vitâ illum privari flagitat: SEMPER boni mors deplorari meretur. 423

Parum, mihi crede, abfuit, quin ad inſaniam conſpectâ filii morte adigerer. Verumtamen, illa me conſolatur cogitatio, quòd ALTERUTRUM neceſſe erat, ut ſcilicet aut ego illius mortem viderem, aut ille meam, quòd illum mihi dii tantùm mutuò, non dono dederunt; quòd ipſi proprietarii ſunt, ego (tantùm) uſufructuarius; quòd OMNIUM regula eſſe debet juſta illorum voluntas, non appetitus noſter inordinatus. Quando filium occiderunt, alienum me reſtituiſſe, non de meo quicquam amiſiſſe, arbitror. Poſtquam autem placuit diis quietem filio dare, quia bonus; & affligere patrem, quia malus erat; gratias illis ago pro uſura temporis, quo me frui vita illius permiſerunt, patientiamq; illis offero, quam in filii morte præſtiti, eosq; precor, ut iram hac pœna contenti ſuam mitigent; rogo item, ut cùm vitam filio minori ademerint, majorem (Commodum) in virum bonum laudatumque faxint evadere.

Ego hic Romæ tuam intellexi mœſtitiam, quàm iſthic Sami ex mœrore meo percepiſti. Itaq; dii, precor, faxint propitii, ut & lætitiam ipſe ex tuis capias filiis, & ego luctum meo nomine ſuſceptum lætitia compenſare poſſim.

Salutat te Fauſtina, cujus te vehementer commiſereſceret, ſi ipſam videres. Nam oculis lacrymas, corde ſuſpiria effundit, manibus ſe verberat, & lingua ſeipſam execratur: Neq; cibum interdiu, neque ſomnum noctu capit: tenebras amat, lucem averſatur: Neq; ego quod ſub intimis natum eſt præcordiis, in intimis dolere præcordiis miror. ADEO quippe immoderatus eſt amor maternus, ut licet extinctus in tumulo jaceat filius, nihilominus vivum in corde mater circumferat; cùm ita natura comparatum ſit, ut QUI fuit in vita cariſſimus, ingentem ſemper relinquat in morte moleſtiam.

Me ſcito vitam agere afflictiſſimam, quia vultu lætitiam præ me fero, animo interim omnis lætitiæ experte. INTER viros autem ſapientes ſi quis doloribus angatur aſſiduis, & lætitiam tamen vultu ſimulet; quid aliud eſt, quàm ſi vivus ſepeliatur, etiamſi tumulo non inferatur? Magnum tibi

Neq; recta ingenia, qualem in adoleſcentia ſpem ſui fecerant, uſque in ſenectutem pertulerunt; ſed interverſa plerumque ſunt. Sen. Marc. 22.

† *pravitas.*

Nihil magis placet, quàm quod amiſſum eſt. Sen. Marc. 16.

Morte fura prima i migliori, laſcia ſtàr i rei. Petrar. ſon: 1. 231.

Non licet obductam ſenio ſopire dolorem. Semper crudeſcit nam mihi pœna recens. Auſon. parem. 10.

Cicatricem nihil æquè ac neceſſitas ipſa, & dies longa, & ſatietas doloris inducit. Plin. 8. ep. 5.

ὡς ἤδη δυνάμενος ὅλον ἐξιέναι τὸν βίον, ὅπως ἔχεις νῦν, ποιεῖν καὶ διανοεῖσθαι. Aurel. Imp. lib. 2.

Flagrantior æquo non debet dolor eſſe viri, nec vulnere major. Juven. Sat. 13.

Oblitus ne es te hac conditione accepiſſe, ut redderes? Plut. Conſol. ad Apoll.

Magna rei, quam utcunq; poſſederis fuiſſe participem, non minima gloria eſt: Columel. 11. 1.

Doloris ſublimitatem & magnificentiam ingenium: ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Plin. 4. ep. 20.

Si privatur electio, melius eſt diſceſſura nobis bona, quàm nulla contingere. Sen. Marci. 12.

Id agamus, ut jucunda fiat nobis amiſſorum recordatio. Sen. ep. 63.

Conſolationis officium ita ſolvas quæſo, ne unquam tibi redhibeatur. Sidon. 1. 8.

Ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκουσι μὲ λυπεῖ ἀνάγκαῖον γὰρ ἀλλ' ἐπὶ τοῖς κακῶς τελευτῶσι. Poly. Stob. orat. 127.

Τὸ θανόντων τέκνων ἐπίπονόν τι χρῆμα γυναίκες εἰς γόους ἔφυσε πάθος. Eurip. Supplic.

Admittunt alii ſolatia temporis ægri: Hæc graviora facit vulnera longa dies. Auſon. parental. 10.

Ἡ λύπη ἔχει ὥσπερ τὸ δένδρον τοῦτο καρπὸν, τὸ δάκρυον. Philem. Stob. 893.

Animum natura deſidioſiſſimum dolor fletu gravidus accendit. Sidon. 4. 11.

Dolor ipſe diſertum fecerat. Ovid. 4. metam.

Oblivisci ſuorum, ac memoriam cum corporibus efferre, & effuſiſſimè flere, meminiſſe parciſſimè, inhumani animi eſt. Sen. ep. 99.

Parentum amor magis in ea, quorum miſeretur, inclinat. Sen. ep. 66.

οὐκ ἔστι λύπης μεῖζον ἀνθρώποις κακόν. Menand.

Digitized by Google

tibi videbitur, quod dixi; Sed majus, ita me dii ament! eſt quod ſentio. Sæpè mihi videor crepaturus, quia non audeo id oculis deplorare, quod animo ſemper obverſatur meo.

424 Quoniam autem neceſſe habeo, ut nonnulla tecum communicem; celeriter quæſo advola, ut de iis confabulemur. Nam quia diis viſum eſt filium mihi eripere tam exoptatum; abs te ſolatia petam, qui mihi amicorum es cariſſimus. Paucis ab hinc diebus venerunt huc legati Rhodiorum, quibus bonam equorum dedi meorum partem. Adducti etiam ad me ſunt ex Hiſpania ulteriore equi octo, (de quibus) tibi quatuor mitto, qui tales, opto, evadant, ut tibi probentur. Dii te ſervent, & mihi meæque Fauſtinæ lætitiam aliquam concedant! Vale.
Marcus aff. ctiſſimus. m. p. ſ.

CAPUT XLIII.

Principes & Megiſtanes ſubinde inquirant, quo pacto educatores & præceptores filios erudiant & doceant, & num vitia illorum occulta diſſimulent: nonnunquam enim magis opus eſt objurgari præceptorem, quàm diſcipulum caſtigari.

DIximus ſuprà, (cap. XXXIX.) quæ conditiones, quæ ætas, quæ gravitas requirantur in educatoribus, quos filiorum (nutritioni) educationi (& inſtitutioni) Principes adhibituri ſunt. Reliquum eſt, ut nunc dicamus, cujusmodi conſiliis inſtrui deceat à Principibus magiſtros, priusquam horum fidei filii committantur. Deinde res poſcit, ut oſtendamus, quibus magiſter diſcipulum, quem docendum ſuſcepit, præceptis informare debeat. Impoſſibile enim eſt infeliciter ſuccedere, quæ maturo adminiſtrantur conſilio.

Qui diligentiùs rem perpendent, iis ſupervacanea fortè videbitur argumenti hujus tractatio. Nam aut bonos eligunt Principes magiſtros, aut malos. Si malos eligunt, operam & oleum perdit, qui conſilia illis bona dat: Minus enim conſilii capax eſt magiſter demẽs, quàm diſcipulus diſſolutus. Sin autẽ bonos Principes elegêre magiſtros: ſatis inſtructi erunt ejusmodi magiſtri bonis cõſiliis, quibus pro ſe & pro aliis utantur. DARE autẽ præcepta ſapienti aut ſupervacuum aut arrogans eſt. Sit ſanè arrogantis audaciæ ſapienti dare conſilium: tamen dico adamantem auro illigatum non ſolùm de virtute ſua nihil deperdere: ſed etiam pretio creſcere; hoc eſt: QUO cordatior quis (& prudentior) eſt, eo magis aliorum cognoſcere

Ardenter amati impatienter requiruntur. Plin. 2 ep 4.

Triſtitiam, ſi potes, non admiſeris: ſed nec omnibus oſtenderis. Sen. de motib.

Parentibus circa liberos unus affectus eſt, favere vitæ, timere mortem. Fab. declam 4.

Amicorum ſermo ſolicitudinem lenit, ſententia conſilium expedit, hilaritas triſtitiam diſſipat, conſpectus ipſe delectat. Sen. tranq. anim. 7.

Omnis affectio modo, non munere cenſetur. Sym 4.21.

In domo magis dantis, quam accipientis conſideratur ſublimitas. Ambr.

Beneficia tueri nullo modo melius, quàm ut augeam, poſſum. Plin. 2. ep. 18.

Cum quod datur, ſpectabis, & dantem aſpice. Sen. Thyeſt. 5.

ἐσθ᾽ ὄντως τὸ παιδίον ἐκείνης ἐλευθέρας ἄγαν καὶ ἀξιαγάστου καὶ κρείττονος βασιλείας καὶ ἐπιτήδειον καὶ ... Nicet. Alex. 1. Comn. 2.

Studium omnium laboremq; & tanquam exactor intendis, & tanquam particeps ſocioſque relevat. Plin paneg.

Nihil mali eſt, canes ibi quam plurimos eſſe, ubi permulti obſervandi, multaque ſervanda ſunt. Cic. pro Roſc. Amerin.

Frequens recognitio nec impunitatis ſpem, nec peccandi locũ præbet. Colu. 11 1.

Oculis magis quam auribus credendum. Liv. lib. 6.

σοφὸν δὲ ἡ προμηθείη. Herod. 3.

Πάσης πράξεως βουλὴ ἡγεῖσθαι ὀφείλει. Stob. 95.

Curat maximè unusquisq; id, quod amat. Plat. Seminar.

σύμβουλος ἀγαθὸς χρησιμώτατον καὶ τυραννικώτατον ἁπάντων κτημάτων ἐστί. Iſoc. ad Nicocl. extrem.

Non præcipitandum in iis judicium, quæ rectè vel ſecus adminiſtrata, plurimis felicitatem aut calamitatem afferunt. Philo de charitat.

Al buon s'appiglia, chi ben ſi conſiglia. Adag.

La induſtria ſolicita y fortuna tienen conformidad, y andan a una. Aranc. 107.

Si quis furioſo præcepta det, erit ipſo, quem monebit, inſanior. Sen. ep. 94.

Dubitari de illo creditur, qui pluribus admonetur. Caſſ. 8. 18.

Tutto il cervello non è in una teſta.

Prudentia eſt imprudentem ac inſufficientem ſe æſtimare. Faſc. temp.

In univerſa vita pretioſiſſimum intelligere quemq; neſcire ſe quod neſciat, ſemperque cupere, quod ignorat, addiſcere. Columell. 11. 1.

Πολλῶν δὲ τε μῆτις ἀρείων. Apoll. li. 4.

Plus pollent multorum ingenia conſiliaque. Liv. lib. 3.

quòd multi ſunt, à quibus expetuntur, & longè plures, à quibus infamantur. Is Seleucus aliam prius habuit uxorem Apameam,) ex qua Antiochũ ſuſcepit, qui amore captus novercæ Stratonices, in vitæ periculũ ob illius ſolummodò amores incidit; qua re pater animadverſa illam filio dedit uxorem, ut ex noverca fieret uxor, ex conjuge nurus, ex filio gener, ex patre ſocer. Autor eſt Plutarchus in parallelis (& Demetrio.)

426 (At) Sextus Chæroneus lib. III. de dictis Græcorum refert, plurimum laboraſſe Seleucum, ut rectè filius Antiochus educaretur, ideoque duos illi quæſiviſſe præceptores maximè celebres, Græcum ſcilicet & Latinum. Neque eo contentum, miniſtro ſecretorum conſcio, Parthenio hanc in palatio delegâſſe provinciã, ut obſervaret, quid præceptores Antiochi agerent & loquerentur, idque veſperi clàm ad ſe referret. Cùm autẽ Parthenius diligentior eſſet, quàm cautior; utrique magiſtrorum illum ſibi auditorem (à Rege) additum innotuit. NIHIL enim eſt, quod ſæpè frequentatum non aliquando pateſiat.

Cùm ergo ambo philoſphi ſecretum intellexiſſent; in hunc modum Seleucum allocuti ſunt: Cùm fidei noſtræ, Seleuce, Princeps potentiſſime, filium Antiochum commiſeris; cur vitæ noſtræ inſpectorem & accuſatorem Parthenium feciſti? Si nos pro malis, illum pro bono habes; magni loco beneficii habebimus, ſi nobis hoc faſce ſublevatis, Antiochi filii educationẽ Parthenio mandaveris. Sic enim tibi perſuadeas, VIRIS honoratis malum eſſe intolerabile contumelia affici; dimitti non vero minimè illis probroſum haberi. Juſſiſti, ut veſtigiis noſtris inſiſtens Parthenius, & ſermones & actiones noſtras nil tale verentium obſervet, omniaq; poſtea clàm ad te deferat, & quod peſſimum eſt, pro eo atq; idiota illa retulerit, ita nos, qui ſapientes cenſemur, vel abſolvimur, vel condemnamur. At enim NULLA theriaca veneno vehementius adverſatur, quàm ſapientiæ ignorantia. Ac ſanè Acerbiſſimum eſt, Princeps ſereniſſime, quotidiè in aliquem inquiri. NUNQUAM enim barba † tam ſtrictim attondetur, ut nihil in ea radendum alius inveniat. NEMO eſt omnium vitæ adeò emendatæ, ut ſi in illum inquiratur, nihil inveniatur reprehenſione dignum.

Quibus reſpondens Seleucus, Exploratum, inquit, amici, habeo, NEMINEM hodie in terris reperiri amicum, qui dignitatem & exiſtimationem ſuam amici cauſſa in aleam mittat.

ἡ γυναικῶν εὐμορφία ἀφορμὴ τοῖς πάθεσι, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Plut. Stob. 364.

Che ha caval bianco è bella moglie, non iſta mai ſenza doglie. Adag.

Suſpiciatur animis ſenex, Rex amans, jam patebit, quàm multa paterni affectus indulgentia ſuperarit. Val. Max. 5.7. Pontan. lib. 5 de prudent.

Taciturnitas optimum ac tutiſſimum adminiſt andarum rerum vinculum. Val. Max 2 1

Difficulter res magnæ ſilentur. Sylv. hiſt. Boh. c4.

Ab inobſervato citiùs homo diſcitur. Sido. 8. ep. 9.

Prodit ſe, quamlibet cuſtodiatur, ſimulatio. Fab 12. c. 2.

Quæ quæq; accuratius curantur, eò faciliùs ſuoq; tacitate, regiorum miniſtrorum emanant. Liv. lib. 44.

Vera eo ipſo, quo celantur, ſua ſponte magis emanant. Idem. l. 25.

Qui fideliter doces, non poteſt malam habere conſcientiam. Ambr. 1. Tim. 1.

Contumax eſt innocentia. Sen. 2. controv. 3.

Ingenuitas non recipit contumeliam. Idem.

Excuſatio non petita, accuſatio manifeſta. Adag.

Qui conſcientiæ ſuæ luce clareſcunt, alienis rumoribus ſordidantur. Cypr. 4. ep 2.

Fides mea cuſtodem repudiat, diligentia ſpeculatorem reformidat. Cic. Orat. 4.

Aſpettare, & non venire, ſtare in letto & non dormire, ſervire & non gradire, ſon tre coſe da morire. Adag.

Nemo innocens hucusque felix eſt, ut diligentiæ fingentium par ſit. Fab. decl. 11.

Mortalium nulli perfecta virtus contigit. Sen ſuaſor. penult.

Amo dio & non fallire, fa pur ben è laſcia dire. Adag.

Quiſquis ſe inculpatum dixerit, aut ſuperbus, aut ſtultus eſt. Cypr. Serm. 1.

† Barba intra rugarum latebras merſis ad cutem ſecta forcipib. Sidon. 4. 13.

Bona conſcientia cum examinatur, probatur. Ambr. Pſal. 118.

Religio & fides anteponatur amicitiæ. Cic. off. 3.

οὐδεὶς φροντίζων δόξης ἀγαθῆς γίνοιτ' ἂν ἀνὴρ φαῦλος. Plut. Stob. 569.

Ubi nulla eſt cura conſcientiæ, amatur falſitas famæ. Leo ſerm. 7 de jejun. 7. m.

Digitized by Google

Felicior innocentia eſt citra ſuſpicionem, certior poſt reatum. Fab. declam. 17.

Τὴν συμβουλεύοντα μετὰ εὐνοίας χαλεπῶς φέρειν. Iſoc. ad Demonic.

Τοὺς νοῦν ἔχοντας καὶ δυναμένους ὁρᾶν πλεῖον τι τῶν ἄλλων, περὶ πολλοῦ ποιοῦ ϛ θεράπευε. Idem.

Maximus penè ac ſolus fructus eſt rectè cupientium, ut voluntas eorum ad Principum ſcientiam perferatur. Eumen. paneg.

Omnia benefacta in luce ſe collocari volunt. Cic. Tuſcul. 2.

Pura conſcientia deſiderat ſe probari. Caſſ. 1. 2.

Abſentia pleriſque occulit merita, ſi teſtimonio præſentium deſeratur. Sym. m. 9. 56.

Principibus placuiſſe viris non ultima laus eſt. Horat. 1. ep. 18.

Non citò perit ruina vir, ruinam qui timet. Mim.

Il padrone imprudente fa l' ſervo negligente. Adag.

Securitas indiligentiam parit. Cyprian 2. ep. 2.

Culpa nulla eſt, cum id quod ab homine non potuit præſtari, evenit. Cic Tuſc. 2.

Fortunæ ſucceſſibus meliores arbitrare conſiliorum eventus, etiamſi aliter ſucceſſerit. Ioſ. 3. bell. 3.

Hoc natura docet abſque præceptore, ut nati curæ ſint genitoribus. Philo. De temulentia.

οὐδὲν οὕτω πιαίνει τὸν ἵππον, ὡς βασιλέως ὀφθαλμός. Plut. de lib. educ.

Non rectè opus exigere valet, qui quid aut qualiter faciendum ſit, ab ſubjecto diſcit. Columel. 1. c. 8.

Κρεῖττον ἀρίστη τι τοῦ δεσπότου ἴχνος. Ariſt.

τὶς πατὴρ αἰνεῖ, εἰ μὴ κακοδαίμονα τέκνα, Adag.

Ein weiſer Vatter zeugt auch wol närriſche Söhne. Proverb.

Reiner. tom. 3 fol. 84 Seleucum A[illegible] an. lib. 14. efficacia impenetrabilu regem nominat. Fuit in imperio an. 32. Vixit 73.

Παιδευθέντες δὲ γίγνονται ἄνδρες ἀγαθοί. Plat. leg. 1.

Diligentia naturæ pravitatem ſuperat. Iſoc. Demonic extr.

Nulla eſt vel nequiſſimi hominis amplior cuſtodia, quàm quotidiana operis exactio. Colum. 11. 1.

mittat. Quod ſi ne agreſtes quidem faciunt; quantò minus id ſapientibus faciendum? QUID enim eſt, cujus gratia magis in hac vita laborent homines, quàm ut præclaram de ſe famam & habeant, & relinquant? Vos cùm & ſapientes, & filii mei magiſtri, & præterea domus meæ conſiliarii ſitis; non eſt æquum, ut ab ullo offendamini. OPTIMO enim jure in aulis Principum ſolus ille inter maximè familiares (& neceſſarios) recipiendus eſt, qui verum dare Principi conſilium audet.

Quod Parthenio mandavi, neque ſuſpectam reddit fidem veſtram, neque periculum creat autoritati veſtræ: ac ſi 427
rem ipſam æqua lance penſatis, & vobis ea bona eſt, & mihi minimè damnoſa. In promtu cauſſa eſt. Aut enim boni eſtis, aut mali. SI BONI; lætari vos decet, quotidie ad me deferri veſtra obſequia. Nam IN AURIBUS Principum ſubinde renovata officiorum memoria, fieri non poteſt, quin ſit aliquo die fructuoſa. Si mali eſtis, & de educatione filii mei non admodum ſoliciti (& aſſidui;) admoneri me æquum eſt, ne, ſi pater decipiatur, exitioſa filio ſit educationis negligentia: Imò etiam ne mihi meoque regno labem clademque afferat veſtrum conſilium. NON enim decet Principem bonum palàm flagitioſos in conſiliariorum habere numero.

Si improbus, quod dii avertant! evadat Antiochus filius meus; ad me redundat detrimentum; quoniam & regnum meum peſſum ibit, & exiſtimatio mea minuetur, & ipſe hæreditate ſua non fruetur: quæ ſi omnia ſic eveniant; veſtra parum omninò referet, qui culpa vos carere dicetis, quoniam doctrinam adoleſcens veſtram admittere noluerit. (Itaque) haud malum mihi videtur conſilium, ut vos ego obſervem, quemadmodum vos illum obſervatis. Meum enim eſt curare, ut boni ſitis, veſtrum eniti, ne mali ſint veſtri diſcipuli.

Fuit hic Seleucus vir honoratiſſimus & grandævus obiit, ut narrat Plutarchus, quod longè fuſiùs refert Patroclus de bello Aſſyriorum lib. III. Contrà verò Antiochus (Socer) filius omnibus in rebus evaſit admodum vituperabilis: quæ in parte credibile eſt, ſi abſq; patris, quæ non defuit, ſeveritate, & abſq; magiſtrorum fuiſſet inſtitutione; futurum fuiſſe, ut longè etiam deterior evaderet. Nam SI IN juvenibus a ingenii pravitatem mala inſuper accedat educatio; qui fieri aliter poteſt, quam ut nequam evadant & deteſtabiles? Equidem autor fuerim parentibus, NE propter ingenii in pueris pravitatem,

emendandi

emendandi illos curam deponant. Futuris quippe temporibus IISDEM monumentis, quibus levitas pravitasque filiorum reprehendetur, diligentia laudabitur à parentibus in educandis illis adhibita.

Hoc Seleuci exemplum commemorare hîc volui; monendi gratia, ne quis pater adeò ſit incurioſus, ut prorſus obliviſcatur filiũ reſpicere, illius curandi munus jam præceptori in-
428 junctum cogitans. Ac ſanè me ſuaſore PATREM adeò convenit eſſe hac in re circumſpectum, ut ſi antea binis filium obſervabat oculis; nunc quaternis (ſi fieri poſſit) magiſtros reſpiciat. SÆPISSIME enim magis in educatores animadverti; quàm diſcipulos caſtigari neceſſe eſt. (Ac) licet non quotidiè certior Princeps de præceptorum vita, Seleuci exemplo, reddatur: at SINGULIS ſaltem hebdomadis ſemel ſcrupuloſè in negligentiam inquirat educatorum & in petulantiam filiorum. Neq; (ſemel) hoc tantum faciat; ſed accerſitos etiam ad ſeſe educatores & inſtitutores moneat, roget, hortetur & obteſtetur, ut in educatione filiorum ſuorum aſſidui ſint, præceptisq; eos ſalutaribus ſtudeat inſtruere, quæ ad diſcipulos illi deinde referant. Alioqnin enim mox SOCORDIOR & remiſſior fit educator, ubi filii educatio (& inſtitutio) patri cordi non eſt.

Inprimis verò explorent Principes, an educatores & præceptores in vitiis nonnullis filiorum ſecretis conniveant: quod facere quidam ſolent, TENERAM prætexentes puerorum ætatulam non eſſe imperioſè vexandam. Egregia verò ratio! quæ potiùs ad augendam ipſorum culpam, quàm ad minuendam pœnam facit. QUIS enim omnium eſt tam debilis, quis puer adeò tener, cui vires, quas in vitiis exerit, ad virtutis ſtudium non ſufficiant? Velim ego quærere ex rectoribus doctoribusque, qui Summatum filios educant. UTRUM majoribus indigeant diſcipuli viribus, ut ſint helluones, an ut ſint ſobrii: ut ſint blaterones, an ut ſint taciturni: ut ſint diligentes, an ut ſint pigri; ut ſint frugi, an ut ſint nauci; ut ſint honeſti, an ut ſint nequam? & ut de paucis his dico: ſic alia plura conferre inter ſe & comparare poteram. Ut hac in parte non tanquam literis eruditus, ſed tanquam uſu edoctus loquar; juratus affirmare auſim, MINORE cum præceptoris moleſtia, & majore cum diſcipuli fructu fieri poſſe, ut frugi ſit potius aliquis, quàm ut nequam. PLUS enim animi requiritur in malo, ut ſit malus; quàm virium in bono, ut ſit bonus: Solent

Nemo reperitur, qui ſit ſtudio nihil conſecutus. Fab. 1. c. 1.

Nihil eſt, quod non expugnet pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Sen. ep. 50.

Superflua non nocent. Aug. 4. civ. 27.

Non doceo, ſ. d admoneo docturos. Fab. 1. c. 6.

Patrem non decet ſpem ponere omnem in mercenarii arbitrio. Plut. de lib educ.

Tutela certiſſima ex proximo eſt. Sen. ep. 121.

Quocunq; domini præſentis oculi frequenter acceſſerint, ea parte majorem in modum fructus exuberat. Columel. 3. 21.

Teneriores animos ab injuria ſanctitas docentis cuſtodiat, & ferociores à licentia gravitas deterreat. Fab. 2. c. 2.

Parentum hoc ſeculo vilis levisque apud liberos autoritas. Liv.

Inſtruenda eſt vita exemplis illuſtribus. Sen. ep. 83.

Satius eſt ſua ſponte rectè facere, quàm alieno metu. Varro. de ling. Lat. lib. 1.

Egregia facta majori, quam merentur, honore ſunt ornanda. Dio. lib. 5.

Chi fas fatto ſuoi, non imbratta le mani. Adag.

ἄκυλον ἢ μικρὸν βλάβος: μικρὸν μὲν ἐστὶν, εἰς ᾗ μεῖζον ἔρχεται. Nazianz. tetraſt. 13.

Cui tandem vitio advocatus defuit. Sen. 2. ira 13.

Non ſtatim oneranda infirmitas diſcentium Fab 1. 2.

Tum maximè formanda ætas, cùm ſimulandi neſcia eſt, & præcipientibus faciliimè cedit. Idem. 1. 4.

Dedit hoc providentia hominib. munus, ut honeſta magis juvarent. Fab. lib. 1. extrem.

Adeò diſcere meliora volentibus promtum eſt, ut verè intuenti mirum ſit, malos eſſe tam multos. Idem lib. 12. extrem.

Non minùs deſidem facit remiſſio animi, quàm occupatio. Sym. 1. 42.

Faciliùs eſſe oportebat ſecundum naturam, quàm contra eam vivere. Idem. lib. 12. extrem.

Omnia vitia contra naturam pugnant. Sen. ep. 122.

ἴδιον ἐστι τῷ ἀγαθῷ μή τι φθείρεσθαι παρά τινα ἄλλῃ, μήτε ὀργιζεῖν παρά τῷ δίκαια. Aurel. Imp. lib. 6.

Sæpè bona materia ceſſat ſine artifice. Sen. ep. 46.

Tra la briglia è lo ſprone conſiſte la ragione, Adag.

Solent & in alio moderatores ac præceptores delinquere, quod iſta omnia ſuperat, quòd nimirum nonnulla in diſcipulis vitia diſſimulant peſſima & arcana, à quibus adultiores poſtea nequeunt (abduci atq;) avocari. NIHIL enim frequentius, quàm bonam indolem à mala vinci conſuetudine. Ac ſanè rectores doctoresq; in hoc genere deprehenſos, tanquam proditores perjurosque oportebat puniri. GRAVIOR enim proditio eſt, relinqui à magiſtro in vitiis diſcipulum, quàm arcem (à præfecto) hoſtibus tradi. Neque miretur quiſquam, proditorem à me dici magiſtrum; alter enim arcem ſaxis tantùm extructam hoſti tradit: alter verò filium ex propriis (Principis) viſceribus natum prodit.

Hujus (autem) mali UNICA CAUSA eſt, quòd cùm filii Principum hæredes ſint (maximorum) futuri regnorum, & 429
ſummatum filios ampliſſimarum fortunarum hæreditas maneat; revera rectores doctoresq;, utpote avaritiæ potiùs quàm virtuti dediti, diſcipulos, dum adhuc teneri ſunt, indulgere ſinunt ſuis appetitionibus, ut eorum voluntates ſibi conciliatas habeant, & ab adultioribus magna conſequantur honoraria. Atque ita nunc in mundo IMMODERATA nutritorum avaritia facit, ut vitioſi (atque enormiter improbi) evadant virorum illuſtrium filii.

(Quamobrem) moneo vos, nutritores Principum, & magiſtri magnatum; etiam, inquam, atq; etiam vos commonefacio, NE VOS decipiat cupiditas veſtra, ut plus gratiæ potentiæque ſperetis, ſi celatores vitiorum, quàm ſi zelatores (amatoreſque) virtutum fueritis; NEMO enim vel ſenex vel juvenis adeo eſt improbus, cui non ratione ſaltem judice bonum approbandum eſſe videatur. Quid? quòd SÆPE permittit Deus, ut poſtquam adolevêre veſtri diſcipuli, oculis apertis (detrimentum ac) damnum ſibi vitioſa educatione à vobis illatum agnoſcant; atque hac ratione, ubi montes aureos ſomniaſtis, honorem ſperantes, ibi carbones inveniſtis, infra infimos omnes abjecti. JUSTA enim Dei ſententia eſt, ut nec qui malum facit, pœnæ; nec qui malum occultat, infamiæ ſit expers.

Narrat Diadumenus in vita Severi, XXI. Imperatoris Rom. Apulejum Rufinum, qui bis Conſul fuerat, & tum erat tribunus plebis, vir natu grandævus jam, magnæq; apud Romanos autoritatis, ad Imperatorem Severum veniſſe, eumque his verbis compellâſſe: Non te poſſum celare, invictiſſime Domine,

Vires citò facit conſuetudo. Fab. lib. 12. extrem.

Quis proditorem, quanquam profuit, non odit. Cic. fin. 5.

Avelli inveterata non poſſunt. Cic. Tuſcul. 4.

Florentes faciunt reſpublicas animi, non ligna & ſaxa. Epict. in ſentent.

Improbi alienis damnum dant magiſtri mali ſuis familiaribus potiſſimum incommodant. Iſocr. laudat. Helen.

Reſp. incolumis & privatas res facilè ſalvas præſtat: publica prodendo, tua nec quicquam ſerves. Liv. lib. 26.

Οἱ τὴν ἀδικίαν προλαμβάνοντες καὶ τὸ λαβεῖν τι τῶν ἀλλοτρίων μέγιστον ἀγαθὸν εἶναι νομίζοντες, ὅμοια πάσχουσι τοῖς δελεαζομένοις τῶν ζώων, κατ᾽ ἀρχὰς ἀπολαύοντες ὧν ἂν λάβωσιν, ὀλίγῳ δ᾽ ὕστερον ἐν τοῖς μεγίστοις κακοῖς ὄντες. Iſocr. de pace.

Cùm canes funguntur officiis luporum: cuinam præſidio pecuaria credemus? Cic. Heren. 4.

Εἰ μὴ τὸ λαβεῖν ἦν, οὐδεὶς πονηρὸς ἦν. Xiphil. Stob. 226.

Fanciullo troppo carezzato non è mai ben regolato. Adag.

Melius eſt præſentia damna contemnere, quàm exiguo quæſtu perpetua commoda non habere. Caſſiod. 4. 36.

Natura nos ad mentem optimam genuit Fab. lib. 12. extr.

Si hodie præceptor meus Petrus viveret: quanquam multa præceptoribus debeamus: efficerem, ut ſe inſtituiſſe me pœniteret. Max. 1. Imp. referente Cuſpiniano in ipſius vita: Leone egregius.

Inſitum eſt etiam malis probare meliora Sen. 4. benef. 17.

Libertatem arguendi amittit, & peccat, qui ab eo accipit, qui dat, ne corripiatur. Ambr. 1. Cor. 4.

Νόμιζε τῆς αὐτῆς εἶναι ζημίας ἀξίους τοὺς συγκρύπτοντας τοῖς ἐξαμαρτάνουσι. Iſocr. Nicocl.

οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει Epigr. lib. 1.

Beſſer iſt kurtzer Zorn / denn groß Gut verlohrn. Adag.

Complices ſunt criminis, qui non detegunt facta raptoris. Caſſ. 5. ep. 39.

Quid magis ridiculum, quàm cuſtodem cuſtode indigere. Plat. Semin.

Domine, ſemper Auguſte, duos cùm haberem filios, me præceptori illos tradidiſſe erudiendos: quorum natu major, ætate ſcilicet proficiens & virtute deficiens, amore captus eſt puellæ Romanæ; quorum amores ſeriò in meam venêre notitiam. HOMINUM enim infelicium, qualis ego ſum, ex ædibus prius aufugit remedium, quàm morbum illi reſciſcant.

Cæterùm illud me in hac re potiſſimum excruciat, quòd omnium & conſcius & occultator fuit præceptor; qui non modò nihil adhibuit remedii; ſed adulterium etiam inter illos conciliavit, acceptâ ſyngrapha, qua ſe filius obligat, ſi ipſius operâ voti compos reddatur; me defunćto, ædes ſeſe & fundos ipſi, quos ad portam habeo Salariam, daturum. Neq; hoc contenti, & ipſe & filius meus, multis me pecuniis ſpoliarunt. DIUTURNI quippe amores ſemper amantibus ſumptuoſi; amoresq; filiorum ſemper parentibus diſpendioſi ſunt. Feras ergo Princeps ſereniſſime in cauſa tam criminoſa peſſi-
430 mique exempli ſententiam. INGENS enim confidentia eſt, clientem ultum ire injuriam, cujus ultorem fore dominum noverit.

Severus Imperator, audito facto tam enormi, ut vir non minus animadverſione ſeverus, quàm nomine, ut quàm exactiſſimè in crimen illud inquireret, accerſi ad ſe juſſit patrem, filium & præceptorem, facta ſingulis pro ſe dicendi poteſtate. ROMÆ enim in neminem capitalis ferebatur ſententia, niſi actor prius reo præſenti crimen intentâſſet, reusque ſui defendendi ſpatium habuiſſet. Cognita ergo veritate, & reis crimen fatentibus, hanc Severus tulit ſententiam: Præceptorem ſive nutritorem hujus juvenis vivum jubeo beſtiis in ſepto Palatino objici. Eſt enim JUSTISSIMUM, vita ſpoliari per beſtias eum, qui more beſtiarum vivere alium docet. Jubeo item, juvenem hunc à patre abdicatum in inſulas Baleares deportari. FILIUM enim, qui inde à pueritia ſceleratus eſt, inde à pueritia (patria expelli &) exheredem eſſe æquiſſimum eſt. Hæc ergo fuit & querela Apuleii de filio, & Severi Imperatoris ſuper iſto facto ſententia.

O quàm varii ſunt fortunæ caſus! quàm ſæpè, cùm minimè credimus, filum nobis vitæ abrumpitur? Quod ideo dico, quia ſi magiſter ille vel educator non fuiſſet avarus; neq; pater filio privatus, neque filius relegatus, neque fœmina infam à

Οἱ κακοὶ γνώμαισι, τἀγαθὸν χεροῖν ἔχοντες οὐκ ἴσασι, πρίν τις ἐκβάλῃ. Sophocl. Ajac.

Tum demum ſentiunt, malè ſe de rebus ſuis ſtatuiſſe, cùm id nihil jam prodeſt. Dio. lib 44.

Triſto à colui, che da eſſempio altrui. Adag.

Leonidæ pædagogi vitia Alexandrum ab illa inſtitutione puerili ſunt proſecuta. Fab. lib. 1. c. 1.

Si quis magiſtrum cepit improbum, animum ad deteriorem partem plerumq; applicat. Terent. Andri. 1. 2.

Non eſt juſtus quiſquam amator, niſi qui perpetuat data. Plaut. Pſeudol. ſc. 3.

Invenit artem Fœmina, quæ cupidi carpat amantis opes. Ovid. art. 1.

Magnis ſceleribus jura naturæ intereunt. Sen 1. controv. 7.

Injuria judicis eſt, ſi ante cognitionem ejus à ſervo procedat judicium aut ſententia. Ambr. 1. Cor. 4.

Melior eſt judicium cauſa, quæ rerum Dominio reſervatur. Sym. 10. 45.

Cauſſa cognitâ poſſunt multi abſolvi, incognitâ condemnari nemo poteſt. Cic. Verr. in. 1.

Chi vuol benè giudicare, le parti de' aſcultare. Adag.

Quicquid non diſcutitur, juſtitia non putatur. Caſſ. 7. 8.

Ita jus reddi debet, ut præſes autoritatem dignitatis ingenio ſuo augeat. Saresb. 5. 15.

οὐδ᾽ ἂν ἐδεῖ δίδοσθαι τοῖς φεύγουσι ἀπολογίαν, εἰ ... Iſocr. de permutat.

Unius teſtimonio aliquem credere, peſſimi exempli. Val. Max. 4. 1.

Autorem feriunt tela retorta ſuum. Auſon. epigr. 71.

Sæpè in magiſtrum ſcelera redierunt ſua. Sen. Thyeſt

Ejus debet eſſe damnum, cujus eſt præmium. Sen. 3. contr. 6.

Ut junguntur in culpa, ſic nec in pœna ſeparentur. Cypr. 4. ep. 4.

Congruit bono & gravi præſidi curare, ut malis hominib provincia careat, eosq; conquirat. Saresb 5. 15.

Per varios præceps caſus rota volvitur ævi. Sil. lib 6.

Hoggi in figura, domane in ſepultura. Adag.

Odi ego aurum: multa multis ſæpè ſuaſit perperam. Plaut. Captiv. Iam ego ...

Digitized by Google

notata, neque civitas exemplo offenſa, neque magiſter à beſtiis laniatus, neque tam aſper in illos Imperator, neque ad augendam ipſorum infamiam literarum monumentis hoc factum conſignatum fuiſſet.

Non ſine cauſa literis conſignari dico, quicquid in terris mali perpetratur. DECET enim viros cordatos magis infamiam timere ſtili vel ſtrictiſſimi, quàm contumeliam linguæ ſolutiſſimæ. Etenim LINGUA maledica non niſi inter vivos infamare poteſt: At ſcripta tum apud ſuperſtites, tum apud poſteros infamiam inurunt. Quod ut præcaveatur; enitendum magiſtro (operamque dandam,) cenſeo, uti virtutis ſtudio teneatur diſcipulus: neque ſi laboris præmia non ſtatim obtingant, animum deſpondeat: perſuaſiſſimum ſibi habens, SI NON à creatura, certè à Creatore illa ſe recepturum. Eſt enim TAM (juſtus) BONUS (& miſericors) DEUS, ut ſæpè ſudoris, (doloris ac laboris) bonorum miſertus in ingratos animadvertat, & ſervitia (bonorum) remunerandi curam ipſe ſuſcipat.

Caput XLIV.

Sermo à Marco habitus, quando filium præceptoribus (& magiſtris à ſe electis docendum) tradidit.

NARRAT CINNA HISTORICUS LIBRO I. de temporibus Commodi, MARCUM AURELIUM Imperatorem elegiſſe XIV. præceptores, viros doctiſſimos, ut educarent & erudirent Commodum filium, quorum quinque repudiavit, non quòd minùs docti; ſed quòd parum eſſent graves; novem autem ſolos retinuit, viros & doctrina præſtantes, & educandi magnatum filios peritiſſimos, licet in Commodi educatione infeliciſſimi profectò fuerint. Nam Principi huic infelici IX. fuêre magiſtri, à quibus eruditus fuit, & plusquam IX. millia vitiorum, quibus fuit contaminatus. Scripſit V. lib. declamationum M. Aurelius Imp. & lib. (V. c. VI.) ſub titulo; Ad ſapientes pædagogos, introducit IX. præceptores illos, diligenterq; eis ſuadet, ut in educando filio maximè ſint ſoliciti (ac ſeduli:) multas in eam ſententiam rationes afferens graviſſimas, quarum nonnullas ſubjiciemus.

Tum Romæ percrebuit, tum Italiam pervagata eſt univerſam fama ſolicitudinis, quam adhibui in exquirendis tot viris ſapiētibus, qui præceptores eſſent filii mei Commodi; quibus omnibus

Impares nu[ptiæ], & patre non conſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri. Apul. aſin 6.

Sæpè avaritiæ cupiditas injuſti lucri, non injuſti cauſa eſt damni. Leo ſerm. 6. de jejun. X. menſ.

Fama liberrima Principum judex. Sen. ad Marci. 4.

Unum inſatiabiliter parandum principibus, proſpera ſui memoria. Tacit. annal. 4.

Fama quidem non tota perit, nec decipit ulla. Plutar. ſympoſ. 9. 1.

Memoriæ conſulendum, quæ magnis viris æternitatem promittit. Sen. Suaſor. ultim.

Peſſimum humanarum mentium malum eſt, quòd ſemper avidiùs nefanda finguntur. Fab. declam. 18.

Nunquam apud Deum perire poterit, quod benignitas fidelis erogarit. Leo ſerm. 2. de jejun. Pentecoſt.

Nunquam Dominus meritis noſtris ad præmium deerit. Cypr. ſerm. de eleemoſ.

Περίπλεω μὲν δεῖ ταχὺ τὰ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως. Ariſt 5. Eudem. 9.

Quò minùs integrum, mutare ſemel electum, eò circumſpectiùs eligendus: ne diutiſſimè unius horæ temeritas excruciet. Chryſoſt.

Γεγόναμεν πρὸς συνεργίαν ὡς πόδες, ὡς χεῖρες ὡς βλέφαρα, ὡς οἱ στοῖχοι τῶν ὀδόντων. Aurel. Imp. lib. 1.

Havendo ciaſcuno più occhi à doſſo, non ſi occulta coſi facilmente, la malignità. Teſor. polit. 1. 226.

Rerum bonarum difficilis electio eſt. Symm. 4. 52.

Non quærendus erat, quem legeret: ſed legendus, qui eminebat. Vellej. 2.

Probum patrem eſſe oportet, qui gnatum ſuum eſſe probiorem, quàm ipſius fuerit, poſtulet. Plaut. Pſeud. 6 de damn.

Filium magnitudo patris non producit, ſed obruit. Sen. controv. 4. proœm.

Neq; jucundum eſt, neq; facilè nolentibus prodeſſe. Plut. philoſ. cum Princip.

Patrum ſtudio, voto, timori laudabile aliquid in filiis licet difficilè perſuadeatur, difficiliùs ſufficit. Sidon. 9. ep. 1.

Fiſtulæ commiſſus puer Commodus, dum pater in bello Germanico abeſt. Vita Galeni.

Æquius eſt, ut ego tot & talium amicorum conſilium ſequar, quàm ut tot & tales amici meam unius voluntatem ſequantur. Capitolinus Marci Aurel. vita.

Il principe deue dare gl' ufficii, à chi ſono habili à ſoſtenerli, & che hanno cara la gloria & la gratia ſua. Teſor. polit. 1. pag. 217.

omnibus exploratis, optimos (ſapientiſſimosq;) retinui. Qua in re quamvis multum mehercule laboraverim: officio tamen meo non ſatisfeci, BONOS enim Principes in negotiis admodum arduis non ſolùm conſilium decet petere ab omnibus bonis: ſed eniti etiã (ac contendere,) ut cum mortuis loquantur. XIV. eratis præceptores recepti, & quinq; dimiſſis, novẽ nunc eſtis electi; qui ſi viri eſtis verè prudentes; non eſt, quod facto meo offendamini. MALORUM enim odium ex prudentia oritur: bonorum verò admiratio ex defectu naſcitur experientiæ. VIROS ſapientes affectionibus humanis obnoxios eſſe, perinde atq; cæteros mortales, non nego: Siquidem NULLA omninò eſt vel ars vel ſcientia, quæ nos miſeriis eximat humanis. Sed illud miror, qui fieri poſſit, ut viro ſapienti ulla hujus mundi res admirationi ſit aut offenſioni, mundum planè mundum eſſe, totumq; mundum merum eſſe ſcandalum cogitanti. Nam SI SAPIENS ſingulis in rebus animi perturbationem declarat: quid aliud prodit, quàm ſe non eſſe in ulla conſtantem?

Sed ut me ad propoſitum reducam, Ego vos huic adoleſcenti præceptores, adjunxi. Quamobrem cogitate, de multis eximios habitos vos paucos, ut inter paucos† eximius evaderet filius meus. Nam ut PATRIS eſt, bonum filio præceptorem quærere: ſic præceptoris eſt bonum reddere diſcipulum. Commodum filium meum in portu Oſtienſi biennium nutrix lactavit: mater Fauſtina Capuæ itidem biennium indulgenter (& delicatè) ipſum nutriit; quod me non invito prætermitti potuiſſet. Ego enim ceu pius pater vel XX. illum annos ſeveriter tractare optârim. Nam IN PRINCIPE hærede plus, ita me dii ament! unus annus diſciplinæ, quàm XX. anni delitiarum valent. Nutrices, quæ infantes lactant, cùm parum ſapiant: matres, quæ illos pepererunt, cùm eis nimis faveant, & pueri, qui fortè non multum judicio valent, animos tantùm in præſentibus defigentes, quanto melior ſit puero diſciplina, quàm indulgentia, non attendunt. At vir SAPIENS & judicio præditus acri (& ſubtili) cùm præterita reſpicere, tum futura ſagaciter debet proſpicere. NON enim poteſt dici ſapiens, qui de una re duntaxat eſt ſolicitus.

Natus eſt filius meus Commodus pridie Cal. Septembris, † in oppido ad Danubium, cujus ut quotannis natalem, quo mihi à diis datus eſt, celebro: ita quotidie ejus diei, quod vobis

Nnn 2 ipſum

Parentes objurgatione digni ſunt, qui nolunt liberos ſuos ſevera lege proficere. Arb. 11.

Mit Rath gethan/niemand gereuen tait Adag.

Conſilium, dum res patitur, cape. Dion. lib. 52.

Libri docent Principem, quod miniſtri reticent, & proferre non audent. Demet. apud Stob. em.

Sine ſapientia nullus ſtare aut eſſe valet principatus. Sareſb 4.6.

Alb. Mag. metaph. 1.

Primum animi ictum effugere ratione non poſſumus. Sen. ira. 2.4.

Contemtum periculorum aſſiduitas periclitandi dat. Idem. Cur bonis malè. 4.

Queſta ruota ſempre gira, chi ſtà ritto, è chi ſoſpira. Adag.

Sapiens ille eſt, qui plenus gaudio, hilaris & placidus cum diis ex pari vivit. Sen. ep. 50.

Stupidus homo quavis te atque oratione percellitur. Plut. de auditione.

τ ζητεῖν δεῖ τὸν σοφὸν, αὐτὸν πρότερον εἶναι δεῖ σοφόν. Empedocl. Stob. 705.

ἄριστος καὶ χρηστὸς ἐλευθέριος, ἃ γενόμενοι ἐκ τῶν νέων ἐστὶν ἀγαθοὶ χρηστοί. Ariſt. 2. Eth. 3.

†*doceatur & erudiatur. G.*

Simul atq; editi in lucem & ſuſcepti ſumus, in omni continuò pravitate, & ſumma opinionum perverſitate verſamur. Cic. Tuſcul. 3.

Admonitione magna egent teneræ mentes tracturæq; altius, quicquid rudibus & omnium ignaris inſederit. Fab. 1 c. 14.

Parentes tam diu odio habemus, quàmdiu illorum beneficia non intelligimus. Sen. 5. benef. 5.

Inter vitia occupatus animus quantulum bonis artibus relinquit? Fab. dialog.

Difficile eſt nobis mutare habitum animi ſemel conſtitutum. Fab. 4. 2.

οἱ νέοι διὰ τὴν ἡλικίαν, ἀνήδυστον οὐδὲν ὑπομένουσιν ἑκόντες. Ariſt. 8. polit. 5.

Βελτίονες γίγνονται παραδείγματα παιδεύοντες παρεληλυθότα τῶν μελλόντων. Menand. Stob. 93.

Non conſilia ducis judicio exercitus, ſed exercitus providentia ducis regendus. Vellei. 2.

† *Apud Lanuvium. Lamprid.*

Tot diſciplinarum magiſtri nihil ei profuerunt, tantum valet aut ingenii vis, aut eorum, qui in aula inſtitutores habentur. Lamprid.

notata, neque civitas exemplo offenſa, neque magiſter à beſtiis laniatus, neque tam aſper in illos Imperator, neque ad augendam ipſorum infamiam literarum monumentis hoc factum conſignatum fuiſſet.

Non ſine cauſa literis conſignari dico, quicquid in terris mali perpetratur. DECET enim viros cordatos magìs infamiam timere ſtili vel ſtrictiſſimi, quàm contumeliam linguæ ſolutiſſimæ. Etenim LINGUA maledica non niſi inter vivos infamare poteſt: At ſcripta tum apud ſuperſtites, tum apud poſteros infamiam inurunt. Quod ut præcaveatur; enitendum magiſtro (operamque dandam,) cenſeo, uti virtutis ſtudio teneatur diſcipulus: neque ſi laboris præmia non ſtatim obtingant, animum deſpondeat: perſuaſiſſimum ſibi habens, SI NON à creatura, certè à Creatore illa ſe recepturum. Eſt enim TAM (juſtus) BONUS (& miſericors) DEUS, ut ſæpè ſudoris, (doloris ac laboris) bonorum miſertus in ingratos animadvertat, & ſervitia (bonorum) remunerandi curam ipſe ſuſcipat.

CAPUT XLIV.

Sermo à Marco habitus, quando filium præceptoribus (& magiſtris à ſe electis docendum) tradidit. 457

NARRAT CINNA HISTORICUS LIBRO I. de temporibus Commodi, MARCUM AURELIUM Imperatorem elegiſſe XIV. præceptores, viros doctiſſimos, ut educarent & erudirent Commodum filium, quorum quinque repudiavit, non quòd minùs docti; ſed quòd parum eſſent graves; novem autem ſolos retinuit, viros & doctrina præſtantes, & educandi magnatum filios peritiſſimos, licet in Commodi educatione infeliciſſimi profectò fuerint. Nam Principi huic infelici IX. fuère magiſtri, à quibus eruditus fuit, & pluſquam IX. millia vitiorum, quibus fuit contaminatus. Scripſit V. lib. declamationum M. Aurelius Imp. & lib. (V. c. VI.) ſub titulo: Ad ſapientes pædagogos, introducit IX. præceptores illos, diligenterq; eis ſuadet, ut in educando filio maximè ſint ſoliciti (ac ſeduli:) multas in eam ſententiam rationes afferens graviſſimas, quarum nonnullas ſubjiciemus.

Tum Romæ percrebuit, tum Italiam pervagata eſt univerſam fama ſolicitudinis, quam adhibui in exquirendis tot viris ſapientibus, qui præceptores eſſent filii mei Commodi; quibus omnibus

Impares nu, tiæ, & patre non conſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri. Apul. aſin 6.

Sæpe avaritiæ cupiditas injuſti lucri, non injuſti cauſa eſt damni. Leo ſerm. 6. de jejun. X menſ.

Fama liberrima Principum judex. Sen. ad Marci. 4.

Unum inſatiabiliter parandum principibus, proſpera ſui memoria. Tacit. annal. 4.

Fama quidem non tota perit, nec decipit ulla. Plutar. ſympoſ. 9. 1.

Memoria conſulendum, quæ magnis viris æternitatem promittit. Sen. Suaſor. ultim.

Peſſimum humanarum mentium malum eſt, quòd ſemper avidiùs nefanda finguntur. Fab. declam. 19.

Nunquam apud Deum perire poterit, quod benignitas fidelis erogarit. Leo ſerm. 2. de jejun. Pentecoſt.

Nunquam Dominus meritis noſtris ad præmium deerit. Cypr. ſerm. de eleemoſ.

Περὶ πλείονος μὲν δεῖ τεχνῶν τὰ βουλευθέντα. βουλεύεσθαι δὲ βραδέως. Ariſt 5. Eudem. 9.

Quò minùs integrum, mutare ſemel electum, eò circumſpectiùs eligendus: ne diutiſſimè unius horæ temeritas excruciet. Chryſoſt.

Γεγόναμεν πρὸς συνεργίαν ὡς πόδες, ὡς χεῖρες ὡς βλέφαρα, ὡς οἱ στοῖχοι τῶν ὀδόντων. Aurel. Imp. lib. 1.

Havendo ciaſcuno più occhi à doſſo, non ſi occulta coſi facilmente, la malignità. Teſor. polit. 1. 226.

Rerum bonarum difficilis electio eſt. Symm. 4. 52.

Non quærendus erat, quem legeret: ſed legendus, qui eminebat. Vellej. 2

Probum patrem eſſe oportet, qui gnatum ſuum eſſe probiorem, quàm ipſius fuerit, poſtulet. Plaut. Pſeud. ſi de damn

Filium magnitudo patris non producit, ſed obruit. Sen. controv. 4. proœm.

Neq; jucundum eſt, neq: facilè nolentibus prodeſſe. Plut. philoſ cum Princip.

Patrum ſtudio, voto, timori laudabile aliquid in filiis licet difficilè perſuadeatur, difficiliùs ſufficit. Sidon. 9 ep 1.

Pitholao commiſſus puer Commodus, dum pater in bello Germanico abeſſet Vita Galeni.

Æquius eſt, ut ego tot & talium amicorum conſilium ſequar, quàm ut tot & tales amici meam unius voluntatem ſequantur. Capitolinus Marci Aurel. vita.

Il principe deue dare gl' ufficii, à chi ſono habili à ſoſtenerli, & che hanno cara la gloria & la gratia ſua. Teſor. polit. 1. pag. 217.

omnibus exploratis, optimos (ſapientiſſimosq;) retinui. Qua in re quamvis multum mehercule laboraverim: officio tamen meo non ſatisfeci, BONOS enim Principes in negotiis admodum arduis non ſolùm conſilium decet petere ab omnibus bonis: ſed eniti etiã (ac contendere,) ut cum mortuis loquantur. XIV. eratis præceptores recepti, & quinq; dimiſſis, novẽ nunc eſtis electi; qui ſi viri eſtis verè prudentes; non eſt, quod facto meo offendamini. MALORUM enim odium ex prudentia oritur: bonorum verò admiratio ex defectu naſcitur experientiæ. VIROS ſapientes affectionibus humanis obnoxios eſſe, perinde atq; cæteros mortales, non nego: Siquidem NULLA omninò eſt vel ars vel ſcientia, quæ nos miſeriis eximat humanis. Sed illud miror, quî fieri poſſit, ut viro ſapienti ulla hujus mundi res admirationi ſit aut offenſioni, mundum planè mundum eſſe, totumq; mundum merum eſſe ſcandalum cogitanti. Nam SI SAPIENS ſingulis in rebus animi perturbationem declarat: quid aliud prodit, quàm ſe non eſſe in ulla conſtantem?

Sed ut me ad propoſitum reducam, Ego vos huic adoleſcenti præceptores, adjunxi. Quamobrem cogitate, de multis eximios habitos vos paucos, ut inter paucos† eximius evaderet filius meus. Nam ut PATRIS eſt, bonum filio præceptorem quærere: ſic præceptoris eſt bonum reddere diſcipulum. Commodum filium meum in portu Oſtienſi biennium nutrix lactavit: mater Fauſtina Capuæ itidem biennium indulgenter (& delicatè) ipſum nutriit; quod me non invito prætermitti potuiſſet. Ego enim ceu pius pater vel XX. illum annos ſeveriter tractare optârim. Nam IN PRINCIPE hærede plus, ita me dii ament! unus annus diſciplinæ, quàm XX. anni delitiarum valent. Nutrices, quæ infantes lactant, cùm parum ſapiant: matres, quæ illos pepererunt, cùm eis nimis faveant, & pueri, qui forte non multum judicio valent, animos tantùm in præſentibus defigentes, quanto melior ſit puero diſciplina, quàm indulgentia, non attendunt. At vir SAPIENS & judicio præditus acri (& ſubtili) cùm præterita reſpicere, tum futura ſagaciter debet proſpicere. NON enim poteſt dici ſapiens, qui de una re duntaxat eſt ſolicitus.

Natus eſt filius meus Commodus pridie Cal. Septembris, † in oppido ad Danubium, cujus ut quotannis natalem, quo mihi à diis datus eſt, celebro: ita quotidie ejus diei, quod vobis

Parentes objurgatione digni ſunt, qui nolunt liberos ſuos ſevera lege proficere. Arb. 11.

Mit Rath gethan/niemand gereuen kan Adag.

Conſilium, dum res patitur, cape. Dion. lib. 52.

Libri docent Principem, quod miniſtri reticent, & proferre non audent Demet. apud Ptolem.

Sine ſapientia nullus ſtare aut eſſe valet principatus. Sareſb 4.6.

Alb. Mag. metaph. 1.

Primum animi ictum effugere ratione non poſſumus. Sen. ira. 2.4.

Contemtum periculoſum aſſiduitas periclitandi dat. Idem. Cur bonis malè. 4.

Queſta ruota ſempre gira, chi ſtà lieto, è chi ſoſpira. Adag.

Sapiens ille eſt, qui plenus gaudio, hilaris & placidus cum diis ex pari vivit. Sen. ep. 50.

Stupidus homo quavis re atque oratione percellitur. Plut. de auditione.

† ζητοῦντα σοφὸν, αὐτὸν πρότερον εἶναι δεῖ σοφόν. Empedocl. Stob. 705.

ἕκαστος κρίνει καλῶς, ἃ γινώσκει καὶ τούτων ἐστὶν ἀγαθὸς κριτής. Ariſt. 1. Eth. 3.

†*doceatur & erudiatur.* G.

Simul atq; editi in lucem & ſuſcepti ſumus, in omni continuò pravitate, & ſumma opinionum perverſitate verſamur. Cic. Tuſcul. 3.

Admonitione magna egent teneræ mentes tracturæq; altius, quicquid rudibus & omnium ignaris inſederit. Fab. 1 c. 14.

Parentes tam diu odio habemus, quàmdiu illorum beneficia non intelligimus. Sen. 5. benef. 5.

Inter vitia occupatus animus quantulum bonis artibus relinquit? Fab. dialog.

Difficile eſt nobis mutare habitum animi ſemel conſtitutum. Fab. 4. 2.

οἱ νέοι διὰ τὴν ἡλικίαν, [illegible] ἀκόντες. Ariſt. 8. polit. 5.

Βουλευόμενοι παραδείγματα ποιοῦνται παρεληλυθότα τῶν μελλόντων. Menand. Stob. 93.

Non conſilia ducis judicio exercitus, ſed exercitus providentia ducis regendus. Vellei. 2.

† *Apud Lanuvium. Lamprid.*

Tot diſciplinarum magiſtri nihil ei profuerunt, tantum valet aut ingenii vis, aut eorum, qui in aula inſtitutores habentur. Lamprid.

Digitized by Google

Proximis applicatur omne, quod tenerum eſt, & in eorum ſimilitudinem creſcit. Sen ira. 2 22.

Nimium mandare, providentiæ atque cautelæ eſt. Ambr. Pſal. 118.

Docti ab indoctis tantum differunt, quantum Deus ab hominibus. Demades. Stob. 705.

Iuxta corporis fragilitatem pecora ſumus. Hieron. Eccl. 1.

εἰς μὲν τὰ ἄλογα ζῶα μία ψυχὴ διῄρηται, εἰς δὲ τὰ λογικὰ μία νοερὰ ψυχὴ μεμέρισται, Aurel. Imp. lib. 9.

Per terrenos actus iter paratur ad cœlum. Macrob. 1. Somn. 13.

Occulta Muſicæ nullus eſt reſpectus. Sueto Neron. 16. Gell. 13. 29.

Θησαυροῦ κεκρυμμένου ἢ πηγῆς ἐσφραγισμένης, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; Epiphan. de menſur.

Maximo cuique beneficio plurimum debetur. Cic. off.

Cætera omnia brevi dilabuntur: ingenii egregia facinora, ſicuti anima, immortalia ſunt. Sal. Iugurth procem.

Nihil eſt, excepta virtute, quod mortali animo ac manu immortale quæri poſſit. Val. Max. 5. 6.

Omnium eſt voluntas parentum, ut honeſtiores, quàm ipſi ſint, liberos habeant. Fab. 11. c. 1.

Alta ſunt ſtultitiæ ſtirpes. Cic. Tuſcul. 3.

Dei munus eſt, quod vivimus: philoſophiæ, quod bene vivimus Sen. ep 90.

Nata ſoboles primo parentes die hilarant, mox pii metus brevem gratiam fugant. Symm. 4. 34.

Tam medico, quàm præceptori pretium operæ ſolvitur, animi debetur. Senec. 6. benef. 7.

Auß Zwilchen Säcken kan man kein Seyden en Beutel machen. Adag.

Humana negotia ludi. Iuven. Sat. 14.

Comœdia eſt vita hominis ſuper terram, ubi quisque ſui oblitus, perſonam exprimit alienam. Sar. lib. 4. 8.

οὐδὲν τῆς τραγῳδίας ἀπολείπεται ὁ βίος, Arrian. 1. 24.

ipſum in diſciplinam tradidi, meminiſſe decet. Imò ILLIUS me diei, quo docendum ipſum dedi, quàm quo naſcentẽ vidi, recordari juſt us eſt. Nam & dii mihi, & ego vobis illum dedi mortalem, tanquam hominem: vos verò mihi, & ego diis ipſum reddam immortalem, tanquam ſapientem. Quid amplius dicam, niſi ut ſi magni penditis, quod dixi, pluris æſtimetis, quod dicturus ſum? Quandoquidem diis placuit, ut filium (è conjuge) ſuſciperem; & in fatis fuit, ut talis mihi eſſet filius; qui à diis quidem animam, qua homo inter homines; à me verò carnem, qua brutum inter bruta eſſet, accepit. Vos, ſi volueritis, ut deus ſit inter deos, famam illi perennem conciliando, facietis. Nam PRINCIPES infamiam, ſi inſolentes & effrenes ſint; famam autem, ſi ſapientes & tolerantes, reportant. Cùm ergo vehementer cupiam, vos rem ipſam penitus cognoſcere; accuratè illam ponderemus oportet. Eſt enim regula generalis, Semper rem pretioſam, ſi poſſidenti ignota ſit, nullius eſſe pretii,

Unum ex vobis quæro: Filius meus Commodus cùm à diis mihi datus eſt, quid præter carnem à me fragilem & mortalem, ob cujus corruptionem finem habebit ipſius vita, accepit? A vobis autem tam excellenti inſtruetur doctrina, ut memoriæ immortalitatem inde mereatur. NON enim IIS, quæ corpus fragile molitur; ſed iis, quæ intelligentia perſpicax inſtituit, animusq; generoſus (ac præſtans) perficit, fama comparatur.

Utinam & ætas ipſius tenera carnem cognoſceret, quam 433
mihi debet, fragilem (atque imbecillem;) & ingenium ipſius obtuſum ſapientiam conſequeretur, quàm vos ipſi poteritis impertiri! tum verò & patres vos bonos, & me vitricum malum appellaret. VERUS enim pater eſt, qui nos doctrina ad vivendum inſtruit, & injuſtus vitricus eſt, qui carnem nobis dat ad moriendum. Etenim NATURALES filiorum parentes nihil aliud illis ſumus, quàm vitrici crudeles, & manifeſti inimici, à quib. acceperunt ingenium tam hebes (ac torpidũ,) memoriam tam labilem, voluntatem tam perverſam, vitam tam brevem, carnem tam fragilem, honorem tam ſumtuoſum, valetudinem tam ancipitem, opes tam moleſtas; proſperitatem tam inertem, & mortem tam ſuſpectam; naturam deniq; accepêre infinitis ſubjectam mutationibus, maximisq; miſeriis expoſitam.

Non eſt quòd parvi pendatis id, quod veſtro hodie arbitrio voluntatiq;

Digitized by Google

voluntatiq; permitto & credo, curam ſcilicet Commodi filii. NIHIL enim eſt, in quo maturiorem Principes deliberationem deceat ſuſcipere, quàm quibus filiorum educatio committenda ſit. Eſſe rectorem (magiſtrumq;) Principum in terra eſt gerere munus deorum, qui ſunt in cœlo; quandoquidem gubernatur is, qui nos gubernaturus eſt; docetur is, qui nos docturus eſt; eruditur is, qui nos eruditurus eſt. caſtigatur is, qui nos caſtigaturus eſt; imperatur denique uni, qui unus monarcha futurus eſt, & mundo imperaturus.

Commodum pater & ſuis praeceptis, & magnorum atq; opt. virorum erudire conatus eſt Lamprid.

Non decet Imperatorem tranſcurſim quicquam agere Dio. lib. 71.

Ego me Phidiam eſſe mallem, quàm vel optimum fabrum tignarium. Cic. in Bruto.

οἱ μὲν γὰρ περὶ δίαιτα φυλακῆς μᾶλλον, ἢ φυλάττειν ἄλλους δύνανται. Ariſt. 6. polit. 8.

Τὸ μέλλοντα καλῶς ἄρχειν, ἀρχθῆναι δεῖ πρῶτον. Ariſt. 7. polit. 14.

Ut rem in pauca conferam, is mehercule, QUI MUNUS gerit educandi principes & ſummatum filios, gubernator eſt navis, vexillifer exercitus, ſpeculator populorum, dux itinerum, Rector Regum, pater orphanorum, ſpes pupillorum, & theſaurus omnium. NON enim alium habet reſpublica theſaurum veriorem, quàm principem, à quò pacificè juſtoque adminiſtratur. Quid? quod perſuaſiſſimum habere debetis, QUANDO filium vobis educandum trado, plus me vobis dare, quàm ſi regni vobis imperium darem. Ex magiſtro enim, cui filius in vita concreditur, exiſtimatio pendet patris jam mortui; adeò ut NEQUE gloria neque fama conſtet patris, niſi quatenus filii vita probata & ſincera eſt.

Commodus adhibitos cuſtodes vitæ ſuæ honeſtiores ferre non potuit: peſſimos quosq; detinuit & ſubmotos uſq; ad ægritudinem deſideravit. Lamprid.

Miniſtrando conſilium regis rectorem, Caſſ. 8. 10.

Oportet Principem, eum non ſit unus de multis, ſed multorum dominus, non ita ſentire, ut cæteros. Iſoc. ad Nicocl.

Publici decoris mater eſt mens regentis. Caſſ. 3. 12.

Stultum, cum ante caveri poſſit, ne fiat, ad latus imperatoris adſeiſci, quorum mores ignorantur & voluntates. Ammian. lib. 20.

Ita deos habeatis propitios! ita fatis utamini faventibus! ut ſi erudiendis hactenus invigilâſtis aliorum filiis: in filio deinceps meo fueritis pervigiles. Hoc ipſum enim multorum emolumentum complectitur. BONUM enim multorum commune privato ſingulorum commodo longiſſimè præferendum eſt. Conſiderate amici, plurimum intereſſe, utrùm principum filii inſtituendi, an plebeiorū liberi erudiendi ſint. In promptu cauſa eſt, quòd pleriq; eorum, qui ad academias
43 + (& ſcholas) ſeſe conferunt, ut loqui diſcant, accedunt. Ego verò Commodum FILIUM vobis trado, non ut loqui multa doceatur: ſed ut ad actiones præclaras quaſi manu ducatur. IN EO quippe gloria Principis univerſa conſiſtit, ut ſit in actionibus, quæ ſuſcipiendæ ſunt (ſolertiſſimus &) accuratiſſimus, & in verbis quæ proferenda ſunt, circumſpectiſſimus (atque ſagaciſſimus.)

Res eſt publica Cæſar, & de communi pars quoque noſtra bonó eſt. Ovid. 4. Triſt. 4.

Qui privatos inſtituunt, ſolis illis proſunt: qui populi dominos ad virtutem excitarit: utriſque commodaverit. Iſocr. ad Nicocl.

Viveret ut potiùs quàm diceret arte Sophorum. Auſon. parental. 2.

Virtutis laus omnis in actione conſiſtit. Cic. off. 1.

Ἅπας λόγος ἂν ἀπῇ τὰ ἔργα, μάταιόν τι καὶ κενὸν φαίνεται. Demoſth.

Ego odi homines ignava opera & philoſopha ſententia. Gell. 13. 8.

ὁ μηδεὶς ἂν σοῦ καλῶς γενομένου ἄλλος ἀνάλογον φρόνιμον νομίσειεν. Iſoc. ad Nicocl. extrem.

Poſtquam adoleſcentes plurimos in ſcholis (Academiisq;) annos exegerunt, ingentesque in ſtudia pecunias parentes impenderunt; ſi modò filius diſputare, & ſcitè loqui Latinè & Græcè noverit, quamvis levis vitioſusque ſit: optimè collocata

Quicquid geritur, debet habere cauſſam ſui. Arnob. lib. 6.

Facere docet Philoſophia, non dicere. Sen. ep. 20.

Multi) ſuis diſputationes moribus deſtruunt, vel mores ſuos diſputationibus arguunt. Lactant. 5. 2.

collocata omnia pater exiſtimat. MAGIS enim nunc Romæ ratio habetur oratoris loquacis, quàm Philoſophi virtute præſtantis. O miſeros, qui nunc Romæ vivunt, & miſeriores qui nobis ibidem ſucceſſuri ſunt! Roma enim jam non eſt, quæ ſolebat eſſe. OLIM enim ad academias parentes mittebant filios, ut tacere (aut pauca loqui) diſcerent: jam verò eos mittunt; ut (multa) loqui diſcant: Tum diſcebant eſſe cordati atq;) moderati; nunc diſcunt eſſe diſſoluti; & quod peſſimum, ex academiis & gymnaſiis, unde omnes prodibant ſapientes ac pacifici, jam oratores tantùm loquaces & ſeditioſi prodeunt, ut SI SACRATAS Romanorum leges ſemel in hebdomade legant literati, decies eas uno die violent.

Quid prætereà dicam, cùm afferre in medium nihil poſſim, quin plagam matri Romæ afferam? niſi quòd hodiè ſummæ hominib. vanis voluptati eſt videre filios alios in diſputando ſuperiores. Verùm ſic habetote, SUMMÆ mihi gloriæ futurum, ſi Commodus cæteros non loquendo, ſed tacendo: non inſolenter agendo, ſed pacificè vivendo: non verba arguta proferendo, ſed opera præclara faciendo excelluerit. BONIS enim viris glorioſum eſt multa agere, pauca loqui.

Conſideratè diligenter amici, neque obliviſcimini, HODIE vobis committi exiſtimationem meam tanquam patris: ſalutem Commodi, tanquam filii mei; gloriam Romæ, tanquam patriæ meæ: tranquillitatem civium, tanquam ſubditorum meorum, & gubernationem Italiæ, tanquam patriæ veſtræ: In ſumma, committi vobis pacem & tranquillitatem noſtræ reip. Cui talis ergo concreditur ſpecula: eum ſomnolentum eſſe haudquaquam decet. MAGNÆ enim inter ſapientes & nobiles viros fiduciæ, ſumma reſpondere debet diligentia.

Nihil addam præterea, niſi quòd optarim ITA educari (& inſtitui) Commodum filium, ut à diis pietatem, à philoſophis ſcientiam, ab antiquis Romanis virtutes, à ſenibus & uſu peritis conſilia, à juventute Romana animum, à vobis magiſtris tranquillitatem, à bonis deniq; omnibus bonum, quemadmodum hæreditatem à me Imperii eſt accepturus, accipiat. IS enim VERUS eſt Princeps, & imperio dignus, qui ſi oculos 435
in ditiones, quarum hæres futurus eſt, ampliſſimas defigit, animo ſemper gubernandi artem verſat, & in emolumentum omnium benè ſibi vivendum ſtatuit.

Per deos immortales, ad quos migraturus ſum; per bonitatem

Philippus Ariſtotelem Alexandro F. doctorem accivit, à quo eodem ille & agendi acciperet præcepta & loquendi. Cic. 3. de orat.

ἀναστρέφονται ἡμῖν, ὥσπερ ἐν ἡμιόνοις ἡμίθεοι, δίοτι πεπατήκασι τὴν ἀκαδημίαν. Syneſ. ep. 54.

Philoſophi genus hominum veri ignarum, ſub peritiæ oſtentatione. Macrob. 1. Somn. 2.

Tum dignum operæ pretium venit, cum inter ſe congruunt præcepta & experimenta. Fab. 12. 6.

προσήκει τοὺς πατέρων ἀγαθῶν παῖδας πειρᾶσθαι, μὴ αἰσχῦναι τὰς προσηκούσας ἀρετάς. Thucyd. lib. 4.

Non laude, ſed veritate diſceptatio nititur. Minut.

Non eſt ejuſdem facilitatis: ſcire quid faciendum ſit, & facere. Bernh.

Exercitatus in ſermonibus, & deſidioſus in operibus, prudentiam ſuam factis refellit. Ambr. 2. off. 1.

Nulla difficilior virtus, quam tacendi Fab. declam. 19.

Νόμιζε τὴν πατρίδα οἶκον, τοὺς πολίτας ἑταίρους, τοὺς φίλους τέκνα σαυτοῦ, τοὺς παῖδας τὴν σὴν ψυχήν. Xenoph. Hieron. extrem.

Regnantis eſt gloria, ſubjectorum otioſa tranquillitas. Caſſiod. 2. ep. 29.

Patres avari ſunt voti, nec ulla filiorum bona putant eſſe perfecta, deſiderio & cupiditate potiore. Symm. 9. 59.

Hac eſt vita glorioſa commoditas, dominos eſſe teſtes, cives habere laudantes. Caſſ. 1. ep. 5.

Nemo unquam filium nimis amavit. Fal. declam. 18.

Opera danda Principi, ut quantum alios dignitate ſuperat, tantum etiam virtute illis antecellat. Iſocr. ad Nicocl.

Princeps cur dicitur, ſi his, quorum curam gerere debet, non conſulit aut proſpicit? Pachym. 4.

Tiberius precari ſibi ſolitus tantum vitæ & imperii tempus, quantum reip. conduceret. Dio. lib. 57.

ἦθος ἀρχαῖον, πρῶτον θεοὺς ὁμνύειν, εἶτα ἐπάγειν τοῖς ἰδίας συμφοράς. Apollon. gloſſ. Brodæ. lib. 4.

tem majorum meorum, ad quorum fidem ſanctitatemq; imitandum devinctus ſum: per leges Romanas, quas me conſervaturum juravi: per ſubjugationem Aſiæ, ad quam continuandam me obſtrinxi; per amicitiam Rhodiorum, ad quam tuendam meum obtuli ſtudium: per inimicitias Pœnorum, ad quas perſequendas non mea ſponte, ſed juramento antecellorum obligatus ſum: per † urnam Capitolinam, in qua oſſa mea cremanda ſunt: oro & obſecro, ne vel Romani, dum vixero, à me repoſcant: vel poſteri, cùm defunctus ero, me criminentur, ſi fortè Commodus vitæ improbitate cauſſam interitus Reipub. præbuerit, & ſi vobis animadverſione neceſſariâ non utentibus, tum ipſe pereat, tum imperium peſſum eat: (quod ſi fortè uſu venerit, ipſo imperium peſſimè adminiſtrante: voluntatis meæ teſtis erit hæc, qua nunc utor, proteſtatio.) NIHIL enim amplius bonus pater filio debet, quàm ut à voluptatibus abductum (ablegatumque) magiſtro committat virtute præſtanti (ac ſapienti, à quo regatur, erudiatur & doceatur; qui ſi bonus fuerit, tum patri gloriæ, tum ſibi vobiſq; honori, tum univerſæ reipub. emolumento atq; ornamento erit.)

Caput XLV.

Moderatoribus Principum & magiſtris, qui diſcipulos habent, ſumma utendum vigilantia, nec adoleſcentes à teneris annis vitioſi ſint: pecul'ariter autem à quatuor illos vitiis avocandos. Caput dignum, quod & parentes legant, & filij obſervent.

CELEBERRIMI & peritiſſimi Chirurgi, in grandibus periculoſiſque vulneribus & ulceribus, non ſolùm fomenta & cataplaſmata, reſolvendis aut glutinandis illis apta; ſed purgantia quoque, & adverſus inflammationem idonea adhibent: nec ſanè minorem in hoc prudentiam, quàm in illo peritiam declarant. NON minoris enim diligentiæ eſt, à carne fragili inflammationem avertere graviorem, quàm plagam curare (putridam,) ut ſaneſcat, cicatrix inducatur. Ad eundem modum viatores ſolicitos videmus ſcrupuloſè inquirere de via, antequam iter ingrediantur, an videlicet habeat voragines difficiles, crepidines præruptas, fauces anguſtas, montes (à latronibus prædonibusve) intutos, diverticula tranſverſa: quibus de rebus qui ſolicitus (& curioſus) eſt, prudens jure habetur. Nam PRO periculorum in mundo multitudine, nemo optatam habere ſecuritatem

Nihil in vita nobis præſtandum præter culpam, quã ſi caveamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. Cic. lib. 6. ep. 1.

Severus Imp. urnam contrectans, Tu virum capies, ait, quem totus orbis terrarum non cepit! Dio. lib. 76.

† Νῦν μοι τὸ σὸ χαίρ' πύργος τῶν ὀράμεν. Agathi. Epigram. lib. 3.

Vt recepit metus, erupit voluntas. Vellej. 2.

Marcus filium optime, quoad eius fieri potuit, educari atque inſtitui curavit. Dio lib. 71.

Si plura ſint, quæ nocent, quæ proſunt, obruuntur. Fab. 4. c. 2.

Probrum eſt magiſtri diſcipulus malus. Nicet. ad Naz'anz orat. 26.

E' medendi peritus invitum frequenter ſalvat ægrotum. Caſſ 1. ep. 5.

In principe, qui electo ſucceſſore fato conceſſit, una itemq; certiſſima divinitatis fides eſt, bonus ſucceſſor. Plin. paneg.

Veſtra ſalus, noſtra gloria. Caſſiod. 2. 41.

Hunc filium mihi tu, ceu dignum eſt Hercule, nobisque cura educere. Plut. Symp 9. quæſt. 1.

Sapienter faciunt, qui adoleſcentes maximè caſtigant, ut quibus virtutibus omnem vitam tueri poſſint, eas in ætate maturiſſima velint comparare. Cic. Heren. 4.

Anima bene nata præceptis obviam ſe offerent, à ſeipſa magis quàm à magiſtris adjuvatur. Philo vita Moſ. 1.

Incognita velle noſſe prudentis eſt. Caſſiod. 8. 31.

Remedia melius adhibebit, cui nota, quæ nocent, fuerint. Fab. 12. 1. *Cornel. Celſ.* 5. 25.

Sicut ſæpè ſumenda ſunt & amara ſalubria, ita ſemper vitanda eſt perniciosa dulcedo. Aug. 4. doctr. Chriſt. 5.

Facilior cura, ubi plaga perſpicua. Cypr. ſerm. 2.

Medico diligenti non ſolùm morbus, cui mederi vult, ſed etiam conſuetudo valentis, & natura corporis cognoſcenda eſt. Cic. 2. de orator.

Nota mala res optima eſt. Plaut. Trinum, Latem corona.

Vbi admonitio eſt, vigilantia cautioris evaditur. Macrob. 1. Som. 7.

Ignorantia periculi negligentiam juvat obſequii. Tert. adverſ. Marcion. 2.

Neceſſaria glorioſis præferenda. Vell. 2.

Ea ſunt animadvertenda peccata maximé, quæ difficillimè præcaventur. Cic. Herenn. 3.

Naſ. entem extinguire flammam, ne ſeræ redeant poſt aucta pericula curæ. Sil. 1. extr.

Ἀθηναῖοι ἐν ταῖς ἡμέραις πλείονος ἐπιμελείας ἐτύγχανον, ἢ παῖδες ὄντες. Iſocr. Areopag.

ſecuritatem poteſt,niſi ubi ſit periculum, (in quod incurrere
& incidere poſſit,) noverit.

Hæc eò ſpectant ſimilia;ut oſtendam non ſatis eſſe,ut recto- 436
res doctoresq;Principum ac megiſtanum,qua ſcientia,quibus
moribus,quæ doctrina,& qua virtute ſint imbuendi(atq; in-
ſtruendi) diſcipuli, noverint: Sed multò etiam majore cum
vigilãtia(curaq;)cognoſcendũ eſſe, quibus à vitiis moribusve
mendoſis ſint(abducendi &)avocandi. Arbores n. dum parvæ
teneræq; ſunt, falcibus potiùs,quib⁹ rami(ſurculiq;)ſuperflui
amputentur,quaſi fiſcellis, in quib. poma colligantur, indigẽt.

Qui magni pretii mulas ad vecturam aut curſuram exercent,& equos generoſos domant (& moderantur,)cùm omnem adhibeant induſtriam,ut illi ſint gradarii,pernices, ſaltatores,(frenoq; & calcaribus) morigeri: longè tamen majore utuntur,ut ſint manſueti, mites & fideles: inprimis verò ne qua illis vitia inſint noxia. Jumentum enim non manſuetum (& quietum:)ſed contumax(& ferox)ſumma ſtultitia eſt aliquo in pretio habere. Quòd cum ita ſit,ut revera eſt, quæro nunc,ſi magnatum equiſones vitia jumentis, quæ bruta ſunt, nitũtur adimere, quãto magis ſumma ope niti præceptores,ſi boni ſunt,decet, ne quã Principes pueri vitiorũ enormiũ maculam concipiant! NON tantum n. emolumenti ex omnibus quas diſcunt, virtutibus,quantũ damni ex unico,in quo(diſſimulanter) connivetur (à magiſtris,)vitio pueri capiunt.

Etſi autem pravitates,à quibus nutritores ac magiſtri diſcipulos avocare debent, multæ ſunt; quatuor tamen ſunt vitia præcipua,quorum ſi alicu jus Princeps notatus fuerit, aut infamatus: graviſſimum rector aut doctor, à quo iſtitutus eſt, pœnam (& caſtigationem) meretur. Nam ſecundum leges & conſuetudines civiles, OMNE furtum damnumque vineæ à beſtiis illatum,præſtandum eſt vinitori,qui operam cuſtodiendæ illi ſuam locavit.

Primùm (ergo)ita linguas diſcipulorũ magiſtri refrenent & coërceant,ut illos NEq; joco neq; ſeriò mẽdaces eſſe patiãtur. NIHIL n. honeſto alicui turpius,quàm veritatis parcum; nihil abjecto& humili probroſius,quàm mendacii largum eſſe.

Merula† li.V. de Cæſarib. dicit,primũ bellum ab Ulpio Trajano geſtum fuiſſe contra Decebalũ Dacorum Regẽ,qui à Romanis defecerat,atq;.haud ignobili Domitianum Imp. prælio vicerat. Nam ut Naſica dicebat, NON tãtæ voluptati erat urbi Romæ ſæpè vincere,quãto damno doloriq; ſemel ſuccũbere. Porrò cùm Trajanus prælium cum Decebalo commiſiſſet;nõ

modò

Pueros præmaturis vitiis imbui non oportet. Lactant.6.20.

Ni malum naſcens inhibeas, creſcit in immenſam magnitudinem. Philo.de decalog.

Plus proderit demonſtraſſe rectam protinus viam, quam revocare ab errore jam lapſos. Fab.2.7.

Τὸ πολὺ χαίρειν [illegible] ἀμήχανον ἐν θεραπευομένοις. Athenæ. fol.261.

Athenienſes modeſtia tantam rationem habuerunt,ut ſenatum Areopagiticum cenſura morum præfecerint. Iſocr. Areopag. Plat.

Quæ poſſunt noxiè creſcere, celeriùs ſunt amputanda. Caſſiod.5.31.

Equi contumaces potiùs hoſtes, quàm ſuos in præliis juvant. Xenoph. Hipparch.

Dum ſatis putant vitio carere: in idipſum incidunt vitium, quòd virtutibus carent. Fab.2. c 4.

In ipſis initiis comprimendus exceſſus. Caſſ.2.14.

Cave deformes multa bona uno vitio Liv.lib.30.

Non malorum abſtinentia juſtificat potentem,ſed bonorum editio coronat eundem. Agapet.

A quatuor vitiis avocandi pueri:

Doctoru intelligentis eſt videre, quo ferat natura ſua quemque. Cic. Bruto.

Quæ creſcentia pernicioſa ſunt, eadem ſunt vitioſa naſcentia. Cic. Tuſc.4.

In corporibus ægris medici nihil, quod nociturum eſt,relinquunt. Curt.lib.6.

Sit magiſter tam eloquentia,quàm moribus præſtantiſſimus, qui ad Phœnicis Homerici exemplum dicere ac facere doceat. Fab.2 3.

1. *A mendacio.*

Humilis,parviq;animi, & ſervile vitium eſt mendacium. Mamert.paneg.

Non habet cauſam loquendi, cui credi non poteſt. Fab. decl 19.

Apud Perſas lingua graviùs caſtigatur, quàm ullum probrum. Curt.lib.4.

† *Interpres Dionis Caſſij.lib.68.*

Nequaquam tam lætum vincere, quàm triſte vinci, ulla parte ab obſeſſo & propè expugnato hoſte. Liv.26.

Dio mortem ſibi conſciviſſe, & caput Romam delatum ait. Xiphilinus orum percimuiſſe ſcribit, qui ſcivet antea non P.R ſed Domitianum ab ſe ſuperatum eſſe.

Culpæ confeſſio prodeſt ad veniæ facilitatem. Symm.3.11.

modò hic victus: ſed & captus, & vinctus in conſpectum Trajani Imp. adductus fuit: & ab hoc interrogatus, cur Romanis rebellâſſet, qui nunquā Romanos vinci poſſe noſſet! reſpōdit: Si Romani vinci non poſſunt; quomodò ego Domitianū Rom. Imp. vici? Cui Trajanus Imp. reſpondens: Toto, inquit, cœlo erras Decebale, qui Imperatore victo, Romanos à te victos arbitraris. Nam cùm urbem Romulus fundavit; à diis decretum eſt, ut ſi fortè illius Imp. in prælio occubuiſſet, nō propterea imperiū victum intelligeretur. Miris hiſtorici laudib. efferunt hæc Trajani verba, quib. invictum eſſe Rom. Imperium declaravit. Mortuo vero Decebalo, & regno ob delicta exuto, Trajanus, ut erat Princeps clementiſſ. filium, quem parvulū Decebalus reliquerat, educari in palatio curavit, ſi bonus evaderet adoleſcens, regnū illi, ob rebelliōnē, redditurus. Erat n. LEX Romæ (antiquiſſima,) ut quicquid pater ob rebellionem amiſiſſet: id filius præſtita fidelitate recuperaret. Cùm autem Trajanus recreandi ſui gratia in hortis eſſet Vulcani: filium Decebali, cum aliis adoleſcentibus Romanis ad rapienda poma hortum quendam vidit intrare: quod mirum non eſt: neq; enim majorem in ſegetibus ſtragem locuſtæ, quàm pomarium ingreſſi adoleſcentes (in fructibus) edunt.

Interrogatus autem poſtea ab Imperatore, unde veniret; cùm è ſchola ſeſe, ubi Rhetorica audiſſet, reverti affirmaret: eumq; à rapina pomorū ſe recipere conſtaret: adeò Trajanus excanduit, mendacem eſſe puerum videns, ut omni prorſus regni ſpe privandum illum curarit & juſſerit. Cumq; multum ſuper hoc negotio ſolicitaretur Trajanus, partim à legatis exteris, partim à Senatoribus domeſticis, ſententiam illam aſperam mutari petentibus: Quoniam MULTA imperant Principes irati (& excandeſcentes,) quæ placati (pacatiq;) reſcindunt: Si Decebalus, inquit, adoleſcentis hujus pater, Princeps verax fuiſſet; neq; vitam regnumq; ipſe perdidiſſet: neq; toties in diſcrimen me ſimul & imperium adduxiſſet. Cùm ergo pater fuerit mendax, & filius minimè ſit verax: me regnum illi reddere injuſtiſſimum eſſet. MAXIMO quippe tum mihi, tum genitrici noſtræ Romæ dedecori foret, ſi cùm Roma veritatis ſit mater, mendaciorum filiis regna daret. Hæc & Trajanus dixit, & circa Decebali filium geſta ſunt.

M. Aurelius XVII. Rom. Imp. duos, ut ſupra diximus, habuit filios, quorum majorem Commodum Imperii pater hæreditate privare ſatagebat, minoremq; Veriſſimum hæredem

Ooo relinquere

Sciebat Decebalus non P. R. ſed Domitianum ab ſe eſſe ſuperatum Dio. lib. 68.

In præliis quibusdam rarò titubavit res Romana, in ſumma bellorum nunquam ad deteriora prolapſa. Ammian. lib. 17.

Ad conſtituendum P. R. imperium contendiſſe virtus & fortuna videtur. Flor. lib. 1. procem.

Adverſis ſic Roma micat, cui fixus ab aſtris Ordo fuit, creviſſe malis. Sidon. carm. 3

Principes mortales, reſpubl. æterna eſt. Tacit. annal. 3.

σωῦ τῷ θεῷ πᾶς καὶ γελᾷ κἀδύρεται. Sophocl. Ajac.

Ubicunq; juris clementia eſt, habet locum deprecatio. Fab. 7. c. 5.

Multi Reges felicitatem calamitate mutaverunt. Boet. 3. conſol. 4.

Inſerviéntem cadere de regno grave eſt. Sen. Theba. 4.

Δεινὸν τὸ ἄρχειν μετὰ τὸ βασιλεύειν. Herodot. lib. 6.

Malitiæ præcoci puerum quis non averſatur? Apul. apol. 2.

Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere ſolemus. Cic. divin. 2.

Μὴ κακὸν κακῷ οὐδεὶς ἄκος, πλέον τὸ πῆμα τῆς ἄτης τιθεῖ. Sophocl. Ajac.

Μὴ τὸ κακὸν τῷ κακῷ ἰῶ. Herodot. lib. 3.

Tantum relevat confeſſio delictum quantum diſſimulatio exaggerat. Tertul. de pœnitent.

Nihil hoc confidentius, qui quæ videt, ea pernegat Plaut. Menæc. Ut hoc utimur.

Nunca faltan rogadores para mitigar las penas. Cel. 82.

Plurimum valet prima indignatio. Tacit. hiſt. 1.

Mitior ſolet irrogari pœna verecundiæ. Nam culpam præſertim deprehenſam pertinaciter tueri, altera culpa eſt. Fab. 6. c. 5.

Rem manifeſtam inficiari augentis crimen eſt, non diluentis. Plin. 4 ep. 9.

Impudenter certa negantibus difficilior venia eſt. Liv. l. 30.

Duplicare noxam, cùm te poſſis exonerare dimidio, maxima inſania eſt. Philo ſpecial. ll.

Patriam cognationi præferens, quicquid publicè ſalutare non eſt, privatim alienum exiſtimat. Vel. lib. 2.

Digitized by Google

Plus regno, quàm patrio debetur nomini. Iuſtin. lib. 41.

Publica inſtituta privata pietate potiora. Val. Max. 2. 1.

Magis ſubita iracundia decet eſſe patrem, quàm graviter iræ tenacem. Plut. lib. educ.

Et errare hominis eſt, & ignoſcere patris. Fab.

relinquere ardētiſſimè cupiebat: quod nō tantùm decreverat, ſed palam etiam ſæpiſſimè dictitabat. DIFficillimè n. diſſimulatur, quod ardentiſſimè expetitur. Fori autem Senator quidā grandævus, & Marco familariſſimus, cùm è curia quodam die ambo exirent, ſic illū compellavit: Miror te, Princeps excellentiſſ. majore natu filio abdicato, hæredē facere minorē; cùm 438
tui ſint ambo filii, neq; plures tibi dii dederint. Bonis n. parentib. filios caſtigare convenit: non autem exhæredare illos licet.

Parentes exheredant filios, quoties nativam parentum caritatem filii degeneres nimia nequitia ſuperant. Philo de nobilitate.

Plus patriæ, quàm liberis conſulendum. Iuſtin. lib. 41.

Cui M. Aurel. Si philoſophus, inquit, Græcus eſſes, ut es civis Rom. & ſi quàm dulcis ſit amor filii intelligeres: non filii mei imperio orbati: ſed mei, qui ipſum abdico, te jure commiſereſceret. Nam adoleſcens quid perdat, vix intelligit; ego vero pater damnum, quod illi affero, deploro. Enimverò NON eſt hodie pater in mundo tā crudelis, qui ſi filiū pomo (quod vocāt) gladii feriat, †non prius capulotenus ſuis illum viſceribus abdiderit. Deos hac in re teſtor immortales, me facere, quod nollem facere: & dare, quod nollē dare; & adimere, quod nollem adimere. Nam Antoninus idem dominus & ſocer meus, non aliam ob cauſam mihi dedit Imperium, quàm quòd nunquam invenit in me mendacium: & ego idcirco filium Imperio privo, quia nunquam in illo veritatē inveni. Neq; enim æquum eſt, ut Imperii, quod mihi datū eſt, quoniā verax eram, hæreditatem mendacem adire patiar. SATIUS n. eſt filium fortunas amittere, quàm patrem exiſtimationis jacturam facere.

† *non perinde ex animo doleat, ac ſi gladio corpus trajecerit ſuum. G.*

Vt medici abalienata morbis membra præcidunt: ita turpes ac pernicioſi, etiamſi nobis ſanguine cohæreant, amputandi. Fab. 8. c. 3.

Χρὴ ἀψευδῆς εἶναι τοῖς γενναίοις ἀεί. Eurip. Heracl.

Magnitudinem fortunæ ſuæ Princeps, qui mentitur, ignorat. Mamertin. paneg.

Sanctiſſimum, ut conſueſcant vera dicere pueri. Plut. de lib. educ.

Ex his duobus exemplis rectores ac magiſtri Principum & megiſtanum perſpicient, quanta adhibenda ſit cura, ne adoleſcentes, quibus ſunt præpoſiti, mendaces ſint: quod quidē tam accuratè cavendum, ut NEQUE joco quid afferentes, neque ſeriò reſpondentes vel unicum illos mendacium proferre patiantur. Nam PER jocum in pueritia mentientes, ſeriò poſtea mentiri in ſenectute aſſueſcunt.

Οἱ Πέρσαι παιδεύουσι τοὺς παῖδας τρία μοῦνα, ἱππεύειν, τοξεύειν, ἀληθίζεσθαι. Herod. lib. 1.

Pulcerrima in principe mentis linguæq; concordia Mamert. paneg.

Plus habeatur fidei principis affirmationi, quàm aliorum dejerationi. Iſocr. Nicocl.

Vn vie o non punito ſuol creſcere in infinito. Adag.

2. *A ludo.*

Deinde præceptores diſcipulos ā LUDO arceant, ne à pueris aleatores eſſe (& in ſummam rerū aleam jacere) conſueſcant. MAGNUM enim præſagium eſt fore, ut & ſe & Imperium perdat Princeps, ſi ludendi ſtudio à teneris annis flagret. Experientiā magiſtra diſcimus, ludendi libidinem morbum eſſe, qui canis, Seneca teſte, rabioſi naturam refert, qui ſi quem ſemel mordet, (niſi celerrimum & exquiſitum adhibeatur remedium,) †in perpetuum rabidum reddit, ita ut rabies dira ad mortem usq; perpetuò duret. Neque fruſtra ALEATORES perditi canibus comparantur rabioſis. Nā quotquot in ſuum pertrahunt

Diem plerique abaco & latrunculis conterunt. Macrob. 1 Sat. 5.

Inter aleatores & teſſeratios tantum differt, quantum inter fures & latrones. Ammian. 28.

Manus diaboli eſt ludi taxillorum. Vincent. ſerm. de S. Matthia.

Ludi quoque ſemina præbent nequitiæ. Ovid. 2. triſt.

† *è veſtigio.*

Ce que poulain prent en jeuneſſe, il le continue en vielleſſe, & ce que prent en donture, il le martient tant qu'il dure. Adag.

pertrahunt ſodalitium, eos in diſcrimen adducunt conſcientiæ, exiſtimationis & fortunarum.

Datur conceſſu omnium aliquis ludus adoleſcentiæ. Cic pro M. Cœlio.

439 Accidit ſanè frequentiſſimè, ut IN EO nutritores & magiſtri, de quo maximè ſoliciti eſſe debent, maximè ſint inertes & ſocordes: nempè quòd prætextu relaxandi animi & fallendi temporis diſcipulis ludi genus aliquod, etiamſi exigui pretii ſponſione, indulgent: quod neq; pueros facere, neq; permittere educatores oportebat. Ea quippe mali hujus ratio eſt, ut QUI in pueritia aciculam audet deponere, verendum ſit, ne in virili ætate & tunicam & pallium deponat. Atq; ut diutius hic immorer, magisq; hoc vitium exaggerem, ſic ſtatuo & affirmo: QUANDO Principes & megiſtanum filii ludunt, non eſſe habendam rationem illius ſeu parvi ſeu magni, quod vel lucrari poſſunt vel perdere. Quid enim ineptius, imò quid humilius indigniusq;, quàm ſi idcirco luſu ipſis interdicendum contenderem? NON enim à luſu arcendi ſunt pueri propter pecunias, quas perdunt: Sed propter vitia, quæ colligunt, (& mores pravos, quos addiſcunt.)

Καὶ κύβος ἀγλαὸς βίοτος ἐχθροφόρος. Silentiar. epigr. lib. 5.

Facilè ſ.rpit vitiorum contagio. Philo de fortitud.

A minimis vitiis incipiunt, qui in maxima proruunt. Bernh.

Ladroncel di ſtringhetta al fin viene a borſetta. Adag.

Milo, quem vitulum adſuevetat ferre, taurum ferebat. Fab. .. c. 15.

Δεῖ μάλιστα τὸ μικρὸν φυλάττειν. Ariſt. 5. polit. 8.

Aleator quanto melior, tanto nequior. Mim. Satesb. 1. 5.

Parva in magnis contemnere periculoſum. Ficin. Semmar. 693.

Diù in mala exercitatione detenti, non facilè corriguntur. Ambr. Rom. 1.

Diuturna conſuetudo potentior quàm natura fit. Philo de decalog.

Octavio II. Rom. Imp. uni ex feliciſſimis, qui in hodiernum diem fuerunt, Imperatoribus inter plurimas virtutes unicum hoc vitio datum fuit, quòd pilæ nimium inde à puero ſtudioſus fuit, quod ei non modò exprobratum, ſed etiam interdictum fuit. Nam ut Cic. dicit, lib 2 de legib. quando Imp. vitii alicujus publici notatus erat, †in ordinem illum à Senatu cogi fas erat. Cùm ergo in Senatu reprehenſus ob hoc vitiũ Octavius fuiſſet: ita reſpondiſſe perhibetur: Iniquiſſimè hodie mecum agitis P. C. mea mihi oblectamenta eripientes. SATIS enim eſt tales eſſe Principes, ut multa habeant, ob quæ laudentur: & pauca, ob quæ vituperentur. Egregia verò vox, & tam excellenti Principe digniſſima! Etenim CUM & delicatiſſimè Principes educentur, & licentiam habeant maximã, gratia illis habenda eſt pro operibus, quæ præſtant, præclaris, & multò magis pro vitiis, quibus carent.

Αἰνέομαι δὲ κεῖνον, ὃς ἐν βιότῳ τε κύβοισι τε χαίρειν καὶ λύπῃ μέτρον ἐφηρμόσατο. Silentiar. Epigr. lib. 5.

Victor. & Sueton. c. 71. & 85.

Mendaciorum & perjuriorum mater eſt alea. Satesb. 1. 5.

Τὰς παιδιὰς εἶναι δεῖ τὰς πολλὰς μιμήσεις τῶν ὕστερον σπουδαζομένων. Ariſt. 7. polit. 17.

† liberè & audacter poterat in Senatu frequenter reprehendi. G.

Nullum ferre P. R. potuit, qui legibus, cum opus eſſet, cogi non poſſet. Sabel. exemp. 3. 3.

Un dito ſol d'error che Principe faccia, per la mala impreſſion parrà ſei braccia. Arioſt. 17. 92.

Pro optimo eſt, minimè malus. Sen. de tranquil. vit. 7.

Nimium boni eſt, cui nihil eſt mali. Enn. Cic. fin. 2.

Ut ergo ad inſtitutum revertar: Inter execranda vitia, quæ contrahũt pueri, ludo à teneris añis dediti, hæc numero, quod FURtis mendaciisq; aſſueſcunt. Cùm n. nummos, quibus ludant, petere à parentibus erubeſcant (ac vereantur;) & de peculio ſuo nequeũt promere: quid aliud poteſt, imò debet colligi, quàm ſi pueri habeant, quod ludant, neceſſe eſſe ut furẽtur?

Τῶν κυβευτῶν τοὺς πλείους ὁρῶ ἀπόρους πάνυ γιγνομένους. Xeno. ter. Græcar. 6.

Quæ nunc virgulta ſunt, erunt, ſi negligantur, & robora. Caſſ. 5. 38.

Trigeſimus ſextus Imp. Rom. fuit Claudius Luganus, vir invictu temperatiſſimus, in veſtitu honeſtiſſimus, in adminiſtranda

In Claudio Trajani virtus, Antonini pietas, Auguſti moderatio. Trebell. Polli.

Nova in temp. merita non uſitatis cognomentis honoranda. Tacit. annal. 11.

CCC.XX. millia armatorum delevit, oppreſſit, attrivit. Trebell. Poll.

ſtranda juſtitia æqui ſervantiſſimus, in armis feliciſſimus: adeò ut non ſolùm Gothos Illyrico ejecerit: ſed etiam prælio cum Germanis congreſſus, ſupra C hoſtium milliadeleverit. Com- 440
miſſa eſt ea pugna ad lacum Benacũ in ſepto, quod dicebatur Luganum, unde in memoriã illuſtris victoriæ cognominatus fuit Claudius Luganus. SOLEbat enim Senatus Rom. pro ratione operum vel laudabilium, vel vituperandorum cognomẽta Principib. vel honeſta vel probroſa imponere. Habebat is Imp. filium unicum, Principem corpore elegantiſſimum, ingenioq; eximio & præſtanti; verum ad mala tam pronũ, ut indolẽ, quam natura dederat optimã, potius ludendo cum aliis adoleſcentib. quã philoſophos audiẽdo fatigaret: quod quidẽ mirũ non eſt. Qui n. ingenio præſtant, ſi deſit, à quo ad ſtudiũ virtutis adigantur, vitia mox fœdiſſima patrare aſſueſcunt. Cæterùm cùm adoleſcẽs Princeps non haberet jam, quod luderet: (neq; parandi ratio compareret alia:) monile aureũ magni pretii furtim è patris armariola ſtatuit auferre, furti illius & conſcio & occultatore ipſius magiſtro. Quod cùm reſciviſſet Imp. optimus; filium abdicavit, & præceptorem ſecuri percuti juſſit, & univerſos filii colluſores in exiliũ miſit: quod factum ingentem univerſis pavorem incuſſit. Hoc enim BONI habent famoſa ſupplicia, quòd animum bonis addunt, ut ſint meliores; malis terrorem afferunt, ne ſint deteriores. Merula lib. X. de Cæſaribus dicit, ubi verboſius hanc hiſtoriam refert, pluris feciſſe Romanos, relegatos fuiſſe ex urbe luſores, quàm ejectos ex Illyrico Gothos, (& reportatã ex prælio Lugano victoriam;) nec ſanè, ſi verũ fateri volumus, injuria. MAjorem enim coronam Princeps, vitia è domo ſua exterminando, quam hoſtes è terra, quam gubernat, ejiciendo promeretur.

CAPUT XLVI.

Subjicit reliqua duo vitia, à quibus arcere præceptores diſcipulos ſuos debent; ne ſint ſcilicet impudentes, aut libidinoſi.

PRæterea non decet educatores & inſtitutores, ne pueros fidei ſuæ commiſſos petulantes, leves, audaculos, aut inverecundos eſſe ſinant. Non permittendum eſſe dico, ut nimis ſint leves: quia Juvenem levitate (& inconſtantia) exultantem in ſenecta peſſum ire uſitatiſſimũ eſt. Non aſſentiendũ ajo, ut ſint audaculi: quoniam Juvenes præferoces in viros evadunt turbulentos (& ſeditioſos.) Non ferendum deniq; affirmo, ut ſint impudentes: quoniã Juvenis impudens in virum nequam evadit.

ἐχὶ ταῦτ' ὀχὶ μικρὸν ἐυγενὴς αἴτίας, σπατηγῶν, ἐυκλεᾶ τ' ἔφυν φαίνη. Eurip. Stob. 580.

οὐ δυνάμενοι τὸ νέον ἡσυχάζειν. Ariſt. 8. polit. 6.

Faciant aliquid pueri neceſſe eſt. Fab. lib. 1. c. 2.

Diſcunt hæc miſeri antè, quàm ſciant vitia eſſe. Idem. 1. 3.

Virtus etiamſi quoſdam impetus à natura ſumit: tamen perficienda doctrina eſt. Fab. 12. 2.

Facinus quos inquinat, æquat. Lucan. lib. 5.

Plagis & ipſe conſtringitur, qui ſocius criminis invenitur. Cyprian. ſermo 5. de lapſis.

Noli putare, quod colludium tibi præſtet ſilentium, qui volet tecum habere ſupplicii conſortium. Ambr. Pſal. 118.

Morum, quos fecit, præmia doctor habet. Ovid. faſt. 5.

Ubi nemo ſtudium habet flagitia vel cavendi, vel puniendi: ubi nulla ſevera judicia exercentur: ibi etiam bona ingenia corrumpuntur. Iſocr. Areopag.

Unius improbi ſupplicio multorum improbitas coërcetur. Cic. Verrin 3.

Non minùs laudi fertur, adoleſcentem de palæſtra publici examinis morum referre ſuffragia, quàm literarum. Sidon. 9. ep. 14.

3 *A levitate, audacia, inverecundia.*

Κοῦφος ἀνθρώπος, καὶ εὐκίνητος πρὸς τὰ φαῦλα. Baſil. Stob. 858.

Inconſtantia levatur autoritas. Cic. Academ. 4.

χαλεπὸν συνήθειαν μακρὰν ἐκνικῆσαι. Phil. Stob. 340.

Τὸ μικρὸν οὐ μικρὸν, ὅταν ἐκφέρῃ μέγα. Naz. Monoſtich.

Cuſtos virtutum omnium dedecus fugiens, laudem maximè conſequens, verecundia Cic. orat. partit.

Ut in ſenib. gravitas, in juvenibus alacritas; ita in adoleſcentib. verecundia dote commendatur natura. Ambr 1 off. 17.

Verecundia parens omnis honeſti conſilii, tutela ſolennium officiorum. Val. Max. 4 5.

Toga prætexta utebantur pueri, ut ex purpuræ rubore ingenuitatis pudore regerentur. Macrob. 1. Sat 6.

evadit (& ſapientiæ prudentiæq; expertem.) Permagni intereſt Principum & dynaſtarum verecundos ſedatosq; reddi nutritorum curâ filios: quoniam Neq; diadema in capite, neque caput in humeris, neq; bulla in pectore, neque ſceptrum in manibus, neq; turma ſatellitum, quos in comitatu ſuo ducit, majorem Regi gloriam conciliat, quàm animi tranquillitas & quies, quæ in juvene à teneris annis emicat. Nam cujuscunq; ordinis aliquis ſit; honeſtas quam publicè præ ſe fert, in eo nævos ſecretos operit.

441 Qua tempeſtate Helvius Pertinax, XIX. Imp. Rom. rerum potiebatur: commodùm remp. gubernabant Verus † & Manilius Coſſ. qui Imperator. (quodam die) rogarunt, ut inter miniſtros recipere dignaretur duos filios ſuos, quorũ natu major nondum duodecimum annum excelleat. Cumq; Imp. hoc eis beneficii tribuiſſet, & patres in adducendis illis haud ſegnes fuiſſent: in conſpectum progreſſi Imperatoris binas uterq; habuêre oratiunculas, Græcam & Latinã, quæ ſummæ Imperatori delectationi, cæteris admirationi fuêre. Illo n. ævo nemo Principib. Romanis miniſtrabat, niſi vel equitandi peritus, vel ſtudiis literarum habilis eſſet. Cùm ergo aſtarent & orarent coram Imperatore hi duo pueri: alter oculos in ipſum (inconniventer) defixos tenuit, ut nunquam eos dejiceret; alter humi dejectos habuit, ut nunquam planè illos attolleret.

Cæterùm adeò placuit Imperatori viro graviſſ. pueri modeſtia, quod oculos humi fixos tenuiſſet, ut non ſolùm eum menſæ miniſtrare: ſed in cubiculum etiam ingredi voluerit; quod magni, prout par erat, æſtimatum fuit. Non enim ſolent Principes menſæ & cubiculi curam niſi agnatorum, maximè propinquorum, aut miniſtrorum vetuſtiſſimorum fidei committere. Alterũ a. puerum ejus ſodalem, patri Imp. reddidit, ſi verecundior fuiſſet, ſe quoq; illum recepturum affirmans. Ac profectò juſtam habuit opt. Imp. hujus facti rationem. Non enim patitur præſtantium Principum gravitas adoleſcentum levium, (fragilium & inconſtantium) miniſteria. Quæro nunc ex patrib. qui optimè filiis volunt, eosq; ſtrenuos (& potentes) eſſe exoptant: Quid proſit pueros eſſe facie venuſta, corpore exacto, ingenio acuto, cuticula candida, cæſarie flava, memoria fœcunda, doctrinæ capaces; ſi cum his dotib. univerſis à natura conceſſis, hinc confidentia in actionib. inde impudentia in oratione conjungantur? Eorum, quæ dixi, autor eſt Patricius Senenſ. l. 5. † de regno & Rege.

Quid prodeſt, honeſtatis formam præferens cultus exterior, ſi interiora ſordeant contaminatione vitiorum? Leo quadrag. ſerm. 3.

Τῆς αἰδοῦς καὶ αἰσχύνης ἡ εὐψυχία πλεῖστον μετέχει. Thuc. Schol. lib. 1.

† *Falco Clarus. Caſſiod.*

Stultum cum ante caveri poſſit, ne fiat ad laſus Imperatoris adſciſci, quorum mores ignorantur & voluntates. Ammian. lib. 20.

Quamdiu pudor in animo durat, aliquis eſt bonæ ſpei locus. Sen. ep. 15.

Pudor plerunque corrector eſt noſt. i. Ambr. Pſal. 118.

Tantum ſanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Plin. paneg.

Habitus mentis in corporis ſtatu cernitur Ambr. off. 1.

Verecundia bonum in adoleſcente ſignum Sen. ep. 11.

Qui multorum cuſtodem ſe profitetur, eum ſui primùm capitis cuſtodem eſſe oportet Cic. Philip. 12.

Ante circumſpiciendum cum quibus edas & bibas, quàm quid edas & bibas. Sen. ep. 19.

αἰσχυνομένων δ' ἀνδρῶν πλέονες σόοι. Hom. Schol. Thuc. lib. 1.

In remiſſo ingenio ſuſpecta æſtimatur ſocietas ævi longè imparilis. Aurel. Victor. Cæſar. 14.

Ego illum periiſſe duco, cui quidem periit pudor. Plaut. Bacchid. Nunc experiar.

Inter mitratos diſcurrere calamiſtratos non decet. Bern.

Μεγίστη τῶν ἐν ἀνθρώποις νόσων πασῶν ἀναίδεια. Eurip. Medea.

Pudicitiam præ cæteris ſobrietatemque ſectari, tam laudandum in juventute, quam rarum. Sidon. 7. ep. 2.

† *tit. 3. & lib. 6. tit. 19.*

αἰσχροῖς γὰρ αἰσχρὰ πράγματ' ἐκδιδάσκεται. Sophol. Electr.

A præfecti laudem ſubjectorum redundat vitiis. Veget. 2. 4.

[illegible] Iſocr. ad Nicocl.

Digitized by Google

Inter Principes feliciſſimos præſtantiſſimosq; fuit Theodoſius M. qui præter cæteras virtutes unâ maximè excelluit, quòd videlicet NUNQUAM inter palatii ſui miniſteria paſſus eſt juvenem inverecundum, neq; virum ſeditioſum, neq; ſenem inhoneſtum. Subinde n. dicebat, NUNQUAM Principes fore gratioſos, ſi quos circa ſe habēt, mendaces & nequā † ſint. Digna, ita ſim ſalvus! Imperatore tanquam Principe experiente & viro prudentiſſimo, oratio! Nam SI DOMESTICI (& intimi) Principum (aſperi ac) moroſi ſunt, plurimos offendunt: ſi mendaces, omnes decipiunt: ſi inhoneſti, ſubditos exemplo depravant: neque tam culpa ad eos, qui faciunt: quàm ad Principes, qui permittunt, redundat.

Erant in aula Theodoſii duo viri illuſtres, Rufinus & Stilico, 442
quorum arbitrio prudentiaque negotia publica adminiſtrabantur. Illi, quod Egnatius Baptiſta refert, ambo conſtituti ſunt filiorum Theodoſii, Honorii ſcilicet & Arcadii, tutores & educatores. BONOS n. Seneca autore, Principes, imminente morte diligentius proſpicere decet, quib. filios credituri, quā quæ regna divitiasque illis relicturi ſint. Is Rufinus & Stilico in palatio Theodoſii ſingulos habebant filios, quàm optimè educatos, & mirè verecundos. Contrà verò ambo principes Honorius & Arcadius malè erant morati, neque † parum inhoneſti. Quare Theoſius menſæ ſuæ pueros illos ſubinde adhibebat, & proprios contrà filios ne conſpectu quidem dignabatur. Ad quam rem tam parvam deſcendiſſe tantæ majeſtatis Principem nemo miretur. Nam PUERI liberaliter educati & verecundi, nihil aliud ſunt, quàm fures, qui animos furantur alienos.

Poſtremò ſummam adhibere Principum rectores doctoresq; curam (& diligentiā) debent, poſtquam ex ephebis exceſſerint adoleſcentes, ne obſcœnis illos libidinib. inquinari & contaminari patiantur: Sed titillationi affectuum, praviſque inclinationibus adoleſcentiæ capiſtrum remediumque adhibeat boni caſtiq; magiſtri prudentia. ITA quippe comparatū eſt carnis execrandæ ingenium, ut nimis maturè fores pulſet, & ſi ſemel aperiantur, ad extremum usque halitum claudi ſibi illas nolit. Ex arboribus quæ ante tempus germinant, & folia emittūt, minimè † copioſos in æſtate fructus expectamus, h.e. A JUVENIBUS qui inde à pueritia libidinibus ſeſe vagis dedi-erunt, non eſt quòd aliud expectemus, quàm ut & ipſi, & quicunq; illorū commercio (ſodalitioq;) gaudent, quantò progre-

* *Vituperabiles.*

Τοιούτους ἐφίστα τοῖς πράγμασιν, ὧν αὐτὸς τὰς αἰτίας ἕξειν, ὧν ἂν ἐκεῖνοι πράξωσι. Idem ad Nicocl.

Fermè principum periculo à domeſticis arceatur. Roder. hiſt. Hiſp.

Κρεῖσσον κατηφὲς ἦθος, ἢ πεφυρμένον. Nazi. tetraſt. 20.

Περὶ πλείονος ποιοῦ δόξαν καλὴν, ἢ πλοῦτον μέγαν τοῖς παισὶ καταλιπεῖν. Iſoc. ad Nic.

Ruffinus tutor perfidus, & Stilico clàm Eucherio filio ſuo regnum parans, occiſi ſunt. Cuſpin Zving. 3505.

Eſt multiformis plerumque perfidia tutorum. Symm. 7. 65.

Et vultu ingreſſuque perſpicitur habitus animorum. Fab. 11 c. 2.

† *admodum honeſti. G.*

Innatus amor boni ſemper quærit aſcenſum. Sarerb. l. 4.

Ut artifex in materia commodiore melius operatur, ſic verecundia in corporis decore plus eminet. Ambr. 1. off. 19.

Mozo bien criado, ni de ſuyo habla, ni preguntado calla. Adag.

4. *Libidine.*

Libido honeſtatis noverca. Fulgent. mychol. 3.

Emendatio morum difficile luctamen. Mamert. panég.

Non concupiſcendi, cui concupiſcendo inoleveris, grande certamen eſt. Tert. de Virg. Veland.

Si virus in inte·iora proſerpit, medicamenta foris appoſita non ſentit. Ambroſ. Pſal. 118.

Nullus eſt idem & diuturnus & præcox fructus Curt. lib. 8.

Deſinit eſſe remedio locus, ubi quæ fuerant vitia, mores ſunt. Sen. ep 39.

Οὐκ ἔστιν ἄλλην κακίας γένεσιν εὑρεῖν, ἢ ἀρετῆς ἀπουσίαν. Chryſoſt. Stob. 33.

Ὁ τῶν νέων συνδυασμὸς φαῦλος πρὸς τεκνοποιίαν. Ariſtot. 7. polit 16.

Soboles naſci debet ex ætate vigentibus. Plat. 5. de rep.

Non eſt creſcentium tempeſtiva ad generandum ætas. Plin. 10. c. 63.

† *valdè uberes.*

Robora parentium liberi referunt. Tacit. mor. German.

Venus enervat vires. Virgil. epigr.

Prima ætas & extrema ſterilis. Varro de re ruſt. 2. L.

progrediuntur longius, tanto magis evadant vitiis obnoxii, minusq; virtutis ſtudioſi. Semper enim vitiorum incrementa virtutum decrementa comitantur.

Supervacuum eſt, quo natura imus, impelli. Sen. 4. beneſ. 17.

Vigilans ſtudio non indiget alieno. Caſſiod. 7. 13.

Ariſtoteles in politicis, (lib. 7. c. 16.) & Plato lib. 6. de leg. ſtatuunt & definiunt, ut ſi quàm maximè tempeſtivè, neque ante XXV. ætatis annum juvenes, neq; ante XX. virgines matrimonium ineant. Id n. ætatis ſi impleverint; minus damni parentes procreandis liberis capiunt, & qui naſcuntur filii longè ſunt †utiliores. Quod ſi verum eſt, ut eſt; quæro nunc, ſi nubere & procreare liberos, qui matrimonii finis eſt, nō permittunt philoſophi ante virilem ætatē juvenibus: quanto minùs debet concedere præceptores diſcipulis, ut dum ſunt & pueri
443 & teneri, fœdis indulgeant libidinibus? Neq; verò hac in parte & in hujus vitii cuſtodia magiſtris ſolummodo fidere bonos parentes decet; ſed ipſi etiam vigilantes ſint, greſſusq; filiorum obſervent oportet. SÆPE enim divorum ſe viſitaſſe ſacella dictitantes, è cella redibunt meretricia.

Nil dictu fœdum viſuque hæc limina tangat, intra quæ puer eſt. Iuvenal. 14.

Tunc culpa cavenda, quando videtur habere ſecretum. Ambr. Pſal. 118.

In ipſo initio ſuenti luxuriæ obſiſtendum. Val. Max. 9. 1.

Ad coercenda peccata plus pudor valeat, quàm timor. Apul flor. 2.

† *Gellius* 12. 11.

Si deos hominesq; celare poſſimus, nihil libidinosè faciendum. Cic. off. 3.

Turpe quid auſurus, te ſine teſte time. Auſon. ſentent. ſapient.

αἰδοῦ σεαυτὸν καὶ ἄλλον οὐκ αἰσχυνθήσῃ. Theoph. Stob. 333.

Enimverò TALE eſt luxuriæ vitium, ut ei ſeſe dare homines ſine conſcientiæ ſcrupulo, ſine famæ damno, ſine fortunarum jactura, ſine memoriæ corruptione, ſine valetudinis diſcrimine, ſine vitæ detrimēto, imò etiam ſine civitatis ſcandalo nunquam poſſint. VIRI n. meretriciis implicati amorib. plurimorum inter cives malorum (turbarum & tumultuum) autores ſunt. Equidē illud † Senecæ dictum, li. II. de clementia ad Nerone, vehementer laudo atq; approbo: ubi hujus ſententiæ verba profert: ETIAMSI ſcirē & deos veniā mihi daturos, & homines non cognituros; tantùm propter carnis vilitatem peccata carnis fugerem. Nec ſanè immeritò. Dicit enim Ariſtoteles, omne animal poſt coitum triſtari, excepto gallo.

μετὰ τὰ ἀφροδίσια οἱ πλεῖστοι ἀθυμότεροι. Ariſt. problem. 30. 1.

Turpe eſt ea modo voluptate duci, cujus poſtea pœniteat. Dio. lib. 41.

Differtur, nunquam tollitus ullus amor. Propert. 2. 3.

Difficulter reciduntur vitia, quæ nobiſcum creverunt. Sen. ira. 2. 18.

Diſcinctus miles citò ab impudentiæ incentore vincitur, & non calceatus, facilè à ſerpente mordetur. Leo quadr. ſerm. 1.

Facilior virtutis ad luxuriam quam luxuriæ ad virtutem tranſitus. Val Max. 2. 10.

ἑτοῖμος εἰς κύπριν νεανίας ἀφύλακτος ἢ τήρησις. Eurip. Stob. 610.

Per Deum illum, qui nos condidit, vos obteſtor, ô nutritores Principum & ſummatum, perq; officia vos nobilitati debita obſecro, ut diſcipulos fidei veſtræ commiſſos aſpero coerceatis freno, habenas eis quàm breviſſimas permittentes, & lora quàm minimum laxantes. Nam ſi pulli vivaces fuerint: ſatis reliquum eſt temporis, quo amicas veſtigando, perſequendo, nanciſcendo præcipites agantur. EA quippe eſt miſeria noſtra, ut cum morbo hoc deteſtabili omni loco, in omni ætate, in omni vitæ genere omniq; tempore, rationem caro, quamvis citra rationem habeat.

† *Virg. Georg. 1. verſ. ult.*

Amores libidinoſi ſatietate ac pœnitentia terminantur. Apul. de philoſoph.

Tranſacta libido ſemper relinquit ſui pœnitentiam. Bernh.

Cave, ne nimia mellis dulcedine, diutinam bilis amaritudinem trahas. Apul. aſin. 2.

Hominum ludibrium Rex Impudiens Apollon.

Φεῦ, φεῦ, βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα? Eurip.

Quid dicam? quòd poſtquā præteriit pueritiæ viriditas, adoleſcētes freno bonæ mentis depulſo, calcarib. carnis ſauciati,

neque

Quamvis rerum omnium proſpero ſucceſſu, pudore amiſſo tamen, fortunatus quis eſſe poteſt? eum, eodem rerento, cætera tolerabilia ſint. Aur. Vict. Cæſ. 28.

Animo per libidines corrupto nihil honeſtum ineſt. Tacit. annal. lib. 12.

Primum in amore inchoare, ſecundum perficere, tertium pœnitere de perfecto vulnere. Fulg. mythol. lib 3.

Nullum finitur vitium ibi, ubi oritur. Val. Max. 9. 1.

Ars fit, ubi à teneris crimen condiſcitur annis. Ovid. Heroid.

Solet adjecto creſcere flamma rogo. Gall.

Ignis arentibus non obruitur, ſed augetur. Pacat. paneg.

Lignis creſcit creſcentibus ignis. Pamph.

Heu mihi! iſthæc illum perdidit aſſentatio. Propter te tuamque pravus factus eſt filius fiduciam. Plaut. Bacchid. Nunc experiar.

Non tam dolor apud nos debet, quam pudor loqui. Cypr. 1. ep. 3.

Matres filiis in peccato adjutrices, auxilio in paterna injuria ſolent eſſe. Terent. Heaut. 5. 2.

Cui non eſt formoſus filius matri? Fab. decl. 18.

Parſimoniam patrum ſuis (matres) ſumtibus ſuſtentant. Cic. pro M. Cœlio.

Γεννάδας, ὅς τις γε πίνειν οἶδε καὶ βινεῖν μόνον. Ariſtoph. Ran.

Veroſæ rubent & pungunt, ſic libido rubet verecundiæ opprobrio, pungit peccati aculeo. Fulg. Mythol. 2.

Difficile eſt, longum ſubito deponere amorem. Catull.

Conſueti ſceleris vitium dediſcitur ægrè. Zozim.

Detrahe ligna foco, protinus ignis abeſt. Pamphil.

Libido fugiendo ſuperatur. Auguſt. ſerm. 250.

neq; habenas rationis (ut cum † poëta loquar) audientes, ſimulatq; ſenſuum titillatio ceu tuba ſignum dederit, ſui impotentes, vel ut rectius dicam, timore Dei deſtituti, furioſo per ſaxa crepidineſq; ruentes impetu, amicam perſequuntur, quaſi priventur, parum refert: ſin potiantur, multò etiam minùs refert. IN VICIIS enim carnalibus, quantò quis minus ejus compos fit, quod ſenſus appetunt: tantò magis ejus compos eſt, quod ipſi ratione duce convenit. Quòd ſi contingat, ut & educatores negligentes, & adoleſcentes temerarii, & ſenſus plane cæci ſint, & affectuum deniq; deſideria belluina expleantur: quid quæſo, juvenis emolumenti, quidnam oblectationis ex illa turpitudine (ac fœditate) percipit? Profectò juvenis libidinoſus & luxurioſus, poſtquam appetitus jugum ſuſcepit: non alium inde cùm optimè cadit, fructum capit, niſi quòd relinquitur corpus mancum, ingenium tardum, memoria offuſcata, ſenſus corruptus, voluntas depravata, ratio ſubverſa, fama (inquinata) & perdita, caro denique, quod omnium eſt peſſimum, antiquum ſemper obtinet. O quot 444
falluntur juvenes, ſemel tantùm explere animum, vitiiſq; ſe tradere, atque in poſterum nuntium illis remittere velle cogitantes! quod tantum abeſt, ut quicquam ipſis proſit, ut multò etiam plus damni afferat. NON enim ligna arida ingerendo: ſed magnam aquæ frigidæ copiam affundendo flamma extinguitur.

Sed quid faciemus? cùm videamus non ſecus ſibi placere hodie multos patres, ſi filii magni mulierum amatores ſint, ac ſi eſſent doctrina præclarè exculti, belloq; fortiſſimi. Hoc verò omnium deterrimum, quòd delicatius interdum nepotulos ex adulterio deteſtabili procreatos, quàm (ſuſceptos ac) natos ex legitimo conjugio filios nutricantur. Quid porrò dicemus de matribus? Pudet me profectò dicere, quod magis debebat pudere illas facere, quæ ne mariti reſciſcant, flagitia filiorum celant: pallacarum filios alendos curant: ſi cui ſe oppignerarunt, rediminunt: nummos ad aleæ (foliorum aut latrunculorum) luſum ſubminiſtrant: in gratiam eos apud patres offenſos reſtituunt: pecunias mutuò petunt ad eos, ſi fuerint capti, (redimendos ac) liberandos; cùm vicinis ſemper litigant, ne filios officii commoneant: MATRES denique ſunt corporum, & novercæ animarum.

Hæc tanquam in tranſcurſu attigi, quoniam ſæpè accidit, ut magiſtri juvenes caſtigare (ac corrigere) cupientes, parentum

parentum culpa ſiant hac in parte remiſſiores. PARUM enim prodeſt vexatam calcaribus beſtiam, habenis adductis ex altera parte retineri.

Ut ad rem redeam, quid remedii capiemus, ut morbo noſtro medeamur, ſi adoleſcentem ſcilicet viderimus luxurioſum? Equidem non aliud reperio medicamentum, niſi ut ignis æſtuans terra obruatur (humida,) ut ibi extinguatur: & VICIOSO adoleſcenti occaſiones ſubtrahantur, quæ medicina erit præſentiſſima. Nam IN BELLO perſeverando gloria paritur: at in vitio libidinis fugiendo victoria paratur.

Finis ſecundi libri, de clariſſ. Imp. M. Aurelio, una cum horologio Principum, in quo dictum fuit, quomodo ſe gerere Principes & ſummates erga uxores, filiosq́; inde à pueritia educare debeant.

DE VITA
445 # M. AURELII,
IMPERATORIS GLORIOSISSIMI,
Cum *HOROLOGIO PRINCIPUM recens addito,*
Libri Tertii,

QUO DE SINGULARIBUS, QUÆ in Principibus requiruntur, virtutibus, utpote juſtitia, pacis amore, magnificentia, & reliquis agitur.

CAPUT I.

Operam dandam Principibus & Monarchis, ut in adminiſtranda cunctis juſtitia æquabiles ſint, cui multa inſerit autor memoratu digniſſima.

NIGIDIUS Figulus, ex Philoſophis, quos Roma habuit, non poſtremus, inter Leonem & Libram, duo Zodiaci ſigna, Virginem ajebat poſitam, cui nomen JUSTITIÆ, quæ priſcis temporibus inter homines habitarit, & ab

Hoc certaminis genus fugam potiùs, quam aſſultum requirit. Cypr. 2. ep. 23.

Hunc fugiendo fuga, quem fuga ſola fugat. Pauper. Henric.

Pax iram reprimat, faſtum patientia, luxum ſobrietas, odium gratia, probra decus. Tobias.

Quoquo in primo obſtitit.

Pepulitque amorem, tutus ac victor fuit.

Qui blandiendo dulce nutrivit malum.

Serò recuſat ferre, quod ſubiit, jugum. Sen. Hippol. 1.

Μηδὲν εἶναι μᾶλλον δυνάμενον ὠφελῆσαι βίον παρασκευάσαι τῆς εὐνομίας, καὶ δίκης καὶ εἰρήνης. Diodor. lib. 5.

Θεὸς δείσας περὶ τῷ γένει ἀνθρώπων, μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, δωρεῖται ἀνθρώποις αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. Plat. Protagor.

ὡς αἰεὶ μετὰ πᾶσι δίκης πρεσβήϊα κεῖται αἰδοίης πάντη δὲ μεγίστιον ἱερὸν τιμῶν. Oppian. ἁλ. β. cxtr.

La bonté, la vertu, la juſtice, & les lois Aiment mieux habiter les antres & les bois, que l' orgueil des Palais qui n' ont rien que la pompe. Ronſar. 8. 219.

Optimum quemq; niti & contendere decet, ut poſt ſe quoque reip. proſit, moderationis ſcilicet juſtitiæque monumentis. Plin. paneg.

Nihil juſtitia melius, quæ principatum inter virtutes tenens, ornat earum chorum maximè. Philo de Abrah.

Ὄμμα δίκης προδέρκεται πάντα τὰ γινόμενα. Epigram. lib. 3.

Erant priſci illi homines diis ipſis hoſpites & convivæ pro juſtitiæ & pietatis merito. Pauſan lib. 8.

Ἡ φίλη δίκη πολύωπε· καὶ πολυόφθαλμε, ἐξυδερκής τε καὶ πανδερκὴς, καὶ μικρὸν προδέξεις τὸ ὃ ἔχουσα, οὐ λήθεται. Nicet. Man. Comn. 4.

Iuſtitiam facinus mortale fugavit. Ovid. Faſt. 1.

Higyn. c. 130. Virg. Georg 1 & 2. Rhodigin. 18 34.

Erigone, quæ rexit ſecula priſca juſtitiâ, rurſusq́; eadem labentia fugit. Manil. li. 4.

A principe in primis juſtitiæ cura flagitatur. Valentinian. apud Zonar. tom 3.

Ultima cæleſtûm terras Aſtræa reliquit. Ovid Metam. 1.

Digitized by Google

& ab illis offenſa in cœlum deinde aſcenderit: Innuere volens, TANTÆ excellentiæ (præſtantiæque) virtutem eſſe juſtitiam, ut captum ſuperet humanum, quoniam in cœlis ſedem ſibi delegit, nec in terris quisquam invenitur, à quo excipiatur hoſpitio. Quam diu mortales caſti, manſueti, benevoli, miſericordes, tolerantes, honeſtatis amantes, veraces, modeſtique fuerunt: in terra cum illis juſtitia commorata eſt. Poſtquam verò adulteri, crudeles, ſuperbi, impatientes, mendaces ac blaſphemi evaſerunt; deſertis illis, in cœlos evolare decrevit. Atq; inde concludit Philoſophus, ob flagitia ab hominibus in terris perpetrata, in perpetuum diſceſſiſſe ab illis juſtitiam. Etſi autem videatur hoc figmentum eſſe poëticum; tamen doctrinam complectitur neceſſariam, quod inde evidens, quoniam UBICUNQUE paulum modò juſtitiæ eſt, nulli ſunt fures, mendaces, homicidæ, crudeles, blaſphemi; in ſumma QUACUNQUE in domo aut civitate moratur juſtitia; ibi nec flagitia perpetrantur, nec flagitioſi tolerantur.

Homerus juſtitiæ amplificaturus excellentiam, nihil amplius potuit dicere, quàm Jovis, deorum Principis, alumnos eſſe Reges, non naturæ, qua præditi ſunt, ratione; ſed propter officium, quod adminiſtrant, juſtitiæ. Unde ſtatuere Homerus videtur PRINCIPES juſtos & juſtitiæ patronos, deorum filios nuncupandos. Plato divinus lib. IV. de rep. dicit. MAXIMUM ſummumq; donum, quod à diis acceperunt homines, illud fuiſſe, ut cum adeò fragiles & imbecilli ſint, juſtitia gubernarentur, (eamq; adminiſtrarent.) Atque utinam qui cunq; opus hoc legerint, mentem Platonis aſſequantur! NISI enim rationem homo naſcendo acciperet, juſtitiâq; regeretur, nulla inter beſtias æquè foret inutilis. ADIME homini rationem, cum qua naſcitur: adime juſtitiam, quâ regitur; & qualis ſit vita illius, videbis. Cùm enim nec pugnare more elephantū, nec velut tigrides ſe tueri, nec leonum more venari, nec ut boves arare poſſit; nulli uſui credo aptiorē fore, quàm ut vivus urſorum ac leonum, quemadmodum nunc vermium mortuus, eſca fieret. 446

Quicunque poëtæ fabulas invenerunt, vel oratores orationes habuerūt, vel Philoſophi libros ſcripſerunt, vel ſapientes diſciplinas nobis reliquerunt, vel Principes leges tulerunt, non alium ſibi finem propoſuerunt, quàm perſuadere nobis, ut quàm brevis & inutilis hæc vita, quamq; neceſſaria nobis in ea ſit juſtitia, cogitemus. QUI enim corpori ab anima deſerto

---

Omnes res mortalium inſpicit juſtitia. Divo li. 11.

O ſancta laudabilisque juſtitia! Sub te & per te pudicitia regnat, pax triumphat & ſecuritas, dignitas floret, & fructum adfert in patientia. Aug. ad f. at. in erem. 14.

Juſtitia divino tribunali aſſidet, inſopitis oculis luſtrans omnia. Philo de creat. Princip.

Seſe mortali oſtendere cœtu Cœlicolæ, nondum ſpreta pietate, ſolebant. Catul.

Οἴχεται τὸ δίκαιον ἐξ ἀνθρώπων. Syneſ. ep. 90.

οὐδὲν οὕθ' ὅσιον, οὔτε καλόν ἐστι τὸ μὴ μετὰ δικαιοσύνης καὶ λεγόμενον, καὶ πραττόμενον. Iſoct. Panathen.

In eodem pectore nullum eſt honeſtorum turpiumque conſortium. Fab. 12. 1.

Poetæ finxerunt juſtitiam offenſam vitiis hominum ceſſiſſe terra, in cœlumque migraſſe. Lactant 5. 5.

Juſtitia vivendi ars & diſciplina, opuſ. de Philoſoph.

ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες, ἐπεὶ Διὸς οὐδὲν ἀνάκτων θειότερον. Callim.

† Διοτρεφέος βασιλῆος. Il. 2. &. Gell. 15. 21.

Sine juſtitia ne Jupiter quidem rectè poteſt imperare. Plut. ad Princip. indoct.

Si noxii nihil timerent: innocentes ſemper pertimeſcerent. Ambr. Pſal 118.

Οἶμαι ἔγωγε πάντας ἂν ὁμολογῆσαι πλείστου τῶν ἀρετῶν ἀξίας εἶναι τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην. Iſoc. N. cocl.

Sine juſtitia nec reſp. nec exiguus hominum cœtus, imò ne domus quidem parva conſtabit. Macrob. Somn. 1. 8.

Statum noſtrum ſupra pecudes veri falſique neſcias ratiocinatio animæ intellectualis evexit. Sidon 7. 14.

Δίκην θεμιστοπόλων ... Oppian. ἁλ. β. 680.

Fac nos ſingulos, quid ſumus? Præda animalium & victimæ, ac viliſſ. & faciliſſimus ſanguis. Sen. 4. benef. 18.

Τοσούτῳ πλεῖον ἀφθονώτερος πρὸς τὸν θεὸν εὔνοιαν ἔχει τις, ὅσῳ διαπλεῖ εὐσεβέστερος καὶ δικαιότερος πράττων. Demoſth. Ritterſh. hali. Opp. 2. extr.

Juſtitia omnium eſt domina, & regina virtutum. Ci. off. 3.

Ἀσφαλὴς πᾶς τόπος τῷ ζῶντι μετὰ δικαιοσύνης. Epict. Stob. 212.

Aug. 5 civ. 12.

deſerto, idem civitati juſtitia carenti imminet interitus (ac fœtor.) Fuerunt Romani, quod nemo negaverit, ſuperbi, invidi, adulteri, impudici, vitioſi & ambitioſi: Simul tamen æqui fuerunt ſervantiſſimi: Ita ut tot à DEO triumphis, cùm tantis coopetti eſſent vitiis, non ob virtutes, quas habebant: ſed ob juſtitiam, quam adminiſtrabant, ornati eſſe videantur.

Domi induſtria, foris iuſtum imperium. Sal. Catil.

Romani ſcelerum ſemper ſprevêre miniſtros. Claudian. bello. Gild. 270.

Favet pietati fideiq; Deus, per quæ P.R. ad tantum faſtigium venit. Liv. lib. 44.

Culpam pœna premit comes. Horat. 4. Od. 5.

Plinius lib. II. (c. VII.) Democritum dixiſſe refert, DUOS eſſe deos, qui res in mundo univerſas gubernarent, Beneficiũ ſcilicet & Pœnam: unde colligimus nihil recta veraq; juſtitia magis eſſe neceſſarium; cùm ſola illa & præmia bonis reddat, & ſine pœna improbos non relinquat. D. Auguſtinus lib. IV. de Civ. Dei (cap. IV.) dicit: *REMOTA juſtitia, quid ſunt regna, niſi magna latrocinia?* Ac ſanè meritò. NISI enim parata erronibus flagra, blaſphemis forcipes, perjuris equulei, hæreticis ignes, homicidis gladii, furibus patibula, ſeditioſis carcer eſſent: plures in civitate improbi & fures, quàm in ſylvis beſtiæ forent.

Τὸ τῶν ἀδικούντων ἀξιοῦσθαι ἴσης μετὰ τῶν αὐτοὺς ποιούντων, ἀγαθῶν ἐστιν ἀφῃρεῖσθαι. Agapet. 39.

Iuſtitia vel cultæ præmium, vel ſpretæ pœna, animis quippe immortalibus ſubiturisque iudicium, ſervatur. Macrob. Somn. c. 1.

Deus in hoc mundo neque omnes punit, ne deſperes iudicium futurum, neq; omnes impunè finit abire, ne de providentia dubites. Chryſoſt. Stob. 211.

Parce bonis, & perde malos, propone quibusque iuſtitiam meritis, compenſans præmia cauſis. Gunther. 3 60.

Auguſt 1. civ 8.

Plures hominum ſunt mali. Bias. Auſon ludo. Sap.

Cùm in multis, imò pleriſque urbibus penuriam ſubinde annonæ, vini, pomorum, carnium, lignorum & alimentorum videam; homines verò nequam nunquam deeſſe animadvertam: nullam jurarim permutationem inſtitui lucroſiorem, quàm ſi vitulâ unicâ, quotquot in civitate ſunt, permutarentur improbi. Nam etſi quotidiana in oculos incurrant, virgis cæſorum, ſecuri percuſſorum, humi raptorum, undis merſorum, in crucem actorum ſupplicia; nihilo tamen ſecius tantus eſt improborum numerus, ut ſi in crucẽ agendi eſſent, quicunq; coram tribunali divinæ id merentur juſtitiæ: carnifices, à quibus ſupplicio afficerentur, & patibula, quibus affigerentur, defutura eſſe videantur.

Τὰ πολλὰ καὶ χείριστα τῶν ἀνθρώπων τὰ δὲ χείρονα νικᾷ. Thucyd. Schol. lib. 1.

Nitamur ſemper ad optima, quod facientes, aut evademus in ſummum, aut certè multos infra nos videbimus. Fab. 12. extrem.

Malis omnia plena ſunt, innocentiæ penè interiit nomen. Arnob. lib. 6.

Invenit æmulos infelix nequitia, quid ſi floreat vigeatque? Tacit. hiſt 4.

οὐδὲν οὕτω ῥᾴδιον, ὡς τὸ γενέσθαι κακόν. Nazi. Stob. 38.

Εἰσὶ δ᾽ οὐ πάντες κακοὶ, ἀλλ᾽ ἀπαξάπαντες. Ariſtoph. Plut.

Cùm autem pro gentium provinciarumq; diverſitate varii fuerint ritus, & leges in ſingulis diverſæ: res ipſa loquitur, NULLAM unquam vel fuiſſe vel futurum eſſe regionem tam barbaram, cujus reſp. juſtitiæ tanquam fundamento non fuerit innixa. QUI enim populum abſque juſtitia conſervari poſſe ait atque affirmat; idem piſces extra aquam vivere poſſe ait atque affirmat. Et QUI fieri poſſit, ut abſq; juſtitia vivat civitas: cùm abſque ea ne perſona quidem unica regi poſſit?

Multum ad coërcendam audaciam valet propoſitum punitionis exemplum. Paul. Diacon. lib. 6.

Quis præſenti ac vigente iuſtitia, aut de tutela ſui, aut de pernicie alterius cogitaret? Lact. 5. 5.

Ἔχεις πάντα περὶ τὸ μηδὲν [illegible] παιδεύεις εἰς τὰ κοινὰ τῆς δικαιοσύνης; [illegible] Xenoph. Stob. 463.

Sine juſtitia nihil poteſt eſſe laudabile. Cic. off. 2.

Plinius epiſtola quadam dicit, cùm provinciæ cuidam in Africa præeſſet, interrogatum à ſe virum natu grandem, & in gu-

Injuſtum quodcunque negatur Iuſtitiæ. Claudian. paneg. Mall. 188.

Digitized by Google

in gubernatione ſpectatum, quidnam ad bene adminiſtrandam juſtitiam factu opus eſſet; reſpondiſſe: SI bonus juſtitiæ miniſter eſſe cupis, in te ipſam exerce. BONI enim judicis eſt recta vitæ ſuæ virga metiri rempublicam: & porrò addidiſſe: SI adverſus homines rectus, adverſus deos purus eſſe vis: munere ne inſoleſcas, cave. JUDICES enim ſuperbia faſtuq; elati, modum ſæpenumero neque in verbis tenent, neque in actionibus ſervant: Quod ſenis optimi conſilium majori ſibi uſui fuiſſe ibidem Plinius ait, quàm quæcunque legerat.

DICI non poteſt, quantum ſuſcipiat onus, qui adminiſtrandæ juſtitiæ munus ſuſcipit: Qui ſi vir probus eſt, officii ſui munus explet: ſin injuſtus: & à Deo puniri, & ab hominibus accuſari meretur. Si qua Principes officiariis & clientibus negotia injungunt, eaque non ut par erat, curantur: cum excuſatione peccare poſſunt omnes, præter eos, qui 448
regna provinciaſque gubernant. NEMO enim in adminiſtranda juſtitia negligens eſt, niſi vel ſcientia & experientia deſtitutus, vel affectuum malitiæque æſtu abreptus. Dux ſi prælio vincatur, excuſatione uti poteſt, quòd miles in ipſo committendi illius articulo fugerit; Accipitrarius, quòd † avolarint ardeæ; curſor, quòd intumuerint flumina; venator, quòd aufugerint feræ: REIPUBLICÆ verò gubernator quam poteſt afferre excuſationem, cur juſtitiam non adminiſtret? NULLA conſcientiæ religione teneatur, nulla pudoris cura afficiatur neceſſe eſt, qui rem aliquam, cui num par eſſe poſſit, ignorat, ſubire audet. ORE enim verecundo, & animo generoſo præditos viros aut cœpta perficere, aut juſtiſſimam, cur id neglexerint, excuſationem habere oportet & opus eſt.

Si, quid ſit juſtitia, noverimus; quis adminiſtrandæ illi ſit idoneus, mox intelligemus. BONI judicis officium eſt, bonum commune defendere, innocentum patrocinium ſuſcipere, ſublevare ignorantes, corrigere culpatos, virtutis amantes honorare, juvare orphanos, pauperibus favere, coërcere avaros, deprimere ambitioſos, deniq; quod cuique jure debetur, id illi reddere, quiq; injuſtè quippiam poſſident, è poſſeſſione exturbare. Si princeps adminiſtrandæ juſtitiæ munus per ambitum id non petenti injungeret, iſque in adminiſtratione illius expectationi minus reſponderet: aliquam poſſet afferre excuſationem; non peccandi ſcilicet animo; ſed obediendi ſtudio

Facilis recti perſuaſor eſt innocens judex, ſub cujus prædicabili converſatione pudet mores probabiles non habere. Caſſ. 1. 4.

Iudex ipſe debet eſſe plenus juſtitia, ſi aliis jus adminiſtraturus eſt. Philo de Iudice.

Iudicet de alterius errore, qui non habet, quod in ſeipſo condemnet. Ambroſ. Pſal. 118.

Melius perſuadebit aliis, qui prius perſuaſerit ſibi. Fab. 12 c. 2.

Iudices incorrupti ſint, & ante omnia inſenſi ſuperbiæ. Philo de creat. princip.

Qui privatus intolerabili ſuperbià fuit, eum commodum in poteſtate fore quis ſperet? Cic. Heren. 4.

Debet ſemper plus eſſe virium in latere, quàm in onere. Sen. tranquil anim. 5.

Themiſtocles malebat ingredi viam ad infernum, quàm ad tribunal ducentem. Ælian. lib. 9.

Iudices veritatem & legum ac juſtitiæ veſtigia ſequi debent. IC.

Difficillimus omnium magiſtratuum, qui verſatur circa executiones damnatorum. Ariſt. 6 pol. 8.

Neceſſe eſt, opprimant onera, quæ ferente majora ſunt. Sen. tranquil. anim. 5.

† *ablata fuerint aves illices.*

Manifeſti furoris fuerit, ultrò ſuſcipere, quæ nullo modo ſuſtineri queant. Nic. Greg 8. 11.

Qui ſua metitur pondera, ferre poteſt. Martial. 12. 99.

Μανία τὸ παρὰ δύναμίν τι ποιεῖν. Demoſth.

Aptari onus viribus debet. Sen. ep. 108.

Primum non cœpiſſe fuit: cœpta expugnare ſecundum eſt Ovid. metam. 9

Nemo rectè aliis jus dicit, niſi qui prius judex ipſe in ſeſe et fuerit Epiſt. Politian præfat. in Perſ.

Principis legitimi eſt, Ius æquabile honorabile, incorruptè judicare, ſemper meditari juſtitiam. Philo de creat. Princ.

Nulli lædit obſervata juſtitia Caſſ. 9. 10.

Damnaturi jurant nihil ſe gratiæ, nihil precibus dare Sen. 9. controv. 2.

... δυνάμεις ἀναλάβῃς τι πρόσωπον ἐν τούτῳ ἠσχημόνησας καὶ ὃ ἠδύνασο ἐκπληρῶσαι, παρέλιπες. Epict. 59

Bene vire ad conſcientiam ſatis eſt, non affectaſſe publicam curam. Sym. 10. 15.

Non fugere, ſed illuſtrare nequitiam dignitates ſolent. Boet. 3. conſol. 3

Τὰ δ᾽ ἀδικήματα ... ἔλαττον, ... Ariſt. 4. Eudem. 3.

ſtudio ſe munus ſuſcepiſſe. Sed quid de multis dicemus, qui ſine verecundia, ſine ſcientia, ſine experientia, imò ſine conſcientia juris dicendi munera ambiunt? O ſi intelligerent Principes, quid darent, quando civitates regendæ provinciam alicui dant! Futurum, ita me Deus amet! eſſet, ut in totos XX. annos illorum fidei potius curandæ rei pecuniariæ munus, quàm juſtitiæ adminiſtrandæ officium in ſolos XX. dies crederent.

Quid turpius, quàm homines perfrictæ frontis, inhoneſtos,
419 garrulos, ſeditioſos, helluones, ambitioſos & avaros munus adminiſtrandæ juſtitiæ non minus inciviliter petere, quàm ſi res ſuas jure repeterent? Atq; utinã petitione contenti eſſent! Sed quid dicemus, quòd flagitant, urgent, inſtant, alioſq; ſubornant, imò quod peſſimum, quemadmodũ in petendo nullo pudore ſunt, ita in emendo nullum habent conſcientiæ reſpectum? Quin ne hîc quidem ſubſiſtunt: ſed ſi infelices iſti, quod petebant, non impetrant; ſi quod volebant, nemo eſt, qui vendat, conſcientiæ rationem magis illis habẽtibus, quos dare oportebat; quàm quos accipere juvabat; convitiis & querelis eos, qui circa Principem ſunt, quaſi inſigni ab illis affecti injuria, onerant. Quàm DIFFICILE eſt viros bonos cum improbis agere & converſari, eorumque votis & cupiditatibus ſatisfacere! NIHIL enim aliud optarent homines ambitioſi & avari, quàm quæ in petendo ipſis ineſt (aviditas,) eandem in dando bonis ineſſe temeritatem (& præcipitantiam.)

Sæpè cum animo cogitare meo ſoleo, unde tanta in rebus publicis damna, tot confuſiones, tanta flagitia, tot expilationes oriantur, ſed omnium, aut certè maximæ partis cauſſam illam deniq; invenio, quòd JUSTITIÆ præfecti, non ex conſcientiæ dictamine: ſed prætii interventu conſtituuntur. Demus ſanè omnium intereſſe juriſdictionem expetere & procurare; nullius tamen magis intereſt eam procurare & tueri, quàm perſonæ regiæ. Nam à ſubditis illa timeri interdum oportet: REGII verò muneris eſt omnibus illam æquabiliter adminiſtrare.

MULTUM ad rem facit in Principibus vitæ integritas, & aulæ diſciplina ſevera ut, cum autoritate & dignitate juſtitiam adminiſtrent. Nam præterquam quod AB INJUSTO nihil expectari juſtum poteſt; PESSIME totam gubernabit civitatem, qui ſuam ipſius domum nequit regere.

Non eſt omnium rectè judicare, ſed eorum, qui ſunt prudentes. Hieron. Garzon. diſcurſ. 146.

Δυσθήρατός ἐστιν ἡ τῶν ἀγαθῶν εὕρεσις, μάλιστα ἐκ τῶν οἳ μὴ λίαν προσέχουσιν. Agapet. 42.

Ambitionis vitium blandum in exordio, ſævum in proceſſu. Ambr. Pſ. 118.

πάντες ἐπαινοῦμεν καὶ ψέγομεν, εἰς τὴν προαίρεσιν βλέποντες μᾶλλον ἢ εἰς τὰ ἔργα. Ariſt. 2. Eudem. extrem.

Nihil eſt tam arduum, quod non improbitas extorqueat. Arb. Sat.

Malè ſe res habet, cùm quod virtute effici debet, id tentatur pecunia. Cic. off. 2.

Omnes habere in alios imperium cupiunt. Dio. lib. 51.

Neceſſe eſt, ut qui emit, vendat. Lamprid. Alex. Sever.

In ſuſcipiendo onere ſuas quisque conſulat vires. Fab. 10. c. 2.

Quòd copiam tui jurgantibus difficilè concedis, indicium eſt bene iudicaturi. Sidon. 1. ep. 7.

Μέγας κίνδυνος ἐν τῇ διαφωνίᾳ τοῦ συμβιώματος. Aurel. Imp. lib. 9.

Emtio magiſtratuum pretioſas magis facit divitias, quàm virtutem. Ariſt. 2. pol. 9. Toloz. rep. 4. 5. 27.

Conſentire videtur, qui evidenter non contradicit. IC.

Peccata delinquentium, vires ſunt tyrannorum. Sareſb. 8. 2.

De publico miniſterio nihil cuiquam præter laudem bene adminiſtrati officii debet accedere. Val. Max 4. 33.

Augmentum honoris non ambitione convenit, ſed labore ad unumquemque devenire. IC.

Maximè æſtimanda eſt conſcientia mentis noſtræ, quàm à Deo accepimus, quæ à nobis divelli non poteſt. Cic. pro Cluent.

Nullum æquè convenit Regi, ac juſtitiæ munus. Plut. Demetr.

Prima æquitas eſt, à ſe præſules inchoare. Caſſ. 6. 21.

Officium regium eſt ſubiectorum commodis modis omnibus providere & ſuæ utilitati publicam anteferre. Rigord. de geſtis Philipp. fol. 186.

Facere rectè cives ſuos Princeps faciendo docet. Vell. lib. 2.

Magiſtratu dignus, qui & ipſe à peccando ſibi cavere, & populi cupiditatibus reſiſtere poteſt. Dio. lib. 55.

PRINCIPES in verbis veraces, vita integri, actionibus juſti, ſi quando in republica adminiſtranda hallucinantur; nemo eſt, à quo non excuſentur, ut qui improbis potiùs aliorum conſultis inducti, quàm ſpontanea peccent malitia. Ita PRINCIPI juſto, quicquid rectè facit, tribuitur:, quicquid mali evenit, excuſatur.

Plutarchus lib. II. de repub. hoc Principes alios ab aliis differre ait, quòd MALO Principi obedientia tantùm, bono & obedientia, & (timor &) amor præſtatur; & præterea bonus & virtute præſtans res graves ipſa facit bonitate leviores; tyrannus verò etiam res leves pravitate ſua graves reddit. FELIX eſt Princeps, cui obeditur; ſed longè felicior, cui præter obedientiam & amor præſtatur. OBEDIENDO quippe corpus defatigatur: amando verò animus nunquam ſatiatur.

Titus Imperator interrogatus aliquando, utrùm præmio bonos, an pœna malos afficere, Principi magis conveniret; UT homini, inquit, dextrum ſiniſtrumque brachium naturale ex æquo eſt: ita & præmium & pœna Principi. Veruntamen UT dextra frequentiùs, quam læva utimur: ſic Principem remuneratione potiùs, quàm caſtigatione gloriari decet. CASTIGATIO namq; aliena, remuneratio propria manu peragenda eſt. Cùm ſuademus Principibus, ut juſti ſint, & juſtitiam 45 adminiſtrent, non volumus, ut gladio feriant homicidas, in exilium mittant ſeditioſos, in crucem agant fures, undis mergant prædones: Hæc enim & id genus alia carnificum potiùs, quàm Principum benignorum muneri conveniunt. UNIVERSUM juſtitiæ bonum ex eo pendet, ut Princeps per ſe honeſtus, domi ſuæ ſolicitus, reipub. amans, & tenerrimæ ſit conſcientiæ. BONI enim Principes placere ſibi debent, non quòd capita multis auferant; ſed quòd bene moratas & pacificas habeant reſpublicas.

Plutarchus libro de conſolatione ad Appollinium, de legibus loquens Ægyptiis à Prometheo datis, inter alias has etiam tres fuiſſe ait.

Quacunq; moleſtia ſit affectus Princeps, nemini ipſe manus afferto. BONORUM enim Principum manus non ulciſcendis injuriis propriis; ſed defendendis & vindicandis injuria affectis adhiberi decet.

Principes dum inter ſuos, non militiæ verſantur, neque defenſionis neque offenſionis arma geſtanto. BONOS enim

Princi-

Innocentia cuncta commendat. Caſſiod. 6.16.

Turpis lucri avaritia impeccante, ſuffocatur ſæpiſſimè cenſura juſtitiæ. Glaber. li. 2. c. 6.

Tyrannus invitis imperat, & in mutuo ſemper odio cum ſubditis verſatur.

Rex ſponte ſubjectos gubernat. & in mutuo ſemper caritate cum civibus vivens. Polyb. lib. 3.

Τὰς ἀρχὰς ἡδίους νομίζω τὰς παρὰ τῶν μέγα φρονούντων, ἢ τὰς παρὰ τῶν δυναμένων. Iſoc. ep. 6.

Caritatis ſarcina cum portatur, non fatigatione debilitat, ſed alacritate confortat. Fulgent. ad Monim. lib. 3. init.

Malus eſt cuſtos diuturnitatis metus, benevolentia fidelis eſt vel ad perpetuitatem. Cic. off. 2.

Plus ſæpè nocet patientia Regis, quàm rigor: ille nocet paucis: hæc incitat omnes. Günther. 1 478.

Τὸ περὶ τὰς ἡγεμονίας σπουδάζειν, τοῖς ἰσχυροῖς προσήκει. Iſocr. Areopag.

Honeſta honeſtis ſuadere facillimum eſt. Fab. 3. c. 10.

Optimum firmiſſimumque imperium eſt, quod beneficiis non ſuppliciis ſubditos in officio continet. Dio. li. 6.

Deteſtabile carnificis miniſterium Rex non occupet. Curt. li. 8.

Iudici ſuadendum, ut laudem humanitatis potiùs quàm voluptatem ultionis concupiſcat. Fab. 5. c. 13.

Mala poteſtas, licere quod noceat. Ambroſ. Pſal. 118.

Conſiderati judicis eſt ignoſcendi potius quærere cauſas, quàm puniendi occaſiones. Cic. Ammian. lib. 29.

Civitatis mores magis corrigit parcitas animadverſionum. Sen. de clem. lib. 1. c. 22.

Leges Promethei.

Malè vim ſuam poteſtas aliorum contumeliis experitur. Plin. 8. ep. 24.

Nemo credit eos, qui vim inferre poſſunt, ſi judicum munere funguntur, ex juſtitia agere. Dio. li. 52.

1. Princeps neminem pulſato.

Nihil glorioſius Principe impunè læſo. Senec. Clem. 20.

Præſidium in ſeipſo Princeps, ſi neminem læſerit, magnum habet. Dio. li. 52.

2. Extra bellum arma non geſtato.

Tyrannus ſævitia cordi eſt. Sen. Clem. 1. 12.

Princeps ſuo beneficio tutus, nihil præſidiis eget, arma ornamenti cauſa habet. Idem 1. clem. 13.

Principes neq; crudeles, ut occidant, neq; flagitioſos eſſe par eſt, ut occidant.

Princeps non ſolùm à cæde manus; ſed à ſuppliciorum ſpectaculis oculos etiam abſtineto. IN CONSPECTU enim Principis quàm glorioſum eſt omnes honore (merito) affici, tam indecorum vita aliquos privari.

CAPUT II.

Proſequens inſtitutum autor, modum Principibus & dynaſtis præſcribit eligendi ditionibus ſuis judices.

SPARTIANUS † in vita XXX. tyrannorum narrat, Cyriadem tyrannum, in libello quodam Senatorum morti deſtinatorum nomina conſcripſiſſe, ſed re patefacta interfectum fuiſſe. Alius quidam tyrannus Regillianus cùm mortuus eſſet, & libellus inventus, eorum continens nomina, quos ſua trucidârat manu, ſepulturæ honore caruit. Quàm multos invenias judices, qui laudi ſibi ducunt commemorationem eorum, quos virgis cædi, auribus mutilari, capite truncari, in crucem agi, in quatuor partes laniari, & occidi juſſerint; non minus quàm alii de captivis pecunia ſua redemptis, aut puellis orphanis ab ſe dotatis gloriarentur?

Quòd judices ex legum, (morum) & jurium præſcripto malos puniunt, laudo: at quòd laudi gloriæq, id ſibi ducunt, non probo. QUI enim virtute præſtat & Chriſtianus perhiberi vult judex; eum magis de lacrymis in Eccleſia fuſis, quàm rigatis ſanguine locis, ubi juſtitiæ litatur, gloriari decet.

Quin hoc etiam addo, quòd BONUM præſidem & judicem non morte, qua alios affecit, gloriari; ſed eorum, quæ
451 injuſtè ipſe egit, meminiſſe decet. DAMNA enim ab aliis nobis illata tacenda; crimina verò propria deploranda ſunt. Cùm ſupplicia quædam irrogent judices, quæ ab omnibus improbantur, à Deo probantur; & viciſſim quæ à Deo damnantur, ab hominibus approbantur. TUTISSIMUM hujusmodi judicibus eſt cogitare, non quid in fratribus caſtigarint, ſed quid peccatis ipſi ſuis commeruerint. ERRARE (& delinquere) in judicandis aliis judices, non errandi (aut delinquēdi) animo; ſed propter teſtes falſos poſſunt: IN REBUS verò propriis, niſi velimus, errare non poſſumus. cùm de peccatis commiſſis nobis conſtet. Verùm enimverò SUNT

non-

3. Supplicia nō ſpectato.

Verecundiam peccandi facit ipſa clementia cegentis. Idem. 1. Clem. 22.

Ταῦτα οὐκ ἄν τις ἀκ.... οὐδὲ τῷ. παντ φίλων παρῃνέσθαι, οὐχ ὅτι οὐκ ἐσωσεν, ἀλλ' ὅτι οὐ ψηφίσαντι τιμῆ. Xiphilin. Auguſt.

Acribus exigitur, quicquid per inertiam noſtram malè commiſſum eſt. Cyprian. de ſingul. cleric.

Quando juſtitia perſequitur culpam, non deſit miſericordia, quæ modeſtè novit tenuare vindictam. Fulgent. ep. 1.

Collata improbis dignitas non modò nō efficit dignos, ſed prodit potiùs & oſtentat indignos. Boet. 2. conſol. 6.

†*Trebellius Pollio. Simile quid de Caligula Sueto. c. 49. & de Commodo narrat. Herodian. lib. 1.*

Protogenes Caij miniſter duos perpetuò libros ferebat, quorum alterum gladium, pugionem alterum nominabat. Xiphilin. in Calig.

Cædibus ſævire in immeritos aut leviter noxios, immanis eſt ferociæ. Philo de creat. Princ.

Qui fruitur pœna, ferus eſt, legumque videtur Vindictam præſtare ſibi. Claud. Conſ. M. alli. 223.

Autoritas tuenda non aſperitate nec ſævitia pœnarum: ſed excellenti ſapientia. Iſocr. ad Nicoc.

Ἐχρῆν δοκεῖ πολλῷ πλείω φιλανθρωπίᾳ ἤ τινι ἀμείπτεῃ κεχρῆσθαι. Xiphil in Auguſt.

Oſtentanda per terrores potentiæ dira, ſed frequens magnis imperiis gloria. Sen. Cle. 1. 1.

Per juſtitiam iudex reddit peccatis ſententiam, per miſericordiam peccati temperat pœnam. Greg Th. Garz. diſcorſ. 145.

Iudices & homines & Chriſtianos ſe eſſe meminerint.

Diis proximus ille eſt, quem ratio non ira movet, qui facta rependens conſilio punire poteſt. Claud. Conſ. Maſ. 226.

Nemo ad dandam veniam difficilior, quàm qui illam petere ſæpius meruit. Sen. Clem. 1. 6.

πανὺ μὴ πέπραχας, ἀπλῶς· πανὺ ἡμάρτηκεν τις· ἑαυτῷ ἁμαρτάνει. Aur. Imp. lib. 4.

Nemo rectè monitoris perſonam ſuſcipit, niſi qui actibus ſuis errata condemnavit. Symm. Th. Garzon. diſcorſ. 3.

Qui præmium à iudicante accepit, non ipſe facit iniuriam tametſi ei iniuſtè tributum eſt, ſed qui malè attribuit, is fecit iniuriam. Ariſt. 5. ad Nicom. c. 34.

Conſcientia ſi optimorum conſiliorum atque factorum teſtis in omni vita nobis

nonnulli adeò, proh dolor! mali, ut ad divinæ citati juſtitiæ tribunal, excuſationes quærant: & tamen fratres ſuos teſtibus falſis condemnare auſint.

Singulari Principes uti vigilantia decet in examinandis iis, quibus judicum & præſidum munus commiſſuri ſunt. JUDEX enim, qui rationes quotidie cum conſcientia ſua non confert, ſexcenta ſingulis horis in republica admittet maleficia. O miſeram (& infelicem) rempublicam, cujus gubernatores ac judices oculos in iis tantùm, quæ caſtiganda ſunt, defigunt: animis in augendas ſolummodò opes (& divitias) intenti ſunt; manus expilationibus exercent; omni denique tempore factionibus & negotiationibus occupantur! Nec temerè negotiationes dixi. MULTOS enim invenias judices, qui plus diligentiæ ponunt in conciliandis ſibi amicis, quorum ſtudiis defendantur; quàm legendis libris, quibus in ſententiis aut ſuffragiis ferendis juventur.

QUI nihil legit judex, nunquam ſtudiis incumbit, nunquam librum ullum inſpicit, nunquam domi eſt, de die ludit, de nocte circumvagatur: qui fieri poteſt, ut juſtitiam (ulli) rectè adminiſtret? NIHIL ipſi judici turpius, nihil civitati pernicioſius, quàm judicem, qui judicare & punire in aliis vitia debet, vitioſorum ſemper ſecum trahere ſodalitium. QUI bonus judex & haberi & eſſe, & perhiberi cupit, non alibi, quàm vel domi ſtudiis intentus, vel pro tribunali jus dicens ut inveniatur, par eſt.

Nec verò credant Principes, ſi ex iis, quos conſtituerunt, judicibus aut præſidibus, improbus aliquis evaſerit, brevi ſe illum remoturos. ADEO quippe ingenioſi & verſuti ſunt, ut cùm in adipiſcendis muneribus illis diligentia non caruerint; ad retinenda eadem technis nunquam carituri videantur. Si quem Principes & megiſtanes habuerint judicem malum; 454
vel mox illum removeant cenſeo: vel illum ſibi diſplicere neutiquam oſtendant. Alioquin enim in adminiſtranda mox juſtitia remiſſior & laxior erit, futurum cogitans, ut judicem ipſum ſubditi petant.

Cùm autem contra judices aſperos & crudeles calamum ſtringo: non fert animus laudare judices imperitos, ſegnes, negligentes & inertes, qui nec judicare didicerunt, nec punire audent. QUI judicandi & gubernandi munere funguntur judices, non adeò ſe familiares cunctis præbeant, ut

ris, ſine ullo metu & ſumma cum honeſtate vivemus. Cic. pro Cluent.

Si judice ipſo nemo nocens abſolvitur. Mim.

Inconnivens juſtitiæ oculus, arbiter & vindex perpetuus rerum vigilat attentè. Ammian. li. 19.

Cuius eſt inverecundiæ, quod agere te videas, in eo alterum reprehendere? Arnob. lib. 2.

Reges qui idonearum decretores perſonarum eſſe debuerant, munerum largiſione corrupti potiorem ad regimen dijudicant, à quo ampliora ſperant. Gleber. lib. 2.

Totum vitioſum geritur, ubi puritas conſcientiæ non habetur. Caſſ. 7. 12.

Ideò non decet judicem delinquere, ne formam peccandi faciat peccati eius impunita licentia. Iſid. de prælat.

"Αδικος δικαστὴς μεμολυσμένη συνείδησις. Evagr. St. 212.

Ne domi illorum juſtitiam credas aut veritatem aut pietatem, apud quos videas omnia eſſe venalia. Sareſb. 5. 10.

Innocentia commodis cunctis antè ferenda. Apul. lib. 3. aſin.

Nullus juſtiùs aſſiduè legit, quàm qui de humana ſalute tractat. Caſſ. 6. 19.

Complures eidem crimini obnoxii, alter alteri auxilium ferunt. Dio. lib. 39.

Ignorantia judicis, calamitas innocentis. Aug. 19. civ. 6.

Juſtitia aliis potiùs nata, quàm ſibi, nihil habet utilitatis, & plurimum laudis Amb. Pſal. 118.

Non facilè erroris vitio ſordeſcit, quem doctrina purgaverit. Caſſ. 8. 18.

Nec lectio deſit operibus bonis, nec bona opera deſint ſtudio lectionis. Fulgent. ep. 6.

Acerbius rebus conceſſis privari, quam ſperatis fruſtrari Dion. lib. 5.

Satius eſt præficere adminiſtrationibus non peccaturos, quàm damnare, cum peccarint. Tacit. Vita. Agric.

Κρεῖττόν ἐστι τῶν μελλόντων κακῶς ἄρξειν προορᾶν, ἢ τῶν ἤδη γεγενημένων δίκην λαβεῖν. Iſocr. contr. Lochit.

Prohibendi potiùs, ne quid peccare poſſint, quàm puniendi peccantes. Liv. li 34.

Injurias imminentes præcaviſſe juſtum eſt magis, quàm expectaſſe. Gell. 3. 5.

Dignitatis contentio ex converſatione æquali naſcitur. JC.

Qui clementiam addit juſtitiæ, non malú pro malè culpatis reddit: ſed bonum pro malo offenſis impertit. Iſid. de prælat.

Quid tam diſtans, quàm à ſeveritate comitas? Cic. Brut.

Præſides non admittant in ulteriorem familiaritatem provinciales. Sareſb. 5. 15.

Digitized by Google

ut nemo non imperare ipſis conetur. Si enim hac in parte nonnullos haberent converſationis laudatores: alios contrà invenirent juſtitiæ adminiſtratæ vituperatores.

Equidem Principes moneo, hortor, obſecro, ut hoc ſolo contenti minimè ſint, ſi ipſimet veraces, clementes, honeſtatis & virtutis amantes, imò etiam æqui ſervantiſſimi ſint; ſed neceſſarium maximè ſtatuant, ut juſtitiarii ſint; cùm JUSTUM eſſe, & juſtitiam adminiſtrare plurimum inter ſe differre ſciant. SI QUIS enim bonus ſit, ad augendam ipſius dignitatem, ſi juſtitiam adminiſtret, ad ſalutem pertinet reipublicæ. QUIS non miretur, Principem videns, qui unicum dicere mendacium neſciat, & miniſtros videns, qui unicam dicere veritatem nequeant? QUIS non offendatur Principem in victu ſobrium; omnes verò illius officiarios in cibo potuque intemperantes intuens? QUIS non obſtupeſcat jure optimo, Principem caſtum ſanctumque, qui circa eum ſunt, libidine luxuque diffluentes ac ſolutos cernens? QUIS non admiretur, Principem juſtum juſtitiæque amantem, & paucos ex ipſius miniſtris adminiſtrandæ illius cupidos eſſe animadvertens?

Hæc ad commonefaciendos Principes ſpectat oratio, ne ſi ipſi caſti, ſobrii, veraces juſtique ſint, curam omnem deponant; ſed an præſides judicesque factioſi, avari, inexplebiles, impudici, mendaces, & inverecundi ſint, inquirant. Cùm enim PERMAGNI noſtra interſit Principes bonos eſſe; æquè vel magis etiam noſtra refert miniſtros illorum non malos eſſe.

453 Ex iis, quæ cavere in præſidibus & judicibus Principes oportet, hoc quoque eſt, ut nullo pacto violari antiquas in rebus publicis ſuis leges patiantur, & in earum locum mores, neſcio quos, introduci peregrinos. EA quippe VULGI in eo, quod dicit varietas, in eo, quod petit, levitas eſt; ut novum in ſingulos dies Regem creari, & novam in ſingulas horas legem ferri cupiat. Plinius quadam ad Scaurum epiſtola dicit; OPTIME apud Perſas capitalem per legem fuit prohibitum, novos aut peregrinos mores inducere: legem innuens inter Perſas fuiſſe ſanctiſſimam, ut quicunque vel excogitare ipſe, vel è terra peregrina invehere conſuetudinē peregrinam auſus eſſet, capite criminis illius pœnam lueret. Cùm virtus in dies ſingulos decreſcat, & vanitas augeatur in hominibus; niſi obviam iretur, res excogitarent tam profanas,

In reip. corpore, ut totum ſalvum ſit, quicquid eſt peſtiferum, amputetur. Cic. Philipp. 6.

πο φιλ⊕ κυβερνήτη εἶναι χρηστὸν πονηροῖς χρώμενον ἐρέταις. Naz. Stob. 515.

Plurimum poteſt nutus etiam magni Principis. Apul. 7. aſin. aur.

Bien ſouvent par cautelle ſutile, Fort bien menè rend bon droit inutile. Marot. part. pag. 53.

Nullum majus boni imperii inſtrumentum, quam boni amici. Plin. paneg.

Ad Principem bonis viris deſtitutum & damnum & infamia hujus culpæ redit. Dio. lib. 52.

οὐ διαφέρει τι τοῖς κακῶς πάσχουσιν ὑφ' ἑνὸς ἢ ὑπὸ πολλῶν. Xiphilin. in Galba.

Quanto magis arduum eſt alios præſtare quàm ſe: tantò laudabilius, quod cum ipſe ſis optimus, omnes circa te tui ſimiles effeciſti. Plin. pan.

Regia via judex incedere debet, nec declinare ad dexteram molliendo judicium, nec ad ſiniſtram exaſperando ſupplicium. Aug. ad fr. in erem. 14.

Si innocenter exiſtimari velimus, non ſolùm nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus. Cic. Verin. 2.

Principis invidia ab officiariis peccatur. Tacit. annal. 3.

Nihil tam ſanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit. Cic. Verrin. 1.

Quæ erubeſcis dicere? Quid mihi dabis, ut tibi juſtitiam faciam? nam ut pro ſe ipſa exhibeatur, fruſtra expectas. Saresb. 5. 16.

Manifeſtum virtutis judicium eſt, in legibus permanere. Ioſeph. contr. Apion. 2.

Veteribus, niſi quæ uſus evidenter arguit, ſtandum. Liv. lib. 34.

Omni præſenti ſtatu ſpes cuique novandi res ſuas blandior eſt. Idem. li. 35.

Unam eſſe prudentiam & virtutem exiſtimamus, nihil facere vel cogitare contrarium legib. Ioſ. contr. Apion. 2.

τὸ νόμον ἀξιοῦν αἰδεῖσθαι τὴν ἀρχαιότητα, οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου ταὐτὸ σημαίνοντος. Syneſ. ep. 73.

Vulgus eſt in rebus ſecundis inſolens, comitante ſaturitatem ſuperbia. Philo Vit. Moſ. 1.

Provida ſeveritate caret Princeps, ne fundata legibus everſa videantur. Plin. pan.

Omnia ſcelera in malos cadunt. Fab. 7. 3.

Quicunque præclaram reip. formam corrumpere conantur, ejus hoſtes ſunt. Dion. lib. 11.

Sempre non puo l'huomo uſare un cibo, ma tal volta deſidera di variare. Boccac. 7. 6.

moreſque adeò peregrinos, ut & domos ſinguli ſuas everterent, & interitum accelerarent reipublicæ. Nam CIBI inſoliti ſtomacho noxii ſunt.

Cretenſes iniuria affecti à Rhodiis, non peſtilentiam, aut bella, aut famem, aut ſeditiones hoſtibus ſuis immitti à ſuis precabantur: ſed ut deorum permiſſu mala conſuetudine cives delectarentur: Quam Cretenſium imprecationem minimè levem, qui hæc legerint, æſtimabunt, ut nec ultionem, quam in hoſtibus, votis illorum diis annuentibus, videbant. Nam EX BELLIS, fame, & peſtilentia ſolent evadere nonnulli; novis autem & peregrinis vitiis univerſos videmus interire.

Cùm in Sergio Galba Imperatore multa vituperent hiſtorici; unum in eo prædicant; quod ſcilicet nunquam vel legem novam ferri, vel conſuetudinem novam in urbem introduci paſſus eſt: & morem aliquem novum invehentes ſeverè puniri, & ſi qui in memoriam ipſi bonam aliquam conſuetudinem vetuſtam revocarent, eam quidē ſervari; illos verò præmio affici juſſit. Ridiculum, velut verius dicam, peſſimi exempli eſt, judices aliquos novos idem in republica velle facere, quod in veſte ſartor facit; qui exteriora introrſum convertit, & anteriora in tergum transfert, & è laciniis manicas concinnat; quod nec iſtos facere, nec ſubditos concedere decebat. NON enim mittuntur à Principe, ut legum aut pragmaticarum ſanctionum autores; ſed ut laudatorum in civitatibus morum cuſtodes ſint.

Summa item Principes vigilantia decet incumbere, ut primis imisq; locupletibus & egenis juſtitiam æquabiliter adminiſtrent. NULLA enim lege vel divina vel humana poteſtas ejus corrumpendæ ipſis conceditur. Si enim de hærediolo exiguo præter æquum ſtatuere quicquam Principi non licet; multò minùs, ut juſtitiam ulli gratificetur, fas eſt. Dominus eſt, non negamus, Princeps animantium, piſcium, avium, metallorum, ſilvarum, cervorum & camporum, maris denique & terræ: Juſtitiæ verò dominum illum eſſe nunquam fatebimur. NON enim alius verus juſtitiæ dominus eſt, niſi DEUS, qui ipſiſſima eſt juſtitia.

Princeps moriturus cùm teſtamentum cōndit, Univerſa, inquit, regna mea & principatus filio natu maximo, quem 454
legitimum relinquo hæredem: minori nato filio iſtum principatum; filiæ denique ditiones illas lego; quibus omnibus juſtitiam

Factus digeſtu uniformis alimonia. Macrob Satur. 7. 4.

Optimus Rex, qui & juſtiſſimus, & legum obſervantiſſimus, & qui nusquamà patriis inſtitutis diſcedit. Dion. lib. 5.

Val. Max. 7. 2.

Omnes gentes abhorrent ab externis ritibus. Philo. vit. Moſ. 1.

Τὸ συνηθὲς [illegible] Menan. Stob. 454.

Τὸ ἐθίζειν [illegible] τοὺς νόμους [illegible]. Ariſt. 2. polit. 8.

Galba major privato viſus, dum privatus fuit, & omnium conſenſu capax imperii, niſi imperaſſet. Tacit. hiſtor. lib. 1.

Galba quòd luxuria & crudelitati auxilio ventitaſſet, fœdum in modum vaſtavit cuncta & polluit. Aurel. Victor. 6.

Galba veterem morem obſtinatiſſimè retinet. Sueton. 4.

Antiquitas quò propiùs aberat ab ortu & divina progenie, hoc meliùs fortaſſe, quæ erant vera, cernebat. Cic. Tuſcul. 1.

Caveant præſides) ne judicium odio exaſperent, ne crudelitate inflammentur, nec amore pecuniæ emolliant. Aug. ad frat. in erem. 14.

[illegible] Ariſt. polit. 2. 8.

Ὀλίγων οἱ ἀγαθοὶ νόμων δέονται. Theophr. Stob. 452.

Bonis viris nihil opus eſt multis ſcriptis legibus. Iſocr. paneg.

In jure dicendo ſeveritas non varietur gratiâ, ſed conſervetur æquabilis. Cic. Q. Frat. ep. 1.

Quæ jure ac legibus ſunt relicta, alienati Imperatione non poſſiunt. Symm. 9. 117.

Iuſtitia in omnibus parcatur, & nihil eorum, quæ facienda ſunt, fiat ad pretium. Sareſb. 5. 11.

In poteſtate Imperatoris ſunt omnia. Ambr. ep. 33.

Iure civili omnia Regis ſunt. Sen. 7. benef. 4.

Omnia regis ſit, ſed ſuum cuique ſervatis, pluſque apud vos juſtitia, quàm licentia valet. Sym. relatio.

[illegible] Eurip. Hecub.

Iudex cogitet ſibi tantum permiſſum eſſe, quantum commiſſum & creditum ſit. Cic. pro Cluent.

Digitized by Google

juſtitiam commendo, ut eam & cuſtodiant ipſi, & in ditionibus ſinguli ſuis cuſtodiendam curent. Notatu digniſſimum eſt, quòd non legare, ſed commendare ſe filio juſtitiam pater dicit: ut nimirùm PRINCIPES boni juſtitiam ſibi non patrimonii hæreditarii inſtar à majoribus traditam; ſed à DEO fidei ſuæ commiſſam cogitent. Cùm ergo omnium rerum domini appellandi ſint Principes, præterquam juſtitiæ, cujus tantùm miniſtri ſunt; cur Principem aut dynaſtam, qui cauſſas non ſecundùm divinam voluntatem, ſed ad arbitrium proprium judicat, non judicem juſtum, ſed prædonem publicum appellare dubitemus? LONGE enim deterior eſt Princeps Deo juſtitiam, quàm prædo Regi opes eripiens.

Multa Suetonius narrat † Domitiani flagitia, ſed omnium maximum fuit, quòd inopes, pupillos & tenuiores cùm puniret, divitibus & præpotentibus veniam dabat, aut pecunia data cum illis tranſigens, aut quòd amici eſſent, connivens. Alexandrum Severum, XXV. Romanorum Imperatorem † Lampridius refert, nunquam circa ſe habuiſſe virum improbum, neq; agnatum, aut amicum ullum toleráſſe vitioſum. Cùm autem aliquando conſanguineos quoſdã, juvenes contumaces, relegaſſet; quibuſdam deprecantibus, & tum ætatem, tum conſanguinitatem commemorantibus; *His*, inquit, *carior eſt mihi tota reſpublica*: ac ſi diceret, nullum ſe domi ſuæ conſanguineum tota republica propinquiorem habere. O verba bracteata, & digniſſima, quæ omnium Principum cordibus inſcribantur! in quibus illud conſideratu dignum, quòd non dixit, ſe pro conſanguineis partẽ aliquam reipublicæ: ſed TOTAM rempublicam habere. PRINCEPS enim Dei timens, & juſti laudem exoptans, quemadmodum ex æquo obedientiam ſibi ab omnibus vult præſtari: ita juſtitiam omnibus æquabiliter adminiſtrare debet.

Quòd ſi qui mihi calamoque meo non credunt: Platoni in libris † de repub. credant, qui plebeiis ſingulis concedit, ut ſuã quiſque conjugem, ſuos liberos, ſuos conſanguineos amet: ſed hanc amandi rationem Principibus non concedit, quibus ſuadet, ut ante omnia ſuam ament rempub. Nam SI QUID eſt Principi reſpublica ſua carius: fieri non poteſt, quin illius, quod carius eſt, cauſſa juſtitiam aliquando inflectat. Cùm
455 ergo non permittat Plato Principibus, ut caritatis affectum in res diverſas diffundant; quomodo autor illis eſſet, ut injuſti quippiam perpetrarent?

Summa Principibus iuris commotione vivendum eſt Caſſiod.

Τὰς ὑπεροχὰς οὐ δίδωσι τὸ δίκαιον. Helid. lib. 10.

Dedecet Regem tranſgredi legem, cùm & Rex & lex eandem imperandi excipiant Majeſtatem. Suger. vit. Ludov. fol. 110.

Leges honoribus potiores ſunt. Symm. ſ. 64.

Non eſt Princeps ſopra leges, ſed leges ſupra Principem. Plin. paneg.

Homo ad iuſtitiam natus, neque opinione, ſed natura conſtitutum ius eſt. Cic. leg. 1.

† *Domitianus vivorum & mortuorum bona prædabatur. Cap. 12. Ingentibus vitiis tantum in ſe odium concitavit, ut merita patrum & fratrum aboleret. Eutrop lib. 7.*

Nonnullum de cauſſis plectantur, alii ne appellentur quidem. Cic. off. 1.

† *Alexander Imp. amicos & parentes ſi malos reperit, aut ſi vetus vel amicitia, vel neceſſitudo non ſinit puniri, dimiſit à ſe. Lamprid.*

Τῶν ἀρχόντων ἔργον ἐστὶ τὰς ἀρχομένας ... Iſoc. de pace.

Proficiat cunctis, qui univerſis celſior invenitur. Caſſ. 3. 45.

Totam remp. ſic tueatur Princeps, ut omnibus conſulat. Cic off. 1.

Æquitas in parib. reb. paria jura deſiderat, in omnes æquabilis, tribuens unicuiq; quod ſuum eſt. Sareſb. 4. 2.

Æqualitas mater juſtitiæ. Philo de creat. Princ.

Μὴ δεῖ τοὺς ... Iſocr. Nicocl.

Alexander dicebat eum, qui mereatur iniuriam pati, ab Imperatore damnandum eſſe, non abſolvendum. Lamprid.

† *lib. 6.*

Qui partitur ſtudium, derivat affectum. Ambr. Luc. 10.

Nemo rectè præeſſe poteſt, niſi delectetur iis, quorum ei mandata eſt curatio. Iſoc. Nicocl.

Pietas ſummum primumque munus eſt remp. ut domum paternam diligere & avitam. Ammian. 27.

Non dominationem & ſervos, ſed rectorem & cives Princeps cogitat. Tacit annal. 12.

Non tam culpandus eſt ille, cui negligenter obreptum, quam hic execrandus, qui fraudulenter obrepſit. Cypr. 1. ep. 4.

Sæpè

Sæpè uſu venit, ut Principes in exercenda juſtitia negligentes ſint, non quòd adminiſtrandæ illius voluntas deſit; ſed quòd de negotiis, quæ remedinm & auxilium flagitant, cognoſcere accuratiùs nolint: quæ negligentia (in Principe) planè inexcuſabilis, tum dignitatis jacturam, tum conſcientiæ labem affert. ILLO enim die judicii, ſi non malitiæ fuerit accuſatus; pigritiæ condemnabitur. Princeps, qui regni ſui incommoda ſolicitè inſpicit & explorat, ſi medicinam illis non reperit: inde fieri poſſumus dicere, quia præſtare nihil præterea poſſit: at ſi in iiſdem inſpiciendis & explorandis negligens ſit; quid aliud poſſumus dicere, quàm ſi illis non medeatur, ideò fieri, quia nolit? Hoc verò ſi quis Princeps aut dynaſta faceret (vel auderet;) quod illi nomen aut cognomentum daremus? Me quidem judice, talis non pater reipublicæ; ſed everſor patriæ cognominandus eſſet. NIHIL enim iniquius, quàm medicum curationis, cui manſi nunquam admovit, mercedem poſcere. Rationes exigere Principes & dynaſtas redituum & vectigalium facilè patior: At eoſdem in cognoſcendis rerum publicarum ſuarum incommodis negligentes eſſe, non probo. IDCIRCO enim à ſubditis tributa Principes accipiunt, ut ab hoſtibus illos liberent, & contra tyrannos defendant.

Quanquam autem judicibus, qui mali eſſe voluerint, plura dici parum profuerit: Iis autem, qui boni eſſe voluerint, quæ diximus, me quidem judice, ſufficiant; tamen etiam atq; etiam dico conſiderandum judicibus & præſidibus, videndumq; utrùm miniſtri juſti, an tyranni crudeles haberi velint. TYRANNI enim eſt remp. prædæ habere; boni verò Principis eandem reformare.

Plus præſtant, quàm arbitrantur, Principes & megiſtanes, qui aditum expetentibus omnibus præbent, & audientiam dant omnibus querimoniæ aliquid habentibus; idque ideò, quonia n ſi res non patiatur vaſalli petitioni locum dari, aut conquerentem continuò ſublevari; ſaltem ideò æquiore diſcedunt animo, quòd ad Principem querelas jam ſuas & incommoda ſe detuliſſe dicunt. ANIMI quippe afflicti, dolorem ſolummodò, quo cruciantur, exponendo, etiamſi impetrandi, quod vellent, ſpes nulla ſit, relevantur.

Plutarchus in apophthegmatis refert Philippum Macedoniæ regem, Magni Alexandri patrem, cùm anus paupercula poſtularet, ut de cauſſa ſua cognoſceret, eumque identidem interpellaret; 456

Non eſt ſalus in corpore, niſi quam & membra potuerunt obtinere. Caſſ. 9. 2.

Principes multam ſæpè nutriunt peſtilentiam, dum neceſſariam diſſimulant adhibere medicinam. Leo. ep. 3.

Publicæ utilitatis miniſter, & æquitatis ſervus eſt Princeps. Sareſb. 2. 2.

Procuratio reip. ad utilitatem eorum, qui commiſſi ſunt, non eorum, quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. Cic. off. 1.

Omnis magiſtratus juſtitiæ famulus eſt. I. C.

οὐκ ἐμπορίαν, ἀλλὰ λειτουργίαν νόμιζον εἶναι, τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν. Iſocr. Areopag.

Nunquam Rex verè imperabit, niſi civibus ſuis benefecerit. Pachym. 1.

Et potentes ſunt debitores minoribus, ut reſpondeant meritis illorum. Ambroſ. Rom. 13.

Nec venire beneficium oportet, nec perire: ut gratus ſit, ad eum magis pertinet, qui debet. Fab. 12. 7.

Tributum pretium pacis eſt. Oroſ 5. c. 1.

Præſides & judices publicæ æquitatis & quietis miniſtri ſunt. Sareſb. 5. 11.

ἐργώδη καὶ μεστὸν ὄχλου ... Iſocr. de permutat.

Quomodo poſſunt ſtare culmina, ſi cadant fundamenta? Ambr. Pſal. 118.

Habere quæſtui rempublicam, non modo turpe eſt, ſed ſceleratum etiam & nefarium. Cic. off. 2.

Δεῖ ἐμμένειν ἀκροᾶσθαι τῶν κατηγορούντων καὶ τῶν ἀπολογουμένων. Iſoc. de permut.

Breve ſæpè eſt tempus audientiæ, ſed diuturnum injuriæ. Sidon 4 ep. 6.

Decet Principem facilitas in audiendo, in ſatisfaciendo ac diſputando diligentia. Cic. Q. f. ad ep. 1.

Solet dexteritas & benignitas morum in altiore dignitatis gradu facilè omnium animos ſibi reddere obnoxios. Nic. Greg 6. 7.

... τοιαύτας εἶναι ... τοῖς ἄλλοις ... Iſocr. de permutat.

In judicio judex non debet cognoſcere patrem, matrem, fratrem, filium, nec amicum, ſed Deum & porum juſtitiam. Vincent. de B. Petro ad vincul.

pellaret; ei dixiſſe; Si vita tibi cara eſt mulier, miſſum me facito! non vacat mihi, ita me dii ament! querimoniã tuã audire: Tum anum Regi reſpondiſſe: Eia Philippe Rex, ſi audire me, & juſtitiam adminiſtrare non vacat, noli Regẽ agere; & alius præerit reipublicæ: († Quòd ille dictum admiratus non iſtam modo; verùm alios etiam confeſtim diligenter audivit.)

CAPUT III.

Sermo pagani cujuſdam ad Senatores Romanos, qui à ripis Danubij de Romanorum in patriam ſuam ſævitia queſtum venerat: diviſus in tria capita. Inſigne eſt hoc caput in toto opere, tum ad commonefaciendos eos, qui judicant, tum ad conſolandos eos, qui judicantur.

ANNO DECIMO † IMPERII MARCI AURELII, Imperatoris optimi, cum ſæviſſima Romæ coorta eſſet peſtilentia, & gravius indies lues ſæviret; in Campaniam Imperator ſeceſſit, quæ à contagio quidem libera erat; ex ſiccitate verò & rerum neceſſariarum penuria vehementer laborabat. Veruntamen Imperator cum proceribus Romanis ibi commoratus eſt. GRASSANTE enim peſtilentia, non quæritant homines, ubi delicatè vivant; ſed ubi vitam tueantur. Cùm ægeret autem in Campania M. Aurelius, ardente febri correptus fuit; cumque & literatos circa ſe ſemper habere conſueſſet, & à medicis ipſum viſitari morbus poſceret; ingens erat in palatio ipſius, tum philoſophorum docentium, tum medicorum diſputantium turba. EUM enim vitæ ordinem ſervabat Princeps optimus, ut ipſo abſente optimè adminiſtrarentur negotia bellica; præſente verò de diſciplinis tantùm diſſereretur.

Cùm ergo die quodam frequentes ad M. Aurelium conveniſſent Senatores, Philoſophi, medici, & alii viri cordati: ſermo inter illos exortus eſt, quantopere mutata jam Roma eſſet tum ædificiis funditùs everſis, tum moribus planè perditis; cujus mali cauſa foret unica, quòd URBS adſentatoribus referta, neminem haberet, qui verum auderet dicere. Hæc & id genus alia verba cum audiſſet M. Aurelius Imp. ſublata manu (ſilentium imperavit, &) exemplum illis recitavit memorabile, ita exorſus.

In primo conſulatu meo, quidam Danubii accola Romam venit repetundarum in ſenatu Cenſorem, qui acerbiſſimè

 populares

Philippus non tantum armis, quantum dexteritate morum conſecutus eſt. Polyb. lib 5.

† *Plutarchi verba in apophth.*

Æquitas cui judex obſequium debet, odii ſiniſtram, aut amoris dextram neſcit. Sareſb. 5.12.

Ne quod videtis triſtem habitu, ditumque conſpectu, verbis aſperum, contentione terribilem, mores puteris. Quæſo ut calamitatis meæ penitus veliti æſtimare menſuram. Fab. declam. 14.

El ſucceſſo ora triſte ora dichoſo, no es quien haze la cauſa mala o buena, ni jamas la juſticia en coſa alguna eſta ſuieta à caſo, ni à fortuna. Araucan. 119.

Impunitatem conſequuntur mali, dum modeſti tacent, timent conſcii, venëunt judicaturi. Cypr. tract. 1.

† *O. ſav. Baron. tom 2.179. Oroſ. 7.15. Ammian. lib. 23. Capitolin. in L. Vero.*

Huom nè per ſtar, nè per fuggire al ſuo fiſſo deſtino puo contradire. Arioſt. 27. 108.

Qui periculum quantum cavere poteſt, non cavet, magis tentat Deum, quàm ſperet in Deo. Aug. 16. civ. 19.

Cavendum à locis inſalubribus. Plut de ſui laude.

Ubi crebris mortibus peſtilentiam eſſe apparuit, conclamatio civitatis ac fuga eſt. Sen. clement. 1.25.

Duo vel maxima omnium malorum abominamenta, fames & peſtilentia. Oroſ. 2. 6.

Ut valeas, multa dolenda feres. Ovid. Remed. 1.

Latebra lethum depellere non eſt. Ola. epitom. li. 5.

Fortunata domus, in quam viros ſapientes diverſiſſe contigit. Philo de Abrahamo.

Magnum ſapientum virorum proventum ætas Marci extulit Herodian. li. 1.

Semper inter arma ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis, aut animum diſciplinis exercuit. Vellei. li. 2.

Quantum eſt veritatis bonum lenius ſpeciet & imago mirabilis eſt. Sym. 10.20.

Veritas non tantùm facilis, ſed & favorabilis. Minut. 400.

In convivio frequenti loqui ſolùm unum, neque honeſtum eſt, neque commodum. Gell. 2.22.

Οὐδὲν τοῦ παθόντος ῥητορικώτερον. Syneſ. ep. 119.

Magna interim pars eſt ingenii dolor. Sen. controv. 4. proœm.

populares ſuos tractaret poſtulaturus. Porrò tanta in accuſatione inſtituenda, & amplificandis magiſtratuum in patriam ſuam injuriis, uſus eſt facundia, ut haud ſciam, utrùm melius vel Tullius eadem dicturus, vel Homerus ille nobiliſſimus ſcripturus fuerit.

Erat ruſticulus ille facie puſilla, labiis grandibus, oculis 457
profundis, colore lurido, capillo horrido, capite nudo; calceos geſtabat è pelle hiſtricis, tunicam è pilis caprarum, cingulum de juncis marinis: barba erat promiſſa & denſa, ſuperciliis oculos tegentibus, pectore & collo urſi inſtar villoſo: baculum denique manu geſtabat. Equidem cùm in curiam illum ingredientem viderem: beſtiam arbitrabar eſſe humana figura: cùm autem orationem illius audiviſſem, deorum aliquem eſſe judicavi, ſi modò inter homines dii verſantur. Nam cum ipſum videre miraculi inſtar fuerit: non minùs monſtri plenum fuit orantem audire.

Etſi autem multi & diverſi tum præſtolabantur ad fores curiæ mortales, provinciarum ſinguli ſuarum acturi negotia; tamen ante omnes villanus auditus eſt, partim cognoſcendi ſtudio, quid vir adeò monſtroſus afferret: partim quòd in more habebant Senatores, ut IN CURIA priùs pauperum querulæ (& gravamina,) quàm divitum poſtulata audirentur. Cùm ergo in medio ruſticus ille Senatu aſtitiſſet: cauſſam adventus ſui totumq; negotium oratione longiſſima cœpit exponere, & non minorem præ ſe ferens in dicendo confidentiam, quàm in (habitu atque) ornatu inſolentiam, ita exorſus eſt:

O Patres Conſcripti, ô gens fortunata! Ego Ruſticus Milenus, riparenſium Danubii civitatum incola, vos Senatores Romanos, qui in curiam hanc conveniſtis, ſaluto, deosq; precor immortales, ut tum linguam hodie meam regant (ac gubernent,) ut quæ patriæ meæ conveniunt (& neceſſaria ſunt,) loquar: tum vobis in bene gubernanda repub. auditores ſint. Nam ABSQUE voluntate & arbitrio deorum nec bonum amplecti, nec malum evitare poſſumus.

Fatorum infeſtorum permiſſu, & diis iratis nos deſerentibus, fortuna nos quidem tam adverſa, vos autem tam ſecunda uſi eſtis, ut ſuperbi Romanorum duces terram Germaniam armis ſubegerint. Quo quidē tempore deos noſtros iratos nobis fuiſſe non fruſtra dico. SI enim propitios deos habuiſſemus; ſupervacaneum fuiſſet cogitare nos à vobis victum

Οὐδὲν τοῦ πάχους δεξιώτερον. Nazianz.

Dat vires animo dolor. Ovid. metam. 12.

Magnos modica quoq; eloquentia parit fructus. Fab 12. c. ult.

Vita ruſtica parſimoniæ, diligentiæ, juſtitiæ magiſtra eſt. Cic. pro Roſc. Amer.

Inter vepres roſa naſcitur, & inter feras nonnullæ miteſcunt. Ammian. l. 16.

Vir natione magis, quàm ratione barbarus. Vell. li. 2.

Nihil difficilius, quàm videre quid deceat. Cic. orator.

Corporis vitia ſub eloquentiæ umbra latent. Iuſtin. lib. 4.

Exacta ætatis erat, ſed vegetum ingenium in vivido pectore vigebat. Liv. lib. 6.

Non fortuna homines æſtimandi ſunt, ſed moribus. Macrob. Sat. 1. 11.

οὐ τοὺς κρατοῦντας χρὴ κρατεῖν, ἃ μὴ χρεὼν, οὐδ' εὐτυχοῦντας εὖ δοκεῖν πράξειν ἀεί. Eurip. Hecub. 10.

ἀδικώτατον ἐστὶ χείρους ἡγεῖσθαι τοὺς πενομένους τῶν πολλὰ κεκτημένων. Iſoc. contra Lochit.

Paupertatis eſt proprium, quando alia deficiunt, exercere libertatem. Fab. declam. 9.

Exterior habitus interiora ſignat. Suger vit. Ludov.

Quid attinet mores natione pendi? Val Max. l. 2.

Dolori ſublimitatem & magnificentiam ingenium, ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Plin. 4. ep. 20.

Non qua regione, ſed qua ratione vivere quiſque inierit, conſiderandum eſt. Apul. apol. 1.

Faciles ſunt preces apud eos, qui ultro nobis viam ſalutis oſtendunt. Cic. de aruſp. reſp.

Spes rerum ſemper adverſarum patientiam ſuadet. Sym. 2. ep. 39.

χρὴ τοὺς εὖ φρονοῦντας πρὸς τὸ παρὸν βουλεύεσθαι καὶ ταῖς τύχαις ἐπακολουθεῖν, καὶ μὴ μείζονα φρονεῖν τῆς δυνάμεως. Iſoc. Archidam.

Hac una ſapientia, quod deorum numine omnia gubernari perſpeximus, omnes gentes nationesque ſuperavimus. Cic. de aruſp. reſponſ.

Digitized by Google

victum iri. Cùm autem ingens ſit veſtra, ô Romani, tum propter victorias partas, tum propter triumphos de regnis plurimis actos gloria: longè major futura eſt veſtra ſeculis venturis, propter ea quæ crudeliter feciſtis, infamia. Scire enim, ſi fortè neſcitis, vos velim, quo tempore ante currus triumphales incedunt † ſcurræ vociferantes: Vivat, vivat Roma invicta! miſeros contrà captivos ex imò pectore deos invocantes dicere, Juſtitia, juſtitia!

845 Majores mei ad Danubium habitarunt, ut cùm incommoda illis fuiſſet terra arida, ad loca ſe reciperent & recrearent aquoſa: Sin ab aqua læderentur inſtabili, ad terram ſecuri firmam reverterentur. UT enim VARIÆ ſunt cupiditates & mentes hominum: ſic aliàs terram fugitantes aquis refrigeramur, aliàs undis perterrefacti terram repetimus. Sed, quemadmodum cœperam dicere, tanta in vobis, Romani, fuit cupiditas aliena rapiendi, tam indomita imperandi terris exteris arrogantia, ut vos neque maris immenſa profunditas explere, neq; camporum æquora ſatiare potuerint.

Vah, quanto AFFLICTIS ſolatio eſt, cùm deos eſſe juſtos cogitant, & perſuaſiſſimum habent, qui injurias ab injuſtis acceptas ulturi ſint! Nam cæteroqui NISI ærumnoſi deos ab hoſtibus ſuis pœnas exacturos pro certo haberent: vitam ſponte relinquerent. Hæc eò dico, quoniã diis juſtis ita volentib. futurum confido, ut quemadmodum vos nullo jure noſtris nos ædibus & ſedibus expulſum veniſtis: ita optimo jure alii vos Italia Romaq; exturbatum veniant. In Germania quidem patria mea regulam habemus certiſſimam: QUI aliena per vim rapit, jus, quod in ſuis habet, amittat. Ego verò diis volentibus eventurum ſpero, ut quod illic in patria mea proverbii loco jactatur, veſtra hîc Romæ experientia comprobetur.

Ex oratione, qua utor, horrida, & veſtitu, quem geſto, monſtroſo facilè poteſtis colligere, colonum me eſſe admodum agreſtem: Veruntamen nihil habeo antiquius, quàm uti cognoſcam: quis in eo, quod habet, juſtus, & in eo, quod poſſidet, tyrannus ſit. Nam ruſtici mei loci atque ordinis, etiamſi quod volumus, politè explanare non valemus, in eo tamen neutiquam negligentes ſumus, quid tanquam bonum probandum, quid tanquam malum repudiandum ſit. Itaque hac in parte auſim dicere: QUICQUID improbi multis

diebus

οἱ πλεονεξίας ἐρῶντες πολλὰ μὲν ἄλλοις δρῶσι, πολλὰ δὲ πάσχουσι τῆς οὐκ ἀναγκαίας [illegible]. Agatharch. mar. rub.

χρὴ ὡς καὶ παλαιὸς ἡμῖν διήγημα, τὸ τοῦ [illegible] πλήγματι, καὶ τὴν ἐκ τοῦ παίξαντος προσμένειν αὖθις ἴασιν. Nicet. Androm. Comn. lib. 1.

Imperium ex victis hoſtibus pop. Rom. non perniciem petit. Liv. lib. 20.

† *male fortunati Præcones.*

Iuſtiſſima patiendi vice, quod quisque alieno excogitavit ſupplicio, ſæpe excipit ſuo. Sen. 10. contr. præf.

Sint licet plures hominum ſententiæ, quæ maritimis montana poſtponant, ego vitandis æſtibus magis judico nemoroſa, quam culpa aperta congruere. Sym. 7. 35.

Laudandi montes, ſed à planicie non recedendum. Adag.

Avaritia inhumanitas proprium eſt Romanorum omnium malum. Salvian. lib. 7.

Mos humani ingenii quo plura habent, eo ampliora cupiunt. Iuſtin. lib. 5.

ἡ ἐκ θεῶν βοήθεια κρείττων καὶ ἀφανής ἐστι. Thuc. Schol. lib. 1.

θεὸς [illegible] πολλάκις, ἀλλὰ καὶ [illegible] πλεονέκτας φιλεῖ, καὶ μάλιστα [illegible] φέρει [illegible] τοῖς λυπηθεῖσι. Nicet. Andronic. Comn. 1.

Aliquando apud Deum rerum humanarum cura oritur. Sal. Iugurth.

Non eſt periculum, ne Dei manibus elabantur impii. Plut. de ſero punit.

Propria perdit, qui indebita concupiſcit. Leo ep. 54.

A paucis accepit, qui nimium quærit. Caſſ. 7. 9

Pertinax alieni cupiditas maximas aliquoties edidit ſtrages. Ammian. lib. 27.

πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. Proverb.

Sæpè etiam eſt ſub palliolo ſordido ſapientia. Cic. Tuſc. 3.

Sibi quisq; dat mores: conditionem caſus aſſignat. Macrob. Satur. 1. 11.

Nunquam aliud natura, aliud ſapientia dicit. Iuvenal. Sat. 14.

Pœna tarditas fidem providentiæ derogat. Plut. de ſer. punit.

Spes eſt ultimum adverſarum rerum ſolatium. Sen. 5. controv. 1.

Optimè vindicatur quisque quomodo miſer eſt. Fab. declam. 11.

diebus per vim congeſſerunt, id uno die deos illis erepturos; & contrà, QUICQUID multis boni perdiderunt annis, id una deos hora illis reddituros. QUOD enim, ut verum fatear, mali locupletes ſunt, & fortunati; permittentibus potiùs, quàm volentibus diis fit: quos ſi diu connivere querimur, perferamus: tempus enim erit, quo omnium pœnas exigent. Unum mihi Romani neutiquam dubitantes credite: EX INJUSTO parentum lucro juſtam ad filios redundare jacturam.

Multi ſæpè populares mei mirantur, quam ob cauſſam dii malis ea, quæ lucrantur, non confeſtim dum lucrantur, adimant. Sed mihi hæc videtur cauſſa, quòd Diis conniventibus multa illi paullatim cumulant, ut poſtea, cùm ſunt ſecuriſſimi, omnia ſimul amittant. JUSTO enim deorum judicio fit, ut cùm præter fas & æquum multis illi malè fecerint: veniant aliqui, qui jure ipſis malè faciant. Etenim VIR (probus &) cordatus, quique talis revera haberi cupit, tantum abeſt, ut ſuaviter alieno, quod poſſidet, frui poſſit: ut jucunditatem nulla ex re capiat, ubi quod habet, malè partum recordatur. 459

Utrùm me intelligatis, Romani, neſcio. Itaque ut planius me intelligatis, non ſolùm mirari, verùm etiam indignari me affirmo, quòd is, qui alieni quicquam habet, vel unicam horam quieſcere aut dormire poſſit: cum & deos à ſe offenſos, & cives læſos, & hoſtes † exhilaratos, & amicos perditos, & quos expilavit, afflictos, & quod graviſſimum, ſeipſum diſcrimini obnoxium videat. Cur enim diſcrimini obnoxium non dicam? SIMULATQUE enim opes mihi eripere alius decernit, mox eidem vitam adimere mihi decretum eſt. ET REUS apud deos, & infamis inter homines eſt, cujus animum tanta invaſit cupiditatum βελιμία quique tam effuſas actionibus ſuis habenas dat, ut alienam miſeriam pro opulentia, abundantiam pro paupertate habeat.

Nihil mea refert, Græcus, barbarus, an Romanus, abſens an præſens hæc audiat; ſed EXECRABILEM diis, & abominandum hominibus & eſſe & futurum ajo atque affirmo, qui ſine ullo ſui reſpectu, famam cum infamia, juſtitiam cum injuſtitia, æquitatem cum violentia, veritatem cum mendacio, certum dubio commutare vult, propria contemnens, & aliena cum gemitu inhians. QUI hunc ſibi ſcopum propoſuit,

Perfertè & ultima expectato. Cic. 7. ep. 17.

Paucis contigit in principatu continuè præſidere, & non ſurſus alliſa ſacta mutatione ſervire. Ioſ. contr. Appion.

La vendetta di Dio non piomba in fretta. Domenic. 104.

Priſca luunt autorum crimina gentes. Stat. Thebaid. 1.

Pœna maleficiis aliquando ſeræ, nunquam irritæ ſunt. Plin. hiſt. 7. 2.

[illegible] Nic. Iſaac. Ang. lib. 3.

Sufra quien pena tiene, que trai en tiempo otro viene. Adag.

Conſcientia eadem accuſatrix, & judex. Philo de Decalog.

Abſint à noſtro ſeculo damnoſa compendia. Caſſ. 9. 15.

[illegible] Zoſim. 1.

Nihil eſt miſerius, quam animus criminis conſcius. Plaut. Moſell. Sceleſtiorem.

Aſſiduè circumvolat alis Dira dies animi, ſcelerumque in pectore diræ. Stat. Theb. 1.

[illegible] Nazi. Stob. 353.

† irritatos.

Οἱ ἀρχῆς ἱμειρόμενοι, [illegible] Agathar. mar. rubr.

Omnem ſemper vim quacunque ope poſſis, propulſare licet. Cic. pro Milone.

[illegible] Thuc. lib. 3.

Nemo calamitatem paſſis, ſed potiùs inferentibus infert improperia. Ioſeph. contr. Apion. 2.

Lividi alienis malis perinde ac bonis ſuis lætantur & geſtiunt. Val. Max 4. 7.

Naturæ minimum, avaritiæ nihil ſatis eſt. Boet. 3. conſol. 3.

[illegible] Nic. Iſaac. Angel. lib. 3.

Romanos non Oriens, non Occidens ſatiavit. Tacit. Vit Agricol.

Φιλαργυρία μητρόπολις πάσης κακίας. Bion. Stob. 217.

Opes etiam improbis contingere poſſunt, gloriam parare niſi virtute præſtantes non poſſunt. Iſoc. ad Nicocl.

propoſuit, ut opes filiis accumulet, non ut inter famæ commendatioris viros numeretur: is ut tum bona congeſta amittat, tum fama perdita inter malos infamis relinquatur, æquiſſimum eſt.

Vos quidem Romani, quoniam natura ſuperbi & faſtu excæcati eſtis, perſuaſiſſimum habetis, cùm plura quàm cuncti poſſideatis, ideò vos honoratiores etiam univerſis eſſe; quod profectò longè aliter ſe habet. Si enim oculis verè apertis veſtros reſpicere errores volueritis; videbitis, etſi dominio provinciarum exterarum glorieminì: mancipia tamen vos divitiarum eſſe propriarum. Accumulate ſanè quantum volueritis, & quicquid libuerit facite: Mea certè opinione PLENAS opibus domos habere parum prodeſt, ſi à cupiditate interim mentes poſſideantur. OPES enim per avaritiam cumulatæ & per tenacitatem aſſervatæ, tum opinionem bonam poſſeſſori adimunt, tum ad conſervandam (ſuſtinendam-
460 que) vitam nihil eidem proſunt. NE MULTOS quidem dies celari, nedum multos annos occultari poteſt, ſitne aliquis inter divites pro divite, & inter honoratos pro honorato habendus. NIMIUS enim amator opum ſuarum, fieri non poteſt, quin famæ ſuæ ſit hoſtis. UTINAM tanta ineſſet avaris dignitatis propriæ, quanta opum alienarum cupiditas! Futurum, ita me dii ament, eſſet, ut neque avaritiæ tinea quietem vitæ (ut ita loquar) corroderet, neque infamiæ cancer famam illorum bonam abſumeret.

Audite Romani, audite hoc, quod dicturus ſum: atque utinam id intelligere valeatis! alioquin enim & ego operam luderem, & vos nullum fructum ex meo ſermone caperetis. OMNES odio ſuperbiam habere, & neminem ſectari manſuetudinem; ab omnibus damnari adulterium & nemini cordi eſſe continentiam: omnes vituperare intemperantiam, & neminem temperantiæ ſtudere; ab omnibus laudari patientiam, & neminem tolerantiam præſtare; omnes deſidiam deteſtari, & otiari: omnes avaritiam execrari, & rapinis deditos eſſe video. Unum dico, nec ſine lacrymis id palàm in hac curia dico; nimirum LINGUA pleroſq; virtutes deprædicare, & membris tamen omnibus deſervire vitiis. Non Romanorum qui in Illyrico ſunt: ſed Senatorum, quos in curia video gratiâ hæc à me dici cogitetis. Vos Romani in ſignis veſtris pro ſymbolo uſurpatis hæc verba: ROMANORUM eſt

Quicquid Romani tenent, colunt, poſſident, audaciæ præda eſt. Minut. 583.

Verum eſt, quicquid exclamat calamitas. Fab. declam. 10.

Avarus nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miſertimus. Val. Max. 9. 4.

Diligentia eſt accurata conſervatio ſuorum, avaritia injurioſa appetitio alienorum. Cic. Herenn. 4.

τὰ πονηρὰ κέρδη τὰς μὲν ἡδονὰς ἔχει βραχείας, ἔπειτα δ' ὕστερον λύπας μακράς. Antiph. Stob. 214.

Verè ille Principis cenſus eſt, quem lætus poſſeſſor exolvit. Caſſ. 9. 10.

ὁ πολλ' ἔχων ἃ θέλει, ὁ δ' εὐτυχὴς κατὰ τὸ τῆς φύσεως λογισμὸν ἢ κατὰ τὸ τῆς δόξης. Agatharch. mar. rubr.

Ubi divitiæ curæ habentur, ibi omnia bona vilia ſunt, Sal. de rep ordin.

Nihil eſt tam anguſti animi tamque parvi, quam amare divitias. Cic. off. 1.

Δόξα καὶ πλοῦτος ἄνευ φρονήσεως οὐκ ἀσφαλῆ κτήματα. Cato. Stob. 759.

πολλοὶ ἀπληστίαν ἔχει, ὅσοι προαιροῦνται κινδυνεύειν, ὡς ἢ δυναστείαν καὶ πλοῦτον λαβεῖν, ἢ στερηθῆναι τῆς ψυχῆς. Iſocr. orat. ad Philipp.

Μέχρι λογαρίων προκόπτομεν, ἔξω δ' αὐτῶν οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον. Arrian. Epict. 2. 10.

οὐ χαλεπόν ἐστι τὰ τοιαῦτα νοῆσαι, ἀλλὰ ποιῆσαι μᾶλλον. Ariſt. 7. polit. 12.

Romani ſciunt, quæ recta ſint, ſed facere nolunt. Cic. de ſeneƈt.

Λόγος ἔργου ἥττων. Syneſ. ep. 62.

In ore fruſtra volvuntur verba, ſi virtutis deficiunt opera. Saresb. lib. 5. c. 9.

Verba rebus ſunt minora. Sym. 7. 120.

Magis opera ſuadent quàm verba. Ambr. 2. Theſſal. 3.

ἐμοὶ γὰρ ὅστις ἄδικος ὢν, σοφὸς λέγειν πέφυκε, πλείστην ζημίαν ὀφλισκάνει. Eur. Mede.

Moderationis certiſſimum indicium, ne victis quidem ſuperbè imperare. Curt. lib. 8.

Provincialibus odium Romanorum incuſſit rapacitas Proconſulum, exactio publicanorum, calumniæ litium. Iuſtin. lib. 38.

Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos:

Sed rectiùs profectò diceretis, Romanorum eſſe

Innocuos ſpoliare & perturbare quietos.

Nihil enim aliud vos Romani eſtis, quàm populorum quietorum perturbatores, & raptores ſudoris (ac laboris) alieni.

CAPUT IV.

Villanus ſermonem cœptum proſequens, Romanos arguit, quòd nulla laceſſiti injuria patriam ſuam oppugnatum ierint, & argumentis docet evidentibus, populares ſuos, quòd deos infenſos haberent, à Romanis fuiſſe ſuperatos.

QUæro ex vobis, Romani, quam actionem vos, ad Tyberim nati, adverſus non pacificè ad Danubii ripas agentes habueritis? An hoſtium nos veſtrorum amicos eſſe, aut animum in vos hoſtilem declarare vidiſtis? An renunciari Romæ audiviſtis, nos relictis ſedibus propriis, terras invadere alienas? An certiores facti eſtis, nos 462 mota adverſus Principes noſtros ſeditione, obedientiam barbaris indomitis obtuliſſe? An miſſo nos legato ad amicitiam invitaſtis, aut è patria quiſquam noſtra Romam venit, bellum vobis ut hoſtibus noſtris indicturus? An Rex aliquis in regnis noſtris morte obita teſtamẽto vos hæredes reliquit, ut eo nos prætextu ſub ditionem veſtram redigeretis? An legem ullam antiquam vel recentiorem inveniſtis conſuetudinem, quæ Germaniam generoſam Romæ ſuperbæ neceſſariò ſubjectã eſſe oportere ſtatuat? An veſtros delemus exercitus, populamur agros, deprædamur ſubditos, fovemus hoſtes, ut injurias ulturi noſtras vaſtetis terras? Si vicinas utriq; terras incoleremus: mirum non fuiſſet, alteros everſos ab alteris. SÆPE enim uſu venit, ut terræ ſterilis dividendæ gratia diuturnum oriatur inter duos populos certamen.

Nulla profectò iſtarum (belli) cauſſarum inter Romanos nosq; Germanos intervenit. Nam in Germania eodem propè tempore & ſævitiam veſtram ſenſimus, & famam audivimus. Si bilẽ vobis, quæ dixi, movent; at ea, quæ dicturus ſum, æquo animo, quæſo, accipite: quòd mirũ uno eodemq; die & nomen Romanorum & immanitates tyrannorum ad noſtros pervenêre populares. Quid præterea dicam, Romani, vel de deorũ negligentia, vel de hominum audacia, neſcio. Is enim QUI multa habet, per vim, ut video, opprimit illum qui parum habet: & qui parum habet, etiam invitus multa habenti ſervit.: & avaritia

Virg. Æn. 6.853.

εἰκότως φοβοῦνται γείτονα ποιήσασθαι τὴν πόλιν ταύτης αὐτῆς δυναστείας, ὁρῶσι γὰρ ἡμᾶς οὐ στέργοντας οἷς ἂν ἔχωμεν, ἀλλ' ἀεὶ τοῦ πλείονος ὀρεγομένους. Iſocr. de pace.

Luxuries in flagitiis, crudelitas in ſuppliciis, avaritia in rapinis, ſuperbia in contumeliis. Cic. divinat. in Verr.

Neceſſe eſt eam formam in te redire judicii, quam in alium ipſe decernendam putaveris. Ambr. Pſal 118.

Vacat hoc tempore potentibus opprimere, prioribus rapere, privatis perdere, miſeris flere. Fulg. Mythol. 1.

† *Noricum ripenſe deſcribit B. Rhenanus rerum Germanicarum. li. 1.*

Illa injuſta bella ſunt, quæ ſunt ſine cauſſa ſuſcepta. Iſidor.

Non vetitum eſt defendere ſeque ſuosque, Dum non excedat poſitos defenſio fines. Guillerm Phil. lib. 11.

Suſcipienda bella, ut ſine injuria in pace vivatur. Cic. off 1.

Τὸ ἐν τῶν ἐχθρῶν μῖσος καὶ ἡ φύσις οἶδεν ἀνέγκλητον. Nicet. Iſaac. Angel. lib. 1.

Bella non cauſſis inita, ſed pro ut eorum merces fuit. Vell. lib 2.

ἐσθλὸς ἀνὴρ καὶ δήιον ἀνδρ' ἐπιμαίνει. Coint. 13 202.

Μεγάλαι δυνάμεις, πονηραὶ δὲ, πολλάκις γίγνονται κρείττους ἀνδρῶν σπουδαίων. Iſoc. Panathen.

Mens potentiæ avida nec abſtinere novit à vetitis, nec gaudere conceſſis. Leo ep 51.

οἴδαμεν τούτους καὶ μάλιστ' εὐδοκιμοῦντας, οἳ τοὺς ὁμόρους ἀναστάτους ποιήσαντες, ἄφθονον καὶ ῥᾴθυμον αὑτοῖς κατεσκεύασαν τὸν βίον. Iſoc. paneg.

Dulcedo libertatis quanto magis ſubtrahitur, tanto avidius deſideratur. Oroſ. 6. 12.

Guerrarum malitia pullulante, pauperes divexati alienæ ſuperbiæ pœnas luunt. Suger v. Ludovic.

In cauſſis proſunt jura, non brachia. Caſſiod. 7. 3.

τὸν θεὸν ἀξιοῦμεν κύριον ὄντα τῶν ἀγαθῶν, τοῖς ἀξίοις ἀπονέμειν καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά. Ariſt. 2. mag. Moral. 8.

Miſerrima miſeria eſt, ſi vi verum vincitur. Plaut. Amphitr. Act. 1. ſc. 1.

Ubi non ſufficiunt publica furta, ad privatas facultates manus admoventur. Sylv. hiſt. Boh. 61.

& avaritia indomita malitiæ reſpondet occultæ, & malitia occulta feneſtram aperit rapinis publicis; his verò qui obviam eat, nemo eſt: unde tandem fit, ut viri improbi avaritia cum detrimento explenda ſit populi.

Audite Romani, audite, & attentis, per deos obſecro immortales, quod dicturus ſum, auribus excipite. Diligenter, quid feceritis, attendite. Nam aut Dii rerum humanarum curam abjecerint, aut hominum genus (brevi) finem habeat, aut mundo interitus immineat, aut mundus antiquum non obtineat, aut † fortuna clavum figat, aut aliquid nunquam priùs viſum appareat oportet, aut quod octingentis adepti annis eſtis, intra octiduum amittetis. NIHIL enim æquius, quàm ut qui per vim tyranni eſſe voluiſtis, mancipia (diis volentibus) eſſe jure cogamini.

Nolite exiſtimare Romani, quod Germaniam noſtram cepiſtis & ſubjugaſtis, induſtria factum militari; neque enim nobis vel bellicoſiores, vel animoſiores, vel audaciores, vel fortiores eſtis: Sed cùm offenſi à nobis dii forent, arcano ſtatuerunt judicio, ut ad caſtiganda immoderata noſtra vitia vobis tanquam carnificibus crudelibus uterentur. Neque vel vos tam fortes, vel nos tam imbelles ducatis, quin
462 niſi tum dii ſeſe interpoſuiſſent †, potuerit fieri, ut victorum ſpoliis non potiremini. Nam ſi verùm dicendum eſt, VICTORIAM non armis, quæ Româ extuliſtis: ſed vitiorum, quæ in Germania erant, multitudini debetis. Cùm igitur nos perierimus, non quòd vecordes, imbelles, timidique, ſed tantùm quòd mali eſſemus, deosque minimè propitios haberemus: quid vobis futurum cenſetis Romani, ſi & vitioſi ſitis, ut eſtis, & deos habeatis, ut habetis, infenſos?

Neque idcircò certiorem Romani ſpem victoriæ concipiatis, quòd ingentes cogitis exercitus, aut pecuniarum jactatis cumulos, aut præpotentes (à partibus veſtris) deos habetis, aut templa fabricatis ingentia, aut ſplendida offertis ſacrificia. Scire enim, ſi fortè neſcitis, debetis NEMINEM deorum eſſe participem, niſi qui pacem habet cùm virtutibus. SI AD triumphos & victorias nihil requireretur, præter ſtratagematum ſubtilitatem, ducum dexteritatem, virorum fortitudinem, & copiarum multitudinem, ſtultiſſimum foret, de iſtis in militiam afferendis non laborare. Sed quid dicemus? cùm ipſa clamet experientia, HOMI-

Τὸ τοὺς χρηστοὺς ἐνίοτε χεῖρον πράττειν τῶν ἀδίκων βουλομένων, θεῶν ἄν τις μεγάλων εἶναι φήσειεν. Iſocr. Panathen.

Felix improbitas optimorum eſt calamitas. Mim.

Deſtruet iſtas idem, qui poſuit, moles Deus. Arbit. Satyr.

Deus vindex intolerandæ ſuperbiæ. Liv. lib 9.

Imperia crudelia magis acerba, quàm diuturna. Sal. de rep. ordin.

Sempiterna juſtitiæ vigor, aliquoties ſerus, ſed ſcrupuloſus quæſitor geſtorum rectè vel ſecius. Ammian. li. 30.

† *clavum dij abjiciant. Arnob.*

Quod unus populus eripuit omnibus, facilius uni ab omnibus eripi poteſt. Sen. ep 87.

Opes liberis poſteriſque cumulatas una hora in externi Regis manus intulit. Curt. lib. 5.

Nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos ſuperavimus. Cic. de aruſp. reſp.

Deus malis ut carnificibus utitur ad ſumendas de malis pœnas. Plut. de ſerò punit.

Armatis ac fortibus jura favent. Sylv. hiſt. Bohem. 60.

† *ſi dij neutrales fuiſſent, vel utrique ex æquo faviſſent.*

ταῦτα πάντα γέγονε διὰ τὴν ἡμετέραν ἄνοιαν, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ἐκείνου δύναμιν. Iſocr. Paneg.

Æquo omnia judicio Deus ordinat. Guillerm. Philip. li. 12.

οἷς μὲν τὸ θεῖον εὐμενὲς, ἄκρως εὐδαίμονες, οἷς δὲ ἐχθρὸν, ἐσχάτως κακοδαίμονες. Philo de fortitud.

ἡ ῥοπὴ οὐδὲν φέρει βροτοῖσιν, εἰ μὴ τὸν θεὸν χρήζοιτ' ἔχειν. Eurip. Supplic.

Iniqua nunquam imperia retinentur diu. Mim.

περιγίνονται πάντες τοῦ πολέμου ἢ διὰ τὴν τῶν θεῶν εὔνοιαν, ἢ διὰ σωμάτων πλῆθος καὶ ῥώμην, Ariſt Rhet. Alex. 3.

αἱ μάχαι κρίνονται μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς, ἢ ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις. Xenoph. pæd. 3.

Præcipua ſpes ſit in Dei auxilio, qui pro recto & honeſto certantes adjuvare ſolet. Nihil autem honeſtius, quàm pugnare pro libertate patriæ. Joſeph. 19. ant 2.

Patientes facit de ſecutura ultione ſecuritas. Cypr. tract. 1.

Digitized by Google

HOMINES nihil niſi prælio decertare poſſe: & à ſolis victoriam diis concedi. Satis jam, niſi fallor, pro offenſis in deos noſtris pœnarum perſolvimus. Vos autem veſtræ in nos crudelitatis, & adverſus deos ingratitudinis nullas etiamnum dediſſe credo: graviſſimas autem daturos certiſſimus ſum: Ac poſſet fieri, ut quos nunc tanquam mancipia tractatis, dominos aliquando agnoſceretis.

Cùm in hoc itinere montes horridos, diverſas provincias, multos populos, terras tam aſperas, gentes tam barbaras viderim, & quot diſtat Roma à Germania milliaria permenſus ſim; haud ſcio, quænam Romanos dementia ceperit, ut oppugnatum Germaniam irent. Si enim pecuniarum id cupiditate factum: infinities majorem pecuniæ vim & ſubigenda prius Germania exhauſit: & nunc conſervanda abſumit, quàm vel pendit, vel annis plurimis pendet: ac poſſet fieri, ut prius illa amitteretur, quàm ſumtus in eam facti compenſarentur. Quòd ſi non aliam ob cauſſam à Romanis ſubactam Germaniam dicitis, quàm ut ſubjugatæ illius gloria Roma frueretur: hoc quoque vaniſſimum ſtultiſſimumq; eſt. PARUM enim omninò prodeſt muros quidem populorum capere, animos verò civium alienare.

Sin autem propter fines imperii (terminosque) proferendos & prorogandos Germaniam vos ſubegiſſe dicitis; 465
hæc quoque mihi cauſſa admodum frivola videtur: NON enim eſt virorum cordatorum ditionem augere, & gloriam imminuere. Sin ideò ſuſceptam expeditionem dicitis, ne barbari eſſemus, & ſub tyrannis viveremus: ſed ut legibus moribusque bonis uti aſſueſceremus: moriar, ſi eventus reſponderit; Nam QUI FIERI poteſt, ut vivendi modum alienis præſcribatis, qui ipſi majorum leges frangitis? PUDEAT alios corrigere, qui multa circa ſe deprehendunt, quæ emendatione indigeant. NUNQUAM enim luſcus duce cœco utitur.

Quod cùm ita ſit, quemadmodum revera eſt, quòd ſcilicet neque occaſionem, neque cauſſam habuerit Roma ſuperba innoxiam invadendi aut occupandi Germaniam; Agite vi, rapinis, cædibus, latrociniis graſſemur ſinguli, cùm ITA JAM depravatus & à diis deſertus mundus ſit, ut (quod res ipſa clamitat) quicquid poteſt, quisque capiat, & quemcunque vult, interficiat, & quod omnium deterrimum, TANTA ſint, tamq; deplorata mala (quæ quotidie perpetran-

Ab incertibus & ignaris, eventus variante fortuna, ſuperati aliquoties viri præſtantes. Ammian. 23. extr.

Sæpè quos ejus pedibus advolutus eſt, quem à ſuis repulit. Sen. ira. 3. 34.

Parva domus haud temerè magnam, nec magna parvam calamitatem capit. Pachym. 3.

Non eſt iniuria pati, quod prior feceris. Sen. 2. ira 30.

Cauſæ ſubactæ Germaniæ refutat:

Tyranni unicum fructum potentiæ exiſtimant, ſi abutantur ea contra immeritos, & prædas ex injuſtis cædibus ac rapinis agunt. Ioſeph. 19. antiq. 2.

οὐδὲν ἀνηρίθμητον τῶν ὅπλων ἰσχυρότερον. Apoph.

1. Pecunias.

Romani arma in omnes habent, acerrima in eos, quibus victis maxima ſpolia ſunt. Mithrid. epiſt. ad Arſac.

Motum ſemel bellum neque deponere facile eſt abſque magnis calamitatibus, neq; ſuſtinere. Ioſeph. 2. bell. jud. 16.

2. Gloriam.

Ea bella, quibus imperii gloria propoſita eſt, minus acerbè gerenda ſunt. Cicer. off. 1.

Nulla vis imperii tanta eſt, quæ premente metu poſſit eſſe diuturna. Idem. off. 2.

In pace fides, ubi voluntarii pacati ſunt: neque eo loco, ubi ſervitutem eſſe velis, fides ſperanda. Liv. lib. 8.

3. Finium imperii prorogationem.

οὐδεὶς πολ' ἀτυχήσειν ἔνδικος γεγώς. ἐν τοῖς δικαίοις δ' ἐλπίδες σωτηρίας. Eurip. Helen.

Clara fit victoria vincendo oppugnantes, non ſæviendo in afflictos. Liv. li. 41.

4. Legum correctionem.

Oportet bene ſapientes in legibus propriis circa pietatem integrè permanere & aliorum minimè carpere. Ioſeph. contr. Appion. li. 2.

Caſtigant vitia ſua, qui caſtigari merentur, iidem emendatores, qui emendandi ſunt. Plin. paneg.

Non ferendus eſt objurgator, qui quod in altero vitium reprehendit, in eo ipſe deprehenditur. Cic. Verrin. 3.

Non eſt defenſio, quæ præſtatur invitis. Caſſ. 5. 39.

Neq; leges neqʒ pacta victorem obligare poſſe ajunt. Sylv. hiſt. Bohem. 60.

Dant animum ad loquendum liberè, ultimæ miſeriæ. Liv. lib. 29.

Tanto gravius graſſantur vitia, quanto probantur magis interna. Caſſ. 9. 18.

Digitized by Google

perpetrantur,) ut neque magiſtratus illis mederi velint, neque ipſi afflicti queri de illis audeant. Adeò inexorabiles hodie magiſtratus ſupremi eſtis, † tantum incuſſiſtis ſubditis miſeris pavorem, ut domi ſuæ miſerias tolerare levius judicent, quàm ullas ad vos deferre querimonias; quod quidem inde fit, quoniam qui in patria forſitan unicum haberet adverſarium, in Senatu veſtro omnibus inacceptus eſt; idque ideò quòd is, qui queritur, pauper; at ille, de quo queritur, locuples eſt.

Poſtquam & fortuna veſtra, & infelicitas noſtra ita tulit, ut Germaniæ noſtræ dominatum Roma ſuperba conſequeretur; anne jus nobis æquum adminiſtratis, pacemque & tranquillitatem in patria conſervatis? Nihil certè minus. Imò qui illuc veniunt, opes nobis eripiunt: qui hîc eſtis, famam nobis furamini; cùm gens ſimus ſine lege, ſine ratione, ſine Rege, tanquam barbaros obſcuros pro mancipiis capi nos poſſe dictitantes. Sed toto cœlo erratis Romani. Nulla enim ratione, opinor, gens ſine ratione appellari poſſumus, cùm quales à diis conditi ſumus, tales propriis vivamus in ædibus, alienas neque expetentes, neq; captantes, neque occupantes. Longè majore cum ratione poteramus dicere, vos gentem eſſe ſine ratione, qui amœna fertiliq; non contenti Italia ſanguinem toto terrarum orbe (humanum) effunditis.

464 Quòd dignos eſſe dicitis, qui mancipia ſimus, quia neque Principem, qui nobis imperet, neq; Senatum, qui nos gubernet; neque exercitum, à quo defendamur, habemus: neque exercitus nos curaſſe reſpondeo, cùm hoſtes nullos haberemus; neque ſenatu, à quo regeremur, ſuperbo opus habuiſſe, cum ſua quiſque ſorte contentus foret: neq; Principes inter nos eſſe permiſiſſe, cùm æquales eſſemus (ut ſumus) univerſi: EST enim Principum munus, tyrannos opprimere & in pace ſubditos continere.

Quod nullam in patriæ noſtra rempublicam, nullam politiam eſſe dicitis; ſed brutorum nos inſtar ſylveſtrium vivere; non magis, quàm ſuperiora illa, ratione ulla nititur. Nos enim in terra noſtra negotiatores mendaces & turbulentos, aut qui ex peregrinis locis inſtrumenta invehunt vitiorum & luxuriæ, minimè ferebamus. Itaq; cùm IN veſtitu honeſti eſſemus, & in victu ſobrietate gauderemus: commerciis multis minimè indigebamus. Quanquam autem

καὶ αὐτοὶ ἀλλήλους ὀλέκουσι, χερείονα φέρτερος ἀλκῇ πέφνων. Oppian. ἁλ. l. 53.

Potentiori omnia parent. Sylv. hiſtor. Bohem. 18.

† *adeò egenorum & oppreſſorum incurioſi*. G.

In improbi præſentis imperio maior eſt vis, quam in bonorum abſentium patrocinio. Cic. Verr. 4.

Habent hunc finem aſſiduæ querelæ, quod pueri pudet. Plin. 2 ep. 15.

ὁ κρατιστεύων δ' αἰεὶ δειλοῦ ἀφαυροτέρου. Oppian. ἁλ β. 45.

Non poteſt ullam autoritatem habere ſententia, ubi qui damnandus eſt, damnat. Sen. excerpt.

Parum proficiunt arma, ſi injuriæ ſequantur. Tacit. Vit. Agricol.

Feris ſimilem vitam ſilvis ac montibus agebant, legis artisque expertes. Feneſtel. cap. 1.

Concepit Germanos eſſe homines, qui nihil præter vocem membraque haberent hominum. Vell. lib 2.

Decet rem ipſam probari in qualicunque perſona. Fab. 11. c. 1.

Germanos negat eſſe

1. *Sine ratione.*

τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν ἐλλείπομεν τῇ θείᾳ πρὸς τὸ ζῆν ὁδῷ βεβαιούμενοι, ὃ τῇ κατασκευῇ ἡ φύσις ὁρίζει. Agatharch. mar. rub.

χρῆ τοὺς μὲν ἀτυχοῦντας εἰρήνης ἐπιθυμεῖν, τοὺς δ' εὐτυχοῦντας τοῦ πολέμου προσέχειν τὸν νοῦν. Iſocr. Archidam.

2. *Sine Rege.*

Nunquam gentium reperitur, qui poſſit penitus ap. robari. Treb. Poll. Poſthum. 1.

Vulgus conſuetam rerum rationem peregrinæ dominationi præfert. Dio. lib. 55.

Suus quiſq; lucidius paret. Curt. lib. 6.

Officium Principis illis qui minimum poſſunt, plurimum prodeſt, & illis qui nocere deſiderant, plurimum adverſatur. Sareſb 4 9.

3. *Sine lege.*

Quod jus apud barbaros? Vell. l. 2.

Νόμοις δὲ ἀκολουθοῦσι, τί γὰρ ἂν προσάγοι δουλεύειν τὰ χρήματα συγγραφῶν δυναμένων. Agatharch. mar. rub.

ἐμοὶ δὲν ἀδικῶν, οὐδεὶς δίκαιος ὁρῶν. Eurip. Stob. 184.

Plus ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges. Tacit. de morib. Germ.

Pares in victu, modici in cultu. Plin. 2. epiſt. 12.

non ſunt in patria noſtra mercatores Carthaginenſes, oleum Mauritaniæ, negotiatores Tyrii, chalybs Cantabricus, aromata (& unguenta) Aſiatica, aurum Hiſpanum, argentum Britannicum, electrum Sidonium, ſericum Damaſcenum, frumentum Siculum, vinum Creticum, purpura Arabica: tamen nec belluæ ſumus in terra iſta, nec omni prorſus republica caremus. Illa enim & id genus alia MAGIS vitiorum incentiva, quàm virtutum ſtimuli ſunt hominibus.

Ea demum FELIX & fortunata eſt reſpublica, non quæ multas habet negotiationes; ſed ubi multi vivunt virtute præſtantes; non quæ multis abundat divitiis: ſed quæ de multis ſibi placet virtutibus: non ubi multi vivunt ſeditioſi; ſed ubi homines habitant pacifici: unde rempublicam Romanam quidem ob divitias nobis commiſeratione: Germanicā verò ob paupertatem invidia vobis perſequendam afficitur. Utinā quàm æquo nos animo paupertatem, tam æquo vos abundantiam tuliſſetis! Ita neque vos ereptum nobis terram noſtram tum iviſſetis; nec nos conqueſtum Romam nunc veniſſemus. Permultum inter utroſque intereſſe video, Romani: Vos enim, etſi noſtras audiatis miſerias, de veſtris tamen nihil remittitis oblectamentis: Nos verò nec lacrymas ex oculis unquam abſtergimus, & noſtra inſatiabiliter deflemus infortunia.

Caput V.

Concludens ſermonem cœptum Villanus, in magiſtratus juſtitiam non exercentes acriter invehitur, quamq; ſint illi pernicioſi reipublica, demonſtrat. 465

SI, QUÆ DICENDA ERANT, OMNIA à me dicta exiſtimatis; fallimini. Reliqua enim, quæ dicam, nonnulla ſunt, quæ vobis auditu videbuntur incredibilia; à quibus tamen explanandiſ non eſt, quod me timore deterritum iri credatis, cùm ab iiſdem faciendis nulla vos revocet verecundia. CULPA enim publica correptionem non patitur ſecretam. Mirari ſatis nequeo, Romani, quòd magiſtratus nobis, quod hactenus factum, tam rudes & imperitos mittitis, ut, ita me [illegible] ament! nec veſtras nobis leges interpretari, nec noſtras intelligere poſſint, cujus mali cauſſa eſt unica, quòd NON EOS, qui adminiſtrandæ juſtitiæ maximè ſunt idonei; ſed qui plurimos Romæ fautores habent, mittitis. Cùm igitur magiſtra-

ὁ πλοῦτ⊙ ἀδίκως εἰς τὴν πόλιν εἰσελθὼν, ἐκ τῶν δικαίως ὑπαρξάντων διὰ ταχέων ἐξώλλυσι πολλούς. Iſoc. de pace.

Egregium non quærere externa, propriis eſſe contentos. Cic. Brut.

Βασιλεύεσθαί ἐστι οὔτε πιστὸν, οὔτε ἀληθὲς οὐδέν. Herodot. li. 8.

Non minus hominem ſe princeps, quàm hominibus præeſſe meminerit. Plin. paneg.

πλοῦτος κακίας μᾶλλον ἢ καλοκἀγαθίας ὑπηρέτης ἐστίν. Iſoc. ad Dæmonic.

Importatis rebus ad luxuriam pertinentibus relangueſcunt animi, virtusq; remittitur. Cæſar. bell. Gall. 2.

In qua civitate ſemper virtutibus certatum erat, certabatur ſceleribus. Vell. lib. 2.

Pleriq; proprio commodo intenti aliorum felicitatem ſuum damnum, infortunia emolumentum putant. Dio. lib. 52.

οὐ πλούσιός ἐστιν ὁ πολλὰ κεκτημένος, ἀλλ' ὁ μὴ πολλῶν δεόμενος. Chryſoſt. Stob. 144.

O conſuetudo peccandi! quantam habes jucunditatem in improbis & audacibus, cum pœna abfuit & licentia conſecuta eſt! Cic. Verr. 3.

Oculi augent dolorem, quia, quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere à miſeriis cogitationem ſinunt. Cic. 6. epiſt. 1.

Avaritia fœdiſſima nutrix Ambitio, quæ veſtibulis foribusque potentum excubat, & pretiis commercia poſcit honorum. Claudian. Stil. 2. 114.

Semper in civitate emineant, quæ ſunt omnibus profutura: jaceant & ſubjecta ſint cum ſuis autoribus vitia. Apul. de Philoſ.

Verba dolor parum conſiderat. Sen. 6. controv. 6.

Barbari facilius imperia, quam vitia Romanorum ferebant. Flor. lib. 4. c. 12.

Iniquum majeſtatem publicam privatæ perfidiæ obtentui eſſe. Val. Max 6. 5.

Venalis Populus, venalis curia Patrum: eſt favor in pretio. Arbit. Satyr.

Auget amaritudinem temporum flagitatorum rapacitas inexpleta, plus odiorum Principi, quam pecuniæ conferentium. Ammian. lib. 21. extrem.

Ἄρχοντας ἡμῖν ... ἐκπέμψατε, τοὺς φύσιν, οὐ τοὺς ... θεν τοῦ πράγματος κρείττους. Syneſ. epiſt. 73.

Per fas nefasque creſcere affectant pecuniæ per avaritiam parcus, per ambitum prodigus. Sidon. 1. ep. 11.

Digitized by Google

magiſtratus à Senatu flagitantibus potius, quàm idoneis committantur: pauca admodum ſunt, quæ dici queant, reſpectu eorum, quæ facere illic audent. Quænam à vobis hîc mandata accipiant, neſcio: quid autem illic faciant, exponam.

Judices veſtri, quicquid datur, palàm accipiunt: & quicquid poſſunt, clàm compilant (& auferunt) pauperem acriter plectunt, in opulenti delictis connivent: multa perperam fieri permittunt, ut tantò plures expilationum occaſiones habeant: Delitiis vitiiſque ut vacare poſſint, gubernationis ſubditorum obliviſcuntur; cùm reprimere maleſacta debeant, ipſi plurimorum autores ſunt: tenuiores früſtra jus ſibi dici ab illis poſtulant: In ſumma Romanos ſe eſſe prætendentes, terram illam expilare non verentur.

Quid hoc eſt, Romani? nullumne veſtra in imperando ſuperbia, & in rapiendo avaritia finem habitura eſt? Quid velitis, dicite, neque tantis nos excruciate moleſtiis. Si filiorum noſtrorum cauſſa hæc facitis: agite, catenis illos onerate, & pro mancipiis habete. Neque enim ferro, ſuprà quàm ferre poſſunt, illos onerabitis: At præcepta & tributa illis, quæ ſuſtinere non poſſunt, imponitis. Sin fortunarum noſtrarum cauſſa hæc facitis: ite & univerſas auferte. Non enim eodem Germani, quo vos Romani ſumus ingenio: qui nimirum, ut divites moriamini, egentes vivere gaudetis. Sin contra vos ne inſurgat patria noſtra, veremini: hoc vobis in mentem veniſſe mirarer. Nam pro eo atque exhauſti afflictique à vobis ſumus, ſi ſponſores dederitis non deſolatum iri terram noſtram: ego nunquam eam rebellaturam ſponſores dabo. Si noſtra vobis ſervitia non ſatisfaciunt: capita à cervicibus ut facinoroſis avelli jubete. MINUS enim (mihi credite) acerbus cervicibus gladius, quàm animis ſævities erit.

466 Vultis ſcire, quid egeritis Romani? Univerſi regni afflictiſſimi incolæ de fugienda in univerſum uxorum conſuetudine, liberiſque propriis interficiendis conjuravimus, ne ſcilicet in poteſtate illos tam (crudelium &) immanium relinquamus tyrannorum. MALUMUS enim eos in libertate mori, quàm in ſervitute vivere. Ut viri deſperati, belluinos carnis impetus reliquo vitæ tempore tolerare decrevimus, ne qua porrò mulier gravida fiat. Viginti enim vel triginta annos continentes eſſe, quàm filios noſtros pro mancipiis

Magiſtratus non mandentur iis, qui illis ſe obtrudunt. Dio. lib. 12.

Peſſimi cives luce careant dignitatis, Apul. de Philoſ.

Impoſſibile eſt quenquam juſtitiam & pecuniam ſequi. Sareſb. lib. 5. c. 9.

Invalidos ſtatim vincit impreſſio, validiores criminoſis verborum interpretationibus implicantur. Sym. ſ. 61.

Juſtitia utilibus rectum præponere ſuadet, communeſque ſequi leges, injuſta que nunquam largiri ſociis. Claudian. 2. Stilic. 103.

Parvis peccatis venia, magnis ſeveritas commodanda. Tacit. vit. Agric.

Non ſævientis peccata plectantur animo: ſed medentis. Leo epiſt. 92.

Colere officiis, non exaſperare oportet jurgiis poteſtatem. Joſeph. 2. bell. Jud. 16.

Avaritiæ vulnera crudelitatis remediis ſanant. Cic. Verrin. 5.

Qui rectè paupertie ſua utitur, ad tolleranda cætera præſtantior erit. Apul. de Philoſoph.

Quoties auxilia calamitatis petere aliquem video, non poſſum non moveri fortuna mea Fab. declam. 9.

Ea demum tuta potentia, quæ viribus ſuis modum imponit. Val. Max. 4. 1.

Nulla perpetuam gratiam ſervat, niſi modeſta victoria. Fab. declam. 9.

Τ ζῆν μὴ καλῶς, μέγας πόνος. Eur. Stob. 889.

Οὕτως ἔχει τι φίλτρον μέγα πᾶσι συνηθεια, & νικᾷ τὴν ἀπὸ τ̃ ἀνάγκης δυσχέρειαν ὁ χρόνος ὁ τὴν πρώτην δεξάμενος εἰς τ̃ βίον ἡλικίαν. Agatharch. mar. rubr.

Effeciſtis, ut omnes non poſterorum modo, ſed ſui parentumque pœniteat. Plin. pan.

Mater criminum neceſſitas. Caſſ. 9. 13.

Nihil omnium bonorum multitudini gratius, quàm libertas. Liv. lib. 32.

In tam miſero rerum ſtatu pars felicitatis exiſtimanda, abſque cruciatu interitus. Philo de ſpecia. ll.

Libertas potior ſpiritu. Sen. 2 benef. 35.

Perire ſemel ſatius, quàm ſub acerbiſſimi carnificis arbitrio ſpiritum ducere. Liv. lib. 42.

mancipiis relinquere perpetuis malumus. Si fata eadem filios manent, quæ parentes miſeri experti ſumus: non tantùm bonum eſt, illis vitam non concedi: ſed optimum etiam foret non permittere, ut naſcerentur. Non ita agendum erat, Romani; ſed opera danda, ut terra per vim capta optimè regeretur. Ita enim futurum eſſet, ut captivi miſeri juſtitiam ſibi æquabiliter adminiſtrari perſpicientes, tum injuriarum obliviſcerentur præteritarum, tum ad ſervitutem animos perpetuam edomarent.

Quoties de injuriis, quibus à Cenſoribus ad Danubium veſtris oneramur, queſtum venimus: auditum nos iri in Senatu, reſponſum accipimus. At poſtquam tandem auditi ſumus: adeò in providendo tardi eſtis, ut cùm pravam conſuetudinem emendare incipitis actum jam ſit de republica. Itaq; illorum nonnulla vobis, partim ut cognoſcatis, partim ut corrigatis, indicabo. Venit pauper aliquis egentiſſimus, veſtram imploraturus opem: is cùm neque nummos habeat, quos det; neque vinum, quod largiatur; neque oleum, quod promittat; neque purpuram, quam offerat: neque gratia valeat, qua adjuvetur: neque reditus ſint, ut vobis deſerviat (& neceſſarios ſumtus faciat:) expoſita in Senatu querela ſua, præter verba nihil aufert, brevi ſcilicet futurum, uti cauſſa ipſius cognoſcatur.

Quid deinceps fieri dicam? Exiguum illud, quod reliquum eſt, impendere miſer cogitur; Et licet eorum, quæ petit, nihil recipiat: bona tamen ſpe ſuſtentatur, optimamque vitæ partē conſumère cogitur, dum à ſingulis promiſſa favoris plena accipit; ſed unanimi poſtea cunctorū conſenſu peſſundatur, (evertitur, conculcatur.) Cauſſam ſuam pluſquam juſtam eſſe audit, & omnium poſtea ſententia damnatur. Ita MISER ille & ærumnoſus, qui de uno queſtum venerat, de univerſis conquerens in patriam revertitur, fata incuſans infelicia, & deos implorans ultores. Nonnunquam etiam ad Senatum homines ſeditioſi, malitia potius, quàm juſta ratione adducti, queſtum veniunt, quorum verbis duplicibus, lacrymiſque falſis fidem habentes Senatores confeſtim Cenſorem deſtinatis, qui rem cognoſcat & tranſigat; poſt cujus itum reditumque, plus negotii habetis in corrigendis & ſarciendis, quæ judex ille incurioſè decrevit, quam quæ populus iniquè egerat.

Vitam vobis meam, Romani, exponam, unde, qualem agant

Victoria humanitate temperanda. Dio. lib. 53.

Πάντες οἱ τῇ εἰρημένῃ τῆς τύχης κλήρῳ ἐμπλακέντες, ποθεινότερον ἔχουσι τὸ βίου τὸ θάνατον. Agatharch. de mar. rub.

Melius beneficiis imperium cuſtoditur, quàm armis. Sen. Polyb. 31.

Fruſtra de proſecuta ſtrenuis rebus præſentibus conſulatur. Oroſ. lib. 4 c. 1.

Pauper dum non habet, quod afferat: non audiri contemnitur, cum contra juſtitiam opprimitur. Iſidor. de ſummo bono. Thom. Garz. diſcorſ. 146.

Victoriam computat, ſi vel poſt damna non litiget. Sidon. 6. 2.

Quæritur de avaritia magiſtratuum, accuſat Senatum, quod in eo auxilii nihil ſit. Saluſt. Catilin.

Faſtidio longæ litis, non diffidentia negotii. Symm. 2. ult.

Si affers, tum patent: ſi non eſt, quod des, ædes non patent. Plaut. Aſinar. Unumquodque.

Quicquid expediri poteſt, accelerandum eſt, quod conſultiore tractatu indiget, differendum. Sareſb. 5. 12.

Qui vincit, ei longinquitatis tædio victoria eſt inſuavis, & impenſarum onus opprimit rei controverſæ utilitatem. Scal. poët. lib. 3. c. 16.

Non bona conſcientia ſed victoria litigantis eſt præmium. Fab. 2. c. 16.

Comes æris alieni atque litis eſt miſeria. Plin. 7. 32.

Non poteſt in accuſando ſocios verè defendere is, qui cum reo criminum ſocietate conjunctus eſt. Cic. orat. 4.

Juſta ab injuſtis petere, inſipientia eſt. Plaut. Amphitr. prolog.

Res atteritur longo ſufflamine litis. Juvenal. Sat. 15.

Nihil apud curiales efficies, niſi plumbea eorum corda aureo vel argenteo malleo, vanitatis vel cupiditatis incudem emolliat. Sareſb. 5. 10.

Decet à vobis corrigi, quod à veſtris familia ... non debuiſſet admitti. Caſſ. 4. 44.

Cum de honeſtis hominibus inquiris, honeſtis mandato. Macrob. Saturn. 2. 4.

Unde ea libertas? juxta illi finis, & æra toto retro feræq; velit decus addere morti. Stat. Theb. 3.

ἐλευθερία ἀπραγμοσύνη. Crates apud Epiphan. hæreſ. ult.

agant populares mei vitam, perſpicietis. Ego colligendis hyeme glandibus, metendis æſtate frumentis victito, & tum neceſſitatis, tum animi gratia nonnunquam piſcor, atque ita potiſſimam vitæ partem vel ruri vel in ſylvis exigo, cujus rei cauſſam, ne ſitis ignari, vos docebo. Cùm adeò crudeles Cenſores veſtros eſſe, adeò tenuiores & egenos expilari; tantas in regno illo diſſenſiones gliſcere, tot modis terram illam divexari, ita rempubl. (miſeram) exhauriri; tam raros eſſe æqui bonique amantes; tam parvam denique ab hoc Senatu auxilii ſpem eſſe videam: infelix ego ne oculis meis rem adeò indignam, (adeò exitioſam) videam, domo amicisque relictis, exulare decrevi. MALO enim ruri ſolus vivere, quàm cives meos ſingulis horis lamentantes videre. Præterea, FERÆ beſtiæ niſi à me lædantur, me non lædunt; homines verò execrabiles etiam beneficiis à me affecti ultrò moleſtia me afficiunt. MISERUM ſanè eſt fortunam experiri adverſam: MISERIUS, cùm malum quidem ſentitur, ſed nullum admittit remedium: OMNIUM verò miſerrimum, quando calamitatis remedium in promtu eſt; & qui poteſt, non vult; qui vult, non poteſt ei mederi.

O Romani crudeles! An quicquam eorum, quæ nos ſentimus, ſentiatis, neſcio. Meum certè, qui hæc dico, dolorem facilè perſpicitis, cujus ex ſola commemoratione oculi humeſcunt, lingua torpeſcit, membra trepidant, animus deficit; viſcera colliqueſcunt, caro tabeſcit. Quid fieri, quæſo, in patria mea cenſetis, ubi eadem oculis ſpectantur, auribus hauriuntur, manibus tanguntur? Tot profectò, tamque graves Germania miſerrima ſuſtinet ærumnas, ut deos etiam mitiſſimos noſtri miſereat. Non rogabo, ne verbis meis, quod mea parum refert, offendamini: Hoc unum rogo, ut quæ dico rectè intelligatis. Si enim prudentiæ, quod facitis, laudẽ vobis meritò vendicatis: liquidò videbitis, ſi afflictionibus, quæ ab hominibus, inter homines, cum hominibus, & hominum opera nobis contingunt; hominum more afficiamur, minimè mirũ eſſe. Nam, ut verè, imò liberè etiam loquar, ſi quæcunque ab hoc Senatu imprudenter negligenterq; decernuntur, quæq; à magiſtratibus veſtris crudeliter in regno illo miſero fiunt, ſcrupuloſius exponenda eſſent; alterum horum neceſſe eſſet; aut me, ſi mentirer, puniri: aut vos, ſi verum dicerem (dominatu) privari.

468 Unum duntaxat me conſolatur, de quo cum infelicibus

Scytharum gentem innata quædam juſtitia legit, & haud invidenda libertas. Nic. Greg. 2. 7.

Vos in culpa eſtis, qui ad veſtros greges cuſtodiendos non canes paſtoresve, ſed lupos mittitis Dio. l. 55. excr.

τὰ δεινὰ ὑπ' ὄψιν πεσόντα ὀχλεῖ προσαγγελλομένων μείζονα. Herodian. lib. 1.

οὐ τ' αὐτ' εἶδος φαίνεται τῶν πραγμάτων πρόσωθεν ὄντων, ἐγγύθεν θ' ὁρωμένων. Eurip. Ion.

In comparatione malorum boni locum obtinet levius. Fab. 7. c. 5.

Ad animum languidius accedunt, quæ aurium via manant, quam quæ oculis hauriuntur. Mamert. paneg.

Ἀκοὴ ὄψεως εἰς τὸ λυπῆσαι κουφότερον. Heliod. lib. 8.

Perverſiſſima gloria infeliciſſimum velle videri. Sen. Marc. 5.

Natura vox innocentiæ, ſilentium maleficio diſtributa. Apul. apol. 1.

Humana infirmitatis iſta natura eſt, ut ex omnibus accidentibus graviſſimum putet quisque, quod patitur. Fab. declam. 5.

Audire tolerabilius eſt, quam videre. Cic. 7. ep. 30.

Viſa quam audita indigniora videntur. Liv. lib. 3.

Inopi quanto longior vita, tanto plus ſupplicii. Tacit. annal. 12.

Vellem vana hæc forent potiùs, quàm miſeria noſtra fidem verbis faceret. Salluſt. Iugurth.

Per paucorum pravos & malos mores multorum & bonorum gloria maculatur. Cypr. 3. ep. 20.

Exceſſus tunc ſunt in formidine, cum creduntur judicibus diſplicere. Caſſ. 1. 4.

Pacem exuere noſtra magis avaritia, quam obſequii impatientia. Tacit. annal. 4.

Nihil rerum noſtrarum apud ſummam rationem expers rationis eſt, tametſi nobis videatur. Nazianz.

Magiſtratuum avaritiæ freni injiciendi ſuppliciis & indagatione ſolerti injuriarum. Iſocr. areopag.

Satius, aliquid narrationi ſupe[illegible] quàm deeſſe: nam ſupervacua cum tædio dicuntur, neceſſaria cum periculo ſubtrahuntur. Fab. 4. c. 2.

Κρέσσον οὐκ ἐπόησε θεὸς ἔργον βροτοῖσιν. Bion.

Digitized by Google

nonnullis, qualis ego ſum, ſermonicinari interdũ ſoleo; quòd nimirum exploratum habeo, TAM juſtos eſſe deos, ut animadverſionis ipſorum gravitas non aliunde, quàm ex vitæ noſtræ pravitate proficiſcatur, dum clandeſtina crimina noſtra ipſos ad ſumendas de nobis publicas pœnas exſuſcitant. Unũquoq; vehementer me perturbat, in quo † mentẽ aſſequi deorum non poſſum, quòd ſcilicet VIRO bono pro culpa levicula multas pœnas; improbo verò pro plurimis nullam omnino irrogant: in alteris ſcilicet omnia diſſimulantes, alteris ne tantillum quidem ignoſcentes. O arcana deorum judicia! Equidem ſi, quemadmodum ad laudandas actiones veſtras devinctus ſum, ita damnandi eaſdem licentiam haberem; affirmare non dubitarim, nos magna à vobis affici injuria, quòd in affligendis nobis talium opera judicum utimini, ut ſi ulla in terris eſſet juſtitia, cùm ſuis nos manibus caſtigant, indigni ſint, qui capita cervicibus ſuſtineant.

Hujus repetitæ ad deos immortales exclamationis cauſſa eſt, quòd cùm dies hic decimus quintus ſit, ex quo urbem ingreſſus ſum; talia ac tanta in hoc Senatu conſtitui & decerni conſpexi, ut ſi illorum vel minima pars ad Danubium perpetraretur, onuſtiores funibus gabali, quàm uvis vites forent. Sedulò contemplatus ſum veſtram IN ſermone licentiam, in veſtitu turpitudinem, in victu intemperantiam, in cauſſis augendis immoderationem, in vita luxuriam. At, quoties Senatusconſultum hinc aliquod in noſtram patriam affertur; ad templa id portari, diis offerri, & prono capite tantùm non adorari video; ut facta utrinque collatione, imperata facere, imperantes deteſtari cogamur.

Poſtquam ergo deſiderium jam explevi meum, viruſque cordis effundendo morem animo geſſi: ſi qua in re lingua vos offendi mea, en humi ſtratus percuſſorẽ expecto. Malo enim morti me offerendo gloriam ipſe comparare, quàm vos eripiendo mihi vitam, illam adipiſci. Hic finem ruſticus ſermonis minimè ruſtici fecit.

At M. Aurelius Imp. porrò ad circumſtantes converſus, Quid vobis videtur, inquit, amici? qui nucleus è nuce, quod aurum è ſcoria, quod granum è paleis, quæ roſa è ſpinis, quæ medulla ex oſſe, quàm heroici (generoſiq;) animi vir hic emicuit! Quas rationum argutias, quantam verborum concinnitatem, quæ ſententiarum pondera, quantam veritatis evidentiam, imò quàm nudam improbitatem oſtendit! Ita me dii

Βέλτιον ἀπειρῶντας σιωπᾶν ἢ πιστεύειν, ἢ ἀπιστεῖν διὰ τὸ ἀπειρεῖν. Athan.

Improbitatis medicina eſt pœna. Simplic. Epict. 13.

Multa etenim bene tecta latent, neſcitaque proſunt. Proſp. de Ingr.

Deus ſcit, quid faciat, nec retractandum eſt ejus judicium. Ambr. Rom. 8.

† *crudeles mihi dii videntur.*

Εἰ δυνάται βροτέα τὰ θεῶν βουλεύματα ἐρευνᾶν … Pind. Clem. Strom. 5.

Patientia Dei ad pœnitentiam invitat malos, ſicut flagellum Dei ad patientiam erudit bonos. Aug. 1. civ. 8.

Ὅπου τὸ συμφέρον, ἐκεῖ καὶ τὸ εὐσεβές. Epict. c. 38.

Fortuna interdum optimos decolorat. Symm. 1. 34.

Calamitas virtutis occaſio eſt. Sen. Curt. bon. mali. 4.

Quos manet gloria, expectat injuria. Ambroſ. off. 1.

Sit obviam eundum iis, quæ alibi peccentur, monet, ut flagitiorum urbis meminerint. Tacit. annal. 3.

Licet ii, qui in provincias mittuntur, graviter moleſti ſint: non tamen Romani omnes, neque ipſe Cæſar provinciales violant. Ioſeph. 2. bell. 16.

Saviora armis jura Germanos ad rebellionem adigunt. Flor. lib. 4. c. 12.

Familiare eſt hominibus omnia ſibi ignoſcere, nihil aliis remittere. Vell. lib. 2.

Qui modicorum peccatorum exprobrationes maximas faciunt, adverſum ſe illos, quibus inferunt contumelias, irritant. Ioſeph. 2. bell. Iudaic. 16.

Qui rebus nequeunt ulciſci, verbis uſurpant libertatem. Iuſtin. lib. 9.

Dat ſola animos fiducia mortis. Sil. lib. 14.

Vires fiducia lethi ſuggerit. Stat. Theb. 7.

Verba innocenti reperire facilè; modum verborum tenere miſero difficile. Curt. lib. 6.

Fortium virorum eſt magis mortem contemnere, quàm odiſſe vitam. Curt. lib. 5.

Non pur per cittadi è per caſtelli, ma per tugurii ancora è per fenili ſpeſſo ſi trouan gli huomini gentili. Arioſt. 14. 62.

Spreta in tempore gloria cumulatior interdum redit. Liv. lib. 2.

Poteſt è caſa vir magnus exire. Sen. ep. 66.

Ut ſæpè ſumma ingenia in occulto latent! Plaut. capt. 2.

Sæpius ad laudem atque virtutem natura ſine doctrina, quam ſine natura valuit doctrina. Cic. pro Archia.

dii ament, & morbo, quo conflictor, liberent! ut Villanus ille integram horam humi proſtratus jacuit: nos verò capita præ admiratione demittentes, ne verbum quidem reſpondere potuimus! Nobis enim & ſermone ruſticulus ille pudorem incuſſit, & vitæ contemtu ſtuporem attulit.

469 Facto ergo Senatusconſulto, novos poſtridie Magiſtratus ad ripas Danubii miſimus, ipſum verò orationem illam literis mandare juſſimus, ut inter præclara exterorum dicta in archivis in curia reponeretur. Decretum præterea fuit, ut ruſticus ille in ordinem patriciorum aſcitus, immunitate frueretur, & ex ærario perpetuò aleretur. Roma enim genitrix noſtra NON tantùm beneficia; quibus affecta eſſet, inſignia; ſed verba etiam, quæ in Senatu dicta eſſent, egregia remunerari glorioſum ſibi ſemper duxit.

Plus vel ſine doctrina prudentia, quàm ſine prudentia facit doctrina Fab. 6. c. 6.

Pax & concordia victis utilia, victoribus pulchra. Tacit. hiſt. 3.

Nulli candida virtus invidet, invidiæ quàm quam eſt ſubjecta malignæ. Avit. 6. 5.

Promtè favendum eſt honeſta cupientibus. Sym 5. ep. 73.

Qui vituperatione caruerit, laudibus faſtigetur. Martian. Felix.

Inſita con. Muſis ſtudia ſunt artium nutrienda. Caſſ. 7. 15.

Bonæ artes honore nutriuntur. Symm. 6. 73.

Μὴ ζήτει χαρίζεσθαι κερατίς, εἰ μὴ ἰσχύεις ἐξ ἔργων ἀδικεῖν. Chryſoſt. Stob. 949.

CAPUT VI.

Principes & megiſtanes oportere in eligendis magiſtratibus, qui juſtitiam adminiſtrent, exquiſitam adhibere diligentiam, cùm ex ea re ſalus pendeat reipub.

ALEXANDRUM MAGNUM HISTORICI nonnulli tradunt venationis maximè ferarum, in juventute fuiſſe ſtudioſum, quippe qui non † ardeas, noctuas, lepores aut perdices; ſed tigres, pardos, urſos, elephantos, crocodilos, leones venaretur; animi ſcilicet generoſitatem tum ſubjugandis Principibus ſuperbis, tum venandis beſtiis indomitis (immanibusque) declarans. Plutarchus in apopth. Craterum ex amicis Alexandri præcipuum, ſubinde ſic compellari ab ipſo ſolitum ait: Sic habeto Cratere, PRINCIPES magnanimos non ſolùm in regnorum gubernatione recti amantes; ſed in oblectamentis etiam circumſpectos eſſe debere: ne autoritatem illic partam hic minuant. Hæc cùm diceret Alexander, etſi autoritate magis quàm ætate valebat, tamen exemplum dedit imitatu (ac laudatu) potius, quàm vituperatu dignum: imitatu dignum, inquam, non venationis, qua exercebatur; ſed animi, quo præditus erat, reſpectu.

Viros humiles & plebejos in aliis præſtantiam, in aliis vilitatem quandam oſtendere parum refert. At VIROS Principes & illuſtres ſeriis in rebus ſuperbiæ accuſari, in ludicris levitatis notari turpe & pudendum eſt. PRINCIPEM enim generoſum & magnanimum eximiam in rebus gravibus pruden-

Mali inconvenienter honore affecti deteriores fiunt, laudari ſe tanquam bonos, vel demulceri tanquam formidabiles rati: Boni omiſſo virtutis ſtudio, deteriorum vitam imitantur. Dio. lib 52.

Licentiam malis dari, certè contra bonos eſt. Fab 12. 7.

Pro tutu inſignia facta placebant. Ovid. Heroid. 3.

Minutarum rerum occupatio ad exequendum officium ſegniores facit. Nic. Greg. 11. extrem.

† *hinnulos capreolos.*

Τοῖς μεγάλας τὰς ὑπεροχὰς κεκτημένοις οὐ πρέπει περὶ μικρὰ διατρίβειν. Iſocr. pan. extr.

Poteſt venatica eſſe utilis & honeſta; ſed ex loco, tempore, modo, perſona & cauſſa. Saresb. 1. 4.

Si aper cervusque capiatur, magis ſuave eſt venantis animo, quia captus eſt, quàm comedentis palato, quia coctus eſt. Aug. in Evangel. Matth ſerm. 9.

Animi cauſſa vulpes aut aves captabat. Plutar. in Alex.

Juventutis induſtria eſt excire ſaltibus feras. Sym. 5. 65.

Princeps actu ſeverus ſit, vultu ſerenus, verbo ſerius. Bernh.

Sæpè belliger miles armis, quibus aſſuetus eſt dimicare, delectatur etiam ludere. Sedul. ep. ad Macedon.

ἡ θηρῶν ἀληθινωτάτη μελέτη πρὸς τὸν πόλεμον. Xenoph. Venat.

Γλυκερὴ δὲ πέλει βασιλήϊος ἄγρη. Oppian. 1. Halicut. 57.

σοφία κρατοῦσα σωφροσύνης. Antip. Epigram. lib. 3.

prudentiam, in humilibus ſingularem præ ſe ferre dignitatem decet.

Cùm ergo in ſylva quadam aſperrima venaretur Alexander; ſolus in leonem incidit ferociſſimum: cumq; ille de gloria, hic de vita certarent; inter ſe congreſſi & mutuò complexi in terram prolapſi ſunt, & ad dimidiæ ſpatium horæ colluctati, ſed leo tandem occubuit: Alexander admodum cruentus evaſit: Quæ decertatio Alexandri & leonis tota Græcia fuit 470
celeberrima. Mox enim †venationis ejus ſimulacrum Craterus Delphis dedicavit, æneas leonis, canum, ipſiusque Regis cum leone congreſſi, & ſui ad opem ferendam accurentis effigies, partim Lyſippi, partim Leocharidis opera, ponens, ut monumentum illud non hiſtoriam priſcam repræſentare; ſed leonem, Alexandrum, canes & Craterum in venatione illa vivos oſtendere videretur.

Quo tempore Alexander leonem in ſylva dejecit, Lacon quidam legatus, in Macedonia fortè agens, his Alexandrum verbis compellavit: Utinam vires illas, quas contra leonem in ſylva Princeps immortali gloria digniſſimè exeruiſti, contra Principem aliquem pro adipiſcendo totius orbis Principatu exereres! Ex qua legati voce, itemque Alexandri facto, facilè colligitur, SI Principes honeſti, (animoſi) forteſq; ſint, decorum, ſi confidentes ac nimis temerarii, indecorum eſſe. ETSI enim Principes opum largos eſſe decet: vitæ tamen prodigos eſſe haudquaquam par eſt.

Inter †Adonem & Cliniam†, philoſophos Thebanorum clariſſimos, controverſiam Plato divinus, lib. X. de legibus, refert fuiſſe graviſſimam, quibus nimirùm rebus vitam impendere Principem oporteret: cùm Clinia Principem pro qualibet re, ad honorem ipſius pertinente: Adonis verò pro tuenda & †defendenda duntaxat republica mori oportere affirmaret. Ac ſanè utrumq; Philoſophum juſtas ſententiæ ſuæ rationes habuiſſe Plato ait. Sed ſi fortè caſus ita ferret, ut pro illorũ alterutro moriendum Principi eſſet: POTIUS obeundam mortem tuendæ juſtitiæ, quàm conſervandæ exiſtimationis gratia. PLURIMUM enim intereſt, utrùm ejus gratia quis moriatur, quod ad ipſum privatim pertinet; an ut debita reipublicæ præſtet officia.

Hæc autem ad inſtitutum noſtrum accommodemus: nos ut minimè poſtulare à Principibus & dynaſtis ajo, ut vel cum leonibus.

ἀστεῖος εἶναι πειρῶ, καὶ σεμνός. τὸ μὲν γὰρ τυραννίδι πρέπει, τὸ δὲ πρὸς τὰς συνουσίας ἁρμόττει. Iſocr. Nicocl.

Non ſemper aquila ſupra nubes elevata pervolitat, ſed etiam remiſſioribus aliquando pennis deſcendit ad terram. Sedul. ep. ad Macedon.

ἆθλον προκειμένου τῆς ψυχῆς ἢ ἀπονοητικῶς καὶ ἡ πλεῖστα τῶν ἄλλων τοῦ καιροῦ διεξοδον οὐκ ἔχοντος. Agathar. mar. rub.

† *Verba Plutarchi in Alex.*

ἢ ἐν τοῖς κυνηγεσίοις ἀσκεῖν ὑγιαινοῦσι τοῖς σώμασι παρασκευάζειν, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον μάλιστα παιδεύειν. Xenoph. de venat. Epithaph. Darii.

φίλος ἦν τοῖς φίλοις, ἱππεὺς καὶ τοξότης ἄριστος ἐγενόμην, κυνηγῶν ἐκράτουν, πάντα ποιεῖν ἠδυνάμην. Euſtath. comment. Dionyſ.

Curioſitas ſemper periculorum germana. Fulg. Mythol. 3.

Sine gloria vincitur, qui ſine periculo vincitur. Sen. Cur. bon. mal. ſ.

Salus Principis privatorum ſalus eſt. Arnob.

Fortiſſima Regum dextera officii jure votivo reprimitur, tyrannorum audacia. Suger. Vita Ludov.

πόλεμος καὶ ἱππάδαν καὶ εἰς θηρίων ἀνδραγ κομίζει. Theodorid. Epigr. lib. 3.

Fugiendum venandi aut aucupandi ſtudium, quib. rebus plurimæ operæ avocantur. Col. 11. 1.

Quanquam proſpero eventu defunctus eſt Alex. tamen ſcivêre Macedones, ne pedes venaretur ſine delictis Principum amicorumque. Curt. lib. 8.

† *Athenienſem hoſpitem.*

† *Cretenſem.*

Glorioſè mortuum eſſe, monumentum eſt laudatiſſimum ſepulto. Ælian. lib. 12.

Benigni & munifici Principis eſt pecuniam ſpargere populo. Sed pro ſuis vitam profundere non ſolùm munifici eſt, ſed benevolentiſſimi. Sabell 8. 2.

† *amplificanda.*

Nave fracta multi incolumes evaſerunt: ex naufragio patriæ ſalvus nemo poteſt enatare. Cic. Herenn. 4.

Princeps eſt non modo ab injuſtitia, ſed ab opinione quoq; ejus abeſſe. Dio. lib. 55.

Non eſt Principis de laude fortitudinis, quàm de ſumma rerum plus ſolicitum eſſe. Iſocr. epiſt. 2.

Vita quæ fato debetur, ſaluti patriæ potiſſimum ſolvatur. Cic. Herenn. 4.

Digitized by Google

leonibus in venatione congrediantur, vel in bello ſalutem ſuã
in diſcrimen adducant, vel reipub. cauſſa de vita periclitentur;
ſed hoc modò illos rogare, ut de adminiſtranda juſtitia
ſolciti ſint. PRINCIPUM enim officium potius eſt in rep.
ſua vitioſos, quàm apros in ſylvis venatum ire. Hoc autem ut
præſtent & perficiant Principes; non tempus illud, quod cibo,
ſomno, venationi, ludis, aut oblectationi tribuendum eſt; ſed
hoc petimus, ut de XXIV. horis, quas nox & dies complectitur,
unam ſaltem horam ſermocinationi de negotiis juſtitiæ
dignentur tribuere. NON conſiſtit in hoc reipublicæ gubernatio,
ut ad ſudorem usq; laborent, ſeipſos defatigent, ſanguinem
effundant, vitam parvi pendant, oblectamentis denique
471 ſuis priventur; ſed EX EO laudata pendet gubernatio, ut rerum
publicarum accuratè conſiderent detrimenta, & quales
illa poſcunt, juſtitiæ conſtituant præfectos.

Cùm igitur à Principibus & dynaſtis non petamus, ut vel opes ſuas nobis dent, vel cibo ſomnoque defraudentur, vel (ludis ac) venationibus abſtineant, vel vitam periculis objiciant; Sed ut bonos in republ. juſtitiæ conſtituant miniſtros: In his quærendis haud vulgari debebant uti diligentia: in iiſdem verò examinandis etiam majori. SI enim ut PRINCIPES bonos nanciſcamur, ſuſpiramus: ne magiſtratus ſortiamur malos, profuſis expetendum eſt lacrymis. Quid equidem peritum eſſe prodeſt, ſi equus ſit duri oris? Quid nauclerum cordatum eſſe (peritumque) juvat; ſi is qui ad clavum ſedet, fatuus (& futilis) eſt? Quid Regem fortem (& virtuoſum) eſſe expedit, ſi dux committendo præfectus prælio pavidus eſt? At eundem modum, QUID Principem honeſtum eſſe conducit: ſi magiſtratus juſtitiæ cuſtos diſſolutus eſt? QUID emolumenti capimus, ſi Princeps quidem veritatis amans, juſtitiæ verò præſes mendax eſt? Quid Principem ſobrium eſſe juvat: ſi juſtitiæ cuſtos temulentus eſt? Quid Principem mitem & benignum eſſe prodeſt: ſi juſtitiæ miniſter carnifice eſt immanior? Quid liberalem & beneficum; ſi juſtitiæ cuſtos latrone eſt rapacior? Quid induſtrium & virtute præſtantem; ſi is, qui juſtitiam adminiſtrat, deſidiæ, (inertiæ) vitiisque deditus eſt? Ut rem omnem in pauca conferam, PARUM omninò prodeſſe affirmo, Principem domi ſuæ privatim juſtum eſſe: ſi publico gubernationem committat tyranno (ac furi manifeſtario.)

τοῖς ἰδιώταις αἰτίχειν μηδὲν ἀδικεῖν τοῖς δὲ τὰς ἡγεμονίας ἔχουσιν ἀνάγκη προνοεῖν, ὅπως μηδ' ἄλλος κακουργῇ. Xiphilin. in Galba.

Inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ, quàm ad deſides rectores. Leo ep. 5.

Δεῖ τοὺς ἄρχοντας μὴ τοῖς τῶν ἄλλων κακοῖς ἑαυτοῖς ἡδονὰς παρασκευάζειν, ἀλλὰ ταῖς αὐτῶν ἐπιμελείαις τοὺς πολίτας εὐδαιμονεστέρους ποιεῖν. Iſocr. ep. 7.

Iudicia cum rectè procedunt, delubra ſunt æquitatis, cum depravantur, foveæ fallaces & cæcæ. Ammian. lib. 30.

Bonos magiſtratus favor Principum facit. Symm. 10. 14.

Qui præeſt aliis certantibus, ipſe interim certare non poteſt. Plut. an ſeni geren. reſp.

Iudicia publica virum acrem, atq; audacia ſimul & conſilio inſtructum flagitant. Plut. præc polit.

ἐπὶ τούτῳ χρὴ μάλιστα προσέχειν τὸν νοῦν, τοὺς ὑπάρχοντας ὡς βελτίους αἱρεῖσθαι. Syn. ep. 73.

Impoſſibile eſt unum hominem obire omnia munia. Philo de creat. Princip.

Gloria regni eſt reperiſſe judices exquiſitos. Caſſ. 8. 16.

Νῦν δὲ μὲν ἐν τοῖς μεγίστοις δόξαις ὄντες ἐπὶ μικροῖς σπουδάζουσιν ἡμῖν δὲ τοῖς τῶν πολιτῶν ἐξεστηκόσιν περὶ τηλικούτων πραγμάτων συμβουλεύειν καταλελοίπασιν. Iſoc. pan.

Non ſatis eſt in ejuſmodi re ſe quemque præſtare. Cic. Att. 6. 2.

Parvi refert abs te ipſo ius dici æqualiter & diligenter, niſi idem ab iis fiet, quibus tu eius muneris aliquam partem conceſſeris. Idem. Q. Frat. ep. 1.

Τὰ ἐπὶ φαύλοις πεπραγμένα πονηρὰ τοῖς προχειριζομένοις αὐτοὺς ἅπαντι, ἐπιγράφονται. Baſil. ad fil. cap. 33.

Quæcunq; præfecti rectè vel ſecus agunt, Principi imputantur. Dio. lib. 52.

Quieten un anno quiete ſerrico al medio leahorean. Adag.

In judice legendo non generis examen agitur, ſed virtutis aut vitii. Philo de creat. Princip.

Principi) contra nefarias libidines & humani generis improbos appetitus decreta cuſtodia eſt. Caſſ 4.

Θεία αὕτη καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ πρόνοια, πρὸς ἣν δαπανᾶται φροντὶς εἰς ἐκλογὴν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. Syneſ. ep. 73.

Principes clam ſuos nihil agunt neq; res eorum curioſè ſcrutantur. Dio.lib.55.

Rarò invenies, qui in aliquo non detrahat præſidenti, etſi interdum omnia rectè gerantur. Saresb 7.24.

Reſp. exquiſita cura indiget. Dio.lib.54.

Vulgo celebrantur, qui, modo in cives non ſint injurii, aliunde ſuas voluptates explere ſtudent. Iſocr. Nicocl.

Licet duriuſculè Princeps videatur tractare populum, tamen autoritas dignitatis, & officii utilitas debent provincialium animos mitigare. Saresb.6.24.

Permagni hominis eſt, ſic ſe adhibere in ſumma poteſtate, ut nulla alia poteſtas ab iis, quibus præſit, deſideretur. Cic. Q. Frat. ep. 1.

Oblectantur otio, ſimulque divitiis pavent, quarum uſum affluentiamque æternitate majus putant. Aurel Vict 37.

Etſi in officio virtutum ſit remiſſior Princeps, colendus tamen eſt, dummodo vitiis non ſit perniciosus. Saresb.6.24.

Exigua peccata ubi in Principis cernuntur vita, pro magnis habentur. Plut præc. polit.

Tuta eſt conditio ſubjectorum, ubi vivitur ſub æquitate regnantium. Caſſ.1 9.

Ut quisq; eſt vir optimus, ita difficillimè eſſe alios improbos ſuſpicatur. Cic. Q frat. epiſt. 1.

Medicis non apparentia modo vitia curanda ſunt, ſed etiam invenienda quæ latent Fab 12. c.8.

Non poſſumus ædificare bona, niſi prius deſtruxerimus mala. Hieron. Eccleſ.

Semper ita vivamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur Cic. Verr.2.

Non ſufficit agenda militibus imperare, niſi hæc judicis aſſiduitas videatur exigere. Caſſ. præfat. epiſt.

Quanta eſt in quoque fides, tantum cuique committas. Cic. Q.f.ep.1.

ἐν ταῖς πολιτείαις λυσιτελεῖ τοὺς φρονιμωτάτους καὶ δικαιοτάτους προεστάναι τοῦ πλήθους. Ariſt. Rhet. Alex.2.

Libertatem arguendi amittit, & peccat, qui ab eo accipit, qui ideò dat, ne corripiatur. Ambr.1.Cor.4.

Principes & dynaſtæ quia intra palatia ſua delitiis dediti, vel cogitatione rerum ſublimium occupati, non niſi familiares intimos ad ſecretam admittunt conſuetudinem: nonnunquam etiam otio conviviis terendo totos ſe dedunt: Ne illa, quidem, quæ in ipſis emendatione indigent, nedum quæ in rebus publicis medicinam flagitant, nôrunt. Non in reprehendendo acerbior, & in ſcribendo Satyricus ero, ut ſuadere Principibus videar, ne in victu celſitatis ſuæ rationem habeant: ſed religioſorum imitentur rigorem. MODO enim tyrannica ſævitia, aut vitiis planè enormibus abſtineant, parum noſtra refert, aliquanto illos delicatius vivere. Verùm hoc dico atq; aſſevero, NON ſatisfacere muneri ſuo Principes ſi juſti ſint: ſed ad juſtitiam exercendam obligari. NON delitiæ Principum; ſed incuria rebuspublicis exitio eſt. NON enim murmurant ſubditi, ſi (honeſtis) Princeps utatur oblectamentis; ſed ſi in exercenda ſit juſtitia remiſſior. Utinam perinde in negotiis conſcientiæ & reipublicæ Dei rationem haberent Principes, atque hominum in negotiis aulæ & opum ſuarum habent!

47

Plutarchus ad Trajanum Imperatorem ſcribens: Quemadmodum vehementer, inquit, mihi probatur, Domine sereniſſime, talem eſſe Principem, ut nihil in eo reprehenſione dignum eſſe dicant univerſi: ita maximo mihi dolori eſt, tam improbos eum habere magiſtratus, ut nihil in iis laude dignũ affirment cuncti. PRINCIPUM enim defectus ſilentio diſſimulari (& excuſari) poſſunt; magiſtratuum verò veſtrorum tolerari exceſſus (& delicta) nequeunt. FALLUNTUR multi Principes & megiſtanes, ſi per ſe ipſi virtute cumulatiſſimi ſint, conſcientiæ ſatisfactum cogitantes; quod longè ſe aliter habet. NON ſatis enim eſt Principi, ut ſit omni virtutum laude cumulatus: ſed vitia quoque reipub. ſuæ funditùs extirpet univerſa neceſſe eſt.

Quòd ſi omninò Principes ipſi rempublicam gubernare vel nolunt, vel nequeunt; ut bonos quærant juſtitiæ præfectos, rogamus ac monemus. PRIVATUS enim civis tantùm de vita ſua ſeu bona, ſeu mala; at Princeps tum de vita nequiter acta, tum de reipublicæ adminiſtrandæ negligentia rationem eſt redditurus.

Seneca in epiſtola ad Lucilium amicum, Equidem te, mi Lucili, lux mea, Romam ad me viſendum venire lætor; Veruntamen ut judices Siciliæ bonos præficias, rogo. Nullam enim

Digitized by Google

enim ex conſpectu tuo voluptatem capturus eſſem, ſi malè conſtitutam derelinqueres rempubl. Ut autem cognoſcas, quales eligi magiſtratus conveniat, ſic habeto; OPORTERE illos eſſe in ſententiis juſtos, in verbis veraces, in actionibus honeſtos, in exercenda juſtitia mites, & ante omnia in accipiendis donis abſtinentiſſimos: quod ideò te moneo, ut ſi in gubernanda republ. vigilans fuiſti: longè ſis in explorandis iis, quibus gubernationem illius commendaturus es, vigilantior. His verbis, numero pauciſſimis, quicquid Philoſophi priſci libris plurimis ſcripſerunt, variiſque ſententiis expreſſerunt, Seneca complexus mihi videtur. Sunt enim adeò tum ponderoſa, tum neceſſaria, ut ſi Principes illa ad præſtandum in memoria, & magiſtratus ad peragendum in oculis ſemper habeant, tum rempublicam multis ſcandalis liberaturi, tum à maximo conſcientiæ onere immunes futuri eſſe videantur.

473 NON arbitrarium, ſed planè neceſſarium eſt, juſtitiæ miniſtros prudentes, placidos & honeſtos eſſe. NIHIL enim vel exemplo vel damno poſſet eſſe pernicioſius, quàm ſi magiſtratus juvenũ errata juvenilia reprehendentes, ſuas viciſſim ab illis argui levitates audirent. QUI munus in civitate publicum gerit, & jus dicturus pro tribunali ſedet: accuratiſſima caveat oportet diligentia, ne velut diſſolutus notetur. JUDEX enim inconſideratus & inhoneſtus ſecum ipſe cogitet oportet, penes ſe quidem eſſe de facultatibus cujuſpiam ſententiam ferre; at contrà ſexcentos eſſe, qui de vita & exiſtimatione ipſius judicent. Subditis regendis præficere homines diſſolutos & (laſcivia) diffluentes, non ſolùm Principum conſcientiam gravat, verùm in contemtum etiam cedit juſtitiæ. PARUM enim ponderis habet ſententia lata ab eo, qui damnari ipſe merebatur.

Plutarchus in apophthegmatis refert, Philippum Magni Alexandri patrem in album judicum retuliſſe quendam ex (Antipatri) neceſſariis, qui ſuſcepta provincia, pectenda potius & ornanda cæſarie, quàm evolvendis legendiſque libris occupabatur. Qua de vanitate inertiaq; præſidis certior factus Philippus, eum expunxit, & ad cunctos de injuria ignominiaque ſibi, dum à munere removetur, illata conquerentem ita compellavit:

Si munus illud tantùm, quòd amicus eſſes, tibi injunxiſſem; nihil, mihi crede, tanti eſſet ponderis, ut eo te orbarem.

Dum

Juſtitiæ antiſtitem oportet eſſe gravem; ſanctum, ſeverum, incorruptum, inadulabilem. Gell. 14.4.

Neminem gravare debet imperium, quod ad utilitatem debet reſpicere ſingulorum. Caſſ. 1.6.

Vide Alex. lib. 5. cap. 14.

Quidam difficile, quam in plurimorum controverſiis dijudicandis diligi ab omnibus? Cic. orator.

Abſit à judiciariis mentibus aliquid profanum Caſſ. 1.11.

Index debet habere duas ſales, ſcientiæ, ne ſit inſipidus, conſcientiæ, ne ſit diabolicus. IC.

Summum in rebus humanis innocentia eſt. Plin. præfat. lib. 1.

Sihic evaſerint, illic eos pœna expectat, ubi accuſante conſcientia ipſa punientur. Ambr. Rom 13.

Juſtitiæ præfecti ſint, 1. Vita integri.

Totius injuſtitiæ nulla eſt capitalior, quàm eorum, qui cum maximè decipiunt, id agunt, ut boni viri eſſe videantur. Saresb. 4. 10.

Iniquiſſimè faciunt, qui alios modeſtè vivere cogunt, nec ſe præbent ipſi modeſtiores iis, quibus imperant. Iſocr. Nicoc.

Age, ne tua tibi objiciatur oratio. Caſſ. 5. 21.

Turpe eſt erroris alios condemnare, & in erroris ejuſdem vitio deprehendi. Arnob. lib. 3.

Qui ad judicandum aſcendit tribunal, judicari ſe non minùs, quam judicare cogitet. Philo de iudice.

Non ferendum, rationem vitæ ab altero repoſcere eum, qui non poſſit ſuæ reddere. Cic. oration. 4.

Quid hic ſani diceret, cujus non ſolùm animus, ſed caput etiam fucis contaminatum eſt? Ælian. 7.

Si quis eſt, in quo jam offenderis, huic nullam partem exiſtimationis tuæ commiſeris. Cic. Q. fr. ep. 1.

Quomodo te accipiam in aliena cauſa teſtem, qui in tua mentiris? Auguſt. de verb. apoſt. ſerm. 29.

Improbi in dignitate ſua vim ac ios magiſtratui, quem gerunt, demunt. Liv. lib. 26.

Dum enim benevolentia, qua te complectebar, erat integra: nefas erat, illo te munere, quod honoris gratia aſſignaram, privari. Equidem cùm te muneri iſti præpoſui: virum te (virtuoſum) cordatum, ſapientem, honeſtum, quique rectè tempus collocaret, eſſe credidi. Jam verò magis reipſum molliter curando, quàm (ritè) rempublicam meam gubernando occupari mihi videris: quod nec te facere, nec me permittere decet. ADEO quippe præſidem bonum occupatum eſſe in laudabili juſtitiæ adminiſtratione oportet, ut ne pectendo quidem capiti otium ſuperſit. His verbis ad judicem, ob delitias (nimiamq; in ſe comendo ornandoq; curioſitatem) munere dato orbatum, Philippus uſus eſt.

Non hominibus amicorum & ſodalium ornatib. ſed bonis ac temperantib. indiget reſpub. Plut. præcepr. polit.

Quomodo verax habebitur in occulto, eam fallax repertus in aperto? Tert. Adverſ. Marci 3.

Infido in criminibus nihil fidendum in negotiis. Plut. Apophth.

Quid præclari homo ignavus atque ignobilis gerat? Dio. lib. 52.

μετρῶ ὁ ἀλειψάμενος καὶ δοῦλος καὶ ἐλεύθερος εὐθὺς ἅπας ὅμοιον ὄζει. Xenoph. Sympoſ.

Ea princeps dicat & agat, quæ ſentire ac facere præfectos ſuos vult. Dio. li. 52.

Cæterùm juſtitiæ miniſtros non ſolùm graves honeſtosque, ſed etiam veritatis amantes, & à mendaciis alieniſſimos eſſe decet. NIHIL enim pejoris exempli poteſt eſſe, quàm penes eum, cujus munus eſt vera judicare, nihil niſi os mendaciis plenum inveniri. Cùm de re aliqua cives duo litigant: non alio fine ad judicem veniunt, quàm ut pronunciet, uter ipſorum juſtiorem habeat cauſſam. Jam verò ſi judex non verax, ſed mendax habetur: ſententia ipſius falſa omnibus videbitur: & litigator, licèt prætoris ſentententiam ſervari neceſſe ſit, eum tamen, à quo lata eſt, criminabitur.

2. Veritatis amantes.

A veritate non licet in judiciis declinare. Sareſb. 5. 12.

Non decet in labiis verſari lubrica Regis, Günther. 3. 5. 18.

Nihil in vita æquè pretioſum ac veritas. Philo de iudic.

Viros bonos veraces, minimèque fallaces eſſe oportet. Cic. off. 1.

Hi judicant, qui conſcientias eorum, de quibus iudicant, cernere nequeunt. Aug. 19. civ. 6.

Ægyptiorum iudex imaginem ex ſapphiro geſtabat, quæ vocabatur veritas. Ælian. 14.

Sunt nonnulli judices, qui partim ut plus pecuniæ lucrentur, partim ut plures ſibi amicos parent, partim ut munere 474
perpetuò fungantur, adeò ſeſe litigantium animis inſinuant, tantisq; eos promiſſis onerant, ut exploratiſſimum habeant, ſe cauſſa ſuperiores diſceſſuros. Cùm qui judicum domos frequentant, alii rogandi, alii nova renuncianda, alii decipiendi, alii ſolicitandi, alii captandi: pauciſſimi verò ſalutandi gratia adveniant: has & ſimiles ob cauſſas JUDICES moneo & hortor, ut tum in ſententiis juſti, tum in verbis circumſpecti ſint. Nam TALES tamque bonos oportet eſſe juſtitiæ miniſtros, ut neq; in vita ipſorum quicquam reprehendere, neq; ex verbis ipſorum veluti pignus capere quiſquam poſſit. Niſi enim hac in parte cautus ſit judex: futurum eſt, quod Deus avertat! ut in detrimentum juſtitiæ alienæ verba repigneret (ut ſic loquar) propria.

3. In ſermone circumſpecti:

Contra ſe agit malitia, & dum vincitur, vincere ſe putat. Ambr. Rom. 12.

Improbi judices ſibi in aliorum periculis delinquendi ſecuritatem præparant. Iſocr. Areopag.

Alienum factum nemo promittere poteſt. IC.

In rem, non in perſonam dicenda ſententia. Sen. de mort. Claud.

Quien te haze fieſta, que no te ſuele hazer, o te quiere ingannar, o te ha meneſter. Adag.

Neſcit perſonas reſpicere, qui meram cogitat æquitatem. Caſſ. 3. 13.

Non à quo fiat, ad rem pertinet, ſed quid fiat, Sen. 9. controv. 2.

Gratia malorum tam infida eſt, quam ipſi. Plin. 1. ep. 5.

Natura ipſa duce cognoſcitur juſtitia. Ambr. Rom. 11.

Neque verò judices in verbis veraces eſſe ſatis eſt: ſed in ſententiis etiam rectos eſſe oportet, ut neq; gratia flecti, neq; avaritia corrumpi, neque metu peterrefieri, neque precibus delinii,

4. In ſententiis recti.

Sit iudex totius erroris expers, nec invidia, [illegible] deprimens, nec gratia blandiente [illegible] Caſſ. 1. 3.

deliniri, neq; promiſſis ineſcari ſe ſinant: alioquin enim TURPISSIMUM & pudendum foret, virgam, quam manu geſtant, rectam; vitam, quam agunt, curvam eſſe.

Ut autem judices officio ſuo rectè fungantur, ſumma ope nitantur, ut ſint liberi; quòd nimirum IN negotiis judicandis fieri non poteſt, quin peccent, quin inferendis ſententiis, aut amicos, quibus ſatisfaciant, aut inimicos, quos ulciſcantur, reſpiciunt. NON enim juſtus judex; ſed tyrannus occultus eſt, qui in judicando puniendoq; gratiæ vel odio indulget. TOTO cœlo errant, qui judiciis & gubernationi præfecti, juſtitia paullum vel remiſſa vel contorta, plures ſe in civitate amicos paraturos rentur: quod adeò tum malum, tum Deo odioſum eſt, ut licèt aliquantiſper id toleret; diu profectò diſſimulare nequeat. DEUS enim ut pater eſt veritatis, ita juſtorum titulo gloriari non ſinit, qui ſumma cum ſua contumelia tam multa injuſtè faciunt.

Antonino Imperatori provincias imperii peragranti, cùm Capuam perveniſſet, & num Cenſores juſti an remiſſi eſſent, quæreret; Capuanum quendam reſpondiſſe Ælius Spartianus in vita ipſius refert: Deos teſtor immortales, Princeps sereniſſime, qui nobis præeſt, Cenſorem neq; juſtum eſſe, neq; juſtitiam exercere; quod ne confingi in illum videatur; quid mihi acciderit, ſi audire volueris, exponam. Ego illum, ut quatuor
475 in rebus, quarum nulla juſta erat, mihi gratificaretur, rogavi, in quibus ſingulis promtiſſimè ille, me non parum tum admirante, tum etiam indignante, annuit. Cùm enim eum rogarem; non putabam eum rogata facturum; ſed iis, qui me rogaverant, gratificari volebam. Et porrò addidit idem Capuanus: Nec verò, ita Genium habeam propitium! ſingulari illi junctus eram amicitia: ne fortè mea potius, quàm alterius cauſſa ſe feciſſe dicat. At enim cùm mea cauſſa quatuor illa fecerit; aliorum gratia plusquàm quadringenta ipſum talia feciſſe credibile eſt: cui rei providendum, Princeps sereniſſime. Bonos enim judices patienter cunctos audire, & tum juſtè ſententiam ferre decet.

Hoc tam memorabili exemplo moneantur judices, ne rogantium reſpectu moveantur; ſed quid petatur, accuratè ponderent. SI enim quod debent, fecerint; etiam inimicorum teſtimonio juſti perhibebuntur: ſin quod non oportebat, fecerint; Deo permittente à propriis amicis tyrannidis notabuntur. JUDICES, quibus & reipubl. ſalus, & conſcientiæ integritas cordi eſt, non ſatis eſt juſtitiam ſimpliciter exercere; ſed

Quatuor modis judicia eluduntur, odio, gratiâ, pretio, metu. Alex. 5. 14.

ἐλεγχθήτω τῶν δικαίων διαψεύσας, ἢ καὶ τὸ χεῖρον ἐπιορκήσας. Nazi. Stob. 546.

§ *Liberi ab affectibus.*

Ore regna amore, non ſi cognoſce errore. Adag.

Male verùm examinat omnis corruptus judex. Horat. 2. Sat. 2.

Judex odio & benevolentia vacuus audire debet, integro animo, quid juris ſit. Plut. de auditione.

Mens amore occupata non eſt ſui juris. Bernhard.

Non eſt crudelitas punire reatum ſed juſtitia, non tyrannicum, ſed divinæ rectitudinis judicium. Aug. ad fr. in erem. 14.

Examinandæ cauſæ partium ante judicium, ſemoto reſpectu perſonarum. Philo de judice.

Amici idem quod Titto jus eſto Gell. 3. 16.

Nihil offenſæ vel gratiæ dandum. Sen. de mort. Claud.

Pauca carior fides quàm pecunia. Salluſt. Iugur.

Non poteſt juſtitiæ & innocentiæ deferri plurimum, cùm illis reverentia religionis opponitur. Sym. 6. 3.

Qui judicat, non voluntati ſuæ obtemperare debet, ſed tenere quod legum eſt. Ambr. Pſal. 118.

Non decet judicem miniſtrum eſſe voluntatis alterius. Caſſiod. 8. 18.

Tragli amici è lecito il partir la robba, ma non gia la conſcienza. Teat. 75.

ὅς τις ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις πράγμασιν οὕτω πονηρός ἐστι, τί οὐκ ἂν ἐπὶ τοῖς αὑτοῦ τολμήσειε. Iſocr. adverſ. Callim.

Injuſta ab iuſtis impetrari non decet. Plaut. Amphitr. prol.

Certum eſt id quemque, cùm judicat, probare, quod in re ſimili ipſe feciſſet. Fab. declam. 3.

Bis peccas cùm peccanti obſequium accommodat. Mim.

Facilè itur ad culpas, ubi eſt venalis ignoſcentium gratia. Arnob. 7. 5.

Amicitiarum plerumque reſpectu cauſarum celeritas adjuvatur. Caſſ. 2. 10.

Talia ſunt poſcenda, quæ nec intervenientis petitionem, nec præſtantis judicium decolorent. Sym lib. 9. e. 48.

Ponit perſonam amici, qui induit judicis. Cic. off. 3.

Solet fieri, ut qui videt benè de ſe ſentiri, meliorem ſe præbeat. Ambr. in epiſt. ad Parlem.

Neq; rogemus res turpes, neq; faciamus rogati. Cic. Lælii.

Studio impunè peccandi remiſſa imperia ſubditi promtiùs quàm utilia defendunt. Aurel. Vict. Cæſar. 34.

Digitized by Google

ſed eam inter cives exiſtimationem habere oportet, ut nemo turpe (& indecorum) quid illos rogare aut poſcere audeat. Alioquin enim ſi petentem parum verecundum diceremus; judicem à quo peteretur, ſuſpicione non liberaremus.

Animadvertant item Principes, ut judices adminiſtrandæ juſtitiæ præfecti, non modò recti amantes, honeſti & veraces; ſed ante omnia ne avari & cupidi ſint. NUNQUAM enim juſtitia & avaritia in uno homine habent concordiam. QUI ſubditis regendis, aut controverſiis dirimendis præpoſiti ſunt, etiam atque etiam caveant, ne donis & largitionibus corrumpātur. FIERI enim aliter non poteſt, quàm ut quo die creſcere domi judicis divitiæ cœperint, eodem die minui incipiat juſtitia.

Nihil ſeverius legibus ſuis Lycurgus, Prometheus & Numa Pompilius prohibuerunt, nulli peccato graviores conſtituerunt pœnas, quàm ſi avari & peculatores eſſent judices: quod caventes & prohibentes ſapientiſſimè profectò fecerunt. JUDEX enim qui furti particeps eſſe gaudet, reſtituendum furtum vix decernet. Neq; idonea judices excuſatione utuntur, argentum, aurum, ſericum, gemmas accipere ſeſe negantes, & ſi quid accipiant, edulia modò (ut poma, eſculenta aliaque minuta) ſe accipere dicentes. SÆPE enim & minimè rarò uſu venit, ut judice poma (& id genus alia) comedente, ſtuporem dentium litigator miſer ſentiat.

Cicero libro de legibus autor eſt, Catonem * Cenſorinum jam ſenem à Senatoribus in curia rogatum, cùm Calendis Januariis magiſtratus novi creari ex more ſolerent, & patres Manlium ac Collatinum Cenſores annuos deſignare ſtatuiſſent, ut ſuam de utriuſq; ingenio & habilitate exponeret ſententiam, ita reſpondiſſe: Equidem, Patres Conſcripti, neque hunc recipio, neq; illum probo: Ille enim opulentiſſimus: hic 476
verò egentiſſimus eſt, quorum neutrum ſanè periculo cavet: cùm CENSORES prædivites vitiis indulgere; nimis egenos opibus inhiare manifeſtum ſit. Itaque CENSOREM aut judicem eligendum cenſuerim, qui neque tam inops ſit, ut ad victum neceſſaria deſideret: neq; tam dives, ut ad molliter vivendum copiis abundet: NIMIA quippe abundantia homines vitioſos reddit; nimia verò paupertas avaritiæ (& expilationum) incentivum eſt.

Pro ea, qua Cato valuit, autoritate, verbis ipſius fidem haberi æquum eſt, quippe qui tot annis Princeps fuit Senatus

Δεῖ μὲ συμπράττειν τοῖς φίλοις ἀλλὰ μέχρι θεῶν. Pericles. Gell. 1. 3.

6. Alieni ab avaritia.

ὦ πλεονέκται οἱ πλοῦτον ποιεῖτε εἰς ἄδου χεῖρον μέρος. Antipat. Epigr. 7.

Juſtitiam vendere, iniquitas eſt, injuſtitiam, iniqua inſania. Sareſb 5. 11.

Muneribus induci ad injuſtitiam eſt ſceleratis hominis. Philo de judic.

Creſcit multitudo peccantium, cum redimendi peccati ſpes datur. Arnob. 7. 5.

Gladius conditur ubi aurum ſuſcipitur. Caſſiod. 7. c.

Is in quorum tutelam atque fidem reſp. creditur, auri atque argenti habendi cupido nulla ſit. Apul. de philoſ.

Non poteſt conſtanter argui, à quo accipitur. Ambr. 1. Cor. 4.

Animus vitiis avaritiæ liber dignitatis præmio munerandus. Symm. 10. 18.

Avari judices cum vendunt aliena crimina, ſua faciunt etiam peccata. Caſſiod. 6. 21.

Melius habent mercede delinquere, quàm gratis rectè facere. Salluſt. orat. Marci. Trib. pl.

Ex his etiam boni viri ſpectantur, ſi menſæ ornamenta, & victus anathemata nihili pendant. Ælian. lib. 11. extrem.

Non minus pauper, quam dives fidelis eſſe poteſt. Imp.

Vide Val. Max. lib. 6. cap 4.

Quibus divitiæ bono honeſtoque potiores, clari magis quàm honeſti. Salluſt. Jugurth.

Eſt deforme malum & ſceleri proclivis egeſtas. Sil. lib. 13.

Poca robba, poco penſiet. Adag

Neque potentiores omnes ſuſpecti, neq; infirmioribus omnibus in omni fides habenda. Dio, l. 52.

Æque malè licentis imperii magiſtra eſt inopia atque avaritia Val. Max. 6. 4.

Egeſtas dum ſaturari quæſierit, à juſtitia declinat. Ambr. 1 Theſſ. 5.

οὐκ ἂν γένοιτο φρόνημα ἀγενὲς ἐν ἀνθρώποις ἐπιτεθραμμένοις τῷ καθ' ἡμέραν ἀναγκαίῳ. Dion. lib. 4.

Ignobilitatem innata quædam vitia arguunt. Dio. li. 40. 4.

Sit omne judicium, non quam locuples, ſed qualis quiſque ſit. Cic. off. 1

Egenis neque ſua cara, quippe quæ nulla ſunt: & omnia cum pretio honeſta videntur. Sall. Jugurth.

Οἶσθ' ὅτι βωμός, ὅτι πίνεις, οὐδ' ὅτι χρήματα: Ariſtoph. Acharn.

Senatus: quamvis NEQUE omnes egenos avaros, neque omnes divites vitioſos eſſe veriſſimum ſit. Sed ideò ſic cenſuiſſe videtur, quoniam vel cives illi vitiis iſtis duobus notati fuerunt; vel quia PAUPERUM, opibus inhiare: divitum ſui conſervandi & in deliciis vivendi cauſſa nihil non facere proprium eſt; Quibus è duobus hominum generibus utrùm potiùs eligere Principes debeant, haud facilè definierim. Quare NEQUE ut contemtis pauperibus divites; neque ut repudiatis divitibus, pauperes eligantur, ſuadeo: Sed ILLOS juſtitiæ adminiſtrandæ præficiant, quos conſcientiæ integræ, & ab avaritia alienos cognoverint. Nam QUI conſcientiam habet ſauciam judex, nunquam fieri poteſt, ut ſattam tectamq; præſtet juſtitiam. Porrò de conſcientia ſi quis judicis dubitat, bona ſit, an mala; indicium maximum eſt, ut videat, utrum juris dicendi munus per ambitum obtinuerit. QUI enim ſponte conſcientiæ alienæ onus ſuſcipere ſatagit; propriam haud facilè magni æſtimabit.

CAPUT VII.

De prodigio ſtupendo, quod imperante M. Aurelio in Sicilia viſum fuit; & verbis ſanguine ſupra portam ab eo ſcriptis.

ANNO AB V. C. † DCCXX. † ÆTATIS M. AURELII XLII. biennio antè, quàm Imperium adipiſceretur, Sextilis, qui nunc Auguſtus eſt, die XX. circa Solis occaſum in Trinacriæ, quam Siciliam hodie vocamus, regno, ejusque urbe maritima * Belina, quæ noſtra ætate Palermo indigitatur, & portu inſignis eſt, quiddam accidit tum ſpectatu illius ævi hominibus periculoſum, tum audientibus jam horrendum. Nam Panormitani feſtum ſumma cum hilaritate celebrabant, lætitia exultantes, quòd piratæ ipſorum cum Numidarum claſſe congreſſi, X. naves ceperant, XXXII. depreſſerant. Illo enim
477 tempore acerrimæ inter utrosque erant inimicitiæ, cùm ODIORUM acerbitatem actionum declararet atrocitas. Cumq; moris ſit piratas ſeu prædones, quicquid prædæ mari partum eſt, facta è navibus deſcenſione, inter ſe ſolos partiri: univerſi in terram egreſſi, quod magno cum labore adepti erant, magna inter ſe diviſerunt cum lætitia: quæ res mirificum bonis juxtà ac malis præbuit ſpectaculum; illis quidem triumpho illorum invidentibus: his verò opes eorundem concupiſcentibus.

Ditiores imperia ad faſtum & res novas extol unt. Dio. lib. 52.

Iudex tanta vivat continentia, et æquitate cunctos inſtruat monitis, & doceat exemplis. Caſſ. 5. 4.

Omnis qui perverſa agit, eo ipſo, quo hoc deſpicit eſſe Dei judicium neſcit. Si enim hoc timendum ſciret, quæ in illo ſunt punienda, non ageret. Greg. Moral. 14. 34.

Nemo vir bonus imperii cupiditate tenetur, ſibive graviùm negotiorum curam exoptat. Dio. 50.

Non mirum hominem mercede conductum omnia habere venalia. Curt. lib. 5.

Πολίτης χρηστός, ὦ σπουδαρχίδης, ὅτι μισθαρχίδης. Ariſtoph. Acharnenſ.

Mihi pro verò conſtat, omnium mortalium vitam divino numine inviſi: neque bonum, neque malum facinus cuiuſquam pro nihilo haberi. Sall. de rep. ord.

Nihil eſt, quod imminentibus ſignis ita totum concutiat hominem, ſicut mens ſibi conſcia iniquitatis. Sareb. 1. extrem.

ὦ πλεῖστα φθέγξασ', οὐ παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ σὺ αὐτὴ τοῖσι σοῖσι μεγίστοις ὄντας οὐ γενήσεται! Sophoc. Electr.

Σωτηρία γὰρ θεῶν πολλάκις, ἄνδρας κερδέας βλάψαι. Idem. Antig.

†† *In Hiſpanico cap. 18. abeſt à verſionibus Gallicis.*

*920.

Panormus urbs in præſens felix, omniumque maxima Sicilienſium, in amœna ac fecunda valle ſita. Cl. Marius. Sicil. Chorograph.

* *Panormo.*

Læta malorum principia, & blandæ Superum mortalibus iræ. Stat. Thebaid. 10.

Si neceſſario fit, ut qui aliquid poſſident, aliorum inſidiis impetantur: opera illis danda, ut conatus horum antevertant. Dio. l. 38.

Fraus fructum non habet. Iſid. 12. orig. 7.

Res gerere, & captos oſtendere civibus hoſtes. Attingit ſolium Iovis. Horat. 1. epiſt. 18.

Nihil eſt victoria dulcius. Cic. Verrin. 5.

Etiam leges latronum eſſe dicuntur, quibus pareant, quas obſervent. Idem off. 2.

Χαλεπώτερόν ἐστιν ἢ φαίνεται τὸ πονηρῷ καὶ πλεονέκτῃ τυχεῖν. Demoſth. contr. Callict.

Lucrum ex ſcelere arra infortunii. Nazi. de animi ſumm. 5.

Prædam videt, & ſua vulnera neſcit. Stat. Theb. 7.

El mal quando viene por deſtino, no puede ſer atajado por evenido. Ataie. 297.

*Gell. 17. 14.

Ita offendas amicum, tanquam rediturus in gratiam. Philo de charitat.

Non me pœnitet mortales inimicitias, ſempiternas amicitias habere. Cic. pro Rab. Poſthum.

Id omnium maximè difficile erat, quod ex navibus per inducias captis nihil præter ipſas comparebat naves. Liv. lib. 31.

Præda non reddita belli cauſſa, reddita belli materia & adjumentum eſt. Idem lib. 2.

Res raptæ contentionum iniuriarumque aliarum materia fiunt. Appian. Punic.

Heu vani monitus, fruſtra; ne morantia Parcas prodigia! Sil. 5.

Φιλέει προσημαίνειν εὖτ' ἂν μέλλῃ μεγάλα κακὰ ἢ πόλι ἢ ἔθνεϊ ἔσεσθαι. Herodot. lib. 6.

Ὅταν οἱ ἐν ταῖς πολιτείαις οἱ δήμιοι, χείρους τῶν νόμων, τὴν αὐτὴν αἱ ποιναὶ χρείαν τῇ φύσει τοῦ κόσμου παρέχονται. Syneſ. ep. 44.

Al rigoroſo hado in contraſtable, no ay defenſa, ni plaza inexpugnable. Arauc. 167.

Maiora veris monſtra vix capiunt fidem. Sen. Troad.

Πῦρ γὰρ λάμπεται ἅπαν τὸ πρόσωπον, καὶ σκέλος χαλκοῦν ἔχει τὸ βολίτινον θάτερον. Ariſtoph. Ran.

Nulla providentia fatum imminens moveri poteſt Liv. lib. 25.

Ab hominibus nequam ad pravum inceptum, neq; officiis, neque præmiis poteſt redimi Deus. Euſeb. l. 9. hiſt. Eccl. 9.

Territat antè monens ſemper Deus. Val. Flac. Argonaut. 5.

Metum raritas auget: Leviùs accidunt familiaria: Ex inſolito formido eſt maior. Sen. natur. q. 6 3.

Adverſus pertinacem audaciam opus eſt graviore Cenſura, ut afflictionibus agminatim ingruentibus caſtigentur ſtolidi, quidedignantur erudiri bonis rationibus. Philo vit. Moſ. 1.

Serum eſt cavendi tempus in mediis malis. Sen. Thyeſt 3.

Sunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes. Tac. ann. 1.

Tanta adeò cùm res trepidæ, reverentia divûm naſcitur. Sil. lib. 7.

Adverſæ res admonent religionum Liv. lib. 5.

Ὅ,τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπῳ· οὐδὲ γὰρ πιστὰ λέγουσι ἐθέλει πείθεσθαι οὐδείς. Herodot. lib. 9.

Et quoniam * *HACTENUS amare homines debent, tanquam fortaſſe pòſt oſuri: odiſſe, tanquam paulo pòſt amaturi*: magiſtratus oppidanus omnes naves opesque penes eosdem piratas in ſequeſtro depoſitas manere juſſit, ut neque ipſi vendere illas auderent, neque emendi gratia avari in medium ſeſe inferrent. Habebant enim in more inſulares, ut quicquid bello durante caperetur, usque ad finem illius, aut dum pax priſtina reconciliata foret, deponeretur: Quæ profectò lex fuit æquiſſima. SÆPE enim inter capitales hoſtes non poſſunt in ſolidum coaleſcere gravia vulnera, non tam propter odia inveterata, quàm quòd pro injuriis recentibus ſatisfaciendi ratio deeſt.

Cùm igitur ſuam quisque domum reverſi eſſent, quòd cœnæ hora tempore æſtivo eſſet; ecce tibi monſtrum per mediam venit urbem hac figura: Altitudo videbatur trium circiter cubitorum; oculum habebat unicum; caput undique glabrum, præterquam in calvaria: auribus carebat, niſi quòd in occipite foramina conſpiciebantur, quibus audire credebatur: cornu geminum habebat caprini inſtar recurvum: ex brachiis dextrum ſiniſtro longius erat: manus equi ungulas referebant; collo carebat, humeris caput æquantibus, ſcapulæ piſcis ſquamoſi inſtar relucebant; pectus undiq; villoſum; facies à virili nihil differebat, niſi quòd unicum in fronte oculum habebat, & in naſo unicum tantùm foramen. Inferiora cingulotenus non apparebant, quòd operta eſſent. Invehebatur quatuor rotarum curru, cui duo leones in anteriore, duo urſi in poſteriore parte juncti erant. Qua materia currus conſtaret, diſcerni liquidò non poterat: forma à vulgaribus, quibus homines utuntur, nihil differebat. Illius in medio ahenum erat, cupæ inſtar cum anſis aut annulis, in quo cùm ſtaret monſtrum, cingulotenus ſuperiora tantùm comparebant.

Tranſiit autem per mediam urbem ſatis lentè ab una porta 478
ad alteram, ignis ſcintillas ſpargens, tanto cum terrore, ut multæ abortum facerent prægnantes aliæq; animæ tenerioris matronæ exanimes conciderent Simul verò omnis & ætatis & ordinis homines ad Jovis, Martis & Februi ædes confugiebant, cœlumq; clamoribus fatigabant.

Cùm autem piratæ interim univerſi in palatio Præſidis Solini, patria Capuani, congregati convivarentur, ſuasq; ſinguli opes ibi depoſuiſſent, urbe tota, vel certè maxima ex parte peragrata,

peragrata, monſtrum cum curru, leonibus & urſis ad palatii, in quo piratæ agebant, portam, quæ clauſa erat, proximè acceſſit, & amputata alterius ex leonibus aure, ſanguine inde manante has ſcripſit literas: R.A.S.P.I.P. quæ plurimum exhibuerunt viris ingenioſis in exponendo negotii; cùm plures eſſent interpretationes, quàm literæ. Ad extremum Pythonhoniſſa quædam, magni in magia nominis, veram illarum ſententiam declaravit, hoc modo; *Reddite Aliena, Si vultis Propria in pace Poſſidere*: quod mandatum tam horrendum non minori piratis horrori, quàm fœminæ interpretatio ingenioſa honori fuit.

His peractis, mox in rupem prælatam, quam Jamiciam tum vocabant, illo veſpere ſe contulit, ubi triduum in conſpectu urbis manſit: quo tempore rugitum leones horrendum edebant, & flammæ ex urſis ipſoque monſtro exibant formidabiles, toto illo tempore nec avi in aëre, nec ulla in agris beſtia comparente, hominibusq; ſacrificia diis ſuis ampliſſima offerentibus, adeo quidem, ut pedũ manuumq; venis ruptis, ſanguinem diis, ſi placari ulla ratione poſſent, offerrent. Elapſo triduo, cùm ſubitò nubes ſubobſcura ſupra terram apparuiſſet, confeſtim fulgura viſa ac tonitrua exaudita ſunt, tantusq; ſubſecutus in urbe terræmotus, ut tum domus multæ corruerent, tum cives non pauci extinguerentur; & quod gravius, flamma è rupe, in qua monſtrum erat, immiſſa, palatium cum univerſis piratis opibusque ibi aſſervatis cremavit, ita ut abſumptis iis, quæ intus erant, ſolida conflagrarent ſaxa. Fuitque tanta ea clades, ut ad bis mille ædes everſæ corruerint; ad X. millia hominum perierint. In ipſo verò rupis, quam monſtrum tenuerat, culmine templum Jovi, ad rei geſtæ memoriam, juſſit Imperator extrui; quod templum deinde Alexander Imperator, bellum cum Siculis gerens, in caſtellum munitiſſimum mutavit.

CAPUT VIII.

479 *Quid Antigono civi Romano Imperatoris hujus optimi tempore acciderit.*

DUM in inſula hæc fierent, Romanus quidam, Antigonus nomine, vir ſanguine patricio nobilis, & ætate aliquanto provectior, domicilium ſedemque in urbe illa habebat, biennio circiter ante cum uxore filiaq; ex urbe relegatus, cùm filii non eſſent in exilium miſſi, quod ita evenit.

In pace de bello, in bello de pace cogites Philo de charitat.

Nihil aliud quæritur, niſi ut ſemel depoſita veſtis inter prædones ſtranguletur. Arbit.

τὰ μὴ καλῶς μηδὲ δικαίως συναγόμενα χρήματα, καὶ τὰ διεσωσμένα συμφθείρουσι καὶ ἀφανίζουσι. Nic. Iſa. Aug. 3.

Optima divitiæ cum nullius partæ injuria, & profuturæ omnibus. Dio. li. 50.

Nemo habet iniuſtum lucrum ſine iuſto damno. Aug. ſerm. 215. de tem.

Quæ fato manent, quamvis ſignificata non vitantur. Tac. hiſtor. 1.

Parvulum eſt flere, pariaris adverſa, an expectes. Plin. 8. ep. 17.

Δεινὸν ἂν εἴη, εἰ ταυτὶ τὰ σημεῖα τοῖς εὐσεβέσι καὶ τοῖς κακούργοις φαίνοιτο. Lycurg. contr. Leocrat.

Multo (pleraque) in rebus acerbis acriùs advertunt animos ad religionem. Lucret. lib. 3.

Nunquam homines Dei meminerunt, niſi dum in malis ſunt. Lact. 2. 1.

In vota miſeros ultimus cogit timor. Sen. Agamemn. 3.

Tunc præcipuus votorum locus eſt, cùm ſpei nullius eſt. Plin. 8. e. 17.

Fortuna quos miſeros fecit, & ſuperſtitioſos facit. Sen. 8. contr. 1.

Incendium Ætnæ Siciliæ vernaculum genus monſtri, non portendere malum aſſolet, ſed inferre. Oroſ. 5. 5.

Non habet eventus ſordida præda bonos Ovid, amor. 1. 10.

Sæpè dieſpiter neglectus inceſto addidit integrum. Horat. 3. od. 2.

Aſſiduitas furentis incendii, aquâ potiùs luminum, quàm fluminum reſtingui, & minax terræ motuum conflictatio fidei ſtabilitate firmari poteſt. Sidon. 7. 1.

†*† in Hiſpanico, cap. 59.

Abeſt à Gallicis verſionibus.

Quanto plures cum principe viri eximii erunt, tanto faciliùs omnia, quæ facienda erunt, perficiet. Dio. li. 52.

Similibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus prodeſt, cæteri metu cognitæ pœna deterrentur. Gell. 6. 14.

Quien uno caſtiga, ciento hoſtiga. Adag.

Timoris cauſam, non vitæ pœnam in cenſoria poteſtate Romani eſſe voluerunt. Cic. pro Cluentio.

Solent, manum injectantibus fatis, hebetari ſenſus hominum & obtundi. Ammian. 14.

Mos & laudabilis & antiquiſſimus, inde à Quintii Cincinnati Dictatoris ævo invaluerat, ut duo menſe Decembri Senatores natu maximi, unà cùm Cenſore deſignato, & qui cenſura jam functus erat, urbem totam hunc in modum viſitarent. Singulis Romanis ſeorſim accerſitis XII. tabularum leges & peculiaria Senatus ſtatuta proponebant, & ſi quem è tribulibus illa violaſſe ſcirent, interrogabant, & ad Senatum rem omnem deferebant, qui (de communi omnium ſententia) pœnas pro criminum diverſitate ſtatuebant.

Nec verò criminum præſenti anno admiſſorum pœnam quiſquam perſolvebat; ſed ut in poſterum ad frugem ſe meliorem reciperet, monebatur. Quòd ſi ſequens viſitatio vanam fuiſſe commonefactionem oſtenderet, ita deprehenſus vel graviſſima pœna, vel interdum exilio afficiebatur. Verba legis tabula quinta, paragrapho tertio hæc erant: Senatus decrevit, Populus juſſit, approbant coloniæ antiquæ: Si homines, tanquam homines anno aliquo peccarint: homines tanquam homines anno illo diſſimulanto. Sin mali tanquam mali non fuerint emendati; boni tanquam boni graviter illos puniunto. Et porrò lex dicebat: Prima delicta, ignorantiæ ſcilicet vitio commiſſa, tolerantor; continuata verò, utpote per deſidiam aut malitiam admiſſa, puniuntor. Hæc autem menſe Decembri peragebatur inquiſitio, quòd mox Jani menſe, qui Januarius eſt, magiſtratus Romæ novi creandi erant, ideoque par erat, ut cui dandi vel negandi honores eſſent, conſtaret, ne mali pro bonis, aut boni pro malis eligerentur.

Cæterùm exilii mariti & uxoris cauſa peculiaris hæc fuit. Auguſtus, ſecundus Rom. Imperator, templorum fores urina contaminari prohibuit. Caligula quartus Imperator vetuit, * ne qua mulier chartas de collo ad abigendam quartanam ſuſpendendas daret. Cato denique Cenſorinus legem tulit, ne quis adoleſcens cum puella, aut cum adoleſcente puella vel colloqui vel commorari unà ad fontes, ubi aqua hauriebatur, aut ad flumina, ubi lintea lavabantur, aut apud furnos, ubi panis coquebatur, auderet. Illuc enim tanquam ad cadaver milvii, juventus Romana omnis convolabat.

Cùm ergo Cenſores ac Conſules regionem montis Cœlii vi-
ſitarent, accuſatus fuit Antigonus, quòd ædis Martis parietes 48
lotio reſperſiſſet; uxor, quòd contra quartanā amuleta daret & venderet; filia deniq;, quòd apud fontes flumina & furnos

conſa-

Cenſores privatim in cujuſque vitam inquirendi, meritosque infamia notandi jus habebant. Dio. lib. 40.

Vide Feneſtellam li. 1 c. 17.

Non pudeat judicem neſcire, quod neſcit, alioqui fiet ſeipſo deterior. Philo de creat. Princ.

Non debet dubio rumore trahi, à quo debent non mutanda conſtitui. Caſſ. 2. 9.

Ipſis judex præſumtionibus frequentiſſimè ſtabit, donec probetur contrarium. Saresb. 5. 14.

Cenſores mores populi regunto. Cic 3 de legib.

Αἱ δ᾽ ὁσίμω πλακίαι φρένες ποταὶ πλάζονται. Pindar. Pyth. od. 1102.

Δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν αἰσχρὸν εἰς κρέμαν λίθον. Zenodot. Prov.

Non habet veniæ locum, qui delinquit admonitus. Caſſ. 4. 21.

Juſta dilatio pœnæ plus facit eſſe reos. Victor. poet. Chriſt. 330.

Tunc Deo placet noſtra converſatio, quando bonum, quod inchoamus, perſeveranti fine complemus. Iſidor. diſc. de temp. 203.

Secunda ex ſecundo peccato verbera fugiamus. N. zi. orat 48.

Semel peccaſſe ſufficiat, debemus nos erigere poſt ruinam. Hier.

Pœnam culpa ſecunda ferat. Ovid. amor. 19.

Plura videt, qui coràm de rerum conditionibus judicat. Symm. 2 19.

Impunè peccat, cùm quis peccat rariùs. Mim.

Obſtare primum eſt velle, nec labi via: pudor eſt ſecundus noſſe peccandi modum. Sen. Hipp. 1.

Acerbitas plerumque ulciſcendi maleficii benè atque cautè vivendi diſciplina eſt. Gell. 20. 1.

* Vide fol 349.

Quæ ſupplicio nondum digna ſunt, ea neglecta multis & magnis malis occaſionem dederunt. Dio. li. 52.

Caligula ſorore defuncta juſtitiam indixit, in quo riſiſſe, lavaſſe, cum parentibus aut conjuge liberiſve cœnaſſe capitale fuit. Suet. 24.

Omnes geſtiunt a furno redeuntes ſcire lacuque. Horat. 1. Sat. 4.

Laude digniſſimi, qui naſcentibus malis occurrunt. Ælian. li. 14.

Ἐλάττους τὰς ζημίας τὸν νομοθέτην ποιεῖν ἐπὶ τοῖς ἀκουσίοις, ἢ τοῖς κατὰ προαίρεσιν πραττομένοις. Ariſt. 1. magn. mor. 19.

Peccata augendo, eorum, quæ condonata jam nobis fuerant, pœnam nobis exciamus. Dio. lib. 41.

Digitized by Google

confabulari & ridere cum adoleſcentibus Romanis viſa eſſet, quod virginibus Romanis probroſum erat. Cùm autem Cenſores, inſpectis tabulis, hanc diſciplinæ in domo Antigoni diſſolutionem inveniſſent, eosque ſuper illis rebus jam admonitos animadverterent; in Siciliam illos, decernente Senatu, relegarunt.

Ut autem in ædificiis ſuperbis, ubi ſemel labare cœperunt, nunquam ſaxum movetur, quin proximum etiam moveat: Ita VARII ſunt hominum eventus, & nunquam calamitas venit, quin altera in mundo ſit. Hæc eò dico, quoniam Antigonus cum dignitatem & fortunas in patria perdidiſſet; fortuna acrius ipſum perſequente, in exilio terræmotus à portento excitatus & domum illius evertit, & filiam interemit cariſſimam. Porrò toto illo tempore, quo & Romæ iſta acciderunt, & monſtrum in Sicilia conſpectum fuit, bellum Marcus Imperator cum * Argonautis geſſit. Cùm igitur de exilio Antigoni per literas certior factus eſſet Imperator optimus: commiſeratione ſingulari motus, ſequenti ipſum conſolatus eſt epiſtola.

CAPUT IX.

M. Aurelij Imp. epiſtola ad Antigonum amicum, qua reſpondens literis ipſius a Sicilia miſſis, judices Romanos nimis aſperos oſtendit. Dividitur ab autore in quinque capita: Eſtque memorabilis adverſus judices crudeles epiſtola.

MARCUS AURELIUS in Imperio collega, ac * Tribuniciæ poteſtatis particeps, nunc ægrotans ſibi ſanitatem, Antigono exuli levationem & ſolatium à diis (benignis &) conſolatoribus precatur.

Ego ut moleſtos urbis æſtus fugerem, & libros quosdam è Palæſtina ad me allatos legerem, Capuam me contuli: & quoniam nihil in itinere ad feſtinationem reliqui feci: febricula correptus ſum, quæ moleſtior, quàm periculoſior
481 cum horrore accedit, & * nunquam ex toto deſinit. Ad XIII. Cal. Februarii alteram abs te accepi epiſtolam; cumque eadem hora & epiſtola tua & febris acceſſiſſet; præ moleſtia ex febri percepta ſtatim legere epiſtolam tuam non potui. Ac ſanè ambo parum * felices videmur, tu brevitate, ego prolixitate; quoniam neque verboſitas mea dolorem tibi (ac mœrorem, quo afficeris;) neque breviloquentia tua febrim mihi adimit.

Jam

Remiſſio peccati non dat licentiam peccandi. Leo ep. 87. c. 1.

Ὅπου τῆς ἀγνοίας αὐτὸς ἦ αἴτιος, καὶ παρ᾽ αὐτὸν ἦ τὸ μὴ ἀγνοεῖν, ὅς αὐτὸς αἴτιος ἐστιν, ὅτε ἀδικεῖ. Ariſtot. 1. magn. moral. 34.

Quando un gran edificio ſe ladea, no eſta may lexos devenir al ſuelo. Araucan. 157.

Finis alterius mali gradus eſt futuri Sen. Herc. fur. 12.

Urget inceptus miſeros extrema perditio. Oroſ. 1. 14.

Semel premere felices Deus cùm cœpit, urget Sen. Her. œt. 3.

Pertinax fortuna, miſeros urgere non deſinit. Curt. lib. 5.

Non ſpectanda fortuna dum præſtetur fides. Cic. divin. 2.

Is locus officio, cùm ceſſant proſpera: læta fovere haud quicquam magni eſt animi decus. Sil. lib. 11.

* *Marcomannis.*

Μὴ φεύγ᾽ ἱμείρων ἐν κράτει κείμενον. Proverb.

Adverſis probitas exercita rebus Triſti materiam tempore laudis habet. Ovid. 5. triſt. 6.

Non iraſci, ubi iraſcendum eſt, nolle emendare peccatum eſt: *Plus verò iraſci, quàm iraſcendum ſit, peccatum peccato* addera eſt. Bernhard.

Iudicem oportet eſſe religioſiſſimum, & qui omne iniquum morte ipſa magis oderit. Saresb. 5. 11.

* Plin. præfat. hiſt. natural.

Ille verè ſuis inesementis major, quem ſublimitas parti honoris inclinat. Symm. 7. ep. 86.

Familiare eſt mœrentibus animi curas migratione diſcutere. Idem.

Minuitur labor intervallis brevibus manſionum. Idem 7. 12.

* *omnem prorſus appetitum tollit. Caſtell.*

Nullius ſolamen altius in mœſtum animum deſcendit, quàm ſimilia patientis. Petrar. Senil. 10. ep. 4.

Miſeria animos conjungit, felicitas invidiam parit. Heliod. li. 8.

* *proſpere.*

Scribendi brevitas magis faſtidio, quàm officio proxima eſt. Symm. 1. 39.

Eius libentius utimur conſilio, cuius auxilium nobis paratum putamus. Cic.

Digitized by Google

Jam verò cùm dolor ex calamitate tua perceptus nonnihil tepeſcat,tibiq; opitulandi cupiditas inardeſcat;aliquid in medium afferre conſilii ſolatiiq; cuperem. Verùm enimverò ſolatium,quo indiges, ego dare non poſſum; quod autem dare poſſum,eo non indiges.Itaq; non repetam epiſtolæ ſuperioris argumentum; ſed quàm commodiſſimè potero, tibi reſpondere conabor,neque tui conſolandi laborem ſuſcipiam; adeò ſcilicet morbo afflictus,ut neq; ad te ſcribere libeat,neque ex oblectamentis ulla ad me voluptas redeat. Quare ſi fortè lepore,concinnitate,ſuavitate hac epiſtola ſuperioribus, quas ad te ſolebam mittere, minus reſponderit; non voluntatem tibi ſerviendi cupidam; ſed morbum, qui illam excludit, accuſabis.* ÆGROTI enim tantùm abeſt,ut amicis inſervire poſſint, ut vix medicis ſatisfaciant.

Si ad te conſolandum nihil,niſi literæ crebræ, & pollicitationes verboſæ, opus eſſet; cum ipſa profectò febri mea,tibi ut gratificarer, certarem. Verùm quid vel tibi prodeſt, vel me juvat, parum cùm poſſim, multa polliceri? In hanc ſententiam memini me legem Rhodiorum antiquam legere, his verbis ſcriptam: Univerſos captivos & peregrinos, & ſolatio deſtitutos, viſitari & conſolatione juvari rogamus & hortamur. Simul verò ſancimus & jubemus, NE QUIS civis conſilium dare audeat, niſi cum conſilio ſimul etiam det remedium.VERBA enim, niſi cum remedio conjuncta ſalutari, parum habent ad conſolandum animum afflictum ponderis. Præclara medius fidius Rhodiorum lex; at longè præſtantior erit, qui ſervarit illam Romanus. Me tui videndi deſiderio ardere perſuaſum habeto, ut te quoque mecum loquendi,deq; miſeriis tuis conquerendi cupidum eſſe ſcio, nec ſanè immeritò. MAGIS enim recreatur animus (æger &) afflictus ærumnas exponens proprias, quàm conſolationes audiens alienas.

Cùm autem multa literis tuis, quorum nihil ferè prius ad me delatum eſt, complectaris; Potiſſimum tamen illud eſt, quòd certiorē me facis officiarios & juſtitiarios in regno iſto nimis rigidè agere,ideoq; Siculos malè erga Senatum animatos eſſe. Equidem CUM in hunc diem nullum ex te mendacium audierim;tantò faciliùs,quæcunq; literis indicas,credo: 482
quamvis ipſa quoque incolarum inſulæ iſtius ferociā judices exaſperari arbitror,cùm ita comparatum natura ſit, ut UBI cōtumaciores ſubditi ſunt,ibi rigidiores ſint juſtitiæ præfecti:

quod

Nullam jucunditatem triſtis morbi ſenſus admittit. Sym 8.18.

Quid fieri poteſt,ut os unum contrariis affectionibus induatur. Idem 1.ep.95.

Quis benè medelam æger impertiat? Sido.5.ep.1.

Οὔτι δαίμαιτ' ἂν οἴκοθεν γ' ἀτώμενος πέμπειν ἂν ἄλλους. Eurip. Supplic.

Non fas eſt læta officia obire lugentes. Sym.3.20.

Etiam non aſſecutis, voluiſſe abunde pulcrum atque magnificum eſt. Plin. præf hiſt. natur.

* *Sufficit enim ægroti medicis ſatisfacere, etiamſi amicorum deſideria non expleant. I. & G.*

Πᾶς λόγος ἐστὶ μάταιος ὁ μὴ τετελεσμένος ἔργῳ, καὶ πᾶσαι πράξεις τῶν λόγων ἔργον ἔχει. Anthol. Epigr. lib 1.

Magis conſiliarius amicus eſt, quàm auxiliarius. Plaut. Trucul. ad fores.

Is eſt amicus, qui in re dubia juvat, ubi re eſt opus. Idem Epidico. Rem tibi.

Eum qui conſilium affert, opem quoque in eam rem afferre æquum eſt. Liv. li.25.

Non ſatis eſt dicere, ſanandum eſſe vulnus: niſi oſtendatur quomodo. Pachymer. lib.4.

Conſilio iuvare cives & auxilio in æqua laude ponendum eſt. Cic. Top.

Levatur ægritudine animus, quoties in officia amica dirigitur. Sym.2.52.

Sincerè condoleſcere, calamitatem magnoperè levat. Nazi. orat. 27.

Eſt quadam flere voluptas: Expletur lacrymis egeriturq; dolor. Ovid.4.Triſt 3.

Omnis adverſa fortuna habet in querelis levamentum. Sen.4.contr.1.

Ἡ κοινωνία τῶν ἁμαρτημάτων φέρει τινὰ παραμυθίαν. Scholiaſt. Sophocl. Ajac.

Cruel es, quien perdona a todos todo, como el que no perdona en ninguo modo. Araucan.320.

Metu coërcendi, quos beneficia non mutant. Tacit. annal.13.

Metus ita cautus eſſe debet, ut tamen non contemnatur cuiusquam incolumitas. Philo de ſpecial. leg.

Πολλοὶ διὰ τὴν τῶν ἀρχομένων κακίαν, τραχύτερον ἢ κατὰ τὴν ἑαυτῶν γνώμην ἄρχειν ἠναγκάσθησαν. Iſocr. Nicocl.

Facilius eſt injuriam donare, quàm crimen. Sen. controv. 3.

Obruerctur innocentia, ſi relaxaretur audacia. Caſſiod.4.35.

quod ut maximè in cæteris regnis haud fieret; in iſta tamen inſula fieri credibile eſt, de qua veteri dicitur proverbio: INSULARES omnes mali: Siculi omnium peſſimi. ADEO nunc in ſceleribus corroborati improbi, adeo in virtutibus puſillanimes ſunt probi; ut NISI paulò ſeverior adhibeatur diſciplina, futurum ſit, ut ſumma imis improbi miſceant, & proborum citò ne nomen quidem audiatur.

Sed his omiſſis ad rem ut veniam, cùm quibus vallati malis, quantis obnoxii ſimus miſeriis, conſidero; HOMINES quidem more humano errare nullus miror: At judicum noſtrorum in animadvertendo ſævitiam minimè probo, quæ tanta eſt, ut tyranni potius, per vim necem afferentes, quàm Cenſores juſtitiam exercentes vocandi jure videantur. Unum eſt, quod ita me reddit attonitum, ut vix mentis compos ſim, quòd DII licet juſtitiæ domini proprietarii, & pars offenſa, miſericordes tamen vocari gaudent: nos verò, qui juſtitiam uſuariam (ſive beneficiariam) habemus, neq; offenſi ſumus, crudelitate gloriamur. QUIS adeò veſanus, ut alium lædere audeat, cùm deos proprias ignoſcendo injurias clementium nomen obtinere: nos verò injurias ulciſcendo alienas, tyrannorum cognomen auferre videamus? PESSIME cum hominibus ageretur, & ridiculi forent Dii, ſi criminum noſtrorum fœditatem animadverſionis ſeveritate æquarent. † Si enim æquam nobis menſuram redderent; ad vitam nobis eripiendam unici delicti culpa ſufficeret.

NON homo inter homines; ſed bellua inter feras jure dicendus eſt, qui carne ſe conſtare infirma oblitus, immiſericorditer carnem torquet alienam. Nam SI à calce ad verticem homo ſe contempletur; nullum inveniet crudelitatis incentivum; & multa contra in ſe videbit exercendæ inſtrumenta pietatis. HABET enim oculos, quibus (miſeros &) calamitoſos intueatur: habet pedes, quibus (conciones auditurus) ædes adeat ſacras; habet manus, quibus omnes juvet; habet linguã, qua orphanis patrocinetur; habet animum, quo deos diligat: denique intelligentiam habet, ad cognoſcendum malum, & prudentiam, ad amplectendum bonum. Cùm autem pluri-
483 mum diis homines debeant, à quibus tot acceperunt inſtrumenta pietatis; non minus iiſdem debent, quòd cauſas ipſis crudelitatis ademerunt. NON enim cornua illis, ut tauro; non caudam, ut natrici; non ungues, ut feli; non virus, ut ſerpenti; in ſumma nec ungulas illis dederunt, ut equis, ad

Uuu inferen-

In reip. corpore ut totum ſalvum ſit, quicquid eſt peſtiferum, amputetur. Cic. Philip. 8.

Quinimmo ſecuritati conſulit, cogitur ſæpè innoxiis non parcere. Philo de ſpecial. leg. b.

Perverſa ingenia nunquam ſatiantur maleficiis. Phil. de ſpec. leg.

Tyranni ex voluptate ſæviunt: Reges non niſi ex cauſa ac neceſſitate. Sen. 1. clemens. 1.

Nihil laudabilius placabilitate atque clementia. Cic. off. 1.

Cùm crebris, imo continuis exacerbatur offenſis Deus, indignationem ſuam temperat, & præſtitutum ſemel retributionis diem patienter expectat. Cypr. Serm. 3.

Sola miſericordia ad Deum deducit hominem, ſola Deum deducit ad hominem. Aug. ad fr. in erem. ſerm. 6.

In quo eſt omnipotens miſericordia, & omnipotentia miſericors eſt. Fulg. ep. 7.

Eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quàm lenitas decet. Plin. 8 ep. 22.

Divinæ benignitati magis convenit innocentes liberare. Tertul. de reſurr.

Non fruſtra ſperat parcendum peccatis ſuis, qui ignoſcit alienis. Auguſt. Sentent. Proſp. 38.

† *Gallus non nihil variat.*

In cunctis cauſas & tempora rerum aſpiciat, qui vera cupit decernere judex. Gunt. 7. 130.

In cunctis cauſas & tempora.

Cùm homines ſimus, homines ne contemnamus. Nazi. orat. 30.

Quod ſerimus, metimus, quod damus, accipimus. Proſp ſent. 38.

Οὐκ ἔςιν ἱερὸν βωμὸν, ὅπου ἐν τῇ ἀνθρωπίνης φύσεως ἀφαιρετέον τὸ ἔλεον. Phoci. Stob. 275.

Animalia naturalibus munimentis ab incurſu Deus & periculo tutiora generavit: Homini nudo fragilique dedit hunc pietatis adfectum, ut homo homini præſtet auxilium. Lact. 6. 10.

Homo in adjutorium mutuum generatus eſt, ita in exitium. Sen. 1. ira. 5. Eraſ. Chil. 4. cent. 1. pro. 1

Animantes Deus & inſtructas ad inferendam, & munitas ad vim repellendam figuravit, homini adfectum miſericordiæ dedit, ut omne præſidium vitæ in mutuis auxiliis poneremus. Lact. epito. 5.

Difieren en muy poco, el hombre ayrado, y el furioſo loço. Acaucan. 275.

Digitized by Google

Nihil pulcrius in faſtigio collocatis, quàm multarum rerum veniam dare, nullius petere. Sen. Mar. 4.

Propè eſt, ut libenter damnet, qui citò damnat: propè, ut inique puniat, qui nimis. Sen. 1. clem. 14.

Χαλεπωτάτη ἀδικία ἔχουσα ὅπλα. Ariſt. 1. Polit. 2.

Ferina iſta rabies eſt, ſanguine gaudere ac vulneribus, & abjecto homine in ſilveſtre animal tranſire. Sen. 1. clem. 14.

Etiam in majoribus imperiis difficulter cuſtoditur, ne aut crudeliùs aut remiſſiùs agatur cum ſubjectis. Columel. 11. 1.

Ἀνθρώποισι αἱ λίην ἰσχυραὶ τιμωρίαι πρὸς θεῶν ἐπίφθονοι γίνονται. Herodot. li. 4 extrem.

Beneficiis humana vita conſtat & concordiâ, nec terrore, ſed mutuo amore in fœdus auxiliumque commune conſtringitur. Sen. 1 ir. 1.

Σκληρὰς ἐπαινεῖν οὐ φιλῶ ψυχὰς ἐγώ, Sophoc. Ajac.

Oculi rubentes ſicci, animoſi & in iram veloces. Grataról. Phyſiognom. c. 9.

Iudex de controverſiis ſententias neque ad gratiam ferto, neq; inter ſe contrarias. Iſocr. ad Nicoc.

Iudex) habeat eminenti ſcientiæ conſcientiam ſuperiorem. Sido. 1. ep. 9.

Libram teneas æquiſſimi judicis, nec in alteram partem propenſus incumbas. Minut. pag. 154

Ἄριστος εἶναι πειρῶ καὶ σεμνός· τὸ μὲν γὰρ τυραννίδι πρέπει, τὸ δὲ πρὸς τὰς συνουσίας ἁρμόττει. Iſocr. ad Nicoc.

Si merueris perſona gratiam, conſequetur cauſa victoriam. Sido 5. 5.

Οὐ δεῖ χιτλιάζειν βοᾶν πρὶν ἂν μάθῃς. Ariſtoph. Pluto.

Semper judicio favor officit. Sen. tranqu. l. 1.

Iudices Catoniani modò invidiam, modò ignorantiam ſuam fictæ ſeveritatis velamine tegunt. Sido. 9. 14.

Magnum delictis inexorabilem ſcias, cui tantum aſperitatis etiam adverſus levia. Tacit. annal. 11.

Quidam quamvis operum probatiſſimi artifices, imperitandi parum prudentes, aut ſæviùs, aut etiam leniùs agendo, rem dominorum corrumpunt. Columel. 11. 1.

Ἐλλείπειν αἱροῦ, καὶ μὴ πλεονάζειν. Iſocr. ad Nicocl.

Vitia non decipiunt, niſi ſub ſpecie umbraq; virtutum. Ambr. de Virginib.

inferendum ictum validas, nec dentes, ut leonibus ad mordendum immanes.

Cùm igitur miſericordes dii ſint, nosq; miſericordes tum condiderint, tum eſſe juſſerint; cur crudeles volunt eſſe judices noſtri? Quàm multi hodie ſunt in Imperio Romano judices indomiti, crudeles & aſperi, qui juſtitiæ zelum prætexentes rempublicam peſſundant! NON enim juſtitiæ amore; ſed famæ comparandæ cupiditate, malitia ſe vinci paſſi, propriam exuerunt naturam.

Equidem Cenſorem aut judicem Romanum domui invidere meæ, malè amicis meis velle, inimicis favere, filios meos contemnere, ad filias oculos adjicere, opes concupiſcere, ipſi mihi obtrectare non miror: Sed adeò pleroſq; judices dilaniandæ carnis humanæ avidos eſſe indignor, ac ſi ipſi quidem urſi, carnes verò humanæ alvearia forent.

CAPUT X.

Continuans epiſtolam contra judices crudeles M. Aurelius, duo commemorat exempla, alterum judicis Romani crudeliſſimi, alterum Regis Cyprij clementis.

IN adoleſcentia, ita ſim felix! Cenſorem ſive judicem Romæ novi, Antigone, nomine Lycaonicum, virum ſtatura grandi, nec toroſo nimis nec gracili corpore, oculis ſanguine nonnihil (& rubore) ſuffuſis, gente patricium, barba rariore, capite incano. Fuerat is Romæ multis annis Cenſor, quippe qui legum Romanarum peritiſſimus, conſuetudinum & juris dicendi experientiſſimus, in loquendo natura parcus, & in reſpondendo expeditiſſimus eſſet. Idem omnes, quos Romæ habuit coætaneos, hac in parte ſuperavit, quòd & juſtitiam æquabiliter omnibus adminiſtrabat, & litigatorum cauſas (breviſſimè ac) celerrimè expediebat. NUNQUAM enim vel precibus mitigari, vel donis corrumpi, vel verbis decipi, vel minis flecti, vel promiſſis expugnari potuit. Simul autem ingenio erat auſtero, in verbis aſper, ad preces rigidus, in ſuppliciis crudelis, in negotiis ſuſpicax, & ante omnia multis inviſus, omnibus formidabilis.

Quanto fuerit odio Lycaonicus, vix dici; quanto omnibus 484
timori, vix cogitari poteſt. Quoties enim injuriam aliquis Romæ acceperat, hæc prima illius vox erat: Vivat plurimos annos Lycaonicus! Simul atque infantibus flentibus dicebant matres, Cave, Lycaonicus adeſt! mox conſileſcebant. Ita ſolum

Lycaonici

Lycaonici nomen viris terrorem, infantibus ſilentium afferebat. Scito præterea, Antigone, quoties in civitate aliqua tumultus oriebatur, aut in provincia aliqua turbæ gliſcebant; & omnium conſenſu deſignatum, qui illuc mitteretur, & à Senatu legatum fuiſſe Lycaonicum.

Ac ſanè quando in ejuſmodi urbem vel provinciam veniebat, tam & ſeditioſi aufugerant, & multi etiam innoxii diſceſſerant. Ita enim pertinax, & ad fingendas cauſas furoris ſolers erat Lycaonicus, ut alios tanquam autores, alios tanquam conſcios, alios tanquam fautores, alios tanquam occultatores puniens, neminem ſine corporis vexatione, vel fortunarum jactura abire pateretur.

Paucos fortaſſe, Antigone, fuiſſe cenſes, quos judex iſte flagellavit, dilaniavit, ſubmerſit, decollavit, cruci affixit, catamidiavit, relegavit, cippo incluſit quo tempore in comitatu erat Principum Romanorum? Imo verò, ita me dii ament! ita me divus ſoſpitet Genius! non aliter patibula hominum pedibus, manibus, capitibus, quàm macellū carnarium boum, vitulorum, (agnorum, hædorumque) carnibus referta erant. In ſumma adeo fundendo jam ſanguine humano delectabatur Lycaonicus, ut nunquam affabilior, nunquam hilarior eſſet, quàm ubi Tyberi quis mergendus, aut in monte Cœlio in crucem agendus, aut via Salaria ſecuri percutiendus, aut (fidiculis) in cuſtodia Mamertina torquendus erat.

O crudelis, immanis, inauditæ ſævitiæ judicem! quem ſerpentum potiùs venenatorum viſcerib quàm in Romanarum delicatarum complexu enutritum credibile erat. Non illum dulci, ut idem denuò repetam, mulierum lacte nutritum; ſed ſanguinem tigridum teterrimum ſuxiſſe veriſimile eſt. Quòd ſi tam crudelis erat Lycaonicus, quia ſic ingenium ferebat; quis non illud deteſtetur? Sin juſtitiæ zelo talis erat; quis non zelum illum execretur? Sin gloriæ comparandæ gratia id faciebat; quis gloriam illam non abominetur? ABOMINABILIS enim diis & execrabilis hominibus erit, quiſquis comparandæ tantùm gloriæ gratia, vita alium vel legitima ratione privat. Neq; diis acceptū, & ſubditis exitiale eſt, quòd à Senatu Romano judex moderatus, ſegnis; ſanguinarius verò, juſtus appellatur: adeo ut jam non qui oleo ſanant; ſed qui igne curant, in pretio ſint populo Romano.

Quòd ſi quis, mortuo Lycaonico, cunctos ſimul judices crudeles extinctos eſſe retur, me aſtipulatorem non habet. In toto

Plus juſtum eſſe, quàm juſtum eſt, inhumana juſtitia eſt. Hier. Eccleſ.

In omnibus rebus magis offendit nimium, quàm parum. Cic.

Qui nimium ſecuritati conſulit, cogitur ſæpe innoxiis non parcere. Phil. de ſpecial. legib.

No es buena la cura y eſperiencia, ſier mas rezia que la dolencia. Araucan. 320. 2.

Sen. 1. de ira. 16.

Leniter qui ſæviunt, ſapiunt magis. Plau. Bacchid Nunc experiar.

Summum jus, ſumma injuria. Cic. off. 1.

Iudex) ſemper foveat bonos, parcat etiam minùs probis, & ita temperet, ut magis ejus vereantur ſeveritatem, quam ut ſævitiam deteſtentur. Columel. 11. 1.

Non minùs Principi turpia ſunt multa ſupplicia, quàm medico multa funera. Sen. 1. clem. 24.

Plerumque etiam vitia noſtra diligimus. Symm. 1. 72.

Peſſimos plerumque dignitatibus fungi, dubium non eſt. Boet. 2. 6.

Acerbis judiciis civitas vaſtatur magis, quàm corrigitur. Sall de rep. ordin.

Crudeles puniendi cauſam habent, modū non habent. Sen. 2. clem. 4.

Malunt crudelis in animadvertendo, quàm in prætermittendo diſſolutus videri. Cic. Verrin. 5.

Sicut juſtitia exigit ſervitium: ſic & juſtum exigit dominium. Suger. de vit. Ludo. fol. 129.

Iudex) malit cavere, ne peccet (ſubditus) quàm cùm peccaverit, ſerò punire. Columel. 11. 1.

Mediocria delicta non extremis ſunt plectenda ſuppliciis. Polyb. li. 3.

Severitas aſſiduitate amittit autoritatem. Sen. 1. clem. 22.

Qui prodeſſe poſſunt & obeſſe, debent id velle, quod eſt melius. Phil. de creat. Princ.

Non eſt vindicandum nobis, quicquid licet. Nam ſummum jus antiqui ſummam putabant Crucem. Columel. 1. 7.

Cunctator eſſe debet, qui judicat de ſalute 7. 1. Caſſiod.

Eſt viri magnanimi, rebus agitatis punire ſontes multitudinem conſervare. Cic. off. 1.

Qui ſedet crimina vindicaturus, admittit, & ut reus innocens pereat, fit nocens judex Cypr. 2. ep. 2

Victima ſupplicia Princeps ſceleribus ultimis ponat, ut nemo pereat, niſi quem perire etiam percunti intereſſit. Sen. 1. ira. 5.

Digitized by Google

† *nobbus.*

Legum ſanitas ab ipſis plerunque corrumpitur, quibus curanda mandatur. Symm 9.106.

Innocentia nec illic, ubi defenditur, reſervatur. Cyprian. 2. ep. 2.

Sola eſt miſericordia, cui omnes virtutes honorabiliter non recuſant cedere. Caſſ. 2 9.

Principium ut omnibus rebus maximi eſt momenti, ita præſertim in condenda urbe Plut. de fort. Rom.

Romulus ſceleratorum manum promiſſa impunitate collegit. Oroſ 2.4.

Eventu excuſantur illicita. Macrob 3. Satur. 11.

Liv lib 1. Dio. lib. 47.

Ut Romanorum potentiam augeret, & victinorum viros imminueret. Dio. lib. 2.

Id firmiſſimum longè imperium eſt, quo obedientes gaudent. Liv. lib. 8.

Nullum clementia magis, quàm Regem aut Principem decet. Sen. clem. 1.3.

Nulli gentium mitiores placuère pœnæ, quàm Romanis. Liv. lib. 1.

† *exordium.*

Romani plus penè parcendo victis, quàm vincendo imperium auxerunt. Idem. li. 36.

Tutius eſt chordas remitti intenſiùs, quàm protendi. Saresb 4.8.

Graviùs offendunt, quos molliùs conſulturos ſpes erat. Aurel. Vict in Galba.

Clementia & ornamentum imperiorum eſt, & certiſſima ſalus. Sen. 1. clem. 11.

Romanum ſemper in armis Horribilem gentes, placidum ſenſère ſubactæ. Claudia. bell Gild. 98.

Homines ad deos nulla re propiùs accedunt, quàm ſalute hominibus danda. Cic. pro Marcell.

Marcus judiciariæ rei ſingularem diligentiam adhibuit. Capitol.

Deſitum eſt videri quicquam in ſocios iniquum, cum extitiſſet etiam in cives tanta crudelitas Cic. off. 2.

Quo ſecretior culpa, major audacia eſt Cypr. 2. ep 2.

Viliſſimis plerumque rebus vim eam Deus indidit, ut ea ſuperent, quæ maximæ ſunt inter homines æſtimationis. Pauſan. lib. 8.

† *Ioſeph. Antiq.* 1.7.

Cyprus quondam novem regnorum ſedes. Plin. 5. hiſt nat. 31

In Selemno qui ſe abluunt, amorum ſuorum obliviſcuntur: quod niſi commentitium, aqua ea quavis pecunia foret pretioſior, Pauſan. li. 7.

Charitoblepharon efficax in amatoriis, Plin 13. 25. Idem de anacampſerote attalu. lib. 24. 17.

enim imperio Romano unicus tum Lycaonicus fuit; at in ſingulis jam† populis terni ſunt vel quaterni. Non poſſum mihi temperare à lacrymis, cùm cogito illis temporibus Lycaonicum, quòd omnes judices, qui juſtitiam exercebant, miſericordes eſſent, ob crudelitatem longè latèq; famoſum fuiſſe; jã verò cùm omnes crudeles ſint, monſtro ſimile eſſe, ſi unicus judex miſericors reperiatur.

Anno ab urbe condita XII. Romulus I. Rex, edictum ad univerſos circa populos miſit, ut patria extorres, afflicti, ærumnoſi, & inopes univerſi Romam venirent, præſidiũ illic contra inimicos, & in ærumnis auxilium habituri: cujus pietatis clementiæque (quam in urbe Romulus exercebat) fama per totam divulgata Italiam, plus, ſi qua annalibus fides, civium numerus Romæ decem, quàm Babylone vel Carthagine centũ annis crevit O divinam Romuli mentem, quæ id excogitavit! ô glorioſam linguam, quæ id edixit! ô felicem Romam cujus fundamentum clementia & miſericordia fuit!

In archivis Capitolinis multas quondam inveni epiſtolas, ad Senatum Populumq; Romanum, quarum erat hujuſmodi †inſcriptio: Nos Rex Parthorum in Aſia, Patribus Conſcriptis Romæ, & populo felici Romanorum in Italia, & univerſis Senatus confœderatis (qui Romani nomine & clemẽtes cognomento vocantur,) ſalutem dicimus, & pacem ac tranquillitatem vobis juxta & nobis à diis precamur. Vides ergo Antigone, quàm glorioſo titulo clemẽtes majores noſtri Romani cognominati ſint, quale cunctis Imperatorib. venturis reliquerint exemplum clemẽtiæ! qui cum ab exteris barbaris clemẽtes cognominentur, adverſus ſubditos civesq; minimè illos crudeles fuiſſe credibile eſt. Prout tum laborarunt antiqui, ut ab omnib. amarentur; tum crudeliſſimi jam ſunt judices, ut timeantur: ſi in vitam defunctos dii fortè revocarent, & coram illis in judicio ſiſterentur vivi: ita judicaturos judico, ita pronunciaturos pronuncio, non filios iſtos eſſe, ſed hoſtes; non amplificatores reip. ſed clementiæ ſuæ latrones.

Cùm annum ætatis trigeſimum ſeptimum agerem, in inſula† Chechima, quam Cyprum nunc indigitant, hyemavi: in cujus monte exiguo quidem, ſed confragoſo, qui Arcadius dicitur, herba naſcitur Flavia nuncupata, ex qua decerpta ſanguinem veteres deſtillare ajunt, qui ſi calidus illinatur, ad 486
mortem; ſin frigidus, ad odium cogere etiam invitos perhibetur; cujus rei, quo minus dubites, ipſe experimentum cepi, cùm

Digitized by Google

cùm eo ſanguine quendã inunxiſſem, qui vitam potius, quàm mei amorem deponere maluit. In illa inſula rex quidam vitæ ſanctiſſimæ, & clementiæ memorabilis fuit; cujus ſanè nomẽ neque ex literis, neque fama per manus tradita mihi licuit cognoſcere; tantùm marmoreo monumento, columnis quatuor impoſito, conditus erat, addito in ambitu monumenti epitaphio Græco, antiquiſſimi operis, in quo præter alia hæc continebantur.

ISTA mihi patria eſt ratio ſervata regendæ,
Cum Superi vita me voluêre frui:
Nempe mihi cunctis in rebus amorque timore,
Paxque fuit potior Marte, preceſque minis.
Cùm cenſura malis potuit ſecreta mederi,
Nunquam illis ſtatuit publica pœna modum.
Quos mihi fas monitis erat emendare ſeveris,
Credebam flagris cadere grande nefas.
Supplicia expendit nemo manifeſta malorum,
Clam niſi præmonitus ſæpius ante foret.
Nulla mea licuit mendacia dicere linguæ,
Clauſaque adulantum vocibus auris erat.
Non aliena animo cupij bona; ſed mihi ſorte
Contentum propria vivere dulce fuit.
Ut vigili caros ſtudio ſolabar amicos:
Sic hoſtes fierent ne mihi, cautus eram.
Nec malè perdendis fuit unquam prodiga nummis,
Nec malè captandis dextera avara mihi.
Nemo gravi eſt meritas paſſus pro crimine pœnas,
Quin illi ignotum vel quater ante foret.
Uſque mihi juſtus in pœnas ire dolori:
Lætitia, veniam ſic dare ſæpe fuit.
Quòd mortalis eram mortali è ſemine, vermes
Arrida nunc rodunt corporis oſſa mei.
Quòd virtutis amans inter virtutis amantes
Vixi, inter gaudet mens modo læta deos.

487 Quale hoc tibi videtur, Antigone, epitaphium? qualem fuiſſe Principem iſtum cenſes? Equidem glorioſiſſimam fuiſſe illius vitam haud vereor affirmare, cujus in hodiernum diem immortalis eſt memoria. Ita vir bonus habear! ita deos ſentiam propitios! ut minus † Heliam ſuam Pompejo, Indiam Semiramidi, Babylonem Cyro, Gallias Cajo, Africam Scipioni, quàm uni huic Regi Cyprio monumentum invideo.

Solent amore eſſe beati, qui ſe amaverint. Aug. manual. c. 20.

Movemur, neſcio quo pacto, locis ipſis, in quibus eorum, quos diligimus, aut admiramur, adſunt veſtigia. Cic. 2. de legib.

Ἡ ἐν τοῖς παρῳχημένοις χρόνοις ἀλήθεια ἀνδραγαθίας. Diodor. lib. 13.

Λιτὸς ὁ τύμβος ἰφθίμου, μεγάλα δ' ὀστέα φωτὸς ἔχει. Antipat. epigr. lib. 3.

Omnia ſeva & immania prorſus facilia & propè nulla efficit amor. Aug. in Evan. Matth. ſerm. 9.

Medici leviter ægrotantes leviter curant: gravioribus morbis periculoſas curationes & ancipites adhibere coguntur. Cic. off. 1.

Iudex futurus ſanguine humano abſtine, qui unquam regnas. Sen. Herc. fur. 3.

Trajanus inſanum eſſe dicebat, qui oculos ſi habeat lippientes, eos malit effodere, quam curare. Sareſb. 4. 8.

Objurgatio primùm ſecreta, deinde publica emendare errantes tentet. Sen. ir. 1. 16.

Ingens omnibus quæ dicit Princeps, tum majeſtas inſit, tum fides. Liv. li. 26.

Non omnia ſtatim, quæ ab auſcultatoribus referuntur, credenda. Dio. li. 52.

Princeps acquirit nobiles theſauros famæ, neglecta vilitate pecuniæ. Caſſ. 1. 16.

Volentes & nolentes multum errant, qui judicant. Ignorantes enim juſtitiam, ſeducuntur, vel certè ſcientes per avaritiam corrumpuntur. Aug. de temp. ſerm. 130.

Nulli Regi gloria eſt ex ſæva animadverſione. Sen. 1. clem. 17.

Venia eſt præſtanda correctis. Leo. ep. 71.

Ἐπειδὴ θνητοῦ σώματος ἔτυχες, ἀθανάτου δὲ ψυχῆς, πειρῶ τῆς ψυχῆς ἀθάνατον μνήμην καταλιπεῖν. Iſocr. Nicocl.

Vir bonus neque vitiis laborat ipſe, neque aliis illa ineſſe credit. Dio. lib. 44.

Utinam tanta moraretur in terris fides, quanta merces ejus expectatur in cœlis? Tert. de hab. mul.

ἐν τάφῳ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν ἡ δόξα αὐτῶν παρὰ τῷ ἐντυχόντι αἰεὶ καὶ λόγου καὶ ἔργου καιρῷ ἀείμνηστος καταλείπεται. Thucyd. lib. 2.

Hieroſolymam: à qua expugnata Pompejum Hieroſolymarium vocat. Cic. 2. Att. 10. & pro Flacco.

Majorem enim is gloriam illic in montibus aſperis jam mortuus habet, quàm illi in Roma ſuperba vivi obtinuerunt.

Caput XI.

Proſequitur inſtitutum contra judices crudeles ſermonem M. Aurelius Imp. verba commemorans Neronis Cæſaris laudatiſſima, & præcepta exponens ab Auguſto Cæſare judici in Daciam mittendo data.

NEQUE verò vel hac ſcriptione, vel epitaphii Regis Cyprii expoſitione patrocinari improbis animus fert, quò minus debitas malefactorum & temeritatis pœnas luant: Ita enim plus ego patrocinio, quàm illi improbitate peccarem. ILLORUM enim peccata ab imbecillitate oriuntur; meum verò à malitia proficiſceretur. Veruntamen hac in parte & mihi, & omnibus ſano præditis judicio ſic videtur, cùm PECCARE hominibus naturale, pœnam verò irrogare voluntarium ſit: decere miniſtros juſtitiæ in exercenda illa ita ſe gerere, ut amore omnia reipublicæ facere, non vindictæ cupiditate videantur; ut culpæ participes emendandi errorem præteritum, non ulciſcendi injuriam † recentem cauſam habeant. Platonis illud eſt, in libris de republica, JUDICES oportere hæc duo ſemper ob oculos ſibi proponere, ut in ferenda ſcilicet de fortunis (aliorum) ſententia avaritiam: in caſtigandis* hominibus vindictæ cupiditatem nullam præ ſe ferant. CORPORA quippe caſtigandi, non animos excruciandi judicibus poteſtas data eſt.

Nero Imperator tum vita infamis, tum in exercenda juſtitia crudelis admodum fuit. Veruntamen quantumvis fuerit immaniſſimus, cùm die quodam de ſuppliciis latronum duorum capite damnatorum, † ut ex more ſubſcriberet, admoneretur, gemebundus exclamavit: *Quàm vellem neſcire literas!* ut ſubſcribendæ ſententiæ onere liberaret. Ac ſanè Nero vocem tam generoſam illo temporis articulo proferens immortalem promeruit memoriam: poſtea verò vitæ perverſitate tam memorabilem funditùs deſtruxit ſententiam. Nam AD DEHONESTANDA multa verba egregia, unica profectò ſufficit mala actio. QUOT provinciæ & regna peſſum ierunt, non tam ob facinora ab improbis perpetrata, quàm ob miniſtrorum juſtitiæ in exercenda juſtitia atrocitatem. Nam ERRORES emendari ſuo rigore priſtinos poſſe exiſtimantes inaudita excitarunt ſcandala. 488

Quis

Ad gloriam nitere: ſed ita ne ſis morbus aut peſtis: ſed pax & ſanitas. Ælian. li. 14.

Optima & laudatiſſimæ naturæ ſignum eſt, quando moderatè quis agit & clementer in illos, in quos alioqui ſævire poſſit. Plat. Sleidan. ad Carol. V.

Ubi injuſtitiam pœna non ſequitur, ibi modeſtia quoque ſuo honore ſpoliatur. Dio. li. 40.

Abſurdum, qui aliorum ulciſci flagitia volunt, nihil illis lædendi ſtudio inferiores inveniri. Dio. li. 41.

Siniſtram non habet princeps, & in cruciatu membrorum corporis, cujus ipſe caput eſt, legi triſtis & gemens famulatur. Saresb. 4. 8.

Sapientibus reipub. capeſſendæ neceſſitas cauſa eſt, ne improbis urbium relicta gubernacula, peſtem bonis inferant. Boet. 1. 4.

Salutaris ſeveritas vincit inanem ſpeciem clementiæ. Cic. Brut. ep. 2.

Ubi audacia priores partes habet, ibi probitatem laborare neceſſe eſt. Dio. li. 4.

Æqui peccat, quod excedit, quàm quod deficit. Sen. benef. 2. 16.

Amor ſine diſciplina non proficit, quia ceſſante juſtitiæ ſtimulo, populus ſe in illicita reſolvit. Saresb. 4. 8.

Non ad præteritum, ſed ad futurum pœna refertur. Sen. 2. ira. 31.

Omnis vehementia ſaluti inimica eſt, & exceſſus omnis in culpa, bonorum quoque conſuetudo nimia, peſſima eſt. Saresb. 4. 9.

† *Præſentem*. G. * *perſonis*. G.

Nunquam homo longius à ſe recedit ſuæque naturæ magis obliviſcitur, quàm cùm iraſcitur. Sabell. 8. 3.

Multi ſub legitimi judicii nomine cupiditatem ſuam explent. Dio li. 51.

Nemo æſtimare eam litem poteſt, niſi qui atrocitatem ejus patiendo ſenſit. Liv. l. 29.

Ubi metus ſuppliciorum, & ſpes præmiorum tollitur, ibi nihil boni, mala autem innumera exiſtunt. Dio li. 41.

† *Suet. cap.* 10. *Sen. clem.* 2. 1.

[illegible]

Themiſt. ad Valent. Imp.

Nero ſubtraxit oculos: juſſit ſcelera, non ſpectavit. Tacit. annal. 15.

Ἀγαθὸν ἢ εἶναι χρεὼν, ἢ μιμεῖσθαι.

Democr. Stob. 398.

Non oportet peccata corrigere peccantem. Sen. 1. ira. 15.

Remiſſarum intenſio chordarum artificis peritiâ debitam ſoni reddit gratiam: ſed quæ ſemel rupta eſt, nullo artificio reparatur. Saresb. 4. 8.

Poteſt pœna dilata exigi: non poteſt exacta revocari. Sen. 2. ira. 23.

Turpe ſic caſtigare vitia, ut imiteris. Idem 2. controv. 6.

Digitized by Google

Quis & qualis fuerit Auguſtus Cæſar, notorium eſt univerſis, omni ſcilicet virtutis laude cumulatiſſimus: quippe qui generoſus, fortis, magnanimus, prudens, æqui amans, & ante omnia clementiſſimus fuit. Nam ut alia miſericordiæ clementiæq; opera taceam, legem tulit, NE Princeps ſententiam damnatoriam ſua ſubſcriberet manu, neve ſupplicio quemquam affici ſuis ſpectaret oculis: quæ profectò lex tum convenientiſſima, tum ad munditiam (puritatemq;) Imperatorum maximè fuit neceſſaria. LAUDABILIUS enim in Principibus videtur ſuas gladio ditiones tueri, quàm ſuo tabellam damnatoriam ſubſcribere calamo.

Idem Auguſtus Imperatorum optimus, in eligendis juſtitiæ præfectis circumſpectiſſimus, & in præſcribenda illis gerendæ reipubl. forma diligentiſſimus fuit; non tantùm quæ facienda forent docens; verùm etiam quæ fugienda, monens; quo quidem melius cogitari nihil poteſt. JUSTITIÆ enim præſides tum non faciendo quod debent, tum faciendo quod non debent, peccant. Cùm autem Capuæ præfuiſſet Scaurus, judex quidem juſtus, ſed aliquanto ſeverior; in Daciam illum miſſurus Auguſtus, ut illi præeſſet provinciæ, præter cætera hæc illi, quæ memoria teneret, tradidit.

Cùm te, Scaure amice, Capua removere, & ad Daciæ præfecturam evehere ſtatuerim, ubi meas vices geras: tuum eſt etiam atq; etiam videre, ut cùm ego honorem opesq; tuas meliorarim, tu quoq; vita melioreſcas, & in judicandi munere mitior ſis; cùm quidē hactenus paulò tum in exercenda juſtitia acerbior, tum in vita inconſideratior fueris. Si quid monēdo, rogando, jubendo poſſum efficere, ſtilū vitæ velim vertas, & dignitatem, exiſtimationemq; meam etiam tibi atq; etiam commendatam habeas. Non enim te fugit, EX EO Principum Rom. & dignitatem, & ſalutem pendere univerſam, ſi juſtitiæ, quos conſtituēre, præfecti vel boni ſint vel mali.

489 Si quod ego cuperem, facere cupis; ſic habeto, nec dignitatē meam fidei, nec juſtitiæ adminiſtrationem poteſtati committi tuæ, ut vel inſontum oſor vel noxiorum carnifex ſis: ſed ut ALTERA manu bonos, ut conſiſtant, fulcias; altera malos, ut conſurgant, ſubleves. Quòd ſi etiamnum preſſius vis dicam, quid velim, IDEO te mitti ſcito, ut pupillorum curator, viduarum patronus, ſauciorum cataplaſma, baculus cœcorum, omnium deniq; pater ſis. SUMMA hæc eſt, ut inimicis meis blandiendo, amicis indulgendo, imbecilles ſublevando, fortes

Nulla res dat alteri colorem, quam ipſa non habet. 6. 3.

Auguſtus omnibus omnium gentium viris magnitudine ſua induxit caliginem. Vell. lib 2.

Princeps ſit in verbo affabilis, munificus in beneficiis, & integræ autoritatis ſervet in moribus dignitatem. Saresb. 8. 4.

Tiberius SC. fieri juſſit, ne quis à Senatu damnatus intra diem X. necaretur. Dio. li. 57.

Ex vetere SC. Tiberiano XXX. dierum vitam poſt ſententiam trahit Sidon. l. 7.

ὁ τὴν τιμωρίαν διαφυγὼν, ὅτῳ δικαστήριον ἀφῆκε, τοῦτο μᾶλλον ἀπέχεσθαι γίνεται τοῦ συγχωρηθέντος. Themiſt. ad Val.

Ἀπεικὸς οὐδὲν προσποιεῖν, ἐν τῷ κρίνειν, ἵνα προσθῆ δὲ βουλεύεσθαι. Democr. Stob. 547.

Auguſtum dare pœnas apparebat, quoties exigeret. Sen. 1. clem. 10.

Decrevit Senatus, ut qui Auguſto, dum eſſet intra pomœrium, ſupplices fierent, impunitatem haberent Dio lib 54.

Æqui vitandarum rerum exempla ponenda ſunt, quàm ſequendarum. Sen. 2. controv. 4.

Natura fert, ut iis faveamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti ſumus, ingrediuntur. Fab. 5. 10.

Omnes omnia rectè faciunt, quia Princeps rectè imperat. Dio. lib. 76.

Honeſtum ſuffragium eſt ſecundi iudicii, documentum prioris. Caſſ. 5. 19.

Cædibus ſævire in immeritos aut leviter noxios, immanis eſt ferociæ. Philo de fortitud.

Si tuæ exiſtimationis parum diligens eras, meæ ſaltem famæ parcere debuerat. Leo. ep. 84. c. 1.

Δεῖ διαιτητάς, ἀλλ' οὐκ ἀντιδίκους εἶναι τοὺς μέλλοντας τἀληθὲς κρίνειν ἱκανῶς. Ariſt. 1. de cœl. 10.

Talis Princeps judicatur, qualia præfectos agere permittit. Dio li. 52.

Impoſſibile eſt, ut ſalubriter diſponat principatum, qui non agit conſilio ſapientum Saresb. 5. 6.

Προσήκει τῷ τιμωρουμένῳ βελτίονι γίνεσθαι καὶ ὀνίνασθαι, ἢ παράδειγμα ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι οἱ ὁρῶντες πάσχοντα φοβούμενοι βελτίους γίνωνται. Plato Gell. 6. 14.

Remedia, quæ alioqui natura ſunt aſpera, mollimaun & levi leniantur. Fab. 2. cap. 4.

Eſto innocentiæ templum, temperantiæ ſacrium, ara iuſtitiæ. Caſſ. 2. 12.

Digitized by Google

fortes favore proſequendo,ita omnia fias omnibus,& nemini ambitioſius te dedas; ut clementiæ fama & meos in officio contineat, &alienos a I obſequia mihi præſtanda alliciat. His ergo verbis Scaurum præfectum Auguſtus Cæſar inſtruxit, quæ ſi quis penitus introſpiciat, licet pauca fuerint, maximè tamen compendiaria fuiſſe cognoſcet; Atque utinam in judicum ea noſtrorum cordibus (mentibusq;) ſcripta eſſent!

(Porrò autem) Judices à Senatu in iſtam miſſos inſulam, nec ſatis honeſtos eſſe ſcribis,nec ab avaritiæ ſuſpicione prorſus alienos. O MISERAM Rempublicam, cujus judices crudeles, inhoneſti & avari ſunt! Nam quid aliud judices crudeles agent, niſi ut inſontes interficiant? quid avari, niſi ut egenos expilent? quid inhoneſti,niſi ut offendiculo bonis ſint? Equidem tutius dixerim,ejusmodi infelicem rempubl. in ſylvis inter beſtias morati, quàm à judicibus tam iniquis regi. Coram† leone enim, belluarum omnium ferociſſimo,ſi humi procumbat venator, nec veſtem illius leo, nedũ ipſum tanget. At enim,licet infelix ſit reſpublica, quæ tales tolerat judices;tu felicem forſitan Antigone amice Romam cenſes, à qua mittuntur! Ego verò PEJORES medius fidius Senatores judico,à quibus miſſi ſunt,quàm ipſos, qui illuc profecti ſunt, judices.

ACERBUM eſt animo generoſo(ac nobili)ejus opem imploratum ire,qui nec veritatis amans, nec æqui ſervans eſt. Sed longè acerbius eſt judicem videre, qui poſtquam multa violenter egit, multisque egenos plurimos affecit injuriis (& damnis) non vitæ, quam agit, ſanctitate; ſed muneris, quod gerit,autoritate corrigere omnes affectat, CUJUS munus eſt, in vitioſos omnes animadvertere; neceſſitate cenſor aut judex aſtringitur, ut vitiis vacuus ſit univerſis: quod niſi fiat;qui munus ejusmodi gerit, juſtitia per vim abutitur; & qui illum fovet, ſuæ proditor eſt reipublicæ. FIERI non poteſt, ut cenſoris munere rectè fungatur quiſquam, niſi muneris autoritatem inter acceſſoria, vitæ ſanctitatem inter principalia numeret.

FINIS, cujus gratia præficiuntur provinciis judices, hic
eſt, ut controverſias dirimant ambiguas,ut muros inſtaurent 490
ruinoſos; ut favore proſequantur imbecilliores,ut in officio contineant potentiores. Alioquin enim, nulla eſt tam parva reſpublica, quæ furem in crucem agere nequeat,etiamſi nullus Româ cenſor (aut judex) ſententiam laturus veniat:

Quàm

Quæ per inſuavitatem medentur, emolumento curationis offenſam ſui excuſant, & præſentem injuriam ſuperventuræ utilitatis gratia commendant. Tertul. de Pœnit.

Ἀρχὸς χρηστὸς ὁ ταχέως μὲν σωτήρ, βραδέως δὲ χείρων. Philo Stob. 547.

Βραχεῖ λόγῳ πολλὰ πρόσκειται σοφά. Sophoc. Stob.39.

Indecens eſt crimen ſuum commodis alienis impendere.Leo ep.1.c.4.

Ratio id judicari vult,quod æquum eſt, ira id æquum videri vult, quod judicavit. Sen. l.ira 18.

Quieres buen mercado, hazle con el neceſſitado. Adag.

Tribunal caſtellum omnium ſcelerum. Liv. lib.3.

Scopulus reorum.Val.Max.3.7.

†*Ariſt. hiſt.anim*.9.44.

Fieri nequit, ut homines quis tales efficiat,quales habere velit.Dio.li.71.

Non eſt immunis à ſcelere, qui ut fieret, imperavit.Cypr.2.ep.7.

Semper is dicitur facere,cui præminiſtratur. Tertul.

Alius mitior eſt,plus quàm debet, alius ſeverior eſt,quàm debet.Sen.7.contr.1.

Οἱ ἄρχοντες παραγγελλόμενοι μᾶλλον τῶν ἑπομένων, Thucyd.lib.3.

Inviti, non ambientes in temp. collocandi.Lamprid.Alex.

Prima æquitas eſt, à ſe præſules inchoare Caſſ.6.20.

Eſt naturalis favor pro laborantib. & judex religioſus libentiſſimè patronum audit, quem juſtitiæ ſuæ minimè timet. Fab.4.c.1.

Peccare & peccanti favere perinde eſt. Philo de ſpecial.ll.

Hominum, non cauſſarum toti ſunt,apud quos gratia vim æqui habet.Liv.li.3.

Amor innocentiæ converſatione demonſtrandus.Symm.Thom.Garz diſc 3.

Magnus unicuique honor eſt ſua integritas. Leo ep.53.

Difficillimum in plurimis occupationibus eandem ſemper retinere bonitatem. Dio. lib. 44.

Boni judicis intereſt lites dirimere. IC.

Judiciorum exitum faciliùs ferunt homines,quem neq; potentiæ, neque gratiæ imputare poſſunt. Dio.li.52.

Integritas præſidentium ſalus eſt populi. Leo ep.87.

Quidnam illi difficile cuſtodire,qui ſe à rebus alienis decrevit abſtinere? Caſſ.1.ep.4

Dij lenti, ſed certi vindices ſunt generis humani, & magna exempla in caput invenientium regerunt.Sen.10.contr.præf.

Digitized by Google

Quàm multi ſunt hodie Romæ judices, qui unici tantùm furti reos in crucem egerunt plurimos, cùm ipſi populi univerſi expilationem impunè ferant? qui tamen perſuaſiſſimum ſibi habere debent, ETIAMSI pœna prorogetur; non tamen idcirco furti veniam dari. Nam QUÆ in vita diſſimulant homines crimina, in morte ulciſcuntur tandem dii. INGENS reipublicæ bonum, neque exiguum Principis, qui illi præeſt, decus eſt, quando judex vel cenſor, adeo eſt tum in vita honeſtus, tum in exercenda juſtitia religioſus; ut ullius vitii, quod in aliis punit, inſimulari aut convinci ipſe poſſit. PRORSUS enim pervertitur ordo juſtitiæ, quando fur furem in crucem agit.

Fures publici in auro atque in purpura. Geil. 11. 18.

Soli fures de paupertate conqueruntur, dum volunt ſcelera vitæ ſuæ tegere. Lamprid. in Alexand.

Metu ultionis omnis iniquitas refrenatur. Tert. adverſ. Marcion. li. 3.

ἐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν ἐκ ἀποτίσει. Herodot. li. 5.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus. Tib. 1. 9

Bene moratos aſſerere juſta facillimum. Caſſ. 5. 4.

Dignitates improbi ſua contagione commaculant. Boet 3. conſ. 4.

Poteſtas cùm inferiorum vitia manſueta manu curare non ſufficit, pia crudelitate ſævit in malos, dum bonorum incolumitas procuratur. Saresb. 4. 8.

CAPUT XII.

M. Aurelius cœptum contra judices crudeles ſermonem proſequens, orationem commemorat inſignem legati cujuſdam ad ſenatum Romanum de judicibus, qui patriæ ipſius præerant, conquerentis.

Cladibus iraſci turpe eſt, nec poſſe dolores condere, & ex pœna ſolatia poſcere luctus. Sil. li. 10.

Fortuna minor Principem quærit, quia in vituperationem Principum corruunt, quibus ſe publica vota ſubducunt. Caſſiod. 3. 8.

ANNO POST CAPTAM A POMPEJO Magno Æliam, quæ aliàs Hieroſolyma dicitur, (ſeptuageſimo) tertio, miſſus erat à Romanis, ut regioni illi præeſſet, Valerius † Gracchus, vir & belli peritiſſimus, & in negotiis callidus, & vita integerrimus: ſed aliquanto in converſatione aſperior, & in exercenda juſtitia rigidior. Cùm autem Judæi ſe non ſolùm Romanis ſubjectos: ſed etiam indignè ab iis tractari viderent: legationem mittere Romam ſtatuerunt, quæ Senatum, quàm acerbè provincia vexaretur, certiorem redderet: Ideoque Judæum quendam ætate gravem, canitie venerabilem & literis Hebraicis, Græcis, Latinisque egregiè eruditum ablegarunt. Sunt enim Hebræi natura ad ſcientias aptiſſimi, ad arma † vecordes. Is ergo Hebræus cùm è Judæa Romam veniſſet: hujusmodi in Senatu orationem habuit.

Iudæi nequitia ſua hanc meruêre fortunam, nec quicquam accidit, quod non ſit his, ſi in contumacia perſeverarent, antè prædictum. Minut. pag. 394.

† *Valerius Gratus V. præſes à Tiberio miſſus, in Iudæa exactis annis XI. ſucceſſorem habuit Pontium Pilatum. Ioſeph. 18. antiq. 3.*

ὁ πολλὰ κλέψας, ὀλίγα δοὺς ἐκφεύξεται. Lamprid. Alexand.

Hoc jure ſunt ſocii, ut iis ne deplorare quidem de ſuis incommodis liceat. Cicer. Verr. 2.

Qui jus reddit, ſe quidem in adeundo facilem præbeat, contemni tamen non patiatur. Saresb. 4. 7.

Plerumq; facilitas autoritatem, ſeveritas amorem diminuit. Tacit. Vit. Agricol.

Tales eſſe opus eſt legatos, ut linguis ab omni parte inſtructi, in quolibet diſputationum genere palmam obtineant. Nic. Greg. 6. 9.

† *ignavi.*

Cùm ita fatorum veſtrorum, P. C. & gens fortunata, felicitas tulerit, vel nos, ut verius dicam, à DEO noſtro deſerti fuerimus; ut Hieroſolyma, omnium Aſiæ urbium (magiſtra &) domina, omniumq; in Palæſtina Hebræorum mater, in ſervitutem jam redacta & tributaria ſit Romanorum; caſus ille neq; nobis admirandi, neq; vobis inſoleſcendi cauſam præbere de-
491 bet. QUO enim præaltæ magis ſunt arbores, hoc vehementius à ventis oppugnantur. Maximi fuerunt exercitus, à quibus

Provincialium fortunæ privatis rapinis, publicis vectigalibus peſſundantur. Boet. 1. conſol. 4.

Quis non ſe, qui ſuo ſuorumq; actuum vel etiam cogitationum conſcius, judicia Dei metuit, juſtò omnia paſſum, vel etiam parva ſuſtinuiſſe fateatur? Oroſ. 7. 41.

Cauſa ſemper in omni judicium ſpoliantis amat, qui poſſidet, odit. Gunth. 1. 630.

Ἐς οἰκήματα αἰεὶ τὰ μέγιστα καὶ δένδρεα τὰ τοιαῦτα ἀποσκήπτει τὰ βέλεα. Herodot. li. 7.

Pompejò duce fuimus ſubacti; ſed longè majora fuerũt peccata quibus commeruimus, ut à DEO noſtro desereremur. NOS enim Hebræi DEUM habemus, qui fortunæ vel proſperæ vel adverſæ arbitrio nos minimè ſubiicit; ſed nos miſericordia juſtitiaq; moderatur. Itaq; unũ ex me audiatis velim, cujus vos experimentũ capere mallem, quod ſcil. Deum habemus tam bonũ, ut ſi inter L. improborum millia, X. tantùm eſſent è noſtris bonorum millia, viſuri ſitis Romani, quemadmodum Ægyptii viderunt, quanto ſit Deus noſter unicus cunctis diis veſtris ſuperior & potentior.

Nos Hebræi unum ſolum Deum habemus, ſolum adoramus, in ſolum credimus, ſoli ſi non ſervimus, ſervire tamen cupimus: ac ſi fortè non tam religioſè illum coleremus, ut nunquam ipſum offenderemus; adeo tamẽ bonus eſt, ut neq; manus ſuæ aſperitatem nos experiri ſineret; neque captivum abduci populum noſtrum, quod factum eſt, permitteret. NEQUE Deus noſter nos fallere, neq; ſcripturæ noſtræ ulla in re mentiri poſſunt; QUAM diu ſcilicet nos peccatores fuerimus, tam diu dominio nos veſtro ſubjectos fore; & quàm diu Dei Hebræorum ira duraverit, tam diu duraturam Romanorum potentiam. NON enim tanquam promeritis vobis, vel ut hæredibus legitimis miſerum regnum noſtrum DEUS tradidit; ſed ut peccatorum noſtrorum eſſetis carnifices.

Simul & voluntati Dei noſtri ſatisfactum, & ſublata ipſius ira fuerit, & noſtram nos culpam expiaverimus, & ipſe oculis nos miſericordiæ reſpexerit; tum amiſſa nos recuperabimus, tum malè parta vos amittetis; ac poteſt fieri, ut quemadmodum veſtra nunc imperata facimus; ita tempus veniat, quo nobis præſtetur à vobis obedictia. Quoniam autem aliud hac in parte Hebræi, aliud Romani ſtatuitis: & neq; ego à vobis adduci, ut multos adorem deos, poſſum; neque virium eſt mearum, ut in unum DEUM credere vos cogam; AD DEUM totius univerſitatis conditorem, cujus & potentia conditi ſumus, & bonitate regimur, rem omnem rejicio.

Ut autem ad cauſam legationis meæ veniam; inde ab antiquiſſimo ævo pacem ſemper Romam cum Iudæa coluiſſe, & Iudæam Romæ amicã fuiſſe noſtis, ut & nos in bello vobis adjutores eſſemus, & vos in pace nos tueremini. CUM autem nihil ſit optabilius univerſis, quàm pax; nihil odio dignius, quàm bellum; nihilo tamen ſecius & oculis videmus noſtris, & de majoribus ex literarum monumentis cognoſcimus.

PER-

Mutationes rerum eos, qui aliquando plurimum potuêre, omni exuunt potentia. Dio. lib. 57.

Τὰ ἐν μέσῳ πάξῃ τῶν πραγμάτων γνώμης ἰσὸν αὐτοὺς ὑπεχομένους συγκειμένῳ. Syneſ. ep. 22.

Nihil tam Deo dignum, quàm ſalus hominis. Tert. adverſ. Marc. 2.

Quà diſceſſit devotio Dei, acceſſit indictio ſilei. Aug. hom. 48.

Hæc Dei cenſura eſt, ut qui beneficiis non intelligitur, vel plagis intelligatur. Cypr. tract. 1.

Veremur vos, Romani, & ſi ita vultis etiam timemus. Sed plus & veremur, & timemus deos immortales. Liv. li. 39.

Omnis victoria cùm etiam malis proveniat, divino judicio victos humiliat, vel emendans peccata, vel puniens. Aug. 19. civ. 15.

Citò ira Dei in miſericordiam vertitur, & cœptæ ultionis major forma quàm pœna in menſuram plenitudinis reputatur. Oroſ. 7. 22.

Afflictum melior Deus auferet ævum. Calphur. Eclog. 1.

Τοῖς κολαζομένοις θεὸς κήδεται. Syneſ. epiſt. 57.

Deus inſuper gratulari & gaudere nos docet, dignatione divinæ caſtigationis. Tertul. de patient.

Superbiæ crudelitatisque etſi ſeræ, non leves tamen veniunt pœnæ. Liv. li. 3.

Aut vince, aut vincenti pare. Fortiſſimi eſt, ſi poſſis, vincere: Si non poſſis, potentiori obtemperare. Facius. lib. 4.

Non plus ad impugnandum poſſunt humana conamina, quàm ad protegendum divina tutela. Cypr. 1. ep. 3.

Solus Deus protegit non valentes ſibi ipſis ſuccurrere. Philo de creat. Princ.

Δεῖ χρῆσθαι τοῖς συμμάχοις ἡμᾶς ὥσπερ τοῖς φίλοις, μὴ ζῆν δεσποτικῶς, ἀλλὰ συμμαχικῶς αὐτῶν ἐπιστατεῖν. Iſocr. de pace.

Dulce nomen eſt pacis, res verò ipſa cùm jucunda, tùm ſalutaris. Cic. Philip. 13.

Non tempora olim fuêre tranquilliora otiis, ſed homines miſeriis fortiores. Oroſ. 4. 16.

ὁ πόλεμος ταυτεπάθη τὸν βίον. Agath. lib. 1. init.

Odium certaminibus ortum ultra metum durat, ac ne in victis quidem deponitur. Vell. li. 2.

PERPETUAS inter homines fuiſſe cōtentiones,& perpetuò quietem exulaſſe. ETSI enim multorum ſuſpiriis pacem videamus expeti;multò plures tamen bello videmus occupari. Si illos,qui odium in nos veſtrum cōcitant,repuliſſetis,noſq; rebellionis autoribus fidem non habuiſſemus , neq; Roma tam adverſus Iudæam crudelis fuiſſet,neq; tam pertinaci Romam odio Iudæa perſeqneretur.

MAXIMUM pacis & ſignum & firmamentum eſt , pacis
492 turbatores è medio tollere. SÆPE enim extinguitur amicitia & bella excitantur , non tam ob alterutrius partis emolumentum , quàm ob internunciorum imperitiam(& temeritatem.) QUANDO Reſpublica aliqua contra aliam commovetur,fieri nòn poteſt,ut diuturna ſint odia,ſi pacis interpretes cordati ſint. SIN autem is,qui ſe medium interponit, affectibus in agendo plus etiam,quam quicum res eſt ,inimicus,indulget;eum ad oleum igni addendum,quàm ad eundem aqua extinguendum,plus operæ conferre dicemus.

Hæc ideo dixi , Romani, quia poſt Archelaum, Herodis magni filium in exilium miſſum , † Pomponium , & Marcum,& * Annium Rufum , & Valerium ejus loco ad nos miſiſtis qui præſides & judices noſtri eſſent : qui tamen peſtes quatuor & vomicæ fuerunt, quarum vel minima ad inficiendam Romam univerſam, nedum miſerum paleſtinæ regnum ſatis fuiſſet.

Quid monſtroſius , quàm judices ad tollendos malos malorum mores Romà miſſos, novorum ipſos vitiorum inventores eſſe ? Quid contra juſtitiam contumelioſius quàm judices, quos juvenum delicta caſtigare oportebat, duces ſe hominibus leviſſimis præbere ? Quid urbi Romæ probroſius, quàm eos,quos ad amuſſim juſtitiæ quadrare totos;omniumque virtutum exempla præbere cæteris oportebat,omnis nequitiæ coryphæos,omniumque autores eſſe vitiorum? Quod maneſeſtius negligentiæ veſtræ & ſævitiæ ipſorum teſtimonium , quàm quod vulgò in Aſia jactatur , fures Iudæos à furibus Romanis in crucem agi ? Quid? quòd parvi jam latrones(ac graſſatores,)qui in ſylvis feris latrocinantur, æſtimamus;ſi cum judicibus illos, qui domos noſtras deprædantur , conferamus?

O quàm infeſta nobis illo die fuerunt fata, quo Romanorum jugum ſubivimus ! Non enim jam prædones, qui in viis nos ſpoliant ; non ignem , qui fortunas noſtras abſumit ; non

ἡσυχίαν ἔχειν δεῖ, καὶ μὴ μεγάλως ἐπιθυμεῖν παρὰ τὸ δίκαιον , ἀλλὰ στέργειν τοῖς παροῦσιν. Iſocr. de pace.

Efficere ne quos novos motus excitent ſubditi, utilius, quàm eos ſubigere ab initio. Dio. lib. 44.

El rigor excuſſivo en el caſtigo juſtifica la cauſa al enemigo. Arauc. pag. 202.

Bellorum egregii fines,quoties ignoſcendo tranſigitur. Tacit. an. 12.

Animus doloſus non arbitrium ſequitur imperantis : ſed ſuas potiùs explicat voluntates. Caſſ. I. 13.

Mas vale mala avenencia , que buena ſentencia. Adag.

Multi ambiunt benè agi cum legato potiùs,quàm cum legatione. Sido. 3 ep. 7.

Non ſemper potentia, utcunque aliquandiu perduret , proſpero ſucceſſu utitur. Dio li. 44.

Ἔστιν ἔνθα χ᾽ ἡ δίκη βλάβην φέρει. Sophocl. Electr.

Vide Ioſeph. 17. ant. ult & 183.

† *Coponium.*

* *Ambivium.*

Decet Principem curare , quæ ad remp. ſpectant augendam. Caſſ. I. 6.

Sine injuria potentiam levem atque inopem eſſe arbitrantur. Cic. pro P. Quinct.

Catilina ſeculi noſtri non ceſſat ſimul furta vel punire, vel facere palam. Sidon. 2. 1.

Semper poſteriores priorum conatus excedere cupiunt. Dio. li. 45.

Semper eſt diligentior imitator prioris. Caſſiod. 5. 3.

Σώφρονος δ᾽ ἀπιστίας οὐκ ἔστιν οὐδὲν χρησιμώτερον βροτοῖς. Eurip. Helen.

Subditi quantum licet , Principum ſequuntur cupiditates. idque lex iis eſt & honor , quod Principibus viſum fuerit. Nic. Greg. 2 11.

Gravius peccat , qui ſcelus dum punit, admittit. Ambr. Luc. 17.

Servorum occulta furta, divitum rapinæ publicæ. Ambr. 3. off. 3.

Scandalum ſcandalo non bene emendatur. Bernh.

Sicut nolumus oppreſſis negare judiciū, ita irrationabilibus querelis non præbemus aſſenſum. Caſſ. I. 5.

Odium immoderati imperii crudelitate contrahitur. Iuſtin. li. 4.

Omnis vehementia ſaluti inimica eſt, & exceſſus omnis in culpa. Sareſb. 4 9.

Digitized by Google

tyrannos, qui bellum nobis faciunt; non Aſſyrios, qui regionem populantur; non aerem corruptum, qui peſtilentiam invehit; non ipſam deniq; peſtilentiam, quæ vitam nobis aufert, metuimus: Sed judices veſtros crudeles timemus, qui tum rem publicam noſtram perturbant, tum exiſtimatio- 493
nem nobis furantur. Non fruſtra perturbatores eos appello reipub. Nam ea, quæ dicunt, quæ machinantur, quæ rapiunt, ſilentio prætereuntes, ut ſeſe inſinuent, confeſtim non quæ in ſenioribus bona inveniunt, ſed quæ in junioribus vident delicta, ad Senatum perſcribunt; quæ cùm hic auditis, non videtis Senatores, plus ei, qui tertio antè menſe in provinciam venit, quàm iis, qui trigeſimum jam annum ad reipublicæ gubernacula ſedent, creditis.

Vos quidem in Senatum allecti eſtis Senatores, ut ſapientia, integritate, uſu rerum prudentiaque (& moderatione) præſtantes cæteris. Verùm enimvero IN HOC maximè omnium veſtra elucebit prudentia, ſi non credatis univerſis. Cùm enim & plurimi & diverſiſſimi ſint populi, qui vos adeunt, longè tamen major eſt, conſiliorum & finium, quos vobiſcum loquentes ſibi proponũt, diverſitas. Mendax habear, † niſi tantam judices veſtri vim fecerunt juſtitiæ, atque ita diſciplinam laxarunt, ut nova Iudaicam juventutem docuerint flagitiorum genera, quæ neq; à majoribus noſtris audita, neq; in libris lecta, neq; noſtro ævo conſpecta ſunt. Vos quidem Romani, viribus potentiaq; freti, ab hominibus infirmis, accipere conſilia dedignamini; quod nec ipſi facere, nec amicis veſtris ſuadere debebatis. Nam SAPERE & habere non ſemper ſimul eſſe ſolent.

Pro tot conſiliis, quæ Iudæi à Romanis accepêre, jam hoc à Iudæis Romani accipiant, REGNA ſcilicet, quæ plurima duces veſtri ſanguinem effundendo pepererunt, à judicibus veſtris, non ſanguinem rigidè effundendo; ſed clementer (victorũ) animos ſibi conciliando, conſervanda eſſe. MONENDO, jubẽdo, rogando, hortando judices, Romani, quos provinciis rectores peregrinis imponitis, adducite, ut mentes potius bono regni intentas, quàm manus ærario veſtro augendo occupatas habeant; alioquin enim iis, à quibus mittuntur, infamiæ; quibus præſunt, exitio erunt. NON aliã ob cauſam veſtris obedientia judicibus, etiam juſtis in rebus, negatur: quàm quòd multa prius injuſta imperarunt. IMPERIA juſta animos reddunt benignos; injuſta homines (ex humilibus & mi-

Contendere durum eſt cum victore. Horat. 1. Sat. 2.

Nocet diu pugnare in iis, quæ obtinere non poſſis. Fab. 6. 5.

Inter feras ſatius eſt ætatem degere, quàm in hac tanta immanitate verſari. Cic. pro Roſc. Amer.

Hoc eſt in ærumna miſerrimum, neſcire de quo queraris. Apul. Aſin. 8.

Menſuram non quærit iniuria. Caſſ. 2. 18.

Princeps tenetur de omnibus, & omnium autor eſſe videtur, quia cum omnia corrigere poſſit, eorum meritò particeps eſt, quæ noluit emendare. Saresb. 4. extrem.

Πειρῶ γνωρίζειν ἀκριβῶς τοὺς λέγοντας, ὁποῖοί τινές εἰσι, καὶ περὶ ὧν ἂν λέγωσιν. Iſocr. ad Nicocl.

Iniquum eſt & abſurdum, ut imperiti magiſtris, novi antiquis & rudes præferantur emeritis. Leo ep. 87. c. 1.

Debemus probitatem hominum de teſtibus æſtimare. Sym. 9. 48.

Credulitas deceptionum mater. Fulgent. mytholog. 3.

Metiatur, ac diligenter æſtimet vires ſuas (judex) & quantum onus ſubiturus ſit, intelligat. Fab. 6. c. 2.

† *Moriar.*

Regium eſt in omni genere rerum utile, nemini quicquam temerè credere. Polyb. lib. 4.

Miſerrimum eſt ea negare non poſſe, quæ turpiſſimum ſit fateri. Dio. lib. 46.

Indecora Principi ſuſpicionum & credendi temeritas. Tacit. annal. 4.

Levius communia tangunt. Claud. 3. rapt.

Parùm fidei miſeris eſt. Sall. Iug.

Felicitatis & moderationis dividuum contubernium eſt. Val. Max. 9. 5.

Nemo mortalium omnibus horis ſapit. Plin. præfat. hiſt. nat.

Qui benignitate & clementia imperium temperant, his læta omnia. Sall. de ordin. rep.

In nova poſſeſſione regni patienda omnia. Liv. lib. 42.

Novum imperium inchoantibus utilis clementiæ fama. Tac. hiſt. 4.

Omnia vobis exempla vitanda ſunt, quæ mox remota didiciſtis. Symm. relatio.

Potentia mediocriter uſurpata parta bona conſervat. Dio. l. 43.

ὅτι ἐν ἄρχης εἰσφορᾷ δικαίως ἐγκάλεσαι, ἐν οὐχ ὕβρει ἢ κακῇ ἀνάγκῃ. Syneſ. ep. 73.

Honeſta ſunt lucra, per quæ nemo læditur. Caſſ. 9. 3.

Privatum opprobrium publicus rubor exiſtit. Val. Max. 9. 13.

&mitibus) faciunt duros (& præfractos.) ADEO imperandi avida eſt hominum improbitas, adeo moleſta iiſdem imperata faciendi neceſſitas; ut etiam benignè imperantibus, malignè pareamus; Cur igitur malè imperantibus nobis promptè obediri volumus?

494 Unum mihi Romani nihil hæſitantes credite, nimirũ PLURIMAM in judicibus levitatem, & exiguam maturitatem, exiguum in ſubditis timorem, & plurimam peperiſſe impudentiam. QUICUNQUE Princeps judicandi munus ei aſſignat, quem muneri illi ineptum videt, non quòd adminiſtrãdæ juſtitiæ ſatis peritus; ſed quòd ad ampliandas opes ingenioſus ſit; exploratiſſimum habeat, cùm minimè putaſſet, (aut metuiſſet) futurum, ut exiſtimationi ſuæ labem aſperſam, fidem amiſſam, opes imminutas, & domum ſuam inſigni aliqua pœna affectam videat.

Cùm autem & alia privatim agenda ſuperſint; quæ publicè dicenda fuère, ita concludam ut hoc orationis ſumma ſit; Si regnum noſtrum, cujus gratia plurima adiiſtis pericula, conſervare vultis; juſtitiam nobis ſartam tectam præſtate, & debitam vobis præſtabimus obſervantiam; imperate ut Romani, & ut Hæbræi vobis parebimus; præſidem nobis miſericordem date, & ſecurum habebitis regnum univerſum.

In ſumma, ſi in plectendis infirmitatis noſtræ delictis non fueritis aſperi, ſtatutis veſtris erimus obedientiſſimi. Antequam imperari nobis jubeatis, rogare nos dignamini. MANSUETE enim rogando, non inſolenter imperando, amorem in nobis, quem invenire in liberis parentes ſolent, non † ſcelera nefaria, quæ in ſervis heri invenire ſolent, invenietis.

Caput XIII.

Concludit epiſtolam contra judices crudeles M. AVRELIVS, & inter alia quid Boccho Regi acciderit, & verba, quæ avus illius in Senatu dixit, commemorat.

HÆc cùm diceret Hebræus ille, non ſine ſumma admiratione ab univerſo fuit auditus Senatu. O Romam non Romam! quid aliud jam niſi muros habes, proſtibulum facta vitiorum? Quid feciſti, quæſo, cùm alienigena te pudefecit, tuoſque in medio tibi Senatu errores exprobravit? Vetus illud eſt MORUM corruptelam inter tum ſequi libertatis; cujus rei teſtis Roma eſt. Ad Romanos enim, qui injurias olim ſuas ultum in regiones ibãt exte-

Ad menſuram te poteſtatis extendo. Caſſ. 6.21.

Brama ogn' un d' eſſer primo, e molta gente haver dietro e do lato, à cui commando. Arioſt. appen. 3.2.

Οἱ ἄρχοντες μισοῦνται, φιλεῖ δ' ὑπερέχειν τὸ ἀνθρώπινον. Thucyd. Schol. lib. 1.

Nemo libenter exemplum, quod in ſe fortaſſe recidat, facit. Fab 5.c.2.

In depreſſione populi robur Principis enervatur: Populus namq; contritus, erigere vires Principis non poteſt, aut non vult. Saresb. 5.6.

Tardè concedendum, quod datum non adimitur. Tacit. annal. 13.

Nihil operis non eſt eius, qui paſſus eſt eſſe. Tertul. de reſur. carn.

Iuſtè petere ea quiſque videtur à judice, quæ aliis ipſe præſtiterit. Fab. 6. c. 2.

Tandemq; ſarcbere lætus, Nec ſurdum, nec Tireſiam quemquam eſſe deorum. Iuvenal. Sat. 13.

Quanto mayor es la ventura, tanto es menos ſegura. Adag.

Multa homines, ne bellare neceſſe ſit, voluntate remittunt, quæ bello & armis cogi non poſſunt. Liv. li. 35.

Amor inter populares, metus inter hoſtes Principi quærendus. Tacit. annal. 11.

Qui æquitatem coluerit, fructum victoriæ poſſidebit. Caſſ. 8.26.

Sine juſtitia nihil habet firmum, licet in præſentia victoriã quis obtineat Dio. li. 41.

Metus & terror infirma vincula caritatis. Tacit. Vit. Agricol.

† *perfidiam, quam.*

Facilius perſuadendo quiſpiam, quam cogendo adducitur, ut vel graviſſima ſubeat. Dio. lib. 55.

Secundis rebus ea mala oriuntur in moribus, quæ ſævientibus pejora ſunt hoſtibus. Aug. 1. civ. 30.

Romana reip. moles magis imbecillitate propriæ ſenectutis, quàm alienis concuſſa viribus contremiſcunt. Oroſ. 1.7.

Non coercet vitia, qui provocat. Sen. 2. contr. 6.

Roma una in omnibus terris domus eſt virtutis, imperii, dignitatis. Cic. de orator. 1.

Facilè alliciunt animos ad miſericordiam ſupplicii preces. Facius 1.

Omnia bona graviter deflentur amiſſa. Caſſ. 8.6.

Facilior turpium quàm honeſtorum intellectus eſt. Fab. 3. c. 10.

Me civitatis morum piget tædetque. Saluſt. Iugurth.

Diſciplina malorum remp. tenet, quæ ſi labatur, & nomen Romanum & imperium amittemus. Lamprid. Alex.

Digitized by Google

Si patiar mercatores poteſtatum, damnare non poſſum. Erubeſco n. punire illum hominem, qui emit & vendit. Alexan. apud Lamprid.

Reſpub. non extra noxam modo, ſed etiam extra famam noxæ conſervanda. Liv. lib. 34.

Qui indignos aut malos eligunt, omnium, quæ electi deſignant, rei judicantur. Chryſoſt.

Confeſſio culpatum amica. Caſſ. 7.27.

Aliorum mores ex ſuis metientem & de ſe bene ſentientem opinio ſæpè fallit. Dion. lib. 6.

Nihil in penatibus Principis venale aut ambitioni pervium ſit. Tacit. annal 13.

Cuncta turbantur, ſi integritas cum fraudibus miſceatur. Caſſ. t. 10.

Dignitatibus homines dandi, non hominibus dignitates Sylv.

Plerumq; hominem non ex eo quod ipſe eſt, ſed ex his quæ circa ipſum ſunt, veneramur. Greg. moral. 25.

Ἀμήχανον ἀνδρὸς ἐκμαθεῖν γνώμην πρὶν ἂν ἀρχαῖς ἐντριβὴς φανῇ. Sophoc. Antigon.

Nemo unquam imperium flagitio quæſitum, bonis artibus exercuit. Tacit. hiſt. 1

Inter ipſa judicum ſubſellia non veritas valet, ſed munera. Hier. Eccl. 3.

Nihil videtur turpe, quod eſt quæſtuoſum. Vell. li. 2.

Non eſt hoc præſtare regimen, ſed augere diſcrimen. Leo epiſt. 87 c. 1.

Tanto currentes ambitu, mercenarii properant, aut fures fieri Sareſb 8.17.

Intempeſtivis remediis delicta accenduntur. Tacit. annal 12.

Æquitatis maximè ſtudioſi, reip. adminiſtri præficiendi Dio. li. 71.

L'imperio & il mare ſono due coſe piacevoli da riguardáre, ma molto perieuloſi di guſtare. Teat. pag 437.

Difficile eſt, ut bono peragantur exitu, quæ malo ſunt inchoata principio. Leo ep. 87. c. 1.

ὅμοιον ἐπιδοῦναι μαινομένῳ δεῖ μάχαιραν, καὶ μοχθηρῷ δύναμιν. Jambl. Stob. 58.

Pleriq; magis actiones aliorum, quamlibet pravas, imitantur, quàm infortunia cavent. Dio. lib. 53.

Illud difficile eſt in poteſtatibus temperare, qui per ambitionem probos ſe ſimulavêre. Sal. Iugurth.

exteras, è regionibus jam exteris veniunt, qui ipſos domi pudefaciant (& impugnent) ſuæ. Cùm igitur eam in ipſa urbe ruinam juſtitia fecerit; qualem illam iſtic in Sicilia futuram me cenſes æſtimare?

Dic mihi, quæſo, Antigone, unde proficiſci hodie reris tanta 495
in populo flagitia, tantas in (exercenda) juſtitia corruptelas? Ego, ſi fortè neſcis, tibi, ſi modò audire vis, explanabo. Hic ſcilicet rerum ordo ſine ullo ordine ſervatur; quod PRINCIPIS familiares ſolicitando, & Princeps non repugnando, illi fallēdo, hic falli ſe ſinendo, illi per avaritiam, hic per imperitiam, quibus auferendum erat, dant: & quibus dandum erat, auferunt: à quibus contumelia afficiuntur, eos honore afficiunt; à quib⁹ honore afficiuntur, eos contumelia afficiūt: juſtos aſpere, avaros indulgenter (benignèq;) tractant, expertos contemnunt, fallacibus ſe credunt; in ſumma, NON officiis perſonas; ſed perſonis officia proſpiciunt.

Sed audi porro, quod dicam, Antigone. Poſtquam judices infauſti ſe ad honorem evectos, vel muneribus, quibus neutiquam digni erant, decoratos, multoque plus officii dignitatem, quàm merita ſua pollere vident: Continuò juriſdictionis & ſuppliciorum atrocitate formidabiles ſe reddunt; pro dominis ſeſe, miſerorum abutentes ſudore, gerunt: prudentiæ defectum malitia explent, & quod omnium eſt peſſimum, UTILITATE propria juſtitiam metiuntur alienam.

Præterea poſtquam judices illi magni in ſinum ſe negotiorum variorum provectos vident, & REMIS ſcientiæ, velis prudentiæ, anchoris experientiæ deſtituti malis levibus mederi nequeunt; alia movent gravia: Pacem commodi ſolummodò privati gratiâ perturbant publicam, damnum deniq; deplorantes proprium, bono dolent alieno. NEQUE vero juſtius eſſe quicquam poteſt, quàm ut muneribus irretiti ſibi inutilibus, detrimenta ſua vel inviti ſuſtineant, atque ita alteri de conceſſis illis infamiam; alteri de ambitioſè quæſitis interitum præmii loco auferant.

Accedit & hoc, quod ejuſmodi JUDICUM principia ſunt ſuperbia & ambitio; media, invidia & malitia; fines, mors & interitus. NUNQUAM enim ubi radices aridæ ſunt, viridia erunt folia. Itaque hac in parte ſuaſerim, NE judices ejuſmodi vel inter familiares Principum recipiantur, vel à familiaribus eorundem foveantur; ſed ut bono publico noxii

noxii non ſolùm è republica, verùm è vita quoque tollantur. MAXIMA quidem eſt eorum, qui magiſtratus in Senatu exambiunt, impudentia; ſed longè major eſt familiarium Principis illis ſuffragantium (temeritas &) audacia: & affirmare de utriſq; poſſumus, neq; timore illos vel Dei revocari, vel Principis refrenari; neq; pudore impediri, neq; à republica coërceri, denique nec rationis mandato obtemperare, nec lege ulla edomari.

496 Sed ordinem, ſi audire libet, exponam, quem in diſtribuendis honoribus Senatores ſervant. ALIAS enim amicis illos, tanquam mercedem benevolentiæ; aliàs miniſtris, tanquam pretium operæ navatæ; aliàs denique flagitatoribus aſſiduis, tantùm ut ſolicitatoribus importunis liberentur, tribuunt. Ita PAUCISSIMA relinquuntur officia, quæ virtute præſtantibus ob ipſam conceduntur virtutis præſtantiam. Sed ſcito Antigone amice, AD conſervandam urbis exiſtimationem, & bene gubernandam rempublicam, quam judices adhibent ad impetrandos à Senatu honores diligentiam; eandem adhibendam Senatoribus ad quærendos ſpectatæ virtutis viros, quibus honores illi commendentur. MUNUS enim judicandi non ambitioſiſſimè petenti; ſed optimè merenti concedendum eſt.

Anno ab V. C. DCXLII. cùm multa ſimul ubique terrarum bella populus Romanus, nempe cum Thracibus C. Cœlio †, cum Sardis Cn. Carbone illius fratre, cum Cimbris Junio Sylano, cum Dacis M. Minutio Rufo, cum Macedonibus Servilio Cæpione, cum Jugurtha, Numidarum Rege, Mario Conſule duce gereret: poſtremum hoc bellum cæteris & illuſtrius & difficilius erat. Cùm enim ingentem copiarum vim Jugurthæ expugnandi gratia urbs aleret; magnos Jugurtha intra urbem amicos ad ſtudium ſui perduxerat. Erat tum Mauritaniæ Rex Bocchus, Jugurthæ †amicus, qui deinceps ut Jugurtha pellum iret, & à Mario caperetur, effecit. Hos Reges ambos † Marius Conſul Romam adduxit, & de illis triumphavit, cùm ante currum incederent triumphalem, colla catenis operti, & oculis fletu manantibus; qui quidem caſus infelix tum civibus ſpectantibus lacrymas elicuit, tum ad commiſerationem exteros audientes commovit.

Peracto autem triumpho, decretum à Senatu fuit, ut illa nocte Jugurtha † ſecùri feriretur: Boccho verò vita, licet erepto

regno,

Unusquisq; hoc agere debet, quod novit. Lamprid. Alexand.

Prava hoc famuli dementius audent, quo ſe ſub domino pauperiore vident. Itenge I lor. poët. vet.

Congruentius eſt peſſimis conſtib. circa noxiam conſcientiam ſperare ſecuritatem. Apul. Aſin. 7.

Dignitas dum ad incognitum venit, donum eſt, cum ad expertum, compenſatio meritorum. Caſſ. 1. 13.

Fruſtra docemur, ſi quicquid dicitur, prætereffluat. Fab. 11. 2.

Judices ex pecunia legi inhoneſtum eſt. Sal. de rep. ordin.

Illum vides, qui fulgere ſibi videtur in purpura? quibus hoc ſordib. emit, ut fulgeat? Cypr. 2. ep. 2.

Las honras conſiſten no en tener las, ſino en ſol arribar à merecer las. Araue. ultim.

Talem ſe quisque, qualis prædicatur, exiſtimat. Dio. lib. 44.

Nundinatio magiſtratuum omnis improbitatis principium & finis. Iuſtinian. novel. 8.

Omnis laborum fructus aufertur, omnis meritorum menſura vacuatur, ſi tantum quis aſſequitur dignitatis, quantum adulationis obtinuit. Leo ep. 4.

Poteſt videri ſatis emendatos, qui in odium eorum, in quib. erraverat, ipſe converſus eſt. Fab. 11. c. 1.

† *Cæcilio Metello.*

πέφυκεν ὁ πόλεμος ἐκ τῶν ἀτυχούντων οὐ αὐτοῦ πολλοὺς ἀπολλύειν. Ariſt. Rhet. Alex. 3.

Proclivius eſt impedire aliquem, ejusque incrementis obſtare, quam eundem velle ad magnum faſtigium promovere. Dio. lib. 37.

Aureo pugillo murus frangitur ferreus. lib. 1. hiſt. c. 1.

Jugurtha in avaritia nobilitatis & pecunia ſua ſpem habebat. Sal.

Victor & bona, & gloriam victi in ſe transfert. Dio. lib. 41.

† *gener, Salluſtio ; ſocer, Plutarcho & Floro 3. 1.*

Virtus quid ſit, adverſa el malitia detegit. Fab. 12. c. 1.

† *De Jugurtha ſolo meminere iidem autores.*

Plus fuga laudatur Pyrrhi, quàm vincla Jugurthæ. Claud. bell. Get. verſ. 128.

Fortius adverſus Romanos aurum, quàm ferrum. Flor. 3. 1.

Facillimo momento mutantur animi hominum. Dio. lib. 39.

† *Jugurtham in carcere fame extinctum, Plutarchus refert.*

regno, concederetur, idq; hanc ob cauſſam. A multis jam tem-
poribus in more habebant Romani, ut neminem capitis affi-
cerent ſupplicio, niſi libros diligentiſſimè inſpexiſſent anti-
quos, ut cognoſcerent ſcilicet, num majorum quiſquam inſi-
gni affeciſſet urbem beneficio, cujus remunerandi ergò vitâ
miſer donaretur. Cæterum in libro quodam, qui in Capitolio 497
aſſervabatur, quibus imperatum erat, Bocchi avum tum ſa-
pientiſſimum, tum populi Romani amicum ſummum fuiſſe,
cumq; Romam aliquando veniſſet, multas in curia orationes
habuiſſe, & præter cæteras ſententias memorabiles, hæc in
illo verba ab ipſo pronunciata repererunt.

VÆ regno, ubi ſic vivitur, ut neque à malis boni, neque à bonis mali internoſcantur!

VÆ regno, quod imperitis omnibus domicilium præbet, & ſapientes (ac doctos) omnes in exilium mittit!

VÆ regno, ubi boni timidi, mali confidentes ſunt!

VÆ regno, ubi pacifici ſpernuntur, ſeditioſi foventur!

VÆ regno, ubi bono ipſius intenti occiduntur, malo ejuſdem invigilantes coronantur!

VÆ regno, ubi egenis ſuperbis, divitibus tyrannis eſſe licet!

VÆ regno, ubi malum omnes agnoſcunt, & bonum† amplecti nullus audet!

VÆ regno, ubi tam abominanda palàm committuntur flagitia, ut aliis in terris nec clàm illa committere quiſquam audeat!

VÆ regno, ubi cuncti quicquid libet, affectant; quicquid affectant, aſſequuntur; quicquid malum eſt, cogitant: quicquid cogitant, dicunt: quicquid dicunt, poſſunt; quicquid poſſunt, audent; quicquid denique audent, facto aggrediuntur; ac tum ne unus quidem bonus eſt, qui reſiſtat! Hujus regni tam infortunati, aut populi tam infelicis caveat quiſque ne civis ſit. BREVI enim illi vel ira deorum, vel hominum furor ingruet; ut aut bonis viris planè priventur, aut à tyrannis occupetur. Continebantur & alia multa oratione illa, quæ ad epiſtolæ meæ inſtitutum non faciunt. Sed juſtiſſimum mihi videtur fuiſſe, ut ob avi tam ſapientis merita nepoti ignoſceretur.

Hanc epiſtolam Prætoribus & judicibus in Sicilia cunctis recitabis: eamque ubi recitaveris, ſecretò præmonitis, niſi ad frugem ſe meliorem recipiant, nos in ipſos publicè animadverſuros, denunciabis.

Ad

Non eſt hoc nudum intuendum, qualem cauſſam vir bonus, ſed etiam quare & qua mente defendat. Fab. 12. c. 1.

Quoties parentum beneficiis obligamur, neceſſe eſt ad hæredes nexum debiti pertinere. Sym. 2. 90.

Quis in adverſis beneficiorum ſervat memoriam! Vellej. 2.

El premio eſta en averle merecido. Araucan. 324.

Fortunam contumelia ne adficias. Dio. lib. 43.

Regum majeſtas difficilius ab ſummo faſtigio ad medium detrahitur, quam à mediis ad ima præcipitatur. Liv. lib 37.

Tous les regnes mondains ſe font & ſe desfont, Et au gré de fortune ils viennent & s'en-vont. Ronſ. 9. c. 12. 8.

ὅπου δ' ὑβρίζειν, δρᾶν θ' ἃ βούλεται παρῇ, ταύτην νόμιζε τὴν πόλιν εἰς βυθὸν πεσεῖν. Sophocl. Ajac.

Tetrum ſpectaculum oppreſſa ab impiis civitas, opitulandi poteſtate præciſa. Cic. Brut. ep. 15.

Non poteſt conſiſtere cœtus hominum, ubi mali non caſtigantur. Dio. li. 41.

Hæc niſi unde abeſſunt, centuplex murus rebus ſervandis parum eſt. Plaut. Perſ. ſc. 16.

Impunitas incuriæ ſoboles, inſolentiæ mater, radix impudentiæ, tranſgreſſionum nutrix. Bernh.

† *procurare.*

Non eſt quiſquam tam malus, ut videri velit. Fab. 3. 10.

Multas urbes magnis affecit calamitatibus civium ſuorum ſcelus. Pauſan. lib 10.

Improbis, injuriam facere eſt imperio uti. Sal. Catilin.

Omne id juſtum cenſetur, quod armis potentior contra infirmiorem decernit. Dio. lib. 40.

Reip. bonum procuratur per punitionem criminum. Thom.

Quo magis quæ ſtatueris, poteſt perficere, eo magis cura, ut quæ velle decet, velis. Dio. lib 52.

Apud eos non vivendum, quos meliores reddere nequeas, & cum quibus perire nolis. Dio. li. 38.

Circa nobiles perſonas plus debet eſſe moderaminis, ut perſpiciatur in diſcretione judicium. Sym. 9. 37.

Par eſt parentum meritis poſterorum errata condonari. Ioſeph. 8. ant. 4.

Gravia ſubiectis Principes ſæpè minitantur, terrendi potius ſtudio quàm nocendi. Sym. 10. 47.

Digitized by Google

Ad exilium tuum quod attinet, me tibi fautorem fore jam antè ſcripſi; ac velim tibi perſuadeas, me ut amicitia fruar priſtina, & fidem datam exolvam, vel vitam tibi impenſurum. P. Anicio ſecretario meo ſcribo, ut bis mille H. S. tibi, quibus paupertatem ſubleves, numeret; & hanc ad te epiſtolam, qua animum conſoleris ægrum, mitto. Quod reliquum eſt, IN deorum voluntate acquieſcas; quæ habes, iis jucundè fruaris; omnibus moleſtiis liber vivas, amicorum benevolentia gaudeas, mi Antigone, precor: à me vero mala corporis, inimici crudeles, fata adverſa abſint,
498 opto. Ruſæ uxoris tuæ verbis Fauſtinam, quæ tota ipſius eſt, meam ſalvere, ego, qui totus tuus ſum, juſſi; & ſalutationem abs te ſumma cum lætitia acceptam, cum gratiarum actione uterque remittimus; Sed deſino, non deſinens interim optare, ut tu in Italiam; in Siciliam mea propediem quartana transeat.

Comminatio dehortationis acceſſio eſt. Tertul. adv. Marcion. 4.

Vbi certa amicitia: ibi fides incertior. Symm. 1. 46.

Quicquid potuit prodeſſe ſeveritati, nunquam nocuit exemplo. Fab. declam. 7.

Dono gratiam & magnitudo quidem ſua, ſed efficaciorem aliquanto opportunitas conciliat. Val. Max. 4. 8.

Quis nullam calamitoſis deberi putat gratiam? Vell. li. 2.

Solatiis leniendus eſt animus, quoties optata protelantur. Sym. 6. ep. 6.

Sequor te literis, quia mente & affectione non deſero. Idem 3. ep. 48.

Me tempore longo torret quarta dies, olimque domeſticæ febres. Iuvenal. Sat. 9.

Miles non poteſt melius mori, quam in juſto bello. Vincent. de S. Laurent.

CAPUT XIV.

Suadet autor Principibus & dynaſtis, ut paci ſtudeant, & belli occaſiones fugiant.

LAUDATUR OMNIUM ORE OCTAVIUS Auguſtus, ſecundus Romanorum Imperat. quòd adeò tum per ſe bonus, tum univerſis in Imperio Romano carus fuerit, ut teſte *Suetonio* Tranquillo (capit. 59.) nonnulli patrum familiarum morituri gratias diis egerint, quod † ſuperſtitem Auguſtum relinquerent; ac præterea teſtamento caverint, ut ab hæredibus ſuis (liberisque) prælato victimæ titulo in Capitolium quotannis ducerentur, & vota pro vita Principi prorogandа diis perſolverentur. Nimirum hæc verè AUREA ætas & terra felix dici poterat, ubi rempublicam Princeps ſuam amabat, & Principem reſpublica ſuum (tantùm non) adorabat. RARISSIMUM enim hoc eſt, ut vel uni omnium ſatisfaciant obſequia, vel omnibus unius placeat gubernatio.

Nec verò aliam ob cauſſam Romani vitam principi potius optimo, quàm ſibi ipſis (longævam) precabantur, quàm quòd † in pace conſervaret rempublicam. Ut autem magnopere laudanda eſt Auguſti Cæſaris virtus; ita non minus celebranda eſt populi gratitudo (ac benevolentia;) quòd & tantum ille meritus eſt, & hic tam gratus erga merentem fuit.

Ἀνδρῶν σωφρόνων ἐστίν, εἰ μὴ ἀδικοῖντο, ἡσυχάζειν, ἀγαθῶν δὲ ἀδικουμένους ἐκ μὲν εἰρήνης πολεμεῖν, εὖ δὲ παρασχὸν ἐκ πολέμου πάλιν ξυμβῆναι. Thucyd. 1.

Pax ſi juſta & honeſta ſit, res eſt omnium pulcerrima atque opt. Nihil tamen eſt aut faciendum injuſtè, aut patiendum turpiter, ut pace frui valeamus. Polyb. lib. 4.

Bonum inſolitum plus amatur. Caſſ. 8. 20.

Ille verò pacem habet qui nil appetit in ſeculo poſſidere. Auguſt. ſerm. 2. ad fr. in erem.

Auguſtus humanam naturam exceſſit omni virtutum genere. Philo de legat. ad Cai.

πολλῶν χρημάτων κρεῖττον ὁ παρὰ τῶν πολλῶν ἔπαινος. Baſil. ad fil. cap. 33.

† *antè vitam finirent, quàm princeps, quid mors eſſet, cognoſceret. H.*

Amabile eſt præeſſe civibus, ſed placere difficile. Sym. 10. 16.

Arduum vel modicæ paucorum expectationi ſatisfacere. Ap. flor. 1.

E coſa difficile, il poter contentare ogni uno. Teat. 339.

Iulianus Imp. aſſerebat pacatorum terras non debere calcari, ne, ut ſæpè contingit, per incivilitatem militis, occurrentia vaſtantis, abrupto fœdere frangerentur. Ammian. 18.

† *pacificam præſtaret.*

Auguſtus & aperta bella ſuſtulit, & occulta latrocinia. Philo legat. ad Cai.

Nemo tanti ab alio, quanti à ſe ipſo æſtimatur. Sen. 2. benef. 28.

Digitized by Google

fuit. Si enim fateri verum volumus, PAUCISSIMOS
invenias, qui tam tenerè alios ament, ut illorum amore
ſeipſos oderint. NEMO eſt adeò humilis, qui in rebus
ad honorem pertinentibus non anteire omnes velit; quod in
morte non fit, ubi poſtremus quisque eſſe cuperet; quod inde
manifeſtum, quòd cùm (jam Princeps,) jam pater, jam ma-
ter, jam maritus, jam uxor, jam filius, jam vicinus moriatur;
MORTEM quisque alienam magno animo fert, dum-
modo incolumis ſit vita propria. Principem quidem man-
ſuetum, tolerantem, magnanimum, ſobrium, caſtum, hone-
ſtum ac veracem amari juſtiſſimum eſt; ſed ſi quisquam a-
lius, MAXIMA Princeps, qui pacem ſuæ reipublicæ ſartam
tectam præſtat, afficitur injuria, ſi non omnium votis ipſius
vita Deo commendatur.

Quid boni poteſt habere reſpublica, quæ diſſenſiones & 499
bella habet? dicat quisque ſane quod libet, Ego verò ABS-
QUE PACE neminem fortunis ſuis frui, ſine superventu
cibum capere, quietè dormire, ſecurè iter facere, vicino tutò
fidere poſſe ajo: In ſumma, QUAMDIU pax abeſt, nulla
non dies mortem (nobis) minatur, nulla non hora vitæ ultima
videtur.

Bonum eſt Principem à † furibus regna ſua repurga-
re. NIHIL enim iniquius, quàm pauperum labore ac
ſudore victitare & frui errones. Præclarum eſt, Princi-
pem blaſphemos è medio tollere. INIQUISSIMUM
enim eos contumelia Regem cœlorum audere afficere, qui
Principem terræ lingua attentare non audent. Laudabi-
le eſt Principem è republica aleatores & luſores remove-
re. LUDUS enim inſtar tineæ eſt pernicioſiſſimæ, quæ &
veſtem novam corrodit, & tigna arida conſumit. Bonum
eſt Principem è regnis ſuis conviviorum prodigentiam, &
veſtium luxum tollere. MULTA enim in res non neceſ-
ſarias erogando eò rediguntur homines, ut ad neceſſarias ſum-
tu deſtituantur. Sed quid prodeſt, obſecro, Principem uni-
verſa è ſua republica relegare vitia; ſi contrà bellis illam im-
plicatam habet?

MUNERIS Principalis finis eſt, bonum * conſectari,
malum declinare. Verum enim verò BELLI tempore nec
vitia Principes extirpare, nec vitioſos coërcere poſſunt.

O ſi intelligerent Principes & megiſtanes, quantum malo-
rum cumulum & ſibi & ſuis domibus illo die attraherent,

quo

Νέμεσις, εἰ σὺ τὴν σεαυτῆ φιλεῖς, χοχλῶ φιλεῖν ἅπαντας. Eurip. Alceſt.

Auguſtus pacis cuſtos, juris æquus moderator, gratiarum profuſus largitor: omnium bonarum rerum, quamdio vixit, communicator. Philo Leg. ad Cai.

Si homines pacem amant, ament & juſtitiam quia duæ ſunt amicæ cariſſimæ. Aug. ſerm 2. ad fr. in erem.

Tum denique militat at artes tibi profuturas ſcito, cum Numen tibi pietate ac juſtis factis propitium reddideris. Fabius ll. 10.

Pax bonum ab omnibus laudatum, ſed quod pauci cuſtodiunt. Naz. orat. 10.

Quæ ſupplicia ſufficiunt, cum Deo ſit iſta tam nefaria, tam inſignis injuria? Aug. 2. Civ. 9.

Sidera pace vigent, conſiſtunt terrea pace: nihil placitum ſine pace Deo. Prud. in. Pſychom.

Pax optima rerum, quas homini noviſſe datum eſt. Sil. lib. 11. extrem.

In pace & populi proficiunt, & utilitas gentium cuſtoditur. Caſſ. 1. ep. 1.

Pacis bono nihil gratius ſolet audiri, nihil deſiderabilius concupiſci, nihil melius poteſt inveniri. Aug. 19. civ. 11.

† *latronibus.*

Non eſt ſecura divitiarum poſſeſſio, niſi armorum defenſione ſervetur. Veget. 3. 4.

Tres cauſſæ belli juſtæ: defenſio, correctio, recuperatio Gabr 3 diſtinct. 15. q 4.

Fur voluntate omnes, vi quotquot valet, ſpoliat. Philo de decal.

Nemini danda venia, qui in Deum blaſphemus eſt Idem.

Es ſpielen ſich ehe zehen arm/ dann einer reich Adag.

Ager, quamvis quæſtuoſus ſit, ſi ſumtuoſus erit, relinquitur non multum. Cato re ruſt. 1.

Divitiæ magnæ non tam multa accipiendo, quàm non multos ſumptus faciendo, colliguntur. Dio l. 52.

Privata parcitas liberalitates publicas enutrit Caſſio.

Reſp. ſi proſpero ſucceſſu utatur, etiam privatorum omnium calamitates poteſt ſublevare. Dio. lib 28

* *promovere.*

Si vis exerce: e tibi utile, nulli grave imperium, ſubmove vitia. Sen. ep 94.

Publica privatæ ne cedant commoda cauſſæ. Claud. 1. Stil. 299.

Γλυκὺ πόλεμος τοῖς ἀπείροισιν. Pin. Eraſ. chil. 4. cent. 1. prov. 1.

Facillimum cuivis bella verbis adminiſtrare. Dion. Lib. 9.

quo die bella ſuſcipiunt? Crediderim, imò affirmare auſim fore, ut non ſolùm à ſuſcipiendis illis ſuperſederent; ſed ne familiarium quidem ullum illorum meminiſſe paterentur; aut ſi quis contrarium ſuaderet, ut hoſtem tractarunt ſummo jure capitalem. QUI pacis quærendæ, amandæ, conſervandæ Principibus autores ſunt, maxima afficiuntur injuria, ſi ipſis audientia, benevolentia, fides negatur. CONSILIARIUM enim, qui levi de cauſa Principi ſuſcipiendi belli autor eſt, aut bili abundare, aut conſcientia carere dixerim.

Accidit interdum, ut Princeps ira commoveatur animoque perturbetur; accepto nuncio de provinciæ alicujus rebellione, aut Principis alterius in ditionem ſuam irruptione, quo ſuper negotio cùm concilium cogit, ſunt conſiliarii nonnulli adeò temerarii, ut tam facilè de rumpenda mox pace ſuffragium ferant! quàm facile de bello finiendo ferrent alii. Quod SI CASUS ferat, ut ſubitaneum Princeps petat
600 conſilium; non ſubitaneum ei dandum eſt reſponſum. RES enim bellicæ ſumma cum prudentia perpendendæ, & accurata cum deliberatione definiendæ ſunt.

Nunquam David, Rex ſanè prudentiſſimus, bellum movit, niſi DEUM prius in conſilium adhibuiſſet. Nunquam Judas Machabæus prælium iniit, niſi precibus ante Deum devotis imploraſſet. Nunquam Græcis & Romanis bellū facere hoſtibus licitum erat, niſi victimas prius diis immolaſſent, & oracula ante (vateſque) conſuluiſſent. Quòd ad negotia juſtitiæ, oblectamenta Principis, præmia bonorum, pœnas malorum, diſtributionem beneficiorum attinet; ea cū familiari aliquo communicare Principi licet. At de BELLI negotiis cùm Deo priusquàm cum ullo altero (conſultare &) certi aliquid ſtatuere debet. NUNQUAM enim plenam de hoſtibus victoriam reportabit Princeps, niſi querimoniam prius ſuam in manus Dei depoſuerit.

Qui in belli pacisve negotiis à Principe conſuluntur, hujus præcepti ſemper meminerint, ut TALIA, cùm in ipſius cubiculo ſunt, conſilia ipſi dent, qualia in hora illa decretoria, ubi ultimæ neceſſitatis præſcripta ſentirent adeſſe, darent. IN ILLO enim momento extremo vel adulatoriè loqui, vel conſcientiam onerare nefas eſt. CUM de bello agitur, ſingulos, qui conſulationi interſunt, cogitare decet, ſi † ad manus veneatur, fore ut omne damnorum

Conſilium ab his recipi oportet, qui amant. Sylv. Hiſt. Boh. 61.

Si non poteſt alicui ſubveniri, quin gravetur alter: commodius eſt neutrum juvari, quàm gravari alterum. Ambr. off. 14. q. 5. Angel. in ſum. in verb. bellum § 8.

In quibus & peſſima & immodica cupiditas, non poteſt pax placere. Vell. lib. 2.

Cum probrum jacitur in principem patriæ bonum, atque utilem, tanto eſt indignius, quanto à veritate remotius, & à vitiis illius alienius. Auguſt. 2. civ. 9.

Felicior pax nunquam laceſſita, quàm multo reparata ſanguine. Sen. ep. 66.

Θυμὸν χαλινῶ, μὴ φρενῶν ἔξω πέσῃς. Naz. Monoſt. ch.

Σπεύδειν μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ ἄριστα. Solon. Stob. 94.

Omne bellum facilè ſumitur: cæterum ægerrimè deſinit. Sal. Jugurth.

Plus in conſilio, quàm in viribus præſidii ponendum. Dio. lib. 37.

Βουλῆς γὰρ ἐστὶν ἔχθιον κακῶν. Soph. El.

Μία ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ καλῶς βουλεύεσθαι, τὸ γνῶναι περὶ ὅτου ὁ λόγος. Bias Stob. 94.

Δορὸς μὲν οὐ κρατοῦν μέν, σὺν θεῷ δὲ κρατεῖν. Sophoc. Ajac.

Bene univerſa geruntur & competenter, ſi rei principium fiat decens & amabile Deo. IC.

τί γὰρ μερίμνησιν ἀνδρῶν τέρψις ἄνευ θεοῦ; Oppian. ἁλ. β. 4.

Unde conſilium non petiiſti ſuper tanta re, auxilium petere non debes. Liv. lib. 5.

Σὺν θεοῖσι [illegible] ἀνδρῶν [illegible]; χωρὶς τοῦ θεοῦ οἱ μὲν βίᾳ. Eurip. Stob. 581.

DEUS bellorum exordiis, progreſſibus finibusq; moderatur. Aug. 7. civ. 29.

σὺν θεῷ πράττοιμι ἂν εἰκότως καὶ τοῖς πράξεσι [illegible] ἐπὶ τὸ ἄμεινον τῇ πόλει. Xen. [illegible]

Fruſtra bellatur, ſuperis nolentibus. Alci.

Declinanda eſt ſuaſio, quæ plus habet periculi quàm decoris. Caſſ. præfat. 1.

τὰ μεγάλα τῶν πραγμάτων μεγάλων δεῖται προβουλεύσεως. Herod. li. 9.

Quid debet, qui conſilium dat, præſtare præter fidem? C. c. Att. 16. 7.

Μηδ' ἀσφαλείας μὲν δοξάζοντες, μόνοις δὲ ἐν τῷ ἔργῳ [illegible]. Thucyd.

Nihil eſt in omni vita prius conſilio. Fab. c. 6.

onus ipſorum (ut ſic loquar) incumbat conſcientia; quòd ſi facultates, unde ſatis faciant, non ſuppetant; animam ſe miſeram habere, quæ omnia luet. ITA complecti ſingulos pacẽ, bellumque odiſſe decet, ut me quidem autore & judice, quem apparatum miſſam peracturus facit in ſua conſcientia ſacerdos; eundem, quisquis in conſilio de bello ſentẽtiam dicturus eſt, facere debeat.

PRINCIPES, cum homines ſint, injurias humano more ægrè ferre & ulciſci velle mirum non eſt. Sed ideò viros in conſilium prudentes adhibent, ut animi ipſis perturbationes adimant, & indignationem mitigent. NUNQUAM (enim) conſiliarii Principibus ira commotis ea ſaudere debent, de quibus animo jam placato jure poſſint conqueri.

Sed ut penſum noſtrum peragamus, commemorandis bonis, quæ amiſſa pace amittuntur; & malis, quæ, admiſſo bello cumulantur; præter cætera incommoda ſatis ſuperque hoc mali eſſe ajo, quod BELLI tempore virtutes univerſæ proſcribuntur, & divitiæ omnes ſubhaſtantur. Eſt enim hoc univerſale, quòd SIMULATQUE bellum hoſtibus infertur; mox vitiis ſubditi cunctio nerantur. QUAMDIU Princi- 50
pes & dynaſtæ bellum gerunt, etiamſi regnorum ſuorum domini de jure ſint, non tamen de facto ſunt: ſiquidem illo tempore plus domini laborant, ut clientibus ſatisfaciant, quàm clientes, ut dominis: quod quidem hi faciunt, ut tum opera illorum contra hoſtes juventur, tum pecunias ab eis mutuo accipiant. AUT ſenſuum illecebras Principes in ſe ipſis moderandis, aut rationis ductum ſequuntur. Si rationẽ ſequi volunt, multum ipſis ſupereſt: ſin appetitum ſequi volunt ſenſuum, nihil eſt, quòd ipſis ſatisfaciat. UT enim aquam maris exhaurire impoſſibile; ita æquè difficile eſt animi cupiditates omnes explere.

Si Principes bellum movent quòd ditioni ſuæ terra aliqua detracta ſit, quod ſalva nequeant negligere conſcientia; videant, ne conſcientia illa ſit erronea. NULLUM enim in mundo bellum tam juſtum eſt, quin aliquem inde Principes ſcrupulum conſcientiæ reportent.

Si bellum Principes tantùm dominatûs & ditionis ampliandæ cauſſa movent; ſpem iſtam vaniſſimam eſſe ajo. PLERUMQUE enim ita atteruntur & exhauriuntur unico bello, ut tota poſtea vita ſarcire detrimenta nequeant.

Si

Νίκαν αἰεὶ ἄλλοις φορέειν ἀπὸ … ἄγχι … κεῖθι … σφισιν … Oppian. κυν. β. 336.

† *malè res cadat, vel Princeps ſuccumbat.*

Optimè de futuris conſultant, qui rerum futurarum exempla ex præteritis ſumunt. Dion. li. 10.

Curia limen intrantes, abjecta privata caritate, publicam induant. Val. Max. l. 1.

Non conoſce la pace, e non la ſtima, Chi provato non ha la guerra prima. Adag.

Non ſempre eædem ſunt voluntates Principum: iratorum verò vaneſcunt celerrimè. Phil. Legat. ad Car.

Habet quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac viri boni difficillimè poſſunt. Cic. Verr. in. 3.

Ira atque cupido peſſimi conſultores. Sal. Iugurth.

Friede nehrt / Unfriede verzehrt. Adag.

ἡσυχία … αὔξεται … Schol. Thucyd. lib. 1.

Felix materia eſt ſuadere otiũ. Sym. 6. 61.

Homicidium cum admittunt ſinguli crimen eſt: virtus vocatur, cum publicè geritur. Cypr. 2. ep. 2.

Nulli prius cladem belli ſentiunt, quàm qui movent. Liv. lib. 35.

Πολλοὶ … ἐπιθυμοῦντες … εἰς … κινδύνους … ἐστέρηνται. Iſocr. Plataic.

Nunquam parum eſt, quod ſatis eſt: nunquam multum eſt, quod ſatis non eſt. Sen. ep. 110.

Laß dir nichts belieben / ſo kan dich nichts betrüben Adag.

Σφαγαί … πόνοι … Eurip. Suppli.

Non ſufficit concupiſcentiæ, quod poteſt ſatis eſſe naturæ. Leo ſerm. 12. de quadrag.

Prætextus bellorum refutari;

1. *Prepta repetenda.*

Dedecori decus eſt vindictam reddere noſtro. Guillerm. Phil. lib. 11.

Præferendum fas commune propter utilitati. Apul. apol. 1.

Vel iniquiſſima pax juſtiſſimo bello anteferenda. Cic. 6. ep. 6.

Imprudentium iſta fiducia eſt, fortunam ſibi ſpondere. Sen. 4. benef. 34.

2. *Potentia augenda.*

Felicitas major eſt, vicinum bonum habere concordem, quàm malum ſubjugare bellantem. Aug. 4. civ. 15.

Periculum eſt, ne plura appetendo, parta quoque amittantur. Dio. lib. 56.

… πολεμεῖν … ἐξαπατώμενοι, ἢ βιαζόμενοι, ἢ ἀποστερούμενοι. Plat. Alcibiad. 1.

Digitized by Google

Si bellum Principes ulciſcendæ injuriæ alicujus cauſſa ſuſcipiunt; id quoque ſupervacaneum eſt, MULTI enim in bellum proficiſcuntur una tantum re læſi, & multis offenſi vexatique redeunt.

3. Injuria ulciſcenda.

Multi ulciſci alios cupientes, ipſi unà periere. Dio. lib. 44.

Nemo vindicare ſe cogitur. Sen. ∥. contr. 5.

Si honoris tantùm comparandi gratia bellum Principes movent; hunc quoque laborem inutilem judico. NON enim tam bonæ fidei mihi videtur fortuna, ut illius manibus honor, opes & vita committenda ſint.

4. Gloria conſequenda.

Facilius regna viri excellentes, quàm gloriam contemnunt. Sylv. Hiſt. Boh. 65.

Glorioſum, quod tutiſſimum. Vell. l. 2.

Si bellum movent Principes, ut aliquam ſui ſeculis futuris memoriam relinquant; non minus hoc quàm iſtud vanum mihi videtur. Si enim, ævi ſuperioris inſpiciamus & examinemus hiſtorias, longè PLURES Principes ex bellis infamiam reportarunt, quàm victoriis potiti famam ſibi pepererunt.

5. Memoria paranda.

στρατηλάτης, ἵνα λόγος σε ἔχῃ πρὸς ἀνθρώπων ἀγαθός. Herodot. lib. 7.

Hæc ſunt conſilia mortalium: hæc tota magnarum cogitationum. Arbitr. pag. 78.

Πόλεμοι πορίζουσι καὶ ἄνδρες. Coint. 1. 51.

Si bellum ſuſcipiunt Principes, pluribus exiſtimantes delitiis & oblectamẽtis terram redundare alienam, quàm ſuam; hæc mé quidem judice, ex defectu experientiæ, & multò magis conſcientiæ oritur cogitatio. NIHIL enim Principi vel turpius vel irreligioſius, quàm ſi, ut pluribus, affluat vitiis & delitiis, regnis bellum faciat alienis.

6. Terras commodiores occupandi.

Sic ſemper proxima ſordent, ſic longinqua juvant. Petrar. epiſt. l. 3.

Quicquid domi eſt, vile eſt. Sen. 3. benef. 3.

Contente toy du tien, & ne ſois deſireux D'eſtre plus que tu es, & tu ſeras heureux. Ronſar. 9. 42.

502 Non fallantur Principes, regiones alias pluribus, quàm ſuas, rebus affluere cogitantes. NULLA enim uſquam terra vel gens eſt, ubi non ſit hyems & æſtas, nox & dies, ſani & ægroti, divites & pauperes, mœſti & hilares, amici & inimici, vitia & virtutes, vivi & mortui: in ſumma, OMNIA ubique terrarum eadem; at inclinationes hominum diverſas eſſe ajo.

Χώρη οὐδεμία καταρκέει πάντα ἑωυτῇ παρέχουσα, ἣ δὲ ἂν τὰ πλεῖστα ἔχῃ, ἀρίστη αὕτη. Herodot. lib. 7.

Quocunq; venimus, eadem rerum natura utendum eſt. Seneca Hel. 8.

Vectigal, ex agro hoſtium capere, non fructu jucundius eſt, quàm ultione. Liv. lib. 28.

Si ſapis, eris contentus menſura, quam tibi menſus eſt Deus: nam quod amplius eſt, à malo eſt: Bernh. fol. 228.

Quien no tiene contiento, no halla buen aſiento. Adag.

Turpe alieni cupiditate bellum non neceſſarium ſuſtinere. Dio. l. 8.

Non qui parum habet: ſed qui plus cupit, pauper eſt. Sen. epiſt. 2.

Velim ego ſcire ex Principibus & dynaſtis, qui delitiis & circumfluunt, & circumfluere cupiunt, quid ipſis in regnis ſuis, quantumvis exiguis, deſit! Si venari volunt, ſilvas (monteſque) habent; ſi piſcari, flumina; ſi deambulare, ripas; ſi refrigerari, balnea; ſi relaxare animum, muſicos; ſi veſtiri, pannos pretioſos; ſi largiri, pecunias; ſi luxuriari, fœminas; ſi dare ſe jucunditati, hortos: ſi æſtu fatigantur, terras habent frigidas; ſi frigore offenduntur, calidas; ſi cibum volunt capere, deſunt ſcilicet epulæ! Hæc igitur omnia quicum pace in ditione habet propria; cur ea cum bello in ditione quæſitum it aliena?

Toco y en paz, mucho ſe me haz. Adag.

Cui pauca non ſufficiunt, & nihil ſatis eſt. Ælian li. 4.

Οἴκοι μένειν δεῖ τὸν καλῶς εὐδαιμονοῦντα. Proverb.

Sæpe homines ex una regione in aliam migrant, non ut piæ benignitati aut virtutibus vacare expeditius poſſint; ſed ut liberius commodiuſque vitiis indulgeant: quibus adeò

Δεῖ τὰ μέλλοντα τοῖς γεγενημένοις τεκμαίρεσθαι. Iſoc. Pan.

Miſeriæ tolerantur: felicitate corrumpimur. Tacit. hiſt. 3.

adeò poſteà contra votum eveniunt omnia, ut neque gemitu propter id, quod reliquerunt, neque fletu propter id, quod quæſiverunt, expleantur. TAM RARÆ ſunt res, quæ ſinceram in hoc mundo jucunditatem præbent, ut ſi quiſpiam alicubi forte quippiam, quo delectetur, reperit; cavendum illi ſit, ne à dæmone nequam deceptus, alibi ſe jucundius & ſuavius victurum opinetur. Nam UBICUNQUE & quacunque incedamus, tanta eſt delectationum penuria, tanta moleſtiarum abundantia, ut vix centum annis unum, quo oblectemur; at quibus excruciemur, vel millena paſſim reperiamus.

Caput XV.

Recitat autor commoda pacis, & quo pacto multi Principes ex cauſſis leviſſimis graviſſima bella moverint, oſtendit.

CUM Timo, Rex Ponti antiquiſſimus, Philoſophum, quem penes ſe habebat, interrogaſſet; cùm ipſe ſanitatem, honorem & divitias haberet; an quicquam eſſet, quod inter homines optari præterea, vel à diis in hac vita peti fas eſſet; reſpondit Philoſophus: Equidem quod nunquam vidi, video; quod nunquam legi, audio. Nam SANITAS, divitiæ & honor rariſſimè uni à diis creduntur; & 505
ſi in aliquibus interdum concurrunt; tam brevis eſt illorum poſſeſſio, ut juſtiorè plorandi, quòd iis ſpoliati ſint; quàm gloriandi, quòd ea poſſederint, cauſſam habeant. Quin parum tibi, (mi Rex) ut hoc etiam addam, hæc omnia deos dediſſe prodeſt; ſi ut illis contentus ſis, non dant; quod quidē neq; dediſſe tibi, neq; daturos arbitror. ADEO quippe in diſtribuendo æqui ſunt dii, ut quibus animum ſuo contentum dant, iis divitias negent; & quibus divitias dant, iis animum ſuo contentum negent. Hæc Plutarchus libro primo Politices narrat, & nomen Philoſophi non exprimit.

Singulari Principes & magiſtanes afficit DEUS beneficio; dans eis ſanitatem, dans opes, dans honorem: ſed ſi animum ſuo contentum non ſimul dedit, illis datis, laborem ajo & pericula ipſis dediſſe. QUAMVIS enim major ſit labor pauperis, quàm divitis; infinitis tamen partibus majus eſt faſtidium divitis, quàm pauperis. Quòd ſanitatem homines parvi æſtimant, in morbos incidunt; quòd divitias, in paupertatem; quòd non intelligunt, quid ſit honor; eò rediguntur, ut ſint inhonorati. Sic PRINCIPES malè feriati, non antè

Præterita voluptas præſentem non juvat, & exhauſta non ſatiat. Hier. Eccleſ. 2.

Facilius eſt pleriſq; adverſam, quàm ſecundam regere fortunam. Curt. li. 10.

Vita hæc noſtra in medio inſidiatorum, in medio præliorum eſt. Leo ſerm. 1. de quadrag.

Multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo reſperſa eſt. Boet. 4. conſ. 4

Felicia bella quæ juſta. Liv. lib. 1.

ὐδὶς ὕτω ἀνοητός ἐσι, ὅς τις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρέεται· ἐν μὲν γὰρ τῇ παῖδες τοὺς πατέρας θάπτουσιν, ἐν δὲ τῇ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας. Herodot. lib. 1.

περὶ δὲ τοῦ πολεμεῖν ἢ μὴ, προσήκει μάλιστα τούτους συμβουλεύειν, οἵπερ καὶ τῶν κινδύνων πλεῖστον μέρος μεθέξουσιν. Iſocr. Archidam.

Κάλλιστον τὸ δικαιότατον, λῷστον δ' ὑγιαίνειν, πάντων δ' ἥδιστον, οὗ τις ἐρᾷ τὸ τυχεῖν. Theogn. Ariſt. 3. Eudem. 1.

Ὑγιείας χωρὶς οὐδεὶς εὐδαίμων Athen. lib. 15. extrem.

Es coſtumbre ordinaria del contento, no acabar de llegar à quien le aguarda. Arauc. 194. 2.

Guerra, caca y amores, por un plazer mil dolores. Adag.

Humanæ felicitates momentaneæ, in diem durant. Dio lib. 38.

In rebus ſecundis nihil in quenquam ſuperbè ac violētèr conſulere decet. Liv. l. 5

Lubrica res eſt, admodum valida corporis conſtitutio. Hippocr. Plut. 5. Symp. 7.

Cœur content, grand talent. Adag

οὔτ' ἔραμαι πλουτεῖν, οὔτ' εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων, μηδὲν ἔχοντι κακόν. Theog.

Dei donum frui poſſe divitiis. Hier. Eccleſ. 5.

Concupita inardeſcunt, adepta viloſcunt, amiſſa vaneſcunt. Aug. de verb. Apoſt.

Κρεῖττον πενίαν ἄλυπον μᾶλλον, ἢ πλοῦτον πικρὸν ἔχειν. Menand.

Quid habeant voluptates, carendo magis intelligimus, quàm fruendo. Cic. poſt redit. ad Quirit.

Συμφορώτερον δὲ μετὰ τὸ παθεῖν ἐγκαλεῖν, τὸ πρὶν παθεῖν φυλάξασθαι τοῦ μὴ παθεῖν. Gal. Stob. 94.

Haud facilè eſt, ut qui multa aliis inferunt damna, ipſi non multa ab aliis viciſſim patiantur. Plat. ep. 8.

antè pacem parvi pendere deſinunt, quàm ſaucios prælia remittant.

Quo die Principes bellum hoſtibus indictum præconis voce prædicari jubetis; eo die licentiam cunctis ſubditis, ut mali ſint, datis. Quòd ſi minimè vos, ut mali ſint, velle dicatis; aſſentior: At cauſſam tamen illis, ut boni non ſint, præbetis. Age, QUID bellum ſit diſcamus, & bonum an malum ſit, bellum ſequi, apparebit. BELLORUM OPERA hæc ſunt: homines interficere, templa ſpoliare, populari regiones, deprædari inſontes, licentiam dare furibus, diſtrahere amicos, excitare ſeditioſos, quorum nihil ſine maximo juſtitiæ detrimento & conſcientiæ ſcrupulo fieri poteſt.

Negare homines turbulenti nequeunt, ſi inter duos Principes bellum cooriatur, licet uterque queratur, ab uno tantum jus ſtare. Itaque SIVe juſtam cauſſam oppugnet Princeps, ſive injuſtam propugnet; nunquam belli exitus innocentem faciet. Si innocens non erit; condemnabitur ſcilicet. Erit autem hæc condemnatio, ut de omnibus damnis, cædibus, incendiis, ſtupris & rapinis, quæ in utraq; commiſſa fuerint republica, rationem cogatur injuſti belli autor reddere: Qui ſi nullum in hac vita habeat, à quo ad reddendam rationem cogatur: At JUDICEM habebit juſtum, cui pœnas in altera (vita) perſolvet.

504 PRINCEPS ſpectatæ virtutis, quique Chriſtianus haberi cupit, antequam bellum moveat, quid inde emolumenti aut detrimenti capturus ſit, conſideret: nimirum ſi malè cedat, & opes & dignitatem amitti: ſin feliciter; ut maxime voti compos reddatur, forſitan votum illud pernicioſum eſſe reipub. & tum NON oportet eum velle, ut unius cupiditas omnium commodo præferatur.

Quando DEUS Principes conſtituit, & ſubditi pro dominis illos receperunt; nec Deum id mandaturum, nec homines id ratum habituros fuiſſe credibile eſt; ſi Principes nō ea, ad quæ aſtringuntur; ſed ea, ad quæ proni ſunt, ſectaturos putaſſent. HOMINES enim ſi cupiditatum ductum ſequantur, ſemper errabunt; ſin rationis ſe dictamine regi patiantur; † rectè ſemper agent. Iam verò ut maximè Principes à movendo bello periculoſæ conſcientiæ, aut damno opum, aut honoris jactura non avocentur: Moveri certè debent reſpectu OBLIGATIONIS erga ſuam rempubl. ad quam in pace & juſtitia conſer-

οἱ πόλεμοι μέγα κακὸν, ὅτι πλεῖστον μέρος ἐν ἀρχῇ τις μετέχουσι. Xenoph. Hieron.

Vt fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi, tamen innocentem militem oſtendit ordo ſerviendi. Aug. contr. Manich. l. 22. q. 1.

αἰεὶ γὰρ ἄλλους ἀλίκεσσι χερείονα φέρτερος ἀλκῇ τι φέρει. Oppian. ἁλ. 1. 54.

Quid habebunt milites, ſi ſuum quisque habuerit? Sen. 4. benef. 37.

αἴτιον τῶν ταραχωδῶν ἐστιν ὁ πόλεμος. Iſoc. orat. ad Phil.

Nemo conſcientiam ſuam decipit, ſi fallit alienam. Minut. 390.

Μεῖζον ἀδικεῖ, ὁ ἐκ προνοίας ἀδικῶν, ἢ ὁ μὴ ἐκ προνοίας. Ariſtot. problem. 29. 13.

Nunquam Deus juvat, quod vetat. Cypr. de ſingular. cleric.

Niſi cognita cauſſa, qui poteſt jus & injuria diſcerni? Tac. ann. 2.

Iniquitas partis adverſæ, juſta bella ingerit gerenda ſapienti. Aug. 19. civ. 7.

ὁ πόλεμος τοῖς μὲν δικαίοις ἀναγκαῖος, τοῖς δὲ ἀδίκοις ἑκούσιος. Max. Tyr. dialex. 19.

Dei quanto judicium tardum, tanto magis juſtum eſt Min. 369.

χρὴ εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα μηδέποτε καθίστασθαι, ὥστε πάντα λαβεῖν, ἢ πάντα ἀποβαλεῖν. Xenophon. rerum Græc. 6.

χρὴ τοὺς εὖ πράττοντας εἰρήνης ἐπιθυμεῖν. Iſocr. Archidam.

Βουλεύου βραδέως, ὡς οὐ περὶ βραχέων. Thucyd. lib. 1

Conſilio prius, quàm vi bellum gerendum Mamert. paneg.

Wer eylet nach frembdem Gut/auff den wartet Armut. Adag.

Nemini religioſius quod juraverit, cuſtodiendum, quàm cujus maximè intereſt, non pejerare. Plin. paneg.

Bonum publicum ſemper evertunt ſtudia privata. Sido. 4. 25.

οὐκ ἔστιν ἄλλο ἀγαθὸν, ὃ κτητὸν ἀρετῆς, πλὴν ἀληθὴς λόγος. Max. Tyr. orat. 6.

† *feliciter cedet.*

Ad laudem regnantis trahitur, ſi ab omnibus pax ametur. Caſſ. 1. 23.

conſervandam devincti ſunt. NON enim gubernatoribus, qui hoſtes nobis attrahant; ſed Principibus, qui improbos è nobis auferant, indigemus.

Plato lib. IV. de legibus refert, ſe interrogatum à quodam, quare tantoperè Lydos celebraret, & Lacedæmonios vituperaret, reſpondiſſe: Lydos ideò ſe laudare, quod colendis agris ſemper occupati fuiſſent. Lacedæmonios verò ſe ideò vituperare, quòd nihil niſi regna populoſque ſubjugare didiciſſent. Sibi enim FELICIUS videri regnum, ubi viri manus moderando aratro calloſas, quàm brachia vibrandis haſtis enervata haberent. Hæc Platonis verba veriſſima ſunt; quæ utinam portis, imò cordibus Principum inſcripta eſſent!

Plinius epiſtola quadam dicit, apophthegma fuiſſe inter Græcos vulgatiſſimum; *EUM Regem eſſe, qui nunquam vidiſſet Regem*: ad eundem modum nos poſſumus dicere; EUM ſolùm pace optatiſſima frui ſcire, qui quid bellũ eſſet, nunquam didicit. Tam ſtolidus & rudis nemo erit, quin FELICIOREM pronunciet eum, qui linteolo ad detergendum vultus ſudorem utitur; quàm qui ad exiccandum capitis ſanguinem idem ſcindit.

Principes ac megiſtanes belli cupidi non tantùm omnibus in univerſùm; ſed potiſſimum bonis damno ſe eſſe cogitent. Ratio manifeſta eſt. Cùm enim hi ſponte ſua neque pugnent, neque prædentur, neque tumultuentur, neque cædem faciant: injurias patiantur, & damna jacturaſque ſuas ferant neceſſe eſt. NUNC enim non ſunt bello utiles, niſi qui vitam 505
parvi, conſcientiam minoris æſtimant. Si bella tantùm cum improbis, adverſus improbos, & malo improborum gererẽtur; parum inde detrimenti, qui boni perhiberi volunt, acciperent. Verùm proh dolor! BONI divexantur, ſpoliantur, trucidantur; alioqui, ſi mali, ut dicebam, cum malis concurrerent; parum utri vincerent, & multò minus alteros vinci noſtra referret.

Jam verò QUÆ fama, dignitas, gloria, victoria, opulentia denique bello parari poteſt, ut qui in illo occubuerunt boni, non ſint pluris æſtimandi? TANTA eſt mundo bonorum penuria, tam ſunt iidem in rebuſp. neceſſarii, ut ſi fieri poſſet, cum lacrymis eſſent è tumulis revocandi, non ad bellum, tanquam in macellum, ad mortem (certiſſimam) ducendi. Plinius & Seneca in epiſtolis dicunt, ducem quendam rogatum

In turbas & diſcordias peſſimo cuique plurima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Tacit. hiſt. 4.

Memento officii tui titulum. Plin. 8. epiſt. 24.

πολλὰ βαρβάροις ὁ φειδίας τῇ συμπλὴ τῇ διομηδείων τῇ φυσ(ικῇ) πράξειων. Nicet. Balдum. Flandr.

Rapiendi ſtudium Spartanorum artificium. Iſocr. panathen.

Lacedæmoniis præcipua fuit cura bellorum. Veget. prol. 3.

Σπεύδεται δ' οὐ τὶ θανεῖν, ἀλλὰ φυγεῖν θάνατον. Epigram. li. 3.

Germanis pigrum & iners videbatur, ſudore acquirere, quod poſſes ſanguine parare. Tacit. de morib. Germ.

Qui rex eſt, regem, maximè, non habeat. Martial. 2. 18.

In tranquillo tempeſtatem adverſam optare dementis eſt. Cic. off. 1.

Nunquam cicatrix niſi collata vulneri placet. Sen. 2. benef. 26.

Nihil minus in perfecto duce, quàm feſtinatio temeritaſque convenit. Sueton. Auguſt 25.

ἄρης οὐκ ἀγαθῶν φείδεται, ἀλλὰ κακῶν. Anacre. Epigram. lib. 3.

Satius eſt cum opprobratione tempeſtiva ſervari, quam quæ grata ſunt audientes, poſtea perire. Polyb. Hiſt. 10.

Æque apud bonos miſerum eſt occidere, quàm perire. Tac. hiſt. 1.

Non poteſt quiſquam eodem tempore & bonum virum, & bonum ducem agere. Sen. benef. 37.

Πόλεμος γὰρ οὐδέν' ἄνδρ' ἑκὼν αἱρεῖ πονηρὸν, ἀλλὰ τοὺς χρηστοὺς ἀεί. Sophocl. Philoct.

Cum belli ardore ſævitur, meliores potius occumbunt. Minut. pag. 356.

Malos perdere lucrum, & vinci vincere eſt. Oroſ. 7. 53.

Major ex civibus amiſſis dolor, quam lætitia fuſis hoſtibus. Liv. lib 4.

Ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt. Tacit. annal. 1.

Minima commoda non minimo ſectantes diſcrimine, ſimiles aureo hamo piſcantibus, cuius abrupti damnum nulla captura penſari poteſt. Suet. Aug. 15.

Viceruntque ferrem, ſi mali falcem ducatum ſcelet: præcoluiſſent. Flor lib. 3. 21.

Quem cepit vitrea fama, hunc circum tonuit gaudens Bellona cruentis. Horat. 2. Sat. 3.

Digitized by Google

rogatum, ut cum exercitu ſuo periculum ingens ſubiret, unde maxima ipſum maneret gloria, licet parum inde caperet reſpub. emolumenti; reſpondiſſe: Nullam ob cauſam id ſeſe periculi ſuſcepturum, niſi ut vitam civis Romani conſervaret. MALLE enim ſe multis ſtipatum bonis viris Romam, quàm pecuniis onuſtum domum reverti. Si Principem cum Principe, religionem cum religione, Chriſtianum cum pagano conferamus, infinities PLURIS æſtimanda eſt Chriſtiani anima, quàm Romani vita. BONI enim Romani lex erat in bello mori; boni verò Chriſtiani præceptum eſt, vivere in pace.

Plures deleti ſunt hominum impetu, quàm omni reliqua calamitate. Cic off. 2.

Πολλῶν κακῶν τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ὑπαρχόντων αὐτοὶ πλείω τῶν ἀναγκαίων προσεξευρήκαμεν. Iſocr. paneg.

Decet Principem comitas in ſocios, manſuetudo in hoſtes. Tac. annal. 2.

Nullum ornamentum Principis faſtigio dignius pulcriuſque eſt, quàm illa corona. OB CIVES SERVATOS, Sen. clem. lib. 1. extrem.

Noxam ſuperaverat omnem armatum potuiſſe capi. Sil. lib. 10. extrem.

Suetonius Tranquillus libr. II. de Cæſaribus (cap. XX.) dicit: ex omnibus Romanorum Principibus nullum populo cariorem, nullum omnibus in bellis feliciorem Auguſto fuiſſe. Quippe cùm Princeps ille optimus nullum unquam bellum moverit, quin graviſſimam illius ſuſcipiendi cauſſam habuerit. De quot Principibus non paganis, ſed Chriſtianis planè contrarium audivimus & legimus; quòd nimirum tam prodigi ſuæ fuerunt conſcientiæ, ut nunquam bellum ullum, quòd juſtum eſſet, moverint; quibus ego juratus promitto, ſi bellum, quod hic geſſerunt, injuſtum fuit; pœnam, quàm illic luent (& perferent,) juſtiſſimam fore.

τῷ τυράννῳ οὐκ ἔστι πιστεῦσαι, ὡς φιλεῖται. Xenoph. Hier.

Auguſtus cenſorque bonus, morumque magiſter, tutor opum, vindex ſcelerum, largitor honorum. Prudent. contr. Sym. 2.

Deo indicije opus non eſt, non ſolùm in oculis ejus, ſed & in ſinu vivimus. Mim. 194.

Juſtum eſt bellum, quibus neceſſarium, & pia arma quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes. Liv. li. 9.

Maximorum ſæpè bellorum tenuiſſima contemtiſſimaque principia fuerunt. Ælian. lib. 12.

Xerxi Perſarum Regi aliquando prandenti cùm caricæ Atticæ, pulcerrimæ & gratiſſimi ſaporis, appoſitæ eſſent: ſuper menſa per deos jurans immortales & majorum ſuorum teſtatus cineres, negavit venales ſeſe, niſi, quæ illas edidiſſet, ſubjugata regione, comeſturum. Quod autem verba juravit Xerxes, id opere præſtitit, mox ad ſubigendam Græciam omnem, tantùm ut caricis illius expleretur, profectus; atq; ita bellum illud non ſolùm, ut Princeps levis; ſed etiam ut homo guloſus & vitioſus movit.

Athenienſes Xerxem per terram navigantem, per mare ambulantem, una nave fugientem glorioſiſſimè perſecuti ſunt. Ioſeph 2. bell. Iud. 16.

Si Xerxes mel ſe afferre ex Hymetto voluiſſe diceret, certè ſine cauſſa videretur tanta conatus. Cic. fin. 2. Plut. apophth.

Φέρειν δὲ πάντως ἀνδρὸς τὴν δυστυχίαν. Ariſtot.

506 T. Livius (lib. V.) autor eſt, Gallos, guſtato Italiæ vino, mox arreptis armis ad ſubigendam illam profectos eſſe, cùm aliam nullam haberent vel parvam, vel magnam faciendi belli cauſſam; atq; ita GALLI pro vino Italico ſanguinem mutarunt proprium.

Italia fœcunditate hoſtem in ſe excitavit. *Ambr. contr. Symm.*

Loci amœnitate capti, reverſi domum, referentes, quæ viderant, plures ſollicitavere Iuſtin. lib. 43.

Μεγίστην ἡγοῦμαι συμμαχίαν καὶ βεβαιοτάτην, τὸ τὰ δίκαια πράττειν. Iſoc. Arch.

Antigonus Rex cum quadam nocte ſecundum quietem vidiſſet Mithridatem Regem, falcem manu tenentem, qua (agricolæ vel) meſſoris inſtar univerſam meteret (& truncaret) Italiam; adeò timere cœpit Mithridatem, ut eum quoquo modo interficere ſtatueret. Ita rex ſtolidus ſomnio credens vaniſſimo ad arma totum concitavit orbem.

Plut. in Demetr.

ὁπόσα ἂν ᾖ τὰ χρειώδη τὸν βίον ἐπιτηδεύματα, τοσαῦτα ἀνάγκη εἶναι καὶ τὰ σύνταξεις. Baſil. Stob. 305.

Nemo nimis cupidè ſiores deſideret ullas, ne plus cum cupiat, perdat & id, quod habet. Avien fab. 25.

Paul. Diacon. 18.

Solent humanæ mutabilitati ſordere omnia præſentia. Oroſ. 5. 2.

Barbara nunquam impolluta fides. Sil. lib. 13.

Et ſtirpium ſemina & hominum mores locis aſſimilantur. *Plut.*

Effœminat animos amœnitas nimia. Sen. ep. 51.

Aurum & porpura curis exercent hominum vitam, belloque fatigant. Lucret. 5. extrem.

Strab. 3. *Appian. Hiſp.*

Latentes in profundo opes atque divitias, dum aliis quærunt, noſſe Hiſpani cœperunt. Flor. 4. 12.

Dum abeſt, quod avemus, id exuperare videtur cætera: poſt aliud, cum contigit illud, avemus. Lucret 3. extrem.

Nullum bellum ſuſcipiendum, niſi aut pro fide, ut pro ſalute. Aug. 22. civ. 6.

Bellando efficimur, ne ſemper bellandum nobis ſit. Dio. lib. 38.

† *Tacit. an.* 4.

Non eſt ulla defenſio contra vim unquam optanda: ſed nonnunquam eſt neceſſaria. Cic. pro Milon.

οὐκ ἀθυμεῖν δεῖ τοὺς ὑπὲρ τῶν δικαίων κινδυνεύειν μέλλοντας, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τοὺς ὑβρίζοντας. Iſocr. Archidam.

Adverſus inferentem damnum juſta ultio eſt. Fab. declam. 13.

Vel infelix bellum ignominioſæ paci præferendum. Liv lib. 3.

Qui deſiderat pacem, præparet bellum. Veget 3. 1.

ἐκ πολέμου εἰρήνη μᾶλλον βεβαιοῦται. Thucyd. lib. 1

εἰρήνης ὁ πόλεμος πρόξενος. Nicet. Man. Comn. lib. 1.

Sapientes pacis cauſſà bellum gerunt: laborem ſpe otii ſuſtentant. Sal. de rep. ordin.

στρατηγός ἐστιν ἄρχων πολέμου, βασιλεὺς δὲ εἰρήνης. Philo Stob. 516.

Por el alabado dexe el conocido, y vime arrepentido Adag

Omnes bonos reipublicæ ſubvenire decet Sal Iuguith.

Qui in pace vocantur, pacientiæ debent ſtudere, ne pacis jura ſolvantur. Ambr.

Pax Chriſtianorum bellum eſt diabolo. Tert. ad Martyres.

Audierant Longobardi, in Pannonia degentes, Italiam pomis dulcib⁹, carne ſucci plena, vino odorato, pulcris fœminis, piſcium varietate abundare, & rara frigora, temperatoſque calores habere: Quo nuncio accepto, rerum illarum cupiditate inflammati arma, Italiam occupaturi, ſumſerunt, Itaque Longobardi, non ut hoſtes ulciſcerentur; ſed ut uberiorem vitiorum ac delitiarum materiam haberent, in Italiam venerunt.

Longiſſimo ſanè tempore conſtans inter Carthaginienſes & Romanos fuit amicitia. Sed poſteaquam ditiſſimas auri argentique venas in Hiſpania eſſe intellexerunt; ſtatim ad bellum conſurrexerunt acerrimum. Ita populi illi nobiliſſimi, ut opes raperent alienas, terras vaſtarunt proprias. Eorum, quæ diximus autores ſunt Plutarchus, Paulus Diaconus, Beroſus & Livius.

O arcana DEI iſta permittentis judicia! ô immenſam Domini tolerantis iſta bonitatem! Quid enim? An ob unicum Principis in lecto ſomniantis inſomnium, ob rapiendas opes Hiſpaniæ, ob fugienda frigora Hungariæ, ob bibenda vina Italica, ob comedendas caricas Græcas, igni ferroque vaſtanda fuit terra univerſa? NON petit ſtili mei mucro Principes, qui bella gerunt, univerſos; ſed qui bella gerunt injuſta. Nam ut Trajanus dicebat; † *IUSTUM bellum pace ſuſpectâ tutius eſt.* PRINCIPES in conſervandis iis, quæ à majoribus acceperunt, diligentes atque animoſos laudo, probo, prædico. Nam ſi fortè, ne poſſeſſione exturbentur, cùm aliis principibus dimicandum ſit; ÆQUE rempub, qui ſuā non defendit; quàm hoſtis, qui aliena rapit, conſcientiam lædit.

Valdè mihi placent verba Platonis libr. V. de legibus, 507
NON decet nos nimios eſſe in laudandis iis, qui pacem cuſtodiunt, aut immodicos in vituperandis iis, qui bellum gerunt. FIERI enim facilimè poteſt, ut qui bellum gerit, conſequēdæ pacis; contrà verò qui pacem colit, movendi belli cauſſà id faciat. Quid hac voce Platonis veri⁹? BREVE n belli lōgæ pacis gratia, quàm longi belli gratia brevē ptare pacem ſatius eſt.

Chilon philoſophus interrogatus, quanam re gubernator bonus malusve internoſceretur; NIHIL, inquit, eſt quod virum bonum aut malum magis prodat, quàm id de quo contendunt. TYRANNUS enim rapiendo alieno immoratur: at ſpectatæ virtutis princeps pro ſuo defendendo laborat.

Redemtor

Redemtor mundi ex hoc mundo abiturus (& in cœlum aſcenſurus) non dixit; Bellum relinquo vobis, bellum meum do vobis; ſed † *pacem relinquo vobis* , *pacem meam do vobis*: unde efficitur, veri CHRISTIANI eſſe pacem potiùs tantopere à Chriſto commendatã conſervare, quàm bellum ulciſcendæ injuriæ ſibi illatæ gratia movere.

Si fungerētur ſuo principes munere, & credere hac in parte mihi vellent; NULlam ob rem momentaneā permittere deberent ſanguinem effundi humanum; niſi pro eo tantum, qui ſuum pro nobis ſanguinē in cruce offerre voluit. VERI enim Chriſtiani ad deploranda peccata ſua aſtringuntur; hoſtilem verò ſanguinem effundendi licentiam non habent. In ſumma, Principes & monarchas univerſos rogo, hortor, obteſtor, ut PROPTER eum, qui Princeps eſt pacis, pacem ament, pacem procurent, pacem conſervent, in pace vivant. IN pace enim & ipſi opulenti, & ſubditi felices erunt.

CAPUT XVI.

Initium epiſtolæ M. Aurelij Imperatoris ad Cornelium amicum, qua de laboribus belli, & vanitate triumphi agit. Epiſtola legenda Principibus belli amantibus, & pacis contemtoribus.

MARCUS IMPER. Roman. Cornelio amico fideli ſanitatem, & contra fortunam adverſam à Diis immortalibus felicitatem æquè ac ſibi precatur.

Dies hic eſt XV. ex quo confecto bello, ex Aſia, de qua Romæ triumphavi, reverſus, cum recordatus eſſem ſocium te olim laborum fuiſſe meorum; ſtatim qui te accerſerent, ut meo fruereris triumpho, miſi. ANIMIS enim generoſis majori lætitiæ ſunt amicorum gaudia, quàm
508 oblectationes propriæ. Etſi autem laborioſum tibi fuiſſet venire, quando accerſeri te juſſi; tamen nihil dubito, quin partim magnam percepturus fueris voluptatem, amplitudinem videns opum, quas ex Aſia afferebam, & apparatum, quo Romæ excipiebar; partim lacrymis minimè temperaturus, tot videns genera populorum captivorum, qui ante currus incedebant triumphales deſpoliati & catenis, ut majore victores gloria, ignominiaque victi afficerentur, onerati.

RARO diem aliquem Sole clariſſimo ſerenum videmus, quin

† *Iohan.* 14. 27.

Non ſtudeamus vindicari, qui nobis profitemur ignoſc. Leo ſerm. 5. quadrag.

Non ſit exactor vindictæ, qui petitor eſt veniæ. Idem Serm. 5. quadrag.

κρεῖττόν ἐστι τὸ σωφρονεῖν ἢ πολυπραγμονεῖν. Iſocr. de pace.

Glorioſius pacem ſapientia firmare, quàm bellum per acies conficere. Tac. ann. 2.

De guerre mortelle fait on bien paix. Adag.

Pacem reduci velle victori expedit, victo neceſſe eſt. Sen. Herc. fur. 2.

Bellum ita ſuſcipiatur, ut nihil aliud niſi pax quæſita videatur. Cic. off. 1.

Pax bonarum artium decora mater. Caſſi. 1. ep. 1.

Paci & ipſa plerumq; militat fortitudo bellandi. Ambr. Pſal. 118.

Deus bellorum, cum ſic emendandum & caſtigandum eſt genus humanum, exordiis, progreſſibus finibusq; moderatur. Aug. 7. civ. 29.

Por la guerra à vezes Dios el mundo aflige, le caſtiga, le emienda, y le corrige. Arauc. can. 3. 8. 2.

Irruentibus importunè inimicis, reſiſtere cogit non aviditas adipiſcendæ laudis humanæ, ſed neceſſitas tuendæ ſalutis & libertatis. Aug. 3. civ. 10.

Impoſſibile eſt deeſſe commodum aliquod, ubi Deus præſidet, ſolitus plena perfectaque bona largiri rebus omnibus: Philo de agricult.

Amicorum proſpera meis commoditatibus externa non arbitror. Sym. 3. 24.

Natura ſolitarium nihil amat. Cic. Læli.

Nulla res perinde hominis ingenium ſubigit & conciliat, quàm ſi non modo nulla injuria, ſed & beneficio adficiatur. Dio. 52.

Sine amico viſceratio leonis ac lupi vita eſt. Sen. ep. 16.

Nullius boni ſine ſocio jucunda poſſeſſio eſt. Idem ep. 6.

Inconſtans amor eſt, qui incrementa non accipit. Sym. 4. 2.

Nullum eſt teſtimonium victoriæ certius, quàm quos ſæpè metueris, eos te vinctos ad ſupplicium duci videre. Cic. Verr. 5.

Non eſt quod credas, quenquam fieri aliena infelicitate felicem. Sen. ep. 94.

Quam feliciter Roma vincit, tam infeliciter, quicquid extra Romam eſt, vincitur. O. oſ. 5. 2.

Sol madrigero no dura dia intero. Adag.

Lucra ex turpibus cauſſis frequentiſſimè veniunt, & aliorum ſemper ex diſpendiis conſtant. Arnob. lib. 4.

quin aut ros in æſtate largus, aut pruina hyeme frigidiſſima præcellerit. Quorſum iſta? Ut oſtendam ex infelicitatibus, quas felicitas habet humana, hanc quoq; eſſe, quòd RARISSIMOS licet in terris videre felices, quorum non inde oriatur felicitas, quod alii fuerunt infelices & infortunati, in quorum illi opes & honores ſucceſſerunt. Dum ad paupertatem alteri rediguntur extremam, opes alteri adipiſcuntur luculentas; dum illi affliguntur, hi felicitatem ſummã conſequuntur; aliis ubertim lacrymantibus, ſolutum alii riſum edunt: Non aliter atque in hauſtris aquariis, niſi modioli ad ſummũ elati deſcendant vacui, non poſſunt illi aſcendere, qui in imo aqua pleni ſunt.

Si igitur ſenſus in conſilium adhibeantur, jucundus aſpectu fuiſſet tibi dies ille triumphi noſtri, dum ex divitiarum abundantia, captivorum numero, beſtiarum varietate, ducum præſtantia, machinarum, quas ex Aſia adveximus, & cum quibus urbem intravimus, horrore, facilè pericula, quæ in bello exhauſimus, conjectare potuiſſes. Nam ut verum fatear, tam acriter utrinque certatum eſt, ut optimè nobiſcum actum videatur, qui corporibus graviter ſauciatis evaſimus, & venas omnes tantùm non ſanguine vacuas habemus. Sic enim habeto Corneli, bellicoſiſſimos eſſe Parthos, & in rebus bellicis obſtinatos, atque audaces, & in terra ſua præſentiſſimo animo ſuos quemque penates propugnare. Et quis neget illos hac in parte virorum prudentum & ſtrenuorum bellatorum fungi officio? SI enim nos Romani ſine ratione & cum ambitione occupatum imus aliena; æquiſſimum eſt illos ratione juſtitiaque duce propria tueri.

Omnino MALIGNUS & imprudens admodum ſit oportet, quicunque duci triumphum à Senatu Populoque Romano datum invidet. Sciant enim, qui neſciunt, PRO unico die, qui datur, glorioſo vel millies ab infelice) vitam in aleam mitti. Quid dicam? quòd CUNCTI, quos infelix triumpathor vel in militiam ſecum ducit, vel Romæ relinquit, iniqui ſunt famæ ipſius judices. NON enim perſonæ merita in judicando ſpectantur; ſed invidiæ arbitrio 507 ſtatur. Etiamſi tolerantiſſimus, & non plane † immoderatus habeat; tamen ſcito, mi Corneli, nec patientiam ullius ſuſtinere, nec animum diſſimulare poſſe civium plerorumque, quos merâ vecordia nunquam exercitum ſequi auſos veriſſi-

οπόθεν βέλτιον ἀσφαλὴς γάρ ἐστ᾽ ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης. Suet. Aug. 25.

Bona nemini hora, ut non alicui ſit mala. Mim.

Incommoda vitantis melior, quàm commoda petentis eſt cauſſa. Fab. 7. c. 5.

Bonum alterius, alterius malum. Hiero. Eccleſ. 4.

Elatus ille nunc jacet, atque hujus caſu ſuſpenditur ille. Manil. li. 5. Vitru. 10. 9.

Auguſtus prælium aut bellum ſuſcipiendum omnino negabat, niſi cum major emolumenti ſpes, quàm damni metus oſtenderetur. Sueton. 25.

Cui non ex alieno incommodo lucrum? Sen. 6 benef. 38.

Majora certamina majora ſequuntur præmia. Tert. ad Scapul.

Vile decus, quod non erexit prævius horror. Claudia. bell. Getic. verſ. 294.

Quanto majus periculum in prælio, tanto majus gaudium in triumpho. Auguſtin. Soliloq.

αἱ ἐπιφάνειαι καὶ λαμπρότητες οὐκ ἐκ τῆς ἡσυχίας, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἀγώνων γίνεσθαι φιλοῦσιν. Iſocr. Archidam.

Major ſpes majorque animus inferentis eſt vim quàm arcentis. Liv. 21.

Duo ſunt quibus quævis reſp. ſervatur, fortitudo adverſum hoſtes, & mutua inter ſe concordia. Polyb. 6.

Non par audacia iis, qui pro ſuis dimicant, & qui aliena invadunt. Dio. li. 8.

Hu virtutem oportet eſſe contentam, quã ſudore quæſivit & dexteris. Ammian. 17.

Quodcunq; in alterum ſtatuit, hoc in ſemet ipſe ſua lege decernit. Leo Serm. 11 quadrag.

Difficillimum inter mortales eſt, gloria invidiam vincere. Sal. Iug.

Tantum quiſque laudat, quantum ſe poſſe ſperat imitari. Cic orator.

Cæca invidia eſt, nec quicquam aliud ſcit, quàm detrectare virtutes, corrumpere honores ac præmia earum. Liv. l. 38.

Deſ yzios no me curo, que mis obras me hazen ſegueo. Adag.

Μῶμος ἐξ ἄλλων κρέμαται φθονεόντων. Pindar. Olym. 6.

† *imprudens.*

Superioribus omnes invident. Dio. lib 53.

Sequitur invidia inertiam. Vell. lib. 2.

Quicquid communem ſortem excellit, invidiæ aliorum eſt obnoxium. Dio. li. 38.

veriſſimum eſt, in aliorum triumphis invidentiam & obtrectationem. VESTUS enim hæc lividorum peſtis eſt, eludere & elevare malignè, quicquid per deſidiam aggredi ipſi non ſunt auſi.

Quanquam autem tum vita periculo toties in bello exponenda, tum voculis deinde obnoxia exiſtimatio eſt: tamen ADEO ſtolidè inepti ſumus, tanti ventoſa hominum judicia facimus, ut ſermunculi potius vani, quam ullius emolumenti noſtri gratia exiſtimationem noſtram cum labore periculis obiicere, quàm vita cum quiete frui malimus. HOMINES enim vani tantum, ut in aliorum hominum vanorum hæreant memoria, cuilibet ſeſe labori ac dolori ultrò offerunt.

Deos teſtor, mi Corneli, immortales, die triumphali, dum curru triumphans inveherer, me apud animum cogitaſſe, quàm leve ſit omnium in hoc ſeculo judicium. ETSI enim à ratione moneamur, urgeamur, vocemur; tamen audire illam recuſamus. Contrà verò à mundo licèt vituperemur, malè tractemur, odio habeamur; tamen adhærere & ſervire illi juvat. Aut ego fallor, aut hominum ſtultorum proſperitas & judicium bonorum penuria in cauſſa eſt, ut omnibus invitis domos potius intrent alienas, quàm bona cum gratia domi ſuæ quieſcant: Quippe FACILIUS eſſet virtutem ſectari & aſſequi, quàm vitiis ſe dedere & immergere. ITA enim comparatum eſt, ut qui in omnibus & per omnia mundo gratificari volunt, infinitis laboribus curisque involvantur.

O Roma, Roma, execrabilis ſit tua amentia! Pereat tantæ in te ſuperbiæ autor! Deteſtabilis ſit hominibus, & abominandus diis, qui hanc in te pompam excogitavit! QUI enim verè illam adepti ſunt pauci; at, qui illius gratia periierunt, innumeri fuêre. QUID vanius, quid inanius cogitari poteſt, quàm ducem Romanum, quia regna debellavit, pacificos turbavit, urbes deſolavit, arces ſolo æquavit, pauperes expilavit, turbavit, tyrannos collocupletavit; theſauros exhauſit, plurimũ effudit ſanguinis innoxii, innumeras fecit viduas, multos denique viros nobiles vita orbavit; hoc auferre præmiũ omnium iſtorũ damnorũ, ut pompa Romæ triũphali excipiatur? Vis aliam dicam amentiam majorem? Ea verò tanta eſt, ut cum ea comparari nulla poſſit. Cùm innumeri in bello occubuerint; unus tantùm gloriam ſibi vendicat, cumque

Nemo virtuti favet niſi qui ſequi poteſt. Lactant. 7. 1.

Φθόνος τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπαλον, τὸ δὲ μὴ ἐμποδὼν ἀνανταγωνίστῳ εὐνοίᾳ τετίμηται. Thucyd. lib. 2.

Cupiditas nunc prolem habet ſuperbiam, nunc parentem. Leo ſerm. 12. quadrag.

Fama non ducere, ſed ſequi debet. Sen. 6. benef. extrem.

Nemo tam famæ contemtor eſt, cujus non debilitari animus poſſit. Liv. lib. 44.

Πείσῃ δὲ μόχθων ἀπονήνασθαι ὁρμῆς. Oppian. ἁλ. γ. 107.

La cattiva fama è ſorella della cattiva conſcienza. Teat. 404.

Haud quaquam æquum eſt bonos ac malos eadem gloria frui: Sic vitium indies augeretur. Nazi adverſ. mulier.

Quanti pendenda eſt gutta laborioſæ felicitatis, cui aſſcribitur unius urbis beatitudo, in tanta mole infelicitatis, per quam agitur totius orbis everſio. Oroſ. 5. 1.

Mundi ſumma vanitas ex aliorum fletu riſum captantis. Nicet. Man. Domn. 2.

Me hominem eſſe tum maximè cogitabo, cùm deus undiq; conſalutabor. Sen. Vit. beat. 25.

Immanis beſtia vana gloria. Philo de Ioſeph.

Ingens dulcedo gloriæ, facliùs contemnenda dicitur, quam contemnitur. Sylv. hiſt. Boh. 65.

Omnium virtutum tutela facilior, vitia magna coluntur. Sen. ira. 2. 13.

Ambitio non patitur quenquam in ea menſura honorum conquieſcere, quæ quondam fuit ejus impudens votum. Idem 2. benef. 27.

Victoria Romanæ multarum gentium & civitatum ſtrage crebreſcunt. Oroſ. 5. 1.

Major famæ ſitis eſt quam virtutis. Iuvenal. 10.

Sacrilegia minuta puniuntur: magna in triumphis feruntur. Senec. ep. 89.

Fundamentum perpetuæ commendationis & famæ eſt juſtitia. Cic. off. 1.

Male inſtituêre Græci, quod trophæis Regum duntaxat nomina inſcripsêre. Curt. li. 8.

La ira examina el varon fuerte, y el perdonar venganza generoſa. Arauc. 113.

In victoria vel ignavis gloriari licet. Sal. Iugurth.

Laborem in victoria nemo ſentit. Lampid. Alex.

Natura omnibus bonis quaſdam addit etiam inſitas peſtes. Dion. li. 5. extr.

Παίδων ὕβρεις καὶ γυναικῶν αἰσχύνας, καὶ χρημάτων ἁρπαγὰς τίς ἂν δύναιτο διεξελθεῖν. Iſocr. paneg.

Hominem ſe eſſe etiam triumphans in illo ſublimiſſimo curru admonetur. Tert. apol. 33.

οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι. Hom. od. χ.

Non liberi parentibus, non conjuges maritis, non deorum ſimulacra templis ſuis relinquuntur. Iuſtin. lib. 8

La più gran coſa al mondo è il cuore, che le coſe grandi poco ſtima. Teatr. mor. 213.

Multò modeſtia poſt victoriam, quàm ipſa victoria laudabilior. Liv. lib. 36.

Non eſt cum Dei hoſte ſocietas belli cocunda. Gratian. apud Zonar. tom. 3

DEVS ſolet corruptos hominum mores bellis emendare atque conterere. Aug. l. civ. 1.

Recordatio rerum glorioſè geſtarum omni jucunditate viris fortib. gratior. Ammian. 17.

Inania ſunt iſta delectamenta penè puerorum, captare plauſus, vehi per urbem, conſpici velle. Cic in L. Piſon.

† *Lacedamonii. G.*

De triumphi inventoribus. vide Polyb Virg. 2. 6.

Imperatorium nomen addebant contecti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Plin. pan.

Nihil triumpho magnificentius apud Romanos. Liv. lib 30.

Omne ſuperfluum curas, negotia & multorum invidiam ſecum trahit. Dio li. 38.

Miles ſtrenuè factis, ductor prudenter conſultis exultet. Am. 17.

Paullo momento evertuntur, quæ maximis laboribus & impenſis parta ſunt. Nicet. Man. Comn. 2.

ὦ δεινὰ, πάσχειν δεινὰ τοὺς εἰργασμένους. Eurip. Oreſt.

Ordine verſo opes (fortuna) humiles in meliora refert. Avien. Fab. 35

Ἀδηλεῖ τὴν φύσιν, καὶ ἄστατον ἀεὶ τὸ ἀνθρώπινον, ὁ μεγαλυτέρῳ τῷ νίκης καὶ τῷ κρατεῖν τῶν ἐναντίων θυμὸν χειρούμενος. Nicet. Balduin. Flandr.

οὐδὲν καινότερον ὄψονται οἱ μεθ' ἡμᾶς οὐδὲ περιττότερον εἶδον οἱ πρὸ ἡμῶν. Aurel. Imp. lib. 11.

cumq; infelices illi (& miſeri,) ne exuviarum quidem ſuarum ſepulturam meruerint; unus tantùm dux per urbem trium- 510
phans invehitur.

Ita me dii ament! ut ipſo die triumphi mei, quod tibi tanquam amico creditum volo, cùm ex curru triumphali captivos intuerer catenis onuſtos, & pecunias contemplarer, quas vehebamus, prædatitias, multorum innoxiorum ſpolia; cumque viduas audirem infelices maritorum obitum deplorantes, & tot nobilium civium, qui in Aſia ceciderant, recordarer; etſi lætitiam palam præ me ferrem; clam tamen guttas flens ſanguineas profudi. NON enim homo, quales in mundo naſcuntur, ſed una ex furiis eſt, quæ ſedem apud inferos habent, cui damnum alienum voluptati (lætitiæque) eſt.

Haud ſcio, quid de illo ſtatuendum ſit Principe aut duce, qui ex bello reverſus, ut triumphanti ſibi urbem ingredi liceat, petit aut flagitat. Si enim, quod rationi conſentaneum eſt, vulnera cogitat, quæ corpore excepit, ſi pecunias, quas expendit; ſi oppida, quæ excuſſit; ſi pericula, quæ exhauſit; ſi damna, quæ fecit; ſi homines plurimos, quos nulla de cauſa occidit; ſi amicos, quos amiſit; ſi inimicos, quos paravit; ſi quietem, quâ uſus eſt, exiguam; ſi quantum & quàm multis debeat, hæc, inquiam, ſi cogitat; cum gemitibus illũ excipiendum dixerim, & inter largiſſimos lacrymarum imbres invehi oportere.

Ad triumphum quod attinet, nec Aſſyrios laudo, nec Perſis invideo, nec † Macedones mihi ſatisfaciunt, nec Chaldæi placent, nec Græci probantur; Troianos verò deteſtor, & Carthaginenſes damno, quòd non amore juſtitiæ; ſed ſuperbiæ furore impulſi triumphorum gratia conſequendorũ, & plurimas regnis ſuis ærumnas attraxerunt, & interitus nobis cauſſam reliquerunt. O Roma maledicta! maledicta fuiſti, maledicta es, maledicta eris! Niſi enim aut fata mentiuntur, aut animus me fallit, aut rotam fortuna ſuam ſuſtinuit; QUÆ nobis ſpectacula præbuerunt regna præterita, eadem Roma præbebis ſeculis futuris, ut ſcilicet quemadmodum per vim domina es facta dominorum; ita per juſtitiam ſerva ſias ſervorum.

O Roma infelix, imo infeliciſſima! non enim poſſum, quin denuo te compellem: Dic mihi, obſecro, cur hodie tanta prudentiæ caritas, tanta amentiæ vilitas? Ubi patres tui

priſci

priſci ſunt, qui te & fundarunt & ornarunt; pro quibus nunc tyrannos habes, qui te & evertunt & dedecorant? Ubi tot viri egregii ſunt nobilitate ac virtute præſtantes, quos enutriiſti; pro quibus tot jam vitioſos & errones habes? Ubi illi ſunt, qui ſuum pro libertate tua ſanguinem effuderunt; quibus illi ſucceſſerunt, qui vitam, ut te ſubjugarent, amiſe-
511 runt? Ubi ſunt duces illi ſtrenui, qui tanta muros tuos vigilantia & ampliarunt, & contra hoſtes defenderunt; quorum locum occuparunt, qui & mœnia tua everterunt, & vitiis te ac vitioſis compleverunt? Ubi ſunt Pontifices maximi, qui in templis ſemper orabant, victimiſque deos placabant; quibus ſucceſſerunt, qui nihil niſi templa violare, ſuiſq; deos flagitiis irritare didicerunt? Ubi philoſophi ſunt & oratores, quorum conſiliis regebaris, quibus jam tot imperiti rudeſq; ſucceſſerunt, qui ſuis te flagitiis peſſundant?

Erepti tibi ſunt, ô Roma, priſci illi omnes, & ſucceſſimus, qui nunc ſumus recentiores: & ſi verè virtutem cognoviſſes illorum, & pravitatem divinaſſes noſtram: quo die vitam illi finierunt, dirui te, omni murali lapide in pulverem comminuto, oportuiſſet; ita futurum fuiſſet, ut campi illi virtute præſtantium virorum oſſa redolerent, non corporibus, quemadmodum nunc fit, hominum vitioſorum fœterent.

Num Babylone es antiquior, Helia pulcrior, Carthagine opulentior, Troia firmior, Thebis populoſior, Corinthio munitior, Tyro amœnior, Byzantio fertilior, † Cameſana altior, Aquileia inexpugnabilior, Gadibus liberior, num magis turrita, quàm Capua, num editiore loco ſita, quam * Cantabria? Perierunt iſtæ tam inſignes & nobiles urbes, tantis florentes virtutibus, à tam præſtantibus defenſæ viris; Et tu ſtabilitatem tibi polliceris tantis obruta vitiis, & tot frequentata vitioſis? Crede mihi Roma mater, QUÆ nunc tua eſt gloria, prius illarum fuit; quod illis, idem tibi interim afferet. ITA enim rerum orbis vertitur, ut quoſcunq; de præteritis nunc audimus labores, de nobis dicturi ſint poſteri.

CAPUT XVII.

Proſequens inſtitutum M. Aurelius ordinem exponit, quem in delectu militum Romani ſervarunt, & quàm mali ſit exempli fœminas ac ſacerdotes in militiam ire; ducum item & gregariorum militum peccata commemorat.

JAM

Bonum publicum ſimulantes pro ſua quiſque potentia certant. Sal. Cat.

Verſo civitatis ſtatu, nihil uſquam priſci & integri moris. Tacit. an. 1.

Facilè ſerpit iniuria, & peccandi conſuetudo non facilè reprimitur. Cic. Verr. 2.

Deterior quotidie ſœcunda mortalitas. Fab. declam. 17.

Roma ex pulcerrima atque optima, peſſima atque flagitioſiſſima facta. Aug. 2. civ. 18.

Procedunt vehiculis inſidentes, circumſpectè veſtiti, epulas curantes profuſas, adeò ut eorum convivia regales ſuperent menſas. Ammian. 27.

Innocentia non rara, ſed nulla eſt. Sen. ira. 2. 8.

Furores civiles peperit nimia felicitas. Flor. 3. 12.

Tam perdita Roma ipſa ſui merces erat, & ſine vindice præda. Arbit. fragm.

Damnoſa quid non imminuit dies? Horat. 3. od. 6.

Imperium Romanum patrocinium orbis terræ veriùs, quàm imperium poterat nominari. Cic. off. 2.

Boni maliq; in repub. nihil eſt, quod in diverſum traduci nequeat moribus præſidentium. Aurel. Vict. 13.

Qui per arma ac violentiam regnum affectant, ſubitò erectiones, ſubitò eliſiones ſuſtinent. Fulgent. Mytol. 3.

† *Regio Cameſene, oppidum Ianiculum vocitabatur. Macrob. Sat. 1. 7.*

* *Cantuaria.*

Nunquam diu eodem veſtigio ſtat fortuna. Curt. 1. 4.

Quod quis in alio poteſt, ne id in ſe alter valeat, efficere non poteſt. Boet. 2. cons. 6.

Currunt fatum, & ſi quid diu præteriit, repetit. Sen. nat. quæſt. 6. 2.

Roma domicilium legum, gymnaſium literarum, curia dignitatum, vertex mundi, patria libertatis. Sido. 1. ep. 6.

Duobus quæritur, conſervatur, augetur potentia: milite & pecunia, quorum altero deficiente, reliquum ſimul concidit. Dio. lib. 24.

Nulla alia re P. R. ſibi orbem ſubegit terrarum, niſi armorum exercitio, diſciplina caſtrorum, uſuq; militiæ. Vegec. 1. c. 1.

Diſciplina militaris jam inde ab initiis nobis tradita per manus, in artis perpetuis præceptis ordinatæ modum pervenerat. Liv. lib. 9.

Ille vincit qui milites regit. Lampr. Alex.

Certiſſima Rom. Imperii cuſtos ſevera caſtrorum diſciplina. Val. Max. 6. 1.

Militare otium fere tumultuoſum. Ammian. li. 14.

Plura pene moribus, quam vicibus vicimus. Fab. declam. 3.

Eorum ſi fortè conſtruxeris aciem, caſtrum Thaidis, quam Annibalis tutius expugnabis. Sar. 6 3.

Imperatori non ſunt capienda arma, dum pacem agere licet. Martian. apud Zonar. com. 3.

Praberes ſermones novitas omnis ſolet. Liv. li. 34.

L'armi non ſono neceſſarie, à chi voul procedere coniagione. Teat. 477.

Lipſ. de mil. Rom. lib. 1. dial. 5.

Quorum res non ex ſententia ipſorum eſt, omnia novare volunt. Liv. li. 35.

Quemq; ſuæ rapiunt ſcelerata in prælia cauſſæ. Lucan. lib. 1.

1. *Supplicationes.*

Priſci omnis honeſtæ actionis à ſacris faciebant initium: ita demum finem optatum ſperantes. Phil. de plantat. Noe.

Nemo regnum vel magiſtratum ineat inauſpicato Pompon. Læt.

Nihil gerebatur, niſi auſpicio priùs ſumto. Val. Max. 2. 1.

2. *Sacramentum militiæ.*

Citra religionem ſacramenti nemo militiæ cingulo donabatur Saresb. 6. 7.

In capitolio ſuper bello deliberare Senatus ſolebat. App. in Lybic.

ἀνδράγαθα πινεῖ, ὑπὸ λιμοῦ στρατευόμενα, προχειρότατα ὑπὲρ τῆς ἀλλοτρίων ἀγαθῶν ἀποθνήσκειν ἐθέλοντα. Syneſ. ep. 104.

θέμις ἀνθρώποισιν αὕτη, ὅσοι ἀμμαρύμενοι, μὴ δ' ἄλλοις κόσμημα γενέσθαι. Coin. 6. 449

Militia vincula religio, ſignorum amor, & deſerendi nefas. Sen. ep. 95.

3. *Voti nuncupatio.*

Civitas religioſa in principiis maximè novorum bellorum. Liv. 31.

4. *Signi ſublatio.*

Vexillum in tannulo cuſtodiebatur. Dio. lib. 37.

γυμνάζειν χρὴ τὰ στρατόπεδα, καὶ ποιεῖν τοὺς στρατιώτας πολεμικοὺς, καὶ ὥσπερ συντρόφους τῶν κινδύνων διὰ τοῦ ἐθισμοῦ. Leo Conſt. VII. §. 2.

† *Pratoru nomen bellu maximè conveniens. Dio. lib. 53.*

5. *Claſſicum.*

Ferocia omnis in verbis non in factis eſt. Liv. lib. 5. 3.

Non eſt probabile rem benè geſturos eos, qui lacrymas & execrationes pro viatico ſecum auferunt. Niceph. Greg. 6. 12.

Claſſico perſonato, ſublatis commertiis, militi omnia hoſtiliter agere licebat. Alex. 35.

IAM ordinem tibi, mi Corneli, quem in delectu militum habemus, recitabo; unde confuſionem, quæ nunc Romæ eſt, maximam cognoſces. Ut enim MAJORES noſtri nulla in re magis curioſi & ſeveri, quàm in diſciplina militari fuerunt: Ita nunc milite noſtro nihil eſt diſſolutius.

Igitur ſimulatque fama increbeſcit, Principem de integro bellum moliri; variæ mox in populo, varias ſuper bello ſententias ferente, naſcuntur opiniones; dum alii legitimum, & Principem, qui id ſuſcipiat, juſtum eſſe ajunt; alii injuſtum, & Principem, qui id movet, tyrannum eſſe dictitant; egeni & ſeditioſi bonis inhiantes alienis id probant; divites & pacifici ſuis frui cupientes id damnant. Ita nimirum IN BELLO vel probando vel damnando non juſtitiæ amor: ſed lucri vel commodi, ex illa expeditione expectandi modus ſpectatur. 512

Cùm ego, qui Imperator ſum Romanus, edictum de bello jubeo proponi, quòd civitas aut provintia aliqua rebellarit: ritus uſitati Romæ peraguntur, quòd ſcilicet primùm ſacerdotes vocātur; qui illico diis ſupplicent immortalibus. NUNQUAM enim ad effundendum ſanguinem hoſtilem Pop. Romanus prodiit, niſi lacrymas ante ſacerdotes in templis effudiſſent. Deinde univerſi Senatores in æde Iovis convenietes ſolenne jusjurandum concipiunt, ſi hoſtes, contra quos eunt, novum cum urbe fœdus, aut veniam illatæ injuriæ petierint: omni poſthabita ultione ſe clementiam illis neutiquam negaturos. Tum Conſul belli dux deſignatus, in Capitolium profectus, votum ſolenne deo, qui maximè placuerit, de offerendo ipſi dono nuncupat, ſi victor è bello revertatur; cui donario vel promiſſo, quanticunq; ſit pretii, exolvendo fidem ſuam populus obſtringit univerſus,

Poſtea vexillum in Campo Martio aquilæ proponitur; ut ſcilicet Romani cuncti, nullum ſpectaculum luduimq; Romæ, quamdiu cives in bello abſunt, celebrandum eſſe nôrint, Poſtremò † Prætorum aliquis ſupra portam aſcendens Salariam, dilectus militaris habendi gratia tubâ bellicum canit, & vexilla (ſignaq;) tribunis tradenda (ex ærario) promuntur, Ibi verò horrendum viſu eſt, quòd tribunus vexillum adeptus, omne jam flagitii probriq; genus ſibi licitum putat, & laudi ſibi jam ducit regionum, quæ tranſeundæ ſunt, direptionem, & eorum, quibuscum aliquid eſt commercii, fraudationem.

QUAN-

Digitized by Google

QVANTAM autem in bello ſibi licentiam, ut malè agant & mali ſint, præfecti ſumant; ex eorum, quos circa ſe habent, manifeſtum eſt ſodalitio. DESERUNT enim filii parentes, ſervi heros, diſcipuli magiſtros, opifices officinas, ſacerdotes templa, alumni tutores; idque non aliam ob cauſam, quam ut libertatis militaris prætextu impunè quidvis patrare poſſint.

513 Neſcio, mi Corneli, unde ſumam eorum, quæ narraturus ſum, exordium; quòd ſcilicet MILITI NOSTRO, ubi urbe exit, nec deorum metus, nec templorum religio, nec ſacerdotum reverentia cordi eſt; nulla ineſt erga parentes obedientia, nulla erga homines verecundia, nullus magiſtratuum timor, nulla erga patriam miſericordia, nulla cives ſe Romanos eſſe recordatio, nulla denique de vita aliquando finienda cogitatio: Sed ABJECTO omni pudore, otium amant injuſtum, & juſtum oderunt laborem.

Sed plura etiamnum audi. Quantumvis enim multa dicam; pauciſſima tamen ſunt, eorum, quę illi faciunt, reſpectu; dum ALII templa ſpoliant, alii tumultum concitant; hi fores effringunt, illi veſtes furantur; hi liberos capiunt, illi captivos ſolvunt; noctem ludis, diem blaſphemiis tranſigunt. IAM leonum more præliantur, mox † leporum more fugiunt; alii ſeditionum contra tribunos flabella ſunt, alii ad hoſtes transfugiunt; AD BONUM denique omne inepti ſunt; ad malum verò omne plusquam liberi.

Quid de flagitiis illorum dicam, quæ me pudet ſcribere? UXORES deſerunt proprias, & abducunt alienas; puellas ingenuas vitiant, virgines innoxias decipiunt; nullam prætereunt civem, quam non ſolicitent; nullam hoſpitam, quam non violent; matrimonium ſolvunt vetus, & novum ſingulis annis quærunt conjugium. ITA nimirum quicquid libet, & nihil eorum, quæ debent, faciunt. Quid? an tu pauca, mi Corneli, cenſes urbi mala evenire, quòd in militiam tanta fœminarum impudicarum proficiſcuntur agmina? Harum enim gratia DEOS viri offendunt, patriam produnt, conſanguineos abnegant, ad extremam rediguntur pauperiem, in infamia vivunt, opes furantur alienas, proprias abſumunt, vitam nunquam habent quietam; nunquam in illorum veritas ore reperitur. Denique propter illas ſæpe bella moventur, multique boni vita privantur.

Milites, genus hominum pecuniæ cupidius, fidumque ac bonum ſolo quæſtu. Aurel. Vict. Cæſ. 26.

Plerumq; inopes & vagi ſponte militiam ſumunt. Tacit. annal. 4.

In bellum confluunt purgamenta urbium ſuarum. Curt. lib 10.

Tales ſociantur armis, quales domini habere faſtidiunt. Veget. lib. 1. c. 7.

Ῥᾷον συστῆσαι στρατόπεδον μεῖζον ἐκ τῶν πλανωμένων, ἢ τῶν πολιτευομένων. Iſocr. ad Philipp.

In prætoriis leones, in caſtris lepores. Sidon. 5. ep. 7.

Feroces & inquieti inter ſocios, ignavi & imbelles inter hoſtes. Liv. li. 26.

Non pacem è bello, civem diſcernit ab hoſte. Manil. lib 5.

Prædator à ſocijs, & ipſe præda hoſtium. Sall. Jugurth.

Ante diſcrimen feroces, in periculo pavidi. Tac. hiſt. 1.

Miles luxum & otium cupit, diſciplinam & laborem aſpernatur. Idem. annal. 1.

Milites Romani amant, potant, lavant. Lamprid. Alex. Sever.

Ὅπλων στρατιώτης ἠλαχίστου, ἀμελής, ἀπόλεμος, ἐν εἰρήνῃ βαρύς. Syn. ep. 104.

† timidorum.

Rapere properant, quà ſacrum, quà publicum. Plaut. Trinum. Staſime fac.

Omnium bona ſuam prædam ducunt. Cic. Verr in 5.

Οἷσιν οὔτε βωμός, οὔτε πίστις, οὔθ' ὅρκος μένει. Ariſtoph. Achar.

Quantas calamitates quocunq; ventum ſit, noſtri exercitus ferant, quis ignorat? Cic. pro leg. Manil.

Πόλεμος διαιρέτης κοινῶν. Nazian. definit. 170.

Nullius res tuta, domus clauſa, vita ſepta, pudicitia munita contra militis cupiditatem & audaciam. Cic. Verr in. 5.

ὑπὸ μεγάλου μισθοῦ ἐπαρθέντες οἴονται χρηματίσασθαι μᾶλλον, ἢ μαχέσασθαι. Tucy. 7.

Mulieres pacem luxu bellum formidine morantur. Tacit. Annal. 3.

Ἄρνων ἴσθ' ἐρίφων ἐπιδήμιοι ἁρπακτῆρες, καὶ νὴ τοὺς θεοὺς, εἰσὶν ὅπου καὶ γυναικῶν. Syneſ. epiſt. 104.

Ἀρχὴ τοῦ πολέμου κατεῤῥάγη Ἕλλησι πᾶσιν ἐκ τριῶν λαικαστριῶν. Ariſtoph. Acharnenſ.

Digitized by Google

Sed miſſas faciamus rationes, & ad hiſtorias veniamur. Non te fugit majorem Aſiæ partem Amazonum, quàm ullarum cæterarum gentium barbararum dominatione occupatam fuiſſe. Porus, Indorum Rex, juvenis magnanimus & fortis, ob virorum penuriam & fœminarum copiam ab Alexandro Magno victus eſt. Annibal formidabilis Carthaginenſium dux tam diu dominatu potitus eſt Italiæ, quàm diu nullam in caſtris fœminam paſſus eſt, at ſimul atq; amore captus fuit puellæ Capuanæ, mox tergum Romanis viſus eſt obvertere. Niſi Scipio Africanus à luxuria repurgaſſet caſtra Ro- 514
mana, nunquam æquata ſolo fuiſſet invicta illa Numantia. Sylla dux in bello Mithridatico, & animoſus Marius in bello Cimbrico, quòd nullas in caſtris mulieres (improbas) paſſi ſunt, tantas retulêre de hoſtibus victorias.

Aliter Curtius loquitur lib. 8.

Ille vincit, qui milites regit. Lamprid. Alex. Sev.

Capua Annibali Cannæ. Flor. 2. 18.

Annibalem Campaniæ delitiæ enervant. Liv. lib. 23.

Armis vicit, vitijs victus eſt. Sen. ep. 51.

Scipio militem vitioſum & ignavum exercendo magis quàm puniendo, ſine aliqua acerbitate correxit. Eutrop. l. 4.

Veget. 3. 10. Liv. epit. 57. Florus. 2. 18. Polyæn. 8. Plutarch in Sylla & Mario.

Ex legibus uxores ducere militibus non licebat. Dio. l. 60.

Claudii (Marcelli) Imperatoris ævo tam capitales extiterunt inter Capuanos & Tarentinos inimicitiæ, ut copiæ utrinque educerentur. Cumq; fortè quodam die in caſtris Capuanorum duo tribuni, eandem amantes mulierem, tumultum feciſſent, & caſtra univerſa perturbata eſſent; impetum in eos Tarentini fecerint: unde factum, ut unius fœminæ improbæ causâ Capua victa (& afflicta) fuerit.

Parva, ut plerumque fit, rem ingentem moliundi cauſa intervenit. Liv. li. 6.

Videtur reſpicere ad hiſtoriam recepti à Fabio Tarenti. Liv. 27.

Summa univerſi belli ex momentis parvarum plerumque rerum pendet. Liv. li. 31.

Ego in hoc bello XVI. equitum, XXC. peditum, XXXV. fœminarum (improbarum) millia habui; quæ res cùm maximæ confuſionis cauſam præberet, è caſtris ego Fauſtinam meam, & Senatorum nonnulli conjuges domum mittere coacti ſumus, ut ſenioribus miniſtrarent, ut liberos educarent. Majores olim noſtri in militiam fœminas ducebant, ut ſanis cibum coquerent, & ſaucios curarent. At nunc ideo illas ducimus, ne vecordibus occaſio deſit, ut effœminati reddantur, & ſtrenuis, ut degenerent. Nam HOSTES quidem caput petunt, fœminæ verò cor fauciant.

Principes nos facit ſeveritas inſtitutorũ, ordo militiæ, amor quidam laboris, & quotidiana exercitatione aſſidua belli meditatio. Fab. declam. 3.

M. Aurelius fœminas è caſtris removet. Lipſ. 6. milit. 18. Tac. annal. 3.

Degenerat à robore ac virtute miles aſſuetudine voluptatum. Tacit. hiſt. 2.

Intemperantia militis diſpendijs gravibus ſæpè rem Rom. adflixit. Ammian. 29.

Sono tolerate queſte beſtie, per evitare maggiori peccati. Paſſ. domn. differt. 1. 14.

Parva non contemnendo, majores maximam hanc rem fecêre. Liv. li. 6.

Quid dicam, mi Corneli, quòd Galli Cybeles, flamines Vulcanales Vulcani, * Martiales Martis, Diales Iovis ſacerdotes, numinum ſuorum poſthabentes timorem, deſerta relinquentes templa, veſtitum abiicientes honeſtum, ſacrorum immemores rituum, vota violantes (ſanctiſſima) caſtra ſequuntur innumeri, ubi vitam cæteris etiam inhoneſtiorem agunt? EST enim hoc pervulgatum, ut qui olim ſolitarii & verecundi vixerant, ſemel abjecto pudore, omnium evadant (ferociſſimi,) turbulentiſſimi atque impudentiſſimi. TURPISSIMUM, imò periculoſiſſimum (& ſcan-

*Auguſtin. 2. civit. 15.

Habitu milites, quæſtu clericos, actu neutrum exhibent: nam neque ut milites pugnant, neque ut clerici evangelizant. Bernh.

Armis civilibus quanto quiſque libentiùs & fortiùs immiſcetur, tanto iniquior & immanior eſt. Sareſb. 8. 21.

Eligens contrariam viam excluditur ipſo facto a prima. IC. Angel. Summ.

Ecclesiaſtico non licet ſanguinem effundere, niſi neceſſitate inevitabili. Idem in verb. bellum. §. 4.

Nunquam pejores vidi ijs, qui in monaſterijs defecerunt, ſicut nec meliores ijs, qui profecerunt. Aug. Franc. Pic. 9. de præn. 2.

(& ſcandaloſum maximè) eſt ſacerdotes in militiam ducere. EST enim illorum munus deos placare lacrymis, non armis homines † irritare. Quòd ſi dixerint Principes, bonum eſſe ſacerdotes in caſtris habere ad offerenda diis ſacrificia: TEMPLA orationi conſecrata eſſe reſpondeo, caſtra pugnæ: Alio quippe loco dii timeri, alio coli & ſacrificiis placari volunt.

Anno ab V.C. CCCXV. ad expeditionem Aſiaticam contra Paleſtinos, qui à Romanis defecerant, miſſus Vietrus Conſul; in itinere templum adiit Delphicum, ubi cùm oratione Apollinem prolixa obſecraſſet, ut an victor eſſet ex Aſia rediturus, ſibi revelaret; oraculum reſpondit: Si victor hoſtium Vietre, vis redire, ſacerdotes reſtitue, quos à templis noſtris abduxiſti. NOLUMUS enim dii viros, quos noſtro tantùm ſervitio delegimus, ad tumultus mundi à vobis duci. Si ergo verum eſt, quemadmodum profectò eſt, quod Conſuli Apollo reſpondit: nequaquam mihi rectè videtur permitti ſa-
575 cerdotibus, ut perditi in militiam proficiſcantur. INFINITIES enim, quod noſti, mi Corneli, major eſt offenſa, quam perditum ſe euntes ſuſcipiunt, quàm obſequium, quod Principibus, pugnare volentes, præſtant.

Sed Sacerdotes in fanis ad orandum relinquentes, videamus, quomodo eligi (& ſe gerere) ſoleant duces, quod ita ſolet fieri. Quo die Patritius aliquis dux à Senatu deſignatur, ſpecimen edat neceſſe eſt decurſionis equeſtris in amphitheatro, mox à Conſule in Capitolium deducitur; ubi veſtis aquilâ inſignis (pallium vocant) pectori imponitur: inde paludamentum purpureum humeris injicitur; pecunia promitur ex ærario publico; unde tanta illico naſcitur inſolentia, ut paupertatis oblitus priſtinæ, ſimulatque revertatur, Imperatorem ſe fore Romanum cogitet. PERVULGATUM hoc eſt, ut homines fortunæ beneficio ex humili loco ad altiorem evecti dignitatis gradum, multum ſibi arrogent: licet parum omnino ſciant, & longè minus valeant; ut ſi cogitationum ſublimitatem virium æquaret imbecillitas, unus ad vincendos hoſtes, imò ad ſubigenda regna plurima ſufficeret.

Morem jam duces Romani invexerunt, quem à Mauris inventum perhibent, quod BARBAM intertexunt, cæſariem criſpant, eloquio tonant, veſtitum mutant, ſicariis ſtipantur, maximam temporis partem armati incedunt, ut terri-

Clerici militare non debent armala militia, ſed ſpirituali. 1C.

† *offendere G.*

Subditus potiùs quælibet mala peti decernat quàm malo conſentiat. Licet enim metus culpam attenuet, non tamen à culpa excuſat. Gabriel. lib. diſtinct. 15. q. 4. c Auguſtin.

Inſigne ducitur ſacrificij, vacare muneribus. Symm. relation.

Τετάχαται ἱερεῖ μὲν ἐν τοῖς πράγμασιν, ἱερεὺς δὲ ἐν ταῖς ἀρχαῖς εἶναι, εἰς ὁ νόμος ἀπαγορεύει χεῖρας ὀρέγειν τῇ δίκῃ, καὶ ἀπολελυμένος τῶν πραγμάτων. Syneſ. epiſt. 121.

Αἰσχρὸν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν εἰ, τὸ ἀχειροτονήτους συνκαταλέγεσθαι ὀφείλουσι. Theod. Hiſt. Eccl. 2 16.

Qui non electus ſe ipſum militiæ ingerit, in ſe gladium provocat, quem propria temeritate uſurpat. Saresb. 6. 8.

Clericatus reddit clericos inhabiles ad pugnandum etiam cum Saracenis. Sum. Angel.

Ab hominibus nequam ad pravum inceptum neque officijs, neque præmiis poteſt redimi Deus. Euſeb. hiſt. Eccl. 9.

Deo vel privatus vel militans ſervit, cùm fideliter eum diligit, qui Deo regnat autore. Saresb. 6. 7.

Lip. milit. Rom. 2. 11.

Nulli geſtanda dabantur ſigna ducis, niſi qui ſceleſtum jam fecerat uſum. Lucan. li. 2.

Στρατηγοὶ πλεῖστοι, ἢ βέλτιστοι. Ariſtoph. Acharnenſ.

Virtutem in ſuperbia, in audacia, in contemtu deorum hominumq; ponit. Liv. l. 9.

Εὖ τί τις ἐκ πενίης πλούτου τύχοι, ἤδη καὶ ἀρχεῖ. οὐκέτι γιγνώσκει, τίς φίλος πρότερον. Agath. Epigram. lib. 1.

Nihil inſolentius novitio divite. Sen. 4. controv. 1.

Qui navavit miles operam imperatori, imperatorem ſe ſtatim eſſe cupit. Cicer. in Brut.

Diverſa ſunt ſententiæ & actiones eorum, qui aliquid expetunt, & qui eo ſunt potiti. Dio lib. 41.

Nimy verbis, lingua feroces. Tacit. hiſt. 1.

Μισῶ πολίτην, ὅστις ὠφελεῖν πάτραν βραδὺς φανεῖται, μεγάλα δὲ βλάπτειν ταχύς, καὶ πόριμον αὑτῷ, τῇ πόλει δ' ἀμήχανον. Ariſtoph. Ran.

Promiſſa barba & capilli efferaverant ſpeciem oris. Liv. lib. 11. Virg. Æneid. 11.

Digitized by Google

terribiles ſint, laborant: in ſumma amari floccipendunt: timeri gloriæ ſibi ducunt. Ac vide, mi Corneli, quantopere velint timeri. Pentapoli aliquando tribunus quidam meus, cùm ipſe audirem, ſed ab eo non conſpicerer, quòd in diverſorio non quicquid libitum erat, ipſi licebat, ita hoſpitam compellavit: Vos villani nondum noſtis exercituum duces: ſcito ergo, ſi neſcis mater, nunquam tremere terram, niſi ducis alicujus Romani minis perterrefactam; nunquam fulmina deos mittere, niſi ubi nobis obedientia * denegatur. Habes, quid dixerit: audi jam fortitudinem illius. Cùm prælio in Arabia confligerem acerrimo, tribunus ille ſolus ſigno deſerto fugit; quod cùm ab illo factum eo temporis articulo fuiſſet; parum abfuit, quin vincerer; itaque finito prælio ſecuri illum percuti juſſi. IN IPSO enim congreſſus cum hoſte articulo plus fugiens unus nocet, quàm bis mille pugnantes proſunt.

Sæpè ex Trajano Imperatore domino meo audivi, QVI pacis tēpore eſſent ferociſſimi, cùm bella manus poſcerent, maximè eſſe pavidos. MULTA negotia vel eloquentiæ præſtantia, vel induſtriæ conatu, vel diligentiæ ſtudio, vel PECUNIÆ profuſione, quæ quidem Romæ in expediendis negotiis potiſſimum dominatur, ſolent confici. At RES bellicæ, maximè quæ * manu peragendæ ſunt, non in verborum, quæ in amicorum circulis jactantur, ſtrepitu; ſed in hoſtium in prælio aggreſſione conſiſtunt. UT uno verbo dicam: Ubi plurimum verborum, ibi minimum plerumq; eſt animi.

Quid dicam de injuriis, Corneli, quibus terras, quas 516 tranſeunt, duces afficiunt? quid de flagitiis, quæ in provinciis, * quas peragrant, faciunt? NON tantum, mihi crede, caries ligno, tinea veſtibus, ſcintilla ſtupæ, locuſta ſegetibus, gurgulio granariis; quantum duces militares populis nocent; quippe qui nec pecus ullum relinquunt, quin jugulent; nec hortum, quin populentur: nec vinum, quin exhauriant; nec alveare, quin caſtrent; nec templum, quin ſpolient; nec feram, quin venentur; nec ſeditionem, quam non moveant; nec flagitium, quod non tentent. Sed & aliud faciunt, quod minimè ferendum erat, EDUNT enim gratis, pretio non perſoluto: at militare, niſi ampliſſimo ſtipendio, recuſant: & quod omnium peſſimum, ubi ſolutum illud eſt; mox luxu luſuve illud abſumunt;

Ἥρως τὸν λόφον, καὶ τὸν λόχον. Ariſtoph. Acharnenſ.

Bellicoſum hominem, cùm prælium jam init, nihil mite præ ſe ferre oportet. Pauſan. lib 3.

Tel à grad peur qui bien ſouuent menace. Ronſar. 5. 145.

εἰ τῶν πολιτῶν, οἷς τισιν πιστεύομεν, τούτοις ἀπιστήσαιμεν, οἷς οὐ χρώμεθα αὖ. Ariſtoph. Ranis.

Nihil magnum eſt, niſi quod ſimul & placidum. Sen. t. ira exer.

Galea criſtatæ ſpeciem magnitudini corporum addunt. Liv. li. 9.

Vera fortitudo neque maledica eſt, neque minax. Sen.

Nunquam vox hominem interfecit. Dio. lib. 38.

* *præſtatur. Galli variant.*

Vide, ut quibus lingua promta ac temeraria eſt, æquè in pugnam vigeant manus. Liv. 22.

Facile ſerpit vitiorum contagio, præſertim in tumultib⁹ bellicis. Phil. de fortitud.

Ὅ, τι ἂς αὐτὸ εὔψυχος ἦν, ἀπιστεῖ τῷ πόλεως, πρὸς τὸ διάδημα τὸ γενναῖος ὁρῶν, Syneſ. ep. 104. Vide inſignem locum.

In caſtris feroces, in acie pavidi. Liv. li. 7.

Fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus eſt, qui ante diſcrimen quietiſſimus. Tacit. hiſt. 1.

* *armis.*

Nelle corti di rado ſtanno inſieme lo ſpender poco, & lo eſſer favorico. Tea. 342.

In præliis, non in conviviis belli fortunā periclitari decet. Cic. Verrin. 5.

In conviviis & circulis vix manibus temperant. Liv. li. 32.

Solent plerīq; ante experientiam & conſpectum periculi audaces eſſe. Dio. li. 46.

Canis timidus vehementiùs latrat quàm mordet. Curt. li. 7.

Exercitus plerunque contemplatus frequentiam ſuam à diſciplina deſciſcit, & quod cogere ſe putat poſſe, rogare non ſuſtinet. Vell. lib. 2.

* *in quibus morantur. I.*

Aſſiduè dimicantibus difficilè eſt morū cuſtodire menſuram. Caſſiod. 1. 9.

Milites inter ſecunda non divini, non humani juris memores. Tacit. annal. 2.

Operum & laboris ignari populationibus lætantur. Idem. ann. 11.

Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata eſt. Curt. l. 7.

Ἐπ' οὐδενὶ τὸ ὅλον τὸ φιλανθρωπον ἐνδεξάμενος, πάντας ἀπεξενώθη χρημάτων καὶ κτημάτων, οἰκημάτων τε καὶ ἐσθημάτων. Nic. Alex. Duc. Marzaſſ.

Digitized by Google

munt; ſi non numeratur, illico furantur; aut ſeditionem movent: ITA ſcilicet paupertate malè contenti, in divitiis vitioſi vivunt.

Eò denique progreſſa eſt corruptela, adeo diſſoluta jam Romæ eſt diſciplina militaris, ut NON aliud tribunorum quiſque videatur, quàm ſicariorum dux, ſeditioſorum princeps, bonorum hoſtis, improborum omnium concitator, furum caput, prædonum archipirata; in ſumma, non videntur, ſed revera ſunt virtute præſtantium carnifices, vitioſorum* aſylum. Mallem quidem reticere; ſed non poſſum, quin dicam, adeo omnia præpoſterè geri, & imis ſumma miſceri, ut infelices iſti, licet amici noſtri domeſtici ſint; tamen NEC à Principe ullo domari, nec à magiſtratu puniri, nec metu reprimi, nec lege coërceri, nec pudore refrenari; nec ab agnato ullo corrigi, nec ſupplicio digno affici, nec à morte ipſa tolli poſſint: Itaque tanquam ægrotos deſperatos ingluviem explere illos ſinimus.

Multa ſæpè imprudentibus Imperatoribus, vis belli ac turba molitur. Cicer. pro Roſc. Amer.

Τοὺς αὐτοὺς αὖ ἴδοις ἐν μὲν εἰρήνῃ θρασεῖς, ἐν δὲ πολέμῳ δειλούς, ληστὰς ἀπανταχοῦ πονηρούς. Syneſ. epiſt. 104.

Civilibus bellis plus militibus, quàm ducibus licet. Tacit. hiſt. 2.

Noſtrorum temporum mores magis deplorari poſſunt, quàm honeſtè memorari. Nam invidiam conflare poſſunt inſectantibus, in melius mutati non poſſunt. Sal. 3. 7.

* *receptaculum. G. Commune perfugium.*

Nos in bello quoq; vitia pacis ſequuntur, Fab. declam. 3.

In bello culpatur nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, implacatus animus, feritas rebellandi, libido dominandi. Auguſt. contr. Fauſt. 22.

Non poteſt exercitum is continere Imperator, qui ſe ipſe non continet. Cic. pro l. Manil.

Si quis iraſcitur, de ſeipſo dictum fatebitur, cùm fortaſſe nos de alio ſenſerimus, Sever. Sulp. de Martin. extrem.

Ira & avaritia militum imperio potentiora ſunt. Liv. li. 37.

Roma quaſi inexplebilis venter cuncta conſumens & ſemper eſuriens, cunctis urbibus quas miſeras faciebat, ipſa miſerior, nihil relinquens, nihil habebat. &c. Oroſ. 5. 18.

Ipſa ſuas vires odit Romana juventus, & quas ſtruxit opes, malè ſuſtinet. Arbit. 85.

Τὸ δυσμένειον τοῖς ὑπερηφάνως διαλεγομένοις τὸ πλῆθος τῶν καταπληττόντων εἰς ταπεινὴν μεταπίπτειν. Diodor. lib. 20.

Qual quier hombre en ſu caſa acometido es mas ſabio, mas fuerte y atrevido. Arauc. 32.

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος, ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος. Homer. Iliad. 9.

Naturaliter, quod procedere non poteſt, recedit. Vell. li. 1.

Dux uſquequaque inutilis, apud quem diſciplina non viget. Sareſb. 6. 14.

Imperium inertia Cæſarum, quaſi conſenuit atque decoxit. Florus li. 1. proœm.

Diſciplinam militarem ſeverè olim conſervatam, poſteri omni genere licentiæ corrupere. Liv. lib. 39.

Non digni eſtis, qui, vel Romanæ plebis ſitis, ſi jus Romanum, non agnoſcitis. Lamprid. Alex. Sever.

Si principia caſtrorum cerneres, ſenatum te alicuius priſcæ reipub. videre diceres. Iuſtin. li. 4.

CAPUT XVIII.

M. Aurelius epiſtolam pertexens lamentatur, & exclamationes continuat, quod Romani bellum Aſiæ intulerint, & QVANTA ad ſubditos redundent incommoda, ſi Principes bella cum exteris ſuſcipiant, oſtendit.

O MISERAM Romam! Non ſolebas ita eſſe infelix. Sed quò longius ætate progrederis, eò te video infeliciorem. Nam & in libris legimus, & noſtris ipſi videmus oculis, quod QVANTO circa principia, vel urbs, vel
517 perſona aliqua fuerit felicior; tantò in ſenectute infeſtiorem habet fortunam. Sanè temporibus priſcis, & ſeculis illis glorioſis, quando à veris ſcilicet frequentabaris Romanis, non quemadmodum nunc, ubi filios tantùm habes ſpurios: non minus modeſti erant, quos emittebas Roma, exercitus, quàm Philoſophi ex ſchola Græcorum. Si Græcorum ſcripta non mentiuntur, Philippus M. Macedoniæ Rex, ideo tam celebris eſt in hiſtoriis, eiusque filius Alexander M. ideo tam felix in bellis fuit, quòd exercitus habebant adeo modeſtos, ut Senatus potius, qui imperaret, quàm acies, quæ pugnaret, videretur.

Quantum ex T. Livio aliisq; autorib⁹ poſſumus colligere, inde à dictatura Quintii Cincinnati uſque ad nobilem illum

Digitized by Google

M. Marcellum, tempora fuerunt, quæ Romanum imperium vidit, feliciſſima. Antea quippe à Regibus fatigata, poſteà à tyrannis vexata urbs fuit. Illis autem temporibus tam proſperis, ex maximis, quas habebat Roma, fecilitatibus illud erat, quòd diſciplina militaris erat ſeveriſſima, & TUM Roma cœpit ruere, cùm exercitus noſtri degenerare cœperunt. QVANDO enim miles inducias habet cùm vitiis, non poterunt cives pacem habere cum virtutibus.

Execrabilis ſis Aſia, & deteſtabilis dies, quo te occupaturi arma cepimus! Quid enim inde conſecuti ſimus commodi, in præſentem nondum apparuit diem; quod verò abs te nobis evenit mali, nunquam deplorari Romæ deſinet. O deteſtanda Aſia! noſtras tibi impendimus opes; tu verò tuis nos cumulaſti vitiis: pro viris fortibus tuas nobis miſiſti voluptates; tuas expugnavimus urbes; tu verò de noſtris triumphaſti virtutibus; tuas ſolo æquavimus arces, & tu noſtros evertiſti mores; de tuis triumphavimus regnis, & tu noſtros jugulaſti amicos; bellum tibi fecimus cruentum, & tu pacem nobis ademiſti optatam: Tu invita nobis ceſſiſti, nos verò ultrò tui ſumus; injuſti ſumus tuarum domini divitiarum, & juſti tuorum ſervi vitiorum: In ſumma LUGUBRE ROMÆ ſepulcrum Aſia, & (fœda ac) fœtens Aſiæ ſentina Roma es.

Cùm patres noſtri priſci ſolâ contenti fuerint Româ; cur nos ipſorum filii Roma ſimul & Italia non contenti, in Aſiam tranſivimus occupandæ illius gratia, ubi dignitatem noſtram in aleam mittimus, & omnes noſtras opes conſumimus? Si Romani illi veteres, viri ſcilicet in vivendo tam (magnanimi &) heroici, in pugnando tam ſtrenui, in imperando tam prudentes, in poſſidendo tam moderati, anguſtis illis contenti erant finibus; Cur nos cum illis nulla ex parte conferendi, regno & opulento & * vitioſo non contenti ſimus?

Haud ſcio, quæ nos dementia ceperit, ut Aſiam oppugna- 518
tum iremus, & Roma non contenti eſſemus. Neque enim Italia tam inops divitiarum, infrequens civitatum, orba ab incolis, vacua gregibus, incluta frugibus, inanis pomorum optimorum erat, ut omnium iſtorum non plus haberemus, quàm vel maiores noſtri habuerunt, vel nos ipſorum ſoboles habere meruimus. Ad me quod atrinet, AUT à judicii imbecillitate, aut à ſuperbiæ inſolentia proficiſci dixerim, ſi maioribus noſtris, quos meritis non æquamus, dominatione velimus antecellere.

Nihil

Tacebimus & Regem talibus miniſtris, & illos tàto Rege fuiſſe digniſſimos. Curt l. 4.

Temper. Roma nullo major eris: mox ſic labere ſecundis, ut ſola cladum tueatis nomina fama. Sili l. 9 Parut. l. 1. diſcor. 10.

Ex diſciplina militatis ſinu omneattriumphi manarunt. Val. Max. 2. 2.

Quos invicta a bella præſtiterant, in luxuriam lapſos otium ea deſidia ſuperavit. Juſtin. l. 1.

Luxuria nimium libera facta via eſt. Propert. 3. 12.

Ἡ μὲν ἀργία καὶ τὰ σώματα μαλθακώτερα ποιεῖ ἢ κατασκευάζει, ἡ δὲ ῥᾳθυμία τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀνάνδρους καὶ δειλὰς ποιεῖ. Onoſand. c. 9.

Aſia voluptates animorum vigorem extinxerunt. Liv 37.

Quid facies fortitet, quem luxuria & intemperantia non tam exarmavit, quàm examinavit? Saresb. 6 11.

Pop. Rom. robur luxu iam perdidit omne, quo valuit, dum pauper erat. Sidon. carm. 5

Bonum eſt, dum adhuc ſtat navis in portu, præcavere tempeſtatem futuram, & nō eo tempore, quo in medias irrueris procellas, trepidare. Joſeph. 2. bell. 16.

Aſia devicta luxuriam miſit in Italiam. Plin 33. 11.

Aſiaticæ opes atq; divitiæ afflixère ſeculi mores. Flor. 3 12.

Semper vincit luxuria; ſed eos duntaxat, quos ante corrumpit. Sat. ab. 6. 14.

Luxuriæ peregrinæ origo ab exercitu Aſiatico invecta in urbem eſt. Liv. l. 39.

Fugiunt, ut leges relinquant; redeunt, ut tollant. Sen 5. cont. ult.

Merſam vitiis ſuis quaſi ſentina remp. peſſundedère. Flor. 3. 12.

Ubi ſemel recto deerratum eſt in præceps pervenitur. Vell. l. 1.

Τί ἄλλο πλὴν ἄστεος, ἐκ ἔχει οὐδὲν. Sophoc. Antig.

Πᾶς τις αὖ σώφρων τελευτῶν πόλιν, ἢ μετὰ χλαίνας, μάτην σιγῶν συμφέρει. Ariſtoph. Ran.

* *amœno, delitys abundante.*

Libido dominandi magnis malis agitat & conterit genus humanum. Aug. 3. civ. 14.

Gentium in toto orbe præſtantiſſima una omni virtute, haud dubiè Romana extitit Plin. 7. 40.

Arboribus conſita Italia eſt, ut tota pomarium videatur Varr. 1. ruſt. 5. *Italia encomium vide apud Plin. c. ult. Virg. 2. Georg. 136. Ælian. 9.*

Improbi famæ cupiditate peſſimas res agere animum inducunt. Dio. l. 42.

Avarus luxurioſuſque populus ſecundis rebus effectus eſt. Aug 1. civ. 31.

Nihil ego in meis deſidero majoribus; niſi quòd plus juſto ſuperbi & inquieti fuerunt; qua in re germani illorum filii videmur, dum non ſolùm ſuperbi & inquieti, ſed etiam avari & malitioſi ſumus: In iis, quæ ad virtutes attinent, longè à tergo relicti; in actionibus verò illicitis, multis illos paraſangis ſuperantes.

Ex ſtudioſius fugienda luxuria, quò in clientelam ſuam acerrime ſævit. Sarisb. ... 4

Nihil majorum, niſi vitia ſequuntur poſteri, cùm à bonis abſint longiſſime. Cicer. pro Cluent.

Satius fuiſſet dominari in Italia ſua quàm eò magnitudinis creſcere, ut viribus ſuis conficeretur. Flor. 3.12.

Vide Iſocratem in oratione de pace.

Ubi ſunt victoriæ maximæ, quas in Aſia majores noſtri obtinuêre? Ubi auri vis infinita, quòd ex illa regione rapuerunt? Ubi captivorum, quos bello ceperunt, multitudo? Ubi beſtiarum, quas in Italiam miſerunt, ferocia? Ubi illæ, quas ſuæ quisque intulit domui, divitiæ? Ubi Reges illi præpotentes, in expeditionibus illis capti? Ubi ſpectacula & triumphi, cum quibus triumphantes Romam invecti ſunt? Quid hîc dicam, mi Corneli, non habeo, niſi omnes belli autores mortuos, quotquot in Aſiam profecti ſunt, mortuos; quicunque terram illam propugnabant, mortuos; qui triumphantes Romam ingreſſi ſunt, mortuos. In ſumma & THESAURI & triumphi, quos ex Aſia majores noſtri reportarunt, brevi temporis ſpatio finem utrique habuerunt; vitiorum vero & delitiarum nullum videmus finem.

Rapaciſſimis cuique non agri aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta vitiorum manent. Tacit. hiſt. 1.

Principatus quem corrumpit luxuria, diu ſtare non poteſt; aut ſi ſteterit, opprimentre judicio Dei, evomet, quicquid immoderatio luxuriæ hauſit. Sareb. 6.14.

Romani eorum, quos vicerant, mores aſſumſerunt. Polyb. l. 9

Pleriq; ex imperitia tantùm emolumenta victoriæ reputant, quibus ea periculis conſtent, obliviſcuntur. Nic. Greg. 7.14.

Plus amiſſum victoriâ, quàm bello quæſitum. Curt. l. 6.

Vexilla quæ tum conſpiciebantur, ſemina erant futuræ luxuriæ. Liv. l. 39.

Non ab Aſia aut Græcia, verum à Gallis Germanisq; timendum Italiæ ſemper fuit. Pontan. Charont.

UTINAM intelligerent Principes cordati, quid ſit bellum movere in regnis exteris! quos ſibi accerſant labores, quas in animis ſuis curas, quas clientibus ſuis turbas, quàm theſauris ſuis ſtragem, quàm amicis pauperiem, quæ inimicis gaudia, quàm bonis perniciem, quam improbis licentiam, quantam peregrinis ſermonum materiam præbeant! In ſumma DAMNORUM ſementem in regnis hæreditariis univerſalium faciunt, & virus relinquunt hæredibus propriis peſtilentiſſimum. Crede mihi, ſi idem, quod ego, Principes ſentirent; ſi perinde atque ego, id deguſtaſſent; ſi idem, quod ego, experimentum cepiſſent; tantum abfuturum eſſet, ut regna per vim cum ſanguinis occuparent effuſione; ut ne ultro quidem multis cum lacrymis oblata reciperent. Nam, ſi verum loqui licet, NON eſt Principum cordatorum, alieni tantum † conſervandi gratia de proprio periclitari.

Domi ea ſola auxilia, quæ patriæ vires ſubminiſtrant; foris hoſtis etiam vitibus vincitur. Juſtin. l. 22.

Provinciæ longinquæ multa inſumunt, pauca reddunt. Dio. l. 74.

Aſiani Reges nunquam potuêre vincere Europam, ſed Europæi in Aſiam progreſſi Reges principatibus ſpoliarunt. Chalcond. 2.

Βέλτιον τὰ ὑπάρχοντα σώζειν, ἢ τοῖς ἑτοίμοις περὶ τῶν ἀφανῶν καὶ μελλόντων κινδυνεύειν. Thucyd. l. 6.

Non injuſtum eſt credere experto. Sidon. 8.12.

Stulti eſt incerta pro certis captare. Sal. Catil.

Non eſt prudentium neque generoſorum, aliena fortitudine quærere, & pari ſua per ignaviam amitti. Dion. l. 1.

† *occupandi.*

519 Quæro nunc; quid emolumenti Roma ex Aſia ſubacta capit? Fuerit ſanè in aggredienda illa audax, in oppugnanda ſtrenua, in ſubjuganda importuna, in capienda felix; an erit in retinenda illa fortunata? Equidem nihil cunctatus affir-

Naturâ potius eſt ſalus noſtra, quàm adverſarij pernicies. Fab. 7 c. 3.

Plus eſt provinciam retinere, quàm facere. Flor. 2.17.

Secundæ res, ubi animus continens iis moderatur perdurant. Dio. li. 43.

Tanto parta malis cura majore metuque ſervantur. Juven. Sat. 14.

affirmo, neque me dicti pœnitet; POSSIBILE eſſe Aſiam capere; ſed de illa retinenda certi quicquam ſibi polliceri, ſtultiſſimum. Quid enim? an non ſumma eſt ſtultitia Aſiæ retinendæ perſuaſionem ſibi induere, cùm DE NULLA unquam victoria nuncius afferatur, quin alterius ſit pugnæ † præludium? & ad alendum bellum illud, an non tota expilatur Italia? In Aſia noſtræ abſumuntur pecuniæ; in Aſia noſtri pereunt liberi; in Aſia noſtri occubuêre parentes; propter Aſiam tributa nobis indicuntur; optimos Aſia abſumit equos; in Aſiam noſtra aſportatur annona; in Aſia omnes enutriuntur fures, omnes ex Aſia veniunt ſeditioſi: omnes in Aſia pereunt boni; omnia nobis Aſia mittit vitia: in ſumma CUNCTI in Aſia abſumuntur theſauri noſtri, cuncti in Aſia oppetunt Romani excellentes. Hanc cùm Aſia mercedem Romæ reddat; cur bellum Roma perſequi vult Aſiaticum?

Alii ante nos Principes Aſiam oppugnarunt, occuparunt, poſſederunt; ſed tandem ubi terram eſſe perſpexerunt, ubi nec deorum metus, nec Principũ majeſtas, nec legum jurisq; autoritas quicquam valeret; relinquere illam ſtatuerunt, experientia edocti, ASIÆ populorum nec bellis corpora defatigari, nec beneficiis animos conciliari poſſe. Non fuit Principibus illis Aſiam terrâ conſervandi animus; & nos mari illi nos ſuccurſuros cenſemus? Deſeruerunt illam, cùm eſſent vicini; & nos ex longinquo illam retinere volumus? Mea quidem opinione ejuſmodi terra eſt ASIA, ubi omnes ſuam experti ſunt cordati prudentiam; ubi cuncti ſuæ periculum ſtultitiæ fecerunt ſtulti; ubi omnes ſuam exercuerunt ſuperbi inſolentiam; quàm omnes per vim ingreſſi ſunt Principes; cui vitam omnes impenderunt tyranni; Sed ad extremum neque voluntas, neque prudentia, neque potentia ulli iſtorum quicquam profuit.

Haud ſcio, an quiſquam Aſiæ favere, bene velle Aſiæ, bene loqui de Aſia poſſit, aut rebus Aſiaticis patrocinari; cùm uberrimam illa nobis de die ſermonum, de nocte ſuſpiriorum & lacrymarum in ſingulas horas materiam præbeat. Si arcanum illud penetrare hominibus fas eſſet, ut ſcirent, quibus Aſia fatis ſit à diis condita; non tantopere de ſubigenda illa laboraturi eſſent. Eo namque ſidere à diis creata eſt, ut publicum eſſet paſcuum, ubi omnes pabulentur; forum pu- 520
blicum, ubi omnes vendant; diverſorium commune, quò omnes

Prior in armis ſanguis adhuc calidus, ſecundo occupatus eluditur. Plut. de fortun. Roman.

Quando non vel modicam lætitiam Romæ superveniens repentè quàm graviſſimus luctus oppreſſit? Oroſ. 4.11.

† *quaſi veſpera, occaſio, G ſinu. l.*

Cui aliena cordi ſunt, ſua odio habet. Aventin. lib. 4.

ἔστιν ὁ πόλεμος οὐχ ὅπλων τὸ πλέον, ἀλλὰ δαπάνης, δι' ἣν τὰ ὅπλα ὠφελεῖ. Thucyd. lib. 1.

In Aſia de ipſa Aſia terra marique dimicatum. Liv. lib. 36.

Omnia bella in exitium Aſia gerebantur: uti quiſque fortior fuiſſet, Aſiam veluti prædam occupabat. Iuſtin. lib. 28

Foris Romanis, quàm domi feliciora potentioraque arma Liv. li. 31.

Οὐχ οἷόν τ' ἐστὶν ἀποστῆναι τῶν ἡμαρτημένων, οὐδ' ἑτέρων πράξεων πειθὼ ἐπιθυμοῦν, ἢ μή τις ἐξαμαρτὼν ἐπιλείπῃ τοῖς ἁμαρτήμασιν. Iſocr. paneg.

Te de aliis, quàm alios de te ſuavius eſt fieri doctos. Plaut. Perſa. Cur homini.

Cautum debet facere non ſequacem error alienus. Caſſiod 7.2.

Beſſer ein Nachbar an der Wand/ denn ein Freund über Land. Adag.

Tanta ad pericula evincenda fuit ſatis cauſſæ, ſperare quod cuperent. Plin. 23.

Aqua fontana non ſpegne fuogo vicino. Adag.

Vela ventis damus bellum paraturi, & periclitamur periculi cauſa. Sen. 5. natur. quæſt. 18.

Si parum dexterè erga tuos affectus fueris, quomodo hoſtes cum gloria domabis? Chalcond. li. 2.

Nimium præceps eſt, qui tranſire contendit, ubi alium conſpexerit cecidiſſe. Cypr. de ſingul. clericor.

ASIA facta Romanorum cum opibus ſuis vitia quoque Romam tranſmiſit. Plin. 13. cap. 3.

Aſia devicta luxuriam miſit in Italiam. Idem 33. c. 11.

Græcam Romani luxuriam virilibus patriæ moribus paſſi ſunt obrepere. Auguſt. 2. civit. 31.

Ex ſiderum influxu virtutes vitiaq; gentibus innaſcuntur. Alex. 4. c. 13.

Syria victa prima Romanos corrupit, mox Aſiatica hæreditas. Flor. 3.12.

Pariter luxuria nata eſt, & Carthago ſublata, ita congruentibus fatis, ut liberet amplecti vitia, & liceret peccare. Pl. 3.3. c. 11.

Digitized by Google

omnes ſeſe recipiant, fritillus communis, ubi ludant omnes, domicilium publicum, ubi omnes habitent, patria denique publica, ubi maneant univerſi: Unde fit, ut Aſiæ dominationem plurimi concupiſcant, pauci adipiſcantur. Cùm enim ſit patria communis, ſibi quisque illam ut propriam vendicare nititur.

Omnia fortaſſe, Corneli, Aſiæ mala à me expoſita reris; ſed novam ordior querelarum telam. Nam pro damnorum quæ Roma Aſiæ debet, multitudine, tempus ad ſcribendum prius, quàm dicendi me argumentum deficiet: Non abſque lacrymis, quod dicturus ſum, dico, nullum ſcilicet ducem Romanum decem Aſianorum millia armis, quæ Româ extulit, deleviſſe, quin centena Romanorum millia vitiis, quæ Romam attulit, perdiderit: Atque ita ILLI quidem hoſtili manu cum gloria ceciderunt, nos verò à vitiis cum infamia proſtrati ſumus.

Græcia & Aſiæ luxuria ſeveritas ipſa corrumpi poterat. Val. Max. 2. 1.

Plurimum peregrinæ voluptates ad extinguendum vigorem animorum poſſunt, plurimum contagio diſciplinæ moriſq; accolarum valet. Liv. li. 38.

Et regno bene eſt, in quo neque per otium marcent homines, neque per bellum atteruntur. Sylv. hiſt. Bohem. 1.

Creſcunt cum ipſa magnitudine imperij vitia Flor. 3. 19.

Quædam ſocietas penè eſt etiam nominis, duabus his rebus, vitijs & divitiis. Eucher. ad Valerian.

Propter luxuriam quodammodò epulum quotidianum eſt intra januas Romæ. Var. re ruſt. 3. 2.

Nihil magis ducem, quàm celeritatem & indefeſſam curam in agendo & conſultando ſectari oportet. Chalcond. lib. 1.

Martis viris fugienda amœnitas eſt Aſiæ. Liv. lib. 38.

Quinam quæſo invenerunt, ut prandeamus in porticibus † publicis, ut cœnemus in hortis ſecretis, ut viriliin theatris veſte induantur fœminæ; ut faciem perſonâ tegant Iani ſacerdotes, ut oleo viri in balneo tanquam fœminæ ungantur, ut in curia ſenatores unguenta oleant (exotica) ut purpura Principes contra legem veſtiantur antiquam, ut bis in die, quemadmodum Dionyſius tyrannus, cibum capiamus, ut præter uxorem pellex habeatur, quod Tyrii faciunt, ut blaſphemiæ contra Deos, quales in imperio nunquam exauditæ ſunt, dicantur?

† *locis. G. conviviis. I.*

Genuina feritas Aſiatica amœnitate mollita eſt. Flor. 2. 11.

Ex novitate veſtium prudentiores deſtructionem Imperii divinant. Nic. Greg. lib. 11. extr.

Non gradu, ſed præcipiti curſu à virtute deſcitum, ad vitia tranſcurſum. Vell. lib. 1.

Scythæ delitias, quibus Aſia abundat, cui uſui eſſent, cum adhuc ignorarent, non ſecus ac lutum ſordeſque negligebant. Nic. Greg. 2. 6.

Hæc decem Aſiæ vitia Romæ Aſia muneri miſit. Cùm enim partes orientales maximè arderent bello, decem duces fortiſſimi Romam hæc decem vitia importarunt, quibus parcit calamus, quo minus illorum exprimat nomina, ne rerum geſtarum claritatem turpes obſcurent maculæ. Prius quàm expeditionem Roma ſuſciperet Aſiaticam, divites, pacifici, ſobrii, ſapientes, honeſtique & quod omnia vincit, ſuo quisque contenti eramus: Sed hactenus adeo ſolertes in dediſcenda (maiorum) diſciplina, & diſcendis Aſiæ delitiis fuimus, ut perinde hodie Romæ percipi vitia quævis liceat, quemadmodum cunctas audire in Græcia ſcientias. Ex his igitur, quæ diximus, cognoſcent Principes bellatores, quid ex regnorum exterorum ſubjugatione emolumenti capiant.

521 Sed omiſſis vitiis, quibus in bello cumulamur, & virtutibus ac præſtantibus viris, quibus interitum bella afferunt, de

Rebus mores ceſſere ſecundis prædæque & hoſtiles luxum ſuaſere rapinæ. Lucan. lib. 1.

Tota Aſiæ regio ingenia parit inaniora. Liv. lib 45

Aſia devicta anno urbis 567. Plin. 34. 8. Ita congruentibus fatis, ut liberet amplecti vitia, & liceret peccare Plin. 33. 11.

Omnium gentium mores, boni & mali, Romanum victorem perſecuti ſunt. Saresb. 8. 7.

Luxuria Romanorum viam Scipio poſterior aperuit. Vell. lib. 1.

τὸ καλὸν ποσότητι μὲν ἐν τάξει μετρούμενον ὠφελεῖ καὶ τέρπει τοὺς ἀνθρώπους. Ἀναλογίας δὲ καὶ καθήκοντος καιροῦ διαμαρτὸν, ἀνόητον ἔχει τὴν δωρεάν. Diodor. li. 3.

Maturè à rectis in vitia, in prava, in præcipitia pervenitur. Idem lib. 2.

Æternitatem curemus famæ, ne qui futura ætas corrigendum inveniat. Sym relation.

pecuniis loquamur, quas tantopere Principes & quærunt, & amant. Hic ego affirmo, NEC Regem, nec regnum ullum ad ſummam redigi pauperiem, niſi bellum cum regno extraneo ſuſcipiat internecinum. Non vidiſti, mi Corneli, voluntate potius, quàm neceſſitate adductos PRINCIPES perdere pecunias ſuas, alienas petere; propriis non ſufficientibus, templorum opes capere; æs alienum ingens contrahere; tributa cogitare immania; ſermonum materiam exteris præbere; ſuorum incurrere odia; denique ſuos ſubditos rogare, & inimicis ſupplicare?

Expoſitis hactenus belli detrimentis, quæ ſit illius origo, indicabo. FIERI enim non poteſt, ut conveniens ægroto medicus adhibeat medicamentum, niſi ex cuius humoris intemperie morbus naſcatur, intelligat. PRINCIPES cùm & naſcuntur ex hominibus, & inter homines educentur, & cum hominibus conſultent, & cum hominibus vivant, homines denique & ipſi ſint: modo ſuperbiæ exuperantia, modo conſilii defectu, tum ipſi cogitant, tum ex aliis etiam audiunt, licet multum habeant, aliorum tamen reſpectu Principum parum ipſos poſſe. Audiunt item, cum magnæ ſint ipſorum opes, longè majorem eſſe oportere ipſorum famam: Bono Principi, quæ à majoribus hæreditate accepit, parvi omnino eſſe facienda reſpectu illorum, quæ longè ampliora liberis debeat relinquere: Neminem unquam celebrem ſui reliquiſſe memoriam, niſi bellum movendo nobile: Quando Imperator eligatur Romanus, poteſtatem ipſi tribui terrarum orbem univerſum ſub ditionem ſuam redigendi.

Auditis ergo his rationibus frivolis Principes, ut eſt illorum fortuna humilis; & cogitationes ſublimes, illico bellum hoſtibus denunciant, illico theſauros aperiunt, illico ingentes cogunt exercitus. Tandem vero diis permittentibus, DUM aliena ſe occupaturos credunt, conſumunt & perdunt propria. Non video, quis vos decipiat, Principes, quod CVM in pace divites eſſe poſſitis, in bello pauperes eſſe vultis. CVM cari eſſe & debeatis & poſſitis; ultro odium quæritis; CVM vita poſſitis frui ſecura; aleam fortunæ ancipitem ſubitis: Quod PROPRIA, quæ multa ſunt, parvi, aliena, quæ pauca, magni æſtimatis: CVM veſtri omnes indigeant, ita 523
vos geritis, ut ipſi omnium indigeatis.

Sic habeto, Corneli, QVANTVMVIS ingenii acumine, & ſoli-

Φιλότιμος, ὃν ὑπολαμβάνω φιλοπόλεμον, ὃς μάταια ἐλπίσματα ὑποσχεῖται τοῦ πολεμίου πυρός. Syneſ. ep. 130.

Bellum inſtar cancri fiſcum paullatim depaſcit. Nic. Man. Comn. 2.

Natura non patitur, ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus. Cic. offic. 3.

ὁ πόλεμος οὐ τεταγμένα ζητεῖ. Thucyd. lib. 1.

Δυσχερὴς ὁ πόλεμος διὰ τὸ ἄδηλον. Thucyd. Schol. lib. 1.

Subcreſcentis rabies belli, antequam pubeſcat validius, celeritatis remediis opprimatur. Amm. l. 21.

Ante morbos neceſſe eſt cognitos eſſe, quàm remedia. Liv. l. 34.

Medici nihil prodeſſe ægrotantibus poſſunt, ſi morborum cauſas ignorãt. Polyb. 3.

Calamitatum omnium cauſa nimia felicitas. Plut. 4. 82.

Sua retinere privatæ domus, de alienis certare regia laus eſt. Tacit. annal. 15.

Vir ſolus à ſolo non multum differt. Dio, lib. 43.

Multi Impp. fines aliis abſtulerunt; ſibi nemo conſtituit. Sen. ben.

Arduum & laudabile, ut quis in magna peccandi licentia juſtam tranſigat vitam & pauci tales repetiuntur. Plat. Gorgia.

Sanè lentus in ſuo dolore eſſet, reip. injurias ne largiretur. Tacit. annal. 3.

Multi dum tributi fumum fugiunt, in ſervitutis ignem ſe præcipitant. Nicet. Man. Comn. 2.

ὁ πόλεμος βαίνοντος ἐστὶ τοῦ πρὶν τὴν καρδίαν αἵματος ἀγχεθεὶς καὶ συχνὰς ἀλλάξαντας παραλαβών, μετριωτέρους ἡμῖν ἀπέδωκεν. Syneſ. epiſt. 104.

Reges ſerva omnia & ſubjecta imperio ſuo eſſe volunt. Liv. l. 37.

Propria diligenter aſſervanda; aliena neutiquam deſideranda. Dio l. 53.

Externis victoriis aliena, civilibus etiam noſtra conſumere didicimus. Tacit. annal. 3.

Vigilandum & ſolicitè cavendum, ne poſtridie majora & acerbiora, quàm fecerimus, perferamus. Nic. Greg 6. 5.

Νόσοις ἰχόλων ἀνθρώπων ἐστὶ τοῖς τῶν πολεμίων ὑπὸ τῶν δεινῶν χειμῶνας πειρασθῆναι διαφυγεῖν ἐκ τοῦ ἀδήλου ἡμέρας. Ariſt. Rhetor. Alex 12.

Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt. Sen. Thebaide extr.

Ἤρεμος ὁ μαχόμενος, ἐν εἰρήνῃ ὁ πόλεμος πεύσεται. Nicet. Man. Comn. 2.

& ſolicitudine cunctos, qui unquam Romæ fuerunt, Princeps vincat: fieri tamen non poſſe, ut omnia in bello proſperè cedant. Nam IN IPSO rerum gerendarum articulo, aut pecuniis deſtituitur, aut à clientibus deſeritur, aut tempora habet adverſa, aut viis attinetur difficilibus; aut annonæ premitur penuria, aut tribunorum experitur ſeditionem, aut hoſtibus mittuntur ſubſidia: Unde infelix adeo perturbatur, VT acrius animus à propriis cogitationibus, quàm ab hoſtibus ditio ipſius oppugnetur.

QVod SI PRINCEPS non aliam ob cauſam à bello abhorreret, quàm ut à militum liber eſſet inſolentia; hæc una cauſa ad fugiendum bellum ſatis eſſe debebat. QVAM enim, mi Corneli, vel perſonæ Regis moleſtiam, vel regno ipſius cladem afferre hoſtes poſſunt, quin vel æqualem, vel majorem proprii afferant exercitus? HOSTES ut plurimum fines deprædantur, noſtri verò exercitus totam deprædantur regionem. HOSTIBVS audemus & poſſumus reſiſtere, at noſtris nec poſſumus, nec audemus vel loqui. HOSTES ut plurimum uno menſe ſemel direptionibus graſſantur, & diſcedunt, noſtri vero ſingulis prædantur diebus, & manent. HOSTES hoſtium metu tenentur, at noſtri nec hoſtium metu, nec amicorum miſericordia moventur. HOSTES quo longius progrediuntur, eò remiſſiores & numero pauciores redduntur, at noſtri quo longius progrediuntur, eò magis illorum & crudelitas augetur & numerus. Itaque HAVD ſcio, quod gravius poſſit eſſe bellum, quàm ſi milites Principes intra regni fines alant. Illi enim, quod experientia teſtatur, & ante deos maximè culpati, & Principibus importuni, & populis moleſti ſunt, & ut uno verbo dicam, & OMNIVM malo, nullius bono vivunt.

Ita Mars, Corneli, mihi ſit propitius, & manum in præliis meam regat! ut plures ad me querelæ in Senatu de ducum in Illyrico meorum rapinis, quàm de omnibus populi Romani hoſtibus deferuntur. Ob hæc igitur, quæ dico, & longè plura, quæ taceo, magis vereor vexillum inſtituere centum militum, quàm prælio cùm triginta millibus decertare aſperrimo. Hoc enim horæ unius ſpatio vel benè vel malè fortuna conficit: cum illis verò ne tota quidem vita tranſigere poſſum.

Quod ſi dicas, Corneli, cùm ego Imperator ſim Romanus, cur iſtis non medear, qui omnia cognita & explorata habeam: Siquidem IN PRINCIPEM, qui diſſimulan-

Incerta victoria eſt inter hoſtilia arma pugnare. Cypr. de ſingularit. clericor.

Non temere incerta caſuum reputat, quem fortuna nunquam decepit. Liv. l. 30.

Non eoſdem ſemper ſucceſſus habent rerum humanarum negotia. Ambroſ. contr. Sym.

Τοῦ πολέμου οἱ καιροὶ, οὐ μενετοί. Thucyd. li. 1.

Invalidus eſt jejunus defenſor. Caſſiod. 3. 40.

Itinerum labor vel maximus in re militari. Cic. Verrin. 5.

Qui commeatum non præparat, vincitur ſine ferro. Veget. 3. 26.

Scito brevi periturum imperium, ubi exercitu caruerit. Xenoph. pædi.

Non militis in arbitrio ducum, ſed duces militari violentia trahuntur. Tacit.

Otium in exercitu perniciosiſſimum eſt, & ferè ſolum fons & origo ſeditionum omnium. Polyb. 1.

In mos gerendus, quibus adjutoribus parta victoria. Cic. 11. e. 18.

Multa victori eorum arbitrio, per quos vicit, etiam invito facienda. Idem. 4 ep. 9.

Arma non ſervant modum. Sen. Herc. furent. 2.

A militibus Imper. potiùs quàm hoſtis metui debet. Val. Max. 2. 2. P. Greg. Thol. 11 c. 5.

Siquando furor in exercitu oritur, nemini modum imponere licet. Polyb. 1.

Aſpero & abſciſſo caſtigationis genere militaris diſciplina indiget. Val. Max. 2. 2.

ἐν μυρίῳ τοι στρατεύματι ἀκόλαστος ὄχλος ναυτική τ' ἀναρχία κρείσσων πυρός, κακὸς δ' ὁ μή τι δρῶν κακόν. Eurip. Hecub.

Militum rapinis, violentiæ & rapacitati adeò non ſuccenſemus, ut lætemur etiam, ſi quid tale perpetraſſe audiamus. Iſocrat. de pace.

Cavendum ne diutius viriles animi à conſuetis laboribus eſſent. Onoſand. 9.

Oficio es propio de las Reyes, emborarel cuchillo de las leyes Araucan. 121.

Ἡ μὲν ἀργία τὰ σώματα μαλθακὰ καὶ ἀσθενῆ κατασκευάζει, ἡ δὲ ῥᾳθυμία τὰς ψυχὰς ἀνανδροὺς ποιεῖ. Onoſ. c. 9.

Horæ momento cita mora venit, aut victoria læta Horat. 1. Sat. 1.

Conſilium publicum duarũ vel trium horarum certamine diffinitur. Veget. 3. 9.

Sicut multum nocet diſcordia inter bonos; ita valdè dolendum eſt, quando pax eſt inter malos. Aug. ſerm. 2. ad fr. in Erem.

Nemo poteſt eſſe in magna familia, qui neminem ſervum improbum habeat. Cic. pro Roſc. Amer.

Culpa ob multitudinem reorum pœnas effugiunt. Dio. lib. 61.

ter culpam fert alienam, non ſecus ac propria meritò illa conferenda eſt: Mearum virium non eſſe reſpondeo, ut malo illi medear, quin ex ipſo remedio malum aliud naſcatur gravius: Cumque ipſe nunquam Princeps fueris, ea quæ dico non poteris aſſequi (aut intelligere) MULTA enim Principes ſua cognoſcunt prudentia, quibus ut medeantur, potentia deeſt. ITA fuit, eſt, & erit; ita inveni, habeo, relinquam; 523
ita in libris legi, oculis vidi, de majoribus meis audivi; ita, ut uno verbo dicam, excogitarunt patres noſtri, ita conſervamus nos ipſorum filii, ita hæredibus, ipſorum malo, noſtris relinquemus.

Unum tibi dicam, in quo non multum mihi errare videor, quòd ſcilicet ponderato damno plurimo, & nullo emolumento, quod reipublicæ noſtræ miles affert, arbitror, eum cogere, aut alere, vel ſtultitiam eſſe hominum, vel flagellum deorum. NIHIL enim juſtius, quàm ut deorum permiſſu ea domi noſtræ experiamur, quæ facimus, ut domi deplorentur alienæ.

Hæc ad te, mi Corneli, ſcripſi, non quòd tua interſit ea ſcire, ſed quod his tibi dicendis animus acquieſcit meus. ARCAS enim, quemadmodum Alcibiades dicebat, & pectora amicis ſemper aperta eſſe oportet. P. Anicius mihi à Secretis, meo nomine provinciam iſtam viſitatum miſſus eſt: ei hanc ad te epiſtolam ex itinere dedi. Duos tibi equos mitto, quos tibi probatum iri confido, ſunt enim Luſitani. Et arma & opes de Parthis capta jam omnia diſtribui: veruntamen duo tibi plauſtra eorum mitto. Salutat te Fauſtina, & filiæ tuæ ſpeculum mittit magni pretii, itemq; ſorori tuæ monile ex gemmis. Quod reliquum eſt, Deos precor, ut bonam tibi vitam, mihi mortem largiantur. Marcus T.

Sedibus defendit numerus. Juven. Sat. 2.

Defenſio communis furoris eſt furentum multitudo. Minut.

Quicquid multis peccatur, multum eſt. Lucan. lib 5.

Cavendum, ne coërcitio plus damni in remp. ferat. Tacit. annal. 1.

Multa ſimul tuto corrigi non poſſunt. Dio. lib. 73.

Non eſt idem ferre, ſi quid ferendum eſt, & probare, ſi quid probandum non eſt. Cic 9. ep. 6.

Σοφοῖς ἐστὶ τοῖς ὑπάρχοντα σώζειν καὶ μὴ τοῖς ἑτοίμοις περὶ τῶν ἀφανῶν, καὶ μελλόντων, κινδυνεύειν. Thucyd. lib. 6.

Nemini minus expedit bellum commoveri quàm principi Cic. Verrin. 5.

ὡς ἰσότης παίζει ἐπὶ δικαιότητι. Argentar. epig. lib. 4.

Ἀχάριστος ἀλοίης, ὅτῳ παρέστι μὴ φίλους τιμᾶν, καθαρὰν ἀνοίξαντι κλῆδα φρενῶν. Eurip. Mede.

Beneficentia altera ex arca, altera ex virtute depromitur. Cic. off. 2.

Magis dandis, quàm accipiendis beneficiis amicitiæ parantur Saluſt. Catilin.

προσηκέσθαι τῷ καλῷ δὴ ἐστέρῳ τοῦ εὐχαριστίας, τὸ προσομολογεῖν, ἴσην ἀμοιβὴν οὐκ ἔχει τοῦ εὐεργετηθέντος. Phal. ep. 70.

Donum animo ac voluntate eorum, qui libenter dant, quàm re majus & amplius accipite. Liv. li. 22.

Uſus militiæ ordinatæ eſt, tueri Eccleſiam, perfidiam impugnare, ſacerdotium venerari, pauperum propulſare injurias, pacare provinciam, pro fratrib. fundere ſanguinem, & ſi opus eſt, ponere vitam. Saresb. 6. 8

CAPUT XIX

Monet Principes & dynaſtas, quantò magis annis onerantur, tantò magis ut de vitiis remittant, ipſos aſtringi.

AGELIUS lib. XI. noctium Atticarum (cap. XV.) inquit, apud antiquiſſimos Romanorum conſuetudinem fuiſſe, ut ſenes honorarent & maximè venerarentur; eamque legem adeo inter ipſos inviolabilem fuiſſe, ut QUANTUMVIS aliquis vel generis nobilitate, vel divitiarum copia, vel victoriarum gloria præcelleret; ſenibus tamen canitie conſpicuis neutiquam præferretur, cùm ma-

Ἀντειπεῖν τοῖς πρεσβυτέροις ἢ λοιδορήσασθαι, δεινότερον ἐνόμιζον εἶναι, ἢ νῦν περὶ τοὺς γονέας ἐξαμαρτάνειν. Iſocr Areop.

Αἰδοῖός τε, φραπίδων τε, οὐδ' ἐπιλήμονες πρεσβυτάτοις γῆρας γὰρ ἐν ἀσσοτέροις αἰδεῖσθαι. Oppian. ἁλ. α. 682.

Magna fuit capitis quondam reverentia cani. Ovid. faſt. 5.

Πᾶς ἡμῖν αἰδείσθω τὸν ἑαυτοῦ πρεσβύτερον, ἔργῳ τε καὶ ἔπει. Plat Stob. 680.

Senibus autoritas major eſt, quòd plura noſſe & vidiſſe creduntur. Fab. 12. 4.

Ab initio urbis condita nomina ſenatorum aureis literis ſcripta ſunt. Sar. 5 9.

maiores natu à minoribus colerentur ad Deum prope & parentum vicem. Præter cætera in his SENES honoribus priores potioresque habebantur, quòd in conviviis primo loco diſcumbebant, in triumphis præcedebant, in templis ſoli ſedebant, in Senatu primi ſententiam dicebant, in veſtitu ſoli veſtibus utebantur geminis; in victu ſolis cœnare ſecretò licebat, in teſtimoniis nudis illorum verbis credi neceſſe erat: Denique omnibus in rebus ſenes colebantur, & in nulla offendebantur.

524 At poſtquam belligerare in Aſia populus Romanus cœpit; mox boni Romanorum mores laxati ſunt, hanc ſcilicet ob cauſam, quòd cùm ſoboles civitati neceſſaria eſſet, quoniam plurimi bello abſumebantur milites; legem Romani tulerunt, ut matrimonium omnes juvenes, virgines, viduæ, vidui, liberti, ſervi contraherent, & qui ſenioribus hactenus honor fuerat habitus, is maritis deinceps, licet junioribus, haberetur: ita major honos tribuebatur non ei, qui plures annos natus erat; ſed qui plures liberos habebat. Ea lex paucis ante primum bellum Punicum, quod cum Carthaginenſibus Romani geſſerunt, annis lata eſt, duravitque ea conſuetudo, ut ſenibus mariti honore anteferrentur, usque † ad Auguſtum, qui tantus fuit novationum * ſtor, ut muros quidem urbis lapidibus novis refecerit, in rempublicam verò omnes bonas conſuetudines antiquas quaſi poſtliminio reduxerit.

In legibus, quas Lacedæmoniis dedit, ſancivit Lycurgus, ut ſenes prætereuntes ſumma reverentia afficerentur à juvenibus, ut ubicunque loquerentur ſenes, ibi tacerent juvenes, ut ſi fortè ſenex amiſſis fortunis ad extremam redactus eſſet paupertatem, publicis aleretur ſumtibus, ita quidem ut non modò alimenta ipſi neceſſaria ſuppeterent; ſed ad delitias etiam ſupereſſent.

In apophthegmatis narrat Plutarchus, Catonem Cenſorium cùm vicos urbis viſitaret, ad fores domus inveniſſe ſenem, ſingultientem, & largas ex oculis profundentem lacrymas, qui interrogatus à Catone, quid mali ipſi eveniſſet, & cur tam acerbè fleret? Dii te conſolentur, inquit Cato, in omnib⁹ anguſtiis, qui tam triſti meo tẽpore mihi ſolatio fuiſti! CONSOLATIONES enim, quod noſti, animi perinde ſunt, ut medicamenta corporis; quæ tempeſtivè adhibita ſanitatem conferunt, intempeſtivè uſurpata morbum augent. Cum ma-

Semper in civitate noſtra ſenectus venerabilis fuit. Cic. Cat Major.

Conſuram longa ſenecta dabat. Ovid. faſt. 5. Val. Max. 2. 2.

Lycurgus maximum honorem non divitum & potentum, ſed pro gradu ætatis ſenum eſſe voluit. Juſtin. lib. 3. Ariſt. 7. eth. 20

Οὐδὲ παραχωρῆσαι τῷ πρεσβυτέρῳ συντυγχάνοντα παιδὸς νομίζεται, καὶ καθήμενον ὑπαναστῆναι, καὶ κοίτῃ μαλακῇ τιμῆσαι, καὶ λόγων ὑπεῖξαι. Xenoph. memorab. 2.

Auget & ætas & honos dignitatem. Cic. pro domo.

Senatum Rom. qui ex regibus conſtare dixit, unus veram ſpeciem Rom. Senatus animo concepit. Liv. li. 9.

Intereſt reipub. quod uſu neceſſarium, & dignitate eminere, utilitatemque autoritate muniti. Vell. l 2.

Iulius Cæſar iis, qui multos liberos procreaſſent, præmia propoſuit. Dio. l. 43.

Ad prolem populi frequentandam præmiis atque invitamẽtis uſus fuit. Gell. 2. 15

Auguſtus vitæ cælibi pœnas, conjugio & procreationi liberum præmia prǽpoſuit. Zonar. tom. 2.

Trium liberorum pater Sparta ab excubiis liber, quinque ab omnibus publicis officiis immunis. Ælian lib. 6.

† *Sueton. c. 28.*

* *fautor. l.*

Auguſtus quædam ex horrida illa antiquitate ad præſentem uſum flexit. Tacit. annal. 4.

Nuſquam terrarum locum honoratiorẽ ſenectus habet. Juſt. li. 3.

Senem fieri in ſola Sparta expedit. Plut. Lycurgo.

Lacedæmone eſt honeſtiſſimum domicilium ſenectutis. Cic. Cat. Mai.

Tacenda ſunt damna fortunæ, ne ſera conſultatio ſcindat præteriti cicatricem doloris. Sym. 9. 51.

Nullo præſidijs ſepti, multis adficiuntur injurijs. Cic. offic. 2.

In morbis nihil magis periculoſum, nec pernicioſum, quàm immatura medicina. Sen. Helu. 1.

Ἐπιβλέπειν δεῖ καὶ χώρην, καὶ ὥρην, καὶ ἡλικίην, καὶ νούσους ἐν ᾗσι δεῖ, ἢ οὔ. Hippocr. 5. 2.

nus meas videas † pectinatim contrectas, † pedes tumefa-ctos, os edentulum, faciem rugoſam, barbam candidam, caput calvum; & vir ſis prudens; interrogandi mei labore ſuperſedere poteras, cur plorem. Nam QVI EA ſunt ætate, qua ego ſum, etiamſi ob exiguum illud, quod habent, non plorent; propter multum illud, quod vivunt, fletus illos & gemitus continuus decebat.

Nam qui annis oneratus, morbis excruciatus, ab inimicis infeſtatus, ab amicis oblivioni traditus, ab infortuniis oppreſſus, odio & paupertate circumventus eſt; cur longam expetat vitam, non video. NULLA enim re magis dii peccata, quæ admiſimus, ulciſci poſſunt, quàm annorum, quos nobis dant, multitudine ac longitudine. SI quemadmodum 525
nunc ſenex ſum, ita juvenis eſſem, & injuria à juvene afficerer; non mortem illi, ſed vitam longam à diis imprecarer. Nam EI qui diù vivit, oneroſum eſt audire, quæ † præterierunt.

Sic habeto, Cato, annum me ætatis agere LXXVII. & hoc ſpatio patrem matremque, & aviam unam, & duas conſobrinas, & quinque patrueles, deinde IX. ſorores, XI. fratres, itemque tres uxores legitimas, & quinque ſervas, quæ mihi in delitiis fuêre, necnon XIV. filios jam puberes, & VII. filias elocatas extuliſſe, & morte nondum ſatiata, XXXVII. nepotes, XV. neptes me ſepeliiſſe, & quod omnium triſtiſſimum, duos amicos humaſſe, quorum alter Capuæ habitabat, alter hic Romæ domicilium habebat; quorum mihi mors, quàm totius familiæ & propinquorum obitus, acerbior fuit. NULLA enim in mundo gravior jactura, quam eum amittere, quem ex animo diligas, & à quo verè ameris.

Cùm autem contenta eſſe fata infeſta debuerint, quòd tantis domum meam cumularunt calamitatibus; hunc quaſi cumulum cæteris addiderunt, quòd & nepotem mihi deteſtabilem, qui bonorum hæres eſſet, & meipſum reliquerunt, qui vitam meam infelicem deplorarem. Itaque fidem tuam teſtor, Cato, & per Deos te quæſo immortales, cum & civis ſpectatæ virtutis, & populi Cenſor, ut alterum horum præſtes, nimirum ut aut nepos iſte mihi ſerviat, aut ut quam citiſſimè de vita tollendum me cures. NIHIL enim acerbius, quam vivorum me perſecutionib⁹ eſſe obnoxium, qui

† *ſcabioſos.* G.

Γήρως ἐν δυσμῇσι, πόδας βαρύν, ἄψεα μυδῶν, ἀβληχρὸν παλάμαις, τρομερὸν δ' ὄμματ', ὄψιν ἀμαυρόν. Oppian. κυν. β. 346.

Senectus ipſa morbus eſt. Teren. Phorm. 4.1.

Continuis longa ſenectus plena malis. Juvenal. 10.

Senectus inſanabilis morbus eſt. Sen. ep. 108.

Μακρὸς γὰρ αἰὼν μυρίους τίκτει πόνους. Eurip. Stob. 866.

Γῆρας ἐπαινεῖ μὲν ἀπὸν, πᾶς εὔχεται ἐλθεῖν· ἢν δέ ποτ' ἔλθῃ, μέμφεται, ἐστὶ δ' ἀεὶ κρεῖσσον ὀφειλόμενον. Menecrat. Epigr. l. 1.

Vnuſquiſque ſibi autor eſt pœnæ. Ambroſ. Luc 8.

Ita vivere, ut non ſit vivendum, miſerrimum eſt. Cic. 6. ep. 3.

Plurimum refert, vitam aliquis extendat, an mortem Sen. ep. 59.

† *pertulit.*

Multò ſæpius lacrymavit Priamus, quàm Troilus. Callim. Petrar. rer. memorand. li. 3.

Multis diutius vixiſſe nocuit. Sen. Marc. 20.

Hæc data pœna diu viventibus, ut renovata ſemper clade domus, in nigra veſte ſeneſcant. Juvenal. Sat. 10.

Senex diu vivendo, multa, quæ non vult, videt. Cic. Cat. Maior.

Plures hœdi pereunt, quàm capræ. Petrar. Variat. ep. 17.

Qui poteſt fieri, ut eius nobis amara mors non ſit, cujus dulcis eſt vita? Auguſtin.

Ἡ χάρις ἀμβλυτέρη ταχὺ φύεται ἢ δύναται. Anthol. Epigr. l. 1.

Οἱ γέροντες ὀδυρτικοί, καὶ φιλογέλωτες. Ariſtot. 2. Rhetor. 15.

Et præteritorum recordatio eſt acerba, & acerbior expectatio reliquorum. Cicer. in Brut.

In quo difficilè peccatur, plus facit reum. Ambroſ. 1. Cor. 5.

Vbi non ſis, quis fueris, non eſt cur velis vivere. Cic. 7. epiſt. 3.

Χρόνος ἴσως ὁ πανταχῇ ἐγκρατὴς, ὑπὸ τοῦ ὁμοιωθῆναι, πάντα τὰ γεγονότα, ἢ τὰ ἰσόμορφα ἰσοχρονεῖ κατὰ τὸ ὁμοειδές. Aurel. Imp. lib. 11.

Οἰκτροὶ τοῖς γέρουσιν ἐφεξῆς δυστυχοῦσι, καὶ τοῖς νῦν ἡμέραις ἀπεροῦσι. Iſoc. Plataic.

qui XLII. jam annos deplorandis tantùm mortuis occupatus ſum.

Cato ſenis audita querela, cùm eum, habita quæſtione, vera narrare comperiſſet; vocatum ad ſe adoleſcentem, ita allocutus eſt: Si tuum, fili, faceres officium; me quidem dolore, teipſum verò moleſtia ſublevares. Sed cum ita ſe res habeat; patienter, quicquid juſſero, accipias, nihil me alienum à juſtitia mandaturum certò tibi perſuadens. ADOLESCENTIBUS enim, qualis ipſe es, improbis majori delicta admiſſa pudori, quam pœna irrogata dolori eſſe debet. Itaque jubeo primum, ut virgis publicè cædaris, quia † in ſordibus & ſqualore habes avum: Deinde procul urbis finibus exulare te jubeo, quoniam adoleſcens es vitioſus: poſtremo ut omnium, quæ accepiſti, bonorum exhæres ſis, quoniam avo non obedis. Cuius ſententiæ tam duræ ratio eſt, tum ne porro juvenes audeant adverſus ſenes irreverentes & inobedientes eſſe; tum ne quibus luculenta obvenit hæreditas, licere ſibi arbitrentur, ut aliis ſint improbiores.

526 Phalaris ad amicum quendam ſenem ſcribens quiddam dicit, Philoſopho potius, quam tyranno dignum, his verbis: Et miror, & offendor, amice Verte, quod cum annis te grand ævum eſſe noverim, actionibus juvenem referſ. Etſi autem tuam in ſcholis autoritatem minui ægrè fero: magis tamen doleo, cum tuâ culpa futurum cogito, ut prærogativam ſenes, quam in Græcia habere ſolent, amittant, quod ſcilicet omnes LATRONES, fures, perjuri, homicidæ tutiores erant, quando † ſenum canos prenſaſſent, quam ſi * ad aras templorum confugiſſent. Proh quanta bonitas, integritas, prudentia, præſtantia innocentiaque ſenum antiquitus fuerit neceſſe eſt; cùm apud Romanos deorum inſtar honorati, & cani illorum in Græcia perinde ac templa pro aſylis habiti fuerint!

Plinius ad Fabatum ſcribens autor eſt, Philoſophum quendam à Pyrrho Epeirotarum Rege, in cujus comitatu erat, quænam eſſet civitas in terris optima interrogatum, reſpondiſſe; Molerdam optimam in terris civitatem eſſe, quod eſſet oppidum Achaiæ ducentorum focorum. Eius enim MUROS ſaxis nigris conſtare; magiſtratus vero capitibus canis conſpicuos eſſe: Et porro addidiſſe; Væ Romæ! væ Carthagini! væ Numantiæ! væ Athenis! væ † Ægypto! quæ quinque urbes optimæ in toto terrarum orbe cen-

Non poteſt judex, niſi cognita cauſſa, & injuriam diſcernere. Tacit. lib. 2.

Οὐ χρὴ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἀδικοῦντας κρίσει ... Theodor. 6. κζ.

Vultu ſæpè læditur pietas. Cic. pro Roſc. Amerin.

Erranti facilè, cùm reſipiſcit, ignoſci poteſt. Ambr. 1. Tim 1.

Iniquum pœnitere ducens magis, quàm jurgare. Saresb. 4. 9.

† *iniquus & contumax es adverſus. G.*

In quo ſpes non eſt, pro mortuo habendus eſt. Ambroſ. 1. Cor. 5.

Improbi non verbis ſunt, & diſputatione Philoſophorum, ſed vinculis & carcere caſtigandi. Cic. off. 2.

Pars vindicta parentum ac deorum violatio expianda eſt. Valer. Max. 1. c. 1.

Ipſi patriæ conducit, pios cives habere in parentes. Cic. off. 3.

Coloro, che puniſcono i triſti, difendono i buoni dall'ingiurie. Teat.

De Phalaridis tanto, vide Diodor. lib. 13.

Juvenes adhuc confuſa quædam & quaſi turbata non indecent: Senibus placida omnia & ordinata conveniunt. Plin. 3. ep. 1.

Τοῦτ' ἐστὶ, τὸ μετ' εὐδόξου ... Phaler. ep. 77.

Autoritatem habemus ſenum, vitia puerorum. Sen. ep. 4.

† *capillos ſibi canos ſeciſſent, ut ſenes viderentur. G.*

* *ſacrarum ſo adiuum defenſione tuentur. Bett. 104.*

... πᾶσι ἀνθρώποις νομίζεται, τὸν πρεσβυτέρον ... Xenoph. memor. 2.

Gloria corona ſenectus. Nazia. orat. 26.

Vt lex diadema; ita canos natura, venerabile dignitatis ſignum fecit. Plut. an ſeni ger. reſp.

Non in homine ætas, ſed virtus ſpectanda eſt. Hieron. Paulin

Aut meritò quis, aut ætate honorandus eſt. Ambroſ.

Juniores ſenioribus cedant, cogitantes ſe quoq; ubi ad eam ætatem pervenerint, parem honorem à natu minoribus habituros. Diodor. lib 6.

Honeſtum ornamentum canities, inventa in via virtutis Salom. Proverb. 16. 61.

† *Alexandria.*

Digitized by Google

cenſentur, me quidem contrarium ſtatuente. Cùm enim ſibi placeant, quod muros habeant albos; in Senatu juvenes conſpici Senatores non erubeſcunt. Optimè locutus eſt Philoſophus, & neminem fore arbitror, qui à me diſſentiat. A nomine ſenex, quo natu grandis ſignificatur, deducitur nomen Senatorum, quo Romæ illi, qui magiſtratus gerebant, appellabantur. Romulus enim primus Rex centum ſenes ad gubernandam elegit rempublicam, cæteram juventutem omnem militarem operam navare voluit.

Poſtquam expoſuimus, quis honos priſcis ſeculis ſenibus ſit habitus, res poſtulat, ut diſcamus, quo vitæ anno pro ſenibus habiti ſint, ut ſenum honore afficerentur. Legum enim conditores, quemadmodum honores, qui ſenibus habendi eſſent, conſtituerunt, ita ex quo die annoque illi inciperent, definierunt.

Multi ex Philoſophis priſcis ab eo, quo quis naſceretur, donec moreretur, tempore, ſex ætates poſuerunt; nempe infantiam, quæ ad ſeptimum, pueritiam, quæ ad XVII. juventutem, quæ ad XXX. virilem ætatem, quæ ad LV. ſenectutem, quæ ad LXXIIX. annum durat; & decrepitam ætatem, 527
uſque ad mortem. Itaque ſenem inde appellabant, cùm annum LV. complesſet. A. Gellius lib. X. cap. XXIIX. refert Servium Tullium Regem Pop. Romani, cenſum feciſſe ſeniorum & juniorum in populo; cumque ſuper eo, quinam pueri, juvenes aut ſenes appellandi eſſent, non parva inter Philoſophos Romanos controverſia eſſet, tandem à Rege & Senatu decretum fuiſſe, ut pueri exiſtimarentur, qui minores eſſent annis XVII. inde ad annum uſque XLVI. juniores, ſupraque eum annum ſeniores appellarentur. Itaque ſi leges ſervare Romanas libet, jam ſcimus, ex quo tempore viros pro ſenibus habere & venerari debeamus.

Porrò ſenes etiam ſcire opus eſt, ad quam præſtantiam virtutesque aſtricti ſint, ut meritò & non ſimulatè colantur. Nam SI VERUM fateri volumus, ſi obligationes inter ſe conferantur, magis ad virtutem ſenes, quàm ad obſequia juvenes devincti ſunt. NEMO inficiabitur, ex omnibus ordinibus, omnibusq; nationibus, imos primosque, ſenes ac juvenes ad virtutis ſtudium obligatos eſſe. Veruntamen alterorum hac in parte culpa gravior erit. SÆPE enim ſi peccat juvenis, experientiæ defectu; ſin autem ſenex peccat, malitiæ exceſſu fit.

Senecta

Non annorum canities eſt laudanda, ſed morum. Ambroſ. cont. Symmach.

Non de annis quiſque ſuis, ſed de meritis æſtimandus. Cypr. lib. 2. epiſt. 5.

Virum ob ſenectutem, qui in id conſilium lecti venerant, an ob virtutem Senatus dictus, affirmare non poſſum: Priſcos enim viros ætate & virtute præſtantes ſenes appellabant. Dion. lib. 1. Vide Feſtum & Feneſtellam. lib. 2. c. 1.

Senectus laſſæ ætatis, non fractæ nomen eſt. Sen. ep. 26.

Liv. lib. 1. Plut. in Romul.

A ſenectute ſeniores denominamus honoris gratia. Philo quis rer. divin. heres.

ἡ τῆς διανοίας ἀκμή ἐστιν ἐν τοῖς πλείστοις περὶ τὸν χρόνον τὸν τῶν πεντήκοντα ἐτῶν. Ariſt. 7. polit. 17.

Senior uſque ad annum octies ſeptimum, quicquid ſequitur, ad ſenium pertinet. Philo de mundi opiſic.

Qui annum L. excesſerint, eorum in numerum abeunt, qui & ſunt & appellantur ſeniores. Xen. pæd. 1.

Apud quoſdam poſt ſextam vitæ ſeptimanam ad militiam nemo cogitur. Macro. 1. ſomn. 6.

Proximè videntur acceſſiſſe ad naturam, qui hebdomadib. humanam vitam emenſi ſunt. Cenſori. 14.

Oi *ταῖς ἑβδομάσι διαιροῦντες τὰς ἡλικίας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ λέγουσιν οὐ καλῶς.* Ariſtot. 7. polit. 16.

Non reputantur infantiæ anni, qui ſenſu carent, non ſenectæ in pœnam vivacis. Plin. 7. c. 50.

Soli bono viro bona ſenectus & longævitas contingit. Philo quis rer. div. hæres.

οὐκ ἐν τῷ ἀχρείῳ τῆς ἡλικίας τὸ κερδαίνειν μᾶλλον τέρπει, ἀλλὰ τὸ τιμᾶσθαι. Thucyd. l. 1.

Dio ſenatoriæ ætati definit annum. 25. l. 52.

Quia ſeneſcant viri boni, mihi precari non licet, precor vitam longiſſimam: exiſtimans eam diuturnam felicitatem fore hominibus, quàm longum illis vitæ tempus contigerit. Philo de ſacrific. Abel & Cain.

Annus trigeſimus octavus tempus ætatis vergentis in ſenium. Macr. 2. Sat. 5.

Fore poſt VII. annum aliquid novi natura oſtendit. Cenſorin. 14.

Πολιὰ οὐ τρίχες λευκαί, ἀλλὰ ψυχῆς ἀρετή. Naz. Stob 859.

Ultima conſiliis melior, ſed viribus ægra, corpore ſuccumbit, mentem purgata ſenectus Pruden. contr. Symm. lib. 2.

Canities & ruga teſtis peritiæ. Plut. an ſeniger. reſp.

Seneca in epiſtola quadam ait: Scito mi Lucili, vehementer me indignari & queri non de amico vel inimico; ſed de meipſo: idque hanc ob cauſſam, quòd me annis ſenem video, & † in viciis juvenem ſentio; ita quidem ut exiguum admodum ſit, quod deos colui; & longè minus, quo hominibus profui. Et porro ait: QVI SENEM ſe eſſe gloriatur, & ſenis honorem expetit, in victu temperans, in veſtitu honeſtus, in potu ſobrius, in ſermone verax, in conſiliis prudens, in doloribus deniq; quibus oppugnatur, tolerans, & à vitiis, quibus tentatur, puriſſimus ſit oportet. Magnam ſanè meretur laudem Seneca, huiuſmodi verba proferens: Sed majorem merebuntur ſenes, ſi actiones ad ea ſuas dirigant. Si enim à vitiis illos contrariis alienos, & huiuſmodi virtutibus exornatos videremus, futurum eſſet, ut obſequi illis deſinentes, adorare, illos inciperemus.

CAPUT XX.

Monet autor Principes & dynaſtas, ut jam ſeneſcentes, in cibo temperantes, in potu ſobrii, in veſtitu honeſti, & ante omnia in ſermone veridici ſint.

ITAQVE juxta Senecæ præceptum, SENES in victu temperantiſſimos eſſe decet, idque non ſolum exiſtimationis tuendæ; verum etiam vitæ conſervandæ gratia. SENES
528 enim voraces & guloſi tum morbis propriis obnoxii, tum criminationibus aliorum expoſiti ſunt. Quod ſenes eſuri ſunt, de generoſis & virtute conſpicuis loquor, lautum & probè apparatum eſſe decet, & ante omnia apto & conveniente tempore præberi. Alioquin enim & MULTUM & de multis rebus edere juvenibus quidem morbos; at ſenibus mortem affert. Et ſi juniores quidem non admodum lautè, imo etiam abundè, raptimque & loquentes edant; non poſſumus, quin diſſimulemus: at ſenes ſi multa, ſi immunda, ſi properanter, ſi denique garrientes edant; reprehendendi à nobis jure ſunt. NON minore enim gravitate ſenes uti decet ad menſam diſcumbentes, ac ſi ſuffragia ferentes in curia ſederent.

Non eſt intentionis meæ ſuadere ſenibus debilibus, ut parum edant, ſed monere illos, ne plus, quàm opus eſt comedant. Non dapes illis exquiſitas interdicimus, ſed ut à ſuperfluis ſibi caveant, monemus. Non ſuademus, ut quem neceſſitas poſtulat, cibo abſtineant, ſed ut immoderationem† omnem

Del vi ego cioel conſcio. Adag.

Peritiores vetuſtas facit. Cic. pro domo.

Senes peccare jam non decet. Lact. 6.20.

αἰ τρίχες, λῶ σιγᾷς, εἰ σὺ φρένες, λῶ δὲ λαλήσῃς, οὐ αἱ τῆς ἥβης, οὐ φρένες, ἀλλὰ τρίχες. Philo. Epigram. lib. 1.

† *Non ſentio* in animo ætatis injuriam, cum ſentiam in corpore: tantum vitia & vitiorum miniſteria ſenuerunt. ep. 26.

A canas honorandas no ay puertas cerradas. Adag.

Senatus ornamentum urbis, ſplendor civium. Epict. dialog. Hadria.

Inter clericos non temporis antiquitas, ſed doctrina & probitas cuiuſque ſpectanda eſt. Amb. ſer. 53.

ἡ πολιὰ τότε ἐστὶν αἰδέσιμος, ὅταν τὰ τῆς πολιᾶς πράττῃ. ὅταν δὲ νεωτερίζῃ ὁ τὴν πολιὰν, καταγελαστότερος ἐστι. Chryſoſt. Stob. 858.

Per virtutem dum exterioris hominis voluptas minuitur, ſapientia interioris augetur. Leo. ſerm. 4. jejun. pentec.

Iuſtitia quærit, prudentia invenit, vendicat fortitudo, temperantia poſſidet. Bernhard. fol. 227.

Πολλοὶ γὰρ τοῖοι καὶ ἐν ἀνδράσιν, οἷσι λίλαιεται ἦτορ, γαστρὶ δὲ πάντα, ἰσοτελεσμένον κάλλος. Oppian ἁλ. β 222.

Quæ ad imperium pertinent, tanquam Rex adminiſtra; quæ ad corpus, tanquam privatus. Apollon. Thyan.

Commendatur ſenibus.

3. Temperantia in cibo.

Carnem ſaginari, & ſpiritum eſurire non prodeſt. Tert. ad Mart.

Multo utiliſſima eſt temperantia in cibis. Plin. 28. cap. 5.

Non eundem ſenſum poteſt ſatietas generare, quem parcitas. Leo. ſerm. 4. injun. pentec.

Non ideo in numero viventium poſitus es, ut cibos & potiones percolares. Sen. nat. quæ 1 præf.

Poteſt frugalitas producere ſenectutem. Sen. epiſt. 58.

Ἀγαθὸν ἀναγκαῖον ἡ ὀλιγοσιτία, ἡ γὰρ ἔνδεια ὑγείας μήτηρ. Syneſ. epiſt. 115.

Πολλῷ τοι πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν. Theog.

Multiplici victu ſimplex & paratu & concoctu facilior. Plut. 4. Symp. 1.

Variorum ciborum turbulenta, neque æqualis concoctio eſt. Ariſt. probl. 1.15.

Immoderatio cibi & potus diſpenſatricem omnium officiorum temperantiam abigit. Saresb. 8.6.

Cibi varii eduntur facilius, quam concoquuntur. Celſ.

Digitized by Google

omnem fugiant. SENIBUS enim etſi ad ſaturitatem uſque edere licitum; ad vomitum tamen uſque ſe ingurgitare turpiſſimum eſt.

Me quidem ſcriptionis pudet; ſed magis pigere multos facti debebat, quòd ſcilicet opes à ſe partas, aut à majoribus hæreditate acceptas, vorando potandoque omnes abſumſerunt, ut neque domum ullam extruxerint, nec vineam emerint, nec filiam elocarint; ſed ſenio adventante, miſellæ filiæ per tabernas & caupon as, parentes egeni per ptochotrophia & templa oberrant. Si quis ad egeſtatem redigitur, quòd vel domus incendio abſumta, vel navis mari merſa eſt, vel per lites ſua amiſit, aut in contentionem cum inimico magnas impenſas fecit, vel caſum alium infelicem expertus eſt: obligati ſinguli videntur, illi ut opitulentur, nec ſine acerbiſſimo animi dolore aſpicere talem quiſquam poteſt. At qui ſua, veſtes exquiſitas parando, vina precioſiſſima quærendo, & cibos ſumtuoſiſſimos comedendo abſumſit: In tali paupertatem, quam ſuſtinet, optimè collocari, omnibusq; adeò contumeliis digniſſimum illum eſſe dixerim. OMNIUM enim dolorum dolor eſt acerbiſſimus, ſi quis eorum, quæ patitur, cauſſam ipſe præbuit.

Porrò juxta Senecæ monitum advertere ſenes decet, ut non ſolùm in cibo temperantes, ſed in potu quoq; ſobrii ſint: idque tum ad tuendam valetudinem, tum ad conſervandam autoritatem atque dignitatem. Si enim medicis priſcis credimus, MAGIS † debilitantur & enervantur humana corpora potu immoderato, quàm cibo ſuperfluo. Si ſenibus præciperem, ut vini uſu abſtinerent; conſilium id minimè Chriſtiani eſſe poſſent dicere. Sed detur ſanè, quod illud bibere, & nul- 519
lius arbitrio illo abſtinere debeant; Ego tamen illos moneo, exhortor & rogo, ut & parum bibant, & diluendo (admodũ) mitigatum. NIMIA enim & intemperata potatio juniores tantùm ebrios; ſenes vero & ebrios & ſtultos facit. Proh quantum autoritatis & gravitatis detrimentum patiuntur viri honorati & ſenes, qui in bibendo non ſunt ſobrii! quod ex eo manifeſtum, quod VIRUM vino oneratum, quantumvis omnium in terris foret ſapientiſſimus, demens eſſet, qui in conſilium adhiberet.

Plutarchus commentario de fortuna Romanorum dicit, in Senatu Romano ſenem quendam vociferantem dixiſſe, à juvene quodam tanto ſeſe affectum contumelia, ut di-

Venter unicuiq; velut ſolarium eſt, eóq; momento quod inciderit, editur, nec quicquam poſt ſatietatem ſuperfluos ſibi ingerit cibos. Ammian. lib. 22.

Refectione tua non voluptas expleatur; ſed ſuſtentetur infirmitas. Fulg. epiſt. 2.

ἐγκρατείας μὲν ἴδιον ὑγεία καὶ ἰσχὺς, ἀκρασίας δὲ ἀσθένεια, καὶ νόσος γειτνιῶσα θανάτῳ. Philo Stob. 595.

† teurioſitatem.

Bona valetudini contrariæ ſunt alimenta varia, & noſtris aliena corporibus. Sen. epiſt. 108.

ἱππεγκαίνουσι οἱ ἐμπορ. διὰ τύχην ... καὶ μὴ διὰ βίον ἀργὸν καὶ ἀκρασίαν. Charond. Stob 468.

Non fumus acerbum luxuriæ, ſed morte magis metuenda ſenectus Iuvenal. Sati. 11.

Propenſior benignitas eſſe debet in calamitoſos, niſi forte ſint digni calamitate. Cic. offic. 3.

Animæ ſuæ benefacit, qui miſericordis ſua inopiæ ſuccurrit alienæ. Leo ſerm. 3. de collectis.

Miſeris ultimum eſt, miſerationem quoque perdere. Fab decl. 12.

Qui in improviſa mala inciderint, digni miſeratione videntur; qui ſe in apertum diſcrimen injecerint, etiam exprobationibus onerantur. Ioſeph 2 bell. 16.

Culpa contractum malum ægritudinem acriorem facit. Cic Tuſcul. 3.

In omnibus fugias notam, indicens actioni rectitudinem, ne ſis reprehenſibilis; ſermoni cautelā, ne ſis contemtibilis; habitui modeſtiam, ne ſis notabilis. Sat. 8. 12.

† Sobrietas in potu.

Vini uſus gravat animam, ſenſus hebetat, corpus onerat. Philo de Monarchia.

Wenn der Wein nider ſitzt / ſo ſchwimmen die Wort empor. Adag.

Vini amor indies fit acrior, fit trux ac præfervida ira Liv lib 9.

† arcſcunt. I. Areſcunt. G.

Mater ſanitatis eſt abſtinentia, ægritudinis voluptas. Hieronym diſcip. de temp.

Qui fiunt crebrò ebrii, citò ſeneſcunt. Macrob. Satur. 7. 6.

Vinum nervos omnium debilitat virtutum. Arnob. lib. 7.

πλεῖστος γὰρ οἶνος πολλ' ἁμαρτάνειν ποιεῖ. Adag.

Facilius etiam ſani famem, quam ſitim ſuſtinent. Celſ. 1. 6.

Vitia vino concepta, etiam ſine vino valent. Sen. epiſt. 83.

πῶς ἂν μεθύων χρηστόν τι βουλεύσαιτ' ἀνήρ. Ariſtoph. Equit.

Οἶνος λέγουσι τοὺς γέροντας παῖδας χορεύειν ... Athen. 134.

Digitized by Google

ut dignus is eſſet, qui convitiorum in ſe dictorum capite pœnas lueret. Cùm autem vocatus eſſet juvenis, ut eorum, quæ dixiſſet, rationem redderet; ita locutus perhibetur: Etſi juvenis vobis, P.C. videar, non ſum tamen adeo juvenis, quin ſenis illius patrem noverim, qui civis fuit præſtantiſſimus, & propinquitate mihi conjunctus, cùm autem vidiſſem, patrem ipſius & opes & gloriam militiæ res gerendo peperiſſe; hunc vero ſenem edendo bibendoque rem omnem abligurire, ita quodam die illum compellavi:

Vehementer mihi dolet, domine agnate, cùm ea, quæ contra tuum honorem in foro dicuntur, audio: Sed multo magis dolent, quæ domi tuæ video fieri; quod ſcilicet in cœnaculo illo, ubi L. viri horæ ſpatio armabantur, jam C. ſcurræ quotidie temulenti agunt, & quod deterius, ſicut pater tuus ingredientibus domum ſuam † vexilla, quæ bello paraverat, monſtrabat, ſic tu nunc domum intrantibus (centum) vini dolia monſtras. Queſtus eſt de me agnatus meus; Sed hac in parte judicem ipſum pati poſſum, à quo ſum accuſatus. Atq; utinam non graviorem ipſe factis, quam ego verbis, pœnam mereretur! Qui ſi ſaperet, bonam in partem commonefactionem à me ſecreto profectam acciperet, neque dedecorum ſuorum ipſe in Senatu præco eſſe voluiſſet.

Senatus audita ſenis querela, & junioris defenſione, hanc tulit ſententiam, ut ſeni jus adminiſtrandi res ſuas adimeretur, conſtituto curatore, qui & ipſum & familiã regeret, ac curatori præterea mandavit, ut ne guttam quidem vini ipſi, qui ebrioſi notam meruiſſet, daret; Quæ profecto Senatus ſententia juſtiſſima fuit. NON minus enim ſenex vinoſus magiſtro, quàm puer; non minus curatore, quàm demens, indiget.

Laërtius librum ſcripſit de conviviis Philoſophorum, ubi convivia quædam antiqua narrat, in quibus Philoſophi non-
530 nulli celebres (capiendi cibi gratia) convenerunt. Etſi autem dapes eſſent vulgares; convivæ tamen erant ſapientes. Neque enim epulandi gratia conveniebant; ſed ut de gravi aliquo doctrinæ capite, ſuper quo foret inter Philoſophos controverſia, certi aliquid ſtatuerent. Illa enim tempeſtate, cùm multi eſſent Stoici, multi Peripatetici; in varias ſectas erant diviſi Philoſophi. Quoties autem convivabantur Philoſophi, non ſanè edendo modum excedebant, neque bibendo immoderati erant; ſed jucundum oriebatur

Cccc 2 inter

ὁ πολλὰ πίνων πολλὰ καὶ ἐξαμαρτάνει. Proverb.

Ab homine nunquam ſobrio non eſt poſtulanda prudentia. Cic. Philipp. 2.

οὐδενὶ τῶν φαύλων ἐπιστήμης ἔλεγχος δ' ἀδελφαῖς ἐστι, Philo. Stob. 411.

Juvenem hominem rem tantam animadvertiſſe, haud abiecti ingenii indicium eſt. Plat. 6. Euthyph.

Aſperum eſt ſenibus cum corripiuntur à junioribus. Amb. 1. Tim. 1.

Romani veteres juventutis irreverentiã gravibus decretis notarunt. Tac. annal 3.

Caſtiga 'o can, caſtiga lo lupo, non caſtigat l' huomo canuto. Adag.

Sera & contumelioſa eſt emendatio ſenectutis. Symm. relat.

Ebrietas unius horæ hilarem inſaniam, longi temporis tædio penſat. Sen. epiſt. 59.

Erubeſcat ſenectus, quæ emendare ſe non poteſt. Ambr. contr. Symmach.

Νηφάλιος· οὐκ ἰσχύων, ἐπιλησμένης ἡγήσεως. Syneſ. epiſt. 57.

Vertitur œnophoris fundus, ſententia nobis. Lucil.

Ebrioſus dum abſorbet vinum, abſorbetur à vino. Ambr.

* *inſignia.*

Aut Deus ſobrius non eſt, aut ei ebrietates diſplicent. Saresb. 2. 6.

ψυχὴ πᾶσα αὐθαίρετος, ἀθάνατος. Nazianz.

Senectuti non ſuperaddenda vitiis turpitudo. Plutarch an ſeni ger. reſp.

Εἰ δ' ἐγὼ νέος, οὐ τὸν χρόνον χρὴ μᾶλλον ἢ τἄργα σκοπεῖν. Sophoc. Antig.

Prodigo & furioſo bonorum ſuorum adminiſtratio interdicta eſto, & in curatione agnatorum ſunto. Lex XII. tab. Cic. Tuſc. 3.

Μεθύων παραπαίει τῷ καιρῷ. Apophth.

οὐχ οὕτω τοῖς ἐμφανέσι παισὶν, ὡς τοῖς αὐτοῖς ἀνδράσιν ἐπιτρέπουσι καὶ παιδείας. Plutarch. Stob. 109.

αὐθαδὴς οὐδεὶς αἰεὶ πότος. Oneſt. Epigram. lib. 1.

Qui cum Platone cœnant, etiam poſtero die bene habent. Ælian lib. 2.

In convivio ſermones ſint ut caſtitate integri, ita appetibiles venuſtate. Macrob. 1. Satur. 1.

Vt præbitoris, ita invitati ſuus eſt apparatus. Plut. convivio.

Genitrix virtutum frugalitas. Iuſt. li. 20.

ἡμεῖς δ' ἐν οἴνῳ ξυμπόται σεσωφρονισμένοι, οὐχ ὑπερμετροῦντες. Ariſtoph. Lyſiſtrat.

Non vinum hominibus moderari, ſed vino homines ſolent, qui quidem probi ſunt. Plaut. Trucul. Ergone tibi.

inter magiſtros ac diſcipulos, inter juvenes & ſenes certamen, quiſnam ſcilicet illorum ſecretum aliquod Philoſophiæ, aut ſubtilem aliquam & gravem ſententiam in medium afferret.

O felicia convivia! ô felices convivas! Sed non ſunt hodie, proh dolor! neque convivatores, neque convivæ priſcis illis ſimiles. NON enim INSTITUUNTUR nunc à Philoſophis convivia, ſed ab helluonibus; non ad diſputandum, ſed ad altercandum, non ad explicandas res dubias, ſed ad carpendas vitas alienas; non ad confirmandas amicitias veteres, ſed ad inchoandas contentiones novas; non ad cognoſcendam aliquam doctrinam, ſed ad periculum faciendum cibi delicati, & quod peſſimum, SI QVANDO ſuper menſa ſenes cum junioribus concertant; non ſuper eo fit, quis graviſſimas dicat ſententias; ſed quis plurima & capaciſſima exhauſerit pocula.

Paullus Diaconus in hiſtoria Longobardorum narrat, quatuor Longobardos ſenes paraſſe convivium, in quo alter alteri annos, quot natus erat, propinarit hoc pacto: Provocatores bini binis ſe oppoſuerunt, computatis ſingulorum annis, ut tot pocula quisq; exhauriret, quod annos is, cum quo certabat, habebat. Cum ergo ex convivis natu minimus annos LIIX. ſecundus ab eo LXIII. proximus XXCVI. poſtremus XCII. haberet, parum an multum in eo convivio comederint, neſcio, illud ſanè conſtat, qui minimum bibit, LIIX. pocula vini exhauſiſſe. Hæc mala conſuetudo Gotthis cauſſam dedit, ferendæ legis, quæ à multis lecta, à paucis intellecta, talis erat; Si quis ſenex alteri ad menſâ annos ſuos propinarit, capitale eſto. Hoc autem ideò factum, quia numeroſiores erant hauſtus, quàm buccellæ, quas comedebant. Itaque PRINCIPES & dynaſtas, cùm jam ſenuerint, in bibendo maximè ſobrios eſſe decet, ſi modò reverenter obſervari à junioribus volunt. Nam ut verè, imò etiam liberè loquamur; SENEX à vino ſuperatus magis juvene indiget, cuius ulnis domum portetur, quam qui pileo detracto reverenter ipſum alloquatur. 531

Præterea Principes & dynaſtæ advertant, ubi jam ſeneſcunt, ne in veſtitu levitatis iuvenilis nomine damnentur. Etſi enim VESTITUM geſtando ſumtuoſum & affectatum, rempublicam neque ditiorem neque pauperiorem faciunt; ad ipſorum tamen dignitatem & exiſtimationem plurimum Intere-

Πίνουσ' ἱκανῶς ἡμέρας δι' ἡμέρας, ἐν τῇ νεότητι τὰ τοῦ γήρως ἐφόδια προκαταναλίσκοντες. Athen. lib. 4.

Sapientum & bonorum virorum convivia non augent impenſas. Plut. conviv.

Tam ſunt cogitanda exempla quæ vites, qu m quæ ſequaris. Sen. 3. ira 12.

πόνοι ἄριστοι καὶ τροφὴ, ἀφ' ὧν γίνεται εὐεξία, καὶ ἀπὸ τῆς εὐεξίας ποιοῦσιν ἄριστα. Ariſtot. 2. Eudem. 1.

Quæ gloria eſt capere multum? Senec. epiſt. 13.

Tanquam ad perdenda vina geniti & effundi illa non poſſint, niſi per humanum corpus. Plin. 14. cap. 22.

ἔστιδ' ὅπ' οὐ πιέειν δεῖ, πολὺς χρόνος. Apollonid. Epigram. lib. 2.

Habebitur aliquando ebrietati honor & plurimum meri cepiſſe virtus erit. Sen. 1. benef. 10.

ἐν ἁμίλλαις πονηραῖς ἄθλιώτερος ὁ νικήσας, διότι ἀπέρχεται τὸ πλεῖον ἔχων τῆς ἁμαρτίας. Chryſoſt. Stob 55.

Optimus cenſetur, non qui ſermone philoſophico uti novit, ſed qui multos maximosque calices exiccavit. Galen. 7. fol. 2.

Inter potatores victoriam adipiſci turpiſſimum. Ælian. lib. 2.

Bibendi conſuetudo auget aviditatem Plin. 14. 22.

Turpis ebrietas in rege, quem oculi omnium auresque ſequuntur. Sen. ira 3. 14.

παντὸς ὑπερόπτιον τοῦ σώματος, τὸ μὴ εἰς ἐμβορβορίζειν ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ κατορωρύχθαι μέλλοντι. Baſil. de leg. Græc.

O ſi quis poſſet odium omnium bibere vitiorum! Fab. declam. 15.

οἱ μεθύοντες τῆς ἀγνοίας αὐτοί εἰσιν αἴτιοι. ἐξῆν γὰρ αὐτοῖς μὴ πίνειν τοσοῦτον, ὥστε ἀγνοήσαντα τύπτειν τὸν πατέρα. Ariſt. 1. magn. moral. 34.

οὐδεὶς φιλοπότης ἄνθρωπος ἐστὶ κακός. Athen. fol. 39.

3. Honeſtatem veſtitus

Quicquid dedecet, & quodammodo polluit, aut potius expellit honeſtatem, habendum eſt in ſordibus; Sareſb. 8. 12.

Forma hæc veſtium, deformitatis mentium & morum indicium eſt. Bernh.

intereſſe nemo negaverit. VESTIMENTORUM enim vanitas & curioſitas, magnum eſt levitatis cogitationum argumentum.

Ad ætatum diverſitatem occommodandam eſſe veſtimentorum diverſitatem inde manifeſtum, quoniam alia veſtitus forma virgines, alia maritæ, alia viduæ utuntur. Ad eundem modum ALIUM dixerim oportere eſſe veſtitum puerorum, alium juvenum, alium ſenum, & hunc omnium honeſtiſſimum eſſe debere. Viros enim cano jam capite non in pretioſis veſtimentis, ſed in actionibus honeſtis dignitatem collocare decet. Non vetamus, quo minus mundi, benè amicti, & honeſto cum comitatu incedant ſenes, maximè nobiles & magnifici. At NIMIS politus, ſegmentatus, ſumtuoſus, curioſus, & ante omnia varietate ſingulari mirificus veſtitus, non niſi ſtultorum, quod cum bona ſenum gratia dictum velim, juvenum eſt. Itaque ALTERUM honeſtatis indicium, alterum levitatis ſignum eſt.

Turpe quidem dictu, ſed longè magis pudendum factu eſt, quòd SENES noſtro ævo multi, plurimum curæ ponunt, capita reticulis exornantes, barbam (quotidie) radentes, comam quærentes (ſuppoſititiam) rufam, monilia de collo ſuſpendentes, pileos clavis aureis velut obſerentes, nova ſubinde excogitantes emblematum genera, pretioſis digitos onerantes annulis, unguenta olentes exotica, novas invenientes veſtimentorum formas. Poſtremò licet *ſit paſſa facies* tugoſior uva*, tamen ne unam quidem in tunica rugam pati illos poſſe ajo.

A pleriſq; hiſtoricis priſcis Q. Hortenſius reprehenditur, quòd ut bene amictus iret, faciem in ſpeculo quæſierit; ubi ſe intuens† togam corpori ſic applicabat, ut rugas non fortè, ſed induſtria locatas artifex nodus aſtringeret. Is cùm in Conſulatu ſuo quondam incederet elaboratus ad ſpeciem; collegæ de injuriis diem dixit, quòd ſibi in anguſtiis obvius offenſu fortuito ſtructuram togæ deſtruxiſſet, & capitale putavit, quod in humero ſuo locum ruga mutaſſet, ut autor eſt Macrob. Satur. lib. III. (cap. XI.)

Aut fallor ego, aut dicere poſſemus, omnem illam curam ſupervacuam, qua utuntur ſenes, ut nitidi, curioſi, ſumtuoſi, comti, mundi & vegeti incedant, non aliò ſpectare, quam ut ſenectam mendacii velut arguant, & jus ſibi juventutem vendicare videantur. Quid indignius quam ſenes videre plurimos,

Mentemq́; palam teſtatur amictus. Claudian. 2. Ruſin. 81.

Veſtis abuſus vanitate, diſpendio, turpitudine culpandus. Picus.

Cinge caput lauro, gemmis tege corpus & auro, ſi fueris pridem, remanebis ruſticus idem. Schol. Boet.

Superbum habitum apparatumque convenientes ſequuntur mores. Liv. lib. 24.

Illa veſtis decenter induitur, quæ non trahit pulverem, nec in humum demiſſa calcatur. Sym. 5. 10.

οὐκ ἐσθῆτος πολυτελείᾳ, ἀλλὰ σώματος εὐεξίᾳ κοσμοῦνται. Xen. de rep. Lacedæ.

Superbiam habitus animi inſolentia ſequitur. Curt. lib. 6.

Ratio civilium officiorum neceſſitatem quandam nitoris imponit Plin. 6. ep. 31.

Non polluitur quarumcunque ſordium vicinitate munditia, dum ſui integritate viget. Sat. 2. 27.

Mulieribus mundiciæ, viris labor convenit. Sall. Iugurth.

Sparta Ephori quotidie veſtimenta inſpiciebant, ſi quid alienum & indecorum invenirent. Ælian. lib. 14.

Cultus magna cura tibi, magna virtutis incuria. Ammian. lib. 16.

ἐσθὴς ἄλλη μὲν γυναικί, ἄλλη δὲ ἀνδρὶ καλή. Sen. Sympoſ.

Iuvenal. Sat. 2.

Ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur. Cic. pro Roſc. Comœd.

Venuſtatem muliebrem ducere debemus dignitatem virilem. Idem. offic. 1.

† *Claudian. 1. Eutrop. 111.*

τῇ φιλοκαλίᾳ τὸ ἄκομψον ἔπεται. Thucyd. Schol. lib. 2.

Vanus error hominis, & inanis cultus dignitatis, fulgere purpura, mente ſordeſcere Minut. 397.

**tam diu & tam ordinatè toga rugas ut capitis comam fœmina componebat*, G.

Senectutem omnes optant, antequam veniat, omnes de illa, cum venerit murmurant. Auguſt. Ioan. tract. 32.

Τὸ γῆρας πάντες ἐπιθυμοῦμεν, οὗ δ' ἔλθῃ ποτέ, ἀγανακτοῦμεν, Antiphan. Stob. 861.

Senectutem ut adipiſcantur, omnes optant, eandem adepti accuſant. Cic. Cat. major.

Tam ſenectus apta nuptiis, quam bruma meſſib. Petrar. 8. fam. ep. 1.

Νόμος ἦν αὐτοῖς μὴ χρῆσθαι ἐσθῆτι περιέργῳ, ἐὰν μὴ ὁμολογῇ κιναιδος εἶναι. Athen. lib. 12.

Senectutem plerunque ſuorum votorum pœnitet, ut doleat impetratum, quod non impetrare metuebat. Ambroſ. de fide reſurrect.

οὐχ ὁ σὸς ἀεὶ γῆρας παιδὸς ἀθύρματι. Naz. Stob. 859.

† *obſcœni. G.*

ἐπειδὴ τὸν οἶνον ἐξίης πίνειν, συνεχῶς τοι ἐστὶ τρυγὶ τὴν τρύγα. Ariſtoph. Pluto.

Quæ apta ſint adoleſcentibus, in ſenibus gravitatem non habent. Cic. Brut.

Senectus optatum malum, ſpirans mors. Secund.

4. Veritatis & candoris amor.

ὁ πολιτικὸς τῶν καλῶν ἐστι πράξεων προαιρετικὸς αὐτῶν χάριν. Ariſt. 1. Eudem. 5.

Viri boni ſunt veritatis cultores, fraudis inimici. Cic. offic. 1.

Colui ſemina buona ſemenza, che ſempre dine la verita Theat. 18.

Nuſquam major ſpes eſt, quam in bonorum Principum ſponſione Symm 10 19.

πικρὸν ἐστι θρέμμα γέρων καὶ δυσκίνητον. Menand St. 687.

ὀλίγους χαίρειν, οἴομαι δεῖν ἡμᾶς ἀγαθοῖς αἰδεῖσθαι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον, παρ' αὐτῶν λαμβάνειν. Phalar. epiſt. 17.

οὐχ λῆρος αὐτὴ ἐστι τὸν νέον γέρων. Prov.

Nihil tam cognatum ſapientiæ, quam locis & temporibus aptare ſermones. Saresb. 8, 10.

Par ætas animos conciliare ſolet. Gall.

Miſerrimum ſentire ea ætate eſſe ſe odioſum alteri. Cic. Cat. mai.

Eloquentia vix uni aut alteri, loquentia multis etiam atq impudentiſſimo cuique maximè contingit. Plin. 5. epiſt. 20.

ἰδὼλα γὰρ αὐθέκαστον γῆρας ἐνστρέφεσθ'. Anaxand. Stob. 870.

Duo divinitus homini data longè pulcerrima. Veritatem amplecti, & beneficiis operam dare. Ælian. lib. 2.

κακὸς καὶ ἀπηχθάνας ἔξω τῶν ἀναγκαίων περιεργάζεσθαι, ἢ δυστυχὴς ἐστιν ἢ ἀσύνετος. Baſil de legend. Græc.

Fidelißimus eſt ad honeſta ex pœnitentia tranſitus. Sen. nat. quæ præf.

* *non obſervatu dignum G.*

Inſignibus virtutis vitia prioris compenſanda ætatis. Macrob. Satur. 1. 15.

Defendit culpam, ſenii laus ampla, Iuventæ. Alex.

Non ſolum ſanitati commodat, ſed ad teſtimonium prudentiæ pertinet noxiis abſtinere. Sym. 6. 4.

Sueſcentibus viciis, matureſcat virtus. Liv. lib. 3.

rimos, ficorum inſtar ob maturitatem cadentes? Quid contrà mirabilibus quàm videre, ut ætate ſe juvenes faciant? Itaque in mentem mihi ſæpe venit optare, ut vicia, quibus ſcatent, abdicent; non annos, quos habent, † diffiteantur. Ego 532
vero Principes & magnates, quibus DEI benneficio ad ſenectam pervenire, contigit, rogo & exhortor, ne vel erubeſcant, vel ſibi diſpliceant, quod ſenes ſint. Nam ut verum fateamur, QVI ILLIBENTER ſenex videri vult, in levitatibus juvenilibus libenter vivit.

Adhæc diligenter advertere viros honoratos decet, poſtquam ſenuerint, erga amicos ne inſinceri ſint; ſed ab inimicis juxta atque amicis veraces haberi ſtudeant. MENDACIUM enim in ore adoleſcentis nil niſi mendacium; in ore autem ſenis atrociſſima blaſphemia eſt. PRINCIPES & ſummates, præſertim cùm ad ſenectutem pervenerunt, aliter in dando, aliter in loquendo ſe gerant. BONOS enim Principes verba ad pondus vendere; beneficia vero ſine menſura tribuere decet.

Sæpè queruntur ſenes, quod ab ipſorum conſuetudine juniores abhorreant. At vero ſi qua ſubeſt culpa, penes ipſos eſt maximè. Nam ſi quando converſandi & temporis terendi gratia conveniunt, & fortè ſenex garrulus fabulam aliquã exorſus eſt, nullum novit deſinendi modum: adeo ut nonnunquam VIR prudens ſex milliaria pedes ambulare, quàm tres horas ſenem garrientem audire malit. Cùm ergo tam ſolicitè ſuaſerimus ſenibus, ut in veſtitu honeſti ſint, nunquam profectò licentiam illis dabimus, ut in loquendo diſſoluti ſint. PLURIMUM enim differunt, curioſitatis aliquem in veſtitu, & malignitatis in oratione notari. VESTIMENTA enim pretioſa geſtari paucis obeſt: ut verba contumelioſa plurimos moleſtia afficiunt.

Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipionis, philoſophi Critonis meminit, qui annos quinque ſupra centum vixit, & uſque ad annum quinquageſimum moribus plane perditis fuit. Verum ætate jam ingraveſcente; adeo fuit in cibo potuque continens, in ſermone circumſpectus & moderatus, ut nihil unquam reprehenſione dignum agere viſus, nullum unquam verbum † vituperabile proferre auditus ſit. Iuxta hoc exemplum multis quidem licentiam daremus, ut ad annum quinquageſimum jùvenes eſſent, modo deinceps ut ſenes ſe veſtirent, ut ſenes incederent, ut ſenes loquerentur, & quod ſenes eſſent,

Digitized by Google

eſſent, ſibi placerent. Sed TOTUM ver, proh dolor! in floribus & incipiente uvæ (ut ſic loquar) pubertate tranſit: & deinde antequam vindemiæ maturi ſint, in ſepulcra putidi cadunt.

Queruntur etiam ſenes à junioribus ſe non conſuli: Sed
533 excuſatio facilis eſt, quod in ſermocinatione nimis odioſi ſint. Si quis enim ſenex de re aliqua conſulatur mox intonare & narrare cœcipit; Illo vel illo Rege aut Principe, felicis memoriæ, vivente, hoc vel iſtud factum; illa vel alia conſtituta fuiſſe: Ita nimirum CUM iuvenis conſilium petit, quo pacto erga videntes ſe gerere debeat, omnium illi mortuorum vitam ſenex narrare occipit. Eſt autem GARRULITATIS in ſenibus cauſſa, quod cùm jam per ſenectutem nec videre, nec ambulare, nec edere, nec dormire poſſint; quod temporis membra illa peragendis officiis ſuis occupari ſolent, id linguam in commemorandis temporibus præteritis transfigere vellent. Itaque nihil habeo, quod dicam, præterquam contentos nos fore, ſi carnem ſuam ſenes tam caſtigatam; quàm linguam loquendo excruciatam haberent.

Etſi a. in univerſum TURPE eſt multum loqui, & peſſimi inſuper exempli veritatem non tractare; multo tamen vitium illud fœdius eſt in Principibus ſenioribus, aliisque dynaſtis nobilibus, quorum officium eſt, non ſolum veritatem amplecti; ſed eius etiam hoſtes plectere: Quod niſi fiat, non parum de autoritate virorum nobilium & potentum decedet; ſi in ipſorum capitibus nihil niſi cani appareant, & contrà in linguis ipſorum nihil niſi mendacia inveniantur.

CAPUT XXI.

Epiſtola M. Aurelii imperat. ad Claudium & Claudiam, quos acriter reprehendit, quod cum ſenes ſint, juvenum more vivant. Hæc epiſtola ab autore in quatuor capita diſtributa, magnum habet uſum in arguendis ſenibus vitioſis & diſſolutis.

MARCUS Imperator Rom. in monte Cœlio natus, Claudio & Claudinæ conjugibus, civibus, & vicinis ſuis S. & vitæ emendationem.

Dum ego in expeditione abſum Aſiatica, & vos Romæ ſemper ſedetis: etſi tarde nova iſtinc accipimus, neq; minus ſerò literas noſtras iſtuc pervenire arbitramur: Tamen proficiſcentibus omnibus † commendationes ad vos dare, & venientes

Adverſus impetus vitiorum contrariis virtutibus eſt pugnandum. Bernh.

Temperantiæ merces robur & ſanitas, intemperantiæ morbus & imbecillitas, vicina mortis proxima. Philo. lega. ad Cal.

Senes moroſi & præſentium contemtores. Ariſt. 2. rhetor. 13.

Vitium ſenile verboſitas. Sym. 8. 47.

Quæ abundant, ſui copioſitate vileſcunt, & cum multiloquio peccatum non deſit, pauca prudenter loquentis ſermo eſt pretioſus. Sat. 5. 6.

Senectuti loquacitas familiaris eſt. Macr. Sat. 7. 2.

οἱ ἐν σοφοῖς φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν. Eurip. Hippol.

Senilis ſermo non ſolum ſit gravis, ſed etiam brevis. Auguſt. ſerm.

ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς πεῖθεσθαι πειθώ: καὶ μὴ πολλὰ λέγειν. Aurel Imp. lib. 12.

Et ſtulte facere, & ſtultè fabularier haud bonum eſt. Plaut. Trinum. Minus XV.

τὸ ἀληθὲς τῷ θεῷ προσφιλέστατον. Syneſ. epiſt. 105.

Veritatis oratio ſoluta eſſe debet & libera, & celſas fortunas idem loqui decet atque ſentire. Ammian. 17.

Aſſueſce & dicere verum & audire. Sen. epiſt. 68.

Magnitudinem fortunæ ſuæ, qui mentitur Princeps, ignorat. Mamer. in. paneg.

ψεῦδος ἢ μισεῖ πᾶς σοφὸς καὶ χρήσιμος. Prov.

Purpurea veſte indutum mentiri nefas eſt. Zonar. tom. 3.

Vult eſſe pulcer & vult eſſe ſenex. Iſta duo deſideria ſibi invicem concordare non poſſunt. Si ſenex eris, pulcer non eris. Auguſt. Ioan 32.

Quanto più ne l' huom ſormontan gli anni, più ſi ſcema il favor, creſcon gli affanni. Guicc. pag. 16.

Sicut Principem levis proferre non decet, ſic nec facilem quidem eſſe ad levia audienda. Sareſb. 6. 23.

† * † *Extat inter epiſtolas procerum mundi pag. 182. ſed multum locis diſcrepans.*

Vobis ſalutem votis opto, literis dico. Symm. 7. 119.

Animus vicinorum immunis increpare alios, non quia odit, ſed in remedium jubet. Sen. Vit. Beat. 26.

Quis non amet eum, quem audit ſui memorem eſſe. Amb. Rom. 1.

La richeſſe d' un Prince eſt l' amitie des ſiens. Roni 8 pag. 238.

† *reſponſiones. G.*

οἷς συνεπέμψαμεν ἀνθρώποις τοὺς φίλους, ἀλλ' ἀληθινοὺς Aurel. lib. 6.

Pauci ex multis ſunt amici homini, qui certi ſient. Plaut. Pſeud. Pſeudole non aud.

Digitized by Google

Religio fide pectoris continetur, in verborum officiis latet plerunque ſimulatio. Sym.7.104.

Bonitas conditoris habitationem potiùs hominum, quam caritatem finalibus claudit anguſtiis. Sidon.6.epiſt.6.

τὸ σφόδρα φιλεῖσθαι ἤθελεν, ἀπὸ τοῦ σφόδρα φιλεῖν γίνεται. Chryſ Stob.717.

Magis pernicioſa ſunt, quæ quodam cautelæ velamento ſtudioſius occultantur. Saresb. 3.5.

χαλεπόν ἐστι συμβουλευομένῳ τυχεῖν τὸ ἀρεστόν. Herodot.lib 8.

Nihil utilius, quam ſibi utilem fieri. Sen, 1.benefic.11.

* *conſilii.G.*

Multi ſunt, qui velint fallere; qui falli, nemo. Auguſtin.dulciloq.pag.97.

Plerunq; non amicitiæ negligentia, ſed obſtrepentibus curis officia retardantur. Sym 7.117.

Δυστυχοῦμεν ὅτι εὐπορῶμεν, πονηροῖς ἀλλήλους ἀγγελίαις ἀμείβεσθαι. Syn.ep 125.

Quid humano genere felicius, ſi omnes eſſe poſſent amici. Fab. declam.9.

Quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Boet.3.conſol.5.

Nullæ occultiores inſidiæ ſunt, quam quæ latent in ſimulatione officii, aut aliquo neceſſitudinis nomine. Saresb. 3.6.

Quis tantus eſt, quem non fortuna indigere etiam infimis cogat? Sen.

Bey groſſen öfen iſt ſich gut wärmen / ſie bedörffen aber viel Holtz. Adag.

ἡ φιλία χρημάτων ἐν ἀνθρώποις τὸ κάλλιστον, Heliod. lib.9.

Studeas ſemper aliquem ex potentiſſimis habere amicum, Plut.præc.polit.

Amicitia virtute nixa nulla locorum intercapedine viciatur. Plat. Semin.

δοκίμαζε τοὺς φίλους ἔκ τε τῆς περὶ τὸν βίον ἀτυχίας, καὶ τῆς ἐν τοῖς κινδύνοις κοινωνίας, Iſocr. Ad Dæmonic.

Pervia ſunt ſemper injuriis facultates abſentium. Caſſiod.1.15.

Amicitia uſu recepta.

μὴ κτήσῃ φίλον, ᾧ μὴ πάντα πιστεύσεις, Sext. Stob.721.

ἐς δ' ἀλλήλοισιν ἀμοιβαίῃ φιλότητι ἀλητῆρες γεγῶτες. Oppian. ἁλ. δ.71.

1. Ob converſationem familiarem.

Ἐπὶ ταῖς δυστυχούσαις καὶ αὐτὸς ἐπίσης συμπλακεὶς δαίμονι, οὐθεὶς οὐδὲν ἧττον εὐτυχεῖν δοκεῖ. Phalar.epiſt.12.

nientes cunctos percontari, quomodo valeatis, & quid agatis, ſoleo. Quanto & quam verò vos amore proſequar, non alios niſi animos veſtros teſtes appello; qui ſi me amicum eſſe inſincerum ajunt, damnationem juſtam agnoſco.

Quod ſi fortè cor veſtrum vos à me amari fatetur, cùm vos revera oderim, vel odio vos mihi eſſe fingit, cùm vos revera amem: Huiuſmodi profectò cor ego è viſceribus evulſum beſtiis vorandum proiicerem. NULLA enim pernitioſior fraus eſt, quã cùm quis ſeipſum decipit. Si quis me peregrinus decipit, diſſimulandum; ſi inimicus, remedia quærenda; ſi amicus, conquerendum eſt: at ſi ipſemet me decipio, quid ſupereſt † ſolatii? NULLA enim tolerantia ferre poteſt, falli animum in re aliqua, tantum quod non penitus illam per- 534
ſpexit (planeque cognovit.)

Quòd ſi fortè me arguetis, quod neque de vobis ſolicitus ſim, neque literas ad vos ullas, tanto intervallo miſerim: culpam non in negligentiam meam; ſed partim in locorum diſtantiam, partim in negotiorum, quæ Aſia offert, multitudinem conferendam eſſe reſpondeo. INTER alia quippe hoc quoque mali bellum habet, quòd dulci nos patriæ, conſpectu privat. Equidem veſter eſſe perpetuo volui, ac ne nunc quidem ulli magis, quàm vobis faveo, & quemadmodum talem me ſemper, qualem optabatis, experti eſtis; ita ego quoque parem ſemper in vobis benevolentiam cognovi. NEMINEM enim unquam vidi, qui tantum haberet, valeret, ſciret, tanta denique eſſet potentia præditus, ut non amicorum aliquando fidelium indigeret.

Plato divinus dicebat, & egregiè quidem, EUM qui ex animo amat, neque abſentem amicum obliviſci, neq; præſentem negligere, neque in ſecunda fortuna adeſſe, in adverſa diſcedere; neque commodi gratia inſervire, neque ſui quæſtus cauſſa amare: deniq; amici rem non ſecus ac ſuam (& ſemetipſum) tueri.

CUR autem amici recipiendi ſint, variæ fuerunt veterum ſententiæ: ſed quatuor ob cauſſas eligendos illos plerique ſtatuerunt.

Primum habendi ſunt amici, ut ſint, quibus cum familiariter vivamus & converſemur. IN VARIIS enim vitæ huius aſſultibus, nullum tempus jucundius impenditur, quàm quod infidelis amici neceſſitudine conteritur.

Deinde, ut cogitationes illis (curasq;) noſtras aperiamus.

MA-

MAXIMUM enim ſolamen eſt animo ægro, miſerias ſuas amico narrare; earumque illum ſerio participem videre.

Præterea quærendi & eligendi ſunt amici, ut noſtris ærumnis opitulatores ſint. PARUM enim juvatur animus, ſi quæ dico lacrymans amicus audiat; poſteaque juvandi mei cauſſa ne pedem quidem loco moveat.

Poſtremò quærendi & retinendi ſunt amici, ut fortunarum noſtrarum tutores, & erratorum quoque caſtigatores ſint. VERI enim amici munus eſt, ut me non minus à vitiis, quæ me infamant, avocet, quàm ab inimicis, qui me interimunt, vindicet.

Hæc recenſere volui (tum ut dignitatis meæ defenſores
535 vos habeam, tum) ſi quod in his literis verbum inveneritis durius, (tametſi ſenectutem veſtram magis monere, quàm moneri æquum ſit;) ut æquo animo accipiatis, cogitantes tum amorem, quo vos proſequor, ut dicam, hortari; tum fidem, quam vobis debeo, ut id taceam, non pati. Nam MULTA in amicis, licèt ſerio dicentibus, toleranda ſunt, quorum ne minima quidem pars in aliis, licèt joco agentibus ferenda eſſet.

Sed ad rem ipſam accedo: Atque utinam non plus ſit, quàm ad me allatum eſt, vel minus etiam, quàm ſuſpicor! C. Furius tanta mihi neceſſitudine, quanta vobis affinitate coniunctus, cum ad regna Palæſtinæ, (& Hieroſolymam) contenderet; Antiochiam ad me viſendum venit, & multa mihi ex Italia & urbe (&) nova (& inſperata) narravit; ex quibus unum peculiariter memoriæ mandavi, quòd mihi riſum audiendi maximum movit, poſteaque diligentius cogitanti dolorem non vulgarem attulit. Quam multa enim joco primum accipimus, quæ poſtea benè ruminata mœrore nos plurima adobruunt.

Adrianus Imp. Dominus meus ſannionem quendam, Belphum nomine habebat, adoleſcentem gratioſum & ingenioſum, quamvis, ut hoc genus eſſe ſolet, admodum malitioſum. Cùm autem Legati quidam Germani cum Imperatore jucundiſſimè & hilariter cœnarent; paraſitus in ſingulos diſcumbentes ſcommata nonnihil aculeata (quæ hominem verſutum olebant) cœpit iacere; quibus cùm Adrianus alios offendi, alios indignari, alios irritari animadvertiſſet; Si me amas, inquit, Belphe, à ſalibus quæſo verſutis (& mordacibus) ſuper menſa abſtineas, quorum

Idcirco amicitiæ comparantur, ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. Cic. pro Roſc. Amer.

2. Ob curarum participationem.

ἡ λύπη εἰς πολλοὺς [illegible] Ch.yſoſt. Stob. 720.

3. Ob ſolatia & auxilia in ærumnis.

[illegible] ἐν φίλοις [illegible]. Phalar. epiſt. 34.

Manus ad amicos non complicatis digitis extendendæ. Diogen. apud Boet. 2. conſol. 4.

4. Ob defenſionem in proſperis & caſtigationem in erratis.

Liberæ reprehenſionis medelam ſana mens minimè aſpernatur. Saresber. 7. 24.

[illegible] Aurel. Im. lib. 11.

[illegible] Merhod. Stob. 11.

Monere & moneri proprium veræ amicitiæ. Cic. Læli.

Dolor ſemper reprehenſionem vel juſtam ſequitur. Macrob. Sat. 7. 2.

[illegible] Thed β η.

Admoneri bonus gaudet, peſſimus quiſque correptorem ægerrimè patitur. Sen. ira. 3. 37.

Oſtendere imminens periculum, bonum eſt. Ambroſ. Luc. 7.

[illegible] τὸν φίλον [illegible]. Syneſ. epiſt. 100.

Curandum, ut eos, quibus cum ſermonem conferimus, & vereri, & diligere videamur. Cic. off. 1.

Nunquam decebit ſic adverſus tales agere perſonas, quomodo contra nos agi ab hominibus conditionis eiuſdem iniquo animo tuliſſemus. Fab. 11. cap. 1.

Ferè quæ impetu placent, minus placent ad manum relata. Sen. epiſt. 100.

Qualis unusquisque apud ſe lateat, illata contumelia probat. Greg. diſcip.

Cautius in convivio abſtinendum ſcommate, quod tectam intra ſe habet iniuriam. Macrob. Sat. 7. 3.

Admiſcentur inimici ſales ita, ut nullus conviva mordacis linguæ felle feriatur. Sidon. 1. ep. 2.

Non placet mihi cœna, quæ bilem movet. Plaut. Bacc. Redsidipa. 11.

In conviviis lætitiæ inſidiatur ira. Macr. Sat. 7. 2.

Digitized by Google

poſtea (ſubtilior) indagatio noctem nobis in lecto in ſuavem reddat.

Cum autem C. Furius tot mihi ſcandala per Italiam admiſſa, tot nova, quæ in urbe acciderunt, tot factas in ſenatu mutationes, tot civium rixas, tot utriusque veſtrum levitates narrarit, ut audiens obſtupuerim, & referre erubeſcam: exponentem quidem utcunq; pertuliſſem, niſi tantam oſtendiſſet in narrando inertiam, cogitans ſcilicet, quemadmodum ipſe ſine ulla moleſtia recenſebat, ita eadem me citra dolorem auſcultare; cum re vera ſingula, quæ dicebat verba, ſingula eſſent jacula, quibus cor conſauciabatur meum. SÆPE enim aliqua nobis negligenter dicuntur, quæ ad vivum penetrant, doloremque animo afferunt.

Vos quidem omnium judicio ſententiaque admodum grandævos; at veſtra opinione (arbitrioque) admodum juvenes cenſeri perhibent; quippe qui ita vos orneris & componatis eleganter, quaſi nunc primum in lucem proditetis: nihil item iniquiore vos animo ferre, quàm ſi ſenes audiatis, prætereain theatra, ubi ſcenici ludunt artifices, & in campos, ubi beſtiæ conficiuntur, haud inter poſtremos venire, adhæc nullum in urbe ludum, nullum levitatis genus, quod domi veſtræ non prius in commentarios referatur, reperiri: denique ita vos totos oblectamentis deditos eſſe, ut qui nulla unquam ſuperventura formidant incommoda. 536

Ita me magnus ſervet Jupiter! ut me veſtræ, Claudi & Claudina, pudet impudentiæ; veſtro erubeſco dedecore, & inprimis veſtro excrucior crimine. Quo enim tempore miſſionem accipere honeſtè poteratis, nomen mundo de integro datis. MULTA delinquunt homines, quaſi etſi gravia videantur, excuſatio tamen, quam afferunt, leviora reddit. At, ut verè dicam, quod ſentio, veſtras levitates & errata quæ tuear, ne unam quidem; quibus autem eadem condemnem, vel ſexcentas rationes invenio.

Solon Salaminius in legibus, quas Athenienſibus dedit, juvenem, qui deliquiſſet, leviter (verbis) admoneri, & duriter (factis) puniri, quod robuſtus eſſet, jubebat: Senem verò leniter puniri, & duriter moneri, quod imbecillis eſſet. Contrà Lycurgus in legibus, quas Lacedæmoniis dedit, adoleſcentem aberrantem leviter plecti, & duriter admoneri, quod ignoratione delinqueret: ſenem verò leviter moneri,

Facetiæ intellectum & amaritudinem verſit injuria. Plin. 6. ep. 8.

Facetiæ ubi multum ex vero traxere, acrem ſui memoriam relinquunt. Tacit. annal. 15.

μᾶλλον δὲ λόγοι τῶν σκωμμάτων καὶ τοὺς ἀκούοντας πείθουσι, καὶ τοὺς κατηγορουμένους λυποῦσι. Ariſtot. Rhetor 36.

Hominum ineptiæ & ſtultitiæ nobis devorandæ ſunt. Cic. Brut.

Eſt odioſa omnis ſupinitas. Fab. lib. 11. cap. 2.

Nunquam is, qui audit, incenditur, niſi ardens ad eum perveniat oratio. Cic. Orator.

Turpe eſt, valdeq; vitioſum, in re ſevera convivio dignum aut delicatum aliquem inferre ſermonem. Idem offic. 1.

Cum jam poſt tergum XII. luſtra tranſmittat, quotidie tamen habitu cultuque conſpicuus juveneſcit, imo repueraſcit. Sidon. lib. 4. cap. 13.

Quando ſenectus venerit, pulcritudo fugit. Auguſtin. Ioan 23.

Senectutem quidam inviti audiunt, & canos & alia, ad quæ voto pervenitur. Sen.

Erubeſcit ætas exoptata votis. Tertul. de cultu fœmin.

Nihil ſene deformius, qui juvenis vult videri Petrar. ſenil. 24. epiſt. 6.

ὦ δύσμορε, οὐδὲ τῷ χρόνῳ φύσας φανῇ φρένας ποτ', ἀλλὰ λύμη τῷ γήρᾳ τρέφῃ. Sophocl. Oedip. Col.

Viri boni officium eſt errores hominum corrigere, eosque in viam reducere. Lactan. 5. 17.

In uno habitare non poſſunt, vigor pulcritudinis & gemitus ſenectutis. Auguſtin. Iohan. 32.

αἰσχρὸν τὴν μὲν ἡλικίαν παρηκμακέναι μὴ παρηκμακέναι δὲ τὴν ἀσέλγειαν. Naz Stob. 875.

Libertas de ſingulis pro arbitrio judicat, & quæ ſanis videt moribus obviare, reprehendere non veretur. Saresb. 7. 25.

ἥμαρτες, ἐν νέοισι δ' ἀνθρώπων τόδε ἔνεστι· συγγνώμην δὲ τῷδ' ἔχειν χρεών. Eurip. Supplic.

Peccatum adoleſcentiæ mitiore ſententia quam ſenectutis aſtringitur, & citius relaxatur. Amb. Pſal. 118.

ὁ γέρων πλείονος δεῖται τῆς φυλακῆς, σφοδροτέρου τοῦ χαλινοῦ, ἀσφαλεστέρου τοῦ τειχίου, ἢ τοῦ καλινδουμένου. Chryſ. Stob. 858.

neri, & duriter puniri, quòd improbitate peccaret, imperabat.

Cùm ergo tanta ſeculis illis priſcis fuerit, ut fuit, utriusque legiſlatoris autoritas, & tam ponderoſæ ſint utriusque leges & ſententiæ; alias illarum non recipi maximè temerarium foret. Sed ut neque hunc recipiamus, neque illum improbemus, ego ita cenſeo; MAGNUM tum ad excuſandos juniores pondus habere ignorationem, tum ad condemnandos ſenes experientiam. Itaque ut idem repetam, veniam mihi dabitis amici, neque graviter feretis, in loquendo me verecundiæ fines transgredi; cùm idem in vivendo ipſi quoq; faciatis. VITÆ enim veſtræ nigritudo, atramentum (ut ita loquar) meo præbet calamo.

Audire me memini, tum junior eſſes Claudi, ſatis te elegantem & præſtantem corpore, nec minus te quoque, Claudina, gratioſam & formoſam in juventa fuiſſe: ita ut tuæ quidem, Claudi, fortitudini inviderent plurimi; tua vero Claudina, pulcritudo ab omnibus appeteretur. Non libet his literis in memoriam vobis, amici & populares, revocare quàm egregie tuis, Claudi, viribus ad commodum reipublic. uſus
537 ſis, & quanto tua, Claudina, pulcritudo honori tibi fuerit: MULTIS enim dotibus inſignes gravium ſolent notari criminum. Veruntamen qui tecum, Claudi luctabantur, quosque provocabas, jam ſunt mortui, qui tibi, Claudina, inſerviebant, qui de præſente ſuſpiria emittebant, qui te deperibant, diem ſuum obierunt. Cùm ergo & illi, & illorum levitates expirarint, an non vobis veſtræque dementiæ mortem impendere cogitatis? Percontor jam alterius juventam, alterius formam: Ex illis oblectamentis, ex illis deliciis, ex illa abundántia, ex illa jucunditate, ex illis voluptatibus mundanis ex vanitate illa præterita quid habetis? quid vos ex omnibus iſtis in tumulum ablaturos anguſtum vobiscum ſperatis?

O nos fatuos! ô nos inertes! ITA nimirum præterit vita, ut ne vivere quidem diſcamus! NON enim vitæ vel diuturnitate vel brevitate metienda felicitas; ſed præclarè illam collocandi ſcientia. O filii terræ! ô diſcipuli vanitatis! nunc demum intelligitis, EVOLARE tempus † alis non vibratis. fugere vitam, pedibus non ſublatis; digladiari fortunã, brachiis non comotis, commeatum petere mundum, ne verbo quidẽ prolato; homines nos decipere, imobilibus labiis;

Dddd 2 conſumi

ἐμπειρία τῆς ἀπειρίας κρατεῖ. Eurip. Stob. 890.

Minus mirandum eſt, illæc ætas ſi quid illorum facit, quam ſi non faciat. Plaut. Bacchid. Nunc exper.

Se'l giouane ſapeſſe, e'l vecchio poteſſe E' non è coſa, che non ſi faceſſe. Adag.

Ætas peritiam ac prudentiam affert. Plut. an ſeni ger. reſp.

Τὸ ἐν μνήμῃ τῶν φαύλων ἐγγυμνάζειν, σημεῖον ψυχῆς ἐστὶν αἰσχίστης. Philo. Stob. 333.

Πάλαι ποτ᾽ ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι. Ariſtoph. Pluto.

Arguere licitum eſt, quod æquum eſt eſſe correctum. Sat. ſb. 7. xtra.

Bona juventæ ſenectus flagitioſa obliterat. Tacit. Annal. 6.

Κρήνην τὴν νέος ἐ περὶ ἄνθος συμφέρειν. Naz. Stob 857.

Feſtinat decurrere velox Floſculus anguſtæ vitæ. Iuven 14.

Iniucunda eſt temporis ingloriè acti memoria, & ſtultum eſt indeſinenter exprobrare debitum. Ioſeph. 19. 7.

Quid turpius, quam ſenex vivere incipiens? Sen epiſt. 13.

Vt hedera ſerpens vites arboreas necat, Ita me vetuſtas amplexu annorum necat: Sepulcris ſimilis nil niſi nomen retineo. Macrob. 2. Sat. 7.

Θρὶξ λελευκασμένη οὐκ ἔστιν τῆς ψυχῆς ἀποδημίας βοᾷ. Nil. Stob. 860.

Ævi mutatio facti uniuscujuſque mutat ſæpe naturam. Ambroſius Luc. 1.

Infinita eſt velocitas temporis, quæ magis apparet reſpicientibus. Sen. epiſt. 49.

ὁ ἀληθείᾳ πρεσβύτης οὐκ ἐν μήκει χρόνου, ἀλλ᾽ ἐν ἐπαίνῳ τοῦ καὶ τελείου βίου θεωρεῖται. Philo.

οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων βιώσιμον, οὐδὲ ὁμαλὸν οὐδὲ αὐταρκές. Nazianz. Stob. 805.

Fugit irrevocabile tempus. Virg. Georg. 3.

† *rebus non motis. H.*
ſe non movens. G.

Labitur occultè, falliq; volatilis ætas. Ovid. 1. amor. 7.

Obrepit non intellecta ſenectus. Iuvenal. 9.

conſumi carnem, nemine animadvertente; emori cor nullis aditum remediis; deniq; gloriam noſtram, ac ſi nunquam fuiſſet tranſire; mortemque nobis, ne pulſatis quidem foribus, *inſultare! Quantumvis vel rudis vel demens aut hic aut ille ſit; negare nemo poterit; FIERI non poſſe, ut in maris profundo ignis accendatur, ut in precipitiis altiſſimis via (æqua) ſternatur; ut ex ſanguine tenui nervi, ex venis teneris oſſa fiant: Æquè mihi impoſſibile videtur, ut viridis juventæ flos ſenectutis ævo non aliquando marceſcat.

CAPUT XXII.

Proſequens inſtitutum Imperator Claudio Claudinæque ſuadet, ut cum ſenes jam ſint, mundo & voluptatibus ſuis non credant.

QUÆ dixi hactenus, ad commonefaciendos magis juniores, quàm erudiendos ſenes pertinent. Vos enim pueritiæ ver, juventutis æſtatem, virilis ætatis autumnum jam olim pertranſiſtis, & ſenectæ jam hyemem ingreſſi eſtis, ubi ABSURDISSIMUM, caput canis albeſcere, idemq;, perinde ac juvenum, dementiâ cumulari. Iuvenes voluptatibus vacare non eſt, quod miremur, quippe qui juventæ finem aliquando futurum neſciunt. At ſenes, quibus nihil ab hac jam fraude metuendum periculi, cur de integro viciis ſe implicant?

Heu munde! Cum mundus ſis, cumque tam exiguæ noſtræ vires, tanta noſtra imbecillitas ſit; ipſe volens nos minimè reſiſtentes in ſinum maximè periculoſum propellis, in vepretis denſiſſimis nos abdis, ad diverticula maximè impedita nos avocas, per vias maximè aſperas ducis; hoc eſt, in crepidine nos maximi favoris ſtatuis, ut pede ſuppoſito inde nos momento oculi præcipites. O munde, ut nihil aliud es, quàm mundus! Annus hic eſt quinquageſimus ſecundus, ex quo naſcentem me excepiſti; quo toto tempore ne ſemel quidem ex te veritatem audivi, & in decies mille te mendaciis deprehendi, nunquam abs te quicquam petii, quin promiſeris; nunquam mihi promiſiſti, quod dederis; nunquam tecum commercii quicquam habui, quin deceptus ſim; nunquam ſocietatem tecum inii, quin perierim: Denique NIHIL unquam in te vidi, cur amandus eſſes; & quicquid in te videbam, dignum erat odio.

538

Quod cùm ita ſit; haud ſcio, quid vel in te inſit, vel nobis tui a-

Τὸ χιτὼν ἐπιγεγονότα ἕως ζῆς, ὡς ἐξέναι ἀγαθὸς γένῃ. Aurel. Imp. lib. 4.

* irruere.

στιγμὴ χρόνου πᾶς ὁ βίος ἐστι. Plutarch. Epigram. lib. 3.

Vola il tempo, & fuggion gli anni, Sì, ch' à la morte in vn punto s'arriua. Petrar. can. 7.

Si eſt homo bulla, eò magis ſenex. Varro rer. ruſt. c. 1.

Senectuti nulla ætas ſuccedit. Auguſt.

Qui ab itinere r. cto deſiſtit, perdit meritum totius itineris, quod cucurrit. Fulgent. epiſt. 2.

οὐχ ἧττον ὄνειδος ἀνδρὶ κυβερνήτῃ καὶ τῷ φιλοσοφεῖν ἐπιχειροῦντι, εἰ πρὸς ἄλλο τι τῶν παιδῶν ἐγγενῶς διαχεῖσθαι. Baſil. de legend. Græc.

Ego bis tricenis annis actis ſine nota, Eques Romanus lare egreſſus meo, domum revertar mimus. Macrob. 2. Satur 7.

Non omnis ætas ludo convenit. Plaut. Bacchid. 1.

Μὴ ἐπιθ. τοι γέροντα ἁμαρτάνοντα. Ariſtoph. Stob. 64.

γέρων ὅτ᾽ ἂν χορεύῃ, τρίχας γέρων μέν ἐστι, τὰς δὲ φρένας ἡβᾷ. Anacr.

Vt temporum vices, ita morum vertuntur. Tacit annal. 3.

ἄλλη ἱερεῖν, ἄλλη δὲ γαμεῖν, ἄλλη δὲ πεπαῦσθαι. Athenæ. 281.

Nulla virtus magis neceſſaria, quam ſimplicitas, humilis, & gravitas verecunda. Bernh.

Luxurioſus adoleſcens peccat: ſenex luxurioſus inſanit. Sen. 1. contr. ov. 6.

Laſennora al ſiervo ſometida, pierde la fuerça y tino à la ſolida. Arauc. 112.

Κόσμου αὐτοῦ χάρητος, ὡς τὸ ἔξω αὐτοῦ γενέσθαι συμμαχικῶς, ἀλλὰ τὸ πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας τὴν ψυχὴν ἀπορρῖξαι, Baſil. Brod. Epigr. lib. 3. extr.

ὅταν πίνῃ γεραιὸς, προμερεῖς ὥσπερ χορεύει, πολλὰς τρίχας ἠρκέσατο. Anacr.

Caro ſuggerit mollia, mundus vana, diabolus amara. Bernh.

O munde immunde! qui omnes homines illaqueas, rapere omnes appetis; occidere omnes quæris. Aug ad fr. in erem. ſer. 31.

Mundus tabernaculum tenebrarum, locus afflictionis, limus profundi umbra mortis. Naz.

Voluptas ſæpius relinquit cauſſas pœnitendi, quàm recordandi. Cic. fin. 2.

Le vieil renard touſiours renard demeure. Bien qu'il change de poil, de place, & de demeure. Ronſard. 10. 97.

tui amatoribus deſit, quod licet nos oderis, te odiſſe nequimus; licet increpes, diſſimulamus; licet calcibus ferias, toleramus; etſi fuſtibus nos contundas, ſilentio ferimus; etiamſi nos perſequaris, queri tamen nolumus; quamvis noſtra nobis eripias, tamen non repetimus; ut ut fraude nos circumvenias, fraudem tamen appellare nolumus; & quod peſſimum, cùm è tua nos domo expellas, tamen exire recuſamus. Hoc quid ſit; unde proficiſcatur, quorſum evaſurum ſit, (conjectare) neſcio, quòd MUNDUM, qui nos averſatur, ſectamur, & deos, qui nos amant, odimus. Sæpe annorum exactorum rationem inire apud animum meum ſoleo, nonnunquam etiam libros meos revolvo, quid legerim reguſtaturus, interdum etiam amicos rogo, ut ſalutari me inſtruant conſilio; non alio quidem fine, quàm ut, quod dixi, aſſequar, & quod dicturus ſum, intelligam.

Rhodi cùm Rhetoricam, domino meo Adriano ſumtus ſuppeditante, profiterer, anno ætatis XXXII. qua eram carnis fragilitate ac teneritudine, cùm in vere illo ſolitudinem nactus eſſem, per ſolitudinem & libertatem mundum olfeci; cuius odorem ſimul percepi, ſectatus, & ſectando adeptus ſum, & apprehendi, apprehenſumque delibavi & deguſtavi, eumque amaritie perceptæ, averſatus ſum, & reliqui, at relictus rediit, & ego redeuntem recepi: In ſumma, mundus me invitans, & ego non repugnans, annos LII. panem eundem comedimus, & domum eandem inhabitavimus.

559 Vultis ſcire, quo pacto mundus & ego in una domo vixerimus, aut ut verius dicam, in uno corde habitaverimus! Uno, ſi volueritis audire, verbo dicam. Quando ego mundũ iratum cognoſcebam, illi deſerviebam: ipſe cùm mœſtum me videbat, mihi blandiebatur: Cùm proſperum videbam, aliquid depoſcebam; ipſe cum lætũ me cernebat, me fallebat; Cum quid optabam, in adipiſcendo mihi adjutor erat: mox cum maximè illo fruebar, id mihi ſubtrahebat: animo ægrum me interviſebat, felicem obliviſcebatur; depreſſum porrecta manu erigebat; ſublimem ſi me videbat, pedem, ut caderem, ſupponebat, Denique QVOTIES aliquid in mundo me habere confidebam, quicquid is haberet, ſomnium eſſe animadverti.

Sit ſanè aliquid, quod de mundo dixi, at longe, quod de me dicturus ſum, gravius eſt, quod ſcilicet INFINITIES major eſt

Amor ſempre d' ogni promeſſa ſua ſtudiſl: ale. Arioſt. 13. 20.

ὁ κόσμος τοιαύτην φύσιν ὁμοίαν ἔχει, τοῖς ἑταίραις, τοῖς ἐρῶσι μὲν ἑαυτῶν, τοὺς δὲ χρωμένους ἀπολλυούσαις. Iſocr. de pace.

O munde immunde! in te habitare & non dolere eſt impoſſibile. Auguſt. ad fr. in erem. ſer. 31.

Τί τηλικοῦτον χαίρομεν θηρίον, ὃ κολακεῦον ἡμᾶς ἀπόλλυσιν, Plut. Stob. 130.

Io vo dietro à quel che m' arde. Petrar. Sonet. 17.

O munde proditor! væ! qui tibi credit! beatus, qui tibi reſiſtit! beatior, qui à te illæſus recedit! Auguſt. ibid.

Divitiæ promittunt ſecuritatem, & dant timorem; ſatietatem, & dant eſuriem; ſtabilitatem & dant ſubitam defectionem. Auguſt. diſcip. de temp. 405.

Hominibus contra Deum credunt, qui Deo contra homines non credunt. Cypr. ſerm. 5.

Ridiculo hominum verſat ſors cæca labores, ſecula noſtra iocus, ludibriumque Deis. Sareſb. 5. 8.

Veteris contagia morbi tam blande obrepunt, ut quo languetur, ametur. Proſp. de ingratis.

Tibi imputa, quicquid pateris ab eo, qui ſine te poteſt facere nihil. Bernh.

Quot vitia, tot retia, quod peccata, tot laquei. Ambr. Pſal. 118.

Mala multi probant, nemo improbat bona. Fab. 13. 10.

Prona tibi vinci cupientem vincere palma eſt. Ovid remed. 1.

Non m'accorſi prima del' inganno, che n' era gia tutto accaduto il danno. Arioſt. 4. 16.

ἄν τις εἰσπέσῃ ἔργα δόλοιο, οὐκ αὖ ἰὼν ἐξεπλεύσεις. Oppian. ἁλ. δ. 368.

Grave eſt ſapienti offendere, ubi alterum teperit incidiſſe. Caſſiod. 8. 20.

Μεῖζον τὸ φοβερὸν τὰ ἀπὸ τοῦ κατεπείγ. Taci. lib. 7.

Feræ beſtiæ cibum ad fraudem ſuam poſitum plerunque aſpernantur. Liv. lib. 41.

τῆς ἀναγκαίας τύχης οὐκ ἔστιν οὐδὲν μεῖζον ἀνθρώποις κακόν. Sophocl. Aiac.

Voluptas tunc cum maximè delectat, extinguitur. Sen. vit. ben. 7.

Quanto place al mondo, è breve ſogno Petrarch. Son. 1.

Digitized by Google

jor eſt amentia mea quam ipſius malitia. Toties enim dece-ptus, tamen deceptorem ſector. Heu munde, munde! tanta uteris † in levitate tua conſtantia, ut nos omnes ſupplantes. Unum vehementer miror, in quo certi aliquid ſtatuere nequeo, quòd nullâ propoſitâ emolumenti ſpe, cum per pontem ingredi nobis liceat, vadum quærentes circumimus; vadum tutum ubi invenimus, ſinum tranſmittendi periculum ultrò ſubimus, cum via ſicca ſit, per paludes imus; cùm ad manum ſint epulæ ſalutares, venenum quærimus lethiferum; interitu gaudemus, cùm ſervari valeamus, denique NULLO propoſito lucro culpam admittimus, licet pœnam eius comitem eſſe videamus.

SUMMA viros prudentes uti vigilantia decet, ut videant, quid agant, examinent, quid loquantur, ponderent, quid ſuſcipiant: ſpectent, cui ſeſe adjungant, & inprimis cognoſcant, cui ſeſe committant: ADEO quippe debilis eſt intelligentia noſtra, ut ad nos decipiendos unus ſufficiat; ad nos errore liberandos etiam decies milleni nihil poſſint. Tanta & mundi de fallendis, & carnis de ineſcandis nobis ſolicitudo eſt, ut licet anguſtiſſima ſit via, ſemita confragoſa, iter longinquum, vita brevis, tamen nunquam non corpora noſtra vitiis onerata, nunquam non corda noſtra curis referta ſint. Multa in mundo miratus ſum, ſed hoc maximè offendor, quòd CUM quidam boni ſint, malos illos eſſe omnibus perſuademus, & nos mali cum ſimus, perſuadere aliis volumus, ut bonos eſſe nos credant, & tantum ut boni habeamur, ad ſcopum (ut ſic loquar) collineamus virtutum, & in aggerem defigimus tela vitiorum.

Unum fatebor, quod detectum mihi dedecori futurum 540
non ignoro, at uſui forſitan viro prudenti erit. Annis, quos vixi, LII. omnia huius vitæ vitia deliberare volui, tantum ut periculum facerem, an quicquam humanæ ſatisfaceret improbitati: Sed omnibus perſpectis, tentatis, exploratis, cognovi me, QUO plus comedo eò magis fame enecari, quò plus bibo, eò magis ſitire; quò magis recreor, eò magis frangi, qua plus dormio, eo magis eſſe ſomnolentum †; quanto plura habeo; tantò plura petere; quo plus cupio, eo magis torqueri; quo plus affecto, eò minus aſſequi; deniq; NUNQUAM me deſiderio rei alicuius flagraſſe, quin eam adeptus, & ſatietate captus, & mox alterius cupiditate incenſus ſim. SUMMA dementia eſt cogitare aliquem, dum

Quisquis amas mundum, tibi proſpice, quò ſis eundum: Hæc via, qua vadis, via peſſima, plenaq; cladis. Auguſt. Manu. 30.

Aun que el peligro afina lo perfeto, aquel del ſe aparta es el diſcreto. Avarean. 123.

† *in fraudibus tuis aſtutia.*

Generoſior ſpiritus vanitatem non amat. Arbit.

Non tam facile exire de fovea, quàm in eam labi Bernh. 226.

Ad mores natura recurrit damnatos. Juvenal 13.

Amor rerum terrenarum, viſcum eſt ſpiritualium pœnatum. Auguſtin. Evangel. Luc ſerm. 33.

Voluptas apud imperitos ipſo, quod fugare debet, periculo creſcit. Sen. benef. 7. 9.

Non ben ſi ripente de l' un mal, chi de l' altro s' apparecchia. Petrar. Canz. 4.

Maior animo honeſtatis fructus in conſcientia, quam in fama reponitur. Plin. 1. epiſt. 8.

Difficile eſt hinc abire, cum veneris. Symm. 1. 24.

Brevia & caduca ſunt terrenarum gaudia voluptatum, quæ ad æternitatem vocatus è ſemitis vitæ conantur avertere. Leo. ſerm. 2. univerſ. aſſum.

Et malus boni viri fama gloriatur, & innocentiſſimus contra noxiorum ore plectitur. Apul. lib. 7.

Oculis de homine non credo. Sen. vit. beat. 2.

Refert, ſis bonus, an velis videri. Martial. 8. 38.

Multi famam, conſcientiam pauci verentur. Plin. 3. ep. 20.

Magnos quoque profectus frequenter perdidit arrogantis de ſe perſuaſio. Fab. 2. cap 4.

In vitas omnium tanquam in ſpeculum inſpiciamus, atque ex aliis ſumamus exemplum nobis. Terent. Adelph. 3. 4.

Immenſæ hominum cupiditates hiant ſemper & poſcunt. Sen. benefic 7 26.

Curioſum nobis natura ingenium dedit. Idem, vita beat. 38.

Φιλῶν οὐκ ἂν ἔχεις χρῆσιν ἀλλ' ὅσον ἐμφορῇ διψεῖς ἴσα φιλῶν. Tacit. lib. 2. extra.

† *pringeleme.*

Miſera mortalium rerum beatitudo nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Boet. 2. conſ. 1.

Difficilis ad ſalutem recurſus eſt. Sen. 1. ira. 8.

dum in carne vivit, carni ſe ſatisfacturum: CITIUS enim nos vita privare illa poterit, quam nos immoderatam illi cupiditatem adimere.

Si cum diis homines colloquerentur, *aut cum hominibus dii verſarentur; primum omnium ex illis quærerem, cur dierum nobis miſerorum certum numerum; deſideriorum vero improborum nullum definiiſſent! Quid hoc rei eſt, dii crudeles, quòd vel facitis, vel permittitis: Itáne fieri oportet, ut ne unum quidem vitæ diem lætum tranſigamus, ſed in hoc atque illo experiundo vitam conſumamus? O intolerabilem vitam humanam: in qua tot inſunt ſcelera, à quibus cavere debeamus, tot pericula, quæ fugiamus, tam multa in nobis ipſis, quæ conſideremus, ut TUM demum & illam & nos ipſos exactè cognoſcamus, cùm hora jam, qua moriendum eſt, appropinquat.

Diſcant, qui neſciunt, mundum noſtram capere voluntatem, nobis qua ſumus dementia, id minimè abnuentib. eumque noſtræ voluntatis imperio potitum, cogere nos ea velle, quæ nolumus; ut QVAMVIS ad actiones honeſtas voluntas ſæpenumero inclinet, tamen quia mundi nos arbitrio permiſimus, aggredi eas non audeamus. Utitur hac etiam mundus verſutia, quòd ne † ſibi obluctemur, LAUDARI à nobis tempus præteritum approbat, hac tamen lege, ut moribus utamur præſentibus. Addit & hoc mundus, quòd dum modò in vitiis ſuis vires omnes exeramus, poteſtatem nobis dat optima virtutum deſideria capeſſendi. O ſi diem illum videre mihi liceat, quo ſolicitudine, qua mundus in mundanis conſervandis utitur, ut vitiis, mundi fugiendis mundani uterentur! Futurum jurare auſim, ut plures dii cultores, & pauciora mundus & caro haberent mancipia.

CAPUT XXIII.

541 *Proſequitur ſermonem inſtitutum M. Aurelius, multiſque demonſtrat orationibus, cum à junioribus coli & honore affici ſeniores velint, æquum eſſe ut honeſtatis virtutiſq; ſtudio illis præſtent.*

HÆC uti dicerem, vos, Claudi & Claudina, cauſam præbuiſtis, qui cum annos jam LXX. nati exire è carcere mundi ubi, membra jam veſtra computruerunt, recuſetis; quid de juvenibus, qui annum vix XXV. exceſſerunt, ſperabimus? Si recte memini, dum iſtic eſſem,

Il mondo è mare, perche gonfio per ſuperbia, bolle per avaritia, è fa ſpuma per luſſuria. Teat.253.

Φύσει οἱ ἄνθρωποι ... τῇ ὀργῇ ἐπιχειρούμενοι. Schol Thuc lib 3.

Inefficacibus laborioſiſque conatibus vitam conterimus. Macrob. Somn 1.10.

τό ἐστι θαυμαστόν ἐστι φιλεῖν πρᾶγμα, ... καθ' ἡμέρας ... Epictet. Stob. 890.

Maximum vivendi impedimentum eſt expectatio, quæ pendet ex craſtino. Sen. de brevit. vit. cap. 19.

ἡ τοῦ ζῆν ... μεταβολή. Plat. Stob. 892.

Tu occupatus es, vita feſtinat: Mors interim aderit, cui velis, nolis, vacandum eſt. Sen. brevit vit. 18.

Para caer, abaſta mi malitia, y para levantarme, no abaſta mi fuerca. Gueuot. epiſt. 2.170.

Etſi datum fuit voluntati ſtare, ne caderet, non tamen reſurgere, ſi caderet.

Affectum nomen imponit operi, quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Ambr.

Ad bonos mores ab errore migrare paucorum eſt, & eos qui diu totum indulſerint ſibi protinus totum & pariter incidere. Sidon. 9. epiſt. 6.

* *reſipiſcamus ejuſq; improbitatem agnoſcamus.*

Rarum & difficile fieri bonum, facile & pronum, eſſe malum, & hæc ſine magiſtro, ſine exemplo. doctrina ſtatim, à pubeſcentibus annis imbuimur. Cypr. 2. epiſt. 3.

Αἰσχρὸν ... Sophoc. Aiac.

... Naz. tetraſti.

Turpe eſt ſene juvenem imbecilliorem eſſe, ac ſenem juvene ſtolidiorem Naz an. Monoſt.

... ἀφορμή. Baſil. Stob. 765.

Ibi ſunt præmia honoris, ubi ſunt merita virtutis Sym. 2.14.

... Plat Epigram. lib. 1

Senibus agere turpe eſt, quod adoleſcentibus pudor eſt, oſ fieri Amb. Ep. 1.

L'age ne ſert de rien, les geſtes ſont la vie. Ronſard. 10.6.

Quod non es, non eſſe velis, quod es, ipſe fatere. Eſt male, quod non eſt, qui negat eſſe, quod eſt. Tob.

Luxuria cum omni ætati turpia, tum ſenectuti fœdiſſima. Cic. Offic. 1.

Οἵηπερ φύλλων γενεὴ τοιήδε καὶ ἀνδρῶν, Homer. Stob. 810.

* *vinacea.*

† *farinam, G. aquam. I.*

Illum lauda & imitare, quem non piget mori, cum juvat vivere. Sen. epiſt. 55.

Natura in arbore, de qua maturi fructus defluunt, alios recentes ſubſtituit, quibus alantur fruanturque, quibuscunque datum eſt Philo de ſacrific. Abel & Cain.

Βίου τὸ κέρδος, σκοπεῖν καθ' ἡμέραν. Nazian. Monoſtich.

Color arte compoſitus inquinat corpus, non mutat. Arbit. 59.

Senex amens, ſenex ebrius, circundatus ſertis, delibutus unguentis, & in præteritos annos ſe retro agens, nonne portentum eſt? Sen. 2. controv. 6.

Διαφέρει τῶν νηπίων καθ' ἡλικίαν οὐδὲν, ὁ ταῖς φρεσὶ νηπιάζων. Baſil. Stob. 875.

Senectus cum plus occultari ſtuduerit, plus detegetur. Tertul. de cult. fœmin.

Ἡ γείτων χαρίς, οὐδέν ἐστιν Ἀφροδίτη. Taci. li. 5.

Ὥρη ἐρᾶν, ὥρη δὲ γαμεῖν, ὥρη δὲ πεπαῦσθαι. Dionyſ. Epigr. lib. 1.

Die Haut iſt kein Narr / wenn ſie alt wird / ſo rümpfft ſie ſich. Adag.

Χρόνος οὐ διδάσκει φρόνησιν, ἀλλὰ φύσις καὶ ὀρθὴ δίαιτα. Philem. Stob 875.

Ποθεῖται ἀεὶ τὸ ἀκόρεστον. Taci. li. 2.

In manu DEI dies hominum. Dan. 9.

Deus horarum & temporum domus. Nicet. Alex. Comn. 1.

ἀπλαίσους ἡμᾶς καὶ ψυχὰς ἔχοντας Θεὸς ἄλλοις ἄλλους ὅρους ἐπῆξεν τοῦ βίου. Baſil. Stob. 876.

Non rugæ, non cani autoritatem afferunt, ſed honeſte acta ætas. Cic. Cat. Major.

Πολιοὶ γὰρ ἐπαύγαζ' ἤδη μελαίνας θρίξ, ἤδη συνετῆς ἄγγελος ἡλικίης. Philodem. Epigram. lib. 7.

Apex ſenectutis eſt autoritas. Cic. Cat. Maj.

Ut quæq. ætate antecedit, ita ſententiæ principatum tenet. Idem.

Sapere iſtac ætate oportet, qui ſunt capite candido. Plaut. Moſtell. extrem.

eſſem, jam & nepotes veſtri maritati, & pronepotes deſponſati; imò etiam abnepotes nati vobis erant.

Quod cum ita ſit; me judice, uvis expreſſis, pecori debentur* expreſſi acinorum folliculi; POMIS decerptis, nihil folia valent; † molile ſi tollas, malè molet mola. Quorſum iſta? Ut oſtendam homini grandævo dedecori eſſe tàm diu in vivis agere. Non conveniunt inter ſe, amici, nepotibus plenam habere domum, & paucos ſe annos natum eſſe dictitare. ARBORE enim pomis onuſta, mox decidunt aut marceſcunt flores.

Diu mecum cogitavi, quid facere potueritis, ut juvenes videremini, & annos minueretis! Sed aliud nihil invenio, præterquam quòd cum Lambertam filiam Druſo, & nepticulam Sophiam pulcram Tutidano uxorem dediſtis, qui omnes admodum adoleſcentes erant; quippe cum puellæ vix XV. juvenes vix XX. annos nati eſſent: vos illorum avos annis plenos, nummis vacuos, ſingulos XX. annos ætatis ingraveſcentis ipſis pecuniæ dotalis nomine dediſſe credo; unde colligi poſſet, vos nepotum pecuniam retinuiſſe, & annis vos exoneraſſe propriis.

Cùm vos juvenes, & quidem valdè juvenes audivi: vehementer optavi, amici, ut mihi liceret hiſce vos oculis ſenes (& quidem valde ſenes,) contueri; non annis, quibus (jam pridem) abundatis; ſed ſenſu, quo caretis. Velim, Claudi & Claudina diligenter, quod dicturus ſum, obſervetis, & ſenſibus imis reponatis; nimirum JUVENTÆ vigorem conſervare, ſenectam exuere, æquo animo vivere, laborum expertem eſſe; vitæ annos prorogare, mortem depellere; hæc inquam omnia non in hominum id optantium, ſed in deorum id tribuentium manibus eſſe poſita; qui PRO juſtitiæ ſuæ arbitrio, non pro noſtra libidine vitam nobis ad pondus, mortem ſine menſura exhibent.

Faciunt quiddam ſenes, quo multi offenduntur, quòd in 542
conſultationibus primas dicendi partes ſibi vendicant, à junioribus ſtudioſè coli, in conviviis primos accubitus; quæcunque loquantur, ſemper fidem ſibi haberi, in templis ſedem præ cæteris ſublimiorem, in diſtribuendis officiis honoratiſſima quæque in ſuffragiis ferendis ſibi à nemine contradici; in ſumma AUTORITATEM obtinere ſenum, & vitam agere juvenum volunt; Quas prærogativas & privilegia ſenibus concedi æquum, imò æquiſſimum foret,

qui

Digitized by Google

qui annos ſuos multis jam temporibus in ſervitium impenderunt reipublicæ; quos tamen ſimul monitos & rogatos volo, ne QVAM canis debent autoritatem, actionibus improbis imminuant.

Juſtumne eſſet juvenem moderatum honeſtumq; honorem exhibere ſeni indomito, (arroganti) & ſuperbo? benignum & amabilem livido & maligno? cordatum & tolerantem moroſo & fatuo? liberalem & munificum tenaci & avaro? ſolertem & induſtrium ſocordi & ignavo? abſtinentem ac ſobrium guloſo & diſſoluto? Me quidem judice, hæc nequaquam ejuſmodi ſunt, ut ob ea honorari ſenes debeant; ſed potius objurgari & caſtigari. SENES enim magis exemplo, quod præbent, quàm peccato, quod admittunt, delinquunt.

Non negabis Claudi amice, ante annos XXXIII. cùm in theatro ludis ambo intereſſemus, tuq; quod tardius veniſſes, locum non inveniſſes, te ſedenti mihi dixiſſe: Surge Marce fili, decet enim te adoleſcentem mihi ſeni (aſſurgere & potiorem) locum dare. Si ante annos XXXIII. locum tanquam ſenex in theatris poſtulaſti, dicas mihi, quæſo atque obſecro, quo † pharmaco te inunxiſti, quo fonte laviſti, ut repueraſceres, & priſtinum vigorem reciperes? O ſi pharmacon inveniſſes Claudi, aut herbam repeteriſſes, qua canos viris de capite, rugas fœminis è facie tolleres! Magis, mihi crede, & certo certius habeto, viſitareris & colereris Romæ, quàm templum Apollinis in Aſia.

543 Meminiſti procul dubio Annii Priſci ſenis, vicini noſtri & tui agnati, cui cum aliquando dixiſſem, me audiendis ipſius verbis præclaris, & intuendis canis ſenilibus non poſſe ſatiari: Satis, inquit, apparet, Marci fili, te nunquam fuiſſe ſenem: Ideoque ut adoleſcentem loqui. CANI enim ut perſonæ honori, ita cordi oneri ſunt. SIMUL enim ſenes apparemus, ab alienis contemnimur, à noſtris non amamur: Et porrò ait: Scito Marce, cum uxore mea ſæpè me ſecretò colloqui, quod annos uterque habeamus, cumque illi diligentius intuenti tam ſenex videor, etiamnum juvenem me eſſe juro. CANOS enim † hæreditate accepiſſe, ſenectam ægritudini me debere.

Memini item, eundem Annium Priſcum, cum forte Senator quodam anno factus eſſet, vehementerq; ſenem ſe videri doleret, & ſummo ſtudio eniteretur, ut juvenis haberetur:

Ecce tum

Τί τοῦ γήρως κακὰ πολλὰ ἔχοντος, τὴν ἐκ τῆς πονηρίας αἰσχύνην προστίθης, Plutar. Stob. 868.

Les vertus nous font l'age & non pas les annèes. Ronſard. 10. 6.

Non ætate, verum ingenio adipiſcitur ſapientia. Plaut. Trinum. Quo illic.

Non poſſis prohibere, quod doceas. Ambroſ. funer. Satyr.

οὐχ αἱ τρίχες ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖν. Menand. Epigram. l. b. 1.

Bruttida vedere, il ricco avaro, il povero ſuperbo & il vecchio luſſurioſo. Prov.

Non poſſumus ob honores reverentia dignos judicare, quos ipſis honorib. judicamus indignos. Boet. 3. conſol. 5.

Multum mali in exemplo eſt. Cic. offic. 1.

Sulla accuſatus, quod Corbuloni inter ſpectacula gladiatorum locum non decesſiſſet. Tacit. annal. 3.

οὐ τὴν ἡλικίαν νέος, ἀλλ᾽ ὁ τὴν ψυχὴν ἀτελὴς, νέος λέγεται. Baſil. Stob. 837.

† *collyrio.*

Τί δ᾽ ἐστὶν ὦ παῖ; παιδίον γάρ σ᾽ εἰκὸς καλεῖν, ἕως ἂν οὕτως τὰς γνάθους ψιλὰς ἔχῃς. Ariſtoph. Θεσμοφ.

Lætitia juvenem, frons decet triſtis ſenem. Mim.

ὅταν καὶ γέρων τὰ νεότητος νοσεῖ, ὑπερβολὴ κακίας ἐστί. Chryſoſt.

Facciamoci ben, facciamoci mal in cene anni fatemo equal. Adag.

τὸ ῥόδον ἀκμάζει βαιὸν χρόνον, ἢν δὲ παρέλθῃ, ζητῶν εὑρήσεις οὐ ῥόδον, ἀλλὰ βάτον. Anthol. Epigram. lib. 1.

οὐ λαλούντων, ἐν βιούντων δ᾽ ἡ χάρις. Nazi. Stob. 449.

Cultus conceſſus atque magnificus addit hominibus autoritatem, ut muliebris & luxurioſus, non corpus exornat, ſed detegit mentem. Fab. 8. 1.

Τί δ᾽ ἄλλο, φωνὴ καὶ σκιὰ γέρων ἀνήρ, Eurip. Stob. 966.

Aſtutè dum celatur, ſe ætas indicat. Mim.

ὦ γῆρας, οἷον τοῖς ἔχουσιν εἶ κακόν. Eurip. Stob. 868.

† *laboribus ac moleſtiis. G.*

Quicquid eſt boni moris, extinguimus levitate & politura corporum. Sen. nat. quæſt. 7.

Seque reformidat ſpeculo damnante ſenectus Claudian. Eutrop. 1. 94.

Idcirco capite & ſuperciliis ſemper eſt raſis, ne ullum pilum viri boni habere dicatur. Cic. pro Roſ. Com.

Cum contumelia levigati & dehoneſtati vel . . . puniuntur. Arnob 6.

Τί αὖ ἔτ@· ὑγιὴς εἶπεν, ὃς οὐ μόνον ἐπὶ τῇ ψυχῇ τὸ ψιλὸν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ περιφέρει. Ælian. Stob 237.

Præbentur cunctis exempla, cum irrogantur quibuſdam ſupplicia. Cyprian. de ſingular. clerie.

Ubi inverecundi ſenes, nulla inerit adoleſcentibus verecundia. Plut. præcept. conjug

Nunquam ſuperflua fundamenta virtutis. Pudor enim non revocat, ſed commendat officium. Ambroſ. Satyr.

Neceſſe eſt vindictæ ſubjaceat, qui pravis motib. obſecundat. Caſſiod. 449.

In omnibus ferè minus valent præcepta, quam exempla. Fab. 2. c 8.

ἔθ@· ἄρχεται μὲν ἀπὸ μικρῶν, μελλόμενον δὲ τὴν ἰσχὺν μείζονα λαμβάνει. Polyb. Stob 454.

Senes agere turpe eſt quod adoleſcentibus pudor eſt confiteri. Ambroſ. Luc. 1.

Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem ſubminiſtrat, nec comprimit delicta ille, ſed nutrit. Cyprian. ſerm. 5. de lapſis.

Famulatus eſt quidam, ſi cedentibus viribus recuſemus, uti laborum vocatione, quam nobis præſtat ſenectus. Sym. 5. 66.

tum igitur & caput & barbam novacula illum radere meminì, quod Cenſoribus Senatoribusq; Romanis prorſus interdictum erat. Cumque unà cum cæteris Senatoribus quodam die capitolium ingreſſus, quis eſſet, quid vellet, cur veniret, quomodo, cùm Senator non eſſet, curiam intrare auſus eſſet? interrogaretur; Ego Annius Priſcus ſenex ſum, inquit; qui fit, quod me jam non agnoſcitis? Reſponſum autem fuit: Si Annius Priſcus eſſes; non ita raſus venires. NEMINI enim in Senatu hoc ſacro ſancto ad gubernandam rempublicam adeſſe fas eſt, niſi præter vitæ honeſtatem capite cano ſit conſpicuus. Itaque ex hoc tempore te exulare jubemus, & honore privamus. SENES enim juvenum more viventes, juvenum more caſtigandi ſunt.

Non narrari vobis figmentum Homericum, vel fabulam Ovidianam, probè noſtis, cum ipſi veſtris illud oculis videritis, & ego illius exilium auxilio pecuniario ſublevarim, cùm Capuam relegatus fuiſſet, unde rurſus propter, neſcio, quæ crimina noctu in urbe admiſſa, relegatus fuit, quod quidem minimè miror. SENES enim, quod experientia teſtatur, vitiis prorſus dediti, difficilius quàm adoleſcentuli corriguntur. O infelices ſenes, qui in vitiis inveterarunt! DAMNOSIOR enim ignis in domo antiqua eſt, quàm nova, nec tam noxium eſt vulnus recens, quam gangræna putris.

Sola ſenum vita eſt quietis inveniſſe remedia. Caſſiod. 5. 25.

ὁ μὲν χειμὼν σκέπης, τὸ δὲ γῆρας ἀλυπίας δεῖται. Plut. Stob 860.

Cum corporibus vigent & defloreſcunt animi. Liv. lib 6.

Nunquam hoc continget malis moribus regnum, ut ſi qua pretioſa fecit, & bona faciat. Fab. 5. 12.

Peccare ſenem non potuiſſe pudet. Gall.

Tunc repræſentatur pœna impio & peccatori, quando jam non poteſt pœnitentia prodeſſe peccati. Cyprian.

A chi in amor ſe invecchia oltr' ogni pena ſi con vengono i ceppi, e la catena. Arioſt. 24. 2.

εὖ ἐγὼ νέος ὑμίλησα τρυφῶν πάρεστιν ἄρτι, τοῦτο δὴ τοῦ ἐς χρείαν ὁ γέρων ἐγὼ πληρῶμαι. Anacre.

Nulla capitalior peſtis quam corporis voluptas hominibus à natura data. Cic. Cat. Mai.

† *quo minus*.

Πᾶς αὐτὸς κἂν δοῦλ@· ᾖ τις, ἥδεται τὸ φῶς ὁρῶν. Eurip. Oreſt.

ETIAMSI honeſtatis & virtutis ſtudium amplecti ſenes propter deorum cultum, utilitatem civitatis, ſermones vulgi, & exemplum juniorum nollent, vel ob requiem ſuã id debebant facere. Senex edentulus, quomodo guloſus erit? calore deſtitutus, quomodo comedere poterit? cui guſtatus periit, quomodo potatione delectabitur? nervis carens, quomodo in ganeis verſabitur? pedibus captus, quomodo ambulabit? paralyſi laborans, quomodo loqui poterit? chiragra divexatus, quomodo ludet? Poſtremo hujuſmodi HOMINES mundo viciisq; dediti, quemadmodũ in juventa omnes vires ſuas in viciis illis experiundis exercuerunt, ita ingraveſcente ætate toto pectore, quòd eadem explere nequeant, dolent.

Omnia in ſenibus crimina hoc mihi ſuperare videtur, quod cum conſtet ſenem nullum reliquiſſe vel mundi angulum, quam non perreptarit; vel impuritatis genus, quod non tentarit; vel fortunam, quam non ſubierit; vel bonum quem non perſecutus ſit, vel malum, cui non adhæſerit; vel vicium, cujus experimentũ non ceperit; His ergo viciis cum tantum 544

tem-

temporis infortunatum impendiſſe, conſtet: jam cùm morbi & ærumnæ commeatum illi intercludant; non tam,ut † probus ſit, de vitiis, quibus abundat; quam ut † improbus ſit, de viribus quibus deſtituitur, queritur. Utinam aut dii eſſemus, aut poteſtatem ſaltem à diis acciperemus cognoſcendi ſenum cogitationes, ut juniorum actiones oculis intuemur! Gravius, ita Martem matremq; Berecynthiam experiar proprios! multo, inquam gravius prava improbitatis in ſenibus deſideria, quàm nequitias & delicta juvenum puniremus.

Aut arbitramini Claudi & Claudina, ideo non amplius vos ſenes viſum iri, quia juvenum vos morem geritis? Aut ignoratis naturam noſtram eſſe corporis corruptionem, corpus noſtrum ſenſuum everſorem; ſenſus animæ † ſpeculatores; animam cupiditatum matrem: cupiditates adoleſcentiæ carnifices: adoleſcentiam ſenectutis cuſtodem: ſenectutem mortis explorationem: mortem denique diverſorium, ubi vita hoſpitatur? unde juventus pedibus fugiens elabitur, cum ſenectutem ne citis quidem (quod dicitur) quadrigis poſſimus evadere.

Scire ex vobis, Claudi & Claudina, pervelim, quid in vita reperiatis, ut annos XXC. nati etiam atque etiam jucundum vivere ducatis! Aut mali in hoc mundo fuiſtis, aut boni. Si boni; placeat vobis ad Deos tranſmigrare bonos: Si mali; mori vos æquiſſimum eſt, ut tandem pravi eſſe deſinatis. (Quod ſi minus velitis, jure optimo de vobis ſupplicium ſumi poteſt,) QVI enim LXX. annos perditè vixerunt, eos ad frugem ſe bonam recepturos exigua ſpes eſt.

Cum dominus meus Adrianus in Campania Nolæ eſſet; nepos ad eum è ſchola, in qua non pœnitendos in ſtudiis progreſſus puer fecerat, adductus eſt. Nam præterquam quod Græcæ Latinæq; linguæ peritiſſimus erat; forma & moribus excellebat: cumq; Adrianus eum plurimum amaret, ita illum compellavit: Utrum bonum an malum in te, nepos, eſſe dicã, neſcio. Si enim malus es, malè apud te vita collocabitur; ſin bonus; citè moriendum tibi eſt. Ego enim quia peſſimus ſum omnium, diutiſſimè omnium vivo. Quibus verbis evidenter indicabat BONOS à marte (pallida & crudeli) citò circumveniri: malis diu vitam prorogari Philoſophus quidam in hac fuit opinione, cùm adeò OCCULTA ſint deorum judicia, adeò juſta eorundem opera: adeò iis, qui minimè ſunt civitati utiles, diutiſſimè vitam prorogari; quod licet ille nunquam di-

† *quo minus.*

Amare juveni fructus eſt, crimen ſeni. Mim.

Sapientia ætas condimentum eſt, ſapiens ætati cibus eſt. Plaut. Trinum. Quo ille homo.

Prudentiores tempus dieſque facit. Liv. lib. 22.

Senem diſceſſum ex hac vita, quam diuturnam in ea manſionem, magis ſpectare & curare decet. Simplic. Epict. 22. extrem.

* *præſidiatores.*

Γῆρας γὰρ γαῦτον κἀχρειᾶν διδάσκει. Melag. Epigram. lib. 3.

Ante ſenectutem cura, ut bene vivas; in ſenectute, ut benè moriaris. Sen. epiſt. 61.

Cum vitæ noſtræ hoſtis advenerit, inducias accipere non poſſumus. Hieron. Eccleſiaſt.

ὁ γὰρ ἑκάστῳ ἀπονεμόμενον μέρος συμφέρει καὶ τῷ ὅλῳ συμφέρει. Aurel Imp. lib 3.

Cum dulce eſt vivere, dulci mori eſt. Politian.

Quanto vita longior, tanto culpa numeroſior. Bernh.

Nihil aliud in hac vita noſtræ peregrinationis meditemur, niſi quia & hic nõ ſemper erimus, & ibi nobis locum benè vivendo præparabimus, unde nunquam migremus. Auguſt. Ioh. tract. 32.

Ἀμήχανον μακρὸν συνεῖναι ἐν βραχεῖ λόγῳ χρόνῳ. Menand.

Conſuetudo rebus adfert conſtantiam. Sen tranquil. an. 1.

Fere memores ſumus etiam, procedente ætate, puerilium feriarum Symm. 5. 83.

Vivens, da pie Chriſte, talis ut ſim, qualis, cum moriar, fuiſſe vellem! ex Petrarcha exp. er.

Forma non ullam fata dedere moram. Tib. 1. 4.

O celeres bonorum hominum dies! & præſidum optimorum citata curicula! Apul. florid. 2.

Τί γὰρ ἦμαρ ἡμέρα τέρπειν ἔχει, προσθεῖσα, κἀναθεῖσα τοῦ γε κατθανεῖν. Sophoc Aiac.

Fœcundius nequiora proveniunt. Minut. 360.

Optima prima fere manibus rapiuntur avaris, implentur numeris deteriora ſuis. 2 amor. 6.

Digitized by Google

xiſſet experientia magiſtra diſcimus. BONUM enim & reip. amantem (virum) aut dii tollunt, aut hoſtes occidunt, (aut pericula perimunt) aut labores enecant.

Cum ſimultates inter Pompejum Magnum & Iulium Cæ- 545
ſarem in bellum erupiſſent ſæviſſimum, (quo & Romanæ urbis decus fœdaverunt, & ſemetipſos perdiderunt.) annales illorum temporum referunt, occidentales Reges populosq; Cæſaris, orientalium potentiſſimos Pompeii caſtra ſecutos eſſe. Ambo enim illi Principes à paucis amabantur, à multis colebantur & timebantur.

Inter alios autem populos & varios & mirificos, qui in caſtra Pompeii ab Oriente venerunt, barbari quidam hoc nomine digniſſimi fuerunt, quos Riphæorum montiũ latus ad Indiam vergens inhabitare perhibebant. Illi in more habebant, ut ultra L. annum nollent vivere ideoq; id ætatis cum attigiſſent: pyras ſibi ingentes ſtruebant, in quibus ſe cremabant, diisq; ſponte immolabant: Quod ſi quis miratur, magis illud miretur, quod dicturi ſumus, quod eo ipſo die, quo L. annis completis vivũ ſeſe in pyram aliquis coniiciebat, conſanguinei, liberi, amici eiusdem diem feſtum agebant; ita ut defuncti carnib. ſemiaſſis veſcerentur, & vino vel aqua mixtos oſſium cineres imbiberunt, atq; hoc modo liberorum ſuperſtitum viſcera ſepulcrum parentib. mortuis præbuerunt. Hæc omnia fidelibus Pompeii oculis viſa ſunt, quod eorũ aliquot, dum in Romanorum caſtris eſſent, quinquageſimum ætatis annum compleverunt: cumque res eſſet admiratione digna, ſæpe in † Senatu poſtea fuit à Pompeio recitata.

Sentiat ſanè hac in parte quisq;, quod voluerit, & quantum libuerit, barbaros illos damnet; ego quid ſentiam, non celabo. O auream ætatem, quæ tales viros tulit! O fortunatam gentem, cuius memoria ſeculis futuris nunquam intermorietur! Qui mundi contemtus, quæ ſuimet oblivio, quod genus proculcandæ fortunæ, quod carnis flagellum maius eſſe; qui minoris æſtimari vita, minus curari aut formidari mors potuit? Quale frenum ſceleratis, quæ calcaria virtutem amplexis; quam deriſionem vitæ amantibus quam grande exemplũ non timendæ mortis nobis reliquêre! Qui cum ſponte ſua vita contemſerint, eos nullo rapiendi aliena deſiderio laboraſſe profecto exiſtimare debemus. Etenim NON aliam ob cauſſam, quàm quod nunquam vitæ noſtræ finem futurum cogitamus, nullum cupiditati noſtræ finem ſtatuimus.

Oglo-

ei ei θεοὶ φιλῶσιν ἀποθνήσκει νέος. Menand. Stob. 882.

Quem dii diligunt, adoleſcens moritur, dum valet, ſentit, ſapit. Plaut. Bacchid. Conſtr. ng. Plat. in Axioch.

Miſera reſp. ib. in exitium ſuum merces. Flor. 3. 13.

Pompeius in quibus rebus primus eſſe debebat, ſolus eſſe cupiebat. Vell. lib. 2.

ἐστάθη ὁ ἐπιφανέστατος καὶ πολλῶν ἄξιος ὁ δυσμενῶν πόλεμος, ὡς πρὸς τὸ μέγεθος συμφορῶν, καὶ τὴν πολιτείαν ἀνήλλαξεν. Eutrop. lib. 6.

Colunt deteſtanturq; felicem. Sen. 1. benef. 9.

Aſſiduum inter pares diſcordia malum. Iuſtin. lib. 16.

Cum orbem terrarum duo ſoli tenerent anguſtiis ſibimet incluſi videbantur. Iuſtin. lib. 17.

Oi μηδέποτε μήθ' ὑπερέχειν, μήθ' ὑπομένειν ἄλλοις, κράτιστον ἔχειν βίον πρὸς ἅπαντας τοὺς πεπραγμένους. Diodor. lib. 2.

Quæq. ſuas ſtruxere pyras, viviq; calentes conſcendere rogos. Luc. 1.

De Calani, qui ad 73. annos vitam produxit, morte ultronea vide Plut. in Alex. Ælian. lib. 3. Strab. l. b. 15. Diodor. lib. 17. Philon. quod omnis prob. liber.

Olim rei bellicæ deditis morbo perire probro datum eſt. Ola epiſ. 5.

Quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit. ibid.

Hamaxobii parentum cadavera cum pecudib. caſa convivio convorant. Tertul. Adverſ. Marc. 1. Aug. 1. civit. 16.

Quinquagenarius & conſilio aptus, nec ab exercitio virium alienus habeatur. Macrob. 1. Somn.

† Vide *ἀριστοκρατίαν*.

τῶν πορευόντων οἱ μὲν μαίνονται τῶν κολάσεων, οἱ δὲ νωθρότερον, τοῖς δὲ τὴν εὐψυχίαν καὶ τὴν περὶ θανάτου καταφρόνησιν θαυμάζουσι. Diod. 17.

Non eſt præcipitandus vitæ finis, cum adhuc proficiendi eſſe poſſit acceſſio. Macrob. 1. Somn. 13.

Iniuſſu imperatoris Dei de præſidio & ſtatione vitæ non decedendum. Cic. Cat. maior.

In utrunque monendi ac firmandi ſumus, & ne nimis amemus vitam, & ne nimis oderimus. Sen. ep. 24.

Telum ingens contra aſpera mors eſt, Sil. lib. 2.

O glorioſam (mea quidem ſententia) gentem! ô terq; quaterque beatos mortales! qui ſenſus proprios exuentes, innatumq; vivendi amorem vincentes, quod ante oculos erat non credentes, quæ nunquam videratis, ſperantes fatis obſtitiſtis, fortunæ obviam iiſtis, vitam humi ſtraviſtis, corpus morti intercepiſtis, & ante omnia honorem à diis conſecuti eſtis; non ut vitam vobis prorogarent, ſed quod eius ſupereſſet, vobis adimerent. Paucos profectò nummos in ea terra Archa-
546 gatus chirurgus Romaeus, Antonius Muſa Auguſti Cæſaris medicus & Æſculapius medicinæ parens lucraturi fuiſſent. Quis à barbaris illis impetraſſet, ut tum facerent, quod hodie faciunt Romani? ut manè ſcilicet potiones haurirent, veſpere catapotia vorarent, ſerum† ſub dio refrigerarent, hordei decocto uterentur, jecori cataplaſmata imponerent, lienis oppilationibus moderentur, modò ſanguinē mitterent, modò evacuarentur, certis cibis veſcerentur, plurimis abſtinerent? Nimirum QVI mortem gratis quærit, cum producendæ vitæ gratia nummos expenſurum neutiquam veriſimile eſt.

CAPUT XXIV.

Concludens epiſtolam M. Aurelius oſtendit, quantum ſenibus, juvenum more viventibus, immineat periculi, & remedii loco ſalutaribus illos præceptis inſtruit.

UT igitur ad vos, Claudi & Claudina, veniam, mihi, ſic videtur, cum barbari illi quinquagenarii fuerint, vos autem ſeptuagenariis majores ſitis: æquum eſſe, ut qui natu grandiores eſtis, prudentia illos æquetis; & ſi dulcem appetere mortem recuſatis, improbam ſaltem vitam emendetis. Ante annos non (ita) multos, cum Fabricius junior, Fabricii ſenioris filius fraudem mihi noxiam machinaretur, niſi veſtro mihi monitu caviſſem, honoris periculum maximum adiiſſem, cuius officii tum mihi præſtiti præmium jam vobis æquali ponderi cuperem perſolvere. NULLUM enim inter amicos maius beneficium quàm errore errantem liberare. Itaq; certiores, ſi ignoratis, vos facio, oculos jam vobis ſubſediſſe, nares † humidas, capillos canos, aures obtuſas, linguam torpidam, dentes deiectos, faciem rugoſam, pedes † urgentes, (cervicem depreſſam) & pectora anguſta eſſe: denique ſi ſepulcro loqui daretur, vos ut inquilinos ſuos jure poſſet compellere, ut ad habitandam domum vobis debitam veniretis.

Vinci non poſſunt, mori poſſunt. & hoc ipſo invicti ſunt, quia mori non timent. Cyprian. 1 ep. 1.

Philoſophia eſt mortis affectus, & conſuetudo moriendi. Apul. de philoſoph.

Contemptus mortis facilis pleriſque barbaris, cauſam vitæ non habentibus. Fab. declam. 1.

Sic ſervanda eſt vita, ut ſit contemtui: ſic contemnenda eſt, ut proficiat ſaluti. Saresb. 5. 17.

Quid per rem adhuc probandam probetur? Macrob. 1. ſomn. 10.

Eſt gloria genti injeciſſe manum fatis, vitaque repletos, quod ſupereſt donaſſe deis. Lucan. lib. 1.

Difficile videtur hominibus, ut ſpem periculis emant. Ambr. Luc. 9.

Medicus gravis annus in quæſtu eſt. Sen. 6. bene. 18.

Mirum cultos mores incultæ barbariæ collatione ſuperari. Iuſt. 2.

Πολύ τοι χρὴ ζῆν ἡδὺ μᾶλλον, ἢ θανεῖν τοὺς σώφρονας. Eu. Oreſt.

† *Plin.* 32. 29.

Contemtu præſentium futura cogitemus. Cyprian. 4. ep. 1.

ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τεθνηκέναι τὸν εὐγενῆ χρή. Sophocl. Stob. 890.

Nihil difficilè perſuadere perſuaſis mori: Iuſtin. lib. 2.

Ego evenire poſſe non arbitror, ut cujuſcunq; difficultatis articulo, liceat propria autoritate homini, ſibi mortem inferre. Saresb. 2. 27.

Αἱ πολιαὶ σοῦ νοῦ, γηραλεώτεραι αἱ δ' ἄπερ τοῦ μᾶλλον τῶν πολλῶν εἰσὶν ἐτῶν ἴσον, Philo. Epigram. lib. 1.

προσήκει καὶ τὸν ἀγχίθυρον τοῦ βίου ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχειν τὴν τελευτήν. Baſil. Stob. 876.

Labor irritus, & nullus effectus, efferre lumen cœco, ſermonem ſurdo, ſapientiam bruto. Cyprian. tract. 1.

Septies deni anni meta vivendi, Macrob. 1. Somn. 6.

Sic viam mortalis huius vitæ perage, ut ad æternam vitam valeas pervenire. Pulgent. epiſt. 2.

Prodeſt, quod moratur ad prava properantem. Sen. ep. ult. extr.

Ψυχὴν σώματος ἀναγκαιότερον ἰᾶσθαι. Democr. Stob. 789.

Μὴ ἔλαττον ἀγὼν ἢ ἐπαινεῖσθαι τὸ εὖ τελευτῆσαι. Chryſoſt. Stob 253.

Hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus. Plin. 7.

Non poſſunt vitari diſcrimina, niſi ſuis denuncientur indiciis. Saresb. l. 8. p 1010.

Cum miſeratione digniſſimi ſunt juvenes, & eorum ju-
venilis ignorantia, quòd TUM illis oculi adaperiantur, ad
dignoſcenda vitæ huius infortunia, cum finitâ jam vita ad
exequias citantur. Plato divinus in libris de rep. dicebat:
FRUSTRA juvenibus vanis & ſtultis conſilia dari ſaluta-
ria. Nam ÆTAS illa eorum, quæ ſcit, experientia caret;
quæ audit, ſuſpecta habet; quæ dicuntur, non credit; con-
ſilia ſpernit aliorum: ſua non habet. Quod ſi ita eſt ut reip- 547
ſa eſt; longe MINUS reprehendenda eſt boni, quæ juniori-
bus ineſt, ignoratio, quam ſenum in malo animi obſtinatio.
Nam DII IMMORTALES mille offenſas per ignoratio-
nem admiſſas ſæpe diſſimulant; per malitiam verò contra-
ctam culpam neutiquam ignoſcunt.

Cum homines ſitis Claudi & Claudina vos deorum à qui-
bus conditi, parentum à quibus procreati, propinquorum à
quibus (ad dignitates) promoti, amicorum à quibus honore
affecti eſtis, obliviſci non miror. At quòd veſtrum obliviſci-
mini, indignor, nunquam ſcilicet, quidnam futuri ſitis, reſpi-
cientes, donec quod nolletis ſitis, nullo relicto ad pœniten-
dum regreſſu. Expergiſcimini, quia arcto ſomno devincti
eſtis; aperite oculos, quia obdormiiſtis; labori aſſueſcite,
quia errones; diſcite quæ vos decent, quia rudes eſtis; of-
ficii veſtri nolite eſſe incurioſi, quia adeò jam natu grandes
eſtis; maturè, inquam, cum morte tranſigite, priusquam vi-
tæ pignus executor auferat!

Annius hic eſt LII. ex quo res huius mundi novi; Sed
NUNQVAM mulierem ita annis gravem, nunquam vi-
rum membris ita effœtum cognovi ut virium defectu, ſi mo-
do voluiſſent, probi eſſe nequierint, vel mali eſſe ea ipſa de
cauſſa prætermiſerint. Res tum aſpectu mira, tum notatu
digna eſt, omnia in hominis corpore conſeneſcere, excepto
interius corde exterius lingua. Semper enim cor ad cogitan-
da mala vegetum: ſemper lingua ad mendacia & nequitias ha-
bilis eſt. Equidem vobis autor ſum, ut cum æſtas læta præter-
ierit, ad hyemem vos rigidam præparetis, & SI QVID etiam
ſupereſt diei, ad capiendum hoſpitium properetis; cumque
vitæ diem cum labore tranſegeritis; ut mortis nox in portu
vos ſecuro excipiat, enitamini.

VALEANT ludi, ut ludi, & ſeria ſeriò amplectamur.
Iuſtiſſimum quippe, & honori veſtro maximè neceſſarium,
ut quicunq; vos antè juvenes fatuos agere viderunt, ſenes jam
tempe-

† *compreſſus.*

Quid tam pium, quam medicus ferens ferramentum? Sævit in vulnus, ut homo ſanetur, quia ſi vulnus palpetur, homo perditur. Auguſt. in Matth. ſerm. 15.

† *incurvos.*

Ætatis confectis caligat acies, & intuitus obſcuratur. Hieron. Eccleſ. ult.

Τύμβου γὰρ οὐδεὶς πιστὸς ἀνθρώπων φίλος. Eurip. Stob. 879.

Dum deliberamus, quando incipiendum ſit, incipere jam ſerum eſt. Fab. 12. 6.

Uſu ratio ſplendeſcit. Plut. an, ſe. ger. reſp.

ἄϊδρος, οἷον γέροντος ἀθδινίστερον εἰναχ-
γέροντα δ' ἀφρονίστερον νέα. Nazian. tetraſtich.

τὸ αἴτιον τοῦ ἁμαρτάνειν ἄγνοια. Arrian. Epict. 1. 27.

Prudentiam affert ſenectus. Cic. Tuſc. 1.

Σύμφορον ἐστὶ τὸ ἄκαιρον. Thucyd l. 3. Baſil. de leg. Græc.

Dimidiatum videtur facinus, cui non acceſſit longa deliberatio. Philo. de legib. ſpecial. b.

Vita hæc miſera eſt, mors incerta, quæ ſi ſubitò obrepat, quomodo hinc exibimus? Auguſtin. ſolil. lib. 1. cap. 16.

Ne advenientem quidem gratiam homines benignè accipiunt, nedum ut præteritæ ſatis memores ſint. Liv. lib. 30.

Quotidianus ſit illius periculi metus, cujus neſcitur incurſus. Emiſſ.

Stulti, qui quærunt illud, quod invenire non poſſunt, ſc. diu vivere: & negligunt quærere, quod facilè poſſunt invenire, ſc. benè vivere. Diſcip. de temp. pag. 110.

Sic abutere mundi rebus, ut ſcias te in ultimo judicandum. Hieron. Eccl. ult.

Κἂν τις ἡμέραν μίαν χρηστὸς γένηται, δὶς καὶ πονηρὸς γίγνεται Ariſtoph. ὀκκλησ.

Cæteris corruptis, vitalitas in corde durat. Plin. 11. cap. 37.

Nil quod bene ſit, ſerò ſit. Petrar. Senil. 8. epiſt. 6.

Nihil prodeſt dimittere terrenas ſubſtantias, ſi vitia non dimittimus. Auguſt. ad fr. in erem. 45.

Pœnitentia nunquam eſt apud Deum ſera. Fulgent. epiſt. 7.

Non turpe eſt reſipiſcere, ſed in malo hærere pernitioſum. Naz. orat. 27.

Stulti, qui habent malam vitam, & volunt habere bonam mortem. Diſcip. de temp. pag. 112.

Vita mala quanto magis fuerit prolongata, tanto magis delinquentibus multiplicat pœnam. Fulg. epiſt. 2.

Digitized by Google

temperatos conſpiciant. NIHIL enim ad errata juventutis obliteranda efficacius, quàm ſingularis in ſenecta modeſtia & gravitas. Dum eques in ſtudio decurrit, nemo vitio dat equum jubam (vento) perturbatam gerere; cum autem ad † metam pervenit, adornari (concinnarique) equum decet. Quid homini turpius, quid patriæ noſtræ probroſius, quàm quod in ea videmus hodie per plateas diſcurſare, ad theatra feſtinare, in amphiteatro ſedere ſenes, tantum non marcore labentes non aliter ac ſi juvenes eſſent in primo ætatis flore conſtituti?

Turpe quidem dictu, ſed non minus aſpectu pudendum
548 eſt, ſenes Romanos quotidie canos evellere, ne ſenes appareant; barbam anxiè concinnare, ut juvenes videantur; calceos geſtare ad pedem aptiſſimos, interulas latè adapertas, pallium undique fimbriatum, inſignia Romana emblematis variis exornata, torquem in collo aureum more Dacorum, † clavos in veſtitu more Sabæorum, tympana in pileis more Græcorum, & uniones in digitis more Indorum. Quid dicam? quod veſtes laxas longasque velut Tarentini, & colore croceo tanquam Vandali geſtant, & ſingulis hebdomadis novas hiſtrionum more induunt, & quod peſſimum, æquè ſibi ob amores placent, atq; cum admodum juvenes eſſent.

SENES à cupiditatibus juvenilibus vel oppugnari vel etiam ſuperari, mirum non eſt, cùm ÆQVE naturalis ſit belluinus ille appetitus, quam ſibi uſus quotidianus. At quot ſenes illa ætate palam diſſolutè vivunt; indigniſſimum meritò videtur univerſis. SENES enim luxurioſi & improbi facto quidem deos; exemplo verò civitatem offendunt. Plurimos ego Romæ novi, qui cum in juventute exiſtimationem ſibi ſingularem peperiſſent, poſtea quam levitatibus iſtis ſe dediderunt, in ſenecta illam amiſerunt; & quod omnium peſſimum, cum ipſi autoritatem (ac dignitatem,) tum agnati gratiam, tum liberi innoxii rem omnem perdiderunt. Sæpe enim deorum permiſſu, CRIMINIS à parentibus perpetrati pœnam ſoli luunt filii.

Ganguinus † ille Cato vir clariſſimus, veteri Catonum ſapientum familia oriundus, quinquennium Romæ flamen dialis, ter Prætor, bis Cenſor, ſemel Dictator, quinquies Conſul fuit. Is anno ætatis † LXV. ſectari, demereri, deperire cœpit Roſanam Cn. Curtii filiam, virginem juvenculam, & rara formæ,

Peccata præterita non nocent, quando non placent. Thom. diſcip. de temp.

Nihil officiunt peccata vetera correcto, quia ſuperveniens juſtitia labem vitæ prioris abolevit. Lactant. 6. 24.

† *hoſpitium.*

Turpe & ridicula res eſt elementarius ſenex. Sen. epiſt. 36.

Fervorem & audaciam ætas quotidie aufert, quod deſideratur, conſilium indies creſcit. Liv. lib. 3.

Emundate vitam, & emendabo verba, quieſcite agere perverſe, & ego quieſcam mala vobis improperare. Auguſtin. ad fr. in erem. 47.

ἀλλ' ἔχθη δ' χρόνῳ καὶ γήρᾳ καὶ πολιῇσι, καὶ τῷ τῶν προτέρων οὐδ' ὅσα χ' ἔδει ἔχει. Rufin. Epigram. lib. 7.

Turpe ſeni vultus nitidi, veſteſque decoræ. Gall.

Nihil prodeſt adoleſcentiæ frugalitas, ſi ſenecta ducatur in luxu. Hieron. 1 eccl. 11.

Cultus laſcivior nec in muliebri ſexu vicio caret aut nota. Sat. 6. 19.

† *limbos.*

ὑπονοεῖς ἱδροῦντας αὐτούς, κάλυμμα εἶναι σωματός, πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος αὐταρκές. Baſil.

Anus cum ludit, morti delicias facit. Mim.

οὐκ αὖ πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτόν, ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται. Sophoc. Aiac.

Quod juvenem decuit, in ſene crimen habet. Gall.

Χαλεπὸν ἄνδρας ἀνεραστους τηρεῖν. Ariſtoph. ἐκκλησ.

Comiſſator ſenex nulli nimis luxurioſus, ſed parum ſanus videtur. Sen. 2. contro. 6.

Ex omnibus rebus, quas dedit tibi Deus, ſerva carni tuæ, unde ſuſtentetur in mundo, & repone animæ tuæ, unde perpetuo vivat in cœlo. Auguſt. ad fr. in erem. 50.

Nihil prodeſt male viventi ante actæ vitæ probitas, quia ſuperveniens nequitia, juſtitiæ opera delevit. Lactant. 6. 24.

Culpam maiorum poſteri luère. Curt. 2.

Non eſt pœna quæ maiorem efferat dolorem, quam ſi quis videat ſua culpa ſuis poſteris male eſſe. Plut. de ſero punit.

E ſempre me gli in laſciari vivi, e dir del tempo veglio, Arioſt. 2. 5.

† *Valerius.* † *LXXV. G.*

Turpe ſenex miles turpe ſenilis amor. Ovid. 1. amor. 9.

Digitized by Google

formæ, plurimisque expetitam & exoptatam. Porro temporis progreſſu, dum ſuum Cupido facit officium, tantus ſenis miſeri animo inſedit amor, ut parum abeſſet, quin ſenſu orbaretur; dum fortunis in illa demerenda abſumtis, totum diem ſuſpiraret, & totam noctem præ deſiderio videndæ puellæ (quaſi tenellus infans) lacrymaret.

Cùm autem puella in febrim difficilem incidiſſet, cum qua coniuncta erat ciborum omnium nauſea, & uvas expetere ſe dixiſſet, eæq; nondum temporis ratione Romæ matureſcere potuiſſent: re cognita Cato, qui à Rheno flumine, tot millia paſſuum illas afferrent, miſit. Quod cum in Italia divulgatum, in urbe populo univerſo innotuiſſet, eiusq; levitatis indicium ad Senatum perveniſſet; P. C. Roſanam inter Veſtales virgines claudi juſſerunt: ſenem verò perpetuo multarunt exilio, ut tum ipſi punirentur, tum aliis exemplo eſſent: quæ res mihi profectò viſu acerba, & nunc relatu non parum injucunda fuit. Patrem enim (cum maximo probro) infamem obire liberos inopes vidi vivere:

Etſi autem facilè credo, quotquot hæc audierint, aut hanc 549 epiſtolam legerint, (turpe ac probroſum) ſenis amatoris factum reprehenſuros, ſententiamq; à Senatu in ipſum latam approbaturos: tamen jurare auſim, ſi Cato tot adoleſcentes exilii conſortes haberet, quot ſenes amatores erunt illius facti imitatores; neque tot Romæ viros nequam, neq; tantam mulierũ nuptias (infelices) deplorantiũ multitudinem fore.

Sæpe fit, ut ſenes, maximè genere & dignitate præſtantes à neceſſariis moneantur, ab affinib. arguantur, ab amicis rogentur, ab inimicis accuſentur, quod vitam agant tam probroſam, quibus non ſerio, ſed joco ſe amare reſpondent. Dum eſſem & ætate & ingenio admodum adoleſcens; (forte fortuna) quadam nocte occurrit mihi Fabricius, contribulis meus, prope Capitolium, qui me nepotem jure optimo vocare poterat. Is à me interrogatus, nunquid amori operam daret? Ætatem, inquit, meam non pati vides Marce, ut amori operam dem, quod tamẽ ſi facio, animi cauſſa facio. Quo ſane reſponſo non minus offenſus ſum, quàm quod noctè mihi obvius fuiſſet, admiratione affectus fueram. IN SENIBUS ætate & dignitate gravib. eiusmodi † precationes (ita loqui fas eſt) non amores, ſed amatores, non oblectationes, ſed temporis jactura, non ludi, ſed illuſiones dicendæ ſunt. EX amoribus enim ludicris verum (& ſolidum) naſcitur dedecus.

Quid

Inamorado ni goza del binir, ni ſe acaba de morir. Guevar. 2. epiſt. pag. 327.

Γέρων ὁ μὲν χορεύει, τρίχας γέρων μὲν ἐστι, τὰς δὲ φρένας νεάζει. Anacr.

Humanum amare eſt; humanum autem ignoſcere eſt. Plaut. Mercat.

Venit amor gravius, quo ſerius urimur. Ovid. 2. amor. 21.

L'amoroſe ſaette tanto piu atti ad ardere, quanto piu atida materia trouano. Metamorf. p. 286.

Nihil cenſor obiicere poterat adoleſcentibus, aut obiicientes audire, quod non agnoſceret ſenex. Vell. lib. 2.

Aſſai piu è da comportare la perdita della robba, che della fama. Domen. pag. 248.

Piu diſtrugge un cattiuo eſempio, che non ædificano cento buoni. Metam. pag. 122.

Aliquando eſt juſtitia relaxanda, propter ſcandalum multorum, aliquando exagitanda, ut ſit cautela reliquorum. Aug. ad fr. in erem. 14.

Domitianus Cæcilium Ruſinum propterea ſenatu movit, quod ſaltaret. Dio.

Maiorum ſupplicia hoc demonſtrant, Iuſtitiæ ratione pergentis opus eſſe aliis puniendis alios coercere. Plut. de ſero punit.

Inſano nemo in amore videt. Propert. 2. 15.

Οἴμοι, ὅτι γέρων ὢν ἠγόμην γυναῖκ᾽, ὅσας ἐμ᾽ ἄξιος πληγὰς λαβεῖν. Ariſtoph. ἐκκλ.

Nihil tam inviſum Deo, quam mens incaſta & animus impurus. Lactant. epit. 3.

Iudicis officium eſt, ut res ita tempore rerum quærere. Ovid. 1. Triſt. 1.

Maiorum inſtituta ceciderunt, quæ modeſtiæ, quæ ſobrietati patrocinabantur. Tertul. apol. 6.

Τοῦτο δ᾽ οἶδα, ὡς τῷ γέροντι μᾶλλον πρέπει τὸ τερπνὰ παίζειν, ὅσῳ πέλας τὰ μοίρης. Anac.

† *blandimenta.*

Si pæniteret poſſent, poſſent & incolumes eſſe. Liv. lib. 36.

Luxuria quoque militia eſt vigil. Manil. lib. 4.

Μόνοι οἴδασιν οἱ ἐρῶντες τὰ τῶν ὁμοίων τραύματα. Tati. 6.

Quid deceat, non videt ullus amans. Ovid. heroid. 4.

Turpis amor ſurdis auribus eſſe ſolet. Propert. 2. 17.

Amare & ſapere vix Deo conceditur. Mim.

Μεγίστη τῶν ἐν ἀνθρώποις νόσων πασῶν ἀναίδεια. Eurip. Medea.

Quid aliud, quæſo, eſtis amantes Claudi & Claudina, vetuli, quàm hedera ante tabernam (ſuſpenſa) ubi dum omnes vinum vendi putant, tantum aceti venditur; Ova foris candida, quæ intus urina repeſiuntur; vulnus in cute conſolidatum, unde fiſtula naſcitur; catapotia deaurata, quæ guſtanti amariſſima ſunt; ampullæ in pharmacopoliis fractæ, nova inſcriptione inſignitæ; paludes glacie concretæ, ubi tutò ingredi nequeas; janua nova, cùm domus interior plane ſit carioſa? In ſumma, NIHIL aliud eſt ſenex amator, quàm equus in ludo latrunculorum, qui homines ad perdendam pecuniam† allicit, è periculo eximere neminem valet. Diligenter notetur hoc verbum, & memoriæ in perpetuum mandetur, NIHIL diſtare ſenem vitioſum & luxurioſum ab allio, cuius † comæ albæ, folia viridia ſunt.

Mihi quidem ita videtur, utinam idem vobis videretur! non decere ut eô uſq; alas tempori (ut ſic loquar) frangere
550 differatis, cum plumas eis nullas reliquas eſſe conſentaneum eſt. Nolitè errare amici & contribules mei, ſatis ſupereſſe temporis dictitantes. IN VESTRA enim manu emendatio eſt, quam ſuſcipere debetis: at tempus in deorum manu eſt, quorum eſt illud diſtribuere. Ut ig tur remedium tanti mali afferamus, ITER, quod de die confici poteſt, in noctem ſenectutis ne differatis. MALE enim † gladius, chalybe detrito ſecat, & carni aſſuefactus, à rodendis ſaltem oſſibus difficulter avocatur.

Moneo præterea, ſi domus præ carie & vetuſtate ruinam minatur, eam fulciendam † non tibicinibus ligneis; ſed COGITANDO de ratione ſtrictiſſima, quam diis de vita, hominibus de fama reddituri ſumus. Ad hæc ſi omnium virtutum noſtrarum vindemia jam peracta eſt; racemationem ſaltem emendationis demus: Et ſi vindemiæ noſtræ dolia malis & perverſis actionibus infecta ſunt: dulci muſto illa novarum & bonarum cupiditatum repleamus. ADEO facilè diis ſatis ſit obſequiis, quæ pro beneficiis exhibitis debemus, ut ſi laudatis actionibus ſatisfacere ipſis nequeamus, in rationarium accepti bona referant deſideria. Poſtremò ſi juventæ (ut ſic loquar) farinam, mundo Claudi & Claudina, obtuliſtis; Deo ſenectæ jam furfures offeratis.

Plura, quàm putâram, ſcripſi. Salutate contribules omnes, in primis Druſiam Patroalam viduam, fœminam præſtantiſſimam. Memini Corvinam nepticulam veſtram die feſto

Ffff matris

Amor in puero pudor, in virgine rubor, in fœmina furor, in juvene ardor, in ſene riſus. Secund.

Ni fadabo in ſol, in moco ſin amor, in vicio ſin dolor. Adag.

Vetulus decrepitus ſenex tantidem eſt, quanti ſit ſignum pictum in pariete. Plaut. Mercat. Profecto ego.

Senibus vires corporis affectæ, ſenſus oculorum atque aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtuſus. Liv. lib. 5.

Viejo amador, in vierno conflor. Adag.

† *adiuvat.*

† *caput album, cauda viridis.*

† *La teſte* blanche, la queue verte. Boc. 4. declam proœm.

Io hove duto il porro, che ſta ſottera è ingroſſa, è invechia il gambo de fuori, & ſempre ſta verde.

Recipiamus tormentum pœnitentiæ? ſi volumus obtinere præmium gloriæ. Vincent. de S. Agatha.

Todo es nada lo deſte mundo, ſi no ſe endereca al ſegundo. Adag.

Quis eſt tam ſtultus, quamvis ſit adoleſcens, cui ſit exploratum, ſe ad veſperam eſſe victurum? Cic. Cat. Maj.

Id jam lucro eſt, quod vivis. Plaut. Mercat. Tandem impetravi.

Plus eſt, à vitio ſe revocaſſe, quam propè vicia ipſa neſciſſe. Ambroſ. Pſal. 118.

Ἴθυς χαρακτὴρ δυσεξάλειπτος. Baſil. Stob 452.

Magis Deus penſat, ex quanto quis agit, quam quantum facit. Chemp. de imitat. Chriſti.

* *contis, destinis.*

Paullatim peccando grandem nobis efficimus ſummam peccatorum. Hieron. Eccleſ. 7.

Stulti, qui in tali ſtatu vivunt, in quo mori nō auderent. Diſcip. de temp. p. 210.

Magnum eſt pœnitentiæ auxilium magnum ſolatium. Lact. epitom. 6.

Supernus arbiter noſter etſi pondus conſiderat in retributione, tamen vires penſat in pondere. Greg.

Non putemus talia eſſe, quæ veniunt, qualia fuerunt illa, quæ tranſierunt. Cypr. epiſt. 4.

Δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ. Heſiod. lib. 1.

Sera parſimonia in fundo eſt. Non enim tantum minimum in imo; ſed peſſimum remanet. Sen. epiſt. 1.

Ex eo, quod affluit operibus noſtris, ſubſideamus neceſſitatis aliorum. Liv. lib. 6.

τὸ ἐνεργητικὸν τὸ μέγιστον, μεῖζον τὸ ἀεὶ τὴν δύναμιν ἐργάζεσθαι φίλτρον. Theodor. 1. 111.

Digitized by Google

matris Berechynthiæ ſingulari mihi oblectamento fuiſſe; Itaque duo millia H. S ei mitto, quorum mille doti accedant, mille inopiam veſtram ſublevent. Fauſtina non ſatis bellè valet. Itaq; mille H. S. virginibus Veſtabilibus dabitis, ut dus ſalutem illius precib. commendent. Claudinæ Fauſtina arcam (dono) mittit, quid inſit, ita ſim felix ut neſcio. Deos precor, ut quia ſenes eſtis, bonam vobis mortem tribuant, meque & Fauſtinam vitam faxint agere laudatam. Marcus Cœlimontanus m. p. ſ.

CAPUT XXV.

Suadet autor Principibus & ſummatibus, ut diligenter perpendant, quod incommoda avaritiam comitentur, & quod avarus Deo juxta ac mundo inviſus ſit.

ALEXANDER Magnus Macedonum, & Darius infelix Perſarum Rex, non ſolum in bellis & expeditionibus, quas ſuſceperunt, verùm etiam ingeniis & inclinationibus, quas habuêre, diverſiſſimi fuerunt. Alexan- 551
der enim natura dando & expendendo; Darius contrà colligendo & aſſervando gaudebat. Itaque divulgata per totum orbem terrarum fama de Alexandri liberalitate, animoque ab avaritia alieno, tum ſui ipſum plurimum amabant, tum alieni ipſi ſervire cupiebant. At Darius, cum ob inſignem avaritiam atque in largiendo tenacitatem malè audiret, & ſuorum inobedientiam, & aliorum contemtum (odiumque) experiebatur. Unde conjectura facilis eſt, PRINCIPES & megiſtanes dando diteſcere, aſſervando pauperes fieri.

Plutarchus in apophth. narrat, cum extincto Dario, & toto Oriente ab Alexandro triumphato, Thebanus quidem in foro Athenis fortunam Alexandri, qui tam multa adeptus (& lucratus) erat, extolleret, & infelicitatem Darii, qui tanta amiſerat, deploraret, magna voce quendam exclamaſſe philoſophum: Vehementer erras Thebane, Principem hunc multas perdidiſſe provincias, illum multa acquiſiviſſe regna exiſtimans. ALEXANDER enim ſaxa tantum & tecta acquiſivit urbium, utpote qui largitate ſua jam voluntates ſibi civium conciliarat; contrà vero DARIUS infelix præter ſaxa & tecta oppidorum nihil perdidit, quippe qui tenacitate & avaritia jam voluntates omnium Aſianorum perdiderat.

Et

Majeſtatem res data dantis habet. Ovid. 4. Pont. 9.

Quod ex inaſpectato provenit, gratius acceptatur. Saresb. 3. 11.

Quicquid ex fiducia amicitiæ præſumitur, plus habet gratiæ, ſi ſponte præſtetur. Sym. 8. 67.

Quam ſerum eſt tunc vivere incipere, cum deſinendum eſt? Sen. Brevit. Vit. 4.

Eſt ipſum vivere turpe ſeni. Gall.

Se quisque, ut vivit & effert. Man. lib. 4.

Omnia in homine ſeneſcunt vicia; Sola avaritia iuveneſcit, O rabies omni fine carens! ô peſtis dæmone ſævior! Aug. ad fr. in erem. 48.

Quod putamus lucrum eſſe pecuniæ; damnum eſt animæ, quia virtutis eſt detrimentum. Ambr. Pſal. 118.

Quantumlibet colligas, inops de hoc mundo & egenus abſcedes. Leo. ſerm. 6. de jejun. X. menſ.

Δαρεῖος κάπηλος, Καμβύσης δεσπότης, Κῦρος πατήρ. Herodot. lib. 3.

Πολὺ κάλλιόν ἐστι, τὰς εὐνοίας τὰς τῶν πολιτῶν αἱρεῖν, ἢ τὰ τείχη. Iſocr. ac. Phil.

Φιλίαν κεκτημένος ἄρχων, οὐδὲν ἔτι δεήσεται δορυφόρων. Xenoph. Hieron.

Non ſic excubiæ, nec circumſtantia pila, quam tutatur amor. Clav. 4. Coſ. Honor. 281.

Regnantis facultas tunc fit ditior, cùm remittit. Caſſ. . ep. 16.

Decet eos, qui generis præclara primordia ceperunt, nulli rei majorum inſtitutis indignæ operam dare. Dion. 1.

Acquirendi deſiderium cogit præſentium copiam nô videre. Macrob. Somn. 110.

Πλοῦτος κακίας μᾶλλον ἢ καλοκἀγαθίας ὑπηρέτης ἐστίν. Iſocr. ad Dæmonic.

Θησαυροὺς ἔχει ἄρχων ἀγαθὸς πάντας τοὺς παρὰ τοῖς φίλοις πλούτους. Xenoph. Hier. extr.

Aurea menſa à Dario ſumma in honore habita pedibus Alexandri pro ſcabello ſubdita, Diodor. lib. 17.

Avaritia ſemper odioſos, largitas caros facit. Boet 2. conſol. 5.

οὐδέν ἐστιν, οὔτε πύργος, οὔτε ναῦς ἔρημος, ἀνδρῶν μὴ ξυνοικούντων πόλιν. Sophocl. Stob. 485.

Alexandrum omnes ut maximè metuerunt, item plurimum timuerunt. Cic. Heren. 4.

Pecunia quam regni melior cuſtos nihil aliud agit, quam ut quanta maxima poteſt præda ex victo hoſti reſervetur. Liv. lib. 44.

Mas vale dexar en la morte al enemigo, que pedir en vida al amigo. Adag.

Et porrò ait: PRINCIPES qui fortunam ſuam ampliare, & imperia dilatare cupiunt; in expeditionibus voluntates primum magnanimitate & liberalitate ſibi conciliare debent, & tum miſſis copiis propugnacula muroſque expugnare; alioquin enim PARUM illis proderit ſaxis potiri, ſi rebelles ſint voluntates. Ex his colligi poteſt, quod Alexander adeptus eſt, largitate & magnanimitate partum fuiſſe; quod amiſit Darius, id avaritia & ſordibus periiſſe: quod minimè nobis mirum videri debet. PRINCIPES enim & magnates avaritia ſuperati, haud ſcio an multorum victores poſſint eſſe regnorum.

Adeò FOEDUM, malum, odioſum, periculoſumque avaritiæ crimen eſt, ut ſi perſequi mala, quæ complectitur, omnia ſtilus meus conetur, perinde futurum ſit, ac ſi undam maris exhaurire velim. CUJUS enim pectus avaritia occupat, eum viciis ſervire, & idola adorare cogit. SI VIR cordatus cum animo ſuo moleſtiam & inquietudinem, quam ex vicio hoc abominando trahit, perpenderet, haud ſcio, num quiſquam obnoxius illi eſſe auderet. Etſi enim nullam præterea moleſtiam avarus, quàm CUM periculo ſemper cubitum eundi & cum cura cubitu ſurgendi caperet; ſatis mihi moleſtiæ videtur. QVI enim ita cubitum ſe confert, metuit ne in lecto occidatur, aut ne dormienti arca effringatur; Cùm autem ſurgit, cum timore perdendi, quod partum eſt, curaque opes exiguas augendi ſurgit.

552 Scitum eſt illud Platonis in 1. de repub. IDEO non eſſe divites homines, quia nunquam ſeſe coll. cupletare didicerint. QVI enim perpetuo vereq; diteſcere cupit, prius cupiditatem reprimat oportet, quàm in cumulandis occupetur divitiis. Nam qui nullos cupiditatibus ſuis limites ſtatuit, etiamſi mundi dominio potiatur, parvi id æſtimabit. Digna profectò tanto viro ſententia. Stoicorum mihi paradoxon, cujus in politicis Ariſtoteles meminit, vehementer probatur, ubi dicit, quod INGENTES calamitates ingentes ſemper divitiæ anteceſſerint; & quod NUNQVAM ſumma fuerit paupertas, niſi ubi ſumma fuit abundantia. Unde conficitur principibus & dynaſtis, QVI multum habent, multum deeſſe. Nam QVI parum ſemper habuerunt, iis non poteſt niſi parum deeſſe.

Quoties improborum arguimus vicia, nunquam velamenta illis, quæ viciis prætendant, deſunt, præterquam in avaritiæ

Urbium ſtatus non tam murorum ambitu, quam civium claritate taxandus eſt. Sidon. 7. 9.

ἄνδρες πόλις, καὶ οὐ τείχη. Thuc. lib 7.

Et rei & famæ bene conſulit munificus Princeps; Lucratur enim gloriam, cum dedet pecuniam redituram. Pacat. Panegyr.

ἐὰν τοὺς φίλους κρατῇς εὖ ποιῶν, οὐ μή σοι δύνωνται ἀντέχειν οἱ πολέμιοι. Xeno. Hieron. extrem.

τὴν εὔνοιαν τῶν Ἑλλήνων πολὺ κάλλιόν ἐστι λαβεῖν, ἢ πολλὰς πόλεις κατὰ κράτος ἑλεῖν Iſocrat. ad Philipp.

Avaritia criminibus infinitis implicata eſt. Cic. in Piſonem.

Avarus cum incipit, modum excedit. Saresbet. 8. 6.

Avaritia viciorum omnium ſchola. Heliodor.

Eſca laquei avaritia eſt, eſca diaboli luxuries eſt, quibus non vult ineſcare, non paſcere. Ambroſ. Pſal. 118.

Divitiæ periculum poſſidentium aut onus. Sen. epiſt 84

Chi piu brama, piu s'affama. Adag.

Quod ultra uſum eſt, non habet poſſeſſionis fructum, ſed cuſtodiæ periculum. Ambroſ. 2. offic. 26.

Divitiæ non melius in fundis & in fœnore, quam in ipſo hominis æſtimentur animo. Apul. apol. 1.

Avaritia latentium indagatrix lucrorũ, manifeſtæ prædæ avidiſſima vorago, neque habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miſerrima. Saresb. 5. 14.

Egeſtatem non abſentia pecuniæ, ſed præſentia immoderatarum cupiditatum gignit, Apul. de Philoſoph

Avaritia ſemper inſatiabilis, neque copia neque inopia minuitur. Sall. Catilin.

Opum cupiditas individuas comites habet vigilias & animæ labores. Naz. Eccl. 5.

Multa petentibus deſunt multa. Horat. 3. od. 16.

Satis divitiarum eſt, nihil amplius velle. Fab. decl. 13.

ὁ πλοῦτος ἄνευ ἀρετᾶς, οὐκ ἀσινὴς πάροικος. Sapph. fragm.

Fortuna multis dat minus, ſatis nulli. Martial. 12. 10.

Pauper enim non eſt, cui rerum ſuppetit uſus — Pauperior, bonis quiſque eſt, quo plura acquirit, Manil. lib 4

Omnium viciorum prætextus in promptu ſunt.

Verbis elevare quædam licebit, luxuria hilaritatis, avaritia parſimoniæ, negligentia ſimplicitatis nomine lenietur. Fab. 4. cap. 1.

Turpia ſunt vicia, cum virtutum ſpecie celantur Hieron.

crimine, cuius nullam prorſus excuſationem habent, quin ſi unam afferat excuſatiunculam ineptam, ſexcentæ poſſint ad damnandam eam apponi rationes. Quòd ſi omnium vitiorum principalium exempla poſuerimus; ſolum avaritiæ crimen inexcuſabile & damnabile videbimus.

1. Si Principum aut megiſtanum aliquis faſtus & ſuperbiæ arguatur; juſtam ſeſe illius cauſſam habere reſpondebit. Eſt enim natura ITA comparatum ingenium hominum, ut cum moleſtia potius impetrare, quàm cum quiete ſervire malint. 2. Si quem accuſamus, ut furioſum & iracundum, minimè id nobis mirandum reſpondebit, cum nec ſuperbum mitemur. NON enim maiorem inimicus aut vicinus iritandi aliquem, quàm ille ſe ulciſcendi poteſtatem habet. 3. Si quem luxuriæ & libidinis arguimus, peccato illo ſe abſtinere non poſſe reſpondebit. Nam UT MAXIME actus quis impudicos evitare poſſit; ſemper tamen ei cum cogitationibus malis pugnandum. 4. Si quem deſidiæ & ignaviæ accuſamus; ſe reprehenſionem non mereri reſpondebit. Eam quippe eſſe naturæ noſtræ pravitatem, ut ſi laboremus, mox defatigetur; & ſi labore relevetur, mox luxuriet. 5. Si quem gulæ & intemperantiæ arguimus, ſine cibo potuque neminem in terris vivere poſſe reſpondebit; & verbum Dei teſtari, non polluere (& damnare) hominem epulas, quæ in os intrant, ſed cogitationes malas, quæ ex corde egrediuntur.

Quod de his paucis vitiis diximus, idem in cæteris omnibus excuſandis poteramus facere. 6. At avaritiæ nulla poteſt dari excuſatio vera. THESAURO enim congeſto neque anima frui, neque corpus delectari poteſt. Boëtii libro de conſolatione † eſt, PECUNIAS (fundendo, quàm coacervan- 553
do, melius nitere: &) tunc eſſe pretioſas, cùm tranſlatæ in alios uſu largiendi deſinunt poſſideri: qua Boëtii ſententia nihil melius dici poteſt. EXPENDENDO enim pecuniam, quod vult quiſque conſequitur, eadem retenta nulli uſui aut emolumento eſt.

Quòd ſi prætendant divites avari, quicquid cumulent & reſervent, tantùm * futuræ caritatis & penuriæ gratia fieri, ut tum parentibus & neceſſariis opitulentur: Illos nequaquam theſauros cumulare reſpondeo, ut in eiusmodi neceſſitatibus pauperes ſublevent, ſed ut in majores rempub. conjiciant. Nam prout magna tum vendunt, prout fœnori multum dant, juraturos juratim pauperes. PLUS damni ſibi ab

avaro.

Pro bonis mala amplectimur, vitia nobis ſub virtutum nomine obrepunt. Sen. epiſtol. 45.

Honoris ſplendorem res tenuis decolorat. Saresb. 5. ult.

1. Superbia.

Servitus quædam imago mortis eſt, & libertas ſecuritas vitæ. Saresb. 7. 17.

Habet mens noſtra natura ſublime quiddam erectum, & impatiens ſuperioris. Fab. 11. cap. 1.

2. Iracundia.

Regis quisque intra ſe animum habet. Sen. ira. 2. 31.

Pleraque ſunt, quæ non tam factis, quam cauſſis eorum, vel honeſta ſunt, vel turpia. Fab. 12. cap. 1.

3. luxuria.

οὐκ ἀνθρώποις βροτοῖς ἔρωτες, οὐδ᾽ ἐπιθυμίαι. Eurip. Stob. 688.

Fornicationem fugere & gulæ ſervire, aut omnino impoſſibile, aut difficillimum eſt. Saresb. 8. 6.

4. Deſidia.

Delicatus miſeretur induſtrii: deſidioſo ſtudere torqueri eſt. Sen. epiſtol. 71.

Studiorum triſtitia feriarum hilaritate diſcutitur. Sen. 1. controv. proœm.

Pereza, llave de probreza. Adag.

Matth. 15. 19.

5. Gula.

Horrore uniformis alimoniæ edendi deſiderium langueſcit. Macrob. Satur. 7. 5.

Ignis luxuriæ lignis ciborum conſervatur. Vincent. ſerm. de S. Agath.

6. Avaritia inexcuſabilis eſt.

Privatorum avaritiæ licet mala, tamen aliqua defenſio eſt. Pacat. Paneg.

† *Lib. 2. proſ. 5.*

Extra fortunam eſt, quicquid donatur amicis; Quas dederis, ſolas ſemper habebis opes. Martial. 5. 43.

Divitiæ niſi comminutæ in plures tranſire non poſſunt. Boet. 2. conſol. 5.

ἃ φυλάσσεις, οὐκ ἔχεις. ἃ δὲ σκορπίζεις, οὐκ ἀπόλλεις. Baſil. Stob. 271.

* *annorum carorum & ſiccorum. Gen. 41.*

Bona appellant, ex quibus nullus illis, niſi ad res malas, uſus eſt. Cyprian 2 ep. 2.

Cupiditatis inexplebilis integumenta inventu facillima. Naz orat. 30.

Quomodo egeno ſtipem offerent, quia in proventu felici famem invehunt? Philo. de caritate.

avaro pecunia fœnori data, quàm ab anni ſterilitate negatis alimentis illatum.

NON debet à beneficentia deterrere viros generoſos & præſtantes annorum fame infeſtorum metus. Nam ut maxime annus ſterilior venerit, ſumtus tantum aliquanto parcius facere cogit, quod ſi uſu veniat, ô felicem, qui ut liberalior (& largior ſit) in eleemoſynis, paullò fragilius victitare gaudebit! CAVEANT avari & cupidi, ne multas opes cumulandi ſtudio malè conſulant animæ. Facilè enim poteſt fieri, ut cum annus carus venerit, jam avarus ille mortuus ſit, atq; ita prius animam Satanæ gratis dederint (avari,) quàm frumenta magno vendendi tempus videant. Vah, quanto viros generoſos DEUS afficit beneficio, cum animos eis generoſos tribuit! Quantum mali habent avari, qui animo ſunt, ut ſunt, anguſto! NAM ſi avari, quam dulce ſit dare, deguſtaſſent, ne illa quidem, quæ ſuis ipſorum uſibus neceſſaria ſunt, retinere poſſent.

At enim etſi ſordidis & avaris animus deeſt dandi amicis, diſtribuendi inter parentes, ſubveniendi egenis, mutuo dandi vicinis, ſuſtentandi pupillos, in ſuos tamen uſus audent expendere! Nihil verò minus. INVENIAS enim homines nonnullos, qui ab eo, quod habent, adeo captivi teneantur, ut æquè malè collocatum, quod ſibi ipſis impendunt, arbitrentur, quàm quod alii ipſis furantur. Quomodo nudum veſtiet, qui præ ſordibus ac tenacitate ſibi ipſe tunicam parare non audet? Quomodo pauperi famelico victum impertiet, qui panem infelix comedit furfuroſum & hordeaceum, ut triticum vendat? Quomodo peregrinos hoſpitio excipiet, qui præ nimia tenacitate ne domus quidem tectum reficit? Quomodo ptochodocheia viſitabit, aut ægrotis ſuccurret, qui ſalutis vitæque periculum potius adit, quam nummum unum chirurgo, alterum pharmacopœo det? Quomodo clàm egentium ſuccurret neceſſitatibus, cuius miniſtri liberiq; diſcalceati
554 nudique incedunt? Quomodo in filiarum collocatione egentes adjuvabit, qui filias proprias domi ſuæ patitur conſeneſcere? Quomodo redimendis captivis opes impendet, qui mercedem renuit miniſtris ſolvere?

Quomodo parentum honeſtorum liberis egentibus cibum dabit, qui filios ſuos edere ſemper lamentatur? Veſtem daturum credibile eſt eum viduæ, qui ad parandam calanticam nummos uxori negat? Quomodo ad præſtanda ſingulis

Quaſi famem maiorem ſiccitas, quam rapacitas facit. Cypr. tractat.

Obſervant temporum difficultates, ut ex aliorum calamitatibus meſſem faciant. Nazi. orat. 30.

Divitiæ grandes homini ſunt vivere parcè æquo animo. Lucret. lib. 5.

Quod alteri dederis ad tempus, ipſe à Deo accipies in æternum. Lactant. 6. 12.

Servis pecuniam, quæ te ſervata non ſervat. Patrimonium cumulas, quod te pondere ſuo onerat. Cypr. ſermon 1.

Tanto è mio, quanto io godo, è do per Dio. Guic. 49.

Fruſtra congregat opes, qui ſe his neſcit uſurum. Ambroſ. Luc. 12.

Auri (ſacra) fames parto ſit maior ab auro. Prudent. hamartig.

Malevolus animus non impendit caritatem alteri, quia non habet ſibi. Fulgent. epiſt. 5.

In nullum avarus bonus eſt, in ſe peſſimus Sen. epiſt. 108.

Genus egeſtatis graviſſimum in divitiis inopem eſſe. Idem. epiſt. 24.

Imperat, aut ſervit collecta pecunia. Hor. 1. epiſt. 10.

Non intelligit miſer, ſibi ſpecioſa eſſe ſupplicia: auro ſe alligatum teneri, ſe poſſideri magis, quam poſſidere divitias. Cypr. 1. epiſt. 2.

Avaritia rapina eſt ſubdita. Ambroſ. pſal. 118.

ὁ κηδεμὼν διαφθαρεὶς περὶ τῶν οἰκείων, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων. Stob.

Maior pecunia fauces avaritiæ non claudit, ſed extendit. non irrigat, ſed accendit. Aug. homel. 30.

Πλοῦτος ἐξουσίαν μὲν τῇ ῥαθυμίᾳ παρασκευάζει, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς νέους παρακαλεῖ. Iſocrat. ad Dæmonic.

Non parcit propriis amor inſatiatus habendi pignoribus. Prudent. Pſychomach.

Omnis actus vitæ noſtræ non careat miſericordiæ munere. Lact. 6. 12.

Nullum eſt officium tam ſanctum atque ſolenne, quod non avaritia comminuere atque violare ſoleat. Cic. pro Quinctio.

Apud vivos ſepulta ſunt, quæ tenacium manibus includuntur. Caſſiod. 4. 34.

Luctum pietas neſcit pecuniæ, in quo pietatis eſt diſpendium. Ambroſ. de Ioſeph.

Ira Dei eſt, ut peccator opes congreget: & nequaquam eis utatur. Hieronym. Eccleſ. 2.

diebus opera miſericordiæ ordinaria ſe obligabit, qui die dominico ſacris non intereſt, ne aſſem afferre neceſſe ſit? Quomodo gratuito (hilarique animo) quicquam dabit avarus, qui ſæpe ne argenteum expendat, it cubitum incœnatus? In ſumma NUNQUAM, mihi crede, de opibus dabit ſuis, qui propter opes perpetuo lamentatur alienas.

CAPUT XXVI.

Proſequens inſtitutum autor ſtilo mirifico declarat, quam multa faciat avarus illiberaliter.

INTER EA, quibus divina monſtrat providentia, modum ſuæ gubernationis nobis ignotũ eſſe, & hoc eſt, quòd videmus, ab ea dari homini ingenium, ad cognoſcendum divitias, vires ad quærendum, ſolertiam ad cogendum, prudentiam ad aſſervandum, animum ad tuendum, vitæ deniq; ſpacium ad poſſidendum; ſimul tamen poteſtatem fruendi illis negari: ut DEI permiſſu, qui iniuſtè dominus evaſit alieni; jure mancipium fiat proprii. Unde intelligitur, quanto PRÆSTANTIOR ſit honeſta paupertas, quam rabida avarities, dum PAUPERI DEUS animum in paucis contentum donat; diviti verò animum æquum etiam in copia adimit; ita avaro in ſingulas horas moleſtiæ, lucra verò non niſi ſingulis nundinis accreſcant.

Age, divitem avarum cum figulo paupere conferamus, & videamus, utrum plus commodi figulus ex ollis, quas de argilla facit, an ex pecunia avarus, quàm defodit, capiat. Quamvis autem nemo reſpondeat, jam reſponſum manifeſtum eſt, 555
melius illum cum luto, quàm hunc cum auro habere. Vendendis enim ollis vitam figulus lucratur; cuſtodiendis vero pecuniis animam dives perdit.

Itaque Principes excelſos obſecro, megiſtanes precor, cæteros nobiles ac plebeios hortor, ut huius verbi memores ſint, & intimis id reponant ſenſibus, quod ſcilicet aio atque affirmo; SI QVIS pecuniam cuſtodiat & claudat, ſibi ipſi eam maximè cuſtodire & claudere. Dum enim duas† theſauro ſeras cuſtodiæ gratia addit; vel ſeptem cordi ſuo, ne illum eroget, apponit. CAVEANT, caveant ſibi viri nobiles, & generoſi, ne pecunias aſſervare & cumulare aſſueſcant! UBI enim ſemel animi illorum cumulandis ſeſe theſauris dediderunt; vel unius trioboli comparcendi gratia in mille ſordes, quotidie incidere nunquam deſinent.

Quod

Avari in affluentia inopes, egeſtatis mala in ubertate patiuntur; neſcientes parta reſpicere, dum egent habendis. Macrob. Som. 1. 10.

Πλοῦτον μὲν πλουτοῦντος ἔχεις, ψυχὴν δὲ πένητος, ὦ τοῖς κληρονόμοις πλούσιε, σοὶ δὲ πένης. Pallid Epigram. lib. 2.

Illa vera lucra iudicamus, quæ integritate ſui agante percipimus. Caſſiod. 12. 2.

Quicquid ſub cœlo divitiarum eſt, ea omnes ad benè vivendum non quicquam ſunt. Apul. flor. 4.

Eccleſ. 5.

Opes nihilo indigentem ſufficientemque ſibi facere nequeunt. Boet. Conſol. 3.

Avarus antequam lucretur, ſeipſum perdit. Auguſtin.

Τοῦ χρυσίου ἡ γένεσις ἐπίπονος, ἡ φυλακὴ σφαλερά, ἡ σπουδὴ μεγίστη, καὶ ἡ χρῆσις ἡδονῆς καὶ λύπης αἰτία μέσον κειμένη. Agatharch. de Mari. rubr.

Bene eſt, cui Deus obtulit parca, quod ſatis eſt, manu. Horat. 3. od. 16.

Le vray contentement ne giſt en l'abondance, il giſt à la meſure & à la ſuffiſance. Ronsard. 5. 70.

Δεινὸν πένεσθαι, χεῖρον εὐπορεῖν κακῶς. Naz. Monoſtich.

Nulli parvus eſt cenſus, cui magnus eſt animus. Leo Sermon. 2. quadrag.

Eo quod natura bonum eſt, bene licet uti. Fab. 2. cap. 11.

Plures nimia congeſta pecunia cura ſtrangulat. Iovenal. Sat. 10.

Tantalo locuples viſus & pauper effectus. Fulgent. Myth† olog 2.

Magnas inter opes inops. Horat. 3 od. 16.

Nulla avaritia ſine pœna eſt: quamvis ſatis ſit ipſa pœnarum. Sen.

† *arca inexorabilibus clauſtris obſerata.* Val. Max.

[illegible] πλείον; σὺ δὲ ζητεῖς [illegible] πλεῖν τὸ σόν. Ariſtoph. Nub.

Qui pecuniæ ſervit & præſentibus compedibus ſtringitur & futuris. Chryſoſt. diſcip. de temp.

† *Haud* facilè conquieſcit avaritia humana, dum conatibus fortuna reſpondet. Nic. Greg. 4. 1.

Quisquis peccat inops, minor eſt reus. Arbit. 103.

Quod ſi dicant plebeii, quia non admodum divites ſint, ſe non poſſe magnos acervare theſauros, cum ultra centum aut ad ſummum ducentos aureos cogere nequeant: Si ordines ſpectentur, TANTUNDEM peccare reſpondeo, qui decem aureos, quantum qui myriadem aureorum reponit. NON enim in aſſervandis & abſcondendis vel multis vel paucis pecuniis culpa ſita eſt; ſed in eo, quod illas cuſtodiendi gratia multa prætermittimus bona. Mihi quidem planè novum accidit, cùm plus vitium apud avaros video tenacitatem habere, quàm in aliis conſcientiam. INVENIAS enim multos, qui neglecta conſcientia facultatibus utuntur, fruuntur alienis: avari verò tenacitate magis quàm conſcientia, coacti facultatibus non utuntur, fruuntur propriis.

Minime indigent, qui abundantiam ſuam naturæ neceſſitate, non ambitus ſui ſuperfluitate metiuntur. Boet. 2. conſol. 4.

Omnis cupido acquirendi ex opinione inopiæ venit. Apul. apol. 1.

Ille magis poteſt diteſcere, qui lucra turpia neſcit optare. Caſ. 6. 20.

Vtatur iis bonis oportet & fruatur, qui beatus futurus eſt. Cic. nat. deor. 1.

Le but de la richeſſe eſt d'en ſcavoir uſer. Ronſard. 6. 70.

Quid habet pulchri conſtructus acervus? Horat. 1. Sat. 1.

Nemo habet injuſtum lucrum ſine juſto damno. Ubi lucrum, ibi & damnum. Lucrum in arca, damnum in conſcientia. Auguſt. Serm. 215. de temp.

Maxima cum ſolicitudine, & diligentia non vulgari proſpiciunt avari, ne † eluvie molendina auferantur; ne prata greges depaſcant, ne venationem inſtituant venatores, ne vinum vetuſtate coaceſcat aut evaneſcat; ne debitores cum ſorte aufugiant; ne frumentum mures rodant; ne quid ex ædibus fures auferant (aut decoquant:) Sed nemini pertinacius, quàm ſibi ipſis reculas ſuas claudunt. Cæteris enim vel citius vel ſerius occaſio ſemper adeſt aliquid ſuffurandi; at AVARO ſemper animus deeſt coronatum unicum minuta commutandi pecunia.

† οἶκος καὶ πλοῦτος, βιότου χάριν οἱ δὲ πλουτοῦσι φροντίδες ἀνθρώποις ὁ βίος, ἀλλὰ πόνος. Iulian.

Avarorum miſeria.

1. Cura aſſidua.

Malignißimum eſt ſolicitudinis genus, ſeipſum cuſtodire. Fab. declam. 17.

Avaritia quicquid omnibus abſtulit, ſibi ipſi negat. Sen. nat. quæſt. 1. præfat.

Qui nimium diligit, nimium cuſtodit. Ambroſ. pſal. 118.

Commiſeratione dignus eſt avarus, qui voluntate, non neceſſitate pallium geſtat detritum, calceos ſine ſoleis, ligulas exarmatas, cingulum ſine fibula, tunicam laceram, petaſum vetuſtum, caligas dilutas, pileolum craſſum & interulam ſine manicis: Denique multi ex infelicibus iſtis luctum ob aliquem defunctum ſimulant, cùm vera cauſſa ſit, (cur ſolidati incedant,) ne panni elegantioris aliquantum emere cogantur. Quid non faciat avarus, cùm tantùm ne ex loculis promere dimidium argenteum cogatur, duos menſes barbam intonſam geſtet?

2. Sordes in veſtitu.

Le vray contentement ne giſt en l'abondance, il giſt à la meſure & à la ſuffiſance. Ronſard. 6. 70.

πολλάκις αἱ χρυσοῦ τι μαλφία φέρτερ ἔχουσι πολλὸν ὑπὲρ ὄντα, χόρτον ἔδοντα μέγαν. ἄδηλ.

Quelli che più poſſeggono manco ſi contentano. Domen. 172.

Sordibus hæredi ſuo procurat, & ſibi negat omnia. Sen. epiſt. 123.

Nulla ditari ratione poteſtis avari, Vos faciunt inopes quas cumulatis opes. Scholi. Boet. 2 conſ. 5.

Pauperius nihil eſt, quam miſer uſus opum. Æſop.

At enim avari, licèt malè ſeipſos tractent, domos tamen habent bellè exornatas! Nihil verò minus: Sed in ædibus ipſorum cameras videas araneis oppletas, fores è cardinib. emotas feneſtras rimoſas, ſeras fractas, utenſilia comminuta, pavimenta everſa, tecta pluviis pervia, ſedilia divulſa, atria immunda, (lectos carioſos) caminos collapſos; ut propinquum aut amicum hoſpitio excepturi vicinum adire, ut ipſum recipiat, aut quod opus eſt, utendum petere cogantur.

3. Habitatio immunda.

Alquimia provada, tener renta, y que no gaſtar nada. Adag.

Cupiditas novit habere, non novit frui. Fulgent. Mythol. 4.

Herus in hara; aut ædibus habitat. Aſinus. Quid hoc eſt.

οὐδὲν ὑγιές ἐστ' οὐδενὸς ἀλλ' εἰσὶ τοῦ κέρδους ἅπαντες ἥττονες. Ariſtoph. Pluto.

Digitized by Google

Sed omiſſo veſtitu, quo utitur, & domo, quam habitat, quam ſplendida avarus menſa utatur, videamus. Hîc verò certum, quod ex hortis ſuis tantùm comedat poma cadiva; ex vineis uvas putridas; ex gregibus carnem morbidam; de tritico, quod madefactum; de vino, quod corruptum (aut acidum) eſt: de caſeo, quod mures ambederunt: de petaſonibus, qui ſubrancidi ſunt; de lacte, cui flos demptus eſt. Poſtremò QVAM guloſi in comedendo ponunt, eam felicitatem avari in aſſervando ſtatuunt. O infelices lurcones! ô infortunatos avaros! Illorum enim ſuavitas in eo, quod per gutturdemittitur; horum felicitas in eo, quod in arca clauditur, conſiſtit.

Rurſus verò etſi avari malè veſtiantur, tenuiter victitent, incommodè habitent, exiſtimationis tamen ſuæ rationem habent. Imò vero ſi tam attentas miſeri ad audiendum aures haberent, quam animo ſunt ad colligendum & cuſtodiendum avido; nullo non momento audirent, ut vocentur miſeri, daniſtæ, avari, ærumnoſi, famelici, fœneratores, crudeles, immemores, ingrati, periuri, ſcelerati & infauſti. Quid multis opus eſt? Adeo civibus inviſi ſunt, ut libentius illi corpora manu, quàm exiſtimationem lingua verberarent.

Magna eſt avari infelicitas, quod ſi quem inimicum nactus eſt (validum,) nullum reperit amicum, qui domum ipſius (viſendi gratia) veniat, & centum invenit fures, qui opes rapiant. SI QVIS inimicum ſuum, qui avarus eſt, ulciſci cupit, nihil ipſi peius precari poteſt, quàm vitæ diuturnitatem. Multo enim acerbiorem ſibi avarus vitam facit avaritia, quàm nos injuncta gravi ſatisfactione.

Quod ſi dicerent divites, ſe libente animo carere ſplendidis ædibus, quas habere poſſent, exquiſitis veſtibus, quarum copia adeſſet, ciborum delitiis, quibus veſci liceret, idque ſe non quod avari, ſed quod Chriſtiani ſint, facere: merito ſibi ſtilus temperaret meus. Verum proh dolor! cum res ad exi- 557
ſtimationem pertinentes parvi pendant; longè minoris ad conſcientiam ſpectantes æſtimant. Si avarus dicat, ideo ſe opes aſſervare, ut ſit, unde eleemoſynas det, id me credere nego. Quotidie quippe videmus, ut pauperes eleemoſynam petentes mox cum † bona pace abire jubeant avari, quaſi ne obulum quidem (vel teruncium) ad manum habeant.

Illud tanquam imperatum obſervant avari, non aliam domi ſuæ dandam eleemoſynam, quàm carnem craſſam, jus heſter-

Qui ſuis rationibus inimicus fuerit ſemper, eum quomodo alienis rebus amicum fore ſperes? Cic. Herenn. 4.

4. *Victus ſordidus.*

Le but de la richeſſe eſt d'en ſcavoir uſer. Ronſard. 6, 70.

Avari poſſident ad hoc tantum ne alteri poſſidere liceat. Cypr. 2 epiſt. 2.

Avarus dives multiſſima parcitate ſe cruciat, aliis devoranda conſervans. Hieron. Eccleſiaſt. 6.

Omnis appetitor avaritiæ, cum omnia pretio deſtinat, fame moritur. Fulg. Mycholog. lib. 2.

Avaritia ingratiſſimum & odioſiſſimum vicium, quod nec effectu prodeſt aliis, nec affectu. Saresb. 8. 15.

5. *Exiſtimationis contemtus.*

In ſingulis lucris ſingulæ mortes. Ut accedat aurum, perit fides; ut foris veſtaris, intus expoliaris. Auguſt. ſerm. 50. de temp.

Avaritia fidem, probitatem, cæteraſque bonas artes ſubvertit. Sal. Catilin.

Avaritia ſtudioſius declinanda, quia tenacius inhæret ab imagine utilitatis, & pernitioſius nocet ab exterminio caritatis. Saresb. 8. 15.

Contemtu famæ contemnuntur virtutes. Tacit. annal. 4.

Κακοῖς τὸ κέρδος τῆς δίκης ὑπέρτερον. Eurip. Stob. 214.

6. *Odia civium.*

Avaritia ſemper odioſos, caros largitas facit. Boet. 2. conſol. 5.

τὰ μέγιστα τῶν κακῶν οἱ πονηροὶ ἐκπορίζονται, ἐπιβουλὰς, φθόνον καὶ μίσος, οἷς οἱ πλεῖστοι καθ' ἡμέραν συνοικοῦσιν. Ariſt. Stob. 758.

Pecunia profuſo decus, avaro ſupplicium eſt. Saresb. 8. 15.

7. *Conſcientia cura nulla.*

Vt ſacculus tuus impleatur nummis, anima tua febricitat curis. Aug. ſerm. 50. de temp.

Nullus magis avarus, quam ſuæ ſalutis hoſtis. Cypr. Serm. 2.

πολλῶν κακῶν ἐπιχείρημα ἐστὶν ὁ πλοῦτος. Xenoph. Stob. 760.

Ein eigen Hauß und ein langer Mantel decket viel zu. Adag.

Nil nefas eſt avaritiæ. Curt. lib. 4.

8. *Nulla erga egentes miſericordia.*

Qui ſuccurrere perituro poteſt, ſi non ſuccurrerit, occidit. Lactant. 6. 12.

† *Iacob.* 2. 16.

Quoties rogaris, tentari te à Deo crede, an ſis dignus exaudiri. Lactant. 6. 18.

Lacrymis pauperum ut rubigine divitiæ injuſtæ conſumuntur. Nazianz. orat. 31.

Digitized by Google

heſternum, lardum rancidum, caſeum à muribus arroſum, panem durum, veſtes obſoletas, numulos fractos; ut domum potius repurgare, quàm eleemoſynam dare videantur.

Quod ſi dicant avari, ideò ſe attentiores ad rem eſſe, ut onera à maioribus ſibi relicta ſuſtinere poſſint: Hanc quoq; excuſationem frivolam eſſe ajo. Non parentum, imò etiam avorum teſtamenta nondum impleta eſſe, nec implendi illa curam ab ipſis ſuſcipi videmus; Siquidem ex quo parentes tumulo intulerunt, nullam ibi candelam accenderunt. Qui præ nimia tenacitate & ſordibus fame ac frigore enecatur, an is patrem è purgatorio (per eleemoſynas aut benefacta) liberaret? Si dicat avarus, quicquid aſſervat, tantùm reponi, ad extruendum ſacellum luculentum, & relinquendam ibi piam memoriam; Si eiusmodi de ſudore id faciat proprio, & quicquid malè partum erat, reſtituat; ædificium illud DEO gratum (acceptumque) fore, & ab omnibus laudatum iri aio. At ſi vult avarus, ut in maxima paupertate multi vivant; tantum ut conditorium ſibi ſtruat opulentum, id verò neque Deus præcipit, neque Eccleſia permittit: DE clamoribus enim & ſudoribus alienis non ſunt accepta DEO ſacrificia.

Si dicant avari, ſi quid in theſauro reponant, ideò fieri, ut defunctis ſibi multas miſſas dici curent (hæredes,) quæ per Eccleſias pro animabus celebrentur: propoſitum me laudare ajo, ſi modo nihil ſubſit periculi. Sed proh dolor! avarus omnia ſe onera depoſiturum retur, ſi unicum (ut vocant) tricenarium pro mortuis dici jubeat, cum ſpoliatos, & ad ptochodocheia redactos relinquat bis mille homines vivos. TUTIUS ergo crediderim, ſi Principes & megiſtanes pecunias ſuas expendant in dotandis puellis orbis in vita, quàm ſi multas jubeant miſſas in morte dici. Sæpe enim hæredes relicti miſſas dici curant admodum paucas; at ex puellis orbis multæ pereunt. Is ſcilicet ANIMAS è purgatorio redimere veriſſimè dicitur, cuius liberalitate fit, ne in vicia mundi virgines egenæ ruant.

558 Fit interdum, ut cupidus & avarus aliquis, opes acquirendi ſtudio, Auguſtobrigam Hiſpaniæ, Lugdunum Galliæ, Olyſipponem Luſitaniæ, Londinum Britanniæ, Antverpiam Flandriæ, Mediolanum Inſubriæ, Florentiam Hetruriæ, Panormum Siciliæ, Viennam Auſtriæ, Pragam Bohemiæ, Budam Hungariæ, proficiſcatur; in ſumma oculis Europam luſtret

ὅλως οὐκ ἔδωκε, μηδ᾽ ἐλπιζέτω λαβεῖν. Idem. Stob 271.

Deus animam tuum contra te geret, tuiſq; te legibus judicabit. Lactant. 6. 12.

9. Pietatis & religionis reſpectus aut nullus.

Anima lucri cupida etiam pro exiguo petite non meruit. Leo de paſſion. Serm. 9.

Parum providum ſperare ex aliis, quod ſibi ipſe non præſtas. Plin. 2. epiſt. 10.

Divitiæ negligentiam pariunt ſalutis. Ambroſ. 1. Theſſal. 5.

Qui ſibi nequam, cui bonus? Bernh. 217.

ἔστι τὸ ἀγαθὸν οὐδαμῶς ἐκ τῆς χρείας, μὴ τῶ περισσῶς δίκαιος. Nazian. Stob. 271.

10. Aut perverſus.

Pauca malè parta, multa bene comparata perdunt. Chryſoſt.

Fœnus pecuniæ, funus eſt animæ. Leo ſerm. 6. jeiun. X. menſ.

Καλὸν ἐν πᾶσιν ἡ εὐσέβεια. Baſil. Sto. 271.

Naufrago tabulam abſtuliſti, mortuo applicas navem. Fab. declam. 12.

οὐδὲ αἰσχύνεται κατὰ δύναμιν λαμβάνων τὰς θυσίας. Ariſtot. 7. Eudem. 10.

11. Sera poſt mortem animæ cura.

Cuius omnis in pecunia ſpes eſt, eius à ſapientia eſt animus remotus. Cic. Herenn. 4.

Dum vivis, pauperem videri, ubi ſis defunctus, divitem deprehendi, turpiſſimū. Ælian. lib. 14.

Cum vivis, fac, ſi quid facturus es, quia ultra neque fides eſt, neque labor neque pœnitentia. Chryſoſt. Vincent. de S. Martino.

Plus meretur, qui vivens dat eleemoſynas, quam qui moriens. Ambr.

ἐὰν σῶμα σαυτοῦ τὴν συνείδησιν ἔχῃς, καὶ ἅπερ αὐτὸς παθεῖν οὐκ ἐθέλει, οὐδὲ ἑτέρω, παθεῖν ἐπιτρέψας οὐδέποτε μὲν ψεῦδος ἀμαρτήσας ὑποστήσῃ. Baſil. Imp ad Ferme. 42.

ἐλεημοσύνης χωρὶς ἄκαρπος ἡ ψυχή. Nazi. Stob. 272.

Felices non faciunt divitiæ terrenæ, aut nobis viventibus amittendæ aut nobis mortuis, à quibus neſcimus, vel fortè à quibus nolumus, poſſidendæ. Auguſt. 5. civit. 18.

Κἂν μὴ λῃστεύῃ τις, ἐν δὲ τῷ τῶν λυσσώντων σπηλαίῳ φανῇ, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις δίδωσι δίκην. Chryſoſt. orat. 4. cont. Iudæ.

ἀμφότεροι κλῶπες, καὶ δεξάμενος, καὶ ὁ κλέψας. Phocyl.

Digitized by Google

ſtret univerſam, & per commercia notitiam habeat Aſiæ totius. Demus ergo ſingulis hiſce locis aliquid eum lucratum, idque conſcientia non planè integra; ſed pro commerciorum diverſitate diverſa fuiſſe peccata. Si ergo in mortis articulo, cùm avarus huiusmodi pecunias liberis diſtribuit, peccata idem ſic diſtribueret, ut fortunarum poſſeſſione exutus à culpa quoque liber eſſet; ferendum erat: Sed proh dolor! LIBERI pecuniis hilares fruuntur; pater infelix cum peccatis ad Orcum migrat.

CAPUT XXVII.

Epiſtola M. AVRELII Imp. ad Cincinnatum amicum, mercaturam Capuæ facientem, cum Romæ prius eques fuiſſet; diviſa ab autore in tria capita. Peculiarem habet uſum ad arguendos nobiles, qui natalium ſplendore gloriantur, & tamen mercatura nullo pudore ſunt addicti.

MArcus Aurelius Imp. Rom. Annii Veri fratris in imperio & Cenſura collega, Cincinnato Capuano S. & fortitudinem contra adverſam fortunam.

INDE à ſolenni feſto matris Berecynthiæ nec miniſtrum è domo tuâ vidi, nec literas abs te ſcriptas legi; quæ res ſuſpicari me cogit, te aut valetudinis periculum adiiſſe, aut amicitiæ jam noſtræ oblitum eſſe. AMICITIA quippe quo arctior, hoc frequentiorem exigit communicationem aut viſitationem. Nolim te deinceps adeò incurioſum, noſtrique immemorem eſſe, ut neque viſum ſcilicet nos venias, neque literas ſubinde ſaltem ſcribas. AMICORUM enim intimorum epiſtolæ licèt præſentiæ deſiderium non prorſus adimant; ſpem tamen nutriunt, (fore ut aliquando nos inter nos videamus.)

Paratam tibi ad iſta reſponſionem novi, tot ſcilicet in repte Capuana negotiis diſtineri, ut nihil ſuperſit ad ſcribendum otii. Sed ego contrà reſpondeo, nullum tibi negotium tantas occupationes afferre poſſe, ut legitimum ſit impedimentum, quo minus per literas cum amico colloquendi commercium retineas. SOLUM enim illud tempus nos vivere poſſumus dicere, quod deorũ cultui & converſationi cum amicis tribuimus. QVICQVID prætereà temporis colloquendo, negotiando, laborando, dormiendo, comedendo, requieſcendo conſumimus, non in codicem vitæ, ſed in tabulas mortis referamus oportet. Eiusmodi quippe operibus etiamſi 559

corpus

Der Häler iſt wie der Steler. Adag.

Plus gaudebit hæres tua morte, quo plus acceperit. Sen. ep. 123.

Ablatio rei alienæ reſtitutione diſſolvitur. Chryſ.

Benedictus eſt, qui non dimittit filiis reſtitutionis onus! Vincent. in ſermon. de S. Laurent.

Dedit operam, quod malè partum erat, ut male periret, ne quid habere ex fraude paterna diceretur. Apul. apolog. 2.

Reſpondiſſe nobilitati pulcrum, aut humilius genus illuſtraſſe factis. Fab. 2. cap. 9.

ὐκ ἐσι πλυτεῖν ἐν ταῖς καθ᾽ ἡμέρας ἐργασίαις: μὴ πάντως μνημονεύειν καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα δίκαια, καὶ κέρδους αὐτὸ ἰλιγγιᾷν γενόμενον, Syneſ ep. 101.

ἐν γῇ πένεσθαι κρεῖττον, ἢ πλουτοῦντα πλεῖν. Menand. Stob. 474.

Hoc unum bonum habet generoſitas, quod neceſſitatem indicit probitatis. Sareſb. 8. 15.

Avari non tam patrimonium facultatum, quam theſaurum criminum congregant, æterno ſupplicio & brevi fructu. Ambroſ. Luc 4.

Profodalibus fide junctis, ſede diſcretis frequenter incutiunt & tuta mœrorem, quia de actionibus longinquis ſiniſtra quæque metus augurat. Sidon. 8. 6.

Ipſe valeo, ſi valere eſt ſuſpenſum & anxium vivere, timentem pro capite amiciſſimo, quicquid accidere homini poteſt. Plin. 3. 17.

Non ſunt amici, amici qui degunt procul. Mim.

Tacita concordia inſtar odiorum eſt. Symm. 3. 13.

Perit gratia, ſi repoſcatur. Plin. 2. ep. 13.

Πολλὰς δὲ φιλίας ἀπροσηγορία διέλυσεν. Ariſt. 8 eth 6.

Διαστέλλουσιν εἰς τὰ πολλά τὴν ψυχὴν καὶ χαίνουσι τῆς πολυμερίας χρειάς. Chryſoſt. Stob. 718.

Deſiderium abſentium nihil perinde ac vicinitas acuit. Plin. 6. ep. 1.

Varia & magna curanti, non tam ſtudium deeſt, quam copia. Symm. 1. 10.

Iucunda ſunt literæ, quæ vera amici abſentis veſtigia, veras notas afferunt. Sen. epiſt. 40.

Κἂν μυρίυς θησαυρὲς εἴποις, ὐδὲν ἀντάξιον γνησίυ φιλανθρώπου. Chryſ. Sto. 717.

Temporis tantum honeſta avaritia eſt. Plin.

Inſitum eſt bonis mentib. ut quæ copioſè ab aliis optamus adipiſci, ea largiter deferamus. Plin. 3. ep. 6.

corpus recreatur; animus tamen non refocillatur. Iurato ergo mihi credas amice, FIERI non poſſe, ut ulla in re quiſquam acquieſcat, dum animus illius inquietus eſt. NON enim oſſibus nervisque corporis, ſed in vivis animæ potentiis noſtra conſiſtit * conſolatio.

Diu eſt, quod ego te, & tu me noſti; diu eſt, quod ego te, tu me amas. Cum igitur amici tam vetuſti ſimus, ut mutuis amicitiam renovemus officiis, ęquum eſt. FALSO enim nomē uſurpant amicorum, inter quos non maior, quàm inter alienos, intercedit converſatio. Eum qui mecum non loquitur, nihil ad me ſcribit, me neque videt, neque inviſit, nihil mihi dat, nihil à me accipit, non quidem inimicum mihi velim; veruntamen parum mea refert, amicum ſe meum prædicare (& jactare.) NULLA enim in re magis conſiſtit peculiaris amicitia, quàm ut amici cordis ſibi invicem penetralia (ut ſic loquar) aperiant, & familiariter inter ſe converſentur.

Dices fortaſſe Cincinnate, intervallum locorum, quod Româ abes, in cauſſa fuiſſe, ut noſtra refrigeſceret amicitia. Animi quippe teneri ut eius, quod amant, præſentiâ exardeſcunt (& flagrant;) ita eius, quod exoptant, abſentiâ cruciantur. Ego verò ſic reſpondeo: VINA mollia, quæ longius ab eo loco, ubi naſcuntur, avehuntur, eò firmiora fiunt: Ad eundem modum, IN HOC veri cognoſcuntur amici, dum quanto longius inter ſe corporibus diſtant, tantò arctius voluntatibus copulantur. Cùm ergo ſemper fidelem & ad omnia paratum me ſis expertus; cur ſuſpicionem, quæſo ſiniſtram de fide mea concepiſti? Viridia foris folia non eſſe intus arborem aridam arguunt; & ACTIONES extra bonæ, quales interius mens ſit, oſtendunt. Si amicus, Cincinnate, verus perhiberi vis, hanc amicitiæ legem teneto: quod UBICUNQVE non eſt amor perfectus, ſemper in obſequiis aliquid deſideratur; contra verò, qui perfectè amat, perfectè & conſtanter ſervit. Equidem tuus & fui, & ſum, & ero; injurius es, ſi non totus meus es, (verbum non amplius addam.)

CAPUT XXVIII.

M. AVRELIVS inſtitutum proſequens, quædam laudabilia viris generoſis præſtanda, & vituperabilia iiſdem fugienda commemorat.

Ne laſſeſcat fortuna, metus eſt, quo ſemel receptò, ſolida felicitas non eſt. Plin. 7. cap. 40.

Ubi oblectatio fruendi conſtituitur, ibi cura cordis obſtringitur. Leo jeiun. VII. menſ. 7.

ὐκ ἔστιν ἡ ὁμόνοια ἐν τοῖς νοητοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς πρακτικοῖς. Ariſt. 2. magn. moral. 12.

* *oblectatio.*

Amicitia eſſe nō poteſt, ſi nulla ſit communicatio. Thom.

Amicitia uſu credita & expenſa documentis, à periculo ſuſpicionis aliena eſt. Symm. 1. ep. 92.

ἐς ὄμματ' ἐλθεῖν φωτὸς εἰ βλέψαι γλυκύ. Eurip. Ion.

Ad connectendas amicitias vel tenaciſſimum vinculum, morum ſimilitudo Plin. 4. ep. 15.

Amicorum nihil ita proprium, quam ſimul vivere. Ariſtot. eth. 6.

Cum non reſcriberes, ipſe te à colloquii mei conſortio, ſeparaſti. Leo ep. 61.

Καλὸν θησαυρὸν ἐστὶ δὲ πρᾶτον φίλος. Proverb.

Maximè neceſſariū familiaritates habere amantium nos amicorum. Cic. offic. 2.

Nulla aſſiduitas animum poteſt amantis explere. Symm. 7. 79.

Amici ſunt, qui abſentes æquè ac præſentes amant. Ariſtot. Rhetor. 2.

[illegible] Chryſoſt. in obſervant. novilun.

Benevolentiam ſtabilitate & conſtantia judicemus. Cic. offic. 1.

Ut gladius uſu ſplendeſcit, ſitu rubiginat, ita vox in vagina ſilentii condita, diutino torpore hebetatur. Apul. 1. Florid. extrem.

Bonitas conditoris habitationem potius hominum, quàm caritatem finalibus claudit anguſtiis. Sidon. 6. epiſt. 6.

Δεῖ τοὺς φιλοῦντας πίστιν, οὐ λόγους ἔχειν. Proverb.

Amicitia communis plus accepit injuriæ ex tua ſuſpicione quam ex meo ſilentio. Symm. 2. 4.

οἱ τῶν πιστότεροι οἱ ὀφθαλμοί. Poly l. 12.

Veritate amicitia, fide ſocietas, pietate propinquitas colitur. Cic 2. 61.

Materiam bona, ſiquidem nos tales ſimus, nos celebrant: ſin minus, contumeliæ nobis loco ſunt. Theophyl. 1. Tim. 1.

Minus eſt dedecoris nunquam ad præconium laudis acceſſiſſe, quam de faſtigio laudis ruiſſe. Cypr. 2. 7.

Qui peccare ſe neſcit, corrigi non vult. Sen. epiſt. 28.

Aliud aliis annis magis convenit. Fab 5. cap. 9.

OLIM cùm ego juvenis eſſem, tu ſenex; ego te pecuniis, tu me conſiliis bonis juvabas. Hæc verò ætas alios mores poſtulat. Cùm enim cani ſenem te eſſe pronuncient; facta vero ut juvenem accuſent; ſtilum vertamus neceſſe eſt, ut ego ſcilicet bonis te juvem conſiliis, etiamſi de tuis mihi nihil des pecuniis: adeo quippe mihi videris avaritiæ deditus, ut ne uno quidem denario conſilia conſiliariosque Romanorum omnes ſis emturus. Veruntamen pro ſumma mea in te benevolentia, proq; amicitiæ noſtræ jure, conſilio te nunc utili inſtruam, ex quo intelligas, quid vito bono faciendum ſit, ut à diis diligatur, ab hominibus ametur & obſervetur. Itaque ſi vitam inter homines quietam agere Cincinnate cupis; quæ ad te ſcripta mitto, memoria ſemper teneto:

Primum, BENEFICIORUM acceptorum memor eſto, & injuriarum tibi illatarum ut oblivíſcaris, ſtudeto.

Deinde, EXIGUUM id, quod tuum eſt, magni; & multum illud, quod alienum eſt, parvi æſtimato.

Præterea, BONIS te ſemper adjungito, & improborum commercia fugito.

Ad hæc, ERGA maiores gravem, erga minores affabilem te præbeto.

Porro, PRÆSENTIBUS ſemper benefacere ſtudeto, & de abſentibus benè ſemper loquitor.

Tum FORTUNARUM jacturas vel maximas parvi, exiſt mationis vero vel minimas magni ſemper æſtimato.

Item, NEQVE unius rei conſequenda gratia multas, neque multarum incertarum cauſſa unam certam in aleam mittito.

Poſtremo te rogo moneoque, ut NON plus quàm unum amicum habeas, & ne quem inimicum capias, caveas. Hæc præſtanda ſunt ei, qui bonos numerari cupit.

Non dubito, quin ubi hæc præcepta (tam præclare ſcripta) videris, ſingularem inde voluptatem ſis percepturus, ſed longè maiorem ego caperem, ſi eadem abs te prompte præſtita viderem. PRÆCLARA enim † præcepta dare & præſcribere facillimum, eadem vero opere præſtare, difficillimum eſt.

Equidem & pro amicitiæ coniunctionisque neceſſitudine, & pro ea, quam in te animadverti, habilitate, honeſtiſſimis 56 x
ſemper muneribus ut præficereris, curavi. Nam me intercedente & ædilis, & tribunus & quæſtor ærarius, & magiſter equitum

Τὰ πολλὰ φίλων λεγόμενα καὶ ἥβεας φορητά. Nazian. Stob. 716.

Φίλου τρόπους γίνωσκε, μισήσεις δὲ μή. Proverb.

Cuius omnis in pecunia ſpes, eius à ſapientia eſt animus remotus. Cic. Heren. 4.

Magni animi eſt magna contemnere, ac mediocria malle, quàm nimia. Sen ep. 39.

Blanditiis veritas temperetur. Fab. declam. 14.

Quædam quæ licent, tempore & loco mutato non licent. Sen. 9. controv. 2.

Ἐν τι ζητῶν καὶ προσηνάπτω, τῷ ἀπὸ πράξεως κοινωνικῶς μεταβαίνειν ἐπὶ πρᾶξιν κοινωνικὴν σὺν μνήμῃ θεοῦ. Aure. Imp. lib. 6.

Omnes immemorem beneficii oderunt. Cic. offic. 2.

Nihil eſt periculoſius acceptis beneficiis, ſi in omnem nos obligant. Fab. decl. 333.

Δυσκόλως γὰρ χωρεῖν ἡ αὐτάρκεια. Epict. Stob.

Φεύγειν δεῖ κακῶν φιλίαν, καὶ ἀγαθῶν ἔχθραν. Iſocrat. Stob. 721.

Τὸν ὁμιλητικὸν τρόπον ἅπαντες ἡδέως ὑποφέρουσι. Idem Stob. 14.

Ἀνὴρ φρονῶν, ὃς φίλα μὲν σπεύδει ἐνδιδόναι, ἀλλὰ δὲ θυμὸν προφέρει, καὶ κρείττω τὸν προσιόντα χαλινοῖ. Coint. 282.

Μᾶλλον εὐλαβοῦ ψόγον, ἢ κίνδυνον. Idem Stob. 18.

La mala ſtaga ſana, la mala fama mata. Adag.

Certa amittimus, dum incerta petimus. Plau. Pſeu. Di immortales.

E meglio penna in mano, che vccello in aria. Adag.

Δεῖ μήτ᾽ ἄφιλον εἶναι, μήτ᾽ αὖ πολύφιλον. Ariſt. Ethic. 9. 10.

Vn nemico è troppo, è cento amici ne baſtino. Adag.

Muchos amigos en general, y uno eneſpecial; Adag.

Facilius aliis, quæ recta ſunt, conſulere, quam ipſi ea agere poſſumus. Dio. lib. 46.

Μηκέθ᾽ ὅλως περὶ τοῦ οἷόν τινα εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα διαλέγεσθαι, ἀλλὰ εἶναι τοιοῦτον. Aurel. Imp. lib. 10.

Ἐπιτιμᾶν ἐστὶ παντὸς, ἐπανορθοῦν δὲ οὐ παντός. Demoſth.

† *Sareſb. 6. 19. ex Cicerone:*

Marci potentiam nemo ſenſit, niſi aut levatione periculi, aut acceſſione dignitatis. Vell. lib. 2.

equitum creatus es; quæ munera tam prudenter geſſiſti, ut & gratias mihi ſenatus egerit, quod ea me autore adeptus eſſes, & memoriam inde ſempiternam tibi comparaveris. Iam verò quippiam de te cognovi, quod utinam neque ego unquam reſciviſſem, neque ipſe feciſſes! quod ſcilicet † præfecti rerū capitalium munere deſerto, mercaturæ terræ marique tractandæ te tradidiſti: & qui eques nuper Romanus ſpectabaris, jam mercator Capuanus conſpiceris.

Huc uſque cum ſcribendo perveniſſem, aliquantiſper ſuſpenſum tenui calamum, dum ſcilicet cogito, utrum prius in te vituperarem officii tam honeſti deſertionem, an eam, ad quam te abjeciſti, humilitatem ac vilitatem. Si tui oblitus eras; at maiorum meminiſſe debueras, qui ut liberos ac nepotes inſignibus equeſtribus claros relinquerent, vitam inter labores profuderunt; cùm tua jam dignitatem, quam illi ſanguine † in campis effuſo pepererunt, pecuniarum cupiditate perdas.

Majores tui, neque enim falli me puto, vel ſcio potius; illi ergo ſi in vitam reverterentur, qua fuerunt circa honores ambitione, † non diuturna te lucis uſura frui ſinerent. FILIOS enim, qui honore parentes privant, optimo jure vita privare illi poſſent. (ARCES, opida) villæ, domus, montes, aquæ ductus, nemora, greges, ſervi, gemmæ, pecuniæ, à maioribus relicta, temporis tandem longinquitate pereunt: nec quicquam eſt eorum, quod perpetuò teneamus, præter celebrem, quam nobis reliquerunt, vitæ famam. Quod cum ita ſit; FILIO, in quo maiorum fama extinguitur, vitæ uſuram diuturniorem concedi, conſanguineis probroſum eſt.

Cùm Cicero ille ſapiens maximè floreat, totamque ſuis conſiliis rempubl. gubernaret, ejusque ſapientia & potentia nonnullos ureret, & forte quidam † generis humilitatem ei exprobraſſet: Diis, inquit, gratias ago ſingulares, quod generis tui nobilitas in te finitur; ego verò ita vivo, ut ſim poſteris meis nobilitatis initium (& virtutis exemplum.) Non ſine commiſeratione ac dolore maximo cognoſcimus, tot viris optimis & nobiliſſimis in familia aliqua extinctis, tam perditos vitioſosque ſuccedere filios; ut æquè præſentium memoria per infamiam, quàm maiorum per famam propagetur.

562 Mirari ſatis nequeo, Cincinnate, cur hoſtes, equiti. Ro-

Nihil in (M. Aurelio) mutavit fortunæ amplitudo, niſi ut prodeſſe tantundem poſſet & vellet. Plin. præfat. hiſtor. nat.

Pars optima, quæ ſapientia prudentiaq; præcellit, impetitæ multitudini. Apul. de Philoſoph.

Non eſt maius meritum, quam meritum inveniſſe regnantium. Caſſiod. 1. 43.

† *Prætoru militaru.*

Δεῖν ἐναλλάττοντας μὲν εἶναι πρὸς τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος, ἀκινήτους δὲ πρὸς τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ βελτίονος. Nazianz. Stob. 959.

προαιρετέον μέτριον βίον μετὰ δικαιοσύνης μᾶλλον, ἢ πλοῦτον μέγαν μετὰ ἀδικίας. Iſocr. de pace.

ἡ φύσις ἔδωκεν ὡς ἀλεξιφάρμακον, πρὸς μὲν τὴν ἀγνωμοσύνην, τὴν πρᾳότητα, πρὸς δὲ ἄλλον, ἄλλην τινὰ δύναμιν. Aurel. Imp. 9.

Nemo ſponte capeſſit nova, niſi quem pœnituit priorum. Apul. de Deo Socrat.

In cuiuscunq; animo virtus ineſt, ei plurimum tribuendum. Veli. lib. 2.

† *prælis.*

Aliena quiſq; vitia reprehendi mavult, quam ſua. Fab. 2. cap. 61.

Egregii & honeſti filii parentibus curam, nequam & improbi dolorem afferunt. Nazian. de homin. Vilit.

Filius malus potius in tormento animi, quam in voluptatibus reponendus. Val. Max. 5. 9.

* *cum nervis & oſſibus te buccellatim vorarent.*

Quanto maiorum vita præclarior, tanto poſterorum ſocordia flagitioſior. Sal. Iugurth.

Mens & gloria non queunt humari. Sidon. 4. ep. 11.

Dionyſius dedecore filii mortuus pœnas rependit, quas vivus effugerat. Val. Max. 1. 1.

Quien la fama ha perdida, muerto anda en la vida. Adag.

Improbum te vocari pudeat; non ignobilem. M. Naz. tetraſtich.

* *Saluſtius, invectiva. G.*

Plut. in apophth. & in Cicer.

Qui genus jactat ſuum; aliena laudat. Sen. Hercul. fur.

Quidam ignobiles nati facere poſteris genus. Sen. 1. controv. 6.

Facilius creſcit dignitas, quam incipit. Idem. ep. 101.

Quod optimum, & nobiliſſimum. Vell. lib. 2.

πολλοὶ γὰρ ὄντες εὐγενεῖς, εἰσὶν κακοί. Eurip. Stob. 734.

manimore, deſieris oppugnare, & mercator, tanquam è plebe aliquis factus ſis! Vis tu relictis extraneis, male domeſticis facere? Vis eum qui vitam nobis dat, vitam adimere, & qui vitâ nos orbat, eum morte liberare? Vis turbulentis quietem dare; & quietos tranquillitate privare? Vis dare iis, qui noſtra auferunt; & auferre iis, qui de ſuo nobis dant? Vis liberare condemnatos, & condemnare innoxios? Vis tuæ tyrannus eſſe reipublicæ, non defenſor patriæ? His enim omnibus ſe obſtringit, qui depoſitis armis mercaturæ ſe tradit. Diligenter mecum perpendi, quid te impulerit, ut ordinem equeſtrem, cui gloriam omnem debebas, deſereres, & vitæ genus tibi infame ſuſciperes: Tibi, inquã, infame, viro ſcilicet militari, cũ id vitæ genus iis, qui in eo nati ſunt, honorificũ ſit in civitate.

Sic habeto Cincinnate, non damnari à me commercia & negotiatores, non vituperari ementium vendentiumq; contractus: UT enim ſine equitibus bene geri bellum nequit; ita ſine mercatoribus non poteſt ſtare civitas. Verum non aliam invenio deſertæ militiæ, & inſtitutæ mercaturæ cauſſam, quã ut otioſè ſedens in foro rapias, quia per ſenium latrocinari in ſaltibus nequis. Emito ergo vili Cincinnate miſertime, & pluris vendito multa; promittito, & pauca præſtato; menſura in accipiendo dandoque diverſa utitor, ne quis te decipiat; vigil, imò pervigil eſto, quod in huiuſmodi rebus ſolenne eſt iis, qui mercaturam exercent: Ego verò juratus affirmo, JUSTIOREM fore menſuram, qua vitam tuam dii mentientur, quam tabernæ tuæ ulnam.

Id muneris ſuſcepiſti, quo ſolus, quicquid ſodales tui multis diebus furati ſunt, una hora (per fraudem) auferas; At tempus erit, quo per fas nefasq; parta non hora, quod longum foret ſed momento, quod brevius eſt, uno perdas. Quantumvis multum & valeamus, & habeamus, & poſſimus, & vivamus; tamen A JUSTITIA divina & malè factorum pœna, & rectè factorum remuneratione expectanda eſt. Itaque SÆPE deorum permiſſu unus multorum carnifex eſt, & tempus tandem diuturnum punit univerſos.

CAPUT XXIX.

M. AURELIUS Imp. Epiſtolam concludens Cincinnato, amico ſuadet, ut parvi res caducas æſtimet, docens virum, quantumvis ſapientem, conſilio ſemper indigere alieno.

Si cum

Κακοῖς δ' ἀκούειν αἰσχρὸν, μὴ δυσγενὴς γένους γὰρ οὐκ εἰσὶν αἱ πόλεις στεμμάτων. Naz. tet.

Iniuſtitiæ autor & dominator totius ſeculi NUMMUS. Tert. adverſ. Marcion. 4.

Non eſt juſtum, augeri patrimonia locupletium per damna miſerorum. Lactant.

Res familiaris quæri debet iis rebus, à quibus abeſt turpitudo. Cic. offic. 2.

Nullius rei turpis merces decora eſt. Tert. de habit. mulieb.

Ariſt. 1. pol. 11. Franc. Patric. de rep. 1. 8.

Nemo jucundè poteſt vivere, niſi ſimul & honeſtè vivat. Sen. Vit. beat. 10.

Mercatura magna & copioſa non eſt admodum vituperanda. Cic. offic. 1.

οὐδεὶς ἐπλούτησε ταχέως δίκαιος ὤν. Menand. Gnom. Græc.

Κακοῖς τὸ κέρδος τῆς δίκης ὑπέρτερον. Eurip. Gnom. Græc.

Quo quis verſutior, hoc ſuſpectior. Cic. offic. 2.

ὑπ' ἐλπίδων ἄνδρας τὸ κέρδος πολλάκις διώλεσεν. Sopho. Antigon.

Dei ſententia omni culpa caret. Tertul. adverſ. Marcion. 2.

Paucis diebus vitæ noſtræ curſum raptimque tranſimus, actum quiſq; ſuorum ſarcinas baiulantes. Aug. 4. civit. 5.

Μὴ κακὰ κερδαίνειν· κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσι. Heſiod.

Male partum male diſperit. Plaut. Pœnul. Satis ſpectatum.

Iuſtus judex & verax Deus neminem fraudat mercede meritorum. Leo. Serm. 4. de collect.

τὰ πονηρὰ κέρδη τοὺς μὲν ἡδονὰς ἔχει μικράς, τὰς δὲ λύπας μακράς. Diphil. St. 227.

Ad magnam juſtitiam judicantis pertinet ut nunquam careant ſupplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. Chryſoſt. Vine ins. Dominici.

Qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſcit, extremi ingenii eſt. Liv. 22.

Ῥᾶβδος δικαία κρεῖσσον, ἢ λεμὴ κακοῦ. Nazi. monoſtich.

Vſus pecuniæ bonus, abuſio male, ſolicitudo pejor, quæſtus turpior. Bernh.

Nimmuartis lege conſtringor, ſi me ipſi de amicos caſtigare & emendare non licet. Sareſb. lib. 8 extrem.

Caſtigare amantis eſt, non execrantis, & ideo bonitatis eſt, non crudelitatis. Ambro. Pſal. 118.

Amicorum eſt libere monere, & patienter accipere. Cic. Læl.

Digitized by Google

563 SI cum à prudentia tua putarem mundo, eiusque levitatibus finem ſtatui, quem tibi tuiſque diebus, quod cani iſti clamitant, mundus ſtatuit, liberari & ego perſuadendi tui labore, & ipſe audiendi moleſtia potuiſſes. Verùm CUM tanta ſit in foribus negligentia, admonitionis alicuius marculo pulſari eas neceſſe eſt. Licèt nitida ſit novacula, in nitorem tamen eam ſubinde opus eſt redigi: QVANTUMVIS perſpicaci aliquis ſit ingenio, conſilio ſubinde indiget. SÆPE errant prudentes, non quidem ex deſtinato, ſed quia tam cruda ſunt negotia, ut ſua prudentia concoquere illa nequeant: Unde ipſorum voluntatem veluti obtuſam exacui, intellectum extricari, arbitrium proprium expediri, memoriam exuſcitari, & ante omnia ſuffragii arbitriique alieni quaſi coticulam ſubinde adhiberi neceſſe eſt.

Qui excelſa, magnifica, ſpatioſa ac ſpecioſa extruere volunt ædificia, in ponendis fundamentis ſummam adhibent vigilantiam: UBI enim minus ſolida ſunt fundamenta, periculoſæ ſunt fabricæ. Turres mundi, ſtatus ſcilicet proſperi, in quibus filii vanitatis nos jactamus, arenæ ſuperſtructæ ſunt inſtabili, ut quantumvis firmæ validæque ſint, ab aurula minima moveantur, proſperitatis æſtu dehiſcant, & adverſitatum imbri labefactentur, & cum minimè putamus, à morte profunditus ſolo æquentur.

Cùm ergo videant homines perpetuitatem ſibi denegatam, eam ſibi parare conantur, ædificia molientes ſuperba, & ſtatus filiis relinquentes ampliſſimos, qua in re non minus, quam in cæteris, ſtulti ſunt. Quamvis enim palæ aureæ rutra argentea, ſtructores Reges, tignarii fabri nobiles ſint, & præterea in fodendā uſq; ad intima viſcera terrā mille anni conſumantur, dum ad abyſſum infimam deſcendatur; certo tamen certius, nuſquam inventuros rupem ſolidam petramq; vivam, in qua tuto domum extruant & ſui memoriam immortalem reddant.

OMNIA dii immortales cum hominibus mortalibus communicarunt, præter immortalitatem, ideoque ipſi immortales dicuntur, quia nunquam moriuntur, nos vero mortales, quia nullo non die morimur. Cùm igitur homines finem habeant, opes finem non habituras Cincinnate reris? Sive viride, ſive maturum, ſive putre, ſive decerptum, ſive excuſſum, neceſſe tantum eſt, VITÆ huius pomum à carnis
564 miſeræ arbore avelli; quod neutiquam parvi æſtimabis, Etſi.

Medici ſalutis cauſſa triſtia adhibent remedia. Liv. lib. 42.

Κάλλιστα πάντων ἀνθρώπων κατὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐστίν. Aurel. Imp. lib. 3.

Caſtigatio non nocet, ſed medetur ſpecie nocendi. Sen. ira. 1. 1.

πολλὰ καὶ παράδοξα αἱ καθ' ἀνθρώπους τύχαι καινουργοῦσιν. Heliodor. lib. 6.

Securius, conſilium accipere, quam dare. Thom.

Etiam in ſecundiſſimis rebus maximè eſt utendum conſilio amicorum. Cic. offic. 2.

De' ſecondi conſigli ſon piene le caſe, de primi ve n'a careſtia. Adag.

Revocandus ad bonam frugem vel amico ingenuo, vel acri opus eſt inimico. Antiſth. Rhodig. 7. 11.

ἱππικῆς οὐδὲν ὄφελος αὖ εἴη, εἰ τὸν ἵππον πολεμιστὴν ἔχει, μὴ ὑποχείριον, οἷον δεῖ πολεμιστήν. Xenoph. de re equeſtri.

Ut echinum ſic divitias capere facilius, quam retinere. Ælian. 4.

ἄλυπος διατελῶ, ὅτι ὑπὸ πυρέτου στενούμενος, οὔτε ἔπειτα φοβούμενος. Aurel. Imp. 4.

Magna tutela ſtant ac vigent omnia, citò ac repentè diſſiliunt. Sen. nat. quæſt. 3. 27.

οὐδεὶς ἐπαίνου ἀξίως ἐπλούτησεν, ἀλλ' οἱ πόνοι τίκτουσι τὴν ἐνδείαν. Carcini, Comici. Camer. Strac. 170.

Nemo noſtrum mortalem ſe cogitat, nemo imbecillum. Sen. ep. 114.

Nullus bidens demergit aurum in terram, nullus clavus argentum intimat tabulis. Tertul. de habit. mulieb.

Maximis erroribus res humanæ intricantur, ut & ea, quæ in expectatione ſunt, inexpectato exitu terminentur, & deſperatæ res feliciter ſubleventur. Nic. Greg. 6. 5.

Omnia mortali mutantur lege creata. Manil. lib. 1.

Minuatur neceſſe eſt, quicquid fine jam proximo in occidua & in extrema devergit. Cypr. tract. 1.

Quid attinet divino numini invidiam fieri, quod immortalitatem ſuā nobiſcum partiri noluerit? Val. Max. 2. 1.

Quicquid ad ſummum venit, incremento non relinquit locum. Sen. Suaſor. 1.

Mors tam juveni ante oculos debet eſſe, quam ſeni. Non enim citamur ex cenſu. Sen. ep. 12.

Etſi enim mori naturale eſt; tamen SÆPE nos in foliis aut floribus iuventæ, morbi pruina, aut calamitatis grando aufert; ut cùm vivos nos cubitu ſurrecturos remur, † in æternam claudamus lumina noctem. Laborioſa, ſumtuoſa, inextricabilis & prolixa textu tela eſt; ſed ut multis diebus detexitur, ita puncto temporis abrumpitur. TRISTISSIMUM viſu eſt, tanto cum labore hominem * educari, tanto ſumptu ſtatum aſſequi honeſtum; & cum minimè putamus, ita perire, ut nulla utriusque relinquatur memoria.

Per mutuum inter nos amorem, Cincinnate, te rogo, per deos te immortales obteſtor, ne mundo credas; cuius eſt PROPRIUM ſub auro tenuiſſimo multam abſcondere æruginem; ſub veritatis colore mille nos onerare mendaciis; brevi voluptati myriadem miſcere dolorum; quibus maximam oſtentat benevolentiam, eos citiùs decipere; quantò plus bonorum ſuorum dat, tantò maiora inferre damnat; joco ſibi ſervientibus mercedem ſeriò reddere, & à quibus ſeriò amatur, iis bona ludicra dare; denique ex ſomno ſecuriſſimo cum maximo nos expergefacere periculo. Tu quidem mundum, ejusque fraudes vel noſti, vel ignoras. Si non noſti, cur ei ſervis? ſi noſti, cur eum ſequeris? An non dementem, quæſo, judicares furem, qui reſtim emeret, qua ſtrangularetur; aut homicidam, qui gladium fabricaret, quo decollaretur; aut prædonem, qui puteum monſtraret, quo mergeretur; aut proditorem, qui in forum prodiret, ubi in quatuor partes laniaretur; aut ſeditionis autorem, qui ſuo ſeſe indicio proderet; ut lapidaretur? Sed longè mediusfidius tu ſtultior es, ſi cum mundum nôris, mundo ſervis, mundum ſectaris.

Dicam tibi quiddam, tam eximium & ſingulare, ut illius oblivisci nunquam debeas; MAIORE ſcilicet fide nobis opus eſſe, ut non credamus, quas oculis videmus, vanitates vaniſſimas; quàm ut miracula credamus ſtupenda, quæ auribus audimus. Ne tranſmittas incurioſè; ſed (relegas ac) rumines, quæſo, quod dixi; quippe quod profunditate non caret. An tu cenſes Cincinnate, DIVITES & illuſtri loco poſitos viros, quia multum habent pecuniæ, paucas habere curas? Tu verò mihi credas velim amice, EAM eſſe bonorum huius mundi rationem ut priusquam † dena infelix aliquis millia H.S. arca claudat; animum illius centena curarum & moleſtiarum millia divexent.

Vide-

οὐκ ἔστι τὴν εὐσταθίαν ἡμέραν καλῶς βιῶσαι, μὴ προθέμενον αὐτὴν ὡς ἐσχάτην βιῶσαι. Muſon.

† *Virg. Æn.* 10.

Effice mortem tibi cogitatione multa familiarem, ut ſi ita tulerit, poſſis illi vel obviam exire. Sen. nat. quæſt. 6. extrem.

* *deteſcere*, G.

Hac ſententia mundo data eſt, ut omnia orta occidant & aucta ſeneſcant. Cypr. tractat. 1.

ὁ βίος πόλεμος, καὶ ἐπιδημία ἡ ὑστεροφημία δὲ λήθη. Aurel. Imp. lib. 2.

Omnium iſtorum, quos incedere altos vides, bracteata felicitas eſt. Sen. epiſt. 115.

Periculum huius mundi probat tranſeuntium raritas, & pereuntium pluralitas. Bernhard.

Inſpice, ſub tenui membrana dignitatis, quantum mali lateat? Sen. epiſt. 115.

Una cum ſatietate memoria quoque moritur voluptatis. Cic. offic. 2.

Vix tota vita ſufficit, ut hoc unum diſcas, vitam contemnere. Sen. epiſt. 111.

Φρονίμως μὲν ἐστιν αὐλητικώτερον ταῖς ἡδοναῖς, ἄφρονος δὲ δουλεύειν. Epict. Stob. 291.

Etiam in ampliſſima quaque lætitia ſubeſt quædam vel parva querimonia, conjugatione quadam mellis & fellis. Apul. Flor. 4.

Qui contra ordinationem Dei nititur ob temeritatis audaciam divina animadverſione punitur. Cypr. tractat. 3.

Anguſtus animus eſt, quem terrena delectant. Sen. Helu. 9.

Properans ad peccatum, properat ad ſupplicium. Philo. Vit. Mol. 1.

Secunda notæ teſtes, vidiſſe quidem ſe negant, ſed audiſſe. Sen. 4. nat. quæſt. 3.

Magna ſervitus eſt magna fortuna. Idem Polyb. 26.

Cito nos omnis voluptas relinquit, quæ fluit & tranſit, & penè antequam veniat, aufertur. Ibid cap. 29.

Non eſt, quod blandiatur celſitudo, ſolicitudo maior. Bernh.

Quis unquam ulceroſus ſpinas congeſſit, ut volutatus in eis quieſcat molliter? Saresb. 5. ult.

* *centum aureos*, G.

Τίς πλοῦτος: πρᾶγμα γέμον κακῶν ἐπίπονον. Themiſt. cap. 4.

Viderunt illi priſci, videmus id hodierni, videbunt idem
96 poſteri, PECUNIAS, quas acquirimus, (numero) finitas; curas liteſque, quas ſecum trahunt, infinitas eſſe. Paucas Romæ familias imaginibus inſignes & dignitate illuſtres videmus, quæ brevi temporis ſpacio non expertæ ſint graves in animis curas, acerrimas cum vicinis inimicitias, magnam hæredum invidiam, immoderatas amicorum flagitationes, periculoſam inimicorum malitiam, inprimis verò litigioſa in Senatu certamina: Qui quidem interdum UT unicam fortunarum lacunam ſolidarent, quatuor exiſtimationi impoſuerunt. Quot ego civibus evenire vidi, ut quod filio unicè caro relicturi cumularant, illo hæres alius, quem minimè putabant, magna cum ſecuritate frueretur! NIHIL enim juſtius, quàm ut qui in vita fraude alios circumvenerunt, cogitationum ſuarum vanitate ſe circumventos agnoſcant in morte.

Admodum injuſti forent dii juſti, ſi malis tempus locumq; darent, quicquid mali facere in animum inducunt, perpetrandi. Sed adeò DII providi ſapienteſq; ſunt, ut connivere, & improborum cœptis aliquantiſper favere & aſpirare videantur, eadem verò cùm maximè ex deſtinato fluunt, tanto maiore cum dolore interrumpant. IMMITES dii forent, & indigna uterentur tolerantia; ſi quæ mali cum detrimento plurimorum cumularunt bonorum, eorum uſuram illis & tranquillam & diuturnam concederent. MAXIMÆ mihi ſtultitiæ videtur eſſe, cùm plorantes nos naſci ſciamus, & cum gemitu moriendum nobis eſſe videamus, quod tamen ridentes ſuſtinemus vivere. Vellem ſcire ex mundo, eiuſque amatoribus, cum in mundum cum fletu ingrediamur, & ex eo cum gemitu emigremus, cur ridentes velint vivere? Cùm REGULA, qua metimur, omnia ex parte recta eſſe debeat.

Quis te faſcinavit, Cincinnate, ut ob unicum te aquæ cantharum, quo ex pelago mundi indiges, manus quaſi detorticare fune curarum, corpuſque in tantorum laborum pugna frangere, & ante omnia propter unicam, aquæ alienæ ſitulã, exiſtimationem propriam in aleam mittere jubet? Iurato mihi credas velim, quantumvis multum pecuniæ habeas; æquè de ſiti enectum iri ex pelago illo libentem, quàm cùm in † campo aqua carebas.

Conſiderata jam ætate tua, ſi me in conſilium adhibe-

Aurum non minore periculo quærendum, quam poſſidendum. Sen. 5. nat. qu. 15.

Divitiarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus referta eſt. Val. Max. 4. 4.

Res eſt inquieta felicitas. Sen. ep. 36.

Uſus pecuniæ bonus, abuſio mala, ſolicitudo peior, quæſtus turpior. Bernh:

Χρήσονται δ' ἄλλοι τοῖς ἀγαθοῖς αὐτῶν. Lucil. Epigr. lib. 2.

Miſera eſt magni cuſtodia cenſus. Iuven. 14.

Non vacat deplorare publicas clades intuenti domeſtica mala. Sc. de morte Clau.

Pereunt nobis, quæ congregantur hæredibus. Ambr. Luc. 12.

Iniqua lucra ſunt damnoſiſſima. Philo de creat. Princip.

Miſer chi ſpeme in choſa mortal ponè, es' ei ſi trova à la fine ingamnato, è ben ragione. Petrar. 190.

Tarditatem ſupplicii DEUS gravitate compenſat. Val. Max. 1. 2.

DEI in occulto patientia eſt. Hieron.

Pœna tanto amarior, quanto ſerior. Iuſtin. lib. 32.

Lenta ira deorum eſt. Iuvenal. 13.

Neſcis miſer, quia tum times, ne res familiaris fortè deficiat, vita ipſa & ſalus deficit. Cyprian. ſermon. 1. cap. 1.

Ipſo natali die ad vagitum & ploratum homo abiicitur. Plin. 7. cap. 1.

Vix quinto nobis menſe ridere permittitur, dum lacrymæ in ipſa vitæ janua profluant. Fulgent. Mythol. 3.

Εἰ δ' ἦν ἡδὺ τὸ ἀποθνήσκειν, πολλάκις ἂν δι' ἀνχερείαν ἀπέθνησκον οἱ ἄνθρωποι. Ari. 3 Eudem. 1.

Oportet primum regulam rectam & firmam eſſe Plut. ad Princip. inerud.

Avaritia tali ſorte punita eſt, ut cum multa capiat, ſemper egeat. Caſſiod. 4. 39.

Quæ non poſſumus conſequi, non concupiſcamus. Sen. 1. anq. ani. 11.

Ita ſi Tantalo unda fallax præbet, ut ſitiat: ita ſe poma ingerunt, ut eſuriat. Fulgent. mytholog. 2.

† *caſtris.*

Opes inexpletam reſtringuere avaritiam nequeunt. Boet. 3. conſol. 12.

res; mortem à diis peteres, ut tanquam ſenex cordatus con-
quieſceres, non divitias, ut ſtulti juvenis more nequiter vi-
veres. Multos ego largis proſecutus ſum Romæ lacrymis, è
mundo videns illos diſcedere: Te verò Cincinnate, lacrymis
& proſecutus ſum & proſequor ſanguineis, ad mundum te re-
dire conſpiciens. Et autoritas in Senatu tua, & maiorum ſan- 566
guis, & amicitia mea, & tua dignitas, & cognatorum exiſti-
matio, & civitatis offenſio tantam in te cupiditatem refrena-
re debuerat. Cogita Cincinnate infelix. CANOS veneran-
dos, qui decidunt, honeſtis debere occupari exercitiis. Quo-
niam ſanguine clarus, meritis gravis, ætate grandævus & civi-
bus carus eras; conſiderare debueras, PLUS rationem, quæ
ſemitâ (anguſtâ) bonos ducit, quàm vulgi opinionem, quæ
latiſſima improborum via eſt, valere. Quamvis enim altera
ingreſſu anguſta ſit; non tamen ad excœcandos oculos, petin-
de ut altera, pulverulenta eſt.

Conſilium tibi dabo, quod ſi malè ceſſerit, non me amicum
porro habeto. Quæris, quod ſit? CAVE caducarum divitia-
rum quaſi ſævo viſcoſo te porro oneres, cùm tam tenue ha-
beas vitæ ellychnion. Nam qui pari tecum ætate ſunt, dif-
fluère potius videmus, quàm illuſtrare. Huic conſilio
monitum adiungo, ut NUNQVAM præſenti fidas proſpe-
ritati, quippe quæ fortunæ ſemper infelicis augurium eſt.
Cùm ut ſtultus callem conſcenderis tam abruptum, pedeten-
tim ſuadeo deſcendas, ut cordatus; ita ab omnibus deſcen-
diſſe potius, quam cecidiſſe dicêris. Finem facio jam ſcriben-
di, ſumma vero hæc eſt, quam diligenter obſervabis; Execra-
tione dignum eſſe & te & vitæ genus, quod amplexi merca-
tores egeni vivitis, ut locupletes moriamini. Execratione vos
digniſſimos eſſe, denuo repeto, & repetam; quoniam IM-
PROBI unius cupiditas cum detrimento multorum explen-
da eſt bonorum.

Salutat te Fauſtina mea, non parvo dolore affecta, ubi te
mercaturæ deditum tabernam Capuæ aperuiſſe cognovit. E-
quum tibi mitto, quo veharis, & calamum Tripolitanum ma-
gni pretii, quo pro ſcipione utaris; præterea annulum pretio-
ſum & gladii capulum Alexandrinum; quæ tibi mitto, non
quod iis indigeas; ſed ne laudatum, quo utor, donandi mo-
rem negligam. Pamphilia amita tua, mea vicina mortua eſt,
de qua hoc habeo affirmare, multis jam annis non obiiſſe
fœminam, quæ talem de ſe famam relinqueret, quòd
ſcilicet

Proſunt in bono, qui obſunt in malo. Bonavent.

Divitiæ pauperibus miſeriores ſunt, eò quod à ſapientia longius abeunt. Sareſb. ſ. ult.

Avaritiæ furentis inſatiabilem ſemper ardorem, mortis metus extinguat. Cypr. Sermo.4.

Poteſt ipſa paupertas in divitias ſe advocata frugalitate convertere. Sen. tranquil. anim 9.

Non remaneamus terreni, quibus terra non remanet. Sidon. 9.3.

Magis intempeſtivum luxuriare ſenem quam rempub. gubernare. Plut. an ſeni ger. reip.

Λύχνος βίῳ σοι πιστὸς ἡγείσθω λόγος. Nazi. monoſtich.

Neq; decipitur ratio, neque decipit unquam Manil. lib.2.

Virtutis via non capit magna oneta portantes Lact.7.1.

Triſtiſſima quæque via & celeberrima maxime decipit. Sen Vit. beat.1.

Qui conſiliis fortioribus adarguit ſimul atque inſtruit fratrem, præmonet ad ſalutem. Cypt. Serm.4.

Magno viatico breve vitæ iter non inſtruitur, ſed oneratur. Minut.

Omnium extrinſecum affluentium, lubrica & incerta poſſeſſio eſt. Sen. in ſapi. non cad. iniur.5.

Plerumq; altis & excelſis adiacent præcupta. Plin.1.26.

Degran ſubita, gran cayda. Adag.

Per proclive currentium, non ubi viſum eſt, gradus ſiſtitur; Sed incitatio corporis pondere ſe rapit, & longius quam voluit, effertur. Sen. ep.40.

Eo ne procedas, unde receptum ad pœnitendum non habeas. Liv. lib.41.

Nefas bene meriti munus, innocentis eſſe diſpendium. Caſſiod. 2. epiſt.17.

Natura non vol, ne ſi convene, Per far ricco no por gli altri in povertate. Petrar. Sonett.292.

Amicitia factis non verbis, probanda. Dio. lib.68.

Iuſta cauſſa lætitiæ eſt, lætum amicum videre, juſtior feciſſe. Sen.2.benef.12.

Dona regalia, quamvis parva, ſublimant. Caſſ.9.13.

τὰ παρὰ τῶν φιλανθρώπων κἂν μικρὰ τυγχάνει, μεγάλα τοῖς πολλοῖς φαίνεται. Chryſoſt. Stob.718.

Ἀεὶ μὲν πάντως ἐστὶ τὸ ἴσον ἐπὶ πλεῖστον, ἐν τῷ διδόναι γὰρ λαμβάνεται καὶ ἐν τῷ σκορπίζειν συνάγεται. Theſpid. Stob.278.

ſcilicet inimicos reconciliavit, egentibus ſuccurrit, exules viſitavit, inimicis † caruit, omnes amicos habuit, ſola dènique, ut perhibent, templa omnia illuſtravit. Priſcilla ſobrina tua rectè valet, quamvis propter obitum matris magno in luctu verſatur, nec ſanè immerito. Nam ſi ſolos dolores, quos in
567 partu matres ſuſtinent, lacrymis proſequeremur ſanguineis, precium perſolvere illis dignum non poſſemus. Dii te cuſtodiant, & à te, à me Fauſtinaque mea fortunam avertant ſiniſtram. Marcus Cœlimontanus m. p. ſ.

† beneficiis. G.

Illud amplius noſtris utilitatibus accommodamus, quod miſericordi humanitate concedimus. Caſſiod. 1. 16.

Omne præclari facti decus crebra memoria in ſeipſo reviviſcit. Val. Max. 4. 8.

Nemo referre parentibus dignam gratiam poteſt. Ariſt. 8. Ethic. ult.

Τί γὰρ τὸ πλέον, εἰ τὸ φυλαχθὲν ὄλωλεν, εἴτε λύσεις, εἴθ' ὑπὸ τοῦ φύλακος. Antipat. Epigram. lib. 1.

Oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre. Pl[illegible] ep. 18.

Εὐεργετῶν νόμιζε μιμεῖσθαι θεόν. Nazi. Monoſtich.

CAPUT XXX.

Suadet autor Principibus & ſummatibus, ut ſordes fugiant, liberalitatem & munificentiam perſonæ regia digniſſimam eſſe oſtendens.

Piſiſtratum civitatem præclarè rexiſſe, hiſtorici conſentiunt. Reiner. tom. 2. fol. 489.

PISISTRATUS FAMOSUS ATHENIENſium tyrannus ab amicis tantam immanitatem, quantam exercebat, perferre non valentibus, deſertus fuit, domum ſeſe quolibet conferente: quo animadverſo tyrannus & veſtes & pecunias omnes in faſcem conjectas, humeris ſuis ad amicos portavit, multiſque ante eos profuſis lacrymis ita locutus eſt: En veſtes & pecunias affero; ut ſi ad meam tedeatis ſocietatem, domum cuncti meam repetamus: ſin autem meam ſequi ſocietatem non libet, in veſtra mihi decretum eſt manere. Si enim meæ vos tædet conſuetudinis, ego vobis ſerviendi cupidiſſimus ſum. Noſtis enim, NON appellandos veros amicos, qui alteri alteros non ſufferunt.

Iniquum eſt, ut de una ſubſtantia, quibus æqua competit ſucceſſio, alii abundanter affluant, alii pauper æris incommodis ingemiſcant. Caſſiod. 1. 7.

Homo ſive homine nullo modo poteſt vivere. Lactan. 6. 12.

Non ſanctum eſt, ut de moribus amici cito perperam ſentias. Sidon. 1. 11.

ἐπιτήδευσαν ἐπὶ πλεῖστον τύραννοι Ἀθηναῖοι ἀρετὴν καὶ ξύνεσιν. Thucyd lib. 7.

Vitia magis amicorum, quam virtutes diſſimulanda. Tacit. Hiſt. 2.

Tunc eſt tormentum carere divitiis, cùm illas jam ſenſeris. Sen. 1. controv. 6.

τοῖς τυράννοις, ἔθος καθέστηκε τοῖς τῶν ἄλλων πόνοις καὶ κινδύνοις αὐτοῖς ἡδονὰς παρασκευάζειν. Iſocrat. de pace.

Plutarchus in apophthegmatis ait: Piſiſtratum ſupra modum divitem, & extremè avarum fuiſſe, ut perpetuis damnatum tenebris, quicquid auri vel argenti ſemel in manus ipſius veniſſet, dicatur; quippe ſi quid emendum eſſet, ab iis, qui ſponte non dediſſent, invitis ipſo jubente auferebatur. Cùm autem morti vicinus, vel pòtius mortuus eſſet tyrannus; placuit Athenienſibus pondus explorare Piſiſtrati, & theſauri ipſius, & quod dictu mirabile, ſexies tantum fuit argenti auríque pondus, quàm quantum extincti cadaveris erat.

Quanto melius ſalutem habere ſine pecunia quàm pecuniam ſine ſalute? Ambroſ. off. 2. 25.

Ὁ τῶν φιλαργύρων βίος ἔοικε νεκροῦ δείπνῳ· πάντα γὰρ ἔχει, τὸν εὐφρανθησόμενον οὐκ ἔχει. Socrat. Stob. 281.

Optimus pecuniæ modus, qui nec in paupertatem cadit, nec procul à paupertate diſcedit. Sen. tranquil. ani 8.

Avarus niſi cum moritur, nil rectè facit. Mim.

Cùm autem Lydus philoſophus, qui tum Athenis erat, interrogatus fuiſſet, quod de theſauro ſimul & cadavere faciendum eſſet? ita reſpondit: Si quis viventium aliquid recognoverit, à tyranno ſibi ereptum, id ei mox reſtituen-

L'avarice un preche monſtrueux, eſcole de tout vice. Ronſ. 7, 68.

Innocentia noſtræ profeſſio eſt, juſta compendia non negligere. Caſſiod. 5. 34.

Ius ſemper hoc fuit, ut quæ tyranni eripuiſſent, ea tyrannis interfectis ii, quibus erepta eſſent, recuperarent. Cic. Philipp. 2.

dum cenſeo. Nec quiſquam miretur, me non ſuadere, ut in ærarium theſaurus inferatur civitatis. NON enim tyrannorum ſpoliis; ſed civium ſudore dii civitates collocupletari volunt. Si quæ reliquæ fuerint opes, & quibus ereptæ fuerunt, non comparaverint; inter egenos diſtribuendas cenſeo. JUSTISSIMUM enim, ut quibus opibus tyrannus multos depauperavit, iiſdem nos multos collocupletemus.

Ad ſepulturam quod attinet, cadaver avibus devorandum & canibus laniandum abiici ſuadeo. Neq; vobis ea ſententia crudelis videatur. Neq; enim devincti ſumus, ut plus in morte ipſius gratia faciamus, quàm ipſe in vita pro ſe feciſſet, qui AVARITIA ſuperatus non ſuſtinuit ſolum ſeptem pedum emere, ubi ſepulcrum ipſi fieret. 568

Neque vos ignorare volo, quantis hodie dii Græciam affecerint beneficiis, vitam tyranno eripientes: quorum prius eſt, quòd multæ in libertatem vindicantur opes; alterum quòd multæ labore liberantur linguæ. Tyranni enim ipſius theſauri magnam faciebant in civitate penuriam; noſtræ verò linguæ maximam diei partem malè de ipſo loquendo occupatæ erant. Hic mihi philoſophus duo tetigiſſe incommoda videtur, quorum avarus in civitate autor eſt; quod nimirum ILLO magnam argenti auriquè vim recondente, negotiationes & commercia, de quibus populo victitat, jacent; deindè quod omnibus invиſus, plurimum in animis indignationis & odii excitat, atque ita divitibus murmurandi, pauperibus execrandi cauſſam præbet.

Inter leges Longobardorum hæc quoque fuit digniſſima tum cognitu, tum imitatu; quod videlicet ſancierunt, ut qui argentum, aurum, pecunias, ſericum, veſtem Attalicam haberent, coram magiſtratu quotannis in rationarium ea referrent, idque eo fine, ut pecunias quenquam reponere finerent, ſed ut emtione, venditione & commerciis inter cives pecuniæ ſpargerentur; ideoque illi, qui pecunias ad domus ſuæ emolumentum erogare nolebat, ademtas uſui accommodabant reipublicæ. Si idem hodie Chriſtiani, quod olim Longobardi, facerent, neque tantæ pecuniæ vis defoderetur, neque tot in ſingulis civitatibus avari forent. NIHIL enim iniquius, quàm divitem unicum in theſauro recondere, de quo mille egeni poterant vivere.

Etſi autem inficiari nemo poteſt avaritiam execrabilem,

bilem

Primus proſperitatis gradus ſuis non eſſe damnoſum Caſſ.5.10.

Fiſcus bonorum Principum non (civium) damnis, ſed hoſtium ſpoliis augeatur. Sym. relation.

Turpior hoſtis lætitia maiore cadit. Claudian. Eutrop.1.501.

οὐδ' ἐπὶ τύμβῳ ἱμειρχθεὶς ἐπὶ γῆν εἶσι τέθεωτ... Theog.

Ne in morte quidem ſceleroſis aliquid lucri propoſitum eſt, qui vel ſepultura deſtituuntur, vel ſupremum honorem amittunt. Ælian. lib.4.

Omnia tanquam mortales timetis, omnia tanquam immortales concupiſcitis. Sen. brevit. vit.4.

Omnia occupant (avari) non ut ipſi fruantur, ſed ne quis alius. Plin. paneg.

Auri carcer avarus, & aurum carcer avari eſt. Adag.

Ὁ φιλάργυρος οὐδὲν φρονεῖ δίκαιον, οὐδὲ βούλεται, φίλοις τ' ἄμικτός ἐστι καὶ πάσῃ πόλει. Eurip. Stob.213.

Quicquid habeo, nec ſordidè cuſtodiam, nec prodigè ſpargam. Sen. vit. beat.20.

Pecunia ſi apud unum, quanta ubique gentium eſt, congeratur, cæteros ſui inopes facit. Boet.1. conſ.5.

ἡ τυραννὶς οὐκ ἐᾷ πλέον αὔξειν τὰ πράγματα. Thucyd. Schol. lib.1.

Lycurgus auri argentiquè uſum, velut omnium ſcelerum materiam ſuſtulit. Iuſtin. lib.3.

Sic omnes poſt divitias curruor, ac ſi alibi laborum requies, dolorumquè ſolatium inveniri non poſſet. Satesb.5. ult.

In augenda re non avaritiæ præda, ſed inſtrumentum bonitati quærendum. Cic. pro Rab. Poſthum.

Privatum quemque ſuis neceſſe eſt eſſe contentum. Satesb.4.4.

Magis parentes, qui vere diligunt filios bene operando eis conſulant, quàm divitias colligendo, dum filius tenaciter ſubſtantia colligitur, opportunitas boni operis omittatur. Fulg. epiſt.1. extr.

Digitized by Google

lem, & immoderatam cupiditatem, omnibus ordinibus exitioſam eſſe, & tinearum inſtar, quæ optimas quasque veſtes corrumpunt: tamen ut vere libereque loquamur, nihil eſt quod ea magis quaſi denigret atque dedecoret, quàm familias illuſtres & viros nobiles. PERNICIOSIOR enim eſt mica arenæ in oculum illapſa, quam carbunculus in pede natus. Ageſilaus Lacedęmoniorum Rex clariſſimus, à Thebano quodam interrogatus, quod verbum eſſet Regi maximè con-
569 tumelioſum, quòd maximè honorificum? PRINCIPEM, inquit, decet nullam rem gravius ferre, quam ſi dives dicatur; nulla item magis lætari, quàm ſi pauper appelletur. PRINCIPES enim boni gloria non in pecuniis, quas in theſauro reponit; ſed in magnis, quæ præſtat, beneficiis ſita eſt. O ſententiam verè regiam, & dignam, quam memoriæ Principes mandent!

La mal le plus pernicieux C'eſt un Prince ſordide & avaricieux. Ronſard 5 29.

Quid faciunt ſordes animorum inſplendore natalium? Caſſ. 4. 39.

Me non mercatorem memini, ſed Regem. Curt lib 4.

Qui plura tributa conatur imponere ſubditis, non facit officium boni Principis, ſed avari & pugnantis cum naturæ legib. Philo de creat. Princ.

Bonus Princeps ſibi pauper, reip. dives eſt, parcus in re ſua familiari, erga alios liberalis Dio. lib. 56.

Plurimum cæteris proſit, qui plurimum poteſt. Dio. lib. 43.

Eroganda per honeſta pecuniæ cupiditas Principe digna. Tacit. annal. 1.

Deteſtanda avaritia illius, qui tam multa concupiſcit, cum habeat ſupervacua tam multa. Plin. pan.

Alexander, Pyrrhus, Nicanor, Ptolomæus, Pompeius, Iulius Cæſar, Scipio, Annibal, M. Porcius, Auguſtus, Titus, Trajanus, Theodoſius, M. Aurelius, Principes fuêre magnanimi & præpotentes: Simul tamen autores, qui res ab illis in vita præclarè geſtas literis mandarunt, paupertatem, in qua ſunt à morte deprehenſi, ſcripſerunt: Adeo NON minori ipſis gloriæ opes expenſæ, quam res fortiter geſtæ fuerunt.

Quemcunque in aliqua laude miramur, cum paupertas ab incunabulis nutricata eſt. Apul. apol. 1.

Quod non dabis amico eſurienti, dabis improbo pulſatori. Sid. 4. 2.

Abunde patet, quid vivus poſſederit, cui mortuo lectus funebris & rogus defuit. Val. Max 4. 4.

Non mortalem aliquem, ſed propitiæ fortunæ benignum eſſe diceres ſinum. Senec. b. 8. 4.

Etſi autem & homines infimi plebeiique, & Principes magnatesque avari ſunt; culpa tamen utrorumque minimè æqualis eſt, licet vituperabiles utrique ſint. PAUPER enim ſi quid comparcit, indigentiæ metu, vir nobilis ſi quid recondit, abundantiæ cupiditate facit. Itaque execrabilem eſſe dixerim nobilem illum, qui nititur, ut † à divitiis humi raptetur, à fama ſi vix duos, (ut ita loquar) palmos extollatur, ſusque deque habet.

Timetur inopiæ, reponitur ſenectuti, proſpicitur hæredi. Pacat panegyr.

Cuius eſt, quicquid eſt omnium, tantum ipſe, quantum omnes haber. Plin. paneg.

Frugalitatis ſtudio habendi cupiditas frequenter irrepit. Ambroſ. pſal. 118.

† copiis omnibus circumfluat, de fama quid fiat, minimè ſollicitus.

Cùm Principes & megiſtanes laudem affectent magnanimitatis & generoſitatis, cuperem ex ipſis ſcire, quam habeant tenacitatis cauſſam? Si quæ aſſervant, ideo ſe comparcere dicunt, ut victus ſuppetat: nihil eſt abſurdius. Nam CUM vel tenuiſſimè dives victitat, multi ſunt, qui menſæ ipſius reliquias mallent, quàm quicquid eduliorum in ædes ſuas inferunt.

Prætextus avaritiæ varii refutati:

Pecunias deſpicere, quam hoſtes ſuperare rarior virtus. Dio. l. 39.

Res ſecundæ mire ſunt vitiis obtentui. Salluſt. apud. Sen. 9. cont. 1.

1. Victus.

Ambitioſam menſam fortuna, parcam virtus apponit Rhod. g. 7. cap. 11.

Si quæ aſſervant, veſtiendi & ornandi ſui gratia dicunt aſſervari; hoc quoque abſurdum eſt. SUMMATUM enim præſtantia non in eo conſiſtit, ut veſtitu culti

Quot ſe felices putarent, ſi tua ſorte infelices eſſent? Saxo. lib. 5.

Digitized by Google

incedant; ſed ut providеant, ne miniſtri incedant pannis obſiti.

Si quæ recondunt, ideò dicunt recondi, ut armaria mobilibus referta, & aulæis exornatas aulas habeant; ne hic quidem prætextus valebit. QVICUNQVE enim Principum palatia ingrediuntur, magis eos, qui in cubiculo ſunt, an virtute conſpicui, quàm tapetes, qui in aula ſunt, an magni pretii ſint, reſpiciunt.

Si quæ aſſervant, ideò dicunt aſſervari, ut ditionum ſuarum oppida muris cingant, aut fines propugnaculis muniant; hæc quoque reſponſio, perinde ac cæteræ, frigida eſt. NIHIL enim aliud laborare Principes bonos decet, quàm ut ſubditis amabiles ſint. SI enim ſuis amabiles ſunt, non poſſunt muros habere firmiores, quàm ſubditorum animos.

Si quæ aſſervant, ideò dicunt aſſervari, ut in matrimonium filios collocare poſſint, abſurdum & hoc eſt. Cùm enim ampliſſima Principes & magnates habeant matrimonia, pecunias ut in theſauro multas recondant, minimè opus eſt. SI enim boni ſunt filii; hæreditatem acceptam amplificabunt, ſin fortuna adverſante mali evaſerint, quæ relicta fuerint, perdent. 57

Si quæ aſſervant, ad bella aſſervari dicunt; hæc quoque iniqua excuſatio eſt. BELLUM enim ſi non eſt juſtum, neque à Principe ſuſcipiendum, neque à ſubditis ſuadendum: Sin juſtum eſt; non ipſe, ſed cives ſumtus faciant, oportet. IN BELLIS enim juſtis & legitimis parum eſt fortunas Principi (cunctas) dari, niſi morti quilibet ſeſe offerat.

Si quæ aſſervantur, ideò dicunt aſſervari, ut quod morituri largiantur & diſtribuant, ſuppetat; hoc verò tantum abeſt, ut prudentiæ ſit, ut extremæ potius ſit amentiæ. IN MORTIS enim articulo lætari Principes eo, quod dederunt, ſatins eſt, quam alios hæreditatis amplitudine gloriari.

Quàm inconſideratè agunt, quam malè ſibi conſulunt Principes & megiſtanes, qui avarorum & parcorum infamiam ſubire non recuſant, ut pauxillum execrabilis pecuniæ in theſauris ponant! NEMO enim, quod experientia teſtatur, pecuniæ poteſt eſſe avarus, quin exiſtimationis ſit prodigus (& in faciendo tenax.)

Plutar-

2. *Veſtitus.*

Adhibenda eſt mundicia non odioſa. Cic. offic. 1.

Cultus muliebris non corpus exornat, ſed detegit mentem. Rhodig. 16. 9.

Ornatus ut ſordes pari modo fugienda; quia alterum delitias, alterum gloriam redolet. Sat. 7. 23.

3. *Ornatus.*

Ornanda eſt dignitas domo, non ex domo dignitas tota quærenda. Cic. offic. 3.

πολὺ κάλλιόν ἐστι καὶ βασιλικώτερον, τὴν ψυχὴν ἔχειν ἐγκεκοσμημένην, ἢ τὴν ἔξω τοῦ σώματος ὄψιν ἐγκεκοσμημένην. Ariſt. Rhetor. Alex 1.

4. *Munitiones.*

Miraris, cum tu argento poſt omnia ponas, ſi nemo præſtat, quem non merearis, amorem? Horat. Sat. 1.

Non murus, non arma ducem tutantur avarum. Alexand.

Subditorum fides ſtabile & æternum facit imperium. Curt. lib. 8.

5. *Matrimonia liberorum.*

L'accumulare per i figliuoli è un porte la maſcata all'avaritia. Teat 384.

Dos eſt magna parentum virtus. Horat. 3. od. 24.

προῖξ πολλὰ τέκνα βελτίονα ὃ πατεῖ. Stob. 759.

6. *Bella gerenda.*

Neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt. Tacit. hiſt. 1. 4.

Unum omnium votum eſt, ſalus Principis. Plin. paneg.

Sine militum arte mancus quilibet intelligitur principatus. Satesb. 6. 19 ex Plutar.

7. *Donationes teſtamentariæ.*

In reb. pietatis cauſſa diſtribuendis, unicuique non aliena, ſed ſua utendum manu. Polyd. Angl. lib 26. fol. 617.

Deo cariſſimum ſacrificium eſt opus juſtum. Lactant 6. 12.

Non eſt utilitas, in qua plus honeſtati detrahitur, quàm utilitati adjungitur. Ambr. offic. 6.

Cui nihil ſatis eſt, eidem etiam nihil tuepe. Ælian. lib. 14.

Nihil ita facit theſauros reponere, ut nõ credere, quod Deus ſit magnus theſaurarius, & inexhauſtum promtuarium bonitas eius. Theophyl Luc. 17

Ζῆσον λογισμῷ καὶ μὴ εἰς αὐτάρκης. Pro. epigram, lib. 1.

Plutarchus de fortuna Alexandri ait, inter familiares Magni Alexandri fuiſſe Perdiccam, qui cùm videret Alexandrũ, quicquid ingenti ſumtu (ac labore) acquiſiviſſet, ſumma facilitate dilargiri; Dic mihi, inquit, Princeps ſereniſſime, ſi quicquid habes aliis dederis, tibi quid reſervas? Tum Alexander; Supereſt mihi, inquit, gloria eius, quod dedi & acquiſivi, & præterea ſpes eius, quod daturus & acquiſiturus ſum. Et porrò inquit: Hoc mihi credas Perdicca, ſi putaſſem cogitaturos homines, quæ cepi, ea me cupiditate vel avaritia incenſum cepiſſe; ne unam quidem, ita me Mars amet! (opidi ullius) pinnam deieciſſem; imò ne unam quidem pugnam iniiſſem, etiamſi mundi univerſi dominium occupaturus eſſem. Sed HIC conſiliorum meorum finis eſt, ut mihi gloriam pariam, opes inter alios partiar. Hæc nimirum Principem ſummum decebat oratio.

571 Niſi vel ea, quæ in libris legi, vel quæ hiſce vidi oculis me fruſtrantur; etiam ut divites ſint, munificos decet eſſe homines. PRINCIPES enim & megiſtanes, qui in dando ſunt natura magnanimi, in habendo ſemper ſunt fortunati; (& ſcitum eſt vulgare illud Gallorum: denarios ſi dederis, denarii venient; ſin aureos, aurei.) Sæpe fit, ut qui parum dat, liberalis; & qui multa dat, parcus habeatur; cuius mali cauſſa unica eſt, neſcire, quod TENACITAS & liberalitas non in dando vel multa vel pauca, ſed in ſcientia rectè dandi utraque conſiſtit. BENEFICIA quippe temerè & intempeſtivè data, neque accipienti utilia, neque danti honorifica ſunt.

Plus avarus ſemel dat, quàm alius munificus vicies: (unde dicterium natum: Si tantundem avarus, quantum liberalis eroget, maculam omnem eluit:) Sed inter alterius liberalitatem, alterius verò tenacitatem hoc eſt diſcrimin s, quod GENEROSUS & magnanimus quæ dat, multis dat; parcus quod dat, uni dat: quod incommodum diligenter cavere Principis laudatorem vel myriadem habituri eſſent avaritiæ vituperatorum.

Sæpe uſu venit, ut revera Principes & magnates in tribuendis beneficiis largi, & tamen reſpectu eorum, quibus ea dant, infelices ſint: cuius rei cauſſa eſt, quod ſe viris præſtantibus & benè moratis dare exiſtimantes, in homines ingratos & immemores ſe inciſiſſe ſentiunt; atque ita neque bene-

Alexander patrimonium omne ſuum amicis diviſit, ſibi Aſiam ſufficere præfatus. Iuſtin. lib. 11.

Pecunia ad milites, gloria ad ducem redundare debet Saxo. lib. 1.

Nunquam magis nomina facio, quàm cum dono. Sen. vit. beat. 24.

In eo ſibi quiſq; maximè credat eſſe conſultum, in quo aliis utilius noverit eſſe proſpectum. Sat. 6. 20.

ἐμοὶ δοκεῖ τὰ εἰς τὴν πόλιν ἀναλώματα μᾶλλον εἰς τὸ δέον τελεῖσθαι, ἢ τὰ εἰς τὸ ἴδιον, οὐδ' εἰ ἀρχαῖα. Xenoph. Hieron.

Qui quod huic donant, auferunt illi, famam liberalitatis, avaritia petunt. Plin. 9. epiſt. 30.

Pulcrum eſt commodum famæ, fœdâ neglexiſſe lucra pecuniæ. Caſſiod. 5. 12.

οὐχ ὁ πλουτῶν, ἀλλ' ὁ χρήζων πλουτεῖ μακάριος. Ariſt. Stob. 758.

Melius operatur pecunia in pauperis cibo, quam in divitiis ſacculo. Ambroſ. 2. offic. 16.

Θαῤῥῶν πλούτιζε τοὺς φίλους, σεαυτὸν γὰρ πλουτιεῖς. Xenoph. Hieron. extrem.

Nunquam periclitati ſunt fame, qui frugalitatem inter copiam ſervare cœperunt. Veget. 4. 7.

Der gibt / der lebt. Adag.

Non quid fiat aut quid detur, refert, ſed qua mente. Sen. ben. 1. 6.

Familiare contubernium honeſtatis & utilitatis. Ambr. 2. offi. 7.

Poteſt eſſe par animus, etiam ubi impar eſt cenſus. Leo ſerm. 4. de jeiun. X. m.

Divitiæ rectè utenti contingunt, ut ipſe facilius agitet, & habeat benefaciendi facultatem, & ad beneficia voluntatis incrementum. Simplic. Epict. 38.

Pauperem reſtrictum non animus, ſed familiaris rei neceſſitas facit. Arnob. lib. 7.

Liberalitatis fontes verum judicium, & honeſta benevolentia. Val. Max 4. 8.

Illis qui promeruerunt, donare juſtum eſt, & eis qui indigent; ſubvenire pium. Saresb. 8. 4.

In multos dividenda liberalitas. Sen. benefi. 2. 28.

Pecuniam qui temere profundit, per fas & nefas comparat. Zonar. tom. 3.

Multi patrimonia effuderunt inconſultè largiendo. Cic. off. 1.

Subitæ largitionis comes pœnitentia. Plin. 1. ep. 8.

Concordia eſſe non poteſt, cum aliis adimuntur, aliis condonantur pecuniæ. Cic. offic. 2.

benevolentiam ſibi tribuendo conciliant, & aliorum adimendo odia ſuſcipiunt.

Nec verò ſatis eſt Principes & magnates ad dandum animo magno eſſe; ſed SCIRE etiam illos oportet, quando, quomodo, ubi & cui dandum ſit: alioquin enim æquè dando reprehenſionem, atque theſauros cumulando accuſationem mererentur. Quando homines ea, quæ habebant, ludis, adulteriis, conviviis, aliiſq; id genus viciis perdiderunt; † notari illos æquiſſimum eſt: At cum ſua tanquam Viri generoſi & magnanimi expenderunt; non eſt quod ægrè ferant. NON enim eius, quod perit; ſed eius quod malè perit, pœnitere; neque eo, quod dat, ſi non benè illud dat, gaudere virum prudentem decet.

Dio Græcus Severum Imperatorem narrat, cum Iani die feſto ampliſſima tum miniſtris, tum alienis tribuiſſet beneficia, ideoq; plurimum à civibus univerſis laudatus fuiſſet; ita dixiſſe: Vos quidem plurimum lætari me cives, ob (munera,) beneficia (ac donaria) tributa, & laudibus, quibus me cumulaſtis, gloriari arbitramini. Verùm, ita Mars me amet, ita annum nobis felicem Ianus afferat! uti MINORE ob
ea, quæ dedi, voluptate, quàm ob ea, quæ dare nequeo, 572
dolore afficior!

CAPUT XXXI.

Proſequens inſtitutum autor ſuadet iis, qui nobiles haberi volunt, ne emolumenti ullius gratia, ad humiles ſeſe artes demittant.

PTOLEMÆUM † quintum Plutarchus in apophtegmatis refert adeò tum viſu facilem, tum dictu affabilem omnibus fuiſſe, ut ad amicos familiares cœnatum ſæpe ierit, & cum iiſdem pernoctarit: quo facto vehementer ab illis ſeſe amari demonſtrabat Nam, ut verè loquamur, PRINCIPEM, ex cuius vita reipublicæ totius ſalus pendet, paucis ſeſe in menſa, paucioribus in cubiculo decet credere.

De eodem Ptolemæo hoc quoque narratur, quod amicos aut peregrinos ad prandium vel cœnam vocaturus, ab alio ſedilia, ab alio ſtragula, ab alio pocula, ab alio menſas, & cætera ad eundem modum utenda petierit. Erat enim Princeps adeò prodigus, ut quod in craſtinum miniſtri emerant, id veſpere dilargiretur. Cùm autem Ægyptii proceres quodam die frequentes conveniſſent, eumque rogarent, ut ad lar-

κατὰ χρήματ᾽ ἄελπτον ἀπαίτων τὴν δαπάνην γίνεται. Theog.

Liberalitas multas habet cautiones. Cic. offic 1.

Cùm et honeſtatis ſemper eſt utilitas, & utilitatis honeſtas. Ambroſ. 3. offic. 14.

Ita temperanda liberalitas, ne nimia profuſione inareſcat. Plin. 2. epiſt. 4.

Plerunq; bonorum malorumq; cauſſæ ſub diverſa ſpecie latent. Plin. paneg.

† *perturbari, G.*

Inest profuſioni cupiditas plerunque rapiendi. Cic. offic. 1.

Simplicitas ac liberalitas, ni adſit modus, in exitium vertuntur. Tacit. hiſtor. 3. extr.

αἱ ἀπὸ τῶν δυνατωτάτων ἡμέρων χάριτες πλεῖον ἢ ὅλον τὸ παρὰ τῶν ἰδιωτῶν διηγημα δύναται. Xenoph. Hieron.

Liberalitatem nec deeſſe oportet, nec ſuperfluere Sen benef. 1. 4.

Nullum magno Principe impendii genus dignius, quam quod erogatur in poſteros. Plin. paneg.

οἱ μηδεὶς ὀρθῶς, τοὺς συναπολαυομένους ζητοῦσι πάντες, καὶ τοὺς δὲ πεπονθότας μᾶλλον, ἢ τοὺς ποιήσαντας. Ariſtot. 7. Eudem. 12.

ὡς τεθνηξόμενος τῶν σῶν ἀγαθῶν ἀπόλαυε, ὡς δὲ βιωσόμενος, φείδεο σῶν κτεάνων. Lucian Epigram. lib. 1.

Poſſeſſiones nec in immenſum augendæ per avaritiam, nec prodigendæ per luxuriam, nec deſerendæ per negligentiam. Apul. de philoſoph.

† *Lagum.*

Amari Princeps, niſi ipſe amet, non poteſt. Plin. paneg.

Multi amant, non etiam diligunt, prodeſſe norunt, amare neſciunt. Pacat paneg.

Latus à domeſticis hoſtibus muni, hos ſi ſubmoves, nihil metuo ab externo. Cur. lib. 6.

τὸ κατ᾽ ἀξίαν ἑκάστῳ ἀποδιδόναι τὴν εὐτυχίαν δικαίου καὶ σπουδαίου δοκεῖ εἶναι. Ariſt. 2. magn. moral. 3

Cuſtodite animas, & nulli credite menſæ. Iuvenal. Sat. 6.

Tutior & ſecurior domus principis, non crudelitatis, ſed amoris excubiis defenſa. Plin. paneg.

In ſumtibus ærarii modus adhibendus, ne exhauſtum ſit innocentium bonis replendum. Plin paneg.

Largitio fontem ipſum benignitatis exhaurit. Cic offic 2.

Magnificus apparatus conviviorum, & ſumtuoſa largitio, nonne ab opulentia paritura mox egeſtatem? Elot. 3. 12.

ad largiendum eſſet reſtrictior; alioquin & inopiam ignominiamque ipſius & regni univerſi indignationem eſſe metuendam; in hanc illis ſententiam reſpondit:

Vehementer erratis Ægyptii, Principem pauperem & egenum diſcrimini probroq; eſſe obnoxium exiſtimantes. Ego enim hac in parte auſim dicere, Principem pauperem & inopem felicem eſſe exiſtimandum. Nam BONOS Principes magis placere ſibi decet, quod alios locupletent; quã quod opes ampliſſimas habeant (aut cumulent.) O felicem rempublicam, quæ talem meruit habere Principem! ô felicem linguam, quæ talem potuit proferre ſententiam! Profectò optimè ſuadebat Princeps ille optimus cæteris Principibus univerſis: Honeſtius & utilius ipſis eſſe, ſi alios divites facerent, quàm ſi ipſi divites eſſent. Si enim multa habeant; nunquam deerunt, qui petant: ſi parum, nunquam deerunt, qui ipſis ſerviant.

Titum Imperatorem, autor eſt Suetonius Tranquillus *libro de Cæſaribus, quondam ſuper cœnam, ex intimis duxiſſe ſpiritum præcordiis: & amicis illius cauſſam percontantibus, memorabilem illam (meritoque laudatam) vocem edidiſſe: *Amici, diem perdidi!* quibus verbis innuebat Imperator optimus, eum diem ſeſe inter vitæ dies minimè numerare, quod nihil cuiquam toto die illo præſtitiſſet. Ita princeps ille generoſus, fortis, magnanimus, non ob multa, quæ multis diebus dederat; ſed quod unus dies nihil danti abiiſſet, ingemiſcebat ac dolebat.

573 Pelopides Thebanus, vir ævo ſuo illuſtris & prædives, cum in poſſidendo fortunatus, & in largiendo minimè parcus eſſet; quodam interrogante, cur adeò foret in dando prodigus? Tibi quidem, ait, multa dare; at mihi etiamnum plura dare debere videor. PECUNIAS enim mihi ſervire, non à me (velut) adorari oportet. MALO enim divitiarum mearum diſpenſator, quam domus meæ procurator appellari.

Plutarchus in apophthegmatis refert, Darium ut Alexandro paupertatem exprobaret, miſſis nunciis quæſiviſſe, ubi pecuniæ eſſent ad cogendos contra ſe milites? Alexandrum verò reſpondiſſe? Renunciarent Dario, ipſum theſauros ſuos arcis clauſiſſe æreis: ſe verò nullos habere theſauros præter amicorum animos. Renunciarent item, omnes illius theſauros, unicum hominem furari poſſe; ſuos vero theſauros

Baſilius Imp. ſtatuit, ut qui nulla probabili de cauſſa pecuniam accepiſſent, eam aut eius ſemiſſem reſtituerent. Zonar. tõ. 3.

Trop donné, soit repeté. Lex Camer. Franc.

Quid honeſtius culpa benignitatis? Plin. 7. 28.

Tolerabilius eſt propria profundere, quã aliena diripere. Ambr. Pſal. 118.

Inſimulari quivis innocens poteſt; revinci niſi nocens non poteſt. Apul. apol. 1.

τῷ πλουτεῖν τὸ πλουτίζειν βασιλικώτερον. Ælian. lib 13.

Principis meatẽ tantò in ſuos benigniorem eſſe decet; quanto eſt fortuna præſtantior. Pacat. paneg.

Idcirco te DEUS abundare voluit ut per te alius non egeret, Leo. ſerm 1. de collect.

Modus ille largiendi nobilior & laudabilior eſt, qui ſpem remunerationis excludit. Saresb. 8. 13.

Domus Principis munificentiæ officina ſit. Val. Max. 4. 8.

Regem eſſe expedit copioſum, ita tamen, ut divitias ſuas populi reputet. Saresb. 4. 5.

* *In Tito cap* 8.

Aſſueſcat Imp. cum imperio calculum ponere, ita fiet, ut non abſumat, quod pudeat dicere. Plin. pan.

Principis munificentia nemini debet eſſe fraudi. Caſſ. 96.

Dives opum, fer opem, ſi operantur opes Tobias.

Munificentiam Regis decet quotidie cum Sole relucere. Caſſ. 8. 23.

Amorem fideliſſimum & conſtantiſſimum etiam à durioribus extorqueat beneficia, & quem fecère, fovent ac ſolidant. Saresb. 4 8.

Regem armis, quam munificentia vinci, minus flagitioſum eſt. Salluſt. Jugurth.

Commodum debet eſſe cum modo. Caſſ. 9. 14.

Divitiæ apud ſapientem in ſervitute, apud ſtultum in imperio. Sen. Vit. beat. 26.

Avarus ſuum ipſius opus adorat. Chryſ. Stob. 225.

οὐκ ἐξ ἅπαντος δεῖ τὸ κερδαίνειν φιλεῖν, Sophocl. Antig.

Alexander plus victoriæ, quam prædæ reportavit ex Aſia. Curt lib. 10.

Iulianus nunquam augendæ pecuniæ cupidus fuit, quam cautius apud dominos cuſtodiri exiſtimabat. Ammian. 25.

Inopia deſiderio, opulentia faſtidio cernuntur. Apul. apolog. 1.

Digitized by Google

Cum pluimis amicis fortuna Principem indigeat; præcipuum eſt Principis munus amicos parare. Plin. paneg.

La richeſſe d'un Prince eſt l'amitie des ſiens. Ronſard. 3. 259.

Φίλος πιστὸς σκέπη κραταιά, καὶ ὁ εὑρὼν αὐτὸν, εὗρε θησαυρόν. Naziam. Stob. 716.

Non pluris apud nos divitiæ valeant, quā fama. Symm. 2. 80.

Οἱ πλεῖστοι ὁρίζονται τοὺς εὐεργέτας αὐτῶν, ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι. Xenoph. rer. Græc. lib. 7.

Breviſſima ad divitias per contemtum divitiarum via eſt. Sen. epiſt. 62.

Dilige poſſidere divitias, non à divitiis poſſideri. Pet. Chryſol. ſerm. 28. de Abrah.

VLumne lucrum compenſat invidiam? Sym. relation.

Naturale eſt & odiſſe, quem times, & quem metueris, infeſtare, ſi poſſis. Minut.

Pareſt pauperibus locupletibusque tormentum: utriſq. pecunia ſua adhæſit, nec ſine ſenſu avelli poteſt. Sen. tranquil. 8.

Tenues levi diſpendio vulnerantur. Caſſiod. 7. 14.

Vt facilius pauperibus noceri poteſt, ita divitibus latius. Fab. declam. 13.

Non minus moleſtum comatis, quam calvis, pilos velli. Sen. tranqnil. anim. 8.

Paupertas odibile bonum, ſanitatis mater, ſapientiæ inventrix, abſque ſolicitudine felicitas. Secund.

Paupertatis horridior aſpectus ſolidis & certis bonis abundat. Val. Max. 4. 4.

Stob. ſerm. 136.

Si malus ſum, cum munera mihi largiris? Sin bonus, cur ea me accipere jubes? Zonar. tom. 2.

Plutar. in vita Phocion. 8.

Ne ſuſtineas inter graculos excellere, cum aquila eſſe poſſis. Naz. epiſt. 57.

Paupertas olim Philoſophiæ vernacula. Apul. apolog. 1.

Διελέγχους τὴν πενίαν ἔλεγεν αὐτοῦ δεῖκτον εἶναι ἀρετῆς. Plut. Stob. 229.

Virtutis modeſtæ paupertatis exercitio creſcit, & fortitudo facilius divitiis, quàm laboribus expugnatur. Sareſb. 7. 13.

ſauros amicos ſcilicet, neque ipſum neque univerſos (mortales) ſibi poſſe eripere. In eandem ſententiam cum Alexandro auſim dicere, NON poſſe vocari pauperem, qui amicis dives eſt, nec divitem, qui ab amicis pauper eſt. Eventus enim reſponſum comprobavit, dum Alexander cum amicis Darium theſauris orbavit, Darius verò cum theſauris ſuis Alexandrum amicis privare nequiit.

Viros natura verecundos, & loco illuſtri poſitos, ſummo ſtudio avarorum probrum decet declinare. Infinities enim PLURIS eſt honor, qui perit, quam opes, quæ parantur. Si Principes & megiſtanes ad magnanimitatem natura duce feruntur, naturam ducem ſequantur: Sin autem naturali inclinatione ad tenacitatem proni ſunt, vim ſibi ipſi afferant; quod ſi facere recuſatint, jam nunc diem fore dico, quo ipſos pœniteat. Eſt enim regula generalis, CUPIDITATES immoderatas venenatarum ſemper eſſe incitabula linguarum.

Cogita tecum frater, qua vigilantia ipſe uteris, ut alium ſuis ſpolies bonis, eâdem vel maiore uſurum alterum, ut tuo te ſpoliet honore, quod ſi periculo honorem exponis, vix ſecuram te habere vitam arbitror. NEQVE enim vel lex ulla jubet, vel patientia ulla tolerare poteſt, ut ex ſudore meo vitam ſibi vicinus voluptuoſam paret. TANTI pauper aliquis pallium detritum, quanti dives vitam voluptuoſam facit, unde facile colligitur, ſi pallio dives pauperem ſpoliat, fore ut à paupere vita privetur.

Fuit Phocion vir inter Græcos non vulgariter celebris & honoratus, non tam ob ſapientiam, quam ob rerum caducarum contemtum. Huic cum Alexander centum talenta dono miſiſſet, eos, qui afferebant, percontatus eſt, cur tantum munus Alexander ſibi potius, quam illi è Philoſophis Græcis mitteret! Illis verò reſpondentibus; Ideò ipſi Alexandrum 574
mittere, quod ipſum ab avaritia alieniſſimum, & virtutis ſtudioſiſſimum audiviſſet, reſpondit Phocion: Renunciate Alexandro: Si ipſe, quid ſit eſſe Philoſophum, EST enim Philoſophi, pecunias contemnere Principum; Principis verò conſilia petere à Philoſophis. Et porro ait: Renunciate item Alexandro, quod mihi miſit, non amici benigni, ſed inimici crudelis eſſe indicium. Si enim bonum me credebat, opera danda ipſi erat, ut qualem me credebat, talis manerem. Digna verò tali viro oratio.

Dolen-

Google

Dolendum profectò eſt, virum nobili loco natum, ita avaritiæ eſſe deditum, ut famæ & exiſtimationis nulla habita ratione, dum paullum modo corradat opum, ad exercenda ſe demittat opificia, quæ ad homines potius humiles, quàm viros generoſos & nobiles pertinent, quæ quidem res non ſolum ipſi dedecori, ſed amicis quoque univerſis probro eſt. Ut idem preſſius dicam; ANIMI mihi videtur prorſus degeneris, virum nobilem ordinis equeſtris neglecto officio, ad obeundum agricolæ munus ſe dimittere, ut ſcilicet equi in boves, lanceæ in ſtimulos, ſcuta in vomeres, ſcutigeri in bubulcos, inſignia in faſcias mutentur; denique in villa opus facere gaudeat, & in finibus pugnandi periculum refugiat.

Proh, quantum equites nonnulli huius ævi, à maioribus, qui olim fuerunt, degenerarunt! Maiores enim † Mauris à ſe interfectis gloriabantur; at hodie filii illorum tantum jactitant, quot vehes frumenti comportarint. Nunquam ſuſpitare ſolebant equites priſci, niſi cum in * diſcrimine verſarentur præſenti: at poſteri hodie, ſi menſe Maio non pluat, plorant. Certabant maiores, quis plurimos ſuſtentaret cataphractos*; certant poſteri, quis ad congerendum ſit ſolertiſſimus. Hæc inter priſcos erant colloquia, domum Titii ducentos, domum Seii trecentos alere cataphractos: Recentium hodie colloquia ſunt; Accii cenſum eſſe ſex millionum †, Titii decem: itaq; haud verear dicere, cum hi de multis glorientur (proventuum) millionibus, quemadmodum illi de multis ſibi placebant, quos alebant, catapractis; nihil hoc aliud eſſe, quam patres gladium capulo apprehendiſſe; filios illum mucrone arripere.

Cum omnes bonæ artes interierint; ordinis equeſtris ars maximè omnium jacet. Nec vero ſine cauſſa artem nomino. Non parum enim temporis Philoſophi priſci ſcribendis legibus; quas equites obſervarent, conſumſerunt. Ut nunc* 575 rigidiſſimus videtur ordo Carthuſianorum; ita quondam rigidiſſimus erat equitum, quibus ego juratus affirmo; SI IN ſervandis legibus equeſtris ordinis, equitum (bonorum ac nobilium) fungerentur officio; futurum ut neq; in vita tempus ſupereſſet, ut eſſent vitioſi; neque in morte mali Chriſtiani arguerentur. VERUS eques & minimè ſimulatus, non ſit ſuperbus, malitioſus, furibundus, guloſus, timidus, impurus, tenax, mendax blaſphemus, deſes: in ſumma non calcari aureo; ſed vitæ integritate glorietur.

Qui generis præclara primordia cœpere, nulli rei maiorum inſtitutis indignæ operam dare decet. Dion. lib. 1.

οὐδὲ ἐκ πολ ... Baſil Stob 724.

Ἀργὸν εἶναι, κάλλιστον, γῆς δὲ ἐργάτην, ἀτιμότατον, τὸ ζῆν ἀπὸ πολέμου καὶ λῃστείας, κάλλιστον. Herodot. lib. 5.

Vitioſus vitioſorum conſcientias non fugit, & ubi omnes ſordent, unius fœtor minimè ſentitur. Bernh. fol. 227.

Stultum eſt compendium conſectari, quod longè maius afferre poſſit diſpendium. Colum. 4 2.

Agrum ſi mediocriter colas, poſſides; ſi nimium, poſſideris. Sidon. 2. epiſt. 8.

Mire cupio, ne nobiles noſtri nihil in domibus ſuis pulcrum, niſi imagines habeant. Plin. 5 epiſt. 17.

† *paganu.*

Non quanto plus poſſidet, ſed quanto pauciora optat, tanto eſt quiſque locupletior. Cenſorin. de die nat. 1.

* *tranſitu difficili deprehenſi eſſent.*

Non oportet ſuccum, quem quæris terra, ſolem ante exſugere. Varr. 1. ruſt. 13.

Miſerum eſt, aliorum incumbere famæ. Iuven. 11.

* *lanceas* Guicc. lib. 1. hiſt. 22.

Di cortoſia, di gentilezza eſſempi fra gli antichi guerrier ſi veder molti, e pochi fra moderni. Arioſt. 15. 29.

† *Cuento) contus, pertica, ratio, cenſus, narratio. Canon.*

In Hiſpania ulteriore metiuntur jugis, in Campania verſibus in agro Romano jugeris. Varro. 1. ruſt. 10.

Proceres Sueciæ ſtrictum gladiũ, per cuſpidẽ è Principis manu, fidelitatis juramẽto præſtito ſuſcipiebant, ne capulo ſumto, gladium in viſcera porrigentis retorquerent. Saxo. lib. 2. extrem. Olaus epit. lib. 8.

πόλις, ἐν ᾗ μάλιστα οἱ πολῖται τοῖς νόμοις πείθονται, ἐν εἰρήνῃ τε ἄριστα διάγει καὶ ἐν πολέμῳ ἀνυπόστατός ἐστι. Xenoph. mem. 4.

* Guevar. epiſt. tom. 1. pag. 285.

Iuſte ſub iuſto principe jacet, qui per ſe minimus & tantum per ſua maximus, animo exiguus vivit, & patrimonio plurimus. Sidon. 5. 7.

Lumen, quod tibi maiores prætulerunt, poſteris ipſe præfer. Plinius. 5. epiſt. 17.

Vim juſtiiurandi habet inter Hiſpanos, ſi nobilis per honorem equeſtrem aliquid promittat. Roderic. hiſtor. Hiſpan.

Malis prægnatis ex honeſtis maioribus nullus locus inter nobiles eſto. Philo. de nobilitat.

Manus emula ferri geſtamen ſtudeat condecorare ſuum. Saxo. lib. 2.

Utinam tanta hodie Principes uterentur diligentia in explorandis iis, quibus animas commendant; quanta Romani utebantur in iis, quibus arma credebant! Antiquitus enim NON accipiebat baltei militaris dignitatem, niſi qui natalibus clarus, forma conſpicuus, ſermone moderatus, bello exercitatus, animo impavidus, armis felix, & vita integer erat: In ſumma OMNIBUS ſe probaret, & nemini querimoniæ cauſſam præberet neceſſe erat. His autem virtutibus, qui effulgebant Equites, multis etiam Romæ PRIVILEGIIS fruebantur. Solis enim licebat, annulos digitis (aureos) induere; equis (per plateas) vehi; geſtari † epheſtrin; inſignibus uti gentilitiis; foribus clauſis prandere; è poculis argenteis bibere; in Senatu ſententiam dicere; duello provocare; vexilla militaria petere; arma habere; legationibus fungi & portarum urbis cuſtodiæ præeſſe. Autor eſt harum Blondus libro de Italia illuſtrata.

Si Plinium in epiſtola quadam, Plutarchum in politicis, Senecam in tragœdia, & Ciceronem in paradoxis audimus, nihil erat in quo vigilantiores antiqui eſſent, quàm in explorandis iis, quos equeſtris ordinis honores decorabant; quod tantum abeſt, ut hodie obſervetur, ut QVI ſatis pecuniæ ad emendum dominatū aliquem congeſſit, continuo prò equite ſe gerat; & quod omnium peſſimum, ordinem hunc affectet, non ut contra hoſtes pugnet; ſed ut tanto licentius vitiis (flagitiisq;) indulgeat. Ut Chriſtianus aliquis bonus ſit, CHRISTUM contempletur crucifixum: Ut eques bonus ſit, ſcuti ſui ſemper intueatur inſignia quæ avus aut proavus promeruit. Ibi enim manifeſtum fiet, EA conſecutos illos non domi nequiter agendo, ſed in Imperii limitibus ſanguinem profundendo.

CAPUT XXXII.

Epiſtola M. Aurelii Imp. ad Mercurium Samnitem, mercatorem, qui mercium quarundam jacturam in mari fecerat. Diviſa ab autore in duo capita: Eſtque diligenter notanda iis, qui mari negotiantur, ſuiſque in terra cupiditatibus indulgent. 576

MARCUS AURELIUS Imp. Rom. in monte Cœlio natus Mercurio Amico ſingulari S. & ſolatia à diis conſolatoribus.

AMicitiæ noſtræ indicia ſunt opera, quæ inter nos exercemus, benevolentiæ. Nam ſimulatq; tuum hic infortu-

ἀπελμότεροι τῶν ἄλλων πολιτέων οἱ τὰς τέχνας μανθάνοντες, καὶ οἱ ἔκγονοι τούτων. Herodot. lib. 2.

Fama optimo cuique pretioſa eſt. Symmach. 3. epiſt. 59.

Ὁ μηδενὸς φροντίζων δόξης, ἀναίσχυντος. Ariſto: 3 Eudem. 6.

Effigies maiorum in prima ædium parte poni ſolent, ut eorum virtutes poſteri non ſolum legant, ſed etiam imitentur. Valer. Max. 5. 8. Vide Plin. 35. cap. 2.

Equites Romanos à Senatu diſcernebat anguſtus clavus, à plebe annulus aureus. Sigon. de jure civ. Rom. lib. 2. cap. 5.

† *balteum.*

Qui parentes laudat, filios provocat. Cyp. 1. ep. 1.

Quorum opera publicam autoritatem ſplendorem ſuum obtinuiſſe viderant, eorum dignitatem domi collabi, ſibi deforme eſſe arbitrabantur. Val. Max. 2. 9.

Non dixerim ſapienti viro, rem domeſticam non eſſe curandam; ſed eo temperamento, quod non ſolum quid habere, ſed quid debeat eſſe, conſideret. Sidon. 8. 8.

Artes deſidia perdidit, & quoniam animorum imagines non ſunt, negliguntur et. jam corporum. Plin. 35. 2.

Maiorum virtus etiam nunc vicia noſtra ſuſtentat. Sen. Helu. 10.

Nihil eſt illo per ſententiam boni cuiuſque generoſius, quiſquis ingenii, corporis, opum junctam in hoc conſtans operam exercet, ut majoribus ſuis anteponatur. Sidon. 1. epiſt. 7.

Generoſitas & clari ſanguinis lumen nihil aliud ſunt, quàm morum manifeſtatio; glorioſa quidem, ſi boni fuerint, ignominioſa, ſi mali. Saresb. 8. 15.

Pueri jam foro digni, incipiunt agreſti habitatione neſciri, & cum agros diligunt, ſe amare non norunt. Caſſiod. 8. 31.

ἐκ τῶν αἰσχρῶν λημμάτων τοὺς πλείονας ἀτωμένους ἴδοις ἂν ἢ σεσωσμένους. Sophoc. Antig.

Ea invaſit homines habendi cupido, ut poſſideri magis, quam poſſidere videantur. Plin. 9. ep. 29.

Τιμῶνται ἀρίστης τὸ μή τι πενίαν ὀνειδίζειν τοῖς ἔχουσι, καὶ παρέχουσι ζηλοῦν ἐκ παντὸς τρόπου φυγεῖν. Thucyd. Schol. 2.

Per amicos res ſecundæ ornantur, adverſæ ſublevantur. Cic. pro P. Syllâ.

Συμπαθὴς εἰς ἔλεον ἄνθρωπος ἀνθρώποις ἀλλοτρίων κακῶν. Taci. 3.

Sufficit mihi, quod amorem meum de tua mente metiris. Sym. 7. 50.

παῦροί τοι πολλῶν πιστὸν ἔχουσι νόον. Theogn.

fortunium reſcivi; mox tabellarium conſolandi tui gratia ablegavi; ut verò valetudine iſtic mea audita, amicum ad me viſendi gratia miſiſti, unde & te memorem, & me tui minime oblitum fuiſſe manifeſtum eſt.

Et tabellarium meum, qui iſtuc ibat, & nuncium, qui huc veniebat, tuum, Capuæ inter ſe obviam factos cognovi; quorum ille mea ad te deſideria, hic literas ad me tuas portabat: quòd ſi tam curioſè meas legiſti, quàm ego tuas attente audivi; perſpicuè inde cognoſceres, æquè animum meum curis plenum eſſe, quàm tuus angoribus conficitur.

Quod miſiſti, qui in tertiana me conſolaretur: & gratum habeo, & magnas tibi gratias ago. Commodum enim & conſolatio tua & viſitatio in horam illam incidit, qua febris deſinebat. Quod ſi perinde in mea manu rem totam relinquere diis placuiſſet, quemadmodum membris meis febriculam implicare ipſis placuit: neque diſcedendi poteſtatem ſolatiis tuis facerem, neque redeundi locum febri darem. O ingentem ſuperbiam noſtram! ô miſeram hominum conditionem! EGO, qui multa aliis regna eripere affecto, ne unicam quidem febriculam artubus poſſum meis expellere. Quid, obſecro Mercuri, multum nos optare, affectare, conſequi, ſuperbire prodeſt, cum & dies tam breves, & vires tam (fragiles ac) debiles habeamus?

Diu jam eſt, quod inter nos amamus, & à multis jam annis inter nos novimus; & quo die tua meæ ſe fidei credidit amicitia, exemplò mea ſe tibi devinxit fides, ut & mala tua mea forent, & bona mea forent tua. Siquidem ea demum, ſecundum divinum Platonem, VERA eſt amicitia, ubi corpora quidem diverſa, voluntas unica eſt. Admodum mihi SUSPECTA videtur amicitia, ubi & animi inter ſe diſſident, & voluntates diſcordant. MULTOS enim Romæ invenias, qui verbotenus tantùm aliorum amici ſunt: cumque inter ipſorum & amicorum ædes decem vix interſint domus; animis ultra decies mille paraſangas diſtant. Quod fœdus Capuæ, cùm tu Roma diſcederes, & è Samnio
577 ego redirem, fecerimus, noſti; à quo tantum abeſt, ut recedam, ut ego alter tu hic ſim, modò tu alter ego iſtic ſis, ut & abſens ego tibi ſemper præſens ſim, & te abſentem tanquam præſentem habeam.

Ex tabellarii quidem tui ſermone cognovi, magnam te fortunarum jacturam feciſſe; ex ipſis verò literis tuis longè maiorem eſſe tuum angorem perſpexi. Allatum ad nos

Ego me vel tam timidum vicio infirmitatis meæ, vel tam nimium amoris tui fateor, ut pro te etiam tuta timeam. Paulin. epiſt. 1?. ad Sever.

Quid amico opus eſt, de cuius benevolentia dubites? Curt. lib. 7.

Amicus eum quem diligit, pariter ac ſe cupit proſperis rebus potiri. Apulei. de Phil.

Amicitia bonam & ſermone excolas, & mente cuſtodias. Symmach. 3. 68.

Ἡ λύπη εἰς πολλοὺς διαμεριζομένη μετριωτέρους δείκνυσι τοὺς πάσχοντας. Chryſ. Stob. 789.

Κτημάτων πάντων ἐστὶ τιμιώτατον, ἀνὴρ φίλος, συνετός τε καὶ εὔνοος. Herod lib. 5.

Omnia facilia viciſſitudine & compenſatione redduntur Symmach. 7. 53.

Ὁ πυρέξας εἰ τὰ παντὸς ὀρθῶς, οὐχ ὁμοίως ἔχει τῷ πρὸ τοῦ πυρέξαι, εἰ μὴ τι θεραπευθῇ εἰσιέναι. Arrian 2. c. p. 18.

La vita fugge, e non s'arreſta un'hora, e la morte vien dietro à gran giornatè. Petrar. 218.

Ὅτ' ἰσχύν λοιπὸς, μάλιστα μέμνησο ζάλης. Nazian Monoſt.

Aut ego febrem relinquam, aut ipſa me, ſemper unà eſſe nō poſſumus. Sen. excerp.

Volvunt mortalia vices crebræ, & omnium rerum fuga fit. Sym. 7. 27.

Κρεῖσσον λογισμὸς πράξεων ἢ χρημάτων· τὰ μὲν γὰρ ἐστι τῆς φθορᾶς, τὰ δ' ἄλλως. Nazian. Tetraſt.

Idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia eſt. Sal. Cat.

Inter ſolos bonos fides amicitiæ eſt. Apul. de philoſoph.

Le parfait ami, qui aime de bon cœur, Aime au temps die malheur & au temps du bon-heur. Ronſ. 8.

Summa amicitiæ eſt amicum ſibi æquare. Sen. 2. benef. 15.

Non eſt ſuos amantes pati, ut quæ non decent, committant. Dio. 41.

Bona amicitiæ jactationes refutant. Symmach. 9. 23.

La lengua longa es ſennal de mano corta. Adag.

Amicitiam tueri non poſſumus, niſi æquè amicos ac noſmet ipſos diligamus. Cic. fin. 1.

Vinculum omnium virtutum eſt amicitia. Epict. c. 37.

Vinci in amore turpiſſimum eſt. Plin. 4. epiſt. 1.

Vinci inveneris, qui pecuniam exærario, quã qui ex animo fidem promiſerint. Pacat. p paneg.

El mal no es grande, qui ſufrir ſe puede. Araucan. 296.

eſt, te navem mercibus onuſtam in Græciam miſiſſe, nautas verò & † inſtitutores ſua potius uti prudentia, quàm tuæ ſatisfacere cupiditati voluiſſe, mercibusque in mare abiectis, ſuæ tantum ſaluti proſpexiſſe. Quo quidem in caſu tam periculoſo & difficili, neque te æquum eſt illos incuſare: neque illos neceſſe eſt tibi ſatisfacere. NON enim ſtultius fieri quicquam poteſt, quàm ſi quis propter alienas fortunas periculo exponat vitam propriam.

Tum ei, quod dixi, veniam Mercuri, tum multo magis ei, quod dicturus ſum, dabis, quod nimirum cum nautæ & procuratores, neque filii, neque agnati, neque amici tui eſſent; dummodo merces tuæ portum incolumes attigiſſent, parum tua interfuiſſet, ſi mari illi profundo fuiſſent abſorpti. Sed ne hoc quidem reticebo, licet id invitus dicam & multo magis ipſe invitus audias, nimirum prout parvi vos avari æſtimatis aliorum filios (& negotiatores,) & prout immoderate opes amatis proprias, quantumvis ubertim tuarum jacturam opum deplores, ne unam quidem lacrymulam effunderes, licet omnes illos ſubmerſos videres. ACERBIUS enim Romani mercatores decem coronatos, quos lucrari nequeunt, quàm decem virorum, quorum opera illa lucrantur, interitum deflent.

Mihi verò nec juſtum, nec honeſtum videtur, ea te facere, quæ ad me deferuntur; quod videlicet de miniſtris quereris, & nautas accuſas, ab hominibus miſeris repetens in terra, quod in poteſtate ſua piſces habent in mari. UT enim fortunas pro ſalute, vitæ ac fama mutet, nemo (quod noſti) obligatur. Itaque vehementer me tui miſeret, Mercuri, quod navis ſibi exonerata, tibi oneri eſt, & quod peſſimum, quòd naviculatii, non tot (mercium) faſces, ut ego arbitror, & tu ſentis, in mare proiecerunt, quot in animum tuum ſollicitudines ceciderunt.

Nunquam ita animatum, ut ipſe es, quenquam vidi; qui
cum perſpicias, non potuiſſe navem navigare ſecuram, niſi
ſupellectilem pretioſam in mare abiiceret; divitiis te ad ſe-
pulcrum ambulaturis oneras. Heu angoris plenas & execra- 578
biles divitias! cum quibus tot periculis, tot caſibus terra mariquè ſubiacemus! Si probe ingenium novi tuum; ego operam in plumbo & ſtanno, quàm in corde tuo curis diſtracto inveſtigando malim ponere. Siquidem uno in loco profundi maris plumbum tuum ſubſedit, tua vero avaritia per terram diffuſa eſt univerſam. Si for-

Navicularii jacturam non ægerrimè ſerunt, à mari ea ſibi eripi, quæ antea idem dederit, reputantes. Dio. li. 38.

† *negotiatores.*

Θάλασσα ἀνέρχου ἔχει τὴν βίον. Tati. Leucip. lib. 3.

Stultitia videtur alienam rem ſuo periculo curare. Salluſt. Iugurth.

Difficile eſt ſua cauſſa mori. Fab. decl.

Ὁ οὖ θαλάττη θάνατος βραδὺς προσωπεῖν περὶ τῆς ταφῆς. Tati. 3.

Συμφορὴν ταύτην ὡς ἀμφότερα φέρων, προδοσίας πλείστων. Herodot. lib. 1.

Quale e di pazzia ſegno più eſpreſſo, e he per altri voler perder ſe ſteſſo. Arioſt. 24. 1.

Nemo alii naſcitur, moriturus ſibi. Tert. de pallio.

Maiore tumultu planguntur nummi, quàm funera. Iuv. Sat. 3.

Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισι τιμιώτατα. Eurip. Phœniſ.

In regno avaritiæ nihil damno aſcribitur, modo pecunia ſalva ſit. Petrar. epiſt. 16.

Quid non tacit hominem laſſum? lucrum. Epict. dialog.

Dolenter amittitur, quod ad procurandas delitias poſſidetur. Caſſiod. 5. 17.

Ἐστὶν ἀνθρώποις ψυχὴ πάντων προτιμότερον. Heliod. lib. 5.

Plerunque carius comparatur equus, quã ſervus, gemma quam famula. Auguſtin. 12. civit. 16.

Graviorem amiſſa dolorem, quam nec dum quæſita movent. Claudi. 1. Stilicon. extrem.

Dives eſt? ſed fortunæ malè creditur. Minuc. pag. 399.

πᾶς τις αὑτὸν τοῦ πέλας μᾶλλον φιλεῖ. Eurip. Mede.

οὐ γὰρ τι ψυχῆς πάλιν ἀνθρώποις φίλτερον ἄλλο. Coin. 13. 240.

Quiſque magis ſuæ ſaluti, quàm domini conſulit opibus Apulei. lib. 4. aſin.

Piglia quel che viene, e laſcia quel che ſe ne va. Domenic.

Ἀλλὰ θάλασσα χερεί μοι ἐν χαίνις ὄρθεσιν δημιουργὸς ἴκεσ. Oppi. ἁλ. 1. 348.

Nemo cum ſarcinis enatat. Sen. epiſt. 22.

Gubernator ubi naufragium timet, jactura, quicquid ſervari poteſt, redimit. Curt. lib. 5.

Todo por la vida es bien dexarſe. Araucan. 303.

Ad vivendum, velut ad natandum is melior, qui onere liberior. Apul. apolog. 1.

Ὅς τις δεσποτεῖ θαλάσσης, ἢ μελαγχολᾷ, ἢ πλωχός ἐστιν, ἢ θανατᾷ. Alexid. Stob. 74. 3.

Si forte hodie morereris, & viſcera tua medici novacula aperirent: prius, ita me mater Berecynthia, magna illa omnium deorum Romanorum genitrix amet! prius (inquam) cor tuum cum plumbo ſubmerſum, quam vinum in corpore invenirent. Non potes jam tu tertiana, ut ego, ſimplici (febre) laborare; ſed æſtus corporis, & dolores animi geminam tibi parient (quartanam,) quam ægritudinem non in lectulo, ſed in navi, non in terra, ſed in mari; non Phyſicorum, ſed nautarum ope curare potes.

† Phyſici enim pecuniam tibi erepturi; nautæ verò, quo loco plumbum tuum decidiſſet, monſtraturi eſſent. Sed noli te affligtare mi Mercuri. Nam ſi tu plumbum in terra tecum non habes; illud te ſecum in mari habet: & hoc te ſolare, quod cum ante in arcis habueris, jam in viſceribus id habeas. Illic enim vita tua ſubmerſa eſt, ubi plumbum tuum ſubſedit.

Nunc demum Mercuri intelligis, cum fortunas tuas ſcopulis ſuſpectis, vota tua altis fluctibus, avaritiam rabidam ventis importunis, & plumbum tuum undis credidiſti alienis; quàm lucri tui cupidi procuratores tui proficiſcebantur, tam certum te jacturæ manere debuiſſe? Si hæc tibi in mentem veniſſent, aut diligentiam hanc adhibuiſſes: ſubmerſum fuiſſet tuum deſiderium, & ſpes tua evaſiſſet. QVI enim mari opes audent ſuas committere, tam periculoſo & incerto; non triſtari illo debent, quod ſubmergitur; ſed eo lætari, quòd evadit.

Socrates † ille Philoſophorum antiquiſſimus & maximus, non verbo, ſed facto nos docere voluit, quam parvi æſtimanda eſſent huius vitæ bona. Projecit enim in mare non plumbum, ſed aurum; non exigui ponderis, ſed magni; non alienum, ſed ſuum; non coactus, ſed ſpontè; non per tempeſtatem, ſed per prudentiam; Animum denique declaravit facto illo heroico tam excelſum, ut nullus avarus tantopere lætatus fuiſſet, illo in terra invento, quantopere exultavit Philoſophus, illo in mare demerſo. Cùm autem memorabile ſit factum * Socratis; longè pluris facienda ſunt verba, quæ addidit; † *Abite in profundum mala cupiditates! Ego vos mergam,*
579 *ne ipſe mergar à vobis.*

Cùm ita pecunias timuerit & formidarit Crates propria, cur non timent avari poſſidere, quas furantur, alienas? Noluit auro ſeſe puro-puto ſapiens ille committere, & tu plumbo te credebas duro! Agite jactis ambo ſortibus, ille Theba-

---

οὐκ ἄρ᾽ αἰχμαὶ αἱ ὑπὸ; ἐπιπνείουσ᾽ εἰς ὀλέθρου ἄνεμ☉. Iſidor. Epigram. lib. 3.

Nihil facilè perſuadetur invitis. Fab. 4 c. 1.

Tentatio eſt patrimonium grande, niſi ad uſus bonos cenſus operetur. Cypr. tract. 3.

No ay mal tan laſtimero, como no tener dinero. Adag.

Con agua paſſada no muele molino. Adag.

Quod vides periiſſe, perditum ducas. Catul.

Medici ex alienis calamitatibus proprios mœrores percipiunt. Nazianz. orat. 21.

† *Medici.*

Quem tu, quod periit, periiſſe putas? Plau. Trinum. Staſimtac.

Sors eſt ſua cuique ferenda Manil. lib. 4.

Quo præceſſit dilectionis theſaurus, illuc etiam cogitationis ſequitur affectus. Fulgent. de diſpenſator Domini

Adverſus miſeros inhumanus eſt jocus. Fab. 6. cap. 4.

Qui ſeſe miſerum & mendicum volet, Neptuno credat ſeſe, atque ætatem ſuam. Plaut. Rudent. ſc 11.

Ὁ μὴ πεπλευκὼς οὐδὲν ἑώρακε κακόν. Athenæ fol. 154.

τῷ ὅλως μεγάλῳ χρυσίου γένει, εὐθὺ ... πλοῦτον ... ἀπώλεσε. Antiphil. Epigram. lib. 1.

Quæſtus naufragio petitur? Pudeat tanta bona velle caduca. Manil. 4.

Inſani eſt ob amiſſa dolore affici; relictis non gaudere. Plut. de anim. tranq.

En fortunas y grandes tempeſtades ſolo en lo que ſe eſcapa a de penſar ſe. Araucan. 500.

† *Crates Thebanus aurum in mare demerſit. Laert. 6.*

Non eſt æquum, id haberi malum, quo bene uti licet. Fab. 7. c. 16.

Omnium pecuniarum congeriem dignam non putem, quæ frontem viri boni contrahat. Sen. 5. ira. 35.

Divitiarum non indicit fugam Philoſophia, ſed inhibet appetitum. Sareſb. 5. ult.

* *Cratetis.*

† *verba Lactantii. 3. 22.*

Quam magnum contemnere divitias, ſed quam rarum hoc ipſum eſt? Ambroſ. Pſal. 118.

Crates rem familiarem abiicit velut onus ſtercoris, magis labori, quam uſui. Apul. florid. 2.

Crates Cratetis bona abiicit, ne Cratetis bona Cratetem ſuperent. Nonnus in 43. orat. Nazian.

Thebanus, tu Samnis, explorate, uter recte aut ſecus egerit; * illene aurum è terra in mare abiiciens; an tu per mare aurum in terram portans! Etſi non dubito, quin priſci Romani, illi: hodierni avari tibi palmam ſint adjudicaturi: Mea tamen ſic eſt ſententia; te illud magno æſtimando, contemtum; Socratem † id contemnendo gloriam ab omnibus auferre.

CAPUT XXXIII.

Pertexit & concludit epiſtolam M. Aurelius, acriter Mercurium obiurgans, quòd triſtis eſſet; quid fortuna ſit oſtendens, & conditiones quaſdam avarorum in fine exponens.

IDEM tabellarius mihi ſignificabat, totum te mœrori deditum, de nocte vociferari, deos incuſare, vicinos † excitare, & ante omnia querelis fortunam, quæ ita te tractavit, quotidianis ream agere. Dolet mihi mœſtitia tua. Mœſtitia enim ſolitudinis amica, ſocietatis inimica, tenebrarum amans, converſationis fugitans, & deſperationis hæres eſt. Dolet mihi VOCIFERATIO tua nocturna: Eſt enim ſtultitiæ indicium, exiguæ tolerantiæ ſignum, prudentiæ aliquæ deficientis nota, amentiæ experimentum manifeſtum. Qua enim hora mundus omnis tenebris operitur, ſolum cor tuum ad eiulatus aperitur.

Dolet mihi, quod cum diis contendis, crudeles illos dictitans, qui quidem SI QVID ob ſuperbiam tibi ademerunt, ob humilitatem redderent. QVANTUM enim culpa deos offendimus, tantum patientia placamus. An te fugit, Mercuri amice, MAIOREM eſſe patientiam, qua in diſſimulandis criminibus noſtris dii, quam qua homines in tolerandis ipſorum pœnis utuntur? Nos enim iniuſtè illos offendimus, & ab illis juſtiſſimè punimur.

Dolet mihi, quod clamoribus & querelis tuis offendiculo vicinis es. SEMPER enim, quod noſti, vicinus vicino, maximè diviti pauper invidet. Itaque diſſimulato dolore, lætitiam ac hilaritatem in omnibus præ te feras cenſeo: ut SI fortè invidiam tibi conflavit opulentia, commiſerationem excitet tolerantia. Dolet mihi, quod de fortunæ conqueris. FORTUNA enim cum tam multis pulcrè nota 580
ſit; ab uno ſeſe infamia affici non patitur, & DE FORTUNA commodè mitiganda, quam accuſanda cogitare ſatius eſt. MULTOS enim valde in prædicandis ærumnis (dolo-

---

* *Ego dubito, ſanus an demens fuerit.* Lactant. ut ſup.

Sapiens patrimonio per honeſta quæſito nec gloriabitur, nec erubeſcet. Senec. vit. beat. 23.

Diſceptatio ſine ira, ſuavitas ſine amaritudine ſit, monitio ſine aſperitate, hortatio ſine offenſione. Ambroſ. offic. 1. 22.

* *Cratetem.*

Θέρμων τε χοῖνιξ καὶ τὸ μηδενὸς μέλειν. Apopth. Cratetis. Billi. orat. 24. Nazianz.

Plerique naufragio liberati exinde repudium & navi & mari dicunt, & Dei beneficium memoria periculi honorant. Tert. de pœnitent.

Ὅταν τι δεινὸν ἀτυχῇς, μηδεὶς ἀνθρώπων γνώτω, βαρυνόμενος. Theog.

Es necedad o ſimpleza, lorar per lo que con llorar no ſe puedo remediar. Celeſtin. 49.

Ἀνδρὸς γὰρ κρατεροῖο κακὸν τὸ κλαίειν ἀνάγκῃ. Coint. 12. 380.

Abſurdum eſt, ſi cæptis audacibus adverſetur eventus, conſurgere in querimonias. Sidon. 4. 6.

† *inquietate.*

Murmurandum non eſt in adverſis; ſed patienter & fortiter, quicquid acciderit, ſuſtinendum. Cypr. ſer 4.

Non debemus levia in commoda indignando cumulare. Sen. ep 99.

Ordine accuſat, 1. Triſtitiam nimiam

Dolori ſuccumbere ipſa clade triſtius. Val. Max. lib. 5. extrem.

2. *Eiulatum.*

Δεῖ τὰς τιμωρίας ὑποφέρεσθαι, μὴ βοᾶν. Apophth.

Laſſus animus vociferatione paſcitur. Caſſ. 2. 21.

Νυκτὸς φίλαι φροντίδες. Heliod. li. 3.

Nil ſegnibus unde planctibus, aut vanis miſceſcunt flamina votis. Claudian. bell. Get. 272.

3. *Impatientiam.*

τί κινυρόμεσθ' ἄλλως; οὐκ ἐχρῆν ζητεῖν τινὰ σωτηρίαν νῷν, ἀλλὰ μὴ κλάειν ἔτι. Ariſtoph Equit. initio.

Is demum miſer eſt, qui ærumnam ſuam nequit occultare. Cæcil. Sel. 2. 23.

τὰς τύχας ὡς δεῖ φέρεσθαι τὰς θεοῦ. Naz. Monoſtich.

μάλιστα εἶναι δεῖ πάντα ἡμᾶς ὑπομένειν δεῖ, ἵνα καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ὑπομείνῃ. Ign. Stob. 311.

4 *offenſionem vicinorum.*

Qui ſuos dolores anxietatesque diſſimulant, perveniunt patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Macrob. 1, Sat 10.

dolotibusque) ſuis ſolicitos; in quærendo remedio plane ignavos reperias.

O te imperitum, Mercuri, qui cum adeò ſis † improvidus, (& obliviofus,]) de integro nunc litem fortunæ intendis! Fortunam, cum qua cuncti inducias faciunt, tu bello provocare audes? Nos arcus retendimus: tu jacula † amentas! Nondum ſcis, quid bellum ſit, & victoria frui vis! Nemo non fraude irretitus eſt, & tu ſecurus vis ambulare? Quid ulterius dicam, cum te fortunæ videam congredi? An tu ignoras HANC eſſe, quæ muros excelſos oppugnat, & parietinas defendit; quæ deſerta inhabitata frequentat, & populos frequentes deſolat; quæ ex inimicis amicos, ex amicis inimicos facit: quæ victores vincit, quæ ex proditoribus fideles, ex fidelibus ſuſpectos facit? Poſtremo ſic habeto, FORTUNAM illam eſſe, quæ regna ſurſum deorſum volvit, exercitus profligat, Reges deiicit, tyrannos evehit, mortuis vitam dat, vivos ſepelit.

Non recordaris ſimboli, quod ſecundus Spartanorum Rex portæ ſuæ inſcripſerat his verbis: HÆC domus eſt, ubi homo facit, quod poteſt; Fortuna quod vult? Verba profecto præclara, & tam præclaro ingenio digna, & ſi qua mihi fides eſt, ab omnibus cordatis diligenter notanda; quippe quæ non ſupra portas; ſed in ipſis ſcribenda ſunt præcordiis. Melius ille, quam tu, fortunam noverat, qui ſe depoſitarium, non proprietarium ſtatuebat; & quoties aliquid perinde ac tu, perdiderat; non ſuum ſibi eripi, ſed depoſitum repeti exiſtimabat. NIHIL eſt, quod vitam hanc acerbiorum hominibus reddat: quàm quod animo fingunt, bona caduca, quæ ad tempus certum fortuna apud illos deponit, per omnem vitam tenenda ac poſſidenda eſſe. Sive id deorum permiſſu, ſive fatorum nobis infeſtorum nutu fiat. QVO quis in hac vita honoratior & opulentior eſt; eo graviores illum fortunæ ictus ſuſtinere video; ut vere audeamus dicere, SOLUM illum à fortunæ inſultu tutum eſſe, qui in ſepulcri ſeſe arcem recipit.

581 Narravit mihi tabellarius tuus, proxima æſtate Romam te venire in animo habuiſſe; nunc vero in hyeme Alexandriam navigare velle. O te infelicem, Mercuri! Dic mihi obſecro, quando ſenſum omnem amiſiſti? quod dum vita tua deſinit, de integro avaritia incipit. Duas inveniebas urbes exercenda mercatura celeberrimas, Romam ſcilicet, virtute

5. Fortunæ incuſationem.

Perverſiſſima gloria infeliciſſimum videri. Sen. Marci.5.

Stultum eſt perpetuæ infelicitatis ſe damnare. Val. Max. 6.9.

Dementia eſt, ipſum malam ſibi facere fortunam. Colum.1.3.

Nulla re major invidia fortunæ fit, quam æquo animo. Sen. Marc.6.

πρὸς τὴν τύχην ζυγομαχεῖν οὐ ῥᾴδιον. Menand. St. 849.

Quando la mala ventura ſe duerme, nadie la deſpierta. Adag.

Incommoda ſapientes commodorum compenſatione leniunt; ſtulti nec vitare ventura poſſunt, nec ferre præſentia. Cic. nat. deor.1.

† *vibras.*

Sapiens neque in ſecundis rebus effertur, neq; contrahitur in adverſis. Apul. de philoſoph.

Res humanas ordine nullo fortuna regit. Sen. Hippol.3.exit.

Non minus in ſecundis adverſa, quam in adverſis ſecunda cogitemus. Iuſt. lib.31.

Nihil inauſum fortunæ. Adverſus imperia idem habet iuris, quod adverſus imperantes. Sen. epiſt.91.

Chi è ſavio, patiente & forte, Lamenta ſi di ſe, non della ſorte Botard, Guicciard.38.

τῇ μακροθύμῳ χρηστότης πολλὴ δίκης. Nazianz. tetraſt. 50.

El mas ſeguro bien de la fortuna es non hauerla tenido vez alguna. Arauc.10.

Quicquid à fortuna datum eſt tanquam exemplo abiturum poſſideamus. Senec. Marci 10.

Il ne fait iniure à perſonne, qui honeſtament uſe de ſon droict. Boccac.

Fortuna plus conſiliis humanis pollet. Liv. lib 44.

Quod datum eſt utendum, id repetendi copia eſt, quando velis. Plaut. Trinum. Neque fuit.

In eum intravimus mundum, in quo his legibus vivitur. placet? pare: non placet? quacunque via exi. Sen. ep.91.

Quid præſentibus confidis, incertus futurorum? Plin. 9.13.

Peſſimi eſt debitoris, creditori facere convicium. Sen. Marci.10.

ἐγὼ τύχης φέροντι ἀσφαλέστερον, ὃ μὲν γὰρ ἐστι πραγμάτων κούφη φορά, ὃ δ' οἰακισμός. Nazian. tetraſt. 55.

Immodicæ divitiæ, ut enormia gubernacula, facilius mergunt, quam regunt. Apul. apolog.1.

6. Negotiationem.

Natura inſidians Pontum ſubſtravit avaris. Propert.3.7.

Digitized by Google

præſtantium tortorem, & Alexandriam viciorum caput? quas ſi unice caras habes; audi, quæſo, quænam ibi merces vendantur. Romæ corpus vitiis onerabis; Alexandriæ cor ſolicitudinibus implebis. Ac ſi fortè aliquid coëmeris eorum, quæ ibi ſunt, aut vendideris aliquid eorum, quæ hinc exportas, famem medius fidius potius auferes ejus, quod reliqueris, quam animum eo, quod aſportaveris, contentum.

Non meminiſti & hyemen jam eſſe, & mare tranſeundum, in quo, niſi nautæ me fallunt, Securiſſima quæque malacia, maximæ tempeſtatis præludium eſt? Quod ſi dixeris, naves tuas vacuas ituras, ideoque tutius navigaturas; futurum reſpondeo, ut magis onuſtæ avaritia abs te dimittantur, quam ſerico oneratæ revertantur. Quam felix eſſet permutatio; ſi cum ſerico Alexandriç avaritia mutaretur Italica? quod ſi fieret, illius ſerico vix unam navim inſtrui, avaritia noſtra integram claſſem armari poſſe jurarim. INGENS eſt cupiditas, quam nec hominum verecundia reprimit, nec mortis timor eripit; quod tua cauſſa dico, qui cum tali tempeſtate navigare audeas; aut avaritia abundes, aut prudentia careas neceſſe eſt.

Ut mihi ſatisfaciam, & te excuſem, de te percontantibus quid reſpondeam, neſcio; niſi & diis te ignotum, & mari notum; itemque inquietum animum tuum in quietis undis, cor durum duris ſcopulis, denique ventum vento notum eſſe. Dic mihi; quid quæſitum is, tali tempore domus tuæ quietem relinquens & Alexandriam navigans; An in ſinum abis Arpinum, ubi tuum naviculariì plumbum projecerunt? Etiam atque etiam Mercuri, quid agas, vide, ne plumbum durum piſcibus erepturum te cogitans, carnes illis molles prędæ relinquas. MULTOS enim Romæ vidi, qui perditum aliquid recuperaturi, reliquum omne perdiderunt.

Vltimum hoc verbum imis ſenſibus Mercuri, reponas, ex quo intelliges, quid AVARI in hac vita quæratis. Tibi †ſoli- 582
citudinem, vicinis invidiam, ſtimulos alienis, furibus incitabulum, corpori tuo periculum, famæ labem, vitę perniciem, amicis fatigationem, inimicis occaſionem, denique hæredibus execrationem, & lites filiis acerbas quæris.

Propter acceſſionem febriculæ nihil addere ulterius poſſum. Itaque diis pro me ſupplices, ergo, Samnitum. Nam

SI deos

Adverſus experimenta pertinaces ſumus & naufragi maria repetimus. Sen. 1. benefic. 1.

πᾶσα θάλαττα θάλαττα. Antipat. Epigram lib. 3.

Experta toties tam malè credis aquæ! Ovid Heroid. 7.

Nulla muneribus fortunæ explentur, quorum cupiditates ratio non terminat. Panegyr. Conſtanti.

Præſentibus bonis uti præſtat, quam nos fugientia quærere: Procop.

Eſtan todos los bi nes ſuieres à peligros y vaybenes. Ataue. 300.

Nihil tam capax fortuitorum, quam mare. Tacit. annal 14. extr.

Facit experientia cautos Mant.

Certa pro dubiis relinquere tutum non eſt. Bernhard.

Improbe Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit. Mim.

Nauta amator pelagi, firmi deſertor, contemtor vitæ mortiſq; undæ cliens. Epicter. Dialog

In uno & ventis animam committe, dolato confiſus ligno, digitis à morte remotus 4. 4. c. 7 Juvenal. Sat. 12.

Omne futurum incertum eſt & ad deteriora certius Sen. Marc. 23.

Io non mi curo puato di quella felicita, che pende delle funi. Domin. 397.

Incommoda accepta pro diſciplina & præceptis habeas, ut reliquos caſus timeas. Cæſar. bel. civil 3.

Redis in tumidas naufraga puppis aquas. Ovid. 2. Triſt init.

Ναῦται γὰρ ἀεὶ σχεδὸν εἰσιν ὀλέθρου. Coint. 8. 296.

In navigatione minimum eſt, quo à morte vita diducitur. Sen ep. 49.

ὁ ἐπίγειος ἄνθρωπος, ὡς ἀμφίβιος αὐτὸς εἰς τὸ πέλαγος ἔρριψεν ἐπὶ τῇ τύχῃ γενόμενος πᾶς Plat. Axioch.

Quisquis navigat, naufragio propinquus eſt, eoq; magis, quo audacius navigat. Naz. orat. 27.

Tutiſſima navigia ſunt, quæ in terram ſubducta. Anachar. Laert. l. 1.

εἴη μοι γαίης ὀλίγος βίος, οὐκ ἐπὶ θαλάττης ἀλλοτρίῳ μελέτῃ κέρδος ἀπὸ χειμῶνος. Julian. Epigram. lib 3.

† *faſtidium l.*

τὸ δεινὰ κέρδη πημονὰς ἐργάζεται. Sophocl. Antigon.

Avaritia omnia mala poteſt admittere. Ambr. 1. Timoth. 5.

οἱ ἐμπόροι ἐξ ἐμπορίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλοῦτον χρηματίζουσιν, Hippocr. 253.

SI deos habeamus infenſos, parum morbis medici proſunt noſtris. Salutat te Fauſtina tuamque jacturam magno ſibi dolori eſſe ait, & monile filię tuę Fabiolę precioſum mittit. Ego quoque diploma mitto; ut pro plumbi compenſatione navis tibi detur, qua cave Rhodum veharis: Nos enim piratis eam Rhodiis eripuimus. Dii te cuſtodiant, & tibi, mihiq; & Fauſtinæ meæ vitam inter noſtros bonam, famamque inter exteros ſecundam largiantur! Non ſcribo propria manu valetudine ſcilicet impeditus.

CAPUT. XXXIV.

Epiſtola M. AURELII Imperat. ad Pyramonem amicum ſingularem, vehementer afflictum.

MARCUS ORATOR † ROMAN. CÆLImontanus, Pyramoni Lugdunenſi, amico ſingulari S. animique adverſus fortunam ſiniſtram præſentiam.

In literis tuis, quam 3. Cal. Ian. mihi redditæ, ſuperiores meas ad te perveniſſe indicant, verba non magnopere curo; ſententiam verò illarum quanti vis æſtimo, cum autem ego etiā ſine interprete; mentē tuam aſſequar, & ex ſignis intelligam; æquum fuiſſet, te mentem meam, qui tam prolixus in ſcribēdo fueram, intellexiſſe. Verùm adeò ſtolidus es, ut nec vocatus audire, nec pulſatus ſentire videaris.

Ut igitur ad rem accedam, quanta ſanguinis propinquitate, quam vetuſta amicitia, quàm firmo amore conjuncti ſimus, quàm tenere inter nos amaverimus, quanta ceperimus utrinque veræ amicitiæ experimenta, noſti. Meminiſti enim procul dubio, cùm Rhodi ageremus, nos & contubernales & convictores fuiſſe, SIQUID animo concepiſſes, me opere (factisque) confeciſſe; Si quid ego dixiſſem, te nunquam adverſatum eſſe. Quippe meo tu cordi, tuis ego præcordiis infixus eram; ego alter tu, tu alter ego eras; atque ita duo cum videremur, una tantùm amborum voluntas erat.

Quid hoc rei eſt, Pyramon, quod tanto mœrore affectum te ſcribis, neque cur triſtis ſis exprimis? Mortem imminere tibi inquis, & quis tibi vitam adimat, taces? Si portionem mihi impertire miſeriarum pro amicitia recuſas; eam me ſcito jure repetiturum. Sic tibi velim perſuadeas à diis immortalibus eſſe conſtitutum, ut omnes volu-

Nulla laſſitudo impedire officium & fidem debet. Cic. lib. 12. ep. 25.

Animus morbo corporis occupatus rebus alienis neſcit curam intendere. Sym. 8. 42.

Quod ex inſperato obvenit, gratius accepiatur. Sareſb. 311.

Neſcit ſemel incitata liberalitas ſtare, cujus pulcritudinem uſus ipſe commendat. Plin. 5. 12.

Porrigenda ſunt amicis munera, non jactanda. Saxo. lib. 5.

In dono plus dantis, quam accipientis conſideratur ſublimitas. Ambr. Rom. 4.

προφανὲς ἡ σιωπή, τὸ δὲ ἐκκαλυπτόμενον ἐν παρρησίᾳ. Heliodor. lib. 4.

* † * *In Hiſpan. lib. 3. cap. 65.*

In Gallicis verſionibus deſideratur.

Extat inter epiſtolas mundi procerum paulo brevior.

† *Imperator.*

Ἔστι μὲν ἐξ ἀνάγκης λόγου παντὸς ἰδεῖν τὸ ἦθος τοῦ γράφοντος, ἐξ οὐδενὸς δὲ οὕτως ὡς ἐξ ἐπιστολῆς. Dem. Phal. de eloc.

Magnum atque in magnis poſitum populiſque viriſque adverſis ſervare fidem. Sil. l. 15.

Infractæ fortunæ homines amicorum ſtudia deſiderant, vel præſidii vel ſolatii gratia. Val. Max.

Multi parenti, multis tormenti. Adag.

Rebus potius quam verbis ſpectatur affectio. Sym. 528.

Inter abſentes alterna epiſtolarum decertatio plerunque ad odia procedit. Idem 9. 24.

In adverſis collocutio tametſi periculum non tollit ægritudinem minuit. Saxo. lib. 8.

Ad connectendas amicitias vel tenaciſſimum vinculum morum ſimilitudo. Plin. 4. epiſt. 15.

A primis ſtatim ætatibus in eandem colere vitam, habet aliquem fraternitatis affectum. Fab. declam. 16.

Multum voluntates noſtras copulavit decurſarum forinſecus actionum ſimilitudo. Sidon. 5. 1.

Non ſanctius eſt ſacris iiſdem, quàm ſtudiis initiari. Fab. 1. cap. 3.

Tolle invidiam, meum tuum eſt & tuum meum. Sareſb. 7. 24. ex Auguſtino.

Homini amico, qui eſt amicus ita uti nomē poſſidet, niſi deos ei nihil præſtare puto. Plaut. Bacchid. Multimodis meditatis.

τὸ τύχης τ' αὐτῆς κοινωνεῖν φιλότιμον. Heliod. lib. 1. 27.

Minus gratiæ præcipiendo recta, quàm offenſæ reprehendendo prava meremur. Fab. 4. cap. 5.

ptates & commoditates à mea arceantur domo; calamitates vero & ægritudines omnes in me incumbant, poſteaquam † is ſum, quem omnes moleſtiis onerant. Tu quamvis cupias, imperium meum effugere non potes. Nam ſi infelicitate infelicem te quereris; ego in infortuniis fortunatum me eſſe glorior.

Dicas mihi, quæſo, an unquam, cum eſurires, ſaturum 583
me conſpexiſti? dormientem, cum tu vigilares? requieſcentem, cum tu laborares; Profectò LICET corpora & fortunæ ſingulorum fuerint propria; ærumnæ tamen atque infortunia ſemper communia fuerunt. Unum facias neceſſe eſt. SI modo in amicitia mea perſeverare cupis, ut bona mea pro tuis, & mala tua pro meis habeas; cum ad delitias ipſe natus ſis, ego laboris gratia vivam. Hæc à me non ſimulatè dici, ipſe teſtis es. Nam in obitu Iamariæ ſororis tuæ, præſtantiſſimæ juxtà ac pulcerrimæ, animadvertere potuiſti, dum ipſa exanimis terræ mandabatur, me adhuc viventem ſepeliri: cùm ad lacrymarum mearum ſonum tui, (ut ſic loquar) ſaltarent oculi.

Cùm igitur nullam de me dubitandi cauſſam habeas, dolorem tuum mihi tuto potes aperire. Quoties te interrogavi, nunquam tibi rationes confictæ defuerunt. Quare te etiam atque etiam rogo atque obſecro, per Deos te precor & obteſtor, ut ærumnarum tuarum pyxidem in meo deponas ſinu! QVACUNQVE enim perrexeris, ne latum quidem unguem abs te recedam. Si profectus fueris, proficiſcar; Si conſtiteris, conſiſtam; Si laboraveris, laborabo, ſi quieveris, quieſcam. Si mortem optas, me vitam minimè optare probè noſti.

Delige Pyramon, quod placet, & diſtribue, ut libet. Nam tuæ meæque calamitates cor unicum duntaxat torquent. Si enim dolere vis, alienæ à me delitiæ omnes erunt: Si plorare, nunquam me riſurum iuro: Si molem luctus deponere cupis, ego illam totam non ſecus ac meam humeris ſubibo: Si tibi ſolitudo placet; valeant hominum cœtus! Si cœtus hominum probantur, valeat ſolitudo! † Quid ergo me velle vis? Equidem quicquid volueris, ultrò appetam.

Quod in tantis rerum difficultatibus tibi nec affinium quenquam auxilio, nec amicorum ſolatio eſſe quereris; mihi credas velim Pyramon, utriusque rei tantam domi meæ eſſe penuriam, quantum intra parietes tuos mœroris eſt.

AUXI-

Κουφότεροι μὲν μόνοι φέροντες τὰς λύπας. Ariſt. Eudem. 7. 12.

† *infelicium omnium princeps ſum.*

Abunde atq; indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non infelix poteſt. Plin. 7. 40.

Δεῖ ταῖς τύχαις τὰς γνώμας μὴ συνεξαίρεσθαι, μηδὲ τὸ μεμνῆσθαι τῶν πάλαι φίλων ἔλαττον ἡγεῖσθαι τῆς παρούσης ἀξίας. Syneſ. epiſt. 24.

Nihil jucundius, quam habere, in quo calamitas acquieſcat. Sen. 3. benefic. 12.

Dulce certamen eſt familiaris officii. Sym. 1. 16.

ὁ φίλος βούλεται εἶναι ἄλλος Ἡρακλῆς, ἄλλος αὐτός. Ariſt. 7. Eudem. 12.

Claritas regia nihil admittit infectum. Caſſ. 7. 32.

Hominem magnificum decet, ſi queat, in primori fronte animum geſtare. Apul. apolog. 1.

Qual ſonata, tal bailata. Adag.

ποία ξυνουσία ἡδεῖα ἄνευ πίστεως τῆς πρὸς ἀλλήλους. Xenoph. Hieron.

Alterni præbent ſolatia luctus. Stat. Thebaid. 9.

Nihil in rebus humanis excogitavit natura præſtantius amicitia: nullum concordia contra fortunam maius auxilium. Fab. decl. 9.

Vera amicitiæ eſt, ut idem amici ſemper velint. Cic. pro Plancio.

πολὺ ἐλάττονος ποιῶ τὴν ἐν ἀργυρίῳ ζημίαν, ἢ τὴν ἐν φίλῳ. Syneſ. epiſt. 44.

Amici, quibus eadem ambobus placent. Apul. lib. 9 aſin.

Non eſt beneficium, quod ingeritur recuſanti. Lactant. 5. 20.

Si moreris, antecedo, ſi vivis, ſequor. Sen. Thebaid. 1.

† *poſtremò facias me ſolummodò certiorem, quid velis, & quicquid, 1.*

τὸ μὴ δύνασθαι βοηθεῖν τοῖς φίλοις, ἀπορίας, τὸ δὲ μὴ βούλεσθαι, κακίας τεκμήριον. Democr. Stob. 724.

Amigo del buen tiempo muda ſe con el viento. Adag.

AUXILIUM †(in malis noſtris) à locupletibus, ſolatium * à ſapientibus expectandum noſti. Cum igitur ob iniquam fatorum iram deſidia ſapientiam mihi ademerit, & nihil mihi fortuna ſupereſſe paſſa fuerit; pro certo habeas, me & nimiam miſeriam tuam, & minimum auxilium in te ſublevando meum deflere.

584 Quod populares & amicos in promittendo largos, in dando parcos fuiſſe ſcribis; minimè miror. NON enim ad omnia ea facienda manus prudens obſtringitur; quæ fatua lingua pollicetur. Etenim SI AD linguæ (ut ita loquar) ſonum & pedes noſtri ſaltarent, & manus agerent (omnia;) paucis diebus vita, paucioribus fama interiret. Vetus hoc malum eſt, & jam pridem ab hominibus leviſſimis uſu receptum, LINGVAM velociter loqui, manus verò (ſero aut) ſegniter agere (atque efficere.) NON eſt autem, quod † doleas, ut paullo preſſius agamus, in paucis te deprehendere (bonum;) quod in te uno multi repererunt. MORIS enim eſt, citò & alacriter accipere; at ſero & ægre dare: quorum illud proterviæ, hoc pigritiæ (& deſidiæ) eſt.

Græci bonum amicum eſſe aiunt, qui (cito) promittit, etiamſi ſero præſtet: nos Romani optimum eſſe dicimus, qui cito negat, & petentem errore liberat. Ego vero ſic ſtatuo, QVI cum poſſit, non dat, hoſtem apertum, qui cito pollicetur, ſeroque dat, ſuſpectum amicum eſſe. QVID enim amici noſtri verbis indigent, cùm factis iis ſuccurrere poſſumus? NON eſt æquum nos ei, qui nobis cor, potiſſimum viſcerum, dat linguam, qua nihil in vita peius, dare. Etenim NEC dii volunt, nec amicitiæ lex patitur, ut cùm ab amico expromtum petam auxilium, is diu meditatus † benè longum mihi impertiat conſilium.

Plato divinus in legibus ajebat; NOS jubemus in republ. noſtra FELICITER agentibus conſilium dari, ne corruant: miſeris auxilium, ne animum deſpondeant. Quibus verbis multæ & egregiæ inſunt ſententiæ. Noſti Pyramon, AFFECTO cordi verba mitia & ſimplicia minimum prodeſſe, niſi opera præclara comes adſit; NEQVE negare auſim, eos, quibus voluntates noſtras ſecundis temporibus noſtris exhibuimus, aſtringi, ut ſuas nobis fortunas & præſidia in adverſis impertiant.

Verum ex te quæro, CUR tu licentiam tibi quicquam audacius petendi ſumas, & libertatem in alio negandi vituperes!

† *præſidium.*

* *conſilium.*

Qui fortunis alicuius inducti amicitiam eius ſecuti ſunt, hi ſimul ac fortuna dilapſa eſt, devolant omnes. Cic. Heren. 4.

Familiarium uſus officiorum inter adverſa negligitur. Sym. 8. 71.

Non fortunam tibi debeo, ſed affectum, non exitum, ſed voluntatem. Fab. declam. 5.

Ex factis, non ex dictis amici penſandi. Liv. lib. 34.

Pollicitis dives quilibet eſſe poteſt. Ovid. art. 1.

Promiſſum potius non faciendum quàm tetrum facinus admittendum. Cic. offic. 3.

Leviſſimi animi mos eſt polliceri facilè, quod non diſponit implere. Caſſi. 5. 34.

Non liberalis, ſed levis eſt polliceri, quod præſtare non poſſis. Nepos Vit. Attic.

glorieris. I.

Colui che toſto niega, meno inganna. Teat. 51.

Vide Martial. 7. 42.

Minus decipitur, cui negatur celeriter. Mim.

Sic demus, quomodo vellemus accipere. Sen. 2. benefic. 1.

Proximus eſt neganti qui dubitavit, Tarde velle nolentis eſt, ibid.

Μή μ' ἔπεσιν μὲν στέργε, νόον δ' ἔχε καὶ φρένας ἄλλῃ. Theogn.

Odium lingua fidemque parit. Alex.

† *ſerum.*

Conſejo ſin remedio es cuerpo ſin alma. Adag.

Petitionis ſucceſſus petendi nutrit audaciam. Petrar. Variar. ep. 20.

Nihil proſunt figmenta ſollicitis. Sym. 8. 46.

Μήτε τὸ ἀλγεῖν ἀπαρρησίαστον, μήτε τὸ ἐν πράγμασιν ἀπαραμύθητον. Nazianz. Stob 253.

Optimus autor conſilii, qui & re conſilium exequitur. Liv.

Quid tetſert beneficium eſſe oratione, ſi ad rem auxilium emortuum eſt? Plaut. Epidic. Rem tibi.

Plus ſemper imbecillo amico debemus. Sen. 7. benef. 16.

Nemo non benignus eſt ſui judex. Sen. 2. benefic. 26.

peres! Etenim UT VERECUNDUS in petendo nos qua-
ſi aſtringat, ut nihil ipſi negemus; ita incivilis & importu-
nus omni indignus eſt beneficio. Diſce ergo, ſi neſcis, Pyra-
mon: OBTINERE, quicquid petitur, duntaxat deorum;
dare quicquid poſtulatur, † ſervorum ſignum; negare ali-
quid eorum, quæ petuntur, * liberorum; flere, ſi quippiam
negetur, tyrannorum †; ingratum eſſe pro datis, barbaro-
rum; negata (obſequia) magno animo ferre, * Romanorum
eſſe.

Ex iis, quibus animi ſui celſitatem C. Cæſar declaravit, & 585
hoc fuit, quod ſi quippiam in Senatu ſibi negaretur, cum ma-
gis lætabatur. Subinde enim aiebat; Romæ ſibi nihil honori-
ficentius & glorioſius eſſe, quàm ſi quid obnixè à Senatu con-
tenderet, & Patres eſſent in negando pertinaciores: In adipiſ-
cendo enim illo virium ſuarum robur, & Senatus in reſiſten-
do imbecillitatem ſpectari.

TUTIUS mihi videtur, quod idem tibi velim videri, vir-
tute deorum promereri benevolentiam, quàm querelis eos
magis etiam irritare. Ut animo æquiore & tranquilliore ſis,
ſi quando ærumnis oppreſſus, repulſam apud deos homineſ-
que patiaris; FAC ULNA juſta metiaris, & æqua lance pon-
deres, quàm multa tibi dederint, quàm pauca non conceſſe-
rint. O nos erga deos ingratos, erga homines immemores!
qui ACCEPTA oblivione imminuimus, negata querelis ex-
aggeramus. Quinquaginta, ni fallor, annos natus es Pyramon,
quibus omnibus in muneribus ſemper accipiendis occupa-
tus fuiſti; pro quibus omnibus ne unum quidem te diem de-
orum ſervitiis vidi impendere. QUID ergo abſurdius, quàm
de adverſa octo dierum fortuna te queri; cui totos L. annos
ingratus pro acceptis beneficiis fueris?

Quod civium duorum invidia inprimis torqueri te ſcri-
bis; æquidem dolore tuo plurimum doleo, admirationemq;
tuam miror. OMNIS enim admirationis cauſſa eſt igno-
rationis abundantia, & experientiæ dificientia. ADEO
ſolers nunc eſt hominum ingenium, adeo uſque in delicias
inſtructa mortalium vitæ, ut, cum de malo ingruente vix
ſomniant, ad manum continuò ſit medicina. Eſurientes co-
medunt; algentes calefiunt; ſomno gravati dormiunt; defeſ-
ſi quieſcunt; ægroti curantur; mœſti ſolatia adhibent: Ita
nimirum vita hæc ærumnoſa inter iſta abit, dum alii
acides conficiunt, alii vallum objiciunt; alii machinas
excogi-

Injurium eſt magnopere flagitare, quod ſperes, ne quod eſt voluntarium, videatur extortum. Sym. lib. 1. cap. 10.

Non in voluntate petentis, ſed in dantis arbitrio debet eſſe, quod petitur. Ambroſ. Rom. 9.

† *Servitutis* * *libertatis*
† *puerorum.*

Dii perennium beneficiorum ſemper ultores. Fab. declam. 1.

* *Romanæ virtutis.*

Galba putabat indignum, Imperatorem aliquid coactum facere. Dio. lib. 64.

A venir con le man vote ſenza uſar forza, 'l precar poco gioua. Arioſt 40. 74.

Cæſarem eodem animo dixiſſe, quo bellavit, apparet Fab. 10. cap. 1.

Quam diu hunc (gladium) habebimus, pecunia nobis non deerit. Dio. lib. 77. Appian. civil. 2.

Periculoſum inermes armato reſiſtere. Aurel. Vict. Cæſ. 25.

Ad præterita rari animum retorquent. Sen. 3. benefic. 3.

Non potes dicere te perdidiſſe, quod neſcis, an mereatis accipere. Cyprian. ſerm. 4.

Cladi parce obvius ire, dum tranſit divum furor. Sil. lib. 9.

Magna accepimus, majora non cepimus Sen. 2. benefic. 29.

μισεῖ ὁ θεὸς τοὺς ἀλαζόνας. Taci. 5.

Nec dies, nec quies ulla ac ne momentum quidem tenue DEI tranſcurrit beneficiis ocioſum. Apul. apolog. 1.

Plurimum beneficia ac maxima in nos Deus confert ſine ſpe recipiendi. Sen. 4. benef 9.

Quod Deus dedit gratis; tollit ingratis. Auguſtinus.

Segnius homines bona, quàm mala ſentiunt. Liv. lib. 30.

Semper homines, quantam cunque felicitatem habeant, invidiam tamen ſentiunt majorem. Curt. lib 4.

O' *ἀπορῶν καὶ θαυμάζων οἴεται ἀγνοεῖν.* Ariſtot. 1 metaph. 2.

Commune eſt omnibus & ab ipſis penè incunabulis traditum, bona malis anteferre, inutilibus utilia præponere. Arnob. lib. 2.

Naturaliter apud plurimos plus valet malorum timor, quàm ſpei bonorum. Fab 3 cap. 10.

Omnis rerum naturæ pars tributum aliquod nobis confert. Sen. 4. benef. 5.

Digitized by Google

excogitant, alii aggeres reficiunt: hoc eſt, NIHIL aliud mundus & caro agunt, quàm ut nos oppugnent; & nos ne punctum quidem temporis liberum habemus, quo non ſit de defenſione cogitandum.

Hæcquidem remedia omnia carnis affectibus inventa ſunt. Inter hos autem cùm invidia execranda non numeretur; quid quæſo faciemus? O infelices divitias, quibus univerſi invident! profectò adverſus invideam propugnaculum nullum eſt, quò quis ſeſe tueatur, nullus ſeceſſus, ubi deliteſcat; nullum cacumen, quò aſcendat; nulli montes, quò ſe recipiat; nulla ſylva, ubi latebras quærat; nulla navis, qua elabatur, nullus equus, quo effugiat, nulla pecunia, qua ſe redi-
586 mat. INVIDIA eſt anguis adeò venenatus, ut nullus mortalium vel fuerit, vel futurus ſit, quem non dentibus ſuis momorderit, unguibus laniârit, pedibus conculcârit, veneno infecerit. Deos teſtor immortales, QUO quiſque amplioribus à fortuna cumulatus eſt opibus, hòc infeſtioribus illum peſtis hujus peti dentibus. ADEO, ut idem ſæpius repetam, livida eſt invidia, ut qui ab ea longiſſimè diſcedunt, eos gravioribus contundat ictibus. Itaque nihil me hercule loci eſt, ſegnitiæ & ſocordiæ, cum INVIDIA deteſtanda iis, qui in maximis ſecuri deliciis degunt, occultos infligat ictus.

Multos evolvi libros, Hebræos, Græcos, Latinos, Chaldæos, complures item conſului viros doctiſſimos, an ratione aliqua ab invido homine me tueri poſſem, ſciſcitatus. Sed vera fatenti mihi credas, lectis, inſpectis, inveſtigatis omnibus, quæ legi, inſpici, inveſtigari poterant, NULLUM contra invidiæ peſtem inveni remedium, niſi proſperitatis abdicationẽ, & adverſæ fortunæ contubernium. O infelices ergo homines fortunatos! ò miſeros, qui illuſtri loco ſunt poſiti! Siquidem Scyllam effugere non poſſunt, quin Charybdis vorticibus abſorbeantur, nec evadere periculum, niſi opum jacturam faciant, hoſt eſt, Talis eſt invidiæ morbus, ut mortem minetur: tale pharmacum, quod adhibemus, ut vitæ ſecuritatem minimè præſtet. Mihi quidem NON CONSTAT, utrùm melius ſit, vel ut verius dicam, utrum minus malum, extrema miſeria † nullis obnoxia fortunæ procellis: an ſupremæ felicitatis faſtigium, quod ruinam ſemper minatur. In re tam ancipiti, non me ſatis explico: cum in altero vita periclitetur: in altero fama minimè ſecura ſit.

Idem

Non neceſſitatibus tantummodò neceſſariis proviſum eſt, uſque in delitias amamur. Idem 4. benef. 1.

Rabiem livoris acerbi nulla poteſt placare dies. Claudian. rapt. Proſer. 1.

πρὸς τὸν ἔχονθ' ὁ φθόνος ἕρπει. Soph. Ajac.

Nulla tam modeſta felicitas, quæ malignantis dentes vitare poſſit. Val. Max 4. 7.

Cæca invidia eſt, nec quicquam aliud ſcit, quàm detrectare virtutes, corrumpere honores & præmia eorum. Liv. l. 38.

Nec prudentia quicquam in ſe eſſe, nec fiduciæ oſtendit, qui contumelia adficitur, Sen. in ſapien. non cad injur. 10.

Alit livorem infelix inertia. Sen. tranquil. anim. 2.

Improbus ſuo delectatur bono: invidus torquetur alieno. Ille diligit mala; hic odit bona. Ambr. 2. offic. 30.

Invidia ceu fulmine ſumma vaporant plerunque. Lucras. lib 5.

Et avida eſt felicitas, & alienæ aviditati expoſita. Sen. epiſt. 19.

Qui invident, egent; illi, quibus invidetur, rem habent. Plaut. Trucul. Lepide efficiam.

Τοῖς διὰ τῆς δόξης βαδίζουσιν ἀκολουθεῖ φθόνος. Plut. Stob. 405.

Beſſer Neider/als Kläger.

Invidiam virtute partam, gloriam non invidiam puto. Cicero. orat. 1. in Catil. extrem.

Optima vindex inſolentiæ, varietas humanæ conditionis. Val. Max. 4. 7 extrem.

τοῦ φθόνου τοῦτο μόνον πρόσεστιν ἀγαθόν, ὅτι μέγιστον κακὸν τοῖς ἔχουσιν ἐστίν. Iſocr. Euag.

Infelix quidem, ſed certiſſima ex malis ſecuritas. Fab proæm. lib. 6.

Invidia nullius cauſſam agit, contra omnes ſibi favet. Sen. lib. 7. benef. 27.

Τὰ πολλὰ καὶ φθόνῳ πρὸς ὀλίγον ὑποκλασθῇ χρόνον, ἐπὶ καιρῷ λυθέντα, αὖθις ἀναλάμπει. Philo Stob. 408

Malim mihi inimicos invidere, quàm me inimicis meis. Plautus, Trucul. Lepidè efficiam.

Prodeſt paupertas, ſed à tali prodeſſe libera me Domine! IC.

† *Omni deſtituta fortuna favore.* I.

Nunquam tutius fortunam experiri, quàm cum locum injuriæ non habet. Sen. 5. controv. 1.

Nulla ingenia tam prona ad invidiam, quàm eorum qui genus ac fortunam ſuam animis non æquant: quia virtutem & bonum alienum oderunt. Liv. lib. 35.

Digitized by Google

Idem tibi, mi Pyramen, dicam, quod Cicero ille ſapientiſſimus*, cum multorum ſe Romæ invidiæ videret obnoxium, dicere ſolebat: Neque ego vos, Quirites, ita bonos; neque me tam improbum cenſeo, ut vos omnia vera dicatis; ego (prorſus) omnia mentiar. Novi enim, vos non invidere mihi, quod non ſim, quod vos eſtis; ſed quod vos, quod ego ſum, eſſe nequeatis. Veruntamen INIMICOS mihi invidere malo, quàm amicos mei miſereſcere. Ad voluntatem nimirum fortunatorum locutus eſt Orator, de afferendo miſeris nihil cogitans remedio. At mihi crede Pyramon, poſtquam Pharſaliæ campos Cicero vidit, quodlibet Romæ conſilium remediumque (animo lubente,) accepiſſet. Cæſar enim etſi fortunas ei vitamque conceſſit; dignitatem tamen & famam non reddidit.

Quod tamen adverſus invidiam tibi dem profectò non 587
invenio; cùm omnia invidiæ plena videas. Invidiæ filii ſumus, cùm invidia naſcimur, vivimus, morimur; & QVO quis ampliores divitias (moriens) relinquit, eò maior illum ſequitur invidia. Veteres illi ſapientes locupletibus conſulebant; ne penes ſe pauperes haberent: pauperes verò ne prope divites habitarent, monebant; ſapienter ſanè. Nam IN DIVITIIS locupletis ſementem ſuam pauperis invidentia facit, & EX PAUPERIS penuria, divitiiſque abundantia naſcitur in populis diſcordia. Per deos, Pyramon, immortales juro, quanquam improbi falsò me jurare mallent; quot divites & voluptuarios avaritia genuerit; tot lividos & carnifices illius parituram invidiam.

Veruntamen NUNQUAM tibi ſuaſerim, ut declinandæ invidiæ gratia, à virtute illi inimica diſcedas. Homerus ſuo ævo duos Græcos vixiſſe ait in diverſiſſimo genere inſignes: Alterum rebus præclarè geſtis maximè clarum; ſed in primis invidiæ obnoxium, Achillem nimirum: Alterum improbitate inſignem; cui nemo unquam invidit, nempe Therſitem. Ego verò Achilles eſſe malim invidiæ obnoxius, quàm Therſites ab illa immunis. Cùm autem ROMANOS nihil præter quietem in vita, & gloriam poſt mortem quærere noveris; & FIERI non poſſit, quin is, cui univerſi invident, & famæ arcem teneat, & vitam degat pacatiſſimam; Et hæc utraque in te agnoſcamus amici, Rumores de te malevolorum non magnopere curamus.

Quod Lugduni omnes bene valere ac gaudere ſcribis, præter

---

* *doctiſſimus.*

Ὅστις ἐπὶ μεγίςοις τὸ ἐπίφθονον λαμβάνει, ὀρθῶς βυλέυεται. Thucyd. lib. 2.

Aſſidua eminentis fortunæ comes invidia, Vell. lib. 1.

Dum mihi abſtineat, invidere, ſibi quiſque habeant, quod ſuum eſt. Plaut. Curcul. Placide egred.

Non cibus invidis, non potus lætus iucundus; Suſpiratur ſemper, & gemitur & doletur. Cypr. ſerm. 2.

Κρέισσων οἰκτιρμῶν φθόνος. Pind. Pyth. od. 1.

Læta & proſpera negotia cùm divina ſuffragatione foveantur, humana minus indigent. Valer. Max. 4. 7.

Κάλλιστον κὴ μακαριώτατον, κτῆμα, εὐδαιμονοῦντα μὴ φθονεῖσθαι. Xen. Hier. extr.

Nulli candida virtus invidet, invidiæ quãquam eſt ſubiecta malignę. Alci. pag. 427.

Chi ſpezza a gloria, animazza l' invidia. Adag.

Χάρις φθονεῖσθαι, τὸ φθονεῖν δ' αἶσχος μέγα. Naz. Mon.

Ἀνὴρ ὐδεὶς ἐσθ' ὁ μὴ φθονύμενος. Epichar. Stob. 343.

Invidia ſemper magnis ſucceſſibus adverſatur. Epiph. hæreſ. 72.

Invidiam effugies, ſi ſcieris in ſinu gaudere, Sen.

Eſt miſerorum, ut malè volentes ſint, atq; invideant bonis. Plaut. Capt. Quò illum.

Τοῖς διὰ τῦ ἡλίυ πορευομένοις ἕπεται σκία, τοῖς διὰ δόξης βαδίζυσιν, ἀκολυθεῖ φθόνος. Plut. Stob. 408.

Nemo alterius, qui ſuæ confidit, virtuti invidet. Cic. Philipp. 10.

Res ſevera eſt verum gaudium. Sen. epiſt. 23.

Intacta invidia media ſunt, ad ſumma fermè tendit Liv. 45.

Οἱ βασκαινόμενοι, λαμπρὸν ἔχυσι βίον. Pallad Epigr. lib. 1.

Rarò invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Vell. lib. 1.

Μωμεομένων φλαύρων ὁ ἀγαθὸς ὐ ποιέεται λόγον. Democr. St. 405.

In maledicto plus iniuriæ, quam in manu in infamia plus pœnæ, quàm in morte. Fab. 6. cap. 3.

Importunum malum invidia; quæ nos inquietat, dum comparat. Sen. 2. benefic. 27.

Digitized by Google

præter te unum, qui malè affectus & æger ſis: Cùm eos tuo mœrore lætari non videas: cave eorum te lætitiâ mœrere oſtendas. Fieri enim poteſt, ut illis aliquando mœrentibus, tu quoque lætus ſis atque ita † facietis æquilibrium. NULLA in perdito homine major improbitas, nullum in viro bono majus crimen ineſſe poteſt, quàm commodis dolere, & incommodis gaudere alienis. ETSI autem omnes invidia nos lædunt, tamen multò magis nobis amicus invidus, quàm inimicus officit. AB hoſte enim mihi cavere poſſum, & ille timens recedit. Amicus vero amicitiæ fœdere me decipit, & ego nihil mali ſuſpicans ſecurus fio. INTER inimicos capitales nullus infeſtior, quàm amicus, qui pro † fidelitate invidiam reddit. Itaque ſi in cavendis inimicis extraneis vigilas Pyramon: inter domeſticos tuos pervigiles, hortor.

588 Quod præterea ſcribam, nihil eſt, niſi quod vices tuas ex animo doleo. Allatum ad te arbitror, Brixam neptem tuam à marito pugione confoſſam eſſe. Miſeret me vitæ, quam perdidit, & nominis, quod reliquit. Flavius Priſcus avunculus tuus iterum Cenſor deſignatus eſt: Litem inter fratrem tuum Phormionem & Britium Senatus compoſuit. Eos reconciliatos eſſe gaudeo; quorum uterque (& mihi amicus eſt, &) ſententiæ Senatus ſe acquieſcere oſtendit. Libellum, qui inſcribitur, *Conſolatio miſerorum*, jam abſolvi, & in Capitolio collocavi. Nunc Græcum facio, ideoque eum non miſi. Enſem mitto maximi pretii, balteumque pulcherrimum. Fauſtina tibi ſalutem impertit, & uxori tuæ ſervas duas dono dat. Dii mihi adſint cuſtodes, teque in præſentibus conſolentur ærumnis! (Vale.) Marcus Fortunatus Pyramoni mœſtiſſimo.

CAPUT XXXV.

Conſiderandum Principibus & dynaſtis, quàm miſera ſit natura humana, & quàm multis bruta donis ornata ſint, quibus homines ratione præditi carent.

MIDAS Phrygiæ Rex antiquiſſimus, tum in vita vitioſiſſimus: tum in gubernatione ſæviſſimus, ſubditos ſuos tyrannicè divexare non contentus, piratarum opera mari, prædonum terra, ditiones diripiebat alienas.

Cùm autem in cunctis eſſet Orientis regnis notiſſimus: non veritus eſt eum familiaris quidam Thebanus ita compellare: Scito Mida Rex, omnibus te regni tui incolis invi- ſum

ὁ φθονῶν χαίρει οὐδαμῶς, ἀλλὰ μᾶλλον λυπεῖται. Arrian. 2.12.

† *eandem fortunam ſentietis. Vel. optimè inter vos conveniet.*

πολὺ κρείσσονα φημὶ τὴν φανερὴν ἔχθραν τῆς δολερῆς φιλίης. Lucil. Epigr. lib. 1.

Tacita magis & occultæ inimicitiæ timendæ ſunt, quam indictæ atque apertæ. Cic. 7. Verrin.

Majus malum eſt inteſtinum bellum, quàm externum. Ambroſ. Rom 9.

Contra hoſtes licet amicos opponere, contra hos nullū eſt auxilium. Dio. lib. 15.

Malitia nocet aut in evidenti, robuſtior: aut ſubtiliter, amicus: aut occultè, ut impoſſibilis latro. Fulgent. mythol 1.

† *felicitati meæ invidet.*

Unde præſidium petieram, periculum extitit. Curt. lib. 6.

ὅταν ὁ δαίμων εὖ διδῷ, τί χρὴ φίλων, ἀρκεῖ γὰρ αὐτὸς, ὁ θεὸς, ὠφελεῖν θέλων. Eur. Oreſt.

Τὰς μὲν ἀμφισβητήσεις εἰς ἐλαχίστους, τὰς δὲ διαλύσεις ὡς οἷόν τε ταχίστας τοῖς πολίταις δεῖ ποιεῖν. Iſocr. ad Nicol.

La devotion fait valoir le præſent, & cōme s'il fuſt deor, le fait riche & peſant. Ronſard. 7 96.

Dona poteſt oblatio exigua non videri, ſi magis mei in vos animi, quàm ſui pretii æſtimatione pendatur. Symm 6. 10.

Non quantum, ſed à quali profectum ſit voluntate, perpenditur. Sen. ep. 81.

Voluntas eſt, quæ apud nos ponit officium. Idem benef. 11.

Τὸ μὲν χαρίσασθαι, τοῦ δὲ διδόντος ἐπιμελείας ἐστὶν· δὲ χρήσασθαι τοῖς δοθεῖσιν ὡς προσήκει, τοῦ δὲ λαβόντος εὐλογίας. Phalar. ep. 119.

Inveniſti ſapientiam, ſi mala tua præterita defleas: ſi præſentia hæc bona parvi pendas: ſi futura bona toto cordis deſiderio concupiſcas. Bernh. fol. 325.

Ut filio nihil indignius, quàm parentem infamare: ſic nihil homini deformius, quàm accuſare naturam. Petrar. 8. Senil. epiſt. 1.

Midæ & Sileni colloquium ex Theopompo refert Ælian. lib. 3.

Mida ab Orpheo ſacrorum ſolennibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit, quibus tutior omni vita, quàm armis fuit. Iuſtin. lib. 11.

Odium invidia, metus inſidias parit. Dio. lib 59.

Tyrannorum execrabilis ac brevis poteſtas eſt. Sen. 1. clem. 11.

Phryges matri Deûm in Peſinunte magnifi-

ſum & cunctis Aſiaticis formidabilem eſſe,non ob potentiæ magnitudinem : ſed ob fraudes & ſcelera , quæ exerces. Quamobrem tum exteri omnes , tum ſubditi tui voverunt, neque te vivo ſe riſuros unquam,neq; te mortuo ploraturos.

Autor eſt Plutarchus in politicis , Mida nato , formicas grana tritici in cunabula deportata in os infantis congeſſiſſe: cumque ea nutrix ablatura eſſet , infantem labiis compreſſis non paſſum eſſe granum ullum inde tolli : Rei vero novitate perterrefactos cunctos oraculum conſuluiſſe, quorſum prodigium tenderet , & hoc reſponſum accepiſſe : Infanti illi ingentes divitias , & profundam ſimul avaritiam portendi:Id enim ſignificari,quod formicæ os tritico implerent, & ipſe vel unicum reddere nollet granum. Nec vana prædictio fuit. Nam Midas & ditiſſimus & avariſſimus evaſit. Nihil enim cuiquam dedit:niſi vel vi eriperetur, vel dolo ſubduceretur.

Florebat autem illa tempeſtate in ſchola Attica Silenus 589
Philoſophus, vir & eruditione & vita illuſtris. Non minus enim Silenus divitiarum contemtu,quàm Midas poſſeſſione celebris erat. Is cùm per Phrygiæ fines peregrinaretur: † à latronibus, qui terram illam prædabundi percurſabant, captus & ad Midam adductus fuit, qui ita illum compellavit: Tu Philoſophus es,ego Rex ſum:& jam tu captivus meus es: ego tuus ſum herus. Itaque ſine mora volo indices,quod libertatis pretium poſſis perſolvere. Scito enim minimè mihi decorum eſſe,ſi ullus in regno meo Philoſophus habitet. Vos enim Philoſophi cùm mundi hujus opes nequiſtis adipiſci, ultro vos iis renunciaſſe dicitis.

Cui reſpondens Silenus:Satis apparet,inquit, ô Rex, tyrannidis exercendæ,quàm de Philoſophia diſſerendi peritiorem te eſſe. Nos enim PHILOSOPHI corpora capta eſſe ſuſque deque habemus , dummodo liberæ ſint voluntates. Pretium te redemptionis à me petere , valdè abſurdum eſt. Aut enim Philoſophum me putas,aut non. Si Philoſophus non ſum;cur in tuo me regno ferre times ? cùm citiùs me tyrannum facturus videaris , quàm ego te Philoſophum. Si Philoſophum me putas:cur pecuniam à me petis ? cùm me Philoſophum,artificem,poëtam, muſicum eſſe noveris, qui id temporis, quod tu cumulandis impendiſti pecuniis , cognoſcendis tribui ſcientiis. ARGENTVM vel aurum à Philoſopho,quo ſe redimat,petere,aut ſcurrilis jocus ; aut violentia

eum extruxire fanum , diligenter eam rem adjuvante Rege Mida, Diodor.lib.3.

Mida in ore cibus crepitabat,ferens non alimenta,ſed vulnera.& in gutture potus hærebat,nec penetrare facilis,nec redire. Ambroſ.Luc.9.

Qui ſomniis & auguriis credit , nunquam erit ſecurus. Sareſb.2.1.

Omen divitiarum Midæ puero oblatum. Cic. 1.de divi.Valer.Max.1.6. Ælian.12.

Midas magnis in divitiis mortem oppetiit,cui famem auream omnia adferebant, immodici voti pœnam. Nazianz.oda ult.

Majore tormento pecunia poſſidetur, quàm quæritur. Sen 1.ep.115.

Divitias non magis prodire paſſus, quam Danaen Acriſius. Nicet.Man. Comn.1.

Omina omnia poſſunt , quantum excipientis fides permittit.Sareſb.2.1.

Midæ neceſſitas aurea, locuples;q; penuria.Fulg.Mythol.2.

Cic.Tuſc.1.

Non in animum ſapiens divitias , ſed in domum recipit.Sen.vit. beat. 20.

In fontem vinum infudiſſe Midam, ut Silenum captaret, vulgò creditum eſt. Pauſan.lib. 1.Xenoph.expedit.Cyr.lib.1.

† *In venatione ut Plutarchus conſolat.ad Apoll.ex Ariſtotele refert.*

Non ſolent ſibi adverſa ſociari , Boët. 2. conſol.6.

Haudquaquam Philoſophus tyranno dilectus eſt.Apul. florid.2.

Philoſophi) captivo quidem corpore ambulant,ſed corde regnante. Cyprian.3. epiſt.24.

Iure dominii feliciter acquiruntur omnia. quæ mundi cordis adfectione, quaſi mentis pede calcantur.Sareſb.7.13.

ἡ πενία παρὰ τοῖς χρηστοῖς τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ παρὰ τοῖς φαύλοις ἐστίν. Ariſt. problem.29 4.

Nemo in ſummam nequitiam incidit, qui unquam hæſit ſapientiæ. Sen. 7. beneſ.19.

Ie ne fais pas conte D' un homme fuſt-il Roy quand l' Argent le ſurmonte. Ronſar. 6.55.

Fortuna nec ſe bonis ſemper adjungit & bonos.quibus fuerit adjuncta , non facit Boët.2.conſol.6.

Facilius paupertatem laudare , quàm ferre Sen.2.contr.1.

Homo totus quodammodo verſus in ſpiritum , omne quod ſapientiæ profectum impedit,reputat alienum Sareſb.7.13.

Μακαρίτης , ὅστις ἄρ' οὐδὲν οὐκ ἰδὼν ὄλλυται. Adhr. Epigr.lib.3.

Is ordo mundo datus,ut appareat curam noſtri non inter ultima habitam. Sen. 6. beneſ.23.

lentia tyrannica eſt. Nam ex quo lucis vitalis uſuram accepi, nullæ unquam in manus meas pecuniæ, nulla in mentem meam illarum venêre deſideria.

Si me audite Rex Mida, & verbis meis, fide ut Principem decet data, credere volueris: ego quid maximum, quid ab eo proximum ſit, dicam, quod dari à diis in hac vita poteſt: quæ tibi fortaſſe tam grata auditu, tam utilia in vita ſunt futura, ut tu me ex inimicorum, ego te ex tyrannorum numero eximam. His auditis, Mida veniam haud illibenter dedit, illa duo proferendi, æquo ſe animo illa auditurum ſanctè promittens ac jurans. Silenus liberè quæ vellet dicendi poteſtate facta, † citharam manu pulſare cœpit, & in hanc ſententiam cecinit:

Non † natum eſſe, loco primo eſt optabile, & illud
Non vidiſſe facis lumen Apollineæ.
Proximum huic, natum citò trans Stygis ire paludem,
† Pulvereoque tegi corpus inane ſolo.
** Nam deſiderio vitæ non tangitur infans,*
Et necis ex omni parte dolore vacat.

Quæ utraque Philoſophus tam argutis & firmis probavit rationibus, ut Philoſophi canentis ardorem, & tyranni plorantis affectum ſine admiratione intueri nemo poſſet.

590 Ut autem profundiſſima fuit ſententia à Philoſopho prolata: ita non immeritò magni Rex illam æſtimavit. Nam SI diligentiùs perpendamus, unde ſimus, cur ſimus, quid ſimus, & quid futuri ſimus: nimirum quod de terra ſumus, quòd terra & terræ gratia ſumus, & quod in terram redituri ſumus: nec gemitu unquam fatigabimur, nec ploratu explebimur.

Inter ea, quæ inter filios vanitatis inveni vaniſſima, non ultimùm hoc eſt, quod operam in conſiderandis ſiderum proprietatibus, planetarum influxibus, & orbium (cœleſtium) motibus ponunt; ſeipſos verò conſiderare, unde utilitates percepturi eſſent plurimas, recuſant. EX EO quippe, quod homo ſtudium in conſideratione ponit alienorum: oblivio naſcitur propriorum. SI PERPENDEREMUS corruptionem, ex qua formati: immundiciem, de qua generati ſumus: moleſtias innumeras, cum quibus naſcimur: laborem infinitum, quo educamur: dolores innumeros, cum quibus vivimus, & quod caput eſt, periculum ingens, cum quo moriendum eſt; futurum, ita me

Is vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit. Plin. lib. 7. c. 7.

Magnis vitiis ſemper voluptas, ſupra ſpem magna præſtare. Symmach. 7. 110.

† *Concordem cithara movit per carmina linguam. Sil. lib. 11.*

Homini ajunt non naſci eſſe bonum, aut natum citò morte perire. Auſon. Idyl. 15.

Vide Lactant. lib. 3. c. 18.

† *Ioach. Camer. Tuſc. 2. ex Theog.*

τὸ μὴ γενέσθαι μὲν κράτιστον εἶναι, ἐπὰν γένηται δ', ὡς τάχιστ' ἔχειν τέλος. Athen. lib. 5.

Μὴ φῦναι τὸν ἅπαντα νικᾷ λόγον. Sophoc. OEdip. Col.

Multi non naſci optimum cenſuêre, aut quàm ocyſſimè aboleri. Plin. prooem. 7.

* *Profundoque.*

ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον. Scholiaſt. Sophocl. ibid.

Ἀνθρώπῳ τὸ μὲν γενέσθαι συμφερώτερον ἄρα τὸ μὴ γενέσθαι· τῷ γεννηθέντι δὲ τὸ μεῖναι μέχρι ζωῆς ἰδιώτην. Phal. ep. 38.

Optimè cum his agitur, quos natura, quia illos hoc manebat vitæ ſtipendium, citò in tutum recepit. Sen. Mar. 22.

Nihil ſublime poteſt eſſe, quod fragile eſt. Ambr. Luc. 1.

παρὰ τὰ ἄλλα ζῷα ὥσπερ θεοὶ ἄνθρωποι βιοτεύουσι, φύσει καὶ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ κρατιστεύοντες. Xenoph. memorab. 1.

Heu heu nos miſeros! quam totus homuncio nil eſt. Arbit. ſat.

On ne ſoit au monde choſes, qui plus que l'homme en miſeres abonde. Ronſard. 8. 235.

Quod eſt ante pedes, nemo ſpectat, cœli ſcrutantur plagas. Cic. divin. 1.

Celuy qui ſe cognoiſt, eſt ſeul maiſtre de ſoy, Et ſans avoir royaume, il eſt vrayment un roy. Ronſard. 9. 28.

Socrates, quoties de cœleſtibus rogabatur, reſponſio erat, quod ſupra nos, nihil ad nos. Minut. 364.

Vide Lact. 3. 18. & de opif. 3. & 4.

Eadem eſt meditatio benè vivendi ac benè moriendi. Laert. lib. 10. Sen. 2. ben. 29.

O quàm contempta res eſt homo, niſi ſupra humana ſe erexerit! Sen. nat. quæſt. l. 1. præfat.

Deus amet!eſſet, ut in hac meditatione mille cauſſas mortem optandi, ac ne unam quidem prolongandi vitam inveniremus.

Verſentur ſanè multos in Academiis annos filii vanitatis, atque ibi Rhetoricen diſcant, in Philoſophia ſe exerceant, Platonem legant, audiant Ariſtotelem, ediſcant Homerum, verſent Ciceronem, ſcrutentur Ptolemæum, occupentur in Xenophonte, auſcultent T. Livium, A. Gellium non obliviſcantur, Ovidium noverint: Ego verò ajo atque affirmo, NON PARUM didiciſſe, qui ſeipſum noſſe didicit. Æſchines dicebat, & rectè quidem, NON minimam, ſed maximam potiùs Philoſophiæ partem eſſe, ſi cognoſcat homo, ad quid natus ſit, SI enim penitiùs quis inſpiceret, quid rei ſit homo; plura intra ſeſe inveniret, quibus ad humilitatem invitaretur, quàm quibus ad ſuperbiam incitaretur.

Si in contemplando affectum ſeponimus, & in examinando rationem ſequimur, quid in homine ſit, non video. O MISERAM & fragilem naturam humanam! quæ per ſe ſumta parum, cum altero comparata, minùs valet. MULTA enim homo videt in animantibus, quæ illis invideat: & multò plura in homine vident animantes, cur illius ipſas miſereſcat. SI animæ rationalis excellentia, vitæque ſempiternæ ſpe excepta, hominum captivitas cum animantium libertate conferatur; meritò poterimus dicere animantes vitam placidam vivere, eam verò, quam homines vivunt, nil aliud quàm mortem eſſe diuturnam. Si conſiderare paullò diligentiùs voluerimus, inde à natali die hominis & brutorum, uſque ad emortualem utrorumque diem, quam multis in rebus potiore quàm homines conditione bruta ſint: NATURAM erga animantes matris piæ officio functam, adverſus nos verò novercam injuſtam fuiſſe meritò poterimus dicere. Itaque ſeorſim utrorumque examinemus originem, & quam benè dotatæ ſint animantes, quàm exhæredes relicti miſeri homines, apparebit.

Caput XXXVI.

Proſequens inſtitutum autor, ſingulari arte miſeriam hominum cum prærogativis comparat animantium.

SINGULARI cum attentione conſiderandum eſt, nullum animal, vel ſilveſtre vel domeſticum, tam tardè formari, perfici, 591

Cæteris animantibus ſeſe ignorare naturæ eſt, Hominibus vitio venit. Boet. 2. conſ. l. 5.

διὰ τὸ εἰδέναι ἑαυτοὺς, πλεῖστα ἀγαθὰ πάσχουσιν οἱ ἄνθρωποι. διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαι ἑαυτῶν πλεῖστα κακά. Xeno. memor. 4.

Beati ſatis, ſatisque prudentes jure videamur, ſi noſmetipſos familiarius noverimus. Minut.

Pythiis oraculis aſſcripta vox NOSCE TE. Sen Marc. 11. Cic. Tuſc. 1. de legi. 1. & ad Q. F. ep. 1.

ὅτῳ μέγιστόν ἐστιν ἑαυτὸν εἰδὼς, ὁ μηδὲν αὐτὸν εἶναι νομίζων. Chryſ Stob. 345.

Quoniam bonus mundum Rector temperat, recte fieri cuncta ne dubites. Boet. 4. conſol. 5.

εἰ βούλει γνῶναι θεὸν, προλαβὼν γνῶθι σεαυτόν. Clement. Stob 345.

Quantò in cognitione mei proficio, tanto ad cognitionem Dei accedo. Bernh.

Vos Deo mente conſimiles, ab rebus infimis excellentis naturæ, ornamenta captatis, nec intelligitis, quantam conditori veſtro faciatis injuriam. Boet 2. conſol. 5.

πλείω τὰ χρηστὰ τῶν κακῶν ἐστὶ βροτοῖς. εἰ μὴ γὰρ ἦν τόδε, οὐκ ἂν ἦμεν ἐν φάει. Eurip.

Non diſtas à pecore, niſi intellectu. Aug Joan. tract. 3.

Iniqui ſunt divinorum munerum æſtimatores etiam quidam profeſſi ſapientiam. Sen. 2. benef. 29.

Cætera animantia in ſuo genere probè degunt. Plin. prooem 1.

Ζωῆς πονηρᾶς θάνατος αἱρετώτερος. Æſchyl Stob. 889.

Hominum imbecillitati natura quodammodo novercatur. Sidon. 7. ep. 14.

Non ſatis eſt æſtimare, parens, melior homini natura, an triſtior noverca fuerit. Plin. 7. hiſt. nat. 1.

Vide Auguſt. 22. Civ. 24. de bonis homini in hac vita conceſſis.

Potius quid habeas, quàm quid non habeas, (reſpice,) Sidon. 2. 2.

Beſtiis conceſſa dona, ut mali homines erubeſcant à brutis & rationis expertibus ſuperari. Panor. 5.

Deus ita eſt artifex magnus in magnis, ut non minor ſit in parvis. Aug. 11. civ. 22.

ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν εἴδωλ', ὅσοιπερ ζῶμεν, ἢ κούφην σκιάν. Sophocl. Ajac.

θεοὶ φύουσιν ἀνθρώποις φρένας, πάντων ὅσ' ἐστὶ κτημάτων ὑπέρτατον. Idem Antig.

Digitized by Google

perfici,naſci, quàm (miſerum) hominem: † cui generando materia eſt ſanguis menſtruus , ſemine è maribus coaguli modo id in ſeſe glomerante,quod deinde tepore ipſo animatur corporaturque : & novem menſes in alvo materna abſconditur. Equam ſi intuearis,ea dum utero gravis eſt,ſi opus ſit,iter facit,onera geſtat,molam verſat, arat, currit, pugnat, omnique agriculturæ exercitio fungitur , ut non minori ſit uſui gravida , quàm cùm prægnans non eſt. At in fœmina Principe vel illuſtri contrarium evenit , quæ prægnationis tempore ambulando defatigatur:in lecto jacendo delaſſatur: in ſtratis volutatur:parum comedit:quod edit,evomit:quod utile eſt,averſatur: quod noxium eſt,appetitu abſurdo concupiſcit:In ſumma FOEMINA gravida nulla re delectatur, & ipſa ſibi faſtidio eſt(atque oneri.)

Cùm autem matribus prægnationis tempore oneri , faſtidio dolorique ſimus : tantum abeſt,ut partûs horam ſecuram ipſis concedamus , ut non parum ipſis attrahamus periculi.O infamem hominum conditionem! Animantes quando naſcuntur , ſine interitu naſcuntur matrum : At homines miſeri antequam videntur nati , faſtidio dolorique ſunt: Ipſo vero PARTVS tempore & ſibi & matribus periculum creant : quod inde manifeſtum, quod quem apparatum vir moriturus facit : ad eundem faciendum fœmina paritura aſtringitur.

592 Conſiderandum item eſt animal duobus tantùm pedibus præditum,quales ſunt aves: (mox ab ipſo ortu) moveri, ingredi,currere. Hominem verò in lucem editum, nec moveri nec ambulare , nedum currere ſcire, aut poſſe : ut potiore conditione pſittacus ſit manibus carens,quàm homo manibus præditus ac pedibus. IPSVM lucis in infante rudimentum,præſagium eſt eorum,quæ vitę progreſſu patienda ſunt: quod nimirùm ſicut maleficus aliquis tum in carcerem ducitur , tum catenis ac compedibus ferreis oneratur : ſic miſerum hominem in vitæ hujus carcerem detruſum vincula in cunis excipiunt , & omnium membrorum nexus : atque ita infans (unam tantùm ob culpam , quia natus eſt,) non antè quàm manibus pedibusque ab obſtetrice devinctis,(faſciiſque involutus) matris amplexu fovetur, & lacte nutritur.

Notatu item dignum, quod brutum , cùm ex utero elapſum excidit , ſi minus patrem , à quo procreatum eſt, at matrem ſaltem agnoſcit , ex qua natum eſt : quod inde evidens,

† *Verba Plinii. 7.15.*

Hominis animalium ſuperbiſſimi.Plin.7.7

1. *Frivola origo.*

Vide Sen.4.benef.18.ep.76.&ult.Saresb. 8.12.Boet 1.conſ 8.Sidon 7 ep.14.

Quid fuiſti? ſperma fœtidum: quid es? vas ſtercorum: quid eris? eſca vermium. Bernh.168.

Homo factus,ut eſſet Dei ludus , atque id ve.è ipſius optimum eſt.Plat.7.de ll.

Macrob 1.*Somn.6 de ſemine ſemel intra fore mundi hominis monetam locato.*

Nihil æque miſerum deſtitutumque naſcendi conditione produxit , quàm hominem Sidon.7.14.

πολύ γ' ἐν πάντεσσι ζώων ἀθλιώτερον ἄνθρωπος, εἴ τις ἐξετάζει κατὰ τρόπον. Simonid Stob.809.

Miraculum quoddam divinum in animantium genere unumquemque noſtrum exiſtimemus. Plat.1 de ll.

Gravida cum malacia vexantur abſurdos cibos appetunt.Plut.præcept gerend. reip.

2. *Nativitas periculoſa.*

οὐ μοῦνον ἐπιχθονίῃσι γυναιξὶν ἄλγεα, πᾶσιν δ' αὖτις ἐπαχθέες Εἰλείθυιαι. Oppian ἁλ. α.486.

Puer ut ſævis projectus ab undis navita, nudus humi jacet. Lucret. lib.5. Ambr.in funer.Theodoſ

O neceſſitas abjecta naſcendi, vivendi miſera,dura moriendi!Sidon,8 ep.

In hac neceſſitate univerſaliter humanum volutatur genus. Fulgent.Mythol.1.

Soli matri ante partum liberi ſunt oneroſi, in partu doloroſi, poſt partum maximè laborioſi.I.C.

3. *Vita auſpicium à ſuppliciis.*

Infans occiſo magis quàm nato ſimilis. Plut.de amor.prol.

Ab infantia ærumnis conjuncta eſt humana natura. Fulg.Myth.3.

Parvulos naufragos in hanc vitam quidam naturæ fluctus expuit. Amb. Fun. Theodoſ.

Infans conditionis ſuæ fragilitatem ploratu ominatur.Lact.opific 3.

Deſque naci,llore, y cada d.a nace , por que.Adag.

Statim lucem lacrymis auſpicatur & pannis jam ſepulturæ involucrum initiatur.Tert.adv. Marc. 4.

Ne membra libertas immatura detorqueat , in rectum exitura conſtringunt. Sen.6.benef 24.

καὶ τὸ πρῶτον γενόμενον τὸ νήπιον κλαίει, τὸ ζῆν ἀπὸ λύπης ἀρχόμενον. Plat Axioch.

4. *Rationis ſenſuumque uſus nullus.*

Senſus obtuſa res & hebes,& in homine,

evidens, quia ſi genitrix lac habet, mox ſoboles ex uberibus illius pendet: ſin eo caret (quemadmodum in pullis gallinarum & reliquis avibus,) veſtigia illius ſequitur, & ſub alas illius ſeſe abdit. In homine tantum abeſt, ut idem fiat; ut die, quo naſcitur, nec patrem, à quo procreatus, nec matrem, à qua in lucem editus, nec obſtetricem, à qua ſuſceptus eſt, agnoſcat: Imò nec oculis videre, auribus audire, guſtu diſcernere poteſt, nec quid tactus ſit, intellig t, neque odoratus ſenſu uti novit: Sed CUM ad ipſum dominium pertineat in (animantes univerſas &) omnes res conditas; præ cunctis tamen beſtiis inhabilem (ad omnia) videmus naſci.

Eſt & hoc conſiderandum, quod animal, quantumvis puſillum, matris ubera lactis, aut campos pabuli gratia quærit, aut è fimeto cibum eruit, aut fontes & flumina potandi gratia adit; idque non temporis progreſſu ab alio animali edoctum diſcit; ſed mox ſimulatque natum eſt, quæ neceſſaria ſunt, novit. Non ita felix homo naſcitur, qui edere, bibere, ambulare, ſe veſtire, poſcere, queri neſcit, & quod majus, VIX appetere lactis alimentum novit aut vult. Non rarò enim cùm matres etiam ſanguinem è viſceribus ſuum, ſi fieri poſſet, dare filiis vellent, impetrare ab iis nequeunt, ut lac tantùm ex uberibus ſuis ſugant. O miſeriam ingentem naturæ humanæ! Bruta recens nata internoſcere alia ab aliis poſſunt, & quæſitum eunt, & inſtinctu naturali, quod utile ipſis eſt ad vitam belluinam conſervandam, eligunt: At miſer homo tantum abeſt, ut quærere valeat: ut ultrò etiam oblatum non agnoſcat.

Præterea ſingulis animantibus TEGUMENTA natu- 593
ra dedit, quò facilius poſſent calorem æſtivum, & frigus hybernum ſuſtinere. Ovibus enim lanam, avibus plumas, porcis ſetas, equis pilos, urſis villos, piſcibus ſquamas, & teſtudini conchas (& involucra) dedit. Quid multis opus eſt? NULLUM animal neceſſitate aſtringitur, vel manibus veſtem ſibi conficiendi, vel alienis ſe velandi opibus. Hæc vero omnia HOMO deſiderat, qui nudus & naſcitur & moritur, ne unicam quidem ſecum veſtem vel afferens vel auferens; & ſi vita progrediente veſte aliqua vult uti: ab animalibus pelles lanamque petat, in iiſque operam & induſtriam exerceat neceſſe eſt.

Libet interrogare Principes & megiſtanes, quando naſcuntur;

quàm in aliis animalibus tardior. Sen. epiſt ult.

ὀλίγ⊛ δ᾽ εἰό⊛ μερόπεσσι καὶ ἀλκή. Oppian. ἁλ. α. 87.

τῶν θηρίων διδάσκεται συμφρονεῖν, ὁ λόγῳ τῷ ἐν ἀρχῇ τοῦ κρείττον⊛ μανθάνων, τὰς συμπλεκομένας τῆς ἐναλλὰξ τοῦ παθεῖν τῆς μηνύσεως. Agathar. mar. rub.

Ea quæ paulò antè nata ſunt, ſine magiſtro, duce natura, mammas appetunt, earumque ubertate ſaturantur. Cic. nat. deor. 2.

τὰ ζῶα μακαριώτατα, καὶ νοῦν ἔχοντα μᾶλλον ἀνθρώπου πολύ. Menand. Stob. 807.

Omnia ſunt hominum tutelæ tradita. Lucret. 5.

Animantium illæ plus habent admirationis, quæ molis minimum. Aug. 22. civ. 44.

5. Alimentorum neceſſariorum ignoratio

Dedit natura belluis ſenſum & appetitum, ut hoc conatum habeant ad paſtus capeſſendos, illo ſecernant peſtifera à ſalutaribus. Cic. nat. Deor. 2.

Homini nato nec ad inceſſum pedes idonei ſunt, nec manus ſaltem ad ſcalpendum habiles. Auguſt.

Conciliatur ſuæ ſaluti quisque, quæ juvant, petit, læſura formidat. Sen. ep. 121.

Tantam ingenuit animantibus conſervandi ſui natura cuſtodiam Cic. nat. deor. 2

Iuxta ſe poſitis mammis naſcentes magis poſſunt eluſientes flere, quàm ſugere.

Diu infans, vix puer, tardè homo. Tert. adverſ. Marcion. 4.

τὰ οὐχ αὑτοῦ ἕνεκα, ἀλλὰ πρὸς ὑπηρετικὴν γεγονότα, οὐκ ἐλυσιτέλει προσδεόμενα ἄλλων πεποιηκέναι. Arrian. 1. 6.

6. Nuditas.

Νόῳ δέ τε πάντα τελεῖται. Coin. 5. 250

Ratio omnia vincit. Manil. lib. 4. extrem.

Plin. proœm. 7.

Quid non ingenio voluit natura licere? Martial. 8. 67.

Bovi pilus, apro ſeta, volucri pluma veſtitum præbet. Sidon. 7. epiſt. 14.

Excutit redeuntem natura, ſicut intrantem. Non licet plus efferre, quàm intuleris. Sen. epiſt. 102.

Hominem non forinſecùs Deus ut cætera, ſed interiùs armavit. Lact. opific. 2.

Homines imbecillitatis auxilia animalibus mutuantur à mutis. Arnob. lib. 2.

ſcuntur: ecquid ſecum indumenti afferant: & quando moriuntur, nunquid de theſauris ſecum auferant? Nihil vero minus: ſed UNO eodemque modo divites juxta ac pauperes, imi primique & oriuntur & moriuntur. Etſi enim in hac vita ratione ſtatus diſcrimen aliquod inter homines fortuna facit: ORTUS tamen & mortis tempore natura omnes exæquat.

Quid dicam? quòd natura non ſolùm veſtitu inſtruxit animantes: ſed alimenti etiam cura liberavit. NULLUM enim animal ſibi arat, fodit, putat, ſeminat; ſed exiguo contenta, alia muſcis aëris, alia viarum granis; alia camporum graminibus, alia † formicis terræ, alia alga aquæ, alia oſſibus ſterquiliniorum, alia radicibus plantarum, alia pomis cadivis vitam tolerant. In ſumma, PERINDE curarum omnium expertes ſomno ſe dant animantes, ac ſi poſtero die non opus futurum eſſet, ut ederent. O quanto miſerum hominem beneficio DEUS affeciſſet, ſi laborem illi ſeſe veſtiendi, & curam quærendi nutrimenti ademiſſet! Sed quid faciat miſer HOMO? qui prius quàm edat, agrum aratro proſcindere, iterare, ſeminare, rigare, metere, triturare, eventilare, molere, (farinario cribro) cernere, ſubigere & coquere cogitur, quorum nihil ſine mentis cura provideri, ſine proprio † ſudore confieri poteſt: & UT maximè hac in parte ſudore quis uteretur alieno: de peccatis tamen comederet propriis.

Alia quoque in re nobis præſtant animantes, quod herbæ, frondes, flores, paleæ, hordeum, far, caro aut poma, quæ comedunt, & aqua, quam bibunt, neque utrum tempeſtiva ſint, laborant: neque ſi ingrata guſtu ſint: ſed QUALIA natura producere voluit, talibus ſuaviſſimè, ſine coquendi aut melius apparandi cura, veſcuntur. Qua in re ſi ad animantium exemplum ſeſe conformarent homines, damni nihil facerent. Sed multis eheu! VENTRI gulæque deditis neque ad veſtitum quicquam deeſt, & ad victum multa ſuperſunt: qui tamen eo non contenti, adeo in appetenda epularum varietate delicati, adeo in exquiſitis ciborum lauticiis † Epicurei ſunt, ut PLURIS interdum apparandi ſollicitudo, quàm parandi (congerendique) labor & ſumtus conſtet.

594

Neque prætereundum, quod animalia è materno utero, vel quoquo modo effuſa intellectum habent, aut ſalutaris aut mortiferæ rei. Sic LUPUM agnus, catus canem, ſelem

Heu dementiam, ab his initiis exiſtimantium ad ſuperbiam ſe genitos. Plin. 7. hiſt. 7.

Superbia radix omnium malorum eſt, mortiſque fomentum. Sareſb. 3. 2.

Æquat omnes cinis, impares naſcimur, pares morimur. Sen ep. 91.

Ad omnia patienda pares ſumus. Nemo altero fragilior eſt, nemo in craſtinum ſui certior. Ibid.

7. Labor in parandis alimentis.

Aves ſine patrimonio vivunt, & in diem pecua paſcuntur, & hæc nobis tamen nata ſunt, quæ omnia ſi non concupiſcimus, habemus. Minut. ex. rem.

† *lumbricis, vermiculis.*

Animantes cùm fœtus edidère, non niſi paſtus ſui curam gerunt. Lact. opif. 1.

Natura tutelam ſui, & ejus peritiam tradidit. Sen. ep. 121.

Hominis induſtriæ pro ſuo modulo comparari nec formica formidat. Sidon. 7. 14.

Tarda ſemper proceſſibus aucta creſcit vita hominis, & longo proficit uſu. Prudent. contra Symm. lib. 2.

Plus homini confert ratio, quàm natura mutis. Lactant. 7. c. 14.

† *corporis.*

τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδόασιν ἀνθρώποις. Xen. memorab. 2.

8. Luxuria terrarum mariumque vaſtatrix.

Vivitur exiguo melius, natura beatis omnibus eſſe dedit, ſi quis cognoverit uti. Claud. Ruf. 1. 215.

Ad parata nati ſumus, nos omnia difficilia facilium faſtidio fecimus. Sen ep. 90.

Non eſt unquam penuria parvi. Lucret. lib. 5.

Ne contemne tuas, quaſi parvo in corpore vires. Manil. 4. extr.

Omnia olim corpori tanquam ſervo præſtabantur, nunc tanquam domino parantur. Sen ep. 90.

Non ſolùm perditæ, ſed etiam furioſæ luxuriæ homines patrimonium tanquam amaram aliquam ſarcinam, quàm celerrimè abjicere cupiunt. Val. Max. 9. 1.

* *Apicii.*

Simplex cura conſtant neceſſaria, in deliciis laboratur. Sen. ep. 90.

9. Utilium & noxiorum ignoratio.

Tradendum omnia animalia, quæ ſint ſalutaria ipſis noſſe, præter hominem. Plin. 27. 3.

Γιγνώσκουσι δ' ἕκαστος ἑὸν φυτὸν ἀλκτήριον [illegible] Oppian. κυν. δ. 31.

felem mus, milvium pullus gallinacius fugit: ut vixdum apertis oculis ſtatim agnoſcant animantes & amicos, quos ſequantur, & hoſtes: quos devitent: quæ prærogativa tam eximia miſero miſerabiliq; homini planè denegata eſt. MVLTI enim in mundo homines fuerunt beſtiis deteriores, qui non modò nihil eorum, quæ noſſe ipſos, cùm naſcerentur, oportuerat, adepti ſunt: ſed cùm ea ipſa, in qua vixerunt, ignorantia & ruditate mortui ſunt. O NOS miſeros, quotquot in lucem prodimus vitalem! qui nec quid nobis noxium, quid comedendum, à quo abſtinendum, quid odio habendum ſit, intelligimus: nec in eo, quod amandum eſt, ſcopum aſſequimur: aut quibus nos credere, vel à quibus cavere nobis debeamus, internoſcimus: nec quid eligendum, quid repudiandum (abjiciendumque) ſit, diſcernimus. Imò NON rarò ubi vadum nos arbitramur tutiſſimum tranſituros, vix tres paſſus progreſſi † pelago abſorbemur.

Conſiderandum & hoc eſt, quod cunctis animantibus, feris juxta ac domeſticis, ARMA dedit natura, quibus tum ſe tuerentur, tum hoſtes læderent. Dedit enim teſtudinibus teſtas, avibus alas, cervis pedes leves, elephantis proboſcides, ſerpentibus ſquamas & venenum, aquilis ungues, falconibus roſtra, leonibus dentes, tauris cornua, urſis robur: vulpibus denique ſagacitatem latibula quærendi, & piſcibus pinnas, quibus natarent. At cùm ſatis ſuperque miſeri homines inimicorum habeant, tantum abeſt, ut potiore in ſuperioribus illis conditione ſint, ut ab animantibus, quod ſine lachrymis vix referri poteſt, ad obſequium hominis conditis, maximè nunc infeſtentur homines (& vexentur.)

Quod ne temerè affirmare videamur: cogitet quisque ſe- 594
cum, quantum in vita ex animantibus mali nobis ſit: dum LEONES nos perterrefaciunt, urſi dilaniant, lupi deprædantur, canes mordent, feles unguibus lacerant, ſerpentes veneno inficiunt, tauri cornibus petunt, aves (avolant &) nobis immorigeræ ſunt, mures nos inquietant, aranei moleſtant, & quod omnium indigniſſimum, CULEX ſanguinem nobis interdiu exſorbet, pulex ſomnum noctu interturbat. Et quænam major cogitari poteſt, quàm hominis egeſtas atque inopia? qui ad vitam hanc ærumnoſam ſuſtentandam, quicquid opus eſt, inter animantes mendicare cogitur, dum jumentorum opera in convehendis lignis, aggerenda aqua, faciendo itinere, vincis colendis, frumentis importandis utitur.

Sentit enim vim quicque ſuam, quam poſſit abuti. Lucret. 5.

Omne animal tueri ſalutem laborat, mortem perniciemq; devitat. Boet. 3. conſol. 11.

Non uſu ad hoc perveniunt, ſed naturali amore ſalutis ſuæ. Sen. ep. 121.

Antequam poſſint experiri, cavent. Idem epiſt. 121.

Omnibus ignotæ mortis timor. Ovid. Halieut.

Vita hominum altos receſſus, magnasque latebras habet. Plin. 3. 3

Frons, oculi, vultus perſæpè mentiuntur, oratio verò ſæpiſſimè. Cic. ad Q. fratr. ep. 1.

Nuſquam tuta fides. Virg. Æn. 4.

κρυπτὸν τὸ ἐντύχημα μειζόνως ἀρχεῖ. Tati. li. 1.

Ubi maximè gaudebis, maximè metues. Sen. 2. ira 31.

† *voragine.*

10. *Armorum penuria.*

Δέδωκεν ἡ φύσις τοῖς δ' ὀδόντας μαχητικούς, τοῖς δ' ἄλλο μόριον ἱκανὸν ἀμύνειν. Ariſt. 3. de part. anim. 2.

Φύσις κέρατα ταύροις, ὁπλὰς ἔδωκεν ἵπποις. &c. Anac.

Genus acre leonum tutatur virtus, vulpem dolus, ut fuga cervos. Lucret. lib. 5.

Hæc refellit Lactant. de opif. 2. & 3. cap. & Sen. 2. de benef. 29.

τοῖσιν δ' ἦτος πέρι πάντων, βουλὴν κερδαλέην, κρατερὸν μένος, ὀξέα γυῖα. Oppian. κυν. δ. 29.

Dente timetur aper, defendunt cornua taurum. Martial. 13. 94.

Unumquodque ſuo donavit munere largus, Armavitque manu, cornu, pede, dente, veneno. Victor. Gen 1.

Animalibus ut vim inferant vel repellant, cornu, dens, unguis arma genuina ſunt. Sidon. 7. 14.

Bruta violentia triſte leonum minium ſequitur, vulpibus dolus, & fuga cervis à patribus datur. Lucret. lib. 3.

Bruta licet ſoleant animalia jure timeri, omnibus eſt illis plus metuendus homo. Avien. Fab. 17.

Suſtine, ſi potes, lectuli & tegetis tuæ beſtias, muſcæ ſpicula, culicis & lanceam & tubam. Tertul. adverſ. Marcion 1.

κώνωψ ἔσχατος ἄλλος πολέμιος, ᾧ σάλπιγξ καὶ βέλος τὸ σῶμα. Taci. lib. 2.

Nihil eſt ita parvum aut infirmum, ut non poſſit viam tueri, ſi audeat ſe defendere. Plut de prof. virt.

Idcircò accepit homo ſapientiam, ut adverſus nocentia fragilitatem ſuam muniret. Lact. opif. 4.

tur. Denique SI BONI quippiam homo accipit, nihil ad perſolvendum pretium; ſin damno afficitur, nihil ad ultionem præter linguam habet.

Quid? quòd animantes lignis oneratæ, flagris conciſæ, per vias aſperrimas adactæ, pabulo defraudatæ, ſobole orbatæ, nullam ex his omnibus triſtitiam (ægritudinemque) præ ſe ferunt; multò minus verò lachrymantur, & ut maximè flere vellent, non poſſunt. ANIMANTES enim cum parvi æſtiment naſci, longè minoris æſtimant mori. At in hominibus miſellis (atque ærumnoſis) aliter fit, qui NIHIL norunt, niſi deplorare amicorum ingratitudinem, inimicorum perſecutionem, liberorum mortem, penuriam alimentorum; caſus, quos experiuntur, adverſos; falſa, quibus onerantur, teſtimonia; mille, quæ animo inſident, ægritudines; In ſumma, MAXIMI nonnunquam ſolatii, in quo vita homines utuntur, loco eſt, quod oculos velut aquarum † torrentes faciunt.

Quæramus nunc ex Principibus & dynaſtis, quid artis eo, quo naſcuntur, die norint? an more oratorum dicere; curſorum ambulare; regum gubernare; equitum pugnare; agricolarum arare; aurificum operari; magiſtrorum docere poſſint? Reſpondebunt ſcilicet infantuli, non ſolum omnium, de quibus quæſivimus, ignaros ſe eſſe; ſed nec dicere poſſe, nihil eorum ſeſe noſſe. Si porrò inſtemus, quid ergo ſciant; ſi nihil eorum, de quibus quærimus, norint: nihil ſeſe noſſe reſpondebunt, præterquam fletu, dum naſcuntur, ſeſe explere. Gaudiant etiam & lætentur, quicunque mare tam periculoſum navigant, & ſomnum; ſi placet, jucundum dormiant, quaſi adverſitatis venti planè ſileant! Ego verò, niſi fallor, & mundi hujus planè rudis ſum, QUOS nativitatis momento cum fletu vidimus navem conſcendere, vix futurum arbitror, ut ad littus ſepulturæ ridentes appellant.

O infœlicem vitam! quid vitam dico? cum mors potiùs dicenda ſit, quam pro vita mortales habent; in qua omnes ſcientiæ, omnes artes, omnia opificia longo indigent ad diſcendum tempore; & cum optimè cadit, PLURA ſunt, quæ omittimus, quàm quæ diſcimus; & eorum quæ diſcimus, maximam partem obliviſcimur: Solam flendi artem non
596 opus eſt, ut quiſquam diſcat; ſiquidem FLENTES & naſci-

Nudum & infirmum hominem ſocietas munit. Sen. 4 benef. 18.

Luctus uni animantium homini datus. Plin. proœm. 7.

Sicut inferior eſt caro vitæ, ſic vita rationi, cujus alloquendæ ſubſtantiam noſtram compotem Deus artifex, ferinam verò impotem fecit. Sidon. 7. 14.

Poteſt non dolere cor humanum defuncto chariſſimo: melius tamen dolet & ſanatur cor humanum, quàm non dolendo fit inhumanum. Auguſt.

κλαιὸν δὲ ἄρχει χαρᾶς καὶ λύπη δάκρυά ἐστι. Xen. rer. Græc. lib. 6.

Quis ille humor eſt, in dolore tam fœcundus & paratus? aut ubi reliquo tempore? Plin. proœm 7.

Eſt quædam flere voluptas. Ovid. 4. triſt. 1.

Amant miſeri lamenta maliſque fruuntur. Stat. Theb. 14.

Expletur lachrymis egeriturq; dolor. Ovid. 4. triſt 3.

Fletus ærumnas levat. Sen. Troad. 3.

† *rivos*, *Plin.* 11. 37.

Molliſſima corda humano generi dare ſe natura fatetur, quæ lachrymas dedit: hæc noſtri pars intima ſenſus. Iuvenal. Sat. 15.

12. *Artium ignoratio.*

In optimis quoq; antequam erudias, virtutis materia, non virtus eſt. Sen. epiſt. 90.

Potior humana ſapientia cum imbecillitate, quàm pecudum firmitas cum illarum natura. Lact. opif. 3.

Vides qualem vitam nobis rerum natura promiſerit, quæ primum naſcentium omē fletum eſſe voluit. Senec. Polyb. 23.

Non aliud naturæ ſponte homo ſcit, quàm flere. Plin. proœm. 7.

Ploratus utiles ad augmentum, cum ſint quodammodo exercitationes corporis. Ariſt. 7. polit. 17.

Procellas mundi, quas ingreditur in exordio, ſtatim ſuo ploratu rudis anima teſtatur. Cyp. Serm 3.

Succedunt nubila ſudis, atq; iterum fugiunt imbres, redeunte ſereno. Paulin. de ſtatu ſuor. temp.

Inepta ſententia; hanc eſſe mortem, quàm nos vitam putamus. Lactant. 3. 18.

Quo facilius obrepat mors, ſub ipſo vitæ nomine latet Sen. Marc. 20.

τίς οἶδεν, εἰ τὸ ζῆν ἐστι κατθανεῖν. Ariſtoph. Ran.

τὸ ζῆν δὲ μὴ ζῆν οὐδὲν ὅλως ἀπέχει. Epigr. lib. 3.

ὁ βίος ἀληθῶς οὐ βίος, ἀλλὰ συμφορά. Eurip. Alceſt.

Confeſſa imperitia ſumma prudentia eſt Minut. 365.

mur & vivimus; & in hunc diem neminem vidimus ridentem 596
mori,

Notandum & hoc, quod inclinationes, quas naſcentes ſecum afferunt animantes, eaſdem in vita & ad mortem uſque retinent. Lupus enim oves, non apes; falco lepores, nō mures; araneus muſcas, non aviculas; accipiter aviculas, non piſces perſequitur: In ſumma, SI animal in victu quærendo non impediatur, nulla in re videbimus illud exorbitare. Contrarium in hominibus accidit, quos ETSI natura imbecillis creavit; non tamen Creatoris voluntas eſt, ut malitioſi ſint. Illi verò, proh dolor! imbecillitatem non fugientes, malitiam amplectuntur; gloriam ex probitatis conſcientia capiendam, in ſuperbiam: innocentiæ deſiderium in invidiam; ardorem, quo contra malitiam incitari debebant, in iram; liberalitatem, qua erga bonos uti debebant, in avaritiam; edendi neceſſitatem in luxuriam; vigilantiam, qua animæ (conſcientiæque) conſulere debebant, in deſidiam (ſive acediam) mutant. In ſumma, ANIMANTES quo plus virium habent, eo magis (nobis) ſerviunt: at hominibus, quo plures ſunt dotes, eo minus proſunt.

Conſiderata bruti innocentia, & hominis improbi malitia, longe minus mala eſt brutorum ſocietas, quàm hominum converſatio. Quippe CUM animante ſi res ſit, unum eſt, quod caveas; at cum homine ſi ſit commercium, vix unum eſt, in quo tuto ipſi poſſis fidere.

Poſtremò nullum unquam animal aut vidimus, aut legimus de ſepultura fuiſſe ſolicitū. Sed poſteaquam extincta ſūt, alia leones dilaniant, urſi lacerant, canes rodunt; alia in ipſis campis† manent; alia homines edunt, alia formicæ pungunt, aliis aves ſatiantur: ut uno verbo dicam, horum viſcera illorum ſepulcra ſunt. Hoc verò in homine non fit, qui non exiguam facultatum partem faciendo conſumit conditorio; eaq; una eſt ex (præcipuis) vitæ hujus (ærumnoſæ) vanitatibus. QUID enim vanius aut inanius, quàm hominem conditorio ſuperbire pulcro; & vitam impuram eſſe parvi pendere? Equidem juraturos hodie juraim mortuos cunctos, PARVI referre, ſintne ſepulta corpora ſua in mari profundo, an in ſterquiliniis immundis; ſintne ab animantibus ſævis devorata, an in campis inhumata manſerint; dummodo animæ ſuæ in choris ſint collocatæ cœleſtibus.

Atque ut Chriſtiano more loquar, parum prodeſſe auſim dicere,

Nemo egrediente anima, ſine amaritudine expiravit Cypr. de paſſione Chriſti.

13. *Malitia hominum.*

[illegible] Philem. Stob. 809.

Non eſt ulla ſupra terras adeò rabioſa bellua, cui non imago ſua ſancta ſit. Fab. declam. 12.

Non debent propterea eſſe peſſimi, qui in bono nondum poſſunt eſſe perfecti. Fulgent. de diſpenſator. domini.

Non dat natura virtutem, ars eſt bonum fieri Sen. epiſt. 90.

Mihi major pars ſimulare eam ſcientiam videtur, ad ſegregandos ſe à cæteris, quàm intelligere aliquid ibi ſubtilius. Pon 34. 2.

Tanta in hominibus peccandi libido eſt, ut hoc ipſum eos delectet peccare, etiamſi cauſſa non ſit Cic. off. 3. extrem.

Seria ſine ridiculis, & omnino ſine contrariis contraria cognoſcere impoſſibile eſt, ſi quis prudens eſt futurus. Plat. 7. de ll.

Libentius homo ſit cum cane ſuo, quàm cum homine alieno, Aug. 19. civ. 7.

Nulla tam deteſtabilis peſtis eſt, quæ non homini ab homine naſcatur. Cic. off. 2.

Feras nunquam ad nocendum niſi neceſſitas miſit: Homini perdere homines libet. Sen. ep. 103.

Homini plurima ex homine ſunt mala. Plin. 7. procem.

Serpentum major concordia. Iuvenal. Sat. 15.

[illegible] Pindar.

Lupus eſt homo homini, non homo, cum qualis ſit, non novit. Plaut. Aſinar. Quid hoc eſt.

14. *Sepultura cura.*

Homo cum benè lacertos exercueris, cujuslibet feræ pabulum, cujuslibet victima. Sen. Marci. 11.

†*computreſcunt.*

Scalig. 3 *poet.* 20.

[illegible] Coint. 3. 522.

[illegible] Leonid. Epigr. lib. 3.

Impenſa monimenti ſupervacua eſt: memoria noſtri durabit, ſi vita meruimus. Plin. 9. ep. 19.

[illegible] Pind. Pyth. 3.

Monumentorum arduum & operoſum honorem, ut gravem defunctis, aſpernantur. Tacit. de morib. Germ.

[illegible] Coint. 8. 657.

dicere, corpora in monumentis marmore veſtitis jacère; cùm animæ infelices in flammis ardeant Tartareis. Itane miſeris in hac vita nobis deeſt, quod quæramus, curemus, laboremus ſudemus, præſtemus, ſuſpiremus, fleamus: ut anxiè cogitandum ſit, ubi locorum ſepeliendi ſimus? Invenias quoſdam adeò tum infideles, tum vanos, ut omnium judicio condemnari vitam ſuam ſusque deq; habeant, dum ob conditorii ſplendorem paſſim laudentur: Cum viventibus loquor, & de mortuis dico; quod SI HODIE facultas his daretur in vitam revertendi, futurum eſſet, ut Magis in corrigendis delictis & peccatis ſuis, quã in monumentis, etiamſi collapſa invenirent, inſtaurandis occuparentur. Quod præterea addam nihil eſt, niſi HOMINES meminiſſe moriendum ſibi eſſe, ſapientiæ; at de ſepultura anxiè cogitare, inſignis eſſe ſtultitiæ.

Caput XXXVII.

Epiſtola M. Aurelij Imp. Rom. ad Domitium civem Capuanum exulem conſolatoria, qui ob tumultum cum alio quodam, ſuper certamine equeſtri excitatum, in exilium miſſus fuerat. Epiſtola diligenter notanda ei, qui cum maximè ſecurus eſſet, caſum expertus eſt infelicem.

MARCUS. Imper. Rom. Cœlimontanus, Domitio Capuano S. & ſolatium à diis conſolatoribus.

Frigoris hyberni aſperitas ventos hic vehementes excitavit, qui maximas pepererunt inundationes, inde multæ ortæ ſunt † humiditates, quæ morbos pariunt varios, ex quibus & chiragra mea eſt, & podagra. Æſchines dicere ſolebat, ANIMI libertatem & corporis ſanitatem nec æſtimari ullo precio, nec comparari poſſe. Qui enim libertate caret, quid quæſo poteſt? qui ſanitate, quid valet?

Tria Plato dicebat in libris de Republ. Primum, eum, QUI nemini quicquam debet, non poſſe de paupertate queri: SIMUL enim alteri pecuniam debeo; alius, non ego, mei dominus eſt. Deinde eum, QUI NEC ſervus, nec captivus eſſet, non rectè facere. ſi ulla alia re ſeſe infelicem fieri poſſe diceret. NULLA enim in re crudelior fortuna eſt, quàm ſi vitæ hujus libertatem nobis adimat. Poſtremò, NEC bonum ullum è temporaneis majus, nec felicita-
598 tem ullam pleniorem, quàm ſanitatis theſaurum. QUI enim morbis infeſtatur, inſufficientiam plenus opibus ſu-

Non timendum, ne Deus non agnoſcat, unde me reſuſcitet. Aug. Confeſſ. 9.11.

Talis hinc exis, qualis veniſti. Ambr. 1. Timot. 6.

Pompa exequiarum magis ſunt vivorum ſolatia, quàm ſubſidia mortuorum. Aug. 1. civ. 12.

Sepultura optima, vita optima. Chryſ. tom. 5. Homil. 84.

τὰ τῶν θανόντων οὐδὲν, ἀλλ᾽ ἁπλῶς πόνος. Eurip. Helen.

Si viventibus præcipitur, ne quid habeant præter veſtimentum: multò magis mortuis. Chryſoſt.

Ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος. Thucyd. Stob. 894.

Nec tumulum curo: ſepelit natura relictos. Mecæn. Sen. ep. 94. extr.

Vn beau mourir rend l'homme triomphant, Domtant la mort, quand la belle memoire De ſes vertus eſt eſcrite en hiſtoire. Ronſard. to. 39.

μόχθων οὐκ ἄλλος ὑπερθεν ἢ γᾶς πατρίας στέρεσθαι. Eurip. Mede.

Non oportet dignitate impares pugnæ paritate conferri. Sax. ll. 5.

Voluit nos ille mortalitatis artifex Deus in commune ſuccurrere, & per mutuas auxiliorum vices in altero quemque, quod per ſe timeret, aſſerere. Fab. declam. 5.

Gratioſa eſt expoſtulatio, quæ requirit officium. Sym. 2.54.

Φύλαττε σαυτὸν, πλοῦτον δ᾽ ἄλλως μὴ γέλα. Naz. Monoſtich.

Superbius æſtimat miſerias longa felicitas. Fab. declam. 4.

ἄτροφος ὁ καὶ ὑγρὸς ὁ ἐν ἑαυτοῖς νοσώδης ἐστὶν ὑγρὰ γὰρ τὰ σώματα, ὅταν πολὺ ἔχῃ τὸ περίττωμα, ὅ ἐστι τῆς νόσου αἴτιον. Ariſt. Probl. 1.224.

† *Aqua.*

Robur valentiam præſtat, pulcritudo atque velocitas celebritatem, ſalubritas voluptatem. Boet. 3. conſ. 2.

Neq; ſalutis ratio habenda ſine ſalute. Cic. 1. ep. 7.

Τὸ παθεῖν δ᾽ εὖ, πρῶτον ἄθλων, εὖ δ᾽ ἀκούειν δευτέρα μοῖρα. Pind. Pyth. 1. extr.

Comes æris alieni atq; litis eſt miſeria. Plin. 7.38.

ἥμισυ γὰρ ἀρετῆς ἀποαίρεται δούλιον ἦμαρ. Prov.

Libertatem non ſolùm homines, verùm etiam beſtiæ expetunt, atque omnibus rebus anteponunt. Cic. contr. Rull.

Μετὰ τὸ μέγιστον ὑγίεια τέθειται πᾶσιν καὶ λέγεται χαριεστάτη· οὐδὲν δὲ χρήματα εἰς, ὥς τις διδάσκει. Athen. 15.

ſtinet, & ex delitiis (jucunditatibuſque) voluptatem nullam capit.

Majorum noſtrorum ævo, cum præclarè Roma gubernaretur, non ſolum res ad publicum ſtatum pertinentes conſtituebantur, verùm etiam quæ ad ſingulorum pertinebant ſanitatem, curabantur: cum quidem in conſervandis corporibus vigiles, in extirpandis vitiis pervigiles eſſent. Quare cum Cn. Patroclus, & Junius Albus Coſſ. animadvertiſſent, urbem æſtivo tempore, plerunque morbis tentari, edicto prohibuerunt:

Primùm, ne Julio & Auguſto menſibus cellæ aperirentur meretriciæ; ſiquidem juvenum ſanguis actibus Venereis corrumperetur. Deinde, ne Salona aut ex Campania poma Romam venalia importarentur: Delicatiores enim Romanæ obæſtum, tenuiores ob egeſtatem æſtivo tempore pomis (& fructibus) tantùm veſcebantur: Itaq; fora omnia plena, & domus febribus infeſtæ erant. Præterea ne quiſquis noctu ſub dio vagaretur. Invenes enim ſtolidi & leves, ex laſcivia & amoribus nocturnis morbos contrahebant & dolores diurnos. Adhæc, ne quis vinum Creticum aut Hiſpanicum in urbe publicè venale haberet. IN ardore enim æſtivo, cum Sol ardentiſſimus eſt, cicutæ inſtar lethiferum juvenibus vinum eſt. Poſtremò, ut ſterquilinia tollerentur, repurgarentur ſemitæ, & everrentur ex ædibus ſtercora. AERE quippè infecto cooriri ſolet in populis peſtilentia.

Hæc omnia, dum Roma & opulenta & fortunata erat, in civitate ſervabantur. At poſtquam Catilina tyrannus exortus eſt, & Rempub. Sylla Mariuſq; perturbarunt, Cæſar & Pompeius tyrannicè oppreſſerunt, Octavius & M. Antonius diripuerunt, & Caligula ac Nero infamarunt; paucis Romæ curæ fuit, ne vinum ex Hiſpania vel Creta inferretur, aut venderetur: cum diligentiores eſſent ſinguli in vitando gladio hoſt. h. q. àm caloribus æſtivis.

Non injuria urbem dixerunt priſci eſſe morbis obnoxiam: eſt enim revera talis: quòd ideo dico, quoniam licet tentem ambulare, & licet velim ſcribere, nequeo. Dum Romæ juvenis eram, nec caput mihi ſub dio dolebat; nec ſanguis vino inflammabatur; nec calore fatigabar æſtivo; nec frigore lædebar hyberno, ſi diſcalceatus incederem. Jam verò poſtquam ſenui, nec calor eſt, quo non exæſtuem; nec frigus, quo non cohorreſcam. † *LIBIDINOSA & intemperans*

Optimum homini rectè valere, formoſum eſſe, ſine fraudibus divitem, & cum amicis florere. Athen. 15.

ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον ... Pythag. ib.

Id debet ſervari diligentius, quod neſcias, quando deficiat. Sen. brevit. vit. 8.

Ἀεὶ γάρ ἐστι τοῖς ... ταῖς ψυχαῖς ... ἰσχὺς εἶναι τῷ ... Xeno. de venation.

Medicus quando ægritudinem diſcutit, ſi curæ quod per aliquam cauſſam factum eſt, & ipſam non curet, ad tempus medetur. Cauſſa manente morbus repetitur. Aug. Ioh 25.

Κέρδος μέγα ... Arrian. lib. 3 c. 22.

Sangre nueva poco calor ha meneſter para heruir. Celeſt. 97.

Ἀπεψίαν οἱ νέοι ... Ariſt. problem. 1 25.

Haz la noche, noche, y el dia, dia, y biviras con alegria. Adag.

Νὺξ πολλῶν ... ἀρχηγός. Menand. Gell. 2. 23.

Solo calore uſti vino abſtineant, aut diluto utantur. Plut. de ſanit. tuend.

Vinum venenum afferens dementiam. Philo de vit. contemplat.

Aëris temperies ad ſanitatem plurimum facit. Plut. præc. reip. gerend.

Vt primum gravitatem urbis exceſſi & nidorem culinarum, quæ motæ peſtiferum vaporem cum pulvere effundunt, protinus mutatam valetudinem ſenſi. *Sen.* ep. 104.

Quonam illæ leges abierunt, ſumtum & ambitionem comprimentes? Tertull. apol. 6.

Eo prolapſi mores ſunt, ut ſuo quàm reip. magiſque potentiæ, quam gloriæ ſtudio plures agant. Aurel. Vict. Cæſar 35.

Illud detrimentum reip. tam grande, quàm verum, nemo circumſpicit. Tertul. apol. 44.

Quis ſoletur alterum, [illegible] conſolatione indigens? Philo vitæ Moſ. 1.

Parvula latitudo itinerum & nulla umbra defenſa graviore æſtu ardetur. Tac an. 15.

Succeſſio temporum placida priora mutavit. Sym. 3. 44.

Facis rem tui pariter & amoris & moris, quod ægrini curas amici literis mitigas conſolatoriis. Sido. 7. 16.

... Tac. lib. 1.

† *et. Car. Mai.*

τὸ ... γλυκὺ ... Pind. Iſtm. od. 7.

temperans

temperans adoloſcentia effœtum corpus tradit ſenectuti. Utinam mortales, poſtquam aliquandiu ſenes fuiſſent, impetrare à diis poſſent, ut repueraſcerent! Futurum
599 medius fidius eſſet, ut cautiores, quàm fuiſſent, in declinandis mundi fraudibus forent, & in tuenda corporis ſanitate diligentiores. Sed QUI in juvenili ætate vitioſi fuerunt, eos in ſenecta ægrotare non miror. QUI enim virtutem non amarunt; quantulum eſt, eoſdem ſanitatem parvi æſtimaſſe.

Hæc eò dixi, ut intelligas & credas, me valitudine prohibitum adverſa, non tam prolixum in ſcribendo eſſe poſſe, quàm vel tu velles, vel ego optarem; Unde fiet, ut & ego dolorem tuum complorem, & tibi podagra mea doleat.

Allatum ad me eſt, feſto Jani die ſuper decurſione equeſtri rixam inter te & Patricium vicinum tuum extitiſſe, tantumque inde tumultum commotum, ut bona tua confiſcata, & domus diruta, & filij relegati, & ipſe in decennium ſenatu motus, & nepos tuus ordine ſenatorio dejectus, & tu in perpetuum Capuam relegatus, & in cuſtodiam Mamertinam datus antagoniſtes tuus fuerit: atque ita ex furore illo breviſſimo, complorandi tota vita cauſſam habeatis.

Omnium, qui iſtinc veniunt, ſermonibus, & qui iſtinc ſcribunt literis certior fio, tanto animum tuum diſcruciari mœrore, tantoque in ſqualore te vitam agere, ut neque cogitationes triſtiores animo ejicias, neque amicorum admittas ſolatia. Quod nequaquam à me dici putes, quod ea re offendar: Nam pro varietate, quam expertus ſum, fortunæ, jam olim ſcio, quid ſit mœſtitia. QUI enim verè triſtis eſt, interdiu ſuſpirat, noctu vigilat; in ſocietate ſtomachatur, in ſolitudine conquieſcit; lucem odit, tenebras amat; terram lacrymis rigat, cœlum ſuſpiriis rumpit; de præteritis dolet, de futuris non cogitat; ipſis ſolatiis irritatur; commemorandis doloribus refocillatur. In ſumma, AFFLICTUS nulla ex re voluptatem capit, & in ſeipſum moroſus eſt.

Si vivis tibi, mi Domici, expreſſiſſe coloribus animum afflictum videor; non alia, mihi crede, cauſſa factum, quàm quòd ego, qui fatis ita volentibus omnium iſtorum cepi experimentum, tam exactè etiam deſcribendi illa facultatem aſſecutus ſum. Nam AD ANIMI angores & corporis do-

Canto circumſpectu in vitam, quæ multis caſibus ſubjacet, veniendum. Apul. lib. 11.

τὸ δ' οὐκ ἐπ' ἀνδράσι κεῖται. Pind. Pyth. od 8.

Sedeorſum ſunt, quæ amas, ad ima deſcenderis: ſi ſurſum ſunt, quæ diligis, ad ſumma pervenies. Leo nativit. ſerm. 6.

Literarum brevitas inculpabilis eſt. cum ex injuria valetudinis, non ex voluntate deſcendit. Sym. 7. ep. 28.

Similitudo deſideriorum æqualitatem gignit adfectuum. Leo nativ. ſerm. 6.

Lacrymæ nobis deerunt, antequam cauſſa dolendi. Sen. Polyb 23.

Φέρειν χρὴ τά τε δαιμόνια ἀναγκαίως, τά τε ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνδρείως. Thucyd. lib. 2.

Non eventus debet imputari cujusque rei, ſed conſilium. Sen. 10. contr. 3.

Indignior ſemper menſura calamitatum magna felicitas. Fab. declam. 7.

Ex magno decertamine magnæ excitantur fermè iræ. Liv lib 3.

Indignum eſt à pari vinci aut ſuperiore, indignius ab inferiore atque humiliore. Cic pro Quinct.

Quos injuriæ inviſos faciunt, gratioſos miſeriæ reddunt. Val. Max. 5. 3.

Et honores & injuriæ vulgi in promiſcuò habendi ſunt, nec his dolendum, nec illis gaudendum. Sen. in ſap. non cad. injur. 18.

Miſeros magis fortuna conciliat ſuis. Sen. Thebaid 2.

In vires calitatis accreſcit ipſa miſeratio. Fab declam. 18.

Propenſius malum eſt dignitatem perdidiſſe, quam non habuiſſe. Ambr. Rom. 9.

ἐν τῷ παθεῖν γίνωσκε τὸ συμπαθεῖν. Philiſti. Stob. 275.

Amare miſericordiam miſer cœpi. Fab. declam. 9.

Clementia cunctis in ſimiles: animosque ligant conſortia damni. Claudian. Eutrop. 2. 188.

Omnis mœror contumax eſt. Sen. Hel. 2.

Οὔπω τις ἀλγεῖ, κἂν περὶ τὸν νοῦν ἔχῃ. Adag. Stob. 788.

Vulneribus didicit miles habere metum. Propert. 3. 21.

Facis rem tui pariter & amoris & moris. quod peregrini curas amici literis mitigas conſolatoriis. Sidon. 7. 16.

Μόνη τῶν ὁμοιοπαθῶν ὁμιλία τοῖς ἀθυμοῦσιν ἀξιόχρεως παρηγορία. Stob. 789.

bat, quem Druſi Germanici dicebant fuiſſe, cui inſculpta erat hæc ſententia : (Seneca ibid.) *ILLIS gravis eſt fortuna, quibus eſt repentina* ; hoc eſt : *FACILE fortunam ſuſtinere poteſt , qui ſemper expectat.* Experientia magiſtra diſco, fiſtulam clauſam & non apertam , chirurgo periculoſiſſimam videri ; in Syrtibus , non in aliis undis formidare nautam ; ab inſidiis occultis diligentius ſibi bonum bellatorem, quàm à prælio cavere aperto : Ita VIRUM cordatum cavere ſibi decet non ab exteris , ſed à domeſticis; non ab hoſtibus, ſed ab amicis; non à bello aſpero , ſed à pace ſimulata,
601 non à damno manifeſto, ſed à periculo occulto. QUOT vidimus, quos in caſuum infelicium turbinibus fortuna proſternere nequivit, & poſtea in ſecuritate deprehenſis ſupplantavit ?

Quam ergo ſibi quietem quiſquam polliceatur, quis proſperæ ſeſe unquam fortunæ credat ; cum ex cauſſa tam levi tantus Capuæ tumultus ortus , tanta domui tuæ ubique clades illata ſit? SI probè fortunam noſſemus, non ita de illa quereremur. Nam, ut verum fatear, cum illa rationem habeat cum omnibus , & cunctis ſatisfacere cupiat , quamvis ad extremum omnes eludat : omnia bona ſua nobis ſpectanda exhibet; nos verò illa tanquam hæreditatem accipimus; quæ nobis utenda dedit , tanquam perpetua capimus ; joco data, ſeriò ſumimus; in ſumma , ut eſt deceptrix , & nos ludibrio habet, cùm aliena ab ea nobis dari putamus , propria * accipimus.

Cum igitur FORTUNA mihi notiſſima ſit; nec turbines, mihi crede , moleſtiarum ipſius timebo ; nec fulgura & tonitrua expaveſcam , nec ſerenitati delitiarum ipſius credam ; nec blandimentis ſuaviſſimis fidam ; nec amicos ipſius magni æſtimabo ; nec ipſius hoſtibus me adjungam; neque voluptatem ex iis , quæ mihi dat, neque dolorem ex iis, quæ mihi eripit, capiam; nec, quòd mihi veritatem dicat , magni pendam; nec quòd mendacium mihi narrat , magnoperè curabo. In ſumma , NEC ridebo, quòd mihi faveat, nec quod me repudiet, complorabo.

Myſterium tibi jam, Domiti , ſingulare aperiam , quod memoriæ abs te mandari velim. ADEO dubia eſt vita noſtra , adeoque repentina fortuna, ut neque ſemper feriens minetur , neque ſemper minans feriat. Itaque QUI VIRI prudentis ſibi laudem vendicat, & cunctis in rebus circum-

ſpectum

Sapienter cogitant , qui temporibus ſecundis caſus adverſos reformidant. Cic. Herenn. 4.

Æquo animo toleres oportet , quicquid intra fortunæ aream geritur , cum ſemel jugo ejus colla ſubmiſeris. Boet. 2. conſ. 1.

Plus periculi in inſidiatore occulto, quàm in hoſte manifeſto. Leo ſerm. 9. de quadrag.

Quæ peſtis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus? Boet. 3 conſ. 5.

Deterior quavis eſt peſte domeſticus hoſtis. Guiller. lib 8.

Multo graviores domeſtici hoſtes, quàm extranei. Ambr. Luc. 21.

No ay enemigo mayor que el encubierto. Arauc. 284.

Nihil magis abominantur jura , quàm quòd alteri jus ſuum per deceptionem auferatur. IC.

Siempre es peligroſa la cayda del que eſta del peligro deſcuydado. Arauc.

Neminem adverſa fortuna comminuit, niſi quem ſecunda decepit. Sen Helv. 5.

Amplior ſecuritas gravius ſolet habere diſcrimen. Veget. 3. 21.

Nemo celerius opprimitur , quàm qui nihil timet. Vell. lib 2.

Nemo adeò tutus, qui non aliquando timere debeat. Alcim. 4. 28.

Fortuna impotens , quales ex humanis malis tibi ipſa ludos facit! Sen. Polyb. 35.

Sperata vix pauca, & cùm maxima ærumna proveniunt. Apul. de Philoſoph.

Fortuna cum blanditur, captatum venit. Mim.

† *amittimus.*

Ἡ ἀνθρωπηΐη εὐδαιμονίη , οὐδαμὰ ἐν τὠυτῷ μένει. Herodot. lib. 1.

Nulli fortunæ minus benè quàm optimæ creditur. Sen. brev. vit. 17.

Κούφως φέρειν χρὴ θνητὸν ὄντα συμφοράς. Eurip. Mede.

Hæc eſt vita hominum. Sic læta dolendis Alternat fortuna ferox : Eat ordine mundus Antiquo : Nobis rerum experientia profit. Petrar. Eclog. 2.

Δεῖ καρτερεῖν ἐπὶ τοῖς παροῦσι καὶ θαρρεῖν περὶ τῶν μελλόντων. Iſoc. Archidam.

Qui vix beatus verſa rota fortunæ , ante veſperum poteſt eſſe miſerrimus. Ammian. lib. 26.

Ut nihil ſpernendum , ita non omnia metuenda. Tacit. Annal. 2.

Ut nihil timendi, ſic nihil contemnendi autor ſum. Liv. lib. 6.

Eadem in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit eſſe blanditias. Boet. 2. conſ. 1.

Digitized by Google

ſpectus eſſe cupit: neque tam attonitus incedat, ut ad ſingulos aſſultus ruinam formidet, neq; ita ſecurus vivat, quin in plano quoque ſe ceſpitare poſſe cogitet. FORTVNA enim fraudulenta ſæpè minatur, & non ferit; nonnunquam ferit, & non minatur.

Cùm ætate anniſque te antecedam, & majorem negotiorum experientiam habeam; ſi hactenus dicta notaſti; quæ dicturus ſum, diligenter obſerva; EAM ſcilicet vitæ partem periculoſiſſimam eſſe, quam incuria ſecuriſſimam facit. Vis exemplo dicta confirmem? Reſpice Herculem Thebanum, 602
qui tot terra marique evaſit pericula, amicæ † tandem manu occidit. Agamemnon magnus Græcorum dux toto belli Troiani decennio non periclitatus, tandem domi ſuæ noctu trucidatus eſt. Alexander ille invictus in expeditione Aſiatica & Indica non perit, † & Babylone mox veneni hauſtu exiguo perimitur. Pompejus Magnus prælio cum hoſte dimicans non occumbit, & ab amico deinde Ptolemæo interficitur. Iulius Cæſar ille magnanimus quinquaginta duobus præliis vinci non potuit, & tribus ac viginti in curia plagis confoſſus eſt.

Annibal Carthaginenſium dux fortiſſimus, ſeptemdecim annis vita privari à Romanis non potuit; qua ſeipſe tandem privat, ne in hoſtium manus veniat. Aſclepius Pompeij Magni frater uterinus periculum nullum adijt, dum prædonis more viginti annos maria infeſtat, & tandem hauriens aquam è puteo mergitur. Decem tribuni lectiſſimi, quos in bello Africano Scipio habuit, ludentes in ponte ceciderunt, & ſubmerſi ſint. Bibulus ille optimus dum curru per urbem invehitur triumphali, tegula delapſa caput illi elidit; atque ita vana illa gloria finem illi vitæ bonæ attulit. Quid dicam de Lucia ſorore mea? quæ cùm acum in pectore haberet, & filiolum ulnis geſtaret, iſque infantulus ludens matrem pugno peteret; qua parte acum infixit, ea matris anima exivit. Cn. Rufinus vir doctiſſimus, & meus conſanguineus, dum canos pectit, & pectinis dente caput leviter conſauciat, eryſipelas inde lethale enatum paullò poſt finem vitæ quidem; at non doctrinæ memoriæque illius attulit.

Quid tibi videtur, Domici? Equidem ut pauca iſta recitavi; ſic, Deos teſtor immortales, innumera alia poſſem referre. Heu quanta poſt tantam felicitatem calamitas! quæ

In ſecundis nemo confidat, in adverſis nemo deficiat. Sen. 3. natur. quæſt. præf.

Μεγίστων ἢ πανάλβι⊗ ὥς ἐτύχθη ἐς πέλ⊗ ἐξ ἀρχῆς. Coint. 7. 83.

In re mala animo bono ſi utare, adjuvat. Plaut. Capt. 3.

Plebeja ingenia magis exemplis, quàm ratione capiuntur. Macrob. 7. Satur. 4.

Prudentiam, ut cætera auferat, affert certè ſenectus. Cic. 1. Tuſc.

Citius venit periculum, quod contemnitur. Mim.

Quem mundi magnitudo vincere non potuit, libido compreſſit. Fulgent. Mytholog. 2.

† *Deianira.* Sen. Herc. Oet. & Agamem.

Θηλυτέρης ἐδάμασσε, τὸν ἐκ πάντων δόλι⊗ Ἕκτωρ. Macedon. Epigr. lib. 1.

† Iuſtin. lib. 12.

Dux malorum fœmina & ſcelerum artifex. Sen. Hippol. 2.

Quis non diverſa præſentibus, contrariaque expectatis aut ſperet, aut timeat? Vell. lib. 2.

Rarò quiſquam erga bona ſua ſatis cautus eſt. Curt. lib. 10.

Appian. civ. 2. Suet. 82.

Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, niſi indiſcreto ictu fortunam felicia regna vertentem? Boet. 2. conſol. 2.

Quem ſæpè tranſit caſus, aliquando invenit. Sen. Her. fur. 2.

Liv. lib. 40. Plin. 7. 53. Val. Max. 9. 12.

Non fert ullum ictum illæſa felicitas. Sen. Cur bon. mal. a.

Quantò quis majora incrementa accipit, tantò faciliùs auræ inſtar concidit. Dio. 38.

Rarus felix idemque ſenex. Sen. Herc. Oet. 2.

In ſummum perducta maximè nutant. Sen. 6. benef. 30.

Sat ſemper celſa laborant. Sido. carm. 7.

Extrema gaudii luctus occupat. Petrar. Senil. 14. ep. 4.

Ne iis quidem confidendum, quæ videmus. Apul. apol. 1.

Pauci deponere felicitatem molliter ſinunt. Sen. ep. 74.

Suſpecta habenda nimia proſperorum continuatio. Flor. 4. 2.

Quicquid in altum fortuna tulit, ruitura levat, modicis rebus longius ævum eſt. Sen. Agamemn. 2.

Qui cecidit, ſtabili non erat ille gradu. Boet. conſol. Philoſ. 1.

Gaudia principium noſtri ſunt ſæpè doloris. Ovid. Metam. 7.

Nihil ſucceſſu magis inſolentiam nutrit, nec ullam proſperitate efficacius ſuperbiæ incitamentum eſt. Sax. li. 3.

Digitized by Google

quæ ignominia poſt tantam gloriam ! quod periculum poſt tantam ſecuritatem ! quod infortunium poſt tantam proſperitatem ! quàm miſera & obſcura nox poſt tam ſerenum diem ! quàm malum, poſt tam longum iter, diverſorium ! quam aſpera, poſt litem tam pertinacem ſententia ! quàm abſona tam bono vitæ principio mors ! Ego ſi illorum loco eſſem, quid optaturus ſim neſcio: veruntamen illorum ſi loco forem, LABORIOSAM potiùs vitam & honoratam mortem, quàm mortem infamem & vitam honoratam eligerem. Qui viri cupit nomine appellari, non inter bruta numerari, & OPTARE & eniti ſummo ſtudio debet, ut bene vivat, multoque magis ut bene moriatur. Nam MORS mala dubiam facit vitam bonam: at bona mors vitæ malæ excuſatio eſt.

603 Initio epiſtolæ mentionem feci chiragræ, quæ malè me haberet. Hoc ideò repeto, quia plurima cupiebam ad te ſcribere, idq; propria manu. Biduum jam confligunt inter ſe amor, quo te complector, & dolor, quem habeo. Geſtit animus meus ad te ſcribere; at digiti calamum tenere nequeūt: Cujus mali medicina hæc eſt, ut CUM ego (ad te conſolandum) non poſſim, quod volo tanquā tuus; tu velis quod ego poſſum, tanquam meus. Nihil eſt præterea, quod addam, niſi quod renunciatum mihi eſt, te domum Rhodi ſtruere; itaq; quater mille H. S. in ſubſidium ſumptuum mitto.

Salutat te Fauſtina, quæ ob morbum meum non ſatis bellè valet. Cicatricem nondum vulneri inductam ajunt: itaque libram tibi balſami Palæſtini mitto; quo ſi faciem inunxeris, ne veſtigium quidem ictus manebit. Si amygdalas virides, & nuces jam maturas, & avellanas ſylveſtres invenire datur; Fauſtina eas ſecundo curſu ad ſe mitti petit. Ego tibi togam & uxori tuæ tunicam mitto. Quod rei quum eſt, deos immortales oro, ut quod tibi opto, & quod mihi precaris, utriq; noſtrum largiantur. Quanquam aliena ad te manu ſcribo, tamen toto pectore te amo. Vale.

CAPUT XXXVIII.

Principes & megiſtanes ſingulari cura decere eniti, ut patroni ſint viduarum & orphanorum patres.

AURELIUS MACROBIUS SATURNALIUM libro III. in nobiliſſima Athenarum urbe templum ait miſericordiæ adeò diligenter claudi

Ἐπόθει τοῖς πρώτοις αὖθις τὰ λυπηρά. Moſchi. Stob. 790.

Gaudia non remanent, ſed fugitiva volant. Martial. 1. 72.

Honeſta mors ignominioſæ vitæ præferenda. Philo de fortitud.

A quien a dovivir miſera vida, no le puede eſtar mal muerte temprana. Arauc. 2. 264.

La vita il fin, e'l di loda la ſera. Petrar. Can. 4.

Mors honeſta ſæpè vitam quoque turpem exornat. Vita turpis ne morti quidem honeſtæ locum relinquit. Cic. pro Quinctio.

Σοφόν τι χρῆμα πανταχοῦ, ἀδικεῖν, φρονεῖν. Eurip. Hecub.

Frigeſcunt impetus mentium, quos non explicant miniſteria membrorum. Fab. declam. 1.

Habeat modum ſermo, quem nunquam circa te habebit affectio. Sym. 3. 6.

Nihil æquè oblectat animum, quàm amicitia fidelis. Sen. tranquill. ani. 7.

Melius apud bonos, quam apud fortunatos beneficium collocatur. Cic. off. 2.

Incitamentum ſpontanea officia non requirunt. Sym 5. 94.

Nihil quod reſartum eſt, integri ſplendorem habebit. Sax. 5.

Ἦ μεγάλα χάρις δώρῳ ξὺν ὀλίγῳ· πάντα δὲ τιμᾶντα τὰ πὰρ φίλων. Theoc. Idyl. λδ.

Adeò interdum ex offerente oblati pretium pendet. Sax. 8.

Ea inter amicos petitionum debet eſſe conditio, ut præſtantibus digna videantur, quæ ſunt magna poſcentibus. Sym. 7. 26.

Bis eſt gratum, quod opus eſt, ultrò ſi offeras Mim.

Hæc eſt animi noſtri deſtinatio: Nunc in cœleſti manu eſt effectus optati. Sym. 6. 76.

Magnum juſtitiæ opus eſt, pupillos & viduas deſtitutos, & auxilio indigentes, tueri atque defendere. Lactant. 6. 12.

ὅτι ἱερὸν βωμόν, ὅτε ἐν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀφανεστέρων τὸν ἔλεον. Philiſt. Stob. 275.

Athenienſis humanitas miſericordiæ aram inſtituit. Pacat. paneg. in æde Minervæ. Sen. 10. contr. 2. Pauſan. lib. 1. Rhodig. 6. 17.

Digitized by Google

& cuſtodiri ſolitum, ut niſi Senatus conſenſu & permiſſu nemini fas eſſet ingredi; quoniam ibi ſtatuæ tantùm Principum benignorum poſitæ erant, nec alii niſi viri miſericordes ad orandum intrabant. Singulari quippe diligentia cavebant Athenienſes, nequid facerent aſperum & immane, unde crudelitatis arguerentur & notarentur. Itaque SI QUEM maxima ignominia volebant afficere, eum nunquam academiam philoſophorum diſcendi gratia, nunquam ædem miſericordiæ orandi cauſſa adiiſſe dicebant; illo quidem ruditatis eum notantes, hoc verò crudelitatis accuſantes.

Narrant hiſtorici nobiliſſimam ſtatuam in eo templo fuiſſe Regis cujusdam Attici, qui & ditiſſimus & liberaliſſimus, & ante omnia maximè miſericors fuerit: quem præter theſauros,
quos templis dedit, & pecunias, quas pauperibus diſtribuit, 604
curam ſuſcepiſſe ajunt educandi Athenis omnes orphanos, & alimenta præbendi cunctis viduis. Quantò juſtius conſpiciebatur in eo templo Regis illius miſericordis ſtatua, qui orphanos nutriebat; quam vexilla ducis, qui viduas ſpoliavit, in templo ſuſpenſa! Omnes Principes antiqui, de generoſis & magnanimis loquor, & à ſævitia tyrannica alienis, etiamſi vitii alicujus notati fuerint; ſemper laudi ſibi decorique duxerunt, quod clementes & benigni eſſent; FEROCITATEM ſcilicet & crudelitatem, qua adverſus hoſtes utebantur; benignitate & clementia, qua proſequebantur orphanos, compenſantes.

Plutarchus in politicis autor eſt, Romanos inſtituiſſe, ut epuli aut convivii nuptialis vel triumphalis reliquiæ viduis & orphanis darentur univerſæ: quæ conſuetudo ita Romæ invaluerat, ut ſi quis dives reliquiis ipſe frueretur, eum furti poſtulari orphanis liceret. * Ariſtides in oratione quadam de Romanorum præſtantia narrat, in more habuiſſe Principes Perſarum, ut non antè menſæ pranſuri vel cœnaturi accumberent, quam ad palatiorum portas tubis ſonoris magis, quam ſuavibus ſignum daretur, ut pupilli viduæque omnes illuc concurrerent: quod Lex inter ipſos eſſet, ut quicquid eduliorum menſis regiis ſupereſſet, indigentibus diſtribueretur.

Phalaridis in epiſtola quadam ad amicum verba hæc ſunt: Epiſtolam tuam accepi brevem, & cum ea reprehenſionem tuam non longam quidem, ſed aſperam; quæ cum primum

Flentibus arani & proprium miſeris numen ſtatuiſſis Athenæ. Claudian. bell. Gildon. 405.

Mitis poſuit clementia ſedem & miſeri fecere ſacram. Stat. Thebaid. 2.

Oppreſſis manũ porrige, ut tibi Dei quoque manus porrigatur, qua utpote homo opus habes. Nazi. ep 49.

Athenienſes miſericordia ſemper tenſi ſumus Sen. 10 controv. 5.

ὁ μηδὲ ποτε τοῖς χρήσιν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς μόνοις θύουσι. Athen. 163.

Nihil tam commendat Chriſtianam animam, quàm miſericordia. Ambroſ. 1. offic. 11.

Clementia magis quam ira decet Reges, & lenitas animi magis, quàm celſitudo. Ioſeph. 19 arch. 7.

In theatro, quod Odeum vocant, veſtibulo Ægyptiorum Regum ſunt ſtatuæ. Pauſan. 1.

Orphaniſta magiſtratus fuit Athenis. Rhodig. 15. 9. Xenophonti de vectig. ſunt ὀρφανοφύλακες.

Ad patiendum honorem potentiſſimæ clementia & liberalitas. Val. Max 5. 3.

Clementia Imperatorum dos prima. Vopiſc. Aurelian.

Regibus certior eſt ex manſuetudine ſecuritas. Sen. 1. clem. 8.

οὐδ' αἰεὶ χαλεπὸν θυμὸν ἔμμεναι, οὐδ' ἀνάφηλον. Coint. 9. 519.

Pupillis defenſio, viduis tutela noſtra non deſit. Lactant. epitom. 5.

Vt ſol quibus adfulget, calorem ſuum impertit: ita ab Imp. clementia illis tribuenda, quos aſpexerit. Zonar. tom. 3

Etiamſi ſanitatem ſumentium mediocritas obſervata non ſauciet: ipſe tamen luxus morum fit ægritudo. Macrob. 7. 5.

* *Ariſtoteles. G.*

Opem fer neceſſitatibus indigentium, & pro lucro habe illorum gratiarum actionem, & DEI retributionem, quæ talem beneficentiam ſolet conſequi. Ioſeph 4. arch. 8.

* *Eſt ea Romanis conſuetudo, ut tempore conviviandi cuncti tubicines ac buccinatores ad tenterium ducu perſonent. Polyb. lib. 14.*

* *In aula Alexandri tubis ſignum dabatur ad menſam accedendi, & ab epulis diſcedendi. Ælian. lib. 8.*

Stilus officioſus in titulis, aſper in paginis. Sidon. 5. 9.

Τίς τοι πικρὸν ἀντιβλέπει ὁ μῦθος. Soph. Ajac.

primum dolori mihi fuiſſet; poſteaquam ad me redii, lætitiæ ſingulari fuit: Siquidem POTIOR eſt benevola amici objurgatio, quam ſimulata inimici adulatio. Inter cætera, quorum iſtic accuſor, hæc commemoras, me pro tyranno haberi, quoniam diis non obedio, templa irreverenter tracto; ſacerdotes occido; innocentes perſequor; ſubditos ſpolio; & quod omnium deterrimum, neque exorari me (ullius precibus) patior, neque ad familiares congreſſus quenquam admitto.

Malè fecit ſed bono animo. Fab. 7. c. 5.

Non excidit ſpinam Deus prius, quàm inde aſpatagum præcerpſerit. Rhod. l. 6. 14.

χρὴ καταπλήττεσθαι μὲν τοὺς φαύλους ἐπὶ βλάβῃ ... [illegible] ... ἀφελεῖν ... αὐτοῖς πράττεσθαι. Iſocr. Paneg.

Quod Deus iniquum judicat, juſtum eſſe non poteſt. Cypr. 4. ep 2.

Nonnulli ſicut promti ſunt ſequi reges in malum: ſic pigri ſunt imitari illos in bonum. Iſidor. de præl.

Quod diis me non obedire perhibent: verè profectò dicunt. Nam SI quæcunque dii volunt, facerem, pauciſſima eorum, quæ homines à me petunt, facturus eſſem. Quod templa irreligioſè tractare dicor; verum & hoc eſſe fateor. MALUNT enim dis nos corda, quam templa inaurata habere. Quod Sacerdotes interimere dicor; verū eſſe id quoq; fateor. SUNT enim adeò impuri & flagitioſi, ut majorem ego diis cultum præſtem illos occidens, quàm ipſi victimas diis offerentes. Quod à me ſubditos ſpoliari perhibent, verum eſſe fa-
605 teor. CUM enim CONTRA hoſtes ipſos defendam; æquum eſt, ut alimenta mihi meisque miniſtris præbeant. Quod me inexorabilem eſſe ajunt; verum eſſe inquio. TAM injuſta enim quotidie petunt, ut & ipſis & mihi optimum ſit ea non concedere.

Deo acceptum eſt, quicquid fit pro viribus. Nazianz.

Qui in Eccleſiam poſiti contra fidem & diſciplinam Eccleſiæ agunt, rigore Principum conterantur. Iſid. de præl.

Pauperibus parum tribuunt, ut amplius accipiant; & ſub prætextu eleemoſynæ quærant divitias. Sareſb. 7. 21.

ὡς ἂν προσαρκῶν σμικρὰ κερδάνῃ μέγα. Soph. Oedip. Col.

Fructuoſus debet eſſe labor publicus. Caſſ. 3. 19.

Non eſt magni animi, dare & perdere; Hoc eſt magni animi perdere & dare. Sen. 7. beneſ. c. xxx.

Man ſoll der Herrn genieſſen/ daß ſie auch bey Brod bleiben. Adag.

Nec ego mores veſtros ferre, nec vos meum imperium perpeti poteſtis. Val. Max. 6. 4.

Quod me converſationem fugere dictitant: verè dicunt. Nam QUOTIES domum meam veniunt, non tam exhilarandi mei, quàm in uſum ſuū aliquid à me petendi & auferēdi gratia accedunt. Poſtremò quod me erga ærumnoſos immiſericordem eſſe, & orphanos nō audire perhibent, id vero neutiquam aſſentior. Deos enim teſtor immortales, nunquam pupillis & viduis fores meas clauſas fuiſſe.

Sicut nos tangunt ſupplicum damna, ita nobis eorum fructuoſa debent eſſe compendia. Caſſ. 1. 16.

Non meremur in periculo liberari, ſi non ſuccurrimus. non meremur auxilium, ſi negamus. Lact. 6. 10.

ὅτῳ οὐκ ἔδωκεν μηδ' ἐλπιζέτω λαβεῖν. Naz. Stob. 271.

Trebellius Pullio in vita Claudii Imp. autor eſt, fœminam pauperrimam & viduam veniſſe aliquando ad Claudium Imper. lacrymis madentem, ut illius opem imploraret. Optimum verò Principem miſericordia commotum non ſolum cum illa comploraſſe, verùm manibus etiam ſuis lacrymas de facie illius abſterſiſſe. Cumque multi ex nobilitate Romana circa Imperatorem eſſent; quendam illorum ita Cæſarem compellaſſe: Satis eſt ad Principum Romanorum autoritatem & gravitatem, ſi juſtitiam petentes ſubditos audiant, etiamſi lacrymas de facie illorum manibus ſuis non exiccent.

Boni Principis eſt libenter ſuos videre ſi liceat, ſed melioris inviſere etiam laborantes. Paneg. Flavian.

Oſtendent terris hunc tantum fata. Virg. Æneid. 6.

Naturalis nobilitatis ſuperbia. Vell. li. 2.

No de ojos que lloran, ſino de manos que laboran. Adag.

Natura humanæ vitio probitas livori ſubjacet. Sym. 10. 14.

Comitas non ſine ſeveritate ſit, neque gravitas ſine facilitate. Corn. Nep. Vita Attic.

Permittite illi, ut homo ſit. Neque enim vel Philoſophia vel Imperium tollit affectus. Capitolin. In Pio.

Ille verè incrementis ſuis major eſt quem ſublimitas parti honoris inclinat. Sym. 9. 86.

Num te præterit Paullum Perſei Regis à ſe capt calamitatibus pias impendiſſe lacrymas? Boet. lib. 2. c. 2.

Licet Principem ſemper humaniora cenſere Caſſ. 1. 42.

In principe laudantur promti aditus, obvia comitas. Tacit. annal. 2.

Prince tres humain porte de ſes ſubjects tous les cœurs en ſa main. Ronſar. 4. 14.

Cavendo ne metuant homines, ultro ſe metuendos efficiunt. Liv. lib. 3.

Princeps ſit) ſine contemtu facilis, ſine terrore reverendus. Sym. 10. 25.

Cui reſpondens Claudius, BONOS, inquit, Principes eo nequaquam contentos eſſe decet, ſi nihilo amplius quàm juſti judices faciant; niſi in exercenda juſtitia miſericordes etiam eſſe videantur. SÆPE enim adeuntibus Principes magis benevolentia, quam pro ſe ferunt, quàm juſtitia, quam illis adminiſtrant, ſatisfaciunt. Et porrò ait; Quòd imminuendæ Principis autoritatis & gravitatis eſſe ais, ſi cum vidua miſera comploret Princeps, ſuisque illius faciem manibus abſtergat; MALLE me reſpondeo angoris ſubditorum participem, quàm ut oculos lacrymis plenos habeant, autorem eſſe. Digna verò cum notatu, tum etiam imitatu oratio.

Hôc Reges habent magnificum prodeſſe miſeris. Sen. Mede. 2.

Δεινότεροι γυναῖκα ἀποκτεῖναι, ἢ ἄνδρα. Ariſt. prob. 29. 11.

Cæterùm cùm omnibus in rebus laudem mereatur clementia; tum inprimis laudanda eſt, quando erga fœminas exercetur, maximè eas, quæ mœrore oppreſſæ ſolatiis carent. FOEMINÆ enim angore facillimè obruuntur, & conſolationem difficillimè recipiunt.

† *In Alexandro.*

† *Lib. 3. Juſtin. 11.*

Alexander humanitate ſuorum: alienorum animos ſibi juſtitia devinxit. Sareſb. ſ. 7.

Virtutem etiam in hoſte miratur. Curt. lib. 4.

Nimia opes magnæ jacturæ locum faciunt. Idem. lib 4.

Poſt acies odiis idem, qui terminus armis. Claud. 4. Coſ. Hon. 115.

Quando fortuna non mutat fidem? Vell. lib. 2.

Sæpè titubantia in ſolidum converſa ſunt. Sym. 8. 27.

Φίλους ποιεῖσθαι δικαιοτέρους ὀργίως αὐτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις χρωμένους. Iſocrat.

Poteſtas publica ſi ſtudeat præeſſe, ut in univerſitate ſua triſtem aliquem eſſe non patiatur. Sar. ſ. 6.

Quanta pervicacia in hoſtem, tanta beneficentia adverſus ſupplices utendum. Tacit. annal. 12.

Corteſia de boca, mucho vale y poco cueſta. Adag.

Ita clemens victor Alexander, ut acer bellator. Plut. in vita.

Pompejus tripartitas orbis terrarum oras atque regiones trib. triomphis adjectas Imp. Romano ornavit. Cic. pro Sextio.

Salutem dedecore mercari virtus ignorat. Sax. lib. 7.

Felix Sylla, Magniq. Pompeji captum ab aſſentatione familiari cognomen. Liv. lib. 30. extremo.

Alexandrum M. celebrant Plutarchus † & Q. Curtius, † qui tam humanè tractârit Darij Regis, à ſe penitus victi conjugem & liberos, eamque clementiam ita extollunt, ut fermè eandem Alexandro gloriam, ob pietatem in liberos (ac caſtitatem,) quam ob victoriam de patre tribuant. Darius quidem Rex infelix, cognita Alexandri erga uxorem & liberos clementia, miſſis legatis ingentes ei de præteritis gratias agi juſſit; utque idem deinceps etiam faceret, rogari: Poſſe enim fieri, ut deorum & fortunæ indignatione 606
adverſus ſe mitigata, parem ipſi gratiam referret.

Verùm Alexander legatos cum hoc reſponſo remiſit: Renunciarent Dario *Gratiarum* actionem ab hoſte pro (benignitate) benevolentia mulieribus captivis præſtita ſupervacaneam eſſe. Neque enim ſe, vel quia Darius ſibi amicus foret, ita facturum; vel quia hoſtis eſſet, idem prætermiſſurum fuiſſe: Sed ideò feciſſe, ut Principis hac in parte generoſi officio fungeretur. UTENDUM enim clementia erga mulieres, quæ nil niſi flere noſſent; utendum animi magnitudine adverſus Principes, qui tantùm bellare didiciſſent. Vox profectò tali Principi conveniens.

Multi Alexandro cognomen Magni invident, quod inde natum, quia cum magnanimus fuerit in rebus aggrediendis; multò id magis fuit in urbibus regnisque largiendis. Mul-

Multi Pompeio cognomen Magni invident, qui ita appellatus fuit, quoniam dux hic Romanorum excellentiſſimus XXII. regna ſubegit, & in comitatu ſuo XXV. Reges habuit. Multi Scipioni Africani cognomen invident, quod ei tributum, quia potentiſſimam urbem Carthaginem vicit, quæ divitiis Romam ſuperabat; armis verò & potentia, cum tota certabat Europa. Multi L. Scipioni† Aſiatici cognomen invident, quod accepit, quoniam Aſiam ſuperbam debellavit & edomuit, quæ ad id ævi commune fuerat Romanorum ſepulcrum. Multi immortale Carolo cognomen invident, qui Magnus cognominatur, quòd cùm Rex eſſet parvus, non tantùm de multis regibus regniſque triumphavit exteris; ſed imperii quoque ſedem ampliſſimam in regnis reliquit propriis.

Equidem Principes ſuperbos iſtis tam glorioſis Principibus invidere non miror: Sed ſi illorum loco eſſem, quid facturus eſſem, neſcio; veruntamen illorum loco ſi eſſem, magis, mihi credant, Antonino Imperatori cognomen PII, quàm cunctis mundi Principibus ſua vel nomina, vel cognomina inviderem. Cæteri enim Principes Cognomenta illa ſuperba adepti ſunt, quod multas terras diripuerunt, multa templa everterunt, multas gentes tyrannide oppreſſerunt, multos tyrannos diſſimulanter tulerunt; multos innocentes afflixerunt, bonos plurimos cum fortunis, tum vita quoque ſpoliarunt. hoc enim MUNDUS habet peculiare, quod ad conciliandam uni nominis claritatem, multorum nomina obſcurari neceſſe eſt.

607 At Pii cognomen Antoninus non conatu tituloque ejuſmodi ſibi peperit; ſed quia NIHIL aliud noverat, quàm pater eſſe pupillorum, nec ulla re magis gloriabatur, quàm quod patronus eſſet viduarum. Princeps enim hic præſtantiſſimus ipſemet audiviſſe & judicaſſe legitur pupillorum (controverſias &) querimonias; palatiique fores egenis & viduis apertas ſemper habuiſſe; cùm JANITORUM, quibus in palatio utebatur, munus eſſet, non ingreſſu prohibere tenuiores; ſed acceſſu arcere locupletes. Autores referunt hæc verba optimum Principem frequenter uſurpaſſe; DECERE Principes bonos & generoſos, orbis & viduis viſcera ſemper aperta habere, ut illis opitulentur; & portas nunquam claudere, ut illos audiant. Apollinem enim dixiſſe, NUNQUAM permiſſuros deos, ut Principi, qui in judicandis

Niſi honorem laborioſa impleant merita, idem eſt, ac ſi pro ſolida ſubſtantia quis vendicet ſpumam. Saresb. 6. 13.

† *Qui frater fuit Africani. Liv. li. 37.*

Ex ipſis nominibus epithetis etiam virtutis ſigna eluceant. Epiphan. hæres 78.

Magnam fortunam magnus animus decet. Sen. 1. eltm. 5.

Regnavit Caroli progenies in regno Francorum usq. ad annum Christi 926.

Cujusq. Imperatoris gubernatio ex morum & actionum ejus majori parte judicetur. Zonar in fine operis.

Gratius nomen eſt pietatis quàm poteſtatis. Tert. apol. 34.

Si quando, quod rarum eſt, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quàm probitas utentium placet? Boet. 2. 6.

Pietatis tituli ſunt omnibus honoribus pulcriores. Plin. 3. ep. 8.

Antoninum Romani Pium cognomine appellarunt, quod religionum ſtudioſiſſimus fuerit. Pauſan. l. 8.

Trajanus Optimi cognomine magis, quã cæteris gloriari videbatur. Dio. li. 68.

Apud Deum non tam exactio, quàm exactio damnatur iniqua. Auguſt. de verb. Domi. 19.

Nulli niſi ex alterius damno quæſtus eſt. Sen. 2. ira. 8.

Ita omnibus conſulendum, ne ullius gaudium alterius triſtitia turbet. Plin. paneg.

τὸ δὲ ποιεῖν, ὃ τοῦτο μόνον ἔχουσι κοινὸν ἄνθρωποι καὶ θεὸς, ἡ δὲ μίμησις οἰκειότης ἐστὶ, συνάπτει πρὸς ὃ μιμεῖται, τὸ μιμούμενον. Syneſ. ep. 31.

Magnæ cauſſæ ſunt perſonarum humiliorum. Phil. de creat. Princ.

Regia potentia miniſtros delectat ſuperbiæ ſuæ longum ſpectaculum. Sen. 2. beneſ. 5.

Modeſtia fama nec ſupremis mortalium ſpernenda. Tacit. annal. 15.

Graviſſimum eſt per calumniam ſubtrahi, quod collatum eſt munificentia principali. Caſſ. 1. ep. 7.

Antoninus nulli acerbus, nec gravis, cunctis benignus & mitis erat. Dio. lib. 70. Sabell. li. 4. Enn. 7.

Erigipius merentur, quos fortis ſuæ adverſa preſſerunt. Caſſ. 1. 22.

Quid nimium prodeſt, ſi regina virtutum juſtitia in ſui nimietate obeſt? Saresb. 4. 9.

In regio faſtigio collocatos difficiles accuſatoribus aures præbere convenit. Saxo. lib. 13.

O mentis aureæ dictum bracteatum! Auſon. Gratiar. act.

Largitor temporalium hæres fit æternorum Leo ſerm. 4. de collect.

Non eſt perfecta miſericordia quæ precibus extorquetur. Aug. homil. 19.

Deus inexorabilis eſt ei, quem precantibus cernit immitem. Lactant. epitom. 5.

Non juſtum eſt augeri patrimonia locupletum per damna miſerorum. Idem. Epitom. 4.

Qui ſe à præſtando auxilio removet, etiam ab accipiendo ſe removeat neceſſe eſt. Idem 6. 10.

Cum diabolo ardent, qui nudum non induerunt: ubi putamus arſuros, qui viduas & orphanos ſpoliaverunt? Auguſtin. ad fr. in Erem. 31.

Cave cogas eam, quæ aut dolorem ſuum, aut pudorem ſecretis clauſa parietibus fovere deberet, proſilire in publicum, inverecundius quàm injuſtius litigare. Ambroſ. Pſal. 118.

Pupilli ætatem & ſolitudinem, etiamſi tutores non eſſent, defendere Prætor deberet, Cic. Verrin. 1.

Quorum nos vita propter amicitiæ ſolatia delectabat, unde fieri poteſt, ut eorum mors nullam nobis ingerat mœſtitudinem? Aug. 19. civ. 8.

Quid jucundius, quàm uxori tam carum eſſe, ut propter hoc tibi carior fias? Sen. epiſt. 104.

ὀλοῇ γὰρ ἐπ' ὀρφανίῃ βαρὺς αἰὼν πᾶσι πέλει, καὶ πήματ' ἐπ' ἄλλοισιν ἄλλα χέονται. Coint. 4. 553.

Mulieri, quæ poſt liberos inducitur, matrimonii non contingit tota reverentia. Fab. declam. 2.

† *res familiaris detrimentum capit.*

Livia florentes privignos cum per occultum ſubvertiſſet, miſericordiam erga afflictos palàm oſtentabat Tacit. ann. 4.

Bonos privignos novercæ faciliùs decipiunt, nec levius oderunt. Fab. declam. 2.

τέρ[illegible] ἀσφαλὲς αἰὲν ἔχοιμι [illegible] φίλοισι. Coint. 2. 90.

Cum ſciam ſpiritum illius in meo verti: incipio, ut illi conſulam, mihi conſulere. Sen. ep. 104.

judicandis negotiis pauperum non fuerit diligens, promptè obediatur à ditioribus.

O verba eximia & ſublimia, quæ utinam non quidem Apolline, ſed vero Deo annuẽte, in Principum cordibus inſcripta forent! NIHIL n. vel injuſtius, vel inhoneſtius, quàm in aulis Principum & megiſtanum divites & fatuos receptum invenire; viduas verò & orphanos ne audientiam quidem impetrare. O FELICEM, ô terq; quaterq; beatum! qui ſic memoria tenet, & infixos animo pauperes afflictosq; habet, ut tum cor ad conſolandos illos aperiat, tum arcas ad ſublevandos eoſdem minimè claudat. Iam nunc enim futurum promitto & ſpondeo, ut ſtricto illo judicii die cum miſericordia vitæ ipſius proceſſus judicetur.

CAPUT XXXIX.

Infinitis partibus graviores eſſe viduarum, quam viduorum ærumnas, ideoq; illarum potius, quàm horum commiſeratione affici Principes oportere.

COMMISERATIONE dignus eſt vir generoſus & nobilis, cùm triſtem, ſolum, & viduum intuemur; inprimis ſi conjugem, quam ex animi ſententia habuit, amiſit. Si enim cœlebs manſurus eſt, dulcem vitæ ſociam amiſit: ſi aliam ducere in animo habet, PAUCIS feliciter conjugia ſecunda cadere noverit. INGENS jactura eſt domui nobili (atque illuſtri,) cum ex ea materfamilias, à qua gubernabatur, tollitur. Mox enim maritus curam omnem deponit, liberi hinc inde vagantur, miniſtri pigritia torpeſcunt, famulæ pudorem abiiciunt, amici illius obliviſcuntur, domus corruit. † veſtes deteruntur, fortunæ pereunt; In ſumma, IN ÆDIBUS vidui multi ſunt, qui furantur; pauci, qui laborant.

Ancipites moleſtæque ſunt vidui cogitationes. Si enim de matrimonio novo cogitat; triſtitia oboritur de noverca liberis inducenda: Si de cœlibatu cogitat; ex ſolitudine diuturna dolorem capit. Ita VIRO miſero coniunx amiſſa gemitus, ducenda lacrymas ciet. 608

Quod cum ita ſit; MULTUM tamen inter viduatum virorum & fœminarum intereſt. Viro enim, dum viduus eſt, extra ædes ſuas exire, rus perdeambulare, cum vicinis colloqui, amicorum cauſſas agere, lites ſuas proſequi; imò etiam in locis honeſtis agere & recreari licitum eſt. PLERUMQUE

enim

enim minus graviter conjugum mortem mariti, quàm maritorum uxores ferunt. Neque verò in contumeliam hæc dicuntur virorum prudentum & cordatorum, quorum oculos ob uxorum mortem lacrymarum torrentes fieri videmus: Sed propter vanos & leves illos, quos vix peracto novendiali ſacro, nullo cum pudore oculos in feneſtras defigere (& puellis aliis annuere) videas.

Alia profectò fœminarum ratio eſt, quibus in viduitate neque foris verſari, neque domo exire, neque cum alienis colloqui, neque cum ſuis commercia habere, neque cum vicinis converſari, neque cũ debitoribus litigare licet, ſed eas neceſſe eſt pro ſtatus ſui conditione miſerâ, domi lugubria ſumere, intra cubicula ſe includere, ubi lacrymis ſtrata rigent, & cœlũ ſuſpiriis rumpant.

O QUAM mœſtus, quàm moleſtus, quàm periculoſus eſt viduarum ſtatus! Nam VIDUA ſi domo exit, inhoneſta cenſetur; ſi domo exire recuſat, fortunas amittit; ſi paullum ridet, levitatis notatur; ſi riſu abſtinet, hypocriſeos incuſatur; Si frequens in templis eſt; ambulatrix dicitur; ſi templum non adit, in virum fidelem ingrata perhibetur; ſi malè veſtita incedit, nimietatis inſimulatur; ſi veſtita mundiùs eſt, moleſtè ferre viduitatem arguitur; ſi tetrica eſt, arrogans dicitur; ſi affabilis, mox domus ſuſpecta habetur; Ut uno verbo dicam, VEL ſexcentos viduæ infelices vitæ ſuæ cenſores; at ærumnarum opitulatorem ne unum quidem reperiunt.

Multum perdit fœmina, quæ patrem, à quo procreata, vel matrem, ex qua nata eſt, vel fratres unicè charos, vel amicos ſpectatæ fidei, vel opes partas amittit: Sed NULLAM in terris cum hac jacturam comparandam ajo atque affirmo, quando probum uxor maritum amittit. In reliquis enim damnis unica tantùm jactura eſt; MARITI verò jactura cætera omnia ſimul complectitur.

609 Poſtquam maritum unicè carum jam tumulatum videt fœmina; velim ex ea quærere, quid boni in ædibus habeat reliquum? MARITUS enim, quod omnes novimus, ſi bonus erat, laborum ipſius † umbraculum, neceſſitatum medela, oblectamentorum inventor, cordis intimi amor unicus, ipſius deniq; dominus & tantum non idolum, quod adorabat, erat. Quid multis? Gubernator erat domus fideliſſimus, & filiorum ac familiæ pater optimus.

πολλὸν ἀρείω κῆδος μένει ὑπὲρ ... οἰχομένης ἀλόχου; Anthol. Epigr. li.3.

Vide Medeam Eurip.

Nullum deſiderium ad ſecunda progreditur, ſi priora diſpliceant. Sym. 4 65.

Ἡμεῖς θανόντος οὐκ ἂν ἐνθυμοίμεθα, εἰ φρονοῖμεν πλεῖον ἡμέρας μιᾶς. Simonid. fragment.

Fœminæ ad luctum proniores, quàm viri. Plin. 7. procem.

Cum in plenum adhuc ſanguinem adverſa ceciderunt, repugnantis roboris colluctatione vincuntur. Fab. decl. 5.

Flagrantior æquo non debet dolor eſſe viri, nec vulnere major. Iuvenal. 13.

Lex civilis notat infamia nubentem intra tempus luctûs. lib. 1. & 2. C. de ſec. nupt.

Fœminis lugere honeſtum, viris meminiſſe. Tacit. de morib. Germ.

μᾶλλον πένθος ἀέξει ἀνδρὸς ἀποφθιμένοιο σαόφροσι θηλυτέρῃσι. Coint. 1.115.

Quis non exacerbeſcat, cum videat ſordidari virtutum ſinceritatem criminatione vitiorum? Sidon. 7. 1.

Verecundi animi eſt, vel falſa vituperatione gravari. Apul. apol. 1.

Libertatem pro improbitate condemnãt, verecundiam pro ruſticitate faſtidiunt. Sido. 7. 9.

Virtutibus vitia confinia ſunt. Sen. epiſt. 120.

πᾶσιν ἀρέσαι δυσχερές ἐστιν. Socr. Stob. 720.

Non ſolum in amiſſione, ſed etiam in diſceſſu cariſſimorum neceſſarius morſus eſt, & firmiſſimorum quoque animorum contractio. Sen Marci. 7.

Sine dolore non pereunt, quæ cum amore poſſeſſa ſunt. Aug.

Eſt dolendi modus, non eſt timendi: Doles, quantum ſcis accidiſſe, times, quantum poteſt accidere. Plin. 8. ep. 17.

Non aliud probis, quàm ex matrimonio ſolatium. Tac. ann. 4.

† *refrigerium.*

πῶς ὁ τυχὼν τὸν δυστυχοῦντα δύναται παραμυθεῖσθαι. Thuc Sch. 1.

Contemnunt ſpinam, cum cecidêre roſæ. Ovid. faſt. 5.

οὐ τί γυναικὸς ῥιγιότερον ἄλλο χέρης ... μεγάροισιν ἀεικελιώτερόν τε γυναικός. Coint. lib. 7. c. 284.

Τοῖς ζῶσι φιλοῦσι πάντες κειμένους ἐπεγγελᾶν. Sophoc. Ajac.

SIVE

SIVE familia, aut liberi, aut fortunæ ipſi relinquantur, ſive ſecus; utrobiq; miſeria viduæ parata eſt. Si enim paupercula ſit, & nihil habeat opum; cogitet quisq;, qualis vita illius futura ſit. Infelix enim vel victûs parandi gratia ſeipſam in aleam mittat, vel petendi illius cauſſa pudorem perdat neceſſe eſt. Fœmina ingenua, nobilis, delicata, tenera, honeſtæ famæ, cui liberi & domeſtici alendi ſunt, graviſſimas habet angoris cauſſas, quoties videt, ſi lana ac tela victum quæritet, vix pani & aquæ id ſatis eſſe; ſi corpore quæſtus ſit faciendus, animæ jacturam ſe facere; ab aliis ſi petat, erubeſcendum; ſi familiam dimittat, de dignitate ſua actum eſſe; ne juſtis maritus exequiarum careat, vendendam ſupellectilem; ſi æs alienũ nolit diſſolvere, in jus ambulandum. Cùm ergo natura teneræ ſint fœminæ; quæ animi firmitudo illis ad tantas moleſtias ſuſtinendas ſufficiat? qui oculi à profundendis lacrymarum fluminibus abſtineant?

Sin autem opes aliquas retinet vidua ærumnoſa; non paucas ſimul retinet (curas &) moleſtias. OPUS enim eſt induſtria ad comparcendum, ſumtibus ad conſervandum, litibus ad defendendum, laboribus ad augendum, multis denique moleſtiis ad diſtribuendum. Nam FILII & hæredes ſuas cogitationes magis ad hæreditatem accipiendam, quàm ad obſequia ipſi præſtanda intendunt. Cùm hucusque progreſſus eſſem, non parvo temporis ſpatio ſuſpenſum tenui calamum, an attingerem, an intactum relinquerem hoc argumentum hæſitans, nimirum quòd SÆPE viduæ querimoniam de fortunis ſuis palàm ad judices deferunt; illi verò clàm perſonæ poſſeſſionem petunt: atque ita prius de honore ipſarum judicium fit, quàm cauſſæ æquitas declaretur.

Si nulla eſt viduæ ſoboles; non proinde ſine labore eſt; tum quòd infelix omnino ſolitaria manet, tum quòd à mariti † parentibus fortunis ſpoliatur; quæ quidem in parte ADEO nonnunquam immoderati * ſunt hæredes, ut pallii detriti, aut ciſtæ fractæ gratiâ viduæ miſeræ moleſtiam creare non vereantur.

Sin autem filii viduæ relinquuntur; ibi verò geminatum illi laborem relinqui ajo. Si enim parvuli ſunt; plena periculi eſt illorum educatio, ut nulla hora, nullo momento curarum expertes ſint matres, de vita ſolummodo & ſalute parvulorum ſolicitæ. Sin grandiores fortè ſunt filii ſuperſtites; 610

labores

Marginal notes:

πὶς γὰ πενόμης ὁ ξυλλάζεται ἀμυδς. Naz. Vit.

Ignavi præcipitata premunt. Ovid. triſt. 2.

Fœminas ab negotiis publicis conditio fragilitatis excepit. Arn. l. 7.

Minima vires frangere quaſſa valent. Ovid. triſt. 2.

οὐδὶς εὐδὲν ἔχοντι φίλ☉. Philodem. Epigram. li. 7.

Viduatus res contumeliæ obnoxia. Theophyl. 1. Tim. 5.

La fame cava il lupo fuor del boſco. e la poverta la donna fuor de termini de l' honore Met. 818.

Malè curat egentes pudor. Proverb. Camer. Sirac. 4.

En eſte mundo meſquino, quando ay para pan, no ay para vino. Adag.

Ogn'un corre à far legna a l' arbore, che il vento in terra getta. Arioſt. 37. 106.

θνητοῖς' ἀ πολλαίει οὐδεὶς, εἰ μὴ ἄρα χρήματα λειπόμενα. Theog.

Vidua aut ſic injuriis exagitatur, ut nubat, aut dando munera in facultate vix permanet. Aug. de verb. Domin. 19.

Neque honeſtum ſilere, neque proloqui expeditum. Tacit. ann. 3.

Pupilli & pupillæ certiſſima præda prætoribus. Cic. Verrin. 3.

αὐτίκα γὰ πίες φιλτης ἀπολμάγυσιν ἀρουρας, κείρουσι δέ τε πάντα, καὶ οὐκ κλέγουσι θέμισαι. Coint. 7. 281.

Cunctis mentitæ pietatis officiis ſtudium contrectandæ mulieris adhibet, odioſumque amorem ſuum perperam delectando nutrit. Apul. lib. 8 aſin.

Ultra omnem iniquitatem eſt. divitem velle fieri de exiguitate pauperum vel viduarum. Aug. ad fra. in Erem ſerm. 31.

Ni eſpero, vi creo, ſi no lo que veo. Adag.

† *propinquis, conſanguineis.*
* *inhumani.*

O triſte fractis orbitas annis malum? Sen. Hippol. extra.

Viel Erben machen ſchmale Theil. Adag.

Πατρὸς οὐκ ἔτ' ἐόντ☉, ὑπνίαχοι κομίσοντι τῶν' ἀνδρέας μάλα πολλὰς χειροτέρους. Coint. 5. 551.

Effuſa mater, & ſuis ac parentis vicibus occurrens, pallidior ad metus, ad vota pronior, non diebus ſecura, non noctibus. Fab.

Ciento de un vientre y cada uno de ſu mente. Adag.

Digitized by Google

labores profectò qui reſidui cum illis manent, haudquaquam exigui ſunt, dum plerique omnes ſuperbi, inobedientes, malitioſi, deſides, libidinoſi, helluones, blaſphemi; aleatores, turbulenti, mendaces, fatui, ſtupidi, inertes, valetudinarii evadunt : Atque ita VITA matrum infelicium in deploranda patrum morte, & corrigendis filiorum erratis tranſigitur.

Cùm autem ingens ſit labor, quem filii matri attrahunt; intolerabilem illum dico, quem filiæ afferunt. Si enim ingenioſa eſt filia, ne depravetur; ſi ſimplicior, ne ab aliquo decipiatur, veretur; ſi formoſa, ſatis habet in cuſtodienda illa curæ; ſi deformis, elocari nequit: Si bene morata eſt, nollet eam à conſuetudine ſua ſegregari : ſi malè morata perferre illam non poteſt; ſi hominum fugitans eſt, ne exoleſcat, metuit; ſi petulans, caſtigare illam non audet; Breviter, ſi foras eam mittit, ne infamia afficiatur, timet; ſi domi eam retinet; ne rapiatur, formidat.

At quid faciet vidua plures circa ſe filias habens, & filios ejus jam ætatis, ut de matrimonio illorum cogitare debeat cui nec ad alendos illos neceſſaria, ſuppetunt ? At enim ſi filio uxorem conciliare, aut filiam elocare contingat, tum certè angoribus vidua liberabitur ? Nihil verò minus. Imò quamtumvis opibus & forma præſtantes ſortiantur viduç generos aut nurus; tamen fieri non poteſt, quin eo, quo domum illis implent die, doloribus corda ſua curisque onerent.

Nolite errare viduæ, ita cogitantes, ſi filiis uxores conciliaveritis, aut filias elocaveritis, de cætero vos hilariore & æquiore animo victuras. Nam ut taceam, quæ nepotes petituri ſunt, quæque generi furtim ablaturi; cùm maximè vetula erit in ſecuritatem compoſita, litem illi juniores de facultatibus movebunt. Ubi gentium nurus eſt, quæ ſocrum ex animo diligat? ubi terratum gener eſt, qui ſocerum non exhæredare geſtiat ? SI IN morbum incidat vidua, cui gener aut nurus domi eſt; & juris jurandi religione aſtrictis optio detur, utrùm ſocrum cum ſpe recuperandæ ſanitatis curare, an eum ſpe adeundæ hæreditatis humare malint; juraturos ejusmodi jurarim, LÆTIORE ſe animo aureum (libitinario) ad curandum funus, quàm argenteum pharmacopœo pro medicamento reputgante daturos.

611 Seneca in epiſtola quadam ait, NATURALITER à

No ve de Dios mas mal, que muchos hiios, y poco pan. Adag.

Kleine Kinder / kleine Sorge. Proverb.

Quanto maggiore è figlivolo, tanto maggiore e'l duolo. Adag.

Λύπη παῖς πατρὶ πάντα χρόνον. Even. Plut. de Philoſtorg. extrem.

Bendita ſea la puerta por do ſale la hiia muerta. Adag.

Habes filias, ſi malè fers, magna onera: ſi benè, magna ſolatia. Sen. Marci c6. Siracid. 42.

Τηλικοῦτος οὐ γάμων ἔμπειρος, ἀλλὰ τοῦ πρόστος ἁρπάσαι ἀν ἄθλιος τοιοῦτος. Sophocl. Oedip. Col.

Madre, que coſa es caſar? *Hiia,* hilar, parir & llorar. Adag.

No ay coſa con que mejor ſe conſerve la limpia fama en las virgines, quæ con temprano caſamiento. Celeſtin.

περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐν τοῖς θαλάμοις γηρασκουσῶν ἀνιῶμαι. Ariſtoph. Lyſiſtrat.

Iacob inter XII. Patriarchas unius filiæ pater eſt, & ob ipſam periclitatur. Hieron. Eccleſ. 2.

Γαμβρῷ ὁ μὲν ἐπιτυχὼν εὗρεν υἱὸν ὁ δὲ ἀποτυχὼν, ἀπώλεσε καὶ θυγατέρα. Solon. Stob. 819.

Con buen vezino caſaras tu hiia, y venderas tu vino. Adag.

O miſera conditio ſexus, cuius ipſæ plerumque virtutes fabulas parant! Fab. declam. 18.

Deſperanda tibi ſalva concordia ſocru. Iuven. 6.

Aquella es bien caſada, que no tiene ſuegra ni cunnada. Adag

Quæ apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infenſos ſunt, Tacit. annal. 1.

Uno animo omnes ſocrus oderunt nurus. Terent. Hec 2.1.

Suecera e nuora, tempeſta e granuola. Adag.

Noſe acuerda la ſuegra que fue nuera. Adag.

Invidia caritatis oblita, in acerba odia cauſſas amoris inflectit Ambroſ. Luc. 4.

Decem illis menſibus ne domum quidem ullam niſi ſocrus ſuæ noſſe debuit. Cic. pro Cluent

Die beſte Schwieger / auff deren die Geuſe weiden. Adag.

ſocero nurum, à ſocru generũ diligi: ex adverſo nurum à ſocru, generum à ſocero odio haberi naturaliter ferunt; quæ tamen regula mihi minimè generalis videtur. INVENIAS enim nurus, tantùm non adorari dignas: invenias generos ſumma benevolentia proſequendos,

Aliud quoque moleſtiæ genus viduis familiare eſt, quòd nimirum, quæ filium habet unicum, qui ipſi patris, fratris, filii atque mariti loco eſt, cùm minimè putat, ante oculos ſuos mortuum aſpicit. Quare ut filii vitam lachrymis redimebat; ita non poteſt, etiam ſi velit, illius mortem patienter ferre: Unde CUM filii inſontis corpus extinctum humatur; matris ærumnoſæ cor vivum ſepelitur. Sed ne de morte jam filiorum dicamus, quæramus nunc ex matribus, quid ipſis animi ſit, quando illi ægrotant! reſpondebunt ſcilicet, QUOTIES ægrotant filii, toties maritorum ſibi mortem renovari, dum eundem illorum, quem horum, exitum fore verentur, Ac ſanè timere illas mirandùm non eſt. MAJORI enim periculo obnoxia eſt vinea gemmaſcens, quàm uvis jam maturis aucta.

Alia quoque calamitas cæteris haudquaquam levior viduis accidere ſolet, nimirum amicorum mariti contemtus, & eorum, qui ipſius fuerunt alumni ac neceſſarii, ingratitudo; qui funere concelebrato domus limen non tranſeunt, niſi ut ſervitiorum mercedem priſtinorum petant, aut novas lites moveant,

Volui recenſere, vel ut veriùs dicam, breviter tantùm perſtringere ærumnas viduarum, ut perſuadeam Principibus, ut earum rationibus proſpiciant; judices moneam, ut eas audiant; omnes denique virtute præſtantes (viros) rogem, ut eas conſolando juvent. Eſt enim OPUS per ſe tam divinum, ut plus quilibet unius tantùm ærumnas ſublevando, quàm ego omniũ ſimul anguſtias deſcribendo, mereatur

---

CAPUT XL.

Epiſtola M. Aurelij Imp. ad Laviniam Romanam in morte mariti conſolatoria, ad conſolationem viduarum maximè illuſtrium, aptiſſima, ab autore in duo capita diviſa.

Marcus Cœlimontanus Imp. Rom. Conſul. primus, Trib. pl. Pont. Max. (dux) contra Dacos deſignatus, matronæ generoſiſſimæ Laviniæ Romanæ, uxori quondam Claudini illius optimi S. & conſolationem à diis conſolatoribus.

QUOties

Ridiculum, putare ſoceri tantam autoritatem in generum, quantam patris in germanum filium. Philo legat. ad Colum.

Religio magis fide animi metienda eſt, quàm oſtentatione verborum. Sym. 8. 12.

Filij pro ſalute, pro moribus hoc ſum magis anxius, quòd unicus factus eſt. Plin. 10. epiſt. 21.

Breves ſunt doloris induciæ, & mox in miſeras cogitationes recurrunt diſſimulata paullulum mala. Sym. 9. 73.

ἔτι γυναικὶ χαλεπώτερον ἄλγος ... ἢ ὅτε παῖδας ὀλέσῃ, ἀποφθιμένοιο καὶ ἀνδρός. Coint. 7. 279.

Vidua poſt filios interire cupiens, non gaudia ſervatur ad vitæ, ſed ut ſuam ſolitudinem diſcat, & orbitatis cruciamenta ſentiat. Arnob. lib. 7.

In æquo eſt dolor amiſſæ rei, & timor amittendæ. Sen. ep 98.

Non oportet te mirari, quòd plurimum timeo, de quo plurimum ſpero. Plin. 4. ep. 21.

Ictus noviſſimus etiam veteres plagas dolore reſcindit. Sym. 3. 6.

Quorum pater fuit amicus, collega vel frater, interveniente morte, ejusdem liberi habentur tanquam ignoti, viles & miſeri. Auguſt. de verb. Dom. 19.

φίλος, ὅστις ἐπείγει μέμνηται κεχαρισμένα, καὶ ἄχρι τέλους οὐκ ἔτ' ἐστὶ φίλος, Coint. 2. 392.

τὸν ἐχθρὸν πάντες ἄνθρωποι φιλοῦσι. Menand.

Τοῖς μὲν νοσοῦσιν ἰατρούς, τοῖς δ' ἀτυχοῦσι φίλους δεῖ συμπαρεῖναι. Plut. Stob. 772.

Quos non potes opibus, conſilio adjuva, ſolatio fove. Hier. Eccleſ.

Cum diabolo ardent, qui nudum non induerunt: ubi putamus arſuros, qui viduos & orphanos ſpoliarunt? Aug ad fr. in erem. ſer. 31.

Magna eſt miſericordiæ merces, cui Deus pollicetur, peccata ſe omnia remiſſurum. Lact. 6. 12.

Sit afflictis & lugentibus communis ſolacii medicina, ut ſe mortales proſequi mortales intelligant. Nazian. orat. 28. extr.

Sancto ingenio familiare eſt, opis indigos ſublevare. Sym. 4. 68.

Vn mal ſucceſſo y otro, cada dia la mas ardiéte devotion resfria. Arauc. 279. par. 2

Opere eſt demonſtranda dilectio, ne ſit infructuoſa nominis appellatio. Aug. Ioã. 76.

Integer animus putat innocentiam ſuam minui, ſi periculis deſit ſuorum. Sym. 2. 7.

Pleriq; tantum viventes amant, ſeu potius amare ſe ſimulant, ac ne ſimulant quidẽ, niſi quos florentes vident. Plin. 9 ep. 9.

Hoc ſcribendi debet eſſe principiũ, quod maximè expetunt vota lecturi. Sym. 3. 40.

QUOTIES & quid ipſa merearis, & quantum merito tuo debuerim, cogitas; non dubito, quin ſuſpectam habeas ægrèque feras meam negligentiam: cùm ad graviſſimas plagas tuas, (gemituſque acerbiſſimos) mea tardiſſimè accedant ſolatia.
612 Verum cum animi præſentiam, qua non potes deſtitui, conſidero, teque voluntatis meæ, tibi ſerviendi ſemper cupidæ, memorem eſſe arbitror; exploratum habeo fore, ut ſiniſtram de me ſuſpicionē tua refutet prudentia. Etſi enim ad conſolandum ultimus accedo, tamen, mihi crede, inter primos doloribus tuis dolui.

Quamvis autem IGNORANTIA virtutum immanis (ut ſic loquar) carnifex, omniumque vitiorum ſtimulus ſit; tamen uſu nonnunquam venit, ut NIMIA ſcientia & perturbet eruditos, & offendat imperitos: Cum ipſa teſtetur experientia, QUI nimiam ſibi arrogant ſapientiam, in pericula ſæpè graviſſima incidere. Longè Latinis utilior eſt vitiorum ignoratio, quàm Græcis fuit virtutum cognitio; In promptu cauſſa eſt. Quæ enim ignoramus, iis neque adipiſcendis cruciamur, neque perdendis dolemus. Hæc ideò dixi, quoniam cognovi, quod noluiſſem reſciſcere, & audivi, quod audire noluiſſem; nimirum & dies & ærumnas mariti tui Claudini jam finem habere; tuas verò, quæ uxor ipſius fuiſti, de integro nunc inchoari.

Jam pridem Claudini optimi amici mei, mariti tui exceſſum cognoveram, licet diſſimularem, non quidem, ita me Mars amet! quòd deflere nollem; ſed ne animi tibi ægritudinem augerem. Crudeliſſimum enim mihi videbatur, eam, qui tanti temporis abſentiam moleſtiſſimè ferebat, nunciata mariti optatiſſimi morte, manu meâ velut occidere. Præterea & inhumanum & iniquum erat eam, à qua tot acceperam beneficia, tam triſtem à me accipere nuncium.

Lex erat apud Priſcos Carthaginenſes, ut ſi filii mors patri, aut patris filio, aut uxori mariti, aut marito uxoris, aut cujuſcunque mors dolenda & lamentabilis indicanda alicui foret; ejus uterentur miniſterio, qui in carcere jam capitis condemnatus erat. Videbatur quippe Carthaginenſibus, qui fratris, aut agnati, aut amici mortem alicui nunciaret, eum oportere vel ſtatim occidi, vel mori, vel certè in conſpectum illius non amplius venire. Si igitur æqua fuit hæc in parte lex

 Cartha-

Inhumanum ipſo funebri die oculos lugentis exiccare. Sen. Mar. 4.

Pene ſupervacua ſunt tarda ſolatia. Stat. 2. Sylv. præfat.

Inſtaurant dolorem ſera ſolatia Sym. 1. 94.

Φίλε ὄντος ἐν, βοηθεῖν, ὅση δύναμις, καὶ ἐξ ἀγορᾶς ... Syneſ. epiſt. 44.

Τὸ συναλγεῖν γνησίως πολὺ κουφίζει τῆς συμφορᾶς. Nazi. Stob. 272.

Amicitia fiducia non ex literis pendet. Sym. 1. 28.

Νήπιος δὲ ... Coint. 14. 202.

Quisquis plus juſto non ſapit, ille ſapit. Martial 14. 210.

Βέλτιον ἀγνοεῖν καλῶς, ἢ μανθάνειν κακῶς. Chryſoſt. Stob. 392.

Mucho ſabe el rato, pero mas el rato. Necio er, qu en penſa, que otro no penſa Adag.

Τύχη μηδὲ ... Dion. Chryſoſt. in Troico.

Facile eſt non appetere, quod neſcias. & averſari, quod deſideraveris nunquam. Tertul. ad uxor.

Conſolatio ſi brevis ſit, nihil adfert, quo mœſtum adfectum demulceat: ſin prolixior: longiorem adfert admonitionem doloris. Ambr. fun. Valentin.

Fit novus admonitu dolor. Ovid. 5. Triſt 6.

... Simonid. Epigr. li. 3.

Dolori, dum recens ſævit occurrendum non eſt, ne illum ipſa ſolatia irritent & accendant. Sen Helv. 1.

Incrementum doloris eſt, id quod doleas ſcribere. Ambr. fun. Valen.

Naturale eſt, ut ſemper animus ab eo refugiat, ad quod cum triſtitia revertitur. Sen. Polyb. extr.

Recens animi dolor conſolationes refugit. Plin. 5. ep. 16.

Vulnera, quæ cicatricem proceſſu temporis inducunt, intempeſtivè contrectata erudeſcunt Sym. 1. 94.

... Sophoc. Antigon.

Adverſis reb rarus fides eſt. Veget. 308.

Aures meas percute cujusvis alterius, quàm tuæ linguæ cuſpide maluiſti. Petrar. Senil 1. ep. 1.

Incrementum doloris eſt, id quod doleas ſcribere. Ambr in fun Val.

... Pind. Pythior. od. 4.

Carthaginenſium; ne pœnam illam ſubirem, æquum fuit, ut ego tam triſtis caſus nuncium non afferam. QUOTIES enim rei nobis injucundæ indicem videmus, ejus conſpectu ſemper plaga renovatur.

Poſt mortem Claudini mariti tui, ne horam quidem quie- 613
tam egi, dum ſcilicet cogito, quo pacto tam triſtis & acerbus nuncius ad te perventurus eſſet. Iam verò poſtquam rem omnẽ te cognoviſſe video, duplici afficior dolore. Nã & mors illius & mea ſolitudo, & tuus mœror inconſolabilis, & damnũ (irreparabile,) quod illius morte Romano allatum eſt Imperio, mihi dolori eſt. Nam CIVEM amiſiſti, ſanguine nobilem; in proſperis moderatum, in adverſis tolerantem, in ærumnis animoſum, in negotiis induſtrium, in conſiliis prudentem, erga amicos fidelem, adverſus inimicos callidum (& aſtutum,) reipub. amantem, & vita integerrimum, & quod caput eſt, quodque maximè admiror, Qui NUNQUAM vita quenquam offendit, nunquam lingua quenquam læſit. Tot & tam eximias virtutes raro in uno vidimus homine cumulatas. Nam ut verè loquamur, SI multorum, qui ſingularem ſibi virtutis opinionem induerunt, vita ſcrupuloſius examinaretur; plura me hercule reprehenſione, quam laude digna reperirentur.

Cùm ergo tam probum ipſa maritum, tam fidum ego amicum amiſerimus; te quidem tantam deplorare jacturam; me verò tam dulcem cum gemitu deſiderare ſodalem par eſt: non tam ipſius Claudini, qui jam quiete cum diis jucundiſſima fruitur, quam noſtra cauſſa, qui tantis malis vivimus obnoxij. MORTUI namque velut in portu tuto quieſcunt; nos autem mari navigamus (profundo ac procelloſo, & in omnes tempeſtates expoſito.) O COR miſerum! ut te video inter incudem & malleum! bonorum ſcilicet ſodalitio deſtitutum, & malorum agmine cinctum; Unde ſæpe cogitare cum animo meo ſoleo, utrùm malos priùs deplorem, qui vivunt; an bonos, qui mortui ſunt. Siquidem ÆQUE nos excruciat malum, quod invenimus; quam bonum, quod perdimus. Acerbiſſimum quidem eſt mori videre viros bonos & virtute præſtantes: Verùm ego acerbius dixerim, videre vivere malos & vitiis deditos.

Verùm enim verò, QUOD dii bonos, à quibus coluntur, occidunt; & vitam, à quibus offenduntur, prorogant; res eſt

Piget me eſſe infelicitatis nuncium, quia compatior miſeris, memor communis ſortis hominum. Philo de Ioſeph.

Fugio illud quicquid mali eſt per bonorum indicia cognoſcere. Sidon 4. ep. 5.

οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος οὕτως φρονιμώτατος, ὃς οὐ τὸ φέρων φθάνει τὸ πικρόν. Tati. 6.

Admonitu luctus renovantur amari. Ovid. metam. 14.

ἀκρόπολις ἐστὶ ἡ ἐλευθέρα παθῶν διάνοια. ὁ μὴ ἑωρακὼς τοῦτο, ἀμαθής. ὁ δ' ἑωρακὼς, καὶ μὴ καταφεύγων, ἀτυχής. Aurel. Imp. lib. 8.

Vix propinquorum alloquia, vix dies aſpicitur à plerisque lugentium. Tac. an. 4.

Νεκρὸς δ' οὔτε γόοισιν ἀνίσχεται, οὐδέ τι οἶδε φράσσεσθαι. Coint. 5. 608.

θανοῦσι τοῖσιν ἀμοιβαίας καὶ φθιμένοις χάριτας. Leonid. Epigr. lib. 3.

Amicorum vita carentium ſemper æquè incolumium reminiſcamur. Sido. 4. 11.

Τὸ φιλῆσαι τὸν θανόντ' ἄγει δάκρυ. Eurip. Alceſt.

Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus ornata. Caſſ. 1. 12.

Facilè probitas delata ad virtutum arbitros placet. Sym. 3. 29.

Exactiſſimus vir poteſt cenſeri, de quo quivis malus loqui, bonus tacere non poteſt Sido. 7. 8.

Mortalis conditio non patitur eſſe hominem ab omni macula purum. Lactant. 6. 13.

Τί περισσὰ θρηνεῖς; τί δὲ μοῖραν ὀδύρεαι; εἰς κοινὸν ἀΐδην πάντες ἥκουσι βροτοί. Anthol. lib. 3.

Qui poteſt fieri ut ejus nobis amara mors non ſit, cujus dulcis fuit vita? Aug 19. civ 8.

Mors neceſſarium munus eſt naturæ jam corruptæ. Corruptio namq; mortis origo eſt. Sar. 2. 27.

In contemplatione vitæ per virtutem actæ deſiderium mariti honeſtis ſolatiis tolle. Tacit. aon. 15.

Tra le ineudine e l' martello man non mette, chi ha cervello. Adag.

εὔφημα φώνει, μὴ κακὸν κακῷ διδοὺς ἄκος, πλέον τὸ πῆμα τῆς ἄτης τίθει. Soph. Ajac.

Meliora prætervolant, deteriora ſuccedunt. Sen. ep. 108.

Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi Prima fugit, ſubeunt morbi triſtisque ſenectus. Virgil. Georg 3.

Λυπεῖ τοὺς ἀγαθοὺς εὐτυχία πονηρῶν. Socrat. Stob. 819.

Maxima noſtri mœroris cauſſa, quod cũ rerum bonus rector exiſtas, vel eſſe mala poſſint, vel impunita prætereãt. Boet. 4. 1.

Digitized by Google

res eſt, ut plato dicebat, tam abſtruſa, ut eam quotidie deſleamus, ejusdem myſterium nunquam aſſequamur. Dic mihi quæſo Lavinia, jamne intelligis tam bonæ converſationis eſſe Deos, ad quos morientes commigramus, & tam pravi eſſe ingenii homines, cum quibus commercium, quamdiu vivimus, habemus; ut ſicuti MALI naſcuntur, ut moriantur; ſic boni moriantur, ut vivant? VIR enim bonus etiamſi moriatur, vivit; malus etiamſi vivat, moritur. Ita me mater amet Berecynthia! ita me magnus ſoſpitet Jupiter! ut circa ſimulationem, quod dicturus ſum, dico: quod nimirum CONSIDERATA quiete, qua cum diis defuncti fruunter, & perſpectis angoribus atque ærumnis, quibus hic viventes conflictamur; denuò dico atque affirmo, majori illis noſtram vitam commiſerationi, quàm nobis illorum mortem dolori eſſe.

Etiamſi nihil hominum mors à beſtiarum interitu dif-
614 ferret, hoc eſt, etſi nullæ eſſent furiæ, quæ ſceleratos torquerent, nulli dii, qui bonos remunerarentur; vel IDCIRCO æquiore animo amicorum mortem ferre debebamus, quod à tantis jam laboribus liberatos aſpicimus. QUA lætitia perfunditur nauta, portum ingreſſus ſecurum; qua gloria dux victoriam adeptus fruitur; qua quiete viator (& peregrinator,) peracto itinere potitur; qua voluptate artifex abſoluto opere afficitur; eadem afficiuntur mortui extra vitam hanc ærumnoſam conſtitui. SI naſcerentur homines, ut perpetuò viverent, æquum eſſet nos illorum conſpecta morte lacrymare. CUM autem vero verius ſit, eos, ut morerentur, natos eſſe, & poſt mortem vita ſua frui: non eos, qui citò moriuntur, ſed qui diu vivunt, deflendos dixerim.

Pro certo ſcio, ſi maritus tuus Claudinus, cum ea recordatur, quæ in hac vita (pertulit ac) ſuſtinuit, & quietem, qua in altera fuitur, intuetur; Romanorum à diis Imperator declararetur; eum ne unum quidem diem è ſepulcro proditurum. Nam IN vitam reverſus denuò cogeretur mori; at cum diis agens vitam expectat immortalem. Etiam te atque etiam, Lavinia (fœminarum præſtantiſſima) rogo, ne tantis porrò ſuſpiriis cœlos rumpas, ne tàm acerbis humum lacrymis riges; cum ibi locorum Claudinum maritum tuum eſſe noveris, UBI non mœror illi, ſed lætitia; non dolor, ſed quies eſt; ubi nō plorat, ſed ridet; non ſuſpirat, ſed

Sic ſemper vivas, ut ultimam quamq; lucē tanquam non redituram conſumas. Arbit.

Nihil morte certius eſt, nihil hora incertius. Sareth 2.27.

Nefas exiſtimandum eſt ea ſcrutari, quæ Deus voluit eſſe celata. Lactant 2.28.

Parce, precor, cineri. Stat. Silv. 5.

Mors eſt felicis, antequam mortem invocet. Mim.

ἄσυλον θεὸν ὑδὲ ἐπιτηδεύματα φαῦλος. Aurel. Imp. lib 6.

Nec ſine pœna unquam ſunt vitia, nec ſine præmio virtutes. Bonis felicia, malis infortunata ſemper contingunt. Boet. 4. 1.

Τοῖς θανοῦσι μόχθος οὐ προσγίγνεται. Sophocl. Stob. 882.

El fin de los trabaios es la muerte. Arau. 248.

Παραμυθία σοι ἔστω μεγάλη, ὅτι μηδὲν ἁμαρτὼν παρὰ τὸν βίον, ὑπεσφράγισται τὴν ἰδίαν ἀρετὴν θανάτῳ. Phal. ep. 10.

Quid curam crucias tam lævis lactibus umbram? Stat. Sylv. 2.

Ne inviderù (marito) tuo: quieſcit: tandem liber, tandem tutus, tandem æternus eſt. Sen. Polyb. 28.

Χρέος γὰρ ἦν ἀνδρὶ φέρειν ἀπ' ἀγῶνος ἄεθλον. Coint. 4.322.

Πῦ μᾶλλον λυπεῖσθαι δεῖ, ἔστιν τὸ χαίρειν τῶν κακῶν λελασμένον. Aſtydam. Stob. 883.

Vita actuoſa eſt, mors quieta. Lact. 6. 17.

Latebra lethum depellere non eſt Sen. 6.

Quisquis ad vitam editur, ad mortem deſtinatur. Sen. Polyb. 30.

Nec debet devitari, nec poteſt evadi, quod à Deo evenit. Tertul. de fuga in perſecur.

ἴσθι μὴ μόνη ἐπ' αὐτῇ τὸ πάθος ὑποστᾶσα. Heliod. li. 4.

Μὴ καταφρόνει θανάτου, ἀλλ' εὐαρέστει αὐτῷ, ὡς καὶ τούτου ἑνὸς ὄντος, ὧν ἡ φύσις θέλει. Aurel. Imp. lib. 9.

Erras, non perdidit lucem (maritus) tuus, ſed ſecuriorem ſortitus eſt. Sen. Polyb. 28.

Eſt piis affectibus quædam etiam flendi voluptas, & plerumque evaporat dolor. Ambr. fun. Valen.

Eſt quædam & dolendi modeſtia. Sen. Mar. 1 3

ξυνὸν πρὸς θεῶν πᾶς καὶ γελᾷ κὠδύρεται. Sophoc Ajac.

Flenda hujus vitæ calamitas, & alterius deſideranda felicitas. Aug. 22. civ. 22. & 30.

θεὸς δὲ τὸ γελᾶν καὶ τὸ κλαίειν δίδωσι. Scholiaſt. Sophoc. Ajac.

Cœleſtia recogita, & terrena deſpicies. Tert. ad uxor. lib. 1.

Digitized by Google

ſed cantat; non cruciatur, ſed delectatur; ubi denique mortem non timet, ſed vitam habet perpetuam. Quod cùm ita ſit, quemadmodum revera eſt; ÆQUUM eſt uxorem viduam luctum moderari, cum maritum nullo jam dolore affici recordatur.

Sæpè mecum expendere ſoleo, quid cogitare viduas deceat in anguſtiis (ac mœrore) conſtitutas, ut triſtitiam à ſeſe angoremq; abigant; & ratione ſubducta invenio, NON cogitandum illis eſſe neq; de præteriti temporis ſocietate jucundiſſima, neq; de præſentis temporis ſolicitudine triſtiſſima, neque de ulla re, quæ voluptati ipſis in mundo fuit; ſed recreationem memoria recolendam, quàm exſpectant, futuram. VERAM enim viduam cum vivis quidem converſari; at cum mortuis ut conjungatur, optare par eſt. Si hactenus cruciabaris maritum exſpectans, ut domum tuam veniret; nunc lætare, quod ille in ſua te domo præſtolatur, in qua, mihi crede, melius ipſa à diſtractaberis, quàm ipſe hic ab hominibus tractatus fuit. IN hoc enim mundo, quid gloria ſit, non intelligimus; illic verò quid dolor ſit, ignoratur.

Ex Licinio & Poſthumio patruelibus tuis cognovi, te nec plorandi finem facere, nec ſolatium ullum admittere. Ego verò non video, cur (ſola) ita Claudini obitum lugeas, 515
quaſi ſola illum amiſeris. CUM enim omnibus vita illius profuerit; ab omnibus illius mortem complorari par eſt, NIHIL in terris acerbius poteſt contingere animis mœſtis & afflictis, quàm ſi alios doloribus ſuis lætari videant. Ex adverſo, NIHIL in diris duriſque fortunæ ictibus, animo mœſto & afflicto majori levamini ac ſolamini eſt, quam ſi alios dolore ſuo dolere cogitet. Quando ego dolore & mœrore opprimor; non vulgare ſolatium percipio ex præſentia amici, quem doleris mei participem eſſe mihi perſuaſum habeo. Ita ſcilicet QUICQUID lacrymarum amicus ex oculis profundit, quicquid doloris animo percipit, eo quemadmodum ſuos humeros velut onerat, ita pectus meum exonerat.

Octavius Auguſtus Imper. quemadmodum hiſtorici narrant, gentem quandam inter Danubii accolas invenit, quæ more utebatur ſingulari, cujus ſimile quid neque oculis alibi viſum, neque in libris lectum. Amici enim duo ad aras ſimul templorum accedebant, atque ita fœdus inibant, animis inter ſeſe devinctis, perinde atque mariti & uxo-

Δειλοὶ κλαιόμενοι. Dioſcorid. Epigram. lib. 3.

Lacrymæ pietatis indices, non illices ſunt doloris. Ambr. fun. fra.

Futurorum gaudio præſentia calcanda ſunt: Contemtu præſentium futura tantum cogitemus. Cypr. 4. ep. 1.

Μία τῶν βιωτικῶν πράξεων καὶ αὐτή ἐστι, καθ' ἣν ἀποθνήσκομεν. Aurel. Imp. li. 6.

Τὸ ζῆν μὴ καλῶς, μέγας πόνος. Eurip. Hecub.

Excepit illum magna & æterna pax. Sen. Marc. 19.

Profectio eſt, quam putas mortem. Tert. de patient.

Τὰς ἐπικυμαινούσας τῶν μεταβολῶν ἢ ἀπολαύσαι εὐθύμως τε, καὶ τὸ τάχος, τοῦ τῆς θνητοῦ καταφρονεῖ. Aurel. Imp. lib. 9.

Quanta erit ibi felicitas, ubi nullum erit malū, nullum latebit bonū? Aug. 22. civ. 30.

Θεοῦ βουλομένου καὶ τὰ κακὰ μεθίστασθαι εἰς τέρψιν. Schol. Sophoc. Ajac.

Non reliquit ille nos, ſed anteceſſit. Sen. Polyb. 28.

ὁ πλεῦσαι τοῖς ἀναπεπαυμένοις, ἐν τῷ καλλίστῳ χωρίῳ τῶν δεξιῶν καθιδρύεται. Phalar. ep. 10.

Solatii loco eſt inter multos dolorem ſuum dividere. Sen. Polyb. 31.

Paſcunt frequenter & lacrymæ, & mentem allevant. fletus refrigerant pectus, & mœſtū ſolantur adfectū? Ambr. fun. Valen.

ἁ χαλκοῦ πλεῖ κόνις συγκρύπτει κεδνὸν χάριν. Pind. Olymp. od. 8.

Alienis malis torqueri, æterna miſeria eſt. Alienis delectari malis voluptas inhumana. Sen. de tranquill. anim. 15.

Calamitas ſine remedio eſt, odiſſe felicem. Cypr. ſerm. 2.

Cum aliena cogitationibus, noſtra dolore tractentur, neceſſe eſt apud impatientiam ſuam vel minora prævaleant. Fab. decl. 5.

Delinimentum eſt doloris pectus laxare ſuſpiriis. Pacat. paneg.

Μέγιστον τοῖς ἐπταικόσι τοὺς συναλγοῦντας ἰδεῖν. Menand. Stob. 850.

Φάρμακον αἱρεῖται τῆς ἀνίκητης λύπης, ἢ πρὸς ἄλλον εἰς τὸ παθεῖν κοινωνία. Tati. l. 7.

Αἰσχρὸν εἰ δεῖ πόλλ' ἐμὲ φίλων χρημάτων, ἐπεὶ δ' ἐλώλεμεν χρημάτων ἦν. Eurip. Hecub.

Conſolatio ſi brevis ſit, nihil adfert, quo mœſtum adfectum demulceat: ſin prolixior: longiorem adfert admonitionem doloris. Ambr. In fun. Valent.

Φιλοῦντες ἀλλήλους ἢ ζῶσιν ἀλλήλοις ἀποθνήσκουσιν, ἢ νικῶσι τοὺς πολεμίους. Polyæn. 2. Geor. 2.

Digitized by Google

& uxoris corpora conjugio copulantur, deos teſtes invocantes, & conceptis verbis jurantes, in nullo unquam infortunio ſibi oblato lacrymas ſeſe effuſuros, aut dolorẽ perceptũros; ſed ſi quid alterutri adverſi contingeret, tum amicum id perinde deploraturum, & remedia adhibiturum, ac ſi ipſi accidiſſet. O ſeculum glorioſum! ô fortunatam ætatem! ô gentẽ æterna dignam memoria! in qua viri erant adeò columbina ſinceritate prædit, tamque candidi amici, ut ſuarum obliti ærumnarum, alienis illacrymarent.

O Romam non-Romam! ô tempus malè impenſum! ô vitam malè apud nos collocatam! ô vacuam omni cura oſcitantiam! Adeòne hodie pectora bono exinanita, adeò corda malo immerſa eſſe, ut homines conditionis ſuæ obliti, & feris ſylveſtribus pejores facti, ego quidem de morte tibi afferẽda laborem; tu verò de vita mihi eripienda anxiè cogites; tu plores, quòd me ridentem videas; ego rideam, quòd te flentem aſpiciam; ego, ne ſurgas, annitar; tu, quòd non cadam, doleas! In ſumma, SINE ullo emolumento nos perditum imus, & * ſine ulla lucri ſpe extremam nos perditioni noſtræ manum juvat imponere.

Credi mihi Lavinia, ſi ita in mea manu eſſet, rationibus tuis conſulere; quemadmodum tum dolor cordi infixus eſt meo; neque tanto mihi luctus tuus dolori, neque tibi marito orbatæ tantæ acerbitati ſolitudo foret. Sed heu mihi! ANIMUS quidem, qui illa ſentiat, adeſt; vires quæ medeantur, deſunt.

CAPUT. XLI.

616 *Pergens in Epiſtola cœpta M. Aurelius, monet viduas, ut ad voluntatem ſeſe divinam accommodent, ſimul exhortans eaſdem, ut caſtæ ſint.*

CUM ERGO NEC TIBI OPITULARI, nec deſiderio meo ſatisfacere liceat; quoniam in poteſtate noſtra non eſt mortuos in vitam revocare, vel ſaltem alloqui: REM omnem deorum voluntati permittamus ambo oportet, qui melius ſcilicet partiri, quàm nos eligere, norunt. Itaque etiam te atque etiam, mea Lavinia, rogo, & tanquam amicus moneo; ſeriò tibi ſuadeo, & toto pectore peto quæſoque, ut QUOD dii fecerunt, boni conſulas, & ad deorum te voluntatem conformes, nec aliud, quàm illi, velis. Ipſi enim ſciunt

Neſcias, an diligat, cujus non habet experimentum, niſi ſola felicitas. Fab. decl. 16.

Nihil bonæ rei inter nos dividi amor æquitas ac mutuum ſinit. Sym. 4, 18.

Humanitatis dulcedo etiam in efferata barbarorũ ingenia penetrat. Val. Max. 5. 1.

Vel muſcas ſequuntur cadavera lupi, frumenta formicæ: prædam ſequitur iſta turba, non hominem. Sen. excerpt.

Celtiberi nefas ducebant, prælio ſupereſſe, cùm occidiſſet, pro cujus ſalute ſpiritum devoverant. Val. Max. 2. 1.

Nihil facilius inareſcit, quàm lacrymæ. Fab. 6. 1.

Ὄνομα μὲν, ἔργον δ' οὐκ ἔχουσιν οἱ φίλοι, οἱ μὴ 'πὶ ταῖσι συμφοραῖς ὄντες φίλοι. Eurip. Oreſt.

Nihil vile nunc eſt, niſi mores mali. Plaut. Trinum. 2.

In deterius res humanæ & in omne nefas labuntur. Sen. 1. ben. 10.

Cum vitiis convitium facio, in primis meis facio. Sen. Vit. beat. 18.

Miror querorque quemquam hominem ita peſſundare alterum verbis velle, ut etiam navem perforet, in qua ipſe naviget. Fab. 8. c. 5.

* *Nec antè quieſcimus, quàm peſſum ierimus.* Is.

Lo ſpirito è pronto, ma la carne è ſtanca. Petrar. 173.

Quæ remedia requiras? Ubique vitia remediis fortiora. Plin. 4. 24.

Non eſt beneficium, quod fortunam ſpectat. Sen. 4. benef. 3.

Ἄπορον χρῆμα, δυστυχῶν δόμος. Eurip. Oreſt.

Dura anime, dura! Heri fortior fuiſti. Fab. 9 cap. 2.

Manifeſtum fit, magnarum rerum curam, non diſſimulaturum, qui animum etiam leviſſimis advertit. Tacit. ann. 13.

Ἄρβυς, χιτὼν πίλη τε καὶ λιμώδης γεῦ, πεινῶσι, γυμνοῖς, ὀρφανοῖς, τοῖς ἐν ζάλῃ. Epigr.

Γυνὴ μάλιστα τὸ παρὸν φιλεῖ, τοῦ δὲ ἀπόντος ἕως καιρὸν οὐχ εὕρῃ, μιμνήσκεται. προσλαβοῦσα δὲ ἕτερον, τὸ πρότερον τῆς ψυχῆς ἀπελήψατο. Tati. lib. 6.

Noſtris & affectibus & profectib. eſt præponenda Dei voluntas. Ber.

Carior eſt ſuperis homo quàm ſibi. Iuvenal. Sat. 10.

Iniquus eſt, qui muneris ſui arbitrium danti non reliquit. Sen. Pol. 29.

Placitum Dei neceſſitas ſequitur, voluntatem comitatur effectus. Apul. Aſclepi.

Πολλὰ κεχρημένοι καὶ κεν ἄνευ αὐτοῖο μυθήσονται θῆρες ἰών. Oppian. ἁλ. α. 81.

Fatis nos oportet, quod ille faciat, cujus poteſtas plus poteſt. Plaut. Stich. Qui manet.

Dei voluntas eſt ſola & vera juſtitia. Cyprian. de ſingular. cleric.

Digitized by Google

ſciunt & quidem citra erroris periculum, cur tibi præmatura maritum morte eripuerint, & tibi illius uxori tamdiu vitam prorogent. Cùm & ſapientia dii & potentia præpolleant, quis arcanorum judicorum ſuorum judex eſſe audeat? OPTIME norunt dii, à quibus vel colantur, vel offendantur; quibus amori, quibus contemtui ſint; à quibus laudentur, aut contumelia afficiantur; qui denique grati vel ingrati ſint. Imò ſæpenumerò gratiora diis illorum, qui ſepulcris clauduntur, quàm qui in fanis orant urbanis, obſequia ſunt.

Jam verò ſi volueris computare rationes, reſpice quæſo & cogita, relictos tibi à diis liberos, quorum ſolatio fruaris; relictas fortunas quibus tuam ſuſtentes egeſtatem; relictos amicos, quorũ patrocinio defendaris; relictos parentes, *quorum dignitate fruaris; relictam famam, de qua tibi placeas; relictam ſanitatem, ut vivas. Adeò nimitum EXIGUUM eſt quod dii nobis eripiunt, reſpectu plurimorum, quæ nobis relinquunt.

Aliter cum hominibus, aliter cum diis agendum eſt. IN homines enim nonnunquam nos torvum intueri res poſcit, ut humilientur; coram diis verò nos ſupplices *proſternamus oportet, ut ad nos eos attrahamus. FACILIUS enim, niſi Apollinis oraculo fallimur, humilitate, qua adorantur, quàm victimis ſumtuoſis, quæ offeruntur, dii placantur. Cùm ergo & vidua ſis, Lavinia, & mulier cordata ac (virtuoſa;) DEOS precare, ut liberos tuos cuſtodiant, & famam defendant, ne amici te deſerant, aut opes tuæ diſſipentur; ut valetudine utaris proſpera, & ante omnia ipſos habeas ſemper propitios. HAC enim ratione non tantum in vita omni vel lucrari vel amittere poteris, quantum una hora dii tibi vel tribuere vel adimere valent.

O ſi intelligeret vidua, quàm parum inter homines lucretur, quàm multum apud deos perdat, dum petientia in 617
rebus adverſis caret! IMPATIENTIA quippe nimia ſæpè ad iram deos provocat. Experientia docet NONNULLOS in corporibus humanis morbos, qui verbis, quæ nobis dicuntur, curari minimè poterant, herbis, quæ (parti læſæ) imponuntur, ſanari: alios contrà morbos nullis medicamentis adhibitis, ſolis verbis (ſolatiisque) curari. Hæc eò ſpectat comparatio, ut oſtendam, QUICUNQUE ægritudine afflicti jacent, & cogitationum fluctibus iactantur, plus interdum ſola-

---

ὄυτε ἀρετὴ ἀνθρώποις, ἃ θεὸς μηχανᾶται, ὅτι χαρίζεται θεῷ ὁ ζητῶν, ἃ ἐκεῖνος σημαίνουσιν ἐκ ἱκανῶς. Xenoph. memorab. 4.

Non decet in decreta cœleſtis illius ſapientiæ curioſos oculos immittere. Lactant. 3. 19.

Incipit beatitudo judicio divino, ubi ærumna æſtimatur humano. Ambroſ. 1. off. 16.

Innocentem ſe quisque dicit, reſpiciens teſtem, non conſcientiam, Sen. 1. ira. 14.

Alia ſententia domeſtica, alia forenſis: In fronte oſtentatio eſt, intus veritas occultatur, Cic. fin. 2.

Oportet te non de eo, quod detractum eſt, queri, ſed de eo gratias agere, quod collegiſti. Sen. Marc. 12.

Poteris ne meliora quæque retinens, de infortunio jure cauſſari? Boet. 2. Conſ. 4.

† *qui tibi ornamento ſint.*

Nunquam injuriam dixeris, ex æquo cum potentiore dividere. Sen. Marci 16.

Quod placet Deo, placeat & omnibus nobis. Leo Serm. 1. de jejun. X. menſ.

Unum dolorem geminato ſolatio leva. Sen Marci. 16.

τὸ λοιδορῆσαι θεούς, ἐχθρὰ σοφία. Pindar. Olymp. 3.

χρὴ δὲ πρὸς θεὸν οὐκ ἐρίζειν. Idem Pyth. 2

* *in pectore humi reptemus, ut eos veneremur & propitios habeamus.*

Et infinito dolore, cum aliquem ex cariſſimis amiſerit, affici ſtulta indulgentia eſt, & nullo, inhumana duritia. Sen. Helv. 15.

χαλεπαίνειν τοῖς θεοῖς μεῖζον κακὸν ἐστι ζημίας. Euſeb. Stob. 898.

Deo niſi optima placere non poſſunt. Sen. 1. nat. quæſt. præfat.

Deus adorandus potius quàm judicandus, demerendus magis, quàm retractandus. Tert. Adverſ. Marc. 2.

Iuſto honitui in Dei religione & ſumma pietate præſidium eſt. Apul. Aſclepi.

ἐσθλά τε καὶ τὰ χέρεια θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Coint. lib. 7. 71.

Qua patientia ed fieat ad gloriam, impatientia deſtruit ad ruinam. Cypr. ſerm. 3.

Μεῖζον ὄφιλος τοῖς ἀμείνους ἀπομένοις. Phalar. ep. 10.

Extenua forti mala corde ferendo. Ovid. 3. triſt. 5

Tanti quodque malum eſt, quanti illud taxavimus Sen Marci. 19.

In remedium cedunt honeſta ſolatia. & quicquid animum erexit. Sen. corpori prodeſt. Sen ep. 78.

ſolatii capere ex unico beneficio ſibi præſtito, quàm ex multis, quæ ad aures accedunt, verbis: interdum verò cor ægrum magis unico amici verbo; quàm omnibus omnium exhilarati obſequiis.

Ego verò, proh dolor! neque hoc neque illud præſtare poſſum. Cùm enim tuam excellentiam, meamque tenuitatem intueor: adeò me inhabilem agnoſco, ut tum ad conſolandum ſcientiâ, tum ad opitulandum facultatibus deſtituar. Veruntamen doloris abunde eſt; ſi quid dolor ad rem facit. Sed non perſolvam charta & atramento, quod ipſe (facto) præſtare poſſum. QUI enim verbis tantum ſolatur, cum reipſa opitulari poſſit; amicum ſeſe anteà fuiſſe ſimulatum, neque deinceps pro fideli habendum, oſtendit. Non imitabor uſitatam Romanorum erga viduas cives conſuetudinem, quòd nimirum moriente marito, viduam frequentes inviſunt, ad viduam ſcribunt, ſuam viduæ deferunt operam, viduam cuncti conſolantur, cum vidua complorant univerſi: At mox elapſis paucis diebus, ubi parvo vidua miſera patrocinio in Senatu indiget, à præſtando illo ita omnes ſubterfugiunt, ac ſi nunquam maritum noverint, aut cum ipſa commercii nihil unquam habuerint.

Cùm autem viduarum Romanarum fama nihil ſit tenerius; Siquidem EX VIDUARUM caſtitate vel laſcivia, tum ipſarum fama, tum familiæ dignitas, tum filiorum exiſtimatio, tum mortuorum memoria pendet; RECTE præcipitur viris prudentibus, ut in verbis erga viduas parci, in benefactis largi ſint. Quid enim prodeſt viduis pollicitationum epiſtolis arcas refertas, & verborum blandimentis aures plenas habere? Tu verò ſi hactenus me pro populari tuo, & mariti propinquo habuiſti; porrò ME habeas, rogo, pro marito in amore, pro patre in conſilio, pro fratre in obſequiis, pro advocato in Senatu; quæ omnia tam cumulatè præſtabuntur, ut verè te dicturam confidam, quicquid in multis perdideris, in uno te inveniſſe M. Aurelio.

18 Neque ego ignoro, & ipſa probè noſti, ANIMIS mœrore ſuperatis, perturbari cogitationes, memoriam † vacillare, carnem tremere, intellectum jacêre, rationem fugere. Cùm igitur nunc animi ægritudo & mœſtitia, quaſi tabernaculum in ædibus tuis collocarint; Dii me deſerant, ſe te deſeruero! dii mei obliviſcantur, ſi tui oblitus fuero! niſi quemadmodum

Χρόνος λύπης φάρμακον, καὶ πεπαίνει τῆς ψυχῆς τὸ ἕλκος. Tati.li.5.

Aliter eum alio agendum eſt. Idem. Marc. 2.

Obras ſon amores, que no buenas razones. Adag

Si vita præſtes omnia ſecunda, amicus otioſa res eſt. Fab. decl. 16.

Voluntas pro facto reputatur, ubi actum excludit neceſſitas. Bernh.

τὴν αὐτῆς μετέχοις ἂν περὶ ἐμοὶ παρέχεις. Epigr. lib. 3.

Nihil agit, qui diffidentem verbis ſolatur ſuis. Plaut. Epidic. Rem tibi ſum.

Χρυσὸς μὲν οἶδε δοκιμάζεσθαι πυρί, ἡ πρὸς φίλους δ' εὔνοια καιρῷ κρίνεται. Menand.

Ne ſperes fore, ut aliena quisquam diu plores: Facilè deficit adſectua, qui deſcendit. Fab. 6. c. 1.

Promtius ad amicorum adverſa, quam ſecunda accurrendum. Laert. lib. 1.

Familiarium uſus officiorum inter adverſa negligitur, Sym. 8. 71.

Amicorum fidelium mentes aſpera & horribilis fortuna detegit. Boet. 2. conſ. 8.

Religionis ſinceritas pectoris magis fidem poſtulat, quam delinimenta ſermonis. Sym. 9. 87.

Mas vale un toma, que dos te dare. Adag.

Pleriq. miſerorum non ſecus ac defunctorum obliviſcuntur. Plin. 9 ep. 9.

Nequam illud verbum eſt, benè vult, niſi qui bene facit. Plaut. Trinum. Minus. XV.

Adverſa fortuna certos ſodalium vultus ambiguoſque ſecernit. Boet. 2. conſol. 8.

Sinceræ fidei amici præcipuè in adverſis rebus cognoſcuntur. Val. Max. 4. 7.

Eſt adhuc cura hominibus fides & officium, ſunt qui defunctorum quoque amicos agant. Plin. 1. ep. 17.

Laudanda eſt conſtantia ejus, qui florentis domus amicus, adflictam non deſerit. Tacit. annal. 4.

† *hebetari. confundi.*

Res adverſæ conſilium adimunt. Tacit. annal. 3.

Pavida conſilia in incerto ſunt. Idem. annal. 3.

Eodem animo ſapiens eſt affectus in amicum, quo in ſe ipſum. Cic. fin. 1.

modum

Digitized by Google

modum Claudinus mortuus ad extremum uſque halitum
totus meus fuit; ita M. Aurelius, quàm diu vixerit, totus
tuus fuerit! Cùm ergo tantopere ego tibi faveam & ipſa
ita mihi confidas; cùm tu jam doloribus obruaris, & meus a-
nimus curarum pondere opprimatur; tibi quidem, Lavinia,
poteſtas ſit mihi, non ſecus ac ſi tuus eſſem, imperandi; mihi
verò te rogare & de iis, quæ ad te exiſtimationemque tuam
pertinent, commonefacere liceat. Nonnunquam enim
non minus ſalutari viduæ monito, quàm mediocri indigent
remedio.

Quamobrem vehementer te rogo, ne ineptias imiteris vi-
duarum Romanarum, quæ ſolent claudere fores; laniare ve-
lamina capitis, veſtimenta præſecare; nudis pedibus incedere;
faciem pingere; cibum ſolæ capere; ad ſepulcra plangere; tor-
dere pediſſequas; aquam ſtillicidiorum colligere; de noctu in
triviis vagari; glandibus ſepulcra ſpargere; ungues dentibus
præmordere; colla ſanguine erinacei inungere. Has enim
& id genus ineptias haudquaquam matronali gravitati ad-
mittere, imò ne videre quidem aut ſcire convenit. Cùm
autem IMMODERATUM nihil ſit, quin extremè vitio-
ſum ſit: diſce, ſi ignoras, Lavinia, VIDUAS, quæ modum lu-
ctui neſciunt ponere, ſe quidem fatigare; amicis verò mo-
leſtias creare, deos offendere, ſuos contriſtare; breviter nec
mortuis quicquam prodeſſe; & malevolorum ſermonibus an-
ſam præbere.

Itaque cenſuerim ac ſuaſerim, matronis ac viduis eum
habitum veſtitumque capiendum, quo die maritos ipſarum
ex hac vita dii ſuſtulerunt, quem omni vita retinere decre-
verint. Quid enim prodeſt viduam menſem unum domi
ſuæ clauſam latere, & prius, quàm annus abeat, omnes perva-
gari urbis plateas? Quid prodeſt, eam aliquot diebus paren-
tum & amicorum conſpectum fugere; & deinde in theatris
atque Circo primam eſſe? Quid viduas prodeſt initio vidua-
tûs ſordidatas incedere, & mox cultus elegantiâ cum matro-
nis maritatis certare? Quid prodeſt, viduas aliquot dies fores
claudere, ſi mox à pluribus illarum ædes, quàm aliarum, fre-
quentantur? Quid viduas ob maritorum mortem largè effu-
ſeq; flere prodeſt, cum multo largius in ſuis poſtea rideant ob-
lectamentis? Omninò PARUM prodeſſe ajo, ſi fœmina gra- 619
viſſimum præ ſe ferat mortuo marito luctum; ſi clàm alium
jam ſibi quæſivit maritum. VIDUA quippe virtutis &
hone-

Fides amicitiæ ſyngrapham non requi-rit. Sym. 4. 64.

Si quid ſcis me feciſſe improbè, ſi id ipſe non accuſas, tu ipſe objurgandus es. Plaut. Trinum. 2.

ὅδιν ὄντως ἐςὶ μέγα τῶ αἰτημάτων, μὴ πάντως αἰτησαμένῳ χαρισάμενα. Phal. ep. 11.

Libertatis uſus eximius eſt eique ſoli diſplicet, qui moribus ſervilibus vivit. Sa-resb. 7. 25.

(*Probæ* viduæ) quamquam nec inſignibus lugentium abſtineant, altius animis mœ-rent. Tacit. ann 2.

Germani lamenta ac lacrymas citò, dolorem & triſtitiam tardè ponunt. Tacit. de morib. Germ.

Et infinito dolore affici, ſtulta indulgen-tia eſt, & nullo, inhumana duritia. Sen Helvi. 15.

Illa dolet verè, quæ ſine teſte dolet. Mar-tial. 1. 90.

La cruz en los pechos, y el diablo en los hechos. Adag.

Vitioſum eſt ubique quod nimium eſt. Sen. tranq. ani. 9. & Fab. 8. c. 3.

Virtutes in meditullio poſitæ ſunt, & omne quod nimium eſt, reputatur in vitio. Hieron Eccl. 7.

L'homme ſe faict la guerre Luy meſmes à ſoy meſme, & n'ad dans ſon cerveau Autre plus grand deſir, que d'eſtre ſon bourreau. Ronſard 6. 104.

Qui humano conſpectui concupiſcen-tiam ſeminat, in divino conſpectu iracun-diam metet. Fulgent. ep. 3.

Comme un clou per l'autre eſt repouſſé, L'amour par l'autre eſt ſoudain effacé. Roſard. 6. 134.

Annum fœminis ad lugendum conſti-tuêre majores, non ut tam diu lugerent, ſed ne diutius. Sen ep. 64.

In cultu tam nimia cura, quàm negligen-tia ſunt reprehendenda. Fab. 11. c. 2.

ἀγανὶς, ἄυτεα εἶναι τὰ πίθη. πανταχῶς ὀικεῖ ὦ φῦαι [illegible] ἀνάγκη [illegible] Plut. Vit. Homer.

Femina è coſa mobil per natura, ond' io ſo ben ch'un amo. eſo ſtato in cor di donna picciol tempo dura. Petrar. Sonet.

Quien no ſiente el mal, es argumento, que tuvo con el bien poco contento. Aurac. 129.

Digitized by Google

honeſtatis amans † continuò ex ipſo veſtium, quas ſumit, cultu cognoſcitur.

Narrabo tibi hiſtoriolam, Lavinia, quæ Romæ accidit, ne quid me fingere putes. Fuit enim Romæ fœmina quædam primaria M. Marcelli nobilis uxor, Fulvia nomine; quæ cum maritum ſuum in campo Martio humari videret, & præ doloris magnitudine faciem ſibi laniaret, comam evelleret, veſtem omnem ſcinderet, exanimata humi ſeſe apploderet, ejusque brachia duo Senatores, ne quid gravius in ſe conſuleret, tenerent; Cn. Flavius Cenſorinus, Manus, inquit, Fulviæ ſolvite. Vult enim omni viduitatis luctu uno eodemque die defungi. Equidem haud ſcio, num oraculum Flavius conſuluerit, an Vates fuerit; Eventum ſanè dictis ipſius reſpondiſſe certò ſcio.

Cùm autem Fulvia tam excellentis viri, nimirum M. Marcelli uxor fuerit; nollem rem tam indignam ab ea commiſſam, quod interim dum oſſa M. Marcelli cremarentur, cum alio tranſegit marito; & quidem è Senatoribus, qui illius brachia tenebant, alter ibi data acceptaque dextera fidem ei fecit conjugii; Quæ res tam fœda, ab omnibus meritò reprehenſa fuit, quod omnibus illius ævi matronis maculam inuſſit, cauſſamque præbuit, ut nulli unquam viduæ credatur.

Etſi autem iſta non dico, quod te quoque, Lavinia, idem facturam putem; quod me herculè nec animus meus ſuſpicatur, neque tam præſtantis matronæ dignitas patitur; Tu enim ſola culpam ſuſtineres; & ad me ſolum redundaret ignominia: Tamen diligentiſſimè tibi caſtitatem matronâ Romanâ dignam, & † modeſtiam, quæ in tam generoſa (nobilique) vidua requiritur, commendo. Nam ſi te defunctorum, quos luges, abſentia excruciaverit; præclara te ſolabitur, qua inter vivos frueris, opinio. Nihil nunc addam, niſi (enitendum tibi) ut talis ſit inter præſentes fama tua, atque ita de te loquantur abſentes; ut & improbis freno injecto os obſtruas; & bonis calcar, ut tibi inſerviant, addas. VIDUAM enim ſiniſtræ famæ vivam ſepeliri oportebat.

Nihil eſt, quod præterea ſcribam; tum quia periculoſum eſt epiſtolis res alicujus momenti credere; tum quia novis audiendis animus jam tuus minimè vacat. Illud tamen

† ſtatim prodit, quam viã ſit ingreſſura. I.
ſimulatq; virum alium videt, mariti defuncti recordatur. G.

Fulvia luctus in oſtentationem compoſitus. Tacit ann. 2.

Tiempo paſſado ſiempre es membrado. Adag.

Facilius quid imitandum & quid vitandum ſit, docemur exemplo. Sen 9. contr 2.

Omnia quidem lugentium officia ſoller ter affinge: ſed ſolæ lacrymæ procedere noluerunt. Apul. lib. 7. aſin

Probis animis proprium decus aliena non decerpit improbitas. Boet. 4. conſ. 2.

Singulorum vitia nemo urbibus aſſcribit. Sen 9. contr 2.

Latet plerumq; triſti amictu mentis laſcivia & deformis horror veſtis obtexitur, ut ſecreta petulantium tegantur animorum Ambr. fun. Satyr.

Παλαιὸν ἔρωτα μαραίνει νέος ἔρως. Tati. lib. 6.

Terſiſſe aliquem nulli jactantius mœrent quàm qui maximè lætantur. Tacit. annal 2.

Improba juvenum circumſpectatrix, immodica ſui oſtentatrix. Apul. apol. 2.

In exemplum facillimè vitia proficiunt. Fab. declam. 3.

La biuda rica con un ojo llora, y con el otro repica. Adag.

Cur omnium ſit culpa, paucarum ſcelus? Sen Hippol. 2.

Nunquam unius facto publica fama corrumpitur. Sen. 10. contr. 5.

Tal queda la caſa de la ducuna ydo el eſcudero, como el fuego ſin traſhoguero. Adag.

Inſida cuſtos aſt caſtitatis neceſſitas. & illa verè pudica dicenda eſt, cui licuit peccare, ſed noluit. Saraſb. 8. 11.

Malo miſerandum, quàm erubeſcendum. Tert. de fuga.

Gloria à radice virtutis oritur, & ipſius lumine duntaxat illuſtratur. Sareſb. 8. 15.

† ſolitudinem.

Prima virtus eſt vitio carere. Fab. 8. c. 3.

Pudicitia ſatis non eſt eſſe, verum & videri. Tert. de cultu fœmin.

Φυλάττε ἡ φήμη τ᾽ ἀνθολῆς. Tati. li. 6.

Si ad paupertatem admigrant infamiæ, gravior paupertas fit. Plaut. Perſ. Quæ rit benef.

Quidam barbariſmus eſt morum ſermo jucundus & animus afflictus. Sidon. 9. 3.

Non debet hominum à morte memoria deleri, quin à proximis retineatur. Cæſar. apud Gel. 5. 13.

Digitized by Google

celare non poſſum, nos amicos & parentes tuos à Senatu impetraſſe & officium ac munus, quo Byzantii maritus tuus fungebatur, ad filium tuum tranſeat; quod tibi tributum magni æſtimes; at pluris illud, quod de te cuncti dixere, facias, nimirum etiamſi Claudinus maritus tuus non fuiſſet civis Romanus; tamen & illud & ampliora tibi propter ſolam tuam famam fuiſſe tribuenda. 620

Salutat te Fauſtina mea, quam liquidò affirmare poſſum, nunquam tantam lacrymarum vim profudiſſe, quantam propter tuam profudit calamitatem: quippe cui & jactura tua, quæ maxima, & mœror meus, qui non parvus erat, dolori eſſet. Mitto tibi quatuor millia H. S. in numerato, quam pecuniam tibi, tum ad ſumtus neceſſarios, tum ad debita diſſolvenda opus fore arbitror. Nam viduæ Romanæ plures debitorum flagitatores, aut qui lites intentent, quàm opes à maritis relictas habent. Dii, qui Claudino marito tuo quietem dederunt, tibi Laviniæ ipſius uxori conſolationem tribuere dignentur? Marcus Cœlimontanus m. p. ſ.

CAPUT XLII.

Principes & Megiſtanes contemtores decet eſſe rerum mundanarum, ſiquidem quicquid in mundo eſt, mera fraus eſt.

PLATO. Ariſtoteles, Pythagoras, Empedocles, Democritus, Seleucus, Epicurus, Diogenes, Thales & Metrodorus tantas inter ſe lites & contentiones, in depingendo & deſcribendo mundo, ejusq; origine & natura, habuerunt, ut pro tuenda ſinguli opinione ſua, non levius inter ſe calamo, quàm hoſtes gladio decertarint. Pythagoras aliud mundum, aliud univerſum eſſe dicebat: Thales unum tantùm mundum; contra Metrodorus aſtrologus infinitos mundos eſſe contĕdebat. Diogenem mundum infinitum eſſe affirmantem Seleucus refutavit, finitum illum aſſerens. Ariſtoteles (lib. 1. de cœlo cap. X.) mundum æternum eſſe cenſuit; Plato verò (in Timæo) mundum principium quidem habuiſſe: finem verò non habiturum expreſſè dixit. Epicurus mundum pilæ inſtar rotundum eſſe ajebat: Empedocles non globi, ſed ovi figuram illi tribuit.

Chilon in monte Olympo diſputans, mundum hominibus ſimilem affirmavit, hoc eſt, anima præditum ſenſitiva & intellectiva, quorùm utrumq; Ariſtoteles negat. Socrates in Aca-

ὁ ἄνθρωπος εὐεργετικὸς πεφυκὼς ὁπόταν τι εὐεργετικὸν πράξῃ, πεποίηκε πρὸς ὃ κατεσκεύασται. Aurel. Imp. li. 9.

Gaudere te par eſt de patronorum ſeu ſic ſentiente concordia, ſeu ſic concordante ſententia. Sidon. li. 4. 25.

Publicum officium in ſecundis rebus jucundius eſt, in adverſis gratius. Ambr. fun. Satyr.

Dilectio perfecta non tam debet recolere quid officiorum ſolvat, quàm meminiſſe, quid debeat. Sidon. lib. 5. ep. 3.

ὅτι ἀεὶ τῶν χάριτας παρὰ τοῦ μὴ στεργομένου τις ἂν ὅτι λαβεῖν παρὰ τοῦ μὴ στεργομένου ὑπομείνειεν. Phalar. ep. 119.

Homini probo ad rogandum os corruit & rubore ſuffunditur: Qui hoc tormentum remittit, multiplicat munus ſuum. Sen. 2. benef. 1.

El que haze beneficio, le recibe, quando es ad perſona que merece. Celeſtin.

Multo gratius venit, quod facili, quàm quod plena manu datur. Sen. 1. benef. 7.

Benignus etiam dandi cauſſam excogitat. Mim.

Peto ut ſuſceptionis benignitate oblationis exilitas augeatur. Sym. 6. 81.

Si te delectat mundus, ſemper vis eſſe immundus, ſi jam te non delectat mundus, jam tu es mundus. Aug. Ioh. 38.

Quicquid de proſperitatibus mundi hujus occurrerit, viaticum ſit itineris, non illecebra manſionis. Leo ſerm. 5. de jeju. 7. menſ.

Mundum quidam nec natum, nec periturum, immortalem nonnulli genitum: tertii & genitum exiſtimans, & ordinaria neceſſitate periturum. Arnob lib. 2.

Philoſophi de mundo, natus innatusve ſit, deceſſurus, manſurusve ſit, variant. Tert. apolog. 45.

Sit nobis vita majorum diſciplinæ ſpeculum, non calliditatis commentarium, imitandi reverentia, non diſputandi aſtutia. Ambr. 1. off. 25.

Totam veritatem & omne divinæ religionis arcanum philoſophi attigerunt, ſed aliis refellentibus defendere id, quod invenerant, nequiverunt. Lactant. 7. 7.

ἀλλ' ἡ λογικὴ καὶ πολιτικὴ δύναμις διέρχεται μήτε ... μήτε ..., ἀλλ' ὅπως ... κρίνει. Aur. Imp. l. 7.

Qui hanc veram Megalopolin mundum videt, omne veriſſimum & atq; adeò neceſſariam cogitationē de illius conditore atque rectore concipiet? Philo de monarchia.

Plin. 1. 2. *Lactant.* 3. 23.

Phyſici mundum magnum hominem, & hominem brevem mundum eſſe dixerunt. Macr. 2. ſom. 10.

in Academia ſua docuit & ſcriptis aſſeruit, poſt XXXVII. † annorum millia omnia rurſus eadem futura, quæ fuiſſent: Fore ſcilicet, ut ipſe denuò & naſceretur, & diſceret, & doceret, & Dionyſius denuò tyrannus eſſet Siculorum, & Iulius Cæſar Romæ dominaretur, & Annibal Italiam ſubigeret, & Scipio Carthaginem debellaret, & Alexander Dario
620 bellum faceret, itemque cætera, quæ olim eveniſſent, denuò evenirent.

Cuncta in orbis modo vertuntur, nihilq; accidit, quod rurſum naturæ vis ferre nequeat ævi ſpatio. Aur. Vict. 36.

† 36. *Marſ. Fic. in 10. Plat. de rep.*

ἤδη πάντας ἡμᾶς γῆ καλύψει, ἔπειτα καὶ αὐτὴ μεταβαλεῖ, κἀκεῖνα εἰς ἄπειρον μεταβαλεῖ, καὶ πάλιν ἐκεῖνα εἰς ἄπειρον. Aurel. Imp. lib. 9.

Opinionum commenta delet dies, naturæ judicia confirmat. Cic. nat. deor. 2.

His aliiſq; id genus quæſtionibus & ſpeculationibus, tam vanis dediti antiqui Philoſophi multos annos impenderunt, libros innumeros ſcripſerunt, ingenia ſua fatigarunt, plurimum conſumſerunt temporis, multa peragrarunt regna, labores infinitos pertulêre: Sed pauca ad extremum vera repererunt, & plurima ſcripſerunt ridicula & abſurda. Nam MINIMA pars eorum, quæ ignorarunt, major fuit omnibus, quę ſciverunt.

Utinam tam facilè vera invenire poſſem, quàm falſa convincere. Idem nat. deor. 1.

Philoſophi inciduntin multa ridicula, quia neceſſe eſt falſa eſſe, quæ rebus falſis congruunt. Lact. 3. 28.

Inaniſſ. res eſt, & ſupervacui operis tanquam ſcias aliquid promereri velle, aut ſcire contendere. Arn. lib. 2.

Illa quæ novimus, puto opinari nos potius, quàm tenere & æſtimare magis, quā ſcire quod verum eſt. Hier. Eccl 2.

Mihi verò, cùm calamum cepi de vanitate mundi ſcripturus, non fuit propoſitum, reprehendere, aut tractare de mundo hoc materiali, qui quatuor elementis conſtat, terra ſcilicet, quæ eſt frigida & ſicca; aqua, quæ eſt humida & frigida; aere qui eſt calidus & humidus; & igni, qui eſt ſiccus & calidus: Hoc enim ſenſu mundum accipientes, nihil habemus, quod de illo queramur; cum ſine eo vitam hanc corpoream nequeamus agere.

Nullus ſcit, mihi crede, quanta neſcit. Sidon. carm. 9. extr.

Κόσμος ἐστὶ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις, ὑπὸ θεοῦ τε καὶ διὰ θεοῦ φυλαττομένη. Ariſt. de mundo cap. 2.

Organum Dei; Cenſorin. de natal. 10.

Publica naturæ domus. Manil. lib. 1.

Una omnium reſp. Tert. apol. 38.

Mundus quodam modo tacitus & factum ſe eſſe, & non niſi à Deo ineffabiliter magno pulcroque fieri ſe potuiſſe proclamat. Aug. lib. 11. civ. 4.

Quando opifex ille (& fabricator) mundi in hunc mundum venit; ſæpenumero mundum arguit & reprehendit. Nec verò credibile eſt eum aquā vituperaſſe, quæ ſeſe ab ipſo calcari ſivit; (Iohan. 6. 19.) aut ventum, qui in mari ſpirare deſiit; (Matth. 8. 26.) aut terram, quæ ipſo moriente tremuit; (Matth. 27. 1.) aut lucem, quæ fulgere deſiit; (Matth. 27. 45.) aut ſaxa, quæ fiſſa ſunt: aut piſces, qui capi ſe paſſi ſunt; (Matth. 17, 27. Luc. 5. 6.) aut arbores, quæ ipſo jubente aruerunt, (Matth. 21. 19.) aut monumenta, quæ aperta ſunt. (Matth. 27. 52.) AGNOVIT enim creatura in Creatore omnipotentiam; & debitam Creator invenit in creatura obedientiam.

Mundum DEUS de nihilo expreſſit, in ornamentum majeſtatis ſuæ. Tert. apol. 17.

Tutte le coſe, di che l' modo é adorno, uſcir buone di mano del maeſtro eterno. Petrar. Canz. 17.

Agnoſcunt ſubſtantiæ autorem ſuum, quæ famulis quoque ejus obedire conſueverant. Tert. adv. Marcio 4.

Prima juſtitia eſt agnoſcere Creatorem, deinde cuſtodire, quæ præcepit. Ambr. Rom. 9.

Nulli Deus infert neceſſitatem, imperioſa formidine nullum terret: neq; enim neceſſaria noſtra illi ſalus eſt. Arnob. 2.

(Porrò) nihil his querelis in communi vita eſt uſitatius; Heu infelicem mundum! heu miſerum mundum! heu fraudulentum mundum! heu inſtabilem mundum! Ita enim NEQUE nos de illo conquerendi finem facimus, neq; ille nos unquam decipere deſinit. Verùm quotus quiſq; eorum, qui de mun-

Mundus) diverſorium vitiorum. Sen. epiſt. 51.

Non inſtitutio, ſed exorbitatio reprobanda eſt. Tert. adv. Marc. 1.

Peccante homine, mundus arguitur. Oroſ. 1.

Vana Deo eſt ſapientia mundi. Sedul. oper. Paſchal. lib. 1.

de mundo queruntur, explicare poteſt, quis ſit ille, de quo queritur? Itaque diſcamus oportet, quis ſit mundus iſte, unde ſit, ubi ſit, ex quibus conſtet, quis ejus ſit dominus; ſiquidem omnia in ipſo triſtia, inſtabilia, miſeria, fallacia & malitioſa ſunt; quæ de mundo hoc materiali intelligi non poſſunt; Cum in igni, aëre, aqua, terra, luce, planetis, ſaxis, arboribus, neque triſtitia, neque miſeria, neque fraus, neque malitia inſit.

Mundus, in quo naſcimur, vivimus, morimur, pluri- 621
mum differt ab eo mundo, de quo querimur, contra quem militamus, à quo nobis cavemus, in quo ſuſpicione ſemper vivimus, quippe ne horam quidem unicam nos ſinit quieſcere. Ut igitur rem ipſam expliceinus, MUNDUS hic malus nihil aliud eſt, quàm mundanorum vita mala; ubi terræ loco eſt avaritia, ignis cupiditas, aquæ inconſtantia, aëris (levitas ac) ſtultitia, petrarum ſuperbia, florum oblectamenta, arborum celſarum cogitationes, maris profundi cor. Quid multis MVNDI hujus Sol eſt proſperitas; Luna continua mutabilitas.

Huius tam mali mundi dominus eſt dæmon nequam, de quo CHRISTVS dicebat: (Iohan. 12. 31.) *Princeps huius mundi iam eiicietur foras*; quod eo fine Redemtor mundi dixit, quia mundanos & mundanam illorum vitam mundum vocabat. Cum enim SERVI eſſent peccati, vaſallos ipſos nequam dæmonis eſſe neceſſe erat. Superbia, avaritia, invidia, blaſphemia, deliciæ, voluptates, luxuria, deſidia, gula, ira, malitia, vanitas & ſtultitia; hæc, inquam, omnia mundus ſunt, contra quem tota vita noſtra militamus, & ubi BONI, vitiorum ſunt principes, & vitia domini ſunt improborum.

Si conferamus inter ſe moleſtias, quæ ab elementis no- 622
bis afferuntur, & quas inter vitia patimur; exiguum omnino periculum eſſe inveniemus, quod terra mariq; inſtat, reſpectu ejus, quod vitæ nobis pravitas faceſſit. An non GRAVIORE verſantur in diſcrimine, qui cubitum altum in voraginem ruunt ſuperbiæ, quàm qui de ſcopulo cadunt altiſſimo? An non GRAVIUS ſubit (diſcrimen &) periculum, qui livore tentatur, quàm cui cerebrum ſaxo comminuitur? An non Periculoſius agunt homines inter † vitia & voluptates, quàm inter beſtias feroces & bruta? An non Graviùs periclitantur, qui avaritiæ æſtu torrentur, quàm

Vbi in populari ratione verſatur oratio, populariter interdum loqui neceſſe eſt. Cic. fin. 1.

Mundo apud Græcos ornamenti & cultus, non ſordium nomen eſt. Tert. adverſ. Marcion. 1.

A perfecta abſolutaque elegantia mundus appellatur. Plin. 2 cap. 4.

Ipſa fabrica mundi prædicat Creatorem. Ambr. Rom. 10.

Mundi nomine Iohannes homines ſignificat, mundi iſtius dilectores. Fulg. de prædeſtin. lib. 1.

Mundi nomine malitia poteſt mundi hujus intelligi, id eſt, hominum mundi hujus amicorum. Aug. Ioh. tract. 101.

Il mondo è fucina d'inganni, ove'l ben more, e'l mal ſi nutre è cria. Petrar. ſonet. 108.

Per mundum hominem, qui in mundo eſt, intelligimus. Tert. adverſ Marcio. 5.

Dilectores mundi mundus dicuntur. Aug. Ioan. 2.

Mundus homines, quæ in mundo ſunt, affectantes. Theophylact. 1. Cor. 1.

Regnum hoc munitur vitiis, ambitur flagitiis, turres ejus ſunt crimina, arma quarumcunque turpitudinum molimina. Cyprian. de jejun. Chriſti.

Scriptura mundum vocat ipſa prava opera, horumque peccatores: In hos imperium exercent dæmones, ut in ſervitutem ſui redactos. Theophyl. Ephe. 6.

Mundi rector eſt diabolus. Idem Matth. 12.

Sicut arbor foliis & pomis, ſicut area paleis & frumentis, ita infidelibus & fidelibus plenus eſt mundus. Auguſtin Iohan. tract. 95.

Nullus fructus iniquitatis exoriri poteſt, niſi quem radix voluntatis malæ protulerit Fulgent de prædeſtin. lib. 1.

Ita noxius eſt diabolus, ut & quos odit, impetat, & quos amat, extinguat. Sedul. oper. paſch 3. c. 8.

Si non ſit peccator, quod impoſſibile eſt, fit peccator, dum ſuperbit. Ambr. Rom. 12.

Tota vita tentatio eſt, Leo ſerm. 12. quadrag.

Corrumpere & corrumpi ſeculum vocatur. Tacit de morib. Germ.

† *vitioſos. G*

Mundus) ſedes ac domicilium, in quo omne quotidie perpetratur nefas, maleficia cuncta conſiunt. Arnob. 2.

Operatio dæmonum eſt hominis everſio. Tert. Apol. 22.

Digitized by Google

quàm qui ad montem Ætnam habitant? Quid multis? Gravius periclitari ajo, qui cogitationibus ineſcantur ſublimibus, quàm præaltas arbores, quæ ventorum turbinibus oppugnantur.

Nulla eſt major victoria, quàm vitia domuiſſe. Sen. 3. nat quæſt. præf.

Mundus idcirco infidelitas dicitur, quia viſibilia ſequitur. Ambr. 1. Cor. 4.

Hic ergo, hic eſt MUNDUS, hoſtis noſter capitalis, amicus fraudulentus & perfidus; qui aſſiduo nos labore defatigat, & quietem noſtram diſturbat, qui noſtro nos ſpoliat theſauro; qui ſe bonis formidabilem, improbis amabilem præbet bonorum maximè prodigus alienorum, propriorum parciſſimus, vitiorum omnium machinator, virtutum cunctarum carnifex; qui ſuos blanditiis (mendaciisque ſuſtentat, alienos diliciis allicit; qui mortuorum famam furatur & vivorum famam vitamque deprædatur. Denique MUNDUS improbus is eſt, qui rationem habet cum cunctis, & à quo rationem petere nemo audet. O VANITAS vanitatum, ubi omnia vanitatem olent, ſonant, ſapiunt; ubi omnia vanitas videntur! quid videntur dico? imò
623 reipſa vanitas ſunt. Siquidem ÆQUE falſi teſtimonii ſeſe alligaret, qui rem ullam in hoc mundo fixam, ſanam veramq; perhiberet, quàm qui rem ullam in cœlo inſtabilem, caducã falſamque eſſe affirmaret.

Divinæ clementiæ eſt, quod vivimus; quod autem miſerè vivimus, intemperantiæ noſtræ. Oroſ. 2. 3.

Præcipua arma, quibus nos oppugnat diabolus, ſunt noſtra deſideria. Baſil. Dux. peccat. 278.

Cauſa cupiditatum ſunt carnis oblectatio, ſpecies gloriæ, aviditas potentiæ. Ambrol. Luc 4.

Omnia vitia contra naturam pugnant. Sen. ep. 122.

Veritatem ſoli Deo cognitam, corporis vallata ſepto mens humana comprehendere non poteſt. Hier.

Par morbus eſt ſub vana delectatione languere, vel ſub anxia ſolicitudine laborare. Leo quadrag. ſerm. 11.

Fragilia ſunt omnia, quæ videntur tangi poſſunt. Lact. opific. 4.

Quand' hauro quieto il cor, aſciutti gli occhi, Vedrem ghiacciar il foco, arder la neve. Petrar. canz. 7.

Solomonis de mundi vanitate ſententia: *Ecleſ. c.* 1.

Ut igitur videant Principes vani, quam inanes labores ſui, quamque vanæ cogitationes ſint: † inducamus Principem vanum, qui commem oret, quid in vanitatibus hujus mundi experiendo cognoverit, ut qui credere illis, quæ à me ſcribuntur, noluerint, ei qui ipſe experiẽdo didicit, fidem habeant. Sunt ergo hæc Salomonis in Eccleſiaſte (c. 2.) verba: Ego Eccleſiaſtes Davidis filius, fui Rex (Iſraelitarum) in Hieruſalem, & ſtatui ac propoſui elaborare & eniti, ut omnis generis delitiis ac voluptatibus hujus vitæ circumfluerẽ & fruerer; viſurus ſcilicet an nulla mihi res in ea ſatisfaceret, qua acquiſita animus meus acquieſceret. HANC enim occupationem ſibi peſſimam ſumſerunt filii vanitatis, quòd cum paucorum omnino capaces ſint, multa illos veſtigare & ſcrutari juvat.

† *interrogemus.*

Experientia omni oratione eſt præſtantior. Dionyſ. lib 3.

Plura in rebus noxia ſunt creata, ut dum vitamus ea, ad ſapientiam ſtudiamur. Hieron. Eccl. 1.

Imitatrix boni voluptas, malorum autem mater omnium. Cic. de leg. 1.

Superflua cura eſt, ſcire cupere, quod ſcire non licitum eſt. Hier. Eccleſ.

Natura ingenuit homini cupiditatem veri inveniendi. Cic. fin. 2.

Quiſquis deſtinavit, pervenire vult, unam ſequatur viam, non per multas vagetur. Sen. ep. 15.

Ut igitur quod animo diſtinâram, perficerem; ampliavi terminos; promovi limites regnorum meorum; ędificavi magnifica palatia, ubi habitarem; extruxi domus amœnas, in quibus recrearer; conſevi vineas multas, quarum & uvas maturas ederem, & vina biberem ſuaviſſima; multos feci hortos, in quibus obambularem (& recrearer;) pulcra

Πολλῆς ἀνοίας καὶ τὸ θηρᾶσθαι κενά. Sophocl. Electr.

Solomonis magnificentia & delitia.

Opum poſſeſſione tibi non interdico, ſed efficere volo, ut illas intrepidè poſſideas. Sen. ep. 18.

inſtitui

inſtitui pomaria, in quibus cœnarem; arbores inſevi varias, ut varia poma ederem; alias item ſevi arbores, quæ umbram mihi præberent; de montibus altiſſimis aquam tubis adduxi;* ad irrigandos hortos; ad piſces item aſſervandos ingentia ſtagna feci: ad paſcuorum uſum ſepta(inplanitie) paravi ampliſſima, & ad feras venationi nutriendas nemora conſevi denſiſſima.

Multa poſſedi ovium millia, & vaccarum armenta innumera; ſervorum habui ingentem numerum, qui hortos colerent(& curarent,) & ancillas emi plurimas, quæ in ædibus miniſtrarent; cantores habui, qui canerent, & muſicos, qui coram me pſallerent; feci coquiri puellas ruſticanas, quæ cantarent, & ſaltatriculas, quæ ſaltarent. Tanti tamque ampli fuerunt theſauri, quos in terra mea cumulavi, ut tam parvi penderetur in ædibus meis argentum, quàm parvi lutum alibi æſtimatur.

Quid multis moror? Nihil videre oculi mei concupiverunt, quin viderint; nihil audire aures, quin audierint; nihil tangere manus, quin tetigerint; nihil olfacere nares, quin olfecerint; nihil adipiſci cordis mei deſideria, quin voti compos fuerim. Et poſtquam hæc omnia vidi, guſtavi, tetigi, probavi, poſſedi: OMNIA vanita- 624
tem vanitatum & levitatem levitatum eſſe animadverti. Hæc ergo Salomon ille ſapientiſſimus dixit, de rebus mundanis loquens, qui quod verbis protulit, ipſe expertus erat. Quod ſi fidem tam eximiæ doctrinæ, quod par eſt, damus, non video, quid hîc addi à me præterea poſſit, cùm affirmet, ſe poſtquam omnia probavit, poſſedit, deguſtavit, reperiſſe, VANITATEM eſſe, quicquid in hoc mundo vel affectamus, vel habemus.

Itaque vos, ô Principes & megiſtanes, rogo, & per miſericordiam (JESU) CHRISTI obſecro, ut cautiſſimè in mare hoc profundum intretis. Nam ejus ductio ſeductio eſt, & in errorem omnes abducit. Ejus enim viam quicunque ingreſſi fuerint, cùm ſe tutiſſimos incedere cogitarint, in media via peſſum ibunt. Non eſt, quòd cum mundo quiſquam ſuper hoc contendat, quod illius domi velit vivere. Portas enim omnibus mundanis dies noctesq; apertas habet, introitum faciens planum & ſecurum. Sed ô nos miſeros, ſi illuc intramus! at longè miſeriores, qui illius ſe vitiis oneraverint, & indulgenter ab illo tractati fuerint! Poſtquam enim

ſemel

Interdum Proceres noſtra Epicurea fuiſſe videtur. Cic. natur. deor. 2.

Ferè pulcerrima quæque multis & adventitiis comitata ſunt dotibus, ſed illas trahunt, ipſa præcedunt. Sen. 4. benef. 23.

* *ut longus viror humore perpeti nutriretur.* Hieron.

Ex nimiis opibus ad majores delitias provocamur. Idem. Eccl. 2.

Omnium rerum hominum & uſus eſt & cura. Cic. nat. deor. 2.

Omnis pecuniæ pecus fundamentum. Varro re ruſt. 2. 1.

Quanto iis creſcebant, tanto ſapientia decrat. Hieron. Eccleſ. 2. 3. Reg. 10. Sir. 47.

Aude hoſpes contemnere opes, & te quoque dignum finge Deo. Virgil. Æneid. 8.

Nihil, quod in mundo putabatur bonum, bonum potui reperire. Hieron.

Qui voluptatem maximè ſequuntur, minime conſequuntur. Cic. Tuſcul. 5.

Minimum prodeſt ſana adſumtio, ſi conſequens vita diſſentit, nec initia rerum apud iudicem obtinent, cujus ſententia pendet ex fine. Saresb. 8. 20.

Κόσμου ἀναχώρησις οὐ τὸ ἔξω αὐτοῦ γενέσθαι σωματικῶς, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας τὴν ψυχὴν ἀπορρῆξαι. Baſil. Brodæ. li. 3. epigr. Græc. extrem.

Magnus, qui incidens in adverſa, non excidit vel parum à ſapientia: nec minor, cui præſens felicitas, ſi acriſit, non iriſit. Bernh. fol. 229.

Qui cavet, ne decipiatur, vix cavet, cùm etiam cavet. Plaut. capt. Quæ res bene.

Magis nocent inſidiæ, quæ latent. Sen. 1. contrōv. procem.

Qui minimè ſuſpectus, pernicioſius vulnus infert. Nazi. orat. 35.

Non faciente ſervo, quod præcipitur, Dominus facit, quod minatur. Cyprian. ſerm. 1.

Ubi tranquilla tibi omnia videntur, ibi nocitura non deſunt, ſed quieſcunt. Sen. 2 ir. 31.

Aves ſæpè edunt, ſemel ſi ſunt captæ, rem ſolvunt aucupi. Plaut. Aſin. 1. ſc. 3.

Coacta ſervitus miſerabilis, affectata miſerior. Bernh. 216.

ſemel ineſcari nos (ut ingrederemur) paſſi ſumus, licet intraſſe nos pœniteat; nulla tamen à parte exitum experimur ſecurum, niſi probè perſoluto cauponi hoſpitii pretio.

Quis homines mundo deditos ſingulis momentis neget decipi, cùm obiter mundum oculis intueantur, & corde eundem penitus ament? Nam ſi tam attenti in illo contemplando eſſe vellent, quàm ſunt in illo intuendo ac ſectando leves; luce meridiana clarius invenirent, nunquam mundum proſperitate quenquam illicere, quin adverſitate comminetur; quemadmodum (in ludo teſſerario) SUB maximo numero, qui eſt ſenio, minimus ſcilicet monas latet.

Itaque autor fuerim Principibus & dynaſtis, ut neque mundo, neque illius delitiis; minimè omnium verò ſibi & vanis cogitationibus ſuis credant; quod nimirum ſæpè cogitant, poſtquam laboraverint, & theſauros amplos congeſſerint, tum laboris ſe fructum percepturos, ut à nemine moleſtia ulla afficiantur, aut impediantur. O quàm vana cogitatio! quàm planè contrarius eſt eventus! Ea quippe mundi aſtutia eſt, ut cumprimum ſomnum & nos, & ea, quæ cumulavimus, capere quietè ſinat; appropinquante jam diluculo, imò quandoque *ſecunda vigiliâ vix exactâ, novis nos curis excitet, novumque jam iis, quæ habemus invenerit dominum.

Caput XLIII.

Proſequens inſtitutum autor, accerrimè in fraudes mundi invehitur.

625 PLutarchus ille, Philoſophus clariſſimus, à Traiano Imperatore, cujus magiſter erat, interrogatus: Cur plerunq; PLURES mali eſſent, quàm boni, & ●● infinitis partibus plures, qui vitia ſectarentur, quàm qui virtutes amplecterentur; ita reſpondit: AD LASCIVIAM & deſidiam natura proclivius fit ingenium hominum, quàm ad caſtitatem & abſtinentiam. QUI AD ſectandas virtutes animi ſatis habeant, pauci ſunt; & qui immiſſis habenis vitia ſectantur, multi; cujus mali nullam aliam, Princeps ſereniſſime, cauſſam eſſe ſcias, quàm quod populi populos, non ratio rationem ſequitur.

Sit licet fragilis & miſera natura noſtra; negare tamen

Qqqq non

Ὁ μελαγχολικὸς ἀηδέστατος γίνεται, καὶ ὁ δίψων ἐναγῶς ἀπληστότερος τῆς προσφορᾶς. Syneſ. epiſt. 58.

Nocent mala audita, tentant pulcra viſa. Bonavent.

Non ha queſto miſero mondo uſanza di dar contento alcuno, ſenza qualche diſpiacere. Met. 323.

Latet anguis in herba. Virgil. Eclog. 3.

In nemore lupus habitat: Si ſola ovicula umbras nemoris penetrat, præda vis eſſe lupo. Bernh. fol. 118.

Quantò quisque curis mundi majoribus occupatur, tantò faciliùs vitiis premitur. Iſid. de præla.

Non habet veram lætitiam & cor bonum, qui creaturis ſupra modum abutitur. Hier. Eccleſ. 9.

Quid tibi iſtis ineptis & ſtultis cogitationibus plaudis? Pecuniæ tuæ captivus & ſervus es. Cyprian. ſerm. 8.

Cuncta quæ poſſides, quaſi ad alia profecturus aſpicias, & quod potes, benè facias in vita ſua. Hier Eccleſ. 3.

In bello corpora hominum gladiis, in pace voluptatibus vulnerantur. Sareſb. 4. 3.

Opum cupiditas indivulſas comites habet vigilias, & animæ labores. Nazianz. Eccleſ. 5.

* *hora prima.*

Non ſunt ea ſtudioſè appetenda, quæ dum tenentur, intereunt. Hier. Eccl. 8.

Quis fructus eſt, quæve utilitas, ea indeſinenter cupere, quæ etiamſi nō deſerant, deſerenda ſunt? Leo ſerm. 5. in Epiph.

Φιλίας δ' αἰδοῦς οὐκ ἐπιθυμητικός ἐστιν, ἀλλὰ τὸ οἰκεῖον ἔχοντος σκοπεῖν ἀσφαλὲς τε πρὸς τοὺς ἑτέρους ἐγγυώμενος λογίζεσθαι. Tati. 3.

Diſce homo non diligere mundum, ut diligas Deum: avertere, ut converſaris; effunde, ut impleraris. Gregor. diſcip. de temp 507.

Nemo inſons, pacem ſervant commercia culpæ. Sil. lib. 2.

Genus hominum non ex bonis pauculis, ſed ex cæteris omnibus æſtimari convenit & ponderari. Arnob lib. 2.

Mali inter malos vivimus. Sen. 3. ira 26.

Pluraq; ſunt ſemper deteriora bonis. Ovid. art. 3.

Non quæritur, qui latam viam ſequi paratus, ſed qui anguſtam. Tert. de fuga extrem.

Stat contra rationem defenſor mali ſui populus. Sen. Vit. beat. 2.

Sana ratio exemplis anteponenda. Aug.

Recta ornatum recipiunt, & curva correctionem. Hier. Eccl. 1.

non poſſumus, quin CONTRA omnes moleſtias aliquid in eà remedii inveniamus. Nam ſi à Sole ferimur, umbræ ſuccedimus: Si iter facere laborioſum opus eſt, equis vehimur: ſi mare tranſeundum, navem conſcendimus; ſi frigore fatigamur, ad ignem accedimus: ſi ſitis moleſta, potu illam reſtinguimus; ſi imbres, tectis utimur: Si peſtilentia locus aliquis infeſtatur, aliò migramus: Si inimicos habemus, amicorum opera utimur. Uſque adeò NEQUE mœror, neque labor ullus eſt, cui non inventum ſit (aliquod remedium ac) levamentum.

Quod cum ita ſe habeat; quæro nunc ex omnibus mundanis, an ullum invenerint contra labores & fraudes mundi remedium? Niſi ego fallor, & mundo hujus planè rudis ſum; REMEDIA laborum, quæ mundus exhibet, ipſis profectò laboribus laborioſiora ſunt, inſtar cauteriorum, quę plagas non ſanant, carnes exuſtas relinquunt. Cùm morbi non planè (inveterati,) maligni & periculoſi ſunt; malunt interdum ægroti febriculam lentam tolerare, quàm ſorbitionibus aut purgationibus ad eam tollendam uti. Verùm ADEO fraudulentus & verſipellis mundus eſt, ut planè contrarium agat. Quippe ubi nobis ſuadet, ut contumeliam aliquam ulciſcamur; id agit, ut in ulciſcenda illa, alias recipiamus contumelias ſexcentas; & dum unam deponere curam ſatagimus, infinitæ accreſcant; Ita ductor perfidus, terra nos tuta duci cogitantes, cùm minimè remur, in inſidias præcipitat.

PRINCIPES & megiſtanes cogitationes, quas habent, 626
& verba quæ dicunt, magni æſtimant; & opera quæ præſtant, & negotia, quæ tractant, parvi pendunt. Huic plane contrarium MUNDUS improbus facit; qui adverſus omnes, cum quibus negotii quid habet, in promiſſis & blanditiis mitiſſimus; in venditionibus verò & emptionibus, quas tractat, admodum fraudulentus & ſuperbus eſt. Siquidem MUNDUS, ut verum fateamur, nobis magno conſtat; nos verò admodum vili noſmetipſos illi vendimus. Nimium eſt, quod nos vili vendere dixi; cùm veriùs nos gratuitò ipſi venundare diceremus. Pauci enim omninò ſunt, qui ſtipendium à mundo accipiant; at qui pro vana ſpe ipſi militent, innumeri.

Quamobrem monitos rogatosq; vos, ô Principes & megiſtanes, velim, ne fidei, ne verbis, NE promiſſis mundi hujus fidatis,

Periculum hujus mundi probat tranſeuntium raritas, & pereuntium pluralitas. Bernh.

Omnia hominis ſtudia commoditatem ſemper ſpectant privatam, nec à finib. propriæ utilitatis abſcedunt. Arnob. li. 2.

Idcirco ſapientiam accepit homo, ut adverſus nocentia fragilitatem ſuam muniat. Lact. opiſ. 4.

Παντοπόρος ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται. Νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς ξυμπέφρασται. Sophocl. Antigon.

οὐδὲν μερόπεσσιν ἀμήχανον. Oppian. Ἁλ. 1. verſ. 2.

Quo non ars penetrat? Ovid. art. 3.

Evenire ſolet, ut malum medicum expertus, etiam bono timeat ſe committere. Aug. 1 tom. 1. 183.

Si vix valet peccata animus devitare quietus, quantò minùs occupatione ſeculari devinctus? Iſidor. de prælat.

Fruſtra mihi quiſquam blanditur remedio, cujus patior tormenta. Fab. decl. 14.

Πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν ἢν μὴ ὀργᾷ. Hippoc. 1. 22.

Non pura videtur curatio, cujus ſalutaris eſt effectus. Sen. 1. ira. 5.

Prima pars ſanitatis eſt, ut remedium libenter accipiat æger. Fab. declam. 14.

Ira pericula dum inferre vult, non cavet. Sen. 1. ira. 12.

Cæcus ineſt vitiis amor: Omne futurum deſpicitur, ſuadentque brevem præſentia fructum. Claud. Eutrop. 2. 50.

Urbem proditis, dum caſtella defenditis. Cic. divinat. 2.

Expedit benè timere, quàm malè fidere. Cyp. de ſingular. cleric.

Τὴν ἀλήθειαν οὕτω φαίνου προτιμῶν, ὥστε πιστοτέρους εἶναι τοὺς σοὺς λόγους, ἢ τοὺς τῶν ἄλλων ὅρκους. Iſocr. ad Nicocl.

Mundus periculoſior eſt blandus, quàm modeſtus. Aug. ad fr. In eremo ſerm. 3.

Ea concedere, quæ in perniciem cedant, decipere eſt. Cypr. 3. ep. 15.

Nihil eſt cuique ſe vilius. Sen. ep. 42.

Nihil quiſquam poſſidet ſe ipſo pretioſius. Philo de victimis.

Perinjurium eſt, ei fidem in pejorib. habere, cui in melioribus non haberes. Apul. apol. 1.

Inſidioſiſſimè nocet, cui gratiæ aguntur pro injuria. Sen. bene. 20.

Qui facilè ac palàm mentitur, pejerabit. Fab. 5. 10.

Fraus fidem in parvis ſibi præſtruit, ut cùm operæ pretium ſit, cum mercede magna fallat. Liv. li. 28.

Digitized by Google

fidatis, etiamſi religioſiſſimè ſanctiſſimèq; pacta & conventa ſervaturum ſeſe juret. Quamquam enim ſtatim magno vos honore afficiat, multis cumulet delitiis, crebrò viſitet, multa offerat, multa donet; tamen ideò tantùm facit, ut minutatim data, deinceps uno die ſemel eripiat.

Vetus enim hic MUNDI mos eſt, ut quos inter primos promoverat, inter poſtremos relinquat. QUID fiduciæ poſſumus in mũdo ejusque delitiis blanditiisque collocare, cum futurum aliquando diem, quo privemur illis omnib⁹, cogitamus? Quid dicam? quòd gnarus callidè hos atque illos tractare veterator, in iis, qui annis jam abundant, & in quibus jam vitia deficere æquum erat, magis quàm in aliis, ignem ſuffiat, ut tantò magis illorum titiones ardeant. Ita nimirum MUNDUS nequam novam divitibus cupiditatem immittit, & crudam in ſenibus generat avaritiam, idque tempore planè intempeſtivo.

Etſi autem dolendum eſt, quòd mundus nos decipit; magis tamen illud pudendum, quòd nos minimè deceptos arbitramur. DUM enim nos remur liberos, clandeſtina cuſtodia attinemur; dum nos ſanos cogitamus, *prorſus deſperati ſumus; dum multum nobis ſupereſſe cenſemus, omnia nobis deſunt neceſſaria, dum vitam in multos annos ſecuram nobis ſpondemus, inſidias clàm mors nobis ſtruit; dum prudentes nos haberi credimus, ergaſtulo tanquam dementes claudimur; dum opes nos ampliare putamus, opum, imò cõſcientiæ quoque jacturam facimus. In ſumma, QUA via famæ vitæq; perpetuitatem quærimus, ea ipſa & vitam & famam, ſine ulla ſpe recuperandi perdimus.

Heu munde immunde! Quàm brevi nos ſpatio & recipis & expellis! quomodo nos attrahis & repudias! exhilaras & contriſtas! ſatis nobis & ægrè facis; extollis & dejicis; caſtigas & permulces! ADEO denique nos
627 dementaſti, & philtris tuis faſcinaſti, ut ſine te tecum ſimus; & cum intra parietes noſtros furem habeamus, ad inquiſitionem illius foras prodeamus. Etſi MAGNA eſt hominum in geſtibus diverſitas; longè tamen major eſt in appetitionibus varietas & diſcrepantia. At mundus tot ſeculorum edoctus experientia, pro ſingulis hominum generibus, quibus capiantur, in promptu habet. Nam AMBITIOSO honores oſtentat, avaro divitias obiicit, guloſo epulas exhibet, libidinoſo fœminas procurat, deſidi ferias indul-

Non his portionibus, quibus a ſummum perventum eſt, retrò itur. Sen. 6. benef. 33.

Qui fœdera rumpit, ditatur: qui ſervat, eget. Claud. Eutrop. 2. 213.

Sæpè inter fortunam maximam & ultimam nihil interreſt Sen. 6. benef. 33.

Non damnatur dolus: ſed & cæcitas, quæ à ſuperbis eſt, non abſolvitur. Saresb. 3. 5.

Multi laquei, quacunque progredimur. Ambr. Luc. 4.

Omnia imaginaria in ſeculo & nihil veri. Tert. de coron. mil.

Le bois ſec bruſle mieux que le verd. Ronſard. 8. 238.

Etiam cùm caviſſe ratus, ſæpè cautor captus eſt Plaut. Cap. Iam ego.

Boni ad hoc utuntur mundo, ut fruantur Deo: mali ut fruantur mundo, uti volunt Deo. Aug. 15. civit. 7.

Nemo caperetur linguæ tendiculis alienæ, ſi non blandiretur ipſe ſibi. Saresb. 3. 5.

Dona inimicorum veneno ſunt illita. Liv. lib. 5.

* *lethaliter vulneramur*. G.

Omnium ferè triſtis eſt exitus, dum omnia mundi dulcia, quantacunque fuerint, amareſcunt, & extrema gaudii luctus occupat. Saresb. 3. 8.

Neceſſe eſt caducis lapſibus elidantur, qui viam lubricam tenuerunt. Cypr. de ſingular. cleric.

Fuge ſeculi mare, & naufragium non timebis. Ambroſ. Luc. 4.

Quant au monde où tu es, ce n'eſt qu'une chimere, qui te ſert de maraſtre en lieu de douce mere. Ronſ. 9. 42.

Ruit in vetitum damni ſecura libido, Dum modo ſupplicii lucro eſt, ſerumque, quod inſtat, creditur. Claud. Eutrop. 2. 52.

Stultitia maximum ſpecimen, non intelligere, ſed deridiculo haberi. Apul. florid. 1.

Non pauciores animorum penè, quàm corporum formæ. Sab. 2. c. 9.

Tot ſunt, quot corpora, mores. Manil. lib. 4.

Totidem penè ingeniorum ſpecies, quot corporum formæ. Fab. 12. 10.

Iſtæc lepida ſunt memoratu: eadem in uſu, atq; ubi periculum facias, aculeata ſunt. Plaut. Bacch. ſcen. 1.

Oculus meretricis, laqueus amatoris. Ambr. Pſal. 118.

indulget, idque hoc fine, ut poſtquam piſcium more illos ineſcavit, reti illos vitiorum comprehendat.

Notate hoc Principes magni, notate viri præpotẽtes, quod LICET Princeps aliquis totius mundi monarcha ſit: tamen ipſi cogitandum eſt, Principatum ſuum haud flocci faciendũ, ſi ipſe virtutis expers ſit. PARUM enim omnino prodeſt, dominum aliquem eſſe hominum vitioſorum; ſi mancipium ſit ipſe vitiorum. Etſi autem mu[illegible]ſe à mundo decipi ajunt; multi item ſe mundi dominiũ excutere non poſſe dictitant: tamen illis reſponderi poteſt; SI ad primas tentationes mundo reſiſtere libuiſſet; fieri non poſſe, ut toties nos auderet aggredi. Nam reſiſtendi ſegnitie confirmatur ipſius audacia (& pertinacia.)

Quod dicturus ſum, haud ſcio, utrùm diſſimulem, an ſilentio tegam, an proferam; cùm tantùm cogitando illo, tanto afficiatur animus meus dolore, ut oculos ad complorandum potiùs promtos, quàm habiles ad ſcribendum digitos animadvertam. Eſt autem miſerum aſpectu, quod ITA ſinguli ad digituli (quod dicitur) crepitum mundo ſunt morigeri, ac ſi nullum in cœlo Deum haberent, aut Chriſtianos ſeſe in terris futuros nunquam ſtipulati eſſent. QUOD enim (mundus) vult, volumus; quod ſectatur, ſectamur; quod eligit, eligimus; & quod acerbius, ſi vitio aliquo abſtinemus, non id naturæ noſtræ ductu ſit; ſed quia mundus id nobis imperare noluit.

Sed levia hæc ſunt, ſi cum iis, quæ dicturus ſum, conferantur; quod nimirum adeò jam nos mundus ad libita ſua aptos & accommodatos habet, ut omnium in hac vita rerum in ſingulas horas guſtum nobis (varietac) mutet. Facit enim ut hodie ſpernamus, quod heri amabamus; ut hoc anno vituperemus, quod ſuperiore laudabamus: ut nunc repudiemus, quod paullò ante elegim⁹ (& exoptavimus) ut novo illos perſequamur odio, cum quibus vetuſta nobis intercedebat amicitia. In ſumma FACIT mundus, ut in vita id* oderimus, quod inde in morte ſæpe deflemus.

Si quid mundus ſuis amatoribus (& pullaſtris) perfectum & conſummatum daret; eos aliquantiſper promtè illi deſervire parvi referret. Sed cum res omnes in mundo ſint, non quidem ut jus in vitam; ſed utendum datum, quod poſtridie reſtituendum eſt: non poſſum ſatis mirari ejus amentiam, qui quicquam à mundo perpetuum expectat. 628

QUICQUID

Diabolus doloſis commoditatibus juvat, ut perdat. Cypr. de ſingular. cleric.

Süß getruncken / ſauer bezahlet. Adag.

Quoties reſiſtimus, diabolum ſuperamus, angelos lætificamus, Deum glorificamus. Beinh.

Præſtat nemini imperare, quàm alicui ſervire Fab. 9. c. 3.

[illegible] Stob. 724.

Vincitur (mundus) ſi reſiſtas: vincit, ſi concupiſceris. Fab. declam. 4.

Nolle in cauſa eſt, non poſſe prætenditur. Sen. ep. 116.

Facile eſt vincere non repugnantes. Cic. Tuſc. 5.

[illegible] Tacit. lib. 6.

Tanto magis quisque deſerit Chriſtum, quanto magis diligit, quod improbat Chriſtus. Aug 21. Civ. 27.

Mundum habes: Deum non habes. Mundus tranſibit, tu cum eo, qui non ſtat, cades, tranſibis & rues. Cypr. de jejunio Chriſti. extr.

[illegible] Jambl. protrept. 8.

Profectus eſt, e libero ſervum fieri Chriſti. Ambr. 1. Cor. 7.

Mundus quanto familiarior eſt, tanto periculoſior, & multi per vitia ejus corruunt. Aug. ad fr. In erem ſerm. 31.

Mundum contemnendo calca, à quo cum diligeris, calcaris. Fulgent. epiſt. 6.

Felix fortuna à vero bono devios blanditiis trahit, adverſa plerumque ad vera bona reducit. Boet. 2. conſol. 6.

[illegible] Nazian. Stob. 959.

Liberè debet defendere unusquisque fidele mentis ſuæ, & ſervare propoſitum. Ambr. ad Valent.

Vidi pueros tamdiu balbutientium vitia imitari, ut poſtmodum nec cùm vellent, rectè loqui potuerint. Saresb. 3. 8.

* *ſpernamus.*

[illegible] Herodot lib. 1.

Inanta pacta revocari maturitati potius, quàm inconſtantiæ deputetur. Saxo. li. 5.

Præſentis vitæ gaudia dum tanguntur, amittuntur. Greg. 15. moral. 2.

QUICQUID enim dat, hac lege dat, ut quando ipſe petierit, non quando ipſi voluerint, reſtituant. An vitam nobis mundus perpetuam dare poteſt? Nihil verò minus. QUO enim tempore dulciſſima nobis vita eſt, ſubitò nos mors opprimet. An bona temporanea mundus abundanter dare poteſt? Nec hoc quidem. NUNQUAM enim tantas quiſquam opes habuit, quin plus deeſſet, quàm ſupereſſet.

An lætitiam nobis mundus, quæ perpetua ſit, dare poteſt? Nequaquam. SI enim dies, quibus ad flendum indigemus, & horæ ad gemendum neceſſariæ excipiantur; ne momentum quidem ad ridendum relinquetur. An ſanitatem mundus perpetuam dare poteſt? Minimè gentium. Nam homines LONGÆVI, longè plures morbos, quibus conflictantur, quàm annos, quos vivunt, numerant. An quietem nobis & tranquillitatem mundus perpetuam dare poteſt; Ego verò nego. SI enim pauci ſunt dies, quibus ſine nubilis cœlum aſpicimus; longè pauciores ſunt horæ, quibus ſine curis cor videmus.

Cùm ergo in mundo infelici (nec quies) nec ſanitas, nec divitiæ, nec lætitia, nec vita perpetua ſit: velim ſcire, quid à mundo petant mundani, cùm boni nihil habere mundum intelligant, quod ipſis tribuat? Quicquid enim dat; vel mutuatitium, vel fœneratitium eſt: († Si mutuatitium: ſub ſponſione citæ redhibitionis acceptum eſt:) ſi fœneratitium eſt, non uſura pecuniarum; ſed vitiorum penſio ſpectatur.

O filii vanitatis! ô magiſtri levitatis! Cùm vobis decretum ſit mundo adhærere & inſervire; ne, quid à mundo, niſi res mundanas, expectetis. NIHIL enim in illo eſt, niſi ſuperbia, invidentia, luxuria, odium, ira, blaſphemia, avaritia & ſtultitia. Quod ſi quæratis, an ullam rem virtute præſtantem in poteſtate ſua habeat? nunquam hoc mercimonii genus in taberna ſua veniſſe reſpondebit. Non arbitretur quiſquam, id nobis mundum daturum, quod ipſe non habet. Quin ſi quando permutationem alicujus rei inter nos libet inſtituere; adeo ille in vendendo callidus veterator, adeò in emendo curioſus eſt, ut quod accipit, cumulatum ſit; quod nobis dat, neque pondere æquo, neque menſura juſta conſtet.

Nemo tribuit, quod non accepit. Ambr. 1. Timot 3.

Vita fallax & umbratica, plena laqueis mortis. Aug. Soliloq. c. 2.

Multu eget, qui multa habet, magnaque indigentia naſcitur non ex magna copia. Multa enim deſiderantur ad multa, quæ habeas tuenda. Gell. 9. 8.

Iiſunt inimici peſſimi, fronte hilaro, corde triſti: quot neque ut apprehendas, neque ut mittat, ſciat. Cæcil. apud Gell. 15. 9.

Hanc omnibus humanis gaudiis legem natura dixit, ut curæ voluptatem ſequantur. Sym. 4. 34.

Ægritudo carnem vulnerat, mentem curat. Aug. diſcip. de temp. 555.

ὡς ὀβολοστάτις ἡ φύσις ἐνεχυράζει τῷ μὲν ὄψιν τῷ δ' ἀκοήν, πολλάκις δ' ἄμφω. Plut. Axioch.

Pax vera falſæ pacis mendacio tollitur. Cypr. 1. ep. 3.

In mundo habitare & non dolere impoſſibile eſt, ſperare & non timere, vanum: amare & non periclitari, impoſſibile. Aug. ad fr. in Erem. ſerm. 30.

Cavendum & in otio otium eſt. Bernh. fol. 229.

Quanta dementia, id velle quod & nocuerit ſemper & noceat? Cypr. tract. 2.

Vt boni viri ſimus, voluntate maximè conſtat Fab. 12 c. 10.

† *Lacuna ſolidata.*

Nemo in hac vita habuit gaudium ſine dolore: pacem ſine diſcordia: quietem ſine metu, lumen ſine tenebris, panem ſine dolore, riſum ſine fletu. Aug. ad fr. in Erem. ſerm. 31.

Non tanquam Deum tuum adores mundum, ſed tanquam opus Dei propter Deum laudes mundum, & mundi ſordibus explatus, mundus perveniat ad Deum, qui condidit mundum. Aug. 7. civ. 26.

Quia nunquam in præſenti deeſt miſeria. ſemper indigemus Dei miſericordia. Iſid. diſc. de temp. 243.

Opes caducæ retinacula ſpei noſtræ. Tert. de cult. fœmin. extr.

ἀνάγκη χρῆναι ποιεῖν οὐ τὸ φαῦλον ἀγαθόν, ἀλλ' ἤ τις συμβαίνει κακόν. Ariſt. 4. polit. 12.

CAPUT XLIV.

Epiſtola M. Aurelij Imp. ad Torquatum amicum, quem in exilio conſolatur, licet exilij cauſſam non exponat. Epiſtola eſt, ad cognoſcendas mundi vanitates, memorabilis. 629

Marcus Imperator Rom. Annii Veri fratris in Imperio collega, Torquato civi Cajetano, Patricio Romano exuli, jam Rhodi agenti, ſanitatem & tranquillitatem animi, ac fortitudinem contra fortunam adverſam precatur.

ANte menſes circiter tres, cùm in æde eſſem virginum Veſtalium, epiſtolam abs te accepi talem, ut neq; oculi mei legendo illam percurrere; neq; animus poſtea meus illi reſpondere ſuſtinuerit. CASUS enim amicorum infelices, ſi minùs medendi illis facultas ſuppetit, deplorandi ſaltem nobis ſunt.

Tantò mihi mœrori tuus mœror, dolori dolor, angori angor, cruciatui cruciatus eſt; ut ſi dii miſeris mortalibus poteſtatem triſtitiam ſuam partiendi, quemadmodum divitibus opes ſuas diſtribuendi, darent; ſicut amicorum tuorum maximus ſum, ita mehercule maximam ærumnarum moleſtiarumque tuarum portionem ſuſcipere non recuſarem. Probè novi atque intelligo, uſu ſcilicet magiſtro edoctus. QUANTUM intereſt inter † arborem & umbram, os ac medullam, frumentum & paleam, aurum & ſcoriam, ſomnium & veritatem, tantum intereſſe, utrùm quis calamitates ex altero alienas audiat, an earum ſenſu ipſe experiendo afficiatur. Veruntamen hoc te ſolare, mi Torquate, quòd ubicunque amici veri ſunt, & bona & mala ſunt illis communia.

Sæpè mecum cogitare ſoleo, qua de cauſſa, aut quo fine miſerias (cruciatuſq;) dii dederint hominibus; cũ revera in ipſorum manu ſit, ut ſine illis nos vivere faciant. Sed Nullam reperio cauſſam, cur nos infortunia (pati ac) tolerare oporteat, quam ut ex illis, quinam veri amici noſtri ſint, cognoſcamus; Quippe IN PRÆLIO vir fortis, in tempeſtate gubernator, in fornace aurum, in calamitate amicus ſpectatur. NON enim amici munus exequitur, qui mihi riſum movet; ſed lacrymas ex æquo mecum profundat oportet.

Et nunciatum mihi eſt, & jam literis tuis indicatum, te Româ exulare, bona tua publicata eſſe, teq; mœrore ſolo cõfectum in graviſſimam valetudinem incidiſſe. Ego verò non te ægro.

Ab afflicta amicitia ad florentem aliam devolare, turpe eſt. Cic. pro Quint. circa fin.

Stat nulla diu mortalibus uſquam, fortuna titubante, fides. Sil. lib. 11.

Una eſt prudentia atque virtus, nihil vel facere vel cogitare contrarium iis, quæ antiquitùs ſancita noſcuntur. Ioſeph contra Apion. 2.

† Extat & hæc inter epiſtolas mundi procerum, ſed brevior.

Plerumq; in calamitate ex amicis inimici exiſtunt. Cæſ. bell. Alex. 3.

Virtus vetat ſpectare fortunam, dum ſervetur fides. Cic. divinat. 2.

Nihil eſt, quod hominem magis deceat, eique Deum æquè conciliet, quàm in neceſſitate conſtitutos ſublevare. Ioſeph. 6. antiq. 15.

Τὸ μὲν ἐν ταῖς εὐπραξίαις πιστοὺς φαίνεσθαι οὐδὲν θαυμαστόν, ὅσοι δέ τινες ἐν συμφοραῖς γενομένων φίλων βέβαιοι φαίνονται, τούτ' εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον μνημονεύονται. Xenoph. rer. Græcar. lib. 4.

Pretioſiſſimum divitiarum genus amici. Boet. 2. 8.

Dulce mœrenti populus dolentum. Sen. Troad. 4.

Τὸ συναλγεῖν γνησίως πολύ τι κουφίζει τῆς συμφορᾶς. Naz. Stob. 271.

Habitum mentis de amicorum ore ducimus, Sym. 3. 20.

Qui ſua mala retulit, & alterius vicissim audivit miſerias, ſui oneris partem abjeciſſe ſibi videtur. Dio. li. 42.

† truncum arboris & cacumen, G

Amicis & felicibus & infelicibus eundem te præbe. Diog.

Facilius invenias, qui afflictis inſultet, quàm qui fortunatis gratuletur. Pachym. lib 2.

Longè diverſum eſt ſibi ipſi quid videri, & ut aliis videatur, efficere. Fab. 2. c. 18.

Miſeris malorum altior eſt ſenſus. Boet. 2. conſol. 5.

πιστὸς ἐν κακοῖς ἀνὴρ κρείσσων γαλήνης ναυτίλοισιν εἰσορᾶν. Eurip. Oreſt.

Multo majore moleſtia afficiunt, quan tulacunque ſint iſta quæ ſunt, quàm illa, quæ ſive tranſacta, ſive ventura, non ſunt. Oroſ. 4. præfat.

Κοινὰ φίλων ἄχη. Eur. Phœn.

οἱ μεγάλοι κίνδυνοι καὶ τοὺς τῆς φιλίας λύουσι νόμους. Tat. 3.

Ut aurum igne, ſic benevolentia fidelis periculo perſpicitur. Cic. 9. ep. 16.

Conſolatio in adverſis probatio eſt veritatis. Cypr. Serm. 4.

οὐδείς τοι φεύγοντι φίλος καὶ πιστὸς ἑταῖρος. Theogn.

Digitized by Google

te ægrotare, ſed vivere etiamnum miror. UBI enim, ut verè tecum loquar, animus verè ſerióque cruciatur, brevi tempore
630 corpus ſolet extingui. Equidem & lugere te perſpicio, & meritò lugere intelligo, quod ab urbe exulas; quod fortunas amiſiſti; quod patria cares; quod ab agnatis abes. Verum non usq; adeò immoderatam oportet eſſe mœſtitiam, ut vitam in diſcrimen adducas. Quippe EUM ſolum odiſſe vitam & licitum & æquum eſt, qui ſe neque diis ſerviiſſe, neque hominibus profuiſſe recordatur.

Niſi & negotiis imperii impeditus, & majeſtatis Cæſareæ cogitatione retentus fuiſſem, libentiſſimè ad te veniſſem, ut aliquid tibi ſolaminis darem, viſuro ſcilicet, quàm ex animo cladem tuam lugerem: Sed (quoniam hoc mihi non licet,) ſi me amicum ſincerum putas; credas mihi, quod ego in ſimili fortuna tibi crederem: quemadmodum neminem habui Romæ arctiore mihi amicitia conjunctum; ita nihil mihi in vita accidiſſe hac calamitate acerbius.

Quid enim eſt, mi Torquate, quod tu iſtic†lugeas; quin ego hic defleam? Poteſt fieri, ut tu nonnunquam rideas; ego verò ſemper fleo: ut tu ſolatio interdum fruaris; ego verò perpetuò triſtis ſum: ut dolor aliquando tuus minuatur; ego verò ſemper ingemiſco: ut mœrorem quandoq; deponas; mihi verò ſurdæ ad omnia ſolatia aures ſunt; ut te vitæ longioris ſpes conſoletur, ego verò NULLUM invenio præſentius remedium, quàm mortem brevem. Quid multis opus eſt? Quicquid tibi iſtic dolet, idem mihi hic dolet, & ego tolero præterea, quicquid tanquam amicus tolerare debeo. Itaq; ex utriusque noſtrûm dolore unus factus eſt dolor, qui vitam mihi acerbam reddit.

Libentiſſimè ad te veniſſem; ut te viſerem, & inferendo onere adiutarem. Verùm cùm id non licuerit; hanc ad te epiſtolam libuit mittere, ſi fortè conſolationem in ea reperire aliquam poſſes. VIRI enim amici, quod noſti, ſi quod debent, præſtare nequeunt; ſatis officio ſuo faciunt, ſi præſtant, quod poſſunt.

Annus hic, ſi rectè memini, XXXII. eſt, ex quo notitia inter nos Romæ cœpta eſt, quo toto tempore cum varias experti ſimus fortunæ (mutationes ac) vices, ne unum quidem diem vidi, quo te non tui pœniteret. Si enim triſtis eſſes, nihil tibi jucundum erat, tanquam homini faſtidio labo-

Marginal notes:

εὐχῇ μὴ πεῖραν λαβεῖν φίλων. Menand.

Non eſt vel ob hoc unum amanda paupertas, quòd à quibus ameris, oſtendit? Sen. ep. 20.

Τοιοῦτος πλάνιος αἰὼν βίος, ἄδηλ. Epigr. lib.3.

Vitiant artus ægræ contagia mentis. Ovid.5.triſt.8.

Τὰ πολλὰ συνδιατίθεσθαι τῆς ψυχῆς αὐ ἐνέργειαν τῇ τοῦ σώματος διαθέσει. Chryſ. Stob.953.

Maxima eſt affinitas corporibus hominum mentibusque. Gell.4.13.

πάμπολλα ὅμοια τρόπον εἶναι καὶ ταῖς γνώμαις τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ μάλιστα ἀνόμοια μᾶλλον ἐστιν. ἃ καὶ τοῖς σώμασι συμβαίνει. Xip. in Auguſt.

πάντες ἄνθρωποι τούτων πλείστην μνείαν ἔχουσιν, ὧν ἂν ταῖς συμφοραῖς εὖ πάθωσιν. Iſocr. ad Philipp.

Alicujus amicitiam inter ipſius adverſa vitare perfidum, ignavum, barbarum. Sidon.1.ep.7.

Sufficit amanti brevis & diſtricta purgatio. Sym.7.104.

† *toleres.*

ἀλγεινότερον γίνεται τὰ ἄλγη τῇ σιωπῇ. Tati. lib.2.

Lætamur amicorum lætitia æquè ac noſtra, & pariter dolemus angoribus. Cic. fin. 2.

Vera amicitiæ hæc ratio eſt, ut commoda noſtra mutuo gaudeamur. Sym.9 81.

Unicuiq; contingit adeſſe, quod nollet, vel abeſſe, quod vellet. Sar. 3.8.

Propagatione vitæ multas haurimus calamitates. Cic. Tuſc.1.

Tanta eſt ſecuritas veræ amicitiæ, ut de ſua fide æſtimationem mutui amoris aſſumat. Sym 4.10.

Lacrymas angulus omnis habet. Ovid.1. Triſt.3.

Animus æquus optimum eſt ærumnæ condimentum. Plaut. Rud. intelligo.

Mitte, quod eſſe nequit, quære quod eſſe poteſt. Maxim.

Vivas, ut poſſis, quando non quis, ut velis. Mim.

Satisfaciat tibi animus meus, etſi voti efficaciam negaverit eventus. Sym. 6.20.

Probatio dilectionis, exhibitio operis eſt. Sacc.b.5.3.

Ea jucundiſſima eſt amicitia, quàm ſimilitudo morum conjugavit. Cic.off.1.

τροφαὶ κοιναὶ καὶ παιδεία κοινὴ πάντως διὰ πάντων ἡμᾶς ἀλλήλοις ᾠκείωσεν. Syneſ.ep.8.

Digitized by Google

laboranti : Sin hilarior ; parvi illud tanquam nauſeator, æſtimabas. Cùm igitur vero verius ſit, te in adverſis bile, in proſperis tædio ſemper laboraſſe, nullaque in re ſufficientiam inveniſſe: quid hoc rei eſt, Torquate, quòd nunc demum te ita abjecto animo video, ac ſi in hanc ſcenam nunc ſubitus hoſpes venires ? Annos XXXII. triumphis & pro- 631
ſperitate urbis lætatus es ; & de fortuna tres tantùm menſes adverſa quiritaris ! An tu ignoras, Torquate, VIROS ſapientes, & in quibus prudentia regnat, magis duos vitæ hujus dies felices, quàm ducentos fortunæ adverſæ formidare.

QUAM multos vidi rebus excidere proſperis ; tùm aliorum injuria, tum proprio crimine ? quorum quidem inanis gloria & caduca proſperitas pauciſſimos dies ; dolor verò perditarum rerum, & quas ſibi conflaverant, inimicitiæ multos durarunt annos. At in ærumnoſis contrà fit ; QUI EX calamitatibus emergunt, exuti vitiis, virtutibus ſuffulti; nequitiæ hoſtes, probitatis amatores: omnium amici, neminis inimici; ſuo contenti, alieni minimè appetentes; in ſumma ex tempeſtate cauti evadunt, & ex fornace (aurum purum putum) ſine ſcoria prodeunt. Quid multis verbis opus ? FELICES pace ſuperantur; ærumnoſi è bello victores redeunt. Ex veterum ſententiis, quibus plurimum delectatus ſum, hoc quoque Platonis eſt; NON MINUS egere conſilii felices in rebus ſecundiſſimis, quàm auxilii miſeros in rebus adverſis. NON minus enim, qui via ſemper plana incedunt, quàm qui aſperum conſcendunt ſcopulum, defatigantur.

Animadvertiſſe ex literis tuis mihi videor, quo tempore quietem ſperabas optatã, moleſtias tibi eveniſſe graviſſimas. Sed hoc neque mirum accidit, neque te perturbare debet. Uſu enim magiſtro diſcimus, DUM florent, gelu oburi arbores; dum è furno educuntur, frangi vitra; in ipſo victoriæ curſu mori duces; dum inſerendus eſt umbilicus, collabi fornices; in conſpectu terræ naufragium facere nautas ; Ex quibus intelligi volo, CUM pacem conveniſſe putamus, nova à fortuna poſtulata afferri.

Etſi autem NULLA ſubita mutatio ſine quodam quaſi conflictu contingit animorum: tamen majoris ea ſæpenumerò roboris ac firmitatis cauſſa eſt: NULLA enim arbor tantum fert fructus, ubi naſcitur, quantum ibi, ubi denuò ſeritur; & aromata

Pœnitentia vacuum oportet eſſe contubernium ſapientis. Sax. li. 5.

Diſcitur ipſa injuriarum aſſiduitate patientia. Sen in ſap. non adinjur. 3.

O præclara opum mortalium beatitudo, quàm adeptus ubi fueris, ſecurus eſſe deſiſti! Boet. 2. conſ. 5.

Leve fit, quod bene fertur onus. Ovid. 5. amor. 2.

An tu in hanc vitæ ſcenam nunc primùm ſubitus hoſpesq; veniſti ? Boet. 2. conſ. 2.

Magni pectoris eſt res inter ſecundas moderatio. Sen. Suaſor. 1.

Periculoſior eſt res proſpera animo, quàm adverſa corpori. Aug. homil. 25.

Plus reor hominibus adverſam, quam proſperam prodeſſe fortunam. 2. conſ. 8.

πῶς ἦν δ᾽ ἂν κακοδαιμονέστερος, ὁ φοβούμενος τὸ ἀτυχῆσαι. Tati. lib. 4.

Quoties felicitatis cauſſa & initium fuit, quod calamitas vocabatur? Sen. ep 110.

Aurum in fornace, fides anxietate nitet. Tobi.

Sicuiq; mores plerumque conciliant fortunam. Nep. vit. Attic.

Servis regna dabunt, captivis fata triumphos. Iuven. Sat. 7.

Noverca virtutis proſperitas quo ſpecie ſui clareſcit amplius, eo ſtupentibus oculis denſiorem infundit caliginem. Sareſb. cap. 1.

Labor eſt etiam ipſa voluptas. Manil. li. 4.

Inſidias & campus habet. Martial. 12. 14.

Breves & mutabiles vices rerum ſunt. Curt. lib. 4.

Per pericula venitur ad grandius periculum. Aug. 8. confeſſ. 6.

Cum præcoces excurrere germinationes, evocatæ indulgentia cœli, ſecutis frigoribus exuruntur. Plin. 17. 2.

Vices cuncta geruntur, alterniſque premunt. Stat. Silvar 3.

Improba nunquam ſpes læta diu. Clau. bell. Getic. 73.

Unus lapis facit fornicem, ille qui latera inclinata concuneavit, & interventu ſuo vinxit. Sen. ep 118.

Non niſi per magnos voluit Deus eſſe labores ad ſua regna viam, nec ſidera ſegnibus offert. Stat.

αὐτὸς δ᾽ οὐ πολλ᾽ ἀνὴρ ἀρετῆς ἐπὶ τέρμαθ᾽ ἵκηται, ᾧ τινι μὴ ἱδρὼς ἰσὶν ἐναίσιμος. Coint. 14. 194.

Ipſa vexatione arbor conſtringitur, & radices certius figit. Sen. cur bonis male. 4.

Multa experiendo fiunt, quæ ſegnibus ardua videntur. Tac. an. 15.

aromata,quò magis teras,tantò ſuavius redolent, Ad eundem modum EXCELSI animi viri , quò magis fortunæ procellis concutiuntur,hoc ſe fortiores præſtant. AUT planè ſtolidus, aut judicii inops eſt,qui ſinceram ullo tempore quietem ſperat,nullum amplius metuens mundi ſuperventum ; ſed tempus fore ſibi perſuadens,quo ſit omni metu curaq; vacuus:EA quippe vitæ hujus miſera natura eſt, ut annis in dies ſingulos deficientibus ærumnæ creſcant.

632 Dic mihi , per deos te obſecro immortales , per fidem te obteſtor amicitiæ ! dic mihi,Torquate ; cum in mundo natus ſis & educatus ; cum in mundo vivas & converſeris ; cum mundum ames , mundi ſis filius , & mundi partium ; quid à mundo aliud , niſi res mundanas exſpectabas ? An ſolus carnem ſine oſſibus (emere) & nucleum nuce non fracta edere , citra periculum præliari , iter facere ſine moleſtia, mare ſine metu navigare vis ? Cum impoſſibile ſit quenquam in mundo mortalium vivere , quin quo omine in mundum venerit,cognoſcat. MUNDUS ſemper idem fuit, & nunc eſt, & poſt nos erit, & mundi more mundi amatores tractabit.

VIRI ſapientes , & de ſtatu ſuo ſoliciti, non tantùm obiter res intuentur & cognoſcunt ; ſed profundiùs illas rimantur. Hæc eòdico,quoniam ſi temetipſum,ſi imbecillitatem tuam, ſi fortunam variasque illius vices,ſi homines eorumque malitiam , ſi mundum ejusq; illecebras cognoviſſes:maxima cum dignitate tua,maturè tibi ipſe conſuluiſſes,non cum dedecore intempeſtivè ab illis ejectus eſſes. Eò jam progreſſi ſumus dementiæ, ut neque diis, à quibus conditi ſumus, ſervire velimus : neque mundum , qui nos perſequitur, ſectari deſinamus : Quin etiamſi ille ita nobiscum agat , ut penulam non ſcindat; imò miſſionem ultrò det : tamen ultronea illi obſequia, & ſervitia gratuita deferimus; cùm minimè nos fugiat. UT quisq; diutiſſimè mundo ſervivit , ita maximo cum ejulatu ab illo dimitti.

Sæpè mecum cogitare ſoleo,cùm tanta ſit eorũ,qui mundo famulantur,multitudo,qui peſſimè omnes ab illo tractantur; ſi ita mundus eos demulceret,ut affligit;ſi oblectaret, quemadmodum contriſtat;ſi foveret , ut relegat;ſi eveheret,ut deprimit; ſi admitteret,ut expellit;ſi perpetuaret,quemadmodum conſumit : Hoc , inquam , ſi fieret ; futurum arbitror , ut neque deos in cœlo quiſquam adoraret, neq; templa in terris

Rrrr vene-

Δυσφύλακτον τὸ μέλλον τοῖς ἀνθρώποις, εἰ μή τι θεῖον ἐκ λοιπωρίας ἐλευθερεῖν ἀποστολὴ ὄντα. Nicet. Manuel. Comn. lib. 6.

De tous les humains le ſort n'eſt pas egal, Il faut l'un apres l'autre endurer bien & mal. Ronſ.6 122.

Ea ſequi deſine, quæ & aſſequi miſerum eſt Bernh 103.

Ne tentes, quod effici non poſſit. Fab. 2. cap. 9.

Nemo propè mortalium impunè vivit. Fab. decl. 6.

Similes aliorum reſpice caſus : Mitius iſta feres. Ovid. 15. met.

πόνων οὔτις ἀπόκληρός ἐστιν, οὔτ' ἔσσεται. Pindar. Pyth. od. 5.

Sic inter hoſtes vivendum, tanquam inter amicos, & inter amicos, ac ſi in mediis hoſtibus viveretur. Saresb. 3. 12.

Nulli contingit impunè naſci. Sen. Marc 15.

Id ſemper contigit, neque finis erit , dum eadem natura hominum manebit. Dio. lib. 56.

Sapientis eſt, cum ſtultitiâ ſuâ impeditus ſit, quoquo modo poſſit, ſe expedire. Cic. pro Rabir.

O infelicitas generis humani! Amarus eſt mundus, & diligitur. Putas ſi dulcis eſſet, qualiter amaretur! Aug. de temp. 111.

Raro permanent uſque ad exitum ſucceſſus. Pomp. Lat.

Heu cæca mentes tumefactaque corda ſecundis! Sil. 2.

Quid amas eum, qui te odit? Cyp. Serm. 4.

In omni motu actionis , qui non reſpicit initium , non proſpicit finem. Auguſt. 7. civ. 7.

Rerum exitus prudentia metitur. Boet. 2. conſol. 1.

Quid tantopere vitam iſtam deſideramus? in qua quamdiutius quis fuerit , tanto majore oneratur ſarcina peccatorum. Ambr de bon. mort c. 2.

Frequentiſſimum initium calamitatis ſecuritas Vell. lib. 2.

Diabolo noſtra nos mancipat voluntas, non ipſius poteſtas. Bernh.

Ora, ut ad iſta damnanda intellectum accipere merearis, & affectum ad fugienda , & miſericordiam ad cognoſcendum. Aug. homil. 21.

Qui ex de ſeculo metus eſt, cui in ſeculo Deus toto est i Cypr. Serm. 6.

Non è già uno ſcoglio in mezzo l'onde, e'ntra le ſ. onde il fiſco. Petrar. Canz 22.

veneraretur. Quod autem nunc de te, mi Torquate, dicam, idem merito de me potes dicere. QUAM inermes (& imparati) expectamus † fortunam! quàm ſecuri vitam agimus; quàm vacui curis ſomnum capimus! quàm dementati mundum ducem ſequimur! Perinde enim verbis illius fidimus, ac ſi neminem unquam circumvenerit.

CAPUT XLV.

Proſequens inſtitutum M. Aurelius, cunctis in mundo viventibus ſuadet rationibus memorabilibus, ut à mundo ſibi caveant: Quòd ſi ſuperiora jucunda lectu fuerunt: ſequentia digna ſunt, quæ memoria mandentur. 635

DICAS MIHI, QUÆSO, MI TORQUATE, quid audire, videre, diſcere, ut mundum cognoſcas, ampliùs expetis; poſtquam vides, quo pacto ſis hactenus à mundo tractatus? PETENTI quietem, dedit laborem; petenti honorem, infamiam inuſſit; petenti opes & lætitiam, dedit paupertatem & mœrorem; petenti, ut in ſuis te numeraret, miſſionem; petenti vitam, mortem dedit. Ita ergo cùm ab illo tractatus ſis; cur cum lacrymis in familiam ipſius, ut peſſum eas, te recipi petis? Heu munde immunde! Quàm procul à juſto abes! & quàm procul abeſſe abs te oportet, qui juſtus eſſe cupit? Natura enim novitatis amicus es, & veritatis inimicus.

Ex præceptis, quæ filiis ſuis mundus tradit, & hoc eſt, UT verè mundani ſint, non oportere ipſos veri valde amantes eſſe; quod ſatis experientia teſtatur. QUI enim mundo totum ſe a 'dixit, eum non admodū veracem eſſe quiſquis ſuſpicatur. MUNDUS improborum † deceptor eſt, bonorum tortor; vitiorum faſtigium, virtutum tyrannus; pacis hoſtis † belli amicus; γλυκύπικρον vitioſorum, fel virtute præſtantium; mendaciorum defenſor, novitatum inventor; rudium inquietudo, malitioſorum malleus; * ardelionum ſtitillus, fumus concupiſcentiæ: Charybdis deniq; ubi periclitantur corda, & Scylla, qua cogitationes ſubmerguntur.

Hoc ingenio cum ſit mundus: mundi amator aliquis, malè ſe à mundo tractatum conquerens, ſtilum ſcilicet vertet. Nihil verò minùs. Quod ideò fit, quia ſi quis (forte) amator diſcedat, decies milleni leves ad fores præſtolantur. Quis igitur eſt è paullò cordatioribus, qui vivere cum mundo his

† *ictus fortunæ.*

Quò damnoſiùs, quàm tutò præliari maluerit. Saxo lib 2.

Nimium præceps eſt, qui tranſire contendit, ubi alium conſpexerit cecidiſſe. Cypr. de ſingul. cleric.

Intenda mi chi può: che mi intend'io: Grave ſoma è un mal fio à mantenerlo. Petrar. Canz. 22.

Nihil in re militari perniciosius quàm per otium metu vacuum, nimia fiduciæ præſumtione torpeſcere. Saxo. l b 2.

Cogita, unde veneris, & erubeſce: ubi ſis, & ingemiſce: quo properes, & pertimeſce. Bernh diſcip. de temp. 308.

Heureux, trois fois heureux, qui au temps ne s'oblige. Qui ſuit ſon naturel & qui ſage corrige Ses fautes en vivant par les fautes d'autry. Ronſard. f. 180.

La maquina que en falſo aſſiento eſtriba, ſu miſma peſadumbre la derriba. Avau. 175.

Si vitioſo fundamento pulcra culminum velis elevare faſtigia: quo plus ſtruxeris, plus corruit. Ambr. 2. off 2.

Providus eſt, qui ſolicitus fit cladibus cæterorum. Cypr. de ſingul. cleric.

Delectatio occidit & præteriit: volocravit & tranſivit: miſerum fecit & abiit, infelicem reddidit & reliquit. Aug. de temp. ſerm. 7.

Fugit meritò naufragus omne fretum. Ovid. 5. triſt. 13.

Beatus, qui poſt illa non abiit, quæ poſſeſſa onerant, amata inquinant, amiſſa cruciant. Bernh.

Utendum eſt hoc mundo, non fruendum Aug doctr. Chriſt 1. 4.

Mundus) officina nequitiæ, & diverſorium flagitiorum omnium. Cic. pro Roſc. Amerin.

Da chi mi fido, mi guardi Dio: Da chi non mi fido, mi guarderò io. Adag.

οὐδεὶς ἀνὴρ εὔψυχος ἀξιοῖ λάθρα κτεῖναι τὸν ἐχθρὸν, ἀλλ' ἰὼν κατὰ στόμα. *Eurip. Reſo.

*Orator. G refugium. I.

Bella in viſta, dentro triſta. Adag.

†*turbator. G.*

Non cepit laqueus, niſi antè eſca te ceperit. Ambr. Pſal. 118.

Cuilibet id, quod eſt ipſius naturæ contrarium, & malum eſt, & calamitoſum. Simplic. Epict. 8.

Quiq; ſequitur priores malè iter ingreſſos. Sen. 2. ira. 9.

Es beſtial la paſſion y deteſtable, que no ſufre el conſejo ſaludable. Araue. 157.

* *guloſorum.*

Adverſa eſt confidentia, quæ periculis vitam ſuam pro certo commendat. Cypr. de ſing. cleric.

Digitized by Google

his legibus velit ? cùm VITIA (atque oblectamenta) quibus ibi fruimur , reſpectu cruciatuum, quos ſuſtinemus , pauciſſima ſint. Non auribus nos haurire , aut in literarum monimentis legere; ſed oculis quotidie conſpicere dico, alios lapſare , & fortunarum jacturam facere ; alios impingere , & exiſtimationis periculum adire ; alios pronos cadere , & dignitatem perdere ; alios in luto hæſitare , & vitam amittere : quæ cum videant univerſi, tamen quisque ſingulari lege, immunem ſeſe (liberumque) fore, quod nulli contigit, arbitratur.

Illud pro certo habeas, mi Torquate , adeò improbos eſſe
634 homines, ex quibus naſcimur ; adeò indomitam beſtiam eſſe mundum, cum quo vivimus ; adeò venenatam anguem eſſe fortunam , cum qua luctamur ; ut cum optimè cadit , niſi illorum vel pedibus conculcati , vel dentibus commorſi, vel unguibus lacerati , vel veneno infecti , nulli mortem obeant, nulli vitam auferant. Quod ſi viſum à te Romæ dicas aliquem, qui vitam diuturnam egerit , ut ei nihil unquam evenerit adverſi : Ejuſmodi hominem commiſeratione potius, quàm invidia dignum reſpondeo Non enim id felicitatis; ſed gravioris infortunii ſignum eſt. Mundus enim apprimè fallax, id tempus ſupplantandi illius expectat , quo majore cum dolore proſternatur.

HOMINES proſpera uſi valetudine paucorum dierum morbo facilius , quàm imbecilles & morbidi multorum annorum invaletudine extinguuntur : Unde intelligi volo , CUM abſque ærumnis elabi aut vivere homo nequeat; ſatius eſſe , ut paullatim eas deguſtet, quàm ut earum mole ingenti ſemel obruatur. O quàm INVISUS diis immortalibus eſt, qui quid ærumnæ ſint in hoc mundo, ignorat ! Ei quippe ſoli metuenda fortuna eſt, qui quid fortuna ſit, neſcit. Sed quando & dii id permiſerunt , & in fatis fuit, ut caderes, quo proximum te periculo agnoſceres , ubi tutiſſimè agere exiſtimabas , ut viro infortunato fomentum aliquod adhiberi par eſt , ne qui fortunarum peſſimarum jacturam feciſti, famę quoq; bonæ jacturam facias.

Dic mihi, quæſo, Torquate, cur tanquam ægrotus quiritaris ? cur tanquam demens clamitas ? cur ſuſpiria emittis ? cur tanquam ſpe dejectus? cur tanquam puer lacrymaris ? Avia diſceſſiſti, & te aberraſſe quereris ! Mare navigas tumultuoſum , & fluctus illidi miraris ! montem aſcendiſti arduum; & te de-

Dolus, arma, rapina, Furta, venena, neces, Veneres, injuria, fraudes , Inſignes celebrant ſolenni laude triumphos Mantuan. li. 2. de calam. temp.

Fama oculo cedit, viſusque fidelior aure eſt. Saxo. lib. 2.

Nulla tristitia ullo minimo mœrore penſanda. Plin. 7. 41.

Mille piacer non vaglion un tormento. Petrar. ſonet. 196.

Ταυτὸς ἐστὶ ἐπὶ δυστυχίᾳ μέγα φρονεῖν, καὶ ... Socr. St. 806.

Sua quemque advigilare ſibi juſſit fortuna premendo. Manil. 1.

Magnum eſt ſalutis medicamentum non iterare, quæ impiè geſſimus , nec priorum cicatrices vulnerum reſauciare. Aug. de temp ſer. 66.

Nemo caret damno. Manil. 4.

Injuſtè felicem eſſe , metu non caret. Nazi. carm. cygn.

Corrigant ſe, qui tales ſunt, dum vivunt, ne poſtea velint & non poſſint: quia ſubitò venit mors, & nō eſt, qui corrigatur, ſed ut in ignem mittatur. Aug de temp. ſerm. 164.

ἐν τῷ βίῳ ... Bat. Stob. 810.

Longa ſenectus plena malis. Iuve. Sat. 10.

Periculoſiſſima felicitatis intemperantia. Sen. cur. bon. malè.

... Σοφοκλ. Sophocl. Ajac.

Valer. Max. 6. 9.

In omni adverſitate fortunæ infeliciſſimum genus eſt infortunii fuiſſe felicem. Boet. 2. 3.

Deus quibus parcere videtur , molles venturis malis ſervat. Sen cur. bon. malè. 4.

Nemo modeſtè in proſperis agit, qui adverſa tolerare non didicit. Saxo. lib. 5.

Melius eſt labore paulatim ſecurioſe doceri, quàm ex neceſſitate veniente repentaliter perterreri. Fulgent. mythol. 2.

Nihil infelicius eo , cui nihil unquam evenit adverſi. Sen. cur. bon. mal. 4.

Fortuna averſa noi ſaetta all' improviſo, & quando men s' aſpetta. Guict.

Amor cum periculo ſæpè concordat, & dum ad illud ſolum natat , quod diligit, nunquam videt , quod expedit. Fulgent. Mythol. 2.

Spes in adverſis alere animos ſolet. Sym. 1.

Verendum eſt dormienti in ripa, ne cadat. Cypr. de ſing. cleric.

Miſerrimum, cum quod accidit , etiam meritò accidiſſe videtur. Vell. lib. 2.

te defeſſum doles! in ſpinas te conjeciſti, & tibi veſtes lacera-
tas nolles? iter per confragoſa facis, & impingere te indigna-
ris! præcipiti ac lubrico culmini inſiſtens vitam agere tutiſſi-
mam voluiſti! Hoc eſt: OBSEQUII illius pertinacis, quod
mundo præſtitiſti, an tibi mercedē deos cœlites perſoluturos
credidiſti? A fortuna multis infeſta immunitatem tibi dari
vis, quam natura omnium mater tibi dare non poteſt? Quod
tibi, mi Torquate, natura mater piiſſima promittere ne-
quit, idne fortunam tibi novercam invictiſſimam, putabis
daturam?

FIERI non poteſt, ut perpetuam nobis promittat ma-
re ſecuritatem, cœlum ſerenitatem; ut æſtas nives, hyems flo-
res afferat; nunquam id fiet. Itaque nunquam ex animo
tuo, Torquate, effluat, NATURÆ quidem curſum ſingu-
lis annis mutationi obnoxium eſſe; at mundanis nullo non
momento eclipſin eſſe patiendam. Cum bona naturalia, 635
quæ neceſſaria ſunt, in eodem ſtatu non ſemper maneant; for-
tunæ bona, quæ ſuperflua ſunt, interire æquiſſimum eſt. INI-
QUI dii (immortales) fuiſſent, ſi perpetuum feciſſent, quod
tam multis detrimento eſt; caducum, quod omnibus utile eſt,
condidiſſent.

Sed omiſſa rerum proſperarum, quibus ſuperiore
tempore uſus es, commemoratione; quomodo in præſen-
tiarum à fortuna tracteris, videamus. Fraudulenta for-
tuna ad fores tuas licitationi rem propoſuit, ſibi conſcia,
quid venderet, cum tu quid emeres, ignorares: Quod ca-
rum erat vili; quod vile, caro tibi vendidit; amarum pro
dulci, dulce pro amaro, malum pro bono, bonum pro malo
exhibuit: pretio denique te juſto, nihil de fraude, qua cir-
cumſcribebaris, cogitantem defraudavit. Quid igitur a-
liud nobis faciendum, quibus ſententia ſuper hac re citra
affectum ferenda eſt; quàm ut fortunam malitiæ in ven-
dendo condemnemus, teque imperitiæ in emendo notemus?
IN TABERNA enim fortunæ omne mercimonii genus ſu-
ſpectum eſt.

O nos miſeros, quibus aliquid eſt cum mundo com-
mercii! Nihil enim niſi mendacia in his (fortunæ) nun-
dinis venditur; nihil creditur, niſi captis pignoribus famæ
noſtræ; nihil niſi vitæ noſtræ ſtipe ſolvitur: nihil ad pondus
& menſuram nobis datur. Nundinarum iſtarum inſtito-
res gens ſunt vagabunda; & quod peſſimum. CUM
omnes

Impoſſibilis liberatio eſt, flammis circumdari, nec ardere. Cyp. de ſingul. cleric.

Ultima adverſæ fortunæ ſarcina, quòd miſeri, quæ perferant, meruiſſe creduntur. Boet. 1. 4.

Vehementer infrenis eſt, cui non incutitur timor, alio pereunte. Cypr. de ſingul. Cleric.

Nihil habeamus, quod cum magno emolumento inſidiantis eripi poſſit. Sen. except.

Ἀκερδὴς ὁ βραδὺς λογισμὸς, ὁ ἀνωφελὴς, ὁ ἐν ἐσχάτοις μετάμελος. Phil. Stob. 110.

ἔστι ὄλβος ἐν ἀνθρώποισιν, ἄνευ καμάτου ὀ φαίνεται. Pindar. Pyth. 12.

Si ab his lector melius ſapit: Deum præferat, qui potiora conceſſit. Sin verò ab his minus aliquid deſipit: ipſum præferat, qui iſta contribuit. Fulg. 2. mythol. proœ.

Augello in ramo ove men teme, iui più toſto è colto. Petr. canz. 35.

Finem omnium rerum ſpecta, & ſupervacua dimittes. Sen. ep. 119.

Qui vult coronam dare, tentationes ſuggerit: Si quando tentaris, cognoſce, quia paratur corona. Ambr. Luc. 4.

La ventura haze las beſtias aviſadas, y a las perſonas beſtias deſcuydadas. Arane. 130.

Fortunam quantum ad præſens ornare, tantum eſt citius fugitiva. Fulg. 2. mythol.

Fortuna nec ſe bonis ſemper adjungit, & bonos, quibus fuerit adjuncta, non efficit. Boet. 2. 6.

Peccatum, quod per pœnitentiam non diluitur, mox ſuo pondere ad aliud trahit. Greg. Vinc. ſerm. de S. Iacob.

Praterit jucunditas, non reditura: & manet anxietas, non reſtitura. Bernh.

Vor gethan vnd nach betracht / hat manchen in groß leyden bracht. Adag.

Οὐ λόγος, οὐ νόμος οὐδὲ τύχη, μεζόνων δὲ τυραννεῖ, τοῖς ἰδίοις τάλαντος ῥοίμασι συγχρωμένη. Pallad. Epigr. li. 1.

Tal frutto naſce di coral radice. Petrar. ſovet. 141.

Bien ſi conoſce l'herba col fiore. Arioſt. 16. 6.

omnes ſeſe jacturam aliquam, ſi cum fortuna paciſcantur, facturos ſciant; certatim ex ipſius taberna geſtiunt mercari. Totum te mundo dato; vehementer mundum amato; fideliter mundo ſervito; diu mundum ſectator; optimè demundo ſentito; tale ad extremum recepturus es ſtipendium, qualis ipſe mundus eſt; Cuperem ego calculum ponere, non cum mundo, qui nihil niſi mundus eſt; ſed cum mundanis mundi amatoribus. Aut enim bonus, aut malus eſt mundus: Si erga ipſos bonus eſt; quid de illo quæruntur? Si malus; cur eum ſectantur? Non poteſt fieri, quin vel inviti fateantur, dum mundani ſunt, in alterutrum errorum ſe incidiſſe; quod nimirum aut malo ſerviant hero, aut de bono murmurent domino.

Libenter ex te ſcirem, Torquate, quid ſperaris, dum hilarem mundo vultum oſtentaſti tam diu? Triginta duos annos mundo & ſerviiſti, & in amoribus fuiſti; tempus jam eſſet, ut inter vos aliquid (jurgii &) diſſidii naſceretur. Inter avos ac nepotes, parentes & liberos, patrueles & conſobrinos maximas nullo non die videmus concertationes: & tu pacem inter te ac fortunam tibi perpetuam pollicebaris! Belo Aſſyriorum Regi ſeptem felicitatis anni dati ſunt, Simiramidi Reginæ tantum ſex; Labello Lacedæmoniorum
636 Regi quinque, Chaldæorum Regi quatuor, Alexandro Magno quatuor, Amilcari Carthaginenſi duo, Caio (Cæſari) noſtro unus duntaxat, aliisque innumeris ne unus quidem. Si pacis amans eſſet mundus, ſi ſtabilis, ſobrius, verax, emendabilis; non utique mundus eſſet. Ut uno verbo dicam, NON ALIAM ob cauſſam mundus hoc nomine cenſetur, quàm quod revera nihil amore dignum; nihil, quod vituperabile non ſit, habet.

Si prudens fuiſſes, & mundi rerum non prorſus ignarus, totos XXXII. illos annos nunquam abſque gravi cura comediſſes, nuſquam ſine cautione inceſſiſſes, nihil ſine ſuſpicione locutus eſſes, nunquam ſine ſuperventus metu dormiiſſes, neque amico te cuivis c edidiſſes. VIRI enim circũſpecti ſemper ſe ab inimicis decipi, ſe ipſos errare, & à fortuna lædi poſſe cogitant. Haud ſcio, utrùm mundi hoc felicitate, an mundanorũ ſtultitia fiat. Nam ſi quis peregrinus aut civis, aut propinquus, aut amicus, aut frater germanus, ſine lædendi propoſito nos offendit; ne roganti quidem veniam damus; Mundum verò, qui ſcientes (ac videntes) perſequitur, ſectari nõ deſinimꝰ.

Ea ſequi deſine, quæ & aſſequi miſerum eſt. Bernh.

Non eſt levitas, à cognito & damnato errore diſcedere, & ingenuè fatendum eſt: aliud putavi, deceptus ſum. Sen. 4. benef. 38.

Ille apud me primus, qui omnium perditiſſimus: ille meus eſt, qui ſuus non eſt: ille mihi gratior, qui ſibi nequior. Ambr. Rhodigin. 9 11.

Si fortunam probas, utere moribus, ne queraris: Si perfidiam perhorreſcis, ſperne atque abjice perniciosa ludentem. Boet. 2 conſ. 1.

Nemo peccat invitus. Cypr. de jejun. Chriſti.

Hæc ſuperba ſtultitiæ perſeverantia eſt: quod ſemel dixi, qualecunque eſt, fixum ratumque ſit. Sen. 4. benef. 18.

Intra commune omnibus regnum locatus, ne proprio jure vivere deſperes. Boet. 2. Conſol. 2.

Iunioribus nuptiæ competunt: ſenes ſepulcrum manet. Saxo lib 1.

Non eſt turpe cum re mutare conſilium. Sen. 4. benef. 38.

Ζῆλον καὶ παιδαγωγίας τὸ παῖδας ἀγαπᾷν, ἐφ', οὐδ' ἐῶν ἔξεστι βλάπτειν ὁ δαίμων τοὺς πολλὴν τῆς περιουσίας. Syneſ. ep. 140.

Τὸ ἐν βροτοῖς οὐκ ἔστιν οὐδὲν διὰ τέλους εὐδαιμονοῦν. Eurip. Supplic.

Commoda cladibus magnis magna parent. Sen. Hercul. Oet. 2.

Si manere incipit, fors eſſe deſinit. Boet. 2. 1.

Ubi non eſt timor, ibi ſalus non erit. Iſid.

Nulli fortunæ minùs benè, quàm optimè creditur. Sen.

Τὸ πολυχρόνιον ἦθος ἀμήχανόν ἐστι θεραπεύειν. Athen. fol. 131.

Homines eò uſque Comœdiæ ſuæ inſiſtunt, ut in ſe, cùm opus fuerit, redire non poſſunt. Sareſb. lib. 1. c. 8.

Sors tollit eoſdem & premit. Incertas ipſe verere vices. Ovid 5. Triſt. 11.

Pars ſanitatis, velle ſanari, fuit. Sen. Hippol. 1.

Sapientis oculi in capite, ſtulti in calcaneo. Ambr. Luc. 12.

Contra culices enſem ſcil. ſtringentes, elephantos ſubulâ volentes jugulare.

NIHIL in mundo conſpectu gravius, quàm quod omnibus in rebus immoderatè nos gerimus. CUM enim humiles ſumus, ſemper ut aſcendamus ſuſpiramus, cum alti, timore cadendi ſemper ploramus. Tot habet mundus præcipitia, tam ægrè in iis mundani poſſumus conſiſtere, ut vix delapſi, extemplò manibus pedibusque nos à vitiis videamus ligatos; ubi in tanto noſtra libertas diſcrimine verſatur, & carcere nos tam tetro mundus attinet, ut malorum omnium ſenſu nos affici rugitu quodam beſtiarum more teſtemur; non tamen ut homines audeamus proferre. Quid hoc rei ſit, neſcio; quòd alios prolabi, alios ſe erigere velle; multos è malis eluctari cupere, & omnes querendi peritos eſſe animadverto? At qui ſibi conſulere poſſit, neminem video.

Hæc ad te pauca ſcripſi tantùm ut majore in poſterum cum cura vivas. Nihil enim, quod noſti, dico, cujus non diuturnam habeam experientiam. Pullus, quem ad me miſiſti, equinus mihi maximè probatur, in primis quia frenum admittit, & facilè hinc inde volvitur. Mitto ad te MM. HS ærumnarum tuarum in præſentia levamen. Si occaſio dederit, quod ad exilium tuum attinet, agam ſedulò in Senatu. Quod reliquum eſt, Torquate, precor ut te dii ſolentur & augeant; utque improborum inſidiæ, & furiarum ira procul hinc faceſſant. Salutat te Fauſtina, cujus item meisque verbis Sophonisbam ſocrum, & Amildam filiam tuam officioſè ſalutabis. Vale. Marcus Cœlimontanus m. p. ſ.

Uſus ægrè dediſcitur, & conſuetudo alteri naturæ adſiſtit. Sareſb. 3. 8.

Nihil fieri dementius poteſt, quàm ſcientem in eum locum venire, ubi libertatem ſis perditurus. Cic. pro Rabir.

Nemo, facilè eum fortunæ ſuæ conditione concordat. Boet. 2. 4.

Et cum aliquid non ſuppetit, queruli, & cùm quædam exuberant, ingrati ſumus. Leo ſerm. 1. de collect.

Non eſt turpe non aſſequi, dummodò ſequaris. Sen. 5. benef. 5.

Oblectamento corporis homines rationale mentis etiamſi non actu præferant, judicio tamen præferendum ſciant. Oroſ. 6. 1.

Bonum opus in nobis voluntate ſit, nam ex divino adjutorio erit in perfectione. Greg. Homil. 21.

Maior eſt Dominus ad protegendum, quàm diabolus ad impugnandum. Cypr. exhortat. Martyr. 10.

De re manifeſta faſtidium prolixa aſſertione generatur. Macrob. 1. ſomn. 11.

Inter bonos bonum eſſe ſalutem habet, inter malos, etiam laudem. Bernh.

Solatia literarum, cum lectione finiuntur. Sym. 3. 6.

Iure exulantem conſolari non oportet. Cic. Tuſcul. 5.

Magnum eſt præſidium in periculis innocentia. Sen. 7. contr. 1.

Exilium ibi eſſe puta, ubi non eſt virtuti locus. Cic.

Ὅ,τι ἂν ὑπολάβῃ τίμιον εἶναι τὸ κύριον, ἀνάγκη καὶ τὴν τῶν ἄλλων πολιτῶν δόξαν ἀκολουθεῖν. Ariſt. 2. polit.

Τρόπος ἐστὶ *χρηστὸς ἀσφαλέστατος νόμος.* Epich. Stob. 368.

Legis virtus eſt, non modò imponere honeſta, ſed etiam vetare contraria. Cic.

Non magis ſpectandum quomodo immodeſti puniantur, quàm quomodo cives adducantur, ne quid pœna dignum admittant. Iſocr. Areopag.

Spartani nihil priſcorum ſervantes, priſtinam gloriam & libertatem amiſerunt. Plutarch. inſtitut. Lacon.

Non debent inde naſci injuriæ, unde jura naſcuntur. IC.

Principis mores quisq; ſibi regulam vitæ ſuæ proponit. Dio. li. 51.

Magiſtratui populus ſtudet eſſe conformis, & unusquisque libenter apperit, in quo alium cernit illuſtrem. Sareſb. 44.

CAPUT XLVI.

Principes & megiſtanes non decere uti familiaritate hiſtrionum & ſcurrarum; Leges item à Romanis ea de re latæ. 637

INTER ea quibus ingenii acrimoniam, & civium ſuorum amorē declaraverunt Lycurgus, Prometheus, Solon, & Numa Pompilius, legum inventores & conditores celeberrimi, & hoc fuit, quòd ejusmodi leges tulerunt, unde non ſolùm facienda; ſed etiam fugienda diſcerentur. Medici enim periti & nobiles melius de nobis, ne ægrotemus providendo, quàm ægrotantes ſanando merentur. Plutarchus in (Laconicis) apophthegmatis miris effert laudibus Spartiatas, quamdiu leges cuſtodierunt, omnium illos Græcorum honoratiſſimos; at poſtquam eas violarunt, omnibus Romanorum ſubditis

ſubditis viliſſimos fuiſſe affirmans. NON in eo regnorum felicitas conſiſtit, ſi bonas vel malas leges; ſed ſi bonos vel malos Principes habeant. PARUM enim omnino lex juſta, ſi Rex ſit injuſtus, prodeſt.

Sextus Chæroneus in vita Nervæ dicit, cùm bello inter ſe Romani & Græci contenderent, & utriusque populi legati Rhodi certarent, utri ad ſe Rhodios pertraherent, ut eorum amicitia & auxiliis contra hoſtes juvarentur; legatum Græcorum ita Romano oratori inſultaſſe: Non eſt quod Romani Græcis vos æquiparetis, cum Româ vos in Græciam veniſſe ad petendas leges conſtet. Ei verò reſpondiſſe oratorem Romanum: Equidem Româ nos in Græciam leges petitum miſiſſe fateor; at neque tu negabis, è Græcia vos Romam vitia importaſſe. Atqui INFINITIES, mihi crede, plus damni vitia veſtra, quàm emolumenti leges veſtræ nobis attulerunt.

Plutarchi in epiſtola quadam ad Trajanum hæc verba ſunt: Occupatum te, Princeps ſereniſſime, ſcribis, in conſtituendis legibus novis: At ego in hoc te occupari mallem, ut ſervares, & ſervari curares leges antiquas. PARUM enim prodeſt, bonis legibus archivum (& grammatophylacium) refertum eſſe; cum moribus civitas malis abundat. PAUCOS vidi Principes, quibus ad condendas leges non inſit habilitas; & in quibus ad ſervandas eaſdem non magna deprehẽdatur debilitas (& imbecillitas:) Cujus rei exemplum Nero præbet, qui optimas Romæ leges tulit, & tamen vita fuit corruptiſſima. SÆPE enim diis ita volentibus improborum coactu alii boni ſunt.

638 Et porrò addit Plutarchus, Si vis, ſereniſſime Princeps, meo conſilio, quod quantulum ſit agnoſco, tuum ſubmittere ingenium ſingulare; verbis pauciſſimis ſummam complectar omnium legum priſcarum. Et breves, & paucas, & jucundas ad te leges mittam, non ut Romæ publicentur; ſed ut domi tuæ ſerventur. Cum enim ipſe leges omnibus dederis, has ego tibi dabo.

Sit igitur hæc prima lex: ITA cautus vivito, ut nullius vitii ſingularis notari poſſis. SI enim virtute Princeps excellit; nullus ex ipſius domeſticis diſſolutus eſſe audebit.

II. ÆQUABILEM adminiſtrato juſtitiam tam ei, qui è regione venit remotiſſima, quàm qui circa te eſt aſſiduus.

SATIUS

Ἡ γὰρ ἂν ἀμφισβητήσειεν τὶς αἰδῶς τοῦ ... τιον ἀξιώματι παρρησία γίνεται. Tatii lib. 1.

Τὸ συνέχον ἀνθρώπων πόλεις ... ὅπως τις ... νόμους σώζῃ καλῶς. Eurip. Supplic.

Allatæ è Græcia leges, ordinata in XII. tabulis reta juſtitia. Flor. 1. 24.

Arma ab Samnitibus inſignia à Tuſcis, Leges de iure, Lycurgi & Solonis ſumſimus. Sym. 3. 11

Quantum Græci præceptis valent, tantum Romani exemplis. Fab. lib. 10.

Ubi nulla ſevera judicia exercentur, ibi etiam bona ingenia corrumpuntur. Iſocr. Areopag.

Magna abuſio; pauci ad os legiſlatoris, ad manus omnes reſpiciunt. Bernh. lib. 14.

Ὁ γὰρ ἑαυτοῦ μὴ δυνηθεὶς ἄρχειν, πῶς ἂν ἑτέρους δυνηθείη κατευθύνειν τοῖς νόμοις; Chryſoſt. orat. de Princ.

Non leges virtutis afferunt incrementa, ſed quotidianæ vitæ conſuetudo. Iſocr. Areopag.

Legem habere in mantica parum prodeſt, niſi fideliter cuſtodiatur in anima. Saresb. 4. 6.

Quod mihi præcipis, cur ipſe non facis? Aug. 4. doctr. Chriſtian. 28.

Non eſt auctoribus, qui ſermonem candidulè promiſit, ſed qui quod pollicetur divinorum operum proſequitur ſponſione. Arnob. li. 2.

Compendia longis anfractibus ante ponenda. Macrob. 1. Saturn. proœm.

De jure autoritate Principis pendet autoritas, & revera majus eſt imperio, ſubmittere ll. Principatum, ut nihil ſibi Princeps licere opinetur, quod à juſtitiæ æqualitate diſcordet. IC. Saresb. 4. 1.

Legem brevem eſſe oportet, quò faciliùs ab imperitis teneatur. Sen. ep. 94.

Juſta eſt vocis Principum autoritas, ſi quod populis prohibent, ſibi licere non patiantur. Iſidor. de prælat.

Leges pro Principe.

1. *Princeps honeſtè vivito.*

Vita Principis cenſura eſt, eaque perpetua. Plin. paneg.

Sit (Princeps) quaſi copia dicendi, forma vivendi. Aug. lib. 4. doctr. Chriſt. 29.

2. *Juſtitiam æqualiter adminiſtrato.*

... Iſocr. ad Nicocl.

SATIUS enim eſt, ut officiariis ac familiaribus proprias opes impertias, quàm jus illis alienum gratificeris.

III. VERIDICUS eſſe gaudeto, neve in loquendo prolixus habearis, caveto. PRINCIPES enim in verbis inconſtantes, & dubiæ in promiſſis fidei, tum amici deſerent, tum inimici ludibrio habebunt.

IV. IN converſatione benignus, & de remunerandis obſequiis ſolicitus eſto. PRINCIPES enim moroſos & ingratos dii puniunt, & homines oderunt.

V. NON ſecus ac peſtem circa te ſcurras & adulatores habere fugito. Tales enim VITÆ pravitate civitatem perturbabunt, & aſſentationibus ſuis famam tuam obſcurabunt.

Has quinq; leges ſi volueris, Princeps Sereniſſime, ſervare; nos opus erit, ut plures condas. NULLA enim alia lege in republica opus eſt, quàm ut Principem bonæ vitæ eſſe manifeſtum ſit (univerſis.) Hæc ergo ad Trajanum Plutarchus ſcripſit, quæ optimus quisque in animo ſuo debebat ſcribere. Libuit autem obiter hiſtoriam illam attingere, tantum ut ultimam legem ad inſtitutum meum accommodarem, ubi vetat inter familiares recipi à Principibus adulatores atque ſcurras; de quibus ut aliquid dicamus, res videtur poſcere, quoniam multi ſunt, qui cum illis & tempus perdunt, & opes abſumunt.

Quo tempore Roma optimis utebatur moribus; duo hominum genera Romanis acceptiſſima erant, nempe gladiatores, qui armis inter ſe dimicabant, & mutuò ſeſe jugulabant; quorum ludorum cauſſa fuit, ut juvenes viríque belli rudes gladios ſtrictos, lanceas acutas, baliſtas excuſ- 639
ſas, vulnera illata, ſanguinem eſtuſum, ictus graves, vulnera immania, viros occiſos intueri aſſueſcerent, *ne dimicantes in bello armatos hoſtes timerent, aut vulnera ac ſanguinem perhorreſcerent. QUI ſemel vadum tranſiit, etiam nocturno illud tempore tranſire non veretur: at qui nunquam illud tranſiit, ne interdiu quidem illud ingredi, (nedum tranſire) ſuſtinet. Itaque prudenter Romani faciebant, qui pericula filiis ſuis ante monſtrabant, quàm ad ea mitterentur. Hoc enim animus timidus à forti diſtat, quòd ille colo conſpecta fugit; hic ne gladio quidem viſo expaveſcit.

Alterum hominum genus, quibus Romani delectabantur, erat

Non intereſt cujus ordinis quis ſit, ſed quàm cauſſam habeat. Plin. 9. ep. 18.

3. Veritatem amato.

Nunquam deceptus eſt Princeps, niſi qui prius ipſe decepit. Plin. paneg.

Fides officiorum & bonorum omnium eſt fundamentum. Saresb. 3.5.

4. Beneficus & gratus eſto.

Providendum eſt poteſtati, ne conſiliarii ejus indigeant, ne aliena immoderatius concupiſcant. Saresb. 5.9.

5. Adulatores fugito.

Μίσει τοὺς κολακεύοντας, ὥσπερ τοὺς ἐξαπατῶντας. Iſocr. ad Dæmon.

Non facile dixerim, uter ſit prior in vitio, qui linguam adulationibus polluit: an cujus cor ſe ex eis in lætitiam reſolvit. Saresb. 3.5.

Πότερον συμφέρει μᾶλλον, ὑπὸ ἀρίστου ἀνδρὸς ἄρχεσθαι: ἢ ὑπὸ τῶν ἀρίστων νόμων, quærit. Ariſt. 3. polit. 15.

Neſcio, an plus moribus conferat Princeps, qui bonos eſſe patitur, quàm qui cogit. Plin. paneg.

Sicut Principem levia proferre non decet, ſic nec faciem quidem eſſe ad levia audienda. Saresb. 6.23.

Nihil eſt turpius vanitate. Cic. off. 1.

Parva leves capiunt animos. Ovid. art. 1.

Tempus parca manu datum eſt ad menſuram in uſum vitæ, & ſolum reparari non poteſt. Saresb. 1. c. 1.

Πείρᾳ θὴν πάντα τελεῖται. Theocrit. Idyl. 15.

Optimus morib fuit tempus inter duo bella Punica Ma. c. 3. Sat. 14.

Homo occiditur in hominis voluptatem, & ut quis poſſit occidere peritia eſt, uſus eſt, ars eſt. Scelus non tantum geritur, ſed docetur. Cypr. 2 ep. 2.

† *Capitol. in Max. & Balb.*

Gladiatorum ſpectaculum armorum ſtudium plerumq; juvenum accendit. Liv. lib. 41.

Facientes facienda diſcimus. Plin. 9. ep. 14.

Nolebat in agendo diſcere. Cic. Verri. 4.

ἃ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μανθάνομεν. Ariſt. eth. 2.

Uſus magiſter eſt optimus. Cic. pro Rabirio.

Et diſcas oportet, & quod didiciſti, agendo confirmes. Sen. ep 94.

Timor magis frangit inſuetos. Veget. 4. 12.

In omni gente, qualis rector, talem invenies & populum. Æn. Silv. hiſt. Bon. 1.

Romani celebratu ſacrũ, datu ludu ſcenicu & Circenſibus gladiatorio etiam munere, ſuſceptu votu in Capitolio ad bellum mittebantur. Capitolin. in Maxim. & Balbin.

erat hiſtriones & pantomimi, quales ſunt paraſiti (notoriones) & qui perſonas agunt in fabulis; ad recreandum & exhilarandum populum, maximè verò viros militares, inventi; quibus varios abeuntibus, ſed plures redeuntibus ludos exhibebant. Cùm enim cogitarent Romani fore, ut ita (glorioſè) exciperentur; aut conſequendi victoriam, aut in prælio moriendi animo abibant. Adeò Romani illi priſci & viri vigilantes erant in regendo populo, ut ſi jocos & joculatores, ludos & ludiones, hiſtriones & hiſtrionicam paterentur, neq; vanitatis id nimietate, neq; gravitatis defectu facerent: Sed ut cives avocarent, ne vitiis inſueſcerent, ludos privatim inſtituendo peculiares, oblectamenta ab omnibus publicè capi volebant.

Non fruſtra oblectamenta publica fuiſſe dixi, quia nulli civi fas erat privatim ludos facere, epulum dare, fabulas agere, & ſpectacula aliqua exhibere, præter ea quibus civitas omnis oblectabatur. Ita nimirum Romæ LABORES privati, recreationes publicæ erant. Quæ conſuetudo Romanorum tam eximia & laudabilis utinam ad rempub. noſtram Chriſtianam tranſiiſſet! Sed proh dolor! promiſcuè jam divites & egeni, primi & imi mimos actitant, taurorum certamina inſtituunt, haſtis infeſtis concurrunt, convivia agitant, confabulandi ordinem ſorte capiunt, cum puellis ferias (ac jocos) celebrant, comeſſationibus multa impendunt, belli ſimulacra cient, & ludorum varia genera excogitant. QUÆ omnia detrimentum reipublicæ, diſſipationem patrimonii, hominumque corruptelam ſecum trahunt. Nam EX PECULIARIBUS oblectamentis vitia naſcuntur in civibus peculiaria.

Præterea Romæ ludiones & hiſtriones operam navabant in ſolennibus deorum feſtis. Nam Romani deorum ſuorum cultores religioſiſſimi, & templorum veneratores diligentiſſimi, nihil omnino, quod ad eorum celebritatem pertineret, 640 prætermittebant: idque revera Deo permittente. Cum enim Dii forent joculares; ab hominibus etiam joculatoribus (ridiculiſque) erant illorum feſta celebranda. Blondus lib. II. Romæ triumphantis nonnulla eorum, quæ dixi, commemorat, & pleraq; eorum, quæ deinceps dicturus ſum; quòd nimirum Romani nō minus leges hiſtrionibus, (ac ludionib.) qui ludos in urbe faciebant, quàm ducibus, qui (pro republica) bella gerebant, dederint. Etſi enim hiſtrionibus & ludionibus artem

Romani & virtutibus & vitiis magna pretia poſuerunt. Sen. Helv. 6.

Labor voluptaſque diſſimillima natura, ſocietate quædam inter ſe naturali ſunt juncta. Liv. lib. 5.

Ἀνδρειῷ αἰχμητῇ νίκη κλέος, ἔργα τ' Ἄρεως πέπτωκε φυγοπτολέμῳ δ' ἢ γυναικὸς ἐνκλεινή. Coint. l. 737.

In illa virtutum abundantia vitiis quoq; ætas illa non caruit. Macrob. 3. Sat. 14.

Manus movere maluerunt in theatro ac circo, quàm in ſegetibus ac vinetis. Varr. 2. re ruſt. prooem.

Lycurgus convivari omnes publicè juſſit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto eſſent. Juſtin. lib. 3.

In theatris ad aram luxuriæ virtutum victimæ trucidantur. Oroſ. 4. ca. 21.

Spectacula maxima ſunt irritamenta vitiorum & ad corrumpendos animos potentiſſime valent. Lactant. 6. 20.

Religionis honor eſt, dicare ſacris diebus ſacrum ſtudium literarum. Macrob. 1. Saturn. 7.

Χαλεπὸν εἶδος τὸ διδάσκειν, τὸ παντὸς χαλεπώτερον τὸ μεταδιδάσκειν, ὅταν πολλοὺς χρόνους ἤδη τὰ ψευδῆ ἀκηκοότες. Dio. Chryſ. in Troic.

In voluptatis regno virtus non poteſt conſiſtere. Lactant. 6. 20.

Saturitatis germana proles eſt petulantia. Philo. de agricultura.

Quicquid caritas erogat, remuneratur à Domino: quod diſpenſat vanitas, evaneſcit. Sareſb. 8. 4.

Ludorum celebrationes deorum feſta ſunt. Lac. 6. 20.

Feriis agi licet quod prætermiſſum noceret. Macrob. 1. Satur. 16.

Non operis boni, ſed mali feriæ ſunt. Ambr. Luc. 13.

Auguſt. 2. civit. 13.

Theatra ſtuprandis moribus orta. Tot illic immundi ſpiritus conſidunt, quot homines theatrum capit. Tertull. de ſpect. 10.

Hæc ſimiliaque memorabile nihil vel ſerium ag. Romæ permittunt. Ammian. li. 14.

Qui ſpectaculis intereſt, relicto Dei cultu, ad profanos ritus videtur tranſiiſſe. Lanct. epitom. 4.

Maram quanta labes? quæ probrorum fomenta? quæ alimenta vitiorum hiſtrionicis geſtibus inquinari? Cypr. 2. ep. 2.

Morio) ſtultorum divitum adroſor, & quod ſequitur, adriſor, & qood duobus his adjunctum eſt, deriſor. Sen. ep. 27.

Si modeſtia, jucunditas vel utilitas ſubeſt, & nemini noceatur, non adverſatur officio vel naturæ. Saresb. 1. c. 2.

Leges hiſtrionum:

1. *Hiſtrio prudens eſto.*

Seriis ſeveritatem adhibeas, jocoſis leporem. Cic. off. 1.

2. *Gratiam habeto.*

Non ſit indecenter affectato lepore pluſtuſt eius. Sidon. 3. 13.

Hiſtrionem non aſſero turpiter in ſua arte verſari, etſi indubitanter turpe ſit, eſſe hiſtrionem. Saresb. 1. 8.

3. *Aliam quoq́ artem ſeriam ſcito.*

Tanotmo veſcere, lit e. eris. Tobiae.

Otium in negotium utile vertendum. Macrob. 1. Sa. 7.

4. *Obſcænis abſtineto.*

In laudem creſcit ex crimine, & eo peritior, quo turpior judicatur. Cypr. 2. ep. 2.

Mimi ſimulatis erudiunt ad vera. Lact. 6. 20.

ὁ αἰσχρολόγος οὐχ ὅσα λέγει, ἔχει ἐν τῇ καρδίᾳ, ἀλλὰ πολλαπλάσια. Theoph. Matth. 12.

Quæ pudica fortaſſe ad ſpectaculum matrona proceſſerat: de ſpectaculo revertitur impudica. Cypr. 2. ep. 2.

5. *Non alibi quàm in theatris ſpectator.* Tacit. 1. annal.

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος. Heſiod.

Malus pupillus eſt Imp. qui ex viſceribus provincialium homines non neceſſarios, nec reip. utiles paſcit. Lamprid. Alexand.

Habebant hiſtriones mercedem ex publico diurnam mille denarios. Blond.

Sicut dignis liberalitatis oſtia patent, ita ſunt turpibus præcludenda. Saresb. 8. 9.

Roſcius mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus accepit. Macr. 3. Sat. 14.

Nefas eſt, ut diſpenſator publicus, in delectationes ſuas & ſuorum convertat id, quod provinciales dederunt. Lamprid. Alexand.

Idiotarum eſt ſicut facilè convinci, ita difficile compeſci. Sidon. 7. ep. 14.

Ποιῆσαι μὲν τινὰ ἀνθρώπων, ὁποίους βούλεται ἔχειν, ἀδύνατον ἐστι· τοῖς δὲ οὖσιν ἀρετῶν χρῆσθαι. Suid. de M. Aurel.

factitare ludicram (& oblectare populum) licebat; tamen vitam agerent (probatam &) ſeriam, ne exemplo aliis obeſſent,) imperabatur. Præter cæteras autem, has leges Romani hiſtrionibus & mimis dederunt.

Primùm examinari & explorari illos neceſſe erat, an eſſent viri prudentes & ſapientes. Quò enim leviora erant artificia, eò prudentiorum illa virorum poteſtati volebant permitti.

Deinde jubebantur explorari, an ad factitandam artem ſuam præſenti ingenio & gratioſi eſſent; quod quidem non minùs prudenter, quàm ſuperius illud inſtitutum fuit. ÆQUE enim atq; morio ipſe ſtultus eſt, qui morionem infacetum auſcultat.

Præterea artem ludicram factitare Romæ hiſtrionibus aut ludionibus interdicebatur, niſi aliarum quoque artium eſſent periti: quippe quos ludis & delitiis faciendis tantum diebus feſtis occupari; reliquis verò domi ſuæ laborare volebant.

Adhæc gravi conſtituta pœna interdictum erat ludionibus & mimis, ne quid flagitioſum in actionibus ſuis repræſentandis admiſcerent; quæ lex profectò illi hominum generi maximè erat neceſſaria. SÆPE enim qui levitatibus illorum delectantur, pauci; at qui de ipſorum malitia queruntur, multi ſunt.

Poſtremò lege cavebatur, ne cui ludioni aut mimo vel ludos agere, vel mimos dicere intra parietes privatos; ſed locis tantum publicis licitum eſſet. Alioquin enim qui ea dicebant, otioſi, qui audiebant, vitioſi evadebant.

Cæterùm his legibus non contenti Romani conſtituerunt, ne quid pecuniæ ludiones & hiſtriones, quamcunq; fabulam egiſſent, aut quicquid jocorum dixiſſet, acciperent; neve cauſſam conquerendi haberent, ſed operæ pretium conſequerentur; ſingulis mercedē mille H S. conſtituerunt, ex ærario perſolvendam publico. 641
Præclara ſanè & Romanis laudibus annumeranda providentia, quòd vivendi modum ludionibus & hiſtrionibus, perinde ac cæteris officiariis Romæ & ducibus belli præſcribere voluerunt; non minus ſuam hac in parte, quam in gravioribus negotiis, demonſtrantes prudentiam. LABORIOSIUS enim reipublicæ gubernatori eſt duos corrigere ſtolidos, quàm centum regere cordatos.

Caput

Digitized by Google

CAPUT XLVII.

De quibuſdam ſcurris olim punitis, deque noſtri ævi hiſtrionibus & joculatoribus.

IULIUS Capitolinus libro de moribus antiquorum ait, antiquitùs ludiones & hiſtriones maximo in pretio fuiſſe habitos; quòd meritò factum nemo negaverit: Illorum enim opera in diis colendis, in curandis ſuis oblectamentis, ſpectaculiſque celebrandis utebantur, cùm acuti, faceti honeſtique, non importuni aut avari eſſent. NIHIL enim amœnitatis & feſtivitatis ineſſe facetiis poteſt, ſi immiſſa in crumenam manu mox pretium illarum perſolvendum ſit.

Extat fragmentum orationis, quæ nuſquam integra invenitur, quam in Senatu Cicero habuit, qua tum Senatores, cùm populum acritur objurgavit, quod Comœdo quodam geſtum agente tumultuaſſent. Is autem Comœdus fuerat Roſcius, tanto Romæ in honore habitus, ut libentiùs, quæ roſcius joco, quàm quæ Cicero ſeriò dicebat, audirent. Neq; raro inter ſe contenderunt Roſcius & Tullius de ingenii præſtantia, utrùm † ſcilicet Roſcius ſæpius eandem ſententiam variis geſtibus efficeret; an Cicero per eloquentiæ copiam ſermone diverſo pronunciaret. Hæc cum in Julio Capitolino legi, riſu, ne ſimplicitatem meam taceam, non parum commotus fui, cum viderem Roſcium ſtultitiæ principem, cum Tullio, patre eloquentiæ, in certamen deſcendiſſe.

Ut autem OMNIA brevi admodum tempore in ſtatu ſuo manent, quin in dies ſingulos mutentur; ita inter Romanos & politia reipub. & diſciplina militaris, & educatio liberorum, & exercitia juvenum, & honeſtas hiſtrionum ludionumque interiit; qui eò progreſſi ſint licentiæ & nequitiæ, ut turbarum inter cives maximarum cauſſam ſæpè præbuerint. Itaque animadvertentes Romani hiſtriones, à quibus oblectari ſolebant, moleſtiæ jam cauſſam præbere, & artificio ſuo vacare juſſos, hinc inde vagari; & prudentum loco habitos vitam agere ſcurrilem, & iis, quæ ex ærario accipiebant, non
642 contentos; paſſim ab omnibus poſcere: unanimi omnium ordinum conſenſu ſcurras & joculatores urbe expellere decreverunt. Cæterùm ſuper hiſtrionibus urbe eiiciendis variæ extiterunt vices. Principes enim bene morati ſtatim illos exturbabant; diſſoluti verò mox illos revocabant, ut inter

Nihil eſt nobis dictu, viſu, auditu cum inſania circi, cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenæ, cum xyſti vanitate. Tert. apol. 38.

Iocundum quidem eſt, & ab honeſto non recedit, viſum probum quandoq; modeſta hilaritate mulceri. Sed ignominioſum eſt, gravitatem hujuscemodi laſcivia frequenter reſolvi. Sareſb. l. 8.

Major antiquis ſeculis delitiarum cura fuit, quàm noſtro. Macrob. 1. c. 13.

Qui pro mactanda gregis ſui pecude fortaſſe offenderentur, pro interficienda corporis ſui virtute lætantur. Oroſ. 5. 21.

M. Aurelius juſſit, ut quinos aureos ſcenici acciperent, ita tamen ut nullus editor X. aureos egrederetur. Capitolin.

Irriſoribus numiium dona inſtituuntur & munera, ab officiis otium publicis, immunitas & vacatio cum coronis. Arnob. l. 4. extr.

Cum Roſcius artifex ejuſmodi ſit, ut ſolus dignus videatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur, tamen ejuſmodi eſt, ut ſolus dignus videatur, qui eò non accedat. Cic. pro Q.

Roſcius non vulgi tantum favorem, verum etiam Principum familiaritates amplexus eſt. Valer. Max 8. c. 7.

† *Verba Macrobij.*

Nimium riſus pretium eſt, ſi probitatis compendio conſtat. Fab. 6 c. 4.

Roſcius librum conſcripſit, quo eloquentiam cum hiſtrionia comparavit. Val. Max. 8. 7.

Rhodigin. 14. 17. *Sareſb.* 8. 12.

Princeps & malitiâ nobilitatis, & adulatoribus apertis infenſus ſit. Dio. lib. 54.

Vigor Romanus bellis ſemper exercitus in languidam ſegnitiem ſecuritate atque otio ſolvitur. Oroſ. 4. 21.

Spectantes in convitia, rixas, prælia & contumelias ſæpè conſurgunt. Lact. epitom. 4.

Per exteriorem hominem interioris hominis vitia demonſtrantur. Hier. epitaph. Paulæ.

Vix valeat oſtendi, qui pariter improbus dictis & probus morib. exiſtat. Sidon. 3. 13. t. extre.

Spectantium immodeſtiam exilio multandi poteſtas Prætoribus fuit. Tac. annal. extrem.

Multa ab hiſtrionibus in publicum ſeditioſé, fœda per domos tentata. Idem annal. 4.

Propoſitis duobus exemplis, perinde conjecturam de moribus Principum homines faciunt, prout hoc vel illud elegerint. Plin. paneg.

ſigna, quibus cognoſceretur, utrùm Princeps virtuti an vitiis foret deditus, & hoc eſſet, ſi locum hiſtrionibus in civitate daret.

Illiberalis jocus ne homine quidem dignus, ſi rerum turpidini adhibetur verborum obſcœnitas. Cic. off 1. de orat. 2.

Α᾽πίσω τὸ γέλωτα κινεῖν ἐπισφαλὲς γὰρ καὶ τὸ εἰς αἰχρολογίαν προελθεῖν. Epict. c. 54. & 55.

Lacedæmonios Plutarchus in apophthegmatis autor eſt, nullos in civitate ſua ſcurras aut joculatores tuliſſe; Ideoque à legato Rhodio interrogatum Spartiatam, quæ ferendæ legis illius fuiſſet cauſſa, ſiquidem hiſtriones iis, quæ repræſentant, oblectamenti, & joculatores iis, quæ dicunt, riſus materiam darent; ita reſpondiſſe: Procul ambiguo Lycurgum ingens aliquod malum vel audiſſe, vel vidiſſe, vel legiſſe, (vel animadvertiſſe) quod urbi darent hiſtriones cum legem contra illos tam aſperam tuliſſet: Sibi verò hoc compertum eſſe, longè melius Græcis fletum cum ſapientibus, quàm Romanis riſum cum fatuis ceſſiſſe.

Spartana civitas, ſeveriſſimis Lycurgi legibus obtemperans, omnia non neceſſaria voluptatis genera averſata eſt. Val. Max. 2. 1.

Error in pluribus eſt, in paucis correctio. Ambr. fun. Valent.

Ludendi modus retinendus, ne nimis omnia profundamus. Cic. off. 1.

Turpe honeſto & gravi viro, in ejus conſortio aliquem incompoſitum inveniri. Saresb. 8. 12.

Dio lib. 68. Traianum ſpectacula edidiſſe refert ſumma magnificentia.

Ridere & expuere in conſpectu Regis turpe. Herodot. lib. 1.

In vita Traiani Dio narrat, hiſtrionem quendam ex partibus Africæ Romam veniſſe, repræſentationibus mirificum, & in dicteriis admirabilem: Eum verò ut audire dignaretur, rogatum Traianum Imperatorem reſpondiſſe; NON CONVENIRE Principis gravis & virtute præſtantis dignitati, ut quis ipſo præſente leve quippiam perpetret. Id enim ſi fiat, non minus ipſum levitatis notatum, quàm illum ſtultitiæ accuſatum iri. Et porrò addidiſſe: NEMINEM oportere tam confidentem eſſe, ut verba, præſente Principe, obſcœna proferat, aut res turpes repræſentet, eaque in re parem mereri pœnam, qui illos adducant, & qui illa repræſentent. NUNQUAM enim ea in conſpectum Principum adducenda eſſe quibus ad vitia invitentur; ſed ea tantùm, quibus ad virtutis ſtudium excitentur. Conveniens profectò tali viro oratio.

ὅλως αἰσχρολογίαν ἐκ τῆς πόλεως, ὥσπερ ἄλλο τι, δεῖ τὸν νομοθέτην ἐξορίζειν. Ariſtot. 7. polit. 17.

Eodem facinore ſpectator obſtrictus eſt, quo admiſſor. Lactan. epitom. 4.

Ποιεῖν τὰ αἰσχρὰ καὶ λέγειν, ὁμοίως ἀσχημον. Heliod. lib. 7.

Εἰπεῖν, ἀκοῦσαι καὶ δρᾶσαι μικρὸν μεῖον Nazi. tetraſtich.

Mimos & profeſſiones obſcœnas fovere beneficiis, illicitum eſt & inſane. Saresb. 82.

SAMATIUS morionem ſe 30. annis finxit, ut Conſtantinam Imp. à cædis ſuis avocaret. Aug. quæſt. V. & N. T. 115.

Deſipientis eſt, ab his ſperare laudem, quæ veniam rectiùs merentur, quàm gloriam, ſi tamen moderationis bono fuerint temperata Saresb. 8. 11.

Suetonius in vita Auguſti (cap. 45.) refert, hiſtrionem acutum, & facetum & gratioſum, Stephanionem nomine, cùm die quodam feſtivo jocis oblectare Imperatorē voluiſſet, unde emolumenti aliquod caperet; in Palatium primum † pueri habitu, deinde matronæ Romanæ ornatu veniſſe, & utriusq. perſonam adeo ad vivum expreſſiſſe, ut non repræſentari, ſed ſeriò ſingula geri viderentur; Imperatorem verò facto hiſtrionis plurimum offenſum, per trina theatra confeſtim virgis eum cædi juſſiſſe: & quærenti, quòd cùm errones ſemel tantùm cæderetur, ter cædi juberetur, reſpondiſſe Auguſtum: Primùm ipſum flagellari ob contumeliam matronæ, quam repræſentarat, factam; deinde ob irreverentiam, quòd coram 643
ſe re-

† Cui in puerilem habitum circumtonſam matronam miniſtraſſe compererat.

Quantum admiſit reus, tantum vindicandum. Plin. 2. ep. 11.

Non maior pœna quàm culpa ſit. Cic. 1 offic. 2.

Lingua mali pars peſſima ſervi. Iuven. 9.

In ipſo joco aliquod probi ingenii lumen eluceat. Cic. off. 1.

Δεῖ γὰρ μήτε ποιεῖν ἐν ἀθύρμασι, μήτε παίζειν ἐν σπουδῇ χρεὼ δ᾽ ἐθιζέμεν τὸ σχῆμα. Silentiar. 8 epigr. li. 5.

ſe repræſentaſſet; poſtremò propter temporis jacturam, cujus cauſam ſpectatoribus præbuiſſet. NON tamenim † vituperari joculatores aut ſcurræ ob jocos ac ludos, quos exhibēt, quam propter temporis, quod tum ipſi, tum alii ipſis autoribus perdunt, jacturam merentur. Ut autem juſta pœna histrioni illata; ita verba ab optimo Imperatore prolata, juſtiſſima fuerunt.

Ejuſdem Auguſti ævo Pylades pantomimus, cum hiſtrionibus cæteris urbe pulſus fuerat: Sed cùm inprimis gratioſus & feſtivus eſſet: inſtantiſſimè populus Imperatorem rogavit, ut exilium ei remitteret, quas ei preces pro philoſopho relegato nunquam adhibuiſſet. HOMINES enim vani leveſq; citiùs illius gratia facultates omnes expenderent, qui ineptum quiddam narrat, quàm qui vitam ipſorum informat & corrigit. Cæterùm Auguſtus populi precibus annuit; ſed ea lege ut curator, (ſive moderator) Pyladi adderetur, qui tanquam inſanum corrigere & caſtigare poſſet; CUM prudentes magiſtros ſibi fatuos ſumeret enr, velle ſe inquiens, ut fatui magiſtris uterentur ſapientibus.

Cùm autem quodam die is, cujus curæ Pylades commendatus erat, ob factum neſcio quod turpe, aut dictum obſcœnius eam† objurgaſſet; ira & indignatione Pylades contra increpantem commotus fuit; quo cognito Imperator, eum virgis cædi, & in perpetuum relegari juſſit. Quam ſententiam cum ferret Auguſtus, hæc inſuper addidiſſe perhibetur: Tantum habuit Roma virium ut hoſtes delerct, & ad delendos ſcurras ac ſanniones virib. deſtituitur! cumq; quod peſſimum, animus nos irritandi illis adſit; nobis illos vel reprehendendi deeſt audacia.

Juſtiſſimam Lacedæmonii Romaniq; cauſſam habuerunt, à ſcurris & joculatoribus ſuas repurgandi reſpublicas. Sunt enim otioſi, vitioſi, inhoneſti, malitioſi, & non parum civitati noxii. Quid enim? An non ſunt ſcurræ otioſi qui magis, quam alii, de ſudore victitant ſemper alieno? An non dicendi vitioſi, qui artem ſuam factitare nequeunt, qui in vitiis ſeſe exerceant, & cum hominibus improbis converſentur? An non vocandi inhoneſti, qui victum ſuum non honeſta agendo; ſed obſcœna loquendo parant? An non appellandi malitioſi, cùm SOLENNE ſit ſcurris, ut gratia (facetiiſque) deſtituti à malitia ſubſidium petant? An non affirmare & quidem optumo jure poſſumus, eſſe illos inutiles & damnoſos

† *caſtigare.*

Quid eo brutius, qui dimiſſis propriis, non modò negotiis, ſed & otiis alienis jugiter occupatur? Sareſb. 1. c. 1.

Diſciplina intereſt injuriam vindicari. Tert. adverſ. Marcion. 4.

Ἐν μιᾷ μοίρᾳ χρόνου ἄλλοτ' ἀλλοῖαι διαιθύσσοισιν αὖραι. Pindar. Olymp. 7. extrem.

Τέρψις γὰρ τοῦ μὲν καλῶς ἄριστον, ἄνευ δὲ τούτου κάκιστον. Iſoc. ad Demonic.

Τὸ γελοῖον κωθῶνι ἀλλὰ πεφεισμένως δεῖ χρῆσθαι. Dioc. Stob. 390.

Mimus corruptelarum diſciplina eſt. Lactant. Epitom. 4.

Turpe homini & gravi viro, in ejus conſortio aliquem incompoſitum inveniri. Sareſb. 8. 12.

Vulgum delectat, ſi quid molle à cinœdo, petulans à ſcurra, ſtultum à morione profertur. Plin. 9. ep 17.

Ludicrum eò flagitiorum & virium venit, ut auctoritate Patrum coercendum eſſet. Tacit. annal. 4.

† *Quod ſpectatorem, à quo exſibilabatur, monſtraſſet digito.*

Auguſtus immunes verberum hiſtriones quondam reſponderat. Tacit. annal. 1.

Morionum) audacia ita demum in convivas ſibi jus facit, ſi cœpit à domino. Sen. in ſap. non cad. injur. 11.

Non minore à te cnocento, ut colleret pantomimos, quàm à patre tuo, ut reſtitueret, exactum eſt. Plin. paneg.

Εἰ τις ἀεὶ ἐν ἀγορᾷ ἰθέλει κολάκων ἀνέχεσθαι, πολλάκις ἐνδίδωσι τοῖς μωροῖς σόφισμα. Bizan. Epigr. lib. 1.

Plus eſt cum pudore manibus victum quærere, quàm inverecundè cum otio aliena utenſilia expectare. Ambr. in Tim. 5.

Fugienda otioſitas mater nugarum, noverca virtutum. Bern.

Vacat vitiis noſtris, & ad omne votum fluente fortuna, laſcivit otium. Fab. declam. 3.

Iocis temperatis delectamur, immoderatis laſcimur. Sen. in ſap. non cad. injur. 16.

Ἡ δὲ μωρία μάλιστ' ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ. Eurip. Stob. 97.

Non ſunt dicenda munera; in quibus nemo accipit, ni ſi qui accipere non meretur. Lactant. 6. 12.

Non habitant unà pudor & fames. Fab. declam. 12.

Venter creat omnes has ærumnas. Plaut. Milit. ſc. 2.

Digitized by Google

civitati; qui quod ſtultos nos reddiderint, pecunias noſtras præmii loco auferunt?

Eò mundi dementia & corruptela progreſſa eſt, ut 644
quemadmodum viri graves cordatique dedecori ſibi inquietorum & vanorum colloquia ducant; ſic Principes præcellentes magnificum ſibi ducant, ſi in aulis ſuis ſannionem nugatorem habeant. Ac ſanè ſi hîc ſubſiſteretur, ferendum utcunque eſſet. Sed quid dicemus, quod nonnunquam tam vani domini & tam ingenioſi ſanniones ſunt, ut magis ſoliciti domini ſint, quomodo illis ſatisfaciant, quàm illi, quomodo dominis ſerviant? Fit etiam hoc, quod non oportebat, quòd exacto in aula Principis anno uno, majorem imperandi licentiam morio, quam aulicorum ullus, aut miniſter pervetus habet; cum GRATIORES ſint unius ineptiæ, quàm omnium obſequia.

Turpe dictu ſcriptuque eſt, tantam eſſe hominum vanitatem, ut non minus operæ ponat in conciliando ſibi ſcurra, cujus apud Principem favore adjuventur, quam ſi Cicero aliquis foret, cujus in Senatu utendum eſſet patrocinio. INGENII ſtupor, perſonæ vilitas, animi humilitas, & famæ contẽtus eſt, velle quenquã interprete morione in negotiis ſuis uti. NON admodum enim prudentia neceſſe eſt abundet, qui in ſcurræ gratiâ fiduciam ſuam collocat.

Sed nondum omnia diximus; reſtant alia fœdiora, quod propter unicam acclamationem, qua nobili, neſcio cui, feliciter in publico ſcurra quiſpiã precatur, nihil præterea prometitus, veſtem accipit ſericam: Inde verò digreſſi cùm ædem ſacram intrant, ne nummulum quidem pauperi darent. O incuriam Principum! ô vanitatem megiſtanum! quod ſuper eſt morionibus, deſit pauperibus! Satis eſt, quod mundo dent; nihil, quod CHRISTO! per amicum petentes accipiunt; per animam ipſorum rogantes vacui abeunt. Quod profectò fieri non oportebat. VIR enim nobilis, qui Chriſtianus eſt, non mundanus, optare potiùs debet, ut à pauperibus in morte prædicetur, quàm à ſcurris in vita laudetur.

QUID animæ vel corpori prodeſt, ſi à ſcurris ob veſtem datam lauderis, & à pauperibus ob panem negatum accuſeris? An tantum tibi profuturum eſt, ſi ſcurra ante Principem novo (tuæ gentis) conſpicuus geſtamine incedat; quantum obfuturus coram DEO pauper, cui interulam negaſti vetuſtam? Itaq; omnes equites (& viros nobiles) Chriſtianos, per JESUM

Paupertas ridiculos homines facit. Juvenal. 3.

Non oberret menſis Principis obſcœna petulantia, ſed benigna invitatio, & liberalitas joci & ſtudiorum honor. Plin. paneg.

In exhibenda cœca quadam & contemtibili magnificentia multi, non tam mirabiles quàm miſerabiles faciunt ſumtus. Saresb. 1.8.

De ſcurra facillùs dives, quàm paterfamilias fieri poteſt. Cic pro Quinctio.

Inter ſcurrilitates hiſtrionum totius actionum ſeriarum ſtatus peregrinatur. Sidon. 1.5.

Αἴχιστον κλύειν ἀνδρὸς μωροῦ φλαῦρ᾽ ἔπη μυθουμένου. Sophocl. Ajac.

Pro Philoſopho cantor, & in locum oratoris doctor artium ludicrarum accitur. Ammian. lib. 14.

Palatini fumi graviter fœtere ſolent. Pomb. Lat. Phoca.

Nihil acerbius, quàm ubi quod impetraſti, rogandum eſt Sen 2. benef 4.

Ianitoribus quoque innoteſcere pro magnifico accipitur. Tacit. annal. 13.

Nemo malus felix. Iuvenal 4.

ὁδηγὸν τυφλὸν λαβεῖν καὶ σύμβουλον ἀνόητον ἴσον ἐστί. Plut.

Qui verſatur in ſordibus, ſordeſcit amplius. Saresb 2.27.

Qui ſtultos eruditi videri volunt, ſtulti eruditis videntur. Fab. 10.7.

Inepta eſt munificentia, quæ præſtatur Indignis. Sym. 5.57.

Non deeſt apud Principes mendacio fides, ubi ſcurris interdum gratia redditur, obtrectatoribus honos. Saxo lib. 5.

Laudabilem proferunt non de benè vivente, ſed de bene paſcente ſententiam. Sidon. 3.13.

Largitio hominum patrimonia ſua in macea abjicientium ab omni juſtitia remotiſſima eſt Lact. 6.12.

Τῆς αὐτῆς ἀμαρτίας ἐστὶ τὸ διδόναι, οἷς μὴ δεῖ, καὶ τὸ μὴ διδόναι, οἷς δεῖ. Diogen. Stob. 277.

Nuditas, quæ indiget operiri, non poſcit ornari Leo ſerm. 4. de jejun X. menſ.

Non eſt habeo laudari glorioſum, cujus familiaritas ignominiam reddolet. Sar 8..4

Iactantia & profuſio, & quidvis potius, quàm liberalitatis exiſtimanda eſt, cui ratio non conſtat. Plin. paneg.

Quaſi ſcurrere periturus poteſt, ſi non ſuccurrerit, occidit. Lact 6.11.

Vilis adulator picto jacet ebrius oſtro. Arbit. 16.

Miſereantur pauperum, qui ſibi volunt parcere CHRISTUM. Leo ſerm. 4. de collect.

SUM

Digitized by Google

SUM CHRISTUM crucifixum moneo,hortor,obteſtor,ut diligenter reſpiciant,quid & cum quibus erogent;quid & cui dent;quid & cui negent! APUD Principes enim bonos plus ponderis habere debent egenorũ neceſſitates, quàm ſcurrarũ facetiæ.Date,ut libet;diſtribuite,ut vultis:atDIE mortis,quã-
645 tum cum ſcurris ob data riſiſtis, tantum cum pauperibus ob negata plangetis. IN ILLA hora decretoria acerbiſſimum erit morituro,ſi hinc orphanorum membra nuda, inde veſtimentis ſuis oneratos ſcurras viderit.

Unum mirari ſatis nequeo,quod promiſcuè quiſque ſtultus evadere,etiamſi prohibeatur, poteſt; at quod peſſimum, poſtquam ſcurræ(avari & avidi) aut ſannionis perſonam induit, ne mundus quidem univerſus efficere poteſt,ut reſipiſcat. Ac ſanè ejuſmodi homo etiam ratione caret; cauſſa tamen(cur id vitæ gnus amplectatur,) non deſtituitur; quippe qui commodiorem ſibi victum ludendo,quàm alii arando, aut veſtes ſarciendo,parat.NEGLIGENTIA eſt eorum,qui regimini præſunt, &magiſtratuum incuria, quòd juvenis ſanus,ingenioſus,corpore exacto, vegetus,robuſtus, tantùm quod obſcœna narrat, & ineptiis aut aſſentationi deditus,de domo in domum,† menſa ad menſam circumvagando tempus perdit; mox omnium judicio laudem fabulatoris,'quem Sol videt,lepidiſſimi reportat.

Accidit & illud, quod licet ipſa interdum (ut ſic loquar) invenuſtas non ſit ipſis invenuſtior; & ſive faceti, ſive infaceti ſint, tamen non alium cuncti in republ.quàm fatuorum locum obtineant: Tamen noſtra ſtultitiam ipſorum vanitate ſuperamus, idem illis pretium perſolventes, ſi frigidi ſint & inepti, ac ſi gratioſi & lepidi Non ferebant in civitatibus ſuis Romani hiſtriones(malè) facetos; & nos Chriſtiani ſcurras domi noſtræ frigidos! Si verum eſt gravius peccare, qui cum deformi, quàm qui cum formoſa delinquit; & qui vino auſtero, quàm qui generoſo inebriatur: magis vituperandi ſunt, qui cum ſcurris frigidis, quàm qui cum joculatoribus lepidis tempus perdunt. CUM homine enim feſtivo aliquantulum temporis animi cauſa terere,tolerabile videtur.

Melius eſt nudum Chriſtum veſtire,quàm adulatoribus veſtes dando peccatum incurrere.Rigord. de geſtis Philipp.

Inveniunt curioſi, quo delectentur, & non inveniunt miſeri, quo ſuſtentrentur. Bernh.

χερσὶν σκίπτες τρίφους τε, τὸν πλαγχὸν τρέφων. Naz.tetraſtich.

Qui dat,ut habeat, mendat,ut tribuat. Leo jejun.X menſ.ſerm.6.

Pauperibus non dare, tuliſſe eſt. Aug. ad fr.in erem.31.

Principum negligentia dum malè conſulris impunitatem,rectè factis nullum præmium pollicetur,nec illos à crimine, & hos deterret à laude. Plin.paneg.

Ad bonos mores ab errore migrare paucorum eſt.Sidon 9 6.

Ad ſpectaculum luxurioſum quantus ſit concurſus,quanta eſt circa artes bonas ſolitudo! Sen.ep. 80.

Quaſi mures ſemper edimus alienum cibum. Plaut.captiv.1.

In menſa tenui ſatis eſt immenſa voluptas. Æſop.

Bona ſumma putant aliena vivere quadra. Iuvenal. 5.

Sus magis in cœno gaudet, quàm in fonte ſereno. Prov.

Quid iniquius, quàm impia ſapere,& ſapientioribus doctoribusque non credere? Leo. ep. 10.

Πολλοὶ εἰσι τοὺς πονηροὺς πράξεις ἀποδεχόμενοι, καὶ χαρίεντα μὲν τὸν αἰσχρὰ λέγοντας, τὸν δὲ αἰσχρολογον πολίτικόν. Baſil. Stob. 63.

Semper magnæ fortunæ comes eſt adulatio. Tacit.annal.2.

Genus jocandi non profuſum nec immodeſtum: ſed ingenuum & facetum eſſe debet. Cic.off.1.

Pejus adulterio turpis adulter obeſt. Ovid. heroid.4.

Τὸ γελοῖον ἔχει τὴν πλεονεξίαν τῆς χαλεπῆς τοῦτο ἐστιν ἐν ἀτυχήμασιν εὐτυχεῖν. Ta:i.lib.1.

Expedit interdum deſipere. Caſſ.1.51.

Tetrica amœnanda jocularibus. Sido.1. ep. 9.

Aliquando rideo, jocor, ludo: utque omnia innoxiæ remiſſionis genera breviter amplectar,homo ſum. Plin.5 ep.3.

Ὥσπερ ἀνθρώποις δυοῖν ἔοικεν ὁ γελωτοποιὸς, πρὸς καιρὸν δεῖται γελᾶσθαι. Xenoph. Sympoſ.

Adulatores fortunam Principum magis quàm ipſos Principes colere ſolent. Philo legat.ad Cai.

Caput XLVIII.

Epiſtola M. Aurelij Imp. ad Lambertum Heleſponti præſidem, qua certiorem illum reddit, ſe hiſtriones urbe expuliſſe, & in inſulam

inſulam illam deportari juſſiſſe: Diviſa ab autore in tria capita. Eſtque diligenter notanda iis, qui magnificentiæ tribuunt, ſi morionem circa ſe habent.

Marcus Aurelius unicus Imp. Rom. Aſiæ dominus, Europæ confœderatus, Afrorum amicus, Maurorum hoſtis, Lamberto Helleſponti præſidi S. & deorum amorem.

ET PELLIBUS, QUAS MISISTI, MUNITUS, & balteo, quem dono mihi dediſti, cinctus incedo, & canibus magnopere delector venaticis: Omnia quippe tam bona ſunt, ut & corpus iis fruendo, & oculi intuendo, & animus grata habendo delectetur. Equidem pauca quædam, & quidem ludicra abs te petii; tu vero & multa mihi & ſeria videris miſiſſe, non miniſtri hac in parte, ſed amici functus officio. ANIMI enim boni & generoſi eſt, non ſolum ea, quæ petunt; ſed etiam quæ petituros arbitratur, amicis deferre. 646

Profectò tu magis generoſitatis in obſequio præſtando rationem, quàm ego in petendo cupiditatis, habuiſti, Ego enim XII à te, quod meminiſti, pelles petii, tu verò duodecies duodenas miſiſti; VI. me deſiderare canes venaticos oſtenderam, & XII. ad me omnium, qui in inſula fuêre, præſtantiſſimos miſiſti. Itaq; commodum evenit, ut & ego honorem adeptꝰ ſim, & tu bonam famam pepereris. Quod enim pauca ego petii, modicæ in me cupiditatis indicium eſt; quod autem multa ipſe miſiſti, tuæ teſtimonium liberalitatis.

Quamobrem & quæ miſiſti grata habeo, & deos precor, ut fata tibi perpetuò proſpera largiantur. PRO beneficiis enim gratias, quod noſti, agere poſſumus; parem verò gratiam reddere non poſſumus. QUI beneficium aliquod accipere ab aliquo audet, ad perpetuam ſeſe adſtringit illius ſervitutem. Ego verò cùm ſervus tuus eſſe non poſſim; amicus ero, quo magis te, quàm illo, gaudere decet. Si enim ſervus eſſem, cum timore tibi ſervirem; at cùm amicus ſim, cum amore tibi prodero.

Sed ut ad negotium accedam, cujus gratia ſcriptionem hanc inſtitui; tres ad te naves, quemadmodum vides, ſcurris, comœdis & morionibus onuſtas mitto: nec tamen eos omnes mitto. SI enim cunctos, qui Romæ ſunt, fatuos mitterem, totam hanc regionem exteris frequentari neceſſe foret. Ars, quam illi factitabant, hæc erat, quod mimi facetias, aut ſcommata ad menſas dicebant; alii choreas nuptiales cantu cele-

χιδὸν εἰκόνα ἕκαστος τῆς ἑαυτῦ ψυχῆς γράφει τὴν ἐπιστολήν. Demetr. Phal. de elocut.

Ludorum actores inhoneſtos eſſe jus, & inter capita computari judicavit infamia. Arnob. lib. 7.

ὦ χαριεὶς κωμῳδία, δι' ἣν κόλακες παρέντες ζωμὸν πολλοὶ θυμὸν ἠλάθησαν. Epigr. lib. I. c. 12.

ἐπιμέμψασθαι τὸ ἀργύριον, οὐδ' ὅσον ὑπαναλώμενον, μετὰ τὸ λαβεῖν τὰ χρήματα, νομίζων οὐ χάριτος εἶναι τὸν καιρόν, ἀλλὰ τύχης. Phalar. ep. 95.

Dulciora ſunt beneficia, quæ nullis difficultatibus obtinentur. Caſſ.

Qui dedit beneficium, taceat; narret, qui accepit. Sen. 2. benef. 11.

Nihil magna dignitas à paupere petit. Sym. 4. 61.

Nulla res carius conſtat, quàm quæ precibus empta eſt. Sen. 2. benef. 1.

Tantum gratiæ demis, quantum moræ adjicis. Sen. 2. benef. 5.

Gratius eſt quod defertur abſentibus. Sym. 8. 21.

A quo celerior remuneratio videtur in eum voluntas noſtra propenſior. Cic. off. 1.

Sic natura comparatum eſt, ut eum quem laudes, etiam ames; porrò quem ames, laudari te ab illo velis. Apul. Florid. 2.

Quisquis magna dedit, voluit ſibi magna remitti. Martial. 5. 60.

Felicitatis cultus plus ſemper petit, quàm impendit. Val. Max. 4. 7.

Νομίζει τὸν παρὰ τοῦ τυχόντος χρήματα λαμβάνοντα δεσπότην ἑαυτοῦ καθιστάναι. Xenoph. M moral. 1.

Qui beneficia invenit, compedes invenit. Comment. Ariſt.

Omnibus bonis in rebus effectus in laude, effectus in caſu eſt. Apol. Flor. 4.

Iuvari aliunde, obnoxium fieri eſt. Bernhard. lib. 5.

Non ſatis amicus eſt, cui ſolenne aliquid ſtatim redditur. Sym. 3. 59.

Amicitia pares ſemper aut accipit aut facit. Minut.

Tuta eſt ſecuritas animi innocui, ut repenſum putem, quicquid ab amante debetur. Sym. 7. 83.

Stultorum plena ſunt omnia Cic. 9. ep. 22.

Κραγέται δὲ κολοιοὶ δὲ ταπεινὰ νέμονται. Pindar. Neme. 3.

Stultorum proſpecti ac eos perdere ſolet. Auger. Vit. Ludov.

Διδάσκειν μὲν ἀνθρώπους ἅπαντας χαλεπόν, ἐξαπατᾶν δὲ ῥᾴδιον. Dion. Chryſ. Troic.

celebrabant; alii fabellas ad portas cantabant aut narrabant; alii comœdias in foro agebant: aliis matronæ Romanæ pro nugigerulis (& internunciis) utebantur; alii libros ineptiarum componebant & recitabant; neque deerant me hercule in ipſorum ſcholis auditores. Ac velim tibi perſuadeas, Lamberte, adeò tum mimos iſtos callidè artem ſuam tradidiſſe, tum ingenioſam fuiſſe in ea diſcenda juventutem urbanam, ut tres quidem naves magiſtros ceperint, diſcipulos nec centenæ capere poſſe videantur.

647 Unum admiror, ac penè dixerim, diis indignor, quòd cùm venti turbo domos evertat, torrentium impetus pontes auferat, pruina vineas infeſtet, fulmina turres rumpant, terræ motus ædificia proſternãt, aër infectus viros cordatos interimat; nulla tamen peſtilentiã, quæ fatuos auferat. O infelix Roma! qui probè te inſpexerit, & curioſius ſcrutatus fuerit, PENURIAM in te ducum fortium, Senatorum honeſtorum, Cenſorũ juſtorum, Officiariorum fidelium, & Principum virtute præſtantium; At ſcurrarum tantùm, ſannionum & joculatorum copiam deprehendet. O quàm gratam rem diis, quàm utilem genitrici noſtræ Romæ præſtares, ſi pro tribus ſtultorum onerariis, vel unam ſaltem actuariam virorum prudentum mitteres!

Etſi hoc reticere mallem; non poſſum tamen, quin dicam, quod nimirum & ſtultos vidi, & multas audivi ineptias: ſed NIHIL ſtultius, nihil ineptius unquam vidi, quàm quòd multi Romæ, & in Italia viri nobiles magnificum & glorioſum ſibi ducunt, ſi domi ſuæ ſannionem habeant. Ego verò AMENTIOREM illum, qui ſannionem circa ſe habere glorioſum ſibi ducit, quàm ipſum ſannionem arbitror. STULTUS enim cùm cordato ſeſe adjungat, cordati ſpeciem habet; prudens verò cùm ad ſtultum ſeſe applicet, ſtulti indicia præbet. CUR homines quærunt res ludicras: cum omnia hujus mundi ludibrium ſint vaniſſimum? CUR ſtultos quærimus, cùm quicquid dicimus aut agimus, obſtinata ſit ſtultitia? CUR quærimus ſcurras, quorum ſalibus oblectemur fictis, cùm ærumnæ noſtræ non fictæ, ſed veriſſimæ ſint? CUR iis oblectamur, qui mendacio nobis palpantur; cùm ne unus quidem ſit, ex quo unicam audiamus veritatem? CUR fatuos quærimus ſimulatos, cùm plerique omnes fatui ſimus veri.

Multos Romæ video, qui cum viris honeſtis converſantes,

Tttt tamen

Ἄνοια τοῖς θνητοῖς δυστύχημ' αὐθαίρετον. Menand. Stob. 96.

Fatuum opera prodit. Sax. ll. 5.

Inſitum mortalibus naturâ, propere ſe qui, quæ piget inchoare. Tacit. hiſt. 1.

Diſcentium ſtudiis inveniuntur magiſtri. Cic. off. 1.

Quales illi erunt diſcipuli, ubi tales docebunt magiſtri? Leo ep. 63 c. 17.

Ludicrarum artium multi diſcipuli ſunt, multiq; doctores. Sen. nat. quæſt. 7. extre.

Melior eſt gradus lentior per iter rectum, quàm velocitas feſtina per devium. Leo jejun. Pentec. ſerm. 2.

Bonorum raritas flagitia multorum nequit excuſare virtutibus communicatis. Sidon. 7. 9.

Rerum omnium lege perverſa, muri cadunt, aquæ ſtant, turres fluunt, naves ſedent, ſidunt viæ, natant ſepulti. Sidon. 1. 8.

Εὐδαιμονέστερον πόλιν, ὅταν ἔχῃ τινὰ σπουδαῖον, κακοδαιμονέστερον δὲ ὅταν ἔρημος ᾖ τοιούτου. Philo Stob. 49.

Boni rari, improborum vulgus immenſum. Mamertin. panc.

Maximi honores ad parum dignos penuria meliorum ſolent deferri. Idem paneg.

Mas vale bien de lexos que mal de cerca. Adag.

Scelere pares pœna exæquandi. Sax. l. 15.

Hiſtrionibus dare eſt dæmonibus immolare. Rigord. de geſt. Philip. fol. 178.

Donare res ſuas hiſtrionib. vitium eſt immane, non virtus. Aug. Ioh. 100.

Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit, perdere ſciunt, donare neſciunt. Tacit.

Καλὸν ἀεὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον ἀνακλᾶν, διὰ τὰς ἀμείνους ἐλπίδας. Phil. Sto. 48.

Burlaos con el loco en caſa, burlara con vos en la plaça. Adag.

Ὅταν προβῇ τις ἄλλον εἰς κωμῳδίαν ὡς ἀφραίνοντα, σαυτὸν ἐγχεῖσθαι δόκει. Naz. tetr. 40.

Si quando fatuo delectari volo, non eſt mihi longè quærendus, me rideo. Sen. epiſt. 50.

Πάντα πέλει γέλως. Speuſip. Epigr. lib. 3.

Veritati adulatio officit. Tacit.

Τὸ μὲν ἀληθὲς πικρόν ἐστι καὶ ἀηδὲς τοῖς ἀνοήτοις· τὸ δὲ ψεῦδος γλυκὺ καὶ προσηνές. Dio. Chryſ. Troic.

Sumuntur à converſantibus mores. Sen. 3. ira 7.

tamen diſſoluti ſunt; cum ſapientibus rudes; cum prudentibus inconſiderati: & cum fatuis converſantes cordatos illos fore quiſquam retur! UT MITIUM uſi conſuetudine mites, crudelium crudeles, mendacium mendaces, veracium veraces; ita fatuorum fatui erimus. QUALES enim magiſtri ſunt, quos habemus, & præcepta, quæ audimus; tales & ſcientiæ ſunt, quas diſcimus, & actiones, quas exercemus.

Cùm Dionyſius, famoſiſſimus Siculorum tyrannus Diogenem interrogaſſet, cujus conditionis homines domi ſuæ quemque oporteret habere, & quibuſcum opes ſuas communicare? ita reſpondit Diogenes: VIR cordatus, ut pacificè in ſua vivat 648
rep. & opes ſuas haud malè collocatas videat; ad convictum conſuetudinemq; tantùm ſenes admittat, quorum conſiliis inſtruatur; juvenes, quorum miniſteriis utatur, amicos, quorum gratia nitatur, & egenos, quorum voce celebretur. Hoc Philoſophi reſponſū etſi vehementer Dionyſius probavit; cõſilio tamen illo uti neſcivit; quippe qui non minùs in erogando ſeſe inſipientem, quam in rapiendo tyrannum declarabat. Si ergo vera ſunt, quæ Diogenes dixit, VICTUM nimirum eſſe præbendum ſenibus, miniſtris amicis & egenis: videamus, an ob ullam harum rationum æquum ſit, alimenta ſannionibus dari.

Primùm ſupervacaneum mihi videtur cogitare, conſilii nobis dandi capaces eſſe moriones, qui ne ſibi quidem illud habent. QUI enim ſponte ſua ſtultos eſſe fecerunt, eos tanquam cordatos tractare ſtultiſſimum foret.

Deinde nihil ea cogitatione mihi videtur vanius, ſi putem ſcurras miniſtrorum more operam nobis navaturos. Infortunati enim iſti tantùm UT laborem fugerent, artificium amplexi ſunt tam ignominioſum.

Præterea PUDENDUM mihi & probroſum videtur, virum aliquem (prudentem ac) generoſum in animum inducere, ut ſcurram pro amico familiari habeat. Ejuſmodi enim (homines) inter veros amicos numerari nec debent, nec poſſunt. Non enim ob dignitatem (& virtutem;) ſed ob fortunas non amant.

Poſtremò ſupervacaneum eſt cogitare, juſtum eſſe cibum paraſitis tanquam egenis dari. Hujuſmodi enim homines haud poſſumus dicere paupertate premi; ſed opulentia carere, & ſtultitia abundare.

CUM ergò paraſiti & hiſtriones, ut inter amicos numerentur,

Necedat al olmo la pera, pues no la lleva. Adag.

Πολλάκις ἄνδρες ἀγαθοὶ κακοῖς προσερχόμενοι πολλῷ θᾶττον κακίας ἀπέλαυσαν, ἢ μετέδωκαν ἀρετῆς. Nil. Stob. 69.

Ideo magiſtri errorum exiſtunt, quia veritatis diſcipuli non fuerunt. Leo ep. 10 c. 1.

Μῶρος γὰρ μῶρα λέγει. Eurip. Bach.

Τίς ἐθέλει ἄνθρωπον ἐν οἰκίᾳ ἔχειν, τὸν μὲν ἐργάζεσθαι μὴ ἐθέλοντα, τῇ δὲ πολυτελείᾳ χαίροντα. Xenoph. m. mor. 2.

Benefacta malè locata malè facta arbitror. Enn. Cic. off. 2.

Miniſtros ſ.nus miſericordiæ divinæ, qui partem pauperis in manu poſuit largientis. Leo quadrag. ſerm. 11.

Ἔλεγχος ἀνδρὸς ἐστὶ ἦθος ἡ μετὰ τῶν τοιούτων συνουσία. Chryſ. Stob. 48.

Nihil prodigæ tatis eſt voluptati. Ambr. Luc. 15.

Pecunias illas volumus, quibus libra juſtitiæ ſuffragatur. Caſſ. 8 20.

Κακοὶ κολακευόμενοι κακουργότεροι γίνονται. Antiſt. Stob. 64.

Quiſquis uni ſe flagitio dederit, in aliud mox proclivior ruit, ita alterum alterius incitamentum eſt. Sax lib. 3.

Moriones non habent locum inter 1. Conſiliarios.

Conſilia egenis ſuggerit improba otium. Adag.

Κόλακος βίος μικρὸν χρόνον ἀνθεῖ. Athenæ. 258.

ὁδηγὸν τυφλὸν λαβεῖν, καὶ σύμβουλον ἀνόητον, ἴσον. Pl. Stob. 109.

2. *Miniſtros.*

Melius eſt domus ſuæ curam gerere, quàm in aliena adulari. Ambr.

Artes paupertatis ad ſubſidium comparatæ. Arnob. lib. 6.

3. *Amicos.*

Ἄφροσι μὴ χρῶ φίλοις, ἐπεὶ κληθήσῃ καὶ σὺ παντελῶς ἄφρων. Menan. St. 724.

Menea la cola el can, no por ti, ſino por el pan. Adag.

4. *Pauperes.*

De miſeriis pauperum divites incentiva ſuarum capiunt voluptatum. Ambr. Luc. 16.

Si pauperem hiſtrionem videamus, non debemus fovere malitiam. Sareſb. 8. 4.

Ergo non ſunt alendi.

Digitized by Google

rentur, in fames; ut pro miniſtris habeantur, inhabiles; ut conſulantur, imprudentes ſint: opes ſuas quemquam hominibus levibus impendere mihi leviſſimum videtur. Cum autem intentiones ſolis diis manifeſtæ, & hominibus abſconditæ ſint; NIHIL eſt, quo boni intentiones ſuas vel bonas vel malas eſſe magis approbent & patefaciant, quàm in verbis, quæ loquuntur, & in ſociis, quos ſibi adjungunt.

CAPUT IL.

Pertexens epiſtolam M. Aurelius, in Helleſponto, quò moriones deportari juſſerat, multos ſe inveniſſe Philoſophos humatos narrat, & cauſſas relegatorum morionum explicat.

INſulam iſtam ſcito, Lamberte, virorum excellentum, qui à Principibus Romanis tyrannis in exilium miſſi ſunt,
648 oſſibus conſecratam. Laudatur à multis inſula iſta, quod amethyſtos inſignes, cervos cicures, fœminas pulcras, lupos domeſticos, canes † cornutos, poma ſuaviſſima, fonteſq; amœnos habeat: Ego verò res illas neq; laudo, neq; improbo, quibus vivi fruuntur, & cum quibus defunctos comparabo. PLURIS enim oſſa terra obruta, quàm opes in inſula natas æſtimo. Niſi olfactus ſenſum planè amiſiſti, quemadmodum mihi inſula iſta ſapientes; ſic tibi imperitorum fœtorum Roma redolebit. NUNQUAM enim non minus molleſtus toleratu fœtor beſtiæ putrefactæ, quam auditu viri parum conſiderati ſermo eſt.

Cùm bellis Aſiaticis finem impoſuiſſem; in reditu per inſulam iſtam tranſii, ubi cunctos viventium populos, omniaq; Philoſophorum monumĕta defunctorum viſitavi: Quæ mihi crede, Lamberte, provincia ſatis dura plurimum me defatigavit. Terra in multis ſuſtinui labores, & mari multis defunctus ſum periculis. In ipſa urbe † Orbita, quæ tibi ſedem præbet, in medio nunc foro ſepulcrum invenies Paminii philoſophi, cui arctiſſima cum Ovidio familiaritas parum profuit, & inimicitiæ cum Auguſto Imperatore plurimum obfuerunt. Altero à Theophonte milliari ſub † rupibus Arpinis ſepulcrum invenies Oratoris clariſſimi Armenii, à Sylla Conſule injuſtè relegati. Ac ſanè cum multum ſanguinis effuſum fuerit, ne urbem Sylla intraret; non parum lacrymarum profuſum fuit, quando philoſophus iſte Italia expulſus eſt.
In portu Argonautico, in promontorio, ſubter rupe quadā invenies oſſa † Heliod. Philoſophi, qui leges antiquas collegit, & no-

Malo benefacere, tantundem eſt periculum, quantum bono malè facere. Plaut Pœnul. Iam iſtuc.

Pars ſacrilegii eſt, rem pauperum dare non pauperibus. Hieron.

Aliter Deo ſubjecta cujuſque conſcientia eſt, aliter noſtræ æſtimationi. Sen. 1. contr. 2.

Deus tenebris intereſt, intereſt cogitationibus noſtris, quaſi alteris tenebris. Min.

Dimmi con cui tu vai, & saprò quel che fai. Guazz. l. 1. pag. 30 6.

Facilius obtingit, ut quiſpiam ſeria loquens vivat obſcœnè, quam valeat oſtendi, qui pariter exiſtat improbus dictis, & probus moribus. Sidon. 5. 13.

Selue ſaſſi, campagne, fiumi e poggi, Quanto è creato, vince e cangia il tempo. Petrar. can 32.

[illegible] Strab. lib. 1.

Nihil eſt animo jucundius, quàm id videre & audire, quod deſideres. Nic. Greg. 9. 13.

† *Agiles & veloces* G.

Sepulcra fiunt ſanctiora vetuſtate. Cic. Verrin 1.

[illegible] Pind. Nem 4.

[illegible] Nazian. Stob. 367.

Maxima quæ vidit quiſque, hæc ingenia fingit. Lucret. 6.

Non poſſum hic dicere illud Cæcilianum: O triſtes ineptias! Ridiculæ ſunt. Sen. ep. 113.

Paucos de prudentiſſ. & ſapientiſſimis invenies in ſua patria ſepultos. Plut. de exilio.

Itinerum labor vel maximus in re militari. Cic. Verrin. 5.

Exhauſti laboris noſſe menſuram voluptati eſt & hortatur ad reliqua fortiùs exequenda, ſcire quantum ſuperſit. Fab 4. r. 5.

† *Oroba & Cteſiphon urbes Aſſyriæ. Ptolem.*

Licet in exilium euntibus virtutes ſuas ſecum ferre. Sen.

Hic quoq; cumulus accedit laudib. Imperatoris, quòd amare palàm licet & capite damnatos. Sidon. 1. ep. 7.

† *montibus Alpinis* G.

Quid prodeſt, quia vivunt homines, & occiſi ſunt honores? valent quidem membris, ſed excepti portant funera dignitatis. Optat. li. 2.

Præſtat nullo flagitio admiſſo patria excedere, quàm patrato facinore in ea remanere: Dio l. 38.

† *Caſidoro* G.

&novas conſuetudines introducentium hoſtis fuit acerrimus. Is Philoſophus optimus in felicitate & furore Marianorũ relegatus fuit, non ob mala, quibus ab illo afficiebantur; ſed ob vitia, quæ in illis reprehẽdebat. In Campis Helinis † ſeptum eſt nemoroſum, intra quod oſſa jacent Philippi † Septeni, qui ſeptem liberalibus artibus perinde eruditus fuit, ac ſi ipſe fuiſſet eorum autor. Is à Nerone relegatus fuit, quòd adeò crudeliter rempublicam gerenti clementiæ (miſericordiæque) ſervandæ autor fuiſſet.

In iisdem campis Helinis extra nemus, meridiem verſus, ſepulcrum invenies Vulturni philoſophi, aſtrologiæ periti ſſimi, quod tamen parum illi (ad evitandum exilium) videtur profuiſſe. Fuit autem in exilium miſſus à malè fortunato M. Antonio; non quidem M. Antonio volente, quippe, quem nunquam offenderat; ſed Cleopatræ (ab eo amatæ) impulſu, quæ capitali ipſum odio & inimicitiis perſequebatur. Nam VITÆ parum laudatæ mulieres ſæpè animi ſui af- 650
fectus amicorum opera ulciſcuntur. Vidi præterea plura in inſula iſta monumenta, quorum nomina in charta quadam conſignata, memoriam fugiunt: Satis ſit, quod nec vir bonus, nec fide ulla dignus haberi volo, niſi omnia, quemadmodum dixi, inveneris.

Sed velim mihi credas, Lamberte, cùm monumenta illa inviſerem, tantam me defunctis (reverentiam) præſtitiſſe, quantam diſcipuli viventibus præſtitiſſent obedientiam: quippe toto illo tempore æquè oculi mei lacrymis inundarunt, quàm oſſa illorum terra cooperta erant. Nec verò Philoſophi iſti, propter facinora perpetrata, aut rempubl. offenſam relegati fuerunt: Sed majorum noſtrorum delicta meruerunt, ut tam excellentium Philoſophorum privarentur commercio, utq; nos illorum poſteri oſſibus virorum ſapientia tam illuſtrium careamus. Haud facilè dixerim, utrùm plus inſulæ iſti invideam, an Romæ infelicis me commiſereſcat. ILLA enim mortuorum monumentis immortalis; hæc verò ſuperſtitum vita infamis eſt.

Magnoperè te tanquam amicum rogo, & tanquam officiario præcipio, ut privilegia inſulæ iſti à me conceſſa, ſalva & inviolata conſerves. JUSTUM enim, imò juſtiſſimum eſt, à viventibus ornari privilegiis civitates, quæ talibus decorantur defunctis.

Ex centurione rem omnẽ de captivis iſtis ordine cognoſces. Nam

Dedecus non in eum, qui iniquè ejicitur, ſed qui iniquè ejiciunt, redundat. Dio. l. 38.

Ad poſteros virtus durabit, non perveniet invidia. Fab. 3. cap. 1.

† *monumentum umbroſiſſimum*. G.

Philoſophiæ pulcerrima pars, agere negotium publicum, promere & exercere juſtitiam. Plin. 1. ep. 10.

† *philoſophi*. G.

Odere Reges dicta, quæ dici jubent. Sen Oedip. 3.

Magno conſtant Regum amicis bona conſilia Sen. 3. ira. 14.

Βόσκουσι τὰ ἀνάκτορα τὰ κακῶν ἐπαινοῦντας, τὸ δὲ καλὸν γνῶναι μὴ θέλοντας. Nicet. Andronic. Comn. 2.

ψυχῆς ἀγαθῆς πατρὶς ὁ ξύμπας κόσμος. Democr. Stob. 554.

Done non han paſco ni ricetto in fin le fere abandonano i lochi. Arioſt. 35. 30.

Non pœnitet exilii, orbe pro urbe commutato. Bern.

Quid ſinat inauſum fœmina præceps furor? Sen. Hippol. 2.

Vindicta nemo magis gaudet, quàm fœmina. Iuvenal. 13.

Inſtruitur omnis fraude fœminea dolus. Sen. Hippol. 2. extrem.

Τὴν ἀλήθειαν οὕτω φαίνου προτιμῶν, ὥστε πιστοτέρους εἶναι τοὺς σοὺς λόγους ἢ τοὺς τῶν ἄλλων ὅρκους. Iſocr. ad Nicocl.

Non Ieroſolymam vidiſſe: ſed Ieroſolymæ bene vixiſſe, laudandum eſt. Hieron.

Nil ſanctius habet reverentia ſuperſtitum, quàm ut amiſſos venerabiliter recordetur. Auſon. præfat. parental.

Attentius de claris viris locorum admonitu cogitamus. Cic. Verr. 2.

Vitiorum omnium ſibi conſcius Princeps, inimicas vitiis artes non odiis magis quàm reverentia relegat. Plin paneg

Fortes viri felicius ſepeliuntur, quam vivunt ignavi. Val Max. 5 2.

Τὴν σοῦ Φρίνα πέτρη δυσπλάζειν ἢ πολλῷ ἄλλος τις οὐ κρείσσων, ἀλλὰ ἀμείνων ἱερεῖ. Epigr. lib. 1.

Donatum revocari non poteſt, ſemel tranſlato dominio. IC.

Quæ relicta data ſunt, auferri non debent. Plat. Seminar.

Semel honori urbis delata compendia deſinunt eſſe tribuentium, & quod à principio beneficium fuit, uſu atque ætate fit debitum. Sym. relation.

Nemo ſibi rem juſtè collatam ſine culpa amittere debet. Guiller Philipp. li. 2.

Nam ſi caſum infelicem, ut res ipſa geſta eſt, exponerem, & mihi ſcriptu laborioſum, & tibi lectu faſtidioſum eſſet. Satis ſit in præſentiarum dicere, quod die feſtivo matris Berecynthiæ, ingens Romæ hiſtrionum & pantomimorum culpâ excitatus eſt tumultus, ut liquidò jurare poſſe videar, plus ſanguinis per plateas effuſum, quàm vini in illo feſto exhauſtum fuiſſe. Nec verò parum me dicere arbitreris, cum tantum ſanguinis effuſum, quantum vini exhauſtum dico. Eò quippe, quod noſti, dementiæ proceſſerunt jam cives Romani, ut qui illo die maximè omnium fuit ebrius, eum ſacrificium maximum feciſſe affirment.

Etſi autem † magni illa æſtimo, quæ crudeliter illo die oculis hiſce vidi fieri: † pluris tamen illud facio, quod de nobis in regnis dicetur exteris. VIRI enim verecundi & generoſi animi non tanti æſtimant, ſi vulnus accipiant ingens, quanti, ſi ab homine nihil illatum ſit. Multum inter ſe differunt retia, quibus in aucupio utimur; nec minus * cibi, quibus piſces capiuntur: Ita multum differt gladius, quo caro laceratur, ab eo, quo præcordia lancinantur. CORPORIS enim vulnera chirurgi curant; animi verò angorum ſoli dii medici ſunt.

651 Romam illam à prudentib. nunquam victam, ſcurrarum nunc pedibus conculcatam vidi: Romæ, ad cujus muros nunquam accedere Carthaginenſes potuêre, nunc plateas ab hiſtrionibus armatis occupari videres. De Roma omnium regnorum triumphatrice jam Pantomimi triumphant. Poſtremò Romam illam, quæ leges olim barbaris dabat, jam fatuorum famulam factam vidimus. Quæ res mihi tam acerba accidit, ut nec quid dicam, nec quid ſcribam, ſciam. Sed unum me ſolatur, cùm & Roma & Romani non niſi cum ſtultis oblectamenta capiant, fore, ut non aliis quàm ſtultorum manibus & ipſa, & filii ipſius caſtigentur. Non enim à diis injuria, me judice, afficeretur, ſi, quæ joco cum hiſtrionibus riſit, aliquando ſeriò cum pantomimis illacrymaret.

Quod ſi dicas, Lamberte, cùm PRINCIPUM ſit omnibus æquabilem adminiſtrare juſtitiam; cumq; in aliis multis flagitiis ſeriò perpetratis conniveamus; cur joculatoribus miſellis, quorum actiones omnes ludicræ fuerunt, non ignoſcamus! Velim certò tibi perſuadeas, ſi nihil amplius, quàm tu arbitraris, fuiſſet, quantumvis graviſſima fuiſſet ipſorum culpa; tamen majorem futuram fuiſſe meam clementiam.

Circenſium ludorum ratio quid aliud habet, niſi levitatem, vanitatem, inſaniam Lact. 6. 20.

Fœda atq; obſcœna ſunt Ethnicorum feſta, ut hoc quod peccant, in Dei honorẽ cedat, ad quem vitium ceu res honeſta confugit. Nazi. orat. 44. initio.

Antiqui cum deos ſibi propè adeſſe crederent, modeſtè ac honeſtè dies feſtos tranſigebant. Athe. 363.

Tunc te ſobrium eſſe oportet, cùm alii non ebrii eſſe non poſſunt. Nic. Greg. 9. 10.

Via omnibus eſt præcluſa diſciplinis, ſi comes ſapientiæ ſobrietas amovetur. Saresb. 8. 8.

† *exhorreſco cogitans.*

† *magis tamen illo erubeſco.*

Vir bonus tam famam ſuam amat, quàm conſcientiam. Sidon. 4. 24.

Cum pari contendere, anceps eſt, cum ſuperiore furioſum, cum inferiore ſordidum. Sen. 2. ira. 34.

Clades autore levatur. Ovi. Met. 2.

Si te imbecillior læſit, parce illi; ſi potentior, tibi. Sen. 3. ira. 5.

* *hami. G.*

Ubi vinci neceſſe eſt, expedit cedere. Fab. 6. c. 5.

Melior eſt animi æquitas, quàm corporis ſanitas. Aug. 19. civ. 15.

Τῶν πόλεων ταῖς ὑπερεχούσαις λυσιτελεῖ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι μᾶλλον ἢ δούλαις ὀφθῆναι γενομέναις. Iſoc. paneg.

Movens caſtra à tertio lapide Annibal urbem tantùm non adoratam reliquit. Flor. 2. 6. Liv. lib. 26.

Τί μοι συχέρειεν μετ' ἔμμεναι ἐσθλὸν ἐόντα, εἰ γὰρ ἔτ' ἐσθλὸν ἔχει γέρας; ἀλλὰ χερείων ἡμετέρας τε πόλει καὶ φίλτερος. Coint. 5. 476.

Sapiente uno invento, reperitur fatuorum multitudo innumera. Philo lib. 1. legis allegor.

Οἱ γὰρ κακοὶ τάχιστα μίγνυνται κακοῖς. Naz. vita.

Ineffugibilis neceſſitas ultionis. Apul. de mundo extrem.

C'eſt la loy de Nature, ce leuy qui fait du mal, que du mal il endure. Ronſard. 4. 217.

Qui non vetat peccare, cum poſſit, jubet. Sen. Troad. 2.

Non decet Principem palatinis quibuſdam eſſe addictum, ad ſingula ejus verba plaudentibus, & quid ille ajat vel neget, ut adſentiri poſſint, obſervantib. Ammian. 21.

Verùm ego non tam ob ſanguinem illos effuſum, quàm ob depravatas (plurimum) mentes relegavi. Non tam, ut idem denuò repetam, ut cædium nonnullarum autores, quàm ut mendaciorum multorum magiſtros in exilium miſi. Infinitis enim partibus Major eſt deorum offenſa, & gravius reipublicæ detrimentum, quòd ſenſu, quemadmodum faciunt homines cordatos ſcurræ privant; quàm quod homicidæ, vitam inimicis eripientes, afferunt.

Unum hoc ſibi pantomimi, joculatores, gladiatores & ſcurræ propoſuerunt, perſuadere ſcilicet hominibus, ut joco loquantur, joco agant, triſtitiamq; à ſe abigant; idq; hoc tantũ fine, ut de fortunis nonnihil ipſorum auferant. Atque utinam fortunis contenti; non furarentur nobis prudentiam.

Scipio Africanus, cum finem bellis Punicis impoſuiſſet, per urbem non ducum fortium frequentia ſtipatus; ſed paraſitorũ famelicorum caterva cinctus incedebat; quo animadverſo Philoſophus quidam, ita eum compellavit: Prout multa de te, Scipio, dicebantur, & pauca in te apparent; ſatis fuiſſet in Africa te oppetiiſſe, quàm Romam veniſſe Abſentis enim res geſtæ admirationem nobis movebant; Præſentis levitates offendiculo ſunt. Et tibi infamiæ, & Senatui ſacrato dedecori eſt, quod cum Principes in Africa tam potentes viceris, ſolis ſcurris & morionibus ſtipatus per urbem audes incedere. Non tanto, mihi crede Scipio, in diſcrimine vita tua inter hoſtes fuit, quanto nunc in periculo tua inter ſanniones verſatur exiſtimatio. Fuit hæc oratio per ſe optima; ſed peſſimè à malicia humana accepta. Nam paulò poſt ſenex ille cenſu tenui, & 698
ſcientia copioſa præditus, ab amicis Scipionis relegatus, & in inſulam iſtam deportatus fuit.

CAPUT L.

Concludens epiſtolam M. Aurelius, cauſſam & tempus commemorat, quo primùm hiſtriones & ludiones Romæ recepti ſunt, & multos illorum ditiſſimos fuiſſe indicat.

POSTQUAM COMOEDI ET SANniones ad inſulam iſtam appulerint; & liberos illos abire ſinito, & de fortunis nihil adimito: Simul tamen curæ tibi ſit præmonere illos, ne artem ſuam exercere auſint. Hoc enim ſi tentaverint; vitam, quam illis hîc conceſſimus, adimere illic poteris. Unum tibi mando, quod ne obliviſcaris, rogo, ut ad labores ſcilicet illos adigas, & nullo

Impunita juſtis ſequlis non relinquatur audacia. Caſſ.1. 19.

Publici homicidii ſocios eſſe non convenit eos, qui juſtitiæ viam tenere nituntur. Lactant.6.20.

Τῆ ψεύδους ἡ ἀλήθεια πολεμητία. Baſil. Imp.48.

οὐχ οἱ τὰ φαῦλα πράττοντες μόνον, ἀλλὰ ἐ οἱ τούτοις ἐγκωμιάζοντες τῆς αὐτῆς κοινωνήσουσι κολάσεως. Chryſ. Stob.64.

Plurimum deformitatis olim ab illuſtribus viris in mendacia reponebatur. Sax.3.

Omnis pœna non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum. Fab.decl.274.

Riſus & iocus comes levitatis. Cic.fin.2

τῶ γελοίῳ κατάπερ ἁλί τι προσφερόμενος δεῖ χρῆσθαι. Dion. Stob. orat.34.

Quid enim ſalvis infamia nummis? Iuvenal.1.

Toſto, e buona ò ria, che la fama eſce fuor d' una bocca in infinito creſce. Arioſt 32.

Fama vix vero favet, pejus merenti melior & pejor bono Sen.Hipp.1.

Vitiis ſopita gloria infamiam convertitur. Val.Max.9.1.

Delinquentiam, artis ſpecies eſt, qui eorum laſciviam exhibet. Sar.8.12.

L'honneur aime l'honneur, la vertu la vertu Ronſar.4.22

Seriam curam ſepeliunt voluptates. Sym.8 25.

Come coſa buona non ſi trova, che duri ſempre, coſi ancor ne ria. Arioſt.37.7.

εἴπερ ἀνὴρ ἀγαθὸς φίλει κολάκων ἀπέχεσθαι, πολλοὺς ἐκκεάσε τοῖς μιαροῖς γέλασι. Byzant. Epigr.li.1.

Pudor veluti veſtis, quanto obſoletior eſt, tanto incurioſius habetur. Apul.apol.1.

Pernicioſa eſt ac deceptrix adulatio. Lact.epit.4.

ὀργίζονται πάντες τοῖς μετὰ παῤῥησίας τἀληθῆ λέγουσι. Lucian. in abdicato.

Domus ſtudiorum ſeriis cultib. antea celebratæ, nunc ludibriis ignaviæ torrentes exundant. Amm. 14.

Ridiculo uti ... frequenti, ſcurrile eſt, ſububſ.... mimicum: petulanti improbum: in calamitatem inhumanum. Cic. orator.

Eſt proprium Regis miſereri & parcere ſemper. Gaul.Pini.1.1.

Dandi vitæ uſus ... cui vita conceditur. Tacit annal.4.

Vigor otio ... regatur alterno. Ammi 17.

Peccatum ſemel ut bonus quiſq; poſtea ſolicitiùs cavet, ita qui ingenio malus eſt, confidentiùs integrat. Apul.apol.1.

ὁ ἤδη οὕτως ὑπὸ ποτ, ἴσως μὴ θέλοι ... τὰς περὶ ... ἀρχαῖς, ... αὐτοῖς ... διδῶσι. Xeno.St.377.

& nullo pacto otioſos vagari ſinas. OTIUM enim omnium, quæ in hominem cadunt, vitiorum, omniumque in civitate turbarum fons eſt. Cùm præterquam laborare nihil nos noverimus, & ſanniones nihil niſi † otioſè vagari didicerint: juſtius propè videntur illi poſſe dicere, nos minimè cordatos eſſe; quàm nos, illos fatuos eſſe. Immeritò enim ſtulti appellantur, qui ita ingenioſi ſunt, ut de ſudore alieno victitent. Ac ſi conſideretur, quàm parvi ſanniones æſtimemus, & quantum nobis ipſis arrogemus, perpendũtur; juſtiùs, crede mihi, Lamberte, actiones illi noſtras ludibrio, quam nos verba illorum riſui habemus. MAJOREM enim illi ex noſtris fortunis utilitatem, quàm nos ex ipſorum ſtultitia fructum capiunt.

Anno ab V. C. CCXVI. † ſæviſſima in Italiam incidit peſtilentia, quæ cùm abiiſſet, non defunctorum millia, ſed paucos ſuperſtites numerare placuit. Cùm ergo tã exhauſta urbs, tamque deſolata Italia foret; tantum ut lætitia populo daretur, & urbs non adeò deſerta maneret; primum & theatra inventa & ludiones adſciti ſunt. Nam ad illa uſque tempora nihil Romani, niſi ſacra diis in fanis facere, & cum hoſtibus in campis pugnare noverant. O rem miſerabilem auditu! Non ultra biennium peſtilentiæ ſævities; at pantomimorum hiſtrionumq; rabies & amentia ſupra CCCC. annos duravit.
653 Vtinam paucos illos (qui ſupererant, peſtilentia ſuſtuliſſet potius, quàm tam nequã homines, & tam deteſtabiles mores in urbem introducerentur! Tolerabilius enim genitrici noſtræ Romæ fuiſſet, civibus carere, quàm † ludionibus & pantomimis abundare.

Non dubito, Lamberte, quin captivi cum graviſſimis hinc querelis diſceſſerint, & quæ hîc initium habuerunt querimoniæ, illic ſint fine cariture. Sed ſuſque deque habeo. NIHIL enim aliud ſunt improborum querelæ, quàm juſtitia à bonis contra illos adminiſtratæ comprobatio. PRINCIPES, dum aliquid imperant, & magiſtratus, dum mandata exequuntur, nec unius aſſis querelas omnium, à quibus incuſantur æſtimare debent: dummodò juſtè dijudicata controverſia, & nemini juſtitiæ prætextu facta ſit injuria. Tum in laudationibus gloriæ noſtræ augendæ cauſſa, tum in vituperationibus, (opprobriiſque) moleſtiæ exhibendæ gratia inſtitutis, diligenter ſpectare viros prudentes decet, quis dicat; an verum dicat, & qua autoritate dicat.

Ut

ἀργία πονηρίας ἀρχή. Baſil. Ser. 38.

Miles per illecebras, urbis & inhoneſta dictu, corpus otio, animum libidinib. imminuit. Tacit. ann. 2.

τὸ ἀπράγμον οὐ σώζεται μὴ μετὰ τοῦ δραστηρίου τεταγμένον. Thucyd. 2.

† *delitiis ſe tradere*. G.

Rex) jocular. miniſterii catervam probrolo verborum ludibrio multare contentus fuit; ne clariſſimanus hominum turpiſſimorum exitio commodaret. Ola. epiſt. l. 5.

Blanda appellationis quies Romanos mores plurimis vitiis reſperſit. Val. Max. 7. 2.

τοὺς μὲν ξύλῳ τὸ πῦρ αὔξοντας ὑπ' αὐτοῦ καταναλίσκεσθαι, ὁ δὲ πολύτης ἐκτρέψας τοὺς κόλακας ὑπ' αὐτῶν τούτων διαφθείρεσθαι. Ariſtonym. Stob. 243.

† 389. *Sigon.* 398 *Pol. Virgil.* 3. 15.

Ludi ſcenici, cœleſtis iræ placamina. Liv. 7.

Conſumitur morborum malis intercapedo bellorum, & cum foris ceſſatur à prælio, agitur introrſum ira de cœlo. Oroſ. 4. 2.

Sine ludicris artib olim ſatis felices fuère futuræque ſunt urbes. Colum. lib. 1. præfat.

Qua magis via irrepunt vitia, quàm publica? Plin 36. c. 2.

Gl' incendi bravi à naſcer preſti, ad ammorzarſi lenti Arioſt. 40. 40.

Pro depellenda temporali peſte corporum, acceſſitus eſt perpetuus morbus animorum. Oroſ. 3. 4.

Inimiciſſimum bellatori populo, ad nutriendam deſidiam laſciviamque theatri commentum. Oroſ. 4. 21.

† *ſentina iſta*. G.

Stare in damno del tutto era men male, che fare un cambio tanto diſeguale. Arioſt. 20. 132.

ἦθος δικαίου φαῦλος οὐ ψαύει λόγος. Proverb.

Non decet, ut Regis fiat revocabile verbum. Guillerm. Philipp. li. 2.

Argumentum recti eſt malis diſplicere. Sen. Vit. beat. 24.

Maledicta ſperata exoleſcunt, ſi iraſcare, agnita videntur. Tac. ann. 4.

Non autorem reſpicias, ſed autoritatem. Tert. de coron. mil.

Nulli me probatiorem volo, quàm quem ipſe meritò ante omnes probo. Ap. Flor. 2.

Adjicitur laudum dignitati honore laudantis. Mamertin. paneg.

Quid lætaris, quòd hominibus iis laudaris, quos non potes ipſe laudare? Sen. ep 53.

Χρηστοῖς πονηροὶ οὐ προσέχουσι λόγοις. Proverb.

Ut enim à BONO vituperari grave; ſic ab improbo laudari probroſum eſt.

Ex quo lucem vitalem me aſpicere fata (mihi infeſta) voluerunt, nihil minus utile reipublicæ, nullam majorem hominum vanorum vanitatem, nullum pernicioſius erronum inventum, nullam frigidiorem mortalium recreationem vidi, quàm pantomimorum & joculatorum ſpectacula. QUID enim cogitari poteſt monſtroſius, quàm leviſſimi alicujus levitatem ad dementandas multorum prudentum mentes ſufficere? QUID magis ridiculum, quàm omnibus perſuaſum eſſe, ſannionis frigidi dicterium multorum prudentum riſu eſſe comprobandum? Quid pejoris exempli, quam in nobilium Romanorum ædibus fatuis portas ſemper patere, prudentibus ſemper claudi?

Quid crudelius, quàm Romæ Senatores & divites plus hiſtrioni aut ſcurræ, ob dictum paullò feſtivius, quàm miniſtris pro opera navata dare? Quod furtum indignius, quàm præſidiarios in Illyrico egere, & ſanniones Romæ abundare? Quid urbi contumelioſius, quàm temporibus ſuperioribus, majores opes & monumenta reliquiſſe in Italia Pantomimos & hiſtriones, ſcurras agendo & cantando (ac ludendo) parta, quàm multi ſibi duces triumphis armiſque pepererunt? Vides ergo, Lamberte, quid inter duces & ſcurras interſit? Dum hi levitatis ſuæ ſemina ſpargentes, urbem totam pervagabantur; illi fortunas impendentes, vitæ pericula ſubeuntes, cum gentibus pugnantes barbaris, & ſanguinem profundentes proprium, regna diverſa peragrabant.

Cum in Hiſpania ulteriore bellum Celtiberi cum Gaditanis gererent; Celtiberis rei numariæ penuria tempore 654
maximè neceſſario laborantibus, duo pantomimi polliciti ſunt, ſe belli ſumtus omnes in biennium ſuppeditaturos: Ita duorum fatuorum opibus multi prudentes victi ſunt. Quando in Aſia dominabantur Amazones, maximum † Dianæ templum condiderunt, & ſi hiſtoricis credimus, opibus uni tantùm pantomimo ereptis templum id ſplendidiſſimum fuit extructum. Si Ægyptiorum nos hiſtoriæ non fallunt, Cadmus* Rex, qui Thebas centum portis inſignes condidit, ad ſtructuram tam ſtupendam non tantùm ab amicis & clientibus cunctis, quantum à duobus pantomimis adjumenti accepit. Quando * Auguſtus Imperatorum optimus urbis muros

Multo ſuperbiores ſunt, qui iſta dicunt, quàm qui impunè dicta audiunt. Sen. 1. ira. 23.

Multum poſtea pœnitebit fuiſſe irriſui, cùm ad ſenſum cœperit interitionis accedere Arnob. lib. 2.

Qui rebus tam nullius pretii operam navat adeò diligentem, non poteſt magnis & præclaris vacare negotiis. Ælian. lib. 2.

Cupiens voluptatum vulgus eſt, & ſi eò Princeps trahat, lætum. Tacit annal. 14.

Igni ſtipulam addere, oleum camino, ſerpentem toxicare, nonne dementia eſt? Saresb. c. 6.

Bien fol eſt, qui à fol demande ſens. Adag.

Wer mit Narren zu Acker gehet / der eget mit Gauchen zu. Adag.

Autor videtur luxuriæ alienæ, qui eam mavult ſumtib. proſequi vel favore, quàm perſequi increpatione adhibita, & ſumtibus denegatis. Saresb. 8. 12.

Paraſitorum cara adulatio divitias concutit, & fundatam paternis avitiſque opibus domum exhaurit. Fab.

Leviſſimorum hominum patrimonia in res ſupervacuas prodiguntur. Lact. 6. 11.

Pompeÿ theatrum Demetrÿ liberti ſumtu conditum. Dio. lib. 39.

Μισῶ πλοῦτον ἄνουν, κολάκων τρόφον. Parmen. Epigr. Græc. lib. 1.

Ab ſano principio res in hanc vix opulentis regnis tolerabilem inſaniam venit. Liv. 1. 7.

Χρήμασι καὶ πόρνας παρεχέσθαι, οὐκ ἀλέγιζεν, μισεῖται μὲν πόλεσι χρυσοῖο φιλοπατρίδας. Epigr. lib. 1.

Quod non dant proceres, dabit hiſtrio. Iuvenal. 7.

De Æſopo tragico videatur Plin. 9. 35. & 10. 51 Val. Max. 9. 1.

Lucri bonus eſt odor ex re qualibet. Iuvenal. 14.

† *Templum Epheſia Diana 220. annis factum à tota Aſia Plin 30. 14.*

Vide Broda ad lib. 1. epigr. c. 16.

Fortuna munera ad improbiſſimum quemq; uberiora pervenirunt. Boet. 1. cont. 6.

A Rhodope meretricula pyramis facta, Plin 36. 12.

* *Cadmus Thebas Bœotia condidit.*

* *Videtur ad Amphionis fabulam reſpicere.*

Οὐχ ἑρὸς Ἀμφίων ἄπνοον χέρας, ἑπτάπυλον γὰρ πάτρην ἐκ ζεμάτων τείχεσιν ἐκτίσατο. Onosi. Epigr. lib. 1.

* *Aliter Suetonius narrat cap. 28. De libertis Principum ditiſſimis. Plin. 33. 10. & alÿ videantur.*

muros lateritios inſtauravit, & marmoreos fecit, ad ſtructuram tam ſumtuoſam & amplam plus ex duorum hiſtrionum flumine ſubmerſorum hæreditate, quàm totius populi contributione accepit.

Corinthi cùm agerem, ſepulcrũ vidi perantiquum, quo primus Corinthiorum Rex conditus dicebatur; quem hiſtorici alii palæſtritam, alii cauponem, alii joculatorem fuiſſe ajunt. Sed quicquid ſanè fuerit, ab artificio certè ludicro, ad parandum ſeriò regnum venit. Vide ergo, quam parum (de nobis) ſoliciti dii, quàm varii fortunæ caſus, & quam PARVI hujus vitæ bona ſint æſtimanda; cum æquè celebres evaſerint, qui fatui, & qui cordati fuerint. Unum duntaxat in hiſtrionibus mihi placuit, quòd præſentes cunctis ſalsè dictis riſum movent; diſcedentes verò ſingulos mœſtos, propter ſubſtantiam pecuniasque ablatas, relinquunt; profectò juſtiſſimo fit deorum judicio, ut qui vanam unà præcepêre voluptatem, jacturam mox ſe juncti deplorent.

Nihil nunc addam præterea. Uſus autem ſum in hac epiſtola Græco ſermone, ut omnibꝰ inſulæ incolis legi poſſit. Naves quam primum dimittes; Neceſſe enim eſt, ut frumentum in Illyricum (ad milites) deportent. Tibi pacem, Lamberte, mihi ſanitatem ac fortunam benignam precor. Salutat te Senatus, & prorogati in alterum annum imperii diploma mittit. Calendis Januariis feliciter nobis pro more precaberis. Salutat te Fauſtina & filiæ tuæ Zonam mittit magni pretii. Pro remuneratione officiorum duo tibi monilia pretioſa, duosq; equos celeres, & chirographum erogatorium, quater mille H. S. mitto, Marcus Cœlimontanus m. p. ſ.

Caput LI.

655 *Meminiſſe Principes & megiſtanes oportere, ſe mortales eſſe, neq; propter multas, quibus circumfluant in vita, delitias, cogitationem, quid poſt mortem futuri ſint, omninò deponendam. Inſerit autem ſententias autor memorabiles de non timenda morte.*

CLEOBIS ET BITON FOEMINÆ CElebris filii, quæ Junonis ſacerdos erat, Cùm divæ dies feſtus (apud Argivos) inſtaret; currum pararunt, quo ad fanum mater ſacerdos veheretur. Habebant enim in more Græci, ut ad ſolennia & ſtatuta ſacrificia, vel lecticis geſtarentur, vel curribus

Uuuu veheren-

Vnde habeas, nemo quærit, ſed oportet habere. Iuvenal. 14.

Vn verqui cache dans le bois ſe nourriſt, & tant plus s'u nourriſt, & plus vile pourriſt. Ronſ. 7 98.

Exultat animus maximorum virorum memoriam percurrens. Val. Max 4. 3.

Val più una oncia di ſorte, che una libra di ſennio. Adag.

Miro modo demonſtravit priſtinum quæſtum ſuæ fortunæ, præſens verò dignitatis incrementum moribus ſuis imputari debere. Val. Max. 6. 10.

Vn Roy pour eſtre grand ne doit rien ignorer Ronſard. 9 25.

Chi fà quel che non deè; gl'intra vien quel che non crede. Adag.

Pauca ſalutantis verba ſunt; ſed vota prolixa. Sym. 7. 129.

χαίτων τὸν φιλέοντας αἰνεῖ, χαίτοι χάρμα πάντων ἐπάξιον. Pindar. Nem. 7.

Quicquid benè meritis honeſtatis accedit, id ſolutum magis videtur eſſe, quàm præſtitum. Sym. 8. 1.

Benignitatem per ſe gratam comitate adjuvat. Liv. lib. 9.

Non omnibus danda omnia, ſed quæ accipientibus conveniant. Philo de monarchia.

In adjectis menſura non quæritur. Sym. 8. 26.

La devotion facit valoir le prenſent, & comme s'il fait d'or, le fait riche & peſant. Ronſard. 7. 96.

In hac vita quàm diu durat, compara tibi illam, quæ ſemper durat. Bern.

οἱ θεοὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιστήμονες, οὓς ἂν περὶ πλείστου ποιῶνται θᾶττον ἀπαλλάττουσι τοῦ ζῆν. Plat. Axioch.

Ni faveur, ny liens, noble ſang, ny parens, tant ſoyent grands, n'ont puiſſance de faire tous enſemble à la Mort reſiſtance. Ronſ. 10. 66.

Eu, qui pietatem exercent, quique parentes reverenter colunt, etiam natura inimici non poſſunt non æquos & placatos ſe præbere. Ælian. lib. 3.

Herodot. lib. 1. Plut. in Solon. Cic. Tuſcul. 1. Val. Max. 1 4. Plato. Axioch.

veherentur ſacerdotes. TAM religioſè enim templa ſua venerabantur, tanti ſacrificia ſua æſtimabant, tanto ſacerdotes honore dignabantur; ut ſi pede ſacerdos humum tetigiſſet, nequaquam eo die ſacrificia illum offerre paterentur. Cùm autem curru ſacerdos unà cum filiis Cleobi & Bitone veheretur; ſubitò jumenta curru juncta conciderunt exanimata, cum à fano Junonis circiter X. † abeſſent milliaria.

Cum ergo jumenta extincta, & matrem pedibus ire nefas eſſe, currumque conſiſtere, nec alia jumenta præſtò eſſe conſpicerent; filii, quod probos filios decebat, jugum ſubire, loris ſeſe cingere, currumque jumentorũ inſtar ducere & pertrahere ſtatuerunt. Atque ita evenit, ut quemadmodum novem à matre menſes in utero geſtati fuerant, ita decem milliaria & ipſam, & currum traxerint. Cùm autem plurimi ex diverſis regionibus ad ſacrificium Junonis ſolenne proficiſcerentur, & Cleobin ac Bitonem curruí junctos viderent, matrem ſuam in fanum vehere; admiratione commoti, juvenes illos ſingularia mereri præmia dictitabant, nec ſanè injuria, cum ea revera mererentur. Tanti enim æſtimandum eſt exemplũ, quod præbuerunt, ut patri quiſq; ſuo reverentiam eandẽ exhibeat, quã illi matri ad eum modum curru vectæ præſtiterũt.

Peracto autem ſacrificio, cùm ignoraret mater (gaudio perfuſa,) quam mercedem filiis pro opera tam laudata perſolveret; lacrymans Junonem precata eſt, ut à diis cæteris ſociis ſuis impetraret, ut quod amicis optimum dare ſolerent, id filiis ſuis dare (pro pietate) dignarentur. Cui cum reſpondiſſet diva, & ſe preces illius gratas ratasque habere, & deos cæteros votis ipſius annuere; præmium, quod pro tam eximia pietate Cleobis & Biton receperunt, tale fuit, quòd cùm (epulati cum matre) ſam ſomnoſe dediſſent; mane inventi ſunt mortui.

Cùm autem mater filiorũm mortem graviter lugeret, & deos incuſaret, ita ipſam Iuno compellavit: Quòd lamentaris, injuſtè facis. Dedimꝰ enim tibi, quod petiiſti; & petiiſti, quod tibi dedimus Ego dea ſum, tu mea ſacerdos es: ideoque filius tuis dii dedêre, quod habent præſtantiſſimum, mortem ſcilicet. MAXIMUM enim ultionis genus, quo inimicos noſtros 656
afficimus, illud eſt, ut eos diu vivere ſinamus; At optimum, quod amicis noſtris reſervamus, hoc eſt, ut eos citò faciamus mori. Autor eſt hujus hiſtoriæ Dicæarchus in politicis, & Cicero in 1. Tuſc. quæſtion.

Religione vita conſtat. Plin. 2. 98.

Nefas eſt purum ab impuro contingi. Plut. Conſolat. ad Apollon.

L'eſperance en dieu eſt certaine, & toute aultre vaine. Adag.

Minus eſt, immundum per templa tranſire, quàm ſacerdotibus ſceleſta verba confingere. Ioſeph. App. 2.

Maximum antiquis ſtudium non ſolum obſervandæ, ſed etiam amplificandæ religionis fuit. Val Max. 1. 1.

† 45 *ſtadia. Herodot.* 1.

Sacerdos a filiis advecta in fanum

Natura charitatem parentum liberorum pectoribus inſuraſit. Val. Max 5. 4

Δημιουργὸς αὐτῆς ἐστιν, ὁ Θεός. Chryſoſt. Stob. 923.

Diligere parentes prima naturæ lex eſt. Idem 5 4.

Non obliviſcamur reverentiæ, quæ parentibus debetur. Fab. 11. cap. 1

Irreligioſum ſacerdotes publicos pedibus ire, ſeſeque ac ſuos in vehiculo conſpici. Liv. li. 5.

ἀρχὴ σοφίας, πάντων μὲν ὁ Θεὸς, ἀρετῆς [illegible]. Ariſt. Stob. 916.

ἦν χρὴ τοῦ πατρὸς παιδὶ ὑπακούειν, μηδέποτε ψέξαι πρός τινα, μηδὲ βλάσφημόν τι αὐτῷ εἰπεῖν ἢ πρᾶξαι. Arr. 2. 10.

Præmium illis maximum precatur.

Eò certius præmium pietas, quò miſerius experimentum habet. Val. Max. 5. 4.

Vberior eſt gratia, quàm petitio. Ambr. Luc. 23.

ὀδεὶς εἰς αὔλιον ζητεῖς, ἄπειρον ἔφυ. Paul. Epigr. lib. 4.

Tout ſe abat e douteux:
La ſeule heure derniere Parfait noſtre bon heur ou bien noſtre miſere. Ronſard. 8. 212.

Mortem amborum lugere prohibetur.

Placeat homini, quod placuit Deo. Sen. ep. 74.

οἱ θεοὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιστήμονες, οἷς ἂν πλεῖστον ποιῶνται, θᾶττον ἀπαλλάττουσι τοῦ ζῆν. Plat. Axioch.

θανεῖν ἄριστόν ἐστιν, ἢ ζῆν ἀθλίως, τὸ μὴ γὰρ εἶναι κρεῖσσον, ἢ τὸ ζῆν κακῶς. Sophocl Stob. 889.

Niſi carenti doloribus morbisque vita ipſa pœna eſt. Plin. 28. præf.

A caſu deſcribe diem, non ſolis ab ortu. Tob.

Templa ſaxea, marmorea, ferro plumboque conſolidata tamen cadunt, & homo ſe nunquam putat moriturum! Auguſt. de temp. ſerm. 118.

Delphis,

Delphis, ubi Apollo oracula reddebat, templum fuit ſumtuoſiſſimum; quod temporis longinquitate labefactatum ruinam, quod ſtructuræ ſolent ingentes, niſi ſubinde inſtaurentur, minabatur. Si enim muri, turres, arces & domus arduæ loquendi facultate prædita eſſent; & ipſa quererentur; quod non inſtaurentur, quemadmodum ſenes, quod parum delicatè tractentur, conqueruntur. Porrò Trophonius & Agamedes, ſapientia & opulentia inter Græcos celeberrimi, ad templum profecti Apollinis, de integro illud, non ſine maximo ſuo labore, fortunarumque impenſa exædificarunt.

Abſoluto autem opere, cum Apollo & operam ſibi navatam graviſſimam eſſe reſpondiſſet, & poteſtatem feciſſet, mercedem aliquam laboris petendi, quæ ipſis promtiſſimè tribuenda eſſet: DEORUM enim eſſe, obſequia pauca pluribus remunerari beneficiis: Trophonius & Agamedes Apollini reſponderunt, non aliud ſe voluntatis, laboris impenſæque præmium petere, niſi ut daret, quod homini optimum poſſet dari, quodque homini foret optimum HOMINIBUS enim neque ad declinandum malum vires, neque ad eligendum bonum prudentiam ineſſe. Quibus cum oſtendiſſet Apollo, ſe & officium ſibi præſtitum remuneraturum, & quod petiiſſent, conceſſurum; †tertio, poſtquam hæc geſta erant, die cùm Trophonius & Agamedes epulati hilariter eſſent, ſubitò ad fores templi ambo conciderunt exanimes. Ita PRÆMIUM laboris fuit, à labore illos liberare.

Hæc duo exempla volui referre, ut mortales univerſi perſpiciant, NIHIL eſſe tam bonum in vita, quàm cùm deſinit vita, quam relinquere ſi minùs fortè jucundum; at utiliſſimum certè eſt. Quis enim non maximæ viatorem accuſaret imprudentiæ, ſi in via, dum (largiter) ſudaret, cantans incederet; & peracto mox itinere illacrymaret? An non demens eſt, qui navigat, quem adportum appuliſſe piget? An non ſtolidus eſt, qui commiſſo prælio victoria ſe potitum ingemiſcit? An non vaniſſimus, qui in præcipitio poſitus ſuccurſum ſibi dolet? Atqui longe imprudentior, dementior, ſtolidior, vaniorque eſt, qui cum ad mortem iter faciat, in mortem ſe incidere dolet. Eſt enim MORS verum perfugiũ, perfecta ſanitas, portus ſecurus, victoria integra, caro ſine oſſe, piſcis ſine ſpina, frumentum ſine paleis; ut uno verbo dicam; POST mortẽ nec quod fleam°, nec quod expetamus, habem°.

Par ſumtus eſt ſemel ſolida collocare & ſæpè integrare cadentia. Sym. 6. 76. Vid. l. 1. c. 41. fol. 176.

τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ὅσον ἂν ἐπαρθῇ καὶ λάμψῃ, τοσούτῳ μείζονα τὴν πτῶσιν ἐργάζεται. Chryſ. orat. de Principatu.

χρόνος δ' ἀμαυροῖ πάντα, κ' εἰς λήθην ἄγει. Eur. Stob. 901.

πάντα ὅσα ὁρᾷς, τάχιστα φθαρήσεται, καὶ οἱ φθειρόμενα αὐτὰ ἐπιδόντες, τάχιστα καὶ αὐτοὶ φθαρήσονται. Aurel. Imp. lib. 9.

Delphi commune humani generis oraculum umbilicus orbis terrarum. Liv. li. 48.

Semper plus Dominus tribuit, quàm rogatur. Ambr. Luc. 23.

δεξάμενοι τὸν κράτιστον αὐτοῖς γενέσθαι, κοιμηθέντες οὐκέτ' ἀνέστησαν. Plat. Axioch.

Ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum eſt tempeſtiva morte melius. Plin. 28. c. 1.

Qui tribuere bona ex facili ſolent, etiam eligere aptiſſima poſſunt. Val. Max. 7. 1.

† *Cic. Tuſcul. 1. Septimo Plut. de conſol.*

Nemo prius felix, quàm moriatur, erit. Querulus.

Digna hora illa ſuprema eſt, quæ omnium annorum præcedentium impendio compararetur. Petrar. de rep. opt. admin.

Is felix, cui & accipere lucem proſpere, & reddere placidè contigit. Val. Max. 2. 1.

ἡ ζωὴ ἀπαλλαγὴ κακῶν τινός ἐστιν εἰς ἀγαθὸν μεταβολή. Plut. Axioch.

Habitatio peregrinatione melior. Nazi. orat. 28.

Quien canta, ſus males eſpanta Adag.

Quis non peregrè conſtitutus properet in patriam regredi? Cypr. *Serm.* 4.

Ea vitæ conditio eſt, ut mori plerumque etiam optimi portus ſit. Plin. 25. 3.

Quod commune eſt omnibus, exceptum ſingulis eſſe non poteſt. Ambr. de fid. reſur.

Hominis tota vita nihil aliud, quàm ad mortem iter eſt. Sen. Polyb. 30.

Κοινὸς πᾶσι λιμὴν ᾅδης. Leon. Epigram. lib. 3.

ἴσθι ἄποινα πάντων ἔσῃ ἀπαλλαγμένος χαλεπός δέ τις καὶ κακῶν ἄγριος βίος ἀποκλείεται ἀτυχίας ἐνδιαζόμενος καὶ μεταθεῖν τὴν φύσιν. Plato. Axioch.

Adriani ævo, cum matrona quædam præſtantiſſima Imperatoris conſanguinea, fuiſſet mortua. Secundus Philoſophus orationem habuit funebrem, in qua multa mala de vita; plurima bona de morte dixit; cumque interrogaretur ab Imperatore, quidnam mors eſſet? MORS, inquit, eſt ſomnus æternus, diſſolutio corporum, divitum pavor, pauperum deſiderium, inevitabilis eventus, incerta peregrinatio, latro hominis, ſomni† mater,* umbra vitæ, diſceſſio vivorum, ſocietas defunctorum, omnium reſolutio, laborum finis, & cupiditatum vagarum clauſula; in ſumma, MORS improborum carnifex, & ſummum bonorum præmium eſt. Et rectè locutus eſt Philoſophus, & minimè peccaret, qui dicta ab illo penitius inſpiceret. Nam SICUT ſtillicidij lapſus lapidem cavat, ita FIERI non poteſt, quin mortis meditatio vitæ emendationem afferat.

Seneca epiſtola (XXX.) refert, Baſſum Aufidium interrogantibus, quid mali mors haberet, cur tantopere ab hominibus formidaretur; Si quid incommodi, aut metus in eo negotio eſſet, morientis vitium eſſe, non mortis, †reſpondiſſe. In eandem ſententiam & nos dicere poſſumus, SICUT de harmonia ſurdus, de coloribus cæcus judicare non poteſt; ita non poſſe eum, qui mortem nunquam guſtavit, mali quicquam de morte affirmare. EX Univerſis enim, qui mortui ſunt, nemo de morte queritur; & ex paucis, qui vivunt, omnes de vita queruntur.

Si ex defunctis reviviſcerent aliqui, cum viventibus colloquerentur, & quid mali occulti in morte eſſet, narrarent experti; mortem nobis terribilem videri æquum foret. At cur ob hominis, qui mortem nunquam vidit, audivit, ſenſit, guſtavit, in mortem maledicta, mortem exhorreſcamus, (& odio habeamus?)

MALI aliquid perpetrarint in vita oportet, qui mortem metuunt & criminantur. In ILLA enim hora decretoria, in judicio illo rigido, & boni cognoſcuntur, & improbi deteguntur. Neminem è Principibus aut nobilibus divitibus aut egenis, ſanis vel infirmis, felicibus aut afflictis, è viventibus deniq; univerſis video, quem ſuæ fortunæ non pœniteat, præter ſolos defunctos, qui in ſepulcris pacati quietique agũt, non amplius avari, cupidi, ſuperbi, pigri, vani, ambitioſi, vagabundi: Unde MORTUORUM ſtatum ſecuriſſimum eſſe verò conſentaneum eſt, quippe quo neminem non contentum videmus.

Cùm

κεφάλαιον πάντων τῶν κακῶν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ θάνατός ἐστι, μᾶλλον δ᾽ ὁ τοῦ θανάτου φόβος, Arrian. lib 3. extrem.

Somno verè initiamur morti. Plut. conſol. ad Apoll.

Mors ad requiem homini neceſſariam, laſſo gratam perducit. Sen. epiſt 30.

† *pater l. imago. G.* * *fuga. Vide dialogum Adriani & Epicteti.*

La morte è fin d' una prigon oſcura à gli animi gentili: à gli altri noia. C'hanno poſto nel fango ogni lor cura. Pet. trionf. mor. 2.

Mortem venientem nemo hilaris excipit, niſi qui ſe ad illam diu compoſuerat. Sen. ep 30.

προσήκει τὸν ἀρχόμενον τοῦ βίου ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχειν τὴν τελευτήν. Baſil. Stob. 876.

Gutta cavat lapidem. Ovid. 4. Pont. 10.

ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐχ ἁμαρτήσεις. Sira. c. 7. v. ult.

Iuſtus mortem etſi cavet, tamen non pavet: quippe cujus mors ut præſentis exitus eſt vitæ, ſic introitus melioris. Bernh. 105.

† *nec magis in ipſa quicquam eſſe moleſtia, quam poſt ipſam.*

Quodq; parum novit, nemo docere poteſt. Ovid. Triſt. 2.

Qui mortem metuit, videtur ſibi ſcire, quod ignorat. Plut. Conſol.

Sua artis unuſquiſque & autor & diſputator optimus. Val. Max. li. 8. c. 13.

Mortem metuere aliud nihil eſt, quàm falſo putare ſe ſapere. Plut. conſol. ad Apoll.

οὐδὲν γὰρ θανάτου δολιώτερόν ἐστι παιδός. Pallad. Epigr. lib. 1.

Mortem horret non opinio, ſed natura: accedit enim ex pœna, quàm præceſſit culpa. Aug. de verb. apoſt. ſerm 32.

Mori male times: & malè vivere non times! corrige malè vivere. Non poteſt malè mori, qui benè vixerit. Aug. de temp. ſer. 239.

Nemo eſt, cui felicitas ſua etiamſi curſu venit, ſatisfaciat. Sen. ep. 115.

Summum homini bonum non niſi poſt mortem contingit. Cic. Tuſc. 1. Lact. 7. 10.

Ὅστις ἐν πολλοῖς κακοῖς ζῇ, κατθανὼν κέρδος φέρει. Soph.

Οἱ δ᾽ ὀλωλότες οὐδὲν νοσοῦσιν, οὐδὲ κέκτηνται κακά. Eurip. Stob. 882.

Mors ex præteritis vitæ actibus ponderanda eſt. Lactant. 6. 10.

Si tanta cura ineſt hominibus, ut perpetuo labores capiant, ut tardius moriantur: quanta cura agendum eſt, ut nunquam moriantur? Aug. de verb. Do. ſerm. 37.

658 Cùm egeni quærant, quo diteſcant; mœſti, quo exhilarentur, ægroti, quò ſanentur: cur qui mortem adeò formidant, non quærunt remedium aliquod, ut eam non timeant? Ego vero autor ſim, ut Bene vivendo occupetur, qui mortem non vult timere. VITA enim innocens mortem reddit ſecuram. Interrogatus à † Socrate Plato divinus, quomodo in vita ſeſe geſſiſſet, & quomodo in morte ſeſe eſſet geſturus; ſcito, inquit, Socrates, IN JUVENTUTE operam me dediſſe, ut benè viverem, in ſenectute, ut bene morerer. Quare cum & honeſta vita fuerit, & mortem lætus expectem; nec vita mihi dolori eſt, nec mors timori erit. Conveniens profectò tali viro oratio.

Plurimum DOLENT viri prudentes, cùm ſe laboraſſe animadvertunt, & neminem habent, qui ſudoris mercedem ſolvat, cùm fideles ſunt, & fidelitati ipſorum non eſt, qui reſpondeat; cum pro meritis plurimis ingrati ſunt amici, cùm honore digni ſunt, & nemo locum illis honoratum tribuit. ANIMI enim generoſi & excelſi non dolent fructu ſe laboris ſui privari, ſed laborem ſuum à nemine agnoſci ægerrimè ferunt. O beatos, qui moriũtur, qui ſine iſta moleſtia ac dolore in ſuis ſinguli monumentis agunt! A D tribunal enim illud tam æquabilis adminiſtratur omnibus juſtitia, ut quem locum in vita meriti ſumus, in eo poſt mortem collocemur. NUNquam judex ullus fuit, eſt aut erit tam juſtus juſtitiæque ſervans, ut præmia ad pondus, & pœnas ad menſuram ſtatuat; ſed nonnunquam innocentes puniuntur, & noxii abſolvuntur; premuntur, qui crimine carent, culpæ participi venia datur. PARUM enim omninò litigatori prodeſt, juſtitia abundare, ſi judici deſit conſcientia. At in morte nihil ejusmodi fit, Sed perſuaſiſſimum ſit univerſis, QUI cauſſam habuerit juſtam, de ſententia bona ſecurum fore.

Catone illo Cenſorio Cenſuram Romæ gerente, civis quidam clariſſimus defunctus, maximum in morte declaravit animi robur; cujus cum fortitudinem, & verba, quæ dixerat, laudarent cives cæteri, Cato Cenſorius & dicta & laudes illas irriſit; deque riſus cauſſa interrogatus, Vos quidem, inquit, cur rideam, miramini; ego verò vos mirari rideo. CONSIDERATIS enim ærumnis ac periculis, cum quibus vivimus; & ſecuritate ac quiete, cum qua morimur; majore (inquio fortitudine ac robore) opus eſſe ad vivendum, quàm audacia ad moriendum. Autor

Solus vixit, quoad voluit, qui mori maluit. Fab. declam. 4.

Ultimam illam horam modò timere, ut non tunc timeatis: illam præcavere nunc, ut tunc ſecuri eſſe poſſitis. Auguſt. ad fr. in erem. ſer. 57.

† *à Platone Socrates.*

Nil ſubitum eſt ſemper migrare paratis. Alcim.

* *Plato.*

Tunc migrandum ex vita, quando virtutes vigent. Ambr. Luc. 8.

Sapiens tam turpe putat mortem fugere, quam ad mortem confugere. Sen. ep. 98.

Πονηρᾶς βιοτῆς κοινὴ ἐν ἔχει τὸ τέλος. Chryſ. Stob. 877.

Eius eſt in morte timere, qui ad Chriſtum nolit ire. Cypr. ſerm. 4.

Laborum eſt præſens tempus, futurum præmiorum. Nazi. orat. 23.

Præmium omnia expectant. Fab. 10. c. 7.

Præmium virtutis poſt mortem eſt. Lact. 7. 10.

Quis enim virtutem amplectitur ipſam, præmia ſi tollas? Iuv. 10.

Non poteſt vita æterna ſuccedere, niſi hinc contigerit exire. Cypr. ſerm. 4.

Miſer, chi mal'oprando ſi confida, Ch'ogn'hor ſtar debba il maleficio occulto. Arioſt. 6. 1.

Voluit nos Deus vitam nobis in vita comparare. Lact. 7. 4.

Εὐσεβὴς νόῳ πεφυκὼς οὐ πάθοις γ' οὐδὲν κακὸν κατθανών, ἄνω τὸ πνεῦμα διαμενεῖ κατ' οὐρανόν. Epicharm. Clemen. lib. 4. Stromat.

Qualis quisque hinc exierit ſuo noviſſimo die, talis invenietur in noviſſimo ſeculi die. Aug. de verb. Dom. 21.

Inter leges ipſas delinquitur, inter jura peccatur: Innocentia nec illic, ubi defenditur, reſervatur. Cypr. 2. ep. 2.

Ἔργον τῆς ὁσίας ἐργασίας ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως τὰς χάριτας ἐπιγνῶναι. Naz. Stob. 909.

Irremediabile periculum eſt, ſic aliquem vitiis & cupiditatibus frena laxare, ut ſe rationem Deo non meminerit redditurum. Aug. de temp. ſerm. 120.

O mors laudanda fortibus, expetenda miſeris, non recuſanda felicibus! Fab. declam. 4.

Compendium eſt malè agentibus, ſi citò moriantur. Ambr. 2. Cor. 5.

Digitized by Google

 659

eſt Plutarchus in apophthegmatis. Non poſſum autem negare, quin ſapienter locutus ſit Cato Cenſorius; quoniam nullo non die videmus VITAM homines virtute præſtantes & verecundos in fame, frigore, ſiti, defatigatione, paupertie, ignominia, mœrore, inimicitiis, infortuniis agere; quorũ omnium finem videre aliquo die ſatius foret, quàm ſingulis eadem horis perferre. MINUS enim malis mors honeſta eſt, quàm vita ærumnoſa.

Quàm inconſiderati ſunt homines, non niſi ſemel ſibi moriendum eſſe cogitantes: cum veriſſimum ſit, EO DIE quo naſcimur, (& in lucem prodimus,) mortem inchoari, & extremo die nos mori deſinere. SI nihil aliud mors eſt, quàm vitæ exitus, & finis cujusque rei: licet dicere, noſtram & infantiam & pueritiam, & juventutem, & virilem ætatem mortuam eſſe, & ſenectutem, mori ac morituram eſſe: Unde efficitur ſingulis nos annis, menſibus, diebus, horis & momẽtis mori: atq; ita DUM vitam nos agere ſecuram arbitramur; mortem ubique comitem habemus. Non videt, cur, tantopere mortem homines expaveſcant; cùm ex illo, quo primùm lucẽ viderunt die, iter (quærendæ) mortis ingreſſi ſint. NULLI enim unquam tempus ad moriendum defuit, nullus ab hac v a aberrare potuit.

Seneca in † epiſtola quadam refert matronam Romanam, quæ filium lugebat immatura morte extinctum, à Philoſopho interrogatam, Cur filium deploraret? reſpondiſſe: Quòd tantùm XXV. annos vixiſſet, cum ipſa L. illum vivere optaſſet, ſe lacrymari. ADEO quippe tenerè filios à matribus diligi, ut neq; intuendo illos ſatientur, neq; illos deplorandi finem ullũ faciant. Ei verò reſpondiſſe Philoſophum; Dic mihi obſecro, mulier, cur non incuſas deos, quòd filium non multis antè annis voluêre naſci; ut quereris, quòd non † L. annos alteros eum vivere permiſerunt? Præmaturè mortuum lacrymaris, & tam ſerò natum non ploras? Crede mihi mulier, ſi alterum minimè lugendum cenſes; ne alterum quidem eſſe deplorandum: ABSQUE deorum enim nutu nec mortem accelerare, nec vitam prolongare poſſumus.

In eandem ſententiam Plinius † epiſtola quodam loquitur, optimam legem, quam naturæ humanæ dij dederint, hãc eſſe, ut vitam nullus haberet perpetuam. Nam præ immoderato vitæ longævæ deſiderio nunquam nos diſcedere ex hac miſeria juvaret.

Cùm

Felicior, qui moritur antequam debeat, antequam venit. Fab. decl. 4.

Inopi quanto longior vita, tanto plus ſupplicii. Tacit. annal. 12.

[illegible] Epigr. li. 1 c. 61.

O mors ſemper imparata miſeris, negata cupientibus! Fab. declam. 4.

[illegible] Sophocl. Antigon.

[illegible] Iſocr. paneg.

Mors non una venit, ſed quæ rapit ultima, mors eſt. Sen. ep. 24.

[illegible] Pallud. Epigr. lib. 1.

Non repente in mortem incidimus, ſed minutatim procedimus. Sen. ep. 24.

Prima, quæ vitam dedit hora, carpſit. Sen. Hercul. fur. 3.

A morte ſemper tantundem abſumus. Sen. ep. 10.

[illegible] Anthol. epigr. lib. 3.

Quid eſt diu vivere, niſi diu torqueri? quid eſt aliud diu vivere, quam malos dies diebus malis addere? Aug. de temp. ſerm. 113.

Nel mondo ſua ventura ha ciaſcun dal di, che naſce. Petrar. Sonet. 263.

† *Vide Seneca conſol. ad Marc. ca. 20. epiſt. 91. 99.*

Citiùs mori, an tardiùs, nihil ad eum pertinet: Benè autem mori an malè, ad eum pertinet. Benè autem mori eſt effugere malè vivendi periculum. Idem. ep. 59.

[illegible] Aurel. Imp. lib. 12.

Æquiore animo filium in angulo flevit, qui vidit acerba funera etiam ex regia duci. Sen. 3. ira. 25.

Mors filiorum quandoque fit diſciplina parentum. Aug. de temp. ſerm. 204.

† XXV.

Quod habet introitum & vitæ incipientis exordium, neceſſariò ſequitur, ut habere debeat & occaſum. Arnob. l. 2.

Tota vita hominis unus eſt dies. Fab. declam. 4.

† *Hiſtor. natural. 7. 50.*

[illegible] Sophoc. Antigon.

De nullo melius mors merita, quàm ad quos venit: antequam invocaretur. Sen. Marci. 20.

Cùm duo Philoſophi apud Theodoſium Magnum diſputarent, & alter obſtinatiſſimè aſſeveraret; bonum eſſe mortem ſibi conſciſcere; alter item neceſſarium eſſe contenderet vitam odiſſe: interpellans Theodoſius; Adeo, inquit, MODUM nullum odii atque amoris mortales tenemus, uta-
660 mandæ vitæ prætextu acerbam vitam reddamus. Ea quippe conſervandæ vitæ gratia toleramus, ut ſatius interdum foret illam perdere. Ea porrò ait: Eò progreſſi ſunt homines vani amentiæ, ut mortis etiam metu accelerare ſibi mortem ſtudeant. Quòd cùm perpendo, neque vitam nimis amandam, neq; * cum deſperatione mortẽ quærendam cenſeo. VIROS enim fortes & magnanimos neq; vitam, dum duraverit, odiſſe, neq; mortem, cum venerit, ægrè ferre decet. Hæc Theodoſii ſententia teſte in vita ipſius Paullo Diacono, fuit ab omnibus comprobata.

Loquatur ſanè quiſque quod voluerit, & ſuadeant Philoſophi, quod placuerit; ego pro mei ingenii tenuitate ſic ſtatuo; EUM ſolum mortem ſine dolore ſuſcepturum, qui ad ſuſcipiendam illam longè ante ſe præparavit. OMNIS enim mors repentina, non ſolum guſtanti amara; ſed audienti quoq; terribilis eſt. ITA vivere hominem oportere Lactantius (lib. 7. extrem.) ait, ac ſi poſt horam unam eſſet ei demigrandum. QUI enim mortem ob oculos habuerint, fieri non poſſe; ut vel cogitationibus malis locum dent. EJUSdem mihi cum Apulejo videtur amentiæ, quod evitari non poteſt, fugere, & quod aſſequi nequeas, concupiſcere; quæ propter eos dicuntur, qui mortis iter, ubi profectio neceſſaria eſt, reditus autem impoſſibilis, recuſant.

Qui longum iter proficiſcuntur ſi quid deeſt, à comitibus mutuò petunt; ſi quid obliviſcuntur, ad diverſorium (petituri illud) redeunt, aut ad amicos ſaltem ſcribunt Verum proh dolor! UBI ſemel morimur, nec redire nobis dabitur, nec loqui poterimus, nec ſcribere; ſed QUALES invenie mur, tales judicabimur, & quod omnium terribiliſſimum, eodemque die ſententia & feretur, & executioni mandabitur.

Credant mihi Principes & megiſtanes, & QUOD in vita poſſunt agere, ad mortem uſque ne differant; non in eo, quod mandarint, ſed quod fecerint, ſpem ponant; non operibus alienis, ſed propriis confidant. PLUS enim vel unicum ſuſpirium, quàm omnes in mundo amici, valebit. Itaque omnes viros pruden-

Nihil noſtra refert in hoc ævo, niſi de eo quàm celeriter excedere. Tert. apol. 41.

Τί θάνατος καλῶς ἀνθρώποις; οὐκ ἄν μὴ κακίονος ἥκει; Bias Stob 878.

οὐ τὸ τεθνάναι, ἀλλὰ τὸ ἐμφανῶς ἀποθανεῖν κακὸν ... Æſchin. Stob. 881.

Quem nimia ſui caritas ceperit, aliena deſerit. Sax. lib. 2.

Natural mente s'ait acontra la morte ogni animal terreno. Petrar. 39.

Improba mors, quid non mortalia pectora cogis? Prudent. Hamartig.

* *tedio vitæ.*

Non eſt virtus timere vitam. Sen. Thebaid. 2.

Nihil turpius, quàm optare mortem. Sen. epiſt. 117.

Nemo eorum, qui mortem provocant, excuſabilis eſt: excuſabiliores ſunt qui imminentem abhorrent. Saresb. 5. 17.

Rebus in anguſtis facile eſt contemnere vitam F.

Fortius ille facit, qui miſer eſſe poteſt; Martial. 11. 56.

Qui id, quod vitari non poteſt, metuit, is vivere animo quieto nullo modo poteſt. Cic. Tuſcul. 2.

Si mortem poſſemus evadere, meritò mori timeremus. Cypr. 4 6.

πάντοσθεν εἷς ὁ φέρων εἰς ἀΐδην ἄνεμος. Lucil. Epigr. lib. 1.

οὐκ ἔστι τὴν ... ἡμέραν καλῶς βιῶναι, μὴ προθέμενον αὐτὴν ὡς ἐσχάτην βιῶναι. Muſon.

Stultum timere eſt, quod vitari non poteſt. Mim.

Μὴ ἀπαιτεῖ τὸ ἀδύνατον. Aur. Imp. l. 9.

Summum nec metuas diem, nec optes. Martial. 10. 47.

Teſtudine nulla ſurus erit, qui fata timet. Sax. li. 6.

Semper diſcendum eſt quod an ſciamus, experiri non poſſumus. Sen. epiſt, 26.

Qualem te invenit Deus, cum vocat, talem pariter & judicat. Cypr. ſerm. 4.

Iſtam finiens quiſque vitam, niſi quod meruit in ipſa, non poterit habere poſt ipſam. Aug. de verb. apoſt. ſerm. 32.

Nec in ultimis Dei clementia pœnitentes excludit: nec ulla hora ſera eſt, cui compunctio diſtricta occurrit. Cypria. de paſſ. Chri.

El miedo es natural en el prudente, y el ſaber lo vencer, es ſer valiente. Arauc. 60.

Non datur remedium ſatisfactionis, ubi jam non ſupereſt actio voluntatis. Leo ſer. 5. in epiph.

Omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes Cypr. de cœn. Do.

Felices obeunt, quorum ſine crimine vita eſt, Maximian.

Digitized by Google

prudentes, imò & meipſum ſimul moneo, rogo, exhortor, ut ITA vivamus, ut in mortis hora nos vivere poſſimus dicere. NON poſſumus autem dicere, nos vivere, quando non vivimus QUICQUID enim temporis inutiliter conſumſerimus, pro nullo reputabitur.

Caput LII.

De morte M. Aurelii Imp. & quam pauci ſint amici, qui vera ægrotis audeant dicere: Vos attingit autor, quam digni reprehenſione ſint, qui etiamnum valentes ad moriendum ſe præparant.

CUM JAM M. AURELIUS IMPERtum annis, quos multos habebat, tum laboribus, quos maximos exhauſerat, bellicis confectus ſenuiſſet; Imperii anno XIIX. ætatis *LXXII. ab urbe condita † D. XLIV. bellum in Pannonia, quæ nunc Hungaria vocatur, gerens, & urbem clariſſimam * Vendobonam obſidens, paralyſi ſubitò correptus fuit, cujus violentia & vitam ipſe, & Principem Roma, vitæ ante omnes, quos unquam habuit, integerrimum perdidit. Fuerunt inter Principes gentiles alij quoque ipſi potentia pares, opibus ſuperiores, felicitate ſapientiaque æquales: At vitæ integritate & ſanctitate nullus cum ipſo conferendus eſt. Nam ſi ſcrupuloſiſſimè vita ipſius examinetur; MULTA inveniuntur facta heroica, imitatu digna; pauca verò vitioſa & reprehenſionem merita.

Fuit autē hæc morbi ipſius occaſio, quod cùm vigilias cum tribunis circumiret; ſubitò brachium alterum paralyſis invaſit, ut deinceps neque veſtem induere, neq; gladium ſtringere, nedum haſtam vibrare poſſet. Quare cum Imperator optimus curis non minus, quam annis oneratus eſſet; ſæviente indies magis hyeme, & magna aquarum niviumq; copia *caſtra obruente; novo morbo, lethargo ſcilicet implicitus fuit; quæ res barbarorum audaciam; ſuorum verò militum mœrorem vehementer auxit: Quippe, qui à ſingulis non aliter ac pater amabatur.

Tentatis autem omnibus, quæ vel à medicis excogitari, vel in talibus tantiſque Principibus adhiberi ſolent; nihil omninò ad ſalutem proficiebatur; quod & morbus per ſe graviſſimus, & Imperator ſenio confectus, & cœlum ipſi grave, & tempus incommodum eſſet, & ſuper omnia ſolicitudo 650

triſtitia-

ἄρξαί ποτε ἄνθρωπος εἶναι, ἵνα ζῇς. Aurel. Imp. lib.11.

Omne tempus quo de Deo non cogitas, te perdidiſſe computet. Bernh.

Quotidie cogitemus, qualet erimus in die judicii, æterno Iudici rationem de libris conſcientiæ reddituri, remotis omnibus probationibus. Auguſt. in epiſt. Ioan. ſerm.35.

Sic ſemper & ubique vivas, ut ultimam quamque lucem, tanquam non redituram conſumas. Petron. 53.

Primus felicitatis gradus eſt, non delinquere: ſecundus delicta cognoſcere: Illic currit innocentia integra & illibata, quæ ſervet, hic ſuccedit medela, quæ ſanet. Cyprian. lib.2. ep.5.

Τὸ μανθάνειν ἥδιστον ἂν λέγοιτο εἰ κέρδος, λέγει. Sopho. Antigon.

οὐ θρόνον, ἢ μεγάλαιχμον ἄνακτος ποτὶ τὰς ἀμεγίστας ἢ δρύας ἢ πλατάνους οἶδε χαμαὶ κατάγειν. Lucia. Epigr. lib.1

61. Eutrop. 59. Victor. † 936.

Feliciſſima vel laſſitudo vel ſatietas eſt, virtute conſeneſcere. Fab. declam.4.

* *Viennam Ortel. in ala Flavia.*

Ἄνανδρον ἀκλεῶς τὸ κατθανεῖν. Eurip. Oreſt.

Δυσάρεστοι οἱ νοσοῦντες ἀπορίας ὕπο. Eurip. Oreſt.

Maximus viri exprobrare vitia ſua verecundiæ eſt. Val. Max 9.1.

Ὁ φιλόδοξος ἀλλοτρίαν ἐνέργειαν ἴδιον ἀγαθὸν ὑπολαμβάνει. Aurel. Imp. lib.6.

Non debet mors eorum, quorum vita laudatur, ſilentio præteriri Cic. patrit. orat.

In iis, quos maximos adhuc novimus, nemo eſt inventus, in quo nihil aut deſideretur, aut reprehendatur. Fab. in.2.

Frigidam paralyſis facit, ac mortificat. Avicen. Rhod. g.25.8.

Nihil magis magno Duci convenit, quam pro omnibus cogitare. Macrob.2 Sat.7.

Dux præſens eſſe ne negligat, ubicunque ſua præſentia opus fuerit. Chalcond. li.1.

† *tentoria.*

Ὁ Κῦρος τοὺς ὑφ᾽ ἑαυτῷ ὥσπερ ἑαυτοῦ παῖδας ἐτίμα καὶ ἐθεράπευεν, οἵ τε ἀρχόμενοι Κῦρον ὡς πατέρα ἐσέβοντο. Xenop. pæd. l.8.

Ægrum corpus quaſſari etiam levibus ſolet offenſis. Ammia.14.

Dolor ac morbus lethi fabricator uterq; eſt. Lucret. lib.3.

Iura minimè patiuntur eventus mortalitatis medicis imputari. IC.

Difficile eſt abſcondere pectoris æſtus. Gall.

Fieri non poteſt, ut animo malè affecto, non corpus etiam una laboret. Dio. li.38.

triſtitiaque accederet. INFINITIES enim gravior eſt ægritudo ex animi mœrore orta, quàm quæ ex tertiana aut quartana febri oritur; atque inde fit, quod Facilius curatur, qui humoribus abundat vitioſis, quàm qui profundis oneratur cogitationibus.

Cæterum cum ob morbi vehementiam lecto affixus Imperator omni adminiſtratione belli abſtinere cogeretur, & ipſius equites ad impreſſionem faciendam caſtris exiiſſent; & Pannones ſimiliter ad propulſandos illos prodiiſſent; tam acre inter utroſque certamen contractum eſt, ut plurimum utrinq; ſanguinis effuſum ſit, & ob conflictum tam cruentum parum commodi Romani ex impreſſione facta; multò minus verò Pannones ex illius depulſione ceperint.

Qua clade cognita Imperator, in primis quod quinque tribuni deſiderarentur, neque ipſe propter valetudinem adverſam intereſſe potuiſſet; adeò conſternatus animo repentè fuit, ut ſyncopen vitæ finem ipſi allaturam crederent univerſi. Tres enim dies totidemque noctes ita jacuit, ut oculi lumen, aures alloquia refugerent; cum quidem æſtus eſſet vehemens, inquietudo continua, angores perpetui, ſitis inſedabilis, cibus exiguus, ſomnus nullus, & ſuper omnia vultus rigeſceret, labra verò nigreſcerent. Attollebat interdum oculos, nonnunquam manus complicabat; ſemper tacebat, aſſiduè ingemeſcebat, lingua tam turgida, ut nihil poſſet exſpuere, oculis fletu (continuo) humentib⁹, ut miſerabilis viſu mors ipſius; at triſtior aſpectu dom⁹ ipſi⁹ cõfuſio, belli jactura eſſet.

Etſi autem plurimi omnia iſta præſentes intuebantur tribuni ſtrenui, cives honorati, officiarij fideles, amici vetuſti: Tamen eorum nullus Imperatorem alloqui audebat, partim, quòd tam ſapientem eum æſtimabant, ut nullo indigeret conſilio; partim quòd mœrore ſuperati complorando tempus omne conterebant. VERI enim & dulces amici priùs, quàm moriantur, complorari merentur. COMMISERATIONE ſingulari digniſſimi ſunt, qui moriuntur, non tam quòd eos mori videmus; quam quod nemo eſt, qui quid faciendum ipſis ſit, moneat. Inprimis verò Principes & megiſtanes morituri majore quàm plebejorum ullus in diſcrimine verſantur. OFFICIARIUS enim intimus qui domino ſuo dicere non audet in propinquo mortem eſſe; multò minùs quomodo moriendum, & quæ deonerandæ conſcientiæ gratia facienda ſint, monebit.

Corpus tantùm afficitur malè, animus & afficitur malè, & afficit. Plutarch.

Majorem animi ſollicitudines miſeriam, quàm voluptates corporis delectationem homini adferunt. Dio. lib. 38.

Sine imperio res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt. Cic. Philip. 5.

Πολὺ λῷον ἄνδρες ἔργῳ ὑπείχοντες, ὁπότ' εἰσεργάσωσιν ἄτακτοι. Coint. 337.

Vbi ſummus imperator non adeſt ad exercitum, citiùs, quod non facto eſt uſus, fit quàm quod facto eſt opus. Plaut. Amphi. Bene vale.

Βασιλεύειν ἀμφότερον, ποθεῖ ἀμεῖν εὐπολέμων, ἢ χείρουσιν ἀμφοτέρων πολλῶν. Coin. 13. 269.

Τὸ λοιπὸν σῶμα ἄρχοντι τῆς κεφαλῆς ἐοικότας. Polyan. 2. Epam. 15.

ἄνδρας ἄρης κτείνει, δειλοτέρους δὲ νόσος. Phil. epigr. lib. 3.

Gravior eſt quies, quibus ex laſſitudine calamitatum venit. Fab. declam. 2.

ἐν ἡσυχίᾳ τὸ σῶμα παιδευθῇ καθ' αὑτὸ ἡ ψυχὴ γενομένη τοῖς κακοῖς κυμαίνει. Tati. lib. 1.

Vrgent præſagia mille funeris, & nigra præcedunt nubila mortis. Stat. 9. Theb. Celſ. 2. 4. & 6.

Si volſe hor sù queſto, hor sù quel fianco, nè può dormir ſuel deſtio, nè sù, n'anco. Arioſt. 33. 59.

Omnibus mortalibus major venit de languore reverentia. Fab. declam. 8.

Vt corporu vulnera, ita exercitus incommoda ſunt tegenda, ne ſpem adverſariis augeamus. Cæſar. bell. civil. 2.

Aſſidet lectulo inefficax ſedulitas. Fab. declam. 6.

Illum noſtra vitæ temporib. fulcire cuperemus, ut de noſtris annis viveret, qui fungi non potuit ſuis. Ambr. fun. Valent.

Φόβος γλώττης ἐστὶ δεσμός. Tati. lib. 2.

Segnitor deſerere ſolet animus, quidquid ſolido fuerit amore complexus. Saxo. l. 2.

Permittantur pia corda carorum de ſuorum mortibus contriſtari dolore ſanabili & conſolabiles lacrymas fundant, Auguſt. de verb. Apoſt. ſerm. 32.

Cùm cari quos diligimus, de ſeculo exeunt, gaudendum potius, quàm dolendum. Cypr. ſerm. 4.

Δυσχερὲς ψαύειν τοιούτου ἀνδρός. Eurip. Oreſt.

Veri conſilij periculoſa libertas. Curt. l. 6.

Ἡ *παρρησία μέγιστον ἐστὶ σημεῖον τῆς εὐνοίας τῆς πρὸς τοὺς φίλους.* Iſocr. epiſt. 4.

Inimici veritatis, inimici Dei. Oroſ. 4. 6.

Multi ægrotos interviſunt, qui utinam nunquam eos viſitandi gratia adirent! Etſi enim OCULOS ægroti concavos, carnes macras, barchia ſine pulſu, bilem inflammatam, febrim continuam, angorem vehementem, animi deliquia crebra, linguam turgidam, virtutem conſumtam videant: Tamen, licet adeò ruinoſa domus ſit; bene ſperare ægrotum jubent quod multa etiamnum vitæ ſigna adſint. Cùm JUNIORIBUS natura vitæ amor inſit, & ſenioribus omnibus mori acerbum ſit; etiamſi ad ultimum jam ventum ſit; nullum tamen abnuunt medicamentum, neq; eos vitæ ſpes qualiſcunq; pœnitet: Unde fit, ut infelices nonnunquam nec edita peccatorum confeſſione, nec mandata damnorum, aliis datorum, reſtitutione, moriantur.

O ſi ſcirent, quantum mali admittant, qui iſta faciunt! Nam ſi QUIS fortunas mihi eripiat, me ipſum perſequatur, meæ famæ labem aſpergat, meam domum evertat, familiam offendat, cognatos lædat, vitam criminetur; hæc quidem inimici infeſti opera ſunt: at ANIMÆ interitûs cauſſam præbere, hæc verò dæmonis ſtygii opus eſt. Profectò DÆMON nequam, aut dæmone nequior eſt, qui ægrotum decipit, cui cum adjutor eſſe bene moriendi 665
debeat, vitæ ſpe adulari conatur: quo in agone, qui illa dicit, parum lucratur; ac qui credit, multum in aleam mittit. MORITUROS enim ex conſcientiæ præſcripto monere, quàm oratione reverentiæ plena lactare (& falſa ſpe producere) ſatius eſt.

OMNIBUS in rebus parùm erga amicos verecundi in vita ſumus; & in morte demum verecundiam erga illos affectamus; quod profectò fieri non decet. Nam ſi ex præteritis nulli fuiſſent mortui, & de præſentibus non conſpiceremus aliquos mori quotidie; pudendum videretur, atq; etiam horrendum dicere ægroto; ipſi ſoli eſſe moriendum. Sed cùm ex æquo & tu & ille ſciatis, quòd *OMNES una manet nex, Et calcanda ſemel via lethi*; cur dicere amico, ad exitum eum jam perveniſſe, vereatis? Si reviviſcerent hodie mortui, ah quàm acerbè de amicis, ſolummodò quod nulla acceſſiſſet ab ipſis conſilia in morte, quererentur? Etenim ſi ægrotus amicus meus eſt; an morietur, ſi dicam, ut ad bene moriendum ſe præparet? Nihil verò minus. Imò teſtatur experientia, QUI ad mortem optimè præparati erant, eos evadere; & qui ſunt imparati, mori.

QUI

Nihil veritas erubeſcit, niſi ſolummodo abſcondi. Tert. apol. 45.

Prætervolat ætas, vivimus & morimur oculis trepidantis in ictu. Petr. ep lib. 2.

Cùm innumerabilia ſint mortis ſigna, ſalutis ſecuritatisq; nulla ſunt. Plin. 7. c. 51.

Medico non credo ſperantib. Fab. decl. 8.

Omnia homini, dum vivit ſperanda ſunt. Sen. ep. 70.

Ægroto dum anima eſt, ſpes eſſe dicitur. Cic. Att. Eraſm. Chil. 2. cent. 4 Prov. 12.

Quouſq; miſerum cruciatis, eut invidetis bonam mortem, cui dare vitam non poteſtis? Plin. 2. ep. 20.

Confuſi caligine nequitiæ in id cadunt, ut minus videndo plus videant, cùm id quod eſt, ita ut eſt, videre non poſſint. Oroſ. 4. 6.

Τί γένοιτ' ἂν ἕλκος μεῖζον, ἢ φίλος κακός. Sophocl. Anti.

Stulta diſſimulatione remedia potiùs malorũ, quàm mala differuntur. Tac. hiſt. 3.

Ἁπλᾶ λόγῳ δίκαιον πρὸς φίλους σιγῇ σέβειν. Æſchyl. Prometh. vin.

Miſer eſt Imp. apud quem vera reticentur. Capitolin. Gordian. 3.

Ψυχῆς οὐδὲν ἐστι τιμιώτερον. Eur. Stob. 880.

Nemo volentes ſurgere ſua circumventione præcipitet. Cypr. 1 8.

οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν, ὅστις κενοῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται. Soph. Aja.

Sæpè calamitatis ſolatium eſt, noſſe ſortem ſuam. Curt. lib. 4.

Diabolus mentitur, ut fallat, blanditur, ut noceat, bona promittit, ut malum tribuat, vitam pollicetur, ut perimat Cypr. 1. ep 8.

Hoſne homines arbitreris, qui plus amicis conſilio nocent, quàm inimicis odio obeſſe potuiſſent? Sym. 2. 55.

Κρεῖσσον τοσῶν ἢ θερμαίνειν, τὸ μὲν ἐστιν ἁπλοῦν, τὸ δὲ συνάπτει λύπην τε φρενῶν χερσίν τε πόνος. Eurip. Hippol.

Omnudies, omnis hora, quàm nihil ſimus, oſtendit Sen. epiſt. 101.

Sana ratio vitam diligere, mortem non timere præcipit. Val Max. 9 11.

Non eſt ullum majus ſolatium mortis, quam ipſa mortalitas. Sen 6. nat quæſt. 2.

Horat 1 od. 28.

ἀποθνήσκοντας ὁρῶ τὴν ἀπόλαυσιν ποιουμένους τὸ ζῆν, καὶ ζῶντας, ὅτι τοῦ ζῆν ἀπογνώσονται. Syneſ. ep. 113.

Mors neceſſitatem habet æquam & invictam. Sen. ep 30.

Quæ ex uſu ſunt, non timentur. Veget. 3 10.

Levat omnes cruciatus, omnem dolorem, præparata mentem compoſuiſſe patientiâ. Fab, declam. 12.

QUI ægrotos viſitatum veniunt, quid damni faciunt, ſi conſulant & perſuadeant eis, ut teſtamenta faciant, peccata confiteantur, conſcientiam deonerent, ſacramenta accipiant, cum inimicis reconcilientur? Hæc profectò omnia neq; ad vivendum impedimenti quicquam afferunt, neq; ad bene moriendum fores claudunt (aut obicem ponunt.) Quæ ergo cæcitas, tam cæca, vel ignorantia tam craſſa eſſe poteſt, quàm ſi verearis & erubeſcas ſuadere, ut ea faciant ægroti, ad quæ facienda, dum rectè valent, adſtringuntur?

Cæterùm hac in parte, quemadmodum ſupra dicebamus, magis decipiuntur & viventes, & morientes Principes & magnates. Cùm enim familiares & miniſtri illibenter ipſos contriſtent; non audent periculi magnitudinem exponere. Ejusmodi quippe MINISTRI & familiares dummodo in teſtamento aliquid ipſis legetur; benè an malè patronus moriatur, ſusq; deq; habent. O quàm miſerum eſt aſpicere morientem Principem, dynaſtam, nobilem, divitem; ſi nullum penes ſe amicum fidelem, in ſuperando tranſitu illo (difficillimo) adjutorem habeat! Nec temerè amicum fidelem eſſe oportere ajo. Nam QUI in vita fortunarum noſtrarum participes ſint, multi; at qui in morte conſcientiæ noſtræ curam gerant, pauciſſimi ſunt.

664 VIROS prudentes & ſapientes, antequam natura invitos ad moriendum cogat, voluntariò decet mori; hoc eſt, antequam ultimæ neceſſitatis præſcripta accedant, res ad conſcientiam pertinentes ordinare. Nam ſi amentem putamus, qui mare ſine navi tranſire vult: profectò minimè cordatum exiſtimabimus, qui mortem planè imparatus adit. Quid perdit vir cordatus, facto teſtamento? Quod exiſtimationis detrimentum patitur, qui antequam moriatur, cum inimicis & iis, in quos malevolo fuit animo, reconciliatur? Quid autoritati illius decedit, qui in vita reſtituit, quod juberi debet, ut in morte reſtituat? Quanam re prudentiorem ſeſe quiſquam demonſtrare poteſt, quàm ſi ſponte ſua ſeſe iis exoneret, quæ poſt jure repetentur? QUOT Principes & magnates, quia unum diem faciendo teſtamento impendere noluerunt, fecere, ut filii & hæredes vitam omnem in litibus tranſigerent; atq; ita ſatis ſe ad tuendam vitam filiis relicturos cogitantes, quod procuratoribus & advocatis daretur, reliquerunt.

QUICUNQUE verus & non ſimulatus Chriſtianus eſt,

Si mortem timere nolumus, ſemper paratí eſſe debemus. Aug. de temp. 44.

Vidimus freqnenter ad vitam poſt conclamata ſuprema redeuntes. Fab. decl. 8.

In omnibus negotiis prius quàm aggrediare, adhibenda eſt præparatio diligens. Cic. off. 1.

Cur dubium expectat CRAS hodierna ſalus? Proſper. ſent. 74.

Quomodo poteſt medicus vulnus ſanare, quod ægrotus erubeſcit. Aug. ſerm. 66. de temp.

Citò ad ſanitatem medela ſubveniente producitur, quod videtur. Cypr. ſerm. 2.

Pleroſque cùm nihil refert, pudet: ubi pudendum eſt, ibi eos deſerit pudor. Plau. Epidic. 3.

Pœnitentia quæ à moriente tantùm petitur, timeo ne ipſa moriatur. Auguſt. de temp. ſerm. 47.

In quantum odio flagrat veritas, in tantum, qui eam ex fide præſtat, offendit. Ter. apol. 41.

Securus non exit, qui malè ſecurus vixit. Bernh.

Infirmis animis hoſtis eſt ſecuritas. Sen. Rhodig. 11.

Ut cuiq; homini res parata eſt, firmi amici ſunt: ſi res labat, itidem amici collabaſcunt. Plaut. Stich. Ita me Di.

Τοῖς πολλοῖς βροτῶν ἄπιστός ἐσθ' ἑταιρείας λιμήν Sophocl. Ajac.

Alienus à fide eſt, qui ad agendam pœnitentiam tempora ſenectutis expectat. Metuendum n. ne dum ſperat miſericordiam, incidat in judicium. Greg. in Moral.

ἐλπὶς ἀεὶ βιότου κλέπτει χρόνον, ἡ πυμάτη δὲ ἠὼς τὰς πολλὰς ἔφθασεν ἀσχολίας. Polian. Epigr. lib. 1.

Si fragilitatem mortalitatis incertosq; velimus æſtimare caſus, tantundem periculi habet omnis æger. Fab. decl. 8

Illic capitur tota intentio mentis, ubi eſt vis doloris. Aug. ad fr. in erem. 48.

Peſſima eſt conſuetudo deſpicere veritatem. Caſſ. 13.

Qui de futuro ſeculo non cogitat, nec propterea Chriſtianus eſt, ut id quod in fine Deus promittit, accipiat, nondum Chriſtianus eſt. Aug. ſerm. 96. de temp.

Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremam. Horat. 1. epiſt. 4.

Latet ultimus dies, ut obſerventur omnes dies. Aug. de diſcipl. Chriſt.

Ariſtotelem pœnitebat, quòd unum diē inteſtatus manſiſſet. Stob. 957.

Fac teſtamentum, dum ſanus, dum ſapis, dum tuus es. Nam ſi expectaveris infirmitatem, minis vel blandimentis duceris quò tu non vis. Aug. ad fr. in Erem. ſerm. 48.

Si pœnitet, haud nocet error. Prudent. Pſychom.

eſt, ita opes ſuas ordinare vitamque corrigere ſingulis diebus manè debet, ac ſi ad veſperam victurus non ſit; & in tali ſtatu noctem excipere, ac ſi diem poſterum viſurus non ſit. Nam ut verum loquamur, AD VITAM conſervandam infinitis opus eſt laboribus; à morte ut ſupplantemur, unicum ſufficit offenſaculum. Si qua meis verbis fides eſt, NEMINI ego ſuaſerim, ut in eo vitæ genere auſit vivere in quo, vel ſi totus mundus lucrandus eſſet, mori nollet. Divites juxta ac pauperes, primi & imi, nobiles & plebeii, mortem ſe timere ajunt, & jurant univerſi; quos ego moneo, & per JESUM CHRISTUM crucifixum obſecro, ut ſibi perſuaſum habeant, quod SOLUM illum verè mortem timere poſſimus affirmare, à quo vitæ emendationem aliquam videmus ſuſcipi.

Decet ergo Principes & megiſtanes prius deſinere, quàm deſinant: finem facere, quàm finem accipiant: mori, quàm moriantur, ſepeliri, quàm ſepeliantur. Hoc enim ſi à ſeipſis impetraverint, ita facilè vitam relinquent, ut ex domo una in aliam migrarent.

Pleriq; omnes otioſè lentèq; fabulari, ambulare, bibere, comedere, dormire gaudent; at in moriendo tantum feſtinare homo ſuſtinet. Non ſine cauſſa in moriendo (homines) feſtinare dico, (atque affirmo:) cum eos raptim conſcientiam exonerare, properanter teſtamentum condere, confiteri, communicare videamus; ita ut tam tardè tamque intempeſtivè (ſacramentum) accipiant ac petant, ut † potius ad * ſatisfaciendum Eccleſiæ, quàm ad animæ ſalutem conducere videatur.

Quid navi profundo hauſtâ gubernaculum? quid prælio facto arma? quid hominibus defunctis cataplaſmata & emplaſtra proſunt? Ad eundem modum quid prodeſt ad ægrotos, qui jam mentis ſuæ non ſunt compotes, confeſſarios (quos vocant) acceiſere, quibus peccata fateantur? MALE profectò confiteri poterit, cui ad pœnitendum quoque intelligentia deeſt. Quid prodeſt notarium adducere, qui res ad conſcientiam pertinentes attendat, eo tempore, quo ægrotus jam loquelam amiſit? 665

Non errent homines dicentes: In ſenecta reſipiſcemus; in morte pœnitentiam agemus, confitebimur, reſtituemus. Nam me judice, NEC hominum cordatorum, nec bonorum Chriſtianorum eſt, velle ut tempore ad peccan-

Fidelis bene vivens, ſecurus hinc exit. Aug. hom. 41.

Bona vita ſequens vitæ delicta prioris emendat. Victor.

Sic ordinandus eſt dies omnis, tanquam cogat agmen. Sen. epiſt. 12.

Omnis homo cum caſu ſuo ambulat. Aug. de temp. 144.

Plin. 7. 53.

Stulti, qui in tali ſtatu vivunt, in quo mori non auderent. Auguſtin. diſcip. de temp. 210.

συγγνωσθῆναι δὲ μετανοοῦντας ἐφ' οἷς ἡμαρτον ἀδύνατον. Dionyſ. Stob. 960.

Citò ad ſanitatem vulnus reducitur, quod putreſcere longa abuſione non ſinitur. Aug. ſerm. 11. de temp.

Pulcra res eſt conſummare vitam ante mortem, Sen. ep. 32.

τοῦ ἀδιανοήτου ἀνεγκλήτως τὸ ψυχάριον ἀπὸ τοῦ σώματος ἐξελεῖται. Aurel. Imp. lib. 10.

οὕτω πικρὸν ζῆν ἀεὶ ὀλίγον, καὶ πολὺν χρόνον βιωσόμενος. Democr. Stob. 35.

Che altro, ch'un ſuſpir breve è la morte? Petrar. trionf. 3.

Pars in vitio ſunt promtitudo ad vitium, & procraſtinatio ad virtutem. Nazia. orat 40.

Qui propria judici non tacuerit flagitia, damnatur, qui eadem Deo confeſſus fuerit, abſolvitur. Sid 4. 4.

οὐδεὶς οἶδεν εἰ τὸν θάνατον τυχεῖν φοβεῖσθαι ἀποφυγεῖν. Arr. 1. 27.

* *Citius & ſenſum amittant & ſpiritum emittant quàm illud afferatur.*

Κρεῖττον ἐν τῇ ὀργῇ σπεύδειν, ἢ ἐν τῇ ὁδῷ. Xenoph. Memorab. 3.

Non dignus eſt in morte accipere ſolatium, qui ſe non cogitavit eſſe moriturum. Cyprian 4. ep. 4.

Si vis agere pœnitentiam tunc, quando peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa Aug. hom. 41.

Miſerum eſt cùm nundinæ efflaxerint, negotiationem quærere. Nazi. orat. 40.

Para volverſe à Dios jamas es tarde. Arauc 326.

Ante pœnitentiam bene vivendum eſt, & poſt pœnitentiam meliùs. Aug hom 41.

Beatus, qui vel ſub ictu mortis animum avertit à vitiis! Ambroſ. Petrar. ſenil. 16. epiſt. 2.

peccandum abundent, ad reſipiſcendum careant. Utinam temporis illius, quod cogitationibus homines de committendis peccatis tribuunt, ſaltem tertiam partem meditationi de bene obeunda morte tribuerent! & quam ſolicitudinem in explendis pravis cupiditatibus collocant, eam in deplorandis ex animo peccatis collocarent! Sed proh dolor! TANTA cum ſecuritate in vitiis delitiisque vita tranſigitur, ac ſi nullus ſit DEUS, qui rationem aliquando ſit ab ipſis poſtulaturus.

Totus mundus immiſſis habenis in peccata, cum ſpe ad meliorem frugem in ſenectute redeundi, & in morte reſipiſcendi ruit. Sed ego ſcire ex eo velim, qui hac cum fiducia peccatum committit, quam certitudinem ad ſenectutem perveniendi, quem ſponſorem habeat, ad moriendum multum ipſi temporis conceſſum iri! MULTI enim teſte experientia, ad ſenectam non perveniunt, & plurimi ſubitanea morte rapiuntur.

NEQUE rationi neq; juſtitiæ conſentaneum eſt, cum tot committamus uno ſolo die peccata (& ſcelera) ut iis deplorandis tota vita non ſufficiat; ut deplorandis univerſis totius vitæ noſtræ peccatis non amplius, quàm unicæ horæ ſpatium, requiramus. SECUNDUM clementiæ divinæ magnitudinem, ſatis ſuperque una hora eſt, ut vitæ perditè actæ nos pœniteat. Veruntamen ego ſuaſerim, ut SI PECCATOR ad emendationem non amplius, quam unam horã ſumit, ea ne poſtrema hora ſit. Suſpirium enim voluntario emiſſũ cœlos penetrat; neceſſitate expreſſum, ne tecta quidẽ tranſit. Equidem laudo atq; approbo eos, qui ægrotos viſitãt, illos hortari, ut confiteantur, communicent, preces devotè recitent, ſanctis ſe commendent, de peccatis ingemiſcant; in ſumma, hæc omnia facere valde bonum eſſe ajo; Sed jam feciſſe multò melius eſſe affirmo. NAUTA enim peritus & cautus, cum maxima eſt in mari malacia, tempeſtati (ſuſtinendæ) ſe præparat.

1666 Qui penitus intueri voluerit, quàm parvi æſtimanda ſint hujus vitæ bona; viſum eat divitem morti propinquum, cùm in lecto jacet; & videbit, quomodo à miſero ægroto uxor dotem (aut donationem propter nuptias;) filiarum hæc tertiam, illa quintam; filius † majoritatem; gener pecuniam dotalem, medicus ſalarium, ſervus libertatem; famuli mercedem, creditores debita petant; & quod indi-

Malè vivunt, qui ſe ſemper victuros putant. Mim.

Non nocent peccata præterita, ſi non placent præſentia. Aug. de temp 67.

Remediabile bonum eſt in peccatis accelerata correctio. Caſſ.

Pœnitet ambiguè, quem ſero pœnitet. Alcim.

Non quæritur, quid quis fuerit, ſed quid ſit: Præterita nec condemnant, nec vindicant Ambr. Gal. 2.

Qui pœnitenti indulgentiam promiſit, diſſimulanti craſtinum non ſpoſpondit. Aug. Sent. Proſp. 74.

Quid damni eſt Chriſtiano ad vitam æternam inhianti, quolibet tempore & quoquo pacto abſtrahi? Or 7.41.

Quomodo vivere potes, ubi mori non audes? Bernh.

Sceleratus ſponſorib. ſecuritatis ſuæ non poteſt cedere. Sen. ep. 97.

Sera profectò, quos ſemel elegit, damnat ſententia morte. Petrar. ep. lib. 2.

Mala mors putanda non eſt, quàm bona vita præceſſerit. Auguſt. ſent. Prov. 50. I. civit. 11.

Καλὸν μὲν τὸ μὴ ἁμαρτάνειν, ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸ ἁμαρτάνοντας ἐπανάγεσθαι εἰς μετανοίας. Clem. Stob. 957.

Gravis in eum pœna decernitur, cui etiam ipſa correctio denegatur. Auguſt. ſentent. 80.

Exiguo temporis puncto longorum temporum reatus aboletur. Leo ſerm. 4. de paſſ.

Non eſt ſapientiæ, profutura contemnere. Caſſiod. 2. 7.

Quod neceſſitas præſtat, depreciat ipſa. Tertul. ad uxor li. 1.

ἐν χρόνου ποσότητι, ἀλλὰ ξίσει δὲ ψυχῆς ἡ μετάνοια κρίνεται. Baſil. Stob. 955.

Scimus correctis veniam non eſſe negandam: Sed nulli noſtrum eſt ultima nota dies. Proſper. 74.

Non longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum ſinceritatis pœnitentis penſat. Aug. 67. de temp.

ἡ ἁμαρτία ὁμολογουμένη ἐλάττων γίνεται, μὴ ὁμολογουμένη δὲ χείρων. Chryſoſt. Stob. 956.

Dum vivis fac, ſi quid facturus es: quia ultra neque fides eſt, neque labores, neque pœnitentia. Chryſoſt. Vincent. in ſerm.

† *Ius primogenituræ.*

Male ſecum agit æger, medicum qui heredem facit. Mim.

indigniſſimum. QUI bonorum hæredes futuri ſunt, eorum nemo adeſt, ut pocillum ei frigidæ præbeat.

Qui hæc vel audierint, vel legerint, velim conſiderent; Quod in vicinorum morte fieri viderunt; idem ſibi lethaliter ægrotantib. eventurum. SIMUL atq; enim oculos dives claudit; mox graves inter hæredes rixæ oriuntur, non quidẽ quisnam animæ ipſius curam ſit ſuſcepturus; ſed quisnam ipſorum fortunarum hæreditatem ſit aditurus. Non ero in his amplificandis prolixior, cùm horum omnium divites juxta ac pauperes experimenta quotidie capiant. ET PRUDENTIBUS res notorias in memoriam revocare ſatis eſt, etiamſi nullum ad perſuadendum tempus inſumatur.

Cæterùm M. Aurelius Secretarium habebat ſapientia & virtute præſtantem; cujus induſtria cuncta Imperii negotia tranſigebantur. Is cùm dominum ad ultima jam veniſſe, neminemque propinquorum aut amicorum tantum habere animi videret, ut morti tam propinquum apertè alloqueretur: Ipſe orationem habere decrevit, qua tum ingenii præſtantiam, tum benevolentiam erga dominum ſingularem declaravit. Erat autem illi Secretario nomen † Panucio, de cujus virtutibus & vita Sextus Chæronenſis in vita Marci meminit.

CAPUT LIII.

Oratio Panucij Secretarij ad M. Aurelium Imperatorem jam moriturum: digna ſanè, quæ memoria mandetur, & ægrotis animam jam agentibus legatur.

IAM verò Marce (Aurelii) Domine, nec lingua (mihi) eſt, quæ taceat; nec oculi, qui diſſimulent, nec animus, qui id perferat; nec ratio, quæ permittat. Nam mihi quidem ſanguis conglaciat, areſcunt nervi, aperiuntur pori, animus abit, ſpiritus deficit, cujus rei cauſa eſt, quod præcepta, quæ aliis dabas, ſalutaria, vel non potes, vel non vis ad uſum tuum accomodare. Video te mori, Domine mi, 667
cumq; tibi mederi nequeam, (dolore) enecor. Nam ſi vicaria morte vitam tuam dii redimi paterentur; tantùm ut unum tibi vitæ diem prorogarent, vitam tibi meam libentiſſimè impenderem.

Sit ne vera, an ſimulata, quæ me inceſſit, mœſtitia, verbis nihil attinet exprimi; cùm ejus rei teſtis optimus ſit vultus meus. Nam & oculi rivi facti ſunt lacrymarum, &

cor

Vide quales amicos habes, pro quibus animam perdis, pro quibus Deum offendis. Aug. ad fr. in erem. 48.

Inſtructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis. Caſſ.

Plerumque videntur reſpondere futura præteritis, habeturque experimentum velut quoddam rationis teſtimonium. Fab. 5. cap. ult.

De exemplo veniunt, quæ cavemus. Sym. 7.172.

Certa dies nulli eſt, mors certa, incerta ſequentum Cura: Locet tumulum, qui ſapit, ante ſibi. Schrader. Ital. 135.

Vivens, fac pie CHRISTE, talis ut ſim, Qualis cum moriar, fuiſſe vellem. Ex Petrarch.

In iſto adhuc mundo manenti pœnitentia nulla ſera eſt. Cypr. tract. 1 extr.

Quid juvat indulgere verbis, cùm res liceat experiri? Sym. 22.

ὀυ πρὸς ἰατροῦ σοφοῦ, θρηνεῖν ἐπῳδὰς πρὸς τομῶντι πήματι. Sophocl. Ajac.

Anxia eſt fidelium diligentia. Mamertin. paneg.

Ingeniorum facultas, negotiorum probatur difficultatibus. Sidon. 8 epiſt. 10.

† P. Anicio.

Quel, che di cor'ama, riman forte, & ama il ſuo ſignor dopo la morte. Arioſt. 19.1.

ἐν τοῖς οἰκείοισιν ὅς τις ἐς' ἀνὴρ χρηστός, φανεῖται κἀν πόλει δίκαιος ὤν. Sophocl. Antigon.

χρηστοῖσι δούλοις ξυμφορὰ τὰ δεσποτῶν κακῶς πιτνοῦντα, καὶ φρενῶν ἀνθάπτεται. Eurip. Medan.

Refert cujus animi ſit, qui præſtat beneficium, non cujus ſtatus. Sen 3. benef. 18.

Non ſpecioſa dictu, ſed uſu neceſſaria in adverſis ſequenda. Curt. l. 5.

Imago eſt animi vultus, indices oculi. Cic. 3. orat. extr.

Intimos mentis adfectus proditos vultus enunciat. Pacat. paneg.

Servo eſt utilius parere dicto, quàm adferre conſilium. Curt. lib 7.

Nemo in ſe debet, quod in alio reprehendit, imitari. Ambr. Luc. 10.

περὶ δεσποτῶν τοῖσι γενναίοισι δούλοις εὐκλεέστατον θανεῖν. Eurip. Helen.

Nihil cuiquam tam pretioſum quod non pro ſalute Principis commutatũ velint. Sen

Vn bon ſuiet doit mourir pour ſon Roy. Ronſard. 10. 39.

Ο' γὰρ φανεὶς ἀκριβῶς, ὡς ἐν κατάλογῳ τοῦ πρώτου. Tati. lib. 6.

Conſternatio mentis, quamvis vultu premat ur, emicat. Tacit. ann. 13.

In tua conſervatione noſtra ſalus eſt. Pacat. paneg.

Πιθοῦ μοι, πᾶν δεσπόταισι τυγχάνει, συμφορῶν. Eur. Alc.

Digitized by Google

cor cogitationum mare. Vehementer quidem mihi, tum quòd tua carendum eſt conſuetudine; tum damnum, quod ex tua morte capiet reſpublica; tū ſolitudo domus tuæ; tum denique jactura dolet, quam hodie urbs facit: Sed omnium maximè animum hoc meum excruciat, quòd te, quem ut ſapientem vidi vivere, nunc ut imperitum video mori.

Dic mihi, quæſo Domine, cur diſcunt homines Græcè loqui? cur laborant, ut Hebraica intelligant? cur tantopere in lingua Latina deſudant, cur tantum in Græcia temporis conſumunt, toties magiſtros mutant, tam diverſos libros evolvunt, tot denique nummos annosque ſtudiis impendunt, niſi UT VITAM honeſtè agere, & æquo tandem animo mortem ſuſcipere noverint? HUNC ſibi ſtudiorum finē decet homines proponere; ut bene diſcant vivere. NULLA enim alia eſt tam vera ſcientia, ſi quàm optimè vitam homo ſuam norit ordinare. QUID multa me ſcire prodeſt; ſi ex ſcientia illa nullam utilitatem capio? QUID me juvat omnium linguarum peregrinarum notitia; ſi linguam ego meam à carpendo aliorum vita non refreno? QUID plurimos evolvere libros juvat; ſi nihil aliud inde, quàm circumvenire (amicos &) proximos diſco? QUID ſtellarum vires, & elementorum motus ſcire me juvat; ſi à vitiis mihi cavere neſcio? in ſumma, PARUM omnino prodeſt magiſtrum ſeſe aliquem, jactare ſapientum; ſi clàm ut fatuorum diſcipulus traducatur. TOTIUS Philoſophiæ ſumma in ſerviendo diis, & non offendendo homines conſiſtit.

Quæro ex te, Princeps ſereniſſime, quid nautæ prodeſt artem navigandi ſcire, & tempeſtate mergi? Quid bellatorem glorioſum juvat de bello multa jactitare, & prælii committendi rudem eſſe? Quid ducem viæ compendia aliis monſtrare expedit; ſi à via ipſemet aberret? Hæc omnia tui, Domine, cauſſâ dico. Quid enim proderat, dum vita erat incolumis, mortem à te ſuſpiriis expeti; cum offerente jam ſeſe morte, vitæ (protogandæ) gratia lamenteris?

668 INTER ea, quibus ſuam homines prudentiam declarant, & hoc eſt, ſi amare, & odiſſe norint. ANGUSTI enim ac penè dixerim leviſſimi animi eſt, quod heri quis deteſtabatur, hodie amare; & quod hodie (tantùm non) adorabat, poſtridie deteſtari.

Quis vel Principum præcellentiſſimorum, vel plebeiorum infimorum fuit, atque, ut ego arbitror, futurus unquam eſt,

Πολλῶν γ' ἀμείνων τοὺς πέλας φρενοῦν ἔφυς, ἢ σαυτόν. Æſch. Prometh. vinc.

Hoc à te exige, ut qualem inſtitueris præſtare te, talem usque ad exitum ſerves. Sen. ep. 120. extr.

Tunc prædicanti proderit, quod bene prædicatum eſt, ſi id, quod ore promittitur, factis ſequentibus impleatur. Cypr. ſerm. 2.

Summus ſapientiæ finis eſt, ut ſimus mente tranquilla. Ambr. Pſ. 118.

Vivere toto vita diſcendum eſt, & quod magis fortaſſe miraberis, tota vita diſcendum eſt mori. Sen. brevit. vit. 7.

Τὸ καλῶς θνήσκειν ἀρετῆς μέρος ἐστὶ μέγιστον. Phil. epigr. lib. 3.

Mors vitæ eſt teſtimonium. Ambroſ. de bono mort.

Actio doctrina carens, & actionis expers doctrina, æquè imperfectæ ſunt. Naz. orat. 30.

Ἀνδριάντα μὲν τὸ σχῆμα, ἄνδρα δὲ ἡ πρᾶξις κοσμεῖ. Plut.

Tunc ſermo & ratio ſalutaris efficaciter diſcitur, ſi patienter, quod dicitur, audiatur Cypr. ſerm. 2.

ἡ θεωρία τῆς ἀρετῆς παγκάλη καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ χρῆσις ἀξιομάχητος. Philo Stob. 34.

Φύσιν ἔχει τὸ λογικὸν, ἡγεμονικὸν, ἑαυτῷ ἀρκεῖσθαι δικαιοπραγοῦντι, καὶ παρ' αὐτὸ τοῦτο γαλήνην ἔχοντι. Aurel. Imp. l. 7.

Oportet cupiditates refrenari, metus comprimi, facienda provideri, reddenda distribui. Sen. ep. 120.

Nullo caret pietatis officio, cui ſtudium eſt, colere Dominum, & juvare conſervum. Leo ſerm. 8. quadrag.

Sicut bene exercitus miles prælium cupit, ita formidat indoctus. Veget. 1. 23.

Opus eſt ad notitiam ſui experimento. Quid quisque poſſet, niſi tentando non didicit. Senec. de bon. mal. 4.

Minus eſt alienam ſententiam ſpernere, quàm à propia diſcrepare. Sym. 2. 90.

Spes vitæ plerumque magnos animos frangit. Tacit. hiſtor. 5. extr.

Φθονοῦντι χ' ἐν φρεσίν, ἄλλων πέλας τῶν ἄλλων εἰσορῶσιν ἐπὶ βλ. Sophoc. Antig.

Magnam rem puta unum hominem agere: præter ſapientem autem nemo unum agit. Sen. ep. 120. extr.

οὐ λέγουσιν ἐστιν αἰγῶν, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς πέρα. Sophocl. Electr.

eſt, qui tam parvi, quemadmodum tu, vitam æſtimarit, aut tam præclarè de morte locutus ſit? Quas res ego, dum à ſecretis tibi fui, ad diverſas orbis provincias propria manu ſcripſi, ubi tanta morti bona tribuebas, ut me quoque ad vitæ odium nonnunquam adduceres; Quid de epiſtola dicam ad Claudinam † viduam Romanam ſcripta, quam ſuper obitu mariti in bello extincti conſolabaris? cui quidem ita reſpondit, ut felicem prædicat miſeriam ſuam, quæ talem epiſtolam uti ſcriberes, meruiſſet. Quam miſerabiliter ſimul & jucundè ad Antigonum † ſuper morte Veriſſimi filii unicè dilecti ſcripſiſti: cujus mortem licet adeò luxeris, ut philoſophi limitis penè exceſſeris, ad extremum tamen nimiam prudentia tua mœſtitiam expuliſti.

Quàm abditas ſententias, quàm exquiſita verba complexus es libro, cui titulus eſt, *Remedium triſtium*, quem ex bello Aſiatico ad Senatores Romanos miſiſti, ut poſt graviſſimam eos conſolareris peſtilentiam! cum univerſus tibi Senatus reſpondit, non tantum damni peſtilentiam dediſſe, quantum emolumenti tua attuliſſet doctrina. Quàm novo conſolationis genere uſus es ad conſolandum Ælium Fabatum Genſorem, cum ejus filius flumine merſus interiiſſet! quem quidem, ut memini, cum domum ejus veniſſes, plangentem † invenimus, & cùm diſcederemus, ridentem reliquimus.

Cn. Ruſticum virum optimum recordor, morbo oppreſſum periculoſiſſimo, cum ad eum viſitandum acceſſiſſes, orationis tuæ fervore inflammatum, uberrimas effudiſſe lacrymas, fletusq; cauſſam à me interrogatum ita reſpondiſſe: Ego ex Imperatore, domino meo tot mala de eo, quod amitto; tot bona de eo, quod expecto, audivi, ut lacrymas; non ob vitam, quæ mihi abbreviatur, ſed ob mortē quæ prolōgatur, effundā.

Inter omnes nemo tibi Torquato carior fuit, cui tanquam patri obediebas, & tanquam magiſtro ſerviebas. Is vero amicus tibi fideliſſimus cum morti proximus, magno vitæ deſiderio teneretur; miſiſti qui ſacra diis facerent, non ut vitam ipſi concederent, ſed ut mortem illi accelerarent. Quod cùm ego admirarer, ac propè indignarer, ut meæ nobilitas tua ſatisfaceret ignorantiæ, ſecreto, ad me dixiſti: Non mireris Panuci, ſacrificia me videns non pro vita; ſed pro morte offerre amicorum. NIHIL enim aliud precari fidelis amicus amico vero poteſt, quàm ut tantis eum mundi hujus laboribus liberatum videat.

Cur

Quod ſcimus, cùm neceſſe non eſt, in neceſſitate neſcimus. Bernh.

Debet mortem ſapiens ferre patienter: ſed quæ accidit aliunde. Auguſt. 19. civ. 4.

Fidedignum creditur teſtimonium amici de amico. Phil. de mundo incorrupt.

* *Laviniam.*

Μέμνησο, ὅτι ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου καὶ σὺ καὶ οὗτος τεθνήξεσθε, μετὰ βραχὺ δὲ οὐδὲ ὄνομα ὑμῶν ὑπολειφθήσεται. Aur. Imp. li. 4.

Felix contumelia, cui finis gloria. Sidon. lib. 1. extrem.

† *Catulum.*

Παλαιὰ καινοῖς δακρύοις οὐ χρὴ στένειν. Eurip. Stob. 897.

Ἀνδρὸς γὰρ πινυτοῦ, ὃ ἄλγεα πολλ᾽ ἐπιόντα τλῆναι ὑπὸ κραδίῃ στερεῇ φρενὶ μηδ᾽ ἀσχάλλεσθαι. Coint. 5. 594.

Subditus potiorem ſemper metuit, etiamſi ſciat ejus mite ingenium. Phil. de charitate.

Optime miſerias ferunt, qui abſcondunt. Curt. lib. 5.

Cumulatiſſimi Principis munus eſt, ſi manu etiam ceſſet, non ceſſaſſe conſilio. Nazia. paneg.

οὐ γὰρ ἔοικεν ὑπερτέρῳ ἀντιάασθαι. Coin. 4. 317.

† *Comas evellentem. G.*

Ταῦτα τοι πλανωμένη πρὸς ἄλλοτ᾽ ἄλλον πημονὴ προσιζάνει. Æſchyl. Promet.

Suus cuiq; morbus ad præſens atrociſſimus videtur. Plin. 25. c. 5.

ἢ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ. Nazian. tetraſt. 4.

Meditemur duriora, & non ſentiemus, relinquamus lætiora, & non deſiderabimus, projiciamus terrena, ſi cœleſtia optamus. Tert. de cultu fœmin. extre.

Quod datum eſt utendum, Id repetendi copia eſt. Plaut. Trinum. Nepus fuit.

Turpis fuga mortis omni eſt morte pejor. Cic. Philip. 8.

οὐκ εἰς θάνατον, ἀλλ᾽ εἰς ἀθανασίαν μεταστήσεις, οὐδὲ ἀφαίρεσιν ἕξεις τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ᾽ εἰλικρινεστέραν τὴν ἀπόλαυσιν. Plat. Axioch.

Contemnenda omnis injuria malorum præſentium fiducia futurorum bonorum. Cypr. ſerm. 4.

Lux comes eſt juſti, comes eſt mors horrida iniqui. Prudent. hamartig.

Unum ex vitæ officiis eſt & mori, tantùm bonam clauſulam impone. Sen. ep. 77.

Τάφος δ᾽ ὁ νέων μεθ᾽ ἡσυχίας καὶ γαλήνης λιμὴν τοῖς οἴκοις. Eurip. Hippol.

Θαυμαστοὶ ἄνθρωποι, μήτε ζῆν θέλοντες, μήτ᾽ ἀποθνήσκειν. Epict. Stob. 89.

Digitized by Google

569 Cur in memoriam tibi , Princeps ſereniſſime , cenſes omnia iſta revocari , niſi ut oſtendam , non ſatis mirari me poſſe , quòd cùm tantopere mortem abs te prædicari viderim, tam invitum nunc vita te video excedere ? CUM hæc deorum voluntas ſit , & ætas tua ſic poſtulet , morbusque cauſſam præbeat , & naturæ fragilitas , Romæ infelicis merita , fortunæ fraudulentæ conſenſus , fatique nobis infeſti vis ita ferat , ut moriendum tibi ſit : cur te mori ingemiſcis ? LABORES , quos venire neceſſe eſt, animo forti ſunt expectandi. PRIUS animus miſer & debilis concidit, quàm oppugnetur ; animus verò magnus (& conſtans) ubi maximum eſt periculum , ibi vires maximè exerit ſuas.

Unus vir es, non duo; unam diis mortem, non geminam debes: Cur ergo, unus cùm ſis, pro duobus vis ſolvere? cur pro una vita geminam vis ſubire mortem ? hoc eſt, antè quam vita finiatur , mera morieris triſtitia ? Poſtquam navigaſti , tantumque in navigatione ſuſtinuiſti periculi ; quo tempore ad portum à diis ſecurum perveheris , in pelagus denuò vis evehi periculoſiſſimum ! Victor è vita diſcedis; & in perſecutione mortis vis mori ! LXII. annos in campo , † facie nunquam à mundo averſa pugnaſti ; & nunc ſepulcro velut arci incluſus times ! De præcipitio , in quod progreſſus eras , non delapſus es ; & nunc in via tutiſſima ceſpitas! Quid ex diu vivendo mali oriatur , optimè noſti ; & nunc quantum ex bene moriendo emolumenti capiatur , in dubium vocas ! Anni ſunt plurimi, quòd tu morti , & mors tibi duellum tanquam hoſtes capitales , indixiſtis ; & nunc dum arma corripienda ſunt , † fugere vis & tergum vertere ? Anni ſunt LXII. ex quo inimicitias cum fortuna exerces: & nunc ubi de illa triumphus agendus eſt, oculos claudis ?

Hæc eò pertinet oratio , ut oſtendam , quoniam voluntariè mortem præſentem te non videmus excipere ; ſuſpicari nos , non bonam fuiſſe vitam præteritam. QUI enim non libenter ad conſpectum (& tribunal) accedit deorum juſtorum , cum vitiis onuſtum eſſe magnum ſignum eſt. Quid eſt, Princeps ſereniſſime , quod infantis inſtar ploras ; quod tanquam deſperatus ingemiſcis ? Si quia moreris, illacrymas ; non ita ridendum fuiſſe reſpondeo, dum vivebas. IMMODERATUM enim in vita riſum, largus in morte ploratus ſequitur.

Deum, quo autore cuncta fiunt , ſine murmuratione comitemur. Sen. ep. 107.

τὸ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ πονεῖν μάτην. Æſch. Prom. vinct.

Magnum ex ipſa neceſſitate ſolatium eſt. Plin. 1. ep. 12.

Μηδὲν ἀνάγκης βιαιότερον ἕτερον. Nicet. Balduin. fol. 685.

Optimum eſt pati , quod emendare non poſſis. Sen. ep. 107.

Gubernator in tempeſtate dignoſcitur, in acie miles probatur. Cypr. ſerm. 4.

δεῖ φροντίδα μὴ κατέχειν. Macedon. Epigr. lib. 1.

Ἀφανοῦς ἔργου, κρείσσονες ἀπειλῶν λόγου. οὐ γὰρ λαλούντων, ἀλλὰ δρώντων, ἡ χάρις. Naz. tetraſt. 6.

Mors eſt , quæ de animis verum dicit. Fab. declam. 332.

Stultum eſt, præſens tempus futuri metu perdere Sen.

Nautis commendat placidum maris inclementia portum. Claud. bell. Get. 210.

Plus dolet , quàm neceſſe eſt , qui antè dolet, quàm neceſſe eſt Sen. Epiſt. 98.

Cui peregrinatio dulcis eſt , non amat patriam. Aug. Pſal. 93.

† *faciem* (*mundo*) *ſemper præſtitiſti*. *Fab. declam.* 16.

Cùm fuerit in pugnæ congreſſione victoria , tunc datur vincentibus & corona. Cypr. ſerm. 4.

Nemo poteſt, niſi vicerit, coronari. Nemo poteſt vincere, niſi antè certarit. Ipſius coronæ major eſt fructus , ubi labor major eſt. Ambroſ. Luc. 4.

† *fiducia manuum ad pedes migret. Nazar paneg.*

Finis non pugna coronat.

Cupias quodcunq; neceſſe eſt. Lucan. l. 4.

Dux niſi confecto prælio, non ſumit lauream. Ambr. de bono mort.

Haud eſt virile terga fortunæ dare. Sen. Oedip.

Probitate coacta gloria nulla venit , ſordetq; inglori a virtus Prudent. Hamart.

Nemo accipit remunerationem ejus rei, quam invitus agit. Ambr. 1. Cor. 9.

Non eſt glorioſum , quod ab invito & tergiverſante fit. Sen.

Non memini me legiſſe , mala morte mortuum, qui libenter opera pietatis exercuit Hieronym. diſcip. 15.

Digitized by Google

Quis unquam civitatis † vectigalia ut hæreditatem ſi- 670
bi propriam vendicavit? Quis portorium conductitium, tanquam jus perpetuum ſibi polliceri auſit? Cùm omnes mortui ſint, moriantur, & morituri ſint; inter tot mortuos ſolus vis vivere? Vis à diis impetrare id, quo dij ſunt, ut nimirum te perinde immortalem, ac ſeipſos faciant? Solus ne privilegij nomine expetis, quod per naturam dij habent?

Ex te ſene junior ego quæro, utrum melius ſit, vel ut rectius dicam, utrum minus malum, bene mori, an malè vivere? Equidem CUM labores continuos ac varios, quos inter manus habere quotidie ſolemus, perpendo; an quiſquam allequi poſſit, ut bene vivat, vehementer ambigo. TOLERARE continuam famem, frigus, ſitim, ſolitudinem, faſtidia, odia, tentationes, perſecutiones, infortunia, ſuperventus & morbos, non vita; ſed mors diuturna appellanda eſt. MERITO vitam hanc mortem dixerimus, cum millies vitæ nos odium capiat.

SI SENEX vitam ſuam luſtraret, ab eo momento, quo matris ex alvo prodiit, usq; ad id tempus, quo terræ ſinu conditur & corpus omnes, quos ſuſtinuiſſet, dolores recenſeret; animus omnes fortunæ triſtioris incurſus, quos excepiſſet, aperiret: futurum arbitror, ut & dii mirarentur, & homines obſtupeſcerent, tùm corpus, quòd illa pertuliſſet, tum animum, qui diſſimulaſſet, intuentes. Prudentiores mihi Græci (Thraces) videntur, qui cùm infantes naſcuntur, plorant, & cum ſenes moriuntur, rident; quàm Romani, qui cùm infantes naſcuntur, cantant, & quando ſenes moriuntur, plorant. IN MORTE ſenum æquiſſimum eſt nos ridere, cùm ad ridendũ moriantur, at cùm infantes naſcuntur, æquiſſimum eſt nos plorare, cum ad plorandum naſcuntur.

CAPUT LIV.

Pannicius Secretarius ſermonem cœptum proſequens, morituris ſuadet, ut ob nullam rem, quam in hac vita relinquunt, in morte doleant.

CUM igitur vitam malam eſſe demonſtratum ſit; quid reliquum eſt, niſi ut bonam eſſe mortem comprobemus univerſi? Utinam, quemadmodum ego abs te hoc argumentum luculentè ſæpe vidi tractari; ita nunc uti illo poſſes! Verùm proh dolor! SAPIENTISSIMO

cum

† Res publica.

[illegible] Plat. tetraſt.

Diis quod donat, timeas cito raptum venit. Mim.

Fragilibus innituntur, qui adventitio ſervatur. Sen. ep. 98.

† *Tanquam vento allatas naves ſine cauſſa veniſſe & abyſſe.* Liv. lib. 44.

[illegible] Æſchyl. Prom. vinc.

Invictæ leges neceſſitudinis. Val. Max. c. 6.

Vita & mors jura naturæ ſunt. Sall. orat. Curr.

Mors unum in malis perfugium calamitatis. Cic. pro Cluent.

Non vivere bonum eſt, ſed bene vivere. Sen. ep. 70.

Non eſt vivere, ſed valere vita. Martial. 6. 69

Emori per virtutem præſtat, quàm vitam agere miſeram atq; inhoneſtã. Saluſt. Catil.

Mors trepidis ignavia venit. Stat. Theb. 8.

Toties invocatur mors, ut nullum frequentes ſit votum. Plin. 7. c. 50.

Longam cœnam malam ferre nemo, longam vitam malam omnes habere volunt. Aug. 144. temp.

Non eſt immortalitas in luctu vivere. Macrob. 4. Sat. 4.

Iucundior voluptas, quæ rerum amaritudini ſucceſſit. Sax. lib. 5.

Τὸν βίον ὦ τὶ φυγεῖν [illegible], ὦ τὶ φέρειν. Anthol. Epigr. l. 1.

In luctu atque miſeriis mortem ærumnarum requies, non cruciatus eſt. Sal. Catil.

[illegible] Strab. l. 11. Herod. 5.

Mors miſera non eſt: aditus ad mortem eſt miſer. Fab. 2. c. 5.

Dies iſte, quem tanquam extremum reformidas, æterni natalis eſt. Sen. ep. 102.

[illegible] Iſocr. Stob. 820.

Bona mors eſt homini, vitæ quæ extinguit mala. Mim.

[illegible] Æſchyl. Prometh. vinc.

Ben ſi può dire à te: Frate tu vai Moſtrando altrui la via: dove ſovente a Foſti ſmarrito, & hor se più che mai. Petrar. 79.

Turpe eſt, quæ in aliis reprehendimus, ea nos facere. Dio. li. 78.

Libera reprehenſionis medelam ſana mens minimè aſpernatur. Saresb. 7. 26.

[illegible] Plu.

cuique nonnunquam facillimè deeſt conſilium. NEMINEM decet adeò conſiliis niti propriis, ut arbitrio non cedat alieno. Qui enim in ſententia ſemel concepta pertinax, judicio cunctis in rebus utitur ſuo; futurum certò ſtatuet, ut in omnibus aut certè pleriſq; aberret.

671 Cum ſis, Marce domine, & ſapiens, & ingenioſus, & uſu edoctus, & ſenex; an non divinaſti fore, ut quemadmodum tam multos ipſe funeraſti, aliquis eſſet, qui te funeraret? Quid cogitabas, cùm dies ipſorum finem habere videres? an non putabas futurum, ut annorum alii tuorum finem viderent? Cùm & dives, & amicis ſtipatus, & honoratus, & ſenex, & quod caput eſt, pro reipub. ſalute moriaris: cur tumulum ſubire formidas? Semper ſtudioſus fuiſti cognoſcendi res tum præteritas, tum occultas (& arcanas.) Cum ergò expertus jam ſis, quid honor ſit & ignominia; quid divitiæ & paupertas; quid proſperitas & calamitas; quid lætitia & mœſtitia; quid amor & timor; quid vitia & delitiæ: NIHIL mihi videtur reliquum eſſe, quod cognoſcas, niſi ut quid mors ſit, diſcas: in cujus cognitione plus, mihi crede, una hora, Domine, quàm in vitæ centum annis proficies.

Cùm bonus ſis, & habearis, & ut bonus vixeris; an non ſatius eſt, ut moriens ad tot bonos tranſmigres, quàm ut elapſus inter tot improbos vivas? Mortem tibi acerbam eſſe non miror, cum homo ſis; at quòd illud, cùm prudens ſis, non diſſimulas, miror. VIRI enim cordati multa animo moleſta percipiunt, quæ tamen gloriæ ſtudio foris diſſimulant. SI quicquid veneni in corde mœſto conſtipatum latet, puſtularum inſtar tota cute diffunderetur; nec parietum ſatis foret, ad quos pruriginem fricaremus, nec unicum, quibus nos ſcaberemus.

Quid aliud eſt MORS, quàm oſtiolum penſile, quo taberna, in qua omnes ærumnoſæ hujus vitæ miſeriæ veneunt, clauditur? quid damni (vel injuriæ) nobis afferunt dij, nos ad ſeſe transferentes, quàm quod è tugurio nos ruſtico in palatium novum traducunt? Quid aliud eſt, SEPULCRUM quàm arx, qua contra vitæ ſuperventus, & fortunæ aſſultus includimur? Profectò quod in morte invenimus, magis cupiditatem in te, quàm quod in vita relinques, mœrorem debet accendere.

Si Æliæ Fabriciæ uxoris gratia, quoniam juvenis eſt, doles;

Ea demum laus grata eſſe poteſtati debet excelſæ, cùm interdum & vituperationi ſecus geſtorum patet locus. Ammian 15.

καὶ ξυνεσίησι ἀγαθοῖς πείθεσθαι ... Democr. Stob. 819.

Più che al proprio ſapere, à quel d'altri deveſi credere. Metam. 4.

Anche al huomo ſavio manca ſpeſſe volte il conſiglio. Teat. 419.

No es pena el morir a los cuytados, ſi no fin de las penas y cuydados. A rauc. 98. 2.

Ἐκ παρέργου πολλοὺς νέους ἐκκομίσας, ... Aur. Imp. lib. 3.

Non eſt ejuſdem, non poſſe à majoribus vinci & imparem minoribus inveniri. Cyprian tract. 2.

Noſſe bonum & non facere, meritum damnationis eſt, non via beatitudinis. Sareſb. 8. 25.

... Antipar. Epigr. lib. 1.

Κατὰ ... τοῦ σώματος λύσιν, ἡ ψυχὴ εἰς τὸν ... Plat. Axioch.

Ψυχῆς ... Philiſt. Stob. 878.

Quid ſtultius, quàm quia diu non didiceris, non diſcere? Sen ep. 76.

... Aur. Imp. l. 7.

Uſq; adeone mori miſerum eſt? Virgil. Æneid. 12.

Ne quod effici non poteſt, aggrediaris. Fab. 6. c. 6.

Malè vivet, quiſquis neſciet bene mori. Sen. tranquil. ani. 11.

... Coint. 11 62.

Domeſtica mala triſtitia operienda. Tacit. annal. 3.

Ἀπελθὼν κρύπτε, ἵνα μὴ τοὺς ἐχθροὺς ... Plutar.

Τοῦτο ... ἡ ψυχὴ ... Plat. Axioch.

Bene moritur, qui dum moritur, lucrum facit. Sen. ep. 2. 19.

Πάντων ... ὁ θάνατος. Sodat. Stob. 882.

Requies ſepulturæ aſylum quoddam mortis. Tert. apol 37.

... Plat. Axioch.

Naturale eſt mali ſui fine gaudere. Sen. ep ſt 78.

Solicitudinis cauſſa refutat.

Digitized by Google

doles; non eſt quòd angaris. Illa enim Romæ nunc agit, nihil de vitæ tuæ diſcrimine ſolicita; & poſtquam id reſciverit, quoniam ipſa morte tua non angetur; ne quod vidua futura ſit, te affliɛ̃tes. FOEMINÆ juvenes, qualis ipſa eſt, ſenibus nuptæ, qualis tu es, morientibus maritis, in id, quod futuræ ſunt, oculos; & in eum, cui nupturæ ſunt, animos defigunt; & quod cum debita dictum velim obſervantia, cùm maximè oculis fletum præ ſe ferunt, tùm maximè riſu pecto- 672
ra ſubſiliunt. Nec verò illis te cogitationibus excrucies, quod Auguſta uxor tua licet juvenis ſit, non inventura ſit Imperatorem alium, cui nubat. Tales enim & ſimiles, pro veſte Attalica detrita ſagum villoſum mutarent; hoc eſt, paſtorem juvenem Imperatori decrepito præferunt.

Quod liberos à te relinqui doles (& angeris; non video, cur id facias. Nam ſi tibi, quod moriendum ſit, dolet; magis illis, quod vivebas, dolebat. QUOD Phœnix inter aves, hoc filius eſt, qui patris mortem non expotat: ſi pauper ille eſt; ne alendus ſit: ſin dives; ut tantò citius hæreditatem adeat. Quòd cùm ita ſit; non mihi prudentis videtur, cùm illi (rideant) canant, te plorare.

Si doles, quod relinquenda ſunt Palatia ſplendida, & ædificia magnifica: non eſt quod illorum angaris gratia. Nam ita ſim felix! cum finitis LX annis finem tibi mors attulerit, vel ante quadrageſimum annum illa tempus conſumet. Si angeris, quod ab amicorum & popularium conſuetudine avelleris, ne horum quidem cauſſa dolore afficiaris, quo illi tui cauſſa minimè afficientur: Nam Præter cætera, quæ mortuis acerba accidere par eſt, hoc quoque eſt, quod vix terra obruti jam oblivione ſunt ſepulti.

Si graviter fers, quod non aliorum exemplo Imperatorum Romæ moreris; hanc mœſtitiam ex animo expellas cenſeo. Non enim te fugit adeò Romam adverſus eos, à quibus maximis afficitur beneficiis, ingratam eſſe ſolere, ut † Scipio ille Africanus ingratam patriam ne oſſa quidem ſua habere voluerit.

Si mors tibi dolori eſt, quòd tam amplum dominatum, qualis Imperii eſt, relinquas; non poſſum credere tantam vanitatem in mentem tibi veniſſe. VIRI enim quietis & tranquillitatis amantes, quando ejuſmodi liberantur officiis, non ſe dignitate privari; ſed onere moleſtiſſimo levari arbitrantur.

Animos maximis in rebus & gerendis & ſuſtinendis exercitatos, frangi & debilitari moleſtia non oportet. Cic. Qu. fr. ep. 1.

Ætas, mores, liberi egenti (ad mortem) efficiunt. Brut. ep. 17. ad Attic.

E' va'l d' alla Mirandola, e la notte à Carpi. Adag.

1. *De uxore vidua.*

γυναικὸς παῖδα ἐπιπλαστέα καὶ τὰ ῥήματα καὶ τὰ χρήματα. Taci. lib. 2.

Capitolinus concubinam ſibi aſciviſſe ait, ne liberis ſuperduceret novercam.

Ein harte Nuß/ ein ſtumpffer Zahn/ Ein junges Weib/ ein alter Mann. Mattheſ.

Senis amplexus culta puella fugit. Tibul. 1. 9.

Vidua & nupta eadem, adoleſcens nupta cum ſene. Plaut. Milit. Voluptas eſt.

Πικρὸς νέᾳ γυναικὶ πρεσβύτης ἀνήρ. Eurip. Stob. 649.

2. *De liberis.*

Gezwungene Liebe vnd gemachte Farbe weret nicht lange. Proverb.

Multi adeò puſillis ſunt animis, ut hæreditatis cupiditate longiorem vitam patrũ moleſtè ferant, nec expectato fato, curſum illius interrumpant. Niceph. Greg. 1. 3.

Quò propius ſpes admovetur, creſcit ardor animorum. Curt. l. 9.

3. *De palatiis relinquendis.*

Non lapides quoque vinci cernis ab ævo? Non altas turres ruere? Non delubra Deûm? Lucret. 5.

4. *Et amicis.*

αὐτὸν ἐκ κοινοῦ προθεῖναι τόδ' ἐς κοινόν· ἢ ὡς φίλοις ἀγγελῶ. Sophoc. Antig.

Non eſt aliquis, qui tantum amicum vel cognatum diligat, ut per noctem unam cum ſepulto morari cupiat. Aug. ad fr. in Erem. 48.

5. *Quod peregrè moriatur.*

Exulavit poſt Catilinam Cicero. Sen. 5. benef. 17.

Non ſum uni angulo natus: patria mea totus hic eſt mundus. Sen. ep. 28.

† *Liv. 38. Val. Max. 5. 3.*

φεῦ τὸ θανεῖν ὡς τεχνίον τοῖς βροτοῖς χρέος διώρισε. Sophocl. Stob. 901.

6. *Quod Imperium relinquat.*

Gratia rara Huc veniſſe fuit; patienter abire decorum eſt. Petrar. Afric. 1. in f. o.

Aſſecutus ille quos optaverat faſces, cœpit ponere. Sen. brev. vit. 7.

Non poteſt non exitu perire miſeri, qui moritur invitus. Fab. declam. 4.

Digitized by Google

arbitrantur. Cum igitur harum rerum nulla cupiditatem tibi afferre vitæ debeat: cur mortem fores tuas introire doles? DUÆ ſunt res, quæ difficilem hominibus mortem afficiunt; vel amor ſcilicet ejus, quod relinquimus; vel metus ejus, quod expectamus. At cum nihil vita hæc amabile, nihil item mors meritò formidabile habeat: cur mortem formidat ullus?

Ex ſuſpiriis lacrymisque tuis, & quem præ te fers, cruciatu unam rem memoriam tuam maximè fugiſſe colligo, fore ſcilicet ut debitum hoc abs te dii repoſcerent. ETSI enim vitæ finem aliquando fore omnes cogitant; nemo tamen tam citò mortem ſibi superventuram opinatur. EX EO verò, quod nunquã ſe morituros homines arbitrantur, fit ut nũquã corrigere culpas incipiant; atque ita vitæ ſimul & culpæ finem ſepultura facit.

673 An neſcis, Princeps ſereniſſime, quod noctem prolixam manè ſequitur humidum; quod poſt manè humidum Sol clarius oritur; poſt Solem clarum nubibus obduci cœlum ſolet: nubila obſcura æſtus ſequitur gravis; Poſt hunc tonitrua e audiuntur horrenda; fulgura coruſcant repentina; fulmina torquentur periculoſa; grando decidit impetuoſa; Ad extremum veò tempeſtatem graviſſimam mitra ſolet ſequi tranquillitas & ſerenitas. Ut autem in orbem eunt tempeſtates jam turbidæ, jam tranquillæ: Sic in vita ac morte hominum eadem deprehenditur viciſſitudo. INFANTIAM enim pueritia, pueritiam juventus, inventutem ſenectus, ſenectutem ætas decrepita, & ætatis decrepitæ exitum mors formidabilis ſequitur; ad extremum verò poſt mortem horribilem vitam expectamus ſecuram.

Sæpè legi, nec minus crebò ex te audivi, ſolos deos, quemadmodum principio caruerant, ita finem non habituros. Ne hoc quidem viris cordatis convenire, Princeps ſereniſſime, cenſeo, ut multos annos vivere cupiant. QUOD enim diu vivere homines optant, inde fit, quia vel tanquam ſtolidè fatui nunquam labores ſenſere præteritos; vel longius, ut in vitiis volutentur, ſpatium deſiderant. Hanc te querimoniam habere, vel cum dolore iſto mori minimè par eſt. Non enim in primo flore decerptus, aut crudus ab arbore avulſus, aut in primo vere defectus, aut in uvæ pubeſcentis acerbitate devoratus es; hoc eſt: illo tempore, quo jucundiſſima tibi vita erat, fores tuas

Πλοῦτος ὁ λαχὼν πριαμένου ἐπακτὸν ἀλλότριος θνάσκοντι στυγερώτατος. Pind. Olymp. 10.

Optimè cum his agitur, quos natura, quia illo, hoc manebat vitæ ſtipendium, citò in tutum recepit. Sen Marci. 22.

Λυπεῖ τὸ στερόμενον τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀντιπάθεια τῶν κακῶν. Plat. Axioch.

Nemo non ita exit è vita, tanquam modò intraverit. Sen. ep. 22.

σπεύδοντες εἰς ἄλλας ἐλπίδας, τοίην ἐλπίδα λυόμεθα. Sarapion. Epigr. lib 3.

Nemo in conſpicuo mortem habet, nemo non procul ſpes intendit. Sen. brev. vit. 20.

Τοῖς κύκνοις βλέπων πρὸς τὴν τελευτὴν, εὐφρονεῖς, μὴ συγχαίρῃς. Phile.

Mira ratio! de fraudatrice, ſervatrix, ut reddat, intercipit, ut cuſtodiat, perdit, ut integret, viciat, ut, etiam ampliet, priùs decoquit. Terr. de reſurr. carn.

ἐκ χείματος αἰθρίας ζώης ἐπάγει μερίμνησι δ᾽ ἄχος εὐδίοις ἥμερα. Coint. 9. 107.

Sæpe majori fortunæ locum facit injuria. Sen. ep. 91.

Omnia pereundo ſervantur. omnia de interitu reformantur. Tertull. apol. 45.

Ex vehementi Sole, qualis inter graves imbre nubes effulget, maxima Vis aqua dejecta eſt. Liv. lib. 28.

Pueritiam puberras: juventutem ſenectus abſtulit. Sen. Marci. 20.

Vltimo die vita finitur, omni perit. Idem epiſt. 45.

Nihil deperit, niſi in ſalutem. Tertull. de reſurr. car.

La vita fugge & non ſe arreſta un hora, & la morte vien dietro à gran giornate. Petr. ſon. 232.

Θνῄσκουσιν οὐδὲ ἄλγος ἅπτεται. Soph. Oedip. Colon.

Appetit finis, ubi incrementa conſumta ſunt. Sen. Marc. 24.

Ἐλπὶς τῆς θνητῆς τὸ ἄφθαρτον. Tati. lib. 2.

Ἐφήμερα ἐστὶ τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα. Thucyd. li. 2.

Non domus eſt hoc corpus, ſed hoſpitium, & quidem breve hoſpitium, quod relinquendum, ubi te gravem eſſe hoſpiti videas. Sen. ep. 120.

Nullus dies ſine noſtro peccato præterit. Ambr. de bono mort.

Δεῖ ἐπὶ θανάτῳ χαίρειν, ἐὰν μὲν νέος, ὅτι ταχέως ἀπαλλάγη τῶν ἐν βίῳ κακῶν, ἐὰν δὲ πρεσβύτερος, ὅτι ὃ δοκεῖ πολλοῖς εἶναι, τοῦτο μὲν κόρον λαβὼν ἀπῆλθεν. Chryſoſt. Stob. 877.

tuas mors pulſaſſet; ſi non querelæ; aut pertubationis certè cauſſam habuiſſes. NULLUS enim juveni nuncius acerbior, quàm cum ipſi moriendum, mundumque relinquendem denunciatur.

Quid hoc rei eſt, Domine, quod licet jam labefactatus ſit paries (& ad ruinam inclinatus) flos exaruerit, uva computruerit, dentes corrupti (& amiſſi,) veſtis à tineis conſumta, vagina areſacta, haſta obtuſa, gladius hebetatus ſit; perinde tamen deſiderio teneris in mundum redeundi, ac ſi nunquam mundum cognoviſſes? Annos LXII. captivus in carcere corporis detentus es, jamque vetuſtate attritæ tibi compedes (& catenæ) decident, tu verò novas de integro tibi fabricare vis! Qui LXII. annos in hac morte vivendo, aut in hac vita moriendo non ſatiatur, ne LX. quidem millibus ſatiabitur.

Auguſtus. Imperator dicebat, poſtquam homines L. impleſſent annum, aut ſponte illos mori, aut invitos è vita debere tolli. Tum enim ad felicitatis humanæ faſtigium terminumque pervenerunt. Quicquid homines ultra illam ætatem vivunt, in graviſſimis morbis, in mortibus liberorum, 674
in jacturis fortunarum, in generorum importunitatibus, in amicorum funeribus, in alendis litibus, in debitis ſolvendis, in gemitu ob præterita, in fletu ob præſentia, in devorandis injuriis, in audiendis nunciis ingratis, aliisque ærumnis innumeris abit; quæ omnia ſatius foret oculis clauſis in tumulo expectare, quàm iisdem apertis invita hac infelice tolerare. QUI anno quinquageſimo è vita hac miſera à diis tollitur, quod in ea miſerrimum eſt, ne videat, ſubterfugit & quicquid porro homo vivit, per declivia deſcendit, non in cedendo; ſed volutando, aut etiam ceſpitando & prolabendo.

An ignoras, Marce Domine, qua via vita ingreditur, eàdem venire mortem? An neſcis LXII. jam annos eſſe, ex quo vita mortem fugit, & totidem ex quo vitæ mors inſidiatur tuæ; & mortem ex Illyrico, ubi gravem reliquit peſtilentiam, digreſſam, teque à domo tua profectum, ad eundem hîc in Pannonia locum deveniſſe? An te fugit, quando ex utero matris terræ Dominus futurus prodiiſti, ſtatim è ſepulcro prodiiſſe mortẽ, quæ vitam tuã inveſtigaret? Semper non modò honorabilis, ſed etiam honorificus eſſe ſtuduiſti. Quod cum ita ſit, cur, quẽadmodum Principum oratorib. commodi ſui gratia ad te miſ-

ſis,

Quotidie moriuntur homines, & qui vivunt, deducunt illos, exequias celebrant, & vitam ſibi promittunt! Aug. Homil. 28.

Nihil habet, quod ſperet, quem ſenectus ad mortem ducit. Seneca. epiſt. 30.

Senectus membra fregit, viſus evanuit, lingua torpuit, auditus obſurduit. Lact. 7. 12.

Quia quando de hoc ſeculo rapiemur, ſcire non poſſumus: ſine ulla mora de ſiniſtra fugere feſtinemus ad dexteram. Aug. 67. temp.

Quo facilius obrepat mors, ſub ipſo nomine vitæ latet. Sen. Marci. 10.

Vita præſens imago vitæ eſt, non veritas. Ambr. 1. Tim. 5.

Non hæc vita potius dicenda eſt, quàm umbra vitæ. Aug. Hom. 50.

Ἄισθ πρὸς ἐπιτιμίαν ψυχῆς ὁπότε καὶ τ σώματ(ος) ἀποχωρίζεται μικρ(ὰ) μαραίνοι(το)... Evagr. Stob. 855.

Longa ſenectus plena malis. Iuv. Sat. 10.

Stulti malorum memoria torquentur, ſapientes bona præterita grata recordatione renovata delectant. Cic. fin. 1.

Adrianus ſæpè dicebat, ſanum Principem mori debere, non debilem. Spartian. Ælio. Vero.

Hoc quoq; fatale eſt, ſic ipſum expendere fatum. Manil. 4.

Stultum eſt eorum meminiſſe, propter quæ tui oblivisceris. Curt. lib. 7.

Μακρὸς γὰρ αἰὼν συμφορὰς πολλὰς ἔχει. Eurip. Stob 866.

Proinde ut benè vivitur, diu vivitur. Plaut. Trin. Larem corona.

In præceps dejectus ponderibus finis eſt jacuiſſe. Sen. ep. 94.

Deſinit in adverſa niti, qui pervenit in ſummum. Fab. 12. 10.

Incrementa ipſa, ſi benè computemus, damna ſunt. Sen. Marcl. 20.

Cætera noſtra & bona & mala incerta ſunt, ſola mors certa eſt. Aug. de ver. do 21.

Omnis nos hora per tacitos fallentesque curſus applicat fato. Fab. decl. 4.

E bel morir, mentre la vita è deſtra. Petrar. ſonet 66.

Naſcentes morimur, finisque ab origine pendet. Manil. lib. 4.

Apres voſtre mort, ſuſſiez vous Empereur, vous ne ſerez non plus qu'un ſimple laboureur. Ronſ. 8. 211.

Ἄναξ ὧς ποτε ἦν ἀΐδας, ζῶς δ' εἰς ... ἄγει. Antipat. Epigr. lib. 3.

Bene mori, eſt libenter mori. Sen. ep. 61.

Nihil Deus jubet, quod ſibi proſit, ſed illi, cui jubet. Aug. ſent. Proſp. 39.

Digitized by Google

ſis, honorē habebas; cur, inquam, eam non honoras, quam ad te dii emolumenti magis tui, quàm cultus ſui gratia mittunt.

Meminiſti procul dubio, cùm Vulcanus gener meus venenum mihi propinaſſet, magis ſcilicet opum mearum avidus, quàm vitæ meæ cupidus; in cubiculum te meum, Domine, ad me conſolandum venire, & dicere: CRUDELES eſſe deos, qui juvenes occiderent, & benignos, qui ſenes tollerent; additis etiam his verbis: Æquo animo eſto, Panuci, & nolito angi quòd mundum relinquis. CUM enim ut moriaris, natus ſis; nunc ut vivas, moreris. Quamobrem; quod mihi dixiſti, Princeps ſereniſſime, idem tibi dico; quod mihi ſuaſiſti, tibi ſuadeo; quod dediſti, reddo; Ex illa denique vindemia racemationem hanc accipe.

Caput LV.

Reſponſio M. Aurelij Imp. ad Panucium Secretarium, qua oſtendit, non ideò ſibi gravem eſſe mortem, quod mundum hunc relinquat; ſed quod heredem filium improbum ſit habiturus.

O Felix, Panuci, lac, quod in Dacia ſuxiſti! panis, quem Romæ ediſti; inſtitutio, quæ in Græcia tibi contigit, & urbanitas †, quam in aula mea ac-
675 cepiſti! Nam & in vita miniſtri probi, & in morte fidelis mihi amici præſtitiſti officium. Commodo filio mando, ut obſequiorum tibi mercedem perſolvat: Deos autem immortales rogo, ut pro conſiliis gratiam tibi referant. Nec fruſtra illud me filio mandare, hoc à diis petere dico. Multorum enim obſequiorum mercedem homo unus perſolvere poteſt. Ad remunerandum verò unum conſilium bonum omnibus diis opus eſt. MAXIMUM & præſtantiſſimum beneficium, quo amicum poteſt amicus afficere, illud eſt, ſi in dando ipſi bono conſilio, in negotio difficili felix ſit. Nec ſine cauſa felicem eſſe, non dare tantùm illum volo. NON raro enim uſu venire ſolet, ut qui conſiliis ſuis mederi nobis volebant, in majora etiam pericula nos coniiciant.

Omnes quidem vitæ hujus labores difficiles ſunt; verum mortis difficillimus (& maximè terribilis:) omnes graves; verum hic graviſſimus: periculoſi omnes: ſed hic periculoſiſſimus: omnes illi in morte finem tandem habent; at mortis

labor

In ſuo quiſque negotio hebetior eſt, quàm in alieno. Curt. lib. 7.

Homines plus in alieno negotio vident, quàm in ſuo. Sen. ep. 109.

Mors juſti vitæ præſentis exitus, introitus melioris. Bernh.

Ningun mal ay grande, ſi es poſtrero. Arauc. 34. 2.

ὕτος τῆς ἀλκῆς ὁ καιρός. Polyæn. 2. 22.

Vn bel morir tutta la vita honora. Petrar. 295.

Illos qui parent, idem quod cæteros manet: qui verò ſuadent, proprium periculum. Curt. 7.

Creſcit diſſimulatione ipſa dolor, hoc altius demiſſus, quo minus profiteri licet. Juſtin. lib. 8.

Illi mors gravis incubat, qui notus nimis omnibus, ignotus moritur ſibi. Sen. Thyeſt.

Vita actum conſentaneus fini excipit. Val. Max. 7. 1.

Ὅς τις δ' ἀνωφέλητα φιτύει τέκνα, τί τόνδ' ἂν εἴποις ἄλλο πλὴν αὑτῷ πόνους φῦσαι, πολὺν δὲ τοῖσιν ἐχθροῖσιν γέλων. Sophocl. Antig.

Dignus, qui omnes conſoleris infirmos, quique meritò ab omnib. conſularis. Sido. 6. 1.

† *nutritio.*

A gens de bien, on ne perd rien. Adag.

Solvimus votis, quod nequimus officiis: Sym. 2. 85.

Secundum naturam eſt, & amicos complecti, & amicorum actu, ut ſuo proprioque lætari. Sen. ep. 109.

Κρείσσων κτημάτων ἡ εὐβουλία. Sop. An.

Proclivius eſt injuriæ, quàm beneficio vicem exolvere. Tac. hiſt. 4.

Quien ſert bien, ſans parler demande ſon loyer. Ronſard. 1. 506.

Gratia ſine fine debetur, etſi abſque intermiſſione ſolvatur. Sidon. 6. 4.

Inremunerandis officiis jejuna eſt verborum viciſſitudo. Sym. 5. 45.

Quando un danno viene, da ogni diſcorſo humano lontano o aſſai, a quel fallir par che ſia ſcuſa degna. Arioſt. 8. 38.

εἰ γὰρ βουλῆς ἔργου καὶ δρόμου τέλος? Pi. Q.

Audacium conſiliorum autores, quod ore ſuadent, manu proſequi, convenit. Saxo. l. 14.

Augentur appropinquatione mortis confecti homines ſenectute. Cic. fin. 5.

La force du courage eſt la vive lumiere, Qui nous fait meſpriſer nous meſmes & la mort. Ronſard. 5. 40.

Ben può nulla chi non può morire. Petr. Sonet. 120.

Frigent ſolatia ſub metu mortis. Ambr. Luc. 9.

Nota, cujus cauſſa deprehenſa eſt, facile ſanatur. Macr. 7. Sat. 4.

labor quem finem ſit habiturus, ignoramus. Ejus autem quod dico, notitiam perfectam aſſequi nemo poteſt, niſi qui morti perinde, atq; ego nunc ſum, proximus eſt.

Sapienter tu quidem, Panuci, locutus es: Verum cum morbũ meum neſcias; in curando ſcopum non attingis. Non n. ibi dolor eſt, ubi prophylactica adhibuiſti; nõ eſt ibi fiſtula, ubi cauteriis uſus es; non erat ibi oppilatio, ubi malagma admoviſti; non erant illæ venæ, ubi ſanguinem miſiſti; non deprehendiſti plagę locum, ubi mucro ſedeſit: hoc eſt, ad cognoſcendũ morbum meũ, magis magisq; interiora penetrare debueras. SUSPIRIA, quæ cor emittit, ſi cor, inquã, illa (penitiſſimũ) emittit, non arbitretur, quisquis audit, ſe ſtatim intelligere. ANGORES n. & cruciatus animi, quibus mederi homines nequeunt; ne cognoſci quidem ab iis dii voluerunt. AUDENT multi confidenter & impudenter affirmare, cogitata ſeſe aliorum cognoſcere; majorẽ hac in parte vanitatem, quàm ſapientiam declarantes. Cum n. multa in me ſint, quæ mihi ipſi ignota ſunt; quanto minus ei, qui extra me eſt, nota erunt?

Quòd me mortem vehementer timere inſimulas Panuci, ego me vehementer illã timere nego; at humano more timere fateor. Si n. mortem me timere negarem; perinde eſſet, ac ſi carne me nęgarẽ conſtare. Experientia magiſtra diſcimus, leonẽ ab elephãto, hunc ab urſo, urſum à lupo, ab agno lupum, à mure felẽ, à fele canem, à cane hominem timeri. Ut uno verbo dicam, alii alios timent, tantũ ne ab illis occidantur. Cùm igi- 676
tur animantes mortẽ fugitent, quæ licet moriantur, neq; metu tenentur cũ furiis digladiandi, nec cum diis lætitiam ſperãt: quantò magis nos, qui morimur incerti, utrum furiarum pœnis laneinandi, an deorum ſedibus accipiendi ſimus?

Non me videre putas Panuci, demeſſum † jam eſſe gramen meum? Equidem collectam jam vineæ meæ vindemiam novi; domus meæ juncturas omnes dilabi non ignoro; nihil niſi folliculos uvarũ, & carnis pellem reliquum eſſe, & nihil de omni vita mea præter halitum ſupereſſe probè ſcio. Hactenus multum à me differebas; at nunc multum ego abs te differo. Nam de ſpecula aciem intueris, ex ripa retia jactas, intra conceptum caveæ taurum agitas, prope ignem te frigus deprehendit, ſub umbra poſitum Sol ferit; hoc eſt, IDEÒ mortem tantopere deprædicas, quia vita tibi ſalva eſt.

Me miſerum; quàm brevi poſt DE omnibus, quæ in hac vita habui, nihil mecum præter amiculum ferale auferam! Heu mihi!

Promptam erroris excuſationem ignorantiæ beneficium adfert. Sax. lib. 2.

Mæror in pectore conclusus, magis urit, ubi nec areaoum proferre neque ullam ejus requiem invenire datur. Dio. li. 42.

Si cladis cauſſa cognoſcitur, & medela vulneris invenitur. Cypr. Serm 5.

Interius mentes inſpicit ipſe piua. Martial 9. 29.

Non temerè excuot ab infelicitate ficti gemitus. Fab. decl. 10.

Mens ſibi conſcia facti, præmetuens adhibet ſtimulos torretque flagellis. Lucr. lib. 3.

Homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur. Tertul. de præſcript.

ὐ γὰ ἐπὶ ψυχλῶ ὄμμα πὰν πενίοις. Silentiar. Epigr. lib. 7.

Gedenck an Todt/ vnd letzte Noth. Proverb.

Nullum animal ad vitam prodit ſine metu mortis. Sen. epiſt. 121.

Τροφὴ τὸ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ. Plato. Lyſid.

Vita dulcis illecebra conſtantem quoq; mulcet affectum. Ambr. Luc. 9.

Sui caritas non ex animali motione, ſed ex naturali intentione procedit. Boet. 3. 11.

Οἱ γέροντες φιλόζωοι, μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ. Ariſt. 2. Rhet. 13.

Φοβερώτατον ὁ θάνατος, πέρας γὰρ, καὶ οὐδὲν ἔτι τῷ τεθνεῶτι δοκεῖ οὔτε ἀγαθὸν, οὔτε κακὸν εἶναι. Idem 3. ethic. 6.

Wüſte der Menſch reſ t wer er wer/ er würde fro nimmermehr. Prov.

† depaſtum inveteratum.

Felicibus difficilis eſt miſeriarum vera æſtimatio. Fab. decl. 9.

Facilius eſt in alienis, quàm in propriis philoſophari. Nazian.

Delicata jactatio eſt, cùm periculum non eſt. Cypr. Serm. 4.

χαλεπὸν δ' ἐπέρχε νόος ἴδμεναι ἀνδρός. Theocrit. Idyl. λς.

Alienum caſum facilè deſpicit ſecurus ſui. Fab. decl. 9.

Facilius alios adhortari, quàm ſe contra adverſa obfirmare. Dio. lib. 38.

Magna res eſt & diu diſcenda, cùm adventat hora illa inevitabilis, æquo animo abire. Sen. ep. 30.

Saladinus ex ſummis opib. præter lineam interulam nihil ſecum tulit. Dubrau. li. 14.

Digitized by Google

mihi! nunc in arenam deſcendam; ubi nō à beſtiis exagitabor, ſed à vermibus devorabor. Heu mihi! in eas redactus ſum anguſtias, unde fugere nequeo, & ſi opperior, mortē opperior. Nolim ægrotantē me rectè valens, mœſtū lętus, exulem fortunatus, morti vicinum, is qui extra vitæ periculū verſatur, cōſoletur: Sed velim, ut in paupertate pauper, in triſtitia triſtis, in exilio exul, & cujus vita æquè diſcrimini obnoxia eſt, quā ego nunc propinquā mortem video, me conſoletur. Nullū n. æquè vel ſalutare vel verum conſilium eſt, quàm quod ab eo proficiſcitur, qui pari cum eo, cui illud impertit, dolore oppreſſus eſt.

Si diligentius perpenderis hanc ſententiam, rem planè novā me dixiſſe reperies, quā tamen aſſeveratione omni affirmo. Parum enim afficax mihi videtur futurū apud eum, qui lacrymas effundit, ſolamen ab eo, qui riſu emoritùt, profectum. Hæc dico, ut quod ego ſcio, ſcias; quod ego ſentio, ſentias. Ac ne fallaris, tanquam amico arcanum tibi patefaciam, unde cognoſces parvum omnino mœrorem, quo conficior, eſſe reſpectu magni ejus, quo me cruciari æquum erat. Niſi enim ſenſibus obſtitiſſet ratio, jam ſuſpiria vitæ meæ finem feciſſent, & in lacrymarum tumulo fuiſſem ſepultus.

677 Nova illa, quæ in me animadvertiſti, cujuſmodi ſunt, faſtidium cibi, inſomniū pervigil, amor ſolitudinis, tædium ſocietatis, animus in ſuſpiriis acquieſcens, & lacrymis ſeſe recreans, indicio ſunt, qua tempeſtate cordis mei mare turbetur, cū hujusmodi terræmotus in corporis mei terra appareant. Sed ad rem accedamus, & videbimus, cur nihil ſolatii corpus meum admittat, cur ita cor deficiat; & quod major ſit hujus dolor, quàm illius queſtus. Adeo quippe delicatum corpus eſt, ut amaritudine affectum conqueratur; adeo cor forte [& validum) ut percuſſum diſſimulet.

Scito ergo, Panuci, ideò mihi tam acerbam mortē eſſe, quoniam in vita Cōmodum filium relinquo, & quidem in ætate tū ipſi periculoſa, tum imperio formidanda. Ex Flore poma, ex gemmis vites, ex odore vina, ex vultu homines; inde à pullo æquus, inde à puero juvenis cognoſcitur. Cum ergo tā nihili ſit me vivente filius; multò minus illū me defuncto frugi futurū video. Cum autem non minus, quàm ego, malignum filii ingenium noveris; cur angores (doloresq;) patris miraris?

Commodus filius ætate quidem adoleſcens eſt; ſed longè magis intellectu: cumque ſit ingenio præditus malo, reſiſtere

Lo ſtar mi ſtrugge, el fuggir non m'aita Petrar. cana. 18.

Converſatio cum ærumnoſis levationem quandam adfert. Dio. li. 42.

Qui in eadem calamitate verſantur, eorum in conſolandis calamitoſis major eſt autoritas. Nazianz. orat 24.

ῥᾷον παραινεῖν, ἢ παθόντα καρτερεῖν. Eurip. Alceſt.

Krancken vnd Geſunden / haben nicht gleiche Stunden. Prov.

Ἐλαφρὸν, ὅς τις πημάτων ἔξω πόδα ἔχει, παραινεῖν νουθετεῖν τε τοὺς κακῶς πάσχοντας. Æſchyl. Prometh. Vinct.

Clementia cunctis in ſimiles, animosque ligant conſortia damni. Claudian. Eutrop. l. 188.

Plurimum autoritatis habet, qui loquitur de morte vicina. Sen. ep. 24.

Si nulla eſſet mortis amaritudo, non eſſet magna martyrum fortitudo. Aug. ſerm. 33. de verb. apoſt.

Μόνας τῶν ὁμοιοπαθῶν ὁμιλίας τοῖς ἀθυμοῦσιν ἀκριβεστάτας παρηγορίας. Chryſ. Stob. 789.

οὐδὲν οὕτως ἀφαιρεῖται, ὡς τὰ ὁμοιώματα τῆς ἀρετῆς ἐμφαινόμενα τοῖς ἤθεσι τῶν συζώντων Aurel. Imp. lib. 6.

Den nicht hungert / hat gut ſagen von faſten. Adag.

Μεγίστη παραψυχὴ ἡ τῶν ὁμοίων ἀκοή. Heliodor. lib. 1.

Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων προγινώσκουσι τὰ μέλλοντα, καθ' ὃν καιρὸν ἐν τελευτῇ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸν ποιοῦνται. Diodor. lib. 18. initi.

Nihil difficilius, quàm magno dolori paria verba reperire. Sen. Polyb. 22.

Modici animorum adfectus dolorem ſuum verbis lacrymisque teſtantur: Modum excedentes faciunt, ut aut nihil dicas, aut quidvis potiùs quàm quod oportet. Nic. Greg. 9. 13.

Mœſta ubi ſemel prorupere, difficilius reticentur. Tacit. annal. 4.

Æquo judicio iuxta timidus eſt & ignavus, qui cùm non oportet, mori deſiderat, & qui refugiat, cùm non ſit opportunum. Ammi. li. 25.

Ὀργῆς νοσούσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι. Æſch. Prometh.

Venena ſtatim à radicibus peſtifera ſunt. Sen. 9. controv. 6.

Magnorum virorum plerique aut ſine liberis interierunt, aut tales habuerunt, ut melius fuerit, de rebus humanis ſine poſteritate diſcedere. Spartian. in Peſcenn.

Digitized by Google

illi non vult: (ſuo morem gerit animo,) ſuo paret arbitrio, ac ſi longa præditus eſſet experientia; Eorum, quæ ſcitu ſunt neceſſaria, parum admodum novit, idque, quod peſſimum, fuſq; deq; habet: De præteritis nihil videt, præſentibus tãtum occupatur: In ſumma, quæ oculis vidi, quæq; animo ſuſpicor, futurum auguror, ut citò & filii vitæ in periculum vocetur, & patris memoria domusq; intereat.

Proh! quam inclementer nobiſcum egerunt dii jubentes, ut exiſtimationem noſtram in poteſtate relinqueremus filiorum! Satis enim eſſet, nos fortunas illis relinquere exiſtimatione amicis commendata. Sed illi, proh dolor! fortunas in vitiis conſumunt, & quia vitioſi ſunt, exiſtimationem perdunt. Cum benigni ſint dii, ut ſunt, nobiſq; poteſtatem opes partiendi tribuant, cur de exiſtimatione condendi teſtamenti facultatem non dant.

Commodus filius ab utilitate nomen habet. Sed qualis eſt, æquo animo carendum eſſet exiguo commodo, quo nõnullos afficiet, reſpectu incommodorum, quæ omnib' importabit, plurimorum. Sic enim mihi perſuaſum habeo, illum Hominum tortorem, deorum flagellũ fore. Ingreditur jam ſolus & ſine duce ſemitas juventutis, cumq; per loca tranſeundum ſit montoſa & periculoſa, vereor, ne vitiis intricatus hæreat. PRINCIPUM enim & magnatum filii cum liberè & indulgenter educentur; ut in vitia prolabantur, faciles; ut ex iis evadant, inemendabiles ſunt. 678

Attende, quod dico, quia non ſine lacrymis dico; auſculta Panuci. An non vides Commodum filium liberum, divitem, juvenem, & ſolum relinqui? † Quolibet, mihi crede, vento minimo, nedum turbinibus quatuor tam violentis, arbuſcula tam tenera cadere. DIVITIÆ, adoleſcentia, ſolitudo & libertas, quatuor peſtes ſunt, quæ Principem inficiunt, rempublicam affligunt, vivos occidunt mortuos infamant.

Credant mihi ſenes, & notent hoc juniores; Si QUem multis dii dotibus ornarunt, ad eas conſervandas multas requiri virtutes. (MEMBRIS) mutili, valetudinarii, ſtolidi & corpore pravi timidiq; non perturbant profectò rẽpub. ſed quos plurib' natura dotibus cumulavit. Formoſiſſimi, quod experientia docet, maximè frequentant lupanaria; venuſtiſſimi quiq; libidinoſi; fortiſſimi homicidæ; ingenioſiſſimi fures calidiſſimi ſunt; & QUI ingenio ſunt maximè perſpicaci, maximè fiunt fatui.

Defuncto Marco, ex aureo regno in ferreum delapſa reſpub. Dio. li. 71. extrem.

Α᾽ντίκα ϐ φυτοῦ δῆλα ἃ μέλλει καρπίμ᾽ ἔσεσθαι. Proverb.

Tot diſciplinarum Magiſtri Commodo nihil profuerunt. Tantum valeat aut ingenii vis, aut eorum, qui in aula inſtitutores habeantur. Lamprid. in Commod.

Quod mens ſponte divinat, idem ſubjicit ratio. Liv. lib. 26.

Deſidu aurigæ non audit verbera curtus. Claud. Conſul. Mall. 186.

Tenero tractari pectore neſcit publica majeſtas. Claud an. Eutrop. 1. 423.

Αἱ ἐξουσίαι πολλοὶ τῶν τὰς ψυχὰς μὴ δικαίων... Chryſ. orat. de princip.

Filius, qui naſcitur, talis eſt, qualem fortuna dedit: adoptatum ſuo quiſque arbitrio ſibi probatum diligit. Dio. lib. 69.

Alit impunitas adoleſcentem in pejus audaciam. Ammian. 14.

Nil ſtultius, quàm ex hominum propinquitate vim ſimilem rerum conjectari. Apul. apol. 1.

Commodus cunctis incommodus, hoſtis generis humani etiam vivus judicatus. Oroſ. 7. 16.

σφόδρα μανικῆς ἐστὶ ψυχῆς, ὥς τι εἰς ... χρήσασθαι τῇ διδομένῃ τιμῇ ϐ ἐξουσίᾳ. Chryſ. orat. de princip.

Volontiers ſorrite eſt le propre heritage De celuy, qui ſans peine, riche de ſ'jeune age. Ronſ. 7. 213.

Commodus à prima ſtatim pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinoſus. Lampr.

Magnum periculum eſt, ne cui licet facere, quod vult, is velit, quod non debet. Plut. ad Pr. indoct.

Vitia ſemper facultatibus, licentia & aſſentationibus aluntur. Vell. lib. 2.

† *Horum ventorum vel minimo maxima arbor proſterni poſſit, quanto facilius tardin. G.*

Solet juventus promtior eſſe ad lapſum. Ambr. Tit. 2.

Τὸ φυλάξασθαι τὰ ἀγαθὰ τοῦ κτήσασθαι χαλεπώτερον. Liban. Stob. 82.

Maximus, quibus à natura præditus erat eximiis dotibus, ipſa poteſtatis licentia prodidit. Zoſi. lib. 1.

Plures qui prærogativis potiantur, quàm qui rectè utantur. Polyb. lib. 10.

Non levius vulnus forces, quàm pulcri, puellis infligere ſolent. Sax. lib. 8.

Iterum

Iterum iterumque dico, affirmo, juro, QUI dotibus, (ut ita loquar) veſtiti ſunt naturalibus, ſi virtutum ſtudio partarum quaſi farto careant, dicere poſſumus tales gladium manu tenere, quo ſe ſaucient (ac cædant) ignem humeris gerere, quo conflagrent; reſtim in collo, qua ſtrangulentur; pugiones in pectore, quibus transfodiantur; ſpinas in pedibus, quibus configantur; ſaxa, ad quæ pedibus impactis ceſpitent & ceſpitando cadant, & prolapſi in morte, quam horrebant, & ſine vita, quam plurimum amant (& expetunt) relinquantur.

Durum & verè inſolens Ad recta flecti regius non vult tumor. Sen Hippol. 1.

H' ἐξουσία πολλοὺς καὶ ἀκούσας εἰς τὸ ὑβρίζειν ἐγείρει. Chryſ. orat. de princ.

Quivu s' ha tutta la mente, dove pena e duol ſi ſente. Adag.

Facilè ingenia adoleſcentium à recta honeſtaque diſciplina ad luxum voluptateſque delabuntur. Herodian. li. 1.

Omnia, quæ ad uſum vitæ accepimus, ad uſum culpæ convertimus. Bernh.

Velim hoc memineris, Panuci. SI QUIS inde ab infantia timorem ſibi deorum, reverētiam hominum, propoſuit; ſi quis veritatem erga omnes cuſtodit, & citra cujusquam detrimentum vivit; hujus tanquam arboris fortuna aſpera corticem (ut ſic loquar) ſanitatis findere, florem juventutis areſacere, frondes favoris exiccare, laborum fructus decerpere, ramum aliquem officiorum detruncare, apicem ſummum gratiæ (Principalis) inclinare poteſt: Sed quantumvis à ventis omnibus concutiatur, nunquam tamen evertetur.

Quiper lætitiam in tribulationes incidimus, per tribulationes ad lætitiam recurramus. Fulg. ep. 7.

A'νδρεῖος μέν ἐστι βάσανος, σπουδαῖος δ' ἀνὴρ ἐπὶ χαλεπῆς περιστάσεως ἐστιν, ἀμετάπτωτος ὀφείλει εἶναι. Socr. Stob. 959.

Dominium rerum eo labi ſolet: bonæ mentis uſurpatio nullum triſtioris fortunæ recipit incurſum. Val. Max. 4. 4.

Quàm fortunati ſibi videntur patres, deorum beneficio filios nacti ingenioſos, ſagaces, pulcros, habiles, agiles, validos non cogitantes omnia iſta DONA tantùm irritamenta eſſe vitiorum. Itaq; ſi meo patres uterentur conſilio; MALLEM ego filios membris defici, quam vitiis abundare. Eſt quidem Commodus filius meus adoleſcentum, qui in Romano Imperio nati ſunt, pulcerrimus: Sed utinam facie vel nigerrimos
679 referret Æthiopum, & moribus præſtantes Græciæ Philoſophos æquaret! NON enim vel ſita eſſe debet patris gloria in eo, ut facie filius ſit candidiſſima (& decentiſſima;) ſed ut vitam agat quàm emendatiſſimam. NON Patrem pium; ſed hoſtem capitalem vocabimus, qui filium, quod pulcer eſt, (tantum non) adorat; ſed quod vitioſus, non caſtigat. SI FILIUS ſit patri multis ornatus dotibus, quas omnes ille in vitia conferat; talem filium aut omninò nunquam in lucem hanc oportere prodire, aut ſi prodiiſſet, †confeſtim ſepeliendum, dixerim.

Μέτρον καλλιγράτων ἡ ἀρετὴ ἀναφαίρετον. Baſil. Stob. 32.

Non eſt facilè, inter magna non deſipere. Sen. 6 nat. quæſt. 29.

Commodo præter ætatis florem, etiam formæ dignitas ſuffragabatur. Herodian. l. 1.

Eſt ubi ſub virginea & miti facie ferina lateat immanitas. Rhodig. 3. 12.

Metuentes ea maximè ſibi, quæ maximè abominantur, fingunt. Plin. 6. ep. 4.

Trona eſt timori ſemper in pejus fides. Sen. Hercul fur. 1.

Unum defuit Marci felicitati, quòd filium reliquit degenerem. Dio. li. 71. extr.

Quem non corrumpit pubes effrena, novæque Libertas properata togæ? Stat. Sylv. 5.

Caret plerumque ſucceſſoribus virtus. Pontan. Charont.

† *punctum* [illegible] *temporis frui vita, & hoc communi ſpiritu non oportere.*

Graviſſima quæque & maximè inſignia peccata non ſunt leviorum aut mediocrium ingeniorum offenſiones, ſed ab animi præclara quadam indole, vitioſa educatione depravata, proficiſci ſolent. Pauſan. lib. 7.

CAPUT LVI.

Concludens ſermonem ſuum M. Aurelius, exempla nonnulla exponit memorabilia Principum juvenum, qui quòd vitioſi fuerunt, & ſe & regna peſſumdederunt.

Παῖδες κακοὶ γεγῶτες, ἐχθίστου νόσος. Eurip. Stob. 671.

Quamvis aliquis per ſe floreat, erubeſcit tamen in ſuis. Ambr. Rom. 2.

Quo minor eſt ætas: major metus. Ylſtorin.

Digitized by Google

Τυραννὶς μέγιστον, τοῖς οὐκ ἀξίως τῆς ἀρχῆς ζῆν προαιρουμένοις, προδοσία ἐστί. Chryſoſt. orat. de principatu.

* *Juvenile* vitium eſt, regere non poſſe impetum. Sen. Troad. 1.

Maturæ ævi Princeps nihil temerè propter juventutem, nihil propter ſenectutem negligenter poteſt facere. Dio. li. 69.

Ἅπας δὲ τραχὺς, ὅς τις ἂν νέον κρατῇ. Æſchyl. Prometh. Herod. li. 1.

QUàm miſerabile aſpectu eſt, patrem ſuſpiriis filios à diis veluti redimere; matres eoſdem cum dolore parere; ambos cum difficultatibus eoſdem educare, in nutriendis illis pervigilare, utque eorum rationibus proſpiciant, fatigari: & tandem (filios) tam rebelles vitioſoſque evadere, ut SÆpE miſeri parentes non annorum, quos habent, multitudine; ſed moleſtiarum, quibus à filiis affecti ſunt, acerbitate extinguantur! In mentem mihi venit vereri, cum filius meus juvenis ſit, & ego ſenex, etſi magnis cum laboribus à vitiis fuerit avocatus; tamen me defuncto illum odio virtutes habiturum.

Principum juvenum exempla.

1. Dionyſius.

Ingenium viri indocile, flecti non poteſt, frangi poteſt. Sen. Thyeſt. 2.

Xerxes, edicto præmium proponit ei, qui novum voluptatis genus repeririſſet. Val. Max. 9. 1.

Οἱ νέοι τὰ παρὰ τῶν λεγόντων ἀπειλήφασι, εἰς τὸ μέλλον ἑαυτοὺς παντελῶς προδεδώκασι. Chryſ. orat. de Princ.

Recordor enim multorum Principum juvenum, qui eadem, qua hic, ætate hæreditatem adierunt Imperii Romani vitæ omnes tam improbæ, ut vitam ſimul & honorem amittire meruerint. Recordor Dionyſii Siculorum tyranni famoſi, qui æquè præmia dediſſe (voluptatum ac) vitiorum repertoribus fertur, quàm genitrix noſtra Roma regnorum victores coronat. NON niſi tyranni & juvenis eſſe poterat, eos qui vitioſiſſimi erant, inter intimos habere.

2. Alexandri M. ſucceſſores.

Fortuna, eos ex æmulatione virtutis in perniciem mutuam armavit. Iuſt. lib. 13.

Id eſſe regni maximum pignus putant, ſi quicquid aliis non licet, ſolis licet. Sen Agamem. 1.

Non debet adſumere dignitatem, qui non poteſt juſtè exequi, quæ ſunt dignitatis. Gregor.

Arduum, ut quis in magna peccandi licentia juſtam tranſigat vitam. Plat. Gorgia.

Quod imperium ſub uno ſtare potuiſſet, dum à pluribus ſuſtinetur, ruit. Cur. lib. 10.

Recordor quatuor Principum juvenum, qui in imperio quidem; ſed non in fortitudine Alexandro magno ſucceſſerunt: Caſſandri, Antiochi, Seleuci & Ptolemæi, qui propter vanitates ac levitates, quemadmodum Alexander Græciæ Imperator, ita hi juvenes Aſiæ tyranni cognominantur. Fuit Alexander in vita feliciſſimus; at in morte infeliciſſimus. Quicquid enim ille cum glorioſis peperit triumphis; id vitiis illi perdidêre fœdiſſimis; ut mundi imperium, quod inter quatuor tantùm Alexander diviſit, plusquam quadringentorum præda fuerit.

3. Antigonus.

Novis opibus ebrii, per utendi intemperantiam produnt imperitiam poſſidendi. Sidon. 5. 7.

Vellejus lib. 2. de M. Antonio. Alexand. 1. 28.

Boni Sales civium ac longa ſui memoria cariora ſunt, quę non gloriæ modò, ſed ratione quadam poſteriorum felicitati proficiunt. Aurel. Vict. 34.

Conſortes alienorum delictorum fiunt, qui fuerint delinquentib. copulati. Cypr.

Recordor Antigonum, cum parvi æſtimaret, quæ Alexan- 680
dro, domino ſuo, magno ſteterant, tam levem, quod ad ipſius perſonam attinebat; tam infamem in negotiis reipub. fuiſſe, ut ludibrii cauſſâ hederam pro diademate aureo, pro ſceptro thyrſum manu geſtaret, atque ita pro tribunali ſedens ſuis jus diceret, & exteros audiret. Cum autem plurimum levitatibus juvenis offendar; magis tamẽ gravitatem ſapientum Græcorum illas toleraſſe miror. Æquiſſimum enim eſt, ut QUI complices extiterunt criminis, pœnæ ſint participes.

4. Caligula.

Non naſci melius, quàm numerari inter publico malo natos. Sen. 1. clem. 18.

Recordor Caligulæ, quarti Romanorum Imperatoris, qui tam juvenis & amens fuit, ut neſciam, utrum horum illo ævo fuerit majus; populi ſcilicet adverſus dominum inobedientia,

ano-

Digitized by Google

an odium adverſus populum domini. Adeo quippe in flagitiis juvenalibus indomitum, adeò in ſævitia tyrannica inſolentem infelix ille ſe præbuit, ut niſi vigiles Romani in adimenda ipſi vita fuiſſent; ipſe pervigil in cunctis eâ privandis futurus fuerit. Geſtabat in capite Caligula monile aureum, cui inſculpta erat hęc ſententia: Utinam omnis populus unam præciſè haberet cervicem, ut uno ictu omnes necarem.

Recordor Tiberii Imperatoris, qui filius fuit adoptivus optimi Cæſaris Auguſti; qui cognomen hoc adeptus eſt, quoniam plurimum auxit Imperium: Sed non tantum ſenex optimus auxit rempublicam; quantum eandem Tiberius, donec vita duravit, diminuit. Itaq; odium, quo viventem populus Romanus Tiberium perſequebatur, in morte poſtea manifeſtiſſimè erupit. Nam quo die Tiberius mortuus, vel ut veriùs dicam, interemtus fuit, frequentiſſimus ſupplicatum ivit populus Romanus, & donaria Senatores in templis conſecrarunt pretioſiſſima, & ſumtuoſiſſima ſacerdotes diis obtulêre ſacrificia, ne ſcilicet tyranni animam dii reciperent; ſed furiis eam Tartareis traderent.

Quid dicam de Patroclo, ſecundo rege Corinthiorum? qui cum annos natus XXII. hæreditatem adiiſſet; adeò fuit libidini deditus, lingua indomitus, opum cupidus, animo (ſimul) timidus, ut regnū, quod annos XL. pater obtinuerat, vix XXX menſes poſſederit filius.

Memini Tarquinii Superbi, ultimi ex ſemptem Romanorum Regibus, qui forma pulcerrimus, bello fortiſſimus, ſanguine nobiliſſimus, & in largiendo liberaliſſimus fuiſſe perhibetur. Sed infelix juvenis dotes omnes â diis ad cultum ipſorū datas, ad offendendos illos contulit; pulcritudinem in luxuria, fortitudinem in tyrannide exercens. Itaq; ob nefariam vim Lucretiæ caſtæ illatam non ſolum ipſe regno excidit, & ad mortem usque patria extorris incertus ſedibus vagatus eſt;
681 Sed toti etiam Tarquiniorum genti perpetuum exilium indictum fuit.

Venit mihi in mentem & Nero Imp. qui per Imperii hæreditatem crevit, & vixit, & mortuus eſt juvenis. Nec fruſtra illum juvenem vixiſſe mortuumq; eſſe ajo. In ipſo enim Cæſarum generoſorū (ſtirps) & progenies defecit, veterumq; memoria tyrannorum renovata fuit. Cui cenſes, Panuci, tyrānum iſtum vitam daturum, cum matri propriæ mortem afferre auſus ſit? Quid eum quæſo, qui matrem, ex qua natus eſt, inter-

Oſtenderunt ei Romani, multas ſibi manus, unicam ipſi cervicem eſſe. Dio. lib. 59. extrem.

Sen. 3. de ira 19. Sueton. 30.

Τοιοῦτόν ἐστι φύσις ἀπαίδευτος ἐπειλημμένη δυνάμεως τῇ κεφαλῇ τοῦ ὀργιζομένου ἐξαρτῶσα ἐπιχειρεῖ. Syneſ. ep. 57.

5. Tiberius, multis virtutibus, multis vitiis præditus. Dio. lib. 58. extrem.

Multitudo ſemper aut nimium odit, aut nimium amat. Sabell. 8. 9.

Auguſtus quaſi hominis natura amplior cognominatus eſt. Dio. lib. 53. Aur. Victor. de Gallieno.

Terram matrem deosq; manes orabant, ne mortuo ſedem ullam, niſi inter impios darent. Sueton. 75.

Cupidè conculcatur nimis antè metutum. Lucret. 5.

Boni Principis virtus non ex aliorum flagitiis, ſed ex ipſius factis judicari debet. Dio. lib. 56.

6. Patroclus.

Tutiſſimum ut volentes volentibus imperent. Nazi. orat. 17.

Vita hominis in manu Dei eſt poſita, à quo ubi ejus deſtructio permittitur, tunc omnibus periculis patent fores. Nic. Gregor. lib. 11. extrem.

7. Tarquinius Superbus. Flor. 1. 6.

Inviſum ſemel Principem ſeu bene ſeu malè facta premunt. Taci. Hiſtor. 1.

Sub dominatu puerili, per ludibrium bonis artibus partum firmatumque interit regnum. Liv. 23.

Domitianus nondum ad curas intentus, ſtupris & adulteriis Principem agebat. Tacit. hiſtor. 4.

Caſus ab exemplo vitare debemus. Sidon. 1. 12.

Multa & magnæ ſolent ex amore hominibus exiſtere calamitates. Pauſan. lib. 1.

8. Nero Suet. c. 7. & in Galb. 1.

Quæ vita placeret, cùm rector moderandus erat! Sidon. Carm. 5.

Ἐξ ἀδελφῆς τοῦ Καλιγούλα γεγονὼς, τήν τε ἀρχὴν κατέσχεν, καὶ πᾶσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐμίανε δυναστείαν. Eutrop. li. 7.

Imperatoria majeſtatis eſſe putabat efficere, ut nemini ne in peſſimis quidem rebus cederet. Dio. li. 61.

Sueto. Nero. 34.

Γῆ μήτηρ πάντων μητροφθόρον οὐ δέχεται ἄνδρα. Epigr. li. 1.

Φειδὼ δ' οὐδὲ τῶν ἀναγκαιοτέρων τινὶ τῶν θηρίων. Julian. Cæſ.

interfecit;papillas,quas ſuxit, denudavit; ſanguinem,ex quo ortus,profudit;brachia,quibus(geſtatus & nutritus eſt,† conſtrinxit;uterum,in quo formatus eſt, inſpexit; quid (inquam) deteſtandum illum putes non auſurum,qui illa perficere ſuſtinuit? † Quo die matrem Nero interemit, orator in Senatu diſſerens: Jure,inquit, interficienda erat Agrippina,quæ tale Populo Rom. portentum peperit.

Non ergo mireris nova illa, quæ in me conſpexiſti,Panuci. Hoc enim triduo, dum extra me raptus,& quaſi alienatus fui,hæc omnia mihi oblata, animoq; meo ſunt obverſata. VIRIS enim (prudentibus&) ſolicitis cogitationes pro pabulo ſunt. Quæcunque conditiones inter Principes,quos dixi, diffuſæ fuerunt,in filio Commodo ſimul inveniuntur.Si enim illi juvenes,divites,liberi, confidentes,indomiti fuerunt; & hic juvenis,dives, liber,confidens indomituſq; eſt:Unde cùm illi mali fuerint, non arbitror filium meum bonum futurum. Si multos Principum juvenum,qui bene educati,rectè erudití, ſeverè caſtigati fuerunt, confeſtim hæreditate adita diſſolutos & diffluentes videmus: quid de iis ſperabimus,qui inde ab infantia petulantes & ingenio pravo ſunt? EX bono vino acetum acre fieri ſæpe vidi;at acetum in vinum rurſus commutari nunquam audivi.

Conſtituit me filius inter fluctus timoris & anchoras ſpei. Nam & bonum fore ſpero,cum benè ſit à me inſtitutus;& malum fore metuo, cùm malè ſit à Fauſtina matre educatus, & quod peſſimum,natura ad malum omne juvenis pronus eſt, Hæc ut dicam,moveor, quia Naturalia durare, artificialia perire video:Unde vereor,ne me defuncto ad id redeat,quod natura à matre,non quod eruditione à me habet.

Utinam nunquam habuiſſem filium, ne ad relinquendum illi Imperium adſtringerer! Tum enim ex optimorum parentum filiis aliquem eligerem, iſti,qualem mihi dii dederunt,minimè devinctus. Quæro enim ex te,Panuci,utrum 682
feliciorem cenſeas, Veſpaſianum naturalem Domitiani patrem, an Nervam adoptivum patrem Trajani illius optimi? Fuerunt uterque,Veſpaſianus & Nerva, Principes boni: at è filiis Domitianus omnis pravitatis epitome, Trajanus omnis probitatis ſpeculum fuit: Atque ita Veſpaſianus in felicitate habendi filios infelix;Nerva in infelicitate non inhabendi filios felix fuit.

Aliud tibi,Panuci, dicam, quo probè ruminato, parvi vitam

† *diſcerpſit*. G.

De Nerone nihil dicam, ne qua memoria monſtroſorum facinorum ab eo perpetratorum extet. Zoſi. lib 1.

† *Neronis pater negabat ex ſe & Agrippina quicquam niſi deteſtabile naſci potuiſſe*. Dio. lib. 61. Sueton. Neron. 6.

Damna minus conſueta movent. Claudian. Eutrop. 2.149.

Πᾶσι ἀνάγκη κοινὸν εἶναι δυστύχημα τῶν δ' κρατοῦντος ἄλογον ἐξουσίαν. Zoſin. lib. 1.

Naturale eſt, manum ſæpiùs ad id referre, quod doleat. Sen Helvi. cep. 17.

Cunctorum ſi facta ſimul jungantur in unum, Præcedes numero. Claud. Ruf. 2. 316.

Commodus ignorantia meliorum in malam primùm conſuetudinem, pòſt in mores nefarios deſcivit. Dio. lib 72.

Honeſtas, quæ principio anxia habetur, ubi contigerit, voluptati luxuriæque eſt. Aur. Vict. 19.

Ut nemo doceat fraudis & ſceleris vias regnum docebit. Sen. Thyc. 2.

Facilius vitia excludere, quàm admiſſa comprimere. Sen. ep. 85.

Difficile eſt aſſueta relinquere. C.

Periculoſa eſt ſolitudo dignitatis culmen obtinentibus. Joſ. 18. 8.

Ἄμαχον κρύψαι τὸ συγγενὲς ἦθος. Pind. Olymp. od. 13.

De naturalium rerum difficultate nec culpa nos debet manere, nec venia. Sidon 2. ep. 11.

Φύσιν πονηρὰν ὁ χρόνος οὐ διαλύει, Macedon. Epigr. lib. 7.

In eam fortunam veni, ut orbitas mihi quam alii deteſtantur parentes, optabilis eſſe debeat. Liv. lib. 40.

In ſobole frequenter fallimur: Ignavi eſſe neſciunt, quos judicia pepererunt. Ola. lib. 4.

Vidi ego transferre alieno in robore ramos altius ire ſuis. Stat. Sylv. 2.

Εἰ πρὸ ἴσχυσιν φύντες ἄνθρωποι, [illegible] ἐξωγένους. Soph. Antig.

Æquiore animo ferunt homines, quem Princeps parum feliciter genuit, quàm quem malè elegit. Plin. paneg.

Τέκνα, πόνοι, πηρώσεις, ἄπιστος βίος. Poſidip. Epigr. lib. 1.

Nerva ſuſtecti (Trajani) virtute, quantus conſilio eſſet, magis magiſque patefacit. Aurel. Vict. 12.

vitam æſtimabis, & mortis timorem depones. Annos vixi LXII. quibus multa legi, multa audivi, multa vidi, multa expetivi, multa adeptus ſum, multa poſſedi, multa toleravi, multis fruitus ſum: & poſt omnia jam mori me video, meisq; delitiis & mihi ipſi finem aſtare. EX OMNIBUS autem, quæ habui & poſſedi, quibus potitꝰ & fruitus ſum, duo tantùm habeo, nimirum cruciatum, quòd deos offendi; & dolorem, quòd tempus vitiis impendi. MULTO majus eſt divitis & pauperis in morte diſcrimen, quàm in vita. PAUPER enim ut requieſcat, dives, ut crucietur, moritur: atque ita alter eo, quod habebat, privatur; alter in ejus, quod optabat, poſſeſſionem immittitur.

GRAVI cura torquetur animus in quærendis bonis; magnus ſufferendus eſt labor in iisdem congerendis; maxima ad conſervanda illa ſolicitudine, ſingulari ad augenda illa induſtria opus eſt. Sed infinities MAJOR eſt diſtribuendi illa dolor. O QUAM impatibilis moleſtia eſt virum prudentem morti vicinum, domus ſuæ ſudorem, Imperii majeſtatem, perſonæ dignitatem, tutelam amicorum, neceſſariorum † curam, præmia miniſtrorum, & anteceſſorum memoriam in filii tam mali, neque promeriti, neque promereri cupientis poteſtate relinquere.

In nona veterum legum noſtrarum tabula hæc verba extabant: PATRI omnium opinione bono filium omniū opinione malū exhæredare liberum eſto. Et porro addebatur; FILIUS qui patri inobediens fuerit, fanum aliquod ſpoliārit, † ſanguinem viduæ exſorbuerit, è prælio fugerit, perfidus adverſus peregrinum fuerit: qui in horum quinque criminum aliquo deprehenſus fuerit, & civitate Romana, & hereditate familiæ expellitor. Fuit hæc profectò bona lex, quamvis ob peccata noſtra oblivioni jam ſit tradita.

Niſi ſpiritus me, quod vides, deficeret, vix enim ſpiro: commemorarem, quot è Parthis, Medis, Ægyptiis, Aſſyriis Chaldæis, Indis, Hebræis, Græcis & Romanis, filios, quos opulentos relinquere potuerant, pauperes reliquerint, tantū quòd vitioſi fuerunt; quod contra, cum pauperes eſſent, divi-
683 tes reliquerint, quoniam virtute præſtabant. Deos teſtor immortales, cum à Parthico bello mihi revertenti triumphus datus, & imperium filio confirmatum eſſet; niſi obviam mihi Patres iiſſent, Commodum cum vitiis pauperem reliquiſſe omniumque regnorum hæredem virum aliquem virtute conſpicuum feciſſem,

In morte, quales ſimus, notum eſt: in exordio naſcendi, qui futuri ſimus, ignoratur. Hieron. Eccleſ. 7.

Levius adſ...it, quicquid viribus feras. Fab. declam. 5.

Iniqua raro maximis virtutibus fortuna parcit. Sen. Hercul fur. 2.

ὁ τὴν ἁμαρτίαν ποιῶν, δοῦλός ἐστι, κἂν μυρίους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχῃ στεφάνους, ὁ δὲ τὴν δικαιοσύνην ἐργαζόμενος, κἂν ἁπάντων ἔσχατος ᾖ, καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων βασιλικώτερός ἐστιν. Chryſoſt. de princip.

Mortis habet vices lentè cùm trahitur vita gementibus. Sen. Hercul. Oete. 1.

Du voluptueux Qui a ſa vie en plaiſirs conſommée, Avec la mort ſe perd la renommée. Ronſ. 8. 140.

Habens temporalia in acquirendo laborem, in cuſtodiendo timorem, in amittendo dolorem, in diſtribuendo angorem, in non dando pudorem. Diſcip. de temp.

Aliud eſt patrimonii ſui, aliud reipub. quærere hæredem. Spartian. in Ælio. Vero.

† *ſublevationem.*

promotionem.

Non eſt dignus adoptari, niſi qui fortiſſimus meretur agnoſci. Oſa. epit. lip. 8.

In atrocibus delictis etiam cogitationes plectendæ ſunt. Sylv. hiſt. Boh. 61.

Τῷ ἐπὶ πολλοῖς γενομένῳ, τὰς οἰκονομίας ἀποστερεῖν, ἰσχὺς ἀδικίας. Julia. Cæſarib.

† *viduam ita, ut ſanguinem effunderet. pulſaret.* G.

Filij à patre exhæredati, non iure conqueruntur, cùm olim illos occidere licuerit. IC.

Principatus non ſanguini debetur, ſed meritis, & inutiliter regnat, qui Rex naſcitur, non meretur. Sareſb. 4. 11.

Qui ſeveriter de propriis liberis pronunciat, in alienis incorruptum ſe judicem criminibus præſtabit. Ælian. lib. 1. extrem.

Injuſtis liberis juſti parentes, luxu perditis ſobrii, & in univerſum malis boni utilitatem nullam adferunt. Philo de nobilitate.

Plura patriæ quàm vitæ debentur. Iuſtin. lib. 2.

Μάλιστα πατὴρ λαμβάνει παρ᾽ υἱῶν ἱκεσίας ἡμερότητα. οὐ τῷ μεγέθει τῶν ἀδικημάτων ὑπερθέσθαι τὴν φυσικὴν τῶν γονέων εἰς τέκνα φιλοστοργίαν. Diodor. 4.

Quin-

Digitized by Google

Quinque res ſcito, Panuci, animo obverſari meo, quas transactas mallem, quam aliis commendatas relinquere. Prima eſt, quod me ſuperſtite, nō poteſt componi controverſia Druſiæ, viduæ nobilis, cum Senatu. Cùm enim EGENA & deformis ſit, nemo erit, qui juſtitiam illi adminiſtret. Secunda, quod non morior in urbe, tantùm ut præconium curarem fieri; quicunque de me aut de mea familia querimoniæ quid haberent, uti ſolutionem aut aliam ſatisfactionem accepturi adeſſent. Tertia, quod cum XIV. tyrannos, qui Aſiam & Italiam divexabant, ſuppliciis affecerim, non ſubmerſi undis piratas quoſdam, qui mare infeſtabant. Quarta, quòd templum non abſolvi omnium deorum honori inchoatum, ut defunctus jam illis poſſem dicere, cum omnibus ipſis domum extruxiſſem, non magnum eſſe, ſi quis eorum in ſuam me reciperet.

SOLI illi felices & fortunati appellandi ſunt, qui ex hac vita diis cari, & hominibus non inviſi diſcedunt. Si enim hoc modo moriamur; honorem noſtrum homines conſervabunt, & anima diis curæ erit. Poſtrema moleſtia, cum qua morior, hæc eſt, quod vivum & unicum hæredem relinquo Commodum; idque non tam propter cladem dom⁹ meæ formīdandam, quàm ob damnum ingens, quo reſpublica afficitur. VIRORUM enim Principum eſt, ſua damna pro alienis habere; reipublicæ verò incommodis non ſecus ac propriis dolere.

Sit ergo hæc ad te, mi Panuci, poſtrema vox mea; NIHIL melius deos viro, non avaro, ſed virtutis amanti dare, quàm ſi famam ei in vita præclaram, & tandem hæredem in morte bonum tribuant.

Poſtremò, ſi qua mihi cum diis pars eſt, eos ſupplex veneror & oro, ut ſi filii mei vita prava ipſis dedecori, Romæ offendiculo, famæ meæ probroſa, domuique meæ exitioſa futura eſt; priùs quam mortem mihi dent, illi vitam adimere dignentur.

CAPUT LVII.

Sermo M. Aurelij Imp. eximius, quem ſub horam mortis ad Commodum filium adſe accerſitum habuit; Diviſus ab autore 684
in quatuor capita: multa præcepta & exempla, quæ filiis patres proponant, comprehendens.

CUM

Nemo fere eſt, qui plectibilibus careat occultis. Sidon. 4. 13.

Πᾶσι ἐμπίπτει μεταμέλεια τοῖς μέλλουσι τελευτᾷν, μεμνημένοις ὧν ἠδικήκασι, καὶ ὁρμὴ τοῦ βούλεσθαι πάντα πεπρᾶχθαι δικαίως αὐτοῖς. Zal. Stob. 456.

Quodquiſque ſuum agnoverit, tollat. O magnum virum, ſi poſt hanc vocem tantandem habuerit! Sen. vit. beat. 23.

οὐδ' αὖτε χαλεπὸν θέμις ἔμμεναι, οὐδ' ἀσύφηλον. Coint li. 519.

Belle fin fait, qui s'amende en vivant. Ronlard. t. 228.

Wol gelebt / wol geſtorben. Prov.

Bene vivendo & bene moriendo immortalitas nobis comparatur. Dio. li. 53.

Etiam ſapientibus cupido gloriæ noviſſima exuitur. Tacit. hiſtor. 4.

Μετὰ θεοὺς καὶ ἀνθρώπων τὸ πᾶν γένος, τὸ ἀεὶ ἐπιγιγνόμενον αἰδεῖσθε. Xenop. pædi 8.

Ἡ εὐσέβεια συνθνήσκει βροτοῖς, κἂν ζῶσι, κἂν θάνωσιν, οὐκ ἀπόλλυται. Sophoc. Philect. extr.

Ingens eſt gloria morientis Principis, remp. magis amare quàm filios. Vopiſc. in Tacit.

Patria ab optimo quoque etiam ſpiritus ipſe debetur. Iuſt. li. 31.

Principem decet, quæ in repub. peccantur, ulciſci: privatim in ſe admiſſa tolerare. Dio. li. 55.

Iuſto magis exaudita parentis vota preceſque malæ. Stat. Theb. 8.

Πῶς οὖν ἔχειν φοβεῖσθαι καὶ τιμᾶν γονέας δεῖ, οἳ δὴ τοῖς πολλοῖς τε πολλάκις ἐπιτελεῖς γεγονυίας. Plat. 11. de ll.

Famam & opinionem hominum nulla unquam delet oblivio. Dio. li. 74.

Parentes liberorum amantiſſimi interdum exhæredant filios, & à familia ac gente ablegant, quoties nativam parentum caritatem degeneres nimia nequitia ſuperant. Philo de nobilit.

Nunquam in honore ſine labore, nunquam in prælatione ſine tribulatione, nunquam in ſublimitate ſine vanitate quis eſſe poteſt. Bern.

Ὅστις ἀνωφέλητα φιτύει τέκνα αὐτῷ πόνους ἂν εἴποις φῦσαι, πολὺν δὲ τοῖς ἐχθροῖς γέλων. Soph. Antigon.

Quien entra en caſa hecha, y ſe aſſienta à meſa pueſta, no ſabe lo que cueſta. Adag.

Ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν μᾶλλον φιλεῖ ἢ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα. Ariſt. magn. moral. 2. 12.

Νέα φροντὶς οὐκ ἀλγεῖν φιλεῖ. Eurip. Mede.

Digitized by Google

CUm magis magiſque morbus M. Aurelii ingraveſceret, ut in ſingulas horas animam exhalaturus videretur; poſteaquam prolixè cum Panucio Secretario locutus fuerat; Commodum filium, qui ſecurus juvenum more dormiebat, juſſit excitari. Qui cùm in conſpectum patris adductus fuiſſet; incredibilem circumſtantibus dolorem movit conſpectus, tum patris, cujꝰ oculi plorando † corrupti; tum verò filii, cujus oculi ſomno gravati erant. Nā neque filius omnium expers curarum expergeſieri, neq; ſeni ob nimiam ſolicitudinem ſomnus conciliari poterat. Cumq; circumſtantes animadverterent, tum quantopere bonam filii vitam pater exoptaret, tùm quàm parvi mortem patris filius æſtimaret; tum maxima ſenis commiſeratione, tum haud exigua adverſus juvenem indignatione commoti ſunt.

Tum Imperator optimus ſublatis oculis, & oratione ad filium directa; Dum puer eras, inquit, magiſtris, quo pacto educandus eſſes, præcepi; at poſtquam nonnihil adoleviſti, moderatoribus tuis officiariis meis, quo pacto conſulere tibi deberent, oſtendi. Jam verò ipſe tibi indicabo, qua ratione tu ab illis, qui pauci ſunt, & omnes à te, qui unus es, ſitis regēdi. Quod ſi magni tu fili, quod dicam, æſtimaveris; longè pluris ego te id credere velle, æſtimabo. Longe n. facilius veſtras nos ſenes perferimus injurias, quam noſtra vos juniores verba accipitis. PRUDENTIA quidem vobis, ut nobis credatis; non audacia, ut nos dedecoretis, deeſt: & quod omnium indigniſſimum, quemadmodū ſenes prudentiæ & moderationis Romæ cathedrā ſolebant habere; ſic impudentiæ nunc & amentiæ juniores habent.

Adeò nunc perverſus mundus, & ab eo, qui quondam eſſe ſolebat, mutatus eſt, ut OMNIBUS jam conſilium dandi audacia adſit, & accipiendi illud patientiam nemo habeat; atque ita cum mille ſint conſiliorum venditores, emtor ne unꝰ quidem eſt. Facilè credo, fili, prout fata mihi adverſa, & mores tui pravi ſunt, parum omnino tibi quę dicam, profutura. QUÆ enim verba, dum viverem, credere noluiſti; non dubito quin ludibrio, ubi me defunctum videbis, ſis habiturus.
685 Sed quicquid hujus facio, officii potius mei cauſa, & ut reipub. ſatisfaciam, quàm quòd emendationem aliquam vitæ tuę ſperem, facio. EA quippe moleſtiſſimè ferre homines debent, quæ ipſorum culpa contracta ſunt. Cum injuriā ab aliquo afficior; animum aut manus ipſi inferendo, aut conviciis eum one-

Κηδέων γὰρ ἀπάνευθε νήπιος ἦεν. Co-int 14. 388.

Nihil à morientibus fingitur, nihil vita laborante ſimulatius. Fab. 17. declam.

Speſſo ne la fronte li cor ſi legge. Petrar. ſonet. 187.

† *turgidi.*

Plus apud bonos pietatis jura, quàm omnes opes valent. Iuſtin. lib. 3.

Sæpe pater etiam ingratis filiis benè optat. Ambr. 1 Cor. 4.

Commodus) nihil quod ſalutare eſt, non modò ad animum, ſed ne ad aures quidem admittit. Liv. lib 25.

Φύσει τὸν εὖ πράττοντα ἐλεεινὸν ἐν ταῖς τῶν ὁμοφύλων συμφοραῖς. Herod. lib. 1.

Gravior ætas diſcrimina quæque metitur. juvenis quodcunq; libuit, factu facillimum credit. Æn. Sylv. hiſt. Boh. 68.

Nunquam nimis dicitur, quod nunquam ſatis diſcitur. Sen. ep 27.

Γῆρας λεόντων κρεῖσσον ἀκμαίων νεβρῶν. Stob. 856.

Senectus cum prudentia conjuncta imperitæ juventuti anteponenda. Nazianz. orat. 21.

οὔτε σὺ τοὐμὸν ἔπος τολμᾷς ἐπαινεῖν, οὔτ' ἐγὼ τοὺς σοὺς τρόπους. Sophocl. Electr.

Magna eſt vis ad perſuadendum ſcientiæ & uſus, Cic. topic.

Cæcus ineſt vitiis amor, omne futurum deſpicitur, ſuadentque brevem præſentia fructum. Claud. Eutrop. 2. 50.

Οἱ παῖδες τοὺς πατέρας φεύγουσι φρονοῦντες ἄριστα αὐτοῖς. Ariſtoph. Pluto.

Πάντες εἰώθασι πλείω χάριν ἔχειν τοῖς ἐπαινοῦσιν, ἢ τοῖς συμβουλεύουσιν. Iſocrat. epiſt. 2.

Bona mens, ſi venalis eſſet, non haberet emtorem. Sen. ep. 27.

Typho & arrogantia cuncti extollimur, & inani diſtendimur vanitate. Arnob. li. 1.

Caduca memoria eſt futuro imminentium. Sen 3. benef. 3.

Abſoluta cuique excuſatio teſtimonium conſcientiæ.

ὅσοι δ' ἑκουσίοισιν ἔγκεινται βλάβαις, τούτοις οὔτε συγγνώμην ἔχειν δίκαιόν ἐστιν, οὔτ' ἐποικτείρειν. Soph. Philo.

Mala, quæ invitis accidunt, dimidio leviora ſunt, cùm non graventur à ſincera conſcientia. Philo de temulent.

Alius fortaſſe alium, ipſum ſe nemo decipit. Plin. paneg.

Seipſum ludificari velle periculoſum ac ſtolidum. Naz. orat. 40.

onerando expleo: At ipſi mihi injuriam affero, ut injurius pariter ſim & injuria affectus; cùm deſit, in quem bilem evomam, intra me ipſe tabeſco & conficior.

Si malus, fili, poſtquam Imperii ereveris hæreditatem, fueris; de diis Roma genitrix mea, qui tam malas tibi dedêre inclinationes, de Fauſtina matre tua, quæ tam indulgenter te educavit; de teipſo denique, qui vitiis neſcis obluctari, non de ſene hoc patre tuo, quaſi præclaris te monitis non inſtruxerit, conqueratur. Quippe SI FIDEM iis, quæ tibi ſuaſi, dediſſes, tum homines te dominum habentes, tum dii, te ut amicum tractantes, lætarentur.

Utrùm fallar, fili, neſcio: Veruntamen adeò te video ingenio depravatum, in verbis inconſtantem, in moribus diſſolutum, in juſtitia iniquum (&† præferocem;) in eo quod expetis, tam audacem; in eo, quod tibi convenit, tam deſidem; ut niſi ſtilum vertas (& receptui canas,) homines te perſecuturi, & dii deſerturi (ac punituri) ſint. UTINAM intelligeres, fili, quid ſit homines infenſos habere, & à diis deſeri! non ſolum, ita ſim felix! dominatum Romæ ſperneres; ſed tuis etiam manibus mortem tibi conſciſceres QUI enim neque deos propitios & homines infeſtos habet; panem doloris comedit, & lacrymas† mœrori sbibit. Certus ſum non tantum eſſe dolorem tuum, quod vitæ meæ noctem finiri vides; quanta eſt voluptas, quam percipis, quod brevi Imperatorem te Romanum futurum perſpicis, idque minimè miror. UBI enim ſenſuum appetitus regnat; ratio exulatum abit (& aboletur.)

MULTI multa amant, quia verè illa non noverunt; quæ ſi verè nota eſſent, veriſſimè odio haberentur. Sed amoris noſtri, proh dolor! ratio ludicra eſt; at dii homineſque ſeriò nos oderunt. OMNIBUS in rebus tam dubii ſumus, & in cunctis actionibus noſtris ita vacillamus, ut aliàs mentis noſtræ acies (nimia ſubtilitate) perſtringatur & obtundatur; aliàs prorſus hebetata ad ſecandum inutilis ſit: hoc eſt, BONUM neque audire, neque diſcere libet; ad malum verò plus ſapimus, quam (convenit &) opus eſt. Verbis te, fili, monebo, quod ſcientia & experientia magiſtra LXII. annis didici. Cum enim adoleſcens tener ſis; æquum eſt te illi, qui & pater tuus & ſenex eſt, credere. Nam PRINCIPES cùm in luce verſemur, quemadmodum univerſos videmus, ita ab univerſis videmur.

Cùm jam jam hæres Imperii Romani futurus ſis; hæreditate 686

Seipſum ludificari velle periculoſum ac noxium. Naz. orat. 40

Λόγος γλώσσης βέλος ἄλλης γλώσσης βέλει θεραπεύεται. Tati lib. 2.

Fortuna vis licentiam nacta, pernicioſa libidine mortales agit. Aurel. Vict. 24.

οὐ γὰρ φέρει μου ψυχὴ ἀδικουμένη ... ἀνθρώπινον βίον εἰκάζει. Heliodor. lib. 4.

Ψυχρὸς ἦν καὶ αὐθάδης, ... Xiphilin. in Nerone.

Peſſimus in dubiis augur timor. Stat. Theb. 4.

Ῥᾴδιον ... Zoſim. lib. 4.

† *præferocem.*

Nullum ſupplicium gravius publico odio Sen. 3. bene 17.

Ne à Diis quidem amantur, niſi quos homines amant. Plin. pan.

Quanto quiſque magis præponitur, tanto magis pondere laborum gravatur. Iſid orig 9. 3.

Onus comitatur honorem. Gunth. 4. 491.

† *Vinum. I.*

Plures à ſuis quàm ab hoſte interemti reges. Curt. lib 9.

Illi avide regna deſiderant, quos ſoluta legib delectat vita Pac. pan.

Magis nullius quàm tua intereſt, non imponi cervicibus tuis onus, ſub quo concidas. Liv. lib. 24.

Ἡ συγχαρίζειν ... τυραννίδι ... Iſocr. de pace.

Chi ſegue il prudent, mai ſi pente Adag.

Non tutum eſt credere experto. Sid 2. epiſt. 12.

Τυραννὶς χρῆμα σφαλερόν, πολλοὶ δὲ αὐτῆς ἐρασταί εἰσι. Herod. 3. Stob. 506.

Vivit Princeps velut in quodam orbis theatro: omnia & dicta & facta omnibus ſtatim nota fiunt. Dio. 52.

Abſcondat Solem, qui vult abſcondere Regem. Gunther 4. 474.

Magna fortuna nihil tectum, nihil occultum patitur. Plin paneg.

Ἥκιστα οἱ ἐπιφανεῖς τῶν ἀνθρώπων λανθάνουσιν, ὅ, τι ἂν ποιῶσι. Xenoph. Ageſila.

Nec Princeps latebras, nec Sol deſiderat umbras. Gunth. 4. 473.

ditate

ditate adita monarcham te cœli terræque fore cogitas At SI INTELLIGERES, quantum curarum periculorumque ſecum trahat imperium & dominatus; optares me hercule cunctis potiùs obedire, quàm uni imperare. Quoniam Imperatorem te, fili, relinquo; ingentem tibi principatum à me relinqui cenſes; ſed falleris. OMNES enim tui tantum indigent; tu verò omnium indiges. Plurimos tibi theſauros à me relinqui putas, quia maximos tibi imperii cenſus relinquo; ſed in hoc quoq; falleris. PRINCEPS enim ſi theſauris abundat, amicis caret; ſi amicis abundat, theſauris caret. Legibus quoq; ſolutum te à me relinqui, fili, arbitraris, & cujus imperio, nemine reſiſtere auſo, parendum ubique ſit. Sed nequaquam ita erit, fili, PRINCEPS enim conſervandæ vitæ, & augendæ dignitatis cupidus; longè tutior eſt, ſi, ad omnium ſe voluntates accommodet; quàm ſi omnes ad ſuam ſe voluntatem accomodare velit.

Cùm ignores, fili, quid ſit veritas; non moleſta tibi erunt mendacia: cùm quid pax ſit, neſcias; non moleſtum tibi bellum erit: cùm quid ſit quies, te fugiat, non moleſtæ tibi erunt (turbæ &) tumultus: cũ quid ſit habere amicos ignores; non moleſtum tibi erit, parare inimicos. Si enim pacificus, moderatus, verax & amabilis fores, non ſolùm imperium Romanum repudiares; ſed patrem etiam, qui talem tibi hæreditatem relinqueret, execrateris.

Scito ergo, ſi neſcis, dum IMPERIUM tibi reliqui, me non divitias, ſed pauperiem; non quietem, ſed turbas; non pacem, ſed bellum; non amicum, ſed inimicos: non voluptates, ſed dolores tibi relinquere; in ſumma, ID tibi relinquo, ut plorandi cauſam ſemper habeas, & ridere, etiamſi velis, nequeas. Moneo, prædico, teſtor, fili, quicquid tibi relinquo, eſſe vanitatem, levitatem, ſtultitiam & ludibrium manifeſtiſſimum; & ſi ludibrium eſſe non credideris, jam nunc illuſum te dico. Diutius, quàm tu, vixi; plura quàm tu, vidi, expertus ſum, legi; & majore cum cura, quam tu, vitam egi. Cùm ergo inter omnia iſta monita deceptum tandem me agnoſcam; ſecurum te vivere, & non deceptum abire poſſe reris!

Quando altiſſimam ubique gentium quietem eſſe putaveris; in Africa vel Aſia provincia aliqua rebellabit; quæ ſi amittatur, ingens dedecus eſt; ut autem recuperetur, magno
687 conſtat. Cùm amicos novos paraturum te putaveris; inimici

Mortuum aperit oculos viventis. Adag.

Τυραννὶς μεγίστη δυναστεία, τὸ μὲν πρόσωπον ἡδὺ, ἀν δ' ἐμβῆναι λυπηρά. Eur. Jon.

Clarus ꝗni nitor fulgore non eſt, quod oculos falſo auferat. Sen. Thyeſt. 3.

Finis juſti imperii utilitas obedientium æſtimatur & ſalus. Ammian. li. 30.

Nihil à quoquam expetendum, niſi cujus fructus ante providerit. Tacit. ann. 11.

Mundi dominus ſecurius ævum verus pauper agit. Lucan. 8.

Nihil aliud eſt imperium, niſi cura ſaluti alienæ. Ammian lib. 29.

La richeſſe d'un Prince eſt l'amitie des ſiens. Rouined. 8. 239.

Qui vult amari, languida regnet manu. Sen. Thebaid. extr.

Nefas non eſt, aliquid ab omnibus uni negari, cùm ſæpe ſingulorum cunctorum voluntatibus reſiſtere tas eſſe duxerint. Val. Max 5. 3.

Ἀφόρητος ἐστι δυναστῶν μανία. Xiphilin. in Claud.

In juvene per ætatem infirma eſt ſapientia. Hier. Ecclef.

Τυραννεῖν θέλοιμι μᾶλλον ἐξαίφνης ἄν, ἢ τυραννεύειν. Phalar. Stob. 505.

Graves motus adoleſcentiæ fida ſenectutis ſtatione placidantur. Ambr. de Cain, & Abel. 1. 3.

O quid ſolutis eſt beatius curis! Catull.

Neſcis. quid mali ſit imperare. Vop ſe. Saturnin.

Sententia tali nunquam ego aſſentior, ut fortunatos putem, qui reip. præcipitibus ac lubricis culminibus inſiſtunt. Sido 2. 13.

Uſu diſcitur, quantus ſis imperandi labor. Pacat. paneg.

Honor in exordiis lætus eſt, dehinc anxiorum laborum æſtus ingreditur. Sym. 4. 14.

Privatim cum gloria vivere, quàm regnum gerere cum periculo præſtat. Dio. lib. 53.

Parentis affectum exulta, qui parvulos ſuos importabili moli ſubjectos extinguit. Sareſb. 4. 18.

Præterita res optima gerendarum documenta ſunt. Polyb. li. 3.

Poteſtatis amplitudo nudare ſoles animorum interna. Ammia. lib. 30.

A poſponer el hombre eſta obliga de por el ſoſſiego publico, el privado. Arauc. 340.

Viri boni eſt reip. adminiſtrationem neque ſubterfugere, neque ultra quàm conveniat, expetere. Dio. li. 40.

cœpiſſem, quod mihi jurato credas, fili, intra triennium, quicquid Romæ murorum collapſum erat, inſtauravi; at XV. annis ne unum quidem vicum ad bene vivendum reformare potui. Platonis illud eſt ſapienter dictum; CIVITATES magnas magis ſpectata virtute civibus, quam ædificiis ſuperbis (ac magnificis) oportere gloriari.

Etiam atq; etiam cave fili, ne te ferocia ætatis, & imperii libertas transverſum rapiant, ut vitium aliquod committas. NON enim vocandus eſt liber, qui in libertate naſcitur; ſed qui in libertate moritur. Quam MULTOS legi, & audivi & vidi, qui ſervi nati, mortui ſunt liberi, quia fuerunt virtute cumulati! At quam multos vidi mori ſervos, cùm liberi fuiſſent nati, tantùm quòd fuêre vitioſi. Uſq; adeò IBI libertas eſt, ubi nobilitas manet.

In ampliſſimis Principum regnis fieri non poteſt, quin plurima perperam fiant, ad quæ caſtiganda animi illi ſint maximo neceſſe eſt. Hunc verò, crede mihi fili, animum non aſſequentur Principes, quia præpotentes ſunt; ſed quia virtute præſtant. AD CASTIGANDUM enim audaciores illos vita, quam agunt, laudata, quàm imperii quod habent, autoritas faciet. Princeps ſpectatæ virtutis nihil, ſi vult, impunitum relinquet. Bonis enim vitam ipſius imitantibus, malis verò diſciplinæ metu coercitis, nihil mali, (imò nemo malus) in republica relinquetur. QUI integrè vivit, in caſtigando audax eſt; at qui turpiter vivit, ne hiſcere quidem audet. Qui enim in altero punire audet, cujus ipſe gratia plectendus erat; meritò & diis abominabilis, & hominibus deteſtabilis habebitur.

HOC ſibi perſuaſum habeant Principes, amorem civium, libertatem reipublicæ, ſtabilitatem domus ſuæ, amicorum benevolentiam, inimicorum ſubjectionem & ſubditorum obedientiam, non armorum per ditionem diffuſorum copia: ſed decorum in ipſis unicorum præſtantia conſervari. PRINCIPI virtutis ſpectatæ totus ſeſe mundus ſponte dedit; adverſus vitioſum (ſua quoq; terra) conſurgit.

689 Si virtute præſtare cupis, quid ſit virtus, audi. VIRTUS eſt arx inexpugnabilis, amnis impervius, mare innavigabile, ignis inextinguibilis, theſaurus inexhauſtus, exercitus invictus, onus, quod non fatigat; explorator, qui ſemper redit; ſpeculator, qui non fallitur; iter, † quod non ſentitur; amicus, qui ſemper ſubvenit; pharmacum quod citiſſi-

Omnia aſſunt bona, quàm penes eſt virtus. Plaut. Amphitr. Sat. parva.

ἀρετὴ κρείττονός εἰσι μείζω. Julian. Epigr. lib. 3.

Solicitus ſemper ſit Princeps, ne quid re levi vel verbo committat inculpatæ parum cong uens honeſtati. Ammia. 28.

ἢ βουλόμενοι ἂν αὔτης προχειρῶς ἐπιτηδεύσαιμεν τὴν ἀρετὴν, ὥστε καὶ ῥᾳδίως εἶναι πείθειν τοὺς ἀκούοντας ἀκοῦσαι αὐτήν. Iſocr. de pace.

Majus malum eſt ex libero ſervum fieri, quàm naſci. Ambroſ.

Nihil tam altè natura conſtituit, quo virtus eniti non poſſit. Curt. lib. 7.

Virtus ſibimet pulcerrima merces. Sil. lib. 13.

La virtud la paga trae conſigo. Arant. 286

Quan un Roy faut, trop tard ils'en repent. Ronſard. 1. 214.

Facit virtus, ut reſp. multis ll & præſidiis externis non indigeat. Plin.

Timida res eſt improbitas, ac ſuopte teſtimonio convincitur, & arguente conſcientia, nihil boni expectat. Nicet. Iſaac. Angel. lib. 1.

Bene moratos aſſerere juſta, facillimum eſt. Caſſ. 54.

† *quod punrat*. G.

Quomodo alios objurgare poſſunt, ipſi à Lare libertatem loquendi non habentes? Nazi. epiſt. 51.

Virtus antecedat: tutum erit omne veſtigium. Sen. Vit. beat. 13.

Conſcientia timidum ſuſpicioſumque facit. Cic. Verrin. 5.

Ad caſtigandum leviorem autorem ſocietas culpæ facit. Liv. lib. 4.

Facillimè fit, ut quarum rerum cauſſa homines pœna dignos alios judicant, has ipſi admittant. Dio. li. 36.

Τὴν ψυχὴν ἀρεταῖς δορυφορεῖσθαι προλεμοῦ μᾶλλον, ἢ στρατιώταις τὸ σῶμα. Syn. ep. 101.

Nihil eſt virtute amabilius. Cic. nat. deor. 1.

Princeps ſuo beneficio tutus arma ornamenti cauſſa habet. Sen. 1. clement. 13.

Un Roy ſans la vertu porte le ſceptre en vain, Qui ne luy ſert ſi non d'un fardeau dans la main. Ronſard. 9. 15.

Toute vertu commune n'eſt rien que vent ſans la bonne fortune, & la fortune heureuſe ne peu rien, ſi la vertu ne luy ſert de ſuſtien. Ronſard. 4. 98.

Πᾶς ὁ ἐπὶ γῆς καὶ ὑπὸ γῆς χρυσὸς ἀρετῆς οὐκ ἀντάξιος. Themiſt.

† *ſecurum*. G.

citiſſi-

citiſſimè ſanat; fama, quæ nunquam perit. O ſi ſcires, fili; quid ſit bonum eſſe! quàm bonus futurus eſſes! Quanto enim aliquis vitioſior, tantò magis † vitiis inquinatur; quantò quis virtutis ſtudioſior, tanto minùs † vitiis defatigatur. SI VIRTUTES præſtiteris, rem diis gratam facies, famam majorum celebrem propagabis, præclaram tibi memoriam parabis; tuis lætitiæ, alienis amori eris. Boni denique amorem tibi præſtabunt, improbi cum timore tibi ſervient.

In annalibus belli Tarentini Pyrrhus, Epeirotarum Rex clariſſimus, hæc verba annulo inſculpta geſtaſſe perhibetur; Homini vitioſo levis pœna eſt vitæ privatio: virtute præſtanti viro parvum præmium eſt totius orbis conceſſum dominium. Digna profectò tali viro ſententia. QUID ſuſcipi poteſt à viro ſpectatæ virtutis, cujus nō exitum ſperemus felicem? † Poream! niſi in diverſis imperii mei partibus multos vidi fama obſcuros, arte rudes, nullis functos reipub. honoribus, opibus tenues, ſtemmate ignobiles; quibus tamen omnibus nihil impediti res ſuſceperunt tam magnas, ut eas aggredi maximè temerarium videretur: quas tamen ſolo virtutis beneficio ad finem, voti compotes, perduxerunt.

Ita deos habeam propitios! ita ad ſuam me Jupiter domum transferat, & in mea te, fili, ſtabiliat! ut ego Romæ olitorem & figulum novi, qui quòd virtutis ſtudioſi eſſent, effecerunt, ut ſenatu moverentur quinq; ſenatores ditiſſimi. Cauſſa verò ut alteri emergerent; alteri peſſũ irent hæc fuit, quod alteri ollarum, alteri malorum precium perſolvere noluerunt. OLIM enim gravius puniebatur, qui pomũ pauperi eripuerat, quã qui domum divitis everterat. Hæc ideò, fili, dico, quia VITIUM Principem audacem puſillanimem; VIRTUS puſillanimem audacem reddit. A Duobus ſemper mihi cavi, ſummaq; cura enisus ſum, in ea ne inciderem; nimirum, NE contra manifeſtam litigarem juſtitiam, & ne cum homine ſpectatæ virtutis contenderem.

Caput LVIII.

Proſequens ſermonem inſtitutum M. Aurelius ſuadet filio: ut ad ardua negotia circa ſe habeat viros ſapientes, à quibus bonis inſtruatur conſiliis; & quid recreandi gratia agere, & qualem in arcano ſe gerere conſilio debeat, monet.

HACTE-

Ita agas, ut nihil diſcendum habeas, tempore docendi. Plin. pan.

Θνητοῖσιν μὴ λέγε τοὺς ἀγαθούς. Callimach. Epigr. lib. 3.

L'habillement des Rois eſt la ſeule vertu. Ronſard v. 30

† *vitiorum faſtidio afficitur.*

† *virtutibus.*

Fama Principum non imaginibus & ſtatuis, ſed virtute ac meritis propagatur. Plin. paneg.

Tanta diligentia ſubjectos tibi populos regas, ut omnia & omnes quaſi tua eſſent, cures. Cap. in Pio.

Benefactis ex conſcientia merces. Plin. paneg.

Inſiſti Domine, & verè ſic eſt, ut pœna ſibi ipſi ſit omnis inordinatus animus. Auguſt. lib. 2. confeſſ.

Impius ipſe ſibi pœna eſt, juſtus ipſe ſibi gloria. Ambr. 1. off. 11.

Precioſiſſimus fundus virtus eſt. Bern. 226.

Hoc adverſus virtutem poſſunt damna quod adverſus Solem nebula. Sen. ep. 92.

† *mentiar*. G.

Cuncta virtute expugnabilia. Tacit. annal. 12

Romæ ſi quis ignobili loco natus ita vivat, ut nobilitatis dignitatem virtute tueri poſſe videatur, usque eò pervenit, quo ad eum induſtria cum innocentia proſecuta eſt. Cic. pro Cluent.

ὁ βίος ὁ τῶν ἀνθρώπων διὰ μὲν τῆς κακίας ἀποτυγχάνει, διὰ δὲ τῆς ἀρετῆς ἐπιτυγχάνει. Iſocr. Archidam.

Spesso ſott' abito vile s'aſconde un cuor gentile. Adag.

Impunitas inſolentiæ mater, tranſgreſſionum nutrix. Bernh.

Ineſt dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adjuncta, transfundit. Bo. t. 3. 4.

Solicitus ſemper ſit Princeps, ne quid re levi vel verbo committat inculpatæ parum congruens honeſtati. Ammian. li 21.

Malo inſtituto vivere, nec Principi fas eſt. Caſſ. 6. 12.

Malis alienæ virtus exprobratio delictorum eſt. Sen. vit. beat. 19.

χαλεπὸν μετρῆσαι τε καὶ ὅρον ἐπιθεῖναι ταῖς ἐπιθυμίαις, ὑπαρχούσης ἐξουσίας. Herodian. lib. 1.

Nullus parens liberis, uti æterni forent, optavit magis, quàm uti boni honeſtique vitam exigerent. Salluſt. Iugurth.

Crede experto, crede amanti, cui ex altero non falli, ex altero non fallere ineſſe cognoſcis. Bernh.

Si bene vivendi auctores filio fueritis, & ipſum vobis omnibus optimum Principem reddetis, & memoriam noſtram demerebimini, quam immortalem hac una ratione poteritis efficere. Herodian. lib. 1.

HACTENUS IN GENERE, FILI, ſum locutus: jam verò in ſpecie tecum loquar;
690 per deos te obteſtans, ut attentè, quæ dico,
audias. Cùm enim tanquam PATER ſenex te alloquar; æquum eſt ut me tanquam filius probè inſtitutus audias. SI JUCUNDE vita tua frui cupis; magni præcepta mea æſtimato. Nunquam enim votis tuis ſanis dii locum dabunt, niſi conſilia mea ſana admittas. FILIOrum adverſus parentes inobedientia & incredulitas, in detrimentum ipſorum cedit. Sæpè enim dii offenſas in ſe admiſſas ignoſcunt, & irreverentiæ (liberorum) adverſus nos (parentes) veniam negant.

Non peto, ut pecunias mihi des, fili, quia pauper es: ut labores, quia delicatus; ut hoſtes ulciſcaris, quia nullos habeo; ut mihi deſervias, quia moriar; non imperium abs te poſtulo, quippe quod tibi relinquo; UNUM hoc peto, ut præclarè te geras erga rempublicam, ne famâ domus mea in te intercidat. Si magni æſtimas, tot tibi regna relinqui; pluris æſtimato, tam præclara tibi relinqui conſilia, quibus ea conſervare poſſis. Si enim arrogantia inflatus conſilium meum uſurpare nolueris, & tuis innixus conſiliis fueris; ante quam carnes meæ fuerint à vermibus corroſæ, tu ab hoſtibus vinceris.

Ego, fili, juvenis, levis, temerarius, imprudens, ſuperbus, lividus, avidus, libidinoſus, iracundus, avarus, guloſus, deſes, ambitioſus fui, & quoniam in tanta tamque gravia delapſus ſum crimina; tot tamque ſalutaribus te monitis inſtruo. Nam AB EO, qui in juventa planè mundo fuit deditus, maturum in ſenecta proficiſcitur conſilium. Quod hactenus tibi ſuaſi, & donec moriar, ſuaſurus ſum, ejus SEMEL periculum facito: quod ſi malo tibi fuerit, omittito; ſin bono tibi fuerit, continuato. NULLUM enim medicamentum tam acerbum eſt, quo uti ægrotus dubitat; ſi recuperandæ ſanitati fore arbitratur.

Te, fili, rogo (moneo) & exhortor, ut meæ tua juventus ſenectuti; imperitia ſapientiæ; ſomnus vigiliis; oculorum nubeculæ viſui claro; opinio virtuti; ſuſpicio experientiæ credat: Alioquin enim eò redigeris aliquando anguſtiarum, ut parum ad reſipiſcendum ſpacii; ad medendum autem nihil omnino habeas. Quod ſi dixeris, fili, cũ ego juvenis fuerim, (par eſſe) ut te quoq; juvenẽ eſſe patiar; progreſſu enim temporis te quoq;

Non hoc præcipuum munus amicorum eſt, proſequi defunctum ignavo queſtu, ſed quæ voluerit, meminiſſe, quæ mandaverit, exequi. Tacit. annal 2.

Προσήκει μιμεῖσθαι τοὺς υἱοὺς τὰς τῶν πατέρων πράξεις. Ariſt. Rhet. Alex. 2.

Debita virtus magna patri, Patriæ major, ſed maxima ſummo ac perfecto Deo. Petrar. Afric 2.

Sagax parentum eſt cura. Sen. Hippol. 2.

Dulce eſt querela, quæ naſcitur ex indulgentia. Sym. l. 2.

ἐξομιλάζειν τοῦ πατρὸς λόγους βαρύ. Æſchyl. Prometh. vinc.

Qui ab humilitatis operibus recedit, à dignitatis ſuæ faſtigio, tumoris pondere cadit. Sareſb. 4. 7.

Amat unusquisque vitam ſequi parentum. Ambr. off. 2.

Paterna veſtis & annulus, ac ſi quid hujusmodi, tantò carius eſt poſteris, quantò erga parentes major affectus. Aug. l. civ. 15.

Onerosum ſuccedere bono Principi. Plin. paneg.

Graviora quæ ſunt, ea diligentia leviora facere poſſumus. Varro re ruſt. l. 4.

Ejusdem difficultatis eſt bonum, quo carebas, adipiſci, & cum adeptus fueris, conſervare. Naz. orat. 40.

Diverſi ſunt animi ſenſus eorum, qui imperium adfectant, & qui jam eo ſunt potiti. Dio. lib. 42.

Ego animum iſtum habui, quem tu nunc habes, & quem ego nunc habeo, tu habebis. Liv. lib. 44.

Grandis profectus eſt, ad Philoſophiam aſpiranti, virtutis in ſe deplorare defectũ. Sar 7. prolog.

Miſera ex periculis facta prudentia. Pli. paneg.

Certiſſima conjectatio colligere gerenda geſtis. Pacat paneg.

Exempla plurimum in conſiliis poſſunt, quia faciliimè ad conſentiendum homines ducuntur experimentis Fab. 3. c. 10.

Nullum recuſo periculum, quod ſalutis ſpem oſtendit. Arb. pag. 58.

Temeritas florentis ætatis eſt prudentia ſenectutis. Cic. Cato Maj.

Hæc dicta ſunt non infauſto, contra te vaticinio: ſed pavidi cautique monitoris officio, tuta quoque in te formidantis. Hieron. ad Demetriad.

Miſerum eſt ſerum conſilium capere, & tum damni ſenſu affici, cum ſarciri incommodum nequit. Naz. orat. 40.

Valet in conſiliis plurimum autoritas: nam & prudentiſſimus eſſe haberique & optimus debet, qui ſententiæ ſuæ credere omnes velit. Fab. 3. c. 10.

Digitized by Google

te quoq; ſenem futurum: SI omnino vivere ut juvenis volue-
ris, ut ſaltem tanquam ſenex imperes, rogo. PRINCIPIS 691
enim qui benè rempublicam gubernat, multa diſſimulantur
errata (& infortunia) privata.

Ut autem AD ardua negotia maturis opus eſt con-
ſiliis; ita AD ſuſtinenda vitæ onera recreatio perſonæ quæ-
dam neceſſaria eſt. ARCUS† enim ſemper intentus aut
rumpitur, aut laxatur. Sive juniores ſint Principes, ſive ſe-
niores, qui tempus in gubernandis ſubditis collocant: ni-
hil juſtius eſſe poteſt, quam ut aliqua ſibi oblectamenta quæ-
rant honeſta; quod non ſine cauſſa addo. Nonnunquam enim
tam turpia & ſumtuoſa quærunt, ut opes dilapident, dignita-
tē perdant, & magis defatigentur, quàm ſi reipublicæ nego-
tiis intenti fuiſſent.

Tuæ quidem juventuti PROCERUM relinquo illuſtrium
filios, quibuſcum tempus teras: ideoque non fruſtra cu-
ravi, ut à pueritia tecum educarentur; ut adultior & hæ-
res Imperii factus, ſi fortè juvenum expeteres ſodalitium,
benè inſtitutos invenires. BELLIS gerendis duces relin-
quo fortiſſimos, quamquam, ut verè loquar, RERUM bel-
licarum, etiamſi cum prudentia ſuſcipiantur, ad extre-
mum finem fortuna moderatur. Viros tibi fideles relinquo,
ut Theſaurorum ſint tuorum procuratores, quos fideles non
temerè dico. SÆPE enim plus eſt, quod exactores (& the-
ſaurarii) Principibus furantur, quàm quod in aulis Princi-
pum expenditur. Viros tibi, fili, relinquo Experientes & na-
tu grandes, quos conſiliorum & laborum ſocios habeas. Ni-
hil enim Principi honeſtius, quàm ſenum gaudere comitatu.
TALES enim & domini dignitatem, & domus autoritatem
decorant.

THEATRA invenire, paludes piſcari, feras (in ſaltl-
bus) venari, curſu in campis certare, aucupio operam dare,
armis exerceri; hæc tibi ut juveni negare non poſſumus, quò
minus illis ut juvenis cum aliis te juvenibus oblectes: Si-
mul tamen & hoc conſideres, ordinandi exercitus, gerendi
bella, proſequendi victoriam, admittendi inducias, firman-
di pacem, imponendi tributa, ferendi leges, hos promovendi,
illos abdicandi, puniendi improbos, bonos remunerandi;
harum, inquam, rerum conſilia ab ingeniis perſpicacibus, cor-
poribus defatigatis, & capitibus prorſus canis petenda. Nec 692
verò impoſſibile, vel moleſtiam intolerabilem credas tempus
animi

Optima videntur conſilia, quorum tem-pus effugit. Tacit. hiſt. 1.

Imperatorem moribus ſenem eſſe oportet. I.C. Rhodig. 11.9.

καὶ ἀληθινὴ καὶ τὸ ῥαθυμεῖν οὐκ ἐν ταῖς ἀργίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς εὐπραγίαις καὶ ταῖς καρτερίαις ἔνεστιν. Iſocr. Evagor.

Hominem rerum natura continui laboris patientem eſſe non ſinit. Val. Max. 8.8.

† *Simile Amaſis Herodot* 2.

Iucundum, laborem otio, otium labore variare. Plin. 8. ep. 8.

Non minus reſidem facit remiſſio animi, quàm occupatio. Sym. li. 1. cap. 40.

Præſtat opere fatigatum ſub cuſtodia re-quieſcere unum aut alterum diem, quàm preſſum nimio labore, veram noxam con-cipere. Columel. 12.3.

ἡ φύσις ζητεῖ μὴ μόνον ἀσχολεῖν ὀρθῶς, ἀλλὰ καὶ σχολάζειν καλῶς. Ariſt. 8. polit. 3.

Inter eos, cum quibus vivis, ſectare meliores. Bern.

Ita in bello imperia agitentur, ut domi juſtitia regerq; reſpiciantur. Iuſt. li. 19.

Non in ejuſdem poteſtate initium belli & finis eſt. Sal. Iugurth.

Privata manus audaciùs immerguntur illicitis. Caſſ. 3.31.

Πειθαρχέω κλεπτίστατος. Ariſtoph. Pluto.

A canas hontadas no ay puertas cerradas. Adag.

Ad imperiale ſecretum eligendi, in quibus reprehenſionis vitium nequeat inveniri. Caſſ. 1.5.

Dandum eſt aliquod intervallum animo: ita tamen ut non reſolvatur; ſed remittatur. Sen.

Seneſcentibus membris eruditorum, intus animi induſtriæ beneficio florem juventæ retinent. Val. Max. 8.7.

Vſus & experientia dominantur in artibus. Colum. 1.1.

Vt æqualium uſus dulcior: ita ſenum tutior eſt. Ambr. 1. off. 41.

Semper natura gaudet æqualib. Sym. 1.39.

Aprovecha te de vicio, y valdrá tu voto en conſejo. Adag.

Vbi robuſtis adolevit viribus ætas conſilium quoque majus & auctior eſt animi vis. Lucret. 3.

Non delectat ſocietas rerum, niſi inter pares annos. Mamert. paneg.

Tempora quippe virtutem non prima negant, non ultima donant. Dares.

animi cauſſa cum juvenibus terere,& cum ſenibus conſultare. PRINCIPES enim moderati & minimè diſſoluti, ad omnia tempus habent, ſi metiri tempus ſciunt.

CAVE diligenter fili, ne immoderatus habearis: quod ideò dico, ut ſi neſcis, intelligas, ÆQUE turpe (ac pudendum) Principem gravitatis prætextu prorſus à ſenioribus regi, quàm ſub recreationis ſpecie ſemper juniorum uti commercio. NON eſt hoc univerſale, ut omnes juvenes leves, & omnes ſenes cordati ſint. Itaque hac in parte autor tibi fuerim, SI QUEM è ſenioribus ætate jam declinare contingat, miſſionem ei des: & juvenem, ſi inveneris cordatum, illius conſilium ne ſpernas. PLUS enim mellis apes de floribus teneris, quàm de foliis duris congerunt. NEC ſeniores damno, nec juniores probo; ſed tam ex his, quã ex illis optimum eſt virtute præſtantiores ſemper eligi: Siquidem NULLA in terris ſocietas adeò ſincera eſt, ut citra ſuſpicionem cum ea ſit vivendum: cum videamus, ſi juvenes cum ſtultitia naſcantur, etiam ſenes cum avaritia vivere. Itaque denuò te, fili, commonefacio, ne qua in re modum excedas. Nam SI tantùm junioribus credas, mores tuos corrumpent ſuis levitatibus: Si tantùm ſenibus fidas, ſuis juſtitiam cupiditatibus depravabunt.

QUID monſtroſius, quàm Principem, qui omnibus imperat, pati ab uno ſibi imperari? Crede mihi hac in parte, fili, VIX fieri poſſe, ut multorum gubernatio unius tantùm officiarii arbitrio (nutuque) rectè adminiſtretur. PRINCIPEM, qui multos regere (ac moderari) debet, multorum decet audire conſilia & judicia. NIHIL eſt abſurdius, quàm cum multorum ſis regnorum dominus; unicam tantùm patere portam, qua cuncti, quibus aliquid tecum negotii eſt, introëant QUANTUMVIS enim is, qui tuis intimus eſt conſiliis, natura bonus ſit, & mihi minimè inimicus; tamen eum metuo, quia meorum eſt amicus inimicorum: Atq; ut odio mei mihi malè non faciat; vereor tamen, ne aliorum gratiâ mihi bene facere intermittat.

In annalibus Pompeianis libellum memorialem memini me invenire puſillum, quem geſtare ſecum Pompeius M. ſolitus erat: in quo multa, quæ ipſe legerat, & præcepta egregia è diverſis terrarum partibus ad ipſum miſſa, erant conſignata. Præter cætera verò hæc inerant verba: GUBERNATOR reipublicæ, qui totam gubernatorum ſenioribus

Νίμιζε νεότητα & γῆρας ἄνδ' ἀλλήλων μηδὲν δύνασθαι. Thucyd. lib. 6.

Impoſſibile eſt, ut alios utiliter regat, quem proprius ſubvertit error. Saresb. ſ. 7.

Conſule, queis ætas longa magiſtra fuit. Ovid. heroid 5.

Aliquando intellectus junioris perſpicacior eſt, quàm ſenis. IC.

Ea melior ætas, quam ſequitur ſpes, quàm ea, quam mors. Varr. re ruſt. 2. 2.

Non eſt canitudini comes virtus. Varr. Aborig.

A teſta bianca ſpeſſo ceruel manca. Adag.

Veterani conſilii ſcientia, intellectus maturitate, non vitæ longævitate profertur. Ambr. Pſal. 118.

Τὸ γῆρας δυσελπί ἐστι, οὐδὲ νεότης ἐλπίδος πλήρης. Ariſtot.

Frigent ac torpent ſenis conſilia. Liv. lib. 6.

Lenti ad capeſſendum laborem ſenes. Sym. 5. 13.

Cana ſeneſcunt ingenia, & validos conſumunt ſecla lacertos. Prudent. apotheoſ.

Il troppo e'l poco guaſtano'l giuoco. Adag.

Tutiſſima ferè per medium via, quia utriusque ultimum vitium eſt. Fab. li. 11.

Securius expediuntur negotia commiſſa pluribus. IC.

Μὴ δοῦλευε τοῖς δούλοις ἄναξ. Eurip. Helen.

Libera dandi ex animi ſententia conſilii poteſtas omnibus facienda. Dio. li. 52.

Plurimum tibi credas, nec cuiquam ſatis fidas. Plin. 6. ep. 22.

Quibus ſingulis judicii parum, omnibus plurimum. Idem. 7. 17.

Vier Augen ſehen mehr als zwey. Adag.

Immodicæ poteſtates animos ad faſtum extollunt, & corrumpunt. Dio lib. 36.

Minor eſt, quam ſervus, dominus, qui ſervos timet. Mim.

Πολλοὶ ἐπιστατῶν ἡ πολιτικὴ κοινωνία δεῖται. Ariſt. 4. polit. 15.

Magna negotia magnis adjutoribus egent. Vell 2.

ἐν βίῳ καὶ βουλαῖς δεῖ τὸ πρέσβεος ἡγεῖσθαι καὶ κρατεῖν πολλοῖς τοῖς νέοις. Plut. περὶ δήμων.

committit, parvi æſtimandus; qui junioribus eam credit, levis: qui per ſe ſolus eam regit, temerarius; qui per ſe & per alios, Princeps cordatus eſt. Hæ ſententiæ an ipſius Pompeii, an ex libro aliquo excerptæ, aut à Philoſopho aliquo dictę, aut cùm ipſo conſilium ab amico petente communicatæ fuerint, etſi affirmare pro certo nequeo, hoc tamen affirmo, manu ipſius ſcriptas me legiſſe, & ſanè dignæ erant, quæ literis aureis ſcriberentur,

Si admodum arduum fuerit negotium, (plurium) 693
conſilio ſemper id expedire gaudeas. Si enim minus feliciter ceſſerit; cum multorum ſit conſilium, communis erit culpa omnium. Reipſa fili experieris, SI CUM multis conſultas; fore ut alius incommoda, alius pericula, alius metum, alius damna, alius emolumenta, alius remedia exponat: in ſumma, tot afferent negotii difficultates, ut quid malum ſit, quid bonum, liquido perſpicias. Accuratè monitum te, fili, volo, ut IN CONSULTANDO animum æquè ad incommoda, quæ proponuntur, quàm remedium, quod offertur, advertas. VERUM enim conſilium non conſiſtit in dicendo, quid faciendum ſit; ſed in explanando, quid inde eventurum ſit.

QUANDO ſuſceperis, fili, res (magnas &) arduas; tanti æſtimabis damna minuta, ut ea mox avertas; quanti infortunia maxima, quibus poſtea medeatis. SÆPE enim indiligentia domini tegulas imbricesque non reficientis tota domus corrumpitur Nec verò cùm te conſultare jubeo, ſic velim accipi, quaſi ita anxius eſſe debeas, ut ob res minutas ſtatim convoces concilium. MULTA enim ſunt ejusmodi, ut confeſtim factum exigant, & deteriora fiant expectato conſilio. QUOD propria potueris autoritate & citra damnum reipublicæ conficere, ne ad alium remiſeris.

IN HOC etiam juſtus eris, & quod juſtitiæ convenit, facies, cùm à tuis duntaxat obſequia tibi præſtanda ſint, ſi à te uno præmia illis debita pendeant Recordor Marium Conſulem è bello Numidico revertentem prædam univerſam, quam afferebat, militibus diſtribuiſſe, ut ne unicam quidem gemmam inferret ærario, ideoque graviter accuſatum, quòd nec autoritatem, nec aſſenſum Senatus petiiſſet, ita reſpondiſſe: QUI non uſi ſunt aliorum conſilio, mihi ut ſervirent; de illorum præmiis (ac donativis) aliorum me uti conſilio minimè convenit.

Invenies

Regi indecorum eſt per ſemetipſum procurare omnia. Apul. de mundo.

Nec poteſt Princeps ſua ſcientia cuncta complecti. Tacit annal. 4.

Τὸ δὲ βουλεύεσθαι, κέρδος μέγιστον. Herodot. lib. 7.

Nec ſibi quisquam ambitioſè atque aliis amicè conſulere poteſt. Sax. lib. 2.

Melius omnibus, quàm ſingulis creditur. Plin. paneg.

Μὴ λεχθεισέων γνωμέων ἀντιέων ἀλλήλῃσι, οὐκ ἔστι τὴν ἀμείνω αἱρεόμενον ἑλέσθαι, ἀλλὰ τῇ εἰρημένῃ χρέεσθαι. Herod. lib. 7.

In conſultationibus neque gratia, neque odia ſpectanda Dio. lib. 44.

Κρίνουσι ἄμεινον οἱ πολλοί, ἄλλος γὰρ ἄλλο τι μόριον, πάντα δὲ πάντες. Ariſtot.

Confirmantur noſtra conſilia, cum ſentimus prudentibus fideliterq; ſuadentibus idem videri. Cic. ad Cæl. ep. 13.

Potentia cautis, quàm acrioribus conſiliis tutius habetur. Tacit. annal. 11.

Ad vitam inſtituendam apprimè conducit actiones cum conſiliis conferre. Dio. lib. 6.

Plerumq; parvæ res maximas trahunt. Plin. 1. ep. 19.

Graviorum turba malorum texitur, ignavis trahimus dum tempora votis. Claud. 2. Eutrop. 293.

αἴτιον τῶν μεταβολῶν καὶ τὸ μικρόν ἐστι. Ariſtot. 5. polit. 7.

Quicquid expediri poteſt, accelerandum eſt: quod conſultiore tractatu indiget, differendum. Sareſb. 5. 12.

Nihil tam convenit conatibus ſubitis, quàm celeritas. Ammi lib. 21.

Manda y haz lo, y quitar te has de cuydado Adag.

Reges ad imitationem naturæ divinæ per ſeipſos gratias porrigunt, pœnas per alios ſanciunt. Philo de Abraham.

Milites neque dicta neque præmia niſi ab Imperatore accipere fas eſt. Tacit. Annal. 5.

Ideò augere remp. ut rem familiarem potius augeas, videtur eſſe damnabile. Ambr. ſerm. 7.

Ἄρχοντι τὸ μὲν ἀνάγκης δεόμενον, ἄλλοις προστακτέον κολάζειν, τὸ δὲ τὰ ἆθλα ἀποδιδόναι, δι᾽ αὐτοῦ ποιητέον. Xenoph. Hier.

Invenies fili genus quoddam hominum, qui pecuniarum parci, & conſiliorum prodigi, adeò promtos ſe præbent, ut etiam non rogati ad conſilium dandum ultrò ſe offerant. De quibus hanc tenebis admonitionem, ut NUNQUAM ab eo ſecundum expectes conſilium, qui primum dedit in perniciem alterius. Ejusmodi enim VERBIS quidem animum tibi ſerviendi cupidum præ ſe fert; at rem omnem ad ſuum dirigit emolumentum.

694 Equidem cum longævam à diis vitam acceperim; diuturnam horum omnium cepi experientiam. Scito enim XV. annorum ſpatio me Conſulem, Senatorem, Cenſorem, Prætorē, Quæſtorem, Ædilem & Tribunum, & poſt hæc omnia duos viginti annos Imperatorem Romanum fuiſſe; quibus annis omnibus PLERIQUE ea, quæ dicebant, ad commodum proprium & damnum proximi dirigebant: & MONSTRI inſtar erat, ſi quis candidè ad obſequium (commodumque) meum & alterius emolumentum loqueretur.

PRÆCIPUUS ſcopus eorum, qui Principum aulas ſectantur, hic eſt, ut ampliandis domibus ſuis incumbant; cujus ſi conſequendi facultas non ſit; minuendis alienis operam impendunt, idque non ſpe conſequendi commodi cujuſquam, aut quòd ab aliis ulla re fuerint offenſi; Sed quod EO MALITIA humana eſt ingenio, ut alterius commodum ſuum exiſtimet detrimentum. Itaque maxima proſequendus eſt commiſeratione Princeps, quam plerique non amore ipſius; ſed beneficiorum, quæ ab illo expectant, gratia ſectantur: Quod inde manifeſtum, quia SIMUL atque dandi finem ille facit; mox contemnere eum incipiunt: ut rectè ejusmodi miniſtros non perſonæ ipſius amicos, ſed opum ipſius cupidos appellare videamur.

UT UNUM fili, magis ames, quàm cæteros, tibi quidem licet; veruntamen te monitum velim, neq; tibi neq; illi expedire, ut amorem eum palàm oſtendas, ut omnibus innoteſcat. Id enim niſi caves; de te murmurabunt; at illum perſequentur, NEQUE exiguo in labore & periculo verſatur, quē ex omnibus Princeps peculiariter amat & circa ſe habet; quia mox omnium odiis & perſecutioni obnoxius eſt: unde (ſæpè) fit, ut plus damni ex omnium inimicitiis, quàm ex unius (Principis) amore (commodi) capiat. Interdū enim & diis ita permittentibus, & fatis ipſi adverſantibus, PRINCEPS quidem eum amare deſinit; at inimici eum idcircò non deſinunt odiſſe.

Præda ſit hæc illis, quorum meruêre labores. Propert. 3. 4.

Securius accipere conſilium, quàm dare. Thom. de Kem.

Suadere principi, quid oporteat, multi labori. Tacit. hiſtor. 1.

Viel Leut zu hülffe/ wenig zu rathe. Adag.

Periculoſum alienis intervenire ſecretis. Arbit. 15.

Videat ſuſſit lucrum, ſine reſpectu ſalus publica addicitur. Fab. decl. 12.

Rerum privatarum reſpectus ſemper offecit officietque publicis conſiliis. Liv. l. 2.

ἅπαντες πεφύκαμεν [illegible] καὶ τῶν ἄλλων ἔχειν τὸ ἄμεινον. Iſocr. de pace.

Cum in concilium convenitis, non tam curæ, publicis mederi peculis, quam privatis illudere fortunis. Sidon. 7. ep. 7.

Cupiditates inimicæ ſapientiæ. Catil. 2. 1.

Nullus fidelior ad conſilium, quam qui te, non tua diligit. Gregor.

Omnes homines majore ſtudio inimicis adverſantur, quàm inimicis opitulantur. Dio. lib. 37.

Pauci Reges, non regna colunt: plures fulgor convocat aulæ. Sen. Hercul. Oet. 2.

Ambitio multos mortales falſos fieri ſubigit. Sal. Catil.

Invidiam ſemperque regiæ domus alunt. Plin. in Annibal.

Peſſimum conſilii venenum ſua cuique utilitas. l. Tacit. lib. 12.

Ἅπαντες [illegible] φιλοῦσιν. Diodor. lib. 4.

Rapere non accipere ſciunt agentes in rebus. Ammia lib. 16.

Avibus ſimiles aulici, circa naves volitantibus, quæ accepto bolo, avolant. Panorm. de Alfonſ.

Προσήκει δὲ τοὺς ἀξιουμένους μὴ τοῖς τῶν ἄλλων ἔργοις ἢ ταῖς ἡδοναῖς παραγγελίαζειν, ἀλλὰ ταῖς αὐτῶν ἐπιμελείαις τοὺς πολίτας ἀδικουμένους ποιεῖν. Iſocr.

Qui obſtat alicujus incrementis, ab aliis gratiam init, & ſibi proſpicit. Dio. lib. 37.

Ὁ λόγος παιδεύει τοὺς ἀγνοοῦς μὴ ἁμαρτάνειν Soph. Schol. Ajac.

καὶ λόγῳ ἀκοῦσαι δεινὸν ἐπ' ἀνθρώπου τοῦ βασιλέως πρήγματα γενέσθαι. Herodot. lib. 7.

Brevis eſt magni fortunæ favoris. Sil. l. 4.

Nihil tam inſtabile, quàm fama potentiæ, non ſua vi nixæ. Tacit. annal. 13.

Fideliſſima cuſtodia principis ipſius innocentia. Plin. paneg.

Digitized by Google

Equidem ex quo, quid eſſet rempublicam gubernare, intellexi, hoc ſemper habui infixum animo, ut NUNQUAM domi mea haberem aliquem, ſimul atq; illum in odio eſſe civitati animadverti.

Anno ab V. C. DC. LXXIX. cùm L. Licinius Lucullus bellum contra Mithridatem gereret, fortè tabulam æneam Tigranocertis invenit, in porta regiæ collocatam, cui inſculptæ erant literis Chaldaicis hæ ſententiæ.

TABULA LUCULLEA, MONITA principalia continens.

HAVD ſapiens Princeps, uni devinctus amico
Qui regno accerſi certa pericla ſuo. 695
NUNQUAM etenim unius ſtudium præſtabit amici,
Quod populi fido pectore præſtat amor.
NEC fuerit prudens Princeps, qui donet ut uni
Plurima, nil cunctos curet habere nihil.
Triſtius agricola nihil eſt, quàm dextera fruges,
Quas ipſe excoluit, quando aliena metit.
TURPE animo potius Princeps ſi unius avaro,
Cunctorum faciat quàm ſatis obſequiis.
Nam REDDI officiis merces valet æqua bonorum;
At MENS expleri neſcit avara mali.
CONSILIUM ſtolidus cunctorum ſpernit, amici
Unius ut Princeps pareat arbitrio.
Nam manus invalida clavum regit una triremi,
Quæ tamen haud uno remige carpit iter.
Cunctorum Princeps odium qui unius amori
Poſthabet, hunc ſana mente carere neges?
Nam vitam ut ſemper moderatam in amore, decorum eſt,
Atque odii expertem vir generoſus agat.

Hæc ergo verba in illa extabant lamina, memoria profectò immortali digniſſima, de qua præterea tibi affirmare poſſum, quod Lucullus ex una parte laminam, cui verba illa inſcripta erant, ex altera arcas poſuit, quibus opes regias advexerat; ut alterutrum Patres eligerent vel relinquerent. At Senatus theſauros omnes poſthabuit, & tabulam conſiliorum ſibi retinuit.

CAPUT LIX.

Continuans ſermonem cœptum M. Aurelius, peculiariter quædam

Tunc omnibus principes patent inſidiis, quando eos odit inferior. Fab declam. 11.

Nihil neque arma, neque multitudo civium ſine eorundem benevolentia conducunt. Dio. lib. 37.

Quo ſe fortuna, eodem favor hominum inclinat. Juſtin. lib. 4.

Multorum odiis nullæ opes poſſunt obſiſtere. Cic. off. 2.

Pompejus in triumpho tulit muſæum ex margaritis, in cujus faſtigio horologium erat. Plut. Lucul. Appian in Mithrid.

Præſtat per plures publica negotia adminiſtrari, ut & plures hinc emolumentum ſentiant, & experientiam rerum gerendarum conſequantur. Dio. lib 52.

N'eleve point en dignite trop haute Quelque Vaſſal, ton dommage en depend. Ronſ. 1. 204.

Uni ſummam rerum committere, periculo, multis verò turbis non caret. Dio. l. 52.

Non debet multis auferri, quod uni tribuas. Plut. Sympoſ. 1. quæſt. 2.

Eſt improborum principum auferre donandi gratia. Pacat. paneg.

Nihil largiatur princeps, cum nihil auferat. Plin. paneg.

Altrui vide ſalir ſol arbor riſerbato, & tutto eſſer gli tolto il diſiato frutto. Arioſt. 5. 64.

Decet miſerationem publicam quocunque poteſt humanitatis genere vel ſingulis, vel in commune conſulere. Imp.

Non manet integra fides, ubi magnitudo quæſtuum ſpectatur. Tacit.

Nunquam ſatis fida potentia, ubi nimia eſt. Idem hiſtor. lib. 2.

Summa dignitas & dantem & accipientem prægravat. Liv. li. 35.

Poteſtas ſollicitudine & mora corrumpitur. Flor. 3. 9.

[illegible] 4. Plat.

Offendere plures vix tutum. Martial. 9. 56.

Non omnia in uno reponenda. Vell. l. 2.

[illegible] Ariſt. 5. politic.

Maxima libertatis cuſtodia eſt, ſi magna imperia diuturna non ſint. Liv. li. 4.

Potentiores, neq; ſi augeri patiare, totas vires, neque ſi opprimere coneris, juſtè ages. Dio. li 52.

Lucullus vir alioqui per omnia laudabilis, & bello penè invictus, pecuniæ expellebatur cupidine. Vell. lib 2.

[illegible] Coint. t. 603.

[illegible] Xen. Mem. 4.

[illegible] Cyrus apud Xenoph. pæd. 8.

quadam filio commendat, verbis utens ad eum tam bonis, ut nemo non illa in animo ſcribere debere videatur.

DIXI hactenus tanquam pater filio, tantum quæ ad tuum ſpectant commodum. Reliquum eſt, ut oſtendam, quid me defuncto mea cauſſa te velim facere: Quod SI GERMANUS vis eſſe filius patris, quæcunque ego vivens amavi, ea me defuncto cariſſima habebis. Ne imiteris plurimos, qui ſimul atq; oculos parentes clauſerunt, non ulterius illorum recordantur. Etenim LICET defuncti & ſepulti ſint parentes; tamen ut de filiis apud deos querantur, ſemper vivi ſunt. Etſi autem non tam flagitioſum videtur; tamen longè periculoſius eſt, cum mortuis contendere, quam vivos lædere: idq; ideo, quia cum VIVI & ulciſci ſeſe, & pro ſe reſpondere poſſint; quorum neutrum mortuis licet; dii patrocinium illorum ſuſcipiunt, & tam aſpere nonnunquam vivos caſtigant, ut ſe mortuos, quam vivos malint.

Cogitare te, fili, decet, quòd ego te genui, educavi, erudii, indulgenter habui, caſtigavi, & extuli; & hæc cogitans, ETIAMSI per mortem à tua ſubducar præſentia, non eſt æquum, ut excidere memoria me patiaris. GERMANUS enim & minimè ingratus filius, quo die patrem in tumulum miſerit durum, eo ipſo die corde illum ſepelire tenero debet. INTER pœnas divinas, quæ in oculos incurrunt, & hæc eſt, ut filii parentibus adhuc vivis non obediant; quoniam ipſimet parentes non recordati fuerunt ſuorum, poſtquam illi obierunt, parentum.

Principes adoleſcentes, poſtquam hæreditatem creverunt, & patre extincto moderatorem jam nullum habent, omnia ad votum ſucceſſura rentur; ſed falluntur. Si enim DEOS infenſos habeant, & execratio parentum accedat, cùm moleſtia vivent, & cum periculo morientur. Nihil aliud abs te poſtulo, fili, niſi ut QUALIS tibi pater in vita fui, talis mihi filius ſis in morte.

Commendo tibi, fili, deorum honorem & venerationem, cu-
697 jus ut curam majorem, quàm cæterarum rerum geras, rogo. PRINCEPS enim, cui dii cordi ſunt, non eſt, quod ullam fortunæ triſtis procellam formidet. AMA deos & amaberis; cole deos, & coleris; metue, & metuêris; honore affice, & honore afficiêris; res illorum age, & tuas illi perficient, maximè cùm ADEO

οὕτω χρὴ διὰ στέρνων ἔχειν, γνώμης πατρῴας πάντ' ὄπισθεν ἑστάναι. Soph. Antig.

Ultima colloquia domeſticis & familiaribus ſuaviſſima & deſideratiſſ. eſſe ſolent. Theoph. Luc. 22.

Vivit ac permanet apud bonos filios optimi patris juſta dilectio. Leo epiſt. 23.

ὁ νοῦς τῶν κατθανόντων ζῇ μὲν οὔ, γνώμην δ' ἔχει ἀθάνατον. Eurip. Helen.

οἱ τοῖς ἑαυτῶν γονεῦσι πρώτην ἐκ θεοῦ τιμὴν νέμοντες, ἐξ ὧν ὑπάρχει καὶ τὸ γινώσκειν θεόν. Nazianz. vita.

Μὴ δρᾶ τοὺς τεθνηκότας κακῶς, εἰ γὰρ ποιήσεις, ἴσθι πημανούμενος. Soph. Ajac.

Oportet cupiditates refrenari, metus comprimi, facienda provideri, reddenda diſtribui. Sen. ep. 120.

Τὸν τετελευτηκότα μὴ κακολόγει, ἀλλὰ μακάριζε. Chilon. Stob. 900.

Μὴ λοιδορεῖσθαι τὸν κείμενον. Lex. Attic.

Δικαιότερον τοὺς τετελευτηκότας, ἢ τοὺς ζῶντας ἐπαινεῖσθαι. Ariſt. Problem. 29. 9.

Tandem juſtitia rerum humanarum præſes, ſcelus ad tempus diſſimulatum, inclementer arguit. Philo de Ioſeph.

Τιμάσθω παρ' ἡμῖν ἡ μνήμη τοῦ τελευτήσαντος, οἷς πᾶσα δυσμένεια τῷ βίῳ τούτῳ συναποτέθειται. Syneſ. ep. 66.

Perſolvi gratia non poteſt, nec malo patri. Fab. declam. 5.

Qualia in parentes contuleris beneficia, talia in ſenectute à liberis expecta. Mileſ. Stob. 692.

Refundatur in ſuum facinus autorem. Fab. declam. 18.

Γηράμψον τὸν ἄχρειον ὅτε, αἰδήμονες μακάρων τε θέμιν γείτονά τε ζῆλον. Oppian. c. 370.

οἱ γονέων ἀλογοῦντες ἑκατέρωθεν μισοῦνται ἐχθροὶ, καὶ τοῖς πρὸς θεὸν, καὶ τοῖς πρὸς ἀνθρώπους. Philo Stob. 693.

Divina miſeratio pias aures applicat votis parentum. Sym. 5. 38.

Commendat filio.

σέβοντας τὰ τῶν θεῶν σεβεῖν κελεύω, μὴ σφαλῇς ἁμαρτάνων. Eurip. Supplic.

1. *Dei cultum*

σέβου, προσεύχου, θῶπτε τὸν κρατοῦντ' ἀεί. Æſchyl. Prometh.

ἡ δὲ εὐσέβεια ἐστὶν ἀρχὴ καὶ τελευτὴ πασῶν τῶν ἀρετῶν. Nazian. Stob. 96.

Deo ante omnes benigni eſtote, per quem & omnibus. Idem.

ADEO boni ſint dii, ut non ſolùm in rationarium referant, quæ facimus; ſed etiam quæ facere cupimus.

Commendo tibi, fili, ædium ſacrarum curam, ne ſcilicet irreverenter tractentur; ſed ut mundæ & ſartæ tectę ſint, & conſueta in illis ſacra peragantur; quem quidem honorem non ſaxis aut lignis è quibus fana conſtant, ſed diis, quibus conſecrata ſunt, præſtamus.

Commendo tibi, fili, ſacerdotum venerationē, teq; rogo, ne propterea, quòd turbulenti, cupidi, avari, diſſoluti, impatientes, deſides & vitioſi ſint, minus abs te reverenter habeantur. NON enim noſtrum eſt vitam judicare, quā ut homines agūt; ſed illud intueri, quòd inter nos deosq; interpretum munere funguntur. Cogita fili, DIIS ſervire, templa honorare, ſacerdotes venerari, res eſſe Principi non arbitrarias; ſed maximè neceſſarias. Tam diu quippe † Romanorum duravit gloria, quàm diu deorum ſuorum cultores, & de templis ſoliciti fuerunt. Etenim infelix Pœnorum regnum neq; magis † vecors, neq; minus opulentum Romano fuit, veruntamen à Romanis victi ſunt, quia theſaurorum amatores maximi, & negligentes templorum cultores fuerunt.

Commendo tibi Æliam novercam, quæ licet mater tua non ſit; eam tamen conjugem meam fuiſſe cogites. Quod Fauſtinæ debes, quia te peperit; idem Æliæ debes, quod te tam amanter tractavit; quippe cùm ira ſæpenumerò inflammatus eſſem; illa pro te interceſſit, & me tibi placavit; verbis nimirum commodis ſanans, quod factis ipſe offenderas. Eveniant tibi diræ paternæ, ſi malè illam tractaveris, & in deorum incidas iram, niſi permiſeris, ut benè ab aliis tractetur! Quicquid n. incommodi paſſa fuerit, tum ad mortis meæ ignominiam, tum ad vitæ tuæ damnum cedet. Tributa Oſtiæ alimentorum cauſa, & Vulcanios hortos, quos ipſe conſevi, recreationis ergò ipſi legatos, ei cave eripias. Si enim adimis, malitiam; ſin relinquis, obedientiam; ſi etiam plura tribuis, bonitatem tuam & liberalitatem declarabis. Memento fili, eſſe ipſam civem Romanam, juvenem, viduam, & ex domo Traiani domini mei; eſſe matrem tuam adoptivam & uxorem meam legitimam, & quod caput eſt, diligenter tibi à me commendatam.

Commendo tibi, fili, generos meos, quos abs te tanquam conſanguineos & amicos volo tractari: & vide ne in eorum numero ſis, qui VERBIS fratres, factis affines ſunt. Sic tibi perſua-

Pauperum eſt orare, & divitis erogare: Dei eſt pro parvis magna penſare. Aug. de verb. Dom. ſerm 25.

2. *Templorum reſpectum.*

Quæcunq; publica ſunt, pietati debent & fidei conſecrari. Sar. 7.17.

Triſte omen templi violatio. Niceph. Cal. 14. c. 32.

Quiquis Eccleſiaſticam deprimit libertatem, aut punitur in ſe, aut punitur, in ſobole. Sar. 7.20.

3. *Sacerdotum venerationem.*

ἡ τῆ ἱερέων τιμὴ εἰς θεὸν ἀναφέρεται. Baſil. Imp. in exhort.

Qui bona fide deos colit, amat & ſacerdotes. Stat. 5. Sylv præfat.

Princeps ſacerdotii miniſter eſt Sar. 4.3.

Plus ego admiror ſacerdotalem virum, quàm ſacerdotem. Sidon. 4.9.

Qui major eſt in honore, is præſtantior in ſanctitate & perfectione debet eſſe IC.

Si quis ſacerdotum eget honeſte vivens, vel tacitus nobis legum contemptum opprobrat. Philo de ſacerd. honorib.

† *Græcorum. G.*

Gravius eſt offendere æ. quàm temporalem majeſtatem. IC.

† *humile. l. animoſum. G.*

Victus ſacerdotum lautior, argumentum evidens eſſe poteſt pietatis publicæ. Phil. ibid.

4. *Novercam materna indulgentia.*

Δευτέρα οὐδὲν ἄλλο μητρυιᾶς κακόν. Proverb.

Ad ſecunda vota tranſiens negligit Deum defuncti memoriam & filiorum caritatem. IC.

Nulli non magno conſtitit & bona noverca. Sen. II clv. 2.

Φθόνος τὸ φίλον μητρυιὰς τέκνοις. Eur. Jon.

Plerumq; contra liberos amantur uxores, & ſequentium matrimoniorum non aliunde, quàm de damno pietatis affectus eſt. Fab. declam 2.

Mater & noverca. cognatæ appellationes; Ob patris memoriam filius revereatur mulierem, quæ quondam illius conjux fuerat. Philo de ſpecial. ll.

Μητρυιαὶ προγόνοισιν ἀεὶ κακαί. Anth. Epigram. lib. 1.

Uxoria charitatis ardorem flagrantius frigidis concupimus affectibus. Fab decl 2.

σημεῖόν ἐστι καὶ φρονήματος τοῦτο, μηδὲν ἐστιν ὡς θεοὶ τιμῶσι. Æſchyl. Prometh.

προγόνοις δώμασιν δυσμενεῖς ἀεὶ ... Eurip. Jon.

οἱ τὰς γονεῖς ἐλεοῦντες ... παίδων ... Ariſt. Rhet. Alex. 4.

perſuaſum habeto, me tam ex animo voluiſſe filiis meis, ut viros, quos in his terris invenire licuit, elegerim optimos, qui quidem tam boni evaſerunt, ut licet neceſſitudinis ratione tantùm generi eſſent, amore ſim illos non aliter ac filios proſecutus.

Commendo tibi ſorores tuas, meas filias, quas omnes elocatas relinquo non Regibus exteris; ſed Senatoribus civibus, ut hoc pacto omnes in urbe maneatis, ubi & illę tibi obſequia & tu illis beneficia præſtare mutuò poteſtis. Multùm ſorores de pulcritudine Fauſtinæ matris ſuæ, quaſi hæreditate acceperunt, & parum omnino ex patris inſtitutione retinuerunt. Veruntamen tales illis, mihi crede, viros, ipſiſque maritis talia tamque utilia dedi monita, ut illi vitam citiùs amiſſuri, quàm permiſſuri ſint, ut † ſua ipſæ dignitate excidant. Ita ſorores tuas tractato, ut nec propter mortem ſenis patris patrocinio careant, nec ob fratrem Imperatorem ſtultæ (&
698 inſolentes) evadant. SUNT enim ingenio fœminæ tam molli, ut minima quaque de cauſa quiritentur, & longè etiam minore inſoleſcant. Itaque ad eundem illas modum me defuncto tractabis, quemadmodum ego vivus eas tractavi: Alioquin enim illarum converſatio & offendiculo civibus, & tibi oneri erit.

Commendo tibi Lipullam † ſororem tuam natu minimam, apud virgines Veſtales incluſam. Ac memento illam & ſororem tuam, & Fauſtinæ meæ, quam ego & viventem plurimum amavi, & defunctam ad exitum usque vitæ deploravi, filiam eſſe. Equidem ſorori tuæ in ſingulos annos ſex millia H. S. ad ſumtus neceſſarios dedi, elocaturus ſanè & ipſam, perinde ut reliquas ipſius ſorores, niſi facie fuiſſet in prunas prolapſa, quippe quam inter filias poſtremam tenerrimè amabam. Omnibus quidem prolapſio illa in ignem ingens calamitas viſa eſt; mihi verò infortunium illud felicitas videtur. NON enim adeò prunis exuſta facies illius fuit, ut periclitari fama illius inter linguas maledicas potuiſſet. Illa verò, crede mihi fili, tum ad ſervitium Deorum, tum ad famam hominum quod attinet, longè tutiùs agit in templo cum virginibus Veſtalibus, quàm tu cum Senatoribus in curia. Quin jam nunc auguror, decurſo ſpatio, magis illis ſalutarem incluſionem, quàm tibi libertatem fore. In Lucania VI. millia H. S. ipſi in ſingulos annos legavi; quæ augere potiùs, quàm occupare niteris.

Commen-

5. *Generos.*

Quis te in extraneos bonum eſſe credat, ſi in eos te juſtè non geras, quibus obligatus es? Naz. Tetraſt.

Pompejano nupta fuit Lucilla poſt mortem Veri, Imp. Ejus filium Pompejanum Caracallus occidit. Spartian.

Propinquis viris quisquis intervenit, non magis illorum videtur juvare commodum quam ſuum commendare judicium. Sym. 2.29.

6. *Filias.*

Marcus filias, cum adoleviſſent, optimis ex ordine ſenatorio viris collocavit. Herodian. lib. 1.

τὸ κηδεῦσαι καθ' ἑαυτὸν ἀριστεύει μακρῷ. Æſchyl. Prometh.

Similitudinem ſuorum felix vena cuſtodit. Caſſ. 8. 13.

Genus deductum ab illuſtribus majoribus ignominioſis factis dehoneſtare probrum eſt turpiſſimum. Philo de Ioſeph.

Probroſus ales qui proprium polluit nidum. Sac. lib 5.

† *ſuo loco indignum quicquam admittant.*

Difficile eſt enimiam felicitatem moderato animo ferre Ioſeph. 6. 7.

Efficaciſſimè commendat, qui meras cauſas juſtæ commendationis aperit. Sido. 8. 13. Plin. 2. 13.

Nemo bonus moritur, ſed vivet in ſempiternum expers ſenii, propter immortalem naturam animæ ſolutæ corporis neceſſitatibus. Philo de Ioſeph.

† *Fadillam.*

Μοῖραι δ' ἀφίσταντ' εἴ τις ἔχθρα πέλει ὁμογόνοις αἰδῶ καλύψαι. Pind. Pyth. 4.

7. *Sororem natu minimam.*

Proles ſerotina, non exiguus eſt ad benevolentiam ſtimulus. Philo de Ioſeph.

Teſtamentorum interiit omnis poteſtas, ſi vivi neglexerint imperia mortuorum. Sen. contr. li. 1. extr.

Non impedit ægræ pietatis animum deformitas, pulcritudo non auget. Fab. declam. 18.

Ne muta quidem beſtiæ minus alunt ac fovent, ſi quid ex progenie ſua parum proſperum eſt. Liv lib. 7.

Inſtabiles animi facilè opportuna inſolentia res abſurdas ſuſcipere ſolent. Nicephor. Greg. 6. 5.

Memineris meæ ſeriæ monitionis, cum cœperis ſero pœnitere. Apul. li. 3. aſin.

Digitized by Google

Commendo tibi Druſiam viduam Romanam, cui controverſia cum Senatu eſt, quoniam ob tumultus præteritos ex proſcriptis fuit ipſius maritus: cujus me viduæ præſtantiſſimæ (nobiliſſimæq;) vehementer miſeret, quòd cauſſam illius, quã ante trimeſtre ad me detulit, bellicis impeditus negotiis non potui cognoſcere. Verè affirmare, fili, poſſum, XXXV. annis quibus cum imperio fui, NUNQUAM me paſſum, ut ultra octi duum vidua nulla querimoniam apud me haberet. Etiam atq; etiam vide fili, ut PUPILLORUM viduarumq; negotia promoveas. FOEMINÆ enim afflictæ, ubicunque (extra domum ſuam) agant, maximo verſantur in diſcrimine. Non fruſtra te moneo, ut tum citò domum eas ſuam dimittere, tũ juſtitiam adminiſtrare illis ſtudeas. FOEMINÆ enim, quarum famâ nihil tenerius, ſi controverſiæ prorogentur, de exiſtimatione plurimum amittunt; & ſi diutius negotia differantur, non tantum fortunarum acquirent, quantum famæ perdent.

Commendo tibi, fili, miniſtros meos veteres, quibus ANNI longi, bella aſpera, variæ neceſſitates, corpus denique meum grave & morbus diuturnus æquè ut mihi attulêre moleſtias, qui cùm tanquam miniſtri fidi, ſæpenumerò vitam mihi daturi, mortem adierint, æquiſſimum eſt, ut quoniam ipſorum ego (ut ſic loquar) mortem accepi, ipſi meæ vitæ hæredes ſint. Unum hoc tibi perſuaſiſſimum habeto fili, licet corpus meum in tumulo inter vermes maneat; illorum tamen memoriam me perpetuo apud deos conſervaturum. ITA filium te præſtabis bonum; ſi, qui patri tuo ſervierunt, iis præmia perſolvas.

QUICUNQUE juſtitiam adminiſtrat Princeps, illam exequens, ſemper inimicos ſibi parat, quod cùm eorum qui circa ipſum ſunt, opera fiat; quanto illi ſunt Principi familiariores, tantò ſunt odioſiores populo. ETSI enim juſtitiam generatim cuncti amant: tamen eandem in domo ſua exerceri nemo gaudet. (Quare) PRINCIPE vita defuncto, ultioni populus eorum, qui miniſtri juſtitiæ fuerunt, promtus eſt. Itaque ſumma imperii infamia, deorum offenſa, mea injuria, tua ingratitudo foret; cum annos duodeviginti pectora miniſtrorum meorum aperta inveneris; ſi uno illo die fores tuas clauſas invenirent. Hæc ergo memoria, fili, teneto; cumq; eorum nominatim in morte meminerim, ex animo illa mihi in vita cara fuiſſe cogitato.

Fortunatus illius exitus, qui ea non vidit, cum fierent, quæ prævidit futura. Cic. in Bruto.

Qui in conſanguinitatis jura peccant, nunquam divinam ultionem effugiunt. Ioſeph. 18. 8.

Publicæ rei intereſt dotes mulieribus conſervari. IC.

8. *Druſiam viduam.*

Apud excelſos humilium ſemper fortuna ſordeſcit. Sax. lib. 3.

Δεινότερόν ἐστι τὸν ἀτυχοῦντα, ἢ τὸν εὐτυχοῦντα ἀδικεῖν. Ariſt. problem. 29. 2.

In cauſis amicorum deſtitutis maximè & conſtantia agentis, & humanitas cernitur. Plin. 6. ep. 29.

Non debent inde naſci injuriæ, unde jura naſcuntur. IC.

Laborantibus commendatio una non ſufficit. Sym. 3. 51.

Beatus, qui excutit manus ſuas ab omni munere IC.

Expedit privatorum controverſias quàm celerrimè componi. Dio. lib. 52.

Gut Will thut viel. Adag.

Viduarum & pupillorum nomina in quantum deſpectui humano, in tantum divinæ miſericordiæ expoſita, ſuſcepit tueri Pater omnium. Tert. ad uxor. lib. 1.

Defectus panum currere cogit annum. Adag.

Omne juſtum celeritatis commodo tranſit ad beneficium. Caſſ. 6. 9.

Lites ex litibus non debent oriri. IC.

9. *Miniſtros veteres.*

Merces, quæ honori ac functioni cujusq; reſpondeat, danda eſt. Dio. lib. 52.

Ad poſteros amicorum curam transferre debemus, ne fides cum hominibus interiiſſe videatur. Sym. 9. 45.

Antiqua Regum nutritus in aula regia prudenter tractare negotia novit. Gunth. 1. 355.

Mortuo quoq; Imperatore laborantium devotione quicquid ſpoponderit Princeps, ſemper redhibebit principatus. Sid. 5. 16.

In cives æquum impendi, quorum ea periculo parta. Dio. li. 58.

10. *Inprimis juſtitia adminiſtros.*

Peccatum hæreat non in eo, qui monuit, ſed in eo, qui non obtemperavit. Cic. 1. div.

καὶ τοῦτό μοι μνησθεὶ μου τελευταῖον, τοὺς φίλους δ' εὐεργετοῦντες καὶ τοὺς ἐχθροὺς δυνήσεσθε κολάζειν. Xenoph. pædi. 8.

Facile accuſatur deſertus auxilio. Sym. 2. 28

Faciendum id nobis, quod parentes imperant. Plaut. Stich. Qui manet.

Satis plena ratio eſt, patrem velle. Fab. declam. 9.

Caput

CAPUT LX.

Quomodo ſermonem M. Aurelius, & vitam clauſerit, & quæ verba illius extrema fuerint, itemq; de tabula moniterum Commodo filio data.

CUM ergò mādata ad Commodum filium finiiſſet Imperator, jamq; luceſceret; oculi collapſi, lingua titubans, manusq; tremulæ, in propinquo mortem eſſe,ut aſſolet, denunciabant. Quarecùm Princeps optimus,horam illam inevitabilem jam adventare animadverteret; Panucium ſecreta-
700 rium ad librorum ſcrinia abire, capſamq; grandiorem afferre juſſit;quæ allata,tabulam inde parvam, tres pedes latam, & duos longam promſit, ex ebeno factam, & circumcirca cornu monocerotis munitam; eaque duabus claudebatur valvis ſubtiliſſimis, ex ligno ſanguinei coloris,Arabicæ arboris, in qua Phœnix niduları perhibetur; utq; unicus eſtPhœnix,qui in Arabia felice naſcitur; ita nulla præterea in toto mundo ejus generis arbor eſſe creditur: Extrinſecus in altera tabella ſculptum erat ſimulacrum Jovis, in altera Veneris; intrinſecus verò picti erant Mars & Diana. In ſuperiore tabulæ parte taurus viſebatur affabrè ſculptus: in ima verò depictus erat Rex quidam, Apellis pictoris illius famoſiſſimi opus.

Cùm ergò manibus tabulam Imperator prehendiſſet; & oculis in filium intentis, & oratione ad eundem converſa; Jam vides,inquit,fili,è fortunæ me turbinibus evadere,&triſtia mortis vada ingredi, ubi EXPERIENTIA diſcam, quid poſt vitam ſuperſit. Non eſt nunc quidem blaſphemiæ ſed de blaſphemiis dolendi tempus; alioqui quærerem; CUR nos dij condiderint, cum tantæ ſint in vita moleſtiæ, tantus in morte labor? Etenim mentem deorum non aſſequor, cùm quanta adverſus creaturas crudelitate uſi ſint contemplor. Cùm enim ſexaginta duos annos in vitæ hujus pelago (inter pericula & diſcrimina) jactatus fuerim; nunc deſcenſionem me facere, & ad ſepulturæ portum appellere jubent.

Jam hora accedit, qua radius frangitur, ſlamen inciditur, tela abrumpitur, umbilicus fornici inſeritur, ſomnus evigilat, vita finitur, & cruciatu hoc graviſſimo me liberatum iri agnoſco. Cùm eorum,quæ in vita ſuſtinui, recordor nulla ampliùs vitæ cupiditate teneor. At CUM ignorem, quò nos mors auferat; mortem formido & horreſco.

Quid agam cùm dii, quid agendum ſit, non oſtendant?

Ccccc Quid

Quanto aliquis præeſt melioribus, tanto melior & honeſtior eſt. I.C.

Fraſtus bene facere quam malè & poteſtate contentum, ſui juris non meminiſſe: Sed tantum ad ſervandos homines potentiam tibi datam exiſtimare, & quo pluribus ſalutem dederis, hoc & ipſum illuſtriorem fore. Joſeph 2. ant. q. 3.

Tria ſunt vere, quæ me faciunt flere. I quidem durum, quia ſcio me moriturum. II. verò plango, quia moriar, & neſcio quando. III. autem flebo, quia neſcio, ubi manebo. Epitaph. Italie.

Filiorum adſectus paternis ſolent ingeniis reſpondere. Sax. lib. 13.

Compreſſa nares, naſi primoris acumen tenue; cavati oculi, cava tempora, frigida pellis. Lucret. 6. extrem.

In extremo vitæ ſpiritu ob alterius ſeculi tribunal rerum ſuarum æquus eſt quiſque judex. Nazi. orat. 13.

Debemus non ea petere, ut fiant, quæ volumus; ſed ea velle, quæ neceſſitate quadam eveniunt. Dio. lib. 18.

Obiit apud Syrmium 16. cal. April. Tertul. apolog. cap. 24 Ann. Chriſti. 182.

Ὁ ἔρως φέρων τὸ πῦρ πρὸς τὴν ψυχήν. Tati. 3.

Phœnix unica ſemper avis. Ovid. 2. amor. 6. Sui hæres corporis & cineris ſui fœtus. Ambr. Pſal. 118. Plin 10. 2.

Vir bonus primæ notæ fortaſſe tanquam Phœnix ſemel anno quingenteſimo naſcitur. Sen. ep. 41.

Phœnicis nidus in medicamentis. Plin. lib. 29.

Inter opes quaslibet poſiti, ſi quid agimus noſtrum, ſi quid habemus, alienum eſt. Sidon. 8. ep. 4.

Cætera omnia aliena ſunt: ſuum cujuſq; quod ſapit Sareſb. 6. 28.

Gratia præteritis, ſpes eſt adhibenda futuris. Gunth. lib. 7. 105.

Illa, ad quæ tranſituri ſumus, neſcimus qualia ſint & hactenus ignota. Sen. epi. 82.

ὁ τῆς ἐκδεδωκὼς φόβος θραύει τὰς τῆς ψυχῆς ἐλπίδας. Tati. lib. 2.

Fuge quærere, quod non licet ſcire. Ambroſ. Luc. 9.

Qui nos mundo infert, idem & educat neceſſe eſt. Ter. ad uxor. l. 1.

Occulta Dei juſtitia veneranda: manifeſta gratiæ miſericordia amplectenda. Sareſb. 2. 22.

Semper in futurum proſpice; ejuſq; temporis majorem, quàm præſentis rationem habe. Philo de Joſeph.

Partendoſi dal contento per andare al diſcontento, non può eſſere ſenza dolore. Met pag. 93.

Hodie ad ultimum ſulcum pervenit ætatum meum. Ola. Epitom. lib. 5.

Digitized by Google

Quid conſilii capiam, cùm amicum nullum hujus itineris *
comitem habeã; Quæ poteſt major eſſe fraus aut CÆCITAS
manifeſtior, quam amare in vita rem ullam, cùm † mors nos
nihil nobiſcum auferre patiatur ? Cur locuples volo vivere;
cùm pauper mori cogat? Cur comitatus volo vivere; cùm de-
ſertus mori cogar? Ad hanc (tantillam) vitæ brevitatem quis
eſt, qui domum expetat, cùm vera domus noſtra tumulus ſit
anguſtus ?

Etſi autem multæ ex rebus præteritis mihi dolori ſunt; nul-
la tamen, mihi crede fili, magis crucior, quàm quòd tam ſerò
vitæ hujus noticiam adeptus ſum. Si enim hoc verè potuiſ-
ſem credere, (quod nunc cognoſco;) nunquam tot cauſas vel
reprehẽdẽdi mei hominibus dediſſem, vel nunc lamentandi
haberem. HOMINES ſanè cùm ultimæ neceſſitatis adeſſe
præſcripta ſentiunt, ſi deorum munere contingat evadere; in- 701
noxiam deſtinant vitam. (Hæc ſumma curatum, ſumma voto-
rum.) At proh dolor! vivos quidem evadere; ſed nullam emẽ-
dationis curam ſuſcipere videmus. At enim QUI voti à diis
compotes facti, non præſtant, quod ſpoponderunt, certiſſi-
mum habeant, fore ut cùm iucundiſſima ipſis vita eſt, mori
cogantur. INGRATORUM enim licèt pœna differatur; ta-
men culpa non condonatur.

Certùm habeto fili, me videndi, audiendi, odorandi, gu-
ſtandi, optandi, poſſidendi, edendi, dormiendi, loquendi, imò
etiam vivendi ſaturum eſſe. ÆQUE enim magnum vicia fa-
ſtidium, avidè illa perſequentibus, quàm deſiderium iis, qui
nunquam ea deguſtârunt, afferunt. DEOS teſtor immorta-
les, non vivendi me cupidum; ſed neq; moriendi avidum eſſe.
ADEO quippe & moleſta vita, ut oneri; & ſuſpecta mors eſt,
ut horrori ſit.

Jam ut maximè longiorem dii vitam mihi darent: incer-
tus ſum, an ulla ſecutura eſſet emendatio. Quod ſi emendatio-
nis ſpes nulla eſt, neq; vel diis ſanctiùs ſervitutus, vel reipubli-
cæ magis profuturus ſum; & quotieſcunq; ægrotavero, mors
acerba futura eſt. † Jam me mortem (libenter) accipere, &
vitæ miſſionem dare aio. VITAM adeò miſerabilem, lubri-
cam, ſuſpectam, incertam, importunam, vitam deniq; adeò
vitæ expertem, ſtultiſſimus eſt, qui deſiderat. Quicquid tan-
dem me fiat, iis, quæ dixi, poſthabitis, in manus me deorum
committo, idq; voluntate ſpontanea, quoniam fieri aliter
non poteſt. NON enim parvæ prudentiæ eſt, efficere, ut pro
officio imputetur, quod invitus quis facit. Nolo

Graviſſima calamitas homini adverſa fortuna utenti, amico carere. Nazi. Eccleſiaſt. cap. 4.

Omnia fugere poterit homo, præter cor ſuum, non enim poteſt à ſe quiſquam recedere. Iſidor. Dux. peccat. 2. cap. 17.

* *Agonis*

Α᾿πειρόκε ὁ βραδὺς λογισμός, ἢ αὐτόφιλος ὁ τοῖς ἐσχάτοις κίνδυνος. Phil. de Joſeph.

† *in morte nihil quicquam nobis proſit. G.*

Nihil nobiſcum ferre poſſumus, niſi vitam bene & innocenter actam. Lactant. lib. 7. extrem.

Nihil miſerius eſt, quàm in alieno fulgore gloriari. Saresb. 7. 19.

Lacryma pœnitentium vinum angelorum. Auguſtin.

Non ſufficit aliquod bonum facere, niſi bene fiat IC.

Optimi ſumus, dum infirmi ſumus. Plin. 7. ep. 26.

Inanis eſt pœnitentia, quam ſequens culpa coinquinat, nil proſunt lamenta, ſi replicentur peccata. Aug. ſoliloq.

Melius peccata cavere, quàm mortem fugere. Thom. de Kem.

Tales eſſe ſani perſeveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Plin. 7 ep. 26.

Non ſufficit cuiquam mala non facere; niſi etiam bona faciat; nec bona facere, niſi etiam mala omittat Auguſt. de temp. ſerm. 112.

Præterita voluptas præſentem non juvat, & exhauſta non ſatiat. Hieron. Eccl. 1.

Ideo ſuſpenditur ultio, ut poſſit locum habere correctio Leo. ep. 47.

Premit ultio noxas tunc gravior, cum tarda venit. Dares.

Felicibus quoque venit ex nimia proſperitatis continuatione faſtidium. Fab. declam. 17.

Η῾ γὰρ αἰσχύνη βαρεῖα τῷ ζῆν παρ᾽ ἐσθλοῖς ἀνδράσιν ἀνομίζεται. Eurip. Heraclid.

Sanus Princeps mori debet, non debilis, Spartian. in Vero.

* *Deus* non eſt remunerator nominum, ſed adverbiorum IC.

Majorem diffidentiam minor innocentia facit. Sidon. 4. 6.

Nullus intrepidus vadit ad judicium Domini habens conſcientiam peccatorum. Aug adv. Pelag. lib. 2.

Percepit ſapientiam, ſi quis tam ſecurus moritur, quam naſcitur. Sen. ep. 21.

* *Optimum eſſe fateor, ut mortem excipiam, animoq; æquo vitam è corpuſculo miſero migrare patiar. G.*

Bonæ mentis proprium eſt agnoſcere culpam, culpa ubi nulla ſubeſt. Gunth. lib. 2.

Nahe ſchieſſen hilfft nicht / es gilt treffen. Adag.

Nolo ſacerdotibus me commendare, nec viſitari oracula jubeo, neq; templis quicquam libet promittere, neq; ſacrificia diis offerri volo, ut à morte liberato vitam reſtituant; ſed ut rogentur ſuppliciter, ſi ad bonum quippiam me condiderunt, ne vitæ illud pravitate perdam.

Adeò certi, (ſapientes ac prudentes) in verbis, adeò (juſti &) veraces in promiſſis dii ſunt, ut ſi minùs dãnt, quod nobis dari vellemus, non ideò fiat, quòd dare illud nolint; ſed quia nos id non meremur. Non ſine cauſa, quæ perdimus, propter † delicta nos dixi perdere. Adeò enim nihil ſumus, valemus, poſſumus; ut multa opera bona ad meritum vim nullam habeant, & unum opus malum ad demeritum ſufficiat. Poſtquam ergo manibus me deorum commiſi; faciant; illi, quod ipſis fuerit gratiſſimum: Nam ut peſſimè mecum agant; meliùs tamen; quàm mundus egit, mecum agunt.

70: QVICQVID enim mundus mihi dedit, (fraus &) ludibrium fuit; ut quod dii mihi dederint, ſine ſuſpicione poſſidebo.

Gemmam † tibi, fili, ad hanc horam noviſſimam reſervavi omnium, quas in vita habui, (optimam, pulcerrimam &) precioſiſſimam, deosq; teſtor immortales, ſi quemadmodũ mori me jubent, ita legendi facultatem, copiamq;) darent, me imperaturum, ut mecum tumulo inferretur. Scire te arbitror, fili, anno imperii mei decimo bellum contra Parthos indomitos fuiſſe ſuſceptum; quo tempore neceſſitate coactus ipſemet prælio interſui. Cùm autẽ prælio victor provinciam illam omnem pacaſſem; Thebas Ægypti vetuſtas adii, ſi fortè monumentum aliquod temporis ſuperioris antiquum invenirem. At in ædibus ſacerdotis Ægyptii tabellam inveni parvam, quàm regiæ foribus die conſecrationis affigebant: ac memorabat mihi ſacerdos, quæ in tabella illa legerentur, à Rege Ægyptiorum, Ptolomæo Arſacide fuiſſe ſcripta.

Deos (mi fili) precor immortales, ut talia ſint opera tua, qualia mihi verba reperies! Tanquam Imperator hæredem te relinquo tot regnorum; & ut pater hanc tibi tabellam trado monitorum. VERBA, quæ parentes filiis extremâ horâ dicunt, perpetuò memoria (cuſtodire ac mente) tenere filii debent: Sit ergo hoc verbum extremum: IMPERIUM formidabilem; at hujus tabulæ conſilia amabilem te (cunctis) facient. His dictis, & tabellâ tradita, avertit Imperator oculos,

 ſenſum-

ἐν ταύτῃ ϑεῶν φίλον, ταύτῃ ϑεοῖς ... Arrian. l. 29.

Faciamus de fine remedium, de neceſſitate ſolatium. Fab. declam. 4.

Quod neceſſitas extorquet, gratiam minuit. Saresb. 3. 31.

Patientia ex neceſſariis voluntaria facit. Ficin Seminar.

ψυχὴν ϑνήσκειν μᾶλλον ἢ τὸ πᾶν ϑεῷ. Nazian. Monoſtich.

Mihi, quæ mereat introſpicienti, quæcunque adverſa provenerint, leniora reputabuntur. Sidon. 76.

Suus cuiq; animus ex conſcientia ſpem præbet. Saluſt. de rep. ordin.

† *Demerita*.

Dum me inſpicio, labaſcit fides, & refragatur teſtimonio conſcientia Sym 4. 14.

Ut ſcintilla in medio maris ita ad miſericordiam Dei omnis malitia hominis. Bern.

Non longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum ſinceritatis pœnitentis pẽſat. Aug. de tem. ſer. 66.

Hic eſt magnus animus, qui ſe Deo tradidit. Sen. ep. 107.

Res alterius vitæ mihi formidoloſæ ſunt, ex hujus vitæ rebus conjecturam ducenti. Nazianz ep 29.

Nunquam meliùs invidos torquere poteris, quam virtutibus & gloriæ ſerviendo. Auguſt. ad fr. in erem. 18.

† κειμήλιον.

Ne cum una quidem virtute univerſæ Perſicæ gazæ conferendæ ſunt. Philo de carit. te.

οὐδὲ κακῶς πράξειν μεῖζον ἂν τύχῃ προσγένηται. Sophocl Electr.

L. Verum Marcus ad bellum cum Parthis gerendum miſit: Et Caſſio extincto, nationes, quæ rebellarant, in Syriam profectus, tractavit perhumaniter. Dio Li. 71.

Sit tibi vita decens, diſcretio provida, juſtum conſilium, ſtabilis actio, fama nitens. Tob.

In propoſito Regis eſſe debet, nunquam deviare à veritate, ſin lapſu titubare contigerit, mox reſurgere non pigeat. Iſidor. de prælat.

Offenſa nulli magis evitandæ ſunt, quam debet adoleſcere. Sym. 10 27.

Πείϑου λέγουσι, κοὐχ ἁμαρτήσῃ ποτέ. Sophocl. Electr.

ὅπου χερὶ δ᾽ εἰρήνης ἔχει, γνώμας πατρῴας πάντ᾽ ὄπισθεν ἑστάναι. Sophocl. Antigon.

Longe valentior amor, ad obtinendum, quod velis, quam timor. Plin. 8. ep. 24.

Non poteſt ſlerus eſſe diuturnus, qui univerſorum eſt adfectibus conſecratus. Ambroſ. ſun. Satyr.

Digitized by Google

ſenſumque amiſit, cùm circiter quadrantem horæ æſtus ille duraſſet; ſpiritum ſenſim emiſit. Extabant autem in ea tabella literis Græcis verſus ſenarii, quorum hæc erat ſententia:

NEC ego tyrannum evexi in altum divitem.
Faſtidiive recti amantem pauperem.
Nec jus negavi, qua pauperi,
Dedive veniam diviti, qua diviti.
Nec munera ulli victus affectu dedi,
Animove pœnas irrogavi per cito,
Impune quicquam paſſus haud fui mali.
Aut irremuneratum abire quid boni.
Cauſas apertas non remiſi ad alterum,
Obſcuriorum ſolus arbiter haud fui.
Nec jus & æquum denegatum ſupplici
Fuit, aut merenti clauſa miſericordia.
Commotus ita nemini damnum dedi;
Nec dona ſum pollicitus inter gaudia.
** Incurioſum nemo rebus proſperis* 705
Abjectiorem nemo vidit aſperis.
Maligniore mente nil feci male,
Illiberale nil avaro pectore.
Fores patêre nunquam adulatoribus
Sum paſſus, aures aut calumniantibus.
Studui, bonis ut ſemper eſſem amabilis,
Odioſus eſſe non recuſavi malis,
Quòd eram patronus pauperum haud potentium.
Contra potentes mihi patronus erat Deus.

Marcus deceſſit è vita XVII. Cal. April. non morbo, quo laborabat; ſed ut ego certò accepi, peremptus à Medicis, qui Commodo gratificabantur: omnium hominum, qui unquam Imperium tenuerunt, OPTIMUS. Xiphilinus Epitome Dionis.

* *
*

INDEX

Marcus cum LIIX. annos, menſesq; X. ac dies XXII. vixerit, & XIX. annos, & dies XI. regnaverit, tamen ſui ſimilis in omni vita, nec nulla unquam in re mutatus fuit. Dio lib. 71.

Σημεῖα ταυτὶ δ' ἐπὶ τῆς ἐμῆς φρενός, Æſchyl. Prometh.

Carmina jam moriens, canit exequialia cygnus. Ovid. 14. met.

ἀκούετε; οὕτω διάκειμαι νῦν. Ariſt. Equit.

Δικαίωσον μικρῷ καὶ μεγάλῳ ὁμοίως. Sir. Stob. 546.

Maximum remedium iræ dilatio eſt. Sen. 3. ir. 12.

Supplicibus facilis, juſtis pius, aſper iniquis. Gunther 1. 291.

Reddenda eſt meritis viciſſitudo. Caſſ.

Μήτε ὀργισθῇς, πρὶν ἂν ἀκριβώσῃς τὸ πᾶν. Nazi vita.

Neque ſontes dimitti in gratiam inſontium æquum eſt; neque hos alieni peccati pœnam perſolvere. Joſeph 2. antiq. 3.

Tum denique recte agitur, cum nulli prorſus peccanti, quiſquis ille ſit parcimus. Plat. Euryphro.

Injuſtum, ut quiſquam ſine crimine reus cõſtituatur. Trajan. apud Sulp. Seu lib. 4.

* *Me negligentem; injurioſum, ſecuriorem. Elige, quod places*

Crudele nil efficit, qui leges ſequitur. Caſſ. 78.

Wer nicht zu ſicht / dem nimmer kein gut geſchicht. Adag.

Gratuita ſit principis ſeveritas, Sen. 1. cle. n 25.

Plurimum tibi credas, nec cuiquam ſatis fidas. Plin. 6. ep. 22.

Non decet Regem ſæva & inexorabilis ira. Sen. 1. clem 5.

Non poſſunt dici juſta, quæ nimia ſunt. Caſſ. 9. 16.

Traianus Imper. vinolentiam prudentia mollivit, curari verans poſt juſſa longiores epulas. Aurel. Vict. 3.

Nil caute ſimul & celeriter geri poteſt. Sax. lib. 5.

Lucrum cum invidia periculum eſt. Caſ. 1. 26

αἱρετώτερον εἰς κόρακας ἐμπεσεῖν, ἢ εἰς κόλακας. Antiſth. Stob. 244.

Ne ſint aures criminantibus faciles. Sen. 1. ir. 22.

Sapiens, quod prædicat, hoc eſt. Gunth. 4. 475.

Dopo il giuoco coſi va nel ſacco il Re come il pedone. Adag.

ἄμεινον, δικαίως κεκτημένον πρὸς τῶν καταδικασθέντα ἀδίκως μεμφθῆναι, ἢ ἀδίκως κεκτημένον, ὑπὸ τοῦ φίλου δικαίως ψέγεσθαι. Moſch. Stob. 212.

Non in parvis rebus Deus propitius auxilium adferre ſolet; ſed tum potiſſimum, quando ſpei ſupereſt minimum. Joſeph. 2. antiq. 6.

Placido Deo, omnis creatura mitis eſt & ſervit homini, & eo indignante, omnia creatura armatur in ultionem ejus. Euſeb. 6. 29.

INDEX RERUM MEMORABILIUM, CUJUS NUMERI RESPONDENT NON PAGINARUM NUMERIS ſuperlinearibus; ſed interioris marginis lateri adſcriptis, præter præfationes, quarum numeris litera p. addita eſt.

A

Aron Iſraelitarum Pontifex 81
Abius igni examinatus 81
Ablactando infanti quod tempus aptiſſimum 339.342
Abortus ex cibi ingurgatione 275
cinctura ſtricta 274
conſternatione ſubita 275
eſu pomorum 273
ſaltu 272
turbæ compreſſione 277. 283
Abſentes deſiderio ſunt 180
Academia diſputare docet non vivere 434
Academiam ingredi ignavo non licebat 406
Academici loqui diſcunt, non agere 434
Acetum in vinum non tranſit denuo 681
Achabi regis peccata 86. punita 87
Achæi fœminis parent 243
Achilles virtute excelluit 587
Adamus primus mundi amator 113
ab uxore ſeductus 114
Adami lapſus 78
ſervitutis cauſa 107.118
Adeona dea. 35
Adminiſtri boni optimum regni inſtrumentum 691
Admiratio ab ignorantia 361.585
Adoleſcentia ad voluptatem prona 34. 391
facilè peccat 6.193.386
inconſtans 57
rectore indiget 193.427
Adoleſcentiam libidinoſam ſenectus effœta ſequitur 442.599
Adoleſcentum corruptelæ unde 406
Adoptivi filii naturalibus meliores 682
Adrianus morionem ſalibus mordacibus jubet abſtinere 535
Adriani ad nepotem verba 544
anulus & ſymbolum 600
Adulatores Principibus cavendi 49.p. 141
Adulteri infames 218
Ægrotantes optimi ſumus 701
Ægrotos deſperatos medici ſibi indulgere ſinunt 516
Ægyptus monachis abundat 91
Ægyptii cujuſdam de Romanis judicium 40.p.
Ægyptii luctæ ſtudioſi 165
ſepulcra ſibi extruunt 174
Solem venerantur 340
Ægyptiorum decem plagæ 25
de diis certamina 17
odium in Reges ſuperbos 151
polygamia 232
Ælia Commodi noverca 694
Ælius Verus Imp. libidinoſus 230
Æmulatio muliebre vitium 348
Æmylius Varro Neronis ſecretarius domum dedicaturus Senecam invitat 284
Æquales æqualibus gaudent 532. 691
Æſchines duo bona hominis ſtatuit 597
exul Rhodiis conjugium ſuadet 219
eorundem in diſciplina negligentiam taxat 387
Æſchyli exitus vitæ ſingularis 163
inventum tragœdia; ſenectus quieta 162
Æſculanus & Æſculapius dii 38
Ætas non ſemper ſpectanda 194. 691
omnis lubrica 260
tenera doctrinæ aptiſſima 357
Ætatem aliam alia decent 537
Ætatum diſtinctio 526
Affabilitas ſingulare Principis decus 94.139.148. 441
utilitates maximas affert 151. 153
Affectus cordis celari non poſſunt 146
Afranius eloquentiæ laude celebris 352
Agamemnon domi ſuæ trucidatus 602
Agere bene præclarius, quam loqui 434
Ageſilaus Principem divitem dici probum cenſet 568
Agreſtes dii 36
Agriculturæ ſtudium in Lydis laudatum 504
Agrippina Neronis mater jure cæſa 781

INDEX

Alaricus Gothorum Rex 22
Narſetem juvat 52
Aleatores canibus rabioſis ſimiles 438
non ferendi in civitate 499
Alexander Magnus amatus à Thaleſtri 262
amicos divitias ſuas appellat 573
aras victoriæ monimentum ponit 121
Babilone ſe recreat 337
ludos celebrat 338
veneno hauſto perit 602
Barſinam ducit 368
clemens erga Darii familiam 605
Darii filiam uxorem ducere non vult 367
Dario victo, Indiam petit, monarchiam accipit 120
Diogenem viſit & admiratur 210
duces ſuos ſucceſſores habet 213. 679
eruditis favet 121.210
filiis caret 213
forma vulgari eſt 179
Gymnoſophiſtas adit 120
Homerum Ariſtoteli præfert 55.p.
Iliados lectione delectatur 211
Leones venatur 469
munificus 550
philoſophicas inſtituit diſputat. 338
præfert divitiis gloriam 570
Alexandri aula gymnaſium eruditorum 213
gloriam ſucceſſores obſcurant 679
miles Babylone luxuriat 338
modeſtus 517
theſauri, amici 573
Alexander Moloſſus Epeirum occupat; ob tyrannidem ſepulturæ honore caret 322
Alexander Rhetor M. Aurelii præceptor 12
Alexandri Severi Imper. caritas erga rempubl. & juſtitiæ cura 454
de conſiliariis imperitis ſententia 91
educatio ſevera 395
in tribuendis muneribus diſcretio 441
Aliena affectans propria amittit 53. 4.8.521.
Allobroges recens natos diis conſecrant, ſacerdotes ſanguinem videre vetant 342
Amadiſi & ſimilium librorum lectio improbata 35. p.
Amantes, amentes 263
Amari, quàm timeri melius 45. 287. 449
Amator ſenex 549
Amatorium optimum 242
Amazonum in Aſia potentia 51
Ambitio fugienda 49
inexplebilis 126
ingenio hominum inſita 47.121
noxia 5.p.44
virtutis aliquando cauſa eſt 39. p. 41. p.
Ambitus pravi damna maxima 449
deteſtatio 448
Amicus bonus, ingens bonum 208
certus in re incerta cernitur 584.629
errore liberandus 546
Amici mores noveris non odoris 567
veri elogium 154
Amici auxiliarii meliores, quàm conſiliarii 584
tardè legendi 76
veri nihil celandi 154.583
veriſſimæ opes Principis 573
veterrimi optimi 155
Amicorum communia omnia 583
converſatio vita vitalis 559
epiſtolæ jucundæ 558
idem velle & nolle eſt 576.582
judicem eſſe difficile eſt 76
lapſu & ærumnis dolendum 57.629
monere & moneri eſt 535.563
Amicis arcæ & pectora patere debent 523
Amicitiæ lex 559
ſingularis exemplum 615
vinculum ſtudia ſimilia 582
Amicitiæ præferenda dignitas 415. 426
Amicitiæ cur receptæ uſu 534
Aminglius à Narſete vincitur 53
Amor conjugii vinculum & condimentum 235
emitur amore 148
ex convictu diuturno oritur 412
ex forma ortus inſtabilis 266
exlex 261
ex viſu oritur 201
facilè ſumitur, ægrè ponitur; ingenioſus eſt 261
inter Principem & ſubditos mutuus 138
& ſincerus ſit 150
laborem levat 236
locorum intervallis non extinguitur 375.559
mercenarius non eſt ſtabilis 150
meretricius ſumtuoſus 219. 429. 443
otio nutritur 264
parentum & liberorum ſuaviſſimus 324
ſemel extinctus vix reſurgit 150
ſocium non fert 292
ſui, naturalis eſt 80.498
verus nunquam deficit 149
poſt mortem durat 241
voluntarium quiddam non eſt 300
Amoris conjugalis exempla illuſtria 236
paterni vehementia 196
Anacharſis à Crœſo invitatur 201
ſcomma cujuſdam refutat; Scytharum decreto interficiendus indignatur 166
Anacharſidis ad Crœſum epiſtola 202
poſtulata 204
ævum 165
Ancus Martius mœnibus Romam cingit 20
Angerona dea 38
Anima divitiis potior 577
potiùs ornanda quàm corpus 177
vim ſuam paullatim exerit 357
Animi angores corpus debilitant 629
corporis doloribus acerbiores 390. 421. 661.
nemini conſpicui 675
Annia Marci Aurelii ſoror, fœmina lectiſſima 181
in pauperie extincta 180
Annibal Capuæ delitiis enervatus 513
exul Phormionem deridet 10.p.

gloriæ

Digitized by Google

INDEX

gloriæ cupidus 41.p.
non pulcer, ſed fortis 179
veneno haſto perit 602
victor ad Cannas, uti victoria neſcit 275
Annii Priſci de ſenectute ſententia 542
levitas à Senatu punita 543
Annus magnus Platonis 620
annos propinandi mos 530
Antenor Trojæ proditor 46.p.
Antigonus Alexandri Magni alumnus & ſucceſſor 213
bellum propter ſomnium movet 506
Bionem moriturum conſolatur 213
inſolenter ſe gerit 680
philoſophos amat 213
Antigonus cum uxore & filia relegatus 479
Antiochus Annibalem exulem ſuſcipit 9.p.
à Romanis victus 319
Antiochus Seleuci F. Stratonices novercæ amore captus 425
magiſtrorum optimorum doctrina non corrigitur 427
Antipatro mater ubera oſtendit. 320
Antiquitas omnium virtutum exempla præbet 361
Antiſthenes felicitatem in fama bona ponit 171
Antonius Pius M. Aurelium generum ſibi optat 304
Antonini Pii cognominis origo 607
tolerantia 146
virtutes 29
Antonius Muſa Auguſti medicus 546
Antonii & Cleopatræ amores 263
Apes regi ſuo obediunt 108
Apollonius Tyanæus Magia profeſſor 13
quid maximè in peregrinationibus admiratus 106
Apollonii Tyanæi de vitæ amore ſententia 1.p.
Apoſtaſia maximum peccatum 79
Apparatus bellorum neceſſarius 23
Apulejus Rufus de filio corrupto queritur 429
Aquæ furtivæ dulciores 328
Aquoſa loca minus ſalubria 347
Area fœderis in prælio amiſſa 82
Arcades rebus ludicris aptiſſimi 340
Arcana Dei non ſcrutanda 616
Archagathus medicus inſignis 546
ſtatu ob artem honoratus, ſaxis ob crudelitatem obrutus 190
Archelaus Rex Euripidem amat 214
interfectum ulciſcitur & luget 215
Archita felicitatem in victoria collocat 170
Areta ſcholas inſtituit 363
Aretas expeditionum Alexandri Magni ſocius 343
Ariadne Anaſtaſio Imp. nubit 327
Ariani ubiq; dominati 51
Arimaſpi unoculi 312
Ariſtarchi ſcriptoribus nunquam deſunt 25.p.65.p.
Ariſtides felicitatem in opibus ponit 172
Ariſtippus metrodidactus 363
Ariſtonicus eloquentiam factis dedecorat 417
Ariſtoteles Alexandro Magno familiariſſimus 211
Platonem reprehendit 66.p.
Ariſtotelis de uno Deo ſententia 28
liber quæſtionum Babylonicarum 338
pro ſervitute naturali argumenta 107.108
Arminius Pœnus ſenex uxorem ducit 267
Arſacidæ Parthorum reges 151
Arſacidarum unus ob faſtum regno excidit 152
Artabani Regis filius permutatus 321
Artificis eſt de arte judicare 66.p.
Artis ſuæ neminem pudere debet 8
quiſque judex optimus 16.p.
Artes liberales hodie ſpernuntur 193
ſui contemptum ulciſcuntur ibid.
togatæ militaribus potiores 34. p.
Articularis morbus divitiarum omen 346
Aſclepius puteo merſus perit 602
Aſia decem vitia in Italiam invehit 520
Italiæ opes exhaurit 519
Romam vitiis implet 345.517
Romanorum ſepulcrum 519
Aſſyriorum internecio 26
monarchia prima 116. 319
Athenæ oculus Græciæ 231
Athenienſes à crudelitate alieni 603
à Lyſandro victi 160
bella cum Spartanis crebra gerunt 169
conjugia ſororum probant 231
digamiam ſanciunt ibid
Euxinum oratorem ditioni magnæ præferunt 356
Lacedæmonus victis pacem dant 355
Philoſophos examinant 406
Regis miſericordis ſtatuam magni æſtimant 603
Avarus auri carcer, & aurum carcer avari 43.555.
eleemoſynas non dat 48.553.
famæ prodigus 570
nemini bonus, ſibi malus 553
rapit aliena 48
Avari hæres prodigus ib. 390
Avarorum lucrum certiſſimum 581
miſeria graphicè deſcripta 555
Avaritia fugienda judici 207. 472
inexcuſabile vitium 552
inexplebilis & deteſtanda 459. 553. 565
in parvo quoq; vitioſa eſt 555
in Principe turpiſſima 568
malorum radix 258.551
mercium jacturam ægriùs fert quàm animarum 577
nihil ſanctum habet 222
præceptorum pernicioſiſſima 429. 430
Avaritiæ deteſtatio 553
Principum prætextus refutati 569
Audientiam Principes inæqualiter dant 295
Aves pullos ſuos nutriunt 316
Auguſtæ torum nutrix formoſa occupat 327
Auguſtus Cæſar ad clementiam Scaurum præſidem hortatur 488

aleæ

INDEX

aleæ deditas 439
bellum non niſi ob juſtas cauſas movet 505
calumnias æquo animo fert 145
cenſuram de Principibus improbat 205
civibus unice diligitur 498. 505
de maritandis ordinibus orationem habet 224
doctorum colloquiis gaudet 281
filios honore affici indignatur 395
Herodem in gratiam recipit 351
poma importari in urbem vetat 347
radi ſolitus 34. p.
Tyberium ſucceſſorem habet 680
Avindinus Gothorum dux à Narſete captus 53
Aulæ Principalis bonum unde pendeat 194
Aulas opulentia ſæpius, quam indigentia corrumpit 49
Aulis Principum quinam arcendi. 198. 204
in aulis eruditio ſola parum prodeſt 419
Aulica potentia ex fortuna ſæpius quam merito 368
raro perpetua 45
Aulica aura non provehendi improbi 495
Aulici avibus marinis ſimiles 694
Aulicorum ſcopuli gemini 44
ſcopus 694
Aureum ſeculum 62.p.117
Auro virtus poſthabetur 258
Aurum munus ad Principem accommodatum 139
Axiothea Platonem audit 362
Azothiorum pœna 82

B.

Bacchus vini deus 40
Baleares inſulæ maribus abundant 280
Balearium incolæ fœminas lactantes à ſe ſegregant 335
ſi naſitores periti unde 392
polygami 335
Balſaſar Rex à Dario obſeſſus epulatur 84
impius in patrem ibid.
vaſa ſacra profanat & interficitur. 85
Barba prima diis conſecrata 19.p.
Barbarus quis vocandus 128
Baſſi Auſidii de morte ſententia 657
Bellum bonis potiſſimum nocet 504
conſilia accurata requirit 161.500
dulce inexpertis 44.p.499
facilius movere, quàm deponere. 17
feneſtram vitiis aperit 512
non niſi Deo conſulto ſuſcipiendum 500
non temere Principi ſuadendum 499
pacis cauſa gerendum 35.506
precibus magis, quam armis 51
quod primum fuerit 117
ſenum conſilia juvenum robur poſcit 23
Vorago opum 521
Belli autorem alterutrum condemnari neceſſe eſt 503
cauſa juſta ſpem victoriæ dat 98
cauſæ philoſophis prius excutiendæ 356
commoda & damna exactè ponderanda 504
cupiditas reprehenſa 521
finis ſeptuplex 124
fortuna anceps 53.101
fructus & proprium 89. 93. 114. 404. 500
impii exitus nunquam bonus 23
initia in hominum poteſtate, non exitus 12. p.
proœmi gerendi incommoda 518
Bella inter homines perpetuo fuerunt 492
ob fœminas geſta infelicia 351
orta cauſis futilibus 17. 505
ex oratorum contentionibus 387
ex verbis contumelioſis 360
Bellorum flabra 521
opera 503
prætextus refutati 501
Bellatores, politici 54
rariſſimi 319
Bellona dea 36. 403
Belphus Adriani Imp. morio 535
Belphus primus regnat in Syria 116
Beneficium accipere libertatem vendere eſt 646
inſperatum jucundiſſimum 29
Beneficia vera gratuita ſunt 182
Beneficia meminiſſe, injurias obliviſci decet 26. p.
Benevolentiæ apud Deum & homines conciliandæ leges 560
Benignitas duplicem affert fructũ. 153
obedientiam provocat 131
Principi neceſſaria 148
Beſtiæ fœtus ſuos ipſæ nutriunt 315
lactantes venerem arcent 333
loca ſuſpecta vitant 303
meliore quàm homines conditione ſunt 591
prægnantes ſe abdunt 277
venerem fugiunt 217. 279
Bias abſtinentiæ & continentiæ laude celebris, adverſa fortiter fert 74
dux Prienenſium Mantinæos vincit 73
fortunis ſpoliatus Athenas fugit 47
Olympicis ludis intereſt 75
Principi legendo leges tradit 77
quæſtiones varias ſolvit 76
quando floruerit 73
ſtatuam meretur 74
Bibulus triumphans interit 602
Bion moriturus Antigoni munera reſpuit, & illi tria renunciari jubet. 213
Blaſphemi tollendi 499
Bocchus captus avi mentis condonatur 497
Bonum eſſe inter malos difficile eſt 11
Bonum Principem & virum eundem eſſe rarum 190
Boni viri eſſe, quàm videri malimus 11. 301
fuerunt 10
malorum odiis obnoxii 101.166
quinam appellandi 11
rari 19. 505
vitæ brevis ſunt 544
Bonorum mors iræ divinæ ſignum 11

Bonis

Digitized by Google

Bonis male eſſe indignum & dolendum 9
Bonum nullum ſincerum 233
nullum ſtabile 524
publicum privato præferendum 433
Bona hominis præcipua 597
malis mixta 229.502
nemo non approbat 429
vitæ maxima 229. 502
Brennus Gallorum dux ſacrilegii pœnas dat 89
Breviloquentia viros graves decet 55. p. 154. 434
Britannorum fœminæ pluribus nubunt 232
mores barbari 392
pueri ad militiam indurati 393
Brutus Reges Roma ejecit 20
Bruxilli morituri oratio 19
vita ſingularis 18
Bucellinus Italiam vaſtans à Narſete vincitur 53

C.

CAin primus homicida 114
Cajus Julius Cæſar ad ſtatuam Alexandri M. ingemiſcit 39. p.
cinctura fluxiore utitur 178
clementia nimia perit 324
deos quinque colit 69
eloquentia clarus 354
exitium ſibi accerſit per ſuperbiam 140. 152
exules reſtituit 4
forma parum felici 178
Imperatorum numero excluditur 91
in curia cæſus 602
infamia flagrat 5
milites ſuos nomine compellat 139
minis à Senatu cuncta impetrat 585
monarchiã partam retinere neſcit 5
nomine ſolo hoſtes terret 178
ſacrilegii pœnas dat 88
Calamitas nulla ſola 93.276.480
Calani mors voluntaria 545
Calendæ Januarii anni auſpices 142
Caligula amuleta vendi vetat. 349.476
cum Cincinnato confertur 394
indiſertus 353
neci multos deſtinat 450
omnibus inviſus ob inſolentiam 680
peſſimus nutricis culpa 336
Calliſtratus eloquentia auditores attrahit 24.p.
Calphurnii convicium à comificio refutatum 368
Calumniatores non audiendi Principi 56
Cameſa, poſtea Roma, condita 116
Camillus Faliſcos domat 65
Gallos vincit 20
inter majores M. Aurelii 2
novum magiſtratum abrogari ſuadet 402
religioſus, templum condit 66
Camilli de filii conjugio reſponſum 259
poſterorum privilegium 2
votum 310
Camma Galata fidei uxoriæ ſpecimen 238
mariti mortem aſtutè ulciſcitur 241
Campani filios duriter educant 394
Canna lacta 342
Cannenſis cladis atrocitas 275
cauſa 36
Cantabrici belli hiſtoria 68.p.
Capitis propria ad principem accommodata 135
Capitolium à Tarquinio conditum. 65
Captivi dimiſſi 144. 412
Capuani à Tarentinis ob fœminam victi 514
Carmenta vates 366
Carna Dea 39
Caro ad vitium prona 260. 263. 301. 302. 539
Caroli V. Imp. ſymbolum 43.p.
Carthaginenſes pueros præclare educant 612
rei adverſæ nuncium averſantur 404
Catapotia deaurata 304.549
Catellos fœminæ in delitiis habent 323
Catilina ſacrilegus punitur 88
Catius deus 33
Cato concubinarium magiſtratu arcet
fœminas ſolas domo exire vetat 249
pædonomus conſtitutus 404
ſenis cujuſdam nepotem improbum punit 525
Catonis apophthegma de morte 658
de cenſore legendo ſententia 475
præceptum de fœminis 323
ſimile de bono Principe 130
Caucaſus varios habet accolas 167
Cavendi præcipue 406
Cenſor ad Campaniam viſendam miſſus 10
dives an pauper melior ſit 476
iniquus accuſatus 474
Cenſorii urbem viſitant 479
Ceremoniæ nuptiarum variæ 239
Certamen cum impare inglorium 403.600
Certamina de deorum præſtantia 17
Chaldæi ignem, pro deo cultum, in nuptiis accendunt 340
Chilon ſapientum unus, legationem obiturus Corinthios ludentes taxat 169
Chilonis de bono gubernatore dictum 507
Chiragra M. Aurel. laborat 597.603
Chirurgus prophylacticis utitur 435
Chordorlaomor tyrannus 114
Chriſtus nuptias primo oraculo ornat 223
Chriſtianis imputantur calamitates 24
Chriſtianos ethnici pudefaciunt 68
Chryſippus felicitarem in ædificiis ſplendidis ponit 171
Cibi inſoliti & immoderati nocent 453.528.552
varii, varii morbi 387.329.331.346
Cibos apparatus gratiores reddit 47
Cicatrices Ducibus decori ſunt 45. p. 184
Cicero æmulos refellit 561.586
Corneliæ ſcripta laudat 372
Deum Jovis nomine appellat 30
deorum multitudinem ridet 28

 elo-

eloquentiæ princeps 572
homo novus 561
Roſcio favet 641
Cimbrorum inceſtæ nuptiæ à Mario ſublatæ 232
Cimon ſororem habet uxorem 231
Cincinnatus ab aratro Dictator 394
Cineæ triplex in aula Pyrrhi munus 216
Cinna Catulus hiſtoricus 13
Civitas felix quænam ſit 464
vitioſa jure principatum amittit 10
viri non muri 227. 462
Claudius II, Imp. Luganus cognominatus 439
factum miſericors defendit 605
filium ludo deditum magiſtrumq; punit 440
Claudius ſenex levis à Marco Aurelio objurgatus 536
Clavillæ Veſtalis epitaphium 2
Clementia Principes decet 485
Principum decus ſingulare 604
ſævitiæ præſtat 494
Cleobis & Bitonis pietas mortis præmium accipit 655
Cleopatræ Reginæ bellum contra Auguſtum 351
cum Antonio III. viro amores 263
vindicta de philoſopho 649
Clerici milites 514
Climacterici anni 5
Cloacina dea 41
Cœlibatus reprehenditur. 219. 221. 227
religioſorum probatur 223
Cœna an prandio ſalubrior ſemel de die cibum capienti 339
Cognomenta heroum invidioſa 606
Comitatus quanto numeroſior, tanto oneroſior vitanti 346
Commeatus bello neceſſarii 23
Commercia malorum fugienda. 19. 250
Commodus Chalcedonenſis philoſophus 12
Commodus M. Aurelii filius degener 408. 677
magiſtrorum diligentia non corrigitur 411. 431
patris morbo nihil afficitur 684
Commonefactiones acerbitate carent 47
æquo animo ferendæ 209
Concilii Hipponenſis canones 102
Concordiæ domeſticæ autores laudandi 403
Cõjugis bonæ jactura graviſſima. 607
Conjuges boni perfecti amici 220
Conjugum diſcordia pacem civitatis turbat 307
Conjugalis ſocietas quomodo ſervanda 235
ſuaviſſima & ſanctiſſima 219
Conjugium felix Dei donum 188
genus humanũ iñortale reddit. 225
inimicis reconciliandis aptum. 222. 267
libidinis remedium 218
militia eſt 306
Conjugij antiquitas & quinque beneficia 218
conjunctio naturalis 217
encomion & commoda 248
felicis elogium, infelicis deteſtatio 220. 225. 305
finis duplex 232
onera intolerabilia 296. 297
toleranda 228
tempus idoneum 442
Conſcientia bona maximum Principis decus 33
lucem non fugit 427
Conſcientiæ bonæ Princeps ingens bonum 43
Conſervare difficilius, quàm parare 525. 44. 72. 97. 314.
Conſiliũ præceps pernicioſũ 233. 499
Conſilio bono nulla par gratia referri poteſt 675
conjungendum auxilium 481. 675
Conſilium expertus dare optime poteſt 676
pleriq; dare quàm accipere malunt 684
ſapiens quærit 76. 270. 563. 670
Conſilio maturo in arduis negotiis opus 424. 499
maxime in bello 500
Conſiliorum peſtes 233. 694
Conſiliarii accuratè legendi 194
æque neceſſarii, ut duces ſtrenui 196
boni Principi ſunt intimi 426
de bello accurate conſulentes 500
imperiti aulæ dedecora 191
mali fugiendi 427. 693
pertinaces reprehenſi 191
Principi magis neceſſarii, quàm medici 190
ſapientes imperii fundamentum 189
Conſolatio corpori etiam prodeſt 524
in morte filii 423
non verbis ſed facto præſtando 617
Conſtantin. I. Imperator Chriſtian. 23
Conſuetudo mala non facile mutatur 428. 681.
Conſultandum cum pluribus 693
Contatio nimia damnoſa 208
Contentum eſſe Dei donum eſt 505
Contumeliæ impatientes viri fortes 55. 56. 360. 426
Conſervantium mores imitamur 647
Converſionis feriæ exemplum 195
Convivia priſcorum ſobria, non Cyclopica 530
Corinthii ludo dediti 169
regem ex ludione faciunt 654
Coriolanus Romam obſidens à matre placatur, neptem amittit 274
Cornelia gens Romæ feliciſſima 255. 371
Cornelia Gracchorum mater ædem Satilini extruit 35
doctrina eloquentia excellit 371
obitus ſuorum deplorat 375
pro quinque donis diis gratias agit 376
Cornificia poetria 368
Cornificius poeta pauper 368
ſcomma Calphurnii refutans felicem ſe prædicat 369
Corporis membrorumque cum imperio comparatio 135. & ſeq.
Corpore ægrotante, animus æger eſt 481
beſtiis, animo Deo ſimilis homo 184. 432
grãdes non ſemper magnanimi. 368
Corvinus Siciliæ rex irreligioſus 62

Digitized by Google

palatium templi ruinis ampliat 63
ſenatus decreto multatur 64
Craterus Alexandri Magni cum Icone pugnam pingi curat 470
Crates aurum in mare demergit 578
felicitatem in navigatione proſpera ponit 170
Creatori natura obedit 621
Creditori abſentis mariti uxorem compellare non licet 251
Credulitas nimia damnoſa 493
Cretenſes malam conſuetudinem Rhodiis imprecantur 453
Crito ſeneſcens emendatur 532
Crœſus ſapientum amantiſſimus Anacharſin invitat 200
Crucem Chriſti pedibus conculcari indignum 50
Crudelitas magiſtratuum damnata 483.484
Cuculus ova ſua alteri ſupponit 321
Culex naturæ miraculum 595
Culpa contractum malum grave 525. 684
Culpa ſecunda pœnam meretur 497
Cunæ precioſæ 34
Cunina dea ib.
Cupiditates inexplebiles 48.540.581
cœcæ 685
Curius Pyrrhum vincit, ſororem amittit 272
Curius Pyrrhum vincit, ſororem amittit 272
Curtius pro patria ſe devovet 2
Cuſtodi damnum præſtandum 436
Cypri Rex clemens 486
Cyriades tyrannus occiſus 450
Cyrus Aſiæ domitor gloriæ cupidus 41.p.
à Xenophonte celebratus 64.p.

D.

DAgonis ſtatua everſa 82
Damo Pythagoræ filia docta. 365
Darius ab Alexandro victus 329
Alexandro inopiam exprobrat 573
victori filiæ nuptias offert 367
gratias agit pro clementia in ſuos 606
tenax 551
David arcam fœderis reducit 83
bellum initurus Deum conſulit. 500
commoda ſtatura eſt 178
Goliadum vincit ibid.
Decebalus à Trojano victus 436
Decebali filius ob mendacium regno excidit 437
Defendas tua prius, quam aliena oppugnatum eas 53
Deformes amatæ duplex malum 645
virtutis non expertes 167
Delibera cum multis, cum paucis decerne 211
Delicta æqualia æquales pœnas merentur 64
Delphicum templum defenſum 89
Democritus dominia improbat 107
numina duo ponit 46
Demoſthenes à Platone ad Calliſtratum tranſit 21.p.
Deſperatio maximum peccatum 79
Deus animum reſpicit 2.p.68
arbiter vitæ noſtræ 541.659
autor ordinis 117
& diſtinctionis ordinum 105.119
bonum ſummum 30
bonorum ultor 167
clemens erga peccantes 482
centum miſericordiæ 385
colendus in proſperis 70
Dominus univerſorum 117
dona ſua non ſemel effundit 62.p.
Eccleſiæ ſuæ vindex 24.28.79
ex operibus agnoſcitur 25
filia non poteſt 105
generi humano reconciliatus 223
gloriam ſuam alteri non dat 31
immortalis, immutabilis, incorruptibilis 30
incomprehenſibilis 31
juſtus ſimul & miſericors 78
mentem inſpicit 648
mundum conſervat 380
nihil impunitum relinquit 429
& irremuneratum 430
ob paucos bonos multis malis parcit 491
omnia gubernat 27
omnipotens 26.31
plura dat, quàm aufert 616
pœnæ traditatem gravitate compenſat 565
regna transfert 59
Regnum vindex 316
remunerator recte factorum 430
timendus & diligendus 27
unus verus 15.28.30
voluntatem potius quàm eventum reſpicit 2.p.68
Dei auxilium in maximis periculis præſentiſſimum 98
beneficia erga homines 31
contemtores infelices 32.79
favor hominum robore potior 20. 60.72.90
parandus in proſperis 70
ſalutem perpetuam præſtat 356
ira pœnas irrogat 461
judicia occulta 31.42.105.111
non injuſta 468
voluntati ut optimę parendum. 616
Deo cuncta obediunt 117
fidendum non hominibus 143
nō obmurmurandū. 21.579.585.116
non poteſt par gratia rependi 31
Deum homo imitari ſtudeat 380
unū colere facilius, quàm plures. 69
Dii ab hominibus facti 18
ex hominibus 28
hominibus duabus rebus præſtant 300
humilitate magis quàm ſacrificiis placantur 616
Romanorum primi quinque 20
ſelecti 33
templa ſua non defendunt 26
Deorum gentiliū catalogus. 33: & ſeq.
multitudo pugnæ van.tas 16
Diadema nobilior pannus, quàm felicior 15.p.126.686
Diæta curantur morbi 58
melius quàm evacuatione 356
Dictator primus creatur 272.418
Digamia Athenis interdicta 231
Valentiniani lege conceſſa 92
Diligentia naturæ pravitatem corrigit 427

Digitized by Google

nimia damnoſa 61
Diluvii pœna potentiæ Dei teſtimonium 25
Dio Cæſarum res geſtas ſcribit 64.p.
Diogenis de convictoribus elegendis ſententia 647
de vitæ tranquillitate conſilium.385
Diogenem viſit Alexander 211
Diogenetus pictor eximius 13
Dionyſius filias tondere docet 33. p.
quorum victu utendum ſit, Diogenem interrogat 647
voluptati deditus 679
Diſce mori 660.664
Diſciplinæ domeſticæ diligentia naturam corrigit 387
labes deploratur 256
malorum fons 12
militaris ruinæ 511
interitus cauſa 317
urbanæ labes 698
Diſcipulus improbus magiſtri autoritatem dedecorat 183.435
Diſcipulorũ vitia nõ diſſimulanda.428
Diſcordiæ inteſtinæ exitioſæ 378
Diſcurſationum muliebrium incommoda 249.453
Diſputare & loqui plerîq; in academiis, non agere diſcunt 434
Diſputationes philoſophicæ ad Alexandri Magni menſam 338
Diſſimilitudo diffidium facit 105
Diſſimulare multa Principes decet.414
Divites an pauperibus in officiis præferendi 476
Divitum & pauperum ingens in morte diſcrimen 682
Divitiarum contẽptus veræ opes. 573
modus ex animo ſpectandus 552
paternarum fiducia liberi corrumpuntur 377
Divortia Indorum 340
Doctrina in virgine pro dote 368.369
Doctrinæ eruditæ finis 162.163
Doctores alii aliis ſuccedunt 62.p.
delinquentes gravius quàm cæteri puniantur; vitiis ipſi non careant 416
hodie plurimi, diſcipuli pauci. 63.p.
Doloris ſocietas ſolatio eſt 615
Dolori recenti non occurrendum. 612
ſapientes reſiſtere decet 421
Dolorem ſapiens diſſimulat 671
Domitianus flagitiis omnibus coopertus 153
injuſtus 454
Dotem filiis dari Lycurgus vetat. 258
Druſus Cæſar majorum monumentis ad virtutem extimulatur 39.p.
Druſi cum uxore jurgium 305
Duellius triumphat 174
Duo cum faciunt idem, ſæpe non eſt idem 254
Dux belli felix ſit 17
conſilio, quàm armis vincere mavult 18
fortis 14
Ducis glorioſior clementia, quàm victoria 43.p.
Duce mutato, belli fortuna mutatur.65
Duces bellici qui legendi 3.100
inſoleſcunt 515
religionis incurioſi 51
ſolicitudinem diſſimulant 84
templa evertunt 51
vitæ periculo gloriam parant. 43.p.
Ducem nobilium trocinia 4
ritus ad bellum euntium 142.512

E.

EBrietas noxia 333.528
Eccleſia CHRISTI ab omnibus oppugnata 28
inter adverſa creſcit,& invicta eſt.27
unica eſt 15
Eccleſiæ non ſpoliandæ 83
Edicta de ſanitate 598
Educatio à teneris incipienda. 270.382
delicata pernicies certa 388.390
dura valetudini prodeſt 396
mala exitioſa 12
mollis ſegnitiem affert 155
neglecta interitus cauſa 12.256
negligens acriter accuſatur 386
res per ſe moleſta ibid.
ſevera utiliſſima 7.12.
tribus de cauſis ſuſcipienda à parentibus 383
Electio inter plures difficillima 411
non præcipitanda 431
Eleemoſynæ neminem depauperant 50
Eleemoſynas Deus remuneratur 49
Elephanti Romæ in triumpho ducti 272
Elis Iſraelitarum judex 82
Eloquentia ad honores multos evehit 353
famam æternam parit 354
naturæ donum 358
non omnibus contingit 24.p.357
Principis decus eximium 353
Eloquentiæ vis maxima 352
Emendatio vitæ non differenda 664
Emendationis ſpatiũ conceſſum. 479
Emendationem multi promittunt, pauci præſtant 702
Ennius ſtatua honoratus à Scipione 216
Epaminondas Lyſiæ diſcipulus 405
Egeſippus M. Aurelii ex ſorore nepos 180
avunculi votis non reſpondet, pulchritudine ſuperbit 183
Ἐπιχαιρεκακία diabolicum vitium.510. 587
dolorem in miſeris auget 615
vito bono fugienda 587
Epicurus à majorum diſciplina deſciſcit 162
Epicuri ævum 160
diſcipuli multi, doctrina, & felicitate opinio 161
Epimetheus ſtultus 306
Epiphanes Regum Ægyptiorum cognomen 151
Epiphanes templum calceatus ingrediens regno excidit ib.
Epiſcoporum & antiſtitum officia. 103.104
Epiſtolæ non temere credenda omnia 349.619
Epitaphium Aretæ 363
Caligulæ 354
Corneliæ 372
Clavillæ 2
Cypri Regis 486

Macrinæ

Digitized by Google

Macrinæ 314
Periandri 156
Pii Conſulis 168
Virginiæ 68
Equitis veri virtutes 575
Equitum Romanorum privilegia. ibid
ſacramentum 22
ſplendor in ſago potius quàm in toga conſpicitur 403
Equeſtris ordinis exploratio accurata 575
leges olim rigidæ 574
Equi generoſi precio equitis imperitia nil detrahit 56.p.
Eruditorum apud veteres gloria. 63.p.
Ethnici Chriſtianis Principibus cur feliciores 68
Chriſtianos pudefaciunt 52.p.31. 219
multos deos magno ſumtu coluerunt 69
Evander Æneam adjuvat 366
Eudoxius Arianiſmo Gothos inficit 92
Eventuum adverſorum cauſæ 48
varietas mirifica 59
maxime in bellis 43.p.
Eudoxus Spartanis eloquentia pacem impetrat 354
Euphorio Grammaticus 12
Euripides Archelao carus, à canibus laniatur vindicare ſevere 214
felicitatem in conjuge venuſta ſtatuit 171
Exactionum novarum inventores Principi damnoſi 149
Exemplis docemur 56
movemur 70. 81
Exilio malum nullum gravius 59
Exiſtimatio ſua cuiq; cara habenda. 4.p.154. 426.575.650
divitiis anteponenda 573
filiorum amori præferenda 438
propugnanda 148
Experientia docenti neceſſaria. 7.14.p.
doctrinæ an ſemper anteponenda 270
lectioni præferenda 600
Experiri gravius, quàm audire 629
extra Eccleſiam non eſt ſalus 31
Exules miſericordia proſequendi. 9.p.

F.

Fabius Proculejus M. Aurelium arguens refutatur 414
Fabricus Liguribus victis. P.C ad ſeveram diſciplinam hortatur 391
matris culpa valetudinarius; nutricem cum alumno includit 335
Facetiæ mordaces ſuper menſa vitandæ 535
Facile, cum valemus, recta ægrotis conſila damus 668. 676
Faliſci Romanos vincunt 65
Fama immortalis ex virtute. 41.p.405
non ſemper vera narrat. 202. 209
Famæ cupiditas vitæ præfertur. 1.p. 42.p.
gratia laborant omnes 426
jactura graviſſima. 3.p.4.p.255.650.
poſt mortem ſtudium vanum. 37.p.
rationem fœminæ habeant 43
Fames cibi condimentum 58
omnia expugnat 17
Faſces, faſces 7.p.687
Fatuis oblectari fatuorum eſt 647
Fatum inevitabile 355
Fauſtina M.Aurelii conjunx 5
clavem muſei inſtantiſſime petit. 290
diva appellata 29
filiam ad ſpectacula deducit 254. 259
filii obitum acerbiſſime luget 423
moritur 29
objurgatur à marito 256
pulcrior, quàm probior 29. 305
Febris dea 40
Felix quis dicendus 172. 683
Felices conſilio, miſeri auxilio indigent 584. 631
Felicitas magna calamitatis prodromus 631
loquax & jactabunda 295
variis in rebus à variis poſita. 160. & ſeq.
vera à Deo 7.p.
unius, damnum alterius 508
Feſſonia dea 38
Feſtina lente 208. 233
Feſtivitates Romanorum ſolennes 143
Filiæ adultæ grandis cura 286. 610
ſevera indigent diſciplina 260
Filii & patris mutua coram Solone accuſatio 383. & ſeq.
Filii adoptivi naturalibus meliores 681
boni patris gloria 90.96.366.379
degenerant non raro 197
degeneres patris mors 679
vita indigni 561
divitum plerunque degenerant. 390 422
fortunæ patris raro hæredes 197
mali exhæredandi 387. 682
parentes defunctos venerentur. 646
patris boni raro ſimiles 422
ſucceſſores 93.96
Filiorum petulantia coercenda 7
Filiis precioſa ſint, quæ parentes vivi cara habuerunt 696
Finis cauſa omnia 129
Firmus à Romanis deficiens vincitur. 110
mortem ſibi conſciſcit 101
Flavia M. Aurelio imperium prædicit. 58.
Flentes naſcimur, vivimus, morimur 596
Flora dea 39. 41
Fœminæ ad lapſum proclives 334
bonæ civitatibus neceſſariæ. 311.331
brutis immitiores 317
clementer tractandæ 606
conſolationis indigent 605
diſciplinarum capaces 359.369
domi ſe contineant 247.252
fœcundæ ſterilibus ſaniores 324
honeſtæ & verecundæ ſint 257
improbæ civitatis peſtes 257.305
inconſtantes 306
in primis clementer tractandæ. 605
inſatiabiles 304
juvenes maritorum ſenum mortem læte ferunt 671
legum impatientes 307

leviſſimæ 298.306
militiæ dedecora 513
modernæ priſcis diſſimiles 359.565
negata cupiunt 290.297
ornatus ſtudioſæ 248.298
priſtinum mariti 296
pro mancipiis habitæ 244.298
Romanæ diſertæ, Græcæ doctæ. 359
ſilere non poſſunt 312
ſobolem ſuam nutrire debent. 315
ſui tenaces, alieni prodigæ 350
ſuperbæ 298
vindictæ cupidæ 649
viris an parére debeant 242.
Fœminarum priſcarum & noſtratium collatio 370
vitia quatuor 310
vota quinque 315
Forculus deus 39
Forma libidinis incentivum. 188.266. 425
minimo momento perit 177.184
muliebre magis, quàm utile decus 174
nihil ad virtutem facit 176
Forma ſuperbire vaniſſimum 175
Formicæ induſtriæ exemplar 27. p.
Formoſæ marito plurima ferenda. 266
Formoſæ catapotia deaurata. 304.549
voculis omnium expoſitæ 425
Fortis quis dicendus 364
Fortuna dea 38
fraudulenta 635
inconſtans. 12.197.430.580.600. 601
magna, ſervitus magna 564
nulli perpetua aut diuturna 636
prodromus calamitatis 255.631
rerum domina 208
vices habet mirificas. 61. 67. 90. 209.511
vitrea eſt 274.564.631
Fortunæ depoſitarii ſumus 75
mutationem miſer ſperat, felix timet 76
Fortunam accuſare ſtulti eſt 580
Frons occipitio prior 427
Fronto rhetor 12
Fulvia luctum ſimulans, in mariti exequiis maritum invenit 619
Fulvius M. Aurelii æmulus 144
humanitati ejus obtrectat 147
Fulvius Sabinam ſupplicio liberatam relegat 335
Fures parvi à magnis ſuſpenſi 491
Furvi magni, parva granaria 346

G.

GAguini Catonis vanitas à Senatu punita 548
Galba veterem morem retinet 453
Gallina cultrum, quo juguletur, eruit 8.p.
Galli gravitas benigne tractant 281
Italiam vini cauſa invadunt. 348. 506
Romam capiunt 18
Garamantes; vide Gymnoſophiſtæ
Garrulitas ſenum propria 533
turpis 19
Geminus Comœdus Muſices Magiſter 13
Generi ſocrus non amant 610
Genii feſtum celebrant Imperatores 412
per Genium Imperatoris jusjurandum ſanctiſſimum ibid.
Germania ſine cauſa à Romanis oppugnata 462
Germanicus Apis occiſi pœnas dat. 88
Gladiatores Romæ in precio habiti 638
Gloria alit induſtriam 448
cos fortitudinis 41.p.509
ex vita, non dignitate æſtimanda 6
fugientes ſequitur 60.250
periculis emitur 4. p. 43.p.508
virtutis alimentum 40.p.
Gloriæ comes invidia 509
cupidi omnes 2.p.43.p.218
cupiditas perverſa 39.p.
ingenium mirificum 60
parandæ ratio 125
Goliathus à Davide jugulatus 178
Gorgias felicitatem in oratione jucunda ponit 170
Gotthi cœlitus delentur 24
corrumpunt bibliothecas 290
immaniter ſæviunt 93
Italiam invadunt 21
Romanos prælio vincunt 93
Thraciam occupant 92
Gracchorum frater nothus nutrici matrem præfert 321
Græcia philoſophorum gymnaſiū. 258
Græci literis ſibi gloriam pariunt 359
philoſophos Principes habent 73
philoſophis abundant 132
ſuper primatu cum Romanis certant ib.
Græcorum levitas & vanitas 28.p.
loqui, Romanorum agere 417
vitia Romam invecta 637
Gratianus mediocri ſtirpe ortus, milites quinque ſuperat, prætorio præficitur, duos filios Impp. habet. 95
Gratianus Imper. Arianis expulſis Epiſcopos orthodoxos revocat. 96
milites ad prælium hortatur 98
Valentiniano patri ſuccedit 96
viatico ſacro inſtructus, & Deo exitum prælii committens hoſtem vincit 99
Gravidæ abortionis prætextu cupiditates ſuas palliant 310
apud Pannonas ſacroſanctæ 280
Gravidis præcepta traduntur 278. & ſeq.
quæ fugienda 271. & ſeq.
Venus noxia 280
Gravidis nihil fragilius 277
Gymnoſophiſtæ Alexandri adventu nihil moventur, faſtum arguunt. 122
legatos ſpernunt 121
pauperes 120
Gymnoſophiſtarum leges 119
mores 121.118

H.

HÆres bonus donum maximum 683
Hæreſi infectus nullum facinus abnuit 91
Hæretici ſemel admiſſi vix excluduntur 92

Hau-

Digitized by Google

Hauſtoriæ machinæ 508
Heliogabalus monumenta priſca evertit 360
thefaurum reperit 40
Helleſponti ornamenta ſingularia. 648
Henochia urbium antiquiſſima 114
Heraclitus in pecuniis felicitatem ponit 172
Herba amoris & odii conciliatrix. 486
Hercules amicæ manu perit 601
columnas ſtatuit 41.p.
Herodes Atticus Rhetor 12
Herodes Rex eloquentia Octavium victorem ſibi conciliat 351
Heroum filii noxæ 422.427
Hieroſolyma capta à Pompejo 88
à Romanis 490
Hippone Concilium celebratur 102
Hiſpania quos Impp. dederit 54.p.
Hiſtorici Principes reddunt immortales 289
rerum geſtarum memoriam propagant 64.p.
veritatem ſpectare debent 364
Hiſtriones degerant 641
oculos oblectant, loculos vacuant 347
relegantur 642
Romæ in precio habiti 639.641.
regnant 651
Hiſtrionum leges 640
prædivitum exempla 654
vanitas exaggerata 653
Homerus affectu magis, quàm veritate in ſcribendo ductus 367
Ulyſſem immortalitati conſecravit 64.p.
Homo ad miſericordiam natus 482
animal ſociale 30.p.219
calamitatis hoſpitium 389
cognitionis & ſcientiæ cupidus. 202
homini lupus 467.596
imperii impatiens 493
inobediens Deo 5.p.118
omnibus malis remedia invenit 585.625
perpetuitatis avidus 563
planta inverſa 136
plorans naſcitur 565.670
Hominis cauſa omnia, homo Dei. 118
fragilitas 119.185.590
miſeria poſt lapſum 118.590
præſtantia 271.278
proclivitas ad peccandum 487
vires ne febriculam quidem poſſunt pellere 576
Homini immortalitas negata 563
non naſci optimum 589
Homines cœci in rebus divinis 24.30
deteriores beſtiis 38.p.303.467
ingrati adverſus Deum 585
poſt mortem dii vel dæmones 28
proclives ad malum 625
Hominum cœcitas 600.626.632
ingenia varia 42.p.
poſt diluvium multiplicatio 25
pravitas pudenda 144.193
ſecuritas 632.665
Homicidii pœna 158
Honeſtatis hoſtes 46
Honor divitiis potior 573
Honores non mutent mores. 57.195
Honores conferendi mos perverſus 496
Honorinus deus 37
Honorius Theodoſii M. F. male moratus 442
Horas ut diſtinxerint antiqui 35.p.
Horologium eſt vita Principis 154
Horologia inventa 34.p.
Hortenſius ob mundicies nimias reprehenſus 531
Hoſtem domeſticum vitare difficile 264.587.600.
experiri moleſtiſſimum 534
Hoſtes reconciliare ſibi, quàm vincere glorioſius 74
Huldovina Auguſta Imperatorem maritum melancholicum curat 330

I.

JAcob elegi, Eſau odio habui 105
Jactantia ſui odioſa 16.p.18.p.
Jactura mercium non nimis molliter ferenda 577
Jactura ſalus redimenda 345
Jani effigies & templum 142
religioſus cultus 143
ſolenne feſtum 253
JESUS cœpit docere & facere 131
virginis matris lacte nutritus 323
Ignorantia nihil miſerius 23.p.
Imitandus unus aliquis 51.p.
Impatientia Deum offendit 617
infelices facit 75
Imperantium miſeria ſplendida, moleſtiæ infinitæ 686
Imperatori ad immortalitatem quinque neceſſaria 29
Imperatore victo, imperium non vincitur 436
Imperatoriæ virtutes 3.19.42
Imperium corpus myſticum. 135. & ſeq.
Imperio ſuperioris nemo non ſubjectus 109
Imperio potior tranquillitas 687
Impietas cæteras virtutes corrumpit 62
vitiorum omnium ſeminarium 63
Improbi amicitiã nemo bonus magni æſtimas 180
Improbi nullis meritis mitigantur 202
Improborum probra immortalia 32
Impunitas iræ divinæ ſignum 82
malorum incentivum 3.p.69
Incantationes Chriſtianis fugiendæ 344
Incendium ex ſcintilla. 322.600
Inceſſus ſedatus matronas decet 272
Inceſti puniti. 263
Inchoatum nihil perfectum 68.p.
Indorum fœminæ maritis commoriuntur 238
veneficæ 344
orphanotropeion 343
regnum maximum 106
Induciæ ſuſpectæ bello periculoſiores 355.
Indulgentia maritorum uxores depravat 298
parentum damnoſa 8.376.383.391.444
præceptorum alumnos corrumpit 428
vituperata 396

Infans

Digitized by Google

Infans lacte materno nutriendus. 314. & ſeq.
Infantis cum arbore comparatio 357
lufus jucundiſſimi 324
ploratus mali omnis 34
utilis 344
Infantes non ſanandi incantamentis 348
plorantes naſcuntur 565.592
Infantum corpora glacie fricantur. 393
Ingenium cujuſque quale ſit, plurimum refert 357.388.436
Ingenia præcocia non vitalia 408
Ingeniorum acumen ad ſummum pervenit 61.p.
excellentiam fortuna promovet. 21.p.
Ingratitudo Principi fugienda 16.80. 124
vitium turpiſſimum 156.159.386. 584
Inimicitiæ ex amicitia acerrimæ 93
occultæ periculoſiſſimæ 512.600
quomodo reconciliandæ 222
Inimicitiarum nemo expers ibid.
Injuriarum puniendarum leges 137
Innocentia pro eloquentia eſt 55
Inſperata bona ſuaviſſima 29
Inſulares fallaces 7. mali 482
Intelligentiæ humanæ parvitas 106
Interpretis officium 68.p.
Invidia gloriæ comes 54.144
honore alieno torquetur 59.145
nemini parcit 586
ſequitur divitias 585
Invidiæ remedium miſerum 586
Joculatores in aulis cur non ferendi 643
Johan Boccatius de nuptiis veterum 233
Joſeph fratrum dominus 105
Joſephus Judaicæ hiſtoriæ autor. 64. p
Joſuæ victoria miraculoſa 26
Iſis Ægyptiorum numen 574
Iſmarus Africæ rex, concilium Hippone celebrat 102
Italia antiquitus magna Græcia 151
bonis omnibus abundat 518
Italiæ amœnitas & fertilitas 55
Judæa Romanis rebellis deſolatur 17
Judas Machabæus ante prælium orat 500
Judex æquitatis tenax ſit 474
affectibus ne indulgeat 472
alienus ſit ab avaritia 475
cautus in oratione 474
Dei clementiam imitetur 482
hominem ſe & Chriſtianum eſſe meminerit 451. 482
in legendo ſit diligens 451
juſtus ſit 14
miſericors eſto 450
non nimis familiaris omnibus 452
partem utramq; audiat 385
ſeipſum prius quàm alios regat. 447
verax ſit 473
Judicis animus à crudelitate ſit alienus 450
boni officium 448. 489
partes non temere ſumendæ 430
Judicandi munus difficile 408. 447
Judicium de libris lector fert. 56. p.
Judicii extremi Princeps ſemper memento 71
Jugatinus deus 38. 40
Jugurtha victus & ſupplicio affectus 496
Juliæ mortem bellum civile excipit 223
Julianus ambitioſus 86
Chriſtianos, & Valentinianum perſequitur, & in prælio interit 94
Julius Severus Judæos debellat 17
pacem inter Alanos & Armenios facit 18
Junius Brutus Cæſarem occidit. 46.p.
Junius Ruſticus hiſtoricus 13
Jupiter deorum princeps 21
Jurare ſine venia prohibitum 412
Jusjurandum per genium Cæſaris ib.
Juſtitia Dei conſiderata 79
hominum ſummum bonum 446
neglecta peſtis eſt reipublicæ 471
Principum fideicommiſſa 454
rerum publicarum fundamentum 447
terras reliquit 445
vitæ gubernatrix 446
Juſtitiæ adminiſtratio difficillima. 447
non temere cuilibet credenda 448. 451. 471
miniſtris quæ virtutes neceſſariæ 473
Juſtina ob formæ præſtantiam Valentiniano Imper. nubit 92
Juſtinianus à Juſtino adoptatus 51
Juſtinus minor avariſſimus, Pelagianus, phreneticus 42
Juſtini mors omnibus optata 49
Juſtum eſſe & juſtitiam adminiſtrare differunt 452. 471
Juvenis conſilii alieni contemtor. 270. 546
cordatus ſene deliro potior. 188.542 692
Juvenes monitis ſenum non parent 684
præferoces viri fiunt turbulenti. 440
Juvenum dominatio pernicioſa 417
eſt robur, ſenum prudentia 420
& ſenum officia inter ſe mutua. ibid.
ſodalitium Principi optandum. 691.
Juventutis erratis venia dandæ. 188.547
hodiernæ tirocinia 44.p.

L.

Labor ſine operæ precio moleſtus 658
Lacænæ Mynias liberant 237
pluribus nubunt 231
Lacedæmoni joculatores non ferunt 642
Lacedæmoniorum mores corrupti 258
ſtudium belli vituperatum 504
Lac fuſcæ ſalubrius 327
Lactis materni vis 318
qualitas è nutrimento pendet 331
Lacrymæ hominis propriæ 595
pietatis indices 614
præcones dolorum 80
Lætitiæ comes luctus 274. 275
Largitionem rapinæ ſequuntur 45
Laſthenia Platonis diſcipula 362

INDEX

Lectio aſſidua judicem decet 451
Principi commendata. 26.p.
ſapientiæ magiſtra 20.p.
ſolatur moleſtias 23.p.
Lectionis multæ vir nihil ut novum miratur 361
Legatus Judæorum de præſidum ſævitia queritur 490
Legati Romanorum capti honorificè dimittuntur 67
Legiones tutelæ limitum præpoſitæ 3
Lex Auguſti de ſuppliciis damnatorum 488
Balearium de gravidis ſeparandis 280
Carthaginenſium de nunciis rerum triſtium 612
facienda jubeat, fugienda vetet 637
Longobardorum de modo divitiarum 568
Lycurgi de educandis liberis 391
Mauritanorum de uxoris morte 280
Papia Poppæa 229
Platonica de conſilio & auxilio 584
Rhodiorum de educandis liberis 256
de juvandis calamitoſis 481
Romanorum de filiarum nuptiis 165
de filio malo exhæredando 682
de filiis maritandis 269
de fœminis à creditore non compellandis 251
de gravidarum caſtitate 335
explendis deſideriis 292
de ratione muneris reddenda 353
ſine obedientia vana eſt 189
Tarentinorum de hæreditate 378
Voconia 229
Leges bonæ ex malis moribus 4.p.316
conjugales XVII. pro marito 307
contra cœlibes 221
hiſtrionibus à Romanis datæ 640
non temerè mutandæ 452
Periandri Corinthiis datæ 158
poſteris dantur 326
Principi à Plutarcho præſcriptæ 638
Promethei de Principe 450
ſub malo Rege parum proſunt 637
Legum autoritas in executione poſita 381
finis 4.p.
multitudo damnoſa 312
origo 34.p.
priſcarum autores præcipui 326
vincula improbos tenent 34.p.
Leges ferre faciliùs, quàm tueri 91. 312.637
Libelli morti deſtinatorum deprehenſi 450
Liberalitas laudata 15.64.173.570
maximè in Principe 572
multas habet cautiones 571
Liberi cur optandi 382
ſui cuique cariſſimi 218.291
Liberorũ aſtorgia pœna talionis 317
Liberis creſcentibus, curæ creſcunt 325
Libertas omnibus bonis anteferenda 211.597
Libido juventuti peſtifera 442
omni ætati communis 260.442
Liberi in Principum tutela 20.p.
Principum conſiliarii 26.p.
produnt autoris animum 35.p.
Libros cenſendi poteſtatem ſibi quiſque ſumit 66.p.
Licentia omnes ſumus deteriores 389
Liciniæ in Senatu verba 311
Ligures durum genus, à Romanis domiti 591
Limentinus deus 39
Lingua inter membra omnia vivaciſſima 547
interpres mentis 3,0
materna unde dicta 358
mentem ne præcurrat 309
pacis interpres 99
Lingua belligerantes 44.p.
Linguarum omniũ ſcholæ Romæ 358
Literarum elogium & utilitas 31.p.289
inventores 31.p.
monimentis fama & infamia propagatur 430
Literas ex caſtris mittere nocet 379
Litigantium in judicio miſeriæ 466
Livii videndi deſiderium 63.p.
Livor iners vitium 144
Longobardi à Narſete in Italiam allecti 55
donis affecti 52
Italiam ob fertilitatem invadunt 506
modum divitiarum lege ſtatuunt 568
Narſetis auxiliares 52
Loquendi & tacendi ars conjuncta 356
modus optimus 281
Lucanus Cæſaris & Pompeji res geſtas ſcribit 64.p.
Lucia acu icta perit 602
Lucilla M. Aurelii filii formoſiſſima 235.698
in ludis liberiùs ſe gerit 254
Lucina 33
Lucius Pius Sarmatas vino debellat 168
Lucius Voluſius Metianus JC. 13
Lucretia lanæ dedita domi ſe continet 250
ob pudicitiam celebris & periculo obvia 268
ſtuprata à Tarquinio 272.680
Lucri ſpes multos corrumpit 48
Luctus moderandus 614
Lucullea tabula 695
Lucullus Mithridatem vincit 694
Ludendi libido Principi puero noxia 438
maturè reprimenda 439
Ludicrarum artium finis 651
Ludus furtorum & mendaciorum in pueris ſeminarium 439
non ferendus in civitate 499
Ludi privatim celebrati pernitioſi 639
Ludorum ſcenicorum origo 652
Lupa an ſemel tantùm pariat? catulum lactans ſemel de die paſcitur 351
Lupus moriatur, vivat ovis 397
Luxuriæ & libidinis deteſtatio 441
in ſene maximè 548
Luxus non ferendus 499
Lycaonici virtutes & vitia 483
conſtantia in torvitatem degenerat 484
Lycurgus beneficium à malo accipi prohibet 63

Digitized by Google

dotes virginibus dari vetat 258
fœminas domi ſe continere vult 248
hiſtriones urbe ejicit 642
legem de pœnis juvenum & ſenum fert 536
peregrinationes prohibet 28.p.
pueros ruri educari jubet 391
ſenum honorem lege ſancit 524
Lydorum filiæ dotes corpore parant 232
lex de exhæredando filio degenere 387
Reges 200
uxores ducere coguntur 224
ſtudium agriculturæ laudatum 504
Lyſander Athenienſes vincit 160
Epicurum captum in precio habet 161

M.

Macilentæ virgines ſpretæ Romanis 38
Macrina Torquati uxor gravida 312
ſolitaria 313
unoculi videndi appetitu exanimatur 314
Magiæ vanitas 349
Magiſter aliorum, ipſe vitiis careat 416
malus, proditore pejor 428
Magiſtri boni requiſita decem 400
elogion 433
Magiſtrum bonum eligere prudentis & felicis eſt 400.407
Principis eſſe, non cujusvis eſt 408. 433
Magiſtri multi, diſcipuli pauci 63.p.
negligentes in pleriſque 438
Principum, ſubinde admonendi officii 425
pueritiæ præficiendi 399
neceſſarii 407
Magiſtris artium ſalaria ex publico data 182
avaritia vitiorum incentivum 429
Magiſtratus virum oſtendit 495
Magiſtratus ſævitia accuſata 463
vitia exaggerata 465
Magiſtratus ambitioſi & crudeles 495
ex virtute legendi 496
non niſi maritis crediti 221
quibus virtutibus ornati eſſe debeant 472
Magiſtratus malos peccata hominum merentur 109
Magni qui cognominati 606
Majorum meritis poſterorum peccata condonanda 496
Malacia tempeſtatis præludium 581
Malè partum malè perit 124.478
Mali longævi 544
plures, quàm boni 625
Malorum conſuetudo contagioſa 19
Malis arma duplicia 145
benè eſt 646
Malum benè poſitum ne moveas 204
nullum ſine remedio 525
Mammea Alexandrum Imperatorem ſeverè educat 395
Mammeæ oratorium 35
Manaſſis Regis peccata & pœna 87
Manus in pariete ſcribens 85
Marcellus fortis & manſuetus 42.p.
ſacrilegii pœnas dat 88
Marcus Aurelius Imp. cariſſimus civibus 5.286
Chiragra laborat 603
Chriſtianos multos pudefacit 52.p.
clavem muſei genero tradit 288
uxori pertinaciter negat 290.& ſeq.
Commodo F. magiſtros quærit 410
explorat accuratè 410.412
optimos præficit 40
Commodum exhæredare vult 437. 683
longa oratione extremum affatur 684.& ſeq.
ſucceſſorem invitus relinquit 677. 683
conclave ſecretum ſibi retinet 288
de Deo moriens benè ſperat 701
diſſimulandi peritiſſimus 146.414
doctrina & eloquentia Imperium adeptus 353
dolorem ex morte filii lenit 423
exemplar boni Principis 54.p.
Fauſtinam objurgat 256
febri correptus 456
filias elocat 265
filii educationem magiſtris commendat 435
nutricem improbam relegat 327
fœminas à caſtris abigit 514
hiſtriones relegat 646
imperium cur adeptus 63.p.
quando 2
in votis quid habuerit 156.434
in utraq; ſorte moderatus 255
laudem boni Principis ſibi derogat 295
libris nihil habet carius 288
morbum in caſtris contrahit 665
moriturus de quinque rebus dolet 683
filio commendat Dei cultum 696
Druſiam viduam & filias 698
generos, novercam, ſacerdotes, templa 697
juſtitiæ præfectos & miniſtros veteres 699
natalem ſuum celebrat 413
nepotem educat & docet 181
magiſtris Græcis tradit 182
philoſophorum comitatu in ſpectaculis delectatur 413
Pompejano genero libros ſuos cõmendat 288
podagra laborat 597
privata æquè ut publica curat 264
prudentiſſimus ibid.
quartana laborat 172
quinq; magiſtros filii abdicat 419
quinque magiſtrorum levitate offenſus 414
dolorem oratione longa teſtatur 415.& ſeq.
Rhodi artes diſcit & docet 6.181
ſapientum colloquiis gaudet 416
temporis diſtribuendi obſervantiſſimus 286
tribunum ſupplicio afficit 515
triumphans de Aſia illacrymat 508
Veriſſimi Filii obitum immaturum acerbiſſimè luget 409.421
veritatis amantiſſimus 2.438
uxoris formoſæ maritus infelix 266.304
de uxoris & filiæ exiſtimatione ſolicitus eſt 255

Marci

INDEX

Marci Aurelii affabilitas 140.287
agon extremus 699
comitas & hilaritas 413
elogion 25.p.55.p.2.6.
hiſtoria Principi legenda 54.p.
hiſtoriæ veritas 67.p.
luctus ex morte ſororis 181
majores & natalis 1
mandata ad filium ſuprema 690. 696
ordo vitæ 286
parentes 3
præceptores & ſtudia 67.p.12
rudimenta pueritiæ 57
ſcripta interierunt 289
triumphi 9.503
virtutes eximiæ 287
vitæ curriculum 5
M.Aurelio imperium ſaga prædicit 58
Mare infidum 578
Maritorum dignitas 220
imperium probatum 253.244
Maritis an imperium in uxores conveniat 241
fugiendæ lites cum uxoribus 306
Marius Cimbrorum inceſtas nuptias tollit 232
Marii manum oſculantes cæſi 143
victoria de Jugurtha 496
Maſiniſſæ & Sophonisbæ amor 262
Maſſagetæ camelorum lacte nutriti 393
Mater filii mortem lugens taxatur 659
Matris eſt ſobolem nutrire 325
Matri filiarum educatio incumbit 256
ſobolis nutricatio convenit 315.& ſeq.
Matris Ideæ ſimulacrum Romam advectum 37
Matrimonium apud omnes gentes ſanctum 27
militiæ genus eſt 30
onera habet graviſſima 296
Matronæ gravidæ diligentem ſui curam gerant 283
Romanæ abſtemiæ 332
aurum conferunt 66.311
ſuſpicionem abs ſe ſegregent 239
Matronis Romanis honor habitus 66. 311
ſeptem in primis fugienda 254
Matuta dea 39
Mauritani deos tutelares ſibi eligunt 341
polygamiam probant 280
uxores habent veneficas 341
Maximi avaritia Gothos irritat 93
Mecœnas hortorum ſtudioſiſſimus 40
Medea liberos occidit 46.p.
Medicamenta infantibus noxia 344
intempeſtiva nocent 524
Medicus aliorum morbos curat, ſuos non agnoſcit 419
amara dulcibus temperat 461
Deo invito, nihil prodeſt 581
pauper populi rectè valentis ſignū 347
Medice cura teipſum 670
Medici conſiliarii 191
opilationes prius removent 309
ubi multi, ibi multi ægroti 346
urendo ſanant 227
Medicis Roma CCCC. annos caruit 190
Meminiſſe dulce eſt, quod fuit durum pati 57.155
Memoriæ conſulendum 430
Mendacii pœna 158
Mendacia fugienda 129.204.281
maximè pueris 436
Mens dea 35
Mens velociſſimum 133
Menſæ Principis non quilibet temerè adhibendus 441
Mentiri poetis licet 16
Mercator ex equite 561
Mercatura vitia invehit 464
nobilem virum non decet 574
Meretricii amores damnoſi 219.429. 598
Metelli de uxore ducenda oratio 233
Μισοψογύνους delirium 52
Metianus legum doctor, non factor 13
Metire quod audes 448
Midæ avaritia inexplebilis; divitiarum omen 588
Miles lingua ferox, manu iners 44.p. 515
proprio Imperatori metuendus 522
uſu potius fit, quàm præceptis 11.p.
Militis idea & opera 513.516
Militiæ rudes inhonorati 4
Mirabilia narrantes varios habent auditores 345
Miracula CHRISTI 621
Miſericordia DEI morientibus amplectenda 195
Miſericordiæ templum Athenis 603
Moderata durant 151.494
Modeſtè de ſe ſentiendum 126
Mœror animi diſſimulandus 579
malum graviſſimum 423.661
moderandus 630
quietem nullam concedit 599
ſilentium amat 295
Molerda laudata 526
Momi nuſquam deſunt 65.p.
Monachi militare coacti 91
Monarchia laudata 108
prima 116
Monogamia probata 233
Morbi incogniti inutilis eſt curatio 675
Morbi Principium à DEO 42
Morbi alii verbis, alii herbis curantur 617
Mores peregrini non introducendi 453
Mores corruptos interitus ſequitur 494
Moriendum omnibus 186.614.659. 663.669
prius, quàm moriamur 664
Morientis conſolatio philoſophica 20
Principis cura potiſſima ſit de filiorum tutoribus 442
Morienti nemo verum dicere audet 662
Morientes ſeriò monendi 663
Morituri cogitationes ineffabiles 167
cura maxima, cui ſua relinquat 682
hypotyposis 666
ſolatia 20
Moriones alendi non ſunt 648
fatuos ocii cauſa ſimulant, inſulſi interdum ſunt 645
Morionum auctoritas apud priſcos nulla; conſuetudo Principibus indecora 192

quatenus toleranda 192.645
gratia apud Principes nimia 644
Moroſitas Principem inamabilem reddit 1.48.151
Mors bona vita ærumnoſa potior 602.659.670.701
honeſta vita turpi melior 45.p.334. 415.602.
inevitabilis 660
pietatis præmium; portus tutiſſimus 656
pro juſtitia glorioſa 98
ſapienti & virtuoſo non timenda 19.20.
ſenis non acerba 673
ſervat legem æquam 119.175.185.
ſervitute longa tolerabilior 158
Mortis acerbitates refutatæ 671
agon difficillimus 675
deſcriptio à Secundo philoſopho tradita 657
dies fixus 75
ignotus 186.564
elogion 656
fuga naturalis 1.p.80.663
improviſæ exempla 602
initium die natali, finis emortuali 659
meditatio frenum vitiorum 545
timor à mala conſcientia 80.657. 669.
naturalis. 2.p.675
utilis. 664
Mortem ne metuas, benè vive 658
omnes præproperam putant 672
quid difficilem faciat ibid.
ſibi conſciſcere impium 660
in Morte nihil mali eſt 671
Mortui juſtiſſimum habent judicem 658
Mortuorum nemo de morte queritur 657
Mortuis parcendum 158.696
parta quies. 613
Moſes Iſraelitarum dux 81
Mulier, vide Fœmina.
Mulierum eſt convidiari 55
vindictæ cupiditas. 57
Muliebris ingenii deſcriptio 299
Mundus aliud phyſicis, aliud Theologis & vulgo ſignificat 621
amatores habet plurimos 633
antiquum obtinet 117.171.633
calamitatis hoſpitium 622
doloſus captator 627.633
impoſtor callidus 564.624.625
inconſtans 627
nihil perfectum & perpetuum dare poteſt 618
reſiſtendo vincitur 627
vana ſpe multos decipit 301.626
Mundi corruptelis reſiſtendum 302. 539
creatio & gubernatio DEI opus 25. 398
deſcriptio ſecundùm Theologos 621
deteſtatio 60.193.302.538
dominus & princeps 622
præſtigiis multi faſcinantur 624
Munerum corruptelæ judici fugiendę 475
Murranus ob ſuperbiam regno excidit 152
Murrani Latinorum reges ibid.
Murcia dea, Muta dea 38
Muſicæ occultæ nullus eſt reſpectus. 432
Mutationes reip. damnoſæ 27.p.3.112
Muti civitate ejecti 350
Mutorum amor clandeſtinus 262
Myrtis Lydorum regina doctiſſima 368

N.

Nadabus igni exanimatus 81
Narſes ab æmulis accuſatur 54
Chriſtianus religioſus, dux bello clarus, in Eccleſiam munificus 51
contumelia irritatus bellum movet 55
Eunuchus, Valentiniano carus ibid.
placidè moritur 56
Totilam vincit, triplex elogium conſequitur 52
Natalem diem celebrant Imperat. 412
mors comitatur 674
Natura arborum fœtus munit 278
conſervationem ſui amat 218
Deo obedit 5.p.
ſi ominibus noverca eſt 591
prava emendatur diligentia 427
Naturæ dotibus plerique abutuntur 678
Natura repugnante fruſtra laboratur 357
Navigatio ærumnarum gymnaſium 58.345
hyberna periculoſa 580
Neceſſaria fortiter ferenda 669
Negotiatio Principe digna 149
Nemrodus monarchiæ primæ autor, in Italiam venit 115
Nemo bonus pauper, malus dives 50
contentus ſua ſorte 6.p.636
damnandus non dicta cauſa 430
enatat cum ſarcinis 214.577
expers miſeriarum 389.632, 634
felix in terris 171.634
prorſus bonus vel malus 157
ſatis ſolus ſapit 270
ſine crimine 19.49.62.634.426.
vivit perpetuò 106
Nero amat Poppæam 28.p.
matris occiſæ uterum inſpicit 321. 681
ultimus Cæſarei ſanguinis 681
Neronis effigies combuſta 13
infamia perpetuò durabit 155
quinquennium laudatum 158
vita improba, leges bonæ 637
vox laudata 487
Neſcis, quid veſper ferat 664
Nicoſtrata alio nomine Carmenta 367
Nihil perfectum 26.p.
Nil ſub Sole novum 151
Nitimur in vetitum 238.239.268
Noæ conſervatio miraculoſa 25
filii 115
Nobilem degenerare à majoribus turpiſſimum 561.574
Nobiles contendere cum plebe indecorum 403
imperandi avidi 402
ſuperbi 67.90
Nobilitatis hodiernæ cum antiqua collatio 574
Nobilitatem ſibi parare glorioſum 4

Nocu-

INDEX.

Nocumenta, documenta 208.376
Nolæ templum non ingrediuntur 396
Non naſci optimum 589
Non videmus manticæ quod in tergo eſt 295
Noſſe ſeipſum ſumma ſapientia eſt 590
Nothi apud Ægyptios ingenuis æquati 232
Athenis ſervi & exhæredes 218
parentibus opprobrio ſunt ibid.
Noverca matris loco amanda 697
Novitatis homo cupidus 24.p.28.p.172
Nudum armato congredi dementia eſt 191.390
Numa Capitolium condidit 20
religioſus 65
Numantia everſa 514
Numidarum uxores modeſtæ 251
Nuptias ætate vigentes contrahant 442.367
aurum, non virtus hodie conciliat 259
Nuptiales ritus varii & ridiculi 233
Nutriendæ lacte materno ſobolis argumenta & cauſæ 317.& ſeq.
Nutrices à tyranno interfectæ nullum exemplum reperitur 320
ingenium ſpectandum 336
mutatio crebra noxia 328
nutrimentum 351
temperamentum 329
valetudo 328
vita 327
Nutrices ambitioſæ 328
abſtemiæ ſint 332
alumni linguam forment 358
Venerem fugiant 333
Nutritoris boni electio difficilis 400.

O.

OBedientia laudata 224
Objurgationes leniendæ 61
Obſcœna Principe præſente non dicenda 642
Obſcœnitas verborum vitanda pueris 397
Obtrectatio contemnenda bonis 145.209
parata recte factis 144
Obtrectatores peſtilens hominum genus 145
Occaſionis breve momentum 55
Occaſiones peccandi corrumpunt 261
fugiendæ 259.444
Ocium fugiendum 264.279
pernicicioſum 8
ſchola vitiorum 338
Oculi in amore duces 201.262
Oculorum munus ad Principem accommodatum 139
Oderunt peccare boni virtutis amore 9.p.33.p.
mali formidine pœnæ 382
Odium ex æmulatione grave 55
Officia dignis danda 90
Olei & ceræ ſignificata 186
Olfactus munus ad Principem accommodatum 140
Olympicorum ludorum celebritas 75
Onus matrimonii 296
Opum amator, famæ contemtor 640
Orandum quid ſit, homines neſciunt 111
Oratio animi index 146.166.196.352
ornamentum hominis proprium 350
Orbitas fugienda 229
Ordo DEUM autorem habet 117
in omnibus ſervandus 270.185
Ordines omnes DEO probati 6.p.
Orphanotropheion Indorum 343
Opera verbis præpondetant 131.196.208
verbis difficiliora 207
Opes dea 34
Oſculum Impp. & Conſulum 143
Oſculo propinqui agnatas excipiunt 333
Ozæ interitus 83

P.

PÆdagogus ſancte vivat 14
Pædonomus Romæ conſtitutus 402.404
Paganus cenſorem repetundarum poſtulaturus Romam venit 456
Palæmon felicitatem in eloquentia ponit 171
Palæologi Imp. mirifice curati hiſtoria 350
Panthea Abradatæ uxor fidiſſima 237
Papyrius filiam abortu amittit 277
Samnites ſub jugum mittit 276
Parare facilius, quam tueri 314.380
Parentes diu vivendo in liberorum manus veniunt 320
filiorum pravitate contabeſcunt 679
honorandi 525
vitrici potius quàm parentes 433
Parentum cura princeps liberi 181.318
negligentia damnoſa 12
Parentibus plurimum debemus 318
Paris Helenam rapit 262
Parthenius magiſtrorum Antiochi Corycæus 426
Parthi bellicoſiſſimi 508
Parva non contemnenda 600
Pater in liberis repueraſcit & vivit 218
magiſtri filiorum vitam obſervet 425.127
magiſtrum filio bonum eligat 400.
ſollicitus ſit de filiorum educatione 428
Patris cura ſint connubia filiarum 265.268
gloria filiis ornamento eſt 5
ex filii vita pendet 431
peccatum filius non luat 86
præcepta magno filii æſtiment 690
Patrum ſeveritas laudanda 12
Paterni voti ſumma 434
Patriæ amor naturalis 7.371.376
caritas filiorum amori præferenda 683
Patriæ prodeſſe glorioſum 5
Patientia magnum Principis decus 146
Patientia DEUS placatur 617
Patroclus Corinthiorum Rex degener 680
Paulus Diaconus hiſtoricus 64.p.
Pavor deus 40
Pauperes mortui ſunt viri ſummi 569
Pauperum in feſtis publicis cura divites decet 143
rationum habenda in officiis 476

Digitized by Google

INDEX.

Paupertas honeſta divitiis turpibus potior 396.574
ingenium acuit 7
melior quàm avaritia 554
non eſt ſummum malum 378
tyrannidis cauſa Principibus 46
virtutis incentivum 9
pax Chriſtianis commendata 507
ficta bello aperto pernicioſior 355
honeſta victoriæ cruentæ præferenda 367
omnibus neceſſaria 142
optima rerum 499
Peccantium multitudo impunita 723
peccatum ſervitutis cauſa 107.118.119
peccatorum agnitio ſalutis initium 295
ultor DEUS 80
pecunia data 38
pecuniam creſcentem cura ſequitur 564
pecuniæ principi neceſſariæ 45
rerum gerendarum nervi 23
tranſlatæ in alios precioſæ 553
pellex Auguſtæ ex filii nutrice 327
pellonia dea 58
pelopidas liberalis 753
perdicca Alexandri M. profuſionem taxat 570
peregrè omnia emenda 7
peregrini habitu à civibus diſtincti 9
peregrinantis optimum viaticum virtus 7
peregrinationes amicos conciliant 58
improbatæ apud Spartanos 27.p.
moleſtiis plenæ 345
peritiores reddunt 7
perfectio omnis a DEO 62
perfidiæ pœna juſta 54
periandri ævum eloquentia 157
epitaphium 156
leges Corinthiis datæ 158
periandri dito 156
perillus taurum æneum imbuit 206.210
perſæ peregrinos mores invehi vetant 213
tuba ſonora cœnæ ſignum dant 604
perſarum principum mos in menſæ ſociis 318
Pertinax Imper. verecundiam in puero probat 441
Peſtilentia ex aere infecto 198
num fugienda 456
Romæ graſſatur 456.652
Petendi, dandi & accipiendi leges 584.646
Phædon ſuppliciorum inſtrumenta ex legatione affert 380
Phalaris amantiſſimus ſapientum 205
criminum ſeptem ſeſe reum fatetur 604
erga ærumnoſos miſericors 605
Perillo dignam mercedem perſolvit 206
ſenem laſcivum objurgat 526
Phalaridis epiſtola 209
reſponſum philoſopho datum 5
ſententiæ politicæ 207.& ſeq.
vitia plurima, virtus unica 205
Pharaonis interitus 25
pharus turris 164
philippus Macedorum Rex anum interpellantem audit 415
e Judicum albo quendam expungit 473
militem modeſtum habet 517
philippi ad Ariſtotelem epiſtola 212
Filio nato lætitia 211
monitum ad Alexandrum Filium 337
philoſophi alii aliorum placita carpunt 66.p.
amantes libertatis 196.203
paupertatis 161.203.213
contemti noſtro ævo 193
corporis curam negligunt 183
de mundo variè diſſerunt 610
liberi ſunt 196
principibus familiares 53.p.
Regum præceptores 405
philoſophorum autoritas apud Græcos 193
de DEO opiniones 28
opera propria 203
relegatorum ſepulcra 649
ſectæ variæ 60.p.363
veterum curriculum vitæ 162
philoſophia facere docet, non dicere 434
Philoſophiæ initia, progreſſus, ſectæ 59.p.
ſcopus 667
philtris amor non parandus 242
phocion Alexandri munera reſpuit 574
phœnix 700
phormio de bello diſſerens, ab Annibale ridetur 9.10.p.
imitatores multos habet 14.p.
phrygia Aſiæ granarium 36
pietas vitæ decus 20
virtutũ omnium fundamentum 69
pii cognomen omnibus præferendum 606
pindari ævum; excellentia in muſicis & philoſophia 163
opinio de felicitate, oratio rudis, vita probata 164
piſiſtratus abſque amicis eſſe non poteſt, avaritia infamis, mortuus, qua pœna affectus 567
piſtus Auguſto intimus, ad quæſtiones varias reſpondet 281
monita tradit pro gravidis 283
plancus Cenſor fœminas increpat 324
plato diſcipulas habet doctiſſimas 362
principi adimit affectus privatos 454
tria hominis bona ſtatuit 597
uxores vult eſſe communes 230
platonis annus magnus 620
plorantes naſcimur 565
plus ultra, ſymbolum Caroli V. Cæſaris 48.p.
plures ſunt mali 447.615
plutarchus Trajano intimus 134
leges dat 638
Trajanum de principis officio docet 135
& magiſtratuum minorum 472
podagrici diteſcunt 346
pœnæ magnitudo gravitatem peccati oſtendit 25.81.82.87.
tarditatem gravitas compenſat 26.565

poenis

INDEX

Pœnis & præmiis continetur civitas 281.446
ſimilibus ſimilia delicta adficiantur 680
Pœnitentia neceſſaria 79
non differenda 547.550.664.675
non diuturna 301
Poetarum de diis nugæ 16
Poetis mentiri licet ibid.
Pollio M. Aurelii amicus 6
Pollio Rhetor 12
Polycrata Pythagoræ filia 365
Polygamia veterum 165
Pomorum eſus non ſalubris 347.598
Pompejus Principalia præcepta in libello conſignat 691
Ptolomæi fraude perit 602
Pompeii colloquium cum Riphæorũ monitum accolis 299
exitus infelix 88
ſponſalia inauſpicata 36
victoriæ 88
Poppæa Neroni amata 18.p.
Populi alii ab aliis ſubacti 27
Porcia Bruti filia carbones deglutit 237
Portulus Deus 39
Porus ab Alexandro victus 313
Potentum amicitiæ colendæ 534
ſtudiis indigent potentes 72
Potentiæ juncta improbitas reipublicæ exitioſa eſt 190
Poteſtas omnis à Deo 105
Præceptor Principis arduum munus gerit 433
malus proditore deterior 428
Præceptores munere funguntur ſanctiſſimo ibid.
parentum loco habendi 432
qua ætate optandi 12
vitia diſcipulorum non diſſimulent aut elevent 428
Præcipere rectè faciliùs, quàm agere 38..560
Præcipitantia damnoſa 209.233
Prælia fortes viros requirunt 44.p. 48.p.
Præmia benè meritis danda 2.142
Princeps, pœnas alius cures 449. 695
virtutes nutriunt 2.3.85
Præſides Judææ graviter accuſati 492
Primi variarum rerum autores 114
Princeps Capiti comparatus 135
Dei imago 71
Deo prævio cuncta agat 32
dives pauperi, utilis bono præfertur 46
errans admonendus 56.p.
gladium non geſtet 450
juſtitiæ non dominus, ſed cuſtos eſt 453.470
lacrymas miſerorum abſtergat 605
legi ſuæ pareat 131
manus ipſe nemini afferat 450
obligationem ſuam bellum moturus conſideret 502
officio ſuo ſatisfaciens, vitioſus eſſe nequit 51.p.
omnes benignè audiat 140.455
patrem bonum imitetur 138
periculum non temerè adeat 93. 97.98
reipublicæ theſaurus veriſſimus 433
republica nihil carius habeat 454
ſecurus quinàm moriatur 32
ſenum ſimul & juvenum convictu & ſodalitio gaudeat 692
ſimilis araneo 153
gnomoni 154
ſupremi judicii ſemper meminerit 32
virtutibus omnibus ornatus ſit 139
umbræ arboris ſimilis 32
unius fidei ne committat omnia 96.207.692
unius virtutes ſequi, omniũ vitia fugere debet 51.p.
Principis boni idea 294
cura prima Deus ſit 63
Deus ſolus judex 56.p.
error plurimis nocet ibid.
favor odii incentivum 212.394
gloria in quibus ſita 434
jactura graviſſima 409
iræ non obſequantur conſiliarii 500
legendi leges à Biante traditæ 77
vita, lex optima 638
Principi de fine ſuo cogitandum 130
peccata civium imputantur 71
ſubditorum notitia neceſſaria 140
Principem bonum miniſtri mali dehoneſtant 452
breviloquentia decet 6.134.532
candor commendat 265
erudire arduum munus 4 8
formare operoſum 8.p.13.p.
lacrymæ quando deceant 215
liberalitas ditat 551
monere operoſum 8.p.
ornat eloquentia 353
Princeps optimè poteſt deſcribere 15.p.
ſumptus neceſſarii non depauperant 49
virtus venerabilem facit 688
vitam quibus rebus deceat impendere 470
in Principe duo ſpectanda 190
quæ requirenda 77
quid optandum 154
Principes adoleſcentes noxæ 97
avari odioſi 518
boni pauci 40
caſibus & morti æquè ut plebeii ſunt obnoxii 94.119
Chriſtiani plus Deo debent, quàm pagani 12.18
cultores Dei ſint præ cæteris 80.143
cum egenis converſentur 152
Dei clientes 31.69
Deo cogentur rationem reddere 71.82.472
debent omnia 31.71
Deum ſolum opitulatorem habent 69
Dii ſunt 71
exemplo plurimum proſunt vel nocent 4.p.70.190.416
ferre calumniatores aſſueſcant 14. 653
famæ cauſa faciunt & ferunt omnia 289
homines ſunt 37.p.
in luce verſantur 153.194.274.285

mob-

Digitized by Google

in oblectamentis circumſpecti ſint 469
lucrantur dando 571
manſueti ſint 131
miniſtris veteribus credant 412
morientes à nemine monentur 663
mortuorum etiam conſilia petant 431
nolunt argui 123
non ſint mancipia vitiorum 627
novi priſcis comparantur 95
obligati ſunt ad multa 32
ob virtutem creari 3
pari cum cæteris conditione ſunt 55.p.593
patriam ædificiis ornent 49
patricias honorant 67
patroni ſint Eccleſiæ 32
pauperum in primis curam gerant 607
philoſophorum conſuetudine gaudent 53.p.
pietate cæteris præſtare debent 69
quæſtores non ſint 49
rarò verum audiunt 126
ſpernant improborum vituperia 653
ſtudeant gravitati 469
ſua tueantur 506
vaſallos Dei ſe eſſe agnoſcant 31
videant, quos quibus negotiis præficiant 412
virtutis expertes mancipia 627
virtute ſubditis præſtent 130
vitæ prodigi non ſint 470
unum aliquem ſibi imitandum proponant 52.p.
Principum adoleſcentum cogitationes refutatæ 686
dignitas & excellentia 7.p.
domeſtici quales ſint, permagni intereſt 441
erga moriones profuſio vituperata 644
felicitas brevis & incerta 72
gloria maxima, quòd ſint Chriſtiani 31
momentanea 118
ignavia reipublicæ noxia 455
impiorum ſubditi infelices 32
incuria confuſionis cauſa 495
juvenum, qui degenerarunt, exempla 679.& ſeq.
laudatorum congeries 50.p.
libri unde vitioſi 387.677
maximorum virtutes imitandæ Principi 51.p.
morbi à Deo. 42
morientium cura maxima ſint tutores filiorum 442
munus ſanctiſſimum 7.p.
mutationes crebræ noxiæ 195
nævi diſſimulandi 155
officium proprium 13.p.134
ornamenta viri ſapientes 207
vitioſorum congeries 46.p.
Principibus conjugium neceſſarium 223
duo præſtanda 32
miniſtrorum fidem innoteſcere utile eſt 427
ordo vitæ ſervandus 285
ſcurrarum ſodalitium vitandum 414
venatio quæ decora 470
Principes bonos mali ſequuntur 409
de Principibus loqui periculoſum 197
Principalia præcepta à Pompejo conſignata 692
Principalis muneris finis 499
Principatus incommoda 7.p.126. 127
Principium rei pars potiſſima 329
Principiis obſta 270.387.436
Priſcilla Caligulæ nutrix ſæva 336
Privatim malus, publicè nunquam bonus 4.p.449
Privilegia matronis Romanis conceſſa 311
meritis tribuenda 650
Probitas laudatur & alget 301
Problemata Bianti propoſita 76
Proceriores vecordiores 177
Prodigii Siculi hiſtoria 476
Prodigia cladis nuncia 56
procurata 67
Profuſio reprehenſa 45
Promethei leges de Principe 450
Promiſſis quando non ſtandum 76. 584
Propugnacula ab hoſte capta damnoſa 399
Proſperitas calamitatis prævia 255. 566.602.631.
nulla ſincera 421.631
Ptolemæus quintus uſque ad profuſionem liberaliſſimus 272
Ptolemæus Soter doctiſſimus, ſapientum amantiſſimus, Stilponem amat 112
Ptolemæi Philadelphi amores, monimentum Pharos 164
Publicum bonum privato præferendum 438
Publica privatos ſibi vendicare iniquum 20
Pudicitia fœminæ ſummum decus 257
res fragilis & irrecuperabilis 263
Romanis ſanctè culta 319
Pueritia caſtigatore ſemper indiget 407.436
maturè imbuenda virtute & literis 356
Puerorum occulta vitia non diſſimulanda 428
Puerperæ quid agendum 315
Pugnæ in terris primæ cauſa 114
eventus 115
Pulcritudo, vide forma
Punicorum bellorum initium 37.274
Pylades Pantomimus relegatus 643
Pyrrhus à Curio victus 272
Cineæ victorias ſuas imputat 216
conciliandorum ſibi hominum artifex 351
crudelis 336
facundus 351
gratias deo pro tribus agit 216
in Italiam tranſit 37
puellam amat 263
Tarenti obſeſſus ſpem verbis ſimulat 84
Tarentinorum defenſor 273
Pyrrhi annulo inſculpta verba 689
Pythagoras filiam habet doctam 365

moti-

Digitized by Google

moriturus filiam alloquitur 366
mutos civitate ejicit 350
ſororem habet eruditiſſimam 363
Pythagorici dominia rerum approbant 107

Q.

QUæſtiones non omnes reſponſione dignæ 147
ſolutæ à Biante 76
à Piſto 281
à Thalete 133
Thebano philoſopho propoſitæ 406
variis de cauſis proponuntur 160
Qualis inveneris, talis judicaberis. 660
Quartana M. Aurelio moleſta 173
Principis, continua febris reipublicæ 330
Quies dea 41
homini neceſſaria 41
quomodo paranda 282
Quinquaginta anni vitæ terminus 545.673
Quinque crimina ſine venia 682
Quinque familiæ Romæ nobiliſſimæ 371
Quintinus Cincinnatus Dictator. 394
Imperium Rom. auget 20
Q. Curtius Alexandri res geſtas ſcripſit 64.p.
Qui quæ vult dicit, quæ non vult audit 74.294
Quod cito fit, cito perit 29. p.
Quod ſupra nos, nihil ad nos 590
Quot capita, tot ſententiæ 627

R.

RAræ fumant felicibus aræ. 295. 478
Ratio hominis propria 357
hominem à beſtiis ſecernit 446
meliora videt & probat 429
potius ſequenda, quàm appetitus 5. p.
Rationis reddendæ cura diligentiæ ſtimulus eſt 353
Rationem Deo ſinguli reddere coguntur 32.550
ducem, non vulgum ſequamur. 566. 625.
Ratione regnante, appetitus exulat 685
Recreatio inter labores neceſſaria. 691
Regillianus tyrannus ſepulturæ honore caret 450
Regnum à Rege pendeat, an contra 437
occupari facilius, quàm retineri. 5
præſtantiſſimum omnium rerum 7.p.216
virtuti delatum 4
Regni perituri τεκμήρια. 199. 497
Regna à Deo conſtituta 119
religione maxime diſcrepant 106
Rex eſt, qui Regem non vidit 504
unicus eſto 108.136
Regis circa religionem officium 103. 104
Reges Jovis alumni 446
Regum familiaritas periculoſa 44
omnia ſunt 454
Religionis Chriſtianæ excellentia. 516
perpetuitas 27
vindex Deus 79
Religioſi munus 13.p.91
diverſum à Principis officio 13. p.
Remedia omnibus moleſtiis inventa 585. 625
Reprehendere facillimum 25.p.
uſitatiſſimum 65. p.146
Reſponſiones non ſint præcipites 147
Res ſpectandæ, non verba 26. p.
Reſtituenda quæ injuſte poſſidentur 86
Reſtitutionem milites abnuunt 93
Rhadagaiſus Gotthorum rex immanis 22
cum exercitu interit 24
Statilini ædem evertit 35
Rhodii certaminis inter fœminas doctas arbitri 360
negligentes in diſciplina ab Æſchine taxantur 387
Rhodiorum mos in recipiendis rebus novis 27.p.
Riphæorum montium accolæ barbari, ſeorſim ab uxoribus habitant 299
mortuos læti efferunt 300
poſt annum quinquageſimum vitam turpem putant 545
Riſus nimius viro gravi indecorus. 414
Robigus deus 38
Rodericus Hiſpanicæ hiſtoriæ autor 64. p.
Rogare humanius, quàm imperare 45
Rogerius Epiſcopus Theodoſium baptizat 101
Roma à civibus oppugnata 273
Cameſa prius, inde Valentia appellata 118
degenerat 15
ingrata adverſus bene meritos. 671
lux orbis terrarum 48
morbis obnoxia 598
ſeptem Reges habuit 65
ſuperborum Principum mater 116
Romæ degenerantis deploratio. 373. 418.434.494.510.515.516
hypotypoſis 374
Romani Bacchum Martis loco colunt. 348
bella in immeritos movent 460
clementes cognominari 485
diſciplinæ puerilis ſervãtiſſimi. 402
duces ſtrenuos ſibi adjungant 51
erga bene meritos grati 66
Hiſpaniam propter metalla invadunt 506
imperium multis ſeculis partum brevi ſpatio amittunt 72
in bello feroces, in pace moderati 189
in cognatos animadvertunt 255
inſatiabiles 459
leges à Græcis petunt 637
hiſtrionibus dant 640
libertatis tenaces 112
ludos in publico celebrari volunt 639
morem in bello ſuſcipiendo quem ſervarint 511
nobilitati favent 100
ob juſtitiã tot triũphis ornati. 446

Digitized by Google

Principum ſobolem honorant 100
pudicitiæ curam gerunt 254
religioſi 65. 640
ſenes venerantur 523
ſoboli augendæ legem ferunt 524
ſpectaculis & ludis dediti 413
tonſoribus aliquot ſeculis caruerunt 33.p.
veteres graves 417
vinci ſe ægerrime ferunt 436
viros fortes honorant 51.90
uxores dominas vocant 298
Romanorum ad Auguſtum dilectio 498.505
bella 318
blaſphemiæ in Chriſtum 24
contentio cũ Græcis de primatu.132
fatum peculiare 4
felicitas unde 68
fortitudo 40. p.
gravitas & conſtantia 28.p.
inſtituta quinque memorabilia. 14
mos laudatus 604
pavor in bello Gotthico 22
paupertas & virtus 310
providentia in rebus omnibus. 182
Reges primi 65.112
religio 310
ſanitatis tuendæ inſtituta 598
vitia 460
Romanæ reipublicæ peſtis 417
Romulus Romæ conditor 20. 333
aſylum aperit 485
ſenes in ſenatum legit 526
vini uſum fœminis interdicit 333
Roſcius cum Cicerone contendit 641
Roſmarinus faſcino medetur 344
Rumina dea 39
Rubicon Italiæ & Galliæ terminus. 53
Ruffin' pectine ſauciatus moritur.402
Ruffinus Stiliconis in tutela collega. 442
Ruina elationem ſequitur 44
in ſummo præceps 15
Rumia dea 35
Runcina dea 38
Rutilius Coſ. ædem Lucinæ incendi jubet 34
legem contra adulteros fert 333

S.

SAbina Fulvii concubina lactans concipit 334
ſupplicio remiſſo relegatur 315
Sabinarum opera pax reconciliata.223
Sacerdotem non decet adulari 50. p.
Sacerdotes honeſti ſint 14.604
mariti 81
militia abſtineant 514
Sacrificium quod Deo gratiſſimum. 69
Sacrilegii pœnæ 88.89
Saladini amiculum ferale 676
Salomonis Regis deliriæ, magnificentia, de mundi vanitate ſententia. 613
Samarius morionem ſe 30. annos finxit 642
Samnites Romanos ſub jugum mittunt 276
Samuel filios populi rectores conſtituit; Regem populo poſcẽti dat. 110
Regis jus exponit 111
Sanitas bonum inæſtimabile. 597
Sannionum conſuetudine nobiles gaudent 647
Sapere eſt non nimium ſapere 612
Sapiens conſilia audit 424
Inter fatuos eluceſt 415
multa diſſimulat 671
non tantum in præſentia defixus eſt 412
ſolitariam vitam amat 19
Sapientem nihil mirari decet 431
non niſi ſapiens cognoſcit.14.p.431
temporis rationem habere decet. 19
Sapientes viri diligenter indagandi ſunt Principi 191.211
non expertes affectionum humanarum 431
omnibus in rebus modum ſervant 416
quomodo decipiantur 406
ſeculi ſui ornamenta 63.p.
vitam vitalem reddunt. 201.205
Sapientum convictu tyranni vitia ſua regere cupiunt 203
malo exemplo ſubditi depravantur 418

nota eſt tolerantia 282
Sapientia liberos facit 420
Sardanapali interitus 116
Sarmatæ bellicoſi, pauperes, vini avidi 167
Satanæ curiales 42.81
Satietas faſtidium parit 23. p.
Sceleris ſupplicium in ſcelere 46
Scientia faſtidii & ſatietatis expers 23. p.
imperfecta in ſingulis 62. p. 621
ſine virtute noxia 156
Scientiæ incrementa ſua habuerunt. 62. p.
Scipio Africanus Ennium honorat.216
fortis & felix 215
ob hiſtrionum familiaritatem reprehenſus 651
in exilio mortuus 672
radi ſolitus 34.p.
ſeptem deos in bulla geſtat 69
Scipio Aſiaticus collectaneæ precibus flecti ſe patitur, princeps Senatus, de Antiocho triumphat 319
Scipionis vox laudata 505
Scopuli aulicorum 44
Scortatio Chriſtianis fugienda 219
Scripta infamiam mortuorum propagant 430
Scriptorum monumentis immortalitas comparatur 64.p.
Scurræ nimis gratioſi apud Principes 644
Scythæ armentorum ſtudioſi 38
Secreta tegenda 285
Seculum Saturni aureum 62.p.
Secundus Philoſophus mortem ut definierit 657
Securi minime tuti 601
Seditioſorum exitus tragici. 18. 136.
207
Segetia, Seia deæ 39
Seleucus conjuge cedit filio 425
filii magiſtris ephorum addit 426
Semiramis idolatriæ autor 116
inceſta 46. p.
Semper felici nihil infelicius 654
Senatus Rom. Bruxillum philoſophum veneratur 18

quos

quos vult deos facit 29
urbem præſidiis munit 22
Seneca fortunæ non credit 600
matris cujuſdam luctum taxat 659
Varronem triplici conſilio inſtruit 285
Senectus ærumnoſo grave ſupplicium 524
experientiæ mater 345. 601
hominem prorſus immutat 188
honorata quænam 420.541
longa plena malis 674
morti proxima 544
nemini pudori ſit 532
non intellecta obrepit 187
Senis temulenti pœna 529
Senes à quoto anno cenſendi 526
luxurioſi alio ſimiles 549
moroſi ſunt ob quinque cauſas. 533
ornamenta ſunt civitatis 526
repuerafcere ſi poſſent, cautiores fierent 599
ſint honeſti in veſtitu 531
ſobrii in potu 528
temperantes in cibo 527
veraces & candidi 53
ſuadeant, iuvenes agant 22
venerabiles ſunt 523
virtuti ſtudeant 527.543
Senum amatorum definitio vera, excuſationes ineptæ 549
comitatus Principem ornat 699
monita junioribus audienda 345
mortem uxores juvenculæ haud ægre ferunt 671
munditiæ ineptæ 531
necquam pœnitentia perverſa 543
peccata graviora quàm juvenum. 152.536.546
potatorum certamen 530
Sententiæ libros ornant 17.p.
Septem ſapientes 71. 132
Septenarium in multis Græci jactitant 73
Sepulcra aſyla 671
mortalitatis nos admonent 185.586
vetuſtate ſanctiora fiunt 949
Sepulturæ ſumtuoſæ cura inanis. 596
vanitas 186
Sermo ſapiens animi pabulum 285
Serò ſapiunt Phryges 306.429.600. 690
Servitus morte gravior 22.158.
naturæ inſtitutum 108
Servitutis nemo exors 113
origo 107.115.119
Servorum conditio cum Regis ſtatu comparata 113
Severitas utilis 8
Severus Imp. libertate gaudet 571
magiſtrum & diſcipulum improbum punit 430
Sextus Chæronenſis 12
Sextus Pompejus ſacrilegii pœnas dat 89
Sicilia granarium Europæ 36
tyrannorum altrix 137.210
Siculorum leges de pœnis injuriarum 137
Sicyonii Lunam venerantur 340
Sicyoniorum lex mutationem reip. vetat 112
Reges diſſimiles 151
regnum antiquiſſimum 340
Silentium miſeris familiare 296
Silenus à Mida captus 588
orationem habet Philoſopho dignam 589
Simiæ fœtus ſuos nimis amant 316
Simoniæ peccatum graviſſimum. 85
Simonides felicitatem in gratia ponit. 170
Simultatum inter Principes & ſubditos cauſa. 150.189
Sindualdus Brentorum Rex deficit à Romanis 51
in crucem à Narſete agitur 54
Soboles naſci debet ex validis 442
Sobrietas gravidis utilis 279
Societatis humanæ initium 29.p.
Socrates adoleſcentē loqui jubet. 252
digamus 231
mortem non timet 658
omnia vult eſſe communia 107
Socrus oderunt nurus 610
Sodalitium Principis quale eſſe debeat 194.197.198
Solatium à non dolente frigidum. 676
Solatia apud morientes intempeſtiva 662
Solertia plus quàm vis efficit. 235
Solitudo amanda 19
Solon judex inter patrem & filiū. 383
utrunque multat 385
legem fert de ſenum juvenumque pœnis 536
legumlator Athenienſium 75
Solonis lex de ſpuriis 218
Somni laus 163
Sophia Juſtini minoris uxor, avaritiæ notata 43
beneficentiā Tiberii reprehendit. ib.
ejuſdem electionem probat 44
Sophia Auguſta Narſetem contumelia afficit 55
Sophocles felicitatem ſtatuit in prole generoſa 171
Sophonisbæ & Maſiniſſæ amor 262
Spectaculis vulgus delectatur 162
Spes vana animam excruciat 44
Spe ſublata, conatus perit 302
Spinienſis Deus 38
Splendor unius multos obſcurat. 22.p.
Spoliatis arma ſuperſunt 573
Statilinus Deus. 35
ſtatua Bruxilli in curia 18
Scipionis argentea 40
Corneliæ 372
Virginiæ 68
Statuæ fœminis doctis Rhodi poſitæ. 642
heroum, virtutis calcar 40. p.
quibus poni ſolitæ 18
Stephanio hiſtrio virgis cæſus relegatur 642
Stilico tutor & ephorus filiorum Theodoſii M. 442
Stiliconis cum Philoſopho colloquium 195
filios Theodoſius menſæ adhibet. 442
Stilpo felicitatē in potentia ponit. 170
Stimula dea 38
Stoicorum de Deo opinio 30
Strabi 205
Studiorum finis 667
ſimilitudo amicitiam conciliat, 582

Principum ſobolem honorant 100
pudicitiæ curam gerunt 254
religioſi 65. 640
ſenes venerantur 523
ſoboli augendæ legem ferunt 524
ſpectaculis & ludis dediti 413
tonſoribus aliquot ſeculis caruerunt 33.p.
veteres graves 417
vinci ſe ægerrime ferunt 436
viros fortes honorant 51.90
uxores dominas vocant 298
Romanorum ad Auguſtum dilectio 498.505
bella 318
blaſphemiæ in Chriſtum 24
contentio cũ Græcis de primatu. 132
fatum peculiare 4
felicitas unde 68
fortitudo 40. p.
gravitas & conſtantia 28.p.
inſtituta quinque memorabilia. 14
mos laudatus 604
pavor in bello Gotthico 22
paupertas & virtus 310
providentia in rebus omnibus. 182
Reges primi 65.112
religio 310
ſanitatis tuendæ inſtituta 598
vitia 460
Romanæ reipublicæ peſtis 417
Romulus Romæ conditor 20. 333
aſylum aperit 485
ſenes in ſenatum legit 526
vini uſum fœminis interdicit 333
Roſcius cum Cicerone contendit 641
Roſmarinus faſcino medetur 344
Ruana dea 39
Rubicon Italiæ & Galliæ terminus. 53
Ruffin⁹ pectine ſauciatus moritur. 402
Ruffinus Stiliconis in tutela collega. 442
Ruina elationem ſequitur 44
in ſummo præceps 15
Runia dea 35
Runcina dea 38
Rutilius Coſ. ædem Lucinæ incendi jubet 34
legem contra adulteros fert 333

S.

SAbina Fulvii concubina lactans concipit 334
ſupplicio remiſſo relegatur 335
Sabinarum opera pax reconciliata. 223
Sacerdotem non decet adulari 50. p.
Sacerdotes honeſti ſint 14.604
mariti 81
militia abſtineant 514
Sacrificium quod Deo gratiſſimum. 69
Sacrilegii pœnæ 88.89
Saladini amiculum ferale 676
Salomonis Regis delitiæ, magnificentia, de mundi vanitate ſententia. 623
Samarius morionem ſe 30. annos fingit 642
Samnites Romanos ſub jugum mittunt 276
Samuel filios populi rectores conſtituit; Regem populo poſcẽti dat. 110
Regis jus exponit 111
Sanitas bonum inæſtimabile. 597
Sannionum conſuetudine nobiles gaudent 647
Sapere eſt non nimium ſapere 612
Sapiens conſilia audit 424
Inter fatuos elucet 415
multa diſſimulat 671
non tantum in præſentia defixus eſt 432
ſolitariam vitam amat 19
Sapientem nihil mirari decet 431
non niſi ſapiens cognoſcit. 14.p.431
temporis rationem habere decet. 19
Sapientes viri diligenter indagandi ſunt Principi 191.211
non expertes affectionum humanarum 431
omnibus in rebus modum ſervant 416
quomodo decipiantur 406
ſeculi ſui ornamenta 63.p.
vitam vitalem reddunt. 201.205
Sapientum convictu tyranni vitia ſua tegere cupiunt 203
malo exemplo ſubditi depravantur 418
nota eſt tolerantia 282
Sapientia liberos facit 420
Sardanapali interitus 116
Sarmatæ bellicoſi, pauperes, vini avidi 167
Satanæ curiales 42.81
Satietas faſtidium parit 23. p.
Sceleris ſupplicium in ſcelere 46
Scientia faſtidii & ſatietatis expers 23. p.
imperfecta in ſingulis 62. p. 621
ſine virtute noxia 156
Scientiæ incrementa ſua habuerunt. 62. p.
Scipio Africanus Ennium honorat. 216
fortis & felix 215
ob hiſtrionum familiaritatem reprehenſus 651
in exilio mortuus 672
radi ſolitus 34.p.
ſeptem deos in bulla geſtat 69
Scipio Aſiaticus collectaneæ precibus flecti ſe patitur, princeps Senatus, de Antiocho triumphat 319
Scipionis vox laudata 505
Scopuli aulicorum 44
Scortatio Chriſtianis fugienda 219
Scripta infamiam mortuorum propagant 430
Scriptorum monumentis immortalitas comparatur 64.p.
Scurræ nimis gratioſi apud Principes 644
Scythæ armentorum ſtudioſi 38
Secreta tegenda 285
Seculum Saturni aureum 62.p.
Secundus Philoſophus mortem ut definierit 657
Securi minime tuti 601
Seditioſorum exitus tragici. 18. 136. 207
Segetia, Seia deæ 39
Seleucus conjuge cedit filio 425
filii magiſtris ephorum addit 426
Semiramis idolatriæ autor 116
inceſta 46. p.
Semper felici nihil infelicius 634
Senatus Rom. Bruxillum philoſophum veneratur 18

quos

quos vult deos facit 19
urbem præſidiis munit 22
Seneca fortunæ non credit 600 690
matris cujuſdam luctum taxat 659
Varronem triplici conſilio inſtruit 285
Senectus ærumnoſo grave ſupplicium 524
experientiæ mater 345.601
hominem prorſus immutat 188
honorata quænam 420.541
longa plena malis 674
morti proxima 544
nemini pudori ſit 532
non intellecta obrepit 187
Senis temulenti pœna 529
Senes à quoto anno cenſendi 526
luxurioſi alio ſimiles 549
moroſi ſunt ob quinque cauſas. 533
ornamenta ſunt civitatis 526
repueraſcere ſi poſſent, cautiores fierent 599
ſint honeſti in veſtitu 531
ſobrii in potu 528
temperantes in cibo 527
veraces & candidi 51
ſuadeant, iuvenes agant 22
venerabiles ſunt 523
virtuti ſtudeant 527.543
Senum amatorum definitio vera, excuſationes ineptæ 549
comitatus Principem ornat 699
monita junioribus audienda 345
mortem uxores juvenculæ haud ægre ferunt 671
munditiæ ineptæ 531
nequam pœnitentia perverſa 543
peccata graviora quàm juvenum. 152.536.546
potatorum certamen 530
Sententiæ libros ornant 17.p.
Septem ſapientes 71.132
Septenarium in multis Græci jactitant 75
Sepulcra aſyla 671
mortalitatis nos admonent 185.586
vetuſtate ſanctiora fiunt 949
Sepulturæ ſumtuoſæ cura inanis. 596
vanitas 186
Sermo ſapiens animi pabulum 285
Serò ſapiunt Phryges 306.429.600. 662
Servitus morte gravior 22.158.
naturæ inſtitutum 108
Servitutis nemo exors 113
origo 107.111.119
Servorum conditio cum Regis ſtatu comparata 113
Severitas utilis 8
Severus Imp. libertate gaudet 571
magiſtrum & diſcipulum improbum punit 430
Sextus Chæronenſis 12
Sextus Pompejus ſacrilegii pœnas dat 89
Sicilia granarium Europæ 36
tyrannorum altrix 137.210
Siculorum leges de pœnis injuriarum 137
Sicyonii Lunam venerantur 340
Sicyoniorum lex mutationem reip. vetat 112
Reges diſſimiles 151
regnum antiquiſſimum 340
Silentium miſeris familiare 296
Silenus à Mida captus 588
orationem habet Philoſopho dignam 589
Simiæ fœtus ſuos nimis amant 316
Simoniæ peccatum graviſſimum. 85
Simonides felicitatem in gratia ponit. 170
Simultatum inter Principes & ſubditos cauſa. 150.189
Sindualdus Brentorum Rex deficit à Romanis 51
in crucem à Narſete agitur 54
Soboles naſci debet ex validis 442
Sobrietas gravidis utilis 279
Societatis humanæ initium 29.p.
Socrates adoleſcentē loqui jubet. 252
digamus 231
mortem non timet 658
omnia vult eſſe communia 107
Socrus oderunt nurus 610
Sodalitium Principis quale eſſe debeat 194.197.198
Solatium à non dolente frigidum. 676
Solatia apud morientes intempeſtiva
Solertia plus quàm vis efficit. 135
Solitudo amanda 19
Solon judex inter patrem & filiū. 383
utrunque multat 385
legem fert de ſenum juvenumque pœnis 536
legumlator Athenienſium 75
Solonis lex de ſpuriis 218
Somni laus 163
Sophia Juſtini minoris uxor, avaritiæ notata 43
beneficentiā Tiberii reprehendit. ib.
ejuſdem electionem probat 44
Sophia Auguſta Narſetem contumelia afficit 55
Sophocles felicitatem ſtatuit in prole generoſa 171
Sophoniſbæ & Maſiniſſæ amor 262
Spectaculis vulgus delectatur 162
Spes vana animam excruciat 44
Spe ſublata, conatus perit 302
Spinienſis Deus 38
Splendor unius multos obſcurat. 22.p.
Spoliatis arma ſuperſunt 573
Statilinus Deus. 35
ſtatua Bruxilli in curia 18
Scipionis argentea 40
Corneliæ 372
Virginiæ 68
Statuæ fœminis doctis Rhodi poſitæ. 642
heroum, virtutis calcar 40.p.
quibus poni ſolitæ 18
Stephanio hiſtrio virgis cæſus relegatur 642
Stilico tutor & ephorus filiorum Theodoſij M. 442
Stiliconis cum Philoſopho colloquium 195
filios Theodoſius menſæ adhibet. 442
Stilpo felicitatē in potentia ponit. 170
Stimula dea 38
Stoicorum de Deo opinio 30
Strabi 205
Studiorum finis 667
ſimilitudo amicitiam conciliat, 582

Digitized by Google

Stultorum plena omnia 646
Stultiſſimus quis 281
Subditi novi clementer habendi 493
opulenti Principi neceſſarii 45
Principum exempla imitantur 70
Subditorum culpa Principes aſperi. 109
felicitas ex Principibus pendet 52
injuriæ à magiſtratibus propulſandæ 466
Succinum Romæ in precio 19. p.
Superbia Cæſaribus exitio eſt. 152.153
ex proſperis oritur 602
peccati initium 5. p. 593
punita in principibus 151
Superſtitio Ethnicorum execranda & multiplex 116
in nutriendi infantibus 340
fugienda 342
viduarum ridicula 68
Supplicia extra mœnia de fontibus ſumpta 333
Suppliciis Princeps ne gaudeat 449
Sylla marii & Cæſaris æmulus 361
vitiorum maximorum autor. 11.173
Syllæ crudelitas 3.10.362
filia diſerta 362
vox de Julio Cæſare 354
Sylvanus Africæ Epiſcopus 102
Sylvanus deus 40
Synatus à Synorige interfectus 239
Synodi Hipponenſis decreta 103

T.

TAbula monitorum Principalium advecta à Lucullo 695
alia commodo à patre moriente tradita 700
Tacendi non minor virtus, quàm loquendi 147
Taciturnitas laudata 426
Talionis pœna juſtiſſima. 276.327. 458.523
Tacruenda filiis improbis 696
violentis 461. 510
Tarentini filias ſolas hæredes faciunt, 378
pellices habent 230
Tarquinius Priſcus religioſus 65
Superbus Lucretiam ſtuprat. 46.p. 152.272
ob ſuperbiam regno pulſus. 152.680
Temperantia ſenes decet 527
Templa priſcis ſacroſancta 26
religioſe habenda 63.697
Tempus accurate metiendum. 76.285
bonum malumque 286
quod rectè collocetur 558
Temporis definitio 59
jactura graviſſima 19
magna vis 22.p.59.p.176
Terra quævis ſuis alendis ſufficit. 502
Teſtamenta mature facienda 664
Thales è VII. ſapientibus 73
Thaletis ævum, cœlibatus, inventa, paupertas voluntaria 132
de mundo ſententia 620
reſponſiones ad varia quæſita 133
ſolertia in paranda pecunia 132
Thaleſtris Alexandrum M. amat 262
Theatri ruina; Theatrica dea 41
Thebarum admiranda 173
Thebanus in filium indulgens à Philoſopho objurgatur 388
Thebani ædificationis ſtudioſi 174. 380
corporis curæ dediti 64
Lacedæmoniorum leges expetunt. 380
multa habent ſingularia 174
Themiſtoclea Pythagoræ ſoror & magiſtra, hiſtoriam ſcripſit 364
Themiſtocles felicitatem in nobilitate ponit 171
Theodobertus Francorum Rex. 52
ex Italia diſcedens duces relinquit 53
Theodoſius à Valente occidi juſſus baptizatur 101
filium Epiſcopo commendat 102
Firmum opprimit 100
Theodoſius Imp. moriturus filiis ephoros præficit 194
filios Stiliconis fidei committit. 195
Theodoſij de mortis contemtu ſententia 659
de Principe bono monitum 192
de Principis ſodalicio vox memorabilis 441
elogium 197
pœnitentia ſeria 195
ſeveritas in educandis filiis 442
Therſites virtutis expers 587
Theſaurus ubi & cor 578
Thraces notis ſponſos compungunt. 234
ſævi & immanes, nutrices habent temperantes 331
uxores plures ducunt, & pro mancipiis habent 244
Tiberius Cæſar mortuus diris devovetur. 29.680
potator maximus 337
Tiberius Conſtantinus Imp. curator Juſtini 42
eleemoſynas largiter erogat 43
Juſtino ſuccedit 49
Sophiæ objurganti placidè reſpondet 47
theſaurum invenit 50
virtute excellit 49
Timonis Regis de vitæ bonis maximis quæſtio 502
Titus Largius Dictator primus 118
de Volſcis triumphans ſororem amittit 273
T. Veſpaſianus diem ſe perdidiſſe dolet 572
præmiis quàm pœnis promtior. 449
ſeni præfertur 195
valetudinarius 329
Tolerantia M. Aurelium ad imperium evehit 3
Principi neceſſaria 146
Tonſores Romæ recepti 33.p.
Totilas Italiam affligens, à Narſete vincitur 52
Torquatus bellum cum Volſcis gerit 312
Trajanus Imperator à Nerva adoptatus 682
aniculæ audientiam dat 139
cenſores Principum redarguit 158
Decebali ſcomma refutat, filium ob mendacium regno multat. 437

Digitized by Google

decus immortale ſibi parit 155
hiſtrionem audire recuſat 641
in loquendo parcus 157
Philoſophorum amantiſſimus 134
Tranquillitas vitæ tribus rebus paratur 386
Tributa Principes accipiunt, ut ſint patroni juſtitiæ 455
Trinitatis erga homines beneficia 31
Triſtitiæ veræ effectus 599
Triumphus magno conſtat duci. 508
primus navalis 274
Triumphi gloria præliorum oſtendit pericula 508
ut rei vaniſſimæ deteſtatio 509
Trojanorum dii extorres 27
Trophonius & Agamedes præmium pietatis mortem accipiunt 656
Tueri parta virtutis eſt 380
Turbulenti coercendi. 8.18.100
Tu ſi hic ſis 676
Tutilina dea 39
Typographiæ abuſus 69.p.
Tyrannidem retinere arduum 5
Tyrannus à Principe differt. 449.455
reipublicæ corruptor 115
Tyranni avari mors multis lucroſa. 568
eſt aliena invadere 124
Tyranni ſuſpicionibus indulgent. 33. p. 101.
ultores ſcelerum 109
Tyrannis ſepulturæ honos negatus. 174.322.568.

V.

Vagitanus deus 34
Valens Imp. Arianus 22.91
Arianos epiſcopos Gotthis dat, digamus eſt 92
monachos militare cogit, Orthodoxos perſequitur 91
prælio victus fugit; in caſula crematur 93
quorum nomen à Theod. incipit, occidit 101
Valentinianus cœnobium intrat 94
digamiam ſancit 92
febri extinctus, ab Ambroſio defletur, Gratianum F. Auguſtum appellat 96
honori fidem Chriſtianam antepo- nit 91
Imperator electus; omnibus dotibus ornatus, officiariis nimium tribuit 95
præfectus prætorio 94
Valerius Gratus Judæis præſes 490
Valetudo indies decreſcit 350
proſpera bonum eximium 6
Vallonia dea 38
Vani homines garruli 296
Vanitas omnia 923
Varietas delectat 26.p.70.p.923
Varro Conſul ad Cannas victus in luctu perpetuo vivit. 276
uxorem amittit 275
Varro deorum multitudinem ridet. 28
Ubi maxime ſecuri, ibi minime tuti ſumus 350. 600
Ubi theſaurus, ibi cor 578
Veientium à Camillo victorum dii Romam tranſlati 66
Venationis ſtudioſi Principes 469
Venenum veteres ſecum habebant 330
Veneno altæ puellæ hiſtoria 329
Verba rem proviſam ſponte ſequuntur 9.p.
Verecundia maximum fœminæ decus 257.303
Principi puero convenit 440
Veriſſimus M. Aurelii filius puer moritur 409.668
Veritas amanda Principi 141.533
hominis ſummum decus 365
noſtro ævo in doctrinis patefacta 61.p.
potentiſſima 60. p.
ſpectanda hiſtorico 364
temporis filia 61.p.
Veſpaſianus in filio infelix 682
Veſtitus alius aliam ætatem decet. 531
nequitiam obvelat 619
Veteres non omnia viderunt; laude ſua non fraudandi 60.p.
recentioribus longe præſtantiores 138. 319
viam poſteris aperuerunt 61.p.
Vexatio dat intellectum 631
Viator iter explorat antequam illud ingrediatur 435
Vices rerum. 42.p.67.176.564.679
Vitia faſtidium ſui facile pariunt. 701
non minus virum, quàm virtutes, poſtulant 418.509
omnibus exoſa 46.p.
plus nobis, quàm elementa nocent. 622
puerorum arcana non tegenda. 428
ſingulorum urbibus non aſcribenda 619
Vitiis major vis, quàm virtuti eſt 436
omnibus prætextus parati 552
Victores formidabiles ſunt 65
victorum vitia imitantur 74
Victores clementia decet 66
Victoria à Deo 26.99.462
culta pro dea 37
eum dedecore non probatur 168
è bello injuſto non ſperanda 25
plerunque crudelis 17
precibus impetranda 97
Video meliora proboque; deteriora ſequor 300.302.539.540
Videre gravius, quàm audire 467
Vidua ærumnoſa 609
caſtitati ſtudeat 619
luctui reſiſtat 614
quid petere à Deo debeat 616
Viduæ miſeriores, quam vidui 608
omnium injuriis obnoxiæ 699
reipſa, non verbis ſublevandæ 617
ſolitariæ ſint 35
voculas omnium incurrunt 608
Viduis vitandæ ineptiæ in luctu & vita omni 618
Villani in Senatu oratio. 457. & ſeq.
Vinci ab inerti moleſtum 600
Vindicta divina tandem evigilat. 458. 494.562.565
Vindictæ divinæ ſpes miſeros ſolatur 458
Vineæ excindi in Italia juſſæ 348
Vinum ex aceto rurſus non fit 681

nutrici noxium 332
Virgo inter ſidera 445
Virgines Veſtales caſtæ ſint 14
Virgines Veſtales caſtæ ſint 14
Virginia pudicitiæ plebejæ aram dedicat 67
ſtatuam promeruit 68
Viriatus diu Romanos fatigat 393
Viri boni idea 63
Viri boni placabiles 351
tetragoni 678
tyrannis exoſi 101
civitas, non muri 462. 551. 688
fœminas ut ament, natura adducuntur 300
fortes & ſapientes Regibus neceſſarii 37
libidini vagæ indulgent 294. 328
ſuſpicaces 292. 293. 306
Virorum levitas incuſatur 291. 293
præſtantium mors lugenda 613
ſed moderate 614
Viris indecorum male de fœminis loqui 359
Virtus hodie exulat 9
in medio poſita 618
regnanti & alios caſtigaturo neceſſaria 688
Virtutis deſcriptio & commẽdatio. ib.
laus omnis in actione poſita 382
peſtes quatuor 46. 391. 678
ſtudium non operoſius, quàm vitiorum 428
via ardua 42. p. 219
Virtuti nullum rependi par præmium poteſt 689
Viſitandi regiones urbis conſuetudo vetus 479
Viſitatores provinciarum 9. 61
Vitia aſſidua ſit pœnitentia 665
brevis 299
calamitatis ergaſtulum 670
gladio ſimilis 187
laboribus non fatiganda 300
longæva non expetenda 673
longa malis non optanda 2. p.
raro expers infamiæ 29
mors potius, quàm vita eſt 595
mortis meditatio ſit 660
nemini mancipio data. 119. 659. 669
nos fugit, mors ſequitur. 187. 674
orationi ſæpe non reſpondet. 202. 258. 31. 411. 418. 460. 613.
peregrinatio eſt 269
turpis orationem bonam dehoneſtat 416. 418
Vitæ æternæ felicitas perfecta 7. p.
alterius ſpes virtutis calcar 162
amor naturalis 1. p. 602
contemptus 545
finis æquo animo ferendus. 79. 167
incertus 117. 501
genus certum eligendum. 6. p. 219
genera omnia DEO probata 5. p.
ſaturitas aliqua eſt 378
ſecuritas omnibus opibus potior. 187
Vitam alteram non ſperantes vitiis omnibus indulgent 162
quis odiſſe debeat 630
Vitâ hominis nil fragilius 389
fugacius 175. 537
periculoſius 540
Vivere difficilius, quàm mori 658
Vivimus, ut moriamur 674
Ultio divina quò tardior, hoc gravior 26
jucunda 167
Umbilico fornicis Princeps ſimilis. 150
Uni ſæpe reſpub. creditur 196
Unoculus monſtroſus 312
Volumnus & & Volumna dii 36
Voluntaria coactis conſtantiora 149
gratiora 63. 188
peccata graviùs punienda 208
Voluntates variis artibus conciliandæ 148
Voluptas Epicuri 161
nuſquam ſincera eſt 502
Voluptates momentaneæ ſunt. 79. 185. 175
Voracitas reprehenſa 528
Votum Gotthorum 23
Vota ſervanda 102
Urbes Aſiæ minoris celeberrimæ. 200
Urbium clariſſimæ 88. 174. 516
origo 30. p.
Uſus magiſter optimus 14. p. 639
Ut quimus, ajunt, quando ut volumus non licet 630
Utraq; pars audienda judici 383. 430
Vulgus mutabile 28. p.
non ſemper rectè judicat 49. p.
Vulgi de Principis gravitate judicium vanum 154
Vulnera fortium decora 45. p. 184
Uxor bona phaſiano, improba vulpi ſimilis 307
mala caſtigari non vult 306
viro bono dedecori eſt 5
mariti voluntatem pro lege habeat 235. 251
nihil habet proprium 252
Uxoris bonæ jactura graviſſima. 607
eſt maritum placare non irritare. 56
malè moratum quoq; tolerare. 236
improbæ deſcriptio & deteſtatio. 296
modeſtæ encomion 248
nævi marito diſſimulandi 293
maximè in publico 305
Uxori bonæ mariti jactura graviſſima 608
præcepta traduntur 245
Uxores à Romanis dominæ appellantur 298
cum maritis mortuæ 238. 280
gravidæ quomodo à maritis tractandæ 278. & ſeq.
priſcis plures 165. 232

X.

Xanthippe Socratis uxor 231
Xerxes bellum ob caricas Atticas movet 505
in deos impius 88
punitur 89

Z.

Zelator virtutum, non celator vitiorum ſit præceptor Principis 420
Zelotypia malorum cauſa 231
fugienda 245
Zeno Philoſophus luctator 165
Ptolemæo Philadelpho carus 164

FINIS.